Ex libris
Andr. John[...]
[...]
Constat 14 [...].

Nunc verò
Hereditario Jure hunc
Librum possidet filius
Joh: Abr: John
Aº 1700.
Et nunc
Jure permutationis
possessor
Joh: Nicol: [...]
Aº 1702

SUUM CUIQ TRIBUERE.
IOHANNIS MARQUARDI I.Cti.
de
IURE MERCATORUM ET
COMMERCIORUM.
Singularia
Francofurti.
Impensis
Thomæ Matthiæ
Götzÿ.
Cum Privi: S.C Maÿ:
MERCU RIUS.
FIDES & VERITAS.
Daniel Theobalds fec

TRACTATUS POLITICO-JURIDICUS *DE* IVRE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI,

IN QVO

Ex Jure Divino, Publico, & Privato, Communi, Civili, Canonico, Feudali, & Saxonico, nec non variorum Juris Interpretum Commentariis ac Consiliis, diversis Imperii Romano-Germanici, Regnorumque Franciæ, Hispaniæ, Lusitaniæ, Italiæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Sueciæ, Poloniæ, Moscoviæ, Persiæ, Venetæ, Belgii, Hanseaticæ & aliarum Rerumpubl. Ducatuum, Civitatum Constitutionibus, Ordinationibus, Statutis municipalibus, Moribus, Privilegiis, Pactis, Contractibus, ut & Philosophorum, & Historicorum Classicorum axiomatibus, exemplis atque monitis Politicis, Jura Commerciorum Singularia, IV. Libris, Secundum tria Juris objecta summatim collecta, exposita & illustrata sunt.

AVTHORE

JOHANNE MARQVARDO, JCto.

Cum Privilegio Sac. Cæs. Majest.

FRANCOFURTI,
Ex Officinâ THOMÆ MATTHIÆ GÖTZII,

ANNO M DC LXII.

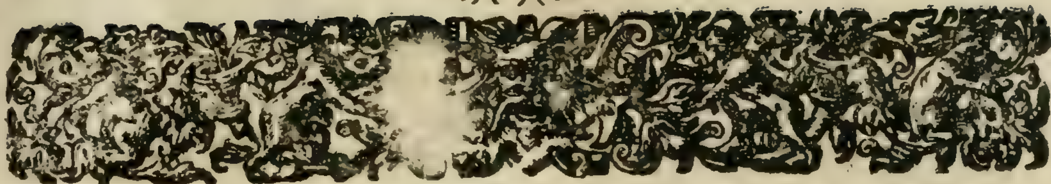

INCLYTAE AC FLORENTISSIMAE
Lib. Imper. Reip. Francofurti ad Mœnum.

CIVIBUS SPECTATISSIMIS, VIRIS LONGO AC VARIO RERUM USU EXPERIENTISSIMIS, Prudentissimis,

Dn. JACOBO FAMARS.
Dn. SAMUELI JORDIS.
Dn. JOHANNI DE FAY Seniori.
Dn. DAVIDI MALLEPART.

FAUTORIBUS MEIS OBSERVANDISSIMIS.
S. P. D.

QVod Lælius Mancinus Politianus, in Alma Patavina Jurium Professor Primarius, de notabili *Transalpinorum* (quo nomine illi Nostrates, Germanos, plerumque indigitant) Interpretum Industria notabiliter effatus est: *Fuisse Italos exteris Magistros, hos autem nunc ab illis* (ut lenioribus, ac ipse fecit, enunciemus verbis, rei tamen veritatem exprimamus) *Sedulitate, Acumine & Gravitate superari*; Ejus nunc recens in Theatrum producimus specimen luculentissimum, Celeberrimi ICti, Nobilissimi Dn. Joh. Marquardi de Jure Mercatorum & Commerciorum singulari Tractatum Politico-Juridicum. Librum, cujus titulo, jure merito quod in aliis factitatum, posset inscribi: *Opus incomparabile, cujus Argumentum nemo Veterum assecutus est, nemo Recentiorum ritè cogitavit.*

Disquisit. Genial. Cent. 3. & 300. n. 22.

Theod. Hö-ping. tract. de Iure Insignium.

Nihil enim hic dari adulationi, & res ipsa loquitur & Virorum Magnorum, ICtorum consummatissimorum, Mevij, Carpzovii & Richteri, Virorum inquam, qui ipsimet & in laude vivunt & à quibus laudari, ut Hector apud Nævium ait, ea demum jucunda laus est, Præfationi subnexæ literæ, suum ad-

)((dunt

dunt calculum, addent etiam alii, quibus hæc legere & evolvere continget, nisi Veritatem oderint, aut quod in publicum confertur commodum, aversentur.

Cùm autem Consultissimus Dn. Autor, quæ ejus Modestia est, persuaderi sibi haud fuerit passus, ut hunc fætum suum tam probe perpolitum & elimatum, ullius inscriberet nomini, ego, qui impensis meis, publicam ut intueretur lucem curavi, illo, ut spero, non invito, id juris mihi credidi futurum, ut liceret ejusmodi præfigere nomina, quæ ob celebritatem suam, inprimis in re Mercatoriâ, quod Argumentum Operis est, quibuscunque intuentibus reverentiam excitarent. Quod quidem meditanti, obvenit, me iniquum rerum futurum æstimatorem, si aliis, quam Vobis, Viri optimi, inscriberem. Quippe, quocunque in Celeberrimo hoc Francofurtensium, cujus nos Cives esse gaudemus, Emporio, quod reliquis Germaniæ, frequentia & nundinarum celebritate, palmam si non præripit, dubiam tamen facit, vertimus oculos, vos certè eminetis, qui Mercurium Minervæ felici consortio junxistis & horum (si sic loqui liceat) Divorum Numina, quotidie ita colitis, ita excolitis, ut suo merito rubore confundantur, qui putant Lucro & Literis simul operam dare, æquè difficile esse, ac sorbere & flare. Nec dubito, quin hanc animi significationem & in Vos propensitatem gratam habituri sitis.

Accipite igitur, quod Vobis destinavi munus, dignum Vestro genio & ingenio, in quo nihil invenietis, *quod ad summam caveam spectet*, vile sit aut ad gustum minutæ plebis, sed talia, quæ non nisi eos qui Vobiscum similia gerunt, decent, talia inquam, quæ & proderunt & delectabunt. Accipite igitur fronte serena, mihi Favete & Valete!

Sen. de Tranquill.

Dabantur ipsis Nundinis Panegyricis, Autumnalibus nempe, A. R. S. M. DC. LXII.

Vestr. Spectabilit.

Devotissimus Cultor,
Thomas Matthias Götz.

PRÆFATIO.

Ut tandem, emissis cælitùs Pacis universalis exoptatissimæ radiis, unà cum instauratâ justitiâ, liber & minimè interruptus COMMERCIORUM cursus, tanquam præsentissimũ afflictissimæ communis patriæ restaurandæ medium, humanæque velut societatis conservandæ arctissimum vinculum, pristino suo nitori ubique restituatur; non tantùm Romano-Germanici Imperii, ejusq; membrorum, sed & vicinorum Regnorum, Provinciarum & Rerumpub. salus & incolumitas efflagitat. Hæc autem commerciorum libertas, vigorem suum obtinere haud potest, absque Civitatum & Rerumpubl. status securitatisque conservatione; quæ quasi est anima, vita & Spiritus commerciorum: quâ sublatâ, ipsa tolluntur commercia non absque summo istarum, in quibus anteà floruerunt, rerumpub. damno & interitu. Omnes enim præcipuè verò Negociatores, illustris Thuani judicio, libertatis jucunditate demulcentur, & perpauci inveniuntur veri & opulenti mercatores, qui civitates aut regiones, durâ servitute pressas inhabitant. *Iac. Aug. Thuan. hist. l. 114. Anno 1595. Cranz. l. 3. VVand. c. 15.*

Ad reducendum itaque & conservandum hoc universale & necessarium, humanæ inopiæ subsidium, gentiumq; elementum & summum veluti bonum, Commercium, apprimè utile & necessarium erit, ut omnes Respub. & Civitates, non tantùm in Germaniâ, verùm etiam in exteris regnis, tàm quoad sacra quàm profana in pristinis juribus, libertatibus & privilegiis, bonâ fide obtentis, longâque possessione præscriptis, conserventur, cæteræ verò gravibus præsidiis, aliisque oneribus hactenus ferè oppressæ, & hâc ratione præter æquum commodis suis privatæ (salvo tamen cujuslibet hactenus legitimè obtento superioritatis jure) in pristinum statum restituantur. *Bald. vol. 1. cons. 341.*

Cùmque Politicorum consilio, Principis & cujusvis boni Magistratus sit, singularem curam gerere, quò omnes ditionis suæ partes abundent divitiis; quibus ad tuendum & amplificandum regnum nihil aptius esse constat; quid utilius erit, quàm ut æquè in exteris & vicinis regnis, ac in nostrâ Germaniâ, commerciorum causâ bene parta privilegia, pacta, conventiones, Transactiones, Ordinationes & Statuta, eumque in finẽ constructa Emporia pristino suo splendori, in utriusq; partis, tàm concedentis, quàm cui concessum est, emolumentum restaurentur: In eorundem verò perniciem Institutæ Impositiones & Exactiones Illicitæ & Injustæ penitus aboleantur & abrogentur. Et hoc tantò magis, cum Superiorum Fiscis hâc ipsâ immunitate nihil decedat, sed quantulum illud fuerit, quod vectigalibus externis diminuitur, id copiosiore & ampliore mercaturâ compensetur. Excitabit enim ista, de quâ nunc loquimur, vectigalis, seu alterius cujuscunque oneris, immu- *AntiMachiavell. Theorem. 32. Nov. 149. Novell. 161. c. 2. Novell. Leon. 52 Cic. l. 5. de Republ.*

 nitas

nitas & remissio, ut Mercatores majori numero ad exteras regiones confluant; resque omnes necessarias frequentius apportent; ut fiscis extraneis nihilominus suus constet succus, & sanguis etiam universo subministretur populo. Quo subinde ipsius quoque annonæ vilitas merciumque cæterarum levamen, totius Regionis bono, subsequatur.

In naturam itaque valdè ingrati sunt, eamq; ob causam stolidi ab aliis meritò habentur illi consiliorum mastiges, qui contra tot rationum pondera, contra tot hospitalitatis, amicitiæ, fidei & utilitatis publicæ, privatæq; jura, contra propriam indigentiam & necessitatem, sapientissimæ Matris Naturæ instituta toties violant, & mercatores extraneos suo commercio & ditionibus, suo consortio & sedibus excludunt, vel ingressos atrociter & immitissimè tractant. Hinc Homerus non inscitè canes eos appellat, qui Peregrinis infensi sunt, propter hujus animalis cum animis istis inhospitalibus contesserationem. Et scribunt nonnulli, in Syriâ reperiri angues, qui erga indigenas quidem venenum non habent, exteros autem cum cruciatu exanimen. Profectò, illud genus mortalium, de quo jam nobis sermo est, anguium horum, quàm hominum naturæ propiùs accedere quis non contenderet? Quamvis autem hanc misoxeniam & inhumanitatem, suâ mole gravem, sana ratio & mitior ætas posteà aliquantò correxerit, & peregrinorum mercatorum exclusionem, ceu naturæ exosam, humanitati contrariam, communi calculo improbaverit & exploserit; semper tamen reperti sunt, & etiamnum, maximô cum commerciorum decrementô, reperiuntur, etiam inter acutiores, nonnulli, qui minus æquo adversus peregrinos mercatores, pro communi bono laborantes, feruntur animo. Etsi enim liberum ipsis ad provincias & ditiones suas aditum, mutuumque commercium non negent, arctioris tamen amicitiæ & humanitatis cum ipsis vincula aversantur. Ideò contrà Majorum instituta & pacta illos in regiones recipere, indultibus ornare, privilegiis & immunitatibus augere, ceu detrimentosum, & invidiæ, scandali & periculi plenum, improbant, negantque; atque adeò quidem, ut illam XII. tabb. legem PRIVILEGIA NE IRROGANTO: nec non illud Trajani Boccalini: *Privilegia, sunt lapis scandali, & seminarium Zizaniorum*, de peregrinis & extraneis mercatoribus proferre & interpretari non erubescant. Taceo, quod modò dicti mercatores contra jura gentium, ipsamque privilegiorum veterum & contractuum libertatem, infinitas molestias, ærumnas & impedimenta, quę alibi in hoc tractatu pluribus à nobis exaggerata sunt, proh dolor! sustinere cogantur. Profectò, aperiretur hîc mihi latissimus campus & commodissima occasio, COMMERCIORVM EXOTICORVM, eaque exercentium, causam agendi; sed vereor ne hoc montium attactu fumum nimis ingratum sim excitaturus. Non est quidem, ut nunc ferunt tempora, animus, peregrinos, vigore antiquorum JVRIVM SINGVLARIVM, Indigenis præferre, aut his omnem prærogativam præcidere, vel planè adimere; nisi fortasse, cum Elisabethâ Angliæ Reginâ, in negotio simili Poloniæ Legato regerente, persuadere velim, bono pastori potiorem esse debere alieni gregis curam, quàm sui; aut, nutricem illam laudandam, quæ, proprio abjecto, partum foveat alienum, sed ea quæ de peregrinis Mercatoribus in rempub. non recipiendis, de familiaritate, de Privilegiis & immunitatibus ipsis imminuendis & denegandis traduntur, ad veritatis Politicę cynosuram jure revocare, & forsan etiam ex ipsius Naturæ institutis, ex sinceriorum populorum moribus, ex sensu communi, ex utilitate publicâ & sanioris rationis dictamine demonstrare possem, non odio scilicet & restrictionibus, sed omni favore & patrocinio dignissima esse commercia, nisi ipsa nunc infallibilis rerum experientia quemvis doceret, *utrisque tàm Dominis quàm Ministris, de imminuendis hisce & abolendis commerciorum privilegiis tàm anxiè sollicitis, perversa ejusmodi consilia* (sunt verba JC. Sibrandi) *exitio fuisse*. Prætermitto, *quàm graviter pactorum & pri-*

Thuan. Continuat. l. 7. p. m. 414.

Cic. pro dom. & Bodin. de Republ. lib. 1. cap. 8.

Thuan. l. 119. histo. sub anno 1597.

Ioh. Sibrand. p. 1. Iur. publ. Lub. sect. 2. n. 84. & praef.

& privilegiorum horum violatores; eorumq; confirmationum osores, à pactorum licitorum Vindice (ut idem Sibrandus habet) *sint correpti; & nonnunquam cum prosapiæ deletione castigati.* Cum tamen illis ipsis potius cogitare fas esset, æquabili & continuo commerciorum exoticorum usu, velut aureâ quâdam Jovis catenâ, universum propè coalescere orbem, & ex pluribus quodammodo reddi unum; quo nihil ad humani generis felicitatem existere potest pulchrius; Navigationem & mercaturam maritimam, veluti duos terrestris orbis esse polos, quorum usu terram sustentari, ejusq; dominia armis roborari. Mobiles quidem esse polos, veruntamen, in illâ ipsâ nobilitate, Regnorum & Rerumpublicarum consistere stabilitatem; vixque earundem ullam fuisse, quæ iis, quasi fundamentis, non innixa steterit. Ne dicam, commerciorum privationem inter fatalem Rerumpub. & regnorum calamitatem â sanioribus Theologis & Politicis enumerari; & egestatem subditorum inde sequi, quâ tandem, in casu necessitatis, ipsum Principem involvi, ut necessariis Regiminis & defensionis suæ subsidiis destituatur.

Sibr. d. p. 1. f. 27. n. 5. & ex eo Klok. de Collect. c. 16. n. 106. 107.

Vid. Ezech. c. 27. ibiq. Amand. Polan. & Ludov Lavater. homil. 119. Keck. syst. pol. c. 14. n. 7. Hippol. à Coll. lib. de Princip c. 30 Lather. de Censu. l. 3. c. 12. n. 53.

Quamvis autem Principi & magistratui prudentiori hæc externorum commerciorũ cura & promotio imprimis cordi esse debeat, cautè tamen agat, ne privilegia extraneorum, nullo existente jure Singulari quæsito, nimiùm extendat. Semper enim civium suorum, quàm aliorum, curam habeat potiorem; & propterea ad publicam civitatis utilitatem in territorio suo commercia restringat. Quò, secundum Aristotelis monitum, Civitas, si quid boni ex peregrinorum commixtione proveniat, idipsum suscipiat; Sin verò mali quid inde proficisceretur, per leges jubẽtes & determinantes caveat, quos oporteat & quos nõ oporteat admittere Mercatores, quę oporteat & quæ nõ oporteat admittere cõmercia. Nam, ut quósvis extraneorum mores licet bonos, in Rempub. patriam introducere haud expedit: sed eâ de causâ meritò cujuslibet Reipub. Genius considerandus & retinendus est, juxta illud Aristophanis, τρόποις ἐπιχωρίοις; hoc est, *moribus regionis vivendum*: ita nec quævis extranea commercia ad forum patrium sine maximâ civium pernicie retrahere consultum erit; tùm propter incolarum, eorumque ingenii & facultatum diversitatem & inæqualitatem, tùm ob locorum varietatem. Hanc commerciorum diversitatem, ab ipsâ naturâ distinctam, si multi mercatorum etiamnum observarent, nec ita confunderent, melius certè illorum res sese haberet; nec tàm facilè inopiæ & decoctionibus, ut modò fit, ansa præberetur.

Quò autem desideratissimus hic commerciorum cursus, unà cum justitiâ, litiumque abbreviatione, ubivis locorum, aliquâ ex parte reduceretur; & tandem pristinum suum vigorem floremque consequeretur (cùm, juxtà Salustium, *Respub. nullis artibus & mediis facilius retineatur, quàm quibus initiò fundata & constituta est*) ego semitam quasi ad hunc obtinendum monstrare allaborans, præ cæteris hoc scribendi argumentum selegi, ac JURA SINGULARIA, quæ passim in favorem commerciorum condita ac observata reperiuntur, quæque ego ante XXVI. annos in illustri Salanâ Disputatione Inaugurali succinctè contraxeram, & cum applausu multorum (absit invidia!) veluti novellum Academicum partum, in lucem edideram, nunc multis in locis aucta, & per capita & libros distincta, in gratiam boni publici, mundo huic theatrali iterùm exponere volui. Opus quidem per se, ob labores publicos, impolitum, & à reconditiore eruditione, ut modernum efflagitat seculum, alienum; oculis tamen multorum in hisce Mercurio plus quàm Palladi addictis Civitatibus degentium, ut me spes fovet, haud ingratum. Tu Vale, benevole Lector, &, si quid boni pro adjuvandâ labascente Repub. & Commercio,, quod voti nostri summa erit, in hoc inveneris opere, remotâ omni invidiâ, fave; &, si nihil invenis quod probes, conatum modò ne improba. Hunc tractatum nostrum non absimilem tibi persuadeas velim, sonis illis & præludiis, quæ prætentant Musici, dum fides ad modulationem concinnant;

quæ ipsa quidem auribus ingratum quid & asperum exhibent, at in causâ sunt, ut quæ sequuntur, omnia sint suaviora: sic nimirùm nos in animum induximus, ut in hâc Cytharâ JURIS COMMERCIORUM SINGULARIS concinnandâ, & ad harmoniam veram redigendâ, primùm operam navaremus, quò ab aliis posteà chordæ meliore digito aut plectro pulsarentur.

I.

Nobilissimo, Amplissimo, Consultissimo

VIRO

DN. JOHANNI MARQUARDO. JCto, Politicoque Celebri, Equiti, Ordinis Senatorii in Republ. Lubecensi Seniori, & Camerario benè merito, Affini & Amico valdè honorando.

â

Lubeck.

Nobilissime, Amplissime, Consultissime VIR, Domine, & Affinis honorande, &c.

IN itinere quod ex Commissione Regiâ ad aulam Cæsaream injunctum, hîc transiens pleniùs intellexi, tractatum de JURE COMMERCIORUM SINGULARI eò usq; sub prælo pervenisse, ut instantibus Nundinis Lipsiensibus, consummatô partu, in lucem manusq; hominum exiturus sit. Tàm volupe mihi id fuit, quàm hoc desideravi diu, & per amicas sollicitationes incitavi sæpiùs. Benè merebitur hoc scriptum de universô Orbe literariô, præsertim iis qui negocia mundi tractant. Pauci sunt, qui Maritimi præsertim ejus, quô Anseaticæ Civitates utuntur, juris recessus explicârunt. Nemo quod ego scio, solidè ita & plenè ut scriptis certa fides, adeoq; fundamentum constare possit; nec mirum, ii enim quædam saltem tradiderunt, qui non sunt aut versati in ejusmodi negotiis, aut compotes actorum, atq; documentorum, in quibus isti latent, unde eruendi atq; exponendi sunt. Utrumq; Tibi adest, VIR Amplissime, qui per Muneris, Legationumq; occasionem, domi foràsq; plura ad COMMERCIA, & Maris negocia quæ pertinent, tractâsti, & Archivi Hanseatici, patriæq; Reipublicæ copiam habes. Quôcircà ut Te nemò melius, solidiusq; hoc scribendi genus suscipere poterit; ita unicuique post materiæ præstantiam, quæ suspensâ hederâ non eget, ipse author illud satis commendabit. Per ea quæ antehac mihi ex delineationibus primis tanti operis communicare dignatus es, certus satis sum, & promptus sponsor, à doctis & Politicæ non minùs, quàm juridicæ prudentiæ non expertibus gratiam, laudemque affore. Ego pro illâ, quæ inter nos Affinitatis, sinceræq; amicitiæ est necessitudine, ex animô felicitati tùm Scriptoris, tùm Scripti, congratulationem per has literas addere volui, juxtim vovens, ut, quam Nomini egregio comparâsti gloriam, post Te Familia semper habeat prosperam, & in multa commoda progerminantem. Calami hæc deproperantis inter itinerantis solitas occupationes celeritati condona animi optimè cupientis non prolixiorem explicationem.

Vale cum tuis optimè, & ut semper fecisti, fave ei, qui dum vivit, erit

Lipsiæ dabam die 11. Martii Anno 1662.
Cum in procinctu stabam abeundi Noribergam.

Amplitudini Tuæ

dicatissimus

David Mevius, supremi Regij Tribunalis Wismariensis Vice-Præses, & ad Imp. Majestatem nomine Regis, & Coronæ Suecicæ p. t. Legatus.

II.

VIRO

Magnifico, Nobilissimo, & Consultissimo, Dn. JOHANNI MARQVART, Equiti, JCto celeberrimo, Reipublicæ Lib. Imper. Lubec. Senatori primario, & Camerario optimè merito, &c. Dn. Fautori multis nominibus honorando.

Lipsiâ. Lubecam.

S. & O. Literæ Vestræ, VIR Magnifice, Nobilissime, ac Consultissime, DN. Fautor multis nominibus colende & honorande, & favoris & amoris testes mihi sunt omni exceptione majores, quibus ut fidem tribuam, me omninò cogunt, quin & ad observantiam & officia quovis tempore vobis præstanda devinciunt, & obstringunt, cumq; ex pagellis simul transmissis, Opus de Mercaturâ & Commerciis perfectum elegantissimum & absolutum nobis sperandum, intellexerim, non possum non Vestros conatus toti Reipubl. literariæ proficuos summis deprædicare laudibus. Etsi enim virgulam Censoriam mihi nec sumere, nec arrogare velim, fateri tamen ipsa me cogit veritas, materiam pariter & tractationem, quantum mihi pagellas transmissas per ocium, verè negociosum perlustrare licuit, laude dignissimam & nemini non in juris prudentiâ, ac forô militanti summè necessariam esse. Nec solùm scriptum illud, omnibus numeris perfectum Vestrum singulare, & rarum judicium ac ingenium omni mundo sistit, sed etiam commodum & utilitatem Mercatoribus & Emporiis pollicetur, ac insigne Mercaturæ longeque amplum promittit augmentum, ex quo non modò Lubecæ Vestræ (quam Chytræus pro præcipuô Maris Balthici Emporiô habet) sed & toti Imperio encomium immortale accessum iri, reor. Est itaque, quod de tali & tantô opere Vobis gratuler, Deum submissè rogans, ut in posterum quoq; Vestros labores secundare, Vosq; in usum Reipubl. patriæ, ac literariæ diu incolumem conservare velit, qui sum

Vestræ Magnific.

Dab. Lips. 10. Febr. 1662.

Omni observantiâ obstrictus

Benedictus Carpzou D. mpp.
Sereniss. Electori Saxoniæ à Consiliis intimis, Appellationum causis, & Electoral. Scabinatus Lipsiens. Assessor primarius.

III. *VIRO*

III.

VIRO

Nobilissimo, Amplissimo, atq; Consultissimo, DN. JOHANNI MARQVARDO, JCto Celeberrimo, EQUITI eminentissimo, laudatissimæ Reipublicæ Lubecensis SENATORI primario, & Camerario meritissimo, &c. DN. Fautori & Amico suo plurimùm honorando & amando.

LUBECAM.

S. & O.

Vir Nobilissime, Amplissime, atq; Consultissime, Fautor & Amice plurimùm honorande!

IAm olim, cùm nobiscum viveres, præter insignem ingenii tui præstantiam, etiam amorem, quo erga me fuisti, magnoperè sum admiratus.

Hic eò optimum tuum induxit animum, ut me vix tale quippiam merentem religiosâ velut sanctitate coleres, & quo eum abundè contestareris, meo sub qualicunque præsidio (si jucundum tibi actos meminisse labores,) non sine adplausu theses tuas ventilasti. Quo ipso, Vir Excellentissime, allectus sum, tecum ut conspirarem in suavissimo amoris adfectu, teneremque te in intimis medullis. Illa verò effeceras, ut maxima quæque de Te mihi promitterem, & olim à Te insignis tuæ eruditionis radiis Themidos sacra egregiè illustratum iri non levibus conjicerem indiciis. Nec fefellit piam spem exoptatus eventus; nam ut reliqua pace tuâ silentio præteream, vel ille tuus, DE JURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI, tractatus quàm Themidi acceptus erit & valdè utilis! Eum judicio meo per tuas literas & amorem & Tullianæ eloquentiæ vim spirantes submittis?

Humanitas & tui in me animi propensio verba illa Tibi, Amice honoratissime, dictârunt. Non is sum, qui de Te, in quo omnia laude & admiratione digna, judicium feram. Quod si tamen velis, ut tibi, quod est officium amoris, requirere à me videtur, quid sentiam, candidè exponam, scito me in urnam judicii album injecisse calculum. Omnia in illo tractatu præclara, omnia singulari industria & prudentia scripta, omnia copiosè, soleiter & accuratè tractata & elaborata sunt. Pauci, quos æquus amavit Jupiter, sublimi illo gradu incedere possunt.

Orbi igitur quæso proxima quaque occasione hanc eruditionis tuæ egregiam è cerebro tuo prognatam Minervam siste, securus & intrepidus perge, quò tuus te vocat Genius, consequere, at scio, omnium doctiorum apomagdalias, & conatuum tuorum decentes laudes, nec nisi Bæotico aëre natos & malevolentiæ stimulis agitatos suffragia negaturos credo, quorum raucas voces contemnes, & quid leves illi homines sentiant, aut loquantur, non tibi valdè laborandum esse existimabis. Res, quam tractas, perdifficilis est, multis & quasi Labyrintheis ambagibus & difficultatibus intricata, valdè tamen utilis, & maximè necessaria: Tu verò, Vir Consultissime, tantâ dexteritate pariter ac felicitate (dare me aliquid auribus tuis à me alienum arbitrabere,) filum ei Ariadnæum largiris, ut an methodi perspicuitatem, an rariora illa, quæ apud alios non inveniuntur, & quibus velut stellulis quibusdam totum tractatum mirificè illustras, magis admirer, planè ambigam. In Collegiis nostris Juridicis, quibus singulari DEI providentiâ & gratiâ, indignus equidem ultra IV. lustra interfui, in causis Mercatorum & Commerciorum cautè semper & velut timidè versatus sum, nec enim eas ferè ullus, ut dignitas requirit, illustravit. Tu verò, Vir Nobilissime, si tuum edideris tractatum, in quo omnem de iis veritatem & perspicuitatem in Democriti illo profundo hactenus abstrusam elatebrasti, Te habebimus, quem in gravissimis hisce causis haud illibenter & tutò sequemur.

Communica igitur toti Orbi illam eruditionis tuæ purpuram, agnoscet gratus tantum laborem, tantumque beneficium, viridem tibi gloriæ palmam deferet, laudique tuæ in Mnemosynes templo suspendet tabellam.

Vale quàm felicissimè, quàm diutissimè ad tui gloriam, Reique publicæ tàm tuæ quàm literariæ emolumentum, & me tui amantem redama, pluraque tuæ scientiæ & experientiæ specimina intrepidus in lucem emitte! Dabam Jenæ 6. Maij, Anno S.N. 1658.

Tui

Studiosiss.

Christoph-Philip. Richter D. Com. Pal. Cæs.
Consil. Saxon. Prof. P. Facult. Jurid. Sen. Curiæ
Provinc. & Scabinatus Adsessor.

DESIGNATIO LIBRORUM ET CAPITUM HUJUS TRACTATUS.

Cap. XII. De

LIBER TERTIVS.

LIBER QVARTVS.

F I N I S.

LIB. I.

TRACTATUS NOMICO-POLITICI *DE* JURE MERCATORUM ET COMMERCIORUM SINGULARI.

CAPUT I.

De

Mercaturæ præstantia, Dignitate, & cum literarum studiis commercio.

SUMMARIA

1. Difficultas & novitas operis. & n.5.
2. Ex quo Jure hic Tractatus collectus.
3. Variorum Privilegiorum seu jurium singularium scriptores & Authores recensentur.
4. Raritas Authorum qui de hac materia scripserint.
5. Protestatio Authoris.
6. Mercaturæ præstantiam quæ arguant.
7. Quò quid antiquius eò præstantius.
8. Mercatura naturæ congrua, & cum illâ cœpit.
9. Mercatura alia naturalis, alia artificialis.
10. Mercatura â primævis hominibus exercitata. quod ibidem exemplis probatur.
11. Patriarcharum.
12. Scytharum.
13. Græcorum.
14. Judæorum.
15. Gallorum antiquorum.
16. Romanorum.
17. Pœnorum, Tyri &c.
18. Inventores & cultores Mercaturæ, præstantiam illi conciliant.
19. Quod itidem probatur exemplis Deorum & Regum, puta Salomonis, Josaphat, Tarquinii, Vespasiani, Pertinacis Impp. & aliorum & n.24.
20. Tyri Emporii splendor & gloria.
21. Lusitaniæ Regum status crevit per mercaturam.
22. Hodiè Principum aliqui commerciis vacant.
23. Philosophi celebriores commerciis operam dederunt.
24. Equites Romani commerciis incubuerunt, quod monstratur exemplis.
25. Venetorum Nobiles mercaturam Reipublicæ suæ animam reputant.
26. Genovenses Patricii commerciis studēt.
27. Negligendi qui de commerciis duriter scripsêre & n.81. fin. huj. cap.
28. Mercaturæ cum sapientiæ studiis cognatio.
29. Mercatura duplex, alia corporis, alia animi.
30. Elegans Ciceronis locus, de Mercaturâ bonarum artium & scientiarum.
31. Pythagoræ assensus de mercaturâ artium.
32. Chemniz magaritæ mercaturæ analogicæ.

33. Ana-

33. *Analogica & figurata Mercatura ex Joh. Valentino Andrea, in qua de Nundinis variarum artium & scientiarum.*

34. *Authores alii qui de hoc Mercatura genere scripserint.remiss.*

35. *Probus mercator honestate & utilitate actiones suas metiatur.*

36. *Media ad honestatem & utilitatem conducentia.*

37. *Mercator studiis & artibus liberalibus operam aliqualem navet.*

38. *Quibus disciplinis animum polire expediat Mercatori, paucis contra communem opin.*

39. *Non quid sit, sed quid fieri debeat considerandum.*

40. *Stoici fingunt sapientem, etsi talis non detur.*

41. *Mercatori major Rhetorica, quàm Logica & Metaphysica usus.*

42. *Mercurius mercatorum Patronus.*

43. *Mercurii descriptio.*

44 *ἑρμαῖον quid?*

45. *In contractibus Mercatorum dolus bonus admittitur.*

46. *Sensus l.16. §.4. ff. de minorib.*

47. *Physices aliqualem scientiam habeat Mercator.*

48. *Physices scientiam Mercatori utilem esse, unô vel altero exemplo demonstratur.*

49. *In emendo vino Physices scientia expedit.*

50. *In emptione metallorum, fructuum, lignorum, cinis, pellium, margaritarum, Physica utilis.*

51. *Mercatoris scientia modica in Mathematicis.*

52. *Scientia Mercatoris in Arithmeticis necessaria.*

53. *Scientia Mercatoris aliqualis in Astronomicis.*

54. *Thales Milesius ex Astronomia quæstum fecit.*

55. *Quid ex Astrologia Mercator observare studeat.*

56. *Quid ex Geographia & Hydrographia observet mercator.*

57. *Ex Geographia ventorum flatus nosse discit Mercator.*

58. *Ex Hydrographia marium periculosas prætervectiones cognoscit Mercator.*

59. *Ex Geographia fluxum & refluxum maris discit.*

60. *Georgii* Schultzen *Tractatus Germanicus de fluxu & refluxu maris &c. allegatur.*

61. *Philosophiam Practicam præ cæteris sibi commendatam habeat Mercator.*

62. *Mercator à Philosophia Practica discit appetitus secund. rationes componere.*

63. *Mercator ex Phil. pract. discit avaritiam fugere.*

64. *Mercator ex Phil. pract. discit virtutes à vitiis distinguere.*

65. *Mercator à Phil. pract. discit non temerè spondere, rectè fidere, & contrahere.*

66. *Juris principia & præcepta docent Ethica & Politica.*

67. *Justitiæ commutativæ appellatio à negotiatoribus profecta.*

68. *Oeconomica Scientia Mercatorem rectè docet commutare & permutare.*

69. *Prudentia civilis ministri qui?*

70. *Experientiæ requisitum in Mercatore.*

71. *Memoriæ requisitum in Mercatore.*

72. *Ingenii requisitum in Mercatore.*

73. *Solertiæ requisitum in Mercatore.*

74. *Consilii* } *requisitum in Mercatore*
75. *Sententiæ* } *ubi vid. locum ex Chemnitii Harmonia.*

76. *Thomæ Garzonis Itali assensus de requisitis scientiarum in Mercatore.*

77. *Linguarum cognitio Mercatori apprimè necessaria est.*

78. *Mercator exterorum ritib. & morib se accommodare discat.*

79. *In exoticis locis nociva inquirere & vitare discat Mercator.*

80. *Ipsa Sapientia Dea Pallas sub Mercatoris habitu.*

81. *Quid adversæ sententiæ Authoribus, qui malè de Mercaturæ professione scripserint, respondendum.*

Labo-

1
Aboriosum sanè atque difficile opus aggredior, qui de Jure Mercatorũ & Commerciorum singulari, valdè distracto & dissipato hodiè, scribere, & quicquid hujus est argumenti,
2 explicare suscipio. Neque enim hoc jus tàm ex Sacratissimo Juris nostri volumine (quod tamen, attestantibus Baldo *in rubr. x. de Cler. pereg.* & Petr. Foller. *ad Marant. spec. aur. p. 4. distinct. 9. n. 55.* non exiguas interdum mercatoribus tribuit immunitates, & exemtiones) quàm jure publico & Gentium, Interpretum, Politicorum & Historicorum monumentis, diversarum Rerumpublicarum legibus, statutis & consuetudinibus, praxique modernâ expressum & collectum est. Hæc autem, quæ tento, quantum ego expiscari potui hactenus,

--- vacuas tenuerunt pondera mentes,

ut illud de suo mihi largiatur Virgi-
3 lius *3. Georg.* Proposuêre quidem sibi varii variorum jura singularia, scriptis suis digerenda ac illustranda. EQUITUM ac NOBILIUM Petrus Calefatus; Andreas Tiraquellus, Josias Noldeni9, Petrus Fritzius, & reliqui. CLERICORUM Antonius Bonicontus, Henningus Arnisæus. DOCTORUM Petrus Lenauderius, Johannes Halbritterus, Georg. Walterus, Johannes Limnæus. CANONICORUM Dn. Anton. Colerus, Joh. Himmelius. PATRICIORUM Johann. Jacob Draco. SCHOLARIUM Petrus Rebuffus, Horatius Lucius, Helfricus Ulricus Hunnius, Christianus Kremberg. MILITUM Martinus Laudensis, Marcus Mantica, Achatius Enenkel, Lib. Bar. Claudius Cotiræus. RUSTICORUM Rhenatus Choppinus, Conradus Heresbachius, Adamus Timæus. BELLI Albericg Gentilis. PACIS Hugo Grotius. FISCI M. Antonius Peregrin. JURAMENTI Andreas Bononiensis, Seraphinus à Seraphino, Hieronym. Setzer9. DOTIUM J. Campegi9. MULIERUM Fridericus Prükmann9. VIDUARUM Henricus Neuenhaan. NOVERCARUM Burchardus Berlichius. PUPILLORUM Lucas Parmensis. LIBERTATIS M. Mantica. PAUPERTATIS Cornel. Benincasius, Perusinus. PIARUM CAUSARUM Andr. Tiraquellus. Et si quæ alia sunt. Qui autem Mer- 4
catorum labores, quibus fruimur, hucusque præmiis literariis, in hoc feracissimo scripturientium seculo fuerit remuneratus, Commerciorumque Singularia Jura, à quibus maxima pars externæ felicitatis regnorum & rerumpub. pendet, ex tripode porrexerit, audivi neminem. Equidem, præter Benevenuti Stracchæ, Comitis, Equitis & *Patricii Anconitani*, qui ob id Patronus Mercatorum appellatus à R. Ruland. *in relat. singulari de Assecuration. præm. non solut. num. 54.* paucula hujus argumenti, & aliorum nonnulla alia sparsim, legi nihil: & ea, quæ confectò demùm hoc opere vidi, non tàm de mercatorum beneficiis, privilegiis, aut juribus singularibus, quàm eorum negotiis, imprimis maritimis, tractant. Hâc verò in re si Vobis, Lectores benivoli, ingenii & viri- 5
um mearum terminos materiæ dignitas excessisse videatur; condonetis, quæso, aliquid honesto ardori, viam arduam & nullis penè vestigiis antehac tritam, perrumpere conanti; & sicubi errores, vel alia minus comptè dicta, qualia facili cum labore seculum hoc κριτικώτατον invenire potest, occurrant, æquissimi Prætoris restitutionem, haud difficulter permittatis. Priusquam verò spacium hoc seriò aggrediar, operæ pretium existimavi, paucis de Mercaturæ præstantiâ & dignitate præmittere.

Præstantiam mercaturæ arguunt 6
1. Antiquitas. 2. Inventorum & cultorum dignitas. 3. Denique mercaturæ cum Sapientiæ & bonarum litterarum studiis commercium. Pri- 7
mô itaque loco cùm communis JCtorum schola doceat, quò quid antiquius, eò etiam censeri nobilius. *l. 1. ff. de Alb. scrib.* & venerandæ vetustatis magnam esse autoritatem. *l. 2. ff. de Aqu. & aqu. pluv. arcend.*

 Novell.

Novell. 23. cap.3. Andr. Barbatia *Consil.*
9. num.17.18. Joseph. Mascardus *de*
probat. conclus.273. num 15. Dn. Theodo-
rus Reinking. *lib.1. de regim. secul. & ec-*
clesiast. class.2. cap.7. n.22. non minimam
certè mercaturæ arguet præstantiam
temporis antiquitas; quam duobus
8 probamus argumentis: I. Quod cum
naturâ maximè congruat, & cum hâc
« quasi cæperit; mira enim hæc, ait Plin.
« *natur. hist. lib.10. cap.29.* naturæ diffe-
« rentia, alia aliis locis negat, tanquam
« genera frugum fruticumque, sic & a-
« nimantium, non nasci translatitium,
« invecta emori mirum. Nam etsi na-
tura nunquam deficiat in necessariis
absolutè & totaliter: quia tamen non
omnia unô loco profert ac gignit, id-
eò per commutationem rerum aliun-
de allatarum hunc defectum compen-
sari voluit. *vid. nos cap.2. seq. n.15. &*
seqq. Atque hæc fuit prima merca-
turæ occasio, quod in diversis terris si-
ve locis homines viverent, nec singu-
la ad vitam humanam necessaria sin-
gulis nationibus natura suppeditaret,
9 ut & alibi pluribus exponetur. Hæc
etiam causa genuina est, ob quam
Mercatura, quæ Græcis est μεταβλητικὴ
seu ἀλλαγή, naturalis dicatur; quamq;
disertè reddit Philosophus dum inquit
1. Pol.6. Permutatio in omnibus rebus
cæpit quidem ex eo, quod est secundum
naturam, quòd homines alia quidem plu-
ra, alia verò pauciora, quàm satis sit, ha-
beant. Quasi diceret; Commercium
sive Mercatura naturalis, putà μεταβλη-
τικὴ, quæ ἐμπορικὴ χρηματιστικὴ & καπηλι-
κὴ i. e. artificiali prior est, dicitur exin-
de, quia id, ex quo cæpit, est naturale,
videlicet Indigentia. Est autem ἐμπο-
ρικὴ quæ inter gentes remotè dissitas
intercedit, καπηλικὴ Tabernaria, quę est
inter Cives. Illam Aristoteles iterum
in ναυκληρίαν quæ mari & φορτηγίαν
quæ terrâ conficitur, dividit. Hone-
stior autem est maritima, quia ut Cic.
loquitur, *multa multis impertit*, & ideò
secundùm naturam ut dixi, est neces-
saria. Aristotel. *1. de Rep.9.* & ex eo Fr.
Stypm. *de jure naut. lib.1. c.2 n.51. & seqq:*
10 Deinde probatur hæc antiquitas, quòd
à primævis hominibus exercitata fue-
rit. Docent etenim literarum monu-
menta; primis seculis, cùm naturæ o-
pibus census omnes constarent, mer-
caturam intrà pecora agrosque con-
stitisse, primosque mercatores agrico-
las & pastores fuisse. Joseph. *lib.1. an-*
tiq. jud. cap.7. scribit, ideo & Agricul-
turâ ipsâ antiquiorem dicit, Cl.
Salmas. *de usur. cap.11. pag. 298. & seq.*
Mercaturam temporibus Noæ ho- 11
minibus familiarem fuisse. Josephus,
Jacobi Patriarchæ filius Ismaëlitis
mercatoribus venditus fuit. *Genes. c.37.*
vers.28. De Scythis tradit Strabo *lib.7.* 12
De antiquis Græcis Homerus *Odyss. O.* 13
Thom. Garzon. *nella piazz. univer-*
sal. de tuttele profess. del mondo. discors.
65. De Judæis liquet ex *2. Paralip. c.1.* 14
vers.16. Judæos non mercatores sed
agricolas & ab omni ævo strenuos fœ-
neratores fuisse docet Cl. Salmas. *de*
fœnor. trapez. pag.370. & seqq. De an- 15
tiquis Gallis scribit *Cæsar*, eos Mercu-
rium maximè coluisse, ut quem ad
quæstum mercaturasque vim maxi-
mam habere, ut paulò post sequetur,
arbitrabantur. Quàm familiare fue- 16
rit Romanis vetustioribus pecunias
locare, æs alienum contrahere, versu-
ris faciendis luculenti patrimonii nau-
fragium facere, docet eruditâ illa Sa-
tyrâ Flaccus, in quâ sub personâ Mer-
curialis Damasippi, sui seculi taxat ne-
gotiatores. Mercaturas ad inventum 17
Pœnorum refert Plinius *lib.7. natur.*
histor. c.56. cui & consentire videtur il-
lud Ezechielis *c.27. vers.12. & per tot.*
Tyrus, (quæ fuit Phæniciæ peninsula, & »
Carthaginis mater) *negotiatores tui à* »
multitudine cunctarum divitiarum, ar- »
gento, ferro, stanno plumboque impleve- »
runt nundinas tuas. »

Sed & Inventores & Excultores 18
mercaturæ eximiam illi præstantiam
conciliant; dum eam exercuisse ipsos
DEOS, Jovem & Mercurium, testantur
Ethnicorum scripta. Magni quoque 19
Reges & Principes hanc tractare vo-
luerunt: Ita Salomon tertiô vertente
anno, naves in Indiam misit; id quod
& Josaphat Rex fecit, & Tarquinius
Priscus,

Priſcus, Rex Rom. Dionyſ. Halicar-
naſſ. *lib.3.* Veſpaſianus Imperator,
teſte Suetonio, non ſolùm ante Im-
perium ad mangonicos quæſtus, ſu-
ſtinendæ dignitatis causâ, deſcendit;
ſed & impetrato Imperio, negotiatio-
nes alias propalàm exercuit, quædam
tantùm emendo, ut pluris diſtraheret.
Pertinax item mercaturas exercere
Imperator per homines non aliter,
quàm privatus, ſolebat, ut ſcribit Capi-
tolinus. Addere è Sacris libet Eſai.
cap.23.verſ.8. locum, ubi Propheta de
20 nobilisſimo Emporio Tyro loquitur,
,, quis cogitavit hæc ſuper Tyrum co-
,, ronatum, cujus negotiatores princi-
,, pes, Inſtitores ejus inclyti terræ. *vid.*
21 *c.27.* Ezech. Ita Luſitaniæ Reges, ut
à vetuſtioribus ad recentiora exempla
accedamus, armatis claſſibus Æthio-
pica atque Indica commercia & obti-
nuerunt, & hactenus conſervarunt.
Caſp. Ens. *Claſſ.1. Schol.polit. c.5.* Zara
in anatom. ingen. & ſcient. ſect.2.membr.
22 *16.* Noſtris quoque temporibus ſuavis
lucri odor Celſisſimorum Principum
aulas adeò occupavit, ut dedecori
haud ſibi eſſe putent, negociationibus
maritimis, licet diverſo ſucceſſu, quæ-
23 ſtum facere. Quod ſi ad antiquiorum
tempora recurrere libeat, inter Merca-
tores Solon fuit gravis Athenienſium
Legislator, atteſtantibus Plinio, Laër-
tio, Plutarcho. Democritus, & Tha-
les Mileſius, qui unus ex ſeptem Sapi-
entum numero; & Socrates, ille A-
pollinis oraculo ſapientisſimus; quin
& ſummæ prudentiæ & autoritatis
apud Græcos vir, Plato, *ut in l.2. ff. de
Nundinis* deſcribitur, inter divinas ani-
mi meditationes, autore Plutarcho,
olei venditione in Ægypto quæſtum
24 fecit. Sanè Equitibus Romanis olim
mercaturam conceſſam, aut certè ve-
titam non fuiſſe, argumento eſt illud
Ciceronis *in Verrem: Luc. Pratius,
ſplendidisſimus Eques Romanus, qui Pa-
normi; & Q. Mutius Eques, qui Syracu-
ſis negotiatur.* Et hic ipſe M. Tullius
Cicero, Conſul Reip. Rom. potentis-
ſimus & diſertisſimus, in *Orat. pro Plan-
cio*, laudat patrem ſuum, quod fuerit
mercator, Reipub. Rom. apprimè pro-
ficuus. Sic: Ipſe Julius Cæſar primus
Imperii Romani Monarcha avum ha-
buit argentarium. Munoz de Eſcobar
de Ratiocin.c.11.n.1 & 2. quē alleg. Klock
d. ærar. lib.2.c.21.n.11. Et Tarquinius
Priſcus Rex Roman. patrem habuit
Damaratum mercatorem. Valer. Max.
lib.3.c.4. Sic Reinoldus II. Comes
& Dux Geldriæ, Bertholdi, Domini
Mechlinenſis filiam uxorem duxit, qui
Bertholdus fuit ditisſimus. *Erat enim*
(verba ſunt Io. Pontani in hiſtoria
Geld. *lib 7. pag 246. in fin.*) *Mercator
inſignis & Damaſci & Alexandriæ ac
aliis pluribus in locis; adeò ut tandem
maximam congeſſerit pecuniam & ex eâ
ſibi nobile parârit nomen.* Venetorum 25
Nobiles, negociationem animam ſuæ
Reipub. dicunt. Juſtin. Barbar. Pa-
tric. Venetus, *in diſcurſ. de bello cum Au-
ſtriacis. pag. m 7.* & à ſuâ dignitate mi-
nimè alienam; Cui, & Genovenſium, 26
ob id adeò nihil decedit, ut potius au-
geatur. Barthol. Caſſanæ. *de glor.
mund. p.11. Conſid.45.* Joh. Artz ab Ota-
lor. *de Nobil. Hiſpan. p.2. c.5. n.26.* quem
refert & ſequitur Andr. Knich. *de In-
veſt. pact. p.2. c.4. n.111.* Sed de his ſuô
locô uberius. Quorum omnium au- 27
toritate tutus mercator parum æſtima-
re habet, quæ in negociationes acrius
ſcripſere Gregorius, Chryſoſtomus,
Auguſtinus, Casſiodorus, & alii; ad
quæ cum Adamo Rasſio *de Nobilit. &
mercatur. p. 181. & ſeq.* doctè reſpon-
dent Politici. *vid. nos, cap. ſeq. 2. n.50. &
ſeqq. usq; ad fin.* Deniq; adauget hanc 28
dignitatem Mercaturæ, cum Sapientiæ
& literarum ſtudiis commercium.
Summi etenim doctrinæ & ſapientiæ
proceres, ut aliarum omnium artium,
ita & mercaturæ, Philoſophiæ ac libe-
ralium artium commune vinculum
agnoverunt, ſtatueruntque mutuam
ſemper operam hæc ſtudia invicem
ſibi præſtitiſſe. Hinc Plato *in dialogo
de Ente* ſeu *Sophiſta*, Mercatura, inquit, 29
duplex eſt: altera ad victum corporis ,,
ſpectat; altera ad animi diſciplinam, ,,
commutatque nummis eruditionem. ,,
Nam qui Muſicam alibi quidem di- ,,

 ſcendo

ſcendo emit, alibi docendo vendit,
literaturamque ac cæteras animi
diſciplinas, tàm ſerias, quam jo-
coſas, mercatorem nihilominus,
quàm corporis alimenta vendentem
30 dicimus &c. Unde Mercatum appel-
lat Cicero *3. Off.* Athenienſe Gymna-
ſium, Cratippum cum Mercatore com-
parans, artes honeſtas cum mercibus.
,, Verba ſeqvuntur: Suſcepiſti onus præ-
,, tereà grave Athenarum & Cratippi, ad
,, quos cùm tanquam ad mercatum bo-
,, narum artium ſis profectus, inanem
,, redire turpisſimum eſt, dedecorantem
31 & urbis autoritatem & magiſtri. Py-
thagoras dixit, ſimilem ſibi videri vi-
tam hominum, & mercatum eum, qui
haberetur maximo ludorum apparatu
32 totius Græciæ &c. *5. Tuſcul.* Et Mar-
tin. Chemnit. Theologus ille magnus
in ſelectisſima ſua *Harmonia Evange-
liſtar. cap. 62. p. 679.* elegantisſimam
depingit mercaturam analogicam,
in inquirenda & acquirenda marga-
rita magni pretii, hominis Chri-
ſtiani officium in illa adumbrans.
Cum quo coincidit Salomon *proverb.
c. 23. verſ. 23.* quando ait: *Eme veritatem,
Sapientiam & diſciplinam, nec vende
illas.* Hinc Joh. Valentin. Andreas,
in ſuâ Mythologiâ Chriſtianâ. Manipul.
33 *5. Apolog. 32. verb.* Nundinæ. hanc ana-
,, logicam mercaturam ita deſcribit:
,, Cum nuper haberentur nundinæ, dici
,, non poteſt, qui Emtores confluxerint,
,, qui Mercatores. Erant enim inter
,, literatos, qui libros Esdræ 40. & Salo-
,, monis magno numero exponerent.
,, Proſtabat Mathematicis Circuli qua-
,, dratura, Arithmeticis Coſſa perfecta,
,, ac ſuprà omnia numeri myſtici, pro-
,, phetici, Judiciales, ac concentus
,, temporum. Medicis venalis Micro-
,, cosmus, ſignaturæ Creaturarum,
,, harmonia cœlica; Cabaliſtis portæ
,, intelligentiarum & acroſtica ana-
,, grammata, literarumque figuræ &
,, combinationes veniebant. Gram-
,, maticis ars memoriæ, Cubi lingua-
,, rum, ſteganographia, didacticæ novæ,
,, linguæ mutæ & nutuum merx erat.
,, Mechanici perpetuum motum, æſtus
marinos, ſphæras mobiles, Machinas ,,
panareticas, Cornu Alexandri, volan- ,,
di alas, urinandi capſas, transfretandi ,,
terram naves, penetrandi ſepten- ,,
trionem canales attulerant. Hiſto- ,,
rici monſtra Auſtri, Gigantes Pig- ,,
mæosque & Conſuetudines miras, ,,
tum miracula Jeſuitarum advexerant. ,,
Sed maximè operoſi Chymici, lapi- ,,
dem Philoſophicum, Medicinam uni- ,,
verſalem, Panaceam, lumen perpetu- ,,
um, aurum pellucidum, vitrum ducti- ,,
le, rejuveneſcentiam, longævitatem, ,,
transmutationes rerum, monetarum ,,
fucationem & quinteſſentiationem, ,,
anatomiam univerſi, Balſamum in- ,,
corruptionis, arborem vitæ, reforma- ,,
tionem ſcientiarum, magno clamore, ,,
multis juramentis offerebant. Nec ,,
deerant, qui ſpecula Philoſophica, ,,
perſpicilia lunatica, ſpecula combu- ,,
rentia, & qui ſigilla, characteres, ,,
campanas conſtellatas, ſpiritûs fami- ,,
liares, annulos hermeticos, virgu- ,,
las divinas, radices conſecratas ja- ,,
ctitarent. Sed & gemmas facere, ,,
& inviſibilitatis, roboris, lingua- ,,
rum, divitiarum lapides vendere, ,,
Fortunati loculos, optandi pileo- ,,
los conſuere videre erat, & qui ef- ,,
fodiendis theſauris, interpretandis ,,
brutorum linguis, explicandis inſo- ,,
mniis, prædicendis, applicandis va- ,,
ticiniis & ſacrificiis, illuſtrandis My- ,,
thologiis operam addicebant. Omnes ,,
hi obſidebantur à curioſorum, credu- ,,
lorum, prodigorum &c. turba, & mul- ,,
to ære obruebantur. Unus ſupererat ,,
inſtitorum, cui nolæ, auriculæ, virgæ, ,,
flagella, ſcuticæ, laquei venales erant, ,,
is paucos, nec niſi ſapientes emtores ,,
pro coërcendis furioſis reperit. Huc- ,,
usque Andr. De hoc Mercaturæ ge- 34
nere analogico vid. Trajan. Boccalin.
Cent. 1. de Ragguagl. di Parnaſſo, ragg. 1.
ubi Univerſita de Politici apre un Fon-
daco in Parnaſſo, nel quale ſi vendono
diverſe merci utili ad virtuoſo vivere
de litterati verdeutſchet in Niederland
Anno 1617. & cent. eâd. ragg. 6. Hoc ut 35
paulò altiùs repetamus, certum eſt,
verum ac probum mercatorem, quem
ſolùm

ſolùm delineare hîc allaboro, cunctas
ſuas actiones duobus finibus metiri
debere, HONESTATE & UTILITATE. Quia
autem finis absque mediis obtineri ne-
quit, ideò de mediis quoque maturè
36 curam ſuſcipiat, illa verò media, ad
honeſtatem & utilitatem ducentia
cum non fortuitò contingant, ſunt e-
nim certa ac determinata, ſed ex præce-
ptis artium liberalium diſcantur; pro-
inde prima cura ſit boni mercatoris, ni
37 velit in ipſo opere cespitare, ante o-
mnia ſtudiis & artibus liberalibus ani-
mum aliquanto imbuere. Franciſc.
Patricius de Inſtit. Reipub. *lib.2. tit.1.
p.63.* quas tamen, adhibitâ normâ pru-
dentiæ diſcat, & nonnullas aut vene-
rabundus, ob excellentiam earum præ-
tereat, aut utiliora ſaltem de iis præce-
pta intellectu & memoriâ complecta-
38 tur. Quibus autem diſciplinis ani-
mum ſtudiosè polire, & à quibus ab-
ſtinere debeat futurus mercator, parcè
ſaltem ex Philoſophorum quorun-
dam ſententiâ exponam, nihil mora-
tus, ſi fortasſis hæc prudentum opinio
non omnibus arriſerit, ac perpauci
hac qualitate præditi reperiantur mer-
catores; cum non, quid fiat, ſed, quid
fieri debeat, attendendum ſit, *arg. l. ſed
39 licet.12.ff.de Offic.Præſ.* Imo ipſi Stoici
Sapientem ſuum qualis nusquam da-
tur, effingant. *Lipſ. Manud ad Philoſ.
Stoic.11. diſſ.8.* Et Architectum *Vitru-
vius*, Oratorem *Cicero*, bonum Princi-
pem *Xenophon, Homerus, Virgilius* & alii
depingant, non quod exiſtimarint ta-
les aliquos in rerum naturâ reperiri,
ſed quia talis conſideratio apprimè eſt
utilis, ut in hoc veluti ſpeculo quivis,
quid ſibi deſit, perſpicere, & eò melius
cum ratione commodis invigilare
40 posſit. Inter Organicas itaque, poſt
Grammaticen plus temporis, volunt,
impendat diſcendæ Rhetoricæ quàm
Logicæ. Rationes hujus conſilii pro-
41 ferunt duas. Prima, quia Logicæ cre-
brior uſus in ſpeculativâ philoſophiâ,
ac imprimis in Metaphyſicâ, quæ nihil
facit ad Mercatoris frugem, quàm in
Philoſophiâ practicâ, cujus normis
potisſimùm ille ſuas actiones guber-
net. Secunda, quia ad civilem vitam,
quam vivere debet mercator, plus
conducit Rhetorice Logicâ & Diale-
cticorum argutiis, quas & aliàs in Juris
publici ſtudiis ut aranearum telas plu-
rimum artificii, parum verò utilitatis
habere, ex Philoſopho Ariſtone Chio
dicit celeberr. JC. Jenenſis *Dom. Arumæ.
de Comit. cap.1. n.18.* cum quo coincidit
Nazianzenus, *qui Dialecticos ſimiles
dicit iis, qui cancros comedunt, atque pro-
pter exiguam carnem circa multa oſſa
defatigantur.* Huic tamen organicæ
diſciplinæ in cæteris meritò ſua relictâ
laude & utilitate. Hinc arbitror, à 42
Veteribus emendis vendendisq; mer-
cimoniis præfici non iracundum Mar-
tem, non laſcivientem Venerem, non
ridiculum Vulcanum, ſed ingenioſis-
ſimum Deorum Mercurium & Merca-
torum κύριον, illum ſapientiæ & elo-
quentiæ, ut ab Ethnicis depingitur, au-
thorem. Dicunt enim, Mercurium, 43
ferentem virgam, ſerpentibus nexam,
pennatisque talaribus præditum, præ-
fuiſſe negotiis humanis, Mercuriumq;
dici voluiſſe, quaſi mercium curam,
propter quod omnis Mercator pos-
ſit dici Mercurius, ſeu Mercurialis, ita
appellatus à Cicerone *in Epiſt. ad Q.
Frat.* ut ſuspicatur *Sigon. lib. 2. de an-
tiqv. Jure Civ. Romanor:* pennata verò
talaria ſignificent, opus eſſe, ut nego-
tiantium pedes ubique pergendo ſint
veloces, & quaſi pennati; Virgam
verò ſerpentibus nexam, ob hoc adjici-
unt, quia mercatoribus det aliquando
regnũ, & aliquando vulnus, ut ſerpen-
tium. Galerô etiam cooperto pin-
gitur, quia omne negotium debet eſſe
occultum atque abſconditum; gal-
lum quoque ponunt in ejus tutelam,
ſive quod omnis negociator ſemper
invigilet; ſeu quod ab ejus cantu ſur-
gat ad peragenda negotia. Hermes 44
itidem dicitur, vel à græco ἑρμαῖον (quò
nomine lucrum inſperatum ſignifi-
cant Græci, *Jacob. Pontan. progymnaſ.
part. prior. vol 3. progymn 31. in Annot.
p. m. 600.* Præeſſe enim lucro, munus
eſt Mercurii. *vid. prolog. Amphytruonis*
apud *Plaut.* Horat. *Od.10. lib.1.* & latis-

simè Joh. Rosin. *lib.2. de Antiq. Rom.*
cap.9. & seqq.) Unde quidam famosam
illam Saxonum columnam IRMINSU-
LAM, quasi statuam Hermis, i.e. Mercu-
rii deducunt, apud Cl. Henric. Mei-
bom. de *Irmensula Saxonica cap.5.* vel
ut Gorop. Becanus. *in Originib. Ant-*
verp. lib.6. Hermans Sûle/ Herman
enim Mercurium vocarunt & colue-
runt antiqui Germani, teste Tacito, vel
idcircò à Græco ἑρμηνεύσαι, quod Latinè
differere; nempè ut doceant, & sapi-
entiâ & facundiâ opus esse mercanti-
bus; illâ, ut quæstum honestum à tur-
pi discernant; hâc, ut verborum le-
nocinio licito commendent eas mer-
ces, quas extrudere satagunt. Fulv. Pa-
cian. *in eleganti suo tractatu de probat.*
45 *c.33. n.48. cũ seqq.* In contractibus enim
& mercaturâ dolus quidam bonus ad-
mittitur, tanquam arcanum hujus ar-
tis. Clapmar. *de arcan. Rerump. lib.1.*
cap.2. quando in emendo & vendendo
naturaliter concessum, quod pluris
sit, minoris emere; quod minoris sit,
pluris vendere, & invicem se circum-
46 scribere, ut Ulpianus & Paulus in *l.16.*
§.4. ff. de Minorib. & l.22. in f. ff. Locati.
docuerunt; in quorum claris verbis
frustrà se torquent Dd. vid. Joh. Gry-
phiandr. *in arcan. Polit. n.61.62.*
47 Inter Contemplativas disciplinas,
Metaphysicâ Scholastico cætui relictâ,
Physicam excolat ardentius; inque eâ
paulò accuratius sese exerceat in do-
ctrinâ metallorum, fossilium, planta-
rum & animalium. Hæc autem sci-
entia naturalis, utilior est, propter ob-
48 jectum, quod mercatori communicat.
Ambigis? tolle vinum, aliosque li-
quores, tollis magnam mercaturæ par-
tem: aufer metalla, aromata, ligna,
frumentum, pisces, & reliqua anima-
lia; totam mercaturam è societate hu-
manâ auferas statim necesse est. Ho-
rum verò essentias, vires internas, o-
mnia accidentia, ob quæ rerum pretia
intenduntur & remittuntur, nequa-
quam cognoverit mercator, nî Phy-
sices cognitionem hauserit. Experi-
entiam producis? si solam, temetipsum
seducis; sine præceptis mutila hæc &
clauda. Permultum sanè interest, ad
merces tùm emendas, tùm citra labem
diu conservandas, rerum vires ex hor-
tis Physicis perspectas habere. Cape, 49
demonstrationis loco, solum vinum;
vis scire modum, quo ab acore vindi-
cetur, corruptum reparetur, sapore
suavi imbuatur, aut in condimentum
ciborum commodè transformetur;
id verò monumenta Doctorum edis-
serunt; ut, non acescat, considera
causam putredinis; quam ubi invene-
ris esse calorem ambientis aëris sole
usti, ito in contrarium; vinumque in
subterraneos specus & penitissima lo-
ca reconde, vase probè obturato; sic
avertes damnum. At hæc vel rustico
nota? Credo; sed non aliter, quàm
Delphino, solem calefacere. Ta-
lia plurima monita sunt apud Physi-
cos, ad utiliter tractandas varias mer-
cium species necessaria. Ut, ne metalla 50
citò rubigine lædantur: quomodo
fructus arborum diu incorrupti ser-
ventur: ligna quando commodius
cædantur: quomodo cinis acrimoniâ
majori imbuatur: Pelles Sabelinæ
quando emendæ aut vendendæ: si pili
pellium defluant, quâ ratione corri-
gendæ: margaritæ fuscæ ad candorem
quomodo deducendæ; & id genus
alia, quæ consultò prætereo. A
Physicâ, è Mathesi, Astrologiæ levem 51
aliquam, Geographiæ uberiorem, A-
rithmeticæ verò potissimam sibi com- 52
paret peritiam. Arithmeticen enim
non modò utilem sed & necessariam,
singulis ferè momentis experiuntur
mercatores. Astronomia verò ea- 53
tenus non caret fructu in mercaturâ,
prout alterantur, & diversimodè vel
proveniunt, vel ob diversum adspe-
ctum & situm Planetarum afficiuntur
merces aliquando in melius, aliquan-
do autem in deterius; cujus alteratio-
nis proventusque causas nisi mente
suâ subduxerit mercator, jacturam
mercium suarum subeat necesse est;
aut, si observaverit, luculentum com-
modum percipiet; sicut id Thales, 54
unus ex 7. Græciæ sapientibus, suo ex-
emplo comprobavit, de quo vid. Jac.
Menoch.

Menoch. *de arb. jud. quæst. cas. 569. in pr.* & Cl. Salmas. *de Usur. c. 19. pag. 555. & seqq.*
55 Præterea ab Astrologis discet Mercator, quæ anni tempestivitates, quibus locis adeundis aut cavendis conveniant. Ex cælo non dierum solummodò incrementa & decrementa, sed & horarum in mari momenta deprehendet: ex Cynosura, quænam Septentrioni, quænam oppositæ plagæ vicinior: ubi & quantum deflectat ab Arcto acus magnetica, & quibus regulis naturæ error corrigi possit, vid. Fr. Stipmanni *tractat. eleganti noviss. de R. Nautic. part. 3. cap. 9. per tot.* ubi de Compassu ejusque fundamento Ma-
56 gnete. Geographia, ad quam refero hydrographiam, multùm dominatur in negotiandi arte; nam præsertim situm locorum, moresque hominum, ubertatem & defectum singularem rerum in singulis regionibus adumbrat, ita, ut ejus præsidio facilè mercator possit cum laude & emolumento in regionibus exteris mercaturam exercere, vid. Thom. Garz. *piazz. univers. de tuttel. profess. discors. 65. p. m. 235. & seqq.*
57 Et cum absque ventis, mari, æstu, navigare mercatori negatum sit, utile fuerit ex Geographicis & hydrographicis, adjunctô Historices studio, proprios regionum singularum ac partium maris ventos novisse; ut, Notum Adriatici maris arbitrum esse; Boream, Germanici; Gallici Circium; Calabriæ littorum Japyga; Atabulum Apuliæ; Athenarum Sciron, paulum ab Argeste deflexum, de quibus, Eorumque natura. Jul. Ferret. *de re navali. lib. 8. in pr. &* in Meteorologicis disputat Aristoteles, & novissimè eleganter disserit Francisc. Stipmann. *d. tr. de Re naut. p. 3. c. 8.* ubi de ventorum flatibus & numero; utile fuerit
58 novisse, quæ maria & quando procellosa, quæ scopulis infesta, quæ magis, quæ minus, quæ citiùs, quæ seriùs, quæ nunquam æstuent, quàm periculosa prætervectio promontorii australis Africæ; quàm ex portu Sinarum in Japoniam difficilis trajectus; quàm infestæ navigantibus maris Balthici fauces, & inter has imprimis promontorium fluvii Dunæ, secundùm illud vulgare: **Lüser Orth und Domes Nest/ seynd den Kauffleuten böse Gäst;** & quam famigeratum Saxum illud propè Insulam Oelandiæ **die Schwedische Jungfrau:** (quam mensib. Septembri & Novembri Anno 1645. in legatione nostrâ Hanseatico-Suecicâ non sine periculo bis prænavigavim9) quàm periculosæ arenæ prope Jutiam circùm Anhaut sitæ, in nostro mari Balthico **das Gester Rieff** & similia. Quantus in sinu Mexicano à continente aquarum refluxus; & si qui sunt alia. *Plura exempla marium periculosorum, quæ legi possunt,* vid. ap. Fr. Stipmann. *d. laudato tr. de jur. naut. p. 3. c. 10. n. 19. & seqq.* Illud 59 quoque apud Philosophos & Geographos reperire est, Oceanum perpetuô motu in occasum ferri, ideòque citius hinc Novum Orbem adiri, quàm illic veterem repeti; ut nihil dicam de motu peculiari, qui in mari Adriatico ad oram Dalmatiæ, Istriæ, Illyridis, usque ad ultimos Venetorum recessus deprehenditur. At ille maris fluxus & refluxus quotidianus, de cujus origine & ratione vid. Dn. Stipm. *d. tr. lib. 2. c. 4. n. 278. cum mult. seqq.* uti inter naturæ miracula est, ita solum Philosophum & hydrographum differentem patitur, ex quo mercator id addiscat.
Plura de his si quis scire desiderat, le- 60
gat discursum editum Hamburgi Germanicum Georg. Schultzen, Professoris Erffurdensis; Cujus Inscriptio **Von der Edlen und in der gantzen Welt berümbten** Mercanzy, **dero Vrsprung/ Eigenschafft und Natur/ auch wie solche als eine nothwendige Seule aller Regimenter/ ohne die** Mathematic **im geringsten nicht bestehen könne; benebenst außführung 1. natürlicher Vrsachen des Ab- und zu lauffes des Meeres. 2. Was eine Buchhalter auß der** Mathematic **zu wissen von nöten**/in fin. annex. sub lit. A. A
Vides ergo, benevole Lector, quàm se cum speculativo Philosopho maritet mercatura. Paucula pro instituto no- 61
stro, ex morali & practica Philosophiâ petamus; ne hanc quoque se fastidire, sed

sed ambabus ulnis amplecti verus & operosius discit mercator. Omnium itaque maximè commendatam sibi habeat Philosophiam practicam; tùm, quòd civitatis sit membrum; tùm quòd crebrius Justitiæ leges à Mercatoribus hâc disciplinâ non rectè in-
62 structis violari contingat. Quapropter, primò, appetitiones suas ad rectæ rationis obsequium, quas alii frenare ne-
63 sciunt, componat; & perniciosam viperam, cujus veneno plerorumque suffunduntur pectora, Avaritiam intelligo, è pectore suo longissimè abigat; id enim egit natura, ut ad benè vivendum non magnô apparatu opus esset. Quippe erectæ & bonæ mentis mercator (qualem hîc Philosophus
64 informat) sicut vitiosas merces à probis, ita virtutes à vitiis distinguit; &, quot domi numerat talenta, totidem virtutum officia sibi præscribit. Cum nummos suos attentiùs intuetur, fingit uni insculptam pietatem, alteri, candorem; alteri fidem; alteri prudentiam; alteri liberalitatem; & in ipsis malorum irritamentis imagines
65 honesti concipit. A Philosophiâ practicâ audiat Mercator, non esse temerè spondendum, cum noxa præstò sit; fidendum esse, sed videndum cui; non omnia emenda esse; fœnerationes & pleonexias in perniciem publicæ societatis comparatas. Monet eadem, cauti ut simus in nominibus & syngraphis faciendis; & si quæ sunt alia. Quis prætereà de totâ mercaturâ
66 præcepta tradit; quis sordidam ab opulentâ, tenuem à copiosâ distingvit? quis, depromtis ex jure naturali, gentium & civili præceptis, eam universam ordinat? Politicus est. Quis mercantibus non minus quam JCtis sua principia largitur? Honestè vivendum, alterum non lædendum, suum cuique tribuendum? Ethicus est. Sic docent viri docti, decantatam illam in
67 scholis Philosophorum Justitiæ commutativæ appellationem à negotiatoribus profectam; ut ita ipsius Philosophiæ moralis partem modò confici-
68 at hæc ipsa negotiandi facultas. Quis Mercatorem docet, in Commutationibus vel rerum cum rebus, vel rerum cum pecuniis, vel pecuniæ cum pecuniis, rei familiaris habendam esse rationem? Quis familias exhaurire, nomina facere, rem fidemque consumere vetat? Oeconomicus est. Aristo- 69
teles prudentiæ Civilis administros comitesque facit Experientiam, Memoriam, Solertiam, Ingenium, Sententiam & Consilium. At hæ ipsissimæ sunt mercaturæ partes & officia. Experientia quando, & quatenus, & 70
ubi mercandum, docet. Memoria 71
debiti creditique rationes in numerato habet. Ingenium de rebus merci- 72
busque rectè judicat. Solertia ea me- 73
dia excogitat lucrandi, quæ à versutiâ & pravis artibus absunt. Consilium 74
mercaturam universam moderatur & regit. Sententia, prudentiorum fa- 75
cta & judicia in commutandis mercibus respicere monet; ne, dum soli sapere nobis videmur, fortunæ naufragium debeamus. Hinc Martin. Chemnitz. Theologus Incomparab. in sua *Harmon. Evangel. d. cap. 62. pag. 679. Prudens* inquit, *& circumspectus Mercator omnia quidem excutit, sed non omnia emit, verùm multa repudiat.* ubi vid. Comparationem prudentis Mercatoris, magni pretii margaritam inquirentis, cum hominis Christiani officio: Et Dn Vice-Præses Mev. Affin. nost. pl. colend. in suo docto & pio *tractat. de levamin. Inop. debitor. Cap. 1. n. 6. & 7.* In hoc posteriori seculo Apostolus Paul. *c. 5. Ephes. vers. 16.* inter temporum nequitias ita nos versari jubet, ut in foro MERCATORUM, qui providè inquirunt, cum quib. contrahant, in quos fidem locent, quas merces accipiant, quo lucro dent, vel accipiant. Non aliter cavendum est, ne quid à temporum ratione alienum fiat, ideoque circumspiciendum, cum quib. nobis res sit, quid sperandum, quid metuendum, non tam quid pium & justum inquirendum, quàm curandum, quomodo in turbâ malignantium servanda Pietas & Justitia. Tho- 76
maso Garzon *d. l. discors. 65.* his verbis:

Questa

Questa professione (puta mercantia) *è una professione accorta, scaltrista, sottile, ingenevole, laboriosa, à cui bisogna grandissima memoria, intelletto è cognitione di varie è diverse cose come. v.g. à cognitione de tuttele sorti di monete, che si spendono in diverse paesi, è diquelle sopra le quali siguadagna, è si perde, la cognitione è prattica de Camby, che si fan da un luogo all' altero, è similmente il conoscere che mercantie hanno buono ricapito in questo, è quali in quel altero luogo &c.* Vide locum, ubi hoc latissimè per exempla diversarum mercium & locorum deducit.

77 Denique non ignorare quempiam opinor, quàm ex usu fiet peregrino mercatori, variis linguis loqui posse, & ad singularum gentium mores vitæ-
78 que instituta se componere. Nec vivere profectò apud exteros potest mercator, nisi qui gentium linguas addidicerit, earumque ritibus moribusque se
79 accommodare noverit. Quamobrem consulendi erunt Scriptores clarissimi, qui in Ægypto à fabis abstinendum esse doceant: in Arabiâ cum bacillo ambulandum: in Persiâ non accumbendum, nisi unctis: in Germaniâ hospitum officium ad blandiendum; Græcos rerum novarum esse avidissimos. Hispanos graves & inquieto ingenio. Italos injuriarum tenaces. Gallos civiles blandosque: Anglos Joviales: infideles Allobroges. Quæ peregrinum mercatorem nescire &
80 pudori sæpè fuerit & dispendio. Imò Homerus tantum mercaturæ pretium esse credidit, ut ipsam Palladem, Sapientiæ Deam, quasi alio habitu non possit, mercatoris induerit; ubi enim Telemachum alloquitur, & se Mentem, scilicet Anchiali filium, fingit, ita Palladem seu Minervam Cæsiam suaviter loquentem introducit, *Odyss. α.*

Τοὶ γὰρ ἐγώ σοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως ἀγορεύσω
Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὔχομαι εἶναι
Υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι φιληρέτμοισιν ἀνάσσω
Νῦν δ' ὧδε ξὺν νηῒ κατήλυθον ἠδ' ἑτάροισι
Πλεῖον οἴνοπα πόντον ἐπ' ἀλλοθρόους ἀνθρώπους
Εἰς Τεμέσην μετὰ χαλκόν· ἄγω δ' αἴθωνα σίδηρον.

Et hæc de dignitate & præstantiâ Mercaturæ προλεγομένου ἕνεκα sufficiant. Quibus verò dentatis argumentis innocua hæc professio à nonnullis impetatur, imprimis verò quid iis respondendum, qui clamitant, nihil Mercurio cum Pallade commune esse; strepitus istos forenses aversari Musas, fugere turbulentam commerciis urbem, & secessus suos amare ac soliloquia; ac quid singulis insit ponderis, Politici sparsim cum Adam. Rassio, Barlæo, Klockio & aliis docent. quib. adde *supr. allegatum Tractatum* Georg. Schultz. *sub lit. A.* 81

CAPUT II.

De

Definitione Juris SINGULARIS, utilitate & Necessitate Commerciorum in genere.

SUMMARIA.

1. *Ante omnia quid unumquodq; inquirendum.*
2. *Vocabuli Mercantilii apud Practicos usus.*
3. *Accurata Privilegiorum seu Jurium singularium Definitio vix reperitur.*
4. *Cur nō semper accuratè definierint JCti.*
5. *Exempla accuratarum Definitionum in Jure.*
6. *Jus singulare quid sit.*
7. *Privilegia propter utilitatem publicam concessa.*

8. Locum

dicorum, Philosophiæ, Jurisprudentiæ & Medicinæ non imputanda.

58. Usus propter abusum non tollendus; quod probatur exemplis diversis.

59. Mercatura Reipublicæ vena & ubera.

60. Mercatura à merendo, quod est virtutis, quæ non vituperanda, sed laudanda, dicitur.

61. Mercatores defectuum publicorum Medici.

62. Mercatura, sicut humaniora studia, non facit imbelles: Contr. Tacit. & Forstner.

63. Membra infirmiora magis necessaria, & ignobiliora plus cohonestanda.

1 PLacet mihi, in vestibulo hujus Tractatûs, Antonius ille ap. Ciceronem de Orat. *lib.1.* qui ait: *Id faciam, quod in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo agitur, explanetur. Nam, si forte quæreretur, quæ esset ars Imperatoris, constituendum putarem principiò, qui esset Imperator &c.* neque enim facile de re quippiam disseras, nisi prius, quid
2 ea sit, posueris. Ut itaque hanc juris singularis seu Privilegiorum mercantilium (verbo apud Practicos usitato sit venia) materiam aggrediar, commodam methodum servaturus videar, si primùm id, quod tractandũ sumsi, definitione paucis explicem. Et quidem,
3 ut brevibus me expediam, non vereor asseverare, exactissimam juris singularis seu Privilegiorum, quæ hîc sunt synonyma, definitionem, in juris no-
4 stri locis non traditam esse. Quod equidem à JCtis factum reor, nõ quasi definire non potuerint; cùm singula quæque aptè definiendi, JCtis facultas fuerit felicissima & promtissima, sicut o-
5 stendunt definitiones Justitiæ, Tutelæ, Obligationis, Actionis, & aliæ innumeræ; sed quia id adeò necessarium esse non putarunt. Hering. *de fidej. c. 3. in pr.* Dom. Arumæ. *d. tr. de Comit. c. 1. n. 17. 18. & seqq.* Dn. Fr. Stypman. *de jur.*
6 *naut. lib. 1. c. 3. n. 1. & seqq.* Nos, relictis hisce juris subtilitatibus, dicimus, quod JUS SINGULARE SIT, QUOD PROPTER ALIQUAM UTILITATIS RATIONEM, CONTRA COMMUNIS JURIS NORMAM INDULTUM EST. *l. jus singulare. 16. ff. de LL.* Vid. Ge-
7 org. Acac. Eneck. *de privileg. c. 3.* Quod autem propter utilitatem aliquã privilegiũ constitui JCtus Paulus hîc adserat, nõ injuriâ herclè factum existimo: Cũ enim ea privilegii introducti causa sit, eâ quoq; cessante, privilegium nullius roboris atque autoritatis esse meritò putatur. *c. cum. 6. X. de Appell.* Et hæc 8
illa est utilitas, de quâ gravissimè à Cæcilio apud A. Gell. disputatum est. *Non enim profectò ignoras,* inquit *lib. 20. noct. Att. cap. 1.* „*Legum opportunitates & medelas pro temporum moribus, & pro Rerumpub. oneribus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus, mutari atque flecti; neq; unô statu consistere; quin, ut facies Cœli ac Maris, ita rerum & fortunæ tempestatibus varientur.*" 9
Quod ipsum idem Philosophus exemplis ex Romanorum Republicâ depromtis pulcherrimè demonstrat. Hanc notat Cicero *de LL.* dum *privilegia contra Jus Naturæ vel utilitatem publicam concessa, non magis Privilegia, quàm tyrannidem legem esse* asserit. 10
Hanc *justi ac æqui matrem,* ut eam appellat Horatius, semper debent respicere, quicunq; Reipub. curam gerunt. *Novell. 8. in pr. ibi:* quæ utilitatem nostris subjectis introducendo. *l. bono publico 1. ff. de Usucap. & usurp. l. Imperialis. 23. C. de Nupt. ibi: Subjectorum commoda. Novell. 36. pr. ibi: Universa agere ad utilitatem subditorum; & aliis infinitis textibus.* Ut autem utilitatis hujus publicæ rationem in nobis, propositâ hypothesi, paulò altius indagemus; Communis est opinio JCtorum & Philosophorum, inter hos autẽ Platonis, summæ illius prudentiæ & autoritatis viri. *l. 2. ff. de Nund.* Civita- 11
tem benè beatèque sine negotiatoribus habitari non posse. *d. l. 2.* Societatem civilem duob. constare fulcris: Commerciô & Imperiô. *Lips. lib. 2. Civil. doctr. c. 1.* P. Gregor. Tholos. *de Rep. lib. 3. c. 7.* Plato *lib. 2. de Republ.* ἐμπόρους esse τοὺς πλανήτας ἐπὶ τὰς πόλεις. Bart. *in l. 23. ambitiosa. ff. de Decr. ab ord. fac.*

latè Accurſ. *in l. un. C. de Nund.* Alexand. *Conſ. 130. in fin. Vol. 7.* Alber. *in rubr. C. de Commerc. & Merc.* Bald. *in l. Maced. in fin. C. ad SC. Maced. & Conſ. 348. Vol. 1.*
12 ait: *Mercatorum & Campſorum maſſam, ſummum bonum eſſe, gentiumq; elementum.* Apud Jul. Flor. *lib. 3.* eſt: *ſublatis commerciis ruptum fœdus generis humani.* Quod & aſſerit Ariſtoteles *lib. 7. Polit. c. 8. & 9.* & P. Gregor. Tholoſ. *lib. 4. de Repub. c. 4.* & Clem. Timpl. *lib. 4. Pol.*
13 *c. 9. q. 1. 2. 3.* Hinc Cicero *1. Off. Mercatura* inquit, *ſi magna & copioſa, multa undiq; apportans, multisq; ſine vanitate impertiens, non eſt vituperanda; atq; etiam ſi ſatiata quæſtu vel contenta potiùs, ut ſæpè ex alto in portum, ex portu ipſo in agros poſſeſſionesque contulerit, vide-*
14 *tur jure optimò poſſe laudari.* Sic Senec. *lib. 4. de benef. cap. 12. Mercator ita urbibus prodeſt, ut Medicus ægroto, mango venalibus.* Et ad incrementa urbium inprimis ſpectat, ut negotiationes ibi frequententur. Hippol. à Coll. *de Increm. urb. c. 14.* Lazius de Viennâ *lib. 2. cap. 8.* Le Conſeil. d'Eſtat. *p. 1. chap. 41. p. 212.* Et quid autoritatibus opus eſt, ubi res ipſa loquitur?
15 Nulla enim Respub. aut Regio eſt ex omni parte αὐτάρκης; ſed altera alterius ope indiget; hæc enim frugibus; illa aurô & argento, cæterisque metallis aliisque rebus, abundat; contrà prædictis horum aliquibus vacat; quod Poëta belliſſimè innuit, *Georg. 1.*

16 *India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi;*
At chalybes nudi, ferrum; viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epeiros equarum.

Et 2. *Georg.*

Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt;
Fluminibus Salices, craſſisque paludibus ulmi
Naſcuntur ſteriles, ſaxoſis montibus orni;
Littora myrtetis lætiſſima; denique apertos
Bacchus amat colles; Aquilonem & frigora taxi
Diviſæ arboribus patriæ, ſola India nigrum
Fert hebenum ſolis eſt thurea virga Sabæis.

Quicum convenit illud *Libanii*: οὐ μὲν 17
τοῖς πάντα γε πᾶσιν ἔνειμε μέρεσιν, ἀλλὰ διῄρει τὰ δῶρα κατὰ τὰς χώρας εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀνθρώπους ἄγων τῇ παρ᾽ ἀλλήλων χρείᾳ, καὶ φαίνει δὴ τὰς ἐμπορίας, ὅπως τῶν παρ᾽ ἐνίοις φυομένων, κοινὴν εἰς ἅπαντας ἐνέγκῃ τὴν ἀπόλαυσιν. *i.e. Deus non omnia omnibus terræ partibus conceſſit, ſed per regiones dona ſua diſtribuit; quò homines alii aliorum indigentes ope, ſocietatem colerent. Itaque mercaturam excitavit, ut, quæ usquam nata ſunt, iis communiter frui omnes*
poſſent. Quippe, ut non omnes ſtel- 18
læ unâ parte cæli fulgent; ita non omnia naturæ munuſcula uſibus humanis opportuna, in unâ mundi regione reſident. Adam. Raff *de nobil. & merc.*
lib. 2. c. 2. Poterat, inquit D. Gregor. *in* 19
Ezech. homil. 10. unicuilibet regioni fructus omnes tribuere Deus; ſed, ſi unaqualibet regio alterius fructu non indigeret, communionem cum alterâ non habuiſſet. Unde fit, ut, cùm illa defert, quod iſta non habet, & iſta reddit, quod illa non detulit, per communionem gratiæ ſibi ſimul etiam diverſæ terræ conjunctæ
ſint. Euripides quoq; Supplicibus, 20
Theſea inducens loquentem, his, quæ humana ratio in commune bonũ reperit, navigationẽ annumerat, his verbis:

Πόντῳ τε ναυστολήμαθ᾽ ὡς, διαλλαγὰς
Ἔχοιμεν ἀλλήλοισιν ὧν πένοιτο γῆ.

Et cuiq; terra quæ ſuum ingenium negat,
Supplere ratium pelagiis diſcurſibus.

Et ut concludamus hoc teſtimoniô 21
acutiſſimi Trajani Boccalini, *Mercanti*, „ inquit *Cent. 1. ragg. d. Parnaſſ. 55. huo-* „ *mini tanto fruttuoſi, tanto utili è neceſſa-* „ *rii al genere humano, il quale per la* „ *Nobiliſſima induſtria di queſti tali gode* „ *le delitie nate ne piu lontani paeſi.* „
Quod exemplo illuſtrat T. Livius *lib. 23.* 22
referens Scipionem Africanum in Hiſpaniâ cùm exercitu extremâ inopiâ & annonæ caritate laborantem, à tribus collegiis certorum mercatorum invectione neceſſariorum liberatum eſſe,

eſſe. Et noviſſimè Maximil. Fauſt. ab
Aſcafnab. *de Ærar. claſſ. 20. cauſ. 67. Ord.*
1591. ex Cominæ. de bello Neap. & aliis de-
23 monſtrat. Sæpius laborante Repub.
mercatores pro legibus & Principibus
ſuam dediſſe fidē; iisq; pecuniam ſub-
miniſtraſſe; cùm & ipſorum Procura-
tores & factores ubiq; locorum maxi-
24 mam fidem obtineant. Nec minus
mercatura prodeſt locupletandis fa-
miliis. Satis enim conſtat, mercatores
per inundationem maris quaſi lac ſu-
25 gere, ut dicitur *Deuter. 33. verſ. 19.* & the-
ſauros abſconditos arenarū in domos
ſuas inferre; inundatio enim maris,
ſunt opes advectæ; theſauri verò arena-
rum, metalla & fodinæ, è quibus au-
rum eruitur & argentum. Totum hunc
locum accommodatè ad rem noſtram
verterunt LXX. Interpretes, ὅτι πλοῦτος
θαλάσσης θηλάσει σε, καὶ ἐμπόρια παραλῶν
κατοικούντων. *Quoniam divitiæ maris la-*
ctabunt te, & emporia maritimam ha-
26 *bitantium.* Itaque S. Johannes *in Apo-*
cal. 18. v. 11. & 23. Romanos mercatores
Principes appellat Μεγιστᾶνες τῆς γῆς,
propter opulentiam & immanes divi-
tias. Merces autem, quibus impor-
tandis, exportandis, commutandis, di-
vitias ſibi parabant, deſcribit *eodem*
27 *Cap.* D. Johannes. Tandem occaſio-
ne commerciorum pax & concordia
inter vicinos conciliatur. *2. Chron. 2.*
Actor. c. 12. verſ. 20. & Commercia longè
diſſitorum Regum, Principum, popu-
lorumque amicitiam jure naturali
inceptam, ob malitiā humanam alicu-
bi intermiſſam conciliat & reddit. *Ho-*
nos olim habitus mercaturæ, ait Plu-
tarch. *in Solon. quod ad barbarorum neceſ-*
ſitates, comparandasq; Regum amiciti-
as valere putabatur. Hoc equidem
Hollandi nō ſolum cum Regib. Galliæ,
Angliæ, Sueciæ, Daniæ, Libera Rep. Ve-
netorum, aliisq; Principib. & Ducib. fi-
nitimis, ſed etiam cum infenſo Chriſtia-
ni nominis hoſte, Turcarum Imp. ami-
citias & fœdera colentes, de ſe teſtan-
tur. Habent enim in dictis locis ſuos
Reſidentes & Conſules, dictorumque
Reſidentes Hagæ Comitū videre licet.
Imò cum Indis, Moſcovitis & aliis po-
pulis commercia & negociationes ex-
ercent. Teſtib. Meteranô & Baud. *de In-*
duc. Bell. Belg. Idem Angli ſuô exemplo
probant. Thuan. *lib. 71.* Lanſ. *in Britann.*
ut meritò Juſt. Lipſius. dixerit, Socie-
tatem civilem duob. maximè conſtare,
Commerciô & Imperio. *lib. 2. Civil. do-*
ctr. cap. 1. vid. Knipſchild. *de Jurib. & pri-*
vileg. Civitat. Imp. lib. 5. cap. 22. per tot.
Imò ne hominum tantùm ſalutem, ſed 28
ſimul ac Dei gloriam ſæpiusculè per
mercatores propagatam, docent hiſto-
riæ; & in Livoniâ per mercatores Lu-
becenſes & Bremenſes ſemina Chri-
ſtianæ religionis ſparſa, teſtatur D.
Chytræ. & ex eo Seth. Calviſ. *in Chrono-*
log. ſub. an. 1170. vid. Adam. Olearii. Perſianiſch. Reisbeſchr. *lib. 2. c. 9. p. 105. & ſeq.*
De Saxonicorum horum antiquorum 29
Mercatorum pia intentione ita Con-
ring. de *finib. Imp. German. cap. 29. p. 829.*
Primam fundandi & plantandi ſc. E-
vangelium in Livonia ***occaſionem***
negociatores Bremenſes dederunt, qui
circa annum 1160. tempeſtate in Du-
næ fluvii oſtium rejecti, cum vi-
cinis Livis & Commercia & in fu-
turum pro mercandi libertate pacta
quædam inierunt, eorundem conſen-
ſu ſacellô in Dunæ inſulâ exſtructo,
quæ à re Kircholm deinceps nuncupa-
ta eſt. Paulò poſt Menardus mona-
chus à Bremenſibus adductus, ſparsô ritè
divini verbi ſemine, cùm feliciter ſacra
Chriſtiana propagaſſet, meruit ab A-
lexandro III. ***Papa. Anno 1170.***
Epiſcopus gentis conſtitui, ſede ad Du-
næ ripam Uxkillæ ipſi attributâ Cl.
Henric. Bangert. ***in Helmold.*** hoc
ſolis Lubecenſib. Mercatorib. ad-
ſcribit. ***lib. 7. Chron. Slavor. cap. 8.***
lit. a. quem vid. cui veritatem docenti
correſpondet Alb. Crantz. ***lib. 6. Wan-***
dal. c. 10. inpr. Hæc ſanè utilitatis publi- 30
cæ ratio in causâ fuit, ut mercatores
ab omni tempore tot tantisque privi-
legiis & immunitatibus à ſummis
Principibus invitati & ditati fuerint.
l. 5. § 3. ff. de jur. immun. ibi, ***Reipublicæ***
cauſa. l. unic. C. negotiatores ne milit.
lib. 12. ibi: hos ***utpote utiles omnibus***
contractibus. Hæc ipſa juſti & æqui 31
mater ſuaſit, ut Emporii ſeu ſtapu-
læ jus (de quibus & aliis ſpeciatim

ſuô loco) civitatibus quam plurimis
conceſſum ſit. *Marpurg. conſ. 17. n. 10.*
32 *cum ſeqq vol. 4.* Hæc ratio, quod So-
cietates multæ, v. g. Orientalis &
Occidentalis Indiæ in Belgio tot pri-
vilegiis & immunitatibus ornatæ
ſint. Quòd Venetis conceſſum, ut
in omnibus Hieroſolymitani Regni,
33 Antiochenique Principatus urbibus
PRIVUM FORUM, aliaque ad liberè ex-
ercenda commercia ſpectantia habe-
rent. Theodor. Grasvvinckel. *Li-
bert. Venet. cap. 16. §. 57. fol. 277.* &
de iisdem *c. 24. fol. 507.* his verbis:
34 *Utilitas circa Commerciorum compen-*
» *dia utplurimum verſatur, inter quæ*
» *non eſt in poſtremis, quod dimidio*
» *minora vectigalia Cives Veneti per-*
35 *ſolvant, quàm extranei. Hinc fit, ut*
» *Mercatorum quilibet, qui requiſita à*
» *Statutis & LL. implevit (puta quod*
» *per decennium ſedem fortunarum Ve-*
» *netiis collocaverit, aut quid ſimile)*
» *innumeris beneficiis gaudeat.* Quid,
quæſo, aliud Reges Galliæ, B) Hi-
ſpaniæ & Luſitaniæ, C) Angliæ, D)
Daniæ, Norvvegiæ E) & Sueciæ F)
Magnos Duces Moſcoviæ G) vid. Thu-
36 an. *lib. 120. hiſt. p. 834.* & Hetruriæ, Bra-
bantiæ, H) cæterosq; Magnates induxit,
ut extra Imperii Romano-Germanici
37 terminos (nam in ipſo Imperio *ferè
nullis, pauciſſimis ratione ſui collegii* fru-
untur) Hanſeaticæ ſocietatis mer-
catores tàm variis immunitatibus,
privilegiis & libertatibus tàm largiter
ornaverint, & ad ſe allexerint. *vid.
Privilegia* Hanſeatica *in fin. Tractatus*
B.C.D.E. *annexa. ſub litt. B. C. D. E. F. G. & H.*
F.G.H. quàm ſolus publici boni reſpectus?
Horum enim ope ad Gallos, Hiſpanos,
Africanos, Norvvegos, Italosq; delatæ
ſunt merces neceſſariæ; videlicet fru-
mentum, varii generis triticum, hor-
deum, ſiligo, lana, cera, corium, can-
nabis, linum, pix ſolida & liquida, cha-
lybs, ferrum, lignum, aſſeres, trabes
querneæ & abiegnæ, mali; vitrio-
lum, piſces aridi, ſalſamenta, auri-
pigmentum, ſal nitri, & quicquid præ-
tereà terræ ſeptentrionales ad uſum
humanæ vitæ benignè ſuppeditare
poſſent. Atque ut hanc utilitatis publi- 38
cæ cauſam προκαταρκτικὴν generalem
unô atque altero exemplo in Hanſea-
ticis noſtris demonſtremus, intendit
in eam digitum Dn. Bret. *Parlam. Pariſ.
Conſiliarius. liv. 2. chap. 8. de la ſouue-
raineté du Roy de Franç:* ita de privile-
giis quibusdam Hanſeaticis mercato-
ribus à Regibus Galliæ conceſſis, à
Ludovico XI. anno 1464. Carolo VIII.
anno 1484. & ſubſequentibus Regibus
ampliatis, confirmatis, & Anno 1604.
menſe Decembri, ab Henrico IV. & ejus
nepote Ludovico XIV. An. 1655. men-
ſe Jun. *ſub lit. B. in fin. Tract. hujus* renova- B
tis (atteſtantibus Joh. Bodin. *lib. 1. de
Repub. c. 6. p. 99.* & Rhenat. Choppin. de
Domā. Franc. *lib. 1. tit. 11. n. 2.*) diſſerens: 39
Ils ont merité ceſte FAVEUR de nos Roys »
à cauſe du GRAND PROFIT, que le Ro- »
yaume reçoit du Commerce, qu'ils exer- »
cent en France & qui nous pouuns dire »
cum Plinio, que par leur moyen nunc fa- »
ctum eſt, ut gens altera alterius ſuppleret »
induſtriam, ut eo modo, quod genitum eſſet »
uſpiam, apud omnes natum eſſe videre- »
tur. Plin. *Panegyr. in Trajan.* Idem innu- 40
it Chriſtianus I. Rex Daniæ & Norvve-
giæ, privilegio ſub dato Segeberg/ An.
1469. his verbis ex Saxonico idiomate »
tranſlatis: *Et quando regnum noſtrum* »
Norvvegiæ frumentis, granis, farinâ, hor- »
deo, polento, panno & cereviſia à Germa- »
nico mercatore (ſecundum delineatio- »
nem aliquot privilegiorum, à Nobis & no- »
ſtris Majoribus, Regibus pluribus Norvve- »
giæ liberaliter conceſſorum) repletum & »
conſtanter in vigore conſervatum fuerit; »
velut mercatores illi Nobis in anteceden- »
tibus temporibus in his ingentia præſtite- »
runt officia, & pro regni noſtri coronâ cu- »
ram benevolam, propter frumentorum »
talium cotidianam largitionem in ſe ſu- »
ſceperunt, & realiter demonſtrarunt, »
quod Nos & omnes poſteri noſtri, pro jure »
Emporii & Stapulæ Bergenſis, & merca- »
toris Germanici, omne damnum aver- »
tere, & reformatione bona, quantum »
in nobis eſt, præcavere, & omnia in ipſo- »
rum commodum convertere velimus, & »
teneamur; ideoq; unumquemq; adhorta- »
mur, &c. »

Quid

41 Quid, quæso, aliud antiquos Reipub. nostræ Lubecensis statutorum conditores movit, ut in gratiam mercatorum commerciorumq; favorem tàm multa ab ipso jure communi exorbitantia statuta, quæ suis locis in hoc tractatu allegantur, non sine privatorum dispendio decreverint, quàm solus boni publici respectus? Sic etenim illi, in præfatione Statutorum: Wie dann auch an sich selbst wahr und richtig / wann die Ursache dieser geschwinden Statuten beleuchtet und erwogen werden / so sind derselben Rationes vornemblichen daher genommen / weil diese Stadt Lübeck auff Handel und Wandel gewiedmet ist / darbey Treu und Glauben seyn muß / daß die ersten und alten Conditores statutorum darauff gesehen / damit Treu und Glauben gehalten / und viel besser sey / das privat Personen an ihrem Gut und Patrimonio etwas schaden leiden / dann das der Glaube in Kauffhändeln geschwächet / oder gar bey dieser Stadt zu derselben Unheil und Untergang fallen solle. Vid. Dn. Mev. *Comment. in Jus Lub. lib. 1. tit. 10. art. 2.*
42 *n. 77.* Melius enim, paucos privatos lædi & premi, quàm litem ex lite in detrimentum publicæ rei suscitare. Ernest. Cothm. *per l. 1. de Usucap. consil. 4. n. 16. Vol. 4.* Cùm Politicus & Legislator debeat ex sententia Plutarchi, οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν πρὸς τὸ συμφέρον; ac, si quid inde iniqui oriri videatur, id adversus singulos utilitate publicâ, ut ait Tacitus, rependitur. Publica namque utilitas præfertur privatæ, *authent Res, quæ. C. commun. de Legat.* Octav. Cacheran. *decis. Senat. Pedem. 17. n. 5.* privatorumq; contractibus. *l. utilitas. 3. C. de Primipil.* Menoch. *lib. 2. Consf. 107. n. 74. & seq.* Cujusque causâ multa permittuntur, quæ aliàs prohibita sunt. *c. Abbate 3. in*
43 *f. de sent. & re jud. in sexto.* Quæ unica publicæ utilitatis & tranquillitatis causa satis evidens est & favorabilis, ut hæc primâ specie dura statuta, eorumque primi conditores & revisores contra quoscunque murmurantes & immaturos κριτικὰς sarta tecta maneant, observenturque. Hæc cùm ita sint, 44
falluntur certè, qui felicitatem Reipub. optimæ, civitatisque optimum statum ex solâ virtute metiuntur; & mercatores, autoritate legis Claudiæ, non solùm non privilegiis & immunitatibus dotant, sed & exemplo Thebanorum (apud quos cautum, ut ne- 45
mo ad Reipub. munia accedere permitteretur, nisi qui per decem annos à mercaturâ destitisset. Arist. *3. Pol. 3.* & ex Plutarcho Alexand. ab Alex. *lib. 6. gen. dier. c. 6.*) civium jure & libertatibus planè defraudant. Non enim 46
potest totum consistere, nisi curatis partibus; neque dubium est, partes, etsi infimas corporis, pedes dico & alias similes, necessarias quoque esse corpori; sine quibus, etsi illæ aliter se habeant, quàm natura desideret, monstrosum esset totum & mancum. Bodin. *lib. 3. de Repub. cap. 8. pag. 544.* So- 47
lidum quippe Reip. corpus triplici constat populi ordine, quasi membris, Sacerdotio, nobili, & plebejo. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. fin.* quorum duos superiores, neglectô tertio, privilegiis prosequi, est contrà doctrinam Platonis, aliquas Reipub. partes tueri, & reliquas deserere. Et quemadmodum 48
Medicus, inquit Durus de Pascolo in Aulico polit. *reg. 355.* in infirmitate curandâ vel membro sanando, diligenter prospicit, ne adhibitis medicamentis aliud membrum lædatur: sic Aulicus autor sit Principi, & ita curet Rempub. ne, conservando unam partem, alteram destruat. *vid. infr. cap. 6. n. 54. huj. lib. & lib. 4. c. 7. n. 75. 76.* Sunt 49
etenim mercatores & opifices in Reipub. corpore veluti epar, à quo veluti sanguinis fomite, cætera membra vegetantur, iisque alimenta suppeditantur. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. ult. pag. 1216. & nos seq. n. 59.* Quamvis autem 50
non eamus inficias, mercatorum ingenia plerumque lucro ita esse addicta, ut sæpè plus proprium commodum, quàm utilitatem publicam sectentur; &, prout describuntur à Satyrico Juvenale *Satyr. 13.*

Hic putat esse Deos, & pejerat, atq; ita secum
Decernit, quodcunq; volet, de corpore nostro,
Hic etiam irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos,
Et phthisis & vomicæ putres, & dimidium crus
Sunt tanti, pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet;

& alius:

Perjurata suo postponit numina lucro
Mercator.

Cujus farinæ mercatores vivis quasi coloribus depingit Joh. Boter. *de Illustr. stat. lib. 1. c. 14. p. m. 104.* ut audie-
51 mus *lib 4. c. 3. h. tract.* Hinc tamen omnes illos privilegiis & immunitatibus privandos esse, quis unquam, nisi qui peponem locô cordis habet, statuat? cùm multi reperiantur, qui lucrum, non tanquam finem, sed veluti laborum, periculorum, quæ in advehendis & exportandis mercibus concoqvunt, stipendium seu præmium habeant respiciantque, *arg. d. l. 5. §. 3. De jur. Im-*
52 *mu.* Eleganter hâc de re *Cap. quoniam.* „ *12. distinct. 88.* his verbis: *Corrigant se* „ *Christiani, non negotientur. Sed ait mihi* „ *negotiator, affero ex longinquo merces,* „ *mercedem laboris mei, unde vivam, peto:* „ *dignus est operarius mercede suâ. De* „ *mendacio de perjurio agitur, non de ne-* „ *gotio. Ego enim mentior, non negotior.* „ *Possem enim dicere, tanto emi, tanto ven-* „ *dam, si placet eme, quomodo ergò revocas* „ *â negotiatione? omnes artifices menti-* „ *untur, sutores, agricolæ; vis ut optem ca-* „ *rum tempus, ut possem vendere annonam,* „ *quam servavi? Sed non hoc faciunt, in-* „ *quis, agricolæ boni, nec illa negociatores* „ *boni. Quid enim etiam filios habere* „ *malum est; quia, quando eis caput dolet,* „ *malæ & infideles matres, ligaturas sa-* „ *crilegas & incantationes quærunt?* „ OMNIA ISTA, HOMINUM NON RERUM „ PECCATA SUNT. *Quare ergò Episcope* „ *(dicit mihi mercator) quomodo Psalmi-* „ *stam intelligis, & noli prohibere à nego-* *tiatione, negotiatio enim me non facit* „ *malum, sed iniquitas mea, & mendacium* „ *meum.* Connumeratur enim mer- 53
catura inter ea, quæ per se non sunt mala. Sigism. Scacc. *tract. de commerc. §. 1. q. 1. n. 72. & seqq.* Sed quæ circumstantiis depravari possunt. Gratios. Ubert. Romanus, *Congress. legal. 6 pag. 238.* Cl. Salmas. *de Fœn. Trapezit. pag. 374. cum seqq.* Et Mercatura non est nomen Vitii sed Officii. Institutum autem per se bonum, propter adventitias corruptelas repudiari, vel, ut Ulpianus ait *in l. qui illicitas 6. §. 1. ff. de offic. Præs.* Veritas erroribus gestorum vitiari non debet; multò minus mercaturæ commoditas, sine quâ societas humana nec mundus ipse, teste Baldô *X. de Cleric. peregrin.* consistere potest, respuenda est; cùm bona, quæ inde proveniunt non contemnenda, lege autem caveri possint, quæ rejicienda sunt. Aristot. *7. Pol. cap. 6.* Arumæ. *vol 3. discurs. Acad. 18. th. 30. lit. C. vid.* Jo. Gryphiand. *de Insul. c. 25. n. 89. & seqq.* Prudenter 54
admodùm de hoc ita disserit Scip. Amirath. *lib 3. dissert. Pol. in Tac. discurs.* „ *6. in pr. Perpauca in rebus humanis,* „ *inquit, ea esse videntur, quæ aliquibus* „ *sive bonis sive malis artibus assequi nequeamus: nam & mercaturâ & furtô* „ *ditescimus; ad dignitates autem pervenimus bonis moribus, arte militari, doctrinâ, item lenocinando, assentando, aliisq; sexcentis malis artibus. Fama autem vitiô non minus quàm virtute colligitur; sed si quis cuipiam ostendere vellet,* 55
compendiosiorem esse ad divitias consequendas improbitatis, quàm mercaturæ „ *viam, is nihil efficeret aliud, nisi quod,* „ *animis hominum vehementem quandam* „ *furandi cupiditatem incuteret. Quod* 56
neq; bonum neq; verum est; cùm facilius „ *sit, ejusq; rei major exemplorum copia* „ *suppetat, ut quis ex humili loco ad altiora* „ *magis virtutis & industriæ, quàm vitii* „ *fraudisve ope conscendat.* Hucusque „ Scipio Amirathus. Sicuti ergò vitia 57
Philosophorum non statim adscribenda Philosophiæ: sicuti Jurisprudentia non repudianda, quod JCtorum multi mali Christiani: sicuti non negligenda Medi-

Medicina, quod Judæi optimi perhibeantur Medici: ita quoque Mercaturæ per se ut diximus, attribui nequit, quod à Mercatoribus eorumque famulis perpetratur. Unde rectissimè Cl. Bernegger. *quæst. in Tacit. 17.* De Vitiis quod dicitur, quæ Mercatura importat, quô nomine Apollonius, referente Philostrato in ejus vita, Mercaturam Virtutis inimicam appellavit; id ex accidenti fit, non ex natura Mercaturę, quę potius administra publicę dignitatis, privatæ Virtutis ac utilitatis
58 est. Et sanè, si propter abusum verus etiam rei tollendus est usus, Gail. 1. *de P. P. c. 8. n. 15.* Aristot. *1. Polit. 3.* (dicam Quintiliani verbis *lib. 2. Instit. Orat. c. 16.*) eô quidem modo nec Duces erunt utiles, nec Magistratus, nec Medicina, nec ipsa denique Sapientia. Nam & Dux Flaminius & Grachi, Saturnini, Glauciæ Magistratus. vid. Tacit. *lib. 3. annal. c. 27. n. 3.* Liv. *lib. 2.* Cic. *in Brut.* Et in Medicis venena, & in iis qui Philosophorum nomine malè utuntur, gravissima nonnunquam vitia deprehensa sunt. Cibos aspernemur, attulerunt sæpè valetudinis causas. Nunquam tecta subeamus, superhabitantes. Non fabricetur militi gladius, potest uti eo ferrô latro. Quis nescit ignes, aquas, sine quibus nulla est vita, & (ne terrenis immorer) ipsum Solem Lunamque (præcipua syderum aliquando etiam nocere? E. quemadmodum sine Equitibus bellum benè geri non potest: ita sine Mercatoribus non potest stare Civitas. Etsi inter utrosque fraudulenti reperian-
59 tur & avari. Mercatura enim vena est, ex quâ in magna illa corpora omnis succus & sanguis dimanat, & commercia Reipublicæ veluti ubera, ex quibus publicæ privatæque res aluntur, foventur & ornantur. Dn. Vice Præs. Mævius. *tractat. de levamin. Inopiæ debitorum. cap. 1. n. 90. & 91.*

Quocirca sicuti herba Adianton perfundi aquâ potest; humida reddi non potest, semperque irrigata exarescit: ita in Mercatura morsus fortè exacui possunt contumeliæ, contumeliâ certè lædi non potest. Nam cùm 60
dicatur Mercatura à merendo, quod est virtutis; qui illam accusat, virtutem videtur accusare, quæ omni vacat turpitudine, & vinculum est arctissimæ conjunctionis inter homines, quæ laxa esset futura, si singulis omnia, quæ necessaria, suppeterent domi, & si nullus esset usus exportationis & importationis. Dn. Cancellar. Klock. *de Ærar. lib. 2. cap. 25. n. 1.* Idcirco & de- 61
fectuum publicorum Medici & Medicinæ dicuntur Mercatores à Caso in Sphæra Civitat. quem allegat Dn. Arumæ. *vol. 3. discurs. Acad. Disp. 19. Probl. 6.*

Errat itaque hoc in passu Dn. Chri- 62
stoph. Forstner. Eq. D. Marci, Vir aliàs celebris & πολιτικός, dum in *Notis suis ad C. Tacit. pag. 302.* ad verba: *Quanto pecuniâ dites, tanto magis imbelles* putat: Mercaturæ exercitium cùm solô lucro fines suos metiatur, abjectos facere animos, & vitiosum pacis desiderium ingenerare, idcirco hujus professionis deditos parùm Reipubl. conversiones animadvertere, modò mercaturæ suæ utilitate & lucri dulcedine non priventur. Nam sicut litterarum & humaniora studia, ut idem autumat. *d. tract. p. 85.* per se animos incumbentium non emolliunt & effeminant, sed multò magis solidam & minimè fucatam Philosophiam artemque benè vivendi instillant: Sic & negotiatio, quâ quis lucrum moderatum, quod ordinatur ad domus suæ sustentationem, vel ad subveniendum indigentibus, quærit, vel cum negotia exercet propter publicam utilitatem, ne scil. res necessariæ ad victum patriæ desint, & ita lucrum non quasi finem, sed quasi in stipendium laborum expetit, nihil de se inhonestum & imbelle importat, sed licitum, honestum & utile, bonum sibi & aliis. *vid. nos. infr. hoc. libr. 1. cap. 7. n. 23.* Curæ itaq; & Cordi sit nobis potius au- 63
rea illa D. Pauli sententia: Membra corporis infirmiora, magis necessaria, & ignobiliora plus cohonestanda esse &c. *1. ad Corinth. 12. vers. 22. & seqq.*

Caput III.

De

Utilitate Commerciorum in Specie. Videlicet quod concessis Mercaturæ Immunitatibus & Comoditatibus, Regna & Civitates reddantur florentissimæ.

Summaria.

1. *Commerciorum favori præ cæteris magistratui incumbendum.*
2. *Commercia Regiones & Civitates splendidas reddunt, quod exemplis probatur.*
3. *Lubecæ Incrementum ob Commercia maritima.*
4. *Civitatum Flandriæ celebritas ob Commercia & propter concessas illis immunitates.*
5. *Italicæ provinciæ Commerciorum privilegiis sublevatæ.*
6. *Hispanorum ob id favor in Gallia.*
7. *Lusitaniæ augmentum ex Commerciorum promotione.*
8. *Belgicarum Provinciarum potentia unde?*
9. *Bataviæ & Zelandiæ vires unde? ex Thuano & Baudio.*
10. *Earundem opulentia ex sumptuosa aggerum constructione dignoscitur.*
11. *Commercii maritimi majus lucrum quam terrestris.*
12. *Principum potentia ex Commerciis.*
13. *Navigiorum copia adauget hanc potentiam.*
14. *Commercium maritimum & terrestre duo Reipubl. brachia.*
15. *Anglorum potentia ex Commercio maritimo.*
16. *Æquè Hollandorum & Genovensium, Pisanorum & Neapolitanorum.*
17. *Hetruriæ Magni Ducis potentia ex commerciis.*
18. *Henrici IV. Regis Galliæ studium in promovendis Commerciis.*
19. *Venetorum opes & potentia ex Commerciis maritimis.*
20. *Balthicæ & Anseaticæ Civitates creverunt ex Commerciis.*
21. *Commercia certa reddunt provincias celebres.*
22. *Quale est commercium Serici in Gallia & circa id Henrici IV. R. studium singulare.*
23. *Florent Commercia, cum patrium solum merces potissimas gignit.*
24. *Quod ibidem probatur variis exemplis regionum, quæ singulares merces producunt.*
25. *Florent Provinciæ & Civitates, quod finitimis locis dominentur, ex quib. omnis generis Commercia importantur.*
26. *Idq; exemplô Seviliæ & Lisabonæ.*
27. *Restrictio certorum Commerciorum non violat naturalem Commerciorum libertatem.*
28. *Civitates jure quodam singulari certas merces ad se trahere possunt.*
29. *Idq; sine Monopolii labe.*
30. *Emporiorum Commoditates.*
31. *Quod circa has boni Magistratûs officium.*
32. *Italorum, Gallorum & Germanorum in hoc negligentia.*
33. *Postarum usus conservat commercia.*
34. *Commoditas Commerciorum in quib. consistat ex Gall. Scriptor.*
35. *Ea ipsa consistit in vecturæ & navigationis promotione & securitate.*
36. *Viarum & fluminum reparatione & tuitione.*
37. *Monopolii abolitione.*
38. *Extraneorum invitatione.*
39. *Legum & statutorum ordinatione.*
40. *Prompta Justitiæ administratione.*
41. *Monetæ justô valore & pondere.*
42. *Quod exemplis probatur.*
43. *Contemptus Mercaturæ diminuit & obfuscat ejus splendorem. & cap. seq. 4. n. 26.*
44. *An arcib. in Civitatib. extructis Commercia promoveantur?*
45. *Mercatores loca munita fugiunt, quod intelligendum de oppidis municipal.*

46. Castel-

46. Castellorum incommoda.
47. Mercatores sectātur libertates locorū.
48. Commerciorum Osores & Persecutores taxantur.
49. Num tutius sub liberâ Repub. quàm sub Regib. & Principib. absolutis Commercia exercere?

PRæcedenti capitulô quibusdam de Utilitate Commerciorum in genere, ut primâ horum privilegiorum causâ impulsivâ, egimus; nunc quædam de eorundem utilitate in spe-
1 cie adjiciemus. Inter omnia illa privilegia & Immunitates, quibus Regiones & urbes noviter exstructæ, earumque incolę à summis Principibus ditari solent, nullæ debent esse uberiores, quàm quæ commerciorum frequentiæ & vigori, negotiatoribusque, qui rempub. annonâ aliisque necessariis adjuvant, conceduntur. Anton. Perez *de jur. publ. vid.* Keckerm. *1. system. po-*
2 *lit. c.14. fol.246. & seqq.* Hæ etenim sunt, quæ regiones & urbes splendidas & magnificas efficiunt. Quod de Tyro Osiand. Amand. Polanus; Lavatherus & alii in Ezech. *cap.27.* Corintho, Athenis, Xenophon *de Redituum rationibus.* Massiliâ, Rhodigin. *lib.26. antiq. lect. cap.8.* Genova, Londino, Norribergâ, Amstelrodamo, Hamburgo, aliisque pluribus, notum est; quæ si absque mercaturâ fuissent, nunquam tales tantæque exstitissent. Joh. Bodin. *de Repub. lib.3. cap.8 & lib.1. cap. 6. pag.93. vid.* Didac. Savedr. Idea Christian. pol. *symb.68. pag. mihi 555. & seqq.*
3 Cum quibus certare non dubitavit Lubeca nostra, portu situque commoda, Dn. Conring. *de finib. Imper. German. cap.30. pag.849.* sicut hæc carmine exprimit Jo. Pomarius, cum canit:

Hanc maris Oceani mercesq; Æoaq; ditant
Æquora, & à Lybicis Septemq;-trionis ab auris
Quodcunq; advehitur; quodcunq; dat India, quodve
Et quid diverso per flumina per freta tractu
Advehitur, toto tibi navigat orbe Cataplus.

Cataplus est navis genus, de quo Martial. 12. *Epigram.75. vid.* Turneb. *lib.30 adversar.26. & lib.10. c.23.*

Hinc quoq; longinquas remeat non segnis ad oras,
Omnigenasq; apportat opes, nunc Danica transit
Per freta, nunc tepidos naves convertit ad austros,
Aut Scythicum invisit, boreali aut sidere Pontum
Perstringit Geticum, quin te quoque Prussia, teq;
Suecia, pertransit; tum quos Livonia pandit
Ampla sinus penetrat; nec non Ruthenica lustrat
Regna; sed & Scotos, Hispanos atq; Britannos,
Instabiles Gallos, simul ac Gothosq; Getasq;
Et quacunque aliæ tractare negotia gentes
consuêrunt, validis generosa LUBECA carinis
Appetit, & varias sibi convehit undiq; merces,
Atq; iterùm totum tales partitur in orbem.

Atque hisce privilegiis maritimis Civitates ad mare sitæ ad talem splendorem, potentiam & divitias aspirarunt. Quæ si hodiè Anseaticis Civitatib. adimas, ad casas & egestatem ipsis redeundum est, verbô Ciceron. *lib.3. de Republ.* dicit Jo. Gryphiand. *de Insul. cap.25. n.95. & fin. vid. quæ infr. n.20. b.c.* Inspiciantur hodierna omnium emporiorum incrementa ædificiis & populo: unde verò illa tanta, tàmque egregia? Ex solis privilegiis, quibus cives circa commercia liberè exercenda gaudent, & gavisi sunt. Civitates Flandriæ, commer- 4
ciis celeberrimæ in totâ Europâ fuêre: ratio præcipuè sita est in privilegiis & immunitatibus à vectigalibus; perexiguum enim vectigal olim de commerciis solverunt. Multæ provinciæ 5
Italicæ, velut Tuscana, seu Hetruria, & ipsa Sereniss. Respublica Veneta aliquo-

aliquoties ab extremis famis & inopiæ periculis vindicatæ sunt; dum eos, qui frumenta advehebant, privilegiis donabant. *Thesor. Polit.* Memorat Bodin. *tr. de monoyes. c.19.* referente Besoldo,
6 in Galliâ, ipsos Hispanos mercatores, maximè aliàs odiosum huic nationi populum, qui adferunt frumentum, tantô favore complecti, ut nemo ex judicum ministris ausit capere eum, qui saltim dicat TRAHO DRIDIGO, h.e.
7 *triticum apporto.* Et quis nescit, ipsos Lusitaniæ Reges, cùm angustissimis Regni finibus coërcerentur, nec jura Majestatis suæ commodè tueri possent, nec subditos rodere vellent, mercaturam, quæstuosissimam multisque circa hanc concessis privilegiis ultra centum annos, maximo cum eorum commodo exercuisse. Bodin. *de Repub. lib.6. cap.2. vide locum ex* Bodino
8 *p.m.1016.* Otiosum esset, de Confœderatorum Belgarum negotiationibus, eorumque largiter Societatis Orientalis & Occidentalis Indiæ donatis privilegiis, de quibus infra. *lib.3.* verba facere; quæ si sustuleris, firmissimos earum Rerumpublicarum nervos incideris. Joh. Sibrant. *de jur. pub. Reipub. Lubecens. part.1. sect.2. n.21. & seq.* ubi inter alia: Daß die Niederländischen Städte so hochkostbare Kriege geführet/ und Armaden unterhalten / haben alleine die Intraden/ so sie vom Kauffmann / durch Gottes Segen gehabt/ ein und zugetragen / welches billich allen Regenten die Augen öffenen soll / daß sie über den Kauffmann / deren Städte und Handel steiff halten / und die Commercia durch Privilegia vermehren / & Wilhelm. Wselings/ im Bericht von der Süder-Compagnie in Schweden *de Anno 1626. pag.30.31. in fin.* Die Holländer und Seeländer/ hätten für sechzig Jahren/ ehe der Krieg angieng / und ehe die Brabander/Flamingen/und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht/ und die Fahrten auff Ost und West Indien/ Africa, Türckey und Italien wol bekant und gebrauchet worden/ kaum die Mittel und Macht / daß sie ihre Dämme und Land unterhalten konten / und nun können sie mit weniger Hälffte der andern vereinigten Provincien, 70. tausent Mann zu Roß und Fuß unterhalten: Ihre Krieges Schiffe/ deren 100. an der Zahl/ ungerechnet. Die Einwohner sind reich und mächtig worden/ ihre Landgüter haben sie von ein auff 3.4. verhöhet/ und ihre Häuser gelten nun fast so viel in heuren und vermieten/ als sie sonsten im Kauff waren 2c. Quod confirmat Thuanus *lib. 100. histor. p.m.387. pr.* sequentib. verbis: His opibus ac viribus Batavia & Zelandia duæ ex XVII. Belgii Provinciis 9
subnixæ, se non solùm tanto bello gerendo, quod totos XIV. [jam verò cùm hæc scriberem, LXXII. annos] cum Hispanis habuerunt, sed ad potentissimum hostem in Belgio debellandum pares præbuerunt; opulentiam autem tantam his regionibus conciliat COMMERCIUM frequens, ob portuum opportunitatem, & Provincialium toto orbe celebratum lanificium, telarum lini, serici textrinam, Phrygioniæ artis industriam, soli fertilitatem, salis, butyri, casei, halecis saliti, ac fumigati copiam immensam, ex quibus extra Provinciam exportatis, plus CC. florenorum cIↃ ad eam singulis annis redeunt. Sed nullâ re magis opulen- 10
tia earum colligi potest, quàm ex immanib. sumtibus, qui in aggerum & collium arenosorum, quibus se adversus maris inundationem tuentur, constructionem facti sunt. Nam Zelandicarum Insularum ambitus cum milliaria quadraginta complectatur, & in singula milliaria radii CCCC. in singulos radios pedes XII. computentur. Pes autem V. florenis æstimetur, sequitur, ut tota illa structura IↃ LX cIↃ. libris Flandricis, hoc est, ter decies centies cIↃ CCCLV. cIↃ. florenorum olim constiterit. Cui adde Domin. Baud. *tr. de Induc. bell. Belg.* Meteran. *in Histor. Belg. per tot.* Unde author Historiæ Ministerii Cardinal. Richelii. *Reminisc. Polit. lib.8. c.55.*

Si commercia, inquit, maximè di- 11
tant regna, nemo ambiget Maritima esse maximi emolumenti, cùm lucrum illîc fiat immensum, & nihilominus

Justum,

Justum. Vix enim terrestre, cujuscunque demum fuerit conditionis, quindecim ad sortem centesimam aut viginti refert, nec tamen per omnia, ubi & multa patrantur usuram redolentia. Mare autem duplicat sortem, etiam aliquando longè amplius; nullâ querimoniæ occasione.

12 Maritimum commercium Respublicas exiguas fecit & opulentas & potentes, unde Proceres & Magnates opibus immensis cumulantur, præter commoda omnigena. Est tamen ratio quæ illud maximè commendet, ut scil. Principes sic mari æquè ac terrâ evadant potentes, qua geminatâ potentiâ, plurimum Majestatis acquirunt, cùm inde metuantur.

13 Frustrà autem suscipietur commercium maritimum, nisi triremium sufficiatur copia, & alia navigia solidissimè compacta, ne opes congestæ piratis in prædam concedant. Princeps igitur potentiæ maritimæ avidus, apud vicinos miram adipiscetur venerationem, si expeditione geminâ polleat, quo-
14 cunque modô irritetur. Cosmus Medicæus, primus Hetruriæ Dux, Politicorum eâ tempestate ferè primus, promptum habebat dicere, Principem nunquam ad summam authoritatem perventurum, nisi conjugium hoc instituat, quemadmodum corpus duobus brachiis remigat.

15 Illa potentia maritima Angliæ summam conciliat authoritatem, quâ si excludatur, impotentiam induat cum egestate. Cùm autem illius curam gerat institutis egregiis, per longum annorum curriculum nihil ipsi desit, adeò ut ardua quæque suscipere vale-
16 at. Numquid hoc ipsô cardine versantur vires Hollandorum, tametsi ipsorum Respublica exiguô lustro mortalium censeatur, ut universam Hispaniæ potentiam sustinere queat? ut supra plurib. innuimus. Id quoq; Conventib. Pisanis & Neapolitanis opulentiam & potentiam conciliavit. teste Jov. *d. l.* Thom. Segeth. *in Comment. de Princip. Ital.* & Saxtell. *de Republ. Gall. lib. 2.*

Magnus Dux Hetruriæ inde numeratur inter maximos Italiæ Principes. 17
Et si circumcirca dispiciamus, patebit, omnes nostros vicinos invigilasse commerciis maritimis; meminimus etiam Henricum Magnum Regem 18
Galliæ, cujus prudentia æquè ac fortitudo Rempubl. restituit, unicè desiderasse, ut commercium Galliæ redderetur, postquam bello Civili esset defunctus. Cui negocio legerat Præsidem Janinum, qui per seriem pactorum Hollandicorum rationem & institutum comercii stabiliendi addisceret.

Nonne Venetiæ studiô commerciorum ad tantam potentiam & opes 19
pervenêre, ut Ovvenus *lib. 2. Epigr. 210.* proclamare conatus fuerit:

Ut mare non nisi aquæ, Cœlum nihil est nisi stellæ:
Sic sunt VENETIÆ, nil nisi divitiæ.

Quis non admiretur Armamentarium seu Arsenale illud Venetorum omnium navalium & armamentariorum, quæ sub Cœlo sunt, amplissimum, solumq; ad reprimendum Turcicæ classis Imperium sufficiens. Lans. *in consult. Europ. pro Ital. p. 876.* quis non suspiciat naviculariorum illum numerum, qui ad Octo millia se extendit. Sed

-- Si cuncta velim tenui describere versu
Hic omnes citiùs nautas celeresq; phaselos
Et simul Adriaci pisces numerabo profundi, Lans. d. l.

Quàm infirma autem hujus Sereniss. Reipubl. initia fuerint, Author domin. Venetiar. *ex Sabell. tradit. p. 1.* Mercaturâ tamen, & præsertim Commerciô maritimo, à parvis principiis adeò crevit, Paul. Jov. *hist. lib. 1. p. 8.* ut hodie maris Adriatici dominam se dicat. Mart. *de* Idut. *p. 1. c. 33. n. 25.* Ant. Vacc. *ad l. 1. ff. de R. D.* Angel. *cons. 290. col. 1. & 2.* Vid. Gryphiand. *de Insul. cap. 20. n. 67. & seqq.*

Ad quem florem per liberum com- 20
merciorum usum venerint Civitates Balthicæ & Hanseaticæ, notum est. Non solùm enim, inquit, Dn. Stypm. *d. l. 1. c. 2. n. 59.* Principes viciniores, qui

qui navigationes infestabant, in officio continuerunt, sed & splendidissimum fœdus pepigerunt, qui posterô tempore in tam eximium decus pervenit, ut ab Impp. in publicis Imperii recessib. confirmatum fuerit. R. A. de Anno 1542. §. demnach. Anno 1548. §. und als erstlich. Anno 1566. §. die Hanse- und See-städte. Anno 1576. §. wir wollen auch ꝛc. Bruning. *de var. Univers. specieb. th.17.* Arum. *ad A.B. disc.6. th.10.* Dan. Otho. *diss. de Jur. Publ.* Joh. Angel. Werdenhag. *de Rebus publ. Hanseat.* & alii passim. *vid. nos. hoc cap. n.3.*

21 Imprimis verò populosissimas & celebres reddunt provincias & urbes certa commercia, & eorundem diligens studium. Argumento est, e. g. quod in Turonibus citerioribus Galliæ, commercium & artificium Serici,
22 Francisci I. temporibus institui feliciter cæptum est, & ad hoc usque tempus perseveravit. A. Thuan. *lib. 129. histor. p.997.* Idem circa Lutetiam tentatum, sed non æquè felici successu, quippe cælô adversô. Quanquam Manfredus Balbanius Lucensis, qui rei suscipiendæ Regi Henrico IV. auctor fuerat, nullum non lapidem moveret, ut eam confectu facilem factô probaret, structis ad Blaudi fontem, Madriti in Boloniensi saltu, & ad figulinas ædes Regias bombycum receptaculis. Itaq; & commercii nomine tribunal institutum, in quo ex sacri Consistorii, Senatûs, Rationalium, Provectigalium Consiliariis delecti jus dicerent. Rex, insitâ sagacitate, qui regnum bellis civilibus longô tempore exhaustum videret, & ad supplendum illud non solùm longâ pace, sed liberô Commercii beneficio opus esse, partim profectum auri & argenti prohibitâ exportatione animadvertebat, nisi in iis, qui importationem adjuvabant, strenuè elaboraret. Videbat, serici usum hodiè ita frequentem esse, ut pannorum laneorum frugalis olim & utiliter apud majores nostros usurpatus usus, nunc etiam inter tenues vilesceret, eâque re fieri, ut grandis pecunia in luxum illum, non solùm effunderetur, sed extra regnum, magnô ejus dispendio exportaretur. Itaque optimum factu judicavit Rex, ut & sericum in regno nasceretur, & manu pretium, quod plerumque rem ipsam excedit, in eo remaneret, de serici illius officinis seriò cogitare cæpit; quæ Lutetiæ, Santotô curatore, institutæ sunt, & ubique seri & propagari jussæ alendis vermiculis, quorum semina seu ova quotannis Hispaniâ afferuntur; libellus etiam, ejus jussu, eâ de re vernaculô sermone perscriptus ab Olivario Serrano, Joannis fratre, ut per vulgi manus volitans, artem serici etiam rusticos doceret. Institutæ & aulæorum texendorum officinæ, in S. Marcelli suburbio, operariis è Flandriâ accersitis. Hactenus J. Thuanus. *d.l.* de insigni Henrici IV. in certo hoc serici commercio promovendo studio. Sed pergit modò dictus Illustris autor, ulterius Regis laudatissimi in instaurandis aliis commerciis & artificiis diligentiam perscribere. Eodem, inquit, „ tempore, vasis figulinis albis, æquè ac „ Faventina, nec non versicoloribus, in- „ stauratæ itidem in diversis regni parti- „ bus officinæ, Lutetiæ, Novioduni „ Æduonum, Brissamburgi in Santoni- „ bus; & Vitrariæ Henrici II. temporibus „ ad Germani-fanum, Venetarum æmu- „ latione olim celebres, & posteà ali- „ quamdiu intermissæ, Novioduni iti- „ dem, & majore impendiô Lutetiæ re- „ novatæ sunt. Linificium denique „ Medontæ ad Sequanam institui cæ- „ ptum. Florere autem tùm demùm 23
possunt certa hæc commercia, cùm patrium solum illas merces aut omnes, aut maximam partem, aut sanè potissimas gignit; aut cùm nullibi copiosiores aut præstantiores inveniri possunt. Jo. Boter. *de Orig. urb. lib. 2. cap.8.* Sic solæ Insulæ Moluccæ profe- 24
runt caryophyllum; Sabæa, thus; Palæstina, balsamum; plurimum piper fert Calecutia; Zeilan Cinnamomum. Præstantissimum sal generatur in Cypro; Saccarum in Madorâ; Lana, in quibusdam civitatibus Hispa-

niæ

niæ & Angliæ; Ebur in Indiâ; optimum frumentum in Poloniâ, Prussiâ & quibusdam Germaniæ provinciis. Metalla præstantissima, ut: Cuprum, ferrum, æs, suppeditat Suecia; stannum Anglia; sericum Persia; elaboratissima aulæa Thracia; holosericum Genova, Neapolis; aureas texturas Mediolanum; & si quæ sunt alibi alia præstantiora & elaboratiora; de quibus vid. Tomas Garzon. *piazz. univers. discors. 65.* & Lud. Guicciard. *in Antuerp. pag. 230. cum seqq. & alii.*

25 Ad hunc effectum gaudent etiã nonnullæ urbes hisce privilegiis, ut in earũ potestate, magno cum commodo, certæ versentur merces; non quidem quòd sua ipsarum tellus illas semper effundat, aut ab incolis elaborentur; sed quod vel dominentur finitimis locis
26 ac regionibus, ut Sevilia sive Hispalis, in Andalusiæ regno, quò immensæ opes ex novâ Hispaniâ & Peru advehuntur; aut mari, ut Lisabona, quà neminẽ prætervehi nisi Lisabonensium salvô conductu & veniâ, testatur Jo. Boter. *d. c. 8.* vel quod hoc publica suadeat
27 utilitas; quæ hanc commerciorum restrictionem & coarctationem circa certas merces importandas & exportandas, non violatô gentium jure & naturæ libertate, permittit. Bodin. *1. de Repub c. 6.* & in specie circa frumentum sic statuére Bartol. Bertazol. 1. *Crimin. consil. 169. n. 1.* Jul. Clar. *5. recept. sent. § fin. q. 82 statut. 7. n. 1.* Matth. de Afflict. *decis. Neap. 290. n. 9.* Franc. Ripa *de peste cap. nunc devenio. n. 127.* Aym. Cravett. *Cons. 909 n. 8. & Cons. 973. n. 45. per l. 1. & 2. C. quæ res export. non poss. l. 2. de Commerc. & merc. & per gloss. in l. si quis post hæc. C. de Ædif. privat.* verb. *solummodo.* Sed de his inferiùs luculentior sese offeret tractandi ma-
28 teries. Denique sunt & aliæ urbes, quæ ex privilegiatâ quâdam concessione vel longâ consuetudine, omnes ferè negotiationes pluribus nationibus perutiles ad se pertrahunt, unde pro emporiis habentur. Boter. *d. l.* Tales sunt, in Oriente, Ormuz, cujus Persiæ urbis Ormuzæ opulentia describitur à Cluv. *in introd. Geograph. lib. 5. c. 15.* Quado *Enarr. Geograph. lib. 2. c. 10.* & Berth. *in Geogr. descript. Reg. Ormuz.* & Malacca. In mari mediterraneo, Alexandria, Constantinopolis, Messina, Genova, &c. In mari septentrionali Antvverpia, Amsterodamum, Dantiscum, Narva: in Germaniâ, Francofurtum ad Mœnum, & Noriberga &c. In his aliisq; pluribus, multi opu- 29
lentissimi mercatores sua commercia, sine monopolii crimine, ut infrà deducemus, exercent; quò finitimi sese deinde conferunt; non tam, quòd ibi cuncta venalia prostent; sed quod vectura commoda habeatur. Ejusmodi 30
autem commoditates censentur, ubi magni & tuti sunt portûs; ubi flumina navigabilia, quæ urbẽ perfluunt & præterfluunt; ubi stagna sunt alveiq; translati; ubi viæ planæ & securæ. Quapro- 31
pter è doctrinâ Xenophontis, *tr. de Redit.* boni magistratûs erit, ad sublevanda & promovenda commercia, portûs munire, vallis, aggeribusq; obfirmare; Pharos seu speculas nocturnas, in quibus singulis noctib. navigantium bono candelæ accenduntur (prout hîc Lubecæ & alibi in usu) poni curare; mare à piratis repurgare, flumina navigabilia reddere, vias tàm quæ ad montes, quàm quæ per campi planiciem vergunt, munire. In quo studio 32
quidã Italiæ Principes & Respub. maximè sunt negligentes, quorum viæ adeò sunt inæquales & iniquæ, ut profunditate luti non raro equi & currus impediti immergantur. Hinc mercimonia difficillimè eò transferuntur; & viatores intra triduum minus viæ spacium, quàm alibi unô die conficiunt. Idem videmus in multis Germaniæ & Galliæ locis, præsertim in Xantoniâ, Beaussia, in Burgundiâ, & alibi. Sic usus Postarum tàm publicarum 33
quàm Provincialium & Civitatum Imperii vulgo Landposten und Stadtposten Commerciorum conservationem & propagationem gignit, unde tandem ipsorum Reipubl. membrorum conglutinatio exsurgit arctior. Ludov. Hornick. *de jure. postar. c. 14. 19.* & sparsim. Quorum liberum cur-

 sum

ſum ob privatum commodum impe-
dire, eſt utilitati publicæ & Chriſtianæ
charitati repugnare. Unde ſaluberri-
mè in Inſtr. Pacis univerſalis cautum
& conventum eſt, *ut quæ Commercio-
rum, eorumque priſtini vigoris præjudicio
contra utilitatem publ. inſtituta im-
moderata Poſtarum inuſitata onera
& impedimenta, quibus Commerciorum
uſus deterior redditur, penitus tollan-
tur, & provinciis & quibuscunque Statib.
ſua priſtina ſecuritas, Jurisdictio &
uſus inviolabiliter conſerventur.* Cum
quibus coincidunt Receſſus Impe-
rii. *de Anno 1542.* §. **Vnd damit man
jederzeit Botſchafft habe / Wollen ge-
meine Stände Ordnung geben / daß
derhalben eine Poſt an gelegene Mahl-
ſtadt geleget / unterhalten werde ꝛc.**
adde Theod. Reink. *de regim. ſecul.
lib.1. cl.5. cap.10. n.138.* Sic ad maris,
portuum & navigationum ſecurita-
tem & opportunitatē promovendam,
Romani olim ante Tyberim propriū
locum, qui Navalia dictus, habuerunt,
ubi Adoleſcentes in Navalib. inſtituti
ſunt. Liv. *lib.3. n.26.* Ad Ædilium quo-
que & Quæſtorum curam hæc res per-
tinuit. Tacit. 4. *annal. ibiq;* Lipſ. Alibi
in Jure ſevera Prætorum extant Edi-
cta: de *fluminibus: Ne quid in flum. publ.*
Item. *ut in flum. publ. navigare liceat.
De ripa munienda. Ne quid fiat ut na-*
34 *vigatio deterior reddatur &c.* At
ſufficiant hæc; non enim noſtri eſt in-
ſtituti, de celeberrimis iſtis regio-
nibus judicium ferre, ſed commer-
ciorum & mercium importandarum
& exportandarum commoditates ad
augendum & conſervandum Reip.
ſtatum indicare. Hoc cùm inter cæte-
ros præter ea, quæ modò adducta ſunt,
unô quaſi faſciculo comprehendens
multa, egregiè præſtiterit Autor qui-
dam anonymus, natione Gallus,
cujus titulus LE CONSEILLER D'ESTAT,
OU RECUEIL DES PLUS GENERALES CON-
SIDERATIONS SERVANTS AU MANIEMENT
DES AFFAIRES PUBLIQUES, operæ
pretium duxi, hujus verba *ex cap.42.*
huc adſcribere: ſic autem ille:
35 ,,*Quant à la facilité & aiſance du com-*
merce elle depend de pluſieurs cho- ,,
ſes, es quelles il eſt beſoin de pour ,,
voir, & premierement pour la com- 36
modité du port & voicture des marchan- ,,
diſes par eau, par terre, par charroy, ,,
ou autrement faudra pourvoir à rendre ,,
les revieres navigables, les ports ſe- ,,
urs, tenir les chemins & paſſages ,,
en bon eſtat, & deües reparations ,,
& libres des pirats & des voleurs. ,,
Ne permettre aucun monopole, qui 37
puiſſe empecher la liberté du trafic; ,,
ou contraire, ſ'il eſt diſcouuert le cha- ,,
ſtier rigoureuſement, convier les E- ,,
ſtrangers de nous apporter les mar- 38
chandiſes des quelles nous ne pouuons ,,
paſſer, par la deſcharge de daces & ,,
impos, autant que la neceſſité de ,,
l' Eſtat le permet. Eſtablir telles Lo- 39
ix aux negoces, qu' il y ait foy & aſſeu- ,,
rance entre les negotiateurs; & en ,,
cas de different, promte & ſommaire 40
Juſtice meſmement en ce qui concer- ,,
nera les Eſtrangers, qui ſe rebutent ,,
de trafiquer en un endroit, non mo- ,,
ins à cauſe de la longueur des proces, ,,
que pour la perfidie de ceux du pays. ,,
Et pour ce que la permutation ne ſe 41
pout faire, ſans apporter quelque prix ,,
certain aux marchandiſes, & que l'on ,,
ne peut pas negocier auec toutes ſortes ,,
des gens par eſchange, mais eſt be- ,,
ſoin de ſe ſervir de la Monnoye: il ,,
faut que le prix & eſtimation d' icel- ,,
le ſoit certain & ſtable; autrement ,,
l'on introduiroit la confuſion parmy ,,
le commerce. Mais outre ce, il faut ,,
que le prix & bontè interieure de cette ,,
monnoye, ſoient aisè à recognoiſtre, ,,
non ſeulement au poids, mais à l' oil, ,,
& au ſon, ſi faire ſe peut. Ce qui ,,
ſe pourra faire, ſi l' on reſoud de ne ,,
ſe ſervir du billon ou meslange de ,,
metaux, ſi non autant qu' il eſt ne- ,,
ceſſaire pour remede; l'or & l'argent ,,
pouuant ſuffire pour faire toute ſorte ,,
de monnoye &c. Ainſi donc faiſant les ,,
monnoyes d' un tel metal, & de certain ,,
poids, grandeur es paſſeur, & marque ,,
bien empreinte on forme de medaille ,,
moullée; Comme les Grecs, Latins, He- 42
breux, Perſes & Egyptiens ancienne- ,,
ment

„ *ment faisoient; il seroit difficile d'*
43 *y estre trompé. Il y a un autre point*
„ *lequel diminüe grandement le com-*
„ *merce, qui est les mespris que l'on fait*
„ *en plusieurs Estats de ceux, qui s'en*
„ *meslent, estimant que cette vacation*
„ *est vile & sordide, De façon que ceux*
„ *qui ont tant soit peu acquis de bien, s'en*
„ *retirent aussi tost pour prendre une va-*
„ *cation à la quelle le peuple porte plus*
„ *d'honneur qu'à cellela.* Hucusque Conseill. d'estat. Huic adde Xenophont. *tract. de rationibus redituum*, seu de proventibus; ubi, quomodo mercatura promovenda sit, prudenter disserit; & eleganter Keckermann. *lib. 1. sy-*
44 *stem. polit. c. 14. p. 246. & seqq.* An autem arcibus & propugnaculis in urbibus exstructis commerciorum libertas & facilitas promoveatur, an verò restringatur? inter Politicos dubium: quod hîc colophonis locô examinabimus. Nos, relictis multis verborum tricis, cum Excellentiss. Hippolito à Collibus *de Increm. Urbium. cap. 6. circ. fin.* dici-
45 mus, mercatores præcipuè ea loca fugere, quæ arcis alicujus præsidio tenentur; quia ea vix unquam sine tyrannide præsumantur. Nam & experientia testatur, ejusmodi Castella & propugnacula oppidorum municipa-
46 lium, non Civitatum Imperialium, quæ suâ libertate fruuntur, nostrâ ætate innumera mala peperisse; quippe ex his velut catenis Commercia, quæ post religionem valdè libertatem amant, restrictiora redduntur, unde adversus oppidanos crebræ militum rixæ & injuriæ sæpius ortæ sunt, neque ullus eâ ex re fructus ad Principes rediit redibitque, præter ingentes sumtûs & subditorũ odia. Casp. Klock. *de Contribut. & Collect. Cap. 9. n. 38. 39.* cum quo coincidunt P. Gregor. Tholos. *lib. 2. de Repub. c. 5.* Scip. Amirath. *lib. 19. discors. in Tac. c. 4.* Melch. Jun. *Q. Polit. 64.* Fürstl. Tischreden Werneri, *p. 1. c. 4.* adde Benj. Leub. *Disquis. planar. Stap. Sax. advers. Magdeb. n. 1508. & seq.* Non enim est potens & felix Respublica, quæ arces habet, & ibi præsidiarios milites, cives verò prædæ hostili exponit. Christoph. Besold. *Class. 2. disput. polit. 7. n. 16.* cùm libertatem locorum præcipuè negociatores sectentur. Alb. 47
Crantz. *lib. 13. Wandal. c. 15.* & Jac. Aug. Thuan. *lib. 114. histor. sub Anno 1595. p. 704.* disserens de Anglorum mercatorum translatâ sede. Omnes enim libertatis jucunditate demulcemur; & perpaucos invenies veros ac opulentos mercatores, Civitates aut regiones durâ servitute pressas inhabitare. Ca- 48
veant itaque Civitatum mastiges, ne tàm de privilegiis iisdem concessis imminuendis, quàm augendis sint solliciti. Utrique enim tàm domino, quàm servo consiliis suis perversis in commerciorum perniciem initis, extremum exitium accelerant. Joh. Sibrant. *p. 1. Jur. pub. Lubec. sect. 2. n. 24. & tri. præcedd. num. Vid. infr. cap. 6. n. 56. hujus libri, & lib. 4. cap. 7. n. 75. 76. hujus tractatus.* Num autem tutius sit, in 49
liberâ Repub. quàm sub regibus & principibus negotia tractare, hîc ventilare supersedeo; cùm utrumque sub pio & justo magistratu fieri possit; id quod commerciis in regnis Galliæ, Hispaniæ & Angliæ efflorescentibus declarat Wilhelm. Wselings, d. l. von der Süder Compag. *pag. 50.*

Caput IV.

De

Altera horum Privilegiorum causâ Impulsivâ, Periculorum videlicet, & molestiarum in exercendis commerciis Consideratione & enumeratione.

Summaria.

1. *Respublica continetur præmiis & pœnis. Reipubl. fulcra Præmia & Pœna.*
2. *Justis laboribus compensatio tribuenda, quod exemplis demonstratur.*

 3. Inter-

3. *Intereſt Reipubl. benè merita perpendere & remunerari.*
4. *Variæ moleſtiæ & pericula Mercatorum terrâ mariq́ſubeunda enumerantur.*
5. *Commercia ſine navigatione exerceri non poſſunt.*
6. *Navigatio periculoſa ob naufragia.*
7. *Quæ Italico carmine demonſtrantur.*
8. *Navigatio olim certo tempore conceſſa.*
9. *Tempore hyemis navigatio periculoſa.*
10. *Navigatio prima quæ olim. Et quando mare clauſum & apertum, & ſeq.*
11. *Navigatio ſecunda quæ? & quo tempore.*
12. *Dicterium & pœna in temerè & intempeſtivè navigantem.*
13. *Regis Scotiæ Alexandri hac de re ſtatutum & ejus eventus.*
14. *Antiqua hæc ſtatuta hodie præcisè non obſervantur in Civitatib. maritimis.*
15. *Leges favent naufragis.*
16. *Navigationis pericula ob Piratarum incurſiones.*
17. *Piratarum notatio nominis, & Synonymia.*
18. *Ob piratarum ſecuritatem naves exploratoriæ ordinantur.*
19. *De Maris Balthici piratis antiquis vulgò* Vitualien Brüder. *Eorumq́ ſupplicio ex Crantz.*
20. *Miſera Mercatorum navigantium conditio ob piratarum incurſiones ex Quintiliano.*
21. *Periculoſa navigatio ob genus mortis miſerabile. ex Ovidio & Vegetio.*
22. *Mercatores recenſentur inter perſonas miſerabiles.*
23. *Pericula ſunt cauſa immunitatum, quibus gaudent mercatores.*
24. *L.5.§.3.ff.de Jur. Immunitat.*
25. *Aliæ LL. cum hac Immunitate concordantes.*
26. *Claudii Imp. cura & ſtudium circa commercia. Item Neronis.*
27. *An Immunitates & privilegia, quæ in d. l.5. §.3. ff. de Jur. Immun. & alibi in Jure Negociatorib. aulicis domûs Auguſtæ conceſſa, cæteris quoq́ Mercatoribus magnariis datæ intelligantur?*
28. *Quid circa hunc paſſum Juris in Gallia.*
29. *Cur Commercia maritima ante alia favore & promotione digna.*
30. *Fortitudo maritima opum maxima.*
31. *Dignitas Equeſtris Cochlearis, quib. olim in Gallia conceſſa.*
32. *In Anglia olim Magnarii Mercatores Comitivâ inſigniti.*
33. *Quis Mercatorum in benè conſtitutis Rebuspubl. ordo & locus honoris?*
34. *Mercatorum filii ad Conſilia Sapientum admittuntur.*
35. *Apud Cypri Reges in quali pretio Mercatorum Conſules.*
36. *In Civitatibus Germaniæ liberis, triplex Civium ordo.*
37. *Opulenta Civitas comparatur malo granato, ob ordinem Civium.*
38. *Mercatores veſtimentorum habitu in quibusdam Civitatib. à reliquo populo ſecernuntur.*
39. *Cur Mercatores in Rebuspubl. præ cæteris in pretio habendi?*

1 SOlon, qui ex ſeptem Sapientibus ſolus fuit legum ſcriptor, Rempublicam duabus rebus contineri dixit, PRÆMIO & POENA. Cic. *ad Brut. Epiſt.12.*

Ce ſont les deux pilliers, qi ſouſtinent le monde.
A ſçavoir le mechant le ſupplice, & du bon
Le deu honneur, qu' attend vertu pour ſon guerdon:
Sour eux ce tout & tout c qu' il contient ſe fonde

Et Caſſiodor. *lib. 2. var. Epiſt. 28. Tribuenda eſt*, inquit, *juſtis laboribus compenſatio præmiorum, quia exploratamilitia eſt, quæ immunerata tranſitur, Athletam populis palma deſignat eſſe victorem, ſudores bellicos civica corona teſtatur. Expectant equi præmia ſua: & tanta juſtitiæ vis eſt, ut nec illis tardius detur laboris præmium, qui ſentire non poterant denegatum.* Hinc Xenophon, *de Reg. Quod ſi metus Hiero, ne propoſitis* 2

sitis ad multa præmiis, magni sumtus fiant: Cogitato, nullas esse merces utiliores, quam quæ præmiis redimuntur. Vides in Equestribus & gymnicis & scenicis certaminibus, quàm exiguis præmiis ingentes sumtûs multique labores & studia hominum eliciantur.

3 Maximè namque refert Reipub., esse, qui benè merita perpendant, & secundum illa præmia dividant. *Nov. 8. l. fi. C. de stat. & imagin.* quod est justitiæ distributivæ Aristot. *5. Ethic. c. 2.* quâ nulla unquam Respublica sine maximo dispendio carere potest. Cic. *lib. 3. de nat. Deor.*

--- Quis enim Virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas. Juvenal. *sat. 10.*

Sicut enim Reipubl. plurimùm interest, ne delicta maneant impunita. *l. ita vulneratus 51. in fi. ff. ad L. Aquil. l. 18. §. 1. ff. de judic. l. locatio 9. §. illicitè 5. ff. de publ. & vectig. l. in delictis 4. §. 2. ff. de Noxal. act.* Sic & non minimum in hoc situm est momenti & emolumenti, ne benè meritis & pro bono communi laborantibus molestiarum remuneratio denegetur. *l. 1. §. 1. in f. ff.*

4 *de J. & J. d. l. fin. C. de stat. & imag.* Si nunc mercatorum molestias & infinita pericula, quæ subire coguntur, paulò penitiùs introspiciamus, quis non eos præmiis & immunitatibus dignos esse mecum asserat? Non dicam modò de salebris & asperitate regionum, vallium profunditate, torrentium impetu, magnitudine sumtuum, incommoditate viarum, tempore vecturæ, annonæ caritate in iis locis, unde merces deportantur, dissidiis nationum, disparitate religionis &c. Silentiô prætereo varias & quotidianas militum & latronum deprædationes, & expilationes vectigalium, & gabellarum inauditas exactiones & impositiones, & hujus generis innumerabilia; quorum aliquot species enarrat Ludov. Lavather. *Homil. 119 in Ezech.* quibus eorum vita & fortuna ab omni tempore, imprimis autem hoc calamitosissimô, est exposita, & tot flebilibus exemplis comprobata. Quod Cic. *lib. 5. in Verr.* his exprimit verbis: Parumne multa mercatoribus sunt necessariò pericula subeunda fortunæ, nisi etiam hæ formidines ab nostris magistratibus atque in nostris provinciis impendebant. Solum maris periculum, cui se toties committere necesse habent, hæc abundè demonstrat. Constat 5
enim, commercia sine navigationis necessitate, uti testis est Ulpianus noster *in l. 1. ff. de Exerc. act.* exerceri haud posse; quare mercator

latum mutandis mercibus æquor arans Ovid. 1. *Trist.*

quanquam - *fallacibus austris*
Et toties cœli deceptus fraude sereni.

quemadmodum conqueritur Palinurus apud Virgil. *Æneid. 5.*

subinde tamen reficit rates Horat. 1. *Od. 1.*
Quassas, indocilis pauperiem pati.

& adversus experimenta pertinax naufragus maria repetit. Hæc autem pe- 6
riculosissima & fallacissima est, *l. Civitas 6. C. de Offic. rect. prov. l.* ob naufragia: quia placidos pelagi vultûs puppibus visis Triton in hyeme non rarò exasperat, procellarum impetu naves exarmatas & pretiosis mercibus onustas ad scopulos & insulas per vada occulta & infesta impellens, quando juxta illud Virgilii *1. Æneid.*

Franguntur remi, tum prora avertit & undis
Dat latus; insequitur cumulo præruptus aquæ mons,
Hi summo in fluctu pendent.

Quod docta Vittoria Columna his Ita- 7
licis depinxit verbis:

Quel altero ingordo d' acquistar thesori,
Si commette al poter del mar infido,
E di pauura pieno è di dolori,
Trapasse hor questo, hor quel altero lido,
Spessa del irate onde i romori,
Gli fan merce chiamar con alto grido;
E quando ha d' arrichir pui certa speme,
Perde la vita, e la speranza insieme.

Ut hinc verissimè pronunciarint Sapientes, undarum clientulos, qui ani-

mam ventis committunt, dolato confisi ligno, vix esse

-- digitis à morte remotos

Quatuor aut septem. Juven. *Satyr.12.* Et navigationem ineuntes, eamque mercibus implentes, instanti mortis propinquæ expositos periculo. JC. Paulus *in l.3. ff. de donat. mort. cau.* exclamat.

8 Quapropter olim, sicut adhuc hodiè in Italiâ, & Hispaniâ, Montalu. *ad partid. Hispan. l.13. tit.8. part.5.* quem allegat R. Ruland. *de Commiss. p.4. lib.2. c.11. n.16.* non nisi ad certum tempus navigatio, magno cum Reipub. bono mercatoribus concessa fuit. Ben. Stracch. *de Naut. & Navib. p.3. n.1.* idq;

9 per *l. Civitas. C. de Off. rect. prov.* quoniam tempore hiemis, ut ibi inquit Imperator, & prohibitis mensibus navigatio periculosa est & semper incerta, quam rationem etiam sensit Lucas de Penna in *l. quoties. C. de naufrag. n.25.*

10 Dicebatur enim olim navigatio prima, cùm post sævitiam hiemis, quâ mare clausum erat, vere navigantibus primum aperiebatur. Hieronym. in Vit. Paul. ad Eustach. Et tunc primitiæ navigationis Diis offerebantur. Apulej. *lib.11.* P. Merul. *de mari p.139.* De eâ quispiam existimare potest Ciceronem *lib.5. Epist. ad Q. Fratr.* loqui: „ *Iidem ajebant nunciare, te primâ navigatione esse transmissurum;* nam paulò „ ante dixerat: *atque adhuc clausum mare fuisse scio.* Iterùm, *tu mi frater, simul ac illò veneris, primam navigationem (dummodò idonea tempestas sit,) ne omiseris.* De eo autem tempore, quo aperiebatur mare, primumque tentabatur ac navigabatur, ita scribitur in Epigrammatibus Græcis:

Οἴγεται ἀρτι θάλασσα, ἐφοπλίζοιτε δ᾽ νῆας,
Ὥριον ἀκλύςων ἐκλὸς ἄγειν λιμένων.

Item:

Ἤδη κ̓ πλώουσιν ἐπ᾽ εὐρέα κύματα ναῦται
Πνοιῇ ἀπημάντω Ζεφύρε λίνα κολπώσαντες.

De eâ & Vegetius ita scribit *lib.4. Post natalem verò, ut ita dicam, navigationis, qui solenni certamine publicoq; spectaculo multarum gentium celebratur.* 11
Iterum, *Phenite de cursu*, id est, *post ortum Plejadum à die sextâ Calendarum Juniarum, usq; in Arcturi ortum Plejadum, in diem 18. Calendarum Octobrium secunda navigatio creditur.* Et paulò post de mensibus loquens: *Ex die*, inquit, *tertio Iduum Novembris, usq; ad diem sextum iduum Martii maria clauduntur. Nam lux minima, noxq; prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, ventorum, imbrium vel nivium geminata sævitia, non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat.* Turneb. *advers. lib.24. cap.34.* unde Euripides: Qui temerariè extra ordinem 12
temporum mari se credit, aut insanit, aut mendicus est, aut mori cupit, dixisse fertur. „ Ex his tribus enim fieri non potest, quin unum saltem verum sit. P. Peck. *ad tit. de Naufr. C. lib.11. L.3. n.3. & 4.* Unde nauta, qui tempore non debitô pelago merces commisit, & navigatum ivit, resque naufragio perempta sit, tenetur mercatorib. ex amissione, non secus ac si imperitum magistrum navis exercitio præposuisset. *l.3. l. utiq.16 in fin. l. qui petitorio.36. in f. ff. de rei vind. l.13.* ibi *vel quo non debuit tempore & §. seq. ff. Locat.* Qua- 13
propter Alexander tertius Rex Scotiæ, cum vel navigandi inscitiâ, vel inopportuno tempore temerè se mari committentium avaritiâ, multa fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentiâ, mercatorum ordo propè ad inopiam redactus esset, quæstus causâ suos navigare vetuit. Quod institutum cùm propè annum durasset, ac multorum sermonibus, tanquam publicè noxium, reprehenderetur, tandem peregrinarum mercium brevi tanta vis invecta est, ut non solùm rerum copia, sed pretii vilitas memoriam superiorum temporum superaret. Buchanan. *lib.7. rer. Scot. circ. fin.* Calendarum Aprilis usque ad Calendas Octobris fit mentio in *l. quoties.3. C. de Naufrag. & ibi* Br. & Luc. de Penna.

14 Penna. Qui tamen consuetudini standum esse asserit; & in tempore legem illam non servari, præsertim in civitatibus maritimis. Idem inquit Veron. *in Tr. de servit. rust. præd. rubr. de Nav. c.29.* ait enim, Venetos omni tempore navigare; & Anconæ eandem legem [sicut apud nos, Lubecæ] in tempore nõ servari testatur Stracch. *de Naut. p.3. n.1.* Sic de Hollandis, Anglis, Danis & aliis juxta Islandiam hyemali tempore hærentibus, res est cuivis obvia. P. Merula. *dissert. de mar. p.139.* Hi igitur si postea quassatas naves referent domum, sibi pleonexiæ & temeritatis
15 damna imputabunt. Cùm igitur navigantibus mercatoribus naufragium immineat, meritò LL. horum vitam misertæ, naufragiis consulere & favere studuerunt, ut *t.t. ff. de incend. ruin. naufr. Auth. navigia. C. de furt. c. excommunicationi. X. de rapt. & aliis textib. cum* Stracch. *de navig. n.5.* videre est; cui adde nuper. tract. Fr. Stypmanni *de jure naut. part.3. cap.7.*

16 Est & deinde navigatio mercatoribus periculosissima ob Piratas. Sceleratissimi enim hi maris pulli, vulgò See-haanen/ ut à Septentrionalibus nostris olim nominati, seu potiùs lupi, profugas venantur carinas & expugnant, ceu testatur Ulpianus *in l.3. §.2. ff. de incend.*
„ *ruin. naufr.* nos, inquiens, non minus
„ in mari, quàm in villâ per latrunculos
„ inquietari ac infestari posse. Eorum
„ etiam meminit JCtus in *l. in rebus 18. ff. Commodati.* Quod enim latrones prædonesque in terrâ, id in mari sunt piratæ, navigantium mercatorum securitatem turbantes. *l.3. §.3. vers. inde Labeo. ff. Naut. caup. stab. d. l. in reb. 18. pr. ff. Commod. l.19. §.2. ff. de Capt. & postl.*
17 *revers.* ἀπὸ τῆ περᾶν à transeundo sic dicti, secundùm Scard. *in Lexic.* Galli Coursaires vocant, sicut & Nicetas κουρσαρίους appellitat, notante D. Gothofr. *in l.10. C. de feriis.* Unde & cum Ulpiano & Latinis Latrunculi marini *c. præterea. 12. caus. 23. q.8.* See-und
18 Meerräuber nominantur. Cui fini naves exploratoriæ & excursoriæ Auß-lag-Schiff securitatem maris explorantes tutantesque, & mare à malis ejusmodi hominibus purgantes haberi solent. Becht. *de secur. & salv. cond. th.128.* De hisce & aliis antiquioribus & insignioribus piratis vid. Thom. Garz. *piazz. univers. discors. 145. pag. 380.* & nuperrimum tract. Jo. Loccen. *de jure marit. lib.2. c.3.* quib. adde Fr. Stypm. *de Jur. nautic. p.4. cap.18. n.70. & seqq.* & Jo. Gryphiand. *de Insul. cap.31. n.139. & seqq.* De maris Balthici piratis, 19
vulgò Vitualien Brüder vid. Crantz. *lib.9.* Wand. *cap.22. 29.* ubi de eorum supplicio ita: *Per quam ætatem Cives* „ *Sundenses, cùm ad se nihil pertinente* „ *bello implicari tentarentur à vicinis, ipsique per mare Vitaliani grassantes, cives* „ *ejus urbis in mari crebrius adortos deprædarentur: sumtâ audaciâ, navim bellicis* „ *apparatibus instructam, impositis viris* „ *nauticis armaverunt, & in communes* „ *omnium prædones emisêre Vitalianos.* „ *Conseruêre in mari manûs, & ipsi Sundenses effecti superiores, navim unam,* „ *gregariis plenam ceperunt, inq; urbem* „ *suam pertraxerunt. Non sunt inventi* „ *carceres, quibus illa multitudo includeretur: didicerunt ab ipsis Vitalianis gregariis, quomodo solerent captos includere* „ *mercatores. Vasa, quæ potui aptata* „ *sunt, & deinde mercibus etiam cæteris* „ *includendis (tonnas vocant) unâ extremitate ad capacitatem humani capitis* „ *emittendi perforârunt: exstante capite* „ *singulos singulis incluserunt. Ita compositis in ordinem vasis, cùm alterum super alterum ex ordine componerent, donec* „ *publico judicio condemnatos extrà urbem* „ *productos gladio ceciderunt.* Huc usq; „ Crantz. & Reckm. in Chron. *Lub. p.42.* ad quos studiosum lectorem remitto.
Miseram autem conditionem, quam 20
mercatores ob piratarum incursiones sustinere coguntur, Quintilian. *declam.9.* hisce describit verbis: *Felix navigantium mercatorum conditio, qui procellas modò & sævas tempestatis incursûs & albentes fluctibus scopulos aliaque pericula tantùm maris pertulerunt, ego miser naufragis invideo, captus barbaris manibus, nec tàm nexu catenarum, quàm pondere inundatum carcerem tuli & vincula macie laxavi, &c.*

21 Tertiò denique periculosissima & calamitosissima est navigatio, ob GENUS MORTIS MISERABILE. Quod Ovid. Naso *1. Trist. Eleg. 2. vers. 25.* ita eleganter depingit:

Heu mihi, quàm celeri micuerunt nubila flammâ!
Quantus ab Æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quàm grave balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes:
Posterior nono est undecimoq; prior.
Non lethum timeo, GENUS EST MISERABILE LETHI:
Demite naufragium, mors mihi munus erit!
Est aliquid, fatoq; suo ferroq; cadentem
Insolitâ moriens ponere corpus humo.
Et mandare suis aliqua, & sperare sepulchrum:
Et non æquoreis piscibus esse cibum.

Unde Propertius *lib. 3. de Navi & naufragio.*

Ergò sollicita, inquit, *tu causa pecunia vitæ es:*
Per te immaturum mortis adimus iter.
Natura insidians Pontum substravit avaris.

Idem Navigantium periculum significantius exprimit Regius Propheta David *Ps. 107. vers. 26. 27. & cap. 14. Sapientiæ* Salomon.

Et quid crudelius, inquit Vegetius *lib. 5. cap. 4.* congressione navali; ubi & aquis homines perimuntur & flammis, & pòst alii ferrô interimuntur & saxô, alii ardore coqvuntur in fluctibus, inter tanta tamen mortium genera (qui acerbissimus casus est) absumenda piscibus insepulta sunt corpora. In hoc genere mortis dissentit Religio Me-
22 dici D. Brovvni *sect. 39.* Tot itaque laborum ac periculorum contemplatione, negotiantes meritò inter personas miserabiles connumerari, docent Alexand. *Cons. 130. lib. 3.* & Benevenut. Stracch. *de mercat. p. 2. n. 38.* Sunt namque ædepol, quorum vita per inexorabiles maris infesti procellas, latronumve insidias inevitabiles volvitur, impetu fortunæ inopinató fortunas suas amittentes, ut ait Papin. *in l. 4. ff. ut in possess. legat.* minus tolerabiles, quàm quos hostis circumsidet; quippe his honestæ mortis usus, illis exitium inglorium, veluti Tacitus in parùm absimili memorat, *Annal. lib. 1.* ut meritò, qui per mare iturus est, in mortis periculo dicatur constitutus; quod tamen quo ad juris effectum ex iis interpretationem capit, quæ tradit Menoch. de *arb. JJ. qq. cas. 61.*

Hæc prædicta molestiarum & peri- 23
culorum cum bono publico conjunctorum exantlatio, magnos incitavit Principes, ut mercatores tot tantisque privilegiis & immunitatibus ornaverint. Et hoc est, quod Callistratus 24
JCtus ex mente Justiniani Imp. tàm elegantibus innuit verbis *in l. 5. § 3. ff. de jur. immun. Negotiatores*, inquit, *qui annonam urbis adjuvant, immunitatem â muneribus publicis consequantur, quamdiu in ejusmodi actu sunt; nam remuneranda PERICULA EORUM, quin etiam ADHORTANDA PRÆMIIS MERITO PLACUIT, ut qui peregrè muneribus cum periculo & labore funguntur, à domesticis vexationibus & sumtibus liberentur, cùm non sit alienum dicere, & hos Reipub. causa, dum annonæ urbis serviunt, abesse.* Cui adde *l. 1. C. de Navicular.* 25
seu naucler. lib. 11. quæ ita habet: *Nullam vim oportet naucleros* (qui hodiè sunt Exercitores, Patroni navium, die Rehdere. Peck. *ad hanc l. ibiq; Vinnius*) *sustinere, species annonarias deferentes, nec concussiones, nec aliquod genus incommodi, sed venientes & remeantes omni securitate potiri; X. librarum auri multâ proponenda his, qui eos inquietare tentaverint.* his adde. *l. 5. § 5. ff. de Vacat. muner. l. 9. § 1. ff. de Decur. l. 1. C. de hæred. Decur.* Vertrand. *in lib. sing. de jur. liber. c. 28.* alleg. Gryph. *de Insf. c. 25.* Et 26
in vitâ Claudii Suetonius testatur, Claudium Imperatorem multa nova jura erigendo & introducendo, inter alia negociatoribus certa præmia & lucra proposuisse, susceptô in se damno,

damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet. Cæteraque ſummam mercatorum curam habuiſſe. Peck. *ad tit. ff. de Incend. ruin. l.3. §.SCtum Claudianis temporibus.8.* Ita ſub Nerone, ne cenſibus negociatorum naves adſcriberentur, tributumve pro illis penderent, conſtitutum. Tacit.*13. annal.* cui adde Tholoſan. *lib.29. Syntagm. c.10.* Et naviculariis Immunitates & privilegia plurima indulta, ex legibus noſtris probat Gryphiand. *de Inſul. c.25. n.66. cum ſeqq.*

27 Et quamvis Paul. Chriſtinæus *Belgic. deciſ.106. n.2. tit.63. Vol.3.* diſtinguat inter negociatores & Biarchos Proviſores aulicos, qui ob id, quod in ſacro agant comitatu, & annonas Palatinas curent, immunitatem tantùm, cæteris excluſis tribuat; ſibimet ipſi tamen conſtare haut videtur, *dum d. l.* mox *n. ſeq.3.* eandem immunitatem & mercatoribus civitatum Imperialium haud
28 denegari demonſtrat. Inde factum, ut in Galliâ non ſolius Hanſæ Teutonicæ Commercia favore Regis clara ſint, ſed & præterea Mercatorum in Civitatibus Imperialibus natorum, & actis Lugdunenſis tribunalis inſcriptorum. Hoc nos docet Anton. Mornac. *in obſerv. ad l. pen. C. de Commerc. & mercat.* ne ſcil. in ſubſidiorum curia εἰσαγωγικὸν ou droit d'entrer Anno 1597. Inſtitutum penderent Mercatores in hiſce Civitatibus nati. *Vid. privilegia Regum Galliæ* Franciſci I. *& ſeqq. Civitatib. Imperialib. Germaniæ earumq; Mercatorib. conceſſa & in fin. Tract. huj. annexa. ſub lit. J.* Taceo, quod cum Rob. Maranta, Contio, Cujacio, Dionyſ. Gothofredo, & cæteri juris Interppr. in eo coincidant: immunitatis in hac *l.5. §.3.* conceſſæ, non eos tantùm mercatores, qui annonæ urbis deſerviunt; ſed & cæteros, qui majorem ſubſtantiæ partem in naviculariam aut mercaturam exercendam contulerunt, participes eſſe debere. Vid. *Dd. ad d. l.5. §.3.* nec incluſionem unius eſſe excluſionem alterius, præci-
29 puè in ſubordinatis. Hoc quoque prudenter docet Le Conſeiller d Eſtat, *d. p.1. chap. 42.* his verbis: *Le „ commerce de la mer eſt le plus util en un „ eſtat, & à quel on deuroit attacher plus „ d' honneur, que l' on ne fait parmy nous. „ Car ſi en tous eſtats on a troué bon de „ convier les ſubjects par des bien faicts, „ & de l' honneur aux actions plus penibles „ & hazardeuſes, les quelles pouuoient „ eſtre utiles au public, cellecy eſtant de „ cette qualité, l' on deuroit propoſer & „ rendre plus d' honneur à ceux qui s' en „ mesleroient. Et ſi la Nobleſſe à pris ſon* 30
fondement du courage des hommes & „ de leur valeur; il n' y a vacation en la „ quelle il en faille tant qu' en celuy; l' „ on n'a pas à combattre les hommes ſeulement, „ mais quelque fois les quatre elemens „ enſemble. qui eſt la plus forte preuue „ que l'on puiſſe faire de la reſolution d' „ un homme. Unde ante ſexcentos & 31
quod excurrit annos, veteri Gallorum inſtitutô, apud illos nata dignitas equeſtris, quæ Cochlearis dicebatur, & illis tantùm deferebatur, qui in mari & navigationibus virtutem ſuam præ cæteris bono publico probaſſent. M. Zuer. Boxhorn. *apolog. pro Navig. Holland. adverſ. Pontum Heuter. pag.5.*
In Anglia olim Mercatores magnarii 32
& Comitivâ dignitate inſigniti fuêre. Ita enim Henr. Spelman. *de Conſtitut. & Decret. in re Eccleſ. Orb. Britann. circ. ann. Chriſti 928. pag.406. Si Maſſere „* h.e. *Mercator ter magnum mare trans „ fretaret ob proprium negocium ſuum, is „ ipſe fuit deinde Taini* (h.e. *Comitis magni „ prorſus nominis & pretii*) *dignus rectitudine.* „ Et mercatoribus privilegia „ concedi propter hæc & alia pericula, tradit Rebuff. *tit. de Mercator. minut. vendent. n.9. fol.497.* quem allegat Arismin. Tepatus. *Compend. deciſ. & ſentent. jur. tit.366.* Unde & mercatorum 33
ordo in benè conſtituta Republica ſtatim pòſt togatorum & Doctorum collocatur. Jo. Bodin. *lib.3. de Repub. cap. 8.* Idem Franciſci Patritii judicium: Qui honeſtam, ait, mercaturam exercent, ex quâ ſe familiamque ſuam optimè alunt, & in difficultatibus temporum Reipub. adſunt; grati itaque Principibus ſunt, & poſt doctos viros reiq; mili-

militaris ordinem, tertium locum tenent. Unde Xenophon *de reditibus*, ait: Esset etiam utile & honestum, mercatores & naucleros locô magis honorato in consessibus ornari &c.

34 Et mercatoris filium à consilio Sapientis, si ad id Lex genere nobiles vocet, non excludi posse, docet Pac. Scala, *tract. de Consil. Sapientis. lib. 1. cap 8.*

35 In quali autem pretio mercatores apud potentissimos quoque Reges olim habiti, colligere licet ex Platinæ relatione, dum *in vitâ* Gregorii II. *Papæ* ita scribit: ***Mercatorum Genovensium Prætorem seu Consulem, & Venetorum quoq; dicunt, utriq; Bailum, dum adesset Coronationi Petri, Regis Cypri, qui Petro patri suffectus Famagustæ coronatus est, & dum pompam duceret, tanta inter hos Prætores contentio orta est, quis ad dexteram Regis esset, ut, tumultu subitò exortô, Genovenses fuerint pulsi, & partim interemti, Rege magis in Venetos, quàm Genovenses***

36 *inclinante*. In nostris Civitatibus Germaniæ ordo civium ratione statûs & dignitatis reperitur triplex: 1. Senatorius. Alter Mercatorum nobiliorum. 3. Mechanicus sive Opificum. Cujus ordinationis fundamentum desumtum est ex Reformat: **Guter Policey zu Augspurg** An. 1530. vers. **Nachdem in Stādten gemeiniglich dreyerlei Bürger und Einwohner / als 1. gemeine Bürger und Handwercker / 2. Kauff- und gewerbs Leute / und 3. andere / so im Rath / von Geschlechtern oder sonsten gutes Herkommens seyn / und wie sich dieselbe**

37 **kleiden sollen.** Unde opulenta & magnifica civitas à LXX. Interpretibus ad locum Ezechielis *c. 29. vers. 10.* (*Mater tua, quasi vinea in sanguine suo super aquam plantata est: ubi LXX. legunt: ὡς ἄνθος ῥοᾶς, sicut flos mali granati*) malo granato comparatur. Ut enim in hoc malo, sub uno corticis complexu plurima grana inter se uniuntur, eaque suis quæque loculis ordinatè inserta, folliculisque & membranulis discreta continentur: ita in benè constitutâ civitate cives omnes, qui, quà cives sunt, ejusdem quasi coloris participes existunt; variis tamen locis tribuuntur, ut vel liberalibus & viro nobili dignis muneribus se impendant, vel mercimoniis vel mechanicis sellulariisque opificiis, ut cujusque status vel fortunæ exigunt, suis quique locis, foris, vicisque contributi & collocati. Jo. Steph. Menoch. *de Repub. Hebr. lib. 7. cap. 10. n. 7.* Ideoque & hoc 38
speciale mercatorum privilegium est, quod vestimentis, quibus à fece populi secernantur, uti possunt; veluti cingulô, dummodò decem florenorum pretium non excedat. Item holosericô, byssinoque amiculo, cum spintere seu fibulâ aureâ, ut probant statuta specialia Caroli V. *Imp. Anno 1530.* Vid. Adam. Contzen *lib. 8. Polit. c. 14. fol. 660. & seqq.* Additur autem à Sanio- 39
ribus Politicis ratio, cur in Rebuspubl. Mercatores præ cæteris in pretio habendi, nimirùm, cùm lucrum & honor, & ê contrario paupertas & ignominia, plerumque in Rebuspubl. tumultuum, seditionum & mutationum sint causæ, idcircò, ut ejusmodi casûs vitentur, præcipuè populo, tùm etiam Mercatoribus honoratis omnis generis adminicula suggerenda sunt, ut in urbe lucra crescant, novæ artes introducantur, inventarum utilitates augeantur: NEGOCIATORES EXTERI honore afficiantur, iisdem occasio contrahendi sæpiùs per Immunitates & vectigalia exigua præbeatur; nundinæ & mercatûs instituantur, MERCATORES CIVES in pretio habeantur, tùm quod Cives sint, ex quorum numero Senatores cooptantur, tùm quod opificibus & plebejis, quod agant subministrantes, reddant propter lucrum quotidianum quietiores, minusque in Republ. seditiosos. Ludovic. Septal. Patricius. Mediolanens: *in suo aureo tract. de Ratione Statûs, lib. 7. cap. 19.*

Caput .V

De

Causa Efficiente; Qui scil. Privilegia & Immunitates circa Commercia constituant. Ubi de Nundinarum, Mercatuum, Emporiorum, & Juris stapulæ seu sistendi erectione & fundatione, & quomodo hec Jura Consuetudine & Præscriptione acquirantur.

Summaria.

1. *In omnibus negociis consideranda causa efficiens.*
2. *Mercatura alia Solennis, alia stata.*
3. *Jus Commercii, nundinarum, & Emporii à Summo Magistratu dependet.*
4. *Jure Sax.* Soll man keinen Marckt auffrichten ohne verwilligung des Königs.
5. *Chirotheca apud Saxones cessionibus immobilium adhibita; ut Calcei exuti ap. Hebræos.*
6. *Signum fundati Mercatûs in Saxonia olim erectio Crucis, postea statua Imperatoris.*
7. *Rolandi statua designat forum publ. & unde illa.*
8. *Vocabulum* Maahlstadt *unde?*
9. *Juris Cæsarei & Saxonici in fundandis Emporiis convenientia & paritas.*
10. *Erectionis nundinarum & Mercatuum publicorum, cum condendæ Civitatis Jure paritas. Quod utrumque soli Imp. competit.*
11. *Status Imperii Jus Civitatis dare non possunt. Exemplo Comit. Mansfeldæ.*
12. *Civitatib. Imperator formam suam concedit.*
13. *Otho Magnus Imp. Civitati Magdeburgensi Jus Emporii & stapulæ concessit.*
14. *Nundinæ Francofurtenses ab Impp. Frid. II. Ludovico V. & Carolo IV. concessæ, auctæ & confirmatæ.*
15. *Lipsienses Nundinæ à Maximiliano I. Carolo V. & Ferdinando III. confirmatæ.*
16. *Hanseaticis Civitatibus ab Impp. Emporia confirmata.*
17. *Imperatores antiqui Romanis Jura Emporiorum dederunt: quod idem & Senatus fecit.*
18. *Reges Galliæ mercatûs publicos variis immunitatibus dotarunt.*
19. *In Hispaniâ non nisi privilegiô Regiô nundinæ constituuntur.*
20. *Respublicæ & Principes absoluti eâdem jura foralia constituendi authoritate pollent.*
21. *Serenissimæ Venetæ Reipubl. Sublimitas.*
22. *An Pontifex Rom. Jus Commerciorum universale sui juris dicere possit?*
23. *Hugonis Grotii laus & Eruditio.*
24. *Wilh. Wseling judicium, de hac potestate Pontificis.*
25. *Attabalibæ Regis Peruviensis judicium de Donatione Pontificis.*
26. *Navigatio prima Hispanorum in Africam illis nullum Jus singulare Commerciorum ibidem tribuit.*
27. *Mercatûs publicos absq; permissione summi Magistratus non licet transferre, & quidem ex causa.*
28. *Mercatûs publicos & nundinas Imperator non nisi auditis vicinis concedit.*
29. *Quæ hujus ratio.*
30. *Idem obtinet in Galliâ.*
31. *Nundinarum solennium, & mercatuum vulgarium in Constitutione differentia.*
32. *Mercatûs parvi vulgò* Wochenmärckte *quomodo constituantur.*
33. *Hi Mercatus certis circumscribuntur legibus.*
34. *Forum frumentarium, sed non Jus stapulæ propriâ authoritate constitui potest.*
35. *Num consuetudine, patientiâ, & præscriptione Jura foralia acquiri possint?*
36. *Negativæ assertores.*
37. *Affirmativa verior.*
38. *Consuetudinis quanta vis.*

39. Præ-

39. Præscriptionis Immemorialis vis & efficacia.

40. Præscriptio Immem. habet vim privilegii.

41. Præscriptio Immem. justus acquirendi regalium modus.

42. Imp. potest etiam abrogare Nundinas, quod variis exemplis probatur.

VIsis & perpensis, quæ ad commerciorum immunitates concedendas permovent & inducunt, proximum erit, de his, qui eas consti-
1 tuunt largiunturque, agere. Docet etenim ratio, omnium rerum optima & rectissima arbitra, in omnibus & singulis negotiis, imprimis intuendam & considerandam esse causam efficientem & finalem. *l. penult. ff. ad Exhib. l. 1. Cod. de Condict. ob caus.* Cravett. *cons.*
2 *137. n. 14.* Est itaque communis Doctorum sententia, Jura foralia, nundinas, mercatûs publicos, Jura Emporii (quæ à Keckerm. *lib. 1. system. Polit. c. 14.* dicuntur Mercatura solemnis, seu Panegyrica, differens à Mercatura stata & in genere absolutè consideratâ) & quæ ad illorum spectant privilegia, ne-
3 minem, nisi summum Principem, & qui jura Principis habent, ut sunt alii Reges, Principes & Respublicæ, superiorem non recognoscentes, constituere posse, cùm hoc sit de regalibus, & quidem majoribus, quæ non, nisi à supremâ Majestate dependent. *l. 1. ff. de Nund. l. un. C eod. ubi* Sichard. *Novell. 6. c. 2.* Dn. Reinking. *de regim. sec. lib. 2. class. 2. c. 8. n. 19.* Bodin. *de Repub. lib. 1. c. 10.* Menoch. *cons. 302. n. 31.* Paurm *lib. 1. de jurisd. Imp. cap. 2. n. 2.* Matth. Steph. *p. 1. de Jurisd. lib. 2. memb. 2. n. 114.* Anth. Thesaur. *decis. Pedem. 264.* Andr. Knich. *encyclop. cap. ult. propè fin.* *Et* Epops. *contr.* Dauth. *fol. 97.* Besold. *de jur. Maj. c. 8. n. 10.* Petr. Ant. de Petr *tract. de potestat. Princ. c. 10. sub n 28 vers. 219.* Henr. Bocer. *de Regal. c. 8.* Georg. Obrecht. *disp. de Regal. th. 191.* Regn. Sixtin. *de Regal. lib. 1. c. 6. n. 32.* Dom. Arum. *vol. 1. dis. Acad. 30. th. 26.* Joh. Limnæ *lib. 2. Jur. pub. cap. 9. n. 130. cum seqq.* & noviss. Casp. Klock *de Contrib. c. 3. n. 76. cum ibi alleg. Dd.* Benj. Leuber. *in sua disquplanaria stapula Saxonica contr. Magdeburgens.*
4 *n. 9. & mult. seqq.* Concordat jus Saxonicum **Landr.** *lib. 1. art. 26. & lib. 2. art. 36.* **Man soll keinen Marckt** auffrichten ohne wissen der hohen Obrigkeit / und ohne verwilligung des Königes. *& gl. ad art 66. lib. 3. Eod. n. 2.* Auch mag man keinen Marckt hegen / ohne des Richters Laub / ja daß solches des Reiches Wille sey / soll der Keyser seine
rechte Hand zeichen (Chirothecas 5
enim, quas apud Saxones donationibus & cessionibus rerum immobilium adhibitas fuisse, sicut calceos exutos apud Hebræos; teste Lavather. *homil. 22. in lib. Ruth. pag. m. 87.* ex multis diplomatibus Saxonicis constat) dessen **zu Urkundt auff die Stadt dar senden.**
Imò, in ejus rei signum crux in foro 6
posita est; cui posteà Statua Cæsaris successit. Ita enim text. & gl. ad d. *art. 9.* **Das ist noch das Urkundt / wann man eine neue Stadt bauet / oder Marckt machet / daß man dann ein Creutz setze auff dem Marckt / durch das man sehe daß Weichfriede (Stadtfriede) da sey / und man henckt auch da des Königes Handschuch daran / daß man darbey sehe / daß es des Königes Wille sey.** Jo. Gryphiand. *de Weichbild. Sax. c. 74 n. 8.*
Et Rulandi statuam (non à fabuloso 7
Rulandi Caroli M. ex Sorore nepotis nomine proprio; sed appellativo Rügeland / composito ex vocabulo Rüge / quod est veteri idiomate Germanô Causam proponere & re benè cognitâ in districtu pronunciare) in ejus demonstrationem in Saxonicis Civitatibus positam fuisse, tradit Conring. *dissert. de Reb. German. n. 72.* Ut ita Statua Rulandina significet signum, per quod notatur, ibi esse Forum publicum, Jurisdictionem, Locum Justitiæ, territorium, seu ut suô idiomate vocârunt MALLUM publicum. **Eine
Maahlstadt / da man frey Keys. Gericht** 8
hält. Mallus autem, authore Joh. Gerhard. Vossio. *de Vitiis Sermon lib. 2. c. 12.* est à Saxonibus antiquis: quibus Mael cùm generatim, tùm particulatim notat congregationem, conventum, tùm particulatim cætum publicum,

cum ad majores causas decidendas. Inde & Mittags und Abendmahl. Und
9 kombt also das Sächsische Recht/(verba sunt Martini von der Meden / im Hamburgs Gegenbericht / die Stafelger. betr. *p.15.*) mit dem Keyserlichem gemeinem Recht hierin gantz überein/ und zwar in vier Stücken/ so allhier zugehören / 1. Daß ohne des Reiches Erlaubnüß kein Jahrmarckt zu hegen *t.t.ff.& C.de Nund.* 2. Daß nicht einer oder mehr den Kauff des Marckts soll setzen / bey Straffe 50. ℔. Goldes. 3. Daß auch die Richter/die das ungefordert und ungestraffet lassen/ 40. ℔. Goldes Wetten; *tit.C.de Monopol.* 4. Daß man auch des Korns Werth nicht theurer noch höher setzen soll / denn als es Gott setzet. *l. Impp. ad l.Jul. de An-*
10 *non.* Hæc *gl. d. loc.* Ex quibus juris Weichbl. verbis expresse colligitur, quòd Imperator sit, qui singulari mandatô & solennitate tale jus mercatûs, item sistendi & stapulæ mercatoribus aut civitati mercatorum concedat; absq; cujus speciali privilegiô hoc nullatenus acquiritur. Namq; eandem paritatem habet, quæ observatur in condendâ civitate. Et enim juris est manifesti, Cæsaris hanc esse potestatem, & pertinere hoc ad ejus splendorem, ut ipsius autoritate civitas Imperii condatur. Ita de Cæsare est *text. in l.1.C. Metrop. Berith. lib.11.* Casp. Valasc. *l. imperium. n.73. ff. de Jurisd.* Et quæ sine Imperatoris autoritate construitur Civitas, aut cui jus Civitatis datur, quod JCti vocant, spiritum & vitam dare civitatibus, Stadtrecht geben / privilegia civitatis non habet. Innoc. *c. cum*
11 *ab Eccles. n.1. de off. ord.* Unde cùm Albertus, Comes Mansfeldiæ, propè Islebiam vicum quendam jure Civitatis donare vellet, Maximil. I. mandato inhibitorio id fieri prohibuit Ao.1514. die 6. Febr. Cujus hæc in specie verba fuére: Wann nun dir/noch jemand andern nicht geziemet / Stadtrecht oder anders/ daß der hohen Obrigkeit anhanget/ ohne sonderbare Erlaubnüß auffzurichten. Sic & nullatenus ibi est jus Nundinarum, sistendi, stapulæ, aut emporii, ubi id non singulariter concessit Imperator. Et quale jus 12
Imperator Civitatibus indulget, talem quoque inde habent Civitatis formam quoad statum, servam aut liberam; mixtam aut planè liberam, ac quoad commercia Emporialem, aut saltem in nundinis annuis consistentem. Sic Magdeburgenses, eorumq; juris stapulæ defensores, astruunt, Im- 13
peratorem Othonem Magnum Magdeburgum ita fundasse, ut non modò Civitas esset libera & franca; sed eidem & mercatûs & Emporii jus præ omnibus aliis in fundatione donâsse; & quidem ita specialiter, ut omnes & singuli ejus provinciæ homines frumentum illuc deferre, nec aliô locô divendere, cogantur, daß das Korn im Stiffte Magdeburgk nirgends dann zu und von der Stadt seyn und gehen soll/ Marpurg. *Cons. 17. n.7. vol.4.* & responsum speciale Giessens. *in hoc pto de an.1613.* Cui Stapulæ juri se novissimè acriter opponit Leuber. in disquis. planaria Stap. Saxonicæ. Sic Fridericus II. 14
Imp. An.1219. Privilegium Nundinarum Francofurtensib. dedit, eosque omnes & singulos ad illas venientes in suam & Imperii protectionem recepit. Idq; privilegium confirmavit Ludovicus. V. decretô An.1330. promulgatô, in quo & securitatem turbantibus, certam pœnam, & modum eos ad pœnam trahendi & puniendi definivit, omnibus etiam subditis & Vasallis Imperii, ut Francofurtenses in capiendis hisce delinquentibus strenuè, & quantum fieri potest, adjuvent, severè injunxit. Insuper Carolus IV. ultra confirmationem hujus privilegii novum addidit, Cives ac peregrinos Mercatores & alios concernens; quod licet sint à judicio Aulico per Banni sententiam proscripti aut proscribendi, sicq; ubivis locorum, ubi modò offenduntur, ipsorum personæ pariter ac bona possent arrestari, tamen si accesserint hasce nundinas per integrum hocce tempus, imò octodecim diebus ante, & 18. diebus post nundinas, si permanserint in territorio Francofurtensi, debeant esse sub protectione Imperii Rom. & Imperatoris, ut neq;

à Judicio Imp. aulico neq; ab ullo alio judicio, vel per mandata, vel Interdicta, vel Bannum vel arrestum, ullum aliquod detrimentum iis inferri possit ac debeat. plura de harum nund. Institutione *vid. ap.* Goldast. *tom.3. const. Imp. constit.1. &* Fritsch. *de jur. Nund. c.4.*
15 *n.19. & seqq.* Sic Confirmatio Privilegiorum Lipsiensium nundinarum à Maximiliano. I. An. 1497. & 1507. facta, & ad omnes & singulos mercatores & alios cujuscunque dignitatis, statûs & conditionis sint, ex quocunq; regno, provincia aut territorio accesserint, extensa. Quod Carolus V. An. 1529. & denuò 1547. ut & Ferdinand. III. An. 1638. suis diplomatibus roborârunt. Plura Exempla Civitatum quæ Jure Nundinarum privilegiatæ sunt, vid. ap. Frisch. *d. tr. Cap. 4. n.22. & seqq.*
16 Sic celebriora Emporia Hanseaticis Civitatibus concessa sunt ab Imperatoriâ Majestate. Dn. Arum. *vol.1. discurs.*
17 *Acad.30 th.26.* Sic olim Servius (ut à recentioribus ad antiquiora recurram9) etiam festi & mercatûs celebrandi ritus constituit. Halicarn. *lib.4.* Et Alexand. Imp. negotiatoribus ut Romam volentes concurrerent, maximam dedit immunitatem. Ælius Lamprid. *in ej. vitâ.* Senatus Rom., penes quem tunc jura Majestatis erant, jus nundinarum cui voluit tribuit. *Plin. lib.5.* Et ipse Claudi9 Imperator Jus mercatûs in sua prædia à Coss. petiit. Sueton. *in vit. Claud.* Bris-
18 son. *lib.1. Antiq. c.15.* Sic in Gallia, ex Cõstitut. Ludovici XII. de an. 1512. Les Foires & Marcher publiques ne se peuuent eriger, que de l'autorite du Roy. Mr le Bret. *de la souuer. du Roy liv.4. chap.13.* Choppin. *lib.3.* du Domain. *tit.12. rubr. des Foires.* Extant Philippi VI. Regis des Foires de Champaigne & de Brie. Henrici II. des Foires de S. Denys rescripta. Quatuor etiam nundinis Lugdunensibus immunitates Reges Galliæ plures tribuerunt, prout privilegiorum rescriptis & edictis Regum confirmatũ exstat justũ volumen, quod privilegia docere poterit; hic liber excusus ab Antonio Gryphio Lugduni, An. 1574. Titulus, Edicts & ordonances des Foires de Lyon. In quibus libera omnium nationum & populorum datur his temporibus Lugduni negociandi licentia publica, adhibitâ fide, exceptis nominatim à Ludovico XI. Anglis, seu Britannis, ut antiquis Galliæ hostibus. P. Gregor. Tholos. *Syntagm. Juris lib.25. Cap.4. n.6.* In Hispania Franchæ feriæ, & 19
mercatûs publici non fiunt, nisi ea sint ex privilegio Regio in libro de lo Salvado, appositi & concessi; ut sunt Medinæ, & similibus locis. Alphons. de Azeved. *tom.6. ad Const. Hispan. lib. 9. tit.20. L.1. cum seqq.* Gregor. Lopez. *in lib.3. tit.7. Constit. part.5. gloss. mercados. & gloss. per su privilegio.* De quo exstant edicta Ferdinandi & Isabellæ de Anno 1480. Sic Reguli, Duces, & 20
Respub. absolutæ ejusmodi jura foralia suis subditis jure concedunt, ut de Principibus & rebuspub. Italiæ scribit Marcell. Donat. *in dilucidat. Sueton. cap.14.* quia nihil vel parum abest, quin omnia, quæ ad Imp. potentiam & supremæ eminentiæ signum pertinent, ad ejusmodi Principes & respublicas extendantur. His etenim Regalia & jura Majestatis proprio jure quoque competunt. Regn. Sixtin. *de Regal. lib.1. c.4. n.15. & seqq.* Et dicuntur Im- 21
peratori similes; ut de Serenissimâ Repub. Venetâ docent Socin. Jun. *Cons. 100. n.11. lib.2. & Cons.37. n.1. lib.1.* Ripa in *rubric. de Rescript.* Cardinal. Mantic. *Cons.188. n.26. lib.1.* M. Anton. Peregrin. Eq. S. Marci *de jur. Fisci. lib.1. tit.2. n.69.* Besold. *diss polit.2. Class.1. θ. 25.* Castal. *tr. de Imp. q.54. n 9.* Gomez. *in §. fuerat. n.5. Instit. de Action.* Arnis. *de jur. Maj. lib.1. c.2. n.4.* Paris. *Cons.2. n.12. 15. lib.2.* Author der Politischen Schatzkammer *lib.2. discur.12.* & Mantuan. *lib. Gymnas. schol.5. scribit: Veneti internis suis funguntur suô jure; neminem superiorem cognoscunt, nisi solum D E U M; prout etiam in eorum monetis scribitur SOLI DEO, vel Sibi soli, ex quo miraculosissima eorum civitas fundata est mari.* Quicquid etiam horum libertati contrarium disserit Jo. Limnæus, & alii; refutati nuper à Dn. Grasvvinckel, *in suâ libertate Venetâ.* & Jo. Gryphi-

and. *de Insul. c.20. à n.65. usq. 80.* Unde etiam Duces Venetiarum dicuntur AMICI Imperii Romano-Germanici, & ipsas VENETIAS REGNI titulo à Cæsaribus condecoratas, docet Clariss. Conring. *de Finib. Imp. Germ. cap.10.*
22 *fol.132.* Potest hîc non incõgruè quæri: *An Pontifex jus commerciorũ universale sui juris dicere possit?* Allegãt etenim Lusitani jus navigandi & commercia exercendi ad Indos, etiam arcendo alios, sibi donatione Pontificis Alexandri III. esse acquisitum, quod tamen doctissimè & gravissimè re-
23 futat Hugo Grotius, Vir, ut ab ipso Joh. Seldenio adversario *in mar. claus. cap. 2.* describitur, acuminis & omnigenæ doctrinæ præstantiâ incomparabilis, in *suô tr. de mar. liber. Cap.3.*
24 *6. & 10.* De quibus ita Wilh. Wselinx, im Bericht von der Süder Compagn. in Schweden/ *p.58.* Ich weiß auch nicht/ daß hiegegen etwas gesaget werden könte/ als daß der König von Spanien ein sonderbares Recht an den Ländern in Asia, Africâ und Americâ fürwende / sich auff des Pabstes von Rom geschenck und die erste Entdeckung ziehend und
25 fundirend. Was aber des Pabstes Beschenckung anlanget/ darauff reimet sich gar wol die Antwort des Attabalibæ, Königes von Peru; Als von den Spaniern gesagt worden / der Pabst hätte ihrem Könige sein Land verehret: Daß nemblich der Pabst ein grosser Narr seyn müste / daß er einem andern das schencke/ welches des dritten Eigenthumb ist. Dieß mögen wir wol mit recht sagen/ wie kan uns der Pabst nehmen / was uns Gott und die Natur gegeben hat? hätten wir ihn hierüber zu einem Scheides-mann erkorẽ/ oder seinem Urtheil unterworffen/ könte es einen Schein haben: Aber/weil wir ihn nicht kennen / und so grosse Gecken nicht seyn/ daß wir/ die Gott in Freyheit gesetzet/ uns seiner Tyranney und Schlaverey zu unterwerffen gesinnet/ weil ihm auch das geringste Recht an den Landen nicht zukömmet/ wie kan uns dann seine beschehene Verschenckung schaden/ hindern und ver-
26 kürtzen. Hactenus Wselinx, ubi & seqq: eleganter demonstrat, primam navigationẽ seu inventionem horum locorũ Hispanis nullum jus singulare cõmercia tractandi, arcendo alios, concedere. Quò studiosum lectorem remitto. Ut autẽ ad speciale jus nundinarum constituendum revertamur, expediti juris est, quòd, quemadmodum nundinæ annuæ (quæ quomodo à jure stapulæ & Emporii differãt, suô locô deducemus) non rectè absque permissione summi magistratûs (quod tamen hodiè parùm observari notat Keller. *de Offic. Jurid. Pol. lib.2. c.13.*) instituuntur; sic rectè & cum privilegio institutas, haud liceat 27
transferre. Matth. Steph. *de Jurisd. lib.2. p.1. c.1. n.100.* Exceptô tamen Principe, qui mercatum alicui oppido vel civitati concessum, in aliam, præsertim ex causâ, potest transferre. M. Ant. Natt. *Cons. 511. & seqq.* Anth. Tessaur. *d. decis. 264. n.3.* ne tamen talibus publicis commodis quid impedimenti aut nocumenti improvidè objiciat Imperator, tàm cautè in eo procedere solet, & usus quoque communis id obtinuit, quòd Cæsar nunquàm alicui nundinarum 28
talium, aut mercatuum publicorum jus dare consuevit, nisi prius adjacentibus & vicinis Civitatibus & pagis, aut eorum dominis, quorum interesse posset, auditis. Gail. *2. obs. 69. n.24. & 25.* Ideò, quòd ejusmodi jura mercatûs & 29
nundinarum sint prædiaria & patrimonialia; quæ jus gentium stabilivit; ideòque nec à Principe concedi possint invitô illô, qui anteà habet; ut inquit Rhenat. Choppin. *de leg. Andegav. lib.1. c.43. n.9.* Deinde, eò quòd futurum sit, ut per concursum ei indirectò noceatur, & mercatus in plura loca divisus diminuatur; quod pati neutiquam cogitur, qui jus mercatûs anteà obtinuit; ut annotavit Tessaur. *d. decis. 264. n.5.* Choppin. *d. l. n.8.* Id- 30
circò etiam hodiè in Galliâ privilegium nundinarum à Rege impetratum ad Ballivos vel Senechallos dirigitur, ubi, auditâ intercessione vicinorum omnium, ex literis regiis jus nundinarum admittitur. Gothofr. *ad l.1. ff. de nund.* Einsidl. *tract. de regal. cap.2. n.2.* quib. add. Fritsch. *de nund. c.4. n.66.*

& seqq. ubi prolixiꝰ hæc omnia tractat.
31 Hæc autem, quæ dicta sunt de nundinis & mercatibus solennibus, eorumq; constitutione & fundatione, non spectant ad nundinas vulgares, seu hebdomadales, quas vocamus **Wochen-Märckte**/ de quib. vid. Fritsch. *in tr. suo noviss. de Jur. nund. cap. 9. per tot.* quod patet ex definitione utriusque. Nundinæ enim publicæ (inquit Cujac. *tit. C. de nund.*) sunt celebriores Imperii vel unius provinciæ mercatûs, qui habentur certis statisq; temporibus, maximò conventu mercatorum in his locis, quibus jus eos habendi datum est beneficiô Principis, aut longâ consuetudine; quales in Germaniâ sunt nundinæ Francofurtenses, de quibus eorumq; Αὐλητήκρισι annuâ. vulgò **Pfeiffer-Gericht**. vid. Lud. Horneck. *de jur. Postar. c. 18. theor. 10.* Lipsienses, Naumburgicæ. Sic Hamburgensibus publicum mercatum sive annale forum (quod tamen à jure stapulæ est diversum, ut infrà videbimus) autoritate Caroli IV. Imp. indultum esse, demonstratur Diplomate modò dicti Imp. de an.
32 1365. Pragæ dato. Mercatûs verò hebdomadales, sunt parvæ nundinæ uniꝰ Civitatis, non ita celebres; qui constitui possunt sine ullo privilegio vel summi Principis licentiâ, à dominis territoriorum. Sichard. *ad rubr. C. de Nund. n. 2. 3.* Tessaur. *d. decis. 264. n. 4.* Cluten. *in syllog. rer. quotid. θ. 22.* Fr. Marc. *decis. Delphin. 53. n. 2. p. 1.* quã repetit, *decis. 513. p. 2.* Camill. Borell. *de Reg. Cathol. præstant. c. 36. n. 26.* Mich. Nizol. *alleg. 16. n. 4.* nec nõ disertè probat P. Foller. *in prax. nund. insert. Spec. aur. Marant. p. 4. dist. 9. n. 50.* & Dn. Knipschild *in nup. suo tractat. de Jurib. & privil. Civit. Impp. lib. 5. c. 23. n. 3.*
33 Unde & à territorii dominis hisce mercatibus certæ possunt præscribi leges & constitutiones; e.g. ne ante destinatum & privilegiatum diem subditi merces apportent, aut in commerciorũ ususq; publici detrimentum eas vendant. Vid. Edict. **Der Hollsteinischen Landgerichts-Ordnung/ berührend die Jahrmärckte auff denen dazu angesetzten gewöhnlichen Marcktagen** præcisè **zu halten / und vorher** sub pœnâ confiscationis **nichtes zu kauffen oder verkauffen**/ *part. 4. tit. 27. pag. 110. & seqq.* Et Ahasv. Fritsch. *de Jur. Nund. cap. 8. n. 28. & seq.* Mercatus enim ejusmodi, inquit Anton. de Petr. *tr. de potest. Princ. c. 10. n. 28.* est omnibus permissus de jure, & originem capit de jure gentium. *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* & abundè probat Alciat. *Cons. 208.* hos mercatûs non posse prohiberi per superiorem, sed liberum esse cuique mercatûs facere. Idem P. Ant. de Petr. testatur, & Capicium in autoritate subjungit, quibus adde Faust. *de Ærar. class. 13. cons. 29.* Imò, ci- 34
vitatem rectè quidem instituere posse forum frumentarium sine superioris consensu, non autem jus stationis seu Emporii & exonerationis, exemplô Magdeburgi, olim & Dantisci, respondent Domini Marpurg. *Cons. 18. vol. 4.* Num autem citra privilegium 35
aut concessionem Principis inveteratâ consuetudine, patientiâ & præscriptione immemoriali hæc jura foralia acquiri possint? inter Dd. dubium existit. Non posse, respondet 36
Natta *Cons. 511. & 512.* ut refert Alexand. Raudens. *resp. 23. n. 8. vol. 2.* Et in hanc opinionem inclinasse Senat. Pedem. refert Tessaur. *d. decis. 264. n. 3.* Fritsch. *de jur. nundin. cap. 4. n. 52.* Verùm 37
contrarium consuluisse doctiss. Alciatum *Cons. 208.* Idem Tessaur. *d. n. 3.* scribit, & eundem sequitur; & quidem rectè. Quemadmodum enim de concessione, sic & de consuetudine, quòd videlicet per hanc etiam Regalia (ex quorum numero, ut diximus, sunt Nundinæ & jura foralia seu Emporii) constituantur & acquirantur, est expressus textus in *c. super quibusdam. §. prætereà. de verb. sign.* Quippe tanta est 38
consuetudinis, præsertim immemorialis, vis, ut firmius ac potentius jus esse censeatur, quod per eam acquiritur, quàm quod per privilegium Principis, vel ejus concessionem. Innoc. in *c. ad Apostolicam 4. vers. sed nos hoc non credimus. De Simon.* Aim. Cravett. *de antiqu. temp. part. 1. in pr. n. 43. & Cons. 349. n. 9.* Curt. Jun. *de Feud. part. 2. q. 3. n. 5.* Knich. *de Sax. jur. non provoc. in verb. Jus. c. 1. n. 21.* Schrad. *de Feud. part. 10. n. 238.* ubi

plures

plures alios pro eâdem sententiâ allegat. Et quod in specie jura Emporii & Stapulæ, quæ tamen inter se differre alibi monstrabimus, tàm per antiquam consuetudinem, cujus contrarii memoria non exstat, quàm per concessionem principis acquiri possint, dicunt Hamburgenses, **in ihrer Außführung der Schiffart und Staffelgerechtigkeit der Elbe betreffend**/*editâ an.1620. art. pro restit. in integr. pag. m. 29. n.15. & n.30.* quod autem jura nundinarum & stapulæ non sint synonyma, suô, ut prædiximus, locô demonstrabimus.

39 Quemadmodum verò consuetudine immemoriali nundinæ & jura mercatûs publici acquiri possunt, sic idem dicendum est de Præscriptione immemoriali, *d. §. prætereà*; quem textum tàm de Præscriptione, quàm de consuetudine Dd. communiter allegare solent. Regner. Sixtin. *de regal. c.5. n. 137. 141. cum mult. seq.* Immemorialis namque possessio, titulus est undiquâque legitimus; eâque probatâ non est necessaria ullius tituli allegatio; secundum communem Dd. opinionem; quam multorum Dd. autoritatibus corroborant Garz. *de Expens. c.9. n.16. & seqq.* Mynf. *cent.1. obs.39.* Camill. Bo-

40 rell. *Consil. 32. n.57. & seqq.* Fab. de Anna *cons.59. n.18.* cùm habeat vim privilegii. *l. hoc jure. c.3. §. ductus aquæ. 4. ff. de aqu. quot. & æstiv. c.1. in fi. de præscript. in sexto.* Balb. de præscr. *2. part. 3. pr. q. 6. n.13.* Cravett. *de antiq. temp. part. 4. §. absolutis differentiis, n.3.* Mascard. *de probat. concl. 1214. n.48. vol.3.* Gabriel in *Comm. concl.1. n.44.* & quidem specialis à Principe concessi. Menoch. *3. præsumt. 31. n.43.* Molin. *de Hispan. primogen. lib.2. c.6. n.13.* Imò æquipolleat veritati. Camill. Borell. *cons.32. n.6.* & tantum possit, quantum Imperator cum causâ. Bursat. *Cons.150. n.30.* mutet quadrata rotundis. M. Anton. de Amat. *decis.169. n.26.* adeòque ejusmo-

41 di præscriptionem justum esse modum, omnia regalia, etiam majora (ut sunt nundinarum & Emporiorum) acquirendi, ab omnibus approbatum est, text. desuper quibusdam. *§. prætereà. de V.S. c.1. de præscript. in sexto.* Jas. *in l. Imperium. n.20. ff. de jurisdict.* Hieron de Monte. *tr. fin. reg. c.77. n.2. & 3* Covarruv. *in c. possessor malæ fidei p.2. §.2. n.11. & seqq. Et §.3. n.3. de Regal. Jur. Emph. q.8. n.36.* Mascard. *de Probat. Concl. 1214. n.50. vol.3.* Gail. 2. *obs.31. n.4.* Matth. Coler. *in repetit. c. cum nobis. n 20.* Ubi in specie de Regalibus seu juribus, quæ sunt de reservatis principis, agit. *X. de Præscript.* Curt. Jun. *cons.68 n.1.* Cacheran. *cons.34. n.39. & seqq.* Guid. Panciroll. *Cons.154. n 8.* Jo. Guittierez. *pract. quæst. lib.1. q.85. n.1.* M. Anton. Peregrin. *cons.3. n.16.* Modestin. Pistor. *cons. 70. n.14. Vol.1.* Regner. Sixtin. *lib. 1. de Regal. c.5. n.144. ubi usq; ad fin.* de hoc plenissimè tractat. His omnibus adde Casp. Klock. in suô novissimo *tractatu de Contr. & Collect. c.3. n.77. c.16. & 20. n.242. & seqq.* Et Fritzsch. *d.c.4. n.52. & seqq.* In terminis verò terminantibus Dnn. Hamburgenses, **in vorangezogener Außführung die Staffelgerechtigkeit auff der Elbe betr.** *p.29. n.14. & seqq.*

Tandem qui potestatem habet nundinas constituendi, is etiam habet potestatem easdem iterum abrogandi, si justa ipsi abrogationis causa fuerit. 42

Videlicet si Civitas privilegiô Nundinarum ornata, vel negligat easdem, in maximum Reipubl. detrimentum, & quamvis possit, easdem tamen celebrare nolit, sicque commoda & salutem Reipubl haud parum impediat, non-utendo amittit, ut *infr. lib.4. c.2. n.12. & seqq.* pluribus demonstrabimus.

Vel. 2. si insigniter ingrata sit in Principem, illique ad privilegium hoc revocandum sufficientem & satis gravem dederit causam. Vel ob rebellionem, aut simile quoddam facinus planè evertatur. Imperatori & Principi summo integrum erit privilegia Nundinarum huic urbi data recipere & alii erogare. Christ. Liser. *de jur. Nundinar. thes.23.*

Ob levem verò causam Privilegium semel concessum non facilè revocat Imperator.

Sic, cùm Francofurtenses Günthe-

 rum

rum Caroli IV. in Imperio æmulum in urbem recepissent, Imp. Carolus privilegium Nundinarum ipsis olim concessum abstulit & Moguntinensibus dedit. Arumæ. *Dissert. ad A. B. n. 35.*

Sic Fridericus. III. Imp. edictô 1469. (cujus meminit Maximilianus. I. in decreto supra allegato Anno 1487.) ad preces Lipsiensium & litteras intercessionales Ernesti Saxoniæ Ducis abrogavit nundinas Hallenses, earumque privilegia sive à sese, sive ab aliis data, vel porro danda, nulla & irrita pronunciavit. Maximilianus. I. in privilegio de Nundinis Lipsiensibus derogat omnibus istis mandatis, juribus, privilegiis ac consuetudinibus Erphortensibus concessis vel concedendis, quæ ullô modô jurib. Lipsiensium poterant esse exitio. Quod Maximiliani Edictum confirmavit Carolus V. An. 1529. & Ferdinand. III. Anno 1638.

Caput VI.

De

Confirmatione Privilegiorum mercantilium. Et 1. Num Princeps hæc Privilegia â Prædecessoribus concessa confirmare teneatur. 2. An hæc Privilegiorum confirmatio semper necessariò à Successoribns regni petenda.

Summaria

1. *Connexio Capitum.*
2. *Confirmatio Superioritatem arguit.*
3. *Quæstio Prima rubricæ tractatur.*
4. *Principes quos Antecessorum contractûs & quæ privilegia revocare possint.*
5. *Princeps quomodo solutus legibus.*
6. *Princeps contra jus fasq; non potest agere.*
7. *Quæ semel placuêre, displicere non possunt.*
8. *Princeps in conventionibus utitur jure communi.*
9. *Fidem servare Principibus maximè convenit.*
10. *L. 8. C. de SS. Eccles. explicatur.*
11. *Principem decet dictorum factorumq; Constantia.*
12. *Principi non licet contravenire privilegiis à se concessis.*
13. *Successori factum prædecessoris, impugnare non licet.*
14. *Successor repræsentat personam defuncti.*
15. *Princeps antecessoris facto contravenire non potest.*
16. *Quod verum in Principe successore hereditatis.*
17. *Hæres quasi contrahit.*
18. *An Princeps successor in dignitate seu Electitius, Antecessoris sui facto contratravenire possit?*
19. *Negantium Doctorum authoritates.*
20. *Quod probatur Jure.*
21. *Et ratione.*
22. *Princeps confessionem ab antecessore factam improbare non potest.*
23. *Princeps Confirmationes privilegiorum ab Antecessore factas recusare non potest.*
24. *Imprimis si negocium versatur cum non-subditis.*
25. *Et hoc propter defectum jurisdictionis.*
26. *Privilegia ob benè merita concessa revocari non possunt & n 38.*
27. *Privilegia ob remunerationem & onerosò titulô facta non possunt revocari.*
28. *Ejusmodi privilegia vim contractûs induunt & ad hæredes transeunt.*
29. *Princeps non est Dominus contractuum.*
30. *Inter Mercatores veritas & æquitas spectanda.*
31. *In Principum contractibus fides exuberare debet.*
32. *Privilegia Hanseaticorum sunt jura ex benè meritis quæsita, præscripta & irrevocabilia.*
33. *Privilegia Hanseatica sunt realia & ab ordinibus Regni confirmata.*

34. Pri-

34. Privilegia Hanseaticorum sunt cum non-subditis inita.
35. Benè merita Hanseaticorum in Daniâ probantur ex Friderici I. Regis privilegio.
36. Ex Angliæ Regum privilegiis.
37. Benemerita Hanseaticorum Mercatorum in Succia probantur ex Gustavi I. Regis privilegio.
38. Privilegia ob benemerita concessa sunt irrevocabilia, & sup. n. 26. per allegata.
39. Exæquatio horum privilegiorum in Exteris est iniqua.
40. Jura singularia in exempl. & consequentiam non trahenda.
41. Pecuniâ redimere quod ob benemerita quæsitum, irrationabile est.
42. Potentiorum gratia Xeniis fovenda.
43. L. 6. §. 3. ff. de Offic. ProConf. sensus.
44. An hîc obligatio ad ἀντίδωρα locum habeat.
45. Privilegia ex post facto damnosa, revocari possunt.
46. An Extranei; vel Ipsi Hanseatici ex hisce privilegiis majorem utilitatem percipiant?
47. Læsionis publicæ prætextus hîc tollitur.
48. An privilegia ex capite læsionis toti Collegio auferri possint? N.
49. Damnum cum lucro præcedenti compensandum.
50. Privilegia nociva ad moderationem temporalem reducenda.
51. Sensus c. Suggestum. X. de Decimis, ibiq; Panormitanus.
52. Lapsus Alberici Gentilis; dum Hanseaticis privilegia Anglicana adimi posse contendit.
53. Pensiones perpetuas pro conservatione horum privilegiorum persolvere iniquum.
54. Facta, quæ pietatem & honestatem lædunt, non præstanda.
55. Invehitur in Osores aulicos, hisce juribus eorumq; confirmationibus sese opponentes.
56. An horum privilegiorum Confirmatio necessariò à Successoribus petenda?
57. Privilegia ob remunerationem concessa non indigent confirmatione.
58. Principis Persona, non dignitas moritur.
59. Tutius est Confirmationem à Successore petere.
60. Confirmatio rem reddit majoris authoritatis.
61. Confirmationum utilitas.
62. Earundem Effectus.
63. Confirmatio non est necessitatis.
64. Horum jurium Confirmatio est consilii.
65. Hujus rei ratio.
66. Cautela abundans non est necessaria.

1 VIdimus præcedente Capite, quomodo hæc jura commerciorum singularia acquirantur & constituantur. Cùm autem ejus, cujus constituere, sit quoque confirmare privi-
2 legia; videlicet Principis supremi, confirmatione superioritatis tesseram referente & exprimente. Cravett. *Conf. 908. n. 1. & Conf. 949. n. 35.* Tib. Decian. *resp. 19. n. 139. vol. 3.* Rot. Rom. *decis. 702. n. 7. part 1.* Ant. Sola. *in Constit. antiqu. Sabaud. decret. Carolus. gl. un. n. 1.* Andr. Knich. *de subl. & reg. terr. jur. cap. 3. n. 308. 309.* & quidem in subdito manifestissimè. Bart. Bertaz. *tract. claus. Instrum. Claus. 4. gl. 14. n. 1.* ubi superioritatis manifestissimum symbolum; unde & solis Principibus superiorem non recognoscentibus concessorum à prædecessoribus privilegiorum confirmatio competit. Bernh. Grævæ. 2. *conclus. pract. 1. n. 1.* Operæ pretium duxi, hîc de nobilissima, & non tàm chartis, quàm lacertis, non tàm argumentis, quàm armamentis agitata quæstione,
"NUM PRINCEPS PRIVILEGIA, COMMER- 3
"CIORUM FAVORE À PRÆDECESSORIBUS
"REGNI CONCESSA, REVOCARE; AN VERÒ
"EA IPSA CONFIRMARE OBSTRINGATUR?"
aliquantò prolixius differere. Et 4
primò quidem, licet nonnullorum JCtorum sit opinio, Principem suos & Antecessorum contractûs & privilegia, in quibus nulla intervenit datio & remuneratio, sine causa posse revocare. Rol. à Valle. 2. *Conf. 66. n. 2. 54. & 63.* Item, concessiones ad concedentis voluntatem factas, per mortem concedentis tolli atque evanescere. *l. 4 ff. locat. cap. si gratiosè. in pr. de Rescript. lib. 6.*

lib.6. Jacob. Thoming. *1. Consil.32.n.47. & seqq.* quam sententiam etiam sequitur Br. *in l. centesima.46. ff. de V.O.* Car. Tap. *ad l. fin. de Constit. Princip. p.2. c.3. n.8. junctis n.14. & seq.* ubi eam declarat & limitat. Sixtin. *de Regal. lib.1. c.6. n.44.* Natt. *Cons.608. n.5.* per ea quæ latè tradit Casp. Klock. *de Contrib. c.16. n.*
5 *120. cum seqq.* Deinde quod Majestas legibus, etiam Prædecessorum, sit soluta. *l. Princeps 31. ff. de LL.* Rol. à Valle *1. Cons.86. n.51. & Dd. communiter.* Cùm par in parem non habeat imperium. *l. nam magistratus ff. de recept. qui arb. recep. l. ille à quo. §. tempestivum. ff. ad SC. Trebell.* Rol. à Vall. 2. *cons. 1. n.37. 38.39.*
6 Negari tamen non potest, hanc potestatem seu jus regium ita esse restrictum, ut Principes contra præscriptum voluntatis divinæ, contra dictamen rectæ rationis, contra jus fasque, sub pœna translationis regnorũ, nullô modô agere possint. Rol. à Vall. *vol.2. cons.1. n.27.* Arum. *vol.1. discurs. Acad.43. cap.3. n. fin.* eleganter Casp. Klock. *de contribut. cap.16. n.153. & seqq.* Ita enim sese res habet, ut hoc paulò altius indagemus, ut Concedens, & ejus successores in principatu, privilegia hæc omninò servare debeant; nec ullâ confirmationis recusatione, aut aliô quopiam
7 modô, ea revocare possint; cùm generaliter traditum sit, nihil tàm naturali æquitati convenire, quàm ut, quæ semel placuerunt, serventur & custodiantur. *l.1. de Pact.* per ea, quæ post alios deducunt Tib. Decian. *Cons.59. n.20. Vol.2.* Jo. Cephal. *Cons.30. n.31. lib.1.*
8 Bursat. *cons.157. n.66. vol.2.* Et quòd Princeps in conventionibus suis utatur jure communi; nempe eô jure, quô utuntur privati, tradunt Bald. & alii Communiter *in l. ex imperfecto. C. de testam. Dec. in c.1. n.1. & ibi* Felin.
9 *n.1. X. de Probat.* Imprimis autem Principem decet dictorum factorumque suorum constantia; ita, ut quò Princeps cæteris major est, eò firmior quoque in eo debeat esse honestas & fides; & quò est nobilior, eò turpius sit, ipsum conventionibus & dictis factisque suis contravenire. Bald. in *c.1. §. fi. qui feud. dar. poss.* & communiter omnes *in l. digna vox. C. de LL.* & est textus, aureis litteris notandus *in l. inter claras.8. C. de SS. Trin.* ubi, nihil est, 10
inquit Justinianus, quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fides in principe. Qui textus, etsi propriè loquatur de Fide Christianâ, allegatur tamen etiam ad fidem politicam, à Doctoribus nostris, in observatione promissorum, quotidiè. Et fertur Aristoteles monuisse Alexandrum M., ut promissa servaret; aliàs malum finem sequuturũ esse, ut refert. Bl. *in l.1. &* Jas. *n.1. ibid. ff. de Pact.* Hinc idem Bald. eleganter *Cons.327. n.4. Vol.1.* in terminis privilegii servandi, quòd in Princi- 11
pe, tanquam in fonte justitiæ debeat esse constans voluntas; & quòd illi maximè conveniat illud verbum: Semel locutus est Deus; & illud: quod scripsi, scripsi; & quòd debeat habere unum calamum & unam linguam, & non plures; quia scriptum sit, quæ processerunt de labiis meis, non faciam irrita; & quòd ideò Princeps debeat esse immobilis sicut lapis angularis, & sicuti polus in cœlo; eòdemque pertineant, quæ copiosè in hanc sententiam adduxit Zas. *cons.10. n.17. vol.2.* & valdè graviter idem Bald. *cons.343. n.1. vers. & ista ergò vol.1.* dicit, non esse bonum illum virum, qui non observat promissa. Quinimò, fidem fallere gravibus esse grave, gravioribus gravius, gravissimis & exemplaribus viris gravissimum & abominabile. Quod dictum valdè exornat Tib. Decian. *cons.25. n.25. & seq. vol.1.* Gail. 2. *obs.55. n.5.* Bardellon. *cons.111. n.50.* Costa. *cons.49. n.4.* & cæteri allegati à Casp. Klock. *de Contrib. c.16. n.137. & seq.* Et in terminis privilegiorum à Principibus concedentibus non revocandorum, est *text. in cap. veniens. X. de Præscript. & ibi gl.* Imò quod nec in aliquâ suâ qualitate alterari nec minui debeat, tradit Caccialup. *in repet. l. omnes populi. n.107. de J. & J.* & Socin. Jun. *Cons.74. n.20. Vol.1.* Natta *Cons.408. n.8.* & Aym. Cravett. *Cons.463. n.16.*
Quemadmodum verò Principi non 12
est

est jus contraveniendi privilegio à se concesso, vel illi quicquam derogandi; ita etiam ipsius successores in regno, contravenire illi nullô modô possunt. Juris enim evidentis est, quòd generaliter successori, factum ejus, cui succe-
13 dit, impugnare, eique contravenire concessum non sit. *text. in l. filiusfam. 114. §. cum pater. 15. ff. de leg. 1. l. successores. C. solut. matrim. & passim.* Ruin. *Cons. 25. n. 11. vol. 2.* Matth. de Afflict. *decis. Neap. 288. n. 11.* Et est ratio, quia successor, sive heres repræsentat personam
14 defuncti. Et, sicut esset turpe, aliquem sibimetipsi contradicere aut contravenire; ita & in jure existimatur turpe, hisce, quæ antecessor ipsius fecit, dixit aut scripsit, contravenire; quod probatur *per authent. de jurejur.* & alia, quæ deduxit Menoch. *Cons. 99. n. 107. vol. 1.* ita, ut factum heredis reputetur factum defuncti. Dec. *cons. 281. n. 5.* Menoch.
15 *cons. 89. n. 58. Vol. 1.* In specie verò, quod Princeps antecessoris sui facto contravenire non possit; sed id omninò servare teneatur; sive successor sit ejus in hereditate, sive dignitate, communi-
16 ter ab omnibus probatum est. Et de Principe quidem successore hereditatis, quod ex contractibus prædecessorum suorum obligetur, perinde ut quilibet successor privati, tradunt Cyn. Castrens. & alii, *in l. digna vox. 4. C. de Leg.* Jas. *in l. fin. n. 14. de Constit. Pp.* Mandell. cons. *67. n. 1.* Siquidem, ut
17 privatus, ita ipse etiam hereditatem adeundo, dicitur quasi contrahere & obligare se ad implendum omnia, quæ defunctus implere tenebatur. *§. heres quoq. Inst. de Oblig. quæ quas. ex contr. l. ex malefic. §. heres. ff. de O. & A.* maximè in obligationibus & jure creato tempore mortis. text. *in l. pro hereditariis. C. de hered. act.* Rol. à Valle *cons. 50. n. 8. Vol. 2. & Cons. 6. n. 15. vol. 3.* ex quo Alciatus, heredem præcisè teneri, sicuti tenebatur defunctus. *Cons. 156. n. 3.*
18 respondit. De Principe autem successore in dignitate tantùm, non qui jure hereditariô, sed jure electionis regnũ adeptus est, majus existit dubium; &, quod Principes, qui nomine dignitatis quid promiserunt, transferant obligationem ad successores; & quod ejusmodi successor, tametsi in hereditate non successerit, sed ex eligentium voluntate atque arbitrio, antecessoris sui facto contravenire non possit; sed 19
id sanctè potius observare & custodire teneatur, post alios à se allegatos docuerunt Bl. *in d. l. digna vox.* Jas. *in l. 1. Col. pen. ff. de constit. Princ.* Luc. de Pennâ. *in l. hi quos. Col. pen. vers. ad omnia generalia. C. de fund. rei priv.* Bl. *in c. 1. §. Marchio. n. 4. de his qui feud. dar. poss. & in cap. 1. §. Imperialis. n. 8. de Pac. Const.* & Canonist. Comm. *in cap. 1. X. de probat.* atque hoc ipsum, de facto consulti, responderunt Jas. *cons. 1. vol. 1. n. 2. & cons. 10. vol. 3.* Bero. *Cons. 138. n. 9. vol. 3.* Bl. *cons. 417. Vol. 1.* Rol. à Vall. *cons. 66. n. 38. vol. 2.* Paris. *cons. 2. n. 132. vol. 4.* Menoch. *cons. 1. n. 228. vol. 1. & cons. 201. n. 179. & cons. 164. n. 20. vol. 3. & cons. 350. n. 23. vol. 4.* Quibus novissimè accesserunt Mich. ab Aguir. *Apol. suæ part. 1. n. 70. & seq. &* Anton. Tessaur. *decis. 51. n. 23. lib. 2. rer. jud. Aug. Cam. Imp.* ubi dicit: Argumentum „ hoc, quod successor in dignitate non „ teneatur ex facto antecessoris, esse nu- „ gatorium. Atque hæc sententia, præ- „ terquam quòd Dd. communiter placuit, manifestô JURE & apertâ RATIONE probatur, teste Menoch. *in locis alleg.* Et JURE quidem, *in l. fin. ff. de don.* 20
int. vir. & ux. & in cap. 1. X. de probat. & c. Justitiæ. 25. q. 1. ubi dicitur: Si Princeps gesta & placita sua à successoribus observari cupit, conveniens est, ut & ipse prædecessorum suorum gestis atque placitis venerationem præstet; eaque observet & custodiat. Rol. à Vall. *2. cons. 1. n. 41.* Et eandem rem eleganter Gregor. Magn. rescripsit, *in c. Si ea res. q. 2.* Si ea, inquiens, destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse justè comprobarer. RATIONE verò; quia, 21
etiamsi homines mutentur & moriantur, qui in dignitate sunt constituti, dignitas tamen semper una manet atq; eadem. *c. quoniã. & ibi gl. X. de Offic. jud. del. d. c. gratiosè. de Rescript.* Menoch.

1. de

22 *l. de arbitr. J. J. q. 67. n. 21.* Hinc est, ut Princeps confessionem, ab Antecessore suo factam, improbare non possit, nec debeat. Bl. *cons. 89. n. 5. Vol. 1.* Socin. Sen. *cons. 249. col. fin. vol. 2.* Dec. *cons. 184. inf.* Quos secutus est Cravett. *cons. 29. n. 1. & cons. 125. n. 2. vol. 1.* quibus accessit Ripa, *in l. si aliquam rem. n. 42. ff. de acq. & am. poss.*

23 Similiter (ut aliquantò propius ad scopum accedamus) quod Princeps successor confirmationes seu approbationes privilegiorum, ab antecessoribus factas improbandi, aut recusandi facultatem non habeat, sed eas omninò ratas habere teneatur, multis persequitur Aim. Cravett. *Cons. 455. n. 11. vol. 3.* relatus & probatus à Menoch.
24 *cons. 8. n. 12. vol. 6.* Et hoc imprimis „ quando res & negotium versatur cum „ non-subditis. Menoch. *de Præsumt. lib. 2. præs. 10. n. 26.* quales sunt Mercatores Hanseatici in regnis exteris. Hinc dicitur, quod Princeps, contrahendo cum non-subdito, non fruatur privilegiis Principatûs; cùm, eô casu, non censeatur Princeps, sed persona privata. Ita Paris. *Cons. 82. n. 51. lib. 1.* & propterea ibidem Paris. *n. 46.* respondit, Principem non posse privilegia concessa, & à suis Prædecessoribus non-subditis unanimi procerum regni consensu confirmata, revocare; Et hoc
25 propter defectum Jurisdictionis, qualis defectus sententiam revocatoriam ipsô jure reddit nullam. *l. 1. §. hæc autem verba ff. quod quisq. jur.* Vant. *tr. de nullit. n. 4. & seqq.* Gail. *1. Obs. 42. n. 8.* Casp. Klock. *de Contrib. cap. 16. n. 108.* In terminis idem censuit Ruin. *cons. 90. n. 4. lib. 1. & cons. 130. n. 19. lib. 5.* Huic adde Socin. Jun. *cons. 60. n. 16. lib. 3.* Rol. à Vall. *vol. 2. Cons. 1. n. 44.* Idque multò minus, quando privilegia non ex mera gratia sive precaria concessione, auß einem purlauterem Gnadenwercke / sed ob benè merita & remunerationem
26 data & concessa sunt. Causa enim benè meritorum contractui par est; & privilegium, ob benè merita concessum transit in contractum; ut est elegans doctrina Baldi *in l. qui se patris. 3. C. und. lib.* quam omnes communiter seqvuntur. quos plenô cornu cumulavit Tiraquell. *in l. si unquam. verb. donatione largitus. n. 14. C. de revoc. donat.* iisque multos alios addit Tib. Dec. *cons. 25. n. 35. vol. 1.* Quibus accedunt Rol. à Vall. *cons. 76. n. 12. & seqq. vol. 2.* Cravett. *cons. 963. n. 76.* Quia non pendet ex solâ autoritate concedentis, sed ex jure alteri quæsito. Rol. *dict. cons. n. 18. & seqq.* Nam concessiones, ob 27
remunerationem factæ, sunt quædam compensationes sive permutationes; ut non gratuitò, sed onerosô titulô factæ censeantur. ut probat text. *in l. sed etsi. 25. §. consuluit. 11. ff. de petit. hered.* Idque firmant plures allegati à Tiraquell. *d. l. n. 11.* Unde etiam, sicuti 28
contractus, ita privilegium, ob benè meritū concessum, reputatur esse reale, & ad heredes transitorium. Bl. *cons. 355. vol. 1.* Menoch. *3. præsumt. 103. n. 13. & seqq.* Et in terminis, quod Princeps non possit revocare privilegium, quod in contractum transiit, docent Bl. *in d. l. qui se patris, n. 33. & seq.* Alex. *in d. l. digna vox. & plur. alleg. ibid.* M. Anton. Peregrin. *lib. 1. de jur. Fisc. tit. 3. n. 28.* & præter illos idem tenuerunt Cephal. *cons. 342. n. 53.* Cacheran. *decis. Pedem. 139. n. 23.* Cravett. *cons. 869. n. 7. & cons. 963. n. 16.* Franc. Pfeil. *cons. 105. n. 26. cent. 2.* Quibus accedit Modest. Pistor. *cons. 12. n. 34. vol. 4. P.* Sicut 29
enim Princeps non est dominus elementorum, ita nec Contractuum, qui à prædecessoribus inceperunt, ut dicit Bl. *cons. 275. Col. fin. vol. 2.* Cravett. *cons. 241. n. 19.* Cumque inter mercatores 30
sola veritas & æquitas spectetur, subtilitatibus & apicibus juris omissis, per ea, quæ inferius demonstrabimus, quibus adde Klock. *de Contrib. c. 16. n. 164.* 31
multò magis hoc dicendum est inter summos Principes & personas Regias, in quorum contractibus veritas, æquitas, honestas & bona fides exuberare debeat, per ea quæ fusissimè tractat Casp. Klock. *d. l. n. 165. & seqq.*

Idcircò, cùm certum sit, privilegia, 32
civitatum Hanseaticarum commercia concernentia, & ab exteris Principibus

bus & Regnis concessa, non gratuitas & precarias concessiones, quæ ex beneplacito revocari possunt; sed jura esse quæsita & præscripta, quæ multis retrò seculis in formam perpetuò duraturi contractûs irrevocabiliter transivére; sequitur ea ipsa quoque nullô modô à successoribus revocari posse; cùm jus quæsitum ne Imperatoris quidem factô & rescriptô cuiquam auferri possit. *l. 2. C. de precib. Imp. offerend.* cum similibus.
33 Imprimis autem, cùm de his diversis vicibus à Regibus, regnorumque Ordinibus, tàm Ecclesiasticis, quàm Secularibus, transactiones initæ, imò gravissimi motûs bellici exorti sint; qui tandem certis pactis, quibus hæc privilegia seu jura commerciorum singularia comprehensa fuére, sedati & sopiti sunt: quemadmodum ex multis compositionibus & transactionibus ad oculum demonstrari posset, nisi instituti nostri ratio brevem me hîc esse moneret.
34 Huic accedit, quòd Civitates mercatoresq; Hanseatici, exteris illis Principibus non sint subditi; nec eorum communio subjecta, sed extranea sit societas, cui commerciorum privilegia ab omni tempore, ordinum & statuum consensu placitôque concessa, confirmata & ratificata sunt. Communi autem interpretum calculô receptum, privilegia non-subditis concessa, revocari non posse, præter ea, quæ paulò ante adducta sunt à Casp. Klock. *de Contrib. & Collect. c.16. n.108.* ubi id in terminis per autoritates Dd. adstruit.
35 Idque imprimis ob BENE MERITA; quemadmodum, posthabitis cæteris, ex satis evidenti hoc Regis Daniæ FRIDERICI I. testimonio, quod habetur in confirmatoriis privilegiorum litteris, de dato Haffniæ 11. Septemb. Anno 1524. apparet; & quidem hisce formalibus: **Daß die Erbb. Städte/ benebenst dem gemeinem Kauffmann/ männigerley gutwillige Dienste/Freundschafft und guten Willen/ auch Hülffe und Beystand dem Reiche mit Leib und Guth erzeiget/ welche auch der König und das Reich stets gedencke/ und zu keinen Zeiten vergessen sollen.** vid. privil. Fried. I. Reg. sub lit. E. annex.

Et ex diplomate Privilegii EDOARDI Tertii Regis Angliæ Hanseaticis concessi, hisce verbis: Nos attendentes utilia obsequia nobis tàm in guerris nostris, quàm alibi per MERCATORES præfatos impensa & subsidia, non modica nobis in necessitatibus nostris per ipsos multifariam facta. Et proinde ob maximam gratitudinem, quam in iis præ cæteris omnibus mercatoribus alienigenis in nostris agendis invenimus, volentes ipsos MERCATORES &c. Idē patet *ex artic 11. Concordiæ Trajectinæ de Anno 1474. in fin. Tractat. hujus. sub lit. D. annex.* 36 D

Præ cæteris autem hæc ipsa Hanseaticorum & imprimis Lubecensium benè merita in regnum Sueciæ fusius exaggerat & deducit David Chytræus *lib. 9.* Chron. Saxon. ad annum 1523. hisce verbis: Cûm autem deditio arcis Holmiensis instaret, & Lubecensis Senatus ac cives, multis insignibus officiis ac meritis benevolentiam ac fidem erga GUSTAVUM & universum Sueciæ regnum suū declarassent; & pecuniâ, commeatu, munitionibus bellicis & classe armatâ, magno cum vitæ & fortunarum periculo, opem & auxilium Suecis salutare tulissent, Gustavus jam Rex Sueciæ electus, vicissim animum gratum & memorem erga benè meritos testari, & beneficia accepta remunerari volens, civitati Lubecensi & Dantiscanæ ac conjunctis eximia & singularia privilegia & jura, suis & Senatûs regni literis tribuit ac confirmavit. Vid. loc. ubi quàm plurima jura singularia à Rege & Proceribus Regni Sueciæ Hanseaticis mercatoribus concessa enumerat prædictus *author d. lib. 9. pag. 276.* quibus adde ipsum Privileg. Gustavi I. sub lit. F. in fin. Tract. Ex quibus sole meridianô clarius elucet, hæc ipsa mercatorum privilegia non merè gratuita, sed in remunerationem, &, uti diximus, ob benè merita esse concessa. 37

Notissimi autem juris, privilegia, ob benè merita data, revocari non posse; ad 38

quod

quod est *textus in l. Aquilius. 27. ff. de Donat. gl. in l. Decurionibus. C. de silentiariis. lib. 11.* & quod concessio ob benè merita revocari non possit, docent Bald. *in l. cum militi ff. de Dolo. Dd. & gl. in l. si pater. §. fin. verb. Irrevocabilis. ff. de Donat.* & ibidem Angelus & Roman. dicentes, quod id, quod aliàs est revocabile, fiat irrevocabile, si factum sit propter benè merita. Quod idem docet Ripa *in l. si unquam. verb. largitus. C. de revoc. donat. n. 12. & consulendo seqvuti sunt* Alex. *cons. 216. n. 2. & seqq. vol. 2.* Decius *Cons. 286. n. 4. & cons. 292. n. 7.* Ruin. *cons. 217. n. 7. vol. 1.* Paris. *cons. 2. n. 127. vol. 4.* Riminald. Sen. *cons. 307. n. 4.* Riminald. Jun. *cons. 540. n. 96. & cons. 556. n. 107.* Tiber. Decian. *cons. 25. n. 30. & cons. 51. n. 25. & seq. vol 3.* Menoch. *cons. 2. n. 139.* Reusn. *cons. 1. n. 65. vol. 1.* Frid. Pruckm. *cons. 39. n. 51.* Capyc. *decis. Neapol. 121. n. 16.* Cacheran. *decis. Pedem. 139. n. 28.* & infiniti alii, quos allegat Roland. à Vall. *cons. 76. n. 17. & seq. vol. 2.* Quibus adde Casp. Klock. in tract. suo novissimè edito, *de contribut. cap. 16. n. 147. & seqq.* Nec ullum nobis videre contigit, qui ab his dissenserit, ut dubium non sit, hanc sententiam omnium & docentium & consulentium, quin & decidentium calculis novissimè receptam

39 esse. Quæ cùm ita sint, ut certè sunt, iniqvum sanè foret, Civitatibus earumque modò dictis mercatoribus pro commerciorum liberrimô usu ex jure quæsitô, & tot retrò annis ob benè merita præscriptô, nunc demùm privilegiorum exæquationem universalem invitis & renitentibus obtrudere; adeò ut extranei in terris Hanseaticis æquivalentibus dotentur privilegiis & immunitatibus. Cùm hoc, à partibus Civitatum, quoad concedendi contrahendique facultatem, æquè sit voluntatis, ac ab alterâ; postquam contractum, ut sarta tecta maneant conserventurque, necessitatis; per ea quæ eleganter tradit Klock. *d. c. 16. n. 152.* Ne dicam, quòd totalis hæc exæquatio, si quæ forsan flagitaretur, notissimos privilegii terminos planè excederet, ejusque naturam quasi exueret; quæ in hoc consistit, ut sit jus singulare, quòd in exemplum non trahendum. *§. 7. Inst. de J. N. G. & C. l. 1. §. fin. ff. de Constit. c. non exemplo. 26. q. 2.* non 40
verò, uti volunt, reciprocum cæteris communicandum & contra-præstandum. Hisce nunc præsuppositis, ab- 41
sonum quoque foret, ingenti pecuniæ summâ demùm redimere id, quod ante tot secula, ipsâ attestante Majestate Regiâ, vitâ & sanguine partum & acquisitum est. Cùm hæ concessiones sint instar compensationum sive permutationum, quæ non gratuitô, sed onerosô titulô factæ censeantur; per ea, quæ suprà latius demonstravimus: quamvis potentiorum gratiam & benivolentiam convenienti tempore spontaneâ munerum ac Xenio- 42
rum oblatione, eâ, quâ par est, observantiâ fovere, apprimè consultum esse, haud inficias eam; cùm munera, crede mihi, placent hominesque Deosque; non autem, ut vetus proverbium est ὄυτε πάντα, ὄυτε πάντοτε, ὄυτε παρὰ 43
πάντων sunt accipienda, prout docet Ulpianus *in l. solent. 6. §. 3. ff. de Offic. Procons.* Cujus legis verum & genuinum sensum, præter alios, vid. ap. Jo. Sibrant. *p. 1. Jur. Lub. Sect. 17. n 8. cum seqq.* Nec est, quod quis ad præceden- 44
tia nostra regerat, Civitatibus, earumque mercatoribus, ex liberâ hâc & singulari cum extraneis populis commerciorum contrectatione maximum redundare quæstum; quapropter ex naturali æquitate velut ad ἀντίδωρα esse obligatos, *per l. 25. §. 1. ff. de hered. petit.* & id tantò magis, quòd hæc ipsa jura singularia ex post facto subditis incipiant esse damnosa. Privilegium autem 45
concessum non-subdito, quod ex post facto lædit concedentem, ejusque subditos, resolvatur ipsô jure, possitque revocari. Rol. à Vall. *cons. 1. n. 64.* & sparsim *ibid. vol. 2.* & per ea, quæ Casp. Klock. *d. c. 16. n. 94. & seqq.* pluribus deduxit. Perpendat enim unusquisque primô locô, ejusmodi naturales obligationes, quales hîc instituuntur, nullas de jure communi parere

rere actiones; per jura notiss. Secundò, numne extranei, ex hâc commerciorum communicatione æqualem, & sæpenumerò majorem perceperint, & adhuc percipiãt, utilitatẽ; ipsis mercatoribus peregrinantibus? quo certè hoc ipsum remunerationis fundamentum perspicuum & proficuum maxi-
47 mè corroboratur, & iniquitatis læsionisque hujus publicæ prætextus, de quo Rol. à Vall. & cæteri consulentes loqvuntur, in totum removetur & tollitur. Fr. Marc. *deciss. 29. n. 8. & 12.* Possem hæc variis monumentorum antiquiorum exemplis, quibus, quàm ægrè extranei harum commerciô carere potuerint, illustrare, nisi me hîc Plato
48 juberet quiescere. Imò positô, sed non concessô, hîc ejusmodi prætensam intervenisse læsionem; anne tum talia universo collegio concessa privilegia revocari poterant? planè id negandum censent, cum Henrico Bruning. *de var. univers. specieb. th. 61.* multi Dd. allegati. Peregrin. *de Jure Fisc. in tit. habentes Jura Fisc. n. 607. & in tit. de*
49 *jur. fisc.* Natt. *consil. 545.* Cùm fieri possit, ut concessio privilegii alicujus, concedenti ab initio lucrosa fuerit, mox autem damnosa existat; quô casu posterioris temporis damnum omninò non considerandum, sed cum lucro prioris temporis compensandum; ut in simili tradunt Dd. si aliquot annis fuerit fertilitas, insequatur autem sterilitas, sterilitatem cum fertilitate compensari. Gail. 2. *Obs. 23.*
50 *n. 12.* Quod si jam constet, ejusmodi privilegia subditis esse noxia, non in totum tolli, sed ad moderationem aliquam redigi debere, consulunt & docent saniores Interpretes; licet contrarium statuat Panormitanus, sibi ipsi haud conscius, *in c. sugge-*
51 *stum. de Decimis.* in quo Pontifex mandat Abbati & Fratribus Dolonensibus, ut cum Abbate & Fratribus rem omnem componant; quod nos de transactione, quæ fit datô & retentô aliquo, ineundâ accipimus. Præterea loquitur textus ille de privilegio ex gratiâ concesso; unde ad privilegia titulô onerosô (de quibus hic locus) quæsita meritò, per superius tradita, non procedit argumentatio; potiùs esse verum, privilegia hujusmodi onere aut conventione quæsita, præsertim non-subditis, ne publicæ quidem utilitatis obtentu posse labefactari. Andr. Rauchb. *p. 2. q. 11. n. 101.*
Fallitur itaque & in eo Albericus Gentilis, vir alioquin acutissimus, dum eâdem ratione Hanseaticis Civitatibus privilegia ab Angliæ Regibus circa commerciorum usum tributa, non tantùm non confirmari & imminui, sed & nullâ moderatione consideratâ, in totum adimi posse contendit, eò quòd in gravissimum ipsorum Anglorum mercatorum exeant damnum, per ea, quæ eleganter & fusè demonstrat Casp. Klock. sæpè *alleg. cap. 16. n. 104. & seqq.* & ante eum Author libri Italici cui titulus: La terza parte del Thesoro Politico. tit. del la Contraversia, c' hanno le terre Hanseatiché con la Regina d' Ingilterra. §. hor tornando al nostro proposito. *p.* 557. Et nos *infrà lib. 4. cap. 3.* ubi de hac cum Anglis olim ventilatâ controversiâ pluribus deducemus. Quis ergò est, qui non mecum quoque statuat, præter reciprocam horum commerciorum remunerationem, nullis 53
insuper ad eorum confirmationẽ impetrãdam pensionibus annuis, aut navium præstationibus, in superioris præjudicium exsolvendis & præstandis, ampliùs opus esse; imò hasce tributi species, subjectionis τεκμήριον importantes, nec ab ipsis mercatoribus, sine vehementi rerumpubl. convulsione præstari posse; cùm, quæ fa- 54
cta pietatem, verecundiam & Statum nostrum lædunt, ea nec facere nos posse credendum sit. *Dd. ad d. l. 5. non dubium. C. de LL. gl. in l. in re. C Mandat.* Jas. *& alii in l. nemo potest. ff. de Leg.* Goedd. *vol. 4. Cons. Marp. 16. n. 411.* Licet 55
quorundã aulicorũ, potestatem Regũ absolutam efferè efferentium, & ad subversionem totalem horum privilegiorum frigidam suffundentium, contrarium sæpè practicetur consilium;

 lium;

lium; quod non inhumanum modò, sed & ab omni juris justitiæq; tramite alienum, statuit in terminis Dn. Klock. *d. cap. 16. n. 106.* Taceo, quàm graviter pactorum & privilegiorum horum violatores, eorumque confirmationum osores & dissuasores à pactorum licitorum vindice sint correpti, & nonnunquam cum prosapiæ deletione castigati; prout graviter in eos invehitur Jo. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lub. Sect. 27. n. 5. & ex eo* Casp. Klock. *d. l. vid. sup. c. 2. n. 12. & c. 3. n. 48.* & Nos
56 infr. *lib. 4. Cap. 7. n. 75. 76. hujus tract.* Progredimur nunc ad secundam hujus „ Capitis quæstionem. Num videlicet „ horum privilegiorum confirmatio „ necessariò semper à successoribus re„ gni peti debeat; ut, si à Principe succes„ sore non cōfirmata sint, haud valeant; „ eaque revocari & annihilari possint? Ad hoc paucis respondendo dico: Quamvis multorum JCtorum & Interpretum consensu perhibeatur, privilegium, quod ex causâ remunerationis concessum in contractum transiit, (qualia sunt, quæ circa commerciorum usum mercatoribus Hanseaticis
57 concessa sunt) non indigere successorum confirmatione & approbatione; rationibus & autoritatibus id stabiliente Franciscô Vivio, Neap. *decis. 296.* Cui adde Bertazol. *Cons. 27. n. 28.* Johann. Fichard. *cons. 28. n. 4. vol. 2.* Siquidem id sine speciali approbatione successorum ratum manet. M. Anton. Peregrin. *Cons. 4. n. 66. Vol. 1.* Bened. Carpz. ap. Arum. *Vol. 4. discurs. Acad. 47. c. 3. n. 32.*
58 Duo namq; sunt, quæ in Principe considerari solent, Persona & Dignitas; persona quidem moritur, dignitas verò semper & ubique, quamdiu Imperium durat, manet. Cujus intuitu cùm omnia, quæ cum Imperio & regno etiam ab extraneis tractantur, peragi soleant, relinquitur, dignitate manente, etiam illa, quæ ab eo promissa sunt, præstanda esse. Peregrin. *de*
59 *jur. Fisc. lib. 1. tit. 1. n. 37.* Consultius tamen plerumque & tutius est, approbationem & confirmationem ex civilitate, observantiâ & reverentiâ à successore petere, secundum Bald. *Cons. 112. Vol. 1.* Alexand. *cons. 33. n. 16. vol. 5.* & Anton. di Gammà. *decis. Lusitan 282. n. 3.* Anton. Sola. *Constit. Antiqu. Sabaud. tit. de feud. decret. § Carolum gl. un. n. 5.* Acac. Enenck. *de Privileg. lib. 3. c. 20. n. 2.* Reusner. *cons. 12. n. 48. lib. 2.* Per confirmationem enim, majoris 60 autoritatis (inquit *gloss. in c. quia diversitatem. verb. forma communi. de concess. præbend.*) fit res. Et quidem in univer- 61 sum à Successoribus pluribus ex intervallo confirmationes obtinuisse, multum proderit; cùm non modò duorum confirmationes insequutæ uni præstent, ex Nevizano Modestin. Pistor. *Cons. 40. n. 11. vol. 2.* Et sæpiùs iteratò factæ motu proprio certâq; ex scientiâ datæ existimentur, per gloss. *in c. 1. de Constit. in 6.* ad quod plura adducit Reusner. *d. Cons. 12. n. 44. 45. lib. 2.* Verùm etiam omnium submoveant exceptionem. Tib. Decian. *resp. 18. n. 288. Vol. 1.* & qui alii sunt effectûs plures. quos vid. ap. Lib. Bar. Acac. Enenck. *de privileg. lib. 3. c. 20. n. 2. 5. 7.* & sparsim. Quid, quod non infrequens, eorum, 62 quæ quis jure concessa obtinet, confirmationem, majoris securitatis & autoritatis gratiâ petere; imò, interdum eorum renovationem, per modum privilegii obtinere. per *text. in l. quia in causis. ff. de Procurat. & in cap. etsi Christus. §. fin. de jurejur.* Et talis confirmatio, vel nova concessio, non est inanis nec otiosa aut frustratoria; quia magis solet timeri, quod specialiter impetratur. *c. quanquam. dist. 23.* Alberic. de Rosat. *in suo Dictionar. verb. Privilegium. vers. quid ergò speratur privilegium.* Et de effectu confirmationum & concessionum eorum, quæ de jure communi competunt, pluribus agit Andr. Gail. *lib. 2. obs. 1. per tot.* Unde Tiberius Imperator beneficia, à superioribus Principibus concessa, nisi sequentes ea confirmassent, ac veluti novo quodam beneficio concessissent, rata minimè esse censuit. Non tamen est, 63 ut cùm Heringio, *tr. de Fidejussorib. cap. 27. pag. 5. n. 10.* (ubi ejus assertionis

tionis asseclas laudat Cujac. *ad l.6.ff. de Excus. tut. &* Modestin. Pistor. *1. Cons.37. per tot.*) hanc privilegiorum mercantilium confirmationem necessitatis esse statuamus; ita ut non petentibus confirmationem à Successore, privilegia adimi possint.
64 Sed magis est, ut concludamus, eam ipsam potiùs consilii, quàm necessitatis esse; per ea, quæ paulò ante adduximus; & punctualiter determinârunt Alex. *Cons. 33. n. 16. vol. 5.* Bertrand. *cons.193. n.9. vol.5. & cons. 108. n.2. vol.3. n.26.* M. Anton. Peregrin. *Cons.4.n.66.vol.1.* Natt. *cons.122.n.18.* Modestin. Pistor. sibi contrarius *Cons.11.n. 111.vol.2.* Surd. *Cons.419. n.26.* Reusn. *d. cons.12.n.48.vol.2.* Vultej. *lib.3.consil.Marpurg.35.n.100.* Afflict. *decis.128. n.1.& in Const.regn.Neap.lib.3.rubr.4. n.7.* ex Cyn. *in l. privilegia. C. de SS. Eccles.* tradidit, quòd defectus confirmationis novi Regis non inficiat privilegium; licet sit consilii, quod confirmetur. Grammat. *decis.283. n.3.* Hart. Hartm. *lib.2. obs. in miscell. obs.3. n.4.* Ratio est, quia privilegia, sui naturâ sunt perpetua. 65 Et quando privilegia valida confirmantur, illa confirmatio nihil relevat; cùm dubitationis tollendæ causâ fiat; At verò, quæ fiunt dubitationis tollendæ causâ, fiunt ad abundantem cautelam; & cautela, quæ abundat, 66 non est necessaria; uti ad sensum patet, & juris est manifesti. Ergò jura nolunt, quod confirmatio fieri debeat necessariò; per ea, quæ, plurimis allegationibus congestis, docent Dd. Et inter hos novissimè Casp. Klock. *de Contrib. & Collect. cap. 20. n.103. ubi cum seqq.* ad contraria opposita respondet. Quibus adde Acac. Enenk. *de privileg. d. l. lib.3. Cap.20.* Buxtorff. ad Aur. Bull. *thes.37.* Besold. *1. Polit. 8. §.33. vers.1.*

Caput VII.

De Subjecto Privilegiorum Mercantilium, videlicet Personis; quibus hæc Privilegia competunt. Et quis propriè Mercator, ex definitione ejus demonstratur.

Summaria.

1. *Omnia Jura vel ad Personas, Res aut Actiones pertinent.*
2. *Hominum causâ omne Jus constitutum.*
3. *Quis propriè MERCATOR, qui horum privilegiorum capax.*
4. *Mercator certo collegio & matriculæ sit inscriptus, remiss.*
5. *Matricula probat, mercatura facit Mercatorem.*
6. *Interdum ex communi commercandi usu quis Mercator dicitur.*
7. *Idq; sub requisitis in definitione Mercatoris sequenti expressis.*
8. *Definitio Mercatoris.*
9. *Mercator unde dictus.*
10. *Non quilibet, qui emit & vendit, Mercator.*
11. *Mercator quomodo differat à Negociatore.*
12. *Apud Romanos qualis olim inter hos diversitas.*
13. *Mercatorum nomine non Continentur Campsores, ubi horum Synonyma.*
14. *Argenti distractores vulgò* Banquirer *an generali Mercatorum nomine veniant?*
15. *Apud Hebræos quam variis nominibus appellantur Mercatores.*
16. *In veteri testamento vocantur Chananæi.*
17. *Pluralitas negociorum facit Mercatorem.*
18. *Artem non exercens privilegiis arti concessis non fruitur.*
19. *Paupertas Mercatorum probatur cessatione à Commerciis.*
20. *An, qui non exercet de præsenti, licet exercuerit de præterito, sit Mercator?*

21. *Quando quis censetur destitisse à Mercaturâ.*
22. *Finis τῶν Mercatorum, lucrum honestum. n. 23.*
23. *Mercator lucrum expetat non tanquam finem, sed stipendium laborum.*
24. *Lucrum hoc sit rationabile.*
25. *Mercator domi residens minus lucri recipiat, quàm peregrè absens.*
26. *Quodnam justum & licitum lucrum.*
27. Wie weit ein Handelsmann steigen und mit guten Gewissen auff die Wahren schlagen könne?
28. *Finis Mercatorum, ut paupertatem fugiant.*
29. *Emere & permutare est de substantia Mercatorum.*
30. *Antiquitùs nulla differentia inter Permutationem & Emptionem.*
31. *L.1. ff. de Contrah. empt.*
32. *Nummorum inventa necessitas.*
33. *Emptio & Permutatio hodiè separata.*
34. *I. Ob differentiam nominis in unaquâq; linguâ.*
35. *II. Ob formam.*
36. *III. Ob Effectum.*
37. *IV. Quod careat Permutatio speciali nomine Civili.*
38. *Forma Mercatoris, ut frequenter merces distrahantur.*
39. *Ex uno negociationis actu non fit Mercator: quod exemplis juridicis probatur.*
40. *Ars sine Crebris actionibus non comparatur.*
41. *Mercatura non fiat minutatim.*
42. *Propolæ* Landkrämer / Höker / Vorkäuffer / *nomine Mercatorum non veniunt.*
43. *An Lubecæ* Krämer / Gewantschneider / Weinhändler *indistinctâ commercandi libertate gaudeant?*
44. *Mercatores propriè qui maximam patrimonii & substantiæ partem negociationi conferunt.*
45. *Magnarii qui?*
46. *Quid per Aversionem emere, vendere?*
47. *Mercatores formam mercis non mutant. 55.*
48. *Opifices formam rei mutant.*
49. *Lubecæ obtinetur.* Daß Handwercker nicht Kauff schlagen.
50. *Lubecæ Braxatores Cerevisiæ non plus frumenti & lupuli, quàm ad coquendum opus, emere possunt.*
51. *Mercator officium non artificium gerit.*
52. *Officium ab artificio distat.*
53. *Artifices unde dicti.*
54. *Officium est à naturâ, sine doctrina.*
55. *An qui mercium formam mutant, Mercatores.*
56. *Quid Lubeca circa linum in hoc passu obtineat.*
57. *Mercator propriô nomine Mercaturam exerceat.*
58. *An Institores seu Factores privilegiis Mercatorum gaudeant, remiss.*
59. *Consuetudo Mercatorum aliena negotia sub nomine expedientium, improbatur.*
60. *An qui Institorum operâ utatur, sit Mercator?*
61. *Jul. Firmici locus de Mercurii effectu in hac professione.*

HActenus de iis, qui hæc jura singularia constituunt & cõfirmant: nunc de Personis, quibus ea conceduntur & tribuuntur, erit agendum.
1 Cùm enim ex sententiâ JCti Gaji, omne jus, quô utimur, vel ad Personas pertineat, vel ad Res, vel ad Actiones; §. *fin. Inst. de J.N.G. & C. l.1. ff. de stat.*
2 *hom.* Nos quoque in hoc tractatu hunc juris ordinem observantes, primò de Personis, quibus hæc privilegia tribuuntur, utpote dignioribus, agemus. *gloss. ad d. §. fin.* Licet enim HOMO secundùm Aristotelem nihil aliud sit, quàm Vanitatis exemplum, temporis spolium, fortunæ ludus, inconstantiæ imago, invidiæ & calamitatis trutina, reliqvum verò pituita & bilis. Hominum tamen causâ omne jus constitutũ est *l.2. ff. de stat. hom.*

parum-

parumque est jus nosse, si personæ, quarum causâ constitutum est, ignorentur. *d. §. fin. Inst. d.l.* Imò, omnes fructus providam rerum matrem naturam hominum gratiâ comparâsse, dicit JCtus, *in l. pecudum. 28. ff. de Usur.* Cæl.Rhodigin. *lib. 1. antiq. lect. cap. 3.*

3 Est autem hæc persona MERCATOR. De cujus qualitate, cum sæpiùs in quæstionem & decisionem incidat, quis talis sit aut dicatur, ut istis privilegiis fruatur, & sub Statuto de Mercatoribus loquente comprehendatur? Operæ pretium est, de eo dispicere. Quoties enim aut Statutum de Mercatore loquitur, aut quis se talem dicit, ante omnia eam qualitatem adesse probandum erit. Beroj. *q. 115.*

4 *n. 3. Cyn. in l. 2. C. de Prob.* Et primò quidem inquirendum est in eâ disceptatione, an alicubi consuetudo sit, ut Mercatores sua habeant collegia, & in iis matriculas, quibus inserantur nomina mercantium; veluti in plerisq; Germaniæ Civitatibus, Anseaticis & maritimis id observatur, ut mercatores pro diversâ mercimoniorum conditione, in diversa dispescantur collegia, de quibus infr. *lib. 3. c. 1.* prolixius. Et iis introductis consequens, neminem ad id genus mercimonii in civitate admitti, nisi nomen profiteatur, & recipiatur; quod jure fit; ut ratione & præjudiciis firmat Berlich. *decis. 150. & seq. p. 1.* Inde ea nascitur conclusio, quod ille, qui in libris seu matriculâ, cui nomina mercatorum inseri solent, descriptus non reperitur, mercator non sit. Cravett. *consil. 138. n. 5.* Rol. à Vall. *cons. 99. n. 32. vol. 2.* Menoch. *cons.*

5 *98. n. 50. vol. 1.* Matricula enim certò probat collegam seu mercatorem, & confert quasipossessionem. Mascard. de prob. *concl. 1037. n. 1. & seq.* Ad quòd tamē adhuc requiritur, ut immatriculatus exerceat ea, quæ pertinent ad collegium, aut non diu destiterit; cùm non sola matricula, sed mercatura faciat mercatorem, illa saltem probet. Bl *in l. petitionem. C. de Advoc. div. jud.* Mascard. *d. concl. 1037. n. 8. & seqq.* Marian. Socin. *cons. 138. n. 11.* ubi Mercatorem scriptum in matricula, etiamsi mercaturam non exerceat, pro Mercatore tamen censendum statuit, cum Jul. Ferrett. *de re naval. lib. 15. n. 7.* At non ubique talia recepta sunt Collegia; sed quibusdam in locis unicuique libera est mercandi licentia. Ex 6
communi autem usu loquendi, sub mercandi promiscuâ licentiâ quis sit mercator definiendum erit. Strach. *de Mercat. part. 1. n. 12.* Et lex municipalis, de Mercatore mentionem faciens, exinde interpretationem accipiat. Dec. *consil. 7. n. 3.* Strach. *d. p. 1. n. 13.* Ille 7
tamen usus loquendi accommodari debet iis requisitis, quæ in sequenti definitione Jus & ratio in mercatoribus, ut id nomen mereantur, desiderat. Describitur autem in illâ, quòd Mer- 8
"cator sit, qui negotiationum exercen-
"darum, quæstusque liciti faciendi cau-
"sâ frequenter merces permutat & emit,
"ut easdem non minutatim, nec mutatâ
"per se formâ distrahat. Quam descriptionem paulò accuratius deducere libet.

Dicitur primô locô Mercator, à 9
verbo mercari, quòd est Emere; de quo verbo, & merx dicta, & commercium, Goed. *ad l. 66. de V. S. n. 1.* Sunt enim 10
Mercatores, qui res emunt, quas in eâdem specie carius vendunt. Alciat. *d. l. 66.* Non autem quilibet, qui aliquid emit vel vendit, mercator statim est. *l. 207. de V. S.* Mercatorem autem 11
diversum fuisse à negociatore, putat Cic. *in Verrin 3.* & negotiatoris verbum latiùs patere, quàm mercatoris, testis est Felinus *in Proœm. decret. in fi.* & ad plures extendi posse, ad quos mercatorum nomen non pertinet, docet Ferren. *in Constit. Burdegal. rubr. de statu hom. seu person. §. 1.* ut, ad locatores equorum, teste Br. *in l. legatis. ff. de legat. 3.* Muliones, fullones, sarcinatores, textores, & alios nominatos *in l. 1. ff. de trib. act.* qui omnes & singuli, negociatores quidem dici possunt, non verò mercatores. Rebuff. *ad d. l. 207. de V. S.* Consistebat autem differentia 12
in hoc, quod apud Rom. antiquitùs mercatores propriè dicebantur, qui

 cum

cùm Romæ domicilium haberent, in-
terdum verò, exportandarum vel im-
portandarum mercium causâ, in pro-
vincias ad aliquod tempus excurre-
bant; quod tempus ICtus Sabinus in
l.4.§.2.ff.de pen.leg. definit esse annuum.
Negotiatores verò, cives quidem
erant Romani, sed in provinciis sedem
fortunarum suarum constituerant; sic,
ut raro in urbem, nec ferè nisi censendi
causâ redirent. Cic. *d. l.*, Justinianus
Imp. *tit. C. negot. . . r. ne mil. lib.12.* nego-
tiatores intelligit . . os, qui ergasterio,
h. e. officinæ aut tabernæ præsunt.
13 Deinde, mercatorum . . mine propriè
non continentur Campsores, seu num-
mularii, argentarii, trapezitæ, & col-
lybistæ, Græcè *ἀργυρομοίβους*, quorum
est *καταλλάττειν, καὶ κατακερματίζειν τὰ νο-
μίσματα*. A Symmacho *lib.10. Epist.
42.* Collectarii vocantur; quod omne
genus pecuniæ in parato haberent, &
pro suo quodam lucello (quod Stella-
turam appellabant) desiderantibus re-
presentare possent. Sab. Byel. *in Not.
ad Nic. Oresm. tract. de monet. pag.56.*
adde Dn. Klock. *de ærar. lib.2. c.21. &
22.* germanicè Wechsler. de quib. Guid.
Pap. *decis.287.* Alciat. *lib.1. παρεργ. cap.
46.* Et Nicol. Schaffhauß. *disp. de
Camb thes.2.* Garz. Mastril. *lib.2. decis.
135.* Thom. Garz. *piazz. univers. discors.
65. p.237. vid. lib.3. cap.9. huj. tract.* &
Cl. Salmasii tractatum nuper editum
de Fœn. trapezitico. præsertim *p.527. &
passim.* Idque etiam ex diverso nomine
defendi potest, *l. si idem.7. C. de Codicill.*
licet dissentiant Stracha, *de Mercat.
part.3.n.67.* & Ruland. *de Commiss. part.
1. lib.4. cap.19. n.13.* ita similiter obtinet
in Arithmeticis, quos tamen Ruland.
d. c.19. in pr. hoc nomine comprehen-
di autumat. Nec obstat prædictis *d. l.*
14 *un. C. negot. ne mil.* Loquitur enim de
argenti distractoribus, sive *ἀργυροπρά-
ταις*, germanicè Banckierer; quos etiam
nos generali negotiatorum nomine
comprehendimus. Salmas. *d. l. p.566.*
eos legitimos negotiatores agnoscit,
iisque majora privilegia indulget,
15 quàm reliquis negotiatoribus. Apud
Hebræos, ut hæc obiter addam, non
unô tantùm vocabulo appellantur
Mercatores. Aliquando enim di-
cuntur תרים tarim, à rad. תור, tur;
quæ explorare, scrutari, investigare,
inquirere, significat; præsertim cir-
cumeundo, & circumquaque explo-
rando. Quare Rabbi David hoc no-
mine putat appellari Mercatores mi-
nores (Tarim) qui scil. procul dissitas
nationes perlustrantes, rarissima quæ-
que conquirunt, & undiquaque per-
vestigant. Dicuntur & Mercatores
רוכלים rochelim, à rad: רכל.
rachal; quæ est, negociari, mercari.
de quo vocab. *vid. infr. lib.2. cap.1.
n.79.* Præterea in S. litteris appellan- 16
tur Chananæi; quòd natio illa ma-
ri vicina, impensius mercaturam ex-
erceret, quàm Hebræi mediterranei.
Zachar.4. dicitur: Non erit Merca- „
tor ultrà in domo Domini. In He- „
bræo est; Non erit chananæus. *Pro-
verb. ult. vers.24.* Mulier fortis lau-
datur his verbis: Sindonem fecit & „
vendidit, & cingulum tradidit chana- „
næo; ubi Vatablus vertit, Mercatori. „
Plura loca SS. in hunc sensum allega-
ta vid. *ap.* Joh. Stephan. Menoch. *de
Repub. Hebr. lib.7. cap.10. n.2.* Qui verò
ulteriùs, nomine mercatorum conti-
neantur. *vid. ap.* Benev. Strach. *p.1. de
mercat.* Cardin. Tusc. *vol.5. Concl.209.*
quæ huc transcribere, nostri non est
instituti.

Addimus in definitione verba, Ne- 17
gociationum exercendarum. Quoniã
nihil prohibet, aliquem mercatorem
se in diversis negociationibus exerce-
re, *l. procuratores.5. §. Labeo.12. ff. de tri-
but. act.* Anchoran. *Cons.332. Col. pen.*
pluralitas enim negotiorum propriè
facit mercatorem. gl. & Br. *in l.1. §.1.
in pr. de tribut. act. & in l.2. ff. de fund.
dot.* Bl. *in rubr. de Constit. pecun.* Rot. Ge-
nuens. *dec.27. n.13.* quia nomina à pro-
fessione dicta, profitendo, item usu &
exercitiô acquiruntur. Bl. *d. l.* Bertach.
*tract. de gabell. & vectig. p.7. n.48. tom.
6. verb. Mercator.* Imò, necesse est
mercaturæ officium exerceat, qui im-
munitatibus gaudere cupit. *l. semper.5.
§. negociatores.3. ibi: quamdiu in ejus-
modi*

modi actu sunt. ff. de jur. immun. l. 5. l. medicos. in f. C. de Profess. & Med. Br. *in l. quisub prætextu. C. de SS. Eccles. & l. 1.*
18 *C. de Colleg. lib. 11.* quia artem non exercentes, privilegiis arti concessis non fruuntur. Br. Bl. & cæteri Juris interpretes *in l. Scriniarios. C. de Testam. mil.* Mascard. *concl. 1037. n. 8. 12. & seqq.* &
19 ad probandam paupertatem mercatorum, sufficit probare, eos cessare à commerciis. Jas. *in l. si constante. ff. sol. matrim. n. 120.* Hîc quæritur, An is, qui non exercet mercaturam de præsenti, licet exercuerit de præterito, sit dicendus mercator? Neg. Butr. *in*
20 *Proœm. ff. d. l. 5. §. 3.* verb. *quamdiu in actu sunt. de Jur. Immun. l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles. Dd. & Jas. in d. l. Scriniarios.* Gail. 2. *obs. 118. n. 2.* Limitandum tamen puto, nisi sit solitus gerere, & animum gerendi mercaturam retinuerit; quod præsumitur in dubio, nisi contrarium probetur, *arg.*
21 *§. pavonum. 15. Inst. de Rer. divis.* Quando autem & quomodo cognoscatur quis destitisse, & animum gerendi mercaturam deposuisse, docet Benev. Strach. *d. p. 1. n. 65.* & Br. de Saxo ferrat. *de testib. n. 63. ap.* Jo. Bapt. Zilett. *tract.*
22 *de Testib. pag. m. 52. col. 2.* Adjecimus secundò, quòd QUÆSTÛS LICITI FACIENDI CAUSA AGAT MERCATOR. Hocque ad differentiam mercaturæ illicitæ & improbatæ, de quâ *infr. lib. 4. cap. 3 &c.* Nam, si lucrum honestatis justitiæque egrederetur terminos, mercatores, aliàs honestissimi, in turpissimos ac sceleratissimos degenerant. Quare & de hoc malitioso lucrandi studio ita fratrem Persam dehortatur Hesiod. *lib. 1.* ἔργων καὶ ἡμερῶν. *vers. 350.*

Μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσιν.

Ne malè lucreris: mala lucra, æqualia damnis.

Negotiatio autem, quâ mediante quis debitô modo lucrum intendit, nihil de se inhonestum importat; sed licitum, honestum & utile, bonum sibi & aliis. Ut quando aliquis lucrum moderatum negotiando quærit, quod ordinatur ad domûs suæ sustentationem, vel etiam ad subveniendum indigentibus: vel etiam cùm negotiationi incumbit propter publicam utilitatem, 23
ne sc. res necessariæ ad victum, patriæ desint; & lucrum expetit, non quasi finem, sed quasi in stipendium laborum. Sententia est S. Thomæ Aquinatis; qui dicit, unumquemque, in opere honesto Reipub., servientem, oportere honestè vivere de suo labore. Joh. Nider. *de Contract. mercat. cap. 3. n. 2. & cap. 1. n. 10.* Deinde debet 24
mercator lucrum rationabile percipere; & hoc cum Dei timore; secundùm nobilitatem, gravitatem & utilitatem curæ, laborum, industriæ, & sumtuum: nec non secundùm magnitudinem, multitudinem aut pretiositatem rerum, in quibus ministrat hominibus. Joh. Nider. *d. c. 1. n. 16.* Hinc 25
mercator, domi residens, lucrum minus recipere debet, quàm is, qui è longinquis partibus merces advehit. Nider. *d. l. n. 17.* Et Fr. Pfeil. *Cent. 1. Consil. 48.* ubi de taxatione lucri mercatorum, ut fugiant usurariam pravitatem. Justum autem & licitum mercatorum 26
lucrum hîc statuit dimidium justi pretii; cùm hoc tàm in foro conscientiæ, quàm contentioso & civili permissum adserat *d. cons. n. 3. Vid. Pl. Rev.* Dn. Nic. Hunn. Superintend. Lubec. *decis. cas. consc.* Ludov. Dunt. *cap. 10. Sat. 2. q. 41.* Wieweit ein Gottseliger 27
Handelsman im Verkauff seiner Wahren / mit gutem Gewissen steigen; und wie viel er über seine Unkosten darauff schlagen könne. Et mercator solitus lucrari, non committit usuram, stipulando decem pro centum. Mod. Pistor. *vol. 1. cons. 47. n. 9.* Secus tamen in foro contradictorio. Est itaquè, uti diximus Finis mercatorum, ut ex honesto per negotiationem acquisito lucro ditescant; vel, ut paupertatem saltē pellant, juxtà illud Horatianum: *Ep. 1.* 28

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Unde certus quidam Vir prudens Belga in litteris: Armodt Ende engte vant Landt

Landt synd e Vaddr onde Moeder van
di Industrie / ende dese baert de Com-
mercien ende Navigation, per mare
29 pauperiem fugiens. Dicitur præ-
tereà in definitione; UT EMAT ET PER-
MUTET. Quod proprium, vel potiùs
de substantia est mercatoris. Quia
mercatorem, qui more solitô sibi mer-
ces non coëmit, nec rursùm merces
venum exponit, amplius mercatorem
non esse, naturalis ratio dictitat, & In-
terpretes nostri docent. Signarol. de
Homodej. *cons. 95. n. 25. & 26.* Paul. Pa-
ris. *cons. 99. n. 52. verb. apothecam dimi-
sisse. part. 3.* quos allegat Ern. Cothm.
30 *vol. 1. cons. 18. n. 313.* Antiquitùs verò
unum idemque erat Permutatio &
31 Emtio. Sic enim eleganter *l. 1. ff. de*
,, *Contrah. Empt. Olim non ita erat num-*
,, *mus; neq; aliud merx, aliud pretium vo-*
,, *cabatur, sed unusquisq; secundùm neces-*
,, *sitatem temporum ac rerum, utilibus inu-*
,, *tilia permutabat; quando plerumq; eve-*
,, *nit, ut, quod alteri superest, alteri desit.*
,, *Sed quia non semper nec facilè concurre-*
,, *bat, ut, cùm tu haberes, quod ego deside-*
,, *rarem; invicem haberem, quod tu acci-*
,, *pere velles, electa materia est, cujus publi-*
,, *ca ac perpetua æstimatio difficultatibus*
,, *permutationum æqualitate quantitatis*
,, *subveniret; eaq; materia formâ publicâ*
,, *percussa, usum dominiumq; non tàm ex*
,, *substantiâ præbet, quàm ex quantitate;*
,, *nec ultrà merx utrumq;, sed alterum pre-*
32 *tium vocatur.* Quòd autem nummus
sit commutationis gratiâ inventus,
adeòque ad eam necessarius, quatuor
modis probatur à Joh. Botero Italo.
lib. 1. de Polit. Illustr. cap. 14. p. mihi 100.
videlicet 1. à distantiâ locorum. 2. à
differentiâ temporum. 3. à quantitate
rerum. 4. ab indigentiâ & necessitate
33 hominum. Ut ita, nummô inventô,
emtio à permutatione hodiè sit sepa-
rata. *d. l. 1. & tot. tit. ff. & C. de contrab.
emt. & t. t. ff. de rer. permut.* eleganter
Aristot. *lib. 5. Ethic. c. 1.* & Hornej. *ibid.*
34 Id quod etiam apparet 1. ex differentiâ
nominis in unâquâque linguâ. No-
minis autem differentia, rei quoque
denotat discrepantiam, *per l. 66. de V. S.
l. 207. Eod. l. 7. ubi* Bart. Salic. Jas. *C. de*
jur. Codicill. & commodiùs est, singu-
las causas singulis appellationibus di-
stingui. *§. 5. Inst. quib. mod. test. infirm.*
vid. Goedd. *add. l. 66. inf.* Aliud enim
Græcè ἀλλάττεσθαι, ἀντικαταλλάττειν ἕτερον
ἀνθ' ἑτέρου, alterum cum altero permu-
tare; aliud ἀγοράζειν καὶ πωλεῖν, Eme-
re vendere, Italicè aliud cambiare,
aliud comparare, mercatare. Hispa-
nicè, aliud cambiar, aliud comprar.
Gallicè, aliud eschanger, trocquer;
aliud acheter & vendre; Germanicè
aliud vertauschen oder stoßen; aliud,
kauffen und verkauffen. 2. differunt 35
formâ. Aliud ex suprà *d. l. 1. ff. de Con-
trah. emt.* hodiè est pretium aliud
merx; alius emtor, alius venditor. In
permutatione autem hæc discerni non
possunt, quando utrumquè quod da-
tum, & pretii locô esse potest. *l. 1. ff. de
Rer. permut.* 3. differunt effectu. Quòd 36
in venditione pretium semper vendi-
toris fiat; res verò emtoris non sem-
per. e.g. Si venditor non fuit dominus.
l. 1. §. 2. ff. de Action. Emt. & Vend. & ibi
Gothofr. In permutatione autem u-
trinque dominium transfertur. *l. 1. in
pr. ff. de rer. permut.* Wesemb. *in tr. de
rer. permut. n. 4. 5. 6.* & Anton. Fab. *6.
Conject. cap. 9.* 4. Permutatio caret 37
speciali juris civilis nomine, exindeq;
non propria actio nominata, sed tan-
tùm præscriptis verbis nascitur. *l. 1. §. 2.
ff. de rer. permut.* Wesemb. *d. l.* vid. Cal-
vin. *in lexic. verb. Permutatio.* Quare
autem permutatio careat speciali no-
mine, vel non sit nominatus contra-
ctus, & num ne elegantius nomen ha-
beat, quàm emtio venditio, vid. *corp.
Infort. ad l. 7. §. 2. ff. de Pact.*

Hisce subjungitur in definitione 38
FORMA mercatoris, quæ in his IV. con-
sistit. I. ut frequenter merces permu-
tentur, emantur & distrahantur. Non 39
enim, qui semel merces emit, vel unô
actu mercaturam exercet, propriè
mercator dicendus est; sed qui assidui-
tate & frequenti negotiatione ad mer-
catoris officium se dederit. Jul Ferrett.
de Re naval. lib. 15. n. 7. Br. *de* Saxo fer-
rat. *tract. de Testib. n. 62.* Menoch. *de
arb. jud. quæst. Cas. 400. n. 20.* Riminald.
Cons.

Conf. 815. n. 26. lib. 7. Accurf. & alii *in l. 1. §. mercis. ff de tribut. act.* Br. *in l. legatis servis. n. 3. vers.* tertiò quare mercator. *ff. de legat. 3. & in l. mariti. §. qui quæstum. ff. de adult.* ubi dicit, aliquem hospitem non posse dici ex unico actu hospitandi. add. Marant. *part. 4. spec. aur. dist. 9. n. 57. 62. 69.* Tusc. *Vol. 5. Concl. 209.* Quemadmodum enim una hirundo non facit ver. Paul. Fusc. *in singul. jur. lit. R. n. 36.* Knich. *de jur. territ. c. 3. n. 157.* Natt. *conf. 637. n. 5. tom. 3.* nec ex uno lapide fit domus. Marc. Mant. *sing. 126. n. 1.* nec unus flos facit sertum. Flamin. de Rub. *Conf. 61. n. 26. vol. 2.* ita nec ex uno negotiationis actu quis statim fit mercator, Bon. de Curt. *tract. de Nobil. p. 3. n. 86. cum seqq.* Alfons. ab Azevedo *ad Constit. Hisp. lib. 5. tit. 11. L. 19. n. 8.* Pruckm. *conf. 6. n. 93. & seq. vol. 2.* Marcabrun. ab Anguill. *Conf. 18. n. 252.* Ant. Ciof. *Conf. 104. per tot. vol. 1.* qui loquuntur de Nobili, unum negotiationis actum exercente. Joh. Phil. Monspell. *Conf. 31. n. 31. 32.* Rutg. Rul. *d. l. 4. de Commiss. cap. 19. n. 5.* Rota Ge-
40 nov. *decis. 37. n 13.* Ergò non vererer ex principiis philosophicis hujus rei hanc dare causam, quòd, sicut nulla ars sine crebris actionibus comparari potest, mirũ non sit, quod nec in negotiationis arte (ut quidam volunt) quisquam ex unico actu mercator efficiatur.

41 Secundò, requiritur de formâ mercatoris, ut merces non minutatim, ac uti Galli loquuntur en d'étail, sc. ad ulnam, mensuram, numerum vel pondus, distrahant, Georg. Mohr *in append. de Rescr. n. 9.* Græcè κοτυλίζειν dicitur. Vinn. *ad Peck. comment. ad tit. de Exerc.*
42 *act. p. 118.* aliàs enim mercatores nihil aut parûm differrent à propolis, & revenditotibus, Germanicè Höcker/Vorkäuffer/Landkrämer/ Klock. *de Ærar. lib. 2. c. 25. n. fin.* Dn. Mart. Chemnitz. *Harmon. Evangel. cap. 62. pag. 679.* qui, ut Persius ait *satyr. 5.*

--primi tollunt piper à sitiente Camelo

ut priores vendant; quique sordidiores sunt, quàm ut vel juris & Statuti dispositione, vel vulgi opinione (quâ etiam attenditur ad cognoscendum, si quis sit mercator. Joh. Petr. Surd. *decis. Mant. 313. n. 5.*) pro mercatoribus habeantur. *l. 1. ff. de trib. act. l. mercis 207. de V. S.* ibique Dn. Goedd. adde Bald. *conf. 495.* Colleg. Basiliens. *Disp. 12. n. 49. vol. 2.* & post Alciat. *in d. l. mercis. 66.* Coler. *in process. execut. p. 2. c. 3. n. 449. vers. quod facit.* Tom. Garzon. *piazz. univers. disc. 65. p. 238.* vel mercatorum privilegiis gaudeant. Dan. Ottho *de jur. pub. c. 20. & Arumæ. vol. 5. discurs. Acad. 2.* quod & in multis benè constitutis Rebuspub., in quibus modò dicti revenditores partiarii non æqualium immunitatum & honorum cum mercatoribus sunt capaces, adhuc hodiè observatur. An autem in hisce Emporiis 43 maritimis, in quib. ob πόλιν, tranquillitatem & Salutem publicam, providi Rerũpubl. gubernatores promiscuam hanc Commerciorum libertatem & Usum certis Ordinationib. restrinxêre, hi παλιγκάπηλοι vulgo Krämer/item Gewandschneider/ Oenopolæ, Braxatores Cerevisiæ & cæteri ejusdem notæ Cives, indistinctâ hac Cõmercandi libertate, æquè ut cæteri Mercatores albô Collegiorum præcipuorum inscripti gaudeant, majus existit dubium? Memini hanc controversiam olim ita à Magistratu Ordinario decisam, prædictis videlicet hisce Civibus intra professionis suæ terminos sese continentibus, cujusvis quidem generis merces aliundè, sive terrâ sive mari, solutionis locô recipere, & con-civibus Mercatoribus eas iterum vendere licitum, aliàs verò extrà hunc casum merces à negociatione separatas & distinctas sibi comparare haud liberum esse; idq; ob rationem, quod aliàs & minutatim & cum aversione, seu ut vulgò dicitur, In Grasso cõmercari iis cùm cæterorum præjudicio concessum videretur. Quãvis posterioribus hisce annis, decrescentibus indies magis magisquè commerciis, hâc decisione acquiescere noluêre. Intelligimus itaquè illos 44 mercatores, qui cum aversione, ut loqvuntur nostrates, maximam patrimonii sui partem negotiationi confe-

rentes

rentes. *l.5. ff. de muneribus. l.5. §. negotiatio.8. ff. de jur. immun.* Card. Tusc. *vol. 5. concl. 209.* Zonchæ. *de jur. negociat. marit. part.2. sect.9.* merces omnium rerum in maximâ quantitate tenent, easque rursum in copiâ vendunt; qui Italicè Fondaghieri all'ingrosso nuncupantur. ALCIATUS MAGNARIOS, Græcè Μεγαλεμπόρους vocat ejusmodi mercatores. Calvin. *in Lexic. Jur. ibi.* Magnarii scil. qui negotiationem exercent amplam & copiosam, non ementes aut vendentes per cotylas vel lagenas, vel amphoras; sed quasi aversione mercium magnam copiam; quod puto esse avertere, illô Horatii versu:

45

46

Nec satis est cariâ pisces avertere mensâ.

nam & veteres glossæ ibi interpretantur AVERTERE, emere. Et ita *l. 4. §. item, si quis solitus.2. ff. de pen. leg.* Quid autem sit per aversionem emere vendere? vid. ap. Arnold. Vinn. *in not. ad Peck. Comment. in tit. de exerc. act. l. exercitorem. p. m. 118.* Mercatores separantur ab his, qui cellam vini aut olei vendunt minutatim. Cujac. *ad rubr. C. de commerc. & Mercat.* quos Subcociones vel ὑποκαπήλους vocat Salmas. *de Fœn. Trapez. p. 245.* Tertium requisitum est, ut merces non mutatâ per se, (i. e. per ipsum mercatorem) formâ distrahat. Mutatâ enim formâ, quæ dat esse rei, res ipsa mutatur. *l.6. ff. de Rei vind.* Sixtin. *cons. 4. Marp. 21. n. 65. 66. per alleg. vol. 2.* Nam, qui merces emunt, ut easdem suâ operâ in aliam formam redactas vendant, mercatores non sunt; sed opifices & artifices. *per c. ejiciens. 88. distinct.* ubi dicitur: *quicunque rem comparat, non ut integram ita, & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit aliquid operandi, ille non est negotiator; qui verò comparat rem, ut integram & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator.* Idem probant Alex. & Jas. *in l. Cætera. §. sed et si quis ff. de legat. 1. eleg.* Joh. Petr. Surd. *d. decis. 313. per tot.* ubi monstrat, Pistorem non dici mercatorem. His adde Rul. à Vall. *4. cons. 71. n. 11. & seq.* Azeved. ad Const.

47

48

Hisp. *lib. 9. tit. 17. lib. 7. n. 4.* Bursat. *cons. 42. n. 9.* Jo. Cöpp. *decis. 50. n 30.* Jac. Ant. Mart. *de Jurisd. p. 4. Cent. 1 cas. 3. n. 10.* quos allegat Casp. Klock. *de Contrib. & collect. cap. 12. n. 265.* Unde 49
Statutum in Repub. Lubecensi, daß niemand der Bürger/welche Kauffschlagen/ mögen Handwercke treiben; noch jemand der im Ambt und Handwercker/ Kauffschlagen/ bey Pœn. 5. M. Silber; Außbescheiden so viel Wahren und Victualien als sie zu ihrem Handwerck und in ihren Häusern nötig haben/ die mögen sie kauffen. Kauffmans-Ordnung de Anno 1607. 28. Augusti, in fin. Tr. annex. Derowegen dann die Brauer 50
nicht mehr Korns und Hopffen kauffen können/ als sie zu ihrem Brauwercke vonnöten haben. *dict. Ord. merc. art. 17.* Eben so soll es auch mit den Käsekäuffern/ Hökern und Raschmachern gehalten werden/ *Decret. Senat. de anno 1624. 26. Octobr. de Annis 1640. & 1659.* Ratio 51
est, quia mercator dicitur Officium gerere, Br. *tr. de Testib. vers. Mercatorum.* Alciat. *l. mercis. de V. S.* Azeved. ad Const. Hisp. *lib. 5. tit. 12. L. 12. n. 2.* Br. de Saxo ferrat. *de testib. n. 62.* ap. Zilett. *tr. de testib. p. m. 52. & seq.* Officium autem artificiô extinguitur. *text. express. in l. legatis. 65. §. si ex officio. 1. ff. de leg. 3.* Tusc. *vol. 5. concl. pract. 205.* Quia 52
artificium ab officio distat. *l. nominatim. 24. ff. de manum. testam. l. si venditor. in pr. ff. de Ædil. edict. & d. l. 65. §. si ex officio. de legat. 3.* Officium quippe dictum ab eo, qui quærit aliquid efficere in eo, in quo unumquemq; convenit pro conditione personæ, ita, ut nulli officiat. Calvin. *in lexic.* ut tractat eleganter Cic. *lib. 3. offic.* græcè καθῆκον. Utuntur & Latini & JCti pro beneficio, pro magistratu, &c. *ut in l. 2. ff. de R. J.* Artifices verò illi dicuntur, 53
quorum scientia certis præceptis & regulis continetur. Ruland. *de Commiss. p. 1. lib. 4. cap. 1. n. 1.* Gallicè vocantur artisans, vel gens de mestier. De quibus loquitur Ordinatio regia *tit. de magistr. & monopol. prohib.* Authore Festo *lib. 1.* artifices dicti, quod per artûs seu manuum exercitium scientiam suam

ſuam exerceant; & ad ſola opificia ſe arctent; quod ſecùs in iis, qui officium
54 habent, ut ſunt mercatores. Officium enim habetur à naturâ, ſine doctrinâ. *Gr. in d. l. legatis. 65. §. Ornatricibus. 3.* quicquid etiam ſentiat Ruland. *d. l. de Commiſſ. cap. 19. n. 1.* Dum autem dicimus, mercatores non mutatâ per ſe formâ negotiari; non intelligimus eos, qui merces emunt, easdemque non ſuâ ſed alienâ elaborari curant
55 operâ, animô forſan quæſtûs liciti, & causâ transmittendi ad extraneos, quorum officium in artificium tunc non tranſit. JCtus Anconitan. & patronus mercatorum, *p. 1. de mercat. n. 26. & n. 49. cum ſeq.* De quo circà linum tale reperitur ſtatutum in Re-
56 pub. noſtrâ patriâ. *art. 22.* Der Kauffmans Ordnung de Anno 1607. 28. Auguſti. Nachdeme bey dem Flachs allerhand Mangel befunden wird/ ſo ſoll hinfürder kein Flachs / wie daſſelbe mag genennet werden / auff andern Bund gebunden / noch demſelben ein ander Name / dann da er gefallen und erſt gebunden/ gegeben werden; auſſerhalb welches Flachs naß geworden / und getröget iſt/ daſſelbe mag auff dem vorigen Bande / und nicht anders gebunden werden; bey Verluſt des Flachſes dem der daſſelbe verkaufft hat; dem aber/ der es anders gebunden / bey Verluſt der Stadt-
57 Wohnung. Denique ex definitione noſtrâ neceſſum eſt, ut mercator, qui hiſce uti frui velit immunitatibus, ipſemet & propriô nomine δι ἑαυτȣ̃, non autem alienô negotietur, per *text. in l. in honorib. 8. §. 1. ff. de vacat. mun.* ibi: *qui præſentes negotium exercent.* quod Jac. Cujac. *ad l. un. C. de conduct. vectig. fiſc.* ſuô nomine explicat. 2. probatur hoc *per l. ult. ff. de excuſ. tut.* verbis: *ſimodò per ſemet. l. quæſitum. 16. ff. de in jus voc. l. tutorem. 22. ff. quib. ut indign. gl. in l. ſi nulla. ff. de judic.* Cravett. *conſ. 100. n. 1.* per Decium *conſ. 268. col. 1.* &
58 Angel. in l. *quamvis. ff. de acq. poſſ.* Unde patet, inſtitores, ſeu miniſtros mercantiæ (verbô apud Interpp. uſitatô) generales, vulgò die Factoren/ qui rebus emendis vendendis, & mutuò ſumendis pecuniis in Emporiis peregrinis alienô nomine tantùm præſunt, propriè mercatorum nomine non comprehendi, nec eorum privilegiis frui, cùm alienô & nō propriô nomine negotia tractent. De quib. *cap. ſeq.* paulò luculentius agemus. Idem judicium eſt de Juvenibus, qui penes Mercatores degunt ad miniſterium tabernæ, Kauffleute Jungen und Ladendiener/ Strach. *d. p. 1. n. 69.* Sed quid di- 59
cendum de illis Mercatoribus, qui ſecundum conſuetudinem negotia ad alios pertinentia lucelli causâ, vel ut videantur aliqui, nomine propriô expediunt? Benev. Stracha hanc inter mercatores & factores receptam conſuetudinem, ob difficultates in concurſu Creditorum inde exiſtentes, valdè improbat, *tract. de Adject. p. 4. verſ. Duodecimo n. 1. & ſeqq.* licet obſervantia & Praxis quotidiana contrarium monſtret & mercatorib. annumeret.

An verò mercator ſit, qui mercatu- 60
ræ officium per ſe non exercet, ſed Inſtitorum & miniſtrorum operâ utitur, hîc non incongruè quæritur? Reſp. cum Alciato *in d. l. 66. de V. S.* Aut ipſe Mercator nullô modô negocium tractat; aut tractavit, & mercatoris privilegiô non poteſt uti. Si verò ipſe interdum rationes excutiat, ematque & vendat, licet rarò, mercator tamen nihilominus dicendus eſt. Jaſ. & Dd. *in l. Scriniarios. 16. n. 8. C. de Teſtam. mil.* Br. *latè in l. fin. ff. de Exerc. act.* qui enim per alium mercimonia gerit, quæſtui inhiat. Molina Jeſuita *de Juſt. & Jur. diſp. 342. Concl. 1.* nec fieri poteſt, quin ejus animus cogitationibus eventûs & lucri aliò ducatur. Guttierrez. *de Gabel. q. 93. n. 35.* Hinc Jul. Firmic. *lib. 3.* Aſtro-
nomicῶν *Cap. 10. Mercurius,* inquit, *in* 61
ſexto ab Horoſcopo loco cum lunâ pariliter conſtitutus, faciet homines, qui diverſis negociationibus implicantur; ſed qui hoc ſervorum & vilium hominum miniſterio perficient; Ipſi autem maxima ſibi vitæ ſubſidia comparantes ad altiora ſemper adſpirabunt.

CAPUT

Caput VIII.

De

His, qui aliena negotia tractant, videl. Negotiorum gestoribus, Institoribus seu Factoribus, Exercitoribus, Navium magistris, & Proxenetis, vulgò Mäckelern; &, an mercatores dicendi, vel non?

Summaria.

1. *Personarum, qui aliena negocia tractant, necessitas.*
2. *Horum diversitas.*
3. *Negociorum gestor quis.*
4. *Inter Mercatores aliena negocia nomine propriô expedire excusat à culpâ.*
5. *Spontanea negociorum gestio quæ?*
6. *Necessaria negociorum gestio.*
7. *Mercator negociorum gestor quæ præstare teneatur.*
8. *Negociorum quot genera; & quid si consuetum gerat negocium?*
9. *Quid præstetur in insolito negocio.*
10. *Quid in deserto.*
11. *Rationum redditio negociorum gestori incumbit.*
12. *Rationes quomodo reddendæ; remiss.*
13. *An hi negociorum gestores Mercatores dicendi.*
14. *Factores & Institores qui.*
15. *Institoria quæ?*
16. *Horum Synonymia.*
17. *Tacitè præpositus quis dicatur.*
18. *Factor non propriô nomine convenitur, sed proponentis; ubi de pugna l. f. de Inst act. cum l. 7. §. 11. ad SCt. Maced.*
19. *Dominus seu Patronus tenetur ex facto Institoris.*
20. *Domini seu præponentes ex chirographo Institoris obligantur, non vice versa regulariter.*
21. *Hujus ratio ex Commodo & incommodo.*
22. *Principalis obligatur, si Factor habeat mandatum cum libera.*
23. *Institor qui non habet mandatum de mutuò sumendâ pecuniâ chirographum dans, propriô nomine convenitur.*
24. *Idem obtinet, qui cambio pecuniam accipit.*
25. *Institor absq; speciali mandato mutuum sumere non potest.*
26. *Mutuum ab Institore sumi potest sine mandato. Si mercis exercitatio id requirat.*
27. *Institor præpositus ad emendum pannum, potest mutuam sumere pecuniam, ut principalis obligetur.*
28. *Magister navis mutuam sumens pecuniam, & non in navis, sed suos usus convertens, quando exercitoriâ conveniendus? remiss.*
29. *Ad obligandum Principalem requiritur, ut Institor seu Magister navis in negocium commissum contraxerint.*
30. *Præpositio certam legem dat contrahentib.*
31. *An ob magistri navis seu nautæ culpam Dominus mercium* der Frachtere/ *an Exercitor* der Rheder *teneatur.*
32. *Regula: Omnia facta magistri Exercitorem præstare debere, quomodo intelligenda.*
33. *Domino incumbit Solutio vectigalis & mercium non Exercitori, nisi consuetudo alia.*
34. *Institor nomine præponentis negocium gerit. Et quando nomine Domini seu principalis conveniri possit?*
35. *Institor in majorem non contrahat summam quàm opus est.*
36. *Mercatores plures præponentes Institorem unum, tenentur in solidum.*
37. *An hi præponentes habeant beneficium Divisionis.*
38. *An æquum, quod Exercitores ex facto magistri teneantur in solidum?*
39. *Apud Hollandos non observatur lex Romana, ut in hoc casu Exercitores teneantur in solidum.*
40. *Lubecæ hoc in casu observatur adhuc lex Romana.*
41. *Factores tenentur de levissima culpa, si Provisionem accipiant. ibidem quod contractui contravenire non possint.*

42. Fides

42. Fides & diligentia exquisitissima requiritur in Factore, ex Garz. Ital.
43. Institor contractui nomine Principalis sui celebrato, quantum in se est, stare, eiq́; satisfacere tenetur.
44. An quis Institorem ex contractu domini alibi celebrato convenire possit?
45. Institoria & Exercitoria differunt. Quod illa negociatio terrestris, hac maritima.
46. Institoria latior Exercitoriâ.
47. Major requiritur diligentia in Exercitoriâ quàm Institoriâ.
48. Quæ hujus rei ratio.
49. Obligatio Institoris & Exercitoris quomodo differat, remiss.
50. Institor, Factor, Magister, nomine Mercatoris propriè non continentur.
51. Proxenetæ Notatio nominis, & Descriptio ex authoribus.
52. Eum quomodo depingat Cardanus.
53. Proxenetæ Definitio.
54. Proxenetæ Officium & requisita.
55. Proxenetæ hodiè operam in indagandam pecuniam fœnebrem locant.
56. Proxenetæ fidem pro pecuniâ non interponunt.
57. Proxenetarum necessitas. & 59.
58. De Proxenetico Salario.
59. Proxenetarum utilitas.
60. Proxenetæ sordidum genus hominum.
61. Proxenetæ communiter Decoctores.
62. Proxenetæ à Magistratu constituuntur cum Cautione.
63. In Republ. Placentina qualem cautionem præstent Proxenetæ.
64. In Republ. Lubecensi quomodo constituantur & caveant Proxenetæ.
65. Proxeneta & Mediator quomodo differant.
66. A mediatoribus ad Proxenetas argumentari non licet.
67. Proxeneta quomodo dicatur Mediator.
68. Proxeneta quomodo possit esse testis in Contractu.
69. Proxenetarum officium quousq́; se extendat.
70. Proxenetarum officium ad solutionem regulariter non extenditur.
71. De Præmio Assecurationis Proxenetæ soluto, ejusq́; effectu, remiss.
72. Proxenetæ scientes aliquem facultatibus labi, lucriq́; causâ illum idoneum esse, asserentes, de dolo tenentur.
73. An Proxenetæ mercaturam exercere possint?
74. De Assignatione Proxenetæ nomine peregrini emptoris, quæ dicitur ad fideles manus facta, remiss.

CUm in fine superioris Capitis exposuerimus, mercatoris nomine propriè non contineri, qui non δι᾽ ἑαυτῦ, ut dicitur, sed alienô nomine negotia exercent: haud supervacaneum esse duximus, paucis hîc, pro more, de his perspicere.

1 Nam ejusmodi personis, alienô sc. nomine negotia exercentibus, in commerciis terrâ marique gerendis, apprimè opus esse, vita quotidiana ostendit, dum mercatores, periculorum metu vel laborum tædiô & negotiorum multitudine impliciti, sibi alios substituunt, quibuscum suô nomine contrahatur. Wesemb. *π. de*
2 *Exerc. act. n. 1.* Possunt autem hi in quadruplici constitui differentiâ: vel enim sunt 1. Negotiorum gestores, vel 2. Institores, seu Factores; vel 3. Magistri navium; vel 4. Proxenetæ.

Negotiorum gestor dicitur, cùm 3
mercator, vel alius, alterius ignorantis negotium gerendum absque mandato suscipit. *l. si remunerandi. 6. §. si passus. 2. & in l. qui patitur. 18. ff. Mandat.* Nam, cùm sæpenumerò fiat, ut mercatorum, qui propter subitam festinationem, nulli demandatâ rerum suarum curâ, profecti sunt, negotia præsentes amici ultrò suscipiant, ne aut neglecta pereant, aut absentis non defensi bona possideantur; quàm utilissimi hi negociorum alienorum administratores seu gestores in jure reputantur, *de quib. tot. tit. ff. & C. de negot. gest.* quibus adde Althus. *lib. 1. Dicæolog. c. 91.* & infinitos alios. Et quamvis negotia ad alios pertinentia nomine propriô expedire aliàs improbetur. Ben. Strach. *de Adject. p. 4. vers. duodecimo n. 1. pag. 606. col. 1.* Consuetudo tamen 4
mer-

mercatorum,quòd aliena negotia nomine propriò expediant, excusat à culpâ.P.Paris.*Consf.47.vol.1.*qui citat Angel. Fulgos.& Jason.*in l.certi juris.C.de judic.* cum aliis textibus.Est autem hęc administratio alia spontanea,alia necessaria. *l.3.§.10.de neg.gest.l.20.C.d.t.l.52.§.7.ff.de*
5 *obl.&act.*Spontanea est,cùm mercator spontè, nullâ necessitate cogente, negociis alienis ex merâ liberalitate & amicitiâ se offert & immiscet; ita ut gerere & non gerere ei sit integrum & liberum ab initio,*d.l.3.§.pen. de neg.gest.*
6 *d.l.20.C.eod.l.58.ff.de solut.*Necessaria est, quando quis falsò existimat, sibi quid demandatū esse.*l.17.C.de negot.gest.* vid. *l.19.§.2. l.6.§.5.ff.d.t.*Vel quando necessaria primò administratio, sed eventu voluntaria apparet. *l.29.d t.*Alth.*d c.91. n.27.* Differt autem mercator negotia aliena gerens necessariò, ab eo, qui spontè gerit, in hoc, ut, qui necessitate cogente gerit, non directò teneatur ex verbis hujus edicti prætorii *in l.3.ff. h.t.* Paul.Paris. sup.alleg. *consf.47.n.27. vol.1.*
7 cum *ibi citatis Dd.* Hìc congruè Q? Si mercator spontè absentis & ignorantis negotia gerit,quid præstare debeat? ℞
8 Tria sunt genera negotiorū, Consuetum,Insolitum,& Desertum. Si consuetum gerit negotium mercator, regulariter saltem levē præstabit culpam *l.11. ff.de negoc.gest.l.20.C.eod.l.7. C.arbitr. tu-*
9 *tel.* Si insolitum vel novum negotium, quod non sit solitus absens facere, nomine absentis gerat,præter culpam,casum etiam præstabit fortuitum *d l.11.ff.*
10 *h.t.*Si deniq; ab omnibus desertum gerit negotium,dolus tantùm & lata culpa à mercatore erit præstanda.*l.3. §.9.ff. de neg.gest.*Adde Ben. Strach. *de Mand. merc.in fi.* Dn. Erasm.Ungepaur. *Exerc.*
11 *Justin.12.q.7.* Tenetur insuper hic, negotiorum gestorum rationes reddere, & reliquatum solvere.Rot.Genov. *decis.27.n.3.decis.20.n.6. decis.126.n.3.*& Decis. Gen.*165.& 163.* Sicut omnis aliena negotia administrans. *l.2. §.2.ff. de admin.rer.ad civ.pertin.* Althus. *d.c.91.n.18.*
12 Hæc autē rationū redditio quomodo fieri debeat,vid.ap.Alth.*d.l.n.19.*& Monoz.*de ratiociniis* hâc de re tractatum.
quod hîc attigisse sufficit. Et hi nego- 13
tiorū alienorum gestores (si ex definitionis nostræ præscripto veri mercatores sint) privilegiis mercaturæ commerciorumq; utilitati concessis, haud indigni judicandi sunt.

Hosce nunc seqvuntur INSTITORES, 14
qui & FACTORES & ACTORES appellantur à Capic. *decis.180.n.3.* Zanger.*de Except.p.2.c.1.*& Wesembec. *in π.h.t.n.1.* quamvis Treutl.*1.vol.8.th.7.lit E.*Factores semibarbarè sic vocari contendat. Et dicuntur, qui alicui negotiationi terrestri & quæstuariæ præponuntur, certô locô non designatô. *l.1. cum ll. seqq ff.de Instit.act.*Rot.Genov.*decis.14. n.1.* INSTITORIA vocatur ab Aristotele 15
negociatio domestica, quasi statuaria mercatura, quæ exercetur ab hominibus in foro sedentibus aut stantibus, secundùm Budæum; secundùm Ulpian.verò in *l.3.ff. de Instit. act.* ab Instando;quod sc.tabernæ,cui prępositi sunt, instent, h. e. cum curâ & sollicitudine incumbant; sicut hanc vocem ex Virgilio &aliis bonis auctoribus nobis explicuit Rittershus.*inComm. Instit.ad §.3. quod cum eo &c.*Dicuntur & àLabeone 16
prępositi negotii exercendi causâ.Rot. Genov.*decis.14. n.63.* Veteres eos Officinatores dixisse observavit Cujac. in *π.C de Instit.act.* Dupliciter autem ali 17
quē præponi,Dd.tradiderunt;Expressè, & tacitè. Tacitè autem præpositus ex eo censetur,quando dominô seu principali sciente & patiente pro tali publicè habetur.Sic enim Bart. *in l.1.§.familiæ in f ff.de Publican.& l ectig.* ait: Probatur,aliquē ad aliquod officiū prepositum,eô ipsô quòd officium exerceat, dominô sciente. Hocq; convenientissimum esse Ronchegall. *in l. eandem, in pr. ff. de duob. reis. n. 135.* tradit, ne cogantur, qui cum Institoribus contrahunt, veram & expressam præpositionem docere,vel si non adsit,ne contrahentes facilè decipiantur, & præponenti sit parata via fraudandi.facit *l.qui patitur. ubi gloss. ff. Mand. l. si Institorem. 29.ff.si cert.pet.* Rot. Gen. *dict. decis.14. n.4 & 42.* Quamvis autem Institor, 18
seu Factor alienô nomine contrahat, pro-

propriô tamen nomine regulariter conveniri nequit. *l. fin. ff. h. t.* Cujus textus vigore Simon de Pratis *conf. 193. cent. 2. in fin.* provocat omnes Dd. dissentientes, ut sibi monstrent textum, quo Institoris obligatio expressè sancita reperiatur. Quamvis communiter *l. 7. §. 11. ff. ad SC. Maced.* in contrarium adducatur. Quarum duarum LL. conciliationes vid. *in disp. Inaug.* Christoph. Marci. *c. 4. & 5.* ubi variæ Dd. opiniones de hâc quæstione recensentur; his adde Angelum in *l. eandem. ff. de duob. reis* Castrens. *in l. si quis. 3. §. Si procurator. 1. ff. Quod quisq. jur.* Decium *in l. si Institorem*
19 *29. Si cert. pet.* Juris etenim certi est, præponentem Institorem seu administratorem tabernæ & negotiationi quæstuariæ, regulariter ex ejus facto in solidum teneri. §. *eâdem ratione. Inst. Quod cum eo. l. 5. l. 17. & t. t. ff. h. t.* Christ. Mar-
20 ci *d. l. c. 9.* Et hoc quotidianum est in nostræ ætatis mercatoribus, in tantum, ut si Institor, vulgò Factor mercatoris, scribat Chirographum, in quo se constituit debitorem alicui, Principalis sui nomine, & promittit solvere intra certum terminum, possit & debeat conveniri dominus tabernæ seu negociationis *per l. fin ff. de Inst. act. & l. 1. ff. eod.* unde illud πολυθρύλλητον Dd. Factores licet mille litteris sese debitores scribant ac se obligent, tamen non posse conveniri, quia videntur scribere ut FACTORES & FACTORIO NOMINE, quod ex Angelo *ad l. 9. ff. de duob. reis* refert Decius *Cons. 510. n. 5.* & ante Angelum ita senserunt Jac. de Aren. Butrigar. Cyn. *in l. 7. C. qui cum eo.* nisi se in specie fidejubendo obligaverint. Christ. Marci. *d. tr. c. 5. §. 3.* Et ita intelligendus Dn. Carpzov. qui in *præf. defin. forens.* asserit, Institorem durante officio teneri, prout se ita declarat celeberrimus hic Practicus *lib. 4. Consil. tit. 10. Cons. 18. n. 6.* quatenus autem Institor conveniri possit *vid. nos hoc cap. n. 42.*
21 *inf.* Prætori enim, qui hanc actionem dedit, æqvũ visum est, sicuti commoda sentimus ex actu Institorum, ita etiam obligari nos ex contractibus ipsorũ & cõveniri. *l. 1. in pr. ff. d. t.* Wesemb. *in pr. d. l. n. 2.* Jo. Christ. Marc. *d. l. c. 8. §. 7.* D. Mev. *tit. 6. art. 5. n. 1. & seqq. de Empt. & Vend. Stat. Lubec.* Hoc autẽ procedit 1. Si In- 22
stitor seu Factor generale mandatũ in promovendis mercantiis vel negotiis cum liberâ habet, prout inter mercantes quotidiè usu venire tradit Joh. Köppen. *decis. q. 21. n. 1.* Secus verò, si agitur 23
de eo ministro, qui nullum de tali negotio tractando, e. g. mutuò sumendâ pecuniâ, aut aliter contrahendo, mandatum habet, sed propriô motu, nomine Domini Chirographum dat; de illis jure communi concluditur, quòd dominos per sua Chirographa non obligent. Joh. Köpp. *d. q. n. 3. & seqq.* Ubi plures allegat; & hanc sententiam communem dicit, ad contraria respondens, *n. 12. & seqq.* Idem obtinet, si 24
talis Cambiô pecunias capiat. Decis. Rot. Gen. *14. n. 88. & seqq.* Institor nam- 25
que regulariter mutuum sumere non potest, nisi id expressè mandatum sit. *l. 1. C. h. t. ubi text. apert. l. cuicunq. 5. §. si quis pistor. 9. ff. eod.* Sed quia mutuum hôc 26
locô secundùm Bald. considerari potest, vel tanquam negociatio per se distincta; vel tanquam deserviens merci exercendæ; dicendum est, hôc posteriori casu licitum esse Institori mutuum accipere; quatenus ex necessariâ consequentiâ mercis exercitatio id requirat; & hæc tacitè veniant in consequentiam mandati. Mastrill. *decis. 204.* 27
n. 7. Ut cùm præpono aliquem emendis pannis, tunc, si non trado pecunias, censeor præposuisse ad accipiendam pecuniam mutuò, pro illâ re emendâ. *l. cuicunq. 5. §. sed et si pecuniam. 13. ff. de Instit. act. l. ult. §. 2. inf. ff. de Exerc. act.* ibi *necessariam mercis comparationem, cui emendæ servus sit præpositus.* Rot. Gen. *decis. 14. n. 88. & seqq.* Sed quid si 28
magister navis mutuò sumptam pecuniam non in navis, sed suos usûs converterit, num inde detur Actio in Exercitorẽ? vid. *l. 1. §. 8. 9. 10 ff. de Exerc act.* & Loccẽ. *de jur. mar. lib. 3. c. 7. n. 7.* & nos hîc *n. seq. 29. & seqq.* negativã amplectentes.

Deinde requiritur ad obligandũ præ- 29
ponentem; ut in causam seu negocium cõmissum contraxerit Institor, & ma-

 gister

gister navis. Non enim ex omni causâ Prætor dat actionem in Exercitorem; sed ejus rei nomine, cujus ibi præpositus fuerit. *l.1.§. non autem ex omni.7.ff.*
30 *de Exerc.act.* Præpositio enim certam legem dat contrahentibus. *d.l.1.§. igitur præpositio.d.t.*Loccen.*de jur.mar.lib.3.c.7.§.5.6.cum seqq.*Rot. Gen. *decis.14. n.14.& seqq.& n.100.cum seqq.*Jo.Christ. Marc.*d.l.c.7 §.3.& seqq.* Secus ergò, si in aliam causam quàm ipsi commissum, per *l.1.§.non autem.* Et in *§.igitur præpositio.* & *§. si plures.ff. de Exerc. act.* Nicol.Everh.Jun.*Cons.6.n.36.vol.1.* Ut si Factor extra Commissionis limites, merces ad transferendum pro certa provisione missas pignori daret; quô casu Oppigneratio tanquàm rei alienæ & in aliam causam quàm ipsi Commissum, facta, planè est invalida, non obstante *art.9.lib.3.tit.4.de Pignor.stat.Lub.* de quo nos luculentius *infr. lib.2.c.9.n.*
31 *14. huj.Tract.* Hîc ergò meritò Q? An, ob nautæ vel magistri navis culpam, quam in fraudando vectigali commisit, Dominus mercium, **der Fracht-Herr**/ an verò Exercitor, **der Rehder**/ teneatur actione exercitoriâ? Et respondet ex prædictis rationibus Dn.Mevius *ad art.6.tit.3. lib.2.Stat.Lub.n.20.* dominum ob hanc culpam in damno esse, non exercitorem. Ubi tamen ex prædictis *n.21.* addit, quomodo ex facto ma-
32 gistri navis Exercitor teneatur. Nam etsi regula sit, omnia facta magistri cũ præstare debere, qui eum navi præposuit; ne contrahentes decipiantur. *d.l.1. §.5.ff. de Exerc. act.* ea tamen ita intelligitur, si in eam rem, ob quam quid fa-
33 ctum est, præpositus sit. Domino autem incumbere solutionem mercium, non exercitori, notum est; cùm non sit pars vecturæ; nisi consuetudine aliter introductum sit. Mev.*d.l.* quæ consuetudo cùm sit facti, meritò probanda. Ruland. *de præm.assecut. vid. tamen infr. lib.2.c.4.n.25.*& Jo. Loccen. *de jur.marit.d.lib.3. c.7.n.6.& 7.*
34 Tertiò, ut nomine præponentis negotium gesserit, per *d.l.1. & l.6.§.1. ff. de neg.gest.* & Nicol. Everh. *d. cons.6. n.35.* Confessio enim Institoris & Procuratoris etiam in Chirographo facta, nõ probat regulariter, nec Domino seu Præponenti nocet, nisi Ipsa Præpositio, & cujus nomine venditio à tertio Institori facta sit, aliunde scil.per famam, Instrumenta & libros rationum probetur. Mascard. *de Probat. Concl. 369. n.6.& seqq.* Köpp.*decis.21.n.2.* h.e. **Daß uff des** Principalen **Credit uñ Rechnung der Verkauff geschehẽ/ und daß nach itzigem Kauffmans** Stylo **der Verkäuffer solches dem abwesenden Käuffer (so ferne auff Zeit gekaufft) für dem Verfall-tage** notificire. **Oder auch von dem** Factoren **einen Schein nehme/ uff welches Rechnung solches gekaufft.** Atq; ob causam, ut casu intervenientis decoctionis Factoris, futurę lites, cujᵒ nomine & contemplatione venditio facta, evitentur. Si enim Procurator seu Factor non habet mandatum ad certum hominem in Emendo, neq; contemplatione Domini *d.l.6. §.1. de neg. gestis* seu Principalis cum aliquo Contractum sit, ipse solus, non etiam principalis tenetur. Gloss. *in l.6.§.1. in verb. quia ex abundanti.ff.de negoc.gest. l.13.C.si cert pet. l.7. §.1.ff.quod cũ eo qui in alien.pot.* Cui concordat Jus nostrum Lubec.*artic.1.& 2. de Commod.* **Hand muß Hand wahren/ uñ wo einer seinen Glauben gelassen/ da muß er ihn wiederum suchen.** Accedit. 2.) **daß** in foro Mercatorum **gebräuchlich / daß die heutigẽ** Factores, **was sie für ihre** Principalen **einkauffen / gemeiniglich uff ihr Eigen/ und nicht der** Principaln Credit **Kauffen/ und für dẽ Einkauff** Provision, **und für die Gelder so sie vorschiessen/** Interesse **rechnen.** *vid. sup.c.7. n.59.* Et in hanc sententiam decisum in Curiâ Lubec. 10. Maji. Anno 1661. Principalis ergò & perpetua in hac controversia hypothesis, ut Contractus fiat nomine & ex re Domini seu Principalis. *d. l.6. §.1.ff. de negoc.gest. l.68. ff. de Procurat. l.fin. ff. de Inst. act.* Non tamen necesse est semper conceptis verbis Institorem dicere: **Im Namen seines** Principalen: sed sufficit, saltem officii qualitatẽ nominâsse, quô factô nascitur continuò præsumptio pro Institore, eum suam personam excipere voluisse. Ber-

lich.

lich. *deciſ.15. n.5.6.* & alterum in con-
templatione hujus officii contraxiſſe.
Menoch.3.*præſumpt.49. n.19.* Alciat. *de
præſumpt.reg.24.in med.* Mantic. *de tacit.
& ambig. convention. lib.7. tit. 18. n.17.*
add. Chriſt. Marc. *d.l.Cap.12.per tot.* me-
lius tamen conſulunt ſibi Inſtitores,
ſi ſemper expreſſè nomine domini
contrahunt. Marc. *d.l. §.3.* ubi & *ſeqq.*
§§. quando Inſtitor nomine proprio
35 conveniri poſſit. Quartò, ne in ma-
jorem ſummam contrahat, quàm ſit
neceſſe, v.g. ne major ſumma, quàm
ad negociationis actum ſit neceſſaria,
mutuò ſumatur. Alex. *Conſ. 44. lib.2.
D.l. in l. fin. ff. de Exerc. act.* Rot. Gen.
deciſ.24. n.100. cum ſeqq. Ubi plura vi-
de requiſita. His adde Nic. Everh. *d.
Conſ.6.* Coler. *de proceſſ. exec. p.2. c.3. n.
354.* Tiraq. *de Nobil. c.27. n.7. cum ſeqq.
& cap.33. n.22.* Weſemb. *in π. h.t.* Vid.
tamen omninò de hâc quæſt. *d.
diſputat. Inaug.* Ioh. Chriſtoph. Mar-
ci. *Argentorati Anno 1644. habitam.*
36 Exiſtentibus hiſce & aliis requiſitis,
mercatores plures, qui præpoſuerunt
factorem, tenentur omnes in ſolidum
ex contractu illius miniſtri ſeu Factoris
generalis. *l. ſi tamen. verſ. ſed ſi unum.
& ibi* Br. *& Dd. ff. de Exerc. act. d.* Rot.
Gen. *d. dec.14. n.20.* Paul. de Caſtr. *in
37 l. ejus qui. in f. ff. ſi cert. pet.* Sed habent
beneficium diviſionis. Br. *in auth. hoc
ita. C. de duob. reis.2. q. ſecund. part. pr.*
Anton. Capyc. *deciſ. Neapol. 180. n.3.*
Sunt enim Inſtitoria & exercitoria non
tàm actiones, quàm actionum quali-
tates, quæ ipsô jure naturali nituntur.
[Diſſent. Oldendorp. *Claſſ.4. Act.4. n.8.*]
Unde malè Romanis legibus introdu-
ctum adſerit Doctiſſimus H. Grotius
38 *lib.2. de jur. bell. c.11. §.13.* Ut ex facto
magiſtri exercitores in ſolidum ſingu-
li teneantur: Nam hoc nec naturali
æquitati convenit; quæ ſatis habet, ſi
pro ſuis ſinguli partibus convenian-
tur; nec publicè utile eſt; abſterreren-
tur enim homines ab exercendis navi-
bus, ſi metuant, ne ex facto magiſtri
quaſi in infinitum teneantur. Atque
39 adeò apud Hollandos, ubi mercatura
pridem maximè viguit, & nunc & olim
lex illa Romana obſervata non eſt:
Imò, contrà conſtitutum, ne Exerci-
toriâ, etiam univerſi amplius tenean-
tur, quàm ad æſtimationem navis, &
eorum, quæ in navi ſunt. Grot. *d.l.* qui
allegat *l. qui abſenti. ff. de acquir. poſſeſſ.*
Gomez. *tom.11. c.9. n.1.* Vid. Peck. &
Vinn. *ad h.t. pag.m.93. & ſeqq.* Et Loc-
cen. *de jur. mar. lib.3. c.7. §. cum ſeq.*
Contrarium tamen, nimirum quòd 40
Exercitores prout ac jure congruum
in ſolidum teneantur, deciſum in curiâ
& Senatu Lubec. in cauſâ Stralſund.
Anno 1651. 16. April. vid. tamen Loccen.
d.c.7. n.9. & 10. ubi quid ſit In Solidum,
explicatur. Ipſi Inſtitores ſeu Facto- 41
res tenentur de negligentiâ & leviſſimâ
culpâ. Br. *in l.1. §. & qui plerumq. ff. de
off. præf. vigil.* Et in *l. quod Nerva. ff.
depoſ.* Præſertìm ſi ſalarium, quod Pro-
viſionem vocant, Scacc. *de Commerc.
§.3. gloſſ.3. p.412. n.11.* lucrantur. Paul.
de Caſtr. & *Dd. in l. qui mercedem. ff. lo-
cati.* Et addit rationem Thomas Garz.
*nella piazz. univerſ. de tuttele profeſſ.
diſcorſ.67.* his verbis: *Poiche à queſta* 42
*profeſſione deue eſſer raccommandata in-
nanzi tutta la Fede, la diligenza, la ſol-
lecitudine, la prattica, la prudenza, l'eſ-
peranza. l'accortezza la carita, la bon-
ta, la corteſia* &c. *Si non voglion fare,
come i più fanno, che traſmutati in Aſini
como Apulejo, danno bando perpetuo alle
buone opere, & hanno per ſolenne gloria
eſſer chiamati poltronj, ignoranti, & ar-
ciaſini in tutte le loro attioni;* Tenetur 43
itaque & Inſtitor omninò ſervare con-
tractum, quem nomine Domini iniit
boni Viri arbitratu, nec ipſe ex ſuâ per-
ſonâ illi contractui contravenire pot-
eſt, ſed quia verba ligant homines,
ſtabit contractui, nec reſiliet, ſed ta-
men quia hæc obligatio ex re & nego-
cio Domini deſcendit, quantum in ſe
eſt, Grot. *lib.2. de jur. bel. ac Pac. c.10. n.1.*
h.e. quàm diu officio Inſtitoris & Fa-
ctoris fungitur, tenebitur ex re & de
bonis Domini ſeu Principalis, quæ in
manibus habet omninò ſatisfacere,
ideoque non audietur Inſtitor, ſi forte
nomine Domini contraxerit & inde
conveniatur, ſtatim Dominum ſuum

 dele-

delegare: Sie an seinen Principal
weisen/ nec quantum in se est stare velit
contractui, cùm ad hoc ut pro quali-
tate officii satisfaciat ex illo suo facto
omninò teneatur. *l.42. ff. de pignorat.
act.* Imò etsi à Domino contractui
satisfacere prohibeatur, ipse tamen ad-
huc habeat tradendi facultatem, o-
mninò ut solvat, à judice cogi poterit;
vel si pecunia Domini seu Principalis
parata non adsit, ut cedat bonis præ-
ponentis Domini sui, eaque Credito-
ribus relinquat, siquidem & ille defen-
dit, qui patitur. Creditores in bono-
rum possessionem venire. *l.35. §. ult. ff.
de Procurat. adde* Decis. Rot. Genov.
33. n.6. Capyc. *decis.132.*

44 An verò quis Institorem etiam ex
Contractu ipsius Domini alibi cele-
brato convenire possit, quàm consue-
tudinem Venetiis esse scribit Cæpoll.
vol.2. Cons.14. n.15. & 34. præter Jason.
in *l.29. ff. de reb. Cred.* affirmantes, pau-
cos reperias: nisi forte Jasonem ex si-
mili consuetudine locutum fuisse be-
nignè interpretari velis. Ubi de dif-
ferentiâ nostrorum licitorum & illici-
45 torum Factorum. Ab hisce differt
Exercitoria, primò, in eo, quod Insti-
toria terrestrem concernat negocia-
tionem; Exercitoria verò maritimam,
eique magistrum præponat. *l.1. de ex-
erc. act.* Wesemb. *in π. de Exerc. act.*
46 *n.2.* 2. Quòd exercitoria ad unicum
ferè negocium; nempè ad navim re-
gendam; quæ est in se unitum nego-
tium. Institoria verò latius sese ha-
beat; quia est multiplex. Rot. Gen.
47 *decis.14. n.107.* 3. Quòd major dili-
gentia semper requiratur in Exercito-
riâ, quàm in Institoriâ; idque ob ne-
48 cessitatem contrahendi, & incertitu-
dinem itineris navium; quæ aliquan-
do in terras incognitas vi ventorum
impelluntur, ut ibi pecunias capere
aliaque negotia contrahere cogantur
Magistri navium; qui ob id habent
quædam singularia, ut inquit Cujac.
*in tract.8. ad African. in l. ejus. ff. si
cert. pet.* prout refert Rota Gen. *d. decis.*
49 *14. n.107. & 110.* 4. Differunt obliga-
tione. Grot. *d. c.11. §.13.* de quo supr.
n.22. huj. cap. Plur. de Exercitoribus
vid. ap. Peck. & Arnold. Vinn. *ad tit.
ff. de Exerc. act.* Hos modò dictos 50
ministros & personas, cùm non sua sed
aliena negotia tractent, quoad hos
actûs propriè mercatores nec dici nec
esse; præter adducta in fin. cap. præce-
dentis, ipsa experientia docet.

Restat, ut brevibus de proxenetis, 51
vulgò Meckelern/ agamus. Proxene-
tæ dicti ἀπὸ τοῦ προξενεῖν, quod concilia-
re, ac propriè interpretem aut parari-
um significat; cujus sc. beneficiô aut
interventione inter duos negotia
contrahuntur, vel nomina, vel nu-
ptiæ, vel amicitiæ, vel judici consiliari-
us adjungitur. Cujac. *11. obs. 18. post
princip.* Proxeneta, ait Budæus, est
conciliator, interventor, mediator,
quasi conglutinator hominum inter
se stipulantium & spondentium, aut
quemvis contractum conventumque
ineuntium. Sic accipiendus est *in l. fin.
ff. de Proxenet.* Tiraq. *de utroque retra-
ctu. §.29. gl. 4. n.5.* Cypræ. *de nupt. c.9.
§.14. n.2.* eos definit esse personas in-
quirentes in voluntates aliorum, vel
ad contractûs vel ad amicitias facien-
das, per glos. Cujac. *d. l.* & Molinæ. *ad
l.1. §. ult. n.27. de V. Obl.* Brisson. *de V. S.
lib.14. in verb. Proxeneta.* Marc. Anton.
Delrio *ad l. contractus 23. c.18. vers. Pro-
xeneta: de R. J.* & prolixè Strach. *de pro-
xenet. p. 1. per tot.* Hunc Hieronym.
Cardanus de Prudentiâ Civili ita de-
scribit *c.65. pr. Quæ verò per alios agen-* 52
*da sunt, auxiliô proxenetæ indiget. Eliga-
tur igitur vir impiger, callidus, versutus,
comis, nugax,* (nam in emtionibus ven-
ditionibus &c. verba loco pretii haben-
tur) *efficax in rationibus & argumentis
promtus; & occasionum maximus capta-
tor, exercitatus in omnibus ejusmodi ne-
gotiis, quod summum est denique.* Nos, 53
illum hoc loco ita describimus, quod
sit persona, operam suam navans illis,
qui negociationes & mercaturam ge-
runt, quæstum inde faciens, gloss. *ad
rubr. ff. de Proxenet.* Pruckm. *cons.50. n.
241.* In quibus potissimùm requiritur 54
Fides. Eorum enim officium est, ne-
gotiô adhuc perficiendô intercedere.

l.2.

l.2. l.3.ff.de Proxenet. & inquirere, quis velit cambiô accipere, quis dare, quove pretiô; idque iisdem indicare absque nominatione personarum, *arg. l. 2. C.de alim.pup.præst.* Donec appareat, utrumque ad contrahendum non esse alienum. *l. 8. C.de resc.vend.* tunc enim potissimùm in id incumbunt, ut diffidentium animos in unam sententiam trahant, & omnia fideliter exequantur. Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1.q. 2.n.2. & seqq.*
55 Sunt & Proxenetæ, qui hoc egentissimô rei argentariæ seculô operam suam in eo collocant, ut indagatâ pecuniâ fœnebri egentibus, viã ejus impetrandæ monstrent, ex quo
56 magnum sæpè quæstum faciunt; neq; tamen ptopterea fidem suam interponunt, vel alioquin cavere tenentur; sed sufficit, eos pecuniam fœnebrem indicâsse, & negotium promovendo Proxenetæ partes egisse, præsertim verò mercatoribus magnas negociationes exercentibus, cùm id sine ære alie-
57 no facere neqeant. Horum opera admodùm est necessaria, usque adeò, ut magni beneficii locô habere soleant, si quis pecuniam fœnebrem ab aliis ipsis impetraverit, licet nullas obligationis partes susceperit. Hartm. Pistor.
58 *lib.3. q. 3. n. 24.* Hinc proxeneticum salarium. *l.1.ff. de proxenet.* Brisson. *d.l.* quod aliô nomine Philantropum. *d.l. 1.ff. de proxen.* Cujac. *d. obs.11. c.18.* seu, ut in vetustissimo codice, philotropum. Fr. Prückm. *d.l. n.240.* aliàs Græcè ἑρμηνευτικὸν indigitatur; quod etsi
59 sordidum; cùm tamen usus horum hominum in magnis emporiis sit necessarius, (*text. in l.fin. circ. fi.ff. h.t.* ibi: *est enim Proxenetarum modus, qui emtionibus venditionibus, commerciis, contractibus licitis, utiles non adeò improbabili more se exhibent*) extra ordinem licitô jure petitur. *l.1.2.3.ff. de Proxenet.* idque eò, quòd humanum sit, *d. l.2.* qualem qualem operam remunerari. *d.l. verb. Philantropi.* Wesemb. *in. h.t. n.1.* Frid. Prückm. *d.cons.50. n.245.* ipsos Proxenetas sordidum vileque genus
60 hominum esse attestatur; Quemadmodum etiam apud nos Cerdones & Veteramentarios, ut cum Suetonio loquar. In Poloniæ Regno Judæos Proxenetarum officiô defungi, totô die videmus. Pruckm. *d. l.n.246.* ad experientiam provocans. Commu- 61
niter verò ex decoctoribus, fallitis, & foro cedentibus hoc hominum genus pullulat; idque autoritate Horatii, qui *lib.2. Satyr.3. de* Damasippo Conturbatore & Proxenetâ ita canit:

-- Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis.

Unde vulgò apud nos de ejusmodi Damasippis redivivis, & nostri seculi exmercatoribus dicitur: **Ein bedorven Koopman / ist ein gut Mekeler.** Exinde 62
ortum, quòd nemo in benè constitutis rebuspub. & feriis nundinalibus proxenetæ munus exercere possit, nisi à magistratu & duabus tertiis votorum favorabilium approbatus fuerit, & cautionem certæ pecuniæ præstiterit, quòd benè & secundum leges Civitatis & feriarum, munus suum obire velit. In repub. Placentinâ cautionem 100. 63
scutatorum auri præstare tenetur. Leg. *Feriar. Placentin. cap.7. che al uno.* De 64
ordinatione Lubecensium requiritur, ut Proxeneta à magistratu, seu tribuum magistris, vulgò **die Wette-Herren/** ordinetur; juramentô & cautione præstitâ, se omnibus mercatoribus bonâ fide satisfacturum, nullis nisi præsentibus operam navaturum, nec ullô modo peregrinos adversus statuta loci conglutinaturum, **Kauffmans Ordnung** *de Anno 1607. 28. Augusti. art.8.* Differt autem Proxeneta à mediatore 65
sive compositore amicabili; quòd hic sit persona electa super lite transigendâ & ad concordiam viâ æquitatis inter partes inducendam; definiente gloss. *in additam. ad* Spec. *Rubric. de Arbitr. in pr.* Borell. *in tract. de Compromiss.* §.*3. gl.1.n.18.* Frid. Pruckm. *d. cons.50. n.217.* Rude itaque ac imperitum erit, à Pro- 66
xenetis nostris ad id genus mediatorum argumentari velle. Quî enim illi, cui definitio non competit, definitum competiturum est? Everh. *in Top.*

Top. in loc. à definit. n.2. Alciat. *paradox. lib.6. c.9. n.4.* Borch. *tr. feud. c.1. n.11.*
67 Schrad. *intr. feud. p.9. sect.3. n.115.* Nam non simpliciter proxeneta in jure dicitur mediator; sed quôdam tantùm modô. Br. *ad l. ult. n.1. ff de var. & extraord. cognit.* Quomodo itaque à dicto secundum quid ad dictum simpliciter ratiocinatio rectè efformari potest?
68 Everh. *in praeamb. Top. n.24. ad fin.* Hic autem proxeneta mediator, an possit vel non possit esse testis super contractum initum, in quo mediator fuit? Et respondet Dn. Ben. Stracha *in Tract. suo peculiari de Proxenet. 1. part. 4. pag. m. 129. n. 2.* Proxenetam quando utriusque partis assensu dicit testimonium, plenè probare: per *ibid. alleg. Dd.* exemplô in Chirographis assecurationum additô. Secùs si alterâ tantùm parte volente, quô casu interdicitur ejus Testimonium. Strach. *d. l. n.4.* ubi plura. Quibus adde Mascard. *de prob. conclus. 1040.* & Wesemb. *in pr. h. t.* Rot. Gen. *decis. 97. n.3. & decis. 188. n.7.*
69 Hisce ita praemissis, apparet ex nostrorum proxenetarum mercantilium, vulgò Mekelern / definitione, quòd eorum officium sese ulterius, quàm interveniendo & operam navando contractum concludere, non ex-
70 tendat; nec ad solutionem recipiendam regulariter in foro mercato-
71 rum pertineat. Unde patet, quòd si assecuratus praemium sive periculi pretium non assecuratori, sed proxenetae realiter persolverit, hâc pecuniae oblatione à damno subseqvuto haud liberetur. Rutg. Rul. *relat. sing. de assecur. praem. non soluto. edit. Hamburg. Anno 1630. n.290.* prout nos infrà, ubi de solutionibus erit agendum, paulò luculentius deducemus. Prae caeteris autem 72
hodiè in foro Mercatorum observent Proxenetae, ne quem alteri mercatori tanquam idoneum laudent aut affirment, cujus patrimonii vires non benè noverint. Nam si hoc lucri causâ fecerint, & talem mercatorem paulò post decocturum, ut sibi pecunia crederetur, scientes laudaverint, de dolo tenentur. Strach. *de Decoctorib. quomod. proced. contr. illos, qui Decoctores laudaverint. n 34. Et ejusdem Tractat. Special. de Proxenetis. Francofurti An. 1593. excuso. p.3. per tot.*

An autem Proxenetae possint esse 73
Mercatores: meritò hic Q? Et Respondent Dd. cum B. Strach. Licet quidem mercatura ipsis expressè in LL. non videatur prohibita, & proxenetae quodammodo duarum personarum vicem sustineant. *arg. l. fin. C. de assess.* aequè ut Factores, in Contractibus tamen in quibus interveniunt, ob summam fraudis suspicionem, mercatoris personam exuere & deponere debere. Quapropter illorum Emporiorum statuta valdè probantur, quae ob praedictam rationem Proxenetas ab officio mercaturae sub certis poenis abstinere dictitant. Prout Anconae & caeteris Italiae & Germaniae Emporiis obtinent. De Assignatione Proxe- 74
netae nomine Peregrini emptoris, quae dicitur ad fideles manus facta. *vid. infr. lib. 2. c. 9.* circa finem.

Caput IX.

De

His, qui mercaturam exercere prohibentur, & per consequens horum privilegiorum sunt expertes.

Summaria.

1. Connexio Capitum.
2. Prohibitionis divisio & subdivisio.
3. Naturâ prohibentur pupilli sine authoritate Tutorum.
4. Secus si hic adhibeatur eorum consensus.
5. Tutor de Jure Lubecensi, mercaturam à Patre cultam continuare tenetur.

6. Idem

6. *Idem de jure Civili.*
7. *Tutores ex tali mercaturâ damnum non sentiunt.*
8. *Prohibentur à Mercaturâ Furiosi.*
9. *Furiosus absentis locô habetur.*
10. *De quibus furiosis hæc intelligenda.*
11. *Unde cognoscitur, tempore furoris, an intervalli quem contraxisse?*
12. *Prohibentur Mente capti & Lunatici.*
13. *Fatui.*
14. *Minores 25. annorum.*
15. *Nisi se pro Mercatoribus gerant albôq; inscripti sint.*
16. *LEGE prohibentur Prodigi, quibus bonis interdictum.*
17. *Quid hôc casu Constitutionibus Wirtenbergicis obtinet?*
18. *An ad hanc prohibitionem expressô Prætoris interdictô opus sit?*
19. *In delictis prodigus punitur sicut alius.*
20. *Prohibentur à Commerciis Clerici.*
21. *Quod probatur textibus Juris Canonici & Civilis.*
22. *Negotiatio detinet animum ab Ecclesiasticis curis.*
23. *Artificium non prohibetur Clericis.*
24. *Doctoribus & Professoribus Academiæ Marpurgensis Philippus Landgravius Hassiæ inhibuit negociari.*
25. *Assessoribus Cameræ prohibitum negotiari.*
26. *Quod & obtinet in Legatis.*
27. *An Professores negociantes privilegiis Academicis reddantur indigni?*
28. *Affirmantium opinio.*
29. *Causa privilegiorum Academicorum ut Professores à Commerciis abstineant.*
30. *Argumentum à Contrario sensu in Jure validum.*
31. *Privilegium mutatur alteratâ personâ.*
32. *Negativa 1. ratio. Quod Præcipuum in unaquaq; persona semper considerandum.*
33. *Principaliora hominum officia & actiones considerandæ.*
34. *Necessitatis & humanitatis ratio hîc habenda. Ubi, &* wie heut die Kunst nach Brod gehe.
35. *Explicatio L. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles.*
36. *De Lubecensium & Hamb. Clericorum Papistarum sordido & illicito cerevisiæ quæstu.*
37. *Multæ Academicorum privilegiorum dantur causæ.*
38. *Literati regulariter à negociationibus abstinent.*
39. *Literati secundariò Commerciis operam navant.*
40. *Prohibentur à Mercaturâ Milites.*
41. *Militia & Mercatura non conveniunt.*
42. *Sidonii Apollinaris hac de re locus.*
43. *Beneficiô Principis milites negociari possunt.*
44. *Declaratio L. fin. C. de Jurisd. omnium judic.*
45. *Milites qui honoris causâ militant vulgò Voluntiers, non prohibentur à Mercaturâ.*

1 EXaminatâ qualitate Mercatorum, progrediemur ad eos, qui mercaturam exercere prohibentur. Facilè enim, qui possint mercaturam tractare, intelligemus, si cognoverimus, qui non possint; ut in simili nos admonet Imp. *in pr. Inst. de his qui sui vel al. jur. & l. 1. ff. eod. pr. Inst. de Tutel. l. qui accusare. 8. ff. de accusat.*
2 Prohibitio autem hæc est vel generalis, vel ad speciem directa. In genere prohibentur omnes, qui emere, vendere, seu permutare & contrahere nequeunt. In specie quidam Naturâ, quidã Lege.
3 Naturâ, ut pote qui destituuntur perfecto consensu; prout sunt 1. Pupilli, sine tutorum vel curatorum autoritate. *l. 5. §. 1. ff. de author. tut. l. pupillus. 9. ff. de acq. hered.* ratio, quia nec scire nec decernere talis ætas potest. *d. l. pupillus.* cùm quod videt ignoret. *l. 1. §. impuberes. C. de fals. monet. l. ult. ff. rem pup. salv. for.* Secus verò, si adhibeat 4
consensum & autoritatem sui tutoris. Nam tunc omnia gerere potest. *l. 5. ff. de R. J.* & ibi Philip. Matth. Hîc obi- 5
ter notandum, quòd, tali casu, de jure Lubec. Tutor mercaturam à patre cultam si è re pupillorum putaverit continuare, & inde alimenta illis quære-

rere

rere cogatur. *lib. 1. tit. 7. art. 13. Statut.*
Lubec. Sicut & ex jure communi tu-
tor pupillorum nomine mercaturam
exercere poteſt; ita, ut compendium
omne ad iſtos ſpectet. *l. qui negociatio-*
6 *nem. 58. pr. ff. de admin. tutel.* Eò ta-
men non tenetur, niſi fortè teſtator
præcepiſſet, vel parens negotiari con-
ſueviſſet, & ea continuanda ſit. Br. *in*
l. Titium §. *altero. n. 21.* Cuman. *n. 2. ff.*
d. t. Bl. *in l. ſi patruus. n. 7. C. commun.*
utr. jud. Alex. *conſ. 132. n. 14. vol. 5.* Ma-
gon. *deciſ. Flor. 1. n. 48.* Quæ diverſi-
tas diſtinctionem circà damnum ex
7 mercantia ortum inducit. Nam, ubi
ad continuationem mercantiæ tuto-
res obligantur, illud ſi non culpâ cau-
ſam dederint, non ſuſtinent, ſed pupil-
lorum eſt; ubi voluntate ſuâ ſuſcepe-
rint, quia eos neceſſitas officii non ex-
cuſat, damno involvuntur, in pœnam
quaſi ſuæ imprudentiæ; quòd non ex
præſcripto legum ſecurius in emtio-
nem prædiorum, aut fœnus collocâ-
rint pecuniam. Vid. Br. *in d. l. n. 4.* Cu-
man. *d. n. 2.*
8 2. Furiosi. *l. 1.* §. *furioſum. 12. ff. de*
Act. & Obl. d. l. 5. de R. J. l. qui ad cert.
temp. 14. ff. Locati. dum enim animum
judicii & voluntatis expertem habent,
nullum negotium gerere poſſunt. *l. 2.*
§. 1. de Procur. d. l. 5. l. 40. de R. I. Imò
nec cenſentur quicquam velle vel
9 agere. *l. 47. de acqu. hered.* Sed per o-
mnia & in omnibus abſentis locô ha-
bentur, ut ait Julian. *in l. 2. §. furioſus.*
pen. ff. de jure codicill. ignorantium lo-
10 cô. *l. 4. ff. de divort.* Hæc autem de
ejusmodi furioſis dicta ſunt, qui per-
petuô furore agitantur, ſive, ut loqui-
tur JCtus *in l. D. Marcus. 14. ff. de Offic.*
Præſid. continuâ mentis alienatione
omni intellectu carent. Nam, ſi dilu-
cida furoris intervalla habuerint, vo-
luntas ipſorum tempore intermiſſi fu-
roris ita attenditur, ut tum omnia ne-
gotia rectè gerere poſſint. *arg. l. qui te-*
ſtamento. 20. §. ne furioſus. 4. ff. qui te-
ſtam. fac. poſſ. l. 1. & 2. C. de contrah. emt.
nam nullum negotium rectè geſtum
furor poſtea ſuperveniens perimit. §. 2.
Inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.

Si verò non certò conſtat, numne in- 11
termediô tempore, an verò tempore
furoris quid actum vel contractum ſit,
maximè diſtinguendum puto cum
Dd. imprimis cum Hering. *tr. de fide-*
juſſ. c. 7. n. 116. Utrum actus iſte more
ſapientis geſtus fuerit, necne? priori
caſu præſumendum, illum furioſum
non fuiſſe; & propterea valere hunc
actum: poſteriori verò caſu eum fu-
rore laboraſſe putamus. Adde Bl.
d. l. furioſum. 9. C. qui teſtam. fac. poſſ.
Jaſon. *l. patre furioſo. n. 1. ff. de his qui ſui*
vel al. jur. Curt. Jun. *conſ. 151. n. 7.*
3. Idem obtinet in mente captis. *l. 4.* 12
§. 3. ff. de ædil. edict. Phreneticis & Lu-
naticis, quamdiu mens, propter Lu-
nam officium non facit, *l. bovem. 43. §.*
aliquando. 6. ff. d. t. & ibi Dd. 4. Pro- 13
hibentur fatui, qui per vicos, inſano-
rum more deridenda loqvuntur. *l. ob*
quæ vitia. 4. §. 1. & 3. ff. de ædil. edict.
Decius, *conſ. 86. n. 7.* Nicol. Böer. *deciſ.*
23. His annumerant quidam mino- 14
res, curatores habentes; quod non eſt
ſimpliciter concedendum. Quid e- 15
nim, ſi tanquam idoneus approbatus
mercator. *l. ſi alterius 3. C. ſi minor ſe maj.*
dix. mercatorumque albo ſit inſcri-
ptus? Minor utique hoc in caſu mer-
caturam exercebit, ejusque privilegiis
utetur, fruetur. Cyn. Bart. *in l. 1. C. qui*
adverſ. quos. arg. l. 1. C. de his qui ven.
æt. impetr. nec reſtitutionem in inte-
grum tunc prætendere poteſt. Dn.
Mev. *lib. 3. tit. 6. artic. 21. n. 26. & 27. Stat.*
Lub. niſi expreſſè & clarè probet, ſe
tunc eſſe læſum. Sfort. Odd. *part. 1. q. l.*
23. art. 6. de reſtit. in integr. n. 310. & 313.
LEGE prohibentur 1. Prodigi, quibus 16
bonis à Prætore interdictum eſt. *l. Ful-*
cinius. 7. §. idemque. 12. ff. quibus ex cauſis
in poſſ. eat. per. l. 40. de R. J. & ibid. Dd.
præſertim Phil. Matth. Hoc eſt, quod
tunc demùm regulariter irriti reddan-
tur prodigorum contractûs, ſi illi pro-
clamati, ipſisque dati fuerint Curato-
res. Ubi tamen notandum, non eſſe
abolitam legem XII. tabb., ſed ejus au-
toritate etiamnum hodiè notoriè pro-
digis ipsô jure bonis interdictum cen-
ſeri. *l. 2. l. ſi quis. 8. ff. pro Emt.* Illi verò,
de

de quo dubitatur an re verà prodigus sit, per Prætorem bonis interdici debet. Bocer. *tr. de Invest. feud. cap. 3. n. 38.*
17 Quæ distinctio jure quoq; Wirtembergicô strictè servatur. Landrecht *part. 2. tit.* Von unnützen Haußhalten / *fol. 249. vers.* Wann einer ꝛc. Ubi ita habetur: **Wann einer ein kündlicher Offenbahrer Geuder und Verschwender seiner Haabe und Güter / so er dann mit einem andern einen** Contract **und Handlung trifft und eingehet / darinn eine öffentliche Verschwendung scheinbarlich gesehen wird / der selbe** Contract **ist unbündig nichtig und Krafftloß / ob gleich solchem Geuder die Verwaltung seiner Güter / durch ein Erkäntnüs noch nicht benommen oder abgestricket.**
18 Dissentiunt tamen nonnulli, & prodigo rerum suarum administrationem haud adimunt, nisi ei per Prætorem fuerit interdictum. Anton. Merend. *controv. jur. lib. 1. cap. 27.* Marc. Lyclama, *membran. lib. 7. Eclog. 11.* Besold. *tr. d. tutel. cap. 16. n. 1. & tract. de Mutuo. cap. 19. n. 1. & seqq.* Ac etiam in notoriè prodigo sententiam declaratoriam requiri, tradit Cævallos. *pract. quæst. 109.* eamq; opinionem veriorem esse & receptiorem: neq; sufficere, prodigo bonis interdicere, nisi interdictio publicetur, eâq; publicatione omnibus notorium fiat, ne quis amplius contrahat cum ejusmodi prodigo, velut attestatur Paul. Christin. *vol. 1 Decis. Belg. 163.* Et hæc quidem in mercaturæ exercitio &
19 contractibus locum habent. In delictis autem prodigus punitur, sicut quilibet alius; quia vitium conjunctum vitio non excusat maleficium; nemoq; ex delicto suo commodum sentire debet. *l. 1 §. 1 ff. de dol. mal. & met. exc. l. sive hereditaria. 23. ff. de neg. gest.* Dec. *d. l. furiosi. n. 6.* Cævallos. *q. 143. n. 1. & seqq.* Bocer. *tr. de quæst. & tort. Cap. 4.*
20 *n. 11. & seqq.* Prohibentur. 2. à mercaturâ CLERICI. Canonum enim statutis firmatum est, ut, quicunq; in Clero esse voluerit, emendi vilius & vendendi carius studiô non teneatur; quod doctiss. Salmasius æquè de vocabulo πωλεῖν, quàm τραπεζιτεύειν intelligit. *tract. de fœn. trap. p. 71.* ubi ipsum vide uberius; quod si exercere voluerit, cohibeatur à clero. *c. Canonum. 14.* 21
q. 4. Hinc D. Hieronymus dixit, Negociatorem clericum quasi pestem esse. *c. fornicari. dist. 88. Cas. 2. c. 2. ne* Clerici vel Monachi. *c. qualitas. de Pœn. dist. 5. Cap. null. dist. 44.* tales enim Clerici mercatores, fori privilegium perdunt. *l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles. l. fin. C. de Jdict. om. jud.* & ibi Castrens. Cyn. Heig. *p. 1. q. 14. n. 33.* Henr. Klock. *de jur. vectig. Concl. 28.* quem allegat Dn. Arum. *vol. 3. discurs. Acad. 18. th. 32. lit. H.* Nider. *de Contract. Mercat. Cap. 1. n. 18. & fin.* quia Clerici tunc non vice Clericorum, sed Laicorum, uti videntur, & ideò non jure petunt ad Episcopum remitti. Franc. Munoz. de Escobar. *tract. de ratioc. administ. c. 7. n. 39.* quem cum aliis adducit Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap. 12. n. 253. 254.* Panorm. *autem c. ex literis. in notab. n. 5. x. de vit. & hon. Cleric.* ad hoc requirit, ut tertiò monitus fuerit à suo superiore. Kirchof. *tom. 2. var. cons. 14. n 96. & seqq.* quia non perdit privilegium, si non admonitus fuerit ut à negociatione de- 22
sistat, *d. l.* Ratio, quòd negociatio nimium implicet animum secularibus curis, & per consequens à spiritualibus retrahat. *1. ad Timoth. 3. vers. 3. & ad Tit. cap. 1. v. 7.* nemo autem militans Deo, implicare se debet negociis secularibus, eleg. Alph. de Azeved. *ad Const. Hisp. lib. 9. tit. 18. L. 7.* Quæ autem dicantur negociationes licitæ & permissæ Clericis, vid. ap. Spec. *in tit. de Bigam. in 2. q.* quem allegat Guid. Pap. *decis. Gratianop. 196. n. 2.* & Salmas. *d. l. p. 71.* Artificium verò, exmplô Apo- 23
stolorum, non prohibetur Sacerdotibus; possunt enim hi emere corium & sibi calceos facere, ut dicit *gloss. ad d. c. negociatorem.* Ad horum exemplum 24
Landgravius Hassiæ Philippus, Doctoribus, Professoribus & membris Academiæ Marpurgensis negotiari non permisit; ut est in quodam articulo privilegiorum dictæ Academiæ de Anno 1527. Herm. Kirchner. *disp. de Repub.*

25 *Repub. 13. thes. 1. lit. d.* Sicut & Ordina-
tio Cameræ Spirensis Assessoribus; ver-
bis: **Daß Cammer-Richter und Bey-
sitzere sich aller Geschäffte/ Kauff- und
ander Händel gäntzlich enthalten sollen.**
Ordinat. Camer. Spir. *part. 1. tit. 6. pr.*
26 Quæ prohibitio & in Legatis procedit,
quos, etiamsi hujus sint professionis,
tamen eô tempore mercimoniorum
exercitio se implicare non decet, pro
ut olim Senatus Lubecensis decre-
27 vit, *17. Octob. Anno 1581.* Quæ conside-
ratio commodè ventilandi occasio-
nem suggerit, An Professores, Docto-
res, & alii literati, si negociationem
simul exerceant, privilegiis Schola-
rium Academicis se faciant indignos?
Quod primâ facie affirmari videtur.
28 Nam id satis disertè probat Imperiale
rescriptum *in l. qui sub prætextu. 9. C. de
SS Eccles.* Quando autem juris textum
habemus in terminis, non est quòd
multùm & frustrà laboremus; id enim
perinde esset, ac si contrà stimulum cal-
citraremus. cum quo textu coincidit.
Matth. Brun. *de Cess. bonorum q. 10. 4. q.*
29 *in pr. n. 17.* Deinde, causa Academi-
corum privilegiorum haud postrema
hæc est, quòd nimirùm Academici à
negotiationibus abstineant, nihilque
eâ negociandi industriâ lucrentur;
Ideoque justum & æqvum sit, ut in ali-
quam compensationem privilegiis
perfruantur. Ergò à contrario sensu
inde efficitur, Academicos, si negoci-
entur, & mercimonia exerceant, privi-
legiis & immunitatibus indignos cen-
30 seri; quod argumentum in jure nostro
est fortissimum. *l. 1. ff. de off. ejus cui
31 mand. est jurisd.* Tertia dubitandi ra-
tio accedit, quòd privilegium, ob per-
sonæ qualitatem indultum, non videa-
tur deberi, qualitate personæ semotâ,
vel exstinctâ, vel alteratâ. At constat,
privilegia literatis ob qualitatem dari
in eo consistentem, ut literis sive lite-
rariæ negociationi operam sedulam
impendant, *auth. Habita. C. ne fil. pro
patre.* Proinde, qui hanc qualitatem
exuit, hic seipsum privilegiis & immu-
nitatibus privat. Verùm hisce, & si
quæ sint ejus farinæ similia, minimè re-
sistentibus, verius, justius, rectius &
æquius est, ob negociationem vel
mercimonia Academicos aliosque
privilegiis & immunitatibus præcisè
privandos & spoliandos non esse; mo-
tus hisce rationibus. Primò, in ho- 32
minibus singulis principaliter id intue-
ri & considerare oportet, quod in iis-
dem prævalet & præcipuum est. Idque
imprimis in naturalibus. *l. quæritur. 10.
ff. de stat. hom.* tùm verò etiam in civi-
libus causis & negociis receptum est.
*l. cum aurum. 19. §. perveniamus. 13. & §.
fin. ff. de aur. & arg. leg.* Secundò, ut
ab hoc generaliori juris axiomate ad
speciem descendamus, certi indubita-
tique, pluriumque interpretum con-
cordibus placitis firmati juris est, in
hâc quæstione distinguendum esse &
expendendum, utri rei hæ personæ stu- 33
dium, curam & operam principaliter
impendant; & si rei literariæ eos præ-
cipuè incumbere appareat, tunc ne-
gociationis exercitio & privilegiis ne-
quaquam privandos esse; *d. l. qui sub
prætextu. & ibi* Guiliel. de Cun. *n. 1. &*
Cyn. *ibid. circ. med.* Barthol. Salicet.
n. 5. Albert. de Rosat. *n. 2.* Paul. Castrens.
n. 1. Franc. Aretin. *n. 1.* Andr. Alciat.
n. 10. Alber. de Rosate *in l. Scriniarios.
n. 2. circ. fi. C. de Testam. mil.* Andr. de
Isern. *in d. auth. Habita. n. 14. circ. fi.*
Marcell. Crescent. Rot. Rom. *decis. 15.
al. 119. n. 2.* Tertiam decidendi cau- 34
sam suppeditat humanitatis ratio. Nam
exigua sunt in Academiis Professo-
rum, & in Civitatibus, præsertim hisce
maritimis, Doctorum stipendia &
occasiones, ex quibus rem domesti-
cam instituere & locupletare licet, ut
proinde nihil sit aliud, quàm necare, si
omnem negociationem, quæ panis
quotidiani causâ per consequentiam
& secundariò exercetur, hisce eripias.
l. necare. 4. ff. de agnosc. liber. Unde Jo.
Petr. de Ferrar. *form. libell. tit. 39. gl. ult.*
authoritate Senecæ, admonet cunctos
literatos, ut rem aliundè faciant,
quàm ex litteris. *Cùm enim doctus sit,*
inquit, *& prudentissimus quisque, negotiosus
quoque maximè sit, & nemo ingenium sine
corpore exerceat, Itaque crede mibi,* per-
git,

gir, *ne attendas ad nudam scientiam, si Laicus es, quia vives in miseria & paupertate, sed velis negociari & mercari, tàm per te ipsum, quàm per alios, & conformare te cum gestis prudentum antiquorum.* Und thut manchem die Noht bey dieser Zeit ein anders lehren. Sagt Maxim. Faust. *de Ærar. Cl. 8. ord. 702.* Und will es nunmehro kaum mehr heissen / *quòd Leges neminem in paupertate vivere neq; in anxietate finire permittant,* per. *Novel. 1. in f. Sed ea est calamitas postrema hujus mundi senecta, ut litterarum studia paupertas comitetur, vera Doctrina de Deo ut & vera Philosophia sit odio hominibus. Juris & Medicinæ doctrinæ irrideantur.* Daß also die Kunst itziger Zeit nach Brod gehen muß / doch leichtlich geschehen mag / weil alle Schulen hin und wieder abgehen / und auß Armuth die Studiosi nicht erhalten werden mögen / daß das Brod der Kunst wieder wird nachlauffen / aber nicht finden. Lather. *de Cens. cap. 14. num. 10. &*
35 *seqq.* Nec obstat 1. objectio. Nam Impp. in *d. l. qui sub prætextu. 9.* loqvuntur de Clericis sive scholaribus, qui vel nihil in Ecclesiis & Academiis agunt, vel fraudem admittunt, quos immunitatibus perfrui indignum est. *l. 6. §. & philosophos. 5.* verb. *qui publicè Juvenibus præsunt. ff. de excus. tut. l. in honorib. 8. §. Philosophos 4. in pr. ff. de vacat. & excus. mun. l. semper 5. §. licet. 6. ff. de jur. immun. l. professio. C. de munerib. patrim. l. reddatur. 8. C. de profess. & med. lib. 10.* Interppr. *unanimi-*
36 *ter in d. l. qui sub prætextu. 9.* Qualem in vendendâ cerevisiâ fraudem olim circa annum 1497. admisit Clerus Lubec. & Hamb. de quorum sordido & illicito quæstu ita Alb. Crantz, Clericus & Canon. Hamburg. *lib. 14. Wandal. c. 23. Per eandem tempestatem Clerus in urbibus L. & H. felicius agere videbatur quibusdam quàm vellent. In Lubecâ quidam abusi sunt permissâ libertate, quòd cerevisiam invectam sine discrimine minutatim venderent, & rem usibus permissam necessariis verterent in quæstum. Constituit Senatus, ut quoniam privilegiô abuterentur, amitterent, solverentq; in reliqvum accisam (sic vocant vectigal) cùm, cæteris omne onus Reipub. incumbere populo, cùm Clerus nihil faceret, nihil in tantis opibus Clerum conferre publicis impensis, videri onerosum. Clerus papalia & Imperialia sui ordinis præferebat indulta, permissionis usum diuturnum, & in his orare, ut sinerentur permanere, alioqui nosse illos, quomodo quemq; oporteat pro suo ordine decertare. Magnô quidem apparatu res inchoata, interventu Pontificis conquievit, abusibus reformatis;* hactenus Crantz. *d. l. ubi seqq.* de Hamburgensis Cleri ob eandem causam cum Senatu populoque discordiâ. Nos verò loquimur de his, qui principaliter rem literariam curant. Altera 37
objectio non est solida; quia plurimæ possunt esse litteratorum & Academicorum privilegiorum causæ. Dd. *ad d. auth. habita. C. ne fil. pro patre.* Et certum est, omnes ferè gradu in- 38
signitos & literatos à negotiationibus abstinere, præter unum vel alterum, qui ob singulares causas ex negociationibus secundariò exercitis, vitæ subsidium sibi comparant. Tertia etiam objectio nihil planè permovet. Nam qualitas genuina est in hisce Doctoribus & literatis, cùm professionibus & advocationibus aut 39
Principum ministerio incumbant, & secundariò forsan mercimonia exerceant; ideòque negociatio literaria, circa quam præcipuè occupati sunt, hoc casu intuenda sit. Guil. de Cun. *& alii suprà allegg.*

Tertiò prohibentur lege à merci- 40
moniis agendis, ut cum Comico loquar, Milites armatæ militiæ: per *l. un. C. negociator. ne mil. l. milites qui à Rep. 15. C. de re milit. & l. 12. C. eod.* ubi Imp. Leo ait: *Milites, qui à Repub. armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari; nec agrorum cultui & custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, sed propriæ muniis insudare militiæ.* quibus adde *l. milites. 31. C. locati. Quomodo* enim, inquit Clau- 41
dius

dius Cotiræus, *lib.1. de jure & priv. mil. cap. 8. fieri potest, ut & negocientur milites, simul & inimico resistant? rationes suas simul & excubias agant?* Institorum causis simul & castrorum munitionibus sint solliciti? Negociatores nec civilem nec armatam militiam habere possunt; exceptis argentariis, qui civilem; & armorum negociatoribus, qui fabricensium militiam adipisci possunt. *d. l.*
42 *un. C. negot. ne mil. & ibi Dd.* Unde Sidon. Apoll. *1. Epist.* dum rerum omnium legem perverri significat: *Vigilant*, inquit, *fures; dormiunt potestates; fœnerantur Clerici, student pilæ senes; aleæ juvenes; armis Eunuchi; negociatores militant, milites negociantur.*
43 *&c.* Beneficiô tamen Principis militari & negociari his personis permissum, *l. 1. C. in quib. cau. mil. for. præsc.* & ibi Cujac. Vid. Cl. Salmas. *de Trapezit. fœn. p. 540. & seqq.* Nec obstat *l.* 44
fin. C. de Jurisd. om. Jud. Hæc etenim lex, attestantibus Bartolô & Accursiô, de inermibus militibus intelligitur, qui (ut inquit Br. *d.l.*) non jurabant, se pro Repub. mortem non evitaturos; sed aliam militiam consequebantur, ut in Italiâ Florentini milites, qui 45
honoris saltem causâ militant, mercaturamque non ideò minus exercent, & dicuntur populares, Gallicè Voluntiers. Hi tamen fori privilegium amittunt, sicut & Clerici aliique. *l. pen. & ult. C. d. t. de jurisd. om. judic.* Caccialup. *de debit. susp. & fugit. n. 15. insert. tractat. de Mercat. pag. m. 672.*

CAPUT X.

Quid de Principum, Provinciarum & Urbium Gubernatorum; Itemque Nobilium negociationibus sentiendum? & Num iis ipsis Commerciis incumbere conveniat?

SUMMARIA.

1. *Negociationes privatis non publicis personis conveniunt.*
2. *Illustrium & Nobilium negotiationi adversatur L. 3. C. de Commerc. & Mercator. & sim.*
3. *Recessib. Imperii & Cameræ Spirens. Assessoribus & Cameralibus interdicta commercia.*
4. *Provinciarum gubernatoribus prohibita Commercia.*
5. *Hujus prohibitionis ratio.*
6. *In Gallia Officiales Regii arcentur à Mercaturâ.*
7. *Authoritas officialium vilescit Mercaturâ.*
8. *Lazii rebellarunt ob mercaturam Præfectorum.*
9. *De Recessibus Hanseaticis nullus Præfectorum Livoniæ potest mercaturam exercere.*
10. *Magistratui omnis quæstus indecorus.*
11. *Alexandri M. & Theodosii Impp. hoc in passu heroicum & laudabile factum dictumq́.*
12. *Imp. Rudolphi Rescript. ad Ducem Brunsvicensem, Principum splendori non convenire Mercaturam.*
13. *Privatis compendia, Principibus famæ publ. cura incumbit.*
14. *Principes honestè Commercia tractant, si privatorum inopia exinde sublevetur, & publica salus suadeat.*
15. *Idq́ exemplô Salomonis.*
16. *Consultius, ut Principes Industriis Mercatoribus pecuniam contribuant.*
17. *Idq́ exemplô Lusitaniæ Regum, Venetorum & Genovensium.*
18. *Hispaniæ & Angliæ Reges olim Antvverpiæ suos habuerunt negociantes.*
19. *Mercatura cum decoro exercita, Nobilitatem non dehonestat.*
20. *Hujus Commercii ratio ex utilitate publica desumpta.*
21. *Idq́ exemplo Portugalliæ.*
22. *Princeps rectè Commercia exercet, quando id flagitat ærarii inopia.*
23. *Rudolphus Bohemiæ Rex mercaturam ita gessit.*
24. *Præstat negociari quàm subditos deglubere.*

25. Prin-

25. Principes exemplum Josephi in commerciis imitari possunt.
26. Quò ditiores Mercatores, eò majora Reipublicæ subsidia.
27. Emolumenta Reipubl. ex Illustrium Commercio.
28. Turcarum, Parthorum & Persiæ Regum potentia ex Commerciis.
29. Lusitaniæ Regum potentia ex mercaturâ maritimâ.
30. Principes copiosam non vilem exerceant mercaturam.
31. Idq; exemplô Ducum Holsatiæ & Curlandiæ.
32. Regum Persiæ Commercium depingitur.
33. Locus Traj. Boccalini de copiosâ mercaturâ.
34. Venetorum prudentia in cöemendis aromatibus.
35. Principibus divitias legitimô modô quærere non inglorium.
36. Venetorum Encomium.
37. Cynosura Commercii à Principib. observanda.
38. Alphonsi Regis Neapolitani sordida mercatura.
39. Antonii Levæ Præfecti Mediolanensis impia mercatura taxatur.
40. Princeps in Commerciis salutem subditorum observet.
41. Quibus Commerciis sese immisceat Princeps.
42. An Mercatura Nobilibus conveniat.
43. Neapolitani & Lombardi Nobiles contemnunt Mercaturam.
44. Veneti Lucani & Genovenses magni æstimant eandem.
45. Veneti negociationem animam suæ Reipubl. dicunt.
46. Veneta Resp. Commerciis crevit.
47. Genovensis Respublica similiter.
48. Ejusdem Statutum quod Commercia nobilitati non derogent.
49. Eadem Florentiæ & aliorum Italiæ locorum Statuta & Consuetudines.
50. Apud Germaniæ nobiles, quali in pretio mercaturæ exercitium.
51. In Gallia quid hoc in passu obtineat.
52. Gallicæ nobilitati Commercia prohibita.
53. Quid in Hispania & Polonia consuetudinis?
54. Legum negantium, Nobilitati mercaturam convenire, enumeratio.
55. Nobilitati derogatur per mercaturam, tanquàm per actum contrarium.
56. In Germania Nobiles mercaturam exercentes arcentur à Torneamentis, idq; LL. Henrici Aucupis & Recessibus Imperii.
57. Quod ibidem ampliatur & extenditur.
58. Ex Nobilium negociatione sequitur Ordinum confusio.
59. Ad quod respexit Rex Poloniæ Sigismundus, triplex hominum genus in regno ordinans.
60. Defensio Patriæ, cum aucupio lucri vix consistere potest.
61. Emendi & vendendi Contractus, Juris Gentium, nobilibus non interdictus.
62. Ratio, Nobilium familiarum Conservatio.
63. Quod exemplis confirmatur.
64. Nobilis pecora macilenta cöemens, ac glandibus suis saginata iterum divendens, non mercari, sed fructûs agri sui colligere censetur.
65. Nobiles investiti de Brauhauß/ Schenckstet *etc. non solùm citra notam coqvunt, sed & divendunt cerevisiam.*
66. Nobilis ad suæ familiæ sustentationem potest braxare cerevisiam.
67. Cum quo coincidit Constitutio Brandenburgensis.
68. Lubecæ hoc in passu quid obtineat inter familias.
69. Nobili & Patricio cui permissum vendere frumentum, non est concessum vendere Cerevisiam & cauponari.
70. Non negociatio honesta & copiosa, sed sordida Nobilitatem obfuscat.
71. Hanc distinctionem demonstrant Leges.

72. Lex. 3. C. de Commerc. & Mercator. declaratur, cum aliis textibus. 81. 70.

73. Constitutiones Henrici Aucupis Torneamentariæ, & Imperii Recessus, quas prohibeant negociationes.

74. Sordida Commercia Equestri ordini Gallico interdicta.

75. Copiosa & ampla negociatio Galliæ nobilibus commendatur.

76. Amplum & maritimum Commercium tractantibus in Gallia, portæ dignitatum aperiuntur.

77. Elegans in hanc sententiam Gallici Scriptoris locus.

78. Utilitas publica quæ ex maritimo Commercio descendit.

79. Utilitas Privatorum quæ ex maritimo Commercio nascitur.

80. Abusui & Piraticæ quomodo hîc possit obviari.

81. Nobiles tenuioris fortunæ licitè commercia tractant.

82 Quod in Anglia moris.

83. Probatur idem exemplis ex Republica Romanâ desumptis.

84. Melius est nobiles negociari, quàm prædari, in otio & egestate vivere.

85. Negociatio nobilium honesta, si qualitas regionis aut Civitatis id suadeat.

86. Quod exemplis probatur.

87. Consuetudini hoc in passu multum tribuendum.

88. In Nobilitate Consuetudo attenditur.

89. Patricii Civitatum Germaniæ sine honoris imminutione mercaturam exercent.

90. Mercatura alia Oeconomica, alia Politica, alia merè lucrativa: & cui qualibet competat.

1 CUm negotia privatis potius, quàm Principibus aliisq; in eminentioris dignitatis gradu constitutis convenire videantur. *l. 3. C. de Commerc. & mercat.* operæ pretium me facturum duxi, paucis indigitare, an & quomodo iis commercia tractare, eorumque privilegiis frui liceat? Hîc primâ facie Principum æquè ut nobilium negociationi vehementer adversatur *d. l. 3. C. de Commerc. & mercat.* ubi Impp. Honorius & Theodosius ita:
2 „*Nobiliores natalibus & honorum luce „conspicuos & patrimonio ditiores perniciosum urbibus mercimonium exer„cere prohibemus; ut inter plebejos & „negociatores facilius sit emendi & ven„dendi commercium*, Huic addi potest *l. ne quis. 6. C. de Dignit. lib. 12. ibiq; Luc. de Penna. l. si cohortalis. 12. §. fin.*
3 *C. de Cohort. Princ. lib. 12.* Convenit his Ordinatio Cam. Spirens. *p. 1. tit. 6. pr.* ubi sancitum: Daß Cammer-Richter unnd Beysitzer sich aller Geschäffte Kauff- und ander Händel gäntzlich enthalten sollen: *& nuper. Recess. Imp. de Anno 1654. §.* hingegen aber. verbis: Cammergerichts Verwante sollen sich keiner Wirtschafft oder
4 Kauffmanschafft gebrauchen. Secundò; Principalibus Constitutionibus cavetur, ne hi, qui provincias aut Rempubl. regunt, quive circa eos sunt, negocientur. *l. principalib. 33. ff. si cert. pet. l. unic. §. 2. C. de Contract. Judic. l. non licet 46. l. qui officii 62. ff. de contrah. emt. l. quisquis 16. ubi Dd. C. si cert. pet.* & Br. *in l. aufertur. §. quod à Præside. ff. de jur. fisc.* Cujus prohibitionis ratio ex Saliceto 5
hæc sumi potest, ne provinciales aut Cives ipsis gratificari cupientes, vilius vendant. vel, ut Accurs. *de Palatinis & Proceribus Palatii, cum gloss. ad l. vestium. 18. C. de Rescind. vend.* putat, quia subditis minacem fervorem in emendo & vendendo possint ostendere. Inde veterum legibus, præfectis eô locô, ubi præsunt, neque negociari neque emere licebat, aut filiam elocare; &, si quid horum egerint, lex irritum fecit. Simanc. *lib. 8. de Repub. c. 34.* *En France* 6
les officieurs Royaux non peuuent faire office de Marchands, comme les Conseillers du grand Conseil; Conseillers du Parlement; maistres des Comptes, Thresorieres & Procureurs generaux sur peine deperdre leur marchandise Ordonnanç *du Roy Fraçois 1 de Jan. 1539. & ibi Rebuff.* 2. Non tolerent Principes, 7
ut gubernatores provinciarum, exerceant eam in illis locis, ubi degunt; ne autoritas, quâ pollent, inducat eos

eos ad injustitiam; quò fit, ut subditi
8 deficiant & rebellent, exemplô Lazorum, qui rebellârunt ob mercaturam cum eorum detrimento exercitatam à Joh. Zibo, Præfecto. Procop. *de bell. Pers. lib.2.* Frachett. *cap.38. del. seminar.*
9 *polit. mass.36.* De Recessibus Hanseaticis anni 1417. nullus Præfectorum in Livonicis urbibus commercia exercebit; cùm mercatoris & præfecti discrimen ingens sit; quod non confundendum, multas avaritiæ ob rationes, si verò præfectus quis se ad mercaturam convertat, Præfecturæ munus resignet. Werdenhag. *part.4. Rer. Hans.*
10 *cap.11. pag.118. insi.* 3. Horum conditio ea est, ut à plebe distincti Reipub. honores & munera capessant; ad quæ minus idonei judicantur, quos rei familiaris augendæ urtica nimium sollicitat. Quapropter etiam Thebanorum lege olim ejusmodi viri ab omni gubernatione reip. excludebantur. Arist. *3. polit. c.3. & lib.5. Polit 8.* Caput, ait, est in omni republicâ, ut legibus & omni aliâ ratione provisum sit, ne qua facultas quæstûs faciendi magistrati-
11 bus relinquatur. Quò magnificè respexit olim Alexand. Magnus, Parmenioni Duci ita respondens: *Et ego pecuniam quàm gloriam mallem, Si Parmenio essem. Nunc Alexander de paupertate securus sum, & me nō MERCATOREM memini esse, sed Regem; nihil quippe habeo venale &c.* Q. Curt. *lib.4.* Et Theodosius (vel, ut Zonaras & Cedrenus volunt) Theophilus, Imperator Constantinopolitanus. Hic enim cùm aliquando ad Constantinopolitanæ Regiæ portum navim onerariam pondere sarcinarum gravem appellere vidisset, statim supernè prospectans, navemq; admiratus, per pedissequum, cujus ea esset percontatus; ut Augustæ suæ uxoris esse cognovit, recens à mercaturâ reductam quam ab Imperatrice missi in Syriæ partibus fecissent: si quid alii sarcinarum in navi haberent, id statim eos efferre jussit, & nihil, quod ad Augustam pertineret attingere. Quo facto, pulsis inde nautis, Græcô igni injectô, navim cum ipsis sarcinis cremavit, ad uxorem iracundus hôc se convertens sermone: Cùm me DEUS Imperatorem designavit, tu me mercatorem facere contendis. Scito autem, mercaturam privatis hominibus esse concessam, ut eâ tolerandæ vitæ occasionem habeant; nec mercaturæ emolumenta à Principibus intercipienda esse, unde tenuioris fortunæ homines victum comparant. Id ipsum innuit Imp. Rudolfus II. p.m. in scripto quodam ad *Henricum Julium* D. B. & L. de dato 4. Augusti, Anno 1579. (quod exstat ap. Goldast. *tom.2.* Der Reichssatzung / *pag.326.* und im ersten Theil gerichtl. Acten / der Stadt Braunschweig Huldigung betreffend) ubi inter alia: Bey Fürstlichen Ständen und wesens Personen / sey das Brauen zum feilen Kauff / und dergleichen Handlung / nicht allein ungewönlich / sondern auch etwas verkleinerlich. Quapropter hujus aulæ Consiliarius olim famosissimus, Conradus Heresbach; 12
de educand. & erud. Princip. lib. 2. ita conqueritur: Nostris temporibus eò avaritia crevit, & nobilitatis honestatisque ratio degeneravit, ut non pudeat Reges, Pontifices & Principes negotiatione exercendâ turpem quæstum facere; cùm καπηλική olim & Principum Constitutionibus (uti paulò ante, n. 3. demonstravimus) tanquam res sordida, honestis familiis interdicta esset. Jam lucri bonus odor 13
quibuslibet ex re quâlibet gratus est. Et egregiè Tiberius Cæs. ap. Tac. *4. Annal.* *Cæteris mortalibus in eo stare consilia*, ait, *quid sibi conducere putent; Principum diversam esse sortem; quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Vid. *infr. n.30. hujus cap.* Hisce tamen minimè refragrantibus, cum Joh. Boterô, Bornitio, P. Gregor. Tholos. aliisque Politicis, Principes viros sine existimationis jacturâ in tractandis commerciis versari posse statuo. Primùm, cùm id Necessi- 14
tas Reipub. efflagitat, quando aut facultates subditorum exactionibus & vectigalibus crebris nimiisque impensis aliis jam sunt exhaustæ, nec tamen indigentiæ Reipub. sufficienter adhuc provi-

provisum est: aut cùm non aliâ ratione Respub. aut provincia à debitis contractis, aliisque difficultatibus liberari potest. Totum quippe Reipub. corpus ipsique Principes eam honestissimè exercent mercaturam, quam singula membra non possunt. Bornit.
15 *h.2. Cap.1. & 2.* Sic de Salomone dicitur, *1. Reg.10. vers.22. & 2. Paralip. 8. vers.30.* quod cum Rege Hiramo maritimam mercaturam, cujus nempè sumtûs tolerare subditi non potuissent, exercuerit. Quæ ratio etiam Xenophonti *tract. de Reditib.* placet, ubi suadet, ut respub. undique sumtibus collatis, mercaturam navigatio-
16 nesque instituat longinquas. Consultius tamen est, ut Principes adjuvandam patriam, industriis mercatoribus pecuniam contribuant. Petr. Greg. Tholos. *d. c.7. de Repub.* exemplô
17 Venetorum, Lusitanorum & Genuensium; cujus verba: „Non improbandum, si ad juvandam patriam rebus „extremis necessariis principes contribuant pecunias industriis & fidelissimis mercatoribus: unde etiam suam „utilitatem augeant cũ publicâ; quemadmodum inter Venetos, Lusitanos, Genovenses, & aliquot alios factita-
18 tum est. Ita nec Regem Catholicum, sicuti nec Anglorum Reginam existimare sceptris suis indignum, in Antvverpiensium mercatorum societate homines etiam suos, & perillustres quidem, habere, qui postulante Regum suorum usu, mercatoriò ritu negotientur, refert Guicciard. *in descript. Antvverp. pag. 227.* Et distinctione similiter hanc Q. resolvit. Il Contè Annibale Romej. in suis discursibus gjornata quinta ubi de *Nobilitate tractat.* pag. 281. „*La Mercantia*, inquit, „*si può essercitar in due maniere, l'una col far' condurr da provincie lontane di quelle merci, que nella sua propria non si trovane, per gjovar con suò guadagno alla Republica; l'altra col non mirar al utile publico, ma solamente ad arricchir se stesso, nella sua propria provincia, comprar di quelle cose, di che ve n' à abondanza, coll' aspettar occasione di rivender la à maggjor prezzo: & questo essendo fondata sa l'avaritia, & il bruto guadagno, si come è dalla virtu lontana, così quell' altera non macchia la Nobiltà nel far mercantia, se non tralasciarà per questa l'arti liberalj; ma farà essercitar per mano de Suoj Agentj, è venderà le merci non minutò, facendo botteghe ma al ingrosso è per honesto prezzo, havẽdo sempre l'occhio non meno al beneficio publico, che al suo utile privato. Con questo docore l'essercita la Nobilta Vonotiana.* h.e. „*Mercatura duobus modis exerceri potest, unô, cùm merces, quas in nostrâ Regione invenire non datur, à longè dissitis advehi curamus, atq; sic lucrô nostrô Reipubl. subveniamus: alterô, cùm non habitô respectu ad utilitatem publicam sed ditescendi solùm animô in nostra provinciâ emimus, quæ ibidem abundant, expectantes occasionem carius eadem vendendi. Sicut autem posterior hic modus, ut qui fundamentum avaritiam habet, à Virtute longè recedit; ita prior nobilitatem non dehonestat, maximè si cum decore exerceatur. Decorum* 19
autem mercaturam faciendo ita observabit nobilis, si liberalibus artibus ipse vacans, illam exerceri faciat per suos Institores, mercesq; non minutatim, ut propolæ solent, vendat, sed integras & honestô pretiô, semper ante oculos habens utilitatem publicam, æquè ac Compendium privatum. Atq; hoc servatô decorô Nobilitati Venetæ mercatura usitata est...
Cujus consilii non steriles sese offe- 20
runt rationes. Sic enim Princeps commissâ aliis suâ negociatione suspicionem avaritiæ effugiet, subditis juxtà opitulabitur, & sibi ipsi planiorem viam ad publicorum officiorum dextram administrationem sternet: assuetus quippe lucrandi studiô & artificiô, vix abstinebit, quin etiam in rebus Reipub. suæ negocietur; atque ita munus suum obliviscatur, negociationis consuetudine immutatus. Quid, quod mercatura, ut inquit Besold. *d.l.* totum exigat hominem, & plerumque fiat, ut Principes ab Institoribus decipiantur; Ubi notandum, quod de 21
Portugalliæ regno scribit Compilator *Thesauri politici part. 1.* his verbis: *Queste*

Queste tante mercantie, che dal India & da tutte le parti del mondo vengonô in questa città (Lisabona) *si spargono per tutta l' Europa con moltà utilità de Portughesi; & multò maggiore sarebbe stata quella del Rè, che haueua le specirie per suo conto se dalle proprii ministri non fosse stato gabbato, ma si puo veramente dire, che da alcuni anni in qua il Re si sia più tosto impouerito, con tutto che le mercantie siano utilissime; inde ha concesso à particolari di poter le fare, con riserbarsi alcuni datii, de quali ne ha trovato sette cento mila Ducati, oltre ogni spesa, per*
22 *conto delle mercantie.* Et quòd Principi, cùm ærarii tenuitas id efflagitat, per negociationem illud augere, sine ullâ dignitatis suæ imminutione, liceat, docent Læl. Zechius *lib. 2. in Princip. c. 2.* Busius *de Repub. lib. 3 c. 1.* & hoc exemplô Regum Hispaniæ, Venetorum, Ordinum Belgii, & Genovensium. Sic refert Roderic. Dubravius *lib. 9. Constit.*
23 *Bohem.* Rudolfum Bohemiæ Regem, Alberti Cæsaris filium, negotiationem in argenti fodinis Cathuensibus exercuisse; & se hâc necessitate compulsum hucce descendisse dixisse; ut hôc modô summam ærarii inopiam sublevaret, & debita, per utrumque Wenceslaum, Reges, contracta, dis-
24 solveret. In hanc partem etiam inclinat Bodinus *lib. 6. de Repub. cap. 2.* Ego verò, inquit, si statuendum mihi sit, Principem inopiæ Reip. mederi, quàm vel violentâ aliquâ exactione vel fortunarum subditorum suorum depopulatione vitiosam animi libidinem adimplere malo. Et ec Cynie d'Estat. *pag. 172. Si le Prince veut bien faire son profit, il trafiquera & aura des vaisseaux sur mer pour negoiter, aussibion que les particuliers. Pourquors ne prendra il pas le train d' un marchand plus tost, que d' un tyran ou exacteur? C'est folie de penser que la negociation deroge à la neblosse. Cola est bon à diro pour des merciers taverniers, & autres petits Courtaux de boutiqve, & non pour des hommes qui envoyent leur factorers en diverses provinceers, pour faire profit honeste en accommodent le public. Aussi beaucoup. des Princes aujoureluy se mocquent de tol scrupule, recognoissans, qu' il n 'y gain plus legitime, que celuy du trafiq.* H. e. Si *Princeps sibi vult comparare divitias, mercaturam exerceat, & navigatione utatur æquè ut privati. Cur enim non potiùs mercator fiat, quàm tyrannus & tributorum exactor? Ineptum est dicere, Mercaturam Illustri Statui derogare. Hoc enim verum esse potest in negociatione, qua utuntur illi qui merces humeris portant, & vicatim venales proclamant, ac cauponæ vel tabernæ adscriptitii; non autem de illis dici poterit, qui Institores suos in varias ablegant provincias & utilitati publicæ inserviendo, lucrum honestum quærunt. Multi sanè Principes hodiè in opinione vivunt, nullum quæstum magis legitimum esse, quàm qui ex mercaturâ percipitur, & contrarium docentes irrident.* Sic 25
nonnunquam potentiores Principes extremâ annonæ difficultate pressis subditis aliunde frumenta coëmi, deinceps verò subditis exemplô Josephi venditum distribui curarunt, non sine maximâ in Vasallos beneficentiâ. Boter. Huic accedit & hæc boni publici 26
ratio, quòd, quò potentiores in provinciâ mercatores, eò plura sint provinciæ & Reipublicæ subsidia; nam variarum rerum copiam ad omnes eventûs habere, Reipub. utilissimum est, juxta opinionem Callistrati JCti elegantissimi, ut à Tiraquello vocatur *in l. 2. ff. de Nund.* Et magna Reipublicæ e- 27
molumenta afferuntur, si Præsides ejus negocientur; tûm quia variarum nationum ingenia, opes, conditionesque hôc mediô pernoscent; tûm, quia facili negociô, moderatô pretiô, quæ ad urbis tutelam pertinent, etiam arma, pulverem pyrium, tormenta bellica comparabunt. Quid, quod mercatura maximè polleat comparandis & conservandis Regum amicitiis ac barbarorum gentibus conciliandis, ut ex Plutarch. in Solon. Cœl. Rhodigin. *antiq. lect. lib. 26. cap. 5.* & Petr. Gregor. Tholos. *lib. 4. cap. 7.* proferunt. Vid. nos *supr. cap. 2. n. 27. huj. lib.* Sul- 28
tanis Ægyptiis ad Imperii sui conser-

vationem, commerciorum beneficiô pueros, qui ad armorum usum habiles videantur, undecunque coëmere usitatum fuisse, scribit Boter. *de rat. stat.* Hinc tantam potentiam, quâ ultrà trecentos & quinquaginta annos incolumes steterunt Ægyptus, Syria, Arabia & Cirenacia, sibi conflârunt. Id ipsum quoque longè antè usurpatum à Parthis; & adhuc à Persarum regibus, ut paulò post audiemus, historiæ testan-
29 tur. Portugalliæ, seu Lusitaniæ Regibus magna fuit Civium solitudo, miserunt itaque quotannis in portûs Guinæos suas naves, variis mercibus onustas; quas multis millibus Sclavorum seu mancipiorum permutârunt. Deinde hos secum in Insulas S. Thomæ, in Capo Verde, in Brasiliam, & aliò, ut saccarum conficerent & rus colerent, abduxerunt, eosque vendiderunt Castilianis, qui in Insulâ Spagniolâ, & alibi, eos certis laboribus adhibuerunt, prout testatur Boter. *d. l. del ragion. di stato.* Hanc Regum Portugalliæ mercaturam fusius describit Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2. p. 1016. & seqq.* quem vide.
30 Veruntamen Princeps negotiationem suam certis conditionibus definiet: ac imprimis non è rebus tenuibus minutisque instituet eam, sed è rebus majoris momenti, raris & caris. Vulgò quidem jactatur, Bonus odor lucri quâlibet ex re, sive unguentum sit, sive corium. Id verò Princeps non attendat. Sciat se esse Principem; & omnia sua, uti paulô ante *no. 13.* diximus, consilia ad famam stare debere. Proinde, ùt aliàs semper, ita in mercaturâ tractet, quæ ceteri suspiciant & admirentur; quia tunc in confesso est, quæcunque Regis & Principis virtutem ac potentiam requirunt, sive ad bella sive ad alia quævis, famæ Principis non ob-
31 stare. Hinc videmus cum Ill.mis Ducibus Holsatiæ, Curlandiæ, & alijs hodiè ipsos Persarum Reges ejusmodi amplas tractare negociationes, quæ non nisi summâ cum difficultate à privatis mercatoribus ejus loci, maximô verò cum Regni emolumento ab ipsis
32 Regibus exerceri possunt. Ut autem hoc eò melius appareat, operæ pretium me facturum existimavi, huc inserere memorabilem locum ex Commentario Petri de la Valle, *qui in commentario suo de Conditionibus Abas Regis Persiæ* ita: ***Et quia**, inquit, **suprà facta est mentio de commerciis, quæ ipse Rex exercet; ob quæ ab aliquibus, qui minus rationes illius intelligunt, accusatur animi vilis & abjecti, non possum omittere, hæc ab ipso consultò fieri, & quidem salutari regno suo consiliô, atque adeò maximè necessariô. Solent continuò Provinciæ ejus frequentari à numerosissimis Caravanis, ut vocant, sive numero mercatorum, qui ex Indiâ, Tartariâ, & aliis longinquis regionibus merces varias adducunt, immensâ copiâ; & tantus est mercium numerus, ut difficillimè reperiri possint mercatores, qui universas emant; nam exempli gratiâ, interdum adveniunt trecenti Cameli onusti pipere; aliquot centeni Cameli, onusti turbantis; atque ad eundem modum pluribus mercibus exoticis, ita ut aliquot millia Camelorum quotannis adducantur, & omnimodæ merces immensô numerô; quas & minutatim vendere mercatoribus longum & magnæ expensæ foret. Quare Rex, ut hisce incommodis obviam eat, & merces exoticas universas simul emit, & in regno suo natas aut vendit aut evehendas curat, magnô tàm exterorum, quàm suorum commodo: contrahitque cum exteris pro immensis summis, eisque solvit partim nummis, partim mercibus Persicis, aut etiam exoticis, quas sibi comparavit, ita ut exteris brevi tempore, & regnicolis quàm optimè necessaria subministrentur. Quare nulli fas est cum exteris contrahere, antequàm ministri Regis ad id deputati, merces lustraverint, & aut illas in usum Principis emerint, aut refutaverint, factâ aliis easdem emendi facultate.*** *Cogitur quoque Rex in regno suo altam mercaturæ formam inire: nam cum universi penè illius redditûs promanent è terris, quas possidet, ad modum privatorum (nam pauca sunt in regno illius tributa, aut vectigalia, aut saltem non magni momenti) fructûs, qui ex iisdem ad ipsum perveniunt (postquam aula ipsius abundè fue-*

fuerit proviſum, & militibus itidem,
quibus illos elargitur, juſtò pretiô ſtipen-
diorum locó) aliis, quibus opus eſt, vendit.
Neceſſarium quoq; eſt, ut venundet fru-
ges terrarum, quas infinitô numerô poſſi-
det, in omnibus regni ſui provinciis, pro-
portione ferè Regiâ. Præterea cùm mili-
tiæ illius robur conſiſtat in numeroſis e-
quitibus, quibus ſanè Turcis præcellit, &
numerô & velocitate plurimos equos ſo-
let alere & propagare, quos aut benè de ſe
meritis donat, aut militibus ſuis, locô ſti-
pendiorum venundat. Merces quoq;, quæ
in regno illius proveniunt, ingenti qui-
dem numerò, ſed parcè in ſingulis locis, ut
goſſypium & ſericum; quorum penè ſingu-
li oppidani in univerſis urbibus aliquan-
tum colligunt, à nemine coëmi prærer
terquàm ab ipſo poſſunt, inſigni opportu-
nitate & compendiô exterorum mercato-
rum; qui hôc pactô ingentem copiam & ali-
quot navium interdum onera (uti Anglos
& Belgas facere ſatis conſtat) brevi tem-
pore ab ipſo Rege poſſunt comparare, &
ſuorum quoq; levamentô, quibus nihil ne-
ceſſe eſt urbes ſuas egredi, & merces ſuas
cum moleſtiâ & ſumtu aliò traducere.
33 Hæc ille. Unde Trajan. Boccalini *2.*
ragg. de Parnaſs. 7.1. Prencipi tra i loro
ſudditi laſciaſſero il Commercio del ven-
dere, & del comperare i frutti, è le
rendite de loro terreni è il quadagno de
loro traffichi; ma che ogni induſtria
doveſſero impiegar nella glorioſa & ric-
ca mercantia di empir i maggazini, de
gli ſtati loro di grano, è di ogni ſorte di
biade neceſſarie al viver de gli huomi-
ni, comparate ne paéſi lontani, traffícho
34 *feliciſſimo & richiſſimo.* Hoc optimè
obſervans Veneta Respub., triremes
publicas amandavit allatum aromata;
quæ Alexandriæ primùm coëmta, de-
inceps verò in Angliâ, Flandriâ, atque
alibi magnô Reipub. bonô, & nullâ
35 ſubditorum injuriâ ſunt vendita. Ec-
quis enim Regi, Principi, aut Reipub.
minus decorum, divitiis, quæ ejusmo-
di perſonis conveniunt, legitimis me-
diis inhiare, niſi abſurdus Euricles, au-
ſit adſerere, Calcan. *Conſ. 8. in cauſa*
36 *pendent.* Nec hoc in actu timeri po-
teſt injuſtitia Illuſtriſſimorum Vene-
torum, qui apud omnes gentes repu-
tantur ſanctiſſimum Juſtitiæ & æquita-
tis templum, ut inquit Tib. Decian.
Vol. 2. reſp. 37. n. 43. Et omnis Civilis
prudentiæ officina. Jac. Aug. Thuan.
hiſt. lib. 23. pag. m. 471. Præterea non 37
cum damno ſubditorum mercato-
rumquè negociabitur; ſed, ſi fieri po-
terit, ut diximus. *ſup. n. 16. & ſeqq.* quod
laudabilius eſt, per induſtrios aliquos
mercatorum ſuorum negociationes
exercebit. Priorem partem hujus mo-
niti confirmat Bodinus, inquiens; Id
autem in Principe minimè ferendum,
ut ſubditos exportare frumenta resq;
venales prohibeat, quibus ipſe quæ-
ſtum faciat; turpius etiam ac fœdius
vili pretiô mercari à ſubditis, ut eos-
dem cariùs res emtas emere cogat. Ea 38
enim res Alphonſum Regem Neapo-
leos ſuis æquè ac exteris odioſſimum
fecit. Greges enim porcorum ſub-
ditos alere, & in demortuorum locum
alios ſubſtituere cogebat: olei ac fru-
menti quicquid in Apulia concrevis-
ſet, viliſſimô pretió emebat, ut ſummâ
egeſtate ac inopiâ annonæ arbitriô ſuo
addiceret. Hujsmodi mercatura, tan- 39
quam ſordida ac impia reprehenditur
etiam in quodam Antonio Leva, *Ca-*
roli V. Imp. Mediolano Præfecto;
dum lege prohibuit, ne quis Civium
triticum moleret, aut panem penes ſe
faceret; ſed cogeretur emere à taber-
nis, eâ de re aquilæ ſignô Imperatoriô
ſignatô, quò loci pro arbitrio panem
pluris vendebat. Cùm tamen maxi- 40
mè proſpiciendum ſit Principi, non
ut per ipſius mercaturam commerci-
um emendique & vendendi commo-
ditas difficilior reddatur: ſed potiùs
ut ſubditi à mercatorum improborum
impoſturis liberentur. Beſold. *de Ærar.*
Cap. 3. n. 6. Poſteriorem hujus axio-
matis partem. *vid. ſupr. n. 16. hujus Cap.*
deductam. cum ſeqq. numm.

Denique, non ei mercaturæ ſe im- 41
miſcere ſtudeat Princeps, quæ peregri-
nis potius mercatoribus, quàm incolis
emolumentum affert. Haud quippe
improbandum videtur, ſi potius publi-
ca res, quàm exteri ejusmodi percipi-
ant

ant utilitatem. Besold. *d. l.* qui de hâc materiâ alios quoque adducit autores, putà Bodin. *6. de Repub, 2. n.650*, P. Gregor. *3. de Repub. 6. n.45. cum seqq.* Læl. Zecch. *de Princ. lib. 2. cap.3.* Hipp. à Coll. *in pr. c.34.* Keckerm. *disp. pract. 34. q 12.* quò studiosum lectorem remittere volo.

42 Principibus proximè succedunt Nobiles. Quibus an mercatura conveniat, & num illi hujus exercitiô nobilitatem perdant, gravis inter Dd. suboritur disputatio. Pro utrâque enim parte non levis armaturæ rationes militant. Priusquam verò ad ipsam ventilationem procedamus, mirā hâc in re gentium, potissimùm verò unius ejusdemq; Italię varietatē libet indica-

43 re. Et enim. *I Napolitani & i Lombardi nissuna cosa stimano piu contraria alla nobilità che 'l fare alcun essercitio mercantile; dal' qual' dicono dover si li huomini nobili astener, come da cosa che possa machiare la candidezza dolla nobi-

44 lita* At in contra. *I Venetiani, Fiorentini, Luchesi & i Genovesi indifferente mente essercitano la mercantia in modo che i piu nobili tra loro sono per il piu mercanti di maggior facende.* Parut. *dell. Perfett. dell. vit. Polit. liv. 3. p.3.* Hoc est: *Neapolitani & Lombardi nullam rem magis contrariam reputant Nobilitati, quàm aliqualem exercere mercaturam, à quà dicunt Nobili abstinendum, tanquam à re, quæ possit commaculare candidam nobilitatis puritatem.* In tantum enim Neapolitani negociationes vitant atque devovent, ut fame perdi, & furtis latrocinioque operam impendere malint, quàm opulentissimo mercatori filiam nuptui dare, vel honesto quæstu vivere. Barth. Chassanæ. *in Catal. glor. mund. part. 8. Consid. 49. E contrario Veneti, Florentini, Lucenses, & Genovenses indifferenter mercaturam exercent, eô modô, ut nobilissimi ex ipsis amplissimæ mercaturæ operam na-

45 vent. In tantum, ut Venetorum Nobiles negociationem animam suæ Reipub. dicant.* Justin. Barbar. *in discurs. de bello cum Austriac.* & à suâ dignitate minimè alienam; ut & Mediolanensium & Genovensium nobilitati ob id adeò nihil decedit, ut potius augeatur. Hinc 46
Paul. Jov. *histor. lib.1. Urbs Venetiarum ampla atq; magnifica, mercaturæ & rei navalis studio à parvis initiis crevit. Ipsa etiam nobilitate totius maritimi negotii & navalis disciplinæ munera gnaviter implente, exutisq; togis arma rursum desumente, &c.* Chassanæ. *d. l. consid. 49.* Joh. Arz. ab Otalor. quem refert & sequitur Knich. *de pact. investit. p. 2. c. 4. n. 111.* Genovæ quippe tàm Nobi- 47
les, quàm plebeji, tàm privati, quàm magistratûs, cambia exercent. Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 1. q. 7. p. 1. n. 65. fol. 145.* Imò Genovenses nundinas facere Cambiorum, in Civitate Placentiâ, attestatur modò dictus autor *d. l. §. 2. gl. 4. n. 7. fol. 333. & fol. 410. n. 10.* adeò ut in Italia valeat consequentia, est Genuensis, ergò mercator. Rot. Genuæ. *decis. 139. n. 10.* Rationem verò 48
hujus & modum, ex parte suppeditant leges Reip. Genovensis *c. 3. p. 4.* ubi ita legitur: Angustiæ loci, & hominum multitudini, ac regionis sterilitati compatientes, ipsius deniq; Civitatis antiqvum morem maturè considerantes, declaramus, artes infrà scriptas, si modò quæ infrà exerceantur, nihil præjudicare noblitati; artes sc. sericæ lanæ & pannorum, quas vulgus Scateriam lanariam & draperiam vocat. Florentiæ. *L'arte de la lana & de la se-* 49
ta è usitata da piu nobilj con honore è utile lore. Lanificium & ars serica à nobilioribus cum honore & utilitate exercetur. Pierre de l' Ancie *an tabse au de l'inconstanie liv. 4. disc. 4. p. 436. La Noblesse en la plus part d' Italie ne s' esloigne du Commerce, mais ce Commerce lest par lear advis si noble, qu'ils n' estiment nul autre exercice, ny maniement si precieux, ne si complaisant universellement à l' homme que le leur: Car il consiste tout en argent. Et le vray les banquiers ou les Signeurs d' Italie, qui par assous main leur fournissent des grosses & notables Sommes sont les Principaux marchands: & à peu ac bruit un quaisse d' Escus vaut plus, que toutes les boati quos & magasins d'une bonne ville.* h. e. *Pleriq;*

rique Nobiles in Italia non abhorrent mercaturam, at hoc Commercium eorum opinione adeo nobile est, ut nullum exercitium aut opus ejus pretio comparandum, aut hominem magis delectare existiment; totum enim in pecuniâ consistit. Sanè mensarii aut dynastæ in Italia, qui ipsis magnam pecuniæ vim clam subministrant, sunt inter Mercatores maximi: estq; cista pecuniæ, parvo strepitu majoris lucri, quàm omnes tabernæ & officinæ mercium, magnæ alicujus Civitatis.

50 Patriæ nostræ Germaniæ quod attinet morem, de eo præter Guicciard. *in descript. Belg. pag. 103.* hæc Cluver. *lib. 1. antiq. Germ. c. 18. Mercaturam nobilitas Germanica nullo seculo exercuit, nisi hôc postremô, quô jam pleraq; præclara instituta majorum in pessimos mores abiverunt.* Quanquam ne hodiè quidem omnibus per universam Germaniam nobilibus decorum est id studium; sed iis tantùm, qui exteris provinciis circa Rhenum ac Danubium Alpesq; contermini, apud reliquos nobilitatem, ut olim, nunc etiam amittere censentur, qui negotiatione, ut re servili, & liberali ingenuoque ac generoso animo minimè digna sese contaminant.

51 In Galliâ quid obtineat, Stephan. Pasquier. *de recherches de la France lib. 2. ch. 16. p. m. 128.* his exprimit verbis: *Le semblable avens nous garde religieusement en France entre les nobles: tenans non seulement pour chose indigne d'une Noblesse: mais aussi estre faict acte derogeante au privilege d'icelle, lors que l'on en trouue aucun au lieu de l'estat de la guerre exercer un estat mechanique, ou bien faire traind' une marchandisse, c'est à sçauoir en achetant quelque denrees pour le puis àpres debiter à son profit.* Hoc est, *consimile religiosè observavimus in Galliâ inter nobiles, existimantes, non solùm rem indignam Nobilitate, verùm etiam derogantem privilegiis ejusdem, quando aliquem deprehendimus in vicem militiæ exercere artem mechanicam aut mercaturam, hoc est, emendo aliquid mercium, easq; posteà lucri causâ vendendo*; id quod etiam de Gallis attestatur Casp. Klock. *de Contribut. c. 11. n. 92.* adeò ut qui ex Gallicâ nobilitate aliàs immunes sunt à collectis, gabellis & vectigalibus. *S'ils trafiquent ou marchandent.* Si lucri causâ mercaturam 52 exercent, privilegiô Immunitatis eatenus destituuntur, atque oneri collectarum denuò subjiciuntur. Papon. *arrest. lib. 5. tit. des Taillos. n. 21.* quem allegat Mindan. *de Processl. extrah. lib. 2. c. 46. n. 15.* adde Bodin. *lib. 6. de Republ. c. 2.*

In Hispaniâ mercator nobilis non 53 perdit nobilitatem, nisi sit decoctor, Alphons. ab Azeved. *ad Constit. Hisp. lib. 5. tit. 20. leg. 4* Joh. Arz. ab Otalor. *d. l. de Nob. Hispan.* Idem obtinet in Poloniâ. Verùm enim verò, cùm judicia hæc gentium diversa admodùm sint, proindeque in consonantiam amicabilem redigi facilè nequeant, videbimus, quid de jure civili statuendum. Pro Negativâ, Nobilitati vide- 54 licet mercaturam non convenire 1. communiter adducuntur leges suprà allegatæ. *d. l. 3. C. de Commerc. & Mercat. l. ne quis. 6. C. de dignitat. lib. 12. l. si cohortalis. 12. §. fin. C. de cohortal. princ. lib. 12. t. t. C. negotiat. ne mil. l. 31. C. de locat. & conduct.* Franc. Pfeil. *Cent. 2. Consl. 202. n. 30. 31. & seqq.* & alias, quas cum authoritatibus Dd. allegat Ludolph. Schrader. *Consl. 44. n. 4. vol. 2.* Quibus sibi multi persuasum habent probare, exercitium mercaturæ nobilitatis officere splendori, & solum *il mestiero della guerra, l'essercitio delle armi, esser i veri traffichi, le proprie mercantie delli genti Nobili.* Trajan. Boccalin. *Cent. 2. ragg. di Parnass. 39. per tot.*

Secundò. Videtur Nobilitati dero- 55 gari per mercaturam tanquam per actum contrarium. *arg. l. 2. C. de Carb. edict. l. privileg. 27. C. de Decur.* Jac. Phil. Port. *Consl. 167. n. 89. Vol. 4.* Illi enim tunc renunciare videntur. Strach. *de Mercat. p. 3. n. 14. & seq.* Guid. Pap. *decis. 196. n. 1.* Tiber. Decian. *vol. 3. Resp. 7. n. 45.* Tiraqu. *de Nobil. c. 33. n. 2. & seqq.* Quod evidentius ex legibus torneamentorum, Anno 938. ab Henrico I. Imp. latis, patet, *art. 11.* ibi: Daß / 56 welcher vom Adel geboren und herkommen were / der seinen Stand anders denn

in

in Adelichen Stand hielte/ sich nicht von seinen Adelichen Ständen / Renten und Gütern / die ihm sein Mann und Erblehn / Dienstlehn / Rathgeld / Herren-Sold oder Eigenthumb jährlich ertragen mag; sondern mit Kauffmanschafft / wechseln / fürkäuffen / und dergleichen Sachen nehren / oder sein Einkommen mehren wolte / dadurch sein Adel geschmähet und verachtet würde / wo er auch seinen Hintersassen und Anstössern ihr Brod für dem Munde abschneiden wolte / derselbe / so der Stück eins oder mehr überfahren / soll im Turnier nicht zugelassen werden (idem testatur Munsterus *lib 5. Cosmogr. cap. 118. pag. m. 1224.*) Wo er aber darüber einreiten und Turnier halten wolte / soll man mit ihm umb das Roß (maximum olim Nobilitatis dedecus. R. A. *de anno 1226. c. 10. ap.* Goldast. *Constit. Imp. p. 82. tom. 1.*) Turnieren / und ihn auff die Schrancken setzen / nach Turniers Freyheit. &c. Franc. Pfeil / *consil. 202. n. 37. Cent. 2.* Thoming. *consil. 24. n. 2. in f. vol. 3.* Cæs. Barz. *Decis. 99. n. 19. & seqq.* Marant. *spec. aur. p. 4. dist. 9. n. 57. & seqq.* Chassan. *consuet.*
57 *Burg. rubr. 4. §. 1. n. 3.* Neque in societate aliorum, sive per alios mercaturam talem exercere possunt. Fr. Pfeil *d. consil. 202. n. 27. Cent. 2.* Sic etenim in legibus torneamentorum Heilbronnæ, *anno 1485.* decisum fuit, daß eben auch die jenigen / so nicht selbst Kauffschlag und Handel als andere gemeine Kauffleute ungefehrlich treiben / sondern die auch mit ihnen zulegen / begriffen und straffbar sein sollen / Dissentiunt Mynsing. *Cent. 6. obs. 54. n. 13.* Tiraq. *de Nobil. c. 27. n. 7. cum seqq.* Guttierez. *1. pract. quæst. 137. n. 20.* Cravett. *cons. 549. n. 11.* Paul. Christinæ. *decis. Belg. 106. n. 6. vol. 3.*
58 Huic accedit tertiò. Si promiscua nobilibus & plebejis esset negociatio; quòd ordinum confusio in Repub. sequeretur; neque alii essent nobiles, alii mercatores, alii artifices, alii infimæ sortis homines; id quod innuere vult *d. l. 3. C. de Commerc.* dum rationem hanc annectit, ut inter plebejos & mercatores facilius sit emendi & vendendi
59 commercium. Ad quod etiam in regno suo respexit Sigismundus Polon. Rex; quando Nobilibus nonnullis, jus negociandi petentibus, respondit: *Oportet me in regno habere triplex genus hominum; nempe rusticos, qui agrum colunt; mercatores, qui necessaria importent & exportent; & deniq; nobiles; qui me & patriam defendant.* Quæ defen- 60
sio patriæ, cùm per se ardua sit, & cum aucupio lucri & quæstûs vix consistere possit, nolim generosa pectora, patriæ defendendæ causâ nata, mercatorum negociis implicari; aut, si hoc cupiant, permittant mercatores in suum locum concedere & patriæ defendendæ curam suscipere. Quod quidem, cùm facturi generosi nobiles nunquam sint, idcircò mercatoribus suum permittant statum, & proprium tueantur. Barthol. Keckerm. *lib. 1. System. Pol. cap. 14.* his adde Forstner. *in Not. ad C. Tacit. pag. 302. & seqq.* Sed, ut ingenuè dicam quod res est; nunquam ego his aut aliis potui induci, ut crederem Nobilitatem per quodlibet mercaturæ exercitium, splendoris sui pati eclipsin. Quapropter hujus quæstionis, tàm variô, uti audivimus, Marte discussæ, decisionem ex æquo partientes, in sequentes rejiciemus conclusiones:

Primò, quòd Nobilibus non sit in- 61
terdictum emendi vendendique commercium, atque adeò negociationum usus, quatenus est juris Gentium: *§. 2. in fin. Inst. de I. N. G. & C. l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* Petr. Gregor. Tholos. *lib. 4. c. 7. n. 2.* Fr. Pfeil. *Cent. 2. cons. 202. n. 3.* & quatenus ratio familiaris id exigit, quæ vocatur à Dd. negociatio emergens, sive extraordinaria; exinde liquet, quod Nobiles, ut in aliis, ita vel 62
maximè in hoc juris gentium negotio, non debeant esse deterioris conditionis, ac plebeji; præsertim, cùm pluribus indigeant pecuniis ad autoritatem & familiæ dignitatem conservandam; & quidem, si Nobilibus non turpe vel prohibitum est, quibus opus habent ab aliis emere; neque non licebit, quæ superflua habent, aliis vendere; Cùm correlativorum eadem sit expressa ratio

tio & disciplina. *arg. l. 1. C. de Cupress. ex luc. Daphn. lib. 11. cum simil.* E. g. Si frumentum in prædio sibi natum nobilis ad emporium devehat, & à mercatore pecuniam non accipiat, sed aliam aliquam mercem, utique licebit ei, salvis tamen Civium privilegiis & Statutis, mercem ipsam rursus vendere, ut

63 pecuniam inde conficiat. Eâdem ratione venditiones lignorum ex sylvis cæduis à Polonicâ & Lithuanicâ nobilitate sunt frequentatæ & quotidiè usurpatæ. Item venditiones piscium, fructuum distractiones, bituminis metallorum ex metalli fodinis erutorum; *car des choses qui nous sont provenües de nostre creu, le commerce ne nous en fut onques defendüe.* h. e. harum rerum, quæ ex nostri agelli proventu nobis obtigerunt, commercium nunquam fuit interdictum. Estien. Pasquir. *d. chap. 16.* Faciunt autem hoc nobiles non ut mercatores, sed, ut quilibet alii boni patresfamilias. Bertazol. *Cons. crimin. 256. n. 7.* Hieron. à Laurent. *decis. Avenion. 14. n. 7.* Decius *Cons. 472. n. 27.* Cravett. *cons. 549. n. 9.* & alii allegati à Knich. *p. 2. de Vestitur. pact. c. 4. n. 110.*

64 Facit hic ad rem quod scribit Author Gallus loquille *sur les Coustumes de Nivernois tit de droit d' ainesse. art. 1. pag. 924. Si Nobilis forsan* (ex Gallico in latinum translatis verbis) *paupertate inductus, manu suâ proprios agros colat, aut si pascua habeat, vel arbores glandiferas, nec sit cui aquô pretiô hæc possit locare, ideoq; ipsemet pecora macilenta emat & saginata vendat, non credo eum quicquã committere, quod Nobilitati derogare possit.* Quod primum casum, culturæ scil. attinet, Guido Papæ *quæst. 41. & 392.* author est, sine dedecore eam à Nobili exerceri posse; ac Tit. Livius *lib. 3. decad. 1. de* Quintio Cincinnato magno illo Duce refert, quòd postquã Consul fuisset, & in extremâ Reipubl. necessitate ad Dictaturam vocaretur, inventus fuerit arans agrum, quatuor jugerum. Quod verò secundũ concernit casum, lex decidit, non esse negociationem, sed collectionem fructuum agri sui, quib. aliter uti non potuerit. Cæterùm Nobiles qui ex agricultura vivunt, vocantur in Suevia: Die Sammeten Bauren Mantz. *in Patrocin. debitor. decad. 4. q. 4. n. 48.* Hinc videmus, in plerisq; Germa- 65
niæ locis, Nobilibus nonnunquam Investiturâ aut privilegiô concedi, Brauhauß/ item Maltzhauß/ Schenckstädt/ Schänckrecht/ Knich. *d. l. n. 107.* Franc. Pfeil *cent. 2. cons. 202. n. 25. & per tot.* Berlich. *decis. aur. 31.* Unde si iidem non solùm coquant pro familiâ suâ cerevisiam, sed & eam aliis divendant, dũ jure suô utuntur, nemini faciunt injuriã. *l. 55. l. 155. de R. J.* Rauchbar. *q. 27.* nec Nobilitati suæ ullã accersunt maculã. Mynf. *decad. 15. Resp. 1. q. 3. n. 77.* ubi in terminis: Ob die von Adel/ welche von ihrem Zuwachs Bier brauen/ und dasselbe verkauffen/ sich dadurch ihrer Adelichen Freyheit und Privilegien verlüstig machẽ/ ita consuluit. Quod item Nobilis in 66
civitatem receptus cum hâc conditione, daß er sich keines Brauens noch ander bürgerlichen Nahrung gebrauchen wolle/ nihilominus possit braxare cerevisiam ad suæ familiæ sustentationem, observavit Harm. Pistor. *obs. 49. per tot. ubi n. 13.* ita à Scabinis Lipsiensib. respõsum fuisse ait. Quibus ferè omnibus assensum accommodat dispositio Brandenburgensis, quâ cavetur: Daß die 67
Prælaten und die vom Adel sich Kauffmanschafft zu treiben enthalten/ und dieselbe den Bürgern in Städten/ als ihre zugehörige Nahrung und Gewerb allein bleiben/ was aber einem jeden wachse/ oder er selbst gezeuget und gewonnen/ ihme gesambt seinen Pächten zu verkauffen frey stehen solle/ Joh. Schepliz. *Consuet. Brandeb. part. 4. tit. 4. §. 1.* A quibus tamẽ dissensit Dan. Möll. *4. semestr. c. 17.* & novissimè Bened. Carpz. *in suâ Jurispr. Rom. Sax. For. p. 2. Const. 6. defin. 4.*
Cum quibus coincidunt Concordata 68
Lubecensia inter Senatum & Cives *An. 1605. 14. Jun. art. ic. seu §.* Diesem nach ist man zum gravamini wegen Abschaffung der Mültzerey und des Brauwerckes ausserhalb der Stad auff den Landgütern und Dörffern/ dieser Stadt Bürgern zugehörig/ geschritten; und ist derselbe Punct dahin verabschiedet/

 daß

daß den Possessoribus auff ihren Land-gütern nicht mehr denn allein die Notdurfft für sich und ihr Hoffgesinde zu brauen frey stehen; aber das cauponiren und Brauen auff die Krüge / sich hinfüro enthalten sollen. Quamvis possessores horum prædiorum re adhuc integrâ de hoc articulo protestati fue-
69 rint. Nobili enim & Patricio, cui permissum vendere frumentum, non esse concessum, vendere cerevisiam, & cauponari, Fr. Pfeil *cent.2. Cons. 202. num.96. & per tot.* statuit; quem
70 consule. Secundò, distinguendum omninò erit inter negociationem honestam, rerumq; omnium affluentiâ copiosam, & inter mercaturam sordidam, tenuem, & reipub. perniciosam. Ita enim *Cic.lib.1.offic.* ex albo mercatorum aut sordidorum hominum exemit eos, qui uberem, quæstuosam & Reipub.proficuam, non qui vilem aut sordidam exercent mercaturam. Sordidi verò, quod item Cicero scribit, judicantur, qui mercantur à mercatoribus, quod eodem locô ac momento vendunt, qui nihil proficiunt, nisi admodum mentiantur. Confer huc, quæ tradit Matth. *de Afflict. ad tit. quis dic. Dux, Comes, &c. n.16.* Bocer. *de Regal. cap.2 n.52.* Bodin. *de Repub. c 8.* Hillig. *ad Donell. lib.18. c.6. lit. J.* Kec-
71 kerm. *System.Pol.lib.1.cap.14.* Hanc distinctionem expresè demonstrant Leges Civiles *in l.6.C.de dignitatib.Ne quis*, ait ibi Imp., *ex ultimis negotiatoribus* (quinam sint ultimi Mercatores vid.ap. Cl.Salmas.*de Usur.c.18.* qui ibi cum Philosopho tria genera μεταβλητικῆς recenset *p.531. usq. ad p.537. 538.*) *vel monetariis abjectisq. officiis, vel deformibus ministeriis vel stationariis, omniq. officiorum fece, diversisq. pactis, turpibus lucris, aliquâ frui dignitate pertentet, sed & si quis meruerit, repellatur &c.* Aliud de honestâ mercaturâ sentit Constantinus *in l.2. C. de Episc. & Cler.* Juxta quas duas Constitutiones si interpretatus fueris, benevole Lector, *l.*
72 *famosissimam 3. C. de Commerc. & mercat.* aliasq; supra adductas, quæ obstare videntur, salva res erit; nec quicquam nobilium dignitati ob honestam illam mercaturam (illam dico, quâ nihil humanis rebus conducibilius, quâ omnia ad victum, ad cultum & præsidium, ad delitias deniq; vitæ pertinentia comportantur, ut fiant quodammodo cunctorū cuncta communia. Cæl. Rhodigin. *antiqu. lect. lib.26. c.5.*) imminuetur. Loqvuntur enim illæ saltem de pernicioso urbibus mercimonio, quod tale est, quando opibus & potentiâ suâ commerciorum totam utilitatem ad se trahunt Nobiles, atq; ita plebejos & infirmiores negociatores opprimunt, *d.l.3.* Hæc illa 73
quoq; est perniciosa mercatura, quam Henricus Auceps Imp. tā vehementer nobilibus Germaniæ prohibuit, verbis: Fürkauffen und dergleichen ; rc. Item Wirtschafften. *nup. Recess. Imp. de Anno 1654. §.* hingegen aber. Huc pertinet etiam *l. eos q. 12. ff. de Decur.* ubi ex sententiâ Callistrati, mercaturæ incumbentes non sunt personæ viles, quia nec prohibeantur Decurionatum vel alium honorem in suâ patriâ petere. Et ex *l. Reus. 7. ff. de munerib. & honorib.* probatur, Decuriones esse nobiles; itaque si Decuriones potuére mercaturam exercere *d.l.12.* nobilibus personis idem hodie, juris Civilis concessione erit integrum. Talis quo- 74
que Commerciorum usus, tractatioq; mercimoniorum sordida, Equestri ordini Gallico à Francisco II. interdicta, Aurelianensi Edicto de Anno 1560. Deque tali loquitur Pasquerius *sup. alleg. loc. cap.16.* & Jac. Phil. Port. *d. Cons. 167. n.90.* Estque communis, secundùm Matth.Steph. *de Juris dict. lib.2.p.1.c.7.membr.2.n.93.* Cùm è 75
contrario tantum absit, ut ampla hæc & rerum affluentiâ locuples mercatura nobilitati Gallicanæ interdicatur, ut etiam à sanioribus illius nationis Politicis scriptoribus ea graviter suadeatur, prout hoc superius ex uno & altero eorum demonstravimus. Hi etenim perspicacibus oculis intuentes, commerciorum generi humano tàm necessariorum, cumque ipsius Reipub. detrimento conjunctorum

rum

rum imminutionem, non nisi ex con-
temtu eorum, qui iis animum appli-
cant, nasci, prudenter monens, ut et-
iam nobiles se huic exercitio, sine ullâ
76 dignitatis diminutione immiscere stu-
deant; imò ob id mercatoribus com-
mercia ampla & imprimis maritima
tractantibus, dignitatum ut & ipsius
77 nobilitatis portas aperiant. Ita enim
eleganter præter adductos Autor *des
Considerations servans, au maniment des
affaires publiques ou Conseiller d'Estat.
chap. 42. p. 219. & seqq Il y a un autre
poinct le quel diminue grandement le
Commerce, qui est le mespru que l'on fa-
ict en plusieurs Estats de ceux qui s'en
meslent, estimant, que cette vacation est
vile & sordide. De façon que ceux qui ont
tant soit plus acquis de bien, s'en retirent
aussi tost, pour prendre une vacation, à
la quelle, le peuple porte plus d'honneur
qu'à celle là. A la verité il faict aduoüer,
qu'il y a bien certains negoces que l'
on doit laisser aux pauures & au menu
peuple, pour s'enrichir. Mais s'il y en a d'
autres que ceux la peuuent seulement fai-
re, qui sont desia riches, comme est celuy
de la mer, qui est le plus utile en un estat,
& au quel on deuroit attacher plus d'hon-
neur que l'on ne fait parmy nous.* Et paulò
post: *Car si la Noblesse à prus son fondement
du courage des hommes, & de leur va-
leur; il ny a vacation en la quelle il en
faille tant qu'en cellecy.* per ea, quæ supr.
cap. 4. demonstravimus. Et mox: *Cela à fait qu'aucuns ont esté d'ad-
vis, que l'on deuuroit ouurir cette por-
te aux marchands, pour parvenir à la
Noblesse, pour veu que le pere & le
fils eussent continuë ceux mesmes ces
negoces, & de permettre aux Nobles,
qui sont ordinairement les plus riches
d'un estat, d'exercer eux mesmes sans
prejudicier à leur condition ce commer-
ce maritime que leur seroit beaucoup
plus honorable, que d'estre Vsuriers ou
Banquiers comme en Italie; ou bien
de s'appauurir en ne faisant que de-
pendre, sans rien amasser honorable-
78 ment, de la proviendrojent, plusieurs ad-
advantages & au public, & au particulier:
Au public d'autan que ceux, qui se
meslerojent de commerce, ayans moyens,
courages & suffisance pour cette conduit-
te, il en seroit beaucoup plus grand, met-
tant plus de Vaisseaux sur mer & mieux
armez des quels l'Estat en un besoin se po-
urroit servir pour la seureté, & porte-
rojent la reputation de leur nation plus
loing. Ce que ne peuuent pas ceux qui
estans pouures, & n'ayans fond que de l'
autruy, n'ont pas la hardiesse ny le
courage de se hazarder à une entreprin-
se si grande. Et pour la particulier, 79
ce commerce estant sagemant mesnagé,
quelque risque que l'on coure, il y a
plus à gaigner, qu'à perdre. Et le
gentilhomme s'y adonnant, au lieu
de se ruiner en despense, sans impor-
tuner le Prince de demandes, peut
plus faire de fortune dedans un an sur
la mer, qu'en dix ans à la cour. Il 80
ne sert rien de dire, que le Gentilhom-
me deviendra plus tost pirate, qua mar-
chand. Car tenant aux embarquements
l'orde qui s'y peut presérire, l'on
peut si bien les mesler les uns avec les
autres, qu'il sera difficile que touth s'
accordent pour faire une mechanceté.*
Hucusque Gallicus scriptor, cujus
locum hîc inseruisse exoticæ linguæ
gnaris haud, ut spero, erit ingratum.
Huic accedit Tertiò, quòd Nobiles 81
tenuis fortunæ, pro necessariâ vitæ su-
stentatione, mercaturam licitè ex-
erceant. Luc. de Penn. *ad l. ult. C. de
fund. limitroph. lib. 11.* Henr. Bocer.
d. c. 2. de Regal. n. 52. prout quoque in
Angliâ nobilibus tenuioris fortunæ, 82
quos primogenitus ab hereditate ex-
clusit, quæstuarias artes permitti tra-
dit Bets. *de pact. Illustr. famil. fol.
620.* Hinc Jac. Curt. *lib. 2. Conje-
ctur.* Illud haud scio, scribit, an„
operæ pretium sit tentare, minuen-„
damque esse eorum opinionem,„
qui pollui nobilitatem putant, si„
difficultatem rei familiaris mercatu-„
ris faciendis, aut publicô redimen„
do levet nobilis; quippe nihil offecit 83
nobilitati M. T. Ciceronis, nihil No-„
bilitati M. Æmilii Scauri Principis,„
temporibus belli Jugurthini, quod„
illius Consulis Rom. potentissimi„

 pater

„pater mercator fuerit; hujus, quòd „Pater paupertate coactus carbonariam
84 exercuerit; melius enim est, nobiles negociari, quàm cum Neapolitanis & quibusdam Germanis, prædari; quod vulgò dicitur, Auff die Wurst oder auffin Pusch reiten/ *ut supr. n.74.* ex Bodin. *lib.6. de Repub.c.2.* diripiendoq; nil nisi vanum nudumq; nobilitatis nomen prætexere. Wilhelm. Possard. *de Magistr. Athen. cap.33.* Creditoresq; suos ignominiosè fraudare. Conz. *lib.8. Polit. cap.10.* qui hîc consulendus; cùm nullâ lege exprimatur. *Che l'gaudagno con la mercantia per se sia riputata cosa vergognosa; il rubbar con li armj altri sia creduto essercitio honorato.* Trajan. Boccalin. *2. ragguagl. di Parnass. 39. in fin.* Et eleganter Otalora Hispanus. *Præstat* inquit, *Cambia & mercaturam exercere, quàm otiosè vitam more Nobilium Neapolitanorum & forsan aliorum agere, utpote qui in otio intenti sedendo & oscitando ex suis possessionibus vitam degunt, existimantes, Viro-Nobili nefas esse, si rei rusticæ, aut suis rationibus cognoscendis operam ipsi darent, sedentes in Atriis & equitando tempus terunt, etiamsi improbi absurdiq; fuerint, dummodo priscis domibus orti, Nobiles se profitentur, Mercaturam, ut rem turpissimam exhorrent, adeò fastu nobilitatis tument, ut quantumvis egenus atq; inops sit talis, citius fame intereat, quàm filiam vel opulentissimo Mercatori matrimonio collocet, mavultq; otiosè & malis artibus quàm honesto quæstui vacare.*

85 Quartò, Si qualitas regionis ac civitatis non aliter tulerit; in quâ sc. nulli alii reditûs, quàm ex mercaturâ haberi possunt, juxta not. *in Cap. quod non est. de R. J.* Matth. de Afflict. *ad tit. quis dicatur Dux &c. n. 16.* Mynsing. *d. Obs.54. n.12.* Horat. Carpan. *in lucubrat. ad Jus municip. Mediolanens. cap.415. n.13.* Guttierz. *lib.1. pract. qq. 137. num.19.* Quid enim si locô tàm sterili condita sit urbs, aut eô locô posita, ut sine mercaturæ exercitio in eâ non commodè vivi quidem pos-
86 sit? Cujusmodi Athenas fuisse accepimus, qualis etiam Limogeam Galliæ urbē, Ambstelrodamum, ipsiusq; Mediterranei maris decus Venetias (ut à Bodino *de Repub. lib.3. c.8. describitur*) item parvas Venetias Noribergam & Genuam esse, paulò ante demonstravimus. Quintò, tribuendum denique 87
nonnihil est inveteratæ consuetudini; quæ, si nobilibus negociationem concedit, ferenda est. Tiraq. *de nobil. c.33. n. 21.* Horat. Carpan. *d.l. n.13.* nam dignitas censetur, quicquid ex consuetudine sic existimatur. Guil. de Monferrat. *de success. reg. dub.1. n.46.* Bertrand. *cons.2. n.20. & cons.32. vol.3.* Et in nobilitate 88
consuetudo attendenda est, ut nobiles esse censeantur, qui ex eâ tales habentur. Br. *in l.1. C. de dignit.12.* Castrens. *cons. 66. lib.1.* Guid. Pap. *q.88.* Cravett. *cons. 489. n.7. & cons.757. n.1. & n.3.* Mynsf. *d. Obs.54. n.11. & 12.* quem allegat & sequitur Joh. Drezeler. *in disp.* Bald. de Ubald. *de viturbativ. § igitur.7. in addit. n.28.* ubi subjicit hæc verba: Sicut apud 89
Venetos & Genovenses Patricios fieri in comperto est; quibus Augustani, Norici, Lubecenses, Colonienses, Francofurtenses, Argentinenses, & similes, haud inconcinnè adjici possunt; qui citrà Patricatûs (qui infimus Nobilitatis gradus à Dd. reputatur, post Joh. ab Hoeckelshov. *lib.3. philos. pract. part.3. cap.10.* Ludov. Schvvartzmey. *lib.1. Miscell. Jur. c.13.* cui adde Dn. Knipschild. *de jurib. & privileg. civit. lib.2. c.29. n. 61. & seqq.*) imminutionem mercaturas exercent; maximè, si Institorum operâ, ut diximus, hac in re utantur. Jo. Vincent. Hondedæ. *Consult. 87. n.60. & 61. vol.2.* Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Belg. 106. n.6.* Et ut integram hanc queſtionem compendiosè contraham & concludam. Distinguendum inter 90
Negociationem Oeconomicam, Politicam & merè Lucrativam. Prima fit ad sustentandum se & domum suam, prout necessitas postulaverit. Secunda fit, ut publicis populi necessitatibus succurratur, & hæc Negociatio Principibus & Gubernatoribus convenit cum prima. Tertia verò solis mercatoribus: post Domin. Gail. Scacc. *de Camb.*

Caput

CAPUT XI.

De

Commercio cum Peregrinis Infidelibus, Judæis, Hæreticis & in Religione discrepantibus seu schismaticis.

SUMMARIA.

1. *Utrum ob Commerciorum facilitatem Urbes ad mare & flumina extruendæ?*
2. *Platonis negativa ratio. Quod Extranei mores Civitatem corrumpant.*
3. *Quod authoritatibus firmatur & exemplis.*
4. *Arcanum Reipublicæ, præcavere ne pecunia exportetur, per exempla.*
5. *De Jure Lubecensi mulier peregrina commerciorum favore, nihil amplius efferre debet, quàm marito intulit.*
6. *Quod peregrinorum admissione observari non potest.*
7. *Exportatione argenti & auri moneta facilè potest mutari & depravari.*
8. *Damna quibus patria Exterorum Mercatorum Commerciô afficitur.*
9. *Invehitur in peregrinos ἀγοραίους, merces nocivas apportantes, adducendo exempla ex bonis authoribus.*
10. *Invectione mercium ad luxum & luxuriem pertinentium corrumpuntur mores.*
11. *A maritimis locis remoti, vitiis minus inquinati censentur.*
12. *Idq́ exemplo Carthaginensium.*
13. *Proverbium, Insulani plerumq́ infidi.*
14. *Vinculo societatis humanæ constringimur admittere peregrinos.*
15. *Indigentia necessariorum suadet admissionem peregrinorum.*
16. *Aristotelis adversus Platonem de situ urbium sententia approbatur.*
17. *Delectus Extraneorum Mercatorum in Republ. habendus.*
18. *In bene constitutis Rebuspubl. Immunitatibus attrahuntur & alliciuntur Mercatores peregrini.*
19. *Hujus rei ratio.*
20. *Reipubl. Romanæ peregrinos Mercatores admittentis emolumenta.*
21. *Reipubl. Spartanæ & Atheniensis damna ob exclusionem peregrinorum.*
22. *Alexandriæ Opulentia ex admissione peregrinorum Mercatorum.*
23. *Peregrinorum Mercatorum Privilegia in Galliæ Emporio Burdegalensi.*
24. *Ludovicus XII. Rex Galliæ Protector peregrinorum.*
25. *Regni Scotiæ Incrementa ex peregrinorum negociantium admissione.*
26. *Londinensis Angliæ Civitatis opulentia ex Peregrinorum admissione.*
27. *Jus Civitatis 10. annorum incolatu comparatur.*
28. *Belgarum affluentia ex admissione peregrinorum Mercatorum.*
29. *Non cum quibusvis Peregrinis Commercia exercere licitum.*
30. *Platonis sententia adversus Aristotelem, conciliatur.*
31. *De quibus Urbibus sententia Platonis intelligenda.*
32. *Paupertas æquè ut Divitiæ homines ad vitia adigit.*
33. *Ad conservandos Civium mores incorruptos, facit, ut forum Mercatorum Extraneorum sit extra Civitatem.*
34. *Quod observârunt Carthaginenses:*
35. *Et Græciæ prudentiores Civitates.*
36. *Epidauriorum hoc in passu cautela.*
37. *Ægyptiorum Institutum circa Commercia exotica.*
38. *LL. & Statuta de Peregrinorum Commercio.*
39. *Hamburgensium ordinatio antiqua, Peregrinorum Commercia concernens seu:* Freyen Güter/ damit Gast mit Gast handeln mag.
40. Bürgerliche Güter/ damit Gast mit Gast nicht handeln mag.
41. Bürgerliche Güter damit Gast mit Gäste Pfenningen nicht handlen/ auch kein Factor an frembde verkauffen mag.
42. *In Republica Lubecensi Peregrinorum Commercium quomodo limitatum;*

tatum; cum dilucidatione art. 7. De Empt. & Vend. Statut. Lubec.

43. *In peregrinorum Commercio justa Civium Commoda præ cæteris observanda.*

44. *In Republ. Lubecensi exteris aliter emere & vendere non licet, nisi à Cive, & Civi.*

45. *Quod & Civibus strictè observare competit.*

46. *Peregrini deponere,* ufflegen / *possunt merces; non verò in peregrinos alienare.*

47. *Exportare merces cuilibet liberum.*

48. *Idq; sine vectigalis solutione.*

49. *An Liberi Civium in numerum Civium nondum recepti, hoc jure singulari gaudeant?*

50. *Hujus contraventionis pœna est arbitraria, cum confiscatione conjuncta.*

51. *Turpius Cives quàm Extranei contra has Leges fundamentales peccant.*

52. *Frequentiores Civium quàm extraneorum hoc in puncto Collusiones.*

53. *Cognata circa hanc materiam Statuta in maritimis hisce Civitatibus sæpè controversiis ansam dedêre.*

54. *Anglicani Parlamenti Edictum de Anno 1651. de non advehendis mercibus nisi patrio solo natis.*

55. *Idem de mercibus Anglicanis non nisi Anglicis navibus evehendis; & simile Gallicum edictum.*

56. *Lutheri monitum, ne subditi pecuniam extra territorium fœnori collocent.*

57. *Præcipuæ Cautiones quæ in recipiendis peregrinis Mercatoribus in Rep. Lubecensi observatæ.*

58. *Peregrinorum Commercium quomodo cum fructu & emolumento instituendum, & conservandum, ex Gallo Scriptore.*

59. *Opulentia Reipubl. ex tribus rebus nascitur.*

60. *Merces nobis abundantes ad Extraneos evehi possunt.*

61. *Monita quæ in exportatione auri & argenti observanda & 62.*

62. *Materiæ Crudæ possunt evehi.*

63. *De Rebus ab Extraneis importandis.*

64. *In moneta cursu facile circumvenitur.*

65. *Quomodo huic circumventioni obvictur.*

66. *Quæ merces importari prohibitæ,*

67. *Merces luxui inservientes impositionibus possunt gravari.*

68. *Principum Holsatiæ hac de re Statutum.*

69. *De Peregrinis Mercatoribus hostibus. Et quæ requisita, ut hostes dicantur.*

70. *Utrum cum Ethnicis, Turcis & Infidelibus commercium intercedere possit?*

71 *Jure Romano Pagani inter Christianos tolerati.*

72. *Pagani superstitionis suæ Ethnicæ exercitium introducere non possunt.*

73. *Pagani qua tales à Christianis expelli non possunt de jure Gentium.*

74. *Hoc ampliatur. Si Pacta intercedunt, quorum aliquot exempla recensentur.*

75. *Exempla fœderum cum Infidelibus mercatoribus.*

76. *Num in benè Constituta Rep. Judæorum Commercium tolerandum?*

77. *Jure Romanô Judæis Securitas concessa fuit.*

78. *Hodie autem Judæis regulariter commercio interdicitur in Romano Imperio.*

79. *Nisi ad hoc speciale privilegium nacti sunt.*

80. *In quibus regnis & Provinciis Judæi non tolerentur.*

81. *Causæ, cur, ubi recepti non sunt, nec tolerari nec recipi debeant Judæi.*

82. *Summa Judæorum usuraria pravitas.*

83. *In hac pravitate nihil illis patrocinatur Lex Mosaica.*

84. *Explicatio textus Deuter. cap. 23. vers. 20.*

85. *Japhetani hodie Semi tabernacula ingressi.*

86. *Nequitia Judæorum in Contractibus.*

87. *Statuta, ut non nisi cum receptione pretii Judæi res furto ablatas restituant, non valent.*

88. *Judæi certis sub conditionibus recipiantur.*

89. *Judæi blasphemiis abstineant.*

90. *Sine scandalo vivant.*

91. Lites coram magistratu Christiano disceptent.
92. Jure Communi utantur.
93. Magistratui Christiano se subjiciant.
94. Judæi discreto habitu & signis utantur.
95. Imperatori certum recognitionis nummum aureum solvant.
96. Judæi à Cristianis expulsi, Barbaris multis in rebus fuerunt proficui, maximo cum Christianorum damno.
97. Non probanda magistratuum Superiorum consuetudo, quâ Judæi privilegiis Christiano subdito nocivis donentur.
98. Ab Imperatoribus RomanoGermanicis Judæi privilegiis dotati sunt.
99. Idem factum in Poloniâ.
100. Rex Daniæ Christianus IV. Hebræis Privilegia concessit Glückstadii.
101. Judæi Privilegiis hisce abutentes meritis subjiciuntur pœnis.
102. Magistratus circa annonam cura & circumspectio, ne Judæi hoc in passu subditos decipiant.
103. Judæorum pleonexia insatiabilis.
104. Cum Judæis nulla societas navalis ineunda.
105. Alii Contractus cum Judæis celebrari possunt.
106. Hæretici qui propriè dicendi.
107. An hæretici communi commerciorum libertate frui possint?
108. Hæretici quomodo distinguantur ab Infidelibus, Impiis, & Schismaticis.
109. Ab Hæreticorũ Commercio abstinendũ.
110. An & quatenus in Republ. Christiana Schismatici, seu alterius religionis mercatores tolerandi?
111. Cultus Divinus mixtionem respuit.
112. Negociatores Schismatici in republ. certis sub legibus & Statutis tolerentur.
113. Societas humana suadet hoc Commercium.
114. Iniquum quod diversæ religionis homines in Hispania aliisq; in locis non tolerentur.
115. Rex Daniæ Christianus IV. Negociatores Belgas reformatæ religioni addictos privilegiis ornavit.
116. De commerciis excommunicatorum vel bannitorum, remissivè.

GRavis est magnorum Philosophorum, Aristotelis adversus
1 Platonem disputatio; Utrum, propter commerciorum facilitatem, Urbes ad mare ponendæ, & extranei mercatores liberè in Urbem, mercatu-
2 ræ gratiâ admittendi & tolerandi? Utrumque fieri debere negat Plato, *lib. 4. de LL.*, ne boni Civitatis mores ab extraneis corrumpantur; vel Civitatibus insidiæ ab extraneis struantur; non enim abs re peregrini apud antiquos dicebantur hostes, teste Festô *de verb. signif. lib. 8.* eò scilicet, quod civium vitam malis moribus inficerent, & arcana Reipub. pervestigarent. Xenoph.
3 *lib. 1. de Repub. Lacedæm.* Ac ideò Honorius & Arcadius vetuerunt Persicos mercatores promiscuè nundinas exercere in Imperio Romano; ne arcana alieni regni scrutarentur. *l. mercatores. 4. C. de Commerc. & mercat.* Hincque Machiavell. *lib. 1. discurs. c. 6. & 2. discurs. c. 3.* Stabilitatis Reipub. Rom. inter alias hanc quoque reddit rationem, quòd non receperint peregrinos (licet ex Plutarcho, & Dionys. Halicarn. dissentiat P. Gregor. Tholos. *lib. 4. de Repub. cap. 4. n. 19.* uti paulò post dicemus) Quod & in Turciâ, Chinâ, aliisque regionibus adhuc fieri solet. Idem apud Græcos, Carthaginenses & Epidauros fuisse receptum, refert Thomas Garz. *discors. 65. pag. m. 237.* Jo. Boter. *lib. 1. de illustr. Stat. & Polit. cap. 14. pag. m. 104. cum seqq.* cujus locum vid. *infr. lib. 4. cap. 3. n. 9. hujus tract.* Censetur maxi- 4
mum Politicorum arcanum, cavere, ne à peregrinis pecunia & aurum è territorio exportetur. Et Bodin. *de Repub. lib. 6. c. 3.* ait: Principum & Rerumpubl. ferè omnium legibus severissimè caveri, ne aurum & argentum extra Imperii & regni sui fines evehatur. Hinc tot elegantia à Politicis notantur Inventa, quib. Civium opulentiæ consulitur, inter cætera autem hoc, quô præcluditur via, quâ citra Commercia, exportetur pecunia. Quod in Gallia & Angliâ strictè servatur, severè vetitâ exportatione plurium numorum, quã ad viaticum opus est. Sic ad exem- 5
plum

plum horum, in Statutis nostris patriis *artic.* 4. *de Success. ab Intest. tit. 2. lib. 2.* bono publico indultū, & vigore mercaturæ facultatumq; augmento provisum, ne vidua vel virgo peregrina, quæ Civi Lubecensi nupsit, hócque rursus mortuô emigratura est, nihil amplius quàm ad maritum intulit, efferre liceat. Frigent namque Commercia sine opibus mercantium, quas sustinere oportet, quibus curæ est ditare Emporia. Dn. Affin. & Vice-Præf. Mæv. *add. art. 4. n. 3.* Pœnam aurum & argentum exportantis *de Recess. Hanseati-*
6 *cis. vid. infr. lib. 3. c. 5. n. 12.* sed vix obtineri poterit, ut legibus hisce pareatur, quamdiu commercia cum finitimis, ubi necesse est, intercedant; ut paulò post uberius ex Auth. Gall. demonstrabimus. Quod & in Imperio Romano An. 1524. & aliis diversis temporibus, per varias Imperii Constitutiones & edicta omnibus & singulis ordinibus & subditis Imperii sub gravi pœnâ interdictum esse constat ex Six-
7 tin. *de Regal. lib. 2. c. 7. n. 74.* Hujus autem Interdicti duas reddunt rationes Politici, I. ne argenti & auri exportatione aliqua suboriatur causa legitimam & anteâ in Imperio comprobatam monetam mutandi. Sixtin. *d. n. 74. II.* Ne, prætextu mercium exoticarum, Germanorum argentum in linum lanamque degeneret. Besold. *de Ærar.*
8 *c. 4. §. 10. n. 1.* Exempla enim, nî odiosa essent, adduci possent, multorum exterorum mercatorum, qui in alienâ patriâ magnas divitias, sed irreparabili & latenti totius territorii damnô acquisiverunt; cùm, è contrario, certum sit, nullum è talium mercatorum numero mille florenis patrimonium locupletius reddidisse, qui non multa millia exportârit, aut in tales merces insumserit, quibus, remotô luxu, Resp.
9 potuit carere. Pertinet huc, quod Herm. Latherus *lib. 1. de Censu. c. 12. n. 29.* conqueritur de Peregrinis hisce ἀγοραίοις, qui vestium & ornamentorum luxum, cum summâ seculi nostri pernicie regionibus nostris important; ut videlicet horū ope non solùm privatarum personarum, verùm etiam nationum & Provinciarum facultates attenuentur; cùm v. g. pro aureis, argenteis, sericisque indumentis byssinis, aliisque peregrinis pannis, trajiciatur atque avehatur in peregrinas & exteras regiones ingens pecuniarum copia; ac Germanorum argentum in linum lanamque degeneret. Non addemus hîc quæ scriptores nonnulli contra peregrinarum mercium invectationem utpote inutilem, superfluam & damnosam generi humano afferre solent. ut Plin. *lib. 19. nat. hist. 4. & lib. 22. c. 2. lib. 25. c. 24. lib. 24. c. 1. lib. 26. c. 8.* præsertim MARGARITARUM. Plin. *lib. 9. c. 35. & lib. 12. in pr. & c. 8.* Senec. *Epist. 115. & in Consolat. ad Hebr. c. 9.* Item contra pellium mercaturam. Jornand. *de reb. Getic. fol. 82.* Adam Bremens. *in hist. Eccles. c. 227. & 229.* Ob quam causam Lycurgus Spartanorum legislator non solum Cives suos peregrinari, sed etiam peregrinos in urbe negociari vetuit. Plutarch. *in Lycurg.* quod plurib. exemplis comprobat Piccart. *decad. 2. observ. hist. polit.* 3. Itaque Cæsar, cùm 10
de Nerviorum moribus quæreret, sic inquit, *lib. 2. de bell. Gall.* Nullum aditum esse mercatoribus; nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriem pertinentium inferri; quod his rebus languescere animos, eorumque remitti virtutem existimarent, esse homines feros magnæque virtutis. Quamo- 11
brem Josephus *adversus Appionem*, eos, qui Spartam ad Hierosolymam à maritimis locis remoti incolerent, peregrinorum vitiis minus inquinatos fuisse tradit. Carthaginenses, inquit Tul- 12
lius, fraudulenti & mendaces, non genere, sed naturâ loci, quòd propter portûs suos multis mercatorum sermonibus ad studium fallendi, studiô quæstûs, vocabantur. Eoque pertinet, 13
quòd proverbiô jactatur, Insulanos omnes infidos haberi, vid. Gryphiand. *de Insul. c. 31. n. 187. & ibid. Sparsim.* quibus cum peregrinis assidua sunt commercia; Qui verò mercaturâ quæstum faciunt, eosdem mentiri, ac sæpè fallere; tùm etiam vultu multa simulare, ac

variis

variis hominum moribus assuetos, callidiores effici necesse est. Bodin. *lib. 5. de Repub. c. 2. pag. m. 808.* ut ita non immeritò civitatem procul à portu fundari vellet Plato.

14 Verùm enim verò, cùm negari non possit, sapientissimam rerum matrem naturam firmissimô quodam vinculô homines ad communem societatem & convictum constrinxisse, ac inter omnes cognationem quandam introduxisse, *l. 3. ff. de Just. & Jur.* Universumque terrarum orbem hominum domicilio & hospitio destinasse, non ut in lucis, abditisque terræ cavernis delitescerent, aut in partes divisi, intestinis odiis, ferociâ & invidiâ sese consumerent; sed ut amicabili societate & harmoniâ, mutuis beneficiorum commerciis se colerent; jura penatium, & si quæ sunt domestica sacra per hospitalitatis canales quaquaversû in omnes & singulos derivarent. Si quoque verum est, providam rerum matrem Naturam, nullam regionem sibi sufficientem suisque abundantem copiis, sed, ut suprà demonstravimus, alterius indigam formâsse, ut, qui nollent suâ sponte, eos indigentia & necessitas ad societatem cum extraneis mercatoribus ad mutua benevolentiæ & commerciorum studia impelleret.

15

16 Si, dico, hæc vera sunt, ut certè sunt, quàm prudentissimè summus ille Philosophiæ Antistes Aristoteles *lib. 7. Polit. cap. 5.* contra hanc Platonis opinionem, eum situm urbis, qui ad mare est, ad faciliorem majoremque cum extraneis comerciorum commoditatem maximè probat. Non enim ita simpliciter peregrinorum cõtemnendum commercium; sed ut arbores transplantatæ deponunt noxiam substantiam, mutatâ culturâ & terrâ, ut fertur de Persicis; sic quidam aliò commigrantes, meliores effici possunt, ut ex malis optimi; ut contrà boni, transeuntes ad infectos mores, infici possunt. Proinde hîc delectus habendus peregrinorum mercatorum, ut suspecti quidem haberi possunt multi, antequam cognoscantur: at ubi cogniti fuerint tales, qui nihil officere societati Reipub. possint, non eô nomine solô, quòd alienigenæ sint, contemni aut rejici debent; non secus ac merces à Barbaris translatæ, nobis commodæ, non ideò reprobantur, quòd à Barbaris processerint; mores & virtutes non nascuntur cum hominibus, sed fiunt, mutantur, emendantur, & poliuntur, neque tàm ortus, vel à quibus natus, inspiciendum, quàm qualis sit, qui ex peregrinis dicitur mercator. Quapropter ab omni tempore ad nostra usque secula, in multis benè constitutis Rebuspub. peregrini mercatores privilegiis & immunitatibus ad civitates attrahuntur. Aristot. *3. pol. 3.* cùm ad juvandum & admittendum peregrinos mercatores propensio Reipub. admodùm sit proficua. Alexand. *conf. 130. ante fin. lib. 7. cit.* à Peck. *de jur. sist. c. 5. n. 2. Est enim utile & honestum*, inquit Xenoph. *de reditib. illos ad hospitii necessitudinem invitari, qui navibus ac mercibus egregiis civitati prodesse viderentur. Hôc enim honore affecti, non tàm quæstûs, quàm honoris causâ redire ad amicos properarent. Nam quò plures in urbem admitterentur, Athenasque venirent, eò plus mercium importaretur, exportaretur, emeretur, venderetur, mercedis ac tributi acciperetur. Nec ad hæc proventuum incrementa sumtûs ulli requirerentur, præter decreta humanitatis plena, & ipsam diligentiam.* Huc usque Xenoph. *d. l. p. m. 288.* Ita legimus apud Plutarch. & Dionys. Halicarnass. Romulum civitatem suam conflasse non ex uno genere hominum, sed ex Albanis & peregrinis, & auxisse ita posteà successores. Id ipsum apud Romanos, videlicet Jus commercii, peregrinis nominatim datum fuisse, indicat quoque Ulpian. *fragm. Tit. 19. §. 4.* attestante Becht. *Cap. 4. de salv. conduct. th. 81.* Quâ arte sibi Romani Imperium dilatârunt, & tutius confirmârunt; ut contrà nihil aliud Lacedæmoniis & Atheniensibus videatur fuisse exitio, quàm quòd peregrinos nullô commercii jure dignos ducerent, prout testatur P. Gregor.

17 18 19 20 21

præ-

22 *præalleg. loco.* Sic Alexander M. urbem ad oſtium Nili conditam, quam Alexandriam appellavit, propoſitis peregrinis præmiis, omnium Ægypti urbium ampliſſimam & mercaturâ quæſtuoſiſſimam reliquit. Joſeph. *lib.3. bell.*
23 *Jud.* Sic Ludovicus XI. Rex Galliæ, jura Civium Burdegalenſium, quæ maxima ſunt, peregrinis mercatoribus omnibus, præterquam Anglis, propoſuit; modò in Civitate ſedes conſtituiſſent. Vid. Böer. *deciſ.13.* ubi hæc
24 privilegia deſcribit. Et Ludovico XII. laudi datum, quòd non minus eſſet protector peregrinorum, quàm populi ſui PATER. Thuan. *continuat. lib.7.*
25 *p m 404.* Sic de Jacobo I. Scotiæ Rege refert Buchanan. *lib. 10. de Regno Scot.* Cùm per aſſidua bella, quæ poſt Alexandri III. mortem, propè 150. annos Scotiam exercuerunt, toties ſpoliatis atque incenſis urbibus; juventute ad ſtudia armorum conversâ, cæteræ artes negligerentur; opifices omnis generis ex Flandriâ præmiis & immunitatibus expoſitis, excivit; urbesque propè vacuas hoc genere hominum replevit: neque ſpeciem tantùm & frequentiam antiquam oppidis ita reſtituit, ſed & magnam otioſorum turbam ab inertiâ ad laborem traduxit, effecitque ne quod parvô ſumtu domi confici poſſit, magnô pretiô foris
26 compararetur. Londinum verò Angliæ, nec tantis opibus, nec tantâ multitudine civium abundaret, niſi Richardus, Rex Angliæ, omnes immunitates, Civibus tributas, peregrinis quoque mercatoribus propoſuiſſet, qui modò decem annos urbem inco-
27 luiſſent; quod quidem ſpatium temporis ad civitatem adipiſcendam, peregrinis mercatoribus æquè propoſuerunt ex Helvetiis plerique ac Germani; id autem Romanorum legibus conſentaneum eſt. *l. Cives. 7. C. de Incolis.*
28 Bod. *lib.2. c.6.* Unde hæc Belgarum affluentia & potentia? Nullâ equidem aliâ ex re, niſi ex mercatorum & artificum peregrinorum copiâ, & commerciorum opificiorumque eorum præſtantiâ? Joh. Sibr. *p.1. Jur. Lub. ſect. 29. n.3.* & nos alibi prolixius. Quam- 29
vis autem Civitas, negotiationibus dedita, hoſpitalitatem (& ut jus æquâ lance tàm civibus quàm peregrinis adminiſtretur) maximè curare, & quandoque exteris mercatoribus collegia concedere debeat, ut infrà pluribus videbimus, non tamen cum quibusvis peregrinis jure Juſtinianæô Commercia exercere licuiſſe, oſtendit prohibitio *l.4. & ult. C. de Commerc & mercat.* Arcendi itaque ſunt è Repub. ex doctrinâ Platonis *lib.4. de Legib.* qui inutiles, falſas, moribusque nocivas merces important, & pecuniam, quæ quaſi lac & ſuccus Reipublicæ eſt, civibus ſubducunt. Quò ſine dubio 30
collimabit opinio & conſilium Platonis, ab Ariſtotele diſſentiens; quod ſecundùm quosdam aut commodâ aliquâ interpretatione eſt ſalvandum, aut omninò repudiandum. Salvari 31
poteſt, ſi intelligatur de illis urbibus, quæ planè abſque negociationibus mari inſtitutis commodè vivere posſunt; quales urbes non inquiro an alicubi gentium reperiantur; Simpliciter autem ſumtum, nequaquam meretur fidem. vid. Fr. Stypm. *tr. de jur. maritim. lib.1. c.1. n.18. cum ſeqq.* Quid enim ſi ſolò tàm ſterili condita ſit civitas, aut eô locô poſita, ut in eo non modò commodè vivi, ſed ne vivi quidem ſine peregrinorum commercio poſſet; quales aliquot Civitates ſuprà enumeravimus; deferendane iis eſſet mercatura, peregrinorumque commercium, ob cauſam Platonis, aut anima fame efflanda? Sanè non minus 32
paupertas quàm divitiæ hominibus, ad ſcelera & vitia propenſis fomenta ſubminiſtrat; ſolus autem virtutis amor ſingulos in officio detinet. Vid. Bodin. *tr. de Monet. c.30. 31.*

Ne verò boni civium mores ſecun- 33
dum Platonis ſententiam ab extraneis mercatoribus deteriores fiant, aut ne qua conjuratio ab iisdem ineatur, jubet ſuadetque Ariſtoteles, ut forum extraneorum mercatorum cum civibus ſit extra civitatem, ubi ſua illi hoſpitia commodè diſpoſita habeant.

Id quod etiam Xenophon *lib. de Re-*
ditit. probat. Forum autem civium
inter ſe, in ipſomet ſit oppido, intra
34 ipſius Civitatis mænia. Sic Cartha-
ginenſes ejusmodi hominibus diſtin-
cta ſtatuerunt diverſoria, nec ea illis
cum civibus volebant communia.
Cæterùm patebat illis in forum via.
Ad navalia autem & ſecretiora urbis
loca ne aſpectus quidem concedeba-
35 tur. Græci autem, ex doctrinâ So-
phorum, nequaquam eos intra urbes
recipiebant; ſed quò cives à periculi
ſuſpicione eſſent immunes, à pome-
riis non longè forum venalium ſta-
36 tuebant. Epidauri, teſte Plutarchô,
cùm cives ſuos Illyricorum commer-
ciis improbos fieri animadverterent,
veriti à peregrinorum contagione,
corruptis civium ſuorum moribus,
res novas Civitati ſuæ excitari, unum
imprimis gravem & circumſpectum ex
omni civium multitudine virum in
ſingulos annos eligebant, qui ad Illy-
ricos accederet, & quæ quisque ſuo-
rum mandaſſet, mercaretur atque con-
traheret. Jo. Boter. *lib. 1. de Illuſtr. Stat.*
37 *& Polit. cap. 14. p. m. 105. 106.* Atque
etiam illud eſſe obſervandum monet
Lambertus Danæus, quod ab Ægy-
ptiis ſapienter inſtitutum fuiſſe ſcribit
Herodotus *lib. 2.* de Naucrate Oppido
loquens, ut unius ejusdemque mer-
cium generis extranei mercatores o-
mnes ad unius, eandemque regni vel
provinciæ partem & urbem ſemper
accedant, quæ pars regni ſit illis com-
modè deſtinata; non autem per to-
tam regionem liberè vagentur, ne pro
38 mercatoribus fiant exploratores. In
univerſum autem illud probandum
erit ex ſententiâ Ariſtotelis *lib. 7. Polit.*
c. 6. ut, ſi quid boni proveniat ex pere-
grinorum commixtione, civitas id bo-
num ſuſciperet: ſin aliquid mali, ca-
veri ab eo facilè erit per leges, jubentes
ac determinantes quos oporteat, &
quos non oporteat admittere merca-
tores; quas oporteat, & quas non o-
porteat admittere merces. vid. Fr.
Stypm. *jus maritim. lib. 1. cap. 1. n. 28. &*
ſeqq. Sic novimus ex Cæſare *lib. 1. de*
bell. Gall. Belgas olim vinum & alias
merces non recepiſſe; Sic & de Ara-
bibus Nabathæis teſtatur Strabo *lib 17.*
Εἰσαγώγιμα δ' ἐστι τὰ δ' οὐ παντελῶς. Im-
portare quasdam merces licet, quas-
dam non item. Id quod prudenter
obſervavit Respub. Hamburgenſis,
Emporium totius Germaniæ floren-
tiſſimum; cùm magnô civium emo-
lumentô ſanciverit, in quibus merci-
bus, civibus cum extraneis commer-
cium intercedere poſſit, & in quibus
non. Ita enim Hamburgiſcher Schra- 39
gen und Kauffmans Ordnung; ſo vor
wenig Jahren allda in ſchwange gewe-
ſen / Tit.

Frey-Güter / damit Gaſt mit Gaſt handeln mag /

Alle die Wahren / die auß frembden Landen und Königreichen anhero gebracht / und ferner gebracht könten werden / und in dieſer Stadt vor 30. Jahren und drüber nicht gebräuchlig geweſen / oder in ſo groſſer Anzahl nicht geführet oder verhantiret ſeyn worden / mögen / ohne verletzung der Bürgerlichen Freyheit / von frembden an Frembde wol verkauffet werden; doch nicht bey Elen oder Pfunden / ſondern Stückweiſe / und ins groſſe; Als alle Italiäniſche / Hiſpaniſche / und andere dergleichen Nationen Wahren / Reiniſche Weine / Unaerſch Kupffer / Edelgeſteine / Perlen / Colzemielle / Indige / und andere teurbare und köſtliche Farben / Parkenholtz / Ebenholtz / Braſilienholtz / und dergleichen / Elephantenzähne / Zucker / Pfeffer / Negelken / Muſcatenblumen / Jngfer / und allerley Spécereyen und Gewürtz / Untzengold / Seiden / Sammet / Seidengewand / Grobgrün / Sayen / Enſteyen oder Parchet / doch nicht bey Stücken / ſonder bey Zahlen / Breßlauſche Röte / Engliſch Zin / weiſſe Engliſche Tücher / Wachs / Flachs / Nürembergiſche Wahren / Schleſiſche Leinwand / und andere dergleichen Wahren / die in 30. und mehr Jahren / wie obgemelt / allhie in Hamburg nicht gebräuchlich geweſen / vorbehaltlich der Bürgerlichen Freyheit / und daſſelbe zu mindern und zu mehren /

als

als man befindet/ daß es gemeiner Stadt und Bürgerschafft wird nütz und dienstlich seyn;

40 2. **Item Bürgerliche Güter damit Gast mit Gast nicht handeln mag/**

Dagegen aber unsere Bürger vor sich alleine/ als eine Bürgerliche Freyheit halten sollen/ Hanff/ Pech/ Theer/ Klappholtz/ Wagenschott/ Leinwand/ gefärbete Englische Lacken/ auch Saltzwedelsche Märckische/ Oßnabrügische/ und allerhand andere gemeine Wollen-Lacken/ gefärbete und ungefärbete Poye/ alle Munition, Takel oder Taue/ Wolle/ Blei/ Eisen/ Osemund/ und andere dergleichen Wahren/

41 3. **Bürgerliche Gütere damit Gast mit Gast/ auch mit Gäste Pfenningen nicht handeln oder kein Factor an Frembde verkauffen mag/**

So sollen auch unsere Bürger vor sich/ als eine bürgerliche Freyheit/ behalten alles Korn/ benedden und oben dieser Stadt gewachsen/ auch Frantzösische und heisse Weine/ Brod/ Butter/ Kese/ Heringe/ Schullen und Bücklingen/ Saltz/ Berger- und Ißländische Wahren/ und alle andere und dergleichen Wahren/ wie die Namen haben mögen/ keine außbescheiden/ dann alleine dieselben die vor ein Zeitlang/ so lange es E. Ehrb. Rathe und der Bürgerschafft geliebet wird/ in der Frembden Handlung eximiret und außgestellet seyn/ additâ hâc clausulâ, wofern nun von Frembden oder Factorn hiergegen gehandelt/ und diese vorgeschriebene bürgerliche Wahren an Frembde verkaufft werden/ soll von solchen Gütern die Helffte/ ohne Gnade und Abkürtzung/ an das gemeine Gut verfallen seyn/ vid. item *infr. art. 2. Tractatus cum Anglicis mercatoribus hic in fin. annex. sub lit. D.*

D

42 Simile in Repub. nostrâ Lubecensi viget Statutum, ein ankommender Gast/ mit seinen Gute in unser Stadt/ der kan dasselbe niemand anders/ dann unsern Bürgern verkauffen/ will er auch dasselbe Gut oder Wahren allhier aufflegen/ so hat er doch die Macht nicht/ solche als dann Frembden zuverkauffen/ wie unsere Bürger/ denen diese Freyheit alleine zustehet; würde er aber solches thun/ darüber betroffen oder überwiesen/ der soll bey der Wette/ nach grösse der Verbrechung gestraffet werden/ *art. 7. Statut. tit. de Emt. & Vend. lib. 3. tit. 6.* Interest quidem Civitatis, multos, 43 mercandi causâ eam frequentare, & juxtà, ut ad mercatũ veniant, allicere; sed cùm præcipua civium cura esse debeat, quò ditescant, & illorum patrimoniis locupletetur bonum publicum, etsi mercaturæ causâ exteris favendum est, nunquam tamen justa civium commoda istis postponantur. Per se id æqvum est, ut Cives in Civitate non minus atq; oneribus, sic etiam privilegiis atque favore peregrinis potiores sint. *l. 2. C. de Offic. Præt.* Beuther. *in tr. de Privileg. credit. lib. 1. c. 42.* Mynsing. *Cent. 4. obs. 30.* Ea consideratio 44 movit conditores juris hujus Lubecensis, ut permittere nollent de mercibus ad urbem transvectis inter peregrinos ibidem commercia; ne illis accrescerent lucra, civibus civica remanerent onera. Id est, quod hôc articulô cautum exstat, daß ein Frembder mit Frembden nicht handeln solle. Permissum igitur est exteris emere & vendere, sed non nisi à cive & civi, cui hoc libertatis & privilegii civilis locô indultum est, verbis, denen diese Freyheit zustehet; De cujusmodi Statuti æquitate eò minus ambigendum est, quòd etiam peregrini, territorium alicujus ingredi volentes, accessû prohiberi possint, ne cum incommodo civium alicubi negotientur. *Novell. 39. c. 1.* Ben. Strach. *de Mercat. p. 2. n. 33.* Tib. Decian. *Cons. 25. n. 62. lib. 1.* Menoch. *cons. 901. n. 11. & nos infr. cap. 17. & fin. huj. lib.* Et è contrario civibus quoque 45 mandatô injungi valet, ut, quæ ad victum necessaria sunt, solis civibus, non autem extraneis vendant; præsertim cum penuria imminet. *l. 2. ff. de Nund. l. un. ut nem. lic. in emt. spec.* Surd. *in tr. de alim. lit. G. privil. 94. n. 4.* Köppen. *decis.*

46 *decis. 59. n. 5. p. 1.* Quòd si merces, quas vendere nequeunt, deponere ad occasiones cupiant, id quod Germanicè aliàs **aufffollern** / hîc **aufflegen** vocatur, id quidem ipsis permittitur, ut tamen nec tunc in peregrinos alienare liceat; quò vel hinc appareat, ne quidem, cùm nullus civis adest emturus, inter peregrinos esse venditionis commercium, ut multis fraudibus, quæ Statuto aliàs fieri possent, oc-
47 curratur. Eas tamen iterùm exportare integrum est. Invitus enim nemo cogi potest, ut in loco aliquo merces suas vendat. Valasc. *decis. 22. n. 1.* Molin. *de Justit. tom. 2. disp. 341. n. 3.* Vasq. *illustr. controv. 17. n. 4.* Morla *in Empor. Jur. tit. 9. q. 1. n. 2.* nisi vel summa annonæ caritas ibi adesset. *l. 1. l. 2. C. ut nem. lic. ab emt. spec. lib. X. l. 1. C. de Episc. audient.* vel civitati competat *jus* Stapulæ, per ea, quæ *infr. Cap. 17. n. 18. & seqq. hujus libri, & lib. 2. c. 6. n. 28. huj. tr.* demonstravimus.
48 His exceptis casibus, mercator, quando nec vult nec potest advena civibus vendere merces, exportet sine vectigali, si importans vectigal solverit, ad cujus iteratam solutionem nemo cogi debet. Göden. *cons. 7. n. 8.* P. Anchoran. *quæst. fam. 17 part. 5.* Et hoc de Cive. Quis autem Civis sit & dicatùr de jure Lubecensi, expositum est à Dn. Mevio ad *rubric. & art. 2. tit. 2. lib. 1. Statut.*
49 *Lubec.* Sed, anne liberi Civium, qui solitô more in numerum recepti non sunt, jure hoc speciali & singulari commerciorum gaudent? Vid. Carpzov. *in jurispr. Rom. Sax. part. 2. Constit. 6. defin. 6.* ubi parem, quoad mercaturæ compendia, constituit civium & eorum liberorum conditionem, ex eâ præprimis ratione, quòd onera publica simul sustineant.
50 Adjicitur tandem in hoc articulo VII. pœna contravenientis, eaq; arbitraria, pro ratione delicti. Quod si sæpius idem repetatur, non injuriâ merces, tanquam commissas, fraudulento venditori aut emtori auferri existimo. Eô enim respectu, quòd peregrinis tale commercium interdictum est, merces illicitæ & interdictæ censentur, quarũ certa justaque ex legibus est confiscatio. *l. cotem. §. Dominus. ff. de Publican.* Strach. *de mercatur. part. 4. n. 28.* Böer. *decis. 178.*

Quòd si autem peregrinorum facta, 51
tàm acriter favore Civium punienda sunt; multò magis Cives, utpote turpius contra Statuta & commoda civilia peccantes, castigandi sunt; cùm adversus tot salutares Hansæ & hujus Statuti ordinationes peregrinis suum nomen mutuantur, ac in concivium necem & perniciem colludunt; non sibi sed exteris ementes, aut exterorum bona, tanquam sua vendentes.
Quamdiu ego in hoc loco publicè vi- 52
xi, ubi hujus aut similis Statuti sancta debuit esse observantia, multas civium contra magistratus vanas audivi querelas, quòd peregrinis conniveant; sed ipsorum Civium, & sæpè ipsorummet conquerentium frequentiores &, quotidianas reperi collusiones,
quàm peregrinorum injurias. Ad 53
observationem hujusmodi Statuti alibi alia in usu aut tabulis publicis sancita sunt; veluti, quòd nemo alienâ pecuniâ & alterius nomine frumenta, lanam, linum, salem, aut similes merces, quas peregrini in urbes apportant, comparare debeat. **Lübeck. Kauffmans-Ordn.** *de Anno 1607. art. 7. dilucidat. Anno 1610.* Item, quòd exteris suas merces per urbem apportare aut exportare non sit permissum. **Es soll Frembden nicht verstattet werden/ihre Kauffmans-Güter in die Stadt zu Lande zubringen/ und hernach zu Schiffe an andere Oerter außzubringen/ oder** vice versâ, **zu Wasser außzubringen/ und an andere Oerter/ zu vertreibung Handels und Wandels zu schicken/** *de quo. cap. 17. huj. lib.* Id quod inter Pomeraniæ Civitates maritimas, & cives vicinarum urbium non maritimarum nobilesque sæpè, controversiis ansam dedit. Tale quid est, quòd Nobilibus in pagis & ruri permitti non solet cerevisiam coquere, aliudve Civitatibus perniciosum mercimonium exercere. Quale privi-

legium singulas Civitates jure fundatum habere ait Carpz. *Jurispr. Rom. Sax. part. 2. Constit. 6. def. 4.* Berlich. *decis. 31. per tot.* præsertim *n. 6. in fin.* Id tamen non pertinet ad Cerevisiam aliasque merces, queis personæ, quibus mercatura prohibita est, ad suos familiæque usûs indigent. Sic enim illud jus declaratur. Moller. *lib. 4. Semestr. cap. 17.* Hartm. Pistor. *obs. 49.* Rauchbar. *part. 2. quæst. 12. per tot. Et nos supr. cap. 10. n. 62. cum seqq. hujus lib.*

54 Prædictum in finem Respub. seu Parlamentum Anglicanum An. 1651. & mense April. An. 1660. constituit, & publicô, impreßôq; decretô cavit, ex Hispaniâ non nisi merces Hispanas, & navigiis Hispanis; è Galliâ non nisi merces Gallicanas & navigiis Gallicis; è Norvvegiâ non nisi merces Norvvegicas & navigiis Norvvegicis in Angliam afferri posse: nec Hispanos, & cæteras nationes omnes, alias quàm suas posse advehere merces,
55 alioquin fisco addicendas. Caverunt item, merces Anglicanas, non, nisi navibus Anglicanis, evehi posse ex Angliâ. Idq; in odium quarundam nationum & populorum pleonecticorum, qui peregrinas ad oras navigare, & merces ibi vili cōemtas, suis navibus in Angliam advehere & carè vendere solent; quibus, hâc ratione ea navigatio, quâ alios perdere solent, prorsus præcisa est. Verùm hoc Edictum paulò post revocatum fuit. Huic edicto non multùm absimile nuper mense Martio Anno 1659. Rex Galliæ Ludov. XIV. Imperavit, prohibens sub certo pretio onerario vulgò Last-Gollen / ne in portub. Gallicanis extraneæ naves onerentur, si domesticæ adsint, cui tanquam libertati commerciorum & privilegiorum tabulis adverso, Hanseatici cum Hollandis contradixerunt, atque alia Edicta in contrarium publicarunt. *vid.* Placaet. im Haagh *publiciret. d. Anno 1659. 20. Augusti,* de quorum Edictorum ratione & Justitia infrà disserendi
56 dabitur occasio. Hîc & monitum illud Latheri *de Censu lib. 2. Cap. 2.* non est negligendum, ut subditis non prohibeatur pecuniam extra territorium fœnori legitimo collocare. Princeps verò non à peregrinis pecuniam mutuò sumat; damit die Zinse in/und nicht auß dem Lande gehen ꝛc. Die Lübeckische Kauffmans-Ordnung *de Anno 1607. 28. Augusti, art. 7. & 10.* Præ- 57
cipuæ itaque cautiones, quæ in hâc Repub. patriâ, in recipiendis peregrinis mercatoribus ditioribus adhibendæ, sunt 1. Ne quid admittatur contra leges fundamentales Reipub. 2. Ne aliena negotia ut Factores curent. 3. Ne plus quàm civilia tentent. 4. Ne negociatio eorum vergat in detrimentum reipub. 5. Certis cum ipsis agendum conditionibus, quas merces liberè transvehere, & quas contra jus Stapulæ, contraque vigorem hujus articuli & ordinationis de anno 1607. non transvehere possint.

Hisce nunc omnibus ut colophonem addamus, libet annectere locum elegantissimum ex Gallico Scriptore, Statûs & coronæ Gallicanæ Consiliario & Informatore desumtum, In- 58
titulé le Conseiller d'Estat, ubi prudenter simul ac graviter docetur, quomodo extraneorum commercium cum emolumento Reipub. instituendum, institutum cum fructu continuandum, quidve in illo considerandum & prohibendum sit. Sic enim ille *Chap. 41. des Considerationis servants au* 59
maniment des affaires publiques L'Abondance en un Estat provient de trois choses necessaires: De la terre: de la manifacture, qui comprend tous les Arts manuels & mecaniques: & Du COMMERCE QUI LE FAICT AUEC LES ESTRANGERS. *Duobus prioribus relictis, ad tertium nos convertimus punctum; de quo Autor noster ita pergit: Le Commerce & trafic, qui se fait avec l'Estranger, est le troisiesme poinct; qui produit l'abondance en un estat; pour l'establissement de quel il y a trois considerations a faire.*

La premiere est des choses que nous deu- 60
ons porter ou ne point porter à l'Estranger.

La

La seconde des choses que nous deuons receuoir des Estrangers & laisser entrer en nostre estat; ou ne point receuoir & en bannir le Commerce. La troisiesme est la facilité & aisance du Commerce accompagné de seureté. Les Marchandises que nous deuons porter aux estrangers avec les quels nous avons commerce, sont celles que nous avons en abondance: des quelles apres que l' estat est, suffisamment fourny, l' on peut permettre la traicté comme au contraire, celles dont nous avons disette, ne doivent aucunement estre transportées; ne pareillement celles des quelles nos voisins se peuuent servir à nostre dommage; comme armes, chevaux, voiles, & autres choses destinées a l' usage de la
61 *mer ou de la guerre.* 2. *Le transport d' or & d' argent est ausi defendu en tous estats. Mais ces deffences sont tres mal observées. Et comme elles sont necessaires pour empescher que la faute de ces metaux qui sont recherchés de toutes nations ne nous oste le moyen de nous en prevaloir pour estre secourus de nos amis & alliez: ausi doit on prendre garde, qu'elles ne troublent & alterent le commerce. Et à vray dire ces deffences ainsi generales, que l'on à faites sont d' impossible execution, voulant maintenir le commerce avec nos voisins: si ce n' est que l' on deffende de negocier autrement, que par eschange & permutation de marchandise. Ce qui se pourroit pratiquer pour raison des marchandises qui ne sont trop necessaires, & non pour le regard de celles, qui nous sont necessaires & des quelles nous ne nous pouuons passer; &c.*
62 3. *Entre ces choses qui ne doivent estre transportées hors d' Estat, sont les matieres crües*, vid. Bodin. *lib. 6. de Republ. cap. 2. pag. m. 1021. & seq. & non manufacturées, pource que vous ostez le moyen à vos ouuriers de se employer & de vivre &c.* Et paulò post:
63 *Voila les choses que nous ne devons point porter aux Estrangers parles quels il est eisé de juger celles que nous devons desirer, que l' Estranger nous apporte, car si nous retenons celles-la pour l' utilité qui nous en peut venir par la mesme raison, si elles nous manquent nous devons rechercher les moyens pour le tirer de nos voysins. Et pour le regard de l' or & de l' argent l' entrée en doit estre permisse: Mais non pour* 64
cela le cours de la monnoye estrangere parmy le peuple, pource qu' il n' y a aucune asseurance entre les Princeps sur NB
le fait des monnoyes, chacün jouint à tromper son compagnon, & tirer l' or & l' argent de l' Estat l'un de l' autre, &c. Pour emphescher donc 65
cet eschange de monnoye, l' on empeschera le cours des Estrangers, parmy le peuple, à finque ceux qui en auront les portent aux changeurs ordonnez, pour cet effect, qui leur en bailleront la valeur estimée, selon leur bonté interioure &c. Ainsi l' on ne craindra, ny la falsification des monnoyes estrangeres, ny le surhaussement du prix: & ne pourra on tirer de Vostre Estat vostre monnoye forte qu' en vous raportant marchandisse, qui la vaille. Les choses des quelles nous devons em- 66
pescher l' entrée, & le commerce en nostre estat sont celles que servent au luxe (de quibus in principio hujus capitis quadam attigimus) le quel est le Principal moyen d' appauurir un Estat; commeles Pierrires parfums exquis, espiceries peu necessaires, & les estoffes les quelles ne servent qu à la pompe & bombance. Que si l' abus 67
est, si inveterè, que nous ne les puissions empescher par une deffence, il foudra les charger de tant de daçes NB
& impos, que l' estranger perde l' envie d' en apporter, craignant de n' en retirer pas son argent, & le sujet de achepter à cause de la cherté: car encores que quelques fois cette consideration n' empeche pas se sujet d' achepter telles marchandises: toutes fois si par ce moyon il s' appauurit, le publique sera fait plus riche, par les grandes daçes, les quel-

les tiendront, lieu de peines & de chastiment du luxe des particuliers. Hucusque *Le Conseiller d'Estat.* Quod
68 postremum novissimè valdè prudenter obsérvârunt Serenissimi Principes, Rex Daniæ Christianus IV. & Fridericus, ambo Holsatiæ Duces p. mem. qui ad refrenandum luxum, vitiisque frequentibus obviandum, merces luxui inservientes, maximis impositionibus & tributis onerarunt, prout patet ex edicto de Anno 1636. 9. April. Die Licenten belangent/ Holsteinsche revidirte Landgerichts-Ordnung/ *part. 4. tit. 26. p. 108.*

Quæ de Peregrinis, eorumque commercio hactenus dixi, de non-hostibus intellecta volo. De hostibus autem quid habendum sit, se-
69 cundò nunc locô. Ubi prænoscendum est, ut hostes dici possint mercatores, requiri, I. Ut sint peregrini; quia cum non peregrinis non est bellum justum, sed civiles defensiones atque factiones. *l. 21. §. 1. ff. de Captiv. & postlim. revers. l. 1. pr. C. de caduc. toll. & aliis textibus.* II. Ut justa adsit causa, ob quam bellum justum decerni possit. *per Dd. in l. 5. ff. de J. & J. ubi Br. num. 3. Bl. n. 17.* III. Ut bellum ab Imp. seu Rege Rom. aut viceversâ publicè decretum & indictum sit. *l. hostes. 24. ff. de Capt. & postl. rev. l. 118. de V. S.* ubi hostes per hoc separentur à latronibus & prædonibus. P. H. O. *art. 129.* Gail. *1. de P. P. 4. num. 41.* Boër. *decis. 178. num. 34. & alii.* Sed cùm de his alibi forsan sese offeret disserendi materia, hîc saltem ea attigisse sufficiat.

70 Succedit nunc tertia quæstio, de Ethnicis seu Infidelibus, sive ut Jus nostrum vocat, Paganis & Barbaris, num cum his emendi vendendique commercium intercedere possit? Vel, ut Politici hanc proponunt quæstionem: Utrum in Repub. piâ & Christianâ concedendum sit, ut Turcæ, Saraceni, Barbari, & alii infideles mercatores aditum, liberumq; in eâ commercium habeant? Et sanè, licet Judæis olim in veteri Testamento præceptum à Domino datum fuerit, ne infideles secum habitare paterentur, ne ab iis seducerentur: ex jure ta- 71
men Romano, post abolitam pridem Politiam Mosaicam constituto, liquidò constat, quòd Pagani, olim inter Christianos tolerati, habitationis commerciorumque libertatem habuerint: iisque inter Christianos quietè degentibus, nec quicquam tentantibus turbulentum legibusque contrarium, Christiani, religionis autoritate abusi, manûs inferre non ausi: sed imò, si contra securos fuissent violenti; vel eorum bona diripuissent, duplum restituere compulsi; Magistratûs quoque & eorum officiales, talia non vindicantes, sed facientibus popularibus conniventes, eâdem lege puniti fuerint. *l. 6. C. de Pagan.* Quanquam illi non hostes, su- 72
perstitionis Ethnicæ exercitium introducere, neque politicas leges de mercatoribus ab eâ Republicâ positas violare, neque ullam impiam ceremoniam, quâ veram publicamque religionem labefactarent, usurpare ipsis fuerit integrum. Danæ. *lib. 2. Polit. Christ. l. 2. t. tit. C. de Pagan. Sacrific. & temp.* Herm. Lather. *de Censu. lib. 3. cap. 14. n. 2. & seqq.* Cujus nostræ sententiæ perspicua confirmatio exstat *Nehem. 13. vers. 21.* Et è contrario laudabiliter facere judicati sunt, qui ipsis concionari ordinaverunt magistratûs. *C. 10. X. de Jud. & Sarac.* Cæ- 73
teris itaque paribus, infideles inter Christianos habitantes, ob hoc solùm, quòd infideles sunt, regulariter sine peccato à terrarum dominis expelli, nec cum iis commerciorum exercitium interdici posse, rectè concludunt Danæ. *d. l.* Martin. Laudens. *de Principib. q. 101.* & Alberic. Gentil. *lib. 1. Advoc. Hisp. Cap. 25.* ubi in pr. *Commercium*, inquit, *cum Turcis vetitum dicere leges omnes videntur. Et mihi tamen non libet facilè discedere à regulâ certissimâ juris gentium in l. 5. de J. & J. quod constituit commercia, nec distinguit aliquid de gentibus,* &c. ubi &

cap.

cap.20. latè, quomodo cum his commercium intercedere possit, differit.
74 Et hoc quàm maximè obtinet, quando pactô fœdere commercium ipsis pateat. Sicut in Tartaris cum Hispanis commercia, vigore pacis cum Rege Philippo I. conventæ, exercentibus; exemplum superioris seculi annales suppeditant: Similiterque Gallos & Venetos cum Turcis ex fœdere commercari notorium est. Vid. Alexandrum, indefinitè infideles commerciorum cum Christianis communicatione dignantem. *Conf.130. per tot. lib.7.* Et H. Grot. *lib.2. de jure B. ac P. c.15.* §.9. Fœdera commerciorum & quæ his similia ad utilitatem communem pertinent, inire cum profanis licere per legem adserit, cùm nihil reperiatur quod
75 obstet. Idque exemplô Regis Salomonis cum Rege Hiramo comprobat. Quibus addi potest, quod 1582. Turcici Imperatoris legati, octodecim mercatoribus Turcicis sedem in urbe Antvverpiensi præberi petierunt; ad quos merces Turcicæ ex Asiâ & Græciâ, hinc terrestri itinere Burdegalam, inde per mare Gallicum & Britannicum Antvverpiam advehendæ essent: D. Chytræ. *lib.25. Saxon. c.4.* & Thuan. *sub eod. anno 1582. lib.76. histor. p.117.* In-
76 fidelibus, inter Christianæ fidei hostes, proximi sunt JUDÆI; de quibus pro quarto controvertitur, num eorum commercium in piâ & benè constitu-
77 tutâ Republ. tolerandum? Et sanè, quin sub prioribus Impp. communi legum & Imperii securitate gavisi fuerint, indubium est; cùm eos, cæteroquin innocentes, solô Judaicæ superstitionis intuitu, neque in personis neque in bonis offendi debere, sit textus apertus *in l. nullus. 14. C. de Judæis.* & *l.6. C. de Pagan.* Vasqu. *lib.1. illustr. contr. c.8. n.12.* præsertim si nulla obstet specialis sanctio, eos salvâ conscientiâ tolerari posse asserit. *cap. etsi Judæos. 13. X. de Judæ.* & *cap. Judæi. X. de testib.* quò facit, quòd communibus legum beneficiis etiam in commerciis, *l. nemo. 9. C. de Judæ.* & aliis plerisque minimè caruerint, ut sigillatim edocet Wesemb. *in Paratit. C. de Judæ. n.2.* idque ob insignes aliquot rationes, quas enumerat H. Ulric. Hunn. *in disp. sing. ad tit.6. lib.5. Decret. de Judæ. θ.4.* & *seqq.* vid. das Privilegium der Judenschafft *tom.6. Symphor. fol.258. 268.* & P. Santern. Lusitan. *tract. de Assecur. & sponsion. mercat. part.5. n.16. usq. ad fin.* Ho- 78
diè verò, juxta vaticinium *Ps.59. vers. 12.* disperge eos in virtute tuâ, & *Ps.109.* Christianis, in benè constitutis Rebuspub. omni cum eis commercio interdicitur; & tantùm ex gratiâ terras Christianorum habitare tolerantur. *c. etsi 13. de Judæ.* Wesemb. *d. l. n.3. in fi.* Jo. Ceph. *cons.549. n.63. lib.4.* nec præterquam ab iis, qui regalia ab Imp. aut 79
speciale eorundem recipiendorum privilegium habent, in ditione recipi possunt, de quibus quamplurimi loqvuntur textûs in Recessibus Imperii A. B. T. *9. inf. Recess. de anno 1530. 1532. 41. 48.* & *51.* & *Ordinat. Polit. de anno 1577. Tit. 20.* Heig. *p.1. q.4. n.30.* Thom. Michaël *de Jurisdict. concl.48. lit. B.* Nonnullis autem in locis tàm Catho- 80
licæ quàm reformatæ religionis, Judæi mercatores palàm non tolerantur; ac item quarundam regionum fundamentalibus legibus; ut in Hispaniâ, Galliâ, Ducatu Wirtembergensi, hoc planè interdicitur &c. Marquard. de Susan. *tract. de Judæ. p.1. c.2. n.1.* Videatur der Stadt Franckfurt Historischer Verlauff *pag. m. 72.* & *seqq.* Quapropter in Ducatus Wirtemb. *Ordinat. fol.62.* §. und sollen/ & *fol.63.* **Den Unterthanen verboten wird mit den Jüden etwas zu hantieren/ oder sich in einen wucherlichen Handel einzulassen / bey Straffe Leibes und Gutes / und darzu vermeydung dieses Hertzogthumbs/ die Juden sollen aber wegen solcher mit den Unterthanen gepflogener Handlung sich des Gleits verlustig und anderer Straffen aufflagen verschuldet haben/** Suntque & multæ & prægnantes cau- 81
sæ, cur, ubi recepti non sunt, nec recipi nec tolerari debeant; putà quòd nil nisi meras blasphemias, execrationes & mendacia horribilia in Christum & Christianos evomant, ac de genere suo vanis-

vanissimè gloriantes, susque deque Christianos præ se habeant, & extremè contemnant. Vid. D. Luther. *in lib. de Judæ. oper. Germ. tom. 8.* & Joh. Boxtorff. *in Synag. Jud.* Selnecc. *in Pædagog. expos. 7. præcept. fol. 212. in octavo.* E quibus duas solùm hîc annotasse sufficiat, quæ satis demonstrabunt, quàm veri sint versiculi:

Ut damno absq; caper nunquam retinetur in horto:
Sic nec Judæus sine damno in plebe fovetur.

82 Prior est SUMMA ILLORUM PRAVITAS, quâ Christianorum facultates (alterum hominis sanguinem nostri vocant. *gl. in l. Advocati 14. in verb. vitam. C. de advoc. div. Jud. uti &* Bl. Rip. *in c. 1. n. 18. de Judic.* Afflict. *decis. 24. n. 4. & alii)* immoderatissimô fœnoris exercitio exsugunt. *c. post miserabilem. 12. & c. quanto. 18. de usur. c. ex parte eod. T. in 6.* (cujus Clementini Rescripti occasione Judæos Anno 1339. sub Ludov. IV. usuras acceptas reddere, & sortem sine usuris recipere coactos, refert Seb. Franc. *Chron. Germ. f. 204. inf.*) *Recess. Imp. sup. allegati.* Speckh. *in dia-*
83 *tagm. Jud. th. 13.* In quo illis exercitio nihil patrocinatur, quòd Judæi à Peregrinis, quales iis sunt Christiani, olim, lege Mosaicâ, indistinctè & licitè usuras exigere potuerint. *Deuter. 23.*
84 *vers. 20.* Nam, ut silentio præteream, quòd Theologi nostrorum temporum, τὸ ῥητὸν sacræ Scripturæ urgendo, & maximè in V. T. inter peregrinos & populum DEI distinctio facta sit; tamen hunc textum pro Politicâ quâdam permissione exaudiant; quæ non relevat conscientias coram DEO; non aliter ac si leges regni permittant fortè concubinatum. *l. 1. ff. de Concub.* item publica lupanaria, ne quid deterius fiat. *l. 1. 3. 4. & t. t. ff. de Concub.* junct. *cap. duo mala. distinct. 13.* Item, quòd istud fortè ob σκληροκαρδίαν & duritiem Judæorum olim concessum; sicuti permissa fuerunt divortia eôdem jure. *Deuter. c. 24. vers. 1.* quod Christus, Salvator noster, reprehendit *Matth. 5.* Vid. Luther. *1. Tom. Jenens. sub Rubr.* grosser Sermon vom Wucher / de anno 1519. *fol. 139.* aliique Theologi promiscuè. Et post veteres Theologos, qui in eâ interpretatione cum Neotericis concesserunt eleganter *c. examinavit.* Covarruv. *lib. 3. var. resolut. c. 1. n. 7.* Adde Molin. *tr. de Commerc. & usur. n. 9. & ad Consuet. Paris. p. 1. T. 1. gl. 9. n 19.* Burgal. *de dolo lib. 1. c. 5. n. 28. & seqq.* Quid 85
quod hodiè omnia, in hoc passu, inversò procedant ordine, & Japhetanis Semi tabernacula, secundùm vaticinium Noæ ingressis, nos non Judæis, sed Judæi nobis peregrini existant. Vid. *Cons. anonym. in caus.* der Stadt Franckfurt am Mayn / *contr. Judæ. in puncto Usurar. pravit. Scriptum Spiræ 17. Septembr. An. 1613.* Ubi statuitur, quod nec observantiâ contrariâ, nec tacitô populi consensu, utpote contra bonos mores, hæc Judæorum pravitas usuraria convalidari possit. Posterior, est 86
nequitia ipsorum in emendis, pignori capiendis occultandisve rebus furtivis aut raptis. *Ord. pol. de anno 1530. 1548. & 1577. tit. 20. §.* daß sich auch. Decian. *lib. 5. prax. Crim. c. 12. n. 19.* quas domino vindicanti, ohne alle Entgeltnüß / ut omnes alii *l. 3. l. 23. C. de R. V. l. 2.* ubi omnes *Dd. C. de furt.* restituere coguntur, *d. Ord. Pol. de Anno 1548. & 1577.* nullâ obstante consuetudine vel loci Statutô. Hostiens. *in summ. T. de Pœn. §. quâ pœnitentiâ. vers. quid de prædam ementibus.* Unde Statuta Civitatum, 87
nobilium, vel etiam privilegia, quæ ipsi dant Judæis subditis suis, ne cogantur res furtivas veris dominis restituere, nisi receptò pretiô, omnia esse invalida, rectè docet Sichard. *ad d. l. 2. C. de furt. n. 2. ubi tamen n. 4. limitat;* quam limitationem & cautelam reprobant Gothofr. Alciat. Alii, & nos *infr. lib. 2. c. 9. n. 85.*

Quapropter, ubi receptantur Judæi, 88
non simpliciter hoc fiat, sed certis sub conditionibus, ut supr. de Turcis & aliis infidelibus monuimus, scil. 1. ut à 89
blasphemiâ, contemtu religionis, & Christianorum expilatione abstineant. Thessaur. *decis. 241. & decis. 7.*
2. modestè absque ullius scandalo vi- 90
vant.

91 vant. 3. lites item ac causas suas coràm magistratu Christiano disceptent. R. A. *de Anno 1538. rubr.* Form des Juden Eyds. *Ord. Cam. part. 1. tit. 86.* R. A. zu Augspurg *Anno 1551.* §. diesem zubege-
92 gnen; imò 4. communi jure Romanô, Constitutionibusq; Principum Christianorum, non juris Mosaici, æquèut alii obligentur. *l. 7. l. 8. C. de Judæ.* Corne. *Cons. 114. n. 12. & 14. vol. 1.* Hyppol. Rimin. *Cons. 203. n. 36.* Decian. *in d. tr. Crim. cap. 11. n. 5.* Cavalc. *de Brach. Regn.*
93 *p. 1. n. 41.* Et 5. tàm in secularibus, quàm Ecclesiasticis & Spiritualibus, Principibus & magistratui Christiano subjiciantur. Covarr. *3. resolut. c. 3. n. 9 vers. 7. inf.* Soc. *cons. 119. vol. 4.* Card. Tusch. *pract. concl. lit. J. conclus. 377. n. 2.* aliisque certis vivendi legibus adstringantur; de quibus accuratè Everh. Speckhan *in dd. diatagm. Judæor.* oder Juden-Ordnung. Et Ludov. Dunt. *in collect. casib. conscientiæ, cap. 16. sect. 2. q. 18. pag.*
94 *m. 336.* in quibus est hæc, ut 6. discretò vestitû utantur. *arg. l. 15. §. 27. & l. 39. ff. de Injur. l. mimæ. 4. ubi* Bl. Castrens. & *Dd. C. de Episc. audientiâ. text. in c. in nonnullis 15. de Judæ.* & Mascard. *Concl. 264. n. 6. vol. 1.* & signa aperta portent, ut Francofurti, per quæ à Christianis dignoscantur. Schneidvv. *ad rubr. de success. ab Intestato n. 12.* Decian. *d. l. c. 12. n. 16.* & in specie quidem pileô rubrô, ut in Italiâ, putà Romæ, Ferrariæ &c. Clavô seu annulô flavô ab aliis discriminentur. *Ord. Pol. de anno 1530.* Justin. Gobler. *in Latin. Ord. Polit. Car. V. c. 20. fol. 94.* ubi ex Baptista Guarino ad Cælicianum tres causas sublepidè 4. distichis comprehensas, cur sc. Judæi ferant literam O. adducit. Ut quoque
95 7. Imperatoriæ Mti, in supremæ protectionis signum, tempore inaugurationis, imò quolibet annô, ipsô Nativitatis Domini festô, de singulis capitibus unicum offerant aureum, prout hoc liquet ex mandato Imp. Matthiæ de Anno 1617. Hisce, & aliis observatis conditionibus, Judæi ob emolumentum publicum tolerari, & eorum commerciô uti frui possunt Christiani.
96 Memorabile namque est, quod Philipp. Camerar. *Cent. 1. mediat. histor. cap 89.* annotat, Judæos, qui à Christianis expulsi fuerunt, primò omnium ad Turcas attulisse varia artificia, & perfectiorem usum machinarum bellicarum, aliarumque multarum rerum, quibus anteà barbara Turcarum gens destituta fuit; id quod incredibili Christianæ Reipub. damnô accidit. Etsi autem, de jure communi, nemini vel in corpus vel in bona Judæorum sævire liceat. *l. 14. C. de Judæ. Nov. 45. & 46. & Nov. Leon. 55. c. Sicut Judæi 9. X. de Judæ. & aliis supr. alleg. textib.* attamen an probanda sit consuetudo 97
illorum magistratuum, qui quæstus causâ Judæos ejusmodi privilegiis dotant, quæ ipsis Christianis subditis possint esse præjudicio & detrimento, hæsito. Qualia ipsis privilegia tributa 98
cernimus à Cæsaribus Carolo V. Maximiliano II. Rudolfo II. *Anno 1544. 551. 76. 77. & 82.* Privilegiaque illa prægnantibus clausulis munita existunt, de quibus videri potest. Jul. Benedict. Crescent. *Cons. supr. Judæ. privil. fol. 16.* Symph. Gylm. *tom. 6. cap. 8. fol. 198. & seqq.* Ruding. *Cent. 3. obs. 13. n. 14.* In regno Poloniæ quantæ sint Ju- 99
dæorum immunitates, Vid. Statut. Schelasii *lib. 1. c. 21.* A Serenissimo 100
Rege Daniæ Christiano IV. p. m. qualibus ornati sint immunitatibus, vid. Privilegia oder Freyheiten/welche die zu Dennemarck/ Norwegen/ Königliche Majest. der Portugiesischen Nation Hebraischer Religion/ auch ihren Adhærenten und Familien/ so in der Veste Glückstadt anjetzo residiren/und in künftig kommen möchten/ allergnädigst hat mitgetheilet und gegeben/ den 19. Junii *An. 1630. annexa huic tractat. sub lit. K.*
Nullô autem modô prædicta hæc Prin 101
cipum privilegia pro fœdissimarum usurarum exercitio allegare possunt Hebræi; utpote quæ partìm sub: et obreptitiè ab Impp. extorserunt, partìm verò certis conditionibus limitata sunt; quas si excedant, imminente præsertim periculô vel scandalô, impunè expelli atque adeò etiam bonis spoliari possunt. *cap. 3. & 9. X. de Judæ.*

Wesemb. *d. l. in pr. n. 3. & 4.* vid. *Reform.*
Polit. Francof. de An. 1577. tit. 20. Tes-
saur. *d. decis. 57.* cùm & aliàs privilegi-
gium perdatur propter delictum vel
abusum. *l. 3. C. de Veteran. lib. 12.* prout
infr. lib. 4. c. 3. pluribus docebimus;
quibus adde Hyppol. Rimin. *Consil. 275.*
n. 34. ubi in specie dixit: quòd Judæi
ampliantes privilegium limitatum,
atque illud prorogantes extra limites
suos, illud in totum perdant, propter
illius abusum. *text. in l. eos. C. de A-*
102 *quæd. lib. 11.* Imprimis verò à Magistra-
tu per Statutum caveri debet, ne Judæi
frumentum, aliaque ad victum perti-
nentia in magnâ copiâ coëmant, ea-
demque Christianis inopiâ pressis ma-
jori posteà pretiô vendant; sed, ut co-
gantur ipsi expectare, usque dum Chri-
stiani, quæ sibi comparatu necessaria
sunt, ad sui sustentationem comparâ-
rint. Joh. Köppen. *decis. 59. n. 21. p. 1.* Me-
noch. *lib. 2. arb. JJ. qq. cas. 384. n. 1. &*
seqq. Gomes. *tom. 2. var. resolut. tit. de*
Emt. & Vend. cap. 2. n. 51. Molin. *de J. &*
103 *J. tom. 2. disp. 341. n. 4.* Sunt namque
illi voraces quasi corvi in Repub. &
quasi lupi insatiabiles, quorum sitis
non extinguitur; quorum hydrops
nullis curatur herbis aut medicinis.
104 Cas. *in Sphær. Civit. lib. 1. cap. 6.* Impri-
mis autem dissuadent Theologi, ut nul-
la societas navalis cum iis ipsis sit ine-
unda. Vid. Loccen. *de jur. marit. lib. 3.*
c. 6. §. 3. tot. Ita enim Jenenses in quo-
dam responso ap. Ludov. Dunt. *d. sect.*
2. q. 20. Ob ein Christ möge mit einen
Juden Schiffspart halten/ und also sei-
ne Nahrung gewinnen? Resp. 1. Die
Sprüche der Schrifft/ welche uns für
der Gemeinschafft der abergläubischen
Warnen/ seind zwar von der Gemein-
schafft des Geistes/ Gemüthes/ Glau-
bens zuverstehen; secundariò aber und
consequenter warnen sie uns darneben
für gar zu grosser leiblicher und euserli-
cher Geselschafft/ denn es hat einen
Schein des Bösen/ und bringet auch viel
Böses zu wege. Eine solche enge und
genaue Geselschafft wehre es mit dem
Schiffspart/ da man gutes und böses
wolte mit den Jüden wagen/ und gleich-
sam seine Güter mit ihnen lassen einen
Klumpen seyn. 2. Josaphats Schiffe
seind zerbrochen/ da er sich mit dem Aha-
sia einließ/ und mit demselben abgötti-
schem Könige Schiffspart hielt. 3. Alia los
est ratio aliorum contractuum im
Kauffen und Verkauffen/ da nicht eine
so genaue und sonderbare Gemeinschafft
ist als in Schiffsparten/ Hactenus Je-
nenses Theologi. Quamvis in con-
trarium inclinet Dn. Mevius *lib. 3.*
Comm. in Jus Lub. tit. 9. artic. 2. n. 2. De
Hostibus Ecclesiæ, qui extra Ecclesiam
sunt, putà Infidelibus & Judæis, præce-
dentibus egimus. Quintò, nunc in- 106
quirendum est de Hæreticis, quales
non sunt qui non credunt, quod Ca-
tholico-Romana Ecclesia sentit, sed
qui pertinaciter in fundamento fidei
aberrant. Dn. Theod. Reink. *de R. S. &*
E. lib. 3. class. 1. c. 5. n. 7. & seqq. ut ex
seqq. patet; ac qui per Baptismum, &
quatenus largè veniunt nomine Chri-
stianorum, ad discrimen à Paganis &
Judæis largô & vulgari modô in Eccle-
siæ visibilis gremio constituti dican-
tur. Ambros. *in 2. Tim. 2.* Alphons. de
Castr. *lib. 2. de just. hæret. punit. c. 24.*
An hi communi commerciorum li- 107
bertate uti frui permittendi sint? Pro 108
præcognitione subjectæ quæstionis
sciendum, Hæreticos propriè esse per-
sonas in Ecclesiæ gremio constitutas,
(quo distinguuntur ab infidelibus &
Judæis) quæ doctrinam falsam (ut se-
cernantur ab impiis, qui non doctri-
nâ, sed vitâ & moribus Christianismum
maculant) fundamento fidei contra-
riam, (quo discriminantur à Schisma-
ticis, qui saltem in circumstantiis fidei
errant, per ea, quæ paulò post dicemus)
perversè, & magnô Ecclesiæ
scandalô, pertinaciter tuentur. Con-
fer *l. 2. in fin. & l. 12. C. de hæret. l. 12. in*
f. C. de Judæ. Nov. 109. c. loquitur. 18. &
2. seqq. c. advocavit. 23. c. quoniam 25. c.
didicimus. 31. c. 24. q. 1. c. hæresis 27. c. hæ-
reticus 28. c. qui in Ecclesiâ. 31. & 2. seqq.
& c. ult. d. caus. 24. c. 3. c. ad abolendam 9.
in pr. de hæret. & Dd. plenè congestos per
Dauth. *de testam. n. 243. & seqq.* ubi ipse
rectè notat, dignoscendos illos esse
ex

ex solâ scripturâ; utpote quæ est fidei mensura, errorum censura, ad cælos cynosura. *Jesai. 8. vers. 20 Ezech. 20. vers. 19. Matth. 22. vers. 29. ad Galat. 1. vers. 9. & c. 6. vers. 16. 1. Tim. 3. vers. 14. 1. Joh. 3. vers. 4. & 2. & aliis SS. textibus.* Augustin. *lib. 2. de Baptism. contr. Donatist. & lib. 2. contr. Crescent. Grammat. c. 31.* Basil. *lib. 1. contr. Eunom. & epist. 80. ad Eustath. Med.* Aliique Sancti Patres passim, quod certò & liquidè constare debet, probat *l. 5. in fin. C. de Summ. Trin.* & contra Jul. Clarum rectè tenet Wesemb. *w. C. de haret. n. 6.* Ubi de modo procedendi contra hæreticos egregiè tractat.

109 Hi itaque Hæretici, isthoc modô descripti, legitimeque agniti & condemnati, cùm Ecclesiæ pacem & unitatem perturbent, *l. inter claras. 8. §. 5. & 6. C. de SS. Trin. Nov. 103. c. 2. & passim in Jur. Canon. præsertim c. 13. & c. pen. de hæret.* adeoque sese odiô dignos. *Nov. 45. pr.* illius verò beneficiis indignos reddant. *l. 4. & 19. d. Nov. 45. pr. & Nov. 109. c. 1.* quinimò velut æternam offendentes Majestatem, gravius peccare dicantur, quàm qui temporalem offendunt. *auth. Gazaros. C. de hæret. c. vergentis. 10. Eod. c. 2. de Præscr. in 6to.* Communi commerciorum libertate & hinc dependentium immunitatibus æquè ac γνησίως Christiani vallati simpliciter non videntur, à quâ tamen nec absolutè & indistinctè, certisque, ut suprà adjecimus, conditionibus adhibitis, extorres dicendi sunt. Quapropter cùm nobis non tàm cum illis, quàm cum Schismaticis (qui non tàm in fide seu principali aliquo fidei articulo, quàm in circumstantiâ fidei errant. *c. Schisma. 34. Caus. 24. q. 1. c. inter hæresin & schisma. d. caus. 24. q. 3. & 1. Tit. X. de Schismat.*) negocium sit, me-

110 ritò & congruè hîc Q? An in Repub. quæ vere Ecclesiæ hospitium est, etiam hujus monetæ & religionis homines tolerandi, nec tolerandi modò, qui jam ante reformationem ibi domicilium habuerunt, sed etiam, si necessitas postulet, & publica id Commerciorum suadeat utilitas recipiendi, si non in aliis urbibus, an in emporiis, quæ sine diversorum hominum, nationum & religionum conversatione & confluxu nunquam esse possunt, hoc sit admittendum? Ardua certè hæc, & inter Theologos & JCtos ventilata quæstio; de quâ unius saltem Theologi Reformati pro negativâ ap- 111
ponemus opinionem. Religio, inquit Jo. Wolff. *in contin. Comm. P. Martyr. lib. 2. Reg. cap. 17. pag. 348.* ut conveniens sit cultus ei qui colitur, commixtionem & confusionem, tanquam rem abs se prorsus alienam, respuit. Nihil enim ferre potest, quod sit permixtum & compositum, velut lege Mosis cautum est, ne diversi generis sementem in eundem agrum jacerent, neve ex duobus contextâ veste uterentur. Quibus typis sunt illæ dissimilium & inter se pugnantium religionum confusiones reprehensæ, &c. Vid. Mengering. *Informat. Evangel. Domin. 15. Trin. q. 4.* Nobis tamen affirmativa, 112
remotis, ob brevitatem ambagibus, ex ipsius naturæ & legis divinæ Institutis, ex sincериorum populorum moribus, ex sensu communi, ex sanioris rationis dictamine, magnorumque Theologorum & JCtorum authoritate, videtur verior & æquior; ita tamen, ut hæ diversæ, & quidem in Imperio Rom. permissæ religionis homines mercatoresque sine aliquo publico religionis exercitio, sineq; privatis conventiculis degentes, sese legibus & statutis Civitatis per omnia adtemperent. Non videmus enim quô pactô, differens illa de religione opinio, observatis his, quas diximus, conditionibus, & certis præscriptis vivendi legibus, prohibere possit, quò minus nobis mutuum rerum externarum sit commercium. Si enim, ut suprà innui- 113
mus, ea est naturalis hominum inter se Societas, si communis ratio hoc Nobis præscribit, ut homo homini, quicunque sit, ob eam saltem causam, quod is homo sit, consultum velit. *l. 3. ff. de J. & J.* Denique si ea est, ut in pr. hujus capitis diximus, commerciorum necessitas, ut iis quasi vinculò quô-

quôdam humana societas & vitæ quasi communitas contineatur, consequens certè fuerit, si quis instituat, ut aliter cum mercatoribus diversæ religionis procedatur, & rationi illum & naturæ rerum bellum illaturum, & quantum in ipso sit, humanæ vitæ societatem
114 dissoluturum esse. Iniquissimum itaque est, quod in quibusdam exteris locis, mercatores eorumque ministri, ob differentem de religione Sacrorum opinionem, in tanto sæpiusculè versentur periculo, ut, ob inventum fortè in navibus suis elixæ carnis frustum, capitis discrimen ipsis injectum sit. Videatur Dn. Georg. Stampel. Superint. Lubec. gründliche Verantwortung auff Anthon Burchardi Anklag; *an cum diversæ religionis mercatoribus conversari liceat?* Hoc *optimè* intelligens Sere-
115 niss. Daniæ Rex, Christianus IV. p. m. qui Belgas mercatores, Reformatæ Religioni addictos & in urbe Glückstadiensi commerciorum gratiâ commorantes, maximis & egregiis ornavit privilegiis & immunitatibus, prout patet ex privilegiis oder Freyheiten/ welche Ihre Maj. ꝛc. der Niederländischen Nation, und ihren Familien/ Adhærenten und Mitbeschriebenen/ so in der Veste Glückstadt anjetzo residiren / und in künfftig umb Gewerbe zu treiben kommen möchten/ Allergnädigst hat mit getheilet und gegeben/ am *17. Octobr. Anno 1631. in fine annexis sub lit. L.* Hæreti- 116
corum & Schismaticorum occasione, de excommunicatorum & bannitorum commercio quædam fuissent adjicienda; verùm, cùm horum tractationem ad *libri quarti cap. 1.* certas ob causas, reservaturi simus, hîc quoque eos, sicuti paulò antè de Hostibus innuimus, prioribus saltem attigisse digitis sufficiat.

Caput XII.

De Negociatione Fœminarum.

Summaria.

1. *Fœminarum in Jure deterior conditio quàm masculorum.*
2. *Mulieres munera publica non gerunt.*
3. *Mulieres tutores dari non possunt, uti nec postulare & fidejubere &c.*
4. *Mulieres ob sexûs fragilitatem à muneribus publicis abstinent.*
5. *Mulieres à mercaturæ exercitio non arcentur.*
6. *Mulier Mercatrix contrahens non utitur SCtô Vellejano.*
7. *De Jure Saxo. Mulieres mercatrices validè contrahunt.*
8. *Quæ hujus rei ratio.*
9. *Lipsiensium hoc in casu responsum.*
10. *An mulier mercatrix in judicio agere & conveniri sine Curatore possit?*
11. *An mulier mercatrix pro mercibus emptis bona oppignorare possit?*
12. *An mercatrix ædes vendere possit?*
13. *Valet Statutum, quòd uxor pro marito teneatur.*
14. *Quod exemplis probatur.*
15. *Ordinatio Provincialis Hassiæ de Contractibus mulierum.*
16. *Statuta Lubecensia quid de fœminarum negociationibus disponant.*
17. *Mulier mercatrix Lubecæ majori gaudet privilegiò cæteris.*
18. *In dubio, acquisita per uxorem constante matrimoniô, ex bonis viri acquisita præsumuntur.*
19. *Acquisita per uxorem mercatricem non ex Mariti, sed ex propriis præsumuntur acquisita bonis.*
20. *An uxor publicè gerens mercantiam, videatur gerere de voluntate mariti, ita ut is ipse teneatur?*
21. *Quomodo mulier ex intercessione & fidejussione teneatur de jure Lubecensi.*
22. *An & quare mulieribus contrahere Cambium sit prohibitum.*
23. *Mercatricis singulare jus, ultra actûs mercaturæ congruos non extenditur.*

24. Cautio de Judicio sisti, & judicatum solvi, ad actus mercatorios non pertinet.

25. Mercatrix in dubio in causâ negociationis contraxisse censetur.

26. Actûs ad Mercaturam pertinentes censentur, sine quibus illa consistere non potest.

27. Mutuum ad mercaturam spectat. vid. sup. n.11. huj. cap.

HActenus de masculorum commercio, paucis nunc quoque, de
1 fœminarum dispiciemus. Quanquam inter plurima fœminarum in eo quoque deteriorem esse conditionem quàm masculorum ex jure communi constet. *l. in multis. 9. ff. de stat. hom.*
2 quòd munerum officiorumque publicorum sint incapaces. *l.2.ff. de Reg. Jur. & ibi gl. & Dd. Comm. l.3. §. inter corporalia. ff. de muner. & honor.* Spec. *tit. de Procur. §.1. n. 2. vers. 22.* Nevizan. *Sylv. nupt. lib.1. n.9.* Jo. Ceph. *cons.526. n.39. vol.4.*
3 Unde nec postulare. *l. 1. §. Sexum. ff. de postul.* nec fidejubere. *l. de die. 8. §.1. ff. qui satisd. cog. l.3. ff. de fidejuss.* nec tutores dari. *l. fœminæ. ff. de tutel. l.1. C. quand. mul. off. tut. l.26. ff. de testam. tut. l.21. ff. de tut. dat.* (quamvis de jure Novellar. secus. *Nov. 118. c.5.*) etiam in feudis. Curt. Sen. *Cons.66. n.16.* P. Heig. *2. quæst.13. n.40.* Melch. Kling. *Instit. de Tutel. & de leg. agn. tut.* Modestin. Pist. *p.1. q.27. per tot.* JCti & Scabini Lips. *in decis. p.5. q. 23.* Berl. *p. 2. Concl. 12. n. 34.* Rittershus. *ad Novell. p.8. c.9. n.1. & Dd. Comm.* licet dissentiat Schrad. *de feud. part. 10. sect.19. n.24. & seqq.* nec nummularii vel argentarii officium exercere. *l. fœminæ. 12. ff. de edend. & ibi* Br. vel alia, quæ virilis sunt officii, regulariter præstare possint, *d. l. 2. de R. J.* cùm non hisce officiis, sed lanificio sint aptæ. Coras. *lib.2. miscell. c. ult. n.7.* juxta illud Ovidii 12. *Metamorph. de Caneo:*

- - - - - columq;,
J, cape cum calathis, & stamina pollice torque.

4 Et hoc propter imbecillitatem naturalem, imprudentiam & fragile judicium; unde illas fluxæ fidei esse, unà cum juris nostri volumine adserit Aristoteles *9. histor. animal. c. 2.* & Justinian. *in l.6. C. de recept. arb.* ita notabiliter disponit: *Sancimus, mulieres, suæ pudicitiæ memores, & operum, quæ eis natura permisit, & à quibus eas jussit abstinere &c.* Imò, tàm antiqui quàm moderni humanarum & legalium literarum interpretes, undique id exclamant, ut post Tiraq. *de LL. Connubial. lib.9. n.619.* scribunt. Prosp. Farinac. *de Testib. q.59. n.4.* & Mascard. *de Probat.* 5
concl.762. n.3. & seqq. nullibi tamen eas ipsas à mercaturæ exercitio arceri; sed potiùs illud fœminis permissum esse, me leges & consuetudines modernæ docent. *l. pendiculis 32. §. idem cum quæreretur. 4. de aur. & arg. leg.* his verbis: *cùm testatrix negociatrix fuerit. l. sed etsi quis. 7. §.1. ff. de Instit. act.* verb. *parvi refert, quis sit Institor, masculus an fœmina. & l.1. §.16. ff. de exercit. act. l.7.* ibi *quæ mercimoniis publicè præfuit. C. de Incest. & inutil. nupt.* Alphons. de Azeved. *lib.5. Comm. in Hispan. constit. tit.18. de los cambios y cambiadoros, y corredores de illos, &c.* idquod experientia quotidiana probat, & in specie de fœminis Belgicis attestatur Alb. Gentil. *lib. 2. de nupt. cap.20.* in tantum, ut mulieri negotianti æquè debeatur Interesse lucri cessantis, & damni emergentis, ut cæteris mercatorib. Rot. Genuens *decis. 28. n.4.* Hinc mulier, contrahens & ex- 6
ercens mercaturam communem cum marito. *l. si sine voluntate. 5. C. ad SC. Vellej.* si recipit credita negotiationis, vel etiam consentit in obligationem bonorum mariti, non habebit SCti Vellejani beneficium, sed tenetur solvere æs alienum mariti. Sim. Pist. *cons.3. in 1. qu. n.9.* & ita passim in Germaniâ receptum esse probat Gail. *2. obs.90. n.5.* per pulchras rationes. Quib9 adjunge Anton. de Gamm. *decis. Lusitan. 186. & decis.188. decis.200. & 366. per d. l. si sine voluntate. & auth. ad hoc. C. de Latin. libert. toll.* Ex quibus duabus constitutionibus repulsa est mulier Coloniensis, quæ cùm unà cùm marito suo negocia-

gociata fuisset, & se semper Creditoribus obligâsset, maritô facultatibus lapsô, beneficiô SCti Vellejani uti volebat.
7 De jure Saxonico mulieres mercari & negotiari consuetæ, in emendis & vendendis mercibus, etiam sine curatore firmiter contrahunt, seq; obligant, per *text. in novell. Elect. Aug. p. 2. Const. 15. sub fin.* ubi habetur: Daß den Weibes Personen / so zu handtieren pflegen / mit Kauffen und Verkauffen in Krähmen und andern dergleichen Wahren / ohne Vormünden beständig und verbindlich zuschliessen und zu handeln hiermit unbenommen seyn soll. Dan. Möller, *in Comment. hujus Constit. n. 76.* Quod idem de jure Hamburg. *p. 2. tit. 8. art. 1.* ut nempè sine curatore contrahere & obligari possint.
8 Et hoc sine dubio. Quod in causis mercaturam attingentibus, ut sæpius monitum, non juris solennitas aut subtilitas, sed æqvum & bonum attendi debet; ne impediantur aut fallantur commercia; quod utilitati publicæ adversum foret. Idcircò, sicut minor ex læsione non restituitur adversus contractûs, quos gessit ut mercator, si mercaturam publicè exercet; Strach. *de mercat. p. 3. n. 26.* Campan. *in Statut. Med. c. 416. n. 201.* ita nec mulieri, quæ minoribus in Statutis æquiparatur, adversus contractûs succurri debet, si mercatrix est. Unde ad coëmendas merces absque consensu curatorum, pecuniam mutuò accipere, imò & creditoribus suis bona hypothecare optimè possunt, quia mercaturâ concessâ, etiam contractus mutui, & obligatio hypothecæ, sine quibus ea expediri vix potest, concessa videntur. *Dd. per l. cui jurisdictio. 2. ff. de jurisd.*
9 Prout etiam Lipsenses Anno 1608. ad consultationem G. W. responderunt: Hat M. S. einen eigenen Tuchhandel gehabt / und zu dessen verbesserung etzlich Geld von euch auffgenommen / und euch alle ihre Güter / mit der Gerichten Gunst / jedoch ohne Einwilligung ihres Kriegischen Vormundes / zum würcklichem Unterpfand gesetzet / Ob nun wol die andern / Gläubiger die Hypothecam dahero zu nichtes machen wollen / weil ermelte M. S. euch dieselbe ohne ihrem Kriegischen Vormunden verschrieben / dennoch aber / und dieweile sie das Geld zu ihrem Handel auffgenommen / und ohne Versicherung kein Geld auffbringen können / so ist die Hypotheca vor beständig zu achten / und mögen euch die andern Gläubiger / so hernacher arresta angelegt / nicht vorgezogen werden / Berlich. *p. 2. Concl. pract. 17. n. 92. & seqq.* & Anton. de Gamm. *dd. ll.* qui in praxi admodum utilia de mulierum obligationibus, debitis communibus viri & uxoris, ac eorundem solutione & executione congesserunt, quib. adde Dn. Vicepræsid. Mevium, *affin. meum* 10
plur. honor. part. 1. Comm. in jus Lub. lib. 1. tit. 10. art. 1. n. 57. & seqq. & tit. 7. art. 8. ubi hanc movet quæstionem: Numne mulier mercatrix, sine Curatore in judicio subsistat? Seu ut clarius dicam, An ex contractibus, quos ut mercatrix iniit, sine Curatore agat, aut conveniatur? Et ex Chassan. affirmando concludit, mercatrices per Statutum exemtas esse à conditione mulebri. Non enim putandum est, Statutum sine Curatore permittens contractûs mulierum, negare voluisse judicia. An au- 11
tem mulieris actus, si ut mercatrix suis Creditoribus pro mercibus emptis, vel pecuniâ ad emtionem mercium insumptâ, bona quæpiam hypothecæ constituerit, sine Curatore valeat? Negativ. Moller. *ad Constit. Sax. 15. n. 82. probat.* Affirmativam autem cum Dn. Berlich. *vol. 2. concl. 17. n. 94.* veriorem puto, cùm ad commercia tendat ejusmodi contractus, nec impedimenta sint ea, quæ ad finem semel 12
concessum tendunt; ædes autem vendere aut simile ad mercaturam non spectans, sicut ipsi mercantiæ Consules non valent. Strach. *quom. proced. in caus. merc. n. 12.* ita & illa negocium agere non potest, per ea quæ *infr. n. 21. h. cap.* deduximus, licet in venditione ædium, ex certis rationibus & circumstantiis in Senatu nostro dispensatum meminerim.

Eôdem modô valet etiam Statu- 13
tum vel consuetudo loci particularis,

quòd

quòd uxor teneatur pro marito; & quòd simul cum marito debita solvere necesse habeat. Mynſ. *cent. 1. obſ. 29.* Gail. *1. obſ. 36. num. 2. & d. obſ. 90. n. 1.* Coler. *de proc. execut. part. 1.*
14 *cap. 3. n 39. & in deciſ. Germ. 31.* ubi testatur, talem consuetudinem Coloniæ & Noribergæ vigere, Quâ de re vid. ulterius gloſſ. Lehnrecht / *cap. 31.* Joach. Mynſ. *reſp. 38. n. 3.* Georg. à Rotſchitz *in proceſſ. tit.* Vom Leibgeding. §. Ob aber und was Geſtalt. Statut. Lub. *lib. 1. tit. 5. art. 7. & lib. 3. tit. 1. art. 9. & 10.* Statut. Lunæb. *art. 28.* & ibi Hartvv. à Daſſel *in Comment.* Dan. Moll. *lib. 2. Semeſtr. cap. 41. n. 8.* Andr. Rauchbar. *part. 1. q. 36. n. 12.* & noviſſ. Dn. Mev. *Comm. in jus Lubec. p. 1. tit. 5. art. 7. per tot.*
15 Quibus omnibus pro majori declaratione meritò subjicio verba ordinationis provincialis Haſſiacæ *de An. 1497. cap. 5.* §. und ſeind dieſe / quæ ita habent: Die Perſonen / ſo mit einander zu bezahlen ſchuldig / ſeind Gewandſchneider / Krahmer die zu Gewelbe oder Krahm ſitzen / und gemeines Kauffes warten / Wechßler / offene Wirte / die gemeiniglich frembde Leute und Gäſte halten / auch die zu offenen Marckt ſitzen / oder pflegen zu handeln / und ihre Haußfrauen ſo ihre Kauffhantierung und Gewinn ihnen beeden zu Nutz und Nahrung kompt / in ſolchen und dergleichen Fällen iſt einer für das ander Pfandbar / ſo ſpan und irrung der Bezahlung an ihre gemachte Schuld fiele; und ſollen Mann und Weib in gemelter Hantierung gleichen Gewinn nehmen und empfahen / wie oben gemeldet.
16 Ad idem propoſitum ſpectat etiam Statutum Reipub. Lubec. *lib. 3. tit. 6. art. 21. ibiq;* Dn. Mev.. ubi dicitur, & mercatrix deſcribitur, Eine Kauffrau / waß ſie kauffet / muß ſie zahlen / eine Kauffrau aber iſt / welche auß und einkäufft / offene Laden und Fenſter helt; mit Gewicht / Wage / Maaß und Ellen auß und einwieget und miſſet. Et rurſus, *lib. 1. tit. 5. art. 7. ſup. alleg.* in verb. Es wehre dann / daß die Frau mitgelobet; welches doch dahin zuverſtehen / wann ſie eine Kauffrau geweſen; & iterùm *lib. 1. tit. 10. art. 1.* in verbis: So mag auch keine Frau höher Bürge werden / ohne Willen der Vormünder / dann vor drittehalb Pfenning / auſſerhalb derer / welche Kauffmanſchafft / Handel und Wandel treiben / was dieſelbe geloben / das müſſen ſie gelten und bezahlen. Quæ autem ſit & dicatur mercatrix; hujusque illuſtrationem prolixiorem vid. apud Dn. D. Mevium *Comm. ad jus Lub. lib. 1. tit. 5. art. 7. num. 113. & ſeqq. & tit. 10. art. 1. n. 57. cum ſeqq.* Et hæc mulier 17
mercatrix, gaudet inſuper de Jure Lubec. majori privilegio & libertate, quàm aliæ. Poteſt enim 1. de rebus & bonis negociatione acquiſitis, teſtamentum condere; quod reliquæ mulieres prohibentur. *lib. 2. t. 1. art. 14.* ibi: Wehre ſie aber eine Kauffrau / und alſo vor dem Raht gezeuget / ſo mag ſie ein Teſtament machen von ihren wolgewonnenen Gute. 2. Quam- 18
vis, in dubio, acquiſita per uxorem conſtante matrimonio, ex bonis viri de jure communi acquiſita præſumantur, Gail. 2. *obſ 78. num. 9.* Maſcard. de probat. *concl. 30. & 214.* Menoch. *3. præſumt. 51.* Petr. Surd. *de alim. tit. 4. qu. 29.* Decian. *reſp. 47. vol. 2.* Mynſ. *obſ. 92. Cent. 2.* Ceſſat tamen 19
iſta præſumtio, tàm de jure communi, quàm noſtro Statutario, ſi mulier eſt mercatrix, nam iſtô caſu ceſſat turpis lucri ſuſpicio, & ex induſtriâ ſuâ quæſiviſſe præſumitur. Mynſ. *d. l. n. 9.* ubi hoc autoritatibus & præjudiciis Cameralibus roborat. An autem uxor 20
publicè gerens mercantiam (uti loqvuntur Interpretes) eam videatur gerere de voluntate viri, ita, ut ex contractibus per eam initis teneatur? disquirunt Dd. Inter quos affirmativam amplectuntur Barthol. Chaſſan. *in Conſuet. Burgund. Des droicts & apperten: rubr. 4. §. la femme ſoyt, pag. m. 491.* Petr. Foller: *in additam. ad Marant. ſpec. aur. part. 4.*

dist.9.n.134.per l.Barbarius.ff.de Off.Prat. & *l.ejus qui in Provinciam. 41.ff. Si cert. pet.* & *text.in l.1.§. item Præpositio. ff. de Exerc.act.* Cui adde Jo.à Sande. *lib.2.defin.Frisic. tit.4. defin.3.* & *4.* item Grot. *1.introd.Jurispr.Batav.c.5.* Quod declarat D. Pirrh. Angel. in Consiliis *tit.de Societ.int.vir.* & *ux.cap.3.* qui *c.4.* dicit, quod ipsa uxor possit convenire & conveniri, & maritus ejus obligetur ex ea re. Cujus ratio secundùm dictum Pirrhum, quia uxor publica mercatrix, est tanquam procurator cum liberâ *per d.l.sed etsi quis. 7.junct.gl.ff.de Instit. act.* & tunc in hujusmodi contractibus uxor locô Institoris habetur. Joh.Fab. *in §.1.Inst.quod cum eo, qui in al. pot.* Chassan. *d.l.verb.si ille n'est. n.1.* & *9. inf.* ubi utilem Institoriam, de in rem verso, aut quod jussu actionem, contra

21 maritum locum habere ait. Quamvis de Jure communi provisum sit, Mulieres nec fidejubere, nec earum bona pro aliis obligari posse, & si forte fidejusserint, obligationem nullius momenti esse, & beneficiô SCti Vellejani infringi posse. *l.1.* & *t.t. ff.* & *C. Ad SCt. Vellej.*

Nomothesiâ tamen Lubecensi hæc Regula notoriè limitatur. Si Mulier Mercatrix est, die Kauffmanschafft Handel und Wandel treibet/ qualis non tantum pro marito *art.7.tit.5.lib.1.Statut.* & quidem contra dispositionem Juris communis, quô amoris & metus reverentialis causâ Intercessio pro marito nullatenus valet. Castrens. *in auth. Si qua mulier. C. ad SCt. Vellej. n.2.* Salyc. *ibid. n.3.* Cujac. *ad Novel. 134.* Sed etiam pro aliis ex fidejussione ad solvendum efficaciter obligatur, *art.1. tit.lib.1. Stat.* Imprimis si uxor Mercatrix Improlis pro marito intercedat. *d. art. 7. tit. 5.* quo casu efficaciter etiam exclusô dotis privilegiô, ejusque retentionis beneficiô, in Concursu Creditorum pro marito obligatur. *d. art. 7.* nec aut renunciatione aut Curatoris præsentiâ eget, *art.13. tit. 6. lib.3.* aut SCto Vellejano adjuvatur talis sponsio. Cùm Mercatura, cui Lubecana Jurisprudentia, ut sæpè in hoc tractatu monitum, consulere studeat, & pro sua securitate postulasse videatur, ut ei operam navantes fidem limitare non possint. Imò fieri non possit, ut cum iis secura essent Commercia, si competerent beneficia, quæ meritò negantur iis, qui suscipiunt virilia negotia, quorum fide & securitate nititur Respublica, Dn. Mev. *ad hos art. 1.* & *7.* cui adde Hering. *de fidejuss. cap.7. n.389. cum seqq.* & *n.410. cum seqq.* An autem, & quare mulie- 22
ribus, seu fœminis, contrahere cambium sit prohibitum; & quid in Repub. Genuensi hoc in punctoobtineat, vid. Sigism. Scacc. Roman. *tract. de Commerc.* & *Camb. §.1. q.7. p.3. lim. 17. n.7. 15. 25.* Conclusivè tamen no- 23
tandum, quòd omnia illa, quæ hîc de mulieris mercatricis obligatione & fidejussione dicta sunt, non extendantur ultra commercii fines. Extra ea enim, quæ intuitu mercaturæ fiunt, agentes & fidejubentes mulieres æquè beneficio SCti Vellejani frui reor. Semper enim, cùm aliquid de mercatoribus speciale seu singulare disponitur, id intelligi saltem debet de negociis ad mercaturam pertinentibus. Alex. *cons. 13. num.3. vol.7.* Marsill. *in l. fin. n.168. ff. de Jurisd. om. jud.* Et nos *infr. suô locô prolixius.* Quare, si mulier, ut merca- 24
trix, de judicio sisti & judicatum solvi pro aliquo intervenerit, non tenebitur; cùm id ad commercia non spectet. Idem judicium est, cùm mercatrix conveniretur ex fidejussione pro conductore fundi, qui nihil ad tabernam pertinebat. De similibus idem judicium esto. Etsi autem in iis, quæ ad negociationem spectant, SCtô Vellejano mulier non juvatur, à cæteris tamen beneficiis, veluti excussionis, cedendarum actionum, &c. non exclusa reperitur. Dn. Mev. *d.art.1.n.80.* In dubio autem, quæ mercatrix est, in causâ negociationis contraxisse, & accepta 25
in mercantiam vertisse præsumitur. Strach. *in tr. quom. in caus. merc. proced. p.1. n.41.* Jason. *in l. admonendi. lect.2. n. 132.*

n. 132. ff. de jurej. Hartm. Pist. 1. q. 14. n. 16. Campan. in Stat. Mediol. p. 2. c. 416. Chassan. in consuet. Burg. rub. 4. §. 1. verb. au quel ces pour faict. n. 1. ubi addit rationem, quod limitata causa li-
26 mitatum producat effectum. Neq; verò ad mercaturam illi saltem spectant actûs, quibus aliquid emitur aut venditur, sed etiam sine quibus ad eam pervenire nō licet. Concessò autem consequente, necessariū antecedens quoq; concedi fas est. l. 2. & ibid. Dd. ff. de Jdict. Unde, si mulier negociatrix, pecuniâ egens, mutuū ab alio sumit, & pro securitate crediti bona sua oppignorat; etsi 27
nec mutuum nec pignus mercaturæ species sit; tamen, quia hæc sine istis contractibus subsistere non valuit, tàm ex mutuo, quàm ex pignore obligatur, quia mercaturæ causâ contraxit, utut non mercata. Ideoque quòd curator vel maritus non consenserit, nullum vitium contractui accedit. vid. Berlich. p. 2. Concl. 17. num. 15. & seqq. Carpz. Jurispr. for. p. 2. Const. 15. def. 16. & nos hic supr. n. 10. & sequent. plurib.

Caput XIII.

De Privilegiis & beneficiis Mercatorum Personalibus. Ubi primò de securitatis præstatione, seu salvo Conductu, vulgò Glayd & quidem eô, quô tempore Nundinarum fruuntur.

Summaria.

1. *Connexio Capitum.*
2. *Privilegia Mercatorum Personalia consistunt in Securitatis præstatione.*
3. *Securitas duplex, Generalis & Specialis seu Legalis.*
4. *Immunitas Mercatorum in quo consistat.*
5. *Fluminum & viarum publicarum usus mercatoribus sit liber.*
6. *Mercator ob testimonium dicendum ab itinere destinato non potest detineri.*
7. *Mercator transiens non potest conveniri.*
8. *Quæ hujus ratio.*
9. *Mercatori in via publica damnum passo tenetur Dominus ad refusionem, & num. 36. 37.*
10. *Ob quam causam Imp. Fridericus I. Mercatoribus Jus gestandi gladium concesserit.*
11. *In Portugallia Mercatores licitè portant arma, cæteris prohibita,*
12. *Lubecenses primò à Regibus Daniæ pro exercendis Commerciis liberum & Securum impetrârunt accessum & recessum.*
13. *Primus gradus fœderis Hanseatici.*
14. *Idem liber aditus Hanseaticorum in Sueciam & Norvvegiam concessus & confirmatus.*
15. *Libertate accedendi & recedendi Hanseatici in Muscovia fruuntur.*
16. *Jura Singularia quæ Lubecenses in Muscovia obtinuerunt.*
17. *Securitatis concessio Mercatoribus Germanis à Persarum Rege data.*
18. *Hanseatici in Hispanicis Regnis maximâ gaudent libertate.*
19. *Quâ securitate Hanseatici Mercatores in Gallia polleant.*
20. *Mercatores peregrini pro alienis delictis arresto & repressaliis detineri & pignorari non possunt.*
21. *Ministri & Subditi pro debitis Dominorum arrestari non possunt.*
22. *Quali privilegio in Angliâ utuntur Mercatores Hanseatici.*
23. *Mercatorum Germanorum libertas in Gallia.*
24. *Securitas à Mercatoribus tempore nundinarum competit.*
25. *Utilitas publica suadet hanc Nundinarum securitatem.*
26. *Immunitas Salvi Conductus seu Glaydes.*
27. *Vocabulum Salvi Conductus ambiguæ significationis. 1. quæ competit ad sui defensionem, Glayd zum Recht.*
28. *Salvus Conductus Superioritatis Symbolum.*

71. Quod

71. *Quod probatur privilegiis Regum Galliæ.*
72. *Bona Mercatorum in Hispaniâ mortuorum ad suos hæredes legitimos deferuntur.*
73. *Statutum Hanseaticum de hac securitate legali tempore mortis.*
74. *Exempla aliorum Mercatorum peregrinorum, qui hac securitate in Gallia fruuntur.*
75. *Gallici Mercatores nullis hoc in passu fruuntur beneficiis in Græcia & Asia.*
76. *Singularia de Testamentis, legatis & successionibus nauticis remiss.*

1 VIdimus præcedentibus de subjecto horum privilegiorum, commerciis videlicet & negociatione utriusque sexûs, tàm fœminarum quàm masculorum, eorumque in perfruendis hisce juribus qualitate & capacitate. Sequitur objectum, ipsaque jura singularia, quæ concernunt vel ipsas mercatorum personas primariò, vel eorum res, vel judicia &
2 processus. Privilegia, eorum personas concernentia, consistunt vel in SECURITATIS PRÆSTATIONE vel MUNE-
3 RUM VACATIONE. Illa rursùm vel in universali omnium securitate seu aureâ pace publicâ; de quâ Andr. Gail. & alii; vel particulari & legali; de quâ hîc propriè agimus, & quidem ea, quæ ratione privilegiatæ personarum qualitatis, quatenus videlicet mercatores in vitæ genere ad conservationem humanæ civilisque societatis maximè ne-
4 cessariò degunt, competit. Hæc autem consistit generatim quidem in immunitate à personali offensione, injuriis, rerumque damnis. In specie verò in libero tutôque, mercatoribus legitimâ & *supr. cap. 7. n. 3.* præmonstratâ qualitate preditis, usu commerciorum. *§. 2. inf. Inst. de J. N. G. & C. l. 5. ff. de J. & J. l. 1. ff. de contrah. emt. & allat. jur. relat. à* P. Gregor. *lib. 21. Syntagm. c. 1. n. 3.* Rosenth. *Syn. feud. c. 5. concl. 21. lit. C. per text. in l. 1. 2. C. de Navicular. lib. 11. ibi: Omni securitate.* Mercatores enim in negociationibus suis congruâ lætari securitate debere; salubriter in Concilio Lateranensi constitutum est. *c. fin. de Treuga & Pace. arg. l. 2. §. eadem lege. ff. ad l. Jul. de Annon.* Quô ipsô Conciliô quoque sancitum, ne decipiantur sub fide publicâ, potissimùm cùm commercia sint de jure Gentium. *d. l. 5. de J. & J.* Hugo Grot. *de mar. lib. cap. 8.* Deinde consistit in 5
libero tutoq; usu viarum publicarum. *l. fluminum. 24. in pr. ff. de damn. infect. l. 2. §. viam pub. 21. inf. ff. ne quid in loc. pub. Dd. in l. 1. ff. de viâ publ.* M. Anton. Peregrin. *de jure Fisc. T. 1. n. 22.* Gail. 2. *de P. P. 1. n. 13.* Sixtin. *de Regal. lib. 2. c. 2. n. 23. & seqq.* quia publicè utile, sine impedimento, metu, & periculo mercatores per itinera commeare; semperque debent ea loca, per quæ vulgò iter faciunt, eandem securitatem habere. *l. 1. §. 1. & 2. de his qui dej. & effud.* Strach. *in præfat. de assecurat. merc. n. 61. circ. fi.*
Unde quamvis de Jure Communi quis 6
invitus ad testimonium dicendum cogi. Gail. 1. *obs. 100. per tot.* & nisi ob absentiam necessariam à testimonio dicendo excusationem impetrare possit. *l. 8. ff. de Testib.* Ruland. *de Commiss. p. 2. lib. 2. c. 6. n. 21.* Jure tamen Lubecensi ob Commerciorum facilitatem Mercator ob testimonium dicendum à suo itinere detineri non potest, sed jubet potius Statutum differri examen, ex qualibet absentia voluntaria & probabili, quę oritur ex negociatione vel occasione istius conditionis; Justum quippe reputans, officium suum testi mercatori non esse debere damnosum, nec ob alterius commoda detineri, quo minus sua procuret. Ita enim *art. 10. de Testib. tit. 7. lib. 5. Stat. Lub.* Wann ein Bürger seinen Mitbürger zum Zeugen vorstellen will / so mag der Zeuge derentwegen seiner Nahrung nachzuziehen nicht uffgehalten werden / sondern hat der Producent denselben in seiner Wiederkunfft gleichwol vorzustellen. Et mercator, transiens per ali- 7
quam provinciam aut Civitatem cum mercibus, non potest ibi conveniri, etiamsi ibi reperiatur cum majori parte facultatum suarum; ratio, quia non sorti-

sortitur forum transeundo. Br. *in l. de jure. ff. Ad Municip.* Quod & Constitutiones Imperii & Circulorum volunt, R. A. *de Anno 1548.* §. Ferner. R. A. *de Anno 1555.* §. Nachdem aber. R. A. *de Anno 1566. vers.* Nachdem aber. *p. 598.*
8 Denays. *tit. 211. §. 3. & aliis.* Cùm enim pro mercibus, quas consequenter boni publici ergò emunt venduntque, investigandis & perquirendis eant & redeant, ubique hoc securè facere permittendi sunt. *d. c. fi.* ibi: *eundo & redeundo securi.* & Pet. Bell. *de re milit. p. 9. tit. 3. n. 12.* quem allegat Georg. Becht. *de secur. & salv. cond. class.*
9 *4. th. 241.* quapropter si mercator in territorio cujusdam Domini rapinam passus sit, tenetur ipse Dominus specialiter ad refusionem damni, vel ad exhibendum latronem. Myns. *cent. 5. obs. 70.* & ita judicatum in causa quâdam contra Episcopum Herbipolensem dicit Andr. Gail. 2. *obs. 64. n. 1. & 2.*
10 Ob hanc causam Imp. Fridericus, *in §. si quis rusticus. 5. de pace ten. 2. feud. 26.* mercatoribus jus gestandi gladium (quamvis arma portare regulariter de jure Civili prohibitum sit, *rubr. & l. un. C. ut armor. usus. lib. 11.* prout alibi latius deducemus) in itinere concessit. Sic enim ille *d. l. Mercator, negociandi causà per provinciam transiens, gladium suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum apponat. ut à prædone se defendat.* Par. de put. *de Synd. tom. 14. vers. tortura. vers. an in causà pecuniariâ.* Menoch. *lib. 2. arb. jud. quæst. Cas. 3444.* Decian. *in prax. crimin lib. 8. c. 3.* quos allegat Althus.
11 *lib. 1. Dicæol. c. 106. n. 4. & 5.* Ita Hanseaticis mercatoribus in regno Portugalliæ seu Lusitaniæ concessum, ut illi eorumque famuli & ministri, qui ex iisdem partibus oriuntur, sclopeta & gladios ferre, interdiu noctuque, tàm sine lucernâ, quàm cum eâ, etiam post signum campanâ datum (quod aliis sub vitæ periculo prohibitum) ire & tutò ambulare possint; dummodò ne cui rei illicitæ operam dent; vel in quempiam injuriosi sint. *Privileg. Hispan. Portug. 31. confirm. Anno 1607.*
12 Lubecenses sub initio regiminis Henrici Leonis, invigilando commodis, per dictum Principem apud Woldemarum II. Daniæ Regem obtinuerunt, ut pro exercendis commerciis, illis liber & securus accessus & recessus in regnum Daniæ pateret, qui ipsis etiam pactis posteà confirmatus fuit Anno 1159. Atque iste primus gradus fuit, 13
ex quo posteà fœdus plurium Civitatum eò facilius contrahi potuerit. Joh. Ang. à Werdenh. *p. 3. de Rebuspub. Hanseat. cap. 12. p. 274.* Quale privilegium securitatis eundi & redeundi cum mercibus, & quod per nullum advocatorum & officialium in regnis impediri, occupari, vel quôvis modô molestari debeant, posteà mercatoribus Han- 14
seaticis quoque concessum, & confirmatum à Magno VI. & Haquino VII. Regibus Seciæ & Norvvegiæ Anno 1319. & sub dato Kallingburg, An. 1376. Sigismundus, liber Baro, in rebus Mu- 15
scoviticis refert; quô tempore Legati Muscoviam proficiscuntur; omnes undecunque mercatores in eorum fidem & protectionem susceptos, Muscoviâ liberè & sine portoriis aliisque impedimentis, ire posse & consuevisse. P. Gregor. Tholos. *lib. 4. de Repub. cap. 7.* Hanc securitatem sub tuto accessu, commoratione & recessu in Muscoviâ seu Russiâ negociandi, Reipub. Lubecensis mercatores, additis 16
aliis quoque immunitatibus & privilegiis, largiter adepti sunt, à Magno Muscoviæ Duce Boris Federovvitz. Anno 1603. mens. Junio, vid. Muscowitischer Privilegien Brieff *Boris Federowiz sub lit. G.* Eandem libertatem Schah- 17
Abas Sophi, Magnus Persarum Rex, universis Germaniæ mercatoribus per Legatum Antonium Schirle, Anglum, missum ad Rudolf. II. Anno 1600. obtulit; quæque gratô animô ab Imperatore accepta fuit. Hæc eun- 18
di & redeundi cum mercibus libertas, Hanseaticis quoque in Hispaniâ privilegiô concessa est, ita, ut in viis vel diversoriis illi & ipsorum naves & bona arrestis detineri, multò minus ullis repressaliis prægravari, nisi justissimam ob causam, haud possint. *privileg. 42.*

De

De causis autem repressaliarum navium vid. Loccen. *injur. mar. lib.3. c.4. per tot.* Similiter ut in Lusitaniæ & Castiliæ regnis, securè & tutò absque salvo conductu speciali, cum mercibus intrare & commorari possint, *art.2. privil. Portug. & 1. Castil.* imò, ut merces & naves eorum ab omni visitatione, militum & ministrorum importunâ

19 sint immunes & liberæ. In Galliâ mercatores extranei non solùm à Repressaliis (de quarum notatione & jure vid. Loccen. *d. l.3. c.4. §.1. & seqq.*) quæ ibi nominantur *Droict de Marque*; sed & ab omni molestiâ, tàm in itinere, quàm certo quodam loco degentes, sunt immunes; idque sub fide publica, inquit Mr le Bret *de la souuerain. du Roy, liv 2. chap. 14.* Alber. Gentil. *2. de jure bell. cap.22. p. m. 432.* Hinc Joh. Papon. *lib.6. tit.1. Arrest.6. Cest un poinct principal de la Police d' une province, d' Empecher que les marchands, qui amenet vivres & autres necessaires, ne soyent molestez, & de leur tenir la main contre*

20 *tous.* Nam & de jure Civili mercatoribus peregrinis pro alienis debitis vel delictis jure repressaliarum, nisi fortè in casu denegatæ justitiæ, pignorari haud posse obtinet. *l.3. C. de O. & A. l.3. inf. C. ne ux. pro mar. l. un. C. ut null. ex vic. lib.11. l.12. & fin. C. de omni agr. desert. eod. lib.11. Nov.52. c.1. Nov. 134. c.4. & 7.* Joh. Jacob. à Canib. & Laudens. *de Repress.* Claud. Cotiræ. *lib.3. de jur. & privil. mil. c.22.* Bodin. *1. de Rep. c.6. n.64. & c.10. n.172.* Heig. *1. q.12. per tot.* Ruland. de Commiss. *p.1. lib.8. cap.9.* Mindan. *lib.1. c.48. & 49.* Guid. Pap. *decis32.* Myns. *Cent.6. obs.1.* Gail. *de pignor. obs.2.* Cothm. *vol.1. Cons.33. n.158.* His adde Joh. Köppen. *decis. 41.* & novissimè H. Grot. *lib.3. de J.B. & P. cap.2.*

21 *n.7.* Unde nec ministros, subditos aut cives pro debitis dominorum posse arrestari, multò minus ob privatorum civium delicta rempub. luere, do-

22 cet Loccen. *d. l.3. c.4. §.6.7.8. & 9.* Hinc inter privilegia, mercatoribus Hansæ à Regibus Angliæ data, hoc fuit, Mercatorem, qui deliquisset, puniendum; nec cæteros innocentes, propter aliena debita plectendos, prout infr. *libr. 4. c.3. n.18. & seqq. plurib.* Quapropter 23

cùm ante Centum & quod excurrit, annos, de Germanorum in Galliâ persecutionibus, & illatis ob religionem molestiis & afflictionibus, rumor sparsus esset; Civitates quædam Imperiales, solenni legatione hâc de causâ coràm Francisco I. Rege graviter conquestæ sunt; qui exemplô iis rumorem hunc falsò de se suisq; per Germaniam sparsum, nec extraneos ullam querulandi causam, ipsis id attestantibus mercatoribus, habere demonstravit. Rem ita recitat Mr de Bellay *en ses memoires l' An 1536. Le Roy Francois estant à Lyon, le viendrent trouuer les Ambassadeurs des Villes Imperiales d' Allemaigne, ayants charge de faire plaincte à sa Maiesté, de ce qu' en France on faisoit prisonniers les Allemauds pour la Religion, & qu' on les troubloit en leur commerce & traffies. Sur ce le Roy qui recogneut bien que c'estoit un artifice des partisans d' l' Empereur, prit la peine de promener luy mesme ces Ambassadeurs par Lyon, & leur faire voire les boutiques des marchands Alemands ouuerts & eux y trafficants en toute liberte. Et pour les contenter, fit convoquer tous les marchands Alemands, qui lors estoyent à Lyon en son hostel, & la en presence des dicts Ambassadeurs, il s'enquit d' eux s'il leur avoit este fait aucun mauuais traictement en France, ou trouble au faict de leur Commerce, sub pretexte de la Religion. Les dicts marchands, tous d' une voix respondirent, que non: & remercierent le Roy pour le favorable traictement en France &c. Ce que puis ces Ambassadeurs: aux quels le Roy fit tres bonne chere, rapporterent leurs Signeurs.*

Imprimis autem hæc securitas vigere 24 debet tempore Nundinarum solennium, Principis summi privilegiô munitarum, *l. unic. C. de nundin.* cujus L. enodationem vid. *in d. tr.* Fritzsch. *de jur. nundin. cap.7. per tot.* vid. Carpz. Jurispr. *for. p.1. Const.30. defin.23.* quô nimirùm & ipsis mercatoribus eorumq; mercibus tutus sit accessus, commoratio, & recessus. *c.2. de Treug. & Pac.*

& ibi *Panorm. Bella. 5. contr. 3. c. 15.* quem allegat Alber. Gentil. *d. cap. 22. p. 431.* vid. Ahasv. Fritzsch. *nup. tractat. de jur. Nund. cap. 6. per tot.*

25 Finis quippe præcipuus Nundinarum privilegiatarum est utilitas societatis humanæ; cui facilius consulitur datâ immunitate datâque securitate, & sub tutelâ publicâ extraneis mercatoribus receptis, qui alioquin sibi metuentes non vellent sua nobis communicare. Paul. Christinæ. *Vol. 3. decis. Cur. Belg. tit. de Nund. decis. 99. n. 16.* Unde laudabili more receptum videmus, mercatoribus à Principe territorij concedi sal-
26 vum conductum, vulgò das Glayd/ per quem securè transeunt territorium illius Principis, qui hoc superio-
27 ritatis jure pollet. Est autem vocabulum salvi conductûs ambiguæ significationis. Primò enim significat salvum conductum, qui homicidis, Decoctorib. *vid. infr. lib. 4. cap. 9. n. 36. & seqq.* vel aliis conceditur, ut defensionem suam aut innocentiam assertam deducere & probare possint. de quo Wehner. *verb.* sicher Glayd zum Recht. Domin. Arumæ. *discurs. 1. ad A. B. thes. 17. cum seqq.* & plenè Joh. Sibrant. *de jure Lub. Sect. 24. in enodat. artic. 11.*
28 *tit. 1. lib. 1. Stat. Lubec.* Secundò sumitur pro superioritatis symbolo, cùm Principes per territorium alterius transeundo & pernoctando conducuntur.
29 Sic Electores tenentur conducere Coelectores ad locum electionis, secundùm dispositionem *A. B. tit. 1. in pr. & ibi* Arumæ *disc. 1. vid.* Sixtin. *lib. 2. de re-*
30 *galib. c. 2.* Tertiò denotat vectigal mercium & gabellam rerum minutarum, putò animalium, klein und Marckt-glayd/ Baldus capitationem nominat, quæ pro quolibet capite bestiarum ex-
31 solvitur. *l. 8. n. 1. C. de SS. Eccles.* Quartò, & quidem hôc locô, sumitur pro assecuratione, à Principe concessâ mercatoribus cùm ad nundinas eunt, nomina sua profitendo, & guidagium vulgò das Glaydgeld/ solvendo. Cujus conductores dicuntur Convoyen à Gall. Convoyer, quod idem est, ac
32 Glayten/ Mitgehen. Et conceditur hæc securitatis immunitas solis mercatoribus, non aliis Civibus & opificib. Fritzsch *de Nund. c. 7. n. 11.* vel ante nundinas in viâ publicâ; vel in ipsis nundinis, earumque tempore & locô; vel denique post completas nundinas. Quoad 33
primum. Quamvis hisce conclamatis temporibus in conservandis securitatibus viarum maxima in dominis territoriorum animadvertatur negligentia, adeò ut in desuetudinem quasi abierit, curam viarum agere. Joh. Köppen. *decis. 37.* Certi tamen juris est, in- 34
cumbere unicuique magistratui, qui viam publicam concessione, præscriptione, vel consvetudine legitimâ habet, ut curet ea, quæ ad securitatem hujusmodi viæ spectant, quò videlicet à malis hominibus purgetur, & ne à latronibus, plagiariis, prædonibus & furibus infestetur. *l. 1. §. summa ff. de his qui effud. l. 3. inf. l. congruit. ff. de offic. Præsid. cum aliis supr. alleg. legib.* Atq; hoc 35
ipsum, ut & probam monetam, ac observationem fidei datæ, tanti fecit Philippus Hassiæ Princeps laudatissimus, ut dicere solitus sit: **Man sol einen Fürsten kennen bey keiner Straffen/ guter Müntze/ und haltung beschehener Zusage/** Quæ autem sit Via publica, & alia circa hanc materiam, vid. ap. Lud. Horneck. *de jur. postar. cap. 18. theorem. 13. & nos. infr. cap. 17. n. 32. huj. lib.* Et sanè, ut hæc securitas quàm strictissimè & præ cæteris omnibus, mercatoribus ad nundinas proficiscentibus servetur, publica, uti diximus, svadet commerciorum necessitas & utilitas, Sixtin. *d. l. de regalib. lib. 2. Cap. 2. n. 38.* Hinc Constitut. 36
Elect. Augusti de Anno 1571. Die Placterey belangend/ §. Mehr haben wir/ ita cautum: Mehr haben Wir/ vieler Ursachen halber bedacht/ und befehlen demnach ernstlich/ daß die Händeler/ so sich ehrlicher Nahrung und Gewerb halben auff oben benandte Messen und Jahrmärckte verreisen wollen/ einen gewissen Tag auff unsere Gräntzen zugleich ankommen/ und alda mit dem Glayd/ das darzu angeschafft/ fortziehen sollen rc.
Hinc multis in locis aluntur stipendia- 37
rij, vulgò Außreuter/ Stallbrüder/ Einspänniger/

spänniger/ ad hoc deputati, ut viarum curam habeant, und das Glayd bereiten müssen. Joh. Köppen. *d. decis. 37. n. 2.* quò mercatores tempore nundinarum eò tutius ire & redire possint. Derowegen wann das Glayd genommen/ und in des Glaidsherrn Land etwas verlohren/ oder den Glaydsleuten abgenommen wird/ muß er/ der Glaidsherr solches wieder erstatten; Darumb werden die Kauffleute in Messen mit lebendigem Glayd/ durch die Gleidsleute begleitet. Matth. Wehner. in *obs.* verb. Glayd. Sixtin. *d. c. 2. n. 35.* Adam Keller. *de offic. Jur. pol. lib. 2.*
38 *cap. 12.* præsertim, si, ut hodiè communiter fieri consuevit, à mercatoribus pensitatio aliqua sumatur, ut prolixè ostendunt Germaniæ JCti. Zas. *cons. 14. n. 8. & seqq. lib. 1.* Gail. *2. obs. 64.* Myns. *obs. 70. cent. 5. & alii relati à* Sixtin. *d. n. 35.* & Koepp. *d. l.* Quibus adde elegantissimum consilium Hieron. Pansemanni *de Immunitatibus, Salvo conductu & Praeeminentiis Mercatorum q. 1.*
39 *per tot.* (quamvis mercatores ad solvendum guidagium, adeoque redimendum salvum conductum propriè cogi non possint, Georg. Becht. *in fin.*
40 *tract. de Salv. cond.*) Quibus accedit, quòd etiam Constitutione Imperii *de Anno 1559.* Damit dann die Obrigkeiten &c. expresse cautum sit, damnum ab illis, qui salvum conductum mercatoribus dederunt, refundi debere. Con-
41 cordat Jus Sax. *lib. 2. art. 27.* Adeò verò certum est, Jus salvi conductûs habentes ad securitatem præstandam teneri, ut, etsi salvus conductus petenti mercatori denegetur, & is posteà in viâ publicâ spolietur, mandata sine clausulâ decerni possint contra eum, qui salvum conductum denegavit. Ord. Cam. *part. 2. tit. 23.* & P. Frid. Mindan. *de Mandat. lib. 2. cap. 57. n. 2.* ubi præjudicium Camerale affert. Atque ita ejusmodi mandatum decretum est ad Instantiam Civitatis Francofurtensis, contrà Ducem Wirtembergensem, quô Duci mandatum fuit, ut secundùm petitionem restitueret mercatoribus spoliatis merces ablatas, & imposterum, tempore nundinarum Francofurtensium salvum conductum petentibus mercatoribus, ut in Imperio usitatum est, concederet. Hujus mandati meminit Rosacerb. *Practic. obs. cap. 18. n. 3.* Similiter, ut à recentioribus ad antiqua perveniamus, olim circa annum 1184. Philippus ArchiEpiscopus Coloniensis, mercatorum Augustanorum per fines suos transeuntium bona ablata, ab Henrico VI. Imp. restituere jussus est. Arnold. Lasten. *Chron. Slavorum lib. 3. c. 11.* Cæterùm de pœna fractæ securitatis des Glaydbruchs. vid. apud. Mynsing. *dec. 6.* Kiock. *tom. 3. cons. 135. n. 200. & seqq.* Observandum 42
autem hîc erit mercatori, qui hoc beneficiô uti frui cupit, ut viâ regiâ solitâ incedat, nec ab eâ deflectat. Gail. *2. obs. 64.* Coler. *decis. 159.* Myns. *5. obs. 70. & 71.* His enim mercatoribus damnum quod passi sunt, sicuti aliis, non resarcitur. Br. *in d. l. 1. §. summa. ff. de his qui dej. vel effud.* Gail. *d. l. n. 11.* Sixtin. *d. l. n. 40.* Joh. Koppen. *d. decis. 37. n. 12.* cum ibi citatis Dd. Deinde Mercato- 43
rum in ipsis nundinis earumque loco degentium securitas, præter Immunitatem à Pedagiis & vectigalibus, *de quib. infr. lib. 2. c. 3. n. 5. & 6. huj. tr.* consistit in eo, ut pro debitis alibi contractis, eô tempore arrestari, aut merces eorum à nundinarum loci civibus sub quocunque privati debiti prætextu, sequestrari non possint, per eleg. *d. l. un. C. de Nund.* & Ang. *in l. hæres. §. 1. in f. ff. de judic.* Felin. *in c. dilectus filius. n. 26. de Rescript.* Marant. *in spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 82. cum seqq.* Wesembec. *tr. de Nund.* His adde Bertachin. *de gabell. p. 8. memb. 2. n. 19.* Jo. Jac. *de Canib. & Laud. Repress. p. 1. vers. 44. vers. fallit. 28.* Rhen. Choppin. *de Doman. lib. 1. tit. 11. n. 24. & lib. 3. tit. 25. c. 3. n. 6.* Vincent. Caroc. *in tr. de refurt. pen. q. 27. n. 2. & seqq.* Joh. Samson. *ad Consuet. Turon. tit. 5. art. 1. gl. 3.* Nicol. Everh. *cons. 21. vol. 1.* Camil. Borell. *de Reg. Cathol. præst. c. 36. n. 35. & seqq.* Ita & in Camerâ judicatum 19. Augusti An. 1528. Concordat Jus Sax. Constitutione Electorali *part. 1.* ibi: Wir wollen aber 44
sonderlich/ daß in allen Fällen innerhalb

der offenen Märckte der Handel und Werbung halben / die Freyheit gehalten / kein Arrest stat haben / auch bürgerliche Sachen und Obligationen wegen / niemand angehalten werde. Matth. Berlich. *p.1. Concl.77.* Dan. Moll. *Semestr.* *12.* Rutg. Ruland. *de Commiss. p.2. lib.4. c.6. n.21.* Petr. Peck. *de jur. sist. c.10. n.30.* Spilker. *Synops. process. propos. 29. 30.* & novissimè B. Carpzov. *Jurispr. Rom. Sax. p.1. Const. 30. def. 24.* ubi solis mercatoribus indultum esse hoc privilegium ab Elect. Sax. non etiam aliis civibus, qui mercatores non sunt, docet. Consonat huic Rescriptum Electoris Saxoniæ Joh. Georgii. *p. m. ad Senat. Lipsensem emiss. sub dato. 25. Jul. Anno 1621.* verb. **Jngleichen wann wegen anlegung der Arreste verordnet / unter ihnen den Handelsleuten allein stat haben soll.** Et paulò post. **Zwischen den Märckte aber unter den Kauff- und Handelsleuten selbsten / wie auch sonsten außerhalb der Kauffmanshandlung zwischē andern Parteyen in gemein es bey unsern Lands Constitutionen, üblichen Rechtē / Arresten und Processen allerdings verbleiben soll.** Securitas enim illa data est à Lege, idque ratione *à gloss. ad d. l. 1. C. de Nund.* traditâ; quandoquidem tales mercatorum nundinæ impinguant locum, in quo celebrantur; eique quàm plurima commoda afferunt, attestante Paul. Christinæ. *d. de-*
45 *cis. 99. Cur. Belg. n. 4.* Et notandum hîc, quòd Creditor, qui ita in Nundinis, mercatoris alicujus bona vel personam frivolè arrestari curat, non solùm injuriarum conveniri possit. *l. 31. § fin. ff. de reb. auth. jud. possid. l. 15. §. 31. ff. de Injur.* Guid. Pap. (ubi ita in Curiâ Parlamenti Delphinalis in Galliâ judicatum fuisse refert) *decis. 324.* Peck. *de jur. sist. c. 18. n. 3. & seq.*; sed etiam debitori ad refusionem sumtuum, damnorum & interesse, non modò damni accepti, verùm etiam lucri cessantis. Dn. Mevius. *de Arrest. cap. 23. n. 11.* & Dn. Peck. *d. l. n. 4.* teneatur. Frid. à Tautenb. *L. B.*
46 (ubi Senatum Coloniensem cuidam Petro Quinting. in Camerâ Imperiali, propter incarcerationis injuriam, tempore nundinarum factam, in 900. aureos condemnatum fuisse testatur) in suo viridario *conclus. 98.* quem refert & sequitur Mynsing. *5. obs. 69. in fin.* Coler. (ubi ita in causa cujusdam mercatoris Antvverpiensis Anno 1578. practicatum refert) *de Process. exec. p. 2. c. 3. n. 39.* Et Carpz. *in jurispr. for. Const. 30. defin. 12.* ubi hunc favorem nundinarum solennium extendit etiam ad ministros 47
mercatorum. Quæ immunitas non 48
tantùm in ipsis nundinis obtinet, sed & intelligendum venit etiam de illis locis, sine quibus mercatores ad nundinas venire non possunt, prout Nicol. Everh. Præses *Cons. 21.* decidit; quod duobus exemplis illustrat Christinæ. *d. decis. 99. n. 8.* Restringunt autem 49
hanc mercatorum securitatem Doctores I. Si debitum fuerit juratum. Peck. *d. l. de jur. sist. c. 10. n. 3.* Pacian. *cons. 64. n. 16. & seqq.* Christinæ. *decis. 99. n. 7.* ubi ita in Senatu Neapolit. conclusum & judicatum fuisse refert. Matth. Afflict. *decis. 5.* incipit Dominus Rex. His add. Fritzsch. *de Jure Nund. c. 7. n. 40. & seqq.* qui dissentire videtur. 2. Si in ipsis nundinis fuerit contra- 50
ctum, Peck. *ibid. c. 4. n. 6.* & Christinæ. *d. decis. 99. n. 10. præalleg.* per Bald. Salicet. & Fulgos. *ad d. l. 1. C. de nund.* Joan. Papon. *ad consuet. Borbon. tit. des Executions. §. 133.* Petr. Rat. *ad consuet. Pictav. art. 63. tit. de la distinction des Jurisdictions.* & plenè Dn. Ahasv. Fritzsch. *in tract. suo noviss. de Jur. Nund. cap. 7. n. 21. & seqq.* 3. Si quis 51
nundinarum favori renunciârit. Jo. Parlador. *lib. 2. rer. quotid. c. fi. p. 5. §. 4. n. 13.* Fritzsch. *d. c. 7. n. 63. & seqq.* 4. Si fi- 52
nitarum ut inceptarum nundinarum signum per campanam publicè detur. Matth. Coler. *d. p. 2. c. 3. process. execut. n. 156.* Dan. Möll. *lib. 1. Semestr. quæst. c. 12.* Bocer. *de Regal. c. 2. n. 239.* Carpzov. *de Regal. th. 40. & Jurispr. Rom. Sax. for. p. 1. Const. 30. def. 28.* Fritzsch. *d. l. n. 68. & seqq.* 5. Si consuetudine aut 53
privilegiô contrarium obtineat. Sic Francofurtenses vi privilegiorum, etiam in nundinis, tàm ex consuetudine inveteratâ, quàm Friderici III. indultu, 54
jus

jus arrestandi sibi vindicant; quod disputatum in causâ Oppenheim & consortum. Casp. Klock. *de Contrib. & Collect. d.c.3.n.83.*
55 6. Exules & proscripti mercatores, vel qui crimen aliquod contraxerunt, hâc immunitate & securitate nundinarum non gaudent, etiamsi injustè proscripti essent, donec proscriptio illa declaretur injustè facta. Bl. *ad l. primò. vers. sed nunquid Banniti. &* Peck. *pracisè d.l.c.10. n.7.* Ahasv. Fritz. *d. c.7. n.74. & seqq.* nulla enim securitas intelligitur iis data. Bald. *in l.*
56 *relegati. ff. de pœn.* Quod autem hæc securitas *leg. un. C. de Nund.* non procedat in maleficiis, generale est; quia privilegia nunquam sunt ejus naturæ, ut extendantur ad sceleratos aut maleficos, per ea quæ inferius *lib.* 4. *cap.3. hujus tract.* luculentius deducemus.
57 Sed quid juris, si mercatores, durantibus nundinis fiant fugitivi, aut de fugâ suspecti? Carpz. *d. Const.30. def.25. n.4.* illis vigore d. Constitutionis Electoralis hanc securitatem non denegat; quod tamen ex circumstantiis cum grano salis intelligendum arbitror. vid. Fritzsch. *d.c.7.n.30.* Quis verò & quomodo de fuga suspectus censeri debeat mercator, arbitrio judicis committendum. Joh. Köpp. *decis.29. n.10.* illum sic describit: qui non possidet immobilia, & sæpius interpellatus non solvit, frequenter lusit, sumptuosè vixit, sua consumpsit & dilapidavit, & de quo fama est, quod plus debeat, quàm in bonis habet, & fugam machina-
58 tur. Tertiò deniq; non solùm in accedendo nundinas & commorando, conveniri aut molestari non possunt mercatores, sed nec in recedendo à mercatu. Bart. *in d. l.1. C. de Nund. & ad l.1. ff. ad l. Jul. Maj.* Christinæ. *d. decis. 99. n.5.* nam non venit securè, qui non potest securè recedere. Br. *in l. relegati.* Et, sicut in confesso est, secundùm Peck. *de jur. sist. c.10. n.3.* tempore nundinarum, res & personas alicujus mercatoris sisti aut arrestari non posse. *d. l.1. de Nund.* & secundùm Franc. Magon. *ad Consuet. Antegav. tit. Des signeurs Barons. art.49.* sic nec in recessu.

Paul. Christinæ. *d. decis. 99.* Unde *prædict. Constitut. Elect. Augusti de An.1571.* habetur: **Würde auch ausserhalb der Märckte von Kauff- oder Fuhrleuten zu Roß und Fuß umb lebendig Glayd angesonnen/ soll ihnen dasselbe zu jeder Zeit auch vergönnet und mit getheilet werden.** An autem salvus conductus, conces- 59
sus ad eundum, redeundi quoque facultatem semper contineat? Vid. ap. Dom. Arum. *discurs.1. ad A. B. thes.20.* An & quibus Decoctoribus Salvi conductus beneficium concedendum. *vid. nos infr. lib.4. c.9. n.36. & seqq.* De 60
Salvo Conductu maritimo, Item **Seepässen** eorumque effectu, & magistratûs circa hæc officio vid. Fr. Stypman. *de Jur. marit. p.5. c.1. n.12. cum seqq.* Huc ultimô locô referri potest 61
securitas, quâ mercatores peregrini, eorumque bona in ipsâ etiam morte fruuntur. *Auth. omnes peregrini. C. Commun. de succes.* Quamvis enim successio dicatur esse Juris Civilis. *§. fi. Inst. de usu & hab. l.1. & 3 ff. de hered. petit.* sive ex testamento deferatur. *d. l.1.* Br. *in l.1. ff. de J. & J.* Vasq. *lib.1. de success. creat. §.1. n.1.* & alii. cuj⁹ factio regulariter neque activa peregrinis est. *l.1. in pr. ibi: Qui cives Romani. ff. ad L. Falcid.* neq; 62
passiva. *l.1. §.2. ff. de legat.3.* sive ab intestato obveniat. §. *1. Instit. de hered. quæ ab intest.* quæ & inde quòd lege, h.e. jure Civili immediatè defertur, legitima dicitur. *l.8. de hered. pet. l.17. §.1. l.77. ff. de acq. hered.* Goedd. *ad l.130. n.2. de V. S.* Sciendum tamen est, 63
mercatoribus peregrinantibus & extraneis quidem testamenti factionem non esse ut Civibus Rom.; esse verò ut peregrinis. Ulpian. *Fragm. tit.20. §.14.* & intestatorum hereditatem jure naturæ ad liberos eorum & proximos agnatos devolvi. *l. scripto.7. §.1. ff. si tab. test. null. exst. l. ult. C. quor. bonor.* Juri itaq; congruum, quòd peregrinorum mercatorum bona, & ultimâ voluntate, quibus illi voluerint. *l.28. §3. C. de Episc. & Cler.* & ab intestato heredibus deferantur. *d. Auth. omnes peregrini. C. comm. de success. huic. add. l.1. C. de hered. Decur. & navic.* Si autem navicula- 64
rius

rius seu mercator navigans in exoticis oris sine testamento & liberis vel successoribus defunctus sit, hereditas ejus, jure Rom. non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, jure singulari defertur *l.1. C. de hered. decur.* Non obstante prædictis ullô statutô, consuetudine cujusque loci aut privilegiô. *d. auth. omnes. desumta ex Constit. Friderici Imp. de Stat. & Consuet. §.10.* de cujus clausulæ derogatoriæ, cassatoriæ seu irritantis effectu consulendi Dd. relati per
65 Gail. *lib.1. obs.18. n.2.* Si mercator, in terrâ Barbarorum, testamentum sine solennitatibus condidit, an & quomodo idipsum valeat, vid. ap. Dd. relatos à Ben. Strach. *tr. de navigat. n. fi.* & Paul. Castrens. *l. qui à Latronib. ff. de Testam.* Bl. *cons. 265. vol.4.* vid. & Dn. Mev. *ad artic. fin. lib.2. tit.1. Stat. Lub.*
66 Quibus ita stantibus, consequitur, Jus Albinagii, in Galliâ introductum, quod sua lingua *le Droict d'Aubaine* vocant, quô peregrinorum illîc decedentium bona fisco regio cedunt, dum nullus forensium morti vicinus testando quicquam de iis disponere possit. Relati à Covarruviâ *c. peccatum. p.3. relect. §.1. n.4. in fi.* & præter illos Papon. Chassan. Choppin. locis citatis ab Arnis. *lib.3. de jur. Maj. c.6. n.20.* plenè Bodin. *lib.1. de Repub. cap.6. n.62. & seqq. alleg.* à Dauth. *tr. method. de testam. n.69.* non immeritò iniqvum judicari; quò fit, ut iidem Galli id quoque restringant, ut locum non ha-
67 beat, 1. in bonis confœderatorum & sociorum. Gothofr. *ad d. l.7. verbo do-*
68 *minium. ff. de Captiv.* 2. Scholasticorum & præsertim Germanorum, in Aurelianensi & Bituricensi Academiâ studiis invigilantium. post Rebuff. Papon. & Gothofr. *in Auth. omnes peregrini.* Mr le Bret. *de la Souuer. du Roy*
69 *liv.2. chap.8.* 3. Litteras naturalitatis consecutorum ex Papon. Gothofr. *ad l.11. C. de Episc. & Cler. & in l. un. C. non licer. habitat. metrocon. loc. sua ad extran. transf. lib.11.* 4. aut alterutrô parente Gallô natorum ex Papon. ibid. Gothofr. *ad Ulpian. Fragm. T.5. §.8.*

5. Mercatorum extraneorum ad nundinas proficiscentium, & inter hos imprimis Hanseaticorum, qui ab hujus legis fundamentalis rigore sunt exemti, dum de bonis secum absportatis & acquisitis tàm in ultimâ voluntate, quàm inter vivos, sine ullius fisci regii prætensione, liberè & securè disponere possint. Mr le Bret. *de la Souuer. du Roy. liv.2. chap.8.* idque ex concessione 70
Ludovici XI. & confirmatione Caroli VIII. aliorumque Galliæ Regum, Rhenat. Coppin. *de doman. Franc. lib.1. tit. 11. n.22.* Joh. Bodin. *lib.1. de Repub. Cap. 6. p.99.* vid. privileg. *Gall-Hanseat. in fin. annexum.* Simili fruuntur securita- 72
te & privilegiô mercatores Hanseatici in regnis Hispanicis. Inibi enim autoritate Regiâ approbatum & indultum est, si quando contingat, aliquem ex ipsis in Regnis Hispanicis, vel dum ad ea contendit, in ipso mari ex hâc vitâ decedere, & bona in regnum perveni- re, ut bona istiusmodi à judice suo & Consule, duobusque nationis ejusdem senioribus asservanda committantur, & ab iisdem heredibus bonâ fide, sine ullo onere & tergiversatione restituantur. *art 34.* impetrati *privil. Hispan. de Anno 1607.* Huc spectat Sta- 73
tutum Recessûs Hanseatici de Anno 1434. quando mercator Hanseaticus moritur in civitate aliquâ Hansæ, ubi domicilium non habuerit, Senatus loci poterit bona relicta tàmdiu adservare, donec heres ejus adveniat, ubi portionem bonorum sibi talem vindicabit, velut extraneus pensare solet: Ita tamen, ut Statutorum ratio & jura observentur. Dn. Angel. à Werdenhag. *part.4. Rerumpub. Hanseat. cap.11.*

Eôdem jure Mercatores Angli in 74
Aquitaniâ fruuntur; Artesii verò, Hannones, Turnesii, Cameracenses in eôdem jure sunt in Galliâ, quô Cives, quantum attinet ad jura successionis. Idque Principum & Regum Galliæ *edicta Anno 1406. & 1462. 1497. & 1549.* resque judicatæ, sæpius comprobârunt; iis tamen conditionibus, ut idem Gallis liceat, Jo. Bodin. *d. l.1. de Repub. cap.6. p.99.* Beneficium tamen,

mén, mercatoribus illis tributum,
non pertinet ad mercatores peregri-
nos, qui jura Civium adipiſcuntur,
ut Senatus Regius decrevit Anno 1569.
75 Bodin. *d. l.* Ex his verò tot ac tantis
Regum Galliæ in peregrinos mercato-
res beneficiis, nullum in Græciâ,
nullum in Aſia, nullum in Africâ
Gallici mercatores impetrare potue-
runt. Nam ætate avorum noſtrorum
Crozilus Turonenſis, qui mercaturam
quæſtuoſiſſimam antea fecerat, cū mo-
riens ducenta ferè aureorū millia re-
liquiſſet, nihil ad proximos pervenit;
ſed omnia Turcarum Princeps Abra-
hamo Præfecto prætorii dono dedit.
Bodin. *d. c. 6.* ubi quomodo hic rigor
moderno tempore in hiſce regioni-
bus ſit moderatus. Cætera ad dona- 76
tiones mortis cauſa, teſtamenta, legata
& ſucceſſiones nauticas ſpectantia ju-
ra ſingularia vid. ap. Jo. Loccen. *de jur.
marit. lib. 3. c. 1. per tot.*

Caput XIV.

De
Aliis quibusdam ſecuritatis Legalis ſpeciebus; videlicet Ceſſione bonorum & Induciis Moratoriis.

Summaria.

1. *Beneficium Ceſſionis bonorum locò ſecuritatis legalis Mercatorib. datum.*
2. *Beneficium Ceſſionis locum habet & tunc, ſi Statutum capturam ordinet.*
3. *Pactiones Obſtagiorum receſſibus Imp. prohibitæ.*
4. *Ampliatio bujus beneficii, & quomodo Statutum Lubec. ceſſionem probibens intelligendum, quæq; hujus Juris ratio.*
5. *Subſtantialia hujus beneficii.*
6. *Ad fruendam ceſſionem bon. requiritur, ut debitum ſit liquidum.*
7. *Modi ex quibus debitum liquidum apparet.*
8. *In omni debito liquido requiruntur nomina contrahentium, vid. Creditoris & debitoris.*
9. *Debiti quantitas requiritur in debito liquido.*
10. *Cauſa obligationis ſeu debiti ſit honeſta.*
11. *Cauſa obligationis in foro Mercatorum eorumq; chirographis non ſemper requiritur; ſed ſufficit eam per æquipollens ſeſe oſtendere.*
12. *Fides Contrahentium debet eſſe certa.*
13. *Neganti debitum beneficium ceſſionis non datur.*
14. *Quibus Ceremoniis more Gallico bonis cedatur.*
15. *Peregrinis Mercatoribus in Gallia hoc beneficium denegatur.*
16. *Citatio & Concurſus Creditorum requiritur in Ceſſione.*
17. *Ritus qui in Ceſſione bonorum obſervantur alibi.*
18. *In Rom. Imperio quomodo hodiè bonis ceditur.*
19. *An omnes Creditores ad Ceſſionem bonorum citandi.*
20. *Creditorum officia in Ceſſione bonorum.*
21. *In concurſu Creditorum ſolent eſſe contentiones.*
22. *Beneficium ceſſionis ſecundariò competit etiam aliis quàm Mercatoribus.*
23. *Qui de prioritate Creditorum in Concurſu ſcripſerint.*
24. *Indicatio omnium bonorum requiritur in ceſſione.*
25. *Debitor de veritate ſuſpectus tenetur ſe purgare juramentô.*
26. *Debitori victus quotidianus relinquendus.*
27. *Debitori relinquuntur veſtes quotidianæ; Ibid. quid Beneficiū competentiæ?*
28. *De jure Lubecenſi mulierib. mercatricibus ære alienô gravatis, ſuperior veſtis* daß oberſte Kleid oder Heucken/ *detrahi poteſt.*

29. A debitore cedente cautio præstanda si ad pinguiorem fortunam perveniat, ut solvat.
30. An & quando bonis cedens liberetur ab obligatione, Si ad pinguiorem fortunam pervenerit.
31. Qua moderatione Creditor à cedente & ad pinguiorem fortunam perveniente debitum exigat.
32. An mulier hac cessione liberetur imposterum à Creditoribus mariti?
33. Bona Cedentis non dividuntur sed subhastantur.
34. Fidejussori & correo debendi beneficium cessionis personale non competit; Sicut nec securitatis principali datum.
35. Beneficio Cessionis renunciari non potest.
36. Parlamentum Parisiense cassam pronunciavit renunciationem cessionis.
37. Securitatis legalis Species est Beneficium quinquennalis spatii seu Induciarum moratoriarum.
38. Hujus variæ denominationes & Synonyma.
39. Moratoria in Emporiis maritimis non usitata.
40. Quando Induciæ Moratoriæ concedantur.
41. Hoc beneficium decoctoribus malitiosis non datur.
42. Tempus Induciarum moratoriarum an ultra quinquennium extendatur.
43. Quæ debita hoc beneficium Quinq. admittant.
44. Pauperibus debitum, hoc beneficium excludit.
45. Similiter quod mercenariis debetur.
46. Debitum post rescriptum moratorium contractum.
47. Debitum rerum Commestibilium.
48. Debitum quod ad pias Causas pertinet.
49. Debitum alimentarium.
50. Debitum dotis & Studiorum.
51. Restitutio Depositi excludit beneficium moratorium.
52. Commodatum, It. pignus non admittit resc. moratorium.
53. Pensiones & Locationes rerum & fructuum non admittunt Inducias moratorias.
54. Mendacium debitoris excludit Inducias.
55. Si Juratò in obligatione huic benefic. renunciatum est, excludit.
56. Nisi rescripto inserta clausula, Juramento non obstante.
57. Ex delicto debitum non admittit Inducias, nec fugientibus debitoribus datur hoc beneficium.
58. Debitum fiscale non admittit morator. Inducias.
59. Mercator beneficiò moratorio utens cavere tenetur.
60. Hæc Cautio per Rescriptum Principis remitti non potest.
61. Juratoriæ Cautioni hic locus non datur.
62. An durantibus Induciis, si debitor ad pinguiorem fortunam perveniat, excussioni locus? remiss.
63. Moratoriâ dilatione concessâ an mediò tempore usuræ currant? Aff.
64. Beneficium moratorium & fidejussori datur.
65. Utrum Creditores plures paucioribus refragantibus Quinquennii beneficium debitori rectè concedant? remiss.
66. An impetratæ Moratoriæ Induciæ cessioni adversentur.

1 INter causas securitatem legalem parientes justâ quoq; causâ mercatoribus lege Juliâ, seu ex antiquâ lege Petiliâ, Tacit. & Suet. *in vit. Cæs.* asserente Bodin. *lib. 1. de Repub. c. 6.* & hoc beneficium indultum est, ut si ex accidenti, solius fortunæ injuriâ, ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥαθυμίᾳ, non verò culpa aut dolo res suas amisisse probaverint, cedendo bonis, Vinculorum, servitutis, carcerisque injurias, quibus olim ex L.XII.Tabb. præter æqvum & bonum gravabantur, authore A.Gellio *lib. 20. noct. Att. cap. 1.* Cujac. *1. obs. 39.* subterfugere possint. *l. 1. 4. & 7. C. & t.t. ff. de Cess. bon. Novell. 135. per tot. & ibi* Cujac. Becht. *de secur. & salv. cond. class. 4. th. 241. in fi.* Matth. Brun. *tr. de Cess. bon.* Cothm. *vol. 1. cons. 19. num. 34. cum seqq.* Fr. Hoffman. *quæst. illustr. 26.* Decis. Wittenberg. *pag. 2. cap. 24.* Nevi-

Nevizan. *cons.52.n.30.* Did. Covarr. *var. resol. lib.2. cap.1. n.5.* Alphonſ. de Azeved. *in Conſt. Hiſpan. lib.5. tit.20. L.5. n.1.*
2 quod beneficium & tunc locum habet, quando Statuto nominatim & ſimpliciter cavetur, ut mercator ſolvendo non exiſtens, capiatur; nam Statutum iſtud hanc interpretationem accipit, niſi bonis cedat. Bl. in *d. l. 1. n.3.* Brun. *de Ceſſ. bon. quæſt. princ.3. n.4.* Heig. *p.1. q.35. n.42.* Cothm. *vol.1. d. conſ.19. n.27.* Carpz. *Juriſp. for. p.2. Conſt. 22. def.11. n.5.* Sed & qui ſub pœnâ obſtagii vel carceris ſe obligavit, ceſſione bonorum ac obligatione liberatur.
3 Quod hodiè tamen non habet magnam utilitatem; cùm pactiones obſtagiorum lege Imperii, Receſſ. Imp. de An.1577. §. wiewol auch. ſolâ Holſatiâ per privilegium & Inſtrum. Pacis Germaniæ excepta, damnentur. Gail.2. *obſ. 45. n.6. & ibi Grava.* Vid. tamen Joh. Köpp *deciſ. q.3.* Berlich.2. *concl.28 n.106.*
4 cùm ibi allegat. Dd. Imò, quantumvis contumax & ingratus inveniatur, tamen carceri mancipari nequit, ſi bonis cedat iſtiusmodi mercator, qui fati inclementiâ bonis exutus fuerit. *Cyn. in d. l.1. num.1. circ. fi. & n.10. inf.* & Jo. Platea. *in l. nemo carcerem. n.15. circ. fi. C. de exactor. tribut. lib.10.* & ita quoque intelligendus *art.1. lib.1. tit.3. & art.1. tit.1. lib.3.* noſtrorum Stat. Lubec. quibus ceſſio bonorum non videtur ſublata, ſecundum quorundam etiam magni nominis JCtorũ opinionem, ſed hoc jure, ut & Saxonico, Electio carceris à Creditore facta excludit ſaltem ceſſionem bonorum, non verò planè tollit. *d. art.1. verbis.* Wann einer bonis cediren will. *& artic. 3. de Arreſt.* vid. Dn. Vice-Præſes. Mev. *n. 14. & 37. d. art.1. de his qui ſunt ſui vel al. jur.* Ratio autem Statuti noſtri ceſſionẽ Excludentis hæc eſt, ut debitorũ latenti Improbitati, atq; perfidiæ, cui ex ſperato beneficio licentia, obex poneretur, ac iſti qui aſtu faſtuq; profligatis bonis hodiè proh dolor! ad ceſſionẽ & concurſum Creditorum, tanquã ſacrã anchorã confugere ſolent, cauti⁹ mercari, fidemq; unicum ſocietatis humanæ vinculum ſanctius & arctius conſervare diſcerent. Unde COMMERCIIS ſuis vigor, & Reipub. ſalus. Dan. Sauter. *in prax. Bancoruptorum. c.2. n.2.* cui adde Joh. Sibrant. *in differ. Jur. Civ. & Lub. th 71. 72.* qui eum ita temperat. Hic autem notandum, in ELECTORATU SAXONIÆ obæratum debitorem improbum, æquè ut de Jure Civili per Ceſſionem bonorum ſe â Carcere publ. liberare non poſſe. Carpz. *p.2. Conſt.22. defin. 12. Jur. For.* Ad hoc verò Ceſſionis beneficium conſequendum, melioris & planioris cognitionis gratiâ hæc præcipuè quatuor veniunt conſideranda ſubſtantialia: 1. Ut debitum ſit liquidum. 2. Citatio & concurſus Creditorum. 3. Vera indicatio omnium bonorũ. 4. Cautio fidejuſſoria, ſeu juratoria. 5

6 Primum itaq; in Ceſſione bonorum ſubſtantiale eſt, quòd debitum ſit liquidum, ſeu liquidatum, hoc eſt certum, expeditum & definitum. Sæpè enim contingit, quòd debitores obærati, quando pecuniam ſolvere non ſunt parati, creditoribus ſuis futiles ac inutiles quæſtiones de illo debito liquido moveant, & ſubterfugia ſolutionis atq; executionis quærere ſoleãt. *l. quod te. 5. ff. ſi cert. pet.* E contrario non pauci inveniuntur creditores, quorum debitum vel planè nullum vel non ex omni parte liquidum eſt. Joh. Köpp. *deciſ.34. n.1. & 2.* 7 Quoniam autem in conſtituendis modis, ex quibus debitum liquidum apparet, Dd. inter ſe non conveniunt; nam Treutl. *vol.2. diſp.24. th.4. lit. C. duos ex l.8. ff. de ceſſ. bon.* proponit; ut ſc. debitor debitum agnoſcat; deinde de eo condemnetur; quem ſequitur Hunnius *in diſp. de ceſſ. bon. th.6. &* Gail. *2. obſ.17. n.11.* Aliter ſubtilis Bachovius ſentit, improbans Treutler. *d. l.* atque ex tribus modis hoc fieri concludit; per agnitionem debiti, confeſſionem in jure, & condemnationem; quorum opiniones à P. Frider. Mind *de Proceſſib. lib.2. cap.59. n.2.* in ampliorem explicationem deducuntur; ubi quatuor, ad cognitionem debiti liquidi pertinentia, recenſentur. I. Ex- 8

guntur

guntur nomina contrahentium mercatorum, Creditoris nimirùm & debitoris; quæ ad omnem obligationem & contractum pertinent. *l. 6. ff. de V. O.* & debent esse in illo expressè posita, & non incerta. *l. 1. ff. ad SC. Maced.* V. G. **Ich A. B. Burger und Handelsman zu C. thue Kund und bekenne / daß ich von D. E. Bürger und Handelsman zu F. habe empfangen** 1000. **fl** **rc.** aliàs incerta, vaga, ac inepta videtur obligatio. Mindan. *d. l. cap. 60. n. 1.* neque displicet, quòd locus in quo habitant contrahentes, addatur. Quæ certè nominatio contrahentium, non solùm idcircò fit, quòd debitor Creditori ob tantum pecuniæ est obligatus, sed præcipuè respectu obligationis, ut, spondeo, promitto, **Rede / gelobe / und verspreche mich.**
9 Mindan. *d. l. n. 2.* II. Certa debiti quantitas in obligatione nominari ac exprimi debet. *l. certum. 6. ff. si cert. pet. l. stipulationem. 74. ff. de V. O.* Nam, quamdiu quantitas certa ex Instrumento vel alio documento non apparet, tàm diu debitum non esse liquidum probat Joh. Köpp. *d. decis. 34. n. 4.* Ubi non solùm opus est instrumento sive obligatione generis expressione, sed & specificatione, **Ich habe empfangen** 1000. **fl an guten Reichstalern**; alioquin, si generaliter saltem sonet obligatio, sufficit fieri executionem in eo quo obligatio verificari potest. Mindan. *d. l. n. 4.*
10 III. Causa obligationis debet esse honesta, non turpis, vel usuraria; quia hujus nulla habetur ratio; & videtur invalida. *l. 26. ff. de V. O.* neque permittitur pro tali fidejubere. *l. 70. §. fin. ff. de fidejuss.*

11 Causam verò obligationis seu debiti in Chirographo mercatorum nō semper claris verbis requiri, sæpiùs decisum est in curiâ nostrâ Lubec. Sed sufficit pro qualitate debitorum & Creditorū vel aliarum circumstantiarum eam se tacitè ostendere, & ex æquipollente colligi. P. Frid. Mindan. *tr. de Mandat. lib. 2. cap. 64. n. 7. & 8.* Mascard. *de Prob. Concl. 345. n. 51. Vol. 1.* Carpz. *J. F. p. 1. Const. 17. n. 7. & 8.* Vid. tamen Carpz. *Jurispr. for. d. p. 1. Const. 17. defin. 39.*

IV. Est Fides certa, sive probatio tàm 12
debitoris, quàm Creditoris, quando ille Instrumentum Chirographi, manûs & sigilli agnoscit, vel coràm judicio confitetur. *l. 56. ff. de re jud.* Un- 13
de si Chirographum, ac consequenter debitum negat, cessat hoc beneficium; cùm non neganti, sed confitenti attribuatur. Brun. *de cess. bon. q. 2. pr. n. 6.* Hic autem, si non falsum Chirographum exhibet, vel semel solutum denuò repetit per idem Chirographum: aliàs pro liquido habendum esse, quod statim per jusjurandū alterius ex collitigatoribus liquidari posse tradit Anton. Fab. *C. tit. qui bon. ced. poss. defin. 2. n. 8.* Ex quibus quatuor prædictis apparet, debitum esse liquidum, licet debitor sit in vel extra judicium, sive per nuncium, sive per Epistolam fiat. *l. fin. ff. de cess. bon.* His adde Dn. Mev. *art. 1. tit. 1. lib. 3. n. 7. cum multa seqq.* Sed cùm ea res in Galliâ de- 14
coctoribus nimiam fraudandi ansam daret, Ludovicus XII. *in Constit. art. 70. Anno 1512.* sancivit, ut nemo, nisi præsens in judicio, discinctusque ac nudâ cervice bonis cedat, ut hujus dedecoris metu, pauciores in perniciem Creditorum ad hoc miserabile subsidium confugiant. Duaren. *ad t. ff. de Cess. bon. c. 2.* P. Gregor. Tholos. *Syntagm. jur. lib. 22. c. 11. n. 4.* Gothofr. *ad l. 8. & 9. ff. eod. lit. Z.* Bodin. *lib. 1. de Repub. cap. 6.* Peregrinis mercatori- 15
bus hoc cessionis beneficium planè denegat; & ita contra peregrinum mercatorem in curiâ Parisiensi Ao. 1565. judicatū esse testatur *d. c. 6. p. m. 100.*

Secundum substantiale, quod in 16
Cessione bonorum requiritur, est Citatio & concursus creditorum. Jure Rom. in cessione bonorum nullus ritus & nulla solennitas requirebatur. Duar. *ad tit. ff. de Cess. bon. cap. 1.* Quæ autem ab Amaltesanis (ubi lintea- 17
men & pecten habent, eorumq; caput, in terram sedendo pectinant, dicentes:

CEDO

CEDO BONIS, attestante Arum. *vol.3.disc. Acad.4.conclus.15.*) & ab Italis, ubi hæc inolevit consuetudo, quòd cedens bonis in publico & notorio loco incedat nudus, ut posteriora ter ad lapidem vel columnam percutiat, clamando: Cedo bonis; qualis lapis reperitur adhuc Patavii, in Curiâ, cui incisa sunt hæc verba:

LAPIS VITUPERII, CESSIONISQVE BONORUM)

observabantur, adhuc ibi sunt in usu, teste Matth. Brun. *d.tr.q.6. n.283.* quòd & in Sabaudia observari tradit Tes-
18 saur. *decis.36.in fin.* Sed, cùm tales consuetudines currant contra bonos mores, nostrô hôc imperiô illæ non usurpantur, nec ulla solennitas requiritur, sed tantùm solâ voluntatis expressione; *in l. in omni.6. C.h.t.* ad eam Creditores citantur, ut eleg. docet Matth.
19 Brun. *d.l.n.3.* non tamen necessum est, quòd omnes creditores ad actum cessionis citentur, sed tantùm eorum habeatur ratio, qui aut in loco, ubi cedunt, aut in lite pendente cum debitore sint. Brun. *d.tr.q.9.pr.n.3.* cùm effectus, qui hoc in casu in uno obtinet, ad omnes extendatur. Gothofr. *ad d.l.*
20 *4.ff. h.t.* P. Greg. *d.lib.22. c.7.n.3.* Citati itaque & præsentes Creditores debent, constitutis ad id certis curatoribus, à Judice inventarium seu descriptionem omnium bonorum, tàm mobilium, quàm immobilium petere seu impetrare. *l. mandatis. fin. in pr. ff. de req. reis vel absent. damn.* præcipuè autem cura eorum in libris, rationibus, scripturis omnibus cedentis mercatoris esse debet, ne in iis, in fraudem eorum, cancellationes, inductiones, superinductiones, interpositiones additionesque fiant, unde res amoveantur. Inventariô confectô publica proclamatio generalis, ne celentur occultenturque, facienda est. Strach. *de*
21 *decoct. n.15.* Cumque absque ullo dubio, in concursu Creditorum non desit lis & contentio de prioritate, meritò de illâ plura hîc dicenda essent, verùm cùm hujus non sit loci, nec nostri instituti, de hâc prioritatis materiâ luculentius disserere, sed saltem mer- 22
catorum debitorum (licet secundariò etiam aliis hoc ipsum competat) beneficium cessionis indicare & explicare; benevolus lector ad Mich. Beuther. 23
Joh. Koppen, *decis.28.* Matth. Berlich. *1. Conclus.63.cum aliquot seqq.* & novissimè Dn. Mevium, *lib.3. tit.1. art.9. & 10. Statut. Lubec.* qui hâc de re cum aliis ex professo rescripserunt, remittitur.

Tertiô locô quod requiritur, est ju- 24
dicatio omnium bonorum; publicatâ enim cessione, poterit executor officialis debitori dicere: Bona, in quibus executio fieri possit, omnia exhibeas; alioquin in personâ tuâ, te carcerando, executionem faciam. Brun. *d.tr.q.5.pr.n.1.* vid. Damhoud. *in prax. civ. cap.70.* Hillig. *Donell. enucl. lib.27. cap.9. lit.P.* vid. Dn. Mev. *discuss. levam. debit. cap.5. num.133. & seqq.* Quòd si de veritate suspectus, ut non indicet 25
omnia bona, tenetur juramentum interponere, quòd nihil quicquam patrimonii sui, vel auri vel argenti retinuerit, unde creditum hoc solvere possit. *Nov.135. c.4.* quo in loco formulam sententiæ præscribit Hering. *de fidejuss. c.5. n.82.*

Non tamen bonis cedere cogitur 26
ita, ut nec quicquam ad victum quotidianum remaneat; juxtà *l. inter eos.19. §.fin. & l.20. ff. de rejud. l.173. de R.J.* quia nemo est fraudandus alimentis. *l. qui bonis. ff. de ceff. bon.* & misericordiâ datum eripi, nisi immisericorditer, non potest, Gothofr. *ad d.l.6. lit.R.* Relinqvuntur ergò ei vestes quotidia- 27
næ, quas secum defert bonis cedens, quemadmodum damnato ad mortem. *l. divus. ff. de bon. damn.* cùm in obligationem generalem vestis venire non censeatur. *l. obligatione.6. ff. de pignorib.* Quod Beneficium COMPETENTIÆ vocant. Wissenbach. *disp.6. ad R.J. n.9. in fin.* & Manzi. *in patrocin. debitor. depauper. decad.3. q.1. n.2.* Wegner. *de Bancirupt. c.12. per tot.* ubi quib. personis hoc beneficium competentiæ detur. De jure Lubec. *art.1. inf. de his qui sunt* 28
sui vel al. jur. lib.1. tit.3. Mag der Creditor zu allen Zeiten/ wann er sie (videl.

fœminas mercatrices) **betrifft / ihnen das oberste Kleid abnehmen/ bis so lange sie bezahlen**; cùm denudatio totalis, turpis sit, *l. non patimur. C. de cursor. publ.* P. Gregor. Tholos. *d. lib.22. c.8. n.3.*

29 Quartum hujus beneficii requisitum est cautio, vel fidejussoria, vel juratoria, si ad pinguiorem fortunam pervenerit. *c. Odoard. de solut. l. sancimus. C. de V. S.* P. Greg. Tholos. *d. lib. c.11. Synt. n.14. & Dd. communiter.* vid. Dn. Mev. *tract. de levamin. inop. debit.*

30 *cap.6. n.136. & seqq.* Nam licet bonis cesserit mercator debitor, non tamen ideò liberatur ab obligatione & debito. *arg. l.7. C. qui bon. ced. poss.* Mynsing. *§. solvitur. Inst. de societ. n.7.* Sed si quid posteà acquisierit, in quantum facere potest, convenitur. *§. cum eo. Inst. de action. l.4. l.7. ff. de cess. bon.* Hillig. *ad Donell. lib.22. c.9. lit. N.* cùm immunitas propter paupertatem concessa, eâ facultatibus posteà auctis cessante, cesset. *l.4. §.1. ff. de muner. l. non tantum. 17. §. eos. 2. ff. de Excus. tut.* imò quod ita remissum condictione ob turpem causam repeti possit. Strach. *de decoctor. tit. Pact. inter Credit. & Decoctor. n.1.* vid. Brun. *de cess. bonor. q.22. n.7.* distinguentem inter remissionem quæ fit per gratificationem, & illam quæ fit per extorsionem. vid *infr. lib.2. c.8. n.17. & lib.4. c.8. n. fin huj. tr.* Quamvis rarò contingat, quod etiam à fraudatorib. id, quod semel remissum, repetendo tradatur, quin potius audivi & vidi non paucos, qui postea locupletiores fuerunt, lautiusq; vixerunt quàm anteà, nec tamen teruncium eo nomine Creditoribus solvisse. Dan. Moll. *lib.4. Semestr. cap.6. n. fin.* vid. plen. de hac. mat. Dn. Mev. *tract. de levam. inop. deb. c.8. n.72. & mult. seqq.* Quibus tamen ita simpliciter calculum nolunt addere Dn. Mev. *ad d. art.13. lib.3. tit.1. n.3. & seqq.* & Joh. Limnæ. *lib.4. Jur. pub. c.8. n.350.* asserens ex Carolo Tapiâ ad *l. fin. ff. de Constit. Princip. p.2. c.4. n.23.* non esse in jure generale, quòd, cessante causâ impulsivâ concessionis, su-

31 bitò cesset ipsa concessio. Non autem permissum est creditori, si aliquid statim post cessionem mercator debitor acquisierit, eum adire. *l.105. ff. de solut.* atque exigere; ne acerbum exactorem se præbeat. *l.33. ff. de Usur. l.6. §. ult. ff. de Offic. Præs.* Sed expectare tenetur, donec ad tales facultates, quibus Prætor moveri posset, pervenerit debitor. *l.7. ff. de Cess. bon.* & ad quantitatem redierit. Ubi intelligitur hôc locô non quantitas rerum, quas habet, sed quantitas redituum. Gothofr. *d. l.6. lit. J.* Brun. *de cess. bonorum. q.28.* Sic & decretum esse in Camerâ Imperiali, apud Raphaël. Seiler. *in select. sentent. ult. Maji Anno 1510.* latum tradit Anton. Hering. *tr. de fidej. c.5. n.98.* Quid au- 32
tem Juris in muliere seu uxore prolem habente. Numne & illa d. *art. 10. tit. de concurs. Cred. Statutorum Lubecensium* hac Cessione ab actionibus Creditorum Mariti liberatur? Reperti sunt inter Dd. qui opinantur, si illis non satisfieret ex bonis cessis, residuum peti posse, quando mulieri ex hæreditate suorum, sive aliunde quôvis titulô aliquid obvenit, idque porrigendum, donec vel ultimus teruncius solvendus restet. Movit eos cessionis conditio, nempè quod non sit modus tollendæ obligationis. *l.1. ff. qui bon. ced. poss.* Brun. *d. tr. de cess. bon. q.19. pr. n.1.* Guid. Pap. *dec. 343. & cons.124. n. 4.* ideoque actio adversus ipsum semper integra sit, cùm ad pinguiorem fortunam pervenerit intentanda. *d. l.7. C. h.t. l.2. C. de bon. auth. jud. poss.* & ibi Dd. Sed illis non adstipulatur Dn. Mev. *ad. d. art. 10. n.80.* tùm quòd uxor in hoc articulo per derelicta omnia bona se salvare dicitur. **Muß sich sechs Monat bergen.** Frustrà, si in priori conditione persisteret, tùm quia causa obligationis uxoriæ post semel factam cessionem cessat, nempè communio *§. pen. Instit. de Societ.* ideoque, nec effectus perdurabit, tùm quia communium bonorum onus est solutio. *art.7. lib.1. tit.5. d. Stat. Lub.* tùm quia Statuto id nullibi cavetur, ideoque recessus à jure communi non præsumitur. *l. quod constitutum, ibiq; Br. ff. de milit.*

lit. testam præsertim in materiâ adeò exorbitanti. Gail.2. *obs.33.n.9.& obs.124. n.2.* Et ita aliquoties in Facultatibus Juridicis responsum fuisse docet Dn. Mev.*ad prædict. art.10.n.8.* Ego autem in hac Q. difficili distingvendum puto, An uxor post cessionem omnium bonorum (secus post Immissionem & Executionem in parte bonorum) obvenientia bona ad maritum detulerit, ac Communioni seu Societati Conjugali immiscuerit; nec dubium est, ea rectè à Creditoribus peti; Quia interveniente hoc consensu, nova videtur, incipere Societas. Imp. *d. §. pen. Instit. de Societat.* quæ tam diu durare videtur donec exstant communes liberi, quia res quælibet ab origine sua judicanda est. *l. unic. C. de Impon. lucr. descript.*

An verò, quod prudentes facient, sibi tanquam receptitia reservaverit, nec post Cessionem in Communionem intulerit. Hoc casu non tenetur uxor Mercatoris cedentis ex istis Creditoribus satisfacere. Comunia quippe facta non sunt. Etsi enim in societate omnium bonorum, quæ tempore Societatis initæ sociorum sunt, statim & ipsô jure communicentur. *l.2.ff. pro soc.* postea tamen quæsita seu per hæreditatem obventa in societatem non transeunt, nisi revera inferantur. *l. 74. d.t.l.16. ibiq;* Costal. *ff. de Reb. Cred.* Nec socii ultra corpus societatis vel illata tenentur. Decius. *in l. si socius. n.4. ff. de Reb. Cred.* Strach. *tit. de Contract. n.10.* Hæc autem multò magis procedunt mortuô maritô. Tunc si uxor tempore mortis relicta bona cedat Creditoribus, ex postea quæsitis, modò non ex causis prioris matrimonii, præterita debita mariti non exsolvenda erunt.

Similiter mulier prolem habens bonisque cedens, de hæreditariis suis bonis ante nuptias in dotem non datis, nec illatis, nec à marito possessis, debita mariti solvere non tenetur. & hoc vigore. *artic.7. tit.5. lib.1. Stat. Lubec.* ubi dicitur: Debita solvenda de utriusque bonis. **Von beederseits Gütern.** Jam bona non illata inter mariti bona recenseri non possunt. Et juris cogniti, quòd dote non constitutâ non omnia bona uxoris ad maritum pertinere censeantur, nisi hoc expressè ex pactis constet, idque ex ratione 1. quod matrimonium etiam sine dote consistere possit. *l. fin. C. de Repud l. fin. C. de dot. promiss.* Gail.2. *obs.82.* 2. Quæ bona uxor præcipit, quando liberos ex marito non habet, ea saltem cedunt in concursu solutioni illorum. At improlis uxor saltem præcipit illata secundum dispositionem *huj. art.7.* E. Etiam saltem illata cedunt solutioni Creditorum; mens enim legis dubiæ semper in meliorem partem interpretanda. *l.18. & 19. ff. de L.L.* præsertim in odiosis & à jure communi exorbitantibus. Et pro hac sententia respondit nuper in simili *Facultas Jurid. Rostochiensis 27. Octobr. Ao. 1655.* Hisce præmissis, quan- 33
do nunc ita bonis debitor cessit, bona inter Creditores non dividuntur, sed publicè subhastantur & venduntur. *l. pro debito. C. de bon. auth. jud.* & si emtorem non inveniant, addicuntur Creditori pro eâ quantitate, quâ debent. *l. à Divo. § si pignora. ff. de re jud.* Si 34
autem habeat fidejussorem pro Principali obligatum, eum convenire potest, ut plenariè satisfaciat. *§. fin. Instit. de Replic.* Muscatell. *prax. fidej. p.2. q 8. n 21.* quia ei beneficium cedentis non competit *l.1. §. sed à proprio. ff. de obl. & Act.* cùm sit personalis exceptio, cohærens tantùm principali ex personali beneficio & privilegio, quæ ad alios non transit. *l. except.7. ff. de Except.* exemplo securitatis personalis, prout in *praced. cap.* quæ principali data, non prodest fidejussori. Hyppol. de Marsil, *de Fidej. n.284.* Idem obtinet in Correo debendi. *per l.51. §. fin. de Evic. l.31. §.1. ff. de Novat.* Hartm. Pist. *p.1. q.9. p. tot.* secus est in realibus. *per l. omnes, & l. 196. ff. de R. J.* Nicas. *ad §. Except. Inst. de Replic.* ut & in Induciis moratoriis. vid. nos hoc *cap. infr. n. 62.* quia hæ non personam tantùm respiciunt, verùm etiam bona. Wegn. *de Bancorupt. c.11. n.39.* Dn. Mev. *tr. de levamin. inop. debit. c.7. n 239. & seqq.* Sed quid sta- 35
tuendum de eo, qui huic beneficio re-

nunciavit, & pactus est cum Creditore suo, se bonis non cessurum? hoc pactum esse contrà bonos mores probat *l.14.* §.*1.ff.solut.matrim.* Dn. Ortolph. Fohman. *Sen.* *ium* *Acad. Jenens. Ordinar. in prælect. ad. l. ob as. C. de obligat. & act. q.4.* etiamsi jusjurandum additum sit. Paul. Christinæ. *Decis. Belg.*
36 *123. n.3. vol.4.* Unde & Parlamentum Gallicum cassam pronunciavit renunciationem juratam beneficii cessionis, etiam sine absolutione à juramento, uti ex Papon. *lib.10. tit.10. arrest.3.* refert Besold. *consid. vit. & mort. cap.3. &* Molin. *de Usufr. q.36.* plura de hâc materiâ qui desiderat, consulat Dn. David. Mævii *tr. noviss. in jus Lubec. lib.1. tit.3. art. 1. per tot. & de levam. inop. debit. c.9. n.8. & seqq.* & Dan. Wegner. *de Bancirupt. cap. 11. n. 12.* qui dissentire videtur cum Salycet. Bald. Cyno, Covarruv. & aliis. Verùm prior opinio communior est. Coler. *de processf. execut. p.1. c.6. n.44. & 96.* Et in Cam. Imp. recepta. Gail. de P.P. *lib.2. c.2. n. 23.* imò humanior & æquior, à qua in judicando non recedendum. Alias rationes vid. ap. P. Gregor. *Syntagm. lib.22. c.15. n.3. cum seqq.* Tessaur. *decis. 36.* Asin. *de Execut. §.2. c.1. n.5.* Brun.
37 *de cess. q.20. per tot.* Altera securitatis legalis species, mercatoribus præcipuè (licet & suô modô bona mercatorum debitorũ respiciat. Wegner. *d. c.11. n.39.*) ex privilegiatâ personarum qualitate competens, est Beneficium quinquennalis spatii, seu Induciarum moratoriarum, quæ & moratoriæ non merca-
38 toriæ (quemadmodum eas quidem à Schneidvvino vocari falsò asserit Manzi. *in patrocin. debit. depauperat. decad.4. q.9. n.11.*) præscriptiones nuncupantur *in l. quoties. C. de Precib. Imp. offer.* Gallis dicuntur *Lettres de Respit*; & nonnunquam simpliciter *Respits de cinq ans.* Rebuff. *tr. de litt. morator.* In Imperii Recessibus vocantur Moratoria oder Quinquennel-Brieffe; quòd regulariter ad quinque concedantur annos. *Reformation* guter Policey zu Augspurg *de An.1548. tit.* von verdorbenen Kauffleuten/ Policey-Ordnung zu Franckfurt *de Anno 1577. tit.23. §. ult.* Item Anstandsbrieff auff gewisse Zeit zu zahlen/ intra quod nemo Creditorum ab illis quid exigere, aut molestias creare illis possit, *per l. fin. C. quibus. ced. poss. & l.4. C. de Precib. Imp. offer.* ubi sedes hujus beneficii legalis, ut mirum sit, Antonium Fabrum aliàs JCtum acutissimum. *Error. pragm. decad.25. error.3. n.4.* scribere potuisse, nullum in toto jure locum esse, quô quis possit unum horum rescriptorum seu beneficiorum probare. Alph. de Azeved. *ad Constit. Hispan. lib.5. tit. 20. n.2.* Saxones dicunt, Eisern werden/ Wehner. *in pract. obs.* Besold. *in thes. pract. verb.* Anstandsbrieffe. Hering. *de fidejuss. c.5. n. 105.* Quamvis in hisce 39
nostris Emporiis maritimis hæc MORATORIA Indulta non æquè frequentata aut usu recepta sint, prout patet ex *Decreto Senatus Lubec. de Anno 1628. 25. Junii.* Conceditur autem hoc be- 40
neficium, quando vel à summò, vel, ut hodiè, territorii Principe aut Domino, humanitatis æquitatisque intuitu impetrârunt illi, qui extra culpam facultatibus lapsi sunt, ut intrà certum tempus dilationem solvendorum debitorum habeant, nec à Creditoribus pulsari aut inquietari queant, interim acquirentes, unde, dilatione elapsâ solvere possint. Dav. Doring. *intr. suo qui inscribitur Bibliotheca JCtorum lit. A. tit.* Anstandtbrieffe. Limnæ. *de jur. pub. lib. 4. c. 8. n.333. ubi n.336.* hæc duo ex reformat. Polit. de An.1548. & 77.
requirit: 1. Ut Imperator seu Princeps, 41
von der Obrigkeit/ darunter solche verdorbene oder auffgestandene Kauffleute (qui, ut Pragmatici loquuntur, bancam fecerunt ruptam; vel, cum Plauto, à mensâ surrexerunt) gesessen/ zuvor eigentlicher berichtet und vergewissiget/ daß sie aus unversehenen zugestandenen Unfällen ihr Leib und Güter verdorben/ und auffgestanden seyn/ nam & hîc militat ratio quæ in cessione bonorum attenditur, deceptis scil & decipientib. non æqualiter subveniri. *l. 1. §. 2. l. 2. §. 3. ff. ad SCtum Vellej.* neque dolum suum alicui per occasionem juris Civilis prodesse

desse debere. *l. 1. §. 1. ff. de dol. mal. & met. except.* II. **Daß dieselben Kauffleute glaubliche Urkunden oder Schein fürbringen / daß aus unversehenen zugestandenen Unfällen ihr Leib und Güter verdorben und auffgestanden seyn.**

42 De tempore harum Induciarum Doctores non conveniunt, quousque Princeps moratoria extendere possit. Plerique statuunt, si Principis rescriptum ultra quinquennium indulgeat, tùm in totum vitiari; & ne quidem ad quinquennium valere; attamen nos, cum Doringio, potestati & arbitrio Principis neminem hîc metam ponere, præter circumstantias, quæ tales esse possunt, ut ad annalium, biennalium triennalium, quadriennalium, quinquennalium, imò & ulteriorum induciarum terminum Principem permoveant, statuimus. Sicuti etiam novissimè octennales inducias, prægnantissimis ex caussis ab Imp. datas, refert Li-
43 mnæ *d. l. n. 341. & 332.* Sunt autem debita & obligationes nonnullæ, quæ vel respectu sui, vel respectu persona-
44 rum, moratoria non admittunt, ut, 1. quod debetur inopi, & majore paupertatis necessitate oppresso. Matth. de Afflict. *decis. Neap. 377.* Ant. Fab. *in Cod.*
45 *tit. 9. def. 20. n. 7.* 2. Quod debetur mercenariis vel operariis. Dan. Moll. *lib. 4.*
46 *Semestr. c. 6. n. 2.* 3. Quod debetur illis, qui post rescriptum contraxerunt, Guid. Pap. *decis. 109.* Fab. d. *tit. 9. def. 1.*
47 *n. 2. defin. 6. n. 4. & defin. 20. n. 2.* 4. Huc spectat quoque pretium rerum comestibilium, seu eduliorum, in foro venalitio emtorum, in quotidianum usum, quorum & inde major habenda ratio, ne imminuatur annonæ præ-
48 bitio. Ant. Fab. *d. t. defin. 11. n. 4.* 5. Quod ad pias caussas pertinet, aut debetur Ecclesiæ. Tiraq. *de privileg. piar. caus. pri-*
49 *vil. 148.* 6. Debitum alimentarium. Surd. *Decis. 323.* Menoch. *de arb. JJ. qq.*
50 *lib. 2. Cent. 1. Cas. 52. n. 12.* 7. Dotis & studiorum. Rebuff. *de lit. Morat. gl. 1.*
51 *n. 34.* Anton. Fab. *def. 20. n. 11.* 8. Restistitutio depositi. *arg. l. 11. in pr. C. deposit.* etiam nummorum. *Boer. dec. 296.*
52 *n. 4.* Surd. *d. decis.* Fab. *d. l. num. 12.*
9. Idē obtinet in caussâ comodati & pignoris. Hillig. *ad Donell. lib 22. c. 9. l. M.*
10. In pensionibus & locationibus re- 53
rum, quarum fructûs conductor percipit. Fab. *d. defin. 20. n. 5.* Debitoris 54
quoque factum, privilegium moratorium excludit: 1. **Wann er anderer Gestalt / als in der Oberzehlten** reformation **guter Policey gesetzet / und mit verschwiegener Warheit** moratoria **ausbracht uñ erlanget** / 2. Si debitū fuerit inficiatus & judiciô convictus; inficiantibus verò jura non favent. *l. 10. §. 1. ff. de fidejuss.* 3. Si in Instrumento obligato- 55
rio huic beneficio expressè juratò & injuratò renunciaverit. Osvvald. Hillig. *ad Donell. lib. 22. c. 9.* Diff. Moll. *4. Semestr. 6.*

Generalitas rescripti, etiam mora- 56
torii indulti effectum impedit. 1. in debito jurato; nisi speciatim in rescripto hæc inserta clausula, juramentô non obstante. Doring. *d. tr. &* Limnæ. *d. l. n. 344.* 2. in debito ex causâ delicti. *arg.* 57
l. 4. §. 2. ff. quod cum eo, qui in al. pot. l. 52. ff. de re jud. Fab. *def. 20. n. 9.* Thessaur. *decis. 72. n. 2.* Strach. *de Decoct. p. 6. n. 20.* ubi secundùm hanc sententiam in Galliâ judicatum esse ex Boer. *decis. 349. refert.* Sic F. G. non datur hoc beneficium, ut & cessio bonorum, debitorib. fugam parantib. quia hi dolô carere non videntur. Surd. *decis. 307. per tot.* Et fuga non modicum præjudicium affert creditori, in quo Princeps parti præjudicare non intendit. Mancin. *patrocin. debitor. depauper. dec. 2. q. 9. n. 5.*
3. In debito Fiscali. Chassan. *Catal.* 58
glor. mund. part. 5. Consid. 24. n. 199. arg. Novell. 17. c. 7. Fab. *defin. 20. n. 9.* Döring. *d. l.* Notandum tamen, quod ha- 59
rum litterarum privilegiô mercator frui non possit, nisi prius (ut paulò ante de Cessionis privilegio diximus) caveat creditoribus per satisdationem. *l. universa. 4. C. de precib. Imper. offer.* Limnæ. *d. l. n. 338.* Quæ cautio nec per 60
Imperii Jus novissimum. Wegner. *de banccruptor. cap 11. n. 34. & 35.* ubi quomodo hæc cautio requiratur; nec per rescriptum Principis remitti potest. Anton. Tessaur. *decis. 186. num. 7.*

Wurmbs.

Wurmbs. *pract. obs. tit. 29. obs. 9.* Finckelthaus. *disp. de morat. præscript. θ. 12.* Dissent. Trentacinq. *lib. 3. pract. resol. tit. de solut. resol. 1. n. 7.* Zanger. *de Except.*
61 *p. 2. c. 12. n. 4.* Num Juratoriæ cautioni fidendum, si fidejussores debitor invenire non possit, & in id Creditor consentire teneatur? Haud tutum arbitror. vid. Tessaur. *d. dec. 186. n. 4.* Peck. *de jur. sist. c. 10. n. 3.* add. Dn. Mev. *de Levamin. inop. deb. d c. 6. n. 138. & 171.*
62 An autem, durantibus induciis, si debitor ad pinguiorem fortunam perveniat, excussioni locus sit? vid. Limnæ. *d. l. n. 350. & passim.*
63 Moratoriâ hâc dilatione mercatoribus concessâ, an mediô tempore usuræ currant? non una est omnium sententia. De quo vid. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 7.* ubi usurarum exactionem, hôc casu, inhumanam censet. Verùm inhumanius putandum, si Creditor per quinquennium ab exactione suspensus, lucrô suô carere, & illi invito jus quæsitum auferri debeat. Cùm Christiana charitas à semetipsâ initium capere, nec alterum plus justô lædere debeat: quippe non rarò plurimi Creditores reperiuntur, qui ipsi quoque non minori, quàm debitor illorum premantur ære alienô. Iniquum itaque, ut interusurium aliis præripiatur. Hanc sententiam probant Tessaur. *d. decis. 186.* Salicet. *in l. 2. C. de precib. Imp. off.* M. Anton. Cucch. *tr. de morat. præscr. n. 148.* Molinæ. *tr. de Commerc. & usur. n. 624.* & Doctores unô ore sententiam hanc probare auctor est Bonnius *in tr. de Censib. lib. 1. cap. 75.*
Quinquennii hoc beneficium etiam 64
fidejussoribus prodesse autumo; cùm accessoriæ obligationi non denegandum, quod principali prodest. Et ubi vel quoties principalis liberatur, etiam is, qui obligationi accessit, jure liberatus dicitur. Treutl. *part. 2. disp. 24. θ. 4. lit. E.* & plenè Joh. Limnæ. *d. lib. 4. Jur. pub. c. 8. n. 336. & seqq.* ubi ad contraria respondet. vid. Wegner. *de Banccirupt. cap. 11. n. 35. 36. 37.* & Hyppol. de Marsil. *de Fidejuss. n. 284. & seqq.*

Utrum verò Creditores plures, pau- 65
cioribus refragantibus, lustrum hoc moratorium debitori rectè concedant? vid. ap. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 6.* Item, An impetratæ Induciæ 66
Moratoriæ cessioni adversentur, ita ut illis usus, ad hanc imposterum non admittatur? Affirmativa mihi cum Heringio, Wehnero & Fichardo placet *per l. fin. C. ht. Qui bon. ced. poss.* ubi per disjunctivas & alternativas particulas, duo hæc Beneficia Legalia sejunguntur, indeque alterutrum saltem locum habere posse ostenditur, non secus uti ex alternativis unô abstinente alterum exspirare solet. §. *11. Instit. de hæred. instit. l. 124. ff. de V. S.* Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præs. 90. n. 5.* Et nos *sup. hoc. cap. n. 4.* in Cessionis & Incarcerationis Electione à Creditorib. Lubecensib. factâ, innuimus. Atque hæc de duobus hisce securitatis legalis privilegiis pro instituto nostro dixisse sufficiat.

CAPUT XV.

De

Securitate & Libertate Mercatorum commerciorumque in fluminibus, mari, littore & portubus,

tàm extraneorum quàm amicorum. Ubi de jure postliminii, an & quando hoc apud communem amicum locum habeat?

SUMMARIA.

1. Mercatorum Commerciorumque securitas in flumine, mari & portubus, Societati humanæ valdè expedit.

2. Commerciorum libertas nullibi impedienda, ubi de maris commoditate non impedienda.

3. Commerciis, portubus & mari interdici, Juri Gentium contrarium est. & n. 43.

4. Ob portuum & maris prohibitionem bella exstiterunt, quod exemplis ibidem demonstratur.

5. Jus

53. *Melius est non juvare, quàm lædere.*
54. *Respondetur duab. objectionib. Alb. Gentilis.*
55. *An in portu communis amici ab una belligerantium parte naves bellicæ extrui possint.*
56. *An naves extraneæ tempore belli ex portu communis amici tormentis bellicis solvere possint?*

HActenus de securitate Mercatorum terrestri, nunc de fluviali, maritimâ, & quæ iis in littore &
1 portubus competit. Non solùm enim in contractibus & viis publicis, verùm etiam in fluminibus, littore, mari & portubus mercatores publicâ & legali securitate frui, commerciorum flagitat libertas & necessitas. Hug. Grot. *de mar. lib. cap. 1. arg. §. 2. & 4. Instit. de rer. divis. l. 4. §. 1. & l. 5. pr. ff. eod. l. fluminum. 24. pr. ff. de damn. infect. l. 9. §. 1. ibi: Jus autem maris. ff. ad l. Rhod. de jact. l. 3. §. 1. ff. ne quid in loc. pub. l. 13. §. ult. ff. de injur. Nov. 134. c. 13. vers. eos. cum aliis textib.* Obrecht. *de Regal. θ. 293. & seq.* Sixtin. *de Regal. lib. 1. cap. 5.* Fichart. *cons. Latin. 22.* Mynß. *cons. 19. n. 3. & seqq.* & nuperrimè eleganter de fine, usu & privilegio portuum. Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. c. 8. §. 4. & per tot.* cui adde si libet, Fr. Stypm. *Success. in conjug. continuat. de jur. marit. lib. 5. cap. 1. n. 12. & seqq.* Et licet quidem communis omnium securitas in hoc ipso quoque consistat. *d. §. 2. & 4. Inst. de rer. divis.* cum aliis suprà allegat. textib. quibus adde Becht. *de secur. & salv. cond. thes. 71. & seqq.* Præcipuè tamen & quàm maximè ea mercatoribus commerciisque competit. Grot.
2 *d. c. 1.* Nam quò minus gens quæque cum quâvis gente sepositâ commercium colat, impediendi nemini, nec ullo in loco, jus est; id enim permitti societatis humanæ maximè interest. Hug. Grot. *d. jur. bell. & pac. lib. 2. cap. 2. n. 13. p. m. 84.* Cujus rei testimonium adducit Philo in legat. ad Cajum Cæsar. his verbis. πᾶσα θάλασσα φορτηγοῖς ὁλκάσιν ἀκινδύνως διαπλεῖται, καὶ τὰς ἀντιδόσεις, ὧν ἀλλήλαις ἀγαθῶν ἀντεκτίνουσιν αἱ χῶραι, κοινωνίας ἱμέρῳ τὰ μὲν ἐνδέοντα λαμβάνουσαι, ὧν δ᾽, ἄγουσι περιουσίαν ἀντιπέμπουσαι. φθόνος γὰρ οὐδέποτε πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκράτησεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ τὰς μεγάλας αὐτῆς ἀποτομάς. h. e. *Mare omne navibus onerariis mercenariis tutò satis navigatur eo Commercio, quod ex naturalis societatis desiderio inter nationes intercedit, cùm mutuo aliorum copia aliarum inopiæ succurrit. Nam invidia nunquam aut orbem universum aut magnas ejus partes invasit.* Unde eleganter Theodoretus *lib. 2. de provid.* Mare forum mundi, Insulas stationes in mari dixit. Adjungam hic Chrysostomi *ad Sielechium* ex Græco verba: *Quomodo enim satis dignè quis explicet facilitatem ad mutua Commercia nobis datam? Ne enim itineris longitudo impedimentum aliorum ad alios commeatibus adferret, breviorem viam, mare scilicet, ubique terrarum disposuit Deus, ut mundum tanquam unam domum communiter inhabitantes, crebrò nos invicem viseremus, & apud se nata quisque alteri communicans vicissim, commodè acciperet res apud illum abundantes, ac sic exiguam tenens terræ partem, ita tanquam si teneret universam, frueretur ejus, quæ ubivis sunt bonis. Licet itaque nunc tanquam in communi mensa Convivarum unicuique ea quæ sibi apposita, dare alteri longius accumbenti, ac contra quæ apud ipsum sunt, accipere manu tantum extentâ.* Idcircò graviter invehitur Ambrosius in eos, qui flumina & maria negociantibus claudunt; & Augustinus in illos, qui illis itinera obstruunt. Grot. *de mar. lib. c. 12. circ. fin.* cũ adeò naturalẽ esse commercio- 3
rum libertatem mercatorumque securitatem velint Dd., ut tolli jure nullibi posse dicant. Vid. Loccen. *de jure marit. lib. 1. cap 3. n. 2. & 3.* & Vasq. *illustr. quæst. lib. 1. c. 89.* Et jure Gentium nefas esse, mari, littore, portu, commerciô & navigatione mercatoribus interdici, nisi iis, quos ipse territorii dominus habet hostes, metuitque. Alb. Gentil. post Jas. *lib. 3. de jur. belli. c. 11.* Cic. pro *Rosc. Amerin.* Justa quo- 4
que

que bella, ob mare clausum, portum prohibitum, & commercia negata cepisse docent exempla Megarensium in Athenienses, apud Thucid. *lib. 1.* & Diodor. Sicul. *lib. 12.* Bononiensium in Venetos. Carol. Sigon. *de regn. Italiæ. lib. 20.* Hispanorum item seu Castellanorum in Occidentalis Indiæ incolas. Hug. Grot. *de mar. lib. c. 1.* Nam justam prætexunt viri doctissimi causam belli ab Hispanis in Americanos suscepti, ob communem portuum ac littorum usum prohibitum. Fr. Victoria *de Indis, tr. 2. §. 2. 3. & 4.* Jo. Selerzan. *de Indiar. jur. lib. 2. cap. 20. §. 34. & seqq.* Gregor. Lopez. *in partid. 2. tit. 23. lib. 2.* Sic cùm Elisabetha Regina Angliæ An. 1589. flagrante inter ipsam & Hispanos bellô, Hanseaticorum quorundam Mercatorum naves frumentô onustas intercipi mandasset, Illustris Thuanj *lib. 96. hist.* & aliorum Politicorum judiciô *imprudenter ab Anglis factum esse existimatum est*, videlicet, *ut tam alienô tempore Civitates Vandalicas cum Poloniæ, Daniæ ac Sueciæ Regibus societate conjunctas exigui lucri causâ irritaverint, nam inde evenire potuisse, ut ad tantam injuriam ulciscendam Hispanos annonâ, navibus & apparatu bellicô juvent, quibus ille instructus novam classem instruat, & rursus Angliam feliciore fortasse exitu adoriatur. Ad hoc exemplum ex ultima gentis origine repetitum adducebatur. Danos olim & Saxones ob consimilem injuriam gravi bellô Britanniam vexasse, cujus is exitus fuerit, ut illi genti subjugatæ tributum imposuerint, cui Denario Danico ob id nomen, quod usq; ad Guilielmi Nothi tempora pependerunt.* Hactenus Thuan. *d. l. 96. pag 309.* Atque huc trahitur illud Virgilii *lib. 1. Æneid.* velut ex jure Gentium pronunciatum:

> *Quod genus hoc hominum, quave hunc tàm barbara morem*
> *Permittit patria? hospitio prohibemur arena.*

Vid. Joh. Gryphiand. *de Insul. cap. 31.*
5 *n. 178. & seqq.* Quid, quod aliàs Jus fœderum & belligerandi defensivè & offensivè à jure Commerciorum non separandum. Casp. Klock. *de Contrib. cap. 14. sect. 3. n. 41. 47. 48. 50. & seqq.* Et per ea quæ habent Dn. Carpzov. *Capitul. Cæs. cap. 6. n. 13.* Wahrem. ab Ehrenb. *de fœder. lib. 1. cap. 2. n. 228.* Limnæ. *lib. 4. jur. publ. c. 8. n. 26.* Just. Sinold. *vol. 1. colleg. publ. disp. 8. th. 25. lit. F.*

Quapropter nemo se, cum Lusi- 6
tanis I. titulô Inventionis, ad coarctandam & intercludendam hanc commerciorum libertatem & communem maris usum prohibendum tueri potest, cùm ipsa naturalis ratio & legum diserta verba, & eruditorum interpretatio, manifestè ostendat, ad titulum dominii parandum eam demùm sufficere inventio- 7
nem, quæ cum possessione conjuncta est, ubi scil. res mobiles apprehenduntur, aut immobiles terminis atque custodiâ sepiuntur; quod in 8
hâc maris & portuum prohibitione dici nullô modô potest. Ex naturâ enim sui mare in momenta mutari, adeòque esse perpetuò aquis aliis aliisque in priorum locum nunquam non succedentibus fluxile, & tàm non sibi omninò idem, ut nec idem aut singularis possit esse ejusdem dominus, experientia docet; prout hæc pluribus autoritatibus & legibus eruditissimè & luculenter deducunt. Cl. Hug. Grot. Vir penetrantis Judicii & incomparabilis eruditionis. *d. l. de mar. lib. cap. 2.* & ipsius Antagonista Joh. Selden. *in mar. claus. seu de dom. mar. lib. 1. cap. 2. & seqq.* Cui adde nuperas *Maris liberi Vindicias* Th. Grasvvinckel. *adversus* Wilhelm. Welvvod. *Britannici maritimi dominii assertorem.* Et tractatum eruditissimum Fr. Stypm. *de Jure marit. lib. 1. cap. 5.* ubi ad argumenta Seldenii respondet. Secundò, nec donationis ti- 9
tulum ad prohibendum communem maris commerciorumque usum quis prætendere potest. Cùm donatio ejusmodi, ut rei alienæ, nullius sit momenti. Grot. *d. l. cap. 3.* Tertiò, nec belli titulum hîc quic- 10
quam juvare; Grot. *d. l. c. 4.* Quartò, 11
nec occupationem; eleganter Grot.

d. l. cap. 5. nec protectionem, eleg. Joh. Locc. *de jur. marit. lib. 1. c. 4. n. 5.*
12 Quintò nihil hîc patrocinatur præscriptio aut consuetudo. Roder. Zuar. *consf. 1. de usu mar. num. 4.* nam utrumque præsidium certissima juris
13 ratio præcludit. Præscriptio quippe à jure est Civili; unde locum habere non potest inter populos liberos; multò minus ubi jus naturæ aut gentium resistit, quod jure civili semper validius est. Quin & ipsa lex civilis præscriptionem hîc impedit.
14 Usucapi enim aut præscriptione acquiri prohibentur, quæ in bonis esse non possunt; deinde quæ possideri nequeunt, & quorum alienatio prohibita est. *l. Usucapio. l. fin. ff. de Usucap. l. diligenter. in fi. C. de Aqua d. lib. 11. l. viam. ff. de via pub. l. præscriptio. 6. C. de oper. pub. c. sine possessione. de R. J. in 6. & aliis textibus.* Hæc autem omnia de mari & usu maris portuumque verè dicuntur, Grot. *d. l. cap. 7.* Selden. *d. cap. 2.*
15 Quod autem in Præscriptione diximus, idem in consuetudine verum est. *Grot. d. l.* Consuetudo enim contra jus divinum, naturale, vel gentium, non consuetudo, sed usurpatio appellatur. Roder. Zuar. *d.*
16 *consf. 1. num. 6. in term.* Sextò denique nihil est, quòd MERCATURA hæc loca occupaverint. Commercia enim sunt Juris Gentium, quod causam naturalem sub se habet, quæ tolli nequit, & si posset, ab omnibus gentibus ut fiat, necesse est. Tum Jus mercandi incorporale est, quod apprehendi nequit; & licet primi cum Indis Commercia habuissent Lusitani (quod tamen falsum,) nullum inde specialius jus haberent; necessarium enim ut inter multos unus sit primus.
17 Stipm. *d. l. 1. cap. 6. num. 754.* Quapropter, quilibet mercatorum naves mercibus onerare & exonerare, cæteraque ad commercia promovenda in mari portuque alieno liberè & securè agere potest. Verba Hispanica ita refert Zuarius. *Cada uno des mercaderes puede hazer carga ò descarga en los puertos de la mar, que estan & caen en su territorio: ò estan mas cercanos à la villa, ò lugar, que quiere hazer la tal carga y descarga sin licencia del Principe.* Unde patet, quanta cum iniquitate conjunctum sit, quòd mercatores in exteris regnis tàm miserabiliter hoc passu affliganrur. Inter infinitas namque in- 18
commoditates & continuas molestias, quas mercatores cum mercibus peregrinantes in exteris regionibus subire coguntur, non minima existit, quòd, dum tanto cum vitæ discrimine fortunarumque jacturâ cum hostibus acriter pugnantes se in libertatem asseruére, & intra præsidia amicorum pervenére, in ipsis amicorum portubus nondum tuti sint, sed interdum huic, interdum alteri cum mercibus adjudicentur & prædæ exponantur, non attentis his quæ à Trismegisto sapienter *lib. de nat. Deor.* prolata sunt. In 19
portubus, navigationibus & communicationibus, alternæ humanitatis nexus est fortissimus. Et Senec. *lib. 5. nat. quæst. cap. 18.* Deus omnibus inter se populis per ventum & navigationem commercium dedit, & gentes dissipatas locis miscuit; ingens certè beneficium, si illud in injuriam non vertat hominum furor. Eam nunc tollit libertatem, & ingentia naturæ munera in injuriam vertit, qui publicam securitatem in portu denegat his, quos illuc longæ navigationis languor, aut tempestatum vis ex alto appulit. Et sanè cùm 20
hos in alienam fidem confugere, & se ac sua committere necessitas extrema & miserabilis casus adigat, propè est, ut hi in eâdem causâ esse videantur, in quâ sunt ii, qui periculi vitandi causâ, hoc est naufragii, ruinæ, tumultûs gratiâ res suas apud aliquem deponunt. Quod interpretes depositum miserabile & necessarium appellant, in quo fidem violasse gravius semper turpiusque

piusque existimandum est, ut etiam in duplum actionem Prætor dederit *l.1. §.1 ff. Depos.* Quemadmodum ex eâdem causâ idem quoq; Prætor in eum, qui ex incendio, ruinâ, naufragio, rate, nave expugnata quid rapuisse, recepisse dolô malô, damnive quid in his rebus dedisse dicetur, in quadruplum judicium promittat. *l.1.pr. & tot. tit. ff. de Incend. ruin. naufr.* & ibi Dd.
21 Imò Jus Canonicum eos excommunicationis pœnâ ferit, qui mercatorum ex naufragio amissa bona diripiunt, horumque libertatem & securitatem ejusmodi actibus impiis perturbant. *c. excommunicationi. X. de raptorib.* Nam & in naufragiis mercatorum bona secura esse debere, *auth. navigia. C de furt. l. Pompon. 44. vers. idem ait. ff. de A.R.D. l.1. in fi. ff. ad l. Jul. de vi priv. l.7. & passim sub d. t. ff. de incend. ruin. naufr. & T. C. de naufr. lib. 11.* per Gail. 1. *obs. 18.* docetur, prout suó locô, ubi de confiscationum singularibus, latius hæc deducemus. Ita miseratio & subdita periclitantium mercatorum necessitas magnum hujus juris patrocinium dedit, fidemq; etiam exegit uberiorem,
22 quàm in cæteris negotiis. Hoc tamen juri portûs debetur & Principis loci jurisdictioni, ut Præfectus portûs inquirat, quæ navis, & unde venerit, quid vehat. *l. un. C de litt. & itin. custod.* Cunæ: *in caus. postliminii, p. 279.* Loccen. *d. c.8. §5.* 2. Ut offerat magister navis designationem mercium, vulgò Certifica-
23 tionem. Locc. *d. l.* An autem Magistratus seu Superior loci prohibere possit, ne extraneorum mercatorum naves in portubus onerentur, quamdiu Subditorum prostent, aut si velint extranei, certó pretió id redimant, acriter adversus edictum Regis Galliæ Ludov. XIV. An. 1659. mens. Martió publicatũ à Belgis & Hanseaticis, ut privilegiis & juri quæsito contrarium disputatum est. vid. tamen Rutg. Ruland. *de Commiss. p.4. lib.2. c.11. n.13.* qui citra Iura Singularia quæsita statuit, multis in locis esse consuetudinis, ut non aliter extraneæ naves ad transvehendum merces conduci possint, quàm si domesticæ merces suscipere nolint, aut non possint. Cùm itaque status multarum 24
Rerumpub. & continuæ honestorum mercatorum querelæ hasce molestias & afflictiones ad oculum demonstrent, operæ pretium existimavi, quibusdam de hâc portuum securitate, & quod huic affine est, Postliminii Jure (de quo nihil fermè sani prodidisse hos, qui retrò actis seculis juris cognitionem professi sunt, testatur summæ doctrinæ & judicii vir Hug. Grot. *lib.3. de Jur. bell. & pac. cap.9. in pr.*) agere. Quò autem securitatis hujus qualitates & effectûs (ne forsan ex tuitione unius offensio alterius oriatur) eò evidentius cognoscantur, & ad faciliorem ejus deductionem unô quasi fasciculô comprehendantur, casum, qui effluxis aliquot annis meô tempore in Venetorum portu contigit, & in Consilio Sapientum graviter & maturè ponderatus fuit, per sequentia in medium proferam.

Causa, quæ proponebatur, ejus- 25
modi erat: Genuenses quidam mercatores, qui tribus navibus prætoriis per mare mediterraneum vehebantur, in navim Turcicam pretiosis mercibus onustam, quæ Constantinopoli veniebat, inciderunt: eamque aggressi, pro eo jure quô in Turcas hostes suos usi semper sunt, vi expugnârunt, ceperuntque; mox deinde, adversis ventis & tempestatibus diu acti, cùm aliter servare se suamque prædam non possent, portum Insulæ Cretæ, quæ sub Venetorum imperio est, subire coacti sunt, ut inde mox solvere & prædam suam perferre Genuam possent. Veneti, quemadmodum cum Genuensibus ita & cum Turcis pacem & amicitiam colunt. Quæsitum est, an Turcæ apud Venetos prædam eam à Genuensibus repetere, an verò Turcis eam adjudicare debeant Veneti, quibuscum neutrâ gente quidquam hostile intercedit. Disputationis ca- 26
put in eo est, ut excutiatur, an apud

communem amicum Jus postliminii in hâc specie admitti possit? Id Genuenses negant; quorum causa cùm justissima & æquissima sit, & grande momentum trahat, necesse erit, rationes eas in medium proponere, quæ ex Jure Gentium & Civili afferri pro illis possunt.

27 Ut igitur appareat, in hoc casu cessare postliminii jus, ante omnia statuendum pro certo est, in his quæ postliminii jus admittunt, ea demùm postliminio ad priorem causam & statum redire, quæ aut ipsa se ingeniò, arte, fugâque hosti subtraxerint, aut virtute aut vi militum nostrorum, hostibus pulsis superatisve, erepta iterùm sint; aut ita ab hoste redemta, ut redemtori restitutum pretium fuerit; aut denique postremò gratis & donationis causâ ab hoste dimissa sint. *l. in bello. 12. pr. l. nihil interest. 26. ff. l. 2. l. 5. l. ab hostib. 12. C. de postlim. revers.* Quæ tàm in personis, quàm in rebus postliminio idoneis locum habent, *per dd. ll. junct. l. cum dua. 14. pr. l. ult. ff. d. t.* Hæc, quæ in hunc modum per vim ac virtutem militum nostrorum recuperata sunt, aut seipsa ingeniô aut fugâ, aliâve arte hosti subduxerunt, si mox intra fines proprios esse ceperunt, aut si etiam ad Regem socium vel amicum venerint, statim postliminiò rediisse viden-
28 tur, h. e. nisi violentis actibus & hostilibus machinationibus potiûs hostem, quàm amicum se gesserit; qualiter se gessit navigium bellicum, cognomine David, ad portum Lubecensem Anno 1630. profugiens; quia tunc, etiamsi amicus, omnia postliminii jura cessant, tàm in territorio, quàm portu amicorum. *l. postliminio. 5. §. in bello. 1. & l. 19. §. 3. ff. h. t.* quos textûs solos in juris nostri libris, ad causam postliminii, quæ apud socios amicosve sit, pertinere
29 Dd. asserunt. Hujus juris causam JCtus *in d. l. 19. §. 3.* ex eo statuit, quòd publicô nomine tutus sit, qui ex hostis sui præsidiis ad Regem socium aut amicum ita profugit. Alber. Gent. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap. 1.* nam par in utroque casu est ratio, Alber. Gent. *d. l.* Quare haud rectè 30
Anton. de Gamm. *in decis. Lusitan. 384. num. 5.* verba Pauli, *in d. l. postliminium. 19. §. 3.* ad Regem duntaxat ejusdem belli socium restrinxit, in quo nec probari potest sententia Hug. Grotii *lib. 3. de jur. bell. & pac. cap. 9. num. 2.* vid. Author. judic. inter Gentes. *part. 2. sect. 8. q. 2.* Cæterùm 31
casus noster, quô is ipse, qui hostilem prædam cepit, in Regis amici vel socii portum eam deduxit, non deciditur duobus illis textibus *d. l. 5. §. 1. & d. l. 19. §. 3.* Quare id nunc agendum est, ut casus iste, si non ex verbis legum; at ex ratione tamen & mente earum decidatur. Utique non hìc dicitur, eos, quos hostis nave & mercibus exuerat, statim animô recuperandæ prædæ, hostem navibus persecutos, aut pari velocitate ita præcessisse fugientem, ut is, ubi iterum cum iisdem de prædâ jam dimicandum inciperet, in portum Regis amici se reciperet. Quô casu 32
conflictus perdurâsse, & animus possidendi aut certè possessionem in continenti recuperandi non depositus fuisse videtur. *arg. l. Pomponius 44. de acqu. rer. dom.* Ripa *1. num. 4. de acq. poss.* Sed ille tractatur casus: Cùm 33
quis prædam, navali pugnâ ab hoste captam, per dies plures vexit, ac nullô hoste insequente possedit, eamque in portum ejus Principis, qui communis est utriusque amicus, deduxit, propterea quòd aut commeatu indigeret post longam navigationem, aut sævienti tempestati ventisq; adversis cederet? Quâ necessitate mercatores Genuenses nunc se in Cretam Insulam delatos fuisse dicunt. Et idem ab Ant. Gamm. *d. decis. 384.* de Gallis relatum est. Hìc verò nulla lex, nullus juris apex, sed nec ulla æquitatis ratio postliminium Turcis in regno communis amici admittit. Cunæ. *de jure postlimin.* Nam, quemadmodum eos, qui ex hostium finibus fallaciâ, soler-

solertiâ aut vi suâ suorumve ad communem amicum pervenerunt, plenô postliminii jure perfrui probatum jam ante est. *d. l. 5. §. 1. & l. 19. §. 3. h. t.* quia id industriæ & virtuti bellicæ adscribitur: ita è converso postliminium attribui his non potest, quibus nec ulla virtutis militaris subest causa, & nihil prætexitur nisi pax, quæ cum communi amico est. *per dd. ll.* Et rursus, si inter duos hostes pax mox inita non prodest ad postliminium eis, qui ante bellô capti sunt, nisi inter paciscentes partes sic convenerit. *d. l. in bello 12. pr. l. 20. pr. l. 28. ff. de Capt. &*
34 *postlim.* nihil etiam tibi proderit ab hoste deduci ad portum seu littus amici, qui cum utroque pacem ita colit, neutrius ut bellum dirimat, aut iis id adi-
35 mat in suo pacato portu, quod antè dedit belli sors, nisi fortè pactionibus idipsum complexus sit communis amicus, ut quos alter ab altero captos in portum communis amici deduxerit, his postliminii jus foret. Cujus rei grande est documentum in secundo fœdere, quod inter Romanos & Carthaginenses ictum esse his verbis Polybius *lib. 3. cap. 24.* refert, si qui Carthaginensium aliquos cæperint, queis cum fœdere scripto juncti sunt Romani, qui tamen sub Romanorum Imperio non erant, hos in populi Romani portus ne deducunto; Si quis erit deductus, & manum Romanus in-
36 jecerit, liber esto. Huic accedit, quòd Princeps, quem hostis uterque amicum habet, jus utriusque partis integrum esse sinat, nihil verò alteri demat aut alteri adjiciat. Et quidem in portubus suis nullum ab utrâque parte conflictum edi, nihilque hostile patrari sinat. Alb. Gent. *de Adv. Hisp. d. c. 14.* prout nuper Magnus Dux Hetruriæ Juniori Trompio in portu Ligurnensi respondit. Quæ verò ante extrà portum & territorium hostiliter gesta sunt, non obliterat nec tollit, nec eo-
37 rum effectum rescindit. Quippe ut prius illud contra reverentiam est, quæ portubus alienis debetur, ita posterius hoc pugnat cum fide publicâ, quâ hostem utrumque intra fines suos communis amicus recipit jure Gentium. Et est utique Princeps non fidejussor modò, ut securè tutòque in portu suo vivatur, sed procul dubio & criminum ultor adversus omnes. Sot. *1. de just.* Cæpoll. *de servit. Inst. 4.* Gail. *2. obs. 64.* Schurff. *2. Cons. 2.* Et cum 38
præstet publicam securitatem apud se, communi jure, universis & singulis, non sinat fœderatorum alteri vim ullam ab altero fieri. Et multò minus ipse alterius fœderati gratiâ vim faciat alteri; ne inde injuriarum nascatur occasio, unde remedia nascantur. *l. 6. C. unde vi.* Ut enim victor inter propria præsidia tutus est; ita, si amici fidem elegerit, & in ejus præsidia se suaque contulerit, etiam illâ publico nomine tutus erit. *arg. l. 19. §. 3. ff. de Capt. & postl. rev.* & elegant. Loccen. *de jur. maritim. lib. 2. cap. 4. § 6. & 7.*

Nam certè postliminii effectus non 39
præcisè obtinet, quia sumus apud communem amicum, sed modus & factum præcipuè spectatur, per quod ad amicum communem pervenimus, quod obtinet in hominibus, si sua propriâ vi industriâ seu fraude evaserint potestatem nostram. *§. 17. Instit. de R. div.* non si à Victore studiò aut casu in portum communis amici sine animo dimittendi (ut hîc à Genovensib. factum) deducantur Captivi. Res ipsas 40
verò quod attinet, cùm statim capientium fiant, certè sine priorum dominorum factо à communi amico in suo portu, dominio, virtute bellicâ parto, exsui non possunt, cùm nullibi id Leges dicant. Supra enim duę allegatæ Leges *l. 5. §. 1. & l. 19. §. 3. d. t.* loquuntur saltem de personis quib. postliminium competit, non verô de rebus, quæ regulariter postliminio carent. Sicut igitur factô hostium acquiritur rerum dominium, ita id non potest sine Virtute hostili iterum adimi *d. l. 19. in pr.* verbis: *hoc si rursus recipiamus. Et l. 20. ibid. §. 1. Expulsis hostib. ex agris dominia eorum ad priores dominos redire.*

Et certè absurdum foret commu- 41

nem amicitiam hoc operari, ut Captivus, si nil ad sui liberationem fecerit, ipsô jure, vi loci, fiat liber, & jus victori armis acquisitum tollatur sine armis, vel etiam nullô hominis factô accedente, contra *l. nihil tam naturale. ff. de R. J.* Imò cùm præda hæc victis Turcis statim facta fuerit Genovensium, perinde est, ac si res Jure Commercii acquisitas in portum Insulæ Cretæ casu vel studio intulissent. Sicut ergò horum dominium non perdidissent: Ita nec rerum bellô acquisitarum. Hunc enim modum amittendi dominii jura nullibi tradunt. Et quo-
42 ad perfectionem dominii acquisiti jura non distingvunt inter acquisitionem bellicam, & Emptionem, permutationem, &c. Nisi quòd unicuique modo acquirendi adjectus sit certus modus dominium ita acquisitũ amittendi. Nec dubitandum, quin præda hæc Turcica plenè fuerit acquisita Genuensibus vi Occupationis. *l. 1. §. item bello, ibi. possessionem nactus. ff. de acquir. possess. & l. 3. §. 21. ff. d. t.* Cùm etiam spolia hostium ad illos pertineant, qui causam capturæ præstiterunt, ita ut elabi non potuerint hostes, licet forsan alius præveniendo tales reverâ manu capiat, ut egregiè deducit Don Garzias. Mastrill. *decis. Lusit. 180. per tot.*
43 Et licet favore libertatis postliminii Jure reversus intelligatur, vel qui ad amicos nostros pervenit, vel intra præsidia nostra esse cæperit. *d. l. 5.* Tiraquell. *de pœn. temperand. causa. 22. n. 68.* Hoc tamen verum est, ut supra monuimus, interveniente factô ipsius captivi, per quod se actuali apprehensioni, custodiæ, ac possessioni victoris exemit, non ubi adhuc dum victor illum vel res hostium tenet naturaliter.
44 Jo. Cephal. *cons. 36.* Imò si nostra præsidia & portûs amicorum comparantur. *d. l. 5.* proinde sequitur, sicut rem bellô captam jure retineo intra nostra præsidia, ita etiam in amicorum portu.
45 Si enim portus communes Jure Gentium, ut *in pr. capitis* deduximus, adeò ut obstruere portûs Innocentibus navigantibus, sit contra Jus hominum, quia nautis eripitur refugium in tempestatibus maris. Alb. Gentil. *de Jur. bell. lib. 3. cap. 11.* Certè non potest usus portuum dominii privationem operari. Quandoquidem si quis 46
propter necessitatem adversæ tempestatis appellat in portum, in quo solvitur gabella, non tenetur tunc solvere gabellam. *per l. Cæsar. 15. & l. fin. §. si propter. 8. ff. de Publican. & vectigal.* & *nos infr. lib. 2. cap. 3. n. 79.* quia id fuit casu non voluntate factum. Barbos. *in l. 1. C. de Naufrag.* multò ergò minus ob hunc necessitatis casum majorem & vim divinam, in portum communiũ amicorum delati, debebunt Genuenses Mercatores dominô istô prædæ privari, quod periculo vitæ & libertatis acquisiverunt, quòd contra voluntatem invecti, non videantur invecti. Atque ita hæc involuntaria invectio nullum operetur effectum. *d. l. 1. C. de Naufrag. lib. 11. t. 5.*
Et cum hâc Genovensium sententiâ 47
coincidunt Constitutiones regni Galliæ, in quibus quoties de prædâ edicitur, quam fortè amici aut fœderati quidam in portus Gallicos ex mari subvehunt, nihil aliud Reges cavent, nisi ut maris Præfectus cognoscat, utrum eam à justo hoste rectè captam relinquere ei, qui cepit, an verò improbè absque belli jure raptam auferre prædonibus & reddere domino debeat. Cod Hen. III *lib 20. tit. 7. art. 14 & art. 23 & eod. lib. 20. tit. 13. art. 1. art. 6.* & quod amplius est expressum in eâ lege, quam super rebus maritimis ab Henrico III. latam Curia Rothomagensis 20. die Julii Ao. 1587. promulgavit, scriptum est: Navem quam Gallo eripuit hostis, nisi statim recuperata sit, ita hostis propriam fieri, ut eam ille ad gentes quascunque amicas fœderatasque non minus tutò perducere, quàm in suum ipsius deferre territorium possit. vid. Joh. Selden. *lib. 1. de dom. mar. c. 18. pag. m. 78.* Idem in su- 48
premo Lusitanorum consilio pro Gallis decisum esse, docet Anthon. di Gamm. *d. decis.* 384. Et in Angliâ quo- 49
que nunquam aliter pronunciatum

aut

aut judicatum fuit, quamdiu magnæ Britanniæ Rex cum Hispaniarum Rege pacem amicitiamque coluit; quoniam ei quoque fœdus cum Hollandis est; etsi sæpè illi ingentem prædam ab Hispanis hostibus captam in Angliæ portus deduxerant, publicâ tamen securitate eos illic perfrui, atque inde iterùm enavigare & prædam perferre in Hollandiam atque in propria præsidia, passus est. Quod & ipse Albericus Gentilis, qui in contradictorio judicio graviter quidem laboravit, tandem confiteri coactus est, & suis conclusiunculis truncatis sponte veritati manum dedit. Ut videre est *lib. 1. Advoc. Hispan. cap. 1.* & Jo. Selden. *lib. 3. de*
50 *Domin. mar. cap. 22.* Cùm sub initiis Jacobi VI. Regis Angliæ, pacatô undique reliquô orbe Christianô, bellum tamen inter Hispanum & fœderatos Belgii Ordines exardesceret, atque inde fieret, ut in mari Anglicano utrique illi, Anglo amici mutuis se invicem & frequentissimis infestarent deprædationibus; de quarum jure dubia aliquot inter ministros Regios, qui de rebus maritimis cognoscebant, oriebantur; Rex Jacobus, majorum exempla secutus, atque ut regnator legitimus, moderatorque aquarum, edictô sancivit 2. Martii Anno. 1604. in oris Anglicanis limites, intra quos utrisque ita tutam fore stationem, tutum transitum etiam, & utrosque ab ipso ita protectum iri voluit, ut neque Hispanis in Belgas fœderatos, neque his in illos aliisve cujuscunque gentis in alios intra hosce vim aliquam impunè exercere liceret. Verba edicti Anglica sunt: Our pleasure is that within our Porth/ Havens/ Rodes/ Cree or other places of our dominion or so noer to any of our said Ports or havens as may us reasonably consbrued to be within that tile limit or Precinct there shalbe no force violence/ surprise or or offence suffered to be done / either from man of warre tho man of warre/ or man of warre to merchant of either partie. But that all of what Nation soever/ solang as they shalbe Within those our Ports ard places of our *jurisdiction* or where our officers may prohibit violence shalbe understood to be under our *protection*, to bee orderet by course of Justice and be at peace each withoter. id est, *Placuit nobis, intra portus, æstuaria, stationes, sinus nostros, aliosq; locos ditionis nostræ (seu qui ita ullis dictorum portuum nostrorum seu æstuariorum propinqui sunt, ut rationabiliter censeri possint esse) intra titulum illum, limitem aut præcinctum nō iri permissum, ut vis aliqua, violentia, interceptio, aut injuria inferatur, sive à navi armata in armatam, sive ab armatâ navi in mercatoriam, sive à mercatore in mercatorem ex parte alterutrâ; sed universos, cujuscunque fuerint gentis, quamdiu fuerint intra illos portus nostros & locos jurisdictionis nostræ, seu ubi ministri nostri violentiam inhibere queant, censendos fore sub tutelâ nostrâ, & secundum nostram justitiæ formulam gubernandos; pacemq; eis invicem fore colendam.* In se- 51
cluso verò mari ita tantùm vim, etiam inter hostes permitti volebat eôdem edictô Rex Jacobus, ut si aut in aperto hoc Oceano, sinubus, portubus, æstuariis, armata navis, vim hosti inferendi causâ, propriè immineret, aut ex loco aliquo ita interdicto, in Oceanum navem hostis ex eodem loco transeuntem contra Edicti mentem involaret, tunc armatæ tàm mercatorum Anglorum, quàm Præfectorum Regiorum naves, & vim ejusmodi submoverent & ulciscerentur. Verba Edicti ex Anglico ita reddita sunt: Placuit nobis, & in mandatis damus omnibus Ministris nostris, subditisq; per mare & terram, ut, in quantum valeant, ipsi prohibeant cunctas naves armatas, quæ ex alterutrâ parte ita imminuerint tàm propè introitum alicujus portuum nostrorum, seu orarum nostrarum, atque ut tutelam præstent, succurrantque omnibus mercatoribus, aliisque qui inciderint in insidias quorumcunq; imminentium oris nostris in locis adeò propinquis, unde impediatur commercium & negotiatio extrorsus & introrsus ad regna nostra, & ab eis.

Obj. Neque eſt, ut ad Caſum noſtrum revertamur, quòd Veneti dicant, nolle ſe quidem Genuenſibus mercatoribus nocere; ſed tamen ſe id quoque operam dare, ne alter hoſtis, quem pariter quoque amicum habent, in damno hæreat. Nimis facilè diſſolvi hæc ra-
52 tio poteſt. Etenim, ne hoſtium alter damnum, alter autem vim in amico regno aut portu inferat, id verò providendum communi amico eſt; At, ut damna extra portum & territorium accepta reparari in regno ſuo jubeat, haud eſſe æqvum ſcit; cùm & bellum perduret adhuc, & hæc incommoda ſecum ferat belli ſors, quare adverſa utriusque arma medius ſpectat; &, ubi
53 non poteſt alteri ſubvenire, niſi alterum lædat, mavult alterum non juvare, quàm gravare alterum; quod eſt ex D. Ambroſii *ſenſu 3. de Offic. 9.* Et eâ mente Hanſeaticis mercatoribus reſpondit Eliſabetha, Anglorum Regina, non eſſe hoc colere cum utrisque hoſtibus amicitiam, ſi alteros lædas, juves alteros, prout Capite ſequenti
54 pluribus videbimus. Nec obſtat. 2. quod ex Alber. Gentili. *Advoc. Hisp. lib.1. c.1.2.6. & 7.* Genovenſibus opponi poſſit: Ab hoſtibus capta non prius fieri capientium, quàm cùm intra præſidia propria deducta ſint, *d. l. poſtliminii. 5.* §. *1. ff. de Captiv. & poſtlim. rev.* Grot. *de jur. bel. lib.3. c. 6. §. 234.* Reſpondetur enim iſtam legem poſtliminii loqui ſolùm de Captis Civibus eorumque ſervitute, ſecundum Jus vetus recepta, non verò de cæteris rebus captis, quæ jure gentium fiunt capientium per ſolam poſſeſſionis apprehenſionem. *l. 51. de acquir. rer. dom. l. 1.* §. *1. ff. de acquir. poſſ.* cum quo concordat conſuetudo totius Europæ, quâ moribus gentium obſervatum, ut nimirum præda capientium fiat, & præſertim naves hoſtium, de quibus hîc ſermo eſt, ſi à victore per diem & noctem h. e. 24. horas poſſeſſæ fuerint, ut alibi innuimus. Nec relevat. 3. Alberici Gentilis objectio. Non licere res hoſtiles captas per alienum territorium ducere. *d. l. & de jur. bell. c. 22.* Quia mutatô territoriô mutatur poteſtas, & ibi locum habet poſtliminium. *l. 5. §. 1. & 2. d. t. de capt. & poſtlim. rev.* Beſold. *de jur. territ. c. 3. n. 4.* Attamen mutatô territoriô non mutatur Fides & ſecuritas publica, cujus cauſa cæteris paribus, ubique favorabilis eſt. Sed ut ut ſit, hoc tamen eò produci non poteſt, ut ob tempeſtatis cauſam, & ex aliâ neceſſitate, quis cum prædâ juſtis armis in mari capta, in portu amici ad anchoras ſtare prohibeatur. quod Jus Gentium permittit, & ex alterna humanitate proficiſcitur, & inter innoxias utilitates eſt, quæ utenti commodæ concedenti non moleſtæ ſunt. *l. 1. §. 11. ff. de Aqu. pluv.* Atque ex his quæ dicta ſunt, ſatis confutantur reliquæ dubitandi rationes, quæ moveri in contrarium poſſunt; quæ cum illæ ipſæ ſint, quas in eodem planè caſu, debitâ operâ conquiſivit Alber. Gentil. *in Advocat. Hiſpan. lib. 1. cap. 1. & 2. 6. 7.* illas huc latius deducere ſuperſedeo.
Ex hiſce quæ de Portuum ſecuritate 55
adduximus facilè patet, ut hoc colophonis locô addamus, quid de illis quæſtionibus, ſi in portu communis amici naves bellicæ à belligerantium parte unâ exſtrui petantur. Item:
An naves extraneæ, tempore belli ex 56
portu communis amici tormentis & aliis ad expeditionem bellicam pertinentibus inſtrumentis ſolvere poſſint, ſentiendum? Denegationem ſc. horum, majoris vitandi mali ergò, ſemper provido magiſtratui neutrali eſſe tutiorem; non attentis iis, quæ in contrarium pro defenſionis ex naturæ & gentium jure promanato favore adduci poterunt, prout ingruentibus ejusmodi temporibus in ſimili ſæpius deciſum & obſervatum memini.

CAPUT

Caput XVI.

De

Securitate & Libertate Mercatorum & Commerciorum tempore belli. Ubi de gravaminibus huic capiti repugnantibus.

Summaria.

1. *Et Pacis & belli tempore Mercatores securi.*
2. *Non omnes sunt hostes, nec hostilia, quæ apud hostes reperiuntur.*
3. *Non locus sed causa facit hostem.*
4. *Res & Merces in hostium navibus repertæ præsumtionem hostilitatis tantùm indicant.*
5. *Tamberlanes tempore belli strictè observavit hanc commerciorum securitatem.*
6. *Idem fecêre Helvetii.*
7. *Cyri Regis Persarum hoc in passu Sanctio.*
8. *Commerciorum libertas tempore belli in Persia adhuc hodie observatur.*
9. *Eandem confirmavit in Germania Gustavus Adolphus Rex Sueciæ.*
10. *De sufferentiis Guerræ inter Galliæ & Angliæ Regna olim observatis.*
11. *De securitate bellica Insulæ Normandicæ.*
12. *Quid Constitutionibus Imperii circa hanc securitatem Commerciorum tempore belli cautum.*
13. *Securitas Commerciorum etiam tempore Hispano-Belgici belli ob utilitatem publ. observata.*
14. *Sponte hostem juvare est se hostem facere.*
15. *An Princeps tempore belli Mercatoribus extraneis Commerciô interdicere possit?*
16. *Salus Publica favorabilior iure Commerciorum.*
17. *Propter utilitatem publicam res privatorum possunt auferri.*
18. *Ob util. publ. Exilium alicui imperari potest.*
19. *Commercia ad tempus interdicere & ad loca restringere non est libertati naturali repugnare.*
20. *Exempla Regum qui tempore belli Commerciorum cessationem ad tempus sollicitârunt.*
21. *Non facta per se, sed ratione munita consideranda.*
22. *Non exemplis sed Legibus judicandum.*
23. *Absurdum quod ex hoc belli interdicto sequitur.*
24. *Ex hoc interdicto corruunt Jura Neutralitatis.*
25. *Culpa est immiscere se rei alienæ.*
26. *Regula æquitatis. Quod tibi vis fieri hoc alteri ut facias.*
27. *Valet hoc Interdictum commerciorum tempore belli, si hostes sunt Barbari, de Jur. Civil. Et Canonico.*
28. *Si merces hostem juvant, valet Interdictum Commerciorum sub privatione securitatis.*
29. *Elisabethæ Reginæ Angliæ responsum Hanseaticis mercatoribus hoc in casu datum.*
30. *In Belgio Commeatûs & armorum advectio sub pœna proscriptionis prohibita.*
31. *Mercatores prohibitis mercibus hostem juvantes securitatem publicam turbant.*
32. *Extra casum prohibitarum mercium Interdictum commerciorum tempore belli est Iniqvum, & Juri Gentium contrarium.*
33. *Utrum Tabacum ad hostes transferre liceat? pro & contra disputatur.*
34. *Quid hoc in passu juris in mercibus usûs ancipitis, quæ hostem iuvare & non juvare possunt.*
35. *An merces ad amicum vicinum missas, metu ne deinde ad hostes transmittantur, intercipere liceat?*
36. *Mercium prohibitarum, vulgò de contrebande & non prohibitarum distinctionem Christiani Principes & Reges semper*

semper admiserunt, quod exemplis probatur.

37. Imperatoris Matthiæ ad Regem Daniæ hac de re Rescriptum Germanicum.

38. Elisabethæ Reginæ Angliæ responsum hoc in negocio Regis Poloniæ Legato datum.

39. Imp. Rudolphi Responsum Suedicis Legatis datum de non prohibendo versus Livoniam innoxio commercio tempore Muscovitici belli.

40. Civitas obsidione cincta nullô commeatu juvari potest.

41. Pacta Regis Sueciæ & ordinum Belgii de subvehendo commeatu.

42. An frumentum & merces ad hostes transeuntes rectè intercipere liceat? Ex historia Anglicana-Hanseatica pro & contrà disceptatur.

43. Quando Mercator est in itinere cum suis mercibus adhuc securitate fruitur.

44. Mercator de damno futuro an caveat?

45. Si merces prohibitæ destinatæ sint ad usum navigii, Confiscationi non subjacent.

46. Si mercium prohibitarum quid supersit quàm usus navis requirit, confiscationi locus non est.

47. Si Mercatores privati in subvectione peccent, an id luat Respublica?

48. Quàm variè contra hanc commerciorum libertatem exteris in locis peccetur. Et quanta mala hac in parte Mercatores sustinere coguntur.

49. Ex oppressione Mercatorum sequitur Commerciorum & Salutis publicæ destructio.

50. Ingratitudo Exterorum Mercatores affligentium.

51. An Princeps navis extraneæ in usum belli per detentationem conductæ, at finitô bellô deperditæ æstimationem præstare teneatur.

52. Si navis amica Mercatoris pugnans capiatur, quando restituenda.

OCcasione præcedentis Capituli progredimur ad securitatem, quâ mercatores tempore belli
1 meritò gaudere debent. Nam non pacis solùm tempore, de quibus in præcedentibus, sed & bellorum, mercatores ab omni violentiâ tutos esse voluit d. Concilium Lateranense, *in c. 2. de Treug. & pac. ibiq; Dd.* cum Clariss. Hug. Grot. *lib. 3. de jur. bell. & Pac. c. 11. n. 12.* Quod ipsum quoque sanxit Imp. Fridericus III. *in reform. sua. sub rubric.* Wer an offenen Fähdē gefreyet seyn soll. *p. 18.* & quòd in bello mercatoribus parcendum sit, tenuit Petr. Bell. *tr. de*
2 *re milit. p. 2. T. 9. n. 6.* Etenim nec hostes isti sunt, qui apud hostes deprehenduntur, ut nec alii peregrini, quales & sunt mercatores, quos jus Commercii deinde cupido augendi pecuniam, postremùm oblivio patriæ suis quemque ab sedibus ad hostilem agrum transtulit. Tacit. *lib. 2. Annal.* quibusque ob id favetur. Alexand. *7. cons. 130.* & post Imolam, *Cons. 51.* dicunt Dd. inventum apud hostes, qui de rebus bellicis (uti mercator agit) nihil curat, quasi hostem tractari non posse; sed eum esse hostem, qui civis apud hostes effectus sit, vel incolatu vel allectione simpliciter. Alber. Gentil. *lib. 2. de jur. bell. cap. 22.* Neque ratio est, cur capta in hostico, habeantur quasi hostium, quæ hostium non sunt. Quid enim locus facit? & quantulocunque momentô quis sit in hostico, si illic apprehenditur, hostisne erit? Non lo- 3
cus sed causa facit hostem, quando quis se hosti aggregavit. Dd. *in l. 5. ubi* Br. *n. 3.* Bald. *n. 17.* Jas. *n. 38. & seqq. ff. de J. & J.* Covarruv. *in c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 1. & seqq.* Menoch. *6. præsumt. 96.* Gail. *1. de PP. 4. n. 40.* Bodin. *5. de repub. 5. n. 563.* Lips. *5. Pol. 3. & 4.* Machiavell. *lib. 2. de repub. c. 9.* Schönborn. *lib. 6. Polit. c. 3.* Eadem ratio est in rebus peregrinorum mercatorum, quæ apud hostes deprehenduntur. Alb. Gent. *d. c. 22.* qui dicit, se ita vidisse servari, ut peregrinorum bona, quæ in Hispaniâ essent, ab Anglis, tunc tempore hostibus non caperentur, & viceversa. Quare, quod dici solet, hostiles 4
censeri res, in hostium navibus repertas, non ita accipi debet, quasi certa sit jurisgentium lex; sed ut præsumtionem quandam indicet; quæ tamen validis in contrarium rationibus pos-

sit

sit elidi. Atque ita in Hollandiâ jam olim Anno 1338. flagrante cum Hanseaticis bello, frequente Senatu judicatum, & ex judicato in legem transiisse dicit se comperisse H. Grot. & illud etiamnum pro lege haberi multis confirmat *lib. 3. de jur. bell. & pac. c. 1. §. 1.*
5 *in Notis, quem omninò vide.* Hæc optimè consideravit Tamberlanes, qui commerciorum securitatem tempore belli sartam tectam conservans, consequebatur, ut copiæ, quas habebat immensas, cùm tutus ad castra omnibus esset accessus, omni commeatu semper abundarent. Baptist. *Campo fulg.*
6 *lib. 2. exemplor. c. 2. in fi.* Sic lege sancitum est apud Helvetios, ut hi, qui iis annonam, arma, aliasve res necessarias venales præbent, & in castra adducunt, ab omni injuriâ defendantur, non aliter ac si Helvetii essent. Joh.
7 Simler. *de repub. Helvet.* Xenophon. *lib. 6. histor. de Instit. Cyri*, ait, Cyrum mercatoribus, castra sequentibus, certam imposuisse legem, dum ait: *Quod si quis etiam mercator sequi castra voluerit, ut aliquid vendat, is illorum dierum, quos ante significavimus, commeatum habere debet: Sin aliquid vendere deprehendatur, omnibus spoliabitur. Posteaquam verò dies hi praterierint, quô pacto volet, vendat, & quisquis è mercatoribus quàm maximè rerum venalium forum in castris augere videbitur, is & à sociis & à me muneribus & honore afficietur. &c.*
8 vid. loc. *p. m. 174.* Et hanc Commerciorum libertatem tempore belli adhuc in Persia vigere docet Adam. Olear. *lib. 5. Itiner. Persici. cap. 18.* hisce verbis: Es haben die Perser und Türcken unter sich einen Pact/ daß so wol zu Kriges als Friedens zeiten die Kauffmanschafften unter ihnen in- und auß dem Lande unverhindert getrieben / und die Carawanen sicher gehen sollen / weil einer Nation so wol als der andern daran gelegen.

9 Ita tempore belli Germano-Suedici sub anno 1631. Rex Sueciæ Gustavus Adolphus libertatem commerciorum sartam tectam conservare studens, nundinarum Francofurtensium securitatem, Mercatorumque ad eas liberum accessum & recessum, sub severis pœnis publicô Edictô confirmavit. Verba Mandati. d. 29. Decemb. prædicti anni legi possunt *in Theatro Europæo continuat. part. 2. pag. m. 474. & seqq. Et Anno 1632. pag. 531. & seq.* Ex- 10
ardescente inter Edvvardum I. Angliæ, & Philippum Pulchrum, Franciæ Reges, bellô; ita interdum pactô conventum est, ut libera nihilominus utrinq; forent commercia, adeòq; cum mercatoribus hinc illinc quibuscunque induciæ; quoad cætera armis utramque invicem gentem (ut assolet) infestantibus. Singulares istiusmodi induciæ, Sufferentia Guerræ nuncupabatur, & flagrante aliàs bellô præficiebantur ab utroque Principe, qui de rebus contra has inducias patratis cognoscerent, & secundum legem mercatoriam & formam sufferentiæ judicia exercerent. Joh. Selden, *lib. 2. de Domin. mar. Britann. cap. 27.* De jure illo ad hunc modum breviter ex veterum testimoniis edoctus Guil. Cambden in Insul. Britann. p. 855. Veteri Regum Anglię privilegiô perpetuę hîc sunt quasi induciæ, & Gallis, aliisque negociatoribus, quamvis bellum exardescat, ultrò citroque huc sine periculo venire, & commercia securè exercere licet. Fusius autem in Diplomatibus aliquot Regiis Rot. *pat. 2. Edward. 6. part. 7.* Rot. *pat. 2. Elis. part. 6. &* Rot. *pat. 2. Jacobi Regis part. 9.* idem occurrit. Sic de Cæsareâ Insulâ 11
Normannicâ explicatum, quòd tempore belli omnium nationum mercatores, & alii, tàm alienigenæ, quàm indigenæ, tàm hostes, quàm amici, liberè licitè & impunè queant & possint dictam Insulam & loca maritima, cum navibus, mercibus, & bonis suis, tàm pro evitandis tempestatibus, quàm pro aliis licitis negotiis suis inibi peragendis adire, accedere, commeare ac frequentare, ac libera commercia negociationum ac rem mercatorum ibidem exercere, & tutò ac securè commorari, indeque commeare ac redire toties, quoties absque damno, mole-

stiâ,

ſtiâ, ſeu hoſtilitate quâcunque, in rebus, mercibus, bonis aut corporibus ſuis, idque non ſolùm intra Inſulam & loca maritima prædicta ac præcinctum eorum, verùm etiam intra ſpacia undique ab iisdem diſtantia, usque ad vitam hominis, i.e. quatenus viſus oculi poſſit aſſequi, referente Selden.
12 *lib.2. mar. clauſ. cap.22.* In Comitiis Imperii Spirenſibus de Anno 1570. In der Reuter Beſtallung. *art. 85.* ita habetur: Es ſol keiner die Mercanten inner-und auſſerhalb dem Läger Plündern / Gewalt anlegen / oder auff dem Proviantplatz Gewalt treiben / in die Proviantplätze fallen / noch etwas mit gewalt nehmen / welcher es thut / der ſol gefänglich eingezogen / und durch den Feldmarſchalck / oder das Reuterrecht / an Leib und Gut / nach der Verwürckung
13 geſtrafet werden. Unde olim tantô fuerunt in honore Mercatores, ut non ſecùs ac Legati infenſiſſimis etiam belli temporibus inviolabiles eſſent. Id quod ante annos haut ita multos ab iis, qui prudentiùs aliquanto belligerare didicerant, obſervatum eſt: cùm enim bellum inter Jberos & Belgas ardebat maximè, negociationes tamen impeditæ aut ablatæ non fuerunt. Felvvinus *de mod. acquir. divit.*
14 *Diſp.5. n.11.* Caveant tamen exactè mercatores, ne tempore belli SPONTE hoſtem juvent; eô ipsô enim facerent ſeipſos hoſtes, non ſecus atque alius quilibet, qui hoſti quodvis auxilium afferret, eumque validiorem redderet. Dico SPONTE; nam quod quis vi compulſus fecit, feciſſe non videtur, ratumque haberi non debet. *arg. l.1. & l.21. §.1. & t.t.ff. & C. quod vi metus v.* Quia nihil tàm contrarium eſt voluntati, quàm vis & metus. *l.1.ff. quod met. cauſ.* Et qui facit aliquid juſſu ejus, cui parere neceſſe habet, voluntate ſuâ facere non videtur. *l. velle. 4. de R.J.* & ibi Phil. Matth. & in multis aliis voluntas coacta meretur excuſationem. *arg. l.2. de ſep. viol.* Alb. Gentil. *d.c.22. de jur. bell.* Quâ occaſione nunc appoſitè examinanda venit hæc non tàm chartis, quàm lacertis, non tàm argumentis quàm armamentis ſæpius agitata quæſtio, An Princeps, „ 15
tempore belli, mercatoribus extraneis „ omni commercio cum hoſte poſſit, „ interdicere; adeò, ut, vigore hujus „ interdicti, mercatores contravenien- „ tes ſecuritate legibus conceſsâ privari, „ & illi illorumque naves & merces li- „ citè offendi & capi poſſint? Hoc pri- „ mâ facie ſpecioſis rationibus affirmari videtur, ita priorem hujus quæſtionis propoſitæ partem tuentibus *Ddibus* Regiis. Quòd licet commerciorum 16
jus ſit maximè favorabile; ſalutem tamen populi, tanquam ſupremam legem, multò eſſe æquiorem & favorabiliorem, cùm illud Gentium ſit juris, hoc naturæ; illud privatorum, hoc regnorum. Cedat igitur Regno mercatura, homo naturæ, pecunia vitæ, ut digniori, utiliori & æqviori. Hæc in Civitate eſt ratio, cur de ſuo ſæpè facere nequeant homines quod vellent; ne ſcil. Respublica quid detrimenti capiat. Ordinatio enim magiſtratûs ſupremi ſemper eò dirigenda, ut publica neceſſitas utilitasque commoditatibus privatis etiam jure admiſſis præferatur. *l. un. §. pen. & ibi* Br. *C. de caduc. toll. c. ſcias. ibi: nam plurimorum. q.1.* Unde valet edictum vel ordinatio Principis, publicam utilitatem reſpiciens, etiamſi jus aliquod privatum tollat. *l. Lucius. in pr. ff. de Evict. l. item ſi verberatum. §.1. ff. de rei vend.* Et poſt multos Cravett. *conſ.5. n.4. part. 1.* Dec. *conſ.361. n.8.* Et jure dicitur, 17
quòd propter publicam utilitatem, Princeps, ejusque officialis, auferre poſſit etiam res perſonarum privatas. *per text. in l. fin. §. fin. & ibi* Br. & Bl. *ff. de pignor. act.* Schurff. *conſ.60. n.9. Cent.2.* Rol. à Vall. *conſ.70. n.15. p.2.* quod cotidianis exemplis ex jure depromtis declarat Jo. Köppen. *deciſ. q.59. per tot.* Imò, inquit Alber. Gentilis, cùm ipſi 18
Collatino innocenti placere debuerit exilium ſuum, ideò quòd urbi utile viſum fuerit, atteſtante T. Livio; Placere ergò & his mercatoribus debet interdictum ſibi commercium, lucrum pro tempore ereptum, quod utile eſt tantæ orbis

orbis parti, videlicet regno; tolerent id malùad tempus saltem; non enim est impedire commercium, aut naturalem libertatem restringere, quando, nisi ad certa loca impeditur; tolerent certum præsens incommodum minus, propter majus etiam incommodum futurum, suspendant versùs has oras ad tempus commerciorum usum, ne cum maximo suo suorumq; incommodo & damno inposterum omni negotiationis exercitio planè exuantur, de quo ita vir prudens in litteris ad amicum: **T'is eene Princelyke Reegel: Dat ein yeder in orlogh Synde/ oock syn Nabuyr wil doen gevoelen/ d'ongemacken van dien: om te beleeten de verhuysinge van de Commercien/ die alle souden lopen nae et land dat in Vreede is.** Nec exemplis carent hæc
20 Principum & Magnatum Edicta. Ita enim Rex Daniæ Christianus I. controvertens cum Regno Sueciæ Anno 1469. à Collegio Hanseatico desideravit commerciorum cum Regno Sueciæ cessationem. Idipsum ab eâdem societate inclytâ amicè sollicitavit & adversus Sueciam obtinuit Johannes Anno 1487. Similiter id flagitârunt ab iisdem Rex Johannes Sueciæ. Anno 1571.& seqq. *vid. Act. Suec. ab his annis.* & Poloniæ, Stephanus, contra Ruthenos Anno 1579. hâc tamen adjectâ conditione tandem obtinuerunt, i. hi populi nationesque, suorum exemplô à navigatione Russicâ ad tempus abstinere vellent. Hisce tamen non obstantibus rationibus & exemplis, alii hujus sunt opinionis: Quamvis hâc ipsâ commerciorum prohibitione nihil sit usitatius, exinde tamen non sequi, eam ab omnibus, ut factum sanctissimum, esse imitandum; Cùm non facta per se, sed jure
21 & ratione munita, considerari debeant; nec quid Placentiæ fiat, inspiciendum, & sequendum, sed quid Veronæ fieri debeat, attendendum & probandum sit. *arg. l. sed scilicet. ff. de Offic. Præsid.* Cothm. *1. Cons. 18. n. 198.* & exem-
22 plis non judicandum, sed legibus. *l. nemo 13. C. de sentent. & interlocut.* cùm nullum exemplum currat quatuor pedibus, sed plerumq; claudum sit, teste Zanch. *ad l. heredes mei. §. cum ita. p. 3. n. 66. vers. nam exempla. ff. ad SC. Trebell.* Frider. Pruck. *Cons. 12 n. 24 & seq vol. 2.* Matth. Berlich. *Conclus. pract. part. 2. concl 35 n. 7.* Imò, hoc absurdum inde 23
secuturum adserunt, quòd, quamprimùm duo inter se bellum inierint, statim omnes alii, quibus cum alterâ vel utrâque belligerantium parte firma intercessit animorum commerciorumque conjunctio, huic bello se, nullâ suadente causâ implicare, & vel continuatione vel cessatione commerciorum communium alteri parti adhærere teneantur. Quô factô omnia neutralitatis, ut vocantur, jura collabe- 24
rentur. Et si leges nostræ, in privatis culpæ adscribant, immiscere se rei ad se non pertinenti *l. 36. ff. de R. J.* quantò magis hæc πολυπραγμοσύνη seu 25
φιλομαθεία ἀλλοτρίων, quæ sæpè magna dissidiorum semina excitare solet, in publicis cane pejus & angue erit devitanda. Deinde, si hæc commercio- 26
rum cum amico cessatio ab unâ parte flagitaretur, fieri facilè posset, ut ab alterâ parte idem à negociantibus, in præjudicium primi petentis desideraretur; quod tum invitis & iniquis forsan oculis viderent, imò potiùs omnem adversùs hoc lapidem moturi. Quod tibi ergò non vis fieri, alteri ne feceris, Regula est naturæ, ac perfectum divinæ humanæque legis documentum. T. Decian. *vol. 1. Consil. 25. n. 71.* Exinde nunc apparet, quid de alterâ propositæ quæstionis particulâ, effectu videlicet hujus interdicti & securitatis privatione sit sentiendum. Quoniam verò totum hoc negocium ancipiti marte disputari videmus, & ex historiis nihil comperire potuimus, eâ de re voluntario Gentium jure esse constitutum, Hug. Grot. *lib. 3. de jure B. & P. cap. 1. §. 5.* æquô illud distinctionis fœdere dispertientes, dicimus

Primò, distinguendum esse, inter 27
ipsos hostes, cum quibus commercium intercedit: Si illi sunt Barbari,

putà Turcæ, Saraceni, aut alii Rom. Imperii hostes, quòd tum jure ab hoc commercio cessare teneamur; & hac autoritate *l. 1. & 2. C. quæ res export. non deb.* Ubi Imp. Valens & Gratianus ita: *Ad Barbaricum transferendi vini, olei & liquaminis nullam quisquam habeat facultatem, nec gustus quidem causâ aut usus commerciorum. Nemo alienigenis, barbaris, loricas, scuta, arcus, sagittas, spathas, gladios, vel alterius cujuscunq; generis arma audeat venundare &c.* Perniciosum namque Rom. Imperio & proditioni proximum est, barbaros, quos indigere convenit, ut validiores reddantur, instruere. Idem obtinet de jur. *Canon. cap. 6. 11. 12. 17. de Judæ. cap. 1. Extrav. comm. eod.* ubi excommunicantur, & servi fiunt capientium, qui deferunt barbaris merces aptas ad belligerandum adversus Christianos. Et habet hoc rationem, ex jure gentium omnibus Christianis communem. *d. l. 2.* Paul. Christinæ. *d. decis. Cur. Belg. 106.* Alber. Gentil. *1. Advoc. Hisp. cap. 20. & 28.* Et luculenter Nic. Boer. *decis. 178. per tot.* imprimis *num. 18. & seqq.* quibus adde, quæ supr. *cap. 11. num. 69. & seqq.* adduximus.

Si verò hostes sunt alii quàm Barbari, subdistinguendum erit tripliciter cum Alexandro. *Cons. 130.* Roderic. Zuar. *Cons. 2. de navib. transveh. & mercib. export.* Alber. Gentil. *d. l.* & Hug. Grot. *d. l. 3. de jure B. & P. cap. 1.*
28 *& 5.* I. Aut merces advectæ, bello sunt utiles, hostemque valdè contra me juvant, & ob id prohibitæ, ut arma, & cætera hujus generis, quæ vulgò dicuntur de Contrebande, vid. *infr. lib. 2. cap. 1. num. 46. & seqq.* II. aut nihil ad belli progressum faciunt. III. aut denique merces in bello & extra bellum usum habent, ut Pecuniæ, commeatus, naves, & quæ navibus adsunt, cannabis, pix, lignum, ferrum. Priori casu, dico, Mercatores securitate legali concessâ frui non posse. Hostis enim censendus, qui facit quod hosti placet. Agath. *lib. 3.* & in exercitu hostium est, qui exercitui hostium necessaria ad bellum subministrat. Quod Justiniano respondet Amalasuintha Regina. Et Elisabetha, Angliæ Heroi- 29
na, certis quibusdam mercatoribus, conquerentibus naves suas, à classe Anglicâ spoliatas contra fœdus, quô cavetur, ut illæ Civitates, earumque mercatores tutò possent esse amici etiam hostibus Angliæ, & cum iis habere commercia: non esse hoc, colere cum utrisque amicitiam, si alteros lædas, juves alteros; at imô, hoc esse auxiliari hostibus dixit, & cum hostibus adversus alios facere. Imò, Majestatis crimen esse commeatu juvare hostes *l. 4. ff. ad l. Jul. Maj. l. 40. ff. de pœn.* dum omnis, qui audaciorem reddit hostem, opem dicatur & auxilium ferre hosti. Bald. *l. 5. ff. de Accus.* Bodin. *1. de Repub. cap. 4. p. 40. 41.* quemadmodum hoc apolegeticô responsô, de quo Jac. Aug. Thuan. *lib. 96. hist. pag. m. 309. col. 1.* latius demonstravit modò dicta Regina; ad cujus tamen libelli confutationem scriptum posteà prodiit Antvverpiæ, pro libertate navigationis & commerciorum causâ defendendâ. Thuan. *d. l. Et lib. 79. hist. pag. 182. & seqq.* ubi in Ord. Belg. consilio summâ contentione agitatam esse scribit hanc quæstionem, An vectigalia pro evectione armorum ac Commeatûs etiam ad hostes permitterentur? quam ibi in utramque partem ventilatam, sed ita tandem decisam vide, ut edictum conditum, quô 30
pœna proscriptionis addita commeatûs & armorum ac cæterarum mercium, ad hostes & ab hostibus ad provincias unitas subvectio, prohibebatur. Huic accedit ratio generalis, cur 31
hi mercatores, prohibitis mercibus hostem juvantes, securitate gaudere non possint; quia videlicet ipsi securitatem publicã suis commerciis illicitis turbant, & quantum in ipsis est juvando & validiorem reddendo hostem, evertunt, cui conservandæ, subditisq; illæsis tuendis necessariò in illos arma strin-

ſtringenda, technæ ſtruendæ, & merces confiſcandæ ſunt. *arg. l.2. §.4. C. de Off. P.P. Afr. tit. ff. & C. de re mil. Novell. 85. pr. & per jur. alleg. à* Böerio. *d. decif. 178. in f.* Et ſicut cum bello pax, utpote è diametro illi contraria, ſtare non poteſt. *l. 12. ff. de Capt. & poſtl. rev. l. un. pr. C. de cad. toll.* ita nec cum hoſtilitate ſecuritas. *l. 19.* §. *3.* in verbis ibi: ***primùm nomine publicô tutus eſſe incipiat. ff. de Capt. & poſtl.*** cùm pax & ſecuritas individuæ ſint comites. *d. l. 2.* §. *4.* ibi: ***in ſecuritate & pace provinciæ. C. de off. præf. Afric.*** & altera alterius auxiliô, non verò noxâ, pulcherrimè increſcat, ut argumento *proœm. Inſtit.* dixit Udalr. Zaſ. *tom. 1. Conſ. 9. num. 68.* quò accommodari poteſt doctrina Br. *in l. 1. num. 6. ff. ad l. Jul. Maj.*

32 Secundô verò caſu. Quando merces non ſunt prohibitæ, neque hoſtem validiorem reddunt; utpote quæ voluptati inſerviunt, dicimus, non obſtante hoc Edictô offenſionem extranei mercatoris eſſe planè illicitam, & ob ſuprà dictas rationes, etiam juri naturæ & gentium, ex quo commercia orta ſunt. *l. ex hoc jure. 5. de J. & J.* è diametro contrariam. Roder. Zuar. *d. Conſ. 2. num. 3.* Grot. *d. cap. 1. § 5.*

33 Hic non incongruè quæritur, quid de Tabaco ſtatuendum, utrum & illam herbam ad hoſtes transferre liceat? Negarunt id olim Hispani, intercipientes navem, ejusmodi bonis refertam. Affirmârunt Angli, quibus navis, hâc herbâ onuſta ademta fuit. Hispani contenderunt, herbam hanc inter victualia cenſendam, vel ad minimum, ejus uſu victualium conſumtionem protrahi, & eâdem ratione confiſcandum quâ ſal, quô victualia à putredine conſervantur. Pro Anglis proferebantur Medicorum teſtimonia, quibus, fumum herbæ Nicotianæ non nutrire, confirmabatur: & JCtorum opiniones, qui adſerebant, utcunque ſubditorum bona, à paritate rationis, in commiſſum incidant; exterorum tamen & amicorum, niſi verbis expreſſis interdicta ſint, confiſcationi non eſſe obnoxia, per inferius à me deducta. Pro ſubditis Regis Hiſpaniæ, in ipſius tribunali maritimo ſententia lata eſt; de quâ Angli, tunc temporis Hiſpanorum amici, ad Regem ſuum conqueruntur; qui, habitâ cauſæ examinatione, ad reſarcienda, quæ paſſi ſunt Angli, damna, literas Repræſſaliarum conceſſit.

In tertio illo genere uſûs ancipi- 34
tis, diſtinguendus erit belli ſtatus; nam ſi tueri me non poſſum, niſi quæ mittuntur intercipiam; neceſſitas, ut alibi expoſuimus, jus dabit; ſed ſub onere reſtitutionis aut ſolutionis niſi alia cauſa accedit. Quod ſi juris mei executionem rerum ſubvectio impedierit, idque ſcire potuerit, qui advexit, ut ſi oppidum obſeſſum tenebam aut Circumvallatum vulgò Bloquiret / ſi portum clauſum velim &c. vid. *num 39. ſeq.* tenetur de damno dato: Et ad damni dati modum, res quoque ejus capi poterit; ſi damnum nondum dederit, ſed dare voluerit, jus erit, rerum retentione eum cogere, ut de futuro caveat obſidibus, pignoribus, aut aliô modô. Quod ſi verò ille in bello iniquiſſimè hoſtem meum ſubvectione confirmet, jam non tantùm civiliter tenebitur de damno, ſed & criminaliter; quare intra eum modum etiam ſpoliari poterit, prout paulò ante *n. 30. & 31.* adſtruximus. Sic Demetrius, cùm Atticam teneret exercitu, jamque vicina oppida Eleuſina & Rhamnuntem cepiſſet, Athenis famem facturus, navis frumentum inferre parantis & magiſtrum & gubernatorem ſuſpendit; atque eô modô deterritis cæteris urbe potitus eſt. Plutarch. *in Demetr.* Quid autem 35
juris, ſi non ad hoſtem ſed amicum vicinum mittat merces prohibitas; anne tunc ab unâ belligerantium parte metu, ne ab illo loco ad hoſtem res transvehantur, commercium impediri poteſt? Et negativam rationem juri gentium magis conſentaneā puto. Et 36
mercium diſtinctione Chriſtiani Principes, ab omni tempore fuére contenti;

tenti; Vid. *privilegia & Edicta Gallica, Danica, Belgica* tempore bellorum hoc in passu publicata & *in fine Tractatus annexa. sub lit. B. V. & W. quibus adde artic. 12. 13. & seq. nuper. Pacis Hispano-Gallicæ. de An. 1659. 7. Novembr.* cujus ecce egregium nobis occurrit exemplum in diutino illo, quod patrum nostrorum ævô tantâ cum armorum & animorum contentione & vehementiâ, inter duo potentissima Hispaniæ & Magnæ Britanniæ Regna gestum est. In hoc etenim Regina Elisabetha advectionem tantummodò armorum & muniminum bellicorum, sicut & frumenti, quod tamen prædicta Pax Gallo-Hispanica transvehere permisit *d. artic. 13.* & cætera, quæ ad apparatum bellicum spectaverunt, utpote quæ hostem validiorem efficere & instruere possent, nunquam verò communia mercatoribus commercia cum Hispaniarum regnis prohibuit; nec sine summâ iniquitate hanc naturalem commerciorum libertatem, præsertim si nihil nocuerint, in libero populo restringere, coarctare, aut impedire potuit, prout hæc, in simili, evidentius pa-
37 tent ex Mandato Imp. Mathiæ, potentissimo cuidam Regi exhibito Anno 1615. & responso Elisabethæ, Legato Poloniæ, Hanseaticorum mercatorum causas agenti dato. Verba prædicti Mandati Cæsarei hæc sunt: Soviel nun die angezogene Sperrung der Commercien und navigation auff der freyen Ostsee belanget / Ob wol wir befinden / das E. L. erst berürte Sperrung anders oder weiters nicht geständig / als was mit der Zufuhr auß S. geschehen gegen denen (als E. L. domahligen offenen Feinden / sie solches nach dem Exempel und üblichen Brauch anderer Christlicher Potentaten angezeigter massen wol befugt gewesen / So konten wir doch nicht sehen / daß / umb des mit dem Königreich S. gefürten Krieges willen / angeregte hochnötige Commercia und Zufuhr ins gemein auff alle Wahren verboten / und sowol den L. als andern an der Ostsee gelegenen Hanseestädten ihre wol hergebrachte Freyheit geschwächet und benommen werden könte / weil zumahl solch Verboth nicht allein aller Völcker Rechten / und obgemelter Stadt L. und andern von E. L. geehrten Vorfahren wolerlangten Privilegien zu wieder / sondern auch uns und dem heili-,, gen Reiche / an dessen auff teutschem,, Meer zustehenden Hochheit gantz nach-,, theilig ist 2c.

Die Abnehmung und Confiscation der L. Schiffe und Güter berürend / wird zwar von E. L. anzeiget / daß die L. Bürger beedes durch Schreiben und gedruckete Patenten erinnert und vermahnet worden seyn / sich der Zufuhr auff S. zu enthalten / oder ihre Gefahr deswegen außzustehen / Weiln aber durch solche Erinner- und Verwarnung / allerdinges ins gemein der natürlichen Freyheit / aller Völcker Recht / der N. N. Privilegien / und der benachbarten Christlichen Fürsten Exempel gantz zugegen verboten / oder doch auff solche Conditiones gestellet worden / welche an sich selbsten unmüglich / auch uns und dem heil. Reiche hiebey mit unterlauffenden Interesse halben / auffs höchste præjudicirlich; Wir auch beyneben befinden / daß obgesagte die von L. ungeachtet ihrer vorangedeutetes general Verboth gethanen Contradiction, sich damahlen demselben umb mehren Glimpffes und Schuldigkeit willen mit seiner Maß sich zu accommodiren / soweit anerboten / daß man nemlich bey der Schifffarth in S. aller Kriegsmunition und was darunter gezehlet werden kan / sich enthalten wolle / So ist ja nicht zu sehen / warumb solch billig erbieten diesen von L. (als welche sich in obangezogenen Krieg / weder E. L. noch dem Königreiche S. anhängig gemachet / sondern in der Neutralität geblieben) so gar abgeschlagen / oder gegen ihnen und ihrige Kauffleute / und deren Schiffe und Güter / wo und welcher Oerter die auff der See angetroffen werden / mit allem Gewald mehrers dann zu viel verfahren und übel tractiret werden sollen /

obwol

obwol auch vorn angemelte Abnehmung der Schiffe mit etlichen der Admirali rät justificiret werden wil / so kan doch das Fundament, auff welches solch Urtheil gesetzet und gegründet werden wollen/ aus unterschiedenen vorhergehenden und andern rechtmässigen Ursachen nicht beständig seyn &c.

38 Verba responsi Reginæ Angliæ, Legato Regis Poloniæ dati, ita refert Thuan. *lib.119.* sub Anno 1597. Legato Regis Poloniæ Sigismundi IV. apud Elisabetham Reginam verbis aliquantò asperioribus petenti, ut injuriis ob interdictum cum Hispano commercium modus statuatur, ablata mercatoribus restituantur, versus occidentem navigantibus liber commeatus præbeatur, responsum in hunc modum: Maritimarum Civitatum privilegiis, Edvvardo VI. Rege, quòd multis in rebus ab officio discessissent negociatores, multùm füisse derogatum, tamen posteà concessum esse, ut æquô jure cum Anglis ipsis uterentur. Quare non esse, cur conditionem communem recusent, aut præcipuum aliquid aut singulare ab ipsâ postulent; nisi fortasse sibi persuaserint, bono pastori potiorem esse debere alieni gregis curam, quàm sui; aut nutricem illam laudandam putant, quæ, propriô abjectô, partum foveat alienum. Navigationem mercatorum occidentalium (seu Osterlingorum) quod impediat frumentô præsertim & apparatu bellicô hostes adjuvantium, multas justasque causas habere. Neque obstare maritimarum civitatum privilegia singularia; in quibus disertè hæc clausula apposita est à posterioribus Regibus subinde repetita, ne ad regni hostes, commercii specie commeare liceat. Nam & Sueciæ & Poloniæ Reges non semel antea naves Anglicanas & Hanseaticas hoc prætextu retinuisse, cùm bellum cum Moscis gererent.

39 Hucusque Thuanus. Quomodo autem hujus Commercii innoxii prohibitionem versus Livoniam & Narvam, tempore Muscovitici belli improbaverit Imperator unâ cum Statibus Imperii; in ipsis Comitiis de An. 1576. & postmodum in aula Pragensi elucescit ex Responso Imp. Majestatis. Rudolphi II Johannis III. Regis Süeciæ legatis, Anno 1577. 16. Februar. Pragæ dato, sub sequentibus formalibus.

Extract aus dem Kays. Decret Rudolphi II. auff des Schwedischen Abgesanten Werbung/de dato.16.Febr. Anno 1577.

WAs ferners in ein sondern Articul einstellungs der Narvafahrt halben ins gemein/und dann in specie, wegen deren von L. und ander / welche sich dieser Fahrt gebrauchen begehret worden. Da seind Ihr Kays. Maj. gleichsfals deren Handlungen so nunmehr viel Jahre dahero solcher Segillation halben fürgangen/ nothdürfftiglich erindert/ und befinden soviel/ daß die beyde Ost und West-See und die darauff gebrauchten" Schifffarten und Handtierungen / als" der Herr. Reichs Regal von Alters je" und allwegen / männiglichen frey und" offen gestanden. Aber letzlich bey neulichẽ Jahren/ voriger und jetziger König Wr. zu Schweden &c. Johannis III zu sondern nachbarlichen Gefallen/ und damit der Moscowiter wieder dieselben und andere an der Ost-see gesessene Städt nicht gestercket auff dem gütlichen Handels-Tag zu Altenstettin/ An. 1570. etwas eingezogen / und auff namhafftige frey unschädliche Kauffmans-wahren restringirt werden sey / dabey es auch Weyland Ihr Kays. Maj. Geliebter Herr und Vater sambt den Reichs-Ständen auch verbleiben lassen. Wofern nun jemand über dasselbig zu frieden und Krieges-zeiten sich solcher Narvischen Schifffarten ohne mit andern verbotenen Wahren zu Vorteil und sterckung des Feinds oder aus Frevell und Ubermuth sich zugebrauchen lassen/ und darüber schaden leiden würde/ desselben wissen sich gleichwol Ihr Kays. Maj. nicht hoch anzunehmen / wie auch solches biß dahero Ihrer Maj. Wissens nicht beschehen. Da aber angeregte freundliche und nachbarliche Bewilli-

gung nunmehr wolte dahin gezogen wer„den / daß darumb die gantze Segillation „auff die Narve ein zustellen / und des hei„ligen Reichs Unterthanen und hantierende Städten nicht erlaubt seyn sollen / sich mit zuläßigen Kauffmans Wahren derselben zu gebrauchen / solches wird Ihrer Kays. Maj. versehens / die Königl. Wr. zu Schweden nicht begeren / vielweniger Ihr Kays. Maj. verdencken / daß sie sich der Jenigen so berührter freyen Naruafahrt halben / durch die Ihren auffgehalten / oder auch (wie bißhero offtermals beschehen) feindlich angefallen / und denen ihre Schiffe und Wahren zu eusersten unwiederbringlichen Schaden und Verderben genommen und gepeuttet worden / zur Gebür und Billigkeit annehmen / Sintemal Ihr Kays. Maj. dasselbige ihrer Pflichten und tragenden Kayserlichen Ampts „halben zu thun schuldig / uñ das zu hand„habung des heiligen Reichs freyen Re„gals und Gerechtigkeit zu thun nicht Umbgang haben kunten ꝛc. Wolten sich dennoch Ihre Kays. Maj. hiemit freundlich und nachbarlich versehen / viel Hochgedachter von Schweden / werden es auch dißfals bey dem Jenigen was zu Stettin der Naruafahrt halben abgeredt uñ verglichen / uñ allein Königl. Maj. zu guten bewilliget / verbleiben lassen / und Ihrer Maj. und des heiligen Reichs Unterthanen (dann der andern Potentaten Angehörigen haben sich Ihre Maj. nicht zu beladen) zu suchung ihrer Narung / und außführung nötiger Wahren / an angeregten Herbringen der freyen Schifffahrt nach der Narua nicht alleine weiters nicht verhindern / auffhalten / noch belaidigen / sondern auch das jenig was ihnen ein Zeitlang her durch ihre Außliegen und Diener zur Seevarts genommen worden / der Gebühr wiederumb zu erstatten / ernstlich Verordnung thun / und dieweil deren von L. halben / unter nechstgehaltenen Reichstag zu Regenspurg / durch Chur / Fürsten und Ständt des heiligen Reichs sonderlich intercessiones beschehenen / darauff Weyland die nechstverstorbene, Kays. Maj. nebenst überschickung deren von L. weiteren gegen Berichtes / der König. W. zu Schweden sub Dato 10. Septembr. jüngst hin außfürlich geschrieben / welches Schreiben Ihr Maj. unlängst gefolgtes Abgangs halben nicht hinein in Schweden / sondern wiederumb zu rück komen / So würd derwegen den Herren Abgesandten / von denselben wie auch der Ständt bedencken / und dero von L. gegen Bericht hie nebens Abschrifft zugestellet / mit nachmals Ihrer Maj. halben gantz emsigen Fl. und nachbarlichem Gesinnen und Begehren / Hochgedachter König wolle nunmehr die billig begehrte Restitution ermelter von L. genommenen achtzehen Schiffe und Wahren länger nicht einstellen / sonder dieselbig an gerürenden Orten mit allem Ernst förderlichst verordnen / und es zu denen durch die Reichs„ Ständt angedeuten wegen nicht kom„ men lassen / sich auch sonsten gegen denen„ von L. dem Stettinischen Vertrag allerdings gemäß bezeigen ꝛc. Woran ꝛc.

Et quod tantùm Civitas seu locus 40 obsidione cinctus nullô commeatu instrui, aut mercibus necessariis, quibus hostem validiorem reddat, adjuvandus, communia verò negocia flagrante in alios bello totaliter haud cessare debeant, cautum est fœdere inter Regem Seuciæ Gustavum Adolphum & Ordines Generales Unitarum pro- 41 vinciarum, Vid. Häuptsachl. Resolution, so den Herren Staden General der vereinigten freyen Niederländer auff ihr Begehren / wegen eines Succurs zu dem Niederl. Kriege mit dem König in Hispan. nomine Civitatum Hans. gegeben Anno 1621. Cum quo coincidit König Car. Gust. Schwedischen See-Regiement dem Wißmarschen Commendanten ertheilet. *9. Maji. Anno 1659. in fin. Tract. huj. annexi sub lit. Y.* Atqui 42 & huc spectat, Reges Daniæ & Sueciæ, præter urbes Hanseaticas, (verba sunt Joh. Selden. *lib. 2. de domin. maris Britann. cap. 20.*) enixè sæpius ab Elisabethâ Angliæ Reginâ petiisse, ut liber suis mercatoribus per mare Anglicanum transitus cum annonâ in Hispaniam esset; flagrante scil. inter eam & Hispa-

Hispanum bellô. Scio quidem, licentiam ejusmodi eis negatam esse, non solùm dominii maritimi causâ, sed imprimis ne hostibus commeatûs adferentur. Unde etiam naves Hanseaticorum frumentô onustæ, à classiariis Anglicanis, in ipsis Ulissiponis faucibus extra territorium Angliæ marinum captæ sunt. 30. Junii Anno 1598. attestante Thuano *lib. 95. histor.* procul dubio ne mari Anglicano, injussu Reginæ temerè uterentur. Sed verô clamitabant Hanseatici, Jura Gentium, commerciorum, fœderum violata esse, navibus ab Angliâ eo solùm nomine, quòd ad hostem commeatus deferrent, captis; idque in territorio cujus se dominam ne obtendebat quidem Angla. At verò, dum annis aliquot ante naves has captas non semel negata est Hamburgensibus (qui cæterorum etiam Hanseaticorum nomine liberam sibi per hoc mare in Lusitaniam & Hispaniam profectionem petiissent) omnimoda sive frumentum, sive arma bellica transvehendi libertas; nec jure Gentium aut commerciorum petitionem suam tunc nisi, nec Reginæ negationem hujusmodi juri adversari omninò suggerebant, scilicet primò responsum tulêre. Anno 1585. à transvehendis armis aliisque bello conducibilibus & frumento abstinerent. In cæteris verò mercibus (sic Regina) transvehendis nihil vos impediemus, sed vestrorum subditorum naves solitô more commorari & prætervehi omni cum favore permittemus ut institutam navigationem perficiant. *d. declarat. Londinens.* de Anno 1589. Iniqvum non habere visi sunt hoc responsum. Sed biennio post ablegatus est in Angliam Sebastianus à Bergken / eorum Orator, cum litteris petitoriis, ut Exceptio in superius concessâ libertate tolleretur, liberaq; omnium mercium esset transvectio. Rursus negatum est, quod petebant, adjectô, qui ausu temerario secus facerent, pœnas penderent suæ indomitæ licentiæ, si in classiarios aliosve subditos Majestatis Angliæ inciderent, factis ipsorum rebus & mercibus quibuscunque capiendis, sic præter voluntatem suæ Mtis vectis & captis. Huc spectant ab eâdem ratione quæ occurrunt de hâc re in capitibus ab Witfeldio & Bernicovio Christierni IV. Daniæ Regis Anno 1597. legatis apud Anglam expediendis. Serenissimum (ajunt, prout patet ex tabulis legationis ejusdem in Bibliothecâ Cottonianâ) Regem nostrum severè nobis injunxisse, ut apud Sereniss. Reginam ageremus, quò frumenti aut annonæ vectio Hispaniam versus nostris mercatoribus libera permittatur; quemadmodum etiam, ut ante fecimus, & nunc & cum omni instantiâ iterùm facimus ac petimus, maximè cùm suspicio sit, eam licentiam frumentum vehendi etiam Anglis & Belgis interdum concedi, ne nostri pejori conditione utantur quã vestri, atque ut ad minimum certis quibusdam navibus in gratiam Regiæ Majestatis annuatim libertas annonã durante hoc bellô vehendi saltem concederetur; atque ut de eo quod obtinere possimus Serenissimo Regi nostro referre queamus. Tulêre autem responsum legati hi hujusmodi, Reginã nullâ ratione posse induci, ut illud consentiat fieri; & cum suspicio allegatur à vobis, licentiam interdum concedi & Anglis & Belgis vehendi frumentum, audemus nos asserere (viri nempe primarii à Secretioribus consiliis Reginæ, qui respondebant) nunquam tale quicquam concessum esse à Reginâ, neque hujusmodi esse concessuram durante bellô. Unde etiam est, quod Joannes Suecorum Rex litteris, quibus Anno 1587. ad Elisabetham Reginam datis, veniam mercium in Hispaniam trajiciendarum Olavo Wormæo Sueco petebat, fassus sit, necesse ei fore maritimas Reginæ ditiones pertransire. Neque novum est, hujusmodi transitum exteris negari. In quàmplurimis publicæ fidei litteris mercatoribus gentium vicinarum ab Eduardo Rege I. concessis, exardescente inter eum & Gallum bello,

adjicitur clausula solennis; ut nihil ad partes Franciæ ducant seu duci faciant mercatores, nec omninò inimicis nostris in auxilium inde communicent quoquô modô, ut in sacris legitur scriniis. Rot. *pat.* 24. Edvv. *1. membr.* 5. *&* 25. Hucusque Seldenius. Cui adde nuper editum tractatum Joh. Loccenii *de jur. mar. lib. 1. c. 4. n. 9.*

43 Deinde, observandum quoque ex Nicol. Böerio *decis. 178.* An mercatores cum prohibitis mercibus pervenerint ad locum hostis, an verò adhuc sint in itinere. Quô casu, mercator nondum est extra hujus securitatis legalis causam, quoniam redire poterat, & pœnitere, ut Cynus docet *in l. 3. C. de Commerc.* & Roderic. Zuar. *d. Cons. 2. n. 6.* Leges enim ad pœnam desiderant actum consummatum, ita communiter tradunt interpretes, quod Statuti pœna de tritico aut aliâ quâpiam re extra territorium non exportandâ, tunc demùm procedat cùm exportata res est, non cum exportatur, & est in viâ. licet in hoc dissentiat Boër. *d. decis. 178. n. 29. cum seqq.* & Grot. *qui d. c. 1.* hoc casu, si damnum nondum
44 dederit, sed dare voluerit, mercatorem rerum retentione ut de futuro caveat, cogi posse statuit. Vid. *Auth. de jud. inter gent. p. 2. q. 10.*

45 Tertiò denique ad hanc securitatem privandam & mercium confiscationem statuendam, justo judici erit perpendendum, num merces, seu materia vetita (putà, si reperiatur in navi pulvis tormentarius, vel alia ad munitionem bellicam apta) sit destinata ad usum hostium, an verò ipsius navigii. Roderic. Zuar. *d. cons. 2. n. 5. & 8. de export. merc. per* Br. & Imol. *in l. cætera. ff. de legat. 1.* Bl. *in l. cum proponas. C. de naut. fœn.* & casus *in l. si publicanus. l. universi. 5. C. de Vectigal.* per *gl. in cap. super quibusdam. de V. S.* Sic jura docent, licet prohibitum sit exportare frumentum, non tamen de eo esse intelligendum, quod quis portat pro suo usu suorumque sustentatione. Jo. ab Imol. *a l l 45. ff. de legat. 1.* Roder. Zuar. *d. cons. 2 n. 4.* & hanc communem esse dicit Alb. Gentil. *d. l. Advoc. Hisp. cap. 20.*

Quid tum verò, si aliquid amplius fu- 46
isse videatur pulveris & similium, quàm usus navis requirat? Imò & tunc dicerem ob prælia, quæ contingere possunt navi, horum non tàm exquisitam posse haberi mensuram, sed prudenter potius à Mercatoribus fieri, ut hæc potius supersint quàm desint. Plur. de his Böer. *d. decis. 178.* & Alb. Gentil. *d. l. c. 20.* Num verò, si privati mercato- 47
res advehunt hosti commeatum, aut pulverem tormentarium, id luat respublica? vid. ap. Loccen. *de jur. maritim. lib. 3. c. 4. §. 6.* qui id rectè negat, nisi magistratus sciverit, & cùm prohibendi facultatem habuit, non prohibuerit, aut interpellatus nocentem puniverit.

Ex hisce nunc omnibus tàm clarum 48
esse puto, quàm solis radii, cùm sudum est maximè, quô jure seu potius injuriâ, in exteris regionibus & terris Mercatores intra hos naturalis libertatis terminos consistentes, contra tot sanctè promissa & contracta privilegia, tot multiplicibus incommoditatibus & damnis afficiantur, & quotidiè, proh dolor! cum totali Septentrionalium commerciorum interitu tàm indignis modis affligantur; dum non solùm illi unà cum pretiosioribus navibus & mercibus absque ullo discrimine, tanquam captivi detinentur, sed & in longinquas oras exteris servitiis destinati, nullâ iis persolutâ condignâ mercede inviti amandantur. Nonnunquam, ubi tandem ad exsolutam non exiguam argenti summam, quam pro lubitu extorserunt ministri Regii, dimissionem magister navis impetravit, mox eadem navis iterùm parangiatur, & complures annos vel inutiliter absque ullâ mercede detinetur, vel servitiis continuis occupatur, donec concussa & contracta navigationi planè inutilis facta est. Intereà nautæ, & qui peritiam navium ducendarum habent, vel ex iis extruduntur, vel, tanquam captivi, ad serviles tantùm labores adservantur, coguntur que cum gemitu spectare, quomodo pretiosissimæ

tiosissimæ naves ab imperitis in scopulos aut vada illidantur. Si qui mercatorum pro conservandâ navi & vitâ aliquid monent; sive, ob præstita servitia, mercedem promissam petunt, fustibus ita excipiuntur, ut nonnulli doloribus interierint; alii metu mortis, aut fame coacti aufugere necesse habuerint. Qui hisce modis eos lædere non possunt, aliàs ad evertendam hanc securitatem tàm sanctè promissam, tàm tempore pacis, quàm belli, comminiscuntur fraudes, & novas mercium certificationes urgent, naves scil. in terris hostium fabricatas & hostium esse fingunt; certificationes mercatorum publicas & juratas rejiciunt, causas confiscationum falsas excogitant, inde miserorum merces diripiunt, & vel nihil, vel quantum libet pro illis in Cupreâ monetâ solvunt, reliqua in solutionem successoris sui differunt, qui deinde negat, de antecessoris sui negotiis quicquam sibi constare. Et quis infinita hæc mala quibus plus quàm barbarô more negociantes contra fidem datam in exteris terris affliguntur, enumerare potest. Quibus procedendi modis quid 49 quæso aliud efficitur, quàm quod antiqua commerciorum privilegia, sudore & sanguine parta respuantur; jura hospitalitatis, ex jure Gentium nata, denegentur; & pro annonâ & mercibus, quibus exteras illas regiones tanto cum vitæ fortunarumq; discrimine juvant, proque omnibus officiis & ser- 50 vitiis, quæ sine fraude sedulò præstant, tantum non hostiliter tractentur. Sed manum de tabulâ.

An autem Princeps navis extraneæ 51 in usum belli per detentationem conductæ, at finitô bellô in reditu deperditæ, æstimationem præstare, & mercatoribus ut navigii dominis, damnum illud resarcire teneatur? Similiter, si 52 navis amica mercatoria pugnans capiatur, quô gaudeat jure singulari, & quando restitutio ejus statuenda, alibi, videlicet *lib. 2. c. 5. n. 46.* Ubi de jure navium singulari, annuente divinô numine, erit differendi occasio, quò hîc remisisse sufficiat.

Caput XVII.

De Restrictione & coarctatione commerciorum, itemque jure prohibendæ transvectionis mercium singulari.

Summaria.

1. *Connexionis ratio.*
2. *Commercia certis LL. & Pactis restringere, æquitati naturali & Juri Gentium non est contrarium.*
3. *Exempla pactorum quibus Commercia & navigationis cursus fuit limitatus & restrictus.*
4. *Hanseatici cum vicinis & dissitis Regibus Principibus & Rebuspubl. ratione Commerciorum certa inierunt pacta.*
5. *In Scotia quibus Legibus & prohibitionibus olim Commercia maritima circumscripta fuerint.*
6. *In Galliâ quomodo Salis Commercium prohibitum.*
7. *In Italia aluminum Commercium quomodo restrictum.*
8. *Belgicæ Provinciæ quibus Commerciis in importando & exportando certas præscripserunt LL.*
9. *Constitutiones Imperatorum exportationi & Importationi mercium certas leges præscripsêre.*
10. *Non tollitur Naturæ libertas cùm pro ratione status Commercia restringuntur.*
11. *Lubecæ Oenopolium Rhenanum omnibus vendere non licitum.*
12. *Advenæ indigenarum Statutis se conforment.*
13. *Fluminis portusq; usus in abusum non est trahendus.*

14. Por-

57. Libe-

57. Libera transvectio licet Immemorialis, prohibitionem non impedit.

58. Singuli Cives Universitati nihil acquirunt, nihil nocent nisi nomine publico.

59. In suo quid prohibere, meræ facultatis est.

60. Ob intermissionem antecedentem nemo à suo Jure detruditur.

61. Nulla Præscriptio, ubi nulla negligentia.

62. Qui non prohibet, quod minus eo tempore existimat, prohibendi Jus non amittit, ubi gravior injuria oritur.

63. Administratorum negligentia Universitati non nocet.

64. Cives Singulares, Contravenientes privilegio Civitatis, non præjudicant Civitati.

65. Juribus Civitatis non facilè præscribitur, præsertim in iis, quæ alimenti loco sunt.

1 QUanquam præcedentibus Capitulis præcipuam mercatorum securitatem, in libero tutoque commerciorum & viarum usu consistere diximus; idque in tantum, ut naturali, gentium & civili æquitati, Constitutionibusq; Imperii videatur contrarium, liberum commerciorum usum, conservandæ societatis humanæ gratiâ inventum, impedire aut restringere, merces aliunde in portum invectas & illatas pro libitu exonerare aut ad vendendum cogere. Hug. Grot. *de mar. lib. c.1.* inficias tamen iri haud potest, hæc eò usque non posse extendi, ut pactis legibusque ullis commercia restringi, viæ publicæ, maria, & flumina, per vectigalia & portoria non coarctari queant. Georg. Becht. *de secur. & salv. Cond. cap.3. th.56.* cum mult. seqq. Loccen. *de jur. marit. lib.1. cap.10. per tot.* Jo. Gryphiand. *de Insul. cap. 25. num.34. & seqq.*

2 Videmus enim, inquit Bodin. *lib.1. de Repub. c.7.* jura commerciorum non solùm omnibus populorum Principumque inter se conventis, verùm etiam propriis singularum Civitatum Statutis & olim constitisse atq; etiamnum contineri. Strach. *part.4. de merc. n.44. & seqq.* Dn. Mev. *lib.3. tit.6. art. 12. n.1. Stat. Lub.* Nec enim omnes omnium commerciis usos fuisse, ex historiis manifestissimum est. Salomon de illis cum Hiramo *1. Reg.5.* Græci inter seipsos & cum Hispanis
3 pepigerunt. Plutarch. *in Pericl.* Liv. *lib.34. vid.* Hug. Grot. *lib.2. de jur. B. ac P. cap.3. §.15.* Ubi plurima recenset exempla pactorum, quibus populus alter alteri se obstringit, ne ultra certum terminum naviget vel mercatum eat. Turcæ, anno 1582. eâ de re Antvverpiam misére, ut cum Germanis ejusdem ac cum Gallis conditionis essent. Ita Helvetiis singularia jura cum 4
Mediolanensibus; Venetis cum Pontifice; Hanseaticis Civitatibus cum Galliarum, Hispaniarum, Anglorum, Danorum, Suecorum, Russorum, Livonum, Belgarumque Regibus, Principibus, & Rebuspublicis intercedunt. Bodin. *d. l.* Joh. Ang. à Werdenhag. *tr. de Rebuspub. Hanseat. passim.* Hæ ipsæ civitates inter se commercia multis modis personarum, mercium, locorum, temporum, atque aliâ omni ratione (ut recessûs docent Hanseatici) coarctarunt. In Scotiâ, cûm vel na- 5
vigandi inscitiâ, vel temerè se mari committentium avaritiâ multa fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentiâ, mercatorum ordo propè ad inopiam redactus esset, Alexander Rex quæstus causâ suos navigare vetuit. Id institutum cùm propè annum durâsset, ac multorum sermonibus, tanquam publicè noxium, reprehenderetur; tandem peregrinarum mercium brevi tanta vis invecta est, ut non solùm rerum copia, sed etiam pretii vilitas memoriam superiorum temporum superaret. Verùm, ut hîc quoq; mercatorum ordini consuleretur, vetuit quemquam à Peregrinis emere, præter mercatores, Cæteros autem, quod cuique usui esset ab illis redimere. Buchanan. *rer. Scoticar. lib.7. in fin.* Ita quovis tempore commercia certis legibus & pactis circumscripta fuisse videmus. quibus adde Jo. Gryphiand. *de Insul. cap. 25. num. 78. & seqq.*

6 In Galliâ par l'Ordonançe de Contrebande prohibitum salis commercium. Cujac. *3. obs.31.* aliique. Et multis Italiæ locis non nisi à conductorib⁹ emi adserit Strach. *p.4. de mercat. n.30.*
7 Alex. *cons.86. vol.4.* Pontifices summi, cùm aluminum minæ inventæ fuissent in Italiâ, in quas expensæ multæ factæ essent, de partibus infidelium ad partes Christianorum deferri, vendi & mercari alumina vetuerunt, fuitque collegium institutum militum S. Petri, qui curam aluminum haberent. P. Gregor. Tholos. *lib.4. de Repub. cap.7.*
8 *n.9.* Belgicæ provinciæ non permittunt, ne pacis quidem temporibus, ut avehantur illinc equi quindenis palmis altiores, equæ verò cujuscunque sint magnitudinis (idem & in Angliâ prohibitum. Gelnetz. *ex Cambden.*) nullô unquam tempore, sine peculiari permissu possunt abduci. Triticum insuper secale, & quicquid prætereà frugum est, exportare hinc nefas; quod de iis tamen intelligit Ludov. Guicciard. *descript. gen. Belg. pag. m.79.* quæ in solo hoc natæ; nam exoticas quidem nihil est quod prohibeat. Eadem armorũ aut apparatuum bellicorum, eadem auri & argenti, sive solida ea sive in pulverem sint redacta; eadem pecuniæ vel cusæ vel integræ, vel corruptæ; eadem denique hydrargyri, sive argenti, ut vocant, vivi; eadem æris & orichalci est ratio. Guicc. *d. l.* aliò alias merces exportare prohibuerunt; alii totas provincias negociatoribus locarunt, alii addictis certis commerciis collegia ab aliis abstinere cogunt, ut peregrini vel ipsi vel per alios cum peregrinis, in urbibus negocientur; ut annona, rudesque materiæ (prout modò ex consuetudinibus Belgii demonstratum) quæ usui publico esse possunt, evehantur, non nisi ex permissione fieri solet. Marpurg. *Cons.17. & 18. Vol.4.* P. Gregor. *d. cap.7. num.8.*
9 Ipsæque Imperatorum Constitutiones multa venire non patiuntur, multa non exportari. *t.t. C. quæ res export. non poss. & t. t. C. de Commerc. & mercat.* & plurimum hâc in parte Civitatum mores posse, *ex l.34. §.1. ff. de contrah. emt. l.11. §.3. ff. de Publican. l. unic. C. de littor. & itin. custod.* ac similibus aliis videre est; & magistratui negociationem aliam licere admittere, aliam prohibere posse, testatur etiam Ulpian. *in l.6. §.4. ff. de Off. Præf.* non tollitur 10
enim naturæ libertas, cùm pro cujusq; populi aut civitatis conditione certis legibus circumscribitur. *l.6. ff. de J. & J.* cùm hæc libertas civitati civibusq; noceat. Dn. Mev. *d. art.12. n.4.* ubi ex Statuto Lubecensi docetur Oenopo- 11
lium, ob utilitatem publicam, non esse omnibus promiscuè permittendum, sed certis legibus includendum. Nec habent advenæ, quod de Indige- 12
narum Statutis contendant. Alb. Gentil. *lib.1. de Jur. bell. c.19.* Matth. Steph. *de Jurisd. lib.1. c.33. n.37. & seqq.* Hug. Grot. *lib.2. de jur. B. ac P. cap.11. §.5.* quemadmodum hæc suô locô, ubi de monopolio licito, ulteri⁹ deducemus.

Ita, cùm portûs fluminisque publici 13
liber usus prohibeatur, hactenus id locum habet, ut non in abusum, hoc est, in detrimentum ejus, qui in portu aut flumine jurisdictionem & prohibendi jus habet, vergat, nec ut ratione status hanc libertatem, ripatica vel portoria constituendo coarctare haud possit, qui jus teloniorum in flumine ab Imp. tanquam fluminum domino, per expressam vel tacitam conventionem, h.e. per privilegium aut præscriptionem, quæsitum habet. Becht. *d. l. 9.71.* Sanè portus, particula quædam 14
maris est, naturâ suâ omnium communis, & jure gentium publici; verùm quæ ex publico occupantur, nostra sunt. *l.3. pr. ff. de acqu. rer. dom. l.3. ne quid in loc. pub.* Deinde, portûs hodiè inter Regalia, ac Civitatum proprii habentur. *c. unic. quæ sunt regal.* Sixtin. *de regal. l.2. cap.4. n.11. & Dd. Comm.* Quod autem portoria & vectigalia certam itidem ad portus & vias & teloniorum loca restrictionem habeant, *per l. publicanus. 4. l. interdum 16. §.6. & t.t. ff. de Publican. l.1. & l. seq. & t.t. C. de vectigal. & per Dd. relatos à* Rosenth. *c.5. de feud. q.33.* patet. Quæ enim 15
ratio

ratio privatarum rerum ad privatum, eadem publicarum est ad magistratum, Alber. Gentil. *d. c. 19.* Si privatis rebus aliter, ac dominus permittit, uti non licet. *l. 21. C. mandat.* an, qui portu publicò uti volet, necesse non habebit loci legibus se subjicere? si quis fundum privatum, venandi aucupandive gratiâ ingredi jure à domino prohibetur. *l. 3. §. 1. ff. de acq. rer. dom. l. 6. ff. de servit. rust. præd.*
16 an magistratu invitô venari aucuparive in publico, h. e. in portu, commoda publica intercipere licebit? negat Prætor. *t. t. C. de loc. pub. fruend. l. 2. de flumin.* quin & manu prohibendum, qui contrà decretum fecerit.
17 rit. *l. 50. ff. de acqu. rer. dom.* Alibi quidem interdicitur, ne in flumine publico quis navigare prohibeatur. *t. t. ut in flum. pub. navig.* verùm id ita capiendum, inquit ibi *in rubr.* Br. ut à privato prohiberi non possit; posse autem ab eo, qui jurisdictionem habet. Quippe & qui regale fluminis portûsve, de Jurisdictionis duntaxat proprietate intelligunt, omnibus communem relinquentes,
18 nihilominus tamen istius jurisdictionis ratione, legem & navigationi & exonerationi in portu dici posse statuunt. Rosenth. *d. c. q. 22. & 33. cum seqq.* Mynsf. *Resp. 19. & alii ibidem relati.* multò magis si fluminis proprietas & privatum dominium Reipubl. competit. Quô nomine & historici passim & Oratores, celebrium por-
19 tuum mentionem faciunt; uti Siciliæ, Calabriæ, Anconæ, Caleti. Ubi & adhuc jam quotidiana & à multis seculis repetita docet experientia, quòd magni Reges & Principes magnis aliis Regibus & Principibus, in ipsis & Oceanorum & marium, ipsô alias gentium jure communibus tractibus, navigationes transvectiones, itiones ac reditiones, tum & littorum portuumque appulsiones nullibi alibi concedere & indulgere velint inviti, quàm ubi antiquitus usitata & publicâ authoritate constituta sunt, navigandi, appellendi, advehendi, & exonerandi loca. Ita mare Adriaticum Veneti; Lacum Perusinum Perusiani; Tyrrhenum Pisa & Hetruri; Ligusticum Genuenses sibi vendicant, Strach. *de navig. num. 7. & 8.* de portubus & stationibus suo arbitrio statuentes, per notissima, & per ea quæ Bened. Bon. *de Censib. art. 16. n. 40.* Et Strach. *d. num. 7.* per rationem; quòd, licet de jure communi, publicus sit marium & fluminum publicorum usus, & libera navigatio; certa tamen prohibitio & ordinatio fieri possit ab iis, qui jura regalia ibidem obtinuerunt. *num. 6.* Loccen. *de jur. marit. lib. 1. cap. 10. §. 10. 11. 12.* Et sic consuetudo nautica semper observanda, quatenus lege aliquâ non prohibetur. Strach. *ibid. num. 24.* Sic mari 20
Balthico & Sundi privilegiis ita incumbit Rex Daniæ, ut Anglis & aliis nationibus alium navigandi, portandi, appellendi tractum commodiorem usurpare volentibus violenter restiterit, sistendo & arrestando; quanquam pacificatione Sedinensi de Anno 1571. in ipso mari balthico (quod 21
ita dictum à Balthico, h. e. cingulo militari; cùm instar cinguli utramq; Chersonesum comprehendat, & quasi cingat) quatenus Imperii provincias & ditiones præterfluit, sibi solus Imp. circa navigationem & commercia exercenda leges condere, & Jurisdictionem sibi competentem exercere, ipsis Daniæ Legatis consentientibus reservaverit. Quod deinde Anno 1615. ab Imp. Matthiâ, glor. mem. mandatô de non turbando commercia Hanseatica repetitum est. Ita 22
Hispaniarum, Galliæ, Angliæ, Sueciæ Reges, suis portubus, mariumque & fluminum viis, tractibus & stationibus præjudicari non permittunt. Uti nec Hamburgum, nec Brema, nec 23
Magdeburgum, nec Belgii Civitates in fluminibus, quatenus sibi eorum usum & Imperium obtinuerunt, idipsum admittunt. Et Rostochienses in flumine ac portu suo etiam ipsos Duces Megapolitanos navigatione & exportatione liberâ rectè prohibere

JCti Ingolstadienses responderunt inter Consil. Germ. *vol.5. Cons.24. q 17.*

24 Quòd si rebus naturâ quoque communibus aliter uti non licet, quàm sine dispendio alterius. *l.4. ff. de rer. divis.* atque ita quidem ut aliorum vel sperata duntaxat commoda non intervertantur. *l.2. ff. de divers. præscript. l.13. §. fin. ff. de injur. Nov. Leon.56.* quantò magis id obtinebit in publicis, h.e. Civitatum propriis. *l.3. ff. ne quid*

25 *in loc.pub.& similib.* Appellere itaque & exonerare in portu; quin & in urbem, si volent, merces suas subvehere licebit; dummodò portu aut flumine, in civitatis perniciem non abutantur, dum Statutis loci vis non inferatur, dum contra prohibitionem magistratûs id non fiat, aut saltem missô portu, missô flumine, missâ urbe, quà latius patet via, quò cogitârunt, pergant.

26 Tertiò; quamvis naturaliter transitus omnes liberi esse debeant; ut Idumæis, eorumque vicinis Israëlitæ ostendunt. *Num.20. vers.17. 21. 22. Deuter.2. num.27. 1. Maccab.1. vers.48.* maximeque contumeliosum sit, flumina, terras ac cœlum quodammodò ipsum aliis claudere. Hug. Grot. *de mar. lib. cap. 1. & passim.* Joh. Selden. *de mar. claus. seu ejus domin. lib.1. c.2.*

27 per ea, quæ suprà attigimus. Quod Romanis Germani apud Tacit. 4. *histor.* exprobrant; & in Camerâ Imperiali contrà impedientes viarum publicarum usum mandata sine clausula, ut ob factum omni jure prohibitum, decerni soleant. Rosenth. *de feud. cap.5. concl. 21. num.3.* Sixtin. *de Regal. lib.2. cap.2.* quod ad maris libertatem perperam trahi autumat Sel-

28 den. *d. l.1. cap. 20.* Attamen causa intervenire potest, ut jure denegetur quod absque eo jure alioquin permit-

29 tebatur, qualis fortè ea fuit, quæ Periclem movit, Megarenses à portu Atheniensium & de leur estapes (ut Græcorum ἀγορᾶς doctissimus Plutarchi Interpres Amiotus reddit in Pericle) prohibere. Diodor. Sicul. *lib.12.* & transvectiones militum, & tormentorum bellicorum, etiamnum hodiè prohiberi solent. 2. *Paralip.35. num.20.* Debet enim innoxius esse 30 transitus. *c. fin. 23. quæst.* 2. Covarruv. *p.2. c.peccatum.* §.9. Hug. Grot. *lib. 2. de jur. Bell. & Pac. cap.2. §.13.* non tantùm ut nocendi propositum absit; sed etiam ut re ipsâ non noceatur. *l.5. §.1. ff. ad l. Aquil.* vid. Dn. Hortled. *vol.1. de caus. belli Germ lib.4. cap.9. num.22. & passim.* Quare Agesilaus, cùm ex Asiâ rediens, ad Troadem venisset, interrogavit, ut amicum se an ut hostem se transire vellent, teste Plutarcho. Et Lysander Bœotios rectisne hastis transire vellent, an inclinatis. Hinc est, quòd liberum viarum itinerumque publicorum usum legibus, SCtis, Edictis decretisque magistratuum restringi posse ait *l.2. Ne quid in loc.pub.* Et portarum, muro- 31 rum, viarum regalia non solùm eò pertinent, ut per ea conducendi, verùm etiam ut claudendi (ubi ita expedit) jus sit. *l.fin. ff. de rer. div.* Quan- 32 quam ne via quidem publica videatur quæ per urbes transit. *l. fin. ff. de loc. pub. l.4. de privil. dom. Aug. C. lib.11.* Dn. Socer Otho Tancken. Præpositus & Synd. Lüb. *p. m. in cons. seu Resp. singulari, de Mulhusian. salv. cond.* oder Glaydl. Hoheit. *rat. decid.8. per relat. Dd.* Publicæ enim viæ, solum publicum est. *l.2. §.21. & seq. Ne quid in loc.pub.* At res universitatis, ejusdem propriæ habentur. §. *6. Inst. de rer. div.* ac Juri Civitatis serviunt. *d. l.2. §.1. Ne quid in loc.pub.* Quare mercium tran- 33 situs (de quo nunc agitur, Vid. Grot. *d.l.*) adeò liber videri poterit, ut nullis legibus adstringi queat. Quin potius ita à naturâ comparatum est, ut situs sui commoditate urbs quælibet in rem propriam rectè utatur, quæ in medio aliorum sita est, utrinque rectè accipit quod utrisque communicet, quæ utrisq; necessaria est, utrinque etiam lucrandi jus habet; eò enim commodus, simul & necessarius urbi

locus deligitur, ut ipsi præsertim usui sit, & ex vicinis utilitatem aliquam illi præbeat. Joh. Boter. 1. *dell. grandezz.*
34 *del. Citâ.* Manifestissimum quippe est, ex omnium seculorum moribus, liberum (quem vocant) transitum ita semper à Principibus & Rebusp. territoriique dominis temperari solere, ut pro variante commodi publici curâ, nec aliter, omninò permittatur interdicaturve. Alb. Gent. ad illud de Ammorrhæis. Teneo, inquit *lib. 1. de jur. bell. cap. 19.* cum Augustino (qui ob transitum innoxium denegatum ab Amorrhæis justum bellum illatum scribit) si nec timendum sit ne noceatur, & certum sit, noceri non posse; cura illa Principibus & Rebuspublicis incumbit, ut nec peregrinos nec commercia admittant, imò nec socios aliter ac pro re nata; ne quid detrimenti Respublica interim capiat, prudenter caveant, nisi ex
35 præeunte aliquô titulô commercandi singulari & indubitabili libertas illa
36 pendeat. Unde etiam in fœderibus non rarò cautum est, non esse jus appellendi ad portûs, plagas, promontoria alterutrius, cum tali numero navium aut armatorum, ut justi timoris & detrimenti suspicio generari possit, nisi ex permissu ejus, sub cujus ditione loca illa sita sunt, aut nisi tempestatibus, aliâque necessitate delati illuc fuerint; sicuti ex Induc. Hispan. & Ordin. fœder. Belg. Anno 1609. erectis *art. 12. & seq. patet.* Vid. Grot. *d. l. 2. cap. 3. §. 15.* Ex timore autem vel suspicione damni, justè arceantur peregrini mercatores advenæ, qualescunque, nisi jus aliud interveniat singulare. Selden. *de mar. clauf. lib. 1.*
37 *q. 20.* Et Aristoteles apertè ait *7. Pol. 6.* legibus cavendum esse ὕινας ὖ δεῖ καὶ ὕινας ἐπιμίσγεσθαι δεῖ πρὸς ἀλλήλους, quibuscum communicare cives oporteat, & cum quibus non oportet, prout *supr. lib. 1. cap. 11.* fusius demon-
38 stravimus. Sic Ulissabona, Venetiæ, Genova, Ambstelrodamum, & aliæ Civitates, non omnibus peregrinis mercatoribus mercibusque transitum concedunt, quô jure omnes ferè ad mare Balthicum Civitates quoque utuntur; & in specie nostra Respub. Lubecensis; sicuti constat *ex artic. 7. Statut. tit. de Emt. & Vend.* ibique Dn. Mevius. Specialius autem & dilucidius hæc patent ex tabulis publicis seu Kauffmans-Ordnung der Stad Lübeck de Anno 1607. 28. Augusti promulgatis. ubi *art. 7.* ita sancitum. Und als dann auch mit Durchschleiffung der verbottenen und unfreyen Wahren / so auß der See hier ankommen / dieser Stadt Bürgerschafft / welche gleichwol alle onera civilia tragen müssen / grosser Nachtheil zugefüget wird; Derowegen / damit jedermänniglichen wissen möge / welche Wahren von Alters her frey oder nicht frey durchgestattet werden / So sollen erstlich die Wahren / so auß dem Reiche Dennemr. angebracht werden / nach laut des Odenseischen Vertrages / nicht durch paßieren / sondern an Bürger verkauffet werden; oder aber / nach Verlauff der freyen Zeit wiederumb zurücke gehen / desgleichen sollen allerhand Victualien / sie werden auß Schweden / Norwegen / Finnland / oder auß andern Oertern / angebracht / nicht durchgestattet / sondern nur an Bürger verkauffet oder verhandelt werden / oder aber auch wieder zurücke gehen / Also auch / zum Dritten / soll alles Kupffer / Osemund / Eisen / Fellwerck / Traen / Teer / und andere Wahren / so auß Schweden und Finnland / es sey durch die Schweden oder Finnen selbst / oder auch andere Frembde anhero geschiffet worden / gleichfals nicht durch paßieren / sondern an dieser Stadt Bürger verkauffet werden &c. hisce adde dilucidationem hujus artic. VII. Anno 1610. à Magistratu Lubec. factam. 39

Quod itaque tot gentes, tot gentis ejusdem Civitates receperunt, juri Gentium non contrarium, sed communi hodie Gentium jure & consensu poti⁹ approbatum censeri potest; porrò ut in solo fertili conditæ urbes ex agris; ita, quæ ad certum aliquod ma- 40

ris diverticulum secesserunt, ex eodem alimenta sua sumunt. Si quis hæc subtrahat, necare videtur. *l. necare. ff. de liber. agnosc.* Si acquisitionem difficiliorem reddat, lentâ tabe conficit. *l. 206. ff. de Reg. jur.* Cùm lucrum cessans mercatoribus pro damno sit. *l. non utiq. 3. §. fin. ff. de eo qui cert. loc. gl. in l. 5. C. de act. emt.* Et nos *infr. lib. 2. cap. 8. n. 46.* ubi de Interesse mercatorum. Contra verò, unde sanguinem, spiritum & vitam Civitas quæque habet, id ab Invasione alterius jure sibi defendit. *l. 1. C. Unde vi.* Et cùm inter homines natura cognationem quandam constituerit, consequens est, alterum alterius commodis insidiari nefas esse. *l. 3. ff. de J. & J.* Quod ortus, progressus, Instituta, civitati cuipiam proprium fecerunt, communicari cum aliis nequit, nisi ipsa etiam Civitas communicetur, vel in aliam
41 formam convertatur. Floruêre hactenus Civitates Vandalicæ, dum Orientale mare ab Occidentali separatum fuit: quod si Sinus Balthicus per trajectiones quasi Isthmo persosso cum Oceano conjungatur, actum erit, Tyrum migrate Quirites. Notum enim est ante 80. adhuc annos Danos & Lubecenses exclusis aliis ad mare Occidentale die Westsee sitis, in Succiam, Finlandiam, Livoniam, Russiam & vicinas provincias solos suô periculô Commercia frequentissimè exercu-
42 isse. Quid quòd Emporia nihil aliud sint, nisi quò vendendæ non transvehendę merces deportantur; ubi emunt vendunt mercatores, non ubi more viatorum transeunt. *arg. l. fin. ff. de nund. &c.* Anno æræ salutis Christianæ 1514. Maximilianus I. Imp. pago cuidam Mansfeldico commerciorum jure interdixit, ne Civitati vicinæ quid dece-
43 deret: generatio enim unius, corruptio solet esse alterius; &, qui ædes suas altius tollit, vicini luminibus ple-
44 rumque officit, per notissima. Si verò quod ad æmulationem alicujus pertinet, vel in alieno rectè prohibetur, multò magis id licebit in proprio. *l. 3. de oper. publ.* Gail. 2. *obs. 69. num. 24.*

Deniq; prohibitionem exportationis 45
jure magistratûs ac vi ordinariæ jurisdictionis competere docet inter alias *l. 6. §. 4. ff. de offic. præsid. & l. 34. §. 1. de contr. emt. supr. adductæ*; & negociantes viâ aut flumine publicô jure prohiberi posse etiam Jac. Thoming. defendit *vol. 1. cons. 39. n. 86. & seqq.* Et domini terrarum, inquit Cæpolla, ne dum suis sed etiam forensibus rectè interdicere possunt, ne ad sua loca veniant, postquam autem venerunt forenses in territorium alterius, sunt sicut reliqvus populus. *c. 3. de servitut. rust. n. 19.* Nec dissentit hâc in parte Alexand. *Cons. 86. vol. 4.* Ubi eo sub casu transvectiones mercium prohibitas non videri disputat, cùm importatio duntaxàt prohibita est, prohiberi etiam mercium invectarum transportationem illô ipsô consilio & *glos. l. 6. §. 1. C. de privat. carc.* quæ in d. consilio allegatur, satis arguit, ut nec ad rem faciat, prohibitionem hanc cum damno tertii seu aliorum conjunctam esse. Ne- 46
mo enim in suo permittere quid cogitur, ut alteri prosit; nisi id sibi ipsi nihil sit nociturum. *l. 3. §. 5. ff. de aqu. pluv.* quin potius, ut sibi quisque malit, quod ad usum vitæ pertineat, quàm alteri acquirere, concessum esse non repugnante naturâ, ait Cic. *3. offic. & text. in l. 6. C. de serv. & aqu.* Ordinatam enim charitatem 47
à se ipsâ incipere arguunt, etiamsi alterius lucro exinde aliquid decedat; cùm damnum facere non videatur, qui eô lucrô, quo alterius beneficio antea usus est, imposterum prohibeatur. *l. 6. in fin. ff. de damn. infect.* Ita venas 48
aquæ indecens in suo incidere & fontem ejus ad se derivare quisque poterit, si ita res postulet. *l. fluminum. 24. §. 12. ff. eod.* non facit alteri injuriam, qui suo jure quid facit, unde damnum faciat. *l. 8. §. 5. ff. si servit. vindic. l. 55. in fin. de Reg. Jur.* Nec est, quod via- 49
rum ambages aut alia incommoda recuset, qui abundantioris lucri commodum quærit. *l. 29. §. 3. in f. C. de fugitiv.*

Istud verò, quod quibusdam hâc de 50
causa

causa Monopolium imputetur, manifesta est injuria. Non enim est monopolium, cùm magistratus Civium suorum potiorem causam, quàm aliorum ducit, & ad utilitatem Civitatis publicam in territorio suo commercia restringit, prout *infr. lib. 4. c. 7.* pluribus, adjuvante Deô, deducemus. Cum itaque in suo quisque territorio commerciis legem dicere, exportationes mercium restringere, atq; in portu, flumine, urbe, quod nocere sibi videatur, jure magistratûs prohibere possit, quid est, quòd singulare hîc principis privilegium multi requirant?
51 Quanquam satis privilegii est, quòd Imperator magistratum summâ ope niti velit, ne quid Civitas detrimenti capiat, & ut Cives, publica onera subeuntes, meliori atque alii jure habeantur; quòd denique Statutorum, pro conditione rerum ac temporum
52 condendorum potestatem illis contulerit, & condita statuta unâ cum consuetudinibus non scriptis in hunc usq; diem confirmârit. Aliud verò obtinet, cùm de sistendi vel stapulandi jure
53 quæritur. Nam ut quædam non invehantur, quædam non extrahantur, mixti duntaxat imperii est: verùm, ut invehere necesse sit, ut prætervehentes etiam retrahere liceat, privilegiô Principis quàm maximè indiget. *l. 4. ff. de Recept. qui arb. recep. arg. l. 1. ff. de nund.* Quod in jure stapulæ eò usque à Dd. extenditur, ut, qui ad illud adstringuntur, illis non integrum sit, ad hoc declinandum novas vias aut elusiones quærere, ne per indirectum sequantur, quod directò vetitum est. Ni-
54 col. Everh. Jun. *Cons. 9. n. 82.* Quale privilegium sibi attribuunt ex quodam pacto cum Archiep. Burchardo inito Magdeburgenses in importando & exportando frumento, de quo Marpurg. *Vol 4. Cons. 17. & 18.* Et nos infr. *lib. 2 cap. 6. & 7. hâc de re luculentius.* Quò autem quis liberas merces suas advehit, isthic se Statutis in rem scriptis submittit; quò verò appellere cogitur, libertatem salvam retinet, extra
55 causam privilegii, *l. fin. de Jurisd.* Qui non appellit, licet eô ipsô alteri noceant, jure tamen suô utitur, nisi servitutem debeat; qui verò appulit cum mercibus, loci juri invitus astringitur, licet damnum inde sentiat; Peregrini enim in loco aliquo versantes, negociantes & contrahentes, tanquam subditi temporarii, legibus & juribus istius loci subjiciuntur. Grot. *de jur. bell. ac P. p. 2. 11. §. 5.* & nuper Loccen. *de jur. marit. lib. 1. c. 10. §. 11. quem vid.* Hisce ita con- 56
sideratis, nec præscriptione opus erit Civitati, ut sibi proprium faciat id, à quo ortum suum traxit, sine quo consistere nequit, quod natura contulit, quod jurisdictio tribuit, quod in mero arbitrio positum est. Indeque hoc fit, ut, licet ultra hominum memoriam liberâ evectione, nemine prohibente quis usus sit, attamen jure com- 57
petentis sibi libertatis, ut quæ nulla est, id egisse, vel juris hîc quicquam acquisivisse videri non possit. Singuli 58
enim cives universitati nihil acquirunt, imò, ne universi quidem, nisi consiliô & nomine publicô. *l. 6. §. 1. ff. de divis. rer. l. 10. §. 2. de in jus voc. l. 7. §. 1. quod cuj. univ. nom.* Hartm. Pistor. *1. q. 37.* aut ratihabitione magistratuum, dum res integra est, superveniente. *l. 7. l. 24. in pr. l. 25. §. fin. ff. rem rat. hab.* Deinde, res meri juris est, in suo 59
quid prohibere, unde ob intermissionem antecedentem nemo imposte- 60
rum detruditur. *l. 4. §. 27. in fin. ff. de Usucap.* nisi factâ jam prohibitione contraventum sit sciente dominô ac patiente. *l. 6. ff. de Serv. U. P. c. signific. de Appell.* Imò cui, quod possit, non prohibetur, tacitè permittitur; hic autem non præscribit. *l. 12. C. de Excus. tut. l. 2. C. de his qui sponte muner. pub. sub. lib. 10.* cùm ne jure quidem suô possideat. *l. 15. §. 2. ff. de Precar.* Adde, quòd nulla pos- 61
sit esse præscriptio, ubi ab alterâ parte nulla negligentia est. *l. 35. ff. de servit. R. P.* at, qui non prohibet, quod minus 62
obesse existimabat, nihil negligit, sed prohibendi jus salvũ habet, ubi gravior injuria oritur: quemadmodũ privilegii juribus, quibus, cum non indigeret, usus quis non est, re posteà aliud

exigente, non excluditur. Gail.2.*obs.60.* Quid quod omni negotio humano semper insit clausula: si res in eodem
63 statu permanserit. Sed nec Universitati præjudicare potest, quod administratorum unus vel alter fortè neglexit. *l.6. l.9.§.9. ff de Admin.Civ. l.4.ff.de decret. ab ord. fac. l.12. C. de transact.* Tiraquel. *de jur. primogen. in pr. n.119.*
64 Ut neque Civium quorundam actus universis nocere solent. Gail.*d.obs.60. n.14.* Nic. Everh. *vol.1. cons.21. n.21.* &
22. Tacco, quòd juribus Civitatum 65
non facilè præscribatur. *l.9. & 45.ff. de Usucap. l.23.C. de SS. Eccles.* vid. Sibr. *ad Jus publ. Lub. part.1. sect.39.* præcipuè iis, quæ alimentorum loco sunt, atque ideò alienari nequeunt. *l.8. §.6.ff. de Transact. l.8.C.eod.c. cum quidam. §.fin. de jurejur.* Br. *in l.22.inf.C. de Agric. & Censit. lib.11.*

Caput XVIII.

De Privilegiis Mercatorum circa Immunitates seu munerum vacationes.

Summaria.

1. Munerum divisio & πλύσημον.
2. Munerum alia sunt Personalia, alia Realia, alia mixta.
3. Personalia munera quæ?
4. Patrimonialia seu realia quæ?
5. Mixta munera quæ?
6. Mercatores pro publico bono laborantes & navigantes multis in locis à personalibus muneribus sunt immunes.
7. De Jur. Civili Artifices à personalibus muneribus sunt immunes.
8. In Regno Norwegiæ Mercatores Hanseatici non agunt excubias.
9. Onus excubiarum pertinet ad personalia munera.
10. In Portugallia quibus Immunitatibus fruuntur Mercatores Hanseatici.
11. Collecta an personalibus an mixtis muneribus annumerentur?
12. Utrum Mercatores pro mercibus & negociationibus collectas solvere teneantur?
13. Encomium Alciati & Mandelli JCtorum.
14. Ob id quod Negociatores Reipubl. inserviunt, & pericula subeunt varia, immunes sunt.
15. Industria viris Industriis non debet esse damnosa.
16. Mercatores duplici onere non sunt gravandi.
17. Jure non videtur cautum expressè, ut de Mercibus æstimum conficiatur.
18. Merces ob mutationem diversæ sunt naturæ à cæteris mobilibus.
19. Mercimonia ob suas diversitates & difformitates æstimo difficulter possunt subjici.
20. Inhumanum est ut Mercatores publicatione bonorum se Invidiæ & miseriis exponant.
21. Pater prohibere potest conficere Inventarium de patrimonio filii.
22. Publicani de jure non debent inquirere in merces navigantium mercatorum.
23. Iniquum Notarios edere Credita Judæorum.
24. Bona Extraneorum Mercatorum extra casum delicti describi non possunt à magistratu.
25. Exercere mercimonia non spectat ad subjectionem.
26. In collectarum Materia consuetudo attendenda.
27. Mercatores de suis Mercibus Collectas solvere in praxi & hisce maritimis civitatibus observatur.
28. In Immunitate Mercatorum distinguendum, an publicô, an verò privatô nomine mercatura exerceatur, ex P. Antibol.
29. Mercatores Civitatum Imperialium quibus Immunitatibus in Belgio fruantur.
30. In Gallia Mercatores Indigenæ nullis Immunitatibus fruuntur.

31. Ordo

31. Ordo Tertius ut Mercatorum & Opificum vulgò Rotourioros opprimitur in Gallia.

32. In Suecia qui australi Societati der Süder Compagney *(quæ tamen postea successum non habuit) nomen adscripsêre, ab omnibus personalibus & realibus oneribus immunes declarati sunt.*

ULtimò denique consistunt mercatorum privilegia personalia quoque in munerum vacatione.
1 Munus autem dividitur in donum, onus & officium. *l. munus. 18. ff. de V.S. & ibi Godda.* Joh. Calv. *Lex. Jurid. verb. Munus.* Nos, præteritâ priori & posteriori nominis significatione, retinemus hîc intermedium, quatenus pro onere sumitur, & immunitas di-
2 citur. Calvin. *d.l.* Sunt autem munera quædam personalia, quædam patrimonialia, quædam verò mixta. *text. in l. 1. & l. rescriptum. §. sciendum. & in l. munerum. ff. de munerib. & honorib.* P. Heig. *1. q. 17. n. 13.* Bartol. Bertazol. *tract. clausul. instrum: Claus. 21. gl. 5. 6. 7. & seqq.* P. Gilken. *in l. placet. 5. l. 7. l. 10. l. 11. C. de SS. Eccles.* Nicol. Reusn.
3 *cons. 2. n. 1. & seqq.* Personalia dicuntur, quæ labore personæ & propriâ industriâ præstanda sunt, vel, ut Andr. Gail. 2. *obs. 52. n. 4.* ea eleganter describit, quæ animi provisione & corporali laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur; quæ cum sollicitudine animi ac vigilantiâ principaliter explicantur. *d. l. 1. §. illud. 3. l. 18. §. personalia. ff. de muner. & honor. l. ult. in pr. C. eod. Dd. in l. placet. 6. C. de SS. Eccles.*
4 Patrimonialia sunt, quæ ipsis rebus indicuntur, vel quæ sumtibus patrimonii, & damnis administrantis expediuntur. *d. l. §. Illud tenendum. ff. d. t. de muner. & l. munerum.*
5 *§. patrimoniorum. ff. eod.* Mixta munera sunt, quæ indicuntur personæ, ratione rei, ut tradit Br. *in l. rescripto §. sciendum. ff. de mun. & honor.* Parpal. *in d. l. placet. n. 102.* & de his latè scribit Petr. Antibol. *in tract. de muner. part. 3. §. 1. n. 23.* Aretin. *Cons. 105.* Andr. Alciat. *in l. munus. ff. de V.S. & ibi Dd. comm.*
6 Quantum igitur attinet ad personalia munera (nam de his propriè & mixtis, utpote personas personaliter spectantibus, acturus) juris est civilis, ab iis mercatores, pro bono publico laborantes, esse immunes. *l. 5. ff. de muner. & honor. & ibi Dd.* & Jacob. Mandel. Albens. *Cons. 38. per tot.* quamdiu scil. sint in ipso mercimoniorum exercendorum actu. *l. semper. 5. §. negociatores. ff. de jur. Immun.* Alciat. *Cons. 263. n. 6.* hocque ob necessariam absentiam, & quia Reipub. quodammodo servire videantur. *gl. ad l. 5. §. negociatores. 3. ff. de jur. Immun.* & noviss. Christoph. Wintzl. *cons. 2. de collect. n. 17.* Et quòd 7
istud sit verum, probatur exinde, quod de jure Civili ferè omnes artifices, qui *in l. 1. C. de Excus. artif. lib. 10. & in l. fin. ff. de jur. Immun.* nominati sunt, à personalibus excusationem habeant, ut possint facilius artes illas exercere, & alios docere; quæ ratio maximè secundum Alciatum quoque militat in mercatoribus, qui civitatem opulentiorem reddunt & artes ipsas sustinent. And. Alciat. *d. cons. 263. n. 5.* Sic Mer- 8
catores Hanseatici in regno Norvvegiæ hôc inter cætera gaudent privilegiô, ut ad excubias non teneantur; quemadmodum constat ex privilegio extracto Regis Magni, qui & Olaus III. dictus *sub dato Tüssenberg Anno 1278.* his verbis: *Magnus, DEI gratiâ, Rex Norwegiæ universis Christi fidelibus &c. Dignum duximus, quasdam immunitates mercatoribus linguæ Teutonicæ hospitibus & advenis, regnum nostrum cum mercimoniis frequentantibus, ad DEI honorem & eorum utilitatem ex nostrâ munificentiâ elargiri. Inprimis igitur ex speciali gratiâ indulsimus de consilio discretorum regni nostri, quod prædicti mercatores, qui non conducunt hospitia ad annum vel dimidium, ad excubias non teneri debeant, &c.* Onus autem ex- 9
cubiarum & custodiæ publicæ ad personalia munera à Dd. aggregatur, per text. express. *in l. fin. vers. hi quoq;, qui custodes ædium &c. de mun. & hon.* Ægid. Thomat. *de muner. §. exactio. n. 7. p. 26.*

M. Anton. Natt. *conf. 157. n. 2. & seq. lib.1. & conf.447. n.1. lib.2.* Anton. Tes-
10 saur *decis.149. n.9.* Ita etiam his Hanseaticis Mercatoribus in regno Portugalliæ degentibus, concessum est, ut ab omnibus muneribus, tàm patrimonialibus, quàm personalibus, & in specie à munere tutelæ &ab omni collectâ, pensitatione, & tributo, tàm ordinario, quàm extraordinario, omnique etiam servitio & militiâ tàm mari quàm terrâ, liberi penitùs & immunes sint. *privileg. Hispan.31. de anno 1607.* quod, quàm exactè ibi hodiè observetur, quotidianæ proh dolor! mercatorum querelæ edocent.

11 De Mixtis verò muneribus, quæ personis principaliter propter res indicuntur, nec certam ac determinatam habent præstationem, sed ex voluntate superioris, ob necessitatem supervenientem variantur, ut sunt Collectæ (secundùm quosdam, quos allegat P. Heig.*p.1.q.17.n.30.*quanquam jure Lubecensi, Collectæ personis non rebus imponuntur. Jo.Sibrant.*p.1. Jur.Lub. sect. 40. n.5.*) anxiè à Dd. disceptatur,
12 Num eas mercatores pro mercibus & negociationibus solvere æstimumque conficere teneantur? Lego, hanc quæstionem aliquando fuisse agitatam Mediolani; & pro Mercatoribus fuisse responsum à multis consultissimis vi-
13 ris, præsertim ab eruditiss. Alciato (qui solus suo tempore inter Juris Interpretes doctissimus, & inter doctissimos jure consultissimus effertur à Valentino Forstero *lib.3. histor. jur. Civil. cap.41. n.22.*) in præalleg. *cons.263.* & Jacob. Mandell. Albensi viro acutissimo *cons.38.* quibus adde Surd. *cons.146. n.6.* Borell. *cons.63. n. 23.* Cravett. *cons.497.* quorum rationes (quamvis contrariam opinionem de jure veriorem & in praxi receptiorem dicant & approbent Dn. Mev. *ad art.2. tit.3. lib.2. n.36.37. Stat. Lub.* Casp. Klock. *de Contrib. & collect. c.11.n.86. & seqq.* Et ex illo Johann. Gerdes. *in disp. inaug. th.40.* Exception. *sub & obreptionis Ducis Brunsuic. cont. Civitates Hanseat. prat. Mandat. sin. Claus. de cassand. nov. vectig. & restituend.* §. Vors siebende hat solches ferner &c. *in mercatoribus cũ mult. seqq.*) hîc licet annectere & paulùm deducere. Volunt itaque hoc primò pro- 14
bare ex *l. semper. 5. §. negociatores. 3. §. licet. ubi gl ff. de jur. Immun.* quod dantes operam mercaturæ, dum Reipub. quodammodo servire videntur, & civitatis utilitatem augere, ob frequentia pericula ab his etiam muneribꝰ excusari debeant, à quâ opinione quoq; dependere videtur Aym. Cravett. *Cons. 497 n.3. vers.5.* ubi ideò putat, mercatores, eorumque merces, hisce muneribus non æquè ac alia bona stabilia premi, quòd sint obnoxia multis casibus belli, pestis, montium, incendii, naufragii, ac debitorum foro cedentium, idque *arg. l. divus. ff. de off. Præs. l. tàm dementis. C. de Episcop aud.* & per ea, quæ *supr. lib.1. cap 4.* adduximus.

Secundò proferunt rationem, ab 15
æquitate & honestate ductam. Est enim æqvum & honestum, ut industria sit viro industrio utilis, nõ autem damnosa; ut, è contrario iniqvum, unius laborem & industriam alteri prodesse. *l. cum oportet. vers. & filii non lugebant. C. de bon. quæ lib. l. filium. C. famil. hercisc. & apertius in l. ult. C. de alluv. ibi: ne doleant diligentes operam suam;* & egregiè scribunt Curt. Sen. *Cons.73. in fin.* & Alciat. *cons.302. n.1.* Atqui mercatores, si cogerentur de eorum mercibus æstimum conferre, & hæc munera persolvere, industria eorum non sibi, sed torpentibus, negligentibus & otiosis prodesset; cùm tamen vigilantibus & non dormientibus & desidibus jus nostrum faveat. *l. si pupillus. 24. in f. ff. de his quæ in fraud. cred.* & negligentium desidia à legibus improbetur atque puniatur. *l. non enim. ff. ex quibus caus. maj. in integr. restit. l. procuratoris. §. si plures. in f. ff. de tribut. act. & multis aliis textib.* Imò negligentes ex suo delicto commodum consequerentur, contra *l. itaq; fullo. ff. de furt.* quod nullâ ratione concedendum.

Tertiò, utuntur æquitatis & honesti 16
ratione, quæ neminem duplici onere premendum esse suadet. *l. honorem. ubi*

gl. ff. de mun. & honor. Innoc. in c. ult. de Decim. Ex. in l. interdum. §. quoties. ff. de publican. & consil. 59. Decius cons. 457. num. 3. & ad rem nostram Cravett. cons. 293. col. 8. vers. 7. At mercatores, cùm merces advehunt & invehunt, in oppidis solvunt vectigalia pontium, viarum & portarum, aliarumque impositionum publicarum. Si ergò his premuntur oneribus, æqvum est à cæteris sublevari; nec enim (ut in simili de matrimonio inquit Theodos. in l. unic. §. lucrativas. in f. C. de Impo. lucr. descripi. lib. 10.) juris optimi est, mercatores cùm tot tantisque suis difficultatibus opprimantur, adventitiis etiam cumulare ponderibus; & hâc argumentatione, subobscurè tamen, usus est Alciat. d. cons. 263. n. 7.

Quartò, in materiâ indicendi collectas & onera, stricta sumi solet & debet interpretatio, ut scribunt Dd. in l.
17 placet. C. de SS. Eccles. Sed jure aliquô constitutum & cautum non videtur, quòd de his mercibus æstimum conficiatur, & onera solvantur. Si ergò lex voluisset, de his collectas esse solvendas, utique ab eâ dispositum fuisset, quemadmodum de servis, de animalibus, & de pecuniâ fœnebri constitutum est. l. filii. §. ult. D. ad municip. l. forma. ff. de Censib. Cùm ergò nihil cautum sit, sequitur, dicendum esse debere immunes; ita in simili arguit text. in l. unic. §. autem. si. C. de caduc. toll. & in specie magis ita argumentatur in solutione decimarum Pontifex Max. in c. ad audientiam. de Decim.

18 Quintò, confirmatur præcedens ratio eâ consideratione, quòd merces sint diversæ admodùm naturæ à cæteris mobilibus, siquidem merces nihil certi habent, à fide alienâ pendent, fortunæ periculo subjacent, fructûs per se, non adhibitâ hominis industriâ, non ferunt; sunt in motu continuo: cùm tamen immobilia certa sint, à fide alienâ non pendeant, nec fortunæ ictûs pertimescant: fructûs per se ferant, uti etiam in animalibus videmus; nec cursum mutent, est ergò in immobilibus æqvum, ut, illis auctis, augeatur & collectæ onus, & minutis minuatur. l. cura. §. deficientium. ff. de muner. & honor. l. omnes. ubi gloss. C. de Censib. Roman. cons. 369. circà primum. n. 32. Quæ sanè ratio mercibus non videtur convenire, ob frequentem mutationem, alioquin quotidiè nova æstima conficienda essent; quod durum & penè impossibile est.

Sextò, huc pertinet ratio, ducta ab 19
impossibili; siquidem negociationes & mercimonia magnam habent difformitatem atque varietatem; cùm hodiè majoris, cras minoris, & vice versâ sint æstimationis; atque ita confusa omnia sint & obscura. Econtrario verò bona immobilia unius statûs & firmitatis, non obscura & confusa, sed clara & liquida sint: non ergò de his mercibus confici debet æstimum, ne clara & liquida cum obscuris & difformibus misceantur, ut secerni minimè valeant. Est enim æstimum quoddam compartitum (ut cum mercatoribus loqvuntur Dd.) seu compensatio; quæ obscura cum liquidis non admittit. l. ult. C. de Compensat. ita in hâc specie argumentatur Jac. Mandel. de Alb. d. cons. 38. n. 6.

Septimò, movet ratio illa, quæ 20
suadet, duritiem atque inhumanitatem evitandam esse: atqui, si mercatores teneantur merces in publicum æstimum conferre, & quicquid ipsi agunt palam facere, certè inhumanum & durum foret, quemadmodum existimarunt Theodos. & Valentin. in l. 2. §. 1. vers. quid enim. C. quando & quib. quart. pars lib. 10. Quid enim, (inquiunt illi) tàm durum tamque inhumanum est, quàm publicatione pompâque rerum familiarium invidiæ & calamitati exponere divitias. Quâ sanè ratione addu- 21
ctus scribit Ripa in l. nemo potest. n. 18. ff. de legat. 1. patrem prohibere posse confici Inventarium de patrimonio filii, ita ait ille ex Jo. Platea, Publica- 22
nos non posse dissolvere malos mercatorum transeuntium, ut videant quæ in iis sunt. Ita inquit Ripa, se 23
consu-

consuluisse, iniqvum esse edictum Prætoris, quò Notarii jubentur edere credita Judæorum. Rip. *lib.1. Resp. cap. 10.* & hòc argumenti genere usus est doctissimus Alciat. *d. Cons.263. in f.*

Octavò, valdè urget argumentatio, quâ usus est Alba *d. cons.38. num. 1.2.* Causa æstimi, inquit ille, seu illius descriptio est, ut æqualiter fiat distributio onerum, quæ à Principe imponuntur. *l. forma. §. si quis. ff. de Censib.* Distributio verò pendet à Jurisdictione imponentis onera: & per consequens à subjectione illorum, quibus imponuntur, ut inquit Br. *in l. rescript. §. ult. ff. de muner. & honor.* & Socin.
24 Sen. *Cons.187. col.1. lib.2.* Sequitur ergò, in eâ descriptione esse tantùm describendos, qui subjiciuntur; non autem cæteros; quandoquidem effectus à suâ causâ regulatur. *l. in agris. ff. de acq.*
25 *rer. dom.* atqui, exercere mercimonia non spectat ad subjectionem; cùm multi non subditi ea exerceant, ut sunt illi, qui ad nundinas eunt, de his ergò, inquit Alba, non est habenda ratio. *per l.1. in pr. l. procuratoris. §. mercis nomine. ff. de Tribut. act. & l. coiri societatem. cum similib. ff. pro soc.*

26 Nonò & ultimò, ita antiquissimâ consuetudine in Italiâ observatum esse, de mercibus sc. & negotiationibus non esse solutas collectas, nec æstimum confectum, ex Jason. *in l. decem. n.34. de V. O.* asserit Andr. Alciat. *d cons.263. n.4.* Quod ergò à consuetudine est constabilitum, mutari nullâ ratione debet. *l. minimè. ff. de LL.* & hoc eò magis, quòd consuetudo cùm in omnibus, tùm præsertim in materiâ collectarum observari maximè soleat. *l. si publicanus. §. ult. ff. de Publican. l. ult. ubi gloss. C. de Can. larg. lib.10.* Thom. Parpal. *in repetit. d. l. placet. num.27. C. de SS. Eccles.* Petr. Antibol. *in tract. de munerib. part.3. in f.* & Böer. *quæst. 246. num. 4.* Et ex his novissimè Casp. Klock. *de*
27 *Collect. cap.11. num.16.* Quamvis apud Nos, in maritimis hisce Civitatibus, contrarium usu receptissimum sit; & ex mercibus mercatorum Collectæ solvantur. Mev. *ad artic.2. tit.3. n. 36. 37. lib.2. Stat. Lubec.* Cothm. *vol.1. Consil.11. num.12. 60. & seqq.* Quoniam verò de hac materiâ librô sequenti, ubi de vectigalium immunitate & remissione, ut res & merces mercatorum propriè tangente, agemus, uberior quædam sese offeret disserendi materies, hæc impræsentiarum adduxisse sufficiet; si prius ea, quæ Petr. Antibol. Gallus, *in tr. de munerib. sub n.50. in 3. parte. pr.* circa immunitatem à jure communi negociatoribus concessam, scripsit, ad verbum colophonis locô retulerimus. Ait 28
enim: Interdum excusatur mercator à muneribus propter negociationem, quam gerit; in quo sic distingue secundùm *Vg. Ro. & Bert. de Dent.* aut enim privatam negociationem gerit, & ad privatum commodum, & tunc non excusatur. *l. filii. ff. ad Municip. l.3. §. fi ff. de muner. & honor.* aut gerit publicam, & ad publicum commodum; & tunc excusatur à personalibus & mixtis; & hoc, quamdiu negocium gerit, concurrentibus tamen, quæ debent concurrere. Quæ omnia dic *ex l. semper. 5. §. negociatores. 3. ff. de jure Immun. in gl.* Sed an à patrimonialibus excusentur? glos. movet in *l. navicula. C. de navicular.* forsan voluit citare glos. *in l. negociantes. C. de excusat. mun lib.10.* & videtur neg re. Pro quâ facit, quia licet sint absentes causâ Reipub. ut in sæpè citato *§. negociatores,* tamen ob id à patrimoniali non excusantur, ut in milite, *l. sunt munera. ff. de vacat. mun.* junct. *l. penult. ff. ex quib causis major.* Et ad id facit, quod notatur *l. & qui originem. 3. §. fi. ff. de mun. & honor. alüsq; textib. &c.*

Aut gerit negotiationem privatam, sed ad publicum commodum, & idem privilegium habet, iisdem juribus, sed usque ad quinquennium tantùm. *d. l. navicul. junct. §. negociatores,* supra adductô, & dic ut ibi; aut gerit publicam, sed ad privatum commodum, & tunc nullum habet privilegium, ut in *l.1. ff. de Jur. Immun.* Hactenus

Petr.

Petr. Antibol. cui adde Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Curiæ Belgic. Tit.63. de-*
29 *cis.106. num.2. & 3.* Ubi ex Mornaco refert, in subsidiorum Curiâ Belgicâ Anno 1600. fuisse judicatum, solos mercatores ex Civitatibus Imperialibus immunes esse, ne novum illud jus Invectionis, quod Anno 1597. institutum est, penderent, qui in illis Civitatibus nati essent, ut actis Lugdunensis tribunalis inscripti, non autem, qui aliunde oriundi sedem in iis fortuna-
30 rum suarum constituissent. In Galliâ mercatores indigenas nullâ in hoc passu immunitate & prærogativâ gaudere dicit Casp. Klock. *de Contrib. c.11. num.92.* Quoniam omnis lucri avida professio nobilitatem eo in regno maculat per ea, quæ fusius suprà suô locô dicta sunt: Ideò hîc etiam horum hominum ordo cum plebe & populo minuto quasi copulatur, solvitque gravamina, sicut ignobiles & alii, inferioris conditionis, vulgò rotouriers con- 31
suevére; quorum ordo præ cæteris opprimitur non minus à Rege, quàm à Nobilibus; uti querelæ & controversiæ inter Tertianum statum & duos priores ordines Delphinatus Anno 1602. arresto generali diremtæ palàm ostendunt, referente Petrô Matthæ. *lib.5. hist.* Henrici IV. *narrat.1. num.6.* & Klock. *d. l. num. 92.* E contrario 32
verò in Sueciâ, illi qui Australi societati nomen adscribere voluerint, ab omnibus oneribus personalibus & realibus, omnique decimarum exactione immunes declarati sunt. **Manifest über die Süder-Compagnie in Schweden** / de Anno 1626. & Anno 1633. sub lit. N. Quæ tamen societas nullum N
in Sueciâ progressum habuit. Prout infra suô locô uberiùs:

LIB. II.

Caput I.

De

Rebus Mercatorum Privilegiatis, ubi De Mercibus in genere, & in quibus rebus Mercatura possit exerceri.

Summaria.

1. *Res sunt vel corporales vel incorporales.*
2. *De quibus rebus Corporalibus in hoc Tractatu agatur.*
3. *De quibus rebus Incorporalibus hic tractetur.*
4. *Merx & Mercimonium unde. & n.7.*
5. *Commercium quid & quotuplex.*
6. *Vocabulum Mercis comprehendit res mobiles.*
7. *Hujus rei ratio.*
8. *Latius patet vocabulum Emptionis quàm Mercaturæ.*
9. *An merces in tabernâ existentes mobilibus an Immobilibus annumerentur?*
10. *Pisces in piscinâ mobilibus annumerantur.*
11. *Pecunia ad fœnus destinata mobilis esse desinit.*
12. *Rescriptum Elect. Sax. quod merces in taberna existentes pro rebus mobilibus reputentur.*
13. *Merx est, quæ inter res mobiles pretiô Emptionis venditionis æstimatur, & negociandi causâ habetur. & n.17.*
14. *An Mercis appellatione contineatur Pecunia?*
15. *Intellectus l.1. verb. nec ultra Merx sed pretium. ff. de Contrah. empt.*
16. *Usus Communis loquendi attendendus.*
17. *Variæ Mercium species recensentur.*
18. *Merx & Mercatura quomodo differant.*
19. *Quibus in rebus Mercatura exerceatur.*
20. *Mercatura proprie non est in hominibus.*
21. *Venalitium & Mangonicus quæstus à Mercatura quomodo differant & num. 26.*
22. *Mercatura hominum, inter Christianos, est contra dilectionem proximi.*
23. *Apud Turcas & Barbaros frequens Venalitium.*
24. *Apud Sarracenos & Turcas quomodo instituatur hæc mercatura hominum.*
25. *Variæ notationes nominum Venalitiariorum.*
26. *Mangones & Venalitiarii non sunt Mercatores.*
27. *Mercatura non consistit in rebus Sacris, sanctis, religiosis & Publicis.*
28. *Mercatura non consistit in Purpuris, quibus Princeps utitur.*
29. *Color Purpureus nota Magistratûs.*
30. *Color Purpureus sanguinis Imperium denotat.*
31. *Famuli Lubecensium Publici cur purpureô vestiantur colore remiss.*
32. *Medicis qui dicuntur Purpurati.*
33. *Sacri Encausti Commercium quare prohibitum & quid illud ipsum.*
34. *Frumenti ad exercitum transmissi venditionis prohibitio.*
35. *Frumentum extra provinciam portare prohibitum.*
36. *Magdeburgensium Privilegium in advehendo frumento remiss.*
37. *An Pragmatica prohibens venditionem frumenti, procedat in venditione farinæ.*
38. *Eadem prohibitionis ratio in farina quæ in frumento.*
39. *In Statutis non verborum sonus, sed effectus attenditur.*
40. *An obligatâ materiâ obligetur materiatum.*
41. *Pignoratâ Sylvâ non censetur pignorata navis.*
42. *Legatorum, Contractuum & obligationum*

tionum dispositiones quomodo differant ab ordinatione Statutorum.

43. *Evehere & transvehere quomodo differant.*

44. *Aurum & argentum cur privatis exportare prohibitum.*

45. *Jus monetæ vendere locare & oppignorare prohibitum.*

46. *Armorum commercium privatis mercatoribus prohibitum.*

47. *Pulverem tormentarium an & quando vendere prohibitum. Ubi & quid in ferro & ligno, aliave materia nociva obtineat.*

48. *Merces seu Marchandises de Contrebande quando prohibita, & quando non.*

49. *Armorum portatio regulariter prohibita.*

50. *Armorum portatio quare de jure prohibita.*

51. *Armorum portationis prohibitio antiquissima.*

52. *Arma olim publicis in locis custodiri solita.*

53. *Peregrinis etiam arma portare vetitum.*

54. *Ignorantia Statuti arma prohibentis peregrinum à pœna excusat.*

55. *In Italia arma urbib. inferre prohibitum.*

56. *Edicta Galliæ de non portandis armis.*

57. *Quod hodiè arma portentur, fit per tolerantiam.*

58. *Apud Helvetios cuivis injunctum est gestare gladios, exemplô Parthorum & Persarum.*

59. *Statutis Lubecensium Cives sibi de armis prospicere tenentur.*

60. *In Gallia palatio regio non licet gestare arma aliàs privilegiatis.*

61. *Armorum portatio & gestatio singularis privilegii locô habetur.*

62. *In Academiis coram Rectore armis comparere Studiosis non licet.*

63. *Armorum Commercium hodiè non indistinctè prohibitum.*

64. *Non debet institui Nundinatio dignitatum & officiorum.*

65. *An Simoniam committant qui in rectè reformatis Ecclesiis Prabendas & Canonicatus, emunt, vendunt?*

66. *Regni Galliæ officiorum & Dignitatum venalitia sordida.*

67. *Ludovicus IX. Rex Galliæ cur inter Divos referri recusatus.*

68. *Officiorum venditio in Gallia quomodo incrementum accepit.*

69. *Adrianus VI. Pontifex Sacerdotia vendidit.*

70. *De Mercatura Pontificum sordida, ex Osiandro.*

71. *Ex officiorum & dignitatum venditione quantos quæstus fecerit Gallia.*

72. *Prodigiosi officiorum & Magistratus mercimonii venditio, ejus effectus depinguntur. & n. seq.*

73. *Officiorum & dignitatum venditio de Jure prohibita.*

74. *Authores qui graviter in officiorum nundinationem invehuntur.*

75. *Falluntur, qui putant, Magistratus, quos pretiô mercati, sibi honori futuros.*

76. *Ad Interdictarum mercium genus refertur & venenum.*

77. *Cur venenatarum rerum venditio prohibeatur.*

78. *Medicorum & Mercatorum Conditio diversa.*

79. *Vocabulum Hebraicum* רוכלים *rochelim in Sacris de Mercatore & Pharmocopæis intelligitur.*

80. *In Republ. Lubecensi qualis Constitutio circa veneni venditionem.*

81. *Mercimoniorum quæ luxui inserviunt prohibitio, remiss.*

82. *De mirabili & vano florum Tulipanorum Commercio Belgico ex Meterano.*

83. *Catalogus variarum Mercium, quæ ex Europa in Belgium importantur, remiss.*

84. *Catalogus mercium, quæ in Tyri emporium olim invecta. remiss.*

85. *Enarratio mercium, quibus naves onerari solebant Jure Civili, remissivè.*

86. *Quas merces Classis Salomonis retulit in Palæstinam. remiss.*

87. *Quarum rerum mercaturam exercent Hebræi, remiss.*

Riori Libro de jure mercatorum singulari, personas afficiente, sequitur ut videamus, quænam RES Mercatorum
1 privilegiatæ. Sunt autem res omnes vel corporales, vel incorporales. Corporales sunt, quæ sub sensûs cadunt exteriores, sive, quæ cerni oculis & manu tangi possunt,
2 quales sunt in hoc tractatu 1. Merces. 2. Naves. 3. Domus & Emporia. 4. Scripturæ & libri; quorum posteriorum Jura Singularia, cùm potissimùm circa probationes versentur, illorum tractationem *lib.3.seq.* ubi de Processu, reservavimus. Incorporales sunt, quæ tangi quidem demonstrarive non possunt, cerni tamen animô atq; intelligi possunt. *pr. Inst. de reb. incorpor.* & ibi Conr. Rittersh. Cic. *in Top.* quales sunt
3 illæ, quæ in jure consistunt; sive, ut alibi loqvuntur JCti, quæ, sine ullo corpore, juris intellectum habent, ut sunt obligationes quoquô modô contractæ. *d. t. Inst. de reb. incorp. & ibi Dd.* Primô itaq; locô de corporalium, deinde de Incorporalium Jure sumus acturi. Priusquã autem ad ipsa jura singularia prædictarum rerum corporalium accedamus, quædam de mercibus earumque exercitio in genere delibabimus.

4 MERX, à mercando dicta. Unde I. Mercimonium ita dictum à merce, ut patrimonium à patre, & significat contractionem mercium. *l. nobiliores. 3. C. de Commerc. & merc.* De hoc verbo meminit Imp. *l.2. C. de Episc. & Cler.* Pontifex *in c. fi. X. de Judic.* item *l.1. C. de natural. lib. verb. ut qua mercimoniis publicis præfuerunt.* II. COM-
5 MERCIUM, Alexand. *in l. cætera. §. si quis. ff. de leg. 1.* dicit esse generalius verbum, & ad omnia conventionum & alienationum genera, omnesque omninò res, quas homines habere, possidere, persequi & Dominio suo subjicere vel non subjicere possunt, referri posse. *l. multum interest 34. ff. de V.O. l. si in emtione 34. § omnium 1. ff. de contrah. emt. §. non solùm. Inst. de Legat. l.4. §. ult. ff. de legat. 1. l.1. §.1. ff. qua res pign. l. ult. ff. de act. emt. & V.* In nostro autem tractatu sumitur pro facultate seu onere merces emendi & vendendi. Ulpian. *epit. Inst. 19.* Ben. Strach. *de mercat. p.1. n.94.* quod à Georgio Braudlacht. *epitom. Jur. publ. cap.6. n.2.* apud Arumæ. *vol.5. disc. Academ. disc.7. pag.347.* definitur Negociatio, quam cùm publi„ cæ necessitati subveniendi, tùm ho„ nesti lucri faciendi causâ in MERCIBUS,„ licitis frequenter permutandis & e-„ mendis, vel cives inter se, vel cum pe-„ regrinis exercent; & mercatura & pro-„ mercium dicitur *in l. item si quis. 4. §.1. ff. de pen. legat.* Paul. Christinæ. *vol.3. decis. Belg. tit.63. decis.106. n.1.* Sæpè enim usus & verborum rerumque ratio originis significationem amplificat, sæpius coangustat, interdum etiam planè mutat, ut in *l.2.3.7. ff. de supell. leg.* videre est. Goedd. *d. l.66. de V.S. num.5. circ. fi.* Sed quia hoc commercium seu mercatura ex mente JCti Pauli *in d. l.34. §.1. de contr. emt.* regulariter & propriè in rebus mobilibus potest fieri. Strach. *d. l. p.1. num. 74.* Vocabulum quoque 6
mercis hîc de rebus mobilibus, ut quæ propriè mercis appellatione veniunt. *l. 207. de V.S. d. l. mercis 66. ff. eod. l. ult. ff. de condict. tritic. l. fin. §. quoties. ff. de public. & vectig. l.22. de Act. & obl.* intelligimus. Vid. Wurmf. *lib.1. pract. obs. tit.50.* Card. Tusch. *Vol.5. concl. 205. num.4.* Rationem 7
hujus reddit Dn. Godd. *in d. l.66. de V.S. num.4.* cùm à mercando, quod nundinari propriè est, merx dicta sit; res autem immobiles à nundinis hujus loci ad alias nundinas exportari & importari nequeant, fit, ut res immobiles merces dici nequeant. Nec obstat 1. quòd & immobilia, ut servitutes, fundi, domus, hereditates, & reditus &c. emi & vendi possint. Latius quippe patet vocabulum emtionis & 8
venditionis, quàm mercatûs seu mercaturæ. *Dd. commun. ad d. l.66. de V.S.* 2. Nihil negotii facit, quod Matth. Coler. *p.2. de process. exec. cap.3. num.6.* tra- 9
dit,

dit, merces in tabernâ exstantes, in quarum locum aliæ subinde succedunt, naturam rerum soli accipere, ex *l. cum tabernam.34. l.grege.ff. de pignor. l.peculium.ff. de legat.2.* Dn. D. Mevius *ad artic.5. tit.5. lib.3. n.27. Stat. Lubec.*
10 Quod & de piscibus, qui sunt in piscinâ, & subinde etiam mutantur, & invicem substituuntur, tenere videtur. Tiraq. *de retr. prox. §.1.gl.7.n.115.* Sic quoq; in specie merces, & alia ad vendendum deputata, non venire appellatione mobilium ait, per notat. *in l.1. C. de V.S. l. generaliter. §. uxori.ff. de Usufr. leg.* allegans Paris. *Cons.25. n.69. Cons.*
11 *67. n.14. inf. Cons.79. n.47. vol.2.* Unde etiam dicitur, quòd pecunia, ad mutuum seu fœnus exercendum destinata, mobilis esse desinat. *l. si chorus. §.1. de leg.3.* Tiraq. *d. §.1.gl.7.n.105.* Idem tradit Ferron. *lib.2. tit.5. de Testam.* §.3. *in pr. merces. verb. d. l. t.* in successionibus inter immobilia computari receptum esse. Præterquam enim quòd hisce sufficienter respondeat P. Heig. *p.2.q.15.n.21.* patet idipsum ex Berlich. *2. concl.29.n.36. & seqq.* ubi multis præjudiciis Saxonicis adstruit, merces in tabernâ exstantes, pro immobilibus haud reputari; ex quibus unicū saltem rescriptum Joh. Georg. Elect. de anno 1617. 24. Januar. apponere animus est. Verba hujus Rescripti ad Scabinos
12 Lipsenses emissi, hæc sunt. Hochgelehrte und liebe Getreue / Uns ist euer so wol beyder Juristen Facultäten zu Leipzig und Wittenberg / über der Frage? Ob eine Tabern Kauffhandel oder Laden / für beweglich oder unbeweglich Gut zu achten / abgefassete unterschiedene Meynung vorgetragen / und darauff / was ein oder ander Collegium, zu behauptung seiner opinion angezogen / mit fleiß berathschlaget und erwogen worden / Ob wir nun wol befunden / daß eure Antecessores, auß denen von euch mit angeführten Ursachen / nicht allein die Apothec / Tabern / und dergleichen / sondern auch alle und jede darin befindliche zugehörige Wahren / für unbeweglich Gut gehalten / auch also im Rechten erkant / und derowegen ihnen nachzufolgen gebüret / Jedoch / weil gemelte beede Facultäten / Krafft und Vermöge der von ihnen dargegen angebrachten Motiven / gründlichen bewehret / daß alle und jede Handlungswahren beweglich Gut für sich selbsten seyn / und in alle wege verbleiben; und wir uns diese Meynung gnädigst belieben und gefallen lassen; bevor weil in unsern andern Gerichten gleichfals also gesprochen worden; So ist hiermit unser Begehren / ihr wollet euch forthin bey Verfassung der Urtheil darnach richten / und der Gestalt neben den andern beeden Collegien gleichmäßig sprechen: Daran geschicht unsere Meynung / Datum Dreßden / den 24. Januarii Anno 1617. Unde & vigore hujus rescripti Electoralis, maritus, merces in tabernâ exstantes, sicuti cætera mobilia, de jure Saxonico lucratur. P. Heig. *d.p.2.q.15. num.20.* Land-Recht expresè sub tit. Zu Erbe gehören. *fol.535. Col.4. ibi*: Alles das in einen Handel eines Kauffmannes verstirbt / desgleichen das ein Krahmer nach ihm in seinen Krahm
lesset / ꝛc. Non autem quælibet res 13
mobilis merx est; sed id tantummodò merx censetur, quod inter res mobiles pretiô emtionis venditionis æstimatur. *l. 1. ff. de contrah. emt. l. 1. de rer. permut.* & id quod negociandi, mercandi, quæstûsque faciendi causâ habetur. *l. generali 32.* §. *uxori.2. ff. de Usufr. leg. l.203. de V. S.* Ideòque etsi butyrum, caseus, frumentum, oleum, vinum, scyphi, *in l. fi. ff. de tritic. vin. leg.* Vestis serica & subserica, vel attincta, aromata, folium barbaricum, pelles Parthicæ, ebur, ferrum, chalybs, carbasum, lana, fucus, capilli Indici, pardi, Leopardi, & similia, *in l. fi. §. species.7. ff. de Public. & vectig.* merces vocentur; id tamen intelligendum, si negociandi, mercandi, quæstusque faciendi causâ habeantur. per text. *d.l. generali. §. uxori. ff. de usu & usufr. leg.* Marpurg. *vol.4. Cons.17. n.113. & seq.* Hîc nunc appositè quæ- 14
ritur, An mercis appellatione contineatur pecunia signata? Affirmativa Dn. Goddæo videtur verior. I. Quia

mobilium appellatione venit pecunia numerata. E. & mercis. Strach. *d.l.n.76. l.moventium.93.ff.de V.S. l.si chorus 79.§.1.ff. de leg.3.* Ubi JCtus Celsus solos nummos, ibi repositos ut mutui darentur, excepit, nullam verò aliam rem, quæ moveri potuit. Cothm. *Vol.1. Cons.5.n.1.* Joh. Petr. Surd. *Cons.26.n.7. vol.1.* Unde Bald. *ad l.3.de naut.fœn.sub n.3.* ait: quòd si navis aut currus, ratione mercium illicitarum, confiscatur, confiscari etiam debeat pecunia, in navi vel curru existens. Dissentiunt Jul. Ferret. *de Gabell.n.283.* Carol. Molinæ. *tract.de Commerc. & usur. n.694.* Bl. *d.l.3.* Rebuff. *ad d.l.66.de V.S.* moti graviter *l.1.* ibi: nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur. *ff. de con-*
15 *trah.emt.* At respondet Dn. Godd. *d.l. 66.n.5.* quod ibi merx κατ' ἐξοχὴν & quidem per Synecdochen speciei pro qualibet re, quæ emi vendiq; solet, ponatur, quia frequentissimus hic contractus inter mercatores mercis causâ celebratur. Deinde voluit JCtus differentiam inter emtionem, venditionem & permutationem, saltem ostendere: id autem nullô aliô meliore exemplô potuit, quàm à mercatoribus adscitâ mercis pretiiq; differentiâ; alioquin passim & indistinctim merx dicitur etiam Res. *l.8.l.34.§.omnium. l.36.de contrah.emt.* sicut & pecunia. *l.4.& 5. de V.S.* & ibi doctè Gödd. non itaq; eâ lege inferri potest, appellatione mercis pecuniam non contineri, ex naturâ enim contractûs emtionis & venditionis evenit, ut aliud sit merx, aliud pretium. Quibus tamen omnibus cautelam hanc, præeunte Petr. Santern. Lusit. *in tract. de Assecur. part.4.n.63.* ad-
16 hibemus; nisi usus loquendi, ex quo nomina debent exaudiri, ut monet JC. Celsus *in l. Labeo. 7. §.2.ff. de supell. leg.* interpretationem aliam suadeat. Verba etenim, à vulgaribus prolata, secundum vulgarem loquendi modum potius accipienda esse, quàm secundum juris intellectum, probatur ex *l.3. §.ult. ff. eod. l. cum de lanionis.18. §. asinam.3. ff. de Instruct. vel Instrum. leg. c. ex literis.8.* ibi; *ad communem verborum intelligentiam recurratur. X. de sponsal.* Gail. 2. *obs.132. num.11. & ult.*

Continentur etiam nomine mercis 17
Gemmæ. *Ezech.27. vers.22.* margaritæ, item annuli, qui negociationis causâ transferuntur, non, quos mercatores in digitis gestant, Rebuff. *ad l.207. ff. de V.S.* text. in *l. si laborante.2. §. cum in eâdem.2. & ibi* Paul. de Castr. *ff. ad l. Rhod. de jact.* Item Succinum illud flavum quod reperitur in Borussiâ, & vulgò dicitur Bernstein / quasi Petra ardens, de quâ vide latè & eleganter Ludov. Guicciard. *in Antw. pag. m. 235. & seqq.* Differt autem merx à mercaturâ in hoc, ut merx sit species, quæ emitur 18
venditurve; mercatura verò actus mercandi. Joh. Calv. *in suo Lexic. jurid. verb. Merx.*

Occasione horum progredimur 19
modò ad alteram Capitis nostri partem, quâ quæritur: In quibusnam rebus mercatura possit exerceri? Ad hoc generaliter ita respondit JCtus Paulus *in d. l.34. §. omnium.1. ff. de Contr. emt.* omnium rerum (quæ nos, ob superius dicta, ad solas mobiles, negociationis causâ in dominio nostro positas restringimus) quas quis habere vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit; quas verò natura, vel gentium jus, vel mores Civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est. Pri- 20
mò itaque mercatura non est in hominibus, neque servis; cùm enim hominum gratiâ omnes fructus natura cõparaverit. supr. *lib.1. c.7. in pr.* mercis appellatione non continentur. *l.207. ff. de V.S.* adde Cujac. *tr.3. ad African. l.1. §. 1. ff. de Tribut. act.* multò minus ergò liberi homines. *l.6. in pr. l.34. §.2. l.70. de contr. emt.* liberum enim corpus æstimationem non recipit. *l.3. ff. si quadrup. pauper. l.1. §. sed cum liber homo. ff. de his qui ejec. vel effud.* Idem obtinet in Eunuchis Romanæ gentis. *l.2. C. de Eunuch.* Nec quicquam negocii facesserit *d.l.1.§.1. cum l.5. §. mercis. 4. ff. de Tribut. act. & l.73. §.4. ff. de Leg.3.*
Resp.1. Hîc venalitiariorum quæstus 21
exercetur, nõ mercatura; mangonico quæstui

questui exponi possunt servi, non verò in illis mercatura exerceri debet. *per d. l.207. de V.S. & l.44. ff. de Ædil. edict.*
22 Deinde Mercaturam hominum esse illicitam, patet ex eo, quòd pugnet tàm cum amore naturali proximi, quàm quòd mores Christianorum è S. Scripturâ correcti, hanc negociationē paganorum fugiant ac aversen-
23 tur. Olim quidem apud Rom. nunc verò uberrima & frequentissima mercatura est hominum apud Saracenos & Turcas; quam quomodo instituant, placet ex Bartholomæi Georgovvizii peregrini Hierosolymitani Epitome, verbis Philippi Loniceri anno-
24 tare: *Suscipienti*, inquit, *Turcorum Imperatori expeditionem inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum & lanistarum, Camelis insidentium; hi, in spem mancipiorum longissimas catenas secum deferunt, in quibus facilè quinquageni aut sexageni per seriem colligantur. Isti quoscunq; non absumit hostilis gladius, à prædatoribus emunt; quod illis eâ lege permissum est, si Principi decimas mancipiorum præstent, reliquos ipsos vel in suum usum vel ad nundinationem retinere fas est. Discretione itaq; factâ senum à juvenibus, & iis retentis, quos servituti suæ utiles arbitrantur; alios ubi dies illuxit, in forum venales, tanquam greges ovium aut caprarum, producunt. Conveniunt mercatores alii, statuitur pretium, si placet mancipium, detractis vestibus futuri domini oculis exponitur; inspiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, numquid vitii injuncturis aut articulis resideat. Si displicet, rejicitur miser ad mangonem, toties id passurus, quoties emturiens aliquis advenerit; Si placet, adducitur ad gravem servitutem, ut vel arator vel pastor sit, vel multa inaudita exempla miseriæ sufferat. Sic nimirùm homines sub Christo militantes Turcarum captivi, à mangonibus impiè tractantur. Unde colligere licet, negociatores hosce, pietate ac eruditione non imbutos, nec species mercium licitas ab illicitis discernere posse, nec ullam commiserationem proximi afflicti saxea corda emollire posse.* Cur verò hoc genus mercaturæ detestandum sit & abominabile, anteà diximus; nempe, quod cum amore proximi & verbo DEI è diametro pugnet. Adam. Raff. *de Nobilit. & mercatur. lib. 2. cap. 4. p.151.* An autem Christianis licitum sit negociari cum Barbaris, alibi discussimus, videl. *lib.1. cap. 11. n. 69. & seq.* Dicuntur autem 25
isti, qui hoc mercimonii genere sese polluunt, Propolæ, Venaliciarii; Græcè σωματέμποροι. Cl. Salmas. *d. fœn. Trapezit. p. 192.* Mangones, quasi manu agones; unde mangonizare, quod est, componere rem aliquam ad alliciendos emtores, germ. Auffmutzen. Et Seneca in quâdam Epistolâ, Mangones, si quid est quod displiceat, aliquô lenociniô abscondunt. Rebuff. ad sæpè alleg. *legem 207. de V.S.* Mangones dicit fuisse magistros formæ puerorum, mentiendi coloris artem callentes. Solebant enim pueros puellasque, quò facilius amatoribus vendi possent, artificiô componere, atque fucô colorem ementiri, ut vendibiliores essent. Unde πορνοβοσκοὶ, i.e. meretricum mercatores dicebantur. Salmas. *d. l. p.192.* Et generaliter, uti diximus, sunt, qui merces poliunt, ut pluris vendant. Quod Judæi benè norunt, & Interpolatores Parisienses, quos Gallicè dicunt Frippeurs, à quibus si volueris aliquid emere, Deo te commenda, quia vix ab eis evadere poteris, quin decipiaris. Rebuff. *d.l.* Horum autem sordidorum fucos, ne- 26
que juris dispositione neque vulgi opinione mercaturam dici posse, supr. *lib.1. cap.7. n.42. & seq.* demonstravimus. Secundò respondet gloss. *ad d.l. 73. §.4. ff. de legat.3.* textum non dicere, servos esse mercem, vel in illis mercaturam posse exerceri, sed tantùm, illos esse locô mercis. Aliud autem est, esse tale, & locô talis haberi; aliud, esse Creditorem, aliud, locô Creditoris haberi. *l.10. & l.11. de V.S.* aliud, uxorem esse, & locô uxoris haberi. *l. Masurius.144. ff. de V.S.* & Rebuff. *d. l. 207. de V. S.* II. Mercatura non consistit in 27
rebus sacris, sanctis, religiosis, & publicis,

cis. *§ fin. Inst. de Emt. & Vend. l. inter stipulantem.83. §. sacram.5. ff. de V.O. §. nullius.8. Inst. de rer. div.* Imò, qui scientes has emunt, in crimen læsæ religionis incidunt. *l.1. C. de sepulch. viol.*

28 III. Non in purpuris, quibus Princeps utitur, dum in Majestate sedet. *l.1. C. quæ res ven. non poss.* Qua ratione identidem purpurarum nundinæ innumeris constitutionibus Impp. prohibitæ sunt: *l. ult. C. de vestib. holoser. & aurat.* Calvin. *in Lex. jurid. verb. Purpura.* Unde, qui Imperatorem salutabant, dicebantur sacram purpuram adorare. *l. 1. C. de Appar. Præf. Præt. lib.12.* adeòque non licebat fucare purpuram, vel adulterinô colore intingere, quod receptum est propter existimationem hominum, & ne facile rebellibus foret, tyrannum Imperatoriâ majestatis purpurâ, vel verâ vel fucatâ, amicire. Quod ex Ammian. Marcellin. constat. *& d.l.1.C. Quæ res ven. non poss.* quibus adde Arnold. Clapmar. *lib.3. de arc. Rerump.* & in specie domi-

29 nationis. *c.9.* Erat autem color purpureus, ut hoc obiter moneamus, Antiquis, maximè verò Romanis, insigne magistratuum superiorum, asserente Martiali, qui ait:

Divisit nostras purpura vestra togas.

Et Magistratus purpurâ fulgere dicebantur. Cic. 2. *Catilin.28.* vid. *l.1. C. null. licet. lib.11. l. pen. C. de Consul. lib.12.* Unde purpurati dicebantur Senatores, vel qui apud Principes summos dignitate antecellebant, nam his purpuræ usus concedebatur. vid. Br. *in l. si quis naviculam. C. de Murileg. lib.12.* Hinc & nostrô seculô præcipui ex Venetorum, (sicut & olim Lubecensium) senatoriô ordine, purpureis & rubeis utuntur vestimentis, quamvis Imperatore Leone referente in *Novell.80.* fuerit color Imperatoribus reservatus, qui authore Lactantiô *lib.4. de verâ sapient.*

30 Sanguinis imperium & necis inferendæ potestatem denotabat. Plura vid. ap. Joh. Sibrand. *p.1. Jur. pub. Lub. sect. 8. n.19.* ubi &, cur famuli Lubecensium publici purpureo vestiantur colore,

31 disquirit. Qui autem in re medica dicantur PURPURATI, Vid. in Excell. D. 32
Pauli Neukrantz. Lub. Reip Physici solertiss. elegantiss. tractatu de PURPURA, *cap. 40. pag.522. & passim.*

IV. Idem juris de SACRO ENCAUSTO. 33
d. l.1. C. quæ res ven. non poss. Erat autem Encaustū atramentum singulare, quo utebantur Imperatores, de quo vid. Cæl. Rhodigin. *lib.7. lect. antiq. cap.31.* & de inscriptione purpureâ. *l.6. C de divers. rescript.* ubi Imp. Leo, *Hanc*, ait, *sacri encausti confectionem nulli sit licitum & concessum habere, aut à quocunq; sperare; eo videlicet, qui hoc aggressus fuerit, tyrannicô spiritu post proscriptionem bonorum omnium capitali pœna plectendô.*

V. Quod ipsum obtinet in frumen- 34
to exercitui transmisso. *l. pen. & fin. C. quæ res ven. non poss.* Sic frumentum 35
extra provinciam portari multis prohibitum est. Et Statutum valet, quô cavetur, ut omne frumentum in civitatem inferatur; nec inde sine permissione extrahatur; quale privilegium sibi vendicant Magdeburgenses. de 36
quo Marpurg. *cons. 17. & 18. Vol.4.* & Giessenses *in resp. singul. de anno 1613.*

An autem PRAGMATICA, prohibens 37
venditionem frumenti, procedat in vendente farinam? Quærit Dn. Garს. Mastrill. *dec.139.* concludendo affirmativè; quia etsi farina non sit idem per omnia cum frumento, tamen dicitur idem corpus, licet substantia sit mutata. *per text. in l. in venditionib. 9. §. fin. & l. seq. ff. de contrah. emt.* Joh. Petr. Surd. *decis.139. n.5.* Nicol. Böer. *decis.177. n.2. & 5.* & propterea Bart. communiter receptus *in l. quæsitum. §. illud. ff. de leg.3.* voluit, quòd Statutum vetans frumenti exportationem, includeret etiam farinam. Bald. *in l. non dubium. n.10. C. de LL. & ibid.* Jas. *n.45.* Bertach. *de gabell. p.8. pr. in 2. part.11. q.* Ripa *in tr. de pest. tit. de remed. ad conservand. ubert. n.43. & seq.* ubi respondet argumentis ex adverso deductis, adeò, quòd materia, donec perveniat juxta finem proximum, retinet nomen suum, & sicut lana retinet lanæ nomen, etsi filata sit, antequam est contexta;

texta; ita frumentum retinebit nomen
suum, donec confectus sit panis. Br. *d. §. illud.* Petr. Peck. *in tr. de testam. conjug. lib. 5. cap. 13. n. 1.* Guid. Pap. *q. 373.* Böer. *q. 177.* Strach. *de mercat. p. 2. n. 29.* Rebuff. *in l. frugem. ff. de V.S.* qui dixit,
38 eandem esse prohibitionis rationem
in farinâ, quæ in frumento, ne scilicet
civitas laboret penuriâ, & subditi fame
pereant. Menoch. *lib. 4. præsumt. 151.*
39 *n. 7.* maximè in statutis, ubi non verborum sonus, sed effectus attenditur; licet enim à verbis edicti non sit recedendum. *l. si servi. ff. de noxal.* tamen, quia eadem erat ratio, ideò idem jus statuitur; attenditur enim ad mentem legis sicut ad verba, ubi mens legis habet idem vel plus quàm verba. *l. ut gradatim. 11. §. sed si lege. ff. de muner. & honor. l. facta. in f. ff. ad SC. Trebell.* Gratian. *decis. 184. n. 10.* Surd. *decis. 139. per tot.* ubi dicit, quòd Statutum, præferens Creditorem in re propriâ, procedit in farinâ redacta ex frumento vendito; & ita Senatum Mantuanum de-
40 terminasse testatur. Nec relevat, quòd, obligatâ materiâ, non censeatur obligatum materiatum, E.g. pignoratâ syl-
41 và cædua, non censeatur pignorata navis ex illâ. *text. in l. si convenerit. 18. §. 3. ff. de pignor. act.* Item, quòd debitor in frumento non possit dare farinam. *d. l. quæsitum. §. illud fortasse. ff. de legat. 3.* quia secundum communem loquendi usum, aliud est frumentum, & aliud farina, *ad text. in l. si idem. C. de Codicill.* In tantum, quòd non comprehendatur in legato facto de frumento, ut dixit Alberic. *de Statut. part. 1. q. 5. in pr.* Bl. *in l. 1. n. 6. vers. modo quæro. C. de fruct. & lit. expens.* Resp. quia hæc omnia procedunt in dispositionibus legatorum, & similium, in quibus attenditur communis loquendi usus, secundùm Bertachin. *alleg. locô.* nos autem in Statutorum ordina-
42 tionibus versamur. Dissentire videntur in hâc quæstione Dynus *in d. l. quæsitum. § illud.* Bl. *in l. quod non ratione. ff. de ll.* Fr. Pfeil. *Cent. 2. cons. 202. n. 96.* ubi statuit, quòd, cui permissum est vendere frumentum, ei non concessum sit vendere cerevisiam. Felin. *in can. Ecclesia S. Mariæ. X. de Constitut.* qui tamen aliter sentire apparet *in c. liberandum. col. 2. de Judæ.* Gandin. *in tr. de malefic. in rubr. de reb. non asport. contr. decret. q. 4. vers. item pone.* subdens, ita Paduæ seu Patavii judicatum fuisse, & proinde ex iisdem juribus non debuisse puniri vendentem farinam ultra pretium taxatum, per pragmaticam in frumento, deductô jure molituræ.

An autem Statutum, prohibens frumentum in aliquem locum deferri, extendatur ad eum, qui in illum locum defert, ut aliò transferat, apud Marsil.
de fidejuss. n. 375. controvertitur. Com- 43
munis tamen hæc cum gloss. & Bart. obtinet distinctio inter EVEHERE & TRANSVEHERE; adeò, quòd, unô prohibitô, putà evectione, non statim censeatur alterum prohibitum, putà transvectio, prout sæpius Senatum Curiæ Belgicæ censuisse decidit Christinæ. *vol. 3. decis. Belg. 147. tit. 10. p. 217. n. 5.* allegans ad hanc q. Jas. & cæteros interpr. *ad l. cætera. §. si quis. ff. de legat. 1.*

VI. Prohibita est etiam multis in 44
locis auri & argenti exportatio. Bodin. *lib. 6. c. 3.* Vid. Conseill. d' Estat. *chap. 42. p. 213. & seqq.* uti in Belgio. Ludovic. Guicciard. *descript. gener. Belg. p. 79. prout sup. lib. 1. cap. 11.* pluribus hâc de re disserendi fuit occasio. Pœnam aurum & argentum exportantis de Recessibus Hanseat. antiquis, vid. infr. *lib. 3. cap. 5. n. 12.* & de Recessib. Imp. De-
nais *in Jur. Cam. tit. 192. n. 20. 47.* Ita 45
Legibus Imperii prohibitum Statibus & aliis Jus monetæ vendere, locare, cedere, oppignorare, idque sub gravissimis pœnis. R. A. de Anno 1570. §. Als dann auch die Müntz-Gerechtigkeit keine Mercantz &c. cui adde text. in R. A. de Anno 1551. verbis. So haben wir. & Anno 1559. in der Müntz-Ordn. §. zum Ersten. Sixtin. *de regal. lib. 2. cap. 7. n. 52.* Limnæ. *ad Cap. Carol. V. pag. m. 289.* his adde Klock. *de ærar. lib. 2. c. 24. per tot. & cap. 74 per tot.*

VII. Arma privatis mercatoribus, 46
de Jure Civili non licet vendere, eme-

re, vel transferre; solùm enim fieri & vendi à privatis cultellos minores, qui parvæ machæræ dicuntur, permissum fuit; quibus nullus in prælio utitur. vid. *Novell.85. de armis. cap.1. & gloss. rubric. C.de fabricensib.* Hanc ob causam tormentorum aliarumve machinarum bellicarum, insignium & armorum, quibus nationes exteræ contrà nos reddantur fortiores, extra patriam evehere, seriò à magistratu interdici solet. Strach. per *l. cotem ferro. ff. de Publican.* Cujus legis argumentô prohibitionem hanc ad pulverem
47 trahendam puto; quoad tormenta bellica, & idem in sulphure respondendum seu pulvere nitrato, sine quo pulvis fieri nequit, sicut & ferro & ligno, ex quo arma & naves confici possunt, per *l.2. C. quæ res export. non deb.* Guid. Pap. *decis.371.* Auth. *de Jud.inter gent.part.2 q.8. & 9.* Idem in vaginis & cæteris accessoriis militaribus. Petrin.Bell. *de re mil.p.9 n.20.* & prædictus Auth. *de jud. int. gent. d.q.9.* Et hæc sententia confirmatur ex ratione legum, similia exportari prohibentium, & præsertim ratione *d. l.2. C. quæ res*
48 *export.* quæ vulgò dicuntur Marchandises de Contrebande; quarum species in nupero tractatu maritimo inter Regem Galliæ & unitarum Belgii provinciarum ordines Anno 1646. & 1650. Similiter in Privilegiis Hispano & Gallo-Hanseaticis, Danicis & Belgicis Edictis nuper publicatis, & in fine Tractatus sub lit. B. C. V. & W. annexis majoris evitandi mali ergò, sunt expressæ. Sed hæc quoad commercia cum hoste procedunt, secus verò tempore pacis. P. Gregor. Tholosan. Qualis prohibitio in Regno Siciliæ & Hispaniæ servatur; similis quoque in Angliâ facta fuit Anno 1336. ab Edvvardo III. Raff. *de Nobil. & mercat. lib.2.cap.4.p.153.* Et hoc ex eo fundamento utilitatis & tranquillitatis pu-
49 blicæ. Quod armorum portatio regulariter omnibus, jure communi, imprimis jure Codicis, sine licentia Principis, indistinctè sit prohibita. *d. l. unica. C. ut armor. usus inscio principe* *interdictus sit. lib.11. tit.46. & Novell.85.* Dn. Mev. *lib.1. art.1. tit.2. n.35. & seqq.*
Stat. Lubec. Ad Majestatem enim sive 50
concedendorum sive prohibendorum armorum potestas pertinet. Besold. *de jur. Maj. cap.6. §.1.* cùm principalissimum & potentissimum in Regno id sit, in quo robur belli consistit. Aristot. *lib.2. Polit. c.11.* Arma enim portare, causam & occasionem præstat ad violentias, seditiones, percussiones & homicidia. *l. si servus. C de his qui ad Eccles. confug. l. si quis in hoc genus. in f. C. de Episc & Cler.* Matth. de Afflict. *ad Constit. Regn Neapol. lib.1. Rubric. de illic. portat. arm. n.1.* Vivius *decis. Neap.287.* Cravett. *Consil.314. n.3.* Hinc pro vitandis ejusmodi occasionibus & motibus, tot fiunt Statuta, constitutiones & edicta contra deferentes arma. Neque id novum est, 51
aut à Justiniano *in d. Novell. 85.* recens inventum; sed in fœdere, quod, expulsis Regibus populo Rom. dedit Porsenna, nominatim comprehensum invenimus, ne ferrô, nisi in culturâ agri, uterentur. Plin. *lib.34. cap.14.* usque adeò, ut, dicente ibidem Pliniô, stylô etiam scribere vetitum esset. Cassiodor. *refert lib.6. Etymol. c.9.* Romanos jussisse ne ferreum graphium quis haberet, nec Cæsar Gallorum aliquos prius in fidem recepit, quàm obsidibus traditis, omnibusque armis ex oppido collatis. Cæs. *lib.2. de bell. Gall.* Philistini quoque caverant, ne Hebræi gladios aut lanceas fabricarent. *1.Reg.*
13. Quô intuitu arma olim publicis 52
in locis custodiri solita, & inde bellô ingruente vicissim depromta fuisse multis argumentis ex Livio, Plutarcho & Tacito probat Arnis. *de jur. Maj. lib.2. cap.5. n.7.* & Cic. *in orat. pro Rabir.* vid. Regner. Sixtin. *de Regal. lib.2. cap.1. n.13. & seqq.* Si quis autem contra prohibitionem arma deferret, ea perdere debet ultra pœnam legis vel Statuti. Br. & Alex. *in l.1. ff. ad L. Jul. de vi pub.* Jas. *in §. ex maleficiis. n.81. Inst. de Action.*
Fr. Vivius *d decis.287. n.4.* Et porrò 53
etiam peregrini, qui per aliquam ditionem iter faciunt, vel sub alienâ jurisdi-

risdictione pedem figere decreverunt, ad Civium mores & consuetudines locorum hâc quoque in parte se conformare debent. *Cap. 1. in pr. dist. 41. cap. qua contra. & ibi gl. in verb. Peregrini. dist. 12.* Ex quo Afflict. *in d. Constit. n. 24.* concludit, forensem, vetita arma portantem, pœnâ statutariâ non
54 minus teneri, quàm civem. Nihilominus tamen, si quis accesserit ex longè dissitâ, & contrariâ consuetudine utente provinciâ, ubi ob distantiam Statuta alienæ Reipub. discere non potuerit, ac suæ patriæ moribus præoccupatus, in perversam suspicionem non devenerit, excusandus meritò foret: imprimis si Statutô gravis pœna annexa fuisset, quæ dolum requirit in delinquente, qualis in ejusmodi forensi ob dictas causas ignorante verisimiliter non præsumitur, Bertazol. *cons. 46. n. 11. cons. 173. n. 3. lib. 1. cons. 308. n. 9. & seqq. lib. 2.* & ex eo Prosp. Farinac.
55 *prax. crimin. q. 108. n. 17.* Ideoque urbis Romanæ bannimenta portarum custodibus injungunt, ut peregrè advenientes hospitiumve petentes ad deponenda arma admoneant, Statutaq; urbis super hâc re in portis urbis & hospitiorum affixa habeant, ipsi alias debitâ pœnâ afficiendi. Quemadmodum & utique apud Italos neminem sive extraneum sive Civem, arma in urbes inferre sinunt, etiamsi rectà transire velint, sed ablata in unâ portâ in alterâ exituro restituunt, ut scribit Henning. Arnis. *de jure Maj. c. 5. n. 9.* Quod tamen meo peregrinationis tempore, præsertim cum extraneis & Germanis, minimè practicatum observavi. Vid. Arnold. Clapmar. *lib. 2. de arcan. rerumpub. c. 6. & 7.* Camer. *cent. 1. hor. succis. cap. 47.* Guid. Pancirol. *lib. 1. rer. memorab. C. de armament.*
56 Sic Edictô Regis Galliæ Anno 1588. interdictum, ne quis Lutetiæ cultrum gerat acutum, seu cum mucrone scutum seu clypeum, ensem, aut arma, sub pœnâ carceris, fuitque hoc Edictum sæpius repetitum in Galliâ & prohibitum sub gravissimis pœnis, extra causam militiæ armatos incedere, plura exempla recenset P. Gregor. Tholos. *lib. 25. de Repub. c. 9. n. 6.* Si autem ho- 57
diè homines in quâlibet civitate arma ferant, non tamen dici potest, hôc usu abrogatum esse jus commune; cùm hæc potius dicatur tolerantia quædam Principum ad certum tempus, non autem consuetudo, ut in specie sentiunt Aym. Cravett. *d. consil. 314. n. 5.* Menoch. *de arbb. jud. qq. lib. 2. Cent. 4. & Cons. 394. n. 49.* Nil tamen prohibet, quin 58
& contrariô statutô juri communi derogetur: quemadmodùm apud Helvetios lege cuivis eorum injunctum est gestare gladium. Bodin. *lib. 4. de Repub. Cap 7.* quam legem ita strictè observant, ut sæpè gladium non deponant, cum vaccas mulgent. Besold. *in Polit.* Seqvuti scilicet Parthorum morem, de quibus testatur Josephus *lib. 18. antiq. Judaic. cap. 3.* eos nunquam discinxisse gladios. Et Persas quoque indiscretè in conviviis, & solennitatibus gladio alligatos conspici, testis est Ammian. Marcellin. *lib. 23.* vid. Ludov. Horneck de Jure Postar. *c. 15. p. 150. & seqq.*

Sic de jure Statutario Lubecensi, 59
quilibet civium sibi in tempore de propriis prospicere armis tenetur. *art. 1. lib. 1. tit. 2.* ibique Dn. Mev. *Statut.* ibi: **sondern soll zu seiner Wehre stehen.** Ac laudanda in hoc Reip. nostr. patriæ & quarundam Civitatum (ut hæc obiter moneamus) recepta constitutio, cujus vigore nemo in ordinem Civium recipitur, nisi de propriis armis Judici fidem fecerit, nec non ad armamentaria instruenda pro conditionis qualitate quid contulerit. Vid. Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. Lub. sect. 28. n. 21. 22. & seqq.*

Et quamvis Venetiis, Senis, Lutetiæ, Biturigibus & aliis Italiæ & Galliæ locis, peregrinantibus Germanis, vigore privilegiorum specialium, arma gestare liceat; non tamen permissum 60
est ea gestare in palatio Regio, quod dicitur vulgò **Palais**. Decian. *tr. Crim. lib. 8. cap. 3. n. 61.* Bald. *in summ. & ult. notab. in cap. 3. §. ad Palatium. de pac. tenend.* Ubi de Palatio Florentino idem asse-

61 asserit. Et singularis privilegii locô habetur, quòd Professoribus, Doctoribus, & eorum ministris, sicut & multis Senatoribus Germaniæ, armorum gestatio quovis locô & tempore concessa sit. *l. fin. C. de Præpos. sacr. Cubic.* ubi Illustribus viris, quorum explorata fides erat, usus armorum concedebatur, cùm hoc ad implendum eorum desiderium & ad nullius læsionem respicere videatur, ut ibid. ait Imp. Anastas. Br. *in l. Medicos. C. de Profess. & Med.* Decian. *d. l. 8. cap. 3. n. 53.* Fulv. Pacian. *lib. 2. de probat. cap. 41. n. 158.* Natt. *cons. 1. vol. 1.* Joh. Camman. *de jur. Maj. disp.*
62 *polit. Jur. 3. th. 65.* Sic & in Statutis multarum Academiarum Germaniæ prohibetur Studiosis, ad militarem morem, *tit. de pac. ten. & ejus violat. 27. feud. 2.* coràm Rectore Magnifico, Senatu, Præceptoribus, vel in Judicio armatos comparere; quamvis hoc ita exactè à multis refractariis non observetur. Plura de gladio honoris & oneris vid. ap. supr. allegat. Horneck. *d. l. p. 256. & seqq.* Sed, ne nimium à thesi digrediamur, hoc superius adductis annectere libet, quod Br. *ad l. 1. ff. ad L. Jul. de vi pub.* (qua *l. 1. & seq.* Excipiuntur 2. Arma Commercii causâ parata, quæ habens non incidit in hanc L. Jul. de vi publica) scribit, Constitutionem scil. prædictam Justiniani *in No-*
63 *vell. 85. c. 1.* de armorum commercio interdicto, à consuetudine receptam non fuisse; & jure ff. arma vendi licuisse, latissimè probat. Non enim hodiè Fabricenses aut armifactores eligi videmus. Benev. Strach. *de mercat. p. 4. n. 10.* nec Germaniæ libertas armorum prohibitionem tolerat. Mev. *d. l. n. 42.* Sicuti nec amplius pœnam docentium barbaros artem exstruendi naves, quod olim de jure Rom. prohibitum fuit. Vid. Loccen. *de jur. mar. lib. 1. cap. 2. n. 3.* At utinam similis lex Germanis nostris lata fuisset, aut adhuc hodiè ferretur, ne vel arma, vel quicquid ad arma pertinet, hostibus nostris venderetur, latiores fortè Imperii fines, angustiores verò hostium vires essent. vid. Vernulæ. *lib. 2. Inst. Polit. c. 4.*

VIII. Nulla potest nec debet insti- 64
tui mercatura & nundinatio dignitatum, præbendarum & munerum Ecclesiasticorum, seu secularium; quâ quis pretiô venali, in petitione publici officii, honoris seu dignitatis, quovis modô obrepere studens, dignis & habilibus præferatur. Menoch. *cas. 401. l. 1. ad l. Jul. de ambit. Nov. 6. c. 1. §. 9. & Nov. 8. c. 7. Nov. 123. c. 16. Sirac. c. 7. 4. 5. 1. Timoth. c. 6. l. si quenquam. C. de Episc. & Cler.* P. Gregor. Tholos. *lib. 4. de Repub. c. 5.* Decian. *lib. 5. Crim. c. 77.* & reliqui allegati ab Althus. *lib. 1. Dicæol. cap. 133. n. 4.* quibus adde Joh. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. pag. m. 1018.* Incipit: Omnium tamen sordidorum Mercaturæ generum, quarum multa ac varia sunt, nullum sordidius, nullum turpius, nullum detestabilius, magistratuum & honorum mercaturâ &c. Et *lib. 1. cap. 4. p. 854.* Vide Joh. Angel. à Werdenhagen in Synops. ad Bodin. *lib. 6. c. 2. quæst. 15.* Quales mercatores potestatum vocantur. Decian. *d. l. n. 5.* & Simoniaci illi, qui emunt & vendunt ecclesiastica & divina dona bonaque, putà indulgentias &c. non verò, qui in rectè reformatis Ecclesiis 65
Canonicatûs, præbendas, & beneficia sibi comparant; nam hos propriè Simoniam committere nolunt nostrates Theologi. Sicut & ipse D. Luther. *Commentar. 23. Cap. sub Genes.* attestante Facultate Theologicâ Marpurg. in Respons. singulari, oder bedencken / ob im Heil. Röm. Reich / die Ertz / Hohe / und andere Stiffte in ihrem Esse und Wesen zu erhalten? Huic autem Regulæ ma- 66
ximopere adversatur perversa Regni Galliæ consuetudo, quâ hâc officiorum & dignitatum venditione seu potius venalitio nihil frequentius & receptius conspicitur. Hæc autem tem- 67
pore Ludovici IX. alias Sancti, ob ipsius è manibus Saracenorum liberationem, originem duxit, verùm tantâ cum ignominiâ & vicinorum populorum maledictis & exprobratione, ut, attestantibus Flandriæ annalibus, cùm Philippus Pulcher Canonisationem seu relationem inter Divos, alias

optimi

optimi hujus Regis apud Pontificem maximè urgeret, Bonifacius VIII. hunc actum, ut difficultatis plenum, diu recuſaverit; idque nullam aliam ob cauſam, quàm quòd primitus hanc officiorum venundationem, cum tantâ familiarum pernicie permiſerit. Le Bret. *de la Souuer. du Roy, liv.2. chap.5.* Ea ipſa poſteà ſub Ludovico XII. magnum incrementum, ſub Franciſco
68 verò I. complementum accepit, venalitio expoſitis, non tantùm Quæſturæ, ſed & Juſtitiæ judiciorumque officiis. Bodin. *d.c.2.* imò hodiè ipſis
69 etiam Profeſſorum Cathedris. Turpius Adrianus VI. Pontifex, qui non modò magiſtratus & Imperia, ſed etiam ſacerdotia, ante 100. & quod excurrit, annos, ſub haſtâ venire paſſus eſt; ac jam viginti millia ducatorum à Pontifice Cremonenſi acceperat, cùm bellum ſacrum excuſaret. Decreverat etiam in ſingulas familias Eccleſiæ Rom. aurei nummi dimidium imperare; cujus καπηλικῆς ſumma ferè 220000. ducatorum conficiebat; Guic-
70 ciardin: Hanc mercaturam Pontificiam fuſius exaggerat Luc. Oſiand. *in Apocalypſ. cap.18. in verbis: Et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti, dum* ait: *Quemadmodum multi mercatores magnas opes acquirunt ab illis divitibus, qui luxui & variis deliciis dediti ſunt: Ita Romanenſes mercatores, qui merces malas Romani Pontificis diſtrahunt, magnas divitias ſibi & Pontificibus comparant. Nam per avaritiam fictis verbis negociantur, & hominibus ſimplicioribus pro bonâ pecuniâ merces pravas hactenus vendiderunt. Venales enim fuerunt Pontificibus & eorum miniſtris (Mercatoribus Eccleſiaſticis) Indulgentiæ, diſpenſationes, Ordinationes, Preces, ſuperſtitioſa opera, Epiſcopatus, Cardinalatus, Pallia pro Epiſcopis; deniq́; ut Poëta* Mantuanus ait, *Cœlum eſt venale Deusq́. Hanc Simoniam DEUS diutius tolerare non poterit. Quia iſti mercatores non tantùm fraudibus ſuis ſimplices homines ſpoliant, verùm etiam Deum in cœlis irrident.* Huc usque Oſiander *d. cap.18. Apocalypſeos.*

Cui adde nuperr. Nob. & Pl. Rev. D. Hoe ab Hoenegk *Comment. ad d. c.18. ſparſim.* Quibus omnibus licet qui- 71
dem abblandiatur auri ſacra fames, rationum tabulis fidem facientibus, XX. annis Regem Galliæ ex officiorum venditione 39. milliones librarum accepiſſe Borer. *lib. 2. hiſtoir. de dern. troubl.* naturæ tamen quodā ductu hoc eſt conſequens, ut tàm prodigioſô 72
mercimoniô probis antelati nequiſſimi, prudentibus imprudentiſſimi, doctis indoctiſſimi, ex Juſtitiâ faciant rem promercalem. Cùm, quæ emeris, vendere, juris gentium ſit. Sicut enim lanii bovem optimum unô pretiô emtum, in macello per partes venditant; ita magiſtratus unô comparatur pretio, & ejus adminiſtratio, poſteà ſingulis jus poſtulantibus tot pretiis ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo divenditur. Fr. Hotomann. *in Franco Gall. c.27.* Hanc nundinationem antiqui- 73
tus abolevit Conſtantinus *in l. unic. C. de perfectiſſ. dignit.* Et quoad Judicum officia *in Nov.8.* ut Judices ſine quoquo ſuffragio fiant, *& per l. ult. C. ad l. Jul. Repet.* ibi: *Ad hujusmodi honoris inſignia non ambitione vel pretiô, ſed probatæ vitæ & doctrinæ teſtimoniô accedendum eſt.* Et Lamprid. de Alexandro Severo Imp. *Honorem juris*, inquit, *& gladii nunquam vendi paſſus eſt, dicens, neceſſe eſt, ut, qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores poteſtatum; quos, ſi patiar, damnare non poſſum. Erubeſco enim punire illum hominem, qui emit & vendit.* Prolixius, quid de hâc arte 74
injuſtitiæ Inſtitoriâ ſentiendum ſit, recitat Thuan. *lib.132. ad ann. 1604. fol. 1052.* Barclaj. *in Euphorm. Satyric. & in ſuo Icone animor. cap.15.* Carol. Molin. *ad conſuet. Pariſ.* §.*1. gl.5. n.63. & tit.2.* §.*74. gl.2. n.184. Et tract. de divid. & individ. fol.509. n.578.* ubi de ejusmodi nundinatione officiorum & inexpertis emtitiis judicibus inter cætera ſcribit, huic quæſtuariæ venalitati turpiter proſtitutas jacere dignitates ipſas Judiciales, etiam plebeculæ deſpicabiles; nullum enim tàm vilem cerdonem, vel coqvum eſſe, qui non ſperet, ſe filiumve

lium've suum, etiam Senatorem vel Præsidem Parlamenti fieri posse, aut Abbatem vel Episcopum, si pecunias undecunque corrasas numerare possit. Quis dubitat ruituram, aut potiùs collapsam Rempub., in quâ quid virtute fieri debet, id hâc non tentatur (quod execrabatur Cicero) sed illicò fit pecuniâ. Et graviter in hunc nefarium & cauponarium magistratuum quæstum invehunt Guilielm. Benedict. *in c. Raynutius. verb. duas habens. n.55. de Testament.* Corras *in l. un n.4. de off. Coss.* P. Greg. *in Syntag. jur. lib 25. c.11. n.7. & lib 36 c.29 n.20. & lib.9. de Repub. c.1. n.35* dicens, nihil pejus posse accidere Reipub. eâ negociatione, vid. Loc. Quid enim miser populus non patitur ab his, qui non virtute partâ, sed nummulis emtâ dignitate superbiunt? ait Casp. Bart *tr. de decim. tut. Hisp. jur. præstand c.1. n.30.* Adam Kell. *lib.2. de off. jur. Pol. cap. 20.* Ventur. de Valent. *lib.2 Parrhen. litig. c.10. n.18.* Mr le Bret. *d. c.5. liv.2.* inter alia dicit, *C'est une ruine des plusieurs familles, un desespoir des Peres: qui au lieu de recevoir [illegible] Dieu le nombre d'enfans qui Dieu leur donne, sont contrainct de dire avec.* Tertullian. *lib.1. ad uxor.* liberorum voluptatem nunc amarissimam esse. Et paulò post. In summa *Comme Homere Iliad.5. nomme le vaisseau dans le quel Helene fut enleuee ἀρχεκάκον, pour ce que de la toutes sortes des maux arriverent à la Grece, nous pouuons aussi donner ce mesme nom à ceste ve-*
75 *nalité des offices en France.* Quanquam non minus falluntur, qui putant, magistratûs, quos pretiô mercati sunt, honori sibi futuros; quam si aureis alis, quas Euripides opinione sibi finxit, volare se posse putent; cùm ex eâ materiâ, quâ nihil gravius esse potest, id quod levissimum esse oportuit, conflaverint. Bodin. *d. lib.5. cap.4.* huic adde Ludov. Horneck. *de Jure postar. c.10. Theorem.3. lit. A. lit. B. & seqq. &* Klock. *de ærar. lib.2. c.109.*
76 IX. Ad interdictarum mercium genus referri debent Venena, & omnia naturali temperie suâ vitæ humanæ inimica, quippe hæc ad proprium finem mercaturæ nullô modô pertinent. *per l.35. §.2. ff. de contrah. emt.* Lege Corneliâ *de sicariis* plectuntur omnes, qui venenum hominibus, necandi causâ vendiderunt. *l.28. §.9. ff. de pæn.* Dn. Petr. Theodoric. *p. m. Ordinar. Jenens. & olim hospes meus Academicus in Colleg. crim. disp 7. thes.3.* secus, si venenum adjectione alterius materiæ usui esse potest. *d. l.35. §.2. de contrah. emt.* Cur autem venenatarum 77
rerum venditiones mercatoribus interdicantur, ratio in promtu est, quia veneni in se considerati nullus est respectu hominis bonus usus: quod si autem fuerit secundum *d. l.35.* adjectione alterius materiæ aliquis, tunc existimârim, hanc speciem mercis manibus duntaxat Pharmacopolarum & 78
Medicorum à negociatoribus esse committendum: ii enim admixtione aliarum herbarum aut succorum veneni vim retundere, & ad usus salutares multò, quàm mercatores, meliùs applicare norunt. Quamvis Rabbi 79
Aben-Ezra vocabulum Hebraicum רוכלים (rochelim) à rad. (רכל rachal) quod alii negociari, mercari, alii permiscere explicant, in sacris æquè de mercatoribus, quàm aromatariis & pharmacopæis intelligi doceat, allegans ad id locum *Canticorum 3. vers.6.* ubi dicitur: quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & universi pulveris pigmentarii. in Hebreo est, omni pulvere רוכל (rochel) negociatoris unguentarii. Vid. Joh. Steph. Menoch. *de Repub. Hebræor. lib. 7 cap.10. n.2.* Circa veneni præparati venditionem, ut hæc obiter addam, in benè constitutis Rebuspublicis, optimæ solent à providis rei Medicæ Provisoribus & inspectoribus ferri Constitutiones & Ordinationes. Quales 80
etiam in hâc nostrâ Repub. patriâ videre licet. **In der Apotheken-Ordnung der Stadt Lübeck** de anno 1606. *Cap 4.* **Vom Gifft/** verba sunt. *art.1.* **Gifftige** *Art.1.*
Artzeney und treibende gefährliche Kräuter/ sollen nicht gleich andern Materialien

lien öffentlich / sondern an einen besondern Ort in der Apothecken wol verwahret/und allein durch den Apothecker selbst/ oder seinen Haupt-Gesellen/wolbekandten / ehrlichen / unverdächtigen; frembden und unbekandten auff Caution verkauffet und gereichet / und alsobald in ein besonder Buch / was es für Arth gewesen/ auch des Käuffers Name / sampt dem Tage und Zeit eingeschrieben werden.

Art. 2. Zu welchen Gifften auch sonderliche Wageschalen und Instrumenta, damit man sie tractiret, gebrauchet werden sollen / diesem allem sollen sich auch die Materialisten / in verkauffungen der Gifften / und dergleichen zu verhalten schuldig seyn.

Art. 3. Den Wurtzel- und Kräuter-Weibern soll bey harter Straffe verboten seyn / Niesewurtz/ Seidelbast / Treibwurtz/ Segelbaum und andere treibende gefährliche Stücke zu verkauffen.

31 X. Ultimò denique prohibitum illud mercimonium, quod luxui subditorumque pernicici inservit. vid. Joh. Gryphiand. *de Insul. c. 25. n. 87. & seqq.* & Ahasv. Fritsch. *de Jur. & Immun. Nundin. cap. 6. n. 23. & seqq.* *Le quel est le. Principal moyen d' apouurir un Estat; commelespeleries perfumes exquis especeries peu necessaires, & les estoffes les quelles ne servent qu' a la pompe & bombanoe &c. dicit le Conseiller d' Estat chap. 41. p. 216.* prout sæpius hoc ipsum in tractatu nostro
32 innuimus. Hinc facilè constabit (ut hæc colophonis locô addam) quid de florum quorundam, qui vulgò Tulipani dicuntur, commercio vano, fluxo, luxuque pleno, quod ante aliquot annos in Bataviâ frequentatum, viri prudentes & Reipub. bono inservientes, sentiant. Describit autem hanc fragilem & mirabilem mercaturam Meteranus novus, nuper Ambsterodami editus sub Anno 1637. *lib. 55.* sequentibus verbis:

Demnach nun etliche Jahr anhero ein unglaublicher Handel mit den Blumen / welche man Tulipanen nennet / ist getrieben worden/ und aber endlich umb diese Zeit auff ein Lami ist außgelauffen/ muß ich derselbigen mit wenigen gedencken/

Ob nun zwar diese Blum noch Geruch noch Geschmack hat/ und auch sonsten zu nichtes zugebrauchen/so ist sie doch wegen ihrer Schönheit und vielfältigen Farben / mit deren ungläublichen Verenderung die Natur gleichsam spielet / dermassen in diesen letzten und mit allerley üppiger Wollust überhäuffeten Zeiten in Achtung kommen / daß die schönsten und lieblichsten / die schöne Verenderung der Farben hatten/ für ein ansehenlich Geld von reichen Leuten gekauffet und verkauffet worden; Doch ist diese Kauffmanschafft hin und wieder in den grossen Städten in Holland von wenig Personen geübet worden / biß daß endlich für ein paar Jahren allerley Leute sich zu diesem Handel haben begeben / dadurch die Sache soweit sich verlauffen / daß endlich zu Ende des verwichenen / und anfangs des 1638. Jahres die Blumen überauß hoch gestiegen / und in ihrem Werth nach der Proportion / das Silber / Gold / Perlen und Edelgestein weit übertroffen / Es seind aber nicht allein ein unzehlicher Hauffe gemeiner / sondern auch viel reicher Leute mit dieser närrischen Kauffmanschafft eingenommen gewesen / daß auch die Weber ihre Webstühle / und alles was sie haben gehabt / zu gelde gemachet und an die Blumen gelegt / viel haben schöne köstliche Häuser / treffliche Landgüter/ und alles waß sie gehabt / verkaufft / auch grosse Summen Geldes / welche sie auff interesse außgeliehen/wiederumb eingezogen und an diese Kauffmanschafft gewendet / eine jegliche Blume/ die etwas besonders von Farben gewesen/ hat man mit einem besondern Namen genennet/ unter welchen dergleichen Gattung begriffen waren / eine Blum/ welche von den Blumisten Semper Augustus genennet wird / ist für drey Jahren für 2000. Niederländischer Gülden/ oder 800. Reichsthaler verkauffet worden/ war umb diese Zeit für kein Geld zu kauffen; Weil/wie man sagt / nur

zwo solcher Blumen / eine zu Ambsterdam / und die ander zu Harlem fürhanden waren / da man hat unterschiedliche Blumen für etzliche 1000. fl. verkauffet / so daß es sich ließ ansehen / daß die Kauffmanschafft unendlichen Gewinn bringen würde / Die Blumisten hatten hin und wieder in den Städten / in gewissen Herbergen ihre Zusamenkunfften und Collegia, ihre Secretarios und ihre Gesetze / nach welchen sie sich pflegten zu reguliren / und wann Uneinigkeit oder Mißverstand sich unter ihnen enthübe / so vertrugen sie sich in beysein etlicher Schiedesmänner / welche darzu verordnet würden / In Summa / es war eine solche Kauffmanschafft / das man nimmermehr von Schaden hörete / sondern ein jeglicher hatte Gewinn / und wann auch eine Blume schon hundertmahl verkauffet wurde; Darneben war es auch so eine blinde Kauffmanschafft / daß manche Blum an dẽ 20.30ten. verkauffet würde / deren keiner die Blume jemals gesehen; über dieß so würden auch die Jenigen zu Blumenhändlern und Kauffleuten / die schier nicht einen eigenen Pfenning hatten / und wol bisweilen blutarme Bettler waren / Wil geschweigen / daß auch in der Handlung kein Geld umbgieng / sondern alles auff Borg und Liefferung in der Blumzeit / welche irgend ein vier Wochen wehret / daß die Tulipanen blühen / gekauffet und verkauffet würd / unterdessen gab es guten Weinkauff für die Zechbrüder / und so mannichmahl eine Blume verkaufft würde / so mannichmahl muste ein Schlamp seyn / so daß die Herbergen und Wirtshäuser dieses Blumenhandels sehr wol genossen / Jederman bemühet sich mit diesem Handel / Alt und Jung / Frau und Mann; Baur und Edelleute; Bothen / Schiffleute / Schiffknechte / Fuhrleute / Torff- und Holtzträger; Ja die Schorsteinfeger selbsten liessen ihre Stange und Besen im Schornstein hangen / und handelten / Es wurden dazumahl wunderliche und unzehliche Grillen erzehlet / die Abentheurliche Imagination der Floristen oder Blumisten betreffende die so frembde Schlösser in der Lufft gebauet: Muß umb Kurtzweil für den Leser etliche hieher setzen / Ein Florist hatte schöne Güter verkaufft; und nach seiner Meynung und Hoffnung / auff zukünfftige Liefferung ziemlich Vortheil mit den Blumen erschnappet; Dieser fieng an mit seinem Weibe / wegen seines zukünfftigen Standes / wie sie sich doch beyderseits darinnen solten zuverhalten haben / zu berathschlagen; Die Sache kam soweit / daß sie beschlossen / ihre Nahrung fahren zu lassen / ein köstlich Hauß zu kauffen / und sich von der schlechten Leute Gemeinschafft zu den trefflichsten und fürnemsten Leuten in der Stadt Kund- und Freundschafft zu kehren; Weiter / so wolten sie auch eine Kutsche halten mit 2. Pferden / umb bey schönem Wetter spatziren zu fahren / kunten aber wegen der Farbe und Haar der Pferde nicht einig werden / in dem der Mann 2. schwartze Hengste und das Weib 2. apfelgraue wolte haben / In Summa / es kam soweit / daß ein grosser Zanck zwischẽ ihnen entstund / und sie in vier Tagen einander nicht zusprachen / der Man auch entlich / wolte er Ruhe haben / dem Weibe zwey appelgraue Hengste zu kauffen muste zusagen.

Ein ander hatte eine grosse Dispute mit seinem Weibe / als er des Nachtes nicht schlaffen konte / und dieselbe auffgewecket hätte / wie er doch seinen grossen zukünfftigen Gewinn auffs beste möchte anlegen / Er wolte das Geld auff Interesse dem Lande dar leihen / und sie wolten dagegen schöne Häuser kauffen oder bauen / welches so lange wehrete / biß der Mañ seines Weibes Vorschlag approbirete. Man erzehlet auch von einem der auff der Keysers Gracht zu Ambsterdam ein schönes Hauß auff die Italiänische Manier gebauet gesehen / daß er etliche Authores, als den Marolois, und andere / die von der Architectur oder Baumeisterey geschrieben gekauffet / damit er also mit gutem Fundament von seinem zukünfftigen Blumengewinn ein dergleichen Hauß auff die Italiänische Manier möchte auffbauen / Man sagt auch von einem / daß er einen Garten voll Tuli-

Tulipanen gehabt/ für welchen / mit den Blumen/ in 70000. fl. seynd gepræsentiret worden; hab aber dieselbe nicht annehmẽ/ sondern seinen Garten mit Blumen behalten wollen. Item, daß in einer Stadt in Holland allein vielmehr dann ein Million Goldes an Blumen sey verhandelt worden; Was nun für Practiken/ Betriegerey und Vervortheilung unter dieser Kauffmanschafft ist fürgelauffen / kan ein jeglicher leicht gedencken / der die Sache nur ein wenig erwegt; Gestald viel weisen Leuten die Sache nicht wol angestanden / und sie derhalben sich mit diesem blinden Handel nicht bemühen wollen. Als nun die Sache auffs höchste kom̃en/ nnd die Blumisten in ihrem grossen Gewinn gleichsam ersoffen waren / so ist dieser Blumenhandel so gahr unversehens übernhauffen gefallen/ daß die Blumen / welche zuvor ein grosses Geld gegolten/ gäntzlich in Abschlag kommen/ und sich ein Jeder zu seiner alten Nahrung begeben müssen; Dann Dienstags den 3. Februarii, des Tages nach Lichtmeß / seynd etzliche Floristen zu Harlem in einem Wirtshause bey einander gewesen/ mit einander nach ihrer Gewohnheit zu handeln/ allda eine Blume võ 1250. fl. biß auff 1000 fl. im Verkauffen ist abgeschlagen; welches alsobald in der gantzen Stadt / gleich als ein lauffendes Feur ist ruchtbar worden / und einen solchen Schrecken unter den Blumisten verursachet / daß sie den Muth fallen lassen/ und der Handel gantz übern hauffen gangen / Dieser Ruff ist geschwinder als jemand gedencken möchte / durch die andere Städte in Holland gelauffen / so daß jederman den Handel lassen fahren/ und der Handel mit grosser Schande und Spot ein Ende genommen; Doch haben ihrer viel / welche viel Blumen für einen hohen Werth verkauffet/ und also grosses Gewinnes gewärtig gewesen/ dieser Unordnung fürzukommen/ und / wo nicht alles / doch etwas zu erhalten sich bemühet / Gestald dann eine gute Anzahl auß ihrem Mittel sich zu Ambsterdam den 24. Februarii beysammen gefunden/ und weil sie gemercket/ daß durch die grosse Unordnungen und Inconvenientien / welche bey diesem Handel fürgelauffen/ der Sachen nicht wol zu helffen/ nachfolgendes Mittel fürgeschlagen; Auff dato den 24. Februarii 1637. seynd wir gecommittirte Blumenhändler der Städte Harlem/ Utrecht/ Alckmar/ Leyden / Rotterdam / und wegen der Städte Vianen, Hoorn, Enckhuisen und Medemblick/ welche sich den meisten Stimmen unterworffen / Gevollmächtigte/ auff empfangene Missiven / allhier zu Ambsterdam erschienen/ umb den Blumenhandel betreffende / gute Mittel zu benahmen/ und allen Mißverstand/ welcher wegen überauß grosser Steigerung der Tulipanen unter den Blumenhändlern entstanden/ auffzuheben/ damit also der grosse Schade/ ja euserste Ruin, dessen gemeine Handelsleute / insonderheit aber die Jenigen/ die sich erst neulich darzu begeben/ möchte verhütet werden/ und haben endlich / unangesehen die Blumisten zu Ambsterdam sich hierzu nicht verstehen wollen/ und solches zu approbiren gewegert / noch unterschiedlich fürgeschlagen / uns folgender massen mit einander vertragen / Als nemlich/ daß alle Contracten biß auff den letzten Novembris inclusivè des 1636. Jahres wegen der Tulipanen auffgerichtet / sollen unverbrüchlich gehalten werden; Die Contracten aber/ die hernach geschehẽ solten/ dem Käuffer mögen nachgelassen werden/ doch mit der Condition, daß er dem Verkäuffer 10. pro Cento bezahlen. Also geaccordiret im Ambsterdam / und von gemelter Städten gecommittirten unterschrieben / de dato ut suprà, P. Backman, Notarius Publicus.

Es hat aber dieser Accord nichtes helffen wollen/ und ist der Blumenhandel je länger je verächter worden; unterschiedliche Blumisten haben auch bey den Städten von Holland und Westfrießland ins Gravenhaage angehalten/ das man doch die Jenigen/ welche sich zu keiner Bezahlung wolten verstehen / ins Recht möge ziehen / und sie durch rechtlichen Außspruch zur Bezahlung zwingen/ dann die Obrigkeiten in den Städten über diesen Handel/ als über eine unnütze betriegliche Kauffmanschafft/ kein Recht

 wolten

wolten sprechen/dargegen waren andere/ welche den Herren Staaten demostrirten / daß es so ein verwirtes und unnützes Werck/ darauß nicht wol zu kommen wehre; Hierauff haben die Staaten von Holland und Westfrießland / nach dem sie die Sache dem Provincialen Rath ins Gravenhaage ad examinandū übergeben/und ihr advis wiederumb entfangen/ nachfolgendes Edict lassen publiciren.

Die Staaten von Holland und West-Frießland / haben auff die ihrer Edelen Großmügenheit von den Principalesten Interessirten an der Pflantzung / Fortzielung und Verkäuffung der Tulipanen residirende in den meisten Städten dieser Provintz, als Harlem/Leyden/Ambsterdam/ Alckmaer / Hoorn und Enckhuisen gepræsentirte Supplication, nach empfangener Relation des Herren Præsidents und der sämptlichen Räthe des Provincial-Raths dieser Provintz für gut ansehen / und geresolviret/ nicht ehe wegen dieser Sache zu disponiren / und etwas gewisses zu ordiniren / biß das J. E. Großmügenheit/und obgemelter Provincial-Rath / wegen des Ursprunges/ und der von Zeit zu Zeit verlauffenden Steigerung der Tulipanen/ des unversehenen Falles deroselben/ der Diversität der auffgerichteten Contracten, und alles des jenigen/ das davon dependiret / und der Anzahl der Contrahenten in den respective Städten/ vollkommenen Bericht werden eingenommen haben; welche dann am allerbequemesten nach J. E. Großmögenheit Meynung von wolgemelter respective Städten Obrigkeiten wird können geschehen/die hiermit die Parteyen Contrahenten soviel müglich zu vereinigen/ oder aber die darüber genommene Information dem gemelten Provincialen Rath über zuschicken ersuchet werden/ Mitler weil werden die geinteressirte Verkäuffer der Tulipanen / nach gethaner schuldiger Insinuation, daß die Käuffer selbige sollen empfangen / im Fall sie selbiges nicht thun wollen / zu deroselben Gewinn oder Verlust zu behalten oder zu verkauffen / umb sich hernacher an denselben Käuffern / wegen des erlittenen Schadens zu erholen / im Fall für billig und recht wird befunden werden / daß gemelte Contracten zwischen Kauffer und Verkauffer auffgericht/ihrem Fortgang sollen haben/ Bleiben also unterdessen alle weitere Contracten der Tulipanen in suspenso & sine præjudicio, Actū ins Grafenhaage / den 27. April. 1637. Auff ordinantz der Herrn Staaten. C. von der Wolff.

Dieweil nun auff dieses der Herrn Staaten von Holland und Westfrießland gepublicirtes Edict man nicht vergewissert war / insonderheit wegen der angehengten Clausul, wie es noch möchte mit dem Handel ablauffen / so ist anders nichtes außgerichtet worden/ als daß viel die Bezahlung abgeschlagen / und von keiner Liefferung hören wollen; Viel / welche sich des Handels gantz und gar haben wollen entschlagen / haben sich mit ihren Parteyen vertragen; etliche haben 5. pro Cento, etliche 6. etliche 10. etliche mehr/ etliche weniger bezahlet/ hierbey ist es dieses gantze Jahr geblieben/ und auch nichtes weiters außgerichtet worden / Huc usq; Continuatio Meterani novi.

Atq; hæc sunt, quæ de mercibus, earumque exercitio, hoc locô adducere voluimus; qui verò Catalogum variarum mercium, quæ ex Europâ vel aliis mundi partibus, in tractum Belgicum importantur, & hinc in alias partes & terras evehuntur, videre desiderat, cōsulat Ludov. Guicciard. *in descrip. Antwerpiæ. p. m. 230. cum seqq.* Item Catalogū pretiosissimarum mercium omnis generis, quæ in Tyri emporium celeberrimum à variis populis importatæ fuerunt. vid. ap. Amand. Polan. *in analys. c. 27.* Ezech. *p. 519.* Et enarrationem mercium, quibus naves onerari solebant de Jure Civili, vid. ap. Fr. Stypm. *de re naut. p. 3 Cap. 6. n. 46. & seqq.* Quasnam merces classis Salomonis, quæ in Tharsis (alii in Ophir. *Job. c. 28. vers. 16.* quæ putatur esse Peruvia Caroli. V. auspiciis detecta. Unde aurum dictum est Ophirizum. Job. *d. c. vers. 16.* & Contr. Obrizum. Reinec. *in method. hist. fol. 3.* Gothofr. *ad Edict. Justin. XI. in pr.*) navigabat, referret in Palæstinam, vid. ap. Jo. Steph. Menoch. *de Rep. Hebr. lib. 7. cap. 10. n. 4. & 5.* Et quarum rerum mercaturam exerceant Hebræi. *n. 6.*

83 84 85 86 87

CAPUT

CAPUT II.

De

Jure singulari Mercium quoad oppignorationem & Prælationem seu Jus Prioritatis.

SUMMARIA.

1. *Mercium Singularia in quibus consistant.*
2. *Invecta & illata in prædium urbanum tacitè pignoris locô sunt obligata.*
3. *Quænam ratio tacitæ hypothecæ rerum illatarum.*
4. *Merces venales invectæ & illatæ sunt exemptæ à tacitâ obligatione, & num. 9. 10.*
5. *Nautæ an in navi pro servitio competat hypotheca?*
6. *An, qui in navem armandam aut reficiendam credidit, jus tacitæ hypothecæ habeat?*
7. *De Jure Sax. an merces cum taberna sine approbatione Magistratûs oppignorari possint.*
8. *An immobilia de Jur. Sax. Mercatores sibi invicem oppignorare possint?*
9. *An sub tacita obligatione comprehendantur res mobiles & per conséq. Merces n. 4.*
10. *Merces propriæ substantiæ partem non constituunt, sed de manu in manum transferuntur.*
11. *Usufructu legatô non comprehenduntur Merces.*
12. *Merces specialiter possunt hypothecari.*
13. *De Oppignoratione Mercatorum vulgò Bodmerie. remiss.*
14. *An Mercatores ratione mercium cæteris Creditoribus hypothecam habentibus in ipsis mercibus venditis præferantur?*
15. *In concursu Creditorum quorum Jura potiora.*
16. *Quando Mercator in Mercibus venditis gaudeat privilegiô protopraxiâs. Ibid. Quid Juris si mox decocturo crediderit.*
17. *Pactô opus est, ut res venditæ specialiter obligatæ maneant.*
18. *Num Pactum, quòd merces venditæ sint obligatæ, in eodem instrumento, an post traditionem adjiciendum?*
19. *Creditor qui in unâ provinciâ credidit uni mercatori, debet præferri quoad bona illius provinciæ, omnibus aliis Creditoribus quoad bona alterius provinciæ.*
20. *Hoc quomodo limitatur.*
21. *An Domini locorum Jus aliquod Prælationis in mercibus Commestibilibus primò sibi antequam in Civitates deferantur, exhibendus, rectè adserant?*
22. *Statuta Italiæ: Quòd extranei non nisi cessâ die & locô victualia vendere & deferre possint.*
23. *Statuta Lub. & Hamb.* Daß Gast mit Gast nicht handeln könne.
24. *Inter hypothecarios solutio posteriori Creditori facta à prioribus Creditoribus de Jure Civ. potest revocari.*
25. *Merces Venales solutionis loco 4. septimanis antequam debitoris bona possessa posteriori Vigilanti Creditori traditæ, à prioribus non possunt revocari.*
26. *Si contrarium inter Mercatores observaretur, Commercia impedirentur.*
27. *Observantia Neapolitana in prædicto casu.*
28. *Hujus regulæ ratio Juris & æquitatis.*
29. *Statutum Reipubl. Genuensis in hoc passu.*
30. *Solutio in banco inter Mercatores validissima.*
31. *Inter Mercatores non esse præoccupationi locum, quomodo intelligendum.*
32. *Deponens Mercator ratione depositi præfertur omnibus hypothecariis Creditoribus.*
33. *Differentia Juris Civilis & Lubecensis hoc in puncto.*
34. *Frumentum emptum & depositum præfertur in concursu cæteris debitis hypothecariis.*

DE Mercibus in genere & in quibus hæc jura Mercatorum exerceantur, superius actum. Seqvuntur ipsa Mercium singularia, quæ consistunt vel 1. in oppignoratione, 2. Prælatione. 3. vectigalium remissione. 4. denique Confiscatione.
1

2 Quoad primum, certi & indubitati juris est, quòd invecta & illata in prædium urbanum, si sc. propria sunt, tacitè, pignoris locô sint obligata. *l. 2. 3. 4. 6. ff. in quib. cau. pign. vel hyp. tac. contrah. l. 5. C. eod. l. 4. ff. de pact.* Similiter obtinet pro vecturâ in rebus invectis & illatis in navi conductâ etiam cum privilegio prælationis aliorum creditorum anteriorum. Strach. *de Navib. part. 3. n. 49. per* Bart. & Neguz. *de pign.*
3 *in 4. membr. 2. pr. n. 169.* Quia ex dispositione legis præsumitur tempore locationis factæ ita convenisse inter locatorem & conductorem, ut inducta pro pensione essent obligata, *dd. ll.* Dissent. Stypm. *de jur. naut. p. 4. cap. 5.*
4 *n. 20. & seqq. item: n. 80. ibid.* Ab hac autem tacitâ obligatione exemtæ sunt Merces venales invectæ & illatæ in domum seu tabernam conductam, de jure Civili, quia non eâ intentione inductæ, ut ibi sint & maneant perpetuò. *per l. 32. ff. de pignor. l. 7. §. 1. ff. in quib. cau. pign. vel hyp. contr. l. 17. §. 7. ff. de act. emt. & vend. l. 32. §. 2. ff. de Usufr. legat.* Coler. *Process. execut. p. 2. c. 3. n. 8.* Cardin. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 11. tit. 4. n. 38. & tit. 15. n. 32. 35.* Cævall. *q. 781.* Did. Covarr. *lib. 2. var. resol. cap. 5. n. 2. & 9. in fin.* Alex. & Jas. *in l. tabernam 34. de pignor.* Negusanz. *tr. de pignor. 2. p. membr. 4. num. 165.*
5 quem allegat Covarruv. *d. l.* Nautæ, qui operas suas in navis ministerio præstitit, an in ipsâ navi tacita pro servitio competat hypotheca? Strach.
6 *part. 5. de navig. summ. 7.* Similiter, an, qui in navem armandam aut reficiendam credidit; jus tacitæ hypothecæ habeat, contra Peckium & communem Dd. opinionem negat Arnold. Vinn. *ad l. non autem. ff. de Exerc. act. lit. g. p. m. 99. & seq.* Secus, si expressum & speciale pactum de hypotheca accesserit, per *l. 5. ff. qui pot. in pign. l. 7. C. eod. Nov 97. c. 3.* Jure tamen Hamb. datur absque expresso pacto, hoc in casu beneficium tacitæ hypothecæ, *p. 2. tit. 4. art. 14. & tit. 5. art. 7. Stat. Hamb.* vid. infr. *c. 5. n. 14. hujus libr.* & plenius Stypm. *de Jur. marit. p. 4. cap. 5. num. 32. cum seqq.*

Num autem de jure Saxonico merces cum taberna, sine approbatione & consensu Magistratûs oppignorari possint? Q? Negare videtur Edictum Electoris Joh. Georgii, sub dato Dreßden 1. Febr. Anno 1614. ubi §. 4. his formalibus sancitum: **Anreichend aber zum Vierdten/die jenigen** Obligationes, so hypothecam rerum mobilium, **und was die Rechte** sub appellatione mobilium **verstehen/ in sich begreiffen/ soll gleichfals** ad evitandas fraudes **weder** Conventionalis Constitutio, **noch** Cessio **vor beständig gehalten werden/ es seyn dann solche** coram Judice competente, **wo ferne derselbe zu erlangen/ erfolget.** Ex quo non immeritò concludendum videtur, quòd hodiè in Electoratu, sine judiciali insinuatione mercium oppignoratio non valeat; veluti in specie JCti Witebergenses 20. Decembr. Anno 1617. responderunt; quod responsum vid. ap. Berl. *d. l. n. 15. & seqq.* ex sententiâ Lipsensium & aliorum. An autem hoc etiam in Immobilibus locum habeat, ita, ut mercatores sibi invicem extrajudicialiter non solùm mobilia, sed etiam immobilia oppignorare possint, *vid. infr. h. lib. c. 9.* sub Contractûs pignoratitii singularibus. Deinde Regula juris est; Quòd sub tacita universali bonorum oppignoratione comprehendantur omnes res mobiles & immobiles, nisi quas specialiter quis non sit obligaturus. *l. 1. C. Quæ res pign. vel hyp. tac. obl. non poss.* sub tali autem oppignoratione non puto contineri merces venales ad certum locum obligatas. v. g. Si quis obligasset bona, quæ in his domibus sunt. Covarr. *d. lib. 2. c. 5. n. 2.* Strach. *de Mandat. merc. in fin. n. 3.* Socin. *in l. qui Roma. 122. §. Callimachus. & ibi* Jas. *de V. O.* gl. *in c. auditis. in verb. ex post-*
7
8
9

postfacto. in fin. de Elect. Berlich. *1.concl.*
10 *71. n.60.* Ratio, quia ejusmodi res propriæ substantiæ partem non constituunt. Sed quæstûs causâ è manu in manum, receptô pretiô auctiore transferuntur. Gödd. *ad l.66. de V.S. n.5.* vid. P. Heig. *part.2. q.15. n.15. & seqq. per text. in l.73. §.4. ff. de Legat.3.* nam, quas quis ideò comparavit, ut ilicò distraheret, mercis magis locô, quàm suorum habuisse censendus est. *l.32. §.4. ff. de aur. & arg. leg. §. item Serviana. Inst. de action.* ibique Dd. Wurmbser. *pract. obs.*
11 *lib.1. tit.50. obs.4.* Hinc, usufructu omnium rerum legatô, non comprehenduntur ea, quæ mercis causâ comparata sunt, e.g. Lanæ cujuscunque coloris, item purpuræ, quæ in domibus erant, per text. *express. in l. generali.32. §.2. ff. de Usu & Usufr. leg.* & ibi Gothofr. *ad l. cum tabernam.34. pr. lit. J. ff. de pignor.* Nec obstat *d.l.34. ff. de*
12 *Pignor.* Hæc enim loqvitur non de generali, sed de speciali hypotheca; ubi nullum dubium est, quin specialiter possint hypothecari merces. *Dd. ad d.l. cum tabernam.* Et Covarr. *d.c.5.n.2.* P. Foller. *in additam. ad Marant. spec. aur. dist.9. p.4. n.109. & seqq.* Vid. plur. de hac mater. ap. Stracham *d.l.* & Borgiam Cavalc. *p.2. decis.5. n.9. 17. 18. 19. n.50. 51.* & sparsim, qui in contrariam inclinat sententiam, cum Jacob. Thoming. *p.2. decis.14.* Negusanz. *tr. de pignor. memb.2. p.2. n.14. & seqq. & 4. membr.5. part.* Ubi, in quibus casibus retentio mercium sit licita, tractatur. his add. Rot. Genov. *decis.67. n.6.* Hîc
13 & posset tractari de singulari mercatorum oppignoratione, quæ vulgò dicitur **Auff Bodmerey thun** / nisi perfectiorem ejus discussionem nobis reliquisset Fr. Stypm. in *tract. suo nuperr. posthumo de Jur. Naut. p.4. cap.2. & 5.* quib. adde quæ nos infr. *hoc. lib. cap.8. n.67. & seqq.* adduximus. Oppignorationem in hoc nostro capite sequitur Prælatio seu prærogativa Creditorum; De qua paucis nunc Q. An
14 Mercatores, ratione mercium, cæteris Creditoribus hypothecam habentibus, in ipsis mercibus venditis præferantur? Resp. Bald. de Ubald. (de quo solebat dicere Jason, nihil unquam eum ignorasse) *Consil.400. in libris thesauria. n.8. lib.5. & cons.432.* in omni Creditorum concursu primô locô ra- 15
tionem habendam dominorum rerũ, putà deponentium &c. *per l.24. §.2. ff. de Reb. auth. jud. possid.* Secundô locô, venditarum mercium, si merces adhuc extent, i.e. merces venditoribus mercatoribus reddendæ sunt, tanquam pro pretio ejus singulariter obligatæ, & Mynsſ. *decad.1. consil.9. n.23.* tradit, mutuantem mercatori ad certas emendas merces præferri in illis omnibus prioribus Creditoribus. Quod 16
tamen, cum Andr. Gail. 2. *obs.15. num.1.* intelligo, si fides de pretio non sit habita. Borguin. Cavalcan. *part.2. decis. 27. n.36. per mult. allegata,* & Bernh. Græv. *d. conclus. pract.15.* Gailii *per tot.* Berlich. *1. concl.66. n.44. cum seqq.* Carpzov. *Jurispr. for. Sax. p.1. constit.27. defin.17.* Quàm maximè autem hæc prælatio procedit, quando emtor fraudandi animô merces emisset, protinus re emtâ se subducturus, & cum Comico à mensa surrecturus. post Gail. *obs.15. n.8.* Negusanz. *de pignor. membr.2. p.5. n.9.* Hartm. Hartm. *pract. obs. tit. de Credit.27. obs.16. n.9.* Ita in terminis terminantibus judicavit Regium auditorium Hispalense, referente & confirmante Anthon. Gomez. *decis.61. Cent.1.* & de Contractib. *tit. de Emt. col.1. p.175.* quam allegat Cavalcan. *d.l. n.37.* Et hoc, etiamsi expresse fides de pretio esset habita. Eleganter Gail. *d. obs.15. n.8.9.10. & 11.* Si enim statim post venditionem aut non diu pòst foro cessit emtor, venditor hic cæteris omnibus Creditoribus in mercibus venditis præfertur. post Carol. Molin. *de Commerc.* Daniel Möll. *lib.4. semestr. cap.28. n.6.* Carpz. *Jurispr for. part.1. Const.27. defin.18.* ratio, quòd dolus causam habendæ fidei dederit; & sic fides tali casu habeatur pro non habita, sed fraudulenter ablata censeatur. *per l. si quasi. ff. de pignor. act.* quibus adde Paul. de Castro. *ad l. si cum dotem. §. si mulier. n.5. ff. sol. matr.* Barthol.

Salycet. Professor Bonon. *in l. pro de-*
17 *bito 6. C. de bon. auth. jud. possid.* qui ait,
Baldi sententiam intelligi posse, ubi
venditores mercatores sibi pactô con-
ventô consuluissent, ut venditæ res
sibi specialiter obligatæ essent, quoad
totum pretium solveretur. Novell. *136.
cap. 3.* verbis *duntaxat si in contractibus
hypotheca sit facta mentio.* Gail. *2. obs. 12.
n. 8. & 2. obs. 15. n. 7.* secus, si hæc specia-
lis obligatio non præcesserit. Fr. Pfeil.
Cent. 1. Consil. 30. Idem sentiunt Marant.
de remed. possess. n. 228. vers. nisi venditor.
Ludov. Morot. *Cons. 54. n. 4.* Vincent.
de Franch. *decis. Neapol. 506. n. 9.* Berta-
zol. *tr. Clausul. 42. gl. 1. n. 3.* adde Jason.
in d. l. qui Romæ. §. Callimachus. n. 5. ff. de
18 *V. O.* Matth. de Afflict. *decis. 306.* Num
autem tale pactum, quòd merces ven-
ditæ sint obligatæ; sufficiat, si in eo-
dem instrumento, post rei traditio-
nem adjiciatur? Dd. dubitant. Ne-
gusanz. *d. tr. de pignor. part. 4. num. 55.*
putat, pactum adjiciendum vel in ini-
tio contractûs ante traditionem, vel
saltem in ipsa traditione; quòd si secus
& post traditionem adjiciatur, aliis
Creditoribus ejusdemque emtoris de-
coctoris non officeret, motus *l. 1. §. fin.
ff. de reb. eor. qui sub tut. cum l. seq. & l.
licet. C. qui potior. in pign.* Carolus
tamen Ruyn. *Cons. 214. Col. 5. n. 10. vol. 1.*
& Curt. Jun. *cons. 146. & seqq.* contrà
opinati sunt, autumantes, sufficere, si
in eodem instrumento post rei tradi-
tionem adjiciatur. Quæ sententia pro-
batis Doctoribus & Interpretibus vi-
detur æquior, bonoque Judici sequen-
da. Hîc notandum obiter, quòd Ti-
ber. Decian. *Consil. 108. n. 29. vol. 2. scri-*
19 *bit,* Creditorem, qui in una provincia
credidit uni mercatori in diversis lo-
cis amplas negociationes vel tabernas
habenti, debere præferri, quoad bona
& merces illius provinciæ omnibus
aliis creditoribus extraneis tempore
anterioribus, quoad bona illius pro-
vinciæ, per *text. in l. procuratores. 5. §. si
plures. 15. ff. de Tribut. act. & ibi* Castrens.
E. g. Quòd si mercator exerceat ha-
bens merces in diversis locis, putà Flo-
rentiæ, Romæ, Venetiis; quòd Credi-
tores Romani non poterunt ire Flo-
rentiam, & petere ibi satisfieri de dictis
bonis Florentiæ; sed in illis Credito-
res Florentini præferentur; sicut hi in
bonis Romæ sitis, postponerentur Cre-
ditoribus Romanis; & ratio ab ipso
additur, quia Creditores Romani cre-
diderunt respectu bonorum, quæ sci-
verunt possideri Romæ; & Creditores
Florentini crediderunt pariter respe-
ctu mercium, quæ sciverunt per suum
debitorem possideri Florentiæ. Et
hanc opinionem sequitur Benev.
Strach. *de decoct. p. 4. n. 20.* quod tamen 20
extendi non debet ad illos, qui in di-
versis locis diversa saltem bona, sed in
uno domicilium habent. Mev. *lib. 3.
art. 10. tit. 1. n. 58. 59. Statut. Lubec.* quia
tunc non rei, sed personæ, quæ indi-
vidua est, creditum intelligitur. *l. 9. ff. de
pact. l. fin. C. de testam.* Mev. *d. l. num. 60.*
Concordat Matth. Berlich. qui lucu-
lentissimè de hac prælationis materia
p. 1. concl. 64. cum multis seqq. conclus.
disserit, quò benevolum lectorem hîc
remisisse sufficit. An autem Domini 21
locorum jus aliquod prælationis in
mercibus commestibilibus primò si-
bi, antequam in Civitates deferantur,
exhibendis, rectè adserant? sæpè con-
trovertitur, de quo Andr. Rauchbar.
p. 2. q. 22. asserens ibi contra dominos
in Saxonia, in tali casu pronunciatum
esse. Est tamen speciale, quod An-
ton. Tessaur. *decis. Pedemont. 264. n. 2.
contrà l. nec emere. C. de jure delib.* teste
Alberic. *in l. fin. C. de Nund.* scribit, ut
cogantur non habitantes & extranei
statâ die ad conveniendum in Civita-
tibus, & illuc ad victum pertinentia
vendenda deferre: Idque per totam 22
Italiam usitatum esse, & pro limitatio-
ne tradi illius regulæ, quæ est *in d. l. nec
emere.* notante ibidem Alexandr. *in
additam. ad* Br. Cum quo coinci- 23
dit Statutum Reipub. meæ patriæ, *art.
7. lib. 3. tit. 6. de Emt. & vend.* Cujus
verba hæc sunt: Ein ankommender
Gast mit seinem Gute in unser Stadt/
der kan dasselbe niemand anders/ dann
unsern Bürgern verkauffen / wil er auch
dasselbe Gut oder Wahren allhier auff-
legen/

legen/ so hat er doch die Macht nicht solches alsdenn Frembden zu verkauffen / wie unsere Bürgere/ denen diese Freyheit alleine zustehet / würde er aber solches thun/ darüber betroffen/oder überwiesen/ der soll bey der Wette / nach Grösse der Verbrechung gestraffet werden. Simile Statutū, daß Gast mit Gast nicht handeln möge / observatur Hamburgi, de quo plenius *lib.1. praced.cap.11. n.38.& seqq.*

24 Coronidis locô in hac prælationis materia placet annectere mercium duo Singularia notabilia. I. Quod quamvis communis Dd. schola doceat, solutionem posteriori creditori factam, à prioribus Creditoribus revocari posse, non solùm si pecunia vel res tradita exstet, sed & si malâ seu bonâ fide consumta sit; per ea, quæ latè & eleganter tradunt Joh. Köppen. *decis. 62.* Berlich. *1. concl. 71.* imprimis *n.40. & per tot.* Capic. *decis.109.* Strach. *de decoctor. p. ult. n.28. usq. ad fin.* Hartm. Pistor. *lib.3. q.20.* & noviss. Dn. Mev. *lib.3. tit.1. artic.3. in princ. usq. ad n.25. cum seqq.* Si tamen, datâ paritate terminorum, uni ex Creditoribus hypothecariis, qui tempore quidem posterior, sed in tempore, h. e. antequam bona debitoris possessa sint (de Observantiâ hujus Reipub. Lubec. 4. præcedentibus septimanis ante decoctionis aut fori cessionis notitiam aut fugam *art.1. de pignorib. & art.1. de Emt. & Vend. Stat. Lub. lib.3. tit.4. & 6.*) in exi-
25 gendo diligens fuit, & pecunia aut merces quædam venales solutionis locô in solutum traditæ sint, has ipsas suâ diligentiâ ad se translatas à prioribus retractari non posse, etiamsi res illæ venales adhuc extent, asserit celeberrimus JCtus Practicus Matth. Berlich. *d. concl.71. n.59.* quoniam, ut suprà dictum, merces secundum illorum Dd. opinionem non continentur obligatione generali, nec veniunt sub obligatione & hypothecâ legali & tacitâ. Berlich *d.l. n.60.* & ita intelligit & explicat Hartm. Pistor. *d. q.20. num.27. usq. ad fin. ex* Br. Negusant. *de pignor. p.2. membr.2. n.23.* aliisque opinionem Matth. de Afflict. *decis.190.* qui hîc astruit, si contrarium statueretur, to- 26
tum mundum litibus implicari; nec mercatores tutò posse contrahere, & ita consequenter commercia, non sine detrimento publico impediri; addens, ita Neapoli, in Consil. Regio 27
9. Octobr. Anno 1484. esse decisum, eamque sententiam in illo Regno pro lege habitam. Idem tenent ob æquitatem, quæ præcipuè in hâc Mercatorum cu- 28
riâ observanda. P. Paris. *Cons.69. num.2. vol.4.* Andr. Gail. *2. obs.25. & reliqui.* Præter hanc quoque naturalem æquitatem, & verba Ulpiani expressa *in l.6. §. sciendum 7. ff. quæ in fraud. Cred.* (quæ hæc sunt: Sciendum, Julianum scribere, eôque jure nos uti, ut, qui debitam pecuniam recepit, antequam bona debitoris possideantur: quamvis sciens prudensve solvendo non esse, recipiat, non timere hoc edictum, sibi enim vigilavit. *& l. pupillus. 24. ff. Eod.* ubi JCtus, Jus vigilantibus scriptum esse, in fine asserit. Consentit Dn. Mev. *d. art.3. n.21. & 22. cum seqq.*) exstat in Repub. Genovâ Statutum disponens 29
generaliter, quòd solutio, facta per communem debitorem secundo creditori sit valida, nec possit revocari à primo, quando facta est super BANCIS, 30
vel in pecuniâ numeratâ, vel datâ in solutum super mercibus debitoris. Quô Statutô videtur determinari præsens Q. & super ea ita consuluit Paris. *d. Cons.69. n.4.* Joh. Petr. Surd. *cons.4. n.12.* & Dn. Mev. *d. art.3. lib.3. tit.1. Statut. Lubec.* ubi. *n.33.* ex Stracha docet, Inter 31
Mercatores ratione illarum actionum, quæ negociationis occasione dantur, non licere uni præoccupanti creditori suam meliorem reddere conditionem, sed sicut in tributaria actione omnes concurrere creditores. *per l. procurator. §. fin. & l. seq. ff. de Tribut. action.* Secundum Singu- 32
lare Prælationis est Depositi Lubecensis. Quô Jure Depositum sive extet sive consumtum, treue Hand so durch Untreu verrücket / ante privilegiatos creditores certos *in art. 12. de mutuo Statut. Lub.* denominatos ad prælationem speciali favore & fidei conservan-

dæ

dæ causâ admittitur, idque contra Jus
33 Commune, quô Deponenti saltem privilegium personale competit, & post hypothecarios demum Creditores suum recipit, nisi res deposita adhuc extat, quô casu datur rei Vindicatio, quæ ante omnia credita est. *per l. si hominem. 7. §. quoties. 2. ff. Depos. l. si ventri. 24. §. 2. ff. de reb. auth. jud. possid.* Joh.
34 Köpp. *decis. 28. n. 44.* Quarum Legum, Statutorum & Dd. authoritate frumentum Mercatoris H. mandantis pecuniâ emptum, in concursu bonorum mandatarii seu Factoris Lub. ante Curatores bonorum, & cæteros Creditores hypothecarios tanquam Depositum prælatum fuit, in contradictorio judicio Lub. Anno 1658. Licet in mutuo secus. vid. *nos infr. hoc lib. cap 8. n. 30.*

Caput III.

De Mercium Vectigalibus, eorumque remissione & abusuum remotione.

Summaria.

1. *Vectigal est onus Mercium Reale, non personale.*
2. *Vectigalis & Portorii Notatio nominis.*
3. *A præstatione Vectigalium regulariter nullus immunis.*
4. *Vectigalium extorsio regulariter odiosa & prohibita.*
5. *Vectigalium extorsio prohibita tempore Nundinarum.*
6. *Lubecensium in Nundinis Francofurtanis à Vectigalibus Immunitas.*
7. *Noribergensium, Wormatiensium & Bambergensium immunitas, ubi, de antiquo judicio vulgò* Pfuffergericht *remiss.*
8. *Finis Nundinarum utilitas publica, & favorabilis.*
9. *Quod ibidem exemplo probatur.*
10. *In Rom. Imp. Vectigalia nullus Statuum Imp. privatâ authoritate instituere potest.*
11. *Tit. C. de Nov. Vectigal. non instit. hodiè malè observatur.*
12. *Mercatoribus hodiè ob vectigalia vix spiritus relinquitur.*
13. *Abusus Vectigalium quare tollendus.*
14. *Capitulationibus Impp. quomodo Vectigalium abusui provisum.*
15. *Mandata pœnalia adversus instituentes Vectigalia decernuntur.*
16. *Quod præjudiciis Cameralibus & Capitulationibus Ferdinandi. III. firmatur.*
17. *Mercatores Ipsi se adversus injustas Vectigalium exactiones tueri possunt.*
18. *Remedia adversus Rheni vectigalia olim adhibita.*
19. *Utilitas Publica suadet Vectigalium remissionem.*
20. *Causa Impulsiva Immunitatis Vectigalium.*
21. *Immunitas Vectigalium mercantilium ex Jur. Civili.*
22. *Caroli M. Sanctio de Immunitate vectigalium.*
23. *Edictis Galliæ Mercatores à Vectigalibus sunt Immunes.*
24. *Ungariæ Regum hoc in passu cura.*
25. *Ludovici Hunnorum Principis in removendis vectigalibus cura.*
26. *Hanseaticorum Mercatorum in Anglia circa vectigalium præstationem Immunitas.*
27. *Quamdiu Hanseatici has immunitates sartas tectas retinuerint.*
28. *Quæ Origo Vectigalis onerarii seu* Last-zolles *in Anglia.*
29. *In Daniâ & Norwegia Mercatores Hanseatici circa Immunitates Vectigalium quibus privilegiis fruantur, quod recentioribus Responsis Regiis ibidem probatur.*
30. *Pactis in Dania & Norw. forma Vectigalibus Constituta est.*
31. *Immunitas Vectigalis Hanseaticorum in Dania circa cerevisiam.*

32. *Ex æqua-*

32. *Exæquatio & reductio telonii Oresundici pro Hanseaticis cum subditis fœderati Belgii.*
33. *Coæquatio ejusdem teloniipro iisdem, cum subditis Regni Danici.*
34. *In Regnis Hispanicis & Portugallia quænam Hanseaticorum merces à Vectigalibus Immunes.*
35. *Regnorum circa panni & lanæ vectigalia diversitas.*
36. *Maxima Redituum pars Angliæ ex Impositionibus lanæ & pannorum.*
37. *Quare Lana ab exactione immunis.*
38. *Recessus Imperii circa Commercia lanæ & pannorum.*
39. *Statuta* und Ordnung Engelands wegen des Tuchmachens. *remissiv.*
40. *De Commercio Lanæ & Pannificii origine remissiv.*
41. *Aromata Hanseaticorum quibus in Hispania fruantur immunitatibus.*
42. *Quædam Aromata antiquis nota, nos latent.*
43. *Aromata quibus in locis progenerentur.*
44. *Usus aromatum beneficiô Venetorum ad nos perlatus.*
45. *Nimius aromatum Usus quomodo moderandus.*
46. *Hominum Germanorum frugalitas olim Sale & Caseô contenta.*
47. *Jacobus Rex Magnæ Britanniæ quare nimium Tobacci usum prohibuerit.*
48. *Recessus Imperii de non corrumpendis aromatibus. remiss.*
49. *Vini Portorium in Gallia olim nullum, nunc frequentissimum.*
50. *In Anglia quale Vini Vectigal.*
51. *De Specie Tributi quod in Galliâ Oenopolis imponitur, vulgo* Billots *& 67.*
52. *Nam qui vinum aut cerevisiam per loca vectigalium transvehunt, ipsa aperire dolia & partem vini vectigalis loco præstare tenentur.*
53. *Vinum Corruptum quàm inimicum imò mortiferum sit naturæ humanæ remiss.*
54. *De Jure Civili ex Commercio Salis olim vectigal colligebatur.*
55. *Salis vectigal ab omni tempore odiosum.*
56. *Quod in Rom. Imper. ex Livio probatur.*
57. *Constitutô Salinarii Vectigali Sinalæ exaruerunt, & remissô illô, rursum prodiêrunt.*
58. *Pleonexia Pontificum vectigal Salis exigentium à Thomâ Garzone Italo perstringitur.*
59. *De Gabella Salis in Gallia, ejusq; origine & proventu.*
60. *Gallicarum provinciarum, de Salinarii vectigalis adauctione, querimonia.*
61. *Vectigalis Salinarii rigor adversus regni subditos, non verò exteros Mercatores exercetur.*
62. *Gallia fœlix, antequam Salis cæteraq; extraordinaria tributa & vectigalia inventa.*
63. *Bella Anglica introduxerunt in Galliam Subsidia Taillarum earumq; auctiones.*
64. *De Germania & in specie Luneburgensium Impositionibus Salinariis.*
65. *Equipollent qualis Tributi species in Galliâ.*
66. *Les Aydes quale apud Gallos Vectigal.*
67. *Billots seu Appetissement. n.51.*
68. *Traitte Feraine quale apud eosdem portorium.*
69. *Tailles, Taillon les crues quid?*
70. *Variæ Impositionum Gallicarum species recensentur.*
71. *In Belgio quibus rebus Tributa & Vectigalia imponuntur.*
72. *Species Vectigalis quod de victu & amictu exigitur, vulgò Consumption, an aqua?*
73. *De Vectigali Piscariarum.*
74. *Proventus uberrimus qui ex Captura Halecum & Salmonum in Belgio cernitur, ex L. Guicciardino & Thuano.*
75. *De Piscium & in Specie Halecum Salitura, ejusq; origine.*
76. *Quæstus, qui in Hollandiâ ex asellorum & Salmonum Captura procedit.*
77. *Ex Tricesimarum impositione in Belgio secuta Commerciorum destructio.*
78. *Oratoris Pontificii in abolendis Tricesimis, à Rege Galliarum Commerciis impositis, diligentia.*
79. *Earum rerum vectigal non præstatur pro quibus non est consuetum præstari.*
80. *Mercium Exercitui importatarum Vectigal non præstatur.*

81. Ex

[illegible] *...enis Regnorum bonis ea quæ ... desiderant, vectigalia solvantur.*

82. *In Regno Neapolitano ob id Commercio Serico Vectigal impositum.*

83. *Mercibus Belgicis in Borussiam invectis vectigal à Poloniæ Rege impositum, cur remissum.*

84. *Navibus & mercibus vi tempestatis in portum alienum delatis, vectigal imponi non potest.*

85. *Pecunia Anchoraria quando solvitur. Et de Jure Anchoragii remiss. & n.6. cap. seq.*

86. *Interpretium Negociatorum apud Romanos, quale vectigal olim.*

87. *Quinquagesimæ & Centesimæ vectigalis vulgò Malatesta à Venetis Commercio impositæ origo, & ob id inter Italos exortum dissidium.*

88. *De Vectigalibus Rheno ex necessitate à possessoribus Juliacensium ditionum impositis.*

89. *De Vectigalibus vulgò Licenten quibus maris Balthici Commercium difficilius redditur, & gravatur.*

90. *Ubi de Gabrielis de Roy Certificationum gravamine.*

91. *De Ordinando maris Romano Germanici Admiralio seu maris Præfecto ex Comit. Spirens. 1570.*

92. *An hodiè Imperium Cæsaris in mari duret?*

93. *Et quod Imp. maris Imperium per Status Imp. possideat.*

94. *De Civitatibus Imperii quæ plurimum mare & classe valuerunt, remissiv.*

95. *Negociatoribus Pedagiis & Vectigalibus gravatis, quomodo de Jure subveniatur.*

96. *Hug. Grotii de Vectigalium præstatione judicium, & quando Vectigal solvendum.*

97. *De Jure ponendi stipites Coronatos vulgò* Baaken *remiss.*

98. *In exactione Vectigalium modum servare difficile.*

99. *Pœna injustè Vectigalia extorquentium quæ de Jure Civili?*

100. *Pœna injustè Vectigalia extorquentium de Jure Canonico & Aureâ Bulla.*

101. *Inter Reges Hispaniæ, Lusitaniæ & Hanseaticos de Vectigalium pensitatione certa sunt inita pacta.*

102. *Æquum & fidei Principum conveniens, servare pacta.*

103. *Mercibus necessariis Vectigal remittere publicè utile.*

104. *Varia gravamina quibus ob impositionem & auctionem vectigalium Mercatores Hanseatici in Regnis Hispanicis & Portugallia premuntur.*

105. *Gravamina hæc Hisp. Privilegiorum tabulis & Regiis promissis adversantur.*

106. *Vectigalium Immunitate Commerciis extraneis concessa, Fiscus regius augetur.*

107. *De Oneribus quibus Merces ex Regnis Hispanicis aliorsum invectæ premuntur ex Wseling.*

108. *In Dania & freto Oresundico Mercatoribus Hanseaticis sæpè Vectigalia & porteria contra pacta & privilegia adaucta.*

109. *Vectigalis Oresundici adauctio quomodo bellorum Septentrionalium causa extiterit.*

110. *Quando ob publicam utilitatem vectigalia augere licitum.*

111. *Vectigalia sunt odiosa quæ contra privilegia & jura quæsita Singularia augentur.*

112. *Parænesis ad Principes & Reges injustè vectigalia imponentes & adaugentes.*

113. *Vectigalium injustè extortorum æquissima belli causa.*

114. *Querelæ PP. & Statuum Circuli Inferioris Saxoniæ ob auctionem Vectigalis in Albi flumine à Ducibus Megapolitanis & Saxo-Lauvenburgicis impositi.*

De

DE prælationibus pro instituto satis. Accedo nunc ad reliqua mercium accidentia, ipsa scilicet Vectigalia, pedagia, & Portoria, quæq; in iis circa remissionem & abusuum remotionem singularia sese offerunt.
1 Vectigal enim onus est mercium, quæ transferuntur. *l. ult. §. 7. ff. de Publican. & vectig.* Joh. Georg. Becht. *de secur. & salv. cond. th. 56.* mercium, inquam on⁹ est, non mercatorum, ait eleg. Gothofred. *in l. 5. C. de Vectig.* & hunc allegans Denayf. *in assert. Jurisdict. Cameral. p.*
2 *6. in pr.* Dictum à Vectura vel invectione & Evectione Mercium, ut Portorium à portu seu pecunia, quæ Reipub. seu Fisco ex mercib. penditur. Cujac. *ad l. 3. tit. C. de Vectigal. & Commiss.* ad cujus reparationem omnes etiam Extranei conferre tenentur. *l. ad portus. 7. C. de oper. publ.* Borch. *ad cap. un. Quæ sunt regal. n. 4.* his adde Jo. Gryphiand. *de Insul. c. 31. n. 169 & seqq.* Dissentire videtur Br. *in l. 1. §. hic titulus ff. de publican. & vectig.* vectigalia munera personalia
3 dicens. Etsi autem vectigalium non parva sit functio, attestante *Imp. in l. 6. C. de Vectigal.* ut quæ debent ab omnibus, qui negociationis seu transferendarum mercium habent curam, æquâ ratione dependi. Paul. Christinæ. *vol. 3. decis. Belg. 101. n. 1.* quod adeò verum, ut à præstatione vectigalium & gabellarum nullus omninò de mundo eximatur, nisi specialiter sit privilegiatus & exceptus. Ægid. Boss. *pract. crimin. tit. de Princip. §. Princeps dicitur. n. 130. & n. 150.* Et Alphons. de Azeved. *ad Constit. Hisp. lib. 9. tit. 17. L. 1. n. 71. & tit.*
4 *18. per tot.* Gabellarum tamen, pedagiorum vulgò Brückenzoll / Weggeld seu vectigalium materiam odiosam esse ex eo satis constat, quòd mercimonia, jure communi, sine ullo onere cuivis libera sint. *l. semper. 5. §. negociatores 3. ff. de jur. immun. arg. c. fin. De Treug. & Pac. l. invitum. l. dudum. C. de contrah. emt. l. sicut. C. de oblig. & Act. l. unicos. C. locat. cum simil.* Casp. Klock. *de contrib. & collect. c. 5. n. 155. & seqq.* Ideoq; ejusmodi vectigalium extorsio regulariter prohibetur. *c. quanquam de censib. nov. vect. instit. non poss. l. vectigalia. in pr. ff. de publican.* Ægid. Boss. *pract. crim. tit. de princip. & priv. ej. n. 179.* Et nova seu injusta vectigalia extorquentes, gravissimis pœnis subjiciuntur; per ea, quæ *infr. n. 90. & seqq.* aliquantò prolixius demonstrabimus. Recessu Imperii Ratisbon. de An. 1576. §. Weiters seind wir ꝛc. disertè vetitum, ne vectigalia nova (quæ sunt vectigalia majora. Sixtin. de Regal. *lib. 2. cap. 6. n. 9. & 14.*) privatâ autoritate alicujus ex ordinibus Imperii instituantur, vel etiam vetera augeantur.

Imprimis autem hæc pedagiorum 5
extorsio Nundinarum tempore prohibita est. *l. un. C. de Nundin.* & ibi Sichard. *n. 4.* Fr. Marc. *dec. 268. n. 2. p. 1.* Rudolph. Forner. *lib. 1. rer. quotid. c. 6* ubi putat, ad hunc titulum respexisse Ulpianum *in l. 3. de Feriis.* Imò si immodica & intolerabilis, sub pœna privationis nundinarum, vid. nos *infr. lib. 4. c. 3. n. 4.* his adde Dn. Knipschilt *de jurib. Civit. Imp. lib. 5. c. 23. n. 5.* & Fritsch. *de jur. nund. c. 8.* Sic olim An. 1361. Carolus IV. 6
Imp. Lubecensib. Mercatorib. singulari concessit privilegiô, ut advenientes ad nundinas Moguntinas & Francofurtenses, & ab iisdem rursum recedentes, ab omnibus Impositionibus Vectigalibus & Accisis essent immunes. vid. *privileg. German.* sub hoc anno impetratum. Sic Noribergenses 7
Wormatienses & Bambergenses Mercatores in Nundinis Francofurtanis singulari Vectigalium Immunitate pollent, de quâ, ejusq; in finem antiquitus instituto judicio, vulgò Pfeiffergericht vid. Lud. Hornick. *de jure. postar. c. 18. theor. 10.* Finis quippe præcipu⁹ 8
nundinarum privilegiatarum, sicut & commerciorum communium, est utilitas societatis humanæ, cui facilius consulitur datâ immunitate & relevatis oneribus vectigalium, quæ mercatores sæpè deterrent à Commercio. Vide Hanseaticorum litteras ad Electorem Saxoniæ Joh. Georg. II. de An. 1657. 15. April. pro abolendis & abrogandis Impositionib. & Accisis Lipsensibus in fin. tract. annexas sub lit. O. 1. & 2.

1. & 2. Deinde, uti inquit Cic. *pro L. Manil.* cum vectigalia sint nervi Reipub. & ea ex vectionibus mercatorum sumantur, constat, hunc ordinem NEGOCIATORUM, in hoc passu quoque favore esse dignum. Paul. Christinæ. *decis. Cur. Belg. 99. n. 16. & decis. 100. n. fin.*
9 ubi refert. Cum circa annum 1599. die 7. Octobr. contendissent Publicani Belgici, pannarios mercatores obligari tributo panni cujusvis nomine, qui in Emporio Lugdunensi distraheretur, depulsam esse ex temporali judicio publicanam illam rapacitatem, inimicam libertatis immunitatisq; vetustissimæ; quod alias etiam in simili judicatum fuisse in supremo judicio illo Belgico ibidem attestatur modò dictus autor. Quò autem injustæ huic exactioni vectigalium, ejusq; abusui
10 eò magis occurratur, in Romano Imperio provisum, & expresse omnibus ordinibus Imperii in singulis Circulis, & nominatim etiam circulorum Ducibus, mandatum, ut sedulò inquirant, an, ubi, & quâ ratione, nova vectigalia instituantur, vel vetera augeantur, (salvâ interim hoc in passu limitatione in Instrumento Pacis expressa) R. A. zu Regensp. de An. 1576. §. Derhalben damit. Et ut prædicta Constitutio in Imperio promulgaretur, eò consultius & magis necessarium fuit, quòd magnus passim reperiatur abusus vectigalium.
11 Ferr. Montan. *de Feud. lib. 5. c. 7.* ubi ait, totum orbem Vectigalibus novis premi; & Alberic. de Rosat. *in rubr. C. nova vectig. instit. non poss.* malè, inquit, servatur hic titulus in Italiâ. Joh. Sichard. *ibidem* eum allegans, asserit, se vereri, ne pejus in Germaniâ & vicinis regnis passim servetur; quod eheu, cum irreparabili commerciorum interitu quotidie experiuntur negocia-
12 tores Germani. Et hic vectigalium abusus adeò excrevit, ut pauperibus mercatoribus vix precarius relinquatur spiritus. quemadmodum conqueritur Bald. *in l. hoc jure. circ. fin. de J. & J.* & post eum Wesemb. *Consf. 45. n. 15.* Fern. Vasq. *illustr. controv. lib. 1. c. 8. n. 8.* Rol. à Vall. *consf. 66. n. 22. lib. 1.* Unde Zoll à latino tollendo; & Zoll à zahlen. Vid. notationem vocabuli Zoll & Zoll / apud Limnæ. *in not. ad Capit.* Caroli V. Imp. *p. 238.* Ubinam ergò hodiè laus illa Tacit. de moribus Germ. Germanis manet honos & antiquæ societatis insigne; nam nec tributis conteruntur, nec publicanus atterit. Proinde eò magis opera danda est, ut ob publicam 13
utilitatem & commerciorum, quibus mundus sustinetur, favorem, per leges & constitutiones hujusmodi abusus tollantur, ut factum est per supr. allegatam Constitutionem Imperii de An. 76. §. Weiters §. Dadurch dann / & §. Derhalben damit. Ut autem eò minus & difficilius ad vectigalia nova & inju- 14
sta super Commerciis instituenda, (nã de Injustis loquor, non justis, legitimis, & longô usu ante hos motus bellicos obtentis possessis, & in Instrumento Pacis universalis, & Capitulatione Imp. Leopoldi. *artic. 22. in fin.* concessis (vid. nos hoc. *cap. n. 101. & seqq.* vel vetera augenda deveniatur, hodiè in Imperio Rom. Germ. ad eam rem unà cũ Imperatore etiam Electorum Imperii consensus requiritur; idq; continetur capitulatione Cæsareâ cum Septemviris factâ. Sic etenim Capitulatio Imperatoris Ferdinandi III. (ut cæteras prætereamus) *art. 22.* Und weil männiglich bekant / wie hoch / vornemlich der Rheinstrohm / wegen vieler hohen und schweren an unterschiedlichẽ Oertern des Unterrheins / bey den vorgewesenen Niederländischen empörungen / angestelleten Licenten beschweret / also / daß die Churfürsten / beneben ihren Unterthanen / dahero in mercklichen Abgang ihrer Einkom̃en und Nahrung gerathen / dazu fast alle Commercia auff solchen Rheinstrohm beliegen bleiben / über daß auch bey kurtzer Zeit unterschiedliche Außläger und Krieges Schiffe / unersuchet der Churfürsten geführet worden / damit der Kauffhandel und Schiffman mit noch weiterer exaction und Abnahm beschweret wird / solche Außläger und armirte Schiffe auch bißhero über alles anlangen / ersuchen / erinnern / und vermahnen der Churfürsten / bevorab der Rheinischen / nicht wollen abgeführet werden / sollen und wollen

Wir

Wir ehest als müglich auff Mittel und Wege / so wol für Uns als auch mit Rath der VI. Churfürsten trachten / wie man solcher Aufsläger von des Reichsboden ledig / und deren künfftig gesichert / so wol auch die Licenten abgeschaffet werden möchten. *Et art.23.* Und da jemand bey Uns umb neue Zoll-begnädigung oder Erhöhung der alten und vorerlangten Zollen suppliciren und anlangen würde / So sollen und wollen Wir ihm einige Vertröstung / Promotorial oder vorbittlich schreiben nicht geben noch außgeben lassen. Idem de prorogatione veteris vectigalis ibi cautum est, *d.cap.* Ibiq; Limnæ. & ad Capit. Caroli V. art. XVIII. *pag.238.& seqq.* quib. adde Capitulat. Ferdin. IV. *artic. 21. 22. 23. 24. 25.&* Leopoldi *art.21. & seq.*

Quid, quod ejusmodi factum, quô nova vectigalia sub aliquo prætextu instituuntur, vel vetera augentur tàm odiosum publicæ utilitati, & legibus Constitutionibusq; contrarium, ipsôque jure nullum esse censeatur; ut etiam mandata pœnalia sine clausulâ adversus contravenientes obtineri & ab

15 iam mandata pœnalia sine clausulâ adversus contravenientes obtineri & ab

16 executione inchoari possit. Quemadmodum in Camerâ Imperiali sæpius decretum docent Symphoremata Gylmanni *tom.1. part.3. tit.7. supplem. 4.* Cujus vigore cùm Comes S ab Y. novum vectigal auff freyem Rheinstrohm unter dem Namen der Licenten und Ungeldes instituisset, duodecim deputatis Imperii Civitatibus contra ipsum Comitem und J. G. Licentmeister / 7. Novembr. Anno 1588. Mandatum pœnale sine clausulâ decretum fuit. Umb solche Neuerung / Licent, oder Ungeld / auch alles was dem anhängig / alsobald abzuschaffen / So dann / was dem Kauff / Schiff / Fuhr / Handels- und Wandelsmann / unter dem Schein vermeinter Licenten abgenötiget worden / zu restituiren / Cui mandato cùm Comes non pareret, Anno 1590. in pœnam insertam condemnatus fuit. Symphor. *tom.1. p.2. T.6. suppl.2. p.36. 37.* Sic Ulmenses, ab Institutione & auctione vectigalium à Ferdinando II. Imperatore 26. April. Anno 1636. deterriti sunt. Hoc ipsum renovatum Capitulatione Ferdinandi III. *art.24.* Auff den Fall auch einer oder mehr wes Standes oder Wesens der oder die wehren / neue Zolle in ihren Fürstenthümen / Landschafften / Herrschafften und Gebieten für sich / ausserhalb Unserer Begnädigung / und der 6. Churfürsten Bewilligung angestellet / oder auffgesetzet hätten / oder künfftig also anstellen oder auffsetzen würden / den oder dieselben / sobald Wir dessen für Uns selbsten in Erfahrung kommen / oder von andern anzeige davon empfangen / Sollen und wollen Wir durch Mandata sine clausulâ in alle andere mügliche Wege davon abhalten. Imò 17
ipsos mercatores se adversus ejusmodi novas, injustas & illicitas vectigalium exactiones & auctiones tueri posse demonstratur, in deductione der Erb. Hansee-Städte an J. Keys. Maj. Ferdinand. II. wegen der Zollauffrichtung des Graffen von Oldenburg in der Weser / his verbis: Gleich wie nun auch die Privat Kauffleute / so durch dergleichen gesuchten Zollerhebungen in ihrer Nahrung Abbruch leiden / graviret und beschweret werden / wolbefüglich dagegen ihre Notdurfft einzuwenden / da sie auch deswegen / nach etzlichen hochberümter Rechtslehrer observation, sonderbare Freyheit haben / nimirùm, ut mercatores, quò ab iis, qui vectigalia de novo imponunt, se tueantur, & defendant, permittatur, ut ipsi mercibus suis aliquid inter se imponant, quô jure se tueantur & defendant, & ex eo defensionis sumtus erogent. Rebuff. *in Comment. ad Constitut. sive ordin. regn. tract. de mercib. art.2. gloss. videtur.* Paul. Christinæ. *in decis. Cur. Belg. tit. vect. nov. instit. non poss. decis.105. n.3.* ubi contestatur, quòd hoc aliàs etiam comprobatum fuerit à supremo Concilio. Et memorabile valdè circà hanc ve- 18
ctigalium fluviaticorum materiam est, quod, cum Anno 1351. Imp. Carolus IV. ad complacendum Principibus Rhenum accolentibus, quorum auxiliô ad Imperium fuerat evectus, multa nova telonia, in diversis Rheni locis posuisset: non modò mercatores nimium per hoc gravati commeatum

Rheni devitârint; sed & Argentinenses Rhenum circa Argentinam catenis & lignis ita clauserint, ut naves per biennium neq; adscendere neq; descendere potuerint. Videntes itaq; Principes tàm novi quàm veteris telonii proventibus spoliari, concordiam cum Argentinensibus inierunt, & veteribus contenti, novis renunciarunt, referente Trithem. *in Chron. Spanheim. Anno 1351. & in Chron. Hirsaug. Eod. anno.* His adde Becht. *de secur. & salv.*
19 *cond. th. 72.* Hanc autem vectigalium remissionem boni publici causâ jubet, ob quam consultum videtur, ut annonam urbis & Regionis hôc modô adjuvantes, & fœneratorum fallacias in adaugendo pretio mercium præpedientes, non tantùm ab injustis impositionibus liberentur, sed etiam pedagiorum & vectigalium solutio illis per magistratum planè remittatur. Dd. comm. *post* Franc. Marc. *part. 2. decis. Gratianop. 41. n. 4.*

20 Et hæc fuit causa impulsiva, quòd commercia, & ea tractantes, ab omni tempore specialibus privilegiis non tantùm ab injustâ pedagiorum & vectigalium exactione exemti; sed & ab eorum præstatione immunitatem pla-
21 nè singularem consecuti sint. Quod probatur 1. Jure communi, *ex l. 1. § fin. C. de Navicul. seu Naucler. lib. 11. l. omnium. in f. l. navicularios. l. solos. & l. seq. C. Theodos. de navicul. l. semper. 5. §. negociatores. 3. ff. de jur. Immun.* Et Imperator Constantinus *in d. l. Navicularios. C. Theodos. Navicularios,* inquit, *& negociatores per orbem terrarum, per omne ævum, ab omnibus oneribus & muneribus, cujuscunq; fuerint loci vel dignitatis, securos, vacuos, immunesq; esse præcipimus, &c.* rationem tanti privilegii adsignat Callistratus *in d. §. negociatores. 3. de quibus supr. lib. 1. c. 4.* uberius. vid. Bertachin. *tr. de gabell. cap. 7. n. 8.*
22 Idcircò Carolus M. in legibus Longobardorum sanxit, neminem mercatorum, qui fluvium aliquem cum mercibus transire habeat, teneri vel cogi posse ire ad portum vel pontem, telonii aut vectigalis exsolvendi gratiâ, si aliô quodam locô commodius vel compendiosius sine ullo tributo transire possit. *l. ut nulli cogantur. tit. de Episc. lib. 3. LL. Longobard.* quarum meminit Regner. Sixtin. *de Regal. lib. 2. c. 5. in fin.* Aimon. *lib. 5. de Gestis Francor. cap. 1.* Francicis Edictis vetantur magnates 23
indebitas pensiones à mercatorib⁹ exigere. Mores Paris. *vol. 1. tit. 1. art. ult.* Idem petivére & expetivére tres Gallici populi ordines, Turonibus coacti à Carolo VIII. An. 1483. Hinc Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2.* Reges Galliæ minimum quiddam ac penè nihil peregrinis pro salinario vectigali imperare testatur. Belâ Pannoniæ Rege ab omnibus pro- 24
miscuè vectigalibus levante populum, tributumq; agricolis & mercatoribus æquè ut nobilibus remittente, plebs brevi cũ Nobilitate eò usq; divitiis crevit, ut, Bonfiniô scriptore, ne minimus quidem rusticus aut mercator inventus sit egenus, & è finitimis nemo tanti census extiterit, qui cum Ungarica opulentiâ conferre se posset, circiter annum 1060. *rer. Ungaric. decad. 2. lib. 3.* Deinde sub annum 1360. Ludovicus 25
Hunnorũ Princeps, ne multitudo plebea, iiq; præsertim qui provinciarum annonæ serviebant, gravioribus tributis & portoriis à quæstoribus onerarentur, neve rapinis suarum rerum vexarentur, dissimulatô sæpè habitu, vicos & oppida lustravit, quò ut sedulus explorator publicanorum & præfectorũ mores scrutaretur, eorumq; injurias ex plebejis querimoniis cognosceret. Bonfin. *Hunnic. Annal. decad. 2. lib. 10.*

Civitates Hanseaticæ, ab Henrico 26
III. Rege Angliæ, An. 1250. hoc privilegium adeptæ sunt, ut liberam ipsis semper relinquat in Angliâ negociationẽ, absq; portorii aut vectigalis alicujus augmento. Quod ipsum confirmavit Edvvardus III. fidẽ & firma Hanseaticorum auxilia in bello adversus Gallos feliciter gestô expertus. Idem Richard⁹ II. Henrici IV. V. & VI. religiosè servarunt; donec ardente inter Anglos & Danos bellô, cùm Hellespontô Danicô Anglorum naves interceptæ fuissent, in vindictam ejus, damnis ab Anglis illatis, 6. Teutonicæ naves hujo societatis captæ ac spoliatæ sunt. Quę res ini-

initium bello triennali Anglis cum
Civitatibus causam præbuit; quod
tandem Caroli Burgundi, qui Eduardi
sororem uxorem duxerat, interventu,
Trajecti ad Mosam compositum est
27 An.1474. Ab eo tempore, per annos
circiter 80. sub Richardo III. Henrico
VII. VIII. & Eduardo VI. Germani
mercatores has immunitates in An-
gliâ retinuerunt; licet eos Gedanen-
ses non parùm posteà turbaverint. Jo.
28 Limnæ. *lib.7. jur. pub. c.1. n.74.* Quæ
mercatorum Dantiscanorum pleo-
nexia, in causa fuit, ut avorum nostro-
rum memoriâ Anglia illustri huic Col-
legio, ejusque mercatoribus, iniquis-
simum portorium, vulgò Lastzollen/
imposuerit, de quo, nomine Hanseati-
carum Civitatum, etiam reliquæ Civi-
tates liberæ imperiales maximè con-
questæ sunt coràm Imperatore Ru-
dolfo II. Abschied des de Anno 1580. im
Augusto zu Ulm gehaltenen Städte-
Tages/ & seqq. annis. vid. nos infr.
hoc lib. cap.7. n.55. & seqq. & Chytræ.
29 *Sax. lib.24. & 25.* In Daniâ quoque
& Norvvegiâ diversas circa vectigalia
& portoria Immunitates accepére
Hanseatici. Cùm enim Regni Danici
in mari Orientali tanta potestas semper
fuerit, ut commerciorum importatio
nunquam rectè florere apud Civitates
littoris Balthici potuerit, teste Zieglerô
& Crantziô *lib.1. Norweg. c.2.* nisi Re-
gum eorum gratia & favor in privile-
giis ob benè merita concessis obser-
vatus fuerit. Itaque Civitates hæ, præ-
sertim Lubeca, ceu caput earum, variis
30 in tot casibus mirè se accommodare
eorum nutui coactæ sunt; nec raro
pactis certa forma vectigalis constitu-
ta fuit. Joh. Ang. à Werdenh. *part.3. de
Rebuspub. Hanseat. cap.14.* De quibus
vectigalium pactis, remissionibus &
immunitatibus potest videri Joh. Wer-
denh. *dict. cap.14.* ubi in fine privilegii
Regis Magni VII. sub dato Wardberg
de Anno 1339. hæc adduntur verba:
*Et sic ipsi ac mercatores memoratæ Hansæ
ab omni ampliori & novo telonio intran-
do & exeundo regnum prædictum, erunt
quieti penitus & soluti.* vid. ipsa privile-
gia Danica & transactionem Oden-
sehensem Anno 1560. inter Regnum
Daniæ & Civitates Wandalicas initam.
sub lit. E. 4. in fin. Tract. annex. 31
Hi ipsi, quoad cerevisiam & vinum,
quod inter sese ad Pontem Bergensem
venale habent, hanc immunitatem à
Rege Christiano IV. Anno 1621. adepti
sunt, ut, soluto dimidiô thalero pro
unoquoque vase aut mensurâ Omæ,
locó accisæ, ab omni ampliore telonio
liberi sint. Anno 1645. & 1648. cùm à 32
tunc temporis Deputatis Hansæ Teu-
tonicæ Legatis, Dnn. Joh. Marquardo
Lub. Alberto Bake, & Hieronymo
Frese Bremensib. & Hamb. Senatori-
bus, Regiæ Majestati Daniæ Infinita
Incommoda, quæ ex inæquali telonii
Oresundici & Danici pensione, contra
veterum privilegiorum & Recessuum
tenorem, Hanseaticis mercatoribus
obveniunt, submisse proposita fue-
runt, eaque prudentissimè S. Majestas
considerasset, exhibitô in scriptis re-
sponsô Regiô Civitatibus Hanseaticis
easdem navigandi commercandique
libertates, eadem circa telonium Ore-
sundicum privilegia, quæ Belgii Ordi-
nibus eorumque subditis, clementissi-
mè indulsit:

Regii responsi die 7. Maij. An. 1645.
Hafniæ dati articulus, in quo tota vis
illius beneficii continetur, latinè ita
habet: Si forsan Ordines Generales fœ- "
derati Belgii in hisce tractatib⁹ ad ami- "
cam suorũ petitionem, & præstita vici- "
nitatis officia, ullam ulteriorem redu- "
ctionẽ telonii Oresundici impetrave- "
rint, ut tunc Regia sua Majestas, idipsum "
Dnn. Deputatorũ Principalib⁹ & Com- "
mittentibus, si sese etiam erga Regiam "
Majestatem suosque ut hactenus, de- "
center gerant, clementissimè conce- "
dere velit. Quæ Regia Christiani IV.
glor. memoriæ resolutio postmodum
Pace Septentrionali Brembsbroæ
Confectâ, ab Illustribus & Excellentis-
simis Regni Daniæ Commissariis &
Plenipotentiariis purificata fuit. Vide
*Ipsum Diploma Resolutionis Dnn. Lega-
torum Regiorum, In puncto Inclusionis &*

Reductionis Telonii Oresundici de 14. Augusti. Anno 1645. Christianopoli Legatis Hanseaticis exhibitum, & in fine sub lit. E. 6. annexum.

33 Anno autem 1648. Ipsô solenni Inaugurationis & Coronationis Serenissimi Regis Friderici III. festô, coæquatio telonii Danici cum Regni incolis & subditis clementer subsecuta fuit, prout patet ex *Diplomatis Regii tenore die 10. Decemb. prædicti anni 1648. sub lit.*

34 *E. 7. Legatis concessi.* In Regnis Hispanicis, inter alia & hóc gaudent privilegiô Hanseatici, eorumque merces, ut omne aurum & argentum, item omne frumentum, & omnis materia lignea, ex quâ naves ædificantur, & ipsi etiam mali, & antennæ navium, item omnia, quæ munitionibus & rei bellicæ deserviunt, ut sunt sclopeta, bombardæ, pulvis nitratus, & ejusdem thecæ, cassides & cadones, glandes, sive pillulæ ferreæ & plumbeæ, radentes, carbasa & lintea, ex quibus eæ fiunt, Cannabis, stupa, & quæcunque ad commercium pertinentia, ab illis in Lusitaniam & Hispaniam adportantur, à vectigali prorsus sint immunes, & homines Hanseatici de iis nihil omninò solvere & dependere cogantur. *privil. 7.* quod primò fuit obtentum Anno 1517. confirmatum Anno 1528. & posteà Anno 1607. Idem obtinuerunt in esculentis, potulentis & vestimentis. *d.* Hans. *privil. 8.* De Cupro verò, orichalco, stanno, argento vivo, minio sive Cinnabri, pice durà & liquidâ, pellibusque animantium delicatioribus, vectigal denarium, h. e. decem de centum persolvant, ex privilegio Regis Portugalliæ Emanuelis de Anno 1503. De reliquis vero mercibus XX. pro Centum persolvuntur. *privil. 10. de Anno 1607.* Ita nec aliàs regulariter in Hispania Gabella seu vectigal debetur ex pane cocto, ex equo, mulis, mulabus sellâ venditis, cum sella & freno, neque ex moneta monetata, neq; ex libris Latinis & Hispanicis verbis compositis, neque de avibus venatoriis, vulgò de Caça. Alphons. de Azeved. *ad Constit. Hispan. lib. 9. tit. 18. L. 34.* nec forenses nec extranei mercatores gabellam solvunt ex pane, quem per mare portabunt ad vendendum Hispali, Azeved. *d. l. L. 36.* Quoad commercia lanæ & 35 pannorum notandum, quod mercatores Hispani, qui emunt pannos factos & in domibus suis vendunt, vel extra domus suas foràs mittunt ad vendendum, de iis non solvunt gabellam. Alph. de Azeved. *d. l. 9. tit. 17. L. 17.* quali Immunitate circa pannos & lanam fruuntur & Cives Mechlinienses, attestante P. Christinæo *vol. 1. decis. Belgic. 398. per tot.* Licet Caleti in Galliâ unicâ istius Regni Civitate, ex lanâ colligi portorium ad quinquaginta aureorum millia quotannis referat Phil. Cominæ. *lib. 6. histor.* Et maxima Coronæ Angliæ redituum pars sit è lanis pannisque. Solvunt enim in- 36 digenæ Angli pro singulis pannis, qui capiunt ulnas 24. sive albi sive tincti sint, solidos sex, denarios octo. Peregrini verò & advenæ, solidos 14. denarios sex; attestante Klock. *de Contrib. & Collectis. cap. 1. n. 335. & de Ærar. lib. 2. c. 68. n. 2. & seqq.* Vid. Bodin. *de Repub. lib. 6. c. 2. p. 1021.* Joh. Ang. à Werdenh. *in Synops. ad Bodin. lib. 6. cap. 2. quæst. 16. 17.* Et ipsis Actis Anglicano-Hanseaticis de *Anno 1607. 1608. & seqq. n. 388. & seqq.* probatur, immoderatissimam vectigalis pannarii adauctionem Hanseaticis contra privilegia in Anglia tempore Elisabethæ factam, Romano-Germanico Imperio ejusque Inferioris Saxoniæ Circulo, intra. 50. annos cariùs constitisse ipsis contributionibus Turcicis, sc. ultra. 32. milliones aureorum. Apud Venetos verò consuetudo est, quod mercatores lanæ in portu solvant tantùm pro Centenario lanæ solidum unum. Marant. *d. l.* Et hæc justissimè. Cùm enim lana & li- 37 num sufficiant ad operiendam corporis nostri nuditatem; conficiendisq; vestibus, nulla ferè materia magis commoda excogitari possit; commercia illa, quæ circa linum lanamque occupata sunt, omni subsidió sublevari, ac quibuscunque modis promoveri debent, scil. sanctione peculiarium legum,

gum, societatisque constitutione, quibus effici solet, ut non tantùm opum operarumque collatione commercia & artificia magis efflorescant atque conserventur: sed & ejusmodi quasi increandi certamine corpus Reipub. à suis membris felicius enutria-
38 tur. Qualia Statuta circà commercia lanæ reperiantur in recessibus Imperii **Von dem Wollenkauff / Franckf. Policey-Ordn:** Anno 1577. *tit. 21. & seq.* Item **von den Wollentüchern und Verkauffung der Tücher.** Recess. Imp. de An. 1500. An. 1530. Item **Policey-Ordn: zu Augspurg** de Anno 1548. Vid. Statuta **und Ordnungen des Königreiches En-**
39 **gelland wegen des Tuchmachens / angefangen** Anno Christi 1328. **und continuiret bey Regierung Königs** Jacobi, **auß dem Englischen verteutschet** Anno 1618. in fine huius tractatus annexa sub
P lit. P. Et Civitatis Mechliniensis apud Paul. Christinæ. *vol. 1. Decis. Belg. c. 398.*
40 De hoc commercio & artificio, ejusque inventione, aliisque notabilibus plura qui desiderat, consulat Thom. Garzon. *piazz. Univers. de tutte le profess. del mondo. discors. 103.*
41 Quoad Aromata, Hanseatici hôc gaudent in Hispaniâ privilegio (quanquam secus de Jure Civili. *l. interdum. 16. §. species. 7. ff. de publican. & vectig.* Bodin. *6. de Repub. c. 2. p. 1037.*) ut aromata coemta, vel statim in naves suas, sine gabellæ solutione deferant, vel in domibus etiam suis adservent; delaturi eas in naves, quando ipsis commodius visum fuerit. *privil. 37.*
42 Fuerunt autem nonnulla aromata, ut hæc obiter moneamus antiquis nota, quæ nos hodiè latent: qualia sunt, quæ à Pancirollo recensentur. *rer. memorab. lib. 1. tit. 11.* amomum, costum,
43 malabathum, &c. Aromata autem in calidis locis tantùm proveniunt; quâdam namque humidi decoctione odor bonus ingeneratur; ubi, quod noxium est, vi caloris fuerit exemtum, ut ex Theophrasto refert Cæl. Rhodigin. *lect. antiq. lib. 29. Cap. 17.* Unde etiam in frigidis mundi plagis eorum usus ad phlegma incidendum admodum frequens & utilis esse videtur. Et olim ex Indiâ, similibusque cali- 44
dioribus regionibus, aromata ad mare rubrum, & inde terrestri itinere in Ægyptum, tandemque Venetias transportata, omnibus Christiani orbis regionibus communicabantur; ac maximum inde lucrum Veneti percipiebant; ideoque maximè conturbati fuerunt, postquam Lusitani, transmisso Capite bonæ spei, in Indiam delapsi, hanc ipsis mercaturam interceperunt. P. Bembus Cardin. *histor. Venet. lib. 6.* Huic adde Ludovic. Guicciardin. *descript. Belg. in Antwerp. Brabant. Metropol. fol. m. 164. & 231. & seq.* ibi: *Venetiis afferuntur.* Sed nimius aro- 45
matum usus, & qui luxui materiam præbere potest, omninò moderari debet: cùm nullam aliam ob causam veterum illa frugalitas disparuerit; quàm quòd ex aromatum frequentia & Sibaritica varietate, varii cibos condiendi construendique modi excogitati, quibus veluti fomentis, Venus in membris delitescens incidatur; ipsaque hominum vita, (quæ olim sale & 46
caseô veluti saginabatur) multis parasangis decrescit. Id animadvertens 47
sapientissimus juxtà, & doctissimus Magnæ Britanniæ Rex Jacobus VI. & voce & stylô insaluberrimum pariter ac intempestivum tabaci usum, inter suos abolere conatus est; veluti tractatus hac de re singularis ab ipso Rege conscriptus, quique inter ejus opera exstat, attestatur.

Quomodo autem Imperatores Ro- 48
mano-Germanici Recessibus Imperii providerint & prohibuerint, ut aromata pura atque nativa, non autem corrupta, & adulterina, vendantur, *lib. 4. c. 5. n. 12. & seqq.* ubi de Improbis mercatoribus, attingemus; Sed ad thesin. Vini portorium, ætate Cicero- 49
nis, in Galliâ nullum fuit, aut exiguum, ut ex verbis pro M. Fontejo apparet: *Cognoscite nunc de crimine vinario, quod illi invidiosissimum esse voluerunt & maximum.* Vid. Cæs. Buleng. *de Vectig. pop. Rom. c. 28.* nunc verò ibidem receptissimum; quod sæpius mutavit

tavit Carolus IX. Anno 1561. quinque solidos unicuique dolio imposuit, minoribus vasis, secundum proportionem. Exigitur autem ab omni vino quod in Oppida muris cincta, & suburbia illorum importatur, sive, ut ibidem recondatur, donec aliò transferri possit, sive ut exhauriatur. Vectigal hoc solummodò destinatum erat redimendo patrimonio subsidiis & gabellis Regiis, per summam necessitatem
50 abalienatis. Sic in Anglia Philippum, Caroli V. filium, in singula vini dolia maiora, Gallorum mercatoribus in portum ingressis nummum aureum, subditis verò novem imperasse refert Bodin. *lib 6. c.2.* ubi simul, quantum vini Gallia in Angliam & Belgium effundat, narrat. Hîc Lubecæ ubi monopolium vini Rhenani promiscuè non permittitur, solvitur vectigal vinarium, quod vocatur ACCISA, quasi accidat pretia. *art.12. tit.6. lib.3. Statut.*
51 Est & species tributi in Galliâ, quod *Billots* vocant, & Oenopolis imminet, alibi *appetissment* appellant, voce flagitium testante; quô venia facta est, talibus mensurâ minore vendendi, si modò ii præstarent 30. solidos in quodque vini dolium. Pium initio inventum, ut cætera, degeneravit in acerbitatem exactionis, cùm initio ædificandi, sacris ædibus esset destinatum, Casp. Klock. *de Contrib. Cap.1.*
52 *p.33.* Illud verò quæstionem habet non inelegantem, nec minus utilem: Num, qui vinum aut cerevisiam per loca vectigalium transvehunt, ipsa aperire dolia & partem vini aut cerevisiæ, vectigalis locô, ex iis præstare cogi possint? Et quamvis vinarii aut cerevisiarii mercatores ac aurigæ, ad hanc necessitatem à multis improbis exactoribus interdum adstringantur, injustè tamen id fieri certum est; cùm dolia vicissim per vectores impuris plerumque vasis, aut fœtidis etiam pileis adhibitis, aquâ oppleri soleant; ipsis doliis pro parte evacuatis vinum aut cerevisia facilè acescat, aliasve degeneret; unde vel deteriorationem omnimodamve corruptionem, vel etiam ruptô doliô, effusionem contingere oportet. Pœnam autem corrumpentis vinum Rhenanum de Recessibus Hansæ. vid. infr. *lib 3. cap.5. n.28.* Et Corruptum vinum quàm naturæ nostræ sit inimicum & ferè mortiferum, docet Clariss. Dn. Doct. Paulus Neukrantz. Phys. Lubec *in suo eruditiss. tractatu de Purpurâ cap.9. p.124.* 53
Quæ inconvenientia per prohibitionem pravi illius antecedentis, ex quo ipsa conseqvuntur, meritò eliminanda sunt. arg. *Nov.8.* in procem. Jo. Schneid. *ad §. Capite tertio. n.3. Inst. ad L. Aquil.* Godd. *cons.7. & 8.* & hos allegans Bocer. *de Regal c.2. n.196.* Atque hujusmodi in casibus Deputationis Recessum de Anno 1600. notabili decretô & præjudiciô, in causâ quâdam limitatum fuisse adserit Becht. *de secur. & salv. cond. thes. seu num.66.*

De Salis vectigali pauca nunc subjungamus.

Licet quidem de jure Civili & Constitutionibus Imperatorum, ex salinis & commercio salis vectigal quoque colligatur. *l.59. §.1. ff. de hered. instit. l.13. ff. de Publican. l.17. ff. de V. S. l.11. C. de Publican.* nullumque Reipub. vectigal levius sit commodiusve quàm salis. *l. forma, §. salinæ ff. de Censib.* Vid. Guid. Panciroll. *thesaur. var. lect. lib.3. cap.31.* Ubi de vectigali salinarum. *p.495.* Certum tamen est, ab omni tempore hoc vectigal, ob Salis præstantiam, de qua vid. Klock. *de Ærario. lib.2. c.9.* fuisse maximè odiosum, ut apparet ex T. Livio. *lib.29. ab U. C. circ. fi.* Ita enim ille: *Dum hæc Consules*, inquit, *diversis Regionibus agunt, Censores interim Romæ, M. Livius & C. Claudius Senatum recitarunt. Princeps iterum lectus. Q. Fabius Maximus, notati septem, nemo tamen, qui sellâ curuli sedisset, sarta tecta acriter & cum summâ fide peregerunt viam è foro boario ad Veneris; & circà foros publicos, & ædem Matris Magnæ in palatio faciendam locaverunt. Vectigal etiam novum ex Salinariâ annonâ statuerunt. Sextante sal & Romæ & per totam Italiam erat. Romæ pretiô eodem, pluris in foris & conciliabulis, & aliô alibi*
54 55 56

alibi pretiô præbendum locaverunt. Id vectigal commentum alterum ex censoribus satis credebant populo iratum, quod iniquô judiciô quondam damnatus esset. Et in pretiô salis maximè oneratas tribus, quarum operâ damnatus erat, credebant. Inde Salinatori Livio inditum cognomen. huc usque Livius.

57 Memorabile verò illud, quod memoriæ proditum est ab Athenæo. *lib.3. διπνοσοφιστῶν cap.1.* à Lysimacho jam olim in Troade vectigal salis & salinarum constitutum, & naturâ tamen id quasi refugiente statim exaruisse salinas, & remissô vectigali rursus prodiisse; idque refert etiam Choppin. *de doman. Franc. lib.1. tit.15. n.15.* In odiosum hoc

58 salis vectigal ita invehitur Thomas Garzon. *piazz. univers. discors. 157. p.368. A i tempi nostri,* inquit, *si vede ancora, che stima faccia il sommo Pontefice della gabella del sale, & di quanto utile sia alla camera Apostolica la Cita di Cervia dove gli fa tanta copia di sale &c. In questo mestiero, poi si commettono molti frodi, & inganni, & percioche s' adultera il sale alle volte, con la terra trita, alle volte con l' arene minuta, & simili alteri furfanterie sono commessi da quelli, che hanno o saline ò il dacio del sale sopra di loro, l' ufficio di quali è vile in se medesimo per sentenza de Giacobino di S. Georgio. l.1. ff. de jurisd. om. jud. Oltra che rare volte si da quel tanto che la bilancia giusta richiede.* vid. infr. hoc *lib.2 cap.16. n.8.* ubi hoc exemplô judicium Hispaniæ probatur, *& si Sforzano contra il dover i popoli á pigliar sal nigri[illegible]mo & tutto adulterato, à carissimo, pretio potendosi per miglior mercato havere del candido, & bianco molte fiate per via de mercanti forestieri, quantunque la scusa appresso di coloro sia in pronto, allegandosi assai leggiadramente che non sarebbe mercantia di sale; se non fosse salata, ma non adducono gia che le gratie presso à Poeti siano tante amiche del sale, che poiche la terra & l' acqua abondantemente le porgano al mondo, non solamen-*
NB *[illegible] levar le GABELLE stra[illegible]narie del sale, ma distribuirlo quasi gratiosamente à subditi acciò al meno in cotesto appareçe la larga cortesia & generosità de suoi Prencipi & signori &c.* In Galliâ Gabella salis, obscuræ fuit 59
originis, & superioribus seculis non nisi extra ordinem constituta, à Carolo V. Rege ordinaria facta est An. 1369. quæ primùm exigua fuit. Sed Franciscus I. illam immensum auxit Anno 1542. viginti quatuor libris in modios impositis. Sunt autem Salinæ Santonicæ inter omnes præcipui nominis, tantique proventûs, ut non solùm Franciæ universæ, sed etiam Hispaniæ sufficiant, ad easque infinitæ naves quotannis, hujus commercii gratiâ accedant. Unde non exilis pecunia rediit ad Regem, qui vectigal salis Anno 1608. locavit quatuor myriadibus Francicis, ut ex ore conductoris se audivisse, & in contractu cum Rege inito legisse testatur Papirius Massonius *in descriptione fluminum Galliæ,* & Thuan. *lib.5. histor. Sal,* ait, *in Regia horrea certis locis disposita reconditur, pœnâ capitis in illos sancitâ, qui aliunde, quàm in illis horreis emerint, ne vectigalibus, quæ gravia sunt, fraus fiat.* Franciscus, lege latâ, in ipsis salinis vectigal capi voluit, auctô suprà modum pretiô, in eam rem paulò antequã moreretur, plures Præfectos ac ministros instituit; idem Thuan. *lib.6. hist. ad ann.1549.* Picto- 60
nes, Rupellani, Eugolismenses, Lemovices, Petrocorii, Santones & Alnetenses, missis è suo numero delegatis ad Henricum II. Regem, qui tunc in Ambinis erat, impetraverunt; ut, quæ à Francisco de inferendo in publica horrea sale constituta fuerant, quòd seditionibus, in illis regionibus exortis, causam dederant, abrogarentur, ut recepto more salis venalis vectigal triente ac besse definiretur. *Idem lib.13. ad ann.1554.* Lex durior, inquit, in Senatu recitata VI. Idus Ianuarii, quâ Pictones, Rupellani, ac circum-Insulani, Engolismenses, Lemovices, Petrocorii, Santones & Aquitani Salis vectigal, quod in Provinciis impositum erat, undecies centum nonaginta quatuor millibus Francicûm nummûm redimere compellantur. Videatur

deatur Franciscus Belcarius *lib.25. rer. Gallic. n.16. & seqq.* ubi agit de motibus gravissimis in Aquitania Anno 1547. & 1548. occasione Salinarii vectigalis
61 exortis. Notandum tamen hîc occurrit, hunc vectigalis salinarii rigorem, in Galliâ solùm adversus regni subditos, non verò exteros mercatores usurpari, attestante ipsô Bodino *lib.6. de Repub. c.2.* dum inquit: *Nostri Reges minimum quiddam, ac penè nihil peregrinis pro salario vectigali, subditis verò gravissimum imperant. Et cùm in ipsa Gallia salinæ totius Europæ uberrimæ sint ac præstantissimæ, unde Belgæ, Britanni, Dani, salpetere consueverunt, nobis tamen multò carius emitur, quàm illis:* Et paulò pòst: *Franciscus I. ut mercatores peregrinos in Galliam, quasi quibusdam illecebris, arcesseret, à salinario vectigali propè immunes esse voluit, ne ab Hispanis sal acciperent.*

62 Fuit autem Gallia admodùm felix & beata, antequam rebellio incolarum & ambitio extraneorum, adegit Reges recurrere ad rigorem & asperitatem tributorum & vectigalium extraordinariorum. Non exigebatur sub Regis nomine quicquam præter vectigalia & tributa quædam, quæ pedagia, barragia, & traversa vocabant, & alia præcipua regia non magni momenti.
63 Bella Anglica introduxerunt subsidia Taillarum aliarumque, aucta posteà in eum numerum tributa & vectigalia, ut nomina ipsa vix inveniantur, quibus ea exprimi possint. Pierr. Matth. *lib.2. narrat.3.* & in specie de augmento Salinarii vectigalis ita P. Heig. *1.q. 14. n.19. & seqq.* Sequentium gubernatorum avaritia salis vectigal non modò in usum reduxit, sed & auxit insigniter; quippe non contenti illi vectigalibus, Salinariæ annonæ impositis, mancipibus solis jus esse vendendi salis voluerunt; & mancipia hujusmodi & publicanorum vulgò Receveurs societates & collegia approbata fuére, imò subditis duplò gravius vectigal, quàm salis pretium imperatur. Bodin.
64 *d. c.2.* At quid multa de Gallicis impositionibus Salinaribus verba facere opus, cùm & in quibusdam Germaniæ nostræ Civitatibus non minus quàm olim & adhuc in Gallia, hoc in passu cum suo & vicinorum malo peccetur. videantur hac de re Alb. Crantz. *in sua Wand. lib.13. cap.6.* & alii ejus seculi Historici, qui de Luneburgensium Vectigalibus Salinariis & motibus occasione istius circa annum 1473. ortis scripserunt. Hinc in Gallia descen- 65
dunt EQUIPOLLENT, quô libertas salem emendi vendendique extra Regia horrea redimitur, de quâ tributi specie inferius *lib.4. c.7. n.19. & seqq.* ubi de monopolio salis.

Les Aydes, sunt auxilia sive subsidia, 66
primùm à Rege Johanne in Angliâ captivo per summam necessitatem imposita, in Comitiis Ordinum à Carolo V. Delphino convocatis: impositis duodecim denariis in singulas libras omnium rerum venalium, exceptô sale, vinô, aliisque potioribus. Sed posteà perpetua sunt effecta, atque aucta per vigesimam & octavam vino impositam. Distinguendæ verò sunt jure Gallicô & Belgicô Impositiones, quas dicimus à subsidiis gallicè Impost & aide. Paulus Christinæ. *decis. Belgic 101. n.10.11.12. vol 3.*

Billots, inventum est posterioris me- 67
moriæ Principum Galliæ, quod ipsum Oenopolis imminet, alibi appetissiment appellant; de quo paulò ante. *num.51.*

Traitte-foraine, apud Gallos est por- 68
torium seu vectigal, quod mercibus è Regno exportandis, primùm imposuit Carolus V. Rex Anno 1376. sed ad tempus; quòd deinde Anno 1392. continuatum. Carolus VII. constitutionem edidit, quâ quantum persolveretur, & à quibus exigeretur, perscriptum erat. Carolus VIII. alteram edidit Anno 1488. Itemque Franciscus I. Anno 1542. certa pretia mercibus constituit, secundum quæ vectigalia solvenda erant. Eôdem modô & mercibus, quæ importantur, variis edictis cautum.

Tailles, Taillon les crues. superiori- 69
bus temporibus non nisi extra ordinem

nem & belli tempore imponebantur, Carolus autem septimus ordinariam fecit hanc exactionem, ut militibus sufficeret. Taillæ nomine omne genus ordinariæ & extraordinariæ intributionis intelligitur.

70 De reliquis Impositionum Gallicarum speciebus, putà *Ledon d' octroy, Fouages, Douane, Imposition sur l' entree des vins, subvention de partie sur les Villes clauses, Augmentation ou diminution du prix des Monnoyes, crues sur charges de deux trois & quatre sols pour livre gros du vin &c.* Vid. Secret. des Finances *in Epist. dedicat. Jul. Cæs.* Bulenger. *tract. de vectigal. pop. Rom. c.58.* Christoph. Besold. *in discurs. polit. de Ærar. Cap.4. fol.43.* De Origine verò omnium contributionum in genere & specie Dn. Casp. Klock. *de Contrib. & collect. Cap.1. per tot.* ubi quàm latissimè hæc tractat.

71 In Belgio omnibus rebus, quæ in dies venduntur & emuntur, uti vino, cerevisiæ cujuscunq; generis frumento, carnibus, bestiis, piscibus, lignis, sali, aceto, smegmati, Tabaco, panno, vestibus pretiosis, & similibus rebus, quarum usus frequens & quotidianus Tributa (vulgò Impoſten / Licenten / Accijſen / Conſumptien) indicuntur. Nec quisquam ab hisce Impositionibus & gabellis immunis est; exceptô

72 Principe Aurasiæ; nec non Regum Galliæ, Angliæ, Sueciæ, & Reipub. Venetæ Legatis. Videtur autem id iniquè peti; cùm res, quæ in proprios usus, præsertim victûs & corporis tuendi causâ devehuntur, meritò à vectigalibus immunes esse debeant. *l.5. C. de Vectigal. & Commiss. l.4. §.1. ff. de Public. & vectig.* Nic. Everh. Jun. *Cons. 2. n.24.* Rol. à Vall. *cons.34. n.15. vol.3.* Surd. *de alim. tit.8. priv.19. n.3.* Sed necessitas & consuetudo, collectarum magistra, in eo genere datii seu Impositionis, quod consumendis imposuit, hodiè per Europam ferè recessit ab isto jure, & sine usus proprii aut alieni intuitu mercibus imposuit vectigal. De cujus æquitate, an pro usu Reipub. id fiat, haud nimium disputo. De Vectigali rerum Venalium, mancipiorum, metallorum, artificum &c. Vid. Guid. Panciroll. *d. c.31.* De vectigali 73
piscariarum hic ita: Inter vectigalia Ulpianus Piscarias recenset. Pandectæ legunt vectigal Picariarum; quod esset illud, quod ex picem extrahentibus vel vendentibus solvitur. Sed Picariam appellari locum, ubi pix venditur vel coquitur, aut purgatur, non memini me legisse, inquit Panciroll. *d. c.31. p.497.* neque hoc genus vectigalis institutum fuisse. Quare vitiô librarii literam S. omissam fuisse putô, & legendum vectigalia Piscariarum, ut habent omnes alii Codices. Piscaria autem locus est, ubi pisces venduntur; Varro, nullus, inquit in Piscariâ piscis erat, & Piscarius, qui vendit Pisces. Idem Varro. Cùm verò esus piscium apud Veteres frequentaretur proprium piscariis in dictum vectigal videri potest. Quantum verò esset id vectigal, non inveni; & ob id lacûs piscatorios & portus in censum deferendos Ulpianus scribit. *l.4. §. lacus. 6 ff. de Censib.* Pretium piscis primæ qualitatis fuit aureus, seu solidus in vicena pondo. *l.1. C. Theod. de pretio piscis.* Panciroll. *d. c.31.* Ex quibus impositioni- 74
bus, Belgicis provinciis incredibilis redit proventus. Ex unâ quippe piscaturâ halecum quæ ex Arctoi maris latebris (in nullo enim flumine, neque mari mediterraneo, sed solo septentrionali Oceano reperiuntur) præcipitante jam vere, velut commutatis sedibus, tantâ multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat eorum impetus, in æstiva contendunt palabundi, in Hollandiâ quotannis unum millionem, & quatuor centena ac septuaginta millia confici ajunt. De quo ita Ludov. Guicciardin. *in descript. General. Belg. pag. m.38. & seq.* Præter hanc verò commoditatem longè amplissimam, tantus ex ipsomet mari, ad Belgas, eorumque incolas redit quæstus, tantus fructus, ut vel propterea judicetur Oceanus magnitudine suâ dignissimus. Consistit autem hic quæstus, quod nemini potest esse ignotum, in maxi-

maximâ illa piscium omnigenorum
capturâ, qui non sumtuosis modò po-
tentium mensis, sed & tenuiorum quo-
que necessitati abundè sufficiunt, &
non incolas tantùm ipsos, sed eorum
quoque crumenas in parte saginant,
cùm tanta iis supersit piscium copia, ut
& Gallis, Hispanis, Germanis, Britan-
nis, aliisque finitimis populis, largiter
eos impertiant. Quin & in Italiam quo-
que non unius generis sale conditi pi-
sces, haleces imprimis & Salmones
hinc importantur. Unde Thuan. *lib. 100.*
hist. pag. m. 387. Ex unius halecis Sa-
liti ac fumigati immensâ copiâ eorum-
que extra provinciam exportatione
plùs CC. florenorum cIↃ ad Zelando-
rum provinciam redire scribit. vid.
Dn. Neukrantz. *Tractatus de Harengo.*
Quia verò magni momenti res est ista
piscium salitura, speciatim differit mo-
dò dictus Autor Guicciardinus, de tri-
75 bus eorum, qui sale condiri solent, ge-
neribus, halecibus nempe, asellis atq;
salmonibus, referens inter alia hale-
cum, tanquam omnium præstantissi-
morum, salituram inventasse in Bel-
gio primum Guilielmum Böekelium,
natione Brabantum; Augustus ille
Imperator Carolus V. tanti hujus in-
ventum dicitur fecisse, ut Annô 1556.
Bervlietum, ubi modò dictus Beuke-
lius Anno 1447. extremum diem clau-
sit, unà cum sorore suâ Mariâ, Unga-
rorum Reginâ adpulsus, aditô hujus
sepulchrô, fausta omnia ejus manibus
fuerit adprecatus. M. Zuer. Boxhorn.
Apolog. pro navigat. Hollandor. adver-
76 *sus Pontum Heuter. p. m. 15.* Nec mi-
nor in Hollandiâ, quàm in Regiis pro-
vinciis fit quæstus ex asellorum (quos
Cabliow/ & Lapperdan vocant) & sal-
monum capturâ. De quibus gabel-
lis & Impositionibus qui plura volet
videat. *Placcaet ende Ordinantie opt-*
Stück van deen *ophe've* van den Gene-
rale ende gemeene middelen/ by den Sta-
ten van Holland ende Westfriesland be-
willigt tot onderstond van de gemeene
Saecke/ in Gravenhage. Anno 1630.
& Guicciardin. *d. l. pag. 39. cum seqq.*
Plura de jure piscandi in genere vid.
ap. Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. cap. 9.*
Sed ut revertamur ad scopum. Inter- 77
dum cum commerciis eò res rediit, ut
Tricesimæ mercibus sint impositæ.
Ex quo nil nisi commerciorum de-
structio subsequuta est. Sic Tricesimæ
Anno 1603. à Philippo, Rege Hispa-
niarum III. & Alberto Austriaco o-
mnibus mercibus, etiam ex Galliâ ap-
portatis impositæ sunt; quâ occasione
Rex Galliæ Henricus IV. cùm prius
eandem mercibus ex Hispaniâ & Bel-
gio Importatis Novembri sequente
imposuisset, simul ac videret, æmula-
tionum studiis commercium ubique
cessare, ut necessitatem revocandæ tri-
cesimæ utrisque imponeret, postremò
commercium Hispanis & Archiduca-
libus in Belgio populis omne interdi-
xit; quod negociis magnam perturba-
tionem attulit; attestante Thuano *lib.*
131. Excitatæ enim ubique mercato-
rum graves querimoniæ. Sed Rex
Galliæ, qui tantam injuriam ferre pro-
brosum arbitrabatur, & suis & vicinis
summè id detrimentosum fore provi-
debat; maluit ad tempus spretis rumo-
ribus severâ prohibitione uti, quàm
committere, ut ignavâ patientiâ infir-
mitatem fateri; & dum se ad præsentia
accommodat, homines audentes ad
novam olim inferendam injuriam
præposterâ dissimulatione provocare
videretur. Pontificius Orator, qui 78
metuebat, ne hôc vectigalium dissidiô
pacificatio inter duo potentissima re-
gna turbaretur, omnia summa fecit, ut
Rex Galliæ, dum de tricesimâ abolen-
dâ cum Philippicis ageretur, tantisper
de jure suo remitteret & libertatem
commercii intereà restitueret; nec de-
erant in aulâ, qui eadem veriti, Regi au-
tores erant, ut prohibitionem tempe-
raret. Verùm ille à Ronio aliter per-
suasus nullâ ratione adduci potuit, ut à
proposito discederet, aut quicquam
dignitate & nomine Gallicanô indi-
gnum faceret. Tandem re cum Ve-
lasco, Hispanico Legatô, cùm per Gal-
liam ex Angliâ rediens iter faceret, ad
Blaudi fontem agitatâ, & instante Pon-
tificiô Legatô (Maphæo Barbarino,
pòst

post Pontifice Urbano VIII.) conve-
nit, ut tricesima aboleretur, eodemq;
tempore, neque prius, publica com-
merciorum libertas restituta est. Huc-
usque Thuan. *d. l.*

Denique de mercibus, pro quibus
vectigal solvi non est necesse I. ge-
neratim proditum est *in l. licitatio. 9.*
79 *§. earum. ff. de Publican.* earum rerum
vectigal non præstari, pro quibus non
80 est consuetum præstari. Sic & mer-
cium rerumque exercitui importata-
rum vectigal à mercatoribus non sol-
vitur, ut hâc Immunitatis illecebrâ ad
commeatûs castrensis rationem ex-
citentur mercatores, & eâ in parte eò
magis quoque publicum bonum pro-
moveatur. *d. l. locatio. 9. §. exercitui. 7. ubi
Dd. ff. de Publican.* Petr. Greg. Tholos.
Syntagm. jur. lib. 3. c. 9. M. Anton. Pere-
grin. Eq. D. Marci. *de jure fisci lib. 6. tit. 5.
n. 23. vers. item res Exercitui.* ubi addit,
81 se hoc vidisse observatum. II. Ex
indigenis & nativis regnorum bonis
ea quæ exteri desiderant, & aliunde
haud peti possunt, vectigalibus pruden-
ter possunt onerari, quæ aliunde peti
possunt, non item. Aliàs enim eorum
commercia præsentissimo cum da-
82 mno aliò transferentur. Quod exper-
tus Rex Hispaniæ cùm ante aliquot
annos Neapolitanorum commercio
serico vectigal maximum indiceret.
Idipsum nuper à fœderatis Belgii Or-
dinibus Poloniæ Regi responsum est.
83 Ille cùm mercibus, quæ in Dantisca-
nos & Pillanos portus invehuntur, gra-
ve aliquod vectigal imponere decre-
visset; inter evectas autem merces po-
tissimum esset Poloniæ frumentum, ab
ordinibus judicatum est, ex Moscoviâ
& aliunde idoneam frumenti copiam
peti posse. Itaque nisi ab imponendo
vectigali desistat, potissima Poloniæ &
Dantiscanorum commercia inverti
posse ac turbari. Vid. *Disquis. Belgic.
nuper editas. cas. 28.* ubi in utramq; par-
tem disquiritur, quibus mercibus do-
mesticis in Repub. consuetum sit ve-
84 ctigalia imponere. III. hîc excipiuntur
merces & naves, quæ errore viæ, vi tem-
pestatis, metu piratarum probabili, aut
reparationis causâ, ex necessitate in
portum actæ vel relatæ sunt. *l. 15. l. 16. §.
8. ff. de Public. & vectig.* nisi quod qua-
rundam gentium institutô, pecuniæ
aliquid, pro tuta statione præstari sole-
at, quam vulgò vocant pecuniam
ANCHORARIAM. Vid. *art. 12. Pacific. Da-* 85
no-Sued. de An. 1645. de qua ut & Jure
Anchoragii vid. Stypm. *contin. p. 5. Jur.
naut. c. 2. n. 14. & seqq.*

Olim Romanis mercatoribus im- 86
positum est vectigal, quod vulgò dice-
batur Interpretium Negociatorum;
quod posteà à mercatoribus exigi veti-
tum est; Negociatores enim, si frumen-
tum Reipub. necessarium coëmissent
jussu Reipublicæ, si forte frumentô
Respub. non indigeret, frumentum sibi
retinere cogebantur, præstitis aliquot
solidis pro Interpretio; quod vetat
Theodoricus Rex, ap. Cassiodor. *lib. 2. Ep.
26.* vid. Buleng. *de vectigal. pop. Rom. c. 41.*

Alterum quod in Italiâ olim com- 87
merciis impositum est, dicebatur quin-
quagesimæ & centesimæ vectigal, vul-
gò Malatesta indigitata. Cujus origo
hæc à scriptoribus refertur. An. 1271. cũ
magna esset fames Venetiis, rogatiq;
Tarvisani, Patavini & Ferrarienses, an-
nonâ Venetos juvare nollent, nova in
Adriatico mari vectigalia sunt imposi-
ta, ut intra Polam seu Padum & Vene-
tias merces & onera Venetiis depone-
rentur, quæcunq; mari afferrentur: or-
dinatis custodibus, ne quid contra le-
gem transiret; Bononienses, qui ma-
gnam Romandiolæ partem tunc tem-
poris obtinebant, ægrè ferentes mari
legem impositam, trienniô ferè cum
Venetis variâ fortunâ decertârunt; sed
superati demûm eâ lege pacem acce-
perunt, ut dirutô Castellô, quod in
Ostio primario Padi construxerant,
quarundam rerum liberam eductionẽ
haberent, ostiorum Padi custodiâ Ve-
netis concessâ. Anconitani verò que-
relam de lege Venetâ ad Pontificem
detulerunt, qui Venetos legem tollere
jubens, minimè est auditus. Blond. *lib. 8.
decad. 2.* Ad eundem ferè modum pos- 88
sidentes Juliacensium ditionum Bran-
deburgicus Neoburgicusq; Principes
vectigalia & præsidiarias naves, in mer-
ces negociatorum in Rheno constitu-
tas

tas abrogare atq; abducere noluerunt, etiamsi hoc nomine à Commissariis Cæsareis in Conventu Coloniensi Anno 1610. sæpiusculè moniti & interpellati essent; sed constanter responderunt, quamdiu sibi constitutionibus Imperii adversus injustas turbationes, spolia & hostilia attentata liberè ditionibus suis uti frui non permittatur, vectigalia illa ad suam suorumque defensionem constituta, revocare & abrogare eos haudquaquam posse. de quo vid. Klock. *c. 11. de Contr. n. 95. in fin.*
89 Mari Balthico, ejusq; Civitatibus, accolis & Imperio limitaneis, quot nova gravissima & inusitata vectigaliũ onera & Extorsionum genera à vicinis Principibus eorumque ministris, maximô commerciorum Romano-Germanicorũ decrementô sint imposita, quotidianæ Mercatorum querimoniæ sa-
90 tis superq; testantur. Inter quæ minimum haud fuit gravamen, novus ille insolitus, & Rom. Germano-Imperio parum gloriosus CERTIFICANDI mod9, quem ante aliquot annos Regis Hispaniæ minister Gabriel de Roy, Hanseaticis mercatorib. eorumq; navigiis omni conatu imponere allaboravit. Cui quomodo Hanseaticæ Civitates & ipse Imp. Ferdinad. II. p. mem sese opposuerint, patet ex litteris prædicti Imp. ad Comitem Schomburgium in aulâ Madritiana Residentem datis Pragæ. 12.
91 Jun. an. 1635. Quanquam olim quoq; in Comitiis Spirensibus decretô Cæsareô provisum, ut tàm ad cęterorum regnorum exemplũ inq; juris maritimi Romano-Germanici tutelam, quàm ad reducendam hoc in passu Imperio pristinam prærogativam, autoritatem & splendorem, certus maris Germanici Præfectus seu Admiralius ordinaretur & stabiliretur. Verba decreti de 16. Sept. an. 1579. hæc sunt: Soviel zu handhabũg des H. Röm. Reiches Seekante belanget/ So ist gnugsam offenbahr/ daß alle Königreiche so Seekanten habẽ/ zu Handhabung ihrer Seestriche uñ Meergerechtigkeit/ einen Admiral haben/ Weil dañ im heil. Röm. Reich so gewaltige Gerechtigkeiten beede im Mitternächtigen und Occidentalischem Meer seyn/ und also auch in andern Königreichen in hoher Existimation gewesen; Welcher Gestalt aber nunmehr des Reiches Gerechtigkeit uff der See geschmälert/ daß nicht allein sie ihre Freyheiten/ so sie in frembden Königreichen gehabt/ verlohren/ und mit grossen Beschwerden also überlegt/ daß das gantze Römische Reich alle Wahren desto theurer und höher nehmen muß/ Wie dann die Beschwernüssen und Mangel ihrer Freyheiten des Jahres unsers Erachtens auff viele Tonnen Goldes lauffen/ wollen geschweigen/ daß mit der Zeit die frembden Königreiche je länger je mehr die Seestädte beschweren möchten/ Ja auch den Unchristen/ und Moscowiter nicht ein geringer Vortheil der Christenheit zu schaden an die Hand geben würde/ Also/ daß hoch von nöten seyn wil/ dem Römischen Reiche einen Admiral zu ordnen/ der das Reich zu seiner vorigen Gerechtigkeit wiederum bringe/ uñ wieder alle Neuerung beschirmen möge. Quamvis enim dubitari possit, an 92
hodiè Cæsaris eadem in mari potestas sit quæ olim, cùm classis Romana de quâ est in *l. unic. C. de Classicis lib. 11. tit. 12.* defecerit. Statuendum tamen est cum Jo. Gryph *de Insul. c. 14. n. 70.* Imperatorem maris Imperium per Principes 93
& Civitates maritimas adhuc retinere. arg. *l. 10. l. 18. ff. de acqu. possess.* vid. sup. *lib. 1. c. 16. n. 37. 38. 39.* Responsa & Mandata Impp. Rudolphi II. & Matthiæ. His adde Dn. Conring. de finib. Imperii maritimis *cap. fin.* Ubi de Civitatibus Im- 94
perii, quæ plurimum mare & Classe valuerunt. *pag. 848. & seqq.*

Providerunt igitur jura, si mercato- 95
res pedagiis injustè graventur seu vexentur, & semetipsos ut suprà *n. 15. dictũ*, contra injustas vectigalium exactiones tueri non valeant, ut coràm judice Ecclesiastico conqueri possint, secundũ Innocent. *in c. significantib. de offic. deleg.* Cujus sententiam etiam probat Felin. *ibid. n. 6.* ubi eorũ querimoniæ de simplici & plano audiantur, Felin. *d. l.* hocque more miserabilium personarum, cum quibus mercatores peregrinantes comparantur. Alexand. *Cons. 352. lib. 7.* Marquard. de Susann. *tr. de Judæ: part. 2. c. 9. n. 6.* De Mercibus autem pro

pro quibus vectigal solvi non est necesse, paulò antè, *n.79. & seq. vidimus.*
96 De quo Hugonis Grotii, literatorum Phœnicis, hoc est judicium, *lib.1. de jur. bell. ac Pac. cap.2. §.14. & cap.3. §.14. c. lib.* Quòd vectigalia & onera, quæ ad merces nullum habent respectum, mercibus imponi nulla æquitas suadeat, sed si, aut ad præstandam securitatem mercibus, ut ponendo stipites co-
97 ronatos **Packen** aut tonnas prægrandibus saxis fundo adhærentes vulgò, **Tonnen.** de quorum *jur. vid.* Stipm. *de jur. naut. p.2. c.4. n.246. & p.4. c.10. n.47. & seqq.* Loccen. *de Jur. marit. lib.2. c.1.* cum Gryphiand. *de Insul. c.31. n.155.* aut inter cætera etiam ob hæc onera sustinentur, ad ea compensanda vectigal aliquod imponi mercibus potest, dum modus causæ non excedatur; adjicit autem paulò pòst, sed frequens est, ut æqvus modus non servetur, cujus rei Phylarchas Arabum incusat Strabo
98 *lib.16.* hoc addito: *Χαλεπὸν γὰρ ἐν τοῖς πσέτοις καὶ τοῖς αὐθαδέσι κοινὸν ἀφορισθῆναι μέτρον τῷ ἐμπόρῳ λυσιτελές*, h.e. Difficile enim est, ut inter validos & feroces definiatur modus mercatori non gravis. addatur Stypm. Contin. *in Jus Naut. p.5. c.2. n.8.9.* Quàm malè autem in Germania nostra vectigalium modus fuerit servatus, testantur querelæ Impp. ac Statuum, de immodico & ferè intolerabili vectigalium onere. vid. sup. allegata *Capitulatio moderni Sacratissimi Imp.* Leopoldi *art.21.*

99 Ultimò tandem sciendum, certas esse in jure pœnas constitutas in hos, qui ab hujusmodi privilegiatis & pro communi bono laborantibus vectigal injustum exigunt, quòd videlicet, si ipsi exigentes privilegiatæ sint personæ, priventur ob ejusmodi exactionem privilegiis; cùm amissionem suorum privilegiorum mereantur, qui aliis sua derogant. *c. dilecti filii. X. de privileg.* Peculiariter verò jure Civili pro navicularijs negociantibus (quod Bertachin. *in tr. de gabell. c.7. n.4.* ad omnes extendit mercatores) contra eos, qui his negocium facessunt, vel vectigal exigendo injusti, vel simili ratione constituitur pœna decem librarum auri. *l.1. C. de navicul. seu Naucler. lib.11.* Imò nova & injusta vectigalia extorquentes, de ambitu & vi publica tenentur. *l.1. in fin. ff. ad l. Jul. de ambit. l. fin. ff. ad l. Jul. de vi pub.* Br. *l. vectigalia. ff. de publican.* Et vel exiliô, vel deportatione, vel aquæ & ignis interdictione. *l. qui dolo. ad l. Jul. de vi pub. l. si provincialium. C. nov. vectigal. instit. non poss. l. 2. C. de bon. Proscript.* Jure Canonicô excommuni- 100
catione plectuntur. *c. innovamus. X. de Censib.* Henning. Göden. *Cons. 11. n.2. & 3. p.1.* Myns. *obs. 29. n.5. Cent.5.* Et aureâ bullâ *cap.17. in fin.* generaliter etiam confirmantur, quæ legibus civilibus (quæ ibi simul sacræ vocantur) de pœnis indebita & insolita vectigalia exigentium constituta sunt; idque & de exigentibus & instituentibus ea intelligendum est.

Hisce nunc præmissis, paucis videbimus de gravaminibus, quibus ob auctionem veteris & impositionem novi vectigalis premi se & opprimi sæpè queruntur mercatores extranei, imprimis verò Hanseatici in Regnis Hispanicis.

Cùm de vectigalis pensitatione jam 101
olim inter Reges Lusitaniæ & Hanseaticos certô ac definitô modô convenerit, quemadmodū privilegiorum verba commonstrant; & nos supra mentionem fecimus, per se æqvum esset, conventionis fidem servare, tametsi nulla alia mercatorū merita deinceps accessissent. (Decet enim, ut summus 102
Pontifex inquit, concessum à Principe beneficium esse irrevocabile; & convenit Regibus verbum illud, quod scripsi scripsi; &, quæ processerunt de facie meâ, non faciam irrita; quemadmodū JCti Pontificii loqvuntur) Æqvum igi- 103
tur & justum esset, ut Immunitas vectigalis, in iis mercibus, quæ ad vitā commodius honestiusq; degendam asportantur, ad annonam remque omnem nauticam & bellicam pertinent, Anno 1517. 1528. & 1607. à Regibus Lusitaniæ & Hispaniæ obtenta & confirmata nostris semper servaretur, & in mercibus cæteris non nisi quinæ vel denæ de singulis Centenis exigerentur; quò hi pe-

regrini mercatores ad eas res majori copiâ advehendas allicerentur. Bodin. *lib.6.de Repub. c.2. p.1037*

104 Hiſce tamen non attentis, ſæpisſimè de ſingulis centenis vicena, terna & tricena de centenis exiguntur; idque tàm de invehendis quàm exportandis mercibus, ita ut ſumma hujus vectigalis ſortem ipſam propemodùm adæquet, & nullum aliud fiſco Regio fructum, quàm omnis commercii ceſſationem propediem afferre poſſit. Nec inter hos tantum cancellos malum duntaxat conſiſtit, ſed multi etiam alii emungendæ pecuniæ modi, quibus adæquatio ſortis haut difficulter demonſtratur, mercatoribus interdum imponuntur.

Cùm enim de vigore privilegiorum in Regnis Hiſpanicis de unoquoquo ſalis modio, MOJEN vulgò dicto, duo tantùm reſes ſolverentur, exiguntur (prout querimoniæ mercatorum teſtantur) ſæpiſſimè quatuor, quinq;, & plures Regales. Conſimili modô ante aliquot annos vino & oleo certum vectigal Hiſpali eſt impoſitum, quô dena de Centenis rigidè exiguntur. Deinde extorquetur certa interdum penſitatio pro anchoris, ſive ſtatione navium, ita ut ſingulæ naves binos ducatos Liſabonæ ſolvant, & alios binos in portu Setubal. Exigit prætereà Capitaneus in eodem portu de unaquaque navi unũ ducatum, & ſinguli ipſius milites qui naves viſunt, binos regales. Judex verò ſive Alcalde de Saques, de unaquaque navi capit quatuor ducatos; Viſitator ad Gades, ſive Vedor in Calis de unaquaq; navi duodecim regales non rarò ſumit. Vice Ammirallius in Orcades de ſingulis Laſtis ſingulos Regales exigit; quâ exactione trecenti amplius regales uni quandoq; navi extorquentur. Interdum & alia quædam exactio Liſabonæ excogitatur, quam Schůdde-börſe vulgò vocitant noſtrates; quâ itidem de ſingulis oneribus ſive Laſtis regales ſinguli cum uno quadrante exiguntur; neq; creditur hâc in parte nautarum aſſertioni, vel publico, quod ſecũ ferunt teſtimonio ſuper navis modiatione, ſed pro exactoris æſtimatione ſolvendum eſt, quantum ipſi viſum fuerit. Et ſi quando contingat, ut navis exercitores magiſtro ejusdem ſalẽ pro vectura ex conventione pendere teneantur, coguntur eô nomine duplex vectigal perſolvere, nullâ prorſ9 ratione, niſi quòd ita Publicanis ad ſuum quæſtum conducat placeatq;. Denique, eò res rediit in multis Hiſpaniæ portubus, quod olim ſeſtertiô unô ſive ſtüfero redimi poterat, hodiè ducatô ſæpisſimè redimendum ſit. Poſtremò certum audivi pretium mercibus à Publicanis in teloniis Hiſpanicis conſtitui, eâ calliditate & aſtutiâ, ut pretium ſemper excedat, & ipſi tantò plus à mercatoribus afflictis, telonii & vectigalis nomine iniquiſſimè abradant.

Cùm autem hæc omnia privilegiorum tabulis, benè meritô partis, promisſis Regiis, quæ æquipollent juramento, juriq; & juſtitiæ è diametro adverſentur, meritò ab iisdem iniquis oneribus & gravaminibus mercatores tàm anxiè ſimul pro bono publico laborantes ſublevari, eaq; omnia penitùs tolli & aboleri deberent. Et hoc tantò magis, cùm Regio fiſco hâc ipsâ Immunitate nequicquam decedat, ſed quantulum illud fuerit, quod vectigali regio diminuetur, id certè copioſiore & ampliore mercaturâ facilè compenſabitur, prout in præfatione demonſtravimus. Pręcedentibus nunc addere libet quod Wilhelmus Wſeling im Bericht von der Süder-Compagni in Schweden de an.1626. *p 35.36.* de oneribus quibus merces ex Regnis Hiſpanicis aliorſum invectæ & asportatæ premuntur refert. Ita enim ille: Das erſte Vortheil/ daß wir für Spanien haben/ iſt daß die Güter mit ſo ſchweren Aufflagen uñ Laſten beſchweret werden/ ehe ſie durch oder auß Spanien anhero oder in andere Länder kom̃en/ ſo mehr als hundert und dreiſſig pro Cento außträget: Und dieſes iſt zu beweiſen allein auß dem Zucker der auß Braſilien kommt / ohnangeſehen andere Wahren ſo viel und etzliche noch mehr beſchweret ſeyn / Und ſolches rühret daher/ daß der Handel auß Braſilien durch Stechen geſchicht

105 106 107

und

und bedarff man dazu wenig Geld/ derowegen müssen die Unkosten / so man auff die Güter / die man in Bezahlung des Zuckers angiebt / auff den Zucker gerechnet werden / Solche Güter aber bestehen in Leinewand / Bayen / Sayen / Wachs / Kupffer / Stangeisen / Kramereyen / Nürenberger Wahren / Eisenwerck / Tonnenmeel ꝛc. Welche Güter auß andern Ländern in Portugal gebracht / im außführen mit Zollen und Unkosten / Wegen / Messen / Packen / Schiffen / Fracht / Assecurantien / Interesse, auß- und einladen / zu hausführen / Packhauß mieten / schaden unterwegens / und Factorey ꝛc. für welche Dinge alle der Kauffman zwantzig pro Cento haben muß / wil er anders in gutem Stande verbleiben und nicht außspannen.

Ist - - - - 20.
Für Zoll / als die Wahren außgehen auff Brasilien - - - 3.
Für Zoll als die Wahren einkommen in Portugal - - - 23
Für Unkost / Fracht und Assecurantz auff Brasilien - - - - 10
Der Zucker zahlt in Brasilien an den König den zehenden / ist - - 10
Man rechnet gewönlich für Unkosten von Brasilien auff Portugal mit eingegriffenen 5. pro Cento für Factorey / mit Assecurantz und Fracht - 23.
Für Zoll beim Einkommen zu Lisbon - 23.
Für Zoll wen die Wahren außgehen hieher oder anders wohin - - - 3
Noch für Fracht und andere Unkosten auß Portugal hierwerts - - - 15
Ist zusammmen einhundert und dreißig auffs hundert - - - - - 130

Sed pace nuper cum Ordinibus Belgii initâ, & renovatis Osnabrugæ veteribus privilegiorum Hanseaticorum tabulis, meliora in regnis Hispanicis, quod Deus faxit, speramus tempora
108 commerciorumque levamina. In Daniæ quoque Regno Mercatoribus vectigalia sæpiusculè adaucta esse, præteritorum & præsentium temporum querimoniæ attestantur. Nam, ut cætera, tanquam odiosa, silentiô prætereamus, id apparet, quoad præterita tempora ex vectigali onerario, vulgò Lastzollen / quod Friderici II. tempore, contra pactiones antiquas & Odenseheensem transactionem, commerciis Hanseaticis impositum fuit, illudque adeò extensum, ut de navibus, saxis & sabulo seu saburrâ, vulgò Ballast onustis & Chersonesum Cymbricam transeuntibus æquè quartam Joachimici partem, h. e. de qualibet navi 200. onerum, 50. Imperiales exigi jusserint, ac de illis, quæ sale & aliis necessariis mercibus onustæ fuerint; ita carè sabulum & saxa eô tempore mercatores redimere constricti erant, cùm olim non nisi mediam Imperialis partem exsolutam esse constet. De quo gravamine plenius docent Recessus Imperii de Anno 1582. August. Vindel. publicati. Præbuit hæc Vectigalis 109
Oresundici ob nudum transitum & usum ventorum impositi Exauctio, quantum ex apparentibus & in publicum emissis causis & scriptis perspicere licuit, ansam, internecinis hisce Septentrionalibus bellis nunc demum sopitis. Conjunctis enim olim & unitis hisce tribus Coronis, Daniâ, Suecia, & Norvvegiâ æqualis quoque & reciproca Commerciorum libertas, Vectigalium & Impositionum Immunitas inter illa floruit viguitque. Quæ antiqua & mutua Nationum Commercandi libertas tandem in Pacificatione Brömbsbroensi Anno 1645. ad alias quoque provincias & Civitates Succorum dominio subjectas extensa est, postmodum autem communi placito provisum, ut ad præcavendas Inquisitiones & Visitationes, ex quibus omne malum subortum, à magistratu cujuslibet loci unde naves solverint. Certificationes, nautam, locum, merces & navem denominantes, ac fide publicâ corroborantes, vulgò Päße / Seebrieffe / Certificationem cognoscentem &c. extraderentur. vid. *art. 6. & 9. dict. Tract. Brömbsbr. & nos infr. hoc lib. c. 4. n. 43. & seqq.* Etsi autem 110
Principes absoluti nova vectigalia instituere & vetera augere nequeant, per ea, quæ in principio hujus Capitis & sparsim adduximus; secus tamen se res

habet, si ob publicam utilitatem, vel necessitatem evidentissimam ea instituantur. *l.1. C. nov. vect. instit. & l.ult. C. de vectig.* tanta enim eorum est functio, ut, quemadmodum tributa *in l.1. §. in causa.20. ff. de quæst.* dicuntur nervi esse Reipublicæ; sic idem elogium vectigalibus rectè & necessitate urgente institutis, tribui possit. Nec movet, quòd vectigalia odiosa censeantur, per
111 ea quæ supr. *hoc cap. n.3. diximus*. Nam, odiosa quidem sunt, quæ contra veterem consuetudinem, Immunitatem & privilegia, necessitate non urgente vel omninò novantur, vel augentur. *d. l. vectigalia. de Publican. l.1. cum 2. seqq. C. nov. vect. inst. non poss.* eoque pertinet *l. fin. cum similibus.* Ubi verò publica utilitatis & necessitatis eviden-
112 tissimæ causa subest, secus obtinet. Atque hujusmodi justam & rationabilem causam debere intervenire, idque in supremo etiam Principe locum habere, non solùm per textum *in d. l.1. & l. ult. de Publican.* probatur; sed & tradunt *Dd. in c. Invocamus. de censib.* & cæteri, allegati à Sixtin. *de Regal. lib.2. c.6. n.44. cum seqq* ubi justas vectigalis adaugendi causas enumerat. Ibique simul ex Isernia *in c. un. quæ sunt vectig. n.15.* addens, Principem contrafacientem peccare, imò mortaliter; secundùm Afflict. *d.c. unic. n.2.* & sine dubio maximam facturum Injustitiam, ex mente Innocent. *in d. c. invocamus. de Censib.* ubi ita etiam asserit Roland. à Vall. *Cons.91. n.30. vol.2.* graviter Principes monens, ut studeant, ne exactores, sed Dei rectores nominentur; nec in subditos vel exteros per vectigalia, vel aliâ ratione, crudeliter sæviant, sed illos regaliter amplectantur. Quapropter si Princeps mercatoribus merces per regiones suas vectas graviori tributô onerare velit (idque necessitate haud urgente) quàm opus sit in reparationem viarum, riparum, portuum, pontium, &c. actum iniquitatis plenum agit; Et cavendum tali Principi, ne istâ ratione gravatos in se suosque armet, iisque justam belli occasionem tribuat. Quod nupera inter vicinos Magnates acriter gesta, nunc verò sopita bella, satis evidenti, sed odiosô exemplô, proh dolor! comprobarunt, ut sup. *n.109.* adductum. Necessitatem 113
enim æquissimam belli causam esse, omnium historicorum & politicorum monumenta convincunt. Paul. Busius. *lib.3. de Repub. cap.1. in fin.* Et Darium subditi contumeliosè propolam seu mercatorem appellarunt sordidum; quòd, quæ prius gratuita essent vectigalia, ad solvendi necessitatem traxisset. Herod. & Plutarch. *in Artaxerx.* referente Bodin. *lib.6. de Repub. cap. 2.*

Quapropter sicut ante 30. annos 114
Hanseatici & cæteri interessentes Fluminis Albis Accolæ, de Ducum Megapolitanorum Vectigalis Boitzenb. & Dömicensis, ita & in nuperis Imp. Comitiis de Anno 1653. & seqq. conventibus Circularibus adversus Saxo-Lovvenb. Principes, de Leoburgici Vectigalis adauctione vehementer apud Imp. & Electores Imp. conquesti sunt Circuli Inferioris Saxoniæ Status, De quibus vid. Acta & hinc inde transmissas litteras.

Caput IV.

De Jure Singulari Mercium, quoad Confiscationem & Commissum.

Summaria.

1. *Connexionis ratio.*
2. *Ob debitorum Vectigalium fraudationem confiscantur Merces de Jure Civili.*
3. *An ob liciti Vectigalis fraudationem Merces ipsô Jure, an demum latâ sententiâ in commissum cadant?*
4. *Merces privilegiatæ non confiscantur.*

5. Pœna

5. *Pœna Confiſcationis ceſſat, ſi ob adverſam tempeſtatem merces exonerantur.*
6. *Pro ejusmodi Mercibus penditur pecunia Anchoraria.*
7. *Merces ob tempeſtatem in portu exoneratas an ibidem vendere neceſſe ſit?*
8. *Non cadunt in Commiſſum merces ex naufragio perditæ ſeu translatæ.*
9. *Dominium rei nullâ præcedente cauſa auferre iniquum eſt.*
10. *Taxantur Conſuetudines Galliæ, Siciliæ, Angliæ & Italiæ &c. quibus naufragorum bona fiſco applicantur.*
11. *Chriſtiani II. Regis Daniæ, alias minus laudati, laudabilis Conſtitutio circa naufragorum bona.*
12. *Dania, Holſatia & Pomerania ſimiles laudabiles Conſtitutiones hodie amplectuntur.*
13. *Harum Conſtitutionum & Conſuetudinum, bona naufragorum fiſco applicantium iniquitas, ex jure & rationibus demonſtratur.*
14. *Jurisdictio Littoralis vulgò* die Strandgerechtigkeit *in quo conſiſtat.*
15. *Rebuffus Bodinus JCti Galli hanc Galliæ conſuetudinem iniquam improbant.*
16. *Conſtitutionibus Impp. noviſſimis hæ Conſuetudines abrogantur.*
17. *De Jure Canonico quomodo puniantur Naufragorum bona retinentes.*
18. *De Jure Belgarum quàm graviter raptores bonorum naufragorum plectantur.*
19. *Contra Naufragorum bona ſpoliantes Mandata ſine Clauſula decernuntur.*
20. *Judicis officium in naufragorum cauſâ.*
21. *De Judice, teſtibus & Proceſſu in cauſa naufragorum, remiſſive.*
22. *Non Confiſcantur Merces ſi abeſt Publicanus.*
23. *Nec quando poſt Commiſſum publicanus vectigal receperit.*
24. *Merces non cadunt in Commiſſum ſi injuſtè vectigalia exigantur.*
25. *Ceſſante causâ ceſſat effectus.*
26. *Ceſſat Commiſſum ſi mercator à publicano falsâ perſuaſione deceptus.*
27. *Ceſſat Commiſſum ſi fraus ſaltem ab ipſo nauta, non domino mercium commiſſa.*
28. *Conſuetudo contra jura in contrarium.*
29. *An & quando ob nautæ vel magiſtri navis culpam Dominus, vel Exercitor teneatur actione exercitoriâ? remiſſ.*
30. *Quid in hoc paſſu juris, ſi nauta unam partem mercium occultet, alteram profiteatur.*
31. *An merces licitæ propter illicitas & prohibitas confiſcentur?*
32. *Hujus negativa in ignorante mercatore æquior & humanior.*
33. *Regni Galliæ Conſuetudo, Que la Robbe del' Ennemy, confisque la robbe de l'amy. examinatur & ex jure & rationibus deſtruitur.*
34. *L. Cotem ferro 11. ff. de Public. & Vectigal. verus ſenſus & Interpretatio.*
35. *Conſtitutio hujus L. 11. multum diſcrepat à Conſuetudine Gallica illa rigoroſa antiqua.*
36. *Conſuetudo Rigoroſa Galliæ: Quâ propter illicitas merces & licitæ, itemq; naves confiſcentur, moderata & abolita.*
37. *Si extra territorium Capientium Naves cum mercibus capiantur, confiſcationi non ſubjacent.*
38. *Æquius ut amicorum naves ablatis tantum mercibus de Contrebande ſive prohibitis, dimittantur & reſtituantur.*
39. *Ob Vectigal neglectum omnia bona rapere iniquum & impium eſt.*
40. *De Jure Commiſſi; quem in finem inſtitutum, & quando rei captæ dominium acquiratur? ex recentiore Gentium Jure.*
41. *Ut Merces in Commiſſum cadant & confiſcentur, requiritur ſcientia Mercatoris rem fuiſſe prohibitam.*
42. *Quælibet Cauſa ignorantiæ excuſat Mercatorem à pœna Confiſcationis.*
43. *Forenſis loci conſuetudinem ignorans mercator excuſatur à pœna commiſſi.*
44. *Si Vectigal imponitur ab illo qui imponendi poteſtate caret, Confiſcationi locus non eſt.*
45. *Ad evitandam Confiſcationis pœnam*

45. *Merces debent indicari etiam ab Immunibus.*

46. *De Certificationum Consuetudine moderna.*

47. *Naves Immunes non necesse habent mercium professionem per Certificationes subire.*

48. *Quid circa Certificationes Mercium cautum in Pactis Dano-Suedicis Brombsbroinis de Anno 1645.*

49. *Professionis Mercium & Certificationum quæ ratio.*

50. *An pœna Commissi fraudatori Vectigalium irrogata à lege, ad alios casus per Statutum extendi possit? remiss.*

1 Cum superius *lib.1. cap.16.* in genere de Mercium confiscatione, & quomodo ea tempore belli fieri possit, quædam viderimus. Paucis nunc quoque hôc locô, ubi de vectigalium circa merces jure egimus, speciatim erit attingendum, QUOMODO ET QUATENUS MERCES, OB NON SOLUTUM VECTIGAL, CONFISCARI, SEU IN COMMISSUM CADERE POSSINT?

2 Licet quidem, de jure communi verum sit, merces, ob licitorum vectigalium fraudationem confiscari & in commissum cadere. *l. fraudati. l. commissa. l. fin. in pr. §. quoties. & §. si quis professus. ff. de Publican. & vectigal.* Georg. Becht. *eleg. tr. de secur. & salv. cond. cap.3. th. seu n.57. & seqq.* Joh. Petr. Surd. *vol.1. Cons.57. n.20. per Dd. allegat.* Loccen. *de jur. maritim. lib.1.*
3 *c.8. §.7.* adeò ut res, quæ in commissum cecidit, statim desinat esse fraudantis vectigal, & dominium ipsô jure amittatur. *d. l. commissa.* Salicet. *in l. neg. n.1. C. de vectigal.* Ferret. *in tr. de Gabell. n.143.* Ripa *de peste tit. de remed. ad conserv. libert. n.104.* Roland. à Vall. *cons.42. n.1. & 5. lib.3.* Bertachin. *tract. de Gabell. part.7. n.57.* ita tamen, ut, secundum quosdam, ob contradictionem partis prius sententia requiratur declaratoria, per quam possessori possessio auferatur. Br. *in d. l. Commissa, n.1. vers. licet autem* Bl. *in l. si quis in tantam. n.19. C. unde vi.* Bertachin. *d. tr. p.9. n.6.* Gail. 2. *obs.51. n.5.* Joseph. Ludov. *Concl. 15. n.75.* Coler. *de process. execut. p.1. c.3. n.84.* Rol. à Vall. *d. cons.42. n.5. 6. 7.* & reliqui allegati à Becht. *d. l. th.61.* quicquid etiam in contrarium sentiunt Joh. Köppen. *decis. q.50. n.11.* & novissimè Casp. Klock. *de Contrib. & collect. cap.19. n.546. & seqq.* Nihilominus tamen multi reperiuntur casus, in quibus pœna hæc adversus mercatores eorumque merces non habet locum.

Primùm itaque pœnæ huic non subjacent merces, si iis eorumque dominis licentia transeundi detur, & solutio vectigalis remittatur. *l. fin. §. si quis professus. ff. de Publican.* Bertachin. *de Gabell. part.9. n.4.* Mascard. *de probat. Conclus. 835. num.17. ubi allegat alios.* Quemadmodum Capite præcedente de quibusdam mercibus Hanseaticis in Hispaniâ multisque aliis in locis à vectigalium præstatione immunibus annotavimus. 4

II. Non habet hæc pœna locum, si ob adversam tempestatem merces exonerantur. *l. Cæsar. 15. l. fin. 16. §. si propter. 8. ff. de Publican.* vel ob aliam necessitatem urgentem, cujusmodi est metus latronum, vel pestis, res transvehuntur. Paul. de Castr. *in d. §. propter. n.1. vers. item si propter.* Franc. Ripa. *de privileg. Contract. caus. pest. n.158.* 5
Nisi quod quarundam gentium institutô pecuniæ aliquid pro tuta statione præstari soleat, quam vulgò vocant PECUNIAM ANCHORARIAM. vid. *art. 12. Pacific. Sueco-Dan. de An. 1645.* Loccen. *d. lib.1. c.8. §.8. & 9.* Et Fr. Stypm. *continuat. p.5. Jur. Nautic. cap.2. n.14. 15. 16.* ubi de Jure Anchoragii; quod vectigal maximam affinitatem habet cum eo, quod vocamus Marckgeld / Standgeld. de quo Wesenb. *cons.12. n.67.* Cothm. *cons.47. n.288. vol.3.* Arum. *vol.3. disc.15. c.40.* Kell. *de offic. Jurid. Pol. lib.2. c.9.* 6
Merces autem, quas semel in isto portu exonerare cœperunt, ibidem vendere multorum populorum moribus necesse habent. vid. Loccen. *de jur. maritim. lib.1. c.8. §.8. & 9.* 7

III. Non cadunt in commissum merces 8

merces naufragii calamitate perditæ, eleg. Andr. Gail. *1. obſ.18. per tot.* Fr. Pfeil.*cent.1.conſ.59.* cùm iniquiſſimum, abſurdiſſimum & juri communi contrarium, imò barbarum ſit. Bodin. *lib.1. de Repub. c. ult.* ex re omninò calamitosâ & luctuosâ emolumentum capere, &, quem noſtris opibus ſublevare debebamus, ei reliquias, quas ad littus vel ripam ejectas bonâ fide reſtitui oportebat, diripere. *l. ne quid ex naufragiis. ff. de incend. ruin. naufr.* afflictoque mercatori afflictionem ad-
9 dere. *l. Divus. ff. de offic. Præſ.* Nullâ enim causâ præcedente probabili dominium alicui ſuum auferre, mera injuria eſt. Benè Euripides *in Helena*:

Ναυαγὸς ἥκω ξένος ἀσύλητον γένος.

Sum naufragus, ſpoliare quod genus eſt nefas.

Quod enim jus habet fiſcus (verba ſunt Conſtantini *in l.1. C. de Naufr. lib.11.*) *in alienâ calamitate, ut in re tàm luctuosâ compendium ſectetur.* Dion. Pruſæenſis *orat.7. de naufragio locutus* Μὴ γὰρ εἴη ποτὲ ὦ Ζεῦ, λαβεῖν μηδὲ κερδᾶναι κέρδος τοιοῦτον ἀπὸ ἀνθρώπων δυστυχίας. *Abſit ô Jupiter, ut lucrum captemus tale ex hominum infortunio.* vid. Loccen. *Jus*
10 *maritim. lib 1. c.7. §.6 7. & ſeqq.* Hinc ſimul judicium poſſumus facere de Conſuetudinibus Siciliæ, Angliæ, Italiæ, Galliæ, & Germaniæ proh dolor! quibus res naufragiô perditas Principes territorii, ubi ad littus appellunt, regaliorum jure in fiſcum ſuum redigunt, ſecundum illud Poëtæ: *Res fiſci eſt, ubicunq; natat.* Guil. Benedict. *in c. Rainutius. verb. & uxorem, nomine Adelas. n 953. de teſtam.* Joh. Fab. *in §. fin. Inſt. de rer. diviſ.* Chaſſan. *de Conſuet. Burg. rubr. 1 § 4. verſ. Eſt amendable. n.1.* Luc. de penn. & Joh. de Plat. *in l.1. C. de naufrag. lib.11.* Matth. de Afflict. *in Conſtit. Neap.59. lib.1.* P. Gregor. *in ſyntagm. Jur. lib.3. p.1. c.14. n. 8. in fin.* Choppin. *de doman. Franc. lib.1. c.15. n.10.* Quô jure cùm Imperator Carolus V. ab Henrico II. Rege Gallorum duas naves mercatorias, ad littus Gallicum ejectas, ſibi reſtitui poſtularet Annô 1556. Annas Montmorantius Magiſter equitum reſpondit: *Que le bris eſt confisque au ſigneur ſouuerain. Et que c'eſt la couſtume generale, non ſeulement es pais de l'obeiſſançe du Roy, mais auſſi en toute la Mer du levant & du ponent.* Bodin. *lib.1. de Repub. c. ult.* vid. Joh. Selden. *de domin. mar. lib.1. c.18. pag.m.78.* & Joh. Gryphiandr. *de Inſul. cap.31. num.100. & ſeqq.*

Apud Boreæ Reges ac nationes idem 11
uſitatum aliquamdiu immutavit tandem & ſuſtulit ſummô omnium, qui id mare frequentant, bonô Chriſtiernus II. legemque tulit. (vid. Lowbuch *lib.3. cap.63.*) quæ non niſi ab optimo Principe (quamvis ille, ob crudelitatem in ſuos poſtmodum perpetratam, ſequius audit) ferri ac promulgari debuit; videlicet, ut naufragis ſua redderentur, æquô tantùm pretiô depenſo iis, qui laborantibus ſuâ operâ curaque ſuccurriſſent. de hoc pretio vid. *nos inf. lib.3. c.4. n.46.* Memorat Cornelius Scepperus, homo Flander, ejusdem Chriſtierni Vice-Cancellarius, audiviſſe non ſemel ex ipſo Rege ſe, eâ lege deperiſſe ipſi ſupra centum aureorum millia annui naufragii. Jo. Iſac. Pontan. *lib.2. diſcurſ. hiſtor.* adv. Selden. *cap.15. in fin.* noviſſ. Fr. Stypm. *Contin. de Jur. naut. p.5. c.5.* Quapropter 12
etiam hodie Dania, Schlesvvigum, & Holſatia rejiciunt hunc barbarum morem, nec ex miſerorum Mercatorum bonis ditari volunt. Stypm. *contin. d.l. n5.* Lowbuch. *lib.3. c.63.* Sicut nec Pomerania in qua ſecundum Land-Privilegia. §. dem handtierenden Kauffman ꝛc. cautum, Ob das Guth ohne erforderte Hülffe / gleichwol geborgen würde / wird dem Beſchädigten ſolches / oder auch wann es verkaufft der gelöſete Werth / gegen ein Trinckgeld und Erkäntniß inwendig dreyen Jahren außgefolget. Quod tamen olim ibidem ſecus erat. Eadem privilegia circa naufragorum bona Lubecenſib. mercatoribus à Ducibus Pomeraniæ & Megapolitanis olim conceſſa, modò ut Jus fasque eſſet, ſemper ita obſervarentur, experientiâ eheu! contrarium hodiè ſatis ſuperque teſtantur.

Falſum

13 Falsum itaque est, omnium gentium jure ita receptum. Nam jure Rom. actio datur in eum, qui naufragorum bona collegerit, & ad sua transtulerit. *l.1. l.quo naufragium. in pr. l. ult. ff. de Incend. ruin. naufr. l. in eum. C. de furt. l. de submersis. C. de naufrag.* Rationem addit Julianus *in l. qui levandæ. ff. ad L. Rhod. de jact.* & Justinian. *§. fin. Inst. de rer. divis.* quoniam, qui levandæ navis gratiâ merces projiciunt, non eam mentem habent, ut eas pro derelicto habeant; quippe si invenerint, eas ablaturos; & si suspicati fuerint in quem locum ejectæ sint, requisituros; ut perinde sit, ac si quis onere pressus in viam rem abjecerit, mox cum aliis reversurus, ut eandem auferret. Res igitur jacta, ait Paulus *l.2. §. fin. ff. eod.* domini manet; nec sola jactura dominium tollit. *l. interdum 21. §.1. & 2. ff. de acqu. poss.* manente semper animô retinendi in naufragium faciente. *§. fin. Inst. de rer. div.* Ideòque quod meum est, sine meâ culpâ ad alium transferri non potest. *l. quod meum. de R. J.* nec fisci in hoc casu major est licentia, quàm privatorum. Cùm non tantùm nullam justam causam auferendi habeat. Didac. Covarruv. *part.3. relect. cap. peccatum. § 1. n.5. in fin. de R. J. in 6to.* Sed potius summâ æquitate ad rerum perditarum restitutionem teneatur, sicut Antoninus (hujus enim potius quàm Constantini Constitutio videtur, ex *l. ult. ff. de Incend. ruin. naufrag.*) rectè confitetur & statuit. *l. 1. C. de naufr. lib. 11.* *Si quando*, ait, *naufragiô navis expulsa fuerit ad littus; vel si quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat; fiscus meus sese non*
14 *interponat.* Imperium enim quod territoriorum dominis competit, & aliô nomine Jurisdictio littoralis nominatur, Germanis die Strandgerechtigkeit/ non in eo consistit, ut bona naufraga liberè occupari possint, quem errorem cum Lindemanno, *Exerc. Feud. 2. th. 52.* erravit Speckh. *cent. 3. q. 45.* & alii qui illud vocant die Grundruhr/ quod sc. naves dum naufragiô rumpuntur fundum tangunt. Besold. *thes. Pract. verb.* Grundruhr/ cum id contra pietatem, sanam rationem, & bonos mores, ut diximus, Sed in potestate cognoscendi super causis civilibus & criminalibus in littore contingentibus.

2. In Protectione & tuitione littorum.

3. In potestate ædificandi in littore.

4. In Jure colligendi bona naufraga, non quidem ut faciat sua, sed servet futuris dominis, reposcentibus pro justo præmio vulgò Berglohn. Borgegeld de quo & similibus pluribus Dn. Stipm. *de jur. naut. lib. 2. c. 4. n. 141. & seqq.* Propterea hanc consuetudinem Gal- 15
liæ Rebuffus *in Proœm. ad LL. Regias gl. 5. n. 74.* negat, Principes naufragorum, præcipuè verò mercatorum pro communi bono laborantium merces occupantes, in foro conscientiæ excusatos reddere. Joh. Bodin. *lib. 1. de Repub. cap. ult.* vocat crudelitatem, barbariem & scelus; quod Covarruv. *d. l. n. 5.* negat ullâ ratione defendi posse. Neque verò tantùm veteri jure Romanô ejusmodi compendia naufragorum prohibita sunt, *d. l. neq; ex naufragiis. & d. l. 1.* & Novell. *Leon. 64.* qua Imp. pessimum & sacrilegum vocat, qui se ejusmodi lucro mancipat, quia quasi mortuos spoliat. Et Ulpian. *in l. 10. ff. de ruin. naufr.* execrandam prædam vocat. Sed etiam Constitutione 16
Imp. Friderici II. *de Statut. & consuet. §. navigia. & desumta inde auth. navigia. C. de furt.* ita damnantur, ut omnium locorum consuetudines, huic constitutioni adversantes, omninò tollantur. Et similiter Constitutione Ferdinandi I. *Recess. Imp. de An. 1559.* & criminali Caroli V. *art. 218.* ejusmodi consuetudines, tanquam corruptelæ & irrationabiles cassantur, & in perpetuum tolluntur. Quæ constitutio Imp. Criminalis, Georgiô Remô paraphraste, in hæc edicit verba: Maximum vitium, quod consuetudines,, aliquot locis introduxére, quibus ple-,, rumque calamitas calamitoso, afflictio,, afflicto addebatur (unde fiscus in re-,, bus luctuosis compendium sectaba-,, tur) à medio tollere atque corrigere,, cupi-

„cupientes, primùm Friderici Aheno-„barbi Imp. Conſtitutionem novô ro-„bore confirmamus, quæ Codici Juſti-„nianæo inſerta vult, ut navigia, quo-„rumcunque locorum pervenerint, ſi „quô caſu naufragiô fracta, rupta, ſco-„pulisque illiſa fuerint, tàm ipſa navi-„gia, quàm navigantium bona, nautis, „naucleris, & mercium dominis, ad „quos antequam navigia hujusmodi „periculum incurriſſent, ſpectabant, in-„tegra omnia reſerventur; neque do-„mino fluminis addicantur, vel in „commiſſum cadant; ſublatâ penitus „omnium locorum conſuetudine, quæ „huic adverſatur ſanctioni. Sic nec conſuetudine induci poteſt, ut res ejusmodi, ex naufragio deperditæ, uſucapiantur; Ita, aliorum fretus autoritate, in ſpecie ſcribit Sebaſtian. Medices, *de fortuit. caſibus. q.9. n.7. part.2.* & *fusè* Franc. Marc. *deciſ. Delphin. 893.*

17 *part.2.* Quibus accedit, quod de jure Canonico ipsô factô ſint excommunicati, qui ex naufragiis mercatorum emolumentum quærunt, & naufragium paſſos quocunque juris prætextu ſpoliant, *c. excommunicati. de raptor.* Panormitan. *in pr. ibid.* Gail. *d. obſ.18. n.3.* adeò, ut ſibi retinentes hæc bona ſeu merces naufragiô perditas, nec à Papâ rectè abſolvantur. Martin. Azpilc. *conſ.39. per tot. tit. de ſentent. ex-*

18 *commun. lib.5.* De jure Belgarum & Hollandorum ejusmodi raptores, ſi nautæ ſint, igne; ſin alii, laqueô puniuntur; reſtitutis nihilominus mercibus ablatis: iis verò amplius non exſtantibus, earum æſtimationem, juramentô proprietarii factam, præſtare tenentur. Grot. *introduct. ad Jurispr. Bat. p.29. n.4. & 5.*

Atque hæc quidem cùm ita ſe habeant, adeò odioſa & omni jure prohibita eſſe cenſentur compendia, quæ ex naufragis quæruntur, & conſuetudines, quibus ea comprobantur, ut contra eos, qui ita naufragium paſſos mercatores ſpoliant, & in hujusmodi conſuetudinibus ſe fundant, à præcepto inchoari poſſit; & mandata ſine clauſulâ in Camerâ Imperiali decernantur. Gail. *l.1. obſ.18. n.1.* Ita factum eſt 19 in causâ mercatorum Lubecenſium contra Comitem Oldenburgenſem; & in cauſa civitatis Bremenſis contra eundem Comitem, atteſtante Regnerô Sixtinô. Et Gail. *d.l.* aſſerit, id etiam factum eſſe in cauſa Civitatis Hamburgenſis contra Duces Holſatiæ; unde etiã factum ut poſtea Holſatiæ Duces, ſicut litteræ Principali ſigillô munitæ & ad Præfectum Tunderenſem miſſæ teſtantur, ne quicquam de Anglorum mercatorum bonis, qui Anno 1608. propè Sildiam naufragium fecerant, raperet. Tenetur etiam Judex levatô 20 velô, h. e. ſummariè, in causâ naufragorum inquirere; Marant. *in ſpec. aur. part.6. Rubr.* & *pervenitur aliquando per viam inquiſitionis. n.146.* Bernard. Muſcatell. *in prax. crim. tit. de Incend. ruin. naufrag. n.10.* Quibus adde Baptiſt. Aſin. *in prax. §.3. c.31. n.29.*

Sed coram quo judice naufragii 21 cauſa tractanda ſit, & quæ requirantur, ut teſtes, ſuper naufragio paſſo recepti, probent; aliaque de hâc naufragii materiâ, vid. ap. Commentatores ad *tit. ff. de Incend. ruin. naufr.* nominatim verò Peckium, Bernard. Muſcatell. *d. l. n.23.* & Sparſim Bernh. Grævæ. *1. concl. pract. 18. conſid. 1.* & elegantiſſimè Loccen. *de jure maritim. lib.1. cap.7* & *lib.3. cap. fin.*

Nos, ut revertamur ad id, unde digreſſi ſumus, dicimus. IV. Naves 22 & bona mercatorum fiſcô non cedere, ſi abſit publicanus, & mercator ideò pecuniam eô loco, ubi vectigal ſolvendum eſt, depoſuerit. Bertachin. *d. p 9. q.15. in pr.* Ferret. *de Gabell. n. 247.* Rol. à Valle. *d. conſ.42. n.10.* Maſcard. *d. Concluſ. 835. n.12.* Alex. *conſil. 172. n.2. lib.2. per l. pecuniæ fœnebris. 9. § ult.* & *l. cum quidam 17. §. ſi pupillos. 3. ff. de Uſur. l. ſi prædio. in pr. ff. de in diem addict.*

V. Si poſt Commiſſum publicanus 23 vectigal receperit vel profeſſionem admiſerit. *Dd. in d. l. fin. §. ſi quis profeſſus. ff. de Publican.* Bl. *Conſ.256. n.4. lib.6.* Peregrin. *de jure fiſci lib. 6. tit. 5. n.35. verſ. limita 6.* Roſenth. *de feud. Cap.5. Concluſ. 40. n.3.*

VI. Si

24 VI. Si illicitè & injustè instituta sint vectigalia. *l. licitatio, seu locatio. §. quod illicitè. ff. de publican. & vectigal. l. 3. C. nov. vectig. instit. non poss.* Fab. de Mont. *in tr. de Emt. & vend. q. 4. pr. n. 5.* Decian. *tr. crim. la. 1. c. 5. n. 15.* Cacheran. *decis. 31. n. 22.* Tiraq. *de utroq. retract. tit. 1. in præfat. n. 68. post multos alios.* Br. *in l. vectigalia. in pr. n. 1. ff. de public. & vectig.* Ubi dicit, quod fraudans hujusmodi vectigalia, neque coram Deo, neque coram hominibus peccet, quia ea sunt prohibita, & sic nulla. Bl. *in l. unic. in pr. n. 5. C. de caduc. toll. & in l. cum proponas. n. 21. C. de naut. fœn.* Bertachin. *d. p. 9. n. 1.* Joh. Sichard. *ad rubr. C. nov. vectig. instit. non poss.* Mynsf. *cent. 5. obs. 29. n. 4.* Quæ senrentia corroboratur etiam per ea, quòd generaliter juris sit, si causa justa & rationabilis, ob quam vectigalia instituta sunt, cesset, vectigalium exactionem & sic ettiam pœnam cessare. Andr. de Isern. *in rubr. quæ sint regal. n. 5.* Felin. *in c. 1. n. 41. vers. alius est casus, quando cessat causa. De Constit.* Cacheran. *cons. 31. n. 23.* eoque facit *text. in l. cura. 4. §. 1. deficientium. ff. de muner. & hon.* Huc pertinet generalis Dd. & Philosophorum
25 maxima; Cessare effectus, cessante causâ. *c. cum cessante. X. de appell. cum similib.* Ideoque Roland. à Vall. *cons. 91. n. 45. lib. 2.* ait, omnes legum vertices unô ore concludere, quòd cessante causâ justâ & rationabili impositi vel aucti vectigalis, cessare etiam dicatur ejus exactio; eamque sententiam pluribus confirmat *n. 46. 48. & seqq.* Unde, si nauta, cùm ad navigandum prosperior flatus invitaret, vocatis loci publicanis vectigal obtulerit solitum, secundum pondus mercium alibi æstimatum, & publicani recusaverint accipere, si è portu discesserit navi onustâ mercibus, merces non cadere in commissum, ex facto consultus respondet Raphael Cuman. *cons. 5. & cum eo* Strach. *part. 5. de Naut. & Navig.*
26 VII. Si mercator à publicano falsâ persuasione vel aliâ ratione decipiatur. *d. l. fin. §. Divi quoq.* Fr. Pfeil. *cons. 192. num. 7.* Ruland. *de Commiss. part. 4. lib. 2. cap. 5. num. 61.* Peregrin. *d. t. 5. num. 35.*

VIII. Si fraus & dolus commissus ab ipso nautâ, non verò à Domino mercium. Cravett. *cons. 696. per tot. per l. cotem ferro. 11. §. dominus. ff. de public. & Commiss. & l. fraudati. §. 1. ff. eod. & gloss. in l. jubemus. verb. attentatum. C. de Navib. non excus. lib. 11.* Et quòd nautæ vel aurigæ dolus, non noceat mercatori in hoc delicto, ultra alios, à Cravett. allegatos, tenent Br. & Bl. *in l. cum proponas. C. de naut. fœn. n. 4. inf.* Matth. de Afflict. *ad tit. quæ sint regal. verb. vectigal. n. 71.* Boss. *tr. de vectig. rubric. ult. n. 5.* Bertachin. *tr. de gabell. p. 9. n. 36.* Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lubec. sect. 44. in fin.* licet dissentiant Joh. Köppen. *dict. decis. q. 50. n. 23.* & Raphael Cuman. *Cons. 5. n. 4. & 5.* adstipulante proh dolor! quotidianâ superiorum praxi. Quibus adde Dn. Mev. *art. 6. tit. 3. lib. 2. n. 31. & seqq. Stat. Lubec.* ubi tractat, an, & quando ob nautæ vel magistri navis culpam, dominus vel exercitor teneatur actione exercitoriâ. vid. nos sup. *lib. 1. c. 8. n. 19. & seq.* 27 28 29

IX. Si Mercator, aut navita, taceat & occultet partem unam mercium, & alteram profiteatur, in hâc alterâ parte pœnæ Commissi non erit locus. Bertachin, *tr. de gabell. n. 9. & 8.* Rosenth. *d. c. 5. concl. 41. n. 2.* Joh. Baptist. Villalobos. *commun. opin. verb. Gabella.* Ubi dicit, hanc esse communem; Unde mercator, si in aliquâ bullâ posuit aliquas gemmas vel annulos, & non nunciavit gabellario, quod eas saltem, non omnes perdat, asserit Paul. de Castr. *ad l. si laborante. §. cum in eâdem. ff. ad L. Rhod. de jact.* Loccen. *de jur. maritim. lib. 1. c. 8. §. 7.* 30

X. Confiscationi seu commisso non subjacent merces licitæ; si licitæ cum illicitis mixtæ sunt; Nam licitas propter illicitas confiscari non debere, etsi utræque ad unum pertineant vectorem, communis est Dd. & Interpp. sententia. Cyn. Bl. Salycet. *ad l. 3. de naut. fœn.* Br. *in l. 11. ff. de Publican.* (qui tamen sibi contrariari videtur *in d. l. cum proponas. 3. C. de naut. fœn.* docente 31

cente Paulô Christinæô. *vol. 1. decis. Belgic.114.*) & ibi Alex. Felin. *c.11. de Juda.* Alb. Gentil. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap. 20.* Paul. Christinæ. *vol. 3. decis. Cur. Belg. 101. n.15.* Clar. *§. fin. q.82. Stat. 7. n.9.* alleg. Alb. Gentil. *d.l.* Et licet quidem Res seu merces hostium in navibus repertæ præsumantur esse hostiles, donec contrarium probetur; Si tamen probetur non esse hostiles, capientium non fiunt, etsi apud hostes inventæ, præsertim si domini hostium non sint subditi, nec hostilis animi, Grot. *de jur. Bell. & Pac. lib. 3. c.6. §.5. & seqq.* Cùm separatorum separata sit ratio. Bl. *d. l.3.* & irrationabile, odiô alterius alterum prægravari, aut iniquam conditionem inferri. *l.74. ff. de*
32 *R.J.* Quam sententiam, præsertim in ignorante mercatore, æquiorem & humaniorem esse dicunt Alb. Gentil. *d.l.* Roderic. Zuar. *cons. 2. de nav. transveh. & mercibus export. n.6.* Br. *alleg. l.3.* Rebuff. *tr. de privil. schol. priv. 146. n.3.* Franc. Marc. *decis. Delph. 214. n.3. p.2.* Franc. Lucan. *de privil. Fisc. q.2.* &
33 Alii. Inde patet, quid judicandum de consuetudine hodierna, à multis, & præsertim Galliæ populis observata; scilicet, quòd merces & bona hostium mixta bonis amicorum, censeantur unius ejusdemque juris, & ob id æquè ac hostium confiscari possint. *Sauoir! Que la Robbe de l' Ennemy confisque la Robbe de l' amy.* Et hoc vigore *artic. 42. Edicti* Francisci I. *de Anno 1543.* Caroli IX. *de Anno 1569.* & Henrici III. *Regum Galliæ. de Anno 1584.* Quibus adde Böer. *d. decis. 178.* & cæteros Gallicos suprà allegatos authores. Nam præter id, quòd sit directò contra libertatem commerciorum ex jure Gentium prognatam, confundit amici & inimici personam; quô ipsô multis malitiis & fraudibus ansa præbetur, dum facilis negotii res sit, ab aliis, imò ipsis capientibus homines pessimos subornari, qui in navigantium & commerciorum, generi humano tàm necessariorum, fraudem & confiscandi prætextum aptiorem, clanculùm merces hostiles aut prohibitas navigiis immittere queant. Nec est, quod ad 34
hoc *L. Cotem ferro. 11. ff. de Publican. & vectig.* allegent Galli; cujus legis adminiculô & hanc construunt regulam: Quôd merces illicitæ & hostiles, „ reddant etiam navim hostilem; &, „ viceversâ, navis hostilis efficiat quoque merces hostiles, & ob id confiscationi obnoxias, unfreye Güter machen unfrey Schiff / und unfrey Schiff, „ mache unfreye Güter. Nam modò, „ allegata lex, non loquitur de bonis amicorum cum hostium mixtis; sed saltem de qualitate & pœna mercatoris, hosti prohibitas merces scienter advehentis, addens mox pœnam, si absente & ignorante dominô, à magistro navis, aliove id factum; quòd tunc quidem delinquentes puniantur, commissis mercibus, navis autem non delinquens domino restituatur. *d. l. 11. §. 12.* Quæ constitutio multùm di- 35
screpat ab illa Galliæ & aliorum rigorosa, quâ ob id statim ipsa navigia confiscationi subjacere imperantur. Ac- 36
cedit, quòd rigorosa hæc Edicta Galliæ in terrorem contrà nitentium promulgata, intervenientibus tot mercatorum extraneorum querelis, postremis temporibus valdè moderata, imò multis in locis desuetudine abolita esse constet, prout in terminis apparet ex sententia Parlamenti Turonibus Anno 1592. lata in causa Hamburgensium, eorumque navigii Simsonis, adversus Galliæ Præfectum Nicolaum Boileau. Quæ tantò magis procedunt, 37
si extra territorium capientium, ut sæpius hodiè fit, navigia injustè detinentur; prout luculentius in simili causa Hamburgensium Legati Commissariis Regiis Lutetiæ demonstrârunt Anno 1654. freti Edictô Galliæ Ludovici XIII. *de Anno 1639. 19. Decembris,* renovatô *Anno 1645. 15. Junii, & An. 1650. 27. Jan.* imprimis verò Edictô *1. Febr. prædicti anni 1650. uti artic. 6.* expresse & seriò sancitum, ut tali casu bona amicorum in navi reperta, retentis solummodò hostium, restituantur navibus salvis. Vid. Dd. *ad d. l. cotem ferro. ff. de publican. & vectigal.* & Cynum

in l. cum propriis. C. de naut. fœn. quibus adde Tractat. maritim. inter Gall. Regem Ludov. XIV. & Respubl. Hanseat. Anno 1655. *art 3. 4. & seqq. in fin. annex. sub lit. B.* Item *Dnn. Ordinum Generalium Belgii Edictum tempore belli Anglicani publicatum. An. 1652. in fin.*
38 *annexum sub lit. X.* Æquius ergò est, ut amicorum naves, ablatis tantùm mercibus prohibitis, dimittantur, & per Consulatum maris, quô Mediterranei jus continetur, qui in amicorum navi hostium bona deprehendit, pro eo itineris, quod navis præstitit, naulum solvat. Vid. A. Gentil. *Advoc. Hisp. lib. 1. cap. 28.* Grot. *in annot. ad cap. 1. lib. 3. de jure B. ac P.* Tali n. casu,
39 & ob vectigal neglectum omnia rapere bona aut ipsam navem, impium prorsus ac inhumanum est, cùm hujus pœnæ ac delicti nulla sit proportio. Joh. Sibrant. *p. 1. Jur. Lubec. sect. 44.* Contrarium, scil. navem hostilem reddere quoque merces hostiles, cum Danico & Belgico Edicto maritimo. *de Anno 1652. & 659.* statuunt Nic. Böer. *decis. Burdeg. 128. num. 25. & seqq.* cum Guid. Pap. *q. 572.* Sebastian. Guazzin. *tr. de Confisc. bon. ampl. 81. concl. 13. n. 3.* qui tamen nobiscum inter scientem & ignorantem dominum mercium distinguit. Coincidit Regner. Sixtin. *lib. 2. de Regal. cap. 6. num. 122. & 123.* hisce adde Christinæ, *vol. 1. decis. Belgic. 114.*
40 Confiscatio namque, seu ut vulgò dicitur, die Commißfahrt der octroyrten Freybeuter oder Caper / cum in finem hodiè de Jure Gentium modernô tempore belli permissa, ut impediatur, ne hostis commeatu vel cæteris necessariis juvetur, non ut ab innoxio Commercio vicini & quidem amici arceantur. *ut supr. lib. 1. cap. 15.* deduximus; tunc enim illa capiendi & rapiendi aviditas, & truculentia contra amicos neutrales mercatores & nautas, qui & capientium parti non rarò benefecerunt, maximè erit refrenanda. In hoc itaque COMMISSO rectè distinguendum inter bona & naves hostium & amicorum captas, ita ut amicorum bona & merces liberæ declarentur, in hostium autem bona dominiũ irrevocabile acquiratur, prout nos itidem supra *lib. 1. cap. 15. num. 30. & seqq.* aliqua ex parte innuimus. Idcirco hodiè in multis Emporiis maritimis peculiaria Constituta sunt judicia, vulgò Ammiralitäten / quorum usus in eo consistit, ut querelas hoc nomine interpositas audiant, spoliatis mercatoribus capta restitui jubeant. vid. Alb. Gentil. *de Advoc. lib. 1. cap. 21.* Item E. E. Rath der Stadt Hamb. Admiralitet Ordnung *de Anno 1623. sub lit. Q. in fin. annex. & nos infr. hoc lib. 2. cap. 11. num. 35. & seqq.* Nam cum hostium navis & bona in amici communis portum & ita in securitatem adducuntur, mercium & rerum dominium acquiritur. Manet quippe capientium tàm diu, quàm diu recuperari possit, id quod ereptum est, *l. Pomponius ff. de acqu. rerum dom.* Grot. *de jur. Bel. & Pac. lib. 3. cap. 6. § 3.* verbis: *Cui consequens videtur, ut in mari naves & res aliæ captæ censeantur tum demum, cùm in navalia aut portus aut ad eum locum, ubi tota Classis se tenet, productæ sunt.* Nam tunc desperari incipit recuperatio, nec ad hoc dominium acquirendum requiruntur multi anni, sed recentiore Jure Gentium inter Europæos populos introductum videmus, ut talia capta censeantur, ubi per horas 24. in potestate hostium fuerunt. Grot. *d. l.* Cunæ. *in caus. postlim. p. 265.* Loccen. *de jur. marit. lib. 2. c. 4. § 4.*

Atq; hæc de modis seu casibus, quibus negociatorum merces confiscationis & Commissi pœnæ haud obnoxiæ sunt, quibus generaliter hæc duo subjungo: Primò, ut merces, seu res incidant in Commissum & publicentur, tria requiri. I. Quòd Publicani probent, 41
transeuntem mercatorem scivisse, illud fuisse prohibitũ, & ita fuisse in dolo. Nemo enim ob omissam professionem mercium pœnâ privationis affici potest, nisi fuerit in dolo. Bl. *consil. 229. n. 2. lib. 5.* Roland. *d. consil. 42. n. 19.* Schrader. *de feud. p. 9. 2. part. sect. 7. n. 9.* Quô re- 42
spectu etiã quamlibet causam sufficere ut mercator excusetur à pœnâ commissi ob gabellã non solutã, respondent Aym. Crav. *cons. 905. n. 8.* Menoch. *cons.*

98.n.22. Joh. Petr-Surd. *conf.307.num.20.*
43 II. Quòd si fuerit forensis, quod fuisset solitus pertransire & conversationem habere in dicto loco. Sebast. Guazzin. *d. tr. ampliat.82. num.10.*
44 III. Quòd gabella fuerit imposita ab ipso Principe superiorem non recognoscente; vel ab inferiore, cum consensu Imperatoris. Guazz. *d.l.* nisi dominus territorii aut Respublica tale jus præscriptione quæsitum habeat. Rosenthal. *d. cap.5. Concl. 45. & 46.* Mynsing. *4. obs.1. num.24.5. obs.29. n.8. & seq.* Bocer. *de Regal. cap.2. num.189. & aliquot seqq.* Becht. *de secur. & salv. cond. θ.58.* Si enim imponatur ab eo, qui imponendi potestate caret, pœna confiscationis cessat. Guid. Pap. *in singular.726.* Alb. *in c. innovamus. n.5. X. de Censib.*

45 Secundô locô, circa prædicta erit notandum, quòd Immunitas mercatores, sicut omnes alios privilegiatos non liberet à professione rerum, sed ad evitandam confiscationis & commissi pœnam, merces indicare teneantur. *l. si publicanus. & l. fin. §. quoties. & §. Divi, ubi* Br. *& reliqui Dd. ff. de publ. & vectig.* Ægid. Boss. *tit. de fraudant. vectig. n.10.* Joh. Mascard. *d. Concl.835. n.4.* Ferret. *de Gabell. n.209.* Horat. Luc. *de privil. schol. priv. 504. vers. limita.* Petr. Ferrar. *in form. libell. supr. solut. pedag. in verb. Panni. n.1. vers. attamen tenetur.* Bl. *cons.79. n. 4. vol. 2.* Rol. à Vall. *cons.79. n.90. 92. vol.2.* Franc. Marc. *Decis. Gratianop.214. n.3 p.2.* Joh. Kopp. *q.50. n.13.* ubi addit, quòd hujusmodi personæ schedulam immunitatis, quæ vulgò Paßbrieff/ oder Freyzettel appellatur, petere teneantur; his adde Casp. Klock. *de Contrib. & collect. c.19. n.561.*

Hodiè necesse est, ut magister navis à 46
sui loci magistratu literis commeatûs, aut passûs maritimi, ut vocant, epistolaque adsertoriâ, vulgò Certificationem appellant, instructus sit; vel Inventariô ac designatione mercium omnium navi impositarum in Instrumento contractûs nautici ritè confectâ (vulgò Lettres de Charte partie ou bargausanne) ac professione speciali, quæ ex visitatione & excussione navis rectâ deprehendatur, & solutione justi vectigalis impleatur. Naves tamen 47
immunes, & tàm mercium ratione, quàm propriô jure ac privilegiô exemtæ, non necesse habeant illam mercium professionem apud Publicanos subire. Peck. *tit. de Navicular.* Et Vinn. *ibid. p.378.* nisi quod quorundam populorum pactis generalem CERTIFICATIONEM publicano ostendunt. Quo- 48
modo hoc cautum sit Legibus Pacis inter Regna Suediæ & Daniæ, *vid. art. 5. 6. & seqq. Pacific. Succ. Dan. anni 1645.* Cujus rei illa potest reddi ratio, quòd, 49
licet pertransiens mercator sit immunis vel avehat merces, quæ à vectigalium solutione sint immunes, tamen opus sit, ut de iis gabellarius certior fiat, illi enim debent assignari res & merces, quæ à Viatoribus in urbem importantur, & exportantur, etiamsi ejusmodi sint, quæ ab his publicis muneribus vacent. Dd. *in d. l. ult. ubi etiam* Br. *primò &* Castrens. *in l. not. ff. de publican.* Masc. *d. l. n.5.* His adde Klock. 50
d. l. ubi n.541. cum seq. egregiè tractat, an pœna commissi & proscriptionis mercium fraudatori vectigalium à lege irrogata, ad alios casus per Statutum extendi queat. Et hæc pro instituto de hâc materiâ sufficiant.

CAPUT V.
De
Jure Navium Singulari.

SUMMARIA.

1. *Scopus & Intentio authoris in hac materia.*
2. *Qui de re nautica & Jure maritimo scripserint.*
3. *Navis exercitium Reipubl. perutile & valde necessarium.*
4. *Artificium Navigiorum commendatur. Et locus ex c.14. Sapientiæ de Navi explicatur.*

5. *Cur antiqvum numisma navis puppim aut proram ab alterâ parte insculptam habuerit?*
6. *Lutetiæ Parisiorum Insignia Navis Liliis conspersa, & quare.*
7. *De Anglorum Nobili Rosate ejusq; significatione.*
8. *Privatis Naves habere non prohibitum.*
9. *Senatoribus Romanis naves ædificare olim prohibitum.*
10. *Omnis quæstus Patribus indecorus fuit.*
11. *Sub alienis titulis & insignibus naves vehere prohibitum.*
12. *Insignia olim navibus inserta & intexta.*
13. *Recessibus & Statutis Hanseaticis extranei naves construere prohibentur.*
14. *Ex Navibus vi eximi prohibitum.*
15. *An navis appellatione domus veniat?*
16. *Socius invitô sociô re communi uti prohibetur.*
17. *Navi etiam invitô sociô socius uti potest.*
18. *Recessibus Hanseaticis quotam navis cum extraneo colere non licet.*
19. *Quilibet rerum suarum moderator & Arbiter.*
20. *Quomodo Socius reficiens navem per alterius socii negligentiam ejus fiat dominus.*
21. *Privilegium ejus qui ad navim instruendam, reficiendam aut armandam credidit.*
22. *Apud Hollandos* ein Bylbrieff/ *qui ad reficiendam navem credidit.* gaat vor Bodmerey-Brieff.
23. *Ratio hujus privilegii prioritatis.*
24. *Reipubl. favor est naves inportum salvas pervenire.*
25. *An qui in navim reficiendam credidit, Jus tacitæ hypothecæ habeat? remiss.*
26. *Jure Lubecensi translatione navis tacita hypotheca si qua est, statim perimitur. & n. 65.*
27. *Ampliatio favoris Creditoris in refectionem navis pecuniam impendentis.*
28. *Res piratarum unicuiq; occupare licet.*
29. *Navis quâ antea Piratica exercita, sed alteri vendita est, non potest arrestari.*
30. *Navis non potest delinquere.*
31. *Quomodo & quando bona piratarum possunt occupari.*
32. *De Arrestis & Repressaliis navium remiss.*
33. *Quid Juris si una navis alteram nocte seu tempestate impingat eamq; perdat, & quid hoc casu refundendum.*
34. *Servitus unicuiq; rei potest imponi.*
35. *Navibus servitus deferendi merces imponi non potest extra conventionem.*
36. *An nauta possit ad navigationem cogi, sicut hospes ad hospitandum?*
37. *An liberis Imperii Rebuspublicis & Emporiis ad resistendum hosti, naves imperari queant, si id cum Reipub. & Commerciorum interitu fiat.*
38. *Navis potest ob utilitatem publicam detineri.*
39. *Navium detentiones vocantur Angariæ.*
40. *Congrua tamen merces pro hisce navibus detentis præstanda.*
41. *De Velorum demissione in Impreii recognitionem quid in Gallia obtineat.*
42. *Angliæ navibus in maris dominii signum vela navium demittuntur.*
43. *Velorum demissionem etiam antiquitus honoris argumentum fuisse demonstratur.*
44. *Pacta Dano-Suedica de velorum dimissione.*
45. *Sub navis periculo velorum submissionem extraneis imperare justitiæ & æquitati contrarium.*
46. *An Princeps, navis extraneæ in usum belli per detentionem conductæ, at finitô bellô in reditu deperditæ æstimationem præstare teneatur?*
47. *Princeps damnum quod non pollicitus, præstare haud tenetur.*
48. *Conductor non tenetur ad Casus fortuitos.*
49. *Si Princeps obligatur subditis restaurare quæ accepit publico belli vel pacis bono, multò magis obligabitur extraneis.*
50. *Responsio ad argumenta contraria.*
51. *Quando non expressum pro omisso non habendum.*

52. Regu-

52. *Regula, Provisio hominis tollit provisionem legis; quomodo limit. & interpretanda.*
53. *In Principum contractibus bona fides exuberare debet.*
54. *Regum & Principum preces minæ.*
55. *In hoc casu potius Mandatum quàm Conductio.*
56. *Mandans præstat casum fortuitum.*
57. *Pactio mercedis in hoc genere conductionis est accessorius mandati principalis contractûs.*
58. *Navis tempore belli detenta & conducta si periit, restituenda cum omni interesse.*
59. *De Casu tenetur, qui in aliam navim transtulerit merces æquè idoneam.*
60. *Succurrendum coactis in accessorio mercedis.*
61. *A præstatione Vectigalium regulariter nullus eximitur.*
62. *Navis tempestate aut casu in portum delata, vectigal solvere non tenetur. remiss.*
63. *Lubecæ, Navem tempestate in portum delatam, ob evitandam fraudem, juramentô asserentium confirmandum.*
64. *Locus Ciceronis, de navis per tempestatem in portum coactæ immunitate.*
65. *Jure Lub. translatione navis pignus perimitur. & n.26.*
66. *Lubecæ naves intra certum tempus vendi & alienari non possunt.*
67. *In hoc Statuto interdum dispensatur.*
68. *An hæc prohibitio Lubecensium pertineat ad naves in exteris locis constructas.*
69. *Pœna capitalis constituta in illos qui artem fabricandi naves Barbaros docent.*
70. *Interdictum Hanseaticorum de Anno 1563. de non suppeditandis navibus Muscoviæ subditis.*
71. *Post subhastationem navis publicam venditores non tenentur de evictione, nisi aliter conventum.*
72. *Contrarium obtinet de Jure Civili.*
73. *Cui navis cum evictione vendita & post emptionem impugnata pereat?*
74. *Quibus navibus olim Jus postliminii concessum.*
75. *Quid circa hoc hodiè in Gallia & Hispania receptum.*
76. *Si Navis amica pugnans capiatur, an & quando restituenda?*
77. *Si Navis amica mercatoria victa, primum hostilem fecit impetum, non restituenda.*
78. *Quis primum aggredi videtur.*
79. *Nautarum factum an hic noceat Mercatoribus.*
80. *An territorii Dominis.*
81. *Nauta si cum nave captus, an præstare damnum Dominis mercium teneatur?*
82. *An prohibiti vendere lignum, Naves vendere possint?*
83. *Prohibitâ materiâ, censetur prohibitum materiatum.*
84. *Hujus Q. Negativa tanquam æquior à JCto Stracha adstruitur.*
85. *An navis mobilium an immobilium appellatione contineatur?*
86. *Navis ex aliena materia facta cujus sit? rem.*
87. *Navis divisionem non recipit. remiss.*
88. *Navi legatâ quantum debeatur. remiss.*
89. *De Pacto de nave non petenda.*
90. *De Contractibus nauticis. remissiv.*
91. *De Navigationum Statutis & ordin. remiss.*
92. *De frequentatis Veterum navigationibus. Ex Jure Civili Rom.*
93. *Celebriora Emporia & Portûs quorum fit mentio in Jure Civili.*
94. *Brundusium, Dyrrachium, Cassiopeja.*
95. *Berythus clarissimum emporium & portus.*
96. *Aquileja emporium olim celebre in sinu Adriatico.*
97. *Alexandria & Constantinopolis celeberrima emporia.*
98. *Ostia Emporium.*
99. *Ephesus Metropolis Asiæ, emporium celebre.*
100. *Hodierni Asiæ & Europæ portûs nobilissimi recensentur.*
101. *Naves Tabellariæ quæ olim dictæ.*
102. *De Navigiis Cursoriis Belgicis vulgò* Marckschiffen / Spielschutjen.
103. *De navium & nautarũ regulis, remiss.*
104. *De Militia Veterũ navali. remissivè.*

POstquam de mercibus vidimus, proximum est, ut paucis agamus de Navibus (sine quarum necessitate commercia exerceri non possunt. *l. 1. ff. de Exercit. act.* Benev. Strach. *tr. de navib. p. 1. in pr.*) earumque jure singulari. Non autem existimes velim,
1 benevole Lector, me de Inventoribus navium, illarumque generibus (vid. Loccen. *de jur. marit. lib. 1. c. 1.*) partibus, structura, armamentis, materia conficiendarum, eorum, qui in navi sunt, vocabulis, variisque nautarum & navium nominibus, ac navigantium generibus, tempore Pacis & belli; posteà, quibus ex causis culpâ nautæ naufragium factum, & quomodo probandum; denique de libellis actionibusque navium competentibus & aliis hujuscemodi, verba facturum: Sed quædam, quæ in Jure nostro consuetudinibusque locorum de iis sparsim habentur circa mercaturam, singularia breviter pro more tractaturum.
2 Sunt enim, qui jam dicta diligenter ac eleganter deduxerunt; inter quos Tomaso Garzoni *nella piazz. univers. de tutte le profess. del mondo. discors. 145.* & Hieron. Cardan. *de variet. rer.* Lilius Girard. Panciroll. & Salmuth *in novis repert.* Benevenut. Strach. Julius Ferrettus. Tobias Maginus. *in Polymnem.* Et noviss. Fr. Stypm. *de Re naut. per tot. & p. 3. c. 1. 2. 3. 4.* & passim Joh. Loccen. *de jur. maritim.* Jo. Schefferus *& alii.* Admonet autem nos ad hoc JCtus Ulpian. *in d. l. 1. in pr. & §. licet autem. 20. ff. de Exerc. act.* dum ibidem navis
3 exercitium utile, necessarium, & ad summam Reipub. pertinere adserit, unà cum Menoch. *de retinend. possess. remed. 6. n. 54.* ac naves ipsas ad mercaturam exercendam necessaria instrumenta esse, nemo est, qui nesciat. Hinc Cic. *lib. 2. de nat. Deor. navigiorum cursibus suppeditantur omnes undiq; ad vitam copiæ:* quasque res violentissimas natura genuit, earum moderationem nos soli habemus, maris atque ventorum, propter nauticarum rerum scientiam, plurimisque maritimis rebus fruimur atque utimur. Unde & naves seu navigationem duos terrestris orbis Polos elegantissimè depingit Didac. Savedr. *in Emblem. seu symbol. polit. 68.* demonstrans ibidem navigationem esse, quæ commerciorum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat, quem *vid. d. l.* Hoc navis ar- 4
tificium & ædificium ita commendat Tom. Garz. *d. disc. 145. pr. Bellissimo,* inquit, *edificio non de minore importanza, che fatica è stato riputato sempre quello de navigi, i quali per la varietà loro, per la mirabil construttione, per la notabile forma, per le diverse utilità ch apportono al huomo per l' artificio singolare, per la spese importante, per l' imprese varie & diverse servono, illustrono, con eterna memoria gli ingenieri & architetti d' essi, percio degni d' amplissimo nome, & di gloria corrispondente alla grandeza delle machine che da loro si fanno.* vid. *cap. 14. Sapient. in pr.* ibique Cornel. à Lapid. ubi *vers. 7.* Salomon Navem benedictum vocat lignum, per quod fit justa mercatura. Luther. Solch Holtz ist Segens wol wehrt/damit man recht handelt. De Navi enim in hoc *cap. 14.* omnis est sermo, per Navim ergo hîc, non per aliud Justitiæ lignum, ut putat Jensenius, justa exerceatur mercatura. Hinc antiqvum 5
numisma, ab una parte Jani bifrontis imaginem, ab altera navis aut puppim aut proram insculptam habet; non ut, quæ vulgata est opinio, in honorem sit Saturni, navigiô in Italiam advecti, sed, quod probabilius est, cùm urbibus alia bono sint, alia necessitatibus inserviant: ac bonorum maximum, sit legum constitutio, necessariarum autem rerum copia: quandoquidem Janus eis vitæ rationem tradidit ordinatam, moribus ad mansuetudinem redactis; abundantiam autem rerum necessariarum præbet fluvius, navisque, eas partim à mari partim ex agris convehens; ideò numisma, monumentum Legislatoris quidem habuit caput bifrons, ob mutationem factam; fluvii autem, navigium. Plutarch. *in quæst. Rom. q. 41.* Lutetia Pari- 6
siorum, in insignibus suis habet navim,

vim, liliis passim conspersam, *pour monstrer, que Paris est la Capitale & comme maistresse des villes Françoises, de la quelle le Roy est le chef, seigneur & patron, comme celuy qui commande sur une Navire, en toutes choses abondante.* Girard. *tom.1. de le histoir. de France liv.*
7 *9.p.970.* referente Lymnæô. De Anglorum nummo aureo, (vulgò Nobilis Rosatus dicitur) qui in altera parte navi in mari fluctuante, Regeque ense & scutô armatô in ipsa navi, ut in Throno sedente insignitur ejusq; denotatione & significatione vid. Johan. Selden. *lib.2. mar. clauf. cap.25.* Hujus nummi partis adversæ mentem versificator anonymus, qui sub Henrici VI. Regis tempora vixit, rythmis scripsit Anglicanis, de Politia conservativa Maris MS. in bibliotheca Cottonian. ita explicat:

For foure things our Noble sheweth thome
King / Schip / and Schwerd / and power of the See/h.e.

Quatuor indicari nummô, Regem, Ensem, Navem, & maris Imperium.

8 Hisce præmissis primò sciendum est, privatos homines naves habere non prohiberi. *l.1.ff. de flum. & ne flum. pub.* Imò eos ipsos potius ad fabricandas naves à Principibus privilegiis invitatos, ex Sueton. & aliis docent autho-
9 res, exceptis Senatoribus, & qui provinciam administrant. *l.1. C. de navib. non excus. lib 11. l. hi qui naves 3. ff. de vacat. & excus. mun. & l. aufertur. 46. §.quod a Præside. ff. de jur. fisc.* de quo ita Tit. Liv. *lib.21. histor. circ. fin. Invisus etiam Senatui C.Flaminius Cos. ob novam legem, quam iniquè Q. Claudius Tribunus plebis adversus Senatum, unô Patrum adjuvante C. Flaminiô, tulerat; ne quis Senator, quive Senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus quàm trecentarum amphorarum esset, haberet, id satis habitum ad fructus ex agris vectandos, QUÆSTUS OMNIS PATRIBUS INDECORUS VISUS EST.* Ratio, ne acqui-
10 rendi & negociandi promiscuâ libertate, studiôque quæstûs, à publica administratione avocarentur, aut commoda mercatorum interciperent. Hanc autem Legem desuetudine abolitam seu abrogatam testatur Cicero, *7. Verrin.* Ubi, *noli me*, inquit, *tueri Hortensi, ne quæram, quòd licuerit ædificare navem Senatori; antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ.* Quamvis autem privatis 11
navium constructio & possessio sit concessa, illas tamen sub titulis seu insignibus alienis, ad evitandas publicas necessitates excusare, sub pœna proscriptionis non licet. *l. 1. C. de navib. non excus. lib. 11.* cùm omnem subvectionem sine dignitatis privilegio celebrare conveniat, *d.l.* (Solebant enim 12
veteres mercatores potentes velis navium arma & insignia sua inserere; de quo ita Osiand. *ad cap. 27. Ezech.* verbis: *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo*, i. e. Curasti tibi fieri superius velum navis ex bysso, & in eo acu pinxisti tuas imagines & arma, ut tanquam ex vexillo, cujus esset ea navis, inde agnosci posset: **Deine Kauffleute haben ihre Wapen / Schilter und Helm in die köstlichen zarten Segel lassen mit Seiden sticken**) Inter mercatores tamen Hanseaticos, 13
ut hæc obiter moneam, cautum est, ne ullus extraneorum navim in Civitate seu portu sub pœnâ 3. marcarum auri & Hanseaticæ justitiæ ædificet aut emat. Recess. Hans. *de Anno 1412. 1415. 1417. & 1476.* **Revidierte Hänsische Schiffs-Ordnung** *de Anno 1614. art. 1.* Quod & summis Principibus olim Lubecæ & nuper adhuc Ambstelrodami denegatum memini; ratio in promtu, ut hujus commodi magis domestici & cives, quàm exteri participes reddantur.

Secundò notandum, quòd quemadmodum *l. plerią; 18. ff. de in jus voc.* invitum domô suâ extrahi nemini sub gravi pœna licet, cùm sit tutissimum cujusque refugium & receptaculum; 14
d. l.18. ita etiam in navi locum habere & receptum esse asserat Alberic. de Rosat. *in l. penult. in fi. ff. de his qui dejec.* Bl. *in l. certi juris. col.2. n.7. C. Locat.* Neguzant. *tr. de pignor. quart. membr. 2.*

part. n.169. Jaſon. *in d.l.pleriq́. 19.* & Dd.
15 comm. Quia appellatione domûs non
ſolùm continentur facta ex lapidibus,
calce & cæmentis, ſed etiam domus
ex lignis facta. *l.1. §. planè. 8. ff. de vi &
vi arm.* Unde quidam dicunt, mari-
timas naves eſſe claſſes & caſtra. Nicol.
Böer. *deciſ.177. n.7.* quem vid. & Andr.
Tiraquel. *de utroq́. retractu. n.89.* Et *l.
Julia de vi pub.* tenetur, qui homini-
bus armatis de navi ſua quem dejece-
rit, concuſſerit, expugnaverit. *l.3. ff. ad
l. Jul. de vi pub.*

16 Tertiò, quamvis certi juris ſit, quòd
ſocius invitô ſociô re communi uti
non poſſit. *l. Sabinus. 28. ff. commun. di-
vid. l. parietem. ff. de ſervitut. urban.
17 præd.* & ibi Dd. navi tamen ad navigan-
dum paratâ etiam nolente alterô ſo-
ciô, ſocius uti poteſt, ſi utiliter agat,
v.g. Finge, duos eſſe dominos navis:
alterum velle congruô tempore ad
navigandum navigiô uti, alterum ve-
rò malle in portu permanere; ei potius
aſſiſtendum, qui re ad uſum paratâ uti
velit, uti tradunt Br. & Paul. de Caſtr.
*in l. hæc diſtinctio. §. cum fundum. ff. lo-
cat.* Jaſ. *Conſ.98. col.2. vol.1.* Socin. *Conſ.
18 58. vol. 4.* & Dd. alii. Hîc quoque
notandum obiter, quòd decretis Han-
ſeaticis prohibitum, ne quisquam
Hanſeaticorum mercatorum cum ex-
traneo quotam navis colat, aut ſocie-
tatem mercis contrahat, ſub pœna
amiſſionis quotæ. Receſſ. Hanſ. de
Anno 1426. 1440. 1441. 1476.

19 Quartò, etſi notiſſimi juris, quem-
libet rerum ſuarum eſſe moderatorem
& arbitrum. *l.21. C. Mandat.* nec domi-
20 niô quemquam in re propria facilè
privari poſſe; attamen, ſi navis duo
ſint domini, & refectione egeat, alter,
ſi negligens eſt in reficiendo, & alter
communi nomine reficiat, ceſſansq́;
intra quatuor menſes ſumtûs erogatos
pro portione non cum uſuris reſtituat
centeſimis, qui reficit, jus dominii in
ſolidum obtinet. *l.52. ſi fratres. §. idem
reſpondit. 10. ff. pro ſoc. l. ſi ut proponis. 4. C.
de ædific. priv.* quod Jus SINGULARE
ſpecialiter notandum monet Aretin.
§. ſequens. n.13. Inſt. de action. & Jaſ. *in
repetit. l. quo minus. ff. de flumin. n.112. &
in l. Creditor. n.7. ff. ſi cert. pet.* Marſil.
ſingul. 359. Et Jul. Ferret. *de re naval.
lib.3. n.94.* cum aliis ab ipſo ibid. alle-
gatis.

Exiſtit autem hoc jus ex ſingulari & 21
in Jure cognito refectionis privilegio;
cùm is, qui ad navem conſtruendam,
inſtruendam, reficiendam, arman-
dam, & nautas ejus alendos (quæ o-
omnia hîc latè refectionis nomine cū
Vanderano comprehendo) vel quô-
cunq; modô credidit, prælationis ſeu
prioritatis privilegium ante reliquos
creditores chirographarios habeat. *l.5.
& 6. ff. qui pot. in pign. l.25. ff. de reb.
cred. l.26. l.34. ff. de reb. aut. Jud. poſſid.*
Rauchb. *p.1. q.5. n.16.* ubi ejusmodi Cre-
ditori triplex privilegium tribuit, per-
ſonale, reale & prælationis: ratio, quòd
imprimis utilitati publicæ datum, quæ
ex navium fabricatione & uſu capitur.
Vanderan. *de privil. Cred. cap.8.* Apud 22
Hollandos talis pecunia credita in in-
ſtrumentum redacta dicitur den Byl-
brieff; ende ſülcken Brieff gaet vor
Bodmereybrieff. Unde fit, quòd Cre-
ditores qui pecuniam dant uff Bodme-
rey / ſæpè incidant in damnum, te wee-
ten als er een Bylbrieff is / quod credi- 23
torem tempore pecuniæ creditæ late-
bat. Vinn. *ad l. non autem. de Exerc. act.
p.m.95.* Ratio autem hujus privilegii
eſt, quòd ſine his navis ſalva perveni-
re, & ſine gravi periculo hoſtiumque
impetu ad portum appellere non poſ-
ſit. Petr. Vanderan. *tr. de privil. credit.
cap.8.* ubi addit, atque in hoc Reipub. 24
favor conſiſtit; ejus enim intereſt, na-
ves ad portum pervenire ſalvas; cûm
ſine iis contractûs, & hominum inter
homines commercia infirmiora red-
dantur. Hinc annonæ causâ magna
commoda iis, qui mercaturæ causâ
naves fabricarent, propoſita legimus.
Hucusque Vanderan. An autem jus 25
tacitæ hypothecæ talis creditor habe-
at? negant. Vinn. *in Comm. d. l. p.100.*
Loccen. *lib.3. c.2. p.213.* & fusè Stypm.
*de Jur. naut. part.4. c.5. n.20. cum ſeqq.
& nos infr. hoc lib. cap.10. n.37.* de Inve-
ctis in navem. Jure Lubecenſi verò 26
ſolâ

ſolâ translatione navis ad alia loca, hæc tacita hypotheca, ſi quæ eſt ob refectionem ejus, perimi videtur. *art. 6. de pignor. Stat. & nos infr. hoc cap. n.65.*

27 Adeò autem favorabile eſt hoc refectionis navalis privilegium, ut, ſi magiſter navis caveat, ſe accipere in refectionem navis, etiamſi in eam cauſam non impenderit, ſed in ſuos uſus converterit, tamen teneatur exercitor, ſibi imputaturus, cur talem præpoſuerit. *l. 1. §. unde quærit Ofil. ff. de exercit. & l. Lucius. 7. ff. eod. ibiq.* Peck. & ad eum Vinn. *lit. B. p. 184.*

28 Quintò, licet communiter Dd. præſertim Br. Bl. Paul. de Caſtr. *in auth. navigia. C. de furt.* notârint, res piratæ unicuique occupare & deprædari licere Becht. *de ſecur. & ſalv. cond. cap. 4. th. ſeu n. 128.* cùm hoſtibus piratæ comparentur, & ſint ipsô jure diffidati. *per auth. caſſa, & irrita. C. de SS. Eccleſ. & c. 1. de milit. vaſal. qui contra & in tit. hic finitur. Lex Corn. dom. guer. in uſib. feudor.* Imò, jure Pontificiô omnia bona hujus delinquentis ad ſatisfactionem tacitè obligata eſſe dicat Bl. *in l. furtum. C. de furt. arg. c. parochiano X. de ſepult.* De quibus vid. ſleg. Loccen. *de jur. maritim. lib. 2. cap. 3. per tot.* Navem tamen, quâ quis anteà exercuit piraticam (quam Livius prædatoriam & piraticam vocat. *de-*

29 *cad. 3. lib. 9. & decad. 4. lib. 4.*) ſi alteri vendita eſt, ob id à deprædatis non arreſtari aut iis ipſis in præjudicium emtoris adjudicari, multò minus ob id adverſus navis hujus emtorem agi poſſe, ſtatuunt Dd. cum Jaſ. Mayn. (quem ad eam juris peritiam, ad quam paucos, aut tunc temporis nullos, perveniſſe refert Valentin. Förſter. *lib. 3. hiſtor. jur. Civ. cap. 40.*) *conſil. 170. vol. 2.*

30 Cùm navim delinquere nemo ſani capitis diceret. Is enim delictum & culpam admittit, qui rem poſſidet, ut inquit Imp. in *§. oportet. auth. de Mandat. princip.* nec enim propriè dici poteſt deliquiſſe aut damnum dediſſe ſeu feciſſe quod ſenſu caret. *l. 1. ff. ſi quadr.*

31 *paup. fec. dic.* Quod autem dicitur, bona piratarum, ut reliquorum latronum, unicuique apprehendere & occupare licere, intelligendum, donec & quouſque ipſorum ſunt. (Cæterùm de arreſtationibus & Repreſſaliis navium vid. Loccen. *d. lib. 3. c. 4.* Et Stypm. *continuat. de jur. naut. p. 5. c. 1. n. 22.*) Qualitas enim adjuncta ver- 32 bo, intelligi debet ſecundum tempus verbi, cui adjicitur. *l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de Noxal. act. l. ſi Titius. ubi Br. ff. de milit. teſtam.* Quid autem 33 juris, ſi una navis in alteram nocte ſeu tempeſtate, vel concitatô ventô impingat, eamque perdat, an dimidietatem damni reſarcire teneatur magiſter navis, & exercitores ob id in ſolidum obligati maneant, vid. nos infr. *lib. 3. cap. 4. n. 40. & c. 3. n. 36. ejuſd. lib. h. tr.* Item, Als een geladen Schip/ een ledig of Ballaſtſchip overſeylt/ of dan d' ingeladen goederen naer advenant haerer waerde d' halve Schade neffens t' behouden Schip moeten helpen beteren ende betalen: Item of totte voorſz: halve Schade mede moeten contribueren de vracht-loonen van den Schipper/ mitsgaders de hüyren ende ordenaris voring vaende Bootsgeſellen van den behouden Schepe. Vid. Jac. Cooren. *obſ. 40. & 41. rer. in ſupr. Holland. Senatu judicatarum.*

Sextò licet regulariter unicuique 34 rei ſervitus imponi poſſit. *l. ei fundo. 19. ff. de ſervitut. ibiq. Interpp.* Navi tamen 35 ſervitus imponi, ut vel naviget, vel merces alterius deferat, vel quicquam aliud efficiat, haud poteſt. Cæpoll. *de ſervitut. ruſt. præd. tit. de navib. rubric. 39.* Conventione tamen & jure pacti ſeu perſonalis obligationis hoc fieri poteſt. Benev. Strach. *de navib. n. 20.* An 36 autem nauta poſſit ad navigationem cogi, ſicut hoſpes ad hoſpitationem? Affirmat. Par. de put. *de Synd. verſ. advocati. n. 3. per l. cum navarchorum. 6. C. de navicul. lib. 11.* & cum eo Strach. *part. 5. de naut. ſumm.* Hinc judicatu facile, quid de egregiâ hâc & ardui momenti ventilatâ quæſtione ſentiendum: Num 37 liberis Imperii Civitatibus, ad reſiſtendum hoſti, naves imperari poſſint, ſiid cum Reipub. & commerciorum interi-

interitu fiat? De quo olim postulato hoc cujusdam viri prudentis ad amicum est judicium: Das Begehren der Schiffe befinden wir also weit aussehend und von grosser Consequentz, daß/ woferne wir/ oder jemand anders unter uns darin sich alsobald/ ohne fernere Circumspection ergeben würde/ dieselbe nicht anders als eine plötzliche Dissipation und Vernichtigung aller ihrer Commercien/ darauff doch dieser Städte anima & vita allein bestehet/ sambt ihrem endlichen und gäntzlichem Untergang und Schaden zu gewarten hätte/ Vid. Contin. Meteran. *lib. 45. fol. 597. col. 1.*

38 Navis tamen, etiam extranea, potest, propter publicam utilitatem, à Rege & Principe supremo, ad publicum usum converti. *l. Jubemus. 10. C. de SS. Eccles.* P. Santern Lusitan. *de Assecurat. & sponsion. merc. part. 3. n. 26.* eleg. Rota Genov. *decis. 62. per tot. ubi n. 3.* non omnes impedientes in mari piratas dici posse statuunt, nisi conventionum & privilegiorum tabulæ huic detentioni ad-
36 versentur. Quæ navium detentiones voce Persicâ vocantur Angariæ, de quibus Lud. Horneck. *de jure postar. cap. 19. theor. 3. lit. B.* seu onus, quô in transvehendo commeatu armis, equis, exercitu, tempore expeditionis bellicæ, Principibus seu Rebuspub. naves servire tenentur. Quas imponere possunt illi, qui jura Majestatis habent. Inter regalia enim referuntur quoq; navium præstationes. *c. un. Quæ sunt regal. lib. 2.*
40 *feud. tit. 56.* Hac tamen lege, ut sui laboris & officii digna capiant præmia emolumentaque. Hinc Selden. *lib. 2. de Mari Claus. c. 20. Hanc navium detentionem semper intelligas,* ait, *oportet ad justitiæ normam facta ut pro ratione tum doliorum quibus æstimabantur, tum pro nautarum numero, conductorum Congrua merces esset præstanda.* Cujus Justitiæ defectus hodiè sæpenumero à Mercatoribus maximô suô damno deplo-
41 ratur. Quid autem de solenni velorum demissione, quâ hodiernô tempore uti coguntur quælibet mercatorum naves exteræ, si propè Classem Regiam, navemve aliam ejusdem classis, in mari prætervehantur, sentiendum, ex neotericis reperio historicis, binas olim hâc de re in Galliis obtendi constitutiones; alteram Henrici Regis II. Anno 1555. alteram Henrici III. anno 1584. quibus voluére, ut naves exterorum, per mare Galliis conterminum transeuntes, summa vela navibus regiis summitterent, in Imperii sc. Gallorum marini recognitionem; neutram tamen in Parlamentis à Patribus admissam, seu (quod ajunt) simpliciter verificatam. Quin & posteriorem, quantum ad effectum aliquem juris, planè rejectam. Quod & ab ipsis Gallis JCtis traditum est in causâ illustri Hamburgensium aliquot mercatorum actorum in Parlamento Parisiensi sub Henrico IV. Turone habito. Ludov. Servin. *in placit. vol. 2. Placit. 11. 12. Dec. 1592. p. 262. b. Edit. 1609.* Id 42
tamen Regum Angliæ navibus honoris gratiâ, atque in dominii maris recogniti signum, ex jure antiquissimo præstari solitum demonstrat Joh. Selden. *de domin. mar. Britann. lib. 2. c. 26.*
Et velorum demissionem, de cujus an- 43
tiquitate Lips. *lib. 1. Elect. c. 23.* in occursu aut conspectu Regiarum naviũ aut Castelli non semper Imperium maris arguere, sed honoris argumentum esse, nec navigationis libertatem imminuere, docent. Joh. Loccen. *de jure maritim. lib. 1. c. 4. n. fin.* Et Fr. Stypm. *ejusq; continuat. de Jur. nautic. part. 5. cap. 1. n. 21.* Si de hac velorum demis- 44
sione convenire inter Reges non satis possit, sub certo pacti modo definiri solet; quod etiam factum est in pactis Pacis Regum Suediæ & Daniæ Anno 1645. *art. 5. 14. 15.* Sub capturæ autem 45
navis periculo velorum submissionem imperare extraneis velle, contra justitiam & æquitatem esse dixit ipse Ludov. Servin. *2. tit. 11.* Cum exteris enim & amicis non ex rigore agendum. vid. Author *de Judicio inter gent. part. 2. q. 14.* An autem Princeps navis 46
extraneæ in usum belli per detentationem conductæ, at finitô bellô in reditu deperditæ æstimationem præstare,
&

& mercatoribus, ut navigii dominis, damnum illud resarcire teneatur? non incongruè hîc Q. Contra dominos navis duo hîc excitari dubia videntur:
47 Unum, quòd pollicitus sit Princeps præstare damnum, quod in actu militari contingeret: navis autem non illic periit; atqui inclusio unius, est alterius exclusio. *l. cum Prætor. ff. de Judic. c. nonne benedicimus. de Præsumt.* Joh. Petr. Surd. *cons. 25. n. 33. & seqq. vol. 1.* & provisio hominis tollit provisionem legis. *arg. l. fin. C. de pact. convent. arg. l. & habet. §. cùm quis ff. de Precar.* Gabr. *lib. 6. conclus. reg. jur. conclus. 8.* Si quæ hîc fuisset pro mercatoribus.
48 Alterum est contra mercatores, quòd conductor lege non teneatur ad casus fortuitos. *per l. contractus. 23. de R. J. l. 5. §. 2. vers. sed ubi utriusq. ff. commod. l. 108. §. 12. ff. de legat. 1. l. ex conducto. 15. §. si vis tempestatis. 2. verb. si incursus hostium. l. item quæritur. 13. §. exercitu. 7. ff. locat.* Menoch. *cons. 621. n. 5.* Verùm, re diligentius consideratâ, contrarium definiunt Dd. cum Luc. de penn. *in l. 2. C. de Nav. non excus.* ubi dicunt: Quando Princeps accepit navem in usum suum à subditis, & eadem sic periit, ut
49 teneatur Princeps ad damnum. Si igitur Princeps obligatur suis subditis restaurare, quæ accepit de illis publicô belli pacisve bonô, quantò magis obligabitur alienis. Alb. Gentil. *lib. 3. de jur. bell. cap. 3.* Vid. Loccen. *de jur. marit. lib. 1. cap. 5. §. 9.* allegans Sixtin. *de Regal. 2. 13. 77. & seqq.* nimirum si Princeps per se aut alios damnum intulerit
50 Nec movent I. duæ illæ regulæ superius adductæ. Nam ad primam ita respondent Dd. quòd non excludantur casus rationis similes, & similes sunt huic conductioni omnes fortuiti; imò nec tunc excluduntur, cùm aliquis saltem ex multis, frequentioris usus gratiâ sit expressus. Joh. Cephal. *cons. 257. n. 17. cum seqq.* Aym. Cravett. *cons. 242. n. 15. Cons. 447. & 527. n. 6. 7.* Menoch. *4. Præsumt. 89. num. 90.*
51 Quandocunque enim casus secundum litteram non est expressus, & tamen eadem ratio & æquitas expresso & omisso subest; non expressum pro omisso non est habendum, ut tradit Bl. *in l. mater. C. de Instit. & subst.* & post eû Cravett. *cons. 320. n. 9.* cùm taciti & expressi eadem vis sit. *l. cùm quid. ff. si cert. pet.* ubi Br. imò interdum taciti major per *gl. in l. non unquam. ubi* Dec. *num. 5. de R. J.* Surd. *decis. 245. num. 3.* Nicol. Everh. *in Top. loc. ab express. ad tacit. n. 17.* Licet itaque de actu militari hîc tantum expressum sit, quò frequentius pereunt istiusmodi naves quàm alibi, non excluduntur tamen cæteri casus, qui Jure ordinariô & communi essent inclusi. Ad 52
secundum respondetur, non tolli provisione hominis legis provisionem, si non animô novandi facta sit provisio ab homine. Bl. *cons. 329. col. 1. lib. 1. per l. 4. §. si ex conventione. ff. de re judic. & l. pen. de Except. rei jud.* Cravett. *cons. 442. n. 4.* quæ non præsumitur, nisi expressè hoc agatur. *l. fin. C. de Novat.* & ita *Dd. comm.* statuunt cum Cravett. *d. l. n. 4.* Et hæc imprimis obtinent in contractu bonæ fidei. Joh. Ceph. *d. l.* ut locatio & conductio est. *§. actionum. Inst. de action. l. 24. ff. locati. l. 27. C. eod.* & Juris gentium, qualis itidem est conducti. *l. 5. ff. de J. & J.* idque 53
propter exuberantiam bonæ fidei, quæ in Principum contractibus cum mercatoribus factis debet esse uberior & major, quàm in aliis. Alb. Gentil. *2. de Jur. bell. cap. 4.* Antimach. *lib. 3. de Repub. theorem. 21.* Quid quod Prin- 54
cipes ejusmodi absoluti non tàm contrahant, quàm pro imperio agant jubeantque, cùm eorum preces minæ. *gl. in l. 1. ff. quod juss.* & Frid. Pruckm. *cons. 3. n. 57. vol. 1. per alleg.* Velle autem non creditur, qui obsequitur imperio domini. *l. 4. ff. de Reg. Jur.* Jo. Cephal. *cons. 76. n. 42.* Menoch. *2. præsumt. 19. n. 8.* Aretin. *in l. cunctos populos 1. n. 7. C. de summ. Trin.* vid. Cujac. *10. obs. ult.* Wesemb. *in. quod met. caus. n. 3.* 55
Parum itaque negotii facessit altera objectio à natura conductionis, quoniam potius mandatum & jussum hic esse apparet. Mandans enim ejusmodi 56
præstat mandatario casum fortuitum

&

& damna omnia, præsertìm si ex debito non tenebatur. Innoc. Panorm. & alii Dd. *in c. 29. de jurejur.* Cynus, Salycet. *& alii in l. 6. C. de vi & vi arm.* Dd. *in l. 13. & l. re mandata. C. Mand.* Quorum ratio hæc est, ut servetur indemnis mandatarius, nec damnô afficiatur mercator extraneus, qui officium sibi damnosum seu potiùs servitium durum jubenti Principi præstitit. *l. si mandassem. 15. ff. Mandat. l. 26. §. 6. ff. eod.* (Qui §. maximè obstare videretur, nisi de Curialitate & praxi modernâ planè esset abrogatus. Dd. & Accurs. *ad hunc §. 6.*) *l. 7. ibi, & sit iniqvum. ff. Testam. quem. aper. l. 74. de R.*
57 *J. cum aliis textib.* Non repugnat autem hisce omnibus pactio mercedis, quæ facit locationem, quia tantū abest ut hæc aliquid operetur in iis, qui coacti à principe missi sunt in bellum, ut potiùs hic conductionis contractus dicatur accessorius alterius principalis Mandati, & cum eodem ejusdem sit juris. Petr. Anchoran. *Cons. 72.* Carol.
58 Ruin. *1. Cons. 113. in fi.* Finaliter itaq; notandum, si dictum navigium culpâ vel levi periit mandantis aut hominum ejus imperitorum, qui jam sæpissimè amotis peritis naucleris iis regendis proponuntur, mandantem teneri, ut est apud Hostiens. & Panorm. *in d. c. 29. de jurejur.* Imperitia culpæ ascribitur. *l. 9. §. pen. ff. locat. in term. l. 13. §. 5. Eod. l. Imperitia. 132. de R. J. l. idem juris. 8. & §. 1. ff. ad l. Aquil. & praeced. l. 7. in f. eod.* (quib. adde *l. 6. §. sicuti. 7. ff. de offic. Praes.* ubi meritò imputatur Medico, & accusatur ex *l.* Aquiliâ, quòd per imperitiam, vel, ut Gothofr. inquit, non ex artis præcepto, in corpore ægroto commisit. Et addit Ulpian. *Praetextu* enim *humanae fragilitatis delictum decipientis in periculo homines innoxium esse non debet;* Idque locum etiam habet, quoties gratis curationem suscipit. Anthon. Fab. *in §. 6. Inst. ad l. Aquil.* Gothofr. *ad d. l. 8. lit. a.*)
59 Imò de casu tenetur, qui in aliam navim transtulerit merces æquè idoneā, dominô invitô. Strach. *de mand. merc. n. 43.* Ergò & Principes, qui exonerando navim alios ei regendæ, nolentibus mercatoribus dominis præposuerunt, de casu navis tenentur. Suc- 60
currendum namque coactis in accessorio mercedis, cùm merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis afferre scribat magnus ille C. Tacit. *annal. 14.* Vid. Auth. *de judicio inter gentes. part. 2. q. 10. p. m. 228. & seqq.*

Septimò, quamvis reguliter à præ 61
stratione vectigalium & gabellarum nihil omninò de mundo eximatur, nisi specialiter sit privilegiatum, ut ex Ægid. Boss. Alphons. de Azeved. Bertachin. Sixtin. & aliis supr. *in pr. cap. 3. hujus lib.* fusè demonstravimus. Non 62
tamen hæc obtinent in navi, quæ, si tempestate ad portum delata est, seu hostium vel piratarum timore portui se applicuit, vectigal solvere non tenetur. eleg. *l. Caesar. 15. ff. de Publican. & vectig. l. fin. §. si propter necessitatem. 8. ff. Eod.* quia illud fuit in casu non in voluntate factum. Br. *in l. un. C. de naufr.* Mart. Laudens. *de fisc. q. 171.* vid. Strach. *p. 4. de merc. n. 48. de Navib. n. 26. & de naut. 3. part. n. 6.* Ne autem hic casus 63
fortuitus in exemplum trahatur, aut hôc prætextu, commerciorum valor in Reipub. detrimentum expiscetur, der Marckt der Wahren uff die Arth nicht verschlagen werden möge/ decretô olim Lubecæ cautum, ut ejusmodi casus fortuiti ad consequendam vectigalis & Accisæ immunitatem ab attestantibus juramentô probentur. *Decret. Senat. Lubec. d 14. Martii An. 1627.* Huc pertinet, quod Cicero *lib. 2. de In-* 64
vent. ait: *Lex apud Rhodios, ut si qua rostrata in portu navis deprehensa sit, publicetur: cùm magna in alto tempestas esset, vis ventorum invitis nautis Rhodiorum in portu navem coëgit, quaestor navem populi vocat, navis dominus negat publicari debere &c.*

Octavò, inter hæc navium singula- 65
ria meritò quoque refertur quod continet *art. 6. tit. 4. lib. 3. Statut. Lubec.* nempè solâ translatione navis ad alia loca pignus perimi, contra Regulam juris; id quod nostrum est, sine facto nostro nobis auferri non debere. *l.*

quod

[illegible] *de* [illegible] rationem hujus [illegible] ap. Dn. Mev. *comm. ad Jus Lubec. dict. art.6. lib.3. tit. 4. num.3. & 4.*

66 Nonum singulare Navium de jure Lubecensi est, ut illic & aliquibus vicinis Rebuspub. NAVIUM pro usu publico & singulorum, promovendaque navigatione, quæ sustentationi Reipubl. maximè necessaria. Menoch. *de retin. posses. remed. 6. n.54.* intra certum tempus, sexennij vel septennij, jam triennij, alienatio prohibita sit. In quo tamen magistratum interdum ex justa causa dispensasse novi; alienandi
67 licentiâ factâ, si necessitate quâdam adigatur ad alienandum qui construxit navem, & propriam habet; ita tamen, ut consensum impetret, atque Reipub. ærario certum quoddam vectigal exsolvat. Atque ut observantiæ ejus cô securior sit Respub. hisce in locis suetum est, primos navis constructores aut possessores jurare, quòd intra statutum tempus nolint ab urbe eam alie-
68 nare. An autem hæc prohibitio pertineat ad naves à Lubecensibus in exteris locis constructas, olim acriter in Senatu ventilatum memini; Senatu in affirmativam magis inclinante. vid. & Loccen. *de lib.3. c.5. §.3.* De Emptione & Vend. Navis in gener. vid. Stypm. *Jus naut. p.4. c.9.*

69 Decimum singulare, quòd pœna Capitalis L. Romanâ decreta fuit in illos, qui docuêre barbaros artem fabricandi naves, ante illis incognitam. *l.25.*
70 *C. de pœn.* Quale interdictum Anno 1563. communi Hanseaticorum decretô publicatum fuisse adversus Moschorum tunc temporis Tyrannum Johannem Basilidem, notat Thuan. *lib.36. histor.* Vid. Loccen. *de jur. mar. lib.1. c.2. num.3.*

71 Undecimò, Nave post subhastationem publicam venditâ, & per sententiam emtori aut Creditori adjudicatâ, venditores adversus quascunque detentiones aut arrestationes posteà factas, non tenentur ulterius de evictione, per Berlich. 1. *decis.130.* non attentô, quòd alias in privata venditione navium, inter Mercatores sit styli & observantiæ, daß der Verkäuffer das verkauffte Schiff muß frey in allen Haven und Strömen liefern; Imò Juris 72
Civilis, ut venditor Emptori, etiamsi nihil de eo conventum sit, ad evictionem obligetur. *l.6. C. de Evict. & 30.* Fr. Stypm. *de jur. nautic. p.4. c.9. n.26. cum seqq.* Si autem navis ejusque pars cum 73
evictione vendita, posteà ab aliis Exercitoribus impugnata naufragiô perierit, Emptori perit; salvâ tamen evictionis præstatione. Et ita decisum in judicio Nautico Lub. Anno 1661. & postmodum in Senatu confirmatum. Quod tamen limitatur, nisi aliter pactô per provisionem hominis sit conventum, & ita decisum in Senat. *Lubec. 13. Octobr. Anno 1655.* 74

Hujus occasione observandum duodecimò, inter omnes res inanimatas mobiles solis navibus longis atq; onerariis, propter belli usum singulari favore de jure Civili jus postliminii datū fuisse, nō verò Piscatoriis aut actuariis, voluptatis causâ paratis *l. 2. pr. & §. fin. l.3. ff. de Captiv. & postlim. revers.*
Quod hodiernis moribus non am- 75
plius receptum est, quibus idem jus quod cæteris rebus mobilibus, pariterque hæ & illæ carent postliminiô, quotiescunque eas hostis non eôdem die iterùm navali pugnâ amiserit, sed in potestate eas suâ per diem noctemque retinuerit; in quam rem exstat lex Regia Gallorum, in Cod. Reg. Henrici III. *lib.20. tit.13. art.24.* Et simile est, quod refertur in Consulatu maris *cap. 287.* Atque eandem sententiam habet apud Hispanos Regia partitarum constitutio *pen. tit. 9. part. 5.* Didac. Covarruv. *ad cap. peccatum. de Reg. jur. relect. part. 2. §.11. n.8.* Vid. Loccen. *de jur. maritim. lib.2. cap.4. §.3. & 4.*

Quid si autem navis amica merca- 76
toria pugnans capiatur, num & quando ipsius restitutio statuenda? Hîc 77
ponderandum monent Dd. utra prius aggressa fuerit navis hostiliter, si victrix amica prima fuerit, altera navis

mercatoria restituenda erit; secus si victa primum hostilem fecit impetum; cùm damnum suâ culpâ sibi accersiverit. *l. quod quis ex culpa 203. & c. damnum 86. de R. J. in 6to.* Aggredi
78 autem videtur, qui adversario validior, & incepisse, qui prius provocavit ad pugnam. Bl. 2. *Cons. 143.* Cravett. *cons. 2. num. 12.* idque vel explosione tormentorum; cùm mos sit bellicæ navis advocantis hôc modô alteram, & quidem tali cum imperio & metu provocare. Facius *lib. 10. de Rege Alphonso.* Vel clamore hostili ad retardandum, vel exploratione mercium, & si milium violentorum actuum; & hoc præcipuè, si fiat in libero mari.
79 Nautarum autem factum, si forsan hîc deliquerint, aut causam dederint, non nocet ipsis mercatoribus dominis, cùm nautæ non intelligantur deliquisse ex mandato mercatorum; & hi non aliter, quàm secundum consuetudinem mercatorum mandatum dedisse videntur. Menoch. *3. præsumt. 43. n. 8. & 5. præsumt. 27.* Tib. Decian. *vol. 3. Consil. 68. num. 88.* Vid. tamen Hug. Grot. *lib. 2. de jur. Bell. cap. 17. §. 20.*
80 in contrar. inclinantem. Multò minus nocet territorii dominis, si nautici contra Imperium amicis nocuissent; quod Galliæ & Angliæ testimoniis
81 probat Hug. Grot. *d. §. 20.* Nauta, si cum nave captus fuerit à pirata, an præstare damnum dominis mercium teneatur. Strach. *part. 3. de Navig. n. 50.*
82 Huic navium materiæ libet addere duas quæstiunculas, quas Nicolaus Böer. JC. & Parlamenti Burdegal. Præses, in suis decisionibus, *dec. 177.* movet. Prima quæstio est, Num ligni appellatione contineatur Navis; ita, quod prohibiti vendere & extrahere lignum extra territorium, naves non vendere possint? Et dicit, quod sic; motus *c. ita quorundam. X. de Judæ.*
83 *& aliis textibus.* Ubi materiâ prohibitâ censeri etiam prohibitum materiatum dicitur. Dd. & Br. *in l. quæsitum. §. illud. de leg. 3.* Guid. Pap. *q. 373.* &
84 Alex. *cons. 130.* Verùm contraria Strachæ opinio *in d. tract. de Navib. n. 30.* veritati juris magis videtur consentanea *per l. ligni 55. l. pali, ac l. servus. ff. de legat. 3. l. si convenerit. 18. §. si quis sic. ff. de pignor. act.*

Secunda est. Si, ex venditione rerum immobilium, Regi laudimium debeatur, an, navi venditâ debeatur? Ubi iterùm modò dictus Author affirmativam amplectitur, statuens, rebus immobilibus annumerari navem. Quod autem navis non immobilium, 85 sed mobilum appellatione contineatur, eleganter rationibus & Doctorum authoritatibus probat Benev. Strach. *d. tr. de navib. n. 31.* & Dn. Mev. *Comment. in jus Lub. p. 1. lib. 1. tit. 10. art. 6. n. 78.* quò remisisse placet. Navim ex aliena ma- 86 teria factam cujus sit; an facientis, an materiæ domini? Loccen. *lib. 1. c. 2. §. 5.* Item navim corpus esse ex compositis, 87 quod divisionem non admittit. §. *6.* Item, Nave legata, vel usufructu ejus, 88 quid & quantum debeatur, §. 7. Item de 89 pacto de nave non petendâ. §. 8. Item, num scapha nomine instrumenti contineatur. Vid. Loccen. *d. c. 2. lib. 1. §. 10* 90 & plura alia singularia circa contracto nauticos collegit Joh. Loccen. *lib. 3. de jur. marit. cap. 2. cum seqq.* Atq; hæc de 91 jure navium singulari pro tempore sufficiant. Quæ verò circa navigationem statuta & ordinationes sancitæ sunt, *infr. lib. 3. c. 3. & seq. ubi de Statutis mercator.* luculentius attingemus. De jure Navigandi vid. Loccen. *d. lib. 1. c. 3.*

Præcedentibus hisce Colophonis loco libet quædam addere de frequentatis Veterum Navigationibus ex Jure Civili.

Etsi in omnes oras, & portus à merca- 92 toribus navigari possit & soleat; quædã tamen olim fuére loca, quemadmodũ & nunc sunt, in quæ, ob negociorum frequentiam & commodum oppidorum, naves cursum vulgò dirigebant. Nam & Itinerarium Antonini nomine editum loca describit, ad quæ navigantes applicabant, etsi hodiè minus frequentantur. Inter alia Brundusio Dyr- 93 rachium in Macedoniam naves cursum habuisse scribit, quem vult stadiorum mille fuisse. Jurisconsulti verò ponunt navigationem Berytho Brundusium, ultimam Civitatem

tem Italiæ. Strab. *lib.7.* quod Dion *lib.25. in princip.* & Græci Brentesium vocant; ubi portum inclytum fuisse à Q. Ennio remotiore, sed admodùm scitô vocabulô Præpetem appellatum
94 Gellius scribit, *lib.9. noct. Att. c.4.* De hâc navigatione *in l. qui Romæ.122. §. Callimachus.1. ff. de verb. obl. Callimachus*, inquit JCtus Scævola, *mutuam pecuniam nauticam accepit in provincia Syria, in Civitate Berytho, usq; Brentesium &c.* Item Cassiopa, vel, ut alii legunt, Cassiopeja portu Epiri, Strabo *lib.7.* & Dyrrachio Civitate Epiri sæpissimè Brundusium navigabatur. Sunt naves, inquit Ulpianus *in l.1. §. igitur.* „verb. *sed etsi. ff. de Exercit. act.* quæ „Brundusium à Cassiopa vel à Dyrra-„chio vectores trajiciunt, ad onera in-„habiles. *Gell. lib.19. cit. Navigamus*, inquit, *a Cassiopeja ad Brundusium mare Ionium violentum & vastum, & jactabundum.* Est autem Cassiopa Corcyræ insulæ oppidum, vulgò Cassiopeja dictum, ubi nobilis portus apud Plin. *lib.4 cap.12.* & Ptolomæum *lib.3. Geograph. c.14. in tab.10. Europ.* Idem Gell. *lib.16. cap.6.* Redeuntes Græciâ Brundusium navem advertimus. Strabo *Geograph. lib. 6. E Græcia*, inquit, *navigantibus atq; Asia longè rectior est Brundusium navigatio. Itaq; omnes, quibus propositum est iter Romam, huc applicant. Hinc usq; Romam Appia via vocatur, quæ est CCCLX. milliarium Brundusium autem navigatio dirigebatur, quod portum omnium commodissimum habet, & naturâ tutissimum; unô enim ostiô multi variiq; portus includebantur, nullis fluctuum agitationibus obnoxii, pleriq; sinus placidissimi insunt, quorum singuli tranquillam præstabant navibus stationem, quæ forma cervi cornibus est similima, unde urbi nomen inditum ajunt; quia portus cum reliquo oppido sit cervino capiti, quod Messaria linguâ Brundusium dicitur, perquam similis.* Hæc ille. Tacitus *lib 3.* Annal. *Oppidum*, inquit, *Brundusium naviganti celerrimum fidissimumq; appulsu erat.*

95 Berythus & ipsa clarissima erat urbs Syriæ Phœnices, posteà à Theodosio & Valentiniano facta metropolis cum Tyro: Unde duæ ejus sunt metropoles. *l.1. C. de Metropol. Berytho. lib. 11. tit.21.* Ad mare sita est, & portum amplum habet, ibique erat gymnasium legum; & pulcherrima civitas & LL. nutrix appellabatur. *§. hæc autem tria.7. & §. illud. 8. in proœm. ff. de jur. docendi ratione.* Advehebatur olim & ex Cyrenesi provincia Aquilejam oleum & frumentum. *Navem*, inquit Scævola *l. penult. §. ult. ff. locat. conduxit, ut de provinciâ Cyrenesi Aquilejam navigaret.* Ædificata fuerat hæc Civitas à Romanis propè sinum Adriaticum, ad arcendas Barbarorum incursiones. Ad eam flumine adversô onerariis navibus per Natisonem fluvium plus stadiis sexaginta navigabatur: vinum, oleum, mancipia, pelles, jumentaque eò ab Illyricis gentibus subvehebantur, ut ait Strabo *Geograph. lib.5.* Herodianus *lib.8. Aquileja*, inquit, *urbs magna, po-* 96
pulô abundabat, ac veluti Italiæ quoddam Emporium ad mare sita, quasiq; terminis Illyriæ copiam rerum, è continente per terram fluviosq; convectam, navigantibus suggerebat. Ex quo factum, uti super ingentem civium numerum etiam magna vis hospitum ac mercatorum eam urbem frequentaret. Hæc 97
ille. Alexandriâ etiam ad omnes oras navigabatur, & ex illis Alexandriam; quam orbis emporium Plinius appellat *lib.5. cap.9. & 10.* Unde in jure non desunt exempla de iis, qui promittunt Alexandriam ire. *l. ita stipulatus. 115. §.1. ff. de Verb. obl.* Sed præcipuè ex ea Civitate quotannis frumentum Constantinopolim advehebatur, *l.6. C. de Navicular. seu naucler. lib.11. l.1. C. de frument. Alexandr. lib.11.*

Ostiam quoque, Romæ portum, ex 98
Hispania aliisque provinciis merces advehebantur. *l.4. C. Theod. de navicul.* & præcipuè ex Africâ. *Navis*, inquit Julianus, *l. navis. ff. ad l. Rhod. de jact. adversâ tempestate depressa, Hipponem delata est, ibiq; tumultuariis armamentis, ad præsens comparatis Ostiam navigavit.*

99 Ephesum quoque frequens navigatio fuit; quò Asiæ Proconsulem, Româ venientem, primùm applicare oportebat. *l. observare. 4. §. ingressum. 5. in fin. ff. de offic. Proconsf.* Erat enim Metropolis Asiæ, à negociatoribus frequentata; ob id sæpè in jure fit mentio eorum, qui Ephesi dare promittunt. *l. eum. ff. de Constitut. pec. l. 2. in pr. & §. si quis ita. & §. ult. l. quod si Ephesi. ff. de eo quod cert. loc. l. continuus. §. cum ita. & §. illud. de V. O. §. plus autem. Instit. de Action.* quemadmodum & eorum, qui Romæ, Capuæ, aut Carthagini dare spondent. *d. l. 2. in pr. & § si quis ita. l. Centum Capuæ. l. ult. ff. de eo quod cert. loc. §. Loca. Instit. de verb. obl. l. ult. §. si inter. ff. eod. tit. l. 3. §. non solùm. l. si peculium. §. quadam. ff. de statu liber.* Erant enim antiquitùs hæc omnium celeberrima emporia, à negociatoribus frequenta-
100 ta. Hodiè in Asia, Berythi; in Ægypto, Alexandriæ; Messanæ in Sicilia, & Panormi; in Italia Neapolis & Genuæ; in Galliis Massiliæ; in Hispaniâ Hispalis; in Lusitania Ulissiponæ; in Belgis Antvverpiæ, nunc Ambstelrodami portus sunt nobilissimi, & alii in Oceano, quos in novum orbē navigationes celebriores fecerunt. Guid. Panciroll. *thesaur.*
101 *var. lection. Jur. lib. 1. cap. 40. circ. fi.* Hîc non videtur omittendum, quod Seneca scribit *lib. 11. Ep. 4. alias 77. ante adventum classis quasdā naves præmitti solitas, quæ nuncient secuturæ classis adven-*
102 *tum, quas Tabellarias vocabant.* Sic ad exemplum harum Tabellariarum, quarum usus in mari. vid. Horneck. *de jur. postar. cap. 8. theorem. 2.* in Germania & unitis provinciis Belgii, habentur Navigia vulgò **Marckschiffe**/ quorum adminiculó cursus publicus ordinarius æquè ac per equos & currus seu Cisia veredaria, ut Cic. eos vocat. *pro Roscio Amerin.* vulgò **Post-Calessen** perficitur in fluminibus, quæ proinde Salaminiæ Naves appellari possunt tanquam præveloces. Celebratur enim vel imprimis navale bellum adversus Xerxem gestum apud Salaminem, sive quod ex triremibus altera Salaminia, vocari consuevit, altera πάραλος *Aristoph. in avib.* ἱερὰ ταχεῖα, πάραλος ἢ σαλαμινία. Hæ autem Naves, certis septimanæ diebus, imò horis, à consueto loco alio ad alium tendentes, ordinariæ postæ viam quandoque, secundô præsertim flumine, supplere possunt, nec exiguis privilegiis, ne scil. alterum corporis membrô offendat alter, flagitium probrumque expergefaciat, neve fur, homicida, fugitivus &c. alibi quàm conventum est locô, obstrictô collô eripiatur &c. donata sunt. Talia navigia quotidie Moguntiâ Francofurtum ad Moeni fluenta situm veniunt, aliàs **Mentzer Marckschiffe** vocata. Item **Fehrschüten.** de quibus Stypm. *de jur. nautic. lib. 3. c. 3. n. 144. & seqq.*

De Navium autem, nautarum & 103
eorum qui vehuntur, regulis ac privilegiis, videatur Dissertatio inauguralis Sigismundi Buchneri *De Re & Jure Aquatili. vol. 6. Disput. Jurid. Basil.* Et 104
de Classe seu Militia navali Veterum, nuper, doctissimum tractatum Joh. Schefferi Argentoratensis, Ubsaliæ An. 1653. excusum.

Caput VI.

De
Jure Singulari Emporiorum, eorumque Ædium; Jure Stapulae, Foro promercali; & quomodo inter se à Nundinis differant.

Summaria.

1. Cur Mercium Depositoria seu publica Mercatorum Domus à Principibus privilegiata.

2. De Jure Emporii & stapulæ hodiè frequens certamen.

3. De Jure stapulæ parùm & confusè scriptū.

4. Autho-

57. Domus & Tabernæ Hanseaticorum Mercatorum in Portugallia quibus privilegiis dotatæ.
58. A munere hospitandi milites nemo nisi singulari privilegiô exemptus.
59. Ad imitationem fori Romani invenerunt Germani Jus Stapulæ.
60. Comparatio Fori & Juris stapulæ.
61. Jus Stapulæ & Nundinarum non sunt Synonyma. n. 60.
62. Ex temporis intervallo Jus Stapulæ & Nundinarum discernuntur. & n. 64. in fin.
63. MISSA. vulgò Messen unde?
64. Unde das Kirchmesse und Jahrmarckt gemeiniglich beysammen.
65. Nundinæ ac mercatus diebus feriatis inq; locis sacris non celebrandæ.
66. Privilegia Nundinarum quasnam res afficiant.
67. Diversitas Juris Emporii, stapulæ & Nundinarum.
68. Jus Nundinarum non sub se comprehendit Jus stapulæ.
69. Verba privilegii secundum subjectam materiam intelligenda.
70. Specialia privilegiorum non extendenda ad genera.
71. Nullum verbum in privilegiis frustratorium.

NAvibus in hoc tractatu proximè succedunt publicæ mercatorum DOMUS, seu Emporia.

1 Nam, ut unicuique mercium extranearum suus sit certusque locus, & commodior illarum expositio, distributio & receptio, Mercatores haud difficilè à summis Principib⁹ Jus EMPORIALE seu Institorium impetrârunt, exstructis ad commercia exercenda ingentibus aulis, & sub disciplinâ certâ constitutis ædibus emporialibus, obtentisq; in his variis privilegiis, immunitatibus & juribus, attestante Dn. à Werdenhagen. Priusquam autem ad hæc mercium depositaria, sive appulsûs communis DOMUS nos accingamus, operæ pretium erit, quædam de jure
2 Emporii, seu Stapulæ, ejusque à Nundinis differentiâ majoris evidentiæ & sopiendi hujus certaminis, quod hodiè admodum frequens est, causâ, præmittere.

Quamvis hoc Jus Emporii seu Stapulæ (ut ea quidam conjungunt) valdè fuerit ab omni tempore in usu, & cum ipsis ferè commerciis à principio flo-
3 rere inceperit, tamen inter JCtos præter modò dictum authorem vix sunt aliqui, qui ex professo quid de eo conscripserint, & ut dicitur, ex tripode porrexerint. Unde etiam adeò confusè à multis accipitur, ut neque id, quod emporii vigor exigat, rectè dijudicetur. A multis etenim hoc jus unum idemque cum jure Nundinarum synonymicè sumitur, ita, ut jus mercatûs publici suâ naturâ & significatione sub se comprehendat Jus Stapulæ, sive sistendi & exonerandi. Inter 4
JCtos Germaniæ inveniuntur tamen nonnulli, qui parcè satis eã tractârunt materiam, ut Mynſ. *cons. 19.* Sixtin. *2. de regal. c. 3. n. 39.* Henning. Goedd. *cons. 3. n. 39.* Elber. Leonin. *Cons. 7. & 67.* quibus cum Natta addi potest *cons. 657.* Fr. Pfeil *cons. 194.* De privilegio Emporii frumentarij, quod Magdeburgenses habent, paulò fusius Goedd. *cons. Marpurg. 17. & 18. vol. 4.* De emporio laminarum ferrearum Nicol. Everh. *cons. 9. vol. 1.* Ante hac non 5
adeò hoc jus stapulæ seu sistendi merces secundum eam appellationem olim in usu fuit, sed ex Emporiis Hanseaticis in consuetudinem traductum, Gegenbericht Martini von der Meden/ auff die zu Hamburg Anno 1620. ergangene Außführung etzlicher am Keys. Cammergericht für die gemeine Freyheit der Commercien/ und der Schifffarth auff dem freyen Elbstrohm/ ꝛc. eröffnete Endurtheil betreffend. *p. 99.* Notum autem est nomem Emporii apud classicos authores, ut videre est apud M. T. Ciceronem *lib. 5. ad Attic. Ep. 2.* ubi mentionem Emporii Puteolanorum facit.

Ut tamen aliquid perfectius percipiatur, ante omnia synonyma & locutiones genuinæ sunt observandæ. Sunt 6
autem hæ, Jus Emporii (quamvis etiam Jus

Jus Emporii, ut generalius à jure stapulæ adhuc differre pateat ex Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap.1. n.272. pag. m.26. col.2.* Idque exinde dicat, quòd, cùm Jus Emporii etiam Stapulæ in causa Hamburgensi vocaretur, illis sit in Camerâ Imperii injunctum, ut novô libellô id explicarent. Martin. à Meden *in d. refut. p.99.* vid. Dn. Fritsch. *de Jur. Nund. cap.10. n.8.*) Stapulæ, stationis, sistendi, & exonerandi, Germanicè die Niederlage/ Staffelrecht/ Stapelfreyheit/ &c. quæ unum idemque STAPULÆ JUS significant. Pendet enim jus Stapulæ à jure Emporii. Et, qui jus emporii, i.e. jus de exponendis mercibus habet, transeuntes merces ad suum portum & forum trahere potest. Loccen. *de jur. marit. lib.1. c.10.*
8 *§.5.* Et in hac Stapulæ & Emporii differentia, totius disputationis cardo versatur. Nam etsi Jura Emporii & Stapulæ promiscuè accipiant quidam Dd. cum Mynsing. *decad.2. Resp.19. n.3. 9.* & aliis. Auctor scripti Hamb. wegen Staffelgerechtigkeit auff der Elbe de Anno 1620. *art.1. 10. 75. & 82.* Lehman. *in Chron. Spir. cap.12.* Alb. Crantz. *in Wandal. lib 8. cap.12.* Hæc tamen Jura inter se diversa ac separata esse, alii rectius cum experientia docent. JUS namque Emporii, cujus pertinens Jus prohibendæ transvectionis, pinguius est ipsô Jure Stapulæ; estque jus cum exteris & peregrinis quibusvis liberrimè in usum & commodum incolarum & Civium maritima commercia exercendi, Jure Gentium constitutum. Hoenon. *in polit. disput.5. thes.96. & seq.* Hug. Grot. *de mar. lib. cap.8.* Conring. *de urb. Germ. n.100.* quas refert Leuber. *de Jur. stap. Magdeb. n.1496.* ubi modò dictus author *in Disquisitione sua planariâ Stapula Saxonica adversus Magdeburgenses, citra approbationem aliorum in hoc tractatu scriptorum, num. 490. & seq.* hanc nundinarum stapulæ & Emporii diversitatem succinctè & perspicuè explicat, cujus verba adscribere non pigrabimur. Wo schlechte Jahrmärckte und Messen seyn / ohne Niederlagen und Stapelgerechtigkeit / da mag ein jederman Wahren zu und wieder abführen/ feil haben/ verkauffen/ und nicht verkauffen/ wie er will/ er hat dessen allen guten freyen Willen: secundum *l.1. & l.2. C. de Nund.* Wo aber Stapelrecht ist/ da mag man wol die Wahren zuführen/ alleine man muß sie auch feil haben/ einsetzen und nieder legen/ und hat solche Freyheit in Kauffen und Verkaufen nicht. Das Jus Emporii aber erstrecket sich noch weiter/ und ist vom Jure Nundinarum und Jure Stapulæ dergestalt unterschieden/ daß wo ermelte Nundinæ und Stapulæ seyn/ da mag auch ein Frembder Wahren zuführen/ und ein ander frembder Handelsman von solchem frembden Handelsman die Wahren abkauffen/ und haben dabey die Einwohner und Bürger des Orts da Jahrmärckte und Stapel gehalten werden/ mehr nichts denn gute bequeme Gelegenheit zu handeln/ und daß der Obrigkeit Zölle/ Wehrgelt/ Marckgelt und Accisen vermacht wird/ und daß die Einwohner und Bürger etlicher Orten/ den Vorkauff vor andern haben. *l.2. ubi gloss.* verbo tradere, verb. hæc. *ff. de Nund.* Aber wo das Jus Emporii in vollem Flor ist/ da mag ein Frembder wol frembde Wahren zuführen/ solche niederlegen/ und des Orts verhandeln oder verkauffen/ und zwar alleine den Bürgern: Aber an solchem Orte dürffen Frembde von Frembden keine Wahren erhandeln/ sondern die Frembden müssen die jenige Wahren/ so sie erhandeln und erkauffen wollen/ alleine von den Bürgern des Ortes kauffen/ erlangen und handeln/ pro ut ita se habere Jus Emporii allegavit Senatus Hamburgensis in prædicto publico scripto An. 1620. adversus Duces Brunsvv. Luneb. Civitatesque Luneburgens. & Buxtehud. *art.34. 35. 36. 37.* & passim. Emporia 9
ergò loca ad merces commodas importandas & exportandas. Keckerm. *Syst. pol. lib 1. c.12.* Et Negociatio Græcis ἐμπορεία, ἔμπορος Mercator, sed talis qui alienâ vehitur navi, ἀπὸ τῆ πόρα, quod iter significat, & mari conficitur. Gesner. *in Lex.* Et quidem talia loca in quibus celeberrima exercentur

commercia: propriè Handelstädte an der See gelegen. Reliqua verò loca in quibus sunt Nundinæ & Mercatus, Emporiorum nomine non veniunt, sed oppidorum. Comen. *in Jan. ling. c.45. n.49.* Et alii Philologi. Ubi Ergo navigationes per mare liberum ad gentes dissitas, ubi commercia patent liberrima, exteris & peregrinis quibusvis, ubi in singulos dies circa sponsiones & assecurationes, Mercatores versari videmus, ubi maximè viget maritima negociatio, quæ multa multis impertit, Grot. *de mar. lib. c.8.* ibi solummodo sunt & constituuntur Emporia. Ubi autem nulli sunt portus maritimi, ubi nulla commercia peregrinorum, ibidem propriè loquendo nulla sunt Emporia. Leuber. *d. l. n.500. & seqq.* Liquet inde, haud absque
10 ratione dici, eandem differentiam quæ intercedit inter Regale portûs & Regale Nundinarum, esse quoque constituendum inter Jus Emporii & Jus Stapulæ. Mores enim hujus priorisque seculi ex regali Portûs produxerunt Jus Emporii, & ex Regali Nundinarum productum fuit Jus Stapulæ, Fori & Geranii. (de quo paulo post) Martin. Rumelin. *in A. B. p.3. diss.3. thes.18.* Idcirco veluti Jus Nundinarum est ex Principis solius concessione. *l.1. ff. de Nund.* & nos *sup. & paulò pòst h. cap.* & sic ex Jure Civili. *l.7. l.9. ff. de J. & J.* Ita quoque Jus Stapulæ juris saltem Civilis ex Principis constitutione, jurisdictione & protectione erit. PORRO sicut portus sunt juris publici sive Juris Gentium respectu usus communis. *§. flumina autem omnia. Inst. de R. div.* respectu verò Jurisdictionis Juris Civilis & Regii. P. Gregor. *lib.3. Syntagm. jur. cap.14. n.7.* Ita quoque Jus Emporii ex commercantium mutuo consensu mutuoque accessu Juris Gentium erit, licet sub protectione summorum Principum sint Emporia. Rumelin. *d.l.*
11 *thes.25. p.782. Huc spectat* JUS GERANII, Kraengerechtigkeit/ procul dubio ab Instrumento illo tractorio ad flumina & portus collocato, quô facili negociò vasa mercibus repleta navibus extrahuntur, iterumque imponuntur, de cujus notatione & origine vid. Dn. Loccen. *de jur. marit. lib.1. c. §.2.* à privilegio stapulæ diversum; cùm hoc principaliter respiciat commercia & utilitatem Emporii seu oppidi, cui hoc jus Stapulæ conceditur: per Geranii autem & emensurationis onera, aliasque provisiones, utilitati vectigalium adversus fraudes mercatorum providetur; non impeditur transitus aut navigatio, sed utilitati & Reipub. & Principis prospicitur, & ad magis conservandam justitiam in commerciis, & ad removendas fraudes hæ provisiones pertinent. Et expedit multis de causis in provincia hanc Geranii ac mensurationis rationem constitui; ita eleganter Elbert Leonin. *d. Consil. 7. n.10. Et cons.8. ref.* Klock. *d. l.* & noviss. Stypm. *Contin. de jur. Naut. p.5. c.2. n.11.12.13.*

Est autem STAPULA, vox Latinis 12
auribus avia, purè puteque Gallicæ originis, quam ipsi dicunt Estable, ductâ significatione à numero plurali Latini nominis stapulum, attestantibus Hadrianô Juniô & Guicciardinô, in descript. Belg. Dn. à Werdenhagen eã deducit à Saxonico idiomate Stapeln; quod nihil aliud est, quàm merces exponere, & iterùm compingere. Plura de hâc notatione nominis vid. ap. Locc. *de jure marit. lib.1. cap.10. §.2.* & Fritsch. de Nund. *c.10. & seqq.* Quâ 13
significatur privilegium beneficiariæ Civitati seu urbi collatum, sistendi, & ab instituto cursu retrahendi merces exoticas, quas negociator importat, ut nimirûm eô locô ad certum tempus stabulentur ac conquiescant, quò venum prostituantur, quâvis tandem conditione, nisi damnosam venditionem causatus, vel meliorem abundè lucri auram olfaciens vector malit recurrere, unde venit; & ubi domicilium habet: quod illi integrum est, & liberè facere licet, etiam non persolutô statô portorio. vid. Leuber. *Disquis. planar. de Jure Stapulæ adv. Magdeb. n.295. & 302. cum seqq.* Qui ergò ad 14
Jus Stapulæ astringuntur, illis non integrum

tegrum est, ad hoc declinandum, novas vias aut elusiones quærere, ne per indirectum sequantur, quod directò vetitum est. Nic. Everh. *jun. d.*
15 *cons. 9. n. 82.* Qualis stapulæ exemplum obtinet Atrebatum, vulgò Arras in Hennegau/in vina Francica, quæ plaustris importantur.

Middelburgum quoq; Selandiæ Stapulam habet vinorum ex Galliâ, Hispaniâ, Lusitaniâ & provinciis aliis in Belgicum advehi solitorum; quare tenentur tàm Nautæ, quàm negociatores naves suas vinarias eò advertere, & vinum venum exponere. Durdrechtum verò Hollandiæ oppidum, non in unum genus, vina nimirùm Germanica, quæ secundô Rhenô Mosaque deportantur, sed & Cerealia etiam quæcunque semina, & lignorum carbonumque strues, & si quæ sint aliæ illius generis merces, vectoriis navigiis, è Geldris Clivisque convehi solitæ, jus suum extendit. Casp. Klock. *de Contribut. cap. 1. n. 272.* & quidem cum annexâ vendendi necessitate Bronch. *in præf. tit. de R. J.* adde Leuber. *d. l. n. 297.* ubi Leges Stapulæ Dordracenses.

16 In Imperio, ad Rhenum, tres reperio civitates, quibus hoc jus der Staffel oder Niederlage concessum; quas appellitare consueverunt die drey Staffel am Rhein / Coloniam Agrippinam, Moguntiam, & Spiram. De quibus ita Wehner. *verb.* Staffelrecht. In Rheno fluvio seynd unterschiedliche Staffeln/deren die dritte und oberste in
17 privilegio Cæsareo zu Speyer ist/Solch Staffelrecht oder Gerechtigkeit ist/ daß alle die jenige/ so Saltz und gesaltzene Wahren/ auch alle andere Staffelbare Güter den Rhein auff zu Schiffe führen/ und damit bey der Stadt Speyer Gestaaden ankommen/ mit selben Gütern daselbst außkehren/ außladen/ und ohne männigliches Eintrag Staffelrecht damit halten/ auch dem Kauffhauß seine Gebürnüß/ und den Uberschlag davon entrichten und bezahlen sollen und
18 müssen. Ab his Staffelgüter distinguuntur die Meßgüter / so nicht staffelbahr/ Dann der staffelbahren Güter halben muß man sich der Stadt Speyer Staffelfreyheiten gemeeß halten / und Staffelrecht halten / Mit den Meßgütern aber so man berechtiget / mag man unaußgeladen vorüber schiffen; Licèt igitur de jure communi in flumine publico navigare, & merces prætermittere liceat, und auff Entrichtung gebürliches Zolles niemand an den Zoll-Städten auffgehalten werden soll / scil. an Orten/da einige Staffelgerechtigkeit nicht hergebracht / Contrarium tamen 19
usus observat in locis der Staffelgerechtigkeit / ob commerciorum frequentiam, ex liberalitate Imperiali vel præscriptione privilegiatis. Et cum Elector Palatinus Rheni Anno 1575. zu Oppenheim ejusmodi jura der Staffelfreyheit usurpare cæpisset, per Spirenses, obtentô mandato Cæsareo Pœnali sine clausulâ, ei inhibitum fuit, de quo vid. Gillmann. *tom. 2. Symphorem. part. 3. tit. 18. fol. 338. & seqq.* De 20
Stapulis ad Rhenum, modò enarratis scribit Christophorus Lehmann. in Speyrisch Chron. *lib. 4. cap. 22.* Daß sie haben die Gerechtigkeit I. Daß die Schiffe / so den Rheinstrohm auff-und abfahren/ ihre Wahren daselbst außladen/ ins Kauffhauß führen/ niederlegen/ und davon die Schuldigkeit zahlen müssen/ welche nach entrichteten gebürlichen Accis überschlagen / das ist / in andere Schiffe/ oder auff die Axe geladen / oder in die Ober Böhmische Lande verführet werden / Wie dann die Stadt Speyer und deren Schiffleute / von alters die Schifffarth auff Straßburg gehabt / und davon/ vermöge Keyser Friederichs I. privilegii de dato 1182. nicht mehr dann 13. Heller haben dürffen geben. II. Die andere Eigenschafft oder Gerechtigkeit der Staffel/ist vor alters gewesen/uñ noch/nemlich Kauffhauß Kraene/Schiffer und Kärcher/dergleichen Kauffhauß/ Obherren/ Krahnenmeister/ und Kauffhaußknecht. III. Die dritte / daß die Kauffhauß verordnete / über die auffgeladene und niedergelegte Staffelwahr / ob sie von Würden/ oder nicht/ erkennen und richten/und die so unfertig verwerffẽ/ und

und den Fahrten zu Schiff und der Art-Ordnung aussagen/

Die IV. Gerechtigkeit ist secundum quosdam, daß die zugeführten Güter daselbst nicht allein außgeladen/ sondern auch zu feilen Kauff gegeben werden müssen. Quemadmodum in toto Sinu Adriatico tale Decretum fecisse Venetos, scribit M. Anton. Peregrin. *Eq. D. Marci. de Jur. Fisci lib. 8. n. 15.* & defendit Salicet. *ad l. 3. sub. n. 3. C. de Nautic. fœnore. de quo plur. infr. h. cap. n. 28.*

21 Ad Mosellam hâc Immunitate reperitur dotata Treveris. Hamburg. Bericht und Erklärung von der Cammergerichts Urtheil de Anno 1619. den 19. April *n. 6. petit. articul. pro restit. in integr. art. 33.* Die Schiffarth und Staffelgerechtigkeit auff der Elbe betreffend.

22 Ad Danubium itidem tres reperio Civitates, Ratisbonam, Ingolstadium & Passavium. De quo Stapulæ jure inter Passavienses & Ratisbonenses in Camerâ magna fuit contentio, quod illi se privilegiatos dicerent, daß alle Wahren/ so zu Passau vorgeführet/ allda sollen niedergeleget werden/ in qua causâ sententia fuit lata 25. Junij Anno 1554. Mynsing. *consil. 19.*

23 In Visurgi unica Brema hoc jus prætendit.

24 In Albi duæ sunt Civitates, quæ acriter pro hoc jure stapulæ singulari præ cæteris pugnant. I. Hamburgum, allegans privilegium Caroli IV. de Anno 1365. Pragæ datum. De quo vid. plenius suprà citatum Hamburgischen Bericht de an. 1619. und Martini von der Meden Gegenbericht de anno
25 1620. Altera, est Magdeburgum, quòd à D. Othone I. Imp. hoc privilegium se impetrasse dicant, ut non tantùm ipsi provinciales diæceseos & primatus, sed & omnes forenses frumenta sibi nata sursum vel deorsum per Albim navigiis transmittere volentes, ad portum Magdeburgensem sistere & appellere necesse habeant; nec sine singulari veniâ transire possint, Goedd. *Cons. Marpurg. 17. 18. vol. 4. per tot.* At
26 Hamburgenses hanc nimiam extensionem in coactione commerciorum Magdeburgensibus omninò denegant; cùm littera privilegij Ottonici, quod â quibusdam pro figmento reputatur, id nullatenus contineat; nec ex transactione ArchiEpiscopi Burchardi de anno 1309. id liquidò satis appareat; utpote quæ nec tertio præjudicium gignere potuerit. Ob quam controversiam & Salisquellæ & Luneburgi etiam in conventu Hanseatico Anno 1620. admodùm acrem inter se gesserunt examinationem, ut nec in Consilio Hansæ quid in eâ ad transactionem deduci potuerit. vid. sup. allegat. *Disquisitionem planariam Stapulæ Saxonicæ adversus Magdeburgensium privilegium Otthonicum nuper editum à* Benjamin. Leubero Anno. 1658. Hoc 27
autem singulare jus Stapulæ oder der Niederlage frumentorum, quod Magdeburgenses prætendunt, idem explicant Dd. quod Græcis & in LL. nostris σιτόστασις, quasi τοῦ σίτου frumenti, στάσις statio. Alciat. *l. quicquid decreto. C. de frument. Alex. lib. 11.* hoc est, frumenti statio, importatio, depositio, cùm an & quatenus extra provinciam distrahendũ curâ sive Comitivâ, quæ & Sitocomia vocatur à σῖτος & κομέω Emo; Unde Sitones, vel Sitonæ & Sitonici frumenti cöemtores, venditores, Curatores, Administratores. *l. fin. §. 5. ff. de muner. & honor. l. fin. §. 6. ff. de admin. rer. ad Civitat. pertin.* Unde Sitona nummus dicitur publicæ frumentationis. *l. 2. in pr. ff. de vacat. & excus. mun. l. 1. & t. t. C. ut nem. lic. in emt. spec. lib 10. & Novell. 30.* Cujac. *1. obs. 30.* quomodo & Sitorij erant & dicebantur, qui vendendo frumento, & ipsi Sitostasii vel Emporio & stationi frumentariæ præerant. Alciat. *d. l. quicquid.* Indeque & frumentarij apud Spartianum, & frumentatores aliis Latinè dicebantur, qui eidem rei frumentariæ præerant. Cujusmodi Sitonarium & Sitostasium munera tàm apud Athenienses, quàm apud Romanos in usu fuisse notatur *in l. munerum civilium. §. 1. ff. de muner. & honor.* Et ita etiam in militiis tàm olim quàm

adhuc

adhuc jam certæ erant Sitostasæ, seu certæ stationes. gewisse Niederlage des Korns. Unde frumentatio labor militum, quâ frumenta undequaq; congerendo important. *l.12.§.2.ff.de re milit.* Videatur & Hotomann. & Pratej. *in Lexic.* Item Alciat. Cujac. & Luc. de Penn. *ad tres post. lib. Cod.*

28 Prætereà, hoc jure gaudent ferè omnes Metropoles Imperij ad flumina sitæ, quæ id ipsum vel privilegiô Impp. vel Consuetudine & usurpatione, omnem hominum memoriam excedente, quietè possederunt. Dict. Hamburg. Erklärung. *artic. 114.* & hoc suadente necessitate publicâ. *art. 118. 130. 133.* ubi hoc & Civitatibus Italiæ

29 attribuit. Ita Osophi commeantium è Germania mercium perpetuam stationem cum vectigali immunitateq; incolarum, ob virtutem & fidem à Venetis obtinuêre. Paul. Jov. *lib. 12. histor. fol. 211.* Vid. Loccen. *de jur. ma-*

30 *ritim. lib.1. c.10. §.9. & 10.* Sic Lubecam Historici Saxoniæ, cumprimis Chytræus, in Gustavo I. Sueciæ, & Christiano II. Daniæ Regibus *sub annum 1517. in pr. & 1522. circa finem, & rursum in pr. an. 1533.* passimq; alibi, Statum maris Orientalis Emporium faciunt; nec immeritò, cùm amplissima illa in Regnis & provincijs septentrionalibus jura immensis sumtibus obtinuerit, summis laborib9 conservârit, pinguioreque & pleniore idcircò quàm nudô Stapulæ gaudeat jure per ea, quæ super. adducta sunt. At quid sunt emporia, nisi quò vehendæ non transvehendæ merces deportantur; ubi emunt vendunt negociatores; non, ubi more viatorum transeunt. *arg. l. fin. ff. de*

31 *nund.* Quod confirmatur Statutô expressô modò dictæ Reipublicæ *art. 7. Statut. de Emt. & vendit.* his verbis: Ein ankommender Gast / mit seinem Gute in unser Stadt / der kan dasselbe niemand anders dann unsern Bürgern verkauffen / Will er auch dasselbe Gut oder Wahren alhier aufflegen / so hat er doch die Macht nicht / solche als den Frembden zuverkauffen / wie unsere Bürger / denen diese Freyheit allein zustehet 2c. Quod Statutum, unà cum cæteris, à Sacratiss. Imperatoribus tot retrò annis instar privilegii confirmatum est; quapropter eô ipsô etiam contra quoscunque invidos adhuc quietè utuntur. Quomodo autem 32
Jus stapulæ differat à jure Emporii in specie, seu prohibendi transvectionē pinguiori, vid. *sup. lib.1. cap.17. n.41. & seqq. & hoc cap. n.7. & seqq.* Sed Q? 33
hìc anxiè Dd. An huic juri stapulæ der Niederlage simpliciter concessæ semper sit annexa necessitas vendendi merces? (observandum ex prædictis, à Dd. Triplex JUS STAPULÆ formari: Primum, Quod jubet tantùm exonerare merces & solvere vectigal, quod minus plenum. 2. Quod habet annexam vendendi necessitatē, quod & Emporii jus Hoenon. *disp. pol. 5. thes. 96. &* plenum dicitur; & 3. Quando Princeps Mercatoribus certis vel etiam universitatibus copiam facit merces suas in certum locum deferendi) ideo in hac Q. cum Dnn. Marpurgensibus respondendum *ex sup. alleg. cons. 18. num. 73. vol. 4.* Verba privilegii in hoc esse 34
penitus introspicienda, & si hoc verba non habeant, meritò id haberi pro omisso, *per l. jubemus. C. ad. SC. Vellej. c. Rudolfus. ubi* Bl. *col.2. X. de Rescript.* Siquidem hujusmodi privilegia, ut à communi jure recedentia, non nisi strictissimè & secundum verborum tenorem intelligenda Marpurg. *d. Cons. 18. n. 65.* quos ibi & *Consil. præced. 17.* vide plenius differentes, licet ab ipsis dissentiant Dnn. Giessenses. Cum Marpurgensibus coincidit Elber. Leonin. *cons. 67. n. 2.* Subjiciens, usum atque 35
exercitium Stapulæ iis juribus adnumerari, quæ Bannalia vocant Interpretes, quorum vis ex observatione dependet, non tamen sub jure stapulæ comprehendi semper necessitatem vendendi in loco, ubi exerceri consuevit Jus Stapulæ, quod propriâ suâ vi & significatione solum appulsum & exonerationē semel faciendam comprehendit, nullumque aliud vinculum aut necessitatem mercibus injicit, quatenus verum de speciali observatione

in

in contrarium non constat. vid. tamen eleganter Loccen. *de jure marit.*
36 *lib. 1. cap. 10. §. 11.* Ex præcedentibus nunc patet, hoc jus Stapulæ aliquid continui & universalitatem quandam continentiæ secum inducere.
37 Signum autem hujus juris attributum est speciale in Emporialibus ædibus sive forensibus talibus, quas Jus Saxonicum in Weichbild: Weichhäuser seu Niederlaghäuser dicit Johan. *2. vers. 16.* οἶκος ἐμπορίου, domus mercatûs, talis locus vocatur. De jure Civili ἐργαστήρια *in l. penult. C. de merci-*
38 *mon. lib. 12.* Item Basilicæ. In Italia Seggie, Logie Douane; ut sunt Venetiis, Neapoli, Genovæ, Anconæ &c. In Schamachia Persiæ Emporio Schach Carvvansera, Olear. *part. 2.* der Persianischen Reise-Beschreibung.
39 *p. 312.* Ab Hanseaticis Contohren indigitantur, de quibus sequenti capite paulò uberius, quid verò ædes ejusmodi forenses sint, id glossa in triplici significatione plenius explicat in jure Weichbild. *Saxon. art. 9.* Ex quibus
40 elucescit, domus ejusmodi publicas, vulgò Weichhäuser dictas, non tantùm esse curias aut forum causarum, sed etiam forum maximè mercatorum, sive communis appulsus domus aut depositaria, ad quæ omnis generis commercia & merces pertrahuntur & deponuntur, & præsertim, quæ per maria & flumina navigabilia illuc assiduò & cottidianâ continuatione trans. portantur. Quod enim Græcè ἐμπόριον ab ἐμπορέω i. e. negotior, vel potius ab ἔμπορος *Matth. 13. vers. 45.* quod & mercatorem & vectorem, qui mare trajicit (quasi mercatores nomen suum à peragrando & proficiscendo ha-
41 beant, ut nos supr.) denotat. Id Latinè ritè per FORUM describitur, quod, juxta Varronem, verius à ferendo, quòd ibi omnia venalia conferantur, vel à foràs, quod sub dio fiant tales ne-
42 gociationes, derivatur. Dicit autem Festus, quòd VI. modis Forum intelligatur: Primò, negociationis locus. 2. in quo Judicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent, de quo vid. P. Greg. Tholos. *lib. 2. de Repub. c. 6.* 3. Præses provinciæ forum agere dicebatur, cùm civitatem convocaret, & de controversiis cognosceret. 4. Forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dici solet. Quod in memoriam mihi revocat solennem Græcorum ritum, qui intra urbem, & quidem sæpiùs in ipso foro, sepelire solebant eos, quibus honorem exhibitum volebant. Cl. Joh. Kirchmann. *lib. 2. de funerib. Rom. cap. 26.* ubi id ipsum exemplis illustrat. *p. 305.* Et Romanorum, qui funera per forum ducere solebant. Kirchmann. *d. lib. 2. cap. 18. in pr.* 5. Locus in navi; sed tunc masculini generis est, & plurale. 6. Fori significant Circensia spectacula. Hæc ex Festo. Pratejo. Calvin. *in Lexic.* Se- 43
neca author est, triplex forum Romæ olim fuisse. Sic enim *lib. 2. de irâ. Adjice,* inquit, *publica perjuria gentium, Circumscriptiones, fraudes, inficiationes, quibus tria non sufficiunt fora.* Verùm nos cum Johann. Rosino *lib. 9. cap. 7. de antiq. Rom.* omissis reliquis, de iis tantùm foris, quò res conferebantur, dicimus, quorum itidem duo apud Romanos fuerunt genera: Prioris generis fora erant ad urbis splendorem facta, in quibus hominum conventus fiebant, vel negociorum civilium, vel delectationis causâ; de quibus uberius Rosin. *d. l.* & Jacob. Pontan. *part. poster. vol. 3. Progymn. 7. p. 138.* Posterioris generis erant, in quibus res ad communes populi usus paratæ venderentur; qualia recensentur, Boarium, piscarium, cupedinarium, suarium, olitorium, rusticorum sive suburbanum, & alia nonnulla. Quæ omnia, in unum locum contracta, postquam ædificatus est locus, dicuntur Macellum. Varro *lib. 1. de ling. latin.* (Sicuti adhuc in omnibus benè constitutis Rebuspub. talis necessitatis commoditates quotidiano usui conceduntur) Aristot. *7. Polit. c. 12.* forum constituit triplex. 1. Forum Justitiæ vel ma- 44
gistratûs, ad disceptandas civium controversias, de quo fusè Tholosan. *d. cap. 6. lib. 2. de Repub.* 2. Rerum venalium.

45 lium. Tholos. *d. lib. c. 8.* 3. Liberum in celebriore Civitatis loco accommodatum deambulationibus & colloquiis honestorum civium & negociatorum; quod ab omnibus rebus venalibus erat purum & sincerum; quò neq; quisquam sordidus atq; illiberalis artifex, neq; agricola, neq; alius quispiam talis commeet aut adspiret. Hinc venalia quæq; & circumforaneos homines; eorumq; clamores & insolentias, alium in locum rejectas, ne horum turpitudo & temeritas cum virorum rectè institorum elegantia ac modestia misceatur. Pontan. *d. l. progym. 6. part. 102.* De quo Xenophon in 1. eorum librorum, quibus Regem in Cyri persona instituit, quoq; mentionem fecit. Et Lambert. Danæ. *lib. 4. polit. Christan. cap. 2.* Ita verò, inquit, cura publici operis & ædificii exstruendi in iis præsertim Civitatibus, quæ mercatoribus abundant, incumbat potius earum magistratui, in quod merces extraneæ advectæ tutò recipiantur & condantur, & in quo conditæ conserventur; ubi pondus quoq; publicum sit constitutum; item, in quod mercatores omnes semel aut bis in die commodè conveniant, de suis mercimoniis in-
46 ter se acturi; quem locum alii Cambium, velut Lugdunenses in Gallia, alij BURSAM PUBLICAM, uti Londinenses, Ambstelodamenses, Hamburgenses, Hafnienses & Antvverpienses
47 appellant. Hîc non possum, quin paucis de eleganti hujus Antvverpiensis Bursæ structura ex Ludovico Guicciardino subjungam; qui ita in description. Antvverp. *pag. m. 140. 141. Habet deinde hæc Urbs fora viginti duo partim grandia, partim minutiora, horum maximum illud Senatorum, pulcherrimum verò mercatorum; quod BURSAM vulgò appellant*, de Böerse / *geminâ turri horologiisq; insigne. Forum adeò pulchrum, ut celebrandis mercatorum conventibus non temerè alibi invenias par; est enim in transitu omni carrorum, equorum, & cæteris impedimentis immune, & porticibus circumquaq; clausum, quæ quatuor habent spatiosos, adeoq; portarum instar introitus. Jam super porticu & parietum ius spatio amplissimæ ambulationes sunt, tecta & tabernis undiq; plenæ, quas unô vocabulô vocant Perystilium sive Xystum Pictorum*, de Schilders Pandt / *quia nempe præstant in iis potissimum tabulæ pictæ. Condita fuit hæc BURSA Anno à Christo nato 1531.* Sed explicemus hîc paucis, uti rem 48 animadversione dignissimam, undenam derivetur vox ista vulgaris BURSÆ, adeò propriè à consimili quodam locô ad hunc nostrum translata. Est Brugis Flandrorum platea quædam seu forum, omnibus urbis partibus valdè accommodum, & in ejus fronte ampla quædam & vetus domus, structa ab nobili illâ familiâ Bursiorum van der Beurse; quorum in lapide secto præfert insignia, tres videlicet bursas, sive marsupia; atq; ab hac domo & gentilitiis hujus gentis insignis, ut in talibus amat fieri, nomen accepit id ipsum forum; quod quia delegerant mercatores Brugenses ad celebrandos mercatorios suos conventus, iidem Antvverpiam Bergozomiumve ad mercatum profecti, locis seu foris, in quibus ad negociandum congregabantur, ad similitudinem & imaginem fori illius Brugensis indiderunt Bursas vocabulum; quod ipsum adeò approbavit Antvverpia, ut etiam Galli, licet aliô quodam sensu, Tholosam usq; id secum abduxerint. Angli itidem, auctore & fundatore Domino 49 Thoma Grassano, ad exemplar Bursæ Antvverpiensis, Balgâ usi Architecto, ædificarunt Londini, in urbe Regia, & oportunô imprimis locô, consimilem quandam machinam & magnificum ædificium, porticibus quoq; & ambulationibus clausum; estq; adeò notabile, quod absolutô jam opere, ipsamet Elisabetha Regina Londinũ, illi spectando accesserit, spectatum valdè laudaverit; Sed ne videretur apographum Bursæ Antvverpiensis, nomẽ illi indidit Cambii sive Collybii regii, interdictô, ne quis aliter nominaret. Verùm ea fuit nominis BURSÆ vis, ut, non obstante hoc interdicto, etiam illud forũ eô vulgò insigne sit. Est deinde Antvverpiæ pulcherrimum illud opus Anglorum

ſuâ etiam porticu nobile,& ſic dictum,
quod in Anglicæ gentis gratiâ juſſum
fuerit ſtrui à Senatu populoq; Antvver-
50 pienſi An. 1550. Nec minus nobile &
magnificum ibi reperitur Oſterlingorũ
ſeu Hanſeaticorum ædificium; multo-
rum millium aureorum impenſa è ni-
tidiſſimo lapide, ſculpturâ artificiosè
variegato & elaboratô, adeò ſumtuosè
ædificatum, ut Principis cujusdam pa-
latium ſtupenda operis ſtructura ele-
gantiâ & ſymmetra propotione facilè
exæquet. *vid. nos cap. ſeq. num. 58. & 62.*
51 De elegantiſſima Ambſtelodamenſiũ
BOERSA vid. Iſaac. Pontan. *lib. hiſtor.*
52 *Ambſtel. c. 23.* Græci, ut hæc obiter ad-
dam, in quadrato, ampliſſimis & dupli-
cibus porticib⁹ fora ſua conſtituebant,
crebrisq; columnis & lapideis aut mar-
moreis epiſtyliis adornabant, & ſupra
ambulationes in contignationibus fa-
53 ciebant. Italiæ urbes, fora obliqua ædi-
ficabant, in quibus more antiquô gla-
diatoria dabantur munera; de quibus
54 conſulendus Vitruvius. Hebræi quoq;
Jeroſolymis peculiarẽ habuerunt lo-
cum, in quem ad ſua negocia tractanda
convenirent Mercatores. De quo vid.
eleg. Joh. Steph. Menoch. *de Repub. He-
bræor. lib. 7. c. 10. n. 7.* Ipſe igitur mos anti-
quorum hanc diſtinctionem nobis in
manum largitur; ut inde agnoſcamus,
quæ in ipſis FORIS fuerit differentia.
55 Etenim non tantùm judiciorum &
promercalium ſimpliciter rerum, ſed
& Forum hoc maximè MERCATO-
RUM, ab omni tempore in præcellenti
habitum fuit æſtimatione; cui ſingula-
ria quoq; jura & privilegia ſunt attri-
56 buta. Inter cætera autem non ſolùm
hæc loca, ſed etiam alia omnia, ad mer-
cimoniorum & mercium conſervatio-
nem deſtinata, ab hoſpitando milites,
qui veniunt ad civitatem & caſtrameta-
tionem, ſint exemta, *l. pen. C. de merci-*
57 *mon. & t. t. Negociatores ne milit.* Sic
Hanſeaticis mercatoribus, in Regno
Portugalliæ, præſertim in urbe Liſabo-
na, conceſsũ eſt, ut tàm intra quàm ex-
tra mænia urbis domos & tabernas ex-
ſtruant, & ut nihil illis moleſtiæ in iis
exeetur; nec domus & tabernæ, ad mer-
cium conſervationem deſtinatæ, ullis
hoſpitib⁹ aut jumentis, invitis merca-
toribus dominis, onerentur. *priv. Reg.
30. de An. 1607.* Apprimè a. hic notandũ, 58
quòd ab hoc munere ſeu neceſſitate
hoſpitandi milites, quam Græci ἐπισταθ-
μείαν vocant, Rhenat. Choppin. *de priv.
Ruſtic. lib. 1. c. 2.* nemo generali excuſe-
tur privilegiô; ſed ſpeciali opus ſit. Ber-
tazol. *tr. clauſ. 22 gl. 16. n. 2.* Fulv. Pacian.
cõſ. 5. n. 16. Sicut in Gallia, per ſpeciale di-
ploma Regis A. 1563. eccleſiaſtici ab ho-
ſpitib. militarib. & aliis, quę militẽ alen-
do in tranſitu imperari conſueverunt,
immunes redditi ſunt. Thuan. *Hiſt. lib.
33. fol. 209. lit. D.* Cui add. Caſp. Klock. *de
contr. & coll. c. 17. n. 206. & ſeqq.* Sed, ut ad
Emporia noſtra publ. revertamur, Ger-
mani mercatores, ad imitationem fori
antiqui & Romani ex ſuæ nationis vo- 59
cabulo forũ Emporii inſignire volue-
runt & ſtapulam, ejusq; competentiam
Jus STAPULÆ nominârunt, ſive eine Nie-
derlage / appellatione ab appulſu, exo-
neratione, tanquã principaliori empo-
rii parte deſumtâ, ut rectè loquitur Joh.
Dauth. *in Product. Magd. contra Comites
Barbej.* Quemadmodum n. forum à fe- 60
rendo (ut anteà dictum eſt) ſortitur no-
men, quod in eum locũ & controverſię
atq; merces deferantur, cùm Græcis fo-
rum eſſet Baſilica, i.e. domus ampla &
ſpatioſa, quæ ita ſolebat ædificari, ut in
ſuperiore parte judicia, (unde JCti, in
foro mercatorum verſari; in foro mer-
catorum talis ſtylus in uſu) in inferiori
parte negociationes exercerẽtur; uti ex
Vitruvio in officina Ciceronis Georg.
Cracovi9 exponit. Ita STAPULAM voca-
mus, ait Joh. Dauth. & ex eo Dn. à Wer-
denh. mutuatô de Germanica lingua
vocabulô, aggeſtionem & comporta-
tionem mercium omnium, quæ id ge-
neris ſunt, ut ſervando ſervari poſ-
ſint. Alb. Crantz. *in Wandal. lib. 8.
cap. 36.*

Ex quibus omnibus nunc claris per- 61
ſpicitur oculis, quòd etiam ipſe locus
talis publicus, mandatum item Impe-
ratoris indultum, & privilegiata con-
ceſſio in tali continuatione longè quid
ſublimius ipsô Fori Jure, vulgò Marck-
recht / & à nũdinis magis ſeparatũ requi-
rant & ponant; nec Forum nundinas &
ſtapu-

stapulam pro synonymis haberi posse. Dn. à Werdenhagen *d.l.* & Joh Loccen. *d. l.1. cap.10. n.5.* Nundinarum enim vox ipsa indicat, quòd non assiduum adpulsum & cottidianum appellendi & advehendi actum denotet, sicut Jus Stapulæ; sed ipsa denominatio id manifestè exprimit, quòd intercapedinem temporis octo dierum, sive
62 tot partium dissidium interponat; quasi dicerentur Novendinæ, à die nono, qui dies essent Paganorum & Institorum mercibus dicati. Macrob.
63 *lib.1. Saturn. cap.16.* Unde & feriæ Paganorum dictæ sunt, Germanicè Messen/ Gallicè verò FOIRES. prout *sup. lib. 1. cap.5.* docuimus. Quomodò autem Missæ appellatio ad Nundinas transierit, has olim conjecturas habuisse se scribit Jo. Gryphiand. *d.l.* de Weichbild. *Saxon. cap.74. n.29.* Cùm nundinæ in certo aliquo festo, ubi maximus populi concursus fieri solet, haberentur, in eoque Missæ (â Missa seu dimissione populi, more in Ecclesia solenni eóq; duplici dictâ, de quo Isaac Casaub. *Exercit.16. ad Annal. Baron. p.419. &* G. Calixt. *dissert. Acad. de Missis)* sacrificia celebrarentur, factum est, ut ipsæ Nundinæ non minus à feria MISSÆ dicerentur; quod idem de Missa dominica Magdeburgensi, vulgò Heermessen/ sentire videtur Dresser. *de urbib. Germ. fol. 415.* ac Matth. Wehner. *pract. obs.*
64 *verb.* Messe und Märckte/ notat, nundinas & mercatus olim à veteribus cum sacello & annuo sacro institutas, Daher es noch kömmt/ daß gemeiniglich die Kirchmesse/ Kirchweihe und Jahrmärckte zusammen und mit einander gehalten werdē/ Plura de voce Nundinarum & Missæ vid. in nup. tract. Ahasv. Fritschii *de regal. jur. nund. cap.1.* & Leub. *de jur stap. adversus Magdeb. n.248.* qui à Missis, Missaticis seu officialibus veterum Imp. id verbum deducit. Dn. Bret. *de la Souuer. du Roy liv.4. chap.13.* notat, gravissimas olim executiones Criminales publicis hisce diebus & conventibus mercatorum ab Impp. Ethnicis factas. Et Euseb. *lib 5. c.13.* tempore mercatuum publicorum etiam ipsis diebus sacris, Christianos truculentissimis martyriis afflictos fuisse tradit. Oportet verò hîc meminisse, nundinas diebus 65
feriatis regulariter non esse celebrandas. *Exod. c.20. vers.8.* Nehem. *c.13. vers. 15. & seqq.* Steph. Gratian *decis.21. Rebuff. in Constit. Regn. de mercat. art. ult. gl. ult. n 15. per l. dies festos. C. de feriis*, ubi testatur, hoc sæpius fuisse dictum in Senatu, additq; prohibitum esse, in Ecclesiis & Cœmiteriis mercatū exercere, *c. decet. de immun. Eccles. in 6to.* Fr. Marc. *decis. 268.* P. Gregor. *Syntagm. jur. lib.25. c.3. n.8.* Camill. Borell. *de Reg. Cathol. præstant. c. 36. n 56. & seqq.* Carpz. *jurispr. Consist. def. 253.* plenius de hac quæst. & quidem ex professo agit Fritsch. *de jur. nundinar. c.5. n.15. & seqq.* quæ ideò monere operæ pretium fuit, quòd eâ in re non rarò pessimè consueverit peccari, dies festos & loca sacra, Majestati altissimæ dicata, mercimoniis agundis profanando. Casp. Klock. *de Contrib. c.3. n.36.* & Joh. Sibrant. *p.1. Jur. Lubec. sect.36. ubi n.18.* hujus Ovidianæ Metamorphoseos magistros & authores dexterius sibi in memoriam revocare adhortatur dicti istius Salvatoris: Domus mea precibus non autem vanis destinata est usibus.
Afficiunt autem privilegia nundinarum res in ipsis nundinis earumq; tempore emtas; etiamsi non tempore nundinarum, sed paulò post, efferantur, vel longô postea intervallô. Paul. Christinæ. *decis Belgic.99. n.17.* allegans Bl. *in l. unic. C. de Nund. arg. l.3. §. scio ff. de Minor.* E contrario, si ante nundinas res vendita sit, quamvis tempore nundinarum tradita, privilegium non obtinebit, nisi intuitu & causâ nundinarum contractū fuerit, vel eâ lege, ut Nundinis solveretur, prout aliàs Concilii sanctioris Belgici judiciô judicatum fuisse 27. Septembr. An. 1553. testatur Christinæ. *d. l.* Plura de Nundinis vid. apud Commentatores *ad tit. C. de Nundin.* speciatim verò, Sichard. ibid. & Cephal. *cons. 342. p.3.* Fr. Marc. *decis. Delph.53.* Magon. *ad consuet. Andegav. fol.20. col.1.* Tholosan. *Syntagm. jur. lib.2. c.16. & lib.25. c.3.* & ex classicis Festum, Alex. ab Alexand. *gen. dier. lib.5. c.7.* Rosin. *lib.4. Antiq. Rom.* & noviss. Dn. à Werdenh. *p.3. de Rebuspub. Hans. cap.20.* & Fritschium *d.l.* 66

Ex quibus, uti innuimus, satis ad oculũ, hâc dicrũ intercapedine seu intervallô stapulam (quæ quid continui in se continet) à nundinis differre. Ubi igitur determinatio rei certa, ibi sanè nec indefinita potest accipi, cûm mutuò sibi contrarientur; nec temporis intercapedo possit accipi de continuo, Garſ. Mastrill. *de magistr. lib. 3. c. 10. n. 11. & seqq.*

67 De quibus ita perspicuè Martinus von der Meden / in obangezogenem Gegenbericht *p. 18.* Erstlich wird à parte H. gesetzet / es wird unterm Jahrmarckt an sich selbst ein Staffelrecht begriffen / dahero auch Jus emporii, Jus nundinarum & stapulæ, seu sistendi, pro synonymis vendititet werden wolle; daß aber solches unbegründet / hat man leichtlich zu ermessen / ut nos supr. dann sonsten an allen Oertern / da Jahrmärckte gehalten werden / nunmehr lauter Staffelgerechtigkeitẽ verhanden / oder anzurichten seyn; zwar versichet jedermänniglich wol / daß in allen freyen Jahrmärckten / auch ein sistiren, Zufuhr / præsentiren / exoneriren / Ab- und Niederlage der Kauffmans-Wahren an jeden Ort / und zur Zeit des Jahrmarckts seyn müsse / (sonsten wehren es keine Märckte) aber das ist ein freywilliger Temporel und sonderlicher befreyter Handel / und von Staffelrecht / ja von stetwerenden gezwungenen und unfreyen Staffel / davon allhier der Streit ist / weit gnug unterschieden etc. unde supr. ex Lehmanno differentia unter Staffelbahre und Meßgüter. Cum quib9 coincidunt Dnn. Marpurgenses *d. conf. 17. vol. 4. n. 92. & 93.* Stat ergò fixa & irrefragabilis Dd. sententia, Jus nundinarum sive mercatûs publici, vulgò Marckrecht / ab Imperato- 68
re specialiter obtentum, sub se non comprehendere jus stapulæ, sive sistendi & exonerandi, vulgò die Niederlage / cùm unum ab altero necessariò non dependeat vel proficiscatur; sed prorsus sint diversa & separata, Goeddæ. *d. Conf. 17. n. 92.* Nisi & hoc Imperator specialiter concesserit. Est enim juris 69
vulgati, verba contractuum, privilegiorum, & omnium dispositionum, secundum subjectam materiam & naturam illius rei, de qua agitur, intelligenda esse. *l. si uno. in pr. ff. locat. l. si olei. C. eod. l. damni infecti, ubi Angel. ff. de damn. infect.* Alexand. *Conf. 26. n. 6. lib. 3.* nec privilegium debere extendi ad ge- 70
neralia, quæ ipsa prorsus ignorat littera; nec quod de specie certâ & determinata loquitur, ullâ ratione ad universalem locutionẽ aut genericam posse retrahi, cùm specifica differentia omnẽ à se excludat genericam acceptationẽ. *l. in toto jure. 80.* & ibid. Dd. Comm. *ff. de R. J.* Præter hæc tradunt & Inter- 71
pretes Juris, nullum verbum censeri in privilegio frustratoriè positum & sine effectu operandi. Quæ cum aliis pluribus similibus copiosè deducunt Joh. Petr. Anchoran. *q. 23. n. 5. vers. 7. & 8.* Alvar. Valasc. *decis. Lusitan. 58. n. 8. 9.* Rol. à Valle. *Consil. 2. n. 7. usq; ad fin.* maximè *n. 47. 48. lib. 4.* Joh. Cephal. *Conf. 451. n. 220. cum seqq.* Quibus adde Dnn. Marpurgenses *Conf. 26. num. 148. vol. 2.*

CAPUT VII.

De

Quatuor Emporiis Civitatum Hanseaticarum; quæ CONTHORIA dicuntur; eorumq; origine, conditionibus, incrementis, decrementis & restabiliendi mediis.

SUMMARIA.

1. Connexio Capitum.

2. Hanseaticorum laudabilis conatus in promovendis Commerciis.

3. Hanseaticorum societas quare vicinorum Regum privilegiis & Confirmatione opus habuerit.

4. Ob utilitatem publicam & distributionem omnigenarum mercium Hanseatici privilegiis Extraneis dotati.

5. Quatuor præcipua Hanseaticorum Emporia.

6. Ini-

1 Vidimus de Emporiis in genere. Nunc ad speciales Hanseaticorum Conthorias seu Emporia specialia à præcedentibus distincta progrediemur, & de eorum origine, conditionibus, decrementis, & restaurandi mediis, συλλήβδην & ordine quædam subjungemus.

2 Quemadmodum semper arguta fuerunt mercatorum inventa in iis, quæ variis in terræ partibus ad populorum gentiumque sustentationem & regnorum conservationem necessariam facerent, ità maximè Hanseaticorum imprimis laudatissimus in hoc fuit conatus. Atque cùm cernerent, quòd facilè miræ & variæ possent interruptiones & turbines exoriri, proinde commodis invigilando, statim in principio in id totâ animi contentione la-

borâ-

borârunt, ut firmam intentionem sine damnis expensarum facerent, aliàs enim eorum commercium nullâ ra-
3 tione diu subsistere potuisset. Ideoque societatem suam ita auctoritate Regum potentiorumque terræ dominorum confirmari curârunt, ut ab utraque parte in his sibi solidum ponerent fundamentum, & omne commodum utrinque in utilitatem publicam salutemque omnium redundaret, ut ipsa norma confœderationis uberius id declarat.
4 Cùm igitur ex antiquis temporibus huc usque negociationes suas commerciis orientalibus exercuerint hæ Civitates, variisque mercibus, imò quicquid terræ septentrionales ad usum humanæ vitæ benignè suppeditare possunt, exteris quoq; nationibus & regionibus, putà Belgis, Anglis, Hispanis, Norvvegis, Suecis, Gallis, Italis, Russis, & ipsis Africanis communicaverint, haud difficulter quoq; iis in locis ad commodiorem mercium istarum distributionem certum Jus Institorium impetrârunt, exstructis illic ingentibus aulis, & obtentis variis privi-
5 legiis. Quatuor autem fuêre istiusmodi primariæ sedes seu Emporia: Novogardianum in Muscoviâ; Londinense in Anglia; Brugense in Flandria; cui posteà Antvverpianum in Brabantia successit; & Bergense, in Norvvegia.

6 Etsi verò, ut rem paulò altius repetamus, nihil certi de origine & fundatione horum Emporiorum, ut & ipsius societatis Hanseaticæ, æquè ut de Origine Dnn. Electorum Imperii, apud probatos authores constet; in quo supinâ vetustatis negligentiam valdè admirari oportet, ut propterea in re tàm præclara non nisi conjecturâ, ut in antiquis consuevit, nitamur; dubium tamen non est, & ex privilegiis constat eam ante quadringentos & aliquot annos ortum habuisse (Thuan. *lib.* 51. *histor.* ex Chytræo, eam ab Anno 1200. paulò ante tempora Friderici II., repetit; Keckermannus verò annum 1270. habet *1. polit.* cum quo coincidit Eberh. à Weihe. Unde crassus J. Isaacis Pontani Historiographi Danici & Gelrici aliàs celebris, error est; qui æmulatione an ignorantiâ affectatâ. *lib. 7. histor. Gelr. pag. m. 281.* Hanseaticæ Societatis Originem demùm sub annum 1364. ponit) & quemadmodum Vandalicarum Civitatum, quæ in vicino solo Wandalico quasi circuitu structæ sunt, conjunctio antiquissima est, & 7
idcircò etiam ad deliberandum in pleno, si res magni momenti videatur, reliquas confoederatas conscribendi convocandique jus habet; quarum caput jam inde à primordio fuit atque etiamnum est LUBECA nostra. vid. 8
Dn. Mev. *ad Jus Lub. lib. 3. tit. 9. art. 2. n. 16. cum seqq.* Ita cæteras etiam Civitates istô exemplô & incrementô adductas sensim alias post alias his Vandalicis sese aggregasse certum est. Honestis 9
autem ea societas & certis quibusdam legibus ad propagandum utiliter in Germania amplissimum commerciorum usum, & impediendas peregrinorum fraudes & imposturas principiô est introducta, quibus freta, & præterea potentissimorum Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Daniæ, Sueciæ ac Norvvegiæ, aliorumque magnorum Regum & Principum, qui eam maximis privilegiis, utpote remissione tributorum, ac permissu liberæ negociationis, cæterisque aliis in hoc tractatu sparsim adductis immunitatibus, propter commodum & utilitatem, ad se suosque subditos redundantem, exornârunt; favore adjuta, tantos omninò brevi progressus fecit, ut ad remotissimos etiam totius orbis terrarum angulos & fines celeberrimam honoratissimi nominis sui famam & potentiam propagârit. Quantâ e- 10
nim potentiâ præstiterit, quidve laude dignum re adhuc integrâ gesserit Illustre hoc Collegium, omnium ferè scriptorum Septentrionalium annales testantur. Sensére ejus vires olim finitimæ regiones & provinciæ, aliique vicini Principes, quos illatâ aliquâ injuriâ justissimis armis se suaque defendendi ad satisfaciendum, restituendum, aut cavendum, sociæ Civi-

tates compulerunt; Ita, ut nemo ferè
11 illas unquam impunè irritaverit. Quod de LUBECA, cæterisque confœderatis Civitatibus, figuratis hisce verbis exprimit Joh. Sibrand. *p.1. jur. pub. Lubec. Sect. 8. n.13.* Præterea ait, ut aquila „volatu reliquas aves facilè vincit; sic „potentiâ alarum terrâ mariq; inter Ci„vitates Admiralii seu Ducis vices tenu„it, & res magnas, juxtà cũ sociis præcipi„ti volatu expedivit Lubeca, teste Cran„tziô, Chytræo, Bonno, Tracigero, „& aliis. Quippe non rarò sola cum „Leonibus, equis, Gryphis, Tigridibus, „Bucephalis, aliisque animantibus co„ronatis congressa, majorem laudem, „quàm commodum reportavit. Si „etenim vacaret hortos historiogra„phorum perlustrare (pergit Sibrand.) „& exinde flosculos bellicæ ejusdem „virtutis decerpere, & saltem per indi„cem indigitare, quantâ strenuitate Im„perium Henrici Leonis violentum „exuerint, jugum Danicum abjecerint, „libertatem contra quosvis, maximè „vicinos, nonnunquam in ipsam Civi„tatem erumpentes, defenderint; ob„sessiones in territorii sui fines perpessas „ingenti inimicorum strage, solverint; „Regibus quamplurimis præclarè mili„tarint, opemque tulerint, vel ipso et„iam Momô judice belli laudem, po„testatem atque facultatem inde repor„tarent. Brevitatis autem studiô curiosum lectorem remitto ad libros Helmoldi, Alberti Abbatis Stadensis, Cranzii, Chytræi, Tracigeri, Hermanni Bonni, Reimari Kochi, Reckmanni, Henr. Gobleri, Fr. Stypm. *de Jure marit. lib. 1. c. 7. n. 47. & seqq.* & aliorum, qui sinceris facilem fidem facient, eorumque desiderium explebunt. Ut taceam Annales, sive recessus actionum Wandalicarum, ex quorum perlustratione ii, quibus fas est eos evolvere, innumera prælia, adspirante Cæsare suscepta, nec non consilia bellica, aliaque innumera ad expeditionem facientia inveniet. Id quod inter cæteros & testantur Scaliger *de claris urbibus, pag. 610.* ubi ita de Lubecâ canit:

Si referam, mihi quis credet? sub limina mundi 12
Ultima legiferi jura vigere DEI.
Ingenium, candorem animi, cultumq; fidemq;,
Fortiaq; invictâ pectora pura manu.
Dum mirata stupet terras Astræa relinquens
Atq; putat Cœli regna, resedit ibi.

Et Lindebergius de eadem:

Gens humana, situs, commercia, littora, mores,
Mars, toga, divitiæ, curia, relligio
Arctoas inter claras virtutibus urbes
Efficiunt tollat tanta Lubeca caput.
Et decus Europæ & lumen sit totius Hansæ
Et sit Vandalici pulchra corona soli.

13 Nec minus Æneas Piccolominæus Senens. Cardinalis, de his quæ sub Frideric. III. Imp. per Europam gesta sunt, *cap. 24. n. 40. vol. 2. German. scriptor.* Collecti per Marquard. Freher. *pag. 69.* „LUBECENSIUM Civitas potentissi-„ma est, inquit, sine cujus auxilio vix„ unquam Daniæ Reges continere suos„ subditos valuére. Duodeviginti viri„ Reipub. præsunt, quos Proconsules &„ Consules appellant; quorum perpe-„tua potestas est, & in Equestri dignita-„te ex parte constituti sunt. Populari-„bus, nisi vocentur, nulla de regimine„ urbis consulendi facultas. Nec ta-„men servire plebs videtur, sua cuique„ substantia tuta est & libertas, salvis le-„gibus ut velint vivere. Æqvum ju-„dicium consules agunt: ab his Cæsar„ si excesserint, appellatur. vid. hîc Dn.„ Mev. *lib. 3. Statut. Lubec. p. 346.* Sed, quò me ducit jucunda Patriæ commemoratio? eò nimirùm ut paucis saltem inclytæ hujus & antiquissimæ Societatis potentiam & virtutes Bellicas, quibus olim polluére, indicem.
14 Neque hodiè ullus contra illam facilè contendere auderet, si non magis ambitione & alienæ felicitatis invidiâ, quàm conservandæ florentissimæ olim gloriæ & perpetuæ conjunctionis studiô inter se certarent. Sed postquam firmissimum & adamantinum illud concordiæ vinculum rumpendo,

do, quærendoque proprium commodum pernicioso schismate in diversas partes abierunt, non solùm universum corpus quasi afflictis membris nutare & collabascere, sed etiam ab iis, qui saltem minas ejus quondam haud sustinere potuissent, ferè contemni cæ-
15 pit. Optandum quidem foret animitus, ut tandem, veternô excusso evigilarent, & antecessorum majorumq; vestigiis insistendo, aureæ istud concordiæ fœdus, quod non in verbosis orationibus, sed fide & factis, priscâ & majorum ætate, consistebat, repararent, denuoque providerent, quæ aliquando certissimè (utinam ominandi fallerer!) nisi benè caverint, sunt eventura; memores caudæ equinæ pilos seorsim facile evelli, & singulas sagittas vel à puero confringi posse; quibus exemplis Sertorius & Scylurus Scytha usi, ad quid concordia conducat, quamque noxia & perniciosa sit discordia & pleonexia, demonstrare voluerunt; quæ quidem exulceratô & conclamatô hoc seculô optanda, speranda autem vix erunt. vid. D. Bœkel. *de jure clientel. p.3. cap.4. n.27. & seqq.*

16 Particulatim autem de hâc societate conqueritur Besold. *dissertat. de Praecedent. cap. 1.* Malum omen, inquit, quod Hanseaticæ Civitates lites inter se fovere dicantur, nec eæ statim à sociis, tenore recessuum Hanseaticorum, componantur. Pluribus de hujus corporis & membrorum statu moderno disserit Joh. Limnæ. *in Not. ad lib.7. Jur. Publ. cap.1. n.76. & seqq.* & certus quidam author anonymus seu Pseudo-Patricius Brunsuicensis, Nachklang des Hänsischen Weckers / *pag. 14. & seqq.* quò & ad Dn. Mev. *art.2. tit.9. lib.3. Statut. Lubec.* benevolum lectorem remitto. Sed, ne extra oleas divagari videar, & ἐν ἀλλοτρίῳ χορῷ πόδα τιθέναι, missis iis, quæ de hac societate illustri & antiquâ prolixius dici poterant, pedem ad semitam reflecto.

17 Inter Emporia illa quatuor universalia & celeberrima Hanseaticis mercatoribus, ut paulò antè dictum, concesso, dignitate & præstantiâ primum est & præcipuum Russicum seu NOVOGARDIENSE. Sigism. Lib. Bar. ab Herberstein *in hist. Muscov. f.79.* ex quo, tanquam ex scaturigine, cætera Emporia promanata, in ejusque commercio fundata sunt. Recess. Hanseat. de Anno 1628. 2. April. Hoc 18
ipsum, quantum quidem ex annalibus & privilegio Gothofredi, magni Livoniæ Magistri, conjicere licet, ante trecentos & quadraginta circiter annos, in amplissima & totius Russiæ maxima urbe Novogardiâ 40. milliaribus supra Narvam Livoniæ urbem & portũ, 36. à Plescoviâ, & 120. à Mosqua, hoc tempore Russiæ & Moscoviæ Metropoli & Cæsareâ sede fundatum est; quod propter commoditatem & quæstum uberrimum, cætera emporia longô post se intervallô reliquit. Ne- 19
que enim ulla regio, vel magnitudine, vel fertilitate rerum ad vitam & victum pertinentium, Moscoviam sive Russiam vincit. Cujus indicium est, quòd ea sola tantum ceræ, sebi, mellis, corii infecti & præparati, pretiosissimarumque pellium non solùm ad indigentiam & necessitatem, sed etiam ad abundantiam, satietatem & luxum totius Germaniæ, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, Angliæ, Belgicarum, multarumq; aliarum latè patentium regionum, singulis annis copiosè emittit. Neutiquam autem olim Russiæ & Muscoviæ incolis cum aliis, quàm Hanseaticis mercatoribus, ibidem residentibus, solâ duntaxàt mercium permutatione inter se utrinque agentibus, negociari licebat. Ex quo vel 20
solo Civitati Lubecæ, ex qua omnes hæ merces per totam Europam passim sparsæ sunt, haud exigua, sed longè uberrima utlitas, brevi temporis spatio accrevit. Quibus etiam incrementis & opibus in hanc amplam surrexit molem. Quod enim alii invidiosè gloriantur, quasi ex suis argenti & Cupri fodinis ac cavis montium visceribus ortum habeat, planè falsum est. Hâc felicitate sociæ Civitates diu flo- 21
rentissimè usæ sunt, donec illatô Novogardiensibus à Johanne Moscoviæ

Prin-

Principe, & Basilii, istius famosissimi tyranni parente bello, illa mercatorũ Germanorum libertas valdè afflicta & indies labefactata, tandem, per illum ipsum Johannem, Revaliensibus, ob quædam contumeliosa in se effusa verba gravissimè iratum, ad extrema redacta est, quadraginta novem societatis mercatores Novogardiæ deprehensi, miserrimâ conditione in carceres detrusi, Hanseaticorum ibi inventæ merces, quæ ad trecies centena millia aureorũ existimabantur, confiscatæ, direptæ, & ne tantillum quidem ex tanto bonorum cumulo, frustrà sollicitantibus confoederatæ HansæCivitatibus, restitutum fuit. Mercatores autem, dum post triennium impetrata liberatione, lætabundi Lubecam navigare parant, inter horrendos fluctus ad scopulos illisi, ad unum omnes, cum multis aliis, in mari, circa annum 1498. perierunt. Reckman. *in Chron.*
22 *Lubec. pag. m. 88.* In cujus rei testimonium Lubecæ, ante portam septentrionalem vulgò das Burgthor ingentis magnitudinis columna, in formam dependentis à cruce Salvatoris, aureâ inscriptione erecta est. Ita isthinc ejecti
23 Hanseatici, supra quinquaginta annos Revaliæ cum Ruthenis & Moscovitis, quamdiu istis liberè hoc in loco negociari permissum est, agere con-
24 sueverunt. Cæterùm, cûm Revalienses, præ nimia pleonexia exclusis sociis Civitatibus, omnia ad se rapiendo, suis solummodo commodis servirent, neque amplius concedere vellent, ut vel Rutheni cum Germanis, vel Germani cum Ruthenis usitatum hactenus mercimoniorum usum haberent; sed, ut utrique merces suas immediatè ad se destinarent; quod ut sine impedimento sibi melius liceret, non solùm Principis sui rescriptô impetrârunt, sed etiam, spretis pactis, Hanseaticis in universum renunciarunt. Quapropter Lubecenses, sociæque Civitates, prætergressâ Revaliâ, Narvam Livonicam, commercii & emporii sui sedem anno 1558. constituerunt. Quò mox Angli, Belgæ, Galli, magnô concursu undique fluxerunt; multùm frementе Livonici Ordinis Magistrô & Archiepiscopô Rigensi, de injuria Imperio factâ apud Ferdinandum I. Imp. communicatô simul consiliô expostulantibus; continuatum nihilominus commercium & navigatio, donec 25
Ericus Suecorum Rex XIV. cui nullam non (attestante Thuanô *lib. 31. histor.* & Sethô Calvisiô, *in Chronolog. sub ann. 1562.*) vicinis incommodandi occasionem arripere ludus erat, Lubecensium naves, Narvâ redeuntes, hostiliter captas, Revaliam & Stockholmiam duci ac merces omnes in fiscum redigi jussit; quod octennali ferè bello causam præbuit, Sedinensi Pace Anno 1571. composito. Verùm hæc tam sanctè inita pacta eheu! non diu servata sunt, attestantibus idipsum tot ab Anno 1571. usque ad annum 1579. ad Regem Johannem iteratis Imperatoris, Regum & Principum Intercessionib. & in Sueciam Lubecensium sumptuosis legationibus, quarum intra hos annos postrema. Anno 1579. à Dnn. Hermanno Warneböke Synd. & Johanne Ludinghusen p.m. avo, per semestre spatium expedita. Ita ultra 26
annos centum & plures possessione istius Novogardiani Emporii Hanseatici caruerunt. Etsi verò Basilius, & qui eum seqvuti sunt Moscoviæ Imperatores, sæpissimè illius reparandi spem aliquam fecerint, non semel ejus rei causâ per litteras & salvum conductum evocatis Lubecensium Legatis, ea tamen semper inciderunt turbulentissima tempora, ut, cùm in procinctu sæpissimè starent, nihilque aliud, quàm profectionis signum expectarent, statim nihilominus, conversis retrò consiliis, ab incepto impedirentur. Tandem exhibitis, ante quinquaginta & quod excurrit annos, à Moscoviæ Imperatore Boris Fedrovvitz, qui propius aliquantò, exutâ illâ priori Moscovitarum agresti vivendi formâ, ad mores nostros accessit, de quo vid. Thuan. *lib. 120. histor. p. 835.* ubi & de Immunitatibus exteris mercatoribus concessis, per suos Lubecam venientes intern-

nun-

nuntios, singularis cujusdam favoris, affectionis & clementiæ signis, annô saluti 1602. concordibus patrum suffragiis conclusum, istam occasionem, dum fronte capillatam sese ostenderet, ambabus manibus amplectendam; nec diutius moram pertrahendam es-
27 se. Istudque statim obeundæ legationis munus Lubecensibus (quos Moscoviæ Imperator, consuetudine quâdam inveteratâ inter confœderatas Civitates, tanquam caput, magni hucusque fecit) deputatis ad id ex Senatorio ordine Dnn. Conrado Garmers Cos. Henrico Kirchringio Senatore; & Johanne Brambachio, tunc temporis Secretario; Quibus deinde Stralsundenses, ad exornandam magis hanc legationem sunt adhibiti, qui ut in pristinum Neogardiæ reciperentur locum, debitâ submissione Anno 1603. communi Hansæ nomine petiverunt, & tantum obtinuerunt, ut illis licitum sit, ibi rursum erigere ædes, sicut & locus certus iterùm assignatus sit, ut frequens ibi & adhuc ante paucos annos fuerit commercium, quod deinde, subortis tot motibus internis, externorumque Regum bellicis tumultibus excitatis, rursùm aliquantò collabascere cæpit. vid. *privilegia à Boris Federowitz Magno duce Anno 1603. obtenta & in fine annexa sub lit. G.* G
28 Quamvis autem de hujus illustris Emporii restauratione proximis annis in conventibus Hanseaticis, imprimis autem in amplissima illa anni 1628. congregatione sæpius deliberatum fue-
29 rit; ipsi etiam Revalienses suam de restabiliendo commercio Ruthenico, quod ingenti cum orientalium Civitatum detrimento, ad alia loca, putà D. Nicolaum, Archangelum, Colmograd derivaretur, intentionem diversis literis indicârint; præhabitô tamen maturô consiliô judicatum, hujus Contorii reparationem, ratione liberæ navigationis usûs, & exercitii in aliorum potentiorum manibus planè
30 sitam esse. Non omisit etiam ipse Rex Sueciæ Gustavus Adolphus, gloriosissimæ memoriæ Heros, literis ad Senatum Lubecensem Anno 1625. datis, hanc suam de restaurando Orientali commercio gratiosam voluntatem, ad ejusque promotionem clementem animi propensionem testatam facere.
Quæ Regiæ Majestatis literæ Dominis Directoribus, indesinenti Civium querimoniâ motis, de mandato Narvæ publicato (quo cautum erat, ut omnes mercatores extranei cum advectis mercibus illinc demigrarent; nec eorum ullus ad exigenda nomina, ultrà octiduum ibidem commoraretur) opportunè ac submissè conquerendi, simul ac civium suorum irreparabile damnum demonstrandi ansam præbuére, obnixè rogantes, ut commerciorum Ruthenicorum pro more soli- 31
to tractandorum usum navigationemq; Narvicam, remotô omni obstaculô, vigore perpetuò duraturæ Pacificationis Sedinensis, non sine uberrimo Civitatum Livonicarum emolumento, imposterum sibi commendatum habere haud gravaretur. Qui- 32
bus Civitatum litteris Regia p. m. Majestas, eôdem adhuc annô hâc clementi responsione dignata est, sibi nihil gratius fore, quàm ut sociæ Civitates de hoc restaurandi negotio cum Revaliensibus per Legatos amicè conferre, atque ita libero commerciorum exercitio hâc viâ nitorem pristinum restituere allaborent, cui rei favore & sublevatione Regiâ penitùs deesse nollet. Quod ipsum tamen ingravescentibus hisce turbulentissimis temporibus in actum deduci hucusque, non sine maximo Septentrionalis commercii decremento, haud potuit. Donec tan- 33
dem annis 1643. & 645. præviâ præliminari sollicitatione, per legationes solennes à Lubecensium D. Davide Gloxinio Syndico, posteà à D. Johanne Marquardo, Senatore, expedita, Emporiô Narvæ restauratô, portoriô & vectigali ad 2. pro Centum remissô, cæterisque obstaculis remotis, hoc commercium postliminiò quasi ad pristinam suam libertatem; quam supremus rerum arbiter faustô commerciorum successu secundare velit; 34

lit, aliquâ ex parte redactum est.
35 Secundum Emporium, & quidem tempore antiquissimum, Londini Angliæ constitutum est. Quamvis hoc ad annum Christi 1250. ab Henrico III. Angliæ Rege societati Hanseaticæ attributum aliqui dicant, tamen ipse textus diplomatis haud obscurè indicat, altiorem ejus originem subesse, velut & in eo dicitur, quòd Henricus III. cùm Philippum & Johannem ex illustri Valesiorum prosapiâ ortos Galliæ Reges,
36 auspiciis & viribus Hanseaticorum bellô vicisset, ad remunerandum maximum à confœderatis Civitatibus summâ necessitate præstitum officium, amplissimarum immunitatum & exemptionum privilegiis eas ornaverit; speciatim verò ita cum hisce transegerit, ut si quæ ex subministratis ad belli auxilia navigiis caperentur, frangerentur, perirentve, eorum æstimatio annumeratâ & paratâ pecuniâ præstaretur. Rege itaq; præfatô modô & auxilio victoriã reportante, illis verò reditũ ad suos parantibꝰ, tanta & tàm immanis classem afflixit tempestas, ut pleræque naves submersæ undis perirent. Rex autem cùm solvendo vix esset, videns debitum ex mora accrescere, iterum hôc pactô cum Hansæ Teutonicæ mercatoribus transegit, ut inibi ne-
37 gociantes, solutâ tantùm Centesimâ parte pro vectigali, facultate mercaturam plenè exercendi, importandi, exportandique merces fruerentur; neque contributionibꝰ, exactionibus, aut
38 aliis oneribus gravarentur. Quod firmum ratumque habuerunt sequentes Angliæ Reges, usque ad Edoardum IIII. qui ardente inter Anglos Danosque bellô, cùm Hanseaticos variis cladibus injuriis & direptionibus LX. navium ac mercium pretiosarum ad arma contra se excitâsset, primus omnium prædecessorum, quos XIV. enumerant Dn. à Werdenh. & Matthias Stephani, concessis & plenô beneficiorum officio partis immunitatibus
39 spoliavit. Cùmq; tribus continuò annis inter se certassent, tandem Carolus, Dux Burgundiæ, cognomine Audax, & Edoardi sororius, hoc dissidium in Comitiis Trajectensibus, ubi & Regis & Civitatũ Oratores frequentes convenerunt, post varias utrinque institutas querelas & disceptationes, amicè diremit, & confœderatas in tranquillam & plenam exarmatæ libertatis possessionem Anno 1474. reduxit; unde ab Historicis adhuc Trajectensis concordia indigitatur hæc compositio; hanc in fine Tractatûs inter privilegia Anglicana annexam vide sub lit. D. D
Nothwendige Vertheidigung der E. E. Hansee-Städte de Anno 1609. *pag. 18.*
Ab eo tempore per annos circiter 40
LXXX. sub Richardo III. Henrico VII. & VIII. Germani mercatores immunitates hasce in Anglia quietè retinuerunt, frementibus nihilominus & indignantibus Anglis, qui eam alienigenis liberè emendi & negociandi licentiam extremè invidebant & ereptam cupiebant. Factaque omninò pro 41
pter quorundam malitiosorum & fraudulentorum hominum aliquot, (quos Gedanenses fuisse attestatur Meteran. *lib. 18. histor.*) transgressionem Edoardi VI. tempore Proscriptionis executio, conceptâ jam & latâ à Parlamenti Regii Consiliariis sententiâ (de cujus tamen sententiæ seu decreti invaliditate, *infr. lib. 4. c. 3. n. 11.* per tot. prolixior sese offeret disserendi occasio) nisi Civitatum sollicitâ & laboriosâ intercessione Legatis Lubecensibus Anno 1553. Dnn. D. Hermanno Falcke, 42
Cos. Gotskalko à **Wickeden**/ Senatore: & posteà 1558. Henrico Sudermando, Hansæ Syndicô, Anthoniô Ludinghusen, Senat. proavo meo, adjunctis Coloniensibus, Bremensibus & Hamburgensibus emollitus Rex Edoardus, & post eum Maria soror; apud quam novas Angli, præsertim Londinenses, querelas movebant, istud decretum revocassent & moderassent. Nihilominus, eâ per mortem ex hâc vitâ subtractâ, Elisabetha in regno & gubernatione succedens, anno æræ salutis 1559. ut suæ nationis subditis in Imperii ingressu gratificaretur, varios frustrà conventus instituit, pro-

43 poſitis longè iniquiſſimis conditioni-
bus, nihil aliud egit, niſi ut ea, quæ tàm
in Ultrajectinis Comitiis, quàm ante,
& poſt eam Angliæ Regibus acta &
transacta fuerant, & à multis annis na-
turam contractûs acquiſiverant, vicis-
ſim convelleret, & everteret, ac ſi con-
ſentire nollent, eos quâcunq; occaſio-
ne Regnô Angliæ exterminaret. Nec
ullâ ratione adduci potuit, ut confœ-
deratis priſcâ conſuetudine & moribus
ſuis agere ſe permiſſuram polliceretur,
niſi reciprocè promitterent, idem jus
etiam Anglis in Germaniâ & terrâ
Hanſeaticâ conceſſum iri, vid. Chytræ.
Chron. Sax. *lib. 24. & 25. plenè hæc enar-
rantē.* Tandem eò res rediit, ut, etiamſi
illud obtinuiſſet, tamen Hanſeaticos
naturalibus ſaltem ſubditis coæquare
vellet, Anglorum verò adventuraria &
44 Monopolica ſocietas (de cujus origine
ſuô locô uberius) primò à Duce Alba-
no Antvverpiâ ejecta, Hamburgum;
inde Embdam Oſtfriſiæ, atq; ex eâ ſta-
dium conceſſerat, Edicto Imperatoriô,
ſub interminata pœna amiſſionis &
confiſcationis omnium bonorum to-
tâ Germaniâ expulſa & ad Angliam re-
45 legata fuit. Quod Edictum Rudolphi
II. variè à quibusdam etiam in aulâ
Imperatoriâ explicatum & robore ſuô
enervatum, ſociis Civitatibus immen-
ſis ſumtibus & legationibus fatigatis,
nova & maxima damna ad obitum us-
que Reginæ creavit. Et quia illa aver-
tendis ſeditioſis contentionibus & in-
teſtinis regni bellis moritura ſucceſſo-
res prudentiâ togata ex optimis literis
enatâ aliisq; heroicis virtutibus annis
majores Jacobum VI. Scotiæ Regem,
filiumq; Carolum poſt ſe reliquit, fir-
miſſima ſpe, quam de ipſis concepe-
runt adductæ Civitates, ab omnibus
novis querelis & moleſtiis adverſus
modò dictos Monopolitas Adventu-
rarios turbulentis hiſce temporibus ſe
continuerunt Hanſeatici, ſtatueruntq;
proximis conventibus, quia hoc An-
46 glicanum Monopolium ſemel Imperii
negocium in comitiis reputatum, & ad
ipſam quoq; executionem modò per-
ventum ſit, nullum aliud quàm Imp.
Majeſtatem ad obtinendam Edicti vim
& efficaciam, eâ quâ par eſt ſubmiſſio-
ne exorandi remedium ſupereſſe;
idq; eò citius, cùm nondum Magnæ
Britanniæ Regem eam ipſam Adven-
turariam ſocietatem confirmaſſe com-
pertum ſit; hâc tamen adhibitâ mode-
ratione, ut μεταμορφώσεως hodiernæ,
Anglicanæ & conclamati hujus tem-
poris, quô importunis querelis com-
mercia præſertim Hiſpanica facili ne-
gotiô reſtrictiora & difficiliora reddi
poſſent, maxima & circumſpecta ha-
beatur ratio. Plenius de hiſce vid. Chy-
træ. in Sax. *lib. 23.* Et nos infra *de hoc* Ne-
gocio Anglicano ſub fin. tract. lit. D. D
ſub tit. Epitome Anglicani nego-
cii.

Domus in Anglia erecta, dicitur der 47
Staelhoff/ Anglicè Steelyard, oder dů-
deſche Gildhaller / à chalybe, eò quod
ingentem vim chalybis illuc defer-
rent. Eam autem nunc nemo impor-
tat, niſi cui ſingulariter à Rege huc in-
dulgetur. De hujus Conthorii ſeu do-
mûs publicæ immunitate verba privi-
legii Edoardi 3. ita ſonant: Wy van 48
Sůnderlick unſer Gnade verlehnen den-
ſůlven Koplůden ſambtlick und jeder be-
ſůnders / und ere Nachfolger / dat vorge-
ſchreuen hueß / in unſer Stadt tho Lon-
den / welcker der důdeſchen Gildhaller
geheten is / tho hebben in alle den ſůlven
Fryheiten und fryen Wanheiten / welcke
de Koeplůde by uns und unſers Vaders /
und den andern unſern Vůroldern tyden
gebrůket hebben / beſchermet und beholden
werden tho ewigen Tyden ꝛc. vid Aſſer-
tionem Jurium Hanſeaticorum circa
Curiam Stiliardanam & eò perti-
nentibus Juribus & privilegiis Anno
1657. Londin. transmiſſam & annex.
Privileg. Anglicanis ſub lit. D. cum D
demonſtratione rationum ſub & ob-
reptitiarum de Anno 1659. De cujus 49
Conthorii ordinationibus, Statutis,
Conſule ſeu Oldermanno, ejusque
electione, jurisdictione & officio infe-
rius dabitur differendi occaſio. Præ-
cipua autem privilegiorum Hanſeati-
corum capita in hoc Conthorio hæc
fuêre:

1. Stiliardanæ & cæterarum privile- 50
giatarum Domuum Boſtonæ & Linnæ

in Regno Angliæ, cum omnibus pertinentiis & jurib⁹ possessio & dominium.

2. Jurisdictiones privilegiis comprehensæ super hominibus Hansæ & respectivè Exceptiones à Judiciis & Statutis Regni.

3. Libera Importatio omnium cujuscunque generis mercium in Regnum ex quibuscunque locis.

4. Libera Exportatio omnium mercium ex Regno ad quæcunq; loca, solis notoriis Regni hostibus exceptis.

5. Libera negociatio in Regno, etiam in Civitate Londinensi & loco publico, qui dicitur Blackvvehalle, cum quibuscunque personis.

6. Immunitas à Costumis & impositionibus in chartis privilegiorum comprehensis, de quibus in Actis Anglicanis Hanseaticorum uberius agitur, & hîc ea saltem indicasse sufficit. vid. Privilegium Edovvardi VI. & Mariæ cum Transactione Ultrajectensi in
D fin. tract. sub lit. D.

51 Tertium Emporium Hansis exhibuit BRUGGIS in Flandria; quod circà annum 1262. à sociis Hanseaticis frequentari cæpit, & præ cæteris propter varias ex omnibus mundi partibus & regionibus eò importatas merces aliquamdiu conspicuum fuit, florentibus satis Bruggensium rebus; un-
52 de etiam in nimiam incidére petulantiam, adeò, ut sæpius injustô arrestô detinentes mercatores Hansæ nullis amplius Justitia pateret. Ideoq; etiam in publico conventu Hans. an. 1387. conclusum, quòd nulla imposterum ad Flandros mercimonia deportari deberent. Quod & publicô Edictô per Civitates fuit confirmatum. Demùm anno
53 1487. cùm fatalem periodum complevissent, multum hæc urbs per seditionem, de pristina opulentia amisit. Captô enim & in custodiam abductô à Brugensibus Maximiliano I. Archiduce Austriæ, nuper in Germaniæ Regem adscitô, & præcipuis quibusdam ministris in ejus conspectu occisis, Parens ipsius Fridericus III. Imperator, totius Imperii viribus obsessæ urbis portum obstruxit, eâq; ad hunc modum captâ, cives gravissimis poenis mulctavit. Ejus calamitatis, quæ omnes pariter oppressit, non postremam partem residentes negociatores, bonis eorum direptis & in prædam concessis sustinuerant. Necessitate a. propter obstructum 54
portum, & inde excedere coacti, primò Dordracũ, post ANTVVERPIAM sese recipientes cum Senatu ab An. 1516. variis modis de Emporio Brugis istuc transferendo agere cæperunt, donec tandẽ impetratâ per Antvverpienses & Lubecenses (quorum tunc magna fuit ob 55
præstita Imperatori auxilia authoritas & gloria) à Carolo V. ejusq; filio Philippo II. eorum quibus Brabantiæ Principes socias Civitates olim liberaliter donaverant privilegiorum confirmatione; regiô diplomate comprehensa publicè posteà Antvverpiæ promulgata, & Lubecam ad Civitatem Oratores transmissa, honestissimè in urbẽ Han- 56
seatici admissi receptiq; fuére An. reparatæ salutis 1562. in quâ perinde, ut in cæteris emporiis suis legibus & institutis, nullius præterquam sui magistratûs 57
jurisdictioni obnoxii, & ab omnibus oneribus immunes vivant, constructâ ibidem magnificâ (ut cap. præcedenti, *n.44.* ostensum) Osterlingorum domô, vulgò das Osterische Hauß. vid. Vertrag der Stadt Antwerpen mit der Hanse-Städte de An. 1545. *Et Confirmationẽ privilegiorum Brabantinorum à Philippo II. Rege Hisp. & Duce Brabant. An. 1567. obtentorum & in fin. annex. sub lit. H.* Ve- H
rùm, ob multiplices, quas opulentissi- 58
ma & pulcherrima ea Civitas Antvverpia, parentum nostrorum memoria, ab atrocissimis hostibus perpessa est, luctuosas bellorum tempestates & horribiles conversiones, quib. factum est, ut tempore Ducis Albani, cùm ex ejus sævitia tantus esset metus, præ aliis præcipuè Antvverpiensibus, ut una vice 19000. homines inde in Hollandiam & Saxoniam concesserint, & maximè Ambstelrodamũ. Klock, *de ærar. lib. 2. c. 26. n. 21.* Unde vix jam umbram pristini 59
splendoris, & pacissimas reliquias, minore Osterlingorum domo venditâ, istius celeberrimi quondã emporii (cujus magnificentiam & omnigenarum mercium opulentiam fusè & eleganter de-

descripsit Ludov. Guicciardin. *in suâ Antwerpiâ*) proh dolor! superesse; sed omnia, quæ admirabilia in eâ fuerunt, hodiè Ambstelodamum, inconstantiâ
60 & vicissitudine humanâ quâ fatô ita ordinante, nullius rei eôdem semper locô stat fortuna. Senec. *consol. ad Helv. cap. 8.* commigrâsse videmus. Illuc enim Mercurius fortunam transtulit. Cujus quoq; vices ex fatorum dispendio aliæ atque aliæ urbes haud immeritò expectant. Nic. Burg. *lib. 3. histor. Belg. p. 167.* Nihil tamen adhuc de me-
61 liori fortunâ desperet. Fluxum enim, caducum & instabile est, quicquid sublunari huic sphæræ subjacet & brevi incertôque spatiô rerum momenta convertuntur. *Novell. 22. cap. 3. l. 28. ff. de serv. urb. præd.* Et, uti hominibus, sic & oppidis sunt fata & stata tempora. Alb. Crantz. *lib. 1. Wandal. cap. 1.* vid. Minister. Richel. *part. 1. lib. 5. cap. 28. pag. 387.* Warem. ab Ehrenberg. *de fœder. cap. 1. per tot.* omnia volvuntur, semper in transitu sunt, & ut lex & naturæ necessitas ordinavit, aliunde aliô deferuntur. Senec. *consol. ad Helv. c. 6.* Eritque hic rerum in se remeantium orbis, quamdiu erit ipse orbis. Omnia abeunt in nascendi pereundiq; gyrum. Lips. & Burgund. *lib. 3. histor. Belg. p. 167.* ubi tamen Burgund. notabiliter addit, magnas Civitates & Emporia difficile resurgere, cùm semel de fastigio deciderint, fatiscentibus per senectutem LL. sensimque degenerantibus à suo principio: potentiam deinde ad interitum trahentibus non iisdem amplius fundamentis subnixam.

62 De hujus magnificæ Osterlingorum domûs, militum hospitationibus destructæ, reparatione, ad ejusque finem debitâ ad Serenissimos Belgii Gubernatores sollicitatione in postremis Hanseaticorum conventibus sæpè deliberatum est; donec tandem decrescente & collabascente indies hôc commercio, splendida hujus ædificii structura, ruinæ suæ propior facta, Lubecensium industriâ vigilantiâ & impensis postremis hisce annis aliqua ex parte restaurata fuerit. In particulari 63
autem Commissione, ut hæc obiter attingam, obtinuerunt ante aliquot annos Colonienses, ut Emporii hujus cursum & administrationem benè observarent, ac si quid propterea in aulâ Bruxellensi sit sollicitandum, curarent; velut quoque tale munus ante annos aliquoties sustinuerunt, & proptereà integram relationem ad Comitia miserunt Hanseatica, licet non semper debitâ id egerint industriâ & diligentiâ, referente Dn. à Werdenhagen. *p. 4. de Reb. Hanseat. cap. 9. p. 1050.*
Dissertationem super mercatoribus 64
alienigenis Antvverpianis, eorumq; commerciis vid. apud supra allegat. Ludov. Guicc. *in descript. Antwerp. pag. m. 225. & seqq.*

Quartum & postremum est BER- 65
GENSE, in Regno Norvvegiæ, annis ab hinc circiter trecentis & quadraginta tantâ opportunitate excitatum, ut tria Aquilonaria Regna, Norvvegiam, Sueciam & Daniam ambitu suô complectatur. Unde istud piscis genus Aselli indurati, & multa alia, magnâ quotannis copiâ in Civitates Hanseaticas & ex illis vicissim in has mundi partes devehuntur. Licet verò olim cum cæteris comparatum, ignobilissimum fuerit; hucusque tamen, reliquis ferè oppressis, in hoc solo an- 66
tiqui fœderis vestigia *aliquantulum* expressa remanserunt. Crebra verò 67
mutatio impetuosa & inconstans, quâ hæc tria septentrionalia Regna inter se tàm variis vicibus coierunt, & alternis subjugationibus se mire torserunt, fecit sanè, quod Civitates Hansæ quoq; variam subire & sentire coactæ sint concussionem; ac, nisi necessitas re- 68
medium interposuisset hoc, quòd mercibus horum mercatorum non potuerint carere, certè planè disjecti fuissent modò dicti negociatores. Quan- 69
quam & Nobiles illius loci illicitô quæstu translatis ad se mercatorum compendiis, côemtos undique pisces & alia, quæ in istud emporium ex Daniâ, Norvvegiâ & adjacentibus Regionibus derivari solent, merces in Belgi-

eas provincias importando superiori-
bus temporibus Hanseaticos ferè inde
expulissent. Sed querelis Civitatum ad
Reges Christianum III. & Fridericum
70 II. gloriosæ memoriæ delatis, illi pro-
hibendo ut in posterum abstinerent,
Regiam certè navarunt operam. Quâ
& modernis temporibus consuetudi-
nem in observantiâ retinentes, in hoc
Conthorio eatenus quatenus adhuc
71 fruuntur. In hoc Emporio mercatores
Hanseatici, eorumq; superiores, inter
cætera jura & hôc à multis annis fru-
untur singulari, ut ex ædificatione, do-
tatione & conservatione, habeant jus
patronatus in præsentando, conferen-
do, salariando & removendo ministrũ
Ecclesiæ quamvis in hâc minimâ Juris-
dictionis (ut majora silentiô præterlabi
sinam) Ecclesiasticæ specie, ab officia-
libus Regiis sæpiusculè turbati sint, ut
acta hujus Emporii cantant.
72 Coronidis locô quædam de horum
Conthoriorum Statutis & ordinatio-
nibus, essent adjungenda; cùm autem
eorum tractatio alibi in hoc opere à
nobis reservata sit, hîc saltem ea atti-
gisse sufficit.
73 Quibus autem adminiculis seu me-
diis ad recuperanda, & quæ ex dissipatis
& distractis supersunt, conservanda
Emporia utendum non immeritò quis-
piam quæret? Ante centum, & quod
excurrit, annos, hâc de re à viro doctri-
nâ & experientiâ conspicuo ita graviter
conclusum fuit. Ex quatuor nimirùm
viis unicam esse eligendam, 1. aut Po-
tentiores & Magnates, horum privile-
giis sese opponentes, litteris & legatio-
nibus pro pristinâ & communi com-
merciorum libertate & immunitate,
eâ quâ par est observantiâ fatigandos,
quod nunc, experientiâ teste, videtur
esse actum agere; aut 2. sufficienti &
desideratâ satisfactione ad hoc permo-
vendos; quod, habitâ temporum & fa-
cultatum ratione, impossibile; aut, 3.
privilegiis, re & sanguine partis renun-
ciandum; quod irrationabile, & apud
posteros inexcusabile; aut 4. deniq;, se-
cundùm illud Comici, omnia prius
consiliô quàm armis experiri decet, ad
necessariam, omni jure licitam, & ex-
emplis comprobatam defensionem,
tanquam ad sacram anchoram refugi-
endum; quod tantummodò reliqvum,
licet periculosissimum.

Hæc autem remedia, & inter ea po- 74
stremum potissimùm, in arctiore fidâq;
corporum, nervorum animorumque
unitate & *συμμετρίᾳ*, vid. Nachklang des
Hänsischẽ Weckers *p. 14. & seqq.* ut & per
viam fœderis aut amicitiæ, certis legib⁹
restrictæ, corroboratione consistere,
extra omnem dubitationis aleam posi-
tum est. Nullum enim, autore Polybiô, 75
aliud remedium tuendæ libertatis ad-
versus hostium insultûs superest, quàm
aut æquè potentem esse, aut cum aliis,
adæqualem potentiam, confœderatio-
nem (quæ à clientela & protectione
quæ inter inæquales est, differt. Grot.
lib. 2. de jur. B. & P. c. 15.) societatem & a-
micitiam sincerè coire; cùm majori
potentiæ imparibus obviam ire virib⁹,
res periculi sit plenissima. vid. Novell.
Leon. 102. Verùm & hîc meritò per-
pendenda erit aurea JCti regula, in *l. 6.
§. 3. de off. Præs.* *οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε
παρὰ πάντων. Neq; omnia, neq; quovis tem-
pore, neq; ab omnibus.* Cùm & interdum
summę prudentiæ reputetur, cavere, ne
alienâ societate illigati, ob amicorum
consilia periculum adeamus. Thucid.
lib. 1. de bello Peloponn. seu ut celeberrimi
Theologi Jenensis, Jo. Gerhardi, amici
nostri, dum vixit, summi verbis, *in locis
suis Theologicis. tom. 6. de Magistratu Pol.
sect. 6.* §. *405.* hîc utar, *ne aliena pericula
faciamus nostra. Præstat n. habere dubium
amicum quã hostem certũ si is sit potentior.*

An autem ad recuperationem & 76
conservationem horum Privilegio-
rum Clientelari jure seu Patrociniis ex-
traneorum Regum & Principum uti ex-
pediat. Q. Ita sanè suadent nonnulli ex
modernis JCtis & statistis, qui non tan-
tùm olim tuendi & propagandi com-
mercii causâ sæpenumerò bella acer-
rima suscepta, societates initas, patro-
cinia potentiorum quæsita docent;
verùm etiamnum illa hodiè quæren-
da necessariò statuunt. Concedo 77
jam facilè, ac principiô Capitis hujus,
passim-

passimq; in Tractatu nostro ex historicorum monumentis demonstratũ est, Hanseaticos commercii sui tàm Occidentalis quàm Septentrionalis, imprimis verò Orientalis, libertatem, non semel gladio, haud sine magnis impensis, summâ industriâ & fortitudine defendisse, attestantibus Thuan. *lib. 51. histor.* Alb. Crantz. Chytræo & aliis historicis supr. adductis; attamen majorem inde laudem quàm commodum plerumque reportasse, ibidem subjunximus. Hinc præteritorum temporum experientiâ edocti hanc belli gloriam potentioribus reliquére; & Archidami Polybiani regulæ insistentes, illorum, qui forsan clientelam expressam olim ambivêre, amicitiam patrociniô nimis suspecto & periculoso prætulére; idque doctrinâ Bodini, & aliorum saniorum Politicorum; qui

78 putant, hos sibi melius cavere, qui hujusmodi clientelam, nisi vi coacti, aut potentiorum injuriis oppressi, adire nolunt. *lib. 5. de Repub. cap. 6. p. m. 919.*

79 Sanè aliarum avium plumæ, (ut hoc simili utar) aquilinis nimiùm vicinæ, in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter aquilam & reliquas volucres, attestantibus Pliniô *lib. 10. H. N. cap. 3.* Ælian. *lib. 9. hist. anim. c. 11.* Ita Protectio, in Imperium ne dicam Tyrannidem facilè vertitur. Gail. *2. obs. 54. n. 6. & 8.* Nec est, quod nostri JCti & Statistæ cautelis suis theoreticis hoc axioma Statibus Imperii persuadere studeant, Protectionem seu Jus Clientelare

80 neque superioritatem, neque jurisdictionem parere; nec Protectionariis aut Clientibus priscam libertatem imminuere. Gail. *d. obs. 54.* Frid. Mind. *lib. 2. de Mand. c. 14. n. 4.* P. Gregor. *lib 11. de Repub. c. 11.* & cæteri, ab aliis plenâ manu congesti. Idque maximè locum habere in liberis Imperii Civitatibus, aliorum protectioni commissis, unde Imperio ne hilum quidem decedere. Modestin. Pistor. *cons. 43. num. 20.*

81 Quasi, verò nihil decedat, ubi vexa accedit, Quapropter, Protectionem nomine Jurisdictionis contineri, cum Baldo, *ad l. 1. col. 2. C. quacunq; præd. potest.* quem refert Natt. *cons. 636. n. 95. & seq.* magni nominis JCti adstruunt. Et superioritatem nihil aliud esse, quàm Protectionem & defensionem ratione Jurisdictionis, post Mandell. *cons. 62. n. 20.* & passim statuit Petr. *de jur. quæst. non toll. c. 21. n. 84.* Et, accipere aliquem sub protectione, nihil aliud esse, quâm accipere sub jurisdictione & imperio, putavit August. Berous *cons. 65. n. 119. vol. 1.* Hinc rectè inferre videtur Warem. ab Ehremb. *de fœderib. l. 1. c. 4. n. 15.* Quòd clientes hodiè à subditorum conditione parùm differant, quibus nullis clausulis, 82
& protestationibus difficilimè præcaveri potest. Ubi enim vis & potentia, ibi leges & pacta in angulo latent, metu perterritæ, jura pallent, plumæ squalent, nec leges veretur potentia major, nec autoritatem ambitio; idque instinctu naturalis inclinationis, quâ ser- 83
vus vinctus id postulat, ut vincula dissolvantur, solutus libertatem petit, liber factus, civitatem; civitatem adeptus, magistratum; hinc ad summos honoris gradûs conscendere, quousq; Regnum consequatur, nec contentus solùm, se Monarcham fore confidit; postremò, humanæ conditionis oblitus, divinos cultûs ambit. Quod etiam optimorum Principum animi dominationis libidine & licentiâ abripiantur in pejus, exempla odiosa, sed obvia & vicina satis comprobant. *Sic mala, unde minimè expectatur*, inquit Seneca.

Accipitrem, Milvi pulsurum bella, columba
Accipiunt Regem; Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri; quia sanius esset,
Milvi bella pati, quàm sine morte mori.

Primus enim, post Protectionem 84
gradus est Invasio & Subjectio. P. Greg. Tholos. *d. l. cap. 11. n. 6.* Cui adde Bodinum *de Repub. lib. 5. c. 6. n. 587.* Et, protectionis obtentu facilè obtinetur,

quod viribus non poterat effici: & Warem. ab Ehrenb. *de fœder. lib.1. c.4. n.13.* Gail. *2. obs.45. n.6.* Mynſ. *dec. 2. Resp.13. n.11.* Wehner. *in metamorph. Rerumpubl. c.18.* & Zach. Victor. *de Exemption. th. 20 in pr.* Bocer. *de Jurisd. lib.2. c.8.* Zaſ. *lib.5. conſ.7. n.5.* Unde & CLIENTES Juramentum fidelitatis præſtare tenentur patrono. Paurmeiſt. *de Jurisd. lib. 1.*

85 *cap.3. in fin.* Quàm ſpecioſis titulis tyrannidem ſuam velârunt Romani, dum aliarum Nationum populos in Cives & ſocios adſciſcere dignati ſunt. Albanos in ſuam introduxerunt Rempub. & quos anteà hoſtes habuerunt, eos ſocietatis communis voluerunt eſſe participes. Sabinos in jus Civium admiſerunt. Tanquam protectores conſervatoresque libertatis ac privilegiorum; tanquam juſtitiæ univerſi orbis Arbitri, à diverſis implorati fuére provinciis, ut eorum viribus contra hoſtes ſuos uterentur. Vid. Machiav.

86 *de Repub. lib.3. c.18. & paſſim alibi.* Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *c.17. verſ.7.* magnis alis, multisque pennis, ubi ſeptuaginta legunt; plenis unguibus; nam plumæ ejus, ungues erant. Quoties namque exiſtimant homines, ſub alis ſe ſtare, ſub unguibus conſiſtunt; quoties ſe putant liliô tegi, ſub ſpinis hærent ac ſentibus; ut non, niſi palliô relictô, inde

87 poſſint emergere. Civitas Piſana, jura ſua & prætenſiones, quas habebat adverſus Rempub. Florentinam, commiſerat patrocinio Regum, Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ; & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, ſpecie libertatis Italiæ procurandæ. Quid Græciæ Civitatibus contigit, quando Philippus Rex Macedo, libertati omnium tanquam ex ſpeculâ inſidiatus, dum contentiones Civitatum alit, auxilium infertoribus ferendo, victos pariter victoresque ſubire Regiam ſervitutem coëgit. Corinthus non aliam ob cauſam ſub jugum Tyrannorum redigebatur, quàm quòd extraneum Timophanem in auxilium vocaret. Metim, Tullum & Verodunum, florentiſſimam quondam Imperii Civitatum trigam, ſub ſpecioſo defenſionis ac protectionis prætextu à Gallis ab Imperio avulſam, poſt Warem. ab Ehrenberg. ipſe Galliæ Scriptor. Chopinus *de dom. Regis, lib.2. tit.8. n.5. & 8.* non diffitetu. Fruſtrà igitur ut multa alia de Germaniæ noſtræ ſtatu Joh. Bodinus alias vir doctus *lib. 5. de Republ. cap.6* Galliarum Regem hoc nomine magnopere extollit, quod ob conſcriptum pro Germanorum Principum libertate exercitum, non ſolum nullas pecunias acceperit, ſed & 200. aureorum millia iisdem belli adverſus Carolum Imp. gerendi causâ magnifice elargitus ſit. At, quid antiquis immoramur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carè ſibi ſteterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Trevirenſis Elector, & Griſones, num ſuam conſervârint libertatem armis extraneis, quæ titulô defenſionis ac tutelæ, in ſuum ſtatum admiſerunt. Dicat Germania, dulciſſima noſtra patria, ejusq; aliquot Provinciæ & Civitates, vicinæ, quomodo nunc ſe habuerint ſub exterorum patrocinio.

Juſtin. lib.1.

Quid illis profuerint cautelæ & proteſtationes, tàm ratione Imperii quàm ſubditorum tabulis hiſce clientelaribus adjectæ: ut ſcilicet integra retineatur libertas, ſtatuta, jurisdictio, & quævis alia jura, Ordinibus, Civitatibus & cuivis ſubdito quæſita. Loquantur nunc illæ ſine omni libertatis ſpecie Provinciæ & Civitates conculcatæ & expoſitæ arbitrio, ſervæ amicorum & hoſtium, ſuismet malis turbatæ tantoperè ut nec damna ſua nec emolumenta queant agnoſcere. Videatur plenius hac de re prudens quidam & nobilis ſcriptor, amans patriæ, in ſuâ Comitiologiâ, *p.4. diſſert. 6. p.255. & ſeqq.* 88

Coincidunt cum præcedentibus publici Imperii noſtri Germanici Receſſus quibus prohibitum, ne quis Statuum Imperii alterius extranei protectionem quærat. R. A. de Anno 1529. §. wie auch & de Anno 1541. §. und damit 89

mit aliisque simill. apud Denais. *jur. Cam. tit.211.* §.2. Rul. *de Commiss. p. 4. lib.2. cap.3. num.12. & seqq.* Jul. Pflug. Episcop. Numburg. *in Orat. de Repub.*
90 *Germ.* licet Jus faciendi inter se & cum exteris fœdera pro sua cujusque conservatione ac securitate, singulis statibus ut antiquitus ita adhuc vigore Instrumenti Pacis universalis perpetuò liberum maneat, modò ejusmodi fœdera non sint contra Imperatorem & Imperium. *art.8. Instrum. Pac. univers. de Anno 1648.*

Caput VIII.

De
Jure Singulari Obligationum, pactorum, & Contractuum Mercantilium ubi I. De Mutuo, usuris & Commodato.

Summaria.

1. De Jure Singulari rerum Incorporalium seu Obligationum & Contractuum Mercantil.

2. In Mercaturâ Fides & Veritas negocii ante omnia attendi debent.

3. Fides seu verba. Bey Treu und Glauben *inter Mercatores æquipolleant juramento.*

4. Quare Mercatores ante statuam Rolandinam olim contraxerint.

5. Scopus & intentio Authoris in hac materiâ.

6. Mercatores humaniter conveniendi.

7. An inter illos Reconventio locum habeat. remiss.

8. Mercatores obligantur ex nudo pacto, & qualibet promissione, ubi ratio.

9. Quomodo inter Meacatores Novatio nudô pactô inducatur.

10. Pactum factum à majore parte Creditorum Mercatorum cum decoctore, an & quatenus minori parti dissentienti noceat? & n.13.

11. Statutum Lubecense de pacto majoris partis Creditorum.

12. Regula. Exceptiones quæ reo competunt & fidejussori competunt, Limitatur in Fidejussore mercatorum.

13. Aliquando interest minorem partem accedere majori.

14. Pactiones sponsionis conditionalis valent in foro Mercatorum.

15. Mercatores non tenentur servare pacta quæ cum Decoctore inierunt, si postmodum fiat solvendo.

16. Mercatores possunt à decoctore ad pinguiorem fortunam reverso, remissa debita condictione ob turpem causam repetere.

17. Beneficiô quis adjuvari, non decipi debet.

18. Distinctio inter pactum ex misericordià remissum, & pactum extortum.

19. Contractuum divisio & subdivisio.

20. Mutuum quotuplex.

21. De Jure Civili non est Mutuum si iidem nummi restituantur.

22. In Curia Mercatorum Mutuum dicitur si eadem species reddatur.

23. De Jure Civili invito Creditori aliud pro alio solvi non potest.

24. Secus in Curia Mercatorum ubi interdum mercatoribus ex justa causa aliud pro alio solvitur.

25. Regulariter in reddendo mutuo valor contractus inspicitur.

26. In Curia Mercatorum æstimatio in alia monetâ & valore quam mutuò data est, reddi potest.

27. De Jure Civili non valent conventiones, ut sibi invicem mutuas præstent pecunias & operas.

28. In Curia Mercatorum valent ejusmodi conventiones.

29. Mutuum de Jure Civili gratuitum.

30. Mercatores pro pecuniâ mutuò data usuras accipiunt.

31. Mercator in mutuo habet Jus Prælationis.

32. Usuræ non simpliciter probibitæ.

33. Usuræ quomodo probibitæ de jure Civili.

34. Usura quomodo jure Naturali prohibita.

35. Usura quomodo de Jure Canonico vetita.

36. Jus Divinum quas usuras prohibeat.

37. Usura alia terrestres, alia nautica.

38. Soli Mercatores de Jure Civili exigunt usuras bessales seu 8. in centum.

39. Apud Hollandos exigunt Mercatores locô usurarum XII. in centum.

40. Injustum, ut qui indigentibus opem ferunt, id cum damno faciant.

41. Cessionarius non-mercator usuras bessales exigere non potest.

42. Mercator capit ab Illustri bessales usuras, cùm Illustris à Mercatore non nisi trientem petat.

43. D. Lutheri dictum: Daß itzo nicht Zeit sey/ mit 5. oder 6. fl Zinse uffs 100. Reichthum zugewinnen.

44. In Emporiis & locis commerciô efflorescentibus graviores usuræ exiguntur.

45. Lubecæ in judicio contradictorio ultra semissem seu 6. in centum peti non possunt.

46. De Jure Civili lucri cessantis non habetur ratio.

47. Mercatores mutuantes nō tantum Interesse damni emergentis, sed etiam lucri cessantis petere & exigere possunt.

48. Ratio, quare singulariter Mercatores Interesse lucri cessantis exigere possint.

49. Debentur Mercatori usuræ pro pecuniis, pro quibus alias non debentur.

50. Mercator quomodo lucrum cessans teneatur probare.

51. An ad probandum lucrum cessans juramentô suppletoriô opus sit?

52. Usuræ quando excedunt sortem, de Jure Civili peti amplius non possunt.

53. Mercatores possunt usuras redigere in sortem, & Interesse Cambiorum convertere in capitale.

54. ALTERUM TANTUM quid?

55. An Alteri-Tanto insit simplum? A.

56. Alterum Tantum duo constituit simpla, unum sortis, alterum usurarum.

57. Num usuræ particulatim solutæ, alterum tantum superare possint?

58. Usuræ ultra alterum tantum exigi possunt, si petuntur ut INTERESSE.

59. Usuræ ultra sortem peti possunt à mercatoribus. Si Lis in Judicio constituta: ubi de moribus Pomeran. & Megap.

60. Usuræ ultra alterum tantum peti possunt in annuis reditibus, ubi illorum privilegium singulare in concurs. Creditorum ex jur. Lub. notatur, & quid hoc in passu Juris Saxonici.

61. De natura annuorum redituum, & qui de iis scripserint, remiss.

62. Nauticum fœnus quotuplex.

63. In fœnore Nautico seu Usurâ maritimâ capiuntur à mercatore Centesimæ.

64. Ratio & æquitas hujus usuræ centesimæ.

65. Pecunia Trajectitia impropria, quæ?

66. Usuræ maritimæ quæ habeant singularia præ fœnore terrestri.

67. Usuræ maritimæ similis Assecurationis sponsio. de qua remiss.

68. De BODMERIA mercatorum.

69. De modo Cautionis hujus fœnoris nautici Bodmeriæ.

70. Navarchus non pro lubitu, & non nisi pro ratâ navis parte, carinam fœnore nauticô obligare potest, præsentibus Exercitoribus.

71. Quando in hac obligatione Creditores hypothecarii priores tempore præcedant.

72. Magister navis ultra valorem navis ejus carinam obligare non potest.

73. Carina navis non nisi summa urgente necessitate à navarcho obligari potest.

74. Quando navis sit periculo Creditoris, quando non.

75. De Bodmeria non solvitur Haveria.

76. Navarchus carinam obligans iter prolongare & extendere non potest.

77. Navarchus ubi & quando carinam obligare possit.

78. Novissimum pecuniæ nauticæ Instrumentum præfertur aliis similibus obligationibus & Chirographis in concursu plurium diversi temporis Creditorum.

79. Si Creditores pecuniam dederint non nautæ, sed mercatori ipsi, inter illos nullum est Jus prælationis ratione temporis.

80. Instrumentum pecuniæ creditæ in navem extruendam & instruendam. vulgò

vulgò Bylbrieff gehet für dem Bodmereybrieff.

81. De Jure nautico Wisbuensi & Hollandiæ Nauta qui necessitatis tempore carinam obligare non valet, merces pro salute Navis vendere potest.

82. Nauticum fœnus aliud Heteroplum aliud Amphoteroplum.

83. De Jure Communi in COMMODATO rei dominium & possessio penes Commodantem manet.

84. In foro Mercatorum Lub. domino commodanti contra eum qui rem commodatam justô titulô accepit, non datur rei vindicatio, sed saltem adversus commodatarium commodati actio.

85. Hoc singulare commodati displicet modernis JCtis Saxonicis.

86. Interest Commerciorum securitati. Das Hand müsse Hand wahren. *Quod ex Fide originem trahit.*

87. Ne quidem in subsidium (alienante non existente solvendo) rei vindicatio competit Domino, contra possessorem remissiv.

88. Hoc commodati singulare ad alios contractûs extendi non potest.

89. De diligentiâ in servandâ navi aut scapha commodatâ.

90. Num casûs fortuiti in re naviganti mercatori commodata sint præstandi?

91. Num in naufragio, & quando res commodata præferenda sit propria? Dist.

92. De Commodato Navis remiss.

1 HActenus de rebus mercatorum corporalibus, & quæ in iis singularia occurrunt, egimus: Proximum erit, ut videamus de incorporalibus; quales, inter cætera, sunt obligationes, pacta & contractus mercatorum.

2 Cum Mercatura sit actus, in quo, ob utilitatem publicam FIDES vel, ut Bald. ait *in Cons. 40. lib. 5. n. 6. & Consil. 466. n. 5.* veritas negocii simpliciter attendi, & præ cæteris strictè observari debeat, videatur Werdenhagen *part. 2. de Rebuspub. Hans. in Epilog. p. 966. & seqq. Edit. prim.* & quidem adeò, ut, Mercatorum substantia & Spiritus vitalis in fide & bona opinione hæreat. Pek. *de jur. sist. c. 15. n. 3.* post Joan. de Nevizan. *Consil. 52. n. 8.* sc. ut justô tempore sua recipiant & in negociationem convertant; ex cujus remorâ & impedimento Commercia interitura sunt, quorum tamen non minor favor quàm in Republ. utilitas esse debet. Dn. Vice-Præs. Mev. *tr. de levam. inop. debit. cap. 1. n. 85. & de Arrest. cap. 4. n. 5.* idcirco secundùm P. Peckium, *in c. mora, in pr. de R. J. in 6to.* eâ semel violatâ vel in suspensionem deductâ, mercatores vix amplius honestè in foro versari possint.
3 Quapropt. inter eos verba, in scripturâ seu Zertâ adjecta: Bey Treu und Glauben / æquipollere juramento asserit celeberrimus ille practicus Ernest. Cothman. *cons. 16. n. 124. Vol. 1. per c. ad aures, ibi: juramento vel fide. X. quod met. causa.* Stephan. Bertrand. *Cons. 253. n. 36. Vol. 7.* Stephan. Lamberteng. *tract. de contract. inf. n. 92.* Unde Bertrand. *d. cons. 253. vol. 2. col. fin.* dicere consuevit, Mercatoris domum & veritatis & æquitatis plenam esse opotere. Et refert Casp. Klock. *de Contrib. cap. 5. n. 95.* Wedelæ, in vico ad Albim Scha- 4
vvenburgicæ ditionis reperiri Rulandum, sive potius saxum, Colossi instar ad quod mercatorum consuetudine etiamnum usitatâ Contractus plerumq; simplici fide celebrantur; quasi tum validiores & omnium firmissimi, si modò in conspectu hujus statuæ Rulandi sint initi, sicut & olim apud Rhodios mercatores simpliciter perfici solitam vendionem, & contractûs quosdã alios nudâ relatione in acta, notavit in Rhodiacâ Dion. Prusæensis, referente Grotiô *lib. 2. de J. B. & P. cap. 12. §. 15.* Non immeritò itaque aliquantò largius magisque ex æquo & bono in mercatorum obligationibus, quàm aliàs procedi jus & æquitas volunt.

Cùm verò de Contractibus mercato- 5
rum, & quomodo in iis procedatur, integri prostent JCtorum tractatûs, inter hos autem familiam ducant Equitis & Patricii Anconitani, Benev.

Strachæ

Strachæ & Johannis Nideri relicta opera, nostri non erit instituti in illis huc transscribendis tempus inutiliter consumere; sed ea, quæ nostro inserviunt scopo, quæque in illis singularia sese offerunt συλλήβδην & ordine delibare.

6 Primo itaque in genere notandum, quoniam constat, in mercatorum curiis non agi de apicibus juris, sed de æquitate; Dd. *Comm. apud* Gail. *2. obs. 20. n. 5.* Jo. Crott. *lib. 3. cons. 350. n. 12.* Jac. Phil. Port. *cons. 47. n. 29.* Cacheran. *decis. 2. n. 2.* Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1. q. 12. n. 43.* eos etiam præ cæteris benignè & humaniter esse conveniendos, Bart. Salic. *ad l. 1. C. de Commerc. & Mercator.* nec reconventionem unà cum

7 conventione in eorum foro admittendam. P. Foller. ad Marant. *Spec. p. 4. dist. 9. n. 114.* vide tamen hoc in passu nos *infr. lib. 3. cap. 8. n. 58. 59. hujus tractatus.*

8 Obligantur autem mercatores, vel ex pacto nudo, vel ex contractu. Dixi, ex pacto nudo. Etsi enim aliàs pacta nuda obligationem vel actionem nullam pariant. *l. 7. §. 4. & ibi Dd. ff. de pact.* In Curia tamen mercatorū ex nudo pacto & quâlibet promissione inita inter absentes, sive sit per nuncium, sive per Epistolam, agi posse & receptum esse latè attestantur Dd. & Br. *in l. Quint. Mutius. ff. mandat.* Bl. *in l. in personam. §. qui pecuniam. ff. de pact. & l. si pro eâ. C. Mandat. & l. 2. C. de Constit. pecun.* Salyc. *in l. placuit. 8. C de judic.* Felin. *c. 1. n. 1. X. de. pact.* Böer. *decis. 221. n. 14. p. 2.* Guid Pap. *cons. 103. n. 4.* Arnold. Reyger. *in Thesaur. pract. verb. Mercator. n. 189.* Jo. Crott. *cons. 189. n. 27. vol. 2.* Decis. Rot. Gen. *48. n. 6. & 90. n. 3.* ubi, quod inter mercatores nudum pactum habeat vim stipulationis. Strach. *de contract. mercat. n. 1.* & in pulchrâ facti specie Alexand. *in Cons. 52. n. 3. 4. vol. 6.* Matt. de Afflict. *decis. Neapol 399. n. 3.* & noviss. Raph. de Turr. *d. tr. de Camb. q. 12. n. 43.* ratio additur, quia æquitati naturali convenit, inter eos, qui plurimùm negociantur, pacta qualiacunque servari. Bl. *in c. pro debilitate. X. de offic. delegat.* Petr. Wesembec. *cons. 27. n. 9.* His adde Jo. Bapt. Bonn. *de Statutar. urb. præscript. gl. 19. n. 170.* Jo. Bapt. Severin. *tr. de pact. q. 13 n. 2.* Paul. Paris. *cons. 96. n. 1. vol. 3.* Licet 9
autem à Dd. traditum sit, quod inter mercatores nudô pactô Novatio quoque induci possit, contra *l. fin. C. de Novat.* Fr. Mantic. *de tac. & ambig. convent. vol. 2. lib. 17. tit. 8. n. 8. p. 299.* per delegationem tamen debitoris hoc fieri non posse docet Mantic. *d. n. 9.* quem hîc omninò vide.

Deinde, quamvis regulariter juris sit, quod major pars statuit, id à minori parte deberi ratum haberi. *l. quod major pars. 19. ff. ad Municip. l. 3. l. 4. ff. Quod cuj. univers. nom. l. 3. ff. de Decret. l. 45. ff. de Decurion.* & elegans *l. fin. C. Qui bon. ced. poss. Et in term. l. 7. §. fin. l. 8. & l. seq ff. de Pact.* ubi pulchre explicatur qui censeantur major Creditorū pars. Pactum tamen factum à majore 10
parte Creditorum mercatorum cùm decoctore (quod vulgò Accordium oder Accordiren dicitur. Rot. Genov. *decis 43. n. 8.*) minori parti dissentienti non nocet; in his enim, quæ sunt communia plurium, ut singulorum, non sufficit majoris partis, sed omnium consensum esse adhibitum, per *l. 11. ff. de servit. præd. rustic. l. fin. C. de pact.* Strach. *de decoct. p. 6. n. 3. cum seq.* ubi tres facti species recenset. vid. de hâc Q. Jac. Cooren. *consil. 8. p. 26. & seqq.* Matth. de Afflict. *decis. 288.* & cæteros alleg. à d. Jac. Cooren. Et necessum est, Creditores omnes in unum conveniant, & communi consensu declarent, quotâ parte debiti sint cōtenti; nec n. consensus seorsim & separatim præstitus, à majori parte Creditorū, minori obest. *per d. l. 11. & l. fin.* Nam cùm pactum aliis nocet, omnes in unum convocari debent; & tunc pactum liberationis partis debiti à majore parte initum aliis obest, *per d. l. 7. fin. & l. 10. ff. de Pact.* Coincidunt cum hoc statuta nostræ 11
Reipub. Lubec. *lib. 3. tit. 1.* art. ult. his verb. Würde einer in Schuld vertieffet mit seinen Creditoren sich vergleichen / und etzliche der Creditoren darinen nicht begrif-

begriffen seyn wolten/ so stehet denselben frey/ den Schuldener mit recht zu verfolgen. Imò minor pars Creditorum potest tunc agere ad solidum debitum contra fidejussorem pro debitore obligatum, pactione coitâ à majore parte nō obstante, *per l.58. §. Lucius.1. ff. Mandat.* Alex. Jas. *in d. l. 7. §. hodiè fin. ff. de pact.*
12 Et ita regula Juris, quod Exceptio, quæ reo competit, & fidejussori competat, *§ 4. Inst. de replicat. l. 24. ff. de pact.* & in hoc casu notabili limitatur, quia & fidejussor ante Principalem mercatorem potest conveniri, cùm in illis Excussio locum non habeat, *ut infr.* de-
13 monstrabimus. Quamvis non rarò intersit, ut minor Creditorum pars majorem in remissione & dilatione sequatur, ne fugâ aut aliis inconvenientibus in difficiles concursus ac tricas Creditores deturbentur. Unde minus sæpè accipitur quàm impenditur, prout in simili decisū in Senatu Lub. An. 1658. *10. Decembr. & 14. Januar. An. 1659.* Rigor enim exactionum obstat vigori commerciorum. Dn. Mev. *de levam. inop. debitorum. cap. 1. n. 294.* & per
14 tot. Valent quoque inter mercatores commerciorū favore pactiones sponsionis conditionalis, non autem inter alios, tunc enim recidunt in aleam. *arg. l. in quib. 3. ff. de aleatoribus.* Carol. Molinæ. *tr. de Commerc. & usur. n. 93. 97.* Ut si mercator paciscitur cum alio quodam, si perdat merces suas naufragio, vel aliô quodam casu majori, refundatur sibi damnum ab eo, sive in totum, sive usque ad talem summam; & viciſsim, si in salutis vado pervenıant, quod talem velit summam solvere assecuranti, Strach. *tr. pecul. de Assecur. & sponsion. mercator.* De hujusmodi autem assecurationib9 seu sponsionibus mercatorum quoniam innominatis contractibus potius quam pactis annumerari possunt, Rutg. Ruland. *de Assecur. præm. non sol. à n. 18. & seqq.* quàm copiosissimè, suô locô uberius agemus.

15 Quartò denique, quamvis nihil tàm congruum sit fidei humanæ, quàm ea, quæ inter aliquos semel placuerunt, servare. *l. 1. in pr. ff. de pact. & ibi* Dyonys. Gothofr. Rot. Gen. *decis. 43. n. 8.* constat tamen, mercatores non teneri servare pacta & accordia, quæ cum decoctoribus & fallitis inierunt, si ex post facto constiterit, eos fuisse solvendo. Nicol. Böer. *decis. 215.* Robert. Marant. *in spec. aur. d. p. 4. dist. 9. n. 132.* Decis. Genov. *17. n. 13.* Sed ii ipsi rursùm habita quantitatis acquisitæ ratione, conveniri possunt. *l. 4. 6. 7. ff. de Cession. bon. l. 16. ff. de re judic. §. fin. Inst. de action.* Imò, possunt hoc residuum, 16
quod remiserunt anteà, conditione ob turpem causam repetere, Strach. *de decoctor. p. 6. pr. Dd. in l. fin. ff. de cond. ob turp. caus. l. 2. §. 1. ff. eod. Castrens. cons. 179. part. 2. per l. cura. 4. §. 1. ff. de muner. & honor.* Cum quo concordat Sta- 17
tutum Italiæ Perusinum. Ratio est, ne nimia debitorum inopia, propter quam creditores moventur, ad pactum partis debiti remissivum, ut potius aliquid habeant, quàm totum perdant, Creditoribus noceat; beneficiô enim quis adjuvari non decipi debet. *l. 17. § 3. ff. Commodat.* Nec obstat *l. intra. 41. ff. de pact.* Distinguendum 18
enim cum Baldo inter pactum gratuitum seu ex misericordiâ remissum. *l. 6. ff. de Cess. bonor.* & extortum; in primo potest repetitio quali modô cessare, in secundo verò non. Strach. *d. princip.* Dn. Mev. *ad prædict. art. fin. de concurs. Cred. n. 5. & seqq. vid. sup. lib. 1. c. 14. n. 30.*

Contractus, qui in negociationibus 19
potissimum cernuntur, sunt vel veri vel quasi. Veri, vel principales vel accessorii. Principales vel ipsorum mercatorum vel Institorum. *de quib. lib. 1. c. 8.* Utrique vel nominati vel innominati. Nominati vel re constant vel consensu; Qui re constant, sunt, 20
Mutuum Commodatum, Pignus, Depositum; Mutuum vel verum & proprium est, quod merè est gratuitum; vel improprium seu usurarium; quod fit, cùm sorti aliquid accedit. De singulis hisce Contractibus unam atque alteram quæstionem movebo. Primò autem de Mutuo propriè sic dicto, pòst de usuris agam.

21 Primò, Vulgaris est quæstio. An mutuum sit, si Titius eosdem nummos, quibus posteà non indiget, mercatori mutuanti restituat? De jure Civili regulariter hoc negatur *per l.2. ff. si cert. pet.* in quâ dicitur, mutuum damus, recepturi non eandem speciem, sed idem genus. *l.1. §.1. ff. de Obl. & Act. princ. Inst. quib. mod. re contrah.* In
22 curiâ tamen mercatorum & mutuum dicitur, si eadem species reddatur, *gloss. in d.l.2. si cert. pet.* quia hîc magis attenditur principale propositum, quàm id, quod posteà ex accidenti fit. *l. si procuratorem. 8. in pr. ff. Mandat. l. si tantum. 12. ff. ad SC. Macedon.* Franc. Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib. 8. tit. 4. part. 1. n. 6. & seqq.* Dn. Ortholph. Fohmann. Sen. p.m. *Synops. Jur. Instit. disp. 20. thes. 1. lit. E.* Dn. Arumæ. *Exerc. Justin. 12. θ. 9.* Dn. Ungepaur. *exerc. Justin. 10. q. 5.* olim in Academ. Jenensi Antecessores celeberrimi & amici mei dum viverent honorandi.

23 Secundò. Cùm mutuum demus, idem genus, quod datum est recepturi. *l.2. in pr. ff. de reb. cred.* pecunia verò & frumentum diversi sint generis. *l.1. ff. de contrah. emt. l.1. ff. de rei permut.* cumque Creditori invito aliud pro alio solvi non possit. *l.2. §. 1. ff. de reb. Cred.* Trentacinq. *de solut. resolut. 36. fol. 194.* dubitandum non esset, quin mercator, qui frumentum debet, æstimationem & pecuniam invito Creditori solvere non posset. *d. l.2.* Borcholt. *part. 1. disp. 2. de reb. Cred. propos. 6.* videmus tamen hoc interdum ex justâ ratione, præsertim inter mercatores, fieri posse. *Novell. 4.*
24 *cap. 3.* & ibi Rittershus. *arg. l. 71. § 3. ff. de legat. 1.* Pyrrh. Maur. *de solut. & Dd. comm. ad d. l.2. ff. de reb. cred.*

25 Tertiò. Certi juris est, quòd mutatio valoris pecuniæ creditæ, ad commodum vel incommodum debitoris spectet; secundùm enim eam bonitatem facienda solutio, cujus pecunia tempore contractûs fuit; quippe quia æstimatio ab initio statim substantiam capit, *l. usufructus. 26. ff. de stipul. servor. l. 41. §. testem. 4. de legat. 3.* Joh. Köppen. *decis. q. 2. n. 1. & 9.* Græva. *2. conclus. 73. consid. 2. in summar.* remissivè Georg. Schultz *de oblat. pecun. deb. cap. 4. n. 7. cum seqq.* Mynsing. *4. obs. 1. & Dd. Comm.* Quod tamen secus 26
obtinet in Curiâ mercatorum, ubi interdum nummi non secundùm valorem temporis, quô dati sunt, sed quô solvi debent, restituuntur. Brun. *tr. de monet. 8. limitat. 9.* Köppen. *d. l. n. 12.* quod nec eô casu, propter dubium eventum lucri vel damni futuri, usurarium dici potest, Aym. Cravett. *cons. 47. n. 2.* Carol. Molinæ. *de usur. n. 513.* & alii allegati à Joh. Köppen. *d. l. n. 13.*

Quartò, licet Bartol. Castrens. & Imola, plurimique alii magni nominis JCti, innixi *l. 2. ff. si cert. pet.* & alii, hujus sint opinionis, debitorem, qui nummos aureos mutuatus est, non posse Creditori invito æstimationem in aliâ monetâ reddere; hocque per expressum textum *in l. debitorem*, seu, ut rectius legit Gothofred. *Creditorem. 99. ff. de solut.* sanior tamen est eorum, qui hoc in curiis mercatorum fieri posse arbitrantur, opinio; cùm, quòd in nummis non corpus sed potestas. *arg. l. si is cui. 94. §. 1. ff. de solut. l. si pœnæ. 19. §. 2. ff. de condict. indeb. l. quod dicitur. 5. ff. de impens. in res dot. fact.* non materia, sed quantitas, non substantia, sed valor & æstimatio spectetur. *l.1. in fi.* ubi Gothofr. *de contrah. emt.* Donell. *ad l. 3. n. 10. ff. de reb. cred.* Hotom. *illustr. q. 15. n. 90.* Fachin. *lib. 2. controv. cap. 49.* Hinc est, quod etiam aurei, æris appellatione contineantur. *l. 159. de V.S.* Senec. *lib. 5. de benefic. c. 14. Æs alienum*, inquit, *debere dicitur & qui aureos debet, & qui corium formâ publicâ percussum*, quale apud Lacedæmonios fuit, quod usum numeratæ pecuniæ præstat. Concludo igitur, debitorem mercatorem, quamcunque monetam, ex quâcunque materiâ solvere posse, dummodò eandem quantitatem & valorem solvat, nec ex eâ solutione Creditor damnũ patiatur. *d. l. 99. ff. de solut.* vid. Sigism. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §. 2. gloss. 5. n. 102. cum seqq. p. 349. cum seqq.* Etiamsi mu- 27
tuans, ut debitor remutuet, de jure

commu-

communi presumatur propter vitium usurarum illicitè contrahere, quando ultra sortem lucrum sentit. *gl.c.si fœneraveris.14. q.3.* Panorm. *c.consuluit. n. 8.* Felin. *in c. ad audientiam. 2.n.20. de Rescript.* Decius *l.rogasti. §.si tibi. n.5 si cert.pet.* Joh. Koppen. *decis.q.23.n.1.& 2.*

28 Inter mercatores tamen hodiè tales conventiones creberrimæ sunt; quotidiè enim mutuas sibi invicem pecunias & operas præstant eâ ratione, ut posteà eandem vel majorem quantitatem recipiant. Kopp.*d. l. n.1. & 3.* vid.*& artic.2. tit.1. lib.3. Statut. Lub.* Conficiendæ tamen pecuniæ negotium sejunctum est ab ipso contractu mutui. Hartm. Pistor. *lib.3. quæst.3. num.23. & 60. & ibi sparsim.*

29 Quamvis mutuum, suâ naturâ, de Jure Civili sit gratuitum, & à fœnore distinguatur. *l.si tibi.17 ff.de pact.l.Granius.71 §.ult. ff. de fidejuss.* juxta illud Plauti *in Asinar.Act.1.scen.3. v.95.* Si mutuas non potero, certum est sumam fœnore. Et Albinovanus ad Liviam:

Vita data est utenda, data est sine fœnore nobis
Mutua, nec certâ persoluenda die.

Nam ultra illud, quod datum est, non contrahitur mutuum, etiamsi sit promissum. *l.rogasti.11.§.1. ff. de reb. cred.* Nider. *de contract. mercat. c.3. num.14.* quia tunc in locationem conductionem degenerat. P. Gregor. Tholos. *de usur. lib.1. cap.3. n.8.* Gail.*2. obs.7. vers.2.*

30 Nihil tamen usitatius mercatoribus, quàm pro pecunia mutuò data usuras accipere. (Quomodo autem & quibus casibus in mutuo licitè ultra sortem quid recipi possit, vid. latè & eleg. ap. Sigism. Scacc. *de Commerc. §.1. q.1.*

31 *n.398. cum mult. seqq.*) Unde mercator plurium negotiorum, si mutuò det pecuniam, in ea negociatione, pro qua mutuavit, cæteris præfertur. Mynf. *decad.1. consil.9. n.21. & seqq.* Ludov. Rom.*singular. Dd.575.per text. in l.Procuratoris. 5. §. si plures.15. ff. de tribut. act.* ubi ratio redditur, cùm jus nostrum contrarium teneat. Raph. Cuman. *Cons.172. vid. nos supr. hoc lib. 2. cap.2. num.16.*

Mercatorem igitur conscientiosiorem latere non debet, usuras neq; civili, neq; naturali, neq; Canonicô, neq; divinô jure ἁπλῶς & indistinctè esse prohibitas; sed potiùs pro secundario usu licitas. Nider.*de Contract. Mercator. c.3.n.15.* & hoc propter Interesse. Hug. Grot.*lib.2.de J.B.& P.c.12.§.20. cum seqq.* & Salmas.*de fœn. trapezitico & de usur.* 32

NON JURE CIVILI. Nam primùm ipsis LegibusXII.tabb.usura, quamvis levissima, constituta est, Cornel. Tacit. 6. *Annal.* confirmante; *qui sanctum esse* ait, *ne quis unciariô fœnore amplius exerceat.* Deinde, rogatione Tribunitiâ, ad semuncium redacta est, ut ex T. Livio.*1. decad.7. inf.* & A. Gellio.*16. Noct. Attic.* patet; posteà multis LL.& Plebiscitis ampliata; & ad Centesimam, (quæ aliàs legitima dicitur. *l.si promutua.8.C. si cert.pet.*) permissa. Tandem æquissimô fine, & modestissimâ ratione, temperata est constitutione Justiniani *in l. eos. C.de usur.* Plura de his vid. apud Christoph. von Hagen *de usu usurarum cap.5. per tot.* 33

NON JURE NATURALI; quia, si certum quæstum facere potuisti pecuniâ, quam mutuò das, aut ea propter damnum incurris, non est iniqvum ejus rationem haberi, cùm nemo alteri suô detrimentô benignè facere cogatur. *l. 1. §. item ajunt. ff. de aqu.pluv.arc.* Neq; verò officio dilectionis & juri naturæ contrarium est, sic alium juvare, ut te serves indemnem, & officium tuum tibi sit damnosum. *l.sed si quis.7. ff. Testam.quemadm aper.l.sancimus.25.C.de Admin.tut.* Coler.*de process execut.part.1. c.10.n.54. & seqq.* nec ipse quidem Doctor Gentium Paulus vult, sic nos aliis commodare, ut nobis sit afflictio. *2.Corinth.8. vers.13.* adde Wesembec.*tr. de usur. n.7. & 8.* eleganter Christ. von Hagen *d.l. c.3.per tot.* 34

NON JURE CANONICO; Nam hôc jure ea tantùm usuræ damnantur, quæ modum à LL. præscriptum excedunt. Vid. eleg. Molinæ.*tr.de usur.n.515. & 518.& fusè* Dn. Christoph. von Hagen/*d.tr.de usu usur.c.4.* 35

NON DENIQ; JURE DIVINO. Sacræ enim literæ eatenus saltem usuras prohibent, quatenus da- 36

mnô afficiunt proximum, & contra charitatem sunt Christianam; quod probant textûs & verba ipsa Hebraica נשך Neschech & Tharbeth, vel Marbeth, quæ significant morsum, de quib. vid. eleg. differentem Christoph. von Hagen *d.tr. cap.2. per tot.* nos infr. *hoc tract. lib.4.c.4.* & Herbrand. cum Gerh. *in casib. Consc.* Lud. Dunth. *cap.10. sect.2. q.42. & seq.*

37 Ex dictis patet, usuram aliam licitam esse, aliam illicitam. De hac mihi nullus erit sermo. Illam divido in Terrestrem & Nauticam.

Terrestres usuras quod attinet, patet ex *l. eos qui 26. §. super usurarum. C.*
38 *de usur.* Quòd, dum omnes alii ultra trientem & semissem locô usurarum petere haud possint, solos Mercatores præ cæteris hôc privilegiô ab Impp. frui, ut duplicatas possint exigere usuras, videlicet bessales; quæ quolibet annô VIII. in Centum producunt. *d.l. eos.* Cothm. *cons.52. n.277. & seqq vol.2. per plur. alleg.* Cui adde Carpz. *in Jurispr. For. part.2. Constit.30. defin.2.* ubi eas non putat esse improbas. Et Modestin. Pistor. *vol.1. cons.47. n.9.* ex Guil. Bont. *de usur.* asserit, Mercatorem solitum lucrari, non committere usuram, stipulando DECEM pro CENTUM; addens hæc verba Germanica: **Weil dießfals Handelsleute im Rechten mehr Vortheil haben/als andere.** Apud Hollandos quàm
39 pridem concessum esse aliis quidem octo nummos in Centum, mercatoribus autem 12. pro usu annali exigere testatur H. Grot, *lib.2. de jur. bell. ac pac. c.12. §.22.* Si quidem verè stant intra compensationem ejus, quod abest, aut abesse potest. Grot. *d.l.* His add. Cl. Salmas. *de fœn. trapez. pag. 40. 567. 741. 748.* Hasce mercatorum usuras singulares produxit Justinianus Novell. *136. c.4.* eò, ut, quamvis hæ in stipulationem deductæ non sint, tamen ipsò jure deberentur; quod in aliis contrà observari scribunt Fr. Hotom. *per l. in stipulatione 31. ff. de usur.* & Carol. Molinæ. *de Com-*
40 *merc. & usur. n.125. & 503. Qui* enim, ut Imp. d. Nov. loquitur, *omnibus indigentibus opem ferre parati sunt, hos uti & per ejusmodi minutas usuras injuriã perpeti justum non fuerit.* Dissentire videtur Christinæ. *vol.1. decis. Belgic.293. num.3.* Hoc in tantum verum est, ut justus 41 mercator, si desinat negociari, vel alii non negocianti hoc nomen fœneratorium cedat, cessionarius non possit amplius, nisi semisses usuras exigere. Molin. *d.l. n.60. & 61.* Quia, cessante personâ vel causâ privilegii, cessat privilegium. *l. privilegia. ff. de Reg. jur.* & succedit prohibitio juris communis in *d.l. eos*, ibi: *Cæteros autem homines dimidiam tantummodò.* Imò potest mer- 42 cator capere besses, etiam ab Illustri & tamen illustris, non potest capere ultra trientes etiam à mercatore, *d.l. eos.* & ibi Molinæ. *n.54.* D. Lutherus harum 43 usurarum in *d. l. eos.* moderationem approbat, his verbis: **Kan diese Mäßigung des Keysers zu Abwendung des alten harten schweren wucherlichen Lasters dienen/ so wil ich gerne mit stimmen und helffen tragen vor GOtt/ sonderlich wo es ein Nothwucher oder barmhertziger Wucher wehre/ Dann es ist jetzt die Zeit nicht/daß man mit fünff oder sechs Gülden auffs hundert Reichthum gewinnen kan.** *Tom.7. Jenens. sub tit.* **Vermahnung an die Pfarrer/ vom Wucher zu predigen** *fol. 405.* Et quòd in Regionibus, in quibus sunt 44 frequentiora commercia, graviores usuræ dandæ, & mercatoribus solvendæ sint, statuit Ernest. Cothm. *Cons.52. n.143. vol.2.* per Carol. Molin. *d.l. n.127.* Petr. à Well. *tr. de usur.* in explicat. *l. 29. §. hodie. ff. de usur.* Joh. Köpp. *decis. q.23. n.4. & 7. 8.* Claud. Salm. *de mod. usur. cap.5.* Quamvis hîc Lubecæ in 45 Judicio contradictorio ultra semisses, seu 6. in Centum; haud peti possint, in causis Cambiorum ita decisum in Senatu Lub. *12. Junii Anno 1658.* in causa. H. Porten. Nicolai Severin. & Joh. à Deules. vid. Molinæum *de usur. n.54.* 2. Licet regulariter, de Jure Civili, in 46 actionibus bonæ fidei actor à tempore moræ, Interesse quidem damni emergentis, sed non lucri cessantis petere possit; cùm alter de damno vitando, alter verò de lucro cessante certet; quemadmodum id in judiciis, præser-

tim

tim in Camera, non considerari, multis
47 præjudiciis confirmat Gail. *2.obs.6.* Fallit tamen hoc in mercatoribus negotiari solitis, qui non tantùm mutuantes pecuniam destinatam ad negotiandum, sed & in omnibus contractibus tàm bonæ fidei, quàm stricti juris, tàm de jure Civili, quàm Canonicò rectè possunt exigere æstimationem lucri cessantis, idque propter retardatam solutionem sortis principalis. Vid. *Constit. Electoral. Augusti* 30. wie das Interesse post moram zu erkennen / Anton. di Gamma. *decis. Lusitan. 110. n.3.* Gail. *d. obs. 6. n.3. cum allegg.* Dd. Ant. Gabr. *lib.3. sentent. tit. de solut. & liberat. conclus. 19. n.1.* Tiber. Decian. *Resp. 2. n.203. vol.1. & resp.76. n.6. vol.4.* & hanc communem Doctorum opinionem firmiter statuit Cacheran. *decis. Pedem 143.* subdens, ita Senatum judicâsse. Rot. Genov. *decis.1. n.43. decis.19. n.10. decis.30. n.9.* & aliis pluribus. Hieron. Magon. *decis. Florent. 32. n.5.* ubi multis relatis autoritatibus, & *decis. 103. n.8.* ubi de jure Canon. hoc probat. Vincent. Caroc. *tr. de Locat. rubr. de nat. Locat. tit.3. n.2.* Carol. Molinæ. *de Commerc. & usur. n.30. & seqq.* Farinac. *decis. Rom. 892. n.2.* Decius *cons. 441. n.13. 14.* & præ cæteris elegantissimè Fr. Pfeil *Cent.1. cons.60. ubi ita n.5.* Mercatoribus seu negociatoribus in hoc quasi præcipuè succurrunt jura, quod lucrum illis ex debitorum cunctatione decedens pro damno reputatur, ut post Dn. Mevium, *lib.3. tit.1. art.2. num.7. Statut. Lubec.* & Cravett. *cons. 470. n.7. & 8.* in juribus proximè citatis & aliis plerisque locis traditur à Dd.
48 Estque hujus prærogativæ ratio non obscura. Quia cùm vehendis iis, quæ ad vitæ usum pertinent, inserviant Reipub. nec habeant præterea quæ ex negociationis operâ percipiunt unde vivant, grave admodum detrimentum est, & damni emergentis instar, eos lucrô seu potius mercede operarum suarum destitui, & honestam negociationem tueri non posse. Quod secus est in iis, qui agros fertiles aliaq; id genus bona possident, ex quorum fructibus vitam inter homines pro sua venditione traducere queant; nec operam pecuniasque suas in pertractandis mercibus collocare soliti sunt.

Imò, debentur mercatoribus usuræ 49
pro pecuniis, pro quibus aliàs non debentur. Rot. Genov. *decis. 185. n. fin.* &, ad exemplum piscatoris *in l. jactum. ff. de act. emt. V.* possunt vendere Interesse quod pecuniâ sperant. Ludov. Molinæ. *disp. 315. n.12.* & noviss. Casp. Klock. *de Contribut. c.19. n.516.* Rot. Genov. *dec. 194. & dec. 150.* Debet tamen mercator, 50
prætendens hoc interesse & damnum emergens, illud probare veris probationibus. *d. Const. Elect. August. 30.* Borgnin. Cavalcan. *p.3. decis.26. n.35.* Gail. *d. obs.6. n.4. & seqq.* & quod præ manibus habuerit, quibus fuisset tantum lucratus. Castrens. *in l.3. §. nunc de officio n.3. ff. de eo quod cert. loc.* Paul. Christinæ. *decis. Belgic. 106. vol.3.* Rot. Genov. *decis. 202. n. 4.* Ant. di Gamm. *d. decis. Lusit. 100. n. 20.* Bernh. Grævæ. *lib.2. pract. concl.6. n.9.* Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §.1. q. 7. part.2. ampl.8. n.221. cum seqq. & n. 244. cum seqq.* Quod si à parte petentis sal- 51
tem semiplenè probetur, locus est juramento suppletorio, quod judex actori deferre cogitur. Vid. Coler. *de process. execut. p.1. c.10. n.139. & seq.* Mascard. *de prob. concl. 933. n. 8. & seqq.* Rot. Genov. *210. decis. & decis. 206.*

Tertiò. Et hoc singulare in usuris 52
mercatorum erit annotandum: usuras de jure Civili, quando excedunt sortem, non amplius peti, nec usuras usurarum exigi posse, *per l. si non sortem. 26. §.1. ff. de condict. indeb. l. fin. C. de usur. l. improbum.* ubi gl. & Dd. *C. ex quib. cau. irrog. infam.* Cothm. *cons.22. n.28. & 30. vol. 4. & eod. vol. cons.38. n.7. & 17.* adeò, ut quamvis promissæ sint, non tamen exigi, imò & exactas atq; solutas rectè condici posse, *d. l. si non sortem. in pr. ff. de Condict. indeb.* quod pluribus probat Matth. Wesembec. *cons.72. n.6. cum seqq. & per tot.* cùm accessio accessionis esse non possit. *l. un. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.* nec commodum commodi, *l.2. §. si indemnitas. ff. de Administr. rer. ad civ. pertin.* Unde ex usuris usuras velut

prodigiosam superfœtationem odio habet Christ. JCtus Carol. Molinæ. *de*
53 *commerc. & usur. n. 506.* Possunt tamen sæpenumerò mercatores usuras in sortem redigere, & totius summæ usuras stipulari, Decis. Genov. *28. n. 15. usq; ad fin. per l. qui negociat. 57. §. ex duob. ff. de admin. tut.* Quem Contractum Plutarchus ἐν ἑλληνικ. Παλιντοκίαν Cic. *5. ad Attic. 20.* Ἀνατοκίαν nuncupat. Nos vulgò ἀνατοκισμὸν vocamus. Sic Interesse Cambiorum potest converti in Capitale. Scacc. *de Camb. fol. 252. n. 1. 2.* Si enim liceat mihi Centum, usurarum nomine, à te accipere, eademq; vel aliâ tibi in novam sortem numerare, quidni liceat etiam ita convenire, ut centum, quæ mihi usurarum nomine debes, deinde ex mutuo apud te sint? Certè, quemadmodum, in priori specie, vera & realis numeratio mutuum facit; sic in posteriori casu BREVIS MANUS fictione mutuum conciliari posse dicit Ernest. Cothm. *cons. 18. n. 218. vol. 1.* vid. Dn. Christof. vom Hagen *d. tr. de usur. c. 5. n. 728. & seqq.* & Dn. Mev. *tr. de levamin. inop. debit. c. 4. n. 27. & seqq.* Et hoc usurarum duplum ALTERUM TANTUM à practicis vocatur. Calvin. in Lexic. Dn. Georg. Gerdes. *in disp. inaug.*
54 *de An. 1647.* Hocq; significatu ALTERUM TANTUM nihil aliud est, quàm ad sortem mutuò datam talis tantave accessio, qualis quantave est sors principalis. Jo. Ammann. *de Alter. tanto posit. 4.* Cùm enim in mutuo ita sit comparatũ, ut usura, quoad materiam conveniat cum sorte, Hotom. *de usur. c. 2.* nec accessio alterius generis, quàm cujus est sors, propriè loquendo sit usura, sed aliquid datum vel promissum locô usuræ. *l. 14. 17. C. de usur.* Ideò ratione qualitatis dixi consentire alterum tantum cum sorte principali. Quantitatis autem ratione illud cum sorte reciprocari, vocabula ipsa innuunt. Statim enim, datô aliquô accessionis causâ suprà tantundem, non est amplius alterum, sed incipit TERTIUM TANTUM, ut ita loquar. Quemadmodum nec infra exæquationem simpli vel sortis Principalis dici potest tantum, cùm nec dum quantitatem attigerit, nec sit tantum, quantum est sors ipsa. Inde liquet, cujus sit farinæ opinio Bartoli, Baldi, Castrensis, aliorumque, existimantium, QUANDO IN JURE DICITUR, USURAS NON DEBERE EXCEDERE DUPLUM, INTELLIGI DE UNIUS ANNI USURIS: nimirùm eâ nihil absurdius, ut refert Fachinæ. *10. controv. 68.* Non enim tàm brevi temporis spatiô fieri potest, nisi à crudeli Creditore, ut tantum, usurarum nomine (unicô putâ annô) exigatur, quantum sors ipsa debita valeat, nec alterum tantum vel duplum considerari, si minore adhuc summâ, nec pari cum sorte quantitate consistat. Declaratur hinc controversia, in hac materia principem ferè locum tenens: An alteri tanto 55
insit simplum? Et quamvis Budæus *ad l. 10. C. de Usur.* voluerit, in duplo hoc usurarum non inesse simplum, & sic posse usuras currere usque ad duplum sortis, sorte non computatâ. Molinæ. *tr. de usur. n. 47.* Hoc tamen non esset, usuris modum præscribere vel metam dupli, sed tripli. Rectius itaque censebitur cum Molinæ. *d. l.* Borcholt. *c. fin. de usur. num. 19.* alteri tanto inesse simplum, adeòque cum duplo usurarum non exigi adhuc ipsam sortem. *per l. 10. C. de usur. & Nov. 121.* Alterum enim tantum duo con- 56
stituit simpla, unum sortis, alterum usurarum, uti etiam illud elucescit ex pronunciandi more ac verbis: **Daß die versessene Zinsen höher nicht / als die liquidirte Hauptsumma anzurechnen seyn.** Vid. Molinæ. *d. l.* & Amm. *d. l. pos. 9. cum seqq.* Num verò usuræ, 57
particulatim solutæ, ultra sortem excurrere, atque sic alterum tantum superare possint? non adeò expeditum est. Id primâ fronte dicendum videtur ob *d. l. 10. num. 8.* Cujac. *ad Nov. 121.* Rittersh. *p. Nov. 3. cap. 9.* Hodiè igitur usuræ minutim & diversô tempore solutæ, in duplum conferuntur, ac statim post exæquationem deberi desinunt. *d. Nov. 121. c. 2. & Nov. 138.* Rationem vid. ap. Molin. *d. l. n. 46.* Hæc tamen assertio, quòd usuræ ultra alterum

rum tantum peti & exigi non possint, fallit 1. si usuræ à mercatoribus non tanquam usuræ, sed tanquam INTERESSE petuntur. Matth. Berlich. *part. 2. concl. pract. 38. n. 37. usq. ad fin.* Quoniam iniquum esset, quòd debitor alienâ pecuniâ uteretur, & exinde lucrum perciperet, Creditor autem intereà eâ careret vel damnum sentiret *l. 5. C. de action. Emt.* Petr. Surd. *cons. 302. num. 5. vol. 3.* Interesse autem hoc restringitur Lubecæ regulariter ad V. pro Centum: & ita decisum in curia Lubec. 21. Junii. Anno 1656. vid. Dn. Mev. *ad art. 2. de Mutuo Stat. Lub. num. 14. & seqq.*

58

59 Deinde fallit, si lis super sorte & usuris esset contestata, vel debitor in jus vocatus solutionem remoretur, ut interim pecuniâ utatur; quia tunc usuræ currere non desinunt, quamvis sortem lite pendente æquaverint. Berlich. *d. conclus. n. 37. per l. lite contestatâ 35. ff. de usur.* Zanger. *de Except. p. 3. c. 25. n. 35. & 38.* Ern. Cothm. *Cons. 52. n. 262. vol. 2.* Natt. *Consil. 450. n. 14. & seq. lib. 2.* Ruin. *Cons. 103. vol. 1. n. 4.* Quæ observantia inter mercatores potissimè attendenda est, Petr. Santern. Lusitan. *in tr. de sponsion. mercat. part. 3. n. 8.* Rot. Genov. *decis. 78. n. fin.* In facti itaque specie, quâ reus moram commiserat, ac fuerat temerarius litigator, lite insuper motâ super sorte & usuris, ac contestatâ, sententia in Scabinatu Jenensi, mense Majô, Anno 1625. contra alterum tantum hôc modô lata: Dawieder beklagter sich mit dem altero tanto, daß die Zinsen das Capital erreichen/ gestalten Sachen nach/ nicht zu behelffen. V. R. W. Ita etiam modò laudatos Scabinos Jenenses 4. Octobr. Anno 1610. & Lipsienses, 18. Augusti eòdem annô pronunciasse refert Berlich. *d. Conclus. 38. n. 37. & decis. aur. 30. num. 7. cum seqq.* Notandum autem circa ALTERIUS TANTI moderamen id obtinere, quod morbus in Pomerania & Megapoli rebus multoties judicatis invaluit, ut solutæ usuræ in illius computationem non veniant, solvendæ autem non adjudicentur ultra sortis quantitatem, nisi debitor, ut dixi, in mora fuit ex judiciali seu extrajudiciali interpellatione constitutus, Dn. Mev. *tr. de levamin. inop. debit. c. 4. sect. 6. n. 36.*

Tertiò deniq; fallit in annuis pensionibus, censibus & reditibus. Hi nanque tamdiu ultra duplum vel alterum tantum currere possunt, quamdiu sors penes debitorem remanet, & ita Justinianum constituisse *Novell. 160.* ait Pacius *ad d. l. 10. C. de Usur. n. 10.* cum habeant aliam à formali usura naturam. *d. Nov. 160.* Et redituum emtiones, ut & contractus censuales, Jurisdicher Zins- oder Gültkauffe/ sint liciti per se, & non usurarii, etiamsi de novo constituantur *Extrav. commun. tit. de Emt. & vend. cap. 1. & 2.* Pius V. *lib. 7. Decret. tit. de form. contr. ib. Cens.* R. A. zu Augspurg Anno 1500. tit. von wucherl. Contract. §. dieweil aber. R. A. zu Augsp. An. 1530. Eod. tit. von wucherl. contr. §. und nach dem. R. A. zu Augsp. de Anno 1548. tit. eod. § und nach dem. Policey Ordn. zu Franckfurth de Anno 1577. tit. eod. 17. §. und nach dem. ubi de annuis reditibus hoc unicum Juris nostri Statutarii Singulare & à Jure communi discrepans notandum, quô illorum sicut & aliarum realium præstationum nomine, veluti decimarum, censuum, canonis emphyteutici tacita saltem hypotheca competit, non tamen cum speciali privilegio. *l. 1. ff. in quibus causis pign. l. lex vectigali 31. ff. de pign. l. 15. ff. qui pot. in pign.* Sed nostrô unius anni reditus ob commerciorum promotionem, privilegium habet ante omnes Creditores, *art. 11. de Concurs. Cred. lib. 3. tit. 1. Stat. Lub.* Ubi notandum Jure Saxo. aliter provisum. De illo enim nihil ex usuris quicquam solvitur, antequam omnibus Creditoribus de sorte satisfactum sit. Ordin. Torg. de An. 1583. von Wucher §. jedoch wann eines Schuldeners Zang. *de Except. p. 3. cap. 24. n. 47. & seqq.* Plura 61 de hac materia vid. ap. Gail. *2. obs. 7. per tot.* Dn. Mevium, *ad art. 8. & 9. tit. 6. art. 5. tit. 5. art. 1. tit. 7. & art. 12. & 13. tit. 8. lib. 3. item art. 2. tit. 10. lib. 1. Statut. Lubec.* Ernest. Cothm. *vol. 2. cons. 52. n. 70.*

60

n.70. cum seqq. & Petr. Frid. Mindan. *tract. de mandat. Judic. lib.2. cap.73. n.21.* Ex cujus sententia, quam sequitur Cothm. *d. l. n.259.* hodiernis moribus usuras tàm diu præstari debere quamdiu durare mutuum reperitur. Johan. Köppen. *decis. q.23. n.4. & seqq.* ubi quodnam in annuis reditibus verum sit pretium vide. Quod tamen in terris Saxonicis non observari adstruit Berlich. *decis.30. n.6.* quibus adde Christof. von Hagen *de usur. c.7.* Et hæc de usura mercatorum terrestri pro in-
62 stituto sufficiant. Accedo nunc paucis ad Nauticum fœnus; quod aliô nomine dicitur usura maritima à Paulo *in l.6. ff. de naut. fœn.* & pecunia trajectitia; quæ duplex: Propria, & impropria seu Terrestris. Propria est, quæ trans mare, periculô creditoris vehitur. *l.1. ff. de naut. fœn.* Sichard. *ad tit. C. eod.* hôc pactô mutuò data, ut, salvâ nave, cum fœnore reddatur, naufragiô autem factô, & sors & spes lucri Creditori pereat. *d. l. ubi* Gothofred. & Duaren. *de nautic. fœn. cap.1.*

63 Cùm itaque in hoc fœnore, contra naturam mutui, mercator Creditor, pretium periculi in se suscipiat, æqvum visum est, centesimas seu XII. in centum ipsi usuras concedere. §. *Item is cui. Instit. quib. mod. re contrah.* eleg. Francisc. Duar. *ad hunc tit. ff. de naut. fœn.* Vid. Loccen. de jur. maritim. *lib.2. cap.6. §.5. & 6.* ubi de quantitate hujus fœnoris.

64 Quòd autem hoc justissimum sit fœnus, non liquet tantùm ex multitudine & magnitudine periculorum, quæ versantur in mari, & propter exiguitatem & utilitatem pretii, videlicet Centesimæ, respectu tantorum periculorum sortis; sed & ex eo, quia centesima non currit, nisi quamdiu durat navigationis & negociationis marinæ periculum. *l. nihil interest. 4. ff. de naut. fœn. & l.1.2. C. eod.* Molinæ. *de usur. q.3. n.91.* Navigatio autem ut plurimùm inter mercatores non excedit sex menses, & sæpè non excedit mensem, vel octo aut tres dies. Et sic, pro suscepto semestri periculo Creditor non habet, nisi 6. in centum, & pro uno mense unum tantùm in centum, quæ est valdè modica summa. Carol. Molinæ. *de usur. d. n.91. cum seqq.* qui pluribus hæc demonstrat. Cui adde nuper. tract. Joh. Loccen. *de Jure marit. d. lib.2. c.6. §.3.5.6.*

Trajectitia pecunia impropria quo- 65
que est, quando, ad similitudinem fœnoris trajectitii proprii, circa navigationem ex pacto vel contractu pecunia datur; nam & tunc centesimas usuras mercatori licet accipere. *l.5. ff. de naut. fœn.* Habent enim usuræ ma- 66
ritimæ & hæc singularia pro fœnore terreno, sive terrestri pecunia (de qua Cujac. *ar. C. de naut. fœn.* Borcholt. *tr. de usur. cap.2. n.11.* Christof. von Hagen *de usu usurar. cap.1. n.17.*) ut illæ etiam ex nudo pacto debeantur in mutuo, & exigi possint, *d. l.5. §.1. ff. de naut. fœn.* cui adsentitur Paul. *in l.7. ff. Eod.* cùm aliàs citra stipulationis vinculum, in mutuo peti usuræ ex pacto nequeant *l.3. C. de usur.* prout supr. dictum est. Vid. Duaren. *d. tit.* ubi tria hujus generis singularia enumerat. Licet itaque contrahentibus mercatoribus prout majus aut minus apparet maris periculum, majores aut minores usuras stipulari ac promittere, ut notat Cl. Salmas. *cap 9. de mod. usurar. p.380.* ubi & temporis navigandi, & locorum, ad quæ navigatio dirigitur, habenda ratio, ita tamen ut omnis usurariæ fraudis prætextus, qui subesse potest, excludatur. Molinæ. *de usur. q.3. n.94.*

Huic usuræ maritimæ valdè similis 67
est. 1. ASSECURATIONIS SPONSIO, quæ cum innominatis potius, quàm nominatis contractibus à plerisque annumeratur, prout supr. *n.13. huj. cap.* innuimus, eam suô locô, *infr. cap.12. huj. lib.* reservabimus. De stipulatione navis & sponsione wetten vid. Stypm. *p.4. Jur. naut. cap.6.* 2. Assimi- 68
latur huic materiæ singulare fœnus nauticum mercatorum nostrorum, quod indigetatur BODMERIA, vulgò auff Bodmerey nehmen/ oder außzahlen. Cl.

Cl. Salmaſ. *de fœn. Trapez. p.95.* quo ſub ſpe majoris lucri certa pecuniæ ſumma perſolvitur navis patrono, hôc pactô, ut ſalvâ navi tantum cum fœnore reddatur, relictô intereà ſibi hypothecæ locô navigii fundô, quô perditô, &
69 Capitale interit. De modo cautionis hujus fœnoris vid. Loccen. *d. c. §.7.* De quo plenè Dn. Stypm. *de jur. naut. p.4.c.5.* Interim nos brevitatis ergò quæ Statuta Hamburgenſium de hoc habent contractu, apponemus. Ita enim *tit.18. part.2. Stat. Hamb.* von Bodmerey.

Artic.1. Es ſol kein Schiffer / an dem Orte/
70 da die Rehdere und Schiffsfreunde geſeſſen/und gegenwertig ſeynd/mehr Geld auff Bodmerey nehmen / als auff ſeyn eigen Part / ſo er im Schiff hat / Wer aber in dieſem Fall dem Schiffer mehr auff Bodmerey außthut / als ſeyn Part ſich erſtrecket/ der mag ſich an des Schiffers Perſon und Güter allein erholen / und ſeynd die andern Schiffs-Rehdere darzu zu antworten nicht ſchuldig. Concord. *art.55.* der Henſ. Schiffs Ord. vid. Loccen. *d. lib.2. cap.6. §.8.*

2 Nimmet ein Schiffer bey den Rehde-
71 ren und Schiffesfreunden/ nach Inhalt des vorgeſetzten Articuls/ oder auch ſonſten auſſerhalb Landes/ Geld auff Bodmerey / ſo ſoll allewege der Jenige/ welcher die åltiſte Pfandverſchreibunge beweißlich einzuwenden hat/ præferiret und vorgezogen werden /

3 Im Fall aber ein Schiffer auſſerhalb
72 Landes/ ſeyn Schiff höher mit Bodmerey beſchweren würde / als das Schiff / die Fracht / und Schiffs Gerechtſchaff ſich erſtrecket und werth wehre / ſeynd die Schiffsfreunde darzu zu antworten nicht ſchuldig / ſondern es mögen die Jenigen/ ſo das Geld auff Bodmerey ausgethan / bey den Schiffern / und deſſen Güter/ nach Inhalt der Verſchreibung/ ſich ihres Rechtens ferner erholen.

4 Würde einiger Schiffer vorſetzlich /
73 ohne vorhergehende Noth in frembden Landen / das Schiff mit unziemlichen Bodmereyen beſchweren/ derſelbige ſoll / wann er allhier wiederumb anlanget/vor einen unehrlichen Mann gehalten/ auch in dieſer Stadt und deren Gebiete nicht geduldet werden /

Thäte jemand einem Schiffer Geld 5
auff Bodmerey / und das Schiff würde 74
genommen / alſo daß der Schiffer deſſelbigen Schiffes/nach angewanten müglichen Fleiß nicht könte wiederumb mächtig werden / So ſoll der Schiffer ſolch Part/welches er verbödemet / es ſey das gantze Schiff / oder ein Theil deſſelbigen / dem Jenigen/ ſo das Geld auff Bodmerey außgethan / transportiren und überweiſen / Im Fall aber beweiſet werden könte / daß der Schiffer ohne dringende Noth / das Schiff / oder ein Part / höher mit Bodmerey beſchweret hätte / als das Schiff / oder ein Part / wann es zu beſtimter Hafe glücklich angelanget / nach erfahrner Schiffleute unparteilicher Erkäntnüß/ ſambt der verdienten Fracht werth geweſen wehre / ſo ſoll gegen den Schiffer / wie in vorgehenden Articuln geordnet / verfahren werden / und der / oder die Jenigen / ſo das Geld außgethan / nicht deſto weniger auß ſeinen Gütern ſich ihres Nachſtandes zu erholen befuget ſeyn / vid. Loccen. *d. c.6. §.9.*

Von Bodmerey Geld iſt man nicht 6
ſchuldig eine Haverey zubezahlen / Quid 75
autem ſit Haferey vid. *infr. lib.3. c.4.*

Es mag ein Schiffer/ſo gebodmet hat/ 76
ſeine Reiſe wol kürtzen / aber ohne Conſens und Vorwiſſen des Jenigen/ ſo ihm Geld auff Bodmerey gethan/ nicht verlängern.

Notandum tamen hîc, Magiſtrum 77
navis, ſumtô fœnore nauticô, tunc carinam in regione peregrinâ (nam in loco ubi degunt Exercitores, nauta carinam hypothecæ dare pro lubitu non poteſt *art. fin.* Hänſiſcher Schiff-Ordn.) obligare poſſe, ſyn Schip mit Bodmery belaſten/ ſi (ut *artic. ſup. 4. Statut. Hamburg.* indicavimus) hoc exigat navis & mercium conſervatio, neque fide exercitorum pecuniam ſibi collybô parare queat, Geld auff Wexel auff ſeine Rehdere kriegen; nec bona habeat in navi, quibus venditis periculum averti posſit, minori cum detrimento exercitorum, quàm per BODMERIAM *d. art. ult. naut. vet. Civit. Hanſ.*

sed junge omninò *art.19.* Ordinant. up assecurant. *& art.12.* Placaet van Schip: en Coopluid. Impress. Amstelr. Item *art.35.41.69.70. leg. naut.Wisbu.*
78 Et hôc casu, quod singulare & mirū est, Gaet der jüngsten Bodmerie Brieff vor anderegelyke Brieffen/ i.e. novissimum pecuniæ nauticæ instrumentum præfertur aliis similibus, si concurrant plures, qui instrumenta nautici fœnoris diversi temporis habeant; ratio, quoniam per illam postremam pecuniam factum est, ut navis ex portu abi-
79 erit. Quòd si diversi Creditores pecuniam nauticam dederint, non nautæ, sed mercatori, sub obligatione mercium, quibus navem oneravit; inter illos nullum jus est prælationis, ratione temporis; sed omnes habentur pares & simul concurrunt. Ita Amstelod. in Camera foenoris nautici ser-
80 vatur. Vinn. ad Peck. *LL.p.95.* Aliud Instrumentum est, quod apud Hollandos appellatur den Bylbrieff/ nos *sup. hoc lib. c.5.n. 22* nempe Instrumentum pecuniæ creditæ in navem exstruendam & instruendam; Ende sulcken Brieff gaet voor Bodemerie-brieff. Unde fit, ut Creditores, qui pecuniam dant op Bodmerie/ sæpè incidant in damnum, teweten alser een Bielbrieff is/ quod creditorem tempore pecuniæ creditæ latebat. Arnold. Vinn. *ad l.non autem.ff. de Exerc. act. lit.a.p.95.* Plura de hoc nautico fœnore vid. ap. Carol. Molinæ. *de Commerc. & Usur. n. 93.*
81 cum seqq. De Jure nautico Wisbuensi *art.35.41.69.70.* ut & Hollandorum observantia cavetur; Een Schipper/ synde buiten Landes in noot van gelde/ ende keen Bodmerie können finden/ mag verkoopen de ingeladene goeden/ ende is schüldig deselve goederen an den Koopmante betaelen binnen 14. dagen na syn Ankunfft/ sülckes als de goederen gegolden souden hebben ter plaetse/ dar deselue hem geschicket weren/ mits doende deselve vergoedung geniet den Schipper fracht ock van den Goedern/ de by hem alsò verkocht syn. Doch/ hadde den Schipper goeden Wind verlegen/ ende was hy dardoor in so danige Noth gekomen/ offt hadde hy des Koopmans Goederen verkocht büiten noot/ so soude hy an den Koopmann gehouden syn in alle Schade ende Winst derving/ daerdoor synde verorsaket. H. Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. p.20. n.15.* Het Schip auersi vermogen sy niet te verkoopen nogte Geld opthonemen aen dese syde den Zees Hugo Grot. *d. lib. part. 23. num. 4.* Quando navis foenore nauticô obligata sit periculô Creditoris, quando non, vid. Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 6.§.9.* Quæ poena pecuniæ trajectitiæ sit ex mora. *d.l.§.10.* Quando usuræ solùm ordinariæ & communes, non foenus nauticum hîc peti possit? Locc. *d.l.§. 11.* Exemplum rei judicatæ de nautico fœnore in Suecia vid. ap. Loccen. *d.c. 6.§.12.* Colophonis locô notandum, 82
quòd Pollux nauticum fœnus duorum generum ponat; heteroplum & amphoteroplum. Heteroplum est, cùm commeatûs tantùm periculum fœnerator suscepit. Amphoteroplum cùm remeatûs quoque; veluti si negociator Venetiis pecuniam acciperet reddendam Brugis, hoc genus negociationis quod utriusque periculô fit, à Græcis dicitur ἀμφοτερόπλουν, idque mutuum vocabatur δάνειον ναυτικὸν, usus est Demosthenes, *in orat. adversus Dionysiodorum.* Nam sciendum est, Creditorem nauticum interdum periculum suscipere in omne navigationis tempus vel in certum portum. Ideò Græcis duo pecuniarum nauticarum genera hæc ἑτερόπλοια & ἀμφοτερόπλοια. i.e. ut dixi in quibus solus abitus nō reditus, alius in quibus utriusq; periculum suscipitur. vid. *l. qui Romæ 122. §. Callimachus 1. ff. de V. obl. & ibi* Gothofred. *lit. P.* & alios quibus adde. Stipm. *de jur. naut. lib.4. c.2. num.34. & seqq.* Plura vid. ap. Loccen. *d. l. de jur. marit. lib.2. cap.6. n.7.* & Fr. Stypman de Jure Nautico *d.p.4. cap.2. & 5.* ex professo hanc materiam prolixius tractantem.

Post Contractum Mutui sequitur COMMODATUM, in quo primô locô hoc singulare observandum, quòd, quamvis de Jure communi obtineat, ut

83 ut rei commodatæ dominium & possessio penès commodantem remaneat *l. rei commodatæ, 8. ff. commod.* Et rei vindicatio contra quemvis detentatorem competat. *l. officium. 9. ff. de rei vind. l. un C. de alien jud. mut. causa. l. fin. §. 1. C. de furt. & aliis textibus.* In
84 foro tamen mercatorum & imprimis hisce in oris, contrarium sit receptum, nempe domino commodanti, contra eum, qui rem commodatam à commodatario venditam, donatam, oppignoratam, aut alia ex causa alienatam accepit, non competere rei vindicationem, sed saltem adversus commodatarium integram esse commodati actionem. *art. 1. & 2. tit. 2. lib. 3. Statut.*
85 *Lubec.* Quæ juris dispositio etsi quibusdam JCtis Saxonicis, & inter hos Carpzovio *in Jurispr. for. Rom. Sax. part. 2. Constit. 26. def. 5. n. 4.* displiceat, eâ præsertim ex causa, quòd commodatum nihil ultra commodantis intentionem operari debeat, quâ noluit transferre dominium; idcircò etiam, eô jure neglectô, observantiam fori Saxonici aliud introduxisse asserat. Certum tamen est, hisce, ut dixi, in Civitatibus maritimis hanc vigere observantiam; quæ non modò ipsô jure & quotidianis præjudiciis, sed & ratione
86 approbatur. Prospectum enim hâc in re est commerciorum securitati, cui Lubecensis Jurisprudentia, contra merum jus laxè opitulatur, quia nempe ad summam Reipub. cui leges conduntur, pertineat. Si enim adversus quoscunque superesset rei vindicatio, timida & incerta semper foret mercium acceptio, & inquisitio originis multas pareret difficultates. **Dann Hand muß Hand wahren/ und wo einer seinen Glauben gelassen/ da muß er ihn wiederumb suchen.** *d. art. 1. & 2. in fin. ibiq.* Dn. Mev. Sola itaque ob commerciorum conservationem habita Fides, & non translatio dominii, ut quidam putant, hujus Statuti singula-
87 ris est causa. Sed quid si Commodatariô aut aliô, cujus fidem quis secutus, non existente solvendo, in subsidium repetitio adversus possessorem, in quem res alienata est, supersit? vid. Dn. Mev. *ad prædict. art. 2. n. 31. & seq* qui & hôc casu possessoris conditionem meliorem esse asserit, quod & in praxi observatur. Verùm, sicut in Jure Civili o- 88
mnis definitio periculosa. *l. omnis. 203. ff. de Reg. Jur.* ita & hæc cum grano salis intelligenda. Nam etsi quidem hoc axioma **Hand muß Hand wahren.** prædictis locis generaliter loquatur; non tamen generalem ubique admittit intellectum. Rectè itaque Dn. Steinvvigius *ad hunc art.* putat, pertinere saltem hunc Canonem ad Commodatum, neque extra hoc ad locationem-conductionem, aut depositum, tanquam exorbitans à jure communi, extendi posse; quam sententiam confirmavit Senatus noster An. 1646. 22. April. & Anno 1647. 17. Martii. Quomodo autem in merce aliena oppignorata procedat hic Canon? vid. infra *cap. 9. n. 14. huj. libr.*

Secundò, in foro mercatorum juris 89
& observantiæ est, ut mercator, qui utendam navim alienam accepit, exactam diligentiam ei custodiendæ præstare teneatur; nec satis est, ut aliàs in commodato juris, tantam diligentiam adhibuisse, quantam suis rebus adhibere solitus est, si alius eam diligentius poterat custodire. *arg. §. 2. Inst. de Commod.* Quod de navi dictum, idem de Scaphâ accipiendum est; non minor enim diligentia in eo quod sequitur rem commodatam, quàm in ipsa re principali præstanda est. *l. 5. §. 9. ff. Commod.*

Tertiò, Inter Mercatores quæstio- 90
nis est, num casus fortuiti in re quacunque naviganti commodatâ, sint præstandi? Sanè jure Romanô nô præstantur, cùm illis resisti nequeat *l. 18. ff. Commod.* Ubi naufragium & piratarum incursus etiam inter istos casus referuntur, & quæ sine culpâ alicujus accidunt, à nemine præstantur *l. 23. in f. de Reg. Jur.* Si verò alicujus culpâ is casus intervenerit, ex eo tenetur, E.g. Si alicui mercatori quædã pocula argentea quis ideò utẽda dederit, quòd is amicos ad cœnã vel nuptias se domi invi-

invitaturum diceret, & ea peregrè secum portaverit, & naufragiô vel prædonum incursu perdiderit, sine ulla dubitatione hunc casum præstare debet. §. 2. *Instit. quib. mod. re contrah.* Quamvis jure Suecanô *c.20.§.2.de jure ædif. LL. Civit.* ex casu fortuito, etiam extra culpam alicujus dato commodans teneri videatur; cùm verba legis generaliter & indefinitè loquantur, & commodantis utilitatem respicere videantur.

91 Quartò. Si quis mercator in naufragio simul res suas & alienas sibi commodatas aut commendatas servare nequit, an res suas præferet alienis? Quamvis hunc casum alii aliter decidant. vid. Pac. *de Contract. lib 3. c. ult. n. 48.* Affelmann. *Colleg. Contract. disp. 4. th. 23.* tamen hæc mihi simplicior, & æquitati, quæ in causis mercatorum attendenda, convenientior decisio videtur, ut, cũ posset quis res alienas salvas facere, suas prætulerit, etiam ex hoc damno fatali teneatur. *l. 5. §. 4. ff. Commod.* Non enim minorem salvâ fide alienis rebus quàm suis diligentiam „præstabit. *l. 32. Depos.* Si verò suas & alienas res naufragiô vel aliô casu amiserit mercator, ad restitutionem vel rerũ„ alienarum æstimationem præstandam„ non tenebitur; prout inter alia etiam„ jure Suecicô obtinet, *jur. mercat. LL. Suecic. Civ. c. 9. LL. prov.* Si verò partem aliquam rerum propriarum naufragiô liberârit, alienam verò perdiderit, quid tunc statuendum erit? De hoc præmemoratæ LL. Goticæ ita ex æquitate, *lib. 5. tit. 5.* decidunt: Si partem ali-„ quam de rebus propriis liberâsse co-„ gnoscetur, illi, cujus res secum habue-„ rat, juxta modum perditæ rei vel libe-„ ratæ restituat, qualem judex ratione„ deductâ æstimaverit portionem. Si„ autem sua omnia perdidit, cum libe-„ raret aliena, & de liberatis & de perdi-„ tis rebus similis ratio deducatur, ut„ partem arbitriô judicantis, qui libera-„ vit, accipiat. Justum est enim in simili„ casu, ut ille damnum non solus excipi-„ at, qui se gravibus objecit periculis, &„ dum aliena minora conatur liberare„ sua majora perdidisse cognoscitur.„ Plura de Commodato Navis. vid. ap. 92
Fr. Stypman. de *jure naut. p. 4. Cap. 3. per tot.*

Caput IX.

De

Contractibus Pignoris, Depositi, Emptionis Venditionis, eorumque singularibus.

Summaria.

1. *Pignus de jure Civili sine Judicis authoritate contrahitur.*
2. *Jure Saxo. nemo Immobilia sine judicis loci consensu oppignorare potest.*
3. *Mercatores in foro Saxon. sine authoritate magistratûs bona Immobilia alienare possunt.*
4. *Commerciorum facilitas suasit hanc oppignorationem Immobilium.*
5. *Declaratio Statutorum quomodo extendatur.*
6. *Mercatores Immobilia sua oppignorant, si inter se contrahant. Secus si cum aliis.*
7. *Causa impulsiva, cur Mercatorum oppignorationes non fiant publicè in judicio, est, ne facultates manifestentur, & Fides labefactetur.*
8. *De Jure Lubecensi immobilium oppignoratio indistinctè fit authoritate publicâ.*
9. *An Merces Mercatorum in domum conductam invecta, tacitè pignoris locô obligentur.*
10. *An sub tacita universali bonorum oppignoratione, contineantur merces mercatorum venales?*

11. Trans-

52. *Quid*

52. *Quid juris in Emptione, si merces traditæ emptori.*

53. *Quando dicitur venditor fidem de pretio habuisse? remissivè.*

54. *Emptori qui mox post rem traditam fallit, dominium ejus quæsitum non censetur, etiamsi de pretio fides illi habita sit, ideoq; venditor in ea reliquis Creditoribus præfertur.*

55. *Contra charitatem Christianam, in commercio circumvenire.*

56. *Mercatoribus in constituendo emptionis pretio semetipsos invicem circumvenire licet.*

57. *Hæc naturalis circumventio quibuslibet bonæ fidei contractibus accommodatur.*

58. *Explicatio vocis NATURALITER in l.16. §.4. ff. De Minoribus.*

59. *Conscientiis hominum imperari non potest.*

60. *Legi humanæ sufficit prohiberi, quæ destruunt hominum convictum.*

61. *An in foro conscientiæ videatur innocens, qui sciens prudens rem accipit viliori pretiô, aut vendit majori, quàm valet?*

62. *Justum lucrum Mercatoribus ob pericula & incommoda non est invidendum.*

63. *Mercatores regulam sibi præfixam habeant, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.*

64. *Contra Justitiam commutativam, carius justô pretiô vendere.*

65. *Non culpandi Mercatores, qui carius vendunt pecuniâ creditâ, quàm numeratâ.*

66. *Minus solvit, qui post tempus solvit.*

67. *Quando liceat Mercatori carius vendere, si solutio differatur.*

68. *L.2. C. de Rescind. vendit. an de solo venditore intelligenda?*

69. *In foro Mercatorum æquè Mercator emptor ultra dimidium læsus, restituitur, ac venditor.*

70. *Correlativorum eadem ratio, idemq; Jus.*

71. *De Jure Civili, emens de pecunia communi nomine propriô, facit rem suam.*

72. *Frater Mercantiam continuans, cùm aliquid lucratur, illud fratribus etiā communicare tenetur, etiamsi propriô nomine contraxerit.*

73. *Jure Communi res vitiosa vendita redhiberi potest.*

74. *In foro Mercatorum edictum redhibitionis non semper obtinet.*

75. *Hanseaticorum Mercatorum in Hispania hoc in passu privilegium.*

76. *De Jure Lubecensi quando vitium est patens, redhibitio locum non habet.*

77. *An Mercator frumentum advehens, teneatur indicare, alios esse, qui id ipsum facient, pro & contra disputatur.*

78. *Num Mercator rem furtivam bonâ fide emptam teneatur recognoscenti domino, non solutô pretiô restituere?*

79. *Bona fides tantundem præstat, quantum rei Veritas.*

80. *L.2. C. de Furtis negat in propositâ quæstione pretii restitutionem.*

81. *Idem negat Jus Canonicum.*

82. *Consentit Constitutio Criminalis Caroli V. cum communi Dd. opinione.*

83. *Similiter Jus Saxonicum & Lubecense.*

84. *Caroli Magni hac in quæstione cautela.*

85. *In Nundinis etiam cautè negociari oportet.*

86. *Ei, qui à Latronibus rem emit, & verò domino restituit, debetur pretium.*

87. *Æquitas hujus Juris.*

88. *Judæorum hoc in passu privilegium contrarium, bonis moribus repugnat, Et quid hoc in passu juris.*

89. *De Assignatione ad fideles manus, proxenetæ, nomine peregrini emptoris factâ* zu treuen Händen einem ins Stadtbuch ein *Immobile* zu schreiben lassen / *ejusq; origine.*

90. *Commerciorum necessitas suasit hunc alienandi modum.*

91. *Hamburgi hic assignandi & alienandi modus quare in usu?*

92. *Civium bona immobilia in extraneos transferre de Jure Communi prohibitum.*

93. *Idem*

93. *Idem obtinet de Statutis Lubecensibus & Rostochiensibus.*
94. *Similis Constitutio in Gallia.*
95. *Effectus hujus fideicommissariæ assignationis primus, Jus protimiseos.*
96. *Hujus Assignationis proprii adsunt libri publici.*
97. *Secundus Effectus Assignationis ad fideles manus, ne Reip. invitæ obtrudantur incolæ minus accepti.*
98. *Interest Reipublicæ, ne res subtrahantur Jurisdictioni & oneribus publicis.*

VIdimus suprà de MUTUO & COMMODATO, ejusque accessoriis USURIS. Seqvuntur PIGNUS & DEPOSITUM Mercatorum.
1 De illo, hoc primùm quæro: Cùm hodiè, contra jus commune (quô Pignus solô contrahentium consensu, sine Judicis autoritate, perfectè & efficaciter contrahitur. *l. 1. ff. de pact. l. 1. ff.*
2 *de pign. act.*) per provincias Saxoniæ, longissimô usu & consuetudine introductum sit, ut nemo sua bona immobilia, allodialia & emphyteutica &c. citra consensum domini aut judicis istius loci, sub quo illa sita sunt, oppignorare possit: eleg. Matth. Coler. *de process. exec. p. 1. c. 10. n. 194.* & aliis locis. Zobel. *p. 2. diff. 28. n. 12.* Landrecht.
3 *lib. 1. art. 8. in pr.* An hoc etiam inter mercatores receptum sit, ita ut illi sibi invicem extrajudicialiter non solùm mobilia, sed etiam immobilia oppignorare possint? Negativè quidem, mense Martiô Anno 1617. responderunt JCti Wittenbergenses, in quodam Rescripto, cujus verba finalia hæc: De rebus mobilibus alleine zuverstehen/ und auff die Immobilia nicht zu extendiren ist. Contrarium tamen cum Berlichio videtur verius 1. per textum generalem in Edicto Elect. Joann. Georgii die 1. Febr. Anno 1614. §. 5. versu: Alleine Kauffleute/ubi dicitur, Und solches / zum fünfften/ ohne Unterschied der Summen / ob sie hoch oder gering/ auch der Personen / so sie mit einander contrahiren/ alleine Kauffleute außgenommen/ wann sie mit einander handeln/ die/ gestalten Sachen nach/ an diese Ordnung (quâ sc. cautum, ne bona immobilia sine consensu magistratûs oppignorentur) damit den Commerciis ihr starcker Lauff gelassen / nicht verbunden. Ut igitur mercatoribus præ reliquis quædam prærogativa indulgeatur, nec verba illa, Alleine Kauffleute / otiosè & sine effectu ponantur, necessariò sequitur, quòd dicta verba, Alleine Kauffleute/etiã ad bona immobilia extendantur. 2. Quia 4
ratio & causa illa impulsiva, ob quam mercatoribus cessiones vel oppignorationes extrajudiciales permittuntur, ne sc. commercia impediantur, est universalis, & obtinet tàm in immobilibus quàm mobilibus; universaliter igitur & generaliter est intelligenda; tùm 3. quia in tribus præcedentibus *§§. dicti Edicti* disponitur non tantùm de mobilibus, sed etiam immobilibus; quibus deinde statim in *dicto §.* und solches zum fünfften/ quædam declaratio præcedentium & exceptio de mercatoribus subjicitur. Notum autem 5
est, si in Constitutione certa quædam capita exprimantur, & posteà quædam declaratio & restrictio subjiciatur, quòd hæc subjecta declaratio non ad proximè præcedens caput, sed ad omnia & singula præcedentia referatur, ut notabiliter dicit post gl. *in c. de multa 28. X. de præbend & dignit.* Panormit. *ibid. col 5.* Damhoud. *in prax. crim. c. 61. n. 15. 16.* Sciendum autem est, quòd mer- 6
catores prædictâ prærogativâ tùm demùm gaudeant, si inter se contrahant, & sibi hypothecas constituant; *text. expr. in d. Edict.* ibi: uñ untersich handeln. Si verò cum aliis, qui mercatores non sunt, contrahant, & sibi ab illis hypothecas fieri velint, tunc secus est, & ejusmodi cessiones extrajudiciales & conventionales hypothecæ, mercatoribus Creditoribus constitutæ, non valent. *d. Edict. §.* und solches zum fünfften/ vers. da sie aber mit andern/ die keine Kauffleute seynd. Sed quid si debitor quidem est mercator, Creditor verò

 non

non item, an & tunc oppignorationes judicialiter fieri debeant? Quod negandum; quia & hoc in casu licet ex parte debitoris saltem sit mercator, ratio Edicti sibi locum vindicat, ne scil. commerciis parata via obstruatur. Ubi autem eadem ratio, ibi idem jus. *l. illud.32. ff. ad L. Aquil. l. à Titio.108. ff. de*
7 *V. O.* Maximè cùm potentior & principalior causa seu ratio, cur cessiones & oppignorationes ejusmodi judicialiter fieri non debeant, consistant in debitore, ne ejus facultates manifestentur, fides labefactetur, & via commerciis obstruatur. Sed ubi duæ causæ concurrunt & requiruntur ad perfectionem unius actûs, quarum una est potentior alterâ, tunc potentior inspici debet. Böer. *decis. 273. num. 5. vers. tum, quando enim ad perfectionem,*
8 *& seq.* Secus tamen obtinet de jure Statutario Lubecensi *art. 1. lib. 3. tit. 4. de pignor. & hyp.* his verbis: **Will jemand seine liegende Gründe und stehende Erbe versetzen oder verpfänden / der soll es thun vor dem Rathe / so ist es kräfftig und beständig.** A cujus Statuti observatione nec mercatores sunt exemti. Dn. Mev. *ad h. artic. n. 10.*

9 Secundò, in hoc pignoris contractu singulari quæritur, An merces mercatorum, in domum conductam invectæ, tacitè pignoris locô pro pensione sint obligatæ? Mihi nihil obstare videtur, quominus hoc contra tenorem *ll. 2. 3. 4. 6.* generatim *ff. in quib. cau. pign. vel hyp contrah.* de Jur. Civ. negem, *per l. 32. ff. de pign. & hypoth. & l. 32. §. 2 ff. de Usufr. legat.* vid. supr. *cap. 2. num. 2. huj. lib.* An nautæ pro servitio in navi competat tacita hypotheca? Vid. Strach. *de Nav. part 5. summ. 7.*

10 Tertium, hoc in contractu, singulare est, quòd, cùm regulariter sub tacita universali bonorum oppignoratione, comprehendantur omnes res mobiles & immobiles, *l. 1. C. quæ res pign. vel hyp. dat. obl. non poss.* Sub tali tamen oppignoratione non contineri res venales; quemadmodum hæc suprà *cap. 2. hujus lib. n. 2. & seqq. fusius deduximus.*

Quartò. Notandum hoc singulare de Jure Lubecensi, quòd translatione navis oppignoratæ ad alia loca, immutetur pignoris conditio. *art. 6. de pignor.* contra regulam Juris: Id quod nostrum est, sine facto nostro nobis auferri non debere. *l. quod nostrum. ff. de R. J.* 11

Quintum singulare in materia pignoris de Jure Lubec. est; quòd cùm de jure communi pignus ab alio acceptum repignorare liceat. *l. fin. ff. de usur. l. ex nominis. C. de hereditar. act. l. 1. & t. t. C. de pign. pignor.* non modò ut Speculator *in tit. de pignor. §. 1. vers. sed cùm pignus*, sensit, tertiâ saltem vice, sed vel millies. Negusant. *de pignor. p. 2. memb. 3. n. 20.* De Statutis tamen patriis hoc, sub pœnâ judicio solvendâ, vetatur; odiô fortè & præcautione tricarum, quæ ex istis repignorationibus oriuntur. *art. 10. de pignor.* ibiq; D. Mev. *n. 4.* vid. Loccen. *de jur. maritim. lib 3. c. 3. §. fin.* & Fr. Stypm. *de jur. naut. p. 4. c. 5.* ubi imprimis de pignore navis & Conventione **Boddemerey.** 12 13

Sextum singulare in Pignoris contractu est. Quòd licet de Jure Civili rei alienæ, in qua debitor nullum Jus habet, oppignoratio non valeat, *l. 1. §. 1. ff. de Pignorib.* Secus tamen obtineat in foro Mercatorum de Statutis Lubecensibus, quib', si quis Mercator bonâ fide merces sibi pignoratas à non domino accipiens possideat, is juramentô præstitô contra omnes impeditiones securus erit, nisi merces furti vitiô affectæ sint. *art. 9. de Pignorib. lib. 2 tit. 4.* idq; ob securitatem comerciorum, & possessionis certitudinem, cui nostra Jurisprudentia ob utilitatem publicã in multis providè consulit. Bona fides enim hîc tantundem præstat quàm veritas. *l. bona fides. 136. ff. de R. J.* Et possessio juncta titulo fortior est nudô titulô. *l. sive autem. 9. §. si duob. 4. ff. de Publ. act.* Barbos. *in l. alienam. 11. num. 45. ff. sol. matrim.* Limitatur tamen hæc regula Juris singularis, Si Oppignoranti Mercatori seu Factori in merce transmissa & oppignorata 14

gnorata saltem, pro certa mercede aut provisione nudum ministerium à Principali concessum sit, sine potestate utendi fruendi (qualis in Commodato concessa *art.1.& 2.de Commod. Stat. Lub.* & deposito licet irregulari. verbis **Wann einem Waaren vertrauet sein Bestes zu wissen mit Verkauffen und allerhand** Contracte *art. fin. de depos. dict. Stat. Lub.*) Quô casu merces alienæ tanquam extra limites concessionis & Mandati alienatæ pignori dari non possunt, sed in iis oppignorandis contra fidem datam, quæ inter Mercatores exuberare debet, furtum committitur, ad exemplum aurigæ, cui res pro certo pretio transferenda datur, *art. 7. tit.1. lib.4. de Furt. & artic. 17. de Locat. cond. Statut. Lub.* Dn. Mev. *ad art.2. de Commod. Stat. Lub. n.20. 27. & seqq.*

Alia singularia circa pignora navium nuper congesserunt ut dixi Francisc. Stypm. *d.l.* & Locc. *de jur. mar. lib. 3. cap.3. ut:*

15 1. De navis oppignoratione pro debito, ejusque privilegio. *§.1. d. c.3.*

16 2. Num in pignore silvæ etiam materia navis comprehendatur? §.2.

17 3. Magistrum navis jus tacitæ hypothecæ in bonis vectorum pro naulo & contributione habere. *§.4.*

18 Num Creditor, impetu aquarum pignus amittens, jus crediti amittat? §.5.

19 Cur conducta navis possit relocari alii, non verò pignori obligari? §.7.

20 De Repressaliis seu pignorationibus navium vid. Loccen. *d. lib.3. c.4.* §.9.

21 Jam de DEPOSITO pauca monebo. Notum est de Jure Civili propriè dici depositum, quando pecunia deponitur & recipitur gratis, ut species, sed simplicis custodiæ causa, non datâ facultate utendi aut abalienandi. *l.1 ff. depos. l.7. C. eod.* Gomez. *var. resol.*

22 *tom.2. c.6. n.2.* nihilominus tamen cernimus, & quotidiè experimur in curia mercatorum, contra substantialia & naturalia hujus contractûs, & hoc dici Depositum, quando pecunia non solùm datur ad numerum, sed etiam ut depositario eâ, sub mercede usûs, & quæstu certô uti liceat. Hujus rei exemplum in sequenti habemus hypothesi; quam ex Carolo Molinæo hîc non displicet apponere.

Quidam mercator, magnum & honestum quæstum faciens, egens in eam rem promtis 6000. aureis, in proximis nundinis misit schedulam ad quendã Trapezitam seu mensarium, German. **Banckierer** / rogans pro se ac quodam hac in re associato provisionem, (id est, hôc locô, auxilium) sibi fieri in proximis nundinis de 6000. aureis solatis in depositum pro duabus nundinis (h. e. ad utendum semestre) ita, ut hoc depositum non constet pro illis duabus nundinis ultra $4\frac{1}{4}$, vel $4\frac{1}{3}$, vel ad summum non ultra $4\frac{1}{2}$ pro illis duabus nundinis. 23

24 De hoc singulari mercatorum depositο, & apud Antvverpienses recepto ita Ludov. Guicciard. *in descript. Antwerp. p.m.229.* Depositum hodiè,„ vocant isti, turpitudinem rerum ho-„ nestô tegentes vocabulô, cùm quis al-„ teri tradit certam pecuniæ summam,„ ad aliquod tempus utendam; idq; pre-„ tiô sive usurâ quâdam certâ præfinita-„ que, verbi gratiâ, juxta permissionem,„ Caroli V. Imperatoris confirmatam,„ deinde à filio ejus Philippo Rege duo-„ denorum in centena annô exactô per-„ solvendorum; quam quidem usuram,„ potius quàm depositum iidem Princi-„ pes mercatoribus permiserunt diffici-„ limis Reipub. temporibus; quò videli-„ cet gravioribus obviam irent incom-„ modis. Sed & tempus & experientia,„ ne quid dicam de antiquis exemplis, e-„ videnter satis ostendunt, hanc usuram,„ quæ malitiâ quâdam humanâ plurifa-„ riã indies depravatur, & ad augetur, esse,„ admodùm gravem, & cùm tenuioris,„ fortunæ hominibus, tùm & ipsis com-„ merciis detrimentosam. Utilis quidem,„ foret in universum hæc ipsa contra-„ hendi ratio, si honesto alicui pretio,„ homines acquiescerent, putà fenorum,„ & unius quadrantis in Centena, vel a-„ liquantò etiam ampliori scil. octenorũ„ & unius trientis; quod permittere ferè,„ solet Cancellaria Brabantiæ; quia verò,„ pretiis istis non acquiescunt, & mode-„ stiæ limites sæpè transiliunt, fit, ut ne „

 goti-

„gotium istud depositariũ variis modis „incommodum, adeoq; etiam violen„tum reddant. Hucusq; Guicciard. ubi
25 pluribus in ipsum invehitur. Ex hoc itaq; casu apparet, quòd maximè mercatores depositum nominant, depositum tamen propriè non esse; imò, notissimos ejus egredi terminos *l.24.ff. depos.* cùm notoriè nec creditor egeat custodiâ alienâ pecuniæ suæ, nec det in custodiam, sed in usum quæstuarium: debitor verò non præstet officium depositi vel custodiæ, sed sibi utendum accipiat & paciscatur de mercede. Unde & in ejusmodi deposito irregulari contra naturam depositi admittitur compensatio, in foro mercatorũ. Rota Genu. *decis.34.n.9.* Pluribus de his qui erudiri cupit, consulat Molinæ. *d.tr. de*
26 *commerc.& usur.n.626.cum seqq.* An autem in hujusmodi deposito irregulari usurario locum habeant prærogativæ & privilegia, quæ aliàs verum habere solet depositum? vid. ap. Henn. Meurer. *de Præfer. Creditor. lib.2. tit.8. n.11.* Jul. Pac. *tr. de depos. n.87.* Molinæ. *d.l.* Mozz. *de depos. rubr. de divis. n.12. & col.3. n.10. & 19.* id affirmantes. Statutum verò Lub. *art.2. de depos.* contrarium adserit, & tale pro communi credito, seu potius pro mutuo habet, ibi: So ist das keine treue Hand/ sondern muß gemahnet werden als gemeine Schuld; nec id à jure communi alienum. Dn. Mev. *ad h. art.2. n.18. & seqq.* ratio, quia ejusmodi depositum non deponentis sed depositarii gratiâ contrahitur. *d. art. 2.*

27 Superiori quæstioni succedit nunc alia non minus utilis quàm in praxi sæpius occurrens altercatio. Deponit quis apud mercatorem quendam cistas diversis mercibus refertas; depositarius inopiâ & fortunæ injuriâ pressus, eas ipsas alteri pignoris locô tradidit, animô forsan evitandi damni, & pignus suô tempore ad priorem causam reducendi; hypothecarius debitoris diutinâ absentiâ & primi deponentis (utpote qui has cistas alteri oppignoratas haud ignoravit) negligentiâ motus, pignus suum judicialiter & legitimè distrahit. Q? Num primo deponenti adversus hypothecarium, ad restituendum depositũ oppignoratum justa competat rei vindicatio? Quamvis, in hoc casu, de jure communi pro deponẽte haud levis armaturæ rationes sese offerant.

Et quidem primò, quòd depositarius rei depositæ neq; dominus neq; possessor sit, imò ne minimum quidem juris in ea sibi adscribere possit. *l.17. §.1. ff. de pos. l.2. §.1. ff pro herede.* dum saltem simplicis custodiæ causâ, nullâ datâ facultate utendi, alienandi, aut oppignorandi fidei ejus committatur, ut paulò antè id probavimus *per l.1. ff. depos. & l.7. C. eod.* & nemo plus juris in alterũ transferre possit, quã ipse habuit. *l.54. l.120. de R.I.* 28

Secundò, quamvis expediti juris, furtum committi, cùm quis alienam rem invitô dominô contrectat, v.g. si creditor pignore, sive is, apud quem res deposita est, eâ re utatur. *§.6. Inst. de obl. quæ ex delict. nasc. l.67. l.76. ff. de furt. l.3. C. depos.* Et per consequens talis quoq; depositi uti rei furtivæ vindicationem, adversus quemvis possessorem, dominô nullô etiam restitutô pretiô competere *§.2. Instit. de usucap. l.2. C de furt. l.23. C. de R. vind.* nisi res furtô ablata functionem recipiat, vel bona fide consumta sit. Thom. Lindem. *exerc. Justin. disp.8. tit.1. th.ult. & ibid. allegat.* 29

Hisce tamen non obstantibus hypothecariorum causam in hoc casu potiorem aliquando, *ob. art.2.* verb. vertrauen judicatam fuisse, constat. Sic enim illud *art.2. tit.2. lib.3. Statut.* Ein jeglicher sehe wol zu/ weme er das Seine vertrauet. Dann würde es sich zutragen/ daß der Jenige/ dem es vertrauet/ dasselbe verkauffete/ versetzte/ oder sonsten alienirte, wil dann d[illegible]ußleiher das Gut wieder habẽ von dem/ welchem das außgeleihete Gut per contractum gebracht/ so muß er es selbst lösen/ sonst bleibet / der es gekauffet / oder per titulum bonum an sich gebracht/ näher darbey/ dañ der Jenige/ welcher das Gut vertrauet hat/ dann Hand muß Hand wahren / und wo jemand seinen Glauben gelassen/ da muß er ihn wiederumb suchen. vid. Mev. [illegible] *hunc. artic.* 30

Huic accedit 2. Natura depositi tàm de jure communi, quã statutario, quæ potissimũ in depositarii fide consistit, quam 31

quam circumspectè explorare deponenti incumbit; quia, qui negligenti aut minus fideli amico rem custodiendam tradit, non ei sed suæ facilitati id imputare debet. *d. art.2. tit.2. lib.3.* Land-Recht *lib.2. art.60. §.3. in f. Instit. quib. mod. re contrah. obl. d.l.1. Depos.l.1. §.5. ff. de obl. & act. vid. l.19. de R. J.* his
32 adde *l.8. C. depositi.* Quamvis contrarium in Senatu Lub. decisum, & hunc Canonem, utpote à jure communi exorbitantem, non ad depositum & locationem, sed commodatum, argumentô rubricæ *tit. de commod.* & consensu juris Saxonici saltem extendi recorder. vid. nos. sup. cap. *præced. 8. n.88.*

33 Ultimò tandem in foro mercatorum nostrorum Lubecensium & hoc dicitur depositum, **Wann jemand einem andern sein Gut / Kauffmanswaaren oder Geld / ohne einige Vorthel zu treuer Hand zuschickt / oder sonsten bey ihm läst / daran der Jenige / dem es vertrauet / weder Part noch Antheil hat. Nicht aber / wann einem Waaren / Gut / oder Geld vertrauet / damit sein Bestes zu wissen / mit Kauffen / Verkauffen / oder allerhand** Contract. *artic. fin. tit.3. lib.3. Stat. & argumentô l.24. depos.* notissimos enim hujus contractûs terminos egredi videtur, & ob id non gaudet privilegiis veri depositi. supr. hoc. cap. *n.25.* De deposito naufragii causâ privilegiato. vid. Loccen. *de jure marit. lib.3. cap.2. § 8.* Singulare depositi Lubecen-
34 sis in punctô prælationis Creditorum, vid. *supr. cap.2. num. fin. huj. lib.2.*

Hæc pro Instituto de Contractibus, qui re constant; pergimus nunc ad eos, qui consensu perficiuntur; & quidem primò ad Emtionem & venditionem.

35 Hîc statim in principio nobilis & in foro mercatorum frequens occurrit quæstio: Quando videlicet inter mercatores Emtio & Venditio sit perfecta, ita ut periculum spectet ad Emtorem?

Ad eam ita paucis respondemus, quòd quamvis I. in hoc Contractu consensuali, de jure communi statim, postquam de merce & pretio conventum, licet traditione nondum factâ, emtio & venditio sit perfecta, ita, ut periculum rei spectet ad emtorem. *l.7. 8. & t.t. ff. & C. de peric. & comm. rei vend.* quod & in alienatione navium ejusque partium cum evictione præstandâ venditarum, & postea naufragiô perditarum, obtinet ex decreto judicii Nautici Lubecensis de An.1661. vid. sup. hôc *lib. c.5. n.73.* idque ex ratione, quòd venditor sit speciei debitor, ac idcircò & speciei periculum etiam ad emtorem, cui debetur, spectet, *l.23. ubi Dd. de Verb. obl.* Secus tamen in 36
foro mercatorum, præsertim in rebus, quæ pondere, numerô & mensurâ constant, obtinet; in quibus non prius perfecta venditio, nec dominium translatum, ita ut efficax actio nascatur, quæ exceptione elidi possit, antequam res appensa, annumerata seu admensa fuerit, **ehe der Scheffel und die Wage darüber gegangen** *l.35. §.5. ff. de contrah. emt. & ibi Dd.* præ cæteris autem Alb. Gentil. *lib. Advoc. Hisp. cap.29. per tot.* Ratio, quòd tunc adhuc emtio generis esse videatur, (cujus interitus non liberat debitorem, *l. incendium. C. si cert. pet.*) non speciei; quæ hanc habet conditionem adjectam, ut, quantum appensum, adnumeratum & admensum fuerit, tantum sit emtum. *d. l.35. §.5. & l.2. C. d. t.* nam omne futurum, quod desideratur ad essentiam actûs, habet vim conditionis. Dd. *ad præd. l.35. §.5. & l.2. C. de peric. rei vend.* Wesemb. *in par. de contrah. emt. num.10.* Br. *cons.74. n. fin.* Decis. Rot. Genov. *13. n.25.* Seb. Med. *de casib. fort. p.2. q.10. n.93. & seqq.* Sic Lubecæ in venditione cerevisiæ, quæ forsan postea acescit, 37
aut deterior fit, non priùs periculum ad Emtorem pertinet, quàm Venditor probationis schedulâ, **mit der Rothprob Zettel** demonstravit, eam ipsam cerevisiam ab æstimatoribus publicis pro benè coctâ & bonâ habitam.

II. Etsi in Emptione & Venditione 38
Precium sit de substantia Contractûs *l.1. 2. 9. & aliis textibus ff. de contrah. empt.* Obtinet tamen in foro Mercatorum, ut si aliàs constet de re Empta

Ven-

Vendita consensisse Emptorem, quanquam de Precio non sit facta expressa mentio, tamen perfectum esse Contractum E. V. Joseph. Ludovis. *decis. Perus. 44.* Marta *inff. Jur. novissimo tom. 3. de Empt. V. c. 88.* E. G. Si dixero, tibi vendo, & tu fueris contentus, pro quanto erimus in concordia. Item, **Was es alldañ/ oder daselbst gelten/ oder der Preiß seyn wird**/ valebit Contractus, si sequatur concordia, ex tunc, non autem retro per *l. qui balneum ff. qui potior. in pign.* Fab. de Monte. *de Emt. V. quæst. princip. 5. n. 24. 25.* ubi notabiliter explicat. *n. 28.* Quod ubi Pretium
39 est incertum, semper à Judice est declarandum per. Bl. *in l. 1. C. de comm. serv. manumiss.* Eaque declaratio fit secundum qualitatem & valorem rei venditæ. Fab. de Mont. *d. l.* **Was dazumal Marckgang gewesen.**

40 III. Venditor quamvis de Jure Civili rem venditam statim & præcise emtori tradere teneatur. *l. ex emto. 11. §. 2. l. servus. 30. §. fin. ff. de act. emt. & vend. l. si ita. 25. §. 1. ff. de contr. emt.* Anton. Fab. *lib. 6. conject. c. 17.* Cujac. *ad Jul. Paul. lib. 5. recept. sentent. tit. 13. §. si id quod emtoris.* nec liberetur solvendo Interesse. Nob. & Consultiss. Dn. **Richter.** Antecessor Jenens. Ordi-
41 nar. Amicus noster. *decis. 97.* Mercator tamen, qui fidem de pretio non habet, vendens pretiô suas merces, & partem mercis retinens usque ad pretii solutionem, non peccat; nec tenetur restituere, antequàm ipsi integrum sit solutum pretium, per express. text. *in l. Julianus. 13. §. offerri. 8. ff. de act. emt. & vend. arg. l. 4. C. de usur. & l. 18. §. fin. ff. Commod.* Ludov. Molinæ. *tr. 2. de Commerc. disp. 351. n. 5.* Fr. Hotoman. *Illustr. quæst. 20.* & Gothofr. *ad d. l. 13. §. 8. lit. N. & O.* Quia, quicquid contrariô judiciô peti potest ab eo, qui directè convenitur, etiam retineri pot-
42 est. *d. l. 18. ff. Commod.* Retentio enim majorem in jure favorem habet, quàm acquisitio; cùm multa retineri possint, quæ acquiri nequeant, Joh. Sichard. *ad d. l. 4. C. de usur.* Dn. Marpurg. *Consil. 20. n. 77. vol. 1.* Surd. *consil. 4. n. 5. & decis. 5. n. 1.* Unde facilius mercatori creditori indultum, ut retineat quod habet, quàm ut consequatur, quod non habet. Phil. Matth. *ad l. 5. de R. J. n. 26. per l. 3. ff. de compens.* Omnis 43
enim retentio locum habet, si debitum sit liquidum, causa possessionis justa, & debitum rei retentæ cohærens. Gail. *2. obs. 12. n. 5. & seq.* Aliam exceptionem hujus reg. vid. *in art. 18. tit. 6. lib. 3. Statut. Lubec.* ibique Mev. distinguentem inter res imobiles & mobiles.

IV. Licet de jure Civili Emptor 44
præcisè nummos venditoris facere cogatur per *d. l. 11. §. 2. & l. 13. §. offerri. 8. ff. de Act. Emt.* Obtinet tamen in foro Mercatorum, ut Emptor possit opponere compensationem ejus, quod prius habere debebat, & per eam solvere pretium, & rem emptam consequi per text. *in l. si ex venditione. 7. C. de compensat.* Rot. Genov. *decis. 124. per tot.* prout singulari modô in foro mercatorum & in deposito interdum opponitur compensatio. Rot. Gen. *34. n. 9. vid. sup. h. c. n. 24.*

V. Nota res est jure civili, si una 45
eademque res duobus vel pluribus ab uno sit vendita, eum præferri in quæstione dominii, non cui prius vendita, sed cui prius tradita res fuerit. *l. si duobus. 6. ff. de divers. & tempor. præscr.* quæ lex explicatur à Cujac. *l. quoties. 15. C. de Rei vind.* ut gl. Bl. & Dd. Anthon. Gomez. *de Emt. n. 20. in pract. for. tit. 31. obs. 5.* Fallit tamen hoc in mercatore, 46
si primus rem emtam signô mercatoriô, quod vulgò Marcum dicunt, signaverit; tum enim præfertur secundo emtori, cui res tradita est, quia hæc signatura locô traditionis est, & per eam dominium in signantem transfertur. text. notab. in *l. quod sine q. § fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* Jo. Sichard. *ad rubr. C. de peric. & comm. rei vend. n. 3.* Jas. *in d. l. quoties. n. 18.* Gail. 2. *obs. 55. n. 10. & obs. 118. n. 5.* Gabr. *de Emt. & V. Concl. 2. n. 47.* Menoch. *de præsumt. 3. præsumt. 64.* Vincent. de Anna. *alleg. 110.* Robert. Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 4. n. fin.* Signum enim mercatorum facit 47
rem eorum præsumi, quorum sunt signa-

signacula. Rot. Genov. *decis. 201. n. 2. & seqq. de quib. infr. lib. 3. c. 9. n. 69. & seqq. luculentius.* (Dissentire videtur cum Stracha Alb. Gentil. *lib. 2. Advoc. Hisp.*
48 *cap. 20.*) Et hoc ad exemplum curiæ Ecclesiasticæ, cui mercatorum comparatur. Speculat. *in tit. de compet. jud. adit. §. 1. vers. 28.* Decis. Rot. Gen. *171. n. 5.* Cardin. Tusc. *vol. 5. concl. 207. n. 3. cum*
49 *seqq. & concl. 208. n. 2.* In hoc quippe foro, si Ecclesiæ prius quid vendatur, & tradatur alteri, præfertur Ecclesia. *l. ult. C. de SS. Eccles.* Covarr. 2. *Resolut. 19.* Gail. *d. l. num. 9.* Idem in collatione beneficiorum Ecclesiasticorum. *c. tibi. de Rescript. in 6to.* & Gail. *d. l. n. 9.* Rittersh. *in differ. Jur. Civ. & Canon. lib. 3. c. 12.*

Utrum verò, si Emtor, antequam ipsi tradatur res emta, coactus sit bonis cedere, mercator venditor, præferatur reliquis creditoribus, in re vendita?
50 non incongruè hîc Q? Quod adfirmo 1. Quia venditor traditione nondum factâ, manet dominus, *l. 3. C. de his, qui à non Domino. l. 20. C. de pact.* imò ad traditionem usq; res commodô & periculô venditoris esse, contra communes legum textus notavit Theophrastus in loco qui apud Stobæum est, referente H. Grot. *lib. 2. de jur. bell. cap. 12. §. 15.* Unde & emtori, ante traditionem, nō competit rei vindicatio. *l. si ager. 50. ff. de rei vind.* quæ non datur nisi domi-
51 no. *l. 23. ff. eod.* Dominus autem rei præfertur in concursu Creditorum omnibus aliis habentibus actionem hypothecariam vel personalem. *l. 24. §. 2. ff. de reb. auth. jud. possid.* & ibi Gothofr. *& l. 5. §. 18. ff. de. Tribut. act.*

52 Quid autem juris, si res eô casu tradita est emtori? Disting. Andr. Gail. 2. *obs. 15.* inter fidem de pretio habitam & non habitam; quòd primô casu mercator vendens non præferatur cæteris. Secus verò, si fidem de pretio non habuerit; quia tunc meritò aliis omnibus
53 in re vendita præfertur. *d. l. n. 4.* Quando autem dicatur venditor fidem emtoris seqvutus, *vid. ap. eund. d. l. n. 6. & seq. & fusè* Bernh. Grævæ. *2. conclus.*
54 *pract. 15.* Fallit tamen in mercatore emptore mox decocturo. Dan. Moll. *lib. 4. Semestr. c. 28. n. 6. vid. nos sup. hoc lib. c. 2. n. 16.*

VI. Licet quidem secundum Hostiensem, Scotum, & alios, videatur 55
esse contra charitatem Christianam, & præceptum Apostoli, quô jubet, ne frater fratrem in commercio circumveniat, rem pluris quàm valet, vendere, & vilius emere, quod posteà carius vendas; Jure tamen permittitur 56
in constituendo emtionis pretio mercatores semetipsos naturaliter posse circumvenire. per *l. in causa. 16. §. Idem Pomponi 9. 4. ff. de minorib. l. idem si pretio. 22. §. ult. ff. Locat.* Carol. Molin. *tr. de Usur. q. 14. n. 170. & seqq.* Oldend. *cl. 4. act. 1.* Bachov. *disp. 28.* Treutl. *d. 2. lit. F.* qui hanc circumventionem quibus- 57
vis bonæ fidei contractibus accommodat, de quibus vid. *Instit.* Reifenb. *Consil. jur. cum Philos. activ. posit. 1. p. m. 47.* cum sequentibus, ita, ut venditor, quàm minimô pretiô potest, vendere, emtor quàm minimô potest, emere, permittatur *l. si voluntate. 8. in fin. C. de rescind. vend.* Quod tamen ita accipi 58
debet, si hæc circumventio NATURALITER, h. e. ex jure gentium, vel ut Hugo Grot. *lib. 2. de jur. bell. & Pac. cap. 13. in fin.* hoc verbum intelligit, ex recepto passim more fiat, omni dolô malô careat, & infra dimidium pretii justi fiet. *infr. h. cap. n. 70.* quæ idcircò industria negociativa dicitur. Jac. Marchisell. *recoll. lib. q. 16. n. 9. & 11.* fit enim ἐμπορικῶς, ut habet *Novell. 97. cap. 1.* vel ut vetus interpres reddit, negociativè, h. e. ut in negociis & commerciis fieri solet. Cujac. *ad d. Nov. in fin.* Bart. Muscul. *de success. convent. & anom. class. 1. membr. 3. n. 150.* Expediret sanè Reipub. 59
ita suos Cives instituere, ut nulla circumventio in illa sit: Verùm, propter morum perversitatem, & quia conscientiis hominum imperari non potest, hoc assequi legislatores non possunt. Unde Cicero, Non cum perfectis vivitur, & benè nobiscum agitur, si initia virtutum habeamus. Et nominatim de circumventione in pretio emtionis ita Thomas Aquinas (Doctor ille Angelicus, ut à Romanensibus appellatur)

tur) *q.77. art.1.* Et ideò lex humana
60 non potuit prohibere quicquid est contra virtutem, sed ei sufficit, ut prohibeat ea, quæ destruunt hominũ convictum, alia verò habeat quasi licita, non quia approbat, sed quia ea non pu-
61 nit. An autem in foro conscientiæ videatur innocens mercator, qui sciens prudens rem accipit viliori pretiô aut vendit majori quàm valet, vid. Dn. Nicol. Hunnii, Superintend. Lubec. **Unterricht und Erörterung der Frage; Wie weit ein gottseliger Handelsmann in Verkauff seiner Waaren mit gutem Gewissen steigen/ und wie viel er/ über seine Unkosten/ daruff schlagen könne?** *Insert. Decis. cas. conscient.* Ludovici Dunte. *c.10. sect.2. q.41.* Et Damhoud.
62 *de subhastat. cap.5. n. 26. & seqq.* Si enim Mercatores merces pluris aliis vendant, quàm emunt, non est reprehendendum, nisi modum excedant. Magni enim sumtus faciendi sunt negociatori, multa subeunda pericula, sive eques sive pedes iter faciat. Merces coëmtæ non rarò in itinere aut fluviis pereunt: jam huc jam illuc proficiscenti imbres & grandines sunt expectandæ; ut nihil dicam de labore emendi & vehendi domum, de periculo quod de latronibus ipsis eis impendet, item à servis, quorum operâ in conservandis, mutandis & transferendis mercibus utuntur. Merces magnâ pecuniâ emtæ, sæpè annis aliquot vendi non possunt; unde jacturam mer-
63 cator facit. Mercatores autem hi imprimis hanc regulam sibi præfixam habeant: QUOD TIBI NON VIS FIERI, ALTERI NE FECERIS. Ludov. Lavather. *Homil.119. in Ezech. cap.27.*

64 VII. Licet quoq; secundum Scholasticos Dd. videatur repugnare dilectioni proximi, & esse contra legem commutativæ Justitiæ, carius justô pretiô vendere, & ultra id ab emtore exigere. Nider. *de Contractib. mercat.*
65 *c.3.n.3.cum seqq.* jure tamen potest adseverari, nõ esse culpandos mercatores, qui homini experto cariùs vendunt, quàm simplici. Nider. *d.l. de contr. merc. Cap.2.n.14.* & qui in nundinis merces, quæ solent frequentius vendi, pecuniâ creditâ quàm numeratâ vendunt carius, pretiô ad certum diem solvendô, quàm si statim id numeraretur, in tantum, ut non ad restitutionem superflui teneantur. Ludov. Molinæ. *tr. de Commerc. disp. 357.* quia pretium magis potest augeri si solutio differatur, cùm minus solvat, qui post tem- 66
pus solvit. Fr Cardin. Mantic. *de tac. & ambig. conv. lib.4. tit.20. n.46.47.* Cephal. *lib.4. Cons.569. n.23.* Et maximum Reip. commodum esse, ubi ita ad certum diem à mercatoribus fides de pretio habetur, dicit Didac. Covarr. *tom. 2. var. resol. lib.2. cap.3. n.6.* Hoc ipsum est quod annotârunt Salycet. *in auth. ad hæc. n.9. & 11. C. de usur.* Dec. *Cons.111. col.3.* Permittitur autem hoc merca- 67
toribus, ubi adest dubium an res ipsa, tempore solutionis sit plus vel minus valitura, nec venditor erat ante tempus solutionis, quô plus accipere potuit, venditurus: his enim duobus contingentibus licita est hæc venditio carior. text. celebris *in capit. naviganti.19. & capit. in Civit.6. X. de usur.* ubi Did. Covarr. *d. cap.3. n.6. & 7.* quò lectorem remitto.

VIII. Quanquam famosissima *l.2.* 68
C. de resc. vend. de venditore solo est concepta, ut is tantummodò, si ultra dimidium læsus est, contractum emtionis rescindere possit, Emtori verò hoc denegetur. Pro qua sententia, tanquam pro aris & focis pugnat magnus ille JCtus Galliæ Jac. Cujac. *lib.16. obs. c.18. & lib.23. cap.32.* ejusque discipulus Emund. Merillius Antecessor Bituricensis, amicus meus, cum ibi degerem, summus, *in suis observat.* Cum quibus coincidit Phil. Matth. *ad l.68. de R. J. n.34. & seq.* Communis tamen 69
interpretum schola docet, mercatorem emtorem, si in emendo enormiter læsus sit, hoc privilegiô *d. l.2.* æquè ac venditorem frui posse; quod comprobat gl. & Dd. *in d.l.2.* Conan. *lib.7. cap.9.* Ar. Pinell. *in secund. part. d. l.2.* Obrecht. *disp.35. thes.30.* Et hoc ex 70
natura correlativorum. *l.1. C. de Cupress. ex luc. Daphnens. lib.11. l. fin. C. de indict.*

indict. vid. toll. l. 1. §. 13. ff. si quid in fraud. patron. l. fin. ff. de Acceptil. & identitate rationis; Cùm eadem sit ratio in emtore, quæ in venditore, enormis sc. læsio & dolus, qui ab utraque parte ab omni contractu abesse debet. *l. 36. ff. de V. O. nos supr. hoc c. n. 58.*

71 IX. Quamvis communiter Dd. statuant, quòd emens etiam de pecunia communi nomine propriô, faciat rem suam *l. pen. C. si quis alter. vel sibi.* Tiraqu. *de retract. §. 32. n. 16. & 17.* ubi plu-
72 res *allegat. & §. 1. gl. 9. n. 62.* Nihilominus si frater mercantiam continuat & exinde aliquid lucratur, illud omne matri & fratribus communicare tenetur, etiamsi fortè contractum propriô nomine confecerit, *arg. l. solemnibus. C. de Rei vind. l. functiones. C. de donat.* Bl. *l. si patruus. C. commun. utr. jud.* Jod. Port. *cons. 68. n. 21. 25. 29.* Petr. de Ubald. *de duob. fratr. p. 3. n. 6. 11. & 12.* quod ampliatur procedere, etiamsi frater unus vel plures diversas acquisitiones tractent. B. Strach. *de mercat. p. 1. num. 97.* Joh. Kopp. *dec. q. 49. num. 12, 13. 14.*

73 X. Etsi aliàs de jure communi æquè ut saniorum philosophorum opinione provisum sit, ut in emtionibus & venditionibus, si res vendita vitiosa deprehendatur, redhiberi, vel eô nomine quantò minoris agi possit, ita ut tali casu venditor emtori restituere debeat pretium, unà cum usuris & quod interest se pretiô non caruisse, *l. debet. a. 27. l. illud sciendum 29. & t. t. ff. de ædil. edict. redhib. & quant. min.* Wesemb. *in π. d. l. n. 7. 9.* Nider. *de contr. merc. c. 3. n. 10. & seqq.* Indicat idem Cicero, injustè improbeque illum facturum, qui, ut pluris vendat quicquam eorum, quæ ipse noverit, emtorem celat. Marci Catonis sententia eadem.

74 In foro tamen hodierno mercatorum hæc ita strictè haud observari posse, quotidiana dictitat experientia.

75 Quapropter etiam Hanseatici mercatores in Regnis Hispanicis hôc jure utuntur, ut merces ab ipsis semel venditæ & traditæ pro probis habeantur, nec redhibitioni aut pretii diminutioni locus sit, nisi intra triduum à die traditionis emtor de vitio conqueratur. *privil. Hispan. 18. de Anno 1607.* Et hoc quàm maximè obtinet etiam de Jure Civili, si vitium sit patens, & sensibus occurrat *per l. 1. §. 6. & l. 3. 4. l. 48. §. 3. l. 51. ff. de Ædil. edict.* cum quo concor- 76
dant Statuta Lubecensia, *art. 11. & 15. tit. 6. lib. 3.* his verbis: Kaufft jemand/ es sey/ was es für Gut wolle/ wann er dasselbe zuvorn zur Gnüge besehen/ da es kan besehen werden/ solches muß er bezahlen/ ibique D. Mev. vid. *infr. lib. 4. cap. 5. n. 18. h. tr.* Hîc congruè quærunt Philosophi: Si aliunde mercator 77
in hanc urbem magnum frumenti numerum advexerit, idque in summa annonæ caritate; si idem sciat, plures mercatores ex Borussia, Livonia & Dania solvisse navibus frumentô onustis, dicturusne id sit Civibus Lubecensibus, an silentiô suum quàm plurimi venditurus? Affirmabit Cicero cum Antipatro, Philosopho acutissimo, celandum hoc non esse; cum eâ lege natus sis, ne publicæ saluti officias, & ut homo de hominibus, civis de concivi benè merearis. Negabit contra Diogenes Babylonius, magnus alioquin & gravis Stoicus; cùm, qui silet, suum vendat, sine insidiis agat, nulli injuriam faciat, nec jure Civili illud dicere constringatur, *per sup. alleg. textt.* Nam tale quid indicare, est quidem officiosum & laudabile, sæpè adeò, ut omitti nequeat, nisi ut caritatis regula violetur; non tamen injustum id est, non pugnans cum jure ejus, quî cum negotium est: ita ut hîc locum habere possit illud, quod idem ille Diogenes non incommodè dicebat, referente M. Tulliô, *3. Offic. Advexi, exposui, vendo meum, nō pluris quā cæteri: fortasse etiā minoris, cùm major est copia, cui fit injuria?* Non ergò generaliter sequendum illud ejusdem Ciceronis, Celare esse, cùm tu, quod scias, id ignorare emolumenti tui causâ velis eos, quorum intersit scire. vid. Grot. *lib. 2. de jur. bell. ac Pac. cap. 12. §. 9.* Quibus adde *lib. 4. d. cap. 5. num. 18. huj. tractat.*

XI. Præ-

XI. Præcedentibus in hoc Contractu & hanc apud Interpretes satis intricatam quæstionem libet annectere:
78 Num mercator, si rem aliquam, furtivam fortè, bonâ fide, in publico foro seu nundinis emerit, illam teneatur recognoscenti domino, non solutô pretiô restituere? Quod dominus recognoscens, restituenti pretium reddere debeat, maximè pugnat Dionys. Gothofr. *ad l. 2. incivilem.* ubi sedes hujus Q? *C. de furt.*

Et hoc 1. *arg. l. 3. ff. ad SC. Maced. l. 52. §. 15. ff. de furt.* & huc refert *l. 74. ff. eod.*

79 2. Per *l. bona fides 136. ff. de R. J.* ubi bona fides tantundem tribuit possidenti, quantum veritas.

3. Hoc probari potest ex eo, quòd nimirùm idem judicetur de possessore bonæ fidei, quod de domino. *l. 5. §. si pupillus. 2. ff. de reb. eor. qui sub tutel. l. 48. de acquir. rer. dom. l. 25. §. 1. ff. de usur.* Huic sententiæ adstipulatur P. Foller. ad Marant. *p. 4. dist. 9. per l. unic. C. de Nund.* ut & Statut. Tholos. *in Galliâ. c. 2. de Empt. in consuet. Tholos.* Aufrer. *decis. 151.* Capell. Tholos.

Mihi tamen cum Magnificis & Consultissimis D. Petro Theodorico p. m. *in colleg. crimin. disp. 2. thes. 7. lit. B.* Et Dn. Christoph. Philip. Richtero Antecessoribus & Ordinariis Jenens. illô hospite olim, hoc amico nostro pl. colendo *p. 2. decis. 96. per tot.* Negativa, quæ est, ut Dominus haud teneatur pretium emtori solvere, magis placet;

80 Idque 1. per *d. l. 2. C. de furt.* Quæ nobis pro regulâ, donec limitationes expressè monstrentur, *arg. l. 1. ff. de Reg. jur.*

2. *Per l. si mancipium. 23. C. de R. V. l. 16. C. de evict. l. mater tua 3. & ibi* Sichard. *n. 4. C. de R. V. l. 32. §. 4. de Admin. & peric. tut.* Sic Harmenopulus: Si quis alienam rem furtô aut aliô quoquô modô subtractam vendiderit, velitque dominus suum revocare, haud sanè cogitur ejus nomine pretium dare, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τοῦ τιμήματος λαμβάνει αὐτό. sed & sine pretio rem furtivam vendicat, ut vertit Gothofred. *promt. jur. Civ. lib. 6. tit. 5. n. 6.*

3. Jure Canonicô idem receptum 81
Can. 3. hoc jus. § qui verò res. 10. q. 2. c. penult. §. Universas. 16. q. 3.

4. Consentit Constitutio criminalis 82
Caroli V. *art. 51. & art. 207. pr.* & §. **So dann.** *cum art. seqq.* & ita Dd. *commun. ad d. l. 2. C. de furt.* Damhaud. *prax. crim. cap. 119. n. 4.* Jul. Clar. *§. furtum. n. 26.* Alciat. *de præsumt. 29. n. 2.* Menoch. *lib. 5. præs. 29. n. 5.* Gilhaus. *arb. judic. c. 2. tit. 27. n. 14.* & alii, quos habet Farinac. *tract. criminal de furt. part. 3. q. 177. n. 29. & 31.* Vincent. Carocc. *tr. de re furt. repet. q. 13. num. 12. & 22.*

De Jure Saxonico dubium habere 83
minus potest propter expressa verba *art. 36. lib. 2.* **Landrecht**: ibi: **Spricht der Besitzer er habe das Pferd gekauffet auff dem gemeinem Marckte / verleuret er doch seine Pfennige.** Concordat cum hoc *Statut. Lub. art. 9. lib. 4. tit. 1. de furt.* (non obstante *art. 1. tit. de præscript.*) **Hat jemand etwas auff freyem Marckte offenbahr gekauffet / und solches unverholen gehalten / und ein ander / daß es ihm gestohlen oder geraubet beschweren oder beweisen würde / kan als dann der Käuffer den Kauff beweisen / wie gemeldet / so mag er deswegen nicht beschuldiget werden** (puta furti) &c. **Geld und Gut aber muß er zugleich entbeeren.** Unde refert Rhenat. Choppin. *lib. 1. de jurisd. cap. 46. n. 53. in pr.* 84
laudabilem Carolum Magnum in Capitulis constituisse, **daß keiner ein Pferd / Ochs / oder Vieh / auch auff öffentlichen Jahrmärckten kauffen solle / er wisse dann zuvorn / oder habe erfahren wer der Verkäuffer were / auß welchem Dorffe er sey / und unter welchem Herren er gesessen.** Nundinarum enim securitas non 85
in eo consistit, ut citra leges quis mercetur, sed sunt tantùm tutæ & liberæ, quoad accessum & recessum, & ne quis in iis molestiâ injustâ afficiatur. *d. l. unic. & ibi Cujac. C. de Nund.* non verò sunt privilegiatæ, quominus cautè negociari mercatores debeant: quippe contraria consuetudo nutriret peccatum, hominesque ad furandum invi-

invitaret, quòd nullâ ratione fieri potest. *l.1.pr.ff. ad SC. Maced.* Prosp. Farinac. *d.q.177. de furt.* plura de hac Q. vid. ap. Fritsch. *de Jur. Nund. cap.8. num. 18. cum seqq. ubi ad contraria respondet.*

86 Secus tamen est 1. Si quis à latronibus emerit, ut vero domino restituat. *l.6. in fin. ff. de capt. & postlim. reversi.* Gothofr. *ad d. l. 2. C. de furt.* (ubi & alias vide limitationes) idque ex eo æqvum esse volunt, quòd dominus nullâ actione suum consequi à latro-

87 nibus potuisset. Tunc enim deduci poterit, quantum dominus impensurus libenter fuerat; ipsa enim facti possessio, præsertim recuperatu difficilis, est aliquid æstimabile, & in hoc dominus post rem amissam censetur factus locupletior. H. Grot. *lib. 2. de jur. bell. ac Pac. cap. 10. §. 9 per allegata*, & eleganter confirmat Natt. *cons. 436. per tot. tit.* Et hôc casu locum habet, quod dicitur in *c. rapinam. 14. q.5. Rapinam emere non licet, nisi eâ intentione, ut cui est ablata reddatur.*

88 Sic Judæi privilegium à principibus vel Civitatibus quibusdam in locis habere dicuntur, quòd non possint conveniri rei vindicatione, nisi dominus offerat pecuniam. Panormit. *in c. quod Clericis. de for. compet.* Joan. de Anan. *cons. 70.* quæ Dd. opinio obtinet, si Judæi res alienas esse nesciverint. Menoch. *5. præsumpt. 29. n.7. & seqq.* Marquard. de Susanis *de Judæ. p.1. c.11. n.18.* Quo cum convenire videtur Jus Sax. **in Landrecht** *lib.3. art.7.* ibi: **Was der Jude unverholen kaufft/ und unverstohlen bey Tageslicht/ und nicht in beschlossenen Häusern/ mag er das gezeugen selb dritte/ er behelt seine Pfennige daran/ die er darum gab/ oder darauff liehe/ und den Unkosten mit seinem Eyde/ ob es wol gestohlen ist. Gebricht es ihm aber an den Gezeugen/ verleuret er seine Pfennige.** De Jure tamen Imperii citra refusionem pretii ad restitutionem teneri Judæos statuit Fritsch. *de Jur. nund. cap. 8. n.30. & seq.* ob rationem, quòd hæc Privilegia & Statuta non immeritò bonis LL. & moribus contraria esse dicantur. Damhoud. *tr. Crimin. cap.* *117. n.7.* Virgil. Pingizer. *q.49. n.19.* & nos supr. *lib.1. cap.11. n.86.*

Huc colophonis locô referri pot- 89
est singularis quorundam Emporiorum emendi vendendi & alienandi modus, qui dicitur ASSIGNATIO ad fideles manus proxenetæ, nomine peregrini Emtoris facta, **zu treuen Händen einem ins Stadtbuch etwas lassen zuschreiben** / Cùm autem non omnibus Rebuspublicis phraseos hujus vis, seu alienationis ratio sit familiaris aut usitata, quandoquidem jure Romanô fuit incognita, pauca quædam de his attingemus. Alienare enim Romanis propriè nihil aliud fuit, quàm jure suô prorsus abdicare & plenô jure idipsum in alium transferre, *l. alienationis verbum. 28. de V. S. & ibi* Goeddæ. *n.4.* Cùm 90
verò necessitudo commerciorum & mercatorum varia genera, ad maritimas præcipuè urbes confluentia, peculiarem alienationis suaserint modum, qui alienantem quidem jure dominii penitus privat, acquirenti verò idipsum non plenô jure adjicit, sive dominium proprietatis & ususfructûs in accipientem seu possidentem transfert, uti, e.g. Amplissimus Hambur- 91
gensium Senatus, per litteras Collegio Juridico, quod est Rostochii, ante annos exposuit; Rempublicam vid. suam alere quàm plurimos Belgicæ nationis incolas, bona quidem Civitatis immobilia possidentes, sed cùm cives veri minimè sint, **Weil sie das Bürgerrecht daselbst nicht gewonnen** / eorundem dominio pleno minimè, sed ad usum tantùm fruentes: & quidem hâc ratione, ut Belga emtor, ædes suas seu prædium, per Civem hereditarium licitè ad se transferat; sed easdem non suo, sed Proxenetæ nomini & personæ adscribi curet, **Wird einem andern Erbgesessenem Bürger im Stadtbuche zugeschrieben.** Et hæc assignatio proxenetæ, nomine peregrini emtoris, dicitur ad fideles manus facta; quasi dicas, fidis manibus concredita; quæ est velut fideicommissaria notatio. Quem acquirendi modum ipsa suasit & induxit necessitas, Posteà enim, quàm prædictis

Belgis, Hispanis, Anglis, vel aliis incolis jus commerciorum concessum est, ut liberè cum Civibus hereditariis & peregrinis contrahant, permutent, negocientur, aliter fieri haud potuit, quin nonnunquam Civium bona, veluti ædes, campi, fundi, &c. alienentur, vendantur, oppignorentur, pignorumque distractione factâ, suos facerent; quod tàm de jure communi, per *l. quoties fin. C. de Agric. & mancip. domin. lib. 11.* in verbis *ex simili & jure.*
92 *ibiq.* Jo. Platea & *l. in illis. 1. C. non lic. habitat. Metrocom: loca sua ad extraneos transferre*; quàm moribus hodiernis & jure statutariô, speciatim verò sta-
93 tutô Reipublicæ meæ patriæ *art. 5. tit. 2. lib. 1.* est prohibitum; quam prohibitionem servat & Rostochium. Ean-
94 dem & vigere in nonnullis Galliç locis, testis est Chassanæ. *in Consuet. Burg. rubr. 9. §. 10. l'homme de main morte.* Hujusmodi itaque casu, ubi Belgæ vel alteri cuipiam civi, impropriè sic vocato, addictio fit pignoris, non statim huic res oppignorata sive emta adscribitur, sed ad fideles saltem manus eidē per Proxenetam civem assignatur.

95 Differentiæ itaq; usum, salvô rectiore & maturiore judiciô, in hoc consistere arbitror, ut non alienator solùm, sed & civium hereditariorum quilibet, Hamburgi ædes seu bona immobilia ad fideles manus extraneis adsignata, sibi comparare cupiens jure ac licitè, quasi protimiseos beneficiô, eadem vindicet, nullôque annorum decursu obstante, justâ pretii refusione repetat.

Unde etiam pro majori rerum ejus- 96
modi alienatarum certitudine peculiares tabulæ, sive liber publicus, ad ejusmodi fidelium manuum consignationem, commerciorum favore adinventus & destinatus est; qui tamen eundem, quem hereditarii libri publici effectum sibi vendicat.
Alter fidelis manùs effectus hic esse 97
videtur, licet Belgæ, aliive cives haud hereditarii bona privatô possideant modô, illaque ad hæredes Hamburgi commorantes, & pari quidem jure transmittant, minimè tàmen post obitum eadem ad extraneos & in illa Civitate non degentes transferant: ne invitæ reipublicæ huic incolæ minus accepti obtrudantur. Reipub. enim 98
interest, ne res Civium deveniant in alienas manus, aut subtrahantur jurisdictioni & oneribus publicis. Dd. *comm. in l. 34. ff. de V. O.* Gail. *2. obs. 32. n. 3. & obs. 19. n. 2.* Coincidit paulò antè allegatus *articulus 5. Statutor. Lubec.* ibi: **Gleicher gestalt soll es auch gehalten werden/ wann einem Frembden ein Erbe allhier anstirbet/ der soll dasselbe auch nicht an Frembde vereusern/ sondern an Bürger bringen &c.** ibique D. Mevius.

Caput X.

De Locatione & Conductione Mercatorum.

Summaria.

1. *Locatio versatur vel circa terrestria vel maritima.*
2. *Locatio Conductio Contractus consensualis.*
3. *Locatio fit sine scriptura.*
4. *In Curia Hollandiæ, in contractu locationis, scripturâ opus est.*
5. *De Jure Civili res conducta alii relocari potest.*
6. *Merces alii locari non possunt.*
7. *Immobilia in Belgio relocari non possunt.*
8. *Cur Navis conducta relocari, pignori autem dari non possit? remiss.*
9. *In navigatione & locatione maritima consistit salus Reipublicæ.*
10. *Ad conductionem maritimam requiruntur IV. personæ.*
11. *Exercitor quis.*
12. *Magister quis.*

13. Nau-

60. *Limit.*

60. Limit. nisi ex obligatione seu charta partita contrarium appareat.

61. Utrum lis intentata coram uno judice super damno, per locatorem navis dato, ob non impletam locationem, impediat locatorem, mercedem petere ex eodem contractu coram alio judice? remiss.

62. Promittens solvere naulum certo locô, an & quando alio locô conveniri possit? remiss.

63. Nomine Institoriô contractū locati conducti exercens, an obligetur? remiss.

64. An & quando pactò interveniente conductor navis possit conveniri pro naulo? remiss.

ABsolutô primó contractu consensuali, seqvuntur singularia,
1 quæ in contractu LOCATIONIS & CONDUCTIONIS observavimus. Hic autem contractus versatur vel circa res & negotia terrestria, vel
2 maritima. Ad priora quod attinet, quamvis notum sit ex jure Civili Rom. Locationem & conductionem esse contractum consensualem, in quo personarum vel rerum usus pro certâ aliquâ mercede conceditur. Wesemb. *ϖ. h.t.n.3.* quod tàm de tacita relocatione, quàm expressâ locatione leges nostræ intelligunt, *per l.52.ff.& l.11.C.eod. l.9.§.1.ff. de public. & vectig.* taciturnitate enim utriusq; partis colonum reconduxisse videmus. *l.13.§.11.ff.h.t.* ita, ut
3 hîc nullâ scripturâ opus sit. Dd. ad hanc *l.13. §.11. d. t.* secus tamen obtinet in multis mercatorum curiis, im-
4 primis verò Batavorum Curia Hollandiæ, ubi nulla Locatio conductio, nisi in scripturam redacta robur obtinet, in tantum, ut contravenientes, eorumque heredes ad omne interesse & expensas litis teneantur. Costume van Antwerpen. *tit.59. art.12.* cui adde Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib.5. tit.15. n.17.* Ant. Fab. *C. Locat. defin.48.* Menoch. *lib.3. præsumpt. 85.*

5 II. Quamvis de jure communi nemo prohibeatur rem, quam conduxit, alii locare, si nihil aliud convenerit.
6 *l.6.C. locati.* Communi tamen Interpretum opinione ab hac licentia mercatorum merces excipiuntur. *arg. l.32. §.2. ff. de usufr. leg.* Wurmbs. *1. pract. obs.*
7 *30.c.1.* Cothm. *ad h.l.6.C.h.t.lit.I.* Quod in Belgio & ad res immobiles, puta ædes privatas & prædia extenditur. Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part.19. n.26.& 27.* Cui adde Christinæ. *ad LL.*
8 *Mechlin.tit.8.art.10.n.2.* Cur autem conducta navis possit relocari alteri, non verò pignori obligari? Vid. ap. Loccen. *de jur. mar. lib.3. c.3.§.7.* Quoniam verò 9
salus & incolumitas cujusq; provinciæ, & Reip. consistat in navigatione & consequenter in Locatione maritima: Ad hanc autem quatuor personę prin- 10
cipales, & cum iis simul tres actûs præcipuè in considerationem veniunt, de hoc inter mercatores nostros frequentissimo contractu ejusque actibus aliquantò prolixius erit agendum.

Sunt itaq; personæ 1. Exercitor. 2. Magister navis. 3. Nautæ. 4. Mercatores, navim, mercium vehendarum causa conducentes.

Exercitor est, ad quem obventiones 11
& reditus navis perveniunt, sive is dominus navis sit, sive eam à domino per AVERSIONEM (h.e. receptô in se periculô) conduxit vel ad tempus vel in perpetuum. *l.1.§. exercitor.15.ff. de exerc. act.* qui & navicularis & Patronus navis, vulgò Rehder/dicitur. Cuj *ad d.l.1 §.15.*

MAGISTER. Cui totius navis cura, (qui- 12
dam anchora legunt, vid. Beck. & Vinn. *ad l.1. h. t.*) demandata est ab exercitore (qui regulariter locandis navibus præficitur) merces vehendas accipit, & ex hoc merciū locator dicitur. *l.1.§.3.ff. h.t.* Strach. *de naut. part.2.& de nav. p.3. n.2.* qui & potestatem substituendi aliū magistrum habet. *d.l.1.§.5. de Exerc. act.* Cujus officium plenius describunt Jo. Loccen. *de jur. mar. lib 2.c.1.§ 9.& lib.3. c.7.§.3. cum seqq.* & nuper Fr. Styp. ejusq; continuat. *de jur. mar. & naut. p.3. c.6.* cum Peck. & Arnold. Vinn. *ad d. l.1. ff. de exercitor.*

NAUTÆ sunt omnes ministri, qui na- 13
vigandi causa in navi adsunt, eiq; operas præstant; quorum integrum catalogum recenset Benev. Strach. *de naut. lib. 8. n.8.* & nov. Franc. Styp. *d. tr. part.3. c.5.*

MER-

14 MERCATORES verò, qui pecunias vehendarum mercium causâ dant, Conductores appellantur; vulgò Domini mercium, die Fracht-Herren/ oder Befrachtere/ de quibus vid. Strach. *d.p.3. de nav.n.2.* Et Stypmann. *d.p.4. c.10. n.5. cum seqq.*

15 Actus autem locati & conducti maritimi, qui cum hisce personis intercedunt, sunt imprimis triplices: 1. Conductorum cum Magistro navis, der Befrachtere mit dem Schiffer. 2. Magistri navis cum nautis, der Schiffer mit ihren Schiffgesellen und Maatsen/ & 3. Magistri navis cum exercitoribus, des Schiffers mit der Rehdern. Hi verò actus cùm in curiis & foro mercatorum singulari quôdam jure & observantiâ gaudeant, operæ pretium erit, secundùm illos unum vel alterum singulare hîc attingere.

16 Et quidem primò. Quoad actus conductorum mercatorum cum magistro: Cùm in hoc contractu consensuali sit συνάλλαγμα seu ultrò citroque conventio; utraque pars illam complere tenetur. Magister
17 navis, ut vecturam conductori præstet, & ad omne interesse, damna & expensas de suo teneatur. *art.5. tit.5.* Von Außrehdung der Schiffe. Hänsisch.
18 See-Rechtes. Si Navarchus solvendo non sit, conductor ad exercitorem regressum habet exercitoria actione. *t.t. ff. de Exercit. act.* Et ita decisum in Senatu Lubec. *16. April. An.1651.* vid. nos
19 *supr. lib.1.c.8.n.31.& seqq.* E contrario conductor, ut & ex suâ parte conductionis legem impleat, aut plenam vecturæ mercedem solvat, jura communia & municipalia volunt *art.5. tit.5.* Von Außrehdung der Schiffe. *d. Ord.*
20 *Hans.* Cujus verba hæc sunt: Welcher Schiffer eine Fracht annimmt/ es sey Ost- oder Westwerts/ an welchem Orte es wolle/ der soll der getroffenen Vereinigung unverwegerlich nachkommen/ oder allen Kosten und Schaden/ so dem Befrachter auß der Nichthaltung erwachsen/ von dem Seinen erstatten/ Hingegen soll auch der Kauffmann oder Befrachter/ was er zu Schiffen verheissen/ oder uff die Rollen gesetzet/ in bestimmter Zeit zu Schiffe bringen/ oder eine andere Fracht/ oder Güter/ damit der Schiffer und Rehdere friedlich/alsobald verschaffen/ Thäte er deren keines/ daß also der Schiffer gantz oder zum Theil ledig fahren müste/ soll ihm der Kauffman/oder Frachter die zugesagte Fracht nichtes weniger zu zahlen und zu erstatten schuldig seyn. Hinc, si quis navem 21
conduxerit cum conditione & promisso totam eam onerandi, quam tamen non plenè mercibus onerârit; nihilominus plenam vecturæ mercedem debet. Ita quoq; lege Rhodiâ Statutum. *c.23.* Ἐὰν ὁ ἔμπορος μὴ παρέχῃ τὸν γόμον πληρῆ τῶν λειπαζομένων παρεχέτω τῷ ναύλῳ. *Si mercator plenum onus non præstet, Idem obtinet si aversione, vel in universo, non in singulas amphoras seu lastas navis conducta sit.* Græci vocant ἐν ὁμάδι. Gallien gros. Nostri eine vorgrepische Fracht. Si verò pro numero impositarum amphorarum, vulgò nach lasten/ merces constituta sit, tunc pro tot amphoris vecturæ merces debetur; quot impositæ sunt. *l.10. §.2. ff. ad L.Rhod. de jact.* Idem convenit Statut. Hamb. *lib.2. tit.15. art.3.*

3. Si mercator promiserit ad certum 22
temp⁹ inferre merces in navim, nec id fecerit, illud temporis & lucri dispendium præstare conductorem æqvum est. Muß ihme seine Liegetage bezahlen/ aut plenam vecturæ mercedem solvere magistro navis, si paratâ navi ad navigandum vacuum ei navis spatium in præsentia testium ostenderit magister navis, nisi probabilis tergiversandi intervenerit causa. *arg. l.24.§.2.& l.55. §.2.ff. Locat.* Wisbuisch See-recht *art.34.*

Sed ne magistri navis incuriâ atque 23
morâ iter negligatur, aut merces dominorum deteriores reddantur, in tempore expediet navem, eiq; de annona prospiciet. *art.11.* Hans. Schiffs-Ordn.

Ibidem cautum, ut, quando merces 24
ultimas in navem recepit nauta, intra biduum vel triduum, favente ventô abeat, sub pœna 50. aureorum. *d.art.11.*

Quia verò multis modis culpa com- 25

mittitur à nauta, adversus mercatorem conductorem; ita, ut nauta teneatur, aliquot eorundem verbô enumerabimus, de Jure Civili.

1. Ut, si navigaverit tempore vetitô. *l.3. C. de naufrag.*

2. Vel in idoneô. *l.36. ff. de R.V. l.13. §.1. ff. Locat.*

3. Si tempus navigando prorogârit. *l.122. §.1. vers. item quaero. ff. de V.O.*

4. Si commodô tempore navigare omiserit, & in portu manserit *l. fin. §.1. ff. ad L. Rhod.*

5. Si littora devia & insidiosa sectetur, nec locum navigii servet. *l.14. ff. de mort. ca. don. l.7. C. de Naucler.*

6. Si plus justô navem oneret. *l. un. C. ne quid oner. publ. art.2. tit. de off. Navarchi,* oder Ampt des Schiffers Hänsisch See-rechts An. 1641. zu Bremen gedruckt.

7. Si sine gubernatore navim in flumine immiserit, & profunditatis ignarus fuerit. *l.13. §.2. ff. locat.*

8. Si navem non benè reparaverit, ita, ut merces exinde corruptae aut madefactae. *arg. l.19. §.1. ff. locat.* Secus, si vi tempestatis navis & merces deterioratae; quô probatô non tenetur ultra diligentiam exactam, non verò suis, sed mercium impensis. *arg. l.55. §.1. ff. d. t. Loc.* Ordin. Philipp. II. Regis Hisp. von Schipp. end Kooplüden. *art.5.* Carol. V. *art.42.43.* Nederl. See R. Jus naut. Wisbuens. *art.23.*

26 9. Frumentum in navi movebit nauta, quoties necesse fuerit, ne corrumpatur; nisi fecerit tenebitur; exceptô si per tempestatem aut procellam impediatur; pro hoc tamen labore singularem mercedem ex aequo feret. *art.8. tit. de Naut. Statut. nostr. Lub.*

27 10. Si justam mensuram frumenti aut aliarum mercium, quae pondere & mensurâ constant, locô praescriptô, & in charta partita destinatô non praestet nauta; ubi tamen locorum in mensuris varietatem & diversitatem curiosè attendere oportet, ne nauta aut conductor hoc in passu graventur, sicut experientiâ edoctus in simili saepius factum recordor.

28 11. Culpa est, si navicularius, invitô dominô merces ex navi conductâ in deteriorem transtulit, & illa posteà in fluminis ostio cum mercibus perierit. *l.13. §.1. ff. loc.* nisi jussu magistratûs, aut aliâ rationabili causâ hoc fecerit. *l.10. §.1. ff. ad L. Rhod. de jact.*

Hinc, si quis eâ conditione conduxerit navem, ut, nisi intra praefinitũ temp9 merces eò loci magister navis exposuerit, in quẽ devehendas eas locârat, poenam praestaret certam, ille verò praeter opinionem à loci magistratu detentus sit, ut ei angarias aut onus publicum praestet, aut alia causâ detentus, atque ita prohibitus sit cum mercibus navigare, excusatur; culpâq; caret, qui imperata invitus facit; nec debet pati dispendium, qui imperium facit alienum. Cassiod. *var. Epist.12.* cùm penes illum non steterit quominus navigaret. *l.19. §.9. ff. h. t. l.5. ff. de condict. ca. dat.* Neostad. *suprem. Cur. Belg. decis.15. & 32.* ubi decidit, navigii alteriusve rei locatae, cujus usum aut casus fortuitus aut vis major impedit, nullam mercedem praestare cõductorẽ, nisi locator, re adhuc integrâ, temporeq; oportunô rem eandem aut aequè idoneã offerat. Huic adde Niederl. Placaet *Carol. V. art.37.* 29

Quid a. juris, si navis aut merces in mari perierint naufragiô aut piratarũ incursu, nũ nihilominus vecturae merces debeatur navicularió, aut praerogata ab eo restituatur? De jure Civili deberi videtur, si damnum non culpâ ej9, sed casu fortuitô aut vi majore acciderit, perq; eum non steterit, quominus locatas operas praestaret *l.38. ff. locati. l. 10. C. de condict. ob turp. caus.* Attamen, si non secutũ sit propter quod data merces aut promissa est, nonne tunc vel data repeti, vel promissa non exsolvi potest? Et iterùm respondetur, de jure communi, *per l.15. §.6. ff. h. t. loc.* Casus sc. fortuitos non debere nocere conductori & prodesse locatori nautae; quia munere vehendi non functus est magister navis, hic autem contractus sit reciprocus, ubi si locator pensionem habere cupit, tenetur etiam à sua parte plenum usum conductori prẹstare. *l.33. l.15. §.2. ff. h. t. Locati.* Aequitas tamen & Statuta nostra Lubecensia & 30

Borus-

Borussiaca admittere videntur, ut magister navis, vecturæ mercede non in
31 totum careat, sed pro ratâ temporis, quô munere vehendi functus non est, & pro quantitate servatarum mercium accipiat, *arg. d. l.15. §.7. ff. h. t.* Strach. *de Navib. n.24. Statut. Lub. de naufrag. art.1. & 2.* Jus Prussic. *lib.4. tit.19. art. 13. §.1. & 2.*

32 Si verò navis onerata in aliquo portu ob illicitas vel prohibitas merces, quas conductor navi imposuit, retenta sit, & merces vetitæ in commissum ceciderint; nihilominus integras vecturas vel mercedem totam nauta à conductore navis exigere potest; quia hîc nulla culpa nautæ vel locatoris, sed solius conductoris intervenit; nec ille merè casus fortuitus est, sed quem culpa domini præcessit. *l.61. §.1. ff. locati, l.3. C. de naut. fœn.* Pac. *Cent.5. consil.16. n.18.* Ordin. Belgic. de naut. Carol. V. *art.35.* Ordin. Philipp. *2. de naut. & merc. art.2.*

33 Quid autem si Conductores navium solutionem nauli in reditum navis pactô differant, mercibus in navim impositis tantùm pro naulo obligatis, navis autem cum mercibus in reditu pereat; an nihilominus conductores mercedem seu naulum solvere teneantur?

34 De Jure communi hoc afferendum videretur. Cùm in contractu Locationis nemo, & ita nec navis magister, de casu fortuito & vi majore teneatur, per supr. *alleg. l.15. §. si vis.2. l. 25. §. vis major.6. l.38. ff. b.t. l. contractus.23. ff. de*
35 *R. J.* Contrarium tamen obtinet in foro mercatorum, imprimis apud Batavos & Hollandos, ubi ita supremâ provinciarum curiâ decisum notat Jacob Cooren. *obs. 24.* **Dat under de Koopluiden ende Schippers eene Costume en Gebruick is / dat / als den Koopman an den Schipper belooft t' bedongen Frachtlohn te betaelen op des Schippers Wederkompte / offte so wanneer he de ingeladene Goedere by de Certepartie da er vor hadde verbonden / in solcken gefalle de voors Schipper met Schip ende Goederen op de wederom Reise verunglücket / de Koopmann nit geheel offte deel an geen Frachtloon is gehouden /** Ratio, quòd naulum seu merces pro- 36
missa sub conditione reversionis dictæ navis; cùm illa dictio Cum importet conditionem, secundùm Portium, *cons.5. n.23.* & nihil interest, utrum dicatur Cùm venerit, an verò Si venerit navis. text. *in l. quodcunq. 45. § fin. ff. de V. Obl.* Item Dies incertus faciat conditionem, non tantùm in ultimis voluntatibus, *ut in l. dies incertus. 74. l. hæres meus. 78. ff. de condit. & demonstr.* verùm etiam in contractibus, secundùm Castrens. *in l. stipulatio ista. §. inter certam. n.2. ff. de V. Obl.* Mantic. *de tac. & ambig. conv. lib.14. tit.41. n.17.* Et notum sit, conditionem debere impleri priusquam dispositio sortiatur effectum, secundum Br. & alios, relatos à Mantic. *d. l. tit.42. n.1.*

Hisce præmissis succedit & hoc 37
singulare, quòd quamvis retentio mercium sit species processûs executivi, tamen exemplô cauponum & aurigarum & hæc meritò detur nautæ pro mercede conductâ. Coler. *process. exec. lib.1. cap.2. n.246.* Rebuff. *de litt. oblig. art.4. gloss. 2. n.31.* Cui enim actionem damus, ei exceptio denegari nequit. *l.1. §.4. ff. de superfic.* In tantum, ut legibus antiquis Wisbuensib. & Holland. **By gebreck van betaeling van Fracht den Schipper mag des Koopmans Goet tot voldoeningh aen hem neemen / voor so veel Geldes als voor Gelyck goet in de Marckt weert gegeuen /** Grot. *introduct. jur. Holland. cap. 20. n.25.* Wisbuis **See-Recht /** *art.27.*

An autem Magistro navis in merci- 38
bus transvectis ut retentio, ita & tacita hypotheca competat? magnum inter Dd. dubium existit. Affirmant cum Mozzo, Stracha, Gailio, *2. obs.12.* Covarruv. qui *1. var. resol.7. n.3.* eam communem dicit. Negusant. *de pignor. membr.4. 2. part. pr. n.140.* Peck. *ad l.2. n.6. ff. ad L. Rhod. de jact.* tàm pro naulo, quàm pro omni nautæ interesse. Negat autem cum Ludov. Roman. *in l.1. §.6. ff. ad SCtum Syllan.* Cùm nulla lex de navibus, sed de invectis saltem in prædium urbanum hanc hypothe-

pothecam exprimat. Francisc. Stypmann. *de jure naut. part. 4. cap. 5. n. 20. & seqq.* Vid. nos supr. *hoc lib. 2. cap. 2. n. 2. & cap 5. n. 25.*

Et tantum de actibus Conductorum cum Navarcho seu Magistro navis dem
39 Schiffer; Sequitur, ut paucis despiciamus de locario cum mercede à navarcho nautis, den Schiffkindern promisso. de quo Stipm. *d. lib. 3. cap. 6.*

40 Hîc primò observandum, de jure Hanseaticorum nautico, navarchos nullius nautæ operâ pro certa mercede uti posse, nisi prævio & exhibitô vitæ testimoniô, h. e. Sie haben dann gnugsame Paßborte von vorigen ihren Schiffern/ mit welchen sie gefaren/ vorgezeiget. *artic. 1. tit. 4.* Von des Schiffs-Volckes Uffnehmung und Ampt/ Hänſ. See-Rechte zu Breemen Anno 1641. gedrucket.

Secundò ex observantia & Statutis nauticis notanda venit differentia inter mutatam voluntatem navarchi & nautarum, post contractum condu-
41 ctionis inter ipsos initum. Nam etsi de jure communi cautum, ut qui contra legem conductionis fundum ante tempus sine probabili causa deserit, ad solvendas totius temporis pensiones ex contractu conveniri possit. *l. 24. §. 2.*
42 *l. 55. §. 2. h. t. Locati.* Obtinet tamen in foro mercatorum, quòd si Magister destinatum navibus iter ob prægnantes belli, piratarum, detentionis, capturæ, aut similis periculi causas prosequi detrectat, nautis dimissis, ultra id quod anteà solvit, quartam totius mercedis partem tantum superaddere teneatur, Ord. Belgic. naut. Philipp. II. *art. 9.* Caroli V. *art. 18.* Idque ratione dictæ *l. 55. §. 2. d. t.* verb. *sine justâ & probabili causa.* Si autem hæc non adsit, nautis integram tenetur solvere mercedem. *art. 7.* Von des Schiffers Ampt. d. Hänſ. See-Recht/ nisi, Es were dann/ daß nach vollenzogener Reise jemands seiner Verbrechung halber etwas an dem Lohn abzuziehen were. *art. 5. d. tit.* Vom Ampt des Schiffers.

43 Concordat ferè cum prioribus *art. 20. tit. 4. prædict.* Ordin. Hanseat. Von der Schiffleute Uffnehmung un Ampts-gebühr. Cujus verba ita habent: Wann ein Schiffer sein Volck uff einen gewissen Ort geheuret/ und es keme ihme zur stelle Zeitung von seinen Freunden/ oder sonst jemand zu/ daß er am andern Orte besser Profit zu thun verhoffete/ so sollen ihm die Schiffskinder folgen/ des soll ihnen der Schiffer Verbesserung zusagen/ und so sie sich derer unter einander nicht vergleichen könten/ soll die Erkäntnüß darob seyn bey den Alterleuten der Schiffergeselischafft/ oder andern unparteyischen Seefarenden Leuten/ Wolte sich niemand daran begnügen lassen/ und etwa Meuterey anrichten/ der soll wie ein factiosus, oder Meutmacher gestraffet werden; Et *artic. seq. 21. eod. tit.* Also auch/ wann dem Schif- 44
fer ausserhalb Landes eine Fracht fürfiele/ sollen ihme seine Schiffkindere gegen ziemliche Verbesserung folgen/ konten sie sich der Verbesserung nicht vergleichen/ soll der Schiffer deswegen die Reise nicht unterlassen/ sondern dem Volcke ungefehr soviel als die halbe Heure ertragen mag/ entrichten/ und das übrige nach vollendeter Reise zu guter Leute Erkändnüß stellen. Secus autem si 45
nautæ navem post contractum initum derelinquere conentur; cum hoc illis sub amissione mercedis, aliisque gravibus pœnis sit prohibitum. Constit. Belgic. Phil. II. *de naut. art. 1.* Jus naut. Wisb. *art. 54. & art. 23. 24. 25.* hisce verbis. *Artic. 23.* Würde aber ein Schif- 46
fer ausserhalb Landes von fremden Potentaten angehalten/ oder er müste uff Fracht warten/ oder auß andern Ursachen den Schiffsfreunden zum besten stille liegen/ so soll er deswegen dem Schiffvolcke über Kost und Tranck ein sonderbar Beygeld zugeben weder schuldig noch berechtiget seyn/ sondern sollen solches nach verbrachter Reise ebenmässig zu Erkäntnüß guter Leute stellen/ Wolte jemand der Schiffleute dessen nicht vergnüget seyn/ sondern etwan vom Schiffe derentwegen lauffen/ der soll auf gutbedüncken der Obrigkeit an seinem Freyen höchsten gestraffet werden. Et *art. 24.* Wolte auch der Schiffkinder einer/

einer/wann die halbe Reise gethan were/ vom Schiffer Urlaub haben / so soll er dem Schiffer die gantze Heure und Fürung zu bezahlen schuldig seyn. *Art.25.* Würde aber ein Botsman oder Schiff-Officirer / wann er die halbe Heure empfangen/vom Schiffe entlauffen/dem soll/da er betreten/ein Bootshaccк auf die Backen gebrand werden.

47 Modò autem dicta procedunt de jure nautico Belgico & Wisbuensi, nisi ante solutionem navis & suscipiendum iter post contractum initum,nauta,der Schiffgesell ipsemet navim accipiat, in quo magistri officio fungatur, aut matrimoniô interveniente detineatur, quô casu mercede redditô, ab itinere suscipiendo, ob matrimonii favorem, liberatur. dict Ordin. Phil. II. *de Naut. art.14.* Jus Wisbuens. *art.64.*

48 Idem obtinet, si navis vendita aut alii cessa; quô factô nautæ conductionis lege haut ulterius tenentur. d. Ordin. Philip. II. *art.12.* & Caroli V. *art. 21.* Si autem hâc venditione aut cessione lædantur nautæ, magistrum ad omne interesse convenire possunt. *d. Ordin. naut. Carol. V. art.22.*

49 Si nauta duobus magistris operam sub certa mercede promiserit, priori locationi, si ita magistro visum fuerit, stare tenetur. *d. art. Carol. V. 22.*

50 Si sine probabili & justa causa magister nautam dimittat, aut nauta dimissionem petat, non nisi dimidium mercedis peti potest, per antè *alleg. art. 20.* Von der Schiffleute Uffnehmung Häns. See-Ordn. Si ante susceptum iter; secus si in ipso itinere fiat, quô casu integra merces seu locarium solvendum erit. d. Ord. Phil. II. *art.13.* Jus Wisb. *art.3. & 44.*

51 De vecturæ autem pretio, ejusque varietate secundum consuetudines regionum vid. Fr. Stypm. *de jure naut. p.4.c.10.n.114. usq. ad 140.*

Quô tempore hæc vectura solvenda de consuetudine Hanseaticorũ vid. *art.6. tit. de offic. mag. nav.* Hans. See-Recht zu Bremen Anno 1641. gedrucket.

Quo in loco vectura solvenda, *vid. infr. h. cap. n.55. & seqq.*

Tantum etiam de actibus Magistri & nautarum in hoc Contractu. Sequitur 52
paucis de Exercitorum cum Navarcho. Sæpè enim accidit, quòd magister non sit dominus navis, in totum aut pro parte. Si pro parte dominus, aut lucri partem locô mercedis stipuletur, societas vulgò Maetschap vocatur; de quâ alibi. Si simpliciter autem mercedem petit ab Exercitoribus, locatio conductio indigitatur, de quo ita leges nostræ nauticæ Hanseaticorum, tit. Von der Rehder Macht 53
in Annehmung und Beurlaubung der Schiffer *art.1.* Welcher Schiffer zuvor einSchiff gefüret hat/ der sol võ niemand anders vor Schiffer angenommen werden / es sey dann / daß er gut Beweiß und Zeugnüß uffzulegen habe/ daß er võ seinen vorigen Freunden/ denen er gedienet / mit ihrem Wissen und gutem Willen/ nach gethaner richtiger Rechnung abgeschieden sey/ bey Straffe 40. Reichsthaler / halb dem Rahte / und halb den Schiffsfreunden zu entrichten. *Art. 2. d.t.* So bald nun jemand vor Schif- 54
fer angenommen wird / sollen ihm die Rehdere und Freunde seine Heure uff alle Fahrwasser machen/ damit der Schiffer nach solchem auch des Steuermannes und anderer Officirer Heure zumachen/ und darein der sämbtlichen Rehdere bestes zu wissen/möge angewiesen werden.

Et tantum etiam de hoc. De cæ- 55
teris actibus inter Exercitores & Navarchos cùm ad hunc Loc. conductionis contractum propriè non spectent, plenius videri possunt sæpè allegatæ LL. nauticæ Belgarum, Hollandorum, Wisbuens. & Hanseaticorum, Item Dd. & Interpp. *ad tit. ff. de Exercit. act. & Locat. & conducti.* Hisce omnibus colophonis locô libet addere unam vel alteram generalem, in foro observatam Quæstionem. Et quidem primò: 56
Si mercatorum aliquis, nomine alterius mercatoris Hamburgi degentis, navim certô pretiô Lubecæ conducat; navis autem illa in itinere intercipiatur, aut aliâ vi majore impediatur, quominus propositum iter persequi possit, an conductor in foro contractus, an verò domicilii committentis, ut vo-

57 cant, conveniendus? Et respondetur quòd ille, qui ad conducendam navim ab alio mandatum habet, meritò in loco contractûs conveniri possit. Cùm in foro mercatorum cogniti juris, ut contrahens ex mandato alterius, ibi conveniendus sit, ubi ex mandato contractus celebratus. Decis. Rot. Genovens. *161.n.4.* & contrahens Factor seu mandatarius, absente mandatore conveniri possit. Paul. de Castr. *vol.2.cons.20.* Böer. *decis.273.circ.fin.* Cæpoll. *vol. 2.cons.141.n.21.& 22.* imprimis
58 si stipulatio pretii Lubecæ solvendi expressa conductori facta accesserit. *l. si procurator meus. 28 ff. de Procurat. l. cum vendente C. ubi causa fiscales.* ut ita ad contrahentis personam reflexionem habuerint, ejusq; fidem secuti sint ipsi exercitores locatores. Nec interest, an in dem Seebriefe vulgò Charte partye, Galli lettres de Gargayson, Itali in
59 charta partita, ut vocāt, seu instrumento contract9, verbū uff Rechnung eines andern/ gesetzet/ cùm hæc verba saltem quoad regressum eventualem conductori prosint, non verò, ut forum mandantis & absentis sequi teneantur Lo-
60 catores. Secus si ex charta partita appareat, exercitores seu magistrum non Factoris seu Mandatarii, sed Principalis seu Mandantis Hamburgensis fidem seqvutos fuisse; quô casu & principalis illic conveniendus erit. vid. Jac. Cooren. *observ. 28. p.199. & 200.*

61 Secundò, quærunt Dd. Utrum lis intentata coram uno Judice super damno per locatorem navis dato, ob nō impletum contractum locationis, impediat locatorem mercedem petere ex eodem contractu, coram alio judice?

Item, promittens solvere naulum certô locô, an & quando aliô locô conveniri possit? 62

Quartò, Nomine institoriô Contractum locati conducti exercens, an obligetur? 63

V. An Conductor navis possit conveniri pro naulo, si ita conventum sit: Partien verbinden elckandern voort geene voorß: is/ te weten de Koopman syn ingeladen tarwe (oder Waaren) sonder mehr; ende de Schipper sine Voorseide frecht/ ent Schip mit sinen toebehorden/ ende vorß: syne Persoon ende Goederen &c. 64

Et respondetur, quòd ultra promissas & navigiô contentas merces tunc non teneatur conductor; idque ob verba pactô adjecta sonder mehr; quæ sunt taxativa seu restrictiva; quorum natura est excludere omnes casus, extra orationem, in qua ipsa est, positos. Br. Alex. *in l. in pr. ff. si quis in jus voc. non obtemp.* Quamvis enim sit de naturâ locationis & conductionis, ut conductor sit obligatus pro naulo, pactô tamen effici potest, ut naulum ab alio petatur, & pro eo tantummodò res aliquæ obligatæ sint. Quoniam naturalia contractuū per pactum amoveri possunt. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 1. tit.13. n.30. cum seqq. & lib.22. tit.21. n.23. per l. Lucius. 24. in fi ff. Depos.*

De hac & præcedentibus quæstionibus, vide plenè in utramq; partem disquirentem Jac. Cooren. *observ. 28. rer. in super. Jud. Holl. Zeland. & Fris. judicatarum.*

Caput XI.

De
Societate, Mandato, & Fidejussione Mercatorum.

Summaria.

1. Inter Mercatores Contractu Societatis hodiè nihil frequentius.

2. Societas quotuplex.

3. Societas quomodo perficiatur.

4. Tacitè inter Mercatores quomodo ineatur Societas.

5. Actus, ex quibus tacitè præsumatur Societas.

6. Citra

6. *Citra intentionem contrahentium ex nullis actibus nascitur societas & .8.*
7. *Quomodo discernantur Societas, Communio bonorum, & Negotiorum gestio.*
8. *Actus Communes in foro mercatorum non statim efficiunt socium. Sicut nec Correi debendi Socii.*
9. *Conditores Juris statutarii Lubecensis distingvunt inter Societatem, quæ ex consensu, & eam, quæ ex communione nascitur.*
10. *A negociorum gestore, seu Factore ad socium non valet consequentia.*
11. *Depositio mercium in una eademq́ navi* die zusammen Rehdung/ *non inducit in Curia Mercatorum, Societatem, citra speciale pactum.*
12. *Num si plures unam eandemq́ gerant negociationem, ut socii, pro Contractu unius cæteri conveniantur?*
13. *Duo rei debendi hodiè in solidum conveniuntur.*
14. *Quæ requiruntur, ut ex contractu unius cæteri conveniantur socii? Ubi in fin. de Beneficio competentiæ, an & quando, inter socios locum habeant. ad concil. L.16. ff. de Re jud. cum l.63. ff. pro Soc.*
15. *Una societas particularis non ad aliam, nec ad diversum contractum per socios gestum, trahenda.*
16. *Extra societatem gesta non obligant socium particularem.*
17. *An pactum sociorum valeat, ut dissolutâ societate capitale salvum maneat ponenti, ei verò, qui præstitit operam, interusurium saltem communicetur?*
18. *Æqualitas inter socios servanda.*
19. *Pretium operæ intelligitur correspondens interusurio non sorti:* An das Capital kan der *Operarius* nicht kommen.
20. *Expensæ sunt pars Capitalis.*
21. *Lucrum non est nisi sorte deductâ.*
22. *Socius socio impensas necessarias in societatem præstitas refundere tenetur.*
23. *In bonæ fidei judiciis non tantùm expressa, sed etiam tacita veniunt, si æqua & bona.*
24. *In impensis necessariis, socius utitur Jure retentionis.*
25. *Num sit societas, si Mercator accipit in conficiendis negotiis alienis aut communibus mercedem laboris, vulgò provisionem?*
26. *Ex observantia Mercatorum, hodiè in societate, rectè provisio accipitur.*
27. *Pactum sociorum valet, ut Capitali deperdito solus ponens damnum sentiat.*
28. *Res perit suo domino.*
29. *Pacta inæqualitatem inter socios inducentia, quatenus permitttantur. remiss.*
30. *Quilibet aliena negocia administrans rationam reddere tenetur.*
31. *Quando & quomodo à Mercatoribus rationis redditio petatur.*
32. *Cautela pro Mercatore Socio, qui ad reddendas rationes nimis urgetur.*
33. *In folle rationes reddere, quid sit?*
34. *Qui de Societatis Contractu fusè scripserint remiss. ubi de dissolutione societatis quædam annectuntur QQ.*
35. *De societate bellica, vulgò Admiralitét & ejus definitione.*
36. *Admiralitatis origo ex Hispano-Belgico bello; ejusq́ requisita & officia.*
37. *Damnum in Admiralitate perceptum, quomodo rependatur.*
38. *De Statutis & ordinationibus circa singularem hanc Admiralitatis societatem remiss.*
39. *De societate navali, seu actione exercitoria vulgò* Mitrehderschafft. *remiss.*
40. *Magistri navis hodiè ex suis navium partibus plus lucri, quàm exercitores ipsi acquirunt.*
41. *Magistri navium cum consensu cæterorum invitis exercitoribus iter prosequi possunt.*
42. *Nautæ simul exercitores carinam ex necessisate obligare volentes, si creditorem non inveniant, merces, non verò navem vendere possunt.*
43. *Nautæ exactissimam rationem reddere tenentur.*
44. *Mandatum in foro Mercatorum dicitur Commissio.*
45. *Mandans mandatum pro parte acceptari & rejicere non potest.*
46. *Fines Mandati strictè observandi.*

47. Clau-

47. Clausula de non transferendo merces ex navi onerata in aliam navem, an semper & indistinctè in omni Mercatorum mandato exactissimè observanda?
48. An in duplici mandato, re adhuc integrâ, primi, an verò posterioris mandati litteræ observandæ?
49. Mandatum ad emendum & vendendum dari potest: It. aut receptum expediri, aut maturè renunciari debet.
50. Mandatô nos juvari, non decipi oportet.
51. Formam posterioris mandati mercatori secundùm omnes qualitates observare incumbit.
52. Non est in facultate mandatarii addere vel demere ordini seu Commissioni sibi datæ.
53. Mandatum seu commissio, an, quando, & quomodo per cognata seu æquipollentia in foro Mercatorum impleri possit? & seqq.
54. Mandatum ad solvendum quomodo promissione adimpleatur in curia Mercatorum.
55. Mandatum habens, ut certô locô quid agatur, alibi locorum effectui dari non potest.
56. An inter Mercatores in generali mandato, facultas quoq; pecuniam ad cambium recipiendi tradita censeatur.
57. Quid in Recambiis hoc in passu juris?
58. Num Mercator cui transmissæ merces cum mandato, ut eas ad diem vendat, si vendidisset, & mercium Emtores amissâ fide, quâ tempore contractûs erant, decoxissent Mandati teneatur? N.
59. In mandatis sufficit utiliter negocium esse ceptum, etsi eventus ex casu non adsit.
60. Statutum Hamburgense in præced. quæst.
61. Tutori non potest imputari decoctionis casus, si pecuniam pupillarem, deposuit apud Mercatorem, cui parens credidit.
62. Mandatum de Jure Communi gratuitum.
63. In Mandatis Mercatorum hodiè solvitur provisio.
64. Provisio solvitur etiamsi non conventa sit.
65. Salarium quando Mandati actione de Jure Civ. peti possit.
66. De Jure communi, qui aliquem commendat, non tenetur.
67. De Jure Statutario Lubecensi, qui aliquem commendat, mandati tenetur.
68. Creditor alicujus Mercatoris, quem novit jam decocturum, si alii, idoneum esse, falsò affirmaverit, ut pecunia ipsi crederetur, ex qua sibi postea satisfieri procuravit, actione de dolo conveniri potest.
69. An & quando laudans, persuadens, affirmans & approbans aliquem, mandati teneatur. remiss.
70. Rejicitur Brocardicum Dd. quod Fidejussio non sit de pertinentibus ad negociationem.
71. Fidejussio cùm non sit contra bonam fidem, ex foro mercatorum non est relegand.
72. Mercator fidejussor in duriorem quàm ipse Principalis non obligatur causam.
73. Excussionis beneficium Mercatorum curia non denegatur.
74. Beneficium excussionis locum non habet, ubi quis principalem se constituit debitorem.
75. Idem de Jure Lubecensi obtinet, ubi Exceptiones, quibus excussio locum non habet remiss.
76. An qui generaliter fidejussoriis beneficiis renunciavit, excussione renunciâsse videatur?
77. An & quando alteratione, prorogatione temporis, & novatione obligationis cum principali facta, fidejussor liberetur?
78. Si fidejussor se obligavit ad certum tempus, non videtur facta prorogatio.
79. Quid fidejussori præstandum, si conventum inter creditorem & debitorem, ut solvatur aliud, quàm quod fuit in prima obligatione.
80. Singularis fidejussorii pacti inter negociatores exemplum.

81. In

81. *In bonæ fidei Judiciis cùm nondum dies præstandæ pecuniæ venit, de jure Civili justè cautio petitur.*

82. *Secus de Statutis Lubecensib. ob facilitatem Commerciorum.*

83. *Qui cum alio contrahit ejus conditionis ignarus, facilitati suæ imputare debet, cùm læditur.*

84. *An qui extero Mercatori merces vendidit, ut pretium certô die solveretur, eô prætextu, quod ille nullibi possessionatus, traditionem negare aut post conventionem fidejussores petere possit? remiss.*

85. *Limit. præd. singulare in Bancci-ruptore & fugam meditante debitore, à quo in diem vel sub conditione debente Cautio exigi potest, quâ deficiente petitur missio in bonorum possessionem.*

86. *Singularia de Fidejussionib. mulierum & uxorum Lubecensium. remiss.*

87. *Utrum si nauta pecuniam communem ex summo periculo solvet, & apud bonæ fidei Mercatorem cum fidejussione deponat, posteà depositariô decoquente conveniri possit?*

88. *Qui in fraudem Creditorum alienatum accepit, excussô alienante tenetur.*

89. *Qui suas simul res & alienas casu amisit, ad restitutionem non tenetur.*

90. *Regula* Hand muß Hand wahren / *ratio.*

91. *Damnum sentire nō censetur, quòd quis propriâ negligentiâ & facilitate sentit.*

92. *Absurdè distinguitur circa obligationum jura inter proprium & fidejussorium debitum.*

93. *Fides est mercatorum substantia & Spiritus Vitalis.*

Satis multa pro instituto nostro de Semtione & venditione, item Locatione conductione, ut primis contractibus, qui consensu constant, diximus; quoniã verò inter mercatores ho-
1 diè contractu SOCIETATIS & MANDATI nihil ferè frequentius (negociationes enim plerumque fieri solent, aut per mandata, quæ vulgò, stylô modernô, Commissiones ab illis dicuntur, aut per societates, Vultej. *in l. un. C. in quib. causis mil. for. præscript. uti non poss. n. 63.* Und treibet man in Kauffmanschafft gemeiniglich Maschopey / ut mercatores loqvuntur. Matth. Wehn. *in observ. verb.* Mascopey) pauca & de his, sicut & fidejussione erunt attin-
2 genda. Hæc verò societas est vel Pacata, vel Bellica, quæ vulgò Admiralitas
3 vocatur. Pacata illa vel terrestis vel maritima seu navalis mercatorum societas, perficitur non modò expresso verborum, sed & tacitô consensu; ita tamen, ne sub tectis & tacitis contracti-
4 bus fraus fiat bonæ fidei. Tacitè autem inita societas dicitur I. Ex inscriptione libri mercatorii, Rot. Genov. *decis. 31. n. 2. & decis. 71.* per text. *l. qui admittitur. 19. l. planè. 24. ff. pro socio.* Br. in *l. Titio. 47. §. altero. 6. de admin. tut.* Strach. *tr. de mercat. p. 2. n. 53.* & quos ibi alleg. vid. & Tib. Decian. *Cons. 8. vol. 5.* II. Ex actibus facti (ut loqvuntur Dd. & Joh. Petr. Surd. *Consil. 9. pr. vol. 1.*) Cùm plus sit, factô aliquid quàm verbis demonstrare, *c. dilecti, De Appellat.* Et mens & intentio, quæ in fraudem legum sæpissimè à mercatoribus invertitur, ex qualitate actuum omninò colligenda erit; sicut ex P. Anchorano per Menoch. *de Præsumt. lib. 3. præsumt. 56. n. 3. 4.* videre licet. *Ubi n. 10.* concludit, quòd ex communi emtione societas præsumatur contracta. Sunt autem hi actûs inter cæte- 5
ros 1. Communis obligatio, receptio & solutio pecuniarum. 2. Alienatio. 3. Mutatio. 4. Promiscua & communis possessio rei, & damnum in communi negociatione ortum commune. Quibus omnibus fama mercatorum communis accedit; de cujus viribus & requisitis vid. Cothm. *cons. 12. n. 155. & seqq. vol. 1.* Maximè tamen hîc Judici 6
observandum erit, ex actibus hisce communibus mercantilibus, citra intentionem contrahentium & agentium, non statim nasci inter mercatores societatem. Nam, ad discernen- 7
dam societatem & communionem bonorum, ut & negociorum gestionem ex quasi contractu ortã, maximè erit distinguendum inter communionem

nem sine tractatu evenientem,& eã quę præhabitô tractatu contrahitur; hæc solã actionem pro sociô, illa verò solùm negociorum gestionem, communi dividundo, familiæ herciscundę, Jul. Ferr. *de re naval. lib.3.n.31.* vel similem actionem parit, per textûs expressos *in l.31.& 32.ff. pro soc.* & ibi Gothofr.

8 Sic tótô die in foro observatur, à duobus vel tribus mercatoribus simul integrã sæpè navem, mercibus onustam coëmi, transmitti & vendi, quæ non, nisi pro rata, citra ullam societatem ad quemlibet eorum spectat. Similiter duos vel plures navem certis mercib9 onerare & exonerare comperitur, qui nihilominùs tamen haud protinus propter hunc actum communem pro sociis reputandi sunt.

Deinde, cùm in certa & determinata summa, duo, ut correi debendi, se in solidum obstrinxerint, à mercatoribus idipsum statim pro societatis actu non erit ducendum, nisi 1. Intentio societatis initæ ab adversario probetur. 2. Comuni nomine pecunia credita, accepta & expensa sit, certis proba-

9 tionibus adferatur. Et conditores juris Statutarii Lubecensis accuratè distinguunt inter societatem, quæ ex consensu, & eam, quę ex communione nascitur; comprehendentes non solùm unamquamque singulari titulô, sed disponentes etiam expresse, quòd solutio debitorum socii, non aliter nisi in casu societatis universalis, seu bonorum accipienda sit. *art. fin. tit. de societat. Stat. Lub.*

10 Tertiò, ad perficiendos hosce actûs communes notandum, non sequi: Est ipsius Institor, Factor, seu negociorum gestor, E. socius. E.g. Wann einer/ jemands halben/ eines oder ander empfänget/ oder verhandelt/ er also fort dessen socius oder Mascop seyn müste/ per notissimam juris differentiam.

11 Quartò, depositio mercium in una eademque navi, die Niederlegung der Waaren in einem Raum oder Schiff/ non inducit, præter intentionem & speciale pactum, societatem aliquam in Curia & foro mercatorum. *Dd. Practici* communiter.

Visis & excussis paululùm actibus, ex quibus præsumatur mercatorum societas, nunc ad ipsum Contractûs synallagma, ejusque singularia progrediemur. Ubi primô locô sese offert vulgata illa & in praxi frequenter occurrens quæstio, Numquid, si sunt plu- 12
res qui gerunt mercaturam, vel unam negociationem, ut socii, pro contractu unius, cæteri conveniantur in solidum? Remotis ambagibus, Affirmativa nobis, cum Nicolao Eberhardo Jun. *consf.6.n.12.vol.2.* videtur verior. 1. *per l. eandem rem 9. ff. de duob. reis.* & ibi Ronchegall. & Bart. *n.7.& 47. ff. locat. l.3.§.1.ff.& l.2.C. de duob. reis,* quia hi socii deveniunt duo rei debendi, qui (scil. si sunt socii & correi simul; secus si sint nudi correi. *auth. hoc ita. C. de duob. reis.*) hodiè in soli- 13
dum conveniri possunt. *dd ll.* imprimis *d. l.9. §. fin.* ubi dicitur, quod in cujusque persona propria singulorum consistat obligatio. Nobiliss. Dn. Arum. amicus meus, dum vixit, summus, *Exercit.13. θ.9.* Hillig. *ad Donell. 16. Comment.25. lit.G.* Costal. *ad l.17. ff. ad SC. Vellej.* Robert. Marant. *in spec. aur. d. p. 4. dist.9. n.94. & seqq.* Unde vult Bl. *in l. fin. Col.3. C. de ædilit. action.* Quòd si mercator, à tribus aliis mercatoribus unius negociationis, res aliquas emerit, & velit agere quanti minoris vel redhibitoriâ, non autem reperiat nisi unum ex dictis mercatoribus, quòd tum possit illum ipsum in solidum convenire, si nimirùm omnes æquales habeant partes, & æqualem administrationem. Bernh. Grævæ. *2. concl.24. consid.2. n.2. per tot.* Rot. Genov. *decis. 46.* Marant. *d.l.n.99.* Inde fit, ut socius assecurans nomine cæterorum omnes suos consocios in solidum obliget. Rot. Gen. *decis.29.*

Ut autem ex contractu vel facto u- 14
nius sociorum teneatur socius alter, non solùm hoc est necessarium, 1. quòd unus ab altero negociationi præpositus sit tacitè vel expresse, juxta *l.1. §. fin. de exercit. act.* Sed etiam hoc

hoc requiritur, 2. quòd ille ſocius qui contractum fecit, eum celebraverit nomine hujus ſocietatis, cujus ſocios Creditores vel contrahentes convenire volunt. Nicol. Everh. *conſ.6. n.16.* Quod fit, ſi negocia ſocietatis à ſociis ſimul & promiſcuè pertractantur; ita, ut negociatores modò cum uno, modò cum altero eorum contrahant. Surd. *deciſ. 213. n.1* Roncheg. *in l. eandem in pr. n. 187. ff. de duob. reis* Rot. Gen. *deciſ. 185. n.2.* Menoch. *conſ. 410 n.37.* ubi ait, ſic communem mercatorum uſum ſe habere. 3. hoc fit, ſi plures mercatores ſocii adminiſtrationem negociationis committunt uni eorum. Hic tunc Inſtitoris & Factoris locô eſt, & ſingulos ex ſuo contractu obligat in ſolidum. *d l. ſi cum plures. 1. ibid.* Bart. *ff. de exerc. act.* Cacheran *deciſ. 150. n.7.* Mozz. *de ſociet. col. 4. n. 18.* 4. Quando liber rationum ſub unius ſocii nomine concipitur & inſcribitur, tunc ille cæteros obligat in ſolidum. Br. *in l penult. n. 4. ff. de ſtipul. ſerv.* Menoch. *d. conſ. 410, n. 39.* 5. Si alter ſociorum bonis cedat, vel aliàs ſolvendo nō ſit. Menoch. *d. conſ. 410. n. 40.* Cum quo coincidit Statut. Reipub noſtræ patriæ *art 5. tit. 9. lib. 3.* verbis: **Was der eine kauffet/ muß der ander bezahlen**; aliàs meritò in iis ex novo jure beneficium diviſionis D. Hadriani locum habet. *auth. hoc ita, C. de duob. reis. & Novell. 99. cap. 1.* Gail. 2. *obſ. 24. n. 2.* Hîc non incongruè Q. AN INTER HOSCE MERCATORES Socios Beneficium Competentiæ (quô tanta portio relinquenda eſt, quanta pro honeſtâ ac competenti ſuſtentatione neceſſaria eſt, quam denominationis rationem reddit Caſp. Manzi. *in patrocin. debit. depauper. decad. 3. q. 1.* Jura noſtra dicunt eſſe conveniendos in id quod facere poſſunt. *l. 16. ff. de re jud.*) locum habeat, ita ut omnibus omnino Sociis, an verò tantum ſociis omnium bonorum illud ipſum competat? in qua quæſtione notabilem Antinomiam inter *d. l. 16 ff. de Re judic. & l. 63. ff. Pro Socio* agnoſcere non dubitârunt Anton. Matth. *Diſp. 5. de fundam. jur. Hillig. ad Donell. 17. Comm. 9. lit. R.* Bachov. *ad Treutl. vol. 1. Diſp. 26. theſ 4. lit. K & ad §. 37. Inſtit. de Action.* Tentandum tamen, an non omnis hic ſcopulus evitari poſſit. Si in *l. 16. ff. de Re judic.* regulam, *in l. 63 ff pro ſocio.* exceptionem proponi dicamus.

Regula eſt, Socium tantùm omnium bonorum conveniri in id quod facere poteſt. *d. l. 16.* Exceptio eſt, interdum etiam unius rei Socium in id quod facere poteſt, conveniri. Hanc exceptionem ibi proponi oſtendit ipſa ibidem adjecta ratio, de jure fraternitatis, quæ in Socio unius rei non ſemper, ſed reſpectu tantum illius rei, in qua ſocietatem contraxerunt, militat. E. G. Si ſocius à ſocio particulari ex MUTUO conveniatur, ibi ceſſat ratio fraternitatis, quia mutuum non quaſi inter ſocios, ſed tanquam inter extraneos contractum intelligitur, ſi ſcilicet non dependeat ex illa re, in qua ſocietas contracta eſt. *Vi Regulæ* itaq; ſol⁹ ſocius omnium bonorum, quotieſcunque pro ſocio convenitur, condemnatur in id, quod facere poteſt. *d. l. 16.* ſive actione ex ſtipulatu. *l. 41. ff. Pro Socio*, ſive actione Legis Aquiliæ. *l. 47. §. 1. ff. Eod.* vel aliâ actione doli clauſulâ carente, conveniatur, ratio, quia in Socium omnium bonorum nulla poteſt dari actio, quin ſit, ratione Societatis, quæ Jus fraternitatis continet. *Vi Exceptionis* verò, etiam Socius unius rei in id quod facere poteſt, condemnatur, at non ſemper, ſed tum demum, ſi ratione illius rei, in qua ſocietas contracta eſt, conveniatur. Limitatæ enim cauſæ limitatus effectus ponendus, & utique Socius unius rei, non ſemper reſpectu ſocietatis, ſed interdum etiam ratione alterius rei, extra ſocietatis copulam mutuò convenitur. Vid. *l. 55. §. 5. & 6. l. 63. §. 9. in fin. l. 66. §. 10. l. 67. § 1. ff. Pro Socio.*

15 Unam ergò ſocietatem non ad aliam trahi, nec ad diverſum contractum, per unum ex ſociis geſtum, indubi-

dubitati juris est; cùm sit particularis societas. *l. cum duob. 52. & §. cum duo erant. ff. pro soc. & ibi Dd.* E. G. Is, qui cum Titio societatem contraxit coriorum, si posteà idem Titius cum tertio societatem panni iniit, & fide tantùm labefactatâ decoxit, nequaquam ad debita Titii, causâ societatis panni contractâ, tenetur. P. Anchotan. *Conf. 410.* Paul. Parif. *conf. 94. n. 27. vol. 1.* Raph. Cuman. *conf. 172. col. 2.*
16 Strach. *de decoct. part. 5. num. 3.* & nullum socium ex negocio socii, extra societatem gesto, obligari tradunt Marpp. *conf. 24. num. 156. vol. 1.* ubi allegantur Gail. *2. obs. 90. n. 5.* & Gabr. Mudæ. *ad l. jure societatis 82. & l. nemo ex sociis. 68. ff. pro soc.* Nicol. Everh. *d. conf. 6. n 32.* Nisi sit socius omnium bonorum. *art. 5. de societ. Statut. Lub.* ibique Dn. Mev. *n. 19. & seqq.* quibus adde Wesembec. *conf. 138. per tot.*

Deinde solent plerumque à mercatoribus societati certa quædam adjici pacta; de quibus una atque altera erit
17 discutienda quæstio, v. g. Quidam mercatores socii pacti sunt inter se, ut, dissolutâ societate, capitale salvum maneat ponenti; cum eo verò, qui præstitit tantùm operam, ut etiam interusurium tantùm communicetur; quæritur, num pactum valeat? Et pri-
18 mâ quidem fronte dicendum videtur non valere, propterea quod æqualitas perpetuò inter socios servanda sit; & ponens operam intelligatur pretium operæ posuisse; ut ob id ei, qui pecuniam posuit, æquiparandus sit, quemadmodum ultra Andr. Gail. *2. obs. 24.* ita sensit Camill. Borel. *cons. 5. n. 1.* asseverans probansque tàm Civilistas, quàm Canonistas, nec non Theologos communibus suffragiis huic addere vota, consentit Fr. Vivius, *decis. Neap. 180. n. 1.* Joseph. Ludov. *concl. 53. n. 34.* & alii. vid. Stypm. *d. p. 4. c. 11. n. 25. cum mult. seqq.*

Verùm hisce minimè obstantibus, licet de jure communi ita receptum sit, pactum tamen hoc inter mercatores valere non dubitarem, cùm pacta sint leges inter partes. *l. prima. §. si con-*
19 *venerit. ff. depos.* Et hoc pactum de jure esse concludunt Dd. & Socin. *conf. 24. col. 10. vers. & ex prædictis. vol. 1.* & pretium operæ intelligatur esse correspondens interusurio pecuniæ, non ipsi sorti. Decis. Rot. Gen. 159. & Fachinæ. *lib. 2. controv. cap. 95.* Si tanti sit opera, quanti pecunia. *l. 29. §. 1. h. t.* Capitale enim socii manet incommunicabile. h. e. An das Capital des andern kan der Operarius nicht kommen. Anthon. Matth. Giphan. & alii *ad §. illa. Inst. de societ.* (Idem quoq; juris hoc in passu in Expensis, quod in Capitali seu sorte; cùm expensæ pars sint Capitalis; quip- 20
pe hisce non restitutis, tot de sorte citra omnem culpam impendentis decederent; non sunt enim expensæ in definitione lucri non minus, quàm causa in effectu contra ordinem naturæ) Ratio est, quòd hic effectus intentioni contrahentium, quæ non in sortis sed lucri communicationem dirigebatur, rectà adversaretur, dum lucrum non 21
sit, nisi sorte deductâ, *l. 30. & ibi Costal. pro soc. & l. 65. §. 14. d. t.* idque omne juxta proportionis Arithmeticæ naturam; ne alioquin alius cum alterius damno locupletetur. Pro qua sententia ratiocinatur Bald. *in l. 1. C. pro soc.* Unde socius 22
mercator, ratione impensarum necessariarum, e. g. victûs & alimenti, in causam societatis ab alterutro sociorum præstitarum vel damnorum communi causâ acceptorum alteri ex sociis pro rata b. f. impendenti restituere tenetur, etsi nullâ præviâ cautione hoc munitum sit. *l. 27. 28. & 38. pro Soc.* Ratio, quòd 23
omne in bonæ fidei contractibus, non tantum quod explicitè verbis expressum, sed & tacitum veniat, sc. si æqvum & bonum sit, *per l. 11. §. 1. de Act. emt. l. 12. §. 9. ff. mand. l. 2. & 5. de obl. & Act. & in fin. Inst. de obl. ex consens.* Et in his Judicis potestas & officium circa omissa tantundem operatur, ac si eorundem expressio facta sit. *l. 7. de neg. gest. l. 24. depos. l. 6. §. 1. de contrah. emt.* præsertim si accedat tacitus consensus socii præsentis, factum non ignorantis, nec legitimè actui contradicentis; & ita promiscuè sentiunt Dd. *ad §. in bon. fid. Inst. de act.* & Ludolph. Schrad. *de contr. tit. 27. n. antepen.*

pen. & d. tr. cap. 26. n. 53. Quapropter positâ hâc thesi, quòd actione scilicet vel condictione socius has impensas repetere possit, sequitur & exceptione sc.
24 retentionis vel compensationis, eas salvare posse; cui enim damus actionem, eidem & exceptionem competere, ex vulgari regula juris notum est. Quibus adde Roland. à Vall. *1. Cons. 53. n. 17. & seqq. per l. 14. §. 1. pro soc.* Et quoad compensationem Vasq. *6. illustr. controvers. c. 64. n. 7.* Idque fictione brevis manûs *l. 22. C. Theod. quorum appellationem non recipi.* Et hoc quàm maximè procedere, quando socius operam conferens alteri pecuniam conferenti assecurationem pro collata pecunia fecerit, ex Martin. Azpilcer. *cons. 1. n 72.* demonstrat Bernh. Grævæ. *2. concl.*
25 *pract. 24. n. 8.* Numquid autem societas propriè dicenda, si pactô conventô mercator in conficiendis negociis alienis aut communibus accipiat mercedem seu stipendium laboris, quod vulgò provisionem vocant? dubium movere potest. Quamvis hoc de jure communi, utpote locationem aut contractum innominatum FACIO UT
26 DES, sapiens, negari videatur. Observantia tamen mercatorum quotidiana, præsertim si de majori lucri parte haud conventum sit, contrarium suadet; cùm mercator pro quacunq; re, causa, vel operatione, licite possit recipere provisionem seu lucrum. Jo Nider. *de contract. merc. c. 3. n. 13.* Ist auch gar gemein inter mercatores, daß etliche sich bloß mit Worten / davon keiner als sie unter sich Nachrichtung wissen / einlassen / auch keine ordentliche Mascopei-Bücher (sicut Rotæ Genuensis *decisio 31. n. 2. & decis. 71. n. 4. superius allegatæ, requirunt*) davon halten / besondern gleichsam in einer geheimten Societät sich vereinbahren / Gelder sociali nomine & negociatione auff ihren Credit auffzunehmen / und eine Partei Waaren / womit der eine diese der ander andere Außwege weiß / dafür einzukauffen / und weme unter diesen sociis particularibus die Waaren zu verhandeln an die Hand am glücklichsten und nähesten gerathen / derselbe seine gewönliche Provision darvon berechne / Im übrigen / die also Mascopeilicher weise auffgenommene Gelder einem zugeordnet werde / abzutragen / soweit sich dessen Rechnung erstrecket / der andere und dritte gleichfals / und also collatô calculô zugesehen wird was detractâ provisione, Gewinn und Verlust sey. Et ejusmodi societates inter mercatores quotidiè contrahuntur & observantur, adeò ut usque ad solutionem receptarum pecuniarum in solidum maneant obstrictæ.

An autem pactum inter socios initum, ut, quā quisq; pecuniam in commodum societatis confecerit, ex ea plus lucri quàm alter consequatur, intelligatur etiam de ea pecunia, quæ studiô quidem ac industriâ unius ex sociis conquisita est, sub fide tamen & cautione totius societatis? Vid. Hartm. Pistor. *lib. 3. q. 3. per tot.*

Neque minus & hoc pactum inter 27
mercatores socios valet, ut, capitali deperditô solus socius, ponens capitale, damnum sentiat *l. jurisgent. 7. §. ait. ff. de pact. l. 1. §. si convenerit. Deposit. l. legem. ff. de LL. l. 1. ff. Constit. pec.* Rota Genov. *decis. 183.* Fachin. *lib. 2. controvers. 94.* Harprecht. *2. disp. 12. th. 11.* Quemadmodum & contractâ societate conquæstuum tantùm, si domus alterius ex sociis exusta, fundus inundatione absumtus, aut navis naufragiô deperdita sit, damnum hoc ex communi resarciri non debet; docente elegantibus rationibus Jac. Cooren. *consil. 18. p. 79. & seqq.* Nec 28
est, quòd tale pactum inæqualitatis aut iniquitatis insimuletur; cùm certum sit, rem suam perire domino. *l. quæ fortuitis. 6. l. pignus. 9. C. de pignor. act.* Vid. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 6. tit. 8.* Quatenus autem hæc pacta, inæ- 29
qualitatem inter socios inducentia, jure permittantur, vel non, tractant Hart. Pist. *3. q. 1.* Jo. Köpp. *2. obs. 56.* Aym. Cravett. *cons. 173.* Gail. *d. obs. 24.* qui consulendi cum Stypm. *de jur. naut. p. 4. cap. 11.* Quamvis indubitati juris sit, quemlibet 30
aliena negocia administrantem, rationem reddere oportere. Jas. *cons. 4. n. 1. & 3. vol. 1.* Paris. *cons. 82. n. 22. cons. 84. n. 24. & cons. 88. n. 6. lib. 1.* Rot. Gen. *decis. 165.* Menoch. *lib. 2. de arb. JJ. quæst. cent. 3. cas. 109.*

Rol.à Vall. *vol.1. conſ.49.* cùm ad hoc juris divini autoritate compellatur; juſſit enim hoc Villicum Salvator noſter. *Luc 16. Matth.18.* & habetur *in c. qualiter & quando. 2. de Accuſat.* Dd.*d.l.* Nihilominus tamen quid in hoc puncto juris inter mercatores ſocios obtineat; & num ab his, quandocunque & ubi libuerit, rationis redditio peti pos-
31 ſit? Doctores non conveniunt. Bartolus putat, ante annum id exigi non poſſe à mercatore ſocio, *in l.neminem. C.de ſuſcept præpoſ.& arch.lib.10.* Baldus contrà, quandocunq; calculum peti poſſe opinatur *in rubr. C.pro ſoc. n.5.* facit *l.boves 89. §. inter. de V. S.* Strach. *de Contr. merc. n.8.* Petr.de Ubald.*tr.de duob fratrib.in fin.12.part* Uterq;, quamvis in ſpecie pugnent, rectè ſi intelligantur, non malè mihi ſtatuiſſe videntur; ſi enim quæramus, an calculus cum pecunia & lucro peti quandocunque poſſit, tunc Bartoli ſententia amplectenda; perniqvum n. eſſet, mercatorem, poſtquàm pecunias recepit & in merces erogavit ſeu deſtinavit, ante annum ſimul & pecunias & rationes reddere & reſtituere cogi: cùm, quòd hâc ratione conſilia mercatoris frangerentur; tùm quòd non ſine ſuo magno fortaſſe damno & incommodo fieret, ſi merces alieniori tempore cogeretur diſtrahere. Hæ a. rationes cùm in reddendo ſolo calculo ceſſent, rectè cum Baldo, qui procul dubio hoc quoq; ſenſerat, dici poteſt, calculum ſolum, ſeu nudam computationem ſine pecunia & lucro, quandocunque libuerit, edendam reddendamq; eſſe.
32 Quòd ſi verò mercator rationem adhuc intricatam juſtô tempore reddere urgeatur ſub pœna, id autem præſtare nequeat, quid faciendum ipſi erit, ut ad tempus ſecurus ſit? Hîc ei Dd Itali ſuppeditant cautelam, ut ſc. in FOLLE ut loqvuntur, Calliſtratus *in l. 82.ff. de condit. & demonſtr* (h.e. inex-
33 plicatè & confusè; eſt enim proverbialiter dictum, rationes in folle exhibere, ab illis ſumtum, qui pecunias ſeu ſyngraphas in marſupio oſtentant, nec qualis quantave ſit, ſciri volunt; quemadmodum egregiè exponit Doctiſſim⁹ Alciatus *lib.4.de verb.ſignif.n.4.* & ante eum Erasmus *Cent.9 Chiliad.proverb.37.* Fr.Munozz.de Eſcobar.*tract.de Ratiocin.adminiſtr.c.10.n.48 49.*) offerat rationem, & calculô ſubductô, ſe unius tantùm nummi debitorem remanere profiteatur, eumq; nummum illicò ſolvat. Cæterùm fidejuſſorem dare paratus, in eventum, quô apparuerit debitor in majore ſumma. Bald. *conſ 353. vol. 3.* Paul.de Caſtr. *in l.2.C. qui legit.perſon. ſtand. in jud.* facit *l.ſi à te. C. de pact. int. emt.* Angel. Alexand. & Bald.*in l.ſi reſiduum.5.C.de diſtract pignor.* & Dd.*in d.l. 82 de condit & demonſtr.* ubi Calliſtrat⁹, in folle ſeu ſacculo reliqua offerri, opponit ei, quod eſt rationes reddere; id eſt *legendas offerre rationes primùm, deinde computandas, ut explorari poſſit, imputationes probè an improbè referantur, accepta rectè relata, an non rectè: ita, ut à facto res incipiat, perveniat autem ad pecuniam.* Prat. & Briſſon. ad *hanc l.82.* Et hæc quoq; pro noſtro inſtituto de hoc contractu ſufficiant; plura & uberiora qui deſiderat, adeat Stracham; de- 34
ciſiones Genovæ, Manticam *de tac. & ambig.convent.* Mozz.*de Contr.* Hect. Felic.*de ſociet.* Burſat. *conſ.302.* qui magna ex parte verſatur circa quæſtionem reſtitutionis deperditæ ſortis. Weſemb. *conſ.31. & conſ.71.* Thoming. *deciſ.13.49. & vol.1.conſ.36.* ubi dicit: Quando certa pecuniæ ſumma in negociationem ita confertur, ut lucrum participet is, qui confert, damni autem expers ſit, ſocietatem non contrahi, ſed mutui naturam, adeoq; uſurariam pravitatem ſapere talem contractum. De ſocietate certæ negociationis Nicol Everh.*Jun. vol 1.conſ.9.* & de rationib⁹ ob eam reddendis *vol.2.conſ.6.* De fide libri, ratione ſocietatis vid. Munnoz de Eſcob.*de ratiocin admin. c 12.* De pactis hujus contractûs Hartm Piſtor.*part.3. q.1.q.2.q.3.* Quomodo ſocietas probetur. Maſcard *concl.13 16.1309. cum ſeqq.* Quando ſolvatur. T.Decian. *vol.1.conſ.60.* An & quomodo transmittatur ad heredes. Surd.*vol.1.conſ.20.& vol.5.conſ.8.* Thoming. *deciſ 13.* An morte & decoctione unius ſocii diſſolvatur. Rot. Genov. *deciſ.71. num.1. & deciſ.13. num.21.*

Hacte-

Hactenus de societate pacata, nunc de Bellica. Ad quam pertinet Admiralitatis (dicto sit venia) Jus; seu societas navalis, vulgò Admiralschop/ & Exercitoria actio, vulgò Mitrehderschafft.

35 Admiralitas, Græcis Σύμπλοια vel ὁμόπλοια, quòd conjunctìm unâ classe navigetur, & societas navium ad diversorum mercatorum defensionem
36 spectans. Hanc apud Batavos & Hollandos diuturni belli Hispano-Belgici calamitates, hostiumque & piratarum excursiones eum in finem introduxére, ne ullæ hisce ex portubus naves solvant, nisi certô, ad aliarum defensionem instructarum, numerô stipatæ; nullisque vel primùm vel postremùm solventibus, vel armatis vel minus armatis, ab harum armandarum & instruendarum contributione exemptis; quarum officium est, fideliter sibi invicem necessitatis tempore adsistere, & de futuro periculo certis ad hoc signis constitutis, earumque unâ atque alterâ Archithalassi & Admiralii vicem sustinente, cæteras in tempore præmonere, suppetias ferre, viamque per ho-
37 stium classes aperire. Damnum per hostes aut piratas harum uni atque alteri extra nautarum culpam illatum, magnæ seu grossæ Avariæ instar, à cæteris concomitantibus navibus rependitur: vid. *nos infr. lib.3. c.4. n.19.* videlicet pulveris nitrati, & cæterorum muniminum bellicorum ob communem defensionem jactura, hominumque in conflictu vulneratorum mutilatorum aut occisorum cura, cumque plena mercede & vectura, sumtibusq; sepulturæ reparatio quælibet navium merciumque, antequam solvat, prius æstimatione factâ. Quicunque autem in defendendo aut assistendo negligentes assistunt, tenentur ad reparationem detrimenti, cæteris ob id illati, nullâ ipsis retributione rerum amissarum factâ. Quibus adhuc aliæ Statutis & ordinationibus municipalibus adduntur pœnæ. Navibus autem quæ celeri suâ navigatione fretæ, à cæteris excursiones faciunt, tanquam culpâ suâ damnum sentientibus, & sui facti nomine pœnam merentibus nihil ex communi resarcitur. *arg. l.9. ff. de noxal. act. & l.203. de R. J. fac. l.52. § fin. & l.60. §.1. ff. pro soc.* Plura de hac 38
singulari Admiralitatis Societate qui scire desiderat, consulat & videat verschiedene Placaeten und ordonantien von Kön. Philips den II. in Hisp. und der Herrn Staaden General der unirten Niederlanden uffgerichtet; Absonderlich T' Placaat van Kön. Philip. de ult. Octobr. Anno 1563. Tit. van toerustung van Schepen. Ordonant. van Admiralschoppen van de Staaten van Holland/ zyede gedrucket worden. De Placaeten van de Seerechten. Placaeten van de Staaten General van eer. 9. *Novembr. Anno 1603. de 23. Febr. 1607. de 22. Jul. 1625. de 16. Jan. 1627. de 17. Martii 1627. de 20. Octobr. Anno 1628. de 14. Martii Anno 1629. de 24. Decembris 1630. & de 3. Octobris Anno 1643. &c.* & novissimè Stypm. *de Jur. nautic. p.4. c.11. n.48. & seqq.*

Hisce addi libet vernaculâ nostrâ Die Admiralitet Ordnung der Stadt Hamburg *de Anno 1623. sub lit. Q. in fin. Q. huj. Tractat.* Et nuperrimum tractatum Jo. Loccen. *de jur. marit. lib.2. cap.2.*

EXERCITORIA actio, vulgò Mitreh- 39
derschafft/ est societas diversorum mercatorum, unam atque alteram navim ad negociationis usum communem habentium. Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part.23.* Hæc autem societatis species cùm secundum communes societatis leges plerumque reguletur, nostrum non erit, huic, præter ea, quæ superius *lib.1. c.8.* adducta sunt, pluribus prolixè inhærere. Consulat hac de re, qui velit, Strach. & Peck. cum notis Arnoldi Vinnii in *h.t. ff. de Exercit. act. lib.6. tit.1. & seqq. Statutor. Lubec. & Anseaticor. & Wisbuens. Statuta naut.* Et novissimè Fr. Stypm. *de Jure Naut. p.4. cap.15. per tot.* ubi quàm fusè de hac materia, & Joh. Loccen. *de jur. marit. lib.3. cap.7. per tot.* Cùm 40
autem plerumque accidat, ut Magistri navium, partem navis, suô ministeriô vel aliô quoquô pactô, mercantur & acquirant; illi autem sæpenumerò &

hodiè, proh dolor! ferè semper plus lucri, quàm cæteri exercitores inde reportent, unum atque alterum hîc notabo singulare, in foro Hollandico usitatum.

41 Primò; si Exercitorum aliqui nolint iter confici, Magister navis, cum consensu cæterorum idipsum prosequi potest, idq; seu ad proprium usum & emolumentum; seu certâ ad id boni viri constitutâ mercede. Wisbuisch See-Recht/ *art.65.*

42 Secundò, nautæ, simul exercitores, si, tempore necessitatis, carinam sub fœnore nautico obligare volentes, pecuniam collybo parare nequeant, merces invectas vendere & obligare quidem possunt, navem autem ipsam vendere prohibentur. d. Placaet von König Philipp. de ult. Octobr. Anno 1563. tit. van Schip-ende Koopluiden/ *art.12.*

43 Tertiò. Quilibet nauta, ad requisitionem sui exercitoris exactissimè tenetur rationem reddere; idque sub pœna ducentarum librarum exercitoribus, lucrô non computatô exsolvendarum.

Reliqua, ut dixi, petenda erunt ex supra allegatis titulis & authoribus, qui de re nautica scripserunt. Quibus adde & nos sup. hoc *lib. c.10.*

44 Visô Societatis contractu, nunc, quia haud raro mercatores ex MANDATO privato (quod hodiè in foro mercatorum Commissio dicitur, Rot. Genov. *decis.2. n.31. & decis.9. num.1.* Joh. Oldend. *de Act. Class.4. act.24. n.1. pag.m.554.*) tenentur; non abs re erit, si & de hoc unum atque alterum casum in medium proposuero: Et qui-
45 dem PRIMO quemadmodum mandans Mercator gesta mandatarii pro parte acceptare & pro parte rejicere non potest. per *l.23. 25. ff. de negoc. gest.* & ibi Dd. pro ut acriter olim in causa Hamburgensium & Lubecensium mercatorum discussum & tandem decisum memini.

46 Ita è contrario cùm præcipuè mandatarius, seu commissionem suscipiens, fines mandati diligenter custodire atque ad unguem observare debeat, §. *is qui exsequitur. Inst. Mand. l. si quis pro te. ff. eod. l. diligenter. 5. ff. Mandat.* in tantum, ut ne quidem in ejus qualitatis modico excedere liceat. Paris. *cons.47. n.42. & nos infr. h.c.* fusius deducemus: Dubium existit inter Dd. quid de sequenti casu sit judicandum: Mercatores quidam Revalienses Lu- 47
becensibus mandârunt, ut certas quasdam merces Lubecæ emerent, & eas Ambstelodamum transmitterent, eâ adjectâ lege, ut mercium periculum suscipientes inveniant, quos vulgò ASSECURATORES appellant, & eâ clausulâ de non transferendo merces ex navi onerata in aliam navem; idq; fieri posse putabant Revalienses; solutis VIII. ratione periculi pro centenario quolibet. Lubecenses, emtis mercibus navem quandam iis onerârunt, receptis fidejussoribus, periculi pretium solventibus, absque clausula tamen supradictâ; quoniam dicebant, expromissores se non invenisse cum ea clausula, nisi XV. pro centenario quolibet solvissent: merces deinde in ipsa navigatione, forsan ob periculum in aliam navim translatæ fuerunt; & unà cum ea periére. Q. an Lubecenses in culpa sint? Philippus Decius *in consil. 340.* quòd errore geminatum *cons.631.* in simili casu valdè pro Lubecensibus pugnat, scribens, quòd si Revalienses mercatores adversus Lubecenses egissent, & non probâssent, in Civitate Lubecensi fuisse, qui mercium periculum suscepissent cum dicta clausula & lucro octo pro centenario, absolutioni locum esse; nec Lubecensibus mercatoribus, non obstante hâc regulâ generali: Quod præcisè fines & ordo mandati observari debeant, culpam naufragii imputari posse; hocq; rationibus probat, quas vid. ap. Strach. *de Mand. mercat. n.39. & seqq.* Contrarium tamen affirmandum esse non modò ex suprà posita regula, *sed & l. item quæritur. §. navicularius. ff. loc. & l. fin. §. si eâ conditione. ff. ad L. Rhod.* satis abundè docet Benev. Strach. *d.l.n. 41. cum seqq.* Cujus sententiæ & nostrum addi-

addimus calculum. Ex eodem fundamento sequitur, quid de subsequenti
48 facti specie censendum: Titius transmisit Gajo Narvam aliquot vasa vini reddenda, hôc primum per litteras mandatô datô, ut pecunias pro vino vendito receptas, tutâ occasione transmitteret; quibus posteà aliæ subsequutæ sunt litteræ, diversam à priore conditionem continentes, nimirùm, ut, revocatô priore mandatô de iis ipsis solutis nummis certam cannabis partitam, uti loquuntur, suô nomine pro certo adsignato pretio emeret, primisque navibus transmitteret. Gajus, nullâ habitâ ratione secundi mandati insinuati, vina caveæ includit & vendit. Venditione autem factâ commissionis posterioris ordinem & fines transgreditur, solutasque pecunias Damasippo (cui præter inspectionis liberrimæ curam, nullum de vendendo vino recipiendaque pecunia mandatum injunctum erat) Lubecam transportandas tradit, qui fide ruptâ cum pecunia fideicommissaria nequiter excessit, evasit, erupit. Q? Numne Gajus mandati teneatur? Remotis verborum ambagibus, dicimus quòd sic: 1. cùm aperti juris sit, ut ad emendum, ita etiam posse dari mandatum ad
49 vendendam rem mandantis. *l. mandatum. l. Creditor. 60. §. Lucius. 4. ff. Mandat. l. 1. C. eod.* & indubitatissimum, quòd suscipiens mandatum, imò recipiens tantùm literas mandati & tacens. Rot. Gen. *decis. 125. n. 1.* teneatur vel illud perficere secundum omnes qualitates novissimè datas, vel re integrâ & quidem tempestivè, renunciare, nisi ad interesse & omne damnum, quod incurrit per idipsum mandans, conveniri velit, per *l. si mandavero. 22. §. sicut a. 11. & l. 27. §. 2.* ibi: *quam primùm. ff. Eod. § Mandatum suscipere. Inst. eod. tit. l. si literas. C. Mandat.* Alex. *cons. 52. 1. punct.*
50 *Col. fin. n. 8.* cùm juvari nos, non decipi beneficiô oporteat. *l. 17. §. sicut. ff. Commod.* & tacitâ dissimulatione contrariæ voluntatis non sit fallendus is, qui fidem amici invocat. Oldendorp. *class. 4. act. 24.* Hinc eleganter Cic. *pro Rosc. Amerin. Quid recipis mandatum, si aut neglecturus, aut ad tuum commodum conversurus es? Cur mihi te offers, & commodis meis officiô simulatô officis & obstas? recede de medio, per alium transigam.* Et Chrysostom. *homil. 68. in Joan. cap. 12. Qui mandatum accipiunt*, inquit, *neq; facere neq; dicere volunt, præter voluntatem mittentis, quousq; mandatum impleant, ne quid transgrediantur.* Qui enim præscriptos sibi fines excesserit, aliud quid facere videtur, de quo vide elegantissimè disserentem A. Gellium, *noct. Attic. lib. 1. c. 13. per tot.* Idque imprimis inter mercatores ob majorem fidei infallibilis religionem & observantiam, Dd. & Bl. *cons. 40. n. 6.*

2. Cùm ex Titii literis commissioni certa forma, ordo & qualitas data appareat; quod literis probari potest Rota Genov. *decis. 49. n. 1. decis. 51. num. 4.* 51
decis. 68. n. 3. decis. 119. n. 1. & decis. 187. n. 4. meritò hæc forma secundum omnes qualitates observari debuisset, prout suprà monuimus ex Paris. *cons. 47. n. 44.* Ubi addit, ordinem esse ex forma, & esse quid indivisibile; qui enim litteras mandati accipit, & non in tempore contradicit, non servatô ordine, sibi præjudicat. Rot. Genov. *decis. 20. n. 1. & decis. 47. n. 4. & 125. n. 1.* Paris. *d. l. n. 38.* & ad interesse & damnum exinde seqvutum sese obstringit *per d. l. si mandavero. 22.* & alias suprà adductas; cùm 52
non sit in facultate mandatarii addere vel demere formæ & ordini sibi dato. Bl. *in l. fin. Col. 2. C. de suis & legit.* Rot. Genov. *decis. 9. n. 14.*

3. Quia mandatum ad vendendum 53
& emendum, non adimpletur transmittendo pecunias; sicut nec mandatum ad vendendum merces, non extendi potest ad permutandum easdem. Rot. Genov. *d. decis. 9. n. 7.* ac mandatum ad solvendum, promissione haud impleatur, *l. si debitorem 21. ff. de novat.* Paul. de Castr. *in l. delegare. ff. eod.* præsertim cùm non eadem adsit ratio. Rot. Genov. *d. decis. 9. n. 7.* Licet non negem, mandantem, si solutionis locô promissio à Creditore suo acceptata 54

& probata fuit, hâc ratione liberari, Castrens. *l. qui usumfructum. inf. ff. de V. O.* Dec. *cons. 107. & cons. 421. inf. & in l. singularia. n. 26. ff. si cert. pet.* nec inficias eam, mandatum quandoque adimplendum esse ut fieri potest. Decis. Gen. *64. n. 2. & decis. 174. n. 4. 9. 11.* Ubi tamen notandum, quòd, ubi est tradita certa forma, & modus præscriptus, quô quid in negociatione agi debeat, tunc non admitti executionem per æquipollens. Jas. *in l. 1. ff. de lib. & posth.*
55 *d. decis. 174. n. 9. 11.* E. g. Mandatum habens, ut certò locô frumentum emat vendat, alibi locorum absque fidei fractione & interesse præstatione id effectum dare non potest, idque ob pretii pro diversitate locorum & exinde emergentium incommodorum varietatem. Vid. *§. 33. Inst. de act. l. 3. ff. de eo quod cert. loc. l. 63. §. 2. ff. ad l. Falcid.*

Secundò, cùm inter mercatores usitatissimum sit, ut generaliter Procuratores constituant, dubitatū fuit inter
56 Consulentes, An in generali mandato facultas quoq; pecunias ad cambium recipiendi tradita censeatur? Et quia in generali mandato ea veniunt, quæ constituentes facere solent. *l. vel universorum. ff. de pignor. act.* quæque ex consuetudine loci sunt, Br. *in l. si fraudata ff. quæ in fraud. cred. & in l. 1. C. pasc. pub. vel priv. lib. 11.* Roman. *cons. 114.* Dec. *cons. 441. n. 9.* putarem, si alterutrum horum probari posset, constituentem vi mandati quoque ad cambia obligatum esse, nisi expreßè sit prohibitum. Vid. *nos sup. lib. 1. c. 8. n. 26.*
57 *& seqq.* An verò hoc in recambiis quoque locum habeat, vid. ap. Dec. *cons. 562.* qui ex conceptione verborum & relata vulgari formula mercatorum id dijudicandum relinquit; quò benevolum lectorem remitto.

58 Tertiò. In mercatorum curia sæpè disceptatur hæc quæstio: Num mercator, cui transmissæ sunt merces cum mandato, ut eas ad diem vendat, si vendidisset, & mercium emtores, amissâ fide, quâ tempore contractûs erant, decoxissent, mandati teneatur, ex eo quòd minus diligenter illud curaverit? Me ad hoc negandum, cùm LL. alliciunt, tùm Baldi authoritas. Leges inter alias præcipuæ sunt hæ duæ: 1. *L. qui sub conditione. 111. in fin. ff. de condit. & demonstr.* deinde *l. litis. 37. §. si pecuniæ. 1. ff. de negot. gest.* Baldus verò *in cons. 72. vol. 3.* ita scribit: *Ille qui tenetur assignare nomina debitorum, tenetur assignare veros debitores; non autem cogitur assignare tales, qui sunt solvendo semper; nisi hoc possit facere.* Sufficit 59 enim, utiliter esse cæptum negotium, etsi eventus ex casu non adsit. *l. sed an ultrò. §. 1. ff. de neg. gest.* Atque ita pro factoribus, quibus transmissæ sunt merces ad vendendum, vel aliàs cura contractuum demandata est, in magnis emporiis sæpè pronunciatur, Et 60 per Statutum Hamburgense, *part. 2. tit. 12. art. 7.* plenius explicatur: Würde einer / uff empfangenen Befehlich / auff Zeit und Termin jemand Güter verkauffen / und die Käuffer darnach in discredit gerathen / so soll dadurch der Befehlichaber nicht gefähret werden / wofern zu dero Zeit / als der Kauff beschehen / „ die Käuffere also bewand gewesen / daß „ ihnen auch andere fleißige Händlere ge- „ trauet haben. Cui adde Decium *cons. 7.* „ Strach. *de mandat. merc. n. 36. & seqq.* Hinc Munoz. de Escobar. *de ratiocin. admin. cap. 19. n. 44.* prædictæ *l. qui sub conditione. ff. de condit. & demonstr.* autoritate statuit, Tutori non posse imputari decoctionis casum, aut damnū amissionis pecuniæ, si pecuniam pupillarem deposuit apud mercatorem, apud quem pater pupilli in vita sua tales depositiones facere consuevit; quia propter probitatem & bonitatem personæ anteà expertam receditur à regulis juris communis, ut ex multis probavit Jason. *in auth. jubemus. n. 8. ff. de judic.* nisi fidejussionem suam interposuerit. vid. *infr. hoc c. n. 85. & seqq.* 61

Quartò, quanquam mandatum de 62 jure communi naturâ suâ sit gratuitum; adeò, ut, si aliquid pro negocii demandati expeditione datum aut promissum sit, non sit mandatum, sed in alterius negotii formam h. e. in aliū contractum cadat: mercede enim consti-

constitutâ incipit locatio & conductio. *§. ult. Inst. mand. l.1.* §.*fin. l.6.* §. *ult. l.36. §.1. ff. eod.* Videatur disputatio nostra de Mandato, habita Jenæ Anno 1630. & inserta tractatui de Contractibus Magnifici Dn. Christophori Philippi Richteri, ibidem Profess. Publ. nunc Ordinarii amici nostri pl. colen-
63 di *th.1. lit. J.* In curiis tamen mercatorum datur mandatario, solventi litteras cambii mandatoris, vel exsequenti aliud negotium PROVISIO, seu merces & stipendium laboris & periculi. Decis. Rot. Gen. *16. n.11. & decis. 30. n.2.* Sigism. Scacc. *de Commerc. & camb. § 3. gl.3. n.1. fol.412.* Quod de consuetudine moderna in Emporiis hodiè ad omnes mercatores extenditur, ut scilicet eorum mandatariis, Factoren pro singulis centenis unus & dimidius florenus solvantur, daß sie eines oder einen halben von 100. provision nehmen. Vid. Dn. Mev. *lib.3. Comment. in jus Lubec. lib.3. tit.6. art.20. n.*
64 *46. & 47. & per tot.* Ubi sparsim de Mandat. mercatorum adeò, ut de stylo mercatorum debeatur, etiamsi non conventa seu promissa sit provisio.
65 Scacc. *d. l. n.2.* Hoc autem salarium seu honorarium huic contractui saltem incidit, necessariò verò (vel, ut Bachovius putat) planè non inest; ideòque tale salarium non ordinariâ mandati actione peti potest, sed aut ex stipulatu, si stipulatio intervenit; aut ex alio contractu, aliâque actione, putà præscriptis verbis; vel extra ordinem peti potest, modò sit certum aliquod promissum. *text. in l. salarium. 7. ff. Mandat. l.1. C. eod. l.56. §. salarium. 3. ff. eod.* Certum enim debet esse salarium; nam salarium incertæ pollicitationis neque extra ordinem rectè petitur. *d. l.56.* §.*3. & l.17. C. eod.* Cujac. *ad rubr. tit. ff. Mand.* Duaren. *cap.3.* Nisi mercatorum stylus & consuetudo (quæ apprimè attendi debet. Rot. Genov. *decis 7. n.11.* & aliis:) contrarium suadeat prout docet Sigismund. Scacc. *d. l. num. 2.*

De jure Lubecensi, in Mandatis mercatorum hoc singulare occurrit, quòd quamvis de jure communi pateat, ut is, qui aliquem commendat, non statim fidem suam interposuisse eive 66
mandâsse videatur. per text. express. *in l. si verò. 12. §. cum quidam. 12. ff. Mand. arg. l. fin. C. quod cum eo qui in alien. pot. l. Lucius. 16.* & ibi Dd. Comm. *ff. de fidejuss.* & aliis. Wesemb. *in π. de mand. n.6.* Conan. *7. Comment. 14. n.1.* Dn. Lindem. *Exerc. Justin. tit. de Mand. thes.2.* Cùm verbum commendandi, quando ad personam refertur, obligationem non inducat. *d. l.12. §.12.* (secus si ad rem referatur, Gothofr. *ad d. l.12.* §.*12. lit. L.*) vid. supra allegatam *nostr. Disputat. Jenæ habitam thes.1. lit. A.*

Hoc tamen ex Statutis nostris Lu- 67
becensibus aliter sese habere, in propatulo est. Nam iis cautum est, talem commendationem personalem vim fidejussoriam habere, tit. *de Mandat. consil.10. lib.3.* Verba Statuti hæc sunt: Wil jemand einem Frembden sein Gut nicht verkauffen / ein ander stehet darbey und saget / ihr müget ihm wol vertrauen / die Bezahlung wird euch wol; Wird der Verkäuffer von dem Käuffer nicht bezahlet / so muß der Jenige zahlen / welcher den Frembden loben thät / dadurch der Verkäuffer verführet worden / Cujus tituli enodationem vid. in Comment. Dn. Mev. *ad h. tit.* Cum quo concordat Donell. *13. Comment. 10.* præsertim si hæc verba commendans adjecerit: Si quid in eum contuleris æquè gratum erit, ac si in me collatum sit. Et speciatim hîc observandum, 68
creditorem alicujus mercatoris, quem novit jam decocturum, si alii idoneum esse falsò affirmaverit, ut pecunia ipsi crederetur, ex qua sibi posteà satisfieri procuravit, actione de dolo ab eo, qui credidit, conveniri posse. Strach. *De Decoctor. tit. quom. proced. cum illis qui Decoct. consil. ded. n.35. & fin.* An autem laudans, persuadens, 69
affirmans & approbans aliquem ut sufficientem, bonum, securum, fidelem & idoneum, fidejussor dici possit, & uti fidejussor teneatur, si approbatus extraneus non sit idoneus? Vid. Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de fidejuss. part.2. sect.*

sect. 3. cap. 4. pag. m. 177. & Fr. Pfeil *cent. 1. consil. 21.* & Carpz. *jurispr. for. part. 2. Const. 18. defin. 24. n. 8. & seqq.* ubi ex Jo. Köppen. *dec. 36. n. 9.* hoc in Mercatoribus affirmat, ex ratione, quòd Mercatores, quorum maximè interest solutionem debitô tempore fieri, persuasor semper fidejubere censeatur, cùm inter illos fides requiratur exuberantissima. Hering. *de Fidejuss. p. 1. cap. 27. num. 282.* Et sex elegantissimos & frequentissimos casus, ubi consilium vel commendatio instar mandati obligat, vid. ap. Dn. Mev. *d. t. de Mand. cons. n. 11. & seq.*

Sic, si quis mercator pro tertio intercesserit, & rogando mihi persuaserit, ut illi meas merces tutò committam, cui antea denegavi, an contra persuasorem mandati detur actio ad interesse; vid. Joan. Rudelii Syndici Lubec. *consil. 47. tom. 2. var. consilior. Kirchoff.*

Hæc de principalibus contractibus nominatis pro instituto sufficiant; Quia verò mercatores aliorum contractibus accedunt, seu pro aliis fidejubent, ideò unum atque alterum etiam de Fidejussione monebo.

70 Non placet itaque primò hoc Brocardicon singulare quorundam Dd. quòd fidejussio non sit de pertinentibus ad negociationem Jas. *in l. admonendi. 2. lectura. n. 123. vers. 3. diligenter.* Alexand. *ibid. n. 36. vers. & hoc procedat. ff. de injur.* Jas. *cons. 103. n. 1. vol. 1.* ubi hoc addit, ideòque credendum non est eorum libris, quatenus continent fidejussionem. Seqvitur Jacob. Mandell. de Alb. *cons. 95. n. 11. 12. 14.* allegans *text. in l. si quis ex argentariis. 6.*

71 *§. rationem. 3. ff. de Edend.* Cùm enim hæc contractûs accessio non sit contra bonam fidem, ideòque meritò nec mercatoribus erit deneganda, cùm leges sint omnibus communes. *l. leges. C. de LL.* Petr. Rebuff. *ad l. si ita stipulatus. col. 3. vers. tertiò videatur. de V. S.* Manet ergò & in Curia mercatorum

72 immobile hoc juris axioma: Quòd, quemadmodum omnis alius, ita etiam mercator, in majorem summam fidejubens quàm ipse Principalis, in eam saltem, quæ promissa est à principali, teneatur. per text. *in l. 70. in pr. ff. de fidejuss. l. 33. ff. Mandat. l. 22. C. de fidejuss.* cùm non in duriorem causam (quamvis efficacius possit. Hypp. de Mars. *n. mihi 294.*) quàm ipse Principalis obligari queat. *d. l. 70. ff. de fidejuss.* Azo. *in summ. C. de fidejuss. n. 7.* Duaren. *ad eund. tit. ff. c. 3.* Æguin. Baro. Mynf. *ad §. 5. Inst. de fidejuss.* Bronchorst. *cent. 4. ἐναντιοφανῶν q. 53.* Hering. *de fidejuss. c. 24. n. 54. & seqq.* Arumæ. *exerc. Justin. 13. θ. 15. & alii.* Licet vehementer dissentiant Conan. *lib. 6. n. 8.* & olim Fachin. *8. controv. 51.* Goddæ. *de contrah. stipul. 4. n. 65. cum seqq.* & gloss. *ad d. §. 5. Inst. de fidejuss.* Alciat. *lib. 5. parerg. c. 17.* Duaren. *de Fidej. c. 3.*

Secundò, ex præcedente fundamento, nec hanc communissimam Dd. sententiam, quâ beneficium ordinis seu excussionis in foro mercatorum locum non habere autumant, cùm 73
Hyppol. de Mars. *n. 8. & 12. de Fidej.* & Hering. *de fidejuss. c. 27. n. 85. & seqq.* D. Mev. *lib. 3. tit. 5. art. 1. n. 9. & seqq. Comment. in Jus Lub.* nudè & simpliciter approbare possum, uti ex iis, quæ infrà *lib. 3. c. 8. n. 4. & seqq.* de Exceptionibus mercatorum singularibus dicturi sumus, evidentius patebit. Manet itaque & hæc juris communis dispositio æquè in mercatore fidejussore, ut alio quopiam, sarta tecta; videlicet, ne prius fidejussor quàm principalis ejusque bona excussa sunt, conveniri & ab eo debitum peti possit, nisi se Prin- 74
cipalem, als selbst Schüldener obligaverit; quia tunc tacitè huic remedio renunciasse censetur, arg. *l. non rectè. 3. l. jure nostro. 5. l. si alienam. 19. C. de fidejuss.* Hippol. de Mars. *rubr. de fidejuss. n. 62. & seq.* Gail. *2. obs. 28. n. 2. & ult.* Cum quo coincidunt Statuta nostra 75
Lubecensia, *art. 2. de fidejuss. lib. 3. tit. 5.* Cujus beneficii favorabilis abrogatio aliàs in hac Repub. Lub. non præsumenda. Mev. *ad art. 1. n. 35.* aut nisi difficultas sit in exigendo à principali seu correo, aut principalis rixosus. Rot. Gen. *decis. 91. n. 28. & seqq.* Plures exceptio-

ceptiones & casus ubi excussioni locus non est, vid. ap. Mev. *d. art. 1.* & Rot. Genu. *d. decis. 91. n. 27. & seqq.*

76 An autem is, qui fidejussoriis beneficiis omnibus renunciavit, excussioni renunciâsse videatur, tract. Frider. Pruckm. *cons. 3. per tot. vol. 2.* & Berlich. *2. concl. pract. 22. n. 36. cum seqq.* Mev. *ad art. 1. Stat. Lub. de fidejuss. n. 5. 6. & seqq.*

77 Tertiò hic quæri potest: Si duo mercatores, principalis sc. Creditor cum Principali debitore aliquô modô alterant obligationem inter eos existentem, pro qua fidejussor intercessit, sine scientia & consensu fidejussoris, utrum ipse fidejussor sit liberatus? In hac re Dd. distinctio mihi valdè arridet, quâ dicunt, aut obligationem mutatam esse quoad temporis prorogationem, aut planè esse novatam; (id est, conventum ut aliud solveretur quàm fuit in primâ obligatione.) Jam, si temporis facta est prorogatio, hâc
78 distinctione utuntur: aut fidejussor obligavit se ad certum tempus, & tunc non tenetur, factâ prorogatione temporis, præsertim si tempus adjectum fuit causâ tantùm limitandæ obligationis, Gail. 2 *obs. 30. n. 11. usq. ad fin.* Secus, si differendæ solutionis causâ adjectum sit. Vid. Dn. Mev. plenè *ad art. 1. de Fidej. Stat. Lub. n 38. & seqq.* Valentin. Riemer. JCtus acutissimus, & amicus meus dum viveret, in Academia Salana, intimus, *quæst. decad. 10. q. 4.* aut obligavit se purè & sine aliqua præfinitione temporis, & tunc prorogatô terminô non esse liberatum fidejusso-
79 rē ajunt. Quando verò conventum est, ut aliud solveretur quàm fuerit in prima obligatione, tunc ita distingvunt; aut fidejussor se obligavit tantum solvere rem illam existentem in prima obligatione, & tunc de alia re solvenda fidejussor non tenetur; aut simpliciter se obligavit fidejussor satisfacere Creditori; & tunc tenetur factâ novatione inter Creditorem & debitorem. Alexand. *in l. ubicunq. in fi. ff. de fidejuss. l. dies cautionis. ff. de damn. infect* Br. & Ang. *in l. quod dicitur. §. miles. ff. de Testament. mil.* Speculat. *in tit. de fidejuss. n. 87.* Et hæc in praxi quotidiana æquè obtinent in mercatoribus, quàm alterius conditionis hominibus; quicquid etiam superius adducta Dd. cohors contrarii statuat.

Matth Berlich. *lib. 1. concl. pract. 66. n.* 80
33. & seqq. hoc singularis pacti fidejussorii exemplum inter negociatores receptum infert: Si Cajus, propter magnam negociationem sæpius pecuniam sub fœnore accipere necesse habeat, &, ne semper in fidejussoribus quærendis occuparetur, pactum cum Mævio iniit, ut is fidejussorio nomine, quoties requireretur, pro eo intercessurum promitteret; ita tamē, ut omnia Caji bona pro damno, quod Mævio ex futura fidejussione posset contingere, sint hypothecata. Hoc sanè in casu, si Cajus eadem bona aliis obligâsset antequam Mævius pro Cajo fidejussisset vel solvisset, rectè Mævius aliis Creditoribus præfertur. Quia namque Mævius ex sua promissione ita est devinctus, ut in ejus potestate non sit, non fidejubere, vel solvere. Ideòque meritò tempus conventionis inspicitur, & Mævius omnibus aliis Creditoribus, etiamsi iis Cajus sua bona obligâsset prius quàm pecuniam sub fœnore accepisset, & pro eo Mævius intercessisset vel solvisset, præfertur, per *text. in l. qui dotem. 1. ff. qui pot. in pign.* Hartm. Pistor. *part. 3. q. 14. n. 290. cum seqq.*

Ultimò denique ex nostræ Reipub. Statutis & hoc annectendum, singulare, quod habetur *art. fin. tit. de fidejuss. 5. lib. 3. Stat. Lubec.* Notum quippe 81
omnibus, Juri Civili sedulò operam navantibus est, vel ad minimum esse debet: In omnibus bonæ fidei judiciis, cùm nondum dies præstandæ pecuniæ venit, si agat aliquis ad interponendam cautionem, ex justa causa hoc petere posse. text. express. *in §. 2. Instit. de V. O. l. 7. §. 14. ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. 41. ff. de judic. & l 38. ff. pro soc. & aliis.* nihilo tamen minus in nostro 82
mercatorum foro, vigore *d. art fin. de fidejuss.* contrarium observari docemur. Verba Statuti hæc sunt: **Wann einer etwas kaufft/ von einem/ auff gewisse**

wisse Zeit zubezahlen / und der Verkäuffer trauet dem Käuffer also / daß er der Käuffer solch Gut in seine Gewehr bringet / wil der Verkäuffer alsdann Bürgen für die Bezahlung haben / so darff er ihm dafür keine stellen; es wehre dann notorium, daß er flüchtig oder weichhafftig seyn wolte; Qui articulus maximè inservit commerciorum facilitati, ne, qui emunt, non emturi, si ad fidejussores dandos tenerentur, decipiantur, aut litibus deinde exagitentur, carentes fructu contractûs, quô suis commodis invigilârunt. Magna enim inde incommoditas, si emtoribus eô prætextu difficilis conditio in-
83 fligeretur. Sed nulla injuria infertur venditori, penes quem fuit aliam legem dicere contractui, nec fidem habere, nec tradere, suæ facilitati imputaturus cùm læditur; quia non debuit esse ignarus conditionis illius cum quo contrahit. *l. qui cum alio.19. pr. ff. de R. J.* de qua æquitate vid. plur. ap. Menoch. *lib.3. præsumt. 88. n.3. & seqq.* Dn. Mev. *ad d. art. fin. n.7. & seqq.*
84 An verò, qui extero mercatori merces quasdam vendidit, ut pretium, de quo fides habita erat, certô die solveretur, eô prætextu quòd ille nullibi possessionatus sit, traditionem negare, aut post conventionem fidejussores petere valeat? vid hîc Dn. Mev. *add.*
85 *art. fin. num. 12. & 13.* Limitatur tamen hoc singulare. *huj. num. & praced. 82.* nisi ad paupertatem & decoctionem inclinet debitor, quô casu à tali etiam in diem & sub conditione debente, Creditor cautionem nobili judicis officiô exigere potest. *d. art. fin. Stat. Lub.* ibi: es wehre dann notorium daß er weichhafftig seyn wolte. Concordant Dd. *ad prædict. l.41. ff. de Judiciis.* quâ deficiente petitur missio ex primo decreto in bonorum possessionem. *l.6. ff. quib. ex causis in poss. eatur.* & ita decisum memini in Senatu nostro. *21. Decembr. Anno 1658.* hisce adde Dn. Mev. *ad art. 8. tit. 1. lib. 3. num. 16. & seqq.*
86 Singularia de Fidejussoribus mulierum. vid. sup. *lib. 1. cap. 11. num. 19.*
87 Colophonis tandem locô & hoc in quæstionem aliquando meô tempore venit, si nauta ex naufragio aut piratarum manibus certam pecuniæ summam partim ad se partim ad alios pertinentem servans, apud bonæ fidei tunc temporis mercatorem extraneum deponat, posteaq; ad nummorum condominos, se cum indemnitatis præstatione, vel ut formaliâ habent: Er wolte Mann dafür seyn / hunc depositionis actum perfecisse rescribat; Mercatore autem depositariô postmodum non solvendo existente & foro cedente, utrum adversus ejusmodi solventem ac liberantem nautam actio cæteris competat?

Et licet quidem primâ fronte, ex *l.1.* 88
C. de Revocand. his quæ in fraud. Credit. dicendum videatur, eum qui in fraudē creditorum quid alienatum accepit, excussô alienante teneri actione Paulianâ ad id quod ab ipso consequi non licuit. 2. Illum qui suas simul, ut hîc, & 89
alienas res naufragiô aut aliô casu amisit, ad restitutionem, vel rerum alienarum æstimationem non teneri, cum non minorem salvâ fide in rebus alienis quàm suis diligentiam præstiterit. *per. l.32. ff. Depos.* & nos *supr. hoc lib.2. c.8. n.89.* Hisce tamen assentiri non possum. 90
1. Propter axioma juris nostri propriū. Daß Hand muß Hand wahren / und wo einer seinen Glauben gelassen / da muß er ihn wieder suchen / *art.1. & 2. Statut. Lub. de Commod.* Quod natum ex commerciorum securitate, nec lædit deponentis nautæ indemnitatem, quæ vigilan- 91
tiâ paranda est, cùm damnum non sentiat, quod eâ negligentiâ incidit, dum semetipsum decipiendo fidem satis integram non elegit, & conditionis ejus cum quo contraxit meritò conscius esse debuit. Cui. 2. accedit Fidejussio- 92
nis sive adpromissionis expressio. Etsi enim ex credito propriam pecuniam non faciat fidejussor acceptione, proprium tamen debitum efficit fidejussione, & obligatione, cùm propriam obstrinxerit fidem. Id quod sibi multi imaginari non possunt, qui propriorū debitorum jure fidejussores censeri nolunt, quasi alia fides sit, cùm contra-

trahunt; alia, & minus servari digna, cum fidejubent.

93 Non enim accepta lucra, sed obstrictam & violatam fidem, quæ mercatorum substantia & spiritus vitalis, respicimus, quando de fidei prosecutione agitur. Dn. Vice-Præs. Mev. *ad art. 1. tit. 3. lib. 1. num. 137. Statut. Lubec. Et in hanc sententiam in simili decisum memini in Senatu nostro Lubecensi, Anno 1660.*

Caput XII.

De

Contractu Permutationis & Cambii; eorumque jure singulari.

Summaria.

1. Connexio Capitum, ubi & an Cambium & Assecuratio contractus nominati? remiss.
2. Permutatione olim omnes Contractus appellati.
3. Necessitas Commerciorum invenit specifica contractuum nomina.
4. Si Mercator pro merce aliqua empta rem simul & pecuniam dedit, an sit emtio venditio, an verò permutatio?
5. In hac Q. si de intentione contrahentium non constet, videndum quid prævaleat; in dubio autem æstimationis, id quod dignius, considerandum.
6. Discrepans Dd. opinio, an in dubio permutatio an Emptio & Venditio reputanda.
7. An Contractus in dubio pro nominato an innominato habendus? remissiv.
8. An pro dimidio justi pretii aliæ merces invito venditori permutando obtrudi possint?
9. De Cambiorum origine, necessitate & utilitate.
10. Cambii notatio nominis.
11. Collibistæ, Trapezitæ, qui.
12. Bancherii qui: & quæ apud Romanos Tabernæ.
13. Bancum quid, ejusq; descriptio.
14. Banca publica quænam?
15. Banca Europæ celebriora.
16. Banca privata quænam.
17. Banca privata ubi olim fuerint.
18. Banca privata cur esse desierint.
19. Vocabulum Banca rupta & Bancæ ruptores unde.
20. Banca publica adhuc in usu & observantia.
21. Lagium in Cambiis & foro Mercatorum, quid?
22. Cambium & permutatio quomodo differant.
23. Definitio Cambii.
24. Cambii Contractus an sit nominatus an innominatus.
25. Cambium dividitur in purum & impurum. Aliud Feriarum quod regulare, & platearum quod irregulare.
26. Cambium minutum quid.
27. Cambium siccum quid.
28. Cambium reale quid & quotuplex.
29. Tenor seu formula litterarum cambii
30. De subjecto seu personis in hoc contractu intervenientibus.
31. De objecto cambii seu pecuniæ.
32. De forma Cambii.
33. Finis primarius cambiorum, eorum utilitas & necessitas.
34. Finis secundarius cambiorum, lucrum honestum.
35. Cambium Justum ab injusto quomodo discernendum.
36. Lucrum cambii quomodo publicè taxandum.
37. Rerum pretia non ex affectu singulorum, sed naturâ rei metienda, accedente authoritate publicâ & consuetudine.
38. Stylus Mercatorum in taxa lucri cambilis publica hodiè diversus.
39. Cambia an licita?
40. Cambium reale à mutuo differt I. Periculô.
41. II. Cambium à mutuo differt diversitate rei restituendæ & loci.
42. III. Modo contractûs.
43. Num sit justum cambium, minus dare pro cambio multo interjacente tempore, & plus dare, quando proxima sunt nundinæ?

HActenus de Contractibus Mercatorum nominatis, eorumque singularibus. Seqvuntur nunc innominati; quorum tres sunt numerô, 1. Permutatio. 2. Cambium. 3. Assecuratio. Quamvis hi duo posteriores ob singularem, quâ pollent, Contractûs denominationem & causam, aliasque rationes ex theoria erutas ad nominatos contractûs speciales & singulares non inconcinnè referri possint; quam litem Cæsareâ decisione indigentem hîc nostram facere nolumus. De Cambio autem statim & quidem primô locô acturi, si prius his, quæ supra *lib. 1. c. 7. n. 30. & seqq.* adduximus; unicam hanc de permutatione addiderimus quæstionem: Permutatione olim omnes contractûs appellabantur, *d. c. 7. lib. 1.* Et antiqua simplicitas omnia commercia vocavit permutationes. Ita, si datio vel factum, vel commutatio hinc inde interveniebat, dicebatur permutatio. Quod permutationis in commerciis genus antiquissimum adhuc cum nostris apud nationes exteras longè remotas & dissitas; imò interdum viciniores; non infrequens est. Cujus rei certitudinem à mercatoribus hinc inde excurrentibus qui dubitat, legere poterit Henrici Drejeri Lub. *tract. de præscript. verb. th. 18. lit. A.* Necessitas autem posteà; uti *d. c. 7. n. 18.* innuimus, invenit nomina specifica, difficultate ità causam dante, ut inventô nummô, expeditiora rerum commercia & commutationes essent. Aristoteles *lib. 5. Ethic. & 1. Pol. 9.* Sed de hoc supr. alleg. locô fusius; nunc ad quæstionem modò propositam:

4 Cùm in permutatione ex utraque parte res intervenire debeat, quæsitum fuit, si mercator pro merce aliqua emta rem simul & pecuniam dedisset, an emtio sit & venditio, an verò permutatio? Celebrem hanc esse quæstionem dicit Bocer. *class. 2. disp. 3. thes. 58.* qui simpliciter emtionem & venditionem contrahi putat. Nos tamen, cum Reinhardo Bachovio Echtio, JCto nostri seculi subtilissimo, distinguendum putamus, quid contrahentes principaliter egerint; si id non liquet, inspici debere quid prævaleat; & si pretium & species æqualia sint, æstimationis actû debere denominari à digniori; quod cùm Bachovio emtionem & venditionem esse arbitror; hocque ex præsumta voluntate contrahentium; qui censentur eligere voluisse modum contrahendi frequentiorem, perfectiorem & firmiorem; qualis est emtio & venditio; licet Interpretum quamplurimi dissentiant; qui, in dubio, permutationem, ut antiquiorem, celebratam esse autumant. E quorum numero Hillig. *in Donell. enucl. lib. 13. c. 1. lit. K.* quod & Treutlero placet *part. 1. disp. 30. th. 5.* Paul. Castrens. *in l. 1. n. 5. & l. si tibi rem. n. 1. l. naturalis. §. sed si facio. num. 1. & seqq.* Jas. ibid. *de præscr. verb.* quos citat Matth. Wesemb. *cons. 12. p. 1. n. 30.* Hisce adde Tiraq. *de retract. lign. §. 30. gl. 1.* Gomes. *2. resolut. 2. num. 10.* Covarr. *lib. 2. resol. c. 4. n. 9.* Schneidevv. *ad §. pretium. n. 6. & seq. Inst. de Emt. & Vend.* Conan. *lib. 7. comment. c. 5. n. 3.* & Arium Pinell. *ad l. 2. C. de rescind. vend. 2. part. cap. 1. n. 1. & aliquot seqq.* qui varias sententias refert & expendit; quibus omnibus novissimè accedit Rutg. Ruland. *in relat. singul. anno 1630. Hamburgi edita, de Assecurat. pram. non sol.* ubi *n. 85.* statuit, 7
contractum in dubio pro innominato habendum. An autem pro venditis 8
mercibus, locô dimidii pretii, permutando, aliæ merces venditori extraneo nolenti, ab incolis; authoritate publicâ obtrudi possint? cujus exemplum nobis exhibet *Theatr. Europ. pars. IV. Edit. prim. sub Anno 1639. fol. m. 129. & 130.* De eo valdè dubito; cùm hac prohibitione libertati Commerciorum & Contractuum contra omnium gentium jura antiqua & moderna nimium sit derogatum. Loquor autem de nolente venditore, secùs si locô pretii, volenti sine ipsius damno & injuria offerantur, *prout supr.* exposuimus.

Hisce præmissis, nos ad Cambiorum tractationem accingimus. Cùm 9
hodiernis nostris moribus, ob infinitam

tam per singulas provincias nummorum varietatem, commerciorumque utilitatem & incrementum, sine quo nummus stare vix poterit, pecuniæ cum pecunia permutatio, quæ Cambium dicitur, apprimè necessaria facta sit, paucis de hoc mercatorum contractu singulari differemus. Sicuti n. nobis necessarium est, panem, & vinum, & vestitum, aliaque necessaria quærere, ea si non habeamus, nec tamen ea sine pecunia invenire possumus: Ita, per consequens, necessarium nobis est, pecuniam, quæ ad id nobis deserviat, quærere. Hanc autem invenimus, vel res nostras pro pecunia vendendo, vel pecunias nostras, quæ non ita nobis ad necessaria emenda deserviunt, pro alia nobis commodiori pecunia cambiis mercatorum permutando. Introduxerunt ita jus gentium & necessitas cambia; Jura Civilia, & Principum & Rerumpub. constitutiones ea confirmârunt; consuetudo, ob maximam utilitatem, approbavit; forum autem mercatorum expolivit, & identidem ad summam perfectionem ea deduxit. Matth. Bode, *de Camb. th. 3 per tot.* De hoc Cambiorum jure, origine, utilitate & necessitate fusius agunt Sigism. Scacc. Romanus JCtus, *tract. de commerc. & camb. §. 1. q. 6. per tot.* & Raphael de Turr. *in suo noviss. tract. de Cambiis.* & Fr. Stypman. *de jure maritim. part. 4. cap. 8.*

10 Cambium, (Germanicè Wechsel; Gallicè *lettres de change*) verbum JCtis veteribus incognitum; sed Interpretum & vulgi usu receptissimum, ἀπὸ τοῦ κάμπτειν, ἔκαμψα, Græco, esse videtur; quod idem quod permuto. Unde & Campsores apud Ennium *lib. 10.* ibi:

11 *Leucaten campsant* i. e. permutant. Unde item Campsores, vulgò Collybistas, à Græco κόλλυβος; atque trapezitas, aut etiam Mensarios, nummularios vocamus. De quibus apud Alciatum *lib. 1. parerg. c. 46.* & Scacc. *d. l. §. 1. q. 3. per tot.* Cl. Salmas. *de fœn. Trapez. per tot.* Qui, à nonnullis hodiernis BANCHERIIS comparantur, P. Greg. *de usur. lib. 2. cap. 2. n. 1. pr. & f.* Garf. Mastrill. *decis. 135. n. 53.* Raph. de Turr. *de camb. disp. 2. q. 17. n. 37.* Dicuntur autem Ban- 12
cherii à BANCO, quod Italis idem est quod TAVOLA, seu tabula, abacus, mensa, super quibus pecuniæ numerantur; Ejusque administratores *Governatori della Tavola* appellantur. Romæ dicebantur Tabernæ, quæ ibidem constructæ fuerunt à Luc. Tarquinio Prisco in foro propè Castoris ædem ubi & auctiones licitationum fiebant. Cic. *pro Cecin.* quem alleg. Klock. *de ærar. lib. 2. c. 21. n. 10.* Et denotatur per ban- 13
cum certum negociationis genus in pecuniis consistens, publicâ authoritate approbatum, quô pecuniæ apud Bancherios (qui & dicuntur CASSERII & DEPOSITARII pecuniarum. Mastrill. *decis. 238. per tot.*) in securitatem Creditorum & utilitatem debitorum numeranti deponuntur ita, ut dominium ad hos transeat. *arg. l. 9. inf. & l. 10. de reb. cred.* Mastr. *d. decis. 238. n. 41. & seqq.* Hâc tamen tacitâ conditione, ut quilibet deponens, ad libitum nummos depositos recipere possit. Quod absolutè omni deposito inest. *l. 1. §. 22. Depos.*
Ejusmodi autem Banca sunt juris seu 14
inspectionis vel publicæ vel privatæ. Mastr. *d. decis. 155. n. 53.* Publica, tàm ad publicam, quàm ad privatam utilitatem constituuntur à magistratu; qui, ob majorem fidem & securitatem certas personas probatæ fidei & autoritatis eligit, ut ea nomine Reipub. regant. Et quia hæc banca inserviunt spectabili alicui administrationi, notabilem etiam requirunt pecuniæ quantitatem, quæ à publico inferri & semper solutioni parata esse debet; manetque unà cum Republ. obligata pro ipsis bancis; cui summæ accedunt deposita privatorum, in bancis illis facienda; ex quorum frequentia & magnitudine utilitas pervenit maxima. Hu- 15
jusmodi banca celeberrima sunt Genuæ, S. Georgii; Romæ, S. Spiritus; Neapoli sanctiss. Annunciatæ; quæ summis laudibus effert Raph. de Turr. *de Camb. disputat. 2. quæst. 17. n. 44. & 45.* Sunt etiam banca famosissima

ſiſſima Venetiis, Amſtelodami, Francofurti ad Moen. Hamburgi. Cujus LL. & articulos in fin. tract. huj. vid. ſub.
Y Y. Et Reipubl. Noribergenſis apud Limnæ. *in addit. ad lib. 7. Jur. Publ. cap. 35. pag. 279. & ſeqq.*

16 Privata autem banca, ad privatorum tantùm utilitatem à privatis, permiſſione tamen ſuperiorum, inſtituuntur: &, qui ea adminiſtrant, ſunt privati mercatores, incumbentes huic negociationi pecuniarum, quæ penes eos, tanquam idoneos depoſitarios privatim, datis fidejuſſoribus, deponuntur. Maſtrill. *d. deciſ. 135. n. 4. & ſeqq.* cum in finem, ut deponentes cuſtodiâ & periculô ſubleventur; depoſitarii verò, qui pecunias illas maximam partem non patiuntur eſſe vacuas. *l. 28. De. poſ.* vel, ut hodiè loqvuntur, otioſas,
17 ex uſu earum, quas vel in merces vel in cambia exponunt, lucrum ſentiant. Qualia banca fuerunt Romæ, Venetiis, Neapoli, Panormi, alibi, atteſtante Raph. de Turr. *de Camb. diſp. 1. q. 1. n. 42.*
18 Verùm enim verò, cùm hæc à publicis, ob celebritatem & majorem ſecuritatem longè ſuperarentur, paulatim deficere cœperunt; cui malo adminiſtratores eorum ſubvenire laborantes permiſerunt aliis, maximè fidejuſſoribus, quibus quodammodo obſtricti erant, exſolvere in banco pecunias, quas in eo non depoſuerant. Inde factum, ut ruinam invenirent, unde celebritatem ſperabant; iis ſcil. qui pecunias acceperant, decoquentibus, & nemine amplius apud eos deponere vo-
19 lente. Hinc frequentiſſimæ decoctiones bancheriorum Genuæ, Neapoli, Meſſanæ, Florentiæ &c. acciderunt; iique ex eo, quòd banca illa vel menſæ rumperentur, bancæruptores, & debitores rupti, ſc. qui foro cedunt, dicti ſunt. Scacc. *de Camb.* §. *1. q. 3. n. 11.* Rot. Gen. *deciſ. 1. n. 24. 40.* Unde factum, ut uſus privatorum bancorum ferè in deſuetudinem abierit; exceptis iis, quæ adhuc Romæ ex conſuetudine, & in feriis ex neceſſitate retinen-
20 tur. Vigent tamen adhuc publica banca, magnâ cum negociatorum utilitate, hi enim dum copioſam exercent mercaturam, per ſchedulam bancheriam, quam vocant, & accipere & ſolvere poſſunt in ſuis computis, quæ in banco habent, tantô compendiô, tantas pecuniarum ſummas, ut iis numerandis vix proprius homo ſufficeret. Competit autem hodiè in feriis nomen bancheriorum illis mercatoribus, qui non tantum ſuas pecunias in cambiorum negociationibus occupatas habent; ſed qui etiam, finitis feriis, bilanciam exhibent, ſecundum regulas & leges feriarum: quorum banca ſeu menſæ, ſunt ſcarta facia, pecuniæ ſcuti marcarum: quæ omnia latius perſequitur Raph. de Turr. *d. diſp. 1. quæſt. 1. num. 41. & ſeqq. diſp. 2. quæſt. 17. num. 50. & ſeqq. & q. 18. num. 14. cum ſeqq.*
Revertendo igitur ad CAMBIUM, dicunt 21
hoc aliqui Lagium, vulgò Lage deductionem videlicet quandam, quam ſibi Campſores retinent, vel ob mercedem ſuam, vel quia ſua tantum intereſſit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potius retinere, ob monetæ varietatem. Hôc autem Cambii verbô pro permutatione uſæ ſunt conſuetudines feudorum *in cap. 1.* §. *ſi quis fecerit. tit. quo tempore milit. & in cap. 1.* §. *cum autem. tit. ſi de Inveſtitur. contr.* Quo in loco Baldus *col. 1.* dicit, 22
„hoc tantùm intereſſe inter cambium, „& permutationem, quòd hæc propriè, „ſit ſpeciei ad ſpeciem, illud autem ſpe- „ciei quoque ad genus; & tunc, inquit, „eſt contractus innominatus. Tiraq. *in retract. lignag.* §. *30. gloſſ. 1.*
Eſt itaque Cambium contractus in- 23
nominatus, bonæ fidei, ad articulum DO UT DES ſeu FACIAS referendus. Et hanc eſſe magis communem, teſtatur & ſequitur Berous *Conſ. 104. n. 14. lib. 1.* vel ut Joan. Medina *in ſuo tr. ſpec. de Cambiis definit:* Quòd ſit permutatio pecuniæ pro pecunia diſſimili, ſeu alterius rationis; ut ſi moneta argentea cum aurea, vel major cũ minuta permutatur, vel in alio loco periculô numerantis & ſumtibus illius ſolvitur pro pecunia, quam ab alio accipit.

pit. Althuf. *lib.1. dicæol. cap.87. n.20.* qui allegat Mantic. *lib.25. tit.3. n.14. & seqq.*

24 Interim tamen sciat studiosus, non convenire inter omnes, contractus cambii an sit nominatus vel innominatus, ceu videre est Rot. Genov. *decis. 32. n.5.* & ap. Petr. Benitend. Bonon. *decis.58.* qui ex Baldo putat esse nominatum consensualem, cùm in eo pœnitere haud liceat; cum quo coincidit Nicolaus de Passeribus *de script. priv. lib.3. q.5. n.6. & 7.* Fusius vid. de hac Q. Sigism. Scacc. *d. l.* §.*1. q.4. fol.104. & seqq.* ubi varias recenset opiniones. Raph. de Turr. *de Camb. d. disp.1. q.10.* qui eum definit, quòd sit contractus consensualis dandi & reddendi tantundem pecuniæ in diversis locis, ad commodiorem usum negociationis noviter introductus. Cui adde Mr. la Felde in suo tractatu, quem inscribit Fondament van de Wesselhandlung / *excus. Amsterod.1629.* post Joh. Jacom. Lando, Genuens. *in tract. arithm. Mercant. Venetiis, Anno 1640.* Italicè denuò edit. quibus novissimè accedunt Fr. Stypm. *d. p.4. cap.8. n.15. & seqq.* & Jo. Martin. Vogt *de camb.* litem hanc Theoricam non facientes nostram.

25 Dividitur variè: I. Aliud est cambium purum, juxta Joan. Medinam; aliud impurum. Illud dicitur, quando est simplex permutatio pecuniæ pro alia pecunia dissimili statim tradenda, cui non est alius contractus mutui admixtus; nec alia diversitas illic concurrit, quàm diversitas numismatum, quæ permutantur. Hoc verò est, quando alia diversitas concurrit in tali cambio, ratione cujus alius admiscetur contractus. II. Alii dividunt, quòd cambia alia sint Feriarum seu Nundinarum, quæ regularia; & Platearum, quæ irregularia. Seu Extra Nundinas. Wann zwey Handelsleute in F. oder anderswo zwischen Meßzeiten einen Wechsel schliessen / welcher Uffsicht gestellet / und an einem solchem Ort da entweder keine Messen seind / oder da ja eine were und unvermercket einfiele / ohngehindert deren / und des daselbsten schweren Preises muß zu seiner Zeit bezahlet werden. In illis sc. feriarum, dum omnia certiori lege ac certa methodô sunt circumscripta, cambia dicuntur regularia. In his sc. Platearum, dum vagè & pro lubitu Cambia peraguntur à mercatoribus irregularia passim nominantur. Raph. de Turr. & ex eo Jo. Mart. Vogt. *thes.3.* III. aliud cambium dicitur Minutum, aliud Siccum, aliud Reale. Minutum est, quod in 26
sola monetæ, minus commodæ, cum alia meliore & magis expendibili, permutatione consistit; ita tamen, ut campsor aliquid lucretur; sitque hoc cambium sine literis. Thom. de Viv. *de Camb. cap.2. n.4.* De hoc Cambio vid. Sigism. Scacc. *d. l. q.4. n.19. cum seqq.* Ubi de varia divisione Cambiorum.

Siccum est, in quo solius temporis 27
compensatio quæritur; quod illicitum, authoritate Scacciæ *d. tr. q.5. n. 99. & seqq.* Siccum autem dicitur à Dd. quia caret humore seu justô titulô ad legitimos fructus ferendos; reipsâ enim non sunt cambia, sed tantum figmentum eorum, & palliatio usurarum; neque enim in iis interveniunt litteræ cambii realiter & cum effectu. Rot. Gen. *decis.37. n.11.* de quibus Læl. Zecch. *de usur. c.9. n.3. & 4.* P. Gregor. *de usur. lib.2. cap.2. n.9.* Morl. *Emp. jur. q.1. tit.8. q.25. n.42.* Hæc cambia, velut usuraria, damnavit Pius IV. Pontifex *in Constit. anno 1564.* & post eum Pius V. in sua *Decretali Anno 1571.* editâ.

Cambium reale est, quod per litte- 28
ras fit; idque duplici modô: vel enim Campsor dat pecuniam, prius solutùrum expectans; vel recipit ipse pecuniam, prius alibi soluturus. Prioris exemplum est; Si Titius Campsor det Hamburgi 100. ducatos Sejo; solutionem ad terminum designatum Francofurti ad Mœnum vel aliô locô recepturus. Posterioris exemplum hujusmodi sit: Noribergæ Titio Campsori, à Sejo Campsuario Augustano, qui Romæ pecuniâ indigebat dati sunt 100. ducati: Campsor Noribergensis illi dat suam schedulam, per quam Factor, seu minister Campsoris, cum

certa

certa pecuniæ ſumma, putà 95. ducatis, retentis, locô proviſionis, ut vocant, ſeu lagii, quinque, ipſi Campſuario Romæ ſatisfaciat locô 100. quæ ipſe Campſor Noribergæ acceperat, ut notat Joan. Medin. *d. tr.*

29 Formula autem litterarum cambii plerumque talis eſt in vernacula noſtra: Es beliebe dem Herrn diesen meinen Wechſelbrieff von 200. Rt. ſage zweyhundert Rth. an N. zubezahlen/ den Werth alhie bin ich vergnüget/thuet gute Bezahlung/ und ſetzet es uff Rechnung. de quibus & aliis vid. Stypm. *d.c.8.n.52. & ſeqq.* Et de hoc cambio reali hîc potiſſimùm agimus, de quo pluribus qui cupit informari, adeat Sigismund. Scacc. *d. l. q.5. n.10. cum ſeqq.*

30 Subjectum cambiorum ſunt perſonæ, quæ cambiunt, ſeu cambia contrahunt, videlicet mercatores. Ad quorum perfectionem duo, eorum verò conſummationem quatuor per ſe requiruntur. Stypm. *d.c.8.n.21.& ſeqq.* Ex his, qui dat ad cambium remittere & remittens ſeu ſcribens; qui verò cambiô accipit, trahere & trahens ſeu tractans dicitur; ille cui dirigitur remiſſa, præſentans ſeu præſentator; cui tracta, acceptans ſeu acceptator commodè appellatur. Raph. de Turr. *d. q.1 de Camb. n.49.* Rot. Genu. *deciſ.1. num 27.* harum 4. perſonarum ſchema vid. *infr. lib.3. c.11. n.45. huj. tr.*

31 Objectum, pecunia ſeu numismata omnis generis. Matth. Bod. *d. diſp de Camb. th.5.* Joh. Martin. Vogt. *d. Tract. Analyt. de Camb. th.6. per tot.*

32 Ad formam autem Cambii in genere ſpectat diverſitas pecuniæ: In ſpecie verò formam cambii realis non modò diverſitas pecuniæ, ſed & loci & temporis, per conſequens & litteræ denique conſtituunt, ita, ut ad Cambii complementum & formam requiratur, ut tractans remittenti tradat literas cambii directas ad locum ſolutionis, cum duplici expreſſione ſummæ ſolvendæ; additô die & locô quô datæ fuerunt; & die, quô ſunt ſolvendæ, cum cauſa earundem præſentandas per eum cui ſit remiſſa, ei, cui ſit tracta; quos etiam per litteras aviſii de tractis & remiſſis certiores fieri oportet. Plura requiſita litterarum Cambii vid. ap. M. Bod. *th.6. lit. B.* & ex eo Joh. Mart. Vogt. *d. l. theſ.7. per tot.*

Vid. tamen n. 65. huj. cap.

Finis primarius cambiorum, eſt commune mercatorum bonum; quod gentium elementum adſerit Ariſtoteles *7. Polit. cap.8. & 9.* quò facilius mercimonia exercere poſſint; quapropter & tot ſingularitatibus (venia mihi cum Rittershuſio ſit dicto) à jure communi exorbitantibus gaudent, Mr le Bret. *de la ſouuerain: du Roy de Fr. liv.4. chap.13.* Nam ſublatâ hâc compendioſiſſimâ viâ, quâ ſine magno periculo, modicis impenſis, beneficiô ſc. litterarum Cambii, pecuniæ ad quæcunq; loca transſcribuntur, ob varia belli pericula & rapinas, commercia vix exerceri poſſunt, & pacis tempore pecunias ad quæcunque loca transportare non tantùm magno cum incommodo, ſed & ingenti cum damno, propter varios fortunæ caſus, nec minoribus cum expenſis ſæpè eſt conjunctum. Lup. *de uſur. comment.3. §.2. n.14.* Ne nunc dicamus, quòd Cambia, peregrinantium itinera, & captivorum redemtionem mirum in modum ſublevent. Magnatibus ad bella, & quævis magna gerenda valdè inſerviant. In ſumma, adeò Reipubl. neceſſaria & utilia ſunt Cambia, ut ſi ceſſarent, omnia penè Mercaturæ officia deſtruerentur, ut ait Calderin. *conſil.11.* relatus à Martin. ab Azpilcuera. *lib.5. conſ. tit. de uſur. conſ. 31.* Et ſublatâ negociatione Cambiorum, è medio tolli omnes mercaturas & nundinas ſcribit Jo. Azor. *Inſtit. moral. p.3. lib.10. de Camb. cap.3. q.1.* & Scacc. *d. tr. de Camb. §. quæſtionum.6. per tot.* 33

Secundarius autem Cambiorum finis eſt lucrum honeſtum, quod mercatores ex numiſmatum commutatione ſperant; quod lucrum ipſis non eſt invidendum, dummodò fines honeſti quæſtûs non transſiliantur; aliàs cambium admodum eſſet injuſtum. 34

Ad diſcernendum verò Cambium juſtum ab injuſto, hæc perpetuò obſer- 35

vanda est regula: Tale lucrum sit moderatum, & causæ, ob quam recipitur, proportionatum. Quod nequaquam ΠΡΩΤΩΣ ex ratione vel distantioris loci, vel quantitatis pecuniæ campsæ, vel temporis, vel pecuniæ; denique nec indigentiæ vel abundantiæ, sed ab oneribus & incommodis & interesse ob causam cambii susceptis & causatis, (ut sunt Campsoris industria, labor & sollicitudo [præter interesse cessans] quam in tanta numismatum varietate impendit) debet æstimari. Raph. de Turr. *disp.1.q.13.n.35.* & Matth. Bode *dict. disput. thes.10. lit. B. C. D.*

36 Nullum autem lucrum aut pretium justius esse potest, taxatô & æstimatô publicâ authoritate. Ad Principem enim & magistratum spectat, pretia rerum definire. *l.1. §. cura. ff. de off. Præf. urb.*

37 Si enim apud omnes receptum & ubique decantatum, rerum pretia non ex affectu singulorum, sed ex natura rei metienda, habitâ consideratione qualitatum temporis, loci, personarum, onerum, & similium. Dd. *in l.2. C. de resc. vend.* cum Menoch. *cons. 1169.* ad hæc autem discretione bonorum, justorum, sapientum & pensantium conditiones ex qualitate rei, temporum, distantiæ localis & aliis ad rem facientium opus sit. Nullô certè pactô prædicta assequi poterimus, nisi mediâ hâc taxatione mercatorum. Qui licet non habeant ex se autoritatem augendi nec minuendi (ut suprà innuimus) æstimationem publicæ pecuniæ, dum tamen id exseqvuntur à publico deputati, & vigore legis seu consuetudinis, perinde est ac si lex ipsa faceret; cum lex nihil aliud sit, nisi commune præceptum virorum prudentum. *l.1. ff. de LL.* & ibi Dd. vid. nos

38 infr. *lib.4. cap.7. n.36. & seqq.* Quamvis stylus mercatorum hodiernus in hac publica taxa non semper coincidat.

39 Sed video, à nonnullis cambia vehementer improbari, cùm, quòd pecunia in numero mercium (secundum vulgarem loquendi usum, ex quo nomina debent exaudiri. *l.7. §.2. de suppellect. leg.*) non habeatur; in mercibus autem solis mercatorum negocia occupata esse, in principio hujus libri demonstravimus: tùm, quòd longè alia de causa nummus inventus sit (prout similiter *lib.1. cap.7. diximus*) quàm ad exercendas nescio quas pravas usuras, palliatasque permutationes. Verumenimverò hujusmodi philosophastris nihil aliud reponendum, quàm quod Aristoteles in politicis tradit; duplicem videlicet cujusque rei esse usum, primarium & secundarium; quod & in numismatis inventione considerent, & respondendi onere me brevitatis causâ sublevabunt. Plura autem de hac materia, sc. an & quando cambia mercatorum sint licita vel illicita, qui cupit, consulat Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib.25. tit.3. n.14. & 15. cum seqq.* Sigism. Scacc. *d. l. q.7. p.1.* cum ampliationibus *seqq.* qui & in foro conscientiæ ea defendunt.

Cambium reale, licet cum mutuo habere quandam cognationem videatur (qua de causa etiam multi cambium nil nisi mutuum esse opinati sunt) ab eodem tamen tribus imprimis differt modis 1. Periculô. Nam mutuum periculum mutuatæ sortis in accipientem ut dominum transfert. *l. fin. ff. de condict. causa dat.* Cambium verò reale, damni periculum campsori relinquit, si minus forte contingat accipere, de quo vid. Modestin. Pistor. *1. q.57.* & Januam *descript. priv. lib.3. de litt. Camb. n.44. & seqq.* 40

2. Diversitate rei restituendæ & loci. 41
Nam in mutuo res ejusdem generis & bonitatis restituitur, & in eodem ferè loco *l.2. §.1. ff. de reb. cred. & l.3. ff. eod.* In cambiis autem realibus fit permutatio monetarum diversorum generum, & in diversis semper locis. Raph. de Turr. *de Camb. disp.1. q.2. num.15. & sparsim.* Mart. Vogt. *de Camb. thes.2. ubi in lit. Q.* addit, diversitatem locorum esse de substantia hujus contractûs.

3. Modô contractûs. Nam in cambiis realibus est Venditio, vel Contractus similis venditioni; dum ducatus venditur bazzis, grossis, marcis vel solidis, & æstimatur una moneta cum 42

alia. Pyrrh. Maur. Arctin. *tract. de solut. cap. 53. n 2.* Decis. Rot. Gen. *1. n.42.* quod licere patet *ex c. olim causa. c. cum Canonicis. X. de censib.* In mutuo verò hoc omninò cessat, unde sequitur, cambium non esse omninò mutuum, ut quibusdam falsò visum est, vid. Raph. de Turr. *d. disp. 1. q. 7.* Hisce præmissis generalibus, unum atque alterum singulare hujus Contractûs ex multis, quæ in praxi occurrunt, annectere animus est.

43 Et quidem primò Q? Num minus dare pro Cambio, multô interjacente tempore usque ad nundinas, & plus dare, quando proximæ sunt nundinæ, sufficiens signum sit injusti cambii? Videbatur primô intuitu affirmandum; cùm in cambiis brevitas, aut prolixitas temporis pensitanda; hæc verò consuetudo inducta sit, ut pro habenda temporis medii, quô accipiens pecunias, redditurus in nundinis, utitur illis pecuniis acceptis. Sed perspicaciùs (ut loquitur Hieronymus de Luca *in tract. de Camb. c. 4. n. 24.*) scrutantibus occurrit, quòd consuetudo hîc induci potuit propter inventionem Campsorum tenentium loca quasi emptorum, E. dicendum, cambium hoc nequaquam esse injustum. De Cambio nundinali verò vid. Sigism. Scacc. *d. tr. q. 5. n. 6.*

44 II. De stylo & consuetudine mercatorum Italorum quisque litteras Cambii, etiam ad se non directas solvere in honorem scribentis, solvendoque sibi acquirere actionem, & obligatum eum habere potest, qui scripsit. Decis. Rot. Gen. 32. *n. 1.* concord. *art. 9. Statut. Hamb. de Camb.* Quod tamen de stylo Mercatorum hodierno ita intelligendum, si prius acceptationem, ille cui tracta facta est, recusaverit, & protestum ille, cui remissa directa est, elevaverit. Nam ut unô ore loqvuntur Mercatores. Es ist nicht styli, daß ein Tertius unter Kauffleuten sich præsentiren könne/ die jenige Brieffe/ so uff einen andern gezogen/ zu acceptiren/ ehe und bevor der Jenige/ uff welchen die Brieffe gezogen/ protestiren lassen: So gar/ daß auch keinem Diener/ ohne Wissen seines Herrn und außdrücklichē Befehlig/ einen Wechselbrieff zu acceptiren im geringsten erlaubet ist. Wie solches auß verschiedenen parere vornehmer Kauffleute zu Franckfurt und anderswo demonstriret. Jo. Mart. Vogt de Camb. *thes. 7. p. 108.* & ita etiam intelligendus & interpretandus Statuti Hamb. *art. 9. de Camb. modò allegatus.*

An verò & ille, ad quem directæ sunt literæ, eôdem modô, tanquam tertius, pro honore literarum super protestu acceptando literas solvere, sibique obligare scribentem possit? dubitatum aliquandiu fuit. Verùm, cùm ex eo, quòd non acceptat litteras ad se directas, ei non potestas tollitur, quominus possit tanquam tertius solvere pro scribente, non video, cur non similiter eum liberando sibi contra eum actionem acquirat. Decis. Gen. 32. *n. 2. per text. in l. solvendo 39. ff. de negot. gest.* Stypm. *d. c. 8. n. 109. & seqq.* 45

Aliquando præter litteras Cambii solent ad Mandatarium qui solvere debet, litteras Intimationis, quas vocant d'Aviso, mittere, quibus significant adfore aliquem, qui litteras Cambiales oblaturus, & juxta eas pecuniam exacturus sit, cum petitione ut illis satisfacere velit. 46

III. Consuetudo inter mercatores prævalet, ut nulla pecunia alicui solvatur vigore litterarum, quas d' Aviso nuncupant, sed per litteras Cambii, quæ directè ad hoc tendunt, ut is, ad quem illæ diriguntur, pecuniam præsentatori persolvat. Quæ quidem consuetudo eâ ratione fulcitur, quia epistola scripta ad narrationem subsequentis facti, non inducit obligationem. Anton. de Gamm. *decis. Lusitan. 336. n. 4.* Formulas harum litterarum lege apud Sigism. Scacc. *d. q. 5. n. 89.* & aliquot seqq. & in vernacula nostra apud Fr. Stypm. *d. p. 4. c. 8. n. 66. & seqq. vid. n. 29. supra h. c.* 47 48

Quomodo & quando acceptationes litterarum Cambii in nundinis fiant, vid. Scacc. *d. l. §. 2. gloss. 4. num. 10. fol. 333.* 49

IV. No-

IV. Notandum: Acceptatæ nisi sint literæ Cambii, aut non redierint cum protestatione, quòd non agatur de earum executione, Scacc. *d. l. fol. 442. num. 3.*

50 V. Mercator acceptans litteras Cambii cum protestu, & posteà solvens simpliciter, censetur solvisse juxta 51 formam literarum sine protestu. Nam protestatio in acceptatione litterarum non operatur in solutione, si solutio fiat simpliciter. Rot. Gen. *decis. 6. n. 2.* Et per actum contrarium protestationi præcedenti, receditur à protestatione. *d. l. n. 3.* Aliàs clari Juris est, ut præsentator & possessor Cambii, si acceptans non solvat, pro obtinendo regressu adversus mandantem seu retrahentem teneatur intra fatalia protestari, vid. *infr. n. 86.* eâque protestatione omissâ perimatur obligatio mandantis, nullô adversus eum datô regressu, prout ex Scaccia, Raphaeli de Turre, ordinatione Francofurtensium, Hamburg. & aliis Statutis ostendit Vogt. *d. tr. de Camb. thes. 7. lit. G. fol. 187. 188.* Si verò protestetur receptor, vulgò Trassirer/ obligatus est pecuniam restituere. Rot. Gen. *dec. 4. n. 7.* & quidem cum INTERESSE. Rot. Gen. *decis. 57. n. 2.* Ita è converso si acceptans & ita præsentans protestari non possit, proximè inducens & transportans ad solven-52 dum obligatus remanet. In Cambiis enim regulariter periculum ad transportantem, vulgò Trassirer/ pertinet, Carpz. *Jurispr. for. p. 2. const. 26. def. 13. n. 7.* Nisi actûs alii intercedant, ex quibus probari possit, quibus fides de pretio sit habita, tunc non datur regressus ad intermedium inducentem, qui non est pars contrahens, ignorans autem obligari non potest. Et Exceptio: Tu non es nominatus in Instrumento; seu non es pars contrahens, etiam in materia cambii attendenda. Decis. Rot. Gen. *10.* Nec inducitur obligatio de persona in personam, nisi & is qui delegatur promittat hôc animô, ut vice delegantis obligatus sit, & is cui delegatio fit, contrahat eô animô, ut sibi delegatum obligatum habeat. *l. 11. l. Emptor. ff. & l. 1. C. de Novat.* Goedd. *de contrah. stipul. c. 5. n. 107. & n. 111.* De Protestationum effectu vid. *Statut. Hamb. p. 2. tit. 7. de Cambiis. art. 7. & seqq.* It. Jo. Mart. Vogt. *de Camb. th. 7. p. 180. & seqq.*

VI. Etiamsi Mercator acceptet literas Cambii, seu tractam à debitore 53 alterius pro solvenda quantitate tertio in diem, & tertius acceptationem ratam habeat, non propterea liberatur primus debitor, si effectus non sequitur, vel, si ante diem acceptans sit non solvendo. Rot. Gen. *decis. 2. per tot.* Aut acceptans posteà in trahente & 54 scribente dolum malum probare possit; quô casu acceptans solvere non tenetur. Dolus enim, dans causam contractui, ipsô Jure nullus est.

VII. Hæc insuper inter Mercato- 55 res viget consuetudo, quæ vult, ut acceptante litteras Cambii & non solvente, licitum sit præsentatori litterarum regredi adversus scriptorem litterarum. Rot. Genov. *decis. 8. n. 17. 18. & 19.* per Bald. *in consil. 348. vol. 7. & cons. 190.* Socin. *cons. 68. vol. 3.* Licet ferè de Jure communi aliter esset dicendum, prout voluerunt Dd. *in l. pro debito. C. de bon. auth. Jud. possid.* Paris. *cons. 96. n. 5. vol. 3.*

VIII. Quamvis de Jure communi 56 nemo sibi ipsi solvere possit. Pyrrh. Maur. Aretin. *tr. de solut. cap. 25. n. 13. & cap. 71. n. 1.* De stylo tamen Mer- 57 catorio per litteras Cambii hoc benè fieri posse Interpretes & experientia docent, Maur. Aretin. *d. c. 25. & 71.* Videmus enim sæpissimè, Mercatores litteras Cambii sub hac forma & tenore conscribere (A uso pagarete per questa prima di Cambio à voi medesimi ducati N. conti à noi & mettegli per N. N. sopra di noi, sopra protesto. Rot. Gen. *decis. 32. n. 4.* Bald. *cons. 190. vol. 2.* vid. *nos infr. c. 14. h. L. n. 10.*

IX. Notandum, quòd in materia 58 Cambiorum, quælibet promissio facta in BANCO, cedat locô solutionis. Decis. Genov. *4. n. 9. & 10.* de quo suô locô, ubi de solutionibus agemus.

X. No-

59 X. Notandum in genere, Cambiorum Reale seu litteras Cambii multùm esse privilegiatas. Jo. Crott. *lib.2. conf. 190. n.21.* Ubi inter litteras Cambii & inter ipsum contractum distinguit.

60 Habent quippe litteræ Cambii de Jure executionem paratam & celerrimam, ut dixit Berous *conf.33. n.12. lib.3.* Rot. Genov. *2. & 9.* Hondedæ. *conf.29. n.7. vol.2.* Nicola. de Passerib. *d.l.3. q.6.* qui hoc ex forma Statutorum Mercantilium saltem procedere autumat, *d. q.6. n.15.* non verò de Jure communi, prout *nos infr. lib.3. cap.11. n.27. & seqq.* latiùs deducemus.

61 Secundò, habent hæ literæ effectum sententiæ & rei Judicatæ, uti arguunt Br. & Dd. *in l. nam postea. §. si is, qui temporali. ff. de Injur.* quin imò & pleniorem quàm ipsa sententia; quia post „tres dies, postquam fuit recognita, fieri „potest executio realis & personalis; quod ita Bononiæ & in tota Italia, & quibusdam Germaniæ Emporiis, obtinet. Secus autem hoc in sententia, in qua datur condemnato tempus quadrimestre. *l. fin. C. de usur. rei Jud.* Joh. Crott. *d. conf. 190. n.25. 26. 27.* Et secuudum prædicta judicasse Consistorium Sacræ Regiæ conscientiæ Regni Siciliæ, *die 10. April. Anno 1604.* testatur Dn. Garf. de Mastr. *decis.9. n. fin.*

62 Quænam verò actio ex litteris Cambii competat, non eadem Dd. mens est. Nicol. de Passerib. *lib.3. de script. priv. q.5. n.2.* regulariter putat, pro literis Cambii actionem Mandati competere, fretus autoritate Baldi *Conf.348. n.1. in rubr. C. de constit. pec. n.12.* Rutger. Rulandus verò, quem sequimur, *de Commissar. part.3. lib.7. cap.2. n.6.* dicit in Camera Imp. vel actionem præscriptis verbis, vel do ut des competere, juxta ea quæ tradit Bl. *in c.3. §. Cùm autem. n.1. de Invest. controvers.* ubi etiam admittit litterarum obligationem; alibi autem dicit, ex litteris illis agi vel actione constitutæ pecuniæ vel negociorum gestorum. Moller. *4. semestr.44.* Rot. Genov. *decis.7. n.3.* per Bl. *in rubr. C. de constit. pecun.* quib. add. Jo. Bapt. Cavatium *tr. de Camb. c. de actionib. ferè in fin.* & Raph. de Turr. *tr. de Camb. disp.1. q.10. n.17.* cum Rot. Genov. *decis.32. n.4.5.* statuentes, hunc Contractum, ut nominatum, parere actionem nomini convenientem, quæ dicitur ex Cambio; prout in aliis quoque Contractibus evenire solet. Hancque actionem expresse dedisse Magistratum Genuensem in suis Statutis de Cambiis & causis brevioribus, *arg. l.9. ff. ad l. Rhod. de jact.* Idque similiter à pluribus Principibus Europæ per leges particulares factum esse affirmat modò allegatus de la Turr. *d. q.10. n.19. 21. & disp.2. q.13. n.9. & q.16. n.80. 81. 82.* quod similiter in medio relinquimus, nec eam litem nostram facimus.

Litteris autem Cambii amissis, antequàm pecuniam transscriptam seu Cambiatam acceperit recipiens, potest à dante Campsore eam ipsam numeratam repetere cautione præstitâ, ut si reciperentur, & super iisdem solutio in loco transscripto fieret, indemnis esse debeat hic transscribens. Gail. *2. obs.37. n.8.* Vincent. de Franc. *Neap. decis.498. n. fin.* Bud. *tr. de monet. c.25. n.12. lib.1.* Fulv. Pacian. *de probat. lib.1. cap. 139. n.1.* Anton. di Gamm. *decis. Lusitan. 336. per tot.* Et ita inter Mercatores Genovæ observari testatur Petr. de Benintend. *decis. Bonon. 58.* Quod tamen fallit, si dissimulando assereretur amissio. Bernh. Grævæ. *2. concl.37. n.2.* Fusius de hoc Vid. Nicol. de Passerib. *d.l.3. q.1.* & Sigism. Scacc. alleg. loc. qui de hoc & aliis ex professo tractant. quibus adde Ant. de Gamm. *d. decis. Lus.336. n.1.* Mascard. *de prob. concl.999. num.3.* 63

De probatione verò & obligatione harum litterarum *infr. lib.3. c.9. n.57. & seqq.* commodior erit dicendi locus. De pecunia autem ad Cambium data, hæc notet studiosus, quòd, quamvis hæc magnam habeat cognationem cum pecunia apud aliquem deposita; quia tamen in Cambiis publica utilitas versatur, & respubl. propter necessarium usum carere illis non potest, ideoque si is, cui pecunia ad Cambium datur, 64 65

datur, ut eandem vel tantundem in alio loco datori exsolvat, interim fallit, & ejus bona à reliquis Creditoribus occupantur & veneunt, ille, qui pecuniam ad Cambium dedit, meritò omnibus indistinctè Creditoribus sit præferendus, uti *per text. eleg. in l. si hominem. 7. § penult. & fin. l. quod privilegium. 8. ff. depos.* ex Andr. Perneder. & Joann. Michael. Buther. *de Jur. prælat. part. 1. cap. 32.* docet famosiss. Germaniæ Practicus Matth. Berlich. *1. concl.*
66 *64. n. 14.* Contrarium tamen Lybecæ obtinere, & ita decisum in Senat. Lubec. *5. Mart. Anno 1645.* memini. Vid. *infr. n. 81. h. cap.*

67 Et de Cambiis hæc pro instituto sufficiant. Quoniam autem eadem obtinent in recambiis, crambem bis coctam recoquere supersedeo; qui autem de recambiis pleniùs erudiri cupit, consulat Sigism. Scacc. *d. l. de comm. & Camb. §. 1. q. 4. num. 38. usq; ad fin.* & Raph. de Turr. *disp. 3. per tot.*

De litteris autem Cambii, mantissæ locô hæc addere libet notabilia:

68 I. Dies licet non sit appositus in litteris Cambii, tamen litteræ sunt solvendæ. Sigism. Scacc. *§. 1. de Camb. q. 7. p. 3. lin. 30. gl. 1. n. 10. cum seqq.* Ubi vide, an, quando & quomodo error in Cambiorum tempore commissus, vitiet. Cui add. Petr. Fontanell. *de pact. nuptial. claus. 1. n 7. in f. gl. 1.* quam citat Nicol. Janua *d. l. pag. m. 573. num. 45.*

69 Regulariter autem in Cambiis dies aut tempus non est de substantia hujus Contractûs. Scacc. *de commerc. §. 1. gloss. 1.* quamvis ante diem in litteris præfixum solvere cambium nō liceat, *art. 10. p. 2. tit. 7. de Camb. Statut. Hamb.*

70 II. Dilatio ad solvendum litteras Cambii data auget lucrum seu interesse Cambii. Vid. Sigism. Scacc. *d. l. §. 1. q. 7. part. 3. n. 1. & seqq.*

71 III. In recognitione litterarū Cambii missarum ab uno alteri, non adhiber solent testes, qui fuerint præsentes & viderint cum scriberentur; sed tantum qui notam manum ex characteribus habeant & signis literarum. Sic post Socin. Ruin. & alios, Bursat. *cons. 103. n. 9.* quos secutus est Joseph. Mascard. *de probat. concl. 988. n. 4.*

IV. Litterarum Cambii locus contractûs dicitur ille, ad quem fuerunt destinatæ & receptæ; non autem, in quo fuerunt scriptæ. Jan. *de script. priv. q. 6.* Mascard. *concl. 7. ad General. Statut. Interpret. n. 72. 73.* pulchrè. 72

V. Interesse Cambiorum potest converti in Capitale. Sigism. Scacc. *d. l. fol. 252.* nos supr. *h. lib. c. 8. n. 52.* 73

VI. Litteris Cambii acceptatis, periculum erit illius, cui solvenda est pecunia, & hoc fictione brevis manûs, quasi ipsi jam sit numeratum. Nicol. de Passerib. *de script. priv. lib. 3. de Camb. n. 72.* per ibid. alleg. In Civitate tamen Genova contrarium observatur. Janua *d. l. n. 76. 77.* 74

Hoc ut exemplô clarius fiat, ita demonstramus. Cajus Hamburgo transscribit Nicolao pecuniam, ut illi Lubecæ à Sempronio solvatur; antequam verò Sempronius solvat, Cajus foro cedit, & Juris est, ut si Sempronius acceptavit litteras nec contradixit, cogatur solvere, quia semel eas approbavit. *l. 9. ff. de negoc. gest.* & agnovisse se debitorem censetur ejus summæ, quæ litteris continetur. *l. 10. ff. ad SC. Macedon. l. 1. § 5. de exerc. act.* Cæpoll. *cons. 9. num. 1.* Et ideò ad diem in illis expressam obligatus est solvere, aut si non facit, ad interesse i. e. damnum emergens & lucrum cessans tenetur. 75

Acceptare autem dicitur tribus modis. 1. vel expressis verbis, de quibus per scripturam constare potest, qui omnium tutissimus, prout Sénatus Lipsiensis & Elector Saxoniæ Anno 1652. 10. April. sanciverunt. 76

2. Verbis quidem, sed de quibus non constat, nisi per testes.

3. Vel tacitâ receptione aut retentione litterarum. Paris. *consil. 5. lib. 4. n. 206.* Rot. Genov. *decis. 133. n. 2.* vid. *artic. 6. Statut. Hamb. tit. de camb.*

Si verò non acceptavit Sempronius, sed contradixit, Cajum cogi solvere, quia tacitâ conditione se censetur obligasse ad restitutionem pecuniæ Cambio acceptæ, inest enim tacita hæc condi-

conditio obligationi, nec prior debitor ab obligatione liberatur, nisi acceptatis ab eo qui solvere debet litteris, Rot. Genov. *decis.4. n.7.8.* Hinc viceversa si Sempronius acceptat litteras, & posteà foro cedat, non datur regressus ad Cajum scribentem. Sibi enim imputare debet Nicolaus, quòd Sempronii fidem secutus debitorem delegatum admisit, *l.26. §.2. ff. mandat. l.fin. ad L. Falcid.* & tacitè quodammodo debitoris & loci novationem fecit. Ant. Fab. *lib.3. conf.cap.3.* Rob. Marant. *prax. aur. part.6. de Testib. produc. n.49.*

Cautela in Camb. Si tamen scribens expresè promiserit, se curaturum, ut danti certè solva-
77 vatur pecunia, vel observantia, ut supr. dictum Genuæ, sit contraria, aliter dicendum est. Rot. Genov. *dec.2. n.41. decis.8. num.17.* Schaffh. *disp. de Camb. thes.19.*

78 In materia Cambii post Acceptationem nullius Interventionis, Exce-
De acceptationis Cambii effectu. ptionis, continentiæ, aut arresti habetur ratio, si in litteris Cambii nulla de his facta mentio. Obstat enim tunc Exceptio. Tu non es nominatus in Instrumento, qualem Exceptionem in materia Cambii attendendam esse docet Decis. Rot. Genov. *10. in antiquis.* Mart. *Jur. noviss. tom.3. tit. Epistola. c.9.*

79 II. In acceptatione Cambium emptioni & venditioni æquiparatur, ubi per præsentationem & acceptationem schedulæ cambialis res vendita h.e. pecunia remissa pro tradita habetur, etiamsi scribenti litteras nondum soluta sit, sicuti fit clavium aliisque brevi manu traditionibus. vid. Carpz. *lib.2. tit.8. respons. Elector 92. n.9.10.11.* Res etenim non amplius integra, *argument. l.2. ff. de rescind. vendit. l.8. §.6. ff. Mandati.*

80 III. Et Cambiô seu schedulâ Cambii apud ipsum scribentem adhuc existente, Cambium revocari posse; transmissâ verò & acceptatâ non posse, in term. patet ex Decis. Rot. Rom. Jacobi Putei. *p.3. decis.121.* Mart. *de jur. noviss. tom.3. tit. Epistola. c.7.* Interest enim illius, qui se alterius debitorem constituit suâ apochâ, ne posteà inde nomen deleatur, Schaffhus. *de Camb. th.21.*

IV. In materia Cambii per acceptationem ejus, cui tracta solvenda incumbit, cum eo, qui præsentat Cambium, novatio contrahitur, ita ut acceptans debitor præsentantis ex eo tempore constituatur. Rot. Genuens. *decis. 168. n.2.* Alex. *vol.3. cons.94. n.5.* Card. Tusch. *pract. concl. lit. L. concl.362. n.3.* Klock. *de ærar. lib.2. c.21. n.18.* 81

V. Acceptatio habet vim solutionis, & pecunia ex Cambio acceptata habetur pro soluta, prout contra dissentientes Dd. obtinet consuetudo & stylus mercatorum. test. Christoph. Haffner. *disp. de mercat. n.143. thes. Basil. vol.1.* 82

VI. Consuetudine receptum, ut pecuniam ad Cambium accipiens eam non tanquam alienam aut depositam apud se habeat, sed tanquam suam possit distrahere, post Schacc. *de camb. §.2. gloss.5. n.27.* ait Hahn. *in observ. theoret. pract. ad Wesenbec. tr. de praescript. verb. n.3. circ. fin.* 83

VII. Cambium acceptans & solvens de proprio debito solvere censetur, nisi aliud ex litteris pateat. Decis. Rot. Genov. *10.* quam citat Mart. *in ff. noviss. part.3. tit. Epistola. c.9. vid. art.1. Statut. Hamb. de Cambiis.*

Singulare enim Cambii; quod ejusmodi scriptura inter Mercatores obligationem pariat, & debitorem constituat eum qui acceptat, absque ullius causæ debendi certa expressione. Zanger. *de Except. t.14. n.54.* Nic. Boer. *decis. aur.333.* idque secundum rationem & stylum: Chi accetta paghi, qui acceptat, solvat, wer acceptirt, muß zahlen. Ex pura etenim Acceptatione fit acceptans debitor præsentantis Cambii. Rot. Gen. *decis.168. n.2.* quia ex tali acceptatione ut dictum, oritur obligatio; nam perinde est, ac si se solemni stipulatione ad solutionem quis obstrinxisset. Rot. Genov. *dec.104. n.9.* Et secutâ acceptatione, respectu mandantis obligatio mandati; respectu verò acceptantis quædam veluti FIDEJUSSIO seu CONSTITUTUM potius censetur. Voigt. *in tr. suo analyt. de Camb. thes.7. pag.128. vers.4.* 84

Ee Non

85 Non ergò PROMISSIO de acceptando, & quidem conditionata, wann die Retour ankommen / reum obligare potest, si merces transmissæ non sint liberæ. So ferne die Retouren oder Waaren nicht frey oder sufficient seyn zu bezahlung des Wechsels.

Inter Promissionem enim de Acceptando & acceptationem ipsam magna est differentia. Promissio quippe de acceptando est futuri temporis, verba autem futuri temporis semper important conditionem. *l. Stichum qui meus erit. ff. de Legat. 1.* Et non habent aliquem consensum, ideoque etiam ejusmodi verbis nulla fit delegatio nec novatio. Jas. *in l. singularia. ff. si cert. pet. n. 35. 36.* Acceptatio autem in tempore præsenti fit, & ipsum actum acceptandi involvit, eôque celebratô pœnitentiæ nullus est locus, quia quod factum est, non potest revocari in præjudicium ejus, cui ex tali facto jus quæsitum. *l. fin. ff. de Pact. l. nemo. 75. ff. de R. J.* Acceptatione ergò nondum per verba aut subscriptionem secutâ,
86 res est adhuc integra. Siquidem res Integra dicitur, quamdiu stipulatio ad contractum non accedit. Jas. *in l. ab emptore. ff. de Pact.* Re autem adhuc integrâ pœnitere licet. *l. 2. ff. de resc. vend. l. 58. ff. de Pact. l. 1. & 2. C. quand. lic. ab empt. reced.* Quapropter in tali casu, seu conditionatæ acceptationis promissione, quando scil. Cambium „purè non acceptatur, Protestu seu pro„testatione opus est, & tunc datur re„gressus ad receptorem, vulgò Traßirer/ ut solvat cum interesse, per ea quæ *sup. hoc cap. n. 51.* deduximus. Sine effectu autem est, si tunc præsentans protestatione factâ, ad non-acceptantem velit recurrere, qui tunc sibi imputet, si propter hoc ipsum damnum sentiat. *l. quod quis ex culpa. 203. ff. de R. J. vid. tamen artic. 5. Stat. Hamb. qui ita interpretandus.*

87 VIII. Merces seu stipendium, quod ratione laboris & periculi datur Mandatario solventi litteras cambii mandatoris, vocatur in foro Mercatorum PROVISIO. Decis. Rot. Gen. *16. n. 11. & decis. 30. n. 2.* Sigism. Scacc. *de comm. & Camb. § 3. gl. 3. n. 11. fol. 411.* Et debetur etiam non conventa nec promissa, ad majorem tamen cautelam semper à mercatoribus assignatur. Scacc. *d. l. n. 2.* & potest accipi tutâ conscientiâ, *d. l. n. 3. & 4.* cùm operarius dignus sit mercede suâ; & mercator pro quacunque re, causa vel operatione, possit recipere lucrum. Joh. Nider. *de contract. merc. c. 13. n. 13.* quamvis aliàs mandatum de Jure communi sit gratuitum, prout supra de mandato innuimus.
Quantum autem provisionis locô debeatur, & quotuplex sit hæc Provisio, vid. cum cæteris ad hanc materiam pertinentibus apud Scacc. *d. l.* Plura de Cambiorum, Collyborum, Trapezitarum seu Argentariorum Jure & privilegiis qui desiderat, consulat cum stylo cujuslibet loci doctissimum tractatū Claudii Salmasii *de fœn. Trapez.* & Raph. de Turr. *de Camb. cum supr. allegatis Dd.* 88

De exercitio cambii Antvverpiensis 89
vid. Guicciard. *in Antwerp.* Hîc Coronidis locô libet quædam addere ex Statut. Hamb. *part. 2. tit. 7.* von Wechsel und Wechselbrieffen.

Articulus 1. Wer einem Wechselbrieff 90
acceptiret, der wird Debitor oder Selbstschuldiger / so wol als der das Geld selber auffgenommen und empfangen hat.

2. Wann ein Wechselbrieff von frembden Oertern kömt / und auff einen zu acceptiren assignirt ist / und derselbe zu acceptirē sich verwegert / So mag der Einhaber der Wechselbriefes alsobald protestiren / wil er aber demselben / so acceptiren soll / zu gefallen. 3. Tage warten / soll ihm solches / wofern kein Bote immittelst nach dem Orte / da das Geld außgezehlet ist / gehen würde / ohne præjudicirlich und ohnschädlich seyn.

3. Wil in dem dreyen Tagen der / an welchem der Wechselbrieff consigniret, nicht acceptiren / so gebüret dem Einhaber des Wechselbriefes zu protestiren / daß protest zu rück zu senden / den Wechselbrieff aber bey sich zu behalten / biß der betaget; Wil alsdann derselbe / an welchem der Wechselbrieff geschrieben / noch zahlen / so muß der Einhaber empfangen / Jedoch daß die wegen des Protestes auffgewante Unkosten zugleich mit erleget

erleget werden; Will er aber noch nicht bezahlen/ so muß der Einhaber protestiren vom Hauptstuel/Schaden und Interesse, das Protest neben dem Wechselbriefe zurücke senden/ und die Bezahlung des Hauptstuels/ Interesse und Schadens/ nach Wechselslauff/ wie die zurücke gehet/ von dem Principal Auffnehmer/ wiederfordern.

4. Wann ein Wechselbrieff betaget und verfallen/ soll der Einhaber desselben an müglichen Fleisse das Geld zu fordern nichtes lassen erwinden; da aber der Acceptator in der Bezahlung seumig befunden würde/ soll der Einhaber des Wechselbrieffes innerhalb zwölff Tagen zu protestiren schuldig seyn; Und soll ihm dieselbe Zeit/ woferne er fleißig gefordert/ und immittelst keine novation, pacta, oder andere Ding mit den Acceptatorn gemachet hat/ unnachtheilig seyn; Würde er aber/ nach Verlauff der 12. Tagen erst protestiren/ so hat er damit seine Anspruch an dem Principal Auffnehmer verlohren/ und muß sich an den Acceptatorn halten/ es wehre dann/ daß Sontage oder heilige Tage einfielen/ darauff kein Protest mag gemachet werden/

5. Wann einer einen Wechselbrieff zu sich nimmet/ und gelobet h.e. verè acceptat zu acceptiren/ der soll zubezahlen schuldig seyn/ absq; ulla exceptione.

6. Wird jemand ein Wechselbrieff zu acceptiren gegeben/ und derselbe solchen 3. Börsezeit bey sich behält/ und der vorige Einhaber des Wechselbrieffes ihn wieder einfordert/ aber nicht wiederbekommen kan; So soll derselbe vor vollenkommlich acceptiret gehalten/ und wann derselbe verfallen/ von dem der den Wechselbrieff über vorbenandte Zeit bey sich behalten/ und/ auff beschehene Abforderung/ nicht von sich gegeben/ bezahlet werden/

7. Wann einer Geld auffgenommen/ und an bestimte Orte der darauff gegebener Wechselbrieff nicht acceptiret wird/ und davon protest wieder zurücke kommt; so ist der Auffnehmer ohne Verzug in continenti Bürgē zu stellen/ oder gute Waaren und Pfande zu überliefern verpflichtet/ damit der Creditor, wegen Hauptstuels/ Unkosten und Schadens möge gesichert seyn/

8. Wann ein Diener/ ohne schrifftliche Vollmacht und Instruction einen Wechselbrieff/ der an seinen Herrn consigniret, acceptiret; So ist der Herr denselben/ wann er verfallen/ zu bezahlen nicht verbunden; Hat aber der Diener schrifftliche Vollmacht von seinem Herren/ so muß der Herr auff verfallene Zeit billig bezahlen.

9. Wann einem ein Wechselbrieff præsentiret, und von demselben nicht acceptiret ist/ mag der dritte/ zu ehren dessen der den Wechselbrieff außgeben/ acceptiren/ und wann derselbige die Bezahlung gethan/ und durch transport den Wechselbrieff empfangen/ hat er die Action gegen den Debitorn, von demselbē die Bezahlung wieder zu suchen; Oder er lasse protestiren, acceptire den Wechselbrieff mit dem Protest, damit er das Seine könne wieder fordern/ und dieselbe dritte Person ist in Krafft der acceptation schuldig den Wechselbrieff zu bezahlen/ vid. *sup. n.44.*

10. Es soll niemand einigen Wechselbrieff bezahlen/ ehe und zuvor derselbe betaget und verfallen; Dann da es sich begebe/ daß derselbe/ an den die Bezahlung vor der Zeit beschehen/ immittelst fallirte, auff solchem Fall ist sothane Bezahlung zu Nachtheil uñ Gefahr desselben/ der den Wechselbrieff vor der Zeit bezahlet hat.

11. Es mag auch der Jenige/ der die Summa oder Pfenninge/ in dem Wechselbrieff gemeldet/ außgezahlet/ als Herr des Wechsels/ die Commission darin begriffen/ wiederruffen/ non verò alius interveniens, oder wiederruffen lassē/ durch denselben der den Wechselbrieff re Integrâ geschrieben ehe und zuvor der Acceptant denselben bezahlet/ Es wehre dañ/ daß der Jenige/ an dem der Wechselbrieff zu bezahlen gelanget/ kein schlechter Mandatarius oder Befehlichshaber des Senders des Wechselbrieffes/ besondern daß dieselbe Pfenninge ihm gehörig/ und bey dem Wechselbrieffe aviso und Befehl bekommen/ in rem suam und zu seinem selbsteigenen Nutzen die darin begriffene Summa zu empfangen.

12. Wann Wechsel auff Franckfurt/ Leipzig / Naumburg und dergleichen Messen und Jahrmärckte / übergeschrieben / daselbsten acceptiret, und nicht bezahlet werden / sollen dem Einhaber des Wechselbrieffes ohne præjudicio und Nachtheil drey Tage/nach dem das Geleyte weggezogen / an den Oertern / da das Geleyte gebräuchlich/und an andern Oertern drey Tage nach der Zahlwoche das protest zuthun gegönnet werden; Würde er aber gar nicht/oder nach Verlauff dreyē Tagen protestiren/hat er seine action gegen den Principal Auffnehmer damit verlohren / und muß sich an den Acceptatorn halten.

Addatur *p. 45.* Hug. Grot. Introd. Bat. Van Aenwysing/ ende namentlyck/ van Wesselbrieffen.

CAPUT XIII.

De

Contractu Assecurationis singulari.

SUMMARIA.

1. *Contractûs Assecurationis Synonyma.*
2. *Assecurationis Contractus in Emporiis frequens.*
3. *Assecurationis contractus de jure licitus.*
4. *Qui de materia assecurationis scripserint.*
5. *Assecurationis vox minus Latina, vetustioribus JCtis incognita est.*
6. *Vocabuli Securitatis varii intellectus ex jure recensentur.*
7. *Assecuratio unde nomen sortita, ejusq; descriptio.*
8. *Assecurationis definitio.*
9. *Assecuratio an sit contractus nominatus an innominatus? remiss.*
10. *Quæ actio ex hoc contractu competat. remiss.*
11. *Assecurationis divisio in terrestrem & maritimam.*
12. *Assecuratio pura quæ?*
13. *Conditionalis, quæ.*
14. *Causa Assecurationis propinqua, quæ.*
15. *Causa Assecurationis remota, quæ.*
16. *Consuetudo & stylus Mercatorum in hoc contractu Assecurationis attendendus, ubi incidenter Q? an in Spinosa Q. si Assecuratus præmium realiter non persolverit, ad damni subsecuti emendationem obligatus sit Assecurator, stylus loci, an jura attendenda? remiss.*
17. *Subjectum primarium Assecurationis quodnam: & quodnam secundarium.*
18. *Objectum hujus contractûs singularis.*
19. *In Assecuratione an sub nomine mercium intelligatur Pecunia?*
20. *An, qui navis assecurationem procurat, navis tantùm, aut mercium: an verò navis simul atq; mercium dispendium paciscendo transtulisse in alium æstimandus sit?*
21. *Continens pro contento, & contentum pro continente interdum in jure sumitur, & n. seq.*
22. *In Assecuratione attendendum, an securitatem quærens sit dominus navis vel mercium? Quæstio verò dominii assecurato opponi non potest.*
23. *Merces in assecuratione exprimi oportet, quod per exempla juris probatur.*
24. *Mercatores providi quæ in assecuratione observare solent.*
25. *Non dissimulandæ merces, nec vetitæ pro licitis in assecuratione indicandæ.*
26. *Æstimatio assecurationem præcedat.*
27. *Assecuratio requirit mercium præsentiam & existentiam.*
28. *Assecurans recipit regulariter in se periculum futurum non præteritum.*
29. *Assecuratio excludit omnem dolum.*
30. *Scientia periculi ex quibus colligatur.*
31. *Dolus & mendacium nemini patrocinari debent.*
32. *Assecuratio est contractus bonæ fidei.*
33. *Assecuratus, si sibi in omnem eventum boni & mali cavet, nec sibi de damno constet, de periculo securus est.*

34. An

34. An dominus mercium possit repetere pretium, quod assecuratori dedit, si fortè navis mercibus onusta de portu enavigare nequeat, aut aliô casu impediatur? Aff.

35. Factum Superioris seu Principis enumeratur inter casus fortuitos.

36. Limitationes quæst. præcedentis; & casus, quibus Assecurator non teneatur.

37. An Assecurator earum etiam teneatur mercium jacturam præstare, quæ tempore Assecurationis in navi nondum fuêre? N.

38. In omni actu contrahentium animus inspiciendus.

39. Explicatio & Interpretatio L. fin. C. quæ res pign. oblig. poss.

40. Quando verba: Res meæ; æquè de futuris quàm præsentibus intelligenda?

41. Assecuratio valet etiam pro parte sociorum, vulgò der Reehder / *licet assecuratus saltem de suis mentionem fecerit.*

42. Assecurans nomine plurium, obligat omnes in solidum.

43. Nostrum etiam est, quod commune est.

44. Forma Assecurationum communis, stipulatio.

45. Forma Assecurationis specifica, determinatio periculi & ejusdem in itinere contingentis expressio.

46. Quæ sub generali voce periculi comprehendantur.

47. An sub voce periculi comprehendatur casus fortuitus, & hujus synonymia ac descriptio.

48. Damna, quæ ex culpa seu vitio nautarum, rei ipsius, & intrinseca ejus natura contingunt, nomine periculi non veniunt.

49. Frumentum in navi movere tenetur nauta.

50. Dominus mercium aut navis si non ut bonus Paterfamilias agat, assecurans non tenetur de damno.

51. Mora cuiq; sua, non alteri nocere debet.

52. Jura male suspicantur de moribus nautarum.

53. Casus fortuitus quis propriè.

54. Quando Assecurator de casu culpâ nautæ dato teneatur?

55. An iste casus, quando ob timorem tempestatis, salvandæ navis causâ merces projiciuntur, nautarum culpæ, an verò fortunæ ascribatur?

56. Mercium jactus semper tempestati & fortunæ injuriæ imputandus.

57. Conductor qui timoris non vani causâ emigrat, mercedem non debet.

58. Ob incendii periculum ædes vicini diruere licet.

59. Assecurator ex jactu necessario tenetur.

60. Assecurator quomodo in jactûs periculo sublevetur.

61. Pactum generalis periculi non pertinet ad casus, de quibus non consensum.

62. Si merces in itinere in aliam navem vel scapham transferantur, & pereant, an & quando Assecurans teneatur?

63. An Assecurator ad æstimationem damni obstrictus, si Princeps terræ per quam merces vehuntur, eas detineat?

64. Non præsumuntur Principes injustè detinere naves.

65. Tempus quod in detentione Navium Dominus præstolari tenetur.

66. Casus insoliti non præstantur ab Assecuratoribus.

67. Ex tenore formularum seu Pollicen *apparet quid præstandum.*

68. Formula Policis Assecurationis ex Boersa Amstelrodamensi apponitur, cum suis requisitis essentialibus.

69. Præmiorum diversitas ex locorum distantia & periculo.

70. In Hollandia 7. pro centum præmii locô regulariter hodiè solvuntur: cæteroquin nequit ubivis certò determinari.

71. A quo tempore post periculum Assecurator solvere teneatur.

72. In Assecuratione cui incumbat onus probandi periculum seu casum sinistrum?

73. In Assecuratione communiter periculi pretium seu præmium ante conditionis eventum solvitur. vid. sup. n. 16.

74. *Mercatores plerumq; providi.*
75. *In materia Assecurationis admittuntur leviores probationes.*
76. *Nautarum liberi super interitu parentum possunt esse Testes.*
77. *Finis principalis Assecurationis, commerciorum necessitas.*
78. *Finis minus Principalis Assecurationum, decoctionis amotio.*
79. *Principiis decoctionum obstandum.*
80. *Effectus Assecurationum, paupertatis depulsio.*
81. *Præsumuntur pauperiores fieri, quorum res navigiis aut vehiculis deferuntur.*
82. *Substantiâ suâ malè utuntur, qui fidem suam frequenter pro aliis interponunt.*
83. *Affinia Assecurationum nauticum fœnus.*
84. *Regis Hispaniarum seu Boersæ Antwerpiensis ordinatio de Assecurationis contractu. remiss.*
85. *Assecurantz* Ordnung der Stadt Ambsterdam. *remiss.*

ALter Contractus, qui hîc in considerationem venit, est ASSE-
1 CURATIO; qui vulgò Seguros de Mercadores, aliàs sponsio; Lusitanis Aposta; nobis Contract van Versekering offt Assecurantis appellatur; &, de jure civili, ignoratur. Hering *tr. de fidejuss. cap. 18. in fin.* nisi & eum AVERSIONEM periculi, quæ dictio de jure civili nota, velimus vocare. H. Grot. *2. de Jur. bel. & Pac. cap. 12. n. 3. in fin.*

2 Hunc autem inter mercatores, emporiorum, præcipuè maritimorum incolas, quæ omne mundi latus excutiunt, tùm propter exquisitos negotiandi modos, tùm crebras piratarum insidias. Alvar. Valasc. *rer. jud. regn. Lusitan. tom. 1. consult. 64. n. 1.* cotidianum ac frequentissimum Ben. Strach. *in tr. de sponsion. part. 4. vers. quem quærit Paulus,* permitti, & legitimè locum
3 habere, præter taciti juris conditi testimonia, quæ colliguntur ex *l. 31. & l. 36. ff. locat.* atque ex iis quæ notantur in *l. fistulas. 78. §. frumenta. ult. ff. de contrah. emt. l. qui Romæ. 122. §. 1. de V. O.* ac denique *tot. tit. ff. & C. de naut. fœn.* apertissima evincunt suffragia Dd. & Interpretum; quos inter familiam ducere videntur Paul. de Castr. *ad l. 31. ff. locat.* Alexand. *in l. à Titio. 108. n. 2. ff. de V. O.* Jason. *in l. illa stipulatio. 67. ff. eod.* Didac. Covarr. *var. resolut. lib. 3. tom. 2. cap. 2. n. 5.* Læl. Zecch. *in tr. de usur. cap. 6. n. 3.* Carol. Molinæ. *tr. de commerc. & usur. n. 93. & seqq.* P. Augusti. Morla, *in Empor. Jur. ad rubr. ff. si cert. pet. sub q. 15. n. 16.* Petr. Binsfeld *in c. naviganti. ult. X. de usur. quæst. 1. concl. 2.* Matth. de Afflict. *decis. Neap. 389. n. 4.* Rot. Genov. *decis. 25. n. 1.* Domin. Sotus *in tr. de J. & J. l. 6. q. 7. in fi.* & fusè Sigism. Scacc. *tr. de commerc. §. 1. q. 1. n. 129.* Et quod ipse usus Assecurandi sit receptus, idemque tàm Theologis quàm JCtis probatus, scribit Sotus *d. l.* quia, sicut fidejubenti licet accipere pretium fidejussionis; ita, & multò magis, licitum est assecuranti; cùm gravioribus subjaceat periculis. Fr. Garf. *de contr. cap. 39. n. 4.* Lopez. *de Contr. lib. 2. c. 16.* Imò quòd sit licitus, probatur satis *ex d. cap. naviganti. de usur.* ubi Papa non prohibet fieri assecurationem; sed prohibet solùm, ne in fraudem usurarum is qui mutuat, assecuret mutuatarium ex obligatione præcedenti. Scacc. *d. §. 1. q. 1. num. 498.* Est ergò contractus licitus, quia fit de re licitâ, & ex pacto legitimo, dum unus in se suscipit sortis periculum; quam alteri salvam præstat etiam cum conditione lucri, licet minoris pro certo pretio suscipienti in se periculum solvendo. Et hoc fit citra labem usurariam & fraudem ullam. Etsi enim illi, cui sors salva, minus lucrum accedit, majus illi, qui periculum in se recipit; tamen idem respondebit periculo arbitrio boni viri. vid. Strypm. *continuat. de jure marit. p. 4. cap. 7. num. 738. & seqq.*

Assecurationis verò hujus & utilissimam & usitatissimam hâc nostrâ tempestate materiem, cùm ex antiquioribus 4

bus præter Benevenutum Stracham, & Petrum Santernam Lusitanum, qui quæstionum præcipuarum ventilatione velut splendidâ face tenebras illas, quibus juris hujus singularis articulus involutus fuit, discussit, quemque omnes Assecurationum Cameræ, ut Lisabonæ, Genovæ, Florentiæ, Venetiarum, Neapolis, Anconæ, Antvverpiæ, Ambstelrodami & Hamburgi seqvuntur; ex Neotericis autem, præter Sigismundum Scacciam, Rutger. Rulandum, & Nicolaum Schaffhausen/ methodicè pertractatam invenerim neminem, è re juventutis studiosæ futurum censui, præliminarem istius diffusissimæ materiæ delineationem ex modò dictis autoribus ὡς ἐν τύπῳ conspiciendam exhibere.

5 Assecurationis vox, vetustioribus JCtis incognita, à Neotericis demùm usurpari cæpit; non secus ac securitatis vocabulum pro salvo conductu acceptum, minus Latinum (uti nonnullis placet, quibus obloqui videtur *text. in l.3. C. de Navicular. lib.11.*) fandi apud interpretes usus in significantiam rei convenientem derivatam retinuit hactenus. Cujus Securitatis ἐνεργήματα controversiarum aliquot enodatione illustrat Br. *ad l.1. ff. ad l. Jul. de Majest.* & præter ea, quæ nos *lib.1. cap.13.* adduximus, ex professo hanc materiam tractavit Joh. Georg. Bechtius.

6 Aliàs Securitatem à juris nostri compilatoribus, tùm auctoribus classicis non unô modô intellectam reperio. Denotat enim quandoque

1. Firmitatem, sive certitudinem, quævis ancipitis curæ sive dubii luctamina auferentem. Unde Ulpianus *in l.8. §.6. ff. de inoff. testam.* securè i.e. firmiter testari dicit.

2. Apocham i.e. Chirographum, quô solutionis factæ testimonium sive confessio continetur. *l.19. in fin. ff. de Acceptil.* uti patescit *ex l.18. C. de Testib. l.1. 2. & 4.* ubi Luc. de Penn. *C. de Apoch. pub.* Vulgus quitationem, à Gallico *quiter* vocitat.

3. Interdum Negligentiam sive desidiam; quod non obscurè indigitat Pompon. *in l.3. ff. de jur. & fact. ignor.* Et Cic. alicubi, Securus tàm parvæ observationis, h.e. negligens contemtor.

4. Nonnunquam securitatem illam beatam, vel animi tranquillitatem, quam Democritus εὐθυμίαν, teste Tulliô *lib.5. de finib.* & de qua Regum sapientissimi oraculum Proverb. *cap. 15. vers.15.* habetur, significat.

5. Ut plurimùm vacuitatem ægritudinis, sive mentis placidam constitutionem, à malorum impendentium metu immunem. De qua Senec. noster non uno in loco, imprimis *de Clementiâ* docet.

6. Et demùm liberationem à periculo, incommodo, & damno rei custodiendæ, vel restituendæ, vel etiam amittendæ; quod enitescit ex commentis Gaji *in l.35. §.4.* ubi ait: *talis custodia desideranda est à venditore, quā bonus paterfamilias rebus suis adhibet; quam si præstiterit, SECURUS esse debet, ff. de contrab. emt.* Idem ex doctrina nostri Justiniani *in §.3. Instit. quib. mod. re contr. obl.* Atque hinc enata Assecu- 7
rationis vox; quòd scil. translatô trajectitiarum, aut aliò devehendarum mercium periculô, is qui navi vel currui eas imposuit, ab amissionis vel damni metu assecuretur, i.e. securus reddatur, & liberetur tantopere quidem, ut ἐπ' ἄμφω καθεύδειν, nec non in magna queat versari securitate. Proinde Benevenut. Strach. *in præfat. tract. de Assecur. n.45.* Assecurationem definit, quòd sit rerum alienarum sive mari sive terrâ exportandarum periculi susceptio, quemadmodum refert Camill. Borell. *controvers.28. n.6.* Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 24. pr.* Versekering is overeenkoming/ waer door iemant op hem neemt het onseker Gevaer/ dat een ander hadt te verwachten: den welke wederom hem daervor gehouden is loon te geven. Nobis 8
ejus legere vestigia, & eandem ita describere placet: quòd sit mercium, quæ aliò deferendæ, sinistrô casu, sive periculô tàm terrestris quàm maritimi itineris amittuntur, restituendarum, vel damni inde emergentis per conventio-

ventionem facta cautio, *arg. l. periculi. 15. de naut. fœn. l. 39. mandat. l. 31. l. 36. locat.* per ea, quæ tradit Scacc. *d. Commerc.* §. *1. q. 1. n. 131.*

9 Qualis autem sit contractus, nominatus vel innominatus, vid. *in relat. sing. Rutg. Ruland. de Assecurat. præmio non solut. Hamb. editâ anno 1630.* ubi copiosissimè *à n. 38. usq. ad 120.* hæc discutiuntur, & tandem *cum decis. 37. n. 28.* pro innominato, seu præscriptis verbis, Facio ut des; ut suscipio periculũ, ut des pecuniam, cum *Decis.* Rot. Genov. *36. n. 9.* & communi Dd. opinione concluditur, ibid. hisce adde Fr. Styp. *de jur. naut. lib. 4. c. 7. n. 21. & seqq. & n. 45. cum seqq.* prolixè de hujus contractûs natura differentem & inquirentem, quæ hîc luculentius deducere & inserere nostri non sunt instituti

10 & quæ Actio vel Exceptio ex illo competat, *n. 426. & seqq. mult. &* Rul. *d. l. n. 117. seq.*

11 Dividitur hic Contractus in terrestrem & maritimam Assecurationem. Illa est super rebus, quæ terrâ, hæc, quæ mari transvehuntur. Rara illa, frequens hæc, ideò de hac potissimum Tractatus instituitur.

12 Hæc maritima Assecuratio alia est pura, alia conditionalis. Pura est, quando secundum hujus contractûs naturam, purè & simpliciter constituitur, ut videlicet periculi suscepti pretium indistinctè debeatur, sive merces vi tempestatis marinæ, aut aliô quovis discrimine fortuitô amittantur, sive serventur, inque locum destinatum integræ perveniant. Petr. Santern. *d.*

13 *tract. part. 5. n. 7.* Conditionalis, quando nimirùm contrahentes adjectâ certi alicujus loci, temporis & casûs conditione, deflectunt à communi contractûs hujus consuetudine. *l. 3. C. de Nautic. fœn.* quæ facit, ut ante ejus eventum neutra pars obligetur; sed tunc demùm, ubi extiterit. *l. 7. ff. de Contrah. emt. & l. 8. in pr. ff. de peric. & comm. rei vend.* Santern. *d. n. 7.*

14 Causam efficientem Assecurationis quod attinet, propinqua est, itinerum & maris periculum; Commercia enim, sine navigationis necessitate, uti testis est Ulpian. *in l. 1. ff. de Exercit. act.* exerceri haud queunt, per ea, quæ superius *lib. 1. c. 4. tradidimus.* Remota, consuetudo mercatorum, qui (pe- 15
ricula itinerum multiplicia dum commercii jus & cupido augendi pecunias à sedibus suis, vel in agrum hostilem illos transfert, ceu Tacitus loquitur *Annal. lib. 2.* & ad remotissimos Insulanos, qui orbem pedibus nostris obversum colunt, secedere compellit, secum pensitantes, ad imitationem legumlatorum, qui vitam navigantium miserati naufragiorũ calamitati consuluére. *tot. tit. ff. de incend. ruin. naufrag. & C. de naufr. lib. 11.* ne deinceps cruciatibus tantis, quos sustinere in bonorum amissione consentaneum est. *Novell. Leon. 64.* affligerentur, sed potius in casu fortunæ novercalis, stipulando ab aliis assecurationis clypeô res suas contra infortunii injurias tutarentur) moribus & consuetudine contractum hunc introduxerunt. Illa verò quæ 16
inter mercatores usu & consuetudine invaluerunt circa assecurationum negotia, eatenus attendenda sunt, ut præcisè secundum ea judicari debeat. *arg. l. deprecatio. 9. ff. ad L. Rhod. de jact. l. si fundus. 6. ff. de Evict. l. 34. cum similibus ff. de R. J.* Strach. *de Navigat. n. 24.* Elb. Leonin. *cons. 22.* R. Ruland. *de commiss. part. 4. lib. 2. c. 16.* ita tamen, ne consuetudo de loco in locum extendatur, etiamsi alibi eædem fiant assecurationes; juxta gl. *in l. 2. ff. de Constit. princ.* & P. Santern. *de assecur. part. 3. n. 7.* & ibi sparsim, per ea, quæ inferius (ubi de consuetudine & statutis mercatorum) copiosius attingemus. Quapropter controversiam illam spinosam, à Dn. Rutgero Ruland. *in dicto responso juris* prolixè ventilatam: Num, scilicet, si, „ assecuratus præmium sive periculi pre- „ tium realiter non persolverit, ad da- „ mni subseqvuti emendationem obli- „ gatus sit assecurator? non tàm ex re- „ gulis juris communis, aut natura contractûs, aut etiam alterius cujusque stylo & consuetudine, quàm observantia istius loci, in quo lis movetur (salvô tamen

tamen contrarium sentientium honore & judiciô) decidendam arbitror; quemadmodum hoc similiter inferius *lib.3. c.3.n.4. & seqq.* tradidimus. vid. de hac Q. prolixius. Ruland. *d.l.* & ex eo Stypm. *contin. d. c.7. n.533. cum mult. seqq.*

17 Quod ad subjectum hujus contractûs attinet. Quanquam ejus primarium sunt MERCATORES, qui vel matriculati sunt, vel usitatè ac publicè mercaturæ exercitiô occupantur; inter quos, ut supra meminimus, contractus hic ut plurimum frequentatur; admittit tamen quandoque, si usus postulat, reliquos etiam cujuscunque ordinis homines, quæ propriè hujus non sunt loci.

18 Objectum sunt Navis & merces sive res mobiles, quæ pondere, numerô & mensurâ constant, utpote vinum, oleum, frumentum, linum, lana, corium, vasa, æs, argentum, annuli, gemmæ, monilia *l.2. § 2. vers. quæsita est, vers. itidem. ff. ad L. Rhod. de jact.* atque omnes aliæ, quæ appellatione mercis laxiori ad negociationes porriguntur, *l.1. §.1. ff. de trib. act. l.1. §.6. & l.4. §.2. ff. nautæ, caup. stab.* & subjacere possint periculo & interitui. Sigism. Scacc. *d.q.1. n.133.* Vid. tamen de hoc *art.10. 11. 15. 24. Ord. vant Assecur. tot Amsterd.* Grot. *introd. d. p.24. n.5. & seq.* & noviss. Stypm. *d. p.4. de Jur. Naut. cap.7. n.282. & seqq.*

19 Resultat hinc dubitatio, An in assecuratione sub nomine mercium intelligatur pecunia, si scil. assecuratus inter merces reliquas aliquot saccos nummis sive argenteis sive aureis turgidos delitescere voluit? Inficiandum id primô intuitu videbatur, eò quia assecuratus fortè pecunias illas mercium locô non habuit; quod verò propterea quis non habet ut illicò distrahat, mercium numerô non contineri, nisi ex evidenti voluntate aliter appareat. Ulpian. *in l.73. §.4. ff. de legat.3.* Hinc in jure obtinet, ut in dubio quodcunque negotium ex contrahentium intentione, imprimis in foro mercatorum, explicandum sit. *cap.4. X. de pignorib.* Bl. *cons.34. num.2. vol.4.* Rot. Genu. *decis.63. n.3.* At verò cùm sub generali mercium appellatione comprehendantur pecuniæ, tanquam ad res mobiles pertinentes, juxta *l. mercis.66. de V. S* Et nos *supr. hoc lib. 2. cap.1.* latius indicavimus. Et procul dubio assecuratus detrimentô assecurantis, qui mercium indemnitatem indistinctè promiserat, earundem ablationem imputasset, adstructivæ potius inhærendum sententiæ, quibus tamen ut hanc cautelam cum P. Santern. adhibemus, nisi usus loquendi interpretationem aliam suadeat, & nisi expressè in Pollice de hoc conventum.

Proximitatis nexu adhæret superiori & isthæc disquisitio. Nonnullus simpliciter navis assecurationem, uti Interpp. fandi mos est, in Pollice procurat, an navis tantùm, aut mercium tantùm; an verò navis simul atque mercium dispendium paciscendo transtulisse in alium æstimandus sit. 20

Distinctione hanc rem expeditam dari posse arbitramur. Nam licet pro contento continens interdum, ut in *l. solent.6. ff. de Offic. Procons.* ubi per custodias intelligit Ulpian. reos qui in custodiis servantur; & pro continenti contentum usurpetur, ut in *l. pen. ff. de pignor.* ubi appellatione tabernæ pignori datæ Creditor merces obligasse videtur; pensitandum tamen hîc maximoperè est, an securitatis commoda quærens, sit navis dominus, nullas in ea habens merces; quô casu de mercibus sensisse neutiquam videtur; tùm, quòd ad illum non pertinet, nec obligatas sibi aut ex officio de iis paciscendi potestatem habet *per l.6. C. de reb. alien.* tùm, quòd propria continentis denominatio minimè contentum ambitu suô complectitur; tùm denique, quòd, in dubio, ab usitata & propria verbi significatione non recedi oportet. *l.69. ff. de legat.3.* An verò aliô navis magistrô mercibus suis eandem saltem onerarit; & tunc certè ex mente & stipulantis voluntate aliud nil colligendum, quàm quòd per continens contentum, h. e. per navim merces, quæ 21 22

in navi existunt, intellexerit: quotiens namque ratio evidens urget, vocem impropriè exaudiendam esse, toleranda potius improprietas quàm quòd extensione non admissâ contractus reddatur inutilis, suôque effectu destituatur, *arg. l.109. ff. de leg.1.* An denique navis simul & mercium dominus sit: atque tunc demùm corpus navis assecurare voluisse putandus; quippe cùm verba ad declarandam voluntatem habeant efficaciam majorem, quàm præsumtio aliunde collecta, *per l.126. §.2.* ibi: plerumque in stipulationibus verba, ex quibus oritur obligatio, inspicienda, *ff. de verb. obl.* nisi fortassis conjecturæ evidentissimæ decisionem aliam imperent, uti declarat Petr. Santern. *d. l. p.4. n.72. & ult.* Sed cùm hæc hodiè ex formula Pollicis concepta plerumque clarius exprimi soleant, minus nunc dubii habent, Vid. *infr. n.43.*

23 Sunt autem merces in assecurationis contractu adeò necessariæ, ut iis non existentibus omninò corruat & annihiletur; Quemadmodum enim rei non existentis nèc valet emtio. *l. nec emtio. 8. ff. de contrah. emt. l.7. ff. de Act. vel hered. vend.* & stipulatio non subsistit rerum quæ non existant, *per l. si homo mortuus. 69. ff. de V. O.* neque legatum valet, quod in rerum natura non reperitur. *l.108. §. qui quinq. 10. ff. de leg. 1. l.1. §. penult. ff. de dot. prælег.* Ita quoque assecuratio, si in navi aut curru non habeantur merces, nullius momenti est, Petr. Santern. *part.3. num.15.* Schaffh. *d. l. th.29.* ubi ad opposita respondet, adde *art.22. Assecur. Ord. tot*

24 *Ambsterd.* Unde providi mercatores, NB præter nomen nautæ, navis, ubi onerata sit, quò navigare velit, solent determinare mercium qualitatem, quantitatem, numerum & mensuram & quidem sub æstimatione, bonâ fide factam in navibus mercatorum, in præsentia testium, & coràm Notario &

25 publicis personis. Non etiam sunt dissimulandæ merces, aut plures quàm reverâ in navi sunt, fingendæ. Suscipiens enim periculum pro iis solùm tenetur, quæ tempore periculi aut naufragii in navi fuerunt. Nec alienæ pro suis assecurationi offerendæ; nec vetitæ & illicitæ pro licitis indicandæ, cùm bonæ fidei adversentur. P. Santern. *p.3. n.13. cum seq. & 43. cum seqq. & nos infr. n.37. & 38. h. cap.* Tormenta 26
& apparatum bellicum assecurare volens, vel etiam carinam, hæc omnia ante discessum secundum quorundam locorum observantiam à peritis æstimari curabit; quæ tamen æstimatio non præjudicabit aversori periculi, si probare possit, æstimationem ex affectu, collusione, aut aliâ malâ arte, majorem æquô factam esse. *art.10. Ordin. Antwerp. de Assecur.* Quod eatenus porrò extenditur, ut, licet navi sive 27
currui merces impositas fuisse constet, ipsô autem assecurationis tempore navis capta aut merces spoliatæ fuerint, illa tamen non valeat: tùm quòd assecurans, periculum recipere in se videa- 28
tur futurum, non etiam præteritum, nisi expresse hoc actum, ut teneri assecurans velit, etiamsi tempore contractûs initi casum sinistrum passæ fuerint; quod probatur ex litteris sive apochis assecurationis, quas vulgò Pollices vocant, Dec. Gen. *102. n.4.* tùm verò, quòd deficiat consensus in casu hujusmodi, sive materia, si videlicet Assecuratus navim captam aut merces direptas esse ignoret, nullumque dolum machinetur. *arg. l.57. ff. de Contrah. emt.* Rot. Genu. *d. decis.102. n.4. & 5.* quia propria materia hujus contractûs est, damnum sub ratione incerti. Elb. Leonin. *cons.22. n.70.* Si enim 29
scivit assecuratus non esse amplius in navi aut curru merces, quas ablatas in itinere aliunde compererat (quæ sci- 30
entia præsumtione colligetur ex itineris distantia, & temporis spatio, quod intra assecurationis in stipulationem deductæ diem, & illud momentum, quô merces amissæ sunt, effluxit) pactioni utique conventum implere tenebitur in pœnam falsa asserentis aut decipientis. *arg. l.13. §. item Julianus. 6. ff. de act. emt. & vend.* per ea, quæ Benevent. Strach. *de sponsion. vers. item quaro.*

quæro. Vincentius, eumq; secutus Anton. di Gamm. *decis. Lusit. 181. n. 1.* tradunt. & Decis. Rot. Genov. *36. ubi n. 9. & 10.* elegantem vid. rationem ab Emptione V. desumptam. Item. Ordonn. van Assecur. tot Ambsterd. *art. 21.* Placcaet *Philip. 2. de ult. Octobr. 1563. tit.* **van Versekering.** *art. 4.* Elbert. Leonin. *d. Consil. 22. n. 7.* Idque tùm multò magis statuendum est, si nullas initiò habuit in navi aut curru merces, vel factô suô quominus ibidem essent, impedivit, per illa quæ in similibus notantur in *l. 85. §. fin. ff. de V. O. l. 24. ff. de condit. & demonstr. l. 17. §. fin. ff. de Præscr. verb. l. 9. § 3. ff. de dol. mal.* adeò, ut retinere quod accepit periculi susceptor & exigere non solutum ac residuum pretium queat, veluti datum atque promissum ob Assecurationis causam, quæ, etiamsi periculum ipsum
31 cesset, non deficit, maximè inter scientem, qui sibi imputet, quòd mentiendo alium defraudare, & bonam fidem, contra *l. si unius. 27. §. pacta. 4. ibi: quatenus publicam causam contingit*, evertere, nec non clandestini instar furis, cui mendax similis est. *l. 68. inf. ff. ad L. Falcid.* pecuniis alienis insidiari voluerit. Ang. de Perus. *ad l. cum proponas. 3. C. de naut. fœn.* quippe cùm aliàs mentientis improbitas severitati subjaceat judicantis, veluti rescribunt Theodos. & Valentin. *in l. 5. C. si contr. jus vel util. pub. vel per mendac.* Sic ob paritatem, quam exigit contractuum horum permutatoriorum natura, si alter contrahentium tam assecurans quàm Assecurator sciat, rem de qua agitur, aut salvam quò destinabatur pervenisse, aut periisse, obligatio invalida est. Hugo Grot. *2. de jure Bell. ac Pac. c. 12. n. 23.* d. Ordinat. Philipp. II. *art. 4.* ibi: **geyne Assecurantie mögen gedahn werden / op goeder die die tiet van der Assecurantie sollen wesen gepericlitiret:** item *art. 5.* **dat ten tyde van der Assecurantie so danich Schyp en goet noch**
32 **was in Wesen.** In hoc enim contractu bonâ fide versandum, ut natura ultrò citròq; obligationis postulat. Dolus commissus cum æstimatione damni arbitrariè puniri solet, vel gravius pro ratione delicti. Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 5. § 8.* Excipe tamen, prout paulò 33
antè dictum, si assecuratus sibi caveri curasset in eventum boni aut mali nuncii, si susceptor periculi probare nequeat, ei cui cautum est, ante cautionem constitisse de damno, & assecuratus ab ea suspicione juramentô liberare paratus sit. *art. 6. 21. Ordin. Ambstel. de Assecur.* Cùm autem Assecura- 34
tio regulariter initium habeat à tempore mercium in navalia translatarum ut imponantur navi & duret usq; dum merces in destinato portu salvæ sint exoneratæ. Loccen. *d. c. 5. § 9.* Hàc occasione Q. An dominus mercium possit repetere pretium, quod Assecuratori, periculum earum in se suscipienti dedit, si fortè navis mercibus onusta, de portu enavigare nequeat, aut aliô casu impediatur? Ita aimus, ut possit, si nondum illud exsolvit, denegare, aut solutum repetere, quasi causâ non secutâ, si nimirum oriatur ex causâ fatali, sive fortuitô impedimento. V. G. 1. quia navis, jussu superiorum pro necessitatibus publicis detenta, uti est *in l. jubemus. 10. C. de SS. Eccles.* Rot. Gen. *decis. 62.* Santern. *d. l. part. 3. num. 26.* Cùm factum Principis, sive superio- 35
rum, numeretur tunc inter casus fortuitos, per ea, quæ per *l. Lucius 11. ff. de Evict.* Alex. *cons. 57. n. 3. lib. 1.* Natt. *cons. 181. n. 4.* Cravett. *cons. 95. n. 1.* Surd. *1. decis. ult. n. 15.* tradunt. Sigismund. Scacc. *d. l. de Commerc. q. 1. num. 136. & seqq.* Secus si in itinere Princeps navem in- 36
justè detineat, ut *n. 60. seq.* videbimus, aut 2. si in portu, adversâ tempestate, vi fluminis, incendiô, latronum, piratarum incursu invasa, aut fulminis ictu deusta fuit: navis enim in ipso portu vel ostio periclitari ut dicitur. *l. 4. ff. ad L. Rhod. de jactu.* & aliquando pati potest, ut experientia suggerit, secundum illud Propertii *lib. 3. Eleg. 6.*

Fallit portus & ipse fidem. Nec semper verum est, quod Anacharsis percontanti, *quæ securissima navis esset*, respondit: *Ea quæ in portum venit.* Tunc enim quando casus ejusmodi emer-

emergit, cui resisti non potest, defectus conditionis, quæ in eum diem, quó navis vela ventis dare incipit, dilata creditur. *l.3. ff. de nautic. fœn.* non magis uni quàm alteri potest imputari parti. *arg. l.3. ff. de hered. vel act. vend.* Rot. Gen. *decis.63. n.2.* nisi in Pollice aliter, ut hodiè plerumque fit, conventum, vid. infr. verb. Pollicis: Welken Rysick wy dragen/ na dē dagh ende uhre/ dat deselve Koopmanschappen gelahden offt sollen geschepet wesen/ om an boert te voeren/ van selv Schip en in het solfde geladen sullen syn. Diversum verò jus, in eodem genere cognitionis observandum, si proveniat ex vitio rei, utputà si merces prohibitæ ad terras hostiles exportari debuerunt, de quibus est *tit. C. quæ res export. non debent.* & nos supra disseruimus; vel ex facto & culpa assecurati. Raph. Fulgos. *ad rubr. C. de naut. fœn. n.1. per l. qui Romæ. 122. §. Callimachus. 1. ff. de V. O. l. fin. §.1. ff. ad L. Rhod. de jact.* ita, ut ex præcipiti avaritia, vel civili audacia merces variando, *d. l. cum proponas. 3. C. de naut. fœn.* moram committat, quæ culpæ accensetur. *l.91. §. sequitur. 3. ff. de V. O.* atque ideò, qui moram admisit, ab interitu rei non liberari, *in l.23. ff. eod. l. si in Asia. 12. §. fin. ff. depos. l.5. ff. de reb. credit.* & alibi passim erudimur. Seb. Med. *in tr. de fortuit. casib. part.1. q.16. n.47.* Vel quia non fuerit soluta gabella, vel quid aliud simile culposè aut dolosè ab Assecurato commissum sit. Sigism. Scacc. *d. §.1. q.1. n.154.* & Petr. Santern. *p. 4. n.16.* tum enim non tenentur assecuratores. Crott. *in c. naviganti. n.2.* quem allegat Scacc. *d. l.* & vid. Santern. *dict. loc. n.16. cum seqq.* cui junge Grot. *Introd. jur. Holl. part.24. &* Joh. Loccen. *d. c.5. §.10. per tot. & seqq.*

37 Affinitate juncta superiori succedit alia altercatio, An assecurator, qui de mercium omnium periculo indeterminatè cavit, earum etiam teneatur præstare jacturam, quæ tempore assecurationis constitutæ in navi non fuerunt? Affirmativam videtur injungere *l. fin. C. quæ res pign. obl. poss.* in qua verba hæc RERUM MEARUM, in contractu adjecta, tàm ad futuras, quàm ad præsentes referuntur. Cæterùm negativæ, tùm contrahentium intentioni tùm juris analogiæ magis consonæ, partes potiores tribuimus. Assecurantis namque voluntas si excutienda, dubitari vix potest, quin ad merces ille respectum habuerit, quæ de præsenti in navigio exstiterunt, non ad futuras. vid. hìc sup. *n.28. & seq.* In 38
omni autem actu vel maximè contrahentium animus ac intentio, quò feratur, inspicienda. Br. *in l.43. ff. de contr. emt.* & Dd. comm. qua cum voluntate insuper juris analogia concordat, ceu liquet *ex l.32. §.3. ff. de Legat. 2. l.18. §.12. ff. de Instruct. legat. l.39. in f. ff. de aur. & arg. legat.* In quibus deciditur, ea duntaxat præsumi legata, quæ in horreo, fundo aut domo sunt: non autem quæ posteà legati ampliandi gratiâ in fundo congesta, sive in horreum fundum aut domum illata fuerunt. Nec obstrepit traditioni no- 39
stræ *d. l. ult. C. quæ res pign.* Illa siquidem singularis est, propter modicum præjudicium, quod in pignore constituendo versatur, ad consequentiam minimè producenda. Quoniam in 40
iis, quæ præjudicium magnum damnumque minus reparabile adferunt, ut fit in Assecurationis negotio, ubi is, qui indemnitatem recepit, casu periculi existente, ad maximam tenetur æstimationem. Petr. Santern. *d. part.3. n.50.* aliter sancitum reperimus, quemadmodum constat. *ex l. 22. §.5.* ubi publicatio bonorum ad præsentia saltem restringitur, non ad futura, sive pòst quæsita. *ff. mandati.*

Offert se demùm præcedenti ἀπορίᾳ 41
valde cognata isthæc συζήτησις: Pollicetur aliquis alteri mercium, quæ ad illum in navi pertinent, securitatem; sed compertum deinceps, merces illas non solùm ad assecuratum, verùm ad ejus etiam socios pertinere, an ea securitatis sponsio ad communes sociorum porrigenda, an verò inutilis sit? Pro parte etiam sociorum assecurationem valere autumat Petr. Santern. *d. part.3. n.58.* cui subscribimus. Nam ut 42
Asse-

Assecurans nomine plurium vigore ·cietatis obliget omnes in solidum. ·t. Genov. *decis.29.* Ita è contrario ·il isthâc conjecturâ & evidentius . & firmius, quàm omnium indifferenter mercium indemnitatem suscipientem multò magis de earundem parte aliqua cavere voluisse: cùm totum partes singulas contineat. *l.1. §.4. ff.de V.O. l.113. l.147.de R.J. cap.plus.35.& cap.in tot.80. eod. tit. in 6to.* Quam receptiorem usu opinionem non moratur ista cavillatio: quòd assecuratus mentionem duntaxàt de mercibus suis fecerit: ejus autem non esse videantur propriè, quæ etiam alterius sunt, juxta *l.46. ff. de rit. nupt.* ac proinde stipulationem illam prorsus otiosam es-

43 se. Quandoquidem & nostrum id rectè appellitatur, quod commune est *l.5.§.2. ff. de legat.1.* Aug. Barbos. *de appell. verb. utriusq. jur. signif. appell.151.n.1.* Quamobrem eum, qui communes nummos centum credidit, quinquaginta condicere, Ulpian. *in l.13. §.2. ff si cert.pet.* & socium partis suæ pretia posse alterô insciô exigere. Pompon. *in l.62.ff. pro soc.* ac communium ædium dominos quemque pro sua parte stipulari debere idem Ulpianus commentantur *in l.37. ff. de damn. infect.*

44 FORMA communis assecurationũ consistit in ipsa stipulatione; quam variis ac diversis contrahentium formulis, & aliis subinde clausulis vallare solent negociantes, ceu aliàs in conventionalibus fieri solet stipulationibus, teste Ulpian. *in l.52. de V.Obl.* quæ in omni quæstionis controversæ decisione nunquam non sedulò ponderandæ, Br. *in rubr. C. de fid. Instrum.*

45 Forma specifica in ponendo & assignando periculo non quovis, sed isto, quod in itinere sive marino sive terrestri contingere potest, quô non secutô haud tenetur assecurator, nec intelligitur cessisse vel venisse dies obligationis. *l. cessisse.213.ff. de Verb. sig.* Idque dubio penitùs caret, si periculum specificè expressum sit, utputà, præstabo casum navigii, incursum hostium, piratarum &c. ne sub verborum involucro insidiæ recondantur, & is, qui promittit, ulterius ac æstimavit obligetur. Quia approbatio sive assecuratio facta cum aliqua qualitate sive forma, nisi illa adsit, pro nulla habetur. Cyn. *in l. un. C. de Confess.* quippe cùm conditio actum omnem suspendat, Br. & alii *in l.1. ff. de condit. & demonstr.* & obligationem cessare faciat. *cap. fin. de sponsal. in 6to.* donec impleatur sive verificetur, latè Menoch. *de arb. JJ. quæst. lib.2. Cent. 5. cas. 498.n.5.* cum plur. seqq. vid. Styp. *d. cap.7. num.309. & seqq.*

Verùm altioris indaginis est, si pactum de periculo præstando generaliter, sine casuum singulorum dinumeratione fuit, prout raro hodiè fit, cùm hodiè in Pollicibus plerumque specifice determinentur, (quale pactũ textus juris complures probant, utpote in *l.7. §. si quis. ff. de pact. & in l.39. ff. Mandati. l. 9. §. Julianus. 2. ff. locati.* quibus LL. Azo, & alii ex antiquioribus sese opponunt) quinam sub generalitate hujusmodi comprehendi intelligantur? Quanquam periculi vox generaliter & indefinitè prolata, etiam casum per culpam provenientem complectatur, monente gloss. *in l. 7. §. 15. ff. de hered. instit. l.52. de legat.1. cum similibus* apud Petr. Santern. *d. l. part.4. num.1. & 2.* Qua tamen verba in contractu apposita, secundum contractûs naturam accipienda. *arg. l. 109. ff. de leg.1.* quapropter sub pacto generali omnem conti- 47 neri existimo casum fortuitum seu sinistrum, de quo Sigismund. Scacc. *d. quæst.1.§.1. n.134.* qui & fatalis vocatur *in l.5. C. de appellat.* damnum fatale. *l.3. §.1. ff. Naut. caup. stab. l.52. §.3. ff. pro soc.* Vis divina & Græcè θεῦ βία *l. 25. §.6. ff. locati. l. 24. §. 4. de damn. infect.* Fatum, quòd etiam cuivis patrifamiliâs diligentissimo potest contingere. *l. 11. §. antepen. ff. de minor.* Mantic. *de conject. ult. vol. lib. 11. tit. 17. num.3.* Casus major. *l.7. in pr. ff. de edend.* Et definitur; *Majoris rei impetus,*

petus, qui non repelli, in l. 2. ff. quod met. caus. nullôque humanô consiliô potest prævideri. *l. 6. C. de pignor. act.* seù cui infirmitas humana resistere nequit. *l. 1.* §. *4. ff. de obl. & act. l. 18. ff. Commod.* ut sunt, naufragium, hostium aggressura, vis piratarum, repressaliæ, ventorum violentia, aquarum inundationes, detentiones Regum & Principum, nec non casus alii, usitati & inusitati, citra fraudem tamen & culpam contrahentium aut domini mercium vel navis, Grot. *introd. jur. Holl. part. 24.* quique nec dici nec enumerari facilè possunt, ut fatetur Justinian. *in l. fin. §. 1. C. de temp. appell.* ad quos digitum intendit Sebast. Med. *in tr. de Casib. fortuit. part. 1. q. 13.* & partim cœlitus immittuntur, partim verò à rebus inferioribus & nobis cognatis inferuntur. Donell. *ad l. 2. C. de pign. act. n. 5.* Unde captâ navi per hostes & eâ retentâ per triduum, dicitur tamen casus sinister secutus, ita ut Assecuratores teneantur. Rot. Gen. *decis. 101.* At-
48 qui hinc est, quòd qui fortunam futuri damni in se suscepit, resarcire, aut ejus æstimationem præstare non teneatur, si ex facto, fraude, vel culpa domini mercium sive navis magistri jactura aliqua sequatur. Quæ ita (contra opinionem P. Santern. *part. 4. n. 19.* quem sequi videtur Sigism. Scacc. *de Commerc. d. §. 1. q. 1. n. 155.*) in Civitate Genova quotidiè observari attestatur. Rot. Gen. *decis. 3. n. 15.* Utpote quando ille rectâ navigatione omissâ, devia littora sectatur. *l. 7. C. de navicul. lib. 11.* ad alium minus tutum portum, quàm fuerat conventum, navim applicet: merces humore, non tamen ex tempestate contractô, Weiss. *d. l.* deteriorari, vinum acescere, grana à curculionibus, ligna à teredine, pannum à tineis absumi, à muribus arrodi si-
49 nat. *l. 13. §. 6. ff. locati.* Frumentum enim in navi movebit nauta, quoties necesse fuerit, ne corrumpatur; nisi fecerit, tenebitur; exceptô, si per tempestatem impediatur. Pro hoc tamen labore singularem mercedem ex æquo feret. Loccen. *d. l. lib. 3. cap. 5.* §. *fin.* vel denique furtô easdem subripi sinat. per *d. l. 52. §. damna 3.* ibi: quòd si à furibus surreptum sit, proprium ejus detrimentum est, qui custodiam præstare debuit. *ff. pro soc.* Petr. Santern. *d. part. 4. num. 31. & 49. cum seqq.* ubi latiùs hæc persequitur. Et Strach. *d. part. 3.* ubi plures alias culparum species recenset. Similiter, si non fecerit domi- 50
nus mercium seu navis, quod diligens & cautus faceret, aut quod ex pacto debet: si quid per negligentiam, imperitiam, aut moram, admiserit. Itaque si Assecurator caverit de periculo respectu illius temporis, quô navigatio minus erat periculosa, navarchus autem vel dominus navis, ob frivolam causam, vel per negligentiam distulerit navigationem in alienum tempus, navigationi valdè incommodum, & sic obortâ procellâ, merces cum navi perierint, non erit hoc periculô Assecuratoris, sed domini navis, nisi aliud 51
convenerit. Mora enim cuiq; sua, non alteri nocere debet. *c. 25. de R. J. in 6to* plures casus vid. ap. Loccen. *d. c. 5. §. 10.* Nam licet interdum locus & tempus non patiantur plenius deliberandi consilium & explorandi intimius conditionem ejus, quocum propter navigandi necessitatem contrahimus, quemadmodum ait Ulpian. *in l. 1. ff. de Exerc. act.* aut cujus hac in parte peritiam & industriam aliunde cognitam habemus; adeò, ut pro casu fortuito reputari posse videatur, si ille, qui hactenus tot probatæ vitæ & industriæ specimina ediderat, ut quis æstimare haud potuerit, fore eum negligentiorem, aut minus idoneum, à morum probitate & officii sedulitate deficientem. *arg. l. argentum 20. ff. commod.* Attamen, cùm jura semper malè suspicentur de improbitate hujus generis hominum. *l. 3. vers. miratur. ff. Naut. caup. stab.* & eos vix posse à fraudibus abstinere arbitren- 52
tur. *l. 1. in pr. ff. Eod.* Idcircò facilitati & inconsultæ festinationi ejus omne dispendium potius imputandum, qui fidei hominis, de cujus conditione non satis dispexit, merces suas temerè deportandas concredidit,

quàm

quàm quòd in assecurantem, qui ad casus saltem fortuitos respexit, judici-
53 um sit dandum. Siquidem ille propriè fortuitus casus est, quem nullum potest humanum prævidere consilium, uti interpretatur Ulpianus *in l. 2. §. 7. ff. de admin. rer. ad Civit. pertin.* & patescit ex allegatis superioribus, non etiam quem solertissimus & diligentissimus quisque præcavere potuisset, *arg. l. 29. l. 41. ff. locat.* Quippe cùm curâ & diligentiâ sæpenumerò damna maxima à nobis amoliamur, ut circa alium casum observavit Julian. *in l. 19.*
54 *ff. Commod.* Quòd verò Santerna *p. 4. de Assecur. n. 19. & seqq.* statuit, damnum tertii nimirum gubernatoris culpâ datum, non liberare assecuratorem à præstatione periculi, quia factum tertii non impediat obligationem committi, certum quidem est ita jure fieri, si se generaliter (ut hodiè fit) ad omnes casus etiam culpâ nautæ datos obligârit, aliàs non. per *l. 6. ff. de rei vind. art. 27. Assecur. Ambstelr.*

55 Efflorescit hinc denuò πρόβλημα utile & cottidianum, An ille casus, quando, ob timorem tempestatis, salvandæ navis causâ, in mare merces projiciuntur, nautarum, culpæ, an verò fortunæ attribui debeat? Istud fortassis non absque speciosa ratione quispiam defenderet; quia principium hujus jactûs non tàm ab ipsa vi tempestatis, quàm à voluntate, & quidem non coacta sed libera dependere videtur.
56 Verùm enim verò, cùm mercium jactus semper novercali maris fortunæ imputetur, ceu palàm est ex *tot. tit. ff. ad L. Rhod. de jact.* adeò ut illum communi collationis consortio (Vermöge der Kauffleute Haverey-Recht/ de quo nos *infr. lib 3. c. 4.*) sarciri oporteat. *l. 1. l. 2. §. 2. l. 4. ff. Eod.* & conductor, qui ti-
57 moris causâ emigravit, mercedem non debeat, si causa fuit, cur periculum timeret, quamvis verè periculum non fuit, respondente Alfenô *in l. 27. §. 1. ff. locati*; nec non onus propter necessitatem adversæ tempestatis expositum commisso vindicari haud debeat; quemadmodum Divi Fratres rescripserunt, notante Marcianô, *in l. 16. §. 8. de Publ. & vectig.* Imò 58
etiam ortô incendiô ædes vicinas, periculi arcendi causâ intercidere liceat, juxta *l. 49. §. 1. ff. ad l. Aquil. & l. 3. §. pen. ff. de incend.* quidnî, ex rationum identitate, nauta (cui crebrò illud in ore:

Me ne maris tumidos vultus fluctusq; feroces
Ignorare putas? mene huic confidere monstro?)

propter periculi instantis metum non vanum (quia vani timoris nulla æstimatio est, *l. 13. ff. de re judic.* nulla excusatio. *l. 184. de R. J.* sed tunc potius mercator regressum habebit ad nautam. Weitf. *de Contrib. p. 465.*) sed qui meritò in hominem constantissimum cadat. *l. 6. ff. quod met. cau. ubi scil.*

Et propè tàm lethum quàm propè cernit aquam)

à culpa eximendus? & idcircò ex 59
tali jactu necessario & quasi coacto Assecurator teneatur, cùm jactus & perditio propter casum æquiparentur. *d. l. 4. ff. ad L. Rhod. de jact.* Cùm autem locus sit tunc contribu- 60
tioni propter istum jactum, sublevabitur assecurator in tantò minus solvendo, quàm Dominus fuerit consecutus. Sant. *d. l. num. 44.* de quo fusius P. Santern. *d. part. 4. n. 43. cum seqq.* quò lectorem remisisse sufficit. Superiora 61
tamen hæc salis granô intelligi & sic limitari volo, ut pactum generale non pertineat ad casus istos fortuitos, de quibus non consensum videri potest, *arg. l. 5. l. 9. ff. de transact. l. 1. ff. de pign. act.* Unde I. si in unâ & eâdem 62
navigatione merces transferantur ex una navi in aliam, & novissima deperdatur cum mercibus, Q? num assecurator teneatur de tali periculi,, eventu? & Resp. inspiciendam esse,, formam assecurationis, an in ea men-,, tio facta novissimæ navis, an minus?,, Si prius; utique ex lege conventionis tenetur, modò absque dolo atque culpa iste casus contigerit. Si mentio facta non sit, non tenetur. Si tamen merces in scapham trajectæ

fuerint, navis onustæ levandæ causâ, quia intrare flumen vel portum non poterat, eaque scapha submersa sit, iste casus perinde æstimabitur atque si in ipsa navi accidisset. *l. navis. ad L. Rhod. de jactu*; Secus si hoc alia de causa contigerit. Petr. Santern. *p.3. num.36. cum seqq.* An tunc contributioni locus sit? vid. ap. Loccen. *de jur. mar. lib.2. c.8.* §.7.

63 II. Eum, qui de indemnitate cavit (licet injuria à Judice illata seu injustitia, & casus fortuitus æquiparentur) *in d. l. sæpius. l.52.* §. *ult. ff. pro soc. & cap. un. de nov. form. fidel. lib. 2. feud.* Petr. Santern. *d. part.4. num.26.* Sigismund. Scacc. *de Commerc. d.* §. *1. num. 137.* ad æstimationem damni refundendam obstrictum esse non reor, si Rex aut Princeps freti aut terræ, per quam vehuntur merces easdem injustè detineat ac retineat; nisi hoc expresse in diplomate assecurationis, ut plerumque fit hodiè, contineatur? Vid. *art.8.* der Assecurantz-Ordnung tot Ambsterd. Sic navis coacta navigare in aliquem locum pro capiendis frumentis, aut iisdem vendendis quibus onerata erat, ob utilitatem publicam non dicitur passa casum sinistrum, & ideò securitates super navi factæ non debent exigi. Rot. Genov. *decis.62. per tot.* Secus si in ipso portu priusquam solvit, eam detineat, quo casu Assecurans tenetur reddere præmium, nisi aliter conventum. sup. *n.35.* vid. *art.23. Ordinationis Antwerpiensis*, dissent. Scacc. *d.* §.*1. num.136. & seqq.*

64 Cùm enim publicè sit utile, sine metu nec non periculo per itinera commeari, *l.1.* §.*1. & 2. ff. de his qui effund.* & Principi, sive provinciæ Præsidi congruat à malis hominibus quam regit provinciam purgare. *l.3. ff. de Off. Præs.* in latrones, plagiarios ac fures animadvertere. *l.13. ff. eod.* ac ab omni hostium incursione iter facientes tueri illæsos. *l.2.* §.*4. C. de Off. Præf. prat. Afric. ut supr. lib.1. cap.3. diximus*, verisimile utique est, non cogitasse de tali casu contrahentes; futurum scilicet, ut Princeps, ad quem pertinet cura & securitas viarum publicarum. *cap.1. quæ sunt. regal.* atque in iis sceleratorum audaciam & temeritatem cöercere. *l.13. de Offic. Præsid.* merces licitas, si nullum fraudati vectigalis aut alterius facti improbi crimen præcesserit, vi ademtas injustè occupet, ita, ut contra cujuscunque probi hominis suspicionem inde injuria nascatur, unde oriri justitia. *l.6. C. unde vi.* & ibi rapinis via aperiatur, ubi illa per pœnas severiores occludi debet. *l.2. in fin. C. de indict. viduit. toll.* Casu 65 autem, quô in Pollice seu Diplomate hæc arresta continentur, si naves cum pretiosis mercibus in exteris locis detineantur, sex mensium spacium, vel ex remotis locis annum (ex remotioribus biennium) si res & merces servando servari possint, præstolabitur dominus navis aut mercium; donec ista navis pro deperdita aut publicata habeatur. Vid. *art. 8. & 9. Statut. Ambstelr. de Assecur.* Quod 66 pariter locum habere opinor in casibus planè insolitis, quos de mille annis unâ vice contingere dicit. P. Santern. *part.3. num.72.* quosque seculis aliquot semel atque iterùm evenisse observatum fuit, v. g. navim, in balænæ molem sub undis latitantem, impetu vehementiori illisam, compagibus revulsis periisse: currum, mercibus onustum, exorta subitâ ventorum immanitate, de ponte in flumen præcipitatum; qui casus, licet fortuitis annumerentur, quandoquidem omnes insoliti casus fortuiti dicuntur, velut auctoritatibus Alciati *in consil. 157. num.3.* & Socin. *cons. 123. num.12. vol.4.* firmat Sebast. Med. *intr. de Casib. fortuit. part.1. q.13. num.23. & ult.* de iis tamen quasi non verosimilibus paciscentes cogitâsse vel sub pacto generali eos comprehendisse minimè intelliguntur, ceu sentiunt gl. Bart. & Comm. Dd. *in l.78.* §. *fin. in verb. si immoderata &c. ff. de contrahend. emt.* quos sequitur Andr. Gail. *lib.2. obs.23. num.18. & 19.*

ibique

ibique Græuæ. conciliantem *conſid. 4.* adde And. Rauchb. *p. 2. q. 29. num. 19.*
67 Tutius tamen eſt, ut & iſti caſus inſo-
NB liti, ut hodiè plerumque fit; excipiantur in ſecuritatis apocha ſeu Pollice, quæ & coram Notario paratioris executionis gratiâ poſſunt confici. Styp. *d. c. 7. n. 498.* P. Santern. *d. part. 3. n. 72.* quod ex tenore formularum aſſecurationum, quas vid. ap. Sigiſm. Scacc. *d. §. 1. q. 1. de commerc. n. 141. & 142.* apparebit. Cùm in contractibus ſemper contra eum, qui potuit legem apertius dicere, fiat interpretatio. *l. in contrahenda. 172. ff. de R. J. c. contractum. de*
68 *R. J. in 6to.* Quarum formularum unam in foro ſeu Boerſa Ambſtelrodamenſi uſitatam hic libet apponere: Wy Aſſevreeders hier underteeckent / I. Nomina Aſſecurantium beloven ende verobligeeren ons te vorſekeren / ende vorſekeren ock an V. N. N. N. N. &c. II. Nomina Aſſecuratorum, Navis & Magiſtri navis te weten elck een van ons de Somme door hem hierunter geſpecificieret; III. Deſignatio Mercium quæ & quales illæ ſint, ponantur hîc merces aſſecurandæ. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. N. Welcken Ryſick wy dragen ende tot onſen Laſte nemen. IV. Tempus ex quo Aſſecuratio incipere & finire debet & *n. ſeq.* na den Dags ende ûre / dat deſelve Koopmanſchappen ſullen geladen offt geſchepet weſen / om aen boert te vooren van ſelfde Schip offt ſchepen / ende in het ſelfde geladen ſûllen zyn / ende ſal dûeren totter tyt toe (het ſelfde Schip ſy gekoomen in deſelfde Haven von. V. Nomen loci quò navis tendit. N. ende deſûlve Koopmanſchappen opt Land ſullen entladen ſyn in goede behoudeniſſe / ſonder eenige Schaden / ende ſyn te freeden / dat het ſelfde Schip offt ſchepen doende deſûlff de Reyſe. VI. Curſus navis liber ſûllen mogen ſeglen voortwarts en achterwarts / ter rechter ende ſlincker ſyde / ende in allen Manieren voortfaeren offt blyven anckrende in ſulck Haffen / gelûck het den Meeſter / Capitain offt Piloote vant ſelfde Schip goet dûncken ſall. VII. Expreſſio ſuſceptionis periculi ſive in genere ſive in ſpecie. In welcke verſeeckeringe voorß: Wy Aſſevredeurs dragen alle perijckel der See / van vier / van Winden / van vrienden ende Vianden / van Briefen / van Marcke oder repreſſalien / van Arreſte / ende detentie van Königen Princen ende Heren wie ſie ſien / ende Generalyken van allen andern Perickelen ende Fortuynen die ſouden mogen overkoomen in eeniger Manieren / offt de man ſoude mogen vordencken / gewônlick oder ungewônlick. Wy ſtellen ons van alls tot alls in de plaetſe van u dieſelfde N. N. N. om vte befryden ende ſchadeloes te houden / van alles verlies ende Schaden / die geſchieden ſouden mogen / ende komendede ſaecke anders als wel met derſelfde Koopmanſchap offte Partye deſſelfs (daer Gott aff behoede) VIII. Expreſſio quantitatis & temporis quomodo ſolvere velint Aſſecuratores. beloven ende verbinden ons dan te betaelen ende te verſchieten / aen û offt aen den bringer van deſen allen het verlieſende de ſchaeden die gy ſûlt geleden hebben / achtervolgents de Somme by elckeen van ons onderteekent / te weten ſoo wol den eerſten van ons als den laeteſten / ende dat binnen tioe maenden eerſt nae dien dat ons behoorlyke wete ende intimatie ſal gedaen weſen van het verlies offte Schade in offt an ûwen gecommitteerden / om ſo wel tot unſer Schaeden als Profyte te handhaven tot de ſalveringe beneficieren van deſelfde Koopmanſchap / ende belooven in allen gevalle te betaelen de Koſten ende Onkoſten gedaen in deſelfde ſalveringe / ende het beneficieren derſelfder Koopmanſchappen / het ſy dat yet da es wederkregen Wort offt niet. Gevende geloof ende volcoomen Credit aen de Rekeninge ende trouwen van den Perſoon offte Perſoonen die de voorß: Koſten ende Onkoſten ghedaen ſûllen hebben / IX. Confeſſio ſuper quantitate & numeratione pretii ſeu præmii ende bekennen bethaelt te ſyne van den Prieß van deſe Verſekeringe door de handen van gereekent teten honderdt alles ter Goeder trouwen / ſonder eenig betrog offte Argeliſt / X. Aſſecuratio ſit facta ſecundum ſtylum ſeu obſervan-

Requiſita. instrumenti Aſſecuratio nis ſive Police vid. ap. Stypmann. c. 7. n. 385. [illegible] ſeqq.

servantiam fori Antvverpiensis. Achtervolgende ende naer coustuyme van de Borse van Antwerpes/ vid. *art.35.* Ordinationis Antvverp. postpos. onder welcken wy ons submeteren ter contrarie van deser niet wesende. Ende daertoe verbinden wy allen onse Goederen/ renoncerende ter Goeder trouwe/ende als met on en eede allen exceptien ende cavillatien desen jegenwordigen contrarierende / Also ghedaen Ambsterdam

De efficacia hujus clausulæ vid. Stypm nu. *d. c.7 n. 417. & seqq.*

69 Hîc incidenter notandum, quòd pretium periculi ordinarium, seu præmium assecutationis ex Hollandia versus Thraciam, vulgò Türckey/ sit 14. pro Centum; versus Venetias 15. versus Livornum, Genovam, Massiliam, 10. pro centum. De Hamburgo versus Hispaniam, 12. pro Centum; versus Africam & Indiam occidentalem, ex Hollandia olim $4\frac{1}{2}$ vel 5. pro Centum. Nam periculum versus Hispaniā magis æstimatur periculô versus Indiam occidentalem. Wilh. Wseling im Bericht van der Suyder Compagney in Schweden/ *p.45.* Licet autem de hoc periculi pretio inter contrahentes ex æquo & bono conveniri possit; tamen hodiè, ex mercatorum Holland. consue-

70 tudine communiter SEPTEM pro Centum, præmii assecurationis locô pacisci moris est. vid. *art. 1. Constitut. Amstelr.* verbis: Versecker-Loon niet kommende boven seven ten hondert/ moet gereet betaelt worden: meer bedragende moet betaelt worden binnen ses maenden nae de teekening/ ende in gefalle het Loon waer tůschen de seven ende de veertien ten hondert/ so moet de Helffte bethaelt worden gereet / ende de ander Helffte nae ses maenden. Wilkeur van Ambsterd. van den *26. Januar. 1610.* Sed hîc observandum, Præmium ubivis certò determinari non posse, prout enim navigatio longinqua vel brevis, & loca pluribus periculis obnoxia, ita hoc Præmium extenditur & remittitur. Hujus autem præmii exsolutio quomodo fiat. vid. ap. Stypm. *d. c.7. n 358. & seqq.*

71 Satisfaciet autem Assecurator assecurato post tres menses, si intra lineam Europæ aut ob moram interesse præstabit; ex quo, intra dictum tempus, nihil fando audivit de navi & mercibus, quæ jam pro deperditis habentur. *art 5. & 25. d. Statut. Amstelr.* Grot. *d. Introd. part. 24.* Cæterùm spectat huc 72 & illa investigatio, cui onus probandi periculum sive casum sinistrum fuisse subseqvutum, incumbat? Illi ædepol, qui actoris partes sustinet, sive alium pulsare lite contendit, qui est Assecuratus Rot. Gen. *decis. 3. per tot.* Receptissimô enim jure definitum, intentionem suam, sive ejus fundamentum sit negativa sive affirmativa qualitas, agentem probationibus ostendere legitimis debere. *l. 2. l. 18. §. 1. l. 21. ff. de probat. l. actor. 23. C. eod.* in tantum, ut, illô non probante, reus, etiamsi nihil præstiterit, obtineat. *l. 4. C. de edend. l. 2. C. de probat. l. negantes. 9. C. de obl. & act. l. 9. C. de Except.* Franc. Hercul. *intr. de proband. negat. n. 3.* Quod præcipuè 73 verificatur in contractu Assecurationis. *d. decis. Gen. 3.* in quo periculi pretium haud raro ante conditionis eventum solvi solet. *Costum v. Antw. tit. 54. art. 1.* Eum autem, qui indebitum solvisse ait, probandi onere gravari, cùm nemo tàm resupinus sit, ut facilè pecunias suas jactet, & indebitas effundat, præsertim si ipse, qui indebitas dedisse dicit, homo sit diligens & provi- 74 dus, ut sunt plerique mercatores. Petr. Santern. *d. p. 3. n. 17.* accuratè decidunt, Paul. JC. *in l. 25. ubi* Br. *ff. de probat.* & Gregor. Papa *in cap. fin. X. de solut.* At verò meretur hîc notam peculiarem, quòd, quanquam in negotiis aliis indubitatæ ac evidentissimæ desiderentur probationes, cùm paria sint, aliquid non esse, aut esse & non apparere. *l. 30. ff. de Testam. tut. l. 22. C. de probat. cap. 8. X. Eod.* In casibus tamen 75 Assecurationum, ubi potissimùm tractatur de abrupta vel submersa fluctibus navi, casibusque fortuitis, qui remotis arbitris in mari inter firmi desertores, quos tempestatis violentia universos obruit sæpissimè, nec non rebus cæteris, quæ vel de sui natura, vel circumstantiarum ratione difficillimæ sunt inquisitionis, accidunt, leviores, &

& quæ haberi possunt, admittantur probationes. Conrad. Rittershus. *in expos. Novell. part. 9. cap. 22. n. 32.* Quoniam lex tunc contenta est eâ probatione, quæ secundum subjectam materiam haberi poterit. *arg. l. 5. §. 6.* ubi Arrius Menander fugam militis, si de eâ liquidò non constat, ex argumentis cognoscendum tradit. *ff. de re milit.* in tantum, ut vel judex ex animi sui motu credere possit testibus & obscurè deponentibus & singularibus, & denique iis, quorum fides testimonii aliàs improbatur, teste Rotâ Genov. *decis. 63. n. 3. 4. 5.* post Curt. Jun. *cons. 178.* & Cravett. *cons. 73. n. 20.* & Sigism. Scac. *de Commerc. & Camb. d. §. 1. q. 1. n. 159. 168.*

76 *& sparsim.* Quorum scita illustrat textus elegans *in l. 3.* ubi nautarum liberos intra judicia constitutos super parentum interitu, si testes alios sorti fatali deesse contigerit, quæri debere, rescribunt *Impp. C. de naufrag. lib. 11.*

77 Finis Principalis hujus contractûs, est mercaturæ necessariò exercendæ conservatio, quâ sine vix est, ut societas civilis queat subsistere, testibus locupletissimis Xenophonte, & summæ prudentiæ atque autoritatis Platone, referente Callistratô in *l. 2. ff. de Nundin.* prout nos suprà latius suô locô deduximus. Minimè verò ambigendum, defuturos tandem, propter varia & innumerabilia pericula, mercatores, qui civitatum inopiam sublevent,

Annonæ prosint, portent frumenta penusq;,

nisi assecurationum compendiis plerique impulsi, quarum beneficiô maximam dispendii futuri partem in alios transferunt, existimarent, nunquam tutius fortunam, (cujus lubricus est & incertus exitus. *l. sancimus 34. §. ult. C. de donat.*) experiri, quàm cum injuria non habet locum, ut alicubi venustè disserit disertissimus Seneca.

78 Finis minus principalis, decoctionis sive fallimentorum amotio. Siquidem assecurationis asylum vel ideò à Mercurii prole exstructum, moribusq; approbatum fuisse, ut decoctionis ignominiosæ opprobrio viam intercluderet, nemo rerum peritus inficiabitur. Nam licet iis, qui variis infortunii casibus (barathrones enim, qui segnitiæ crapulis, luxui & delitiis dediti, corrasos undique miserorum nummos turpiter prodigunt, præstaret publicè in Amphitheatro catamidiari, ut, auctore Spartianô, Imp. Hadrianus olim jusserat, *& nos in fine hujus tractatus copiosius hac de re* agemus) in hanc calamitatis voraginem deturbati, Creditorum rigidissimorum mole opprimuntur, adversus numellas & compedes, quibus olim mancipabantur, nomothetæ beneficia cessionis & induciarum quinquennalium indulsére. Ut ex Jure Civili & recessibus Imperii suô locô evidentius probavimus. Honestius tamen esse & conducibilius arbitrati sunt mercatores, initiis obstare, sive in tempore malo occurrere, quàm post causam vulneratam remedium quærere; ut habetur *in l. fin. C. in quib. causis in integr. restitut. non est necess. l. 1. C. quand. lic. unic. sin. jud. vind.* & nonnihil de lucro, ad quod plerumq; proniores sunt, ut indigitat JC. Paulus *in l. 44. §. 1. ff. de ædil. edict.* cum sponsore participare, quàm universa casûs adversi damna, cum facultatum suarum pernicie sustinere, cottidianâ vitæ hujus praxi probè edocti, quid valeant quasque habeant vires divitiæ, & quantum ad felicitatis & honorum mundanorum splendorem conferant. De quo Cic. *lib. 1. de offic. pag mih. 240. Edit. Froben. Hamb.* 79

80 Effectus est præsumtionis de paupertate contrahenda depulsio. Cùm enim non contingere tantùm sæpiusculè solet; verùm etiam legitimâ & probabili conjecturâ judicetur, eum pauperiorem fieri, & non solvendo effici, cujus res navigiô aut vehiculô per mare aut itinera periculosa deferuntur, per ea, quæ singulariter notantur *in l. 2. à gloss.* Dd. & præsertim Bartolo *in verb. suspectum. ff. solut. matrim.* Si tamen negociator, mercium suarum assecurationem stipulari aut fidejussoribus sibi præcavere consuevit, & de hac constat, cessat utique præsumtio, 81

ductô argumentô à ratione cessante, *c. cum cessante. 60. X. de appell. l. 1. ff. de condict. ob turpem causam. & aliis*. Petr. Santern. *d. l. de Assecur. part. 1. num. 4.* Benev. Strach. *in tr. de merc. p. 2 n. 26.* Quia nemo dubitat, videri illum solvendo, qui defenditur, sive fidejussores habet. *l. nemo dubitat. 95.* ubi Decius. *ff. de R. J. l. 1. ff. de his qui satisd. cog. l. 53. ff. de Procurat. l. 27. §. 2. de fidejuss. & aliis textib.* Quemadmodum è diverso
82 malè uti substantiâ suâ & ad inopiam vergere perhibentur, qui fidem suam frequenter pro aliis interponunt, & inconsultâ sponsione debitis alienis illaqueantur, uti observarunt Alex. & Jas. *in l. si constante. 24. ff. solut. matrim.* Angel. *in l. persona. 30. §. 1. ff. de pact.* quorum vestigia premunt Gail. 2. *obs. 83. n. 15.* Hering. *intr. de fidejuss. cap. 1. n. 10.* vid. *nos infr. lib. 4. c. 9. n. 30.*

Affinia assecurationis sponsioni 83
sunt, nauticum & terrenum fœnus, de *quo cap. 8. praeced. circ. fin.*

Atque illa sunt, quæ strictim & quasi per indicem de hoc Contractu singulari ex multis attingere saltem voluimus. Quibus præmissis libet 84
addere ordinationem Assecurationis Regis Hispaniarum & Reip. Hamb. in fine tract. annexam sub lit. R. Und die R
Ambsterdamsche Assecurantz-Ordnung 85
de An. 1603. sub lit. S. S

Caput XIV.

De Solutionibus Mercatorum.

Summaria.

1. *Solutiones omnes tollendæ obligationis modos in se continent.*
2. *Num promissio solutionis vim obtineat?*
3. *Promissio facta in banco cedit loco solutionis.*
4. *Promittens mihi aut Mevio, utrum ego velim, solvere Mevio me invitô non potest. Et quid si ego semel elegerim, cui solvatur.*
5. *Cujus sit electio in alternativis promissionibus, remiss.*
6. *Debitor voluntate Creditoris potest constituere se soluturum alteri, quod frequentatur inter Mercatores, imprimis in Cambiis.*
7. *De adjecto, & quis in foro Mercatorum dicatur adjectus.*
8. *Mercatores solent scribere solvisse illi, cujus ordine solvunt, & non illi cui verè solvunt.*
9. *Clausula* Zeiger oder Bringer dieses *in foro mercatorum Creditori parit cessam & mandatam actionem & n. 74.*
10. *De Jure Civili nemo sibi solvere potest.*
11. *In foro Mercatorum sibi quis solvere potest.*
12. *Si Mercator ex pluribus causis debeat & simpliciter solvat, in quam causam solvisse censeatur?*
13. *Hujus Q. tria constituuntur membra.*
14. *In arbitrio solventis est dicere, in quam causam solutum velit.*
15. *Limitatio hujus.*
16. *Si debitor simpliciter solvat, nec adjiciat in quam causam solvat, electio est penes Creditorem.*
17. *Solutio semper imputatur in duriorem & graviorem causam. & n. 20.*
18. *Solutio imputatur in id quod liquidum est.*
19. *Ante effluxum tempus debitum non peti, sed solvi potest.*
20. *In quam causam cadat solutio, si à neutro quicquam dictum. ibi: Quomodo gravior causa consideretur.*
21. *Solutum videtur prius quod propriô, quàm quod alienô nomine debetur.*
22. *Solutum potius censetur, quod antiquius & quænam causa antiquior?*
23. *Quid in solutione Juris, si par dierum & contractuum causa.*
24. *Si simpliciter pecunia numeratur, in quam causam numerata putetur?*
25. *Ex ea causa pecunia data censetur, ex qua minor dantis & solventis jactatio sequatur.*
26. *Solutio potius censetur facta de usuris, quàm de sorte.*

27. An

27. An & quando mercator particularem solutionem admittere cogatur?
28. An Mercator invito Creditori aliud pro alio solvere possit?
29. In quantitatis debito interdum aliud pro alio solvi potest.
30. Secus in speciei debito.
31. Quomodo solutio facienda, si monetæ valor mutatus. remiss. cujus item loci valor seu æstimatio attendenda?
32. Solutiones quomodo probentur. remiss.
33. An si assecuratus præmium proxenetæ persolverit, liberetur?
34. Proxenetæ Procuratoribus comparantur.
35. Solutio procuratori facta subsistit.
36. Nemini nisi verò Domino rectè solvitur.
37. Alteri non nisi volente creditore solvitur.
38. Quod probandum, sicut ipsa solutio.
39. Solventes procuratoribus constitutis ad recipiendum, cauti esse debent.
40. Proxenetarum officium regulariter ad solutionem recipiendam se non extendit.
41. Quod probatur ex stylo mercatorum moderno.
42. Proxenetis præmium non rectè solvitur.
43. An Procuratori generali rectè solvatur?
44. An Mercator præsumatur esse solvendo.
45. Quando & quomodo Mercator præsumitur non esse solvendo, quod ibidem VI. modis monstratur.
46. Stylo Mercatorum contant zahlen *idem, ac* mit baarem Gelde zahlen.
47. Verbi contant zahlen *effectus.*
48. Dies interpellat pro homine.
49. Temporis eventus constituit in mora.
50. Pretium purè promissum statim debetur.
51. Verba contant zahlen *inducunt tempus præsens.*
52. De Tempore solvendi ex jure Civili & Statutis, deq; ratione termini Juris Statutarii Lubecensis. remiss.
53. Verbum bezahlen *importat necessitatem.*
54. Verbum oportet idem importat.
55. Quomodo in foro mercatorum solutio probetur præsumtionibus & quibus exceptionibus eludatur.
56. Solutio probatur, si debitor locuples.
57. Si diligens creditor in exigendo.
58. Si Creditor pauper.
59. Ex diuturnitate temporis præsumitur solutio.
60. Si Creditor sit cautus.
61. Hæ circumstantiæ probandæ.
62. Hisce præsumtionibus stantibus si debitum in libro Mercatoris nondum cancellatum, iisdem mercator creditor salvari potest.
63. Ex præscriptione præsumitur solutio. E. G. in Belgio intra biennium debita petantur, nisi chirographum datum.
64. Hujus Edicti Belgici ratio.
65. An in hac præscriptione requiratur bona Fides?
66. Utrum hæc præscriptio currat contra minores Creditores.
67. Quomodo Edictum hoc Caroli V. intelligendum.
68. Si Chirographum apud debitorem reperiatur, & quidem cancellatum, num solutio debiti eô probetur?
69. Debitor exhibens chirographum absq; quietatione pro liberato non habetur.
70. Ex sola chirographi possessione non potest induci pactum de non petendo.
71. Intellectus l. si chirographum 24. ff. de probat.
72. Si chirographum penes Creditorem cancellatum reperitur, præsumitur solutio.
73. Chirographum exhibens in quo est clausula de solvendo ei qui exhibuit, admittitur sine cautione & habetur pro adjecto. sup. n. 9.
74. Quid juris si in defuncti libro solutio facta non sit deleta. remiss.

DE obligationibus mercatorum singularibus egi hactenus; seqvuntur modi, quibus obliga-
1 tiones tolluntur; Ex quibus primò de solutionibus, utpote quæ omnes tollendę obligationis modos in se continent. *l.54.de solut. l.176.ff.de V.S.& l. 47.ff.eod.* ea, quæ scopo nostro inservient, delibabimus.
2 Et quidem. I. licet magnus Dd. conflictus & diversitas existat, num promissio facta per aliquem pro alieno debito, vim solutionis habeat, ut videre est in *l.singularia 15. ff. de reb. Cred.* per
3 omnes scribentes post Br. Consuetudo tamen & stylus mercantilis in Italia & Germania viget, ut quælibet promissio, facta in BANCO, cedat locô solutionis; quod eò etiam magis procedit, quando in libris illius, qui erat Creditor, facta est mentio de tali promissione BANCHERII, referendo illum in numerum debitorum, & talem promissionem scribendo locô solutionis receptæ à Creditore & factæ à debitore. Rot. Gen. *decis.4. n.9. 10. 13. & 15.*
4 2. Not. quòd mercator, promittens mihi aut Mævio, utrum ego velim, solvere, Mævio me invitô non possit. Strach. *de adject. part.3. num.137.* Si autem semel elegerim cui solvatur, in præjudicium alterius variare non licet. *l.si post mortem. 10. §. fin. ff. de bon. poss. contr. tab.* Eligens enim unam viam, alteri renunciare censetur. *l.si mulier. ff. quod met. cau.* & Dd. allegati à Dominis *Marpurgensibus cons.29.n.42.vol.3.*
5 Cujus autem sit electio in alternativis promissionibus ex pacto inter mercatores convento, discutitur ap. Hartm. Pistor. *part.3. q.4.*
6 3. Notat Angelus *in l.3. §. quod exigimus. ff. de const. pec.* Quod mercator debitor, voluntate Creditoris possit constituere, se soluturum alteri; & subjicit: quotidiè unus pro alio scribitur debitor in libris mercatorum de voluntate Creditoris; & sic Anconæ, & in aliis Italiæ locis mercantilibus frequentatur, quod Italicô sermone mercatores dicunt *gerare le dette*; quod maximum præstat mercaturæ commodum. Benev. Strach. *d. l. num.36.*

4. Præsertim in Cambiis. Qualis 7
actus ADJECTUS dici potest. Est autem adjectus qui in conventionibus ex partium voluntate vel promissoris, vel creditoris vel suô commodo solutioni alternativè adjicitur. Strach. *d.tr. de adjecto. part.1. n.31.*

Hinc recepti moris inter Mercato- 8
res, ut soleant in libris scribere solvisse illi, cujus nomine seu ordine solvunt, & non illi cui verè solvunt ceu (ut loqvuntur) exbursant. Rot. Genuens. *decis.26. n.18.* Notandum & hîc per 9
clausulam vulgatam. *Eive qui hanc fert.* **Bringer oder Zeiger dieses/oder getreuer Einhaber / dieser Handschrifft &c.** ex more inter mercatores frequentissimo syngraphis inseri solitam, latori non solùm tanquam ADJECTO rectè, solvi, sed & actionem ei à Creditore mandatam cessamque præsumi. Damhoud. *in prax. civ. c.97. & 133.* Gudelin. *de jur. noviss. lib.3. c.1.* imò nec eum titulum ostendere nec bonam fidem probare necesse habere. Cothm. *vol.2. cons.54. n.37. & seqq. & cons.89. num.17.* qui allegat ibid. Molinæ. Boer. & Rebuff. Quamvis, de jure communi, sibi 10
ipsi quis solvere non possit; cùm id, quod semel meum, amplius meum fieri non possit, *per vulg.* & res non ex pluribus, sed ex una sola causa mea fieri possit. *per text. in l.3. §.4. ff. de acq. vel am. possess.* Pyrrh. Maurit. Aretin. *tr. de solut. cap.25. n.13. & cap.71. per tot.*
Hoc tamen fallit de stylo mercatorio, 11
quô quis sibi ipsi solvere potest. Rot. Gen. *decis.32. n.4.* idq; per directionem scripturæ in libro solvere debentis. *l. quoties. 9. §. non tantum. 7. ff. de admin. tut.* Rot. Gen. *decis.1. n.8. & 22.* ubi declaratur, quomodo hoc dictum in mercatoribus intelligendum. Dd. *in l. singularia. 15. ff. de reb. cred. & in l.7. 8. & 38. ff. de negot. gest.* verbis: *à semetipso exigere non oportuit*, idque fictione brevis manûs. Gothofr. *ad d. l. singularia, lit.N.* Quomodo autem hæc solutio sibimetipsi fiat in litteris cambii, vid. *supr. cap.11. n.56. & seqq. hujus lib.* Ubi plura de solutione litterarum Cam-

Cambii super protestu facta; quò benevolum lectorem remittere volo.

5. Acriter disquirunt Dd. Si mercator ex pluribus causis diversas summas debeat, & unum debitum solvat, debi-
12 toris & creditoris demonstratione cessante, in quam causam solvisse censeatur; & in cujus arbitrio sit, solventis aut recipientis, quod potius debitum voluerit solutum? Hæc quæstio, licet tàm JCtorum responsis, quàm Imperatorum rescriptis satis clarè sit definita; quia tamen non eandem, sed juxta varias negotiorum qualitates, multiplicem habet determinationem; majoris perspicuitatis gratiâ omnia huc pertinentia summatim & per indicem quasi attingere placuit. Potest autem res hæc tota tribus potissimùm
13 membris comprehendi, in quorum primo, eo de casu, quô debitor solvens causam expressit: in secundo, de creditore causam exprimente; in tertio de casu, quô solutio indistinctè & nullâ adjectâ demonstratione & causâ facta est, agatur.

14 In primo membro, quô debitor causam expressit, hæc tradi solet regula: In arbitrio solventis est, dicere & exprimere, in quam causam solutum velit, juxt. *l.1. & l. Paulus. 101. §.1. ff. de solut.* modò fiat in præsenti, h. e. modò debitor, in quam causam solutum esse velit, in re præsenti constituat, ut ait JCtus *in d. l.1.* quod *in l. seq.* ita exprimitur; *Dum in re agenda hoc fiat, ut debitori liberum sit non dare, si aliô nomine exsolutum velit creditor.* II. aut in continenti statim, antequam solutio perfecta sit, quod & per epistolam fieri potest, ut docet Imola *in d. l.1. in pr.* quamvis Creditor contradiceret, pecuniam tamen nihilominus acciperet, latè Hart. Pist. *d. p.3. q.21. num.4.*
15 III. denique sciendum, debitori hanc eligendi facultatem tum demùm competere, cum ipsemet solvit; secus verò, quando ex pignore à Creditore vendito, pecunia redigitur: nam tum ad creditorem distrahentem potius, quã ad debitorem spectat electio. *l. Paulus. 101. §.1. l. ob triginta. 73. ff. de solut.* Hieron. Gabriel. *cons.48. vol.2.* & Fab. de Ann. *Cons.30. n.11. cum seqq.* ubi plures allegat. Et hoc de prima regula.

In secundo membro, quando Cre- 16
ditor causam exprimit, hæc constituitur regula: Si debitor simpliciter atque indistinctè solverit, nec dixerit, in quam causam solutum velit, convertitur electio in Creditorem. *l.1. C. eod. de solut.* etiam invitô debitore. *l.1. ff. eod.* quâ tamen arbitriô boni viri uti debet, 17
ita, ut primò in duriorem efficaciorem & graviorem causam solutum imputet. *l.3. ff. eod.* Surd. *decis.186. n.4.* Paul. Christinæ. *vol.1. decis. Belgic. 143. n.3.* Secundò in id quòd liquidum est, non 18
quod adhuc controversum. *d. l.1. ff. h. t.* ubi varia est Dd. lectio in voculâ AC. alii pro AUT, alii pro HAUD. Donell. hoc *text. lib.17. Comm.12.* Cujac. aliter *5. observ.34.* Bachov. ad Treutl. *disp. de solut. θ.3. lit.C.* nec in id quod fidejussoriô nomine debetur, aut cujus dies non venit. *d. l.1.* nam ante effluxum 19
tempus debitum peti non potest. *l.9.* ibi: *ante diem. ff. de reb. cred.* Cum quo concordat Statut. Reip. Lubec. *art.8. & 12. tit.1. lib.3.* Solvi autem potest invito Creditori ante diem. *l.70. l.98. §.1. de solut.* vid. Dn. Mev. *ad art. 12. n.4. lib.3. tit.8. Stat. Lub.* Tertium membrum, ubi nec à debitore nec creditore causa expressa est, & ad eum casum pertinet, quô in solutione à neutro quicquam dictum, sed solutio simpliciter facta est, ubi semper solutio in graviorem causam cadere censetur, quæ causa consideratur ratione quali- 20
tatis, non quantitatis. Br. *l. cum ex pluribus 97. de solut.* utputa ratione vitæ, aut membri, aut famæ. *d. l. ex plurib.* & ibi Dd. Secundò ratione pœnæ, vel alterius augmenti, quô crescit obligatio. *l. si quid ex famosâ. 7. ff. de solut.* Tertiò quod sub hypotheca vel respectu satisdationis & fidejussionis. *d. l.97. verb. quæ sub hypotheca. l. & magis. 4. ff. de solut.* Menoch. *de præsumt. 136. num.6.* Surd. *cons.290. n.15.* Gabr. *consil.48. in pr. vol.2.* Quartò item respectu paratæ executionis, & quod ex causa judicati aut sub instrumento guarentigiato

Wil-

Willkühr debetur, potius sit, quod nudô chirographô debetur. *d. l. si quid ex famosa.* Menoch. *d. l. præsumt. num. 7.*
21 adde Surd. *d. decis. 186. n 5. 6.* Quod si verò nihil horum intervenerit, sed omnia debita similia essent, solutum potius censetur 1. quod propriô nomine debetur, quàm quod alienô. *d. l. 1. l. 4.*
22 *l. cum ex plurib. 97. ff. h. t.* 2. quod antiquius est debitum. Surd. *d. decis. n 5.* Antiquior autem causa, non ex contractûs tempore, sed ex solutionis die æstimanda, *ut per d. l. cum ex plurib. 97. h. t.* docet Br. quibus adde Corneum *cons 128. n. 1. vol. 4.* Socin. *cons. 225. n. 2. vol. 2.* Paris. *cons. 122. n. 7. vol. 4.* Menoch. *cons. 121. n. 38.* Rot. Rom. *decis. 113. n. 3. in prim. part. in noviss.*
23 Tandem si par & dierum & contractuum causa est, tùm 3. ex omnibus summis proportione solutum videtur. *l. illud. 8. l. pupilli. 96. §. penult. d. l. cum ex plurib. in fin ff. eod.*

Ultimò ad hanc materiam notat
24 Aym. Cravett. *consil. 619. n. 1.* quòd ubi simpliciter alicui pecunia numeratur, siquidem mercator is sit, mercandi seu negotiandi causâ data intelligatur, *per l. fin. vers. ultimò. ad SCtum Maced.* Sin autem mercator is non sit cui pecunia solvitur, seu numeratur, ex mutuo traditam Jus præsumat. Fred. de Senis. *cons. 3. col. 2.* Alex. *cons 37. col. 3. part. med. vol. 3.* Ubi autem ex causa negotiandi aut mutui datam pecuniam censeri quispiam neget, ex causa saltem custodiæ aut depositi traditam eam dicendam statuit Decius *in l. 2. in*
25 *pr. col. pen. ff. si cert. pet.* Breviter, ex ea causa pecuniam datam asserunt Dd. ex qua minor dantis & solventis jactatio sequatur; quapropter donationis causam in dubio non præsumi docent Guid. Pap. *cons. 139.* & Anthon. de Butr. *cons. 65. per l. eleganter. 24. §. qui reprobos. 1. ff. de pignor. act. l. cum indebito. 25. ff. de probat. l. Campanus. 47. ff. de oper. libert.* Atque hæc quidem in pluribus diversis nominibus æquè principalibus ita sese habent. Quando verò de una obligatione, seu debito, quod partim est principale, partim verò accessorium, ut in sorte & usuris quæritur, tunc solutio simpliciter facta refertur ad usuras licitas & exigibiles. *l. 5. §. 2. ff. de solut. l. 21. C. de usur.* Idque 26
odiô debitoris, qui usuras currere patitur, ut notat Berous. *disp. ad Instit. 12. th. 3. q. 7.* Sichard. *ad l. 1.* (& Hartm. Pist. *3. quæst. 21. n. 25. & seqq. usq; ad fin.*) *C. h. t.*

6. An autem Mercator particularem solutionem admittere cogatur, à plurimis in dubium vocatur. Et Alciat. quidem *in l. 21. ff. de reb. cred.* & Coras. *ad l. 2. de V. O.* Quibus novissimè accedit Helfr. Ulr. Hunn. *disp. ad Instit. 14. §. 13.* affirmativam defendunt. vid. Goedd. *ad l. 32. de V. S. n. 10.* Communiter autem Dd. negandum hoc censuerunt; à qua communi nec nos discedimus; tùm quòd particularis solutio sæpè maximum adferat incommodum Creditori. *l. 3. ff. fam. ercisc.* nemini autem per alium iniqua conditio inferri debeat. *l. 74. de R. J.* & ibi Phil. Matth. *n. 12. cum seqq.* tùm, quòd contra naturam sit obligationis, particularem solutionem admittere, nisi initiô contractus ita convenerit. *l. 41. §. 1. ff. de usur. l. 17. ibiq;* Gothofr. *C. de solut.* vel debitum non sit liquidum. *l. 21. de R. C. l. 8. si pars hered. petat.* Goeddæ. *d. l. 32. n. 10. & 11. usq; ad fin.* ubi fusius hac de re agit. Cui adde Valent. Riemer. *decad. 11. q. 8.* Hotomann. *illustr. qq. 22.* Bronchorst. *Cent. 2. assert. 17.* Christoph. Haffn. *de mercat. assert. 163.* ubi hoc ex jure singulari soli libertatis favori tribuit. *per l. 4. §. 6. ff. de stat. liber.* 27

7. Disquiri hîc non incommodè 28
potest: An mercator invito creditori aliud pro alio solvere possit? Hoc licet jura communia regulariter negent, *per l. 2. §. 1. ff. de Reb. cred.* & ibi Dd. *l. 16. C. de solut.* & alios textus; etiamsi pro tolerabili pretio hæc solutio offeratur. Dn. Mev. *lib. 2. tit. 2. art. 12. n. 224. arg. l. pro debito. 6. inf. C. de bon. auth. jud. possid.* Indubitati tamen juris est, quòd hoc interdum, necessitate sc. urgente, fieri possit, *per Novell. 4. cap. 3. & auth. hoc nisi. C. de solut. l. si domus. 71. §. qui confitetur. 3. ff. de legat. 1.* ibi: *qui confitetur,*

se

se quidem debere, justam autem causam adfert, cur utiq; præstare non possit, audiendus est; æquissimum enim est, concedi ei ex hac causa, æstimationem officio judicis præstare, quibus add. *l. 68. ff. de R. V.* quia necessitas illud admitti facit, quod aliàs jura non admittunt. *arg. l. 1. ff. de Offic. Conf.* Dn. Mev. *ad. art. 1. lib. 3. tit. 1. num. 70. Sta-*
29 *tut. Lubec.* Et hoc præcipuè obtinet, si QUANTITAS debeatur. Dd. *Commun. ad d. l. 2. ff. si cert. pet.* Et quidem hoc ordine, ut 1. mobiles res dentur; si hæ non adsint, immobiles. Deinde ut dentur res optimæ & præstantissimæ in suo genere, cautione de evictione creditori per debitorem præstitâ. Rittersh. *part. 2. Novell. ex-*
30 *pos. cap. 3.* Si verò SPECIES, putà frumentum debeatur, an pecuniam offerens audiatur, negant Dd. De quo tamen vid. Joh. Köppen. *decis. q. 25. & 55.* Tessaur. *decis. 153.* Morl. *Empor. jur. part. 1. tit. 8. quæst. 8.* Trentacinq. *de solut. resolut. 36. fol. 194.* quò
31 remisisse, brevitatis ergò sufficiet. Similiter in solutionibus cujus loci valor seu æstimatio attendi debeat? videatur Nicol. Everh. sen. *cons. 77.* Et quomodo solutio facienda in foro mercatorum, si monetæ valor mutatus, consulatur Berlich. *2. concl. 36. 37.* 1. Ob ein Kauffman/ welcher seine Waaren umb die Zeit einem verborget hat/ als der Thaler 1. fl. 30. Creutzer gegolten; hernacher da der Thaler umb 6. fl. valuiret worden / sich damit bezahlen zu lassen von Rechtswegen schuldig sey/ tract. Besold. *part. 2. Cons. 60. 61. 62. 64.* Wie sich ein Kauffman dieses erlittenen Schadens zu erholen /
32 *Consil. 65. & seqq.* Item solutiones mercatorum quomodo probentur, per calculationem sæpius factam, silentium, longum tempus, personam creditoris & debitoris, vid. ap. Dd. *ad l. procul. ff. de probat.* Tiber. Decian. *consil. 54. vol. 5.* Cui incumbat onus probandi solutionem? Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 22.* & alia ad hanc materiam, in quibus paucissima continentur singularia, hîc saltem attigisse sufficiet; Si mantissæ locô prius hanc arduam & in foro mercatorum ante aliquot annos graviter agitatam συζήτησιν, ubi quæritur:
Si assecuratus præmium, sive peri- 33
culi pretium realiter non assecuratori (uti Pollices volunt) sed proxenetæ, dem Meckeler persolverit, an hæc pecuniæ oblatio ad damni subsecuti evitationem sufficiat? paucis perlustraverimus.

Et primâ quidem fronte in affirmantium castra descendere haud levidensia suadere videntur argumenta,
quorum 1. Quòd proxenetæ procu- 34
ratoribus comparentur, ut tradit Joh. Maria. Riminald. *cons. 343. num. 10. & 11.* Alber. Gent. *de Nupt. cap. 14.* Idcircò & in hac materia conjungantur, ut apud Stracham *tr. de proxenet.* & Bargalam de dolo per discur-
sum videre est. Juris autem certi, 35
quòd solutio, procuratori facta, subsistat. *l. verò 12. ff. de solut.* ibi: *vero procuratori rectè solvitur.* Turret. *cons. 59. num. 6.* post Br. & Dd. *in l. singularia. de reb. cred.* Rot. Genov. *decis. 123. num. 2.* Zanger. *part. 3. de Except. cap. 1. num. 49.* Et solvens saltem falso procuratori non liberetur. Strach. *de adject. part. 3. n. 75. seq. n. 35.*

Cæterùm, quamvis hæc speciosè dicantur, tamen valdè urgentes & vivæ rationes è diametro obstant.
Nam primò indubitati juris est, quòd 36
nemini, nisi vero domino solutio possit fieri. *l. invito. 12. C. de solut. c. ea te. 22. de jurejur. l. qui hominem. ff. de solut. l. si Stichum. §. fin. ff. de Novat.* Riminald. fratres. *part. 1. cons. 34. num. 1.* adeò, ut solvens alteri, quàm cui debebat, non liberetur, nec ulla sit solutio. Joseph. Ludovis. *decis. Lucens. 25. num. 16.* Hieron. Magon. *decis. Lucens. 5. num. 311.* Joh. Cephal. *cons. 24. num. 4. in pr.* Fr. Marc. *decis. 842. num. 2. ubi allegat l. 19. C. de furt.* quibus adde Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de solut. cap. 6. num. 1. & passim*
per tot. nisi volente mandanteque 37
Creditore. *d. l. 12. & l. 4. C. de solut. l. so-*

lutam.49. §. *ratum. l.cum decem.71. in fi.ff.de solut.* Colcr.*part.2.process. execut. cap. 2. num.69.* quod egregiè ad factum accommodat Fr. Marc. *d. l. num.3.* post Bald. & Surd. *decis. 187. num.5. & decis. 229. num.1.* & frequentari inter mercatores & notari ab ipsis debere ex Angelo admonet Strach. *de Adject. d. part. 3. num.35. 36. & part.2. num.5.6.* Erit autem hæc vo-
38 voluntas Creditoris seu assecurantis ab assecuratis probanda; quia hoc sicut ipsa solutio in genere est facti; ideoque probatione indiget. Mascard. *de probat. verb. solutio. 1386.* Matth. Wesemb. *cons. 234. & 240.* Vivius *decis. Neapol. 481.* Quod si fiet, assecurati erunt in salvo uti loqvuntur; si verò contrarium appareat, haud omninò liberantur; Cùm solventes adjectis & procuratoribus constitutis ad recipiendam solutionem, vel ad hoc speciale mandatum habentibus (nam iis, qui ad litem tantùm dati sunt, ut nec falsis procuratoribus, non rectè solvitur. *l. hoc jure. 86. ff. de solut.* Wesembec. *tr. ff. eod. num. 4.*) cauti
39 esse debent, ut appareat de solutionis mandato, adhortante Strachâ, *d. tr. de Adject. part.3. num.125.* aliàs non liberantur.

40 Secundò, Proxenetarum officium, ad solutionem recipiendam, regulariter, in foro mercatorum se non extendit. Rutg. Ruland. *resp. sing. de assecur. præm. non solut. num. 292.* edit. Hamburgi, Anno 1630. I. siquidem
41 (ut exemplis res illustretur) quotidiana mercatorum praxis monstrat, daß wann ein Meckler (ut retineamus verba modi dicti JCti Practici, & in caussis mercatorum versatissimi) einen Wechsel schliesset / derjenige / so das Geld zugeben pflichtig / damit nicht zu entfreyen / wann ers dem Meckler bezahlet / Wie 2. wann einer Gut / von einem / durch den Meckler kauffet / so bestehet der Emptor nicht / wird auch keines weges liberiret, wann er das pretium gleich dem Meckeler erleget. Cùm autem præmium assecurationis, pretio assimiletur. Santern. *de Assecur. part. 3. num.13.* Decis. Rot. Genov. *3. num. 28.* Michael Salon. *de Just. & jur. de contr. assecur.* Sequitur ex na- 42
tura similitudinis, juxta Tulden. *in præfat. addit.* ad Damhoud. *in tract. parium & simil.* etiam proxenetis præmium haud rectè solvi.

Tertiò. Contra assecuratos & hôc 43
utitur argumentô Rutg. Ruland. *d. l.* quòd quemadmodum procuratori generali solutionem fieri non permittatur. Riminald. fratres *cons. 53. num. 3.* quorum tradita cum aliis approbavit Dd. Ruland. *de commiss. c. 2. num. 8. lib.9. part.4.* dissentiente Wesemb. *tr. h. t. num. 4.* multò minus proxenetæ seu parario, cujus officium ad contractûs conclusionem (ut supr. *lib.1. cap.8. num.68. & seq.* innuimus) saltem pertinet. In nulla enim re ma„gis cautè procedendum, quàm in so„lutionibus, ut tutò liberemur, quod„ exemplô demonstrat Joan. Francisc.„ de Pavin. *in tr. de offic. & potestat. cap. sede vacante. quæst.9. secundæ princip. num.8.* & Strach. *d. l. de adject. pag.3. num.125.*

Colophonis locô præcedentibus hæc tria addere libet notabilia. Primo, An & quando mercator præsumatur esse solvendo, & quando non? 2. Quid sit in foro mercatorum contant zahlen / 3. Quomodo solutio facta præsumatur?

Primum quod attinet, licet de jure 44
communi indubitati sit juris, quòd in dubio quilibet semper præsumatur esse solvendo, per jura *notiss.* & Joan. Cephal. *consil. 719. num.58. vol.5.* Dicit tamen *gloss. in l. si verò. §. qui pro rei. ff. qui satisd. coguntur.* contrarium tamen in mercatoribus præsumitur: Imò, quòd nemo præsumatur esse solvendo, *d. l.* & ibi Jas. *in fi. & Br. in l. in confirmando. ff. de confirmat. tut. n.1.* ait: quòd licet quis semel di-„ ves probetur, tamen hodiè non præ-„ sumatur talis; quia diminutio facultatũ„ iis ipsis mille modis contingere potest;„

quem

quem allegat & sequitur Natt. *consil.* *358. n.8.* & ad probandam paupertatem mercatoris sufficit probare, cum cessare à commerciis, *ut supr. lib.1. cap.7. n.19.* diximus, per Jason. *in l. si constante. ff. solut. matrim. num.120.* Hæc au-
45 tem præsumtio quàm maximè procedit. 1. Si mercator latitat. Rot. Genov. *decis.168. num.15.* 2. Si ipsius nomen non recipitur, nec bonum est. Rot. Genov. *decis.156. n.2. & 3.* 3. Si totum solvere non potest. Aym. Cravett. *cons.199. num.7.* Benev. Strach. *de decoct. part.2. n.4.* 4. Si ab ipso non facilè solutio impetrari & haberi potest. Jas. *in l. pro herede. §.1. n.20. ff. de acquir. hered.* 5. Si mercatores sæpè fœnebrem pecuniam recipiant, præsumuntur pauperes & non solvendo. Alex. & Anchoran. *in c. quanto. X. de usur.* Quibus 6. pares, qui dilatâ solutione, ad diem merces emunt, easdemque viliori pretio ac emerunt, præsenti pecunia distrahunt. Jas. *in l. si constante num.138. ff. sol. matr.* Et quando quis mercator dicatur non esse solvendo, videantur Cravett. *consil.77. num.5. &* Paris. *cons.50. num.62. cum seqq. vol.2.* Docentes, verum modum probandi, quem non esse solvendo, esse discussionem bonorum. Et ideò ad hoc, ut quis dicatur non esse solvendo, excussio bonorum exigitur. Rol. à Vall. *cons.92. num.27. vol.2.* Dd. *in auth. hoc nisi. C. de solut.* Roman. *consil.163. num.4.* Notandum tamen, quòd non satis sit dicere, mercatorem non esse solvendo, & ad hoc notorium allegare. Roman. *d. cons. num.45.* Ubi hoc in notorium transire non posse, licet in manifestum & famosum, adstruat. vid. Wegner. *tr. de Bancirupt. cap.5. n.27. cum seqq.*

Secundum quod concernit notabile. Observandum, quòd quando in assecurationum Pollice, seu aliis
46 mercatorum litteris & schedulis promittitur vel requiritur contant **zu zahlen** / quòd idem sit, ac si nos diceremus, præsente pecuniâ numeratâ, **mit oder in baarem Gelde zu zahlen** / ut notat Christoph. Besold. *in Thesaur. pract. lit. G. num.25. in fi.* ita, ut tunc verbum CONTANT, fidem de pre- 47
tio habitam excludere, & expressè præsentem diem constituere censeatur: quia illius diei, quæ in ordinationibus, & sic quasi statuto præscripta ratio, eandem habet efficaciam, quam obtinet ex conventione ab homine constituta; hinc dies interpella- 48
re dicitur pro homine. *l. magnam.12. C. de contrah. stipul.* ac per hunc textum tradunt Dd. quòd eventus tem- 49
poris constituat in mora, *per l.2. C. de jur. Emph.* Alex. *in cons.31. num.3. lib 6.* Alciat. *in decis.73. num.3. & 4. cum seqq.* Simon de Pratis *de interp. ult. vol. lib.5. dub.2. num.14. & supr. quæst. 56. in pr.* Atque ita hîc obtinent notata Bertazol. (qui exactissimè hanc materiam excussit) *claus.38. gl.1. n.17.* hisce formalibus: Est verum, ut tenent Bald. & Salycet. *in c. incivile,* quod, si sit facta venditio, & purè sit 50
promissum (h.e. de stylo mercatorum contant) statim debeatur *per §. omnis. Inst. de verb. obl.2.* hîc Not. verba contant 51
zu bezahlen de stylo mercatorum inducere conditionem, modum vel tempus certum, quod est præsens. *t. t. ff. de his, quæ sub mod.* Rutg. Ruland. *in thesaur. condit. part.1. & 2.* De tem- 52
pore autem solvendi ex Jure Civ. & Statutis, deque ratione termini nostri Juris Statutarii Lubec. vid. nos *infr. lib. 4. cap. fin. n.39.* 3. Verbum **bezahlen** / in 53
litteris & contractibus mercatorum appositum idem importat, ac si diceretur, **bezahlet werden sollen oder müssen** / quæ inferunt necessitatem. Doctiss. Besold. *in thesaur. pract. lit.5. num.63. fol.747.* Verbum OPORTET præci- 54
sam coactionem, sive necessitatem importat, ut probatur *in l.1. in pr.* ibi: *prius nosse oportet ff. de just. & jur.* & regulariter necessitatem infert. *Clem. Exivi de Paradiso. de sentent. excomm.* Surd. *cons.8. num.14.*

Tertium quod concernit scil. quo- 55
modo solutio mercatorum præsumatur; Quamvis regulariter verum sit,

solutionem ab allegante probandam esse. *l.1. C. de Probat.* tamen hoc non obtinet in foro mercatorum, 1. nisi postquàm intentionem suam actor probaverit. F. Pacian. *de prob. lib. 1. c.22. n.10.* 2. Quamvis rei nihil protulerit ad probationem solutionis; sc. neq; testes, neq; scripturam; tamē verū est, in foro mercatorum, SOLUTIONEM fieri æquipollentibus. Rot. Genov. *decis.191. num.10.* & PROBARI PRÆSUMTIONIBUS, ut notatur *in l. si chirographum.* & ibi Gloss. *ff. de solut.* Mascard. *concl.1325. num. 26.* Surd. *decis. 105. num.10.* Carpz. *Jur. For. p. 2. Const. 29.*
56 *def.11.* veluti primò, quando debitor est locuples, & solitus satisfacere creditoribus. Surd. *decis.105. n.1.*

57 Secundò, quando creditor diligens est in exigendo. Surd. *d. l. n. 2.* Afflict. *decis.13. n.19.*

58 Tertiò, quando Creditor est pauper, vel non admodum dives. Surd. *d. decis. 105. n.3.* tum enim verosimile non est, eum incommodum dilatæ solutionis æquô animô laturum fuisse.

59 Quartò, ex diuturnitate temporis. Afflict. *d. decis.13. num.21.* Surd. *decis. 105. num.4.* Mascard. *d. concl.1325. n.27.* & maximè, si cum diuturnitate concurrat silentium & taciturnitas. Mascard. *d. l. num.27.* ubi citat Alex. *cons. 122. vol.6. & cons.115. vol.7.* eoque magis si etiam mortuô debitore creditor tacuit. Mascard. *d. concl. num.27. circ. fin.*

60 Quintò, si debitor sit talis, qui facilè æs alienum contraheret; Creditor verò persona cauta. Masc. *d. l. n.28.* Et aliis, quæ passim referuntur à Dd. suis locis.

61 Sed, cùm eæ circumstantiæ sint facti, etiam probari debent, antequam probatio solutionis ex iis resultare
62 posset. Et tunc hisce præsumtionibus, seu earum aliquot, stantibus, si libro cujusdam defuncti mercatoris debiti soluti cancellatio aut deletio nondum existat, cum Joh. Cooren, *cons. 16.* censerem; non obstante regulâ, quòd liber mercatorum contra scribentem probet, hâc præsumtionum exceptione sese tueri posse. Sed in Belgio & alia exceptio solutionem elidens mercatoribus succurrere potest. Præscriptio nempe ex edicto Ca- 63
roli V. Imp. promulgato Anno 1540. quô cavetur, ut hujusmodi debita ob faciliorem cōmerciorum usum intra biennium judicialiter petantur; nisi chirographum à debitore datum. *infr. h. c. num. 64.* alioquin habenda esse pro solutis, nullamque pro iis competituram actionem. Quod biennii tempus Reges Galliæ contraxerunt, constituentes ut intra 6. Menses hujusmodi debita Creditores petant, si ita visum fuerit; post id tempus autem non audiendos esse. Rebuff. *ad Constit. Reg. tract. de Mercator. minutat. vend. gl.16.17.18. & 19.*

Neque durum, aut à ratione alie- 64
num hoc edictum videri debet; cùm aliàs facilimè contingere posset, ut mercatores, quorū multi tàm exactas conficere rationes norunt, errorem aliquem committant post lapsum longioris temporis, idem bis petendo à debitore, qui solutionis oblitus est, vel probare eam non potest; longum enim tempus oblivionem parit. *l. peregrè. ff. de acq. possess.* vel ab ejus herede, qui fortè solutionem ignorat. Rebuff. *d. tr. gl.17.* Et est hæc præscriptio, sicut cæteræ, inducta in pœnam & odium negligentiæ. Rebuff. *d. l. gl. 16.* Et sibi imputet Creditor, quòd intra biennium debita sua non exegerit, si exigere potuerit. An au- 65
tem in hac præscriptione requiratur necessariò bona fides? Negat Covarr. *in c. possessor de R. J. in 6to. part. 2. §.11. num. 3.* pro affirmativa autem verè Rebuff. *d. tr. de mercat. min. vend. gl. ult. num.3. cum seqq.* & Anthon de Gamma, *decis.334. num.5.7.*
Utrum currat etiam contra minores 66
Creditores hæc præscriptio? Affirm. Rebuff. *ad d. const. Reg. tr. de mercat. min. vend. gl. 2. in fi.*

67 Observandum tamen, Edictum Caroli V. huic præscriptioni hanc notabilem in Belgio posuisse limitationem; Nimirum, si debitor chirographum creditori tradiderit. Quô casu creditor debitum exigere tenebatur à principali debitore intra 10. annos, aut, si is mortuus fuerit, ab ejus herede intra biennium, computandum eo die, quô Creditor scivit debitorem esse mortuum.

68 Quid autem juris, si Chirographum apud debitorem mercatorem reperiatur, & quidem cancellatum, numne per id solutio debiti certò probetur?

Et licet pro debitore haud levis tunc oriatur præsumtio, solutionem sc. esse factam, præsertim si integræ sit existimationis, ita ut etiam vel onus probandi, tali casu, in Creditorem transferre. *l. si chirographum.24. & l. seq. ff. de prob.* vel debitori juramentũ suppletorium deferri possit. *arg. l. admonendi.31. ff. de jurejur. l. in bonæ fidei 3. C. de reb. cred.* Strach. *de adject. p.4. n.11. & 12.*

69 Verior tamen, licèt in praxi inter Mercatores non æquè receptior opinio, Strach. *d. l.* quòd debitor exhibens chirographum absque quietatione, pro liberato non habeatur; nisi simul à Creditore sibi redditum probet, factamve à se solutionem. *l. 2. ubi* Accurs. *ff. de pact. d. l. si chirographum.24. ff. de probat. l. pecuniæ.14. & seq. C. de solut.* Ant. Fab. *in C. lib.8. tit.29. def.1. num.1.*

70 Non enim ex sola Chirographi possessione induci potest tacitum pactum de non petendo; sed ex ea demum restitutione, quæ per ipsum Creditorem, aliumve, mandantis creditoris nomine facta probatur. Fab. *d. l.* vid. & Joseph. Mascard. *de prob. vol.1. concl.476.* qui pro personarum causarumque varietate hoc judicantis arbitrio relinquit.

Sic non majorem facit probationem solutionis (quod alterum erat quæstionis hujus membrum) instrumentum penes debitorem cancellatum repertum. Chirographô namq; existente penes debitorem mercatorem, quid interst an sit cancellatum, necne; cùm sit in potestate debitoris ut cancellet aut non? Ideoque quod 71
dicitur, ex Chirographi cancellatione præsumi solutionem *d. l. si chirographum*, sic accipiendum videtur, si penes Creditorem cancellatum reperiatur. Anton. Fab. *in C. d. tit.29. defin.28. num.12.* At, si penes debitorem repe- 72
riatur chirographum, sive sit cancellatum sive non; nunquam inducenda ex eo est præsumtio solutionis aut liberationis, sed tantùm conventio taciti pacti de non petendo, eô demùm casu, quô probetur redditum à creditore, ut in *l. 2. ff. de pact.* aut ab alio ex voluntate & mandato Creditoris, ut in *l. Creditorem. 7. C. de remiss. pign.* Dissentire videtur Strach. *de Adject. p. 4. num. 11. & 12.* ubi statuit: Instrumentum debiti seu chirographum, si reperiatur abolitum penes debitorem, præsumi solutum, nisi debitor sit domesticus, qui tum furtô subtraxisse putatur. Quo in loco. *num.9.* annectit, quòd 73
chirographum exhibens in quo est clausula de solvendo ei qui exhibuerit, admittatur sine cautione de rato, nisi sit domesticus *n.11.* Quid autem juris, 74
si in defuncti libro, solutio facta, non sit cancellata, vel deleta, vid. *infr. lib.3. cap.9. n.41. h. tr.*

Caput XV.

De Novationibus & Delegationibus Mercatorum.

Summaria.

1. Ex Conventione Liberatio sequitur.

2. Novatio quid.

3. Novatio quotuplex.

4. In delegatione de Jure Civ. requiritur stipulatio.

5. In curia Mercatorum an pactô nudô fiat Novatio & Delegatio?

6. In foro Mercatorum æquè creditor ac debitor delegat.

7. Cambium ab actore transscriptum assignatione & inductione, quæ delegationem infert, est irrevocabile. & num.18.

8. Inductionis, transportationis & delegationis idem in foro Mercatorum effectus.

9. Debitoris & Creditoris consensus requiritur in delegatione.

10. Debitoris chirographum invitô illô alii cedi potest, idq́ sine solenni cessione, ubi de L. Anastasianæ intellectu.

11. Novatio semper inest delegationi, non vice versâ.

12. Quando Creditori in delegatione reservetur utraq́ obligatio?

13. In curia Mercatorum est delegatio, quando delegatus promittit, seu compensat.

14. Paria sunt compensare & solvere.

15. Mandanti Creditori obstat exceptio delegationis.

16. Creditor delegato debitori non potest præjudicare, & n.18.

17. Intellectus l. si debitorem. 21. ff. de Novat.

18. Delegans non potest post acceptationem ullâ retractatione delegato præjudicare. & n.7.

19. Mandatum factum debitori ut solvat, an possit expediri promittendo? & num eô casu revocari à mandante queat?

20. Integra res quomodo dicatur in materia delegationis inter Mercatores.

21. In delegationibus Mercatorum inscriptio libri operatur acceptationem & stipulationem.

22. Mandatum de solvendo omni delegationi inest.

23. De Jure Civili qui ritè delegat, liberatur.

24. In foro Mercatorum debitor per delegationem factam in mercatorem proximè decocturum, non liberatur.

HActenus de SOLUTIONE, ut prima tollendæ obligationis specie; quæ & invito Creditori fieri potest, pauca delibavimus: sequitur nunc, quæ utriusque voluntate ut plu-
1 rimùm fit. Ejusmodi, in foro mercatorum est vel ex conventione expressa Creditoris & debitoris, vel tacita.

Ex Conventione expressa est, NO-
2 VATIO & DELEGATIO. Novatio est abitus à jure pristinæ obligationis, in novam transfusæ; vel mutatio personarum contrahentium, aut debiti & crediti; quæ in genere novatio appellatur, animô & voluntate novandi & recedendi à priore obligatione, expressè facta. *l. ult. & t.t. C. & ff. de Novat.* Gail. *2. obs.30. n.9.* Menoch: *lib.3. de præs.134.* Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib.17. tit.8. tom.2.*

3 Novatio autem in genere, est duplex: Rei & Personæ. Illa, in specie Novatio. *tit. de Novat.* hæc, delegatio vocatur. *tit. de Delegat.* cui semper novatio inest; non viceversâ. *l.2. C. h.t.* Jas. *in l.15. n.38. cum seqq. ff. si cert. pet.* De prima pauca ex stylo & observantia ex Interpretibus hactenus observavimus singularia: vid. tamen Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part.43.*

De secunda autem, videlicet DELEGATIONE, cùm illa frequenter in foro mercatorum occurrat, unum atq; alterum experientiâ edocti notabimus. Est autem delegatio duplex: Una, quæ fit per stipulationem; altera, quæ per judicium susceptum contrahitur. *l.1. ff. h.t.*

Et quidem primô locô. Quamvis 4
DELEGATIO de jure communi perinde, ut novatio, hodiè non aliter valida sit quàm si verbis & stipulatione interpositâ expressum sit, animô novandi delegationem esse factam. *l.1. ff. & C. h.t.* & Carpz. *Jurispr. Rom. Sax. for. part.2. const.19. defin.16.*

Hoc tamen non procedit in curia 5
mercatorum. Ubi delegatio æquè ut novatio per nudam conventionem fieri potest. Ferret. *cons.129. n.6.* & M. Wesenbec. *cons.138. n.11. cum ibi allegat.* Dd. Cùm in hac curia, in qua, relictis juris apicibus, æquitas servari debet, nulla

nulla sit differentia inter pactum nudum & stipulationem. *l. si fidejussor. §. quædam. l. Quintus. 48.* & ibid. Bart. *n. 1. ff. Mand.* (quamvis Cardin. Mantic. *de tac. & ambiguis convent. lib. 17. tit. 8. n. 10. & 11.* quoad delegationem dissentire videatur. Cum quo concordat Grot. *introd. ad Jurispr. Batav. part. 44. n. 5. & 6.* **By ons weert noyt verstaen oversetting/** i. e. delegation **te geschieden t'en Zy dùydelyck blyke / dat de Wille is gewest / dat de eerste Schuldenaer soude syn befrydt / Ende daerom Anwysing schoon angenoomen synde / brengt geen oversetting mede.** allegans *l. 21. ff. de novat.* Cur Holland. *decis. 38.* Costum **van Antwerp.** *tit. 64. art. 2.*)

6 In hac enim ex praxi & stylo quotidiano observatum, æquè creditorem ac debitorem, sine expressa stipulatione delegare posse. *arg. l. 11. de novat. verb. vel cui is jusserit*; & per delegationem etiam creditorem vice creditoris, ut debitorem vice debitoris, ex natura correlativorum constitui posse. E. G.

7 Delegans mercator & creditor Dantiscanus per cambii solutionem tertio mercatori Hamburgensi faciendam, debitori suo Lubecensi novum creditorem constituere potest vice suâ; rursumq; fieri potest, ut huic tertio Hamburgensi novus quoque constituatur

8 creditor; quam delegationem stylus & observantia mercatorum vocat INDUCTIONEM, vulgò induciren / transportiren; Cujus inductionis idem est effectus qui delegationis; ut sc. quando cambium à creditore inductum, eô ipsô liberetur campsor, sive debitor delegatus ab obligatione ejusdem creditoris, fiatque debitor novi credito-

9 ris. Hâc tamen observatâ cautelâ, si delegatus volens debitor fiat. *l. 1. ubi* Sichard. *n. 1. & seqq. C. de novat.* & creditor volentem delegatum admittat. *l. 31. §. 1. ff. d. t.* Nec enim creditoris petitio ipsô invitô immutari, aut ipsi alius debitor obtrudi. *l. 1. C. de nov. l. 15. C. de pignor. l. 25. C. de pact.* licet debito-

10 ris actio & chirographum à creditore, invitô debitore alii cedi possit. *l. 1. l. 3. C. de hered. vend.* cùm ejus non intersit cui solvat. *l. 1. ff. de novat. & d. l. 3. C. de hæred. vend.* **Wie dann solche Handschrifft und** Obligation **Verkauff- und Anbietungen täglich auff der Kauffmans Börsen/ und zwar** contra constitutionem Anastasianam in *l. 22. & 23. C. Mandati*, per quam prohibitæ sunt Cessiones actionum & jurium, quæ non perficiuntur numeratâ verâ quantitate, quæ iis continetur, seu justô pretiô. adde. Carpz. *Jurisp. for. p. 2. const. 30. def. 35.* seu ex qua constitutione ei, cui ceduntur actiones, negatur facultas ultra aliquid petendi & accipiendi quàm reverà solutum fuit. **Ohne** cession **und** consideration **der Summen / so in** obligatione **gesetzet und der** Creditor **an sich gebracht/ unter den Englischen und andern Kauffleuten** practisiret **werden**; prout sic in Curia Lub. judicialiter confirmatum *11. Febr. anno 1653.* in causa **Brun Nieding** appellati & actoris, contra **Adolff Rodden/** appellantem & reum. Cum quo generaliter in materia cessionis coincidit Constitutio Electoris Saxoniæ Joh. Georgii de an. 1614. verbis: **Allein Kauffleute außgenommen / wann sie mit einander unter sich handeln; Die an diese Ordnung / damit den** Commerciis **ihr starcker Lauff gelassen/ nicht verbunden.** vid. Georg. Frantzk. *lib. 1. var. resolut. 19. n. 5.* & Carpz. *Jurisp. For. d. p. 2. constit. 30. def. 35.* Dn. Berlich. *decis. aur. 32. n. 15. & seqq. & decis. 35. n. 3.* ubi egregium vid. præjudicatum. Differt enim delegatio actionis à delegatione debitoris. Vult. ex Cujac. *ad §. 3. n. 9. Instit. quib. mod. toll. obl.*

Et quamvis juris sit communis, 11 quòd vi novationis, quæ semper inest delegationi, *ut supr. n. 3.* monstravimus, creditori utraque obligatio reservetur. *l. fin. C. de Novat.* procedit tamen, quando constat sive ex facto 12 contrahentium, sive de jure, sive quod perinde est, de consuetudine & observantia mercatorum quotidiana, quæ æquè jus constituit (ut infrà pluribus deduximus) inter mercatores hoc actum fuisse, ut altera obligationum perimeretur. Gail. 2. *obs. 30. n. 5.* Manet

 igitur

igitur hæc immota & in foro mercatorum *ex l.3. C. de novat.* confirmata
13 Regula: Quod perfecta sit delegatio, quando debitor delegatus mandatario promittit pecuniam, seu compen-
14 sat. Cùm paria sint compensare & solvere. *l.95. §.4. ff. de solut.* Carpz. *Jur.*
15 *for.p.1. const.8. def.12.* Et idcircò mandanti Creditori obstat exceptio suæ delegationis, per quam in totum à mandante Creditore liberatus est debitor delegatus, cùm mandanti non tenea-
16 tur & mandatario simul. Et talis creditor debitori delegato acceptanti & solventi cambium præjudicare nequeat. Zanger. *de except. p.3. cap.6. n.15.16. 17. ubi n.38. usq; ad n.46.* ad rationes dubitandi respondet.

17 Nec obstat *l. si debitorem.21. ff. de novat. & deleg.* Ex qua hoc juris principium adstruitur. Quòd habens potestatem solutionis recipiendæ, non habeat potestatem obligationis mutandæ seu novandæ; cùm textus ille loquatur de Mandatario seu Procuratore mandatum exigendi pecuniam saltem habente; Nos autem de delegatione per assignationem, transportationem seu inductionem, ut mercato-
18 res loqvuntur, facta; quo in passu delegans seu transscribens cambium delegato acceptanti ullâ retractatione mandati aut aliô quovis modô præjudicare non potest. Rota Gen. *decis.73.*
19 *n. & decis.168. n.3.* Et quamvis inficias iri haud possit, quòd mandans debitori suo, ut tertio solvat, si mandatarius non solvat realiter, sed promittat tantûm, mandati actionem adhuc salvam habeat contra mandatarium, & mandatum revocare possit, cùm non ut promitteret, sed ut solveret, mandatum fuerit. Dd. *in l.11. ff. de novat.*
Limitatur tamen hæc regula in curia 20
mercatorum, si res non amplius sit integra; præsertim si mandatarius tertium cui solutio facienda, hac de re certiorem fecerit, qui eum in debitorem suum receperit & ratum habuerit; Mandatum enim tunc revocare non licet. Strach. *de Mandat. mercat. n.3.* ubi id, tanquam eleganter dictum laudat. à Joh. Andr. *in addit. specul. tit. depos.* & Paul. Castrens. *in l. si cum Cornelius ff. de solut.* monens, hoc oblivioni non tradendum esse &c. Hisce adde eleganter de hac materia docentem. Cardin. Mantic. *de tac. & amb. conv. d. vol. & lib.17. tit.8. num.15.16.17. 18.19.20. cum seqq.* Et hæc omnia eò 21
magis obtinent, si mercator delegatus, qui alterum pro debitore suo agnovit, eum in finem eundem libro suo inscribat, quæ inscriptio pro acceptatione & stipulatione ad illum effectum, ut in præjudicium mandatarii neque mandans neque tertius mandatum de solvendo, quod tacitè omni delegationi 22
inest, Althus. *dicæol. lib.2. cap.19. num.14.* revocare possint. Strach. *d. tit. de mandat. mercat. num.3.* Ubi inter alios Alexandrum, hanc sententiam in cœlum efferentem adducit.

Postremô locô notandum. Licèt 23
de jure communi, debitor, qui ritè delegat, ab obligatione liberetur, *l.3.* & ibi Gothofr. *C. de nov. & deleg.* In foro tamen mercatorum debitorem, 24
per delegationem factam suo creditori in mercatorem proximè decocturum, non liberari. Garf. Mastrill. *decis. Lusitan.77.* cui adde Dan. Moller. *lib.4. semestr. cap.28. n.6.*

Caput

Caput XVI.

De Contractuum Mercantilium Impedimentis & Imposturis; quibus Mercatores affliguntur.

Summaria.

1. Connexio Capitum.
2. Commerciorum & contractuum Mercantilium libertas est de jure Nat. & Gentium.
3. Nemo cogitur invitus vendere.
4. Quando libertas Commerciorum impeditur, actio in factum competit.
5. Mercatores in exteris regnis coguntur inviti vendere.
6. Varia gravamina & impostura, quibus contra privilegia Mercatores Hanseatici premuntur in Hispan. Regnis.
7. Fraudes, qua ab extraneis ministris in mensura & modiis committuntur.
8. Fraus, qua in Hisp. à Judice salis committitur.
9. Magistratûs & Principis cura, ut pondera & mensura sint justa.
10. Maledictio divina in eos, qui pondere & mensurâ abutuntur; ex S. Scripturâ.
11. Quomodo falsarii, qui pondere & mensurâ abutuntur, puniantur, remissivè.

Vidimus suprà, quomodo mercatores singulari modô contrahant
1 & solvant; nunc, quomodo in hisce contractibus, generi humano tàm necessariis, impediantur & molestiâ afficiantur. Hîc sanè amplissimus sese offerret differendi campus, nisi hîc me Plato Laconicô uti stylô prudenter admoneret. Quapropter ex multis impedimentis saltem paucissima, & quidem ea, quibus quotidianis mercatorum querimoniis in exteris regnis; contra data privilegia, contraque datam libertatem contractuum affliguntur; primis saltem digitis & quasi à limine salutabo.

2 Constat, non solùm jure naturali & gentium, Reipub. maximè interesse, ut quàm liberrima sit contrahendi negotiandique facultas. *l. 5. ff. de just. & jur.* Hug. Grot. *de mar. lib. cap. 1. & sparsim.* Sed & Jure Civili provisum l. ut quilibet rei suæ sit moderator & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. Mandat.* etiam abutendo re suâ. *l. sed & si. l. 25. §. consuluit. 11. ff. de hered. pet.* Deinde, ut
3 nemo cogatur invitus vendere rem suam. *l. invitum. 11. C. de contrah. empt.* Fr. Pfeil. *cent. 2. cons. 202. n. 47. n. 90. 91.*
4 (ubi dicit, quòd, quando libertas commerciorum impeditur, actio in factum competat) sæpenumerò tamen questi sunt olim & adhuc queruntur mercatores, sibi in exteris regnis, contra hæc jura, ipsamque contractuum libertatem & privilegia parta, infinitas molestias & impedimenta inferri; dum co- 5
guntur, cum annonæ vilitas est, merces suas inviti vendere; nec iis permittatur, ut vel extra urbem hominibus in agro egentissimis & regni subditis merces suas vendant, vel persolutô semel vectigali aliò convehant, vel in granario publico vel alio loco privato ad 6
tempus easdem deponant & conservent. E contrario verò æstimari certô pretiô salem vel alias merces à ministris regiis tantâ impudentiâ, ut non vereantur publicâ Præconis voce proclamandum curare, ne quis minoris, quàm ipsi rem æstimaverint, mercatoribus vendant. Imò reperiri quosdam, qui contra libertatem naturalem, contra pacta conventa mercatores compellunt, ut à nemine, præterquam ab ipsis emant, & ad neminem, præterquam ad ipsos divendant; obtrudi etiã mercatoribus sæpiusculè merces reprobas pro probis, sub isto velo, quasi regia merx sit, quæ à nemine improbati

bari possit. Cumque olim arbitrio quisque suo proxenetas, vulgò **Mekeler**/contractibus suis adhibere, vel merces ipse suas vendere soleret, coguntur in multis locis sæpè negociatores certi alicujus hominis operâ hac in parte uti, eamque magnâ mercede conducere.

7 In mensura quoque non unô modô mercatores in exteris terris defraudari constat, dum navium modiationem repetunt ministri publici quoties ipsis libuerit. Unde accidit, ut, cùm merces navicularis pro vectura solvenda sit, jam naves repente quasi decreverint, & angustiore ventre reperiantur. Ita in Hispanicis regnis, ante aliquot annos novam salis mensuram adinventam esse edoctus sum, quæ quartâ parte minor fuit eâ, quâ mercatores Hanseatici ordinariè in admetiendo frumento olim usi fuére: quâque vicissim ejus regni incolæ salem nostris admetiri consueverunt:

8 Consimilem fraudem à Judice salis admitti etiam; qui cogit nautas aliâ mensurâ salem in naves recipere, & alia majore eximere & remetiri. Unde fit, ut, cùm in traditione salis nautæ necessariò succumbant, vecturæ dimidio nonnunquam mulctentur, vel famosâ aliquâ actione iniquissimè divexentur.

9 Cùm tamen Princeps maximoperè curare debeat, ut sub æquali pondere & mensura commercia in universo suo territorio exerceantur. Keckerm. *System.polit. lib.1. cap.8.* atq; sint certi præfecti, qui istarum mensurarum & ponderum curam gerant; sicut apud Romanos olim, & hodiè apud Venetos, receptum. Piso Soac. *de Rom. & Venet. magistrat. compar. c.85.*

Hocque Politici imprimis suadent, & 10 allegant mandatum DEI, *Deut. 25. v.13.* ubi ita vox divina: *Non habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus: nec erit in domo tua modius major & minor. Pondus habebis justum & verum, & modius æqualis verus erit tibi; ut multô vivas tempore super terram, quam Dominus DEUS tuus dederit tibi. Abominabitur enim DEUS eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam.* Idem ferè habetur *Levit. 19. vers. 35.* Non enim est modius, qui iniqvus est. *l. Paulus respondit. ff. de V. S.* Pondus quippe & statera judicia Domini sunt. *Proverb. 16. vers. 11.* Et scripsit Luc. de Penn. *in l. modius. C. de susceptor. Præpos. & arcar.* ignorantiam hîc excusationem non præbere. *l. sed & addes. §. 1. ff. Locat.* & subdit: DEUM hæc vitia suâ justitiâ punire & vindicare. Et *Micha. 6.* reperitur text. *Adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, & mensura minor, iræ plena.* & ibid. *Numquid justificabo stateram impiam, & sacelli pondera dolosa. In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.* Quomodo 11 autem hi falsarii mensurâ & pondere justô abutentes puniantur, pluribus *infr. lib. 4. cap. 5. n. 21. & seqq.* videbimus.

LIB. III.

CAPUT I.

De
Judiciis & Curiis Mercatorum singularibus. Ubi primò de eorum COLLEGIIS & Sodalitiis, vulgò Compagnien.

SUMMARIA.

1. *Partitio hujus Libri 3.*
2. *Judicia Mercatorum singularibus gaudent privilegiis.*
3. *Judicia Mercatorum quomodo Græcè dicta.*
4. *Jure Weichbildico Saxonum probantur Judicia Mercatorum.*
5. *Emporia hodiè sua habent Collegia & matriculas.*
6. *Quod jure fit & ratione.*
7. *In matricula non descriptus, Mercator non est.*
8. *Collegium unde dictum, & quot illud constituant.*
9. *Collegium quomodo differat à corpore, Universitate & Societate.*
10. *Collegii Synonyma.*
11. *Collegia regulariter improbantur, nisi specialiter concessa.*
12. *Consuetudine, observantiâ & præscriptione constituuntur Collegia.*
13. *Collegia præsumuntur fieri ob malam causam.*
14. *Factiones titulo collegii solent fieri.*
15. *In Gallia Collegia & Sodalitates sunt prohibitæ.*
16 *Eadem prohibitio in multis Germaniæ Civitatibus adhuc reperitur.*
17. *Collegia Mercatorum approbantur.*
18. *Collegia Mercatorum Immunitatibus fruuntur.*
19. *Collegiatorum uni, nullis post se relictis cognatis defuncto, non fiscus, sed collegium succedit.*
20. *Navicularii an Exercitores?*
21. *Collegium succedit Jure Sodalitatis.*
22. *Collegia Mercatorum à Numa Romanorum Rege instituta.*
23. *L. final. C. de Collegiis.*
24. *Collegia Mercatorum olim certa celebrarunt convivia, & n. 39.*
25. *Locus T. Livii de Introductione Collegiorum Mercantilium.*
26. *Dedicatio ædis Mercurii, & Idus Maji Mercatorum festum.*
Ubi Mercatorum Vota & Preces pulchrè ex Ovidio.
27. *Collegium Mercatorum maritimorum olim in Insulâ Rhodo celebre.*
28. *L. 9. ff. ad L. Rhod. de jactu verus sensus.*
29. *Collapso collegio Rhodiensium, Gottlandia Commerciis cœpit efflorescere ex Winetha urbis ruinis. ubi error M. Steph. attingitur.*
30. *Jus Nauticum Wisbuæ Gottlandiæ Emporio olim latum.*
31. *Quomodo potestas & facultas juris nautici in LUBECAM translata sit.*
32. *Cur LUBECA dicatur mater Hanseaticarum Civitatum.*
33. *Ad Collegium Lubecense appellatur à quibusdam Civitatibus Hanseaticis.*
34. *Collegia Mercatorum celebriora ad mare Balthicum sita.*
35. *Compagnia quid?*
36. *Fratres unde dicti.*
37. *De Collegio seu Compagnia familiarum antiquiorum, vulgò Circulariorum Reipubl. Lubecensis, ejusq; origine.*
38. *De Conventu & Convivio Circulariorum vulgò* Circkelbrüder.
39. *Locus Convivii & Conventûs circulariorum antiquus & modernus.*
40. *Exempla collegiorum antiquorum in quibus convivia celebrata.*
41. *Ἀγάπαι primitivæ Ecclesiæ.*
42. *Venetorum & Helvetiorum instituta, circa convivia collegiatorum.*
43. *De Collegio præcipuorum civium & Mercatorum Reip. Lubec. vulgò* Die

Kauffleute Compagnei/ *ejusq; origine, & restauratione.*

44. De Collegio Scandinorum in Republ. Lubec. vulgò. Schonenfahrer Schütting.

45. Captura piscium & Harengorum abundantissima olim in Scania.

46. Domicilia & jura, quæ in Scania habent Hanseaticæ Civitates.

47. Commercium Scanicum quomodo decrevit.

48. Epula publica hujus collegii.

49. Quibus Insignibus utantur fratres hujus collegii.

50. Cur hæc collegia non sint sodalitates illicitæ.

51. Requisita & Jura horum collegiorum.

52. Collegia à superiore sunt confirmanda.

53. Collegia habent suos seniores.

54. Collegia singularibus utuntur Sigillis.

55. Collegiati communem possident arcam.

56. Collegiati secundum statuta strictè vivunt.

57. Collegiati suos habent officiales & minimos.

58. Collegiati singulari utuntur ornatu.

59. In hæc collegia adoptantur omnium ordinum Viri Integerrimi & clarissimi.

60. Ipsi interdum Principes in hisce collegiis substiterunt.

61. Usus publicus suasit hæc collegia.

62. Magistratus superior omnibus non potest invigilare.

63. Consilium Jetronis in gradibus administrationum in Republ. observandum.

64. De origine, institutione & privilegiis societatis Indicæ orientalis, quæ est in Hollandiâ. vulgò die Ost-Indische Compagnie.

65. Collegii Orientalis Ind. contribuendi partes ubi?

66. Magnitudo & felicitas Batavorum ex Constitutione Societatis Orientalis Indicæ.

67. De Administratoribus Societatis orientalis Indæ.

68. De officiis Administratorum hujus societatis.

69. De pactis conventis & ordinationibus hujus societatis.

70. Potentia & fœdera Hollandorum ex hac societate nata.

71. Privilegium Hollandorum novam Guineam operientibus datum.

72. Enumeratur emolumentum & incrementum Batavis è mercatura accrescens, ex Wilh. Wseling.

73. Ordines Belgii tempore Induciarum. Anno 1608. in postulata de intermittenda navigatione Indica consentire noluerunt.

74. De origine fundatione & privilegiis collegii occidentalis Hollandiæ. vulgò West-Ind. Compagnie.

75. Octroy by de Hooghmogendd-Heeren Staaden General verlehnet aen die West-Indische Compagnie. *de dato 3. Junii Anno 1621. ubi & de ædificiis utriusq; orientalis, & occidentalis collegii.*

76. Argonautica Gustavi Adolphi Regis Sueciæ.

77. Intentio & Rationes Regis Suec. circa hoc negocium.

78. Ampliatio hujus Argonauticæ.

79. Argonautica hæc Imperii Rom. Germanici Statib. fuit commendata.

80. Rex Daniæ collegium Mercatorum Islandiæ constituit.

81. Commercii Hispanici Societas ab Imp. Ferdin. II. Hanseaticis commendata.

82. De necessitate & utilitate horum collegiorum mercantilium, in benè constituta Republ. ex Gallico scriptore.

83. Cur privatis certo collegio vel societati non addictis versus loca exotica negociari prohibitum?

84. Quomodo bonum publicum per hasce societates propagetur.

85. Semina Religionis per Commercia sparsa.

86. Num extranei in hisce societatibus admittendi? remiss.

87. Alia circa utilitatem horum collegiorum, remiss.

88. Nocivæ societates Mercatorum Recessibus Imp. prohibentur.

89. Ad exemplum Argonauticæ Gustavianæ Dux Holsatiæ societatem in Persiam instituere laboravit, sed irritò successu.

Hacte-

1 Actenus de rebus mercatorum privilegiatis, tàm Corporalibus, quā incorporalibus; Jam de eorum JUDICIIS, & quomodo in iis singulari modò procedendum, disquiremus. Id verò quadruplici ratione declarare poterimus. 1. Si de eorum collegiis. 2. De jure proprio, consuetudinibus, & Statutis. 3. De Judicibus & Consulibus mercatorum, eorumq; jurisdictione, officio, Salario, & remotione. 4. De processu eorum summario; videlicet Litis contestatione, libellis, exceptionibus, probationibus, Instrumentorum editione, sententia, appellatione & executione quædam subjungantur.

2 Judicia & causas mercatorum singularibus quoque gaudere juribus docent Dd. communiter *ad l. singularia. 15. ff. de reb. cred.* & Rob. Marant. *in spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 48.* & ibi P. Foller. *cum seqq.* quæ Græcis dicta Judicia ἐρανικὰ. ἐμπορικὰ teste Aristotel. *in lib. Nicomachiorum.*

3 Item δίκαι ἐρανικαὶ καὶ ἐμμηνικαὶ quæ menstruæ fuerunt. Salmas. *de usur. cap. 3. p. 47. 48.*

4 In jure Weichbildico Saxonum *art. 9.* refertur, quòd Mercatores Cæsarem sollicitarint, ut illis jus altius commercii concederet, & habet textus hæc verba: Atque tunc Rex concessit illis alia sublimiora & talia jura, qualia ipse quotidiè in suis judiciis, suaque observabat aula &c. Unde Glossator Juris *Weichbildici, & speculi Saxonici. per* Christoph. Zobel. *Anno 1595. illustrati* & publ. juris facti *pag. 459.* Das Marckrecht were ein solches Recht / welches die Marckleute unter sich selbst setzen / von ihrer selbst Wilkühr / nach der alten Gewonheit / als die von Aach und die von Cölln am Rhein und andere gute Städte halten nach Carolus Recht / die zu Sachsen im Lande nach ihrer selbst Wilkühr leben.

5 Hæc autem jura consistunt primò in hoc, ut COLLEGIA & sodalitia habeant propria. In plerisque enim hodiè Emporiis consuetudo viget, ut mercatores sua habeant collegia; & in iis matriculas, quibus inseruntur nomina mercantium; veluti in plerisque Civitatibus Hanseaticis & maritimis id observatur, ut mercatores, pro diversâ mercimoniorum conditione, in diversa dispescantur collegia; quibus introductis, consequens est, neminem ad id genus mercimonii in civitate admitti, nisi nomen ibi profiteatur & recipiatur; sicut multa exempla sunt ubique interdictæ cæteris, & ademtione mercium vel aliàs graviter punitæ mercaturæ. Quod ut jure fit; ita ra- 6
tione & præjudiciis confirmat Berlich. *decis. 150. n. 32. & seq. part. 1.* Inde ea 7
nascitur conclusio, quòd ille, qui in matricula descriptus non reperitur, mercator non sit. Cravett. *cons. 138. n. 5.* Rol. à Vall. *cons. 99. n. 33. vol. 2.* prout nos suprà demonstravimus. Dicitur au- 8
tem collegium, quando plures simul cohabitant; sic dictum, quoniam plures ejusdem conditionis simul ad idem munus eandemque potestatem colliguntur. Gl. *in rubr. ff. de coll. illic.* & ibi Br. Nicol. Losæ. *de jur. univers. part. 1. c. 2. n. 53.* Dan. Ott. *de jur. pub. cap. 21.* ad quod constituendum tres ad minimum requiruntur. *l. Neratius. 85. ff. de V. S.* Losæ. *d. l. n. 57. & seqq.* Differt 9
à corpore, quòd corpus sit plurium collegiorum conjunctio; ab universitate, quòd illa sit omnium familiarum, collegiorum & corporum, ejusdem oppidi juris communione sociata multitudo. Bodin. *lib. 3. de repub. cap. 7.* Differt à societate in hoc, quòd illa dicatur, quando simul non cohabitant. *gloss. prim. in l. 1. ff. quod univers. nom.* Hinc. Br. *in d. rubr. ff. de Colleg. illic.* Collegia dicit multa habere nomina. Nam 10
quædam Collegia appellantur Societates. *l. 1. in pr. ff. quod. cuj. univers. nom.* ut quæ in vectigalibus, aurifodinis & salinis contrahuntur. Gothofr. *ad d. l. 1.* Quædam fraternitates, unde de tali collegio appellantur confratres (quales sunt de jure Canonico, qui in uno Ecclesiæ seu Capituli gremio vivunt) vid. *infr. num. 36. huj. cap.* Quædam sodalitia, Græcè ἑταιρεῖαι & ἑταιρίαι: Unde illi de tali Collegio dicuntur Sodales.

dales. *l.1. l. sodales. ult. ff. de Colleg. illic.* Quales sunt propriè hi, de quibus modò nostra erit dissertatio, licet communiter hæc vocabula confundantur, vleg. Matth. Steph. *lib.2. de Jurisdict. part.2. cap.8. num.56. & seqq.*

Hisce ita præmissis, quamvis veris-
11 sima sit hæc juris regula: Collegium omne esse reprobatum, quod non specialiter vel à jure vel à Principe seu Magistratu approbatum. *l.1. ff. d. t. de coll. illic. l.1. ff. quod cuj. univers. nom.* Br. *in l. si quis à filio. §. si parti. n.1. ff. de legat. 1. l.3. §.1. de coll. illic. c. delecta.14.* & ibi *Innocent.X. de Excess. Prælat.* Nicol. Böer. *tr. de seditiosis. c.5. num.1.3.4.* Br. *in l. ult. num.5. ff. d. t. & in l. ex hoc*
12 *jure. num.7. ff. de J. & J.* Dico à magistratu approbatum, non autem semper necesse est, ut expresè fundetur & à magistratu constituatur Collegium. Sed sufficit, ut is bonô publicô id patiatur & permittat. Wesenb. *tr. Quod cuj. univers. nom. num.2.* Concessio namque præsumitur ex diuturno tempore, quò iis, qui aliquam exercent negociationem, tanquam collegæ palam convenire soliti, & sigillô arcâq; communi usi sunt. Tib. Decian. *in tract. crimin. lib.7. c.20. n.22.* Consuetudinis autem Immemorialis tanta est vis, ut potentius Jus esse censeatur, quod per eam acquiritur, quàm quod per privilegium expressum, per Cravett. Knich. Schrader. & alios supr. *allegat. lib.1. c. 5. n.36.* cui add. Dn. Mev. *lib.4. tit.13. art.3. & fin. n.9. de Colleg. & Conv. Statu-. Lubec.* Cùm tales congre-
13 gationes, præsertim singularium personarum, non integrorum corporum per observantiam approbatorum, sine permissu superiorum factæ, præsumantur fieri ob malam causam. Alexand. *in Apost. ad* Br. *in l. fin. vers. non valent. ff. de coll. illic.* Cravett. *cons.4. n.1.* Ægid. Boss. *tr. crim. de læs. Maj. crim. n.24.25.* Item ob monopolia, quę prohibita in Recessib. Imperii & in Reform. Sigism. Imp. ap. Goldast. citant. Limnæ. *ad Capitul. Imp. Carol. V. pag.233. & seq. verb.* Grosse Gesellschafften der Kauffleute. nuper. Capitulat. Leopoldi *Imp. art.20.* & in dubio, unio sit de genere delicti. *l. dolum. C. de dol. l.1. C. ad L. Corn. de Sicar.* Quapro- 14
pter T. Livius *lib.39.* plures factiones, titulô Collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coire notat. Quod Coloniæ Agrippinæ sæpè compertum esse docet Paul. Busius *disquis. Polit. 6. th.16.* Sicq; Guid. Pap. *q.106.* attestatur, in Curia Francica hoc non licere; quapropter & ad evitandum fraudes & ma- 15
chinationes, quæ contra Principem committi possunt, omnes in Gallia sodalitates sublatas esse Constitutione Francisci I. *de an.1539.* refert Boer. *decis. 60. n.12.* Noribergæ etiam nulla opera- 16
rum aut artificum admittuntur conventicula, nō epulæ solennes, nec convivia festiva multorum, nisi religionis aut exequiarum causâ, fortasse ne dum ebrii inter se more Persarum de Repub. disputantes, periculosæ seditiones ex ejusmodi congressibus suppullulent. Abraham. Ortel. *in theatr. orb. in descript. agr. Norici fol.55.* Ut & post bellum Smalcaldicum in multis Civitatibus Imperialibus Tribûs die altē Zünffte abolitas fuisse testatur Christoph. Besold. *dissert. Jur. Polit. de Colleg.3. c.1. n.3.* Cum quo coincidunt Statuta Reipub. nostræ Lubecens. *lib.4. tit.13. de Conventic. illic.* imprimis *artic. fin.* Hisce tamen 17
non obstantibus, Collegia mercatorum, sicut & aliarum personarum, in civitate unam eandemq; artem facientium, de jure communi esse approbata statuimus per *Nov.4. de fidejuss. c.3. §. ult. C. de constit. pec. l. ult.* & ibi Br. *num.8. ff. de Colleg. illic. l.1. in pr. cum gl. & §.1. ff. quod cuj. univ. nom.* quæ artes & negotiationes enumerantur *in l. fin. ff. de jur. immun. gl. in d. l.1.* & ibi Br. *num.1. & 2. ff. quod cuj. un. nom.* Christinæ. *vol.3. decis. cur. Belg. 98. num.2.* Vid. Mev. *Comm. in Jus Lubec. lib.4. tit.13. artic.3. per tot. ubi plura de Colleg.* Quibus etiam Colle- 18
giis & corporibus Immunitatis privilegia à jure concessa sunt. *l. pen. & ult. ff. de jur. immun.* Nicol. Losæ. *d.p.4. de jur. univ. cap.2. num 80.* Dan. Ottho *de jur. pub. cap.21. in fi.* Matth. Berlich. *decis. 150.* Ad quæ inter 19
cætera

cætera referendum, quòd si uni horum collegiatorum nulli agnati neq; cognati, neque conjux post mortem extiterint, fisco in bonorum successione præferatur. *l. si quis navicularius t. C. de hered. decur. navicul. &c.* Verba legis hæc sunt: *Si quis navicularius sine testamento & liberis vel successoribus defunctus sit: hæreditatem ejus non ad fiscum sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus.* Constant. Imp. ad Masti-
20 chianum Præfect. annonæ. Navicularii autem, ut Budæus tradidit *in l. 1. Naut. caup. stab.* navium sunt domini, quos Patronos appellat stylus mercatorum. Strach. *de Navib. n. 11.* qui & sunt Exercitores. Cujac. *10. ad Rubr. ff. de Exerc.* ibique *Corp. infort.* Hinc „Tacitus, Atque inde decursu in littora „vim in mercatores aut navicularios
21 audebant. Et hoc obtinet jure collegiorum & sodalitatis, ut Decurioni Curia succedat. *l. 4. C. d. t. de Navic. hered.* militanti in legione aut vexillatione aut cuneo, Legio, vexillatio, aut Cuneus. *l. 2. de Veteran. & milit. success. l. 2. C. de hered. decur. l. 6. §. ejus qui. 7. ff. de injust. rupt. irr. test.* cohortali cohortales. *l. 3. C. d. t. de her. decur.* devoto Ecclesia, aut monacho monasteriũ sive Ecclesia. *l. 20. C. de Episc. & Cler.* & cohortes liberalitatis Principis sibi invicem. *l. unic. C. si liberalit. Imp. soc. gloss. in l. 1. ff. & C. unde vir & uxor.*
22 Hæc autem Collegia à Numa Pompilio Romanorum Rege instituta esse, post Plin. *lib. 34. cap. 1.* Valer. Max. *lib. 1.* & Cic. pro Dom. & Sext. scribit Plutarch. his verbis: *Posteà Numa Pompilius, ut differentiam Populi pluribus odiosam tolleret, quâ alii dicebantur Romani, alii Quirites; alii Tatii, alii Romulei, alii Sabini &c. introduxit artium & negociationum divisionem, eorumq; Collegia & sodalitates. Et redigens singulas artes in unum, singulis artibus Collegium constituit, sodalitatem, conventum, & sacra unicuiq; generi propria.* Et alibi: *Inter reliqua ejus* (Numæ scilicet) *statuta, distributio multitudinis secundum artificia in summa est admiratione; suâq; divisione id consecutus est, ut omnibus cum omnibus conveniret ac commercia intercederent.* Vid. Christoph. Lehmann. in der Speyrisch. Chronic. *lib. 4. cap. 14.* Bodin. *3. de Repub. 7.* L. Florus verò eorundem & similium Collegiorum Servium Tullium authorẽ facit. De quibus Lex Solonis refertur à Cajo JCto in *l. fin. ff.* 23
de Colleg. Ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ ἱερῶν ὀργίων, ἢ ναῦται, ἢ σύνσιτοι, ἢ ὁμόταφοι, ἢ θιασῶται, ἢ ἐπιλίαν οἰχόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν ὅτι ἂν τούτων διατίθωνται πρὸς ἀλλήλους κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα, i. e. *Si aut plebs vel fratres, vel sacrorum sacramentales, vel nautæ, vel confrumentales, vel qui eôdem sepulchro sepeliuntur: vel sodales, qui & multum habitantes sunt, enimverò ad negociationem, vel quid aliud, quicquid hi disponent, adinvicem firmum sit; nisi leges publicè hæc prohibuerint.* Lycurgus 24
Cives non tantum sodalitiis ac societatibus, ut hîc Numa & Solon, sed etiam perpetuis conviviis devinxit; quæ convivia, quòd amicitiæ causâ colerentur, φίλτια dicta sunt, non φειδίτια, ut Plutarchus à Parsimonia deducit. Plura de horum Conviviorum vario usu vid. apud Bodin. *lib. 3. de Republ. cap. 7. p. 514. & seq.* De mercatorum 25
verò Collegio ab Appio Claudio & P. Servitio Coss. confirmato, speciatim & expressè ita Liv. *lib. 2. cap. 27. histor. Rom. Certamen Consulibus inciderat, uter dedicaret Mercurii ædem, Senatus à se rem ad populum rejecit, utri eorum dedicatio jussu populi data esset, eum præesse annonæ MERCATORUM COLLEGIUM INSTITUERE. Solennia pro Pontifice jussit suscipere.* Hujus au- 26
tem ædis Mercurii dedicatio facta est Idibus Maji Anno Urb. R. 259. quô die Mercatorum festum semper fuit, teste Rosino *lib. 4. antiq. Rom. cap. 9.* & Alex. ab Alex. Gen. dier. *lib. 3. cap. 18.* Nam è Mercurii fonte ad portam Capenam mercatores aspergebant se laureô termite immersô uberioris quæstûs gratiâ. Unde Ovid. *lib. 5. Fastor. circ. fin.*

Te quicunq; suas profitentur vendere merces
Thure dato, tribuas, ut sibi lucra rogãt;

Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere, numē habet.
Huc venit incinctus tunicâ MERCATOR & urnâ
Purus suffusâ, quam ferat, haurit aquam.
Uda fit hinc lauro: lauro spargūtur ab uda
Omnia, quæ dominos sunt habitura novos
Spargit & ipse suos lauro rorante capillos,
Et peragit solitâ dicere voce preces.
Da modo lucra mihi: da facto gaudia lucro.
Et fac ut emptori verba dedisse juvet.

27 Et quidem olim in Imperio Rom. præcipuè fuit Collegium Magistrorum & exercitorum navium, nec non mercatorum maritimorum in Civitate & Insula Rhodo. Unde Cicero *pro L. Manil. Rhodiorum usq; ad nostram memoriam disciplina navalis & gloria remansit.* Cui tantum juris prærogativi attributum est, ut in decidendis controversiis nauticis eam Insulam Antoninus Imp. maris dominam appellârit, qui earum cognitionem & dijudicationem à se abdicavit, eique privativè

28 communicavit; patet id ex *l.9.ff.ad L. Rhod.de jact.* (*cujus l.9.* verum & genuinum sensum vid. ap. Jo. Selden. *lib.1. de domin. mar. cap.25.*) & legibus Rhodiorum navalibus infrà *c.3.* denominatis. Verùm, cùm hæc Insula decessionem pateretur, irruptione nimirùm variarum gentium, & præsertim Sarracenorum, paulò ante Carolum Magnum, quando & aliæ Insulæ maris mediterranei à Saracenis occuparentur, exinde factum est, quòd navigia celebriora ibidem esse desierint: quæ tandem in Oceanum Orientalem seu ma-

29 re Balthicum translata sunt. Et siquidem Insula Gotlandia, quæ tunc à Gothis occupata, præ cæteris commoditate & usu commercii valebat, Jus nauticum, & hoc Collegium mercatorum in oppidum ejus Insulæ nomine Wißbüe transportatum est. Alb. Crantz. *lib. 2. Wandal. c.20. circ. fin.* Pont. *disc hist. lib. 2. c.9.* Gryphiand. *de Insul. c.31 n.80.* Berth. *3. Comment. in Wisbya.* De cujus jure nautico vid. *infr. c.5 huj. lib. in fin.* Est autem urbs Gothlandiæ Wisbua antiquissima, ex Winethæ urbis Wandaliæ fluctibus submersæ ruinis, à Gothis reliquias in hanc Insulam transportantibus extructa. P. Berth. *d. lib.3. comment. in Wisbya.* De hoc Winethæ Emporio celeberrimo in Oderæ ostio sitæ elegant. Helmold. *1. Chron. Slav. 2.* Chytr. *in append.* Crantz. *Metropol.* Philip. Melancht. *in Orat. de Jo. Bugenhagen* Venetam nominat, respexitq; eodem Interpres Chronici Carionis. adde Adam. Bremens. ut hæc æquivocatio ominis forsan causam dedisse errori videatur Matth. Stephano, ut *l.2. de jurisd. pr. c.7. n.6.* scripserit à Rhodo amissa mercatum ac rei navalis scientiam in hanc Insulam Gothlandiæ Wisbyam migrasse, cùm id à loci marisq; distantia redarguatur, imò longè antiquior sit Septentrionalium peritia ac potestas maritima in suo freto, quàm ut ab illa mutatione inchoari debeat.

Quicquid sit, certum est ab urbe 30
Wisby profectas esse leges nauticas TransRhenanis populis usitatas. Unde H. Grot. *in florib. ad Jus Justinianæ. de Lege Rhodia p.117. Lex Rhodia*, inquiens, *navalis pro Jure Gentium in illo mari mediterraneo vigebat; Sicut apud Galliam Leges Oleronis, apud omnes TransRhenanos Leges Wisbuenses.*

Quando autem ad ora Balthici ma- 31
ris, Dei beneficiô, plurimæ fundarentur Civitates, quarum in numero LUBECA nostra præ aliis eminet, tum tandem etiam omnis potestas & facultas juris nautici in eam urbem translata est, ut ab ea res seu controversiæ mercantiles & nauticæ, si aliter amicabili transactione inter partes componi nequeant, cognoscerentur, & juris viæ terminarentur. Matth. Steph. *de Jurisd. d. l.2. part.2. c.7. n.8.9.* Gryph. *d. c.31. n.84. & seq.* Idcircò haud immeritò Lubeca 32
dicitur mater reliquarum Civitatum. *arg. l.6. §.2. ff. de excus. tut.* Quod cæteræ omnes sociæ Civitates, quotiesde mercimoniis promovendis & collegii privilegiis consilia capienda & concilia celebranda sunt, ad hanc tanquam matrem confluant, seque eidem, ceu primario suo membro jungant. Jo. Sibrand. *p.1. sect.11. Jur. pub. Lubec. n.1. & 2.*

Ad

Ad quam similitudinem posteà civitates aliæ, maximè verò maritimæ pleræque sua collegia nautica, sive mercatoria constituerunt, in quibus controversiæ mercatoriæ & nauticæ decidantur, vel aliàs de rebus & contractibus maritimis agatur & convenia-
33 tur: Aut tandem, si ibidem lis decidi non possit, ad supremum collegium Lubecense, ejus dijudicatio & decisio, prout paulò ante dictum, committere-
34 tur. M. Steph. *d. l. n. 9. & 10.* In hoc ordine Collegiorum, ad mare Balthicum sitorum, & Regii Dantisci nobile illud collegium mercatorium, in quo sunt mercatores, nec non aliæ celsæ conditionis & litterarum scientiâ eminentes, **der Junckerhoff**. De cujus jurisdictionis forma & facultatibus non est hujus loci disserere. Rostochii itidem habentur alia collegia, quæ vocant **die Lage**. Sedinenses suum vocant **das Segelerhauß**. Inter quæ Lubecensium & Hamburgensium Collegia facilè primum vel parem locum obtinent. Matth. Steph. *d. l. num. 15.*

35 Non possum hôc locô nec debeo non meminisse Collegiorum quorundam, in Repub. nostra patria clarorum, quæ Compagnias, Germanicè **Compagnien** vocant, omninò aptè & concinnè; quia vocabulum exoticum **Compagne** Compaigne dicitur, **ein Gesell**; & Compagnia in suo idiomate **eine Gesellschafft**. Nihil enim aliud sunt hæc Collegia, sive Compagniæ, quàm Compages, societates, & fra-
36 ternitates. Unde Collegiati, & quos illi ad se recipiunt, vocantur Fratres, **Brüder**. Nam, principiò sodalitia contracta fuerunt ab iis, qui, quòd ex eodem puteo, seu φρέατος, aquam haurirent, φράτορες seu fratres sunt appellati; inde quoque φρατρίαι dictæ. Bodin. *3. de Re-*
37 *pub. c. 7.* Sunt autem in Civitate Lubeca horum præcipua 3. Primum est Familiarum antiquiorum, vulgò Circulariorum, ita dicti ab eorum insigni, quo in hac societate utuntur. Hoc initium duxit circa annum 1379. Fundatoribus Dominis Gerhardo & Hermanno **Darsow** / fratribus germanis, Marquardo **vom Damme** / Jacobo **Holck** / Hermanno **Moer** / Baldvvino **Spegeler** / Johanne & Henrico **Meteler** / itidem Germanis, & Arnoldo de Ponte; quæ Compagnia, uti vocant, A. 1485. ab Imp. Frider. III. confirmata est. Convenerunt olim fratres huj⁹ Col- 38
legii certis & statis anni temporibus, locô ad id destinatô, qui à S. Olao, eorũ olim Patrono, dicebatur **die Olausburg**, ubi solemnia celebrantes symbola, juniores cooptatos salutaribus monitis informarunt, & de fundati hujus collegii caussis, certis adhibitis solennibus, graviter disseruerunt.
Quod convivium in modo dicti S. O- 39
lai castro, in fluvio Wagenissa situato, ultimâ vice celebratum fuit, Anno 1510. Circa quæ tempora prædictus locus turbulentis temporibus ingravescentibus, vetustate collapsus est. Quapropter Collegiati alium congregationi aptum locum in Civitate constituerunt, in quo adhuc pro lubitu conveniunt, & statis anni diebus, prout reliqua collegia, epulantur; Idque Pom- 40
pilii, Solonis, & Lycurgi LLatorum exemplô; qui non modò, ut suprà dictum, omnium Ordinum Collegia instituerunt; sed ea quoque sacrificiis solennibus ac epulis, quæ statis anni diebus fierent, obligârunt. Plutarch. *in Num.* Dionys. Halycarn. *lib. 2.* Quamobrem inter Cretenses quoque omnis olim ætatis ordines ac sexûs, simul publicis in locis epulabantur, ut caritatem ac mutuam inter ipsos benevolentiam foverent: Sed posteà sexûs & ætates suis quibusdam ordinibus, ad perturbationem Civium vitandam, placuit describi. Aristot. *in Polit.* Nec aliam ob caussam, legibus divinis, convivia sacra, statis temporibus summâ lætitiâ coli jubentur; quàm ut religione erga Deum & amicitiâ inter se cives conciliarentur, vid. Lud. Lauather. *in suo Nabali. homil. 9. pag. m. 103.* 2. ubi Convivia ut Instrumenta Societatis Civilis approbat. Quæ convivia prin- 41
cipiò nascentis Ecclesiæ, quòd mutuis amplexibus & osculis terminarentur, ἀγάπαι appellata sunt. Veneti non 42

ficta sed vera convivia, sæpius etiam Helvetii ordinibus Civium & opificum in Collegia descriptis summâ curâ prosequuntur. Bodin. *d. l.3. cap.7. de Rep.*

43 Alterum Lubecensium Collegium est mercatorum præcipuorum, aliorumque virorum integerrimorum; & dicitur κατ' ἐξοχὴν der Kauffleute Compagnie. Quod Collegium Dnn. Ludovico à Thünen / Johanne Witinghoff / Brunone Brüskow / & Henrico Brombsen U. J. Licent. Consulibus, piâ & devotâ intentione fundatum est Anno 1495. Constitutis 33. Præbendis seu Eleemosinis, olim in Cænobio D. Catharinæ, nunc verò in ædibus huic sodalitati dicatis, distribuendis. Quibus per 50. ferè annos quietè possessis, exortisque, ob mutatam religionem, intestinis dissidiis, non solùm omnes honestæ congregationes vehementer turbatæ & interclusæ, verùm etiam id ipsum ita desuetudine abolitum & facultatibus diminutum fuit; ut ex egregio, quô instructum erat, thesauro, vix paucissimæ superfuerint reliquiæ. Hoc dissipatum sodalitium, in obscuro remansit usque ad annum 1581. quô fratrum antiquorum heredes, spectabilium quorundam Civium petitis moti, ab Amplissimo Senatu ejus restitutionem & redintegrationem impetrando, eidem pristinum nitorem conciliarunt. Sequenti anno 1582. consentiente Senatu Dominis Johanne Brokes / Hermanno à Dorne, Johanne Lüdinghusen / & Joachimo Lüneburg Coss. & Dn. Paulo Rönnefeld / & Joachimo Wibbeking / ex Senatorio ordine ad id Commissariis deputatis, dilapsum hoc ædificium; electis, more receptô, triginta personis, sedecim præbendis ordinatis, & collegii Statutis revisis, inque certa capita dispartitis, iterum restaurârunt; &, ad exemplum cæterorum Collegiorum, cooptando semper, in locum defunctorum, novos fratres suos, conventûs & convivia publica celebrârunt.

44 Tertium, dicitur Collegium Scandinorum, vulgò der Schonenfahrer Schütting / & numerô & ætate cæteris hodiè præpollens. Hoc quippe in ipsa Civitatis infantia, prævio magistratûs consensu, ab illis mercatoribus fundatum, qui versus Daniam & Scaniam mercaturam (quæ potissimùm in emendis & vendendis halecibus, seu harengis salitis constitit) gesserunt. Circa has etenim Cimbricæ Cherso- 45
nesi, Jutiæ & Falsterboæ oras tanta olim captura horum piscium facta, ut, teste Saxone Grammaticô, *in præfatione historiæ Danicæ*, impacta navigia vix remigii conamen eripuerit, nec præda artis Instrumentô, sed simplici manûs officiô capta. Unde & Isaac Pontanus *discuss. hist. lib.1. cap.14.* Falster- 46
boam præcipuum piscationis locum appellat, ubi adhuc dum domicilia urbium Anseaticarum cernuntur, pleraque vetustate collapsa, nisi quòd Lubecenses & Sedinenses, præteritis annis suas ædes restaurari jusserint; qui etiam quotannis, servandi juris & jurisdictionis, quod superest, Præfectum, vulgò den Schonischen Voigt / illuc mittunt, harengorum horum copiâ, occultô summi directoris rerum hu- 47
manarum aliter atque aliter dispensantis arbitriô, ita accisâ, ut pauci illîc piscationibus jam operentur.

Factum itaque est, ut, decrescente indies hoc commerciô, tractu maris minus foecundo, & halecibus Hollandicis, qui in aperto Oceano ad Britanniam condiuntur, multò inferioribus, membra hujus collegii alios atq; alios mercatores, nullô habitô mercimoniorum aut locorum, versus quos negociantur respectu, in suum consortium adsciverint; & ita conniventibus hactenus superioribus ex collegio quasi corpus conflaverint. Hi quoq; 48
Collegiati, veterum Romanorum & Græcorum exemplô, circa festum Bacchanaliorum, in prædicto loco qui dicitur der Schonenfahrer Schütting / sua celebrârunt epula publica, ad quæ honoratiores nostræ urbis solenniter invitantur; apponendo primùm, in memoriam hujus frequentati & maximè proficui commercii, HARENGUM SALITUM, vinô antè maceratum; mi-

rantibus plerisque extraneis, in cætera ferculorum lautitia, istam vulgaris ci-
49 bi mixturam. Præter hæc Collegii hujus immatriculati etiam suis peculiaribus utuntur insignibus, quæ sunt trium harengorum, quibus in convocandis tribulibus atque obsignandis litteris utuntur, in ipso ædium suarum vestibulo depictis & conspicuis.

50 Nemo verò dixerit, hasce Compagnias & fraternitates esse Collegia illicita. Concurrunt enim ibidem o-
51 mnia requisita liciti Collegii. Primò namque sunt ea non solùm à Magistratu Urbano approbata, & singulari-
52 bus juribus atque privilegiis donata, verùm etiam aliquot eorum ab ipsis Imperatoribus & Regibus confirma-
53 ta. Deinde, hæc Collegia habent suos Rectores & Seniores, qui vocantur Eltisten / Altermänner / penes quos omnis est directio & auctoritas. Paul. de Castr. *in l. 1. §. in filii. ff. ad SC. Tre-*
54 *bell.* Præterea Collegiati utuntur communi sigillô in obsignandis literis & obligationibus liberationibusque ad collegia spectantibus, per *cap. significa-*
55 *vit. X. de Appell.* Collegiati quoque in certo loco conveniunt; tractatûs collegiales negociorum communium exercent; arcam communem, gemeine Lade / habent, in quam reditûs itemque mulctas pecuniarias colligunt. Ludov. Roman. *Cons. 436. n. 6.* ibi: *quia adsunt signa, collegium demonstrantia. n. 7. & seqq.* Felin. *in c. accedentes. 11. X. de præscript. n. 2.* Cardin. Thusc. *tom. 1. verb. Collegium. conclus. 452. n. 2. & 4.* Paul. de Castr. *in l. privatorum. 3. C. de jurisd. n. 2.* Matth. Steph. *d. tr. cap. 6. n. 82. & seqq.* Quæ omnia in hisce sodalitiis sese offerunt, aut ad eorum le-
56 gitimationem offerre debent. Quin amplius observant quoque strictè leges & statuta, secundum quæ collegiati vivere tenentur, ne quid contra honestatem, bonos mores, Reipub. tranquillitatem, & commercii emolumentum, committatur. Quod si verò quis secùs facere attentaverit, ille arbitrariè
57 etiam exclusione punitur. Competit etiam his certa quædam Jurisdictio; de qua cap. seq. Præterea, quòd in multis locis suos habeant ædiles, Advocatos, Procuratores, Notarios & Pedellos. Matth. Steph. *d. c. 7.* Item, 58
quòd singulari insigni ornatu & decenti modô utantur in deductione funerum. Quin & certa loca sunt in templis, quæ ad Collegia & collegiatos spectant. Denique illud prætereun- 59
dum non est, in hasce Compagnias sive sodalitates, tanquam licita collegia, cooptatos & receptos esse; & adhuc cooptari & recipi; in quibusdam locis, omnium ordinum viros doctos, clarissimos, item Consules & Senatores ipsos, nec non primates Populi, tum ejus, tum aliarum Civitatum; ut taceam, ipsos interdum Principes in 60
hisce illustri suo Comitatu substitisse; quod de Philippo Julio, Duce Pomeraniæ, p.m. Gryphisvvaldensium mercatorum Collegium ita cohonestante, attestatur Matth. Steph. *d. lib. 2. de Jurisd. cap. 7. n. 20.* Nemo itaque, ut opinor, dixerit, hæc Collegia esse illicita, sed omni jure permissa. Ut verò 61
in Repub. essent hujusmodi collegia licita, necessarium fuit, ususque publicus ursit. *l. 1. ff. quod cuj. univers. nom. Novell. 4. de fidej. c. 3. §. ult. l. receptitia. 2. §. ult. C. de constit. pec.* Berlich. *decis. 150. n. 32.* Vid. Bodin. *lib. 3. de Repub. cap. 7.* Ubi plures Collegiorum utilitates recenset; præcipuè *pag. 539. 540. & seqq.* tùm propter publica consilia; tùm ut distincta sint officia; eaque non turbentur; nec, quod aliis est concreditum & concessum, aliis subtrahant. *text. eleg. in l. consulta. 23. verb. absurdum est. C. de testam.* Frid. Pruckm. *de Venat. cap. 4. n. 37.* Cùm enim magi- 62
stratus superior, omnibus non possit invigilare, omnia observare & disponere, usus nos docuit, ut gradûs administrationum fierent, & imitaremur Jetronis Soceri Moysis consilium. *Exod. c. 18. vers. 19.* 63

Ad horum Collegiorum exem- 64
plum commerciorumque promotionem faciliorem, institutæ sunt hodiè societates seu Compagniæ mercatorum, versus certas oras negotia tra-

ctantium. In quorum numero familiam ducunt duo hæc Hollandorum celebriora Collegia, Orientalis & Occidentalis Indiæ; vulgò die Ost-und West-Indische Compagnien Hisce etenim populis, etsi, ob terræ sterilitatem, minores quàm cæteris olim fuerint divitiæ; tantum tamen abest, ut ob id fortitudine & animositate aliis cesserint, ut etiam, inter cætera præclarè & fortiter gesta, eos Navigationis & Commercii Indici Inventione longè antecelluerint; diversis quippè itineribus (de quibus vid. Thuan. *lib.124. pag. m. 905.*) hujus regionis incolarumque ingeniis cognitis, tantâ frequentiâ à privatis hæc ipsa navigatio & commercium exercitum fuit, ut alter alterum ferè ivisset perditum. Ad obviandum itaque huic malo, visum fuit Anno 1602. quibusdam hujus navigationis mercatoribus, Præpotentum Ordinum consensu, certum constituere corpus, cujus tantummodò membris hoc commercium maritimum, exclusis cæteris, ad 20. annos concederetur. Quibus, sub promissione 25. mille florenorum, primis decem annis Ordinibus exsolvendorum, impetratis, certum constituerunt Collegium, quod appellarunt die Ost-Indische Compagnie / oder Ost-Indische Farth; cujus maxima contribuendi pars Ambstelrodamo, quarta Middelburgo, vel, ut Thuanus habet, Me-
65 demblico in Selandia; Sexta Delphi, Roterdamo, Hornæ & Enchusæ assignata fuit; ita, ut Capitale hujus societatis, attestante le Conseill. d' Estat *Chap.46.* ad sex milliones sese extenderit. De cujus societatis institutione ita celeberrimus Jac. Aug. Thuanus *lib.130. histor. ad ann. 1604. fol. m. 1021.*
66 *col.1.* Nullâ re magis se prodidit Imperii Ordinum Bataviæ nostris diebus, DEO ita volente, constituti magnitudo & felicitas, quàm navigationum in Indias Orientales susceptarum constantiâ & successu; ad quas, ut ærario parceretur, societates institutæ, cautumque tandem, ut sub unam societatem omnes coirent, quod alioqui experimentô constitisset, aromatum pretia ab Insulanis, ob emtorum frequentiam augeri, & cum alii aliis prævertere & lucrum ad se, aliorum damnô derivare satagerent, ubi concordiâ maximè est opus, æmulationum & dissidii semina spargi. Itaque cùm Jacobus Cornelius Neckius, & rursus ante eum Spelbergius, cum tribus mediocri magnitudine navibus, ante tres aut quatuor annos, ad Indias negociandi causâ profecti essent, & jussu Ordinum VI. naves egregiè instructæ, & XVIII. mensium annonâ impositâ solvissent, Paulô Cardano & Joanne Hadrianiô Cantiô Navarchis, nova ac generalis societas coit Anno 1603. pecuniâ collatâ, cujus sors sexagies centena cIↃ aureorum excedebat, XIII. naves in id instructæ; quarum nomina confœderata IↃccc. doliorum capax, Ambstelrodamum, totidem; Geldria IↃ. Delphi. CCC. Aula Hollandica, CC. Columbula LX; Dordracum IↃcccc. Zelandia IↃ. Horna, IↃcc. Medemblicum CCL. Westfrisia IↃcc. Enchusa CCC. Gouda C. Igitur, ex his, duodecim, exeunte annô, solverant; una Juniô mense alias antevertit; cùm circa veris initium, Vigil nomine, ex India reversa, quinque aliarum felicem adventum nunciasset, quæ paulò post pretiosis mercibus onustæ in Zelandiam appulerunt; Hucusque Thuanus.

Pro hujus commmercii directione, 67
sociorumque emolumento, in unaquaque prædictarum Civitatum certus administratorum numerus est constitutus. Ambstelrodami videlicet XX. Middelburgi XII. in qualibet verò cæterarum VII. Et si qui ex his decesserint, Camera, uti vocant, cujuslibet loci exhibet & præsentat tres; ex quibus ipsi Ordines generales vel magistratus Civitatis unum eligant. Hæ, uti appellitant, Cameræ, eligunt præterea septendecim ex modò dictis administratoribus; VIII. ex Ambstelrodamensibus; IV. ex Middelburgensibus; duos ex Delphensibus & Roterodamensibus; totidem ex Hornensibus

bus & Enchusenis; decimus septimus verò alternis eligitur vicibus à Middelburgensibus & Nort-Hollandis.

68 Horum officium est, prospicere & deliberare, quot navigiis, quóque apparatu & comitatu Classis instruenda & ad quem portum dirigenda. Hic conventus celebratur alternis vicibus Sex annis Ambstelrodami, & duobus
69 Middelburgi. Conventum insuper & conclusum est, ut à quo portu solverint naves, versùs eundem rursus appellant. Aromata & cæteræ merces advectæ, Middelburgi & alibi venduntur pondere & mensurâ Ambstelrodamensi; & Camera, quæ hisce & aliis abundat mercibus, cæteras, quæ iis ipsis indiget, tenetur communicare.

70 Hisce mediis & ordinatâ societatis dispositione Hollandi maximò suorum bonô, commercia non ut simplices mercatores propagarunt; sed veluti absoluti domini cum pluribus Principibus istius loci fœdera inierunt; putà cum Regibus Siam, Quedao, Pataue, Jahor, Malacco, Borneo; Achem, in Sumatra; Bantam; Jacatra aliisque Regibus de Java. Occuparunt Insulam Ambos; ubi constituerunt Præsidem, qui ipsorum nomine illic gubernat. Bandæ, ubi aromata certô asportantur pretiô, exstruxerunt propugnaculum; sicut & Ternatis distans à Portugalensium milliari. Machiani tria habent castra; Motir unum; Gilolo possident hodiè illud, quod
71 Lusitanorum antea fuit. Privilegium novas Insulas, Regiones, fretum sc. Magellanicum & novam Guineam aperientibus ab Ordinibus Hollandiæ datum. vid. ap. Thuan. *continuator. lib. 7. pag. 398. sub Anno 1614.*

72 Hanc utilitatem & quæstum uberrimum, quem ex societatis hujus institutione perceperunt Hollandi, ita exaggerat Wilhelm. Wseling. im Bericht von der Süder-Compagnie in Schweden de Anno 1626. *pag. 30. 31.* Die Holländer und Seeländer hatten für sechzig Jahren / ehe der Krieg angieng / und ehe die Brabänder / Flämmingen und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht / und die Fahrten auff Ost-und West-Indien / Africa / Türckey / und Italien wol bekand und gebrauchet worden / kaum die Mittel und Macht / daß sie ihre Dämme im Lande unterhalten konten / und nun können sie mit weniger Hülffe der andern vereinigten Provincien / 70. tausent Mann zu Roß und Fuß unterhalten; Ihre Kriegesschiffe / deren 100. an der Zahl / ungerechnet; Die Einwohner seind reich und mächtig geworden / Ihre Landgüter haben sie von eins auff drey und vier erhöhet / und ihre Häuser gelten nun fast soviel in Häuren oder Vermieten / als sie sonsten im Kauff wehren / prout sup. hæc uberiùs.

Et his moti rationibus Ordines con- 73
fœderati Belgii, tempore Induciarum Anno 1608. in iniqua illa postulata, de Intermittenda Indica navigatione consentire noluerunt, non solum quia contra Jus Gentium erant, sed quia fundamentum Reipubl. & vires tentatæ, quæ in sola Indica Navigatione salvæ recumbunt, & magnis divitiarum cumulis exinde acquisitis sustentantur. Nec deerant tunc temporis fidi Lacoontes qui Danaûm insidias patefacerent, hac spe & fine remitti Jura imaginariæ Majestatis, ut subdolâ pace fallaci titulô, ut alibi Tacitus, præcipuô fundô sui patrimonii despolientur. Dominic. Baud. *lib. 2. de Induc. Bell. Belg.* Declarabant quoq; eô induciarum tempore Mercatores Indiæ Orientalis quasi in rationario Imperii, 160. naves milite & annonâ instructissimas quotannis emitti in Indiam, inde immensos reditûs capi, omnes nautas eô beneficio sustentari, qui fame perituri essent, vel occasiones seditionis movendæ quæsituri. Baud. *d. l. 2. p. 132.* Eman. Meteran. *histor. Belg. pac. lib. 38.* ubi elegantem discursum de Indica Navigatione à Collegio Orientalis Indiæ institutum immiscet, ad quem benevolus lector recurrere potest.

Alterum Hollandorum Collegium; 74
est Indiæ Occidentalis, vulgò die West-Indische Compagni; quod originem duxit circa annum 1621. Hujus initia

Ema-

Emanuel Meteran. *lib.38.* hisce descri-
75 bit formalibus: Nachdem unterschiedliche reiche Kauffleute/ wolerfahrene Schiffleute/ und sonst viel Einwohnere der vereinigten Niederlanden/ eine lange Zeithero bey denen H.H. General Staden umb Erlaubnüß angehalten / eine Geselschafft anzustellen / die nach West Indien / und denen daselbst herumb gelegenen Landen handeln und fahren möchten/und Ihr Hochmögen den grossen und überschwänglichen Nutzen vorgehalten hätten/ welchen nicht allein privat Personen/ sondern auch die unirten Provin-
T cien davon hetten. &c. usque: vid. lit. T. in fin. Tractat. Wiewol nun die Herren General Staden allen möglichen Fleiß angewand haben/ die West-Indianische Gesellschafft zu befordern; So hat doch dieselbe in den beyden nachfolgenden Jahren einen schlechten Fortgang gehabt. Hucusque Meteranus continuatus *d. lib.38.* Hæc autem Commercia Indica ut eò felicius procederent, duas domus Ambstelrodami ædificârunt, quas utriusque Occidentalis & Orientalis Indiæ Gazophylacia summo Jure vocari possis, in hæc omnes divitias comportant, cum Hispanis usumfructum novi orbis dividentes. Novimus enim quid Anno 1627. fecerunt, quando ditem classem, aurô, argentô gemmisque ornatam sub ductu Architalassi Petri Hein Hispanis cum magno eorum incommodo eripuerunt. Contin. Meteran. *d. ann.1627.*

76 Ad exemplum harum Societatum Orientalis & Occidentalis Indiæ in Hollandia, Rex Sueciæ Gustavus Adolphus p.m. similem ex Suecia versus hæc & alia longè dissita ora, ante aliquot annos instituit societatem. Cujus Inventor & Author exstitit Wilhelmus Wselinx Antvverpiâ Brabantinus; qui Regiæ Majestati hac de navigatione variis & utilibus præstò fuit consiliis & rationibus, quæ ex parte publicæ luci exposita sunt An. 1626. tractatu, cui titulus: Manifest oder Bericht über der Australischen oder Sü-
N der-Compagnie im Königreiche Schweden. Gedrucket zu Stockholm. sub lit. N.

Quibus rationibus Rex motus modò 77
dictam Societatem eôdem annô 1626. egregiô dotavit privilegiô. Vid. Octroy und Privilegium lit. N.1. Breviter intentio Regis fuit in Americam Magellanicam, & alias longè dissitas regiones mercaturam instituere & quidem ideò, quia ibi pretiosiores essent merces, illa negociatio non æquè cognita esset, & quidem ex Gottenburgo Sueciæ urbe, ex qua meliorem quàm alii haberent commoditatem ob minus periculum à piratis, qui rari essent, deficientibus tutis receptaculis. Sicut in Hollandia observatum, ubi diu laboratum antequam tale collegium potuit introduci.

Hoc privilegium paulò ante præ- 78
lium Luzense cruentum, attestante Meteranô novô *lib.51.* ab ipso Rege ampliatum, simulatque confœderatis Germaniæ Statibus eorumque Civibus & subditis communicatum fuit, prout ampliatio horum privilegiorum plenius docet.

Paulò post hanc ita noviter inven- 79
tam navigationem novisque privilegiis auctam Commercii societatem, Cancellarius Sueciæ, Axelius Oxenstirn/in conventu Heilbronnensi, confœderatis tunc temporis Imperii Statibus, Anno salutis 1633. publicè proposuit, eamque de meliore nota recommendavit, additis simul rationibus, cur hæc societas Indica præcipuè & imprimis à Germaniæ Statibus, eorumque mercatoribus amplectenda.

Quibus ita à quibusdam Imperii Rom. Germanici Statibus pro tempore approbatis, statim subseqvuta est Instructio oder Anleitung/ welcher Gestalt die Einzeichnung zu der neuen Süder Compagnie durch Schweden und nunmehr auch Teutschland zu befordern &c. vid. Argonauticam Gustavianam in fin. sub lit. N. Hodiè quoque Rex N
Daniæ Collegium Mercatorum Islan- 80
diæ instituit, in quo capturam balænarum in dictis locis, & commercia dedit solis Danis mercatoribus.

Ipse quoque Imperator Ferdinan- 81
dus II. p. m. Civitatibus Hanseaticis sin-

singularis commercii Hispano-Germanici societatem & exercitium multis privilegiis vestitum, per legatos, anno 1628. obtulit; cui tamen pro tempore calculum addere iis non consultum visum fuit; de quo vid. Meteran. Continuat. *Germ. impress. Ambstelod. lib. 44. & 45. histor. Belg fol. m. 563.* & nos infr. *lib. 4. cap. 7. n. 58. & 59.*

82 De hisce Collegiis in genere ita prudenter Galliæ Scriptor anonymus le Conseiller d' Estat *chap. 42. circ. fin. De ces exemples nous conclurons que le seul moyen de restablir le Commerce de mer parmy une nation, en la quel les meilleures bources ne se veulent hazarder en ces entreprinses, c'est de contra-indre les marchants, qui negocient sur mer, en certaines entroicts, de s' associer les uns avec les autres, & non de faire leur trafiq à part. Car encor que negociant à part le gain soyt plus grand, quand l' entreprise reüssit heureusement: aussi fant considerer, que la perte qui peut survenir, ruineia entierement celuy qui enrreprend seul: & si bien en faisant Compagnie le gain est moindre, il est aussi plus asseuré, & la perte estant supportee par plusieurs, elle est moindre, à chacun des in interessez. Ainsi done departant le Commerce selon les Costez & lieux ou il se faict, l' on pourra faire diverses Compagnies; à scavoir un pour le Commerce de la Guinee une pour celuy de Levant par la Mer Mediterranee; une par les Indes Orientales; une pour les Occidentales de la ligne; une autre pour celuy dedeça la ligne; une autre pour l' Angleterre, Dannemarc, Nortwege, Suede & autres pays septentrionaux: Leur deffendant d' entreprendre les uns sur les autres, & à touts autres particuliers subjects, qui ne seront en la Compagnie de negocier en ces lieux la, sous grande peine.* Concordat cum his ultimis verbis der außführliche Bericht über den
83 Manifest-oder Vertrag-brieff der Australischen oder Süder-Compagni im Königreiche Schweden *fol. 4. §.* im *Privilegio, cum seqq. his verbis:* Im Privilegio wird verboten / andern / an bemelten Orten ihre Handlung zu treiben/ Dieses geschicht zu dem Ende/ damit selbe der Compagny keinen Schaden oder Hindernüß zufügen mögen; und auff daß / wann die Compagnei mit grossen Unkosten / Mühe / Arbeit und Gefahr den Handel entdecket und stabiliret hätte / ihr solcher von andern / die keine Gefahr oder Mühe außgestanden / nicht genommen und weggerissen werde / 2. Wann auch particular Personen an bemelten Oertern also ohne Unterscheid daselbsten zu handeln Freyheit und Macht haben solten; so würden die Kauffmanswaaren / die man darzu bedürffte / sehr gesteigert und in den andern / da die Compagnei ihren Handeln hätte / die Märckte verdorben werden / sowol in Verteurung des jenigen so wir daselbst kauffen müssen / als dessen so man von dar haben und bringen wolte. 3. Es seind auch noch mehr Ursachen / warumb dieses in eine Compagnei gebracht / und nicht bey vielen in particular mag angefangen werden; Darunter dann nicht die geringste / daß eine vereinigste Macht / im Fall der Noth / die bequemeste ist dem Feind Wiederstand zuthun / Es wird auch dem Feinde viel schwerer / ein solches vereinigtes Werck anzutasten / als wann man zertheilet ist / Wann man auch ein Corpus ist / stehet man einander getreulicher bey / als wann unterschiedene Rechnungen seyn / da ein jeder suchet / sein eigenes Capital zu erhalten / ob es gleich sey zu des andern Nachtheil / Weil einem jeden das Hembd näher ist dañ der Rock. Es fallen auch die Unkosten / die zu diesem Wercke gehören / so schwer nicht / und seind auch dem Handel desto leichter zu ertragen; und kürtzlich so ist es ein besser Mittel den Kauffhandel zu vermehren / als wann man vertheilet ist / da einer für dem andern nichtes thun will / sondern vielmehr einer den andern beneidet / schadet und hindert.

Qemadmodum verò BONUM PUBLICUM h. e. DEI gloria & hominum salus, hisce Societatibus Indicis propagetur, docet Manifest der Australischen oder Süder-Compagny im Königreich Schweden / zu Stockholm gedrucket / Anno 1626. *fol m. 11. 12. 13. & seqq.* Hic obiter notandum, in Ori- 84
85 ente

ente à Lusitaniæ Regibus mediante negociatione Did. Saved. *Symb. Pol. 48.* & in Livonia per mercatores Lubecenses & Bremenses semina Christianæ religionis sparsa fuisse, attestante D. Chytræ. & Seth. Calvis. *in Chron. sub Ann. 1170.* Alb. Crantz. *lib. 6. Wand. cap. 10.* Bangert. *Chron. Slav. lib. 7. c. 8. lit. A.* Olear. Pers. Beschr. *lib. 2. cap. 9.* Conring. *de finib. Germanici Imperii cap. 29. pag. 829. & seq.* Solis Bremensibus hoc ascribens, quod Bangertus refellit.

86 Num extranei mercatores in hisce societatibus admittendi? Aff. dict. Außführl. Bericht über erwehnetes Manifest der Süder-Compagnei *pag. 19. & seqq.*

87 Quod privatorum commercium particulare majori cum periculo conjunctum sit societatis seu corporis alicujus commercio. *d. l. fol. 44. cum seqq. & pag. 51.*

Quod heredibus hîc contribuentium nulla firmior & certior possit dari assecuratio, quàm modò dictæ societates. *d. l.* Breviter, de utilitate & emolumento quod cujuscunque status & conditionis homines, videlicet Nobiles, Ecclesiastici, Mercatores, artifices, itemque agricolæ & nautæ ex hisce commerciorum societatibus percipiunt, fusè & copiosè docet Wilhelm. Wselinx in jetz angezogenem Bericht/ *p. 54. cum seqq.*

Denique, Societatis Commercium esse justum, legitimum, & honestum, *p. 57. cum seqq.* Sin secus, societates 88 mercatorum magnæ Recessibus Imperii & Capitulatione Imp. Caroli V. prohibitæ; si scil. nocivæ sunt, *art. 17. Capit. Carol. V.* & ibi Limn. *pag. 233. & seq.* Finaliter, Coloniarum deductionem medium honestissimum ampliandi & promovendi bonum publicum, societatum harum commerciô introduci docetur ibid. *pag. 62.* quod Dnn. Ordinum Hollandiæ, Illustrissimi Curlandiæ Ducis in Gambia & aliorum exemplô probatur, quæ hîc saltem attigisse & remisisse sufficiant. plura vid. in ipso Argonautico Gustaviano. Eôdem ferè 89 tempore quô Rex Sueciæ Gustavus Adolphus. p. m. de hac Argonautica ineunda cum Germanis ex Gotenburgo animô agitavit, similem Societatem Illustriss. Holsatiæ Dux FRIDERICUS p. m. cum Rege Persarum per Muscoviam instituere allaboravit, missis eò magnis cum sumptibus Legatis Anno 1635. mense Novemb. Othone Brugman & Philippô Crusio Jur. Licentiato, qui Anno 1639. mense Augustô redierunt Regis Persici & Magni Ducis Muscoviæ Legatis comitati: Præter apportatos autem tapetes, & alia Orientalis plagæ munera rursusq; illis exhibita hastiludia nihil actum fuit, insuper capite legationis An. 1640. 5. Maji Gottorpii capite minutô.

CAPUT II.

De

Jure Proprio, Jurisdictione, Statutis, Ordinationibus & Consuetudinibus Mercatorum in genere. Ubi, De eorum Tyrociniis ludicris.

SUMMARIA.

1. *Collegia Mercatorum sibi Jus singulare statuunt.*
2. *Secundum Statuta & Consuetudines Mercatorum præcisè judicandum.*
3. *Consuetudo & stylus mercatorum de loco ad locum non est extendendus.*
4. *Controversiæ Mercantilium causarum ex quo jure decidendæ.*
5. *Curiæ Mercatorum à Jure communi sæpè divortium faciunt.*
6. *Stylus Mercatorum potest allegari ad decisionem causarum.*

7. Stylus

7. Stylus Mercatorum probandus.
8. Stylo Mercatorum non semper credendum.
9. Rectoribus Collegiorum Mercantilium certa competit Jurisdictio.
10. Statuta & consuetudines Juri Divinô & naturali non adversentur.
11. An Statuta Mercatorum absq; superioris confirmatione valeant?
12. In Emporio Bergensi Statuta à directorio Lub. confirmantur.
13. Statuta Mercatorum valent saltem in civi.ibus, in quibus habent J.dictionem, puta in pertinentibus ad mercaturam.
14. Hæc Statuta an & quando noceant iis, qui sunt extra Collegium & professionem?
15. An forensis Mercator, qui nec tabernam nec tabulam conduxit, ratione contractûs initi in territorio, ligetur Statutô Mercatorum illius loci, ibiq; conveniri possit?
16. Si fides de pretio habita, Emptor in loco contractûs conveniri non potest.
17. Secus si fides de pretio non sit habita.
18. An & quando Statuta extra territorium procedant, & forenses ligent? remiss.
19. Mercatorum collegiati contra jus commune possunt statuere.
20. Mercatores possunt statuere, quòd Scriptura privata plenam faciat fidem.
21. Ea enim publicâ tunc nititur authoritate.
22. Mercatorum Statuta valent, ut pater teneatur pro filio, & viceversâ.
23. Quod probatur exemplis Italiæ & Galliæ.
24. Hoc Statutum non trahitur ad negocia extra territorium.
25. Statuta Mercatorum utilitati publicæ non debent repugnare.
26. Statuta quæ Monopolium privatum sapiunt, improbanda.
27. Utrum Mercatoribus non vendere merces nisi pretiò rigorosò convenientibus emptores conspirare possint, ut non emant merces, nisi pretiô viliori, quod tamen sit justum?
28. An ob Statutum Monopolicum Mercatores teneantur privatis restituere damna?
29. Mercatores non possunt statuere, quòd emtores pannorum non ducant secum lanarum tonsores, sartores &c.
30. Illicita Statuta sunt, quæ prohibent inservire certæ personæ, vel ob certam causam.
31. Tyrocinia ludicra Mercatorum ad Imitationem ritûs depositionis scholasticæ inventa.
32. De consuetudine irrationabili Bergensis Emporii seu Conthorii.
33. Jure Civili hi Ludi prohibiti.
34. Quæ sit ratio horum ludorum mercanti.ium.
35. Ludi hi comparantur rhapismatibus & alapis manumissionum priscarum.
36. De veterum philosophorum initiationibus.
37. De Essæorum consuetudine.
38. Actus depositionis Scholasticæ à Mercatorum tyrociniis quomodo differat.
39. Conditio litteratorum & mercatorum vulgarium diversa.
40. Mercatores ideò ludere videntur, ut complures alii hoc odiosô tyrocinio absterreantur, secus verò in depositionis ritu. vid. n. 35. 36.
41. De Luneburgensium Cupæ ductione, vulgò **Köpföhren der Saltz-Juncker.**
42. Comparatio horum Ludorum Mercantilium cum ceremoniis depositionis Academicæ.

VIdimus suprà de Collegiis, nunc de eorum jure proprio, Jurisdictione, Statutis, Ordinationibus & Consuetudinibus, quædam subjungemus.

1 Primò igitur dubitandum non est, quin Collegia Mercatorum approbata, singulares leges, consuetudines, ordinationes & statuta specialia & singularia, etiam sine superioris confirmatione, condere, sibique jus proprium, contra statuta generalia illius Civitatis facere possint; Salmas. *de Usur. lib.1. cap.3. p.47.* quippe cùm aliàs, quæ inter collegiatos licita statuére collegia, rata sint. *l. trajectitia. 2. §. ult. sub fin. C. de*

C.de constit.pec. Novell.4.c.3.§.ult. in fin.
Br.*in l.omnes populi.9.ff.de J.& J.n.6.* Ja-
son.*eod.n.37.* Bald. *ibid. n.32.& in l.per-
iniqvum.ult.C. de Jurisdict.om.jud.* Lu-
dov. Rom. *consf.277. n.ult.* Angel. *in §.
Jus autem Civile.4. Inst. de J.N. G.& C.
n.4.* Fr. Marc.*decis.165.n.1.& seqq.part.1.*
Dan.Möll.*lib.2.semestr. c.15. n.1.& seqq.*
2 Adeò,ut secundùm illa,quæ inter mer-
catores ita jure scriptô, seu usu & con-
suetudine invaluerunt, præcisè judica-
ri debeat. *arg. l. deprecatio. 9. ff. ad L.
Rhod.de jact.l.si fundus.6.ff.de Evict.l.34.
cum simil.de R.J.* Rot. Gen. *decis.85. n.3.*
3 *& decis.39.n.8.* Ita tamen,ne consuetu-
do vel statutum de loco in locum ex-
tendatur; sicut in contractu Assecura-
tionis, inter mercatores usitato, com-
probat P. Santern. Lusitan. *de Assecur.
part.3. n.7.* Sicut enim unumquodque
municipium peculiare municipii jus;
quævis Civitas proprium Civitatis jus
habet.§.*1.Inst.de J.N.G.& C.* Sic quoq;
singulis mercatorum curiis (in quibus
communiter, rejectis juris apicibus,
quæ subtilitatem magis attendunt quã
facti veritatem. Br.*in l.29. §. quadam.4.
ff. Mandat.* negotia veritate terminari,
& multa de stricto summoque jure so-
lent remitti, *per ea, quæ infr. hoc lib. de-
monstrabimus.*) Singulares sunt plerum-
que leges, quas in iis, quæ eorundem
jurisdictionem, professionem & mer-
caturam ipsam concernunt, sancire
fas illis est, rescribentibus Anastasiô,
in l. fin. C. de Jurisd. omn. Jud. & Justi-
nianô, *in l.2. in f. C. de constit. pec.*
4 Quapropter controversias multas spi-
nosas mercaturæ Cambiorum, assecu-
rationum &c. negotia & causas con-
cernentia, non tàm ex regulis ju-
ris communis, aut natura contractûs,
aut etiam alterius cujusque curiæ stylo
& consuetudine, quàm observantiâ
istius loci, in quo lis movetur (salvô
tamen contrarium opinantium hono-
re & judiciô) cum Nicolao Schaffhu-
sen *de assecur.th.19.* decidendas arbitror.
Cùm enim consuetudine contra jus
commune multa introduci posse tri-
tum sit, *per text.in l.3.§.Divus Adrianus.
5.ff.de sepulchr.viol.* Gail.*1.obs.36.* & mer-
catores tùm propter negociationum
utilitatem, pactionum perplexitatem,
contrahentium difficultatem, tùm ve-
rò locorum conditionem, temporum
& rerum circumstantias, à jure com- 5
muni & curiarum vicinarum statutis
sæpiusculè divortium faciant, ut paulò
pòst demonstrabimus, & per actûs ali-
quot singulares, in sua Boersa consue-
tudinem introducere possint, quos vel
in quavis consuetudine probanda suf-
ficere docet doctissimus Matth. We-
sembec. *in ꝑ sub tit. de LL. n.9.* proinde
potius erit, imò tutius, sequi receptam
à mercatoribus consuetudinem con-
formem & approbatam, quæ parem cũ
scripta lege vim habet, *per l.5.ff.de LL.*
& pro jure non immeritò allegatur.
Jason.& Dd *in l.2. C.si contr. jus vel util.
pub.* atq; in causis mercantilibus semper
attendi debet, uti post Bl. Corneum, &
alios, decidit Rot.Gen.*decis.7. n.11.* quã
explicabiles litis modos per tortuosos
ambiguitatum anfractûs velle profli-
gare. Jacob.Menoch.*consf.296. n.7.per d.
l.5. D. de LL.* Et stylum mercatorum 6
posse allegari ad decisiones causarum
per *c.quã gravi. de crim fals.* post Alex.
& Molinæ. notârunt Paul. Christinæ.
ad LL. Municip. Mechlin. *in tit. de Emt.
art.19. n.16. f.544.* & Guid.Pap.*consil.103.
vol.3.* Stylus autem & hæc consuetudo 7
mercatorum cùm sit facti, probatione
indiget. Rul. *consf sing. de assec. præm. non
sol.n.231.& seqq.* Stylo namq; merca- 8
torum nõ semper credendum, cùm mox
albus sit, mox niger; prout in assecura-
tionis materia notavit Ben.Strach.*gloss.
38.fol.38.in tract. tractatuum,* referente
Rulandô *d.resp.sing.n.252.* Hæc autem 9
potestas condendi & statuendi jura
propria & singularia, mercatoribus
competit ex eo, quoniam datur Electis
Rectoribus Collegiorum jurisdictio à
lege, mediante Electione. Paul.de Castr.
*in l.periniqvum. ult.C.de jurisd. n.3. post
pr.* Et eô ipsô statim acquirunt Jurisdi-
ctionem postquam sunt electi. Paul.de
Castr. *in l.privatorum.3. C.de jurisd. n.5.*
Vult. *in l.ult. C. eod. n.18. vers. eô ipsô
quòd eligitur.* Nam si collegiũ appro-
batum potest conferre, quæ sunt Juris-
dictionis, putà Præpositum seu Consu-
lem eligere, *ut seq.capite 5.* deducemus,
multò

multò magis potest absque alia juris-
dictione statuta & jura propria condere.
Bl. *in d. l. periniqvum. ult. C. de Ju-*
10 *risd. n.1.* dummodò Juri divino & na-
turali, ut & publicæ tranquillitati non
sint contraria, nec inter ea aliquod
præjudicium generent. Berlich. *decis.*
26. n.4. per Jason. *in l. omnes populi.10.*
ff. de J. & J. nec Juri gentium dero-
gent. Bl. *in l.2. C. de Constit. pec.* quem
allegat & sequitur Christoph. Haffner.
dissert.12. Disp. Basil.num.183. & de con-
suetudinibus, quas in aquis observari
oportet, idem profert Bachov. *ad*
11 *Treutl. vol.1. disp.1. th.9. lit.B.* Valent
autem hæc Statuta, uti diximus, etiam
absque alia superioris authoritate, nec
indigent confirmatione. Et quam-
vis in hoc contrarium statuant Bl. *in*
l. privatorum.3. C. de Jurisd. n.2. & d.l.
periniqvum. C. eod. n.4. & l. humanum.
8. C. de LL. num.2. Gloss. *in l. privatorum.*
3. C. de Jurisd. Fr. Marc. *decis.165. n.3.*
part.1. Oldrad. *d. cons.128. n.7.* ibi: *nec*
sub generali confirmatione Statutorum
populi contineantur, sed speciali confirma-
tione & renovatione indigeant. Bl. *in l.*
ex placito.3. C. de rer. permutat. num.13.
ibi: *etsi statuta populi, & seqq.* Prio-
rem tamen sententiam rectius defen-
dit idem Bl. (sibi parum constans, as-
serente Ben. Strach. *quomod. in causis*
merc. proced. n.9.) *in l. omnes populi. 9. ff.*
de J. & J. n.32. & in l.2. C. de Constit. pec.
n.9. Paul. de Castr. *in l. privatorum. 3.*
C. de jurisd. n.5. & in l. periniqvum.
C. de Jurisdict. n.3. Jason. *in d. l. omnes*
populi. n.38. Angelus *in §. Jus autem*
Civile.4. Instit. de jur. N. G. & C. n.4. sub
fin. Vult. *in d. l. periniqvum. num.18.*
Alexand. *cons.123. n.5. vol.4.* Strach. *d.l.*
n.9. Quoniam eô ipsô quòd collegium
est approbatum, potest facere Statuta
inter suos juratos. Bl. *in d. l. omnes po-*
puli. n.32. & d. l. privatorum.3. C. de Ju-
risd. n.2. & ejusmodi statuta de jure
communi sunt approbata & confirma-
ta. Bl. *in d.l. omnes populi. n.38.* Vult. *d. l.*
ult. de Jurisd. n.18. vers. quicquid colle-
gium. Et ideò ulteriori Principis vel
Superioris confirmatione non indi-
gent, *text. in l. unic. auth. med. C. de The-*
saur. Innoc. *in c. cum ab Ecclesiarum. X. de*
Offic. ordinariorum. nisi sint ejusmodi
collegia, quæ faciunt Civitatem, ca-
strum vel villam; & habent territorium;
tunc eorum statuta meritò à superiore
confirmari debent; secus est in aliis
collegiis approbatis mercatorum & si-
milium. Paul. de Castr. *in d. l. privatorũ.*
3. C. de Jurisd. n.4. & 5. vers. ego intelligo;
licèt contrarium observari videamus,
videlicet quòd collegiorum statuta à
superioribus confirmentur. De quo
testatur Schneidvv. *in § constat. n.15. Inst.*
de J.N.G.&C. Joh. Guid. *tract. de Mine-*
ralib. lib.1. tit.2. n.22. & seqq. ubi ratio-
nem addit, quia in non dispositis à Sta-
tutis collegialibus recurritur ad statuta
communis Superioris; & ubi illa defi-
ciunt, ad Jus commune. Et ita in plerís-
que Germaniæ benè constitutis Re-
busp. ut & in hac nostra Lubecensi
quotidiè observatur. Sic Bergæ in Nor- 12
vvegia cæterisq; Conthoriis, ubi Han-
seatici Emporium habent, ad conser-
vandos bonos mores & faciliorem
commerciorum promotionem mer-
catores quidem statuta condunt, sed
ea à Magistratu & Directorio Lube-
censi confirmantur, quorum statuta
vide in fide annexa sub lit. C. C
Quæ tamen Statuta Collegiorum 13
approbatorum valent duntaxat in cau-
sis civilibus; non in criminalibus Vul-
tej. in *d. l. periniqvum. ult. C. de Jurisd. n.*
19. Et quidem non indefinitè in omni-
bus causis civilibus; sed solùm in quib⁹
habent Jurisdictionem; putà pertinen-„ 1
tibus ad mercaturam; secus in aliis, ut,„
in hæreditatibus, & similibus, quæ re-„
mota sunt ab eorum officiis & pro-
fessionibus *l.3. ff. Naut. Caup. sta-*
bular. ibi: *Si extra negocium.* Bl. *cons.*
43. n.1. lib.4. & in l. omnes populi.9. de J. &
J. n.33. & d. l. periniqvum. C. de jurisd. n.3.
4. Castrens. *eod. n.2.* Vultej. *ibid. n.19.* ubi
exemplum affert. *& n.120. cum seqq.*
Matth. Wehn. *obs. pract. in verb.* Zunfft-
Innungẽ *& c. pag.722.* & Frider. Mindan.
3. de Controvers. caus. c.6. n.13. Græv. 2.
Concl. pract. 20. consid.1. Petr. Follet. ad
Marant. *part.4. dist.9. n.70. cum seqq. & n.*
88.89. Matt. Steph. *lib.2. de jurisd. part.2.*

cap.8. n.1. & 16. cum seqq. Nicol. de Passerib. *de script. privat. lib.4. de libr. mercat. n.30. cum seqq.* Vasq. *Illustr. controv. lib.1. c.35.* Eorum enim, quæ quisq; novit, æquissimus est judex, secundùm Aristotel. *1. Ethicor.* Hinc rectè Poëta:

Navita de ventis, de tauris narrat arator,
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Sic Statutum Brixiæ seu Bresciæ in Italia vult, quòd omnes causæ mercatorum & negociatorum, cognoscantur coram Judicibus Collegii mercatorii; exceptâ causâ hereditatis. Raph. Ful-
14 gos. JC. Patavin. *Consil. 105. per tot.* Deinde notandum, hæc Statuta solummodò nocere ipsis collegiatis & eorum heredibus; non etiam aliis. Bl. *d. consf. 43. n.1. lib.4. & in d. l. omnes. 9. de J. & Jur. n. 33. & d. l. periniqvum. n.3. & d. l. trajectitia. 2. C. de Constit. pecun. & reliqui supr. allegati Dd.* Sed & consuetudinem longam tribuere jurisdictionem in his quæ extra professionem sunt; & per consequens inter eosdem mercatores collegiatos condita statuta valere etiã in alia curia & foro, quàm in curia mercatorum, concludunt Roman. *consf. 300.* Strach. *d. l. n.8. 14. 44.* Matth. Steph. *d. l. c.8. n.17.* Berlich. *decisf. aur. 150. n.25.* Et Corasf. *consf. 319. n.12.* vult, mandatum à mercatore alii mercatori, etiam extraneo datum, secundùm statuta & consuetudines mercatorum intelligendum & interpretandum esse. Hîc non
15 incongruè quæri potest, An forensis mercator, qui nec tabernam nec tabulam conduxit, ratione contractûs initi in territorio ligetur Statutô mercatorum illius loci, ibiq; conveniri possit? Aff. Bl. *in c. nos consuetudinem. 8. dist. 12.* & *c. illa. dist. eâd. L. exigere dotem. 65. ff. de Judic.* Foller. *in additam. ad Marant. part.3. dist.9. n.73.* Rot. Genov. *decisf. 93. n. 1. 2. cum seqq.* cum quibus consentire videtur Borgnin. Cavalcan. *part.1. decisf. 2. per tot. ubi n.28.* dicit, quòd debitor ratione contractûs & destinatæ solutionis præsumatur contraxisse secundùm dispositionem Statuti loci contractûs aut solutionis *& n.18.* Creditor mercator, vendens merces alicui venienti ad mercatum, vendit animô & intentione, ut, elapsô terminô, emtor afferat pretium ad ejus tabernam, & non ut conveniat emtorem ad forum emtoris, vid. Rittershusf. *in exposf. Novell. part. 9. c.10. n.48. pag.565. & seq.* & novissf. Loccen. *de jur. marit. lib.3. c.10. §.1.* & Berlich. *2. decisf. 253.* Ego tamen puto, distin- 16
guendum inter fidem de pretio habitam & non habitam: si habita est, & contrahens statim discedere sciatur, durissimum est, quot locis ubi quis navigat vel iter facit, se defendere, *l. heres absens. 19. §. proinde. 2. ff. de Judic.* Cavalc. *d. decisf. n.3.* Natt. *consf. 430. n. 18. 19. vol.2.* Nisi ex culpa sua detineantur alicubi & conveniantur; de qua obligatione ex delictis vid. Loccen. *d. l. cap.8. per tot.* Ubicunque autem litis causâ conveniuntur, non diu detinendi sunt, nec longum litis sufflamen permittendum. Loccen. *d. l. c.10. §.2.* Et *Nos infr. h. lib. cap.6. & 7.* Si verò non est habita, potest 17
conveniri, ne occasio fugiendi detur. *d. l. 19. §. proinde. 2. in f. & l. si longius. §.1. de Judic.* tùm etenim non habent advenæ, quòd de indigenarum statutis contendant Alb. Gentil. *1. de jur. bell. c.19.* cùm illis quoad actûs in territorio statuentium exercendos, perinde ac subditi obligentur. *l. 10. C. de SS. Ecclesf.* Gail. *2. obsf. 123.* Matth. Steph. *lib.1. de Jurisd. cap.33. n.73. & seqq.* quia, qui peregrinorum ita in loco aliquô contrahit, tanquam subditus temporarius, legibus loci subjicitur. Hug. Grot. *lib.2. de J. B. & P. cap.11. §.5.* An autem & 18
quando Statuta extra territorium procedant, & forenses ligent? vid. Mynsing. *cent.5. obsf.19.* Paul. Christinæ. *vol. 1. decisf. 287. & vol.2. decisf. 56.* Gail. *2. obsf. 1. cap.4.* & ibi Græva. Cravett. *Consf. 865.* Gilhausf. *in arb. jud. Civil. cap.10. de processf. exec. §.4.* Cothm. *vol.1. Consf. 21. num. 59. cum seqq. & num. 124. cum seqq.* Vult. *consf. Marpurg. 19. num. 4. & sparsim. vol.3.* Quid de jure municipali Reipub. Lubec. obtineat, habetur. *in artic. 7. tit. de emt. & vend. Statut.* Cui se graviter, ante aliquot annos opposuére Ham-

Hamburgenses, ut nos alibi prolixius demonstravimus.

Hisce ita generaliter præmissis, clarius nunc aliquantò videbimus, quomodo & de quibus speciatim statuta condere possint mercatores.

19 Et primò quidem, possunt mercatores collegiati contra jus commune statuere. Henning. Göd. *consil. 109 num. 314.* per Bald. *in l. 2. C. de Constit. pecun.*

20 Secundò, possunt statuere, quòd mercatoris scripturæ, (non obstante, quòd scriptura privata nullam faciat fidem. *l. exemplo. C. de probat.*) plenam faciat fidem; & contra eorum scripturas nulla valeat præscriptio. P. Foller. *ad Marant. p. 4. dist. 9. n. 74.* prout talia statuta, in tota ferè Italia vigere expertus sum. Bursat. *cons. 39.* Turret.

21 *cons. 47. n. 7.* Ratio est, quòd tunc privata scriptura (ut infrà luculentius deducemus) publicâ nitatur autoritate. Gail. *2. obs. 20. n. 6.* Nicol. de Passeribus *de libr. Mercat. n. 12. 13.* Et stante tali statutô, creditur etiam libris ejus, qui desiit mercator esse, quos scripsit cùm mercator fuit. *per l. Prætor. 4. §. item qui etiam desiit. 4.* & ibi Castrens. *ff. de Edend.* Mascard. *concl. 976. n. 25.* Polydor. Ripa. *obs. 57. n. 2.* Cardin. Tusc. *vol. 5. concl. 210.* Strach. *quom. proc. in cau. merc. n. 31. cum seqq.*

22 Tertiò, possunt constituere *contr. tot. tit. C. ne fil. pro patr.* ut pater teneatur pro filio, & vice versâ; si ejusdem sint professionis. Salyc. *in l. Prætor. §. 2. ff. de Edend.* P. Foller. ad Marant. *d. l. n. 75. & 80.* Hilliger. *in Donell. enucl. lib. 15. cap. ult. lit. C. in not.* Strach. *de decoct. part. 4.* Et procedit 1. in filio non herede. Cott. *in memorab. vers. testamentum in quo pat. præteriit.* Myns. *1. obs. 29.* 2. Etsi filius mercator patri quæstum referat. Matth. de Afflict.

23 JC. Neapolitan. *decis. 208.* Quali statutô utuntur Florentini & Lucani in Italiâ. teste Boer. *part. 2. decis. 221. n. 15. &* Socin. *consil. 280. lib. 2.* Ex consuetudine Gallica Burdegalensi, filius fam. qui publicè negotiari solitus est, absq; patris consensu efficaciter obligari potest. Arnold. Ferron. *Consuetud. Burdegal. lib. 1. tit. 1.* Hoc tamen statutum, quod patrem, qui permisit filium negotiari & non contradixit, pro filio obligatum jubet, non trahitur ad negocia, quæ extra territorium filius gessit, & vice versâ; quia est odiosum, & contra jus divinum, juxta illud: filius non portabit iniquitatem patris, Decius. *cons. 359.* quem refert Benev. Strach. *de decoctor. pag. 4. n. 17. 18.* 24

Hæc autem statuta mercatorum, cùm ob emolumentum commerciorum facta, & ad statum Civitatis & publicam utilitatem pertineant. Aretin. *resp. 29. n. 19.* Br. *in l. ambitiosa. n. 22. ff. de decret. ab ord. fac.* per *text. in c. cum dilectus, & c. 2. de fid. Instrum.* Jas. *d. l. n. 14.* huic utilitati è diametro non debent repugnare. Hisce enim Collegiis Mercatorum tàm utilitatis quàm voluptatis ergò consociatis, potestatem quidem Lex Civilis fecit. *pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publicâ lege corrumperent. d. l. fin. ff. de colleg.* cui adde Salmas. *de usur. lib. 1. c. 3. p. 47. & seq.* Quia de his, quæ rationi & utilitati communi adversantur, nullatenus collegiatis statuta condere licet. Crott. *in l. unic. C. de Monopol. num. 12.* & illud Statutum improbandum, quod monopolium privatum sapit. *d. l. 1. C. de monopol.* & ibi Joan. Sichard. cum Bl. & Br. *in l. ult. n. 2. ff. de Colleg. illic.* & noviss. Casp. Klock. *tr. de Contrib. & coll. cap. 1. n. 346. & seqq.* Joan. Sibrand. *p. 1. Jur. Lub. sect. 15. n. 14. cum seqq.* ubi de absurdis opificum Statutis latè disserit. Sic statuit Carolus V. Imp. in Constitutionibus Bruxellis editis, ne Civitates, Communitates, Collegia mercatorum & Consulum, conderent edicta & ordinationes, ad monopolia pertinentes; aut statuta præjudicantia utilitati Reipub. revocavitque jam facta, & concessa similia nulla atque irrita declarans. Idem cavit Franciscus I. Rex Galliæ, in Constitutionibus publicatis Anno 1539. P. Gregor. *lib. 13. de Repub. c. 3. n. 4.* Sic nec valent Statuta negociatorum, quando illicitis conventionibus statuunt & paciscuntur, ut species diversorum corporum 25 26

negociationis non minoris, quàm inter se convenerint, vendant, *d.l. un. C. de monopol.* quia hoc præjudicaret ordinariæ Jurisdictioni. Matth. Steph. *d. c.70. n.30.* & obviaret publico bono, & ob privatum commodum interciperetur publicum; cùm tamen scriptum sit: *noli prohibere benefacere eum, qui potest; sed si vales, ipse bene fac. Proverb 3.*

27 Utrum verò Mercatoribus, non vendere merces nisi pretiô rigorosô, convenientib9 emptores conspirationem inire possint, ut non emant merces, nisi pretiô viliori, quod tamen sit justum? Q. Et respondent cum M. Bonacina. Dd. Emptores posse convenire ad depellendum monopolium venditorum, cùm jure suô utantur, ut se ipsos servent indemnes; & sicut clavus clavô truditur, ita monopolicum Statutum aliô depellitur, ut ad æqualitatem veniatur. Ita post Lopez. Rebell. *lib.9. q.7. n.6.* Reginald. *lib.25. n.333.* Arragon. *2.2. q.77. art.4.* de Monopol. *diff.1. ad fin. & alii Comm.* Verum tamen est emptoribus desistendum esse ab hujusmodi monopolica conventione, statim ac venditores cessârunt à suo. Nos hanc sententiam in medio relinquentes tutius esse credimus si Magistratûs ope huic malo obviam iretur, nec peccandi occasio permitteretur.

28 An autem ob hanc conventionem & statutum mercatores restituere teneantur damna privatis, ob hoc seqvuta? vid. Ludov. Molinæ. *tract.2. de Commerc. disp.345. n.4.* Sed de his & aliis monopolii speciebus, favente Deô, alibi fusius agemus.

29 Ita nec statuere possunt mercatores pannorum, ut ementes non valeant secum ducere tonsores lanarum, pannorum sartorum, ad videndum ipsos pannos. Anchoran. *consf.266.* Matth. Steph. *d.c.7. n.32.*

30 Sic illicita erit pactio societatum & corporum, si congregati inter se conspirent & impediant, ne aliqui inserviant & in certa causa certæ personæ, aut in aliquo loco, ut notat Guid. Pap. *Consf.211.* P. Gregor. *d. l. & n.4. circ. fin.* Item, si statuant, ne quis admittatur in Collegium, nisi aliquod pretium immensum det singulis annis, & ut nisi post certum tempus, vexationibus & tyrociniis ludicris inauguratis ostendatur tyronibus ars seu arcanum officii; hoc enim laqueô dignum dicunt Tholosan. *d. n.4.* Decian. *in pract. crim. lib.7. cap.21. n.16.* Bossius *tit. de muner. & colleg. n.4.* de quibus & aliis hujus monetę Statutis vid. Fritsch. *de Monop. cap.12. & 13.*

Sic ad imitationem ritûs depositionis scholasticæ & anni probationis, inter monachos usitati, in quibusdam collegiis mercatorum hæc perversa consuetudo recepta est, ut tyrones, priusquam huic ordini initientur, multis & variis molestiis & vexationibus duris inaugurentur & irritentur. Qua- 31
lis consuetudo adhuc hodiè in Bergensi Hanseaticorum Conthorio in observantia, quòd vulgò Spielen indigitant, ubi tyro aliquis vitæ atq; ordinis mercatorii, etsi hero suo per annos præfinitos satis deservierit, liberaliter itaque vicissim ab eo est edoctus, atq; in omnem partem disciplinæ confirmatus, ut jam posthac rebus contrahendis judicetur accommodatissimus, & in omnibus iis, quæ solertem scire mercatorem est æqvum, graviter profecerit; nisi tamen prius ludum mercatorium colluserit, h. e. nisi ridiculus esse, plagas, balneum, suspendium, fumum, ustulationem, & nescio quæ prætereà tormenta alia nonnunquam cum vitæ periculo perpeti sustinuerit, non in numerum mercatorum recipitur, neque privilegiis, quibus alii perfruuntur, pari jure gaudere ipsi plenissimè permittitur. De quo Herm. Kirchner. *in Repub. disp.14. in hypoth.1.* ita disserit: Bergensium in Norvvegia Mercatorum consuetudo, quæ tyrones suos collegio ibidem initiando multò immanius quàm olim Lacones ad aram Dianæ & puberes & impuberes, ad animæ usque exhalationem cædebant, ludo, uti appellant Neptunio (vulgò Wasserspiel) accipiunt; & singulis annis, ad octennium usq; (quod tamen posteà ad triennium reductum est)

est) miserrimè flagellant, ac tantùm non excoriant & enecant; ne quidem in barbarorum moribus ferenda.

33 Civili verò jure omnes ejusmodi ludi prohibiti, ex quibus injuriæ & crimina oriuntur; nec sufficit causa, cùm horum frequentiam tàm immani in-
34 auguratione deterritam voluerint, ne monopolii utilitas decresceret. Coler. *in Calend. perp. Mens. Maj.* quæ tamen inter Collegiorum pacta & ordinationes nullatenus sunt ferenda. Jo. Angel. à Werdenhag. *d. part. 4. cap. 18.*
35 *p. 1328.* Similia certè erant in manumissionibus veteribus rhapismata & alapæ emancipatoriæ, quæ manumittendis infligebantur, quas autem Justinianæa sustulit humanitas. *in l. 6. C. de Emancipat. Novell. 81. in pr.*

36 Erant in Berytensi Academia Ludi tales quoque Scholastici, quibus novitii, tàm docentes, quàm discentes excipiebantur; unde Pennalismus noster execrabilis, de cujus abusu tandem eliminando Dn. Jo. Matthæ. Meyfart. **In seiner Christl. Erinnerung von der Evangelischen hohen Schulen itzigen Barbarie.** Anno 1636. **gedruckt.** Sic quoque veteres Philosophos neminem in suam disciplinam recepisse, nisi ingenium, naturam & mores antè diligenter explorassent, docet A. Gellius, *lib. 1. noct. Att. cap. 9. & lib. 20. cap. 4.* Es-
37 sæos quoque apud Judæos, neminem in suum collegium adscivisse, qui biennio signa patientiæ, more monachorum quorundam, non dedisset, atque jurejurandô confirmasset, justitiæ se cultorem fore, refert *Euseb. ex Porphyrio.* Verùm, cùm extra dubium sit, primos autores actûs sive ritûs depositionis scholasticæ nunquam cogitasse, quasi hôc pactô adolescentes à studio litterarum abducere ac avocare unquam voluerint; ut qui potius quantâ potuerunt fide & diligentiâ per hanc unicam viam quam plurimos ad litterarum ordinem contendere allexerunt, atque invitârunt; exinde quilibet
38 facile cognoscere potest, actum depositionis, quô adolescentes primùm ordini studiosorum initiantur, ab hisce mercatorum tyrociniis ludicris; quibus novitii in societatem veteranorum adsciscuntur, ut maximè differre ac discrepare. Etsi namque non ita dissimili consiliô uterq; ritus à primis inventoribus introductus videatur, tamen si quis paulò accuratius perpendat, ille comperiet, non minus alterum ab altero dissentire, quàm digni- 39
tate & præstantiâ distat conditio eruditorum à vitæ genere mercatorum, licet aliàs satis honesto. Mercatores enim novitii ludere suos ludos coguntur eam potissimùm ob causam (quanquam aliæ causæ minùs præcipuæ etiam intervenire possunt) ut videlicet 40
complures alii adolescentuli hoc odiosô tyrociniô absterriti, ad aliud mercaturæ genus sese applicent; neq; ita certatim maximâ frequentiâ confluant, atque veteranis in eo commodum, quod ipsos capere oporteat, temerè præripiant. Ita omnium saniorum judiciô constat, ex merâ æmulatione, πλεονεξία atque invidiæ affectu, ludos hosce mercatorios primùm esse ortos atque in usum productos, qualis fuit hic Bergensium ludus antiqvus hoc tempore aliquantò moderatior factus. Et Luneburgi similiter etiam 41
veros heredes & patricios vulgò **die Saltz-Junckern** / non prius in possessionem salinarum constitui vel admitti videmus, quàm illi, consuetudine Civitatis Capam, **den Koop**/ut vocant, per omnes vicos, tanquam in triumpho, non sine vitæ discrimine ductitaverint. Quod quid aliud est, quàm ut hôc exemplô cæteros coætaneos & corrivales à studio mercatorio retrahant; & ne consimilem quæstum posterius consectentur, ejusmodi præstigiis deterrere omni contentione allaborent. Confer nunc, si placet, in- 42
quit famosissimus JCtus Matth. Stephani *d. lib. 3. de Jurisd. p. 1. cap. 4. n. 14.* cum his mercatorum ludicris rationes eorum, qui primam depositionis scholasticæ ceremoniam honestissimam in universitatibus existere

voluerunt, & ſat ſcio, te vehementiores & nervoſiores cauſas conjunctas ſimul cum omni pietate, honeſtate & utilitate nullô negotiô deprehenſurum, ſi modò abuſus nimii, ut in execrabili Pennalismi invento, ſic etiam in hoc ritu academico aboleantur.

Caput III.

De Legibus & Statutis quibusdam ſpecialibus, commercia maritima concernentib9 ubi Primò De Jure Navali Rhodiorum, quod Imperatores Sacratiſſimi Tiberius, Hadrianus, Antoninus, Pertinax, Lucius Septimus Severus, ſanciverunt.

Summaria.

1. Occaſio Legis Rhodiæ.

2. Lex Rhodia unde nomen ſortita.

3. Civitatis Rhodienſis Laus, & Commerciorum celebritas.

4. Ἐυνομίαν Rhodiorum in rebus nauticis ſecuti ſunt Romani.

Capita Juris Naval. Rhodiorum.

5. De mercede Exercitoris.

6. De mercede illius qui clavum tenet.

7. De mercede Proretæ.

8. De mercede Naupegi.

9. De mercede Carabitæ.

10. De mercede Nautarum.

11. De mercede Pareſcharitæ.

12. De Mercatore.

13. De Vectoribus.

14. De Vectore, ne in navi piſcem in ſartagine frigat.

15. De Vectore, ne in navi ligna findat.

16. De Vectore, ut aquam in navi ad menſuram accipiat.

17. De muliere, quæ eſt in navi.

18. De Vectoris depoſito.

19. De Jurejurando irrecuſabili.

20. De æſtimatione Legis Rhodiæ.

21. De fœnore tam in terra quàm trajectitio.

22. De Vectoribus, qui Mercatores ſunt.

23. De Exercitoribus & Nautis eorumq;

24. Juribus quibus Lege Rhodia fruebantur.

25.

Capita Juris Rhodiorum ex ff. & Cod.

1. De ancoris navis furtô ſurreptis.

2. De reliquis armamentis furtô ablatis.

3. De nauta qui furtum commiſit.

4. De navi, quam fures & piratæ ſpoliârunt.

5. De nautis, qui in rixa alios læſerint.

6. De nautis, qui in rixa cædem commiſerint.

7. De nautis, qui oculos eruerint, aut herniosos fecerint.

8. De Exercitore aut nauta, qui alienas merces receperint & cum navi aufugerint.

9. De Exercitore & vectoribus de jactu conſultantibus.

10. De navi jacturam aut naufragium paſſa.

11. De Mercatoribus qui naves promiſsô naulô conducunt.

12. De omni depoſito, quod in navi vel domo datur.

13. De auri depoſito, cui contradicitur.

14. De depoſitario, qui depoſitum inficiatus eſt, quæ ejus pœna, ejusq; ratio.

15. De Mercatore vel vectore, vel ſervo, qui rem depoſuit, & in littore remanſit, navi profugâ, propter piratarum aut latronum incurſum.

16. De pecuniis uſurâ trajectitiâ creditis.

17. De auro & argento ad lucri ſocietatem mutuatis.

18. De eo, qui pecuniam mutuò cepit in diem, & peregrè profectus eſt.

19. De eo qui navem conduxit & arrham dedit.

20. De

20. De iis, qui navem conduxerunt, pactis conventis, vel in scriptis, vel sine istis.

21. De duobus exercitoribus sociis invicem sibi contradicentibus.

22. De Mercatore qui totam navis onerationem pro se conduxit.

23. De exercitore & mercatore qui de mercibus instrumenta confecerunt.

24. De Exercitore & Mercatore, qui per scripturam pacti sunt, & nauli dimidiô solutô sententiam mutant.

25. De Mercatore diem in scriptis comprehensum proferente.

26. De navi, exercitoris aut nautarum, foris cubantium culpâ, fracta.

27. De navi fracta, quæ cum onere sive mercibus Mercatoris aut Societatis solvit.

28. De navi, culpâ Mercatoris aut Socii, fracta.

29. De navi vel ante vel post diem inscriptis Statutum fracta.

30. De dissoluta navi onusta mercatore salvô, qui aurum in eam secum attulerit.

31. De navi damnum passa, & oneris parte servata.

32. De navi pro naulo conducta, vel societate initâ navigante, quæ dum è portu solvit, fracta est.

33. De navi post exonerationem fracta.

34. De navi, quæ vestem vehit, si merces à tempestate vel sentina damnum accipiant.

35. De navi, jacturam arboris passa.

36. De navi quæ inter velificandum in in aliam navim impingit, eamq; damnô afficit.

37. De navi fracta mercatoribus atq; vectoribus salvis.

38. De navi frumentô onerata, quam tempestas corripuit.

39. De navi onerata inter appellendum fracta, mercibus atq; oneribus salvis.

40. De navi naufragium passa, parte navis atq; mercium salvis.

41. De navi rupta, vectoribus & mercibus salvis, aut unà perditis.

42. De navi fatiscente, quæ merces vehit.

43. De navi, quæ jacturam mercium & Instrumenti fecerit.

44. De navi jactum mali vel gubernaculorum in tempestate passa.

45. De eo, qui ex navi, verminibus corrupta, nonnihil è profundo salvum educit.

46. De eo, qui lintrem à navi avulsum conservat.

47. De eo qui ex navi naufragium passa nonnihil ex profundo salvum educit.

48. De eo qui ex naufragio quid rapit.

49. De eo, qui exercitorem ad navigandum cogit.

50. 51. De his, qui prædas ex naufragio faciunt.

52. Quid propriè raptum ex naufragio vel nave expugnata dicatur. remiss.

53. Quinam rapti actione teneantur, & quæ ejus pœna? remiss.

54. Non solùm vim à bonis navis, sed & personis abstinendam esse.

55. De damno dato per dolum vel culpam magistri navis. remiss.

56. Quid Juris, si Magister falsis insignibus usus sit? remiss.

57. De cæteris delictis in navi commissis. remiss.

NOn abs re putavi, hîc, ubi de Statutis & ordinationibus mercatorum agitur, ex antiquo jure Græco-Romano, Johannis Leunclavii studiô ex variis Europæ Asiæq; Bibliothecis eruto, & à Marquardo Frehero JCto magno latinè reddito, Leges Navales Rhodiorum antiquas inserere. Sic autem ille ex Francisci Pithæi bibliothecâ ex Græco reddidit:

1 Tiberius Cæsar Augustus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ potestatis tricies bis, Qvum me interpellassent nautæ, naucleri, Mercatores, ut, quæcunque in mari accidunt, in contributionem veniant, Nero respondens dixit: Maxime, Sapientissime, Serenissime Tiberi Cæsar; equidem minimè necessarium arbitror, ut, quæ à Majestate Tua proponuntur, ipse collaudem, Rhodum mittito, diligenter inquirens negotia navigantium, exercitorum & mercatorum, & vectorum, & de oneribus sive mercibus navalibus, & societatibus, & navigiorum emtionibus ac

ac venditionibus, & naupegorum mercedibus, & de auri argenti diversarum specierum depositionibus. Hæc omnia cùm Tiberius directò complexus esset & subsignasset, tradidit Antonino Clarissimo Consuli, & aliis Consularibus, qui cùm consulebant in illa felici & urbium vertice Roma, Laurô & Agrippinô Consulibus Clarissimis. Ab iisdem hominibus hæc etiam Maximo Imperatori Vespasiano fuerunt oblata, qui cùm & ipse in Senatu amplissimo ea subjugasset: Ulpius Trajanus unà cum Senatu Clarissimo legem hanc Rhodiorum edictô sancivit.

Anne & Antoninus ei, qui preces obtulerat, respondit? *Ego quidem mundi sum dominus, Lex verò maris.* Lege Rhodiâ res nauticæ disceptentur, quatenus ei nulla nostra lex adversatur. Idem & Sacratissimus ille Augustus respondit, cujus L. intellectum vid. in Eruditissimo tract. Fr. Stypmanni *de jur. marit. lib. 1. cap. 6. n. 106. & seqq.*

2 Rhodiæ autem leges, inquit Gratianus *c. fin. dist. 2.* navalium commerciorum à Civitate Rhodo, in qua antiquitùs mercatorum usus fuit, cogno-
3 minatæ sunt. Erat enim Civitas Rhodiensis olim & Insulæ oportunitate (ut Gell. *lib. 7. c. 3. noct. Attic.*) & operum nobilitate, & navigandi solertiâ, navalibusque victoriis celebrata; atq; omnibus ornamentis tantoperè cæteras Civitates superabat, ut nulla legum præstantiâ æqualis putaretur, & navalis rei peritiâ adeò valuit, ut annis multis maris imperiô potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit; quod latissimè Strabo demonstrat *lib. 12. c. 14.* Cùm itaque mercatorum, mari se exercentium in ea Insula numerus esset frequentissimus, & de re navali indies lites & jurgia exorirentur, Rhodiæ leges latæ sunt, quibus altercationibus de rebus nauticis exortis, & præcipuè si exonerandæ naves essent, provideretur.

4 Quorum Rhodiorum leges nauticas seu disciplinam navalem, & ut Strabo loquitur, εὐνομίαν admirabilem omnes populi, libenter etiam Romani secuti sunt. Cujac. *ad Rubric. ff. de L. Rhod.* Arnold. Vinn. *ad Ll. Rhod.* Peck. Et Nos supr. hoc *lib. cap. 1. n. 26.*

JUS NAVALE.

Merces Exercitoris portiones duæ. 5

Merces ejus qui clavum tenet, por- 6
tio una cum semisse.

Merces Proretæ (qui proram regit,, 7
Hövet Boßman. *Gubernator* qui pup-,,
pim) portio una cum semisse. ,,

Naupegi (qui fabricant & compin-,, 8
gunt navẽ, Græcè καλεφάται. vid. *cap.*,,
seq. 4. n. 33. Græci etiam Ναυπηγὲς appel-,,
lavére) merces, una portio cũ semisse.,,

Carabitæ (*Carabus* parva scapha ex,, 9
vimine, quæ contecta crudô coriô ge-,,
nus navigii præbebat. Isiodor. *lib. 19.*,,
c. 1. Carabitæ erant Custodes in ista navi,,
coreacea, qui, si quid forsan nuncian-,,
dum prætervehentibus, vel aliud agen-,,
dum in mari fuerat, id hi nunciabant.,,
Jo. Scheffer *de Milit. naval. vet. lib. 2.*,,
c. 3. p. 111.) merces, portio una. ,,

Nautæ mercés, portio una. 10

Parescharitæ (ab ἐσχάρα seu ἐσχαρία 11
i.e. foco. Qui in navi coqui vices susti-,,
net. Der Schiffskoch) merces portio,,
dimidia.

Mercatori duos in navi pueros ha- 12
bere licet, sed naulum pro eis solvat.

Vectoris locus, longitudo trium 13
cubitorum: latitudo, cubiti unius.

Vector, in navi piscem ne frigito; & 14
Exercitor id ei ne permittito.

Vector in navi ligna ne findito: & 15
exercitor id ei ne permittito.

Vector aquam in navi ad mensu- 16
ram accipito.

Mulier in navi locum cubiti unius 17
accipito: puer autem nondum adul-
tus locum cubiti dimidii.

Si vector navim ingressus fuerit qui 18
pecuniam habeat eam apud exercitorem deponito. Quòd si, eâ non depositâ, aurum argentumve se perdidisse dixerit, hi sermones ipsius irriti proptereà sunto, quòd apud exercitorem non deposuerit.

Exercitor, & nautæ, & vectores, qui 19
simul navigant, jusjurandum Evangelicum præstanto.

Opor-

20 Oportet Chiliadem modiationis esse solidorum quinquaginta, cum omnibus armamentis suis, & in contributionem veniat: veteris autem navigii solidorum triginta, & in æstimatione ipsius tertia pars detrahatur, atque ita in contributionem veniat.

21 Lex ita præcipit. Quæ in mari navigantibus credita sunt sub fidejussione, ac sine periculo, in scripturam ne referuntor. Quod si confecta de iis scriptura fuerit, secundùm legem Rhodiam irrita esto. Quæ verò per agros & montes iter faciuntibus creduntur, sub fidejussione ac sine periculo in scripta referuntor.

22 Si quis, acceptâ fœnori pecuniâ, quotannis legitimas usuras persolverit, & post annos octo vel aliqua jactura, vel incendium, vel direptio barbarorum acciderit, transactio de usuris secundum legem Rhodiam fiat. Sin legitimas usuras non præstiterit, scriptis comprehensa rata sunto juxta priora pacta conventa, prout ipsum Instrumentum declarat.

23 Exercitores, ex contractibus nautarum non obligantur, ex delictis tenentur. Concordat *l.1. §.2. ff. de Exercit. act.* & ibi Dd.

24 Exercitor si quid susceperit, ad ejus restitutionem, & solutionem tenetur. Sin verò quid ab initio suscipere noluerit, nemo eum cogere potest, ut suscipiat.

25 Exercitores, qui partem non minorem parte tertiarii habent in iis, quæ in navem conferuntur, quocunque tandem mittuntur ad sumendas mutuò pecunias & in navim deportandas, tàm ad navigationem unam, quàm ad utramque, prout scripturas confecerint, ratæ sunto. Qui verò pecunias credit, hominem in navim mittat, qui mutuum tradat.

JUS NAVALE RHODIORUM; Ex Digestorum XI. libro excerptum.

1 SI navis in portum vel littus appellat, & ancoris spoliata fuerit, fure comprehensô & confessô, lex eum tormentis subjici jubet; & damnum, quod tibi accidit, in duplum sarcire.

Si, exercitore consentiente, navis alterius ancoras, in portu vel littore stationem habentis, nautæ rapuerint, atque inde navim ancoris spoliatam perire contigerit: his ita accuratè probatis, omne damnum, quod navigio, & iis, qui in eo sunt, accidit, exercitor ille, qui rapinam fieri permisit, in solidum præstet. Si quis a. navis instrumenta, sive quid aliud navi necessarium & utile, putà Rudentes, *Rudentes* Schiffseile Takel und Towe/ vulgò & Lintres „ (*Lintres* sunt Interfluviatiles naves quæ, „ remis agebantur,) aut vela vel sigestra „ vel alia surripuerit, ea furti auctor damnum passis dupla restituat. 2

Si nauta, jussu exercitoris, furtô quid mercatori aut vectori abstulerit, ac deprehensus fuerit: exercitor quidem furtum passis duplum præstat; nauta verò, qui furtum commisit, centum plagas fuste verberatus accipiat. Sin ille nauta suô consiliô surripuerit, etiam comprehensus, aut per testes convictus fuerit, acriter tormentis subjicitor; maximè si aurum surreptum erit; & rem spoliato restituito. 3

Si exercitor in locum rapinis obnoxium, vel latronibus infestum, navim applicuerit, vectoribus ei testatò loci vitium antè denunciantibus, & direptio subsecuta fuerit: Spoliatis Exercitor sua reddat. Sin exercitore loci vitium antè denunciante, vectores eò navim appulerint, & mali quid acciderit; damni accepti nomine vectores tenentur. 4

Si nautæ rixari voluerint, verbis rixantor, nec alterum quisquam pulset. Si quis autem alteri caput percusso vulnus inflixerit, aut aliô quopiam modô læserit: salaria Medicis, expensas læso, cum mercede totius otiosi temporis, & cum operis, percussor præstet. 5

Si nautæ rixati fuerint, & quispiam lapide vel fuste percusserit alium, isque vicissim pulsaverit illum, qui prior eum percussit, tanquam vi adductus hoc fecit. Quòd si pulsatus decesserit, 6

rit, probatumque testibus fuerit, eum priorem vel lapide, vel fuste vel ferrô percussisse: qui eum feriit & occidit, à periculo liber esto, quippe quod facere voluit, passus est.

7 Si quis exercitorum, aut mercatorum, aut nautarum pugnô quem percusserit & excæcarit: aut calcem impegerit, & hominem herniosum reddiderit: mercedes Medicis persolvat is, qui percussit; & oculi quidem nomine aureos duodecim, pro ramice (*Ramex* Herniæ genus **der Bruch**) decem aureos præstet: Quòd si calce percussus decesserit, percussor mortis supplicio obnoxius erit.

8 Si Exercitor, cui navis est credita, cum auro, nautis consentientibus, aliam in regionem navigando aufugerit, omnia ipsorum bona, mobilia, immobilia, & sese moventia, quæcunq; possident, occupabuntur. Quorum pretia si æstimationem navis operarum & temporis in eorum venditione non æquat: nautæ cum ipso Exercitore locentur ad præstandas operas, ut damnô datô plenè satisfaciant.

9 Si Exercitor de jactu consultaverit, vectores interroget, quibus in navi pecuniæ sunt. Id ubi factum erit, calculum ineant, & in contributionem pecuniæ quoque veniant. Stragulorum (*Stragula* **Decken**) verò & vestium & instrumenti fiat æstimatio. Quòd si jactum fecerint, Exercitori & vectoribus non ultra libram unam, clavum tenenti & proretæ, non ultra dimidiam libram, nautæ scrupuli (*Scrupulus* Octava pars unciæ) tres assignantor. Famuli, & si quis alius unà navigat, non distrahendus, tribus minis; (*Mina* idem quod Libra & pondo, Drachmæ Atticæ centum, Mina igitur decem Coronæ. **Eine silberne Müntze von 10. Frantzösischen Cronen**. Budæ. de Asse.) sin aliquis distrahendus in navi vehitur, minis duabus æstimetur. Eâdem ratione si ab hostibus vel latronibus, vel piratis pecuniæ cum iis, quæ ad nautas in commune spectant, diripiantur: modò contribuantur. Quòd si de lucro ex societate pactum aliquod intervenerit, post initam computationem rerum omnium, quæ in navi sunt, & ipsius navis pro lucri portione quilibet & damnum acceptum agnoscat.

Si exercitor unà cum nautis negligens fuerit, & damnum vel naufragium acciderit, idem Exercitor ac nautæ mercatori ad præstationem damni tenentor. Sin culpâ mercatoris perire navim cum onere contigerit, mercator & naufragii & navis damnum agnoscat. Sin damnum vel naufragium acciderit, nullô nec ab exercitore, nec à nautis, nec à mercatoribus objectô impedimentô: salvæ navis & onerum partes in contributionem veniant. 10

Graves & pretiosas merces veteri navigio mercatores & vectores non imponant. Sin imposuerint, & navigiô velificante damni quid eis datum vel corruptæ fuerint, is, qui navigium vetus oneravit, seipsum perdidit. Qvum autem mercatores navim conducunt, diligenter interrogent alios mercatores, qui prius in ea navi navigârunt; atque ita merces suas imponant: an videlicet omnia instrumenta navis ea plenè habeat, malum, validas antennas, vila, segestra, (*Segestra* Involucra, Integumenta nautica. **Darein man etwas verwickelt/ oder einpackt.**) ancoras, diversos funes cannabinos, lintres instructos, idonea gubernacula, nautas sufficientes, navalis rei peritos, agiles, latera navis haud dissoluta: ut denique simpliciter rem complectamur, omnia mercatores inquirant, & ita merces suas imponant. 11

Si quis aliquid in navi vel in domo deposuerit apud hominem notum & fidei spectatæ, in præsentia trium testium deponat. Quòd si depositum grave sit, interveniente scripturâ deponat. Si verò dixerit, qui rem custodiendam suscepit, eam esse amissam: domûs perfossionem, vel unde furtum exstiterit, indicare debet, & jurare, nihil suô dolô factum, quod si non indicârit, res ubi recepit, salvas reddat. 12

Si vector, navim ingressus, aurum vel aliud quid habeat, id apud Exercitorem 13

torem deposito: Sin re non depositâ, dixerit, aurum vel argentum se perdidisse, irrita sunto, quæ ab ipso dicuntur, exercitor tamen & nautæ cum iis, qui simul navigant, jusjurandum præstent.

14 Si quis susceptô depositô id inficiatus, posteà testib9 convictus fuerit, aut si depositum repertum fuerit apud eũ qui juravit, aut scriptô negavit: duplum ejus præstabit, & perjurii quoq; pœnam sustineat. vid. *l.1.§.1.&4.ff.depos.* Ubi Ulpian. hanc legis aut pœnæ istius rationem affert: Cùm hîc perfidiæ crimen crescat, quod publicæ utilitatis causâ coërcendum est. Est enim inutile in causis hujusmodi fidem frangere, ubi INUTILE idem quod perniciosissimum esse, notavit Rittershus. *in LL. XII. tabb. class.3.p.3. c.14.* Confer. Loccen. *de jur. marit. lib.1.c.7.§.15.*

15 Si navis vectores aut mercatores vehat, aut exercitor susceptis in depositum mancipiis, ad aliquam civitatem vel portum vel littus appulerit, ac nonnullis è navi egressis persecutio latronum, aut piratarum incursus acciderit, & nauta, celeumate (*Celeuma* Clamor nautarum) factô semet explicuerit, tàm navi quàm vectorum mercatorumq; rebus salvis; quilibet egressorum, species & vasa sua recipiat. Si quis autem exercitori litem propterea movere voluerit, quòd se in littore, locô à latronibus infestô, reliquerit: quæ ab ipso perferuntur irrita sunto; quoniam persecutione urgente cum nautis exercitor aufugit. Sin mercator aut vector quispiam servum alienum apud se depositum in quocunque loco reliquerit, eum domino suo restituat.

16 Exercitores & mercatores, quicunque mutuam pecuniam in navim sumunt, fidejussione nõ utuntor, & naulô & mercibus & pecuniâ salvis; nisi fortè pecuniis immineant ex periculis marinis vel à piratis insidiæ. De pecuniis autem sub fidejussione datis, usuram nauticam solvant.

17 Si quis aurum vel argentum mutuò dederit ad usum societatis; idq; in navigatione ac prout placuerit, quamdiu mutui societas durare debeat, in scripta retulerint: Siquidem is, qui aurum vel argentum accipit, tempore completô, id domino non refuderit, & vel ab igne, vel latronibus, vel naufragiô perire contigerit; liber à damno maneat auri dominus, & sua salva recipiat. Si verò tempore pactorum nondum impletô periculũ vel interitus in mari acciderit: partes ipsæ ut lucri sic etiam damni nomine secundùm pacta conventa teneantur.

Si quis, pecuniâ mutuò sumtâ, peregrè profectus fuerit; tempore conventionis elapsô, juxta legem à fidejussoribus mutuum solvatur. Sin nulla satisfaciendi ratio est, pecunia quidem sub fidejussione manebit, verùm usuræ nauticæ totius temporis, quô peregrè abfuerit, solvuntur. 18

Si quis navim conduxerit & arrham dederit, ac posteà dixerit, eâ sibi non esse opus, arrham amittit. Sin exercitor adversus conventionem venerit, arrham mercatori duplum præstet. 19

Si quis navem conduxerit, instrumenta consignata rata sunto: sine autem instrumentis irrita. Pœnas etiam si velint inscribant. Quòd si nullæ scripturæ factæ fuerint, & vel exercitor vel conductor fefellerit, siquidem conductor pecuniam, mercium causâ non dederit, dimidium naulum exercitori solvat. Sin exercitor fefellerit, mercatori dimidium naulum præstet. Si verò mercator eximere merces voluerit, naulum integrum exercitori solvat. Pœnarum autem exactio quasi per vindicationem quandam fiet. 20

Si duo citrà scripturam societatem inierint, & pars utraq; confessa fuerit, se aliô quoq; tempore societatem absq; scriptura contraxisse, ac invicem sibi fidem servasse, tributumq; semper unius oneris persolvisse, siquidem alteri navi vel saburrâ vel mercibus onustæ quid acciderit, incolumis damnum passæ quartam partem inferat, qvum instrumenta nulla proferant, sed urbis duntaxat societatẽ coiverint. Quæ verò per scripturam consignantur, firma & valida sunto: quæq; salva sint, cum deperditis in contributionem veniant. 21

Exercitor nihil secum ferat, præter aquam, & commeatûs, & funes, quorũ in 22

in navibus usus est, & cætera navibus necessaria; Siquidem mercator navim totã secundùm conventiones instrumentorum oneraverit. Sin exercitor alias posteà merces inferre voluerit siquidem ipsa navis ipsarum capax est, imponat; ac si jactus seqvutus fuerit, damnô exercitoris erit. Sin mercator haud prohibuerit, in contributionem veniant.

23 Si scripturas exercitor & mercator confecerint, ratæ sunto: sin mercator plenum onus non præstet, residuorum naula solvat ex instrumenti formula.

24 Si exercitor, acceptô dimidiô naulô navigaverit, & mercator reverti voluerit, licet instrumenta consignaverint: mercator dimidium naulum huj9 impedimenti causâ perdit; Sin, confectis instrumentis exercitor contravenerit, duplum dimidii nauli solvat.

25 Si terminus dierum instrumentis inscriptorum præterierit usq; ad dies decẽ, mercator cibaria nautis præstet. Quòd si terminus alter præterierit, ante omnia solutô naulô mercator exscensum facito. Quòd si summam aliquam naulo mercator adjicere voluerit, eam præstet, ac prout visum fuerit, naviget.

26 Si, nautâ quôpiam vel exercitore extra navim cubante, navim noctu vel interdiu perire contigerit; omne damnum hoc ad foris cubantes nautas vel exercitores spectat, iis à damno liberis, qui in navi manserint. Qui autem negligentiâ peccaverint, navis domino damnũ ipsorum culpâ datũ præstent.

27 Si navis solvat cũ mercatoris aut societatis mercibus, & aliquid accidere navi, vel eam perire nautarum aut exercitoris culpâ contigerit: extra periculum sint merces finitis in locis positæ. Sin testib9 probatum fuerit, tempestate coortâ periisse: tàm quæ supersunt de navi, quàm ipsæ merces in contributionem veniant; dimidium tamen naulum exercitor sibi retineat. Quod si quis societatem inficiatus, à tribus autem testibus convictus fuerit; partes solvat, & inficiationis pœnam sustineat.

28 Si navis à mercatore vel sociò fuerit impedita, quominus ubi dies dictus advenit, è portu solvat, eamque navim à piratis vel incendiô vel naufragiô perdi contigerit, damnum præstet is, qui attulit impedimentum.

29 Si mercator in eo loco, quô confecta fuerint instrumenta, merces non tradiderit, elapsô jam die statutô, & à piratis vel incendiô vel naufragiô damnum dari contigerit, omne damnum hoc navis ad mercatorem spectat. Sin die temporis statuti nec dum exactô prædictorum aliquid acciderit, ad contributionem veniant.

30 Si mercator navim oneraverit, pecuniam secum habens, atque aliquod marinum periculum navi evenire cõtigerit, ita ut merces pereant, & ipsa navis dissolvatur, quæ de navi deq; mercibus salva supersunt, in contributionem veniant: aurum verò suum mercator solutis decimis, secum auferat. Ac, si nullô navis instrumentô prehensô salvus evaserit, naulum dimidium ex instrumentorum formula præstet. Sin evaserit, arreptô quodam navis instrumento, quintas inferat.

31 Si mercator navim oneraverit pecuniam secum habens, atque aliquod marinum periculum navi acciderit, omnia quæ salva supersunt, in contributionem utrinq; veniant. Quod si pecunia conservetur, quintas solvat. Exercitor verò cum nautis opem ferat, ut salvetur.

32 Si verò navis à mercatore onerata, vel pro naulo constituto vel initâ societate discesserit, & marinus ei cas9 acciderit: dimidiũ quidem naulum mercator non exiget; navigium verò cum mercib9 impositis in contributionem veniant. Si verò mercator, aut qui societatem coivit, præ manu quid mutuò dederit; scriptæ conventionis formula rata sit.

33 Si merces deposuerit exercitor in loco, quô convenerit, & navi quid acciderit, naulum quidem integrum exercitor à mercatore consequatur; merces autem exoneratæ unà cum navi à vectoribus securæ sint. Quæ verò in navi reperiantur, in contributionem cum ipsa navi veniant.

Si

34 Si navis lintea vehat, aut vestes, exercitor bona segestra præbeat, ne merces à tempestate fluctuum inundatione corrumpantur. Sin navim sentina nimis oppleverit, exercitor statim significet iis, qui merces in navi habent, & ex exponantur. Si verò nautæ id Exercitori non patefecerint, atq; ità corruptæ merces fuerint: exercitor ipse cum nautis de damno tenetor. Sin ante testatò denunciavit exercitor cum nautis, navis sentinam ultra modum oppletam esse, ac merces exponi debere, idq; facere neglexerint qui eas imposuére: tàm exercitor quàm nautæ damni accepti nomine non tenentor.

35 Si navis jactum fecerit, arbore vel casu amissâ, vel cæsâ, nautæ omnes & mercatores & merces & navis in contributionem conservata veniant.

36 Si navis velificans in aliam navim in portu quiescentem vel quæ vela laxârit, interdiu delata fuerit: omnis tàm collisio quàm interitꝰ ad exercitorem pariter & ad ipsos vectores spectat. Ac reliqvum vi & merces in contributionem veniant. Vid. *nos infr. h. lib. c.4. n. 40.* Quod si res noctu acciderit, qui vela laxaverit, ignem accendat, si ab igne destituatur, clamores edat. Quæ si facere neglexerit, & navim perire contigerit, seipsum perdidit, modò testimoniis hæc in hunc modum probata fuerint. Quod si veli curator negligens fuerit, & excubiis agendis præpositus obdormierit: qui passis velis navigat, velut in brevia. (*Brevia* βράχεα sunt loca vadosa in mari: quod brevem faciant vitam, cū naufragia causantur. Virgil. *1. Æneid.*

In brevia & Syrtes urget miserabile visu.)

delatus perit, & damnum ei præstet in quem impetum fecit. Notandum tamē hìc putat Strach. *part. 3. de naut. & navigat.* Nautis culpæ non verti, si piscatores, nocte lumine ostensô, ipsos fefellerint, ut credentes se in portū recipere, ubi lumen cernitur, in scopulos incidant, *n. 34. per l. ne piscatores. ff. de incend. ruin. naufr.* Hi quomodo puniantur, vid. ap. Locc. *de jur. mar. lib. 3. c. 8. §. 12.* & Stypm. *p. 4. c. 19. n. 16. cum seqq. & n. 30. cum seqq.*

Si navi quid acciderit, & mercatorum vectorumve rebus salvis ipsum navigium perierit; res, quæ salvæ supersunt, quintas decimas præstent. Sed mercator atque vectores navim exercitori non solvunto. 37

Si navis onusta frumentô, correpta fuerit tempestate, exercitor segestra præbeat, & nautæ sentinam exhauriant. Si negligentes fuerint, & ex sentinâ merces madefiant, nautæ damnū præstent. Sin à tempestate merces detrimentum acceperint, id damnum Exercitor unà cum navi & nautis accipiat. Cùm autem jactus in mare faciendus est, mercator primus jacito, atque ita nautæ rem aggrediuntor. Posteà tamen nemo nautarum aliquid rapiat; si fecerit, dupla præstet, ac lucrum omne amittat. 38

Si navis frumentô, vel vinô, vel oleô referta, exercitore sic volente ac nautis vela laxantibus adversante mercatore quendam ad locum vel in littus appulerit, & navim quidem perire contigerit, onus verò mercesve conservari, nullum mercatori periculum ex jactura navis erit, quandoquidem ad illum locum appellere noluit. Sin vela faciente navi, mercator exercitori dixerit, ad eum locum necessariò sibi appellendum, qui tamen locus instrumentis non contineatur, atq; ita perire navim acciderit, salvis mercibus mercator navim exercitori salvam & integram præstet. Sin amborum voluntate navis perierit, omnia veniant in collationem. 39

Sin navim perire acciderit naufragiô, salvâ tàm mercium quàm navis parte. Siquidem vectores aurum vel argentum, vel holoserica, vel uniones, vel magni pretii lapillos secum portant: aurum conservatum decimas præstet, argentum quintas pendat: holoserica verò, si absque madefactione conservata fuerint, decimas solvant, velut auro paria; sin madefiant, detrimentum & madefactio detrahatur, atque ita in collationem veniant. Uniones autem, prout æstimati fuerint, onus auri exæquantes navis exitium compensent. 40

41 Si vectores in navi navigent, eaque vel corrupta fuerit, vel perierit, rebus vectorum salvis vectores ad sarciendam navis jacturam conferant. Sin duo vel tres vectores aurum suum vel species amiserint, ab omnibus pro ratione facultatum, damni æstimationem recipiant, etiam veniente in collationem navigio.

42 Si navis oneraria rimis fatiscat, & merces exemtæ fuerint, in exercitoris arbitrio sit, eas istô navigio vehere velit, an illô, de quo cum mercatore convenerit, siquidem navis instructa sit: Sin instructa non sit, aliam verò navim exercitor offerat: usque ad illud emporium, de quo convenit exercitor, naulum omne præstet.

43 Si navi tempestate correptâ & jactu mercium factô, antennarum cornua, malus, gubernacula, anchoræ, scaphæ fractæ fuerint; hæc omnia in contributionem veniant, unà cum navis & mercium conservatarum pretio.

44 Si navis merces vehat, & in tempestate vel arboris jactus fiat, vel fracta gubernacula fuerint; vel perditæ scaphæ: siquidem vi tempestatis merces humectari contigerit, hæc omnia in contributionem venire necesse est. Sin merces magis ex sentinâ, quàm à tempestate corruptæ fuerint, naula quidem exercitor accipiat, sed species eâ mensurâ quâ tradita accepit, siccas reddat.

45 Si navis in mari correpta vermibus aut corrupta fuerit, qui aliquid in terram ex ea salvum exportat, mercedis locô partem à se conservatæ rei quintam consequitur.

46 Si linter, funibus à navi sua ruptis, cum navigantibus in ea nautis amittatur: siquidem vectores perierint aut exstincti fuerint, exercitor mercedem annuam usque dum annus integer exactus fuerit, nautarum heredibus solvat. Qui verò lintrem ipsum sive scapham incolumem conservat, restituet omnia, quemadmodum reapse invenerit, mercedis locô partem quintam accipiens.

47 Si aurum vel argentum, vel aliud quippiam ex profundo sursum latum fuerit à cubitis octo: tertiam partem accipiat is, qui conservat: Sin autem quindecim cubitis, semissem consequitor qui conservat, propter periculum profunditatis. Eorum verò, quæ à mari rejiciuntur in terram, & ad unum cubitum demersa reperiuntur, decimam partem accipiat is, qui salva exportat.

EX TITULO SECUNDO LIBRI CODICIS UNDECIMI.

Qui ex naufragiis aliquid rapit, quadruplum restituat. 48

EX TIT.V. EJUSDEM LIBRI.

Qui onus privatum imposuerit publico, & exercitorem ad hoc cogit, non modò dispendium & ipsius naufragii periculum agnoscat, verùm etiam severè puniatur. 49

EX TIT.V. LIBRI XLII. DIGESTOR:

Qui ex miserabili naufragorum substantia quidvis rapiunt, aut dolô malô lucrantur, quadruplum injuriam passis præstent. 50

Qui graviori prædâ & vi res aufert ex naufragio, post earum restitutionem, si liber est, ad triennium relegator: sin sordidi quidam sunt, in opus publicum ad idem tempus usque dantor: si denique servi, in gravius opus fisci similiter deportantor. 51

JURIS NAVALIS RHODIORUM FINIS.

Quid propriè raptum ex naufragio vel nave expugnata dicatur. Vid. Loccen. *de jur marit. lib.3. c.8.* §.5. 52

Quinam rapti actione teneantur, & quæ ejus pœna? *d.l.* §.6. 53

Non solùm vim à bonis navis, sed & personis abstinendam esse. *d. l.* §.7. 54

De damno dato per dolum vel culpam magistri navis, sique naufragio causam dederit. *d. l.* §.8.9.10. 55 Ubi, si magister falsis insignibus usus sit, quid juris? 56

De cæteris delictis in navi commissis, vid. Loccen. *d. c.8.* Et Fr. Stypm. *de Jur. naut. p.4. cap.17. cum seqq.* 57

CAPUT IV.

De

Jure Avariæ Singulari, vulgò Haverey.

SUMMARIA.

1. *Jactûs mercium navis levandæ causâ sedes in L. Rhodia civili.*
2. *Æquitas hujus Legis.*
3. *Hæc Constitutio ad plures consimiles casus trahitur; in specie ad incendium.*
4. *Refusio jactûs hodie dicitur* Haverey.
5. *Avariæ varia notatio nominis.*
6. *Portus quare dicitur* Haven/ *aut locus cultus.*
7. Haven *Gallicè Havres, dicitur portus.*
8. *Ab Haure, quod contractum, idem cum Havaria.*
9. *Avaria quid.*
10. *Avariæ divisio, in communem & grossam.*
11. *Avaria Communis triplex.*
12. *Avaria grossa quæ?*
13. *Æquitas Juris Havariæ.*
14. *Quando detrimentum commune sit in navi?*
15. *Quomodo à Magistro navis etiam absente Mercatore jactura mercium fieri possit?*
16. *Magister navis tenetur ex conducto, donec cæteri cautionem damni præstent.*
17. *Gemmæ, Margaritæ, annuli & vestimenta quomodo juri Avariæ sunt obnoxia.*
18. *An pecuniæ numeratæ nomine contribuendum?*
19. *Corporum liberorum quomodo fiat æstimatio in Avaria?*
20. *Si ob navis redemptionem nauta capiatur, quomodo liberandus.*
21. *Prædonum ablata non conferuntur.*
22. *Cibariorum cur non fiat in hoc jure æstimatio nec contributio.*
23. *Necessitatis tempore multa licita, quæ aliàs illicita.*
24. *Proverbium Germanicum.* Daß die so in einem Schiffe zur See gleich reich seyn.
25. *Contributio quomodo facienda.*
26. *Rerum amissarum æstimatio quomodo ratione itineris ex usu communi facienda?*
27. *Quæ in Havaria detrahantur, & à quibus æstimatio & computatio facienda.*
28. *Quæ potior nautarum cura in jactu faciendo.*
29. *Cautela pro his, qui aurum, argentum & gemmas in navi vehunt.*
30. *An res propriæ an alienæ prius jaciendæ?*
31. *Ad quid teneatur mercator, qui alienas merces suarum conservandarum gratiâ projicit.*
32. *Nauta quomodo in jactu ex culpa teneatur?*
33. *Nauta priusquam ex portu solvat, navim integram præstare debet.*
34. *Quatenus in Galliâ nauta ex imperitia teneatur.*
35. *Contributio cessat, si magister navem plus æquo oneravit, aut merces perperam locavit.*
36. *Contributio cessat, si navis perierit.*
37. *Cessat Contributio, si navis aut ejus armamenta præcipua tempestate deteriorata, & n. 40.*
38. *Cessat Contributio, si navis & merces à piratis captæ, nisi navis & bona redempta.*
39. *De Jure retentionis æquissimo & utilissimo.*
40. *Contributio nondum facta cessat, aut facta retractatur, rebus salvatis.*
41. *Quid juris, si arbor, anterna, & cætera navis instrumenta fracta aut deteriorata sint?*
42. *Quid juris, si una navis in aliam vento impingens perierit?*
43. *Res & merces jactæ non habentur pro derelictis.*
44. *Furtum committit, qui merces jactas aufert.*
45. *Intellectus & sensus L. 43. §. 11. ff. de Furt.*

46. Jactus & jactare quid propriè significent.
47. Remissiones ad materiam Avariæ.
48. De Pretio Salvationis vulgò Berg-lohn/ *& quid circa illud juris & observantiæ in Belgio.*
49. De Urinatoribus ex bon. authoribus.
50. De temerario aut lascivo jactu, remiss.
51. De hominis in mare projecti pœnâ remiss.
52. De retentione mercium pro Contributione.
53. In quibus casibus cesset Havaria, remiss.

1 Legis Rhodiæ, cujus contenta superiori capite latius deduximus, principale caput est, ut, si levandæ navis gratiâ jactus mercium factus, omniũ contributione sarciatur, quod pro omnibus datum est. *l. 1. ff. ad L.*
2 *Rhod. de jact.* Indignum enim arbitratæ sunt Leges, cùm de omnium, qui in navi sunt, capite æqualiter agatur, alterum gratis, alterum verò cum ingenti mercium jactura, & in quibus tota sæpè mercatoris fortuna posita est, incolumitatem adipisci, optimâ æquitate constituens, ad id quod omnes salvat, omnes quoq; contribuere debere. Loccen. *de jur. marit. lib. 2.*
3 *c. 8. §. 2.* Quæ quidem constitutio ad casûs alios quamplurimos planeque consimiles trahi poterit. Nam, si urgente incendiô, ut à vicinorum ædibus progredientem flammam arcere possim, ædes meas dejecero, salute vicinorum ædibus quæsitâ, æqvum est, ut æstimationem domûs meæ, ob cõmunem utilitatem dejectæ viritim refundant. *arg. l. 1. & 2. ff. d. t. ad L. Rhod. de jact.* Strach. *tr. de naut. p. 5. sect. sed nec est* Gail. *2. obs. 22.* non obstante quod Br. *ad l. 7. §. 4. ff. quod vi aut clam. &c.* statuit.

4 Hæc autem refusio seu contributio nunc unô ubique nomine AVARIA, vulgò Haverey vocatur. De cujus vocis origine, variæ sunt literatorum
5 opiniones. Quidam putant, hoc vocabulum esse originis Arabicæ; quidam Græcæ, à βάρος & particulâ privativâ α, aut à βάρις quod Jonibus navim significat; Cl. Boxhornius Scythicæ arbitratur; Abarr enim Scythis cultum & habitatum indigitat. In Lexico Persico, Aban, cultus, habitatus; Abadan habitatus cultusque locus. Abadani, cultura loci, habitatio. Persas autem & Parthos eosdem, & ejusdem originis, id est Scythas, esse constat. Sicut & ejusdem haud dubiè Germani sunt, quibus eadem vox, & eâdem significatione etiamnum in usu est. Havenen aut Habenen/ iis est colere, ornare; gehavent/cultus; ungehavent/ incultus. Inde est & Haven/ cul- 6
tus habitatusque locus. Ita hodiè vulgò portum vocant, ut locum cultum, habitatum; cujus respectu mare incultum inhabitatum est. Pro dialectorum autem, quod in omnibus penè linguis usu venit, etiam Haver dicitur portus. Neque aliter Franci, qui haud dubiè 7
ortu Germani sunt, nunc loqvuntur. Havre portus, mer commode en havres, portuosum mare; mer sans havre, importuosum mare, & celeberrrimi nunc portûs proprium nomen *Havre de graces.* Exempla alia ejus generis & mutationis multa sunt; sed recensere omnia haud necesse est. *Ab Havre,* 8
quod sine dubio contractum est ex Havare, & portum significat, de quo hîc agimus, HAVARIA aut Avaria, cujus frequens in nostro aliarumq; gentium nautico jure occurrit mentio, factum est. Planè, ut à portus portorium; quod quibusdam in ipso portûs aditu à nautis & mercatoribus vectigal exigitur. AVARIA autem nihil est aut 9
significat aliud, quàm id, quod ab his, quorum merces & bona in portum salva delata sunt, in eos confertur, quibus merces & bona sua jactu periére. Et hoc de nomine & vocabulo ipso. Cui adde Loccen. *de jur. mar. lib. 2. c. 8. §. 1.*

Cæterùm duplex est Avaria, Com- 10
munis & grossa; sive grandis. Avaria 11
communis, apud Belgas intelligitur 1. Lootsmansgeld / Pilotengeld/ i.e. pecunia, quæ datur piscatoribus aut aliis per-

personis locorum gnaris, à magistro navis ut navim salvam cum mercibus in tuto constituant. Si tamen summa excedat sex marcas Flandricas, adscribitur grossæ avariæ. Arnold. Vinn. *ad* Peck. *Comm. in l. 1. L. Rhod. de jact. lit. C.* 2. Quod solvitur ab iisdem, dum prætervehuntur arces, sive in fluminibus sive in portubus. 3. Quod solvitur pro navibus è flumine aut portu educendis. Atque hæ impensæ sarciuntur communi contributione mercium, pro rata valoris cujusque, navis autem ipsa in hanc contributionem non vocatur. Vinn. *d. l.*

12 Avaria grossa est, cùm quædam merces jaciuntur in mare, levandæ laborantis navis gratiâ, ut loquitur JCtus Paulus in *l. 2. ff. h. t. ad l. Rhod. de jact.* aut armamenta navis, malus, anchoræ, rudentes, communis periculi removendi causâ dejiciuntur vel cæduntur voluntate navigantium, atque hoc damnum, uti initiò diximus, contributione omnium, atque ipsius etiam nautæ, resarcitur, **der Schade gehet über Schiff und Guth** / *art. 12. 21. 25. 28. 60.* Legis Wisbuicensis. *art. 41.* leg. nav. Caroli V. Imp. *& de naufrag. jact. avar. art. 4. & seqq.* Quint. Weith. *tract. de Avaria.* Grot. *3. Introd. ad Jurispr. Batavic. 29.* Concordant Statuta nostra Lubecens. *art. 1. 2. 3. 4. de jact. lib. 6. tit. 2.*

13 Nituntur autem hæ leges & statuta, ut dixi, summâ æquitate. Cùm æquissimum sit, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas salvas haberent. *l. 2. pr. ff. d. t. ad l. Rhod.*

14 modò autem reverà navis laboraverit, **So ferne anders das Schiff in Wassers Noth ist.** *d. l. 2. ibiq.* Peck. *& art. 1. 2. Stat. Lub. de jact.* quod arbitrio magistri navis relinquitur, si ipsi mercatores

15 non adsint; si autem præsentes, & nolint consentire omnes, nihilominus magister facere jacturam potest; sed non, nisi de consilio majoris partis sociorum navalium; qui, ex itinere reversi, unà cum magistro navis, datô juramentô adseverare tenentur, factum id esse necessitate urgente, & ex consilio communi. Peck. *ad d. l. 2.* ibiq; Vinn. allegans ad hoc leges nauticas Philippi II. Reg. Hisp. *art. 4.* **van Schipsbrôck/Seewerp.** Quibus adde Quint. **Weis** *d. tr.* **van Avarien.** § **Daerommee;** Hisce adde Loccen. *de jur. mar. lib. 2. cap. 7. §. 3.* idque in tantum obtinet, ut 16 cum magistro ex locato agi possit & conducto, quò cæterorum merces retineat, donec portionem damni præstent. *d. l. 2. in pr. ibiq.* Jas. Bl. Peck. cui adde Vinnium *lit. C.* Strach. *de navib. p. 3. n. 29.* & fusè Loccen. *d. c. 8. §. 12.* nec iis exceptis, qui tale quid navi impo- 17 suerunt, unde minimè onerari possit, velut gemmas, margaritas, annulos, vestimenta, nisi consumendi causâ imponantur: ait enim JCtus jacturæ summam pro rerum pretio distribui debere. *d. l. 2. §. 2. h. t.* coincidit text. *art. 7. legis nauticæ Philipp. II.* **von Seewerpen** / Cui consequens est, etiam 18 pecuniæ numeratæ, seu nummorum nomine contribuendum esse. Ivan de Hevia. *p. 2. Cur. Philipp. lib. 3. c. 13. n. 5.* & ita placitum, & in judicio contradictorio definitum testatur Weits. *d. tr. sect. Questie,* **offt t' Geld/** *& seqq.* ubi rationes affert, ob quas nonnulli contendunt, nummorum nomine contribuendum non esse. Quod si pecunia exstet numerata, æstimationem juxta valorem fieri intrinsecum præcipit Statutum Ambstelod. *tit.* **van Schipbreking/** *art. 7.* Corporum verò libero- 19 rum, quamvis in Avaria nulla regulariter fiat æstimatio, *d. l. 2. §. 2. ad* L. Rhod. *l. 3. ff. si quadr. paup. fec. dic.* Constitutum tamen est *art. 2. & 28. d. leg. naut.* Philipp. II. **van Seewerpen** / ut, si quis in ministerio navis, aut conflictu cum hostibus, aut piratis læsus, vulneratus, mutilatus aut occisus fuerit, hujus detrimenti reparatio, cum plena mercede & vectura, sumtibusque sepulturæ computanda sit; ita, ut hoc damnum sarciri debeat communi contributione navis & mercium, prout viri boni & hujusce rei periti arbitrabuntur, Convenit *art. 36. naut. leg. vet. Civitat. Hanseat.* Si verò eò debilitatis sit redactus

dactus nauticus minister, ut victum sibi amplius quærere non possit, ex pu-
20 blico aletur. *art.36. ll.Hanseat.* Idem obtinet, si nauta navem à piratis captam redemerit, promissâ certâ pecuniæ summâ, pro qua ipse interim captivus detineatur; liberandus erit communibus impensis pro rata æstimationis, cujusq; mercium, & ipsius navis.
21 Vinn. *ad l. Rhod.p.217.* Quod verò prædones uni vel alteri abstulerunt, perditis, cujus id fuit; cùm res suo Domino pereat, & casui fortuito imputetur; nec is confert, qui merces suas redemit. Locc. *d.c.8.* §.*4.5. & 11.* & nos hîc
22 *n.38.* Cibariorum quoque æstimationem fieri non debere meritò placuit. *d. l.2.§.2. infi.* Neque enim æqvum est, eas res onere contributionis fungi, quibus fortè in navigatione deficientibus, quod quisque habeat, in commune conferre cogeretur, ut rectè hôc locô argumentatur JCtus Paulus. Vulgò dicitur, imminente necessitate
23 omnia esse communia, Die uff einen Bodem uff der See seyn/haben Gemeinschafft von Nothdurfft in Zeit der Noth/ multa enim sunt, quæ permittit necessitas; & quod, citrà necessitatem, pœnam meretur, id exigente necessitate, omni jure permissum est, Peck. *ad hanc l.2.* §.*2.* Unde Cicero *lib.3.de Orat perf. necessitas cogit, quod non habes, aliunde sumere.* & hoc obtinet ad exemplum obsidionis urbis tempore inediæ, quô necessitatis tempore victûs communio est. Covarruv. *in c.peccatum.de reg. jur. in 6to.p.2.* §.*1.* Grot. *2. de jur.bell. &*
24 *pac.c.2.n.6.* Hinc ortum videtur proverbium, iter mari facientibus usitatum, quòd, cùm in altum provecti sunt, dicant, se omnes æquè esse divites. Grot.*3. Introd.ad Jurispr.Batav. cap.29.*

25 Contributio verò facienda est pro modo rerum conservatarum, amissarum, & ob communem vectorum utilitatē deterioratarum, Pfenning Pfenningsgelyke/ *art.28. leg.Wisbicens.* Peck. *d.l.* Nec ad rem facit, si amissæ pluris venire potuissent. *d.l.2. §.4. h.t. ad L. Rhod. l.63.ff. ad L. Falcid.* & eleganter Loccen. *d. l.2. de jur. mar. cap.8. §.8.* Usu tamen sic receptum docet Vinn. 26
ex Weith. & lib.dicto Il consolato de marinari Ital. ut siquidem jactura mercium facta sit, antequam dimidiam suscepti itineris partem navis confecerit, tunc amissas merces non pluris æstimari, quàm quanti emtæ sunt: si verò dimidiô itinere jam superatô, eô pretiô quô venditæ fuissent locô destinatô. Itaque hunc §.*4. l.2.* hôc modô temperandum, & ad usum communem accommodandum docet Vinn. *d.l.p.221.inf.* & Loccen. *d.§.8.* Si autem nullus viderit projectas, projicienti de æstimatione fides dabitur. Peck. *ad d.§.4. l.2.* Detrahitur autem 27
prius vectura aliæque impensæ, putà gabellarum detr. *d. art.28.* Wisb. leg. Et facienda hæc æstimatio ac computatio à nautis & mercatoribus, hujus rei peritis, neutrique parti addictis; idque ad exemplum aliarum controversiarum nauticarum, de quibus nihil certi aut scriptô jure cautum aut consuetudine introductum. Strach. *de navig. n.25.* & nos supr. plurib. Vid. Vinn.*ad d.§.4.l.2.p.220.& seqq.*&Locc. *de jur. marit. lib.2. cap. 8. §. 4.5.6.7.8.* Quid autem juris, si res jactu deteriores factæ sint, vid. Locc. *d.c.8.* §.*13.*

Potior insuper cura nautarum erit, 28
ut in faciendo jactu sese obstrictos meminerint, quò ejiciantur ea, quæ quò pondere maximè valent, ac navem onerant, eò pretiô minori constent. Loccen. *d. c.7. §.4.* Maturè autem 29
quisquis aurum, argentum, vel gemmas cistis inclusas in navi reposuit, id indicabit, antequam naufragii exstet periculum, quô rerum istarum ratio in contributione nulla haberi alia debet, quàm externè apparent. Vid. Loccen. *d. c.8.* §.*9.* Et Statut. Ambstelr.*d.t.art.4.* Propriæ quoque res potius, quàm alie- 30
næ, in quas nihil juris habemus, jaciendæ sunt. Loccen. *d. c.7.* §.*4.* Qui verò, suarum mercium servandarum 31
gratiâ alienas sine causa projecerit, actione in factum; si dolô, de dolo tenebitur. *l.14. in pr.ff. de Præscript. verb.* qua de re vid. quæ tractat Jacobus

Schul-

Schultes qu. pr. n. 29. & Joh. Loccen. d. c. 6. 7. & 8. de jur. mar. §. 4. Si verò jaciantur alienæ merces, quas magister navis ex benivolentia & amicitia, nullum pro iis pactus naulum, transvehendas recepit, de iis non tenetur. Statut. Prussic. lib. 4. tit. 19. art. 2. & 3.

32 Planè, si in culpa extiterit nauta, nec solertem satis operam navaverit, nisi fatalis illa vis obstiterit; cùm nihil adeò fortuitorum capax quàm mare; nec quisquam proinde adeò iniqvus, ut sceleri adsignet, quod venti ac fluctûs deliquerint Tacit. 14. annal. in pr. in restitutionem integræ jacturæ & deteriorationis mercium condemnabitur. arg. l. 1. in pr. ff. de naut. caup. stab. Statut. Ambstelr. 3. d. t. art. 1. debet enim

33 nauta, priusquam in portu solvat, navem præstare sartam tectam, benè eam stipare & picare, quod verbô nauticô Kalfatern à Græco καλιφάτειν. vid. sup. cap. 3. huj. lib. n. 8. vocant, ne rimis fatiscentibus, unda perfluat. Vinn. ad d. l. p. 259. Vid. art. 6. Statut. Lubec. de jact. & casum ap. Loccen. d. cap. 8. §. 10. 14. 15.

34 Quatenus ex imperitia nauta teneatur, extat in Gallia tale judicium, ut, si magister navis ex imperitia in agenda navi erret, & eâ ratione deterior fiat, mercatoribus damnô inde affectis teneatur damnum resarcire; si solvendo sit; si autem non sit, capite plecti debet. P.

35 Gregor. Synt. jur. c. 10. n. 10. Quid; si jactum fieri necesse sit; quod magister navem plus æquô oneravit, aut perperam collocavit merces, hoc detrimentum non sarcietur communi contributione; & ad exercitorem & magistrum navis pro rata pertinebit. Locc. h. c. 8. §. 14. per allegat.

36 Sed hæc contributio & restitutio tum demum locum habet, cùm servandæ navis causâ res jacta & corrupta est; non, si navis simul perierit. l. 4. in pr. & §. 1. ad L. Rhod. hujus enim amissæ detrimentum sarciendum non est ab iis, qui suas res ex naufragio, tanquam incendio servaverunt. l. 7. h. t. factô enim naufragiô, cessat æquitas contributionis, quoniam aut nihil communis periculi removendi causâ factum est, aut, si quid factum, nemini id profuit. Locc. d. c. 8. §. 7. & 17.

Quocircà etiamsi jactu navis levata, postea tamen tempestate pereat, nihil contribuendum est, nisi merces perditæ vel salventur, vel extrahantur. Contributio enim iniri, nisi salvis rebus, non potest; quibus perditis, perinde ac obligatione jactûs liberantur vectores, atque debitores interitu speciei. l. si ex legati causâ. 23. ff. de verb. obl.

Eadem cessationis ratio, si navis, quæ 37 adversâ tempestate aut ictu fulminis depressa deterior reddita, aut armamentis quibusdam exuta aliò naviget, ibique onus recipiat, hi quorum interest, nautæ pro damno non conferent. Si enim finis harum impensarum respiciatur; magis navis instruendæ, quàm servandarum mercium causâ factæ sunt. l. 6. ff. de jact. Veluti, si faber malleum, aut architectus securim fractam refici curaverit, hoc faciet suis non conductoris operæ sumtibus. Cessat & Contributio, si navis & merces à 38 piratis captæ. l. 2. §. 3. h. t. nisi aliud convenerit. Loccen. d. l. 2. c. 8. n. 16. & nisi navis & bona à piratis, von den Fribeutern oder Capern / redempta sint, tum absque dubio ab iis, quorum interest, contributio fieri debet. d. l. 2. §. 3. pretium itaque redemptionis mercium, & navis captæ, non rerum perditarum conferendum. Gothofr. ad d. l. 2. §. 3. ratio, quia, ubi commune periculum, & communis utilitas, ibi etiam omnes citra promissum obligati manent communibus impensis d. l. 2. §. 3. Casp. Klock. de Contrib. & collect. c. 17. n. 302. & seq. & c. 19. n. 337. & seqq. Hans. Seerecht. art. 37. Et hic Retentionis 39 usus, ut hoc paululum extendamus, æquissimus, utilissimus & necessarius est, datur enim ei, qui operâ & impensis suis rem & merces alienas conservarit, vel meliores fecit, & sic summa æquitas suadet, ut impendia restituantur. d. l. 2. §. 3. Ad L. Rhod. l. 46. §. 6. ff. de Procur. l. 48. ff. de Rei Vind. Loccen. h. lib. 2. c. 8. §. 12. ut nemo cum alterius detrimento lucrum faciat. l. 38. ff. de hared. petit. l. 14. ff. de condict. indeb. ut

quis

quis denique officiô suô juvetur, non decipiatur. *l.17. §.3. ff. Commod. cap. unic. X. Eod.* Et licet interdum præstitâ cautione per actionem redemptor idem consequi possit, tutius tamen ipsi est, REI potius incumbere, quàm in personam agere. *§.14. Instit. de Obligat. quæ ex quas. delict.* minusque est actionem habere; quàm rem seu merces. *l.204. ff. de R.J.* Unde Jura nostra ita favent Retentioni, ut si debitum sit liquidum, causa possessionis justa & æqua, & 3tiò Debitum rei retentæ cohærens. Gail.2. *obs.12. n.5.* quod Creditor per actionem consequi non potest, per Retentionem consequatur. *l.29. §.1. ff. de Evict. l.33. ff. de Condict. Indeb.*

40 Cessat porrò contributio, si res jactæ posteà salvæ apparuerint, aut restitutæ, vel naufragio liberatæ sint, etiamsi navis perierit. *l.5. ff. ad L. Rhod. de jact.* Si verò jam contributio facta sit, illi, qui contribuerunt, agant ex locato cum magistro navis, ut is ex conducto experiatur, & quod exegerit, reddat. *l.2. §.7. d. t.*

41 Quid autem, si arbor, antennæ, armamentave navis, fracta, deusta aut corrupta sint, aliaque parare magister navis cogatur? nihil utique contribui debet de jure communi. Cùm hic sumtûs, instruendæ navis magis, quàm servandarum mercium causâ fiat. *l.6. ff. d. t. ad L. Rhod. de jact.* Statuta Lubec. *art.5. de jact.* ita distingvunt: Verleuret der Schiffer seine Mast oder Siegel in der See; Sturms oder ander Unglücks halber / darzu darff der Kauffman nicht antworten / Were aber die Mast durch Noth gehauen oder geworffen / doch mit Willen der Jenigen welche im Schiffe gewesen / zu Errettung Schiff Leib und Guth / so soll der Schade gehen über Schiff und alles Guth. Vid. *l.3. ad l. Rhod. de jact.* ibique Peck. & Vinn. *p. 239. & seqq.* Loccen. *d. cap.8. §.5. in fi.* Grot. *part.29. introd. jur. Holl. p.86.*

42 Sed quid, si in unam navem (quod sæpissimè, gravi admodùm ortâ procellâ accidit) alia, ventô concitata impingens perierit, hîccine contributio locum habet? Non arbitratur Peck. *ad l.5. de jact.* Cùm ob communem utilitatem naufragium factum non sit. Sed, an in exercitorem invadentis navis actio dabitur, vid. *in l. quemadmodum 29. §.2. 3. 4. 5. ff. ad L. Aquil.* & P. Peck. allegat. loc. ibique Vinnium. *p.263. & seqq.* vid. *cap. praced. 3. n.36.* & plenè Jacob. Cooren. *observ. 40. & 41. rer. in sup. Holl. Zeland. & Fris. Senatu judicatar.* & P. Gregor. *d. c.10. num.18.* Quibus adde Loccen. *de jure maritim. lib.3. c.8. §.11. 12.* aliàs LLbus maritimis Wisbyensibus. *art.27. 50. 70.* & multorum populorum Statutis Dimidium damni dati præstatur læsæ navi à lædente, si absque culpa domini navis damnum acciderit, idque aut testibus aut juratò adseverare possit, alterum damni dimidium fert ipse læsus; damnum autem tale dividi solet, ob culpæ probandæ difficultatem. Grot. *de jur. B. & P. lib.2. c.17. §.21.*

Illud ultimò ad hanc materiam no- 43
tandum. Res jactas domini manere, nec fieri apprehendentis, quia pro derelicto non habentur quæ abjiciuntur, So um Haverien / und Rettung Schiff und Guth / ausgeworffen werden. *l.2. & l. qui levanda 8. d. t. l.21. §.1. ff. de acq. poss. §. penult. Instit. de rer. divis.* Si quis 44
igitur eas fluctibus expulsas, vel etiam ipso in mari nactus, lucrandi animô abstulerit, furtum committit. Peck. *ad d. l. 8.* non obstante *l.43. §.11. ff. de furt.* quæ cum gloss. intelligenda pri- 45
mò de jactu earum rerum, quæ in mari statim perituræ, quas quia ejiciendo dominus in numero rerum suarum amplius esse noluerit, meritò inventori cedunt. 2dò, de actu voluntario, non necessitate tempestatis compulso: 46
hinc utitur Ulpianus vocabulô jactare. Jactare autem significat profundere, non projicere, sed abjicere. *arg. l.25. in pr. ff. ad L. Rhod. de jact.* Vid. Osvv. Hilliger. ad Donell. *lib.4. c.13. &* Grot. *Introd. ad Jurispr. Bat. d. c.29. n.5. & 6.* & Loccen. *d. cap.7. §.5.* Plura vid. apud 47
Strach. *de Naut. p. ult. n.3.* ubi varias recenset species; de quibus, ac uberiori explicatu jactus, ut & de Receptis, actione

actione exercitoria, pecunia trajectitia, ac aliis, consulendi erunt sæpius allegati. P. Peck. *comment. ad d. L. Rhod. de jact.* ad eumque Arn. Vinnius, Weithsius, *de jure Avariæ*; quibus novissimè addi possunt statuta nostra municipalia Reip. Lubec. *tit. de jact. lib. 6. tit. 2. cum seqq.* Ibique Franc. Stypmannus *de re naut.* & Hugo Grot. *lib. 3.* Inleiding tot de Hollantse Rechtsgeleħrtheit/ *cap. seu part. 29. p. 219. & seqq. & p. 27. circa fin. ubi addit:* Vom Berglohn
48 seu salvationis pretio, So genomen Wort/ om onder Luyden Goet in Seete bergen/ t' welck also gemenget is met groet Gefaer/ ende dat by gebreck van dien vele Goederen souden gaen verloeren/ so is met groote Reeden in dese Landen t' selve ingevoert. Dit Berglohn wert vergunt/ so wan neer het supper van de gebergde Goedern bovē de Kosten hondert Gülden bedraegt/ vyfftig Gülden/ ende boven de hondert tot vierhondert Gülden toe/ tet vierendeel van het gebergde/ indien de Berger darmede te vreeden Zyn/ of andersints tot Bescheidenheit van de Rechter/ allegans Placaet van den 13. Septembr. 1549. ende van den 15. Meji, 1574. Buyten berginge bekoomen de Schiplůyden Loon van ungewoonlyken Arbeit/ gedaen aen de Goederen/ tot Last van deselve Goederen/ na t' seggen van den Schipper/ Stierman/ ende Hoogbootsman/ ende moet over sülckes den Schipper daer van goet Bewyß ende rekening houden; ende is den Schipsgesellen het Goet hiervoren verbonden/ het welck sy oock vermogen aen boert te houden/ ter tyt toe dat sy syn vernoegt. Grot. *d. p. 29. n. 5. & 6.* Hoc autem solatium ut JCtus vocat *in l. 13. §. 1. ff. commun. divid.* sive ut nautæ, pretium servationis Berggeld/ inventoribus præstari publicè expedit, ut Insulani & alii accolæ ea spe ad ferendas suppetias incitentur. *arg. l. 1. §. 1. l. 3. §. fin. ff. de Incend. ruin. naufr.* Et naufragi cum rebus suis, quas infortunium reliquit, congruâ securitate lætentur. *c. 2. X. de Treug. & Pac. l. 3. C. de Navicul.* Et pertinet hûc triens, qui alicubi servatoribus cedit. Præstant hac in re 49
bonam operam Urinatores. *l. 4. §. 1. ff. h. t. ad L. Rhod. de jact.*

Qui maris exportant prædas & rapta profundo
Naufragia atq; imas avidi scrutantur arenas

ut describit Manil. *lib. 5. Astronom.* vel ut Lucan. *lib. 3.*

—— *Qui norunt animam servare sub undis*
Scrutarique fretum, si quid mersisset arenis
Adductum quoties non senserat anchora funem.

Cujusmodi aliquot recenset Alex. ab Alex. *2. Gen. dier. cap. 21.*

De temerario aut lascivo jactu vid. 50
Loccen. *d. c. 7. §. 6.*

De hominis in mare projecti pœnâ 51
Locc. *d. c. 7. §. 7.*

De Retentione mercium pro Con- 52
tributione, vid. Locc. *d. l. 2. cap. 8. §. 12.*

In quibus casibus cesset Haveria, seu 53
Contributio *d. l. §. 13. & seqq.* & nos hoc *cap. n. 35. seqq.*

Plura vid. in nupere excuso Tr. seu codice Belgico sub Tit. Avarien. Antvverp. impresso 1650. & è Weitz. *tract. Belgico* van Havereyen. ad quos benevolus Lector remittendus.

Caput V.

De Statutis & Decretis circa Commercia Societatis Hanseaticæ.

Summaria.

1. *Hanseaticorum in conservando Commercio studium.*
2. *Ingenia Mercatorum astutissimâ legibus & Statutis compescenda.*
3. *Qui Hanseaticorum recessus & ordinationes latinè reddidit.*
4. *Quis in Emporiis Hanseaticorum Seniorатum subire possit?*

5. In

5. *In Emporiis Hanseaticis quis Mercatorum privilegiis uti frui possit.*
6. *De Jure extraneorum in emporiis Hansæ.*
7. *Jus residentiæ in emporiis Hansæ quomodo probandum.*
8. *In emporiis Hanseaticis extraneam ducere uxorem non licet.*
9. *Litigans in Conthorio non potest Jus suum Ecclesiastico cedere.*
10. *Quis in Conthoriis & Emporiis Hansæ validè contrahat.*
11. *Frequentia & multitudo navium ædificandarum in emporiis restringenda.*
12. *De auro & argento non exportando.*
13. *De emptione halecum, frumenti, pannorum.*
14. *De Transvectione frumenti.*
15. *De prohibitione panni ad alium tincturæ locum non transportandi.*
16. *Aliud Statutum circa pannum & serica tincta.*
17. *De aromatibus fucatis non vendendis.*
18. *Sal Colbergense ne infundatur vasis Luneburgicis.*
19. *De expositione Salis Bajonici.*
20. *De piratis arma & vectigalia non vendendis.*
21. *De pœna ementis bona suspecta & spoliata.*
22. *De pœna ministri, qui rationes reddere recusat.*
23. *De pœna ejus, qui mutuò pecuniam sumit, & cum eo se alibi confert.*
24. *De pœna Mercatoris æs alienum non solventis.*
25. *De pœna nequiter foro cedentis.*
26. *De pœna ministri intempestivè ab hero aufugientis.*
27. *De justo pondere & mensura Hanseaticorum.*
28. *De pœna corrumpentis Vinum Rhenanum.*
29. *De Hanseaticorum nautarum prærogativa.*
30. *Extraneus Mercator quantò tempore in Civitate Hanseatica commercia exercere possit.*
31. *Pannus Anglicanus secundùm ulnas vendi, nisi à Mercatore Hanseatico, non potest.*
32. *Cum extraneo non nisi præsenti pecuniâ negocia exerceri possunt.*
33. *Factori quomodo transmittendæ merces.*
34. *De Mercatore in Civitate Hanseatica decedente.*
35. *Statuta Hanseaticorum etiam in Camera observantur.*
36. *Statuta & Ordinationes nauticæ olim Wisbuæ promulgatæ. remiss.*
37. Schiffs Ordnung der alten Hänsee-stätische Kauffleute *remiss.*
38. *Judicium Nauticum,* oder See Gericht der Stadt Lübeck *de Anno 1655. cum Statut. Wisbuens.*
39. *Liber Italicus Consolato del mare, commendatur.*

1 Quæ intentio in commerciorum conservandorum studio Honorabilibus Hanseaticis fuerit, & quem sibi per hanc prudentem disciplinam, in cohibenda mercatorum pleonecticorum avaritia præfigere voluerint scopum, inter cætera satis clarè detegunt eorum constitutiones, ordinationes, seu Statuta, commerciorum causam concernentia. Qui etenim rem sanioribus oculis penitiùs introspicere laborabit, facilè inveniet, quòd
2 in mercimoniis astutissima ingenia passim ex omnibus terræ partibus confluant; his nisi disciplina acuta, norma & modus ingeniosus satis præscribatur, adeoque injiciatur acre frenum, facilimô motu in multiformes technas, & quævis fallacitatis extrema abripiantur. Idcircò apprimè necessarium duxerunt modò dicti Hanseatici, ut honestatis vinculum hîc connectatur, quod exorbitantias multorum ingeniorum in gyrum redigat, ut in æquitatis & justitiæ moderamine commercia, generi humano tàm salutaria, eò rectiùs conservari possint. Cùm verò in antiquis Hanseaticorum recessibus & jure nautico primitùs in Gottlandiæ oppido Wisbüe lato, posteà verò ad Civitates mari Baltico accolas translato, quamplurima non solùm com-

commercii causâ, sed & propter com-
munem tranquillitatem & pacis cultu-
ram decreta extent, quæ ante aliquot
3 annos, ex communi Hanseaticorum
placito, à Joanne Domanno Syndico
latinitati donata, publicis divulgavit
typis Dn. Joh. Angel. à Werdenhagen,
part. 4. Rerump. Hanseat. cap. 11. Nos ex
iis pauca quædam, scopo nostro inser-
vientia, eo quo versa sunt idiomate &
serie posita recensebimus.

4 Primùm, quod commercii communis causâ in Recessibus conditum reperimus, Statutum est, quòd nemo Senioratum subire in ullo emporio, multò minus privilegiis Hansæ frui possit, nisi sit Civis & mercator Hanseaticus; neque quis privilegiorum eorundem defensionem nanciscetur, nisi civis Hansæ sit, aut Civis talis minister. *Recess. 3. de anno 1417. Item anno 1434. & 1447.*

5 Quicunque in pago, oppido, aut ditione aliqua, cujus dominium spectat ad aliquam Civitatem Hanseaticam, natus fuerit, ille servi aut famuli alicujus ministerium subire quidem, at mercatorem agere in Emporio aliquo nullatenus potest, nisi domicilium & jus civis habeat, aut ex tali Civitate sit natus. *Recess. de anno 1467. Item 1553.*

6 Quòd si quis extraneus per septennium Hanseatico tali inservierit, aut per id tempus in Civitate Hansæ jus Civis possederit, etiamsi non homo liber extiterit aut reputatus sit, nihilominus in Emporiis cunctis ad residentiam & negotia talia admittitur, exceptis tamen Anglis, Hollandis, Seelandis, Flamingis, Brabantinis & Norimbergensibus, qui in his Civitatibus tunc temporis recipi non potuerunt. *Recess. de anno* 1447. *& anno* 1449. Rationes hujus recessûs à Dn. Werdenhagen, cum correctione decreti explicantur.

7 Qui sibi jus emporii & residentiæ competere putat, ille documentis justis id prius probabit, & ea exhibebit, ut ex iisdem constet, quòd Hanseaticus sit natus; & talia documenta saltem concipient Civitates Lubeca, Dantiscum, Riga, Colonia, Monasterium, Daventria, Magdeburgum, Brunsuiga, & Hildeshemium. *Recess. de anno 1494. & 1497.*

Qui in aliquo emporio residet, & extraneam ducit conjugem, ille eô ipsô factô Hansam amisit. Recess. *de anno 1497.* nec in ulla Civitate Hanseatica ad jus Civium admitti potuit; velut nec ullus nauta Hanseaticus, qui ex oriente in occasum navigationes suas exerceat, & ibi domicilium habeat, tâlem transvehet; nec ullus Hanseaticus ejus bona acceptabit, & ipsi transmittet sub pœna trium marcarum auri, jacturâ juris Civitatis, & mercaturæ aut negociationis Hanseaticæ, per trium annorum spacium, *Recess. de anno 1447.* 8

Quòd si mercatores duo Hanseatici litigia inter sese foveant, tunc nemo eorum poterit aut debebit Ecclesiastico alicui suum jus cedere, nisi cessionarius sequatur forum ejus compromissarium, qui secundùm Recessûs Hansæ judex est competens. *Recess. de anno 1447.* Item, *1511. & 1517.* Plura de Anseaticorum foro & processu *vid. in Recessibus.* 9

In Civitatibus Anseaticis nequit contractus emtionis fieri, nisi ad minimum contrahens sit civis aut incola; aliàs impugnabitur statim. *In Recess. de anno 1494.* 10

In Civitatibus Hanseaticis non amplius tantus navium numerus ædificabitur, velut anteà; cùm tot inde incommoditates nascantur, *Recess. de anno 1430.* 11

Nemo mercatorum, ex hisce Civitatibus aurum argentumve in extera loca, pro artificiis inde conficiendis & absumendis exportabit. *Recess. de anno 1418. & 1427.* sub pœna vitæ & bonorum. Recess. *de anno 1417.* festo Pentecost. 12

Nemo emet & vendet haleces, antequam captura sit perfecta; nec frumentum, ante messem: pannum, aut alia artificialia manufactionis, priusquam fuerint confecta & absoluta: Si quis contra hoc quid tentet, tunc emtor 13

perdet bona cuncta: venditor autem decem marcas argenti pro mulcta solvet; qui talem contractum nullitatis arguet, ille sextam partem ex bonis his confiscandis pro præmio accipiet. *Recess. de anno 1447. artic.9. & alibi.*

14 Frumentum nullum per Orsundium aut Balthen, ab Albi aut Visurgi, & contrà, navigare debet, nisi ex Civitate Hanseatica avehatur; quicunq; nauta contrarium egerit, in nulla Hansæ Civitate tolerabitur, nec ipsi quid concredetur pro vectione. Et quicunque mercator Hanseatic⁹ contra hoc quicquam tentabit, perdet bona ea cuncta: extraneus autem ab omnibus comerciis cum Hanseaticis communibus penitùs excludetur. *Recess. de anno 1417. 1440. & 1447.*

15 Nemo pannum fasciculatum emet, & in alia loca ad tincturam transportabit, nisi ubi confectus sit pannus talis, ibi quoque colore tingi & præparari debet, sub pœna perditionis panni. *Recess. de anno 1417. in* Lubeca.

16 Pannus nullus extensivus, pansilis, aut pansivus, nec serica, falsô colore tincta, debent in Civitatibus Hansæ vendi, sub pœna confiscationis. *Recess. de anno 1598.* ubi una Civitas Hans. contradixit.

17 Sic nec aromata inutilia aut fucata, in Civitatibus, nec aliter quàm secundùm pondus vendi quid solidè debet, sub pœna confiscationis: & uncia quævis duos lotones Colonienses continebit. *Recess. de anno 1507.*

18 Sal Colbergense non infundatur vasis Luneburgicis, sed solummodò minutulis ligamentis involvatur ligno, sub pœna amissionis. *Recess. de anno 1412.*

19 Nemo sal Bajonicum in ulla Civitate Hansæ exponat, nisi hoc ipse emerit, aut afferri sibi curârit. *Recess. de anno 1470.*

20 Nemo piratis arma bellica aut victualia vendat, sub corporis & vitæ pœna ac bonorum confiscatione. *Recess. de anno 1417.*

21 Nullus bona suspecta & spoliata emat scienter, sub modò dicta pœna cõfiscationis. *Recess. de A. 1417. 447. 470. 498.*

Quicunq; minister illuc, ubi mercator dominus ejus habitat, ad reddendas rationes pervenire recusabit; ille in nulla civitate Hanseatica locum civis inveniet, nec recipietur. *1. Recess. & 3. de anno 1412. & 447. & 1440.* 22

Qui in una Civitate, aut etiam alibi, mercator pecuniam mutuò sumit & accipit, aut pignora excipit, & secum tamen aufert, in alium concedendo locum habitandi, ille hôc factô amittet omne jus Civitatis, nec in ulla Civitate salvum conductum habebit, nec mercatoris ullius locum merebitur; multò minus ut debeat JURE MERCATORIS defendi. *Recess. de anno 1417. 418. 470.* 23

Ita quoq;, qui mercator propter debita expellitur, ille nequaquam ulla in Civitate Hansæ tolerabitur. *1. Recess. de anno 1398. & 1447.* & novissimè *Anno 1620. & 1658.* 24

Petulans decoctor aut defraudator, quem Banckerottirer dicunt, si fugam arripiat, & campanæ signum ipsum ignominiâ affecerit, ac uspiam deprehendatur, per aliquot horas in loco delinquentium publico vinculis æneis sistetur spectaculo. *Recess. de an. 1491.* Ubi indicia ad probationem doli sufficientia erunt, talis defraudator non aliter ac juxta leges Civitatis Lubecæ, quàm fur suspendi debet. *Recess. de an. 1540. & 1620.* Vid. Mandat. **Der vereinigten Teutschen Hansee-Städte wieder die muthwillige Falliten und Panquerottirer** / *annex. cap. 10. lib. 4. circ. fi. hujus tr. sub lit. Z.* De Statutis circa Decoctorum personas & bona vid. ap. Benj. Strach. *part. 4. de decoctorib.* 25 Z

Quicunq; minister hero suo se surripit, & aufugit, priusquam tempus obligationis suæ absolvat, ille intra anni spatium à nullo cive & mercatore Hanseatico in servitium recipiatur, *Recess. de anno 1395.* 26

In mercimoniorum dispositione justum observabitur pondus & mensura, juxta loci cujusq; præscriptionem, vid. *infr. lib. 4 c. 4. huj. tr.* Ubi hoc ex Recess. *de anno 1497. & 1530.* aliisq; Imperii Recessibus per aliquot species deduximus. 27

Nemo

28 Nemo corrumpat vinum Rhenanum, sed ita in bonitate sua relinquatur, velut ex Dei benedictione natum est; quod si adulteratum inveniatur, juxta crimen falsi judicabitur. *Recess. de anno 1417.*

29 Nemo mercatorum Hanseaticorum nautæ extraneô suas imponet merces: sed in omnibus præferantur Hanseatici nautæ, sub pœna 3. marcarum auri. *Recess. de anno 1447.*

30 Extraneo nulli mercatori concedetur, ut ultra tres menses in aliqua Civitate Hansæ vivat in commerciis, aut apertam mercaturam tractet. Vid. *Recess. de an. 1434. 1441.*

31 Nemo extra Hanseaticos pannum Anglicanum juxta Ulnæ mensuram vendat: tamen in convoluto fasciculo, juxta modum Hansæ, licitum erit. *Recess. de anno 1470.*

32 Nemo Hanseaticus cum extraneo aliter, quàm in præsenti pecunia, **oder baar**/ ut loqvuntur, i.e. continenti satisfactione mutua commercia tractare debet. *Recess. de anno 1441.*

33 Sic &, si Hanseaticus extraneo factori (ut vocant) alias merces, quàm contectas & involutas transmittat, faciat sub pœna trium marcarum auri. *Recess. de anno 1334.* Item *1498. 1530. 1535. 1540. nec non 1572.*

34 Quando mercator Hanseaticus moritur in Civitate aliqua Hansæ, ubi domicilium non habuit, Senatus loci poterit bona relicta tamdiu asservare, donec heres ejus adveniat; ubi portionem bonorum sibi talem vindicabit, velut extraneus pensare solet; ita tamen, ut statutorum municipalium ratio & jura observentur, *Recess. de anno 1434.*

35 Atque hæc ex multis excerpsisse sufficiat. De quibus tamen Statutis, manifestæ locô sciendum, etsi conventionis vi potius subsistant, quàm ut leges sint; haud secus tamen atque leges in Camera Imperiali attendi, Ruland. *de Commiss. part. 2. lib. 5. c. 4. n. 59.*

36 Quidnam verò ad ordinationem rerum navalium referri; quidque in singulis observandum juxta Hansæ communis constitutionem, sedulò hîc notari deberet, quod *in 58. articulis* ad Statuta Lubecensia est adjectum. Hæc autem cùm publicè prostent, & passim in usu sint, supervacaneum, in hisce transscribendis diutius hærere: quilibet inde id petat; ubi percipiet, quòd accuratè casus omnes ibi sint præfigurati. Titulus **Der uralten Hänsischen verwandnüß Städte auff dero** An. 1591. **binnen Lübeck gehaltenen algemeinem Hanseetage bewilligte Schiffs-Ordnung / deren sich die Schiffs Rehdere/** 37
Schiffer und Boßleute hinfürder verhalten sollen; Renovata & iterum publici juris facta, Bremæ A. 1641. Vid. etiam Judicium Nauticum. **oder Seegerichte** 38
der Stadt Lübeck de Anno 1655. in fin. Tract. annex. sublit. X. Itẽ Statuta Wysbyensia in fin. Tract. sub lit. M. Quibus ex Exoticis addi potest Libellus 39
Consolato del mare, Italicô Idiomate inscriptus & Venetiis excusus Anno 1599. qui à R. Rulando. *de Commiss. p. 4. lib. 2. cap. 11. n. fin.* & H. Grotio *de jur. B. & P. lib. 3. c. 1. in Not.* §. 1. inter præcipuos de mare tractantes scriptores refertur; relatæ enim sunt in illo Tractatu Constitutiones Impp. Græciæ, Alemanniæ, Regum Francorum, Hispaniæ, Syriæ, Cypri, Balearium, Venetorum, Genuensium; & 274. Controversiis maritimis absolvitur.

Caput VI.

De Judicibus & Consulibus Mercatorum, eorumque Electione, Jurisdictione, officio, Salario, & remotione.

Summaria.

1. Ratio Connexionis.
2. Mercatorum collegia possunt Judices eligere.
3. Cur Mercatoribus suarum causarum committatur decidendi potestas.

50. *Horum Consulum in judicando morum facilitas, & officium.*
51. *Consules tenentur observare consuetudines Mercatorum receptas.*
52. *Judices & Consules Mercatorum facti speciem breviter consignare suamque sententiam apponere tenentur.*
53. *Quid PARERE ITALICO.*
54. *Votum authoris de abbreviandis litibus Mercatorum in Germania.*
55. *Mercatores in decidendis causis tenentur consulere JCtos n.61.*
56. *Mercatoribus solenne clamare, stylus, stylus, aequitas aequitas. Conscientia &c.*
57. *Aequitas cerebrina non attendenda.*
58. *Mercatoribus non nisi cum mica salis judicandi potestatem JCti ac Politici concedant. & n.60.*
59. *Cum Collegiis & Consulibus Mercatorum hodiè Ordinarius Magistratus habet concurrentem Jurisdictionem.*
60. *Militum & Mercatorum quae dissonantia; & ne contrariis professionibus simus dediti: neve sutor ultra crepidam.*
61. *Mercatores peritiores semper consulant.*
62. *Legislatores & JCti melius cognoscunt, quid sit aequitas, quàm Mercatores.*
63. *Contrarium unum melius cognoscitur per aliud.*
64. *Cognitio, quae procedit ex arte & naturâ, praefertur illi, quae ex naturâ tantùm.*
65. *Casus, ubi cùm electi tres JCti, & tres Mercatores, paribus votis dissentirent, Judices JCtorum opinioni accesserunt.*
66. *Aequitatis cognitionem aliquando lucri cupiditas obfuscat.*
67. *An sententia lata ex relatione peritiorum Mercatorum retractari possit?*
68. *Mercatores non temerè extra vocationem procedant.*
69. *Declaratio & Protestatio authoris; quosnam hìc taxet, & quos non petat Mercatores.*
70. *An extra mercatorias causas, Mercatores illiterati ad judicandi munus & Reipubl. gubernacula adhiberi debeant?*
71. *Quid de illis, qui naturali pollent judicio, sentiendum.*
72. *An naturale ingenium in administranda Republ. sufficiat? ubi de Montepessulanis.*
73. *Quinam Adsessores Mercatoribus adjungendi.*
74. *Admittendi Mercatores ad officium Magistratûs, si id consuetudine obtentum.*
75. *Non à publicis muneribus avocandi, quorum usus Reipubl. necessarius cernitur.*
76. *Qui nullam nisi delectus aselli arefacti notitiam sibi acquisiverunt, ad consilia publica & secretiora non apti.*
77. *Litterati in Magistratu non sunt postponendi illiteratis.*
78. *In suffragiis reddendis & Senatoribus eligendis quis ordo observandus, & quorum ratio habenda.*
79. *Illi ad dignitates & magistratûs non sunt evehendi, qui ignaviâ majorum laudes obscuriores reddiderunt.*
80. *Quinam è Mercatoribus ad Reip. munia adsciscendi.*
81. *Perversa emergendi media eorumque effectus & eventus.*
82. *Ambitionem amoliendam; ex Salustio, & aliis.*
83. *Ambitiosi langventi stomacho similes.*
84. *Eorum coërcitio & poena.*
85. *In dignitatibus conferendis & Electionibus ordinis habendam esse rationem; latius demonstratur.*
86. *Gradatim, non per saltum fieri debent promotiones.*
87. *De SALARIIS CONSULUM Mercantilium & qualia illis constituenda.*
88. *Quae in Ordinando hoc Salario consideranda.*
89. *Praesentation* der vornehmsten Kauffleute in Hispanien / darin selbe dem *Consuli* ein $\frac{1}{4}$ *pro cent.* oder $\frac{1}{2}$ *pro mill.* freywillich an *praesentiret*, umb zu *Madrit* zu *residi*ren *Germanicè & Hispanicè.*
90. *Si contingat, ut Consulum aliquis, cui annuum salarium constitutum, ante annum completum decedat, quidnam de ejus anni, quô obiit, salario ad haeredes transmittatur.*
91. *Haeredes artificum, pro rata operarum seu servitii praestiti mercedē accipiunt.*

92. Idem receptum Jure Saxonico:
93. Idem in militibus statuitur.
94. In officiis, quæ ex arte liberali descendunt, salaria etiam nondum emerita ad hæredes integra, si intra annum decesserit defunctus, transmittuntur.
95. Quod ex Jure variis probatur exemplis.
96. Consulum & aliorum viduis, si quas habent, eorumq́ hæredibus hodiè conceditur annus Gratiæ.
97. In Electoratu Saxoniæ hodiè semestria tantùm viduis conceduntur Salaria.
98. An & quatenus de Salariis æs alienum à defuncto relictum, persolvendum sit? D.
99. An & quando Consules Mercatorum aliiq́ ab officio possint removeri?

POstquam consuetudines, Statuta & ordinationes Mercatorum re-
1 tulimus, nunc, juxta propositum à nobis ordinem de Judicibus seu Consulibus eorum pauca adducemus. Cùm igitur probaverimus, Mercatorum Collegium jurisdictionem habere, consuetudines & Statuta condere posse, in his quæ ad eorum officium
2 negociationemque pertinent, dubitandum non erit, quin & judices, qui inter eos jus dicant, possint eligere & constituere. *l. fin. C. de Jurisdict. om.*
3 *jud.* Haud enim absurdius committuntur mercatoribus causæ mercatoriæ decidendæ; quàm Equestres nobilibus viris, ritu Pannonicô; vel rusticis rusticæ & agrariæ; aut de sodalitiis artificum controversiæ sodalibus ipsis, ejusdemq́; corporis ac societatis
4 magistris. Reperiuntur enim Consules artium, ut Consules artis lanæ apud Taurinenses, ut inquit purpuratus. De Consulibus Vercellarum habetur *in tit. de Pac. Constant. insi.* Consules artis lanæ habet etiam antiquissima Verona. Consules quarteriorum opulentissima Brixia. Pis. Soac. *de Rom. & Venet. Magistr. inter se comparat. c. 56.* Lege Alexandri Severi Imperatoris
5 apud Lamprid. *in ejus vita.* Comitibus sacratum largitionum tributam horum curam, indicat Cassiodor. *lib. 6. variar. cap. 7. Nam,* inquit, *quicquid in ære, argento, gemmis, vestibus, ambitio humana potest habere pretiosum, hujus ordinationi obsecundabat, & ad judicium ejus confluebant de extremis partibus ad-*
6 *venientia.* Sic Paulus III. Pontifex confirmavit consuetudinem ab antiquo servatam, jurisdictionis, facultatum CONSULUM mercatorum, artis mercaturæ, pannorum urbis Romæ, & eorum statuta de litibus judicandis, & causis ad eam rem spectantibus, adversus quascunque personas. Petr. Gregor. *lib. 4. de Repub. c. 7. n. 13.* Athenis 7
quoque peculiares mercatoribus judices decreti erant Sexviri, quos de mercimoniorum litibus judicia exercere solitos confirmat Demosthenes *in Orat. advers. Apaturium.* Judicum 8
autem horum vel Syndicorum (qui & BAJULI & SENESCHALLI) *ut in l. 1. §. 1. ff. quod cuj. univ. nom.* nuncupantur, jurisdictionem in Emporiis Italicis & alibi declinare mercatores nequeunt. *per d. l. fin. C. de Jurisd.* ubi eleganter Imperator Anastasius dicit: *Periniqvum ac temerarium esse, Judicum, ad quos negociationum cura pertinet, forum declinare*; in tantum, ut etiam filius heres aliæ professionis pro debito à pa- 9
tre mercatore facto, à tali judice conveniri possit. per *l. 19. heres absens. §. 2. ff. de judic.* & miles, si est de arte mercantiæ, non possit ratione militiæ declinare jurisdictionem Consulum mercantiæ, prout adstruit Paul. de Castr. *in d. l. fin. n. 5.* Imò, licet aliquis desierit esse mercator, pro his tamen, quæ gessit tempore quô adhuc erat, potest conveniri coram dictis Consulibus mercatorum, Castrens. *d. l. fin. periniqvum. n. 2.* Cui adde Petr. Foller. *ad Rob. Marant. spec. aur. part. 4. dist. 9. n. 83. & seqq.* ubi, & aliquot præcedentibus numeris, tractat qui conveniri possint coram judice mercatorum, quibus adde Strach. *quom. in caus. merc. proc. n. 8. 14. 44.*

Viceversâ coram dictis Judicibus mercator etiam conveniri potest ab eo, qui mercator non est. *arg. l. pen. C. de*

de Jurisd.om.jud. & probant Bl. & Castr.
10 *d. l.* Berlich. *decis. aur. 150. n.25.* Quæ tamen jurisdictio non præjudicat ordinariæ jurisdictioni, *d. l. fin. l.2. inf. C. de Constit. pec.* Salyc. *in d. l. fin. num.3.* adeoque non propterea intelliguntur exemti à jurisdictione superioris magistratûs sive oppidani, qui cum hoc judice concurrentem habet Jurisdictionem. Berlich. *d. decis. 150. n.27.* Coler. *de process. execut. part.2. cap.1. num.44.* Strach. *de judic. merc. n.7.* Munoz. de Escobar. *de ratiocin. administr. cap.7.*
11 *n.40. 41. 42.* Nam quotiens alicui tribuitur jurisdictio simpliciter, non privativè sed cumulativè censetur concessa. *d. n.41.* per Bl. Roman. & Dec. *Cons.13. n.3.* Quibus in locis in terminis statuitur, quòd Jurisdictio, concessa judicibus mercatorum Florentiæ circa causas mercatorum, cumulativè & non privativè censeatur concessa.
12 In arbitrio itaque actoris est, eum vel coram judice ordinario convenire, ut coram uno conventus; hujus forum declinandi, & ad alterum judicem revocandi potestatem non habeat, sed utercunque de causa prius fuerit aditus, ille cognoscet solus, nec impediendus ab altero, nec à convento declinandus sub prætextu etiam qualiscunque privilegii quod habeat. Joh. Petr. Surd. *1. Cons.56.n.19.* per Decium, *Cons.3. &* Marsil. *in l. fin. n.208. ff. de ju-*
13 *risdict.* Quòd autem horum cognitioni suppositis negociis ordinarius magistratus ex præventione Judex competens sit, procedit, quatenus mercatorum Judicibus privativè non est cognitio concessa, uti per se patet, Munoz. *d. l. n.42. & 43.* Et exstat in terminis decisio Neapolitana apud Anton. Capic. *decis.9. per tot.* & Matth. de Affl. *decis. Neap.41. n.2.* ubi in additamẽtis Ursillus in hac Dd. contentione, ita distinguit; Quando Jurisdictionis privilegium est in favorem personarum & collegii concessum, tunc censeri ademtam ordinario loci cognitionem: secus ubi in favorem causæ datum fuisset. Ursillus verò conveniens Afflicto, addit, opinionem Decii & Surdi veram non esse, nisi quando ex consuetudine specialis illa jurisdictio prioribus competeret. Ad allegata in contrarium (inquit Ursill. *sub n.4.*) respondetur: Quod dictum Bartoli *in l. viros,* procedit in casu suo (prout ipse loquitur) scil. quando alicui specialis jurisdictio competeret ex con- 14
suetudine, & non de jure communi, seu mediante concessione; quia tunc, quando ex consuetudine habent, non videtur derogatum ordinariæ, prout ita etiam declarat Felin. *in d. c. pastoralis.* quæ jura propterea non merebantur ad hoc allegari per Dec. qui melius sensit; ceu fuit loqvutus, *in cons.664.* Hactenus Ursillus. Hos autem judices ordinariam habere jurisdictionem, dicit Br. *in d. l. fin. C. de Jurisd.* Salicet. *ibid.* & Consules hi confirmatione alio- 15
rum, ut magistratûs Ordinarii, non indigent, utpote lege confirmati. *d. l. fin.* & ita tenet Innocent. *in c. cum ab ecclesiarum. X. de Offic. Ordinar.* licet contrarium hodiè observari *sup. c.2. n.11. huj. lib.* diximus. Imô, de criminibus, quæ 16
ipsorum negociationem respiciunt, ex consuetudine, hodiè in Italia cognoscunt. Salicet. *d. l. fin. n.4. C. de Jurisdict.* Strach. *de Judic. merc. n.15.* quem vide & nos infr. *n.20. inf.* Possunt & ci- 17
tare per Edicta proponenda in valvis seu foribus suæ audientiæ, cùm habeant merum & mixtum Imperium in Juratos suos, P. Foller. *in addit. ad Marant. d.p.4. dist.9. n.108.* Strach. *d. n.15.* Ita, ut coram eis non habeat locum reconventio. Petr. Foller. *d. l. n.114. per Anton. de Butr.* Plura vid. ap. Robert. Marant. & Benev. Strach. allegatis locis.

Hi Judices in tota Europa, Asia & 18
Africa, putà Venetiis, Genovæ, Neapoli, Livorni, Massiliæ, Burdegalæ, Hispali, Lisabonæ, Constantinopoli, Aleppo, Cairæ Alexandriæ, & in Regno Malocio, vid. Contin. Meteran. *lib.49. p.m.135.* & aliis Emporiis vocantur Consules, Archiconsules; quod vocis etymon Consules sui officii monet, ut sc. Collegio mercatorum dextrè probeq; consulant, consiliumque salubre præ-

 beant,

beant, & quid futurum sit prævideant, ut ait M. Tull. Cicero. Et Claudian. ad Honor. de Coss. in genere:

Tu Civem patremq; geras, tu consule cunctis
Non tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.

A consulendo enim (ut Rex à regendo; Imperator ab imperando; Leges à legendo) nomen accepit. Vocantur & Bajuli, Præpositi, Seneschalli; Lutetiæ Parisiorum dicitur Præfectus mercatorum, vulgò: Prevost des Marchands; qui non, nisi in urbe natus, eligitur. Bodin. *lib.1. de Repub. c.6.p.76.* Priores mercatorum. Bernh. Græv. 2. *concl. pract. 20. consid.1.* In Serenissima

19 Repub. Veneta SOPRACONSULI. De quibus ita Joan. Catovicus, Eques Hierosolymitanus *in Synopsi Reipub. Veneta: Hi* (putà Sopra-consuli) *de causis mercatorum, qui vel Creditoribus vel foro cedunt ac solum vertunt, congnoscunt: hos item à carceribus præservant, ac commeatum concedunt, certum tempus & ad summum bimestre iis præfigunt, ut interim cum Creditoribus paciscantur. Quòd si creditores pacisci recusent, aut se difficiles exhibeant, publicâ autoritate eos ad pacta inducunt. Bona fugitivorum ad usum creditorum sub hasta vendunt, deposita ad usum jus habentium, dominisq; ad quos spectant, ubi de dominio docuerunt, restituunt &c.* Et Guarin. Piso. Soac. *de Rom. & Venet. Magistr. compar. c.56. in fin. Venetiis,* inquit, *si lis de mercimoniis intercíderit, & ad mercaturam spectet, subsellia judicum adeuntur, qui ex ea re CONSULES MERCATORUM nominantur; non tamen cum antiquis comparandi.* Vid. & Crassi *notas in* Donat. Jannot. *pag. mihi 413.*

20 Sic Genovenses quoq; habent magistratum, qui præest negociationi nundinarum Cambii, & residet in Civitate Placentiæ tempore nundinarum; & constat hic magistratus ex Consule, qui est tanquam caput, & ex duobus consiliariis; quorum trium duo faciunt sententiam, à qua potest appellari ad Senatum Genovensem, ut habetur in Capitulis feriarum Genovensium *n.18.* impressis Genovæ Annò 1612. prout testatur Sigismund. Scacc. *de Commerc. & Camb. §.2. gloss.4. n.8. & seqq. pag.333.* Habet etiam iste magistratus suum Cancellarium seu Notarium: & ulterius in Cambiorum negotiis, quæ respiciunt universitatem & publicum Interesse Cambiorum interveniunt, & habent votum omnes mercatores, qui sunt admissi à contractione, & ubi tractatur de negocio Mediolani, Mediolanenses mercatores habent primum votum; ubi de negotio Florentiæ, Florentini, & sic de aliis, Alexand. Raudens. *in exposit. super banc. S. Ambros. n.123.* Et iste mercatorum numerus non est determinatus; & ideò quilibet potest esse, dummodò, præstitâ fidejussione sit admissus &c. Et licet ex dispositione dictorum Capitulorum Genovensium *n.18.* Consul & unus consiliarius esset transmittendus à congregatione Mercatorum Mediolani; tamen hodiè, ut audio, Consul & uterque Consiliarius, & Notarius, sunt Genovenses: Cæteri autem mercatores possunt esse cujusvis loci, & accedunt voluntarii, non inviti. Et hi mercatores admissi à Contractatione, qui interveniunt pretii Cambiorum impositioni, debent habere domum quæ dicitur *Casa de Conto*, quia isti imponunt *il conto*, i. e. pretium quod dicitur *il prezzo di ritorno.* Et licet hujus pretii impositio spectaret ad principes, sive ejus magistratûs ordinarios, qui tamen, priusquam illud imponerent & taxarent, se informarent à peritis mercatoribus, ut dicit Romoald. *col.1. tract. de Camb. cap.16. princ.* & magis spectaret ad judicem Ecclesiasticum; tamen, cùm hæc res pertineat ad peritos, Ecclesiasticis annuentibus imponitur, ut dixi, à mercatoribus. Scacc. *d.l.n.16.* Jurisdictio hujus magistratûs durat tempore nundinarum; quod est octo dierum, & non nisi ex causa urgentissima potest prorogari, concurrentibus tribus ex quatuor partibus mercatorum contractationis, & cum autoritate Senatûs Genovensis. Hoc tempore coram isto magistratu mer-

mercatorum expediuntur in prima & secunda die negociorum ea, quæ concernunt universa commercia, & publicum interesse cambiorum; quod pluribus deducit Sigismund. Scacc. *d. l. n. 10. & seqq.* qui hîc consulendus. Sic Princeps Rainutius Farnesii Parmæ & Placentiæ Dux, inter cætera non leviora, Placentiæ Consulibus Mercatorum summum Jus tribuit; non tantùm quod in decidendis causis & controversiis Mercatorum & Cambiatorum; sed & illud quod in animadversione in facinorosos, versatur, denegatâ quacunque, quôquô modô damnatis & ad ipsummet Principem provocatione, testante Raph. de Turr. *de Camb. disp. 1. q. 1.* §. 5

21 Instituta est Lutetiæ Mercatorum jurisdictio Anno 1563. Edictô ea de re factô, quô decernitur, ut ex eorum numero judex unus & IV. Consules quotannis deligantur, qui de omnibus controversiis, inter negociatores ratione negocii movendis, summatim cognoscant, & siquidem lis quingentas libras non excedat, sententia quidem executioni, cautione datâ, demandetur, cæterùm appellatio ad Senatum devolvatur. Edictum à Rege, Xbri mense conditum, in Senatu agitatum, tandem XV. Kal. Febr. sequen-

22 tis promulgatum fuit. Eademque Jurisdictio posteà Aureliani, Autissiodori, Augustobonæ Tricassium, Durocortori Remorum, Agendici Senonum, Calvimontii in Bassiniaco agro, Bellovaci; Avarici Biturigum, Catalauni, & in aliis regni urbibus, exemplo passim serpente, instituta est. Et hæc quidem à prudentissimo & optimo Cancellario Hospitalio pro tempore ad publicam utilitatem decreta pluribus attestantur Jac. Aug. Thuan. *lib. 34. hist.* & P. Gregor. *lib. 47. Syntagm. Jur. cap. 37. n. 4.*

23 Est etiam Lutetiæ quidam alius mercatorum judex, dictus *Pailiff du Palais*; qui de propolis seu mercatoribus minutarum rerum & aliarum venditarum & emtarum intra fines palatii tantùm cognoscit. P. Greg. *d. l.*

Lugduni (Leon) verò, præter mercatorum curiam, adhuc conservatores nundinarum Lugdunensium & privilegiorum earum instituti sunt à Ludov. XII. Bailivus Matisconensis & Senarchas Lugdunensis, qui summariè & de plano inter mercatores de rebus negociationis cognoscerent, Constitut. Ludov. XII. *Anno 1499.* Constit. Francisc. I. *Anno 1536.* Henr. II. *Anno 1555.* Subinde tamen concessum est Scabinis & consiliariis eorum Lugdunensibus, ut ejus rei causâ possint eligere & delegare idoneum his negotiis, qui curaret, ne aliquis officiarius, nundinarum tempore tantùm mercatores divexet, controversias inter eos subortas ex negotiis nundinarum vel amicè componat: & si sponte nollent convenire, arbitros duos ex mercatorum corpore deligere cogeret, vel invitis non suspectos daret, quorum arbitrio si non acquiescerent, rejiceret, postremò eosdem ad jus ordinarium ejusque magistratûs, P. Greg. *d. l.* Est & spe- 25
cies curiæ in Gallia, quæ Marsupii nomine, seu *la Bourse des Marchands* dicitur. Permisit enim Ludovicus XII. *d. const. art. 41.* negociantibus per fluvios navigabiles, habere crumenam aut arcam communem: videl. habere corpus & ærarium, juxta *l. 1. §. quibus 1. ff. quod. cuj. univers. nom.* & Syndicum, cum potestate imponendi aliquas moderatas ex mercibus collectas, pro defensione ipsarum mercium, & reparatione locorum navigabilium, eâque de causa habent delegatos Judices, qui de hujusmodi negotiis cognoscant, & coram quo Syndicariô nomine agant. P. Gregor. *d. l. n. 7. & 8.* ubi plenius de hac aquarum jurisdictione. Sic & Ro- 26
mæ, in Camera Apostolica, cura suscipitur mercium & negociorum mercatorum, mare & Tyberim navigantium, vocant ripales causas inter mercatores & nautas; Pro quarum faciliori expeditione duo substituuntur vicarii, qui in ripa fluminis sedentes jus de his dicant, quorum unus dictus Camerarius, qui de maritimis & inferioris ripæ mercibus cognoscit, alter

verò

verò de montanis & superioris ripæ; quem Ripatam dicunt. Et si majus quippiam sit negocium, vel si provocatio adjiciatur, Camera appellatur Apostolica; quæ hac de causa unum ex Cardinalibus, seu Decanum Præsidem ejus causæ terminandæ constituit. Ut refert Octavian. Westrius *lib.2. Introduct. in aula Rom. actionem. c.12.*

27 Est & Lutetiæ alia species judicum Mercatorum, scil. ARBITRORUM. Statuit namque Franciscus II. mense Augustô, 1560. in favorem mercatorum & commerciorum, ne negociatores litib9 retinerentur penè immortalibus, neve à negociationibus distraherentur, ut pro negotiis negociationem respicientibus, non cogerentur mercatores inter se contendentes, coram ordinariis litigare, sed compellerentur arbitros eligere tres vel plures, impari numerô mercatores vel alterius generis, si res exigeret, quorum sententia ejus esset efficaciæ & effectûs, cujus sunt transactiones, aut suprema curiarum judicia, nullâ relictâ spe intercedendi, seu, ut dicunt, opponendi, vel provocandi; & ut hâc Judices Regii tenerentur quandocunque fuissent requisiti, executioni demandare summariè & sine strepitu judicii, perinde ac si per eos lata esset: Et si quando controvertentes non possent vel nollent convenire de arbitris, eô casû posset Judex competens præfigere dilationem nominationi vel electioni per litigantes faciendæ, quâ elapsâ ipse posset nominare & eligere, nullâ ea de re admissâ provocatione. P. Gregor. *d. c. 37. in fin.*

28 Magistratus Antvverpiensis, ut, florente rerum statu, peregrinos mercatores in suam Civitatem alliceret, præter alia indulta publicô decretô societatem negociatorum instituit, eorumque consulibus cognitionem causarum, mercaturam concernentium permisit. Meteran. *lib. 1. annal. Belg.*

29 Unde factum est, ut undique ex remotissimis oris ditiores quique eò confluerent, & singulis diebus horis ante & pomeridianis in celeberrimo urbis compito, quod Bursam dixerunt, ultra quinque hominum millia negociationibus orbis terrarum expediundis conventûs agerent. Scriban. *in Origin. Antw. c.8.* atque unô mense plura ibi & majora inter mercatores negotia tractarentur, quàm Venetiis duobus annis. Boter. *in relat.* Imò, quod admiratione dignum, singulis annis in rerum emtiones quingentos argenti milliones, auri sc. centum triginta tres, & quod excedit, erogatos fuisse; extra tamen Cambia & recambia, quæ nullos propè numeros cepisse narrat Lans. *in Orat. pro German.* Anglici etiam 30 mercatores hodiè Hamburgi Collegia & Præfectum societatis commercii pannorum, in eminenti dignitate constitutum, eundemq; judicem Regiâ autoritate confirmatum habent, qui appellatur der Kurtmeister. Herm. Lather. *de Censib. lib.3. c.12. n.40.* Vide Contractum Senatus Hamb. cum ibidem Residentibus Mercatoribus Anglicanis de Anno 1611. sub lit. D. *n.5.* D

Bey der Banco zu Nürenberg hat es 31 gleichfals seinen hiezu in specie erkiese- Nürenb. Kauffgericht. ten Magistrat, welche sie die verordnete Marckts-Vorgeher nennen / von dem stehet in dehrer den 16. Julii Anno 1621. uffgerichteten Banco Ordnung / so bey dem Hrn Limnæo zu finden in Additam. *ad lib.7. Jur. Publ. cap.35. pag.280. & seqq.* also: daß wann einer in bestimter Zeit in Wechsel-Sachen nicht protestire, sondern seinem Debitori noch länger nachwarten und ihm etwan Schaden darauß entstehen würde/ die Gefahr uff ihn lauffen / und er schon hernacher protestiren wolle / solches doch unkräfftig seyn / ihm auch bey den verordneten Marckts-vorgehern (als allda alle von dem Banco und Mercantzey herührende Streitigkeiten sollen erörtert werden / und E. E. Raht damit verschonet bleibe) wann er deswegen Klagbaar würde / nicht solte verholffen werden.

Zu Botzen in der Steyrmarck / hat es gleichfals / wie auch an andern Orten in Teutschland seinen gewissen Magistrat, der alleine die Streitigkeiten so zwischen den Handelsleuten fürfallen /

zu

zu schlichten und in der Enge abzuhelffen verordnet ist/ wie mit mehren auß dem Privilegien so den Botznern von Ihr Fürstl. Durchl. dem Ertzhertzog zu Oesterreich Anno 1630. ertheilet worden/ zu sehen; die lauten unter andern also: Es soll allwege auß den Kauffleuten einer zum Consule und zwen andere zu dessen Räthen von den Kauffleuten selbst erwehlet werden/ Welche Macht sollen haben/ alles was unter Handelsleuten vorgehet/ zu richten und zu schlichten: und soll bey solcher Judicatur allewege die Erkäntnüß der wahren Beschaffenheit der Geschichte an ihr selbsten summariter und dem Kauffmans Stylo nachgefahren / die Parteyen mit ihren Beschwerden und habenden Spruchen angehöret/ und ohne Formirung weitleufftigen und zierlichen Processes auch sine figura & strepitu Judicii verabscheidet werden. Solte aber einer von ergangenen Urtheil erster Instantz appelliren/ deme soll zu Einwendung solcher Appellation der nachfolgende gantze Tag/ zeit gelassen/ aber nach verfliessung dessen soll der Appellation nicht mehr stat gegönnet werden/ Es sollē auch die Kauffleute ihren eigenen hiezu erwehlten Notarium, welcher das Protocoll ordentlich halten sol/ haben/ sambt einen Gerichts Boten/ und was der Consul nicht vermag durch sich selbsten kräfftiglichen genug ins Werck zu setzen/ dem soll die Ordinar Obrigkeitliche Hülffe und Hand zu Steur kommen: Auch soll ermelter Consul Macht haben/ die Personen und Güter zu gemelten Marckzeiten mit Arresten zu beschlagen / auffdaß in begebenden Fallimenten die Interessirte Kauffleute nicht gefähret werden/ Es sollen auch der fallirenden Kauffleute Güter / Schulden / habende Recht und Forderung/ den Kauffleuten/ welche den Botzner Marckt besuchen/ pro ratâ ihrer Schulden/ zu gute erstlich registriret, hernacher außgetheilet/ dabey auch die Qualitet und Prioritāt der Schulden in Obacht genommen werden 2c.

Botzner Ordnung wegen der Handelsleuten Magistrat & der Consule.

Franckfurter Summarisches Kauffgericht.

Zu Franckfurt am Mayn haben die Herren Handelsleute zwar keinen absonderlichen Magistrat, wie oben erwehnet/ der die zwischen ihnen fürfallende Streitigkeit suâ authoritate erörtern dörffte/ bemühen sich aber unter dessen selbsten / solche in der Enge absque strepitu Judicii und ohne Bemühung des Raths per modum compromissi, oder da solches nicht seyn kan/ per modum Deputationis vel Commissionis ihre abhelffliche Maaß zu geben: und weil die Herren Deputirten oder Commissarien vielmahl des Kauffmans Styli nicht allerdings kündig / so suchen sie dieselbe durch unpartheiliche Parère oder Kauffsbelehrung (die daselbst bey den Kauffmans Händeln eben das jehnige effectuiren / was sonsten in rechtlichen Streitigkeiten die Responsa Juris & Prudentum) den Stylo & consuetudine zu certioriren und durch Information also die Sachen für und an sich selbsten uffs möglichste zu befördern. Joh. Martin. Vogt. JC. & Advocat. Francof. *de Cambiis. th. VIII. circa finem.*

32 Hanseatici hunc Consulem vocant OLDERMANNUM; de quo ita Joh. Ang. à Werdenh. *part. 4. de Rebusp. Hans. cap. 18. pag. 1325.* Collegio præerat in singulis urbibus Præfectus Senior, quem alii Consulem, ipsi Aldermannum vocabant. Is cum Assessoribus constituebat Senatum Mercatorum; habebatque adjunctum sibi Secretarium, Quæstorem, Archimagistrum, aliosque necessariorum munerum administratores, qui cum Lubecensi Senatu communicabat res plerasque ac controversias dijudicabat, nec dabatur ab illorum sententia, nisi ad alias Civitates Hanseaticas appellatio.

33 De Electione & Officio hujus Consulis seu Aldermanni Hanseatici, eique adjunctorum Assessorum Emporii Londinensis ita habent verba Recessûs Hanseatici de anno 1447. 29. Maji.

Vom Koer der Oldermans und Rath.

TOm Erste um des Koepmans Fryheiten/ Privilegia und Recht beter tho bewarende unde tho erholdende/ so sall men alle Jahr up densülven Dagh als men

men den Olderman pflegt tho kesen/ tho em erwehlen twe Bysitters/ und negen Männer uth den dren derden deelen/ so fern alse men de darinnen hebben mag; und mag men se darinn nicht hebben/ so soll men Kesen uth den andern de men nütte dartho erkent/ und die gekahren sint/ scholen schweren/prout paulò pòst suô locô sequetur. Disse sülven XII. Manne/ scholen alle weeken einen Dag thosamen komen/dat is/ den middeweken in des Koepmans Halle/ und tho spreken/van Saken de den Koepman angeit/ offte belangen/ und offt jenige Partie sy/ de schelinge under malckander hebben/ und wat se by erem Eyd uthspreken/ dat sollen beyde Partye holden/ by solcker pene als se darup setten und ordenen werden/

Hierna folgen de Derdendeel/ daer men den Olderman/ twe Bysitter/ und de negen Mann uthkesen sall/ glyck als dat de Koepmann der Stede geordnet und avereen gedragen hebben.

Cölln und dat Land tho Geldern/ und wat up disser Syden des Rynes is/ dat is ein Derdendeel.

Westpfalen/ Sachsen und Wendische Städte/ dat Land von dem Berg/ und wat by gensyt des Ryhns is/ dat is dat ander Derdendeel/

Prüissen/ Lyfland und Gottland/ is dat dörde Derdendeel/

Disse 3. Dördendeele/ sollen up Niejahrsdag auent/ wenn man den Olderman pflegt tho kesen/ idtlick in syn Dordendeel gaen stahn/und schölen eendrechtig kesen/ und idtlick Derdendeel IV. Manne/ und den Köer schal scheen in mathe hernafolgende:

De Electione Aldermanni. Dat Cöllnische Derdendeel schal kesen veer Manne uth dem Westfälischen Derdendeel; Dat Westfälische 4. uth dem Prüsischen Derdendeel; Dat Prüssische Derdendeel schal kesen 4. Männer uth dem Cöllnischen Derdendeel/

Und solte idt kamen/ dat in einigem van dissem Dördendeel Gebreck van Personen wehre/ und man in dem andern Derdendeel de hebben müchte/ So schal de Oldermann gaen uth sinem Dördendeele/ unde ropen tho sick uth etliken van den andern twe Dördendeelen einen Mann/ und de dre schölen dat Gebreck des talles erfüllen/ und kesen solcke Personen als dar nütte tho syn.

Wenher de twelff Personen also gekahren syn/ so schölen se kamen vör dat Boek/ unde laten ere Namen intekenen/ und wen se ingetekenet syn/ so schall men se auerluth uthspreken/ und den schall man van stundan gahn tho dem Kohr des Oldermannes/ als dat gewöhnlich is/

Als dat de Oldermann schall gekaren werden uth den XII. Mannen/ und anders nicht/ Als den schall de Oldermann gaen sitten in sine Stede und vorschen van Geliken by sinem Eyde/ dann he dem Koepman gedaen hefft/ dat he schall kesen einen uth den XII. Mannen/ welcke em am aller probeerlichsten dünckẽn tho syn/ sonder einigerley Practiken/ des schall he sinen Namen heemlick teken in ene Billen/ und wenn ein iglicher gekaren hefft/ So sall den Oldermann des Koepmans Klerck laten umbgahn/ und empfangen de Billen van elckerlick/ und wenn de Klerck de empfangen hefft/ So sall he se bringen up dat Conthoor vor den Oldermann/ und dat sall men lesen/ we de meiste Stimme hefft/ de sall dat tho kamende Jahr Olderman syn up sodene Bröke/ als dartho geordineeret syn/ by der Stede confirmation.

Wenher dat de Oldermann also gekaren is/ so sall syn Derdendeel bliven sitten/ und de andern twe Derdendeel upstaen/ unde elck schall kesen in des andern Derdendeel einen Bysitter/ und wann de gekaren is/ so sall men den Oldermann und de twe Bysitter intekenen/ und dann so auerluth uthspreken; und de twe Bysitters sullen oek gekahren syn/ uth dẽ XII. Männern/ deren vorgedacht/ Alse de Oldermann und de twe Bysitters also gekaren syn/ so sall de Oldermann se laten kamen/ und se lathen den Eyd doen als vorgeschreuen steit/ in præsentz (ut paulò post videbimus) van dem gemeenen Koepmanne/ unde wen se also geschwaren hebben/ so sall de Olde Olderman den Schlötel över lesern/ und laten en gaen sitten in sine Stede.

Wenn

Wenn dat gescheen is so sall de nie Oldermann mit den twen Bysitters von stundan den negen Mannen vordan eren Eyd doen/ schweren ock in præsentia des Koepmans/ unde wenn dat denn gedaen is/ so sall me laten gaen sitten/

Item denn sall men ock kesen IIII. Schottmeisters von den Dag an tho rekende.

De daer Oldermann gewest ist ein Jahrlang/ de schall stille sitten twe Jahr lang fry / sondern he schall euentůr staen/ offt he bauen de jahr Stede holder Bysitter/ offte negen Mann gekaren werd/

Item so schallmen binnen 14. Dagen darnae den gemeenen Koopman doen vorgadderen/ und lesen des Koepmans Bock/ up dat ein iglich mag weten/ wat Fryheit (Fryedohm) de Koepman hefft/ und wormede man in Bröke fallen mag.

Item de twelff Personen schölen alle middeweken thogadder kamen in de Halle/ und bespreken sick/ und sehn wat de Koepman tho doende hefft/ und des Sommers schölen se tho gadder syn tho söven de Kloeke/ und des Winters tho achten/ und de dar nichten is/ de sal geven IIII. ß. dem Oldermann/ und worde de Oldermann brökhafftig/ de sall geven VIII. ß. und den Bröke süllen hebben de Bysitters.

Unde offt de Oldermann binnen sinen Jahre gebrecklick würde/ so sall he vorgaddern de jenee de geschwaren sin/ unde by fullbort van ehne kesen einen wedder in sine Stede/ und dem sall he des Koepmans Saeke befehlen tho bewarende up den Eyd den he gedahn hefft.

Item offt de Oldermann uth der Stede van Londen int Land trecken worde/ um sin sülvest edder des Koepmans Werkewillen/ So sall he den twen Bysitters befehlen des Koepmans Recht/ und alle Saeke de ehme befaelen syn tho vorwarende/ tho richtende und tho scheidende.

Item noch ein ander: Offt de Oldermann binnen sinem Jahre auer See trecken wörde/ so sall he den gemeinen Koepman den vergaddern/ und sette den Koepman einen andern in de Stede/ unde de Stadeholder sall vollmächtig Oldermañ syn/ so lange dat de Principal Oldermañ auer See wedder kumbt.

Men wert sake/ dat de Oldermann int Land riden wolde/ So mag he by ein sülven einen andern in sine Stede/ sonder vergadderinge des Koepmannes keesen/ und darbauen sall men den Oldermann nicht beschweren um einigerley.

Offte oock jemand van den Bysitters offte negen Mannen över See theen wolde/ so sölen de andern/ de darbliven/ mechtig syn tho kesen so veele van den Kooplüiden in ere Stede/ und desülvigen sollen schweren/ als vorgesettet is ehren Eyd von den Koopman.

Item were id sake/ dat jemand van den Koeplüden tho dessen vorgesetten dingen gekahren würde/ und sick des weigerde/ und nicht doen wolde/ de Man schall darleggen/ sonder wedderseggen XL. schillingen Sterlingen/ und sall noch dartho syn euentůr staen/ ob he daer wedder tho gekaren wird edder nicht/ und worde he dar wedder tho gekaren/ und he id noch nicht doen wolde/ so sall he des Koepmans Recht vorböret hebben.

Item, wanher dat id so fille/ dat de Koepman jennige Besendung doen sall auer See vor de gemeenen Städe/ offt anderswoe/ dejenne de dartho gemöget würden van des Koepmans wegen/ de süllen de Reise doen sünder wedderseggent/ und wehre id/ dat dar jemand jegen dede/ unde de Last nicht up sick nehmen wolde (so fern als eme nicht sake/ de kennlick wehre/ darvan entleddigde) de sölen nedderleggen dem Koepmanne hundert Schilling Sterl. sünder wedderseggen; unde würde he alsdenn nahmahlen dartho erkaren/ so soll he entweder de Last up eme nehmen/ effte ock des Koopmans Recht entbeeren.

Von der Authoritet des Oldermans/ und Straffe densülven tho injurieren/ de An. 1461. 20. Septembr. 34

Wytlick sy/ dat int Jahr 1461. den 20. Dag im Septembri, do wort auer eingedragen und geordineeret/ van den gemeinen dütschen Koeplüden/ van Süden und Norden/ de up der Tydt tho

Lunden vergaddert wehren/ dat/ so man den Olderman verspröke in der Gildhalle/offt wor dat wehre/ umme dinge de andrepen offt angaen dat Recht efft de gemeinen düdschen Kooplüde/ de Man sall geven in de büsse XL. Schilling sterl.

Item offt jennig Man spröke unhövische Worde / offt dat eine den andern drengende mit Worden edder mit groter Rede tho schweren tho der tydt wenn de Olderman wehre geseten umme Morgensprake tho holden / de Man sall geuen in de büsse XL. ß. Straffe.

Item were id/dat de Olderman jennigem Mann geböde/ in vergadderung des Koepmans ein Werff/ander Werff/derde Werfe / jenige Dinge tho doende van des Koepmans Rechte wegen / unde he dat Gebot vorsecte/unde es nicht deede/de Mā schall gebrakē hebbē sine högste Bote.

Item, were id sake / dat de Olderman jennigen Mann von des Rechteswegen geböde / by einer Bröke nicht van dar tho scheidē/ sunder vulborth unde Orloff des Oldermannes unde gemeinen Koepmannes;und de Man dar enbauen weg treckede / unde van dem gebade nicht einhelde; so sall de Olderman/und de gemeene Koopman den Mañ des wedderholen mit einem Serganten/und leggen den Mann in beholt/bet tho der Tydt/ dat he dem Rechte fulgethan hefft.

35 Van dem Gebot und Befehl des Oldermannes.

Disse nachgestelte Puncte / sall de Olderman gebeden tho holden einem jeglichen Koepman / wenn he dat Recht gewinnet.

1. So gebeede ick ime van des Rechteswegen tho holdende / dat jy nicht uth dem Lande theen/gy bethalē der dem Koepman sin schott / by Bote van dubbelden schotte tho bethalēde/uñ eine Marck Sülvers.

Item dat gy keen Guth up des Königes Kosten bringen / dat in de Hänse nichten behöret / wörde gy darmede begrepen van des Königes Officirs, sovele als gy dem Könige vorböret / so veele schöle jy ock dem Koopman vorbören.

Item, dat gy neuen Man van der Hänse mit eenigem Rechten verfolgen sollen / id sy den mit Orloff van dem Olderman/ und ob jenig Man vorflüchtig würde/uñ gy den Olderman nicht finden könten mit der Hast / so solte gy Orloff nehmen den Man mit dem Englischen Rechte tho vor arresteren van II. geschornen offte Bysittern/dede jy darenbauen/ so schöle gy dem Koepman bröken L. ß. Sterl.

Item, wat gy höret / dar de Koepman vergaddert is/binnen effte buten der Halle/nemande van buten der Hänse vorthoseggende up de Bote van X. ß. Sterl.

De hoc CONSULE Conthorii Londinensis ita habent verba privilegii Henrici VII. Item willen wy und verlehnen/ dat ein wyß getreu Mañ tho Londen wahnende/sall gesettet werdē tho einem Richter den Koeplüiden/vor welcken se sünderlick ere Sake verklagen möten / unde ere Schuld schnellig inmahnen &c. 36

De creditoribus Aldermannorum Belgensim.

In Regnis Hispanicis, & Lusitaniâ, videlicet Lisabonæ, S. Tutal. Calesii, Hispali, Madritii & alibi, ubi Coss. habent qui Rom. Imp. iis in locis confirmatione non indigent, Hanseatici hisce utuntur privilegiis: 37

I. Ut mercatores, eorumq; homines, qui comercii causâ illuc eunt & redeunt, vel ibidem diuti⁹ versantur & commorantur, à nullo omninò magistratu vel judice, nisi eo solo, quem illis specialem conservatorem & Judicem Rex constituit, in ulla omninò causâ seu criminali seu Civili citari, judicari, capi, vel apprehendi possint. *Privilegiô Philippi III. Hanseat. Annô 1607. confirmatô, art. 20. 21.* 38

II. Ut judex hic singularis non intra mœnia tantùm urbis Lisabonæ, sed etiā extra ea, ad sextum circùm miliare, sive sex leucas Hispanicas, in omni causa, tàm criminali, quàm Civili, judicet, sive actores Hanseatici sint, sive rei. *d. privil. Phil. III. art. 23.* 39

III. Conceditur, ut à sententia per judicem suum lata, siquidem litigantes ambo Hanseatici sint, liceat victæ parti ad Hansam Teutonicam provocare; si verò inter Hanseaticum & quem aliū regni subditum, aut peregrinum lis decisa fuerit, ut appellatio ad conciliū civile Lisabonense devolvatur, *art. 24.* 40

IV. Item,

41 IV. Item, ut rei judicatæ executio soli Hanseaticorum hominum proprio judici & conservatori competat, etiamsi vel ab ipso, vel à supremo Regni Quæstore, in causis vectigalium, vel à Judicibus etiam appellationum in Regno judicatum sit, *art.28.*

42 V. Similiter approbatum & concessum, si quando, ob delictum ad carcerem procedi opus sit, ut istô casu judex ipse Hanseaticos homines in carcerem deducat; & si causa talis sit, ut fidejussorum sponsionibus locus esse possit, ut eam judex semper & sine difficultate admittat, nec ad carcerem, sine magna & urgente causa procedat, *art.29. d. privil.*

43 VI. Regiâ authoritate approbatum, & hisce mercatoribus indultum est, si quando contingat, aliquem ex ipsis, in Regnis Hispanicis, vel dum ad ea contendit, in ipso mari ex hac vita, excedere, & bona in regnum pervenire, ut bona istiusmodi à judice suo & conservatore constituto, duobusque nationis ejusdem Senioribus asservanda committantur, & ab iisdem heredibus bonâ fide, sine ullo onere & tergiversatione restituantur, *art.24.* Quali simili privilegiô mercatores Hanseatici in Gallia quoque fruuntur, prout supr. *lib.1. c.14.* demonstravimus.

44 VII. Denique illis ipsis in hisce Regnis singularis privilegii locô concessum est, ut Consulem unum vel plures (quod de jure fieri potest. Bald. *in l. un. ff. de Consulib.* Strach. *de Consulib. merc. n.2.*) constituant, qui unà cum conservatore & Judice ipsis dato (nota in hisce locis differentiam inter Judicem & Consulem) hoc agat, ut privilegia ipsis serventur, pactisque & transactionibus firmiter utrimque stetur. Itaque, ubi talis aliquis ab Hansa electus Regique nominatus fuerit, illum non tantùm libenter confirmare; Sed autoritate suâ Regiâ quoque armare velit, quò ab officialibus & ministris Regiis in pretio habeatur, & tantò majore cum fructu officiô suô perfungatur. *art. priv. 47.* Qui vel alius ad huc deputatus, aulam Regiam semper sectari & in id operam dare debet, ut privilegia Hanseaticis mercatoribus concessa serventur, & pacta utrimque adimpleantur, *artic. 48.* vid. Privilegia Hispano-Lusitanica in fin. apposita sub lit. C. C

Tenentur præterea electi Consules 45 Collegio juramentum præstare, quô jus superioris exceptum intelligatur. Dec. *in cap. ex part. 2. num. 1. de offic. delegati.* Et in *cap. venientes. de jurejur.* Item, se velle & debere optima statuta & consuetudines mercatorum receptas & approbatas observare; adeò, ut, si in eo negligentiores reperiantur & contrà fecerint, incidant in perjurium, per text. *in l. magistratus. ff. ad Munic.* Bl. *in l.2. C. de Constit. pec. num.8.* Felin. *in cap.1. de rescript. num.38.* Ludov. Roman. *in singular.3.* Juramentum vetus Consu- 46 lis seu Aldermanni, & Assessorum Emporii Londinensis in Anglia, ita habet in formalibus;

Wy lauen unde schweren / dat wy sülcke Fryheit unde Recht / darmede de Koepman van der Düdeschen Hänse in dem Rike von Engelland geprivilegiret is / unde des Koepmans Recht und Ordinantien / de by em / unde van den Städen der Hänse sind gesettet und geordineret / willen verwahren unde holden / unde doen holden / alse wy vermögen na unsern besten vyff Sinnen / unde ock he sy arm edder ryck / rechtferdig tho richtende in allen Koepmans Saken sondern arge List / dat im GOtt helpe / unde alle sine Hilligen.

Consul Hanseaticus, residens Lisa- 47 bonæ vel Seviliæ, ejusmodi præstat juramentum: Ego N. N. Juro, me confœderatis Civitatibus Hansæ Teutonicæ, fidem, operam, & obedientiam sincerè præstiturum, earum honorem & emolumentum pro virili quibuslibet incommodis & damnis præveniendo promoturum, speciatim verò operam daturum, ut naves & homines in Regnis Hispanicis mercibus adventantes, pro privile-

 giatis

giatis personis & mercibus ab omnibus reputentur, Capitulatione & transactione inter Regiam Majestatem & socias Civitates initâ ubivis locorum liberè perfruantur, neque huic contraveniendo aliquid tentetur. Similiter, ne ullus, cui vigore dictæ Capitulationis in Hispaniam venire interdictum est, navigia aut merces nomine Hanseaticorum falsas profiteatur seu occultet, multò minus, ut horum privilegiis connivendo gaudeat permissurum. Et si forsan hæc & alia compertus fuero, Regiis ministris & officialibus decenter, nullôque personarum habitô respectu, sine ulla dissimulatione denunciaturum; quapropter etiam prædictam Capitulationem, & quicquid speciali ordinatione mihi imposterum à confœderatis Civitatibus præscriptum aut mandatum fuerit, semper ante oculos positurum, & in viridi observantia strictè conservaturum. Breviter, quicquid fidelem ministrum & integrum negociationum Hispanicarum Consulem decebit, spretô omni favore, corruptione, amicitiâ, vel inimicitiâ, seu mei aut alterius commodô & emolumentô effecturum, fideliter & sine dolo. Ut me DEUS adjuvet & sanctum ejus Evangelium.

Ad Consulem itaq; horum officium spectat:

48 Primò, in causis mercatorum æquitatem semper & præcipuè ante oculos ponere, & ex bono & æquo lites dirimere. Valdè enim inconveniens esset, in Curia mercatorum de apicibus juris disputare, juxta communem Dd. opinionem prout infrà & passim suô
49 locô deducitur. Quæ tamen Æquitas, ex sententia Petr. Wesembecii *conf.27. num.34.* seu æqua honestas sitâ jure informata, non verò eidem repugnans, ut & notat *in cap. ult. X. de transact.* Barbat. *& in c. ex part. 2. col. 3.* aut à juris forma devia, quam formam partes judexque mutare nequeunt. *l. ita autem. §. Julianus. ff. de administr. & peric. tut. l. nec ex prætorio. ff. de re judic.* Et fraus esset spretô jure, quod est omninò in æquitate fundatum, *c. consuetudo. distinct. 1.* vel ex æquitate imaginariâ vel capite propriô fabricata procedere. Bald. *in rubr. C. de Constit. pecun. num. 11.* Cagnol. *in l. omnibus. num. 6. & 7.* aut contra expressum casum legis prætendere æquitatem. Andr. ab Exea. *in repetit. rubric. de pact. num. 33.* Quorsum enim attinebat leges scribi, si liceret discedere à scripto, & suô arbitriô æquitatem fingere, ut inquit Benev. Strach. *quom. in caus. merc. proc. num. 5.* & multis probat Tiraq. *in repetit. legis si unquam. in verb. liber. num. 4. C. de revocand. donat.*

Deinde audiant hi Consules & Judices partes litigantes, & se in audiendo faciles præbeant, in cognoscendo non excandescant; animi motum verbis & vultu tegant, se contemni non patiantur; opprimi aliquem per adversarii potentiam non sinant; sint patientes, ne tamen contemtibiles videantur; concinnatores vel causarum redemtores si deprehenderint, pati eos non oportet. *arg. l. observandum. 19. ff. de offic. præs. l. ne quicquam. 9. §. 4. & 5. ff. de Offic. Procons.* Et summatim ita jus reddant, ut autoritatem dignitatis ingeniô adaugeant. *d. l. observandum.* 50

Tertiò, observabunt mores & consuetudines mercatorum approbatas, in quas, uti paulò antè diximus, jurare tenentur. Phil. Corne. *consil. 319. num. 12. vol. 3.* Paul. Paris. *consil. 93. n. 8. vol. 1.* quem citat Bl. & alios *in l. 2. C. de Constit. pecun.* quod probat in casu notabili Guid. Pap. *Conf. 103. vol. 1.* Judex enim secundùm consuetudines & statuta judicare debet. And. Gail. *1. obs. 36.* & ibi Bernh. Grævæ. Quapropter Consules, cùm consuetudinum suarũ, propterea quòd negociationibus simul incumbant, sint peritissimi, satius esse, suomet ipso judicio ac- 51

acquiescere, quàm aliorum sententiæ stare, existimavit Scacc. *de Camb.* §. *1.q.*
52 *2.n.20.inf.* Ideoque solenne inter eos est, ad facti speciem breviter consignatam, in diversis emporiis respondere, suamque sententiam, salvô melius sentientium judiciô, apponere, subscriptis peritiorum nominibus; atque eam quandoque ad pleniorem judicis informationem in judicio offerre, exemplô agrimensorum *l.8.pr. & §.1.ff.fin. reg.* quod instrumentum usitatissimô vocabulô Italicô PARERE appellant,
53 De qua consvetudine vid. *leges Feria-*
54 *rum Reip. Genev.cap.24.* Et sanè, optandum esset, ejusmodi magistratum & Consules in omnibus emporiis constitutos esse, qui omissis apicibus juris, secundùm meram æquitatem hasce causas decideret. Raph.de Turr. *disp.1. q.12.n.42.* Sed cùm illi sint rariores, præsertim in Germania, his deficientibus, ordinarius magistratus adeundus erit.

55 Quartô consulant mercatores eorumque Consules, in dicendis sententiis (ubi causæ id postulant) JCtos bonosque viros, ne vetus illud in eos quadret dicterium, *Ne sutor ultra crepidas.* Benev.Strach. *part. ult. de mercat. n.3.* & felices essent artes, si de illis soli artifices judicarent; hocque ideò, ne ipsâ lege se clementiores aut æquiores putent. §. *oportet. authent. de judic. l. respiciendum. ff. de pœn. l.fin. C. de Emancip.* Plur. de hoc vid.ap.Strach. *d.p. ult. &*
56 *ibi sparsim.* Ne autem ab imprudentibus mercatoribus, aut eorum judicib⁹, qui quotidiè nihil nisi stylum, stylũ, æquitatem æquitatem, conscientiam conscientiam, ex proprio cerebro prognatam, nec legibus conformem (qualis esse debet. Heig. *in poster.part.q.1.n.164.*)
57 clamitant, objiciatur, quòd hæc doctrina de æquitate in curiis mercatorum semper & indistinctè observanda; superioribus addere libet, quæ hac de re Rutg.Rul. JCtus celeberrimus, & in causis mercatorum practicus versatissimus, graviter in responso quodam singulari his verbis disserit: Derowegen dann die Politici und Rechtsgelahrten den Kauffleuten anderer Gestalt nicht das jus judicandi, als cum mica salis verstatten / wie bey dem Leandro 58
Galganetta, *in tractat. de jur. pub. tit.5. n.33. lib.3.* zu erspüren / dahero dann auch zwar bißweilen privat Kauffleuten solches wol zugelassen wird / an den Oertern da die Kauffleute ihre Collegia und Consules haben / Jedoch / wann vernommen wird / daß sie noch ihre Consules gnug beschlagen / oder sonsten den Holtzweg gehen wollen / den Partheyen bevorstehet / für den ordentlichen Magistrat des 59
Ortes da sie residiren / zu klagen / per ea, quæ cap. præcedente adduximus. Und mag man zu dem Ende alhier gegen die Kauffleute gebrauchen / was Claudius 60
Cotoræus wieder Kriegsleute / die sich in Kauffmans-Händel stecken / *cap.8. libr.1. de jur. & privil. milit.* sequentibus verbis auffsetzet: *Qui fieri potest, ut & negocientur milites, simul & inimico resistant? rationes suas simul & excubias agant? Institorum causis simul & castrorum munitionibus sint solliciti?* Philosophi quidem in bona repub. singulas artes exercere voluerunt. Plato *de repub. dial. 2.* Neque enim agricola, etiamsi ei id commodum futurum est, aratrum, ligones, rastrosve conficiet; neque iidem rapsodi simul & histriones esse possunt, Tragœdive & Comædi. Liv. *libr. 8.* Erfolget also: Wann diese termini invertiret / darauff zu inferiren / wie viceversâ die Kauffleute auch nicht leichtlich in causis ita arduis, wie diese ist / Richter seyn / und ihre partes judicandi, vel censendi interponiren / sondern bedencken sollen / was Petr. Wesembec. *d.cons.27. n.34.* folgender Massen treulich vermahnet; Observent igi- 61
tur mercatores præceptum, imò verò consilium nostrum, ut peritiores consulant, & leges præesse malint; quod si fecerint, & honori & animabus consulent, deme dann nicht ein wenig zu Hülffe kommt / was hernacher Abel Straßburger dargiebet / *Consil.1. n.34. inter consil.* Tomingii, seine Worte verhalten sich also: Solche decisio ist der Zeugen Bedencken weit vorzuziehen; cùm legisla- 62
tores melius cognoscant, quid sit æqui-

tas, quàm idiotæ mercatores, authoritate Pauli de Castr. *in l.1.n.9.ff. de just. & jur.* Cujus verba formalia hæc sunt: Nota contra idiotas mercatores, qui faciunt se magistros æquitatis, & contemnunt legistas, dicentes, quòd vadunt per cavillationes, & ipsi per æquitatem; nam multò melius cognoscunt legistæ, quid sit æquitas, quàm ipsi cognoscant, quid sit rigor, qui est
63 oppositum æquitatis, & unum contrarium melius cognoscitur per aliud, ut in §.*1.Instit. de his qui sunt sui vel al. jur.*
64 Et habent notitiam JCti tàm per naturam, quàm etiam per artem; illi verò per naturam tantùm; & proferunt aliquando multas iniquas sententias, confidentes de semetipsis. Dahero
65 dann sich in facto begeben / das 3. Gelährte und 3. Kauffleute über eine Sache zu consuliren deputiret / und in zwey Hauffen geritten / und Obmänner erwehlet / dieselbe den Gelährten Beyfall gegeben / idque in materia Assecurationis, wie solches vom Anthonio Monacho JCto Taurinensi, Rotæ Bononiensis auditore, *in decis.1.Florentin.n.ult.* mit folgenden Worten referiret wird: Et nos aliter juridicè arbitrari non posse putavimus, quicquid Doctores mercatores, Collegæ insuper additi, aliter senserint, quorum sententia & reprobata fuit, & nostra comprobata, per Excellentissimum D. Sylvium Spannocht. Dominicum Suilandum &c. meritissimos Doctores meos, Judices, stante discordiâ inter nos & doctores mercatores delegatos, quæ confirmata à Clmo. magistratu transivit in rem judicatam, & executioni
66 fuit demandata Anno 1601. Und ist auch hierbey zu mercken / daß diese cognitio æquitatis, apud mercatores multos propter lucri cupiditatem bißweilen verhindert / und also die Augen verblendet werden: nec enim integram manere æquitatem putamus, ubi magnitudo quæstuum spectatur. Tacit. *libr.11. Annal.* quod ad propositum in causis omnibus mercatorum applicat Dan.
67 Santer. *de offic. mercat. lib. 1. cap. 8.* Et paulò post modò dictus Ruland. An sententia lata ex relatione peritiorum mercatorum retractari possit? Vid. Mynſ. *Cent.6.obſ.35.* Welches ich deswegen etwas weitläufftiger anregen wollen / damit die unverständigen Clamanten (so weder in Curiis mercatorum jemalen versiret oder consuliret / noch deren Consulum, oder Assessorum Ampt verwaltet / und offtmals extra suam professionem schreiten / contra ea, quæ latè prodidit Scipio Rendine. JCtus Neapol. *in recept. sentent. tit. 73. de Mercatorib.n.2.* Und von welcher Leute natürlicher Eigenschafft und Vermessenheit auch dieses / was in gemein von den temerè judicantibus de causis obscurissimis & arduis, der fürtreffliche Schottischer Historicus ac Poëta Georgius Buchananus, in suo Jephte folgender Gestalt elegantissimè auffgezeichnet: 68

Nunc, quò quis è plebe fermè indoctior
Auctoritatem assumit arrogantius
Dijudicandi in rebus obscurissimis:
Et pertinaci (quod ferè ignorantiæ est)
Animô tuetur dogma susceptum semel
Nec interim æquo expendit examine;
mala
An recta sint, quæ pertinaciter tenet.
Sed cùm inter omnes maximè cæcutiat
Cæcus, videntes cæcitatis arguit,
Ut cui perusta febre fervent viscera,
Amara cuncta credit, unumq; autumat
Se sapere, cùm desipiat unus maximè.

Billich kan gebrauchet werden /) sich des temerè judicirens / sonderlich bey dem Wein und Bier enthalten / und also in ihren Schrancken verbleiben mögen; außdrücklichen bedingend / daß hiemit die Verständige / sonderlich so in foro & curiis mercatorum, ex statuto vel ordinatione cum consensu magistratûs sich gebrauchen lassen / hiermit nicht gemeinet / allein daß sie sich des zur Nachrichtung und cynosur dienen lassen / der Hoffnung / sie werden ihrer beytragenden Discretion nach / daß solches nicht anders gemeinet / leichtlich vermercken / daran denn nicht zu zweiffeln / derowegen ich allhier abbrechen will. Hucusque Dn. Rutg. Ruland. *de relat. sing. de Assecur. præm. non solut. Hamburgi Anno* 1630. 69

1630. edita. n. 277. & aliquot præcedentib.

70 An autem, extra mercatorias causas, mercatores, aut alii illiterati, ad judicandi munus & reipub. gubernacula rectè adhibeantur, non alienum est hîc quærere? Rom. *Cons. 300.* asserit, ex longa & antiqua consuetudine extra negocium mercaturæ causas quoque posse cognoscere, cùm iidem etiam apud Romanos ad jus suffragii admissi fuerint. Carol. Sigon. *lib. 2. de jur. Rom. cap. 7.* Cic. *5. in Verr.* Cum quo coincidunt quidam Dd. distinguentes inter judicem ordinarium & delegatum; de priori affirmant simpliciter autoritate judicum antiquorum; de posteriori idem, modò causarum experientiam

71 habeant. *l. certi juris. 17. C. de judic.* & judiciô polleant naturali, seu discretione, quam S. Canones vocant omnium virtutum matrem. *c. præsentium. 1. q. 5.* Unde & eos ipsos in Commissionibus & calculationibus difficilimis ad negotia expedienda adhibendos esse, monet Rutger. Ruland. *part. 1. de commiss. lib. 4. cap. 19.* Ubi & hoc in

72 Camera practicari docet, *n. 2.* An autem naturale ingenium, in administranda Repub. aut gerendo magistratu sufficiat, artisque subsidiô non egeat? doctè disserit Jacob. Zevecot. *in Flor. cap. 5.* Quidam hoc planè negant, per elegantiss. Novell. *82. pr. & can. statuimus 8. distinct. 61. l. ne quis. 6. C. de dignit. l. si cohortales 12. §. sed etiam. 3. C. de cohortal. Princ. lib. 12.* vid. Fr. Patric. *lib. 1. de Instit. Reip. tit. 8.* Idq; exemplô Montepessulanorum in Galliâ, qui, cùm Mercatoribus & illiteratis Rempubl. commiserint, totam propemodùm everterunt. P. Rebuff. *privileg.*

73 *Scholar. 48.* Nos verò hoc primò limitandum putamus, si doctos Assessores habeant, *per d. Novell. 82.* ibi: *Adsint modis omnibus adsessores. l. 1. C. de Adsessor.* Dd. *in d. l. 17. C. de Judic.* Gothofr. *ad l. 1. C. de postul.* Gratios. Ubert. *congress. legal. 9. p. m. 366.* Hi enim possunt supplere eorum defectum, ut dicit

74 *gl. ad d. Nov. 82.* Secundò, si hoc consuetudine obtentum sit, & id Reipub. genius suadeat. Joh. Sibrant. *part. 1. jur. pub. Lubec. sect. 15. n. 23.* Non etenim à publicis muneribus avocandi sunt, 75 quorum usus Reipub. necessarius esse cernitur, sed his muneribus honestandi, quæ facile per se gerere possunt, vel collegis adjuvandi, à quibus eorum gressûs adeò regantur, ut nihil incommodi Civitas capiat, & tenuiores à majoribus non videantur omni ex parte destitui, Francisc. Patric. *de Instit. Reipubl. lib. 1. tit. 4.* ibi: in terminis de mercatoribus disserens, vid. eund. *d. l. 2. tit. 8.* & Dn. Mev. *rubr. lib. 1. tit. 1. comment. in jus Lubec. n. 38. cum seq.*

Sedulò tamen cavendum, ne ejusmo- 76 di munus committatur iis, qui præter delectûs aselli arefacti notitiam nullam sibi acquisiverunt, isti etenim ad consilia secretiora æquè ac ὄνος πρὸς λύραν apti reperiuntur. Joh. Sibrand. *de jur. pub. Lubec. part. 1. sect. 13. num. 11. & sect. 14. n. 75.* Verùm, quomodo legi- 77 bus & utilitati publicæ conveniat, ut peritioribus indigenis contra doctrinam JCtorum & Politicorum, Felin. & Dec. *in c. cum omnes. X. de Constit.* Grimald. *de Senat. lib. c. 17.* interdum posthabitis, illiterati & sæpè extranei ad Rerumpub. gubernacula, judicandi munus, & ad omnem dignitatem evehantur, præter ea quæ paulo pòst sequentur, aliorum judicio relinquendum. *Solus* enim *studiorum labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociare sibi consiliorum participes cupiunt, spe præmiorum atq; honorificentiâ suâ provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam. l. 1. C. de Assessorib.* vid. plurib. Obrecht. *de judic. disp. 2. thes. 216.* Hotomann. *quæst. illustr. 26.* Corras. *miscell. 19.* Cujac. *23. obs. 40.* Joh. Jac. Drac. *de orig. & jur. Patric. cap. 4. n. 18. cum seqq.* Cùm magnum Reip. detrimentum afferat, si talibus judicibus lites & causæ disceptandæ, tradantur, qui non à se jus accepturi, sed rectam judicandi rationem aliunde emendicaturi sunt, *d. Nov. 82.* De quo ita eleganter Franc. Patric. *lib. 1. de Inst. Reipub. tit. 8.* In suffragiis, in- 78 quit, reddendis, honestatis & virtutis prima ratio est habenda; secunda ve-

rò liberalium disciplinarum, quæ fructum in Civitate habent uberrimum; tertia autem Nobilitatis. Nam quorum Majores illustri aliquâ gloriâ floruerunt, eorum non sunt filii posteriq;
79 negligendi, nisi ignaviâ majorum suorum laudes obscuriores reddant. Vid. Trajan. Boccalin. *part.3. raggugl. di Parnass.5. pag. mihi 15. & seqq.* & elegantem locum in relig. Med. *p.2. sect.1. pag.m.319.* ibi: est & inter patricios &c.
80 Quarta denique MERCATURÆ. Proinde modestè mercaturam agentes, & qui non fœnus faciunt (quod proximum homicidio) quiq; nō mentiantur, nec de perjurio mendacióq; alios decipiant, Reipublicæ & judicandi muneribus honestandos censeo. Hactenus Franc. Patricius.

81 Unde patet, ut velut excursione quâdam hoc injiciamus, qualis in Republ. inprimis in qua Commercia florent, confusio, æmulatio, invidia, odium & discordia nascatur, si in conferendis honoribus, dignitatum gradibus & functionibus, hic à Fr. Patricio & aliis sanioribus Politicis & JCtis præscriptus Ordo non observetur, sed insinuatione, obsequiô, ambitione & suffragiorum emendicatione serie calcatâ honores sæpè indignis conferantur, dignis verò detrahantur vel imminuantur. *t.t. & l.2. C. ut Dignitat. Ord. serv. l.2. C. de Primicer. l.14. §.14. ff. de Injur.* Quod tunc fieri consuevit, cùm vel à distribuentibus seu eligentibus merita non æstimantur, vel aliqui nimiâ opinione ingenii, eruditionis, prudentiæ, quæ & Alcibiadi nocuit, Cornel. Nep. *in Alcibiad.* vel generis, aut opum, quidvis per se aut alios moliuntur, ut ambitiosi sui voti compotes reddantur. Isti gravido voto sæpè etiam parentes, præsertim matres, socrûs
82 & uxores obstetricari, & in ambitionem maritorum, filiorum aut generorum certare consueverunt. Cl. Johan. Loccen. JCtus & Professⱴ. Upsal. *in aureo suo tract. de Ordinand. Repub. lib.1. c.11.* Invenias qui si nonnullos magnates aut alios qui hoc in passu quid valent, specie beneficii demercantur, si sciant illis arte adulari, innocentes odiô obscurô morsúque venenatô criminari, sine difficultate ascendunt. Sunt etiam qui si larvam hujus vel illius negocii pro vera ejus facie repræsentare possint, ob solam rei speciem admirantibus ut gladius Delphicus dignioribus præferuntur: videas quosdam ob corporis vastitatem externam & alia hujusmodi in magno esse pretio. Unde Tacitus de Corbulo Armeniæ Præfecto. *lib.13. Annal. Corbulus corpore ingens, verbis magnificus etiam specie inanium validus.* Dantur tandem AMBITIOSI, qui cùm revera tales sint, tamen pallidam ambitionem albâ Virtutis veste induere satagant, ut verè candidati esse videantur; Quos Salustius ita describit: *Ambitio multos mortales falsos fieri subegit, aliud clausum in pectore, aliud promptum in linguâ, magis vultum quàm ingenium bonum habentes,* & alibi. *Gloriam, honorem & dignitatem, bonus & ignavus æquè sibi expetunt: Ille verâ viâ, hic quoniam bonæ artes desunt, dolis & fallaciis contendit.* Talis ambitus olim corruptô Reipubl. Statu, exercebatur Romæ, de quo præter alios Arrianus *lib.4. dissertat. Epictet. c.10.* Ἂν ὑπατεῦσαι θέλῃς ἀγρυπνῆσαί σε δεῖ, περιδραμεῖν, τὰς χεῖρας καταφιλῆσαι, πρὸς ταῖς ἀλλοτρίαις θύραις κατασαπῆναι, πολλὰ μὲν εἰπεῖν, πολλὰ δὲ πρᾶξαι ἀνελεύθερα, δῶρα πέμψαι πολλοῖς, ξένια καθ' ἡμέραν ἐνίοις. h. e. *si Consulatum expetis, vigilandum tibi est, circum-cursitandum, manus deosculandæ, ad alienas fores computrescendum, multa dicenda, multa facienda illiberalia, munera mittenda multis, nonnullis promissa & strenulæ quotidianæ.*

Quos Joh. Bodinus *libr.4. de Republ. c.3. pag. m.678.* Imbelli & veterno lan- 83
guenti Stomacho comparat, qui eò plus appetit, quò difficilius concoquere potest, nec enim suæ dignitati convenire putant, in mediis consistere, nisi ad summa quæque evolare conentur, nullâ habitâ consideratione aut reflexione, quòd si voti compotes reddantur, tanquam in sublimi positi, ex alto-

que

quæterram intuentes vertigine correpti, præcipitiô sæpè ruant. Nam casum appetit, qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus perabruptè quærit ascensum. *c. sicut. 2. Distinct. 48.*

Quid Crassos, quid Pompejos evertit, & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites,
Summus nempe locus nullâ non arte petitus.

ut scribit Juvenalis *Satyr.*

Habet enim hoc vitium omnis ambitio, non respicit, & non quos in Republic. vincat, sed à quibus vincatur adspicit ambitiosus, cum illi non tam jucundum est, multos post se videre quàm grave, aliquem ante se. Senec. *e leg. Epist. 73. & 84.*

84 Qui autem ita per artes patricias, ut cum aliis loquitur modò dictus JC. Loccen. *d. lib. 2. c. 10 pag. m. 211.* ascendere parant, ob communis vitæ & ordinis perturbationem à Republ. sub pœna ambitus arcendi sunt. *l. si quenquam 31. C. de Episc. & Cler. t. t. ff. & C. ad L. Jul. Ambit.* Petr. Gregor. *de Republ. libr. 13. c. 14. n. 11. 12. & 13. cum seqq.* illorumque artibus ab ipsis legibus & magistratu obices ponendi, quas post modò allegatum authorem *c. 10. libr. 2. de Ordin. Rep.* Et Machinod. *lib. 1. de Rep. c. 46. & 52.* vivis suis colorib. vide descriptas ab Impp. Theodos. & Valentin. in elegantiss. *l. 7. C. de Divers. offic. libr. 12. tit. 60.* his verbis: *Ad splendidioris privilegia dignitatis posteaquam priorem continuô labore compleverint, eos venientes admittemus, qui ea votô adipiscendi honoris crediderint expetenda, non eos qui studio exercendæ Cupiditatis ambierint, ut velut in meliore fortuna positi, aut ea compendia* (vid. text. d. l.) *quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impunè committere,* cui adde prællegat. Loccen. Ad præcavendum ergò internecinum hoc & pestiferum Reipubl. malum, Conr. Brun. *de Sedit. lib. 3. c. 6. n. 1. & 2. Tom. XI. Tract. Tract. fol. 124.* apprimè necessarium est, ut in omnium Dignitatum Collationibus & Ele-
85 ctionibus Ordinis habeatur ratio. Is enim in Universitate mundi, & in astris in Cœli motu imò inter angelos suam exercet potentiam. *c. ad hoc. 89. distinct.* fusè & eleganter singulari tractat Nicol. Boer. *de Ordin. grad. utriusq. fori p. 1. n. 1. & mult. seqq. in Tr. Tractatuum.* vid. Marquard. *de Cal. Sacr. non utroq. c. 2. n. 8. Tom. 14. Tract. Tractat.* Ideò magnâ ratione & providentia factum est, ut Juris nostri conditores omnibus rebus, maximè verò honoribus & dignitatibus seriem quandam moderationemque habendam censuerint, ut dū unicuiq; sua conservaretur prærogativa & prælatio rectè officiorum gereretur administratio, veraque ex diversitate induceretur concordia, quæ sine Ordine conservari non potest, sed tunc mera sequitur Confusio. Angel. *ad l. 1. §. nunc videamus ff. de nov. op. nunc.* Quod præter allegat. *c. ad hoc. Distinct. 89.* testantur multa Romanorum Pontificum Decreta & Impp. tam veterum quàm recentiorum rescripta. *l. rescripto. 6. ff de Muner. & honor. t. t. ut Dignit. ord. serv. L. ut gradatim. 11. ff. de Muner. & honor.* cujus hæc sunt verba: *Ut gradatim honores deferantur edictô, &* 85
ut à minorib. ad majores perveniatur epistolâ D. Pii exprimitur, cui adde L. 14. §. 5. ff. d. t. his verb. *Gerendorum honorum non promiscua facultas esto, sed ordo Certus, nam neq; prius majorem magistratum quisquam nisi minorem susceperit, gerat,* hisce affines sunt. *l. 5. C. de Offic. Præf. Præt. urb. l. 6. C. de Prox. Sac. Scrin.* Quis enim in uno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruit dignitatem. *l. 1. C. de Consulib.* Nicol. Boer. *d. l. pr. n. 45.* ubi ratione loci & administrationis alium præferendum docet. Et *l. 2. C. de Primicer. lib. 12. tit. 7. Qui gloriosis obsequiis non nihil Reip. commoditatis attulerunt & decoris & diversis beneficiorum titulis muniri volumus & augeri.* Et paulò pòst Imp. Zeno: *Illud præcipuè volumus, ne per ambitionem vel gratiam cujuslibet occasionis obtentam cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & temporis ratione calcatâ dudum militantibus anteferri.* Cùm honoris augmentum non ambitione, sed benemeritô & la-

& labore ad unumquemque venire conveniat. *l. contra 14. C. de Re milit.* Et honos alat artes, ubi cûm dempseris ipsa virtus per se amara ac aspera est. Saluft. *de Ord. Rep.* Nam quæ per ambitionem malô inchoantur principiô, nunquam bonô peraguntur exitu. *c. Principatus 25. cap. 1. q. 1.* Sed de diverticulo in viam.

87 Hisce itaque in genere præmissis, nunc de salariis horum Consulum quædam, mantissæ locô libet addere. Cûm utilitati publicæ conveniat, ut benè merentibus & pro communi bono laborantibus molestiarum remuneratio haud denegetur. *l. 5. §. 3. ff. de jur. immun. l. fin. C. de stat. imagin. l. 1. §. 1 ff. de just. & jur.* æquitati quoque conveniens & commerciis valdè proficuum erit, si mercatorum Consulibus salaria (quæ & solatia dicuntur *in l. post duos. 15. C. de advoc. diverf. jud. l. laudabile. 4. §. 1. C. Eod. l. 2. C. de præd. Decur. lib. 10. l. 3. C. de agentib. in reb. lib. 12.*) præbeantur, eaque talia, quæ non tantùm sufficere agentibus; sed & quæ ad honorem & negociorum emolumentum pertinere videantur, pro magnitudine & amplitudine eorum qui constituunt; utque eò facilius ad id munus viri habiles & probatæ fidei alliciantur. *arg. eorum quæ profert*, P. Gregor. Tholos. *lib. 18. de republic. c. 4.* Nam, ultra id, quòd mercenarius sit dignus suâ mercede, *cap. quæcunq. 12. q. 2.* & unusquisque secundùm laborem suum mercedem accipiat; *2. Corinth. 2.* cum nullus labor debeat esse sine mercede. *Tob. 4. vers. 15. Deuter. 2. v. 14. Levit. 19. vers. 13. Novell. 82. cap. 9.* & si labor in damno est, crescit mortalis egestas. Airer. *p. 1. process. cap. 1. obs. 7. in pr. auth. de judic. §. ne autem. c. charitatem eademq. q. 2.*

88 Debet in constituendo hoc salario ante omnia inspici consvetudo loci, qualitas locorum, negociorum & personarum, cujusque scilicet industriæ, cujusque peritiæ sit, qui operam præstat, & similia. *l. 1. §. in honorariis, & §. si cui ff. de var. & extraord. cognit.* Guid. Pap. *decis. 190. n. 1. &c.* Petr. Ubald. *in tract. de duob. fratr. in 6. part. princip. n.* 27. quem allegat Rot. Gen. *decis. 115. n. 4.* prout ex sequenti patescit oblatione, Hispanico Consuli commerciorum factâ: quam E. G. huc apponimus.

Præsentation der vornemsten Kauffleute in Hispanien/ darinnen selbe dem Consuli ein ¼ per Cento, oder 2½ per mill. freywillig an præsentiret/ umb zu Madrit zu residiren/ Anno 1633. 89

Wir unterschriebene dieser Cedula der Teutschen und Niederländischen Nation Kauffleute/ so in dieser Stadt Sevilia residiren/ vermelden/ wie daß sowol uns in dieser obgedachter Stadt/ als denen zu S. Lucar, Cadiz, Malaga, und andern Oertern dieses Königreiches/ vorfallen viele arrest von Schiffen und Kauffmanschafft/ Civil. und criminalische processe, darumb man procuriren/ sollicitiren/ am Königl. Hofe zu Madril umb dero expedition anhalten muß/ und weil alda zu Madril verharret und residiret Augustin Bredinus, Procurator Teutscher Nation, und Consul wolgemelter Nation im Königreich Portugal, eine Person von grosser Wissenschafft und experientz, umb obg. negotien expedition zu procuriren/ als er dann biß heutigen Tages hat fleissig gethan von was condition die sich haben oder immer mögen an obgedachten Königlichen Hoff vorfallen/ mit absonderlichem Eifer und grosser Sorgfaltigkeit; und weil wir an seiner Person ein grosses Gnügen und satisfaction, also haben und wollen wir ihme anordnen eine gewisse Bestallung/ welche wir ihme auff nachfolgende Weise anordnen und zueigenen.

Daß er sol nehmen/ und nehme vor sich obgedachter Augustin Bredinus ein vierdten Theil von einem hundert (so 2½ von tausend) von allen Kauffmanschafften/ so an uns consigniret/ unsere und vor unsere Rech-

Rechnung von der Stadt Lübeck/ Hamburg/ und aus allen Hansee-Städten und Porten/und auch eben also von den Wahren/ welche von diesem Königreiche und Porten werden remittiret und geladen/ nach obgedachten Hansee-Städten wollen wir gleichmässig zahlen obgedachte $\frac{1}{4}$ pro Cento und dann obgedachte $\frac{1}{4}$ von einem hundert/ so wol von den Gütern / welche an uns werden consigniret/ als denen so hinwiederumb von diesem Königreich abgeladen oder abgeschaffet werden/zu empfangen in obgedachten Hansee-Städten/ zu Lübeck/ Hamburg/und andern deroselben Seeporten/durch denen welchen hierzu ernennen und deputiren werden die von unser Nation der wolgedachten Hansee-Städt/ Und dieweil wir nicht zweiffeln/ daß dieselbe/ so da in obgedachten Hansee-Städten residiren/ werden vor gut achten zu verwilligen daß von allen Wahren/ welche sie anhero schicken und einladen/ und hingegen wiederumb nach obgedachten Städten / vor ihre Rechnung sol bezahlet werden/obgedachte $\frac{1}{4}$ von eins per cento wegen der satisfaction, so sie haben von gedachtes Augustin Bredimi Person / und daß ihnen wissend seine assistenten hoch vermötten an wolgedachten Königlichen Spanischen Hoff zu Madrit. Also ist unser Will / daß gedachte $\frac{1}{4}$ von einem von hundert hin: und wiederumb sol anfangen zu lauffen/ und empfangen werden von dem Tage an/ daß es also effectuiret/und obgedachten Herren der Erb. Ansee-Städten darein consentiren und gut achten zu approbiren: und sol so lange währen was in dieser Cedula begriffen / als selbiges wird belieben obgedachten Herren der Erb. Hansee-Städten und uns/ Und auf diese und keine andere Weise unterzeichnen wir diesen Zettel/ und verobligiren uns alles also nach dessen Einhalt zu vollbringen / welches geschehen in dieser Stadt Sevilla d.25. Maji 1633.

Hispanicè.

DEzimos los que fermamos esta Cedula de la Nation Alemana y Flamenga, mercadores y residentes en esta Ciudad de Sevilla, que por quanto à los delas dichas naciones ansien en esta Ciudad, como en las de St. Lucar, Cadiz, Malaga, y en ontras partes d'esta Reyno, se ofrezen muchos embargos de navias y mercaderias pleitos Civiles y Criminales sobre leiq' s' occurre à la corte de su Mag.[tes] en la villa de Madrid à la solicitud y despachos de los dichos negotios que ansi se ofrezen y han de ofrezer. y por q'en la dicha villa de Madrid esta y reside Augustin Bredimus de la dicha nacion Alemanna y Consul de las dichas naciones, per los q' residen en el Reyno de Portugal que es persona de mucha intelligencia y experiencia para acudir al despacho de los dichos negotios, como hasta oy ha acudido de qual quier condicion que se an y ajan ofrezido en la dicha corte con particular zolo y pũctualida. y por la grand satisfacion, que tenemos de su persona, le queremos constituir y sennalar algun stipendio y elo constituimos y sennalamos en la forma sequiẽte. Que aya de Slevar y lleve para sy eldicho Augustin Bredimus un quarto de uno por ciento de las mercaderias q' non tieneren consignades nuestras y de nuestra quenta de la Cita de Lubeque, Hamburgo, y de las demas Ciudades y puertos se remetieren y cargaren para las dichas Ciudades Anseaticas pagaremos en la misma conformidad el dicho quarto de uno per ciento, assi delas mercaderias que nos venieren consignados, como de las que se inviaren y cargeren d' este Reyno se cobre en las dichas Ciudades de Lubeque, Hamburgo, y de los demas puertos Anseaticos, per la persona, que para elle nombraren y deputaren las de la nation de las dichas Ciudades Anseaticas y por q' los q' residen en las dichas

dichas Ciudades, le dudamos si no- que teman por bien en consentir que se paguen de las mercaderias, que los dichos remitieren y cargaren para este Reyno y reciprocamente del para las dichas Ciudades por su quenta el dicho quarto de uno per Ciento, por tener satisfacion de la persona del dicho Augustin Bredimus, y constar les convenir la assistencia del dicho en la villa de Madrid, y ansi es nuestra voluntad que el dicho quarto de uno per ciento reciprocamente ha de empezar à correr y corre des de el dia que turbiere effeto, y los dichos Sennores de los Ciudadas Anseaticas vinieren y turbieren por bien de consentir dicho un quarto de uno por ciento, y que ha de durarlo contenido en esta Cedula por el tiempo, que fuere la voluntad de los sobredichos Sennores de las dichas Ciudades Anseaticas y nuestra en la forma dicha y uno de otra manera firmamos este Cedula, y nos obligamos a estar y passar por Ella, que es fecha en este Ciudad de Sevilla, à viente y cinco dias del mes de Majo de Mil y Seicientos y treinta y tres.

90 De hoc verò Consulum salario non immeritò quæri posset. Si contingat, ut quis huic muneri præfectus, cui annuum salarium constitutum erat, ante annum completum decedat, quidnam de ejus anni, quô obiit, salario ad heredes transmittatur? Ubi ante omnia distinguendum putamus inter salaria, quæ ob laborem & operam ministrorum mercenariorum seu mechanicorum & similium persolvuntur: & inter ea, quæ ex arte liberali descendunt: nam in illis, siquidem tàm labor, quàm pecunia divisionem recipiunt consti-
91 tutum est, ut heredes istiusmodi artificis, seu etiam famuli domestici, pro rata operarum seu servitii præstiti mercedem accipiant. *l. Sejo amico. 10. in fin.*
92 *ff. de ann. legat.* Quod probat etiam jus Saxonicum Landrecht *libr. 1. art. 22.* ibi: Stirbet auch der vermiedete Mann ehe er sein vollkommlich Lohn verdienet/ welches ihm verheissen war/ man ist sei nen Erben nicht mehr pflichtig zu geben denn er verdienet hat/ und ihm gebühret biß auff die Zeit/ da er starb &c. Et idem in militibus quoque statuitur, 93
cùm & hi laborum intuitu stipendia accipiant. *l. 14. C. de ann. legat.* & aliis passim textibus. In his verò quæ pro- 94
pter munus seu officium quod ex arte liberali descendit dantur, quale est nostrum Consulatûs officium, alia & jurium & locorum habetur ratio. Et jure quidem communi constat, salaria etiam nondum emerita, si intra annum illi qui officium gesserunt, moriantur, plerumque ad heredes integra transmitti: uti in sacris scriniis militantium. *l. si quis in sacris. 11. in fin. C. de prox. sacr. scrin. lib. 12.* Et agentium in rebus ad 95
bonum publicum spectantibus. *l. matriculatum. 3. C. de agentib. in reb. libr. 12.* Item secundoceriorum in schola domesticorum & protectorum, quorum heredes non tantùm reliqui temporis postremi anni, sed etiam totius anni sequentis salaria consequuntur. *l. ult. C. de domest. & protect. lib. 12.* nec non Primipilariorum *l. 1. C. de Primipil. libr. 12.* Advocatorum vel Patronorum causæ *l. post duos 15. C. de Advocat. divers. judic. & alior.* (ut partim apparet) stipendiis expresse cautum est. Hodiè autem sublatis istis Romani Imperii antiquis officiis & muneribus, eôdem jure censentur salaria & honoraria annua quorumcunque advocatorum. Item salaria potestatum & aliorum, majorum præsertim magistratuum, Doctorum, Professorum, Consulum, adeò, ut ea tota consequantur, etiamsi primâ die, & antequam minimum quodque peregerint, moriantur, Jacob. Schultz *quæst. pract. 5.* Mynſ. *C. 3. obs. 8.* Gail. *1. obs. 44. n. 12.* & Bernh. Græves. *1. concl. 44.* Jo. Petr. Sur. *1. vol. 1. Cons. Mantuan. 42. n. 3.* Plerisque etiam in locis liberis & viduis horum officialium mortuorum totius anni insequentis salaria concedi solent, quod appellant annum gratiæ, das Gnaden Jahr/ de quo 96
vid. Ernest. Cothm. *respons. sing. 15.* In Electoratu autem Saxoniæ, & ubi jus viget Saxonicum, ex Constitutione Electoris Augusti, Anno 1580. editâ, 97
Eccle-

Ecclesiastici semestria tantùm salaria consequuntur, ut & apud nos in quibusdam officiis ministrorum publicorum.

Sed parùm hîc expeditum est, an & quatenus de hujusmodi salariis æs alienum à defuncto relictum persolven-
98 dum sit? Nos putamus, distinguendum esse inter reliqua salaria, & salaria totius vel dimidii anni insequentis: adeò ut de illis omninò æs alienum defuncti sit persolvendum, de his verò non item. Vid. Rauchbar. *part. 1. q. 25. num. 22. & seqq.*

De Consulum remotione hæc unica saltem attingenda quæstio: Num 99
Consules, seu mercatorum Judices, à Collegio mercatorum creati revocari, & ab officio removeri possint? Et rectè sentiunt Barthol. & Salycet. Bonon. antecessor, *ad l. fin. n. 7. C. de jurisd. om. jud.* Quod ex justa causa removeri & reprobari meritò possint, *per l. 11. §. 3. Sed & reprobari. ff. de muner. & honor. l. 2. C. de professor. & med. lib. 10.* quæ distinctio ex mente JCti in *l. quod semel. ff. de decret. ab ord. fac.* videtur eruta.

Caput VII.

De

Processu seu Judicio Mercatorum summario.

Summaria.

1. *Judicium aliud ordinarium, aliud summarium.*
2. *Omnia Judicia sunt ordinaria, quæ non expressè excipiuntur.*
3. *Judicia summaria quæ?*
4. *Ex æquo & bono in causis Mercatorum procedendum, rejectis juris apicibus.*
5. *Quid sit velò levatô procedere.*
6. *Summarius Belgarum processus in negociis maritimis, cum loco Xenophontis.*
7. *Processus Hanseaticorum celerrimus in Hispania & Suecia.*
8. *Verba simpliciter, de plano, & sine strepitu & figurâ judicii, ex Jure Canon. dilucidantur.*
9. *Quæ sint naturalia judiciorum.*
10. *Quæ Civilia judicii, quæ in summar. omittuntur.*
11. *Ratio cur in causis Mercatorum summariè procedatur. quî comparentur causis Ecclesiasticis.*
12. *Mercatores dicuntur miserabiles personæ.*
13. *In causis miserabilium personarum proceditur summariè.*
14. *Hoc Judicium à Wehnero vocatur* Gastrecht.
15. *Quale Judicium exercetur in Republ. Lubec.*
16. *Citatio basis & fundamentum Judicii.*
17. *Inter Mercatores in nundinis non fit Citatio verbalis sed realis.*
18. *Venientes ad nundinas sunt suspecti de fugâ.*
19. *Quando periculum est in mora, actus expediri potest absq; Citatione verbali.*
20. *In foro Mercatorum Lubecensi ad fundandam Jurisdictionis præventionem, non opus est Citatione, sed saltem imploratione judicis.*
21. *Citationes ex L. Diffamari in foro Mercatorum Lub. non frequentes.*
22. *Sententia super inepto libello nulla.*
23. *In curia Mercatorum ineptus libellus toleratur.*
24. *Petitio & Libellus generalis, obscurus & alternativus in Curiis Mercatorum admittitur.*
25. *Mercator, si in libello unam causam proponat, & aliam in probationem deducat, non succumbit.*
26. *Mercator agens ex numeratione, confessionem probando obtinet.*
27. *Idem in directa & utili actione.*
28. *Libellus Mercatorum ab omnibus juris apicibus immunis.*
29. *Foro Sax. in causis Mercatorum libellus articulatus non admittitur.*

30. *Litis contestatio lapis angularis judi-dicii.*

31. *Litis contestatio in judiciis summariis Mercatorum an necessaria?*

32. *Juramentum calumniæ an & quando in Judiciis Mercatorum præstandum?*

33. *An editionem instrumentorum petens, juramentum calumniæ præstare teneatur? remiss.*

34. *Differentia Juris Civilis & Lubecensis circa Juramentum Calumniæ.*

35. *Regulariter omnes de judicio satisdare tenentur.*

36. *Mercatores maxima debitorum nomina possidentes satisdare de judicio sisti non tenentur.*

37. *Hoc procedit. I. Si debita sunt liquida, & liti sufficientia.*

38. *II. Si bonâ fide possessa.*

39. *III. Si hæc bona æri alieno non sint obnoxia.*

40. *IV. Si sint in loco ubi judicium agitur.*

41. *De Judicio Mercatorum in mari vel navi.*

1 JUdicium ex *Novella 82.* potest dividi ad hunc modum, ut aliud sit, quod cognitionaliter fit: aliud quod brevi tantùm annotatione, sive, ut Imperator vocat, ἐν σχήματι παραγγέλσεως. Vulgò dici solet, aliud esse Ordinarium, aliud summarium. O-
2 mnia autem judicia sunt ordinaria, quæ non expresse excipiuntur ut sint summaria. Conrad. Rittershus. *in ex-*
3 *pos. Novell. part. 9. cap. 3. n. 16.* Summaria verò sunt, in quibus, ob singularem quendam favorem vel odium aliquod, celerior expeditio requiritur, Reipub. quippe interest, ut partes absque longo sufflamine ad concordiam reducantur, & lites ocius finiantur. *l. 2. C. de re judic. l. 3. C. de fructib. & lit. expens.* Casp. Klock. *de contribut. cap. 4. sect. 3. n. 60. pag. 304. cum ibi allegg.*

4 Cùm itaque in foro mercatorum, ob eorum æstimationem, Strach. *quom. in cau. merc. proced. n. 1. & 4.* & quòd inter illos attendatur simpliciter veritas negocii. Bl. *consf. 40. lib. 5. num. 10.* æquitatem præcipuè spectandam, nec de apicibus juris disputandum, communiter constet. Gail. 2. *obs. 20. n. 5.* Tiraq. *de privil. pia cau. privil. 51. num. 140.* P. Wesembec. *cons. 27. num. 35.* Munoz. de Escobar. *tract. de ratiocin.*
5 *c. 11. num. 2.* rationi & æquitati consentaneum erit, ut causæ eorum quoque summariè, h. e. celeriter & velô levatô sine longo sufflamine litis, & citra solitum judicii ordinem tractentur & expediantur. *l. 5. C. de naufrag. lib. 11.* ibi: *decernimus, ut* LEVATÔ VELÔ, *istæ causæ cognoscantur.* Vid. loc. ibique Peckium. Est autem LEVATÔ VELÔ, idem ac apertâ fore Cic. authore, procedere, quo Lampridius *in Alexand.* dixit: PATENTE VELÔ. Solebant enim foribus ædium prætendi vela. Hinc Sueton. *in Claud. prorepit ad solarium, interq́ prætenta vela se abdidit.* Augustin. *confess. 1.* Vela pendent in liminibus Grammaticarum scholarum. Plaut. *Querulo, isti sunt, qui in fanis & sacellis observant vela.* Vid. & Plin. *lib. 7. Epist. ad Cornut.* Sueton. *in Calig. cap. 26.* Lamprid. *in Heliogab.* Judicant ergò Impp. has causas breviter & imperfectâ deductione, si opus sit examinandas esse, ut nec ad plenissimas judiciorum formulas recurrere oporteat; his adde *l. 1. §. sed ex contrario. 18. ff. de Exerc. act.* & ibi Dd. ibi: *Solent planè Præfecti propter ministerium annonæ, item in provinciis Præsides extra ordinem jurare,* quod Belgæ dicunt per requestam, imploratô saltem judicis 6
officiô. Peck. *ad hanc §.* ibique Arnold. *Vinn. lit. E. addens p. 402.* In tribunali Admiralitatis Hollandiæ duplicam litigantibus partibus non esse permissam; neque id absque gravi ratione; cùm mare frequentantium ventusque commodis utentium intersit, controversias eorum, quantum fieri potest celerrimè expediri. Vid. Author. Tr. MSC. *de Stat. fœd. Belg. c. 3.* solent & exercitores (qui moderni sunt mercatores nostri) juvare ex contractu magistrorũ adversus contrahentes. vid. Wesemb. hîc *tr. de Exerc. act. n. 6.* Rot. Gen.

Gen. *decis.9.n 19.* Conr. Rittersh *part. 9. expos. Novell. cap 3. num.17. per l. si Coloni. C. de Agric. & Censit.* ibi: *Celeri reformatione.* Damhouder. *in prax. crim. cap.62. n.16.* Hinc Xenophon *de rat. redd.* Quòd si quis mercaturæ præfecto præmia proponat, ei scilicet, qui æquissimè celerrimèque dijudicet ea, de quibus controvertitur, ut impediri non necesse sit illos qui discedere volunt: etiam has ob causas longè plures & quidem libentius
7 hîc negociarentur. Id quod inter Hanseaticos in Hispania obtinet, ubi causæ eorum celeriter expediuntur, nec ullâ morâ & procrastinatione extrahuntur, *privil. Reg. de Anno 1607. art. 27.* Sic celeritatem processûs mercatorii in Suecia optimè commendat Wilhelm. Wselinx im Bericht von der Süder Compagnia in Schweden/
8 *p.66.67.* Et hoc est, quod Clementina *Sæpè. cap. 2.* ita pluribus dilucidat: *sæpè contingit, quòd causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano* (hoc est, ut Gigas, *tr. de crim. læs. maj. lib. 1. quæst.4. num.2.* docet, sine altitudine loci & styli) ac sine strepitu (h. e. sine altitudine vocum & declamationum advocatorum) & figura judicii (h. e. sublatis iis, quæ sunt juris Civilis, non autem quæ de jure naturali seu gentium introducta sunt. Decian. *in tr. crim. lib. 7. cap.42. num.9.*) procedi mandamus. Vid. Loccen. *de jur. mar. lib.3. cap.10.*

9 Sed quæret quispiam, quæ ergò sunt in Judiciis naturalia, quæ Civilia? Resp. Naturalia sunt 1. Citatio. 2. Brevis narratio sive expositio causæ 3. Petitio. 4. Probationes semiplenæ. 5. Cognitio causæ, saltem aliqua & levis. 6. Denique sententia
10 sine conclusione. E contrario, Civilia sunt hæc: 1. Libelli oblatio. 2. Articulorum compositio. 3. Litis contestatio. 4. Feriæ, in honorem hominum indictæ. 5. Dilationes & termini. 6. Publicatio attestationum 7. Jusjurandum calumniæ (quamvis aliud de hoc visum sit, Br. *ad c. ad reprimendum. in Extravagant. d. Clement. Sæpè.* Menoch. *d. arbitr. JJ. qq. q.20.*) 8. Conclusio in causa. 9. Denique recitatio sententiæ ex scripto, à Judice sedente facta. Hæc, inquam, merè sunt Civilia, sive juris positivi; ideoque in judiciis summariis, secundùm Dd. omitti possunt; cùm in ordinariis saltem sint necessaria; quæ est summa d. *Clementin. Sæpè. cap.2. de V. S.*

Ratio autem, cur in foro & causis mercatorum summariè procedatur, hæc à Dd. redditur: 1. Quia curia mercatorum comparatur Ecclesiasticæ, ubi ex æquo & bono proceditur. Speculat. *in tit. de competent. judic. adit. §.1. v.28.* Decis. Genov. *171. num.5.* Card. Tusc. *vol.5. concl. 207. num.3. cum seqq. & concl.208.* Rittershus. *d. part. 9. cap.3. num.17.* 2. Quia mercatores dicuntur miserabiles personæ, dum in obeundo mercaturæ officio peregrinantur. Alex. *consil.130. lib.7. & c. omnipotentis DEI.* Felin. *in cap. significantib. de offic. deleg.* In miserabilium autem personarum causis summariè proceditur. Gail. *1. obs. 1. num.46. & obs.78. num.3.* Marant. *in spec. aur. part.4. distinct.9. num. 48. & seqq. & n.149. & seq.* Hoc autem judicium à Matthæo Wehnero *in observ. pract. lit. G.* vocatur Gast-Recht oder Kauffgericht; Quale in hac nostra Repub. Lubec. similiter in vigore est, inprimis quando lis est cum extraneis negociatoribus; & testantur verba Appendicis vom Nieder- und Gastgericht/ *artic 6. verb.* So soll/ nach Gastgerichts Gebrauch schleunigst procediret werden/ vid. Dn. Mev. *lib.3. Comm. in jus Lubec. tit.4. art.7. & art.1. tit.1. n.51. huj. libr.3.* Unde & ejusmodi Judicia Mercatorum & Extraneorum dicuntur pia & æqua, Peck. *de jur. sistend. c.37. num.7.*

[11, 12, 13, 14, 15 in right margin beside the above paragraph: 11 at "Ratio autem", 12 at "Quia mercatores", 13 at "In miserabilium", 14 at "Hoc autem judicium", 15 at "testantur verba Appendicis"]

In tantum verò inter mercatores agitur de bono & æquo, ut licet 1. judicium incipiat à Citatione. *§. omnium.3. Inst. de pœn. tem. litig.* & ibi Dd. Br. *in Rubr. ff. ne quis eum, qui in jus voc.* ejusque sit basis & fundamentum. 16

17 Gail. *1. obs. 48. num. 1.* tamen inter mercatores in nundinis non soleat fieri citatio verbalis, qui ibi volens aliquem convenire in ipsis nundinis, eum evocare facit per ministros publicos, quos Itali Sbirri vocant. Et
18 est ratio, quia venientes ad nundinas omnes sunt suspecti, & præsumuntur in fuga, secundùm Bart. in *l. heres absens. 19. in fin. ff. de judic.* & pulcrè Fr. Curt. Jun. *in tr. de sequestr.*
19 *q. 6.* Nam, quando periculum est in mora, actus expediri potest absque citatione verbali. Alexand. Jas. *in l. si fidejussor. §. si satisdatum est. n. 10. ff. qui satisd. cog.* Innoc. *in c. significavit. in fin. de Testam.* Alexand. *in l. unoquoque. ff. de Judic. Col. 2.* & ita mercatores in nundinis contra suspectos debitores à reali citatione incipere possunt. Marant. *spec. aur. d. l.*
20 *num. 164.* Sic in foro nostro Mercatorum Lubecensi recepti Juris est, quòd ad fundandam Jurisdictionis præventionem non opus sit Citatione, sed saltem impetratione, & concessione Cos. aut Prætoris, ut actori judicium hujus vel illius fori aperiatur. **Daß zuvor an dem Ober oder Nieder-Gericht das Recht loß zu geben Ansuchung geschehen / oder sonst durch vorhin ergangene** Extrajudicial Decret **oder Beschickung die** Jurisdictio præveniendo fundiret **worden.** *art. 2.* **der Lüb. Nieder Gerichts Ordn.**
21 Ad hæc Citationis singularia obiter notandum, quòd in foro nostro Mercatorum Citationes ex L. *Diffamari.* in Causis Civilibus & Contractibus non tam facilè quàm in matrimonialibus recipiantur, quod Confirmatum in Curia Lubec. 17. Martii Anno 1658.

22 Deinde, ex eodem æquitatis fonte manat & hoc, quòd quamvis aliàs sententia super inepto libello lata, ipsô jure, etiam parte non opponente, nulla sit, per text. sing. *in c. cum dilecti. de emt. & vend. c. examinata. X. de Judic.* Magnif. Carpzov. *Jurispr. for. p. 1. const. 2. def. 11.* adeò ut Judex appellationis non posset talem sententiam super inepto libello latam, reformare, sed necessariò super nullitate pronunciare debeat. Gail. *1. obs. 66. num. 67.* Wurmbser. *tit. 22. obs. pract. 11.* quòd in curia mercatorum etiam libellus 23
ineptus toleretur, dummodò quâquâ ratione saltem defendi possit; appareatque, quid, quale, quantumque petatur; sicuti & aliàs fieri in judicio summario solet; imò quòd & planè interdum non requiratur libellus, asserit *d. c. sæpè.* ibi: *necessario libellum non exigat*, & ideò, si exhibeatur, ejus ineptitudo non vitiat processum, neque judicium, nam quoties aliquod necessariò non requiritur, si illud interveniat, etiam ineptè, actum non vitiat, *text. in l. 1. pr. C. de rei uxor. act.* Strach. *de libell. merc. n. 5. & 9.* Gail. *d. obs. 66. n. 15.* Quò pertinet etiam, quòd libellus in favorem mercatoris actoris interpretatione juvandus, & quoad fieri possit sustinendus sit. *text. in l. si quis intentione. de judic.* Gail. *d. 1. Obs. 61. num. 16. 17. & Obs. 66. num. 7. & 8.*

Tertiò. Petitio seu libellus genera- 24
lis & obscurus (qui regulariter in judiciis ordinariis non admittitur. Wesemb. *in π. de Edend. num. 4.*) dummodò non sit talis obscuritas & incertitudo, ut reo defensionis & deliberandi facultas adimatur, in causis mercatorum admittitur. Bart. *in tr. ad c. reprimendum. col. 2.* & juris Pontificii Interpretes *in d. Clem. Sæpè. de V. S.* Jas. *in l. 1. ff. de Edend.* Rot. Gen. *decis. 21. n. 67.* Alex. *cons. 178. vol. 2.* & idem in *l. si stipulatus fuero. §. Grisogonus in 4. col. ff. de V. O.* Salycet. Castrens. & reliqui Dd. *in l. 2. C. de sentent. quæ sin. cert. quant.*

Ex hisce colligunt Dd. quòd in 25
causis mercatorum admittatur libellus alternativus. Dn. Carpz. Jur. *for. Sax. p. 1. const. 2. def. 10.* Et deinde mercator, si in libello unam causam proponat, & aliam in probationem deducat, (quod aliàs de jure fieri haud potest, cùm libellus ita debeat esse comparatus, ut petatur idem quod debetur

ex vera & justa causa. Bachov. *de act. disp.1. th.38.*) non succumbat. Cels. *in tr. claus ul.n.104.tom.1.* & libellus mercatorum admittitur, in quo certum petitur, & additur clausula plusve. &c. Strach. *de Adj. part.ult.n.32.* & Rot. Gen. *decis. 26.n.45.* Quod tamen ita intelligendum putant, quando judices mercatorum plenè de causa probata cognovissent, ut tàm pro parte actoris quàm rei cognitum fuisset, ita ut defensio reo non sit sublata, utpote si reus defensionem tantùm super petitis fecisset. Mar. Blanc. *tract. de Compromiss. num.38. q.1. tom.12. decis.17. n.13. & decis.26. num.4.*

26 quare agens ex numeratione, confessionem probando obtinet, & viceversâ, *d. decis.7. n.13.* & mercator, directam

27 actionem instituens, cùm utilis sibi competat, non succumbit. Strach. *d. l. n.8.* plura exempla vid. ap. Jas. *in d. l. sed et si possessori. §. item si juravero. ff. de jurejur. n.15. & seqq.* & Strach. *d.l.* Et

28 generaliter notandum, libellum seu potius petitionem inter mercatores, & in ipsorum Curia, ab omnibus exceptionibus, juris apices respicientibus, esse immunem; tantumque negocii veritatem, seu factum ipsum, de quo agitur, expressum esse sufficere. vid. Strach. *d. l. n.19. & 20.* Ubi differentiam adducit inter libellum & petitionem. Menoch. *de arb. JJ. qq. q.18.*

29 Articulatum tamen libellum de jure Sax. nec in causis mercatorum esse admittendum, docet Dn. Bened. Carpz. *jurispr. for. Sax. part.1. const.2. defin. 2. n.3.* nec enim de apicibus juris id esse dicitur, quod rationabili consuetudine receptum est, præsertim ad lites abbreviandas & facilitandas; quippe quòd per ejusmodi articulatum libellum causæ status facilimè invertatur; cùm per positiones frustulatim dilacerentur ea, quæ continuâ oratione proponi poterant. Jac. Schult. *obs.4. n.7.*

30 Quartò, cùm litis contestatio (quæ judicii ordinarii fundamentum est, Gail.1. *obs.74.n.1.* & quasi lapis angularis; quô deficiente nihil ædificari possit. Vant. *tit. de nullit. ex process. num.28.*

31 *per allegat.*) in causis summariis, in quibus judex, solâ veritate inspectâ procedere potest, non sit necessaria, attestantibus. *d. cap. sæpè. d. Clem.* & ibi Dd. præsertim Menoch. *de arb. jud. qq. q.18. n.2.* Rittershus. in *expos. Novell. part.9. c.3.n.17.* Singulariter quoque in causis mercatorum, utpote summariis, eam non esse postulandam constat, uti ex Br. *in l. si fidejussor. §. quadam. ff. Mandat.* & Bl. *in l. si pro ea. n.14. C. eod.* eleganter notavit mercatorum patronus Eques & Patricius Anconitanus, Benev. Strach. *d. l. n.8.* Licèt apud nos in praxi hodiè secus observetur.

Quintò. Quid autem obtineat in foro mercatorum quoad juramentum calumniæ, diversæ sunt Dd. opiniones. Quidam, ut Rittershus. & alii, illud in judiciis mercatorum, utpote summariis, non necessariò requiri autumant, cùm non sit de judicii substantia. *c. primo. de juram. calum. in 6to.* ibi: *propter omissum quoq; tacitè in tota causa calumniæ juramentum, judicialis processus, aliàs factus legitimè, non est nullus, nec etiam annullandus*, Vant. *de nullit. sentent. ex defect. process. n.9.* E contrario verò hoc in omnibus causis, etiam summariis, præstandum esse, nec à judice quocunque remitti posse statuunt Br. *in extravag. ad reprimend. n.11.* Zanger. *de Except. part.1. c.2. n.20. & seq.* Menoch. *lib.1. de arb. JJ. qq. q.20. n.2* Cui opinioni etiam suffragantur Castrens. Mantic. Bl. Alex. Cyn. & nonnulli alii ex veteribus, quos allegat Anton. del Re, Tiburt. *tr. de juram. calum. cap.7. n.3. 4. 6.* & ex neotericis Berlich. *part.1. concl.31. n.28.* Nos tamen cum Menoch. *d. l. n.5.* hanc diversam Dd. opinionem hôc conciliationis fœdere ita componimus, ut prior opinio procedat, quando hoc juramentum ab altera partium non est petitum, siquidem tacitè inter partes remitti potest; posterior verò, quando petitum existeret; tunc etenim de substantia est processûs. vid. Bernh. Græv. *1. concl. pract. 84.* ubi ampliatur; An autem hodiè editionem instrumentorum petens, juramentum calumniæ

præstare debeat, vid. Berlich. *d. lib.1. concl.45. n. 4.5. 6. 7. & 8.*

34 Hôc locô annotandum discrimen singulare Juris communis & Lubecensis circa Juramentum calumniæ. Nam licèt de Jure Civili controversum, an ab actore Juramentum reo deferri queat, etsi nihil ab eo probatum, prout videre est apud Cothman. *vol.2. cons.82. per tot.* In foro tamen Lubecensi certum est, actorem statim & quidem ante litem contestatam, reo deferre posse juramentum super eo quod in actione continetur. *art.2. tit. 8. lib.5. De jurejur. Statut. Lub.* nec opus est, ut anteà actor deferens juret de calumnia seu malitia, prout de Jure Communi *l. jusjurandum. 34. §. qui jusjurandum. l. si non fuerit 37. ff. de Jurejur. l. fin. C. de fideicommiss.* & ita asserente Dn. Mev. *ad h. art. 2.* non solùm respondit Collegium JCtorum Academiæ Gryphisvvaldensis Anno 1611. sed & in hanc sententiam decisio facta in *Senat. Lubec. 14. Martii. An. 1645. & 10. Septemb. Anno 1658.*

35 Sextum singulare in judiciis mercatorum est, quòd, quamvis, de jure communi, omnes, qui conveniuntur, nisi disertè à lege excipiantur, satisdationem de judicio sisti præstare debeant. *l. filius fam. 14. ff. qui satisd. cog.* contra-
36 rium tamen inter mercatores obtineat; inter quos si quis multas merces habet, quæ difficilè amoveri seu exportari possunt. *arg. l.3. §.1. ff. de tritic. vin. ol. leg.* vel intricata debitorum nomina in magnis pecuniarum summis, adeò quòd cesset suspicio fugæ, cùm non facilis sit eorum exactio. Alex. *in l. facere. ff. solut. matrim.* satisdare de judicio sisti non cogitur. Br. Angel. & alii. *ad l. sciendum. 15. ff. qui satisd. cog.* Jas. *ibid. n.1. & seq.* & ibi Dd. alii comm. Frid. Pruckm. *vol.1. cons.19. n.91. & seqq.* Cûm aliàs ii, qui res mobiles possident, suæ promissioni non committantur, sed satisdare necessum habeant, ut supr. dict. *per l.7. §. fin. & t. t. ff. qui sa-*
37 *tisd. cog.* Hoc autem procedit 1. Si hæ merces vel nomina liquida tanti æstimentur, ut liti respondeant. Mynsing. *ad §. sed hodiè. n.3. Inst. de satisd.* Ludov. Rom. *ad l.2.* & ibi Jas. *n.1. ff. h. t.* & cæteri allegati à Frid. Pruckm. *d. cons.19. n.95.* Debitum autem quomodo demonstretur liquidum, vid. *supr. lib.1. cap.14. n.6. cum seqq.*

Secundò. Si à bonæ fidei possessore irrevocabiliter possideantur. *per l. de die. §. quidam. ff. qui satisd. cog. l. sciendum. § possessor. vers. eum verò. ff. eod.* Tiraqu. de retract. *part. 1. §. 1. gloss. 7. n. 61. vers. & aliàs.* quem allegat Prückm. *d. l. num. 94.* 38

III. Si hæc bona æri alieno non sint obnoxia, Statutis Lubecensibus, so sie frey und unbeschweret seyn. *art. 5. de fidejuss.* & ibi Dn. Vice-Præs. Mev. *n. 25. & 26.* 39

IV. Si sint in loco, ubi judicium agitur. Rob. Marant. *d. part. 6. membr. 8.* Et tantum de judiciis mercatorum summariis terrestribus. Sequitur nunc de maritimo, unô atque alterô verbô. 40

Quando vero in mari versantur plerumque Mercatores, quia in navi, ubi focum & ignem habent, quasi domum suam secum circumvehunt, & unius societatis membra sunt, ex suis & principibus nautarum aut vectorum eligere possunt arbitros, in rebus litigiosis inter ipsos componendis, directore magistrô navis; aut præfecto classis, cui etiam justitiæ patrocinium in mari committi non infrequens est; ita ut non opus sit privatâ ultione, ex mente Dn. Grot. *de jure B. & P. libr. 2. c.20. §.8.* Si verò dissentiant, majoris partis arbitrio stabitur. *l.17. §.6. ff. de Recept.* Et sic usu receptum est, ut comites itineris unius navis, ejusdemque negociationis participes atque collegæ, teneantur stare decreto partis majoris, in his duntaxàt, quæ determinatione quâdam indigent, & ad eam pertinent communitatem, cujus ipsi membra sunt. H. Grot. *c.4. de Imper. summ. potest. circ. sacr. p.76.* Vid. *nos supr. lib. hoc 3. c.4. n.15.* 41

CAPUT

CAPUT VIII.

De

Exceptionibus Mercatorum singularibus.

SUMMARIA.

1. *Exceptiones Ordinem Processûs & non merita causæ respicientes, in curiis Mercatorum non attenduntur.*
2. *Exceptiones procuratoriæ an in foro Mercatorum rejiciendæ?*
3. *Legitimatio personarum in foro mercatorum necessaria.*
4. *An Exceptio Illegitimationis à partibus non opposita, à Judice ex officio suppleri possit?*
5. *An Excussionis seu Ordinis Exceptio in Curia Mercatorum locum habeat? Negativa Communis.*
6. *Noribergæ inter Mercatores licet convenire fidejussorem ante reum principalem.*
7. *Affirmantium opinio prioris Q. verior & sanior.*
8. *Exceptio Excussionis non est contra bonam fidem.*
9. *Si Mercator fidejussor se constituit principalem debitorem, Excussionis Exceptio locum non habet.*
10. *An Judex seu Cos. mercatorum, cui commissum est, ut solâ veritate inspectâ procedat, hanc Excussionis Exceptionem rejicere possit? N.*
11. *An Arbitri Compromissarii possint rejicere hanc Exceptionem Excussionis in foro mercatorum?*
12. *An in Causis Mercatorum locum habeat non numeratæ pecuniæ Exceptio*
13. *Negantium Dd. opinio.*
14. *Affirmantium opinio.*
15. *Hæc Exceptio à Mercatoribus originem traxit.*
16. *Hæc Exceptio ab æquitate non aliena.*
17. *Statutis Hamburgensium hæc Exceptio admittitur.*
18. *Exceptio non-numeratæ pecuniæ in Cambiis locum non habet.*
19. *Exceptio non-numeratæ pecuniæ intra biennium opponenda.*
20. *Num post biennium possit opponi Exceptio non numeratæ pecuniæ sub probationis receptione?*
21. *Negantium opinio.*
22. *Affirmantium Sententia.*
23. *Exceptio non numeratæ pecuniæ post mille annos potest opponi si dolus subsit, & mala fides.*
24. *De Jure stricto negantium opinio verior.*
25. *Affirmantium æquior, & in Curiis Mercatorum retinenda.*
26. *Quomodo probandum pecuniam non esse numeratam.*
27. *Jacobi Menochii dissensus.*
28. *Mercator in continenti probare tenetur, pecuniam non esse numeratam, si post biennium hanc Exceptionem opponere velit.*
29. *Modi, quibus in continenti pecuniam non esse probatam probetur.*
30. *Numerationem non esse factam probatur per numerationes diversas.*
31. *Exceptio ERRORIS Calculi perpetuò obstat Mercatoribus.*
32. *Calculus quid denotet & unde dictus.*
33. *Calculus ritè additus ab obligatione liberat.*
34. *Nisi subsit Error Calculi.*
35. *Error Calculi potest argui post approbatam rationem inter Mercatores.*
36. *Mercatores Arithmeticæ periti.*
37. *An, ut calculus rescindatur, læsio ultra dimidium requiratur: & quando.*
38. *Sententia finem imponit quæstioni super Errore Calculi.*
39. *In Camera etiam eliguntur Calculatores; & num horum calculationi acquiescendū? dolum an culpam præstet?*
40. *De Calculatoribus Publicis. Vulgo* Rechen-Cammer.
41. *An Error Calculi possit à mercatoribus opponi post tempus à Contrahentibus præfixum?*
42. *Quando Jus adversarii non deterioratur, mora potest purgari.*

SEquitur, ut de EXCEPTIONIBUS, & reliquis hujus Judicii & curiæ partibus, quæ adhuc in Italia obtinent, quædam delibemus. Ubi initiò hæc pro regula tenenda erit con-
1 clusio, quòd Exceptiones ordinem processûs respicientes, in curiis mercatorum rejiciendæ, secundùm Aretin. *in l. si servum. §. sequitur. ff. de V. O.* Christoph. Haffn. *in suis adsert. Jurid. de mercat. n. 192.* Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. pr. n. 16.* illæ verò, quæ merita causæ, negocii veritatem ac partis interesse concernunt, admittendæ. Haffn. *d. l.* quia, ut sæpius admonuimus, ex bono & æquo exceptiones semper accommodandæ, *l. 2. §. pen. ff. si quis caut.* & ex naturali æquitate. *arg. l. quod si Ephesi. §. 1. ff. de eo quod cert. loc. l. 3. §. si quis. ff. de condict. ob caus. l. si servum. 91. §. sequitur. 3. de V. O. l. 2. §. item Varus. 5. ff. de aq pluv. arc.* verbis: *hac æquitas suggerit.*

2 Primò itaque Exceptiones Procuratoriæ in foro mercatorum Italico non attenduntur. v. g. Tu non potes esse procurator, *d. Clem. sæpè. de V. S.* ibi: *Procuratorum contentiones & jurgia.* Decius *ad l. fœmina. de R. J. n. 11.* Jas. *in l. alienum. C. de Procurat. Col. 2. per l. Exceptiones. 3. in fin. ff. de Except.* Bald. *in l. si pro eâ. 10. C. Mandat. n. 14. & in l. fidejussor. 29. §. quadam. ff. Mandat.* Jacob. Ayrer. Advocatus Noricus *part. 1. process. hist. cap. 5. obs. 5. n. 46. & 47.* qui per Hostiensem, Joan. Andr. Anton. Marian. & alios, hanc, contra Stracham, dicit esse communem; nec ab ea in foro mercatorum recedendum.

Legitimatio tamen personarum, 3
est necessaria; hæc enim in quocunque foro, etiam summario, opponi potest. Lanfranc. in *d. Clement. sæpè, in verb. & figura.* Jas. *in rubric. C. q. admitt. col. 1.* Alexand. *in l. Judices. 9. C. de judic.* Br. Salicet. & Alexand. *in l. 2. C. de Edict. D. Hadr. toll.* ubi Jas. *n. 4.* Dec. *in l. fin. eod. tit. n. 47.* Aretin. *cons. 127.* & reliqui. quibus adde Sigism. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. n. 18. pag. 463.* An autem exceptio Il- 4
legitimationis, à partibus non opposita, à Judice ex officio suppleri debeat? Affirm. Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Const. 1. defin. 26.* Pro negativa decisum Lubecæ in causa mercatoria debiti Chirograph. Osterman. contra Osterman. 28. Novemb. Anno 1649.

Secun-

5 Secundò. Excussionis seu Ordinis exceptio locum non habet, si causa ex æquo & bono est determinanda. Hippol.de Marsil. *in rubr. de fidejuss. n. 12.* Quia talis exceptio, si ordinem saltem processûs respicit, inventa est ad rigorem juris conservandum. Gail. *2. obs. 27.n.27.* Hippol.*d.l.n.12.* Muscatell. *in prax. fidejuss. part. 2. q.10. n.10. & 11.* & est de apicibus juris, secundùm gl. communiter approbatam. *in l. si communi.§.1.verb. Actum ff. de Evict.* Hieron. Magon. *decis. Florent. 45.n.14.* Caroc. *de excuss. bon.p. 2. q.31.n.10.* Vid. Bernh.Græv.*2.concl.pract.27.Consid.4. per tot.*

Hinc, cùm in foro mercatorum summariè & ex æquitate, rejectis juris apicibus, procedatur, præter superius adducta Boer. *decis. 221. num. 15.* Schurff. *cons. 42. n.3. Cent. 2.* &c. receptum est, Excussionis exceptionem inter mercatores, Campsores, bancherios, propter utilitatem publicam, & præcipuam fidem, quæ in dictis personis abundare debet, & quòd probi mercatores semper ad Creditorum petitionem pecuniâ parati censeantur, Augustin.Berous. *cons.194. n.5. vol. 1.* locum non habere adstruunt. Strach. *de Except.Merc.n.5.& seqq.* Hippol.*in rubr.de fidejuss.n.8.* Capell.Tholos.*decis.196.& ibi* Aufrer.Anton.Gomes.*de Contract.c. 13. n. 4.* Hieron. Grat. *resp. 28.n.13.vol.1.* Eman.à Costa. *in l.si ex caut.lim.18.n.2. C.de non num.pec.* Gail. *d.obs.27.gloss.in c.6.verb.subtiliter.X.de judic.* Bald.Salicet.& Castrens. *in l.frustrà.C.de non num.pec.* Bl.*in leg.fin.circ. fin. C.ad l. Falcid.* Jason. *in l.singularia. n.30 ff.si cert.pet.* & plenius *in l.constante.n.180.ff.solut. matrim.* Rot. Gen. *decis.78.n.3.& decis.90.n.10.* Tessaur.*decis. Pedem. 2.n.6. decis.52.n.1.3.cum seqq. & decis.166.n.7.* Card.Thusc.*vol.5.conclus.208.n.10.11.* Sebast.Med *in tract.de conservat.possess.n.312.vers.secundò fallit.* Menoch.*de arb.JJ.qq.q.510. n.396. & seqq.* Jerem.Sether. *in select. disp.23. th.10.* in gl. vers. *neq; inter mercatores.* multosque alios idem sentientes allegat Vincent. Caroc. *tr.de excuss.bonor. q.48.n.1.& 2.part.2.* Fabian.de Anna. *Cons. 82.n.25. & 26.* Bernh. Muscatell. *in prax.fidejuss.part.2.q.10.n.2.& 3.* Et hæc sententia est communis, teste Eman.Svarez. *in comm.opin. lit.F. n.346.* Cum qua etiam transivit Senatus Pedemont. Anno 1582. teste Anton. Tessaur. *d. decis.166. n.7.* Cui adde Menoch. *cons.662.n.14.* Schrad. *Miscell. c.5.n.26.* quam in mercatore fidejussore singularem scribit Fr. Marc. *decis. Delphin.887.n.17.part.1.* multos item in hanc sententiam citans probansq;, quibus addatur Joh. Petr. Surd. *cons. 309.n.3.* Pyrrh. Maurit. Aretin. *de fidejussor. part. 2. sect.2. c.33. n.3.* Osvvald. Hillig *in Donell.enucl.lib.15.c.48.lit.N.* & novissimè Dn.Mev. *comm.in jus Lubec.libr.3.tit.5. artic.1.n.9. & 10.* Berlich *2.Conclus.24.n.47.* Coler.*de Process. Exec.p.1.c.10.n.393.*

Ita Noribergæ inter mercatores licet convenire fidejussorem, ante reum principalem excussum, licèt se in solidum als selbst schuldiger / non obstrinxerit. *reform.Norib.lib.1.tit.19.* Verùm etsi de consvetudine Europæa, multiplicatis quæstuosissimis negociationibus, forsan hæc ita observentur, certum tamen est, repugnare textui *in Novell. 136.* atque ideò non solùm Carocius *mod. dict. loc. n.3.* Sed & Alciat. *in l.ult.n.32.33.& 34.ff.si cert.pet.* ac Barth. Bertazol. *in tr.claus. Instr. claus. 40. gl. 4. sub n.3. vers. & cum ista exceptio.* ea expressè rejiciunt, dicitque Petr. Rebuff. *in l.si ita stipulatus. col.3. vers. 3tio vitiatur ff.de V. S.* quòd hæc Exceptio non sit contra bonam fidem, ideòque meritò mercatoribus hanc legem esse communicandam, cùm leges sint omnibus communes. *l. leges. C.de LL.* nec debent, inquit Rebuff. *d. l.* excipi mercatores à legibus aliorum, nisi quatenus ipsi juribus sunt excepti. Imò insequens jura sua, bonâ fide agere censetur, *l. quemadmodum, à contrario sensu, C.de agricol.& censit.lib.11.* cum quo coincidit Andr.Fachin. *libr.8. controvers.cap.53.* & Ant. Tessaur. *d. decis. 52. & d. decis.166. n.7.* & hoc imprimis obtinet in fidejussore, qui & ipse mercator 6 7 8

cator est. Anton. Fab. *in Cod. Fabr. de except. defin. 8.* ubi & Senatum Saboud. sic judicasse testatur. Vid Bernh. Græv. *d. conclus. 27. consid. 5. n. 7.* Secus
9 tamen est, si mercator fidejussor se constituerit principalem debitorem; tunc enim, ut suprà diximus, ordinis seu Excussionis beneficiô non gaudet. vid. sup. *lib. 2. c. 11. n. 71. & 72.*
10 Hîc autem quæritur. An Judex seu Consul mercatorum, cui commissum est, ut solâ facti veritate inspecta procedat. Strach. *de Except. merc. in fin.* hanc excussionis exceptionem rejicere possit? In hâc Q. quid sit statuendum, disputant Menoch. *d. q. 51.* & Cacheran. *decis. Pedem 2.* finaliter eò inclinantes: Si excussio objiciatur à fidejussore simplici, quòd nō sit attendenda (licet P. Rebuff *in d. l. si ita stipulatus. Col. 4. vers. 7* dicat, se nunquam vidisse illud observari) Anton. v. Tessaur. *d. decis. 52.* planè diffidet, asserens, etiam istô casu, quando summariè, & solâ facti veritate inspectâ proceditur, respectu fidejussoris excussioni locum esse, ad cujus sententiam accedo cum Heringio, non solùm quia eam quoq; probari video à Fachin. *d. lib. 8. cap. 53.* & Barnab. Cornozz. *decis. Lucens. 36. n. 3. & 4.* (ubi cum Strach, *d. l.* distingvit, an talis exceptiô objiciatur ad processum, vel, an ad merita causæ; ut primô casû rejiciatur, non autem secundô, allegans pro eâ opinione, Hieron. Magon. *in decis. Lucens. 66. n. 10. 11. 12. 13.* & Franc. Becc. *cons. 89. n. 21.*) Verùm etiam quia non minus in facto consistit, num excussioni sit renunciatum, nec ne, quàm, num à fidejussore talis exceptio allegetur, quam ipsi jura largiuntur, & quâ solutionem impedire potest, juxtà *pr. tit. Instit. de offic. Jud.* Judex namque utitur publicâ potestate, *c. 1. de re judicat. in 6to.* Tiber. Decian. *in Pract. crimin. lib. 2. c. 14. n. 3.* Ergò, utcunque potestatem habet judicandi ex æquo & bono, solâ facti veritate inspectâ, debet tamen sequi regulam sibi in judiciis præscriptam, quæ est, ut secundùm allegata & probata, & non contrà constitutiones judicet. *l. illicitas. 6. §. veritas 1. ff. de offic. Præs.* Cū illa ipsa potestas judicandi solâ veritate facti inspectâ, nō obtineat in quavis facti veritate, sed in ea quæ legib9 & ex iis prognata æquitate est roborata. Felin. *in C. 1. de Constit.* Gail. *1. obs. 42. n. 2.* Nam æquitas, quæ non est legis, sed sui capitis, dicitur cerebrina, captiosa & temeraria. Garz. *de Expens. cap. 1. n. 28.* Frider. Scot. *resp. 3. n. 171. & seqq. lib. 1. tom. 2.* Tib. Dec. *resp. 36. n. 41. vol. 1.* Sequitur igitur, quòd judex integrum factum, respectu non tantum ad Creditorem pro solutione instantem, sed etiam ad fidejussorem Excussionis, non abdicatæ sive renunciatæ (ut ita loquar) exceptionem prætendentem habitô, rimari & inspicere debeat.

An verò & mercatores arbitri, quibus conceditur, ut cognoscant ex æquo & bono, possint rejicere exceptionem excussionis, vid. latè tractatum apud M. Anton. Blanc. *de Compromiss. q. 1. n. 47. cum seq.* Caroc. *de excuss. bon. part. 2. q. 49. n. 1. & 2.* Strach. *d. l. n 7.* add. Martin. Benckendörff. *in repetit. l. 1. in pr. lim. 4. membr. 4. part. n. 132. ff. de R. I.* ubi tamen rem in medio indecisam relinquit, atteſtante Anton. Hering. *de fidej. cap. 27. n. 290.* 11

Tertiò, Cùm inter mercatores summa, ut audivimus, vigeat æquitas, & subtilitates juris inter eos non attendantur, meritò in dubium vocari posset, an in eorum foro & causis locum habeat NON NUMERATÆ PECUNIÆ EXCEPTIO? Negant hoc simpliciter Wesembec. *cons. 31. n. 23. part. 1.* Matth. Coler. *de process. exec. part. 4. capit. 1. n. 109.* Abel Straßburg. *Consil. 1. n. 3.* Dn. Carpz. *p. 1. Jurisp. for. Const. 32. Defin. 38. & 39.* Hillig. *in Donell. enucl. lib. 14 cap. 37. lit. F. in not. circ. fi.* Vasq. *1. illustr. controvers. 33. n. 24.* & Zang *part. 3. de Except. c. 12. n. 20.* ex traditis per Bald. *in l. frustrà. C. de non num. pec.* Jas. *in l. singularia, & in l. qui pecuniam. ff. si cert. pet. & in l. cum quis. n. 17. C. de jur. & fact. ignor.* & reliqui allegati à Colero *d. n. 109.* R. Ruland. *resp. sing. de assec. præm. non sol. edit. Hamburg. n. 156.* cum multis 12 13

14 multis aliis, *ibi passim allegatis*. In af-
firmantium verò castra descendunt
Benev. Strach. *d.l.de Except. merc. n.9.*
Rot. Gen. *decis. 26. n.3.* Andr. Fachin.
2. controvers. 86. autoritate legum ge-
neraliter loquentium, nec mercato-
rum causas excipientium; cui senten-
15 tiæ & nostrum addimus calculum, Pri-
mò, ex eò, quòd hęc litterarum obliga-
tio ex mercatoribus originem traxit,
sicut eleganter explicat JCtorum do-
ctissimus Alciat. *in l.pecuniam. n.8. ff.si
cert.pet.* Quamobrem & consequens
est, non numeratæ pecuniæ exceptio-
nem ex eodem fonte ortam censeri,
adeò, ut etiam onus probandi tran-
seat in Creditorem. *l.1. l.si ex cautione,
l.in contractib. C. de non num.pec.* §. *fin.*
16 *Instit.de litt. obl.* neque enim ab æqui-
tatis ratione aliena est hæc exceptio,
cùm æquitas id postulet, ut, quod quis
non numeravit, exigere non audeat, li-
cet syngrapham debitoris acceperit.
Cum quibus concordat Statutum
17 Hamburgense, *tit.24.part.1.art.un.* &
ita in praxi observari statuit R. Ru-
18 land, *d.Consil. de assec. præm.* eam ta-
men in cambiis locum non habere
infr. cap.11. num.44. & 45. h. lib. mon-
strabimus, quib. adde Berlich. *2.decis.
294. n.14. & per tot.* Quæ ita proce-
dunt, si hæc exceptio *ἀναργυρίας* ad eli-
dendam adversarii intentionem intra
biennii metam à mercatore debitore
19 opponatur. Quid autem juris, si post
biennium demùm contra instrumen-
tum opponatur, numne istâ probatio-
20 nis oblatione mercator litteris obliga-
tus liberari potest? Multi sanè inter-
pretum arbitrati sunt, nullô modô
post hoc elapsum tempus debitorem
amplius esse audiendum, ut senserunt
21 Odofred. Oldrad. Jacob. Butrigar. Dyn.
in summ. C.h.t.n.3. & alii antiqui, quos
refert & sequitur Alberic. de Rosat. *in l.si
ex caut.n.2.C.de non num.pec.* Dyn. *in
cap.locupletari.in fi. ff.de R.I.* quatenus
ibi ex æquitate Canonica saltem ad-
mittit Specul. *in tit.de restit. in integr.
§.1.vers.hoc etiam notandum. n.25.* ubi
inquit, Clementem IV. Pontificem
pronunciasse contrà ipsum Trevirensem Electorem, quòd post biennium
non possit opponere exceptionem
non numeratæ pecuniæ. Bl. & Salic. *in
l.si verò singulis. C.si cert. pet.* Paul. de
Castr. *in d.l.in Contract. C. de non num.
pec.* idque multis defendit Joan. Fab.
Instit.de litt.obl.n.9. Imola, Felin. Flo-
rianus de S.Petra, *in l. cum de indebito.
§.fin.n.8.de probat.* & Curt. Jun. *in l.2.
§.appellata n.7.si cert.pet.* Dicens hanc
opinionem communiter tenere Dd.
antiquiores, eandemque sententiam
post alios multos firmat Riminald.
Jun. *Cons.272.per tot.* & novisſ. Andr.
Fachin. *2. controvers. 86.* Fr. Pruckm.
cons.9.n.19.cum seqq. & Hieron. de Cæ-
val. *q.38.* ubi ait, non esse recedendum
à juris Civilis decisione clara & expres-
sa, *& q.39.* Contrà verò alii existi- 22
mant, etiam post biennium hanc ex-
ceptionem opponi posse; ita tamen,
ut is, qui illâ uti vult, probare necesse
habeat, pecuniam numeratam non es-
se, ut sensit gloss. *in d. l.in Contract. & in
Instit.de litt. obl. in pr.* Br. Fulgos. An-
gel. & Salicet. *in d.l.si ex cautione,* & Ful-
gos. *l.sub specie. C.de non num. pec.* di-
cens, hanc opinionem communem,
Roman. *cons.44.n.2.* qui tamen de æ-
quitate Canonica tantùm loquitur;
quem sequitur Angelus *Consil.156.* Ca-
strens. *cons.233.n.3.vol.2.* Zabarell. *in c.
fin.de solut.* Socin. *l.2.§fin. n.8. de Ex-
cept. & cons.68.n.4.Vol.4.* & cæteri anti-
quiores. Anton. Gomez. *var. resolut.
tom.2.cap.6.de mutuo.n.6.in fin.* ubi ex
Svarez. opinionem hanc æquissimam,
verissimam, & communem esse testa-
tur, quod etiam professus est Fernand.
Vasqu. *de success.lib.1.§.9.n.22.& seqq.*
Secutus est Menoch. *Cons.47.* Mascard.
de probat. Conclus. 695. n.23. Stephan.
Grat. *decis.March.164.n.9.per tot.* qui-
bus novissimè accedit R. Ruland. *in
præall. resp.fin. de assec.præm.n.158.* ubi
eam ex Rebuff. de æquitate Canonica 23
per mille annos posse opponi statuit;
quorum tamen alii non tam exceptio-
nem non numeratæ pecuniæ quàm
doli concedunt, alii alterutrum ex æ-
quitate Canonica indulgent. Cabal-
lin. *milleloq.673.* post Jas. ait: In terris
Impe-

Imperii exceptionem doli dari, in terris Ecclesiæ non numeratæ pecuniæ. Andr. Fachinæ. *lib.2.controv.jur.Cap.82.* distingvit, an adsit mala fides Creditoris; & tunc de jure Canonico opponi posse exceptionem, si autem de mala fide non appareat, ne quidem de jure Canonic. opponi eam posse post biennium, ubi & allegat idem tenentes. In hoc opinionum inter se dissidentium conflictu, si strictam juris rationem potius, quàm auctoritates sectari malumus, dubium non est, quin prior opinio scilicet quòd post biennium al-
24 legari non possit, sit verior, ut etiam animadvertit Zabarell. *in d.cap.fin.* propter rationes consideratas à Joh. Fabr. Barbat. Felin. & Riminald. Jun. Non solùm enim jura generaliter loqvuntur, nullô modô post biennium hanc exceptionem admittendam; quibus verbis utique eô solô, quod probatio in debitorem transfertur, minimè satisfieri potest; sed & querelam hanc amplius non esse audiendam neque illam opponi posse dicunt. *l. si infra 8. §. fin. C.d.t.de non num.pec.& l.14. C.eod.* ut ita frustrà de probatione ejus, cujus opponendi facultatem quis non habet, laborare videatur, quemadmodum illa verba pluribus urget Riminald. Jun. *d.consf.272.* Quin etiam manifestum est, jura ex solis litteris obligationis quoddam vinculum, & quidem efficax elapso bienniô introducere voluisse, etiamsi res nulla intervenerit. *tot. tit. Inst. de litt. obl.* & ibi Wesemb. & reliqui Dd. Ergò mercator ut alius, istâ probationis oblatione liberari nequit. Haffner. *disp.11.thes.Ba-*
25 *sil.n.67.* Quia tamen posterior opinio, crebriori interpretum calculô recepta dicitur; & majori nititur æquitate, ideò in judicando, præsertim in Curiis mercatorum, ab ea recedendum non est. R. Ruland. *de relat.spec. n.157.*

26 Hâc itaque stante, notandum, hôc casu ad probationem ejus, quòd pecunia numerata non sit, juramentum deferri non posse; sed vel per testes, vel per instrumenta id probandũ esse, ita *per tex.in d.l.in Contract.§.isto videlicet. C. de non num.pec.* Comm. Dd. sequitur Gomez. *d. l.* & Joan. de Platea. *Inst.de litt.obl.in fin.* Fr. Pruckm. *d. consf. 9.n.23.* ut propterea cavendum sit à Menochio, qui *consf. 47.* diversum respondit. Cum quo consentit Caballin. 27
Milleloq.678. & Cavall. *q.38.n.5.* Quare, nisi mercator debitor ita instructus sit, ut in continenti probare possit, pecuniam non numeratam esse, post biennium hâc exceptione non audietur, contra instrumentum, quod paratam 28
executionem habet; sed nihilominus executioni mandabitur Instrumentum, hâc exceptione ad ordinarium processum reservatâ, ut monet Coler. *de Process.execut.part.1.cap.10. n.216.* Et Dn. Carpz. *d.p.1.Const.32.def.38.&39.* Inter modos autem, quib9 pecuniam nõ 29
numeratam in continenti probare possit mercator, hi duo peculiariter à Dd. notantur. Primò enim, siquidem ultra instrumentum, quô quis pecuniam se recepisse fatetur, aliud adesset, quô post confessionem ei de pecunia illa numeranda esset cautum; nam tum ex hoc liquidò apparet, priorem confessionem, spe futuræ numerationis factam esse, ut probatur *in l. minor. 25.annorum. 40.ff. de minor.* quẽ textum ad hoc allegat Bald. *in l.si absenti. Col. 4.si cert.pet.*

Deinde, numerationem factam non esse probatur per numerationes diversis temporibus factas. Nam si in In- 30
strumento confessus essem, me recepisse mille, & ex aliis instrumentis appareret de hac summa modò centum, atque ita particulatim illam solutam fuisse; tum ex eo constaret primam confessionem spe futuræ numerationis factam fuisse, neque ultrà probaret, quàm ex particularibus solutionibus me reliqvum percepisse ex aliis instrumentis evidens esset, ut docet gl. singularis *in l.2.C.de non num.pec.* quam ibi commendat Salicet. & sequitur Barbat *in. d.cap fin.n.24. de solut.* dicens se in facto occurrente ita consuluisse. Eosdem probandi modos refert Svarez. & Frider. Herculan. *de proband. negativ.n.29.* Vid. plurib. de hâc materiâ

Card.

Card. Mantic. *de tac. & ambig. convent. lib. 18. tit. 2.* Trentacinq. *lib. 3. de solut. resolut. 20.* Nebelkrä. *1. decis. 22.*

31 Quartò, Exceptio erroris calculi perpetuò obstat mercatoribus, per *text. in l. un. C. de err. calc.* etiam post decennii aut vicennii tempora. *l. 8. ff. de Admin. rer. ad Civit. pert.* ubi *gl. &* Dd. *commun.*

32 Calculus autem hîc significat rationē, seu rationis positionē, ratiocinium, seu computationem. Panormit. & Dd. *comm. ad hanc l. un. C. d. t. l. si sponsus. 5. §. si quis rogatus. 15. ff. de donat. int. vir. & ux.* quæ fiebat olim per lapillos, qui dicuntur Calculi, (eò quòd non impunè pedibus calcantur, unde Persius *Satyr. 2.*

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,

quia pro bono die ponebant album lapillum, pro malo nigrum) Calculus
33 enim ritè redditus, rationem distrahit. *t. t. ff. de tutel. & rat. distrah.* ab obligatione liberat, *l. semel.* ubi Bart. *C. de Apoch. lib. 10. l. cum servus. 82. de condit. & demonstr. l. si purè. 37. ff. de fideicomm. libert.* velut transactio. *l. emtor. 47 §. Lucius. 1. ff. de pact.* Socin. *consil. 190. vol. 2.* adeò, ut non modò quietatio, seu liberatio, ejusque confessio debeatur. *l. 1. & t. t. C. de Apoch. lib. 10.* Paul. de Castro. *cons. 377. num. 2. vol. 2.* sed etiam negocium fieri ei, qui semel reddidit, non debeat. *l. semel ubi.* Bart. &
34 Dd. *C. de Apoch. lib. 10.* nisi scil. error calculi arguatur. *d. l. unic. C. de error. calc. d. l. si sponsus. 5. §. 15. ff. de donat. int. vir. & ux.* Castrens. *d. cons. 377. n. 2. part. 2.* Anchoran. *consil. 330. & consil. 180. n. 5.* & Dd. hîc commun. qui pot-
35 est argui etiam post approbatam rationem. Br. *n. 1.* Bl. *n. 1.* Castrens. *n. 2.* Jas. *n. 3. & 6. hic in d. l. un.* & tunc rationes
36 denuò retractari possunt, etiam inter mercatores peritos numerandi, Kirchoff. *tom. 2 var. cons. 8. num. 26.* etiamsi res sit minima; ut enim rescindatur
37 calculus, non est quærenda læsio ultrà dimidium, nisi judicatum sit, aut transactum. *d. l. un. & ibi* Gothofr. Carol. Molin. *de Commerc. & usur. q. 14. n. 182.* Roland. à Vall. *1. consil. 49. num. 49.* Sententia ergò & transactio finem im- 38
ponit quæstioni habitæ super errore computationis, etiamsi hæc sententia vel transactio non rectè faciat computationem. Laur. Kirchoff. *d. cons. var. JCtorum. tom. 2. Cons. 8. n. 22. seqq. per d. l. unic. l. 2. ff. de re judic. l. instar. 2. C. de jur. fisc.* & ibi Dd. Rot. Gen. *decis. 141. n. 1.* hoc verò, si error calculi in sententia non exprimatur. Jo. Oldendorp. *c. 16. de sentent. & re jud.* & Bald. cum Dd. *ad hanc l. un.* Hîc autem 39
notandum, calculatores electos à Judicibus (quemadmodum & arbitri ad calculandum dantur in Cam. Imp. Ruland. *de Commiss. p. 1. lib. 4. cap. 19. n. 2. & seqq.*) vel Consulibus Mercatorum, habere quoque potestatem sententiæ dicendæ & se invicem condemnandi. Castrens. *in l. si cui libertas. 50. ff. de condit. & demonstr.* decis. Rot. Gen. *141. n. 1.* An autem mercator simpliciter cogatur acquiescere calculo commisso alteri? dubitat Alexand. *consil. 21. n. 3. lib. 7.* vid. Paul. Fuscar. *in singular.* verb. Calculus. *n. 2.* ubi refert, quid faciendum, si malè calculatum sit; & dicit, calculatorem non de lata culpa, sed de dolo tantùm teneri. *per l. 1. ff. si mens. fals. mod.* Quare optimas esse respu- 40
blicas dicit Rulandus, in quibus Ordinarii sunt calculatores & Computatores, qui habent Cameram, vulgò Rechen-Cammer / Gallicè Chambre di conti, quales in Belgio sunt; ut ex libello videre licet, qui inscribitur Caroli V. lætus introitus, *art. 7.* & memorant Dd. *in l. 2. C. de discuss. lib. 10. & tot. tit. de ratiocin.* Ut & vult Angelus, certos inter mercatores in Repub. eligi debere Calculatores & Computatores, secundùm formam statuti, *in aur. Cons. 130.* juxta has alleg. *l. si cui libertas. 50. ff. de condit. & demonstr.* Cornel. *cons. 43. p. 1.* Et antiquitus id etiam in usu fuisse testatur. *l. cessantes. C. de commerc. & mercator.*

Hîc autem Dd. Q. An error calculi possit à mercatoribus opponi, 41
etiam post tempus, à partibus contrahentibus oppositioni præfixum?

E. g. calculò factò promiserunt partes illi acquiescere; & quòd ab ea neutra pars reclamare posset, hisce inter Italos mercatores receptis formalibus: *Salvo che ritrovandosi errori sopra essi conti tanto per uno come per l'altro, si hanno da publicarsi fra tre mesi prossimi, & che fra questi si chiarisca una partita di 200. fiori.* modò evenit, quòd post annum aut plures, cùm alter ageret ad reliquatum juxta formam calculorum, pars opposuerit de errore calculi, replicat actor debuisse intra tres menses hic error demonstrari. Contractûs enim ex conventione legem accipiunt; etiam quòd sit contra naturam ipsius contractûs. *l.1.* §. *si conveniat. 6. ff. depos.* Judicavit Senatus amplissimus Pedemontanus, non admittendam oppositionem erroris propositi extra conventum tempus 3. mensium; quamvis de tali errore probaret per testes. Petita est revisio per reum condemnatum, qui motus hisce rationibus:

42 1. Quòd, quando jus adversarii non est effectum deterius, possit mora purgari, Br. *in l. mancipiorum. ff. de option. leg. & in l. si insulam. ff. de V.O.* 2. Quia non fuit ulterius dictum, quòd post tres menses non posset probari, juxta notat. per Innoc. *in c. cum tua. Qui*
43 *matrimon. accus. poss.* 3. Quia actus publicè notus, non obstante terminô potest probari. Guid. de Cuneo. *in l.*
44 *jubemus. C de judic.* 4. Facit, quòd non possit pactis privatorum, etiam juratis renunciari probationibus. *gloss. 1.* in verb. *quartam productionem. auth. de testam.* §. *quia verò.* 5. Quia in casu proposito pars consensit admissioni capitulorum concernentium errorem. Ergò sibi præjudicavit, ut videatur à pacto recessisse, per quod angustabatur probatio ad 3. menses. Ideoque, non obstante temporis lapsu admittitur probatio per Alexand. *in cons. 158. in fin. lit. Z.* post Innoc. Br. Imola. & alios relatos. 6. Pro hac opinione in favorem rei videatur in terminis Consil. Bald. *61. col. 1. vers. 2. lib. 2. & cons. 317. lib. 4.* ubi, attestante Anton. Tessaur. *decis. 260. num. 2.* suprascripta quinque fundamenta latius ponuntur; & ipse in hac opinione residet, quòd, non obstante lapsu termini præfixi, possit adhuc probari per reum; cum quo coincidit famosissimus practicus Matth. Berlich. *1. conclus. pract. 46. num. 13. cum seqq.* qui vult, hanc probationem per calculationem rationum nunquam posse excludi.

Pro actore autem supplicato adduci potest. 1. Quia conventiones ex pactis contrahentium legem accipiunt, 45
d. l. 1. ff. de pact. præcipuè inter mercatores. Dd. *comm. ibid.* 2. Quòd talia pacta possint fieri in materia probationum. Dd. *in l. admonendi. ff. de jurejur.* ubi latè Jason. *n. 200. in repetit.* ubi vult, posse conveniri, ut stetur dicto unius testis, juxt. notat. per Bart. *in l. fin. n. 3.* 46
ff. de prætor. stipul. 3. Quia regula est: Quòd ad tempus promissum, post tempus prohibitum censeatur. *l. si unus.* §. *1. & l. exempla. ff. de pact. l. si ita quis. ubi* Alex. & Jas. *ff. de vulg. & pupill. subst.* etiamsi agatur de re maximè favorabili. *l. Thais. 41.* §. *intrà. 12. ff. de fideicomm. libert.* 4. Facit, quòd factum 47
judicis & partis æquiparentur; sed si judex præfigat terminum, eô elapsô non poterit quis amplius probare. Anton. Capic. *decis. Neap. 82.* Ergò idem dicendum in renunciatione partis. Et ita in Senatu Pedemontano conclusum esse *15. Novembr. Anno 1568.* testatur Anton. Tessaur. *d. decis. 260.* ubi etiam ad contraria respondet argumenta.

Quintò. Dubitatur, an in Curia 48
mercatorum præscriptionis exceptio objici possit? Ratio dubitandi. Cùm ex bono & æquo, uti non semel innuimus, inter mercatores procedendū sit; præ- 49
scriptio verò, juris subsidium iniquissimum indigitetur. *Novell. 9.* §. *habeat.* & quia odiosa hæc defensio, & contra naturalem æquitatem reputetur. *l. 1. verb. vel injur. ff. de negot. gest. l. nam hæc natura. 14. ff. de condict. indeb.* Marsil. *singular. 370.* Imò, qui

qui se defendit ex tempore, dicitur se defendere ex circumventione. Andr. Isern. *in cap. sancimus*, quô tempore &c. & ibi Afflict. *n.7.* Et præscriptio vocetur dolus, fraus, circumventio, machinatio dolosa, & improba allegatio. Rol. à Vall. *cons. 68. vol. 3. n. 13.* Natt. *cons. 162. n. 29.* Cravett. *cons. 29. in f.* Ant. de Petr. *de fideicommiss. q. 14. n. 230. & seqq.* rejiciendam hanc exceptionem nonnulli volunt. Hôc tamen non obstante concludunt Dd. putà Decius, Blanc. *d. tr. de Compromiss. q. 1. n. 64. tom. 12.* & reliqui: Si opponens mercator hanc exceptionem bonâ fide præscripsit, admittendam esse eandem. Cùm enim præscriptio, ubi bona fides intervenit, tàm de jure Cæsareo quàm Pontificio non sit improbata, naturali æquitati adversaretur, jus alteri legitimô modô acquisitum auferre; idque ex verbis & mente Br. *in Extravag. ad reprimendum. verb. videbitur. & in l. 2. C. de Constitut. pecun.* quam sententiam probavit Astensis *3. vol. statut. & Constit. verb. mercator.*
51 adeò, ut commerciorum favore hoc præscriptionis tempus hodiè valdè arctetur & restringatur; cùm omnis negotiationis forensis interesse putetur, dominia rerum esse certa, & de iis certos esse possessores, aut qui de iis negociari cupiunt, nec quæ publicè & bonâ fide accipiuntur retractari. Et si idcircò quid iniquitatis brevitati temporis inesse putabitur, id tollet aut emendabit tùm publica utilitas, tùm amittentis negligentia. Dn. Mev. *Comment. in Jus Lub. p. 1. lib. 1. tit. 8. art. 1. n. 7. 8. & 9.* ubi hanc Præscriptionem Jus Lubecense unô saltem annô & die definit.

52 An autem à Judice suppleri possit Exceptio Præscriptionis, si ea evidenter ex actis appareat, etiamsi non opponatur à partibus? dubium existit: Et primâ quidem fronte videtur di-
53 cendum, quòd non: Quia præscriptio actionem non tollit ipsô jure, sed ope exceptionis. *l. super longi. 11. C. de præscr. long. temp. l. si quis. 8. §. 1. C. de præscr. 30. vel 40. ann. c. ad aures. 6. sub fin. X. de Præscript.* Franc. Balb. *tr. de præscript. part. 1. pr. q. 8. n. 1. & 4.* Judex autem in exceptionibus non potest supplere. Balb. *d. q. n. 2.* Bart. *in l. ubi pactum. C. de transact. num. 8.* Et hanc sententiam multis tuetur Guid. Pap. *decis. Delph. 221. n. 1. & seqq.* & Nicol. Böer. *decis. Burtegal. 344. n. 1. & seqq.*

Verùm hisce nihil refragantibus, 54
contraria opinio verior videtur, 1. quia præscriptio actionem ipsô jure tollere videtur. *l. 3. C. de præscript. 30. vel 40. ann.* ut eleganter probat Petr. Gilken. *de præscript. part. 1. cap. 4. num. 1. & seqq.* Zanger. *de Except. part. 3. cap. 10. n. 17.* Böer. *decis. 344. n. 4. & seqq.* Ubi autem actio ipsô jure est sublata, & ita actor sine actione experitur, judex ex officio actorem repellere potest. Fr. Balb. *d. p. 1. princ. q. 8. n. 2.* Böer. *d. decis. 344. n. 5.*

Deinde, positô, quòd præscriptio non tollat actionem ipsô jure, sed ope exceptionis, & ita jure naturali alicui actio competeret, actio tamen illa est inefficax & inutilis, judex autem non minus eo in casu, ubi quidem actio 55
competit, sed ubi inefficax & inutilis, ex officio supplere & actorem repellere potest, quàm ubi omninò nulla actio competit. Felin. *in cap. ad aures. 6. X. de Præscript. n. 3.* Balb. *d. l. de præscr. part. 1. q. 8. n. 2.* Et hanc sententiam amplectuntur Abb. Panorm. *in d. c. ad aures.* Felin. *ibid. n. 2.* Mynsing. (ubi etiam in Camera pronunciatum refert) *C. 3. obs. 28. sub fin.* Gilken. *de præscript. part. 1. c. 4. n. 38.* Zanger. *de Except. part. 3. in præem. n. 13. & c. ult. n. 19. & seq.* Wesemb. *Inst. de Except. n. 8.* Hanc ipsam confirmavit Augustus Elector Saxoniæ in suis *Novell. part. 1. Constit. 25.* ubi Dan. Möll. *n. 3.* Consultat. Constitut. Saxon. *tom. 2. part. 3. q. 25.* & Carpz. *J. F. p. 1. Const. 25. per tot.*

Sextò. In foro mercatorum op- 56
poni potest Exceptio simulati contractûs, etiamsi renunciatio juramentô confirmata accesserit. Ern. Cothm. *vol. 1. cons. 18. n. 135.* ubi à *n. 34. cum multis seqq.* de Contractu simulato integer tractatus ferè exhibetur; quò benevolus lector remittendus.

57 Septimò. In Curia mercatorum compensationis exceptio opponi potest, etiam debito jurato; quod aliàs regulariter, ex opinione multorum interpretum, fieri non potest. Ernest. Cothm. *vol.1.conf.18. n.418.* & aliquot præcedentibus; qui inter sexcentos ferè Dd. allegat Hieron. Grat. *lib.1.resp. 121. n.12. & 13.* Anton. Gabr. *de jurejur. concl.7. n.2.* De hâc Exceptione vid. fusius Cothm. *d. l. n.352. & mult. seqq.* & Wesemb. *in π. ff. h. t.* An autem in Cambiis obtineat? Aff. Carpzov. *Jurisp. For. p.1. Const.8. defin.12.*

58 Octavò. Exceptio Reconventionis non habet locum in causis summariis & paratæ executionis. Mind *de Contin. caus. lib.3. c.7. §.4.* nec in foro mercatorum. Petr. Foller. ad Robert. Marant *spec. aur. part.4. distinct.9. num 114.* Anton. de Butr. *in c.1. de mut. pecun.* Concordat Statutum Reipub. nostræ Lubecensis, *art.3. lib.5. tit.3. de conv-*

59 *vent. & reconv.* **Wer erstlich geklaget hat/ der darff den andern auff seiner Gegenklage und** reconvention **keine Antwort geben/ er sey dann zuvor von ihm mit Recht geschieden.** Quô tamen statutô non ipsum jus reconventionis tollitur, sed in eo saltem à jure communi discrepat, quòd non pari cum conventione passu ambulet; sed prius hæc discuti & demùm eâ finitâ reconventio institui debeat. Dn. Mev. *ad hunc artic. n.6.7. quem vid.* ibid.

De hâc exceptione vid. luculentius Nicol. Reusner. *vol.2. consil.19.* Christoff. Schvvanemann. *lib.1. process. Camer. cap.66. & seqq.* & Tiber. Decian. *vol.2. Consil.98.* Berlich. *1. conclus.22. per tot.* Carpz. *Jur. For. p.1. Const.7. defin. 15.* P. Frid. Mindan. *d. lib.3. d. continent. caus. cap.6. & 7.*

Nonò. Ut in mercatore filiofamiliâs cessat beneficium SCti Macedoniani; Sic non potest eidem in judicio objici, quòd agat absque consensu patris. *arg. l. si quis. 3. ff. ad SC. Maced. & l. Zenodor. 2. & 3. C. eod.* Bald. *in l. Macedoniani. 5. n.4. C. d. t.* Salycet. & Alexand. *in addit. ad* Br. *in l. fin. ff. ad SC. Maced.* 60

Caput IX.

De

Probationibus Mercatorum, quæ fiunt per Libros, Litteras; & signa, ubi incidenter de eorum Insignibus.

Summaria.

1. Probatio est de Substantia Judicii.
2. Probatio alia plena alia semiplena.
3. Semiplena alia major alia minor.
4. An detur semiplena probatio.
5. Quæ à majoribus recepta, sunt retinenda.
6. Inter Mercatores probationes aliàs non legitimæ admittendæ.
7. Juramentum aliàs non legitima probatio, in foro Mercatorum Lub. pro justo & utili finiendæ litis remedio habetur.
8. In Curia Mercatorum unicus testis de æquitate Canonica plenè probat.
9. An Instrumenta, Mercatorum eundem recognitionis modum requirant, quem aliorum.
10. Quando domesticum Testimonium in foro Mercatorum, & ad probanda ea quæ in navi gesta sunt, valeat.
11. Testes quomodo in foro Mercatorum Lub. producendi & nominandi.
12. In foro Mercatorum & Controversiis nauticis, quando testes non citatâ alterâ parte produci possunt.
13. In foro Mercatorum & naufragii sola fama probat.
14. Probationes, rigorem juris in procedendo concernentes, in causis mercatorum non attenduntur.
15. Lis acceleranda; sed non cum exclusione legitimarum probationum.
16. Variæ documentorum & scripturarum probandi species.

17. Scri-

1 CUm probatio sit de substantia Judicii. *arg. d. Clem. sæpè.* §. *non sic tamen. de V. S.* Aym. Cravett. *conf. 265. n. 5.* Zanger. *de Except. part. 1. cap. 2. n. 9. & seqq.* & per eam stet cadatque causa. Mascard. *de prob. in prælud. q. 1.* Ant. Wint. *in Assessor. cap. 8. part. 1. lib. 2.* & vis totius causæ hinc dependeat. R. Ruland. *de Commiss. cap. 1. n. 1. lib. 1. tit. 5.* Ideoque post exceptiones mercatorum, quædam subjiciemus de eorum probationibus.

Posthabitis autem aliis probationum speciebus, de quibus vid. Wesemb. *tr. de probat. n. 4.* Hug. Don. *tr. de probat. c. 5.* Menoch. *lib. 1. præsumt. 2. 3. & seqq.* Item Josephi Mascardi & Fulvii Paciani volumina. Communiter Dd. ab effectu. duplicem faciunt
2 probationem; Plenam, justam, vel perfectam; & semiplenam, seu imperfectam. Quam semiplenam proba-
3 tionem iterùm duplicem faciunt; majorem, & minorem, quæ tantùm levem & modicam præsumtionem inducit. Wesembec. *d. n. 4.* post Joach. à Beust. *ad l. admonendi. 31. ff. de jurejur.*
4 *n. 451.* & alii. Dissentit gravissimè Hugo Donell. *tract. de jurejur. lib. 24. Comment. c. 11.* post principia, qui dicit, nullam omninò esse semiplenam probationem; &, si quæ sit, eam in jure non attendi pro nullâque haberi. Sed quoniam meum non est, hoc in loco
5 de subtilitatibus & apicibus juris disputare; sed ea, quæ communiter à majoribus nostris laudabiliter sunt recepta & observata, retinere. *arg. l. 20. 21. & 23. ff. de LL.* hanc communem Dd. probationis divisionem amplecti non dedignatus fui. Quæro itaque, cùm ex æquitate inter mercatores procedendum, ut aliquoties innuimus, an probationes, quæ regulariter pro legitimis non habentur, æquè in curiis mercatorum admittendæ sint, ac legitimæ & perfectæ? Et respondent generaliter Udalricus Zas. *Consil. 15. n. 53. vol. 1.* & Franc. de Accolt. Aretin. *Conf. 127. cum ibi relatis* Dd. Inter mercatores semi- 6
plenas probationes meritò recipi debere. Ideoque Primò quamvis de Ju- 7
re Civili Juramentum non recenseatur inter probationes plenas & legitimas. Felin. *ad rubr. de prob. n. 7.* Zanger. *de Except. p. 2. c. 11. n. 76.* In foro tamen Mercatorum Lubecensi etiam sine præviis argumentis, indiciis & adminiculis, quæ de jure communi requiruntur, non minus justum quàm utile probandi & litis finiendæ remedium esse voluit Statutum Reip. patriæ JURAMENTUM, sic ut reus conventus non modò illô præstitô actionem evadere, sed ad illud ab initio litis innerhalb 14. Tagen oder auch in nechsten Rechtstage / *artic. de jurejurand.* se offerre queat, prout hoc ex multis juris nostri Statutarii textibus apparet. *art. 2. tit. 3. lib. 1. art. 1. tit. 3. art. 8. 9. 10. & tit. 4. art. 5.*

art. 11.

art.11. tit.8. artic.3. tit.9. lib.3. art.1. art. 6. tit.1. art.3. & 4. tit. art.6. tit.4. art. fin. tit.6. art.6. & fin. tit.8. art.3.4.5. tit. 12. art.3. & 5. tit.16. lib.4. Statut. Lubec. Secundo ſicut de æquitate canonica in curia Eccleſiaſtica confeſſio extrajudicialis abſente parte facta, facit plenam probationem. Aretin. *conſ. 40. & 64. col.1.* Dd. *in cap. unic. de fid. Inſtrum.* Marant. *ſpec. aur. de Confeſſ. part.6. n. 812. cum ſeqq.* Althuſ. *Dicaol. lib.3. c.38.*
8 *39.* Ita, in curia mercatorum, unicus teſtis, cui aliàs regulariter ſtandum non eſt. *l.9.§.1. C. de teſtib.* tanquam ſemiplenè probans, æquitate Canonicâ plenè probat. Deciſ. Rot. Gen. *171. n.4.*
9 *& ſeqq. usq; ad fin.* Unde licèt communis Dd. opinio ſit, ut in recognitione literarum partes deponant, ſe fuiſſe præſentes cûm eæ ſcriberentur. Ruland. *de Commiſſ. p.2. lib.5. c.39. num. 31, 32.* Adeò, ut ſi unus ex pluribus teſtibus dicat, ſe non interfuiſſe, inſtrumentum dicatur falſum. Natt. *conſ.124.* In cauſis tamen mercatorum non opus eſt in hunc modum deponere, ſe vidiſſe ſcribi, ſed ſufficit dicere, manum ſe cognitam habere. Ita in litteris Cambii docet Burſat. *conſ.103. n.9.* Rationem reddit prædictam, quia in illorum curiis apices juris non curantur. Ruland. *d. l. n.fin.* Berlich. *1. con-*
10 *cluſ.44. n.26.* Sic de jure communi domeſticum teſtimonium non admittitur, verùm cùm per alios ſcientia geſtorum inter mercatores in navi non facilè haberi poſſit, quàm per ipſos, qui ſunt in navi vectores; aut, ſi illi non adſint, nautæ probatæ fidei duo vel tres in cauſa naucleri teſtimonium perhibere poſſunt, vel ad probandum ea, quæ in navi geſta ſunt, admitti. *arg. l.3. C. de naufr. c.23. 27. jur. marit. Wisbyenſ. In LL. nauticis Civitatum Hanſeat. art.57. edit. Germ.* hæc vetus conſuetudo maritima dicitur. Si verò univerſos violentia tempeſtatis obruerit, nec alia probandi ratio ſuperſit, ne tamen veritas lateat, etiam libri nautarum intrà judicium examinari poſſunt; in cauſa naufragii de eorum interitu, quos navicularius naufragiô periiſſe contendit. *d. l.3. C. de naufr.* Cùm enim liberi parentibus navem parantibus communiter adeſſe ſoleant notitiam eorum, qui navem ingreſſi ſunt, facilè habere præſumuntur. Peck. *ad d. l.3.* Teſtes quoque in tempore producti. Et de jure Lube- 11
cenſi omnes ſimul nominati (poſt nominationem enim ſemel factam alios producendi jus non eſt (niſi cùm ea proteſtando ſibi id reſervaverit. *art.1. de Teſtib. Stat. Lub.* in quo hic articulus ſingulariter diſcedit ab iis, quæ ex jure communi traduntur, unde ea proteſtatio neceſſitatis non habetur, ſed eâ etiam omiſsâ teſtes poſteà producti examinantur. R. Ruland. *de Commiſſ. p.2. lib.2. c.9. n.5.*) ſummariè, non citatâ parte, ad examen produci poſſe, in tali ad- 12
verſo caſu, qui in remotioribus locis accidit, notant Peck. & Vinn. *ad l.2. C. de naufrag. p.395.* atq; ita judicatū refert Rot. Gen. *deciſ.36. n.12. & dec.56. n.2.* ibid. 13
Si verò non poſſit haberi, in caſu naufragii probatio de viſu, ſola fama ſufficit, & plenè probat, ut vult. Gilhau. *arb. jud. p.10. c.6. n.7.* quam tamen non vagam & incertam eſſe, rationis eſt. Ego tamen cum Johanne Calderino, quem allegat Strach. *de prob. merc. n.1.* & Chriſtoff. Hafner. probationes, veritatem, 14
merita cauſæ, partiumque intereſſe, non autem rigorem juris in procedendo concernentes, obſervari debere concludo; cæteras autem negligendas eſſe. Br. *in l. fidejuſſor. 29. §.4. ff. mandat. per text. in l. bona fides. 31. ff. depoſ. d. Clem. ſæpè. de V. S.* in verbis: *non tamen* 15
ſic litem acceleret judex, quin probationes veræ & defenſiones legitimæ non admittantur &c. Socin. *conſil. 120. col.7. lib.1.* Rot. Gen. *deciſ.173. n.8.* Vid. R. Ruland. *de Commiſſ. p.2. lib.5. c.22.*

Quoniam autem in foris Germa- 16
niæ, in componendis articulis probatoriis, ad fundandam partium intentionem, multa producuntur adminicula, inter hæc verò ſcripturæ & documenta litteraria (quorum integrum recenſet catalogum Joh. Köppen. *deciſ. q.46. pr. & n.1.*) ſint præcipua; nos quoque tantummodò de his, utpote

mercatorum peculiarbus, quædam annectemus. Sunt autem hæc, libri, litteræ, & signa, quæ & Marcas vocant.

17 Primò itaque, licet scriptura privata regulariter nullam pro scribente faciat fidem; tùm quòd exemplô perniciosum sit, scripturæ credi, quâ unusquisque sibi annotatione propriâ vel debitorem constituere, vel se liberare posset. *l. rationes. 6. l. exemplo. 7. l. instrumenta. 5. C. de probat. l. fin. C. de convent. fisc. debitor. lib. 10. l. nuda ratio. 26. ubi* Br. *n. 7. ff. de Donat.* Dd. *in l. 1. ubi Salicet. n. 3.* Jas. *n. 3.* Dd. *in l. admonendi. 31*, ubi Br. *n. 26.* Bl. *n. 4.* Castrens. *n. 42.* Alex. *n. 33.* Jas. *n. 111. & 120.* Curt. *n. 37.* Rip. *n. 121.* Jacob. Petr. de Ptolom. *n. 162.* Corras. *n. 61. ff. de jurejur.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 1. vol. 2.* & cæteri allegati à Mascard. *cons. 976.* tùm quòd non debeat plus fidei adhiberi scripturæ privatæ, quàm vivæ voci. *arg. Nov. 73. cap. 3. tit. 2.* Atqui si scriptura privata valeret, deponeret scribens pro seipso, quod fieri nefas est. *c. omnibus. §. item nullus. 4. quæst. 3. l. omnibus. 10. C. de testib.* Idem docet Nicol. Jan. de passerib. *de scriptura priv. lib. 4. pag. m. 824. n. 2.* Hôc tamen non obstante, communibus Dd. votis receptum est, libris mercatorum de consvetudine communi (quæ probanda, R. Ruland. *d. relat. sign. de assec. præm. non sol. n. 232. cum seqq.* Oldendorp. *Class. 1.*

18 *act. 8. p. 82.*) sive de mutuo, sive de deposito, vel alio quopiam contractu, ad mercaturam pertinente, in iis scriptum sit; in omnibus credi. P. Surd. *cons. 549. n. 9.* Ubi post alios concordantes adducit Cæphal. *Consil. 374. n. 53.* & Joseph. Ludovis. *concl. 29. n. 118.* Gratian. *discept. forens. cap. 171. n. 9. & 10. Dd. in d. l. admonendi. 31. ubi* Br. *n. 26.* Alex. Fulgos. *n. 22. & seqq.* Curt. *n. 28. Dec. n. 17.* Jas. *d. n. 110. cum seqq. de jurejur.* Ruin. *Cons. 358. n. 27. vol. 2* Latè Bursat. *cons. 224. n. 7. lib. 2. &c.*

19 Idque non solùm in parvis summis, sed etiam in magnis sibi locum vendicabit. Ex Jaso. Menoch. & aliis docuit Ludovis. *d. conclus. 29. vers. amplia.* Sic post Paulum de Castr. *Cons. 301. lib. 1.* Cravett. *cons. 158. n. 6.* Bursat. *d. l.* qui alios allegat, & hanc de communi & in praxi tenendam docet. Adde Flamin. Charter. *decis. Genov. 127. n. 5.* & Surd. *decis. 299. n. 3.* ubi concordantem adducit Menoch. *de præs. lib. 3. præsumt. 63.* Cravett. *consil. 360. n. 15.* Natt. *consil. 581. n. 15.* Purpur. *cons. 519. n. 8.* ac plures alios. Hoc etiam procedere, quamvis descriptus in ipso libro negaret, se negociatum fuisse cum mercatore, & negociatio aliter non probaretur, docet Scacc. *lib. 2. de Judic. caus. civil. capit. 11. n. 147.* Imò, etiamsi Creditor manu suâ debitoris libro debitum inscripserit, chirographum confecerit, eique debitoris scribere nescientis, attamen consentientis nomen subscripserit, quod juramentô suppletoriô in eventum probari potest. Ita decisum *in Curia Lubec. 18. Januar. Anno 1661.* nec immeritò; nam si libri ejusmodi in dubium revocarentur, facilè commercium civile turbaretur; & à negotiis multi mercatores desisterent, secundùm Bl. *cons. 198. Vol. 1.* Paris. *cons. 99. n. 22. vol. 3.* Taceo, quòd mercatores quibusvis mercium suarum emtoribus sine Chirographo fidem habere soleant, ut tantò æquius sit, ex adverso quoque plus fidei illorum libris adhiberi. Bachov. *in not. ad Treutl. vol. 2. disp. 4. th. 2. litt. B. in fin.* 20

Et hanc communem Dd. sententiam, ut libris mercatorum plenâ adhibeatur fides, multæ confirmant locorum consvetudines, quæ ipsis publicam tunc conferunt autoritatem. Imol. *c. 3. ubi* Felin. *n. 26. de Fid. instrum.* Castr. *in d. l. admonendi 31.* Bl. *in l. 1. C. de summ. Trin. & fid. Cath.* Bald. *cons. 198. n. 5. Vol. 1.* Alexand. *cons. 217.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 5. Vol. 3.* Nicol. Boer. *decis. 105.* Didac. Covarr. *p. act. qq. cap. 22. n. 8.* Gail. *2. obs. 43. n. 2. & ibi Grava.* & noviss. Dn. Mev. *Comm. in jus Lub. lib. 5. tit. 6. art. 4. n. 4. & seqq.* Ita enim obtinet in statu Ecclesiastico Romano, ubi mercatorum libri probant, usque ad summam ducatorum 20. Paul. III. Bull. 47. quæ incipit, Dudum & Pius IV. Bull. 59. quæ incipit, Volentes; disponit, ut probent usque ad 30. Zerola in sua praxi, 21

vers.

verſ. Libri, quem allegat Janua *pagin. 962.* Ita Bononiæ, ſecundùm Imolam, *in d. c. 2. de fid. inſtrum.* Florentiæ, ſecundùm Caſtrenſem, *in d. l. admonendi.* prout refert Rol. à Vall. *d. conſ. 92. n. 5. Vol. 3.* & in tota ferè Italia, Burſat. *conſ.*
22 *39.* Turret. *conſ. 47. n. 7.* In quantum libris mercatorum Venetorum credatur, jure municipali Sermæ Reipubl. Venetæ hiſce formalibus cautum eſt:

Anno 1521. die 18. Junii. In Major. Conſilio fu proviſto &c.

Andera parte che de cetero coſi alli libri Ordinarii come à cada un' altro libro de botteghеeri è mercanti non ſi debba dar fede, ſe non de cinque anni in giu, nel qual tempo, i detti botteghieri commodamente potranno farſi pagar, ò verò farſi chiarezza, da quelli che realmente ſi ſaranno debitori, è ni uno ſarà defraudato come ſi reeſiede.

In inclyta urbe Patavio libris mercatorum (licet ibi hodie pauciſſimi noſtrorum mercatorum reperiantur) creditur usque ad ſummam 10. duntaxàt librarum. Sic etenim præcisè per Sereniſſ. Principem Franciſcum Foſcari proviſum fuit, die 17. Januarii, Anno Domini 1444. prout legitur *poſt tit. de Scutifer. & ſervientibus in Statutis Patavinis.*

32 In Ducatu Wirtembergenſi quid hoc in paſſu receptum, docent verba *Ordinat. Provincialis Anni 1554. part. 1. rubric.* Der Kauffleute &c. ubi dicitur:

Item Schuldbücher / ſo zu Zeiten durch unſers Fürſtenthumbs Kauffleute kegen denjenigen gemachet worden / die Wahre von ihnen kauffen / wo die ohn Argwohn und ordentlich gemachet / auch die Schuld-Herren ihr Gewerb- und Hantierung Auffrecht und Ehrbarlich führen / und eines guten Leumuts und Weſens ſeyn / die ſollen und mögen auch nach unſerer Gerichten muthmaſſen und Erkantniß ihre Beweiſung thun / alſo daß unſer Gericht / wo die vorerzehlte Urſachen und Umbſtände ſämmtlich verhanden / dem Schuldherrn zu den fürgebrachten Schuldbüchern oder Regiſtern den Eid in ſupplementum zu ertheilen. Wo aber zu den angeregten Umbſtänden andere Wahre adminicula oder behelff kommen / möchte den bemelten Schuldbüchern mit ſo viel Umbſtänden Urſachen und Behelff geſtärcket / ohne Ertheilung des Eides geglaubet und erkandt werden.

De Noribergenſium reformatione quid obtineat, docet *titul. 8. leg. 7. dict. reform.* ubi dicitur: Der Kauffleute Schuld- un̄ andere Handelsbücher / ſo dieſelbe ordentlich / nach ehrbahrer Kauffleute Gebrauch geſchrieben ſeynd / ſollen in Sachen ihrer Hanthierung belangend / für dieſelben Kauffleute zu Beweiſung ihrer daſelbſt eingeſchriebenen Schulden und Handelung dermaſſen angenommen werden / da dieſelben Kaufleute ſonſten in ihren Gewerben auffrecht und ehrbar befunden / und eines guten Leumuthes ſeyn / und der kegentheil ſolche Bücher durch keine Gegenbeweiſung kan ablegen. 24

Simile obſervatur Francofurti ad Mœnum *part. 1. tit. 31. §. 12.* ubi dicitur: 25
etzliche ſind Schuldbücher un̄ Schuldregiſter / ſo die Kauffleute &c. Gewandſchneider / und Kramer / halten und machen / und darein was ſie verhandeln / verkauffen / verzeichnen / ſo dann dieſelbe Schuldbücher ordentlich und förmlich / das iſt / mit Benennung derer Perſonen / ſo die Wahren ausgenom̄en / oder ausnem̄e laſſen / un̄ durch wen / auch umb was geld / mit Vermehldung des Jahres / Monats und Tages unterſchiedlich / leslich und verſtändlich geſchrieben ſeynd / auch ſie die Kauffleute ſonſt in ihren Gewerben auffrecht und redlich befunden / und eines guten Leumuhtes und Glaubens ſeyn / ſo thun ſie zu der Beweiſung ſo viel / daß auf vermelte Bücher und gute Umbſtände der Eid in Supplementum zu volliger Beweiſung mag ertheilet werden.

De Statutis Lubecenſibus, Gewand- 26
ſchneider und Krambücher ſeynd zur Schuld zu beweiſen gnugſam biß auff 30. thl. *art. fin. de fid. Inſtrum. libr. 5. tit. 6.* ad majus enim debitum probandum, modô

modò dicti non admittuntur, nisi per juramentum suppletorium. Secus verò in libris mercatorum, in quibus, per supradicta, statur dispositioni juris communis in Italia, cùm exclusio unius sit inclusio alterius. *l. cum prætor. 12. ff. de judic. c. nonne benedicimus, de præsumt.* tùm quando statutum certum aliquod in uno casu disponit, reliqua dispositioni juris communis relinquere dicatur. Marant. *spec. aur. p. 6. p. 318. n. 23.* Usus tamen forensis hîc Lubecæ hoc juramentum ad omnes mercatores hodie extendit. Dn. Mev. *comm. ad hunc art. 4. tit. 6. de fid. Instrum. n. 8. & 9.*

27 Animadvertendum ex præcedentibus industrio studioso, quòd ad hoc, ut ipsis mercatorum libris, etiam ita disponente consvetudine, fides plena habeatur, requirantur infrà posita, quæ ad majorem cautelam erunt articulanda.

28 Primò. Quòd mercator producens, sit homo legalis & integræ opinionis, secundum Bart. *in d. l. admonendi. 31. & in l. nuda. 26. ff. de donat.* Würtenberg. Landrecht/ præalleg. locô. Reformatio Norica & Francofurtensis, præcitatis locis. Guid. Pap. *q. 441.* Rol. à Vall. *cons. 92. n. 6.* Gravet. *de antiq. temp. §. vidimus. n. 20.* Menoch. *cons. 39. n. 14. lib. 1.* Gail. *2. obs. 20. n. 7.* & ibi Grævæ. *num. 7.* Fulv. Pacian. *1. de probat. capit. 63. n. 20.* Petr. Surd. post alios. *decis. 199. n. 15. & cons. 489. n. 19.* Remarq. du droict Francois. *verb. Marchant. n. 2. & seqq.* Et non sit infamiæ labeculâ notatus. Roland. *d. cons. 92.* & Farinac. *cons. crim. 20. n. 1. in fin.* Mascard. *de probat. conclus. 90. n. 30.* & novissimè Casp. Klock / *de Contribut. & collect. cap. 20. n. 416. 417. 418.* Jas. *in L. admonendi. ff. de Jurej. n. 123.* Dn. Mev. *d. art. n. 15. & seqq.* Hîc Q. An libri fallitorum mercatorum probent factum inter alios? Et distingvendum inter tempus scripturæ, an ante, an verò post decoctionem scripserint. vid. Rot. Gen. *decis. 10. n. 6. & 13.* & Salicet. *in l. filiusfam. in fin. ff. ad SCt. Macedon.* & Rot. Gen. *decis. 2. n. 31.* Rumpente enim mercatore omnis scripta commissio seu mandatum dicitur tunc revocatum. *d. l. n. 31.* ruptus enim æquiparatur mortuo. Rot. Gen. *Dec. 1. n. 41.* vid. nos infr. *libr. 4. c. 10. num. 32.* Idem de Proxenetarum libris Judicium. Bened. Strach *de Proxenet. pag. m. 167.* nisi consvetudine receptum ut Proxenetarum Juratorum & à magistratu confirmatorum libri fides habeatur, quo casu probant.

Secundò. Exigitur, ut ipsemet mercator propriâ manu contenta in suo libro rationum conscripserit. *per l. generaliter. C. de non numer. pec.* Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6. vers. 2.* Brun. *cons. 46. n. 4.* Gail. *d. obs. 20. & Græva. ibid.* Contrarium sentit Stracha post alios adductos *in tr. de merc. p. 2. n. 65.* motus tùm *l. qui per alium. ff. de R. I.* tùm etiam quia quicquid in libris mercatorum scriptum legitur, id ome eorum consensu scriptum præsumitur, nisi contrarium probetur. *ad l. census. de probat.* Pro qua sententia ita judicatum fuisse anno 1589. in sacra audientia Barensi in simili causa, vertente inter aliquos mercatores Parisienses, refert Franciscus Vivius *decis. 445. n. 16.* nec in practica fori Saxonici hanc sententiam Gailii receptam esse, sed sufficere rationes saltē ab administratore vel Institore vel vulgo Buchhalter / aliave certa persona honesta & fide digna fuisse consignatos, ex Hartm. Pistor. & præjudiciis Scabinatuum docet Dn. Carpz *jurisprud. for. p. 1. Const. 17. defi. 35. n. 9.* huic adde Cravett. *de antiqu. temp. 1. part. sect. Vidimus & abundè n. 21. p. 204.* quem sequitur Trentacinq. *lib. 1. de Probat. res. 7. n. 30.* 29 30

Tertiò. Principaliter requiritur, quòd mercator veritatem scribere consveverit. *Dd. in l. vel universorum. ff. de pignor. act. l. qui semisses. 13. §. 1. ff. de Usur.* Gvid. Pap. *d. decis. 441. n. 3.* Rol. à Vall. *d. cons. n. 6.* Vivius *d. decis. 445. n. 21.* Si enim reperiatur ipse liber falsus in uno, præsumitur absque dubio falsus in omnibus. Castrens. *cons. 301. n. 4. lib. 1.* Jason. *in d. l. admonendi. n. 21.* Riminald. *cons. 665. n. 4.* 31

Quartò.

32 Quartò. Ut causam obligationis subjunxerit. Aus was Ursachen / und woherd die Schulden erwachsen/ Jacob. Airer. *process. histor. Jur. part. 1. capit. 9. obs. 8. n. 11. per l. cū indebito. 25. §. fin. ff. de probat. d. l. generaliter 13. C. de non num. pec.* Hippol. de Marsil. *in l. 1. §. præterea, n. 123. ff. de quæstion.* Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6.* Strach. *de merc. d. p. 2. n. 50.* Vivius pulchrè, *decis. 445. n. 21.* Fulv. Pacian. *d. c. 63. n. 22.* Et hoc clarè distinctè & intelligibiliter; paria enim sunt, nullô modô aliquid esse expressum, & expressum incertè & obscurè per. Br. *in l. quicquid de V. O.* post Marsil. *in rubric. de fidejuss. n. 318.* Scacc. *libr. 2. de judic. caus. civil. c. 11. n. 271. cum seqq.* Vid. Magnif. Dn. Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Constit. 17. Defin. 39.* & nos supr. *libr. 1. c. 14. n. 10. & seqq.*

33 Quintò. Quòd aliquid contra se in eodem libro conscripserit, i. e. quòd in libro data & accepta, debita & credita contineantur, Darinnen Ausgabe und Einnahme / Schuld und Gegenforderung begriffen und einverleibet seynd. Jacob. Airer. *de process. Lucifer. contr. Christ. c. 9. n. 13. per l. publica. 26. §. fin.* Rol. à Vall. *d. l. n. 6.* Jo. Petr. Surd. *post plures relat. consil. 443. n. 5.* Fr. Viv. *d. decis. 445. n. 16.* Bursat. *cons. 224. n. 7. lib. 2.* Guid. Pap. *d. decis. 441. n. 5.* Gail. *d. obs. 20.*

34 Sextò, exposcitur, Quòd ex verosimilibus circumstantiis & præsumtionibus possit esse verum quod scriptum in eo reperitur, habitô respectu ad tempus debiti contracti, solutionis factæ, ad personas contrahentes & ad locum contractûs. Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 6.* Strach. *d. p. 2. de Mercat. num. 61.* Marcabrun. *cons. 18. n. 167.* Mascard. *concl. 976. n. 82. & 92.* Et pulchrè Surd. *decis. 199. n. 5.* Scacc. *d. c. 11. de judic. caus. civil. n. 253.* cum seqq. qui consulendus.

35 Septimò requiritur, quòd in dicto libro sint descriptæ res gestæ, vulgò partitæ, pertinentes ad mercaturæ officium, & nō ad aliud. Rol. *d. Cons. 92. n. 8. & seqq.* Aretin. *cons. 33. n. 144.* Cephal. *cons. 374. n. 6. & 53.* Hippol. Riminald. *cons. 489. n. 36. 37.* pulchrè Marcabrun. *cons. 18. n. 146.* His accedunt Camill. Borell. *cons. 66. n. 11.* Petr. Surd. *cons. 224. n. 2. & Cons. 326. n. 18. Cons. 453. num. 54. Cons. 543. n. 9. & decis. 336. num. 3.* Franc. Viv. *decis. 445. n. 2.* Marc. Ant. Pereg. *de jur. fisc. libr. 6. tit. 5. n. 16.* Græ-væ. *2. pract. conclus. cap. 20.* ubi alios adducit. Nam autoritas, quæ competit ratione officii, seu exercitii, non debet nec potest operari ultra naturam ipsius officii. Scacc. *d. l. judic. caus. civil. cap. 11. n. 148. 149.* Fulv. Pacian. *d. c. 63. n. 29. 30.* Pyrrh. Maur. Aretin. *tract. de fidejussor. part. 2. sect. 2. Cap. 33. in fin. per mult. alleg.* Et hanc esse verissimam conclusionem; quicquid titubanter & parùm sibi constans scripserit Decius *in l. age. n. 5. C. de transact.* referente Nicol. de passerib. *tract. de script. priv. libr. 4. de libr. merc. n. 34. cum seqq.* Dn. Carpz. *jur. for. p. 1. const. 17. defin. 37.*

Sic, e. g. nihil probat, Quando quis alterius rei gesta Calendario suo inscribit; quia Calendarium non habet formam libri mercatorum, licèt memoriale dici possit, quod tamen regulariter nihil probat. Vincent. Hondedæ. *Vol. 2. cons. 39. n. 53.* Nicol. de passerib: *d. l. de Scartafaciis seu Memorial. lib. n. 2.* quem ibi de probatione memorialium vide. 36

Exigitur octavò, quòd in ipsomet relationum libro sit appositus annus, mensis & dies. *d. reform. Francofurt.* ibi: Mit vermeldung des Jahres/ Monats und Tages &c. pulchrè Rol. à Vall. *d. cons. 92. n. 14.* Strach. *d. part. 2. n. 55. & 61.* ubi etiam rationem adducit, dicens, quia sine certo die rationes implicitæ redduntur & explorari non possunt, add. Scacc. *d. c. 11. n. 281.* & Jan. *d. l. 4. n. 76. cum seqq.* Rot. Gen. *decis. 173. n. 13.* 37

Nonò, quòd appareat, mercatorem tradidisse merces; licèt non sit necesse probare de quantitate & de pretio, quæ probantur per ejus librum. Nicol. de passerib *d. l. n. 82.* 38

Decimò. Quòd dicti libri non sint descripti diversâ manu & atramentô aliô, item, non sint mendosi, ita Decius, *Cons. 447. n. 8.* Cravett. *cons. 88. n. 6. & 34.* 39

& 34.n. 27. Menoch *conf. 23. n. 16. 17.* Ubi etiam subdit post alios, quòd falsi suspicio in parte libri, totum vitiet, *per l. si ex falsis.* ubi Jason. *41. C. de transact.* sequitur Ludovis. *d. concl. 29. vers. 14.* Farinac. *conf. 18. n. 4* Ubi pariter dicit, quòd libri ipsorum mercatorum debeant esse candidi, & carere omni inductione ac superinductione; aliàs contrà eos juratur in litem; coincidunt. Menoch. *Conf. 23. n. 16. & 17.* Cravett. *conf. 88. n. 6. & Consil. 134. per tot.* idque eo magis, quando continent repugnantia; quæ tamen ita strictè & secundùm apices hodiè nō observantur.

Undecimò, quòd mercator ipse juret, contenta in eodem libro, fuisse & esse vera. Menoch. *conf. 23. n. 14.* Aym. Cravett. *de antiq. temp. 6. part. princ. n. 47.* moti autoritate Br. *in l. Theopompus. ff. de dot. praleg.*

40 Quid autem juris, si amplius superstes non fuerit mercator, sed debitum naturæ exsolverit? Nihilominus iisdem libris standum; tum quia mors interveniens locô juramenti est, & non minorem fidem, quàm corporale juramentum meretur. ita Dd. *in l. admonendi 31.* ubi Br. *n. 2.* Jas. *n. 105. de jurejur.* Decius *in l. 1. C. de Edend.* Bald. *in l. comparationes 20. n. 14. C. de fid. instrum.* Castrens. *conf. 301. n. 4. Vol. 1.* Socin. *Sen. conf. 161. n. 6. vol. 2.* Zas. *conf. 5. n 58. Vol. 1.* Cravett. *conf. 158. n. 7.* Nicol. Boer. *decis. 105.* Gail. *2. obs. 20. 43. n. 2.* & R. Ruland. *de Commiss. part 2. libr. 5. Capit. 13. n. 6.* Munoz. ab Escobar. *de Ratiocin. lib. 1. c. 1. c. 10. n. 60. & seqq.* quia nemo immemor salutis suæ & cum peccato mori velle præsumitur, *c. sancimus*

41 *1. q. 7. l. fin. C. ad L. Jul. repetund.* Sed quid, si in defuncti libro solutio facta, non sit cancellata vel deleta? vid. Jac. Cooren. *conf. 16.* & respondet, si præsumtiones pro solutione à Dd. adductæ adsint, hanc deletionis omissionem reis non nocere, præsertim si accedat præscriptio. vid. nos supr. *libr. 2. cap. 14. n. 65. cum seqq.*

42 Duodecimò, requiritur, quòd ipsemet liber de more factus sit secundùm consvetudinem loci, ut scilic. sit compaginatus & Codex magistralis. Non 43 enim scartafaciis, seu memorialibus, ut paulò ante dictum, creditur. post Bl. Jas. Jan. Strach. & alios. Ludovis. *d. concl. 29. vers. 2.* Rot. Gen. *decis. 2. n. 27.* qui tamen loqvuntur de Giornali, de quo adhuc Dd. dubitant. Nicol. Jan. de giornali. *pag. 967.* De hisce requisit. vid. Dn. Mev. *d. art. 4. de fid. instrum. n. 12. & seqq. Statut. Lubec.*

Quid autem de scedulis statuendum vid. Nicol. à Janua. *d. l. circ. fin.* 44 fusè & elegantissimè. De quibus notat Berlich. eas manu propriâ mercatoris scriptas plenè probare, & paratam habere executionem. *1. concl. pract. 80. n. 62.* ex Jas. *in l. cum antiquitas 28. C. de testam. n. 17.* & scedulā Bancherii vim habere solutionis, adserit Farinac, post Br. *dec. rot. Rom. in novis. 285. n. 4.* Imò, easdem vim habere Instrumenti publici probat Rot. Gen. *decis. 126. n. 8.* & Rutg. Ruland. *d. part. 2. de Commiss. lib. 5. cap. 12. n. 10.* Ubi addit hanc rationem, quia bona fides maximè inter mercatores attenditur, quod etiam apud antiquos Romanos obtinuisse ibidem adstruit.

De copiis autem hisce notandum. 45 Quòd Copia instrumenti mercatorii, minus solenniter sumta, fidem faciat, parte ipsâ non opponente; Sic præcisè post alios adducentes ad Afflict. *Decis. 48. n. 2.* In foro autem Mercatorum Lubecensi Copiæ non probant. *art. 3. de Fid. instrum.* & Dn. Mev. *de arrest. cap. 10. n. 47.*

Hisce itaque omnibus prædictis re- 46 quisitis, sive majore eorum parte intercedentibus, libris ipsorum mercatorum plena fides, præsertim in Italia, adhibetur. Quibus tamen arbitrium & discretio judicis accedere debet, cui, quando & quatenus hisce credendum sit, æstimandum committitur. Menoch. *2. de arbitr. JJ. qq. cas. 39. n. 2.* Mev. *d. art. 4. de fid. Instr. n. 28. & seqq.* Hic enim, perpensis omnibus circumstantiis & qualitatibus, dignoscere debet, an plenè vel simiplenè, vel nihil probatum sit, adeò, ut judex, etiam parte non petente, quandoque juramentum in

in supplementum probationis actori vel reo, prout visum fuerit, deferre atque tunc maximè ad probationem juramenti devenire possit, quando substantia debiti est probata: cûm eô casu quantitas ejusdem Creditoris vel debitoris juramentô probari queat. c. *ex litteris. de jurejur.* Cravett. *cons.662. n.31. & tract. de antiq. temp.* §. *vidimus. vers.2. lim. part.1.* Natt. *cons.102. n.2. vol.1.* Böer. *decis.243. in f. decis.339. in f.* Rot. Gen. *decis.141. in fi.* Joseph. Ludov. *decis. Perus.10.* F. Pacian. *de prob. c.63. n.112. ubi plur. alleg.* Jo. Parlador. *lib.1. rer. quotid. c.18. n.1. per tot.* Surd. *cons.94. n.27. & cons.2.46. n.5.* Viv. *decis. 108. n.1.* Cacheran. *decis.96. n.3.* Jac. Cooren. *d. cons.16. pag.68. & seqq.*

47 Hisce præmissis, pulchrè hîc suboritur dubitatio: An contra libros hosce mercatorum legitimè scriptos admittatur probatio in contrarium? Strach. *tr. quom. in cau. merc. proced. n. 35.* cum Alex. *in l.1.* §. *si absens. n.7. ff. si ex noxal. cau.* dicunt non admitti, & Vivius *decis.445. n.3.* asserit, tales libros haberi quodammodo pro sententia, suâque fide in rem judicatam transire, i.e. in soliditatem firmitatis & irrevocabilitatis, ut loqvuntur Dd. *auth. C. de fidejuss.* §. *argentariorum.* Decis. Rot. Gen. *2. n.9.* per Bl. *cons.348.* & Zabarell. *153. n.2.* Dissentit Jas. *in d. l. admonendi. de jurejur. n.304.305.* & Ludovis. *d. concl. 29.* Quoniam autem hisce libris & scripturis tripliciter fidem adhiberi principaliter contingit; pro scribente, contra tertium: & pro tertio contra scribentem; & pro tertio contra tertium; de singulis pauca delibabimus.

48 Ad primum quod attinet. An liber ipsius mercatoris regulariter pro scribente fidem faciat? variæ extiterunt Dd. sententiæ, quas videre est in *gl. ad l. quædam.* §. *nummularios. de Edend.* & ibi Br. & Castrens. *n.3.* & apud Bernh. Grævæ. *conclus. pract. lib. 2. concl.20.* Speculat. *in tit. de Instrum. edit. sub rubric.* quod notand. sint species *Instrum. sub num.5.* Rim. *cons.77. num.2* Quidam Dd. in hac Q. ita distingvunt, quòd scriptura mercatoris seu ipsius liber; tum demùm pro scribente probet: 49

1. Cùm contineat non modò pro scribente, sed & contra eum aliquid.

2. Si contineat connexa & subordinata.

3. Quando talis liber simpliciter ab eo, quem tangit, acceptatur, & absque contradictione retinetur. Menoch. *3. præs.63.* Beust. *ad l. admonendi. de jurej.* Berlich. *1. concl.36. n.44. &c.*

Nos, relictis hisce, solam cum Janua Scacciæ amplectimur autoritatem; qui *lib.2. de judic. caus. civ. cap. 11. num.129. & 130.* concurrentibus qualitatibus suprà requisitis, id elegantissimè affirmat; additâ hâc ratione, quia mercatores ipsi scribunt & conficiunt quâdam necessitate officii hos 50 rationum libros, & ex quodam tacito mandato & voluntate eorum, cum quibus negociantur & contrahunt, qui sciunt, quòd mercatores necessariò teneantur facere codicem rationum suarum, cùm sæpè dent & recipiant in creditum, & contrahant cum tot & diversis, ut nimis onerosum ipsis esset, de singulis parare probationes aliter quàm per scripturam proprii codicis rationum; unde ii qui cum dictis mercatoribus contrahunt, videntur, ut modò dictum, tacitè iisdem mandare, quòd scribant data & recepta, & propterea nihil mirum, si etiam ad favorem ipsorum plena dictis libris fides adhibenda sit. Cujus Scacciæ opinioni consentit Cardinal. Paris. *cons.82. num.71. in fin. & num.72. vol.1.* adserens, eos plenè pro scribentibus de consuetudine Italiæ probare, etiamsi scribentes postmodùm 51 decoxerint, seqvuntur Nic. Everh. Jun. *cons.6. num.76. vol.1.* Casp. Klock. *de contrib. & collect. cap.20. num.375. &* noviss. Jac. Cooren. Sen. Holl. *cons.16. pag.65. & seqq.*

Ad secundum. An contra scribentem fidem faciat, remotis ambagibus, cum Dd. concludo pro affirmativa. ita Bl. *in l.1. C. de edend.* & ibi 52

Dec. *& in* §. *nummularios. ff. Eod.* sequitur Fr. de Aretin. *conſ. 44. num. 1.* Port. *conſ. 107.* Joh. Köpp. *deciſ. 46. num. 57.* ubi adducit textus *in l. rationes. & l. inſtrumenta. C. de probat.* Joſeph. Maſcard. *d. concl. 975.* Farinac. *conſ. 13. num. 15. & deciſ. 110.* R. Ruland. *de Commiſſ. d. p. 2. lib. 5. cap. 14. num. 1.* qui id ad litteras mercatorum quoque trahit; quia hiſce eadem fides plenæ probationis, imprimis contrà ſcribentem adhibetur, quæ aliàs publicis ſcripturis, per *ſup. alleg.* ex Bolognet. *ad l. 1. C. de Edend.* præſertim ſi ſemel judicialiter recognitæ fuerint. Panorm. *in cap. 2. num. 2. de fid. inſtr.* Covarr. *pr. qu. 22. & var. reſol. lib. 2. cap. 11. num. 4.* prout nos prolixius paulò pòſt. *num. 54. & ſeqq. huj. cap.* deducemus.

53 An denique liber mercatoris pro tertio contra tertium plenè probet, maximoperè ſe torquent Dd. refer: Nicol. à Jan. quos vid. ap. Jo. Cephal. *conſ. 274. num. 48.* Hieron. Magon. *deciſ. Lucenſ. 5. in fin.* Johan. Köppen. *deciſ. 46. num. 58.* & reliquos. Nos breviter ita cum Scacc. *d. c. 11. num. 203.* dicimus; Quòd quando in ipſo mercatoris libro reperitur aliquid ſcriptum, quod eſt actum principaliter inter ipſum mercatorem & negociatorem & in conſequentia ex illa negociatione illiusque ſcriptura inter eos facta oritur intereſſe alicujus tertii, & is ſit præſens, quòd tum plenam iſte liber fidem faciat; de quo fuſius Nicol. à Janua. *d. l. de ſcript. priv. & libr. merc. q. 3.* & Ruland. *de Commisſar. d. l. cap. 13. circ. fin.* Atque hæc de probatione librorum mercatoriorum ex multis attigiſſe ſufficiat, remittens lectorem, qui de hiſce plenius informari cupit, ad modò dictos autores, & Cardin. Thuſc. *concluſ. 77. lit. S. Concl. 207. 208. 209.* Rotæ. Gen. *deciſ. ſparſim.* Trentacinq. *var. reſolut. præſert. lib. 2. de probat. reſol. 7.* Merlin. *deciſ. 50.*

Quibus nunc proximum erit paucis ibidem de LITTERIS, quæ quotidiè inter mercatores mittuntur, agere. De his itaque communis Dd. ſchola 54
ita ſtatuit, eas, ſi confeſſæ ſint & agnitæ, plenè probare; cùm habeant vim publicorum inſtrumentorum ſ. documentorum, & hoc potiſſimùm conſuetudine in illis locis, in quibus viget maxima mercium & negociorum frequentia. Rot. Gen. *deciſ. 2. n. 9. per* Bl. *in conſ. 348.* & Zabarell. *conſ. 153.* Item *deciſ.* Rot. Gen. *74. n. 2. & deciſ. 126. num. 8. & deciſ. 142.* ubi hoc de litteris quas vocant AVISII, adſerit *num. 3.* Vincent. Hondedæ. *vol. 2. conſ. 39. num. 7. per* Rob. Marant. *in ſpec. aur. part. 4. diſtinct. 9. n. 140. & ſeqq.* Alb. Gent. *lib. 2. Advoc. Hiſpan. cap. 10.* Strach. *quom. in cau. merc. proc. num. 13. cum ſeqq.* cum quo coincidunt Statuta Hamburgenſia. *p. 1. tit. 30. art. 8.* Notandum tamen hîc, quòd mercatores, qui per literas ſignificant, ſe debere decem, vel plus vel minus, prout in Codice rationum continetur, non videantur ex hoc augere vel minuere ſummam quantitatis confeſſæ. Strach. *de adject. part. ult. n. 33.* Imò, ſi hæ litteræ loquantur diſpoſitivè, etiam contra tertium & pro eodem, quando materia id patitur, probant Althuſ. *lib. 3. dicæol. c. 43. n. 13.* qui id per Maſcard. *concl. 630.* & *989.* Menoch. *caſ. 94. n. 24.* Böer. *deciſ. 333. n. 8. & deciſ. 282. n. 2.* & multos alios confirmat, quibus adde Ruland. *de commiſſ. d. lib. 5. cap. 14.* Rot. Gen. *deciſ. 47. & 136.* Koning. *in proceſſ. part. 3. c. 49.* & Dan. Moll. *lib. 4. ſemeſtr. c. 44.* Coler. *deciſ. 271.* præ cæteris autem de hac materia conſulendus P. Frider. Mindan. *de Proceſſ. & mand. judic. lib. 2. cap. 70.*

Solent & mercatores litteras ſæpè 55
commendatitias ſcribere; Unde quæſtionis eſt apud Dd. an probent & obligent? de qua inter mercatores plenè ſcripſit Br. *in l. Lucius. ff. de fidejuſſ.* & Bl. *in rubr. C. de conſtit. pec.* Jaſ. *in l. admonendi. n. 83. ff. de jurejur.* Quibus adde Paul. Pariſ. *conſil. 47. n. 27. & ſeq. & n. 80. & ſeq.* Strach. *de prob. merc. n. 15.* & Nicol. de Paſſerib. *ſap. all. tract. pag. mihi 579.* Et nos quædam ſuprà *tit. de Mandat. merc. in fi.* adduximus.

Hîc autem obiter notandum, quòd 56
dictum,

dictum, litteras, quæ inter absentes mercatores mittuntur, probare, non procedere, ubi antequam ei, cui adscriptæ erant litteræ & traditæ, decessisset is, qui scripsisset; cùm per litteras absens absentem dicatur alloqui, non autem potest alloqui, qui misit, si, antequam traderentur ipsi, natura finem vitæ fecerit, ut loquitur Salust. *de bell. Jugurth.* quod probat Jason. *d. l.* & Marsil. *singul.383.* Innocent. in *c. cum dilectus. X. de Success. ab intestat.* Idem obtinet in litteris Cambii (de quo statim mantissæ locô similiter quædam adjungemus) Jan. *d. lib.3. pag.m.555. num.78.*

De Scripturis, libris, & literis mercatorum, eorumque probatione in genere satis pro instituto nostro disseruimus: nunc unâ atque alterâ lineâ ad species ipsas, inter has autem solummodò ad CAMBII litterarum probationes, de quibus *sup. lib.2. cap.12. n.63.* agere promisimus, nos accingamus.

57 Primò itaque notant Dd. ex litteris Cambii quemadmodum obligationem, ita etiam probationem promanare, duobus hisce concurrentibus, si id materia patiatur, & loquantur dispositivè. Bald. *in rubr. C. de Constit. pec. n.15.* ubi adducit textûs *in l. Titius. 24. junctâ l. quidam. 26. ff. eod. tit.* & sequitur post multos alios relatos Mascard. *concl.631. n.1. & 2. & concl.990. n.1.* text. expressus quoad harum probationem, *in l. Publia in fin. ff. depositi.* Mascard. *d. l. num.4.* ubi subdit, eas probare maximè contra illos, qui publicè tenent stationes seu banchas, ut utar verbis Nicolai Böerii, *decis.332. n.8.* Zabarell. *cons.163.*

58 Hæc autem procedunt 1. quoad personam duntaxàt ipsius Campsoris scribentis, contra eum enim utique probant, prout est text. clariss. *in l. si litteras. C. Mandat.* cum concordantibus deductis per Tiber. Decian. *cons.108. n. 15. vol.2.* adde Böer. *decis.282. n.7.*

2. Procedit, ut ex hisce litteris contra ipsummet scribentem probatio inducatur, non solùm pro eo, ad quem directa sunt, sed etiam pro tertio. Sic, post multos, Mascard. *d. concl.990. n.5.* Et præcipuè pro eo, cui solvendum erat Cambium. Rot. Gen. *decis.146.* Decian. *dict. cons.108. n.13.*

Contra autem eum, cui ipsæmet litteræ diriguntur, neque obligationem neque probationem inducunt, nisi acceptentur; quibus tamen acceptatis remanet obligatus. *juxt. l. filius. 17. ff. ad SC. Maced.* cum quo concordat Joh. Bapt. Cavat. *de Cambiis*, & Fachinæ. *consil. 42. n.3. vol.2. & consil. 62. n.2. eod.* & contra eum tunc probant; adest enim tunc copulatio consensûs duorum simultanei, ut loquitur Bald. *in l.2. ff. de pact.* Dicuntur autem tunc demum 59 acceptatæ, & approbatæ, quando sunt lectæ, receptæ & in contrarium protestatum minimè fuerit, præter ea, quæ nos *sup. lib.2. c.12. n.48. & seqq.* Corset. *in singularib. vers. taciturnitas n.2.* Rot. Gen. *decis.2. sub n.36.* An autem & quando litteræ Cambii dicantur redire cum protestatione? Et Campsor si non sit protestatus, quid à Campsario consequi possit? Item, protestatione non factâ, quod mandatario oriatur præjudicium? Denique, qualis sit formula protestationum litterarum Cambii, cæteraque ad hanc materiam notabilia, cùm propriè hujus non sint loci, vid. ap. Sigismund. Scacc. *tract. de Commerc. & Camb. §.6.7. gloss.2. pag.439.443. n.12.* cum sequentibus. Matth. Bod. *disp. de Camb. thes.7. & 8.* Et noviss. Fr. Stypman. *de Jure maritim. p.4. cap.8. n.80. & seqq.* Ideò prudentes Campsores, quan- 60 do recipiunt hasce, & nolunt eas approbare, scribunt in dorso litterarum, se illas recepisse, & non acceptasse. Talis enim scriptura in dependentibus ab animo & sola voluntate scribentis mercatoris plenè probat. *l. Nesennius, ubi Br. ff. de neg. gest. cum concordat.*

Sufficit autem in hisce litteris reco- 61 gnitio manûs, per tertium facta, dicentis, sibi notam esse manum scribentis. Bursat. *cons.103. n.9.* Mascard. *de probat. concl.991. n.4.* an verò sufficiat, si testis dicat, se credere, esse manum hujus vel illius, vid. Dec. *cons.445. n.18.* Parlad. *lib.2. rer. quotid. cap. fin. p.1. §.1. num.6.* Höpping. *de jur. sigill. cap. 13. num.164.*

62 & 65. Licet communiter in recognitione manûs, commissarii officium sit, interrogare testem, an præsens fuerit, cùm scriptum instrumentum aut nomen est. Trentacinq. *lib. 2. tit. de fid. Instrum. resol.12. n.22.* Marescott. *lib.1. var. resol.79. n.1. & seqq.*

Superest nunc, ut de SIGNIS seu MARCIS mercatorum paucis, disse-
63 ramus. De quibus ita Dd. Notas, characteres, quas Marcas dicunt mercatores, cistis mercium impressas, præsumtivè de dominio probare. Bald. *in auth. dos data. C. de donat. propter nupt.* Br. *in l. stigmata. C. de fabricens. lib.10.* Alber. Gentil. *lib.2. Advoc. Hisp. cap.10.* per Chassanæ. *1. catal. glor. mund. consider.35.* Strach. *de merc. p.2. n.78.* Rota Gen. *decis.201.* Cacheran. *decis. Pedem.40.* Menoch. *cons.566. & 3. præs. 64.* Christinæ. *decis. Belg. 111. num. 2.* Mascard. *vol.1. conclus.160.* & ex eo Jo. Limnæ. *lib.6. Jur. pub. cap.6. n.122.* Signum enim regulariter ostendit signatum. *l. Labeo.7. §. idem Tubero. ff. de supell. leg.* Alphons. de Azeved. *lib.5. Constit. Hisp. tit.12. l.6. n.3.* Marcabrun. de Anguill. *cons.6. n.9.* Matth. de Afflict. *decis.23. num.4.* Surd. *cons.61. n.29.* & mercatores, hac de causa ferè marca & signa habere, quibus merces signantur, dicit Bl. *in l.1. num.1. C. de his qua res ven. poss.* Hinc sarcinæ, sive ballæ, ut loqvuntur, eorum esse præsumuntur, quorum marcâ sint impressæ. post Bl. Dec. *in can. causam matrimonii. num.3. de probat.* Jas. *cons.170. col.4. vol.4.* Nicol. Böer. *decis.105. n.9.*
64 cùm ei cui signum competit, & signatum competere censeatur. *arg. l. quod si neq.14. § fin. ff. de peric. & comm. rei vend.* Zas. *consil.6. num.17. vol.2.* Capic.
65 *decis.27. num.45. in fin.* Quod exemplis demonstrant Doctores in equo seu animali signato. Br. *d. l. stigmata. post* Castrens. *in tr. de Imparat. q.89.* In venditis arboribus signo notatis. Boer. *decis.103. num 9.* per *text. in l. quod si neq. ff. de peric. & comm. rei vend.* In insignibus & vexillis navi impositis. Jas. *alleg. cons. 170. col.4. vol.2.*

Quod usque adeò verum est, ut hoc 66
signum ad victoriam causæ sufficere tàm in petitorio, quàm in possessorio tradiderit Luc. de penna. *in d. l. stigmata.* Quamvis in hoc contrarium teneat Strach. *de mercat. part.2. num.80.* Deinde, hoc usque adeò verum est, ut 67
eares, quæ quandoque signum seu marcam meam habuit, omninò mihi restitui debeat, licèt signum abolitum vel deletum sit. Luc. de Penn. *d. l. stigmata. arg. c.51. si in quâlibet. 20. quæst.2.* Utque mercatori permissum sit, rem 68
seu mercem, signum ipsius habentem propriâ autoritate occupare, & si animal sit, reducere. Luc. de Penn. *d. l. stigmata. arg. l. si quis curialis.12. C. de Episc. & Cler. l. generalis.54. C. de Decurion. lib.10.*

Hujusmodi etiam mercatorum si- 69
gna operantur traditionem ipsius rei venditæ, ac translationem possessionis illius, quæ ex marcæ impositione cognosceretur, ut. sup. *lib.2. cap.9. n.44. & seqq. per d. l. quod si. ff. de peric. & comm. rei vend.* demonstravimus; & probat Bl. *in rubric. C. de rer. permut. & cons. 416. vol.3.* ita possessionem navis censeri traditam ex insignibus in navi ab emtore appositis, præter Jas. *sup. alleg.* dicit Socin. *cons.55. lib.6.* Dissentit Alberic. Gentil. *lib.2. Advocat. Hispan. cap.10.* Præmissum autem procedit emtione 70
perfectâ, & quando ex marcæ seu signi impositione non potest præsumi alia causa (putà Custodiæ, Sequestrationis aut Inventationis nomine publicô factæ) quàm animus tradendi, ut in vini doliis, trabibus, & animalibus, à mercatore notatis; secùs ante perfectam emtionem, & quando potest præsumi 71
alia causa marcæ appositæ, quàm animus tradendi; ut in vini doliis, in quibus potest considerari, quôd signatum fuerit, ne aliud vinum infunderetur. Bl. *in d. rubr. C. de per. & comm. rei vend.* & post eum Salic. *in l. fin. C. eod.* Jas. *in d. l. quoties. n.18. C. de rei vind.* Böer. *d. decis.105. n.10. per l.1. §. si dolium. ff. de peric. & comm. rei vend. & ibi Gl.*

Secun-

72 Secundò. Hæc procedunt, quando signum est impositum coram venditore, & ipsô præsente vel ejus factore & Institore, non aliter Bart. Salic. *d. l. fin. arg. l. hac si res. 47. ff. de rei vind.* Strach. *de merc. part. 2. n. 90.*

73 Denique dignoscetur & probabitur hujusmodi marcâ vel signô, quô nomine socius contraxerit; solent enim mercatores signô ex consensu sociorum factô uti, & in libris notare, quod ad cognoscendum, an nomine societatis aliquid factum sit, valdè prodesse tradit consulendo Petr. de Anchoran. *cons. 322.* imprimis *n. 4.* quem adducit & sequitur Benev. Strach. *d. l. n. 9.*

74 Ultimò hîc notandum, mercatores litteris suis privatis crucis signum in fronte præponere solere, prout refert Christoph. Schvvanem. *differ. 4. Jur. Civ. & Cam. n. 65.* quod exinde natum putat, quòd olim instrumentis anteponi consuetum fuerit. *l. fin. §. sin autem 2. C. de jur. delib.* & ibi Azo. vid. Gothofr. *ad Novell. 72. Leonis.* ibi: *etiamsi, qui pactum inierunt, suâ manu sacræ sanctæ crucis notâ scriptum signarint.* Adeò signum Christi sanctũ fuit seculô veterum, ut in Instrumentis pro fide & subscriptione cederet. *l. ult. §. 2. C. de jur. delib. Novell. 73. c. 8. & Novell. Justin. 90.* Vid. Höpping. *de jur. insign. cap. 2. n. 107. & seqq. & n. 120. & seqq.* Plura de veneratione & efficacia crucis, præter J. Lipsii tractatum de Cruce vid. *in d. Novell. 72. Leon.* ibique Gothofr.

75 Hodiè quoque, ut hæc obiter saltem hîc addamus, singula mercatorum & tribuum collegia singulis utuntur signis, seu insignibus, quæ Collegia à Collegiis dextrè distingvunt. Matth. Steph. *lib. 2. de jurisd. part. 2. cap. 7.* Li-
76 mnæ. *lib. 6. Jur. pub. cap. 6. n. 13.* Sic e. g. in Repub. nostra Lubecensi quatuor præcipua Civium & mercatorum Collegia distinctis utuntur insignibus; Circulares utuntur Circulo, in hac formâ:

Mercatores, κατ' ἐξοχὴν ita dicti (die Kauffleute Compagney) utuntur hôc ipsô:

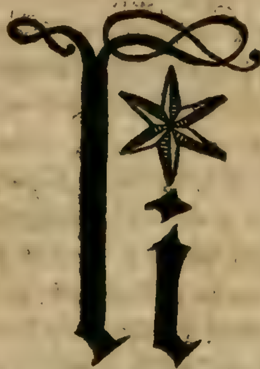

Scandinenses, oder die Schonenfahrer/ utuntur Insigni trium Harengorum, in hac forma. Quô in convocandis tribulibus, atque obsignandis litteris utuntur, in antepagmentis eorum conspicuo:

Bergenses hoc:

Atque hæc Insignium distinctio 77
prudenter à majoribus inventa est. Sicut enim nomina inventa sunt ad cognoscendum & distinguendum homines. *§. siquidem in nomine, 29.* ubi Jo.

Borcholt. *n.1. Inst. de legat. l. ad recognoscendos.10. C. de ingen. & manum. l. cumprecum.9. C. de lib. cau. l. un. C. de mut. nom.* Ita etiam insignia inventa sunt ad agnoscendas familias, agnationes, Collegia &c. *arg. l. sanctum. 8. §.1. ff. de rer. divis. l.2. in pr. ff. de his qui not. inf.* Petr. de Andl. *lib. 2. de Rom.*
78 *Imper. cap. 14.* Idcircò etiam ad conservandam hanc distinctionem ex Juris Civilis constitutione, qui alterius & illicitis insignibus utuntur, pro admissi qualitate gravissimè puniuntur. *l. eos. 27. §. fin. ff. ad L. Corn. de fals.* Joh. Halbritt. *in orat. de privil. doct. pag. 32. & seqq.* Committunt enim crimen falsi, Br. *in d. l. eos. §. fin. & addit. ad* Br. *in tr. de insignib. & arm. in princ.* Anton. Tessaur. *decis. 270. num. 1.*
79 Tib. Decian. *Cons. 19. n. 241. vol. 3.* Propriâ autem interdum autoritate quem arma, marcas & insignia sibi adsumere, Fritz. ap. Arum. *vol. 1. discurs. Academ. 16. concl. 29. lit. A.* ex Cravett. *cons. 829.*
80 *n. 3. 4.* & mutare posse, si id sine fraude & præjudicio alterius fiat, statuit Fr. Pfeil. *Cent. 2. Consil. 197. n. 22.* & Chassan. *catal. glor. mund. p. 1. concl. 31. fol. 13.* alienis tamen, ut prædictum, signis & insignibus uti non licet per. *l. prima. C. de Navicul. non excus. l. minimè. C. de Episc. aud.* Jul. Ferrett. *de re naval. lib. 15. n. 15.* allegans Br. *de Insign.* quamvis Baldus. *in d. l. prima. C. qua res vend. non poss.* dissentiat, allegans rationem, quòd non sit signum publicum, authoritate publicâ ad designationem alicujus specialitatis designatum. vid. Höpping. *de jure Insign. cap. 2. n. 1034. & seq.* Hæc denique ut concludamus, Insi- 81
gnia quàm firmam inducant probationem, docemur per *l. census. 10. ff. de probat. cap. cum causam.* ubi Gloss. & Dd. *X. de probat. cap. cum olim. X. de censib.* Aym. Cravett. *de antiq. temp. part. 1. §. visc. n. 30. cum seqq.* Mascard. *concl. 105. n. 10.* & cæteri allegati à Dnn. Marpurg. *cons. 28. n. 200. vol. 1.* 82

Plura de Insignibus qui avet, consulat Br. *tract. de Insignib.* Joh. Limnæ *d. lib. 6. Jur. pub. cap. 6. per tot.* & Joh. Jac. Dracon. *de jur. & orig. Patric. lib. 3. c. 7. n. 10. cum seqq.* Barthol. Chassan. *Catal. glor. mund. p. 1. concl. 31. fol. 13. fac. 3. & noviss.* Höpping. *de jure sigill. & insignium.*

Caput X.

De Editione Instrumentorum, Scripturarum & librorum Mercantilium singulari.

Summaria.

1. *Scripturarum Editio pars Judiciorum & Probationum.*
2. *Reus, de Jure Communi, non tenetur actori edere Instrumenta & libros rationum.*
3. *Secus tamen de Consvetudine præcipuè inter Mercatores.*
4. *Instrumenta & documenta communia reo edenda, idq. jussu Judicis.*
5. *Reus etiam ex Justa Causa libros edere tenetur. n. 25.*
6. *Justa Causa est, quæ à Consvetudine conficiendi libros rationum sumitur. n. 26.*
7. *Authores, qui negant reos suarum rationum libros actori ad fundandam intentionem edere debere.*
8. *Specialiter certis personis concessa, non trahenda in Exemplum.*
9. *Usurarii tenentur edere rationum libros n. 10. & 11.*
12. *Mulier Mercatrix non tenetur edere rationes.*
13. *Argentariis solis injunctum edere rationes.*
14. *Argentarii publicæ sunt personæ.*
15. *Mercatores hodierni an privatam an publicam sustineant personam? N.*
16. *Affirmantium Dd. series.*
17. *Ubi petentis Interesse & Mandatum concurrunt, ibi Editio necessaria. 18. 19.*
20. *Consvetudo, ut quæ libris Mercatorum inscribuntur, quasi mandatô fiant.*
21. *Argentariorum & Mercatorum Comparatio & similitudo. & n. 22. & 27.*

22. Cur

1 CUm instrumentorum & scripturarum editio sit pars judiciorum, & præcipuè probationum. *gl. in rubr. C. de fid. Instrum.* Wesemb. *in pr. de Probat. n. 4. in fin.* maximum autem inter Dd. de librorum mercatoriorum editione suboriatur dubium; haud supervacaneum esse duxi, quædam de horum librorum, quos Dd. communiter Rationum libros appellitant, editione, singularia & in foro mercatorum frequentia hîc apponere.

2 Quantumvis Juris communis sit sententia: Neminem adversario suo rationes, instrumenta, & litteraria documenta, quibus actor contra ipsum reum utatur, edere teneri. *l. 1. l. ult. sub fin. C. de edend. c. 1. X. de probat.* Menoch. *2. de arb. JJ. quæst. Cent. 4. Cas. 499. n. 1. & seqq.* Gail. *1. obs. 106. n. 1. & seqq.* Hieron. Magon. *decis. n. 4. & seq.* Quoniam valdè inhumanum est, ut quis sumat arma de domo adversarii. *l. de minore. 10. §. tormenta. ff. de Quæst. & l. minus grave. 11. C. de testib.* & bis interimatur, qui suô gladiô perit, ut est in veteri proverbio, *d. c. 1. X. de prob.*

3 Usu tamen & consvetudine, præcipuè verò inter mercatores, receptum est, si quædã Instrumenta & documenta penes adversarium, seu reum exstare præsumuntur, quæ actor sibi ob interesse edi desiderat, quòd tunc is illa instrumenta aut edere, aut juramentô se purgare debeat, se illa documenta non habere, nec dolosè vel malitiosè habere desiisse. *l. ult. C. fid. instr.* Rutg. Ruland. *de Commiss. part. 2. lib. 5. cap. 25. n. 13. & seqq.* Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 66. n. 100.* Anton. Tessaur. *decis. 171. pr.* & cæteri allegati à Berlich. *1. concl. 45. n. 3. 4.* Imò, tunc non novum est, 4 ut rursus actor suas quoq; rationes reo edere teneatur, si reus de suo interesse ad documenta doceat, seu instrumenta sint communia. *l. 5. & seq. C. de Edend.*

Judex ergò compellere potest tàm 5 actorem quàm reum ipsum, ut actori rationes & instrumenta edat; sicut statuit Antonin. Imper. *in d. l. 1. C. de Edend.* dum ita rescripsit: *Nam, quod desideras, ut rationes suas adversaria tua exhibeat, id ex causa ad judicis officium pertinere solet.* Plurimas autem justas esse causas, ob quas reus compellendus sit actori rationum suarum edere documenta seu libros, ex Fulv. Paciano, Mascardo, Rulando, & aliis fusè & distinctè docet Matth. Berlich. *d. conclus. 45. n. 27. cum multis seqq.* Inter eas autem 6 præcipuè illa connumerari assolet, quæ

à consvetudine conficiendi & conscribendi libros rationum sumitur; sicut contingit nostri temporis mercatoribus; ii enim, ex communiori Dd. opinione, ad fundandam intentionem actoris, jure singulari hos libros edere compelluntur. Sed quia hæc conclusio maximâ involvitur difficultate, & interpretes unà cum consvetudine valdè hîc diffident, propterea causa hæc ex Nic. Janua in quæstionem erit redigenda, & huc inserenda;

Quæstio ergò est: An mercatores rei, nostri temporis, suarum rationum libros, ad fundandam actoris intentionem edere teneantur?

7 Negativam in hac intricata συζητήσει sententiam tenuit primus omniũ, post *Gl. in Clem. 1.* §. *Cæterùm. de usur.* Bald. *in l. 1. n. 9. C. de edend.* ubi etiam Jas. *n. 15.* Seqvuntur ibi Dec. *n. 18.* Alciat. *n. 14.* & plurimi alii, quos refert & sequitur Menoch. *de arb. JJ. qu. libr. 2. Cent. 5. Cas. 499. n. 37. 38.* & cæteri allegati à Nicol. de passerib. *d. l. lib. 4. de script. priv. n. 5.* Plura autem pro corroboratione hujus opinionis adducuntur à Doctoribus fundamenta, ex quibus, potiorum unum atque alterum saltem referamus.

8 Primò itaque sic arguitur: Ubicunq; speciali ratione in certa aliqua persona, & in certa aliqua causa aliquid à jure cautum est, contrarium semper in aliis personis & causis intelligitur de jure communi dispositum. *Dd. ad l. jus singulare. 16. ff. de LL.* cum concordantibus adductis per Everhard. in locis
9 *argum. leg. in loco à speciali.* Sed specialiter *in d. Clement. 1.* §. *Cæterum. de usur.* in personis usurariorum, & cùm de usuris agitur, est dispositum; ut hi sc. ob odium & delictum edere contrà regulam teneantur R. Ruland. *d. p. 2. libr. 5. cap. 19. n. 13.* ubi allegat Vivium, Grævæ, Pacianum & alios, quibus adde Menoch. *d. cas. 499. à n. 21. usq; ad 37.* & Pacian. *1. de prob. c. 63. n. 66. cum seqq.*
10 ubi pulcherrimè. Ergò censendum est, in aliis personis omnibus & causis, & consequenter etiam in probis mercatoribus contrarium statutum esse, ut scilicet edere non teneantur; quod fundamentum corroboratur ex eo, quòd mercatores in casu nostro habeant regulam pro se generalem, reos 11
non esse cogendos actoribus edere; quæ, extra usurariæ pravitatis causam, firmat regulam contrariam. *l. nam quod liquidò. 4. ff. de penu leg.*

Secundò locô adducitur textus in 12
l. 1. C. de Edend. Ubi mulier quædam negotiabatur, & aliquod mercaturæ genus exercebat, rationes suas illius occasione conficiendo, & tamen ibi deciditur, quòd rationes suas edere actori minimè cogatur. E. nec hodiè hoc à mercatoribus flagitandum.

Tertiô locô movetur Jacob. Menoch. *d. casu 499. n. 7.* qui hanc eandem defendit opinionem, Gaji responsô, *in l. argentarius. 10.* §. *1. ff. de Edend.* dum respondet, Prætorem cogere argentarios tantùm, & non absimiles edere, ita arguens: Dissimiles ab argentariis non tenentur libros suarum rationum edere ad fundandam actoris intentionem. *d. l. argentarius. ibi: argentarios tantùm, neq; alios absimiles &c.* At mercatores nostri temporis ab ipsismet argentariis valdè dissimiles, E. &c. Minorem cum Bl. *in rubr. C. de fid. instrum.* ita probat: Argentarii publicam personam seu causam habebant, 14
h. e. eorum persona à Republ. eligebatur, eorumque fides approbabatur, cùm apud eos deponerentur pecuniæ quasi in loco publico, nempe in æde Castoris. Plaut. *in Curcul.* & aliquando sine fœnore, ut essent sub custodia; aliquando cum fœnore, ut lucrum inde caperent; id quod eleganter explicant Budæ. Coras. Hotom. ac alii, per eund. Menoch. relati. quibus adde Jo. Calvin. *in Lex. Jur. verb. Argentarii*; & nuperrimum tractatum doctissimum Cl. Salmasii, *de fœnore Trapezitico p. 521. 522. & seqq.* & Raph. de Turr. *de Camb. disp. 2. q. 7. n. 25. cum seqq.* Casp. Klock. *de ærar. libr. 2. cap. 21. & 22.* Hæc autem 15
omnia cessant in mercatoribus nostri temporis, qui privatam omninò causam & personam sustinent; cùm unusquisq; pro suo lubitu mercaturā exercere possit; nec ab aliquo eliguntur, nec

hec ad eorum fidem, ut publicam, recurratur, quæ fusius deducit Menoch. *d.l.* & Rot.Rom.*p.3. decis.144.n.5.* E. hodiè mercatores rei, ad fundandam actoris intentionem, rationum suarum libros edere minimè adstringuntur.

16 Hæc licet primâ quidem fronte admodum speciosa videantur, adduci tamen non possum, quin contrariam, cum Nicoláo à Janua, non amplectar sententiam. Videlicet mercatores nostri temporis, libros rationum suarum, ad fundandam agentium intentionem, æquissimè edere & producere teneri; A qua sententia steterunt quàm plurimi famati Interpp. Inter hos autem Br. in *libr.1 C.de Edend.n.5.& in l. quædam in pr. & in §. nummularios.ff. Eod.* Curt.Jun. *in d.l.1.n.26.* & Purpurat.*ibid.n.19. & 20.* elegantissimè Bertrand. *cons.102.part.1.vol.2.per tot.* ubi etiam successores ipsorum mercatorum ad eorundem librorum editionem teneri clarè *sub n.9.* subnectit.Bertrandum sequitur Bursat. *cons.39.n 31.* ubi post alios adducit Riminald. *cons. 347.vol.2.* & Laur. Kirchoff. *commun. opin.Cent.3.concl.42.* Quibus addendi ex recentioribus Petr. à Syria.*forens. quæst.21.per tot.* ubi de communi, & quòd ita observatur in praxi, & Farin. *cons. crimin.13.n.13.* Anton. à Sola, *in consuet.Sabaud.tit.de libr.mercat.gl.2. n.13.& 14.*

17 Moventur hi I. hâc ratione: Ubicunque petentis interesse & mandatum concurrit, nihil est impedimento, quominus reus etiam actori, ad illius intentionem fundandam, edere cogatur, ut præter paulò antè ex Berlich. & R.Rulando adducta, probat generalitas *l.si quis ex argentariis.6.in§.ex hoc edicto, versic.pertinere. & in l. Prætor. 4.in pr.ff.de Edend.* Sed ubi petit actor,

18 mercatorem compelli suos edere rationum libros, tàm interesse, quàm mandatum ejusdem petitoris concurrit. Igitur, nihil est impedimento, quominus nostri temporis mercator

19 suos libros actori edere cogatur. Minor probatur: Nam quod ex consvetudine fieri solet, licèt de eo non constet, factum esse præsumitur. *l. vel universorum.12.ff. de Pignorat. act. l. Titian.8.ff.Quod cum eo & l fin. junct. gl. C. de fideicomm.cum concordantib.* Sed 20 consvetudo inolevit apud ipsos mercatores, ut omnia, quæ cum ipsis aguntur, in suis Codicibus, nobis mandantibus scribantur, Scacc. *libr.2.de Judic. caus.civ.cap.11.n.129.& 130.* Igitur contrahentes cum illis, consvetudinis hujus virtute eisdem mandasse videntur, ut secundùm consvetudinem scriberent. Eapropter cùm interesse concurrat, ut supponimus, & mandatum petentis saltem præsumtivum & tacitum, quod ejusdem est virtutis, cujus est expressum. *l. de quibus. in fin. ff. d. LL.l.cum quid. ff. si cert.pet.* E. rationi & æquitati consentaneum est, ut mercator, à quo petitur editio, etiam contra regulam actori edere cogatur.

Secundô locô moventur Dd. *per* 21 *text.in d.l.Prætor.in pr.ff.eod.* à generali argentariorum editionis ratione, ad nostri casûs extensionem arguentes ita; Ubicunque ratio generalior est,„ dictô, dictum illud ad omnes alios ca-„ sûs generaliter extenditur, in quibus„ illa ipsa ratio viget. *l.regula.9.§.ult.&*„ *ibi Dd.ff.de jur.& fact.ign.& l. nomen debitoris 34.§.ult.de legat.3.* nam extensio tota est in rationis similitudine; quâ amotâ, extensio non permittitur, etiam in causa favorabili. Aym. Cravett. *cons.368.n.12.* Sed ratio quæ redditur *in d.l.Præt.* generalior est dispositione ejusdem legis, quæ habet, argentarios ad editionem compellendos esse, viget etiam in aliis personis, ibi non expressis; nempe in mercatoribus nostri temporis; Igitur ad eosdem, quod ibi de argentariis dictum est, extendi debet, quoad editionem, ad ipsos mercatores. *Prob.min.* Quia mercatores quoque singulorum secum contrahentium conficiunt rationes, quæ ob communem utilitatem communes inter se, & eos ad quos pertinent dici possint, per *gl.in d.l.Prætor.in vers.meum.* dici quoque cujusque propriæ possunt; quan-

quandoquidem, quod commune est, meum est.

22 Tertiô locô adducitur textus *in l. argentarius in pr. ff. de Edend.* ubi duæ assignantur à JCto rationes, æquè potentes ac principales, ob quas argentarii suarũ rationum edere libros compelluntur: Altera, quòd officiũ argentarii & nummularii respiciat bonum publicum: Altera verò, quòd eorum opera consistat in scribendis rationibus. Utraq; rationum æquè militat in Mercatoribus. Prima scilicet causa, seu Interesse publicum, prout fusius *lib. 1. cap. 2. & 3. h. tr.* deduximus. Altera, quia ex consvetudine, eorum opera sine dubio consistit in scribendo, quod lippis & tonsoribus notum. E. tenebuntur & ipsi edere. Cui, quartò videtur posse suffragari *text. in l. non est novum 5. C. de Edend.* Jan. *d. l. n. 36.*

23 Retentâ itaque in hujusmodi difficultate affirmantium opinione, uti juri & æquitati (quæ inter mercatores prævalet) magis consentaneâ, & à qua in praxi minimè recedendum dijudicat Pyrrus Alfan. sibi ferè contrarius *in d. l. 1. de Edend. n. 90.* nihil objecta facessunt nobis negotii.

24 Ad primum enim desumtum ex *Clem. 1. §. Cæterùm, de Usur.* respondent multipliciter Dd. & primò dicunt, regulare quidem esse in omnibus Mercatoribus, qui publicè negociantur, ut teneantur edere; sed illos, qui negociantur privatim, ad hoc non teneri; speciale tamen esse in usurariis, ut teneantur edere, licet publicè non negocientur; sed privatim & occultè; idq;, ut suprà dictum, ob odium, & ne quid per hos respub. detrimenti capiat.

25 Secundô locô alii respondent, regulare quidem esse in omnibus mercatoribus, sive usurarii sint, sive non, ut edere compellantur suos rationum libros, quos occasione mercaturæ, quam profitentur & exercent, conscripserunt; sed eosdem pariter mercatores exceptionem etiam communiter habere, ut editionem hujusmodi subterfugiant, quando per eam propriam detegere turpitudinem necessariò cogerentur. *l. alias. ubi gloss. ff. de jurej. & l. 2. §. divo. ff. de jur. fisc. cum concordantib.* Speciale tamen *d. §. cæterùm.* in eo consistere, ut usurarii in sui odium edere teneantur, licet per editionem hujusmodi eorum improbitas propaletur, & turpitudo detegatur. *Dd. Comm.* Et licet per Dec. & Massin. *in d. l. p. 88. 89. C. de Edend.* hæ communes Interpp responsiones improbentur, salvantur tamen ac defenduntur per Bolognet. *in eâd. l. 1. n. 63. vers. 2.* principaliter qui consulendus. Nos tamen, omissis hisce Dd. responsionibus, & aliis etiam relatis per Mantic. *in dict. l. 1. num. 24.* Respondemus cum Petro à Syria *lib. 1. suar. forens. quæst. 21. n. 5.* istas privatas mercatorum rationes, officiô judicis ex justa causa meritò edendas esse; per *sæpè alleg. text. apertiss. in d. l. 1. C. de Edend.* Consentit Menoch, *d. cas. 499. n. 3. cum seqq.* Inter justas autem hasce causas (quarum plurimæ à Dd. & præsertim Berlich. *d. concl. 45. num 27. cum seqq.* afferuntur) illa præcipuè connumeratur, quæ ab odio & delicto personæ ipsius rei conventi provenit. Berlich. *d. concl. 45. n. 61.* ut si reus ipsemet sit fœnerator & usurarius, unde non esse speciale in usurario, prout ex adverso concludebatur, apparet.

Ad secundum argumentum, desumtum *ex l. 1. C. de Edend.* Resp. reum quidem regulariter actori ad faciendam rationum suarum exhibitionem, minimè teneri, nisi ex justa aliqua causa, prout docet *Imp. in d. l. 1.* Justam autẽ causam esse illam, quæ à consvetudine conficiendi & conscribendi hos libros sumitur; sicut in nostris mercatoribus cõtingit, rectè adhuc affirmamus. 26

Ad ultimum, quod est Jacobi Menochii, respondet Nic. à Janua, invertendo, & ita argumentando: Quicquid statuitur in Argentariis, intelligitur etiam statutum in his, qui ipsis argentariis non sunt absimiles; ut probatur non modò per locum generalem à simili, juxta textum *in l. non possunt. ff. de LL.* Sed in specie in materia nostra, quæ recipit extensionem, *per l. quædam. §. nummullarios ff. eod.* ad mercato- 27

catores argentariis, qui edere coguntur, sunt omninò similes; ergò ipsi quoque, quemadmodum argentarii ad suarum rationum editionem sunt compellendi. Minor ita probatur: Argentarii erant fœneratores, qui privatam negociationem exercebant, quæstum faciendo, aut permutandis pecuniis, aut fœnerandis, & istius fœnoris ac negociationis suæ libros rationum conficiebant, eratque eorum officium publicum; quoniam publicam respiciebat utilitatem totius populi, ex quo singulorum rationes conficiebant; vel, quia eorum fides à publico erat approbata, prout latius describuntur *in d.l.1.C.de Edend.* vid. Cl. Salmas. *de fœn. Trapezitic. pag.524. & passim.* Hæc autem omnia concurrunt etiam in mercatoribus nostri temporis; ii enim & rationes conficiunt, & ad fidem eorum frequentissimè decurritur; imò eorum officium (sine quo mundus vix consistere potest, ut Bl. per superius adducta testatur) maximè publicum respicit bonum. E. Cum qua sententia coincidunt Jo. Bologn. post Ripam *in d.l.n.66.67.* referente Januâ *d.l. n.52. & seqq.* & Matth. Wesemb. *ꝛ. de Edend. n.12. circ. fin.* ibi: *rationes suas denudare non coguntur privati, per LL. nisi ex æquitate mercatores illi, qui varias negociationes exercent, & ipsis rationibus quasi PUBLICIS utuntur,* per Br. & alios *d.l.* Vid. tamen Raph. de Turr. *de Camb. disput.2.q.7.n.25. & seqq.* qui dissentire videtur.

28 Ex hisce ergò firma resultat conclusio: Mercatores nostri temporis, ad fundandam actoris intentionem, libros suarum rationum edere teneri. De modo Edendi autem ad majorem ac clariorem hujusce materiæ intelligentiam quædam notanda veniunt. Ex quibus unum atque alterum singu-

29 lare saltem proferam. Et quidem primò, quòd mercator non cogatur alio edere in loco vel ad alium locum ad petentis instantiam libros suos transportare, nisi ad locum ejus domicilii, & civitatis ubi degit, ita post Socin. *cons.149.n.4.lib.1.* Decius in *c.1.n.65.X. de probat.* Paul. de Castr. *in l. Prætor.* §. *sed est nunc. n.2.3.4.ff. de Edend.* & noviss. Rutg. Ruland. *p.2. de Commiss. lib.5. cap.24.n.32.33.* etiamsi à mercatoribus pactum contrarium sit adjectum. Card. Tusc. *concl.40.n.12. lit.E.* Casu autem, quô mercator non consentit suô periculô & sumtibus hosce libros deferri; mittat judex vel ad locum rationum conscriptarum personas idoneas, qui libros videant, & ipsi referant, Br. quem omnes seqvuntur, *in d.l. Prætor.* §. *fin. ff. de Edend.* Vel committat etiam judici rei gestæ, quòd ipsas videat & rescribat, secundùm Fulgos. *in d.* §. *fin.* ubi quoque Jas. hanc esse practicam meliorem, quos sequitur Magon. *d. decis.5.n.14.15.* licèt aliter in hac repub. Lubec. observetur; Ubi in Cancellaria vel Camera Judicii inferioris, **uff die Gerichtstube /** illos libros & instrumenta communia produci necessum est.

Secundò hîc notandum, non solùm 30 illos ad hujusmodi librorum editionem faciendam cogendos esse, qui actualiter mercaturam exercent; sed etjam eos, quid desierunt, dummodò agatur de rebus gestis ante ipsam mercaturam. Sic *per l. Prætor.4.* §. *is etiam 4.ff. de Edend.* post purpur. Massin. & alios, pulchrè docuit Polydor. Ripa, *de actis in mortis artic. observat.57.n.2.*

Tertiò notandum. Quòd editione 31 librorum ab aliquo mercatore semel factâ, parti postea iterùm petenti denegari possit, nisi per ipsam probetur amissio, ita *per l. si ex Argentariis, in fin. ff. de Edend. & l. fin. ff. de bon. auth jud. poss.* docuit Bursat. *cons.224.n.9.* Observandum autem est, quòd is, qui in- 32 strumenta & libros hosce rationum producit, omnia in iis contenta fateri censeatur; Instrumentaque tantam fidem in favorem ipsius producentis faciant. Menoch. *2. de præsumt.45. n.1. & seqq.* Coler. *de process. execut. part.3. capit.8.n.62.* Imò, producens instrumenta, videtur fateri in eo omnia esse vera, non solùm quoad ea, quæ ibi principaliter disponuntur, sed etiam quoad

quoad dicta incidenter & enunciativè. Fulv. Pacian. *de probat. lib. 1. c. 17. n. 24.* Idem obtinet in mercatorum libris rationum, quibus producens tàm pro se quàm contra se stare debet. Anton. à Sola. *in consuetud. Sabaud. tit. de libr. merc. gloss. 2. num. 15. cum seqq.* Jan. *de script. lib. 4. pag. 877.* qui allegat Card.
33 Tusc. *concl. 42. lit. E.* Sed quæritur: an protestatio illa, Advocatis, & procuratoribus, instrumenta, libros, vel quamlibet aliam scripturam mercatorum producentibus usitata: se velle illis uti, si & quantum pro cliente suo faciant, nec aliter &c. sit relevans, & protestantibus proficua? Negamus, quia ista protestatio non dependet ex voluntate & potestate protestantis, Jas. *in l. 1. §. 6. ff. de nov. op. nunc. n. 26. post pr.* Deinde, quia hæ scripturæ, libri, seu Instrumenta, producta sunt individua
34 & communia. Individua autem & communia pro parte approbari & pro parte rejici non possunt. Ita in terminis concludit Joach. à Beust. *ad l. admonendi. 31. ff. de jurej. n. 767. & seqq.* R. Ruland. *de Commiss. part. 2. lib. 5. c. 32.*
35 *n. 13.* Quid si quis mercatorum instrumentum, scripturas, seu rationum libros, propter urgentem causam, quia fortè in eo arcani aliquid continetur producere, & parti adversæ manifestare nolit, an possit hoc judici in Camera secretò ad ejus informationem & instructionem ostendere? Aff. *per c. accepimus. 4. X. de fid. Instrum.* Jas. *in l. 1.*
36 *§. 2. ff. de Edend. n. 19.* Si tamen in Instrumento, litteris seu rationum libris quædam continentur, quæ pro parte adversa facere videntur, & pars producens veretur, ne adversarius scripturâ productâ etiam in sui favorem adversus producentem utatur; tunc producens non tenetur integrum instrumentum seu scripturam producere; sed sufficit, si tantùm partem ejus, quæ pro se facere videtur, originaliter producat. text. rotund. *in l. argentarius 10. §. 2. ff. de edend. l. ex conventione 11. C. de pact.* text. *ele. in c. contin. 5. X. de fid. Instr.* Gail. (ubi ita quotidiè in Camera Imperiali observari testatur) *lib. 1. obs. 106. n. 10.* post alios Berlich. (ubi etiam ita quotidiè in supremo judicio appellationum Dresdensi & adhuc *2. Decemb. A. 1625. sententiatum fuisse refert*) *part. 1. concl. 43. num. 23. & seqq.* Et hoc ita quoque in rationum libris obtinere, præter adductam *l. 10. §. 2. probat* P. Frider. Mindan. *de proc. extrah. lib. 2. c. 49. n. 6.* Et producantur ita judici quidem in Originali, parti autem in copia, cum 37
die & consule, h. e. quô tempore sive obligatio sive solutio facta. Ilico Umm. *disputat. 17. process. Judic. thes. 8. num. 39.* Cui adde Pacian. *de prob. libr. 1. c. 66. n. 61. in fin. n. 62. & seqq. num. 78. & seqq.* Mynsing. *in d. c. 1. X. de probat. n. 37. & seqq.* Wesemb. *in comm. ff. de Edend. n. 13. in med.* Felin. *in d. c. 1. X. de prob. n. 31.* Paul. de Castr. *in l. 1. §. editiones ff. de Edend. n. 2.* Quòd si edere jussus mercator nolit parere, editionemque recuset, tunc contra ejusmodi contumacem decernuntur mandata compulsorialia sine clausula justificatoria. Gail. *1. obs. 106. n. 3. & seq. & obs. 134. n. 11.* R. Ruland. *de Commiss. p. 2. libr. 5. c. 17. n. 12.* Et si quis in contu- 38
macia persistit, compulsoriales arctiores decernuntur, vel etiam captis pignoribus ad id compelli potest. Wesemb. *n. de Edend. n. 14.* Vel, siquidem reus est, qui edere nolit, potest pronunciari, quòd scripturæ petitæ pro editis & recognitis habeantur. Fulv. Pac. *tract. de probat. d. lib. 1. cap. 66. num. 174. & seqq.* Berlich. *d. concl. 45. n. 91.* Vel si actor sit, ei audientia denegari. Wesemb. *d. n. 14.* Præter hæc alia ad- 39
huc sunt remedia, quibus quis ad edendum compelli potest, quæ videri possunt apud Berlich. *d. concl. n. 93.* Ilic. Umm. *d. l. n. 41. & seqq.* Harpr. *decad. 13. process. Jud. Concl. 2. n. 4.* Wesembec. *d. l. n. ult.* Quibus addatur eruditissimus Anton. Solæ *in Consuetud. Sabaud. tit. de libris mercatorum. gl. 2. n. 43. usq. ad fin.* Qui consulendi.

Et hæc pro Instituto nostro, de libris, instrumentis & scripturis mercatorum, eorumq; probatione & editione dixisse sufficiant. Plura vid. ap. Ruland. *dict. loc. sup. allegatis.*

CAP.

CAPUT XI.

De

Sententia, Appellatione & Executione causarum, litterarumque Mercatorum; Cum duabus de Mutatione Judicii Quæstionibus, itemque Gravaminibus huic Libro repugnantibus.

SUMMARIA.

1. *In Causis Summariis conclusione causæ non semper opus est.*
2. *Formâ judicandi non observatâ sententia nulla est in processu ordinario.*
3. *Quæ ad Formam judicandi ordinariam requirantur.*
4. *In causis Mercatorum summariis solennitates judicandi Civiles non observantur.*
5. *Sententia incerta an inter Mercatores valeat.*
6. *Appellatio Theriaca contra malè judicantium venenum.*
7. *De Jure Civili ab omni gravamine indistinctè appellatur.*
8. *Ab arbitramento de Jure Civ. appellatur.*
9. *A Laudo Mercatorum non appellatur.*
10. *Mercatores Collegiati appellant ad Rectorem seu Consulem Collegii.*
11. *Quando laudum enormem continet læsionem, potest appellari.*
12. *Appellatio denegatur in causis cambiorum.*
13. *Quod confirmatum in ultimis Imperii comitiis, de Anno 1654. & n. 24. 41.*
14. *Appellationis causa sequitur naturam Principalis.*
15. *In foro Mercatorum Lubecensi à Chirographis & debitis Mercatorum coram libris proxenetarum* fürm Meckler Buch *factis, non appellatur.*
16. *A libris Mercatorum ritè scriptis ob identitatem rationis Lubecæ non appellatur.*
17. *In Camera olim Appellationes non recipiebantur, si summa fuit supra 150. florenos.*
18. *In foro Lubecensi infra 500. florenos Ungaricos Appellatio non conceditur.*
19. *Florenus aureus Lubecæ habetur pro Ungarico.*
20. *Regulariter in Appellationibus summæ conjunguntur.*
21. *In foro Lubecensi ad fundandam Appellationem diversæ summæ non conjunguntur.*
22. *Quod in cohæredum Appellatione probatur.*
23. *Jure Civili & Camerali in Appellationibus cumulatio sortis & usurarum admittitur.*
24. *In foro Mercatorum Lub. cumulatio sortis & usurarum non admittitur.*
25. *Mercatorum, præsertim Extraneorum, causæ habent paratam executionem.*
26. *Stipulationes & obligationes regulariter non habent executionem paratam.*
27. *Chirographa & obligationes Mercatorum habent paratam executionem.*
28. *Consuetudo facit Instrumentum authenticum.*
29. *Redditio Chirographi à Creditore debitori facta, habetur pro remissione obligationis & pignoris.*
30. *Appellatione Chirographi continentur actiones.*
31. *Instrumenta & Scripturas Mercatorum paratam habere executionem, demonstratur variis locorum consuetudinibus, & Exemplis Italiæ & Austriæ.*
32. *Item Constitutionibus Saxoniæ & Thuringiæ.*
33. *Multis Germaniæ locis à debito liquido & confessato contra proprium Chirographum appellari non posse docetur.*
34. *Idem in Galliâ obtinet.*
35. *In Camera Imp. Mandata sine clausula de solvendo ad Chirographa decernuntur.*
36. *An Litteræ Cambii habeant Executionem paratam?*

37. *Affirmativa praxi & veritati magis consentanea.*
38. *Litteræ Cambii nullâ Exceptionis habitâ ratione paratam habent executionem.*
39. *Pro Cambio competit actio de constituta pecunia, quæ paratam habet executionem: ubi, quid manus regia.*
40. *Quomodo in Cambiis à magistratu fiat parata Executio, aliquot locorum exemplis demonstratur.*
41. *Statuta Reipubl. Bononiensis in Italia de Cambiorum parata executione.*
42. *A litteris Cambii non datur Appellatio n.13.*
43. *Litteræ Cambii habent vim & effectum sententiæ.*
44. *It. celerrimam executionem vix ullam except. admittentem. vid. n.38.*
45. *Litteras Cambii habere paratam executionem probatur ex Recessibus Imperii. 1654.*
46. *Hæc executio procedit tàm contra acceptantem quàm scribentem.*
47. *In Cam. Imper. ad nudam schedulæ cambialis productionem mandata decernuntur.*
48. *Quomodo parata hæc executio impediri & excludi possit?*
49. *An Exceptio non numeratæ pecuniæ contra Literas Cambii locū habeat? N.*
50. *Cur adversus Litteras Cambii earumq; executionem nulla Exceptio, nec non numeratæ pecuniæ admittatur.*
51. *Ad dilucidandam hanc de Cambiorum litteris materiam, inseritur facti species cum schemate & præjudicio.*
52. *An & quo casu post acceptationem fieri possit revocatio s. prohibitio solutionis.*
53. *Ad substantiam cambii an requiritur realis numeratio; an quid aliud?*
54. *Exceptio non num. pec. in quibus contractibus locum habet?*
55. *Re integrâ chirographum repetendum.*
56. *Exactione solutionis agnoscitur debitum.*
57. *Statutum Pontificum in Italia, ne Mercatorum Executiones retardentur; usurarum nomine.*
58. *An Consensu partium ex summaria Mercatorum causa possit fieri ordinaria? A.*
59. *An in causa ordinaria possit procedi summariè? N.*
60. *Ordo Judiciorum publicus à privatis non potest inverti.*
61. *Quæ in Judiciis à partibus remitti possint.*
62. *De Remissionibus terminorum solutionis. remiss.*
63. *Locus ex P. Gregorio Tholosano: Quod judicia Mercatorum summaria in suo vigore sint conservanda.*
64. *Injuriarum occasiones nasci non debent unde remedia expectanda.*
65. *Gravamina, quibus Hanseatici Mercatores in Judicialibus à Judicibus & eorum ministris, in exteris Regnis affliguntur.*
66. *Quomodo hisce gravaminibus, quibus Hanseatici Hispanicis in provinciis contra Justitiam & privilegia affliguntur, obviandum.*

1 Singularia hinc inde de actionibus, exceptionibus, testibus, instrumentis, scripturis, aliisque probationum generibus, in Curia Mercatorum summariè monstrata, proximè subseqvuntur Causæ conclusio, sententia, appellatio, & executio. Quoniam autem in causis summariis hæc causæ conclusio non ita strictè observatur, prout suprà hoc libro, *c.7. n.9. & 10.* innuimus, in quibus actus conclusioni proximus (qui autem actus ille sit, consule Marantam *part. 4. distinct. 9. n.24.*) vicem ejus obtinet, *Clem. Sæpè. in fin. de V.S.* Rosbach. *process. judic. tit. 70. n.8.* hanc intactam relinquentes, ad reliquas hujus judicii summarii partes nos accingemus; ex iisque unum atque alterum singulare referemus.

Quamvis de jure comuni, in processu ordinario, formâ judicandi haud ritè observatâ, sententia nulla sit. *l. prolatam. C. de sent. om. jud.* Forma autem hæc sit, ut lite demùm contestatâ, probationibusq; legitimis receptis, & causâ plenè cognitâ, postquam jam conclusum fuerit in causa, pronũcietur. *c. nullum. c. judicantem. 30. q. 5. de* Scripto. *l. 2.* 2 3

&

& l.3. C. de sent. experic. recit. & ibi Dd. Vantius *de null. ex def. processf. n.69. & seqq.* Bachov. *ad* Treutl. *2. vol. disp.23. θ.3.* ab ipso Judice. *d. l.2.* & quidem in loco consueto: *l. cum sententia. 6. C. de sent. om. jud. l. pen. ff. de J. & J. c. Episcopus. 15. q.7.* Interdiu, putà mane, meridie & vespere. Nov. *82. cap.3.* Dd. *in l. non minorem. 20. C. de transact.* quemadmodum ita in LL. XII. tabb. Sol occasus suprema potestas est. A. Gell. *17. noct. Attic.2.* Hillig. ad Donell. *enucl. lib.28. cap.3. lit. P.* pro tribunali sedente. *§. sedebunt. auth. de Judic.* diebus non feriatis, sed Juridicis. *l.1. §.1. l.6. ff. de Feriis. l. ult. C. eod.* Vant. *de null. processf. & sententiâ, n.131.* Bocer. *class. ult. disp. 32. th.44.* Citatis ad hoc litigatoribus. *l. si ut proponis. 6. C. quom. & quand.* Quæ judicis pronunciatio certa esse debet, tùm ratione personæ, quæ condemnatur vel absolvitur. *§.32. Inst. de action. l.1. ff. de sent. & re jud. l.3. C. eod.* Bocer. *d. class. ult. disp.32. θ.8.* tùm ratione rei vel quantitatis, quæ nominatim in condemnatione exprimenda. *t.t. C. de sent. quæ sin. cert. quant.* Mejer. *in Coll. Argent. tit. de re jud. θ.58.* Schnei-
4 devv. *ad §.32. Inst. de act.* Secus tamen obtinet in causis summariis, quales sunt mercatorum causæ. Rittersh. *in expos. Novell. part.9. cap.3. num.16.* & reliqui suprà allegati. In earum enim sententiis, sicuti in cæteris hujus judicii partibus, meræ & nudæ hæ juris Civilis solennitates ita strictè observari meritò non debent. *d. Clem. Sapè. de V. S.* verbis: *Sententiam verò definitivam stans vel sedens proferat, etiam conclusione non factâ,* prout ex petitione & probatione, aliisque actitatis in causa fuerit faciendum, *ibi Dd. comm.* Unde, sicut petitio,
5 sic & sententia incerta, etiam parte opponente, inter mercatores valet. Dd. & Jas. *in d. l. edita.3. C. de Edend.* Rot. Gen. *decis. 21. num.4.5.6.* Cùm sententia, regulariter, petitioni debeat esse conformis. *l. ut fundus. 18. ff. comm. divid. l. fin. C. de fideic. lib.* Petr. Anchoran. *Cons. 249. in q. num.2.* & hoc etiamsi diebus feriatis sit lata. *d. Clem. Sapè. de V. S.* ibi: *tempore etiam feriarum, ob necessitates hominum indultarum,* (secus in Divinis) à jure procedere valet. Mejer. *d. Colleg. Argent. de sentent. & re jud. thes.6.*

Absolutis hisce judiciorum partibus, consequens est, ut de APPEL- 6
LATIONIBUS) quæ theriaca contra malè judicantium venenum, à Besold. *de appell. cap.1. num.10.* & medicina contra morbum sententiæ iniquæ ab Ulpiano *in l.1. ff. de appell.* dicuntur) mercatorum unum atque alterum singulare notemus.

Licet, de jure communi, à quoli- 7
bet gravamine, etiam ab omni sententia, indistinctè, lite nec dum contestatâ appellandi via nemini præclusa sit. *cap.12.59. & 60. X. de appellat. cap.1. c. Romana. 3. cap.5. eod. tit. in 6to.* Marant. *spec. aur. de appell. n.292.* Gail. *1. obs.129. num.1.* Imò ab arbitro & ar- 8
bitramento, à Judice dato, de Jure Civili appellare concessum sit. *l. 9. ff. qui satisd. cog. l. fin. C. de Judic.* Bernh. Græve. *1. concl. pract. 149. consid.1.* Menoch. *cons. 406. num. 30.* & reliqui à Græväeo allegati. quibus adde Mynsing. *4. obs.68. num.9. & seqq.* In Cu- 9
ria tamen mercatorum plerumque obtinet, ut ab eorum laudo non appelletur. Cornel. Brederod. *tract. de appell. part. 1. tit.15. col.155. lit. C.* licet non sit mercator tempore compromissi, sed posteà tempore laudi. Brederod. *d. l.* cùm ad authoritatem sententiæ firmandam inspiciatur tempus sententiæ seu laudi. *l. præcipimus. 32. §. 5. sanè.* & ibi Br. *C. de Appell.* quem allegat Brederod. Jo. de Imol. *in l.1. §. si quis ff. de Appell.* Ipsi verò mercatores 10
collegiati, appellant ad Rectorem seu Consulem sui Collegii; à quo rursum fit recursus ad superiorem. Brederod. *d. l. col.165. lit. C.* Fallit tamen, quan- 11
do laudum enormissimam contineret læsionem, vel manifestam & evidentem. Gail. 1. *obs.150. num.9.* quem refert sequiturque Menoch. *d. consil. 406. n.32.* Petr. Gregor. Tholos. *tr. de appell. lib.2. cap.12. n.19.*

Secundò, notandum, quòd appel- 12
latio tàm suspensiva quàm devoluti-

va, denegetur in causis cambiorum ex statutis Genovæ. Sigismund. Scacc. *de Commerc. & Camb.* §.8. *gl.unic. n.1. fol. 487.* Secus in Civitate Bononiæ, ubi admittitur devolutiva. Scacc. *d. l.n.1.in f.* Idem obtinet de consuetudine totius Italiæ, sc. quòd appellatio in causis cambiorum denegetur. Scacc. *d. l. n.4.* Janua. *de script.priv. lib.3. q.6. n.4.*

13 *5.* Quod & in nuperrimo Imperii recessu de Anno 654. salubriter sancitum. §. **Als auch.** Videlicet **daß in Wechseln dem Richter erster** Instantz **unbenommen seyn soll / ohngehindert einiger** Appellation **oder** Provocation, **nach der Sache befind- und Ermessung / entweder mit oder ohne** Caution **der Gläubigern die** Execution **zu vollenziehen.** vid. *inf. h. cap. n.24.*

14 Tertiò notandum, quòd appellationis causa sequatur naturam causæ principalis: Quare, si causa prima mercatorum est summaria, causa appellationis etiam erit summaria. Sigismund. Scacc. *tr. de Appellat. q.11. n.17. & de Commerc. §.7. gl.5. n.48. fol.466.*

15 IV. Observandum, quòd in Repub. libera Lubec. Chirographa & libri mercatorum hoc singulare habeant, ut in debitis liquidis & confessatis, **so für dem Mecklerbuch geschehen** / planè non appelletur. *Privil. Appell. Reipub. Imp. Lubec.* Gylman. *tom.6. symphorem. §.25.* **Lübeck.** *p.190.* De hisce libris vid. Gylandr. *decis.30. num.8. lib.1. fol.507.* quem allegat Matth. Wehner. *in observat. pract. verb.* **Mecklerbücher.**

16 An etiam hoc in reliquis mercatorum libris, ritè scriptis, obtineat secundùm privilegium Lubecense? Et affirmativa decisa *in Senat. Lubec. 19. Jul. An.1648.* quod sub verbo privilegii **Handschrifften** comprehendantur etiam libri mercatorum tanquam species. Besold. *in thes. Jur. Pract. lit. H. n.20. 2.* propter identitatem rationis & finis privilegiorum, **damit Treu und Glauben** in commerciis **erhalten bleibe.**

17 V. Quanquam de Constitutionibus Cameralibus Appellationes non recipiantur, si summa Appellationis sit supra quinquaginta florenos Rhenenses, quæ summa postea in Comitiis Spirensibus An.1570. ad 150. florenos extensa. Gail. *1. obs.123. n.1.* Mynsf. *cent.3. obs. 89.* Secus tamen obtinet in Republ. nostra patria Lubecensi, in qua Appellationes non recipiuntur, si summa sit infrà 500. solidos aureos, qui sunt Ungarici optimi. vid. Privileg. Appellat. Lubec. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. Goldgülden antreffe.** 18

19 Florenus autem aureus pro Ungarico in nostra Republ. observatur. *art. 11. lib.1. tit.1. & art.4. lib.1. tit.1. Statut. Lubecens.* ibi Dn. Mev. quod in Cam. Spirensi **in Sachē Martin Vogt.** contr. **Stadt Lübeck.** Anno 1657. est confirmatum.

20 VI. Quamvis regulariter in Appellationibus ad fundandam Cameræ Jurisdictionem diversæ summæ conjungantur. *argt. l. si idem cum eodem ff. de jurisdict.* Mynsf. *5. obs.83. n.4.* 21 Hoc tamen non obtinet in foro Mercatorum præsertim nostro Lubecensi, si actio & summa unô eôdemq; libellô nō contineatur. Privileg. Lubec. Appellat. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. Goldgülden antreffe.** 22 Sic sententia adversus plures hæredes lata, nullâ defuncti, cujus personam hæredes repræsentant, habitâ consideratione, inviriles intelligitur divisa portiones, ideoq; appellatio non conjunctim, sed à qualibet parte separatim requiritur. per *l.10 §3. ff. de Appell. l. unic. C. si plur. nit. sent.9. decen. l.43. ff. de re jud.* & ita dec. in Senat. Lub. *25. Aug. Anno 60.*

23 VII. Etsi de Jure Civili & Camerali in Appellationib. cumulatio sortis & usurarum seu censuum admittatur, Mynsf. *d. obs.83. n.5.* Gail. *l.1. obs.123. n.4.* Brederod. *de Appell. p.1. tit.19. col.245.* versic. *possunt autem.* Itidem tamen in foro mercatorum nostro Lubec. contrariū observatum & decisum per prædictum privileg. verb. **So die Klage oder Hauptsache nicht über 500. fl. antreffe.** & ita decisum in Senat. **In sachen Jord. Grentze** contr. **Heinr. Kirchrings Erbe.** *8. Mart. Anno 1643.* cum quo coincidit Græv. *1. concl. Pract. 23. n.6.*

24 Finaliter, de EXECUTIONIBUS mercatorum erit notandum in genere, causam mercatorum ritè cognitā, sine mora

mora executioni mandandam esse, præsertim si talis sit, quæ promtam habeat exsequendi copiam; quam non minus incolæ ac advenæ desiderant amantque. Certè peregrini mercatores, quò celerius in suis negotiis expediuntur, eò lubentius ad nos redeunt. Sigillatim autem de Instrumentis mercatorum observatum: Quantumvis instructa Dd. acies hanc regulam & generalem tradat conclusionem: Instrumenta, quantacunque fide digna, tamen non secus atq; alias obligationes, simplicesque stipulationes, regulariter paratam executionem non habere, sed ab actione, propositô

25 13. ordinario libellô, processum inchoandum, *per l.1. & 2. C. de execut. rei jud. l. negantes. 9. C. de act. & obl. l. unic. C. de prohib. sequestr. pecun. & per text.* meliorem, ut loqvuntur, de mundo, *in l. minor 25. ann. cui fideicommissum,* ibi: *paratam ex causa judicati persecutionem, ad initium alterius petitionis redegerat. ff. de minoribus l. si pacto quo pœnam. 14.* & ibi Alciat. *C. de pact. l. tale pactum. 40. §. qui provocavit. 1. eod.* & ibi Dd. præcipuè Angelus de Perusa, dicens: Instrumenta vel conventiones non prætorias, aut judicialiter factas, mereri paratam executionem, esse contra omnia jura mundi. His adde P. Heig. *p. 2. q. 7. n. 7.* & Tessaur. *decis. 26. n. 1.*

26 Nihilominus tamen excipiuntur ab hac generali Dd. conclusione Instrumenta mercatorum privata, quæ cautiones, chyrographa, syngrapha, schedulæ apodissæ, ἰδιόχειρα vocantur; hæc etenim paratam executionem habere, & mandatis sine clausula locum facere communiter obtinet; quia de antiqua consuetudine plena illis fides tribuitur. Mandos. per statut. Florentin. Genov. & Venet. *de inhibit. quæst. 71. n. 10.* In tantum ut libri Mercatorum pro arrestis impetrandis ex consuetudine sufficiant. Dn. Mevius. *de Arrest. cap. 10. n. 46.* Si modo originale libri scripti, seu chirographi exhibeatur. Dn. Mev. *d. l. n. 47.*

27 Consuetudo quippe facit aliquod Instrumentum authenticum, quod aliàs non esset. Gail. *1. obs. 119. n. 4.* Fr. Marc. *q. 369. n. 1.* Coler. *part. 3. de process. execut. cap. 2. n. 7.* ubi rectè ait, eatenus hoc procedere, si debitum sit liquidum, citando Statutum Saxoniæ & Thuringiæ, ut autem argumentô hanc sententiam comprobemus, notum 28 est, quòd redditio chirographi & cautionis, pro ipsa debiti, actionis, pignoris aut obligationis remissione reputetur: & ideò, si debitori meo reddiderim cautionem, videtur inter nos convenisse, ne peterem; profuturamque ei conventionis exceptionem placuit. *l. 2. ff. de pact. l. 59. ff. de legat. 3. l. 7. C. de Remiss. pignor.*

Qui Chirographum legat, non tan- 29 tùm de tabulis cogitat, sed etiam de actionibus, quarum probatio tabulis continetur: appellatione enim chirographi uti nos pro ipsis actionibus palàm est: cùm venditis chirographis intelligimus nomen venisse. *l. liberationem. 3. §. 1. ff. de liberat. legat.* Sed & si Chirographum quis decedens debitori suo dederit, exceptionem ei competere puto, quasi pro fideicommisso hujusmodi datione valitura. *l. 3. §. 1. ff. de liberat. legat.* & text. singularis *in l. servum filii. 44. §. eum qui Chirographum legat & c. 5. ff. de legat. 1.* Ergò, si, redditô legatôque chirographô, ea quæ continentur reddita legataque reputantur, consequens est, certam, liquidam & exequibilem debiti mercatorii, ut & pignoris, legati, actionis &c. probationem instrumentis hisce privatis inesse; quod pluribus persequitur, ad contraria respondens argumenta, Petr. Frid. Mind. *lib. 2. de mandat. cap. 70. per tot.*

Et hanc de tribuenda privatis etiam 30 instrumentis & scripturis mercatorum debitum liquidum habentibus parata executione sententiam, pro observatione juris communis etiam seqvuntur plurimæ passim laudatissimæ provinciæ, potestates, universitates & Civitates. Ita fit Florentiæ, Genuæ, Paduæ, Venetiis, & in tota, nî fallor Italia. Mandos. *d. q. 71. n. 10.* Ita in Archidu-

chiducatu Austriæ Instrumenta & Chirographa debitorum, imprimis verò mercatorum, statim mandantur executioni. Gail. *d. arrest. cap. 9. n. 18.* Idem
31 fit in Electoratûs & Ducatuum Saxoniæ & Thuringiæ provinciis. rubric. Constit. Von verfaßten Brieff und Siegeln/ ubi ita traditur: Weilen in allen Commerciis und Handlungen/ so zwischen Kauffleuten geschehen/ billich nichtes höher/ denn Treu und Glaube/ auch Brieff und Siegel/ die ein jeder von sich giebet/ sollen bedacht werden/ und gleichwol vielmahls befunden wird/ daß ihrer etzliche zu ihrer selbst Verkleinerung und böser Nachrede sich ihrer klaren schrifftlichen Bewilligungen weigern; So ordnen wir hiemit/ wo einer seinen öffentlichen unlaugbaren und unverfälscheten Brieff und Siegeln/ die keine unehrliche Zusage in sich halten/ vorsetzlich und ohne Ursache nicht nachkommen/ sondern darwieder vorteilhafftige Außzüge suchen/ und erst darüber erkennen lassen wolte/ daß ihm solches keines weges gestattet/ sondern wieder ihn/ inhalts gegebener Brieffe und Siegel schleunig soll verholffen/ oder keine andere Exception oder Außflucht dawieder zugelassen werden ꝛc. Concordant & illustrant hæc Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 3. n. 212.* Jacob. Thoming. *vol. 2. Cons. 8. n. 1. & seqq.* Jo. Fichard. *cons. 41. n. 12.* Treutl. *Consil. 92. n. 2. & 3.* Dan. Moll. *lib. 4. semestr. cap. 23.* Paul. Wehner. *Consil. 91. n 3.*

32 Eadem summaria syngrapharum executio etiam plurimis aliis Germaniæ in locis observatur; adeò, ut alicubi more laudabili, à debito liquido & confessato contra proprium chirographum appellare non liceat, ut fit in Holsatia, item Francofurti ad Mœnum, Herbipoli & Hamburgi. Joh. Limnæ. *lib. 5. jur. pub. cap. 9. n. 2. pag. 222.* Ita in Repub. Lubecensi non appellatur ad Imperatoream Majestatem contra proprium chirographum vel confessionem in debitis apertis, liquidis & confessatis, So für dem Stadtbuch oder Meckelerbuch geschehen/ vigore privilegii appellationis Cæsareæ, qua de re vid. Symphorem. Gylm. *supr. alleg. loco.*

Hinc & Galli in Parlamentis suis 33 doctissimis: *Cedules sont executoires, apres ce qu' elles ont esté recognues: & ne sont receuables les debiteurs à demander delay, pour en venir contre la requeste de guarnison faite par les creanciers, veu qu' ils son assertiorez du faict.* Papon. *de Cedul. & recognoif. n. 5. lib. 8. h. e.* „Chirographa sunt exequibilia, quando sunt recognita, ita, ut debitores non audiantur petentes dilationem contra postulatam à Creditoribus securitatem sive præmunitionem, & proinde executionem."

Multa quoq; & quotidiana in hanc 34 sententiam exstare Cameræ Imperialis præjudicia, quibus mandata sine clausula, sive pœnalia de solvendo ad Chirographa etiam mercatorum aliorumque privata, quibus in casum non præstitæ justô terminô solutionis potestas creditoribus facta, absque ullo processûs sufflamine, non aliter ac super re judicata executoriales & similes processûs impetrati sunt, demonstrat Petr. Frid. Mindan. *d. cap. 70. n. 12. & seq.* Cui adde Dn. VicePræs. Mev. *Stat. Lub. lib. 3. tit. 1. art. 1. n. 24. cum seqq.*

Hisce generaliter præmissis, succedit alia non minus pulchra, quàm in foro mercatorum difficilis Quæstio: An litteræ Cambii, de jure executionem habeant paratam? 35 In hujusmodi proposita difficultate non est eadem omnium interpretum sententia. Negativæ adhæserunt plurimi, Bald. videlicet; Rot. Gen. Cardin. Tusc. *conclus. 13.* Fabius de Anna, *cons. 82. num. 2.* post Vincent. de Franch. Menoch. *de arb. JJ. qq. lib. 2. Cent. 1. cas. 17.* Vincent. Hondedæ. *cons. 29. n. 2. n. 35.* & reliqui.

Nobis autem, cum Jasone, Bartolo, 36 Cavatio, Crotto, Beroo, Scaccia, Mastrillo, & aliis junctâ ratione, & favore ipsius rei, communi Dd. opinione, & praxi quotidianâ, Affirmativa ob publicam utilitatem & majorem æquitatem magis placet; videlicet Cambium nullâ ratione habitâ Exceptionis,

37 nis, quæ altioris indaginis sit & moram longam faciat, nullôque arrestô detineri, multòminus post acceptationem ulli retentioni, ex causa illiquida nondum deductâ aut probatâ locum esse posse, sed paratam producere Executionem quod in evictionis Exceptione per sententiam non admissa, Confirmatum *in jud. Lubec. 11. Aug. Anno 1658. Affirmativa, ob majorem æquitatem, magis placet:* moti ex eo,
38 quòd pro ipsis litteris *1.* competat actio de constituta pecunia; quæ sola actio, ex æquitate Prætoris, retinet primævam suam naturam juris gentium, ut ex solo consensu nudo producat actionem, & etiam habeat regiam manum, quâ mediante expeditur, prout ante proditas actiones expediebatur, ut declarat Jas. §. *in personam. in pr. Instit. de Actionib.* Manus autem regia idem importat, quòd executivè procedere. *Br. in Extravag. ad reprimendum.*
39 Quæ Executio fit permissu Magistratûs, & quidem ob liquidam probationem, statim, sine processu, & libello, aut citatione, ad nudam petitionem Creditoris, exhibentis litteras Cambii cum Protesto: Creditor scilicet, stipatus ministrô publicô, confert se ad ædes debitoris, ubi tum in continenti vel pecuniâ numeratâ, vel pignoribus, vel fidejussoribus ipsi satisfieri debet, idque propter metum, ne cedat. Statuta urbis Genuæ *lib. 4. de causis brevioribus*, hoc tempus nonnihil producunt, & demùm post 24. horas, ad solutionem concessas, hanc executionem permittunt. Sed quia periculum subest, ne intereà debitor fugâ sibi consulat. Stat. Hamb. *part. 4. tit. 7. art. 7.* eam in continenti admittunt.
40 Cum hoc Statuto conveniunt Capitula Cambiorum Civitatis Bononiæ, à Pio V. Anno 1569. confirmata; quæ hanc executionem arctius adhuc constringunt, eamque permittunt, etiamsi tractans exceptione aliquâ se tueri possit, imò, licet mortuus sit vel hereditas jaceat, vel adsint pupilli sine tutore, vel heredes cum beneficio Inventarii hereditatem adierint, quin contra cujuscunque dignitatis personas, etiam in magistratu constitutas, non obstante lege, Statutô, consvetudine vel privilegio. Quæ omnia latius comprehenduntur in dd. Capitulis, quæ integra Italicô idiomate legi possunt ap. Scacc. *de Cambiis. §. 9. in ff.* & Raph. de Turr. *de Camb. disput. 3. in prolegom. n. 26.* Idem provisum est in ritu magnæ curiæ Regni Siciliæ 114. Scacc. *d. l.* §. *7. gl. 5.* Mastrill. *decis. 9. n. 6. 7.*

Accedit secundò, quòd à sententia lata pro literis Cambii non detur appellatio, ut præter ea, quæ *n. 13. praced. h. cap.* adduximus, docuére Socin. Jun. Berous. J. Cæs. Ruginell. quos retulit & secutus est Jo. Bapt. Cavat. *de Camb. col. 1. in fin. Cap. de litteris.* Hoc autem nulla alia de causa posse contingere, nisi quia pro ipsis concedatur via executiva, noti juris. Nicol. Jan. *de script. priv. lib 3. q. 6 n. 5.* Præterea, tertiô locô considerandum erit, quòd litteræ Cambii habeant vim & effectum sententiæ ac rei judicatæ; quemadmodum suprà *libr. 2. c. 12.* ex Crotto admonuimus. add. Decis. Gen. *2. n. 9.* Sicut ergò sententia executionem habet paratam (frustrà etenim esset, sententiam in suum favorem habere, similisve Campanæ, quæ caret pistillo, nisi id quod judicatum est, etiam executioni demandetur. *l. 8. & t. t. C. de execut. rei jud.* Coler. *de process. exec in præfat. n. 4.* & ex eo Maurit. Spilker. *Synops. process. Jud. proposit. 91.*) idem quoque concludendum est de litteris ipsis Cambii. 41 42

Et hujus opinionis nobiscum sunt quam plurimi; Inter hos autem præcipuè Berous, qui *consil. 33. n. 12. in 3.* docet, quod litteræ habeant executionem celerrimam & paratam, & contra quam nulla ferè potest opponi exceptio, nisi solutionis vel præscriptionis & doli mali; vel, quòd non sit manus illius qui asseritur scripsisse. Marant. Rot. Gen. ac alii relati per Hondedæ. *d. consil. 29. n. 7. part. 1.* & Sigism. Scacc. Roman. *tr. de Commerc. & Camb. pag. m. 440. n. 4. 5. & seqq.* Cum quo coincidit novissimus Imperii Recessus de Anno 1654. § Als auch bey den Handel- 43 44

Städten in Wechselsachen zu Messe-Zeiten und sonsten Casus vorfallen/ da nicht allein nach Kauffmans Gebrauch/ sondern nach aller Rechts-Gelährten Meinung die parata Executio stracks Platz haben solle/ und innerhalb 24. Stunden oder etzlichen wenig Tagen zu geschehen pfleget. So lassen wir es auch/ damit die Creditores nicht offters aus blosser Widersetzligkeit der Debitoren/ nicht allein umb die Schuld selbsten/ sondern auch umb allen Credit, Ehr und Nahrung gebracht werden/ darbey der Gestalt verbleiben/ daß in solchen Wechselfällen dem Richter erster instantz unbenommen seyn solle/ ohngehindert einiger Appellation nach der Sachen Ermässigung entweder mit oder ohne Caution der Gläubigern/die Execution zu vollenziehen/ und die Debitores zur Schuldig-
45 keit anzuhalten. Quæ parata executio æquè contra acceptantem quàm scribentem & remittentem procedit.
46 Mastrill. *p.1.decis.9.n.3. & 6.* Sicut & in Camera Imper. eo nomine ad nudam productionem Schedulæ Cambialis mandata de solvendo sine clausula decernuntur, referente exemplum Hieron. Pruckmer. *coroll. 7. ad libr. 5. decis.*
47 *Mainardi vid. supr. n.34. h.cap.* Quod si tamen tractans ut dixi in continenti probare possit, se litteras Cambii non scripsisse, vel eas jam solutas esse, executio hec locum non habet. Capit.
48 Camb. Bonon. *vers. alle dette lettere.* Exceptio autem non numeratæ pecuniæ, quamvis de jure communi non tantùm contra executionem jam intentatam ; sed etiam contra Instrumentum liquidum & confessa tum validè opponatur. Berlich. *p.1. conclus.84. n.17.* Carpzov. *Jurispr for. part.1. constit. 32. defin.65.* In Cambiis tamen, quia solutionem retardat, & in longum tempus differt, locum non habet. Raph. de Turr. *d.l. disput.2. q.16. n.79. & seqq.* Interest enim mercatorum Cambii, pecuniam in promtu habere, ne fides eorum periclitetur. Bachov. *ad Treutl. p.2. disput.28. th.5. lit.C in pr.* Carpzov. *d. Const. def.69. & part.2. Constit.18. def.7. n.9. & resp. elect. lib.10. tit.10. resp.92. n.19. & seqq.*

Illa verba etiam Cambii: Umb den 49
Werth bin ich von ihm begnüget/ simul confessionem & renunciationem hujus Exceptionis non num. pecuniæ in se continent. Scacc. *de Camb. gloss.8. n.11.* Coincidunt Mascard. *de Prob. Concl.361. n.4.* Zanger. *de Except. p.3. c.14. n.54.* Rot. Genov. *decis. 26. n. 4. & 5. & decis.168. n. 2.* Et præjudiciis confirmat Carpz. *d. resp.92. n.19.* vid. luculenter de hac Q. Jo. Martin. Vogt. de *Camb. th.7. pag.111. cum seqq.* Idque ex hac ratione, quia ille, qui prædictas litteras Cambii sibi præsentatas acceptavit, censetur illas ratificasse & constituisse se debitorem ejus ad cujus favorem datæ fuerunt, indeque actione constitutæ pecuniæ tenetur ut post Rot. Gen. *decis. 10. §.4. & decis.70.* Bl. *in rub. C. de Constit. pecun.* Raph. de Turr. *disput.2. q.16. n.57. ad n.73.* docet, & ita verus efficiatur debitor præsentantis, nam sicuti inter scribentem & dantem separata contrahitur obligatio, ex qua scribens sive accipiens danti & remittenti tam diu manet obligatus donec acceptans solvat. Rot. Gen. *dec. 1. n.6. & dec. 4. n.8.* Ita quoque inter præsentantem & acceptantem nova contrahetur obligatio, quæ separatam producit actionem. Rot. Gen. *decis.104. n.6.* Ex qua acceptans ob propriam promissionem tanquam principalis obligatur & tenetur, ita ut post talem acceptationem nulla penitus Exceptio nec numeratæ pecuniæ admittatur. Rot. Gen. *decis.104. n.6. & 9.* Marant. Spec. aur. *p.6. art.6. n.47.*
Hæc quæ dicta sunt, ut eò dilucidius in 50
hac spinosa & difficili Cambiorum materia illucescant, responsum aliquod Juris in simili redditum cum Schemate subjungam, quod Benevolo lectori non ingratum fore confido.

NICOLAUS Mercator Venetus recipit in se Remissam 1000. Ducatorū, promittens BERNHARDINIS per URBANUM Civem Colon. facere numerari Coloniæ dictos 1000. Ducatos. Itaq; Nicolaus scribit litteras Cambii, easdē Bernhardinis tradens prout moris, & per litteras de Aviso scribit Urbano, ut si per FRIDERICUM itidem Colo-

Colonienſem præſententur, acceptet eaſdem & ſolvat, quamvis Nicolaus reverâ nondum receperit à dictis Bernhardinis hoſce 1000. ducatos, ſed fidē iis habens & ſpe futuræ numerationis. Iſt der Wechſel beſchloſſen / und der Brieff von Händen gegeben worden.

Bernhardini recipientes litteras Cambii transmittunt Friderico, ut Urbano Concivi præſentet ante terminum & in termino recipiat ſolutionem. Fridericus receptis dictis litteris Cambii, quam primum præſentat Urbano, qui promittens in termino ſolutionem, pro more mercatorum ſubſcribit & acceptat litteras Cambii.

Receptatâ interim Venetiis inſtat Nicolaus apud Bernhardinos, ut ſummam cambii ſolvant. Bernhardini poſt octo dies conturbant rationes & negociationes ſuas atque foro cedunt. Quare Nicolaus citatis equis Coloniam Urbano ſcribit, ne dictas litteras acceptet, cùm Valuta earum nec dum ſoluta ſit. Fridericus autem convenit urbanum, dieweil er einen getroffenen und beſchloſſenen Wechſel zu bezahlen verheiſſen und acceptiret / und ſolches uff dem Wechſelbrieff geſchrieben. Urbanus excipiret / es ſey ihm vom ſcribente Campſore Nicolao die Bezahlung verboten / weil die Valuta der Wechſel noch nicht bezahlet / und alſo wendet er für Exceptionem non numeratæ pecuniæ, ex perſona Nicolai mandantis ſolutionem.

Quæritur, quid in hoc caſu Juris?

Actor Fridericus dicit Juris eſſe, quod acceptans litteras

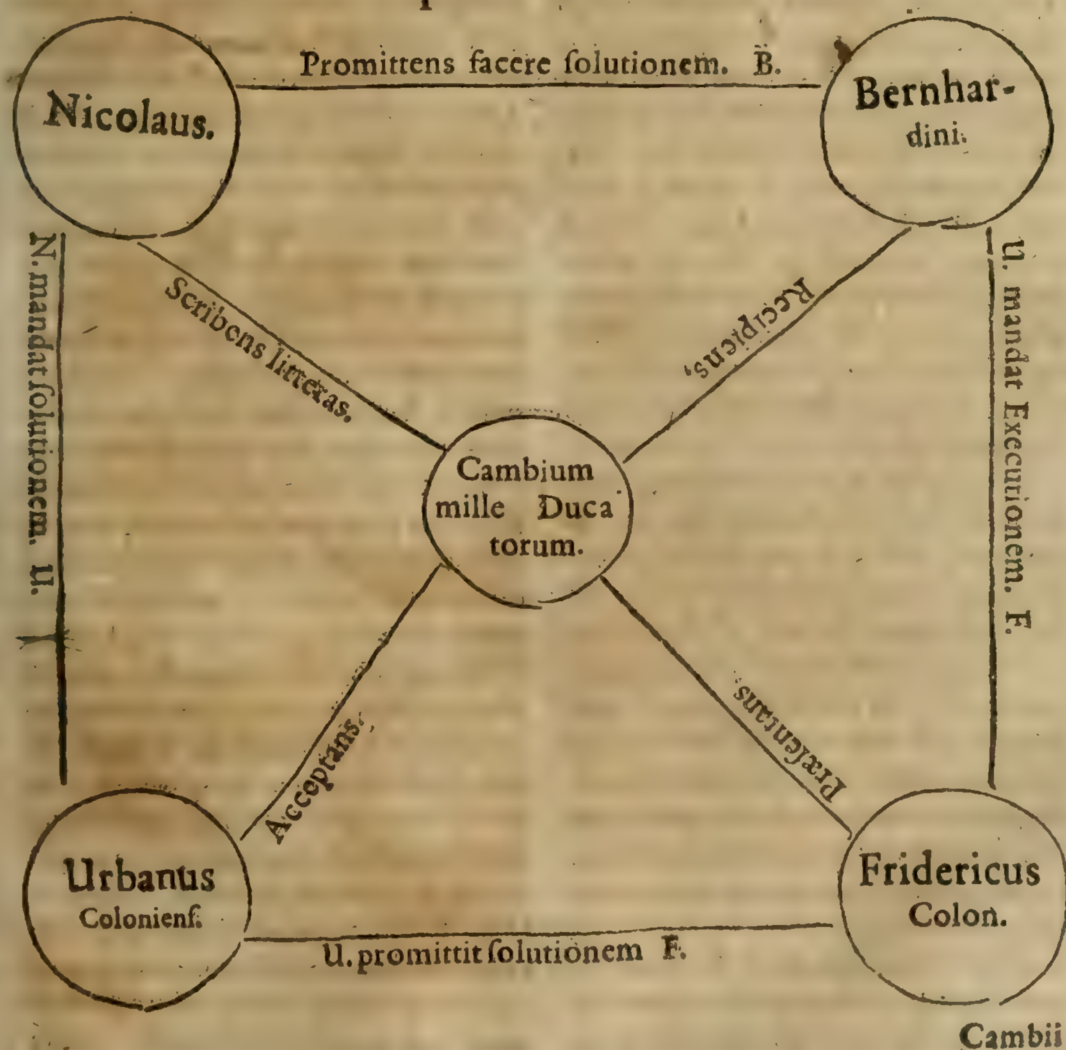

Cambii

51 Cambii, teneatur solvere, per Salicet. *in l. si filius n.1. ff. ad SCtum Maced.* Rot. Genuæ. *decis. 168. num. 2.* Strach. & per Comm. Dd. opinionem alibi fusius deductam. Atque hôc casu post Acceptationē, revocationem aut prohibitionem solutionis à Nicolao fieri non potuisse. *l. utrum præsente 27. in fin. ff. de Constit. pecun.* Br. & Castrens. *in l. cum Cornelius. de Solut.* Rot. Gen. *d. decis. 168. n. 3.*

Reus Urbanus excipit dicta jura loqui in casu quando faciens remissam sive tractans realiter recepit summam Cambii ; hîc itaque cùm numerata non sit competere ex persona Nicolai Exceptionem Non Numeratae pecuniæ, neque enim ea inter mercatores cessat, post Salicet & Strach. Fachin. *lib. 2. controvers. cap. 80.*

52 Actor replicat ad substantiam Cambii non requiri realem numerationem, sed sufficere Venetiis Cambium conclusum. **Daß der Wechsel einmahl geschlossen worden.** Litteras Cambii datas, transmissas, præsentatas & acceptatas esse. Hîc habitam fidem de solutione, aliàs litteras à Nicolao datas non fuisse, Cambium autem instar empti & venditi esse. Nos sup. *libr. 2.*
53 *c. 12. n. 77. per allegat.* Exceptionem non numeratæ pecuniæ non in hoc contractu, ut sup. *h. c. n. 44. & seqq.* sed in mutuo & dote locum habere. Gomez. *lib. 2. var. resolut. cap. 6. n. 4. in fin.* Wesemb. *Consil. 31. n. 20.*

45 Imò positô hanc Exceptionem locum habere, tamen quia mandavit solutionem Urbano, nec litteras Cambii à Bernhardinis re adhuc integrâ repetiit, secundum notata Castrens. *in l. fin. C. de non num. pec.* aut obligationem suam condixit juxta, *l. si quod. C. Eod.*
55 Sed ab ipsis Bernhardinis solutionem exegit, quô contractum confirmavit, & fidem debiti agnovit, cessabit omninò hæc non numeratæ pecuniæ Exceptio. *l. cum fidem. C. Eod. & per superius allegata.*

Et ita pronunciatum in terminis terminantibus contra Acceptantem ut solvat, per Senatum Coloniensem Anno 1601. 10. Januar. in Causa Boroll. contra Repin. & aliis præjudicatis cum Klockio docent Mascard. Zanger. & Ben. Carpzov. *sup. alleg. locis.*

Ultimò tandem in hac executio- 56
num mercantilium materiâ observandum, Quòd mercatores, in Italia, ex Constitutione Pii IV. Pontificis, habeant privilegium, ne eorū executiones quovis modo retardentur exceptione usurarum. Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 7. gloss. 5. n. 74. 77. fol. 468.*

Discussis nunc pro Instituto nostro omnibus ferè hujus Judici summarii partibus, superest, ut hîc addamus duas in rubrica promissas quæstiones, quas examinat Rob. Marant. *part. 4. de jud. distinct. 9. n. 203. & seqq.* Et deinceps aliquot gravamina mercatorum, huic 3. libro repugnantia, quoad primum, quæritur,

I. An consensu partium possit re- 57
nunciari prædictis specialitatibus & singularitatibus (verbis sit venia, autore Clarissimô Rittershusiô) judicii summarii mercatorum, aliorumque similium, & effici, ut ex summaria causa fiat ordinaria? Affert autem Maranta d. l. varias hac de re Dd. opiniones; in quas etiam diligenter inquirit, concludens cum Baldo, *in l. diffamari. col. 1. C. de ingen. & manumiss.* quòd inter partes, ubi poterant summariè & procedant ordinariè, processus valeat ordinarius, *per text. in d. Clem. Sæpè. in fin.* quia tunc res revertitur ad naturam suam & ad jus commune. R. Marant. *d. l. n. 211.* Non tamen dicitur *in d. Clem.* Quòd si in aliquo omitteretur aliquod substantiale, vitietur processus. Marant. *d. l. n. 212.*

Secunda à Mar. proposita quæstio 58
est. An effici possit per partes litigantes, ut in causa ordinaria summariè procedatur? qua de re videatur idem *d. l. n. 213. circ. fin.* ubi negat autor hoc fieri posse. *arg. l. Jus publ. 38. ff. de pact.* Carpz. *Jurispr. for. p. 1. Const. 2. defin. 18.*
Nam ordo judiciorum est à jure publi- 59
co præscriptus, cui proinde privatorum mercatorum aut aliorum pactionibus derogari nihil potest. Adde Conr.

Conr. Rittershus. *part. 9. l. xv. Novell.*
60 *cap. 3. n. 24.* Sunt tamen aliqua in judiciis, quæ partes sibi invicem possunt remittere; quæ enumerare loci hujus instituti que nostri minimè sunt. Consulatur hac de re Exc.[mus] Rittersh. *d. l. n. 25.* aliique, qui hac de re ex pro-
61 fesso scripserunt. De remissionibus terminorum solutionis. vid. Dn. Mev. *ad art. 1. tit. 1. lib. 3. n. 53. & seqq. Statut. Lubec.*

62 Gravamina quod concernit mercatorum: non possum, quin ex multis pauca saltem huic libro repugnantia, quibus mercatores, & præcipuè Hanseatici, in exteris provinciis, à Judicibus, Justitiariis, apparitoribus, & similis monetæ hominibus, præter æquitatem, præter pacta inita affliguntur, adducam. Non attentis his, quæ P. Gregor. Tholos. *libr. 4. de Republ. cap. 7.*
63 *n. 13.* graviter inculcat his verbis: *Jurisdictiones & judicia mercatorum, jure approbata, quibus potissimùm summariè & de plano inter mercatores & ex bona fide agi debet, meritò sunt conservanda; & ne vis fiat Institutionibus earum, omni ex parte providendum.* Ita „Romæ Paulus III. Pontifex, consvetu„dinem ab antiquo servatam Jurisdi„ctionis, facultatum, Dd. Consulum, „mercatorum, pannorum Urbis Romæ, „& eorum statuta de litibus judicandis, „& causis ad eam rem spectantibus, ad„versus quascunque personas seculares, „secundùm facultatem iis datam à Mar„tino V. Pontifice, confirmavit &c. Videmus quippe, & querula nostratium mercatorum experientia abundè testa-
64 tur, in exteris regnis, inde, proh dolor! hodiè injuriarum nasci occasiones, unde remedia nasci deberent, ut loquitur Imp. *in l. 6. C. Unde vi*; & ibi rapinis viâ aperiri, ubi illa per pœnas severiores occludi deberēt. *l. 2. C. de Indict. vid. toll.* dum illis ipsis nimirùm, qui hisce incommodis justitiam ex æquo admi-
65 nistrando obviare deberent, Judices dicimus & Prætores, variis modis mercatores affligunt; & non tantùm auxiliarem manum ipsis querentibus denegant; quasi scilicet adversus Regios Classiarios & ministros nihil quicquam decernere possint; sed & falsis aliorum delationibus nimiùm indulgere, ac simulatque subornatus quispiam delator querelam falsam ad participandam mulctam instituit, quasi scilicet nautæ, vel mercatores, eorumque homines vel saburram jecerint, vel ex hostibus ipsi sint, eorumve aliquem advexerint; &, si nihil ejus probatum sit, nec probari possit, & mercatores contra Jovem lapidem jurent, falsam criminationem & litem sibi intendi, nihilominus tamen damnari innocentissimos, & interdum gravi pœnâ pecuniariâ mulctari, nonnunquam in tetros carceres detrudi. Quemadmodum ante aliquot annos mercatori cuidam Dantiscano Lisabonæ usuvenit, qui etsi civis Dantiscanus, & ita ex confœderata Civitate fuerit, aliumque Dantisci itidem natum & educatum secum advexerit, quemadmodum ex litteris Senatûs Gedanensis ad Regem missis, tunc temporis constitit, ad nudam tamen, eandemque vanissimam hominis levissimi delationem, navi pulcherrimâ, cui nomen MARIA, primùm spoliatus, & deinde in vincula conjectus est.

Hæc igitur & alia Judicum & Justitiariorum Regiorum facta, quæ hîc tanquam odiosa, per transennam, & primis saltem digitis tango, meritò severè corrigi, & de injuria illata satisfieri, tum sordes illorum, qui vel scribæ vel pedissequæ Judicum sunt, mercatoresque miris modis divexant & expilant; dum pro solis rationibus, quas nautæ & mercatores jure sibi edi postulant, aliquot centena Ducatorum & quidem bis exigere non erubescant, aboleri deberent.

Quò autem mercatoribus imposte- 66
rum iis in locis, & præsertim Hispanicis, rectius cautum sit, summoperè necessarium erit, ut Judex, seu Conservator, à Regia Majestate Catholica olim constitutus & confirmatus, jurisdictionem suam concessam rursùm postliminio quodam apprehendat, solusque exer-

exerceat, tanquam à quo solo lites ipsorum dirimantur, & nefas sit, ulli alii sub gravi mulcta & indignatione Regia, quenquam mercatorum Hanseaticorum vel citare, vel coercere, vel domos ipsorum invadere & perquirere, rationes & libros scrutari, eosque vel quicquam aliud ex iis auferre, Judici verò dato liceat causâ cognita ex æquo & bono de ipsis statuere: ita tamen, ut, si carcere forte opus sit, in omni civili causa, & ob crimen non capitale, in certa aliqua & honestiore domo asserventur. Liberum verò sit unicuique, gravatum se à Judice existimanti, ad supremum consilium Regium, si lis inter hujus regni subditum & Germanum sit, aut, si actor & reus simul Germani mercatores sint, ad illustre Hanseaticorum Collegium provocare, quemadmodum & alii Reges & Principes judicia in Regnis suis inter subditos & Hanseaticos istô pacto constituerunt; prout ita nos Honorabilium Hanseaticorum acta informarunt.

LIB. IV.

LIB. IV.

Caput I.

De Amissione & Dissolutione Privilegiorum Mercantilium, quæ fit per Mortem.

Summaria.

1. *Connexio Librorum hujus Tractatus.*
2. *Amitti & dissolvi possunt quæ constitui, quod ibidem variis Juris nostri exemplis demonstratur.*
3. *Principalis abolendi vel suspendendi privilegii causa, in quibus residet? & ibid.*
4. *Modi amissionis & dissolutionis respectu privilegiatorum Mercatorum sunt MORS & FACTUM.*
5. *Mors est vel naturalis vel Civilis.*
6. *Axioma: Mors omnia solvit, non respectu concedentis, sed accipientis intelligendum.*
7. *Morte naturali Mercatores privilegia amittunt, cum desinunt esse negociatores.*
8. *Hæreditas non potest dici negociatrix* Handel und Nahrung ist kein Erbe.
9. *An negociatio & mercatura in dotem dari possit.*
10. *Mutatione personæ concedentis mutantur privilegia.*
11. *Ubi & quomodo morte concedentis amittatur privilegium. remiss.*
12. *Mercatorum Jura Singularia sunt privilegia personalia non realia.*
13. *Cessante causa Immunitatis, cessat Effectus.*
14. *Privilegia personæ Mysticæ puta universitati aut Collegio concessa, sunt realia, & perpetua.*
15. *Banniti & proscripti ab Imperio æquiparantur aquâ & igni interdictis.*
16. *Banniti, & Excommunicati mortuorum locô habentur.*
17. *Mercatores proscripti privilegiis mercatorum indigni.*
18. *Banniti, Fugitivi. Fugitivi, Malefici.*
19. *Proscriptorum Executio ob Commerciorum favorem publicum interdum restringitur.*
20. *Mandatum Maximiliani I. Imperatoris de Anno 1508. quo Lubecensibus Mercatoribus liberum cum Sueciæ subditis ab Imp. R. tunc temporis proscriptis commercium conceditur.*
21. *An Excommunicati Mercatores communium commerciorum privationem sustinere cogantur? N.*
22. *Excommunicati testari possunt.*
23. *Excommunicati Contractûs celebrare possunt:*
24. *Relegati an perdant Jura Commerciorum?*
25. *Relegatio neq; bona neq; Jus Civitatis adimit.*
26. *Relegati ex causa famosa hisce privilegiis indigni.*
27. *Infames privilegiis expertes.*
28. *An privilegia Commerciorum gratiâ concessa morte concedentis finiantur? ita ut hujus concessioni Successor stare eamq; confirmare non teneatur? remissivè.*

1 De Jure Mercatorum Singulari circa tria juris nostri objecta constituendo & conservando dictum est pro ratione Instituti nostri satis: Superest ultima hujus juris con-
2 sideratio: Quomodo hoc ipsum dissolvatur & amittatur. Ita enim comparatum est, ut tandem etiam amitti possint, & dissolvi, quæ constitui. *arg. l. 35. de R. J.* & quæ jure contracta sunt, contrariô jure perire. *l. 100. ff. de R. J.* Et hoc exemplô patriæ potestatis. §. *1. & t.t. Inst. quib. mod. Jus patr. pot. solv.* Tutelæ. §. *1. & t.t. Inst. quib. mod. tut. fin.* Ususfructûs. *t.t. ff. quib. mod. ususfr. amitt.* Servitutis. *t.t. Quom. serv. amitt.*

Obligationum & Contractuum. *Inst. t.t. quib. mod. oblig. dissolv.* & Feudi, *c. Robert. in quib. caus. feud. amitt. Feud.3. c. prima a. Quæ prima fuit causa benef. amitt. feud.* & ibi Dd. *Comm.* vid. Georg. Achaz. Enenck. *de privileg. lib.*
3 *3. c.1.* Ubi principalem abolendi vel suspendendi privilegii causam residere monstrat 1. vel in Conditore privilegii, vel 2. in privilegiato, vel 3. in ipsius privilegii natura vel conditione, vel 4. denique in accidente aliquo extrinsecus interveniente.

4 Modi autem seu causæ amissionis, dissolutionis seu finitionis horum jurium respectu privilegiati, sunt potissimum duæ: MORS & FACTUM.

5 Mors, est vel naturalis, vel Civilis. Naturalis, est dissolutio animæ à corpore, ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. A. Gell. *lib.2. noct. Attic. cap.8.* Cic. *1. Tuscul. qq.* quâ regulariter omnia extinguuntur; quæque omnia solvit. *cap. deinceps. 20.* Novell. *22.* Tiber. Decian. *Consil. 1. n.10. vol. 1.* vid. *tr. pecul.* Arii Pinell. & Sebastiani Medices, qui in-
6 scribitur, Mors omnia solvit. Quæ respectu accipientis, non concedentis privilegium, intelligenda sunt; cujus consideratione, mortem non omnia solvere, docet Georg. Achaz. Enenck. L. B. *d. lib.3. de privileg. c.1.*
7 *n.28.* Ratio hujus est, quòd tunc desinat esse mercator. Hereditatem enim nemo dixerit esse negociatricem, mercatricem; seu, ut Germanicè di-
8 citur: Handel und Nahrung ist kein Erbe / weil sie einer heute in vollem Wesen / und morgen verlohren hat / Wesling in Bericht von der Süder Compa-
9 gni in Schweden. *pag.56.* Hæc tamen eò nõ sunt extendenda, quòd negociatio & mercatura in dotem dari non possint, cùm ut pactis, ita & continuatione, negociatio uxoris, marito in dotem data censetur, cùm in domo ejus continuatur. Dn. Mev. *ad tit.2. lib.2. artic.12. n.129. & 137. Statut. Lub. per ibid. alleg. Dd.*

Secundò, id confirmare videtur l. per Curatorem (alii legunt Procuratorem) *90. ff. de acq. her. & l. ult. C. de inoff. testamento.* ubi mutatione personæ id privilegium quoque mutari & interire dicitur. Et Br. in *d. l. per Procuratorem. 90. n.3. in fin.* dicit, moriente personâ, putà, cui privilegium concessum, mori quoque privilegium. Adde *l. licitatio. 9. §. fin. ff. de publican. & Commiss. cap.1. in fin. X. de jur. patron. in 6to.* Roland. à Vall. *vol.4. cons.61. n.5.* Mynsing. *Consil.1. n.45. decis.14.* Cothmann. *respons. Academ. singul. 19. n.34. cum multis allegatis Dd.*

Quomodo autem morte concedentis amittatur privilegium in genere plenè & eleganter docet Enenck. *d. lib.3. cap.1. per tot.*

Tertiò. Quia hîc mercatoris persona, juris hujus singularis causa immediata & proxima est; quâ extinctâ extinguitur etiam privilegium. *l.196. ff. de R. J. & ibi* Dd. *comm.* Cravett. *cons.239. n.4.* Pacian. *cons.142. n.6. & seqq. & cons. 143. n.1.* Marta. *vot.66. n.9. & 12.* Gratian. *discept. for. 276. n.68.* Surd. *cons.127. n.67.* Schrad. *cons.12. n.43. lib.1.* Hinc, si alia succedat persona, quæ mercatoris officium non gerit, hoc privilegiô uti frui non potest; quemadmodum si Clericus immunis moriatur, & Laicus succedat, clericale privilegium statim exspirare scribit Guid. Pap *decis.261* Rol. à Vall. *d. Cons.61. n.6.* Privilegia enim quis non habet alicujus civitatis, vel artis, vel officii, nisi qui reipsâ illud gerat. Rol. à Vall. *consil.79. n.41. vol.3. per l. nemini. 3. C. de Consulib. lib.12.* Et ces- 12
sante causâ immunitatis, sc. mercaturæ exercitio, cessat quoque privilegium. Rol. à Vall. *cons.52. num.39. cum seqq. per l.68. l.196. de R. J. l.3. §. fin. ff. de Censib.*

Secus tamen obtinet, quando hæc 13
privilegia personæ mysticæ, putà universitati, & cuidam Collegio conceduntur; qualia sunt privilegia Hanseaticis mercatoribus & Collegiis orientalis & occidentalis Indiæ in Belgio concessa; quia tunc privilegia illa sunt realia; & cum persona, putà collegio seu corpore perpetua. *l. pen. ff. de jur. immunitat. lib.3. §.1.*

§. 1. ff. de Censib. l. proponebatur. 76. ff. de Judiciis. Arumæ. vol. 3. discurs. Academ. 26. th. 29. adeò, ut, mortuis omnibus de Universitate, privilegia tamen universitatis non censeantur exstincta. Nicol. Losæ. de jur. univers. part. 1. cap. 1. num. 32. 33. cum seqq. ubi id illustrat exemplô gregis testamentô legati. num. 62. qui consulendi.

14 Et de morte naturali id quidem per superius adducta expeditum est, de morte verò Civili; quâ quis è numero Civium Romanorum tollitur, libertas adimitur, & ab omni fidelium communione extorris habetur (quod accidit olim deportatis ac aquâ & igni interdictis; quibus hodiè æquiparantur BANNITI ab Imperio. David Marquard. dissertat. de qualit. substantial. banni. th. 1. num. 5. Mynsi. 2. obs. 8. & 51. Thoming. cons. 24. n. 8. vol. 1. Becht. de secur. th. 116. & seqq. Et excommunicati excommunicatione magnâ & legitimâ, cui banna Imperii respondere Dd. volunt, arg. l. placet. 5. ubi gloss. fin. C. de SS. Eccles. junct. Becht. d. l. de secur. th. 110. & Jac. Airer. in process. hist. part. 1. c. 5. obs. 3.) quid obtineat Quæritur. Hos autem uti mediâ & maximâ capitis deminutione peremtos cùm admittant omnia jura communia. Joh. Vincent. Hondedæ. consil. 67. n. 11. vol. 1. Menoch. cons. 161. n. 2. lib. 1. & civilia. Airer. d. obs. 3. n. 1. 2. 35. & per tot. Cra-

15 vett. cons. 925. & 941. Imò mortuorum locô habeantur. t. t. Instit. & ff. de capit. dimin. l. 64. §. ult. ff. pro soc. l. 1. §. ult. ff. de bon. possess. cont. tab. l. 4. ff. de bon. libert. & aliis textib. De bannitis Ordinat. Cam. part. 2. tit. 9. Gail. 2. de pace pub. cap. 12. Treutl. vol. 1. disp. 9. th. 2. lit. C. Mynsi. dd. ll. & cent. 3. obs. 30.

16 Becht. d. l. hisce privilegiis perfrui haud posse arbitror, præter ea, quæ superius lib. 1. cap. 11. num. 115. adduximus.

17 Bald. ad l. primò. vers. sed nunquid banniti. Gail. 2. de P P. cap. 1. num. 13. & Becht. d. l. num. 117. Et potest addi hæc ratio, quod statim, quando unus est in banno positus, censeatur esse in fuga. §. si quis hominem. tit. de bannitt. in usib. feud. l. si cum Cornelius. & l. cum quis. ff. de solut. Bl. in l. rogasti. §. fin. ff. si cert. pet. Joh. Bapt. Caccialup. de debitor. suspect. & fugitiv. circ. fin. pag. m. 648. fugitivi autem præsumuntur malefici. Caccialup. d. tract. p. m. 680. qui nullis privilegiis digni. Quanquam hæc Imperialis 18 proscriptio, & ab omni civili societate & commercio dira bannitorum exclusio, certas ob causas, commerciorumque favore, ita interdum restricta & mollita fuit, ut cum istiusmodi hostibus communibus (unde Echter / à Græco ἐχθρός, quod apud Homerum publicum hostem significat, dictum putant. Tylem. de Benign. in Apospasm. prodrom. obs. pract. 21.) certis quibusdam populis seu universitati licita commercia continuare permissum & indultum fuerit; prout id evidenter apparet ex Rescripto seu mandato publico Maximiliani I. Im- 19
peratoris de Anno 1508. quô solis Lubecensibus, ob benè merita & servitia Imperio præstita, singularis privilegii locô ab Imperatoria Majestate concessum, ut cum Regni Sueciæ subditis, tunc temporis ab Imperio proscriptis, non obstante bannô publicô, liberè negociari & commercia continuare potuerint. Verba mandati hæc sunt:

Wir Maximilian von Gottes Gnaden / Erwölter Röm. Keyser / zu allen Zeiten mehrer des Reichs / in Britannien / zu Hungarn / Dalmatien / Croatien / König / Ertzhertzog zu Oesterreich / Hertzog zu Burgund / zu Braband / und Pfaltzgrave ꝛc. Bekennen öffentlich mit diesem Brieff / und thun Kund allermänniglichen / Als Wir / in verschiener Zeit die Unterthanen des Königreiches Schweden / umb ihren mercklichen Ungehorsam / und der Verachtung / auch der Handlung willen / so sie gegen den Durchl. Fürsten / Herrn Johansen / König zu Dennemarck und Schweden / Unseren lieben Oheimb und Bruder geübet / in unser und des heil. Reiches Acht und Aberacht erkandt / denunciiret, erklä-

ret / verkünd / und declariret, auch männiglichen gebotten haben / sie darüber nicht zu enthalten / zu Hausen / zu Hofen / zu echten zu trencken oder fürzuschieben / Sondern als Unsere und des heiligen Reiches Achtere und Aberachtere zuhalten / und wieder Sie fürzunehmen und zuhandeln / alles nach besage Unserer Brieff deshalben außgegangen /

Haben Uns jetzo die Ehrsamen / Unsere und des Reiches lieben getreuen Bürgemeistere und Rath der Stadt Lübeck fürbringen lassen / daß sie und ihre Bürger und Inwohner der Stadt Lü„beck / Ihr Proviant und Liefferung „auß Schweden füren und darzu mit „Kauffmanschafften und Handtierung „deromassen mit den Schweden verwant / daß ihnen / ohn ihr mercklich Nachtheil und Verderben / solchem unserm Acht und Geboth zu geleben und Folge zu thun unmüglichen / Darzu seind sie von Weiland unsern Fürfahren am Reiche / Römischen Keysern und Königen Achter und Aberachter zu halten / und mit ihnen handeln und Gemeinschafft halten gnädiglichen begabet und gefreyet / und Uns darauff demütiglichen angeruffet und gebeten / daß Wir sie und gemeine Stadt Lübeck / ihrer Nothdurfft / und den Berürten ihren Freyheiten nach / hierin mit unser Keyserlichen Hülffe zu versehen gnädiglich geruheten /

Das haben Wir angesehen / ihre ziemlich fleißig Bitte / auch die angenehmen und treuen Dienste / so Uns die genanten Bürgermeister und Räthe der Stadt Lübeck gethan haben und hinfüro in künfftig Zeit wol thun mögen und sollen / und darumb auß den oberzehlten und andern trefflichen Ursachen Uns fürbracht und darzu bewögende / mit wolbedachten Muth / guten Rath und rechtem wissen den gemelten Bürgermeister und Rathe der Stadt Lübeck gnädiglichen vergunt und erlaubet / Vergönnen und erlauben ihnen auch von Römischer Keyserlicher Macht / hiermit wissentlich in Krafft dieses Brieffes / als daß sie nun hinfüro mit den„ Unterthanen des Königreiches Schwe„den / unangesehen Unser und des heili„gen Reiches Acht und Aberacht / da„rein Wir sie / wie obstehet / erkent und„ erklähret / Handeln / Kauffen / Ver„kauffen und anderer Handtierung ihrer„ Notdurfft nach treiben mögen / damit„ sie ihre Bürger / Inwohner und gemeine Stadt desto baß enthalten / und Uns und dem heiligen Reiche stattlichen gedienen mögen / alles laut ihrer alten Freyheiten und Privilegien / so sie erlanget / und wie obstehet herbracht / und Wir ihnen bestätiget haben / von allermänniglich unverhindert / und die genanten Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck sollen auch mit solchen Kauffen / Verkauffen / Handtierung und Handlung / so sie mit den Unterthanen des Königreiches Schweden haben oder treiben werden / wieder Uns und das heilige Reich nichtes gehandelt oder gefrevelt / auch sothaner Acht theilhafftig gemachet haben / und von niemands darumb / weder mit Recht noch Unrecht fürgenommen / beschweret oder wieder sie gehandelt werden /

Und gebieten darauff allen und jeglichen Churfürsten / Fürsten / Geist- und Weltlichen / Prælaten / Grafen / Freyherren / Rittern / Knechten / Hauptleuten / Vicethumben / Voigten / Pflegern / Vorwesern / Ambtleuten / Schultheissen / Bürgermeistern / Richtern / Räthen / Bürgern / Gemeinden / und sonst allen andern Unsern und des Reiches Unterthanen und Getreuen / was Würden / Standes / oder Wesens sie seyn / ernstlichen / und wollen / daß Sie / die genandten Bürgermeistere und Räthe der Stadt Lübeck / solcher Freyheit und Privilegien / und dieser Unser Gönnung und Erlaubung gebrauchen und geniessen / und gäntzlichen dabey bleiben lassen / und hiewieder nicht tringen / bekümern oder beschweren / noch des jemands andern zuthun gestatten / in keiner Weise / als lieb einem jedem sey Unser und des Reiches schwere Ungnade und Strafe /

se / und darzu ein Poen von 40. Mk. löthiges Goldes zu vermeiden / die ein jeder / so offt er Freventlichen hiewieder thäte / Uns halb in unser und des Reiches Kammer / und den andern halben Theil obbemelten Bürgermeister / Rath / und gemeiner Stadt Lübeck unabläßlich zu bezahlen und verfallen seyn soll. Mit Urkund dieses Brieffes / besiegelt mit unserm Kayserlichen anhangendem Insiegel / geben zu der Neustadt am 17. Tag des Monats Februarii, nach Christi Geburt Funffzehen hundert / und im achten / unserer Reiche / des Römischen im drey- und zwantzigsten / und des Hungarischen / im achtzehendem Jahre.

20 De Excommunicatis verò majus existit dubium: An illi privatione hâc Ecclesiasticâ communionis fidelium omnimodam exterminationem pati, commerciorumq; communium privationem sustinere cogantur? Et respondent Dd. hanc pœnam omnimodam exterminationem politicam non operari, secumve trahere, quia nec dominio rerum exuit, *gloss. fin. in cap. pastoralis. 53. de appellat.* quem sequitur Dauth. *tr. method. de testam. n.*
21 *156.* ubi ex hoc & aliis fundamentis notat, excommunicatos testari posse post Dd. *ibi allegg.* Quibus adde Co-
22 varr. *in rubr. de testam. p. 2. n. 56.* nec contractûs cum illis celebratos annihilat. *c. felicis. 5. §. verum. de pœn. in 6to* & Dd. quos allegat & sequitur Covarr. *in d. c. alma mater. p. 1. §. 1. n. 10.* Becht. *d. tr. de secur. th. 111.*
23 De Relegatis similiter quæritur: An illi relegatione hæc jura perdant? Negativam multi amplectuntur. Cùm multum intersit inter relegationem & exilium seu deportationem; cui, ut diximus, successit bannum. Hoc etenim Civitatem adimit. *l. 17. ff. de Pœn. l. 3. 6. ff. de Interdict. & relegat.* & bona. *l. deportatorum. 8. C. de Pœn.* eòq; supplicium capitale est. *l. 4. in pr. ff. si quis caut. in jud.* Quod morti comparatur. *d. l. 4. & l. 4. ff. qui satisd. cog.* Relegatio verò neq; bona *d. l. 8. C. de pœn.* 24
l. fine 33. in fin. ff. de administr. tutor. neque Civitatis ullum jus aufert. *l. 3. & 7. §. 3. de Interdict. & releg.* quia caput Civitati non eximit. *l. qui cum 14. §. 3. ff. de bon. libert.* Hôc tamen non ob- 25
stante, nec relegatos ex causa famosa horum jurium capaces esse autumo, cùm sint decoctoribus & fallitis similes, videlicet infames. *l. capitalium. 28. in pr. vers. cæteræ. ff. de pœn.* fallitos autem suâ culpâ, esse infames, Rota Gen. *decis. 2. n. 34.* demonstrat, & per conse- 26
quens horum privilegiorum expertes, ex sequentibus *capit. 7. & 8.* hujus libri paulò pôst apparebit.

An autem privilegia, commercio- 27
rum gratiâ à summis principibus concessa, morte concedentis finiantur, ita, ut hujus concessioni successor non stare, eaque nec confirmare teneatur. *supr. lib. 1. cap. 6. hujus tr.* plenâ disserui manu; quò rursùm, ne cramben bis coquere videamur, benevolus lector erit remittendus, quibus adde Achatz. Enenkel. L. Baron. *de Privileg. lib. 3. c. 1. per tot.*

CAPUT II.

De Amissione Privilegiorum Mercantilium, quæ fit per non usum seu factum desidiosum.

SUMMARIA.

1. Factum desidiosum seu omissionis quid?

2. Privilegium omittendo amittitur.

3. Privilegium privatò concessum per non-usum decennio amittitur.

4. Mercator qui per decem annos à Mercatura exercitio destitit, animumq; gerendi deposuit, privilegiis mercaturæ concessis non fruitur.

5. Artem non exercens privilegiis arti concessis non fruitur.

6. Decennium à quo tempore currat:

7. Mercatores non utentes voluntariè, privilegiis privantur.

8. Ex necessitate & vi majore non utens privilegium non amittit.
9. Privilegia quæ facultatem concedunt faciendi v.g. negociandi & veniendi ad exteras Regiones, per non-usum quomodo non amittantur.
10. De hac Q. olim contentio inter Hanseaticos Flandros & Russos in Novogardia.
11. Privilegia ex causa onerosa & benemerito concessa per non-usum non amittuntur.
12. Jus Nundinarum quomodo non-utendo amittatur.
13. An Princeps Mercatuum privatorum vulgò Wochenmärckte *exercitium, quò citra privilegium universitas usa est, auferre & inhibere possit?*
14. Tempus Immemoriale vim privilegii habet.
15. Privilegium mixtum cum Jure Civili, quale est nundinarum, cur non possit revocari.
16. Nundinarum privilegium, generali derogatione non censetur ademptum.
17. Nundinarum privilegium non licet Principi revocare citra causam.
18. Secus si justa causa adsit.
19. Privilegia Collegio toti concessa, per non-usum collegiatorum non amittuntur.
20. Jura & Privilegia Collegii etiam per unum utentem conservantur.
21. Privilegiis pro parte usus & pro parte non usus, an partem saltem an verò totum perdidisse censendus? remiss.

HActenus quomodo per MORTEM hæc jura singularia amittantur, & quomodo non amittantur, vidimus, nunc quomodo PER
1 FACTUM. Quod à Dd. duplex constituitur; aliud desidiosum, seu omissionis; aliud improbum seu Commissionis. Factum desidiosum est, quod quasi ex ignavia ortum, in non utendo versatur. Dom. Arum. *vol. 3. discurs.*
2 *acad. 3. vers. 45. lit. G. & H.* Quemadmodum enim privilegiorum concessio aut circa licentiam faciendi, aut libertatem omittendi versari videtur: ita etiam aut omittendo exercitium concessæ licentiæ, aut libertati indultæ contraveniendo intercidi creditur. L.B. Acaz. Enenk. *de privil. lib. 3. c. 15. n. 1.* & quidem rectè; damnum enim, quod quis suâ culpâ sentit, sibi debet, non aliis imputare. *c. damnum. 86. de R. J. in 6to.*

3 Privilegium itaque privato (nam secus in universitate. Vasq. *Illustr. quæst. c. 2. n. 6. lib. 1.*) ad aliquid faciendum concessum, per non-usum decenniô amitti concludunt Dd. ultr. Gail. *2. obs. 60.* veluti Br. *in l. 1. per illum text. ff. de nund.* Br. *in l. licitatio. §. earum rerum, de publican.* Panorm. Felin. & Dec. *in cap. cum accessissent. de Constit.* Alexand. *cons. 33. n. 5. lib. 5.* Jason. *in l. fin. n. 53. cum seqq. ff. de constit.* Ex neotericis. Menoch. *6. Præsumt. 41. n. 16.* Vasq. *d. l. n. 5.* Vult. *cons. Marpurg. 35. num. 215. vol. 3.* Acac. Enenk. *de privil. d. c. 15. n. 27.* Borcholt. *cons. 17. q. 2. lib. 1.* Don. Garf. Mastrill. *decis. Lusitan. 96. n. 1. per mult. alleg.* ubi ex Carol. Tapia; *in l. fin. ff. de Constit. Princip.* hanc adserit esse communem, *per l. Atticilinus. 35.* & ibi Dd. *ff. de serv. R. P.* Dd. *in l. falso. C. de divers. rescript.*

Quô fundamentô nixus dico: Quòd 4
si mercator in albo mercatorum descriptus, à mercaturæ exercitio per decem annos destiterit, animumque gerendi mercaturam eô ipsô deposuerit, amplius privilegiis, mercatoribus concessis, frui non posse. Br. *in l. 3. §. quibusdam. ff. de jur. immun. & §. negociatores. ejusd. leg. 3.* ubi dicitur: *negociatores à muneribus publicis immunitatem consequantur, quamdiu in hujusmodi actu sunt.* Huic adde *l. qui sub prætextu. 9. C. de SS. Eccles.* quam sententiam probat 5
Abbas *in c. 1. fin. de judic.* Jason. *in l. scriniarios. C. de testam.* quia artem non exercentes, privilegiis arti concessis non fruuntur. Dd. *commun. in d. l. scriniarios.* & nos *supr. lib. 1. cap. 7. n. 39. 40. hujus tract.* Quibus omnibus superaddatur Benev. Strach. *part. 1. de Mercat. n. 65. & part. 5. Principali.*

Hoc autem decennium non à tem- 6
pore, quô primum concessum est privilegium; sed solùm à die quô evenit casus

casus utendi privilegiô, cursum incipere vult Jacob. Menoch. *cons.913. n.25.* autoritate Veralli *decis.379. part.2.*

7 Et hæc ita infallibiliter procedunt, si mercatores mercaturæ exercitiô, eiq; concessô privilegiô per integrum decennium uti neglexerint VOLUNTARIE, cùm potuerint. Ant. Fab. *in Cod. Sab. lib.7. tit.13. def.10.* secus si ex necessitate

8 & vi majore, cùm nempe per ipsos non steterit, quominus uterentur; tunc enim per non-usum privilegium non amittitur. *arg. d. l. Atticilinus.* Don Garf. Mastrill. *d decis.96. n.6.* Gail.2. *obs. 60. n.1.* Fichard. *cons.129. n.2.* Menoch. *cons.419. n.28.* E. G. si ob guerram seu bellum publicum commercia nundinalia vel alia cessârint, privilegium manet salvum, etiamsi eô ultra hominum memoriam non sit usus. Gail. d. l. Rauchb. *p.2. q.11. n.100. per l. unus ex sociis.34. §. ult. ff. de serv. rust. pr.* cui adde Magn. Dn. Carpz. *Jurisp. for. p.2. const. 23. def.3.* Eandem sententiam post gloss. Felin. Decium, Jason. & alios, probavit Fernand. Vasq. *d. c.2. illustr. qq. n.12.* accedit Andr. Knich. *de sublim. & reg. territ. jur. n.139.* Multos alios congessit Jo. Vincent. de Anna. *singular.400.* adde Tiber. Decian. *resp.23. n.8. vol.3.* Fulv. Pacian. *lib.1. de probat. cap.42. n.8. & seqq.* Casp. Klock. *de contrib. cap.3. num.182.* Schneidevv. *ad §. Possidere. Inst. de Interd. num.165.* hujus ampliationes & exempla vid. apud Bernhard. Grævæ. *3. Consil. pract. 60. Consid.2.* ad quem lectorem studiosum remisisse sufficit. Licet Panormitanus *in d. c. accessissent*, tot esse sententias in hac materia, quot reperiri capita, asserat.

9 Deinde notandum, quòd privilegia, quæ facultatem alicubi concedunt faciendi vel non faciendi aliquid, V. G. veniendi in exteras regiones, & ibidem negociandi, qualibus fruuntur à multis seculis mercatores Hanseatici (quemadmodum ex verbis formalibus privilegiorum Danicorum: Daß sie nemlich / wann und so offt sie wollen / kommen mögen. &c. demonstrari potest) non utendo non amittantur, si facultas illa collata sit in arbitrium privilegiati, quia tali facultati non præscribitur. Gail. *d. obs.60. n.9 per gloss. in cap. ut privilegia. verb. semel, circ. fin. de Privileg.* Et hanc esse communem & veram ex Bald. & Felin. refert Vasqu. *illustr. qq. c. 2. n.11. lib.1.* Fichard. *d. cons. 129. n.12. vers. Cæterùm si tale privilegium non sit simpliciter.* Tiber. Decian *resp. 43. n 34. vol.3.* Horum sententiæ accedit L. B. ab Enenk. *d. l. de privil. 3. c. 15.* & Paul. Christinæ. *decis. Belg. 99. num.15. Vol.3.* qui & ibidem Jo. Sichard *ad l. un. C. de Nund. sub fin. allegat.* Quâ de re 10 olim inter Hansam Teutonicam, Flandrenses & Russos, in Novogardia, test. Crantz. *Wand. lib.9. cap.19.* Anno 1386. & inter Hanseaticos & Anglos contentiones fuêre. Verb. Cranzii alleg. loc. hæc sunt: *Sic se res vertunt, ubi tenuis primordiorum status permittit venientibus immunitatem, invitans ut veniant; florescentibus rebus qui invitavêre vix patiuntur secum consistere, desiderium vertentes in contemtum & deinde fastidium.*

Tertiò notandum, quòd privilegia 11 titulô onerosô concessa, & ob id servitia præstita, quæ in contractum transivêre, qualia sunt privilegia Hanseatica, ut *sup. libr 1. cap.6* probavimus, per nõ usum similiter quoq; non amittantur. Don Garf. Mastrill. *d. decis.96. n. fin. per gloss.* Butrio *in c. privilegia. de privileg.* Calderin. *cons.1. de Præscript.* Riminald. *sen. cons.388. n.8. & 9.* Carol. Tap. *in d. l. fin. de Constit. Princip. c.1. n.8. part. 6. & cap.9 per tot.* Pruckm. *vol.1. cons.39. n.51.* Klock. *de Contrib. c.16. n.185.*

Quartò denique observandum; et- 12 jam ipsum jus nundinarum sive publici mercatûs ab Imp. obtentum, non utendo voluntariè, amitti. *l.1. ff. de nund.* intellige, si occasio utendi sese obtulit. *d. l. unic.* Secùs autem si facultas utendi non fuerit, Gail. *2. obs. 60. n.1. & seqq.* Cùm & ipsa regalia, qualè est, hoc ipsum jus, per non usum amittantur. Regner. Sixtin. *l.1. de regal. capit.8. n.30. cum seqq.* Sed de nundinis minoribus (quæ & exteris nonnullis Feriæ, Foires Gallicè dicuntur) seu mercatibus vulgò Wochen Marckte / incidenter

13 denter hîc Q? An Princeps earundem „exercitium, quô citrà privilegium „concessum, ultra hominum memo„riam universitas aliqua usa esset, aufer„re & inhibere possit? Et posse respondit Natt. *cons. 511. & 512. per tot.* quò lectorem iterùm, brevitatis ergò, remitto. Et ita Senatum Pedemontanum judicasse refert Anthon. Tessaur. *decis. 264. n. 3.*

Verûm, contrarium consuluisse doctissimum Alciatum *cons. 108.* idem Tessaur. *d. decis. 264. n. 3.* scribit, & eun-
14 dem sequitur, per rationem, quòd tempus immemoriale vim privilegii habeat, per jura notiss.
15 2. Quia nundinæ habent in se partem ex jure communi partem ex privilegio: de jure communi habent mercatum qui est permissus omnibus; & originem capit ex jure gentium. *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* ex privilegio habent exemptionem vectigalium & salvum conductum pro rebus & personis eò venientibus, *per text. & ibi* Bl. *in l. 1. C. de Nund.* prout nos suô locô luculentius hæc deduximus. Unde, respectu mercatûs non potest Princeps tollere vel minuere, cùm sit juris gentium, secundùm Br. & alios *in l. digna vox. 4. C. de LL.* Et quamvis aliàs privilegia subditis concessa ex titulo lucrativo possint revocari, tamen istud non procedit, quando privilegium est mixtum cum jure communi. Hucusque *Alciat. d. cons. 108. n. 5.*

16 Quapropter etiam in generali privilegiorum per superiorem facta derogatione nundinarum privilegium non tolli, inspecie respondit Alexand. Rau-
17 dens. *cons. 23. n. 6. & 7. Vol. 2.* Et privilegium nundinarum concessum universitati revocari seu adimi, & aliò transferri non posse per concedentem, graviter respondendo in terminis consuluit Joh. Cephal. *cons. 342. per tot.* Cujus rationes ibi à Studioso lectore videri possunt. Idem in mercatibus minus solennibus, ut nec hî citra causam cùm semel eorundem immunitas & securitas à Principe concessa fuerit, revocari queat, specificè post Alciat. *d. cons. 108.* determinat Petr. Anton. de Petr. *tract. de potest. Princip. c. 24. num. 262.* Dico citra causam, hoc est, sine justa causa auferri non posse mercatus, *arg. c. translat. X. de Const.* Sichard. *ad d. l. un. n. 1. C. de nund.* Secus si 18
justa adsit causa, in quibus terminis respondent Natta, & Tessaur. sup. alleg. *l. n. 15.* Sicuti etiam Carolus IV. Imp. hoc Jus Nundinarum abstulit Francofurtensib. & Moguntiam transtulit, quod tamen mortuô Guntherô Imp. intercessione Rudolphi Palatini & Marchionis Brandeburgici ipsis restituit. Peucer. *libr. 5. Chron. fol. 805.* Arnisæ. *de jur. Majestat. libr. 2. capit. 3. num. 18.*

Postremò sciendum, si universitati 19
seu Collegio mercatorum certo hæc Privilegia concessa fuerint, ea quorundam Collegiatorum non usu haud amitti. v. g. Si quædam Hanseaticæ societatis membra privilegiis circa commercia ab exteris Principibus concessis, per aliquod tempus non uterentur, quòd horum non usu cæteris nullô modô præjudicari possit; cùm indubitati juris esse constet, nomen & jus & privilegium Universitatis etiam per 20
unum solummodò utentem conservari. *l. 7. §. in decurionibus.* verb. *nomen Universitatis.* & ibi Br. *in pr. ff. quod cuj. univers. nom. & ibi gl.* Dec. *cons. 45.* Jason. *in l. si grege. n. 7. 12. & 13. ff. de legat. 1.* Paul. de Castr. *d. l. 7. §. ult. n. 1.* & ibi etiam Bl. *n. 1.* quos allegat Nicol. Losæus *de jur. Univers. part. 1. cap. 1. num. 31.* Privilegiis autem hisce qui in parte 21
usus est & pro parte non, an saltem partem an verò totum perdidisse dicendus sit, examinat ex recentioribus Fern. Vasq. *in nov. illustr. quæst. cap. 2. n. 7. lib. 1.* & Dn. Georg. Acac. Enenck. L. B. ab Hohenheim. *lib. 3. cap. 15. n. 24.*

CAPUT III.

De

Amisſione horum Privilegiorum per factum improbum & ABUSUM; ubi de Mercatura illicita in Genere.

SUMMARIA.

1. *Privilegia amittuntur per Abuſum ſeu factum improbum. & n.3.*
2. *Factum Improbum quid?*
3. *Judæi uſurarum privilegiô abutentes illud amittunt.*
4. *Nundinarum jura ob abuſum revocari poſſunt.*
5. *Qui Mercaturæ officio abuti dicantur.*
6. *Mercatura alia licita alia Illicita.*
7. *C. Ejiciens 11. Diſtinct. 88. de quo mercaturæ genere agat.*
8. *De bonis facultatum Improborum nihil remanet niſi peccatum.*
9. *Mercatores Improbos ejecit Dominus de templo & populo ſuo.*
10. *Improborum Mercatorum vitia, fraudes & mores graviter Jo. Boterus perſtringit, ubi quomodo ad dimidium juſti pretii circumventio licita.*
11. *Quomodo fraudulentorum Mercatorum mores depingat Thom. Garzon Italus.*
12. *Improbi Mercatores peccant in X. Prædicamenta, quod ibidem ex Garzon: monſtr.*
13. *Factores boni ab Improbis quomodo diſtinguantur in hiſce maritimis Emporiis.*
14. *Pœna fraudulentorum. I. Interdictio Mercaturæ.*
15. *II. Privatio privilegiorum.*
16. *III. Pœnæ diverſæ corporales. remiſſ.*
17. *Ad privationem horum privilegiorum requiritur delicti & facti improbi certitudo.*
18. *Abuſus privilegii eſt facti, quod probandum.*
19. *Delictum particularium non nocet univerſitati.*
20. *Univerſitas quomodo delinquat.*
21. *Vectigalis fraudatio eſt delictum momentaneum.*
22. *In privilegiis ex cauſa oneroſa acquiſitis, delicta particularium collegio præjudicare non poſſunt.*
23. *Sin ſecus, fraudibus & ſubornationibus anſa præberetur.*
24. *Diverſitas & variatio locorum, quibus merces importantur, privilegiorum privationi anſam dare non poteſt.*
25. *Hanſeaticorum Mercatorum exportandi libertas in Anglia.*
26. *Sola transvectio mercium ad hoſtes, Hanſeaticis mercatoribus in Anglia eſt prohibita.*
27. *Libertati Commerciorum & utilitati publicæ adverſum eſt, prohibere merces, quas patrium non producit ſolum.*
28. *Edictum Parlamenti Anglicani de Anno 1651. 9. Octobr. ob prædictam rationem ſublatum.*
29. *Hujus Edicti rationes examinantur & ponderantur, aliquantò latius:*
30. *Cardo quæſtionis: An Hanſeatici vigore privilegiorum, non niſi natas in ſuo ſolo merces in Angliam importare poſſint.*
31. *Adventurarii per ſuggeſtiones pravasq; privilegiorum interpretationes Hanſeaticis nocere ſtuduerunt.*
32. *Privilegiati privilegiis gaudere debent.*
33. *Mercis appellatione quid venit.*
34. *Mercatorum nomen an merentur, qui nata in ſuis tantùm poſſeſſionibus divendunt.*
35. *Vocabulorum Meum Tuum Suum verus intellectus, & interpretatio.*
36. *Quibus rebus vectigal imponitur, invehi non prohibentur. Ubi & qui vult conſequens, vult etiam antecedens.*
37. *Magnis periculis & laboribus parta, acquirentibus utilitati magis quàm oneri eſſe debent.*
38. *Generalitas conceſſionis & confirmationis privilegiorum, omnem ſpecialitatem excludit.*

39. Semel transacta & sopita non debent resuscitari.

40. Perversæ interpretationes contra privilegiatos non sunt excogitandæ.

41. Privilegia onerosa vim habent contractûs, lateq; interpretanda.

42. Capita Edicti Edwardi VI. Angliæ R. Abusum privilegiorum Hanseaticorum allegantia refutantur & n.29. seq.

43. Non sunt intra 300. annos in societatem Hansæ nova membra assumpta.

44. An privilegia Hanseatica ob immoderatum & crescentem usum, tanquam noxia posint revocari?

45. Cap. suggestum X. de Decimis explicatur.

46. Augmentatio & diminutio commercii non referuntur inter insolita.

47. Commercia Casibus fortuitis sunt subjecta.

48. Intentio & sensus Transactionis Ultrajectensis de Anno 1474. indicatur.

49. Causa finalis privilegiorum Hanseaticorum frequentia Commercii.

50. Disposita ad unum finem non debent operari contrarium.

51. Advectio & Evectio mercium rarior, frequentiorve, sunt facti, quæ probanda.

52. Ex transactione Ultrajectina Hanseaticis in Anglia privilegia per non usum aut abusum non possunt adimi.

53. Privilegia Hanseaticorum ob benemerita concessa, impediunt eorum revocationem.

54. Privilegia Hanseaticorum in Anglia habent vim Contractûs & n.44. seq.

55. Hanseatici in concordiâ Trajectensi multum damni remiserunt Angliæ Regibus.

56. In Concordia Trajectina duo Capita præcipuè inter Anglos & Hanseaticos sunt decisa: Restitutio ablatorum privilegiorum, & resarcimentum damni dati.

57. Transactio non rescinditur nisi ob læsionem enormem.

58. Quæ propriè enormis læsio ob quam privilegia posint revocari.

59. Pacta Conventa ob læsionem non possunt rescindi.

60. Privilegia consensu ordinum Regni seu Parlamenti concessa, non rescinduntur.

61. Clausulæ Transactioni Ultrajectensi insertæ impediunt privilegiorum Hanseaticorum in Anglia revocationem.

1 Quomodò per factum desidiosum & non-usum hæc privilegia amittantur, paucis vidimus: superest, quomodo per factum improbum, & abusum.

2 Dicitur autem factum improbum, quod vel in committendo crimen aliquod, vel juris & officii exercitiô malè utendo consistit. Abusus enim privilegiorum jure punitur, *c. ubi ita didicisti. distinct. 14.* & contra privilegium faciens sibi præjudicat. *c. pro illorum. X. de prabend. & dignitat. ubi gl.* atque adeò, ut, qui suô privilegiô abutitur, illud amittat. *cap. privilegium. c. ipsc. c. plerumq. in pr. & vers. unde fit. 11. q.3. c. renovantes. distinct. 100. l. Judæos. C. de Judæ. l. fin. C. de spectac. lib.11.* quos duos textus in hanc sententiam allegat Andr. de Isern. referente Jacob. Thoming. *vol.1. Cons.7. n.1. adde l.3. C. de Veteran. lib.12. c. ad abolendum. de Hæreticis. l. auxilium.37. & ibi gloss. de Minorib.* Luc. de penn. *in d. l.3.* Matth. de Afflict. *Constit. Neapol. rubric. de pactis receptat. n.18.* & rursus *rubricâ 5. in fin. lib.2.* Joh. Petr. Surd. *cons. 437. n.9.* Hippol. Riminald. *consil.275. num.34.* Ubi in specie dixit, quòd Judæi ampliantes privilegium usurarum limitatum, atque illud prorogantes extra limites suos, illud in totum perdere debeant, propter illius abusum. *l. eos. C. de Aquæ duct. lib. 11.* eleganter Marpurg. *cons.17. n.156. vol.4.* Sic ipsum privilegium Stapulæ & Nundinarum per nimium & intolerabilem ejus abusum fit revocabile. *per l.4. in fin. C. de Commerc. & Mercat. Nov.8. c.3. per d. l. Judæos.11. C. de Judæ. arg. §. Dominorum Instit.* 3 4

Instit. de his qui sunt sui vel al. jur. Si igitur Civitas jure nundinarum gaudens, per immodicas & insolitas impositiones Nundinatores eorumque merces in accessu & recessu gravare & contra instrumentum Pacis universalis supprimere studeat, uti passim hac de re audiuntur querelæ, dubium non est, privilegiô suô Nundinarum quod publicô Commerciorum favore nititur prævia causæ cognitione à superiore concedente privari posse. Quô ipsô etiam à Mercatoribus justè occasio datur, Nundinas & Loca ejusmodi præterire, mutuaque Commercia cum aliis instituere. Ahasv. Fritsch. *de jur. Nund. cap. 10. n. 48.*

5 Abuti verò mercaturæ officio dicuntur Generaliter & specialiter; in genere omnes, qui in negociationibus malè versantur, & prohibitam exercent
6 mercaturā. Diximus n. *sup. l. 1. c. 7. n. 22.* duplicē esse mercaturā, licitam & illicitā, de quo Abbas *X. ne Clerici vel Mon. l. omnis 2. C. de Episc. & Cler.* ibi: *mercatura, honestati tamen conscia:* nam illicitè & improbè qui mercaturam exercet, & ex tali lucrum quærit, non magis mercator est, ac mala consequentia apud Dialecticos est conse-
7 quentia, sicut loqvuntur Dd. apud Benev. Stracham. *p. 1. de merc. n. 32.* De tali mercatura loquitur *c. ejiciens 11. distinct. 88.* his verbis: *Homo mercator vix aut nunquam potest Deo placere; ideò nullus Christianus debet esse mercator, aut, si voluerit, projiciatur, de Ecclesia Dei; dicente Prophetâ.* (Esa. c. 1. *Quia non cognovi negociationes, introibo in potentias Domini.*) Quemadmodum (pergit *Canon 11.*) *qui ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens & se commendare; sine maliloquio esse non potest: Sic, qui emit & vendit, sine mendacio & perjurio esse non potest. Sed est nec stabilis substantia eorum, nequè ad bonum proficit, quod de malo congregatur:*

Quemadmodum enim, si triticum, aut aliud tale cernas in cribro: dum huc & illuc jactatur, grana omnia deorsum cadunt, & tandem in cribro nihil remanet, nisi stercus solùm; sic de substantia negociatorum (putà improborum, de quibus loquitur Chrysostomus *in d. c. ejiciens*) novissimè nil remanet, nisi solum peccatum &c. Et Cassiodor. *in c. quid est aliud. 13. eâd. distinct. 88.* ita exclamat. Negociatores illi abominabiles existimantur, qui justitiam Dei minimè considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt merces suas, plus perjuriis onerando quàm pretiis. Tales ejecit Do- 9
minus de templo, dicens: Nolite domum Patris mei facere domum negociationis. Johann. 2. Quibus add. Salycet. *in auth. ad hæc. q. 21. n. 18. C. de Usur.* Gothofr. *ad l. justissimè. 44. §. 1. lit. G. ff. de ædil. edict. & aliis textib.* Quin etiam populum Sanctum divina lex à tali mercatura seu poti⁹ impostura videtur arcuisse his verbis: Non erit mercator in populo. id est, רכיל quæ vox etiam impostorem significat. Vid. Bodin. *libr. 3. de Republ. c. 8. pag. m. 560. & seqq.*

Horum improborum negociato- 10
rum mores & vitia graphicè depingit Joh. Boter. *lib. 1. de illustr. Stat. & Polit. c. 14. pag. m. 104. & seqq.* Cujus verba hic describere operæ pretium duxi. Sic,, autem ille: Ad extremum pauca etiam de mercatoribus & Institoribus, si,, non expilatoribus adjiciam: non iis,, quidem, quorum mercatura cum maximo Reipubl. commodo conjuncta,, est, quamque ad externorum sæpè regum populorumque amicitias contrahendas accommodam, atque etiam,, hominum vitæ perutilem plerique arbitrati sunt; sed de iis, qui latentium,, lucrorum astrictissimi indagatores,, manifestæque prædæ avidissimi devoratores, nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias, nec communem,, salutem ullâ fide, nisi solâ utilitate colunt; quorum operosæ fraudes, non,, artes, venduntur emunturque; quibus,, passim peculiare est mentiri, pejerare,,, fraudare, & imponere; nec ulla illis,, lucrandi ratio turpis; atque ille melior, qui lucratur magis; quin & legibus id sibi licere dicunt decipere secum contrahentes ad dimidium justi,, pretii, quomodo verò intelligendum,,

quod

„quod Mercatores sese invicem possint „circumscribere. vid. *supr. lib. 2. c. 9. n. 30.* „*cum seqq. & infr. cap. seq. n. 4.* De quibus „esse non potest, cùm omnis eorum „vita ad quæstum, ad lucrum, ad divitias „adornata sit, illos eorundem occasione „turpia plurima & dignas supplició „fraudes committere. Hinc emit „ille, vendit alter; hic portat, ille asportat: „hic creditor, ille debitor: hic solvit, „ille recipit: alter rationes scribit; „pejerant, fraudant, fallunt, nec animæ „nec corporis, nec fortunæ ullum periculum „excludunt; modò lucrum sperent: „sicque omnes per omnem ætatem „post lucrum post divitias currunt. „At verò cujusmodi fraudes committant „in lana, in lino, in serico, in purpura, „in gemmis, in aromatibus, in cera, „in oleo, in vino, in equis, in animalibus, „denique in omnium mercium „genere, nemo est, qui nesciat, qui non „videat, qui non palpet, & nisi qui fortè „illorum damna non senserit. Atque „hæc minora sunt mala, longe his majora „supersunt. Ipsi sunt, qui, invectis „damnosis mercibus, & quæ ob raritatem „vel delitias à mulieribus & pueris „appetuntur, & quæ nullam vitæ faciunt „necessitatem, sed duntaxat ad luxum, „ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad „mollitiem, ad voluptatem, ab ipsis usque „terræ finibus, veluti laqueos importantes, „provincias ac regna quotannis „immensâ spoliant pecuniâ, corrumpunt „bonos mores, introductis „peregrinis vitiis, ac sublatô patriô ritu, „semper novis & externis rebus studentes, „eum perditissimis implicant „consvetudinibus. Ipsi sunt, qui, initis „sodalitiis monopolicis contra jus, „fas, & leges monopolia exercēt, omnia „tentantes, excogitantes, explorantes, „quibus multitudinis opes ad se contrahant, „dum collectis pecuniis alios „vincunt, aliis præveniunt, alios ex aucto „rerum pretio deterrent, ac soli „emunt omnia, quæ deinceps pro suo „lubitu soli vendunt quàm maximi. Ipsi „non rarò, ingenti ære alienô consarcinatô, „constitutô alibi Domiciliô, inde „verò prostitutâ fide, versô solô profugi, & serò, aut nunquam redeuntes,„ creditores fraudant, & ad desperationem„ ac laqueum adigunt. Ipsi sunt,„ qui Chirographis & obligationibus,„ implicant & explicant Cives, debitorumque„ radices adeò profundas, funebres,„ laboriosas & inevitabiles plantantes,„ ut evelli nequeant: sed in gyrum„ pullulantes, & ex debitis debita„ germinantes Civitates suffocant, &„ evertunt: ipsi interim fœnori & usuris„ incessanter dediti, totius plebis„ substantiam devorant: ipsi nonnunquam„ numismata præcidunt: semper„ autem monetæ valorem, utcunque„ suo lucro conducere visum est, nunc„ intendunt, nunc remittunt, non absque„ reipubl. totius detrimento. Ipsi„ explorata Principum secreta, Civitatumque„ consilia & patrios rumores„ hostibus renunciant; nonnunquam„ etiam pactâ mercede principum vitæ„ insidiantur, ac nihil non pecuniæ studiô„ attentantes, facientes, patientes,„ & venale habentes. Omne eorum„ institutum non, nisi mendacia, fuci,„ sermonum nebulæ, explorationes, insidiæ,„ fraudes deceptionesque manifestæ.„ Hinc Carthaginenses ejusmodi„ expilatoribus distincta statuerunt diversoria,„ nec ea illis cum civibus volebant„ esse communia. Cæterùm patebat„ illis in forum via. Ad navalia„ verò & secretiora urbis loca ne adspectus„ quidem concedebatur. Græci„ autem nequaquam intrà urbes recipiebant,„ sed quò cives à periculi suspicione„ essent immunes, à pomeriis non„ longè forum venalium constituebant.„ Pleræque aliæ gentes ad se accedere„ prohibuerunt, quòd mores depravarent.„ Epidauri, teste Plutarchô, cùm„ cives suos Illyricorum commerciis„ improbos fieri animadverterent, veriti„ à peregrinorum contagione, corruptis„ Civium suorum moribus, res novas„ Civitati suæ excitari, unum imprimis„ gravem & circumspectum ex omni„ civium multitudine virum in singulos„ annos eligebant, qui ad Illyricos„ accederet, & quæ quisque suorum„ mandasset, mercaretur atque contraheret.

„heret. Vituperat hosce mercatores „Plato, quòd optimos inquinent mo„res, & apud benè constitutam Rem„pub. lege cavendum censet, ne exter„narum gentium delitiæ in urbem com„portentur, ac ne quis à Civibus minor „quadraginta annis peregrè proficisca„tur: exteri autem ad suos remittantur, „eò quòd istiusmodi peregrinorum „contagiis cives veterem Patrum parsi„moniam priscosque mores dediscant &c. (de quib. & nos aliquantò fusius *supr. lib. 1. cap. 11.*) Hucusque Joh. Bote-
11 rus Italus. A quo, paucis mutatis, non multùm dissentit Thomas Garzon, *nella piazza universale di tutte li professioni del mondo: discors. 65.* ita de istiusmodi farinæ mercatoribus differens: *Rimirando poi piu à dentro & discutendo benè la forza di questi professione io la veggo tutta stracciosa d' ogni banda & ruinata, conciosiache mille vitii, & diffetti si comprendino in leii. Primo non è mercante che con belle & mollisflue paroline, non cerchi d' attacarte la, è con mille gjuramenti & simulati scongjuri farsi credere quello che non è della sua robba & mercantia. Lo onde Horatio Poeta dice bene à proposito di essi*

Multa fidem promissa levant, ubi plenius aquo
Laudat venales qui vult extrudere merces.

Contra le frodi de quali il moral Pöeta cita quel documento:

Noli tu quadam referenti credere semper;
Exigua est tribuenda fides, qui multa loqvuntur.

Secondariamente gran parte di loro tace à posta i diffetti della robba; è si mostia il nero per lo bianco, per ingannarsi è trapolarsi, si possible sia. E non di meno per la legge delle dodeci tavole, è statuita la pena anco al tacere in simili casi, & per la lege Aquilina il venditore è constretto à dire tutti i diffetti della cosa, che se vende, oltra che nel foro della conscienza, ch' è il principale si sa l' obligo à pieno, che s' ha di raccontarli. E ben verò che quel Mercante Genoese diceua: che chi haveva paüra del diavolo, non faceua robba; essendo che malamente alcuno diventa ricco senza inganno. E però nel vendere lana, lino, seta, panno, purpura, gjoje, specerie, frumenti, cera, oglio, vino, cavalli, bestiami & altre cose quasi sempre si hanno dentro la magagna, che ci piu propria à loro, che nõ era à Beltramo il Maganza, à Pinabello il Gano. Questi sono quelli, che assassino il mondo molte volte con le robbe falsificate, con le mercantie corrotte & appestate, che pongono carestia nelle provincie & nelle cità, sostentando la vittuaglia di souerchio, è tenendo la robba ascosa, finche il gentilhuomo pouero & la misera plebe casca della fame per le strade, che fanno fallire questo, & quell' altro Creditore, che intricano & scorticano, i Cittadini co' scritti di mano & con obligationi c' hanno il diavolo à dosso, che con mille usure & interesse divorano sa sostanza di tutta la plebe, che crescono il precio alla robba, & mettono penuria quando loro piace, che augmentono le loro boteghe & mercantie per fas & nefas, che moltè fiate tosano le monete in damno de Principi, che hora fanno in alzare, hora abbassate il valore di quelle, in prejudicio di molti particolari è di tutta la republica, insieme &c. Et discorso 67. in annotatione de improbis factoribus in hunc modum: *Nota che i* 12
cattivi fattori peccano in tutti i dieci predicamenti. Nella SOSTANZA perche questa à prima che rubbata & dissipata da loro. Nella Quantità, *porche maj lasciano saper quanta entrada precisamente habbia il padrone & quanto spendono alla giornata per se stessi. Nella* Qualità, *per la robba guasta & marcia è il profumo della loro asinita: Nella* Relatione, *per che sono correlativi de i asini in tutte le loro attioni. Nel* luogo *per che i postibuli sono spesse voltè i ricetti de loro furti & latrocinii: nel* sito, *perche tra la dispensa è la cucina è situata la residenza perpetua di costoro: nel* habito, *perche si vestono della pella asinina d' estate, è di verno & da tutti i tempi. nel tempo, perche una tariffa è un giornale gli porta via tutti i pensieri del giorno & della notte. Nel* attione *per che le usure stranezze, è villania è proprio loro in quarto modo. Nella* Passione, *perche*

 patisca-

patiscano del bolso come i cavalli non si muovendo à alcuna sorte di gentilezza è cortesia. Hucusque Garzon.

13 Hisce, modernis horum maritimorum locorum moribus, annumerandi sunt illiciti nostri Factores, vulgò die Durchschleuffer/Lurdendreyer, qui contra leges fundamentales, in fraudem Reipub. ejusque civium aliena negocia, & quidem alienâ pecuniâ exercent, qui non modò mercatorum, sed impostorum nomine digni, & ob id severioribus legibus ac pœnis cöercendi. Cùm è contrario liciti Factores, qui, salvis Reipub. legibus, extraneorum negotiorum commercia præviis commissionibus, ac pro honestâ, ut vocant, provisione, tractant, potius omni favore sublevandi sint. Vid. Lüb. Kauffmans Ordnung de An. 1607. *art. 7. & 8. & nos supra lib. 1. cap. 11. n. 17. huj. tract.*

14 Hisce nunc improbis & malitiosis mercatoribus à duobus hisce autoribus graphicè & in genere depictis pœnæ loco

I. Interdicitur omni negociatione *l. annonam. 6. ff. de extraord. crim. lib. 1. in fin. ff. de off. præf. urb.*

15 II. Omnibus mercaturæ concessis privilegiis, meritò ob abusum & delictum privantur. Hocque ob compescendas in fraudando horum malitiosorum excogitatas artes, & ut malis hominibus Civitates expurgentur. *l. congruit. 13. ff. de offic. Præs.* Deinde, quia privilegia nunquam sunt ejus naturæ, ut extendantur ad sceleratos aut maleficos, uti etiam dicitur de studiosis, *Auth. habita. C. ne fil. pro patr.* Qui licet habeant privilegia per Fridericum Imp. concessa, ne possint conveniri, nisi coram certis judicibus, illa tamen non extendentur ad studentes scelerosos, uti fures & homicidas, uti aliàs judicatum fuisse *per gloss. in auth. de Mandat. Princ. §. non permittas. in verbis Innocentes*, refert Paulus Christinæ. *vol. 3. decis. Cur. Belg. 99. n. 13.*

16 III. Denique gravissimis etiam pœnis afficiuntur, prout ex specialibus illorum delictis per sequentia capita delineatis patebit. vid. *c. 10. h. libr. 4.*

Hîc autem apprimè notandum, quòd non sufficiat, hæc delicta commerciorum, ex abusu prævenientia præsumere, aut falsis & erroneis causis adstruere; sed ea evidentissimis & verissimis rationibus ad privationem privilegiorum habilibus comprobare opus est; 17 cùm abusus privilegiorum sit facti, & in facto consistat, prout *in pr. cap.* diximus, 18 facta autem non præsumantur, sed probentur. *l. deniq. 19. ff. ex quib. cau. maj. in integr. rest. l. in bello. 12. §. capta. 2. ff. de captiv. & postlim. revers. cum aliis textib.* & quòd abusus, eatenus saltem quatenus ille admissus & probatus, puniatur. Dec. *in cap. cum accessissem. n. 17. concl. 5. X. de constit. & alii Dd.*

Hîc Q? Si quis Factorum, Institorum, seu ministrorum adversus concessum privilegium delinquat, num ob id totum collegium privilegiô privari possit? Remotis ambagibus negativam dicimus esse veram:

1. Quòd delictum civium particularium non noceat universitati; nec ob 19 id puniendum, *text. in auth. ut nulli jud. §. quoniam verò. C. de univers. & dam. dat. gl. in l. sicut. §. 1. ff. quod cuj. univ. nom.* Farin. *tr. crim. q. 24. n. 101.* Nam universitas non potest delinquere, nisi præcedant hæc tria: Convocatio Consilii, 20 Congregatio, & Deliberatio. *l. semper. 15. §. si in sepulchro. 2. ibi: communi consilio.* ubi Angel. Bart. & Dd. *ff. quod vi aut clam.* Farin. *d. l. n. 129.* quem ibid. *vid. cum ampl.* & hoc maximè procedit in delictis momentaneis, ut est vectigalis defraudatio. Farinac. *d. l. n. 131.* etiamsi ex 21 delicto civiũ, seu ministrorum singulorum multa pervenerit utilitas ad ipsũ collegium seu universitatem. Farin. *d. l.* quib. add. Felin. *in c. cum accessissent. 8. n. 28. de const.* ubi allegat Anton. de Barcil. *in l. 1. C. de his qui spol.* dum loquitur de Immunitate vectigalium concessa à Rege Apuliæ Genuensibus & Pisanis, quòd per solutionem factam ab aliquibus de populo non perdiderint eam; quem sequitur Jas. *in l. benefic. ff. de Constitut. PP. pen col.* Et hæc procedunt 22 multò magis si sumus in privilegiis quæ fiunt ob benè merita, vel ob remissionem magnæ quantitatis pecuniæ,

cuniæ, vel ex aliquo contractu descendunt. *gl. fin. in addit. ad Abbat. in c. cum accessissent. De constit.* Alex. *cons. 101. lib. 1. & cons. 229. lib. 2.* Socin. *cons. 58. lib. 1. & cons. 24. lib. 3.* quibus adde Joh. Loccen. *injur. marit. lib. 3. c. 4. §. 6. 7. 8.*

23 Si unius aut alterius ministrorum delictum tantum operari possit, facilimè ad eum finem subornationes malitiosæ institui possent. Quô beneficiô olim Hanseatici gavisi sunt in Anglia; quòd ex verbis transactionis ultrajectinæ patet; quamvis hodiè omnia hæc beneficia in maximum eorum odium & damnum, proh dolor! sint retorta. Sed quid, si mercatores
24 suas merces per aliquod tempus ex certo quodam loco ad patrios tantummodò lares exportaverint; jam verò ad alia loca, non tamen hostilia, apportent; numne ob id privilegiis jure quæsitis, & in contractum redactis, tanquam ob commissum abusum privari possint? Omninò certè negandum erit. Emtionis enim & venditionis contractus est jurisgentium, & si non expressô pactô de eo est conventum, naturalem suam & immutabilem retinet libertatem; nec hanc servitutem alicui, multò minus non-subdito impositam esse præsumitur nisi expressè pro-
25 betur. Et hæc quàm maximè obtinent, si talis emendi vendendi & exportandi libertas privilegiô aliquô demonstrari possit; quali olim usi fuére Hanseatici in Anglia, ut apparet ex Edoardi III. Regis privilegio, de dato 1. Februarii, Anno 1303. his verbis:

Et quòd omnes prædicti mercatores mercandisas suas, quas ipsas ad prædictum regnum adducere, seu intra regnum & potestatem nostram emere vel alias acquirere contigerit, possint quò voluerint, tàm intra regnum & potestatem nostram prædictam, quàm extra ducere seu portari facere, præterquam ad terras manifestorum & notoriorum hostium regni nostri. Ubi verba, POSSINT QUO VOLUERINT, benè sunt notanda; nam verbum VOLO, liberam potestatem confert. Ulpian. *in l. fideicommissa. 11. §. quanquam. 7. de Legat. 3.* Et ibi Gothofr. *sub lit. N per dict. §. & l. utrum. 7. de reb. dub.* Et hæc Libertas commercandi ubique locorum Hanseaticis in sæpè allegata Transactione Trajectina hâc clausula confirmata est. n. 2. *Quod homines utriusq; partis omnes & singuli possint & debeant. Liberè, tutò, & securè ubiq; locorum insimul aut separatim, ad eorum benè placitum, ire, redire, navigare, morari & conversari, absq; eo quod una pars super alteram aliquod damnum faciat,* quo loco dicta verba LIBERE, notanda, quæ excludant consensum alterius. Br. *in l. alio. n. 9. & 10. ff. de aliment. legat.*

Deinde, hîc notanda prohibitio seu 26
Exceptio verbb. præterquàm ad terras manifestorum hostium. Nam, quod in quibusdam prohibitum, id in cæteris videtur concessum. *l. cum præter. ubi gloss. ff. de Judic. cum aliis textibus.* Et Exceptio firmat regulam, imò eam ampliat in casibus non exceptis. *l. nam quod liquidæ 4. §. fin. ff. de pen. leg.* Eberh. *in Top. loc. à rat. leg. n. 53.*

Ex hisce præcedentibus, facili nego- 27
tiô tertia resolvitur Q? Quòd videlicet Collegium privilegia jure parta non amittat, si alias importet merces, quàm quas patrium tantummodò producit solùm; cùm & hoc esset contrà libertatem commerciorum ex jure gentium profectam. Imò, non, nisi maxima cum absurditate talis commerciorum potest intelligi restrictio. Et hoc præsertim in privilegiorum interpretatione, quæ quàm latissimè extendēda; nisi expressè leges, aliquarum mercium advectionem prohibeant. Verba privilegiorum Anglicorum paulo ante allegata ita habent: *Quòd omnes Mercatores Hanseatici, mercandisas suas, quas ipsos ad prædictum regnum nostrum adducere, seu intra regnum emere, vel alias acquirere contigerit, possint quò velint, tàm intra quàm extra regnū ducere, seu portari facere præterquam ad terras manifestorum & notoriorum hostium regni Angliæ.* Cujus privilegii verbis & sensui adversatur valdè Edictum 28
Parlamenti Reipub. Anglicanæ de Anno 1651. 9. Octobr. in quo hujus Eduardi VI. decretum quasi revixit, bellumque idcircò inter Angliam & Bel-

gium concitatum apparet, quod tamen postmodum ob incommoda inde pullulantia sublatum & abolitum est frementibus nihilominus & vehementer urgentibus Londinensibus. Ut iterum Anno 1660. mensibus April. & Maji Rege Carolô II. in avita Regna rursum feliciter Introductô & successo, noxium hoc ac Juri Gentium & privilegiorum tenori adversum edictum renovaretur. Vid. verba translati hujus Edicti hîc pertinentia hæc sunt.

Translatirtes Extract Englischen Edicts vom 25. Aprilis. An. 1660.

Daß keine Güter oder Waaren / so außheimisch Gewächs / product oder manufactur (und nach Engeland / Jrrland / Walloß / oder die Jnsulen Jarsey oder in die Städte Barwyk / up de Tweedt destiniret seyn / und eingebracht sollen werden / uff Schiffen in Engeland gebauet / oder einige der gemelten Orten angehörig / und durch Englische Schiffe wie obgedacht besetzet.) Sollen geschiffet / oder von einem Ort zum andern auß einem Lande ins andere anhero über gebracht werden / als allein von den Orten „da sie gewachsen gearbeitet / oder manufa„ctiret seyn / oder auß Dehnen Haven / da „die gemelte Güter allein kommen und ab„geschiffet werden / oder da sie zu erst in See zugehen abgeschiffet gewesen / oder von keinen andern Orten oder Landen bey Straffe und Verlust aller solcher Güter / so auß einigen andern Orte / gegen die rechte Intention und Meynung dieser Ordnung eingebracht werden / Wie auch bey Verlust des Schiffes darein solche Waaren überkommen / mit allem Geschütze Equipagd, ammunition, Taekel / Tow / und Bekledung / halb an ihre Maytt dehren Erbe und Successoren, und die andere Helffte an die Delatoren &c.

Et paulò post.

Daß keine Güter oder Waaren / so in Muscovien oder in einigem Lande / Dominiis oder territoriis des Großfürsten gewachsen / produciret oder manefactiret, wie auch keinerley Sorten.

Von

Masten	Henff	Zucker
Zimmerholtz	Flachs	Potasche
Plancken	Rosienen	Wein
Außländisch Saltz	Feigen	Eßich
Pech	Pflaumen	Brantwein
Teer	Oelie	
Hartz	Korn und Graue.	

Sollen vom 1. Aprilis 1661. und so furtan eingeführet werden in Engeland / Jrrland / Walloß oder die Stadt Barwük / uff die Tweed / in einigen Schiff / Schiffen oder Fahrzeuch / als allem in solchem / so warhafftig und ohne Betrug zu gehören selbigen Volcke / oder jemand von ihnen als rechten eigenern / und proprietariis, und darvon der Schiffer / und zum wenigsten ein $\frac{3}{4}$ Part der Boßleute Englische seyn.

Et paulò post.

Außgenommen in solchen außländischen Schiffen welche gebauet seyn in dem Lande und andern Orten / da die gemelte Güter gewachsen / produciret, oder gemachet seyn / oder in solchen Haven / wo solche Güter allein / umb weiter fort„ zubringen ordinariè eheß geschiffet wer„ den. „

Quod Edictũ etsi quidem in odium 29 Hanseaticorum ut Regni Angliæ veterum amicorum, contraque privilegiorum expressum tenorem & Regis Caroli II. hodiè feliciter regnantis clementissimas litteras, ut spes eos fovet, promanatum non arbitrentur Hanseatici, nihilominus tamen, quoniam cum articulo & causa Decreti Eduardani, de Anno 1552. QUA ALIA„ RUM REGIONUM MERCES INVEHI pro„ hibentur, conveniat, operæ pretium„ esse duxi ejus articuli Eduardani cum moderno Interdicto generali convenientis rationem ex Juris nostri communis, gentium, sanioris rationis dictamine, & genuino privilegiorum sensu aliquanto accuratius perpendere.

Totius ergò disputationis cardo in 30 eo versatur, anne Hanseatici vigore„ privilegiorum nullas alias merces quã„ quas

quas patrium produxit ſolum, in Angliæ Regnum importare poſſint?

31 Certum quidem eſt Adventurarios ante centum & quot excurrit annos, Eduardo Regi bono & minorenni importunis ſuggeſtionibus perſuaſiſſe. Hanſeaticos illimitato ſuô Commerciô omnium indigenarum opes in ſe ſolos convertere, dum contra privilegiorum tenorem omnis generis Merces ſive in ſuis diſtrictib. ſive in aliis provinciis & Regnis natas importarent, reſtringentes prædicta verba privilegiorum. CUM MERCANDISIIS SUIS QUIBUSCUNQUE ad ſolas patrias, & non extraneas merces.

Ut autem rei veritas & æquitas innoteſcat, quantumq; Mercatoribus Hanſeaticis ipſa privilegia, Jura communia nec non tot annorum conſuetudo, cujus nulla exiſtit memoria, tribuat, explicabimus atque demonſtrabimus, non poſſe illud figmentum de verbo SUIS quod tantùm quæ domi noſtræ nata ſunt, admittunt, ullâ ratione ſubſiſtere & defendi.

32 Et primùm, quidem illud occurrit, in quo omnium Regum conceſſiones conveniunt, quòd ſcil. Mercatores Hanſæ in Regno Angliæ Suis quibuscunque privilegiorum articulis plenè ac liberè gaudere debeant.

Jam verò ipſarum conceſſionum verbis ſingulatim perpenſis negari non poterit, privilegia Communitati Hanſæ principaliter Regnum frequentanti intuitu ac reſpectu Mercatorum ac Mercium ſive Mercandiſiarum invehendarum exportandarumq; conceſſa eſſe; Conſtat autem Mercis appellatione, ut *ſupr. lib. 2. cap. 1. n. 6. & ſeqq.* innuimus, omnia Mobilia continere, quæ quis emit, ut eadem in ſpecie cariùs vendendo quæſtum faciat. Et Mercatores eſſe, qui negociationis exercendæ quæſtusque faciendi causâ emunt & vendunt, *nos iterum ſup. lib. 1. cap. 6. n. 8.* Non poteſt ergò vera eſſe adverſariorum ſententia dicentium, non eſſe in numero noſtrarum mercandiſiarum (verbo privilegiorum ſit venia) habenda, niſi quæ cujusque patrium protulit ſolum.

33

Cùm hinc duo maxima abſurda conſequi neceſſe foret. *Primò.* Quòd res quas Italia, Muſcovia, Livonia, Boruſſia, Polonia aut aliæ extra Germaniam provinciæ protulerunt à Mercatoribus Hanſeaticis emptæ ac comparatæ, in numero mercium ſeu Mercandiſiarum non eſſent habendæ.

Secundò. Quòd ſubditi Civitatum Hanſeaticarum hujusmodi merces vendentes ementesque Mercatores dici non deberent. Verùm utrumq; iſtorum à veritate, ac communi omniũ viventium judicio alieniſſimum eſſe ex generalitate deſcriptionis merciũ apparet propterea, quòd illi Mercatores, qui ex longinquis & remotiſſimis partibus merces ad ſe devehi curant, omnium maximè Mercatorum nomen merentur, ut poſt Ciceronem *lib. 1. offic.* Inſignis JCtus, Alciatus. *in l. mercis. 66. ff. de V. ſignif.* annotavit, illi verò qui 34
ea duntaxat vendunt, quæ ex ſuis tantùm poſſeſſionibus acquirunt, ne inter Mercatores quidem referendi ſunt, eò quòd ejusmodi de novo non acquirere dicantur, neque Mercatura ſine quæſtuario Exercitio emendi vendendique conſtet, nec emptionis titulus propriè illis conveniat, qui fructum agrorum ſuorum colligunt ac divendunt, ut Bartol. annotavit in. *d. l. Mercis.* & poſt eum Alciatus. Itaque cùm Privilegia Hanſeatica Mercatoribus ſint conceſſa, ac Mercatores non dicantur, qui duntaxat vendunt, quæ ex poſſeſſionibus ſuis acquirunt, conſequens eſt, quòd aut ſubditi & Cives Hanſeaticarum Civitatum Angliæ negociantes Mercatores non ſint cenſendi, aut quòd ea reſtrictio ſit extorta, violenta, aliena, aut contra propriam verborum ſignificationem excogitata, præſertim licet vocabulum Merces vel Mercandiſias anguſtum eſſet, nihilominus tamen Privilegia quàm latiſſimè interpretanda forent, cum mercium ac rerum nomine in Jure deſignentur ea omnia, quæ dominii noſtri ſunt. *l. 1. ff. ſi Cert. petatur. l. bonorum appellatione. ff. de V. S. & ibi Dd. Commun.*

Tertiò non confirmat adverſario- 35

rum opinionem, quòd verbum SUIS in privilegiorum tabulis appositum & Mercandisiis junctum, hujuscemodi restrictionem inducere contendant, quasi Mercandisias Suas appellare non possint, qui merces alibi, quàm in suo territorio natas emerint, ut revendant; Certi enim ac notissimi Juris est, per hæc verba MEUM, TUUM, SUUM, proprietatem significari. *l. 2. in princ. ff. de religios. & sumpt. fun. & text. cum gloss. in c. quo, tunc. dist. 18.* ac suum rectè dicit Ulpianus quod vindicare quis possit. *l. Quintus Mutius. 2. §. argento ff. de aur. & arg. leg.* Constat autem vindicari omnia posse, quæ quis justô emptionis ac donationis titulô in domum suam vel quasi transtulit.

Ergò & merces undecunque emptæ ac comparatæ vindicari poterunt à domino, si vindicari, utique & pro suis habendæ, cùm quod meum non est, vindicare non possim. *d. l. Quintus Mutius. de aur. & arg. leg.* Quid, quòd, illud quoque nostrum dicamus, in quo aliquale tantùm Jus habemus, aut quæ curâ tantùm ad nos vel sollicitudine ac administratione pertinent. *l. talem §. si quis ita & ibi* Br. Jason. *in §. qua. Instit, de Action. n. 43.* Br. *in d. l. si argento. & l. si pupillo. §. item quæritur. ff. de negoc. gest.* Accurs. *in l. 2. in pr. ff. de Orig. jur.* Cùm itaque tam diffusam & amplam significationem habeat hoc Verbum SUIS; non potest sanè contra naturalem ac genuinam nominis significationem commemorata restrictio subsistere, hôc attentô, quòd verbum SUIS, habeat adjunctum substantivum MERCANDISIIS, cum augmento dictionis universalis QUIBUSCUNQ; quod generalissimum, ad omnes res mobiles sine discrimine locorum emptas & quæstûs gratiâ rursum vendendas merces extenditur, ut anteà demonstravimus. Nullus ergò tam iniqvus & ineptus Interpres esse potest, ut nihil hæc inter se differre dicat. Cum Mercandisiis Alemaniæ aut Germaniæ, vel quæ cuiquam domi creverint, cum illa scil. cum Mercandisiis SUIS quibuscunq; generalissima, hæc verò cum Mercandisiis patriis, aut Germaniæ, specialissima, ad unicam nationem, atque adeò domestica territoria restricta sunt, in quam sententiam si Serenissimi Reges Angliæ hujusmodi verba intelligere voluissent, haud dubiè non istis generalibus ac latissimæ significationis, sed aliis, ex quibus hæc extorta constare possent, usi fuissent.

Quòd autem mens, & voluntas Privilegia concedentium Regum laudatissimorum ac Ordinum Regni alia non fuerit, quàm quòd quaslibet merces Mercatores nostri in hoc regnum invehere possent, etsi ex ipsis quæ jam dicta sunt, satis patent, per hoc tamen simul confirmatur quod SERICO, aliisque rebus & mercibus exoticis custuma seu vectigal certum sit impositum, quod Mercatores Hanseatici vigore privilegiorum persolvunt, cùm tamen certum sit, quòd merces hujusmodi in territoriis Ansæ subjectis non nascantur, aut ex eis proveniant. Cùm ergò 36
rebus extra Germaniam natis certa costuma seu vectigal sit impositum, planè sequitur, quòd importare eas liceat, cùm qui vult consequens, velit quoq; necessarium omne antecedens, per quod pervenitur ad illud. *l. ad legatum. l. ad rem mobilem. & ibi gloss. ff. de Procurator. text. in l. 2. ff. de Jurisdict. omnium Judic.* argumentô ejus, quod dici consuevit, ad concessionem unius expressi, videri etiam omnia ea concessa, sine quibus expressa concessio esset inutilis, quemadmodum in nostro casu eveniret, nisi liceret importare quibus certa costuma per ipsos Reges est imposita.

Præterea certum est antiquitùs semper licuisse Mercatoribus Hanseaticis Vina Burdegalensia, Rupellana & Rhenensia, salem, pelles pretiosas, quas producunt Muscovia, Prutenis seu Borussis, ceram Polonicam, Russicam, Lithvanicam & præsertim Chalibem (à qua teste ipsô adversariorum libro Middelburgensi, domus Stiliardana vulgò Staelhoff appellatur) & alia similia in Angliam transvehere, eademque solutâ costumâ privilegiorum consuetâ distrahe-

strahere, at omnibus notum est, in nul-
la Hanseaticarum civitatum vina cre-
scere, sed Galliam illa, Rhenanum ve-
rò Principum Electorum cætera verò
aliarum esse regionum, cui accedit,
quòd casu quô prætensa restrictio ad-
mittenda esset, sequeretur, quòd major
aut potior pars Civitatum, quarum
adjacentia territoria nihil peculiare
quod in Angliam possunt importare,
proferunt, omni commoditate privi-
37 legiorum exuerentur. Verùm, non
est verosimile, quòd tot tantisque ex-
pensis cum cæde ac sanguine suorum
civium & subditorum privilegia mere-
ri voluerint Civitates, quorum per-
quam exigua aut nulla esset futura uti-
litas. Diffidet porro commentita illa
interpretatio è diametro ab illa præro-
gativa, quam Mercatoribus Eduardus
IV. in Trajectensi Tractatu indulsit his
verbis: *Quod Mercatores omnibus li-
teris, privilegiis, libertatibus, concessioni-
bus, Indultis, concordatis & conclusis, in
quibuscunque articulis, prout Mercatores
38 ad utilitatem suam melius ac plenius in-
terpretari, & convenientius expedire
poterunt, in perpetuum liberè ac pacificè
frui debeant, contrariâ vel aliquâ aliâ
interpretatione circa ea minimè facien-
dâ, ac contradictione cujusquam non ob-
stante.* Quæ cùm à succedentibus Re-
gibus ordine omnibus confirmata &
approbata sint, perspicuum est, quàm
omninò non possit extranea illa de
verbo (SUIS) interpretatio, per
quam potior utilitatis pars Mercatori-
bus Hanseaticis eripitur, jure sustineri.
Huic accedit, quòd Rex Henricus
VII. gloriosæ memoriæ, apertiore
declaratione omnem dubitationem è
medio sustulerit, dum in suo privile-
giorum confirmato Diplomate inquit:
*Concedimus & licentiam damus Merca-
toribus Hansæ Teutonicæ omnia, & omni-
modas Mercandisias & mercimonia sua
conjunctim & separatim, à quibuscunque
partibus Exteris in regnum nostrum An-
gliæ advehere, & ibidem ad terram po-
nere.* vid. ipsa verba in Privilegio An-
D glican. sub lit. D. in fin. annex. Quæ
verba, si quid obscuritatis dictio quæ-
dam continuisset, eam disertè tollunt.
Sic quoque ex antiquitate patet, majo-
rem aromatum partem venalem per
Germaniam operâ Coloniensium in
Angliam importari solitam fuisse,
quod evidenter convincit Hanseati-
cos tàm merces exoticas quàm in di-
strictibus suis natas in Angliam impor-
tasse. Taceo, quòd hæc de intellectu 39
illius verbi Mercandisiis SUIS alterca-
tio per Transactionem & Concor-
diam Annô salutis humanæ 1491. Ant-
vverpia semel sopita, ibique mutuô
consensu inter legatos Angliæ Regis
plenum mandatum habentes, & Civi-
tatum Hanseaticarum Oratores ap-
punctuatum, conventum, concorda-
tum & conclusum est, quod impôste-
rum aliena & extorta de verbo Suis
interpretatio, tanquam Juris Commu-
nis dispositioni, privilegiorum tenori,
& longævæ observantiæ, quæ optima
verborum interpres, contraria, cessare
debeat. Non igitur citra calumniam 40
Adventurarii olim, & adhuc eorum
successores moderni in controver-
siam revocârunt, quod jam pridem
certam interpretationem accepit, cùm
tamen etsi ambiguitatis aliquid reli-
qvum esset, non tamen liceret cuique
aliter in præjudicium exterarum Civi-
tatum interpretationem facere, ne
dum privilegia in totum auferre, vel
etiam extortâ alienâ & abstrusâ inter-
pretatione extenuari. Privilegia enim 41
ut sæpius in hoc tractatu demonstratũ,
propter benemerita cõcessa in contra-
ctũ transeunt, & ob id latissimè in favo-
rem privilegiatorũ interpretanda, per
Dd. communiter omnes *in l. fin. C. de Con-
stitut. Princip. c. olim & ibi* Panormi-
tan. *ff. de V. S.* & aliis *mult. textibus in h.
tract. allegatis.* Cùm itaque certissi-
mum, quòd in Eduardi VI. decreto
anni 1552. olim de limitata exportatio-
ne & importatione Hanseaticarum
mercium scribitur, id nullâ veritate,
nullôque jure niti, privilegiorum au-
tem verbis & antiquis consvetudini-
bus Mercatorum Anzæ adversari, fa-
cilè, qui de causa rectè judicare vo-
lunt, intelligunt, id tantùm fuisse au-
thori-

thoribus veteribus & modernis propositum, quomodo, ut ante dictum est, Hanseaticos paucos à commerciis quôvis modo arcerent, & contra Jura Gentium, & privilegiorum tenorem ex omnium gentium mercibus opes in se solos derivarent.

42 Idem judicium de cæteris hujus Edicti Eduardani causis tenendum. Allegat enim id ipsum, mercatores Hansæ quadrupliciter privilegiis suis in Anglia abusos & ob id jure privatos fuisse:

1. Quot & quos voluerint in societatem adsumendo.

2. Aliarum regionum merces in præjudicium teloniorum invehendo.

3. Angliæ merces aliò quàm in terras patrias abducendo..

4. Denique, omnibus privilegiis in summam Angliæ perniciem & enormem subditorum læsionem abutendo.

43 Harum autem causarum primam planè falsam esse, Hanseatici fortiter in actis probarunt. Negant enim, à 300. annis ullam aliam Civitatem in eorum Civitatem assumtam; multas ab iis separatas, per consequens privilegiis incapaces factas esse constanter asserunt. Et, positô, quòd de abusu aliquo Hanseaticorum, hoc in passu constaret, non tamen inde posset ullô jure ad amissionem universalem privilegiorum inferri; sed illa regula, quòd per Abusum privilegia amittantur, procedit tantùm eatenus, quatenus abusus, qui est facti, admissus & probatus est: per ea, quæ paulò ante allegavimus: Sequentes duas causas, in modò dicto decreto adductas, veras esse Hansæi affirmant; sed & jure communi & specialibus privilegiis, & aliquot Centenorum annorum usu, potuisse se facere & adhuc posse, nisi vi prohiberentur, constanter asserunt ex illis quæ paulò ante luculentius adducta sunt, patent. vid. ipsa Privilegia Anglicana

D sub litt. D. annexa.

Quartam quod attinet causam, cûm illa quoque altioris sit indaginis & eam paulò latiùs hîc examinabimus.

Prætendunt Angli, Hanseaticos mercatores, initio immunitatibus suis moderatè usos, atque eos Angliæ regno proinde minus damnosas fuisse, post autem regno adeò noxias evasisse ut Angliæ Reges ob id in suis reditibus ordinariis quôlibet annô decessum & imminutionem unius millionis cum dimidio prætenderint. quapropter hîc 44 quæritur? An privilegia Hansæorum talia sint, ut etiamsi, propter immoderatum usum, postmodùm damnosa regibus Angliæ fuerint, ideò penitùs revocari possint?

De hâc Q. quamvis Felinus *in c. novit. de judic. n. 8. vers. 2.* & aliis passibus ex Aretino, & secundùm Innocentium statuat, quòd, si privilegium concessum non subdito, ex postfacto enormiter lædat concedentem, præter ejus intentionem, resolvatur tale privilegium ipsô jure, & possit revocari, allegans textum *in c. suggestum, de Decimis. quib. add. l. Sejo, 10. §. penult. ff. de annu. leg. & l. fistulas. 78. §. frumenta. 3. de contrah. emt.*

Tamen ad hæc omnia facilis est responsio.

Primò etenim ipse Innocentius, 45 quem allegat Aretinus, & sequitur Felinus, loquitur per verbum Credo. Et ipse Felinus vult, quòd *c. suggestum loquatur* de subdito Papæ; noster autem casus est de non-subditis regis Angliæ dicta *l. Sejo, autem, §. medico Sempronio, & d. l. fistulas. § frumentum,* loqvuntur in dispositionibus generalibus, quòd in illis non contineantur casûs insoliti, planè extraordinarii & incogitati. Ita dicit Felin. *in c. sedes. 15. de Rescript. §. clausula generalis. n. 3.* Jason. *in l. sed & si quis. §. quæsitum est mihi. 33. col. penult. ff. si quis caution.* In tali autem casu 46 nos non versamur; nam neque insolitum, neque extraordinarium neque incogitatum dici potest, ut mercator aliquis, qui hôc annô mercatur in summâ 20. millium thalerorum, is alterô annô in summa dupla, & tertio in tripla aut quadrupla; & qui ante aliquot annos transmisit unam navim, jam potens sit transmittere duas vel tres; nam omnium mercatorum finis propositus

tiis est lucrum; sicut ex adverso, qui hoc anno transmittit tres naves, forte sequenti anno nec sufficiens est trans-
47 mittere unam navim; ut est casibus fortuitis subjecta mercatorum sors. Et, posito casu, quòd tempore Trans-
48 actionis Ultrajectensis Anno 1474. Civitates Hansæ communiter transmiserint in Angliam pro advehendis mercibus centum naves, quæ eædem onustæ mercibus Anglicis redierint, quis prudens dicit, mentem transigentium fuisse, ut sequentibus annis non plures mitterentur: aut, si reges aliter sensissent, & mercaturam ad aliquem certum numerum restringere voluissent, id non expressissent, aut tanquam solitum non excipere debuissent.

49 Secundò respondetur, quòd causa finalis privilegiorum, societati Hansæ à regibus Angliæ datorum, ut supra diximus, sit, ut invitentur ad frequentandum tantò magis regnum Angliæ, & apportandis necessariis & utilibus, evehendisque iis, quæ illud regnum fert superflua. Nam tunc maximè florere regnum dicitur, ubi abundat
50 mercaturâ; quæ igitur disposita sunt ad unum finem, non debent operari contrarium; contrarius enim finis est, auferre aut revocare privilegia mercatoribus data, ob augmentum frequentationis regni: & dare privilegia ut alliciantur ad frequentandum regnum; naturæ igitur communi repugnat, quod asseritur, de eo non fuisse cogitatum tempore concessi privilegii. Quæ etenim causa reges ad concedendum permovit, ea non potest dici incogitata. Quid, quod vel ex ipsa Adventurariorum, quam jactant, copiosa negociatione satis superque elucescat, non posse Mercatores, ob copiosas negociationes, à juribus suis aut commerciis, hoc prætextu, quòd provinciis damnosæ sint, jure prohiberi.

51 Tertiò, Præsuppositum hoc sententiæ Eduardinæ, in actis non est probatum, sed potius negatum. Nam, cùm facti sit, an tempore latæ sententiæ major advectio aut evectio societatis Hansæ fuerit, quàm ante Transactionem Ultrajectensem, quando necdum naves Hanseaticis à Rege Anglorum sunt ablatæ, illud profectò ad ablationem privilegiorum supponere non sufficit, quando illud ab adversa parte negatur. Imò, hoc in casu contrarium potius ex eo præsumitur, cùm à tempore Transactionis Ultrajectensis multæ Civitates ex iis, quæ albo Hanseatico inscriptæ fuerunt, planè jam exclusæ & per consequens nec privilegiorum Hansæ capaces sunt. Crevisse etiam Anglicanum Hanseaticorum Commercium circa Elisabethæ tempora vix probabitur: notæ enim Civitatum illarum per 40. ferè annos publicæ querimoniæ, quantùm inde à prioribus seculis pridem imminutum fuerit potius.

Quartò. In sæpe dicta Concordia Ultrajectensi *sub finem n. 2.* in actis provisum est, ut Hansæ mercatoribus privilegia, neque per non usum, neque per abusum auferri possint. Undè, licèt augmentum nimium mercaturæ possit dici abusus, tamen ob istam clausulam non posse auferri privilegia negatur. 52

Quintò. Revocationem quoque privilegiorum impedit, quòd sint data ob benè merita, ut dicit *Bl. in l. si cum mihi. ff. de dolo.* facit *c. quicunq. 12. q. 1. l.* Lucius. *ff. si quid in fraudem.* Nam hujusmodi privilegia ob benè merita si data sint etiam subditis, revocari non possunt. Felin. *in c. novit. 13. n. 13. de Judic.* Allegans pro hoc, quòd donatio remuneratoria sit irrevocabilis etiam datâ ingratitudine, *per l. si pater. & ibid. gl. &* Br. *ff. de donat.* Quib. add. ea, quæ sup. *lib. 1. cap. 6. n. 26. item 37. & seqq.* de hac materia luculentius deduximus. 53

Sextò, non versamur hìc in terminis puri privilegii; sed hujusmodi, quod habet vim contractûs; nam hinc dicitur privilegium transire in vim contractûs, si factum interveniat reciprocum, vel pecunia; etiamsi Concedens verbo INDULGEMUS in concessione uteretur, ut inquit Bl. *in l. qui se patris. col. pen. vers. hoc scias. C. Unde liberi.* Curt. Jun. *in cons. 174. n. 24.* Socin. *in cons. 4.* Col. *2. n. 3.* Nicol. Fest. *de Æstim.* 54

& C. h.

& Collat. p. 5. c. 1. n. 10. Jaſ. *in conſ. 1. Col. 6.* Felin. *in d. c. novit. n. 21. de Judic.*

55 D Ex ipſa autem Concordia Trajectenſi in fine ſub lit. D. annexâ perſpicitur, Civitates Hanſæ multum damni remiſiſſe Regi Anglorum ex intuitu, ut antiqua privilegia illis reſtituerentur, ita ut nec reſtitutio privilegiorum fuerit viſa Commiſſariis ſufficiens, pro datis damnis, ſed adhuc debuerint reſtitui mille libræ Anglicæ. Jam verò privilegium datum non ſubdito, *ſi ſit ei jus* quæſitum ex contractu, non poteſt revocari teſte Br. *in l. 2. in fin. de jur. immun. in l. quod ſemel. ff. de decret. ab ord. fac.* Rom. *in Conſ. 252. pro deciſione n. 3.* Dec. in c. quæ in Eccleſiarum. *nu. 28. de Conſtitut. & in c. novit. n. 15.* de Judic. Abbas *in cauſ. 4.* Videndum. *n. 5.* Caſtrenſ. *conſ. 229.* viſis & ponderatis. *col. fin. n. 1.* Br. *in l. omnes populi n. 4. q. 4. de Juſtit. & jur.* Et nos plenius *ſupr. lib. 1. cap. 6. n. 26. 37. & ſeqq.* hujus tract.

Septimò. Confirmatur hoc quod jam dictum eſt de non puris privilegiis. Quia in Concordia Trajectenſi in plurimis locis dicitur, per pactum & conventionem reſtitui Hanſæ mer-
56 catoribus privilegia; imò verò per tranſactionem, nam tractatu concordiæ Trajectenſi, ut ex ipſa videre licet, duo articuli principales decidendi ſeu componendi erant, reſtitutio ablatorum privilegiorum, & reſarcimentum damni dati; Cùm igitur hi ſint per illam tranſactionem ſeu Concordiam deciſi & compoſiti, non liceret illas confringere ob læſionem aliquam, etiam enormem, ſi quæ eſſet, quod tamen in hoc caſu negatum & minimè probatum eſt; nec enim tranſactio re-
57 ſcinditur ob læſionem, niſi maximam. Gabriel. Rom. *in comm. opin. lib. 3. concl. 1. n. 68. & 69.* ubi plurimos allegat.

58 Octavò, reſpondetur, quòd, quando Dd. loqvuntur, quòd privilegia data propter enormem læſionem revocentur, hoc locum habeat in conceſſionibus Juriſdictionum & regalium, non verò in iis, quæ ſolùm ſpectant commodum pecuniarum, ubi Princeps liberiorem poteſtatem habet diſponendi; facilius enim revocatur tale privilegium juriſdictionum & regalium, ſi enormiter poſtmodùm lædit, ut notat *gloſſ. in l. judicium.* ſolutum poſt illum *text ff. de judic. & in l. poſt ff. de procur.* Dec. *in c. quæ in Eccleſiarum. 12. Col. verſ. quartus caſus de Conſtitut.* Coſtal. *de Imperatore q. 55. n. 3.*

Nonò. Etſi quidem Dd. aſſerant, privilegium datum non ſubditis ſi ex poſt facto concedens multùm lædatur præter illius intentionem, revocari poſſe: tamen hoc non procedit noſtrò caſu, quando non ſolùm per pacta & transactiones, ut anteà dictum eſt, ſed etiam cum conſenſu Procerum regni, ſeu Parlamenti Anglicani privilegia ſunt conceſſa. Id autem apparet ex ipſa concordia Trajectenſi circa finem. Nam, cùm illud Parlamentum repræſentet omnes ſtatûs totius regni; quæ fiunt prævió conſenſu & approbatione dicti Parlamenti, illa ſunt firma & ſtabilia, quia, quæ fiunt cum conſilio ſeniorum, benè dicuntur eſſe deliberata. *l. conſenſu. C. de Repud.* Rol. à Vall. *conſ. 1. vol. 2. n. 92.* Verba dictæ Concordiæ ſeu Transactionis Trajectenſis hæc ſunt: *Quòd Rex in retributionem damni omnium progenitorum privilegia, unà cum novis articulis de quibus Trajecti convenerat, Regni nomine & authoritate Parlamenti confirmaret.* Deinde *ut Curiam STYLIARDANAM unà cum duabus aliis Curiis Buſtoriæ & Lynnæ ſitis, Civitatibus Hanſeaticis dominii Jure traderet. Rex etiam in ſublevationem innocentium perſonarum, damnorumq́ perpeſſorum omni Coſtumarum h. e. vectigalium lucrô ſe abdicaret ad decem uſq́ millia librarum in afflictarum uſûs erogandarum.* Denique huc faciunt ſupradictæ clauſulæ, transactioni ſubjunctæ, non obſtantibus Statutis aut conſvetudinibus, aliiſq; in contrarium editis vel edendis. Item clauſulæ: In perpetuum obſervari; Et quòd hæc privilegia ſint conceſſa Univerſitati, quô caſu etiam revocatio non datur, ut ſuprà docuimus.

Ex hiſce igitur fundamentis patet, privilegia Hanſæ mercatoribus data, etjamſi poſtmodum regnum Angliæ læſiſſent, tamen non ideò, ob prætenſum abuſum revocari poſſe.

Cap.

CAPUT IV.

De

Illis, quæ in Specie hisce privilegiis repugnant, & de Usuraria Pravitate.

SUMMARIA.

HActenus de delictis mercatorum, quæ cum his privilegiis pugnant, in genere quædam adduximus: Sequitur nunc de propriis specialibus:

1 Delicta igitur hæc specialia duplicia sunt: Perpetrata nimirùm contra jus obligationis conventionalis, & contra jus dominii tantùm.

Delicta mercatorum, quæ circa conventiones seu acquisitionem obligationis perpetrantur, rursùm sunt duorum generum:

Primum

2 Primum est eorum, quæ generaliter circa quasvis ferè conventiones committuntur promiscuè. Alterum eorum, quæ specialiter circa certam conventionis speciem fiunt.

3 Primi generis est usura illicita & privata: non publica seu trapezitica, de qua Cl. Salmas. Nihil enim naturæ & ingenio mercaturæ laudatissimæ magis adversatur, quàm lucro inhonesto & legibus interdicto inhiare. Hafn. *de Mercatur. θ. Basil. 196.* quia mercator injustas usuras exercens perdit privilegium. *text. in l. si ventri 34.* §. *in bonis.*
4 *2. ff. de reb. author. jud. possid.* & sub nomine probi mercatoris minimè intelligi usurarios manifestos, *text. est in l. cuicunq. 5.* §. *Labeo. 2. ff. de Institor act.* ubi JC. Ulpianus ita: *Si quis pecuniis fœnerandis, agris colendis, mercaturis redemturisq. faciendis præposuerit, &c.* Ex quibus verbis Dd. notant differentiam inter fœnerari & mercari. Strach. *part. 1. de mercat. n. 27. & 34. cum seqq.* Roman. *cons. 92. n. 3.* Card. Tusc. *vol. 5. conclus. 209. n. 13.* Hinc infert Strach. *d. l.* Legem municipalem, de mercatore loquentem, in fœneratore locum non habere, post Alber. *de Rosat.* & Bl.
5 *cons. 352. n. 17. vol. 5.* Videatur tamen de hac fœneratorum & mercatorum differentia doctiss. tractatus Cl. Salmasii *de fœnor. Trapezit. pag. 368. 486. 523. 568. 601. 604. & passim.*

6 Usurarum autem prohibitarum rursum duo sunt genera; unum ex parte & ratione debitoris: alterum respectu
7 Creditoris. Respectu & ratione debitoris usuræ sunt illicitæ & prohibitæ, quarum exactione debitor gravatur & paulatim quasi consumitur: hoc est, quando debitor inops & pauper factus est, non ex delicto suo & prodigalitate, sed fortunæ injuriâ; de quo ge-
8 nere usurarum prohibitarum loqvuntur textûs biblici. *Exod. c. 22. v. 25.* Levit. *c. 25. vers. 35. 36.* Nehem. *cap. 5.* Sirac. *cap. 29.* Psalm. *119. vers. 36. & Ps. 15.* Proverb. *c. 1. vers. 19. c. 15. v. 27.* Habac. *c. 2. vers. 5. 9.* Timoth. *c. 3. vers. 8.* Christ. von Hagen *de usu usurar. cap. 2. per tot.* Cothm. *vol. 2. cons. 52. n. 6. & 38.* & nos supr. *lib. 2. c. 8.* plenius. Et de hac specie 9
usurarum possunt intelligi constitutiones Imperii Recess. de an. 1500. 1530. anno 1532. 1548. Ut & Policey Ordn. de anno 1577. tit. 17. Petr. Denais. *compend. jur. Cameral. tit. 98.* Contractûs illiciti.

Pauperem hîc accipio, qui nihil aut parùm habet in bonis unde se sustentare possit: à quo differt Indigens ex 10
instanti necessitate, qui dives esse potest. Pauper hic petit pecuniam mutuam, non ut lucrum faciat, sed ut vivere possit, ideoque etiam gratis ipsi meritò donandum est. Deuter. *15. vers. 7. cap. 24. vers. 12. 13.* Sirac. *c. 7. vers. 28. 1.* Joh. *c. 3.* Luc. *c. 6. vers. 34. 35.* Nehem. *d. c. 5.* Ezech *c. 18. arg.* Luc. *c. 6. vers. 31. cap. 10. vers. 27.* Levit. *cap. 19. vers. 18. 1.* Joh. *c. 2. vers. 11. 1.* Tim. *cap. 1. 2.* Corinth. *cap. 8.*

A non pauperibus verò, qui propter indigentiam suam præsentem non inopiam, sed vel lucrum aliamve instantem necessitatem sumunt (quos in triplici differentia ponit Ern. Cothm. *d. cons. 52. n. 35. & seqq.*) usuræ licitæ 11
exiguntur. Matth. *c. 25. n. 15. & seqq.* Proverb. *c. 28.* Sirac. *c. 29.* Fieret enim aliàs debitor locupletior cum Creditoris jactura. *l. 14. ff. de condict. indeb.* & damnum datum ex eo quod pecuniâ suâ tàm diu dominus carere coactus fuit, utique sarciendum erit. Exod. *c. 22. vers. 10. n. 13. 14.* Levit. *c. 24. vers. 19. 20.* & quod tibi justâ ratione fieri cupis, etiam alteri faciendum. Exod. *d. l.* Matth. *c. 18. vers. 15.* Levit. *cap. 19. vers. 18. 1.* Joh. *c. 2. vers. 11.* Luc. *cap. 6. vers. 31. & c. 10. vers. 27.* Hîc ergò dantis pecuniam finis est charitas, cùm vult alteri benefacere; accipientis verò est utilitas: Communis eventus utriusque est communicatio benedictionis divinæ ex pecunia perceptæ. Nam compensabit & se gratum declarabit is, qui à fratre beneficio affectus est, vel alterius operâ conseqvutus est lucrum vel detrimentum effugit. Sirac. *cap. 4. vers. 36.* idque maximè cùm societas quædam hîc videatur contrahi, quâ lucrum ex pecunia creditoris & opera

perâ debitoris acquisitum communicari debeat, vel locatio pecuniæ, & aliarum rerum fungibilium pro certa mercede. *l.33. si benè. ff. de usur.* Franc. Jun. *ad Levit. c.25. vers.35. in analys.* Buceri. *in disp. eleg. de usur.* P. Heig. *lib.2. q.1.* Et hanc de usura licita sententiam cum Luthero multos magni nominis Theologos & rectè tueri & propugnare demonstrat Dn. Ernest. Cothm. *d. cons.52. à num.42. usq. ad 57.* quò brevitatis ergò lectorem remitto.

12 Respectu Creditoris illicitæ usuræ tum sunt, quando debitor quidem pauper non est, sed creditor nihilominus plus justô interesse exigit, nomine sortis principalis non solutæ. Ita intelligendus est textus *in Ps.15.* Deuter. *c.23.* Ezech. *c.18. vers.8.13. c.22, vers.12.* ibi: *cum usura non dederit, nec incrementum quodvis vel ampliùs habet.* Hebraicus textus habet Nezech. & Tarpath. quorum prius propriè notat usuras rodentes seu mordentes proximum, de quibus paulò antè, & suprà *lib.2. cap.8. n.35.* Posterius Tarbath, quamvis accessionem seu incrementum aliud, subaudi illicitum, ultra legitimum justumq; Interesse. Tremell. & Jun. *in d. cap.18. Ezech.* verterunt, in usuram non dederit, neque fœnus ac-

13 ceperit. Hîc à quibusdam referuntur usuræ usurarum. Bucer. *disput. de usur.* Ezech. *d. l. & cap.22. vers.12.* quem ibi textum de usuris usurarum accipit. Et vocatur rodens usura, quòd debitorem pauperiorem tandem faciat; & paulatim ipsius facultates instar tineæ consumat. Jun. *in analys. Levit. cap. 25. vers.35.* Illicitam quoque usuram dicit, quando debitor nullum commodum ex pecunia data absque sua culpa sensit vel percepit.

14 Ab his duobus illicitarum usurarum generibus excipiebatur apud Judæos usura illa, quæ à peregrino & extraneo exigi poterat. Deuter. *cap. 23. vers.20. cap.23. vers.12. & 44.* Ratio erat, quia hîc ἔμπορος est, propter commercia in Judæam veniens, non autem pauper, & eodem jure in Judæos utebatur; vel quia Deus reliquas gentes exitio destinaverat, easque paulatim ob peccata sua consumere volebat, ut dicitur Deuter. *cap.7. vers.21. & seqq.* Quamvis hæc hodiè 15 ad Christianos referri & applicari non possint. Christianis enim, ut Japhetanis, nunc vaticiniô Noæ completô, Semi tabernacula ingressis nos non Judæis, sed Judæi nobis peregrini existunt, per ea quæ supr. *lib.1. cap.11. n.54.* fusiùs deduximus.

Usura frumentaria quoque illegitima est, quæ in frumento, vino, aliisque fructibus, sive aridis sive liquidis constituitur, supra quantitatem legitimam usurarum pecuniariarum. 16 Petr. Fridet. *lib.2. de mandat. cap.75. n.5.* Carol. Molin. *de usur. q.21. & seqq.* & usurarius videtur, qui personis indigentibus frumentô dat pecuniam, ita, ut convertatur in frumentum; aut, cùm frumentum ipsum est datum, cum pacto quòd solvatur pretium frumenti, quô tempore verosimiliter frumentum plus valere solet, auff die höchste Schläg/ putà mense Majo, aut circà festum Pentecostes, secundùm illud: Wann man singet/ komm heiliger Geist/ so gilt die Frucht am allermeist. Imol. *cons.25.* Natt. *2. cons.369. n.1. & seqq.* Similiter usura illegitima vocatur, quæ accipitur ex re prohibita. *l. ult. C. de pact. convent. l.1. C de fisc. usur. lib.10. l. 58. l.47. ff. de admin. tut.* Et hæc ex multis de hisce usurarum speciebus recensuisse pro instituto nostro sufficiet.

Ut autem fœneratorum machinæ 17 facilius detegantur, sciendum est, moris ipsis esse, semper velare suos contractûs vel emtionis donationisve titulô, appositione juramenti, vel consimilibus technis, quas recitat Tusc. *concl. 345. n.5. lit.V.* ex Br. *consil.20. in pr. lib.2.* referens, quòd unum in veritate agant, & aliud agere fingant, semperque novas cautelas inveniant, ut eorum usuræ occultentur. Besold. *ad lib.22. ff. q.2.* ubi allegat Pegueram. *decis.32. 33. & 145.* qui hoc pluribus exemplis illustrat; & de hoc simulato fœneratorum contractu vid. Ernest. Cothm.

vol.1. conf.18. n.135. & sparsim; & Andr. Gail.*2. obs.3.* ubi de Antichresi; quibus adde Lucam Osiand. Senior. *ad cap.5. Amos.* De Italorum fœneratorum calliditate, ratione usurarum, vid. Jo. Bodin. *lib.6. de Repub. c.2. pag. m. 1042. cum seqq.* quorum fœnora Galliæ interitum esse dicit, *d.l.p.1043.*

Pœna usurarios contractûs celebrantis non tantùm est, ut, si mercator sit, quòd ipsi mercaturæ exercitio plenè interdicatur; *d.l. annonam.6.ff.de ex-*
18 *traord.crim.* & omnibus commerciorum privilegiis privetur, sed & meritis insuper pœnis adhuc plectatur. De jure civili & canonico pœna usurarii & fœneratoris improbi, est restitutio usurarum indebitè perceptarum. *text. in c. 2. & cap. duas. X. de usur. & c. debitores. X. de jurejur.* Unde etiam Abbas *in d.c. tuas. in 2 not. dicit*: quòd judex non solùm cogere possit usurarium ad restitutionem usurarum receptarum, verùm etiam ante solutionem impedire Creditorem, ne illas exigat, propter vitandum peccatum. Clar. *in §. usura. n.11.* Borcholt. *de usur. c.5.* Menoch. *cas.398.*
19 De consuetudine Wirtembergensi, si dolus abest, reipsâ verò usura fuerit commissa, dadurch wird der vierdte Theil der Hauptsummen verwirckt. Sin verò dolus appareat, integrum capitale fisco applicatur. Constit. Wirtemb. provinciali von wucherlichen Contracten / *fol. 120.* §. dieweil aber. Georg. Everh. *cons.18. n.5. vol.2.* Quid hac de re in Marchia Brandeburgica sit receptum, tradit Schepliz. *part.1. tit.1.* In Repub. Lubecensi, qualis pœna usurariæ pravitati constituta sit, videre licet ex ordinatione hac de re speciali *in fin. huj. cap. n. 36.*
20 *annexa.* Si autem aliquis sæpiùs, putà mille florenos diversis mutuò dederit sub illicitis usuris, tunc toties pœnæ locô quartam partem amittit, quoties talem celebraverit contractum. Georg. Everh. *cons.3. n.9. & 39. vol.1.* Card. Tusc. *concl.354. lit.ll.* Peguer. *decis.30.* ubi resolvitur, quibus pœnis usurarii puniantur, & quòd Principes seculares in suis regnis possint arbitrariè imponere pœnam contra usurarios, Menoch. *d. cas.398. n.14. 15. 16.* & sparsim. Clarus *in d.§. usura. n.10.* Pœna item horum, conventionis usurariæ cessatio. Menoch. *d.l. n.17.* Gail. *2. obs.4.5.* Salvô tamen contractu principali quoad legitimam quantitatem. *d. obs.4. & 5.* Ac porrò usurarium non comparare dominium rei per usuram acceptæ, communiorem Dd. sententiam esse tradit Paul. Laimann. *in Theol. moral. lib.3. tract.4. c.16. n.7.* Clar. *d.l. n.12.* cùm nempe desit titulus sive justa causa accipiendi, & quodammodò furtum usura- 21
rius facere dicatur. Imò, qui usuram accepit, rapinam committere adstruat. *text. in c.14. c. si quis usuram. q.4.* & refert Afflict. *in Constit. Usurarior. n.2.* connumerando usurarios inter raptores & fures. & Archidiac. *in c.1. de usur. in 6.* dixit, ut refert Afflict. *d.n.2*, quòd usurarii dicantur raptores, pauperum trucidatores, abstractores, infideles fures, servi, capite diminuti, filii Diaboli, non nascendo, sed ejus opera imitando &c. Licèt autem furtum vel rapina dici possit, per præced. & Dec. *cons.669. n.10. & seqq.* tamen tale est furtum seu rapina, quod nullum post se vestigium relinquit, unde dicitur latro legalis, secundùm Salycet. *in auth. ad hæc. C. de usur.* & aspidis morsui æquiparatur, ut 22
per Chrysosthom. *sup. Matth. c.5.* Nam sicut aspidis venenum cum sapore per ossa & venas decurrit, donec occidat; ita latro iste legalis (secundùm Salycet. *d.l.*) usura veluti dulci quâdam tolerantia, per omnes facultates decurrit, donec substantiam totam in debitum cõvertat. Et proinde Bald. *in cons.449. n.8. vol.3.* dixit, usuram esse vermiculum ligni; nam sicut ille ad tactum apparet levis, sed dentes habet ita durissimos, ut omne lignum rodat & devoret: Ita & usurarius est vermis patrimoniorum rodens, & juxta illud Aristophanis, qui non est fur, inquit, sed latro, & dulcibus verbis mutatô vultu flentes, ad lachrymas Crocodili respiciunt. Et ibid. Bart. dicit: quòd, sicut ignis comburit infinitum, si combustibile sibi haberet approximatum: ita & usurarius, tanquam os inferni de-

ni devorat & maximè lædit, cùm non sentitur.

23 Hanc abominationem usurariam ita fusius describit Thomas Garzon, *piazz. univers. discors. 65.* his verbis: *L' arte de i banchieri è stata poco honorata presso i Romani, La vergogna nacque da queste, che quelli che essercitano il banco, attendevano anco alle usure, per la qual sorte di ingiustissimo guadagno gli huomini (come dice M. Tullio, nel. 1. suoi officii) incorrevano nel odio di tutte le persone, essendo che l'improba essattione del usure fu con multe leggi, le quali da Cornelio Tacito, nel quinto del sui annali sono referite, da Romani ribattuta, & expressa molte volte; onde si recita con probatione di questo, che l' antico Catone fu interrogato una volta che parere fosse il suo intorno aldar' ad usura, & così rispose che non faceva differenza alcuna tra il dar' ad usura & occidere un huomo. Et s' istesso essendo Pretore della Sicilia, in testimonio del odio che portana à tal professione, cacciò tuti gli usurari fuor di quella Isola. M. Catone nel suo libro de re rusticâ, dimostra non meno chiaramante, quanto l' usura fosse in odio presso à Romani, con quelle parole [Majores nostri hoc habuerunt, & ita in legibus posuerunt, furem dupli condemnare, fœneratorem quadrupli]* & Cic. *scrivendo ad Attico recita che i Salamini, volendo fare usure non potero, conciosiache la legge habiano che lo victava espressamente & prohibiva; & il Biondo, nel 5. libr. del sua Roma triomfante narra, che Alessandro Severo, nato di donna Christiana, & huomo da benè, prohibi à i Senatori Romani, che non dessero ad usura, ma, si contentassero solamente di ricevere qualche cosa in dono, & ch' egli fu il primo che riducesse l' usura à tre per Cento, non essendosi tenuto si stretto conto di quello per avansi, & massimè inanzi alle legge delle XII. tavole, che levicto con grandissime penè & castigo de gli Usurari.* Hoc probat suprà allegatis textibus SS. Scripturæ. Et paulò post. S. Ambrosio *3. d' i suoi offic. Chiama usura un latrocinio vero. Et libr. de bon. mort. Una rapina. David Profeta la chiama una voragine dicendo de gli usurari. Qui devorant plebem meam sicut escam panis. Quindi è che tutti gli popoli del mondo hanno* 24 *abborrito è detestato sommamente l' usure. Narra Cornelio Tacito Chei Germani l' hebbero sempre per una cosa essecrabile. Gli Indiani mai l' ammessero fra loro. J Schithi (come raconta Giustino) non solamente non curavano le usure ma sprezzavano anco l' argento & l' oro tanto dall' altre nationi apprezzato. Gli Atheniesi fuerono tanto inimici de gli usurari, che nel foro loro fatto un fuoco grandissimo, abbruggiarano un di tutte le scritture di qualli; tal che Agesilao esclamò che maj ne giorni suoi haveva visto un fuoco piu chiaro & piu splendido di quello. J Lacedemoni hebbero per cosa abominabile fuor di modo l' usura, perche Licurgo loro Legislatore instituì, ch' ogni cosa si comparasse con permuta di robba & compensatione di merci, Scacciando l' uso „ nefando della pecunia affatto della Repu- „ blica di loro. Di Lucio Lucullo si legge, „ che da tutti fu lodato & con divini honori celebrato, perche caccio della provincia di Asia tutti gli usurari, in uno tratto. Per la legge Civile, è per la Canonica insieme tutti gli usurari sono notati per Infami (per l. improbum. 20. C. ex quib. cau. infam.* Covarruv. *lib. 3. variar. resolut. c. 3. n. 2.) è s' accedesse ch' un fratello in pregjudicio dell' altro instituisse herede un usuraro, poterebba l' altro fratello fare rompre quel testamento, quel per l' infamia è irrito è nullo, come dicone i leggisti, senza dubio. Dicono i sacri Dottori per maggiore detestatione delle usure, che l' usuraro offende communemente tutte le creature, imperoche egli vende il tiempo, ch' e una cosa commune à tutte l' hore. Oltra diciò fa ingjuria à tutti i santi, è tutte le sante del Cielo, perche connumera nelle usure anco le feste loro non potendo manco patir di lasciar fuor il di Natale, overo di Pasca. Et aggiungono à* 25 *questo che l' usuraro non merita che alla sua morte gli sia cantato il* [Requiem æternam] *come si fa gli alteri Christiani; perche non havendo egli maj lasciato quietar i suoi debitori in questa vita, non merita d' udir il nome di quiete per se stesso nell' altra.* Hucusque Th.

Th. Garzon. Cujus locum Italicè huc in gratiam gnarorum apponere volui.

26 Quapropter, cùm hæ usuræ adeò sint abominabiles, & per consequens naturaliter & civiliter indebitæ; ideò solutæ per condictionem repeti possunt, ut notatur per gloss. & Dd. *in cap. si Episcopum. 16. q.6. & cap. Michaël. X. de usur.* Paul. Castrens. *in l. si non sortem. in pr. n.3. & in l. Neratius. ff. de condict. indeb.* Alexand. *cons.80. in fin. vol.3.* Abbas *cons.34. ante fin. vol.1. & cons.81. in f. vol.2.* Cravett. *cons.6. n. 105.* Rol. à Vall. *cons.75. n.32. vol.1.* Istaque usurarum repetitio competit quoque heredibus & contra heredes. *Cap. tua nos, X. de Usur. &* Dd. *in d. cap. Michaël.* Covarruv. *lib.3. var. resolut. cap.3. n.7.*

27 Prætereà Usurarius manifestus non potest testari prius quàm cautionem de restituendis usuris præstiterit. Clarus *d.l. n.13.14.* Peguer. *cap.31. n.6. 7. & seqq.* neque etiam donare mortis causâ. Clar. *d.l. n.14.* Peguer. *d.l.* Adde Menoch. *de arb. JJ. qq. cas.360. n.83.*

28 qui docet, quòd solus conatus in crimine usurarum puniatur. Jul. Clar. *d.*

29 *lib.5. §. usura. n.5.* Et propter usuram, seu delictum hoc criminaliter quem puniri atque adeò torqueri posse, ait Carol. Molin. *de usur. n.156.* hujusque adsertionis ὁμοψήφους habet Gabriel. *tit. de crimin. concl.20.* Laur. Kirchov. *Cent.8. q.14.* Prosp. Farinac. *de Indic. ad tortur. lib.2. q.42. n.36. & seqq.*

30 Jure Regiô Hispanorum & Regni Neapolitani Usurarius primâ vice ita punitur, ut pecuniæ ab eo sub usuris mutuò datæ debitori cedant & acquirantur; & prætereà totidem nummos solvere damnatur, qui certis quibusdam modis eôdem jure distribuuntur. Quòd si usurarius semel hâc punitus pœnâ iterùm in idem crimen inciderit, amittit dimidiam bonorum partem. Et demùm, si semel atque iterùm punitus in eandem tertiò labem inciderit, omnibus bonis totôque patrimoniò mulctatur. Didac. Covarruv. *3. resol. c.3. n.2. in fi.* Casp. Roderic. *de annuis reditib. lib.3. q.4. n.116.* Johan. Bornh. Muscatell. *in prax. crim. de Privileg. & pœn. usurar. n.27. & seqq.*

Modos eradicandi usuras illicitas aliquot proponit Johannes Ruremund. Im Schlüssel des Reichthums/ *cap.22.* unter andern/ daß die Obrigkeit eine geringe Summam ihren Unterthanen auff gute Versicherung/ Pfand/ und Bürgschafft verleihet/ und das umb Reichs läuffig interesse, fünff von hundert jährlichen/ der Gestaldt/ wann das Capital in gewisser Zeit nicht wieder erleget/ oder die Zinsen sich aufschwellen würden/ daß man nach beschehener Denunciation und Ankunden die Unterpfand debitô modô verkauffe/ und das residuum dem Schuldener wieder zustelle/ Welcher modus ob er zwar in vielen Reichs-Städten gemein/ aber doch wenig von andern in acht genommen oder in Würden gehalten wird/ so hat er doch in effectu eine merckliche Ersparung hinter sich; und treibet den Schuldener für sich selbst zur Arbeit und förderlicher Zahlung/ de quo etiam Bodinus *lib.6. de Repub. cap.2. fol. 1040.* Welches denn unsern heutigen Reichs Constitutionibus nicht gar ungemeß ist. Adde quæ habet Suetonius in vita Augusti, *c.41.* & Bodin. *d.l. & seqq.* ubi quando sub usuris pecuniam mutuam Principibus & Reipub. liceat accipere, cui adde Klock. *de ærar. lib.2. c.23. per tot.* 31

Non absimilis negociatio est, quæ in Italia dicitur MONS PIETATIS, videlicet ærarium publicè constitutum ad mutuandum indigentibus, eâ lege, ut pro mutuo ipsis dato pignus relinquere cogantur, & intra tempus definitum receptô pignore pecuniam mutuò datam restituere, insuper verò exiguum aliquid adjicere, pro ministrorum sustentatione & publica obligatione: sin autem intra tempus definitum solutio non sit facta, pignus distrahi possit, ut, distractâ sorte, exiguoque illô adjectô, quod reliquum est mutuatario restituatur. Paul. Lehmann. *in Theol. moral. tract.4. lib.3. cap.16. num.11.* Ac de his non solùm 32

folùm singularem tractatum edidit Gottlieb Elychnius; sed & eam in rem ita scribit Ruremund. *d. l.* Diese Montes pietatis seind in sehr viel Städten in Italia / besonders aber zu Luca, Senis und Florentz / zu Hülff und Erleichterung der Armen Dürfftigen angestellet und geordnet / der Gestaldt / daß wann einem Vater ein junges Töchterlein gebohren wird / so mag er alsobald / ob er wil / eine gewisse Summe Geldes / als hundert Cronen etc. bey demselben ærario anlegen / Welches zwar keinen Zins träget / wann aber die Tochter 18. Jahr alt worden / so giebt man ihr zehenmahl so viel / das ist tausent Cronen / damit sie sich ehrlich bestatten möge / und hindert auch nicht / ob gleich ihr Vater / in der Zeit bonis cederet und verdürbe; denn dieses Geld gehöret der Tochter / und sonst niemand zu: Stirbet aber die Tochter in der gesetzten Zeit / und hat der Vater ein ander Töchterlein / das stehet alsdann nach Zahl der Jahren an der vorigen Stell: Wo nicht / so bleibet das Geld dem Monti, oder gemeinem Säckel und ærario für eigen: und darff sich keine für 18. Jahren verheyrathen etc. Vid. Besold. tr. de Ærario. *cap.3. n.9. &* *cap.6. n.16.* & Johan. Bodin. *d. l.6. p.1039.* *& seq.* Damnatur autem hoc genus Montium: prout ex rationibus & authoritatibus Dd. videre est apud Dn. Mevium *tr. de levam. inop. deb. c.4. sect. 6. n.39. & fin. per tot.*

33 Ad Exemplum horum montium Pietatis instituta ejusmodi notæ non absimilis Hamburgi Ordinatio des Leihauses / de cujus effectu & utilitate publica, meritò meum suspendo judicium. Articuli hujus ordinationis ex sequentibus elucescunt.

I. Es sollen die Bediente / als der Verwalter und Substitut alle Werckeltage / des Morgens von 9. biß 12. Uhren; des Nachmittages von 2. biß fünffe Uhren fleißig auffwarten / und was der Verwalter dem Substituten wegen des Leihauses zuverrichten befihlet / solches soll er unwegerlich und treulich auff seinen geleisteten Eyd zuverrichten schuldig seyn.

II. Solte aber der Verwalter / wegen Leibes Schwachheit selbst nicht kommen können / soll er einen andern (jedoch auff seine Gefahr und Verantwortung) Namkündig machen / und an seine Stelle zu schaffen schuldig seyn / Der Substitut aber / wann er Leibes Schwachheit halber nicht kommen kan / soll dem Verwalter seine Schlüssel zusenden.

III. Obwol die Verantwortung des Geldes und der Pfande dem Verwalter hauptsachlich obliget / und er den Abgang / da sich einer eräuget / zu erstatten schuldig ist / so sollen doch die Zimmer von beeden Bedienten verschlossen werden.

IV. Weder von Geld noch den Pfanden / so in diß Hauß kommen / oder gehören / soll keiner der Bedienten etwas entlehen / nutzen / brauchen / noch auch / ohne Vorwissen der Deputirten Herren und Bürgere kauffen / oder sonsten was es sey an Verehrung an Geld oder geldes gewehr geniessen / weder durch sich selbsten noch durch andere / in keine Weise / außgenommen zur Quatember ihre bestimbte Besoldung / und mehrers nicht; bey ernster willkührlicher Straffe.

V. Item soll keiner unter ihnen sein eigen Geld auff Pfande leihen.

VI. Es soll keinem Minderjährigem / und kundbahrem Verschwender was geliehen werden.

VII. Auff jedes Pfand / wo es verderbliche Waaren seind / soll ungefehr $\frac{1}{3}$ / soviel es werth / oder halb soviel als es reichlich gelten kan (jedoch auff Ermässigung und Gefahr des Verwalters) auff vier Monath geliehen werden / Auff unverderbliche Waaren aber / nach den lauffendem Werth desselben / als auff 1. Loth Silber 18. ß / 1 ℔. Kupffer 6 ß / messing 4 ß / Zinnen Englisch und Hamburger / 7. ß / Manggut 4 ß: und solches auff 6 Monath; Wo aber weniger darauf begehret wird / solches soll nicht geweigert werden.

VIII. Keinem soll auff einmahl mehr als 200 M. Lüb. aber darunter / so wenig er begehret / biß zu 3. M. geliehen werden.

IX. Was empfangen oder außgegeben wird / soll mit gebürenden Umbstän-

den / durch den Verwalter in ein ordentlich Buch getragen / und monatlich ein Summarischer Außzug / wie auch jährlich eine Haupt Rechnung auff primo Januarii ungefährlich den Deputirtẽ Herren und Bürgern abgelegt und übergeben werden.

X. Einem jedem soll gegen sein Pfand ein Zettul / wie hiernebenst gedrucket / gegeben werden / darin neben der No. das versetzete Stücke / und die geliehene Summa Geldes specificiret werden;

XI. Wer solchen Zettel bringet / dem soll gegen Erstattung des geliehenen Geldes / und darauff pro rata der verlauffenen Zeit gebührenden Zinsen und Lohnes / das Pfand wieder herauß gegeben werden.

XII. Solte aber (welches doch Gott verhüte) das Pfand durch Feuersbrunst / Gewalt / oder andere unglücks Fälle von abhanden gekommen seyn / so soll der Eigener das Pfand / und das Leihauß die darauff hafftende Gelder entbehren müssen.

XIII. In Abrechnung der Zinsen und des Lohnes / sollen ungefehr 30. Tage für einen Monath gerechnet werden.

XIV. Von einer jeden Marck Lüb. sollen vor der Hand Monatlich 1½ Pfenningen / und vor 4. Monat 2. Pfenning Lohn oder Schreibgeld gegeben werden.

XV. Wann in verderblichen Gütern 4. in unverderblichen aber 6. Monath verlauffen / soll das Pfand im Außrufe verkauffet werden / Es wolte dann jemand seyn eingesetztes Pfand verneuern / und die verfallene Pension entrichten / welches nach des Verwalters Gutachten ihme zuzulassen / doch daß das Pfand also beschaffen / daß es nicht durch den Staub / Gewürm / oder sonsten / Schaden leide.

XVI. Des Verkauffes / oder Außruffes Kosten soll seyn von jeder M. Lüb. 7. ß. davon 4. der Außruff: 2. des Leihauses Verwalter / und 1. ß. dem Substituten gegeben werden.

XVII. Da auch jemand seyn verstandenes Pfand vor oder gleich bey dem Außruffe wieder zu sich / gegen Erlegung des geleiheten Geldes / nebenst der Pension zu lösen begehret / soll ihme solches / wann er zugleich das Zettel wieder liefert / nicht gewegert werden / doch soll er den gewönlichen Außruffs Kosten auch bezahlen.

XVIII. Der Außruffstag soll alle Monath nach Gelegenheit / Häuffung der Pfände / und gutachtung der deputirten Herren und Bürgere angestellet werden.

XIX. Der Anschlag aber an das Rathauß / Börse und Leihauß etzliche Tage vorher geschehen.

XX. Wehre aber ein Pfand weniger werth als darauff geliehen wordẽ sampt denen darauff hafftendẽ Zinsen uñ Lohn / also daß es im Außruffe so hoch nicht kondte außgebracht werden / so soll der Verwalter solchen Abgang von dem seinen zu erstatten schuldig seyn.

XXI. Trüge aber das Pfand mehr auß / solches soll auffs Credit fleißig verzeichnet und dem Eigenthümer zum besten sothaner Uberschuß 12. Monath wol vorbehalten werden / wo ferne das Zettel entzwischen eingelieffert wird / soll der Uberschuß dem Bringer außgefolget / in Verbleibung dessen / und nach Verlauff der Zeit dem Leihause heimbgefallen seyn.

XXII. Bey dem Außruffe soll jederzeit einer von den deputirten Bürgern und die sämptlich Bedienten zugegen seyn.

XXIII. Solten / wieder verhoffen / entwandte oder gestohlene Güter versetzet seyn / Wo ferne solches des Leihauses Verwalter ist angemeldet (welches durch ein Zettel / darvor dem Verwalter 4. ß. gebüret / zubescheinigen) und nach der Anmeldung darauff gelihẽ / das Stücke aber in der Form geblieben / daß es darvor hat können erkand werden / hernacher sich ein Eigenthümer angiebt / solches soll auff die Charta des Pfandes geschrieben werden / und wo sich keiner mit dem Zettel angiebet / nach Verlauff der resp. vier oder sechs Monathen dem Eigenthümer ohne entgeld wiedergegeben werden / und muß der Verwalter den Schaden erstatten / Ist es aber nicht angemeldet / oder das Pfand dergestalt verendert / daß

daß es darvor nicht wol zuerkennen gewesen/ welches von den deputirten Herren und Bürgern zu erkennen stehet/muß der Eigenthümer / was darauff geliehen ist/ sampt der pension erlegen und bezahlen.

XXIV. Was einer auß den Bedienten siehet oder spüret/ das dieser Ordnung zu wieder/oder dem Leihause zu Schaden fürgehet/ solches soll er den deputirten Herren und Bürgern anzumelden schuldig und pflichtig seyn.

XXV. Wann von dieser Ordnung/ oder sonsten dieses Leihauses wegen einiger Streit vorfelt/ derselbe soll von den deputirten Herren und Bürgern decidiret und entschieden werden.

XXVI. Schließlich behelt sich E. Erb.Rath bevor/ mit Zuziehung der deputirten Bürger obgesetzete Articulen, nach Befindung zu endern/ zu mindern oder zu mehren.

Leihauses Zettel.

34 BRinger dieses ist schuldig zu zahlen dem Leihause , , , , , , davor er zu pfande gebracht , , , , , , sub No. , , , , , , Im Faller sothanes Pfand auff vorgesetzten Termin præcisè nicht einlöset / wird dasselbe verkaufft/ und ferners damit Vermüge Leihauses Ordnung verfahren werden.

35 Verùm, quicquid sit, montes Pontificum, de quibus paulò antè (sicut & aliæ Canonistarum usuræ improbæ, veluti in fidejussore, qui pro debito usuras solvit. *c. Constitutus.* & ibi Dd. *X. de fidejuss.*) multis non probantur. Johan. Bapt. Lupus. *de usur. part. 3. n. 80. & seqq.* Molin. *de usur. n. 581.* Herman. Lather. *de Cens. lib 3. c. 23. n. 10. & seqq.* In hos enim pecuniam, ut multi passim collocent non lucri solùm spe certissimâ, sed & quàm plurimis præterea invitantur privilegiis: siquidem, teste P. Gregor. Tholos. *de Repub. lib. 13. c. 16. n. 10. & seqq.* Otiosè & epicureè viventes, Romæ quidem victum habent ex reditibus, sine labore vacantes voluptatibus, quod certè detestabile est. Ubi enim quis infimæ sortis corradere potest sive justè sive injustè pecunias aliunde, ad montes illos confugit, & reditûs sibi comparat, ut reliqvum vitæ tempus, sine labore, instar brutorum animalium transigat; non dicam scorta plurima ex pietate montium splendere & armari; non dicam fructûs beneficiorum ex provinciis & egentibus pauperibus & clericis locorum eò impunè transferri, & posteà in filios illegitimos juxta privilegium expendi, per P. Gregor. *d. l.* & tractatum Germanicum hac de re singularem, Argentinæ Anno 1608. impressum, cujus Titulus MONTES PIETATIS ROMANENSES, adserit Besold. *d. l de Ær. pub c. 6. & cl. 1. dissert. polit. 4. th. 30.* His adde Sigism. Scacc. *de Commerc. & Camb. §. 1. q. 1. n. 440. cum seqq.* Idem Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. pag. m. 1039. & seqq.*

Quicquid sit, meum tamen hîc, ut dixi, 36 suspendo judicium; interim præstans & pietati conveniens autumans consilium, quod Bodin. *lib. 6. de Rep. c. 1.* suppeditat, dum ita instrui pauperum ærarium consulit, ut inde egentibus pecunia detur pro trientibus usuris, quæ omnium levissimæ, & vicissim pignoribus caveant, se statô die reddituros, ea autem si solvendo non fuerint publicè vendantur, quod debitam pecuniam excedit, reddatur, itaque provideatur, ne tenues gravioribus usuris urgeantur, aut suppellectilis distractionē alienissimô tempore ac locô patiantur. Quàm necessarium piumque est penes 37 Ecclesias & pia loca parari & conservari media, ex quibus eleemosynæ egenis præbeantur, tam salutare & pietati conveniens foret, adesse unde & pauperibus ad sublevandas necessitates sine usuris, aut certè lenioribus quàm aliàs credita incuntur, pecuniæ ad certum tempus, Hamb. exemplô mutuò darentur. In tali instituto veri forent PIETATIS MONTES. Mev. *d. l. in fin.* Huic adde Dn. Klock. de ærar. *lib. 2. cap. 21. & 22.* præsertim *n. 9. & seqq.* ubi pluribus de ejusmodi Lombardis vulgo Lombard. oder Tafel von Lehnungen. Hisce Colophonis locô libet adjungere ordinationem politicam, an. 1620. publici juris factam Senatûs populique

Lubecensis de refrenanda usurariorum pravitate; cujus formalia hæc sunt:

38 Nach dem E. E. Rath erspüret und befunden/ daß in dieser Stadt mancherley wucherliche Contracten, welche nicht alleine unchristlich und hochschädlich/ ungebürlich befunden/ auch in gemeinen beschriebenen Rechten und des heil. Reiches Ordnungen bey hohen Straffen ernstlich verboten/ im schwange gehen/ und gebrauchet werden. So wil E. E. Rath einem jedern ernstlich aufferleget und befohlen haben/ sich auß Göttlichen Worte und Christlicher Liebe zu befleißigen/ dergleichen ungebürliche Contracte, unter was Scheine sie auch gebrauchet werden mügen/ gäntzlich zu enthalten/ dann wo ferne jemand dagegen handeln/ und darüber geklagt würde/ soll über solche Contracte, welche doch an sich selbst unkräfftig/unwürdig und unbündig seyn/ nicht allein kein Recht und Execution verholffen und mitgetheilet werden; sondern soll der vierdte Theil der Hauptsummen an das Gerichte verfallen/ Der 39
Monden und Wochen Wucher soll hiemit gäntzlich abgeschaffet und verboten seyn; und woferne hernachmals darüber geklaget/ soll darüber nicht allein kein Recht mitgetheilet/ besondern die außgethane Hauptsumma an das Gerichte gäntzlich verfallen seyn/ Darnach sich ein jeder wird haben zu richten und für Schaden zu warten.

Monat und Wochen Wucher.

CAPUT V.

De

Cæteris Improbæ Mercaturæ artibus, quæ hisce privilegiis repugnant, earumque prohibitione & pœna.

SUMMARIA.

1. *De Delictis Mercatorum, quæ contra Jus & acquisitionem dominii perpetrantur.*
2. *Mercator merces depravans privilegiis privatur & punitur.*
3. *De pœna eorum, qui Lubecæ corruptas merces pro bonis vendunt. remiss.*
4. *Supponentes bonas merces exterius & malas interius, crimine stellionatûs puniuntur, & n. 11.*
5. *Constitutionibus Hispanicis fenestra & luminaria debent esse clara, idq; absq; impedimento, quò fraus in vendendo evitetur.*
6. *Dolus malus in Curia Mercatorum abesse debet.*
7. *Quomodo intelligendum quòd Mercatores se invicem possint circumscribere.*
8. *Simplicitas & candor populi cujusdam Asiatici, Seres dicti, à quibus sericum.*
9. *Fraudatores mercium pœnam falsi incurrunt, & quomodo in hoc crimine procedendum.*
10. *Pannum & Sigilla in pannis falsificantes quomodo puniantur.*
11. *Quando in hoc crimine pœna falsi & stellionatûs locum habeat.*
12. *Reipubl. est prævidere, ne aromata corrumpantur.*
13. *Depravatio Aromatum Recessibus Imperii prohibita.*
14. *Prohibitiones Imperii de non corrumpendo vino.*
15. *Recessus Imperii de non depravanda lana & panno.*
16. *Morbida & vitiosa pro sanis non vendenda.*
17. *Mercator probus rei vitia emptori indicat.*
18. *Vitium patens de jur. Lub. non est indicandum.*
19. *Scienti & consentienti non fit injuria nec dolus.*
20. *Falsificans merces & satisfaciens an puniatur pœnâ falsi?*
21. *De his, qui pondere & mensurâ abutuntur.*
22. *Quali pœnâ afficiantur mensuram & pondera corrumpentes?*
23. *Principis & Magistratûs circa mensuram & pondera cura.*

1 Hucusq; de delictis mercatorum, quæ ex jure obligationis conventionalis huic juri singulari adversantur, nunc de iis, quæ contra jus & acquisitionem dominii perpetrantur.

Ejusmodi autem delicta consistunt inter cætera in rei nostræ abusu, & alterius detrimento, v.g. quando mercator per negocium omninò illicitum, ea quæ sua sunt in usum prohibitum & rei non convenientem, animô nocendi, convertit. *arg.* §.*2* ubi Anton. Fab. *Instit. de his qui al. poss. vel non.* Quòd fit primò. Quando mercator merces depravat, vinum, cerevisiam, aromata immiscet, annonam & frumentum &
2 pisces corrumpit; is etenim non solùm his privilegiis privatur, sed & insuper falsi tenetur. Bonifac. de Visalin. *in rubr. de falsar. n.2. vers. item in eo qui apponit.* ubi de immiscente cum cera sevum, terebintinam, oleum, fabas, vel quid simile, & generaliter de vendente rem mixtam vel falsam pro bona & vera. Jodoc. Damhoud. *in pract. crim. tit. de fals. c.119. n.1. & seq. & c. 123. rubric. de fals. per abusum. n.1.* Ubi de committente falsitatem in mercibus, depravatasque seu corruptas merces pro bonis & justis vendentibus; dicitque, hôc casu esse pœnam dupli & relegationis. Annonam corruptam vendens mercator quâ pœnâ afficiendus; vid. ap. Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 382.* quâ mulctâ plectendi Lubecæ, 3
qui corruptas & depravatas merces pro bonis vendunt. Vid. *art. 26.* der Kauffmans Ordnung de Anno 1607. 28. Augusti. *& artic. 2. & 3. tit. 12. lib. 4. Statut. ibiq́ eleg.* Dn. Mev.

Sic, qui illicitis mediis faciunt appa- 4
rere bona ea quæ nôn sunt, supponentes bonas merces exterius & malas interius (qualis fucus superinductus in mercibus fieri potest; ad valorem & æstimationem earundem augendam, vel bonitatem intrinsecam docendam. *l.14. ff. de contrah. emt. & l.21. §.2. ff. de action. emt. & vend.* Proverb. *cap.20. vers.14.*) extra ordinem crimine stellionatûs puniuntur. *l.3. §. si quis merces. ff. de crim. stell.* Benev. Strach. *de Decoctor. 7. & ult.* eôdem plectuntur miscentes paleam vel avenam, aut hordeum cum tritico. Alph. de Azeved. *ad Constit. Hisp. lib.1. tit.5. L.3.*

Quapropter de Constitutionibus 5
modò dictis Hispanicis, luminaria & fenestræ mercatorum, ubi intexta auro venduntur, vel alii panni aut bombycia, debent esse clara & manifesta, absque aliquo impedimento intus aut exterius; inferius aut superius posito, ut fraus omnis evitetur, & emtores merces videant. Azev. *d. l. lib.5. tit. 12. L.1.* Cùm dolus, maximè in curia 6
mercatorum, abesse debeat, ut eleganter demonstrat JCtus *in l.1. §. præterea. 9. ff. de offic. Præf. urb.* Nam, licet mer- 7
cato-

catoribus in emendis vendendisque mercimoniis permissum contrahentes adinvicem circumvenire intra dimidium justi pretii, *l. in causa. 16. §. Pomponius. ff. de Minorib. & c. cum dilecti. & in c. penult. de Emt. & vend.* Et nos *lib. 1 supr. c. 9. n. 30. & seqq.* innuimus, adhuc tamen in foro fori (ne dicam de conscientia, de qua neque in uno nummo licet decipere) non licet iis dolis & fraudibus ementes aut vendentes juxta præceptum Apostoli circumscribere, vide nos *supr. dict. lib. 2. cap. 9. n. 53. & seqq.* non enim decet bonum virum, callidè, h. e. dolosè, in rebus agendis versari, ut notat Accurs. *in*
8 *l. semper in contractib. de R. J.* Quam regulam strictissimè olim observabant populi nonnulli in Asia, Seres appellati, à quibus sericum denominatur. Ii enim cùm intelligerent, peregrinos mercatores ad permutationem serici advenire, deponebant sericum in loco conspicuo, & statim abibant, atque ita absentes æstimationem serici peregrinorum mercatorum arbitrio relinquebant. Sed talem candorem & simplicitatem frustrà modò quæras. Raff. *de Nobil. & Mercat. lib. 2. cap. 5. can. 4.*
9 Fraudatores autem hujusmodi potest Judex punire, tanquam committentes fraudem de re in rem, secundùm Bl. relatum ab Azeved. *d. L. 1. n. fin.* Quomodo Judex ecclesiasticus in hisce casibus possit procedere, vid. ap. Farinac. *de Inquisit. q. 9. n. 151. insi. in. 13. limit.* Hinc practica Conradi *de Falsar. n. 23. ante fin.* dicit: qui in sua mercatura addunt aliquid inutile, utputà calcem in vino, pulverem vel arenam in frumento, gumbam, seu aliquod tale in cera, zingiberem, piperem & crocum locô humidô, pœnam falsi incurrant.
10 Similiter de iis statuendum, qui appendunt falsa sigilla in pannis, aut falsam panni tincturam pro bona vendunt; puniendi enim non solùm cum privatione negociationis ut falsarii; sed & panni falsificati comburantur aut scindantur. Farinac. *de simulat. & fals. q. 150 n. 57.* Damhoud. *prax. crim. cap. 125. n. 14.* Höpping. *de jur. sigill. cap. 14. n. 23.* quod & non semel in quibusdam mercibus in sæpiùs hac laudata Repub. Lubecensi practicatum memini.

Bertazolus, *consil. 108. n. 5.* probare conatur, quòd vendens rem unam pro alia committat falsum; sed vendens merces corruptas aliquid falsitatis in se habentes, puniatur extra ordi- 11
nem crimine stellionatûs. *& consil. 11. n. 13. & seqq.* post Jo. de Platea; & Angel. in locis per eum relatis distinguit: quòd, quando bonum cum malo miscetur, ita quòd separari non possit, tunc locum habeat pœna Stellionatûs; si autem potest separari unum ab alio, nulla possit imponi pœna; sequitur Menoch. *cons. 33. n. 19.* & in additam. *de arb. JJ. qq. cas. 382. n. 1. ubi n. 4.* quòd corruptam annonam vendentes, non levi pœnâ, judicis arbitriô puniantur, infert ad aromatarios, qui falsa & corrupta aromata vendunt. Summè au- 12
tem necessarium est in repub. providere, ut aromata pura atq; nativa, non autem corrupta, adulterina, vel alterius farinæ rebus intermixta vendantur, hujusque rei gratiâ ipsi Impp. solliciti fuerunt, publicisque Imperii Recessibus ejusmodi fallaciis prospicere voluerunt, ut videre est In der Policey Ordnung zu Augspurg de an. 1548. 13
Zu Franckfurt de anno 1577. tit. 24. ubi sancitur: Daß hinfüro kein geferbter / sondern allein weisser ungeferbter Ingwer im Reich feil gehabt oder verkaufft; noch auch den Zucker / Pfeffer / Saffran / oder andern Gewürtz oder Speccereyen andere Materien eingemischet werden sollen; und das bey Poen derselben Verwirckung und Confiscation; und damit solcher Betrug in der Speccerey oder Gewürtz als oben angerühret / fürkommen / so sollen einem jedem Kreyß oder auch Gebieth von den Ständen etzliche verordnet werden / die in allen Speccereyen und Gewürtzen ein Auffsehen haben / Wann sie einigen Betrug darin befinden würden / daß sie dasselbige der Obrigkeit anzeigen / & Recess. de Anno 1551. §. So setzen / statuiren &c.

Sic Statuta etiam quædam sunt, & 14
prohibitiones Imperii exstant de non

cor-

corrumpendo vino, ut Receſſ. de An. 1497. Ne quis vina medicamentis inficito; nec vaſa, niſi ſulphure, idque ſemel & modicè fumigato. Qui ſecus faxit, effuſis utrobique vinis, ille centenos, hic in amphoras ſingulos aureos pœnæ locô pendito. *d. Receſſ. cap. 1. 2. & 5.* Et *eod. Receſſ. cap. 6.* Helenio, Salvia, abſinthio, herbisque ſimilibus condita, aliâve arte confecta, innoxia tamen, ſed exotica vina, dummodò pura extra prohibitionem ſunto. Et *Receſſ. de An. 1500. cap. 57.* Vini infectores Fiſcalis, Magiſtratu eorum fruſtrà prius officii admonitô ad pœnam lege dictam depoſcito. Et *Receſſ. de An. 1548.* Corruptores vini aquâ, calce, aliisque mixturis, infamiâ, corpore, bonis mulctantur.

15 Sic, ne in lanarum commercio à mercatoribus fraudes committantur, quamplurimis in Receſſibus Imperii locis ſub graviſſima pœna cautum eſt, ut *Receſſ. de Anno 1577.* §. demnach / & *Receſſ. de Anno 1548.* §. demnach ſetzen / habetur: Ne quis pannos, niſi tinctos tonſosve minutatim neve per averſionem tonſos vel intinctos vendito; ſi ſecus fiat: panni magiſtratui cujus eô locô ſimplex eſt jurisdictio, vel eô ceſſante, judici, accuſatorive committantur. Et eodem §. *ult. & Receſſ. de Anno 1551.* §. in dieſem angeregt / & *Receſſ. de Anno 1570.* §. Wir ſeind auch & Deputat. de *Anno 1577.* ſparſim, *vid. ſupr. lib. 2. cap. 3. n. 33.*

16 Secundò, huc pertinent illi, qui res morbidas & vitioſas, externè ſanas apparentes, pro bonis vendunt. Decian. *in tr. crim. lib. 7. cap. 20. n. 7.* ſana enim quælibet res præſtari debet; aliàs redhiberi poteſt, ultra pœnam. *l. 38. ff. de Ædil. Edict.* Concordant Statuta Reipub. Lubecenſis, *art. 14. lib. 3. de emt. & vend.*

17 Et vitia, injuriâ temporis aut loci malignitate contracta, candidè indicet mercator; & ſi quâ arte labes tolli queat, fideliter communicet. Hinc Cicero *lib. 3. offic.* inquit: *Quid ſtultius, quàm venditorem vitia rei, quam vendit, narrare, & quaſi præco prædicere, domum peſtilentem vendo. Hoc genus celandi quis non videat? Certè non aperti, non ſimplicis, non ingenui, non juſti, non boni viri, ſed potius verſuti, obſcuri, aſtuti, fallacis, & callidi.* Vid. Barclaj. *orat. inaug. cui tit. mercat. ſap. pag. 20.* & elegant. Hug. Grot. *lib. 2. de jur. bell. cap. 12. §. 9.* Et nos *ſup. lib. 2. cap. 9. n. 70. & ſeqq. prolixius.*

Hoc tamen primò erit limitandum: 18 ſi vitium non ſit patens. *l. 1.* §. *6. ff. de Ædil. Edict. l. 3. 4. & l. 51. ff. Eod.* Statut. Lubec. *d. tit. art. 15.* Si enim vitium patens oculis ſecerni & perſpici poteſt, mercator vendens falſitatis crimen non incurrit, Alphonſ. ab Azeved. ad Conſtit. Hiſp. *lib. 5. tit. 12. L. 6. n 4. in fin. & lib. 1. tit. 5. L. 3. n. 5.* De vitio enim patente, quantumvis hôc nomine emtor non fuit admonitus, venditor non tenetur. Bald. *in d. l. §. 6. n. 5. de Ædil. Edict.* Quoties enim ſignum de ſui natura demonſtrat ſignatum, non eſt neceſſaria alia hominis notificatio. *d. l. 1.* §. *6. de ædil. edict.* Et aliàs dicitur, quòd in rebus viſibilibus non ſit neceſſaria demonſtratio intellectûs. *l. ſi ut certo.* §. *cuſtodiam 5. ff. commodati.* Cùm plus demonſtretur per facti præſentiam, quàm per explicationem vocis. *l. ſi tamen. 48. §. ei qui. 3. ff. d. t.* Borcholt. *tr. de poſſeſſ. c. 3. n. 15.* Caballin. *de ædil. edict. cap. 3. n. 11.* Coler. *de proceſſ. execut. p. 2. c. 1. n 81. & ſeqq.* Fab. de Monte. *tr. de emt. vend. in 6. q. pr. n. 56. &c.* Mev. *ad dict. art. 15. Statut. Lubec.*

Secundò limitatur: ſi hanc rei cor- 19 ruptionem anteà mercator declaraverit. Nam tunc certiorati emtores de hoc nil potuerunt imputare mercatori; ſcienti enim & conſentienti non fit injuria neque dolus, & ſic inquit Paris de Put. *de Synd. n. 24.* quòd vendens mercem corruptam, quam antea declaravit, non incurrat aliquam pœnam. Alphonſ. de Azeved. *d. tit. 12. L. 6. in fi.* 3tiò, falſificans & corrum- 20 pens merces, non punitur hâc pœnâ, ſi ſatisfacit damnum paſſo. Vincent. Honded. *vol. 2. conſ. 96. n. 72. per Dd. ad L. 1. C. de crim. ſtell.*

Tertiò, ad horum numerum refe- 21 runtur illi, qui menſurâ, pondere, ſtaterâ,

terâ, aut trutinâ illicitâ utuntur, welche (ut Verbis Caroli V. *artic. 113. Constit. crim.* utamur.) bößlicher und gefärlicher Weise/ Maaß/ Wage/ Gewicht für gerecht gebrauchen und außgeben / quod graviter prohibitum est Levit. *19. vers. 35.* & Deut. *25. vers. 13.* hi de jure civili falsum æquè committentes puniuntur duplô ejus quanti res est. *l. pen. ff. de Fals.* vid. *l. 6. ff. de Extraord. crim.* Strach. *de decoctorib. part. 7. n. 23.* vel alia arbitraria. *d. l. 6.* Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 317.* vid. *nos supr. lib. 2. cap. 16. n. 9 & seqq.*

22 De Carolina Constitutione criminali *d. l.* Sollen dieselbe zu peinlicher Straffe angenommen / ihnen das Land verboten / oder an ihrem Leibe / als mit Ruhten außgehauen oder dergleichen nach Gelegenheit und Gestalt der Uberfahrung gestrafet werden / Imò interdum ad mortem, causâ cognitâ, hæc pœna extendi potest. *d. art. 113. in fin.* Debent enim frangi tales mensuræ falsæ; ut colligitur *ex l. item quæritur. 13. §. si quis mensuras. 8. ff. locat.* Et quòd fieri debeat fractio ante januam ejus, qui illis fuerit usus, notat Molina. *de just. & jur. tr. 2. disp. 701. n. 10.* De Jure Canonico per 30. dies in pane & aqua pœnitere jubentur. *cap. 1. ubi Canonistæ. X. de Emt. & Vend.* Coler. *de aliment. lib. 1. c. 17. n. 33. & seqq.* ubi invenies quid de Jure Sax. servetur. Quid obtineat de jur. Lubec. vid. apud Dn. Mev. *lib. 4. tit. 12. art. 1. Statut. Lubec.*

23 Debet autem Princeps seu magistratus cujuslibet loci de mensuris annonæ publicæ curam quoque suscipere, ut certæ sint omnes & justæ; utque sint præfecti certi, qui istarum mensurarum & ponderum curam gerant. Keckerm. *Syst. polit. lib. 1. c. 8.* vid. *art. 1. tit. 12. lib. 4. Statut. Lubec.* & ibi eleg. Dn. Mev. *n. 20. cum seqq.* Die Gewichts Ordnung des Raths zu Lübeck/ gemacht den 27. Julii Anno 1597. und die Kauffmans Ordnung de An. 1607. 28. Aug. *artic. 12.* und Hollsteinisch. Revidirt. Lands Gerichts Constititution de An. 1636 *pag. 111.* Imprimis autem Princeps curare debet, ut sub æquali pondere & mensura commercia in universo suo territorio exerceantur; hocque Politici imprimis suadent, & allegant mandatum DEI. Deuter. *25. vers. 13.* Apud Romanos etiam ut certi 24
Commerciorum Comites qui curabant ne commercia Illicita exercerentur. *l. un. C. de Annon. l. 2. C. quæ res venir. non poss. l. 6. C. de Commerciis & mercat.* ita certi fuerunt Præfecti ponderum; qui Cereales dicti ex Fenestell. Halicarnass. Damhoud. *prax. rer. crimin. c. 123. n. 3.* & in nostro Romano-Germanico Imperio Hans Gravé sive Handelsgrave. Knipschild *de Privileg. Civit. Impp. lib. 5. c. 23. n. 16.* Limnæ. *lib. 7. Jur. Pub. cap. 1. n. 65.* quis vocabulum Hansee-Städte ibidem à verb. Hans & Handelstädte vult derivare, sicut & apud Venetos, attestante Pisone Scac. de Rom. & Vener. magistratûs comparatione. *Quid enim*, inquit Cassiodorus, *lib. var. epist. 10. quod aut mensuram non habeat aut pondus excedat? omnia complectitur, cuncta moderatur, universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modio ipsius esse noscuntur. Exerceantur negociatores in mercibus, emantur latè, quæ vendantur angustius, constet populis pondus ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.* Vid. nup. tract. Dn. Knipschild. *d. l. de jurib. Civitat. Impp. lib. 5. c. 23. n. 17. & 18.*

Observandum autem hic obiter, 25 pondera & mensuras à nonnullis inter regalia referri; & esse consequens summæ territorialis jurisdictionis. Besold. *de jur. Maj. cap. 8. num. 9.* Vid. Andr. Knich. *de sublim. & reg. territ. jur. cap. 4. n. 230. & seqq.* Indeque qui in alterius territorio pagum, oppidum &c. possidet, promtamque cupit habere probationem se de territorio non esse, singularibus statutis circa successiones non solùm aliasque consimiles causas, sed & ponderibus, mensuris, &c. & à vicini Principis diversis uti debet. Hinc Belgæ noluerunt eine gemeine Maaß und Gewicht; ne XVII. provinciæ, quarum quælibet singularia privilegia habet, uniantur, & in unius regni formam, suppressis singularum provincia-

vincia-

vinciarum immunitatibus, redigantur. Vid. Meteran. *lib. 2. histor. Belgic. fol. 56. col. 1. impr.* Nos autem cum Dn. Mevio id jurisdictionis aut mixti imperii esse rectius asserimus, *d. art. 12. n. 26. & 27.* Plura de mensuris & ponderibus qui desiderat, consulat Joan. Marian. Hispanum, qui de his peculiarem con-
26 texuit tractatum. Quibus mantissæ locô addo; quod honorabiles Hanseaticæ Civitates, in mercimoniorum dispositione semper voluerint observari justum pondus & mensuram, juxta loci cujusque præscriptionem: ita, ut vas vitrioli contineat 1300. libras; convolutum piscium, quos Braunfisch dicunt, contineat 32. membra; convolutum extensum majorum asellorum 6. librarum navalium pondus. Convolutum pellium caprinarum, 2. libras navales; sic & convolutum pannorum Flandricorum 20. membra, Anglicanorum 28. &c. *Recess. de annis 1497. & 1539.* ubi plures specificationes habentur; uti ex Dohmanni versione refert Joh. Ang. à Werdenhag. *part. 4. de Rebuspub. Hanseat. c. 11.* Sic corbis uvarum passarum contineat 100. libras. *Recess. Hans. de An. 1507.* Quibus super adde dictam Renovationem Constitutionis provincialis Holsatiæ de Anno 1584. factam 1636. 10. Decembr. von gleicher Maaß/Elen und Gewicht/ *part. 4. tit. 28. pag. 111. 112.*

27 Quartò, hisce privilegiis indigni reputantur istiusmodi mercatores, qui non tàm mercimonii exercendi causâ, quàm explorandi Reipub. arcana Civitates & Regna frequentant. *l. mercato-*
28 *res. C. de commerc. & merc.* Et qui prætextu mercium exoticarum, luxum promoventium, pecuniam è territorio exportant. Besold. *de ærar. c. 4. §. 10. n. 1.* vid. Klock. *de ærar. lib. 2. cap. 24. per tot.*

Qui planè in benè constituta Repub. non sunt tolerandi, aut merces istiusmodi ita oneribus & impositionibus gravandæ, ut præpostera harum mercium habendi cupido subditis extin-
29 guatur. Vid. Edict. Ducum Holsat. de an. 1636. Die Licenten belangend/ insertum der Holsteinischen Land-gerichts Ordnung *part. 4. tit. 26. pag. 108. & seqq.* & Joh. Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2. pag. m. 1021.* & nos supr.

Imò potius opera danda, ut quæ ad 30
vestitum aliumque necessarium usum opus sunt, in territorio conficiantur; idq; exemplo Belgarum eleganter Joh. Sibrand. *p. 1. Jur. pub. Lub. sect. 29. n. 2. & seqq.* Importatis enim rebus ad luxuriã pertinentibus relanguescunt animi, virtutesq; remittuntur. Quapropter Cæsar. *lib. 2. de bell. Gall.* & Cic. *in Brut.* egregium esse, inquiunt, non quærere externa, ac propriis esse contentum. Quod & Aristoteles *lib. 7. Polit. c. 6.* præscribit. Pertinet huc, quod Jac. Bornit. *de rer. suffic. tract. 3. cap.* hunc in modũ differit: Animadvertendum est, inquit, ne omnia promiscuè inferantur vel offerantur à mercatoribus, quod in prudentia politica consistit; qui pro circumstantiarum varietate arbitrabitur, quæ importanda & exportanda. Cujuslibet tamen privilegiis & Juribus quæsitis semper salvis. Unde Petr. Matth. *lib. 2. hist. Franc. narrat. 2. n. 15.* monet, ex modis ditandi Galliam remittendi in priorem felicitatem & hunc habitum, ne mercibus manufactis in regnum advectio permitteretur, neve lanæ, cannabis, plumarum, ut & chartarum purarũ evectio concederetur. Nec enim minus nocet opera ab exteris illata, quæ tua Civitas ipsa exercet & elaborat, propterea quòd rerum domesticarum lucra & pretia diminuant, vel nulla reddant. Wann frembde Wercke und Waaren ins Land gebracht werden/ bleiben die Einheimischen mit ihrer Anwendung besitzen. Cùm nescio quô fatô & fucô se adornent externa, & natis patriæ rebus beatiora videantur, conquerente Barclajô *in Argen.* Ex opere civiũ quantum utilitatis ad remp. perveniat, docet & exemplis illustrat Bodin. *lib. 6. de Repub. c. 2. pag. m. 1022.* Quamvis pro- 31
ximis Imperii Recessibus & *Capitulat. Leopoldi. Imp. de an. 1658. 20. artic.* bonarum & probarum mercium evectionis inhibitio valdè improbetur, & justis remediis obvietur. Verba *d. art. 20.* ita habent: Und dieweil auch Klagen vorkommen/

kommen/daß in dem Nieder Burgundischẽ Crayß und andern benachbarten Reichs-Landen die daselbst verbotene Einfuhr und Verhandlung frembder Manufacturn auch Wullentücher/un̄ anderer guter uffrichtiger Waaren/ auch uffs Reich un̄ dessen Glieder erstrâcket werden wollē/ solches aber dem Einhalt und Verstand des R. A. de An. 1548. nicht gemäß/ auch der Freyheit der Commercien zu wider; So wollen wir Uns dessen Abstellung zu befördern angelegē seyn lassē/Im wiedrigen aber die Versehung thun/ daß solche und andere Waaren auß ermelten Crayß ins Reich zubringen/gleicher Gestalt nicht zugelassen seyn solle.

32 Quin & harum peregrinarum mercium luxui subditorum inservientium venditatio facit, ut multis egeamus, quæ antea ignota fuerunt, ut pulchrè de hac loquentem Danubianum agricolam inducit Anton. Guevarr. *lib. 3. c. 4. horolog. Pr.* Quòd nullam in patria nostra Rempub. nullam politiam esse dicitis, sed brutorum nos instar sylvestrium vivere, non ullâ nititur ratione. Nos enim in terra nostra negociatores mendaces & turbulentos, aut qui ex peregrinis locis instrumenta invehunt vitiorum & luxuriæ, minimè ferebam*. Itaq; cùm in vestitu honesti essemus, & in victu sobrietate gauderemus, commerciis multis minimè indigebamus. Quanquam autem non sint in nostra patria mercatores Carthaginenses, oleũ Mauritaniæ, negociatores Tyri, chalybs Cantabricus, aromata & unguenta Asiatica, aurum Hispanicum, argentũ Britannicum, electrum Sidonium, sericum Damascenum, Frumentum Siculum, vinum Creticum, purpura Arabica; tamẽ nec belluæ sumus in terra ista; nec omni prorsus Repub. caremus: Illa enim & id genus alia magis vitiorum incentiva, quàm virtutum stimuli sunt

33 hominibus. Imprimis autem prohibendam esse invectionem vini delicatioris statuit Besold. *consid. vit. & mort. lib. 1. c. 2.* quod in Germania ut facilè fieri potest; ita fundi nostri calamitas est; quod inibi negligi soleat. Germania quippe omnium rerum exterarum invectione ferè carere potest; ut & auct. or Thesauri Polit. non diffitetur, dicens, *non si portano d' altro paese in esso se non le cose soperflue, che servono alle delitie della corte del Imperadore.* Idq; etiam olim Æneas Sylvius fateri coactus fuit. At ô felicem Germaniam nostram, si veterem αὐτάρκειαν coleret, suis in rebus, & pristinum splendorem facilè recuperaret! Besold. *d. l. 9* Quanta vini copia ex Gal- 34
lia in Angliam, Belgium & Germaniam deferatur & invehatur, patet ex hôc unicô exemplô, quod Bodin. *lib. 6. c. 2.* adducit, quòd unus Lauda, mercator Cameracensis A. 1578. 33. millia modiorum vini, terrestri tantùm vecturâ in Belgium exportari curaverit, ex quo intelligi potest, quantò plura navibus deducantur. Hancq; eandem Germaniæ calamitatem seriis quoq; gemitibus jam olim deploravit, & quasi intentô digitô demonstravit Martinus Luther. in Tract. Vom Kauffhandel und 35
Wucher/ A. 1525. descripto, daß der Außländische Kauffhandel/ der auß Indien/ und derogleichen Waare bringet/ also solch köstlich Seiden und Goldwerck und Würtz/ die nur zur Pracht und keinen Nutzen dienet/ und Land und Leuten das Geld außsauget/ solte nicht zugelassen werden/ wo wir ein wolbesteltes Regiment hätten/ Et paulò post: Gott hat uns Teutschen dahin geschläudert/ daß wir unser Gold und Silber müssen in frembde Länder stossen/ alle Welt reich machen/ und selbst Bettler bleiben 2c.

De his improbis & peregrinis mer- 36
catoribus (de quibus plenius *lib. 1. c. 11. h. tr.*) ita generaliter & eruditè Paulus Negelein *lib. 1. c. 10. fol. 81. tract.* Vom bürgerlichen Stand: Es ist in Kauffmanschafften und Gewerben billige Bescheidenheit zu halten/ und dahin zusehen/ daß wucherliche Händel und Ubersetzung der armen Leute vermieden bleibe/ und nicht ohne Unterscheid einem jeden was er nur wil zutreiben/ und seinen unziemlichen Vortheil und Genieß zu suchen verstattet werde: Darunter sonderlich die offene Landfahrer/ Glückhäfen/ frembde Krähmer/ Scholderer und dergleichen/ so den Leuten zu Aerger-

nüß

nüß und Schaden auff den Marckt kommen/ gemeinet: derer Abschaffung halben/ wie es zu halten/ die verhandene heilsame Constitutiones der ChurPfaltz und andere Fürstenthüme lautere Versehung thun/ Welche Gesetz und Ordnungen nicht unbillige Ursachen haben/ und ohnzweyffenlich dahin geschen worden/ daß nicht allein diejenige/ so Befehl haben/ und auff das gemeine Gedeihen zu sehen schuldig: Sondern auch die privat Personen und jeder insonderheit dahin bedacht seyn soll/ daß er mit seinem Gewerbe seinen Mitchristen ohne Schaden halte/ und die Wörtlein MEJN und DEJN in rechter unverkehrter Ubung bleiben/ ein jeder ihm die Rechnung mache/ wie ich das Meine begehre zu haben/ als gedencke ich dich an dem Deinigen nicht zu benachtheiligen/ Darumb/wann eine Handthierung,, und Gewerb/ mit Betrug/Ubersatz/ und,, Hintergang des Nechsten getrieben wird/,, als wann die Waaren zu hoch verteuret/,, oder mit Liegen und Triegen bestrichen/,, Jtem/ Gewicht/ Ellen/ und Maaß ge-,, fälschet werden/ das alles kan den Titel,, oder Namen der Erbar-und Redligkeit,, nicht haben/mag auch nicht für eine nütz-,, liche Handthierung gehalten werden ,,

Caput VI.

De

Monopolio Negociatorum illicito, ejusque prohibitione & pœna.

Summaria.

1. Monopolii notatio nominis.

2. Monopolii definitio.

3. Monopolii divisio & subdivisio.

4. Monopolii privati & illiciti species.

5. Mercibus quomodo fit Monopolium.

6. Praxis Anabaptistarum, Judæorum & pleonecticorum Mercatorum in Civitatibus.

7. Monopolarum artes injustæ ad acquirendum recensentur.

8. Nobiles quomodo committant Monopolium.

9. Monopolia privata de Jure Civ. prohibita.

10. Monopolia Constitutionibus Imperii prohibita.

11. Monopolium privatum quomodo in foro fori & chori seu conscientiæ prohibitum.

12. Magistratus in abolendo Monopolio Cura.

13. Poloniæ hac in re Constitutiones Salutares.

14. Hanseaticorum adversus Monopolia Mandatum de Anno 1598.

15. Hanseaticorum querimoniæ, contra Adventurariorum Anglicanorum Monopolia.

16. Quibus molestiis afficiantur, qui non sunt de eorum collegio.

17. Decretum Imperii de abolenda Adventurariorum Angl. societate.

18. Adventurariorum monopolia, statuta & capita.

19. Adventurariorum societatis origo, ejusdem notatio nom. & progressus.

20. Ad Monopolarum ordinem referuntur annonæ flagellatores seu Dardanarii.

21. Dardanarii unde dicti.

22. Horum variæ denominationes & synonyma.

23. Thales Milesius hujus criminis arguitur.

24. Simile de Siculo quodam refert Aristoteles, cum eventu.

25. Ferdinandi Regis Neapolitani Pleonexia.

26. Antonii Levæ Monopolium sordidum.

27. Præceptum Dominorum, ne ab aliis quàm à se suisq́ emantur ad victum necessaria, est Monopolicum.

28. Contra hæc statuta in Camerâ Imp. Mandata sine clausula decreta. remissivè.

29. *Christophori* Lehmanns *locus* von Steigerung der Früchten.

30. Quæ sit pœna flagellationis annonæ de Jure Civili.

31. Quæ pœna flagellationis annonæ de Recessibus Imperii.

32. *Magistratûs in puniendo Monopolio negligentes quomodo puniantur de Jure Civili & Constitutionibus Imperii.*
33. *Hujus negligentiæ pœna in Magistratu Centum Marcarũ auri puri mulcta.*
34. *Marcæ auri puri* oder lötiges Goldes *quantitas.*
35. *Marca auri & argenti in dubio non puri, sed mixti intelligitur.*
36. *Quid veniat nomine Marcæ.*
37. *Marcæ argenteæ quanti constet.*
38. *Differentia Marcæ argenteæ & marcæ denariorum seu* Pfenninge.
39. *Quæ Monopolii pœna de Jure Saxonico, Constitutionibus Electoralibus, & Recessibus Hanseaticis.*
40. *Monopolii & flagellationis Crimen corporali pœnâ dignum.*
41. *Franciscus Donatus Dux Venetus ob flagellationis annonæ crimen locô remotus.*
42. *Flagellatio annonæ, species tyrannidis. quod demonstratur exemplis ex Rep. Rom.*
43. *Magistratus annonæ curam habens, versetur prudenter & cautè. Cum Parænesi ad Magistratûs.*
44. *Monopolia privata & illicita, pactis privilegiis, & præscriptione non possunt fieri licita.*
45. *Constitutionibus & Capitulationibus Imperii ejusmodi privilegia & pacta monopolica abolentur.*
46. *Monopolium delictum dilectioni proximi contrarium.*
47. *De Monopoliis Analogicis seu Improprius. rem.*
48. *Exempla quomodo personis fiant monopolia.*
49. *Molitorum, Balneatorum Tibinicum &c. Filii. An à collegiis excludendi?*
50. *Canonici quomodo committant Monopolia.*
51. *Loco quomodo fiat Monopolium.*
52. *Quando Monopolium in cambio committatur. remiss.*

INter istius farinæ negociatores, qui mercaturæ officiô improbè utuntur, & ob id privilegiis communibus ipsô jure privantur, familiam ducunt MONOPOLÆ, seu propolæ. Damhouder. *prax. crim. cap. 132.* De quibus
1 hôc locô agere constituimus. MONOPOLIUM, quô verbo usus est Zeno Imp. *in l. un. C. de monopol.* est vocabulum Græcum, ἀπὸ τοῦ μόνος, solus, & πωλέω vendo, deficiente latinô, ut Suetonius scribit. Tiberium in Senatu abstinuisse sermone Græcô; adeò, ut monopolium nominaturus prius veniam postularet, quòd sibi verbô peregrinô utendum esset. Hinc fit, ut monopolium Græcè, latinè sit solivenditio, si ita liceret loqui, ut aliàs soliloquium &c.

2 Est autem Monopolium commercium emendi, vendendi, permutandi à paucis vel uno etiam usurpatum, reliquis civibus præreptum: quâ ratione pretia augentur cum lucro negociantis & reliquorum damno. *t. t. C. de monopol.* Sichard. *d. t. & l. un. &* Bald. Azo. *C. Eod.* adde Roder. Suarez. *in repetit. l. quoniam in prior. ampl. 11. n. 22. C. de inoff. test.* Joh. Petr. Surd. *cons. 321. n. 24.* Dividitur hoc ipsum tam 3
ratione personarum exercentium quàm qualitatis monopoliorum accidentariæ in Privatum quod illicitum, & Publicum quod licitum, de primo hôc, de posteriore verò seq. cap. paucis pro Instituto agemus. Privati rursum 4
Monopolii variæ species à Dd. recensentur, videlicet à Deciano, & Menoch. *de arb. JJ. qq. cas. 569.* & aliis, referente Althus. *lib. 1. Dicæol. c. 133. n. 31.* Nos verò hasce species in paucas contrahentes, dicimus tribus modis fieri monopolium. 1. Mercibus vel rebus: quòd propriè monopolium. 2. Personis. 3. Locô. *d. l. un. C. de Monop.*

Mercibus fit *primò*, quando priva- 5
tim inter Mercatores conventum est, ne merces coëmtæ, nisi constitutô pretiô vendantur, *d. l. unic. C. de Monop.* Unde Felin. *ad cap. accedentes. de Rescript.* dicit: Monopolium esse conventionem inter mercatores, obviantem publico bono, quia ob privatum commodum certorum, intercipitur publicum. *Secundò* fit, ut Galli dicunt, *quand' une certaine espece de marchandise est boutet entre les mains d' un*

un seul homme, & n' en peut avoir que par les mains. Guilm. Böekel. *disquis. vision. jur. pub. col. 1.* h. e. Wann etzliche wenig Personen diese oder jene Waaren unter ihre Hände alleine bringen / und darnach ihres Gefallens verfaren / steigern / verbieten / und straffen; quemadmodum in quibusdam Impe-
6 rii civitatibus hæc exactè practicari norunt non solùm exteræ nationes, Anabaptistæ, Judæi, eorumque similes, sed & hodiè cives ipsi, qui mediante bancô seu mensâ argentariâ, aliisque mediis pleonecticis noviter institutis, cum ingenti vicinorum & conciviũ jactura & pernicie, veluti quôdam hamô cæterorum commercia ad se trahere omni
7 ope nituntur. *Tertiò* fit. Cùm Mercatores initis sodalitiis omnia tentant, excogitant, explorant, quibus multitudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecuniis alios vincunt, alios præveniunt, alios ex aucto rerum pretio deterrent, ac soli emunt omnia, quæ deinceps pro suo libitu soli vendunt quàm maximo. Martin. Bonacin.
8 *Quartò.* Monopolium est, quando quis homines cogit, ut non ab aliis, sed à se tantum injustô pretiô merces emant. *Quintò.* Si Nobiles non patiantur rusticos suos quidquam vendere aut in forum publicum deferre, priusquam ipsi satis carè res suas, sæpè nulli9 pretii, vendidissent. Adam. Kell. *de off. jud. lib. 2. c. 18.* Tholos. *lib. 13. de Rep. c. 13. n. 4.* Quales omnes contra justitiam peccant & ad restitutionem tenentur, cùm sint causa injusta damni.

Ideoque ejusmodi privatorum monopolia regulariter in omnibus benè constitutis Rebuspub. prohibita fuére:
9 Et quidem 1. de Jure Civili, *in d. l. un. C. de Monop.* ubi Ita Imp. Zeno. *Jubemus, ne quis cujuscunq; vestis vel piscis, vel pectinum fortè aut echini, vel cujuslibet alterius, ad victum vel ad quemcunq; usum pertinentis speciei,* ut salis, frumenti &c. *vel cujuslibet materiæ, pro sua autoritate, vel sacrô jam elicitô* (vid. Damh. *d. l. n. 2.* ubi varias recenset merces) *aut imposterum eliciendô rescriptô aut pragmaticâ sanctione, vel sacra nostra pietatis adnotatione Monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus conjuret aut paciscatur, ut species diversorum corporum negociationis non minoris quàm inter se statuerint, venundentur.* Olim hoc monopolium, quô unus certive homines certæ mercis vendendæ jus sibi vindicabant, permissu Principis sub onere vectigalis erat licitum, ut Strabo *lib. 17. de Ægypt. merc. scribit:* Τῶν βαρυτιμῶν βαρέα καὶ τὰ τέλη, καὶ γὰρ δὴ καὶ μονοπωλείας ἔχει. Id verò hodiè constitutione hujus *l. un.* omninò improbatum; adeò ut nec si permissus Principis interveniat, cuiquam salis aut cujusque mercis monopolium exercere permittat, propositâ in eum, qui exercuerit, pœnâ deportationis. Secundò, 10
de Constitutionibus Imperii Recess. de Anno 1500. Augustæ. tit. Von wucherlichen Contracten, Monopolien / Gewerben / auch Kauffleuten. Recess. Coloniens. de Anno 1512. Von Gesellschafft / Fürkauffen / und daß die / so Fürkauff treiben / Haab und Güter sollen der Obrigkeit verfallen seyn. Id quod respondet *d. l. un. C. de Monopol.* ubi illa sub pœnâ confiscationis & exilii prohibentur. Im Abschied zu Nürenberg de Anno 1524. Ist abermahl Stadthaltern und Oratorn befohlen / den Articul der Monopolien auff ziemliche Weg den Rechten gemäß zurichten. In Comitiis Spirensibus Anno 1526. constitutum est, daß der Keys. Fiscal ernstlich soll procediren / damit die Monopolien und grosse Gesellschafften abgethan. Similiter in Recessu Spiræ Anno 1529. Augustæ Anno 1530. Augustæ rursum Anno 1548. sub tit. Die Monopolia und schädliche Fürkäuffe belangend / Item Augustæ Anno 1566. & iterùm Spiræ Anno 1570. Ratisbonæ denuò Anno 1576. Item in der Policey Ordnung zu Franckfurt Anno 1577. Damhoud. *in compend. crimin. d. cap. 132.* Ubi quælibet monopolii genera seriò & sub gravissima pœnæ comminatione, quam paulò pòst videbim9, prohibentur. Quibus adde quæ leguntur in der Weltlichen Reformation Keyser Sigismundi,

mundi. *cap.7.* (ap. Goldast. *inter Constitut. Impp. pag.190.*) his verbis. Es seind grosse Gesellschafften auffgestanden die zusammen spannen / und treiben grosse Kauffmanschafften/es gehe ihn wol oder übel/sie treiben es je darnach daß sie nicht verlieren. Das kömt aller gemein in den Städten/ und uff den Land übel / Man soll darwieder seyn/ daß solche Bündnissen abgestellet werden / und nirgend mehr von Edlen oder Burgern gefunden werden. Wer aber dagegen thäte/ ist er ein Bürger in einer Reichstadt / so soll er seiner Kauffmanschafft ledig und verfallen seyn / und soll ihn darin nichtes beschirmen. Ist er ein Edel so/soll er seyn in des Reichs Ungnaden/und seine Kauffmanschafft männiglich erlaubet seyn. Vid. Ahasver. Fritsch. *tr. de Monopol. cap.7.*

11 Sic in abolendis monopoliis laborasse Senatum Romanum antiqvũ tradunt Plin. *lib.8 cap.37.* & Christinæ. *vol.3. decision. Belg.98.* Et quidem rectè & salubriter. Maximè enim odiosum & grande peccatum est Monopolium, non solùm in foro fori. *d. l. unic. C. de Monopol.* ubi inter plures Dd. Augustin. Berous, *consil.171. n.1. & 2. vol.3.* Ægid. Boss. *tit. de Union. & Colleg. n.4. & seqq.* Verùm etiam in foro chori, poli & conscientiæ, quod ostendit P. Martyr *in suis locis commun.* & plures alii, in decalogi enucleatione, maximè in præcepto 7. de furto non faciendo & de concupiscentia vitanda, &c. & crimen esse monopolium probat Augustin. Berous *d. cons.171. n.1.2.* & si non ordinarium publicâ lege criminaliter, utique tamen extra ordinem vindicandum & cöercendum. Ægid. Boss. *d. tr. de union. n.4. & seqq.* Pugnat namq; hujusmodi quæstûs illiciti studium & inhiatio rei alienæ cum dilectione proximi. Damhoud. *d. c.132. n. 15.* cum naturali æquitate, quæ non vult, quem cum alterius onere & injuria fieri locupletiorem. *c. locupletari. de Reg. jur. in 6to. l. jure natura. 206. ff. eod. l. nam hoc natura. 14. ff. de condict. indeb. l. si quis Presbiter. C. de Episc. & Cler. l. si quis mancipii. 17. §. fin. ff. de Instit. act.* adeò ut etiam pupillis hoc iniqvum lucrum extorquendum sit. *l. fin. C. de usucap. pro Emt. gl. in pr. Instit. de autor. tut.* Itemque Ecclesiæ. gl. & Br. *ad auth. qui res. C. de SS. Eccles.* Bl. *ad l. jubemus. §. sanè. C. eod.* Dyn. *ad c. locupletari. de R. J. in 6.* Quid, quòd rerum ad vitæ usum necessariarum caritas hôc illicitô mediô inferatur. Damhoud. *d. l. n.2.* quo facilè & plebs everti & civitas subverti potest. Guil. Bockel. *d. disq.15.* per Tib. Decian. *lib.7. tract. crim. cap.21.* Menoch. *de arb. JJ. qq. cas.569.* Althus. *pol. c.32.* Schepliz. ad consuet. Brandeb. *part.4. tit.4.* Trentacinq. *var. resolut. lib.1. resol.1. de V. S. n.7.* Adam Keller. *de offic. jur. Pol. cap.18.* Boter. *lib.1. de Constit. pol. cap.14.* qui de variis & multiplicibus technis monopolii prohibiti agunt; hinc Germanicum illud, Auß Fürkauff und Auffkauff; böser Müntze freyer Lauff/ wird der Arme gefressen auff. quibus adde Christoph. Besold. *consid. pol. vit. & mort. lib.1. c.2.* qui id ipsum exemplis ex Paradino, Mutio, & aliis confirmat. Quapro- 12
pter Camill. Borell. *3. de Magistrat. edict. cap.14. n.101.* scribit: Magistratûs advertere oportet, ne aliqui in Civitate sint, qui omnia in grosso (ut loqvuntur Itali) cöemant, ut cariori pretio vendant minutatim. Contra istos statuendum ait, ut non emant usque ad certam horam; ut cives ab ipsis venditoribus, non à monopolis aut propolis hujusmodi emant. Polonia sanè 13
vel hâc solùm ratione annonæ impedit caritatem, quæ alibi sæpissimè etiam in copia ingravescit. Idque Johann. Choysui. *in discursu quô Electionem Henrici Valesii in Polonia Regem Gallicè descripsit. lib.3.* annotavit; cùm ait: *Et ce que retient parmy eux le bon marche de toutes denrees, est qu' il n' y à point de Monopoles, principalement pour le bled & pour le vin &c.*

14 Civitates quoque Hanseaticæ huic grassanti & commercia destruenti malo salutaribus sanctionibus sæpenumerò obviare studuerunt, prout id evidenter apparet ex Edicto Conventûs celebrioris Hansæ de Anno 1598. quô adversus exterorum illicita & toti Imperio

perio

perio perniciosa monopolia ejusmodi promulgarunt mandatum, quod hîc subjungere benevolo lectori haud ingratum fore autumo.

Wir Bürgermeistere und Rath der Keyserlichen Freyen und des heiligen Reichesstadt Lübeck / Entbieten unsern gehorsamen Bürgern / Einwohnern und Unterthanen / sowol auch allen andern außländischen Gewerbs- und Handelsleuten / unsern Gruß / und denselben hiemit zuwissen fügend / Obwol die eigennützliche und schädliche Monopolia und Vorkauff nicht allein in den gemeinen beschriebenen Rechten / sondern auch folgig des heil. Reiches Policey-Ordnung / bey der Confiscation und andern schweren Straffen verbothen / uñ derowegen je niemand frevendlich dagegen handeln solte / Daß dennoch Wir und andere Erbare Hansee-Städte mit Schmertzen erfahren müssen / daß besagten Rechten und Ordnung ungeachtet / zuforderst Engel. H. Italiener / und andere dergleichen außwertige Nationes etliche Jahr hero sich unterstanden / von dem Adel und Haußleuten auff dem Lande / in den benachbarten Fürstenthümern die erwachsene Früchte / als Roggen / Weitzen / Gersten / Schafe und Wolle / sambt andern Waaren mehr / nur Hauffenweise und bey grosser Anzahl lassen einkauffen / und folgends in ungewönliche Hafen in die Schiffe / oder aber auch Wagen zubringen / und auß dem Reich zu führen / Wann aber nunmehro dann am Tag / daß durch sothane unleidliche Vorkauff- und Außführung angeregter Waaren / Unsere und andere Erbb. Hansee-Städten eingesessene gehorsame Bürgerschafft / sowol Türcken-Steur und alle andere Reichs Anlagen mit grossen Unkosten tragen müssen / nicht allein auß aller ihrer Nahrung gesetzet / ihnen das Brod gleichsam vor dem Maule abgeschnitten wird / sondern auch wegen der dahero verursacheter grossen Theurung ein unendlich Seufftzen und Weheklagen der armen Leute erfolget / So haben Wir uns mit den E. E. Hansee-Städten auff jetzo vorgewesener Versamlung nicht unbillich der Policey-Ordnung erwiederte und auff vorgängig reiffsame Berathschlagung dahin einhelliglich geschlossen / daß in unsern Städten und Bothmäßigkeiten solchen schädlichen Monopoliis oder Einkauff hinfüro nicht länger zu zusehē; Sondern da einiger Frembder oder deren Factor, Diener / daß er die Früchte / Schafe / Wolle und andere Waaren der Gestalt auff dem Lande eingekaufft / damit in unsern Städten / Hafen und Gebieten beschlagen / sollen dieselben nicht alleine sampt den darzu bedingten Schiffen confisciret, sondern auch die Verbrecher / nach Gestalt der Sachen willkürlich gestrafet werden /

Und weil auch befunden / daß die hochschädliche Monopolia und Vorkauffe nicht wenig befordert / das etliche Bürger in den Städten mit frembder Leute Geld Factorey treiben / alles an sich bringen / und Frembden zum besten durchschleuffen; So ist ins gemein dahin verabschiedet / daß ein jeglicher Bürger alle Jahr daß er mit frembden Geldern nicht gehandelt noch Kauffmanschafft getrieben / sich mit seinem Cörperlichem Eyde zu entledigen schuldig seyn solle.

Dann fürs andere / weil auch durch betriegliche-Starck und Außziehung der Wollen Tücher der gemeine Kauffmann unter gutem Glauben höchlich beschädiget und verfortheilet wird / und dadurch der gemeine Nutz verschmälert; so haben Wir uns vereiniget / auch hierob hinfüro ein ernstliches Einsehen zu thun / der Gestalt / daß / do solche betriegliche Wöllen-Laken angetroffen / alsbald dieselbe zu forderst der Obrigkeit in Commiss gefallen / und nicht deßoweniger der Bereiter und Verkäuffer sich würcklich zu strafen lassen sollen schuldig seyn.

Als dann auch / fürs dritte / Bericht einkommen / daß allerhand hochschädliche Betrüg und Falsch in Seiden-farben von etlichē vortheilhafftigen Färbern uñ Kauffleuten fast allenthalben / da solche Handtierung im Schwange gehet / gebrauchet wird / als daß durch böse durchfressende Materien / die Seide nicht allein

im Gewicht dermassen beschweret / daß auß einem Pfund weisser Seiden allein mit dem Zusatz der gewichtigen bösen Farben / zwey drey / mehr oder weniger / Pfund zugerichtet werden können / und aber solcher eingeführter Falsch und Betrug zu hochschädlicher Vernachtheilung allen den Reichsstädten / insgemein auch den untergehörigen Unterhanen gereichet / So sollen solche falsche und betriegliche Seiden / wann sie in unsern Städten nur angetroffen / auch confisciret, die Färber und Verkäuffer wilkürlich gestraffet werden / und in deme niemand übersehen noch verschonet werden; Darnach sich ein jeder zu richten und für Schaden zu hüten / Publicatum den 3. Augusti, Anno 1598.

15 Simili modô Civitates Hanseaticæ Anno 1582. 2. Januarii in publicis Imperii Comitiis, coram Imperatore & Electoribus de monopolio Adventurariorum Stapulariorum Anglicorum in Romano Imperio graviter conquesti sunt, de quo vid. Thuan. *lib. 119. histor.* Licet enim coemptione Anglicorum pannorum non indistinctè omnibus in Anglia interdictum fuerit, eoque Adventurarii minus justè Monopolii accusari videantur, non per-
16 mittunt tamen ut alii, ne dum Germani, in foro pannorum consueto (Blackvvitthall) pannos emant: Imprimis verò tanta externis, imò ipsis Anglis, qui de collegio non sunt, imponuntur vectigalia, ut pari cum Adventurariis pretiò pannos suos distrahere nequeant, imò ut gravissima vectigalia quis ferre vellet, evectionem tamen pannorum (licentiam dicunt) pari cum Adventurariis numero non conceditur. Hi quid aliud moliuntur, quàm ut soli emere, solique vendere possint? Max. Faust. ab Aschaffn. *de ærar. cl. 16. conf. 141.* vid. Statum Controversiæ Hansæ-Anglicanæ. de Anno 1607. post De-
17 cretum Cæsar. *n. 367. & seqq.* In quo scripto Adventurariorum Anglicanorum Monopolia sequentibus rationibus demonstrantur.

1. Quòd Pannorum negociationem ad se solos attrahant & pannos à primis dominis, exclusis cęteris emant, variis ibidem probatur documentis & testibus.

2. Quòd Adventurarii eorumque Consules vulgò (Curtmeister) & ministri constitutâ taxatione inter se conveniunt, ne merces nisi certô pretiô vendantur.

3. Ne quem in societatem assumant, nisi qui 7. annorum spatiô illorum collegio inservierit.

4. Quòd aliorum mercatorum naves pannô onustæ tam diu Londini detineantur, donec Adventurariorum ex portu solverint.

5. Quòd ad suggestionem & in gratiam Adventurariorum, Hanseaticis sua privilegia circa vectigalia adempta, respectu verò Adventurariorum Hanseatici duplici vectigalium onere in importandis & exportandis mercibus, contra jura quæsita & præscripta premantur.

6. Quòd solis Adventurariis, exclusis cœteris etiam privilegiatis Mercatoribus concessum, ut pannos albos & intinctos ex Anglia evehant.

7. Quòd Hanseaticis prohibitum Adventurariis verò concessum, pannos in Anglia emptos, in nullum nisi patrium solum, contra privilegia quæsita, libertatem commerciorum, & jura Gentium, abducere.

8. Similiter quòd contra tenorem privilegiorum, & Jus Gentium, Hanseaticis sit prohibitum, alias importare merces, quàm quas patrium tantummodò producit solum.

9. Quòd Hanseaticis instinctu Adventurariorum, severè vetitum, ne merces & pannos suos iis inferant locis & Civitatibus, ubi Adventurarii sedem & Emporia constituerint.

Quapropter etiam decretum publi- 18
cum Comiti Ostfrisiæ, pro abolenda hac Adventurariorum Monopolitarum societate, ex Civitate Embdensi 3. Junii ejusdem anni insinuatum est. Et anno 1597. 1. Augusti Mandatum banni, adversus hos ipsos Adventurarios publicatum est. Thuan. *d. l. p. 814.*

Der Erb. Hansee-Städte nothwendige

Ver-

Verandtwortunge de Anno 1609. *pag. 8.* vid. d. Acta Anglicano-Hanseatica. de An. 1607. 608. 609. *& seqq.*

19 Hujus societatis monopolicæ institutionem ipsi Adventurarii de se in libro quodam, Middelburgi edito, à Burgundiæ Duce Johanne originem traxisse jactitant; confirmationem verò primam Regi Angliæ Edvvardo III. adscribunt. Imprimis autem gloriantur, Henricum IV. Angliæ Regem, cùm Pannificium Anno 1399. in Anglia efflorescere cœpisset, vetuisse, ne ex aliis regnis illi panni in Angliam importarentur, eorumque confirmasse privilegia, & ejus exemplum sequentes ordine Reges secutos esse. Henricum autem VII. hanc societatem tribus novis privilegiis ornasse, ac pro se, cùm lanæ venditores pannifici & tinctores, aliique regni incolæ, & Hanseatici præterea mercatores de imminuta commerciorum libertate questi fuissent, stetisse, sibique Adventurariorum nomen (quod nimirùm negociationes suas maris periculo seu fortunæ eventui **Ebentheuer** appellamus, committerent, & non terra tantùm, instar aliorum terræ Regni incolarum, qui intercursores, seu **Unterläuffer** nominantur, negociarentur) imposuisse. Eandem denique se felicitatem & regios favores expertos esse, quando Edvvardi VI. & succedentium sororum temporibus Hanseatici pro privilegiis suis decertarunt. De quibus fusius *suprà lib. 2. cap. 7. n. 37. & seqq.* & hoc *lib. 4. cap. 3. n. 17. & seqq.*

20 Ad hunc Monopolarum ordinem referuntur ANNONÆ flagellatores, seu Dardanarii. *l. 6. ff. de Extraord. crim. l. 37. ff. de pœn.* Casp. Klock. *de Contribut. & Collect. cap. 1. n. 358. & seqq.* qui frumentum & alia ad victum necessaria, carius

21 vendendi causâ, abscondunt: sic dicti à Dardano Mago (ut ex Apulejo constat) qui maleficis artibus annonam in granaria sua avertere, mensurasque in admetiendo minuere solitus est. Adrian. Turneb. *lib. 9. animadvers. c. 17.* Stuck. *2. antiq. 12.* Cas. *1. sphær. cap. 7. in*

22 *fin.* Menoch. *cas. 382.* Dicuntur & Spentagoli, Pantopolæ, Pantametaboli, Seplasiarii, Danistæ. Cujac. *10. obs. 19.* Gallis *Usuriers, qui cachent le bled, & recelent autres provisions, attendants la cherte.* Boekel *dict. disquis. 15.* Quod 23 crimen olim admisisse dicitur Thales Milesius, unus VII. Sapientum, cui cum objiceretur (verba sunt Aristot. *1. Pol. c. 7. in fin.*) Philosophiæ studium propter inopiam quasi inutile & infructuosum, prospexisse illum ferunt per Astrologiam olivarum ubertatem futuram. Cumque cōegisset paululum pecuniarum, hieme adhuc vigente emtionem olei fecisse in Mileto & in Chio pro parvo admodùm pretio, utpote nemine plus offerente, arrhasque dedisse. Cùm itaque posteà tempus venisset, multis subitò quærentibus, vendidisse oleum quanti ipse voluit, & magnam vim pecuniarum inde superlucratum ostendisse amicis, perfacile esse Philosophis ditari, si vellent. Idem de ipso Thalete scriptum reliquit Diogenes Laërt. *in ipsius Thalet. vita.*

Simile de Siculo quodam refert A- 24 ristoteles *d. cap. 7. in fin.* Cûm enim apud eum pecunia reposita esset, ferri quicquid erat ex ferrariis emit, posteà verò mercatoribus illuc accedentibus vendebat solus, non magnum excessum pretii faciens, sed tamen ita, ut pro 50. talentis, centum conficeret. Hoc itaque sentiens Dionysius, pecunias quidem illi non abstulit, sed amplius Syracusis morari vetuit; ut qui reditûs reperiisset rebus suis inutiles. Hactenus Aristoteles, referente Menoch. *d. Cas. 369. pr.*

Sic Ferdinandum Regem Neapoli- 25 tanum suis æquè ac exteris odiosissimum fecit, quod olei ac frumenti quicquid in Apulia concrevisset, vilissimô pretiô emebat, ut summâ annonæ egestate ac inopiâ arbitrio suo addiceret: non permittens dominis suis vendere triticum & oleum, donec ipse distraxisset. Cominæ. *2. de bell. Neap.* Bodin. *2. de Repub. cap. 2.* Hâc sordidâ 26 monopolicâ & crudeli, ut à politicis indigitatur, mercaturâ usus quoque fuit Anthonius Leva, à Carolo V. Impera-

peratore Mediolano Præfectus, dum lege prohibuit, ne quis civium triticum moleret, aut panem penès se faceret; sed cogeretur emere à tabernis, ea de re Aquilæ signo insignitis. Sabel-
27 lic. *in supplement.* Ferè similis ratio est, si dominus subditis suis mandet, ne ab aliis, quàm à se cerevisiam emant, ut in Bavaria practicari expertus sum; & ne alibi molant & panem coquant, quàm in suo molendino & furno, aut simile quid jubeat, quod voluntati aut libero arbitrio meritò relictum esse debet; pulchrè Andr. Rauchbar. *quæst. jur. part. 1. q. 27.* Rutg. Rol. *decis. 24.* Joh. Kopp. *decis. 20.* vid. tamen nos *cap. seq. 7. n. 70.* Detestanda enim planè est hæc praxis monopolica, cùm provinciales à fisco species annonarias extra publicæ utilitatis casum emere coguntur: aut eas fisco venderè forensibus pretiis compelluntur. Sitzman ad Böeth. *1. de consolat. philos.* Buleng. *de*
28 *vectig. cap. 7.* Contra hujusmodi statuta in Camera Imperiali Mandata sine clausula decreta in causa Braunschw. cõtr. Braunsw. & Kemptẽ contr. Memmigen. Item der Stadt Gülich & Passau contr. Beyern. Ex Klockio demonstrat Dn. Knipschilt. *in suo nup. tract. de Jurib. Civit. Impp. lib. 5. cap. 32. n. 64. 65. & seqq.* vid. Ordinat. *Camer. part. 2. tit. 23.* Hi illiciti quæstûs simili modô in suprà dictis recessibus Imperii, imprimis de Anno 1548. Franckf. Policey Ordn. §. Es sollẽ unser. graviter prohibiti sunt. Hinc Christoph. Lehmann. *lib. 2.* Der Speyrischen Chronic.
29 *cap 39.* Von Sachen so man auff allgemeinen Reichs Versamlungen coràm Regni Senatoribus gehandelt/ *art. 13.* Es ist auch zu Abschneidung wucherlichen Gesuches und dahero erwachsener Steigerung und Auffschlag in Wein und Früchten / gutes und erspriesliches Einsehen fürgewand / aller Vorkauff verboten: und welche Frucht zu Erndzeit / solche wieder zu verkauffen auffgeschüttet / oder Wein zum Uberfluß eingeleget / zu dem Ende waß er umb 2. Denar erkaufft / daß er hernach umb 4. 6. oder theurer verkauffen könne / daß dieser / als ein öffentlicher Wucherer gehalten / und von der geist- und weltlichen Obrigkeit gebüsset und gestrafft werde.

Das hat damahls zuläßige Handthierung geheissen / wann einer zur Notdurfft ein Vorrath in seiner Haußhaltung geschaffet / und hernacher dessen nicht noth gehabt / sondern umb billigen Werth wieder hingegeben: und in solchem Einkauffen sich und die Seinigen selbst / und darneben seinen Mitbürger / als Christlich und ziemlich in acht genommen.

Wann aber einer nicht zur Notdurfft / sondern doppeln und mehrfältigen Gewinn zu schaffen / und sich durch solche Wege zu bereichen / Wein und Früchte hinterlegt / das haben die alte Stände des Reiches als für einen verbotenen Wucher / und Straffbar gehalten / Lehman. *d. l.*

Hisce pernitiosis monopolis aut 30
propolis, quoniam rerum multarum caritatis per hoc delictum, quod committunt, sunt autores, & Rempub. plurimùm gravant, gravissimæ de jure Civili sunt constitutæ pœnæ; ut, confiscatio bonorum, & Exilium, seu privatio negociationis & mercaturæ, concessorum privilegiorum juxta qualitatem rerum & facti ad discretionem Judicis. *l. un. §. si quis à &c. C. de Monop.* Francisc. Lucan. *in tr. de casib. bonor. public. dor. part. 2. principal. n. 5. & 6.* Jo. Berbet. *in suo juris director. rubric. de Colleg. illic.* quos allegat Damhoud. *d. c. 132. prax. crim. n. 3.* adeò, ut ipsos quoque judices, qui cum Monopolis ad monopolia punienda dissimulant, graviter puniendos esse statuerint constitutiones, putà 40. libr. auri, *d. l. un. §. Cœterarum. C. de monopol.* prout infr. pluribus. *n. 30. h. cap.* Flagellatores verò annonæ puniuntur pœnâ 20. aureorum. *l. 2. §. 2. ff. ad l. Jul. de Annon.* aliquando etiam extraordinaria; pro delicti enim qualitate, quam judex meritò considerare debet, vel relegantur vel deportantur; quod præsertim in iis obtinet, qui societatibus initis annonam vexant & flagellant. *l. 6. ff. de extraord. crim. l. 3. §. ult. ff. de crim. stellionat.*

nat. Cujac. *10. obs. 19.* Menoch. *d. consil. 569 n. 23.* Fr. Marc. *decis. 540.*

31 De Constitutionibus Caroli V. Augustæ An. 1531. 1540. sancitum, omnes dictos monopolas puniendos confiscatione bonorum per Monopolium partorum. Damhoud. *d. c. 132. n. 14. in fin.* & Recess. de Anno 1548. rubric. von Verkauffung der Frücht; quem Rudolphus II. auxit & renovavit in der Franckf. verbesserter Policey Ordn. de Anno 1577. tit. 19. ubi habetur. Daß solcher Abkäuffer oder Auffsteiger die Hauptsumma verliehren/und darzu von der Obrigkeit ex officio, nach Gestalt der Sachen/an Ehr und Guth soll gestrafet werden. 32 Nec minor sanè, si non major fuit Imperatorum in nostro Imperio cura, in coercenda atque punienda Magistratuum negligentia, quos Cæsareus Fiscalis seriò commonere debet, negotia MONOPOLICA intra mensis spatium ut emendent, pœnisque indicent. Quòd si præfixô statutoq; tempore id Magistratus neglexerit, & tunc ipse Procurator Fisci ex officio contra eum procedere potest. R. A. *de Anno 1532.* Tit. Policey/ wucherliche Contracte. Et iterum plenius sancitum in Reform. Polit. de Anno 1548. Tit. die Monopolia betreffend.

Et An. 1577. eod. tit. ibi: In Fall aber/ da die Obrigkeit in solchem lässig oder säumig erfunden/ und denn an unsern Keyserl. Fiscal gelangen würde/ so soll er solches der Obrigkeit/da dieselbe Monopolirer/Kauffleute und Häusirer gesessen oder wohnend seyn/ zu verstehen geben/ und sie ermahnen/ solche beschwerliche Handlungen in Monatsfrist abzuschaffen und zu straffen/dann wo sie die Obrigkeit solches in bestimbter Zeit nicht thäte/ so wolte und muste er Ambts wegen gegen solchen procediren; wie sich gebührete/ wie er auch solches zu thun Macht und Recht habe und unverzüglich thun soll. Es soll auch die Obrigkeit/ so sie uff beschehene Warnung in gesatzter Zeit der Monatsfrist in Straffung des überfahrens säumig würde/ durch den Fiscal vor unserm Cammer-Gerichte fürgenommen/ und umb hundert Marck lötiges Goldes unnachläßlich gestrafet werden.

Pœna igitur Magistratuum negligentiæ, in hoc crimine Monopolii publico, Centum Marcarum auri puri statuta est, ubi sciendum, quotiescunq; certa auri massa transmittitur, uti loqvuntur Impp. *in l. 5. C. de suscept. Præpos. & arcar. lib. 10. tit. 70.* Eine Marck lötiges Goldes/ aurei floreni Rhenani septuaginta duo Marcam Coloniensem constituant. Denais. *in Jur. Camer. tit. de Monet. Edict. n. 10.* prout testantur verba ordinationis Monetariæ Imp. Ferdinandi I. de Anno 1559. §. ferner die güldene Müntze. Quod Justiniani Imp. computationi congruum est, quo 72. Solidi libram explebant. *§. fin. Instit. de pœn. tem. litig. & d. l. 5. C. de suscept.* Gail. *2. obs. 39. n. 1 & seqq.* Besold. *thes. pract.* verb. Marck. ubi ait: secundum vulgarem loquendi usum nomine librarum vel marcarum auri & argenti, in dubio non argentum vel aurum merum, sed potius vulgare & mixtum venit: indeque fit, quòd in Constitutionibus vel decretis Imperii Rom. German. necnon in contractibus privatorum purum vel merum aurum & argentum, adjectione harum vocum lötig Gold oder fein Silber/ à mixto soleat distingui. vid. Thoming. *decis. 19.* 33 34 35

MARCARUM verò appellatio non solùm in rudi materiâ, verum etiam in ipsius æstimatione verificari potest. Idem. *d. l.* per *L. quotiescunq. 5. C. de suscept. Præpos. & Arcar.* 36

Marca argentea autem, ut hæc incidenter moneam, olim ut adhuc hodiè octo unciis æstimatur, quę octo nummos unciales seu Imperiales efficiunt. Matth. Host. *de re numm. lib. 5. cap. 3.* Sequentibus verò seculis ille valor valdè imminutus fuit in hisce Saxonicis oris, ut hodiè tres marcæ unum constituant Joachimicum seu Imperialem. 37

Aliæ quoque fuerunt priscis temporibus marcæ argenti, aliæ Marcæ denariorum, Marckpfennige/ de quibus Arnold. Lubec. *lib. 2. Chron. Sclavor. cap. 1.* quarum Decem. X. effecere Ungaricos XVI. & pro quibus Inclyta nostra Lubeca maximam præfecturarum, prædiorum & fluminum suorum partem sibi fecit propriam. 38

Jure

39 Jure Saxonico similiter puniuntur exilio. In Electoratu Saxoniæ Confiscatione mercium & præterea 20. solidorum mulctâ plectuntur. *Ordin. Provinc. Augusti. de Anno 1585.* Edictum verò ejusdem Electoris Torgaviense pro circumstantiarum ratione severiores etiam minatur poenas. ibi. Bey Vermeidung der darin geordneten/ und nach Gelegenheit der Fälle anderer schärfferer Straffen. De Dardanariatus poena idem Edictum. tit. Vorkauff des Getreydes. De Monopoliis Lanæ & Lini *ibid. Tit.* Vorkauff der Wolle. De Recessibus Hanseaticis confiscatione bonorum & arbitrariâ adhuc poenâ, prout paulò antè probavimus *n. 14.*

40 Alii hoc delictum severissimâ poenâ, amputatione nempe capitis dignum judicant; quoniam publicum illud furtum est, quod omnem & totam regionis partem tangit, & quibusvis privatis etiam miseris suum quod habent jure angustum auferunt; quemadmodum Romani fæneratorem ideò gravius, uti paulò antè diximus, quàm furem puniverunt. Vid. Hyppol. à Collib. *cap. 4. in pr.* Ideoque nihil æquè interest Reip. quàm pleonexiam & fraudes mercaturæ præsertim annonæ ratione factas detegi, ac poenâ atrocissimâ vindicari; sicut enim lætius saturô populô nihil; ita jejunô & famelicô quoque seditiosius nihil. Dissentit Machiavell. quem refutat Anti-Mach. *lib. 3. theorem. 32.* Seditio autem ex pleonexia orta, totam subvertit Rempub., illiusque quietem, quod Neapolitani Regni exemplô An. 1647. & aliorum in propatulo. Unde Frosch-mäuseler de Pleonexia,

Allen Rath/ Gesellschafft und Geschlechte
Eigennutz/ Kirch-Stadt-und Hauß-Regiment
Daheim verwirrt / bey Frembden schendt.

Vid. Nachklang des Hänsischen Weckers *pag. 15.*

Maledicetur itaque in populis, qui abscondit frumenta, benedictio autem super caput vendentium inquit Salomon. *proverb. 11. vers. 26.* Interdum etiam hosce Curculiones justô judiciô DEI poenis præsentibus in hac vita affici testatur Lutherus *lib. 3. de Censu. cap. 7. n. 83.* *Nihilq́;* (ut Gregor. Nazianz. in funere Basilii ait) *gravius acerbiusq́; est iis, qui, ut famem negocientur, atq́; ex aliorum calamitatibus messem faciant, temporum difficultates observant.* Quapropter Franciscus Donatus, Venetiarum Princeps, locô remotus fuit, quòd in re frumentaria malè versatus; & hoc ex tribus capitibus in Ducis Venetiarum jurisjurandi formulâ præcipuum est. Thuan. *lib. 16. histor. pag. 314.* ne imposterum in id impingant. 41

Quid quòd hæc flagellatio annonæ, species tyrannidis est affectatæ. Sic Romæ Sp. Melius, ex Equestri ordine prædives, cûm frumenta ex Hetruria Romam deduci fecisset, ac in populum illorum largitione uteretur, ut animos civium ad se traheret, & arma in ejus domum conferrentur, Dictator Cajo Servilio Achalæ, Magistro equitum injunxit, ut Melio coram Dictatore diem diceret; cûmque Servilius id Melio nunciaret, ille pavidus fortè criminis concepti suspicione, dum populum ejusque fidem implorat, ob impensam in illum benignitatem, idque vociferaretur, à C. Servilio obtrûcatur, & ob id Dictator inquit: Macte virtute, C. Servili, esto, liberatâ Repub. ut narrat Livius *lib. 4.* Cujus Domus complanata Æquimelium dictum est. Cinna, annonæ caritate ingruente, tritici largitionem suscipiens, Regnum affectasse creditur, quo circà saxis obrutus est. Plutarch. *in Paral. cap. 59.* Eôdem modô populus Atheniensis obruit Pyrandrum, Quæstorem urbanum, triticum parcè suppeditantem, ac largitionem surripientem, & ob id proditionis suspectus, Plutarch. *d. l. cap. 51.* 42

Ideoque eum, qui annonæ præest, magnâ summâq; prudentiâ esse oportet, ut hos scopulos evitet, quando egestatis & inopiæ procellæ irruunt. Optimis enim Principibus & magistratui frumentorum penuria semper odio fuit, 43

fuit, quæ majori ex parte à pessima administratione proficiscitur. Fr. Marc. *d. decis.450. n.1. & 5.* Turcarum Imperator autoritatem subditorum sibi conciliat, turbasque & motûs præcavet, dum curat, ne annonæ ullô unquam tempore caritas oriatur. Rhenat. de Lusing. *de increment. Imper. lib. 2. cap.4.* Enimverò æquitas id imprimis efflagitat, ne carius, quàm par sit, vendantur merces. *l.1. C. de Episc. & Cler. l. ult. ff. de muner. & honor.* At ubi æquitas hodiè est inventu? ubi Præfectus annonæ? de quibus *cap. seq num.13 & seqq.* Ædiles Cereales Ἀγορανόμοι, commerciorum Comites, qui curarunt, ne commercia illicita exerceantur (de quibus mentio fit *in l. unic. C. de Annon. & Capitat. l.2 C. quæ res ven. poss. l.6. C. de Commerc. & mercator.*) ubi Sitocomia? altum nunc & Pythagoricum silentium; Caveat itaq; in quantum fieri poterit, Respublica insidiosa illa quorundam monopolia, & tot constitutionibus severè prohibita, quæ fisco Principum interdum nutriuntur, & pauperum sudoribus pascuntur. Caveat etiam maximè, fraudes in commerciis committi, & remitti fraudantibus artes commutatrices pœnas; caveat etiam quisque mercatorum & seriò prospiciat sibi de bona mente & bona conscientia, ne audiat talis, qualis describitur ab Ambrosio *in c. ejiciens. dist.88. O mercator seculi, comparator inferni, cur in fraudem & deceptionem convertis naturæ industriam? cur affectas rerum defectus? cur optas pauperibus sterilitatem, ut domui tuæ compares dolosam fœcunditatem? etenim lucrum tuum multorum est damnum! O quò vadit anima*, exclamante Baldô, istiusmodi mercatoris. Nec est, quòd quis cum Joh. Sichardo *ad d. l. un. n.11. C. de monopol. arg. c. significante. 69. de Appellat.* & Joh. Borcholt. *cons.17.* pu-

44 tet, hæc monopolia pactis juratis, privilegiô & præscriptione fieri licita & permissa, quæ alioquin sunt illicita & prohibita. Nam primò (præterquam quòd hujusmodi pactiones mercatorum contra publicam utilitatem initæ, à jure improbatæ, nec etiam juramentô confirmentur. *c. non est obligatorium, de R. J. in 6to.* Decian. *tr. Crim. lib.7. cap.22. n.26.*) non conceditur, hoc *per d. c. significante* probari; deinde, etsi probaretur, responderi posset cum Innocent. hoc quidem in terris Romanæ Ecclesiæ, in uno monopolii genere, nempe quod à Loco est, sed non hujus loci, procedere; non etiam in terris Imperii Romani; neque enim in primo & secundo genere, quod est rerum, de quo hîc sermo; & personarum, de quo paulò post. vid. Ahasv. Fritschii tract. noviss. de Monopol. *c.6. n.7. cum seqq. & cap.8. per tot.*

Secundò dicimus, quòd in Constitutionibus Imperii, præsertim eâ de Anno 1548. tit. 18. Die Monopolia und schädliche Fürkäuffe belangend. §. *fin.* ejusmodi privilegia & præscriptiones privatorum aboleantur, cassentur, & reformentur, in verbis, und sie hierwieder einig Gleyd/ Sicherheit/ oder Freyheit/ in was Schein die immer seyn oder fürgebracht werden möchte/ weder schützē noch schirmen noch fürtragen. Et in Capitulationibus Ferdin. III. IV. & noviss. Leopoldi Imp. *art.20.* Wir sollen und wollen auch die grosse Gesellschafften und Kauffgewerbs-Leute/ so bißhero mit ihrem Geld regieret/ ihres Willens gehandelt und mit unzuläßigē Vorkauff und Monopolien viele Ungeschicklichkeiten dem Reich und dessen Einwohnern mercklichen Schaden und Nachtheil zugefüget/ uñ noch täglich Einführē ꝛc. gar abthun. Keines weges jemanden einige Privilegia uff Monopolia ertheilen/ sondern da auch dergleichen erhaltē/ dieselbe vielmehr als den Reichssatzungen zu wiedern/ wiederumb abthun und auffheben. Quia itaque Imp. & status Imperii volunt, ut nullum hujusmodi monopolium prætextu ullius salvi conductûs, assecurationis, privilegii & libertatis deinceps toleretur, sed dignis pœnis subjiciatur, ideoq; hôc ipsô vetuerunt & abolita esse voluerunt omnia ejusmodi monopolia exitiosa, etiam ea, quæ prætextu alicujus præscriptionis vel consuetudinis defendi 45

volunt. *arg. l. non dubium.* ubi Br. Bl. Castrens. Cyn. Coras. *C. de LL.* Nec enim leges verbis, sed verba legibus imponuntur. *l. 2. in fin. C. commun. de legat.* Et legislatori, quod fieri non vult, tantùm prohibuisse sufficiat. Cæteraq; quasi expressâ legis voluntate liceat colligere, *d. l. non dubium.* verb. *ut legis-*
46 *latori. C. de LL.* Huic accedit, quòd sit delictum, dilectioni proximi è diametro contrarium, ut supr. *hoc c.* probavimus; ideoq; nec ullâ præscriptione seu privilegiô convalidari potest adeò, ut, si sit Respub. seu communio, quæ ejusmodi nocivi monopolii præscriptionem prætendere velit. Joan. Goedd. *cons. Marpurg. 17. n. 197. vol. 4.* Verùm de hoc ipso, capite seq. uberior sese offeret dicendi occasio.

Et hæc de Monopolio privato, propriè ita dicto, & ad mercatores pertinente dixisse sufficiant; restat, ut priori-
47 bus etiam digitis attingamus de Monopolio improprio, & analogicè ita dicto, quod ab opificibus & artificibus exercetur, de quo Keckerm. *in System. Pol. lib. 1. c. 14.* & Althus. *c. 27. Polit.* ubi ex Menoch. & aliis, sedecim species monopolii recenset, quib. adde Ahasver. Fritsch. *d. tr. c. 3. n. 22. & seqq. & c. 12. & 13.*

Fiunt autem hæc monopolia vel
48 Personis, vel in loco. Personis fiunt I. quando quidam inter se constituunt, hoc vel illud hôc modô & non aliô velle agere, ut, cùm in Germania Vitriarii, seu alii artifices statutum vel consuetudinem inter se habent, ne doceant suam artem alios, quàm filios vel nepotes. Similiter quando statui- 49
tur, quòd molitorum, textorum, chirurgorum, pastorum ovilium, balneatorum & Tibicinum filii à Collegio excludantur, quod ut irrationabile in Imp. nostro abrogatum, per Reformat. Polit. de Anno 1548. rubr. von Handwercks Söhnen/ Gesellen und Lehrknaben. ibi. Als auch an etlichen Orten etc. qualia statuta & superius *lib. 3. cap. 2. n. 25. & 26.* hujus tr. improbavimus.

II. Personis etiam fit monopolium, 50
quando Canonici Ecclesiarum Cathedralium habent inter se statuta, ne alii recipiantur in Canonicos, nisi Nobiles; ita, referente Menoch. respondit Bl. *in cons. 183. lib. 2.* & cæteri relati à Menochio *d. cas. 569. n. 19.* ubi integrum hujus speciei vide catalogum.

Loco fit monopolium, si statuitur, 51
ut certô locô res vel fiat, vel vendatur, e.g. quando statuitur, ne ad aliud molendinũ accedere possint alii. Althus. *lib. 1. Dicæol. c. 133. n. 31.* Vel, si conveniunt, quòd homines talis municipii non deferant frumentum vel alias merces in proximum municipium, ut dominus illius loci vel incolæ cariùs vendant, ita ex sententia Socini Senioris *in cons. 277. col. 3. vers. 4. lib. 2.* tradit Decian. *c. 21. crim. n. 13.* nisi vi privilegii, „ legis, statuti, seu contractûs aliter obti- „ neat, idq; boni publici causâ, ut seq. „ capite pluribus deducetur.

Quando Monopolium vel Injusti- 52
tia committatur in Cambio ex parte pretii, vid. Raph. de Turr. *disp. 1. q. 27. de Cambiis.*

Caput VII.

De

Monopolio Licito & approbato.

Summaria.

1. Monopolia esse improbata cum grano salis intelligendum. Distinguendo inter publica & privata.

2. Monopolia publica & Salutem Reipubl. promoventia licitè exercentur.

3. Privati consensu Magistratûs licitè monopolia exercent.

4. An omnia Monopolia jure naturæ improbentur? Dissensus Grotii à Feldenio.

5. Exempla privatorum, quibus Monopolia concessa.

6. Monopolia, publicâ authoritate concessa, charitati proximi non adversantur.

7. Titulus Cod. de Monop. quomodo intelligendus.

8. Recessus & Capitulationes Imperii non prohibent Monopolia extraordinaria.

9. Ex-

9. Exemplis demonstratur aliquot Regnorum & Rerumpubl.
10. An respublica tempore necessitatis licitè Monopolia extraordinaria instituere possit?
11. Ejusmodi Monopolia benè Constitutæ Reipubl. non congruere putat Molinæus.
11. Quomodo Princeps & Respublica licitè exerceant monopolia publica.
12. Monopolium & Mercatura res indifferens.
13. Salus publica quomodo reddat Monopolia licita.
14. Utilitas & necessitas publica non habet legem.
15. Respondetur objectioni, quòd sit contra libertatem commerciorum.
16. Reipubl. Argentoratensis exemplum hoc in passu.
17. Rudolphi Bohemiæ Regis exemplum.
18. Laurentii Medicis Florentiæ Principis.
19. Salomonis Regis Israel Exemplum.
20. Monopolium Salis à Regibus Galliæ licitè exercetur.
21. Rerumpubl. & Civitatum certæ mercis monopolium licitè exercentium exempla afferuntur.
22. Salis Monopolium Dux & Elector Bavariæ exercet.
23. Idem Tartariæ Princeps.
24. In Germania haben die Stâdte den Saltzkauff.
25. In Provinciis Saxonicis hæc monopolia approbantur.
26. Duces Saxoniæ officinas ferri & cupri certis personis permittunt.
27. Quod præjudicatô Scabinatûs Lipsensis firmatur.
28. Obrigkeit kan auß gewissen Ursachen und des Landes Nutzen / eine oder die andere Handlung gewissen Personen privativè zulassen.
29. Lubecæ certis personis Sacchari & Salis coquendi jus concessum.
30. Hæc Monopolia Extraordinaria quando Reipubl. sint salutaria.
31. Monopolium Salis quomodo sine vitio exercetur.
32. Monopolium frumenti quomodo exercendum.
33. De Præfectis Curæ annonariæ antiquis Reip. Romanæ.
34. Constitutio Reipubl. Venetæ circa curam annonariam.
35. Magistratûs Cura in Taxatione pretii frumentarii & n. 37.
36. Taxatio rerum venalium in multis benè constitutis Rebuspubl. recepta.
37. An Taxatio rerum commutandarum Mercatorum arbitrio committenda?
38. In Taxatione rerum à mercatoribus & opificibus factarum circumspectione & Curâ Magistratûs opus est.
39. Non est Monopolium Illicitum, si Magistratus Civium potiorem quàm extraneorum ducit causam, quòd exemplis demonstratur & n. 44.
40. De Exportationis frumentariæ prohibitione, & quæ magistratui circa illam observanda.
41. Was in den Niedersächsischen Stâdten die Theurung und andere Ungelegenheit verursachet / und wie solchem könne gewehret werden
42. Quomodo frumentariâ exportatione illimitatâ hostis validior reddatur.
43. Suæ Provinciæ & Civitati potius prospicere oportet quàm alienæ.
44. Quod uni Civitati æquum & licitum, non statim alteri prodest.
45. Ordinata charitas incipit à se ipsâ.
46. Civitates quæ Jura Emporialia & stapula sine vitio monopolii possident.
47. Germania & Italia Monopoliis licitis plena.
48. Civitates Provinciales quæ jura singularia Emporialia & coquendæ cerevisiæ habent.
49. [illegible]remundus ab Erenberg & alii Brunovicenses Dd. refutantur, quòd Civitates Hanseaticas Monopolicæ Conspirationis insimulent.
50. Societas Anseatica Impp. approbatione fulcitur.
51. Constitutiones Imp. & Aurea Bulla Hanseaticorum Conventus pro licitis agnoscit.
52. Interventione & authoritate Impp. plurimæ Civitates fœdere Hanseatico exclusæ, iterum receptæ fuerunt.
53. Recessûs & Capitulationes Imperii quas magnas Societates monopolicas damnent.

54. Hanseaticorum Collegium ad promovenda non destruenda commercia fundatum.
55. Conspirationis nomen non meretur quod bonum publicum, & summè necessarium commercium tuetur.
55. Fœdera Commerciorum gratiâ inita omni jure licita.
56. Monopolicæ conspirationis speciem fovere non potest Collegium, toties ab Impp. ad Contributiones Imperii requisitum.
57. Imperatores Collegii Hanseatici ejusq; commerciorum conjunctionem & promotionem privilegiorum concessione augere voluerunt.
58. Propositio Legatorum Ferdinandi II. Imp. eum in finem Civitatibus Hanseaticis facta.
59. Responsio Hanseaticorum ad hanc propositionem Legatis Imp. Maj. data.
60. Monopolia Publica & Extraordinaria Juri naturæ & Gentium non sunt contraria.
61. Statuta Monopolica licita permittentia ligant forenses.
62. Hæc statuta avarissimorum Monopolitarum illicitas artes coercent.
63. De quibus Monopoliis loquatur l. un. C. de Monopol. & Recessus Imperii.
64. Statuta & Ordinationes Commercia ob salutem publ. restringentes favore dignæ.
65. Finis & mens cujusq; legis & statuti inspicienda.
66. Jacobi Cujacii in hoc Monopolio publ. & Extraordinar. requisita ex Jure Civ. veteri.
67. Utilitas suasit horum semel ejectorum monopolitarum revocationem.
68. Onera quæ hisce Monopoliis de Jure Civili fuerunt adjuncta.
69. Modus qui Monopolio de Jure Civ. fuit constitutus.
70. Ad privilegiatum, Molendinum frumenta exportare, & ut nullibi, quàm in hoc molendino farinam reportare liceat sine crimine monopolii fieri potest.
71. Argumentum à minori ad majus validum.
72. Jura Emporialia possunt acquiri consuetudine & præscriptione, remiss.
73. Monitum Johannis Ruremundi de hisce Monopoliis.
74. Extra Casum necessitatis & utilitatis publicæ commercia monopoliis nō sunt restringenda.
75. Invehitur in aulo politicos, Polypos & vultures, Commerciorum libertati injustè sese opponentes.
76. Commerciorum privatio refertur inter fatales Rerumpubl. calamitates.
77. Caveat Magistratus, ne sub prætextu necessitatis publicæ falsè & pleonecticè monopolium concedat.
78. Hoc Monopolii remediô extraordinario non utendum, si ordinaria adsint subsidia.
79. Monopoliorum gravamen subditis sit tolerabile.
80. Cavendum Magistratui, ne ex hoc Monopolii remedio extraordinario & temporali fiat ordinarium & perpetuum.

HActenus de monopolio illicito, nunc de licito & approbato.

1 Quamvis de jure communi prohibitum sit, ut aliquis solus mercem emat vel vendat, exclusis cæteris. *l. un. C. de monopol.* ut præcedente deduximus capite; sanô tamen hoc sensu & cum grano, quod dicitur, salis erit intelligendum. Si nimirùm per id ipsum certorum saltem mercatorum promoveatur commodum, è contrario verò
2 bonum intercipiatur publicum: Secus, si in utilitatem redundet Reipub. *Sigism. Scacc. de Commerc. & Camb. §. 1. q. 7. part. 3. lim. 10. n. 15. & seqq. fol. 300.* Medin. *tom. 2. tit. de reb. restit. q. 30. in 6. vers. procedunt. fol. 220. col. 1.* tunc etenim ex probatorum Politicorum opinione non solùm Civitates, vel ipse Princeps, ut paulò post dicemus, sed & consensu 3
magistratûs pauci privati mercatores certarum mercium negotium ad se trahere, & hoc ipsô Rempub. laborantem juvare haud prohibentur, juxta præscriptum *Proverb. 3. Noli prohibere benefacere eum qui potest: sed si vales ipse benefac.* Unde H. Grot. non attentâ Feldenii contradicentis opinione

lib.2. de jur. bell. ac pac. cap. 12. §. 16. mo-
4 nopolia non omnia cum jure naturæ pugnare adstruit; nam possunt interdum à summa potestate permitti, justa de causa, & pretiô constitutô. Potest etiam à privatis institui æquô duntaxat compendiô. Grot. *d. l.* Sic sub Ro-
5 manis Alexandrini Jndicarum & Æthiopicarum mercium habebant, ut Strabo loquitur, μονοπωλείαν. Ita Petrus Guamontius è Nobilitate Sandonica hanc gratiam à Rege Galliæ impetravit, ne cui, nisi permissu suô, pellium pretiosarum ex Cannada seu Novæ Franciæ tractu advectarum negociationem facere liceret. Thuan. *lib. 31.* sub Anno 1604. additque rationem, ne gravis esset ærario ad sublevandos navigationis illinc institutæ sumtûs. Sic Mercator quidam industrius & sagax à Carolo V. Imp. ex singulari privilegio obtinuit, ut in Hispania solus intra decennium tabulas lusorias vendere & distrahere posset, ex quo ingentes corrasit divitias. Ex Thom. Lans. Klock. *de ærar. lib. 2. cap. 101. n. 21.* Cha-
6 ritas enim proximi efflagitat, ut, cûm multi prodesse multis non possint, uni non denegetur prodesse multitudini mercibus suis, & aliis quæ ad tuendam vitam pertinent. Quin, qui monopolia tali modô exercent, illisque inserviunt, dum opulenti existunt, egestati & inopiæ pauperum citius succurrere possunt, & tempore necessitatis conferre arma, nervum belli seu pecuniam & milites, sine quibus peragi aut tentari nihil quicquam potest. Anti-Mach. *lib. 3. theor. 32.* Guil. de Cun. *ad l. neminem. C. de SS. Eccles.* Petr. Greg. Tholos. *lib. 3. de Repub. c. 6.* Boter. *d. Stat. illustr. cap. 6. lib. 7.* Choppin. *de doman. Franc. lib. 2.* Platea *l. 1. C. de omni. agr. desert. lib. 10.* Sichard. *ad d. l. un. C. de monopol.* Multi etiam repentini casûs incidunt, in quibus illorum divitiis non levia avertuntur pericula; quid quod fide & industriâ istorum non mediocria Reipub. munia sæpenumerò salva conservantur. Casp. Klock. *thes. 3. disp. Basil. de Contrib.* Insuper, si à privatis, quibus res angusta domi, hinc & inde colligenda pecunia, non tàm citô colligi nec suppeditari potest ita facilè, quia plures habent divisa bona, & minora quàm unus & alter horum mercatorum, qui vel ex privilegio vel alia quadam consuetudine, hoc certæ mercis (putà, salis, Cupri &c.) emendi & vendendi jus adeptus est. Titulus namque sæpè allegatus, *C. de* 7
Monop. procedit, nisi Privilegium vel alia consuetudo, in utilitatem publicam vergens, resistat. Joh. Borcholt. *consf. 7. part. 1. col. 1.* allegans Joh. Sichardum (illum Germaniæ Phœnicem, ut à Rutg. Ruland. *in relat. sing. de assecurat. præm. non solut. n. 45.* indigitatur) *in d. l. un. n. 11.* qui docet, omnia monopolia Constitutione Imperii aliter tolli non posse, quàm si constitutionibus hæc subjiciantur verba: Volumus monopolia deinceps esse sublata; à quo tamen dissentit Joh. Goedd. *Cons. Marp. 17. n. 188. & cons. 18. n. 43. vol. 4.* Vid. Joach. Schepliz. *ad Const. Marchic. Brandeb. part. 4. tit. 5. §. 10. & 11. n. 2. & seqq.* Keckerm. *System. Pol. lib. 1. C. 14. pag. 248.* qui distinguit inter monopolium privatum ordinarium, & extraordinarium, sive publicum, tempore necessitatis permissum. Hinc Reces- 8
su Imp. de Anno 1512. expresè distinguitur inter licitas & illicitas sodalitates Mercatorum, & consequenter inter Monopolia licita & approbata. §. Doch soll hiedurch niemand verboten seyn sich mit jemand in Gesellschafft zu thun/ Waare von ihnen zu kauffen/ und zu verhandeln: Alleine daß er die Waaren nicht unterstehe in seine feste Hand zu bringen/ und zu steigern &c. Et ego non omnes societates Magnas Mercatorum Monopolicas & Imperio nocivas esse, didici Auß dem Bedencken/ so die Stadt Augspurg auff die ihr zu berathschlagen uberschickte Puncta ubergeben uff den Reichstage zu Nürenb. An. 1524. §. *Item* dieweil/ verb. Solche Monopolien uff ziemliche Wege den Rechten gemäß richten/ damit sich niemand darüber zu beschweren habe. Hinc videmus 9
in Dania, Suecia, Livonia, Belgio alisque locis, magnas sæpe sodalitates

Salis, Cupri, Cineris aliarumque certarum mercium etiam ab eminentioris dignitatis personis, consensu publicô, non sine magno commodô, ad avertendas aliorum pleonexias iniri & exerceri, quæ certô & limitatô modô in Republ. non improbandæ.

10 Cæterùm cùm ex doctrina multorum prudentum consultum ducatur, si privati impensis ad res exoticas & necessarias importandas sint impares, vel etiam Reip. necessitas & utilitas id exigat, ut non privati mercatores, sed & ipsa Respub. & Principes hæc monopolia instituant, non immeritò Q? AN HOC FACERE DEBEANT? De qua quæstione videri possunt Bodin. *6. de Repub. cap. 2. n. 650.* & cæteri allegati à Besoldo *de ærar. publ. cap. 3. n. 6.*

11 Carolus Molinæus, *tr. de usur. & commerc. n. 533.* Sordidum munus & illiberale putat, quod Aristot. *lib. 1. Pol. 7. in fin.* refert, quasdam Civitates, suæ Universitati rerum venalium monopolium arrogare, ad corradendam pecuniam in sumtûs publicos: dicit enim, esse prætextum ad subjiciendam plebem servituti; nec congruere veræ & liberæ Reipub. in qua bona Civium magis sunt civitatis in commune bonum, quàm singulorum, ut minimè opus sit eâ servitute, sicut nec aliis corradendæ sordidioribus exemplis, quæ non nisi tyrannos decerent, & minimè usurpanda esse in Repub. longè *πολυπκώπερον*. Nos, cum Petr. Gregor. Tholos. Hyppolyto à Collib. Joh. Botero, Bartholom. Keckerm. & aliis sanioribus JCtis & Politicis in Reipub. necessitate, & publica pecuniarum indigentia, approbante ipsô Aristotele. *1. Pol. 7.* hanc negociationis speciem concedimus. Ubi videlicet Princeps & Respublica publici boni causâ annonas & similes ad vitæ sustentationem res necessarias, quæ ab exteris exportantur, coëmat, ut posteà tolerabili pretiô subditis, cum iis indigeant, vendere quemadmodum hæc supr. *lib. 1. cap. 10.* exemplô Josephi & aliorum, probavi-
12 mus. Grot. *d. c. 12. §. 16.* Cùm mercatura, ut & monopolium, sit res indifferens, in qua magistratus vel in vetando vel permittendo, suam pro commodo Reipub. potest interponere authoritatem. Cl. Salmas. *de fœnor. Trapez. p. 236.* SALUS etenim PUBLICA
SUPREMA LEX ESTO. Quippe ut 13
non omne signum ad eandem regulam sic non omne tempus ad eandem legem formatur. Utilitati ergò & necessitati temporum cedunt ordinaria Jura. Nam cùm aut hæc negligenda, aut illorum medela; præstat temporum cum usu habere rationem, quàm legum adversus indomitam vim invalidarum cum Reipubl. pernicie. Facit huc quod habet Plutarchus, *in præcept. gerend. Reipubl. Necessarium esse viro prudenti in parvis à Justitia abire, qui in*
magnis eam salvam velit. Unde & 14
JCtorum Effata: Necessitatem non habere legem, nec legi, sed legem isti subesse, imò necessitatem ex illicito facere probabile. *l. 1. §. ejus. ff. de off. ei. cui mand. jurisd.* Mastrill. *decis. 286. num. 16.* Omne enim magnum exemplum habere solet aliquid ex iniquo, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur. Tacit. *lib. 14. annal.* Unde rectè MOLINA JCtus d. J. & J. *disp. 345. num. 3.* Damnandum non est, si magistratus in publica aliqua necessitate constitutus, pro certa aliqua pecuniæ summa, concedat aliquibus Mercatoribus ut ipsi soli vendere possint in suo regno, constitutô eis moderatô pretiô, ne Rempubl. plus justô gravent: Magistratum enim tunc excusat publica necessitas. Sicut enim supremus Magistratus à subditis exigere poterat, ut contribuerent ad publicæ necessitati subveniendum: ita subjicere illos potest illi gravamini Monopolii, modò tamen moderatum sit & cùm cautelis & clausulis infra *in fin. huj. cap.* adductis conjunctum. Dubium itaque planè nullum subest, in necessitatis & utilitatis publicæ casu, Principes & Magistratûs vel ipsos exercere, vel exercitium horum aliis permittere posse, salvâ Constitutionum Zenonis atque Imperii nostri authoritate, quæ ad hûc Publicæ salutis scopum ac finem uni-

cè

is ce collimant. Nec est quod nobis
Obj. communiter hic opponatur Commerciorum ex Jure Gentium Libertas.
R. Posse enim ob necessitatem & utilitatem publicam Commerciorum libertatem; quæ juris Gentium, non à privatis Mercatoribus sed à Magistratu causâ benè cognitâ, & ita civili aliquâ ratione restringi, superius probatum; quò facit elegans *l.6.ff. de J. & J.* ubi notabiliter Ulpianus, ait: *Jus Civile est, quod neq; in totum à naturali vel gentium recedit; nec per omnia ei servit. Itaq; cùm aliquid addimus, vel detrahimus juri communi, Jus proprium.* i.e. *Civile efficimus*, facit *l.1.2. & 3. C. Quæ res venir. non poss. l.1. & 2. C. Quæ res export. non debent. l.1. & 2. C. de Commerc. & mercat.* Jacob. Mæstert. *tr. de Justit.*
16 *LL. Rom.* Quibus addi possunt, quæ subjicit Catol. Molinæ. *supr. alleg. loc.* de inclyta Argentoratensi Repub. politicarum artium gloriâ, ut ait, præcellenti, quæ pecuniis propriis necessitatibus Civium & vicinorum subvenit, grandem annonam in ubertate comparando, & imminenti carestiâ h.e. annonæ caritate, medioctri pretiô vendenda, &c.
17 Sic refert Roderic. Dubrav. *lib. 19. Constit. Bohem.* Rudolphum, Bohemiæ Regem, Alberti Cæsaris filium, exemplô Pertinacis Augusti, solum negociationem in Argentifodinis Cuthuensibus exercuisse, vinum, sal, hordeum, triticum ad panes & cerevisiam coquendum ex Austria ex horreis suis convehendo, pretiumque rebus promercalibus ex arbitrio suo constituendo, atque in eo genere mercaturæ monopolium sibi vendicando; & se hâc necessitate compulsum, huc descendisse, ut hôc modô summam ærarii inopiam sublevaret, debitaque, per utrumque Wenceslaum Reges contracta, dissolveret; atque ideò duo millia aureorum illis ipsis montibus hebdomatim æri alieno dissolvendo tribuisse.
18 Laurentium Medicem, Petri filium, Florentinæ Reipub. Principem, eô animô etiam juvandi nervos Reipub. qui ex pecunia constant, & ad potentiam domesticam magnô præsidiô sunt, quamdiu per publica negotia licuit, mercaturam hanc monopolicam necessariò exercuisse: tamen inde, magnô ære dissolutô posteà sub vitæ finem improbare visum esse refert Michaël Brutus *lib. 8. histor. Florent.*
Sic Salomonis monopolium non 19
fuisse illicitum defendit Petrus Martyr, quòd equos in Ægypto extraneis sine Salomonis Regis, ipsiusve Institorum potestate aut concessione emere & educere non licuerit. *1 Reg. 9. vers. 26.*
Simili modô, licèt jure communi, Monopolia, ut præcedenti capite diximus, sint prohibita. Hoc solum tamen permissum est Regi, ut possit prohibere, ne alius vendat salem, ut docet Alciat. *in tit. Quæ sunt regal. in verb. salinarum.* ut & *in l. inter publica. circ. fin. ff. de V. S.* Ubi dicit, illud esse 20
Principis. *l. si quis C. de vectigal.* Fachinæ. Eques & Comes Sac. Palat. *lib. 1. consl. 6. n. 7.* Ita Rex Galliæ monopolium exercet salis, teste Matq. Freher. *de monet. fol. 48.* qui in Regia horrea certis locis dispositus reconditur, pœnâ capitis in eos sancitâ, qui aliunde, quàm ex illis horreis emerint. Thuan. *lib. 5. histor. fol. 153.* Fl. Belcarius *rer. Gallicar. lib. 25. n. 16. & seqq.* ubi de motibus gravissimis in Aquitania A.C. 1547. & 48. occasione salinarii vectigalis exortis. Certè, in sale vendendo monopolia etiam hodiè in Italia licitè exerceri ex superiorum permissione, testis locuples est Benev. Strach. *d. merc. part. 4. n. 30. & seqq.* & Petr. Heig. *1. quæst. 14. n. 23.* Sic Vratislavia vendi- 21
cat sibi monopolium lupuli. Arumæ. *discurs. Acad.* Noriberga Calcis; urbes aliæ cerevisiarum & vinorum exoticorum, ut Middelburgum, Dordrechtum, Atrebatum, &c. sicuti nos suô locô supr. mentionem fecimus; ibidemque, quomodo Civitates & regiones certarum mercium negotia ad se traxerint, demonstravimus, & hoc hodiè satis notum est novellis Romanis, Venetis, Flandris, Anglis, & Batavis, Böckel. *disquis. vision. pub. 15. pag 301.*

22 Ita Salis Monopolium in suo territorio exercet Elector Bavariæ, ex quo in ærarium tanti reditûs quotannis inferuntur, qui multorum Imperii Princi-
23 pum opes longè superare dicuntur. Sic Salis proventum Tartarorum Principis Domanium esse. Choppin. *d. Do-*
24 *man. lib. 1. tit. ult.* tradit. Estque in Germania usitatum, daß den Saltzkauff die Städte haben und nicht die Dörffer.
25 Nec rara sunt in provinciis Saxonicis exempla, ubi privilegiô & edictô Principis Monopolia quandoque probari, commerciaq; ad certas personas certave loca restringi videmus. Dn. Bened. Carpz. *decis. Elect. 4. n. 10. Et resp. Elect. 41. l. 1.* Ita Principes officinas ferri ac cupri
26 Eisenhammer certis personis permittere expeditum est, si scil. in eas sumptus impendi maximos oporteat, accedente præsertim horum metallorum abundantiâ & penuriâ lignorum, adeo ut sumptus vix tolerare queant vires singulorum. Dn. Carpz. *d. decis. 4. n. 12.*
27 In quam sententiam in Scabinatu Lipsensi Anno 1643. mense April. responsum fuisse Dn. Carpz. *d. l.* meminit his verbis. Ob nun wol Beklagter wieder die Churf. Privilegia und Befreyung sich der Gestalt uffhalten wil/ daß solche sub & obreptitiè außbracht/ und zwar das erste nur allein uff 15. Jahr/ nach derer Verfliessung/ uñ vor anderweit erlangte Privilegio allbereit das Werck zu treiben angefangen/ dahero ihm solches nicht nachtheilig seyn könne/ weil dasselbe zumahl uff ein Monopolium nicht ohne Schaden des gemeinen Wesens hinauß lauffen wolle. Dieweil aber dennoch hochgedachte Privilegia einmahl vorhanden/ und uff keine gewisse Zeit gerichtet/ solche auch auß wichtigen Ursachen/ insonderheit wegen vieler zu solchem Werck uffgewanten Unkosten/ und in Betrachtung/ daß solchs zu sondern Ruhm uñ Nutzen dem Churfürstenthumb gereiche/ auch hiedurch so wol frembden Handelsleuten als diesen Landen Ersprießligkeit zuwechst/ ertheilet/ noch dadurch ein verbottenes Monopolium auf-„gerichtet werden/ zu geschweigen/ daß „nach gemeinen Wahn der Rechtsgelehrten und Politicorum die Obrigkeit 28 auß gewissen Ursachen/ und Landes-„nutzen eine oder die andere Handlung ge-„wissen Personen uff gewisse Zeit zu lassen/„den andern aber verbieten kan/ daß also„ solches verwilligtes nicht in Zweiffel uñ Disputat zu ziehen ꝛc. So ist dahero Beklagter die transferirte Meßings Arbeit nach dessen Endigung wieder abzuschaffen schuldig. V. R. W.

Sic in Republ. nostr. patria Lub. 29 certis quibusdam mercatoribus, ob prædictas rationes utilitatis publicæ Jus coquendi Sacchari, & Salis, ad certum tempus speciali privilegiô concessum memini.

Hæc autem monopolia particularia 30 authoritate publicâ concessa, aut ipsarum urbium ad parandum salem, aliaque, quibus privatorum opes sufficere non possunt, apprimè utilia sunt & necessaria, imprimis ob peregrinorum merces, quæ hôc modô facilius in aliquo territorio exonerantur, cùm ipsius magistratûs autoritate & sumtibus distrahuntur. Sicque omne lucri aucupium, in venditione rei tàm necessariæ à magistratu (in quo usuræ crimen quàm minimè præsumendum) facta tollitur. Hoc autem salis mo- 31 nopolium, cum grano salis, ut dicitur, à Principibus & magistratibus exerceatur; ne videlicet Principes, aut ab iis concessionem habentes, qui lucri causâ sal mercantur, & subditos ad id emendum compellunt, pro numero capitum injustè agere, & mortale peccatum committere videantur. Ripa *tr. de pest. tit. de remed. & conserv. ubert.* in quam sententiam quoque concessit Ladrech. *cons. 21. n. 5.* Jacob. Cancer. *var. resol. c. 13. de jur.* Castr. *n. 256. & seqq.* Andr. Rauchbar. *lib. 1. q. jur. 27. num. 11.* Inprimis autem tale monopolium an- 32 nonæ seu curæ annonariæ quàm maximè erit necessarium. Hoc etenim tempore pestis, belli & famis, Cives & incolas sublevare & sustentare potest. Bornit. *de rer. suffic. tr. 3. c. 13. & seqq.* Verissimum enim est, quod scribit Vegetius *lib. 3. de re milit. cap. 3. in pr.* Reliquis casibus in tempore potest subveniri;

hiri; pabulatio & annona in necessitate remedium non habent, nisi antè condiantur, cujus rei exemplum nobis illustre præbet Josephi historia, cùm is vice Regiâ Ægypto præesset. H. Grot. *d. lib.2. c.12. §.16.* Sed quomodo, & quando, & à quibus hæc fieri honestè soleat, latè tractat P. Greg. *lib.3. de Repub. cap.3.* ut & Ribadeneira & Oranus *in Princip. Christiano lib.2. cap.9. & 10.* Christoph. Besold. *tr. de Ærar. cap.3. num.6.*

33 Eò nomine in singulis olim Imperii Rom. provinciis, per certas & præcipuas Civitates rei annonariæ, imprimis verò frumentariæ Parochi seu Præfecti, Curatores & Opinatores fuére, per *l. fin. §. cum qui emendi.* ubi Budæ. *ff. de mun. & honor. l. miser. 2. C. de Erogat. annon. milit. lib.12. l. un. C. de annon. & cap. aliisq; textibus*; ubi ejusmodi Præfecti & Comites commerciorum vocantur. Wolffg. Lazius. *tit. 2. Reipub. Rom. c. fin.* Meminit etiam ejusmodi Præfectorum Cornel. Tac. *lib.13. Annal.* & Lamprid. *in Alexand;* Quomodo & apud Græcos certi Ἀγορανόμοι, qui apud Latinos Ædiles fuere. P. Greg. *Syntagm. Jur. Univers. lib. 36. c.30. n.10.* ubi ait, quòd cautio ea ad magistratus politicos nunc esse debeat, ut junctis pretiis vendantur singula ad victum necessaria, præsertim fru-
34 menta. De Serenissima Repub. Venetorum ita ex Casp. Contareno, Cardinale & Equite D. Marci *lib.2. & 4.* Hippol. à Coll. *de Increment. urb. cap.21.* Joh. Rutemund. *cap. 7. Mammonæ*: Daß daselbst drey oberste Frucht- und Korn-Herren geordnet seyn / dero Ampt allein 16. Monat wehret und haben in Befehl die Vorsehung zu thun / damit die Stadt niemals Mangel habe: Wann sie auch solchen besorgen / so bringen sie alsbald selbiges vor dem Hertzogen und das Collegium. Ja / diese befleißigen sich nicht alleine dahin / daß das Getreide zu rechter Zeit und in wolfeilen Werth eingekauffet / sondern auch in solchem pretio widerumb den Unterthanen außgespendieret werde.

35 Animadvertendum quoque, pretium frumenti aliarumque frugum, & commestibilium à Magistratu, citra monopolii crimen tempore penuriæ posse taxari. Vincent. de Franch. *decis. 9.* Petr. Caball. *resol. crim. 9.* Fr. Marc. *decis. 290. p.2* Vincent. de Anna. *allegat. 21. n.6.* D. Marta. *in ff. novissim. verb. Annona cap.2.* In qua taxatione tamen subditi ita gubernari ac contineri debent, ut nec nimia ubertas molles illos ac otiosos faciat, ita ut agrorum cultura deseratur; nec sit adeò excessus pretii, ut in paupertatem illos vel malos actûs inducat. Vid. Barthol. Casparin. *de legitim. & natur. rer. ven. pret. & taxat. circ frument. de Annona c.1. & 4. pag. mihi 30. & seq.*

Quamvis aliquando de frumento ex Sicilia Romani advecto, cùm in Senatu ageretur, an gratis, an vili, an immensô pretio plebi daretur? M. Coriolanus adversus plebem gravem sententiam dixit; qua ex sententia quasi contra populum conclamasset, dies Coriolano dictus discussis verò in Senatu sententiis dimissus est; cum sententiæ & consilia pro Republica, sive dura sive optima sint, satis sit omnes tendere ad Reipub. salutem, ad quam omnis consultatio tendere debet. Qua de re T. Liv. *lib.2.* & Dionys. Halyc.
lib.7. Plin. *de vir. illustr. cap.19.* Et hanc 36
taxationem rerum venalium expositarum in multis benè constitutis Rebuspub. & Civitatibus tàm in Belgio, quàm in Italia & Hispania fieri solere testatur Paul. Christinæ. *vol.3. decis. cur. Belg. tit. de Monop. n.4.* vid. Tax-Ordnung Friedrich Ulrichs / Hertzogen zu Braunschweig und Lüneburg ꝛc. Wornach alle und jede angehörige Kauffleute / Händler und Handwercker sich richten und schicken sollen / impress. Wulffenbütl. Anno 1622. Et ideò etiam cùm, quoad leges in ejusmodi collegiis mercatorum & Dardanariorum ageretur, damnatas eas fuisse dicit, quòd Monopolia privata saperent, & gravissimis pœnis punitas, Christinæ. *d. l. fin.* An
autem hæc taxatio rerum commutan- 37
darum, mercatorum arbitrio sit permittenda? Negat id ipsum Clem.

Timpler.

Timpler. *lib.4. Pol. c.9. q.4.* Cui tamen ita simpliciter nostrum haud addere possumus calculum, cùm pro genio Reipub. id interdum utilitas Reipub. & ratio statûs postulet ut in Cambiis &c. Vid. Cl. Salmas. *de fœn. trapez. pag. 215.* Ubi causas addit quare magistratus nullum interdum mercibus pretium præscribat, *& pag. 236.* Vid. supr. *lib. 2. c. 12. n. 35. & seqq.* ubi de taxatione pretii
38 Cambiorum. Sed hîc ante omnia præcavendum, & prudenti magistratui providendum, ne licentiosè Mercatores & alii opifices despreta legum authoritate rerum pretia definiant, quod multis in locis cum gravi domesticæ rei jacturâ experimur. Dinner. *de just. rer. pret. defin. p. 35.* Verùm mores perduxerunt Leges in potestatem suam. Plaut. *in Trinum. Act. 3. sc. 3.*
39 Præterea, non est quoque monopolium Illicitum, cùm Magistratus, seu ex privilegio, seu observantiâ inveteratâ, seu statuto, civium suorum causam potiorem quàm extraneorum ducit. E. g. Quando utilitatis publicæ causâ statuto, ordinatione, ex territorio frumentum, vel alia ad vitam necessaria exportentur (materiam rudem evehere pernitiosum esse docet Bodin. *lib. 6. de Repub. cap. 2.* Si opifices tractare eam commodè possint, quod Edictis Regum Galliæ & Hispaniæ, itemque exemplis illustrat) vel non, nisi certis locis certoque modo inferantur. *per l. 1. §. cura carnis. 11 ff. de off. Præf. Urb. t. t. C. quæ res export. non poss. l. 2. 4. C. de commerc.* vid. nos supr. *lib. 1. cap. 17. n. 38. text. in ordin. polit. de Anno 1577. rubr. 22.* Si ejus sententia sit, avertere annonæ caritatem, & providere, ne subditi indigeant. Riminald. Jun. *cons. 8. n. 18.* Bursat. *cons. 138. n. 9.* Alciat. *cons. 14. per tot. vol. 4.* Bertazol. *cons. crim. 87. n. 14.* Loffred. *cons. 24. num. 10.* Cravett. *cons. 9. 73. n. 45.* Menoch. *cons. 1061. n. 20.* Surd. *cons. 210.* Matth. Steph. *lib. 1. de Jurisd. cap. 33. n. 73. & seqq.* Et Coler. *de aliment. lib. 1. cap. 17. n. 7.* scribit:
40 Plurimum juvat sanctio publica, ne ex territorio statuentium frumentum exportetur; quod & ab Atheniensibus factum legimus; quô nomine & Aristoteles *Polit. 2.* Locrensium & aliorum Statuta laudat, quibus cavebatur, ne sine manifesta necessitate & copiæ abundantia annona exportaretur. Et M. Tull. Cic. *in orat. pro Flacc.* Athenis Athenoparam quendam virgis cæsum fuisse testatur, quòd sub caritate annonaria triticum exportare ausus fuisset. Et sapientissimè, eandem ob causam, Theodoricus Gothorum Rex, Fausto præposito rescribebat his verbis, jubens ut prius incolis fertilitas frumentorum serviat, quàm peregrinis commerciis studiosa cupiditas exhauriat; neque frumentô peregrinas naves prius onerari ad aliena loca transituras, quàm expensæ publicæ ad optatam copiam possint pertingere, teste Cassiodorô *lib. 4. var. epist. 34.* Et alibi idem Theodoricus ad Comitem Silicatonum & portûs curam agentem; speciem lardi (rescribebat) nullatenus jubemus ad peregrinos transmitti, sed in usûs nostros propitiâ divinitate servetur, ne, quod in nostris partibus conficitur, noxiâ negligentiâ deesse videatur. Und dieses ist / daß ein ge- 41
wisser Scribent, (im Nachklang des Hänsischen Weckers) wieder die special Mängel / Theurung und Auffrühre in den Städten gar nachdencklich erinnert *circ. fin.* his verbis: Wieder die besorgliche Theurung / und andere in einer jeden Stadt absonderliche annahende Verderbligkeiten wehre / meines Erachtens unter andern dienlich / daß sie einmütiglich schlössen / und keinen Menschen nichtes mehr hinauß folgen liessen. Dieses hätte gedoppelten Effect, Eines / daß die grassirende Armeen zu Kriegeszeiten alsdann andere Oerter suchen / und von unseren Gräntzen sich würden packen müssen / Anders / daß wir selber die Notdurfft in den Städten behielten / und nicht sobald Theurung und entspringenden Aufstand uns zu besorgen hätten / Es ist je eine grosse Blindheit / daß wir nicht sehen wollen / wie wir den Feind zu unserm

unserm eigenem Verderben als den forthelffen/und uns un unsere Bürger aussaugen un außmergeln/auch durch die einige Uberlassung der Victualien und anderer Nothdurfft. Dann wann dieses nicht geschehe/ würde gewiß Brod und Bier in den Städten so theur nicht seyn/ als es nun ist/ sondern viel wolfeiler.

42 Und wann die Unterthanen der Obrigkeit an Gelde täglich soviel solten contribuiren/ als ihnen heimlich unvermercketer weise durch die Verkauffung an dem Feind entzogen und gestohlen wird/ würde es gewißlich für unmüglich gehalten und angezogen werden/ unangesehen durch dieses Verkauffen der Feind nicht alleine erhalten/sondern ihm noch die grösseste Contribution und Steur gereichet und gegeben wird/ Sintemahl soviel alle Dinge theurer alsdann seyn/ als wann man dem Feind nichtes überliesse/ soviel jetzo eingekauffet werden/ soviel contribuiret ein jeder unvermerket. Hactenus hic Pseudo-patricius Brunsuicensis, autor hujus scripti anonymus.

43 Et succenturiatur ratio, Primò juris gentium & naturalis, quòd sibi suæque provinciæ & Civitati primùm & ante omnia consulere & providere debet, ne ullatenus egeat. *l. 1. & t.t. ff. de off. Præs. l. 1. & t.t. ff. de Administ. rerump.* Accedit secundò ratio Juris publici; quod non semper ad formam æquitatis, vel æqualitatis, ut jura privatorum, sed ad id, quod Reipub. est oportunum, præcipuè aptatur.

44 Ex quo sæpè fit, ut, quod in unâ civitate ob boni publici rationem æqvum est, id in alia sæpè illicitum & prohibitum inveniatur: ut enim propter diversitatem omnibus personis eadem tribui non possunt; sic omnibus rebuspublicis, quæ singulæ personam quandam repræsentant. *l. proponebatur. 76. ff. de judic. l. an usufructus. 56. ff. de usufr.* interque se multis modis differunt, unum idemq; jus populare præ-

45 scribi non potest. Unde & ipse charitatis ordo; qui vult, ut nobis & Civibus nostris præ exteris faveamus, per ea quæ *sup. n. 42. & lib. 1. cap. 17. n. 47. & seqq.* adduximus; quibus adde *l. 1. l. 2. ff. de J. & J. c. qui vult ordinatè. de pœnit. distinct. 3. l. Præses. 6.* & ibi *gl. C. de servit. & aq. c. dilecto. de præbend. & dignit.* Ordinata enim charitas incipit à seipsa, & plus diligit seipsam in calce pedis, quàm alium in vertice capitis, ceu Baldus eleganter expressit. Quapropter Jo. Bodin. *d. l. 6. c. 2.* Mercium evectionem civibus ademtam peregrinis permittere perniciosissimū statuit. Et hanc rationem Jo. Sichard. unà cum omnibus aliis, *qui ad tit. C. de Monopol.* scripserunt, unicè extollit & commendat. Unde videmus, quàm plurimas 46 Civitates Metropolitanas ejusmodi privilegia emporialia antiquitùs sine ullo monopolii crimine obtinuisse, & respectivè adhuc obtinere; inter has autem præcipuè Magdeburgum; pro quo acriter binæ Germaniæ Academiæ celebres, Marpurgensis & Giessena, sicut & Joh. Borcholt. JC. in utramque partem digladiarunt. Similiaq; jura singularia circà frumenti importationem & exportationem habent multæ Civitates Germaniæ, tàm superioris, quàm inferioris; sicut & Italia, prout *supr. lib. 2. c. 6.* ubi de jure stapulæ, probavimus.

Unde & Sichard. *d. l. un. C. de Monop.* 47 totam Italiam & Germaniam monopoliis plenissimam esse ait, in quo rectissimè dicit: Non quidem quoad rationem legis prohibitivam, ut paulò pòst dicemus, sed respectu meritorum privilegii & statuti, seu inveteratæ consuetudinis. vid. Faust. ab Aschaffnab. *de ærario. class. 16. cons. 141.*

Quò pertinet, quòd Civitates pro- 48 vinciarum, ut & Comitatuum Metropoles, dona cerevisialia habentes, jus & privilegium coquendi & distrahendi cerevisias ita sibi adsignatum habeant, ut reliquis provincialibus, præter usum domesticum, cerevisias coquere, pannasque in eam rem braxatorias, Braupfannen/ habere, vel ullatenus cerevisiam iterùm distrahere planissimè sit interdictum adeò, ut & provinciales

ciales sua hordea & triticum ad Civitatem metropolitanam devehere, & cerevisiam iterùm extrahere, ac per totam provinciam venalem exponere teneantur; ut Monachii in Bavaria consuetudine receptum observavi.

49 Hinc facile erit judicatu, quid de suspecta, ne dicam injuriosa Eberhardi à Weihe & ejus asseclarum sententia, quâ illustris collegii Hanseatici societatem conspirationis & monopolici criminis insimulare audent, statuendum sit. Ita enim parùm hic Waremundus ab Ehrenberg. *lib.1. de fœder. cap.2.n.44.* prorumpit: Videtur hæc societas speciem conspirationis monopolicæ præ se ferre. ubi addit Arumæ. *disc.6. (ad A.B.c.15. thes.9.* Ideò enim contracta putatur, ut certis locis socii merces emant, ut rursum pretiô eô, quô volunt, vendant; cujusmodi colligationes legibus improbantur. *l. un. C. de monopol.* Nam, licet hæ secundùm quid, autumante Arum. *d. discurs.6. ad A. B. cap.15. thes.9.* concedi possent: at-

50 tamen, quia consuetudine immemoriali, Cæsarum scitu & concessu hæc antiqua societas fulcitur, omnis monopolii respectus, etiam minimus, merito cessat. *c. si significante. X. de Appell.* Ibid. Innocent. *in pr.* Et notat Bald. *in sua marg. vers. Monopolium,* quod *d.t.C. de monop.* per consuetudinem & privilegium Imperatoris expressum rectè derogari possit. Nec relevat, quod invidi antagonistæ, primô locô objiciunt, nulla authoritate publicâ hanc societatem esse inchoatam, regulariter autem omnes confœderationes Civitatum esse Improbatas Jure Civili & Au-

51 reâ Bullâ Caroli IV. *tit.15.* Cùm hæc societas laudatissima Aureâ Caroli IV. Bulla potius roborata videatur, dum

52 sua authoritate effecit, ut Civitas Brunovicensis fœdere illo exclusa reciperetur. Anno 1377. Nothwendige Verantwordung der Hänsee-Städte/de An. 1609. Sic & Civitas Coloniensis ex Ansa ejecta, intercessione Friderici III. Imp. & ad instantiam Electoris & ArchiEpisc. Coloniensis iterum suscepta fuit. Nec non Civitas Bremensis admonitione Ferdin. I. & Maximil. II. Impp. Anno 1562.

Nec 2. ratio contraria alicujus est momenti. Quòd Capitulationibus 53 Cæsareis, ejusmodi magnæ societates Mercatorum Monopolii speciem continentes sint damnatæ: Societas enim 54 hæc libertatis commerciorum florem ejusque tuitionem respicit, minimè verò ejus detrimentum & prohibitionem, ideoque Capitulationis textus de hac Societate intelligi nequit, ut benè observavit Joh. Limnæ. *ad d. artic.* prout nos sup. demonstravimus h.c.n.

Tertium quod ab Eberh. à Weihe ejusq; asseclis movetur dubium, Quòd hæc Societas quoad quasdam civitates conspirationem sapiat, ex allatis facilè diluitur; fœdus namque illud non Conspirationem illicitam, sed con- 55 gregationem pro defensione rerum temporalium, Commerciorum scil. esse, confirmavimus, qualem omninò licitam defendunt Menoch. *cons.28. n.12.* Farinac. *pr. crim.1.tit.4.q.125.n.177.* Molina. *de J. & J. tit.1. D.16. coll. pen.* Mynf. *cent.6. obs.2. n.5. & seqq.* Et quomodo Inclutum hoc collegium illici- 56 tæ & monopolicæ conspirationis speciem foveret, toties ab Impp. & Imperio ad Contributionem requisitum, uti patescit ex Rec. Impp. de Anno 1542. 1544. 548. 1576. 1582. Klock. *de Contrib. cap.14. sect.2. n.60.*

Quid quod ipsa Impp. Majestas in- 57 terdum cum hisce Civitatibus Commerciorum conjunctionem & singularem societatem maritimam, cum ampla privilegiorum promissione instituere animum induxerit, prout apparet ex legatione splendidissima Imp. Ferd. II. ad prædictum Hanseaticum 58 Collegium Anno 1627. & 1628. habita. Hæc quamvis ex notorietate & Actis publicis ad oculum pateant, operæ pretium tamen existimavi, ad ejus majorem dilucidationem, ex ipsa Imperatoris propositione, hujusmodi societati addictis Civitatibus & membris diversis vicibus facta, evidentius ea demonstrare. Ne autem hæc ex meo videantur prognata cerebro, apponam hîc

hîc verba cõntinuati Meterani Germanica; qui *parte 3. histor. Belg. Amstelod. impressâ. lib. 44. fol. m. 517. ita refert*: Damit aber der Käyser die AnseeStädte uff seine Seite bringen / und allen guten Willen bey ihnen erlangen möchte / hat er eine ansehenliche Legation an sie / benandlich an die Stadt L. abgeordnet / und sie verständigen lassen / welcher gestalt J. Käys. Maj. mit der Königl. Würden in Hispanien gehandelt und sich verglichen hätte / eine Conjunctur uñ Correspondentz, in allen Kauff- und Verkauffhandlungen anzustellen / damit alle Waaren und Commercien, so in- und ausserhalb den Hispanischen Königreichen und Landen geführet und getrieben würden / zwischen des H. Reiches Teutscher Nation, und den Königl. Hisp. Underthanen allein verbleiben / und denselben reciprocè und immediatè gegen einander geführet / und wo es einem oder dem andern Theil beliebet / hernach verkauffet / verstochen / oder sonst wieder verhandelt werden möchten / wañ dann solches zu gemeiner Wohlfahrt uñ Auffnehmen des Vaterlandes verhoffentlich gereichen würde: Als hätten hochgedachte Jhre Käys. Maj. aus getreuer väterlicher Vorsorge und affection zu des Vaterlandes Wohlfahrt / dasselbe ihnen allergnädigst wollen vortragen lassen; gnädigst begehrend / solches in reiffe Berathschlagung benebenst andern Ansee Städten / und der Commercien verständiger Personen zu ziehen / und vertraulich zu ponderiren und zu conferiren / welcher gestalt solche Conjunctur und Commercien zu allgemeiner Wohlfahrt nützlich anzustellen seyn / auch Jhr Gutachten Jhr. Käys. Majest. abgeordneten Commissarien (erant der Herr Graff von Schwartzenburgk und der Herr Wentzel) einzuhändigen / dagegen sey Jhre Käy. Maj. des allergnädigsten Erbietens / die sämptliche AnseeStädte nicht alleine bey solcher Conjunctur und Correspondentz zu manuteniren / in Käyserl. Schutz und Schirm zu nehmen / mit Käyserl. Freyheit zu begnädigen; sondern auch gegen den benachbarten Potentaten mit aller Macht zu vertreten / auch was dergestalt auffgerichtet und geschlossen / beneben der Königl. Würden in Hispanien zu confirmiren / damit alles zu ewigen Zeiten vertraulich / und diß alles ohne einige Gefährligkeit verübet und continuiret werden möchte / welches dann von E. E. Rath der Stadt L. benebenst etzlicher ander AnseeStädte Gesandten zu berathschlagen gezogen worden. Et *lib. seq. 45. fol. m. 563.* sub Anno 1628. Auff gemelten Convent würde den AnseeStädten im Namen des Käysers und des Königes von Hispanien vorgeschlagen / daß alleine die 6. Civitates Wandalicæ sollen immediatè in Hispanien handeln mögen / und wann außländische benachbarte Königreiche etzliche Waaren hätten / deren man in Spanien bedürfftig were / solten dieselbe in benachbarten Städten allein NB. verkauffet / und von denselben in Spanien gebracht werden; deßgleichen daß alles / was aus Spanien käme / solte dahin geführet / und von dannen in bemelte Königreiche und Lande überschicket und verhandelt werden / **der Handel aber solte allen denen in Teutschland verboten werden / die der neuen** Admiralität und Gesellschafft / so in Spanien auffgerichtet worden / sich widersetzen würden etc. ubi Judicium Authoris de hac propositione & oblatione; & paulò post: Wiewohl aber mehrgemelten HanseeStädten statliche privilegia beedes von der Käyserl. und Königl Maj. angetragen wurden: So wolten sie doch zu der neuen und ihnen angetragenen Societät und Gemeinschafft mit der Spanischen Admiralität sich nicht verstehen / und gaben auff den im Namen Jhrer Käys. Majest. ihnen geschehenen Vortrag diese Antwort / Sie weren zwar geneiget / Jhrer Käyserl. Maj. als Jhrem Allergnädigsten Herrn zu gehorchen / was aber in deroselben Namen ihnen zugemuthet worden / sich mit Spanien in eine sonderbare Bündnüß der Schiffahrt oder Commercien halben einzulassen / darin köndten sie nicht willigen / dieweiln sie mit benachbarten Fürsten und Potentaten zu thun 59

hätten/ die mächtig auff dem Meere weren / und durch deren Gebiete sie passieren müsten / welche sie ihnen nicht köndten zu Feinden machen/ Sie wolten auch ihre Gesandten gen Prage schicken/ Ihre Käyserl. Majest. allerunderthänigst zu bitten / daß sie möchten in der Neutralität, wie bißhero / verbleiben / und mit dieser absonderlicher der Commercien Conjunctur verschonet bleiben etc. Hucusque Meteranus Continuatus d.

60 l. Etsi autem ab aliquibus videri possit, ejusmodi jura singularia, ut monopolica, meritò improbari, propterea, quòd commercia ex jure Gentium sint inventa. *l. ex hoc jure. 5. ff. de J. & J.* quibus adde, quæ supr. *lib. 1. cap. 17. in pr.* de restrictione commerciorum adduximus, tamen verissimum est, tales sanctiones juri consentaneas esse. *l. 1. C. quæ res export. deb. l. 1. vers.* quod alteri superest. *ff. de contrah. empt. l. Præses. C. de Serv. &*

61 *Aqu.* Nec movet, quòd commercia sint jure gentium inventa: quia, quin in contrarium aliquid statui possit ob necessitatem communem & utilitatem publicam, ut sparsim hoc cap. & prædict. *cap. 17. lib. 1.* admonuimus, nihil impedit; cùm hoc jus sit solùm permissivum, liberam facultatem cuilibet emendi vendendive concedens: cujus generis leges per jura Civilia abrogari possunt. Coler. *d. lib. 1. c. 17. de aliment. n. 7.* Neque solùm subditos ligant hæc Statuta & consuetudines, sed & forenses, Fr. Bursat. *cons. 38. num. 8.* Barthol. Bertazol. *l. 1. Crim. cons. 169. n. 2.* Jul. Clar. *q. 82. Stat. 7. num. 2.* adeoque Ecclesiasticos ementes vendentes vel exportantes, *arg. l. fin. §. Divus ff. de Pub. & vect.* Gœdd. *d. Cons. Marp. num. 12. 13.* Ideoque, si contra Statutum vel privilegium ejusmodi quis fecerit, in pœnam incidit Statutô expressam usuve receptam, & frumenti insuper, seu alterius mercis amissionem. Jul. Clar. *d. q. 82. n. 1.*

62 Bald. *Cons. 198. n. 4.* Quandoquidem hæc ipsa Statuta & Ordinationes tantò minus illiciti monopolii incusari vel argui possunt, quantò magis illicitas & captiosas avarissimorum, rapacissimorum & inhiantium monopolitarum exportationes privatas coërcent, tàm ementium quàm vendentium respectu, ut eô nomine potius omni favore & ampliatione sint dignissimæ, *per text. ex pr. & ibi* Jo. Sichard. & alii Dd. *ad d. l. Un. C. de monop.* Ille etenim titulus, sicut & 63
Constitutiones Imperii, non salutaria Civitatum liberarum Statuta mercatorumque jura & consuetudines speciales, sed ut aliquoties innuimus, ejusmodi saltem monopolia proscribunt, & pœnâ privationis bonorum cum exilio persequuntur, quibus propriâ & privatâ autoritate illicitis lucri captationibus annona & cætera necessaria flagellantur, rerumque caritas inducitur; qualiter fieri solet per privatos monopolas, quibus nihil fraudulentius, nihil iniquius, ut præcedenti capite fusius monstratum. A quibus artibus hæc Statuta, Ordina 64
tiones & privilegia mercium importationem, commerciorumque restrictionem boni publici causâ concernentiâ, totô sine alienissima sunt; eò nimirùm inclinantia & directa, ne frumenta, sal, & certæ hæ merces ultra modum, ad causandam civium & provincialium inopiam exportentur, tùm etiam, ut justô pretio distrahantur. Peguer. *decis. 88. n. 4.* Knich. *ad Jus Sax. verb. Ducum. cap. 7. n. 3.* Don Gars. Mastrill. *d. decis. 17. n. 3. & per tot. part. 1.* Alvar. Valasc. *decis. 43. p. 1.* tùm etiam, ut ibi per aliquot dies in commodum subditorum deponantur & quiescant. Qualia negociationum monopolia (si ea dicenda, quæ civibus præ exteris commodum quoddam & prærogativam concedunt) tanquam reipub. utilia, & totô orbe approbata, *per d. l. 1. C. de monop.* Constitutionem velut ante neutiquam improbatam esse rectissimè ait Cujac. *lib. 10. obs. 19. & 16. obs. 23.* Et Sigism. Scacc. *de Commerc. §. 1. q. 7. part. 3. lim. 3. n. 15. & seqq. fol. 300.* Cùm finis di- 65
stinguat actùs, & à fine omnia denominanda sint, *per l. non omnis. 19. ff. de reb.*

reb. cred. l. 1. §. Divus. ff. ad l. Cornel. de Sicar. Item quòd finis & mens cujusque legis vel statuti, vel contractus & rei, potissimùm & principaliter sit inspiciendus. *l. 1. C. de condict. ob turp. cau.* Decius *consf. 177. n. 1. & consf. 360. n. 4.* Parisf. *consf. 64. n. 58.* Cephal. *lib. 3. consf. 329. & 22.* Rol. à Vall. *3. consf. 58. n. 86. & consf. 99. n. 46. lib. 4.* Et in terminis Fr. Pfeil. *lib. 1. consf. 194. per tot.* ubi similem omninò casum habet, latè & pertinenter Elbert. Leonin. *consf. 67.* Antonin. Tessaur. post Alberic. *decisf. 264.* Et sic inter LICITA & ILLICITA MONOPOLIA distinguit Bertachin. *in repertor. jur.* & inter ordinaria, quæ prohibita; & extraordinaria, quæ hujus loci. Barthol. Keckerm. *lib. 1. systcm. Pol. c. 14.* Et quòd civitates, ejusmodi privilegiis & juribus antiquitùs inclutas, mercatores impunè transire non possint, post Bl. ait Strach. de *Mercat. p. 2. n. 36. & tr. de navigat.* Cui consentit Damhoud. *tr. crim. cap. 131. ubi n. 67. & seq.* rectissimè dicit: In jure monopolii discernendo, aliquô sale, ut etiam suprà diximus, opus esse, commendando has leges, statuta & inhibitiones magistratuum de exportandis importandis & transvehendis mercibus per directum vel indirectum, clàm vel pa-
66 làm. Et manifestè accedit Clarissimus Jacobus Cujac. *dict. lib. 16. obsf. 23.* ubi tria huc apprimè facientia, explicat: I. Monopolii liciti & illiciti speciem. II. Onera. III. modum. Quoad primum, & quidem Monopolii speciem. Monopolium, ait, est, si certis personis, vel (quod potius est) certo collegio concesserit Princeps, ut ei soli jus sit vendendæ certæ mercis, eaque concessio non erat improbata ante constitutionem Zenonis. *C. de Monop.* ita ille. Quamvis nos neque illam Zenonis constitutionem hæc & similia statuta & jura abrogare existimamus, per ea, quæ paulò ante adduximus, & quæ ipse Cujac. *d. obsf. 19. lib. 10.* refert. Ubi denuò rectissimè &
67 theorico-practicè dicit, Quòd & privatorum c[illegible]torum & publicâ authoritate & religione obstrictorum monopolitarum maxima sit & experta fuerit utilitas reipub. Unde & ejecti ex urbe Roma aliquoties (sub fide & cautione, ne quid fraudis committerent) sint revocati.

Secundum quod attinet, tria inquit Cujac. *d. obsf. 23.* monopoliis adjuncta fuisse ONERA: conferendæ in fiscum certæ pensionis; deinde, functionis aurariæ, sive lustralis auri, quod χρυσάργυρον dicebatur, (de quo est *1. tit. lib. 11. Cod.* & quintò quòque annô, h. e. lustrô, à negociatoribus pendi solitum narrant Evagrius & Zonaras, ob idque aurum negociatorum à Lampridio dicitur *in Alexandro.* Hanc autem aurariam collationem sustulit Anastasius Imperator, ut scribunt Evagrius & Zonaras) 3. tùm deniqúe siliquatici præstationem rebus omnibus nundinandis, prout etiam testatur Cassiodorus *lib. 4. Idem lib. 2.* qui ita, in- » quit, commercium negociationis ex- » erceat, quatenus nec monopolii nec » siliquatici, nec aurariæ aliquid pensio- » nis impendant. Græci κεράτισμὸν ap- » pellant, Cujac. *supr. rubr. de lustral. auri collat. C. lib. 11.* 68

MODUM verò, tertiò quod concernit, cum ex Theodosio & Valent. Impp. ita describit: quòd juxta ea, quæ diximus certos & illi per Provincias negociationum Præsides constituerint, edictali lege sancitâ, ut nulli mercatori, nisi ad designata loca, & temporibus præstitutis ad negociationis suæ species distrahendas, passim liceret accedere, ut certa ratio emendi atque vendendi ibi constare possit, ubi nundinandi jus provincialium tractatu fuerit deputatum. 69

Deinde, licèt sit res meræ facultatis, ad furnos, officinas, & molendina hujus vel illius loci ire; ita, ut etiamsi quis XXX. aut centum, vel mille annis isthuc iverit, nihilominus possit mutare, & vel sibi ipsi in suo furnos & molendina facere, vel aliò quò ire, *per notissima*: Tamen, vi privilegii, legis vel statuti, aut contractûs, aut Præscriptionis, post contradictionem 70

legitimè natæ & perfectæ, jus illud ita formari potest, ut nusquam alibi furnos, officinas & molendinum invisere liceat. Et ita frumenta omnia ad ejusmodi privilegiatum molendinum, absque ullo monopolii vitio exportare & ad farinam reportare oporteat. *text. in c. significante. de Appell.* ubi gl. & comm. Canonist. gl. & Dd. *in l. quæ luminibus. ff. de S. V. P. & l. 1. C. de serv. & aqu.* Nicol. Boër. *decis. 125. n. 5.* Bald. *de Præscr. 4. part. 5. princ. q. 5. n. 3.* Hieron. Schurff. *3. cons. n. 20. & seq.* Rol. à Vall. *2. cons. 22. per tot. & lib. 3. cons. 80. n. 39. & seqq.* Henn. Göden. *cons. 2. n. 9. vol. 7.* Joh. Köppen. *q. 19. n. pen. & fin. & q. 20. seq circ. fin.* Quæ omnia cùm sine ulla monopolii illiciti labe, uti diximus, ita procedant
71 in privatis; quantò magis hæc obtinebunt in publicis civitatibus principalibus &c. per rationem similitudinis & majoris rationis. *l. fin. ff. ad L. Rhod. de jact. l. 17. §. fin.* quæ de stillicidio scripta sunt, si in contrarium nihil nominatim actum sit. *ff. de servit. præd. urb. l. fin. C. de Constit. pec. l. 12. in pr. de LL. l. 32. ff. ad L. Aquil. l. fin. ad L. falcid.* Et quòd argumentum à minori ad majus in jure frequens sit & validum, vid. Marpurg. *15. cons. n. 105. vol. 1. & vol. 4. cons. 54. n. 75.*

Postremò deniq; immediatè omninò facit ad hanc monopolii speciem probandam communissima omnium, nullô prorsus reluctante, Dd. sententia, nec obstante capit. præc. n. 41.
72 opinio: Quòd jura hujusmodi Emporialia, uti & alia regalia possint acquiri non modò per concessionem summi Principis, sed etiam consuetudine & præscriptione, per ea, quæ post alios Regner. Sixtin. *de Regalib. 1. cap. 5.* Casp. Klock. *de Contribut. c. 16. & passim Dd.* (quos omnes citare velle superstitiosum & frustraneum esse putamus) statuunt. Vid. ea, quæ *lib. 1. c. 5.* prope finem, hac de re proposuimus, quib. adde Ahasv. Fritsch. *de Monop. cap.*
73 *8. n. 25. cum seqq.* Quò verò capiti huic finem imponamus, memoriæ commendandum arbitror, quod de his monopoliis Joh. Ruremund. *cap. 21. Mammonæ scribit*: Bey Städten und Ständen müssen solche monopolia dahin gerichtet werden / daß es mehr eine Kauffmanschafft als ein Monopolium scheinet / sonsten würden solche die Reichs-Constitutiones eben so wohl betreffen. Darbey dann wohl in acht zu nehmen / daß die gemeine Handlung in kauffen und verkauffen nicht gestecket / sondern allein der ungerechten Kauffleute und Wucherer übermachete Vortheil gedämmet / und dem gemeinem Manne solcher Last leichter gemacht werde / Auff solche Weise nun kan ein Herr und Obrigkeit löblich und auch nützlich handeln / und darmit die Unterthanen von Steur und Schatzungen und grossem Zoll befreyen etc. Extra præmemora- 74
tos verò necessitatis communis & utilitatis publicæ cancellos, Princeps vel respub. non potest ea immutare, vel tollere, quæ sunt jurisgentium. Joh. Petr. Surd. *cons. 331. n. 41.* prout sunt commercia, sæpè alleg. *l. ex hoc jure. de J. & J.* Roland. à Vall. *cons. 81. num 61. vol. 4.* Tib. Decian. *cons. 44. num. 118. vol. 1.* In quam rem & Recessus Imperii de Anno 1555. §. Setzen demnach / ubi disertè vernaculâ linguâ cautum est, daß keiner den freyen Zugang der Proviant / Nahrung und Gewerbe dem andern abstricken und auffhalten soll. Quod planè convenit cum jure communi, quô nemo prohibetur fructûs extrahere de uno territorio in aliud. Guid. Panciroll. *cons. 106. num. 19.* Unde generaliter statuta, in præjudicium vel æmulationem tertii vergentia & bono publico contraria, neutiquam ferenda esse, aut valida censeri, præter ea, quæ supr. *lib. 3. cap. 2. de statutis merc.* decidit Cacheran. *decis. 17. num. 9.* Neque enim ita debemus versuram quasi faciendo, discooperire unum altare, ut alterum cooperiamus. Bl. *in l. fin. §. sed si quis. C. commun. de legat.* Cravett. *cons. 951. num. 1.* Zas. *cons. 12. num. 96. vol 1.* Coler. *de Process. execut. p. 2. c. 3. n. 127.*

Quod

Quod si inferiores eâ intentione statutum condant, ut licentiam extrahendi aliquid acciperent, dicendum esset, prohibitionem sapere vectigalis novi institutionem. Brun. *cons.151. col.2 vers. nec est dicendum*.

Sed, quorsum in hæc prærupta ruimus? Efficit hoc Aulico Politicorum quorundam (h.e. qui Civilem suam disciplinam ad aulæ genium auramque accommodare student) Polyporum & vulturum, ut à viro quodam docto & Cancellario describuntur (avaritia; quibus nihil antiquius est, quàm ut, Licinium Cæsaris libertum, quem Augustus Galliæ præfecerat, imitantes, præter consuetos acquirendi modos, ejusmodi compendia monopolica, tanquam legitima colligendæ pecuniæ media Principibus vendítent, ut partem prædæ in sinum suum conferant. Quò fit, ut cum Plauto uno saltu capiant apros duos, id est, continuis exactionibus sanguinem populi eliciant, & libertatem commerciorum impediendo, pennas ita incidant, ut nequeant renasci. Cùm tamen commerciorum privatio inter fatalem Rerumpub. calamitatem à Politicis enumeretur; & egestas subditorum inde sequatur; quâ deinceps in casu necessitatis ipse Princeps involvitur, ut necessaria regiminis & defensionis subsidia habere non possit. Keckerm. *1. System. Pol. c.14. n.7. pag. 246.* Vid. totum Cap. XXXVI. Prophetæ Ezechielis, item *c.26. & 27. Eod.* ubi inter calamitates & pœnas publicas numeratur commerciorum privatio. Et *cap.18. Apocalyps. Joh. vers.11.* verb. **und die Kauffleute uff Erden werden weinen / und Leid tragen bey sich selbst / daß ihre Waare niemand mehr kauffen wird.** Quibus adde Anti-Machiavell. *lib.3. theor.32. & nos supr. lib.1. cap.2. n.12. cap.3. n.44. & cap.6. num.54.* hujus tractatus. Concludo ergò hoc, de Publico & Necessario Monopolio, caput quadruplici hâc in illo adhibendâ cautione.

75 (margin, at "mus?")

76 (margin, at "ut nequeant renasci")

77 1. Ne Magistratus sub prætextu necessitatis publicæ, quæ vel planè non, vel non adeò magna subest, Monopolia vel ipsemet exerceat, vel aliis præsertim ditioribus sub emendicato privilegio concedat. Nauta enim non mutat cursum suum, nec velificatione utitur, nisi gravis ac inevitabilis suboriatur tempestas: Ita & Magistratus tanquam navis Reip. gubernatores. Cic. *5. de Repub.* legum suarum tuetur ac sequitur normam, nisi ea pro temporis rerumque conditione reddatur inutilis vel planè perniciosa.

78 2. Ne ad huncce ærarii locupletandi modum facilè confugiamus, si utilius, expeditius minusque subditis onerosum inopiæ fisci sublevandæ suppetat remedium, qualia ordinaria ærarii subsidia suggerunt Politica scripta & consilia Besoldi, Bornitii, Latheri, Klockii, Fausti, aliorumque juncta cum experientiâ prodita.

79 3. Ne Monopoliorum gravamen subditis sit intolerabile sed moderatum, & cum minori ipsorum molestia & detrimento conjunctum.

80 4. Cùm hoc ærarii subsidium sit extraordinarium, cavendum Magistratui, ne in Ordinarium degeneret ærarii locupletandi modum. Causâque Monopolii cessante cesset quoque ipsum remedium, ut enim Restitutâ corporis valetudine Medici à periculosis abstinent pharmacis, ita Magistratûs, cùm ærarii indigentiam explevêre, ab ejusmodi violentis atque odiosis meritò abstinent remediis.

CAPUT VIII.

De Ultima Specie Mercatorum Improborum, videlicet DECOCTORIBUS & Fallitis, vulgò BANCERUPTORIBUS eorumq; differentia, ubi Primò de iis, qui fortunæ injuriâ fallunt.

SUMMARIA.

1. *Decoctores familiam ducunt inter eos, qui Mercaturâ abutuntur.*
2. *Decoctoris notatio nominis.*
3. *Vocabuli Decoquere variæ denominationes & Interpretationes.*
4. *Decoctores quare dicantur falliti.*
5. *Quare dicantur Bancarotti & Bancofalliti.*
6. *In vico Jano Romæ habitabant Fœneratores.*
7. *De Mercaturæ Præsidibus Ethnicis.*
8. *Definitionis usus s. officium, & periculum.*
9. *Definitio seu descriptio Banciruptoris.*
10. *Divisio Decoctorum. Et an Decoctores duorum sint generum.*
11. *Triplex Decoctorum genus.*
12. *Primus Decoctorum ordo, qui fortunâ injuriâ fallunt.*
13. *Casus fortuitus duplex, Naturalis & Accidentalis.*
14. *De iis, qui per Maris tempestates in hoc infortunium incidunt.*
15. *De iis, qui ob Latrocinium & piraticam fallere coguntur.*
16. *De Societate Victualianorum vulgò* Vittallien Brüder.
17. *Ob latrocinia & piratarum Incursiones, Mercatores Creditoribus satisfacere non valent.*
18. *Ob fraudes debitorum Mercatores à mensâ surgere coguntur.*
19. *Proverb.* Viele Hiebe an einem Baum / machen denselben fallen.
20. *Coactio voluntati contraria excusat à peccato.*
21. *Illis, qui fortunæ injuriâ fallunt, impropriè nomen Decoctoris tribuitur.*
22. *Mercatores infœlices, qui suis Creditoribus satisfacere non possunt, privilegiis Mercaturæ fruuntur. vid. cap. 10. huj. lib. n. 45.*
23. *Fruuntur beneficiô cessionis mercatores fortunæ injuriâ fallentes.*
24. *Statuta censentur illegitima, quibus Debitoribus non dolosis cessio bonorum denegatur.*
25. *An hi ab officiis publicis removendi?*
26. *Ære alieno gravati magnam animi molestiam capiunt.*
27. *D. Pauli dictum ad Roman. 13. vers. 8. commendatur Creditoribus Christianis.*
28. *Miseris hisce debitoribus Lubecæ & alibi beneficiis succurritur.*
29. *Perituro qui cùm potest non succurrit, occidit.*
30. *Quod debitori fortunæ injuriâ non solvendo facto remissum, condictione ob turpem causam repeti non potest, si ad pinguiorem fortunam pervenerit.*
31. *Eleemosinæ pauperibus datæ non repetuntur.*

QUamvis equidem inter illos, qui mercaturæ officiô abutuntur, & ob id privilegiis illi concessis meritò privantur; Strach. *de mercat. part. 3. n. 35. & de decoct. p. 3. n. 5.* familiam
1 ducunt DECOCTORES, FALLITI, & BANCAROTTI, qui fortunas rationesque suas conturbarunt, & labefactatâ fide decoxerunt. *arg. l. si aliquid. 12. C. de suscept. Præpos. & arcar. lib. 10.* Bald. *cons. 74. lib. 5.* Br. *in summ. d. l. si aliquid.* Ernest. Cothm. *vol. 1. cons. 19. n. 8. & 11. cum seqq.* Policey Ordn. zu Augspurg de Anno 1548. Francofurti Anno 1577. post repetit. tit. vor verderbenen Kauffleuten / Nobis tamen ob certas visum fuit rationes de iis hîc demùm postremô locô agere.

Ad pleniorem verò subsequentium intellectum, rem ab ipsa definitione seu

ſeu potius notatione nominis exordiri placet: quia ex illa & proprietate vocis vis ac ſubſtantia rei inveſtigari ſolet. Ant. Fab. *Ration. ad l.1. ff. de J. & J. lit. B.* cum nemo ſine voce dixiſſe exiſtimetur. Celſ. *in l.7. §.2. ff. de ſuppell. leg.* Idcircò rectius in primo ſtatim li-
2 mine DECOCTORIS notationem nominis præmittendam eſſe arbitror.

Vocabulum autem Decoctoris à decoquendo derivatur; quod varias
3 parit ſignificationes. Nam I. paulatim diminuere, vel coquendo abſumere ſignificat; inde eſt, decoquere ſapam; quod Dd. appellant id, quod de muſto ad mediam partem decoctum eſt: &, decoquere defrutum, quod ex duabus partibus ad tertiam redactum eſt defervendo. *l.12. §.10. ff. de inſtr. & inſtr. leg. l.9. l fin. §.1. ff. de tritic. vin. vel ol. leg.* quæ duo non differunt, niſi nomine, modô, & decoquendi menſurâ. Vid. Schard. *in Lexic. vocab. defrutum.* Apud Medicos quid ſibi velit vox DECOCTA, Græcè Ἀφέψημα, vid. apud P. Neukrantz, *in ſuo doctiſſ. tr. de Purpura, c.27. pag.432.* II. Interdum ſumitur pro convertere; de quo Plin. *lib 22. cap.22.* docet; ſaporem in venenum decoquit, h.e. convertit. III. Nonnunquam dicitur, officia decoquere, i.e. inhoneſtè officium ſuum perdere, & dignitatem privilegiaque amittere; quali ſenſu uſurpatur *in ſupr. alleg. leg. 12. C. de ſuſcept. Præpoſ. & l.2. C. de Palat. ſacr. largit.* IV. Denotat ſubſtantiam conſumere. Benev. Strach. *tr. de decoct. p.1. n.2.* vel valdè decoquere. Idem *d. l. n.3.* h. e. vorare res patrimoniales ac publicas; & creditoribus ſuis fidem fallere; qui Græcè dicuntur χρεωκόποι; Verſchlemmer / Verpraſſer / Verthuer; quorum meminit *l. qualibet 40. C. de Decurion. lib. 10.* Dicuntur & Impii. *Pſ.37. verſ.21.* Fraudatores. *l.8. ff. Depoſ.* Foro cedentes. *l.7. §.2. ff. Eod.* Diminuentes patrimonium. *l. quod autem. 6. in pr. ff. quæ in fraud. Cred.* Malæ fidei poſſeſſores; quia habent ſcientiam ſuæ injuſtæ poſſeſſionis. *l. generaliter. 28. ff. de noxal. act.* Calumniatores. *l.233. in pr. ff. de V. S.* Deceptores. *l.29. ff. de Pact.* Infelices debitores. *Novell. 4. cap.3.* Homines luxûs & ganeæ ſtudiô perditi, i.e. Aſoti; teſte Budæô *in d. l.7. §.2. ff. Depoſ.* quibus olim Romæ certus locus in ſpectaculis aſſignatus, ut inſignes omnibus eſſent. Nicol. Böer. *Burdegal. deciſ.215.* eos FALLITOS appellat, quaſi debitores, qui ſuis 4
creditoribus non ſolvunt, ac ex communiter accidentibus fallunt; quique ut fallant.

— — *abditos ſenſûs gerunt*
Animisq; pulcram turbidis faciem induunt.
Senec. *in Hyppol.*

Et — — fronte politi
Aſtutam vapido ſervant ſub pectore vulpem; ut eos deſcribit *Perſ. Sat.5.* In Hetruria & tota Italia dicuntur BANCAFALLITI; quia bancis & ſedibus ſuis cedentes aliò migrant habitatum: & rerum ſuarum malè conſcii.

— — *Citius à foro*
Abeunt, quàm in curſu rotula circumvertitur. Plaut. *in Perſa.* debitaque ne ſolvant profugiunt, turbis hominum ſe eripiunt & loca.

Longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia
Emetiuntur; nullis his obſtet locus.
Senec. in Hippol.

Noſtrâ hodiernâ & ab Italis uſitatâ ap- 5
pellatione dicuntur BANCAROTTI. Galli *Banquerottiers.* Quod vocabulum videtur deductum ex Italicis: *Bancarotta*, quaſi dicas, menſa & ſcamnum ruptum, h.e. die Wechſeldiſch oder Wechſelbanck / darob der Intereſſe Laufft gebrochen oder auffgegeben / Quæ phraſis non hodiè aut heri primùm nata. Nam Auguſti Cæſaris ævô id Horatius Poëta, rem frangere, dixit. *lib.11. Satyr.3.* cùm de Damaſippo, qui cùm conturbaſſet, factus erat proxeneta, ſive Pararius, qui nobis ein Mekeler / ita:

— *poſtquam omnis res mea Janum*
Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo;

Excuſſus propriis. vid. pluribus de nomi-

nomine Bancíruptoris ejusque differentia tract. Dan. Wigner. *Nob. Pruss. cap. 1.*

6 Erat autem Romæ vicus JANUS, ab ejus Divi, uti putant, in eo statua, in quo fœneratores, argentarii, & id genus homines habitabant. Unde vulgò apud nos de ejusmodi Damasippis & nostri seculi ex mercatoribus dicitur, **Ein bedorven Koepmann/ is ein gut**

7 **Mekeler.** Vertumnum enim & Janum Mercaturæ Præsides ponit doctiss. Salmas. *de Usur. cap. 13. pag. 347.* Sicut olim in hisce oris in urbe vetusta & celeberrima Pomeraniæ JULINO Mercatores Triclaff DEUM tricipitem, & minorum velut gentium Divos armorum & Mercaturæ Præsides Harvit & Barouit quasi Martem & Mercurium præterea Bialbug & Zemebugh album & nigrum DEUM coluerunt. Chytræ. *in Saxon. lib. 11.* Et sanè, conturbatores hosce, quòd solvendo non sint, rectius barbarè appellaveris BANCAFALLITOS & BANCAROTTOS, quàm debitores; nam lepidè Martial. *lib. 2. Epigr. 3.*

Sexte nihil debes; nil debes Sexte; fatemur
Debet enim, si quis solvere, Sexte, potest.

8 Notationi nominis rectè nunc subjungenda venit ipsius rei descriptio; cujus est explicare, quid sit de quo agitur: Cic. *lib. 1. de offic.* At cùm omnis definitio in jure sit periculosa. *l. omnis. 202. de R. J.* rarum enim est, ut non subverti possit, nolo anxiè & ego ad artificiosæ definitionis præscripta me constringere; quam tamen & commodè describi sic posse cum JCto Auconita-

9 no *d. l. p. 2. n. 1.* arbitror. Decoctor est negociator, qui fortunæ vitiô vel suô, vel partim fortunæ partim suô vitiô non solvendo factus foro cessit; seu brevius, qui casu culpâve inter negociandum non solvendo factus est. Hi quasi herba irrigua succreverunt uberrimè, & eorum licet jam metere messem maximam, ut Comici verbis utar, ideoque omnia bona vilia sunt: Fides, probitas, pudor, pudicitia. Mercatura fit maculatura; commercium latrocinium; forum frugiferum, forum furiferum; ut iterùm Plautus loquitur.

Ne autem innocentium & nocentium, miserorum & improborum æqualis habeatur ratio; transitus erit faciendus ad Decoctorum divisionem; 10
in qua tamen non omnes conveniunt. Petr. Heig. *1. quæst. 35. n. 4. & seqq.* cum Dan. Sauter. **Von der Practic der Banckerotierer** / eam bimembrem esse putant; dum sic ait postremus *cap. 3.* **So wollen wir zwo Gattungen der Banckerottierer und Falliten setzen; Die erste Gattung ist derjenigen / welche durch ihren zugestandenen Unglücks-Fall dahin gerathen/ daß sie außtreten müssen / Die andere Gattung / ist der Falliten/ welche auß eigener Verwarlosung und Boßheit banckerott spielen; Zwar die verkehrteste Arth der Leute / und die keiner Erbarmung werth.** Quæ forsitan divisio exstructa videtur ex verbis Ciceron. *in Orat. Philipp. II.* dicentis: *Tenesne memoriâ, prætextatum te decoxisse? Patris, inquies, ista culpa est, concedo etiam est plena pietatis defensio; illud tamen audacia tua, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cùm esset lege Rosciâ Decoctoribus certus locus constitutus, quamvis fortunæ vitiô non suô decoxissent.* Rectius tamen trimembris cum Benev. 11
Strach. *d. l. part. 2. n. 2.* & Mejer. *in colleg. Argentorat. lib. 42. tit. 1. th. 102.* constitui potest:

Primò, quidam sunt, quibus licet in laboribus perficiendis industria ac diligentia non defuerit, magnis tamen ærumnis & casibus exagitantur; ac ita in hoc malum incidunt; quod genus hominum inter miserabiles potius, quàm improbos habendum est.

Secundò, quidam blandis verbis homines seducunt, deceptosque magnâ pecuniarum summâ à compluribus negotiatoribus receptâ privant, & sese in omnibus voluptatum deliciis Thrasones exhibent, neque tempus neque finem expensarum habent, sed bona eorum turpiter dilapidando vel dilacerando profundunt. *l. 1. in pr. ff. de Curat. furios.* Et hoc pessimum hominum genus nullâ miseratione dignum

gnum est. Lather. *lib. 3. de Cens. c. 15.*

Tertiò, quidam denique partim fortunæ vitiô, partim suâ culpâ res amiserunt, qui secundùm meritum proprium à judice judicantur.

12 Primus igitur ordo Decoctorum deducitur ex casibus fortuitis, qui sunt omne id, quod consiliô prudentiâque humanâ provideri non potest, vel, cui prævisо resisti nequit. *l. 23. ff. d. R. J. l. 2. §. 7. ff. de admin. rer. ad Civit. pertin. l. 1. §. 4. vers. is verò. ff. de O. & A. l. 18. in pr. ff. Commod. l. 52. §. 3. ff. pro soc. l. 28.*
13 *C. locat. l. 6. C. de pign. act.* Est autem casus fortuitus duplex: vel NATURALIS quem homo impedire nequit. *l. 14. §. 1. ff. Depositi.* ut: maris tempestas. *l. 2. §. 2. ff. ad L. Rhod. de jact.* fluminis impetus, adversa valetudo, mors &c. vel ACCIDENTALIS; qui hominis factô contingit; ut Latronum piratarumve insidiæ, hostium incursus, naufragia, incendia, & his similia; quæ sparsim *in d. l. 5. §. 4. & l. 18. ff. Commod. l. 1. §. 4. ff. de O. & A.* cum pluribus aliis inveniuntur, prout hos suprà, *lib. 2. cap. 12. n. 46.* ubi de Assecurationibus, paulò latius attigimus. Hos autem casûs ipsi decoctores probare tenentur. Bl. *Cons. 382. n. 19. vol. 5. Decis. Sen. 17. n. fin.* Verùm, ut eo melius persentiscamus, quinam illi sint, qui per inopinatum rei eventum & casûs tristiores. *l. 3. §. si in metallum. 2. ff. de munerib.* in hoc infortunium & miseriam incidunt, per tria hæc præcipuè genera hoc fieri posse puto.

14 Primò, PER MARE TURBIDUM, durch die Widerwertigkeit des Glückes im Meer. Facilè etenim fieri potest, quòd, qui bona sua lucri alicujus & commodi causâ maris arbitriò & fortunæ commiserunt, per commotionem ventorum hinc inde agitati & in scopulos illisi, inopinatô impetu omnia perdant & amittant. *l. planè. 4. ff. ut in possess. legat. vel fideicommiss.* alioquin fidissimi homines. *l. si quis stipulatus. 112. ff. de V. obl.* Petr. Heig. *1. q. 35. n. 7. & 8.* Imò aliquando & ipsi in capitis & vitæ discrimen adducantur; ut ait Juvenal. *Satyr. 13.*

I nunc & ventis animam committe, doloso
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quattuor, aut septem, si sit latissima tæda.

De quo fusius *lib. 1. cap. 4.*

Secundò, PER LATROCINIUM tàm MARITIMUM, quàm TERRESTRE, durch Strassenraub und Freybeuterey. Qualia nunc proh dolor, exulceratissimis hisce temporibus cùm hæc scriptitarem, in mari mediterraneo, & Oceano Balthico sunt frequentissima; & olim in hoc famosissima societas Victualianorum, der Vitalien Brüder / qui non aliam ob causam ex- 16 cursiones piraticas fecêre, quàm ut vitalibus alerentur, Commeatum enim hoc nomine appellàrunt. De quorum origine vid. Alb. Crantz. *lib. 9. Wand. cap. 25. circ. fin.* & suppliciô, *c. 29. circ. fin.* & nos supr. *lib. 1. cap. 4. n. 17.* Nam, cùm mercatores sive negocia- 17 tores ob communem utilitatem ad alias provincias ac Civitates migrare necesse habent, à grassatoribus viarum publicarum & piratis seu latronibus famosis. *l. 28. §. 15. de Pæn.* & insignib. *l. 16. de Appellat.* invaduntur, & violenter spoliantur. Bodin. *lib. 6. de repub. c. 6.* Thom. Grammat. *cons. 59. n. 4.* & variis modis affliguntur. Per quod sanè medium perniciosum, & reipub. maximè detrimentosum, aliquoties negociatores; qui ingentibus laboribus, industriâ singulari, multis sudoribus res compararunt, Creditoribus suis satisfacere nequeunt, fidem rumpunt atque frangunt, & tandem à negociationis officio desistere coguntur, ac veluti mortui fiunt civiliter. *§. Publicatione. 7. Instit. de societat.*

Tertiò per FRAUDEM DEBITORUM SUORUM durch Auffenthaltung ihrer Schulden / womit ihnen ihre 18 Schuldener verhafftet seyn / Inexcusabiles sanè ac omnis humanitatis inexperti videamur homines, si non ea quæ nobis ab æterno Deo sunt concessa communicaremus, & mutuas traderemus operas, cùm unus homo alteri inservire obstrictus sit; quò fit, ut quidam

15 [right margin, beside "Secundò, PER LATROCINIUM"]

dam negociatores proximo ac vicino, vel alii cuipiam, ut eò melius negotiari possint, bonis suis auxilium præstent. Veruntamen, cùm justum ac destinatum, quoad debitum solvendum tempus non servent, & ita fidem frangant, hoc ipsum ter vel quater reiterent, profectò illi coguntur fallere, & fidem Creditoribus suis non servare, juxtà
19 tritum illud: Viele Hiebe an einen Baum / machen denselben bald fallend / und wann die reichen Kauffleute auffstehen oder zu grunde gehen / nehmen sie viele Gesellen mit sich. Luc. Osiand. *ad cap.*
20 *26. Ezech.* atque ita coactio voluntati contraria, excusat peccatum. *ca. 15. q. 1.*
21 *C. quod autem &c. Eod.* Et huic hominum generi impropriè attribuitur nomen Decoctoris. Licet enim in eorum numero habeantur, qui fidem rumpere solent; suis tamen honoribus
22 & privilegiis commerciorum singularibus non privantur, nec pœnæ ordinariæ subjacent; sed digni semper ha-
23 biti sunt, qui à molestia carceris & vinculorum liberati, cessionis beneficium, cæteraque mercatoribus concessa jura retineant & fruantur. P. Heig. *d. q. 35. n. 47.* Ernest. Cothm. *1. vol. cons. 19.* Ang. *cons. 61. n. 2.* Henr. Boich. *inc. Odoard. n. 5. & seq. X. de solut.* Paris. *cons. 94. n. 57. & 61. part. 1.* Quod etiam *Novella 135.* non tantùm probat, sed & sic explicat & temperat, ut debitorem, fortunæ calamitate ac iniquitate non solvendo factum etiam ab hac ignominiosa bonorum cessione immunem faciat, Creditoribus ea, quæ debitor in bonis habeat, conquirendi, vindicandi & petendi facultate datâ. Cujac. *d. Novell. 135.* Hotom. *quæst. illustr. 26.* Un-
24 de etiam Statuta illa illegitima censentur, quibus debitoribus non dolosis cessio bonorum denegatur. Hotom. *d. illustr. q. 26.* Tessaur. *decis. 36. & 182. in fin.* Coler. *de process. execut. part. 1. c. 9. n. 28.* Moller. *Semestr. 1. cap. 36.* P. Heig. *d. q. 35. n. 56. & aliquot præced. &*
25 *seqq.* Et novissimè Carpz. *p. 2. Const. 22. Jurispr. for. Def. 11. & 12. n. 6. & Defin. 23.* ubi ejusmodi Debitores absque sua culpa non solvendo existentes, nec ab officio publico removendos statuit. Vid. plur. de hac materia supr. *lib. 1. c. 14. in princ.* Et ratio potest reddi, quòd 26
mole creditorum fortunæ injuriâ oppressi magnam animi molestiam capiant, ac idcircò Creditores hoc non solùm moderatiori animô ferre; sed si absque eorum incommodo fieri possit, de novo auxiliô subvenire, & in statum pristinum restituere debent; cùm pii probique Creditores sibi dictum esse intelligant, quod Paulus *Rom. 13.* 27
vers. 8. inculcat, Nemini ipsos quicquam debere oportere, nisi ut se invicem diligant. Quibus Decoctoribus Daniel Sauterus in *d. tr.* von der Practic der Banckerottierer / *cap. 5.* per epistolam consolatoriam dolorem abstergit. Unde in benè Constitutis Rebuspubl. 28
Saxonicis & in nostra Lubeca recepti moris est, ut Senatus illis, qui tali fortunæ naufragiô bona sua amisêre, manùs suas non solum porrigat paternas, verùm etiam beneficiô aliquô honestô vulgo Lehn beet ac prospiciat, quò facilius vires paulatim recolligere, & tandem Creditoribus satisfacere queant. Pii enim magistratûs officium est, authore Senecâ, ut subditis qui egent auxiliô paternè succurrant, cùm qui suc- 29
currere perituro potest, nō succurrerit, occidit. Cum quo coincidunt verba Recess. Imp. de Annis 1548. & 1577. Policeyord. von verdorbenen Kauffleuten. verbis. Werē sie aber aus fündlichen uñ unversehentlichē zugestandenē Unfällen / oder Schaden in Verderben / und Außstand kommen / alsdañ mögen sie auffgenommen uñ vergleidet / mittleiden mit ihnen gehabt / uñ den gemeinē Rechtē nach / gegen ihnen gehandelt werde. Hinc & ab 30
iis qui non suô sed fortunæ injuriâ non solvendo facti, tanquam à fallitis malitiosis, quod remissum est per accordium, Condictione ob turpem causam repeti non potest, si ad pinguiorem fortunam pervenerint, vid. nos supr. *lib. 1. c. 14. n. 30.* cùm quod tali ex Commiseratione remittitur, ob causam maximè justam & piam remissum & datum dici possit; nisi quis etiam eleemosynas, 31
quæ pauperi dantur, si fortè vel industriâ

ſtriâ vel aliàs locupletior fiat, repeti ab illo exiſtimet, quantum ad hoc enim inter hunc & illum ratio prorſus nulla eſt diverſitatis. Dan. Moll. *lib. 4. Semeſtr. c. 6. n. 7.*

CAPUT IX.

De Decoctoribus, doloſis, & ſuâ culpâ factis. Itemque de iis, qui partim fortunæ, partim ſuo vitio fallunt.

SUMMARIA.

1. Malitioſorum Decoctorum nequitia depingitur.
2. Optimum in vita FIDEM ſervare.
3. Debitum non ſolvens, triplex committit peccatum.
4. Ex fide non ſervatâ Reſpubl. collabaſcit.
5. Epitheta & Tituli Decoctorum.
6. Modi, quibus doloſi Mercatores incautos fallunt.
7. Viſitatio Nundinarum frequens eſt modus fallendi mercatoris, ubi de Nundinis celebrioribus.
8. Machinæ quibus hi Falliti ad creditoribus ſuis imponendum utuntur.
9. Modus fallendi eſt Grandiloquentia.
10. Tertius modus fallendi bonos eſt ſuperbia in veſtitu, & Conviviorum luxus.
11. Circa cultum veſtium peccatur hodiè in materia & formâ.
11. Mercatores malitioſi peccant in veſtium luxu.
12. Lex Priſcorum Cenſoria commendatur & n. 14.
13. Antiqua Lubecenſium frugalitas in conviviis laudatur.
14. Qui de luxu & abuſu veſtium ſcripſerint.
15. Splendida ædificiorum ſtructura, eſt modus fallendi Mercatores probos.
16. Invehitur in Mercatores ſplendidè ædificantes.
17. Mercatores amplius in bonis ſperant, quàm revera eſt.
18. Monitum ad Mercatores modernos.
19. Suecorum laus antiqua, & modus in ſtructura ædium.
20. Magiſtratûs in refrenando ædificiorum luxu officium.
21. Cur privatis in ſtructura, & ornatu ædium moderatione utendum.
22. Nullum privatum debet eſſe magis magnificum publico.
23. Quintus fallendi modus eſt Blandiloquentia decoctorum.
24. Falſi loqui hi debitores comparantur chamæleonti.
25. In Dotes liberorum valdè largi facilè decoquunt.
26. Ultra vires facultatum æs alienum contrahere, eſt ſtudioſè decoquere.
27. Pœna eorundem de Receſſ. & Ordinatione Hanſeatica & Lubecenſi.
28. Alienis nummis comparare fundos non caret dolô, & proxima ad paupertatem via.
29. Decoctionis præludium ex frequentibus uſurariis creditis.
30. Fidejubentes ultra patrimonii vires, attrahunt certa damna & exinde decoctionem.
31. Malæ fidei debitoribus omnia beneficia Juris, e.g. Ceſſionis bonorum, Competentiæ, alimentorum &c. denegantur.
32. Miſericordia & Eleemoſinæ quibus præſtandæ?
33. Doloſè mutuò ſumit, qui ſe ſolvendo non eſſe novit.
34. An Creditor de debitoris dolis & fraude certior redditus eundem in nundinis publicis & privilegiatis arreſtare poſſit?
35. De fuga ſuſpectus debitor arreſtari & capi poteſt.
36. Conſtitutionib. Galliæ Debitores fugâ ſuſpecti capi poſſunt.
38. Quis ſit de fugâ ſuſpectus.
39. In maritimis Civitatibus & Emporiis de

de requisitis fugæ Mercatorum tam exactè non laboratur.

40. In materia Decoctionis quid sit ἁμάρτημα.

41. Judicis discretioni relinquendum, an quis fortunæ vitiô an culpâ decoxerit.

42. Ex Conditione Mercatoris præsumptio & qualitas decoctionis consideranda, quod exemplô demonstratur.

43. Casus quô Mercator partim suô partim fortunæ vitiô fidem perdidit.

44. An qui partim suâ, partim fortunæ injuriâ à mensâ surgunt, ad Cessionis bonorum beneficium admittendi.

45. Quæ Judici in tali casu observanda capita.

46. An hujus mixti generis mercatores securitatis seu salvi Conductus beneficiô fruantur.

47. Hoc beneficium à quib. concedatur.

48. Qualitatē decoctoris fallentis nescere debet securitatem hanc concedens.

49. Famæ & fidei publicæ Emporiorum nocet facilis salvi hujus Conductûs Concessio.

50. Salvus Conductus & à Creditorib. conceditur.

51. Quid de hoc salvo Conductu statuant Recessus Imperii.

52. Ab hoc securitatis beneficio non excluduntur Mercatores ob belli Calamitates non solvendo facti.

SAtis pro instituto de iis mercatoribus, qui fortunæ vitiô foro cedere coguntur; progrediendum nunc ad eos, qui suô vitiô facti sunt Deco-
1 ctores. Apud hos etenim artis laudatissimæ est profundere, dissipando atq; dilacerando astutè maleficèque circumvenire, aucupare atque occupare pecunias alienas, ab initio largè polliceri, in medio fraudulentas facere versuras, & sine omni charitatis ac justitiæ respectu tandem fallere omnibus fidem.

2 Rectè quidem apud Dionys. Halyc. *lib. 6. Servilius inquit: Optimum in vita contra omnes injurias remedium & retinendæ concordiæ commodissimum esse contractuum FIDEM*, & Cic. *2. offic.* addit: Fidem nullam esse posse, nisi sit necessaria solutio rerum creditarum. Quibus Senec. *lib. 3. de Benefic.* accedit, scribens, æquissimum esse, & jus Gentium præ se ferre hanc vocem REDDE QUOD DEBES. Quomodo enim respub. (ubi ad mutua commoda sive usum publicum benè agier oportet. Cic. *3. offic. & 7. fam. epist.*) feliciter posset constare, quando fides negligitur; Libidinis verò lucrum damnaque pariter invisa è suis exorbitent terminis, ut per turpitudinem splendere incipiant? Jus & Æquitas, vincula sunt Civitatum, veluti ψυχὴ πολιτείας FIDES; quâ sublatâ, ut verè Aristot. *Rhet. ad Theod. d. 1. cap. 15.* ἀνήρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων. Tollitur quod inter homines est commercium. Itaque meritò idem ille Cicero, nefarium ait esse, fidem frangere, quæ continet vitam; sanctissimum, ut Seneca loquitur *Epist. 88.* humani pectoris bonum. Vid. Conr. Rittershus. *ad Instit. tit. de Action. §. ad personam quoq. pag. m. 600.* Borgen und nicht bezahlen welch 3
ein schändlicher Betrug es sey / und wie derselbe eine dreyfache Sünde begehe / 1. wider das 7. Geboth / 2. wider Gottes Gerechtigkeit / 3. wider seine eigene Seele. Vid. Joh. Arends. *in Ps. 37.* verb. der Gottlose borget und zahlet nicht / *pag. m. 364.* Unde & FIDEI sacra fiebant olim Romæ, templumque dedicatum erat, de quo vid. Jo. Rosin. *in antiquit. Rom.* Caball. *tract. de Evict. §. 1. n. 4.* Quæ omnia quamdiu Falliti, qui foro nequiter (alios libenter excipio) cedunt, flocci faciunt, non video, quomodo 4
respublica, commerciorumque, sine quibus respublica stare vix potest, necessarius usus contineri possit. Quod prudenter olim intellexit Comicus, quando in hæc verba prorumpit:

Pulcrè illud oppidum munitum arbitror, si incolæ benè sint morati. Plaut. in Persâ Act. 4. Scen. 4.
Perfidia & Peculatus ex urbe, & Avaritia si exulant
Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio,
Septimum Perjurium, octava Indiligentia.

Nona

Nona injuria; decimum (quod pessimum aggressu) Scelus.

Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.

5 Et licet varii ac multiplices reperiantur modi, quibus hi malitiosi decoctores (quos nequissimos Budæus *in l. 7. §. quoties. ff. Depos.* Ganeones, Salacones, Profligatores sua haurientes. Anthon. Hering. *de fidejuss. c. 5. n. 104.* Infames, JC. Julianus, *in l. 1. ff. de his qui not. infam.* imò infamissimos appellitant. Bl. *cons. 176. n. 6.* & Str. *d. tr. part. 3. n. 1.* furibus comparat, Policey-Ordn. zu Franckfurth. Anno 1577. *tit. 23. vers.* Als vielmahls) callidè homines & creditores suos decipiant, deceptos versutiis excitent, & incautos do-
6 losè perdere soleant: hi tamen quinq; præ cæteris attendendi sunt:

7 Primus est VISITATIO NUNDINARUM, seu mercatuum, tàm majorum; quales sunt in Germania Nundinæ Francofurtenses. Wesembec. *in π. ff. de Nund. n. 1.* Lipsenses. Mejer. *d. l. Coll. Arg. lib. 42. tit. 1. th. 102. num. 2.* Naumburgenses. Berlich. *part. 1. concl. 53. n. 4.* quàm minorum, vulgò die Wochen-Marckte / de quib. *lib. 1. cap. 5. hu-*
8 *jus tr.* paulò latius. Nam, quando hasce ad nundinas decoctores se conferunt, tum ab uno mercatore 100. ab alio 1000. florenorum mutuò sumunt, & merces hac conditione emunt, ut instantibus hisce nundinis dimidiam partem solvere, & alteram ad futuras nundinas dare velint, etsi enim destinatô & justô tempore fidem servent, & relictum debitum solvant; quemadmodum bis, ter, quatervè observant, ac proinde de novo cum negociatore venditore cõtrahunt, ut aliquot. 1000. florenorum, seu thalerorum marcarumve rursꝰ eorum fidei committant; postremò tamen datam fidem nunquam liberant, nec hanc pecuniam mutuò sumtam restituunt, obligationes suas callidè, malitiosè & veteratoriè interpretantur, & nescio quas tendiculas, glossas, sophismata, exceptiones, cavillos, strophas efficaces & vafras illis affingant. Anthon. Hering. *de fidejuss. cap. 19. n. 33.* Imò cum improbo dispensatore *Luc. 16.* syngraphas falsificant, & fraudulenter mutant; atque ita hôc ipsô non unum solum, sed multos etiam mercatores seu negociatores honestos decipiunt, & alienis rebus ac pecuniis hanc nequitiam exercendo ipsos fallunt atque circumveniunt.

Secundus modus est GRANDILOQUENTIA. Etenim, quando ipsis 9
negotium quoddam cum aliis est perficiendum, certè inter eos cum Pyrgopolinice Plautino non vilis est autoritas; & ut promtiori animô ipsis pecunia credatur, magnos sibi spiritus sumunt, Thrasonicam ostentationem exhibent; in negotiis & contractibus verborum ampullis utuntur, aureos montes pollicentur, dicentes se locupletes, ac se pecuniam in rem aliquam utiliter collocaturos, fidejussores idoneos statim vel daturos, vel confestim soluturos. *l. 34. §. 3. ff. de furt.* ac nescio quibus simulationum involucris, quasi velis quibusdam, (Cic. *ad Q. Fr lib. 1. cap. 5.*) frontem, oculos, vultûs & orationem sæpissimè mentiendo tegentes, creditoribus suis (ut loquitur Plaut. *mil. glor. act. 1. sc. 2. circ. fin.*) glaucoma ob oculos, ut quod viderint non videant, objiciant, & ita fabricis hisce & doctis dolis incautos, sicut hamô pisces, capiant, & circumveniant, imitantes Ovidianum illud:

Promittas facito; quid enim promittere lædit?

Pollicitis dives quilibet esse potest.

Tertius modus est SUPERBIA IN VESTITU & CONVIVIIS, Herm. Lather. *tr. de Cens. lib. 2. cap. 2. n. 28. 31. & 54.* Liquet enim hodiè, homines, præter finem, quô datæ fuerint vestes humano generi, iis non tàm uti hôc seculô ad proprios bonosque fines, quàm ad luxum & superbiam abuti. Circà cultum enim vestium passim peccatur in materia & forma. In materia plurimi, dum, non habitâ ratione statûs & conditionis suæ, adsciscunt vestimenta impendiò pretiosâ ac sumtuosâ; quò fit, ut jam ægrè ex habi-

habitûs materia discernas Principem, Nobilem, Militem, Doctorem, JCtum, Medicum, Actuarium, Mercatorem, Proxenetam & Hoplotechnitam: omnes ii non minus vestes pretiosas, quàm materiam primam & elementa, communes sibi esse volunt. Ita nempe latè grassatur Diabolica superbia. Adam. Raff. *de Nobil. & merc. lib. 2. c.*
11 *2. pag. m. 134.* Præ cæteris autem in hoc passu peccant mercatores malitiosi & improbi. Quò etenim eò melius nequitiam suam & fraudes obtegere & palliare queant, in negotio contrahendo annulis, aurô & gemmis pretiosè confectis, opiparis & splendidis vestimentis, ordini suo non convenientibus, induti incedere; sumtuosis, equis & plaustris illicitô modô, *contr. t. t. C. null. lic. in fren. equestr.* &c. & *t. t. C. de vestib. holoser. & aur.* uti, & per conviviorum vestiumque luxuriam, quam ægræ Civitatis indicia dixit Senec. *Ep. 114.* in mundiciis, mollitiis, delitiisque ætatulam agere solent.
12 Plaut. *in Pers. Act. 1. sc. 2.* Unde non absque ratione Appius Claudius contrà Valerium, à Dionys. Halyc. ita disserens introducitur: Eos qui ventri & fœdissimis voluptatibus indulgentes, patrimonium suum absumserunt, dedecus & detrimentum Reipub. existimandos, & rempub. magnum facturam quæstum, si ipsi ultrò ex urbe excedant; aut, si à magistratu, Corinthiorum more, per certos Censores inquisitio institueretur, ut, si quem viderent semper splendidè obsonare, hunc rogarent, unde viveret, quid faceret operis? an suppeterent facultates? Quòd si reditûs sufficientes viderentur, paterentur illum frui suis; sin sumtus superasset, prohiberent, ne id imposterum faceret: si contrà niterentur, multarent, cogerentque aliquid operis facere, ut ex Diphilo refert Athenæ. *lib. 6.* & meminit Erasm. *Chiliad. 1. cent. 9. adag. 44.* Ad quorum amussim si omnes Christianarum rerumpubl. alumni mores suos hodiè componerent, dubio procul brevi temporis spatiô florentiores illas videremus, & minus certè ganeonum, decoctorum & turbatorum publicæ privatæque rei haberemus. Christoph. Besold. *de Consid. vit. & mort. cap. 3. n. 7.* & Schönborn. *lib. 3. pol. c. 17.* Stuck. *de antiqu. conviv.* Conrad. Heresbach. *de educand. & erud. Princip. lib.* Petr. Gregor. *lib. 8. de repub. cap. 6. & lib. 3. c. 19.* Nihil enim verius, quàm quod dici solet, köstliche Kleider / und Leckerbissen / machen zuweilen geehrte Leute / aber zum öfftern reiche Pracher / böse Bezahler / die ärgesten Betrieger / und Wer immer hält Convivia, mit ander Leut pecunia, zu dem kombt schnell inopia, wie zeugt experientia. Idcircò Cla- 13
rissimus Dn. Neukrantz / in doctissimô *de Harengo nuper edito tractatu, pag. 61. & 62.* pro suo in rempub. Lubec. amore, summis laudibus evehit antiquam illam nostrorum mercatorum in celebrandis publicis conviviis annuis frugalitatem; dum rectè sentit, præter memoriam hujus olim frequentissimi & liberrimi commercii, veterem hanc consuetudinem apponendi in annuo Epulo fratrum Scandinorum der Schonenfahrer Harengi saliti, eum in finem à majoribus, omnis luxus rudibus institutam esse, ut conventûs suos minimis sumtibus & parabili cibo, qui simul appetentiam excitaret, celebrârint. Hôc additô Civitatis prædictæ encomiô: „Equidem, aut me flagrantissimus amor hujus Reip. fallit, aut nulla vicinarum fide aut constantiâ major, nec religione in Deum, munificentiâ in pauperes sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tàm serò luxuria immigraverit; nec ubi tantus, & tam diu continentiæ ac parsimoniæ honos fuerit: adeò quanta rerum minus, tantò minus cupiditatis erat; quod, de Romanâ præfatione historiæ suæ, candidissimus morum censor T. Livius professus. Hactenus D. Neukrantz / *d. l.* Ubi verò prisci laudatissimi mores & instituta? ubi contumacium violatorum rigidæ illæ antiquitatis pœnæ? O quàm beatam nostram certissimô auguriô intuerer rempublicam,

legum

legum cùm aliarum, tùm etiam de refrenando luxu & re vestiaria à Romanis & nostris antecessoribus olim latarum constantem imitatricem? exclamat prudentissimus Poloniæ Senator apud Raff. *d. l. de Nobil. & merc. pag. 135.*
14 *& seqq.* quem vid. Cui adde Frideric. Matenesium, qui de luxu & abusu vestium integrum scripsit Tractatum, & nuper. Dn. Klock. *de ærar. lib. 2. c. 94. & 99.* ad quos benevolū lectorem remitto, cùm nostri instituti ratio pluribus de his agere non permittat.

15 Quartus est, MAGNIFICA atque SPLENDIDA ÆDIFICIORUM STRUCTURA; quâ simili modô malitiosi Decoctores Creditoribus ad tempus glaucoma ob oculos objiciunt. Hos stultos appellat Lipsius *lib. 4. Pol. c. 11.* ubi ait: „Magistratus provideat de domibus subditorum, ne superbè nimis struant aut instruant; al-
16 legans illud Salustii *ad Cæsarem*: Stulti illi sunt, qui omnia potius visenda quàm semet efficiunt; quod Keckerm. *System. Pol. lib. 1 cap. 11.* explicat, qui externa tantùm ornant, non seipsos, digni certè Diogenis redditô præmiô; qui hujus forsan farinæ hominis domum ingressus, & sumtuosis aulæis aliisque operibus magnificè stratum ubique cernens, in ejus faciem exscreavit, excusans se, quòd nullum inhonestiorem locum vidisset, attestante Plutarch. *de liber. educ.* Subditi ergò, & speciatim mercatores, qui transmarinas exercent negociationes, &
17 ob id sæpenumerò de facultatibus suis plus, quàm in his est, sperant, docente Gajo JCto, *in l. in fraudem. 10. ff. qui*
18 *& à quib. manumiss.* sese intrà conditionis suæ limites contineant; & fortunam velut tunicam magis concinnam probent quàm longam. Apulæ. *in Apolog. 1.* atque Lacedæmonios imitentur, qui ex instituto Lycurgi, non nisi serrâ & securi, i. e. simplicibus instrumentis adhibitis, ædificabant. Cragi *lib. 3. de repub. Laced.* Cui adde Wilhelm. Wselinx, im Bericht von der Süder Compagn in Schweden de Anno 1626. *pag. 72. 73.* ubi de Ædificiis Suecicis antiquis inter alia ita: Es were auch 19
in diesem Lande meistentheils die Häuser zu Dienste des Menschen gebauet/ mehr wie anders Ortes/ da es das Ansehen hat/ gleichsam die Menschen der Häuser halben erschaffen weren. Et paulò post: Die Haußmütter bekümmern sich mehr umb ihre Haußhaltung/ als umb unnötiges und närrisches Außputzen des Hauses/ welches dann von allen verständigen Leuten viel besser geachtet wird/ als wann man die Zeit mit solchem fantastischen abstreichen/ waschen/ reiben/ und auffpruncken zubringet/ wie an vielen Orten geschicht/ da sotahne Närrinnen auch ihrer schuldigen Pflicht wenig eingedenck/ ihrer Männer vergessen/ auch so/ daß der Mann nicht solte dürffen einen Stuel oder Banck gebrauchen/ oder in eine Kammer sicher eingehen/ er habe dann die Schuh zuvorhero außgezogē/ so er anders nicht einen Haußkrieg haben wolte/ hucusq; Wselinx *d. l.* imprimis verò hîc notandum, quòd de refrenando ædificiorum luxu decoctionis malum causante, scribit Joh. Ruremund. *in Mammon.*
cap. 13. Was bey Einstellung des kostbar- 20
lichen Bauens/ so wohl privatim als publicè ersparet wird/ das ist gnugsam bekandt. Allein wil dieses insonderheit der Obrigkeit gezimen/ daß sie ja nicht zulassen/ sondern bey hoher Straffe verbiete/ daß keine privat-Person/ Bürger oder Kauffmann ausserhalb der Stadt einen köstlichen Bau auffführe/ und daß im wiedrigen Fall/ solcher zumahl nach Anweisung der Rechte *in l. si quis. 6. C. de Ædific. privat.* seine Gerechtigkeit und possession solle verlohren haben/ Ursach dessen ist erstlichen 1. daß ein Privatus mit 21
Hinaussetzung seiner Gewerb und Beruffes/ auch zu Nachtheil des gemeinen Wesens sich hierdurch gäntzlich ruinire; fürs andere 2. daß hierdurch die Zierde einer Stadt benommen und auffs Land gesetzet wird/ und dann fürs 3. daß zu Krieges-Zeiten den jenigen Bürgern so dergleichen stattliche Gebäu in offenen Lande haben/ nicht am besten zuvertrauen/ weilen die Exempla bezeugen/ daß dergleichen Personen bald zum unzeitigen Frieden/ Brandschatzung/ Auf-

gebung / oder andern schädlichen Mitteln helffen und Anlaß geben / vid. Chokier *lib. 5. thesaur. polit. aphorism. cap. 16.*

22 Et in summa, nihil privatum debere magis esse egregium & magnificum quàm publicum, docent Politici communiter, & Simanca *lib. 1. de repub. cap. 6.* Nec facilè ferenda sunt ædificia suburbana; quæ cùm plerumque referta sint immensis divitiis, incitamenta hostium existunt, qui quotidiè ad vicinorum oppidorum deprædationem excurrunt, ut loquitur Procop. *lib. 4. de Ædif.* & Nicol. Alemann. *in not. ad ejus histor. arcan. fol. 91.* Besold. *de increment. Imper. cap. 2. n. 5.* plura de damnosissima in ædificando prodigalitate vid. ap. Dn. Klock. *de arar. lib. 2. cap. 95.*

23 Quintus est, SVAVITAS VERBORUM, seu BLANDITIA; quam Comicus *in Bacch.* merum viscum appellitat. In contractibus enim se dulces & affabiles ostendunt externè, ut eò commodius bonis & pecuniis mutuò datis mercatores probos exhauriendo defraudare, & nasô suspendere possint; domi, h. e. intus, habentes animum falsiloquum, falsificum, falsijurium, domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias, domi habentes hortum & condimenta ad omnes mores & maleficos. Plaut. *in mil. glor. act. 1. sc. 3.* Atque ita alienas induunt personas, DEUM simul & homines deludunt, cogitantque cum Cardano, *lib. 2. de subtilit.* referente Keckerm. *1. system. pol. cap. 3.* hominem proptereà esse conditum, ut sit animal fal-

24 lax. Unde non immeritò Theodoricus Ostrogothorum Rex, hosce frontosos & malæfidei decoctores Chamæleonti comparat, inquiens: Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus, quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureô tantùm capite, reliquis membris subalbentis Prasini colore distinguitur; hæc quoties humanos aspectûs incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimiâ timiditate confusa colores suos multifariâ qualitate commutat, ut modò veneta, h. e. wasserbläulich / modò blattea, modò prasina, modò possit Cyanea reperiri. Clarissimus Marq. Freher. *de fama lib. 2. cap. 13. n. 15.* Hering. *de fidej. cap. 15. n. 8.* Petr. Peck. *in c. quod semel. n. 1. de R. J.* quem cum aliis allegat Petr. Heig. *d. q. 35. n. 17.* ubi & alias vide horum Decoctorum comparationes. Sic ad 25 hanc Classem referimus non immeritò, qui cùm magno ære alieno obruti essent, amplis dotibus elocant liberos, aut magnum censum vulgò Schoß publico in sui & creditorum fraudem pendunt, & ita supra facultates in cæteris quoque glaucoma faciendo prodigi. Dn. Magnif. Carpzov. *in respons. Electoral. lib. 4. tit. 3. n. 19.*

Præter hos alii non leviori, si non 26 graviori vitiô accelerant decoctionem, QUI ULTRA VIRES BONORUM æs alienum contrahunt. Quod proh dolor! hodiè non tantùm inter mercatores sed & alios, qui suis reditibus vivere possent, non raró videmus. Quorum maxima pars aliorum pecuniis sibi lucra captat. Non levis in eo committitur temeritas, quæ si tandem infelicem exitum sortitur, ex vitio perducit ad paupertatem. Quò majoribus, „ verò summis ultra patrimonium in„ creditum itur, eò gravius peccatur. „ Unde Mandatum der vereinigten Hanse Städte wider die Falliten und Banquerottirer Anno 1620. gedrucket / und 27 Anno 1659. zu Lübeck wieder renovirt. art. zum ersten. Mäñiglich sehe wohl zu / daß er mehr nicht borge / als er bezahlen kan / dann es soll dem Creditori uff sein anhalten fürderlich unparteilich Recht mit getheilet / und wo der Debitor nicht bezahlen kan / und gleich wohl der Schuld geständig / oder dieselbe sonst außfündig gemacht / soll wider den Debitorem mit Gefängnis / und wie es dißfals sonst an einem ieden Ort hergebracht / ohnnachlässig procediret, und ihme hinwieder in keiner HanseStadt einig Geleid gegeben oder gehalten / sondern der Schuldener an Enden und Orten / da er angetroffen / biß zum Gefängnis verfolget werden. &c. vid. Text.

Non

Non improbandum quidem, si pro certa lucri spe impetranda, mutuum in Emporiis contrahitur, at in eo peccatur, si ubi illius lucri nulla est certitudo interdum nec professioni conveniens, aliena pecunia in periculum temerè conjiciatur. Cum alterius enim damno sic vagari, & per aliena pericula lucrum quærere, à justitia & fide remotum est.

28 Similis farinæ sunt, qui alienis nummis comparant fundos & ædes. Licet enim ex his fructûs non leves habentur, rarissimè tamen tanti, ut æquent nummos creditæ pecuniæ. Hæ Creditoribus certò debentur, & sine exceptione solvendæ sunt, non attentô, quis casus rebus comparatis acciderit. Ex personali enim obligatione petuntur, à qua nullus rerum casus liberat. *l. incendium. 11. C. si cert. petatur.* Ex hoc istæ domino pereunt, non Creditori, ut ut eidem speciatim obligatæ. *l. quæ fortuitis. 6. l. pignus 9. C. de Pignor. act.* E contrario. Ob casûs & impendia fructûs incerti sunt, & minuuntur sæpius, quàm augescunt. Quòd si posteà accidunt casûs, non possunt eos prætendere, qui inde ad egestatem sui improvidâ cupiditate semet redegerunt. Qua de causâ emacitatem seu pruritum bona alienis nummis comparandi, ad inopiæ causas non incertas, veteres referri soliti, à quib. proverbium hoc ad nos pervenit: **Wer wil verderben/leihe Geld/und kauffe Erbe.**

29 Decoctionis quoque præludium est, ex frequenti mutuo sub usuris præter necessitatem contracto, præsertim si versura accesserit. Cùm enim nemo non intelligat morsum usurarum & ex iis facultatum arrosiones, utique quilibet præscire potest inde sibi propinquam paupertatem. Gail. *2. Observ. 83. n. 16.* Caroc. *de Excuss. bonor. quæst. 35. n. 16.* cujus inde probatio desumi solet. Mascard. *de Probat. Concl. 1154. num. 33.* Germani simul & verè, ut refert Lather. *in tr. de Censu. lib. 1. c. 8. n. 4.* hoc expresserunt: **Viel borgen und leihen / ist eine Vergifftung des Erbtheils: und hat eine Stieffmutter die gebähret eine Tochter/die heist/gib sie wolfeil; diese hat einen Bruder der heist zum Thor hinaus.** Inde Salom. proverb. 22. vers. 7. Qui mutuò accipit, servus est fœneratoris. vulgò **Borchart ist Lenharts Knecht.** Deteriores his sunt, 30 qui fidem suam pro aliis nimiâ facilitate interponunt, qui si ultra facultates spospondérint, & inde in ære alieno sunt, nihil à decoctorib. differunt. Malè enim utuntur suâ substantiâ & fide. Illam prodigè pro aliis prostituunt, hanc turpiter fallunt, ubi supra vires se aliis obstringunt. vid. Gail. *d. Obs. 83. n. 15.* Hering. *de Fidejuss. c. 1. n. 19.* Hartman. *Practic. obs. tit. 3. obs. 1. n. 9.* Incerta spes est ex aliorum fide, pro qua suam prostituunt. Certa exactio ex sua, cum non dubia pernitie, si suæ & alienæ opes deficiant. Hinc Salomon. Proverb. *c. 22. vers. 26. & seq. Ne sis inter eos, qui spondent, aut fidem obstringunt apud fœneratorem, nam si non potueris persolvere, auferet à te lectos tuos.*

Et huic hominum generi, quod suâ 31 culpâ hanc sibi calamitatem accersivit, & in leges publicas deliquit, flebile Cessionis beneficiũ planè denegatur. *Novell. 135.* Alphons. ab Azeved. *lib. 5. Constit. Hisp. tit. 20. l. 5.* Brun. *de Cess. bon. q. 4 pr. per tot.* Peck. *de jur. sist. cap. 5. n. 16.* P. Gregor. *Syntag. jur. p. 3. lib. 22. cap. 9. n. 11.* non juvantur Exceptione Competentiæ. *l. fin. & ib. gl. ff. quæ in fraud. Cred. Dd. in § fin. Inst. de Action.* nec alendi sunt à Creditorib. ut ut incarcerati. Fab. *in d. § fin. n. 6. Instit. de Actionib.* & immunitas Ecclesiæ, quæ aliàs simplicibus Creditoribus competit, non tribuitur. Azeved. *d. lib. 1. tit. 2. l. 13.* quia contra ejusmodi debitorem omnia cessant privilegia. *l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. Cred.* Gail. *2. obs. 44.* Et ratio discriminis in aperto est; cùm jura dolosis patrocinari non soleant; & potius his, qui ex necessitate quàm voluntate in calamitatem incidunt, subveniunt. *l. senatoris. 47. ff. de rit. nupt. l. si dictum. 56. §. 1. ff. de Evict ion. l. quod si. 24. §. restitutio. 4. ubi Br. ff. de minor. l. cum postulassem. 44. §. 1. ff. de damn. infect.* Tiraqu. *de retract.*

retract. prox. §. *1. gl. 10. n. 25. & gl. 18. n. 41. 42.* Ronchegall. *in l. eandem in pr. n. 217. 230. ff. de duob. reis.* Covarruv. *resol. lib. 2. cap. 16. n. 9.* His adde Ernest. Cothm. *Vol. 1. consf. 19. ubi n. 11. & seqq.* hæc eleganter & doctè explicat & deducit, & noviss. Dn. Mev. *de levaminibus Inop. debitorum. c. 5. à n. 83. usq. 89.* Ea
32 enim beneficentia, quâ sublevantur miseri debitores, est quædam ἐλεημοσύνη non præbenda nisi agentib. ut misericordiam mercantur. Balthas. Rham. **von Regiment der Christl. Liebe in leihen und borgen.** *c. 3. q. 5. n. 226. & seqq.* Præprimis verò illa non tribuenda iis, qui malignè faciunt, unde Creditorum petitio difficilior reddatur, aut deterior. Plerumque fit, ut qui facultates amiserunt, simul fidem pudorem, & sinceritatem exuant quasi hæc opum, non animi bona sint, divitibus non pauperib. congrua. Dn. Mev.
33 *d. c. 5. n. 118. & seqq.* Ex horum numero sunt, qui eô tempore creditum contraxêre, quô solvendo non erant, idque sciebant. Qui in dolo præsumuntur versari. Mascard. *de Prob. Concl. 531. num. 162.* Cun. *in tr. de Pact. lib. 1. c. 6. num. 277.* & nos hîc paulò antè *num. 26.*
34 An autem Creditor, de ejusmodi decoctoris dolis & fraude certior redditus, eundem in nundinis publicis arrestare possit? quæstionis dubiæ est. Si debitor ejusmodi non est suspectus de fuga, tum nullô modô nec conveniri nec arrestari posse probat. *l. unic. C. de Nundin.* ut nos fusius *lib. 1. c. 13.* suô lo-
35 cô deduximus. Secus est in eo, qui est de fuga suspectus, qui profectò non solùm arrestari, sed & capi potest, etiamsi sit Clericus, quia contra debitorem fugitivum cessant privilegia securitatis. *arg. d. l. ait Prætor* §. *16. quæ in fraud. Cred.* Gail. *d. lib. 2. obs. 44.* Cùm & Creditori liceat vigilare ad suum consequendum. *l. summâ cum ratione. 21. in pr. ff. de pecul.* dummodò summariè de suspicionis veritate constet. Treutl. *vol. 1. disp. 5. th. 2. lit. B.* quod & Edictô Henrici IV. Regis Galliæ Anno 1609. mense Majô cautum est his
36 verbis: Omnibus & singulis nostris subditis potestatem facimus; etiam nullâ authoritate publici jussûs aut permissûs intercedente, fugitivos fallitos manu injectâ retrahendi, comprehendendi, & in jus exhibendi, nullâ judiciorum, decretorum, rituum ac consuetudinum repugnantium habitâ ratione. Quis autem & quomodo de 37
fuga suspectus censeri debeat, arbitrio judicis committendum est. Treutl. *d. l. & ibi* Hunn. *in resolut. q. 4.* Joh. Köppen. *decis. q. 29. n. 10.* illum sic describit, qui non possidet immobilia, & sæpius interpellatus non solvit, frequenter lusit, sumtuosè vixit, sua consumsit & dilapidavit; & de quo fama est, quòd plus aliis debeat, quàm in bonis habet, fugamque machinatur. Hîc autem obiter notandum, quòd ex 38
consuetudine quadam Germaniæ, in maritimis hisce præsertim Civitatibus, ad negociationes majore fide exercendas exstructis & institutis, recepta & diu observata, de requisitis fugæ mercatorum debitorum non exactè laboremus, sed solùm inspiciamus, quòd debitum apertô jure nitatur, quodque in solvendo mora commissa sit. Ern. Cothm. *Vol. 1. consf. 18. num. 332.* Gail. *d. obs. 44. n. 10. & 11.* Franc. Marc. *decis. Gratianop. 396. n. 3. p. 1.* Et hæc quoque de secundo genere Decoctorum pro instituto sufficiant.

Prælibatis duobus Decoctorum ge- 39
neribus, tertium nunc subjiciendum est; quô quis partim fortunæ injuriâ, partim suô vitiô non solvendo factus est. Cui generi Aristot. nomen imposuit ἁμάρτημα. *lib. 5. moral. c. 10.* latinè culpam aliquam liceat dicere. Vid. H. Grot. *lib. 3. de jur. B. ac P. cap. 11. §. 4.* Ubi eleganter de culpa media inter infortunium & dolum. Cùm autem propter multifarias circumstantias, 40
quæ benè ponderandæ sunt judici, certi modi constitui haud queant; ideòque judicis discretioni relinquendum est, an fortunæ vitium, an propria culpa exsuperet. Mejer. *in Colleg. Arg. lib. 42. tit. 1. th. 102.* Ex conditione enim 41
mercatoris præsumtionem exclusivam doli mali accipiendam esse docet

Franc.

Franc. Curt. *Consf. 44. n. 84.* Unde Angelus Perusinus *in l. milites, C. de quæst.* eleganter quærit: Si pecuniarum magnam summam Sempronio furtô subtractam, & Titium divitem quidem & magnum mercatorem è domo Sempronii exiisse, sint, qui affirmant, & quidem admissi tempore, num mercatorem Titium quæstioni judex subjicere debeat? Et negat quæstioni locum esse. Non enim verisimile est, tantum facinus talem virum admisisse. Sed si aliæ conjecturæ concurrerent, v. g. quia statim, cùm mercator exiit, ejusdem formæ & signi, cujus erat subtracta pecunia, bonam & magnam partem ab eo erogatam probaretur, putavit Angelus JCtus, quia judici liquet furtum factum, & solum Mercatorem exiisse, Mercatorem posse quæstioni subjici. Cui adde Fr. Brun. *tr. de judic. q. 3. n. 3.* Sed quomodo casus figurari possit, quô quis partim suô partim fortunæ vitiô fit à mensa surgens, præter illa, quæ de Bancciruptorum casu & culpa; scripta sunt à Wegener. *d. tr. c. 3.* hôc exemplô demonstratur quotidianô:

42 Quidam est mercator, qui amplas suscipit negociationes, plus quàm in suis facultatibus habet, in contrahendo promittit, & merces vel pecuniam mutuò sumit, sperans ita illum lucraturum, ut non solùm suo Creditori, à quo merces mutuò accepit, satisfaciat, sed & lucrum inde percipiat: completô contractu merces accipit, & forsitan propter casum quendam fortuitum, vel ob alias causas eas perdit ac amittit, nec istô valore, quô easdem comparavit, vendit. Quô sanè in casu primò vitium apparet ex hoc, quòd sese mercator ad plura obligavit quàm in sua substantia & facultatibus habuit: Quia verò ipsius animus, intentio & propositum fuit, ut suo Creditori satisfaceret, & propter adversam fortunam ac infelicitatem merces perditæ, id fortunæ vitio & injuriæ adscribitur. Sic etiam plures casûs formari possunt de iis, qui transmarinas negociationes in aliis regionibus & provinciis, quàm in quibus ipsi morantur, per institores & famulos exercent. *l. 10. ff. qui & à quib. manum. lic.* vel præter deliberationem ullam supra facultates suas pro aliis fidem interponunt, quamvis nunquam ejus fuerint professionis, vel variis se negotiis sine intellectu immiscent, obliti Funkii moralis:

Disce meô exemplô mandatô munere fungi.
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Quorum exempla, Experientia quotidina obvia, sed odiosa, proh dolor! satis exhibet: & idcircò nullô privilegiô digni. vid. *n. seq.*

Num verò, qui partim suâ culpâ, 43
partim fortunæ vitiô decoxerunt, ad cessionis bonorum beneficium admittendi? Non esse admittendos censent Interpretes: hi etenim admixtâ culpâ humiles, deplorati & miseratione indigni reputantur. Unde de hisce suâ culpâ egenis atque obæratis ex axiomate communi concluditur: Non subveniendum his, qui suâ culpâ inciderunt in paupertatem. *l. pen. de jur. dot.* Benincas. *de Privil. paup. q. 4. n. 46. l. fin. § fin. ff. quæ in fraud. cred.* Strach. *d. tr. p. 2. n. 2. & part. 3. n. 2.* Prosp. Farinac. *in prax. Crimin. q. 26. & seq. n. 31.* Plot. *de in lit. jur. §. 4. num. 62. & seq.* Matth. Brun. *de ceß. bon. quæst. 5. quart. princip. & q. 28.* Boër. *decis. 349. num. 8.* His adjunge Ern. Cothm. *d. vol. 1. consf. 19. per tot.* Nos autem cum Mejero *supr. alleg. loc. Colleg. Arg.* hæc judicis discretioni meritò relinquimus. Ut ille di- 44
stinguat Casûs culpamque examinet, imprimis an intra metas suæ vocationis permanserint, bonâque fide contraxerint: Secus si alia negocia suæ professioni haud convenientia tractaverint, & ita non solvendo facti sint. Tum enim nullô privilegiô, etiamsi in dignitate constituti, digni reputantur. B. Carpzov. *p. 2. For. Constit. 22. Defin. 18. num. 9. & seqq.* Secundo. An tempore contracti debiti ejusque consumpti debitoris improbè, temerè & vitiosè egerint, deinde quæ tunc facultatum ratio fuerit, quamque de iis fiduciam habere debuerint. Tandem, quatenus alie-

nis nummis abusi sint. Ubi autem culpæ Casus & infortunium, sed sine culpa accedit, mitius sentiendum reor. Etsi enim his in contrahendo ære alieno aliquid culpæ imputari queat, cùm tamen ut exsolvere non possint, calamitas temporum efficiat, non tantam merentur pœnam, ut humanitatis debitis excidant. Atque id convenit Communi JCtorum Legibus consonæ sententiæ. Debitores culpâ & Casu simul non solvendo redditos uti Cessione bonorum, & Exceptione Competentiæ, juvari etiam induciis moratoriis. Brun. *de Ceß. bon. q. 29. quart. quæst. pr. & 15. n. 6. q. princ.* Zang. *de Except. p. 2. c. 15. n. 53. per. text. in l. etiam. 18. §. licet. ff. sol. matrim. l. 63. §. hoc quoque. ff.*
45 *pro Soc.* Num verò hujus monetæ Mercatorib. qui partim suô vitiô, partim fortunę injuriâ malitiosi (planè indigni sunt hôc beneficio Policey Ordn. de Anno 1577. *tit. 23. §. 1.*) rationes conturbârunt & foro cedunt, securitatis seu salvi conductûs beneficium concedendum? meritò hìc quæritur? Et
46 Resp. aut is ipse à Magistratu, aut à Creditorib. conceditur. Si à Magistratu, etiam inferiore (quod hodiè fieri potest. Sibrant & Dn. Mev. *ad art. 11. de Consulib. stat. Lubec.*) is maximâ in eo circumspectione utatur, ne præcipitanter hujus salvi Conductûs (de quo tamen prædictus articulus *11. Statutorum Lubec.* propriè, ob requisita ibi tradita, non loquitur) concessione cæteris Creditorib. forsan dissentientibus *art. fin. de Concurs. Cred. præd. statut. Lubec.* præjudicium inferat. Ideò. 2.
47 Quòd qualitas decoctoris, quâ fortunę
48 injuriâ à mensa surrexerit, ob præsumtionem juris contrariam, facile ignorari possit. 3. Quòd Reip. & Emporii famæ & celebritati, quæ in Fide publica consistit, apud exteros valde derogaretur, si facilè hisce hominibus concederetur securitas. De effectibus Bancciruptorum in Rempubl. redundantib. vid. Wegner. *de Banciruptorib. c. 6. per tot.*
49 Si verò à Creditorib. prævio magistratûs assensu, investigandarum rerum causâ, vel ne totum perdant debitum, salvus Conductus concedatur. Strach. *de Decoctor. p. 7. n. 26.* minor huj. *q.* difficultas existit, & salvus conductus tunc facilius conceditur.

Et cum hoc coincidunt verba præ- 50
dicti Recess. Imper. de Anno 1577. von verdorbenen Kauffleuten. §. So setzen ordnen/ uñ wollẽ wir/ daß solche Handthier- und Gewerbsleute/ so sie vorsetzlicher oder betrieglicher Weise und nicht aus kündtlichen zugestandenẽ Unfall außstehen/ Banckorott machen / und außtrünnig werden/ hinführo von keiner Herrschafft oder Obrigkeit auffgenommen/ noch ohne Willen der Gläubiger vergleidet oder geduldet / sondern wo die betretten/ zu hafften angenommen / den Klägern zu Recht gehalten/ uñ nach Gestalt der Sachẽ gestraffet/ auch so sie wider zu häußlicher Wohnung kommen/ alsdenn zu keinen Emptern/ oder Dignitäten gezogen werden sollen. Weren sie aber aus kündlichen und unversehnlichen zugestandenen Unfällen/ oder Schäden in Verderben und Außstandt kommen / alsdenn mögen sie auffgenommen / und vergleidet/ Mitleiden mit ihnen gehabt / und den gemeinen Rechten nach / gegen ihnen gehandelt werden. Secundum hanc sententiam Decretum In Senat. Lub. ad Supplicam Creditorum Joh. Schreiber. 28. Januar. Anno 1659. cum quo concordat ordinatio Hanseatica de Decoctorib. Annô 1620. impressa & Annô 1659. renovata.

Nec ab hisce beneficiis miserabilib. 51
excluduntur Mercatores. Parum enim gnari sunt præterlapsorum temporum, quib. ea insedit imaginatio, sub tempore belli turbulento mercatorum potuisse remanere florentem, aut non adeò afflictam ut agricolarum, Nobilium & Pensionariorum fortunam. Sive enim respicias onera mercium per bella in immensam penè aucta, sivè pericula marium & terrarum, per quæ negociationes exercendæ fuerunt, sive difficultatem ex desolatis locis conquærendi, cum quib. istæ fierent, sive sub communi omnium ferè pau-

paupcrie paucitatem Commercantium, & inter eos ob demptas vel deperditas opes, fragilem & ambiguam fidem deprehendes, quam non minus facilè fuerit Mercatores in Calamitates & paupertatem incidere, atque alios quosvis. Quare iniquum & rationi adversum foret eos à beneficiis atque humanitate velle excludere, tum quæ istæ merentur causæ, in ipsis reperiuntur. Dn. Mev. *d. discur. de discuss. levam. deb. c. 5. n. 186. & seqq.*

Caput X.

De Pœnis Mercatorum nequiter foro cedentium.

Summaria.

1. Magistratuum Ordinationes decoctorum fraudes meritis subjicientes pœnis commendantur.
2. Interest Reipublicæ horum flagitia puniri.
3. Pœnæ quare introducta?
4. Pœnarum necessitas.
5. Salus Commerciorum & utilitatis publicæ requirit decoctorum pœnas.
6. Ut inter decoctores gradus, sic iidem & inter ipsorum pœnas erunt constituendi.
7. De Jure Divino quæ in fraudatores constituta pœna?
8. Apud Gentes ex octo pœnarum generibus, in fallitos primum erat Damnum.
9. Apud Romanos decoctores conjiciebantur in vincula.
10. Processus conjiciendi fallitos in vincula, apud Rom. ex Legib. XII. tabb. & apud Athen. ex Val. Max.
11. Jure Lubecensi & Megapolitano Decoctores carceri mancipantur.
12. Tertium Pœnarum genus in decoctores erant verbera apud Romanos & Russos.
13. Quod genus posteà in desuetudinem Romani deduxerunt.
14. Quartum Pœnarum genus in Decoctores, Talio à magistratu approbata.
15. Privatis injurias talione vindicare interdictum.
16. Ignominia fuit pœna decoctorum.
17. Ob quam à testimonio dicendo repelluntur & publicè olim deridebantur.
18. Verbum catamidiari, explicatur:
19. Apud Bœotios ignominiâ corbis afficiebantur Decoctores.
19. Apud Tyrrhenos quâ ignominiæ notâ puniebantur falliti.
20. In Italia & Gallia quâ infamiâ notati.
21. De variis ignominiæ specieb. quib. apud Gentes Bancaruptores sunt affecti, remiss.
22. De dedecoris nota debitorum & fallitorum in Flandria.
23. Apud Romanos & Athenienses malitiosi debitores exiliô plectebantur.
24. Servitutis pœna olim in debitores flagitiosos constituta.
25. Servitutis rigorem in debitores malitiosos observat antiquum Jus Saxonicum, Scabinatus Jenensis, & Statuta Lubec.
26. Hic Servitutis rigor in debitores, Electoralib. abrogatus Constitutionibus.
27. De assignatione debitorum ad manûs Creditorum, præjudicia Dnn. Jenensium.
28. Assensus Galliæ, Hispaniæ, Florentiæ.
29. In nequiter foro cedentes pœna est animadversio Capitalis.
30. Hæc pœna atrocitas posteà conversa in bonorum proscriptionem & ignominiam.
31. An Romani unquam Dissectione usi fuerint in Decoctores?
32. Pœna decoctorum malitiosorum ex Recessibus Hanseaticis.
33. Ad ejus irrogationem etiam lata culpa sufficit, ubi furtô atrocius hoc delictum asseritur.
34. De jure Civili quæ pœna constituta in fallitos.
35. Quinam effectûs exinde resultent, specialius demonstratur.

36. An

Cûm

1 Cùm Cæsares, Reges, Principes, aliique magistratûs, qui de salute Imperii, de stabilitate regni, utilitate subditorum & libertate Civium solliciti, hôc orbe & ævô (in quo multorum studia ad maximam fraudum licentiam incubuerunt) viderint & consideraverint, quàm latè pseudomercatorum, quibus integritas odiosa, ignota innocentia, FIDESQUE rara, vitia serpant, & in proximum quemque, non sine magna Reip. conturbatione, civium honestorum damno transiliant, varias sanciverint leges, quarum
2 metu ii non solùm omnibus mercaturæ concessis privilegiis & immunitatibus penitùs privarentur, sed & fraudulentorum horum flagitia & nocendi facultas, ut tuta foret inter improbos innocentia, formidatis pœnis refrænarentur. Isidor. *in Etymol.* Pœnæ etenim
3 ob corruptam hominis primævi lapsu naturam introductæ sunt, quibus mali coercentur, ne peccent, aut facilè delinquant; quod & publicæ disciplinæ favor dictitat, & interesse Reipub. suadet. *l. locatio. 9. §. quod illicitè. 5. ff. de Public. & vectig. l. ità vulneratus. §. 1. ff ad l. Aquil. l. 13. ff. de Offic. Præsid.* Nam delictum quò impunitius, eò effrænatius fit; quia, nisi fuerit vindicatum in noxios, proposita impunitatis spes mortalium animos criminibus invitat. docente Alex. ab Alex. *lib. 3. gen. dier. cap. 5.*

4 Hinc, si quis Rempubl. benè & ex utilitate omnium reget, is autores malorum multare suppliciis non verebitur. Sic autem fecêre, qui ante nos. Tenetis exemplum Majorum (inquit „Portius Latro *in Catilin. declam.*) at„que omnium gentium autoritatem, „quæ semper summas & singulares pœ„nas in eo genere hominum consu„mendas putaverunt, qui rationes ha„buissent, aut opprimendæ publicæ li„bertatis, aut quorum libido reposita e„rat in diripiendis Civium facultatibus. His verò cùm dissimiles haud sint malitiosi debitores fallitique mercatores, non malè fecerunt illi, qui in eorum iniquas actiones variis ac diversis pœnarum generibus evigilarunt. Cùm 5
præter emolumentum publicum etiam salus sit commerciorum, severissimè in hosce fraudulentos animadvertere. Benev. Strach. *d. tr. p. 8. n. 8.* Adimi enim putaverunt subsidium hoc temporariæ inopiæ, quo communis omnium indiget vita, si perfidia debitorum sine gravi evaderet pœna. A. Gell. *lib. 20. noct. Attic. cap. 1.* Quàmque fœda habetur ab omnibus, tam frequens est hôc exulceratô seculô. Egens ergò non patronô, sed frenô ex severo supplicio, quod crescente delicto meritò exasperari debet. Dn. Mev. *de levam. debit. c. 5. n. 98.*

Sed, ut inter Decoctores delinquen- 6
tes gradûs constituuntur; ita & inter pœnas eorundem gradûs constitui debent, cùm omnes eâdem pœnâ affici non possint. *l. 9. §. 11. ff. de Pœn.* ac impium inhumanumque videatur, vexatum fortunæ telis, puniri iisdem pœnis, quibus illi, qui ex doloso deliquerunt animo ac προαίρεσει, affliguntur, gravari. *l. 28. C. de Episc. aud.* nam ulterius non progreditur metus, quàm reperitur delictum. *l. sancimus. 22. C. de Pœn.*

Cùm itaque multifariè in omni jure inveniantur horum bancæruptorum pœnæ, quasdam ego breviter ex jure Divino, Gentium, Canonico, Civili, item Consuetudinibus locorum & statutis recensebo.

EX JURE DIVINO. 1. facit illud A- 7
postoli *1. Thessal. c. 4. vers. 6.* Ubi inquit: Ne quis opprimat ac fraudet fratrem (h. e. fidelem. *cap. ad mensam. 11. q. 3.*) suum in negotio, proptereà quòd ultor est dominus de his omnibus. 2. Si quis furatus est, res quas abstulit in duplum reddat, &, si non habet, pro furto vendatur. *Exod. 22. vers. 3.* 3. Hoc duobus exemplis demonstratur, quorum unum habetur *4. Reg. 4. in pr.* ubi debitoris relicti filii in servitutem erant ducendi: alterum invenitur Matth. *18. vers. 25.* ubi sunt venditi, vel ad publicum carcerem usque dum solvant extremum quem debent obulum damnati. *Vid. & Esdr. lib. 2. c. 5. vers. 5.*

Apud

8 Apud Gentes octo poenarum genera, more & legibus constituta in debitores & fallitos scripsit M. Tullius, putà Damnum, Vincula, Verbera, Talionem, Ignominiam, Exilium, Servitutem, & denique Mortem.

DAMNUM, erat poena, quâ fraudulentorum debitorum bona, publicè constitutâ auctione, divendebantur. Quid enim æquius, quàm qui nullô jure alios damnô afficit, rursus pro delicti justa punitione damnô mulctetur. Dan. Santer. *in Mastig. fallit. Cap. 3. & 4.* ubi disquisitionem hujus poenæ instituit. Vid. Petr. Heig. *1. q. 35. num. 32. & seqq.*

9 Secundũ poenarum genus erant VINCULA. Apud Romanos, secundùm legem XII. tabularum Debitores perfidi in vincula conjiciebantur. Ne autem in eo genere poenæ videretur quid injustitiæ inesse, hunc processum observârunt, prout ex verbis legis 35. XII. tabularum videre est; quæ ita habent:
10 *Æris confessi, rebusq; jure judicatis triginta dies justi sunto, post deinde manûs injectio esto, in jus ducito, in judicatum faxit, aut qui eundo eo in jure vindicat, secum ducito, vincito, aut nervô aut compedibus quindecim pondo nec minore, aut, si volet, majore vincito: si volet, suo vivito; in suo vivit qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato, si volet plus dato.* Erat autem jus intereà paciscendi, ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in Comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent, prædicabatur: tertiis autem nundinis capite poenas dabant, & in partes secabantur, ut infr. h. c. ex Gellio *lib. 20. cap. 1.* videbimus. Idem jus apud Athenienses de vinciendis debitoribus fuisse refert Valer. Max. *lib. 5. c. 4.* & Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 10.*

11 Jure Lubecensi, ad exemplum antiqui juris Saxonici fraudatores ac decoctores bonorum, Creditoribus addicuntur, ac carceri ac compedibus mancipantur. *art. 1. de his qui sunt sui vel al. jur.* Ibi: Gefänglich einziehen. vid. Mandat der EE. Hanse-Städte wider die Muthwilligen Fallhten. de Anno 1620. renovatum Anno 1658. sub lit. Z. in fin. Tr. Eandem carceris poenam Illustrissimi Principes Megapolenses ad submissam & sedulam suorum subditorum instantiam in Cessionarios constituerunt. Joh. Sibrand. *differ. jur. Civ. & Lubec. th. 71. 72.* ubi in hunc articulum disquirit, eumque ob fidem in negociationibus & mercimoniis necessariam defendit. Sed & de hoc paulò post, *n. 28. & seqq.* aliquantò uberius.

Tertium poenarum genus erant 12
VERBERA. Apud Romanos vapulabant ad columnam Meniam alienæ pecuniæ defraudatores. Ascon. Pedian. *in divinat.* & Cic. ad Pison. Hucque facere puto illud Plauti *in Bacchid.*

Tunc terra me odium esse autumas? abducite hunc
Intrò atq; astringite ad columnam fortiter,
Nunquam auferes ei aurum.

Subjiciebantur & olim damnati debitores plumbatarum, h. e. plumbearum pilarum ictibus. *l. 40. C. de Decurion.* Veget. *de re milit. lib. 1. cap. 17.* quibus percussi debitores & ulcerati perpetuis metallorum suppliciis posteà deputabantur. Strach. *d. l.* A Moscovitis fustibus cædebantur graviter. Gaguin. *in descript. Mosc. cap. 4.* Verùm huic 13
debitorum malo gravique infortunio tandem apud Romanos subvenêre Lex Portia, Lex Sempronia, Lex Catonis, ne quis tergo Civium Romanorum impunè insultare liceret. Alex. ab Alex. *lib. 3. cap. 20.* Ad quam legem S. Apostolus Paulus appellavit *Actor. 22. vers. 25.* 14

Quartum poenarum genus apud gentes erat TALIO. Hæc probatà fuit apud Gnosios; qui debitores obnoxios fecêre raptoribus, qui eriperent iis nummos; utpote qui pecuniæ alienæ neq; pepercerint. Plutarch. *in qu. Centur. græc.* quæ enim, obsecro te, acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute in alio feceris. A. Gell. *lib. 20. cap. 1.* 15
Privatis tamen injurias vindicare talione

ne haud licet, vetante id Salvatore nostro. Matth. *5. vers. 38.* cùm ea lex Magistratui saltem concessa sit Deuter. *19. vers. 21.*

16 Quinta Decoctorum pœna fuit IGNOMINIA & Infamia, quam incurrunt tùm ex fide violata, cujus apud omnes fœdum crimen est, tùm ex furti specie, dum Creditoribus veluti surripiunt, quod benevolâ mente crediderunt. vid. Hotoman. *Ill. qq. 24. in fin.* Cujac. *ad Novel. 135.* Bald. *ad l.*

17 *1. ff. de his qui not. infam.* ob quam etiam à testimonio, dicendo repelluntur. Mascard. *de Probat. concl. 738. n. 1.* Bald. *cons. 400. n. 3. lib. 3.* Unde in Jure Decoctores in amphiteatris CATA-

18 MIDIARI (quod à Græco μυδάω risui expono derivat doctisſ. Budæus) ac dimitti jubebantur. Budæ. *ad l. si hominem. 5. quoties ff. Deposit.* in quam sententiam inclinare videtur Gothofr. *ad l. 7. ff. ad l. Jul. de vi publ.* licet aliter Salmas. hoc vocabulum Catamidiari explicet, & dicat quòd idem fit, quod cædi, in tractat. *de mod. usur. pag. 847.* Hanc Infamiam autem exempla

19 gentium & omnis ævi docent. Apud Bœotios corbis ignominia instituta erat in eos, qui æs alienum non dissolverint. Ducebatur enim in forum debitor, sedereque jubebatur; super sedentis verò caput cerbem injiciebant. Hácque notatus ignominiâ infamis

20 censebatur. Stobæ. *serm. 42.* Apud Tyrrhenos, si quis æs alienum, quod conflaverit, non persolverat; sequebantur eum pueri, vacuum gestantes marsupium, ignominiæ causâ. Heraclit. *in*

21 *Polit.* In Italia item atque Gallia tales ceremoniæ cum hujus monetæ hominibus adhibentur, quæ si non juris, non levem tamen facti injuriam trahunt. Estienne Pasquier. *liv. 4. de recherch cap. 8.* Plures ignominiæ species, quibus apud Romanos, Ægyptios, Græcos, Athenienses &c. falliti olim affecti sunt, vid. ap. Sauter. *d. l. c.*

22 *11.* De dedecoris nota, quâ inurebantur Decoctores Flandri, videlicet Zonæ, crumenæ, claviumque coràm tabellione solenniter feretro sepulchroque mortuorum Decoctorum impositione vid. Mastig. fallit. *d. l. cap. 50. 51. 52.* Ubi hoc duobus exemplis memorabilibus illustrat.

Sexta erat EXILIUM Et quidē apud 23 Romanos *d. l. 33. XII. tabb.* & A. Gell. *d. l. 20. cap. 1.* quâ pœnâ etiam multabantur apud Athenienses; attestante Plutarch. *in Solon.*

Septima SERVITUS. Quod patet 24 ex verbis L. XII. tabb. 34. ibi: aut trans Tyberim peregre venum ito. Quod & Cic. *pro Sext.* Exemplô Ptolomæi, Cypri regis attestatur. Hácque miserâ servitute olim pressus Titus Veturius, Filius ejus Veturii, qui in consulatu suo Samnitibus ob turpiter ictum fœdus, deditus fuerat, hic autem propter domesticam ruinam & grave æs alienum Cælio Plotio nexum se dare adolescentulus admodùm coactus est, Valer. Max. *lib. 5. cap. 1.* Saut. *d. l. cap. 15. 16.* Quem rigorem jus Saxonicum an- 25 tiquum & adhuc Scabinatus Jenensis sequitur; si debitor non potest Creditori solvere debitum, quòd tunc judex locô debiti ipsum debitorem in manūs Creditoris tradere debet; qui eum ad operas ipsi præstandas servat tantisper, donec servitiis illis debitum dissolvat. Der Schuldener wird seinem Gläubiger an die Hand und Halfter gegeben/ biß er sich der Schuld lest arbeitet. Landr. *lib. 3. art. 39. in pr.* Weichbild. *art. 27. circ. fin.* Latè Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 27. circ. fin. & decis. 135. n. 2.* Treutl. *vol. 2. disp. 24. th. 4. lit. K.* Zobel. *part. 2. differ. 20.* Cui concordat Jus Lubec. *art. 1. de his qui sunt sui vel. al. jur.* ibi: Wil er ihn aber zu eigen annehmen / soll er seinem Herrn seine Arbeit thun. Quamvis re- 26 centiori Saxonum jure, & quidem Constitutione Augusti Electoris vetus jus Saxonicum eatenus sit correctum, ne Cessionarii creditorum suorum sævitiæ committantur, ac instar mancipiorum possideantur. Moller. *lib. 1. Semestr. cap. 36.* Sed carceri publico, dem Schuld-Thurm includantur. Vid. d. Elect. Constit. *part. 2. Constit. 22.* & ibi Dan. Moll. per tot. Carpz. *Jurispr.*

for. pag. 2. constit. 22. defin. 2. Aliter
27 tamen, ut paulo ante diximus, observatur in reliquis Provinciis & Ducatibus Saxonicis, veluti in Scabinatu Jenensi mens. Octobr. Anno 1637. ad requisitionem John Ernst von Behringen zu Schieben responsum fuit: Do in eines Pachtmans gantzen Vermögen/ uff vorgehende excussion, nicht so viel befunden würde / daß Er selbsten zahlen/noch deswegen Bürgschafft oder caution Euch bestellen und auffrichten köndte; So seyd Ihr Euch wider Ihn des in gemeinen Sächs. Rechten nachgelassenen eussersten Mittels zu gebrauchē/ und bey der Obrigkeit/damit Euch dieser euer Schuld- und Pachtmann entweder die Schuld abzuverdienē/oder in Banden und Gefängnis abzusitzen in die Hände gegeben werden möge/ gebührlichen anzusuchen und zu begehren wohl befugt. Worauff Er so dann ieden Tag an seiner Schuld so viel mit seinem Dienst oder Arbeit abverdienet/oder mit dem Gefängnis absitzet / als Er seiner Person Zustand und Gelegenheit nach des Tags über erwerben oder verdienen kan. Eôdem modô mens. Novembr. An. 1657. Præfecto Isenacensi, Dn. Georgio Stephano Scheehase/ J.U. Doctorando, in causa der Gombrechtischen Erben/ contra Hansen Messern / responsum fuit: Daß nunmehro Beklagter / gestalten Sachen nach/vermöge gemeiner Sächsischen Rechte / die Schuld abzuverdienen/oder in Banden und Gefängnis abzusitzen/denen Klägern nicht unbillich an die Hand gegeben wird/ von Rechtswegen:

Quæ Præjudicia nuper nobis per litteras sunt communicata à Magnifico, Nobilissimo, Amplissimo ac Consultissimo Viro Christophoro Philippo Richter/ JCto Celeberrimo, Com. Pal. Consiliario Sax. Prof. Publ. & Facultatis Juridicæ in Illustri Salanâ Ordinario meritissimo, amico nostro multis retrò annis plurimùm colendo & amando.

28 Quod verò debitor, ob æs alienum non solum in carcerem detrudi, sed etiam ad manûs Creditoris assignari queat, adhuc in Gallia & Florentiæ observari tradunt Menoch. *de arb. Jud. qq. cas. 183. n. 3.* Hering. *de fidej. cap. 6. n. 258.* Cum quo jure etiam leges Hispanorum conveniunt, secundum Roderic. Suar. *ad LL. regni tit. de Cess. bon.* Anton. Gomes. *ad LL. Taurinens. in l. 29. n. 2.* Quibus adde, quòd Salvianus Massiliensis *de Gubernat. Dei lib. 5. pag. 164.* queritur, ingenuos homines verti in servos, eoque mirandum non esse, si Romanos barbari capiant, cùm fratres suos faciant captivos. Heig. *d. l. n. 36.* Plur. de hâc pœn. *vid. ap. Saut. d. c. 15. & 16.*

Ultimum & quidem acerbissimum 29
Pœnarum genus in fallitos, sive nequiter foro cedentes à Gentibus usurpatum fuit ANIMADVERSIO CAPITALIS: quam & Indi & Pisidæ, test. Alex. ab Alex. *lib. 6. Gen. dier. c. 10.* & Romani, autoritate L. XII. tabb. ibi: *in parteis secanto*, usurparunt. Covarr. *lib. 2. resol. var. cap. 1. n. 1.* Et ita Imperatorem Valentinianum, ubi debitorem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronunciasse tradit Ammian. Marcellin. *lib. 27.* Idem sanxit Gratianus *in l. 2. C. Theodos. qui bonis ced. poss. ex l. Juliâ.* Hotom. *illustr. q. 26.* Sed illa crudelitas & sæva atrocitas publicè sublata & erasa, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, adhibitâ bonorum 30
proscriptione. Jacob. Gothofr. *lib. 3. probat. ad XII. tabb. 3.* ut suffunderetur hominis sanguis, non effunderetur, ideò illa dissectio mutata est in pœnam ignominiæ. Cont. *lib. 2. subsec. test.* [nec leguntur unquam Romani 31
hoc rigore in decoctores usi fuisse, ut & apud Gell. *lib. 20. noct. Attic. cap. 1.* Covarr. *d. cap. 1.* Quintilian. *Institut. lib. 3. cap. 8.* Acon. Bez. *de Ital. Statut. lib. 2. cap. 3.* attestante P. Heig. *d. q. 35. num. 26.* Sauter. *d. l. cap. 18.* Gellii *d. lib. 20. cap. 1.* verba hæc sunt. De immanitate illa secandi partiendique humani corporis si unus ob pecuniam debitam judicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse, & piget

dice-

dicere; quod enim dici potest efferacius? quid ab hominis ingenio diversius, quàm quòd membra & artûs inopis debitoris brevissimò laniatu distrahebantur, sicut nunc bona distrahuntur. Notandum tamen hic incidenter, quòd ex Recessibus Hanseaticis
32 excerpsit Dn. Joh. Ang. à Werdenhag. *part. 4. rerump. Hans. cap. 11. pag. 1111.* dum de horum decoctorum pœna, ex modò dictis recessibus ita infert: Petulans decoctor, quem **Banckerottierer** dicunt, si fugam arripiat, & campanæ signum ipsum ignominiâ affecerit, ac uspiam deprehendatur, per aliquot horas in loco delinquentium publico vinculis æneis sistetur spectaculo. Recess. Hans. de Anno 1491. ubi indicia ad probationem doli sufficientia erunt, talis defraudator non aliter ac juxtà LL. Civitatis Lubecensis, quàm fur suspendi debet. Recess. de Anno 1545. Vid. etiam de hac mater. Recess. de Anno 1540. & novissimè Edictum de Anno 1620. & 1659. renovatum. *in fin. huj. tr.* Verba huj. Edicti Lubec. renovati hæc sunt: **Daß nach vorhergehender** Declaration **nicht alleine die Schandglocke über sie geleutet / sondern sie auch mit öffentlichen Aufstellung an den Pranger / Ewiger Verweisung / auch nach vermerckten Umbständen als ein Dieb oder** Falsarius **an Leib und Leben gestraffet werden solle /** adde hîc Dn. Mev. *de levamin. debit. cap. 5. n. 100. & seqq.* ubi *no. seq. 103.*
33 non tantum dolum, sed & latam culpam ad pœnam ordinariam imponendam sufficere ex Dd. demonstrat. Hos etiam qui alienô sanguine suas pascunt libidines, fidem fallunt, pudorem prosternunt, judicia decipiunt, creditores defraudant, ipsis furibus nocentiores esse, cùm hi facilius caveantur, & minoribus summis lædant, occultius peccent; & scelerum pœnitentiam citius agant. Mev. *de levam. inop. debit. c. 8. n. 43.*

34 DE JURE CIVILI præter infamiam & plumbatarum ictus, de quib. *suprà num. 11.* constituuntur adhuc aliæ quoque pœnæ contra dictos decoctores, ut Restitutio in duplum. *l. 46. §. 1. ff. de jur. fisci.* interdum in quadruplum. *l. 45. §. 13. ff. Eod. l. 8. C. eod.* Removentur à dignitate *l. 2. C. de Palat. sacr. larg.* & ab officiis. *l. 12. C. de suscep tor.* Carpzov. *Jurispr. for. p. 2. Const. 22. defin. 23. n. 2.* quæ tamen pœnæ imponuntur speciatim illis, qui dolô malô dilapidant non tantum facultates Creditorum, sed & rem pecuniamve publicam sive fiscalem, Gothofr. *ad d. l. 2. C. de palat.* Dn. Petr. Theodoric. Academ. Jenens. Ordinar. hospes & amicus meus, dum vixit, suspiciendus, in prælect. *l. cum sit injustum. C. de sepulch. violat.* Ex hac Ignominiæ labe resultant 35
ex Jure Civili hi Bancciruptorum effectûs 1. ut à testimonio dicendo repellantur, supr. *num. 17. hoc cap.* 2. Quòd quamvis homines inviti non cogantur aliquid de reb. suis facere. *l. 14. ff. de contrah. empt.* easq; neq; distrahere, *l. 3. in fin. l. 11. C. eod.* Bancciruptores nihilominus, quia solvendo non existunt, inviti etiam bonorum suorum venditionem & distractionem pati cogantur. *l. 15. §. 2. & seq. ff. de re Judic. l. 1. l. ult. ff. de curat. bon. dand.* quo ex fundamento non levis ignominia in illos redundat. Cujus enim bona ex edicto possidentur, hujus omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur, inquit Cic. *in orat. pro Quinct.*

3. Effectus, qui in Bancciruptores redundat, est certa alienationis rerum prohibitio. Nam illis res suas aliis do- 36
nare de Jure prohibitum, ne Creditores fraudarêtur. *l. 6. §. 11. ff. quæ in fraud. credit.* Concordant statut. Lub. *art 3. de concurs. credit.* Cujus & statuti vigore debitor, nisi quatuor 4. septimanis ante fugam aut fori cessionis notitiam, quæ & à bonorum possessione incipit, Creditoribus posteriorib. in præjudicium anteriorum, solvere nõ potest. *art. 1. de Pignorib. & art. 1. de empt. & vend. lib. 3. tit. 4. & 6.*

4. Quamvis aliorum hæreditates, in 37
quib. nullus damni aut periculi metus, non facilè repudientur. *l. 25. §. 9. ff. de acquir. vel amitt. possess. l. 5. pr.* ibi *expediet nec ne. ff. de Jur. delib.* Bancciruptores

ptorum tamen hæreditates difficulter successorem inveniant. *l.35. ff. de bon. libert.*

5. Ex Banccirupторum hæreditate, hæres qui initâ cum Creditorib. pactione, hæreditatem adiit, legata præstare nō teneatur. *l.23. ff. quæ in fraud. credit.*

38 6. In Contractib. ineundis Bancciruptores penè omni fide careant, quod hodie Creditum perditum dicitur, teste Budæô *ad l. ult. ff. de pignor. act.* Sie habe das Credit verlohren. Hinc est quòd Decoctores regulariter fidejussores fieri nequeant. *l.10. §.1. ff. qui satisd. cog. l. 10. ff. de fidejuss.*

39 Et quod per Banccirupturam Societas solvatur, quoties scil. socius mole debiti prægravatus bonis suis cedit, aut ipsius substantia propter debita venit. *§. 8. Instit. de societ. l. 65. §. 1. ff. eod.* Tunc enim materia societatis extinguitur & annihilatur. Franck. *in Comm. ad tit. ff. Pro soc. n. 129.*

7. Ex hoc fundamento, & Mandatū resolvitur, quoties sc. Mandatarius nō solvendo existens, vel expresśè ob inanes actiones mandato renunciat. *l. 24. ff. mandat.* vel ignorante dominô ob decoctionem vel aliam nequitiam aufugit, foroq; aut bonis suis cedit. Tunc enim Mandatū revocatum censetur, quippe cui tacitè hæc Conventio inesse videtur, si in ead. causa maneat. *l. cum quis. 38. ff. de solut.* Et hoc utile esse ait Jason. *ad l. rogasti me. 11. §. fugitivus. 2. ff. si cert. petet.* pro mercatorib. qui habent Institores seu Factores, qui possunt obligare Dominum Principalem. vid. Rot. Gen. *decis. 1. n. 28. & 41. & decis. 2. n. 31.*

40 8. Cautio à Bancciruptore in diem vel sub cōditione debente, quod aliàs regulariter fieri non potest, exigitur, & eâ deficiente petitur, missio in bonorū possessionem ex primo decreto. *Vid. nos sup. lib. 2. cap. 11. de Fidejuss. singular. n. 83. & fin.*

41 Ex Jure Canonico cùm decipientibus Jura nō subveniant. *c. cum Universorum. de rer. permut.* nec auxiliū malefactoribus ferendum sit. *cau. 14. q. 5. per tot.* atq; omnis illicita usurpatio rei alienæ furti nomine comprehendatur. *c. pænal. caus. 14. q. 5. & c. meretrices. cau. 32. q. 4.* & peccatum nō remittatur, nisi ablatum restituatur. *c. peccatum. 4. de R. J. in 6to.* Decoctorib9 pœna excommunicationis tribuitur, *arg. c. Odoard. 3. de solut.* quia pœnâ hâc digni sunt, qui prodigè & luxuriosè sua consumunt & decoquunt. P. Greg. Tholos. *lib. 22. syntagm. cap. 9. n. 13.* ac, qui contra jura mercantur, eorū auxiliô & immunitate frui non possunt; cùm bonā fidem habere non præsumantur. *c. qui contra. 82. de R. J. in 6to.* Et tantum de Pœnis ex Jure Gentium & communi: visis nunc pœnis, quas leges irrogant communes; ad consuetudines, statuta, & varias quotidianas Cōstitutiones & observationes, quæ passim reperiuntur, nobis quoq; progrediendum erit.

Et quidem primùm, quoad Imperiales observationes, scimus Imperatorē Carolum V. Ao. 1531. per Edicta, 7. Octobr. & Ao. 1540. 4. Octobr. Bruxellæ publicata, decoctores eos malitiosos ad laqueum sine dilatione, posthabitô favore ac dissimulatione, condemnavisse; de quorum Edictorum justitia disquirit Saut. *d. tr. cap. 21. 22. 23. 24. 25.* 42

Hunc tamen rigorem novissima Constitutio Imperialis Rodolphi II. Anno 1577. tit. 23. In der Policey Ordn. zu Franckfurt mutavit, ibi: So setzen/ordnen und wollen wir/ daß solche Handthierer uñ Gewerbsleute/ so sich fürsetzlichen/oder betrieglicher weise/uñ nicht aus kündlichem zugestandenem Unfall aufſtehen/ Banckerott machen/ und außtrönnig werden / hinfüro von keiner Herrschafft/ Obrigkeit auffgenommen / noch ohne Willen der Gläubiger vergleitet und gedultet/ sondern wo die betreten zur Hafft genommen/ den Klägern zu Recht gehalten/ und nach gestalt der Sachen gestraffet/ auch so die wieder zu häußlichen Wohnungen kommen/alsdann zu keinen dignitäten und Emptern gezogen werden sollen. 43

Cum Edicto Caroli V. conveniunt Edicta perpetua Regum Galliæ, ubi decoctores hujusmodi ignominiosè tractantur & in carcere detinentur. Quod patet ex Edictis Francisci I. Gallorum Regis de Ao. 1536. 16. Octobr. ibi: Utq; „ procedatur ad pœnam & noxæ expia- „ tionem, per ignominiosam traductio- „

nem,

„nem, corporalem pœnam; applicatio„nem ad collare & numellas publicas, „aliasque pœnas, pro justitiæ arbitratu &c. Quod renovatum ab ejus nepote, Francisco II. Anno 1560. ut fertur *in artic. 143.* his verbis, ex Gallico ita translatis. In omnes bancæruptores, qui fraudulentâ ratione forum deserunt, inquiretur extra ordinem & capitaliter. Hocque repetitum ab Henrico III. & ultimo stirpis Valesiæ, in conventu Ordinum apud Bloisios Anno 1579. confirmatum ab Henrico IV. Anno 1609. mense Majô; quod ex Gallico ita versum est: Publicè in ipsos, ut in latrones & impostores publicos, capitis supplició animadvertatur. Cujus Edicti rigor ac vis demonstrata est Lutetiæ, in insigni quodam mercatore, nomine Guilielmo Pingræô, qui enormiter & perfidè Creditores ingenti pecuniæ summâ defraudaverat. Cujus decisionem & executionem notat Dan. Sauter. *d. tr. cap. 35. & seqq.*

45 In genere tamen omnes decoctores, per Decretum Parlamenti Rhotomagensis 6. Martii, Anno 1584. hâc ignominiâ afficiuntur, ut semper pileô, colore viridi tinctô, quem Creditor emit, utantur. Quod per aliud Edictum Parlamenti Anno 1586. 18. Febr. sublatum est. Autor des Bedenckens/warumb die Banckerottierer am Leibe sollen gestraffet werden.

46 In Germania, ut antè dictum, usurpatur contra eos pœna carceris publi-
47 ci. *d. post. 2.* Land R. *cap. 22.* Priusquàm autem debitor molestiâ carceris afficiatur, de Jure Civili hic processus cum illo, ex famosissima *l. à Divo Pio. 15. §. 3. ff. de re judic.* instituitur. Ut primò fiat æstimatio rerum tàm mobilium, quàm immobilium; his non sufficientibus perveniatur ad nomina eorum, qui condemnato debent. Si verò his modis satisfacere nequeat, rectè carceri traditur. *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Petr. Greg. *Syntagm. jur. Univers. lib. 22. cap. 6. n. 10.* Wurmbs. *pract. obs. lib. 1. tit. 28. n. 2.* & alii quàm plurimi. *Dd. ad d. l. 15.* Jus Saxonicum debitori convicto aut confesso definit terminum quadraginta quinque dierum seu sex septimanarum & trium dierum, qui inde eine Sächsische Frist appellatur. Land R. *lib. 1. art. 70. ibiq; gloss. Constit. August. p. 1. const. 3.* Zobel. *part. 1. diff. Jur. Civ. & Sax. 45. n. 4. 6.* Jurisprudentia autem nostra Lubecensis Mercimoniis consulens, arctavit illos terminos dilationis, iniquum ducens Creditorē liquidô debitô diu carere, suæque moræ beneficiis debitorem cum alterius damno gaudere, mediè ergò rem curans, ut nec onerosus Creditor, nec delicatus debitor audiatur, juxta *l. si servos. 25. ff. de Pignorat. act.* tres septimanas debitori indulget pro induciis ad conquirendas solvendi facultates. Ita quidem ut primò 14. dies ad petitionem Creditorum præfigantur & si intra illos non satisfiat, adhuc 8. Iis verò elapsis statim vulgò bey Sonnenschein fiat Justa Executio ita ut post hunc terminum effluxum aut fidejussores det, aut fidei causâ carceri includatur, muß Bürge stellen/oder selbst Bürge werden/ *art. 1. tit. 1. lib. 3. de Concurs. Cred. Stat. Lubec.* Quod ultimum selbst Bürge werden Phrasis Ju- 48
ris nostri est Statutarii, significans Incarcerationem debitoris, donec exsolvat debitum, aut pro eo fidejussores vel Pignora offerat; verba enim nostri Statuti & Praxis quotidiana sub verbo fidejussorum, Bürge stellen/& pignora intelligunt, licet de jure communi, qui fidejussores dare tenetur, dando pignora in locum fidejussorum non liberetur. Neguzant. *de Pignor. p. 5. pr. memb. 1. n. 1. & 2.* Pignorib. itaque locô fidejussorum oblatis, dimittitur debitor. Nam & tunc, utpote casu necessitatis aliud pro alio solvi potest, & Creditor recipere cogitur. *auth. hoc nisi. C. de solut.* Br. *in l. ordo. C. de Execut. rei judic.* Cùm aliàs Statutum fidejussorem præstari exigens, intelligatur sub hac conditione, si haberi possit, aliàs pignora sufficiunt. Carpan. *ad Statut. Mediol. p. 1. cap. 44. n. 51. & seqq.* Jo. Cephal. *vol. 1. cons. 89. n. 10.* Nec excipiuntur ab hoc processu & 49
Pœna Personæ privilegiatæ, in dignitate constitutæ, si dolosè & fraudulenter decoquant. Quicquid enim Dd. cum

Colero *de process. execut. p. 1. c. 3. per tot. & c. 6. n. 126. cum seqq.* Berlich. *in Pract. Concl. p. 2. Concl. 28. n. 38.* Brun. *de Cess. bonorum 10. quæst. pr. per tot.* & aliis pro eorum privilegiis & favore adducunt, ex jure & justa ratione non aliud infert quàm privilegiatas personas istas, præsertim egregias, V.G. Nobiles, Doctores, Senatores, Milites, Scholares, Clericos in eo ordine & vitæ statu, ob quē merentur prærogativam & favorem, ultrà quàm possunt conveniri non debere, aut etiam Cessione bonorum ab aliis molestiis liberari. At inde colligendum minimè est, quòd si metas suæ vocationis egressæ fuerint, aut non pro dignitate egerint, ut si mercaturam aliave negotia suæ professioni non convenientia tractent, aut privilegiis ac dignitate aliorum injustô patrociniô, ad fraudem vel injuriam suorum Creditorum concivium, & aliarum interdum miserabilium personarum abutantur, aut fraudulenter contraxerint, vel facultates ære alienô consumpserint, eos impunes esse debere, ne dum quòd beneficiis miserabilium frui debeant. Nam tunc Nobiles & egregios decoctores non minus quàm Plebejos pati æquum est, sicut de iis censuit D. Carpz. *in Jurispr. for. part. 2. c. 22. Defin. 18. n. 12.* quòd ad manûs & operas Creditoribus addicendi aut carcerandi sunt. Rectè agentium ea Exemptio à juris executione est, non malè versantium. Amittunt enim privilegia cùm exorbitant à causis quarum gratiâ istis fruuntur, Uti in termin. scribit Coler. *d. tract. de Process. exec. p. 2. c. 3. n. 139. & seqq.* qui ibidem *n. 162.* admonet, ut omnes privilegiati contineant se intra metas vocationis, ne pedem extrà ponendo & contraveniendo suæ vocationis studiis & officiis, veniatur & deinceps contra privilegia; quæ causâ studiorum vel officii cessante, ipsa quoque cessat, Ut sæpius hôc librô indicavimus. Præcipuè si delictum, cujusmodi in fraudulenta decoctione est, accedat. Non permittendum est privilegiis quibusdam uti nocentes. *Novell. 17. cap. 5. in pr.* ne sub prætextu privilegii, & flagitiorum crescat autoritas, vel publica vacillet utilitas. *l. 2. C. de Privil. schol.* Omnem honorem reatus excludit *l. 1. C. ubi Senat. & Clariss.* Justum est delinquendo amitti privilegia. *l. sed si ex parte. 4. §. quanquam. ff. quod cum eo qui in alien. pot.* Enenkel Baro. *in tract. de Privil. lib. 3. c. 27. n. 1.* Gail. *de Arrest. c. 10. n. 13.* Si cuncta accuratius æstimaveris, dicendum videtur, in dignitate aliqua constitutos eò severius plectendos, quò gravius turpiusque se fraudibus quàm plebei commaculant. Nemo non longè fœdius crimen esse eorum, quos vitæ integritas dignitatis suæ causâ magis decet, existimabit. Nec excipiuntur ab hoc processu & pœna 50
mulieres, & alii privilegiati mercatores. Berlich. *part. 2. concl. 28. n. 30. & seqq.* Coler. *de process. execut. part. 1. c. 6. n. 151.*
Cum quo coincidit Statutum Reipub. 51
Lubec. *art. 1. in fin. tit. de his qui sunt sui vel al. jur.* ibi: **Sonsten aber mögen die ersten zwey Mittel** (videlicet, **sich an das Gut halten/oder auch die Person gefänglich annehmen**) **wider Frauenspersonen/ welche wegen ihrer eigenen Schuld halben vertiefft/gebrauchet werden/** cui adde Berlich. *d. part. 2. concl. 27. n. 10. & seqq.*
Carceris autem mancipatio hîc civili- 52
ter accipienda erit, ne fœmina, mercatrix scilicet, in carcerem communem conjiciatur, seu vigilum custodiæ committatur; hâcque ratione castitatis & pudicitiæ periculo subjiciatur; sed in monasterium detrudatur, aut mulieribus custodienda tradatur, ex consilio Imp. *in Nov. 134. c. 9.* Joh. Sibrant. *differ. jur. Civil. & Lubec.* Cùm aliàs de jure 53
Civili, mulieres debitrices pro nullo debito vel obligatione spontanea prehendi, & carceris ergastulo mancipari debeant; imò & judicem, qui hoc fieri permisit, pœnis Civilibus & criminalibus castigandum jubeat. *l. 1. & auth. sed hodiè. C. de offic. divers. judic.*

An autem & quando Mercatores 54
falliti tormentis subjici possint? Vid. Magnif. Dn. Carpz. *in prax. crim. part. 3. q. 119. n. 38. & seqq.* Daniel Wegner. *de Banccruptor. cap. 5. num. 11. cum seqq.*

Notan-

55 Notandum autem hic erit I. Cùm jus Saxonicum, aut nostrum Lubecense, carceri includi voluerit simpliciter obæratum debitorem, quòd id glossa tàm Germanica quàm Latina dicti juris Saxonici, quod Lubecense æmulatur, de decoctore & fraudulenter in rebus suis versatô mercatore intellexerit, vid. eleg. Sauter. *d. tr. cap. 47.* fortunæ autem calamitate afflictum disertè excepit, quod probat Frideric. Husan. *de homin. propr. q. 6. n. 22. & seqq.* P. Heig. *d. q. 35. n. 58.* Dan. Saut. *d. l. c. 46.* qui id Judicio Clarorum & Sanctorum patrum confirmat.

56 II. Observandum, quòd hìc non intelligatur carcer privatus, quô olim Creditor severitate & atrocitate secundum libitum, debitorem ad præstandas operas compulit; id enim prohibitum est in *l. ob æs. 12. C. de O. & A. & l. neminem. 6. C. de custod. reor.* & regulariter omnis carcer privatus graviter de jure Civili prohibitus. *l. un. C. de priv. carc.* quem vid. *& l. 23. C. de Episc. aud. l. succurritur. 9. ff. ex quib. cau. maj.* cùm mali exempli res sit, ut cuique permittatur, jus sibi ipsi dicere. *l. miles. 6. §. qui judicati. ff. de re judic.* Anthon. Fab. *ad tit. de execut. rei jud. defin. 5.* & non singulis sit concedendum, quod per publicam autoritatem permittitur. *l. non est. 176. de R. J.* eamque ob causam judiciorum vigor, jurisque publicè tutela in medio posita sit, ne quis sibi ipsi arroget ultionem. *l. 14. C. de Judæis. l. 13. §. 3. ff. de usufr. l. 9. C. solut. matr.* Dn. D. Petrus Theodoric. *in prælect. Jenens. ad l. si criminis. 4. ad L. Jul. de vi pub. & priv.*

57 Reperitur tamen quidem in jure specialis casus contrarius, quô Creditori licentia datur, debitorem, in pede fugitivo constitutum, propriâ autoritate capere; si scil. locus executioni esse nequit ob temporis angustiam, & debitor pecuniam secum aufert, nec copia judicis in promtu est, sed periculum in mora. *l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. quæ in fraud. l. si fidejussor. 7. §. si satisdatum. 2. ff. qui satisd. cog.* Anton. Hering. *de fidejuss. cap. 5. n. 38.*

58 atque ita hôc casu contra legem non factum esse existimat Paul. in *l. Titius. 9. ff. de serv. fugit.* cùm periculum moræ non patiatur formam judicii, & modum processûs solennem. Dn. Ortolphus Fohman. Sen. *in prælect. ad l. un. C. de prohibit. sequestr.* Cùm permissum sit, nobis ipsis, in ejusmodi facti specie jus dicere. *l. generali. 54. C. de Decur.* Unde etiam Laico licet Clericum, imò 59 Nobilem & Doctorem fraudulenter & dolosè decoquentes. Berlich. *2. Concl. 28. n. 39. & seqq.* & intra metas vocationis suæ non consistentes. Dn. Carpz. *p. 1. J. For. Constit. 22. Def. 18. n. 9.* ac ita fugientes capere, ut ipsos captos ad Judicem Ecclesiasticum ducat. Joh. Köppen. *decis. 29. n. 15.* etiam die festô & solenni. Mynsing. *post gloss. cent. 4. obs. 69. n. 10. & seqq.* Nam Creditoris est, vi- 60 gilare ad suum persequendum. *l. summâ cum ratione. in pr. ff. de pecul.* Köpp. *d. decis. n. 11.* Utique & judicis est pro- 61 videre, ne Creditor re suâ privetur. Dn. Fohm. *p. m. add. l. un. C. de prohib. sequestr.* Quod & singulari edictô & privilegiô Lugdunensi in Gallia concessum est 21. Jun. Anno 1533. Petr. Greg. *Syntagm. Jur. univ. lib. 22. cap. 6. num. 3.* & Anton. Fab. *ad tit. C. de execut. rei jud. defin. 23. n. 7.* Quam sententiam de 62 Decoctore propriâ authoritate capiendo etiam recepit Jus Provinciale Prutenicum. Landr. *lib. 1. tit. 14. artic. 15. §. 2. art. 4. tit. 1. de Concurs. Cred. Statut. Lubecens.* ita, ut fugitivum ejusque bona primò apprehendenti Creditori, etiamsi posterior sit in Concursu, prærogativa tribuatur. Dissent. Hillig. *ad Donell. 7. Comm. 2 lit. N.*

Sed quid juris, si pactô inter Credi- 63 torem & debitorem conventum sit forsitan hâc formâ: Auffdaß vorbenandter Gläubiger N. N. mehr Versicherung habe / verspreche ich / und verobligiere mich / so ich ihm nicht mit der Schuld auffgesetzten termin und Zeit einhalte / in des Gläubigers N. N. Custodia und täglichen Diensten / an welchen er sich / biß er zu völlige Zahlung komme / erholen mag: An hujus conventionis

tionis vis erit, ut Creditor debitorem mercatorem ad præstandas operas rectè capiat? Quod cum Matth. Berlich.
64 Dn. Fohmann. *ad auth. imò hodie. C. de offic. divers. jud. q. 4.* & aliis negandum puto I. propter expressum text. *in d. l. 12. C. de oblig. & Act.* ubi dicitur: *Ob æs alienum servire liberos Creditoribus jura*
65 *compelli non patiuntur.* II. Deinde, quòd nemo sit membrorum suorum Dominus. *l. liber. 13. ff. ad l. Aquil. l. 6.*
66 *C. quæ res pign. obl. poss.* III. Pactum, quod est legibus & moribus contrarium, nullam obtinet vim & efficaciam; atqui hoc tale pactum esse constat ex præall. legg. *& l. 2. ff. de homin. lib. exhib.* cùm moribus receptum non sit, ut libertas per incarcerationem exstinguatur, & Obstagia vulgò die Leistungen hodiernô Jure Imperii R. A. de Anno 1577. § wie wohl auch/ & Instrumentô Pacis Universalis prohibita sint. Gail. *2. obs. 45. n. 6. & ibi* Græv. Dn. Carpz. JFor. *p. 2. Constit. 23. Def. 30.* Excepta Holsatiâ. vid. Disput. Inauguralem Johannis Kirchmanni habitam Rosto-
67 chii Anno 1642. IV. Captura personæ, est citatio realis, & species jurisdictionis, illa nec lege à Principe data est. *l. 3. C. de jurisd. omn. jud.* E. obligatio illa est vana atque irrita; & per conseq.
68 nullum parit effectum. V. Si esset hæc conventio licita, certè Imp. Justinian⁹ non constituisset pœnam in Creditorem, qui debitorem carceravit, videlicet ut jus crediti amitteret & corpo-
69 rali pœnâ afficeretur. *d. authent.* Imò VI. Jura non admittunt, processum ab executione incipi, cùm præcedere debeat causæ cognitio & sententia. *t. t. C. de Execut. rer. judic. l. 9. C. de O. & A. l. un. C. de prohib. sequestr.* Coler. *de process. execut. part. 1. cap. 1. n. 3.* Joh. Köpp. *decis. 3. n. 6.* qui tamen ibidem
70 dissentire videtur. VII. Propter homines res omnes creatæ sunt; non homo propter res. *l. in pecudum. 28. ff. de Usur.* Etsi in ipsa obligatione renunciaverit beneficio Cessionis bonorum. nos.
71 *supr. lib. 1. c. 14. n. 34.* cùm leges prohibeant, ne quis seipsô abutatur, *l. palàm. ff. de rit. nupt.* &, licet rerum suarum liberum quisque habeat arbitrium. *l. in re. 21. C. Mandat.* moderamen tamen & arbitrium ejus, legibus debet esse adstrictum. Gœdd. *ad l. 120. ff. de V. S. n. 3.*

Pro stabilienda sententiâ dissentien- 72
tium inter alia facere videtur, quòd in *d. l. 12. C. de O. & A.* verbum LIBEROS intelligatur de liberis debitorum, quòd liberi sive filii debitorum non sint pro pignore Creditorum dandi. *l. qui filios. C. quæ res pign. dar. poss.* Verùm amplectenda explicatio Joh. Sichard. (qui à Rutg. Ruland. dicitur Phœnix JCtorum Germaniæ) *ad d. l. ob æs. 12. num. 1.* de hoc nullum esse dubium dicit, quin liberi seu filii non dentur amplius pro 73
pignore, seu obligentur pro debito Civili, exceptô casu famis & necessitatis. *l. 2. C. de patr. qui fil. suos distrax.* P. Gregor. Tholos. *Syntagm. jur. Univers. lib. 32. cap. 6. n. 9.* Quare in genere de liberis hominibus dicta lex accipienda est. Concordat *Novell. 134. cap. 7. in fin.*

Ad publicum autem carcerem sese 74
obligare potest mercator debitor. *arg. l. 1. C. si in caus. judic. pign. cap. sit.* quæ obligatio etiam in effectum, si debitor non solvit destinatô tempore, post excussionem deducitur; quia indignus est beneficiô libertatis, qui sciens prudensve ad pretium participandum ei cessit. *l. 1. ff. quib. ad libert. proclam. non lic.* P. Gregor. *d. l. num. 10.* & prolixius Mynf. *Cent. 6. obs. 51.* Wurmbs. *pract. obs. lib. 1. tit. 28. obs. 8.* Gail. *2. obs. 45.* & ibi Græv. Treutl. *vol. 1. disp. 20. th. 14. lit. D.* D. Joh. Köppen. *decis. q. 3. 29. n. 5.* latè Berlich. *d. p. 2. Concl. 27. & 28.* Henning. Gœdd. *Cons. 2. lib. 9. à n. 59. usq. ad n. 69.* Dn. Carpz. *Jurispr. for. Rom. Sax. p. 2. Constit. 21. per tot.* ad quos brevitatis ergò fit relatio.

Quod & de jure Gallico receptum 75
& hodiè in viridi observantia esse tradit P. Gregor. *d. l. lib. 31. cap. 33. num. 13.* Eum in finem etiamnum hodiè valet 76
pactum, quô debitor, si in solutione cesset, se in certo loco staturum, & antequam Creditori satisfactum sit, ab illo non recessurum promittit. Non quidem jure Obstagii, quæ propter abusum

usum & cætera incommoda jure Imperii & Saxo. abrogata. *sup. hoc. C. fin. n. 66.* sed vi alterius voluntariæ Conventionis. Dan. Möll. *lib. 3. Semestr. c. 30. n. 6.* Cujus effectus potissimum in eo consistit, ut persona debitoris non solvendo existentis facilius detineri, & in Carcerem publicum conjici possit. Moller. *d. l. n. 8.* Bened. Carpz. *Jurisp. for. p. 2. Constit. 23. defin. 31.* ubi vid. præ-
77 judicatum. Tenentur tamen Creditores alere debitorem, ita incarceratum, si excussio in omnibus ejus bonis facta. *l. 11. C. de Epist. aud. l. si victum. 34. ff. de re jud.* Coler. *decis. part. 1. decis. 135. n. 5. & de process. execut. p. 1. c. 6. num. 103.* Card. Tusch. *tom. 1. pract. concl. lit. C. Concl. 90.* Hering. *de fidejuss. c. 6. n. 255. & n. seq.* Berlich. *d. p. 2. concl. 28. n. 72.*
78 *cum seqq.* Concordat Statutum Reipub. Lubec. artic. 1. d. tit. de his, qui sunt sui vel al. jur. ibi: Wird er ihn aber also gerichtlich übergeben / sol er ihn speisen als das Gesinde &c. quò etiam respexisse Jus Saxonicum tradit Coler. *d. decis. 135. num. 5.* Quamvis in pro-
79 vinciis Electoris Saxon. contrarium constitutum asserat Berlich. *d. Conclus. 28. num. 75.* ut supra adduximus.

80 Et si in casu prædicto Creditor debitori sumtûs non subministrat, judex illum etiam Creditore invitô dimittere potest. Joh. Koppen. *d. decis. 29. n. 35.* Matth. de Affl. *decis. 71. n. 1. & seqq.* Coler. *de process. execut. d. p. 1. c. 6. n. 107. & decis. 281. n. 5. p. 2.* cum cæteris allegatis à Berlich. *d. concl. 28. num. 73.* nisi consuetudine vel statutô contrarium 81
servetur; ut scil. incarcerati pauperes debitores vivant ex Eleemosynis quotidianis, uti de Praga loquitur Joh. Kopp. *d. decis. 29. num. 26.* veluti etiam novissimè à Joh. Georgio, Duce & Electore Saxoniæ, in der Gerichts-Ordnung. *c.* wie des Schuldthurns halben. *52. Col. 6.* §. Soviel aber die alimenta, est dispositum, his verbis: Were der Schuldener so arm / daß er sich zu unterhalten nicht vermöchte / daß alsdann sonderliche Personen verordnet werden sollen / welche das Allmosen samlen / und dem gefangenen Schuldigern im Thurm außtheilen / damit sie an ihren Leibe nicht Noth leiden dürffen. Cum quibus postremis verbis coincidit rursus statutum Reipub. nostræ patriæ Lubec. *d. art. 1.* ibi: Doch daß ihm an seiner Gesundheit nicht Schaden geschehe. Quæ autem aliàs in arresto & captivi- 82
tate cujuslibet debitoris fugitivi consideranda sint? fusius ac uberius à Jacob. Damhoud. *in prax. rer. civil. cap. 44. n. 2.* Berlich. *p. 1. Concl. 53. n. 5. & seqq.* Gail. *2. obs. 44.* & ibi eleg. Grævæ. *consid. 1.* explicantur. His adde tractatum peculiarem Joh. Bapt. Caccialup. de Debit. suspect. & fugitiv. Henning. Gœd. *Cons. 106.* Ern. Cothm. *1. cons. 18. n. 63.* ad quos, filum abrumpens, brevitatis ergò benevolum lectorem remitto.

FINIS.

Hîc igitur nostram teneat jacta anchora puppim,
Sitque honor æterno, qui regit astra Deo.

ADDITAMENTUM

Ad lib. I. cap. 2. num. 35.

Quomodo post pacem cum Imp. Maximiliano I. Veneti, Commerciorum promotioni studuerint Anno 1517. ex Paul. Parut. Veneti, Patricii, Senatoris & Equitis D. Marci histor. Venet. lib. 4. pag. 176. & seqq.

PErche à Conservare & ad accrescere la quiete, & la grandizza della Cità con la Pace, & con gli Traffichi, piu ch' ogni altra Cosa importava l' amicitia & Sicuro Commercio con l' Imperio Ottomanno però il Senato elesse due Ambassiatori. Luigi Mocenigo, & Bartholomeo Contareni, i quali havessero à Condursi à Selimo, per ralle grarsi seco, per nome della Republica, delle Vittorie da luy acquistate. Essendo per queste Vittorie moltò accresciuta la sua potenza, & essercitando i Mercanti Venetiani importantissime faciende ne paesi nuovamente da luy acquistati. A questi Ambasciatori era stato dal Senato Commesso, che principalmente procurar douestero, que à gli huomini Vinetiani, i quali per occasione di loro Mercantie soleuano dimorarsi in Alessandria, Tripoli, Baruti, Damasco, & alteri mercati di quelle regioni, fossero quelle medesime regioni, & Privilegii Confermati, di quali Savevano lungamente Goduto, concessi loro da gli antichi Signæi dell' Egitto, & della Soria: & che parimente fosse alla Republica permesso, di tener in quei luogi suoi Magistrati, con quella authorità & dignita, comme fatto havevano perlà dietro, à quali era particularmente rucommendata la Cura delle robbe, & delle persone dellercanti Vinetiani: le quali Cose da Selino facilmente si ottennero, come da quello, che havendo à questo tempo volto i pensieri, & l' armi sue altrove, desiderava l'amicitia de' Venetiani, & che nel principio del nuovo Imperio procurava d' accrescere i traffichi in quella Provincia, per particular utile, & Commodo di quei subditi, & per Interesse d' Intrade publiche. Nel medesimo tempo ancora s'hebbero à trattare somiglianti Cose appresso Carolo. Rè di spagna, cirè, che fossero Confermati i Commercii, & traffichi gia moltò tempo Comminciati ne' Regni & Stati, che erano pervenuti in potestà di luy; si che à gli huomini Vinetiani rimaneste la medesima facoltà d' andar in quei paesi, & di Contrattare le doro Mercantie, come era loro sempre state permesso nel tempo, che haveva il Re Ferdinando regnato; alla qual Cosa pareva, che hora fossero poste alcune difficulta; peroche i ministri di Carolo, essendo egh ancora nuovo nel governo di quei Regni, gli hamuano persuaso potersi facilmente, & con grandissimo utile de suoi datii, transferire tutte le faciende mercantili, che si faceuano in diverse Cita nelle marine d' Affrica, in una sola Cita d' Orano, posseduta da Carolo, à Vaselli Venetiani, soliti di toccare prima quei luogi, & poi passare alle riviere della spagna, si fosse vietato d'entrare per tali negotii ne' porti del suo Dominio, quando si fossero fermati à fare Contratti de Mercantie in alcuna delle Cità de Mori; con la quale prohibitione pareva, che sperar si potesse d' imporre à quegli habitanti necessita di venire alla Cita d' Orano Oltre Ciò,

De

De Navigatione & Commercio maritimo Venetorum ex d. authore.

NArro adesso alcuna Cosa delle maritime Negotiationi de i Venetiani, acciò i Costumi delle nationi, & la principale Cagione delle Richiezze della Cita di Venetia sia meglio cognoscinta.

Hebbero quelli antichi fondatori della Cità, & Institori dalle leggi à cioe grandissimo risguardo, che i suoi Cittadini s'essercitassero ne' viaggi, & ne traffichi del mare, & con la Industria, & con la Virtù procurassero d'accrescere le facoltà private & le richiezze publiche facendo in uno stesso tempo noto, & famoso el nome Vinetiano presso alle piu lontane & strancere nationi, Il sito della Cità invitava à questa maniera di Vita & d'estercitio, & quasi da se stesso teneva à gli suoi habitatori somministrati tali pensieri; conciosiache non havendo la Cità alcun proprio territorio per la fertilità del quale, o per la diligenza de gli huomini, hauesse ella potuto anichire, anzi mancando anço di quelle Cose, che fanno bisogna à sostentar la vita, da tale necessita, si andò prima excitando l'industria, dapoi ne nacque l'abondanza di tuttele Cose; Ma fiè principalmente Costume antilo, che molte galee grosse Ordinate alla mercantia, navigassero in diversi paesi, cosi de Christiani, come d'infideli, per lenar da quelli parte varie Cose, le quali non solamente hauessero a servire al Commodo de Cittadini, ma con grandissimo guadagno si mandassero alle Nationi esterne. Con queste galee erano soliti di navigare molti giovani della Nobiltà, si per occasione d'estercitare le mercantiè, come per apprendre l'arte marinaresca, & la Cognitione d'altre Cose maritime. Altri poi si dimoravano del Continuo per molti anni appresso le nationi forestiere, quasi in tutti quei luogi, oue si faceuano solenni mercati, per trattar le loro proprie, & l'altrui facende; quindi nascena, che oltre le richezze ne acquistassero la isperenza di molte Cose, in modò che quando ritornati à Casa, haueuano à prendre il gouerno della Republ. non rozzi, ne'inesperti si ponevano ad essercitare i Carichi publichi, quindi similmente nasoena, che la frugalità, la modestia, la bontà, & gli alteri honesti Costumi con maggiore diligenza si videssero osservare in quella Cità, nella quale la gioventù impiegata in honesti essercitii, non si lasciava nell'otio corrompere dalle mali arti, essendo tutta quella prima età lontana delle Cure forensi, & dalle ambitioni. Hucusque.

H.e. Quoniam ad Conservationem florem & magnitudinem Reipubl. Venetæ, propagationemque Commerciorum tempore Pacis nihil magis expediebat, quam amicitia & mutuus Commercii Usus cum Imperio Ottomannico, idcirco post initam Reipublicæ cum Imp. Maximiliano. I. Pacem, Senatus duos Legatos Ludovicum Mocenigum, & Bartholomæum Contarenum eum in finem misit, ut primô locô Imperatori, de obtentis victoriis earum provinciarum & locorum, in quibus Veneti frequentissima exercerent Commercia, quibusque ob id potentia & Vires mirum in modum acerevere, debito modo gratularentur. Deinde ut sedulam navarent operam, quò Mercatores Veneti, qui Commercii [illegible] gratiâ Alexandriæ Tripoli, Berythi, Damasci, & aliis in locis commorantur, iisdem Privilegiis, immunitatibus & indultis gauderent, quibus olim à Regibus & Dominis Ægyptiæ & Soriæ antiquis dotati & provisi fuerint Venetorum subditi & Mercatores, imprimis ut Reipublicæ concederetur, iisdem in oris constituere & ordinare suos Consules, Judices & Magistratus, quibus personarum & mercium suarum curam prout antiquis temporib. factum, tutò committere possint. Legati horum privilegiorum Confirmationem à Selimo, qui initio Imperii arma sua alte-

ulterius promovere in animo habebat, & idcirco Venetorum amicitiam Commerciorumque propagationem ob publicum Commodum flagitabat, haud difficulter impetrârunt. Circa idem tempus prædictis legatis simile negotium apud Regem Hispaniarum Carolum expediendum datum videlicet, ut in ipsius Regnis & provinciis hæreditariis Commerciorum Jura à Venetis hactenus longo tempore acquisita & possessa confirmarentur, & ut mercatoribus iis in locis libera adeundi & redeundi potestas, quali Ferdinandi & prædecessorum Regum tempore gavisi fuerint, relinqueretur, cujus liber usus hactenus aliquâ ex parte illis difficilior redditus à Ministris, qui Regi persuaserunt, fisco & Vectigalibus Regiis maximum exinde incrementũ accidere posse, si Commercia maritima, quæ diversis in regni locis à Venetis & aliis extraneis hactenus frequentata, in posterum in unam ac solam Civitatem Oranam derivarentur, prohibendo nimirum ingressum navigiorum Venetorum, quæ ad hæc usque tempora iis in portubus liberè appellere solita fuêre, & inhibendo Commerciorum usum cum reliquis Mauritaniæ Civitatibus, quæ hac prohibendi necessitate impulsæ ad prædictam solam Maurorum Civitatem Ornano appellere cogerentur.

Et paulo post.

Narrabo nunc quædam de Navigatione & Commercio maritimo Venetorum, ut de hujus Reipublicæ optimis consuetudinibus, moribus & occasione, qua ad tantas divitias nominisque celebritatem pervenerint, aliqua ex parte constet. Antiqui Reipublicæ fundatores & Legum latores in suis Legibus & Statutis eò semper respexerunt, ut peregrinationibus & Commerciorum exercitiis simul ac industriâ ac virtute Cives facultates suas augerent, quò unà cum ærarii publici commodo & Venetorum fama uno eodemque temporè apud exteros eo melius percrebresceret. Invitavit habitatores ad hunc vivendi modum, & exercitium almæ Civitatis situs miraculosus suggessitq; illis hasce cogitationes, utpote non habentes ullum territorium proprium, cujus fertilitate, hominumque accedente industriâ sibi divitias & opes comparare possent, idcirco hunc rerum ad vitæ sustentationem necessariarum defectum frequenti Commerciorum usu & in exteris oris exercitio ac industriâ resarciverunt. Unde postea tanta rerum abundantia illis comparata fuit. Imprimis autem apud illos antiquitùs moris fuit, ut multæ & ingentes triremes versus Orientem diversaque alia loca tàm infidelium, quàm Christianorum solverent, compararentque non solùm ibidem, quæ ad necessitatem & commodum Civitatis spectarent, sed & maximo cum lucro aliis nationibus communicare & impertire possent. Hisce triremibus vehi consueti, Juvenes nobiles, partim ut Commerciis operam darent, partim ut rei nauticæ aliarumque maritimarum artem & cognitionem addiscerent. Alii apud eas gentes continuo commorati, tàm ut proprio, quàm aliorum lucris in commercando studerent, unde factum, ut ultra immensas divitias, sibi multarum rerum exoticarum experientiam compararent, quâ postea instructi non rudiores sed apriores ad Reipublicæ patriæ munia accederent. Simili modo factum, ut frugalitas, modestia, bonitas & aliæ Virtutes morales majori cum diligentiâ colerentur, in illâ Civitate, in quâ non ut in aliis, Juventus otio & cæteris malis artibus se corrumpi sinit, sed honesto Commerciorum exercitio & labori assuesceret; quippe prima illa tunc temporis æras; ab illis curiositatibus, vanitatibus & ambitionis artibus, quibus nunc juventus graviter eheu! ægrotat, longè adhuc remota fuit, huc usque nobilissimus scriptor Paruta.

ADDITAMENTUM
Ad Lib. IV. Cap. VII. n. 59.
Ex Leon. ab Aitzem. Historia, of Verhael van Saken van Staet en Oorlogh. part. 2. Lib. 8. pag. 499. & seqq.
sub Anno 1628.

DE Koning van Hispagnien had alrede Eenige Jahren te voren een Opper Raet van Commercie, ende tot dien eynde een Admiraliteyt of Compagnie inde Stadt Seuilien op gerecht: inde welcke toeganck hebben souden, die vyt van Andalusia ende t' Koninckryck Grenada, ende oock die van de ghehoorsame Nederlanden, als insgelycx d' Onderdanen van den Keyser, den Koninck van Polen, ende van andere, de welcke hen daer toe souden komen te verstaen.

In het eerste Articul van de Voorss Admiraliteit wiert geseyt, dat die t' beleyt da er van hadden, souden Zyn welgequalificerde Luyden ende Ryck van Erfgoedern in Spangien, ende in getaele, Seven by d' Admiraliteyt te verkiesen. Ende in t'. 6. articul, dat de voornoemende. Admiraliteyt haer soude verobligeren, Vier entwintigh Oorlogh schepen geduyrigh te onderhouden. Int Jaer Seven entwintig omdese entreprise temeer. Voort te setten heeft sy te wege gebracht dat den Keyser sich met hem tott selue voornemen heeft ghevoegt ende vereenight: invoegen dat in den daer nakoomenden Maent November sy gesaementlyck eene Ambassade aende Stadt Lubeck (de eerste ende rytschrynende onder de Hanse Steden) enter selver tyt eene andere aen Stadt Dansigh de ryckste ende voornaemste in Pruysen, Hoewel Tooren in rang voorgaet, is gesonden. Om de selve, gelyck alle andere Hanseſteden van Duytslant en Poolen, tot de voornoemende Compagnie te noodem, met presentatie van hunne protexie, ende veel andere previlegien ende Vry heden

De Propositie aen de Stad Lubeck bracht mede, dat de Keyser de Saeck by syne Raeden had rypelyck gedaen examineren? dat sy behoorlyck was gein formert, dat de Navigatie ende de trafycq van Spangien, totallen tyden ghweest was t voornaemste middel, daer door de Hanseſteden haere onderhouden ende grootelycx vermeerdert hadden? Hoewell Sedert eenighe Jaeren het haer by verscheiden Vreemde Potentaten was verhindert: omt' welck te Remedieren, nootsackelyck was dat de voornoemde Steden Haer begaeren in dese Compagnie aende welcke alleen soude blyven de Comertie ende trasicq vande koop. waeren vyt Spangien ende Duytslant komende ende dat dit het eenighe middel was (gelyck t' scheen) om Duytslant weederom in haer eerste fleur ende macht teher stellent' geen den Oorlogh ende troublen hadden vernietight.

Aende Stadt Dansigh, wiert geproponert dat de Voorss: Compagnie soude komen aen haer te brengen de directie van de Commertie opalle plaetsen, ende by haer selts behouden d' vytdeelinghe van alderley Koepmanschappen, van Spangien, ende de Koninckrycken ende Landen, daer van dependerende? ende wanneer de Compagnie soude opgerecht ende bevestight syn, dat syne Keyserlycke Mayesteit soude senden een aen sienelycke Ambassade, in alle de Koninckrycken ende Provintien van Europa om aen hen te doen weten dit werck ende genoomene, Resolutie, ende om een yeder tegelyck te waerschouwen van gheen hinder

of Schade tedoen tegen de geringste, van de gheene diehem in dese Negotie ende handel souden koomen tebegeven maer hun sonder beletsel haer vrye Commertie te laeten genieten. Ende by aldien naer soodanige waerschouwinghe yemant deselue quamen te perturberen, dat zyne Keyserlycke Mayesteyt, als oock den Koninck van Spangien in al hare Landen aenden geoffen seerde deel toestaen, ende geven soude brieuen van repressailles tegens de Stad, ofte natie de welcke de Schade by gebracht soude hebben.

Int Generael om dese Saecke sinackelyck temaeken, wiert geproponert van wegen den Keyser ende Spanigen, dat de Ses Wendische Steden Alleen immediatelyck, de traficq op Spanigen souden hebben; ende dat alles wat Sweeden, Denemarck, Engelant, Vranckryck, ende de Vereenichde Provintien, producteerden, ende te koop hadden, soude moeten in ende, deur de gemelte Wendische Steden werden vercocht, omna Spagnien te werden gevoert? ende wederom alle wat de Koninckrycken van Spaignen producteerden: soude desgelyx, inde Voorst. Wendische Steden werden gebracht. Sulx dat sy een soorte van Stapelrecht souden bekoomen.

Om sulckx int werck te stellen hadde de Keyser alrede bemachticht eenighe aen d' Cost ende Noort-Zee gheleghene plaetsen: da er van Wismar aen d' Cost, ende Staden aende Noort-Zee of op de Elue gheleghen: behaluen verscheidene andere van minder Consideratie: ende hy hadde t' oogh seer op te Sont, als gheseyt is.

De persuasien ende Argumenten der Keyserscher ende Spansche Zyn particulierlyck te sien vyt het geene sy aen de Heeren van Lubeck ende van Dansick hebben geproponert.

Als dat zyne Keyserl. Maj. niet twyffelde of de gemelde Hanse Steden merckten overvloedelyck, dat deselue geduyrende zyne Keyserlicke Regering, geen groter Sorge hadde gedragen, als syne Wapene te employeeren tot het gemeine beste tot de Conservatie van de getrouwe Onderdanen ende tot hun prosperiteyt ende tydelycke aenwassinghe deselue door sachte ende rechtveerdighe middelen beschermende. Hoewel cock genoot drongen gewelt te gebruycken tegen de rebellen (die haeren eed ende plicht hadden te rugh gestelt, ende oock tegens syne andere Vyanden. Dat allde werelt bekent was ende d' eruaringhe t' klaerlyck bewees, dat tot verscheide mael aen Zyne voorsaten de Keysers Rudolph en Mathias van hooghst e gedachtenisse, Sclagten waren gekoomen, van grote Schaden, aen de eerbare Duytsche Hanse Steden gedaen, niet alleen door onbehoorlycke Monopolien van Vremde Natien, tegen des Rycx wetten, ende Ordonantien: maer oock dat buyden lantsche Potentaten haer Navigatie hadden belet, haer Schepen, met gewelt aen getast, deselve geplondert, ofte de gronde doen sincken, ende andersints op verscheyde manier verhindert ende opgehouden. Waer deur de Commertie in Vremde handen was geraeckt. Tot profit van eenighe Weynighe particulirt ende tot onlydelycke schade van de Hanse Steden ende vant ghehele Roomsche Ryck. Als Zynde daer door ghefrustreert van hare neringe ende gewoonlycken traficq. So dat niet sonder mereklycke verachtinge, ende verspottinghe van de Duytsche Natie de Compagnien by vrremden opgerecht deur haer monopolien hadden als afgeschneden, ende aen haer getrocken t' broodt dat Voorss: Hanse Steden in de Handt hadden, ende self' s gepoocht Sommige Steden van het ryck aftescheuren.

Dit alsoo Zynde, ende opdat de welgemelde Hansesteden in der daet mochten gewaer worden, dat de Keyser geen Occasie dacht te versymen, waer door deselve in haer Eerste vermogen konde herstelt ende als te voren floriffant ghemaeckt ende Consequentelyck D'edele Duytsche Natie in haer eerste credyt, reputatie, ende Groot heydt herstelt ende daer by t' aller tyt geconservert mochte worden; verklaerde dat hy mett allen mogelycken yver ende affexie wilde de handt,

Handt bieden, op dat de Steden, om tot haer voornemen te geraecken Haer voortaen niet meer mochten begeven inde protexie, ende de bewaringhe van Vremden; maer alleenlyck onder hem, als synde haren Keyser, waerachtighen Ouer Herr, ende wetich hooft, ende dat onder hem sy haer mochten verbinden in een op rechte ende nutte societeyt omdaer deur wederom te verkryghen haere vollkoomen Vryheyt, in alle haer traficq: ende negotie, te waeter ende te Lande, ende Vastelyck sonder beletsell daerby te Mainteneren.

Dat aen zyne Keyserlycke Mayesteyt was gherepræsenteert, dat de Navigatie ende traficq. van Spaignen, voor deesen was geweest, ende daer door altyd gehoudent' voornaemste middel, door het welck de Loffelycke Stadt Lubeck, ende sommighe andere Hanse Steden haer gheneert, ende grootelycks vermerdert hadden.

Dat oock voor eenigen tydt aen Zyne Mayesteyt van wegen den Koningh van Spaignen was voorgedragen, hoe dat hy was gedacht te stabileren eent' samen voeginghe, ende Correspondentie in t' koopen en verkoopen, met alde Onderdanen van syn Keyserlycke Majesteyt ende t' Roomsche Ryck om alle waren ende Coopmanschappen, vyst ofte inde Koninckrycken van Spaignen gevoert wordende alleenlyck te doen verblyven in handen van de Duytsche Natie, het Ryck onderworpen, ende van de Onderdanen van de Koning van Spaignen, ende om onderlingh ende inmediate vyt, t' geen in t' ander Lant gebracht, ofte naer t' behaghen van d' eene ofte andere partye vercocht ofte verder vervoert te worden.

Ende alhoewel deese propositie by syne Keyserlycke Majesteyt niet en was terstont geaccepteert, was echter oock niet gants verworpen: maer na rype deliberatie ende Examinatie deur personen wel erfaren in de Statuten, ende Costuymen van het ryck, ende in den Koophandel traficq. ende navigatie; als oock in de Raden van de Justitie, ende andere ende naer exacte ondersoeckinghe eyndelyck bevonden, dat soodanighe Communicatie, ende in Spetcie, t' transport in Duytslandt, van de Coopmanschappen van Spaignen ende de Indien streckte tot sonderling voordeel, ende vermeerderingh, niet alleen van de Loffelycke Hansesteden, maer oock van alle Vorstendommen, Landen ende Staten van t' Roomsche Ryck, ende selfs dat het was t' eenige middel om te herstellen, t' geen den Oorlogh, ende sooveele en groote berverten hadden vernielt.

Dat dien volgens Zyne Keyserl. May. voor goet vond, d' ondersaten van't ryck, duytscher natie te vermanen geen difficulteyt te maecken, van in te treeden in sulck een Correspondentie als hem wiert aengepresenteert ende dat se ghensints behoorden te versuymen, of voorby te laeten gaen soo schoonen occasie, de welcke teenemaet tot hunnen profyt streckt: Aen de gantsche werelt, te kennen gevende de Vaderlycke Voorsorghe die hy droegh voor haer: Geensins twyffelende (ter wyl hier in niet als t' geen tot het gemeyne beste, ende d' aenwasinghe ende prosperiteyt vant selue streckte) of de Loffelycke Hansesteden, ende specialyck de Rycxstadt Lubeck souden aennemen, entreden in de Vorss: Conjunctie en Correspondentie over de traficq. met de Spaensche Natie, ende te harten nemen, t' geen soo wel aen haer, als aen alle andere Onderdanen van t' Ryck, de welcke, tot op tegenwoordighe vyr soveel vyt ghestaen hadden, soo nutt ende profytelyck soude zyn.

Maer om sulck werck op vaste gronden te stellen, dat het syne Keyserlycke Majesteyt belieft hadde syne Gesanten aen den Raet ende Leeden der Stadt Lubeck als het hooft synde (ende de Directie, van't, oude Hanzeatische Verbont hebbende) te senden, en dies halven voor ende in name van Voorss: zyne Keyserlycke Majesteit te begeeren ende te versoecken, dat niet alleen onder hun selfs, maer oock met Kooplieden daer tegenwoordigh, ende in de Navigatie ende Commertie wel geexperimenteert, wilden vlytigh, beraetslagen, ende ten nausten overwegen t' geen soude dienen tot voortsettinghe, oprechtinge en Continuatie, van

 dit

dit werck, en dat se eerst daegs hunne meeninghe sonder difficulteyt wilden Communiceren. Ende in dien't geviel datter verscheiden opinie, of (t'welck sy niet geloofden) sulcke swarigheden waren, die van nooden hadden geconsidereert te worden versochten haer t'selve t'ontdecken ende betrouwelyck te Communiceren, om te bewysen dat se daer aen met erenst wilden arbeyden, ende waerneemen t'ghen tot wel varen ende prosperiteyt van t'gemeyn streckte: alles tot beste van het Roomsche Ryck, ende specialycken van de Hansesteden, op dat sy, Keyserlycke Gesanten) te beter mochten ordre geven, ende voortsetten, t'geen Zyn Majesteyt met so groote goeder tierentheyt, tot het wel vaeren van Zyn Onderdanen op sich ghenomen hadde: Ende de wyl de Keyser gespeurt, ende altyt in der daet erfaeren hadde, in deese moeyelycke beroerten een sonderlingen respect, eerbiedinghe, ende eene waerachtige Duytsche oprechtigheit van de Loffelycke Stadt Lubeck ende hare leeden tot syne Keyserl. Majesteyt ende altydt een groot Contentement ende vernoegingh had ontfangen, soo twyffelde sy niet of deselue Stadt soude haer in deese Negotiatie des gelijx bewysen ende verklaeren, ende volharden in de devotie ende gehoorsaemheit tegens deselve ende't Roomsche Ryck, gelijck sy met groot lof en reputatie altoos bewesen hadde: Synde ins glijcx syne Keyserlycke Majesteyt verseeckert dat dit alleen streckte tot het aen was, voordeel, en wel vaeren, soo van de voornoemde Stadt, als van d'andere Loffelycke Hansesteden, ende alle ghetrouwe Onderdanen van het Ryck.

Ende dien volghens versochten op t'nieuw van de Heeren Burgemeesters ende Raet, dat se op dese propositie rypelyck delibereren, niet alleen onder hen selfs, maer oock met andere Hansesteden, met hen in t'Verbont staende, ende met alle andere byde Zee geleegene Steden, ende haer des ge ijck in de navigatie, ende Handel ter Zee behelpende, ende namelycken aen de Stadt Dansigh openinghe doen van de Intentie van zyne Keyserlycke Majesteyt, begerende van elck van de voornoemde Steden, haer Resolutie by geschrift, met volmacht, om met de Keyserlycke Gesanten deselue ende gelijcke Correspondentie te souden, de saecke met haer omstandicheden wel te beraetslagen, ende die te helpen tot effect brenghen, op dat men op de beste form als konde geschieden, tot een verdraechlyck Tractat mocht geraecken.

Op dese wyse hadde de Keyser sich aengebooden ende bood sich als noch aen deur de gemelde gesanten, tot des Rycx wel varen en sonderling om de Hansesteden te vermeerderen, ende in hare vorige herlyckheydt ende vermogen te her stellen niet alleen deselue onder haere bewaringe ende Keyserlycke protectie by dese Correspondentie, ende bestandigen traficq. t'onder houden ende oock deselue op t'nieuw, gelyck haer andere getrouwe, ende oprechte Onderdanen, daer in t'ontfangen; maer ten overuloet haer te verleenen ende te geuen seer groote vryheden ende Immuniteyten beneffens vollemacht om deselue teghens alle natuyrlycke Potentaten te conserveren; beloovende dat deese saecke gesloten synde, van hem dit Tractaet, soovere als syne macht ende Keyserlycke authoriteyt haer extendeerde soude geratificeert ende bevesticht worden ende specialyck te sullen sorge dragen dat het gemelde Tractaet (alreede oock tuschen den Keyser ende Spaignen geadjusteert) in Spaignen des gelijcx soude werden, met de vereyschte Solemniteiten gepubliceert op vertrouwen dat het de Hansesteden des gelijcx souden doen; Om alsoo vastelyck ende onverbrekelyck geobserveert ende alteyt onder houden te worden sonder 't geringhste beletsel. Maer alsoo syne Keyserlycke Majesteyt van den Coningh van Spaignen te vooren had willen weten, waer van eygentlyck de Kooplieden en Negotcianten van de Voorss: met malk anderen geconfedereerde Anzee-Steden en haere gemeynten konden verseekert Zyn raeckende de Navigatie ende trafycq, t'sy in preweinentien, vryheden, profyten ende versekeringen, ofte conserverende, d'Administratie van de Justia, ende de Conseruatie van haer ende immuniteyten in de Voorss: Coninghrycken

rycken ende Landen; Soo had hy het oock sooverre ghebracht, dat den Coninck van Spaignen herwartz ghesonden hadde syn procureur ende Agent Gabriel de Roy een van zyn Ministers, ende Raden, met ghenoechsame instructie, ende Volmacht, de welcke daer op soude komen te openbaren d' intentie van synen Coning, hoe de Correspondentie met syne Coninckrycken ende Landen soude konnen onderhouden worden, ende van wegen ende in Namen van de Voorss: Coninck van Spaignen, ende syne gehoorsame Onderdanen, of die hem in den traficq. soude vereenigt hebben met deselue so danige satisfactie te geuen ente nemen als t' de voorvallende occurentien souden vereyschen. Ende wanneer welgemelde Heeren van Lubeck over 't geen hierboven geseyt is, haer eysch van saken haer souden verklaert hebben, soo souden sy (Keyserlycke gesanten) alsoo haer metter daet betonen dat de Heeren van de Hansesteden daer af gesamentlyck souden content ende vernoecht syn; met wydere Verseekering dat zyn Keys. Maj. vyt sonderlinge genade ende goeder tierentheit haer met goeden willen toegedaen bleef aende Heeren Burgemeesters ende Raed ende de gantze Gemeinte der Loffelycke Stad Lubeck en ten requard van de hooggemelde Gesanten, dat sy t' eenmael gedisponeert en gereet waren om haer te dienen by al de gelegentheden die haer quamen te presenteren. Die wiert in sulcker manieren by monde geseyt en in geschriffte overgegeuen, by Lodowich Grave van Swartzenborg, ende Jan Mentzel der Rechten Doctor aen de Stad van Danzick, is des gelycx voorgedraegen, soo dat van wegen den Keyser als van wegen Spaignen deur den Vryheer van Aussi dat haer voorhoogst gemelde beyde Majesteyten versochten ende begeerden dat het ware een vryen ende onmiddelbahren traficq ende Commercie tusschen hare getrowe Onderdaenen ende oock hare vrienden Bontgenoten, en dat het sonder eenigh beletsel werde Raed van vorname Cooplieden ende negocianten, ende op Compagnien te dresseren ende op te richten in hare Koninckrycken Provintien Heerlyckheden, ende Landen, ende naemlyck in de Hansesteden van Duytslandt, ende andere plaetsen ende Steden van het Romse Ryck ende in't Noorden, die daer toe de bequaemste souden gevonden worden. Edoch al vorens verkregen te hebben t' Consent, protextie ende authoriteyt van zyn Keyserlycke Majesteyt als oock van syne Konincklycke Majesteyt van Poolen, na dat de gemelde plaetsen sich in hare Heerschappen ende frontieren bevinden souden.

Desen Raed (seyden se) soude geformeert worden van Personen die ervaren waren in de Negotien, ende dier gelycke Affaires van alderley Natien, t' gemeene best lief hebbende, ende niet ensoeckende ofte begerende haren eygen profyt; eendragtelyck eene bestandige ende onophoudelycke Correspondentie houdende, ende naer rype deliberatie ordonerende t' geen nuttelyckst ende doenlyckst was: Om tot haer te trecken en te brengen de directie van de Commercie op alle plaetsen, ende by haer alleen te hauden. De distributie van alle waren en Koopmanschappen van Spaignen ende de Coninckrycken daer van dependerende, mits geen waeren van Contrebande synde, t' sy dat de gemelde waeren ende Koopmanschappen vyt deselve Koninckryck waren komende, ofte dat se vyt andere plaetsen van de Kroon Spaignen dependerende gebracht wierde. Ende dat men daer na soude bedacht syn op de plaetse ende manier van in t' toekoomende de Voorss: Compagnien vast te stellen, ende door wat middel men altyt de dispositie ende distributie van de Commercie in de verre gelegen provintien ende plaetsen soude verseekeren.

Dat de Konninck van Spaignen na lange deliberatie in synen opperstén Raed van Staet ende in zyne andere Raden had opgerecht in syn Hof te Madrid een Raet van Commercie en in de Stadt Seuillia eene Admiraliteyt ofte Compagnie van Duytsche ende Nederlanders met groote prerogativen, Vryheden, ende genaden,

 vervat

vervat int' Koninck lycke privilegie, ghegheuen den 4. Octobris, int Jaer, vier en twintich, met beloften van in t' toekomende noch meer genaden ende Vryheden aen deese directie te geven ende genieten laeten. Designerende alleen die van Vlaenderen. Onderdanen van zyne Majesteyt ende daer na die van de Steden van't Roomsche Ryck, dat tót dien eynde de Keyser met goet vindinghe van zyn geheymen Raet, ende desgelijcx van den Rycxraet in syn Hof residerende, gesonden hadden Grave van Swartzenberch, ende andere Gedeputeerde tót Lubeck om te disponeren en tot effect te brengen, d' oprechtinge van de voornoemde Compagnien in het Roomsche Ryck ende in de Noortsche Landen, zyn Keyserlycke Majesteyt onderworpen.

Dat syn Coningh om de sonderlinge affectie, en ten aensien van de maegschap tusschen hem ende de Connincklycke Majesteyt van Poolen ende Sweden haer tegenwoordich sulcx notificeerde ten eynde dat syne ghetrouwe Onderdanen ende specealyck en de Stadt Dansick, ende, d' andere onder deselve Jurisdictie ende aen de Baltsche Zee gelegene Steden de welcke mede daer in souden treden willen, deelachtich ghemaeckt wierden van de groote Vryheden en prerogatiuen van sulcken bestandighe Correspondentie ende traficq. met d' Onderdanen van t' Roomsche Ryck ende van zyne Conincklycke Majesteyt van Spaignen: ende dat onder de Protectie onderlinghe Communicatie ende Correspondentie tuschen de Voorss: hare Majesteyten. D'er welcke intentie simpelyck was ende streckte ten einde de traficq. als voor desen, synen vryen ende onverhinderden Loop mocht hebben. ende belet wierde dat niet een Stad ofte Provintie alleen met ghewelde winst aen haer trock: ghelijck altans geschiede, waer vyt ontstont dat het brodt genomen wiert vyt de mondt van andere met destructie van haer vryende gherechticheden. Het oógh merck van hare Majesteyten syn de dat een yeder na zyn wel behaghen seekerlyck ende sonder beletsel immediate vyt de Oostzee in Vlaenderen, Vranckryck, Spaignen, ende andere Landen, in schepen ende Navigeren mocht.

Met wydere presentatie van te senden Keyserlycke Ambassaden in alle Landen van Europe. om dit werck bekent temaken. Ende te glyck haer te waerschouwen dat niemant sich ondernaeme eenighe schade te doen ofte gewelt daer tegen te gebruycken. Maer dat men hem sonder eenighe verhindering soude laeten genieten dese vrye Commertie, glijck t' haer by zyne Keyserlycke Majesteyt ende van den Coninck van Spaignen verwilligt was. Indien t' gebeurde dat naer sulken waerschouwinge d' een of andere hen ondernaeme een of meer van de Voorss: Negotianten te perturberen: soo belofden hare Majesteyt in al hare Lande aen den geoffenceerden deel brieven van Represailes tegeven, tegens de Stad ofte Natie die de schade soude gedaen hebben.

Op dese wijse (seyden de Gesanten) sagen de Heeren van Danzick dat hen t' geringste niet wiert benomen van de Vrijheyt d' welck sy tegenwoordich in de Commertien hadden; maer ter Contrarie dat sy door dese hen geproponerde middelen konden geraeken tot een hooger trap van profijt ende haer blijckelijcken aen was van haer Stad; als immediatelijck naer Spaignen, ende andere onder den Coninck van Spaignen, ende den Keijser gelegene Landen sullende seeker ende vrij connen trafiqueren. En indien d' een of d' ander onderstonden deselve in de Spansche Zee harens of, elders schaden aen te doen, dat sulcx met brieven van Represailes (als ghesejt is) soude werden ghevindiceert, om t' haere soo in t' Roomsche Rijck als elders wederom te krijgen; Dat boven dien syne Koninckljcke Majesteijt te vreden was, de Hollanders te laten genieten de Vrijheijdt diese teghenwoordich hadden, met de Stadt Dansick te traficqueren. Versoeckende de Voorn? Heeren en voornaemste Negotcianten van Dansich eerst daeges te resolueren wat se hier ingemeent waren tedoen.

Die

Die van Lubeck soowel als Dansich, siende grote swaricheyt in dit inportant werck: ende dat die van Oostenryck wel fochten haer aent e voeren: maer weynich of geen scheeps macht hadden om haer t' assisteren, so't van noden was hebben met respect ende Danckseggingc geantwort: ende (glyck men allenthalven gewoon is te doen in saken, daer in men perplex ende ongeresolveert is.) de sake verschoven tot op de naeste ende generaele vergaderingh.

Die vergaderingh gekoomen synde is de gemelde Heer Mentzel weder verschenen: een lange Harangue makende: repeteerde wat de voor was gepasseert: Verseekerde weederom dat de Keyser aen syne syde niet meer ter harten nam, als na vermogen vyt te voeren, alles waer toe hem syn eed ende Officie was verbindende. Om volgens Ryckx wetten ende Constitutien, de Vrede ende ruste oock alles wat tot des Ryx beste was als een oprecht Vader van het Vaderlant te besorghen.

Dat zyne Keyserlycke Majesteyt onder andere wist hoeveel t' Roomsche Ryck daer aengelegen was, dat de Coffelycke Anzeesteden (des welcke gemeenschap ende out verbont hy roemde) soowel in t' gemein als in t' besonder geconserveert wierden: Ende dat voor desen de Steden voor't meestendeel hare neringe, vermerderinge ende prosperiteyt verkregen hadden door't middel van de Commercie ende navigatie, ende dat naer billyckheyt, sy noch daerby bekoorden geconserveert te worden, wanneer thaer door hare nabuyren ende andere Koninckrycken ende Landen niet en was soo openbaerlyck ontnoomen: gelyck zyn Keyserlycke Majesteyt terstont naden aenvanck zyner regering daer af veele klachten by kans in al de Canceleryen hadden gevonden. Maer gelyck syne Keyserlycke Majesteyt de Keyserlycke digniteyt aengenoomen hebbende, geern gewild hadde dese inconvenentien, door d' iniquiteyt des tydts ingeslopen, ende vele Jaeren gecontinueert te gemoet gaen; alsoo was t' hem wel seer verdrietich geweest, dat op desen tyt teghens syn will tselue niet had konnen belett worden, ende dat hy syne Wapenen wyts ensydts hadde Imployeren moeten, daer toe gedwongen synde door d' onghetrouwicheydt van des Ryx eygene Onderdanen, de welcke sonder eenighe billycke oorsacke vyt puyre boosheyd ende om dat se al te wel waren, ende dat se de soete Regeeringe van hat Loffelycke Huys van Oostenryck niet lang her verdraghen en konden, eene oproer verweckt ende daer na d' ander tot haer Complot getrocken hadden. Dat de Keyser te krachtigher wederstant had moeten doen, om dat niet alleen de Duytsche maer oock andere Natien daer in getrocken ende daer door het gansche Christendom in Compromis gestelt waren.

Maer also Godt selfs zyne Saecke tegen de quade raetslagen had vyt ghevoert, ende syne Vyanden verslagen, soo hadde (seyde hy.) de Keyser nu een meerder rust, en bequamer gelegenheit om de disordres te remedieren, en de te verbeteren t' geen to verminderinghe van't Ryck onder nomen was. Dat de Keyser dit loffelyck werck niet langer vytstellen: maer ordere had willen gheuen, tot noodige reparatie van t' vervallene: ende om te herstellen wat tot op dese vyre, tot prejuditie van de rechten van het Ryck geusurpert was Edoch tot dien eynde moest de voeglyckste middel soecken om alle dese onordeninghen weck te doen; twelck een bestandich Establissement soude te wege brengen, ende dat de sacken niet meer soo lichtelyck soude konnen amgestooten worden.

Dat alle billycke menschen hooch souden achten, ende noyt quade ghedachten hebben conden van de bysonderen yver, den welcken syne Keyserlycke Majesteyt betuychde hier toe te willen toonen.

Want tot verminderinghe, bespottinge ende verachtinge van de Duytsche Natie soo Considerabel Volckryck strydbaer ende machtich synde, het seer was streck ende, dat men leedt dat andere Volckeren by hem in geen verghelyckinghe komende, haer souden voorschryuen, de Rechten ende Wetten in hun eyghene Zeen ende stroomen, en dat se willende of niet willende die souden moeten ghehoorsamen.

Hy

Hy klaegde specialyck seer over Engeland, dat d' Engelische den Hansesteden hadde benomen, de groote negotie die d' Oosterlinghen aldaer plegen te hebben: self de laken-handelingh: die nu aen de marchands adventuriers was getrocken. Taxerende de geene die deselve hadden ingenomen.

Hy sprack daer na oock veel tot nadeel van den Toll in den Oresunt. seyde dat die niet anders was ghe weest, ende niet anders als noch was als een schandelyck ende schadelyck tribuyt over gansch Duytslant. Datter Persoonen wierden ghevonden, die opentlyck dorsten seggen, dat het was den rechten toom waer door men de Hanse Steden kost doen komen woer men wilde, ende dat se die nootsakelyck t' sy willens ofte met gewelt, moesten betalen: teswygen d' andere inconvenienten die men soude konnen aenwysen.

Dat de Keyser, nu deur so veel victorien ghesegnet, niet langher kohde daer op stillsitten of swygen: sonder mercklycke krenckinghe syner reputatie ende aensien.

Hy vernieuwde haer oock de ghedachtenis van de groote Privilegien die aen de Hansesteden waren voor desen gegeven in Spaignen ende die haer altans weder wierden vernieuwt ende vermeerdert: zynde hiervoor aengetogen.

Ende hy brachte verder by al wat de ghemelde Steden mocht beweghen tot aenneminghe ende oprechtinghe van de ghemelde Keyserlycke ofte Spaensche Admiraliteyt.

De saeke was niet onsmakelyck, maer men konde niet bevinden, dat het Practicabel was Sweeden. Denemarck, de vereenigde Nederlanden, Engelant, ende Vranckryck waeren machtigh, ende Ryck van schepen ende scheep varent volck, waer tegen de Keyser niet ende de Spaensche weinigh vermochten.

De Hansesteden te willen daer teghen aenvoeren, was de Castanien met haer potten vyt het vier te willen trecken. Het peryckel was seker; de vrucht onseker. Ende wat van d' odicuscheyt der Oresuntsche Tol wiert gheseit was soo weynigh, ghemeent: Dat in't volghende Jaer de Keyser met den Koninck van Denemarck vrede makende, hem noch gaf een nieuwen tol op d' Elue, directelyck met de Ryck constitutien strydende ende tegen de Privilegien der Stadt Hamborg, die de Keyser weinigh te voor hadde gheconfirmeert ende vermeerdert.

Derhaluen de Steden groot gelyck hadden, dat se alle dese pompeuse aenbiedinge in de wint sloegen: als geen aperentie van vastigheit siende.

Derhaluen zyn alle de ghemelde propositien met ghenerale ende dilatoire antworden bejegent, ende metter tyt verdweenen.

Et paulo ante lib. 7. pag. 358.

DE twailfjarige alliantz tuschen de heeren General Staaden ende de Hansesteden gingh oock ten eynde, ende t'was natuyrlyck dat de gemelde Steden haer selfsochten te verbetern, niet temin: Sy zyn nicht te bewegen geweest, hoewel Dennemark gansch in't leegh was; ende alles buyghde sich onder Oostenryck. Deselve Steden consideerden, ofwel de Spansche ende de Keyserscbe te lande veele macht en advantage hadden; dat noch tans alle see havens en lande aende d' Ostzee gelegen, gantz Sweden, Dennemark, Noorwegen, de geheele Holsteinsche Kust, en en van daer af tot verby het sticht Bremen, Oldenburgh, Ostfrieslant, ende de vereenigde Nederlanden. Item geheel Engelandt was protestants, ende de Protestantsche party volgende, gelyk dan ook Vranckryk, hoewel uyterlyk met Spaignen in Vrede sittende, nochtans int' harte niet Spaens, maer wel het contrarie was derhalven wilden deselbe Steden int' minste haer niet engageren tot nadeel van so veel Protestanten, die te Water de Rooms Catholyken overwogen. T'was oock te noteeren: hoe dat de Protestantsche Opinie, voor hondert jaer als een lopent vier, alle deselve kusten deur waren gevordert vant' eene landt tollet ander: immers 'theste, en grootestc deel van Europa dat tot de Navigatie en Commercie bequaem was: en of wel de Keyserscbe deur het innehmen van de Pommersche Havens ende van Wismaer, scheenen een grote voet te hebben op de Oostzee: so was niet met, so langh als sy gheen Meester of de sterckeste op Zee waren. Anders het desseing van de Spansche was van groote apparentie: wante de Commercie van de Oostzee is het fundament van alle Commertien: ende so se sulkes hadden konnen aen haer trecken, soo souden se een grooten afbreuck hebben konnen doen aen de vereenighde Provincien: ja t'was haere destructie gewest. Maer de Vrientschap, ende eenicheit tuschen die van de Protestantsche party was doen noch al te goet ende de beheerlickheit om alles alleen te hebben, was doen noch niet soo groot: als namals. unde leider itzo.

Lit. A.

Discurs und Rede
von der
Edlen und in der gantzen Welt berühmten
MERCANZY und Kauffmanschafft/ dero Ursprung/ Eigenschafft und Natur/ auch wie solche/ als eine nothwendige Seule aller Regimenter/ ohne die Mathematic, und dero Wissenschafften im geringsten nicht bestehen könne/

Benebenst Anführung 1. Natürlicher Ursachen des Ab- und Zulauffs des Meers/ auch zum 2. Was einem Buchhalter aus der Mathematic zu wissen von nöthen.

verfertiget durch
M. GEORGIUM Schultz/ Mathematum
Profess. publ. zu Erffurt.

Hamburg/ gedruckt bey Jacob Rebenlein/
In Verlegung Valentin Paulman Buchhändlern daselbst.
Im Jahr M. DC. XLII.

Zu Ehren und sonderbarem Wolgefallen allen und ieden
Denen Edlen/ hoch- und Wol-vornehmen Groß-mögenden Herren/
Kauff- und Handels-Leuten/ in der uhralten und weitberühmten Käyserl. Han-See- und Handels-Stadt Hamburg/ ꝛc.
Meinen hochgeehrten und mächtigen Herren und Beförderern
verfertiget und offeriret von dem
AUTHORE.

Ob wol/ großgünstige/ hochmögende und geneigte Leser/ die Edele Mathematic vor sich allein bestehen/ und in ihrem Kreyse durch Erweis- und Bekräfftigung der wunderbaren Natur alle Zahlen/ Figuren, und dicken Leiber Ruhms gnug erlangen könte; So thut sie doch als eine milde/ dienstreiche/ und dem gantzen menschlichem Geschlecht sehr geneigte Mutter allen Ständen/ Künsten und Wissenschafften/ ja auch allen Handwerckern in gemein/ und insonderheit der hochberühmten und bey den Republiquen sehr nothwendigen Mercanzy und Kauffmanschafft grosse Beförderung und Dienste erweisen/ welches wir allhier mit wenigen anzuführen und darzuthun/ cursoriè uns wollen lassen angelegen seyn/ das Wesen/ Ursprung/ Anfang/ Eigenschafft und Natur der ehist mit Ruhm angezogenen Mercatur auch zugleich mit berührende.

Es rühret aber der Name Mercatorum bey den alten Römern in Lateinischer Sprache eigentlich à merce her/ weil solche mit allerley Wahren/ dem gemeinen Wesen zum besten/ umbgehen und zu thun haben/ auch kauffen und verkauffen müssen/ wie soches *Alex. in l. Legatis ff. de leg. 3. Citat. l. mercis appellatione ff. de verb. sign.* meldet. Unde Mercatores ii sunt, qui negotiationis, seu negotiationum Exercendarum, quæstusq; liciti faciendi causa frequenter merces permutant, non ut vendant frustulatim, sed ut reservatâ formâ, easdem iterum distrahant, nemlich/ welche grosse Kösten/ Sorg und Mühewaltung/ vielerley Regimentern/ Ländeeren und Königreichen zum besten auffwenden/ gantze Wahren/ welcher man von Nöthen/ über Meer und Wasser

herein führen / und solche wiederumb an Ort und Ende / da man derer Mängel verspüret/ offt mit nicht weniger Gefahr Leibes und Lebens/ auch Verlust grossen Vermögens / umb Geld zerstreuen/ oder gegen andere Wahren verstechen / wie dessen abermal *Andr. Alc.* ein vornehmer Außleger der uhrältesten Gesetze *in l. mercis. ff. de verb. sign.* gedencket.

Darumb weil es umb die Edele und von GOTT selbst hochgeehrte und eingeführte Mercanzy und Kauffmanschafft eine so vornehme Sach / daß sie nicht allein zum Nutz und Dienst / auch zu Auffnehm- und Erhaltung gantzer Regimenter von GOTT verordnet sey/ und ein Kauffman selbst durch Witz/ Weißheit und Verstand / König- und Fürstlichen hohen Gemüthern / und dero Haußhaltungen nützlich zu erscheinen/ seinem Beruff und Stande nach sich bemühen muß / so haben sich eines so theuer und hoch-erworbenen Namens gemeine Läden oder Sonnen Kramer/ welche von wol genandten Kauffleuten ihre Nahrung suchen / die Wahren particulatim kauffen und verkauffen/ und in allen ihren Werbungen bloß auff ihren und der ihrigen eigen Nutzen sehen/ das wenigste nicht auff das Glück und
„ Schantze wagende / im geringsten nicht zu rühmen. Denn man einen Unterscheid machen / und der Gesellschafft grosser und so wol zu Wasser/ als Lande bekandten Handels-Leuten den Preiß billich lassen muß : Sordida enim putanda est, quæ mercatura tenuis est. Si verò magna & copiosa, multa undiq; apportans, multisque sine vanitate impartiens, non est admodum vituperanda, *ut ait Cic. lib. 1. off.* Unde ex Albo sordidorum eximit omnes eos , qui uberem & quæstuosam, non qui tenuem exercent mercaturam, *Bed. d. l.*

Wolte nu / wiewol es mit Ungrunde geschehen müste/ irrige und thum-kühne Gemüther der Edelen Kauffmanschafft einigen Tadel anzuhefften / sich unterwinden / ob wäre sie Gottes Wort zu wider/ und in Rechten / so wol Geistlich/ als Weltlich/ gantz und gar verwerfflich/ so wird man solchen zu begegnen sich so gar hoch nicht bemühen dörffen. Denn das Schiff, in dessen sich die Mercanzy am meisten gebrauchet/ ist erfunden Nahrung zu suchen / und der Meister hats mit Kunst zubereitet. Aber deine Vorsichtigkeit/ O Vater/ verstehe / der du im Himmel wohnest / regieret es / den du auch im Meer wege giebest / und mitten unter den Wellen sichern Lauff / damit du beweisest/ wie du an allen Enden helffen kanst / ob auch gleich iemand ohne Schiff ins Meer sich gebe. Doch weil du nicht wilst / daß ledig liege / was du durch deine Weißheit geschaffen hast/ das ist/ weil du nicht wilt / daß jene an andern Orten befindliche/ und hiesigen Landen auch nutzbare Schätze / so jenseit Meers/ verborgen blieben/ so geschichts/ daß Menschen ihr Leben auch so geringem Holtze vertrauen und behalten werden im Schiff/ damit sie durch die Meer-Wellen fahren/ *Sap. 14. v. 1. & seq.* Darumb denn auch die jenigen / welche mit Schiffen auff dem Meer fahren/ und ihren Handel auff grossen Wässern treiben/ die des HERRN Werck und seine Wunder auff dem Meer erfahren/ billich dem HErrn dancken umb seine Wunder / die Er an den Menschen Kindern thut/ denn ob wol nach dem Sprechen Gottes Sturm-Winde iemals sich erregen/ und die Wellen biß an die Wolcken steigen / daß man gen Himmel fahren/ und in Abgrund wiederumb fallen/ auch die Seele wie ein Trunckener taumel und wancken/ und für Angst gleichsam verzagen muß/ so stillet doch GOtt das Ungewitter / daß die Wellen sich endlich legen/ und man froh werde / daß es stille worden / und man zu Lande wiederumb kommen kan / wie hievon David Psal. 102. natürlich redet.

Ob nun wol der höchsten Gefährligkeit die jenigen stets gewertig seyn/ welche sich zu Meer begeben/ und ihre Nahrung über Wasser suchen wollen / so kan doch solcher ein Kauff- und Handelsman keines weges geüberget bleiben. Unde etiam navigandi artem necessitatem appellat *J. C. in l. 1. ff. de Exerc. act.* unangesehen der Todt einem Schiffmanne stündlich vor Augen und gleichsam auff der Zungen sitzet / *secundum Satyr.*

Digitis

Digitis à morte remotis
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Dannenhero *Bias Phil. Prienensis* nicht unbillich in Zweifel gerathen / oder nicht vielmehr mit einem Todten und Abgeleibtem Menschen / als mit einem lebendigem die zu Wasser schwebende Schiffleute vergleichen könte: Wie denn *Plut. in vita Cat.* meldet / daß gedachter Cato drey Dinge allezeit höchst betrauret / und mit grosser Reue gebüsset habe / nemlich: 1. *Si quid mulieri arcanum concredidisset.* 2. Wenn er sich zu Wasser und Meer begeben da er zu Lande wol hätte reisen können / und 3. Wenn er einen Tag ohne Arbeit und Verrichtung nützlicher Geschäffte vorüber schleichen lassen. Wie denn die Gefährligkeit der Schiffarthen Imperator *in l. Civ. C. de off. rec. provinc.* Bald. *in Consil. 395. pro Dn. Arnold. Colum fin. vol. 2. &* Gloss. *in cap. monuimus 17. q. 2. in illis verb. text. Navigasti, id est, uxorem duxisti,* Noch viel eigentlicher beschreiben und gleichsam / als die höchste und aller unbeständigste Arbeit und Mühseligkeit eines Menschen anziehen. Denn ein Schiffmann sich selber nicht regieren darff: sondern den ungeheuren Winden und Meers-Wellen unterwürffig werden muß / welche gleich einem gewaltigem und unbarmhertzigem Tyrannen keines Menschen schonen / sondern ihn mit Ungestüm offt in Abgrund stürtzen und wol gantz und gar in einem Augenblick zu scheitern gehen lassen / Bald. ad *Baltic. in l. 2. C. de naut. foen.* und die Erfahrung solches auch vor Augen stellet.

So viel aber die Wahren / so zu den Zeiten des Königes Salomonis / welcher etwa umbs Jahr der Welt 2933. biß 2969. gelebet / über Meer gebracht / und ins Jüdische Reich gedachten Königs häuffig seynd geführet worden / anbelanget / so ist hiervon 2. Chron. 8. und 9. ein weitläufftiges Regiester zu finden. Denn Salomon selbst Knechte gesand / welche des Meers kündig gewesen / umb Ophir eine Gegend in Indien zu besuchen / und von denen allerhand köstliche Wahren zu holen / welche sich einmal auff 105. Cent. Goldes 2. Chron. 8. v. 18. dann auch an Geld / Silber / Elffenbein / Affen und Pfauen so hoch erstrecket haben / daß man des Silbers nicht mehr geachtet / wie *Cit. l. c. 9. v. 22.* hievon mit mehrern zu lesen. So hat auch die Königin von Arabien / welche kommen war des Königes berühmte Weißheit zu vernehmen / ihn / den König mit 120. Cent. Goldes und sehr vielen Gewürtz und Edelgesteinen / dergleichen in Arabien häuffig / aber in dem Königreich Salomonis und zu Jerusalem in sonderbarer solcher Menge nicht zu befinden gewesen / beschencket / und müssen dannenhero die jenige billich schweigen / welche etwa vorgeben möchten / ob wäre die Mercanzy und Kauffmanschaft dem willen Göttlicher Schrifft zu wider / und hätten ohne sonderbaren Befehl aus eignem Trieb und eigen Nutzes halber / die Menschen solcher Dinge sich unterfangen. Denn die Schiffarthen / als eine vornehme und hochnothwendige Beförderung aller Kauffmanschaffte von GOtt selber rühren / welcher dem Menschen hierzu grossen Anlaß gegeben / und die Kunst von Erbauung der Schiffe / denen das erste von Tennenholtze / in und außwendig wol verpicht / und mit vielen angeordneten Kammern / der Länge auf 300. der Weite auf 50. und der Höhe nach auff 30. Ellen sich erstrecket / selber gewiesen hat / wie dergleichen Exempel also bald beym Ende der ersten Welt / Gen. 6 / 14. zu finden.

Welcher Betrachtung nach das jenige im geringsten nicht kan getadelt werden / welches nach Gottes Befehl und Zulassung / auch nach den Exempeln Göttlicher Schrifft geschiehet / und zumal auch einen grossen Nutzen im gemeinen Wesen mit sich bringet / und dannenhero nothwendig erfodert wird / wenn es nur in *terminis* so wol der Gottes-Furcht / als auch der Billichkeit uñ Christlichen Liebe verbleibet / und mit gleichen Augen angesehen wird. Daher denn alle Länder / Königreiche und Fürstenthümer in gemein / wenn sie nur die Warheit reden wolten / vor sich gutwillig bekennen werden / daß sie der so offt genandten hochwichtigen Verrichtung und

Dienste vornehmer Kauffleute im geringsten nicht entrathen können. Denn solte gleich eine Stadt auff so gutem Boden liegen/ als sie immer möchte / so muß dennoch der Uberfluß an Wahren/ mit welchen sie von GOtt und der Natur vor andern begabet/ und solcher nicht gäntzlich / oder auch wol gar nicht von nöthen hat/ anderweit / da etwan an dergleichen Dingen Mangel verhanden/ verführet/und ihn dargegen Dinge/derer sie benöthiget /zugeführet und verschaffet werden. Denn gleich wie GOTT und die Natur einem Menschen alle Gaben nicht ertheilen / Also haben sie auch eine Stadt oder Land mit allen nothwendigen und zum Leben der Menschen gehörigen Sachen nicht begabet.

Secundum illud Ovidianum:

Nec tellus eadem parit omnia, vitibus illa
Convenit, hæc oleis, hîc bene farra virent.

Nec non Virgilianum:

Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ.
India mittit Ebur, molles sua thura Sabæi.
Aut Chalibes nudi, ferrum, virosaq; Pontus.
Castoria, Eliadum palmas Epeiros equarum.

Dessen sich denn die Stadt Erffurt/ so in medio Thuringiæ gelegen / und wegen grosser Glückseligkeit ihres Bodens eine Cron des Landes billich mag genennet werden/insonderheit zu rühmen hat: Denn sie mit Safflor und Weyd (der grossen Menge an Korn und Wein/ welche sie von andern zu holē nicht benöthiget ist/ allhier vor dißmal zu geschweigen) vielen umbliegenden Ländern / so sich des Tuch Bereit- und Färbens bebefleissigen / dienen / und sich hierdurch nicht wenig bereichern kan.

Noch seynd andere vornehme und ietziger Zeit wol in der gantzen Welt berühmte Städte/ so an Gaben der Natur nicht so reich / auch wol auff schlechtem Boden gelegen/ ehest genañtem Erffurt/ und andern dergleichen auff gutem Grunde gelegenen und von Natur begabten Städten weit vorzuziehen / und mit viel höherm Ruhm zu belegen / würden auch in einen solchen Flor und Auffnehmen nimmermehr gerathen seyn/ wenn sie sich nicht der Kauffmanschafft beflissen / und durch wichtige / kostbare und gefährliche Schiffarthen frembder und über Meer gelegener Nationen Segen an sich gezogen / und andern mitgetheilet hätten. Dergleichen denn vor Zeiten von Athen in Griechen Land/ und noch heutiges Tages auch von Limoges in Franckreich / von Hamburg/ Leipzig / Breßlau und Nürnberg in Deutschland / und von Venedig in Italien kan gerühmet werden. Denn diese Städte / ob sie wol auff einem geringern Boden gelegen/und von der Natur so hoch nicht begabet seyn / haben sie doch des Meeres Wellen sich vertrauet / ihr Leben gewaget/und auff vornehme Werbungen der Kauffmanschaft alle ihr Vermögen/so wol ihnen selbst/als vielen umbliegenden Ländern zum besten gesetzet. Wie man denn siehet / und es die Erfahrung auch selbst besaget/ daß offt durch ein eintziges Handwerck/ die Abführung gemachter Wahren an bequeme Oerter der Welt/einer Stadt und Lande grosser Nutzen und Auffnehmen zugewachsen sey. Denn ehmals von dem eintzigem Seiden-Handel zu Toleso in Franckreich über die 10000. Menschen ihr Außkommen reichlich haben erhalten können/ *Hyppol. à Coll. in princ. c. 34.* Geschwiegen der jenigen / welche in gantz Schlesien von wircken und spinnen allein leben/ weil solche Wahren an Garn und Leinwad nach Spanien über Meer durch Beförderung vornehmer Kauff- und Handelsleute in Hamburg / welche sich in grosser Menge mit ewigem Ruhm daselbst befinden / und dagegen andere nutzbare Dinge heraus gebracht zu werden pflegen. Zu grossem Ruhm muß dieses freylich gedachten Hamburg/ auch wider Willen ihrer Abgünstigen gereichen/ weil solche Leute daselbst sich gesetzet/ und einen so reichen Segen durch ihren Fleiß und Auffwendung vieler Kosten dahin gezogen haben / welches Glück man ihnen billich unauffhörlich wündschen / und vor andern gönnen muß.

In

Zu welcher Betrachtung man/nach Anleitung *Tholos. lib. 4. de Republ. c. 2. Dn. Gerhard. in Cent. quæst. Polit. Decad. 9. quæst. 8.* auch billich die Mercanzy und Kauffmanschafft / ja auch vornehme Kauff-und Handels-Leute selbst / mit den Füssen und Händē eines menschlichen Leibes/ als welche den andern Gliedmassen alles zutragen und darreichen müssen; Oder vielmehr/ meo quidem judicio mit dem Hertzen/ als welches dem gantzen Leibe seine Nahrung und Leben giebet / und das Geblüthe / in welchem das Leben verborgen / in die Gliedmassen fein ordentlich außzutheilen pfleget / gar wol vergleichen mag. Dahero deñ die jenigen/ als untreue und undanckbare Gliedmasse è toto corpore benè constitutæ Reipubl. mit Schimpf/ Spott und ewiger Vertunckelung ihrer Namen billich solten geworffen werden/ welche scabiosè oder verächtlich von einem so vornehmen hoch-nothwendigen/ und von GOtt selbst approbirten / auch mit Göttlicher Authorität und Hoheit bekräfftigtem/ und sonst vielfältig befreyhetem Stande zu reden sich unterwinden wolten: Zumal weil die Kauffmanschaft 1. Einen ehrbaren und hoch-nothwendigen Zweck allezeit sich vorzusetzen pfleget. 2. Auff die Erhaltung so wol vornehmer Familien und Geschlechter / als auch nicht weniger des gemeinen und armen Mannes zielet. 3. Einen mässigen Wucher/gleich eines Stipendii, suchet. Und 4. ein mehrers nicht begehret/als was ihn GOtt und das Glück / nach außgestandener grosser Gefahr und Arbeit bescheret. Und 5. ohne Betrug und Meineid. Auch 6. Vervortheilung des Nechsten vornemlich soll und will handgehabet werden / *Szegedin. in loc. tab. de Mercat.* Allerdings nach Göttlicher H. Schrifft/ welche recht Maas und Gewicht approbiret / und dannenhero die Kauffmanschafft im geringsten nicht exterminiret/ oder bey gemeinem Wesē außgesetzet wissen wil *Lev. 19. v. 36.* Darum̃ man der jenigen Fleiß/Mühe und Arbeit billich preisen/und wo müglich / in Himmel erheben muß/ welche die nothwendigen Dinge herbey/ und die unnöthigen / oder auch wol die Uberflüssigen / durch fleissige Umbsetzung wiederumb bey seite und an ihren Ort zu schaffen/sich höchstem Fleisse nach lassen angelegen seyn/ Plato de Legibus. Ob nun wol *Aristot. Lib. 7. Polit. c. 9.* Und viel andere mehr in der Meynung stehen/ ob wäre Kauffmanschafft und die jenige Handthierung/so mit Umbsetz-und Verkauffung der Wahren umbgehet / allen Tugenden zuwider / nemlich wegen nicht gebührender Verfahrung/ welche in diesen Dingen gar leichtlich committiret und begangen/ *Paulus JC. l. 44. §. 1. ff. de ædilit. Edict.* und von einem Käuffer und Verkäuffer die Sünden schwerlich vermieden werden könten / *Ecclesiast. c. 26. v. 42.* Daher auch Christus solche Leute aus dem Tempel geworffen / *Matth. 21. Chrysost. Hom. 38. ad c. 21. Hieron. ad Nepot. de vita Cler.* und andere vornehme und gelehrte Leute mehr die Kauffmanschaft selbst verächtlich und verdam̃lich gehalten hätten / *Arist. lib. 1. Polit. c. 6. Cic. 1. off. Livius lib. 1.* So gehet doch solches den rechten Gebrauch nicht an/ und haben es sich die jenigen / welche einen rechtmässigen Handel führen / und den gemeinen Nutzen durch Zu-und Abführung nothwendiger Wahren befördern/ im geringsten auch nicht anzunehmen. Massen es denn mit allen Verrichtungen menschlichen Lebens also hergehet / und man gar leichtlich in Handel und Wandel/ sonderlich wenn die Wahren nunmehr in gemeiner Krämer Hände gerathen / und umb Geld distrahiret werden sollen / den Sachen entweder zu viel / oder zu wenig thun/und sich an Gott und seinem Nechsten vergreiffen kan. Ea enim est naturæ humanæ ut plurimùm conditio, ut in vetitum magis quàm in justa virtutum ac pietatis latera nitatur & vergat, *Horat.* Man muß aber gleichwol das Kind mit dem Bade auf einmal und zugleich aus der Molden nicht schütten/ noch wegen des Mißbrauchs / welchen manche wegen zu vieler Engigkeit ihrer Gewissen offt begehen/auch gute / heilsame und von GOtt und der Obrigkeit wol angeordnete und befreyete Sachen/ und dannenhero viel weniger die Edele Mercanzy verdammen. Massen denn

solche nicht allein zur Ergäntz- und Bestätigung/ sondern auch zur Conservir- und Erhaltung einer wolbestellten Polyceÿ sehr dienet; wie man denn erfähret/ daß offt Könige und Fürsten umb Erhaltung ihres und der ihrigen status selbst ins Mittel getreten/ und einer so hochnothwendigen und dem gemeinen Wesen sehr dienlichen Verrichtung sich angemasset haben. Unangesehen es vielen beduncket/ ob möchte dergleichen Anmassung hohen Potentaten schimpfflich außgeleget werden/ *Bodin.n.650.* Jedoch ist Boterus *lib.8.de Politia Illustrium c.14.fol.557.* einer fast andern Meinung/ dafür haltende/ daß hohe Potentaten/ ihren Landen und Unterthanen zum besten/ die Kauffmanschafft/ ohne sonderbare Verring- und Schmelerung ihrer Existimation sich gar wol unterfangen möchten. 1. Wenn etwan Theurung anfallen/ und die Unterthanen in Hungers-Noth gerathen wolten/ müsten grosse Herren vor die Lücken treten/ des Auffschüttens sich befleissigen/ und im Fall der Noth einen solchen von GOtt also erhaltenen Segen ihre Unterthanen wiederumb umb billichen Gewinst geniessen lassen/ nach dem Exempel Joseph/ davon an seinem Ort gar viel zu lesen. So ist ihnen auch 2. allerhand Commercien zu treiben gantz unnachtheilig/ wenn Unterthanen so viel in Vermögen nicht haben/ oder sonst wegen allzunaher Gegenwart feindlicher Heer sich auff die Strassen nicht wagen/ noch ein so wichtiges und kostbares Werck an die Hand nehmen und fortsetzen können. Wie denn die Könige aus Portugal mit vielen außmundirten Schiffen und grosser Krieges-Macht in Mohren und Indien sich gewaget/ und von dannen mit ihrem unsterblichem Ruhm und Namen grosse Schätze vieler Güther und Wahren geholet haben. Denn was nur zur Erhaltung König- und Fürstlicher Würde/ Hoheit und Macht dienlich/ solches soll keines weges unterlassen/ sondern mit Macht/ auch von den jenigen/ welche es zu tragen vermögen/ fortgesetzet werden. Wie denn in solcher Betrachtung die Hoch- und Großmächtigen Herren von Venedig ihre Galeen oft nach Alexandriam geschickt/ und von daraus/ mit grossem Gewinst und Auffnehmen ihres Status, und gemeinen Wesens/ grosse Lasten Gewürtz nach Engelland/ Flandern und anders wohin bringen/ und dannenhero gemelten Ländern grossen Nutzen wiederfahren lassen. Welches keinem andern/ als grossẽ Herren/ und auch nich weniger den jenigen/ bey welchen grosser Herren Vermögen/ und der Sachen Erfahrenheit verhanden/ wol anstehet/ eignet und gebüret. Darumb sich dann die hiesige Hamburgische weit beruffene/ und der Amstelrodamer Republ. umb so viel desto mehr zu rühmen/ daß ihnen und dero Inwohnern das Glück von GOtt begegnet/ und sie durch ihre so theuer fortgesatzte Schiffarthen/ gleich hohen Potentaten so vielen Ländern und Leuten dienlich erscheinen können. Denn es unmüglich/ wie Plato *in Dialog. 2. de Republ. vel de justo* ausdrücklich saget/ daß eine Stadt an einem solchen Ort/ an welchem man Zufuhr und Herbeyschaffung mangelhaffter Dinge nicht von nöthen hätte/ könte geleget werden; und solte man billich allezeit beym Anfange/ oder Restaurirung einer Republic und Regiments ehe auff Mittel vornehmer Kauffleute/ und wie die Zu- und Abfuhr nothwendiger Wahren füglich angestellet werden möchte/ als auff eintzigen andern Stand bedacht seyn. Daher denn die Kauffleute bey den Griechen mit einer sonderbaren Remuneration und Befreyhung/ auch gewissen Stipendiis seyn versehen gewesen/ weil sie den Unterthanen und Einwohnern zum besten ihr Leben und Vermögen in die Schantze zu schlagen/ und sich mit grossen Sorgen Mühe und Gefahr des Landes anzunehmen kein Bedencken getragen. Daher denn auch Kauffleute billich befreyet/ und mit keinen oneribus Bürgerlicher servitut und Unlust beleget werden solten. Qui enim muneribus publicis cum periculo & labore præsunt, à domesticis vexationibus & sumptibus liberandi sunt. *J.C. in l. semper. §. negotiatores. ff. de jure immun.* Welches auch die Römer wol verstanden/ und den jenigen/ welche ihre Kauffleute

leute und Schiffarthen zur Ungebühr tractiret, einen offentlichen Krieg anzumuthen/ kein Bedencken getragen haben/ *Cic. pro l. Manil.* Da man denn die jenigen es verantworten läst/ welche die Fortsetzung der Commercien ihren Unterthanen nicht gestatten wollen/ vielleicht daß sie nicht zu groß werden/ und sich über ihr Vermögen erheben möchten/ wie denn der Groß-Fürst in Muscovia den Vorkauff aller Wahren sich vorbehalten/ und was ihm nicht dienlich/ vor seine Unterthanen und Land-Krämer allererst kommen lassen soll/ wenn er die besten Pfeiffen geschnitten. Quod autem fere sordidum mercaturæ genus est, nec vel homine liberali, nedum principe dignum censetur.

Mögen derhalben kühne/ hertzhaffte/ und von GOtt und der Natur so hochbegabte Kauf- und Handels-Leute nur fortfahren/ und sich ihrer Handthierung und Geschäffte so wol zu Wasser/ als Lande mit kühnem Muthe getrost annehmen/ ungeacht der jenigen Nachreden/ welche etwan von unverständigen/ auch in der Welt und in gemeinem Wesen unerfahrnen Leuten ihnen begegnen möchten. Denn man wol weiß/ ist auch vornehmen Kauffleuten aus dem Liecht der Natur so viel wissend und bekand/ daß man auffrichtig handeln/ und der Warheit so wol in publicis mercaturæ negotiis, als in seinem eigenen Hause privatim sich befleissigen müsse/ *Bernh. item l. 1. ff. de Constit. pecun.* will man nicht in Consortio Bonorum verdammet/ und mit ungerechten Leuten/ propter immoderatum pecuniæ ambitum, von Christo aus dem Tempel geworffen werden.

So viel aber anbelanget die subsidia und mittelbaren Dinge/ durch welche die Mercanzy und Kauffmanschafft nothwendig fortgesetzet und befördert werden muß/ so rühren solche eigentlich von der Mathematic her/ und können auch von keinem andern/ als welcher in dergleichen Wissenschafft sich umbgesehen und Erfahrenheit erlangen/ dirigiret, und dem jenigen/ welcher derselbigen zu seinem Werck benöthiget/ communiciret und mitgetheilet werden.

Insonderheit aber muß man wegen vielen Reisens/ auch vieler Oerter und Länder Natur und Eigenschafft/ und was daselbst vor Sonne/ Schatten/ und dannenhero rührende Lands-Art und Boden verhanden/ zuvor her billich wissen/ und solches alles aus der Cosmographi, und was derselben anhängig ist/ nemlich aus der Astronomi und Geographi in Schulen lernen und erfahren. Darumb man billich solcher Künste von Jugend auff sich befleissigen/ oder zum wenigsten solche Leute befördern solte/ welche der Sachen von Grunde auß kündig/ und solche der Jugend/ so etwan zur Kauffmanschafft sich zu wenden gemeynt/ auch wol in ihrer Mutter-Sprache vortragen könten. Denn was man in der Jugend gelernet/ dessen ist man im Alter geleifftig/ und kan alsdann eine solche Wissenschafft mit gutem Verstande/ auff alle begebende Fälle/ wo man derselben benöthiget mit Nutzen angewendet werden.

Wolte man aber ferner/ wegen angefangener Kauffmanschafft zur See sich begeben/ und seine Nahrung auch über Wasser suchen/ welches denn einem großmühigen Kauffmann/ oder dessen Dienern und Abgefertigten/ vor andern Ständen eignet und gebühret/ so wird abermal die Astronomi und die Wissenschafft von der Bewegung der Sternen das beste bey den Sachen verrichten müssen/ weil Reisenden zur See an der Gestalt und Höhe des Poli Sterns/ am Auf- und Niedergange vieler andern Sternen/ an den Winckeln der Welt/ und auch nicht weniger an den Paralellen und Climatibus, gegen und in welchen ein oder der ander Ort zu finden/ mächtig viel gelegen ist. An welchem Ort ich 1. der Art/ Eigenschafft und Benahmung der Winde. 2. der Gestalt aller Ufer und Gestade. Und 3. der wunderbaren Bewegung aller Wässer/ und der Tieffe aller Oerter im Meer geschweige/ welches denn die Anemographia, Limenevretice und Hydrographia, deren Ursprung und Wissenschafft nirgends anders her/ als aus der Mathematic flüssen/ uns gründ-

sich lehren müssen. Wie denn Columbus ein vornehmer Spanier / welcher aus Befehl seines Königes zur See sich begeben / und einen grossen Namen hierdurch zu erjagen gemeynt gewesen / auff diesen Grund sein Leib und Leben gewaget. Denn ob man ihm gleich wegen langwieriger Reise und Schiffarth / darein er seine Gesellen geführet / mit dem Tode gedräuet / hat er gleichwol nicht desto weniger denen ihm entgegen stossenden Winden getrauet / und eines bevorstehenden Ufer und Landes in der neuen Welt mit grosser Gedult erwartet / welches ihm auch gelungen / und mit unsterblichem Ruhm nachgesaget werden muß.

Allhier könten Kauff- und Schiffleute die Ursach der Fluth und Ebbe / wie mans hiesiger Ort nennet / oder des Ab- und Zulauffs des Meers gründlich wol erfahren / wenn sie zuförderst der Astronomi und Stern-Kunst etwas nachdencken / und dann bey ihren Schiffarthen auch gestatten wolten / daß die erste vermeinde Bewegung der Sonnen und des Gestirns / nach welchem Tag und Nacht ihre Abwechselung nehmen müssen / keinem andern / als der Erden allein zugemessen werden könte. Denn der andern also genandten von Abend gegen Morgen ergehenden natürlichen Bewegung / welche unterschiedene Zeiten / Jahre und Monden / wie auch die Abwechselung der Jahrs Zeiten selbst verursachet / von dißmal geschwiegen / so muß man dennoch eine noch andere / sonst die erste genandte Bewegung / welche Tag und Nacht regieret / auch gestatten. Daß aber solche dem gestirnten Himmel keines weges angedichtet werden / oder von dem *Primo mobili* rühren könne / solches haben wir an einem andern Orte allbereit bewiesen / und die aus solcher Meinung fliessende Absurda und Unmöglichkeiten / auch den jenigen / welche in solchen Dingen gnugsam erfahren / vor Augen zu stellen / uns bemühet. Darumb man allhier füglicher bey der Umbwendung der Erden verbleibet / und solche gestattet / welche von Abend gegen Morgen / nach Art und Weise aller natürlichen Leiber und der gantzen Natur / ihren Lauff / innerhalb 24. Stunden verrichtet / und dem natürlichem Tage seine Abwechselung ertheilet.

Ob nun wol GOTT der Allmächtige den grossen und ungeheuren Wellen des Meers ihren Zweck gesetzet / über welchen sie zu schreiten nicht vermögen / wie er *Hiob 38. v. 4. & seq.* selber spricht: Biß hieher solt u kommen / und nicht weiter / hie sollē sich deine stoltze Wellen legen: So seynd doch an denen Orten / da grosse Ströme / wie nicht weit von Hamburg die Elbe / und in Euboea der grosse Euripus / und viel andere mehr ins Meer sich ergiessen / so gedachte Zeune und Ufer gleichsam zerbrochen / auffgethan und erniedriget. Darumb denn / wenn die Erde umb ihre Achs von Abend gegen Mittag / Morgen und Mitternacht sich neiget / auch das Meer und dessen Wellen nachsincken / und in die Fauces der von Morgen und Abend einlauffenden Ströme treten / wiederumb zurücke weichen / und am andern Theil auch außtreten / und also Fluth und Ebbe zu beyden Seiten / aber doch zu unterschiedener Zeit / in einem natürlichen Tage zweymal verursachen können / naturâ idem urgente, welche Erden und Meer durch Hülffe und Zuthuung der Lufft / und der gantzen Sublunarischen Sphär also steiff und fest aneinander zu haltē sich bemühet.

Allhier zwar pflegen Fluth und Ebbe / das ist / Zu- und Abfluß des Meers nach dem Monden sich zu richten / die innerlichen Dünste bey dem wachsendem Liechte häuffiger / und bey dem Abnehmendem schwächer zusteigen / und dannenhero die Fluth bey diesem umb so viel längsamer anzukommen / und auch wol gar bey dem vollen und neuem Liechte zu springen und offt umb einen Fuß oder offt drüber erhöhet zu werden: Woraus zwar abzunehmen / daß der Mond tanquam genuina humorum sublunarium mater, alle Feuchtigkeiten / und auch so gar der Thier und Menschen Geblüthe kräfftiglich bewegen / aber im Grunde nicht bewiesen werden kan / daß das hin und wiederprallen des Meers / das ist / Fluth und Ebbe von ihm dem Monden alleine rühren und getrieben werden müsse / weil

Æstus

Æstus oder das Prausen des Meeres/ und dessen Fluth und Ebbe nicht eins/ sondern wie Sommer und Winter sich gegen einander verhalten.

Irren derhalben die jenigen nicht wenig / welche die obgedachte natürliche Beweg- und Umbwendung der Erden nicht gestatten/ sondern vielmehr die Ursachen des ab- und zulauffenden Meeres an ungereimbte Dinge zu binden / und bald eine innerliche anziehende Krafft des Monden / Stevinus ; Bald eine innerlich/ verborgene und lebendige Krafft des Meeres selbst / Johann Arndt ; Bald die in dem Meer verborgene / zu gewissen Zeiten herauff steigende / und mit dem Monden fast nahe verwandten Dünste/ *Idem Stevinus* ; Bald auch eine gegeneinander lauffende süsse und gesaltzene Art der Meer und süssen Wässer/ oder auch wol gar / weiß nicht was vor eine Magnetische Krafft der gantzen irrdischen Natur vorzuschützen / sich bemühen wollen. Daher den eitel disputirens und Wider-Redens entstehet / und man zu solchen natürlichen Dingen nimmermehr gründlich gelangen kan.

So viel aber unsere und der jenigen Meynung anbelanget / welche ehisterwehnte und bey der Natur wol mügliche Umbwendung der Erden gestatten/ so scheinet es zwar / ob wäre solches der Göttlichen heiligen Schrifft zu wider. Wenn aber ein Astronomus, (welcher nicht allein die Zeiten / Jahre nnd Monden beschreiben / und bey solchem Werck der natürlichen Bewegung der Sternen von Abend gegen Morgen nachsinnen muß) auch in Benahmung der Tage und Nächte sich eines solchen weges gebrauchet / und zugleich auch natürliche und warhafftige Ursachen der Fluth und Ebbe anzeiget/ weil er das mit Ungrunde von den alten erdichtete Primum Mobile keines weges gestatten kan / so sehe ich nicht / wie man ihn deßwegen mit Sprüchen Göttlicher H. Schrifft belangen wolte.

Denn ob wol Josuæ 10. v. 12. ac 13. Esa. 40/ 20. item 38/ 8. Matth. 5/ 45. und in der Epistel Jacobi 1/ 11. des Auff- und Fortganges auch des Stillestandes der Sonnen/ außdrücklich gleichsam gedacht wird/ so gehet doch solches 1. als ein natürliches Werck / die Fundamenta und Grundfästen der Seligkeit / umb welche / und nicht umb die natürlichen Dinge es dem heiligen Geiste am allermeisten zu thun / im geringsten nicht an/ und müssen auch 2. die angezogenen Sprüche nicht eben dem Buchstaben nach verstanden werden / weil ein anders die Natur selber weiset / und die Erde durch ihren Umbgang die Sonne und das gantze Gestirn also auff- fort- und untergehen machet/ ebenmässig/ wie man im Schiffe / die am Ufer liegende Bäume/ oder Städte gleichsam fliegend von sich weichen sihet. So viel aber den Spruch Esa. 38/8. anbelanget/ so ist zwar der Schatte am Zeiger Ahas zu rücke gezogen worden/ welches aber mit besserm Fug der Stillestand der Erden verursachen können/ weil aus dem Stillestande der Sonnen eine grosse Confusion am Firmament / und eine fast unerträgliche Verwüst- und Verbrennung aller natürlichen und wachsenden Dinge würde erfolget seyn/ welches von Anfange der Welt noch niemals erfahren worden/ und mögen dannenhero gleich Bäpste/ oder andere mehr die jenigen verdammen / welche den Umbgang der Erden glauben und gestatten. Massen es denn wol ehe geschehen / daß man aus ebenmässigem Fundament der Schrifft die jenigen verdammet/ welche von den Antipodibus und Gegenwohnern geschrieben / da doch das Gegentheil versuchte und erfahrne Schiffleute schon längst bewiesen/ und solche unzeitige Urtheiler in die Unwarheit gesetzet haben. Welches und viel andere Dinge mehr die Schrifft ἀνθρωποπαθῶς, uñ nach dem es dem menschlichem Verstande gemeß gewesen/ geredet und von sich gegeben hat. Wie denn auch Gen. 1/16. Der Mond/ als ein grosses Liecht angezogen/ und dennoch von vielen andern so wol Planeten/ als Fix-Sternen an der Grösse weit übertroffen wird. So lieset man auch *3. Reg. 7. 23. item 2. Chron 4, 2.* daß Salomon auff Befehl/ im Hause Gottes einen grossen Kessel / dessen Diameter oder halb-Messe auff

auff zehen / und der Umbkreiß auff 30. Ellen sich erstrecken sollen / auffgerichtet habe / da doch die Natur und Eigenschafft des Circkels viel ein anders beweiset / und der Halbmesser gegen seinen Umbkreis sich anders nicht / als wie 7. zu 22. verhalten kan. Darumb man ja wol zu frieden seyn / und ungeacht vorig angezogener Sprüche einen natürlichen Umgang der Erden von Abend gegen Morgen gestatten kan / umb viel andere Absurda und Unmüglichkeiten in der Natur, welche die erste also vermeinte / erdichtete und gewaltsame Bewegung der Sonnen und des Firmaments mit sich auff dem Nacken tragen und einführen müste / zu vermeiden.

Was aber nun ferner / damit wir wiederum zu unserm vorhabenden Zweck gelangen / die Mechanica, von welcher die Machinaria und Tavmatopoëtica rühren, bey der Kauffmanschaft und Schiffarthen vor grossen Nutzen schaffen / das wissen die jenigen, welche durch sonderbare Heb und Zug-Wercke / so man Kräniche zu nennen pfleget, die Wahren offt über hohe Mauren aus- und einheben / fortschaffen / und zum Wagen und Gewicht / subsidio Staticæ, befördern müssen / wie solches denn die Mathematici allein lehren / und aus dero Schrifften und künstlichen Erfindungen muß genommen werden.

Da ich dann schließlich der Arithmetischen Kunst gerne geschweigen wolte / wenn nur nicht Buchhalter / und alle die jenigen, welche mit der Cassa zu thun haben / und alle ihre Verrichtung und Handgriffe aus dem Mathematischem Kräyse holen müssen / mich hierüber in Verdacht und Argwohn einiger Unwissenheit zu ziehen / sich möchten gelüsten lassen.

Es ist aber das Buchhalten nichts anders / als eine ordentliche Verfassung aller Kauffmans-Händel / wie solche auch immer Namen haben mögen / als da seynd allerley Haußhaltungen / die Außgab- und Einnahmen aller Gelder und Wahren / wie auch die Renten und Zinsen betreffend. Und müssen sonderlich fleissige und getreue Buchhalter und Cassirer / wie auch die jenigen / welchen die Verpflegung der Läden und Gewölber anvertrauet / in der Arithmetic und Rechen-Kunst, vor allen Dingen geübet seyn / und auff das Addiren, Subtrahiren, Multipliciren, dividiren und halbiren sich wol verstehen: Wie sie denn auch der Gülden Regel in allen proportionen, welche weiset / wie man aus dreyen bekandten Zahlen / die vierdte unbekandte künstlich finden soll / im geringsten nicht empehren können. Da man denn in den proportionen aller Zahlen sich auch nothwendig umbsehen und nach der practic, welche man die Welsche Ubung zu nennen pfleget / und heutiges Tages gar gemein werden will / sein Werck / nach vermiedenem vielfältigen und beschwerlichem multipliciren und dividiren / viel geschwinder verrichten köndte / welches erstlich durch Auffhebung anhero gehöriger Stellen verrichtet wird / als wenn man saget:

24 ℔ geben 15 Gülden; Was geben 64 ℔?

3	15	8
1	5	8

Thut 40 Gülden.

Item:

30 Ellen geben 75 Gülden; was geben 48 Elle?

5	75	8
1	15	8

Thut 120 Gülden.

Wolte man aber vors ander der proportionen sich gebrauchen / so müste die dritte Zahl / gegen und mit der Proportion, so zwischen der Ersten und andern befindlich, vermehret / oder vermindert werden wie folget;

6 Ellen geben 10 Gülden; was 48 Ellen?

6	48
2	16
2	16

Thut 80 Gülden.

Oder es köndte vors dritte ein geübter Buchhalter und Cassirer auch wol / nach Anleitung der Natur particulariter gehen / und die dritte Zahl durch alle Benahmungen der andern führen / auff folgende Weise:

1 Elle giebt 9 M. 8 ß. 5 ₰. Was gebn 8 Ellen?
f. 76 M. rck. 6 ß. 4 ₰.

Welchen dreyen Arten wir aber vors 4. die vierdte künstliche billich vorziehen / welche

welche nach bekandter proportion, die Zahlen gewisser Stellen nach belieben zerstreuet/ und nach solcher Zerstreuung/ alsobald die vierdte Zahl auffs allerbehendeste erfähret / welche Kunst denn die Exempel lehren/und einen fleissige Buchhalter am besten unterweisen müssen/ als:

```
℔  fl  ℔          ℔  fl.  gl.  ℔  ℔
7 d. 4 q. 36      7 d. 4   5   6; q. 36?
     7—4                    7—456
    14—8                   14—8  11
    14—8                   14—8  11
     1—     12              1—146 1/7
Thut 20 fl 12 gl.    Thut 22 ℔ 11 gl. 0 1/7 ℔
```

Item:

```
℔  fl  ℔              El.  fl  El.
7 d. 4; q. 36         8 d. 4: q. 11
7) 1—5  3      4) 2  1
   2—5  9         1  1/2 thut 5 fl 10 gr. 6 ℔.
Thut 20 fl. 22 gr.
```

Noch dörffen sich behende und in der Rechenkunst wolgeübte Buchhalter und Cassirer mit vorhergehender Rechnung allein auch nicht begnügen lassen/sondern es müssen offt Müntzen und derer Summen/als Thaler in Gülden/oder Gülden in Thaler verwandelt werden. Da man denn die Proportion der Müntzen gegen einander zu förderst wissen / durch solche sein Werck erfahren/und dem fragenden Theil eine gnüge leisten muß/ umb zu vermeiden den beschwerlichen Gebrauch der so genandten Rechen-Knechte / welche mit grosser Beschwerligkeit zuvor her auffgerichtet werden / und in Schreibe Stuben sich befinden müssen. Als wann man 3956. Gülden in Thaler setzen wolte/so saget man/weil Gülden gegen Thaler/ wie 8 gegen 7. stehen/ acht Gülden geben 7. Thaler : was geben 3956. Gülden ? Thun 3436. Thaler / 12 gl. welches denn in allen Sorten der Müntzen also in acht genommen/ und durch solche Behendigkeit erforschet werden muß.

Wäre es aber Sache / daß Gesellschafften verhanden / welche ihre Handlung durch zusammen gelegte ungleiche Posten verpflegen wolten / oder müsten/ welches bey Außstaffir und Abfertigung der Schiffe gar gemein/und auch bey unterschieden andern Kauff Handlungen insonderheit pfleget in acht genommen zu werden / da dann bey Außtheilung des Gewinsts / oder auch wol Empfahung des Schaden und Verlusts grosse Verwirrung/ Zanck und Unlust oft entstehen kan, so muß ein verständiger Buchhalter solches gleichsam an stat eines weisen hierzu deputirten Richters / vernünfftig und künstlich zu entscheiden / und einem iedwedern Theile / nach der proportion eingelegten Geldes/ Vermöge der Regel der Gesellschafften / und der ungleichen Zeit/ welche etwa in solcher Gesellschafft sich begeben thut / das seinige zuzusprechen / oder auch wol gebührlich/ bey erlittenen gemeinem Verlust/ abzusagen wissen/ welches alles die Rechenkunst gründlich und weitläufftig lehret / und aus solchen Gründen der Regel dreyer Zahlen/ auff die Gesellschafften muß gerichtet werden.

Wie denn auch/wenn man etwan Geträncke oder Getreidig Hauffen / welches bey dem Korn-und Wein-Händlern gar gemein / oder auch wol Metalla, als Geld/ Silber und Kupffer in einander setzen/ und zu einem gewissen Werth bringen wolte/ dessen sich Wahrtheyne/ Müntzmeister/Goldschmiede und Jubelierer zu gebrauchen haben/ so muß abermal der hierzu deputirte und beruffene Buchhalter bey den Sachen das beste thun/und durch die Gründe der Rechenkunst/ und am allermeisten res invicem certo modo alligando, dem ungegründtem Theile aus dem Hanffe helffen / da man sonst nur rahten / und im Zweifel allzeit stecken bleiben müste / welches die Ubung lehret / und offt Kauff- und Handelsleute/wenn sie ungegründete Buchhalter mit grossem Kosten in ihren Schreibstuben haben/ solches mit ihren eignen Schaden erfahren müssen. Wenn aber solcher Gestalt ein Buchhalter/welcher seiner Nahrung und Auffenthalts halber / von der Kauffmanschafft sich erholen muß und will/begründet/und in der Rechenkunst wol unterwiesen und geübet ist / so kan er alsdann mit desto besserm Nutzen seines Principalen, welchem die gantze Handlung / so wol zu Wasser/als Lande auf dem Halse lieget/ auch die Bücher / so zur Handlung gehörig/ an guter Ordnung halten / und

anord-

anordnen/ und alle Sachen an gehörige Oerter verzeichnen.

Insonderheit aber muß es das Jornal, quasi Diurnal, darein die täglichen Geschäffte und Verrichtungen der gantzen Handlung müssen getragen/ und mit ihren eignen Circumstantien und Umbständen/ als wenn/ wer/ wem/ was/ wie/ wo/ wormit/ und wie viel/ eingezeichnet werden/ wol in acht nehmen/ reinlich halten/ und aus solchem das Kaps-Buch der eingebrachten/ gekaufften und verkaufften Wahren aufrichten und zusammen tragen/ damit man solche zwey Bücher/ als das Jornal und Kaps-Buch/ auff begebenden Fall/ welches sich dann in einer Handlung gar leichtlich zutragen und begeben kan/ vor den Richter bringen/ und des Principalen redlichen Namen/ Respect, und gut Gerüchte wol in acht nehmen und handhaben könne. Wie man denn auch des Vor- und Forttragens in allen Büchern/ und insonderheit im Kaps-Buche/ welches die allermeiste Auffsicht erfordert/ sich gebrauchen muß. Denn wenn etwan auff dem Blatte einer Schuld/ oder Wahr/ welche absonderlich mit gewissen/ als zur Lincken zweyen/ und Rechten dreyen Lineen müssen unterschieden und abgezeichnet werden/ man ein mehrers nicht solte unterbringen können/ so muß der Buchhalter die Rechnung schliessẽ/ uñ den Rest oder Uberschuß an die folgende leere Stellen/ oder Bletter bringen/ welches denn weder Unordnung verursachẽ kan/ noch im Jornal ferner soll gemeldet werden.

Hierauf nun soll und muß ein Schuld-Buch/ nemlich/ was man dem Principaln von aussen schuldig/ und was er wiederumb wegen eingeschaffter Wahren/ andern schuldig worden/ wol und fleissig angeordnet und in acht genommen werden. Da denn ein Cassirer und Buchhalter der Terminorum (als auff einem Theil zur Lincken/ sollen zahlen/ und zur Rechten haben zahlet; Auff dem andern aber zur Lincken/ uns soll zahlen/ und zur Rechten/ uns hat zahlet/) sich zum füglichsten gebrauchen/ und daselbst ein gebührliches Forttragen auch anstellen muß. Bey welchen Buches Ende alßdenn die Rechnung und Bahrschafft der Cassa gar leicht erfolgen/ und der Principal, uno intuitu, gleichsam suchen/ und den Vorrath seiner Casse empfinden kan/ wenn der Cassirer richtig vorgestanden hat.

Im Diurnal, wenn man ein sonderlich Buch hierzu nicht halten oder anordnen wolte/ will ferner einem fleissigen und getreuen Cassirer und Buchhalter gebühren/ einen sonderlichen Titul der Unkosten zu führen/ und daß Bothen/ Träger/ Binder- und Fuhrlohn fleissig zu verzeichnen/ damit der Principal sich solcher aufgewandter Unkosten zu jederzeit erinnern/ und solche auf die Wahren/ umb Vermeidung Schaden und Verlusts/ auch Schwächung der Cassa schlagen könne.

Da dann auch ein sonderlich Memorial und Meß-Büchlein/ bey Einkauff- und Verkauffung der Wahren/ mit allen Umbständen (als des Tages/ des Jahres/ des Orts und der Namen Käuffers und Verkäuffers/ auch durch wen solche Wahren gebracht/ und wie theuer sie angenommen/ oder auff was Zeit und mit was Wahr im Umbsetzen gegen solche gehandelt worden) unter dem Titul eines Meß-Büchleins muß gehalten werden: Des Secret-Buchs allhier geschwiegen/ in welches/ was an bahrem Gelde/ Wahren/ Schulden/ Renten und Zinsen aussen/ ordentlich eingetragen werden muß/ welches gleichsam ein Inventarium ist/ und ein Kauffman hierauff seinen gantzen Handel und den Beschluß der Rechnung zu gründen sich unterstehen darff.

Die Namen und Wörter bey einer Handlung gebräuchlich/ seynd Conto, die Rechnung; Cassa die Thrun/ Conto de Cassa Bahre Summ in Cassa; Debitor Schuldmann; Creditor Gläubiger/ Adi der Tag/ Adi dito wenn viel Verrichtungen an einen Tag zu verzeichnen/ Charta ein Blat eines jedwedern Buchs/ Netto lauter und Sporco unklar/ dergleichen ein Cassirer wissen/ und solcher in seinen Brieffen sich gebrauchen muß/ welches wir also kürtzlich anzeigen/ und günstiger Meynung nach vermelden wollen/ hiemit gegenwärtigen Discurs in guter Hoffnũg/ beschliessende.

TRAIC-

TRAICTEZ
ET
PRIVILEGES ACCORDEZ
par les Rois de France de temps en temps aux Villes & Citez de la Hanse Teutonique, & confirmez par LOVIS XIV. Roy de France & de Navarre.

En l'An. 1655.

A PARIS, Chez P. DES-HAYES, & A. CELLIER, ruë de la Harpe, aux Gands Couronnez, prés la Roze Rouge.

PRIVILEGIUM LUDOVICI XI.
REGIS GALLIÆ
De Anno 1483.

UNIVERSIS præsentes Literas inspecturis, Jacobus de Stotavilla Miles Dominus de Beyne, Baro Duirx, & de Sancto Andrea in Marchia Domini nostri Regis Consiliarius & Cambellanus, ac Custos præposituræ Parisiensis, Salutem: Notum facimus, quod Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, die Veneris vicesima quarta mensis Decembris, vidimus & de verbo ad verbum legimus quasdam Literas Domini nostri Regis in forma cartæ ejus sigillo magno, sub filis sericis & cerâ viridi sigillatas, sanas & integras, tenorẽ, qui sequitur, continentes.

CAROLVS, Dei gratia Francorum Rex, quoniam gravissimis virorum Illustrium sententiis nullam rem pro Regni nostri tuitione, magis necessariam, quam pacem & concordiam cum finitimis fouere compertum habemus, ea profecto quæ à majoribus nostris, pro acquirenda exteris cum nationibus pace & amicitia actitata fuere, arcto ratificationis vinculo roborare censuimus. Quippe cum pace & concordia res minimas semper indies augeri, discordia verò dilabi, eadem etiam quæ sola quietem peperit homines feliciter vivere manifestum sit. Notum igitur facimus universis, præsentibus & futuris, quod cum nuper charissimus quondam genitor noster, (anima cujus cum Christo semper quiescat,) pacem & concordiam perpetuis temporibus duraturam pro se suisque successoribus, Francorum Regibus ac Regno, Dominiis & subditis nostris modernis atque posteris, cum Proconsulibus, Consulibus, Mercatoribus & Incolis totius Hansæ Teutonicæ iniuerit, suis patentibus literis, tenoris subsequentis.

LVDOVICVS, Dei gratia Francorum Rex, Priscos illos summa sapientiâ & integritate Principes, potissimum Serenissimos Progenitores nostros, Francorum Reges Christianissimos, Etsi in multis maximisque rebus, quæ pro Reipublicæ, Regnorum suorum & Dominiorum utilitate atque incremento oportuna fore conspiciebant, solicitos semper fuisse cognovimus, circa tamen ea quæ ad componendas bellorum inimicitias inter sibi finitimas exteras nationes, quovis quæsito colore exortas, præcipua cura exactaque diligentia semper incubuisse constat, quo tandẽ duo ejusdem Reipublicæ fundamenta Pax scilicet & concordia subsequerentur. Ea videlicet, quæ nihil simultatis haberet, aut seditionis admixtum,

sed simplex esset & immaculata. Quæ ut fovērentur omnia vitæ necessaria Christiani ut arbitramur præcepti memores. Nam Salvator noster qui de supremo cælorum solio ad ima descendere non abnuit, quo illius originalis delicti & perpetuæ culpæ reum inexpiabili facinore liberaret, suis discipulis, Sacratissima Evangelicæ lectionis, testante historia, ut in quamcunque domum introirent, huic pacem dicerent, præcipiendum curavit. Peractoque tam præclari mysterii cursu ascensurus ad Patrem nullum eisdem majoris gratiæ donum, quam pacem, censuit relinquendum. Notum igitur facimus universis præsentibus & futuris, quod cum superioribus annis nonnullæ inter nos, regnumque, dominia, & subditos nostros, ex unâ, & magnificos viros, amicosque nostros præcharissimos, Proconsules, Consules, Mercatores & Incolas Civitatum de Hansa Teutonica, partibus ex alterâ, bellorum induciæ seu treugæ pactæ & initæ fuerint, ut tandem pax firma & perpetua sequeretur, ipsique Proconsules, Consules, necnon Aldremandi & Seniores eorum jurati in communi Mercatorum oppido Brugensi in Flandria residentes, ad nos ea de causa his diebus Oratores, viros quidem spectatissimos, & sibi, ut ad nos scripserunt, fidelissimos, videlicet Magistros Anthonium de Louf, in jure Ciuili Licentiatum, & Guerardum Bruijns, in jure Canonico Baccalaureum, transmittendos curauerint. Quibus auditis in omnibus suis, quæ ad communem Reipublicæ utilitatem conducere videbantur, habitaque desuper deliberatione plurimorum regni nostri Magnatum nobis sanguinis vinculo & affinitate conjunctorum, aliorumque Procerum magni nostri Consilii summa virtute præditorum, cum eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & incolis prædictarum Civitatum & Communitatum, imprimis Hansæ Teutonicæ pro nobis, charissimoque filio nostro, Delphino Viennensi, aliisque Successoribus nostris Francorum Regibus Regno, Dominiis, subditisque nostris præsentibus & futuris, ut tandem Respublica hinc inde, quæ omnibus longè carior esse debet quam privata, non modo sustentetur, verum etiam felicibus semper incrementis augeatur, pacem, amicitiam, benevolentiam & concordiam firmam, stabilem, perpetuisque temporibus duraturam, certa scientia fecimus, inivimus, & conclusimus, facimusque inimus & concludimus, per presentes, ac deinde Regiæ potestatis plenitudine specialique gratia omnia & singula privilegia eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus & Incolis per nos, Prædecessoresque nostros sub quocunque verborum tenore concessa, ac si de verbo ad verbum præsentibus forent inserta laudamus, ratificamus & confirmamus, ac de novo in quantum opus est, concedimus, volentes etiam & concedentes, ut ipsi omnium & singulorum bonorum, navigiorum, aliarumque rerum, eisdem hactenus per subditos nostros occasione dissensionum præteritarum, vel aliàs quovis modo, vi, & ultra eorum velle, & novissimis durantibus treugis, ablatarum restitutionem coram nobis & quibuscunque judicibus liberè & licitè possint tam conjunctim quam divisim prosequi, quibus judicibus, aut eorum locatenentibus, præsentibus & futuris, districtius præcipimus, ut eisdem Proconsulibus, Consulibus, Aldremandis, Mercatoribus, & Incolis de rebus, bonis & Mercanciis, ab eisdem injustè & indebitè, prædicta treuga durante, ablatis restitutionem plenam & integram facere, & partibus auditis celeris justitiæ complementum ministrare curent.

Concedentes insuper pro nobis & Successoribus nostris, Francorum Regibus eisdem Proconsulibus, Consulibus Aldremandis, Mercatoribus & Incolis prædictis, & cuicumque eorum, qui in Regno & Dominiis nostris prædictis moram seu incolatum facere velint, ut ipsi pro se suisque omnibus Mercantiis, aliisque nauigiis, naucleris, bonisque suis quibuscunque & in quocunque ipsius regni & Dominio-

Dominiorum noſtrorum loco eſſe contigerit, ab omni impoſitione, gabella, alteriuſque tributi & onere Franci, quieti, & penitus immunes perpetuo exiſtant, quemadmodum ſubditi noſtri hactenus fuerunt, ſunt & erunt in futurum, quodque ipſi ad cauſam mercanciarum ſuarum quæ ponderari oportebit, majus, quam ſubditi noſtri ſolvere ſoliti ſunt, emolumentum nequaquam ſolvere deinceps teneantur. VLTERIUS quod dicti Proconſules, Conſules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ, eorumque Naucleri qui ut dictum eſt, in Regno & Dominiis noſtris prædictis moram trahent, de ſuis bonis mobilibus & immobilibus, ibidem acquiſitis & acquirendis, ac donatione inter vivos, teſtamentariaue, aut alias quomodocunque eisdem libuerit diſponere poſſint, eorumque hæredes prædicta bona apprehendere, eisdemque uti, gaudere atque potiri, perinde atque ſi naturales Subditi, ac ex noſtro Regno oriundi eſſent. DEINCEPS ſi caſu aliquo, quod tamen Deus auertat, pax hujusmodi quovis diſſenſionis aut controverſiæ prætextu infringeretur, ita ut aliquod genus belli inter nos, Succeſſoresque noſtros, Francorum Reges, Regnum, Dominia & ſubditos noſtros, & prædictos Proconſules, Conſules, Aldremandos, Mercatores & Incolas orietur, volumus & concedimus, ut ipſi, & eorum ſinguli, infra annum poſt ejusdem belli ſeu diſſenſionum initium, omnes & ſingulas mercantias, nauigia, naucleros, aliaque bona ſua quæcunque in Regno & Dominiis noſtris exiſtentia aſportare, & ad Civitates & loca ſua deuehi facere; pecunias aliasque res per ſubditos noſtros ſibi debitas exigere, & id faciendo totiens quotiens oportunum eis fuerit, eodem anno durante ire, redire, morari, & deinde ad propria reverti tutè, liberè, & quietè poſſint & valeant, absque eo, quod ullum in corporibus, nauigiis, naucleris, mercantiis, bonis, rebusque ſuis prædictis aliquod damnum impedimentumve, aut alia quævis inquietatio aut moleſtia ullatenꝰ, inferri debeat; Inſuper dilectos & fideles noſtros Archiepiſcopos & Epiſcopos regni noſtri, Curatos & alios viros Eccleſiaſticos curam & regimen animarum habentes, ut dum aliquem dictæ Hanſæ in Regno & Dominiis noſtris mortem obire contigerit, talium morientium cadavera in terra benedicta, ut noſtri ſubditi, veri & indubitati Catholici decedentes ſepeliri ſolent, ſepelientur, exhortari curabimus. Inſuper ſi nobis contingat in futurũ, cum quovis Rege aut Principe, aliisve exterris nationibꝰ, bellũ gerere, aut aliquas hoſtiles inimicitias, aut diſſenſiones habere, ipſi tamẽ Proconſules, Mercatores & Incolæ cum eorũ nauibus, naucleris, bonis, & mercantiis quibuſcũque penes eorundẽ Regum, Principum, & Nationũ Civitates, portus, loca, & diſtrictus, quibus eiſdem fore oportunum videbitur, pro ſuis Mercantiis, aliiſque negotiis exercendis, ire, morari, & deinde redire, totiens quotiens eisdem placuerit liberè & quietè, quoad nos & ſubditos noſtros attinet abſque eo, quod hujuſce pacis, amicitiæ, & benevolentiæ perpetuæ infractores cenſeri, nominarive aut reputari debeant, quoviſmodò, quod etiam in eo caſu omnibus ſubditis noſtris ſimili modo licebit: Præterea, ſi caſus contingeret, aliquam ſeu aliquas ex Principalioribus vel aliis prædictæ Hanſæ Civitatibus & oppidis à corpore communitate & liga ejusdem Hanſæ deficere, ſeu Aldremannis prædictis rebelles eſſe, poſteaquàm ea de re à Proconſulibus & Mercatoribus Civitatis Lubecenſis, quæ ipſius Ligæ obtinet Principatum, necnon ab Aldremandis prædictis informati fuerimus, Mercatores, naucleros, alioſque earundem Civitatum & oppidorum ſic deficientium, hac præſenti pace & concordia aliisque privilegiis & libertatibus per nos & prædeceſſores noſtros, Francorum Reges Chriſtianiſſimos eidem Ligæ & Communitati conceſſis, nullatenus gaudere permittemus, quouſque tamen ab eadem Civitate Lubecenſi certiores effecti fuerimus, eoſdem ſic deficientes eidem Ligæ & Communitati reconciliatos fuiſſe, eademque de omni-

omnibus damnis, intereſſe & gravaminibus ab eisdem occaſione ipſius defectionis perpenſis & ſuſtentis plenè & integrè ſatisfecerint. Etſi aliqua obſcuritas aut ambiguitas ſuper articulis prædictis, aliiſque ſuperius contentis, in futurum oriretur, ipſas clarioribus & luculentioribus verbis & ſententiis in fauorem & utilitatem prædictæ Communitatis & Hanſæ Teutonicæ ſuorumque Mercatorum & Incolarum nos interpretaturos & declaraturos ſemper pollicemur. Et demum ut hujuſmodi perpetua pax, concordia, amicitia, & benevolentia facilius & felicius obſervetur, ejusdem conſervatores perpetuos decernimus, facimus, conſtituimus & ordinamus, videlicet Admiraldum Franciæ, Vice Admiraldum, Bailliuum Rothomagenſem, Seneschallos Aquitaniæ, Lugdunenſis & de Pontieu, Gubernatores Rupellæ, Artesy & Bononiæ pro tempore exiſtentes, vel eorum locatenentes, quibus & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit plenariam & omnimodam poteſtatem, ac ſpeciale & generale mandatum damus & concedimus, de omnibus & ſingulis litibus & controverſiis inter ſubditos noſtros prædictosque Proconſules, Mercatores & Incolas prætactæ Hanſæ Teutonicæ in futurum movendis & oriendis cognoſcendi, decernendi, judicandi & terminandi, abſque eo quod ipſi, nec eorum aliquis coram aliis Judicibus aut Officiariis noſtris conveniri, nec in cauſam trahi, in prima inſtantia quovis modo poſſint ſive debeant, quibus quidem conſervatoribus, ſeu eorum locatenentibus mandamus & committimus, partibus ipſis auditis, ſummariè & de plano, & absque ſtrepitu & figura judicii celeris juſtitiæ complementum miniſtrare curent. Promittentes bona fide, verboque regio, quod ſolenne jusjurandum apud Reges ſemper eſſe conſuevit prædictam benevolentiam, amicitiam, perpetuamque pacem & omnia & ſingula ſuperius enarrata, & per nos conceſſa, inviolabiliter obſervare & obſervari facere, eademque omnia per chariſſimum filium noſtrum Delphinum Vienenſem rata grataque habere, ſuiſque patentibus literis confirmare, ita tamen, quod prædicti Proconſules, Conſules, Aldremandi, Mercatores & Incolæ de eadem pace Amicitia & benevolentia pariter, quantum eos & totam ſuam Communitatem concernit, ſuas patentes literas in debita validaque forma, ſigillo magno Civitatis Lubecenſis roboratas, infra unum annum proximè futurum nobis tradere & realiter exhibere tenebuntur. Quocirca dilectis & fidelibus noſtris Gentibus, Conſiliariis Parlamenti noſtri Pariſienſis, univerſisque & ſingulis noſtris locatenentibus, Mareſchallis, Admiraldo, Vice-Almiraldo & Gubernatoribus, Seneſchallis Baillivis, Præpoſitis, Capitaneiſque, & ductoribus militum, & armigerorum, ac Civitatum, oppidorum, portuum, pontium, aliorumque locorum & diſtrictuum Cuſtodibus, aliiſque judiciariis, & officiariis noſtris, præſentibus & futuris, & eorum cuilibet harum ſerie præcipimus & mandamus quatenus has noſtras præſentes literas in omnibus curiis, auditoriis, aliiſque ſuis locis ad hoc neceſſariis publicare ſeu publicari facere, prædictamque amicitiam, confœderationem, & perpetuam pacem & Concordiam ac omnia & ſingula ſuperius declarata, & per nos conceſſa inviolabiliter obſervent, & obſervari faciant nihil penitus in contrarium agendo nec attemptando, quod ſi fortè aliqua acta & attemptata forent, ea reparare ſeu reparari & ad priſtinum & debitum ſtatum reduci facere ſtudeant indilatè, compellendos adhoc, appellatione ſemota, viriliter & debitè compellendo. Infractores quoque ſi qui ſint, pœna debita & publica plectendo, & ut omnia & ſingula præinſerta perpetuæ firmitatis robur obtineant, has noſtras literas, quarũ vidiſſe ſeu Tranſumpto uno vel pluribus ſi op9 fuerit, ſub ſigillo Regio confectis, indubiam fidem veluti huic originali volumus adhiberi, magni noſtri ſigilli munimine fecimus roborare. Datum in Montiliis propè Turones, in Menſe Auguſti Anno

Domini

Domini millesimo quadringentesimo, octuagesimo tertio, Regni verò nostri vicesimo tertio. Visa. Signatum, per Regem, Comite de Claromonte, & de Marchia Domino Desquerdes, magno Seneschallo Normaniæ, Gubernatore Antissiodorensi, Seneschallo Ruthinensi, Magistris Iacobo Louet Chartarum Thesaurario, Guillermo de Cerisaijo & aliis præsentibus, DE VILLE CHARTRE. NOS, qui Reipublicæ Felix incrementum tota animi nostri mente semper optamus, præinsertas patentes literas & omnia & singula in eisdem contenta ratas & gratas, rataque & grata habentes, atque eas & ea plurimorum nostri Sanguinis Principum atque Comitũ aliorumq; Magnatũ, majoris nostri Consilii deliberatione, laudavim9, approbavim9 & confirmavimus, laudamusque approbamus, ratificam9 ac confirmam9 ac in quantum opus est de novo concessimus & concedim9 per præsentes: Quarum tenore, universis & singulis locatenentibus, Mareschallis, Admiraldo, Vice-Admiraldo, Gubernatoribus, Baillivis, Seneschallis, Præpositis, Capitaneisque & Ductoribus armigerorum, nec non urbium, Civitatum, Oppidorum, pontium, portuum, aliorumque locorum, districtuum, custodibus, cæterisq;, justitiariis, Officiariis & subditis nostris, præsentibus & futuris, præcipimus & mandamus, quaten9 præsentem nostram ratificationẽ, approbationẽ, confirmationẽ & concessionem in universis jurisdictionũ suarum auditoriis, aliisque locis, quibus oportunũ fuerit, inscribant, publicent & inviolabiliter observent, seu inscribi, publicari & observari faciant, nihil penitus in contrarium agendo, aut intentando, agive vel intentari faciendo vel permittendo, sed si quæ forsitan acta aut intentata forent, illa reparare seu reparari, & ad pristinum & debitum statum extemplò reduci facere curent. Et ut præmissa omnia perpetuæ firmitatis robur obtineant, nostrũ præsentibus literis fecimus apponi sigillum. Datum Ambasiæ Mense Septembris, Anno Domini, millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, & Regni nostri primo. Sic signatum per Regem, Comitibus de Claromonte, de Marchia & de Domino Martino magno nostro hospitii Franciæ Domino de Toroy, Magistro Guillermo de Cerisay, & aliis præsentibus, DE VILLE CHARTRE. Visa. *Et supra plicam est scriptum*, Lecta, publicata & registrata Parisiis in Parlamento, Vicesima tertia die Decembris, Anno millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto. Sic signatum, DE CERISAY, *Et in dorso*,

Lecta publicata in Scacario Ducatus Normaniæ tento Rothomagi in termino Sancti Michaëlis, Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto, die vicesima septima Mensis Octobris, in præsentia Procuratoris Regis non contradicentis, & registrata in registro Curiæ dicti Scacarii. Sic signatum, A. CHARBONNIER. *In cujus visionis testimonium sigillum dictæ præpositura Parisiensis his præsentibus literis transumpti sivè transcripti apposuimus. Anno & die primò dictis. Signatum*, DE REVIERS.

PRIVILEGIUM CAROLI VIII. REGIS FRANCORUM.

De Anno 1489.

CHARLES par la grace de Dieu, Roy de France; A tous qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de paix, amitié & alliance fait entre feu nostre tres-cher Sieur & Pere, que Dieu absolve, & nos tres-chers & grands amis & confederez les Proconsuls, Consuls, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique, lequel Ttaitté depuis nostre advenement à la Couron-

ne, par Nous a esté confirmé & ratifié, & tant en temps de nostredit feu Seigneur & Pere, que de nous, publié par tout nostre Royaume, entr'autres choses ait esté deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si osez ny si hardis enfraindre ladite paix & amitié, ny ausdits de la Hanse mesfaire, ny leur donner destourbier par mer ou par terre. Toutesfois nous auons entendu qu' aucuns de nos Sujets demeurants à Honnfleur, Dieppe, & autres lieux, Ports & Havres de Mer de nostredit Royaume, se sont depuis aucun temps ença efforcez & efforcent de iour en iour endommager; & de faict par diverses fois ont endommagè & endommagent lesdits Sujets de la Hanse, pris & rauy par mer leurs gens, Nauires, biens, denrées & marchandises, comme s'ils estoient ennemis, leur imposant qu'ils le sont, laçoit que par bonnes & vallables Lettres certificatoires, lesdits Sujets de la Hanse ayent fait & facent promptement apparoir qu'ils sont de ladite Hanse; & qui plus est, Nosdits Sujets incontinent apres lesdites induës prises & rauissement ont entr'eux departy & butiné les biens & marchandises par eux pris & rauis, iceux alienez, transportez, & autrement en ont disposé & disposent à leur volonté; en maniere que lesdits de la Hanse n'en peuuent aucune chose iamais recouurer; & s'il aduient que ceux d'icelle Hanse qui ainsi sont pris & damnifiez contre la teneur de ladite amitié, veulent par justice poursuiure la restitution de leursdits biens, denrées & marchandises, ensemble de leurs interests, Ils ont esté & sont contraints poursuiure nosdits Sujets infracteurs de paix pardeuant les Iuges des lieux où iceux infracteurs font leurs demeurances; Esquels lieux, iceux de la Hanse ne peuuent souuentefois auoir reparation des torts à eux faits pour les faueurs que les dessusdits y ont eu de friuolles appellations & dolleances par eux faites & interjettez: Ains par la longueur des procez qu'on leur fait, & les dilations frustratoires qu'on donne ausdits infracteurs; lesdits de la Hanse apres grandes dépences faites en la poursuite desdits procez, sont contraints de tout abandonner, & mesme pource que si aucune prouision est adjugée ausdits de la Hanse, c'est parce qu'ils bailleront caution suffisante & idoine, ou achepteurs de biens, quelle chose leur est impossible, pource qu'ils ne trouuent aucunesfois gens qui ayent connoissance d'eux, ny qui les veulent pleiger, est en outre, on demene desdits procez, lesdits infracteurs pour venir à leurs fins alleguent, que les certifications qu'ont apporté lesdits de la Hanse ne sont valables, & qu'il ne suffit pas que par certifications, attestations, ou documens des Iuges des lieux & villes de ladite Hanse, ils prennent les marchandises ainsi rauies à eux appartenans, ne aussi par commission requisitoire, mais les veut on contraindre de mener Commissaires propres de nostre Royaume pour aller faire leurs preuues en pays tres-lointains, & à tres-grands frais; lesquels Commissaires encor ne veulent aller, sinon que premier icéux de la Hanse baillent caution suffisante en nostre Royaume de les mener & ramener seurement & indemnes; & par ces moyens lesdits de la Hanse iamais n'ont pû & ne peuuent auoir restitution des choses à eux prises & rauies; mais qui pis est, lesdits infracteurs voyans que par leurs cauillations, la justice est assoupie, ils pillent, & de plus en plus rauissent sur lesdits de la Hanse sans craindre de justice, qui est contre la teneur de la paix, amitié & confederation: Au moyen dequoy iceux de la Hanse seroient par trait de temps contraints à eux de laisser de venir & frequenter en nostredit Royaume, si prouision conuenable n'estoit par Nous sur ce donné, ainsi que remonstré nous a esté: Pourquoy nous ces choses considerées, mesmement que par les articles de ladite paix & amitié entr' autres choses est dit, Que si acuns desdits articles se trouuent au temps aduenir douteux, y seroit donné prouision:

on: Voulant par cecy pouruoir, & ladite paix & amitié estre entrenuë, gardée & observée de poinct en poinct selon sa forme & teneur. POVR CES CAVSES & considerations, & sur ce aduis & deliberation auec les Princes & Seigneurs de nostre Sang & lignage, & Gens de nostre Conseil, auons en employant ledit traitté de paix & amitié; & afin que par multiplication de Iurisdiction, lesdits de la Hanse ne soient doresnavant vexez & trauaillez, declaré & declarons, voulons & nous plaist, attendu que les prises qui ainsi ont esté & sont faites desdits de la Hanse, se sont sur mer; que nostre amé & feal l'Admiral de France, present & aduenir, ou son Lieutenant à la Table de Marbre à Paris, doresnauant connoistra, decidera, & determinera des questions, matieres, & procez meus, & qui à cause des prises & infraction de paix, & des dependances pourroient & pourront soudre, & non autres Iuges; & lequel Admiral de France, ou sondit Lieutenant en ladite Table de Marbre, Nous auons commis, deputé, ordonné & par cesdites presentes, deputons & ordonnons Iuge & Conseruatur de ladite paix, & à tous autres Iuges quels qu'ils soient en auons en premiere instance deffendu & deffendons toute Cour, Iurisdiction & connoissance, & si aucunement ils en auoient entrepris ou entreprenoient connoissance, Nous voulons le tout estre renuoyé par deuant ledit Admiral ou sondit Lieutenant à ladite Table de Marbre pour en cognoistre sommairement, & de plein sans figure d'acun long procez; & s'il aduient cy-apres qu'aucuns de ceux de ladite Hanse leurs Nauires, ou Nauire, biens, denrées, marchandises, soient par aduenture pris, quelle chose toutes voyes nous deffendons. Nous voulons & ordonnons, que ledit cas aduenant, lesdits Nauires ou Nauire, personnes, biens, dentées, marchandises, & autres choses aussi prises, soient dés la plainte faite, prises & mises en nostre main, & baillez sous bonne & seure garde en mains seures & soluables pour seurement y estre gardées, iusques à ce que par certifications bien deuëment faites, ou par Comission requisitoire dudit Admiral sera apparu que lesdits biens, Nauires & marchandises leur appartiennent; & ce fait, voulons & ordonnons lesdits biens, denrées, marchandises estre mis & deliuré franchement, & restituez ausdits de la Hanse, sauf toutesfois à ceux qui auront fait lesdites prises, la faculté d'arguer de faux lesdites certifications; auquel cas ils seront receus à le prouuer à leurs despens, en baillant premierement par eux caution suffisante, tant du principal, que de tous les despens, dommages & interests, que lesdits Sujets de la Hanse pourroient auoir à cause du retardement de l'expedition de la matiere; En outre, pour ce qu'en faisant déliurance ausdits de la Hanse, de leurs personnes, Nauires, denrées & marchandises qui leurs seroient pris & rauis, ledit Admiral ou sondit Lieutenant ou Commis les voudroient contraindre outre lesdites certifications, de bailler caution autres que possible ne leur seroit de trouuer. Nous voulons, declarons & ordonnons, que s'il appert audit Admiral, ou autres Iuges susdits, qu'ils ne puissent trouuer telles cautions qu'on voudroit demander, qu'ils soient receus à bailler caution juratoire seulement. Ledit traitté de paix en toutes autres choses dedans contenuës, demeurans en sa force & vigueur selon le contenu en icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces presentes, A nos amez & feaux Conseillers, les Gens de nostre Cour de Parlement à Paris; A tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiral & Vice-Admiral, Seneschaux, Baillifs, Preuosts, & à tous nos autres Iusticiers, ou à leurs Lieutenans, presens & aduenir, & à chacun d'eux que le contenu en ces presentes, ensemble tout le traitté de paix, entretiennent, gardent & obseruent, & fassent entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient ou fassent publier par tout où il ap-

il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent ou fassent contraindre réellement, & de fait tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront au contraire de ces presentes, & dudit traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé de faire contre infracteurs d' Ordonnances & Edict, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé, & pource que de ces presentes on pourra auoir à besoigner en diuers lieux: Nous voulons qu'au Vidimus d'iceluy fait sous seel Royal foy soit adjoustée comme à ce present original: En témoin de ce, Nous auons fait mettre à ces presentes le seel. DONNE à Amboise le dixiéme d' Aoust l' an de grace mil quatre cens quatre vingts neuf. Et de nostre regne le sixiéme. *Et est scriptum super plicam*, Par le Roy, Monsieur le Duc de Bourbon, le Comte de Bangie, Vous les Sieurs de Quintin, de la Tremoüille, de Lisse, du Bouschage, de la Voulte, Descara Maistre Estienne Pascal Maistre des Requestes, & autres presents. *Et est scriptum.*

Lecta publicata & registrata Parisiis in Parlamento decima octavâ die Januarii, millesimo quadringentesimo octuagesimo nono. Sic signatum Chartellue. Collatio facta est cum originali reddito Magistro Marciali Dauuergne. Et plus bas est écrit; *Extraict des Requestes des Ordonnances Royaux en la Cour de Parlement Signé,* D. VALLET, *un paraphe.* Et au bas est écrit; *Collationné & faite au Greffe de l' Admirautè de France de la Table de Marbre du Palais de Roüen, sur cy extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesney Procureur de Joachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, &c. Les Extraicts estans de present és mains dudit du Quesney, pour luy valloir & servir qu'il appartiendra. Fait le Samedy vingt-vniéme iour d' Octobre mil cinq cens soixante-quatre. Ainsi signé* VAULTIER.

L'an mil cinq cens soixante-cinq, le Samedy treiziéme iour d' Octobre, à la requeste de Jean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris soubssignés, collationné de ce present Notaire, a esté portée à un autre Notaire d'icelle écrite en parchemin, pour servir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. HENRY, ET LE GRAND.

PRIVILEGIUM FRANCISCI II. REGIS FRANCORUM

De Anno 1536.

FRANÇOIS par la grace de Dieu, Roy de France, Pere legitime, Administrateur, & usufructuaire des biens de nostre tres-cher & tres-amé fils, le Dauphin, Duc & Seigneur, proprietaire des Pays & Duché de Bretagne; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le Traitté de paix, amitié & alliance entre feus nos predecesseurs Roys, que Dieu absolve, & nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Hanse Teutonique, dits Osterlins; par laquelle entr'autres choses ait esté deffendu à tous, que nuls de nos Sujets fussent si ozez ne hardis enfraindre ladite paix & amitié, ne à ceux de la Hanse faire ne donner aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; Toutesfois nous auons entendu par aduis des Seigneurs de ladite Ligue, comme aucuns de nos Sujets, & demeurans aux Havres de nostre Royaume se sont depuis aucun temps en ça efforcez & efforcent de prendre & piller sur lesdits Sujets de ladite Hanse: Par-

se: Parquoy nous, ces choses considerées, mesmement que par les articles de ladite paix & amitié entr'autres choses est dit, que si aucun desdits articles se trouue au temps aduenir douteux, il y sera donné prouision, voulans par ce y pouruoir, & ladite paix & amitié entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selõ la forme & teneur d'icelle: POVR CES CAVSES & considerations, & sur ce aduis & deliberation auec les Princes & Seigneurs de nostre Sang, & Gens de nostre Conseil pour entretenir ladite alliance auons confirmé & ratifié, confirmons & ratifions par ces presentes ladite amitié & confederation, & tous les priuileges par nos predecesseurs donnez & octroyez à ceux de ladite Hanse ou leurs Sujets. Voulons & nous plaist qu'ils en jouyssent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux, ou traitté de paix par nos Predecesseurs à eux octroyez pour venir seurement & sauuement frequenter en nostredit Royaume par la terre & par mer, mener & ramener marchandises non prohibées & deffenduës, en payant les droicts & deuoirs comme ils ont accoustumé, & ont esté par lesdits Priuileges, & traifiquer auec les Sujets de nostre Royaume, comme ils ont fait par cy deuant: Et deffendons & prohibons à tous nos Sujets de quelque estat ou condition qu'ils soient, de ne donner, ny souffrir estre mis ou donné aucun arrest, destourbier, ou empeschement ausdits de la Hanse, ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié ou conseruation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMEMT par ces presentes, A nos amez & feaux Conseillers, les Gens de nostre Cour de Parlement; & autres Cours Souueraines, & à tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiraux, & Vice-Admiraux, Seneschaux, Baillifs, Preuosts, & à tous nos Justiciers, ou à leurs Lieutenans, presens & aduenir, & chacun d'eux, que le contenu en ces presentes, ensemble ledit traitte de paix, Priuileges, & cette presente confirmation, entretiennent, gardent & obseruent, & fassent entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient, & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume, & autres lieux où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr contraignent & fassent contraindre réellement, de fait tous ceux q'uil appartiendra en ce cas, & proceder contre ceux qui feront au contraire de ces presentes & dudit traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé de faire contre infracteurs d'Ordonnances & Edicts, nonobstant doleances, Clameur de Haro, oppositions ou appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé: Pource que de ces presentes l'on pourra auoir à besoigner en diuers lieux: Nous voulons qu'au vidimus d'icelles faites sous seel Royal, foy soit adjoustée, comme à ce present original: En témoin de ce, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. DONNÉ à Paris le vingtiéme iour de Ianvier, l'an de grace mil cinq cens trente-six. Et de nostre regne le vingt-troisiéme. Signé, Par le Roy, BOCHETELL.

PRIVILEGE DE HENRI II.

De l' Année 1552.

HENRY par la grace de Dieu, Roy de France; A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut: Comme par le traitté de Paix & Alliance entre feus nos Predecesseurs Roys, que Dieu absolve, & nos tres-chers grands amis & confederez les Proconsuls & Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation de la Hanse Teutonique, dits Osterlins, par lequel entr'autre chose a esté defendu

fendu tres expressement à tous nos Sujets d'enfraindre ladite paix & amitié, ne faire ou donner ausdits de la Hanse Teutonique aucun destourbier ou empeschement par mer ou par terre; & encore que feu nostre tres honoré Seigneur & Pere leur ait octroyé Lettres de confirmation de ladite amitié, alliance & confederation qui est entre nostre Royaume & iceux Osterlins, en quoy nous entendons qu'ils soient entretenus, gratifiez, receus & fauorisez en nostre Royaume, ainsi qu'ils ont esté du temps de nosdits Predecesseurs: Neantmoins dautant que nous auons esté aduertis par aucuns des Sieurs & Republique de ladite Ligue, que aucuns de nos Sujets se sont puis aucun temps efforcez de courir sus ausdits de la Hanse Teutonique, à quoy nous voulons bien pouruoir: Sçauoir faisons, que nous desirons singulierement l'entretenement de ladite alliance, paix & confederation, & suiuant la bonne & loüable coustume de nosdits Predecesseurs, pouruoir aux choses, par lesquelles ladite alliance pourroit estre aucunement alterée: POVR CES CAVSES, & autres bonnes grandes & raisonnables considerations à ce nous mouuans; Auons par l'aduis & deliberation des Princes de nostre Sang, Gens de nostre Conseil Priué, confirmé & ratifie, confirmons & ratifions par ces presentes ladite amitié & confederation, à tous les Priuileges par nos Predecesseurs donnez & octroyez à ceux de ladite Hanse, & leurs Sujets. Voulons & nous plaist, qu'ils jouissent pleinement & plaisiblement, & que selon la teneur d'iceux, ou traittez de paix par nos Predecesseurs à eux octroyez, ils puissent venir & frequenter seurement & sauuement en nostredit Royaume, Pays, terres & Seigneuries de nostre obeissance par terre & par mer, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus, où & ainsi qu'il appartiendra, & trafiquer auec nosdits Sujets, ainsi qu'ils ont cy deuant accoustumé, en deffendant & prohibant à tous nos Sujets de quelque estat ou conditiõ qu'ils soient, ne donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest, destourbier ou empeschement ausdits de la Hanse ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose prejudiciable à ladite amitié & confederation d'icelle: SI DONNONS EN MANDEMENT par ces presentes, A nos amez & feaux, les Gens de nostre Cour de Parlement, & autres nos Cours Souueraines; & à tous nos Lieutenans, Mareschaux, Admiraux, Vice-Admiraux, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, & à tous nos Justiciers ou leurs Lieutenans, presens & aduenir, & à chacun d'eux, que le contenu en ces presentes, ensemble le Traitté de paix, Priuileges; & cette presente confirmation, ils entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon sa forme & teneur, & le publient & fassent publier par tous les Havres de nostredit Royaume, & autres lieux où il appartiendra, & à y obtemperer & obeyr, contraignant & faisant contraindre Royaument & de faict tous ceux qu'il appartiendra, en procedant contre ceux qui feront le contraire de ces presentes, & dudit Traitté de paix, tout ainsi qu'il est accoustumé faire contre les infracteurs d'Ordonnances & d'Edicts, nonobstant dolleances, Clameur de Haro, oppositions ou appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé: Et pour ce que de ces presentes l'on pourra auoir à besoigner en diuers lieux, Nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait sous seel Royal, foy soit adjoustée comme au present original: En témoin de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. DONNÉ à Paris le vingtiéme iour de Ianvier, l'an de grace mil cinq cens cinquante deux. Et de nostre regne le sixiéme. Ainsi signé, *Sur le repli*, Par le Roy en son Conseil, DE LAVBES PINE.

Registrata audito Procuratore generali Regis Idque sentiente pro vtendo per suppli-

supplicantes dictis Privilegiis in sequen di verificationem similis confirmationis factam in Curia vigesima septima Julii, anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Parisiis in Parlamento, sexta die Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo. Sic signatum, Du Tillet. *Collation est faite à l'original. Ainsi signé,* du Tillet. Et au bas est écrit, *Extraict des Registres des Ordonnances Royaux enregistrées en la Cour de Parlement, Signé,* Du Tillet, *vn paraphe.* Et plus bas est écrit, *Collationné fait au Greffe de l'Admirauté de France en la Table de Marbre du Palais à Rouen, sur ledit Extraict estant en parchemin à la requeste de Maistre Nicolas du Quesney Procureur de Ioachim Lucas Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique de la ville de Lubec de ladite Hanse Teutonique present; les Extraicts estans du present és mains dudit du Quesney, pour luy valloir & seruir qu'il appartiendra. Le Samedy vingt-vniéme iour d'Octobre, l'an mil cinq cens soixante quatre. Signé,* Vaultier.

L'an mil cinq cens soixante-cinq, le Samedy treiziéme iour d'Octobre, à la requeste de Iean Ludinghusen Marchand Osterlin de la Hanse Teutonique, natif de la Ville de Lubec en ladite Hanse Teutonique, par les Notaires du Roy nostre Sire au Chastelet de Paris soubsignez, collationné de ce present Notaire, à esté porté à vn autre Notaire d'icelle écrite en parchemin, pour seruir audit Ludinghusen ce que de raison. Signé, N. Henry, & Le Grand.

PRIVILEGE DE HENRI IV.

De l'Année 1604.

Henry par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauarre; A tous presens & advenir, Salut: Comme nos tres-chers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs Marchands, Anciens, Aldremans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Natiõ & Hanse, Teutonique, dits Osterlins, ayant n'agueres enuoyé leurs Deputez & Ambassadeurs deuers nous, pour nous requerir de la continuation & confirmation, tant de nostre amitié, alliance & confederation, que des Priuileges qui leurs ont esté octroyez le passé par nos Predecesseurs Roys de France d'heureuse memoire: Scauoir faisons, que nous desirons singulierement l'entretenement de ladite amitié, alliance & confederation, & suiuant la bonne & louable coustume de nosdits Predecesseurs, la promouuoir & aduancer autant qu'il nous sera possibile. Povr ces cavses, & autres bonnes, grandes & raisonnables considerations à ce nous mouuans; Auons par l'aduis & deliberation des Princes de nostre Sang & Gens de nostre conseil d'Estat, continué & confirmè, continuons & confirmons par ces presentes laudite amitié & confederation, ensemble tous les Privileges par nosdits Predecesseurs donnez & octroyez ausdites Villes & Citez de ladite Nation de la Hanse Teutonique, & leurs sujets: Voulons & nous plaist, qu'ils en jouissent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux & des traitez par nosdits Predecesseurs Roys à eux octroyez ils puissent venir & frequenter seurement & sauuement en nostredit Royaume, Pays, terres & Seigneuries de nostre obeyssance, trafiquer auec nosdits Sujets par terre & par mer, ainsi qu'ils ont cy-deuant accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus, & ainsi qu'il appartiendra: Deffendans tres-expressément à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ny donné aucun arrest, destourbier, ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose préjudiciable à ladite amitié & confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent depuis le deceds du feu Roy Henry II. pris Lettres de confirmation des Roys François II. Char-

II. Charles IX. & Henry III. nos treschers & tres-honorez Seigneurs & Freres, que Dieu absolve, dont les auons releuées & dispensées, releuons & dispensons par cesdites presentes pour ce signées de nostre propre main : SI DONNONS EN MANDEMENT à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souueraines; A tous nos Lieutenans, Generaux, Gouuerneurs de nos Prouinces, Admiraux, Vice-Admiraux, Tresoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & Roüen, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, Juges, Maires de nos Ports, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes-foraines, & à tous nos autres Justiciers & Officiers, ou leurs Lieutenans, presens & aduenir, & à chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que le contenu en ces presentes, ensemble ladite Amitié, Alliance, Confederation, Privileges, & certe presente confirmation, ils entretiennent, gardent & observent, & fassent entretenir, garder & observer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & le publient & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume, & autres lieux que besoin sera, & de ladite amitié, alliance, confederation & privileges, ils fassent lesdites Villes de la Hanse Teutonique, & leursdits Sujets, iovyr & vser plainement, & paisiblement contraignans à ce faire souffrir & obeyr tous ceux qu'il appartiendra, & procedāt contre ceux qui feront le cōtraire, comme il est accoustumé contre les infracteurs de nos Ordonnances & volontez, nonobstant Clameur de Haro, oppositions & appellations quelconques, pour lesquelles ne voulons estre differé : Et parce que de cesdites presentes, l'on pourra avoir affaire en plusieurs & divers lieux, Nous voulons qu'aux Vidimus d'icelles deuëment collationnés, foy soit adjoustée comme au present original : CAR tel est nostre plaisir; Et afin que ce soit chose ferme & stable à tousiours. Nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droict, & l'autruy en toutes. DONNÉ à Fontainebleau au mois de Novembre l'an de grace mil six cens quatre. Et de nostre regne le sixiéme, Signé, HENRY. *Et plus bas*, Par le Roy, DE NEVFVILLE.

Leües, publiées & registrées par le Procureur general du Roy, pour iouyr par les impetrans du contenu en icelles, ainsi que cy deuant en ont bien & deuëment jouy & vsé, jouyssent & vsent à present. A Paris le deuxiéme Decembre, mil six cens quatre. Signé, DU TILLET. & PERROCHET.

PRIVILEGE DE LOVIS XIV.

ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE,

De l' Année 1655.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre; A tous presens & advenir, Salut: Nos treschers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse Teutonique, dits Osterlins, ayans enuoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller leurs Ambassadeurs & Deputez, pour nous requerir entr'autres choses de la continuation & confirmation, tant de nostre amitié, alliance, & confederation, que des privileges qui leur ont esté octroyez au passé par nos predecesseurs Roys d'heureuse memoire: Sçauoir faisons, qu'ayans à cœur l'entretien de ladite amitié, alliance & confederation, & suiuant l'exemple de nosdits Prodecesseurs, desirans la promouuoir & auancer autant qu'il nous sera possible. POVR CES CAVSES, & autres bonnes considerations à ce nous mouuans, Nous auons par l'aduis de la Reyne nostre Tres-honorée Dame & Mere, & de plusieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de nostre Couronne, & autres-grands & notables Personnages de nostre Conseil, continué & confirmé,

me, continuons & confirmons par ces presentes signées de nostre main ladite amitié, alliance & confederation, ensemble tous les Priuileges donnez & octroyez par nosdits Predecesseurs ausdites Villes & Citez de ladite Nation de la Hanse Teutonique, nommement ceux accordez par les Roys Louis XI. és années 1464. & 1483. Charles VIII. 1489. Francois Premier 1536. Henry II. 1552, & Henri IV. 1604. comme si de mot à mot ils estoient icy exprimez. Voulons & nous plaist, qu'elles en jouyssent pleinement & paisiblement, & que selon la teneur d'iceux, & des Traittez par nosdits Predecesseurs Roys à elles octroyez particulierement de celuy que nous venons de leur accorder, leurs Sujets puissent venir & frequenter seurement en nostre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de nostre obeyssãce, y trafiquer par terre & par mer, ainsi qu'ils ont accoustumé, & ramener marchandises non prohibées ny deffenduës, en payant & acquittant les droicts & deuoirs pour ce deus, où & ainsi qu'il appartiendra. Deffendons tres expressement à tous nos Sujets de quelque estat & condition qu'ils soient, de donner ny souffrir estre fait, mis ou donné aucun arrest ny empeschement ausdites Villes de la Hanse Teutonique, ou à leurs Sujets, ny entreprendre aucune chose préjudiciable à ladite amitié, & à la confirmation d'icelle, nonobstant qu'ils n'ayent pris Lettres de confirmation du feu Roy Louis XIII. nostre tres honoré Seigneur & Pere de glorieuse memoire, que Dieu absolue, dont Nous les auons releuez & dispensez, releuons & dispensons par cesdites presentes: Si donnons en mandement à nos amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, & autres nos Cours Souueraines; A tous Gouuerneurs, & nos Lieutenans Generaux en nos Prouinces, Admiraux, Vice-Admiraux, Tresoriers generaux de France, Officiers de la Table de Marbre de nos Palais de Paris & de Roüen, Officiers de nos Admirautez, Baillifs, Seneschaux, Preuosts, Juges, Maires & Escheuins de nos Villes Maritimes, ou leurs Lieutenans, Officiers de nos Traittes foraines, & à tous nos autres Justiciers & Officiers, & à chacun d'eux, comme à luy appartiendra, que le contenu en ces presentes, ensemble ladite amitié, alliance, confederation & priuileges, ils entretiennent, gardent & obseruent, fassent entretenir, garder & obseruer de poinct en poinct selon leur forme & teneur, & les publient & fassent publier par tous les Havres de nostre Royaume & autres lieux que besoin sera, & de ladite amitié, alliance, confederation & priuileges, ils facent jouir & vser lesdites villes de la Hanse Teutonique, & leursdits sujets plainement & paisiblement, contraignant à ce faire souffrir & obeir tous ceux qu'il appartiendra, & procedant cõtre ceux qui feront le contraire, comme il est accoustumé contre les infracteurs de nos Ordonnances & Volontez, Nonobstant Clameur de Haro, oppositions, & appellations quelsconques, pour lesquelles ne voulons estre differé: Et parce que de cesdites presentes l'on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, Nous voulons qu'aux copies d'icelles deüement collationnes foy soit adjoustée comme au present original: Car tel est nostre plaisir. Et afin que ce soit chose ferme & stable à toûjours, Nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autre chose nostre droict & l'autruy en toutes. Donné à Paris au mois de May, l'an de grace mil six cens cinquante cinq, & de nostre regne le treiziéme. Signé, LOVIS. *Et sur le reply*, Par le Roy, De Lomenie. *Et à costé.* Visa. Signé, Molé. Et seellé du grand Seau. *Et sur ledit reply est encore écrit.*

Registrées, Oüy & ce consentant le Procureur general du Roy pour estre executées selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Juillet mil six cens cinquãte cinq. Signé, Du Tillet.

Collationné aux Originaux par moy Conseiller, Secretaire du Roy, Maison & Couronne de France, & de ses Finances.

See-TRACTAT
gemachet zwischen
Dem Durchlauchtigsten/ Großmächtigsten Fürsten und Herrn/ Herrn
LUDOVICUM XIV.
König von Franckreich und Navarre/
und
Die Erb: Hansee-Städte/
Allermassen derselbe Originaliter in der Frantzösischen Sprache lautet und daraus in die Teutsche übergesetzet.

Hamburg/ gedruckt bey Georg Papen/ im Jahr 1655.

LE Roy voulant faire connoistre aux Villes & Citez de la Hanse-Teutonique, qu'il a pour elles la mesme affection & bonne volonté, que les Roys ses Predecesseurs leur ont témoignée, & qu'il desire entretenir auec elles vne amitié & intelligence aussi sincere, que celle qu'ils ont obseruée pendant tant d'années, a l'aduantage des sujets de sadite Majesté, & de ceux desdites villes. Sadite Majesté a eu bien agreable les instantes prieres & supplications qui luy ont esté fates de leur part, par les Vieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hambourg, leurs Ambassadeurs deputez en cette Cour, de leur accorder la confirmation des Privileges, qui leur ont esté concedez par lesdits Roys ses Predecesseurs, mesmes les expliquer & augmenter, en sorte que leurs sujets puissent en toute liberté exercer leur commerce auec qui bon leur sembleroit, nommément auec les ennemis de cét Estat, sans en pouuoir estre empeschés par les Capitaines de ses vaisseaux de guerre, & autres Capitaines Armateurs sous quelque pretexte que ce soit. Et pour examiner auec eux les conditions, sous lesquelles ils puissent jouïr de cette grace; Elle a commis le Sieur Comte de Brienne, Commandeur de ses Or-

TRANSLAT.

NAch dem Ihr Königl. Maytt. gnädigst gesinnet/ denen Hansee-Städten zu erkennen zu geben/ daß Sie zu Ihnen dieselbe affection, und guten Willen tragen/ welche die Könige Ihre Vorfahren Ihnen verspühren lassen/ und daß Sie mit Ihnen dieselbe aufrechte Freundschafft und Verständniß begehren zu unterhalten/ welche so viel Jahr hero mit Ihr. Königl. Maytt. und gedachter Hansee-Städte Unterthanen grossen Vortheil gehalten worden ist. So haben Ihr. Königl. Maytt. gädigst wol empfunden der Herren Penßhorn und Möllers/ Rahtsverwandten der Stadt Hamburg/ an diesen Hoff abgeordenten Hansee-Städtischen Ambassadeuren inständiges Ersuchen und suppliciren/ dahin eingerichtet/ daß Ihr. Königl. Maytt. geliebē möchte/ die priviligien, welche die Könige dero Vorfahren den Hansee-Städten gegeben/ zu confirmiren/ zu expliciren und zuvermehren/ solcher Gestalt/ daß Ihre Unterthanen in aller Freyheit Ihre commercia mit männiglichen/ wo es Ihnen gut däucht/ treiben können/ insonderheit mit dieses Estats Feinden/ ohne daß Sie darinn weder durch Ihr. Königl. Maytt. Orlogs-Schiffen/ noch andere Capitaine Armateurs, unter was Schein solches auch geschehen möchte/ sollen beeinträchtiget werden mögen. Damit dann die

Ordes, Conseiller ordinaire en tous ses Conseils, & en sa Cour de Parlement de Paris, & premier Secretaire d'Estat & de ses commandements; le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en sesdits Conseils & en sadite Cour de Parlement, Directeur de ses finances, & le Sieur Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlement, lesquels apres plusieurs conferences, qu'ils ont tenuës auec lesdits Sieurs Penshorn & Moller, ont conjointemet en vertu de leurs pouuoirs respectifs, dont les copies sont cy-apres inserées, resolu & arresté ce qui ensuit.

die conditiones, unter welchen sie sich solcher Gnade zuerfreuen haben mögen/ mit Ihnen examiniret und übergeleget werden könten/ so haben Ihr Kön. Maj. committiret den Herrn Graffen von Brien, Commendeur de ses ordres, Conf. Ord^re. en tous ses Cons^ils. & en sa Cour de Parlament de Paris, & premier Secretaire d'Estat, & de ses Commandemens, Herrn d'Haligre aussi Conf^r. en sesdits Cons^ls. & sadite Cour de Parlement, Directeur de ses finances, und Herrn Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlament, welche nach vielen Conferencen, so sie darüber mit gedachten Herren Penßhorn und Möller zusammen gehalten/ in Krafft habender respectivè Vollmacht/ davon die Copeyen hernach gesetzet/ resolviret und geschlossen/ wie folget:

Article. I.

QUe les habitans des villes Hanseatiques pourront en toute seureté trafiquer & nauiger tant en France, qu'autres Royaumes, Estats, pais, & mers lieux, ports, costes, havres & riuieres en dependantes, pour y aller, venir, passer & repasser tant par mer que par terre, auec leurs navires & marchandises, sans que les sujets de sa Majestè, qui auront des Vaisseaux armés en guerre, ou autrement, les puissent empescher, arrester ou retenir, soubs quelque pretexte que ce soit; quand mesmes ils iroient dans les villes, ports, havres, ou autres lieux dependans des ennemis de sa Majesté, ou qui le pourroient estre à l'aduenir, si ce n'est qu'ils fussent chargez de marchandises de contrebande cy-apres designées, pour estre portées aux pais & places ennemis de la Couronne.

Artic. I.

Es sollen die Einwohnere der Hansee-Städte gantz sicher handlen/ und schiffen mögen/ so wol in das Königreich Franckreich/ als in andere Königreiche Estats, Lande/ Orten/ Seehaven/ Strande/ Haven und Revieren/ so von selbigen dependiren/ dahin gehen/ und von dannen wieder zurück kehren/ passiren und repassiren/ so wol zu Wasser als zu Lande mit Ihren Schiffen und Gütern/ und sollen die Unterthanen Ihr. Kön. Majest. welche Kriegs oder andere Schiffe haben/ sie nicht hindern/ anhalten oder gantz behalten können/ unter was Schein es auch sey/ ob sie gleich gehen nach Städten/ Seehaven/ Haven/ oder andere Oerter/ so da dependiren/ von jetzigen oder künfftigen Ihr. Königl. Maj. Feinden. Es were dann/ daß sie beladen weren mit Waaren von Contrebande, in massen dieselbe hernach designiret/ und geführet/ und geführet werden solten auff Lande und Oerter/ so der Cron Franckreich Feinden zugehören.

II.

Lesquelles marchandises de contrebande sont enteneuës estre munitions

II.

Waaren von Contrebande werden verstanden zu seyn Kriegs-munition, aller-

tions de guerre, armes à feu, sçauoir canons, mousquets, mortiers, bombes, petards, grenades, saucisses, cercles, affuts, fourchettes, bandoulieres, poudre, mesche, salpestre, & toutes autres sortes d'armes, comme picques, espées, morions, casques, cuirasses, hallebardes, javellots, & autres armes seruans à la guerre, ensemble des cheuaux, des cordages, & des toiles noyales, qui ne puissent seruir qu'à faire voiles, pourront neantmoins porter des bleds & grains de toutes sortes, legumes & autres choses seruans à la vie, si ce n'est que les villes & places où ils les transporteront fussent attaquées par sa Majesté, & que volontairement ils les y transportassent, sans y estre forcez par les ennemis de sa Majesté, & se seruant par violence de leurs Vaisseaux trouuez dedans leurs ports, ou ailleurs; auquel cas pourront les Commandans des Vaisseaux de sa Majesté retenir lesdits grains & autres choses seruans à la vie, en payant le juste valeur, suiuant l'estimation qui en sera faite, si non & à faute d'estimation & de payement en deniers comptans, les sujets desdites villes Hanseatiques pourront se retirer librement auec leurs Vaisseaux & marchandises, si ce n'est qu'elles fussent de la qualité de celle specifiées cy-dessus pour estre de contrebande. Ne voulant sadite Majesté que les Capitaines de ses Vaisseaux puissent arrester aucuns nauires appartenans aux habitans desdites villes Hanseatiques, que ceux qui se trouueront chargez de marchãdises de contrebãde, lesquelles seront jugeés suiuant les Ordonnances du Royaume de François premier, année 1554. & de Henry troisiesme 1584. & s'il se trouuoit desdites contrebandes sur des Vaisseaux desdits habitans, chargés à cueüillete en vn ou plusie-

allerhand Feuer-Waffen/ benamentlich Canonen/ Mußqveten/ Feurmörser/ Feurkugeln/ Petarden/ Granaten/ Saucisses, Kräntze/ Affuten/ Fourchetten/ Bandelier/ Pulver/ Lunten/ Salpeter/ und allerhand andere Art von Gewehr/ als Piecken/ Degen/ Pickelhauben/ Sturmhüte/ Küriß/ Hellbarten/ Wurffspiesse/ und andere Waffen so zum Kriege dienlich/ wie auch Pferde/ Thauwerck und Siegeltuch/ welches zu nichtes anders als zu Schiffes-Siegeln kan gebrauchet werden/ Sie sollen aber frey führen mögen Korn/ und allerhand Sorte/ Granen/ Hülsenfrüchte/ und andere Dinge zu des Menschen Leben dienlich/ wenn nur die Städte und Plätze/ dahin sie solches führen/ von Ihr. Kön. Majest. nicht attaquiret seyn/ und sie solches aus eigenen freyen Willen dahin führeten/ ohne daß sie von Ihr K. Maj. Feinden darzu gezwungen/ die sich mit Gewalt Ihrer Schiffe bedienen/ so sie etwan in ihre Haven/ oder anders wo gefunden haben mögten/ denn wann solches geschehen/ wird den Commendanten von Ihr Königl. Majest. Schiffen frey stehen zu behalten/ all solche Granen/ und andere Sachen zu des Menschen Leben dienlich/ kegen Erlegung deren gerechten Werth/ nach der æstimation, so darüber soll gemachet werden. Solte es aber so wol an all solche æstimation, als auch bahre Bezahlung ermangelen/ alsdann sollen die Hanseestädtische Unterthanen mit ihren Schiff und Gütern hinweg zu fahren bemächtiget seyn/ es were dann/ daß dieselben Güter der Art und Eigenschafft weren/ als droben zu dem Ende specificiret/ daß sie Wahren von Contrebande seyn sollen/ gestalt dann gedachte Ihr. Kön. Maj. mit nichten geneiget/ noch wolle/ daß dero Schifs Capitaine Macht sollen haben anzuhalten einige Schiffe/ den Hanseestädtischen Einwohnern zugehörig/ ausser denen/ welche beladen gefunden werden mit Wahren von Contrebande, mit welchen denn soll verfahren werden nach des Reichs ordinancen Francisci I, de Anno 1554. und Henrici III. de Anno 1584. Solten auch Wahren von Contrebande befunden werden in Hansee-Städtischen Einwohnern zugehörigen Schiffen/ so von verschie-

plutieurs l.eux, elies ſeront confiſqué es purement & ſimplement, ſans que les autres marchandiſes ny le Vaiſſeau le puiſſent eſtre, & celuy qui les aura chargées, ſera tenu à tous les deſpens, dommages & intereſts ſoufferts pour raiſo de ce, par les intereſſés aux Vaiſeaux, & ce cas arriuant il ſera jugé ſelon la rigueur du preſent article, & non ſuiuant leſdites Ordinances, ce faiſant & apres le jugement rendu, le Vaiſſeau pourra partir librement auec le reſte de ſa charge, & pour cet effect ſeront les Officiers de l'Admirauté tenus de proceder inceſſament au jugement deſdites priſes.

verſchiedenen Befrachtern an einem oder mehr Orthen beladen ſeyn / ſo ſollen dieſelben bloß / und allein / und nicht die andern Wahren / oder das Schiff confiſciret werden / und ſol der jenige / der dieſelben geladen hat / gehalten ſeyn zu allen Koſten / Schaden / und intereſſe, ſo deßwegen von denen erlitten / welche bey dem Schiffe intereſſiret geweſt / und wenn ſolcher Fall ſich begiebet / ſol ſelbiger gerichtet werden nach der ſtrenge dieſes gegenwertigen Artickels / und nicht nach beſagten ordinancen, und wenn ſolches geſchehen / und die Urtheil ergangen / ſo ſol das Schiff mit den Reſt ſeiner Ladung frey weckfahren mögen / und ſollen zu ſolchem ende die Officirer der Admiralitet ſchuldig ſeyn die Urtheil über gedachte priſes ungeſäumet zu beſchleunigẽ.

III.

Et bien que les meſmes Ordonances [illegible] Roys Francois premier, & Henry troiſieſme portent, que ſi les ſujets de ſa Majeſté font en temps de guerre des priſes par mer d'aucuns nauires, appartenans aux alliés & amis de ſadite Majeſtè, eſquels il y ait biens & marchandiſes d'ennemis; ou bien auſſi des nauires d'ennemis, eſquels il y ait des marchandiſes, ou biens d'amis, alliez ou confederez, où eſquels leſdits alliez ou amis fuſſent partionniers, le tout ſoit declaré de bonne priſe; Si eſt-ce que pour l'egard des habitans & ſujets deſdites villes Hanſeatiques, & en conſideration de leurs Priuileges, ſa Majeſté deſrogeant auſdites Ordonances, veut & entend, que leſdits habitans ſoient deſchargez de la rigueur d'icelles, pendant le temps & eſpace de quinze années, enſorte que la robbe de l'ennemy ne confiſque point celle de l'amy, & que les nauires à eux appartenants ſoient libres, & rendent toutes leurs charges libres, bien qu'il y euſt de la marchandiſe appartenãte aux ennemis, ſi ce n'eſt qu'il s'y en trouuaſt de contrebande, ou que les Maiſtres deſdits Vaiſſeaux euſſent jetté leurs papiers cy-apres ſpecifiez, à la mer, ou com-

III.

Und wie wol dieſelben ordinancen gedachter Könige Franciſci I. und Henrici III. in ſich halten / wenn J. K. Maj. Unterthanen in Krieges-zeiten priſen zur See machen entweder von einigẽ Schiffen / ſo S. Kön. Maj. Bundes-Verwandten / und Freunden zugehören / in welchen Güter und Wahren ſeyn / ſo Feinden zugehören: Oder auch von Schiffen ſo den Feinden zugehören / worin Waren und Güter ſeyn / ſo Freunden / und Bundsverwandten zu gehören / oder worinn gedachte Bundtsverwante und Freunde part haben / das ſolches alles für gute Priſen declariret ſeyn ſolte: So haben doch Sr. König. Maj ſo viel die Einwohner und Unterthanen mehr beſagter Hanſeeſtädte betrifft / in conſideration ihrer habenden privilegien, alſolchen ordinancen derogiret: Wollen und verſtehen / daß beſagte Einwohner von alſolcher rigeur der ordinancen die Zeit von 15. Jahren über entfreyet ſeyn ſollen: Dergeſtalt / daß Feinde Güter nicht ſollen confiſcabel machen Freunde Güter / und daß die Schiffe / ſo ihnen zugehören / ſollen frey ſeyn / und ihre gantze Ladung freymachen / ungeachtet Wahren darein ſeyn möchten / ſo Feinden zugehören / es were dann das Wahren von Contrebande ſich darein befunden / oder der

combattu les Vaisseaux de sa Majesté laquelle entend pareillement, que les marchandises trouuées dans les nauires d'ennemis, qui se justifieront appartenir aux habitans desdites villes Hanseatiques, leur seront renduës.

der Schiffer nach-specificirte Schrifften ins Meer geworffen/oder mit J. Kön. Maj. Schiffen gefochten hätte. Gleichfals wil auch Ihr. Maj. daß die in Feinde Schiff gefunde Waaren / so außfündig gemachet wordē seyn/daß sie Hansee-städtischen Einwohnern zugehören/ihnen sollen wieder gegeben werden.

IV.

S'il arriuoit, qu'aucun des Capitaines Francois fist prise d'vn Vaisseau chargé desdites marchandises de contrebande, ne pourront lesdits Capitaines faire ouuerture ou rompre les coffres, malles, balles, bougettes, tonneaux ou autres caisses, ni les transporter, vendre & eschanger ou autrement aliener, qu'elles n'ayent esté descenduës en terre, qu'en la presence des Iuges de l'Admirauté, apres inuentaire par eux fait desdites marchandises, trouuées dans lesdits Vaisseaux.

IV.

Solt sichs begeben / daß jemand der Frantzösischen Capitainen ein Schiff nehme / so beladen mit erwehneten Waaren von Contrebande, so sollen gedachte Capitaine nicht mögen eröffnen/ oder auffbrechen die Kuffer/ Felleisen/ Packen/ Laden / Tonnen / oder andere Caissen, dieselben auch nicht übertragen/ verkauffen/ und außwechselen / oder in andere Wege vereussern / sie seyn dann in præsence der Admiralitet Richter an Land gesetzet / und von selbigen vorher ein Inventarium über gedachte Waaren / so in solchen Schiffen befunden seyn gemachet worden.

V.

Il sera pareillement defendu sous les peines portées par les Ordonnances, & de confiscations de bien, à toutes personnes, marchands ou autres, d'acheter, eschanger ou receuoir en don ou autres pretextes que ce soit, ni de celer ou cacher par eux ou par autres, directement ou indirectement les marchandises ou biens trouuez esdits Vaisseaux chargez de contrebande, que les prises n'ayent esté declarées bonnes par les Iuges de sa Majeste, auquel cas les Capitaines des Vaisseaux sur lesquels lesdites marchandises auroient esté prises, les pourront rachetter, s'ils veulent, pour le prix de leur adjudication, & seront preferez à tous autres.

V.

Gleicher massen sol allen Kauffleuten/ und männiglich bey Straffe in den ordinacen enthalten / und bey Confiscation der Güter verboten seyn an sich zu kauffen/ zu vertauschen/ in Verehrunge/oder unter einem andern prætext, wie dieselbe seyn mag/ anzunehmen/ zu helen/ oder zu verbergen/ für sich oder durch andere directè, oder indirectè, Waaren oder Güter/ so gefunden seyn in gedachten Schiffen mit Contrebande beladen/ ehe und bevor die Prisen durch Ihr. Kön. Majest. Richter für gute Prisen erkläret seyn. Und wenn solche Erklärunge geschehen/ sollen die Capitaine der Schiffe / auff welchen gedachte Waaren genommen/ dieselbe für den Preiß wieder an sich kauffen mögen / dafür sie adjudiciret seyn/ und sollen dieselben darinn allen anderen vorgezogen werden.

VI.

Et afin que l'on ne puisse douter de la qualité des matchandises chargées dans lesdits Vaisseaux, seront les Capitaines

VI.

Und damit man nicht zu zweiffeln habe an der qualitet der Waaren / so in gemelten Schiffen geladen/ so sollen die Capitaine und Meister derselben so in der See

taines & Maistres d'iceux trouuez en mer, tenus de montrer aux Capitaines des nauires de guerre de sa Maiesté vn passe-port ou lettre demer, & vn certificat ou police de chargement, par lequel passe-port apparoistra comme le nauire appartient aux habitans des dites villes Hanseatiques, ce qui sera attesté sur leur serment par le Magistrat du lieu d'où il sera, & seellé de son cachet, & dans le certiucat sera contenu la charge du nauire, le lieu d'où il part, & où il part, & où il va, & quil. n'y a pas de marchandises de contrebande.

See angetroffen werden / schuldig seyn/ den Capitainen Ihr. Kön. Maj. Kriegs-Schiffen vorzuzeigen ein Paßbort / oder See-Brieff und eine Certification, oder Content-Zettul / auß welchen Paßbort erhelle/ daß das Schiff den Einwohnern gedachter Hanseestädte zugehöre / welches dann dieselben auff ihren Ende sollen attestiret haben für der Obrigkeit des Ortes / von welchen das Schiff ist/ und solches sol mit deroselben Insiegel versiegelt seyn / und sol in der certification enthalten seyn die Ladung des Schiffs / der Ort / von wannen es außgangen/ und wohin es gehet/ unñ das keine Waaren von Contrebande darin seyn.

VII.

Et pour euiter aux inconueniens qui pourroient arriuer lors que les Vaisseaux des sujets desdites villes Hanseatiques seront rencontrez par les nauires de guerre de sa Majesté, & oster tous les pretextes des violences qui leur pourroient estre faites, apres auoit abbatu le pauillon aussi tost qu'ils auront reconnu celuy de France, où en seron aduertis, par le signal qui leur sera donné par les Francois d'vn coup de canon tiré sans bale, demeureront à la portée du canon, paroistront sur le bord, & attendront la chaloupe qui leur sera enuoyée du Vaisseau de guerre de sa Majesté, auec deux ou trois hommes desdits Vaisseaux de guerre outre l'equipage de la chaloupe, lesquels entreront dans lesdits Vaisseaux marchands, dont les Capitaines & Maistres seront tenus leur montrer lesdits passe-ports ou lettres de mer, & certificats ou police de chargement, ausquels sera donné entiere foy & creance, sans qu' apres les auoir veus, & reconnu par iceux n'y auoir aucunes marchandises de contrebande, ils puissent faire autre recherche dans le vaisseau, ou demander autre Papier, ny ouurir aucuns Coffres, Balles, malles, tonneaux, ou autres caisses de quelques natures qu'elles sojent, retenir les Nauires, ny prendre aucu-

VII.

Und damit verhütet werden die inconveniencen, so entstehẽ möchten/ weñ Ihr. Kön. Maj. Krieges-Schiffe einigen von gedachten Hanseestädtischẽ Schiffen begegnen soltẽ/ auch aller prætext den Vergewaltätigungen/ so ihnen wiederfahren möchten/ benommen werde / so sollen sie/ nach dem sie ihre Flagge streichen lassen/ so bald sie die Kön. Maj. Schiffe erkant/ oder davon mit einen Canon-Schuß von loß Kraut/ so zum Kennezeichen von den Frantzen gegeben werden sol / gewarschauet seyn/ einen Canon-Schuß weit von ihnen stillhalten/ sich an Schifsboort sehen lassen/ und die Chaloupe erwarten / die ihnen soll geschicket werden von Ihr. Königl. Maj. Kriegs-Schiffe mit 2. oder 3. Leuten aus gedachtem Kriegs-Schiffe/ ohne dem Boeß Volcke/ die sonst zur chaloupe gehören möchten/ welche eintreten sollen in gedachte Kauffmans-Schiffe/ und sollen deren Capitaine und Meister schuldig seyn ihnen auffzuweisen besagte Paßboorts/ oder Seebrieffe/ und certificationes, oder contenten ihres Ladung / welchen vollenkommener credit, und Glaube soll zugestellet werden/ und sollen sie / nach dem sie selbige gesehen/ und verspüret / daß keine Wahren von Contrebande darin/ nicht weitere ümb: oder nachsuchung in dem Schiffe thun/ oder andere Schrifften fodern/ oder einige Kuffer/ Packen/ Felleisen/ Tonnen oder andere Caissen, was dieselben auch für Art seyn/ eröffnen/ die Schiffe bey

aucune sorte de droicts sous pretexte de salaires, vacations ou presens. Et pour empescher que pendant la visite desdits papiers, il ne soit fait aucune violence aux Officiers desdits vaisseaux du Roy, entrez dans lesdits vaisseaux Marchands, seront tenus les Capitaines & Maistres desdits vaisseaux, faire passer dans ladite Chaloupe deux ou trois de leurs principaux Officiers au dessous d'eux, pour y demeurer tant que ladite visite de papiers aura esté faite, & lesdits hommes de sadite Majesté repassez dans ladite Chaloupe.

ben sich behalten/ oder einige Gebühr unterm Schein einiges salary Versäumniß Geldes/ oder præsents nehmen dürffen: und zu verhindern/ daß keine Gewalt den Officirern/ so auß den Königl. Schiffen darein getreten seyn/ geschehe/ immittels das gedachte Schrifften von ihnen durch gesehen werden/ so sollen die Capitaine und Meister gedachter Kauffmans-Schiffe schuldig seyn/ zwee oder drey von den vornehmsten Officirern/ so nach ihnen folgen/ einsteigen zu lassen in die Königl. Chaloupe, umb so lange darinn zu bleiben/ biß gedachte Besichtigunge der Schrifften geschehen sey/ und gedachte Ihr K. Maj. Leute wieder in ihre Chaloupe zurücke gekommen seyn.

VIII.

Seront les armateurs des vaisseaux de sa Majesté, conformement à ses Ordonnances, obligez auant leur partement, de donner caution soluable par deuant les Juges des Admirautez de la somme de dix mille liures, pour répondre des maluersations qui se pourroient commettre en leurs courses & contrauentions aux choses cy-dessus conuenuës.

IIX.

Die Reder oder Armateurs Ihr K. Maj. Schiffen sollen ihrer Ordnung gemeß verbunden seyn/ ehe sie außfahren/ gnugsame Caution auff 10000. Gül. für die Richter der Admiralitet zu bestellen/ daß sie wegen ihres übel verhaltens/ so sich in ihrer Farht begeben/ und zutragen würde/ auch zu allen/ das obberührten Vergleich zu widern seyn möchte/ zu Rede stehen und antworten wollen.

IX.

Que les villes Hanseatiques auec leurs Citoyens, Habitans & Pays jouyront, quant au faict de la nauigation & trafic par Mer & par Terre, de tous & mesmes droicts, franchises, immunitez & priuileges, lesquels sont ou seront accordez aux Estats des Prouinces Vnies des Pays bas, & autres Nations, qui sont ou seront en amitié, paix & correspondence auec la France; En sorte neantmoins qu'il ne soit dérogé en aucune façon aux Accords, Traittez & Priuileges octroyez par les Roys de France Predecesseurs de sa Majesté, lesquels demeureront en leur force & vertu, & que sa Majesté en tant que besoin seroit, renouuelle & ratifie.

IX.

Es sollen die Hanseestädte sampt ihren Bürgern/ Einwohneren/ und Landen/ so viel die Schiffarth/ und Handelunge zu Wasser und Lande betrifft/ zu genießen haben/ alle und jede rechte Freyheiten/ immuniteten, und Privilegien, welche schon eingewilliget seyn/ oder ins künfftige noch eingewilliget werden möchten/ den Gen. Staaden der vereinigten Niederlanden/ und anderen Nationen, so da in Freundschafft/ Friede/ oder guter correspondenz mit Franckreich anitzo stehen/ oder ins künfftige stehen werden/ jedoch also/ das dadurch in keine mannier etwas entzogen sey/ den accorden, tractaten, und privilegien, so gegeben seyn von den Königen in Franckreich Ihr Königl. Maj. Vorfahren/ besondern es solln dieselben ihre Krafft und Wirckung behalten/ und thut Ihr Kön. Maj. dieselben/ so weit es von Nöthen sein möchte erneueren/ und ratificiren.

X. Et

X. Zu

X.

Et à cét effet, sa Majesté entend, que tous les autres Traittez d'Alliance, de Confederation, faits entre les Roys, Predecesseurs de sa Majesté, auec lesdites Villes Hanseatiques, & mesmes tous les Priuileges & aduantages â eux accordez, notamment par les Roys Louis XI. 1464. & 1483. de Charles VIII, de l'an 1489. de François premier de l'an 1536. de Henry II. de l'an 1552. & de Henri IV. de l'an 1604. quoy qu'ils ne soient point icy specifiez, demeurent ratifiez & confirmez par le present Traitté, comme si de mot à mot ils y estoient inserez, pour en iouir par eux, comme pareillement jouyront les Sujets du Roy dans les Villes Hanseatiqnes des mesmes Priuileges, & seront traittez aussi fauorablement que les Sujets des autres Roys, Princes & Estats, auec la mesme liberté & franchises, qui ont esté accordeés cydeuant.

X.

Zu welchem Ende dann Ihr K. Maj. versteht / das alle andere tractaten von Freundschafft/alliancen und Verbündnüssen / so zwischen den Königen Ihr K. Maj. Vorfahren/ und gedachten Hanseestädten gemachet/ wie auch zugleich alle Privilegien, und advantagen, so ihnen eingewilliget / Insonderheit die jenige / so durch die König. Maj. Ludovicum XI. Anno 1464. und 1483. Carolum VIII. Anno 1489. Franciscum I. Anno 1536. Henricum II. Anno 1552. und Henricum IV. Anno 1604. unangesehen dieselbe alhie nicht seyn specificiret/dennoch durch gegenwärtigen tractat nicht weniger ratificiret / und confirmiret bleiben sollen/ als weren sie demselben von Wort zu Wort zu dem Ende einverleibet / daß sie derselben zu geniessen haben soltẽ/gleicher Gestalt sollen Ihre Kön. Maj. Unterthanen in den Hanseestädten eben derselben privilegien zu geniessen haben/und daselbsten ja so favorabel tractiret werden / als anderer Könige / Printzen und Staaden Unterthanen / und alle Freyheit / und franchise, die ihnen hiebevor gegeben ist/ behaben.

XI.

Qu'apres les ratifications faites du present Traitté de part & d'auere, il sera enregistré dans les parlemens de sa Majesté & publié dans tous les Ports, Havres & villes où il sera besoin, à ce, qu'il ny' soit contreuenu; & qu'aux copies fois sera adjoustée comme aux originaux.

XI.

Nach dem die ratification über gegenwertigen tractat von ein und ander Seiten geschehẽ, sol derselbe in Ihr Kön. Maj. Parlement registriret/und in allen Seehaven/ und Städten/ wo es nöhtig seyn wird / damit selbigen nicht zu gegen gehandelt werde/publiciret werden/und sol dessen Copeyen nicht weniger Glaube beygemessen werden/ als dem original selbst.

XII.

Que si en attendant l'eschange des ratifications du present Traitté, lesquelles seront fournies dans deux mois, il arriuoit qu'aucundes vaisseaux aqpartenans aux Habitans desdites Villes Hanseatiques, fust pris par les Armateurs de ce Royaume, la prise sera jugée conformement au present Traitté.

En tesmoin dequoy, Nous Commissaires susdits & Ambassadeurs Deputez,

XII.

Solte mitler Zeit / ehe die Außwechselung der ratificationen gegewärtigen tractats, welche innerhalb zwey Monaten beschaffet werden soll/ geschehen/einig Schif den Einwohneren gedachter Hansee-Städte zugehörig / durch die Armateurs dieses Königreiches genommen werden/so sol wegen der Prise erkant werdẽ/ nach Anweisung gegenwärtigẽ tractats. In Urkund dessen habẽ Wir obgedachte Comissarien/ und abgeordnete Ambassadeurs

putez, en vertu de nos prouuoirs respectifs, Auons signé ces presentes des nos seings ordinaires, & y auons fait apposer le cachet de nos Armes. FAIT à Paris le dixiéme iour de may mil six cens cinquante-cinq. Signé, DE LOMENIE D HALIGRE, BIGNON, D. PENSHORN, & TH. MOLLER.

Ensuit la teneur du pouuir desdits Eommisaires du Roy.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Nauuarre, A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut, Nostres-chers, grands amis & confederez, les proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans Manans & habitans des Villes & Citez de la nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, ayans enuoyé vers Nous les Sieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hamburg leurs Ambassadeurs & Deputez, pour nous faire entendre que l'alliance & confederation depuis si long temps establie entre nous & eux, & les Priuileges qui leur ont esté de temps en temps accordez & confirmez par les Roys nos Predecesseurs, ayant produit diuers aduantages, qui auoient non seulement tourné à leur profit, mais aussi à celuy de nos Sujets & du Public; Ils desireroient pour ces considerations, qu'il nous pleust les renouveller, mesme faire de noueaux Reglements, sous l'équité desquels le commerce d'entre les Nations pust estre continué, & s'ameliorer à leur commun benefice; & qu'à cét effet, ils estoient chargez de pouuoirs suffisans pour en conferer & traitter auec ceux que nous voudrions commettre pour discuter & arrester les conditions, qui seroient proposées à la satisfaction des vns & des autres. Nous qui n'auons d'autre but, que de procurer par toutes sortes de voyes la felicité de nos Sujets & de ceux de nos Alliez, auec lesquels il s'est tousiours obserué vne sincere ami-

sadeurs in Krafft habender Volmacht kegenwärtiges mit eigenen Händen unterschrieben/ und mit unsern Insiegel bekräfftiget. So geschehen zu Paris den 10. May/ Anno 1655.

De Lomenie. (*L.S.*)	*D. Haligre.* (*L.S.*)	*Bignon.* (*L.S.*)
D. Penshorn. (*L.S.*)	*Th. Möller.* (*L.S.*)	

Volmacht gedachter Königlichen Herren Commissarien.

LOVIS von Gottes Gnaden/ König von Franckreich und Navarr/ allen kegenwertigen Brieffes Ansichtigern Unsern Gruß/ Nachdem Unsere sehr werthe grosse Freunde/und Bundgenossen Burgermeister/ Raht/ Kauffleute/ Alte/ Alterleute/ und Einwohner der Städte der teutschen Hanse/ genandt Osterlings/ an Uns abgesand haben die Herrn Penshorn und Möller/ Rahtsverwandte der Stadt Hamburg/ Ihre Ambassadeurs, und Deputirte/ umb Uns zu erkennen zu geben/ daß die alliance, und Verbündnisse so von so langer Zeit hero zwischen Uns und ihnen gestiftet gewest/ und die privilegien/ welche ihnen von Zeiten zu Zeiten gegeben/ und confirmiret seyn/ von den Königen/ Unseren Vorfahren/ sonderlich Frucht geschaffet hätten/ so nicht allein ihnen/ sondern auch Unseren Unterthanen/ und dem publico zum besten gereichet. Und in solchen Absehen angehalten/ daß wir Uns gefallen liessen dieselbe zu verneueren/ ja gar ein so billiges Reglement zu machen/ das darunter das commercium zu beyderseits gemeinem besten könte continuiret/ und verbessert werden/und daß sie zu solchem Ende suffisante Volmacht hätten/deßwegen zu conferiren/ uñ zu tractiren mit denen/ welche wir möchten committiren wollen/ zu examiniren/ und zu schliessen/ die conditiones, so zu satisfaction ein und andern theils in Vorschlag kommen möchten. So haben wir/ als die keinen anderen Zweck haben/ als in alle Wege zu beförderen die Wolfahrt unserer Unterthanen/und Bundesgenossen/mit welchen

amitié & intelligence, auons bien volontiers receu la proposition qui nous a esté faite de la part desdites Villes de la Hanse Teutonique. Et ayant à faire choix pour cette negociation de personnes capables, & remplis d'vne entiere connoissance de nos interests; Nous auons jetté les yeux sur nos chers & bien-amez le Sieur Comte de Brienne, Conseiller ordinaire en nos Conseils & en nostre Cour de parlement de Paris, Commandeur de nos Ordres, & Secretaire d' Estat & de nos Commandemens; Le Sieur d' Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils, & en nostredite Cour de Parlement, & directeur de nos Finances & le Sieur Bignon, aussi de nos Conseils, & nostre advocat general en nostredite Cour de Parlement: sur la confiance que nous auons en leur suffisance, experience, fidelité & affection à nostre seruice, qui nous sont si connuës POVR CES CAVSES, & autres à ce nous mouuans, de l'aduis de la Reyne nostre tres honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs, & Officiers de nostre Couronne, & autres Grands & notables Personnages de nostre Conseil, Nous auons commis & ordonné, commettons & ordonnons par ces presentes signées de nostre main, lesdits Sieurs Comte de Brienne, d'Haligre & Bignon, pour s'assembler & conferer auec lesdits Ambassadeurs & Deputez, les Sieurs Penshorn & Moller, auec plain pouuoir, anthorité & mandement special que nous leur donnons, ou à deux d'entr'eux, en l'absence, maladie, ou autre empeschement de l'autre, de traitter, negotier, & conclurre de nostre part auec eux la continuation & le renouuellement de nostre Alliance & Confederation auec lesdites Villes de la Hanse-Teutonique, ensemble des Priuileges qui leur ont esté octroyez par nosdits predecesseurs Roys: comme aussi d'entrer en discution des poincts, qui seront proposez sur le faict du commerce de

chen allezeit eine auffrichtige Freundschafft und Verständnüs gehalten worden/ den Vortrag/ welcher uns abseiten der Hanseestädte geschehen ist/ gerne vernommen. Und weil wir zu solcher negotiation Capabel Personen/ und welchen unser interesse vollenkommen bekand ist/ nöthig gehabt haben. Als haben wir unser Absehen genommen auff unsere wehrte/ und vielgeliebte/ Herrn Graffen de Brien, conseiller ordinaire en nos conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, commandeur de nos Ordres, & secretaire d'estat & de nos Commandements. Den Herrn d' Haligre Conseiller en nosdits Conseils, & en nostredite Cour de Parlement, & directeur de nos Finances, und Herrn Bignon ausly de nos Conseils & nostre advocat general en nostre dite Cour de Parlement, und auff das Vertrauen so wir setzen zu dero uns sattsam bekanden qualitäten/ erfahrunge/ Treu und affection zu unsern Diensten. Aus welchen und anderen uns darzu bewegenden Ursachen wir auff Gutachten der Königinnen unser höchstgeehrten Frauen und Mutter/ vieler Printzen/ Hertzogen/ Pairs, Officirer unserer Kron/ und anderer grossen/ und notablen Personen unsers Raths committiret und verordnet/ committiren und verordnen mit diesen gegenwärtigen eigenhändig unterzeichneten gedachte Herren Graffen von Brien, d' Haligre und Bignon, umb sich zusammen zu thun/ und zu conferiren/ mit gedachten Ambassadeuren, und Deputirten den Herren Penshorn/ und Möller/ mit vollnkommen specialen Gewalt/ Authorität/ und Befehl/ so wir ihnen ingesambt geben/ oder zwo von ihnen in Abwesenheit/ Schwachheit/ oder andere Verhinderunge des dritten/ unsernt wegen mit ihnen zu tractiren/ unterhandeln/ und zu schliessen/ die continuation, und Verneuerunge unserer alliance, und Verbündnüß mit gedachten Hansee-Städten/ wie auch dero privilegien, die ihnen sind gegeben worden durch gedachte unsere Vorfahren die Könige: Gleichfals sich auch in confererentz einzulassen über die puncta

ce de nos Sujets auec les leurs, les resoudre, arrester, & signer, & generalement tous autres articles, qu'ils estimeront necessaires & conuenables pour le bien & l'aduantage des deux Nations. Promettons en foy & parole de Roy d'auoir agreable, tenir ferme & stable ce qui aura ainsi esté promis, conclu & signé par nosdits Commissaires, ou deux d'entr'eux, en l'absence de l'autre, en nostre nom, & par lesdits Ambassadeurs & Deputez en celuy desdites Villes de la Hanse-Teutonique, & le faire obseruer & executer de nostre part, sans y contrevenir, ny permettre qu'il y soit contreuenu en quelque sorte & maniere que ce soit, & d'en fournir nos Lettres de ratification dans le temps qu'elles auront esté promises: CAR tel est nostre plaisir. En tesmoin dequoy nous auons fait mettre nostre Seel ausdites presentes. DONNÉ à Paris le quatriéme Nouembre, l'an de grace mil six cens cinquante-quatre. Et de nostre regne le douziéme. Signé, LOVIS. *Et sur le reply*, Par le Roy, LE TELLIER.

puncta welche wegen des Commercy zwischen unseren Unterthanen / und den ihrigen in Vorschlag kommen möchten / dieselben wie auch in genere alle andere Artickel / welche sie zu beyder Nationen besten und auffnehmen nothwendig / oder dienlich erachten werden / zu examiniren / dieselben zu schliessen / fest zu stellen und zu zeichnen. Wir versprechen bey Königlichen Worten / und glauben / daß wir wollen vor genehm / fest / und beständig halten / welches in unsern Namen von gedachten unseren gesampten Commissarien, oder von zweyen derselben in Abwesenheit des einen / und im Namen der Hanseestädte von gedachten Ambassadeuren, und Deputirten wird geschlossen / und gezeichnet werden / und wollen solches unsers theils unverbrüchig halten / und vollstrecken / wollen auch nicht zugeben / daß da wider gehandelt werden soll / auff was Art und Weise es auch geschehen mag / und wollen darüber unsere Ratification in solcher Zeit / wie versprochen seyn wird / einlieffern lassen / denn solches ist unser Will. In Urkund dessen haben wir unser Insiegel hierunter drücken lassen. Gegeben zu Paris am 4. Novembris. Anno Christi im sechzehen hundert vier und funfftzigsten / unsers Reichs im dreyzehenden Jahr.

LOVIS.

Par le Roy, LE TELLIER

Ensuit la teneur du prouoir desdits Ambassadeurs Deputez des Villes Hanseatiques.

NOS Consules & Senatores Ciuitatum Lubecæ, Bremæ & Hamburgi, notum facimus, qnod nostro, reliquarumque Ciuitatum Hanseaticarum nomine, ad Serenissimum ac potentissimum Principem ac Dominum, Dominum LUDOVICUM XIV. Galliarum & Nauarræ Regem Christianissimum, Dominum nostrum clementissimum, ex corpere nostro deputauimus & elegimus Legatos, viros Nobiles & Consultissimos, Dominum Davidem Penshorn, & Dominum Theodorum Moller, in Republica Hamburgensi Senatores, ut rogent & procu-

Vollmacht der Han-Seestädtischen Herrn Gesandten.

WIr Bürgermeistere und Raht der Städte Lübeck / Bremen / und Hamburg / thun hiemit kund / daß wir in unsern / und der übrigen Han-Seestädte Namen an den Durchläuchtigsten / Großmächtigsten Fürsten und Herren / Herrn Ludovicum XIV. Christlichsten König zu Franckreich und Navarre / unsern gnädigsten Herrn / aus unsern Mittel zu Legaten deputiret, und gewehlet haben die Edle und hochgelahrte Herrn David Penshorn und Herrn Dieterich Möller / Rathsverwandte der Stadt Hamburg / daß sie restitution der Schiffe / und Wahren / so unge-

procurent restitutionem navium merciumqué ante annum fere Nannetum deductarum, cùm omni causa, ordinationem super navigatione mercatura & commerciis & confirmationem privilegiorum Hanseaticorum. Et quoniam ad hanc rem gerendam opus habent nostro speciali mandato: Idcircò dictis Legatis nostris, ambobus simul, & unicuique eorum separatim, absente vel impedito forté altero, plenam damus potestatem nostro nomine & loco, de præfatis commissis negotiis, & eorum dependentiis, apud Christianissimam Majestatem, ejusdemque Consiliarios, Commissarios, aliosve Ministros, quibus ea res in manu est, eritve, omnia ea agendi, rogandi, tractandi, concordandi & concludendi, quæ pro satisfactione Mercatorum, securitate nauigationis, mercaturæ & commerciorum renovatione, confirmatione & obseruantia priuilegiorum conuenire censebunt; Firmiter promittentes, nos grata ac rata habituros, quæ per præfatos legatos nostros circa negotia prædicta fuerint peracta & conclusa. In quorum fidem præsens hoc mandatum communi Civitatum Hanseaticarum Sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis vti consuevimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ 20. Maji anno millesimo quinquagesimo quarto.

ungefehr vorm Jahr auf Nantes geführet seyn/ und was dem anhängig/ dann auch gewisse Ordenung in der Schiffart und Commercien. und endlich confirmation der hänsischen privilegien suchen solten. Und nach dem sie darzu einen specialen Gewalt bedürffen/ so geben wir gemelten unsern Gesandten/ beyden zugleich/ und einen ieden absonderlich/ wañ der ander etwa kräncklich/ oder verhindert seyn solte/ volle Macht und Gewalt/ in unsern Namen und an unsere Stelle über vorberührte committirte Sachen/ und was davon dependiret/ bey Ihr Königl. Majest. in Franckreich/ dero Räthen/ Commissarien, und andern Ministren, welche solch negotium unter Händen haben und bekommen möchten/ alles zu verhandlen/ suchen tractiren/ vergleichen/ und schliessen/ welches sie erachten werden/ daß den Kauffleuten zur satisfaction; der Schiffarth/ Kauffmanschafft und commercien zur Sicherheit und zur Erneuerung confirmation nnd observantz der privilegien gereichen möchte/ und geloben hiemit beständig an/ daß wir vor lieb und genehm halten wollen/ was durch gedachte unsere Gesandten in vorerwehnten negotien wird verrichtet und geschlossen seyn. In Urkund haben wir gegenwärtiges Mandat mit dem gemeinen Hansee-städtischen Siegel/ welches wir in dergleichen Hanseestädtischen negotien zu gebrauchen gewohnet/ bestätiget. Geben in Lübeck den 20. Maji. Anno 1654.

ENSVIT LA RATIFICATION DU ROY.

LOVIS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre: A tous ceux qui ces presentes Lettres verront, Salut. Ayant veu & examiné en nostre conseil le traitté fait & passée en nostre nom le dixiéme du moys de May dernier par nos amez & feaux les Sieurs Comte de de Brienne, Commandeur de nos Ordres, Conseiller ordinaire en tous nos Conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, premier Secretaire d'Estat, & de nos Commandemens, d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils & en nostredite Cour de

Ihr Königl. Maj. Ratification.

LOVIS von GOttes Gnaden/ König von Franckreich und Navarr/ allen so diesen Brieff sehen/ unsern Gruß. Nach dem wir in unserm Raht gesehen und erwogen haben den Tractat, so in unsern Namen den 10. Maji jüngsthin durch unsere liebe und getreue Herrn Graffen de Brien, Commandeur de nos ordres, Conseiller ordinaire en tous nos conseils, & en nostre Cour de Parlement de Paris, premier Secretaire d'Estat, & de nos Commandements, Herrn d'Haligre aussi Conseiller en nosdits Conseils,

de Parlement, Directeur de nos Finances, & Bignon Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre advocat general en nostre Cour de Parlement, en vertu du pouuoir que Nous leur en avons donné, auec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez vers Nous de la part de nos treschers, grands amis & confederez les Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & habitans des Villes & citez de la Nation & Hanse Teutonique, dits Osterlins, fondez aussi d'vn pouuoir special à cét effet; duquel Traitté la teneur ensuit.

N. N. N.

NOVS de l'aduis de la Reyne nostre tres-honorée Dame & Mere, de plusieurs Princes, Ducs, Pairs & Officiers de nostre Courronne, & autres Grands & notables personnages de nostre Conseil, Auons agrée, approuué, & ratifié, agréons, approuuons & ratifions par ces presentes signées de nostre main, ledit Traitté, & vn chacun des Articles d'iceluy cy-dessus trans crits: Promettons en foy & parole de Roy; & sous l'hypotheque de tous en vn chacun nos biens, presens & avenir, de l'entretenir & faire garder & obseruer inuiolablement de poinct en poinct selon sa forme & teneur, sans iamais aller ny venir directement ou indirectement au contraire CAR tel est nostre plaisir; En tesmoin de quoy, Nous auons fait mettre nostre Seel à ces presentes. Données à la Fere le quinziéme iour de iuin l'an de grace mil six cens cinquante-cinq. Et de nostre regne le treiziéme. Signé, LOUIS. *Et plus bas*, Par le Roy, DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit.*

REgistré, ouy ce consentant le Procureur general du Roy, pour estre execu-

Conseils, & en nostredite Cour de Parlement Directeur de nos Finances, und Herrn Bignon, Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre Advocat General en nostre Cour de Parlement, in Krafft des von uns empfangenen Gewalts mit denen Herrn Penshorn und Möller / Raths-Verwandten der Stadt Hamburg / Ambassadeuren, und an uns deputirten von unsern sehr wehrten grossen Freunden / und Bundsgenossen / Bürgermeistern / Raht / Kauffleuten / Alten / Alterleuten / und Einwohnern der teutschen Hansee-Städten / genand Osterlings / welche auch zu solchem Ende eine speciale Vollmacht gehabt / gemachet / wie folget.

N. N. N.

SO haben wir auff gutachten der Königinnen / unserer höchstgeehrten Frauen und Mutter / unterschiedlich vieler Fürsten / Hertzogen / Pairs und Officire unserer Kron / und anderer grossen ansehnlichen Personen unsers Raths beliebet / gut geheissen / und ratificiret; Belieben / heissen gut / und ratificiren mittels dieses unter unserer Hand gedachten Tractat, und einen ieden desselben obgeschriebenen Articul; Verheissen bey Königlichen Glauben und Worte / und bey Vorpfandung aller und ieder unserer Güter gegenwertig / und zukünfftiger / daß wir selbigen wollen unterhalten / und halten lassen / und denselben unverbrüchig observiren von Punct zu Punct nach seiner Form und Inhalt / ohne daß iemals dawider directé noch indirecté gehandelt werden soll / denn solches ist unser Will. In Urkund dessen haben wir hierunter unser Siegel lassen drücken / so gegeben zu Fere den 15. Junij im Jahr nach Christi Geburt ein tausend / sechshundert / fünff und funfftzig / unsers Reiches in dreyzehenden.

LOVIS,
Par le Roy, DE LOMENIE.

REgistriret / angehöret und eingewilliget von Ihr Königl. Maj. Procureur

executé & entretenu selon sa forme & teneur; Et copies collationnées au present original envoyées au Siege de l Admirauté A Paris en Parlement le vingt neufiéme Juillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DV TILLET,

RATIFICATIO CIVITATVM Hanseaticarum.

NOs Consules & Senatores Civitatum Lubecæ, Bremæ & Hamburgi, nostro, sociarumque Hanseaticarum Civitatum nomine, notum testatumque facimus omnibus & singulis præsentes hasce legentibus, imposterumve lecturis. Postquam Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino, Domino Ludovico, ejus nominis decimo quarto, Galliarum ac Navarræ Regi Christianissimo, Domino nostro Clementissimo benigné placuit, pro usu ac securitate commerciorum & navigationis, cum fœderatis Hansæ Teutonicæ civitatibus, earumque nomine specialiter ad id deputatis viris Nobilibus, Consultissimis, Domino Davide Penshorn, & Domino Theodoro Mollero, Reipublicæ Hamburgensis Senatoribus, singularem quandam Tractationem instituere, quæ etiam eo tandem deducta, ut inter memoratæ suæ Majestatis Regiæ pariter ad id Deputatos, Illustrissimos, Excellentissimos, Generosissimosque Dominos Commissarios, dictæque Hansæ Teutonicæ Ablegatos, die decima Maji Anni currentis conventum fuerit super pactionis formulâ, verbotenus subsequente.

N.N.N.

ET quoniam ulteriùs placuit, ut dictus Tractatus intra spatium duorum mensium ratihaberetur; instrumentaque Ratihabitionis hinc inde extraderentur. Idcircò Nos præfati Consules & Senatores nostro, Sociarumque Civitatum nomine, prædictum Tractatum, virtute harum in omnibus suis clausulis, omni meliori modo

reur general, umb exequiret und unterhalten zu werden nach seiner Form und Inhalt/ und seind die mit dem gegenwärtigen Original collat. ouirte Copeyen an die Admiralitetẽ geschicket. Paris in Parlement den 29. Julii Anno 1655.

DV TILLET.

RATIFICATIO CIVITATVM Hanseaticarum.

WJr Bürgermeistere und Rähte der Städte Lubeck/ Bremen und Hamburg/ für uns und unsern Mitverwandtẽ Hanseestädten thun kund und bezeugen hiemit allen und jeden so gegenwärtiges lesen oder lesen werden/ nachdem dem Durchläuchtigsten Großmächtigen Fürsten uñ Herrn/ Herrn LUDOVICO XIV. Christlichsten Könige in Franckreich/ und Navarre/ unserm gnädigsten Herrn/ gnädiglich beliebet/ zu der commercien uñ Schiffarth Nutzen uñ Sicherheit/ mit den Confœderirten Hansee Städten/ und von selbigen specialiter darzu deputirten denen Edlen und hochgelahrten Hern David Penshorn/ und Herrn Dietrich Möller der Stadt Hamburg Rathsverwandten eine absonderliche Tractation vorzunehmen/ welche auch so ferne gebracht/ daß zwischen gedachte Ihr Königl. Majest. gleichfals deputirten/ die Durchläuchtige/ Hoch- uñ Wolgeborne Herrn Commissarien/ und gedachter Hansee Städte Abgesandten den 10. Maji lauffenden Jahres man sich einer gewissen formul verglichen/ lautend Wortlich wie folget.

N. N.

UNd weil ferner beliebet/ daß besagter Tractat innerhalb Zeit von 2. Monaten ratihabiret/ und die ratihabitionis instrumenta von beyden Seiten außgeantwortet werden sollen. Demnach haben wir vorerwehnte Bürgermeistere und Rähte in unsern und der andern verwandten Städte Nahmen vorbesagten Tractat Krafft dieses in allen

modo approbamus, ratihabemus & confirmamus; bonâ fide spondentes, ac promittentes pro nobis, Sociisque Civitatibus, Nos omnes & singulos ejusdem Articulos, & quicquid tota illa conventione continetur, firmiter & inviolabiliter servaturos, nulloque modo passuros, ut eidem sive per nos, sive per alios contraveniatur. In cujus rei fidem præsentem hancce ratihabitionem nostram Civitatis Lubecæ sigillo, quo in ejusmodi negotiis Hanseaticis uti consuevimus, corroborari fecimus. Datum Lubecæ die Octavo decimo Mensis Maji, Anno post natum Christum Millesimo, Sexcentesimo, quinquagesimo quinto. Ex speciali Commissione amplissimi Nobilissimique Senatus Lubecensis vidit & subscripsit HENRICUS BALEMAN, Ejusdem Reipubl. Protonotarius.

L. S. Append.

len seinen clausulis bestermassen approbiret, ratificiret, und confirmiret. Gereden und loben auff guten Glauben für uns/ und mit verwandten Städten/ daß wir alle und iede desselben Artickel/ und alles was in dem gantzen Vergleich enthalten/ fest und unverbrüchig wollen halten/ und in keine Wege zulassen/ daß denselben/ weder durch uns noch andere zu gegen gehandelt werden soll. In Urkund dessen haben wir gegenwärtige ratification mit der Stadt Lübeck Insiegel/ dessen wir in derogleichen Hanseestädtischen Sachen zu gebrauchen pflegen/ bekräfftigen lassen. Datum Lübeck den 18. Maji Anno Christi sechzehenhundert fünff und funfftzig.

Ex speciali Commissione amplissimi, nobilissimique Senatus Lubecensis vidit, & subscripsit Henricus Baleman, ejusdem Reipubl. Protonotarius.

COMMISSION DV ROY.

LOUIS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre: A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenants nostre Cour de Parlement de Paris, & autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nous vous envoyons cy-attaché sous le contre-seel de nostre Chancellerie, le Traitté fait & passé le 10. du mois de May dernier, entre Nous, & nos tres-chers, grands amis & confederez, les proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique, dits Osterlins, pour la liberté & seureté du commerce de leurs Sujets, auec qui bon leur semblera, nommément auec les ennemis de cét Estat, pendant l'espace de quinze annés entieres & consecutiues, aux conditions qui y sont exprimées: Et vous mandons par ces præsentes signés de nostre main, que vous ayez à l'enregistrer purement & simplement, & à le faire entretenir garder & obseruer de

Ihr Königl. Maj. Commission.

LVDOVICUS von GOttes Gnaden König von Franckreich und Navarre/ allen unsern lieben und getreuen Räthen/ so viel deren zu unser Parlement zu Paris gehören/und anderen unseren Richtern/und Beampten/denen es gebühret/ unsern Gruß. Wir schicken euch hiemit unter unserm Cantzeley Siegel den Tractat, so gemachet uñ geschlossen den 10. Maji jüngsthin zwischen uns und unseren sehr wehrten grossen Freunden/ und Bundsgenossen/ Bürgermeisteren/ Rathsherrn/ Kauffleuten/ Alten/ Alterleuten/ und allen so seyn und wohnen in den teutschen Hanseestädten/ genand Osterlings/ umb daß sie sollen frey und sicher handlen mögen/ wohin es ihnen gut düncket/ insonderheit auch mit den Feinden dieses Estats, und solches die Zeit über von 15. Jahren vollenkommen nach einander/ auff Maaß und Weise/ wie daselbsten ist exprimiret; Und befehlen euch durch gegenwärtigen/ so wir mit unserer Hand gezeichnet haben/ daß ihr solchen tractat bloß und rein solt inregistriren/ und solt ihn unterhalten lassen/ unterhalten und obser-

de poinct en poinct en tous ses articles, selon sa forme & teneur, sans y apporter aucune longueur, refus, ny difficulté, sous quelque pretexte & occasion que ce soit: CAR tel est nostre plaisir. Non obstans quelconques Edicts, Ordonnances, Defenses & Lettres à ce contraires. DONNE' à la Fere le quinziéme iour de Juin, l'an de grace mil six cens cinquante-cinq, & de nostre regne le treizieme. Signé, LOVIS. *Et plus bas*; Par le Roy, DE LOMENIE. *Et plus bas est encore écrit*;

R*egistré, ouy ce consentant le Procureur general du Roy pour estre executés selon leur forme & teneur. A Paris en Parlement le vingt-neufiéme Juillet mil six cens cinquante-cinq. Signé*, DV TILLET. Et séellé.

Extraict des Registres de Parlement.

VEu par la Cour les Lettres patentes du Roy données à la Fere le 15. Juin 1655. signées LOVIS. Et plus bas. Par le Roy, DE LOMENIE. Et seellées du grand Seau de cire jaune, par lesquelles ledit Seigneur mande à la Cour d'enregistrer purement & simplement le Traitté fait & passé au nom dudit Seigneur par les Commissaires par luy deputez, auec les Sieurs Penshorn & Moller Senateurs de la ville de Hambourg, Ambassadeurs & Deputez de la part des Proconsuls, Senateurs, Marchands, Anciens, Aldermans, Manans & Habitans des Villes & Citez de la Nation & Hanse-Teutonique dits Osterlins, attaché sous le contreseel desdites Lettres: VEV aussi ledit Traitté, contenant douze articles: Conclusions du Procureur general ou Roy; Et tout consideré. LADITE COVR a ordonné & ordonne, que ledit Traitté & Lettres seront

observiren von Punct zu Punct in allen seinen Articulen, nach dessen Form und Inhalt/und keine Verlengerung/ Vorwegerung / oder Schwerigkeit darüber machen / unter was Schein solches auch sein möge: Denn das ist unser Will/und sollen kein edict, ordinance, Verbote oder Brieffe dawieder gelten. Datum zu Fere den 15. Junij Anno sechzehenhundert / fünff und fünffzig / unsers Reiches im dreyzehenden Jahr.

LOVIS.
Par le Roy, DE LOMENIE.

Registriret/angehöret/ und eingewilliget von Jhr. Königl. Maj. Procureur General umb daß alles exequiret werden soll nach seiner Formb und Inhalt zu Paris im Parlement den 29. Julij Anno 1655.

DU TILLET.

(L.S.)

Extract aus dem Register des Parlements.

DEr Hoff hat gesehen Jhr. Königlich. Maj. offene Patente, gegeben zu Fere den 15. Junii 1655. gezeichnet Louis, und weiter hinunter/ Par le Roy de Comenie, und gesiegelt mit dem grossen Siegel in gelben Wachs; Durch welche gedachte Jhr. Königl. Maj. dem Hof befehlet/ puré & simpliciter zu inregistrirē den Tractat, so gemachet und geschlossen worden im Namen gedachter Jhr Königl. Maj. durch dero dazu deputirte Commissarien, mit denen Herrn Penshorn und Moller, Rathsherrn der Stadt Hamburg/ Ambassadeuren, und deputirten von Bürgermeistern/ Rathmännen/ Kauffleuten Alterleuten und Einwohnern der Teutschen Hanseestädte/ genand Osterlings; welcher mit dem contre-Siegel daran geheff tet war / auch gesehen gedachten Tractat, in sich haltend 12. Articulen; die Conclusiones des Königl. Procureur General. Und nach deme alles wol consi-

ront registrées au Greffe d'icelle, pour estre executées & entretenuës selon leur forme & teneur, & copies collationnées enuoyées au Siege de l'Admirauté, FAIT en parlement le vingt-neufiéme Iuillet mil six cens cinquante-cinq. Signé, DV TILLET.

consideriret, So hat gedachter Hoff geordnet/unn ordnet hiermit/daß erwehnter Tractat und Brieffe sollen registriret werden in der Greffe oder Cantzeley daselbsten/umb exequiret und unterhalten zu werden/nach ihrer Form und Inhalt/ und daß die ausculti rte Copeyen geschicket seyn an die Admiralitäten. Geschehen im Parlement den 29. Julii Anno 1655. DV TILLET.

PUBLICATIE.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Allen den geenen die desen sullen sien offte hoeren lesen, Saluyt. Doen te vveten, *Dat aen-gesien op den tvvintichsten Junii lestleden, tusschen den Heere President* de Thou, *Grave van Meslay, &c. Ambassadeur van den Coningh van Vranckryck alhier residerende, ter eenre: Ende eenige Heeren Ghedeputeerden uyt Onse Vergaderinge ter andere zyde, alle differenden gheeresen ter oorsaecke vande executie der rigoureust Ordonnantien ende Edicten van Vranckrijck, tegens d' Ingesetenen ende Onderdanen van dese Vereenichde Nederlandtsche Provintien ter Zee trafficquerende. ende van't veroverē der bevvuste tvvee Fransche Schepen, die den Vitce Admirael de Ruyter den acht en tvvintichisten Februarii lestleden in de Middelandsche Zee heeft genomen ghehadt, in der minne ende tot onderlingh contentement zijn op gheheven ende ter neder ghelegbt, volgens ende in conformite van't Memoriael van den ghemelten Heer Ambassadeur, gedateert den sesthienden der voorsz Maent, ende Ons Antvvoort den voorsz tvvintichsten Junii daer op ghevolcht: Welche beyde met het Tractaet van Marine tusschen den Coninck van Vranckrijck ende de Hanse Steden, den thienden May in den Jare 1655. ghemaeckt, breder in't voorsz Memoriael geroert, mitsgaders de Missive van den hoochstgemelten Coningh, gheschreven tot Sedan den negenden deses, gisteren by Ons ontfangen, houdende onder anderen specialick confirmatie op nieuvvs, van dat alle't geene den meer vvel ghemelten Heer Ambassadeur* de Thou *Ons heeft verseeckert plaetse te moeten hebben, sinceerlick sal vverden geobserveert, daer voor syne Majesteyt engageert sijn Conincklick Woort, alle te samen hier naer volgende geinsereert.*

Volght het voorsz Memoriael vanden vvel-ghemelten Heer Ambassadeur de Thou vanden 16. Junii 1657.

LE soubzsigné Ambassadeur de France, Quoi quil peust croyre d'avoir par ses trois dernieres propositions ou Memoires du 25 May, du 2. & 10. de ce mois, assés expliqué toutes les choses qui regardent la Demande, de la part du Roy son Maistre, sur la restitution de ses deux Vaisseaux de guerre & dependances, & fait entendre autant que ses Ordres luy ont peu permettre, les surplus des intentions de sa Majesté, neantmoins pour satisfaire d'abondant aux scrupules de leurs Seigneuries, sur touts les points qui y sont estendues & enoncéz en differents termes. Declare qu'il a cognoissance certaine de l'intention du Roy son Maistre, & promet soubz son bon plaisir, aussi tost que Messieurs les Estats Generaux auront resolu de fere la restitution des Vaisseaux en question & depēdances en ce qui se peut de la part de leurs Seigneuries, & auront expedié & depesché les ordres requis & necessaries,

cessaires, de faire ordonner la main levée generalle de tout ce qui est saisy en France, a cette occasion, de travailler incessamment au Traitte de renouvellement d'Alliance & de Marine, de faire accorder & observer le Traitté donné par sa Majesté aux Villes Hanseatiques du 10. May 1655. a l'esgard des subjects & Habitans des Provinces Unies, pour servir d'*interim*, durant le terme de Trois mois, & apres cela, jusques a ce qu'autrement en soit convenu, & de departir sa protection & interposer son auctorité Royalle pour faire tendre vne prompte, bonne, & complette justice aux subjets de leurs Seigneuries, dans les interests qu'ils peuvent avoir en France, touchant les prises & autres affaires & en toutes occasions leur tesmoigner sa Royalle affection a l'exemple des Roys ses Peres de glorieuse Memoire. Faict a la Haye, ce 16. Juin 1657 Estoit signé,

De Thou.

Hier naer volght het vorsz Antwoort van haer Ho: Mo: vanden twintighsten der voorsz Maent Junii.

LEs Estat Generaux des Provinces Unies des Pays Bas, Ayant consideré les instances reiterées du Roy Treschrestien, faictes par le Sieur President de Thou, Comte de Meslay, &c. & son Ambassadeur en ses propositions & Memoires du 28. d'Auril, 25. de May, & le 2. 10. & 16, du courant pour la restitution des deux Vaisseaux de guerre de sa Majesté nommez la Regine & le Chasseur, avec leur equipage, Officiers & Matelots qui sont demeurez entre leurs mains, dont s'est saisi leur Vice Admiral en la Mer Mediterranée le 28. Fevrier passé, Ont bien voulu declarer, comme ils declarent par la presente, que jamais leur intention n'a esté de faire aucun acte d'hostilité ou injure au Roy ou à la dignité de sa Couronne, moins manquer a la deference & l'honneur qui luy est deu & quils luy ont tousjours rendu, estant tout au contraire encierement disposéz a entretenir avec vne parfaite cordialité toute sorte de bonne amitié & de correspondence avec Sa Majesté & mesme a la renouveller & corroborer de plus en plus par des Traittez & Alliances nouvelles. Partant lesdits Seigneurs Estats faisant reflexion sur les avantages de l'ancienne amitié qui a esté de tout temps entre la France & cet Estat, ont resolu de faire la restitution des Vaisseaux susmentionnez avec leur canon & autres dependances, & pour ce subjet ont presentement remis entre les mains dudit Sieur Ambassadeur, Ies Officiers quils avoient en leur pouvoir, comme aussi la Copie des ordres addressants a leurdit Vice-Admiral pour renvoyer incessamment au premier port de France lesdits Vaisseaux avec leurs Equippages & dependances, & d'autant que le corps du Vaisseau nommé la Regine a esté vendu contre leur intention & qu'ils ignorent encores s'il auroit pû estre retiré; Ils promettent de le rendre dans Trois mois du jour de la presente, a Sa Majesté, ou s'il ne se peut par toutes les diligences qu'ils ont faictes & feront encores, d'en donner l'equjvalent a Sa Majesté, dont il sera convenu cy apres entre ledit Sieur Ambassadeur & leurs Deputez, de laquelle Resolution lesdits Seigneurs Estats on bien voulu donner communication audit Sieur Ambassadeur le priant d'en vouloir faire part a sa Majesté le plus promptement, & le plus favorablement qu'il se pourra. A fin de reçevoir au plustost les effects des bonnes intentions de Saditte Majesté contenues & declarées dans tous les Memoires cy dessus specifiez, & particulierement dans le dernier susdit en date du 16. de ce mois, qu'ils acceptent & ausquels ils prennent confiance. Faict a la Haye le vingtiesme de Juin 1657.

Volght het voorsz Tractaet van Marine.

Traicté sur le fait de la Marine, fait entre Lovis XIV. Roy de France & de Nauarre, Et les Villes & Citez de la Hanze-teutonique.

En l'année 1655.

LE Roy voulant faire connoistre aux Villes & Citez de la Hanse Teutonique, qu'il a pour elles la mesme affection & bonne volonté, que les Roys ses Prodecesseurs leur ont témoignée, & qu'il desire entretenir avec elles vne amitié & intelligence aussi sincere que celle qu'ils ont observée pendant tant d'années, à l'advantage des sujets de sadite Majesté, & de ceux desdites villes. Sadite Majesté, a eu bien agreable les instantes prieres & supplications qui luy ont esté faites de leur part, par les Sieurs Penshorn & Moller, Senateurs de la ville de Hambourg, leurs Ambassadeurs deputez en cette Cour, de leur accorder la confirmation des Privileges qui leur ont esté concedez par lesdits Roys ses Predecesseurs, mesmes les expliquer & augmenter, en sorte que leurs sujets puissent en toute liberté exercer leur commerce avecqui bon leur sembleroit, nommément avec les ennemis de ces Estat, sans en pouvoir estre empeschés par les Capitaines de ses Vaisseaux de guerre, & autres Capitaines Armateurs sous quelque pretexte que ce soit. Et pour examiner avec eux les conditions, sous lesquelles ils puissent jouir de cette grace; Elle a commis le Sieur Comte de Brienne, Commandeur de ses Ordres, Conseiller ordinaire en tous ses Conseils, & en sa Cour de Parlement de Paris, & premier Secretaire d'Estat & de ses commandements; le Sieur d'Haligre aussi Conseiller en sesdits Conseils & en sadite Cour de Parlement, Directeur de ses Finances; & le Sieur Bignon aussi de ses Conseils, & son Advocat general en sadite Cour de Parlement, lesquels apres plusieurs conferences, qu'ils ont tenuës avec lesdits Sieurs Penshorn & Moller, ont conjointement en vertu de leurs pouvoirs respectifs, dont les copies sont cy apres inserées, resolu & arresté ce qui ensuit.

Article I.

QUe les Habitans des villes Hanseatiques pourront en toute seureté trafiquer & naviger tant en France, qu'autres Royaumes, Estats, pays, & mers, lieux, ports, costes, havres & rivieres en dependantes pour y aller, venir, passer & repasser tant par mer que par terre, avec leurs navires & marchandises, sans que les sujets de sa Majesté qui auront des Vaisseaux armés en guerre ou autrement les puissent empescher, arrester ou retenir soubs quelque pretexte que ce soit; quand mesmes ils iroient dans les villes, ports, havres, ou autres lieux dependans des ennemis de sa Majesté, ou qui le pourroyent estre à l'advenir, si ce n'est qu'ils fussent chargez de marchandises de contrebande cy-apres designées pour estre portées aux pais & places ennemis de la Couronne.

II.

Lesquelles marchandises de contrebande sont entenduës estre munitions de guerre, armes à feu, sçavoir Canons, Mousquets, Mortiers, Bombes, Petards, Grenades, Saucisses, Cercles, Affuts, Fourchettes, Bandoulieres, Poudre, Mesche, Salpestre, & toutes autres sortes d'armes, comme Picques, Espées, Morions, Casques, Cuirasses, Hallebardes, Javelots, & autres armes servans à la guerre, ensemble des cheuaux, des cordages, & des toiles noyales, qui ne puissent servir qu'à faire voiles, pourront neantmoins porter des

des bleds & grains de toutes sortes, legumes & autres choses servãs à la vie, si ce n'est que les villes & places où ils les transporteront fussent attaquées par sa Majesté, & que volontairement ils les y transportassent, sans y estre forcez par les ennemis de sa Majesté, & se servant par violence de leurs Vaisseaux trouvez dedans leurs-ports, ou ailleurs; auquel cas pourront les Commandans des Vaisseaux de sa Majesté retenir lesdits grains & autres choses servans à la vie, en payant leur juste valeur, suivant l'estimation qui en sera faite, sinon & à faute d'estimation & de payement en deniers comptans, les sujets desdites villes Hanseatiques pourront se retirer librement avec leurs Vaisseaux & marchandises, si ce n'est qu'elles fussent de la qualité de celle specifiées cy dessus pour estre de contrebande. Ne voulant sadite Majesté que les Capitaines de ses Vaisseaux puissent arrester aucuns navires appartenans aux habitans desdites villes Hanseatiques, que ceux qui se trouveront chargez de marchandises de contrebande, lesquelles seront jugées suivant les Ordonnances du Royaume de François premier, année 1554. & de Henry troisiesme 1584, & s'il se trouvoit desdites contrebandes sur des Vaisseaux desdits habitans, chargés à cueüillette en vn ou plusieurs lieux, elles seront confisquées purement & simplement, sans que les autres marchandises ny le Vaisseau le puissent estre, & celuy qui les aura chargées sera tenu à tous les despens, dommages & interests soufferts pour raison de ce, par les interessés aux vaisseaux, & ce cas arrivant il sera jugé selon la rigueur du present article, & non suivant lesdites Ordonnances, & ce faisant & apres le jugement rendu, le vaisseau pourra partir librement avec le reste de sa charge, & pour cet effect seront les Officiers de l'Admirauté tenus de proceder incessamment au jugement desdites prises.

III.

Et bien que les mesmes Ordonnances desdits Roys François premier, & Henry troisiesme portent, que si les sujets de sa Majesté font en temps de guerre des prises par mer d'aucuns navires appartenants aux alliés & amis de sadite Majesté, esquels il y ait biens & marchandises d'ennemis; ou bien aussi des navires d'ennemis esquels il y ait des marchandises, ou biens d'amis, alliez ou confederez, oû esquels lesdits alliez ou amis fussent partionniers, le tout soit declaré de bonne prise; Si est ce que pour l'esgard des habitans & sujets desdites villes Hanseatiques, & en consideration de leurs Privileges, sa Majesté desrogeant ausdites Ordonnances, veut & entend, que lesdits habitans soyent deschargez de la rigueur d'icelles pendant le temps & espace de quinze années, en sorte que la robbe de l'ennemy ne confisque point celle de l'amy, & que les navires à eux appartenants soient libres, & rendent toutes leurs charges libres, bien qu'il y eust de la marchandise appartenante aux ennemis, si ce n'est qu'il s'yen trouvast de contrebande, ou que les Maistres desdits Vaisseaux eussent jettë leurs papiers cy apres specifiez, à la mer, ou combattu les Vaisseaux de sa Majesté, laquelle entend pareillement que les marchandises trouvées dans les navires d'ennemis, qui se justifieront appartenir aux habitans desdites villes Hanseatiques leur seront renduës.

IV.

S'il arrivoit qu'acun des Capitaines Françoys fist prise d'vn Vaisseau chargé desdites marchandises de contrebande, ne pourront lesdits Capitaines faire ouverture ou rompre les coffres, malles, balles, bougettes, tonneaux ou autres caisses, ni les transporter, vendre & eschanger ou autrement aliener, qu'elles n'ayent esté descenduës en terre qu'en la presence des Juges de l'Admirauté; & apres inventaire par eux fait desdites marchandises trouvées dans lesdits Vaisseaux.

V.

Il sera pareillement defendu sous les peines portées par les Ordonnances, & de confiscations de bien, à toutes personnes marchands ou autres, d'achetter, eschanger ou recevoir en don ou autres pretextes que ce soit, ni de celer ou cacher par eux ou par autres directement ou indirectement les marchandises ou biens trouvez esdits Vaisseaux chargez de contrebande, que les prises n'ayent esté declarées bonnes par les Juges de sa Majesté, auquel cas les Capitaines des Vaisseaux sur lesquels lesdites marchandises auroyent esté prises les pourront rachetter, s'ils veulent pour le prix de leur adjudication, & seront preferez à tous autres.

VI.

Et afin que l'on ne puisse douter de la qualité des marchandises chargees dans lesdits Vaisseaux, seront lez Capitaines & Maistres d'iceux trouvez en mer, tenus de montrer aux Capitaines des navires de guerre de sa Majesté vn passe-port ou lettre de mer, & vn certificat ou police de chargement, par lequel passe-port apparoistra comme le navire appartient aux habitans desdites villes Hanseatiques, ce qui sera attesté sur leur serment par le Magistrat du lieu d'où il sera, & seellé de son cachet, & dans le certificat sera contenu la charge du navire, le lieu d'où il part, & où il va, & qu'il n'y a pas de marchandises de contrebande.

VII.

Et pour éviter aux inconveniens qui pourroient arriver lors que les Vaisseaux des sujets desdites villes Hanseatiques seront rencontrez pat les navires de guerre de sa Majesté, & oster tous les pretextes des violences qui leur pourroyent estre faites apres avoir abbatu le pavillon aussi tost qu'ils auront reconnu celuy de France où en seront advertis par le signal qui leur sera donné par les François d'vn coup de canon tiré sans bale, demeureront à la portée du canon, paroistront sur le bord, & attendront la chaloupe qui leur sera envoyée du Vaisseau de guerre de sa Majesté, avec deux ou trois hommes desdits Vaisseaux de guerre outre l'equipage de la chaloupe, lesquels entreront dans lesdits Vaisseaux marchands, dont les Capitaines & Maistres seront tenus leur montrer lesdits passe-ports ou lettres de mer, & certificats ou police de chargement, ausquels sera donné entiere foy & creance, sans qu'apres les avoir veus & reconnu par iceux n'y avoir aucunes marchandises de contrebande, ils puissen faire autre recherche dans le Vaisseau, ou demander autre Papier, ny ouvrir aucuns Coffres, Balles, Malles Tonneaux, ou autres caisses de quelques natures qu'elles soient, retenir les Navires, ny prendre aucune sorte de droicts sous pretexte de salaires, vacations ou presens. Et pour empescher que pendant la visite desdits papiers, il ne soit fait aucune violence aux Officiers desdits Vaisseaux du Roy, entrez dans lesdits Vaisseaux Marchands, seront tenus les Capitaines & Maistres desdits Vaisseaux faire passer dans ladite Chaloupe deux ou trois de leurs principaux Officiers au dessous d'eux, pour y demeurer tant que ladite visite de papiers aura esté faite, & lesdits hommes de sadite Majesté repassez dans ladite Chaloupe.

VIII.

Seront les Armateurs des Vaisseaux de sa Majesté, conformément à ses Ordonnances, obligez avant leur partement, de donner caution soluable pardevant les Juges des Admirautez de la somme de dix mille livres pour respondre des malversations qui se pourroient commettre en leurs courses & contraventions aux choses cy-dessus convenuës.

IX.

Que les villes Hanseatiques avec leurs Citoyens, Habitans & Pays jouyront, quant au faict de la navigation & trafic par Mer & par Terre, de tous & mesmes droicts, franchises, immunitez

tez & privileges, lesquels sont ou seront accordez aux Estats des Provinces-Unies des Pays-bas, & autres Nations, qui sont ou seront en amitié, paix & correspondance avec la France; En sorte neantmoins qu'il ne soit dérogé en aucune façon aux Accords, Traittez & Privileges octroyez par les Roys de France Predecesseurs de sa Majesté, lesquels demeureront en leur force & vertu, & que sa Majesté entant que besoin seroit, renouvelle & ratifie.

X.

Et à cest effet, sa Majestée entend que tous les autres Traittez d'Amitié, d' Alliance, de Confederation faits entre les Roys, Predecesseurs de sa Majesté, avec lesdites Villes Hanseatiques, & mesmes tous les Privileges & advantages à eux accordez, notamment par les Roys Louys XI. 1464. & 1483. de Charles VIII. de l'an 1489. de François premier de l'en 1536. de Henry II. de l'an 1552. & de Henry IV. de l'an 1604. quoy qu'ils ne soient point icy specifiez, demeurent ratifiez & confirmez parle present Traitté, comme si de mot à mot ils y estoient inserez, pour en jouyr par eux, comme pareillement jouyront les Sujets du Roy dans les Villes Hanseatiques des mesmes Privileges, & seront traittez aussi favorablement que les sujets des autres Roys. Princes & Estats, avec la mesme liberté & franchises, qui ont esté accordées cy devant.

XI.

Qu'apres les ratifications faites du present Traitté de part & d'autre, il sera enregistré dans les Parlements de sa Majesté, & publié dans tous les Ports, Havres & Villes où il sera besoin, à ce qu'il n'y soit contrevenu; & qu'aux copies foy sera adjoustée comme aux originaux.

XII.

Que si en attendant l'eschange des ratifications du present Traitté, lesquelles seront fournies dans deux mois, il arrivoit qu'aucun des vaisseaux appartenans aux Habitans desdites Villes Hanseatiques fust pris par les Armateurs de ce Royaume, la prise sera jugée conformement au present Traitté.

En tesmoin dequoy, Nous Commissaires susdits & Ambassadeurs Deputez en vertu de nos pouvoirs respectifs, Avons signé ces presenres des nos seings ordinaires, & y avons fait apposer le Cachet de nos Armes. Fait à Paris le dixieme jour de Maji mil six cens cinquante cinq. Signé, *De Lomenie, d' Haligre, Bignon, D. Penshorn, & Th. Moller.*

Volght den Brief van den Coninck van Vranckrijk, in date den negenden Augusti 1657. hier boven mede gementionneert.

Treschers grands Amis, Alliez & Confœderez, nous avons esté surpris, lors que le Sieur Gentillot, que nostre amé & feal Conseiller ordinaire en nos Conseils d'Estat, & privé le Sieur de Thou, Comte de Meslay, President en nostre Cour de Parlement de Parys, & nostre Ambassadeur prez de vous, avoit prié de nous venir trouver, nous a faict entendre que les ordres que nous avons cy devant donnez qui l'aissoient a Vos Subiects la liberté entiere de jouir, & de dispo-ser de leurs biens & effects, qui avoient esté saisis, n'avoient pas esté executez, Car les ayant donnez tres expres, nous avions creu, qu'ils le seroient sans remise; Et bien que nous soions presentement asseurez, qu'ils l'ont esté en toutes Jurisdictions de nostre admirauté, & qu'on n'a exigé des partyes interessez aucun salaire, soit pour les actes de justice exercez contre eux, ou faicts en leur faveur, ny pour le loyer des magasins, ou partye de leurs effects, avoyent esté mis, voulants en estre encore plus particulierement informez, & faire que ceux qui auroient contrevenu a nos ordres, soient severement punis, nous avons voulu,

vo. lu, que ledit Sieur Gentillot, fust porteur de ceux que nous addressons au premier President de nostre Parlement de Rouen, par lesquels il luy est enjoinct, de s'Enquerir de Vos Subjects qui sont en la Ville, si il a esté exigé aucune chose d'eux, afin que non seulement il le fasse restituer, mais qu'il se faisisse, & fasse mettre en prison, ceux qui n'ont pas executé, ce qui leur avoit esté commandé, & les y tienne jusques a ce que, nous en ayons autrement ordonné; Ce que nous faisons, afin de faire veoir a tout le monde, le cas que nous faisons de Vostre affection, & la satisfaction & contement que nous eumes, lors que par les Lettres dudit Sieur de Thou, & par celles que vous nous avez escrittés, nous apprimes la volonté en laquelle vous estiez de conserver & d'augmenter, si faire se pouvoit, l'estroitte correspondance qui a esté entre nous & vous les Roys nos Predecesseurs, & vostre Republicque, & de plus nous avons bien voulu par cette lettre, vous confirmer de nouveau, que les choses qui vous ont esté asseurées par ledit Sieur de Thou, devoir avoir lieu, seront sincerement observées, A quoy nous engagions nostre parole Royalle. Et comme vous avez l'experience que nous en sommes jaloux, & que nous avons tousiours poinctuellement observé, ce qui vous a esté promis, nous demeurons persuadez que vous donnerez non seulement creance à cette lettre, comme vous en avez pris au passé sur les Ratifications que nous avons faict expedier sur les traictez arrestez entre nos Deputez & les Vostres, mais mesme a ce que ledit Sieur de Thou vous dira de nostre part sur ce subject, La presente n'estant a autre fin, nous prions Dieu, qu'il vous ait Treschers grands Amis Alliez, & Confœderez, en sa Saincte & digne garde. Escrit a Sedan, le 9. Aoust 1657. En bas estoit escrit. Vostre bon Amy, & Confœderé. Signé, LOUIS. Et plus bas, *De Lomenie.*

Volght het voorsz. Memoriael van den wel-ghemelten Heer Ambassadeur de Thou van den sesthienden Junji 1657. inde Nederduytsche Tale.

Den ondergeschreven Ambassadeur van Vranckrijck, Hoewel hy kan ghelooven, dat hy met syne drie laetste Propositien of Memorien, van den 25. Maji, den 2. ende 10. van dese Maent, alle't geene raeckende't versoeck van wegen den Coninck synen Meester, ontrent de restitutie vande twee Oorlogh schepen, met den aenkleef van dien, breed ghenoech heeft verklaert, ende de verdere intentien van Syne Majesteyt, voor soo veel als syne Ordres hebben kunnen toe laten, doen verstaen. Niet te min om ten overvloet te voldoen aen de scrupulen van haer Ho: Mo: op alle poincten daer in vervat, ende in verscheyden termen uyt ghedruckt, verklaert dat hy seekere kennisse heeft van d'intentie van den Koninck syn Meester, ende belooft onder des selfs wel behagen, (dat alsoo haest als myne Heere de Staten Generael gheresolveert sullen hebben, de Schepen in questie, met den aenkleven van dien te restitueren, voor soo veel als van wegen haer Ho: Mo: kan geschieden, ende de ordre daer toe vereyscht ende noodigh, sullen zyn geexpedieert ende gedepescheert) te doen ordonneren de generale ontslaginge van alle't geene in Vranckrijck ter deser occasie is beslagen, ghedurigh te arbeyden op een Tractaet van vernieuwinge van Alliancie, ende van de Marine, in 't reguard vande Onderdanen ende Inwoonderen van Vereenighde Nederlanden, te doen accorderen ende onderhouden het Tractaet't welck by Syne Majesteyt aen de Duytsche Hanze-Steden is gegeven in date den tienden Maji 1655. om te dienen tot en interim, *gheduyrende den tydt van drie Maenden ende daer nae, tot dat dies aengaende anders sal zyn gheconvenieert, te ver-*

leenen

leenen syne protectie ende bescherminge, ende syne Coninck'ijcke authoriteyt 't interponeren, om aen de Onderdanen van haer Ho: Mo: te doen administreren eene prompte, goede ende volkomen Justitie, in de interesten die sy in Vranckrijck souden mogen hebben, raeckende de prysen ende andere saecken, ende in alle occasien haer te betuygen Syne Coninck'ijcke affectie, naer 't exempel vande Coningen syne Voor-vaders loffelijcker memorie. Gedaen inden Hage den sesthienden Junji 1657. Geteyckent, De Thou.

Volght de voorsz Antvvoorde van haer Ho: Mo: vanden tvvintighsten der voorsz Maent Junji 1657. inde Nederduytsche Tale.

DE Staten Generael vande Vereenighde Nederlanden, gheconsidereert hebbende de ghereitererde instantien van den Alder Christelijckste Coninck, by den Heer President De Thou, *Grave van Meslay, &c. Synen Ambassadeur, in des selfs Propositien ende Memorien van den 28. April, 25. May, ende den 2. 10. ende 16. van dese loopende Maent, gedaen, om te hebben restitutie vande twee Oorlogh schepen van Syne Majesteyt, genaemt* la Regine *ende* le Chasseur, *met hare equipagie, Officieren ende Matroosen, die in hare handen ghebleven zyn, ende daer van haren Vice-Admirael den 28. Februarii lestleden inde Middelantsche Zee sich Meester heeft gemaeckt, hebben wel willen verklaren, ghelijck haer Ho: Mo: verklaren by desen, dat hare intentie noyt en is gevveest eenige Acte van hostiliteyt of injurie, aenden Coninck of aen de vvaerdigheyt van syn Croon te doen, veel minder in ghebreken te blyven aen 't defereren van d'eer de vvelcke syne Majesteyt toe komt, ende die haer Ho: Mo: aen de selve altydt hebben gegeven, vvesende in tegendeel 't eenemael gedisponeert om met eene volkomen cordialiteyt met Syne Majest. 't onderhouden alle sorte van goede vrientschap, ende correspondentie, ende selfs die te vernieuvven, ende meer en meer te verstercken door nieuvve Tractaten ende Alliancien. Waeromme de hoogh ghemelte Heeren Staten hare oogen slaende op de voordelen vande oude vrientschap, die van allen tyden is ghevveest tusschen Vranckrijck ende desen Staet, geresolveert hebben de restitutie vande boven-genoemde Schepen, met haer Geschut, ende ander toe behooren te doen, ende tot dien eynde de Officiers die haer Ho: Mo: en hare macht hebben ghehadt, ghestelt in handen vanden vvelghemelten Heer Ambassadeur, ghelijck oock een Copie vande ordres addresserende aenden voornoemden haren Vice Admirael, om de voorsz Schepen, met hare equipagie ende toebehooren, daer ijk ende sonder uytstel inde naeste Haven van Vranckrijck vveder te senden. Ende alsoo het bloote Schip ghenaemt* la Regine, *tegen haer Ho: Mo: intentie verkocht is, ende dat de selve jegenvvoordigh noch niet en vveten, of men het vveder om heeft konnen bekomen; Soo beloven haer Ho: Mo: 't selve aen Syne Majesteyt te restitueren binnen drie Maenden naer date deses, of indien het nae alle neerstigheyt albereyts ghedaen, ende noch te doen, niet en soude konnen gheschieden, daer voore het equivalent aen syne Majesteyt te laten toe komen, vvaer over hier naer sal vverden gheconvenieert tusschen den meer vvel-ghemelten Heer Ambassadeur, ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden. Welcke Resolutie de meer hoogh-gemelte Heeren Staten geerne hebben vvillen communiceeren aenden selven Heer Ambassadeur, Syn E. versoeckende, die aen Syne Majesteyt soo promptelijck ende favorabelijck, als het doenlijck sal zyn, deelachtigh te vvillen maecken, ten eynde haer Ho: Mo: metten aldereersten mogen erlangen de effecten van Syne Majesteyts goede meeninge, vervat ende verklaert in alle de Memorien hier boven ghespecificeert, ende particulierlijck inde laetstghenoemde van date den sesthiende deser Maendt, die haer Ho: Mo: aen nemen, ende daer op haer vertrouvven. Gedaen inden Hage den tvvintighsten Junii 1657.*

Volght het voorsz Tractaet van Marine inde Nederduytsche Tale.

Tractaet op het stuck vande Marine, gemaeckt tusschen den Coninck van Vranckrijck ende Navarre, ende de Duytsche Hanze-Steden, in den Jare 1655.

DEn Coninck willende te kennen gheven aende Duytsche Hanze-Steden, dat hy tot haer heeft de selve affectie ende goede wille, de welcke de Coningen syne Voorsaten haer hebben bewesen, ende dat hy begeert, met hun soodanige sincere vrientschap ende intelligentie te onterhouden, als die gheene die sy soo veele Jaren herwaerts gheobserveert hebben, tot voordeel vande Onderdanen van Syne Majesteyt, ende die vande voornoemde Steden, heeft seer aengenaem ghehouden de instante beden ende supplicatien, de welcke Syne Majesteyt van hårent wegen zyn ghedaen, door de Heeren Penshorn ende Moller, Raden der Steden Hamborch, hare Ambassadeurs aen dit Hof gesonden, om haer te accorderen de confirmatie vande Privilegiē, die haer toe gestaen zyn gewest, door de voornoemde Coningen syne Predecesseurs, selfs mede om die te expliceren ende te vermeerderen, op dat hare Onderdanen in alle libertheyt hare Commercie souden konnen exerceren, met allen den geenē die 't haer goet duncken soude, namentlijck met de Vyanden van desen Staet, sonder daer in belet te mogen werden, door de Capiteynen van syne Oorloghs schepen, ofte andere Oorloghs Capiteynen, onder wat pretext 't selve soude mogen wesen. Ende om met de selve te examineren de Conditien onder de welcke sy dese gratie souden mogen genieten: heeft de selve ghecommitteert den Heere Grave de Brienne, Commandeur van syne Ordren, Raedt ordinaris in alle syne Raden, ende in syn Hof van 't Parlement van Parys, ende eerste Secretaris van Staet, ende van syne bevelen; den Heere d' Haligre, mede Raedt in syne voornoemde Raden, ende in syn voornoemde Hoff van 't Parlement, Directeur van syne Financien; ende den Heere Bignon, mede van syne Raden, ende synen Advocaet Generael in syn voornoemde Hoff van 't Parlement, de welcke naer veele ende verscheyden conferentien, ghehouden met de voornoemde Heeren Penshorn ende Moller, ghesamentlijck uyt krachte van haere respective Pouvoirs, waer van de Copien hier achter zyn geinsereert, het naervolgende hebben gheresolveert ende gearresteert.

I.

DAt de Inwoonderen vande Hanze-Steden in alle seeckerheyt sullen mogen varen ende traffiequeren, soo in Vranckrijck, als in andere Rijcken, Staten, Landen, ende Zeen, Plaetsen, Havenen, Kusten, Rivieren ende dependentien van dien, om aldaer te gaen, komen, passeren ende repasseren, soo te Water als te Lande, met hare Schepen ende Coopmanschappen, sonder dat de Onderdanen van Syne Majesteyt, de welcke Schepen ten Oorloge uyt gerust ofte andersints souden mogen hebben, de selve sullen mogen beletten, arresteren ofte aen houden, onder wat pretext het soude mogen wesen, jae selfs al gingen sy nae eenige Steden, Havenen ofte andere Plaetsen dependerende vande Vyanden van Syne Majesteyt, ofte die het in 't toekomende souden mogen zyn, ten ware de selve geladen warē met Coopmanschappen van Contrebande, hier naer gedesigneert, om ghevoert te worden naer eenige Landen ende Plaetsen vande Vyanden vande Croon.

II.

Welcke Coopmanschappen van Contrebande werden verstaen te wesen, Munitie van Oorloge, Vuyrwerckē, namentlijck, Canon, Musquetten, Mortieren, Bussen, Petarden, Granaden, Saucisen, Peckkranssen, Affuiten, Forquetten, Bandeliers, Kruyt, Lont, Salpeter, ende alle andere soorten van Wapenen, als Piecken, Degens, Stormhoeden, Casquetten, Curassen, Hellebaerden, halve Piecken, ende andere Wapenen dienende totten Oorloch, als mede Paerdē, Tou-werck ende Zeyl doeck, de welcke nergens toe dienen konnen als om Zeylen te maecken; Niet te min sullen

sullen sy vermogen te voeren allerhande soorten van Koorn ende Granen, ende ander Aerd-ghevvasch, als Ervveten, Boonen, ende andere levens middelen, ten vvare dat de Steden ende Plaetsen vvaer naer toe sy die sullen voeren, door Syne Majesteyt geattacqueert vvaren, ende dat sy de selve vryvvilligh daer nae toe voerden, sonder dat sy vande Vyanden van Syne Majesteyt daer toe gedvvongen vvierden, haer dienende door gevvelt van der selver Schepen in hare Havenen ofte elders ghevonden, in vvelcken gevalle de Commandeurs vande Schepen van Syne Majesteyt, de voornoemde Granen ende andere Waren tot onderhoudinge van het leven dienende, sullen mogē op houden, midts betalende de rechte vvaerde van dien, volgens d' estimatie die daer van ghemaeckt sal vvorden, maer soo niet, ende by faute van estimatie ende betalinge met gereet gelt, sullen de Onderdanen vande voornoemde Hanze-Steden haer met hare Schepen ende Koopmanschappen vryelick mogen retireren, ten vvare de selve mochten zyn vande boven-ghespecificeerde soorte, namentlijck van Contrebande. Syne Majesteyt niet vvillende dat de Capiteynen van syne Schepen, eenige Schepen toe behoorende de Invvoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, sullen mogen arresteren, als die geene, de vvelcke sullen bevonden vvorden met Waren van Contrebande gheladen te zyn, die geoordeelt sullen vvorden volgens de Ordonnantien van Franchoys den eersten, inden Jare 1554. Ende van Henrick de derde Anno 1584. Ende so eenige vande voorsz. Contrebande Waren bevonden vverden inde Schepen der voorsz Ingesetenen, gheladen by versamelingh in een, ofte op verschey de Plaetsen, deselve sullen puyrlijck ende simpelijk geconfisqueert vvordē; Sonder dat in 't reguard van andere Warē nochte het Schip sulcks sal mogen geschieden, ende die geene die de selve geladen sal hebben, sal ghehouden zyn in alle de onkosten, schaden ende interesten, ter dier oorsaecke door de Geinteresseerde inde Schepen gheleden, ende dit voor vallende sal daer van volgens de rigeur van het tegenvvoordige Artijckel, ende niet volgens de voornoemde Ordonnantien gheoordeelt vverden, ende dit gedaen Zynde sal naer het uytgesproocken oordeel, het Schip met de rest van syne ladinge vryelick mogen vertrecken, ende tot dien eynde sullen de Officieren vande Admiraliteyt gheduyrigh ghehouden Zijn te procederen tot het oordeel vande voornoemde prysen.

III

Ende of vvel de selve Ordonnantien vande ghemelde Coningen Franchoys den eersten, ende Henrick de derde, mede brengen, dat, soo de Onderdanen van Syne Majesteyt in tijdt van Oorlogh, prijsen in Zee mochten komen te macken, van eenige Schepen, toebehoorende aende Geallieerden ende Vrienden van syn hooghghemeldt Majesteyt, inde vvelcke goederen ende Koopmanschappen vande Vyanden mochten gheladen zyn, ofte oock vvel van vyandtlijcke Schepen, inde vvelcke goederen ofte Koopmanschappen mochtē zyn van Vrienden, Geallieerden ofte Geconfedereertē ofte in de vvelcke de voornoemde Geallieerdē ofte Vrienden participanten vvaren, dat alle 't selve van goeden prise verklaert sal vvorden, soo is 't nochtans dat in 't reguard vande Invvonderen ende Onderdanen vande voornoemde Hanze Steden, ende in consideratie van hare Privilegien. Syne Majesteyt derogerende de selve Ordonnantien, vvilende verstaet, dat de voornoemde Invvoonderen sullen bevrydt zyn vande rigeur vande selve, geduyrende den tydt ende termyn van vyfthien Jarē, in voegen dat het kleet vanden Vyandt de Waren vanden Vriendt niet en confisqueert, ende dat de Schepen haer doe behoorende vry zyn, oock al hare ladinge vry maecken, schoon datter Koopmanschap in vvas de Vyanden toe behoorende, ten vvare daer inne eenige van Contrebande mochten gevonden vverden, ofte dat de Schippers vande voorsz Schepen, hare Papieren hier nae gespecificeert in Zee hadden gevvorpen, ofte hadden bevochten de Schepen van Syne Majesteyt, de vvelcke van ghelijcken verstaet dat de Koopmanschappen inde Schepen vande Vyanden gevonden, die men gherechtelijck sal bewysen aende Invvoonderen vande Hanze-

 Steden

Steden toe te hooren, hun sullen werden gherestitueert.

IV.

Indien het ghebeurde, dat yemandt vande Fransche Capiteynen een Schip ghcladen mette voornoemde Waren van Contrebande, mocht komen te nemen, Soo en sullen de voornoemde Capiteynen geene Koffers, Malen, Balen, Bougetten, Tonnen, ofte andere Kassen mogen openen ofte op breecken, nochte de selve vervoeren, verkoopen ende verwisselen, ofte anderstints veralieneren, voor dat de selve aen Landt zyn gebracht, inde presentie vande Richters van de Admiraliteyt, ende naer dat by de selve een Inventaris vande voornoemde Koopmanschappen inde voornoemde Schepen ghevonden, gemaeckt sal zyn.

V.

Van ghelijcken sal verboden zyn, op de penen vervat inde Ordonnantien, ende de confiscatie van goederen, aen alle Persoonen, Koopluyden ofte anderen, te koopen, verwisselen, ter gifte 't ontfangen, ofte onder andere pretexten, hoe die selve zyn, noch te versuvygen of verbergen, door haer ofte door anderen, directelijck of indirectelijck de Coopmanschappen ofte goederen van Contrebande, in de selve Schepen ghevonden, ten Zy de prysen door de Rechters van Syne Majesteyt voor goet verklaert zyn, in welcken gevalle de Capiteynen vande Schepen, op de vvelcke de voornoemde Coopmanschappen sullen zyn ghenomen, de selve vvederom sullen mogen in koopen, indien sy begeeren voor den prys van hare adjudicatie ende sullen sy voor alle anderen geprefereert worden.

VI.

Ende op dat men niet en moge twyffelē vande qualiteyt vande Koopmanschappen inde voornoemde Schepen gheladen, sullen de Capiteynen ende Schippers vande selve in Zee gevonden wordende, ghehouden zyn te vertoonen aende Capiteynen vande Oorloghschepen van Syne Majesteyt een Paspoort ofte Zee-brief, ende een Certificatie ofte Police vande ladinge, by welck Paspoort sal blycken dat het Schip toe behoort aende Inwoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, 't welck op haren eedt geattesteert sal vvorden, door de Magistraet vande Plaets daer van daen 't selve sal zyn, ende ghesegelt met haer Zegel, ende de selve Certificatie sal inhouden de ladinge van het Schip, de Plaets van vvaer het uyt gevaren is, ende waer 't nae toe gaet, ende dat daer inne geen Waren van Contrebande en zyn.

VII.

Ende om te vermyden de ongelegentheden die souden mogen ghebeuren, vvanneer de Schepen van de Onderdanen van de voornoemde Hanze-Steden sullen ontmoet worden vande Schepen van Oorloge van syne Majesteyt, ende om wech te nemen alle de pretexten van overlast, die haer souden konnen aen gedaen werden, sullen de selve naer het strycken vande Vlagge, soo haest sy die van Vranckrijck verkent hebben, ofte daer vañ ghewaerschouwt sullen zyn, door het teycken 't welck haer by de Franschen sal ghegeven worden, met een Canon schoot sonder Koogel, haer een Canonschoot van daer blyven op houden, haer op 't Schip vertoonen, ende verwachten de Chaloupe die haer by het Schip van Oorloge van Syne Majesteyt toe ghesonden sal werden, met twee ofte drie Mannen vande voornoemde Oorlogh-Schepen, boven de equipagie vande Chaloupe, die inde voorsz Coopvaerdye-schepen sullen gaen, aen de welcke de Capiteynen ende Schippers daer op wesende, ghehouden sullen zyn te vertoonen de voornoemde Passepoorten ofte Zee-brieven, mitsgaders de Certificatien ofte Police vande ladinge, daer aen volkomen geloove sal gegeven worden, sonder dat (naer dat de selve by haer ghesien, ende daer door bevonden sal vvesen, datter geene Waren van Contrebande in en zyn) sy luyden andere recherche ofte ontersoeck in het Schip doen, ofte eenigh ander ghescbrift af vordeern, nochte eenige Koffers, Balen, Malen, Tonnen ofte andere Kassen, van vvat natuyre de selve souden mogen zyn, openen, de Schepen op houden, nochte eenige soorten van rechten, onder pretext van salaris, vacatie, ofte presenten ofte giften sullen vermogen te nemen.

Ende

Ende omte beletten dat gheduyrende het visiteren vande voorsz Papieren, geen ghevvelt aende Officieren vande voornoemde Conincks Schepen, de vvelcke in die voornoemde Coopvaerdye Schepen gegaen sullen zyn, gedaen en vverde, sullen de Capiteynen ende Schippers vande voornoemde Schepen, in de voornoemde Chaloupe doen over gaen, tvve ofte drie van hare onderhebbende principaelste Officieren, om aldaer soo lange te blyven, tot dat de voornoemde visitatie vande Papieren sal zyn ghedaen, ende de voornoemde Mannen van syne voornoemde Majesteyt vvederom inde voornoemde Chaloupe sullen zyn gekeert.

VIII.

De Reeders vande Schepen van Syne Majesteyt, sullen conform des selfs Ordonnantien gehouden zyn, voor haer vertreck, suffisante cautie te stellen voor de Rechters vande Admiraliteyt, ter somme van thien duysent ponden, om te caveren voor de malversatien die souden mogen vverden begaen in hare courssen ende contraventien in't gunt hier boven is geconvenieert.

IX.

Dat de Hanze-Steden, met hare Borgers, Invvoonderen ende Landen sullen ghenieten, soo veel't stuck vande Navigatie ende Commercie ter Zee ende te Lande betreft, alle ende de selve rechten, vryheden, immuniteyten ende Privilegien, de vvelcke gheaccordeert zyn ofte sullen vverden aende Staten vande Vereenighde Nederlantsche Provincien, ende andere Natien, die zyn ofte sullen vvesen in vrientschap, vrede ende correspondentie met Vranckrijk; Welverstaende nochtans datter in geenderley manieren ghederegeert en vverde, aende Tractaten, Accorden ende Privilegien, vergunt by de Coningen van Vranckrijck, Voorsaten van Syne Majesteyt, de vvelcke sullen blyven in hare kracht ende vveerde, ende die Syne Majesteyt, voor soo veel het noodigh soude mogen zyn, verneiuvvt ende ratificeert.

X.

Ende tot dien eynde, soo verstaet Syne Majesteyt, dat alle de andere Tractaten van Vrientschap, Alliantie ende Confederatie, ghemaeckt tusschen de Coningen Syne Majesteyts Voorsaten, ende de voornoemde Hanze-Steden, ende selfs mede alle de Privilegien ende voordeelen aen haer geaccordeert, namentlijck by de Coningen Lodovick de elfde, in't Jaer 1464. ende 1483. Carel den achtsten, van den Jare 1489. Francoys den eersten, vanden Jare 1536. Henrick de tvvede, vanden Jare 1552. ende Henrick de vierde, vanden Jare 1604. al hoe vvel de selve hier niet en zyn ghespecificeert, nochtans door het tegenvvoordigh Tractaet blyven geratificeert ende gheconfirmeert, ghelijck of die van vvoorde te vvoorde daer inne gheinsereert vvaren, om by hun daer van het effect genooten te vverden. Gelijck oock d' Onderdanen vanden Coninck genieten sullen de selve Privilegien inde Hanze-Stedē, ende soo favorabelijck ghetracteert vverden, als de Onderdanen van andere Coningen, Princen ende Staten, met de selve liberteyt ende vryheden, de vvelcke voor desen gheaccordeert zyn gevveest.

XI.

Nae dat het tegenvvoordigh Tractaet van vveder-zyden sal zyn geratificeert, soo sal't selve inde Parlementen van Syne Majesteyt gheregistreert, ende in alle Havenen ende Steden daer het van nooden sal zyn gepubliceert vvorden, op dat't selve niet gecontravenieert en vverde: Ende sal soo vvel aende Copien gheloof vverden gegeven, als aende originelen.

XII.

Dat soo vvanneer in't af vvachten vande uytvvisselinge vande Ratificatien des tegenvvoordigen Tractaets, 't vvelck binnen tvvee Maenden sal gheschieden, quame te ghebeuren, dat eenige vande Schepen toe behoorende de Invvoonderen vande voornoemde Hanze-Steden, door de Uyt-reders van dit Coninckrijck ghenomen vvierden, sal daer over geoordeelt vvorden in conformiteyt van het tegenvvoordigh Tractaet.

In teecken der vvaerheyt hebben vvy Commissa-

Commissarisen voornoemt, ende ghedeputeerde Ambassadeurs, uyt krachte van onse respective Volmachten, dese tegenwoordige met onse gewoonlijcke signature gheteyckent, ende daer op doen drucken het Cachet van onse Wapenen. Gedaen tot Parijs den thienden dagh van Mey 1655. Was gheteyckent, De Lomenie, d Haligre, Bignon, D. Penshorn, *ende* Th. Molier.

Volght den Brief van den Coninck van Vranckrijck, in date den negenden Augusti 1657. in de Nederduytsche Tale.

SEer waerde groote Vrienden, Geallieerde ende Bondtgenooten, Wy hebben seer verwondert ghewest, doen Sr. Gentillot, *(de welcke onse welbeminde ende ghetrouwe Raetsheer in onse Raden van State, ende van geheym, den Heer* de Thou, *Grave van Meslay, President in ons Hoff van Parlement van Parijs, ende onsen Ambassadeur byu, versocht hadt ons te komen vinden) ons te kennen gegeven heeft, dat de ordren die wy voor desen hebben gegeven, de welcke aen uwe Onderdanen een volkomen vryheyt toe lieten, om hare goederen ende effecten die aengehouden zyn geweest, te genieden, ende daer van te mogen disponeren, noch niet en waren geexecuteert: Want hebbende de selve expresselijck gegeven, hebben wy gelooft dat die sonder uytstel souden zyn gheexecuteert ghewest. Ende hoewel wy nu verseekert zyn, dat 't selve in alle de Jurisdictien van onse Admiraliteyten van Vranckrijck is ghedaen, ende dat men de gheinteresseerde parthyen geen salaris en heeft af gevordert, 't zy van acten van Justitie tegens haer ghepleeght, ofte tot haer faveur ghedaen, nochte voor Packhuys-huyr, in welcke de partyen van hare goederen hebben gestelt geweest, willende echter noch naeder daer van zyn gheinformeert, ende maecken dat die geene die onse ordren sullen hebben tegen gegaen, strengelijck sullen werden gestraft: Soo hebben wy gewildt, dat den ghenoemden* Sr. Gentillot, *de ordren die wy addresseren aenden eersten President van het Parlement van Rouen selfs soude gaen brengen, by de welcke hem wort ghelast dat hy by uwe Onderdanen, die inde selve Stadt zijn, soude gaen ondersoecken, of haer yets onbehoorlijck is af ghevordert, op dat hy 't selve niet alleen en doe restitueren, maer dat hy die Personen die niet gheexecuteert hebben 't geene haer gheboden was, doe aentasten ende ghevangen setten, ende de selve aldaer houde, soo langh tot dat wy anders sullen hebben geordonneert. Het welck wy doen om voor al de Wereldt te toonen, wat werck wy van uwe affectie maecken, ende de voldoeningh ende vernoegingh die wy hadden, doen wy uyt de Brieven vanden ghenoemden Heer* de Thou, *ende uyt de Brieven by u aen ons ghesehreven, verstonden, den goeden wille die by u is om de nauwe correspondentie die tusschen ons ende u, de Koningen onse Voorsaten ende uwe Republijck altoos is geweest, soo 't mogelijck is te conserveren ende te vermeerderen. Ende wy hebben daer en boven met desen Brief u op nieuw willen confirmeren, dat de saecken de welcke u by den ghenoemden Heer* de Thou *verseeckert zijn, plaets moeten hebben, sinceerlijck sullen werden gheobserveert. Tot verseeckeringe van welcke wy ons Coninckljck woort verbinden. Ende alsoo ghy de ervarentheyt hebt, dat wy daer jaloers van zijn, ende dat wy altijt punctuelijck hebben geobserveert 't geene u is belooft geweest; Soo blyven wy by die meyningh, dat gy niet alleen gheloof sult gheven aen desen Brief, ghelijck ghy voor desen hebt gedaen aende Ratificatien die wy hebben gedaen expedieren op de Tractaten die ghearresteert zijn gheweest tusschen onse Gedeputeerde ende de uwe, maer selfs oock 't geene de ghesseyde Heer* de Thou *u onsenthalben dese saecke raeckende sal seggen. De jegenwoordige tot genen anderen eynde dienende, bidden wy Godt dat hy uw seer waerde groote Vrienden, Geallierde ende Bontgenootten wil houden in syn heylige ende waerdige bewaringh. Geschreven tot Sedan den negenden Augusti 1657.*

Ovve goede Vriendt ende Bontgenoot.
Geteeckent,
LOUIS.
Lager stont,
De Lomenie.

Het Opschrift:

Aen onse seer vvarde, groote Vrienden, Geallieerde Bondtgenooten, De Staten Generael vande Vereenithde Nederlanden.

WY derhalven naer rype deliberatie huyden onder anderen goet gevonden hebben, daer van mits desen aen allen onsen Ondersaten ende Ingesetenen van dese Vereenighde Nederlantsche

lantsche Provincien, kennisse te geven, ende daer benevens eenen yegelijck te waerschouwē, dat Wy gherevoceert ende in-getrocken hebben, ghelijck Wy voor gherevoceert ende inghetrocken houden mits desen, Onse Placaten den elfden May lestleden, ende den achtsten deses gedaen emaneren, het eene houdende strict verbodt van uyt eenige Provincien, Steden ofte Zee-Havenen van Vranckrijck eenigh gewasch ofte Manufacturen van het selve Rijck hier te Lande in te brengen: Ende by het andere geïnterdiceert werdende het varen ende Negotieren op Vranckrijck, ende 't nemen van Pasboorten van die Croone, of vanden welgemelten Heer Ambassadeur alhier residerende; Sulcks dat in krachte van dese Publicatie d' Ingesetenen deser Landen wederom vryelick op Vranckrijck sullen mogen varen, handelen ende trafficqueren, oock allerhande gewasch ende Manufacturen van daer herwaerts in-brengen; gelijck als voor desen. Voorts versoecken ende begeeren, oock lasten ende bevelen wy de respective Collegien ter Admiraliteyt, ende den Lieutenant Admirael, dat de selve haer by provisie, ende tot naerder ordre, ten opsichte vande Francoysen sullen hebben te reguleren naer de Articulen van 't voorsz Tractaet de Marine tusschen den hoochst-ghemeltē Coningh van Vranckrijck, ende de meer-gemelte Hanze-Steden gemaeckt, oock daer naer te doen reguleren andere Hooge ende Leege Officieren ter Zee, ende voorts alle Ingesetenen deser Landen, by 't genot van de selve Articulen te mainteneren, ende doen mainteneren naer behooren. Ende op dat alle 't geene vorsz is, van deser zyde punctuelick geobserveert werde, ende eenen yegelijcken van dese onse goede meeninge ende intentie kennisse mach bekommen; Ontbieden ende versoecken Wy de Edele Mogende Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten, vande Provintien respective van Gelderlandt ende 't Graefschap Zutphen, Hollandt ende West-Vrieslandt, Zeelant, Vtrecht, Vrieslant, Over-Yssel, ende Stadt Groeningen ende Ommelanden, de Hoven van Justitie, ende Regeerders in de Steden ende ten plattē Lande, dese Onse Publicatie daer sulcx gewoon is gedaen te werden, te doen afkondigē ende aenplacken. Aldus ghedaen ende gearresteert ter Vergaderinge vande hoochgemelte Statē Generael in 's Graven-Hage den seventhienden Augusti 1657. Was geparapheert, G. v. Hoolck, vt. Onder stondt, Ter Ordonnantie vande selve. Gereeckent, N. Ruysch. Zijnde op 't spatium ghedruckt het Cachet der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

IN 's GRAVEN-HAGE, By de Weduvve, ende Erfgenamen van vvylen Hillebrandt Jacobsz van Wouvv, Ordinaris Druckers vande Hoogh Mogende Heeren Staten Generael, Anno 1657. Met Privilegie.

Lit. C.

TRACTAT Wegen des Spanischen Commercii gemacht zwischen Die Königl. Majest. in Spanien Und Die Erbb: Hanseestädten.

Sampt höchstgedachter Königl. Majest. Renovation und Confirmation so wol anderer immuniteten und Privilegien der Erbb. Hansee-Städte/ als des Tractatus de Anno 1607. Allermassen solches *originaliter* in Lateinischer Sprache lautet/unnd daraus in die Teutsche übergesetzet.

Hamburg/gedruckt bey Georg Papen/im Jahr 1658.

Copia dela Ratification de su Magestad sobre el Tratado de Comercios con las villas Hanseaticas. Madrid. 26. Henero de 1648.

DOn PHELIPE por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las doz Sicilias, de Hierusalen, de Portugal, de Navarra, de Granada,

Copia Ratificationis Tractatus Commercii Ihro Königl. Maj. mit den Hansee-Städten getroffen. Madrid. 26. Januarij Anno 1648.

DOn PHILIPPUS durch GOttes Gnaden König zu Castilien/zu Leon/zu Arrogonien/ der beeden Sicilien/Jerusalem/Portugal/ Navarra/ Grana-

nada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordua, de Corzega, de Murcia, de Jaen, de los Algarbes, de Algezira, de Gibraltar, de las Islas, de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, islas y tierra firme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgonna, de Brabante y de Milan, Conde de Absburg, de Flandes, Tirol y Barcelona, Sennor de Biscaya, y de Molina &c. Por quanto el Conde de Pennaranda de mi Consejo de camara de Castilla y mi Primer Plenipotenciario en el Congresso de la tractacion de la paz general en Munster, y Antonio Brun, del consejo supremo de mis Paises Baxos de Flandes, tambien Plenipotenciario mio en el dicho Congresso, con special orden mia, y en mi nombre tractaron, acordaron y firmaron con los Deputados delas Nobles ciudades Hanseaticas, y en su nombre en onze de Setiembre del anno passado de 1647. en razon y forma de comerciar dichas ciudades, y sus habitantes en mis Reynos y Provincias de Espanna, la escritura que se sigue.

Granada/ Toledo/ Valentia/ Gallicia/ Majorca/ Sevilia/ Sardinia/ Cordoua Corzega/ Murcia/ Jaen/ der Algarber/ Algezira/ Gibraltar / der Canarischen Eylanden / Ost- und West-Indien / der Insulen und festen Länderen des Oceanischen Meers / Ertz-Hertzog zu Oesterreich/ Hertzog zu Burgundt / Brabant und Milan / Graffen zu Habspurg/ Flandern, Tyrol und Barcelonie/ Herrn von Biscaien und Molina/ etc. Demnach der Graffe von *Pennaranda* Rath unserer Castilianischen Kammer und *Primus Plenipotentiarius* in der Versamlung zu Münster zu den allgemeinen Friedens-*Tractaten*, und Anthonius Bruhn / aus den Hohen-Rath unserer Flanderischen Niederlanden auch unser *Plenipotentiarius* in gedachter Versamlung aus unseren *specialen* Befehl und in unseren Namen mit denen *Deputirten* der Edlen Hansee-Städten / als deren Gevollmachten/ den 11. *Septembris*, des entwichenen 1647. Jahrs/ auff was Art und Weise dieselben Hansee-Städte und deren Einwohnere in unsern Hispanischẽ Königreichen uñ Provintzien ihren Handel treiben mögen/ nachgesetzte Schrifft *tractiret*, beliebet und vollenzogen.

Notum sit omnibus, quod cum ex parte Nobilium Civitatum Hanseaticarum per deputatos expressos Regis Hispaniarum, ad pacis generalis Conventus, plena cum potestate Legatis Monasterii Westphalorum degentibus, multoties repræsentatum fuerit, earundem civitatum commercia per Majestatis Catholicæ Regna, ditiones & status, quæ alias non sine mutuo utrinq; fructu & emolumento floruerant ab aliquot annis, injuria, vel infelicitate temporum & belli calamitatibus, cum maximo

Sea notorio a todos, que los Diputados de las Nobles ciudades Hanseaticas representaron muchas vezes alos Embaxadores del Rey de Espanna en el congresso de Munster para la Pax general con plena potestad del Commercio desta genteen los Reynos, Dominios, y Estados dela Magestad Catolica, que en otro tiempo avia florecido con reciproco fructo y emolumento de ambaz naciones, y de algunos annos a esta parte se ha interrumpido por la infelicidad delos tienpos, y calamidades dela guerra, con grande

Kund und zu wissen sey hiermit Jedermänniglichen. Daß nach deme wegen der Edlẽ Hansee-Städte durch dero Deputirte Legaten, den Königlichen Hispanischen/ zu den General-Friedens-Tractaten gevollmächtigten Herren Abgesandten zu Münster/ zum öfftern vorgebracht worden: Wie benanter Städte Kauffhandelung in ihrer Majest. Königreichen und Landen (die doch vormahlen / nicht ohne beyderseits Nutzen und Auffnehmen floriret) etliche Jahr hero wegen kümmerlicher Zeit und Krieges Unruhe/ mit grossen Schaden/ so wol der

ximo tàm Hiſpanicorum quàm Hanſeaticorum populorum diſpendio labefactam, & initos ſuper iiſdem commerciis tractatus corrumpi multorum, gravaminum edita, exhibitaque ſerie, quibus nomine prædictarum civitatum remedia quam primum, & ſerio adhiberi inſtanter urgebant, idem quoque totius Imperii nomine comitiorum generalium, tam Monaſterii, quam Oſnabrugæ congregatorum Ablegati penes eoſdem Hiſpaniæ Regis Plenipotentiarios voce, & ſcripto efflagitabant, quibus auditis, & conſideratis, cum primarius eorum Plenipotentiariorū Hiſpanicorum Legatus, Comes à Pennaranda ad Regiam Majeſtatem Catholicam reſcripſiſſet, & exemplaria prædictorum gravaminum nec non earundem Civitatum Hanſeaticarum literas, circa commerciorum inſtaurationem transmiſiſſet, obtentis benignis, ac favorabilibus reſponſis, quibus benevolam ſuam in Hanſeaticas civitates earumque poſtulata propenſionem Regia Majeſtas Catholica abunde, & luculenter conteſtatur, nec non poteſtatem facit prædictis ſuis Plenipotentiariis, in hac Commerciorum reſtauratione gravaminum ceſſatione agendi, & modis omnibus antiquam amicitiam navigationem

de menoſcavo delos pueblos Eſpannoles y Hanſeaticos, aviendoſe perturbado los Tratados que ſe comenzarona tener ſobre eſtos Comercios con nota, y multitud de muchos gravamenes, à los quales inſtavan las dichas Ciudades ſe aplicaſſe prompto, y effectivo remedio: y tambien pidieron lo miſmo los ſubdelegados en nombre de todo el Imperio, de los congreſſos generales, aſſi de Munſter como de Oſnabruck a los Plenipotenciarios delRey desEſpanna de palabra y por eſcrito las quales coſas ſiendo oydas, y conſideradas, eſcrivio el conde de Pennaranda, Empaxador Plenipotenciario a la Mageſtad Catolica, y remitio los exemplares de los dichos gravamenes, y Cartas delas ciudades Hanſeaticas, ſobre lareſtitucion delos Comercios, à que reſpondio ſu Mageſtad Catolica benigna y favorablemente, moſtrãdo benevolo propenſion à las Ciudades Hanſeaticas y a ſus ſuplicas, y dando poteſtad à ſus Plenipotenciarios para tratar dela ceſſacion delos gravamenes, y reſtauracion delos comercios y para facilitar, y eſtablecer la antigua amiſtad, la navegacion, y traficacion de las mercaterias, venta y compra entre las Provincias, villas y Pueblos Eſpannoles, y Hanſeaticos: y aviendoſe tenido conferencias,

der Hiſpaniſchen Völcker als der Hanſee-Städte Einwohner/ in Abnehmen gerathen/ und die über ſolchen Kauffhandlung angeſtellete Tractaten gehemmet worden / mit Anzeigung vieler Beſchwerden / deren ſchleunige remedirung / ſie im Namen vorgedachter Hanſeeſtädte gantz fleiſſig und inſtändig gebeten. Eben dieſes haben des H. Röm. Reichs zu Münſter und Oßnabrück / zu den allgemeinen Friedens-Tractaten verſamlete Abgeſandten bey den Königl. Hiſpaniſchen Gevollmächtigten / ſo wol Münd- als Schrifftlich geſuchet. Welches/nach deme es angehöret und wol betrachtet worden/ und der Graff von Pennaranda, als das Häupt der Hiſpaniſchen Geſandſchaft/ſolches Ihr Königl. Maj. Schrifftlich berichtet/ und die Verzeichnis der gedachten gravaminum, wie auch der Hanſee-Städte Schreiben / wegen reſtaurirung der Commercien mit übergeſchicket / auch darauff eine gnädige und günſtige Antwort erhalten/in welchen S. Königl. Majeſt. einen günſtigen und geneigten Willen gegen die Hanſee-Städte und deren Foderung gar reichlich ſpühren laſſen/ wie ſie dann bemelten ihren Herrn Abgeſandten Vollmacht gegeben / die Kauffhandlung wieder auffzurichten/die Beſchwernüſſen abzuſchaffen/und mit allen möglichen Mittelen / die alte Freundſchafft/Schiffarth und Außführung der

tionem & mercimoniorum exportationem, venditionem emptionem inter Hispanicas & Hanseaticas Provincias Urbes & Populos facilitandi ac stabiliendi, inita iterum cum infra scriptis Deputatis & Ablegatis Civitatum Hanseaticarum super hoc negotio amicabili & specifica conferentia ac consultatione inter utrosque provisionaliter, & sub futura suæ Majestatis Catholicæ, Hanseaticorumque Magistratuum approbatione, & ratihabitione conventum est.

rencias, y consulta amigable, y especifica con los infra escritos Diputados, y subdelegatos sobre este negocio, se han convenido ambas partes debaxo dela aprobacion y ratificacion de su Magestad Catolica, y delos Magistrados Hanseaticos.

der Kauffmanschafften und deren Kauff- und Verkauffung zwischē den Hispanischen und Hansee-Städtischen Provincien Städten und Völckern zu faciliriren und zu bestätigen. Hierauff sein gedachte Herrn Deputirte Legaten der Hansee-Städte dieses negotii halber zu einer freundlichen und absonderlichen Conferentz geschritten/ und haben auf künfftige Königl. Maj. und der Hansee-Städte approbation und genemhaltung mit einander folgende Punctē geschlossen.

Primo.

QUod antiqua civitatum Hanseaticarum in Regnis & Provinciis Hispanicis acquisita Privilegia, & immunitates inprimis etiam Tractatus anni 1607. cum annexis scriptis privilegia, eorumque extensionem Regiam continentibus (quorum tenor sub manu utriusque partis legatorum ad calcem, præsentis conventionis inserendus vim authentici habebit) hoc ipso concessa confirmata, ex integroque renovata ad amussim, ac bonâ fide utrinque & deinceps observabuntur, iis exceptis, quibus per subsequentes articulos quippiam derogatur inprimis vero, ut cessante inter Regiam Majestatem & Provincias Uniti Belgii hostilitate, sive per treugam, sive per pacis compositionem id fiat, ea omnia quæ

I.

QUe los antiguos Privilegios e immunidades que han adquirido las ciudades Hanseaticas en los Reynos, y Provincias de Espanna se observaran de aqui adelante de ambas partes, con buena fe, dela misma manera que se hu vieren concedido, confirmado y renovado, y primeramente el tractado del anno de 1607. con los escritos que contienen los Privilegios, y la Real extension dellos, cujo tenor authorizado estando firmado delos Embaxadores de ambas partes al fin del presente aviendo, tendra su fuerza, eceros estos, en que se quitare algo en los articulos siguientes, principalmente que cessando la hostilidad entre su Magestad y las provincias Unidas de Flandes, o por tregua, o, por ajustamento de paz,

I.

DAs die alten erlangten Privilegia der Hansee-Städte in den Hispanischen Königreichen und Provincien/ zuförderst aber die jenigē so in dem Tractat des 1607. Jahrs und deren Königl. Vermehrung und Erweiterung begrieffen (Deren Inhalt unter beyder Theil Gesandten Hand zu ende dieses Vergleichs angeheftet/ vor das rechte Original soll gehalten werden.) Mit diesen sollen Confirmiret gäntzlich wiederumb erneuert und getreulich von beyden Theilen/ hinfürter observiret werden. Es werden aber die außgenommen / welche durch nachfolgende Artickel in etwas geendert worden/ vornemlich aber/wann die zwischen Königl. Maj. und den Unirten Provincien ietzt schwebende hostilität ihre Endschafft erlangen wird/es geschehe mit einem Stillstand oder Friedens Compo-

quæ adversus dictas provincias, earumque Incolas & subditos in præfato Tractatu anni 1607. cauta erant pariter cessent ac sublata sint, durante pace & treuga: Et si quid amplius in illum eventum, dictarum Provinciarum Uniti Belgii subditis, ratione mercimonii earumque rerum quæ ad ejusdem mercimonii securitatem & libertatem pertinent, concessum sit, quam olim Hanseaticis competierit, vel datum sit, id omne & vi hujus Tractatus Hanseaticis concessum intelligatur, cum præsertim præcipuas istarum proviciarum Civitates simul Hanseaticæ societatis membra esse constet. Belli verò tempore, ea, quæ in sequentibus hujus conventionis articulis disposita, observabuntur.

paz, todo aquello que se cautelò contra las dichas Provincias, sus vezinos y subditos en el dicho tratado del anno de 607. cesse. y de todo punto se quite, durante la paz y tregua, y si algo mas se concediere a los subditos delas dichas Provincias por razon del comercio y teato y delas cosas que pertenecen a la seguridad, y libertad de el mismo trato (quæ antiguamente competia a los Hanseaticos) todo esto por virtud de este Tratado, se entienda concedido a los Hanseaticos, principalmente constando ser las Principales Ciudades destas Provincias, juntamente miembros dela parte Hanseatica: pero en tiempo de la guerra se guardara aquello que quedare dispuesto en los articulos siguientes desta Convencion.

Composition, daß alsdann alles das jenige / so wieder besagte Provincien und deren Inwohner und Unterthanē in vorgedachtē Tractat de Anno 1607. außbeschieden / in wehrenden Fried oder Stillstand auffgehoben uñ abgeschaffet seyn soll / und so etwas weiters auff diesen Event der besagten Unirten Provincien Unterthanen / wegen der Kauffhandlung und deren dazu gehörigen Sachen Sicherheit und Freyheit (wie solches vor diesen den Hansee-Städten zugehöret und gegeben) vergönstiget werden solte / daß solches alles den Hansee-Städten vermöge dieser Handlung vergönnet zu seyn verstanden werden soll / weil wie bekand / die vornehmsten Städte gedachter Provincien zugleich der Hansee-Städtischen Societät Mitgliedere seyn: Zur Zeit des Krieges aber / soll das jenige was in diesen Vertrags-Articulen gesetzet wordē / observiret werden.

Secundò.

NOvi Certificationum modi ab aliquot annis contra vel extra præscriptum Tractatus anni 1607. introducti tollantur, stabiturque iis solis inquirendi & certificandi rationibus, quæ præcedentibus Tractatibus exprimuntur, ad pristinum statum omnia restituendo, adeò, ut magistri navium unam duntaxat certificationem, cum specifica mercium advectarum

II.

LOs nuevos modos delas Certificationes que se han introducido de algunos annos a este parte, contra o fuera dela prescription del tratado de el anno 607. se quiten, y se estara solamente a estas razones de inquirir, y Certificar que se exprimen en los precedentes tratados, para restituirlo todo a su antiguo ser, de manera, que los duennos delos navios esten obligados tan sola-

II.

DJe neue Manier zu certificiren / so etzliche Jahr hero wieder den Inhalt des Tractats de Anno 1607. eingeführet / soll auffgehoben seyn / und soll man nur bey der Weise zu inquiriren und Certificiren bleiben / welche in vorgehenden Tractaten verabscheidet / und damit alles wieder in seinen alten Standt setzen / also daß die Schiffer nur einen Certification-Brief nebenst einer ordentlichen Verzeich-

ctarum designatione juxta formulam dicti Tractatus anni 1607. de singulis navibus exhibere teneantur, quo magis & securius inter suæ Catolicæ Majestatis populos amicitiæ & commerciorum jura coalescant: cessante autem cum Belgio Unito hostilitate, nihil amplius certificandum, quam quod mercimonia ad nullos eorum pertineant, qui vel Hanseatici non sint, vel iisdem cum Hanseaticis privilegiis, & juribus in Regiæ Majestatis Regnis ac ditionibus non gaudeant.

solamente a mostrar una Certification con especifica declaracion delas mercaderias, conforme a la formula del dicho Tratado del anno de 607. de cada navio: y paraque mejor y mas seguramente se mantengan los derechos de amistad, y commercio entre su Magestad, y los pueblos Hanseaticos, cessando la hostilidad con las Provincias unidas, no se ha de mostrar mas Certificaciões que dequelas mercadurias, pertenecen a los Hanseaticos, o a aquellos que con ellos gozen de los privilegios, y derechos en los Reynos y Estados de su Magestad.

Verzeichnis der gebrachten Kauffmans Güter/ nach der formul des besagten Tractats de Anno 1607. von einem jeden Schiff zu lieferen sollen gehalten seyn/ damit also desto mehr und besser die Freundschafft und der Kauffhandel unter Ihr Maj. Unterthanen mögen bestetiget werden: Wann aber der Krieg mit den Unirten Niederlanden ein Ende nehmen wird / soll man nicht mehr Certificiren/ als daß die Kaufmans Wahren denen Hansischen/ oder denen so gleichmässige Privilegien und Freyheiten mit ihnen in Ihr Königl. Maj. Königreichen und Landen haben/ zugehören.

Tertio.

Donec verò Regiæ Majestati cum Ordinibus & Provinciis Uniti Belgii, vel aliis quibuscunque Inimicis intercedit hostilitas, fruantur Hanseatici Neutralitate, quæ ipsis à suæ Majestatis hostibus non negatur: Ideoque superioribus omnibus Hanseaticæ Societati concessis, salvis, libera sit eidem omni tempore cum Belgis Unitis, aliisque quibuscunqne Regiæ Majestatis hostibus commercandi, eorumque terras adeundi & relinquendi, merces terra marique inferendi & exportandi facultas. Exceptis iis quæ bellico usui convenientes ex ditionibus Hispanicis provenerint. Qua in re, ne ullus subsequatur dolus, ea

III.

Que hasta que uviere hostilidad entre las Provincias Unidas, y su Magestad, o otros qualesquier enemigos, ayan de gozar dela neutralidad los Hanseaticos, laqual delos mismos enemigos de su Magestad no se les niega, y assi les sea litico traficar en qualquier tiempo con las Provincias unidas, y con otros qualesquier enemigos de su Magestad, yr, y dexar a sus tierras, y conducir y llevar mercadurias por tierra y por mar, ecetas estas, que siendo convenientes al uso dela guerra, que se sacan de los dominios de Espanna, y en este caso, paraque no se siga ningun dolo, se observarà lo que en el articulo

III.

So lange aber Ihr Königl. Majest. mit den Unirten Niederlanden und anderen dero Majest. Feinden / sie seyn welche sie wollen / Krieg führen/ sollen die Hansee-Städtische derselben neutralität geniessen/ welche ihnen von Ihr Maj. Feinden vergönstiget wird. Deßwegen dann/ mit vorbehalt / alles obigen/ der Hanseestädtischen societät vergönnet/ daß sie freye Macht haben soll/ zu allen Zeiten / mit denen vereinigten Niederlanden / und allen anderen Ihre Maj. Feinden / Kauffhandel zu treiben/ in und aus deren Landen zu reisen/ auch allerhand Wahren zu Wasser und Lande ein und aus dieselbe zu führen / außgenommen dieselbe Kriegsmunition

ea quæ articulo II. dicti Tractatus anni 1607. de mercibus in dictas Uniti Belgii Provincias nō transvehendis deq; obligationibus desuper expediendis statuta sunt, quoad omnia loca hostilia, circa modo dictas merces deinceps observabuntur.

culo onze del dicho Tratado del anno de 607. està estatuido, acerca de no llevar mercaderias en las dichas Provincias Unidas, y de las obligacionès que se han de hazer, quanto a introduzir mercadurias en lugares enemigos.

munition und zum Kriegdienende Wahren/ welche aus den Königlichē Hispanischen Provincien gebracht werden: Damit aber hierunter kein Betrug vorgehe/ so soll das jenige/ was in II. Articul des besagten Tractats de 1607. von den Wahrē/ so in gemelten Unirten Provincien nicht geführet/ und von den obligationen so darüber/ als auch von den nach feindlichen Oertern außgehenden Wahren zu verfertigen statuiret ist/ vollenkömlich observiret werden.

Quarto.

Omnem utiq; Hanseaticæ Civitates benevolentiæ testificationē Regi Catholico, ejusque subditis, ac Statibus exhibebunt: Et prætereà, tam naviū, quàm omnis nauticæ suppellectilis, instruendarumq; navium apparatus, pro cujusq; loci consuetudine, liberum justumq; suæ Majestatis Catholicæ Ministris apud ipsas erit commercium, una cum omnibus aliis commoditatibus, quas cuipiam alteri Principi & statui Neutrali ac amico quovis tempore & loco sunt Concessuræ.

Quas antedictas pactionum leges, Legati Hispanici ex una parte, & Deputati Hanseatici ex alia, manuum subscriptionibus & sigillis muniverunt, atq; pro majori robore Regiæ Catholicæ Majestatis, & respectivè suorū superiorum ratihabitiones desuper intrà quatuor menses, hinc indè procurare & extradere receperunt.

Actum Monasterii 11. Septembris Anno Christi 1647.

IV.

Que las ciudades Hanseaticas daran muestras de toda benevolencia al Rey Catolico, y a sus subditos, y Estados, y demas podran libre, y justamente los ministros, de su Magestad Catolica prevenir todo lo necessario para los navios, en qualquier lugar, y gozar del comercio, juntamente de todas las otras comodidades que concedèn à otro qualquier Principe, Estado neutral y amigo, en qualquier tiempo, y lugar:

Losquales conciertos firmaron y sellaron con sus sellos los Embaxadores de España de una parte, y los Disputados Hanseaticos de la otra, y para mayor fuerza tomaron por su cuenta, el procurar y sacar, dentro de quatro meses, la Ratificacion de su Magestad Catolica, y respectivamente de sus superiores.

Fecha en Munster a. 1. y 11. de Setiemb. de 1647.

IV.

Die Hanseestädte sollen alle Freundschaft und Wolgewogenheit Ihro Königl. M. dero Unterthanen und Ständē erweisen/ auch denselben/ so wol mit Schiffē/ als allerhand Geretschaft so darauff gehöret/ wie auch Zurüstung zum Schiffsbau sich zu versorgen/ aller Orten verstattē/ wie auch denselben die freye Handlung nebenst allen andern Commoditäten/ welche sie allen andern Fürsten/ neutral Ständen und Freunden zu iederzeit und Ort vergönnen/ geniessen lassen.

Welche vorbesagte Vereinigūgs Articul die Hispanischē Gesandte an einem: uñ die *Deputirte* der Hanseestädte am andern Theil/ mit ihren eigenhändigen Unterschrift und Siegelen bestetiget/ und zu mehrer Bekräftigung der Königl. Maj. und *respectivè* ihrer Oberen *ratificationes* hierüber/ innerhalb 4. Monaten/ von *dato* dieses/ zu verschaffen/ versprochē haben.

Geschehen in Münster den *11. Septembris Anno 1647.*

El Conde de Pennaranda L. S. | *Fray Joseph Arcobispo de Cambray L. S.* | *A Brun L. S.*

David Gloxinus, D. & Synd. Lub. L. S. | *Gerb. Coch, D. Senat. Reip. Brem. L. S.* | *Johannes Christophorus Meuerer D. Synd. Hamb. L. S.*

POr tanto desseando yo la satisfacion dedichas ciudades, y que se continue entre sus habitantes y mis subditos, la buena y sincera correspondencia que siempre se ha procurado, renovandola por medio deste nuevo Tratado, por lo presente apruevo, ratificio y confirmo la dicha escritura aqui inserta, segun y como en ella se contiene, como cosa hecha por mi orden, y en mi Real nombre, paraque sea firme, estable y segura en todo tiempo, assi lo tengo por bien; y en firmeza dello, mande despachar la presente firmada de mi mano, sellada con el sello secroto, y refrendada de mi infraescrito Secretario de Estado.

Dada en Madrid a 26. de Enero 1648.

YO EL REY

Geronimo dela Torre.

SO thun Wir demnach zu Erfüllung der besagten Städte Gesuch und das zwischen ihren Einwohneren und unseren Unterthanen/ die gute und auffrichtige lang gepflogene correspondentz/ continuiret werden möge/ dieselbe durch Mittel dieses neuen Tractats renoviren/ und durch gegenwertige obgesetzte Schrifft/ und alles was darin enthalten/ als eine auff unseren Befehl und in unseren Königlichen Namen abgehandelte Sache/ hiemit approbiren/ ratificiren und confirmiren/ und ist unser Will und Befehl/ daß solches ieder zeit stets und feste und unverbrüchlich gehalten werde: Urkündlich haben Wir diesen Brieff mit unser Hand unterschrieben/und mit dem Secret Siegel unterdrucken/ auch durch unseren untergeschriebenen Secretarium-Status bekräfftigen und außfertigen lassen.

Geben in Madrill den 26 Janu. 1648.

ICH DER KÖNIG.

Hieronymus dela Torre.

ES copia del Papel firmado de su Magestad y refrendado del Senor Secretario Geronimo dela Torre, el qual originalmente entrgeuè de orden del Excellentissimo Senor Conde de Pennaranda, a los Senores Diputados delas villas Hanseaticas, quedandome con una copia, y assi yo el infra escrito Secretario de su Magestad, y desta Embaxada lo firmo de mi mano. En Munster a 26. de Junio 1648.

Pedro Fernandes del Campo y Angulo,

DIß ist die Copey des von Ihr Maj. unterschriebenen und vom Herrn Secretario Geronimo dela Torre authorisirten Brieffes/ welchen ich in originali, auff Befehl des Durchl. Herrn Graffen von Pennaranda denen Herrn Deputirten der Hansee-Städte/ negst genommener Abschrifft/ eingehändiget habe. Urkündlich habe ich untergeschriebener Ihro Majest. und dieser Legation-Secretarius dieses mit meiner Hand bekräfftiget.

In Münster den 26. Junij 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Relacion delos Privilegios que por la Corona de Castilla se han concedido a los Hanseaticos y los que piden se annadan.

EL REY.

POr quanto por parte delas ciudades dela Confederacion dela Hansa

Instrumentum I.

Relatio Privilegiorum So von der Kron Castilien den Hansee-Städten vergönstiget worden: Wie auch deren so sie gesucht/ denselben beyzufügen.

Der König.

DEmnach wegen der vereinigten Teutschen Hanseestädte dero Abgesandte

Hanſa Teutonica; entre otras coſas, que ſus Embaxadores, Juan Domano Juris Conſulto, Sindico y Orador, delas dichas Ciudades, Henrique Broquer Senador de Lubeque, Hieronimo Vogh!er, Senador de Hamburg, y Arnoldo Vanholden Senador de Danſique Nos ha ſido pedido, que de mas de confirmarles los Privilegios que los Sereniſſimos Reyes de Portugal nueſtros predeceſſores concedieron y confirmaron a los naturales dela dicha Hanſa Teutonica que los Reynos y Corona de Portugal fueſſemos ſervido de ampliarlos, y eſtenderlos a nueſtros Reynos de Caſtilla, repreſentandonos la voluntad, con que ſiempre han acudido al trato y commercio, aventurando ſus vidas y haziendas, y convitando ſus utilidades en abundante, y honeſta mercancia, permaneciendo desde ſu principio en perpetua obſervancia; Teniendo conſideracion a ello, y por el amor que ſiempre emos tenido a los ſubditos dela dicha Hanſa, desſeandoles todo bien y augmento, aviendoſe viſto en mi Conſejo de Eſtado, emos acordado de concederles, como por la preſente les concedemos a todos y a cada uno delos naturales dela Hanſa Teutonica las gracias y Privilegios ſiguientes.

gesandte Johannes Domanus Juris Consultus Syndicus und Orator der besagten Städte / Henricus Brockes Rathsverwandter der Stadt Lübeck / Hieronymus Vogler Rathsverwandter der Stadt Hamburg / und Arnoldus vom Holtzen Rathsverwandter der Stadt Dantzigk / Uns unter andern ihren Anbringen unterdienstlich ersuchet / Wir wolten geruhen / die von Unseren Vorfahren / den Durchläuchtigsten Königen von Portugal / den eingebornen der vorgeschriebenen Hansee-Städte / ertheilte Privilegia, nicht allein zu Confirmiren / sondern auch auff unsere Königreiche Castilien zu extendiren und zu erweitern / uns dabey zu Gemüth führende die Begierde vermittelst welcher sie allezeit den Kauffhandel und Gewerbe / mit darwagung ihres Lebendes und Gutes befördert / den Nutzen welchen sie durch überflüssige und ehrliche Kauffmanschafft und Handel geschaffet / auch wie sie von Anfang hero immerfort in stetiger observance dabey verblieben. Als haben Wir in Consideration vorbeschriebenen allen / aus besonderer zu den Unterthanen der obgeschriebenen Hansee-Städte / iederzeit getragener guten Zuneigung / und damit dieselbe in allem Wolstande und Auffnahm erhalten werden möchten / nachgesetzte Privilegia und Vergönstigungen / nachdeme solche zuförderst in unserm Estats-Rath / durchgesehen und ihnen zu vergönstigen berahmet worden / concediret / wie wir dann solche allen Eingebornen der offtgedachten Teutschen Hansee-Städten / und einem iedem insonderheit durch gegenwärtigen Brieff concediren und vergönstigen.

I.

Primeramente les concedemos que puedan tener en eſtos Reynos caſas de Contratacion y que ſean reſervadas de huespedes y de todo otro impedimento.

I.

Erstlich erlauben Wir ihnen / daß sie in diesen Königreichen Kauffhäusere (Oesterſche Häusere) haben mögen / und sollen dieselbe von der Einquartirung und allen anderen Beschwerden befreyet seyn. *Instr. 2. c. 27. Instr. 3. c. 28.*

II.

Iten se les concede que puedan nombrar en los puertos destos Reynos Consules de su Nacion, losquales su Magestad aprobarà y autorizarà, y que sean tales que serviràn con la fidelidad que conviene, haziendo el juramento que para la tratacion hecha con los dichos Deputados sobre el comercio oy dia dela fecha desta està acordado para evitar los fraudes delos inobedientes y demas inconvenientes que hasta aora ha avido y assi mismo juren de cumplir la instruccion que ellos les dieen aprobado por su Magestad.

II.

Item es wird Ihnen erlaubt/ daß sie in den Seehaven dieser Königreiche Consules ernennen mögen/ welche Seiner Majestät approbiren und bestätigen wollen/ es sollen aber Personen seyn die ihnen mit gebührender Treu vorstehen können. Welche dann zu verhütung allerhand Betrugs der Wiederspenstigen und Auffhebung der bißhero verspürten inconveniencen, den Eydt/ so heute bey schliessung dieses Tractats von gedachten Herrn Deputirten über dem Commercio beliebet worden: Als auch daß sie/ der ihnen von gesagten Herren Deputirten exhibirter und von seiner Königlichen Maj. approbirter Instruction in allen nachleben wollen/ abzustatten schuldig seyn sollen. *Instr.2.cap.42. Instr.3.cap.43. & Instr.4.cap.9.*

III.

Iten les concedo que puedan tener agente propio en su Real Corte, paraque aya en todo el buen orden y correspondencia necessaria.

III.

Item Wir erlauben ihnen/ daß sie umb guter Ordnung und Correspondentz willen/ an unserm Königlichen Hoffe einen eigenen Agenten halten mögen. *Instr.2.cap.43. Instr.3.cap.44.*

IV.

Iten quiere su Magestad que los dichos Hanseaticos sean reservados delos officios publicos, y curadorias sino los quisieren de su voluntad.

IV.

Item es will seine Maj. daß die Hansestädtische von allen officiis publicis und Vormundschafften / da sie solche nicht aus freyen Willen auf sich nehmen wollen/ sollen befreyet seyn. *Instr.2.cap. 28. Instr.3.cap.29*

V.

Iten que no sean ompelidos a servir por mar y por tierra los Hanseaticos que residieren en estos Reynos.

V.

Item es sollen die Hansestädtische die n unseren Königreichen wohnen/ weder zu Wasser oder Lande zu dienen nicht gezwungen werden. *Instr.2.cap.28. Inst.3. cap.29.*

VI.

Iten que nadie los enbargue, enbaraze, ni dè apposento en las casas en que viven, o vivieren, bodegas y cavallerizas y que puedan andar en bestias, mulas de freno y silla en todos estos Reynos.

VI.

Item es soll sie keiner verarrestiren oder bekümmeren / noch in ihren Häuseren wo sie bereits wohnen oder wohnen möchten / auch Buhden und Pferdeställen / keine Einquartierung legen/ und sollen sie in allen diesen Königreichen frey auff Bestien/ gesattelten und gezeumten Muhlen reisen mögen. *Instr. 2.cap.27. Instr.3.cap.28.*

VII. Iten

VII. Item

VII.

Iten se les concede que puedan tratar y Contratar libremente en estos Reynos y que de la moneda de plata que truxeren de sus provincias y metieren en estos Reynos, no paguen ningunos derechos.

VIII.

Assi mismo se les concede, que dela moneda de oro, o plata que huvieren registrado altiempo que la metieron en estos Reynos antes de aver desembarcado, siendo dela ley y estampa de sus Provincias puedan bolver la que les sobrare: y en caso que quieran cambiar alguna dela plata que truxerem por oro la puedan sacar aunque sea en moneda destos Reynos.

IX.

Iten tiene su Magestad por bien, y les concede, que en caso de guerra o otro accidente tal no corran los Hanseaticos detrimento en sus personas ni bienes, y que tengan tiempo de anno y dia, para poder retirarse con sus haziendas, conque lo mismo se conceda a los subditos de su Magestad que se hallaran en el dominio delas ciudades.

X.

Assi mismo seles concede que puedan escoger uno delos corredores approbados y que tuvieren titulo, el que mejor les estuviere, y que este solo haga sus negocios.

XI.

Iten concede su Magestad, que no puedan ser presos, ni detenidos, por caso que sea, de criminal, o, de civil, sino por un juez particular, elqual su Mage-

VII.

Item Man lässet ihnen zu/ daß sie in diesen Königreichen frey handeln und wandeln mögen/ und sollen von der Silber-Müntze so sie aus ihren Provincien mit sich in unseren Königreichen bringen/ einigen Zollen zu entrichten nicht gebunden seyn. *Instr. 2. cap. 5. Instr. 3. cap. 6.*

VIII.

Gleicher gestalt ist Ihnen erlaubt daß sie das jenige/ welches ihnē von der Gold und Silber-Müntze/ so sie mit sich in unseren Königreichen gebracht/ und mit ihrer Provincien Gepreg gestempelt/ auch bey ihrer Ankunfft/ vor beschehener Entladung registriren lassen/ übrig geblieben/ wieder mit sich heimführen mögen/ da sie auch etwas des mitgebrachten Silbers gegen Gold verwechselen wolten/ sollen sie selbiges frey (ob es schon in dieser Königreiche Müntze were) wegführen mögen. *Instr. 2. cap. 34. & 35. Instr. 3. cap. 35. & 36.*

IX.

Item es hält Ihr Mai. für gut und vergönstiget Ihnen/ daß sie in Kriegs und andern dergleichen Fällen/ an ihren Personen unñ Güteren nicht sollen beschädiget werden. Auch sollen sie Jahr und Tag Zeit habē/ mit ihren Güteren sich zu reteriren/ im Fall solches Ihre K. Maj. Unterthanen / so in den Hanseestädtischen Heerschafften wohnen/ ebenermassen verstattet wird. *Instr. 1. cap. 9. Inst. 2. cap. 36. Instr. 3. cap. 37.*

X.

Ebener massen ist ihnen erlaubt/ daß sie einen der Geschwornen oder angenommenen Mäckler/ der ihnen am bequemesten scheinet/ erwehlen und durch denselben alle ihre Handlungen treiben mögen. *Instr. 2. cap. 11. Inst. 3. cap. 12. & Inst. 4. c. 4.*

XI.

Item es erlaubt S. Maj. daß die Hanseestädtische durch keinen Richter/ es sey wegen Criminal- oder Civil-Sachen gefänglich angenommen oder angehalten werden sollen / dann nur durch Den-

Mageftad nombrarà paraque conozca de fus caufas.

Den/welchen Ihr Maj. ihre Sachen zu entscheiden/verordnen wird. *Instr. 1. cap. 11. & 26. Inst. 2. cap. 17. Inst. 3. cap. 18.*

XII.

Iten fe les concede, que quando fe ofrezca que los Adminiftradores y recaudadores delas rentas, o el juez de facas, y cofas vedadas, teniendo informacion, o, fofpecha, de algun fraude, huviere de vifitar las cafas delos Hanfeaticos, o de qualquiera dellas, fea por fu perfona, o la de algun miniftro, o efcrivano que nombrare, pero que efto fea, hallandofe prefente el juez delos Hanfeaticos, o algun miniftro fuyo, y que folo firva de fer teftigo paraque no fean moleftados con achaques.

XII.

Item im fall sichs begebe/daß die Administratores, Thesaurarii, oder der Richter der verbottenen auß- und eingehenden Wahren/ auff genugsame habende information oder suspicion einiges Unterschleiffes/ der Hanseestädtischẽ Häusere/ oder eines derofelben visitiren wolten/ soll der Richter solches in eigener Person/oder durch einen Bedienten oder Notarium so er dazu ernennen soll / verrichten/ jedoch daß solches geschehe in gegenwart des Hanseestädtischen Richters oder dessen Bedienten/welcher allein/ als Gezeuge dabey seyn soll / daß sie zur Ungebühr nicht belästiget werden. *Instr. 2. cap. 19. Instrum. 3. cap. 20.*

XIII.

Iten fe les concede a los dichos Hanfeaticos, que puedan cargar fus mercancias en las naos que quifieren, como fean delas que tuvieren permiffion de tratar en los Reynos de fu Mageftad y no de otras.

XIII.

Item man erlaubet den Hanseestädtischen/daß sie ihre Güter und Wahren/ in welchen Schiffen es ihnen geliebet/laden mögen / nur daß es in keinen andern Schiffen/als denen so in Ihr Königl. M. Landen zu handeln erlaubt/ geschehe. *Instr. 2. cap. 33. Instr. 3. cap. 34.*

XIV.

Iten fe les concede que puedan tener pefas y balanzas para ajuftar fus mercancias en fus cafas, como fean felladas del Contrafte, y ninguno delos compradores fea obligado a paffar por aquel pefo, fino, que queriendo lo affi, fe ufe del pefador publico.

XIV.

Item wird ihnen in ihren Häuseren Wage und Gewichte/ ihre Wahren damit zu wegen/ zu halten vergönstiget / sie sollen aber mit dem Contraste Stempel gezeichnet seyn: Jedoch soll kein Käuffer gezwungen werden / auff solcher Wage sein Gut zu empfangen / besondern da er seine Wahren auf der Wage haben will/ mag er sich der öffentlichen Wagen bedienen. *Instr. 2. art. 14. Instr. 3. art. 15.*

XV.

Affi mifmo fe les concede que fu juez les fea en todas las caufas civiles y criminales en la ciudad, de Sevilla, y feys leguas ala redonda y tenga jurifdition hafta en cantidad de diez mil maravediz, fin que del aya appelation, ny agravio, eceto con-

XV.

Gleicher Gestalt vergönstigen Wir/ daß ihr Richter ihnen so wol in Civil als Criminal Sachen/in der Stadt Sevilla und 6 Meile ringsherumb/sprechen/und die Summa von zehentausend Maravedits exequiren möge / von welchem Spruch keine appellation noch beschwerung

contra las personas privilegiadas y en lo que fuere de ay arriba, se junte con doz letrados, fulminada la causa y la sentencia en difinitiva.

rung statt haben soll: Da ihme aber eine Sache gegen Privilegirte Personen/ oder die mehr als obberührte Summa betreffe/ für kame/ soll er solche mit Zuziehung zweyer Gelahrten beleuchtigen und ein Endurtheil fellen mögen. *Instr. 2. cap. 20. Inst. 3. cap. 21.*

XXI.

Assi mismo quiere su Magestad y manda a las justicias que tengan particular cuidato, conque sus ministros no entren en las casas delos Hanseaticos, sin orden y legitima causa.

XVI.

Ebener massen ist Ihr Majest. Wille und befiehlet der Justiß sonderliche Obacht zu haben/ daß ihre Dienere ohne Befehl und rechtmässige Ursache/ nicht in der Hanseestädtischen Häuser eingehen sollen. *Instr. 2. cap. 19. Instr. 3. cap. 20.*

XVII.

Iten se les concede, que si alguno delos Factores delos dichos Hanseaticos, o otro de aquella nacion falleciere, vaya su juez a casa del difunto y haga inventario desus bienes con asistencia del Consul y de doz Ancianos y se guarden en poder del Depositario general, si lo huviere, y sino, en poder del Consul, y delos Ancianos, paraque con buena fe se restituyan a los verdaderos herederos.

XVII.

Item es erlaubt S. Maj. daß so ein Hanseestädtischer Factor oder jemand selbiger Nation zu sterben käme/ daß alsdann ihr Richter mit zuziehung des Consuls und zweyer Alten sich in das Sterbhauß verfügen/ ihren Nachlaß fleissig inventiren/ selbiges beym Depositario General, wo einer verhanden/ wo aber nicht/ bey dem Consul und beeden Alten in Gewahrsamb niedersetzen sollen/ damit solches den rechtē Erben mit guter Treue eingehändiget werden möge. *Instr. 2. cap. 29. Instr. 3. cap. 30. & Instr. 4. cap. 15.*

XVIII.

Iten concede su Magestad, que los dichos Hanseaticos puedan andar por todos estos Reynos en mulas, o, hacas, y les den posadas y mantenimientos por sus dineros.

XVIII.

Item es erlaubt S. M. daß die Hanseestädtischen frey auff Muhlen und Zelteren durch allen diesen Königreichen reisen mögen/ und soll ihnen für ihr Geld Herberge und Unterhalt nicht verweigert werden.

XIX.

Iten se les concede, que cada, y quando que quisieren puedan entrar en la Aduana sin detenerles la puerta.

XIX.

Item es wird ihnen erlaubt/ daß ein jeder so offt es ihm beliebet/ ungehindert ins Zollhauß kommen möge. *Instr. 1. cap. 19. Instr. 2. cap. 4. & Instr. 3. cap. 4.*

XX.

Iten se les concede alos Hanseaticos, que su juez pueda executar la pena de cinquenta ducados en todos los, que no les guardaren sus Privilegios, y que se apliquen a alguna opra pia.

XX.

Item wird den Hanseestädtischen erlaubt/ daß ihr Richter/ von den Verbrecheren ihrer Privilegien, die Summa von funfftzig Ducaten exequiren möge/ welche zu einem Gottseligen Wercke verwendet werden sollen. *Instr. 2. cap. 41. Instr. 3. cap. 42.*

XXI.

Los que parecen, se pueden annadir, segun su memoria.

Iten concede su Mageftad que los dichos Hanfeaticos puedan entrar con fus navios, affi propios como alquilados y todo genero de mercancias, y qualesquier otros bienes, como no fean las dichas naves, ni mercancias de las Islas de Olanda, y Zelanda, y Provincias Unidas, ni otras prohibitas, en todos los puertos, fenos, y diftritos deftos dichos Reynos, donde en tiempos paffados an acoftumbrado, y lo ha fido licito entrar feguramente fin falvo conduto, o otra licencia general, o, efpecial, y detenerfe en los que les pareciere, y bolver a navegar quando quifieren, guardando las coftumbres y leyes de los tales puertos.

XXI.

Nachgesetzte Artickel sollen / vermöge ihrer (der Hansee-städten) Verzeichnis hinzugethan werden.

Item Ihr Maj. vergönnet den Hanseestädtischen Unterthanen/ daß sie in den Haven/ Busem und Strömen/ Ihro Königreichen/ welche ihnen vorzeiten ohne sicheren Geleit oder anderen general-oder special Erlaubnissen zu beschiffen erlaubt und sie gewohnet gewesen / so wol mit ihren eignen/ als auch gemieteten Schiffen/ beladen mit allerhand Gütern und Kauffmanschafften/ wann nur besagte Schiff und Gütere nicht aus den Holl- oder Seelandischen Insulen / den vereinigten Provincien und anderen verbotenen Oertern seyn/ nach ihren belieben anlenden/ ein und aus lauffen mögen / sie sollen sich aber denen Gebräuchen und Verordnungen/ all solcher Hafen gemeß bezeigen. *Instr. 1. cap. 21. Inst. 2. cap. 1. Inst. 3. cap. 1. & Inst. 4. cap. 1.*

XXII.

Iten que a las naves delos Hanfeaticos, de aqui adelante, las perfonas, miniftros, o otros qualesquier officiales, que fueren a hazer la vifita, no les tomen ni pidan cofa alguna por ella, y fi acafo los adminiftradores, o arrendadores de nueftras haziendas quifieren embiar a las naves algunas guardas, las embien y tengan los dichos arrendadores a fu cofta y los adminiftradores a la de mi hazienda y no les confientan que pidan, o tomen cofa alguna a los Hanfeaticos.

XXII.

Item die Ministri und andere officialen, sie seyn welche sie wollen / sollen hinfüro / wann sie die Hanseestädtischen Schiffe visitiren/ dafür nichts von ihnen fodern oder nemen : Da aber die Administratores oder Verpachtere unserer Intraden, einige Wächtere auff selbigen setzen wolten/ sollen die Verpachtere solche/ auff ihren / und die Administratores auff Kosten unserer Intraden setzen und halten. Sie sollen auch denselben nicht verstadten/ den Hanseestädtischen etwas abzunehmen oder abzuheischen. *Instr. 2. cap. 2. Inst. 3. cap. 2.*

XXIII.

Iten que las mercancias delos Hanfeaticos, que fe truxeren a la Aduana, no fean apreciadas por los officiales della, a mayor precio de que realmente valieren, ni que los dichos officiales fe las tomen contra fu voluntad, en cuenta de fus derechos, ni pagandolos lo que va demas a mas.

XXIII.

Item es sollen der Hanseestädtischen Wahren/ so sie auff den Zollen bringen/ durch die Zollbediente nicht höher wardiret werden/ als sie würcklich gelten mögen. Auch sollen besagte Zollbediente ihnen ihre Wahren/ in abschlag der Zollgelder und Erstattung des Uberschusses/ gegen ihren Willen nicht abnötigen. *Instr. 2. cap. 8. Instr. 3. cap. 9.*

XXIV.

Iten que puedan caminar por todo el Rey-

XXIV.

Item sie mögen durch allen unsern Königreichen

el Reyno en cavallos, mulas y carros, negociar, contratar, comprar y vender en el libremente, assi por sus personas, como por sus agentes y factores qualesquier que sean, como a ellos les fueren mas comodo y parecieren mejor, con que los dichos factores sean delro, que su Magestad permite, que residan en sus Reynos.

nigreichen auff Pferden / Mühlen und Karren reisen / darin handeln / wandlen / kauffen und verkauffen / so wol in eigner Person / als durch ihre Agenten und Factorn, sie mögen seyn welche sie wollen / so ihnen zu ihren Handlungen am besten dienen / und wie es ihnen gut deucht / nur daß die besagte Factorn aus denen freyen Leuten seyn / welche ihr Kön. Maj. in dero Königreichen zu wohnen verstattet. *Instr. 2. cap. 9. Inst. 3. cap. 10.*

XXV

Iten que sea licito a los Hanseaticos vender sus mercancias quando quiera y a quien quiera que quisieren, pagando los derechos y de ninguna manera sean compelidos á vender contra su voluntad, assi las mercancias que fueren licres de derechos, como las otras.

XXV.

Item ist den Hanseestädtischen erlaubt / ihre Wahren / wann sie den Zollen davon entrichten / wanner und an weme sie wollen zu verkauffen / und sollen in keine wege / weder ihre Zollfreye noch Zollbare Wahren / gegen ihren Willen zu verhandelen genötiget werden. *Instr. 2. cap. 12. Instrum. 3. cap. 13.*

XXVI.

Iten que los naturales dela Ansa que por causa del Commercio van vienen, estan y contratan en estos Reynos en ninguna causa civil, ni criminal, puedan ser citados, juzgados, ni condenados, sino ante el juez especial que se les diere, exceptando las causas que tocaren a los derechos Reales y Aduanas, delasquales an de conocer y juzgar los iuezes y recaudadores dellas.

XXVI

Item es sollen die eingeborne der Hanseestädte / so in unseren Königreichen der Handlung wegen reisen / kommen / wohnen und handelen / von keinem anderen als ihrem special Richter / so man ihnen verordnen wird / weder in Civil noch Criminal-Sachen citirt, gerichtet oder condemnirt werden: Außgenommen dieselbe Sachen die den Königlichen Einkommen oder Zollen betreffen / welche derselben Richtere und Verwesere beleuchtigen und darin sprechen sollen. *Instr. 2. cap. 17. Instr. 3. cap. 18.*

XXVII.

Iten se les concede, que no sea licito apelar dela simple sentencia interlocutoria ni dela misma definitiva, sino excediere la suma de cien ducados.

XXVII.

Item man lässet ihnen zu / daß von denen abgegebenen Bescheiden / Interloqvuten und definitiv Urtheiln nicht appelliret werden soll / es erstrecke sich dann die Summa über hundert Ducaten. *Instr. 2. cap. 22. Instr. 3. cap. 23.*

XXVIII.

Iten que las causas delos Hanseaticos se despachen con brevedad, y que no se vayan alargando con minguna dilacion de dia en dia.

XXVIII.

Item daß man der Hanseestädtischen Sachen schleunigst expediren / und mit keinen dilationen von einem Tage zum anderen auffhalten soll. *Instr. 2. cap. 24. Instr. 3. cap. 25.*

XXIX.

Iten se les concede, que toque la execucion delo juzgado a solo el juez y conservador propio delos Hanseaticos,

XXIX.

Item es wird ihnen vergönstiget / daß ihr eigener Richter und Conservator, so wol das jenige was von Ihme / als den Appella-

seaticos, assi lo juzgado por el, como por los juezes de apelacion.

Appellation-Richteren geurtheilet worden exequiren soll. *Instr. 2 cap. 25. Inst. 3. cap. 27.*

XXX.

Iten que los Hanseaticos y sus naves y haziendas no sean detenidos en nuestros Reynos por ningunos arrestos, y mucho menos sean agravados por ningunas repressallas, sino los autores delos delitos, y sean convenidos por via juridica y no paguen los unos los delitos de los otros.

XXX.

Item es sollen die Hanseestädtische/ noch dero Schiffe oder Güter in unseren Königreichen mit arresten nicht beleget/weniger mit repressalien bekümmert werden: Auch soll der eine für des anderen Verbrechen nicht büssen / besonderen die Autores des Verbrechens / sollen/ wann sie dessen zufoderst gerichtlich überwiesen/bestraffet werden. *Instr. 2. cap. 37. Instr. 3. cap. 38.*

XXXI.

Iten que si en algun tiempo sucediere padecer naufragio alguno delos Hanseaticos en estos Reynos y Senorios, nadie se atribuya, ni tome delos bienes y mercancias, que se sacaren, y salvaren del tal naufragio, ni el Fisco Real, ni otro delos subditos de su Magestad, sino que qualquiera cosa que sea, se dexe y restituya a los que han padecido naufragio, o a sus herederos.

XXXI.

Item da sichs begebe/ daß ein Hanseestädtischer in unseren Königreichen und Herrschafften Schiffbruch litte / so soll keiner weder Ihr Königl. Maj Fiscus oder Unterthanen von ihren Güteren und Kauffmanschafften/ so sie aus dem verlohrnem Schiffe bergen und retten / etwas nehmen oder sich zueignen/ sondern es soll das geborgene/ es sey was es wolle/ demselben so Schiffbruch erlitten oder dessen Erben gelassen und restituiret werden. *Instr. 2. cap. 38. Instr. 3. cap. 39.*

XXXII.

Iten que si a Caso por razon desta Confederation y union del Commercio, se uvieren hecho algunos gastos por la Hansa, o en lo venidero se uviere de hazer, delas quales algunas ciudades quisieren excusarse, no sean participes las tales ciudades destos Privilegios hasta que igualmente ayā participado en los mismos gastos.

XXXII.

Item dafern einige der Hanseestädte/ zu den Unkosten so die sämptliche Hansee dieser Confederation und Vereinigung wegen angewendet oder ins künftige anwenden möchten/ ihr quotam zu bezahlen sich verwegeren würden / dieselbe sollen/ biß sie ihren Antheil abgetragen/ dieser Privilegien unfähig seyn. *Instr. 2. cap. 45. Inst. 3. cap. 46.*

XXXIII.

Iten que quando a Caso algunos destos privilegios tuviere necessidad de alguna interpretacion sea siempre en favor delos Hanseaticos.

XXXIII.

Item da einige dieser Privilegien der interpretation bedürfften/ soll solche allezeit in favorem der Hanseestädte geschehen. *Instr. 2. cap. 46. Inst. 3. cap. 47.*

Este pape les mismo original que vino de madrid con la ratificacion original de su Magestad sobre el Tratado de Commercio con las villas Hanseaticas, despachada en aquella Corte a veinte y seys de Enero deste anno, laqual mando su Magestad remetirmela a mi el Conde de Pennaranda

Vorgeschriebenes ist das rechte Original so von Madrid mit Ihr Königl. Maj. original Ratification sub dato den 26. Januarij lauffenden Jahrs an besagtem Hoffe über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädtischen getroffen/abgegeben/ welches Ihr Maj. Uns Graffen von Pennaranda

randa con su Real Carta de veinte y seis de Enero; Y en fe dello Nos los infra escritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel segun loque se previene en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad en Munster a. 3. de Mayo de 1648.

L. S. El Conde de Pennaranda.
L. S. A. Brun.

Es copia del papel firmado de su Excelencia el Sennor Conde de Pennaranda y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los Sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder authenticada, y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y de esta embaxada lo firmè de mi mano en Munster a 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandes del
Campo y Augulo.

randa in Ihre Königliche Schreiben vom 26. Januarji zu fertigen lassen: In Uhrkund dessen/haben Wir nachgesetzte Ihr Königl. Majest. Plenipotentiarij, vermöge des/ im ersten artic. der besagten Königl. Ratification Uns ertheilten Gewalts / unterschrieben und mit Unseren Pitschafften bekräfftiget. In Münster den 3. Maji. 1648.

L. S. Der Graff von *Pennaranda*
L. S. A. Brun.

Daß vorstehendes eine vidimirte Copei des von Ihr Excell. dem Herren Graffen von Pennaranda und Herrn Antonio Brun Königl. Rathe untergeschriebenen Brieffes/welcher den Hanseestädtischen Herren Deputirten nechst genommener vidimirter Abschrifft eingeliefert worden. Solches beuhrkunde Ich untengeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Münster den 6. Junii/ 1648.

Petrus Ferdinandi del
Campo y Augulo.

La forma de Concession delos Privilegios que piden los Diputados Hanseaticos en los Reynos de Castilla.

Nos Don Felipe por la gracia de Dios &c. Por las presentes por perpetua memoria hazemos saber, que aviendo Nos embiado los meses passados las Ciudades confederadas dela Hansa Teutonica sus Embaxadores N. N. N. N. para congratularse y darnos la en hora buena afectuosamente del felice govierno de nuestros Reynos y para renovar con respeto la memoria de su antigua amistad y pedirnos tambien que les concedamos las partes de reciproca benevolencia y entre otras cosas alcançassen la confirmacion de sus privilegios que les fueron concedidos por los Reyes

Forma Concessionis Privilegiorum Welche die *Deputirte* der Hansee-Städte in den Königreichen *Castilien* gesucht.

Wir von GOttes Gnaden Don Philipus &c. Thun mit diesen zu ewiger Gedächtnis kund und zu wissen. Als Uns in kurtz entwichenen Monathen die vereinigten Städte der Teutschen HAnse Ihre Ambassadores N. N. N. N. zugesand/ Uns anfänglich zu gratuliren/ wegen glücklicher succession und Continuation der Regierung unserer Königreichen / auch in gebührenden respect zu ersuchen/ Ihre alte Freundschafft zu verneueren/ Ihnen mit continuirlicher Gewogenheit zugethan zu verbleiben/ und die von unseren Vorfahren Weyl. Königen von Portugal concedirte Privilegien zu confirmiren: So haben Wir nechst denselben ertheilter

Reyes de Portugal nuestros predecessores, y aviendolos primero oy do y tratado graciosa y benevolamente, reduciendo principalmente a la memoria las cosas delos tiempos passados y quan bien y con quanto affecto Nos ha sido siempre la Hansa Teutonica benemerita y à nuestros Reynos, pues deste el punto que por la communicacion del commercio se uniò con Nosotros ha permanecido en fe y observancia perpetua, y no solo Nos ha convitado las utilidades en honesta y abundante mercancia, pero mas de una vez ha derramado su sangre y la misma vida por la salud de Nuestros Reynos: Nos ha parecido justo que pues ella ha sido prompta para procurar el merito, no Nos devemos mostrar tardos en hazer les merced y assi a lo primero con acuerdo del Consejo del nuestro Reyno de Portugal les hemos confirmado plenissimamente los Privilegios de aquel Rey como por la Carta dela Confirmacion parece mas particularmente y despues communicado con los del nuestro Consejo de Estado y en el considerado con maduro juizio, que no se les podia conceder todo en este tiempo toda via nos parecio que se les devia conceder alguna parte: Acerca deloqual ordenamos se sacassen ciertos capitulos de los Privilegios de Porrugal losquales juzgamos se les deven conceder en nuestros Reynos de Castilla a los Hanseaticos, como por esta nuestra carta, con plena noticia de cierta ciencia y plenitud de nuestra Real potestad damos y concedemos a las ciudades confederadas dela Hansa Teutonica y a los subditos Ciudadanos y moradores de todas y de cada una dellas, en nuestra Castilla, y en los Reynos dependientes della, paraque los posseań y gozen para siempre jamas.

theilter audientz und gütlicher tractation bey uns sonderlich erwogen/ was in den entwichenen Zeiten vorgeloffen/ mit was Treu und guter Zuneigung die Teutsche Hansee sich umb Uns und unseren Königreichen verdient gemacht / auch von der Zeit an/ da sie sich mit uns wegen Communicirung des Commercii eingelassen/ in stetswehrender Treu und guter observantz verharret/ und Uns nicht allein durch ehrlichen Handel und guten Gewerbe viel genützet / besonderen auch vielmals zu unserer Königreichen besten ihr Blut vergossen und ihr Leben gelassen/ billich und recht zu seyn erachtet/ weil sie allezeit bereit gewesen sich umb uns zu verdienen/ in Bezeigung einiger Wolthaten Ihnen hinwieder geneigt und willfährig zu erscheinen. Und haben demnach mit vorwissen des Raths unsers Königreichs Portugal / Ihre Privilegia so sie von selbigen Königen haben/ vollenkömlichst confirmiret/ allermassen solches der Confirmation Brieff mit mehren außweiset: Folgends nachdem Wir solches unserm Consilio Status communiciret/ und derselbe mit reiffen Rath erwogen/ daß bey diesen Zeiten Ihnen alles nicht zugelassen und zu concediren/ so hat Uns dennoch nicht unfüglich zu seyn bedeucht / Ihnen theils derselben zu ertheilen / zu welchem Ende wir dann verordnet / aus vorgeschriebenen Portugisischen Privilegien gewisse articulos außzuziehen/ welche Wir Ihnen in unseren Königreichen Castilien vergönstigen könten/ wie Wir dann Ihnen den vereinigten Teutschen Hansee-Städten und einer jeden insonderheit/ ihren Unterthanen / Bürgeren und Einwohneren/ solche in unseren Königreichen Castilien und deren zugehörigen Länderen/ zu ewigen Zeiten zu geniessen und zu gebrauchen/ Krafft dieses unsers Brieffs mit rechtem Wissen und in Vollkommenheit unser Königlichen Macht/ geben/ concediren und vergönstigen.

I.

Lo primero aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos puedan entrar con navios, assi propios

Fürs erste approbiren/ wollen und lassen Wir zu/ daß die Hansestädtische in den Hafen/ Busem und Ströhmen unserer

propios como alquilados y todo genero de mercancias y qualesquier otros bienes, como no ſean las dichas naves ni mercancias delas Islas de Olanda y Zelanda, y las demas Provincias unidas, ni otras prohibidas en todos los puertos ſenos y diſtritos de dichos nueſtros Reynos, donde en tiempos paſſados han acoſtumbrado a entrar y les ha ſido licito entrar ſeguramente ſin ſalvo conduto, o otra licencia general o eſpecial y detenerſe en los que les pareciere y partirſe dellos y bolver a navegar quando quiſieren.

unſerer vorbeſchriebenen Königreichen/ welche ihnen vor dieſen ohn ſicheren Geleit oder anderen general oder ſpecial Erlaubniſſen zu beſchiffen erlaubt und ſie gewöhnt geweſen/ ſo wol mit ihren eignen als gemieteten Schiffen/ beladen mit allerhand Güteren und Kauffmanſchaften ein- und außlauffen/ auch darin ſo lang es ihnen gut deucht/ und ſie wieder wegſchiffen wollen/ liegen mögen/ wann nur beſagte Schiffe und Gütere nicht aus den Inſulen von Holland/ Seeland/ den vereinigten Provincien und anderen verbottenen Oertern ſeyn. *Inſtr.1.cap.21. Inſtr.3.cap.1. & Inſtr.4.cap.1.*

II.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que a las naves delos Hanſeaticos de aqui adelante las perſonas, miniſtros, o, otros qualesquiera que fueren a hazer la viſita, no les pidan ni tomen coſa alguna y ſi a caſo los Adminiſtradores, o Arrendadores de nueſtra hazienda quiſieren embiar a las naves algunas guardas, las embien los dichos Arrendadores a ſu coſta y nueſtros Adminiſtradores a la de mi hazienda, y no les conſientan que pidan, o tomen coſa alguna delos dichos Hanſeaticos.

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu/ daß unſere Miniſtri und andere officialen, ſie ſeyn welche ſie wollen/ hinfüro/ wañ ſie die Hanſeeſtädtiſche Schiffe viſitiren/ dafür nichts von ihnen foderen oder nehmen: Da aber die Adminiſtratores oder Verpachtere unſerer intraden, einige Wächtere auff den Schiffen ſetzen wolten/ ſollen die Verpachtere ſolche auff ihren und die Adminiſtratores auff Koſten unſerer intraden auf ſelbigen ſetzen und halten/ und ſollen ihnen nicht verſtatten den Hanſeeſtädtiſchen etwas abzunehmen oder abzuforderen. *Inſtr.1.cap.22. Inſtr.3.cap.2.*

III.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias que truxeren no ſe ſaquen de ſus navios por nueſtros miniſtros, no ſiendo aviſados y prevenidos primero los maeſtres delos navios y los duennos delas mercancias, de que ſe han de deſcargar y ſi eſtuvieren en la ciudad, ſean primero guardados tres horas mas.

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu/ daß die ihnen zugeführte Wahren/ ehe und bevor den Schifferen und Eignern derſelben/ es kund gethan und angedeutet worden/ durch unſeren Bedienten nicht ſollen noch mögen gelöſet/ und da ſie in der Stadt ſeyn/ ſoll ihnen drey Stunden fürher ſolche zu löſen angemeldet werden. *Inſtr.3. cap.3.*

IV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito a los Hanſeaticos, deſpues de deſcargadas ſus mercancias, depoſitarlas en nueſtra Alfandiga por tiempo de anno y dias; Y ſi a caſo en eſte tiempo la Alfandiga, o, Aduana ſe huviere de deſembaraçar de algunas mercancias, en tal

Item Wir approbiren/ wollen und laſſen zu / daß den Hanſeeſtädtiſchen frey ſtehen ſoll/ ihre Wahren wann ſie entladen / in unſer Zollhauß auff Jahr und Tag nieder zu ſetzen; Und da in ſolcher Zeit das Zollhauß wegen einiger Wahren muſte außgeräumet werden/ auff ſolchen Fall ſollen alſolche Wah-

caso se pongan y guarden estas mercancias en alguna casa, o, taverna vezina, cerrada con dos cerraduras, y que la una de las llaves tenga nuestro Contratador, y la otra el duenno delas mercancias, ni sean compelidos los duennos a pagar el derecho dellas, sino passado el dicho anno y dia y puedan en este tiempo entrar en la Aduana y visitar sus mercancias todas las vezes que quisieren: Pero si los mismos Hanseaticos quisieren pagar luego el derecho, en tal caso aprobamos, queremos y concedemos, que sean despachados antes que todos los otros, y aun antes que los que vinieren a nuestra Aduana antes que ellos.

ren in ein nechst gelegenes Hauß oder Laden so mit zweyen Schlössern wol versehen / gebracht und verwahret werden / und soll den einen Schlüssel unser Contratador; den andern aber der Eigner des Gutes zu sich nehmen / es sollen auch die Eigener ehe gedachtes Jahr und Tag verlauffen / zu Abtragung der Rechten nicht angestrenget werden: In welcher Zeit sie auch / so offt es ihnen beliebet in das Zollhauß gehen und ihre Wahren besehen mögen. Da aber alsolche Hansee-Städtische also fort die Rechten abtragen wolten / auff solchen Fall / wollen / approbiren und vergönstigen Wir / daß selbige für allen anderen / auch für denen / so ehr dann sie auf unseren Zollen gekommen / befodert und spediret werden sollen. *Instr. 1. cap. 19. Instr. 3. cap. 4. & 5.*

V.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que todo el oro y plata y todo el trigo y toda materia de madera de que se edifican las naves, y los masteles y entenas y todas las municiones de guerra, como son arcabuzes, mosquetes, artilleria, polvora, frascos para ella, motiones, coseletes, balas de hierro y plomo; las velas de navios y el lienco de que ellas se hazen, los cables y xarcia, el cannamo, la estopa y todo loque es necessario y pertenece al sustento, como son las vitualias que fueren traidas por los Hanseaticos, sean del todo libres de derechos y no sean compelidos dichos Hanseaticos a pagar pension.

V.

Item Wir approbiren / wollen und Concediren / daß alles Gold / Silber / allerhand Korn / alles Holtz zum Schiffsbau dienlich / Masten und Rahen / auch alle Kriegs-munition als Hacken / Muschetten / Geschütze / Pulver / Bandelier / Feurmöser / Cosseletten Eiser- und bleyerne Kugelen / Schiffs-Siegel / Siegeltuch / Tauwen und Tauwerck / Hanpff / Warck / auch alle Nothwendigkeiten so zu Erhaltung des Lebens gehören / als allerhand victualien, so von den Hanseestädtischen gebracht werden / gäntzlich Zollfrey seyn / und sie dafür etwas zu entrichten nicht angehalten werden sollen. *Instr. 1. cap. 7. Instr. 3. cap. 6.*

VI.

Iten aprobamos, queremos, y concedemos, que aquellos delos Hanseaticos que vienen a Sevilla, y a los demas lugares maritimos, a habitar en ellos, no paguen ningun derecho de todas las cosas del comer y bever, ni de sus vestidos, ni de sus Criados, ni delas cubiertas y caxas en que se enbuelven sus mercancias.

VI.

Item wir approbiren / wollen / und Concedirẽ / daß die Hanseestädtische / so zu Sevilla und in anderen Seestädten kom̃en / oder sich daselbst häußlich niederlassen / von ihren Esselwahren und Geträncken / Kleideren / Knechten / Kasten und Decken worin sie ihre Wahren packen und winden / keine ungelder bezahlen sollen. *Instr. 3. cap. 7.*

VII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de las otras mercancias

VII.

Item Wir approbiren und concediren / daß sie von den anderen Wahren /

cancias que traxeren demas delas arriba referidas paguen ocho por ciento de alcavala y cinco por ciento de almoxarifazgo y que no se les puida otra cosa.

ren/so sie anhero bringen möchten/ achte vons hundert Zoll/und fünffe vons hundert Admiralität Zollen bezahlen / und weiter nicht beschweret werden sollen. *Instrum.3.cap.8.*

VIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias de los Hanseaticos no sean apreciadas en la Aduana por nuestros Contadores, o, Contratadores a mayor precio del que realmente valen, ni que los mismos Contratadores, o, Contadores puedan tomor las tales mercancias apreciadas por precio hecho por ellos en pago del derecho y dar loque va de mas a los duennos dellos.

VIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß der Hanseestädtischen Wahren in den Zollen durch unsere Contadorn oder Contratadorn, nicht höher als sie würcklich werth seyn gewardiret werden mögen / und sollen die Contratadores oder Contadores die also von ihnen taxirte Wahren/ für dem von ihnen selbst gemachten Preiß / in Abtragung des Zollens/ nechst Erstattung des überschusses an dem Eigner/zu sich zu nehmen nicht bemächtiget seyn. *Instr.1.cap.23. Instr.3 cap.9.*

IX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan caminar por todo nuestro Reyno, y andar en Cavallos, mulas y Carros, negociar, contratar, comprar y vender en el libremente, assi por sus personas, como por sus Agentes y Factores qualesquier que sean, como a ellos les fuere mas comodo y pareciere mejor, siendo los dichos factores delos que su Magestad permite que residan en sus Reynos.

IX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß sie mögen durch allen unseren Königreichen auff Pferden/ Muhlen und Karren reisen/handeln/wandeln/ kauffen und verkauffen / so wol in eigner Person als durch ihre Agenten und Factorn, sie mögen seyn welche sie wollen/ so ihnen zu ihren Handlungen am besten dienen und bequemsten seyn / nur daß die besagte Factorn von denen freyen Leuten seyn/welche Ihr Königl. Majest. in dero Königreichen zu wohnen verstattet. *Inst. 1.cap.24. Instr.3.cap.10.*

X.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los mismos Hanseaticos pongan, y sennalen el precio a sus mercancias y que no se les ponga tasa por otro ninguno y que les sea licito el comprar al menos precio que pudieren y vender al mas subido que pudieren.

X.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß sie die Hanseestädtische/ ihre Wahren selbst/und keinmand anders taxiren und wardiren mögen/ auch daß ihnen frey stehe/so wolfeil als ihnen möglich einzukauffen/ uñ so theuer sie können/ wieder zu verkauffen. *Instr.3.cap.11.Inst. 4.cap.2.*

XI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito alos Hanseaticos introduzir en sus contratos los corredores, o, dexar de introduzir; Y si les pareciere introduzir alguno sea el que mas gustaren.

XI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie in ihren Handlungen sich der Mäckler bedienen oder nicht bedienen mögen; und so sie deren einen zu sich ziehen wolten/ mögen sie nehmen der ihnen am besten gefält. *Instr.1.cap.10. Instr.3.cap.12. & Instr.4.cap.4.*

XII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos vender sus mercancias quando quiera y a quien quiera que quisieren y no sean conpelidos a la venta de las mercancias libres del derecho ni otros de ninguna manera.

XII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß sie ihre Wahren/ wanner und an weme es ihnen geliebet/ verkauffen mögen/ und sollen in keine wege/ weder ihre Zolfreye noch Zolbare Wahren/ gegen ihren Willen zu verhandelen/ genötiget werden. *Instr. 1. cap. 25. Instr. 3. cap. 13.*

XIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito o los Hanseaticos llevar y vender por todo el Reyno las mercancias suyas, que son libres de derechos y todas las demas, aviendo pagado una vez el derecho sin que ayan de pagar por ellas de nuevo cosa alguna, ni tomar para llevar licencia de ninguna manera.

XIIII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß sie ihre Zolfreye und alle andere Wahren/ worvon einmal der Zoll entrichtet/ durch das gantze Reich führen und verkauffen mögen/ und sollen davon etwas auffs neue zu bezahlen oder darüber Licentz zu nehmen nicht angehalten werden. *Instr. 3. cap. 14.*

XIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que sea licito a los Hanseaticos tener en sus casas peso, ò romana para pesar provadamente sus mercancias, con tal condicion, que ninguno delos compradores se a obligado a pasar por aquel peso, sino que queriendo lo assi, se usu del pesador publico.

XIV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß den Hanseestädtischen frey stehen soll in ihren Häuseren Gewicht und Wage zu halten/ ihre Wahren rechtmässig damit zu wegen/ iedoch mit dem Bedinge/ daß kein Käuffer an solcher Wage verbunden sey/ sondern/ da er will/ mag er sich der öffentlichen Wage bedienen. *Instr. 1. cap. 14. Instr. 3. cap. 15.*

XV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercancias que los Hanseaticos huvieren vendido y entregado una vez, sean tenidas por buenas, sin dar lugar a la restitucion, o diminucion del precio si dentro de tres dias, despues del entriego, no se quexare del danno el comprador, y lo mismo se entienda en las que ellos compraren.

XV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß die Wahre so von den Hansischen einmal verkaufft und gelieffert worden/ für gut gehalten/ und dem Verkäuffer nicht wieder zu rücke gelieffert noch in der Bezahlung etwas deßwegen abgezogen werden soll/ es were dann vom Käuffer/ innerhalb dreyen Tagen/ über den Mangel geklaget: Solches soll auch verstanden werden von denen Wahren/ die die Hansische einkauffen. *Instr. 3. cap. 16.*

XVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si quisieren hazer batir alguna moneda de oro, o plata en nuestro Reyno los Hanseaticos sean siempre preferidos alos demas en el despacho en la casa dela moneda-

XVI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß wann sie in unseren Königreichen einige Gülden- oder Silberne Müntze wollen schlagen lassen/ daß sie allezeit für anderen auff der Müntze befodert werden sollen. *Instr. 3. cap. 17.*

XVII. Iten

XVII. Item

XVII.

Iten aprobamos, queremos, y concedemos, que los Naturales dela Hansa que por causa del commercio van, vienen, estan y contratán en nuestro Reyno por ninguna causa civil, o criminál, puedan ser citados, juzgados, condenádos y preſos por ningun juez, o Magistrado, sino por solo áquel que les daremos y nombraremos por especial juez y Conservador, exceptando solamente las causas que tocaren a nuestros derechos, de las quales han de conocer y juzgar uuestros juezes y recaudadores dellas.

XVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/so in unseren Königreichen der Handlungen wegen reisen/wohnen und handeln/von keinem anderen als ihrem special Richter so wir Ihnen verordnen wollen/weder in Civil-noch Criminal-Sachen/citiret/gerichtet/condemniret oder gefänglich angenommen werden sollen; Außgenommen dieselben Sachen/die den Königlichen Einkommen oder Zollen betreffen/welche derselben Richter und Verwesere beleuchtigen und darein sprechen sollen. *Instr.1.cap.11. & 26. Inst.3. cap.18.*

XVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ningun juez, o, Magistrado de qualquier Calidad, o, Eminencia que sea, pueda visitar y reconocer las casas y lonjas delos Hanseaticos, sino solo su Conservador y juez proprio, salvo en caso, que algun Malhechor, escapando del fragante delito se ha buscado, en el qual caso sea solo permitido al juez que le va siguiendo por razon dela justicia.

XVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/daß ihre Häusere und Laden von keinen Richteren oder Magistrat sie mögen seyn wes Standes oder Würdens sie wollen/als nur von Ihrem eigenem Conservador und Richteren sollen visitiret und besuchet werden/Außgenommen wann ein Missethäter nach frischer That in ihren Häuseren oder Laden entwischet were/in welchem Fall es dem Richter/so ihn verfolget/Gerichts wegen freystehen soll. *Instr.3.cap.19.*

XIX.

Iten aprobamos queremos y Concedemos, que si alguna vez el Contador mayor de nuestroReyno instruido de sufficiente indicios para ello, como son, si los Hanseaticos huvieran escondido en sus casas, y lonjas algunas mercancias sujetas aderecho y se huvieren eximido de pagarlo, quisiere visitar y reconocer sus casas y lonjas, sin quese haga por el juez propio delos Hanseaticos, aueriguando el indicio, embie alguno de sus ministros juntamente con un Notario publico; losquales hagan la visita y den despues razon della al Contador, pero que no sea licito a ninguno otro hazer esto, sin Notario y voluntad de su Conservador.

XIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß wo der Contador Mayor unserer Königreiche/mit genugsamen Indiciis, daß die Hanseestädtische einige zolbare Wahren in ihren Häuseren und Laden/worvon sie keinen Zollen entrichtet/verborgen hätten/informiret were/und zu Erkundigung dieses Indicii ihre Häuser und Laden/ohne daß es durch Ihren eignen Richter geschehen solte/visitiren und besuchen wolte/so soll er durch einen seinen Dieneren und einen Notarium publicum, welche Ihm den Verlauff hinterbringen sollen/solche visite thun lassen. Es soll aber sonst keinem solches ohn Notario oder vorwissen ihres Conservadors zu thun erlaubt seyn. *Instrum.1.cap.12.& 16.Instr.3.cap.20.*

XX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que el juez ſingular que hemos dicho ſe les darà, no ſolo tenga juriſdicion dentro delos muros de nueſtra Ciudad de Sevilla, ſino ſeys leguas al rededor y juzge, aſſi en lo criminal, como en lo civil, ora ſean los Hanſeaticos actores, o, reos, exceptando las perſonas privilegiadas, en caſo que les ſuceda algun pleito, o controverſia con ellas; Porque en tal caſo ſi las perſonas privilegiadas tuvieren la parte de los reos han de ſer convenidos ante ſu juez.

XX.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/daß der Hanſeeſtädtiſcher eigner Richter/ ſo/ wie geſaget / Ihnen verordnet werden ſoll/nicht allein binnen der Rinckmauren Unſer Stadt Sevilla, ſondern ſechs Meilen ringsherumb ſeine jurisdiction haben/ und ſo wol in Ihren Criminal als Civil-Sachen / ſie ſeyn Klägere oder Beklagte richten und ſprechen ſoll. Es ſollen aber hievon die Privilegirte Perſonen / im Fall zwiſchen Ihnen und den Hanſeeſtädtiſchen ſich einig Mißverſtändnis oder Proces ereignē ſolte/eximiret, befreyet; und / da ſie Rei ſeyn/vor keinem anderen/als ihrem Richter belanget werden. *Inſtr. 1. cap. 15. Inſtr. 3. cap. 21.*

XXI.

Iten, aprobamos, queremos y concedemos, que delas ſentencias dadas por ſu juez, ſi entrambos los litigantes fueſſen Hanſeaticos, ſea licito ala parte condenada apelar la cauſa a la Hanſa Teutonica, pero ſi el pleito determinado fuere entre un Hanſeatico y qualquier otro delos ſubditos de nueſtro Reyno, o, peregrino, ſe lleve la apelacion a nueſtra Audiencia de Sevilla.

XXI.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß von denen / von Ihrem Richter abgeſprochenen Urtheilen / wo beede litigirende Theile Hanſeeſtädtiſche ſeyn/ der gravirte Theil an die Teutſche Hänſe appelliren möge: Were aber der abgethaner Rechtshandel / zwiſchen einem Hanſeeſtädtiſchen und Unterthanen unſerer Königreiche / er ſey wer er wolle/ oder einen Frembden vorgeloffen / ſo ſoll davon an Unſer Gericht in Sevilla appelliret werden. *Inſtr. 3. cap. 22.*

XXII.

Iten aprobamos queremos y concedemos, que a nadie ſea licito apelar dela ſimple ſentencia interlocutoria, ni dela miſma definitiva, ſino excediere la ſuma de cien ducados.

XXII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß keine Apellation ſtatt habe von einem Beſcheide / Interloqvuto auch nicht von einer difinitiv-Urtheil/ es erſtrecke ſich dann die Summa über hundert Ducaten. *Inſtr. 1. cap. 27. Inſtr. 3. cap. 23.*

XXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en caſo que la ſentencia ſea llevada por apelacion a nueſtro Conſejo Real, el Preſidente del, o Governador cometa toda la cauſa a dos, o ſi fuere neceſſario a tres, y a lo ſumo a quatro juris Conſultos, los quales examinen con diligencia, no ſolo la ſentencia definitiva, pero tambien las interlocutorias dela primera

XXIII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigē/daß wo ein Sache per Appellationem an das Königliche Conſilium gelangete / daß der Præſident oder Gubernator deſſelben zweyen / oder wo nötig dreyen / und zum höchſten / vieren Rechtsgelahrten/die gantze Sache committiren/welchen obligen ſoll/ ſo wol die definitivam ſententiam, als auch alle Interlocuta primæ inſtantiæ wol zu exami-

mera inſtancia y deſpues definitivamente pronuncien loque fuere de derecho: Y deſte juyzio no ſea licito apelar.

examiniren/und hernacher in einer End-urtheil/ was recht ſeyn wird/ außzuſprechen/von welchem Gerichte keine Appellation ſtatt haben ſoll. *Inſtr.3.cap.24.*

XXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las cauſas y pleytos delos Hanſeaticos ſe deſpachen con brevedad y queno ſe alarguen con ninguna dilacion de dia en dia.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen / daß der Hanſeeſtädtiſchen Rechtſachen / ſchleunigſt expediret und mit keinen dilationen, von einem Tage zum andern/ auffgehalten werden ſollen. *Inſtr.1.cap.28. Inſtr.3.cap.25.*

XXV.

Iten aprobamos, queremos y Concedemos, que toque la execucion delo juzgado a ſolo el juez y Conſerſervador propio delos Hanſeaticos, aunq; ſe aya juzgado por el miſmo, o, por los juezes de apelacion en nueſtro Reyno.

Item Wir beſtetigen/wollen und vergönſtigen/daß die Execution der Urtheilen/ durch den Hänſiſchen Richter / oder eignen Conſervatorem, ſie ſeyn von ihme/ oder den judicibus Apellationum, in unſerem Königreiche abgeſprochen/beſtellet werden ſoll. *Inſtr.1.cap.29. Inſtr.3. cap.27.*

XXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſi alguna vez por razon de delito fuere neceſſario ponerlos en la Carcel en tal Caſo el miſmo juez lleve a los Hanſeaticos a la Carcel; Y ſi la cauſa fuere tal, que ſe puedan dar en fiado, el juez admita la fiança ſiempre y ſin difficultad y no los lleve a la carcel ſin grande y urgente cauſa.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß/ wo die Hanſeeſtädtiſche eines delicti wegen gefänglich eingezogen werden müſten/ ſie ihr eigner Richter einziehen ſoll/ were aber die Sache alſo beſchaffen/daß ſie Bürgen genieſſen könten/ ſoll der Richter allezeit ohne difficuität dieſelbe admittiren/auch ſie ohne ſchwere und wichtige Urſachen nicht in verhafft nehmen. *Inſtr.3. cap.26.*

XXVII.

Iten aprobamos queremos y concedemos que ſea licito a los Hanſeaticos edificar caſas y lonjas, dentro y fuera de nueſtra ciudad de Sevilla y queno ſe les haga en ellas ninguna moleſtia en las perſonas, o, mercancias, ni cargen ſus caſas, o, lonjas con ningunos hueſpedes, o, cavalgaduras contra la voluntad delos duennos.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie in- und auſſerhalb unſer Stadt Sevilla Häuſere und Laden bauen mögen/in welchen ſie weder an Perſon noch Gütern beſchweret/ weniger mit Einlogirung einiger Frembden oder Reuteren / wider der eigner Willen/ beleget werden ſollen. *Inſtr.1.cap.1.6. Inſtr.3.cap.28.*

XXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quantos naturales delas ciudades Hanſeaticas habitaren en nueſtro Reyno de Caſtilla, ſean libres y de todo eſentos de todas las conceſſiones, aſſi patrimoniales, como perſonales y del cargo dela tutela y de todo penſion y tributo, aſſi ordinario,

Item Wir beſtätigen wollen und vergönſtigen allen Eingebornen der Hanſeeſtädten/ſo in unſerem Königreich Caſtilien wohnen möchten / daß ſie von allen muneribus, ſo wol Patrimonialibus quam Perſonalibus, wie auch von den Vormundſchafften/ ordinarien und extraordinarien ungelden und ſteuren/ auch

nario, como extraordinario y tambien de todo servicio de milicia, assi en la mar, como en la tierra.

auch von Kriegesdiensten zu Wasser und Lande / frey und exempt seyn sollen. *Instr. 1. cap. 4. & 5. Instr. 3. cap. 19.*

XXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, si alguna vez sucediere que alguno delos Hanseaticos en nuestro Reyno, o, en la mar viniendo a el, muriere, y sus bienes vinieren a nuestro Reyno, se inventarien los bienes desta Calidad por un Notario publico con intervencion de su juez y del Consul y de dos de los Ancianos dela misma nacion, y se entrieguen, paraque los guarden, al Consul y Ancianos, y que por mano deestos mismos, se restituyan a los hærederos, con buena fe y sin ninguna Carga, ni controversia.

XXIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß wo sichs begebe/ daß ein Hanseestädtischer in unserem Königreich/ oder in der See / in deme Er dahin reisete/verstürbe/und dessen Gütere in unsern Königreich anlangeten / daß solche durch einen Notarium publicum, in beysein ihres Richters und des Consuls, auch zweyer Alten ihrer Nation/ geinventiret und dem Consul und Alten/ umb solche den rechten Erben / mit guter Treu/ohn einig Beschwerde/Hinderniß oder Controverse, einzuhändigen/ in Verwahrung gegeben werden sollen. *Instr. 1. cap. 17. Instrum. 3. cap. 30. & Instr. 4. cap. 15.*

XXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que sea licito a los Hanseaticos bolver a sacar de nuestros Reynos para sus casas, o para donde quisieren, sus mercancias que huvieren traido a el, y no se huvieren vendido, despues de aver pagado una vez el derecho, conforme alas tablas de sus privilegios, sin ningun genero de impedimento.

XXX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß sie ihre / in unseren Königreichen gebrachte und unverkauffte Wahren / wovon sie einmal den gebührenden Zollen/ vermöge des Schragens ihrer Privilegien entrichtet/ wieder aus und nach ihrer Heymat/ oder wohin es ihnen beliebet / ohne einige Hinderung/ führen mögen. *Instr. 3. cap. 31.*

XXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de las mercancias, que compraren los Hanseaticos, en nuestros Reynos, y las huvieren de sacar del, no se cobre dellos ningun genero de derecho.

XXXI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie von denen Wahren/ so sie in unsern Königreichen kauffen und außschiffen wollen/ keine Rechte / sie mögen heissen wie sie wollen/ entrichten sollen.

XXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que la especeria comprada, la puedan llevar desde luego de sus Naves, o, guardarla en sus casas, para llevarla a las naves, quando, y como les pareciere mas comodo.

XXXII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihre gekauffte Speceteyen also fort aus den Schiffen bringen/ oder so lange in ihren Häusern bewahren mögen / biß ihnen gefällig/ solche an Borth zu führen. *Instr. 3. cap. 33.*

XXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan sacar sus mercancias en qualesquier naves que quisieren.

XXXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen ihnen / daß sie ihre Wahren/ in welchen Schiffen es ihnen beliebet/ außschiffen mögen. *Instr. 1. cap. 13. Inst. 3. cap. 34.*

XXXIV.

XXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito alos Hanseaticos sacar fuera de nuestro Reyno todo el oro y plata que huvieren traido a el, y tambien toda la moneda de plata y oro, que del oro, plata, trigo o municiones de guerra vendidas huvieren cobrado.

XXXIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie alles Gold und Silber/ so sie in unser Königreiche gebracht/ so wol auch alle güldene und silberne Müntze/ so sie von dem verkaufftem Golde / Silber/ Getreidig und Krieges munition gelöset/ frey außschiffen mögen. *Instr. 1. cap. 8. Instr. 3. cap. 35.*

XXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que tambien el dinero que no huvieren empleado, puedan remitir por cambio.

XXXV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß sie ihr Geld/ so sie nicht in Wahren angeleget haben/durch Wechsel übermachen mögen. *Instr. 1. cap. 8. Instr. 3. cap. 36.*

XXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo (loque Dios no permita, por causa de guerra, huvieren de salir, o mudarse, de este Reyno, lo puedan hazer los Hanseaticos libremente, assi ellos, como sus factores y ministros, con todos sus bienes y mercancias, de tal manera, que siendo avisados a tiempo, ayan de tener anno y dia para juntar y embalizar loque tuvieren.

XXXVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß den Hanseestädtischen in Kriegesfällen (so GOtt abwende) unsere Königreiche zu räumen und wegzuziehen/ für sich/ ihren Factorn und Bedienten/ freystehen / auch ihre Gütere und Wahren mit sich zu nehmē unbenommen seyn soll; Dergestalt/ daß wann ihnen solches bey zeiten angedeutet worden/ sie Jahr und Tages frist haben sollen / umb ihre Sachen/ so sie haben möchten/ zusammen zu bringen und einzupacken. *Instr. 1. cap. 9 Instr 3. cap. 37.*

XXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos, ni sus naves y haziendas, no sean detenidos en nuestros Reynos por ningunos arestos, o embargo y mucho menos sean agraviados por ningunos repressallos, sino los autores de los delitos sean convenidos por via juridica y no paguen los unos los delitos delos otros.

XXXVII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/noch dero Schiffe und Gütere/in unseren Königreichen/ mit arresten und Kummeren nicht beleget oder auffgehalten/vielweniger durch Repressalien beschweret werden sollen / besonderen die Autores des Delicti sollen Gerichtlich belanget werden/ auff daß nicht der Unschuldige für dem Schuldigen büsse. *Instr. 1. cap. 30. Instr. 3. cap. 38.*

XXXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo sucediere padecer naufragio alguno delos Hanseaticos en nuestros Reynos y Sennorios nadie se a tribuya, ni tome delos bienes y mercancias que se sacaren y salvaren del tal naufragio,

XXXVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß wo sichs begebe / daß ein Hanseestädtischer in unseren Königreichen und Herrschafften Schiffbruch litte/ so soll keiner von ihren Gütern und Kauffmanschafften / so sie aus dem verlohrnem Schiffe bergen und retten möchten/ weder unser Fiscus, noch einig unserer Unter-

fragio, ni nuestro fisco, ni alguno de nuestros subditos, sino, que qualquiera cosa que sea, se dexe y restituya a los que an padecido el naufragio, o a sus herederos.

XXXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si en algun tiempo sucediere, que tengamos necessidad para nuestro servicio, de algunos navios de los Hanseaticos, que en tal caso el General de nuestra Armada y los demas oficiales lo hagan primero saber al Consul dela nacion, y ante todas cosas, se consiga el consentimiento delos Maestres, y avido esto, se sennale el justo arqueamiento, o, medida destos navios, y segun ella hecha una vez puntual y rectamente, se los pague siempre, y tambien se estimen las dichas naves por un cierto precio, y si a caso se perdieren en nuestro servicio, se pague a los duennos dellos todo aquel precio.

XXXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en tal caso no sean detenidas las naves en nuestro servicio hasta el mismo invierno, sino que se despidan siempre tan a tiempo, que puedan bolver a sus casas antes que en alguna parte se yele el mar, y que si nuestro servicio no lo permitiere, se les pague loque fuere justo por aquellos meses que imbernaren en nuestros Reynos y fueren forçados a esperar tiempo comodo para su navegacion: Y no se reduzgan a tal, que loque honestamente adquirieron en nuestro servicio, sean forçados a consumirlo ociosos en los meses del invierno.

XXXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los quebrantadores destos privilegios sean condenados en cien ducados, losquales el juez, o Conservador delos Hanseaticos execute y cobre, dela manera, que la quarta

Unterthanen etwas nehmen oder sich zueignen/ sondern/ es soll das geborgene/ es sey was es wolle/ den Schiffbrüchigen oder deren Erben gelassen und restituiret werden. *Instr.1.cap.31. Instr.3.cap.39.*

XXXIX.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß so zu Zeiten von nöthen were/ sich der Hänsischen Schiffe in unseren Diensten zu gebrauchen/ daß zuvor der General unserer Armada, oder deren Officierer, solches ihrem Consuli andeuten sollen/ auch daß für allen Dingen der Schiffer Willen und Consens darüber gesuchet werde: Wann solches geschehen/ sollen die Schiffe nach ihrer Grösse und Anzahl der Lasten rechtmässig taxiret und ihnen nach selbiger taxa, der Sold/ erstattet werden. Wie dann auch selbige Schiffe auff einen gewissen Preiß wardiret/ und solcher Werth/ daferne sie in unseren Diensten verlohren würden/ den Eigenern außgezahlet werden soll. *Instr.3.cap.40. Instr.4. cap.16.*

XXXX.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß in solchen Fällē die Schiffe/ biß der Winter einfält/ in unseren Diensten nicht sollen auffgehalten/ sondern so zeitig dimittiret werden/ daß sie/ ehe das Wasser einiger Orten frieret/ in ihre Heymat kehren können: Solten aber unsere Dienste ein anders erfoderen/ so soll ihnen vor denen Monathen/ die sie in unseren Königreichen/ wegen des Winters/ biß zu bequämer Zeit zu schiffen/ warten müssen/ was recht ist/ bezahlet werden/ welches Lohn dann so beschaffen seyn soll/ daß sie nicht genöthiget werden/ das jenige/ was sie ehrlich in unseren Diensten erworben/ in den Winter Monathen/ wann sie dienstloß/ zu Consumiren.

XXXXI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß die Ubertretere dieser Privilegien in hundert Ducaten sollen condemniret werden/ welche der Hanseestädtischer Richter oder Conservator exequiren und derogestalt einnehmen soll/ daß Er davon den vierten Theil dem Ange-

quarta parte ſe dè al denunciador y las otras tres a los pobres.

Angeber / die anderen drey Theile aber den Armen gebe. *Inſtr. 1. cap. 20. Inſtr. 3. cap. 42.*

XXXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito a la Hanſa nombrar uno, o mas Conſules en nueſtro Reyno, los quales juntamente con el juez y Conſervador, que ſe les diere, procuren, que ſe les guarden ſus Privilegios, y que por entrambas partes ſe cumpla firmemente con los pactos y tranſacciones, y quando el tal Conſul fuere elegido, y nos fuere propueſto por la Hanſa, no ſolo lo Confirmaremos de buena gana, pero le armaremos con nueſtra autoridad, paraque con nueſtros officiales y miniſtros ſea eſtimado, y con tanto mayor favor uſe ſu officio.

XXXXII.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie in unſerem Königreiche einen oder mehr Conſules ernennen mögen / welche dann zugleich mit ihrem Richter und Conſervador ſo man ihnen zugeben wird / Fleiß anwenden ſollen / daß ihren Privilegien nicht zu gegen gehandelt / beſondern denſelben von beeden Theilen nebenſt den Pactis und Verträgen / feſtiglich nachgelebet werde: Wañ aber ein ſolcher Conſul erwehlet und von der Hanſee uns vorgeſtellet worden / wollen wir denſelben nicht allein gerne Confirmiren / beſonderen auch mit unſer authorität begnädigen / damit er von unſeren Bedienten und Miniſtris geæſtimiret werden / und ſein Ampt umb ſo viel favorabler verrichten möge. *Inſtrum. 1. cap. 2. Inſtr. 3. cap. 43. & Inſtr. 4. cap. 9.*

XXXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſea licito a la Hanſa embiar alguno delos ſuyos a nueſtra Corte el qual la ſiga ſiempre, y eſte procure tambien, ſe guarden los privilegios a los Hanſeaticos y ſe cumplan bien los pactos delas Confederaciones por entrambas partes.

XXXXIII.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen der Hanſee / daß ſie eine Perſon ihres Mittels an unſeren Hoffe ſchicken möge / ſo ſtets an ſelbigen bleibe und ihre Privilegia beobachte / auch daß deren Pactis und Vereinigungen / von beeden Theilen wol nachgelebet werde / befodere. *Inſtr. 1. cap. 3. Inſtr. 3. cap. 44.*

XXXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que para mas abundante y florido trato, y comercio, ſea licito a la Hanſa, conſtituir una caſa publica o reſidencia en nueſtra ciudad de Sevilla, para inſtruir ſu negociacion, dela manera, que en otros Reynos la tienen y para eſto les ſennalaremos ſolar comodo y les ayudaremos en los gaſtos del edificio, y ſi a Caſo fueren neceſſarios otros mas eſtendidos privilegios que eſtos para ello, no ſe los negaremos, como ſe puedan comodamente conceder.

XXXXIV.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädten / daß ſie zu beſſerer Fortpflantzung ihres Handels und Wandels ein Cantor oder offentlich Kauffhauß in unſer Stadt Sevilla, wie ſie ein ſolches in anderen Königreichen haben / auffrichten und bauen mögen / worzu wir ihnen dann einen bequämen Ort anweiſen laſſen / und zu den Baukoſten behülfflich ſeyn wollen: Da ſie auch vielleicht hierzu weitere und außführlichere Privilegia, als vorgeſetzte / bedürfftig weren / wollen wir ihnen ſolche / da ſie zuläſſig / nicht verwegeren. *Inſtr. 3. cap. 45.*

XXXXV.

Iten aprobamos, queremos y conce-

XXXXV.

Item Wir beſtätigen / vergönſtigen und

concedemos, que si a caso por razon desta nuestra Confederacion y union del Comercio, se huvieren hecho algunos gastos por la Hansa, o en lo venidero se huvieren de hazer, delos quales algunas ciudades quisieren escusarse, no sean participes las tales ciudades destos privilegios hasta que igualmente ayan participado en los mismos gastos.

XXXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando a caso, alguno de estos Privilegios, huviere necessidad, de alguna interpretacion, se haga siempre benignamente, en favor delos Hanseaticos, y no contra ellos.

TOdos los quales Capitulos de privilegios arriba escritos, y cada uno de ellos aprobamos, confirmamos y denuevo concedemos a las Ciudades Confederadas dela Hansa Teutonica y a los subditos, ciudadanos y moradores dellas y de cada uno dellas en nuestro Reyno de Castilla, y Reynos dependientes del, paraque los possean, y gozen para siempre jamas, y prometemos en nuestra palabra Real por Nosotros, y nuestros herederos, queremos por ella guardarselos firmemente, agora tengamos paz, o guerra con los Rebeldes delas Provincias Unidas del Pais Baxo, no obstante qualesquier Leyes, Ordenanças, Sanciones y Constituciones de nuestro Reyno: En fe y testimonio de todo lo qual mandamos poner en esta carta nuestro Sello Real, y lo firmamos de nuestra mano.

ESte papel, es el mismo original, que vino de Madrid, con la ratificacion original de su Magestad, sobre el tratado de comercio, con las villas Hanseaticas; despachada en aquella Corte a 26. de Enero deste anno, lo qual mandò su Magestad, remitirmelo ami, el Conde de Pennaranda, con su Real Carta de 26. de Enero, y en fe dello, Nos los infra escritos Plenipotenciarios

und wollen / dafern einige der Hansee-städten / zu den Unkosten / so die Hänse dieser Confœderation und Vereinigung wegen angewendet / oder ins künfftig anwenden möchten / ihre quotam zu bezahlen sich verwegeren würden / daß solche Städte biß sie ihren Antheil abgetragen / dieser Privilegien unfähig seyn sollen; *Instr. 1. cap. 32. Instr. 3. cap. 46.*

XXXXVI.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß da etwa einig dieser Privilegien der Interpretation bedürffte / daß solche allezeit in favorem der Hansee-Städte und nicht gegen dieselbe geschehen soll. *Instr. 1. cap. 33. Instr. 3. cap. 47.*

WElche vorgeschriebene Articulos Privilegiorum alle und iede / Wir den vereinigten Teutschen Hanseestädten und einer iedweden derselben / ihren Unterthanen / Bürgeren und Einwohneren / solche zu ewigen Zeiten in unseren Königreichen Castilien und die von selbigen dependiren / zu geniessen und zu gebrauchen / bewehren / bestätigen und von neuen zulassen: Und geloben bey unsern Königlichen Worten / vor Uns und unseren Erben / daß ihnen solche Articulen so wol bey Krieg- als Friedenszeiten / so Wir mit den Rebellen der vereinigten Niederländischen Provincien haben möchten / gehalten / und denselben stets nachgelebet werden soll / worwider die Gesetze / Verordnungen / Satzungen und Constitutionen unsers Reichs kein statt haben sollen. Zu festen Haltung und Gezeugniß vorgeschriebenen allen / haben Wir unser Königlich Siegel unter diesen Brieff lassen drucken und mit unser Hand unterschrieben.

VOrgeschriebenes ist das wahre Original so von Madrid mit Ihr Königl. Maj. Original Ratification sub dato 26. Januarji lauffenden Jahrs an besagtem Hoffe über den Tractat des Commercii mit den Hansee-Städten getroffen / abgegebē / und höchstgedachte Königl. Maj. Uns Graffen von Pennaranda in dero Kön. Schreiben vom 26. Januarji / zu fertigen lassen; In

ciarios de su Mageſtad firmamos y ſellamos eſte papel, ſegun loque ſe previene, en el primer articulo, de la dicha ratificacion de ſu Mageſtad. En Munſter a. 3. de Mayo de 1648.

L. S. El Conde de Pennaranda.
L.S. A. Brun.

ES copia del papel firmado de ſu Excellencia el Sennor Conde de Pennaranda, y del ſennor Conſejero Antonio Brun, que ſe entregò à los ſennores Diputados delas villas Hanſeaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada, y aſſi, yo el infra eſcrito Secretario de ſu Mageſtad y deſta Embaxada, lo firme, de mi mano. En Munſter a. 6. de Junio 1648.

Petro Fernandez del Campo y Angulo.

Privilegios que ſe concedieron alas Ciudades Anſeaticas en Andaluzia y demas Reynos de Caſtilla.

Privilegios para los Hanſeaticos: Traducidos de Latin.

NOS Don Felipe por la gracia de Dios, &c. Hazemos notorio y firme por tener delas preſentes a toda la poſteridad, que los meſes paſſados, las Ciudades Confederadas dela Hanſa Teutonica, Nos embiaron ſus Embaxadores N. N. N. N, paraque aficioſamente nos dieſſen, el parabien, del felix guvierno de nueſtros Reynos, y renovaſſen la memoria de ſu obſervancia y antigua amiſtad con Noſotros, pidiendo les correſpondieſſemos con reciproca benevolencia y obtuvieſſen entre otros ſus privilegios que les concedieron los Reyes de Portugal, nueſtros Anteceſſores, la confirmacion y extenſiõ de otros, en nueſtros Reynos, y ayiendo oido y tratado grata y benevolamente a eſtos embaxado.

In Uhrkund deſſen haben Wir nachgeſetzte Ihr Königl. Maj. Plenipotentiarii, vermöge des/ im erſten Articul der beſagten Königl. Ratification, uns ertheilten Gewalts/ dieſes unterſchrieben und mit Unſeren Pitſchafften bekräfftiget. In Münſter den 3. Maji Anno 1648.

L. S. Der Graff von *Pennaranda.*
L.S.A.Brun.

DAß vorſtehendes eine vidimirte Copey/des/ von Ihr Excell. dem Herren Graffen von Pennaranda, und Herren Antonio Brun Königl. Rathe/unterſchriebenen Brieffes/welche den Hanſeeſtädtiſchen Herren Deputirten/nechſt genommener vidimirter Abſchrifft/ eingeliefert worden / ſolches beuhrkunde Ich untergeſchriebener Königl. und zu dieſer Legation verordneter Secretarius mit dieſer meiner Eigenhändlichen Unterſchrifft. In Münſter den 6. Junii/ 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Inſtrumentum III.

Privilegia welche den Hanſeeſtädten in Andaluzien und anderen Caſtilianiſchen Königreichen vergönſtiget worden.

Hanſeeſtädtiſche *Privilegia: Translatirt* aus dem Latein.

WIR/ Von GOttes Gnaden/ Don Philippus, Thun durch Gegenwärtiges / aller Poſterität/ Kund und zu wiſſen / daß uns in den entloffenen Monaten / die vereinigte Teutſche Hanſee-Städte/ Ihre Ambasſadores, N.N.N.N. zugeſand/ Uns unterdienſtlich zu glücklicher Regierung unſerer Königreichen zu gratuliren/ zugleich Ihre alte mit uns gepflogene Freundſchafft und obſervance zu verneueren/ auch ihnen mit gleicher Wolmeinung zu begegnen/ die Confirmation der Privilegien, welche unſere Anteceſſores, die Könige von Portugal ihnen vergönſtiget/ und die extenſion der anderen Privilegien in unſeren Königreichen zu erhalten/zu ſuchen und zu bitten. Nach dem Wir nun gemelte Ambaſſadores gantz gnädig und freundlich geh/

baxadores, acordandonos delos tiempos passados, y quan preclaramente ha merecido siempre con Nosotros y nuestros Reynos la Hansa Teutonica, aviendo desde que se començò el comercio entre Nosotros, permanecido siempre en lealdad, y correspondencia, communicandonos, no solamente las utilidades de sus mercadurias, sino, que tambiẽ ha empleado su vida y derramado su sangre, no solo una vez por la seguridad de nuestros Reynos, y ansi acordandonos de todo esto, hemos juzgado, que aviendo ellos cumplido por su parte, no emos de ser tardos en ser agradecidos, ẽ primer lugar les emos confirmado plenissimamẽte los Privilegios de Portugal conparecer del Consejo de aquel nuestro Reyno como mas latamente parece de el diploma deesta confirmacion; demas desto, aviendolo comunicado con los principales de nuestro Reyno de Castilla, y examinado atenta y diligentemente en el Consejo secreto de Estado, que todo lo que en este tiempo no pudimos conceder, juzgamos con todo esto auerse de conceder en parte alguna, en cuya conformidad, hizimos sacar ciertos Capitulos, delos privilegios de Portugal, que determinamos conceder tambien en nuestra Castilla a los Hanseaticos, segun por este nuestro diploma, con plena noticia dela causa, de cierta sciencia, y plenitud de nuestra Regia potestad, damos y concedemos todos los infra escritos capitulos delos Privilegios, a las Ciudades confederadas dela Hansa Teutonica, y a todos los subditos, ciudadanos, y vezinos dependientes dellas, en nuestra Castilla, y Reynos paraque perpetuamente los possean, y gozen dellos:

I.

Primeramente aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos puedan arrivar a todos los puertos del dicho nuestro Reyno, riveras y distritos

gehöret und empfangen/ und bey uns erwogen/ wie die Hänse in entwichenen Zeiten/ sich umb Uns und unseren Königreichen so kundbar verdient gemacht/ in deme sie nicht alleine/ von der Zeit an/ daß das Commercium zwischẽ beeden Theilen angangen/ in beständiger Treu und guter Correspondentz verharret/ uñ uns die Nutzbarkeiten ihrer Wahren Communiciret/ sondern auch ihr Leben gewaget/ und vielmals zu versicherung unserer Königreichen/ ihr Blut vergossen: Derhalben solches alles Considerirende/ haben Wir für gut befunden/ weiln sie ihren devoir gethan/ unsers seits mit danckbarer Erkäntnis nicht lässig zu erscheinen: Haben demnach zu forderst ihnen die Privilegia des Königreichs Portugal/ auff gutachten des Raths unsers erwehnten Königreichs/ vollenkömlich confirmiret/ wie solches alles breiterer Länge nach/ aus dem Diplomate dieser Confirmation zu ersehen: Uber daß/ nach deme Wir solches mit den Fürnehmsten unsers Königreichs Castillien communiciret/ und in unserm Geheimen Consilio Status sehr fleissig examiniret/ und befunden/ daß ob schon bey diesen Zeiten ihnen nicht alles in Castillien zu verstatten/ daß dennoch theils davon ihnen zu vergönstigen sey/ zu welchem Ende dann Wir einige Capitul der Portugisischen Privilegien außzuziehen/ und selbige ihnen den Hanseestädtischen in unseren Königreichen Castillien zu concediren bewilliget haben. Wie Wir dann vermöge unser Diplomatis, wol wissend und wolbedächtlich aus vollenkommener Königlichen Macht/ Ihnen den vereinigten Teutschen Hanseestädten/ deren Unterthanen/ Bürgeren/ Einwohneren und Angehörigen in unseren Castilianischen und anderen Königreichen/ nachgesetzte Capitula Privilegiorum, dieselbe zu ewigen Zeiten zu geniessen und zu gebrauchen/ geben und verstatten.

I.

Fürs erst bestätigen/ wollen und vergönstigen Wir/ daß die Hanseestädtische in allen Haven/ Revieren und Strömen unsers gesagten Königreichs/ ohn einig

distritos, libre y seguramente, sin passaporte, o otra licencia general, o, especial con los navios, assi propios como arrendados, y con qualesquier bienes, y mercaderias de todo genero, y detenerse en ellos, loque les pareciere y salir dellos quando quisieren.

II.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que de aqui adelante, ningunos soldados visiten los navios delos Hanseaticos, y si a caso el Tesorero Mayor de nuestro Reyno, o los mismos Alcavaleros quisieren embiar algunas guardas a los navios, aya de ser a su costa, sin que permitan que saquen ni pidan cosa alguna a los Hanseaticos.

III.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que nuestros ministros no les saquen las mercadurias de sus navios, sino que primero requieran a los maestres delos navios, y duennos delas mercaderias las descarguen, y si a caso se hallaren en la ciudad, tres horas antes.

IV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos puedan depositar sus mercaderias sacadas delos navios en nuestro almazen por espacio de un anno y un dia, y si en el interin, el almazen se hallare embaraçado con algunas mercaderias, en este caso, se depositen en alguna casa vezina, poniendo doz cerraduras, teniendo una llave nuestro Arrendador y la otra el duenno dela mercaduria, y assi se asseguren, no estando obligados los duennos delas mercaderias a pagar alcauala dellas, hasta passado el anno y el dia, y en este interim puedan entrar, en el almazen siempre que quisieren, y visitar sus mercaderias.

V. Pero

einig sicher Geleit / oder ander general oder special Erlaubnis / so wol mit ihren eigenē / als auch gemieteten Schiffen / beladen mit allerhand Gütern und Kauffmanschafften / ankommen / sich in selbigen / so lange es ihnen gut deucht / auffhalten / und wann es ihnen beliebet wieder außsiegeln mögen. *Instr. 1. cap. 21. Instr. 2. cap. 1. & Instrum. 4. cap. 1.*

II.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß hinfüro keine Soldaten der Hanseestädtischen Schiffe visitiren sollen / da aber der Thesaurarius Major unsers Königreichs / oder die Verpachtere selbst / einige Wächtere auff den Schiffen setzen wolten / soll solches auff ihren eigenen Kosten geschehen / und sollen sie nicht gestatten / daß durch ihnen den Hansischen etwas genommen oder abgeheischen werde. *Instr. 1. cap. 22. Instr. 2. cap. 2.*

III.

Item Wir bestätigen / wollen und lassen zu / daß ihre Wahren / durch unseren Bedienten / ehe und bevor den Schifferen und Eigenern derselben / es kund gethan und angedeutet worden / nicht sollen noch mögen gelöset werden / und da sie in der Stadt seyn / soll ihnen 3. Stunden vorher / solche zu entladen angemeldet werden. *Instr. 2. cap. 3.*

IV.

Item Wir bestätigen / wollen und lassen zu / daß den Hanseestädtischen frey stehen soll / ihre Wahren / wann sie entladen / in unser Pack oder Zollhauß auff Jahr und Tag meder zu setzen / und da in solcher Zeit das Pack oder Zollhauß mit Wahren uberhäuffet würde / auf solchen Fall / sollen alsolche Wahren / in ein nechst gelegenes Hauß / wo zwo Schlösser gehänget / davon den einen Schlüssel unser Zollverweser / den andern aber der Eigener des Gutes zu sich nehmen soll / gedeponirt und wol bewahret werden: Es sollen auch die Eigener / ehe gedachtes Jahr und Tag verloffen / den Zollen von selbigen Wahren zu entrichten nicht schuldig seyn / in welcher Zeit sie dann / so offt es ihnen beliebet / in das Packhauß gehen / und ihre Wahren besehen mögen. *Instr. 1. cap. 19. Instr. 2. cap. 4.*

V.

Pero si los Hanseaticos quisieren pagar luego la alcavala, en este caso approbamos, queremos y concedemos, que los despachen en nuestro almazen antes que a ninguno.

VI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos no paguen derechos ningunos del oro y plata, del trigo, del maderamen, de que se fabrican los navios, mastiles y antenas dellos, y delas munitiones militares, como son mosquetes, arcabuzes, polvora, valas de hierro y plomo, y de qualquier formas y materiales de que ellas se componen y son necessarias para su uso y manejo.

VII.

Juntamente aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos que vinieren a Sevilla, y a los demas lugares maritimos no paguen ninguna alcavala dela comida, ni bevida, ni de sus vestidos, fundas, ni cubiertas de sus mercaderias.

VIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que delas mercaderias que truxeren que arriba no se ha expuesto, paguen ocho por ciento en nombre de alcavala y cinco por ciento en nombre de almojarifazgo y sobre esto no se les pida cosa alguna.

IX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que nuestros Tesoreros, o Arrendadores no precien en mas las mercaderias delos Hanseaticos que en realidad de verdad valen y que los mismos Arrendadores, o nuestros Tesoreros esten obligados a recebir en pago dela alcavala las mercaderias tasadas y pagarlas a los duenos dellas lo que sobrare.

X.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los Hanseaticos puedan muy libremente andar por todo nuestro

V.

Da aber die Hanseestädtische also fort den Zollen abtragen wolten / in solchem Fall wollen approbiren und vergönstigen Wir / daß selbige eher / dann einige andere / befodert und spediret werden sollen. *Instr. 2. cap. 4.*

VI.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigẽ / daß die Hanseestädtische / so wol von Gold und Silber / Korn / Holtz zum Schiffsbaun dienlich / Masten und Rahen / als auch Kriegs-munition Muschetten / Röhre / Pulver Eiser unñ Bleyerne Kugelen / auch allerhand materialien, wovon dieselbe gemacht / und zu deren Gebrauch und Nutzen nötig / gantz keinen Zollen bezahlen sollen. *Instrum. 1. cap. 7. Instr. 2. cap. 5.*

VII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß die Hanseestädtische / so zu Sevilla und in anderen Meerporten kommen / von ihren Essewahren und Geträncken / Kleideren / Packtuchen und Decken ihrer Wahren / keinen Zollen bezahlen sollen. *Instr. 2 cap 6.*

VIII.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß sie von allen anderen / ausser obspecificirten einbringenden Wahren / achte vons Hundert Zoll / und fünffe vons Hundert Admiralität-Zollen bezahlen / und weiters nicht beschweret werden sollen. *Instr. 2. cap. 7.*

IX.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß unsere Thesaurarii oder Zollverpachtere / der Hanseestädtischen Wahren nicht höher als sie würcklich werth seyn / taxiren und obligirt seyn sollen / die taxirte Wahren an statt der Zahlung des Zollens anzunehmen / und den Uberschuß an die Eigner zu bezahlen. *Instr. 1. cap. 23. Instr. 3. cap. 8.*

X

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß sie frey durch allen unseren Königreichen auff Pferden / Mulen / und

nueſtro Reyno y traer loque tuvieren en cavallos, mulas, o carros y negociar, contratar, comprar y vender, aſſi por ſi como por ſus agentes y factores, como mas facil y comodamente les pareciere.

und Karren reiſen / und ihre Wahren führen/handlen/ wandlen / kauffen und verkauffen mögen / ſo wol in eigner Perſon/als durch ihre Agenten un̄ Factorn, wie ihnen ſolches am beſten und bequämeſten zu ſeyn ſcheinet. *Inſtr. 1. cap. 24. Inſtr. 2. cap. 9.*

XI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los miſmos Hanſeaticos pongan precio a ſus mercaderias y no las precie otro ninguno, y les ſea licito comprar en lo menos que pudieren, y vender en quanto mas pudieren.

XI.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/daß die Hanſeeſtädtiſche ſelbſt ihre Wahren und keinmand anders taxiren mögen/ auch ſoll ihnen frey ſtehen/ ſo wolfeil als ihnen möglich einzukauffen/ und ſo theuer ſie können wieder zu verkauffen. *Inſtr. 2. cap. 10. Inſtr. 4. cap. 2.*

XII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que puedan los Hanſeaticos poner a ſus contratos Corredores, o abſtener dellos y ſi alguno juzgaren poner, pongan el que les pareciere.

XII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen/ daß ſie in ihren Gewerben ſich der Mäckeler bedienen oder es laſſen mögen/und da ſie einen brauchen wolten/ mögen ſie nehmen der ihnen gefält. *Inſtr. 1. cap. 10. Inſtr. 2. cap. 11. & Inſtr. 4. cap. 4.*

XIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos puedan vender ſus mercaderias quando y a quienes quiſieren, ni eſten obligados a moſtrar la venta dellos, libres de alcavala, ſino es de aquellas que eſtan ſujetas a ella y noaviendola pagado una vez.

XIII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie ihre Wahren/ wanner/ und an weme es ihnen geliebet / verkauffen mögen / und ſollen nicht ſchuldig ſeyn / den Kauff der Zollfreyen Wahren auffzuweiſen/es weren dann/ zollbare Wahren / wovon der Zollen noch nicht entrichtet worden. *Inſtr. 1. cap. 25. Inſtr. 2. cap. 12.*

XIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan los Hanſeaticos llevar y dividir por todo el Reyno ſus mercaderias libres de alcavala y las otras de que una vez la huvieren pagado; y no tengan neceſſidad pagar nuevamente dellas, o obtener licencia para llevarlas.

XIV.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie ihre Zollfreye und alle andere Wahren/ worvon einmal der Zoll entrichtet/durch das gantze Reich führen und verkauffen mögen / und ſollen davor auffs neue etwas zu entrichten/oder darüber Licentz zu nehmen/nicht gehalten ſeyn. *Inſtr. 2. c. 13.*

XV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanſeaticos puedan tener en ſu caſa peſo o romana, con, que privadamente, peſen ſus mercaderias, pero de tal manera, que el comprador no eſtè obligado a paſſar

XV.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß den Hanſeeſtädtiſchen frey ſtehen ſoll / in ihren Häuſeren Gewicht und Wage zu halten/ ihre Wahren rechtmäſſig damit zu wegen/doch mit dem Beding / daß kein Käuffer verbunden ſey/ſolche Wage zu gebrauchen/ſondern

sar por este genero de peso, sino que si desare otro, se aplique el publico en los contratos,

dern da er eine andere begehret/stehet ihme frey sich der öffentlichen Wage über geschlossenen Handlungen zu gebrauchen. *Instr. 1. cap. 14. Instr. 2. cap. 14.*

XVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las mercaderas que los Hanseaticos huvieren vendido y entregado, se tengan por buenas, y no aya lugar de bolverlas, ni minorarlas del precio, sino es, que el comprador, dentro de tres dias, se quexe de su falta.

XVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß die Wahren/ so von den Hanseestädtischen einmal verkaufft und geliefert seyn/ sollen für wol gehalten/ und dem Verkäuffer nicht wieder zurück geliefert/oder in der Zahlung etwas deßwegen abgezogen werden/ es were dann vom Käuffer innerhalb 3. Tagen über dem Mangel geklaget. *Instr. 2. cap. 16.*

XVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que si los Hanseaticos desearen labrar moneda, en nuestro Reyno, de su oro, y plata, siempre sean despachados, antes que otros, en la casa dela moneda.

XVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß wann sie in unseren Königreichen/von ihrem Golde und Silber/ einige Müntze wollen schlagen lassen/ daß sie allezeit für anderen auf der Müntze spediret werden sollen. *Instr. 2. cap. 16.*

XVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los Hanseaticos, que por razon del Commercio van y vienen, o se detienen, y habitan en nuestro Reyno, no puedan ser presos, citados, condenados, ni juzgados, en ninguna causa civil, ni criminal por ningun Magistrado, o juez, sino solamente, por aquel especial Conservador y juez que les daremos, pero en las causas tocantes a nuestra alcavala podra conocer y juzgar el Tesorero Mayor de nuestro Reyno.

XVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß die Hanseestädtische/ so in unsern Königreichen/ der Handlung wegen/ reisen/ wohnen und handelen/ von keinem anderen als ihrem special-Richter/so wir ihnen verordnen werden/weder in Civil: noch Criminal-Sachen citiret/ gerichtet oder condemniret werden sollen/ außgenommen/ in selbigen Sachen/ die den Königlichen Zollen betreffen/welche der Thesaurarius Major unsers Königreichs beleuchtigen und darin sprechen soll. *Instr. 1. cap. 11. & 26. & Instr. 2. cap. 17.*

XIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que no sea licito a ningun Magistrado, o, juez de qualquier Dignidad, o Eminencia que sea, sino solamente a su Conservador y juez propio, visitar sus casas, ni registrar sus tiendas, pero en caso que algun malhechor huyendo del delito se acogiere a ellas, podra requerirlas el ministro de justicia que le siguiere.

XIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß ihre Häusere von keinen Richteren oder Magistrat, sie mögen seyn wes Standes oder Würdens sie wollen/als nur von ihrem eigenem Conservatore und Richteren mögen visitiret/ und deren Laden registriret werden/ außgenommen wann ein Missethäter/ in ihren Häuseren oder Buhden entwischet were/in welchem Fall es dem Gerichts-Diener / so ihn verfolget/frey stehen soll. *Instr. 2. cap. 18.*

XX. Iten

XX. Item

XX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando el Teſorero Mayor de nueſtro Reyno, deſeare viſitar las caſas y tiendas de los Hanſeaticos, por tener indicios baſtantes, de que en ellas ay mercaderias eſcondidas, de que ſe paga alcavala, y que las han eximido della, lo puede hazer ſolamente ſu propio juez, embiando alguno de los ſuyos con el Notario Publico para hazer la viſita y auerigua-cion, y deſpues lo refieran al Teſorero y aſſi a nadie le ſea licito hazerlo, ſin el Notario y ſin la voluntad de ſu Conſervador.

XX.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß wann der Ober-Rentmeiſter unſers Königreichs der Hanſeeſtädtiſchen Häuſer und Laden mit gnughaffthabender Anzeige/daß in denſelben einige zolbare und unverzollete Wahren verborgen/ viſitiren wolte/ ſolches nur allein durch ihren eigenen Richter geſchehen/ welcher einen der ſeinigen mit einem Notario publico umb die viſite und Erkundigung zu thun/ dahin ſchicken ſoll/ die hernacher dem Theſaurario davon relation einbringen ſollen/ und ſoll alſo keinmand frey ſtehen/ ohne einen Notarium und willen ihres Conſervatoris ſolche viſitation zu thun. *Inſtr. 1. cap. 12. & 16. Inſtr. 2. cap. 19.*

XXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que el juez (que eſpecial emos dicho les daremos) juzgue en qualquier cauſa civil y criminal, no ſolamente dentro delos muros de nueſtra ciudad de Sevilla, ſino tambien fuera dellos, ſeis leguas al rededor, ora ſean los Hanſeaticos Actores, o reos, exceptas ſolamente las perſonas privilegiadas, ſi con ellas ſe trauare alguna controverſia, o pleito, porque en eſte caſo ſi las perſonas privilegiadas padecieren las partes de reos, podran parecer delante de ſu juez.

XXI.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß der Richter (welcher wie geſaget/ wir ihnen ſpecialiter verordnen wollen) nicht allein binnen der Ringkmauren unſer Stadt Sevilla, ſondern auch auſſer derſelben/ ſechs Meilen rings herumb/ ſo wol in ihren Criminal als Civil Sachen/ ſie ſein Klägere oder Beklagte/ richten und ſprechen ſoll. Es ſollen aber hievon die privilegirte Perſonen/ da ſich gegen ihnen einig Mißverſtändnis oder Proceſs ereignen ſolte/ eximirt und befreyet/ und da ſie Beklagte ſeyn/ ſoll man deren forum folgen. *Inſtr. 1. cap. 15. Inſtr. 2. cap. 20.*

XXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que la ſentencia dada por ſu juez, ſi los litigantes fueren ambos Hanſeaticos, pueda la parte vencida llevar y apelar della a la Hanſa Teutonica, pero ſi el pleito fuere decidido entre Hanſeaticos y otro ſubdido de nueſtro Reyno, o eſtrangero ſe pueda apelar a nueſtro Conſejo civil de Sevilla.

XXII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß von der durch ihren Richter abgeſprochenen Urtheil/ da beede litigirende Theile Hanſeeſtädtiſche ſeyn/ der gravirte Theil an die Teutſche Hanſee appelliren möge/ were aber der Proceſs zwiſchen einem Hanſeeſtädtiſchen und einem Unterthanen unſers Königreichs/ oder einem Frembden/ decidiret/ ſo ſoll davon an unſer Gericht in Sevilla appellirt werden können. *Inſtr. 2. cap. 21.*

XXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que no ſea licito apelar de ſimple interlocutoria, ni tampoco dela

XXIII.

Item Wir beſtätigen/wollen und vergönſtigen/ daß weder von dem abgegebenen Beſcheide noch von der definitiv Urtheil

dela sentencia difinitiva, sino es que la suma juzgada excediere de cien ducados.

Urtheil nicht appelliret werden könne/ es erstrecke sich dann die Summa über hundert Ducaten. *Instr. 1. cap. 27. Instr. 2. cap. 22.*

XXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que en aquel caso en que la sentencia passare, por apelacion a nuestro Consejo Real, el Presidente de nuestro Consejo, o Governador cometa toda la causa á dos Letrados y si fuere necessario a tres, y a lo sumo a quatro, los quales no solamente examinen diligentemente la sentencia difinitiva, sino tambien todas las interlocutorias dela primera instancia y despues ellos mismos pronuncien difinitavamente loque fuere de derecho: Y deste juyzio ninguno pueda mas apelar.

XXIV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß im Fall die abgesprochene Urtheil per appellationem an unser Königlich Gericht gediehen solte / daß alsdann der Præsident oder Gubernator desselben/ die gantze Sache zweyen/ oder wo nötig / dreyen und zum höchsten/ vieren Rechtsgelahrten / committiren soll/ welche nicht allein mit Fleiß die definitiv Urtheil/ sondern auch die Interloqvuta primæ instantiæ beleuchtigen/ und hernacher darin definitive, was recht ist/ erkennen sollen: Von welchem Gerichte keiner weiter soll appelliren können. *Instr. 2. cap. 23.*

XXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que las causas delos Hanseaticos se despachen apriesa y no se alarguen cosa ninguna.

XXV.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß der Hanseestädtischen Sachen schleunig/ und ohn einige Verzügerung/ abgethan werden sollen. *Instr. 1. cap. 28. Instr. 2. cap. 24.*

XXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando por algun delito fuere necessario llevarlos a la carcel, que en este caso su mismo juez los llevea ella, y si la causa fuere tal que aya lugar de tomar fianças, la admite siempre el juez sin dificultad, y no se proceda la prision sin grande y urgente causa.

XXVI.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen/ daß wo sie eines delicti wegen/ gefänglich eingezogen werden müsten/ ihr eigener Richter dieselbe einziehen soll: Were aber die Sache also beschaffen/ daß sie Bürgen geniessen könten / soll der Richter allezeit ohne difficultät / alsolche Bürgschafft admittiren / auch sie ohne schwere und wichtige Ursachen / nicht in verhafft nehmen. *Instr. 2. cap. 26.*

XXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que competa solamente la execucion dela causa juzgada al propio juez y Conservador delos Hanseaticos, y tambien si se uviere juzgado por el, o por nuestro Tesorero en las causas de alcavala, o por los juezes de apelacion en nuestro Reyno.

XXVII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen / daß die execution der abgethanen Sachen/ ihrem/ der Hanseestädtischen eigenem Richter und Conservatori, so wol derer die von ihme / als von unseren Thesaurario in Zoll-Sachen / oder von denen Appellation Richteren unsers Königreichs entschieden / allein zustehen soll. *Instr. 1. cap. 29. Instr. 2. cap. 25.*

XXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos edificar casas y tiendas dentro

XXVIII.

Item Wir bestätigen/ wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß sie in- und ausserhalb den Mauren unser Stadt

tro y fuera delos muros de nuestra ciudad de Sevilla y que de ninguna manera se les haga molestia en sus personas, o mercaderias, ni sus casas, ni tiendas se embaraçen con huespedes, o cavalgaduras.

Stadt Sevillien Häuser und Kramladen bauen mögen/ und sollen sie in keine Weise an Person und Güteren molestiret/noch deren Häuser und Laden mit Gästen oder Reuteren beleget werden. *Instr.1.cap.1.& 6. Instr.2.cap.27.*

XXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que qualesquiera delas ciudades Hanseaticas que vivieren en nuestro Reyno sean totalmente libres y immunes de todos los oficios, assi patrimoniales, como personales y en especial del cargo de tutela y de toda escote, pension y tributo, tanto ordinario, como extraordinario y tambien de todo servicio y milicia, assi en la mar como en la tierra.

XXIX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen allen Hanseestädtischen / sie seyn welche sie wollen/die sich in unserm Königreiche häußlich niederlassen möchten/ daß sie gäntzlich / so wol von allen muneribus tam patrimonialibus quã personalibus, als in specie von Vormundschafften/ auch allen anderen / so wol ordinarien als extraordinarien Ungelden und Steuren/imgleichen von Kriegesdiensten zu Wasser und Lande frey und exempt seyn sollen: *Instr.1. cap.4.& 5. Instr.2.cap.28.*

XXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando sucediere, que alguno de delos Hanseaticos muriere en nuestro Reyno; o iendo a el, espirare en la mar, yllegaren los bienes a nuestro Reyno, que estos bienes inventarie su juez y Consul constituido y dos de los mas Ancianos de la misma nacion por un Notario Publico y se entregan al Consul y Seniores paraque los guarden y ellos, mismos los testituyan a los rerederos fielmente, y sin ninguna Carga.

XXX.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ wofern sich begebe / daß ein Hanseestädtischer in unserm Königreiche/ oder auff seiner Reise nach selbigen/ auff der See verstürbe und seine Güter in unserm Königreich anlandeten / daß alsdann dieselbe von ihrem Richter oder verordneten Consul, mit Zuziehung zweyer Alten ihrer Nation / durch einen Notarium publicum inventiret / dem Consul und Alten zur gewarsamb eingehändiget und von ihnen den Erben treulich und ohn einig Beschwerde restituiret werden sollen. *Instr.1.cap.17. Instr. 2.cap.29.& Instr.4.cap.15.*

XXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito alos Hanseaticos llevar sus mercaderias que huvieren traido y aun no vendido, pagada una vez la alcavala, conforme al tenor delos Privilegios, fuera del Reyno otra vez a su casa, o adonde quisieren sin ningun embaraço.

XXXI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen / daß sie ihre / in unseren Königreichen gebrachte und unverkauffte Wahren / wovon sie einmal den Zollen / nach Einhalt ihrer Privilegien entrichtet / wieder aus und nach ihrer Heymat / oder wohin es ihnen beliebet / ohne einige Hinderung führen mögen. *Instr.2.cap.30.*

XXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que paguen tan solamente cinco por ciento al almoiarifazgo delas mercadurias compradas en

XXXII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß sie von denen in unserm Königreich gekaufften Wahren / welche sie außschiffen wollen / nur allein fünffe vons

en nuestro Reyno y que los Hanseaticos huvieren de sacar, excepto delos olores que no se acostumbra pagar cosa alguna.

XXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los olores comprados o los lleven luego a sus navios, o los guarden en sus casas para llevallos a ellos quando mas comodo les pareciere.

XXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan llevar sus mercaderias en los navios que quisieren.

XXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que sea licito a los Hanseaticos poder llevar fuera de nuestro Reyno todo el oro y plata que huvieren juntado, pues toda la moneda de oro y plata la abran amontonado, o del oro y plata, o del trigo, o delas municiones militares que huvieren vendido.

XXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que puedan llevar cambio del dinero que no huvieren empleado.

XXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando (loque Dios no quiera) los Hanseaticos huvieren de salir del Reyno por ocasion dela guerra, lo puedan hazer esto licitamente, assi ellos, como sus Agentes, y Ministros con todos sus bienes, y mercaderias, pero de tal manera, que sean requeritos anno y undia antes.

XXXVIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos que los Hanseaticos, sus navios, ni bienes no padezcan embargos en nuestros Reynos y mucho menos repressallos, sino que los delitos tengan

vons Hundert Admiralität-Zollen bezahlen sollen; Außgenommen die speccerien/davon man nach Gewonheit nichts bezahlet.

XXXIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihre gekauffte specerien alſo fort nach ihren Schiffen bringen oder so lange in ihren Häuseren bewahren mögen/ biß es ihnen bequemlich solche an Borth zu führen. *Instr.2.cap.32.*

XXXIV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/daß sie ihre Wahren / in welchen Schiffen es ihnen beliebet/ schiffen mögen. *Instr.1.cap.13. Instr.2.cap.33.*

XXXV.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen / daß den Hanseestädtischen frey stehen soll/ alles Gold und Silber aus unserm Königreiche zu führen/so sie darin gesamlet / daferne sie solches entweder von ihrer gülden- und silbern Müntze / oder von dem verkaufftem Golde/ Silber/ Getreidig und Krieges-ammunition gelöset und zusammen gebracht. *Instr.1.cap.8. Instr.2.cap.34.*

XXXVI.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß sie ihr unangelegtes Geld durch Wechsel übermachen mögen. *Instr.1.cap.8. Instr.2.cap.35.*

XXXVII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen den Hanseestädtischen/ daß wo sie ratione belli (welches GOtt verhüte) aus unserm Königreich weg ziehen müsten/ daß ihnen / ihren Factorn und Bedienten solches freystehen / auch alle ihre Gütere und Wahren mit sich zu nehmen / unbenommen seyn soll; Doch soll auf begebenden Fall/ihnen solches/ Jahr und Tag vorher/ angemeldet werden. *Instr.1.cap.9. Instr.2.cap.36.*

XXXVIII.

Item Wir bestätigen/wollen und vergönstigen/ daß die Hanseestädtische und dero Schiffe und Gütere in unsern Königreichen mit keinen arresten beleget/ vielweniger mit repressalien beschweret werden

tengan sus autores, y se castiguen por la via del derecho, y uno por otro no pague el delito.

werden sollen / besonderen die Autores des Delicti sollen Gerichtlich belanget und gestraffet werden / auff daß nicht der Unschuldige für dem Schuldigen büsse. *Instr. 1. cap. 30. Instr. 2. cap. 37.*

XXXIX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando alguno de los Hanseaticos tuviere quiebra en nuestros Reynos, y Dominios, ninguno delos bienes y mercaderias que no huvieren padecido quiebra, o nuestro Fisco, o otro de nuestros subditos se satisfaga, sino loque fuere del, se dexe y restituya a los que huvieren padecido la quiebra, o a sus herederos.

XXXIX.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß wo ein Hanseestädtischer in unseren Königreichen und Herrschaften Schiffbruch litte / keiner / weder Unser Fiscus, noch einig ander Unserer Unterthanen von ihren geborgenen Güteren und Kauffmanschafften sich etwas zueignen / sondern was geborgen den Schiffbrüchigen oder deren Erben gelassen und restituiret werden soll. *Instr. 1. cap. 31. Instrum. 2. cap. 38.*

XXXX.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que quando se ofreciere auer menester algunos navios delos Hanseaticos para nuestro servicio, que en este caso lo participan a su Consul primeramente los Generales de nuestra armada y los otros Cabos, y ante todas cosas se obtenga el consentimiento delos marineros, y hecho esto si asiente un justo medio destos navios, y segun lo que se ajustare se entable la razion o salario, y se pague siempre bien y se buelven los navios en cierta estimacion y conforme a ella, si sucediere, perecer en nuestro servicio se pague todo el precio a sus duennos.

XXXX.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß so zu Zeiten von nöthen were / sich der Hänsischen Schiffe in unseren Diensten zu gebrauchen / daß in solchen Fall die Generales und andere Officierer unserer Armada solches zuvor ihrem Consul andeuten sollen / auch soll für allen Dingen der Schiffleute Consens darüber gesuchet werden: Wann solches geschehen / sollen die Schiffe für einen billichen Lohn bedungen / und nach selbigen der Sold und Lohn allezeit wol erstattet werden / wie dann auch selbige Schiffe auff einen gewissen Preiß wardiret / und nach solchem Werth / daferne sie in unseren Diensten verlohren würden / den Eigenern bezahlet werden sollen. *Instr. 2. cap. 30. Instr. 4. cap. 16.*

XXXXI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los navios en este caso no se de tengan en nuestro servicio hasta el invierno, sino que los despidan temprano y an antes que el mar se yele puedan bolver a casa, y si nuestro servicio esto no lo permitiere, que se les de buena, y comoda invernacion en nuestros Reynos, hallandose forçados a guardar buen tiempo de navegar, y no les suceda consumir ociosamente en el invierno lo

XXXXI.

Item Wir bestätigen / wollen und vergönstigen / daß in solchen Fällen / die Schiffe biß der Winter einfält / in unseren Diensten nicht sollen auffgehalten / sondern so zeitig dimittiret werden / daß sie / ehe das Wasser frieret / in ihre Heymat kehren können: Solten aber unsere Dienste ein anders erfodern / und sie genötiget werden / eine bequeme und navigable Zeit zu erwarten / so soll ihnen in unseren Königreichen ein gut und bequemes Winterquartier verschaffet / und ihnen also kein Anlaß gegeben werden / das jenige / was sie ehrlicher weise in unseren

lo que huvieren adquirido honestamente en nuestro servicio.

ſeren Dienſten erworben / in dem Winter / wann ſie dienſtloß / zu conſumiren. *Inſtr. 2. cap. 40.*

XXXXII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que los que quebrantaren estos Privilegios sean condenados en cien ducados los quales de tal manera cobra y pida el juez, o Conservador delos Hanseaticos, que la quarta parte dè al descrubidor, y los otras tres a los pobres.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß die Verbrechere dieſer Privilegien in hundert Ducaten ſollen condemniret werdē / welch der Hanſeeſtädtiſcher Richter oder Conſervador exequiren / und dero geſtalt einnehmen ſoll / daß er davon einen vierten Theil dem Angeber / die anderen drey Theile aber / den Armen gebe. *Inſtrum. 1. cap. 20. Inſtr. 2. cap. 41.*

XXXXIII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa constituir un Consul, o, mas en nuestro Reyno, paraque juntamente con el Conservador y juez que se les diere, haga, se les guarden sus Privilegios, y firmamente se tengan sus pactos y transacciones, y assi qualesquiera que la Hansa eligiere, y nos nombrare, no solamente le confirmaremos de buena gana, sino que tambien le autorizaremos paraque lo estimen nuestros officiales y ministros, y con tanto mayor fruto exerça su officio.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen den Hanſeeſtädtiſchen / daß ſie in unſerm Königreich einen oder mehr Conſules erwehlen mögen / welche dann zugleich mit ihrem Richter und Conſervador, ſo man ihnen verordnen wird / Fleiß anwenden ſollen / daß ihren Privilegien nicht zu gegen gehandelt / ſondern denen Pactis und Verträgen feſtiglich nachgelebet werde: Wann aber ein ſolcher Conſul er ſey welcher er wolle / von der Hanſee erwehlet und Uns kund gethan / wollen wir denſelben nicht alleine gern Confirmiren / beſondern auch Authoriſiren / damit er von unſeren Beampten und officialen geæſtimiret werden / und ſein Ampt deſto fruchtbarer verrichten möge. *Inſtr. 1. cap. 2. Inſtr. 2. cap. 42. Inſtr. 4. cap. 9.*

XXXXIV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa embiar alguno delos suyos a nuestro Palacio, que le frequente siempre, y cuide tambien de que se observen los Privilegios a los Hanseaticos, y los pactos de los conciertos se les cumplan.

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen / daß die Hanſee eine Perſon ihres Mittels an unſern Hoff ſchicken möge / ſo denſelben ſtets frequentire, und beobachte / daß der Hanſeeſtädtiſchen Privilegia und Pacta der Vereinigungen / gehalten werden mögen. *Inſtr. 1. cap. 3. Inſtr. 2. cap. 43.*

XXXXV.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que pueda la Hansa edificar en nuestra ciudad de Sevilla una Casa publica, o residencia, paraque florezca mas la mercaderia y tengan lonja conforme la tienen en otros Reynos, paraque les daremos sitio acomo-

Item Wir beſtätigen / wollen und vergönſtigen der Hanſee / daß ſie zu beſſerer Fortpflantzung der Commercien ein öffentliches Hauß (Oeſterſches Hauß) oder Reſidentz in unſer Stadt Sevilla bauen / und ein Conthor / wie ſie ſolches in anderen Königreichen haben / halten mögen /

acomodado, y no los dexaremos de ayudar en ſus gaſtos, y con mayores privilegios ſi fuere neceſſario, haziendolo lo mas comodamente que ſe pudiere.

XXXXVI.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſi a caſo por eſta gracia deſte nueſtro concierto y comunicacion de comercio huviera hecho, o hiziere algunos gaſtos la Hanſa en que algunas ciudades no quiſieren tener parte; que eſtas miſmas ciudades no ſean participantes deſtos Privilegios, haſta que igualmente huvieren fatisfecho los gaſtos;

XXXXVII.

Iten aprobamos, queremos y concedemos, que ſi fuere meneſter hazer alguna interpretacion de eſtos privilegios, que ſiempre la interpretacion ſe haga benignamente por los Hanſeaticos, y de ningun à manera contra ellos.

Y Aſſi todos los ſobredichos capitulos de privilegios, cada uno y de por ſi, aprobamos confirmamos, y de nuevo concedemos à las ciudades confederadas de la Hanſa Teutonica, y a todos y a cada uno de ſus ſubditos, ciudadanos, y vezinos, y a los dependientes dellas en nueſtra Caſtilla, y Reynos, paraque perpetuamente los poſſean y gozen, y prometemos con palabra Real, de que Noſotros, y nueſtros ſucceſſores los obſervaremos firmemente, ora tengamos paz, ora guerra con los rebeldes en Flandes; no obſtante las Leyes de nueſtro Reyno, Ordenaciones, Sanciones, y qualeſquier Conſtituciones. Para cuya fe y teſtimonio puſimos à eſte nueſtra diploma, y lo firmamos de nueſtra mano.

Eſte

mögen/ worzu wir ihnen dann einen bequemen Ort anweiſen laſſen und zu den Baukoſten behülfflich ſeyn/ auch da nötig/ Ihnen mit mehren Freyheiten/ ſo viel immer thunlich/ an Hand gehen wollen. *Inſtr. 2. cap. 44.*

XXXXVI.

Item Wir beſtätigen/ wollen und vergönſtigen/ daferne einige der Hanſeeſtädte/ zu den Unkoſten/ ſo die Hanſee wegen dieſer Confederation und Vereinigung über dem Commercio angewendet/ oder ins künfftig anwenden möchten/ ihren Antheil nicht bezahlen wolten/ daß alſolche Städte/ biß ſie ihren quotam gleichmäſſig abgetragen/ dieſer Privilegien unfähig ſeyn ſollen. *Inſtr. 1. cap. 32. Inſtr. 2. cap. 45.*

XXXXVII.

Item Wir beſtätigen/ wollen und vergönſtigen/ wofern dieſe Privilegia einiger interpretation bedürfften/ daß dieſelbe allezeit zu der Hanſeeſtädtiſchen beſten und keines weges gegen dieſelbe geſchehen ſoll. *Inſtrum. 1. cap. 33. Inſtr. 2. cap. 46.*

Welche vorgeſchriebene Articulos Privilegiorum alle und jede/ Wir denen vereinigten Teutſchen Hanſee-Städten/ allen und jeden dero Unterthanen/ Bürgeren/ Einwohneren und Angehörigen/ ſolche zu ewigen Zeiten in unſeren Caſtilianiſchen und anderen Königreichen zu genieſſen und zu gebrauchen/ bewehren/ beſtätigen und von neuen zu laſſen: Und geloben bey unſeren Königlichen Worten/ daß Wir und unſere Nachkommen den Hanſee-Städten ſelbige Articulen, ſo wol zu Kriegs- als Friedens-Zeiten/ ſo Wir mit den Rebellen der vereinigten Niederlandiſchen Provincien haben möchten/ ſtet und feſt/ halten und nachleben wollen/ worwieder keine Geſetze/ Verordnung und Conſtitutionen unſers Reichs ſie ſeyn welche ſie wollen/ gelten ſollen: Zu Uhrkund und Gezeugnis deſſen/ haben Wir unſer Königlich Siegel unter dieſen Brieff laſſen drucken/ und denſelben mit unſer Hand bekräfftiget.

Vorgeſchrie-

Este papel es el mismo original que vino de Madrid con la ratificacion original de su Magestad, sobre el Tratado de commercio con las villas Hanseaticas, despachada en aquella Corte a. 26. de Enero deste anno loqual mandò su Magestad remitirmela a mi el Conde de Pennaranda con su Real carta de 26. de Enero, y en fe dello nos los infraescritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel, segun loque se previno en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad. En Munster a. 3. de Mayo, 1648.

(L. S.) El Conde de Pennaranda.
(L. S.) A. Brun.

Vorgeschriebenes ist das wahre Original so von Madrid mit Jhr König. Maj. original ratification sub dato 26. Januarii lauffenden Jahres / am besagten Hoffe / über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädten getroffen / abgegeben / und seine Königl. Maj. uns Graffen von Pennaranda in dero Königl. Schreiben vom 26. Januarij zu fertigen lassen: In Uhrkund dessen / haben Wir nachgesetzte Jhr Königl. Maj. Plenipotentiarii, vermöge des im ersten articul der besagten Königl. ratification Uns ertheilten Gewalts / dieses unterschrieben und mit unseren Pitschafften bekräfftiget. In Münster den 3. Maji / 1648.

(*L. S.*) Der Graff von *Pennaranda.*
(*L. S.*) *A. Brun.*

Es copia del papel firmado de su Excelencia el sennor Conde de Pennaranda, y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada, y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y desta Embaxada lo firmo de mi mano. En Munster a. 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandez del Campo y Angulo.

Daß vorstehendes / eine vidimirte Copey / des / von Jhr Excellenz dem Herrn Graffen von Pennaranda und Herrn Anthonio Brun Königl. Rathe / unterschriebenen Brieffes / welche den Hanseestädtischen Herrn Deputirten, nechst genommener beglaubter Abschrifft / eingelieffert worden / Solches beuhrkunde Ich Untergeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Münster den 6. Julji / 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

La forma de la Transaccion y Concierto que pretenden los Diputados Hanseaticos sobre lotocante al Comercio hecha por el Syndico.

Formula Transactionis und Vergleichs / wegen des Commercii, wie selbige / die Deputirt der Hansee-Städte / durch den Syndicum auffsetzet.

La forma de la transaccion que han dado los Diputados Hanseaticos.

Sea manifiesto a todos, y a cada uno, que aviendo embiado los meses passados las indictas Ciudades de la Hansa Teutonica sus Embaxadores N. N. N. N. al Serenissimo y Poderosissimo Principe, y Señor D. Phelipe, tercero de este nombre, Rey de las Espannas, y de las Indias, Sennor nuestro Clementissimo paraq; diessen

Forma Transactionis, welche die Deputirte der Hanseestädte übergeben.

Zu wissen sey iedermänniglichen / daß neulicher Zeit die löbliche Hansee-Städte ihre Gesandte N. N. N. N. an den Durchläuchtigsten und Großmächtigsten Fürsten und Herren Herrn Philippum den Dritten dieses Nahmens König zu Hispanien und der Indien unsern allergnädigsten Herrn abgefertiget / Jhro Majestät wegen glückli-

dieſſen a ſu Mageſtad la enora buena del felix govierno de ſus Reynos, del nacimiento de la Real ſuceſion de Emtrambos Sexos, y para renovar los pactos y Confederaciones de la antigua amiſtad con ſu Mageſtad, y procurar y pedir confirmacion y augmento de los privilegios antiguos. y que ſe quiten algunos, impedimentos que eſtrechavan, y detenian al curſo del comercio: Su Mageſtad, movido de la equidad, y benevolencia, que tiene para con todos, y principalmente para con las Ciudades Confederadas de la Hanſa Teutonica, deſpues de auer primero oido los dichos Legados, y admitidolos ſiempre gracioſamente, y examinadas diligentemente las coſas de conſideracion, ſegun ſu juſto peſo, ante todas coſas ha renovado, con buena voluntad, el Derecho de la Union, y amiſtad antigua, y no ſolo les ha confirmado los privilegios que los Reyes de Portugal ſus Predeceſſores antiguamente lesconcedieron, pero los ha eſtendido en cierta forma a los Reynos de Caſtilla, como por los actos dela confirmacion, y extenſion mas particularmente conſta: y anſi miſmo ha tratado, y convenido con los dichos Legados ſobre el libre, y facil corriente del commercio en eſta manera.

glücklicher Regierung dero Landen/ auch dero Königlichen Succeſſion der beyderſeits jüngſt gebornen Herrlein und Fräulein zu gratuliren/ und die Verträge und Verbündnüſſe der alten Freundſchafft mit Jhro Maj. zu erneueren/ So dann die Confirmation und Vermehrung ihrer alten Freyheiten/ auch Abſchaffung etzlicher impedimenten, ſo den Lauff der Commercien hinderten und hemmeten/ zu ſuchen/ und zu bitten: Nachdem nun Jhre Majeſt. dero beywohnenden Milde und Güte nach die ſie zu allen/ vornemlich aber zu den vereinigtē Städten der Teutſchen Hanſee tragen/ erſtlich gedachte Legaten gnädigſt gehöret und iedesmal gutwilligſt admittiret/ die Sachen von Conſideration fleiſſig examiniret und nach Gebühr erwogen: Als haben ſie zufoderſt/ aus beſonders geneigten guten Willen/ die Verbündnüs und das Herkommen der alten Freundſchafft dahin erneuret/ daß ſie nicht allein/ die von den Königen zu Portugal ihren Vorfahren/ ihnen vor Alters ertheilte Privilegia beſtättiget/ ſondern auch auff gewiſſe Maß dieſelbe auf das Königreich Caſtilien extendiret und erweitert: Wie ein ſolches aus den Acten der Confirmation und extenſion particulariter ſich befindet. Gleichfals hat man auch mit gedachten Abgeſandten über den freyen ungehinderten Lauff des Commercii folgender Geſtalt ſich vereiniget und verglichen.

I.

Primeramente ſe ha convenido entre ſu Mageſtad, y los dichos Legados, que ſe a liberiſſimo el commercio entre los ſubditos de entrambas partes, y ſea licito alos Hanſeatios el poder entrar en todos los puertos, ſerios, y deſtritos de ſu Mageſtad, en los quales en tiempos paſſados ſolian entrar ſalva y ſeguramente ſin algun ſalvo Conduto, o otra licencia general, o eſpecial, de tal manera, que no ſean compelidos a eſperar fuera delos puertos en la mar, y anclados, ningun tiempo, y ſino que puedan via

I.

Erſtlich iſt zwiſchen Jhr Majeſt. und gedachten Abgeſandten vereiniget/ daß das Commercium zwiſchen beyderſeits Unterthanen gantz frey/ und den Hanſeeſtädtiſchen zugelaſſen ſeyn ſoll/ in allen Jhro Maj. Haven/ Reden und Strömen/ welche ſie in entwichenen Zeiten frey und ſicher/ ohn einigen Geleits Brieffen/ general oder ſpecial Erläubnüſſen/ zu beſchiffen gewohnet/ einlauffen mögen/ dero geſtalt/ daß ſie nicht ſollen gezwungen werden/ auſſer den Haven in der See/ ein zeitlang beyzuhalten/ oder für Ancker zu liegen/ ſondern mögen via recta und ohnge-

via recta, y sin detencion entrar en los puertos, y estar en ellos quanto les pareciere que les es necessario, descargar las mercancias delas naves, y cargar otras en ellas, reparar los navios rotos, y maltratados, calafatearlos, y embrearlos, comprar las cosas necessarias pare el sustento, y viage, y finalmente bolver a partir, y navegar con sus mercancias, bienes, y otras qualesquier cosas, auiendo pagado los derechos segun las tablas de sus Privilegios para la parte que les pareciere sin ningun impedimento.

ohngehindert in den Haven einlauffen/ in selbigen so lange es ihnen zu Entloß- und Ladung der Wahren nötig und gut deucht verbleiben/ die läck und beschädigte Schiffe wieder verzimmeren und theren/ auch was ihnen für Lebens-Mittel oder sonst zur Reise nötig einkauffen/ und endlich mit allen Kauffmans-Wahren/ Güteren und allen anderen Sachen wann sie zuvor den Zoll nach Inhalt ihrer Privilegien davon entrichtet haben/ wohin ihnen beliebet/ wieder davon schiffen. *Instr. 1. cap. 21. Instrum. 2. cap. 1. & Instr. 3. cap. 1.*

II.

Tambien se ha concertado, que pueda cada qual vender sus mercancias quando, y a quien quisiere, y dela misma manera comprarlas de quien le pareciere, de manera, que no sea compelido a vender o comprar contra su voluntad, sino que el que no quisiere vender sus mercancias, la pueda detener, y guardar por tiempo, o en otra manera, y pagado el derecho concertado llevar las, y que cada uno ponga el precio a sus mercancias, y que no se aprecien, ni estimen por otro las mercancias agenas.

II.

Ebenermassen ist auch verglichen/ daß ein ieder seine Wahren mag verkauffen wann und an weme er will/ und wiederumb kauffen von weme es Ihm gut deucht/ dero gestalt/ daß er nicht gezwungen werden soll/ wider seinen Willen zu kauffen und zu verkauffen/ sondern der seine Wahren nicht verkauffen will/ mag sie zu gelegener Zeit bewahren und bey sich behalten/ auch über dem/ dieselben/ wann er den bewilligten Zollen davon entrichtet/ wegschicken/ und soll ein ieder den Preiß oder Werth seiner Wahren selbst setzen/ und keiner Wahren/ so ihme nicht zugehören/ æstimiren oder schätzen mögen. *Instr. 2. cap. 10. Instr. 3. cap. 11.*

III.

Mas se ha concertado y concluydo, que no sea licito a nadie el tomar contra la voluntad del duenno las mercancias debaxo de ningun pretexto, ni qualesquier otras cosas, y si a caso su Magestad tuviere necessidad de algunas delas mercancias, no sea licito a sus ministros y officiales el embargar, o tomar en otra forma las mercancias, de los Hanseaticos sino fuera precediendo primero contrato, y concertado, y pagado el precio, o avida seguridad, y que sin esto no se entrieguen las mercancias por los vendedores ni se tomen por los Ministros, y Officiales de su Magestad.

III.

So ist auch verglichen und beschlossen/ daß keinem solle vergönstiget seyn/ wider des Eigeners Willen/ dessen Wahren oder einige andere Sachen/ unter jenigen prætext oder Schein weg zu nehmen/ und so Ihre Majest. vielleicht selbsten einige der Hanseestädtischen Wahren bedürfften/ soll deroselben officianten und Bedienten nicht frey stehen/ alsolche Wahren zu verarrestiren oder sonsten anzugreiffen/ sondern es soll zuforderst der Contract geschlossen/ und der Preiß oder Werth entrichtet oder dafür Caution gestellet/ und wann solches geschehen/ die Wahren von den Verkäufferen außgelieffert/ und von Ihro Maj. Bedienten oder officianten empfangen werden.

IV.

Iten se ha concertado, y concluido, que nadie sea forçado contra su voluntad a usar en sus contratos de Corredores, o Medianeros, sino que estè a disposicion de cada uno si quisiere usar del que mejor le pareciere, o bien celebrar el mismo sus contratos.

V.

Iten se ha concertado, y concluydo, que las ciudades Hanseaticas, y sus Ciudadanos, Subditos, Habitantes, y Moradores sean libres del derecho de treinta por ciento, que de pocos annos atras se començo a cobrar, y tambien queden libres y francos para siempre de todas las demas imposiciones, y extorsiones de que fuera de la voluntad de su Magestad algun tiempo an sido travajados y que todo el dinero que en razon del derecho de treinta porciento esta depositado sea restituido luego a sus duennos, y si en razon de esto an intervenido algunos fiadores, estos tales sean libres dela fiança, y los hombres Hanseaticos solo sean obligados a pagar aquel derecho que esta expressado y difinido en sus Privilegios de aqui adelante.

VI.

Iten se ha concertado y concluido, que las ciudades Hanseaticas luego despues dela confirmacion desta Transaccion prohiban por edicto publico, que ninguno de sus subditos, moradores, o vasallos, transfieran, ni lleven a los Reynos, y sennorios de su Magestad, y delos sennores Principes Alberto, y Isabel Clara Eugenia, Archiduques de Austria, y Duques de Borgunna y de Brabante, &c. Ningunas naves delos Holandezes, y Zelandeses, ni en sus propias naves ningunas mercancias, aora sean nacidas, aora hechas en Holanda y Zelanda, ni ningun mercader Holandes ni Zelandes so pena dela indignacion de los Magistrados

IV.

Ingleichen ist beliebet und beschlossen/ daß keiner wider seinen Willen soll gezwungen werden/ Mäckeler oder Mediatorn zu seinen Contracten zu gebrauchen/ sondern es soll in eines ieden Wilkür stehen/ ob er sich dessen Diensten/ der ihme hiezu gut deucht/ bedienen/ oder aber ob er selbsten seine Contracten schliessen und vollenziehen wolle. *Instr. 1. cap. 10. Instr. 2. cap. 11. Instr. 3. cap. 12.*

V.

Ingleichen ist beliebet und beschlossen worden/ daß die Hansee-Städte und deroselben Bürger/ Unterthanen und Einwohnere von dem Zoll der 30. vons Hundert/ so man für wenig Jahren einzufoderen angefangen/ wie auch von anderen Aufflagen und Extorsionen, mit welchen sie eine Zeit hero wider Ihr. M. Willen seynd beschweret worden/ hinfüro gantz und zu ewigen Zeiten frey und unbelästiget seyn/ und alles Geld/ welches wegen des Zollens der 30. procento ist abgeleget worden/ alsobald seinem Eigener wieder zugestellet werden/ auch da einige sich darüber Bürgerlich eingelassen/ dieselbe von ihrer Bürgschafft frey und die Hanseestädtische allein den Zoll/ welcher in ihren Privilegien enthalten/ hinfüro zu entrichten und zu bezahlen schuldig seyn sollen.

VI.

Ebenermassen hat man sich verglichen und vereinbaret/ daß nach Confirmation dieses Vergleichs/ die Hansee-Städte alsobald durch ein offentlich Edict sollen verbieten/ daß keiner ihrer Unterthanen/ Einwohnern oder Vasallen in die Königreiche oder Herrschafften Ihro Maj. und Hochfürstl. Durchl. Alberti und Isabellæ Claræ Eugeniæ Ertzhertzogen zu Oesterreich/ Hertzogen zu Burgund ꝛc. Einige Holl-oder Seeländische Schiffe bringen oder führen soll/ auch nicht in ihren eigenen Schiffen einige Wahren/ welche in Holl- und Seeland/ entweder uhrsprünglich entstanden oder gemacht/ noch einigen Holl- oder Seeländischen Kauffman/ mit angehengter Straffe der Obrigkeitlichen Ungna-

ftrados y otras penas conftituidas derecho contra los menofpreciadores de fus mandatos.

VII.

Que paraque en efte negocio entrambas partes fe vaya con mayor feguridad y mas rectamente fe pueda obiar a los fraudes, fe ha convenido, y concertado que las mercancias que fe huvieren de traer por los Hanfeaticos a los Reynos y Dominios de fu Mageftad vengan fennaladas con el regiftro, y fello dela Ciudad dedonde fe facaren, y affi regiftradas, y fennaladas fean tenidas, y aprobadas por mercaderias Hanfeaticas, nifi ninguna dificultad, o difputa, falva la prueva del fraude, pero de tal manera, que no por effo fe detengan las mercanfias, ni de ninguna manera fe impida el corriente del comercio y mercancia, pero las mercancias que no vinieren regiftradas, ni fennaladas, (fiendo delas que admiten fennal) incurran en la pena de confifcacion, y fean, como dizen, de buena prefa, y de la mifma manera puedan fer prefos, y detenidos todos los Holandefes, y Zelandefes que fe hallaren en eftas naves.

VIII.

Mas, fe ha convenido, y concertado, que demas delos teftimonios, y regiftros delas ciudades en cuyos puertos fe embarcaren las mercancias, tambien los Sennores de las tales mercancias ayan de embiar fus cartas particulares alos Confules, pueftos por la Hanfa enlos Reynos de fu Mageftad, enlas quales por orden fe les declarē las mercancias, y efto paraque no quede ningun lugar a los fraudes.

IX.

Para efto fe ha convenido, y concluido, que los Confules affi pueftos por la Hanfa juren juntamente en la forma acordada entre fu Mageftad, y la Hanfa, que quieren ufar fielmente fu oficio, y advertir con toda diligencia, que no fe haga ningun danno, o fraude contra efta Tranfacion,

Ungnade/und anderen auff die Verachter derselben Befehlen in Rechten verordneten straffen.

VII.

Und damit in dieser Sachen/desto besser Sicher- und Richtigkeit auff beeden Seiten gehalten/und den Betrigligkeiten begegnet werden möge/so ist beliebet und verabscheidet/daß die Wahren so durch Hänsische in diese Königreiche und Herrschäffte gebracht werden möchten/gezeichnet und registriret seyn sollen/mit dem Register und Siegel der Stadt/da sie außgeführet werden/und die also registrirte und gezeichnete Wahren sollen gehalten und approbiret werden/für Hansische Wahren/ohne jenige difficultät oder Gegenrede/vorbehältlich den Beweiß des Betrugs/doch dero gestalt/daß die andere Wahren dadurch nicht auffgehalten werden/und man auff keinerley Weise den Lauff der Handlung und Commercien hemme: Die Wahren aber/so nicht registriret und gezeichnet (da sie können gezeichnet werden) sollen Confisciret werden/und seyn/wie man saget/gute Beute/also auch sollen alle Holl- und Seeländer/die in solchen Schiffen gefunden/gefangen und angehalten werden.

VIII.

Gleichermassen ist beliebet und beschlossen/daß ausser den Zeugnissen und Registeren derer Städte/in welcher Haffen die Wahren möchten geladen werden/auch die Eigner derselben Wahren/denen in Ihr Majest. Königreichen verordneten Hänsischen Consulen Ihre advis-Brieffe/in welchen alsolche Wahren ihnen ordentlich specificiret/zu fertigen sollen/damit auff alle Wege dem Unterschleiff möge begegnet werden.

IX.

Derohalben ist bewilliget und beschlossen/daß die also von der Hänsee verordnete Consules zugleich den Eyd/in der zwischen Ihro Maj. und der Hänsee vereinigten Formb leisten sollen/daß sie nemlich treu und fleissig ihr Ampt verrichten/und darauff mit allen Fleiß acht geben wollen/daß in keinem Wege etwas schäd-

cion, ni diſimulacion en ninguna manera, ſo pena de privacion de oficio, y otras penas ordenadas contra los perjuros, como enla forma del juramento, y actos de eſta Legacion mas particularmente ſe contiene.

ſchäd-oder betriegliches/ noch einige dissimulation jegen diesen Vergleich mö-ge vorgenommen werden/ bey verluſt ihres Amptes und änderen Straffen der Meineydigen/ wie ſolches ferner in der Formb des Eydes und dieſen Legations-acten außführlich enthalten.

X.

Iten, ſe ha concertado, y concluido, que las ciudades Hanſeaticas, luego deſpues dela confirmacion deſta Tranſaccion, prohiben por edicto publico, que ninguno de ſus Subditos, Mercaderes, ò Vaſallos lleve a Holanda, o Zelanda ningunas mercancias delos Reynos, y Dominios deſu Mageſtad, y delos Sereniſſimos Archiduques, ſino ſolo alos puertos Hanſeaticos, o a otros lugares, y Reynos amigos, o neutrales, ſo pena de confiſcacion de todas aquellas mercancias que deſtos Reynos fueren llevadas por los Hanſeaticos a Holanda, o Zelanda, de tal manera, que la mitad de las mercancias, o de ſu valor ſea para el Fiſco dela Hanſa, y la otra mitad ſe de alos denunciadores; ſacandoſe primero della el derecho del treinta por ciento, y pagandolo alos Diputados de ſu Mageſtad, dandoſe a las probanças legitimas hechas en Eſpanna, y embiadas en autentica forma a la Hanſa.

X.

Deßgleichen iſt auch vereiniget und beſchloſſen/ daß die Hanſee-Städte alſo fort nach Confirmation dieſer Capitulacion, durch ein öffentlich Edict verbieten ſollen/ daß keiner von ihren Unterthanen/ Einwohneren und Vaſallen, einige Wahren oder Güter aus Ihro Majeſt. und Hochfürſtl. Durchl. der Ertz-Hertzogen/ Königreichen oder Herrſchafften/ nach Holl- oder Seeland führen ſoll/ ſondern allein nach den Haffen der Hanſeeſtädte/ oder andere Oerter und Königreiche/ ſo Freund und Neutral ſeyn/ bey Straff und Confiſcation ſolcher Güter/ ſo aus dieſen Königreichen durch die Hänſiſche nach Holl- oder Seeland gebracht werden/ dero geſtalt daß der halbe Theil ſolcher Wahren oder derſelben Werth/ dem Hänſiſchen Fiſco und der änder halbe Theil denē/ die es vermeldet/ heimfalle/ doch ſoll davon erſtlich der Zoll der 30. pro Centum bezahlet/ und dem darüber in Hiſpanien ertheiltem und der Hanſee zugeſandtem beglaubtem Beweißthumb vollenkommener Glaube beygemeſſen werden.

XI.

Y paraque en eſte caſo vaya ſu Mageſtad mas aſſegurado, y ſe eviten tanto mejor los fraudes, ſe ha convenido, y concertado, que los mercaderes, o maeſtres Hanſeaticos ſe obligaran al tiempo que cargaren las naveſ en Eſpanna, o en otros Reynos, y Dominios deſu Mageſtad, y de los Sereniſſimos Archiduques ante los Magiſtrados del lugar donde ſe embarcaren en las naves las mercaderias, que pagaran el derecho de treinta por ciento ſi llevaren aquellas mercancias a Holanda, o Zelanda, y que

XI.

Und damit in dieſem Fall/ Ihr Maj. deſto mehr verſichert ſeyn/ und den Betrieglichkeiten deſto beſſer begegnet werden möge/ ſo iſt beliebet und beſchloſſen worden/ daß die Hänſiſche Kauffleute oder Schiffer/ wann ſie ihre Schiffe in Hiſpanien oder in anderen Königreichen und Herrſchafften Ihrer Maj. und der Durchläuchtigſten Ertz-Hertzögen beladen/ ſich vor der Obrigkeit deſſelben Ortes der Ladung/ verpflichten ſollen/ daß ſie den Zoll der 30. von 100. daferne ſie dieſelbe Wahren in Holl- oder Seeland führen würden bezahlen/ auch da ſie gerades Weges ihre Reiſe nach den Hanſee-Städten richten würden/ inner-halb

que dentro de diez y seis meses si dirigiesen via recta de alli viage alas Ciudades Hanseaticas traeran testimonio desu Magistrado, y si por ventura navegaren primero por el Estrecho la buelta de Italia, dentro de veinte meses al Magistrado de el lugar donde embarcaren las mercaderias, por el qual conste el lugar dela descarga, y que traydo o embiado el tal testimonio aya espirado la obligacion del mercader, o maestre, y si estuviere por escrito, se darà luego al que tragere el testimonio de la descarga.

halb 16. Monathen von ihrer Obrigkeit/ eine attestation, worin der Ort der Entladung erwiesen/ oder innerhalb zwantzig Monathen / da sie vielleicht zuvor nach der Strate oder Italien siegelten/ der Obrigkeit des Ortes/ wo sie die Wahren eingenommen/ einschaffen wollen. Wann solch Gezeugniß eingebracht oder übergesand worden/ soll die Verpflichtung des Kauffmans oder des Schiffers erloschen seyn/ und so dieselbige schrifftlich verfasset were/ demselben/ der das Gezeuchnis der Außladung des Schiffs bringet/ alsobald außgefolget werden.

XII.

Iten se ha concertado, y concluido, que por ninguno delos que dieren, o hizieren el testimonio de la descarga, se cometa de ningun modo enganno, o fraude so pena de privacion de officio, y otras que contra los prevalicadores y falsarios desta calidad estan constituidas.

XII.

Imgleichen ist beliebet und beschlossen/ daß sich keiner derselbigen/ welche solche Zeugnis von Entladung der Schiffe mittheilen/ oder außfertigen/ in keinerley Weise einigen Betrug oder Argelist unternehmen soll/ bey Straffe der Entsetzung seines Ampts und anderen dergleichen Straffen/ so wieder alsolche falsarien und Ubertretere verordnet seyn.

XIII.

Iten se ha concertado, y concluido, que quando suceda el traerse, o sacarse algunas de las mercancias, y haziendas prohibidas, y el delinquir alguno, de otra manera, solamente se confisquen las cosas prohibidas, y en su genero, sola la persona que delinquiere sufra la pena, y que no sean por ello detenidos, ni molestados la nave, o los demas inocentes.

XIII.

Mehr hat man beliebet und beschlossen/ daß wann sichs begebe/ daß einer verbotene Wahren oder Güttere bringen oder außführen/ oder sonst in andere wege etwas verbrechen würde/ daß allein die verbotene Sachen Confisciret/ ebener massen die Person allein/ so etwas delinquiret/ dafür bestraffet und deßwegen das Schiff oder die anderen unschuldigen Personen nicht angehalten noch molestiret werden sollen.

XIV.

Iten, por que los derechos del comercio que aqui se establecen, no deven hazerse infructuosos, como lo serian, si alos hombres Hanseaticos, mientras van, y buelven alos Reynos, y Dominios desu Magestad, y de los Serenissimos Archiduques, y alli se detienen por razon del commercio, o, delos negocios, se les hiciese alguna molestia por razon dela conciencia: Por tanto, para que el comercio sea seguro, ansi en la mar, como en la tierra, su Magestad, y los Serenissimos

mos

XIV.

Und damit diese stabilirte Vergleiche der Commercien nicht unfruchtbar außschlagen mögen/ wie geschehen würde/ wann den Hanseestädtischen/ die in den Königreichen und Herrschafften Ihrer Maj. und der Durchläuchtigsten Ertz-Hertzogen ab und zu reisen/ und sich in selbigen der Handlung oder Geschäfften wegen auffhalten/ die Conscientien inquietiret würden; So wollen Ihro Majest. und die Durchläuchtigste Ertz-Hertzogen/ damit dem Commercio der freye Lauff/ so wol zu Wasser

als

mos Archiduques tendran cuidado, y proveeran, que por la dicha causa dela conciencia, no sean molestados, ni inquietados contra el derecho del comercio, mientras no dieren escandalo a los demas.

als Lande desto besser gelassen werde/ dahin bedacht seyn und verordnen / daß sie aus vorerwehnter Ursach der Conscientz/wider den Vergleich der Commercien so lange sie anderen kein scandalum geben / nicht molestiret noch inquietiret werden sollen.

XV.

Iten se ha concertado, y concluido, que si alguna vez sucediere, que alguno delos Hanseaticos muera en los Reynos de su Mageſtad, se inventarien ante un Notario sus bienes por el Cosul, y dos delos Hanseaticos de su nacion, juntamente con el juez diputado para la nacion por su Mageſtad, y se guarden por el Consul, y los Hanseaticos y con buena fe se restituyan a los verdaderos herederos sin ninguna disputa, ni carga.

XV.

Ferner ist beliebet und beschlossen/ daferne sichs solte zutragen / daß einer der Hanseestädtischen in Ihrer Maj. Königreichen verstürbe/ daß dessen Güter durch den Consul in beysein eines Notarii und zweyer ältesten derselben Nation/ zugleich mit dem ihnen von Ihro Maj. verordnetem Richter sollen Inventiret/ von dem Consul und Hanseestädtischen bewahret/ und den rechten Erben / ohne einige Verwegerung oder Beschwerde/ bona fide, wieder erstattet werden. *Instr. 1. cap. 17. Instr. 2. cap. 29. & Instr. 3. cap. 30.*

XVI.

Iten se ha concertado, y concluydo, que si alguna vez su Mageſtad, o los Generales de su Armada, o otros oficiales, y ministros a casso tuvieren necessidad delas naos delos Hanseaticos para algunos servicios de su Mageſtad, no les sea licito el detenerlas contra su voluntad, o forçalas a servir de ninguna manera, sin que primero tengan el consentimiento delos maestres, y se concierten con ellos en el precio, y celebrado el Contrato, sean tenidos en el servicio y tratados amigable y benevolamente, y se les pague al tiempo concertado su estipendio sin detension, ni desputa, como mas particularmente se contiene en las tablas de los privilegios.

XVI.

Noch ist beliebet und verabscheidet/ so zu Zeiten Ihr Königl. Majest. Kriegs-Generalen, oder andere officialen und Bediente / sich der Hansischen Schiffe / etwan zu Ihro Königl. Maj. Diensten gebrauchen wolten / so soll denselben in keine Wege vergönnet seyn/ selbige Schiffe wider ihren Willen anzuhalten oder zum Dienste zu zwingen / es sey dann mit Consens und Willen der Schieffer/ uñ daß man sich mit ihnen wegen ihres Lohns vergleiche/ auch wann sie also vereiniget und verglichen seyn/ daß sie dieselbige alsdann im Dienste freundlich und gütlich tractiren und auff bestimpte Zeit ihren Sold bezahlen/ ohne jenige dilation und Verhinderung / wie solches in den actis Privilegiorum mit mehren enthalten. *Instr. 2. cap. 39. Instr. 3. cap. 40.*

XVII.

Y paraque puedan los subditos de entrambas partes recebir mas abundantes frutos desta Transaccion se ha concertado, y concluido, que su Mageſtad, y los Sereniſſimos Archiduques, juntamente con las Ciudades Hanseaticas, unida- y separadamente trabajaran en que no se les ci-

XVII.

Und damit beyderseits Unterthanen/ desto mehr Nutz und Frucht dieser Capitulation geniessen mögen / so ist beliebet und beschlossen/ daß Ihr Maj. und Hochfürstl. Durchl. der Ertz-Hertzog / zugleich mit den Hanseestädten sampt und sonders sich wollen angelegē seyn lassen/ daß den Hanseestädtischen der Einlauff

erre la entrada a los Hanſeaticos para ninguno delos puertos de ſu Mageſtad, y delos Sereniſſimos Archiduques, ſino que donde quiera puedan gozar de ſus privilegios y uſo del mas libre comercio, conforme a loque ſobre eſte caſo en muchas coſſas los actos deſſa Legacion lo teſtifican.

XVIII.

Iten ſe ha concertado y concluido, que para mas abundante recompenſa delas coſas de que los dichos Legados ſe àn quexado ante ſu Mageſtad a ſolos los Hanſeaticos les ſea licito por eſtos diez annos proximos el traer a los Reynos de ſu Mageſtad las mercancias de Alemania, y delos lugares Setentrionales ſus vezinos, y que ninguno otro las pueda traer ſo pena de confiſcacion delas tales mercancias, quedando enſu vigor la conceſſion hecha a los Ingleſes ſobre el traer las mercancias dela Alemania ſuperior, las quales les ſera licito traer juntamente los Hanſeaticos a los Reynos deſu Mageſtad.

XIX.

Iten ſe ha convenido, y concertado, y ſu Mageſtad ha querido declaradamente que ſolas las ciudades Hanſeaticas ſean comprehendidas en eſtas Tranſacciones, y ellas ſolas puedan aprovecharſe, y gozar del fruto, comodidades, y privilegios deſta Tranſacciõ concedidas a ellas, ni tampoco aquellas ciudades que ſe huvieren apartado del cuerpo, y confederacion Hanſeatica, ora ſea de ſu voluntad, ora ſiendon excluidas, ni en las que en lo venidero ſe apartaren, o fueren excluidas.

XX.

Iten ſu Mageſtad excluye declaradamente aquellas ciudades que ſe han juntado a las provincias unidas contra ſu Mageſtad en los Eſtados baxos, y que ni eſtas aunque en tiempos paſſados ayan ſido dela confederacion Hanſeatica puedan aprovecharſe, ni gozar deſta Tranſaccion, y privilegios mientras no ſe hieziere paz, o tregua con los rebeldes.

XXI. Iten

in Ihro Königl. Maj. und dero Durchläuchtigſten Ertz-Hertzogen Haffen nicht verſperret werde/ auff daß ſie allenthalben Ihre Freyheiten uñ freyen Gebrauch ihrer Commercien genieſſen können/ wie hierüber die acta dieſer Legation an vielen Orten mit mehren zeugen.

XVIII.

Alſo auch iſt beliebet und beſchloſſen/ daß zu erkläglicher Erſtattung derer von den Hanſeeſtädten bey Ihr Königl. M. eingeklagten Sachen/ den Hanſeeſtädtiſchen/ in den nechſtfolgenden zehen Jahren allein vegönnet ſeyn ſoll/ des Teutſchlandes und Ihrer Benachbarten/ Mitternächtiſchen Oerter Kauffmanſchafften in Ihrer Maj. Königreichen zu bringen/ und ſoll ſolches keinmand anders/ bey Straffe der Confiſcation allſolcher Wahren/ erlaubt ſeyn/ doch daß in ſeiner Krafft und Würden bleibe die Vergönſtigung/ ſo den Engeländern/ wegen der Wahren ſo ſie aus Hoch-Teutſchland bringen/ gegeben worden/ welche Wahren Ihnen den Hanſeeſtädtiſchen ebener maſſen in Ihr. Maj. Königreichen zu bringen freyſtehen ſoll.

XIX.

Ferner iſt beliebet und beſchloſſen/ und wil Ihr Maj. außdrücklich/ daß die Hanſeeſtädte allein in dieſer Capitulation begriffen und derſelben Frucht/ Commodität und vergönnete Privilegia genieſſen ſollen/ nicht aber dieſelbige Städte/ welche ſich von den Corpore und Hanſiſchen Bund entweder freywillig abgeſondert/ oder auch die davon außgeſchloſſen ſeyn/ wie auch die ſo ſich ins künfftige von demſelben abſonderen oder davon außgeſchloſſen werden möchten.

XX.

Item Ihr Maj. ſchlieſſen außdrücklich aus/ die Stätte/ welche ſich mit den vereinigten Provincien der Niederländiſchen Staten wider Ihr Maj. verbunden/ und ſollen dieſelbe/ ob ſie ſchon für dieſem in dem Hanſeeſtädtiſchen Bund begriffen geweſen/ dieſes Vergleichs ſich nicht zu erfreuen noch die Privilegien der Hanſeeſtädte zu genieſſen haben/ biß entweder der Fried oder Stillſtand mit den Rebellen getroffen worden.

XXI. Deß-

XXI.

Iten se ha convenido y concertado, que a las ciudades confederadas de la Hansa Teutonica les quede en su libre entero, y libre arbitrio el admitir a las ciudades libres del Imperio que hasta agora han acostumbrado traer sus mercaderias a los Reynos y Dominios de su Magestad, y de los Serenissimos Archiduques en las naves de los Hanseaticos en los mismos comercios y hazerlos participes de sus Privilegios por el tiempo, y mientras a la Hansa le pareciere convenir, con que aquellas ciudades en casso que sean admitidas hagan, y cumplan lo mismo que por esta transaccion son obligados a hazer, y complir los Hanseaticos.

XXII.

Iten se ha concertado, y concluido, que si en algun tiempo toda la Hansa, o alguno de sus miembros mas noble aconteciere por fuerça y injuria sen conturbada, y derribada en su estado, y libertad menospreciada la via de el derecho y justicia, que su Magestad informado primero del caso y siendolo pedido por la Hansa en razon desta conjuncion, y obligacion de el derecho antiguo la socorrerá con su ayuda y consejo, como mas complida y particularmente lo muestran los actos desta Legacion.

XXIII.

Iten se ha concertado y concluido que todo y cada uno de los sobre dichos capitulos se guarden de una y otra parte con sincera y buena fee, y las ciudades confederadas de la Hansa Teutonica debaxo de los sellos de seis de las ciudades Vandalicas, y de la ciudad de Dansick de consentimiento y aprobacion de la Hansa desde su primera dicta los embien firmados y aprobados a su Magestad, y en ellas tambien las hagan promulgar y publicar y guardar, y cumplir en todas partes por sus subditos.

En fe y testimonio de todo lo qual

XXI.

Deßgleichen ist beliebet und beschlossen / daß in der vereinigten Teutschen Hanseestädte gantz eigenen freyen Willen stehen und verbleiben soll / die freyen Reichsstädte / welche bißhero ihre Wahren mit Hansischen Schiffen in Ihro Maj. und der Durchläuchtigsten / Ertz-Hertzogen Königreiche und Herrschaffte gebracht / auff gewisse Zeit / und so lange es der Hansee rathsamb deucht / in deroselben Commercien zu admittiren; Doch daß dieselbe Städte / welche admittiret werden / ebenmässig alsolche Conditiones, zu halten schuldig seyn sollen wozu die Hansee-Städte / vermöge dieser Transaction verbunden.

XXII.

So ist auch verglichen und beschlossen / da zu einiger Zeit die Hänse / oder ein vornehmes Glied derselben mit Gewalt und Unrecht beschweret / oder in ihrem Stande und Freyheit / mit hindansetzung des Rechtens und der Gerechtigkeit / betrübet und unterdrucket würde / daß alsdann Ihro Maj. wann sie hiervon vorhero informiret und von der Hänse darumb ersüchet worden / ihnen ratione hujus Conjunctionis und vermöge den alten Verträgen / mit Raht und Hülffe beyspringen wollen / wie hiervon die acta dieser Legation breiter und specialiter melden.

XXIII.

Also auch ist vereiniget und beschlossen / daß alle und jede obgedachte Articulen, von beeden Theilen auffrichtig und treulich sollen gehalten werden / auch sollen die vereinigte Teutsche Hanseestädte verschaffen / daß dieselben unter den sechs Wendischen Städten und der Stadt Däntzig Insiegelen / mit Bewilligung und Volbort der Hansee / so bald dieselbe beysammen gewest / Ihro Königl. Maj. bekräfftiget und approbiret / zugefertiget werden und sollen sie darauf dieselben in ihren Städten kund thun / publiciren und deren Unterhanen / solche allenthalben zu observiren / und zu beobachten / anbefehlen.

In Uhrkund und Gezeugniß dessen allen

qual esta colgado el sello de su Magestad en este Instrumento, el qual tambien sennalaron y firmaron los Legados.

Este papel es el mismo original que vino de Madrid con la ratificacion original de su Magestad, sobre el tratado de comercio con las villas Hanseaticas despachada en aquella Corte a.26. de Henero deste anno, la qual mandò su Magestad remitirmela a mi el Conde de Pennaranda con su Real Carta de 26. de Enero, y en fee dello nos los infra escritos Plenipotenciarios de su Magestad firmamos y sellamos este papel; segun lo que se previno en el primer articulo dela dicha ratificacion de su Magestad, en Munster a.3. de Mayo 1648.

(L. S.) El Conde de Pennaranda.
(L.S.) A. Brun.

Es copia del papel firmado de su Excellencia el sennor Conde de Pennaranda, y del sennor Consejero Antonio Brun, que se entregò a los sennores Diputados de las villas Hanseaticas, del qual papel queda otra copia en mi poder autenticada y ansi yo el infra escrito Secretario de su Magestad y desta embaxada lo firmo de mi mano en Munster a. 6. de Junio 1648.

Pedro Fernandez del Campo y Angulo.

Siguese el Tenor dela orden que diosu Magestad al sennor Duque de Medina Celi y a otros Generales para la publicacion del Tratado Hanseatico.

EL REY.

Duque de Medina Celi, Primo, mi Capitan General del Mar Oceano, y Costa del Andalucia. El

allen/ist Ihr Maj. Siegel diesem Instrumento angehängt/ welches ebenmässig die Gesandte unterschrieben und versiegelt haben.

Vorgeschriebenes ist das wahre original so von Madrid mit Ihr Königl. M. original ratification sub dato 26. Januarji lauffenden Jahrs/ am besagtem Hoffe/ über den Tractat des Commercii mit den Hanseestädten getroffen/ abgegeben und seine Königl. Majest. uns Graffen von Pennaranda, in dero Königl. Schreiben vom 26. Januarji/ zufertigen lassen. In Uhrkund dessen haben wir nachgesetzte Ihr Königl. Maj. Plenipotentiarji, vermöge des im ersten articul der besagter Königl. Ratification uns ertheilten Gewalts dieses unterschrieben und mit unseren Pitschafften bekräfftiget. In Munster den 3. Maji/ 1648.

(*L.S.*) Der Graff von *Pennaranda.*
(*L. S.*) *A. Brun.*

Das vorstehendes eine vidimirte Copey des von Ihr Excellence dem Herrn Graffen von Pennaranda und Herrn Aothonio Brun Königl. Rathe unterschriebenen Brieffes/welche den Hanseestädtischen Herrn Deputirten nechst genommener beglaubter Abschrifft eingeliefert worden/ solches beuhrkunde Ich untergeschriebener Königl. und zu dieser Legation verordneter Secretarius mit dieser meiner eigenhändlichen Unterschrifft. In Munster den 6. Junji 1648.

Petrus Ferdinandi del Campo y Angulo.

Folget der Einhalt des Mandats welches Ihr Maj. dem Herrn Hertzog de Medina Celi und anderen Generalen wegen publication des Hansee-Städtischen Tractats ertheilet.

Der König.

Hertzog de Medina Celi; Vätter und unser Capitain General des Oceanischen Meers / und der Haffen

El Conde de Pennaranda de mis Consejos de Estado, y camara de Castilla, y mi primer Plenipotenciario en el Congresso dela Tractacion dela Paz General en Munster de Westfalia, y Antonio Brun, de mi Consejo supremo de mis Payses Baxos de Flandes, tambien Plenipotenciario en el dicho Congresso, con orden especial mia han assentado concluido y ratificado con los Diputados delas Nobles Ciudades Hanseaticas el Tratado, cuya copia se os remite en razon del reciproco comercio entre mis Reinos y Provincias de Espanna, y los Naturales, y habitantes de aquellas Ciudades: y siendo mi animo, que todo lo contenido en este Tratado tenga puntual, y inviolable observancia, y que mediante ella se renueve, continue, y establezca entre sus habitantes, y mis subditos la buena, y sincera correspondencia, que siempre se ha procurado, os mando guardeis, y executeis con toda precision el contexto deste Tratado, haziendo lo todo buen passage, acogida, y tratamiento, assi a los vaxeles de aquellas ciudades, como ala gente que viene en ellos à comerciar, paraque lo puedan executar con mas ensanche, sin dar lugar a que por loque mira al Contrabando reciban molestia alguna, y para mayor notoriedad desta mi voluntad lo hareis publicar assi. De Madrid a veinte y quaquetro de Junio del anno de mil y seiscientos y quarenta y ocho.

YO EL REY.

Por mandado del Rey nuestro Sennor

Geronimo de Lezama.

CAPITULATIONES DE LA PAZ.

Hecha entre el Rey nuestro Sennor, y los Estados Unidos de las Provincias de Olanda.

Poder

der Haffen in Anduluzien. Der Graff von Pennaranda unsers Estats, und der Castilianischen Kammer-Raht/ und Primus Plenipotentiarius auff der Versamlung zu den allgemeinen Friedens-Tractaten zu Münster in Westphalen/ und Antonius Brun aus unserm höchsten Raht unser Flanderschen Niederlanden/ auch Plenipotentiarius zu gesagter Versamlung/ haben auff unsern special Befehl mit denen Deputirten der Edlen Hansee-Städte diesen Tractat, dessen Copey zu dem Ende/ daß das Commercium zwischen den Unterthanen unsers Königreichs und Hispanischen Provincien/ und derselben Städte Eingebornen und Einwohnern reciprocè fortgepflantzet werden möge/ so euch hiemit zugefertiget wird/ getroffen/ beschlossen und ratificiret: Und weil unser Will/ daß alles/ was in diesem Tractat enthalten/ seine vollenkommene und unverbrüchliche Observantz erreiche/ vermittelst welcher/ zwischen ihren Eingesessenen und unseren Unterthanen die gute und auffrichtige langgepflogene Correspondentz möge erneuert/ fortgepflantzet und Stabiliret werden: So befehlen wir euch/ daß ihr den Einhalt dieses Tractats mit allem Fleiß nachlebet und werckstellig machet/ auch so wol den Schiffen derselben Städte als den Handels-Leuten/ so auff selbigen kommen/ alle gute passage, Auffnahm und Tractament, damit sie solches breiter geniessen können/ verschaffet und nicht zulasset/ daß ihnen sub prætextu der Waaren von Contrebande einige molestie möge zugefüget werden: Auch zu mehrer Kundbarkeit unsers Willens sollet ihr dieses also publiciren lassen. Von Madrid den 24. Junii des Eintausend sechshundert uñ acht und viertzigsten Jahres.

Ich der König.

Auff Befehl des Königes unsers Herrn.

Hieronymus de Lezama.

Tractat van Vrede

Tuschen de Konning unsen Heer ende de Geunieerde Staten van de Provincien van de Nederlanden.

k Procu-

Poder delos Plenipotenciarios de su Magestad de Espanna.

DOn Felipe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Portugal, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca, de Menorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Jaen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales, y Occidentales, Islas, y Tierrafirme del mar Oceano, Archiduque de Austria, Duque de Borgonna, de Bravante, y Milan, Conde de Abspurg, de Flandes, Tirol, y Barcelona, Sennor de Vizcaya, y de Molina, &c. Por quanto por lo mucho que deseo encaminar el reposo, y tranquilidad de los subditos, y habitantes de las Provincias de los Paises Baxos, para que descansen de tan larga y cruel Guerra, para llegar tanto mejor à una paz general en Europa, en bien de la Christiandad: y aviendose de comun, y mutual concierto escogido, y sennalado la villa de Munster en Westfalia, para el congresso, y negociacion de la dicha paz, he hallado por conveniente nombrar personas que en mi nombre ayan de assistir con toda autoridad y plenipotencia al dicho congresso, y especialmente con los Estados de las Provincias libres de los Paises Baxos unidos, ò sus Embaxadores, y Plenipotenciarios, en particular autorizados, y diputados. Teniendo consideracion à la suficientia, integridad, providencia, experiencia, inteligencia, y zelo de mi servicio, y del bien, y reposo universal de la Christiandad, que concurren en las personas de Don *Gaspar de Bracamonte y Guzman* Conde de *Pennaranda*, Gentilhombre de mi Camara, de mis Consejos de Camera y Justicia, y mi Embaxador Extraordinario en Alemania. *Fray Joseph Bergane* Arçobispo de Cambray. Y *Antonio Brun*, de mi Consejo supremo de Flandes. Y por la satisfation que

Procuratie vorr de Plenipotentiarisen van S. Mt: van Spanjen.

D*On Phelippe door de genade Gods, Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, van beyde Sicilien, van Jerusalem, van Portugal, van Navarre, van Granaden, van Toledo, van Valencien, van Gallicien, van Majorquen, van Minorquen, van Sivilien, van Sardignien, van Cordoua, van Corsega, van Murcien, van Jaen, van de Algarven, van Algezira, van Gibraltar, van d' Eylanden, van Canarien, van Oost ende VVest-Indien, Eylanden endt vast Lant van d' Oceaensche Zee: Eertz-Hertogh vā Oostenryck, Hertogh van Bourgonjen, van Brabandt ende Milanen: Graef van Habsburg, van Vlaenderen, Tirol ende Barcelonien: Heer van Biscayen, ende van Molina, &c. Alsoo ick seer vvensche de gerustheyt ende vreedsaemheyt der Ondersaten ende Invvoonderen van de Provintien der Nederlanden over den vvegh te helpen, op dat se van alsulcken langhdurigen ende vvreeden Oorloge ontslagen werden, omme te beter aen eene generale Vrede in Europa tot vvelstant der Christēheyt te geraken, ende zynde met gemeen ende onderlingh Accoort gekoosen ende toogeschickt de Stadt van Munster in VVestphalen tot de Vergaderinge ende onderhandelinge vande voorsz Vrede; Soo heb ick voor goet geacht persoonen te nomineeren, die uyt mynen name met alle authoriteyt ende volkomene macht tot de voorsz Vergaderinge assisteerē, ende specialyk met de Staten der vrye Provintien vande Vereenigde Nederlanden oft hare Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen bysonderlyck geauthoriseert ende gedeputeert, hebbende consideratie op de beqvuaemheydt, oprechtigheyt, voorsienigheyt, ervarentheydt, verstant ende yver tot mynen dienst, als mede van't gemeen vvelstant ende ruste vande Christenheyt, die ende persoonen van Don Caspar de Bracamonte en* Guzman, *Graef de* Pennaranda, *Edelman van myne Kamere van myne*

que siempre me han dado en diferentes y grandes negocios que les han sido encargados, y por ellos respectivamente manejados. Por tanto confianda enteramente, que todos juntos, y cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad del uno, ò del otro, tendran atencion al mayor bien de la Christiandad, y de mis intereßes particulares, los he nombrado por mis Embaxadores, y Plenipotenciarios. Y en virtud de la presente les doy à todos juntos, y a cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad de qualquier dellos, entero, y absoluto poder, para hazer abertura à los Estados de dichas Provincias libres de los dichos Paises Baxos unidos, ò à sus Embaxadores, y Plenipotenciarios, que especialmente fueren autorizados, constituidos para ello, como tambien oir lo que mirare à apagar la sobre dicha larga, y cruel guerra suscitada en las Provincias de los Paises Baxos, y las que della se han originado contra los dichos Estados Generales en otros lexos Paises y mares. Y en consequencia desto con los dichos Estados Generales de dichas Provincias unidas libres, ò con los dichos sus Embaxadores, y Plenipotenciarios entrar en negociacion, conferir, proponer, convenir, capitular, y concluir uno bueno, firme, y inviolable tratado de reposo, sea de paz, ò de tregua, prometiendo por mi, ò por mis sucessores, de tener para siempre por firme y valido, precisa, y puntualmente sin falta alguna, todo lo que por mis dichos Embaxadores, y Plenipotenciarios juntos, ò cada uno en particular, en ausencia, ò incomodidad de alguno dellos, fuere convenido y capitulado en el dicho tratado con los dichos Estados Generales, ò los dichos Embaxadores, y Plenipotenciarios de las sobredichas Provincias unidas libres. Y assimismo de aprovarlo y ratificarlo dentro del termino que reci-

myne Raden, Kamere ende Justitie, ende mynen Ambassadeur Extraordinaris in Hoog-Duytslandt, Broeder Joseph de Berganie, *Ertz-Bisschop van Cameryck, ende* Antonio Brun *van mynen hoogen Rade van Vlaenderen, ende over de genoege, die sy luyden myt allen tyden in verscheyden ende groote handelingen, die hun belast ende dor henluyden respective gemanieert gevvorden zyn, hebben ghegheven; derhalven volkomelyck vertrouvvende dat sy-luyden alle ghesamentlyck, ende elcke en int bysondere in absentie of ongelegenheydt van den eenen of den anderen op den hooghsten vvelstant vande Christenheydt ende van myne particuliere Interessen sullen letten, so hebbickse voor myne Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen genomineert ende in krachte deses verleene ick hun alle ghesamentlyck ende elck een in't bysondere by absentie of ongelegentheyt van yemant van henluyden, volkomene en absolute macht, omme aen de Staten der vry Provintiē der Vereenighde Nederlanden of hare Ambassadeurs en Plenipotentiarisen, die specialicken daer toe sullen vverden geauthoriseert ende geconstitueert, openinghe te doen, als mede omme te hooren 't gene tot Vlisinge van dē voorß langhduyrigē ende wreeden Oorloghe inde Provincien der Nederlanden, oock die geene, die tegens de voorsz Staten General in andere verre afghelegene Landen ende Zeen verweckt zyn, is betreffende, ende in gevolge van dien met de ghemelte Staten Generael der voorsz vrye Vereenighde Provincien of met de voorsz hunne Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen in onderhandelinge te treden, confereren, proponeren, over een te komen, capitul-ren ende besluyten een goet, bondig ende bestendigh Tractaet van raste, 't zy van Vrede of van Treves, beloovende voor my ende voor myne Naekomelingen, 't allen tyden voorvast ende bestendigh precies, ende punctuelyck en sonder eenige faute te houden alle 't ghene door myne voorsz Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen, t'samen of yder een in't parti-*

reciprocamente se sennalare, con confirmacion de juramento, y todas otras solemnidades en tal caso necessarias, y acostumbrades. En fee de lo qual mandè despachar la presente, firmada de mi mano, sellada con mi sello secreto, referendada del infraescrito Secretario de Estado. Dada en Zaragoça á siete de Junio de mil y seiscientos y quarenta y seis annos.

EL REY. Pedro Coloma.

Poder de los Plenipotenciarios de los sennores Estados Generales.

LOS Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos. A todos los que la presente vieren, ò oyeren leer, salud. Sea notorio à todos, que assi como hasta aora siempre, y en todas ocasiones Nos hemos mostrado inclinados con verdadera, y sincera voluntad, y intencion à que la larga, perniciosa, y sangrienta guerra, suscitada muchos annos ha en las Provincias de los Paises Baxos, y despues continuada hasta aora, pudiesse cessar, para el bien comun de las mismas Provincias, y consuelo de los buenos habitantes dellas, y por consiguiente se acabassen, y terminassen tambien las guerras contra nuestra parte contraria, que en otras partes, y mares remotos se originaron de la de los Paises Baxos: y aviendose escogido de comun acuerdo la villa de Munster en Westfalia para el congresso, y negociacion de una tranquilidad general en la Christiandad, hemos tenido por conveniente nombrar personas, que con toda autoridad, y plenipotencia assistan al dicho congresso, y negociacion, à fin de ayudar à terminar la dicha larga, perniciosa y sangrienta guerra suscitada en las

particulier by absentie of ongelegentheyt van eenige van henlieden mit de ghemelte Staten Generael, of de voorsz Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen der voorsz vrye Vereenighde Provintien over 'tvoorsz Tractaet over een gekomen ende gecapituleert sal vvesen: Ende 't selve insgelycx binnē den tijdt, die reciproce sal vverden bestemt, t' approberen ende te ratificeren, met confirmatie van Eedt ende alle andere solemniteyten in diergelijckken gevalle van nooden ende ghevvoon zijnde; 't Oirconde van't vveelck heb ick dese tegenvvordige gedaen verveerdigē met mijne hant onder-geteecknet, met mijn secreet Zegel gezegelt, ende by den ondergeteeckenden mijnen Secretaris van State geparapheert zijnde. Gegeven tot Saragossa op den sevenden Juny des Jaers, 1646.

Ick den Koning, Pedro Coloma.

Procuratie voor de Plenipotentiarisen van de Heeren Staten General.

D*E Staten General der vereenigde Nederlanden, Allen den genen die desen sollen sien ofte hooren lesen, Saluyt. DOEN TE VVETEN, also vvy ons hier bevoorens by alle gelegentheyt met een oprechte sincere vville ende intentie seer genegen hebben getoont, dat het langdurich Land-verderffelijck ende bloedigh Oorlogh in de Nederlandtsche Provintien oder vele Jaren vervveckt, ende vorvolgens tot noch toe gecontinueert, ter neder geleyt soude hebben moghen vvorden tot der selver Provincien gemeene beste ende soulagement vande goede Ingesetenē van dien ende dienvolgens oock komen te vervallen ende te verdvvijnen d' Oorlogen in andere verre afgelegen Plaetsen en Zeen, die uyt den voorsz Nederlandtschen Oorlogh jegens onse vveder-partije haren oorspronck hebben genomen; Ende zijnde met onderlinge Accoort uytgekosen de Stadt Munster in VVestphalen tot een versamelinge ende handelinge van een generale ruste in de Christenheyt hebben vor goet gheacht te noemen Personagien de*

las Provincias delos Paiſes Baxos. Por lo qual, teniendo entera confiança de la prudencia, providencia, experiencia, inteligencia, fidelidad, y zelo del ſervicio de los dichos Paiſes Baxos unidos, que cuncurren en el ſennor *Bartholt van Gent*, ſennor de Loenen, y Meyndersvvyck, Amptman, y Dyckgrave de Bommel, Tielre, y Bommelervvert Diputado en nueſtra Iunta por el miembro de la nobleza de la Provincia de Gueldres. El ſennor *Juan de Matteneſſe*, ſennor de Matteneſſe, Ribera, Opmeer, Souteueen, &c. Conſejero diputado por los Cavalleros, y nobles de Olanda, y de la Friſa Occidental, Hochheem, Ract de Schielant. El ſennor *Adrian Pavv* Cavallero, ſennor de Hevmſtede, Hogersmilde, Rietvvyck, Nieuvverkerke, &c. Primer Preſidente, Conſejero, y Miniſtro de Cuentas del Condado de Olanda, y de la Friſa Occidental. El ſennor *Juan de Knuyt*, Cavallero, ſennor de Voſmeer la antigua, y la nueva, primer Repreſentante de la Nobleza en los Eſtados, y Conſejo del Condado de Zelanda, Conſejero ordinario de ſu Alteza al Sennor Principe de Orange. El ſennor *Godarto de Reede*, ſennor de Nederhorſt, Vredelant, Corhoef, Oucrmeer, Horſtvvaerts, &c. Diputado para nueſtra Iunta por los Cavalleros y Nobles de la Provincia de Utrecht. El ſennor *Franciſcó de Donia*, ſennór de Hinnemo en Hielſum. El *ſennor Guillermo Ripperda*, ſennor de Hogenloo, Boxberg, Boculo, y Ruſſembeng, Diputado para nueſtra Iunta por los Cavalleros, y Nobles de la Provincia de Overiſſel. El ſennor *Adrian Clant de Stedum*, ſennor de Nitterſum, Diputados, reſpectivamente, Para nueſtra Iunta, y Embaxadores Extraordinarios en Alemania, dando à los referidos juntos, ò por lo menos à la mayor parte dellos en auſencia, ò deſcomodidad de los otros, plenario poder, autoridad, y mandado general, y eſpecial, para que en nueſtro nombre, y de nueſtra parte en calidad de

de vvelcke met alle Authoriteyt en Volmacht, ſullen aſſiſteren de voorſ vergaderinge ende handelinge omme te helpen aſſopieren den voorſ landtduringen Landtverderffelycken en bloedigen Oorlog in de Nederlantſche Provintien vervveckt. SOO IS'T, *Datvvy ons volkomentlicke betrouvvende op de Wijsheit, voorſienigheyt, ervarentheyt, intelligentie, getrouwigheit ende yver tot den dienſt der opgemelte Vereenighde Nederlanden, van de Heeren* Bartholdt van Gent, *Heer van Loenen en Meynerſwijck, Amptman en Dyck-Graef van Bommel Tieler en Bommelerweerde, Gedeputeerde in onſe Vergaderinge uyt het Lidt van de Edelen van de Provintie van Gelderlandt; Heer* Johan van Matheneſſe, *Heer van Matheneſſe, Riviere, Opmeer, Sout-veen, &c. Gecommitteerde Raet uyt d'Ordre van de Ridderſchap ende Edelen van Hollandt ende Weſt-Vriesland, Hoog Heemraet van Schielant;* Heer Adriaen Paevv, *Ridder, Heere van Heemſtede, Hogersmilde, Rietwijck, Nieuwerkerck, &c. Eerſte Preſiderende Raet ende Rekenmeeſter des Graeffelick heyts van Holland ende West-Vriesland; Heere* Johan de Knuyt, *Ridder Heere in oud ende nieuw Voſmer, eerſte ende repreſenterende den Adel in de Staten ende Raet van het Graefſchap van Zeelandt, Ordinaris Raet van ſijne hoogheit den Heere* Prince van Oranje; *Heere* Godert van Reede, *Heere van Nederhorſt, Vredelandt, Cortehoef, Overmeer, Horſtwart &c. Gecommitteerde in Onſe Vergaderinghe uyt de Ridderſchap en Edelen van de Provintie van Utrecht; Heere* Frans van Donia *Heere tot Hinnema in Hielſum; Heere* Wilhelm Ripperda, *Heere tot Hengelo, Boxbergen, Boculo ende Ruſſenborgh, &c. Gecommitteerde in Onſe Vergaderinge uyt de Ridderſchap en Edelen vande Provintie van Over Yſſel; Heere* Adriaen Clant tot Stedum, *Heere van Nitterſum, reſpective Gedeputeerden in Onſe Vergaderinge ende Extraordinaris Ambaſſadeurs in Duytſchland; Ghevende deſelve te ſamen, ofte ten minſten 't meerendeel van dien (by abſentie ofte ongheleghentheydt van d'andere) volkomen*

de Plenipotenciarios deste Estado, oygan, y entiendan en la dicha villa de Munster, todo lo que los sennores, Plenipotenciarios del muy poderoso, y muy excelente Principe *Don Felipe* Quarto Rey de las Espannas la abertura de lo que sus dichos sennores Plenipotenciarios quisieren proponer en orden à que cesse la dicha larga, perniciosa, y sangrienta guerra suscitada en las Provincias de los Paises Baxos, y las que desta se han originado contra nuestros adversarios en otras partes, y mares remotos, y que por consiguiente entren en negociacion, y tratado con los dichos sennores Plenipotenciarios del dicho Rey, y concluyan una buena, firme, verdadero, y inviolable tratado de paz conforme à los dichos sennores Plenipotenciarios de este Estado juzgaren que conviene al mayor servicio, y seguridad de las Provincias unidas de los Paises Baxos, de sus buenos habitantes, y de sus associados, y interessados respectivamente en la dicha larga guerra. Y hemos prometido, y prometemos por la presente con buena fee, y obligandonos à nosotros, y à nuestros successores en general, y en particular para siempre, que tendremos por bueno, firme, y valido lo que en quanto à esto concertaren, y concluyeren los dichos nuestros sennores Plenipotenciarios, y que lo ratificaremos, y observaremos inviolablemente, y haremos que se observe, sin contravenir jamas, ni consentir que se contravenga à ello en manera alguna, directa ni indirectamente. En testimonio de lo qual hemos hecho sennalar la presente, sellarla con nuestro gran Sello, y firmarla por nuestro Grefier, en la Haya à los veinte y dos de Março de mil seiscientos y quarenta y siete annos. Estava sennalado Iuan de Reede, Vidit. Y sobre el pliegue estava puesto. Por mandado de los dichos Sennores Estados Generales. Cornelio Musch,

komen macht, Authoriteyt, General, en special bevel, omme uyt den Naem ende van onsent wegen in qualite van Plenipotentiarisen van desen Staet binnen de voorsz Stadt Munster te hooren ende verstaen van de Heeren Plenipotentiarissen van den seer Machtighen ende seer Excellenten Prince, Don Philippe *de Vierde Coninck van Spanjen, de openinghe van't gheene deselve Heeren Plenipotentiarissen van de voornoemden Coninck sullen aenbrenghen tot weghneminge van den voors langhduyrigen Landtverderffelyck en ende Bloedichen Oorlogh in de Nederlandtsche Provincien verwveckt, ende die daer uyt haren oorsprőck jeghens Onse weder-partye in andere verre afgheleghen Plaetsen ende Zeen hebben ghenomen ende dienvolgens met deselve Heerē Plenipotentiarissen van den meerghenoemden Coninck treden in onderhandelinghe ende tracteren, oock besluyten, een goet, vast, oprecht, en onverbreeckelyck Tractaet van ruste, ghelyck als sy Heerē Plenipotentiarisen van desen Staet totten meesten dienst ende verseeckeringe van de Vereenighde Nederlanden, der selver goede Inwoonderē, als oock van hare Geassocieerde ende Geintereesserden inde voorsz langhduyrighe respectiveOorloghen sullen bevinden te behooren. Ende hebben belooft ende beloven midts desen, ter goeder trouwen ende onder Obligatie van Ons ende Onser Successeuren in't generael ende particulier, voor altijt, goet, vast, ende van waerden te houden 'tgheene by Onse op-ghemelte Heeren Plenipotentiarissen deses aengaende gheaccordeert ende besloten sal worden, 'tselve te Ratificeeren onverbreeckelyck en te onderhouden, sonder daer jeghens immermeer te doen ofte ghedooghen gedaen te worden in eeniger manieren directelijck ofte indirectelijck. Des ten Oirconde hebben Wy desen doen Parapheeren, met onsen grooten Zegel doen Zegelen, ende by Onsen Griffier doen teeckenen. In Onse Vergaderinghe in 's Graven Haghe den twee en-twintighsten Marty sesthien hondert ses en veertigh. Was gheparapheert* Johan van Reede vt. *Op de plycque stont. Ter Ordonantie van de Hooghgemelte Heeren*

Muſch, con el Sello de los Sennores Eſtados Generales, en cera bermeja, pendiente de un cordon de oro, y ſeda bermeja.

Sigueſe la Ratification del Rey de Eſpanna.

DON Felipe IV. por la gracia de Dios, Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ieruſalem, de Portugal, de Navarra, de Granada de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca de Menorca, de Sevilla, de Cerdenna, de Cordova, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algecira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y Tierrafirme del mar Occeano, Archiduque de Auſtria, Duque de Borgonna, de Bravante, y Milan, Conde de Abſpurg, de Flandes, Tirol, y Barcelona, Sennor de Vizcaya y de Molina &c. A todos los que la preſente vieren, ſalud. Por quanto para librar las Provincias de los Paiſes Baxos de la guerra, que por eſpacio de tantos annos las ha afligido, aliviarlas de las miſerias, y calamidades della, boluerlas a poner en repoſo, eſplendor, y proſperidad, y tambien para terminar las guerras que ſe han eſtendido á otros Paiſes, y mares remotos, hemos deſeado mucho tiempo ha llegar à vna buena paz, con los Sennores Eſtados Generalas de las Provincias vnidas, libres de los Paiſes Baxos, para conſuelo de todos aquellos que de la vna, y otra parte ſienten las calamidades de la dicha guerra: Y aviendoſe eſcogido de comun acuerdo la villa de Munſter en Weſtfalia para el congreſſo, y tratado de la paz, han tenido las coſas en aquel lugar tan favorable ſucceſſo, que nueſtros Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios en virtud de nueſtros poderes

Heeren Staten Generael, ende ge'teeknet Cornelis Muſch, *hebbende onder aenhangen het groote Zegel van de Staten Generael in rooden Waſſche, aen een dobbelde gevlochte koorde van Gout ende roode Zijde.*

Volght de Ratificatie van den Coninck van Spanien.

DON PHILIPPE de vierde, van Gods genade Coninck van Caſtilien, van Leon, van Arragon, van beyde Sicilien, van Hieruſalem, van Portugal, van Navarre, van Granade, van Toledo, van Valencien, van Gallicia, van Mallorca, van Minorca, van Sevilie, van Cerdegna, van Cordua, van Corzega, van Murcia, van Jaen, van de Algarbes, van Algecira, van Gibralter, van de Eylanden van Canarien, van Oost en West-Indien, Eylanden ende Vaste Lande van de Oceaniſche Zee, Ertzhertoge van Ooſtenrijck, Hertoge van Bourgonje, van Brabant, van Milan, Graef van Habſburgh, van Vlanderen, Tirol, Barcelone, Heer van Biſcayen, en Molina, &c. Allen den genen die deſen ſullen ſien, Salut. Alſoo om de Nederlandtſche Provintien te ontlaſten van den Oorloge waer mede deſelve ſo vele Jaren zijn beſwaert geweeſt, die te verloſſen van alle de ongevallen ende ellenden daer uyt ſpruytende, ende te helpen brenghen tot Ruſte, Luyſter, Voorſpoet, ende Welſtandt, als oock om te aſſopieren de Oorlogen uytgebreyt in andere verre afgelegen Landen en Zeen, Wy over langen tijt hebben gewenſt te komen tot een goede Vrede met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, tot verlichtinge van alle de geene, die van wederzyden de onheylen van de voorſz Oorlogen gevoelen, ende met gemeyn en onderling goetvinden, gekooren geweeſt zijnde de Stadt Munſter in Weſtphalen, tot ſamenkomſte en handelinghe van Vrede; Soo hebben de ſaecken aldaer ſodanigen geluckigen ſucces erlanght, dat Onſe Extraordinaris Ambaſſadeurs ende Plenipotiariſen, in kracht van onſe Procuratie met de Extraordinaris Ambaſſadeurs ende

poderes han hecho, y concluido con los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios de los dichos sennores Estados el tratado de paz que aqui va inserto palabra por palabra.

EN Nombre, y à la Gloria de Dios, sea notorio à todos, que despues de un largo curso de sangrientas guerras, que tantos annos ha affigido los pueblos subditos, Reynos, y Paises de la obediencia de los Sennores Rey de las Espannas, y Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos, los dichos sennores Rey, y Estados movidos de Christiana compassion, y deseando poner fin a las calamidades publicas, y atajar las de plorables consequencias, inconvenien, tes dannos y peligros, que la ulterior continuacion de las dichas guerras de los Paises Baxos pudiera traer consigo, particularmente aviendose estendido à otros Estados Paises, tierras, y mares mas apartados y para trocar los siniestros efectos della, por los agradables de una buena, y sincera pacificacion de una, y otra parte, y por los svaves frutos de un total, y firme reposo, para consuelo de los dichos pueblos, y Estados de su obediencia, y para reparo de los dannos passados, en orden al bien comun, no solo de los Paises Baxos, sino de toda la Christiandad, convidando, y pidiendo a los demas Principes, y Potentados della, que mediante la gracia de Dios, se inclinen a la misma compassion, y aversion de las desdichas, ruinas, y desordenes, que por tanto espacio de tiempo se han padecido de este duro acote de la guerra: para llegar a conseguir un fin tan bueno, y deseado, los dichos Sennores Rey de las Espannas Don Felipe Quarto, y Estados Generales de las dichas Provincias unidas de los Paises Baxos han sido nombrados, y diputados. Es a saber por el dicho Sennor Rey, Don *Gaspar de Bracamonte y de Guzman*, Conde de

ende Plenipotentiarisen van de voorss Heeren Staten, hebben gemackt ende beslooten het Tractaet van Vrede hier na van vvoort tot vvoort geinsereert.

IN den Name ende ter eeren Godts, Kennelÿck zyaen een yegelÿck, dat naeen langhduerigh vervolg van bloedige Oorlogen, die soo vele Jaren hebben gedruckt de Volckeren, Onderdanen, Coninighrÿcken en Landen, Zÿnde onder de gehoorsaemheyt van den Heere Koningh van Spanien, ende de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden, de voorss Heèren Coninck ende Staten bevvogen met Christelÿcke medogentheyt en verlangende te macken een eynde van de algemeyne ellenden, en te stuyten het bedroefde gevolgh, onheyl, schade en periculen welcke den wÿderen voortgangk vande voorss Nederlandtsche Oorloghen soude konnen na sich trecken, selfs met uytbreydinghe over andere Stenden ende Landtschappen en wytafgelegene Landen en Zeen, en de quade effecten van de selve ten beyde zyde te veranderen in een angename, goede, en oprechte Vrede, en soete vruchten van volkomene en vaste rustc tot vertroostinge van de voorss Volckeren ende Landen zÿnde onder hare gehoorsaemheyt, en reparatie van geledene schade, tot algemeyne welvaert niet alleen van de Nederlanden, maer oock van de geheele Christenheyt, noodigende ende biddende de andere Princen en Potentaten sich door Godts zegen te laten bewegen tot gelÿckee compassie en afkeeringe van ongeval, verderf, en disordres, welcke de swareplage van Ooorloge soo lange tÿdt en so beswaerlick heeft doen gevoelen. Om te gerack en tot soo goeden eynde en gewenschte oogmerck, hebben de voorss Heeren Don Philippe de vierde, *Coninck van Spanien, ende de* Staten Generael *van de Vereenighde Nederlanden ghecommitteert en gedeputeert. Te weten, den voorss Heere Coninck* Don Gasper van Bracomonte *en* Guzman, *Grave van Pennaranda, Heere van Aldea Seca de la Frontera, Ridder van de Ordre van Alcan-*

de Pennaranda, sennor de Aldeaseca de la Frontera, Cavallero de la Orden de Alcantara, Administrador perpetuo de la Encomienda de Daimiel de la Orden de Calatrava, Gentilhombre de la Camara de su Magestad, del su Consejo, y Camara, Embaxador Extraordinario a su Magestad Imperial, y primer Plenipotenciario para el tratado de la paz universal. Y del Sennor *Antonio Brun*, Cavallero Consejero de su Magestad Catolica en su Consejo de Estado, y Supremo para las cosas de los Paises Baxos y de Borgonna, cerca de su Real persona, y su Plenipotenciario para los tratados de la paz universal. Y por los dichos sennores Estados Generales de las Provincias unidas de los Paises Baxos el Sennor Bartholdo de Gent, sennor de Loenen, y Meynersvvick, Senescal, y Dick Grave de Bommel, Tieler, y Bommelsvveerden, Diputado de la Nobleza de Gueldres para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Iuan de Matenesse sennor de Matenesse, Ribera, Opmeer, Sovtevven, &c. Diputado en el Consejo ordinario de Olanda, y de la Frisa Occidental, y para la Iunta de los Sennores Estados Generales de parte de los Nobles de la dicha Provincia, Consejero, y Heemraet de Schielant. El Sennor Adrian Pauvv, Cavallero, Sennor de Heemstede, Hogersmilde, &c. Primer Presidente, Consejero, y Ministro de Cuentas de Olanda, y de la Frisa Occidental, y Diputado de parte de la dicha Provincia para la Iunta de los Sennores Estados Generales. El sennor Juan de Knuit, Cavallero, sennor de Vosmarel antiguo, y el nuevo, primer Representante de la Nobleza en los Estados, y Consejo del Condado de Zelanda, y del Almirantazgo della, y primer Consejero de su Alteza el sennor principe de Orange, Diputado ordinario para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Godarto de Reede, sennor de Nederhorst, Vredelant, Cortehoeff Overmeer Horstyvart, &c. Presi-

Alcantara, geduerige Administrateur van de Commanderie van Daymiel van de Ordre van Calatrava, Edelman van de Kamer van sijn Majesteyt van sijnen Rade en Kamere, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Keyserlijcke Majesteyt, en eerste Plenipotentiaris op de generale Vredehandelinge; Heere Anthony Brun, *Ridder, Raedt van syne Catholique Majesteyt, in sijnen Rade van State en Hoogen Rade over de sak en van Nederlandt en Bourgonje omtrent sijn persoon en sijn Plenipoten: op de Tractaten van de Generale Vrede. Ende de voorss Heeren Staten Generael van de Vereenegde Nederlanden. Heere* Bartolt van Gent, *Heere van Loenen en Meynerswijck, &c. Amptman en Dijckgrave van Bommel, Tielre en Bommeler-vveerden, Gedeputeerde ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Generael uyt het Lidt van de Ridderschap en Edelen van de Provintie van Gelderlandt; Heere* Johan van Mathenesse, *Heere* Johan van Mathenesse, *Riviere, Opmeer, Sauteven, &c. Gecommitteerde Raedt en Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael uyt d' Ordre van de Ridderschap ende Edelen van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, Hooch Heemrade van Schielandt; Heere* Adriaen Pavv, *Ridder, Heere van Heemstede, Hogersmilde, &c. eerste presiderende Raedt ende Reckenmeester des Graeffelyckheyts van Hollandt ende VVest-Vrieslandt, ende van vvegen deselve Provintie Gedeputeert ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael; Heere* Johan de Knuyt, *Ridder, Heere van Out- en nieu Vosmar, eerste ende representerende den Adel in de Staten en den Raedt van het Graeffschap van Zeelandt, en ter Admiraliteyt aldaer, eerste Raedt van* Sijn Hoocheyt den Heer Prince van Oranje, *Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael; Heere* Godart van Reede, *Heere van Nederhorst, Vredelant, Cortehoef, Overmeer, Horstvvaert, &c. President van de Heeren Edelen ende Ridderschap des Landts van Utrecht, en in der selver name comparerende ter Verga-*

Presidente en la Iunta de los Nobles de la Provincia de Utrecht, y Diputado de su parte para la Iunta de los sennores Estados Generales. El sennor Francisco de Donia, sennor de Hinnema en Hielsum, Diputado para la Iunta de los sennores Estados Generales de parte de la Provincia de Frisa. El sennor Guillermo Ripperda, sennor de Hengeloo, Boxbergen, Boculo, y Russembergh, Diputado de la Nobleza de la Provincia de Overissel, para la Junta de los sennores Estados Generales. Y el sennor Adrian Clant de Stedum, sennor de Nittersum, &c. Diputado ordinario de la Provincia de la villa de Groninge, y Ommelanden para la Iunta de los sennores Estados Generales, todos ellos Embaxadores Extraordinarios en Alemania y plenipotentiarios de los dichos sennores Estados Generales, para los tratados de la paz universal, y todos proveidos de poderes suficientes, que son los insertados al Principio, los quales aviendose juntado en la villa de Munster en Westfalia, destinada de comun acuerdo para el tratado General de la paz de la Christiandad en virtud de los dichos sus poderes han hecho, concluido, y ajustado por los dichos Sennores Rey, y Estados, y en nombre dellos los Articulos siguientes.

I.

PRimeramente declara el dicho sennor Rey, y reconoce, que los dichos sennores Estados Generales de los Paises Baxos unidos, y las Provincias de ellos respectivamente con todos sus Paises associados, villas, y tierras a ellos pertenecientes, son Estados, Provincias, y Paises libres, y soberanos, sobre los quales, ni sobre sus Paises, villas, y tierras associadas, como queda dicho, el dicho sennor Rey no pretende nada, y que ni aora, ni adelante lo pretendera jamas por si ni, por sus herederos, y successores, y que en conformidad desto tiene por bien tratar, como por la presente lo haze con los dichos sennores Estados, vna paz perpetua con las condiciones abaxo escritas, y declaradas.

Vergaderinge van de Heeren Staten Generael. Heere Francois van Donia, *Heere tot Hinnema en Hielsum, &c. Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael van wegen de Provintie van Vriesland; Heere* Wilhelm Ripperda, *Heere tot Hengeloo, Boxbergen, Boculoo ende Russenborch, &c. Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heere Staten Generael uyt de Ridderschap ende Edelen van de Provintie van Over-Yssel; Heere* Adriaen Clant tot Stedum, *Heere van Nittersum &c. Ordinaris Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael van wegen de Provintie van de Stadt Groeningen ende Ommelanden, Alle extraordinaris Ambassadeurs in Duytslandt, en Plenipotentiarisen van de gemelte Heeren Staten Generael op de algemeene Vredehandelinge. Alle versien met volkomene Procuratie, geinsereert in het begin van desen de welcke vergadert binnen de Stadt Munster in Westphalē met gemeyne bewilliging beraemt tot de handelinge van algemeyne ruste in de Christēheyt, in kracht van hare voorss Procuratien voor ende in naem van de voorss Heer Coninck ende Staten hebben gemaeckt, gesloten en geacordeert de naervolgende Articulen.*

I.

IN den eersten verklaert den voorss Heer Coninck ende er kent dat de voorss Heeren Staten Generael van de Vereenichde Nederlanden, ende respective Provintien van deselve, met alle haer geassocierde Landschappen, Steden en aenhoorige Landen, zyn vrye ende Souvaraine Staten, Provintien en Landen, op de welcke, noch op haer geassocieerde Landschappen, Steden en Landen voorss hy heer Coninck niet en pretendeert, noch nu ofte namaels, voor hem selven, syn successeurs en Nakomelingen immermeer yets sal pretenderen; ende dienvolgens te vreden te zyn met deselve Heeren Staten te tracteren gelyck hy doet by dese jegenwoordige EENE EUWIGE VREEDE, op de Conditien hier naer beschreven en verklaert.

II. Es

II. Te

II.

Es à saber, que la dicha paz sera, buena, firme, fiel, y inviolable, y que en consequencia della cessaran, y se dexaran de hazer qualesquier actos de hostilidad, de qualquier manera que sean entre los dichos Sennores Rey, y Estados Generales, tanto por mar, y otras aguas, como por tierra, en todos sus Reynos, Paises, tierras, y Sennorios, y para todos sus subditos, y habitantes, de qualquier calidad, ò condicion que sean, sin excepcion de lugares, ni de personas.

II.

Te vveten, Dat de voorß Vrede sal vvesen goet, vast, getrou, en onverbreekelijck, en dat dienvolgens sal zijn ophoudinge van alle Acten van Hostiliteyt, van vvat fatsoen die zijn tusschen de voorß Heer Coninck ende Staten Generael, so ter Zee, andere VVateren, als te Lande in alle hun-luyden respective Coninck-rijcken, Lantschappen, Landē ende Heerlijckheden, ende voor al haerluyder Ondersaten ende Invvoinderen van vvat qualiteyt ofte conditie die zijn, sonder uytsonderinge van plaetsen ofte Persoonen.

III.

Cada vno quedara en possession, y gozarà efectivamente de los Paises, villas, plaças, tierras, y Sennorias que de presente tiene, y possea, sin ser perturbado, ni inquietado en ella directa, ni indirectamente en ninguna manera que sea: y en esto se entiende ser comprehendidos los Burgos, villages, aldeas, y Pais llano dependiente dellos, y por consiguiente toda la Mayeria de Bolduque: y assimismo todas las Sennorias, villas, castillos, burgos, villages, aldeas, y Pais llano dependiente de la dicha villa, y Mayeria de Bolduque, la villa, y Marquesado de Bergas op zoom, la villa y Baronia de Bredá, la villa de Mastrique, y su jurisdicion: y assimismo el Condado de Vroonhoff, la villa de Grave, y Pais de Cuyck, Hulst, y Balliage de Hulst, y su Ammania, y tambien la Ammania de Axel, situadas a las partes Meridional, y Setentrional de la Gueule, como assimismo los Fuertes que los dichos sennores Estados posseen de presente en el Pais de Waes, y todas las de mas villas, y plaças que los dichos Sennores Estados tienen en Brabante, Flandes, y otras partes, quedaràn para los dichos Sennores Estados con todos, y los mismos derechos, y partes de Soberanidad, y superioridad, sin exceptuar nada, y de la misma manera que tienen las Provincias de los Paises Baxos unidos. Bien entendido que todo lo demas

III.

Een yeghelijck sal behouden en datelijck ghebruycken de Landtschappen, Steden, Plaetsen, Landen ende Heerlijckheden die hy teghenvvoordigh houdt en besit, sonder daer in ghetroubeleert of belet te vvorden directelyck noch indirectelijk in vvat manireh dat het zy, daer onder men verstaet te begrijpen de Vlecken. Dorpen, Ghehuchten ende platte Landen die daer van dependeeren; Ende sullen dienvolghens de gheheele Meyerye van's Hertogen-Bosch, als mede alle de Heerlickheden, Steden, Casteelen, Vlecken, Dorpen, Gehuchten ende platte Landen dependerende van de voorß Stad en Meyerye van's Hertogen-Bosch, Stadt en Marquisaet van Bergen op Zoom, Stadt en Baronnie van Breda, Stadt van Maestricht, 't resort van dien, als oock het Graefschap van den Vroon-Hof, de Stad Grave en Landt van Cuyk, Hulst en Bailliage van Hulst en Hulster-Ambacht, als oock Axele-Ambacht, gelegen bezuyden ende benoorden de Geule, mitsgaders de Forten die deghemelte Heeren Staten jeghenvvoordich in hebbē in't Lant van Waes, en alle andere Steden en Plaetsen de vvelcke de ghedachte Heeren Staten houden in Brabandt, Vlaenderen en elders, blyven aen de voorß Heeren Staten in alle ende deselve rechten en deelen van Souveraniteyt en Superioriteyt, niet uytgesondert, en evengelijck als zy zyn houdende de Provintien van Vereenigde Nederlanden, vvel-verstaende dat alle de reste van't Landt van VVaes uytgenomen

demas de Pais de Waes, exceptos los dichos fuertes, quedaran para el dicho Sennor Rey de Espanna. En quanto a los tres quarteles de ultra Mosa, es à saber Fauquemont, Dalem, y Rodleduque quedaran en el estado que al presente se hallan, y en caso de disputa, y controversia, se remitirà àla Camera mediopartida, de la qual se hablara despues para que se decida en ella.

genomen de voorsz Forten, sal blyven aen den Coning van Spanjen. VVat aengaet de drie Qvartieren van Over-Masse, te vveten Valckenburgh, Daelhem en's Hertogen-rade deselve sullen blyven in den Staet in de vvelcke die sich jegenvvoordigh vinden, Ende in cas van dispute en controversie, sal deselve geren voijert vvorden aen de Chambre mipartie *daer van hier na vvort gesproken, omme aldaer te vvorden gedecideert.*

IV.

Los subditos, y habitantes de los Paises de los dichos Sennores Rey, y Estados tendran entre si toda buena correspondencia, y amistad, sin monstar sentimiendo delas ofensas y dannos recibidos por lo passado. Tambien podran frequentar, y detenerse en los Paises el uno del otro, y exercer en ellos su trafico, y comercio con toda seguridad, tanto por mar, y otras aguas, como por tierra.

IV.

De Ondersaten en Invvoonderen van de Landschappen van de voorsz Heeren Coninck ende Staten sullen alle goede correspondentie en vriendtschap tesamen hebben, sonder te gedencken de Offensien en schaden die sy luyden hier voren hebben geleden, sullen oock mogen komen ende blyven in de Lantschappen d' een van de andere en daer doen haer traffique ende commercie in alle verseeckertheyt, soo ter Zee en andere VVateteren als te Lande.

V.

La navegacion, y trafico de las indias Orientales, y Occidentales se mantendrà, segun, y en conformidpd de las permissiones que sobre esto estuvieren dadas, ò adelante se dieren, para cuya seguridad servirà el presente tratado, y su ratificacion que de ambas partes se procurara: y en el dicho tratado seran comprehendidos todos los Potentados, Naciones, y Pueblos con quienes los dichos Estados, ò los de la compannia de las Indias Orientales, y Occidentales en su nombre, dentro de los limites de las dichas sus permissiones tienen amistad, y aliança, y cada uno, es a saber, los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente, quedara en possesion, y gozarà de aquellas Sennorias, Villas Castillos, Fortalezas, Comercio, y Paises en las Indias Orientales, y Occidentales, como assimismo en el Brasil, y en las costas de Asia, Africa, y America respectivamente, que los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente tienen, y posseen,

V.

De Navigatie ende Traffiquen op de Oost-ende VVest-Indien sullen vvorden gemainteneert volgens ende in conformite van de Octroyen daer toe albereyts ghegheven ofte noch te gheven, ende tot verseeckerheydt van dien sal strecken het jeghenvvoordighe Tractaet ende de Ratificatie ten vveder-Zyden daer op uyt de brenghen; Ende sullen onder het voornoemde Tractaet begrepen vvorden alle Potentaten, Natien, ende Volckeren, waer mede de voornoemde Heeren Staten of die van de Oost-ende VVest-Indische Compagnie van harent vvegen binnen de Limiten van haer Octroy in vrundtschap ende alliantie staen, Ende sal een yeder te vveten de hooghst-ghemelte Heeren Coninck ende Staten respective blyven besitten en gaudeeren soodanige Heerlick beden, Steden, Casteelen, Stercktën, Handel, ende Landen in de Oost-ende VVest-Indien, als oock Brasil, mitsgaders op de Kusten van Asia, Africa ende America respective, als de selve Heeren Coninck ende Staten respectivelyck zyn hebbende ende besittende,

posseen, comprehendiendose en esto especialmente los lugares, y plaças que los Portuguesses desde el anno 1641. han tomado, y ocupado de los dichos Sennores Estados, y comprehendiendose assimismo los Lugares, y Plaças que los dichos Sennores Estados conquistaren, y posseyeren de aqui adelante, sin infraccion del presente tratado, Y los Directores de la Compannia de las Indias, assi Orientales, como Occidentales de las Provincias unidas, como assimismo los Ministros, Oficiales mayores, y menores, soldados, y marineros que están en actual servicio de qualquiera de las dichas Compannias, ò huvieren estado en su servicio, y tambien los que estando fuera del respectivamente, assi en estos Paises, como en el distrito de las dichas dos Provincias, continuan toda via, ò de aqui adelante pudieren ser empleados, seràn, y quedaran libres, y no seràn molestados en todos los Paises que estàn à la obediencia del dicho Sennor Rey en Europa, y podran caminar, comerciar, y frequentar, como todos los demas habitantes de los Paises de los dichos Sennores Estados. Demas desto se ha puesto por condicion, y estipulado, que los Espannoles se quedarân con su navegacion en la forma que al presente la tienen en las Indias Orientales, sin poder estenderse mas adelante. Y tambien los habitantes destos Paises baxos se abstendran de la frequentacion de las plaças que los Castellanos tienen en las Indias Orientales.

tende, daer onder specialijck begrepen de plaetsen by de Portugiesen tsedert den Jare sesthien-hondert een-enveertigh den Heeren Staten af-ghenomen en gheoccupeert, of de plaetsen die zy hier namaels sonder infractie van't jegenwoordigh Tractaet sullen komen te verkrijghen en te besitten; Ende sullen de Bevvinthebberen, soo van de Oost als VVest-Indische Compagnie der Geunieerde Provintien, als oock de Ministers, hooge als lage Officiers, Soldaten ende Bootsgesellen in Actuelen dienst van d' een of d' ander der voorsz tvvee Compagnië vvesende of ghevveest zijnde, als oock die uyt der selver respective diensten, soo hier te Lande als in't district der opgemelte Compagnien alnoch continueren, ende naer desen noch gheemployeert mochten vverden, vryen onbekommert zijn in alle de Landen staende onder de ghehoorsaemheydt van den Koningh van Spanjen in Europa, sullen moghen reysen, handelen en vvandelen, als alle andere Ingesetenen van de Landen van de voornoemde Heeren Staten: Voorts is besprocken ende ghestipuleert dat de Spanjarden sullen blyven by hare Vaerten in soodaniger voegen als sy deselve in Oost-Indien alnoch hebben sonder hun verder te mogen extenderen, ghelijck oock mede de Ingesetenen van de Vereenighde Nederlanden haer sullen onthouden van de frequentatie van de Castiliaense Plaetsen in Oost-Indien.

VI.

Y en quanto a las Indias Occidentales, los subditos, y habitantes de los Reynos, Provincias, y Tierras de los dichos Sennores Rey, y Estados respectivamente se abstendran de navegar, y comerciar en todos los Puertos, Lugares, y Plaças guarnecidos de fuertes, lonjas, o castillos, y en todas las demas posseidas por la vna, ò otra parte. Es a saber, que los subditos del dicho Sennor Rey, no navegaràn, ni comerciaràn

VI.

Ende vvat aenbelanght de VVest-Indien de Onderdanen en Invvoonderen der Koninkrijcken, Provincien ende Landen der voorsz Heeren Coningk ende respectivelijck, sullen haer onthouden van te bevaren ende traffiqueren in alle de Havenen en Plaetsen met Forten, Logien, Casteelen en alle andere by d'een of d' andere partye beset en ghepossideert, te vveten de Onderdanen van de voorsz Heeren Coninck en sullen niet bevaren en traffiqueren, in de Havenen ende plaetsen, devvelcke ghehouden vvorden by de voornoemde Heeren Staten; noch

ràn en las que occupan los dichos Sennores Estados, ni los subditos de los dichos Sennores Estados en las que estàn ocupadas por el dicho Sennor Rey. Y entre las plaças ocupadas por los dichos Sennores Estados seràn comprehendidas las que los Portugueses han ganado dellos en el Brasil desde el anno 1641. Y assimismo todas las demas Plaças que al presente posseen mientras quedaren en poder de Portugueses, sin que el articulo precedente pueda derogar a lo contenido en este.

noch oock de Onderdanen van de voorsz Heeren Staten in die ghene, devvelcke ghehouden vvorden by den ghemelten Heere Coninck, Ende onder de plaetsen die de voorsz Heeren Staten zijn besittende, sullen mede begrepen vvesen de plaetsen die de Portugysen sedert den Jare sestien hondert een-en veertich in Brasilien van de voorsz Heeren Staten hebben ghenomen, als mede alle andere plaetsen die deselve jegenvvoordigh besitten, soo lange als die onder de Portugysen sullen zijn, sonder dat het voorgaende Artickel sal mogen derogeren aen den inhoudt van dit jeghenvvoordigh.

VII.

Y porque es menester harto tiempo para avisar a los que estàn fuera de los dichos limites con fuerças, y navios, que desistan de todo acto de hostilidad, se ha ajustado, que dentro de los limites de la permission concedida antes de aora a la compannia de las Indias Orientales de los Paises Baxos, ò de la que se le diere para su continuacion, no començarà la paz sino un anno despues de la fecha de la conclusiõ del presente tratado, Y en quanto a los limites de la permission concedida hasta aqui por los Estados Generales, ò que adelante se concediere a là compannia de las Indias Occidentales, no començara la paz en aquellas partes, sino seis meses despues de la dicha fecha. Bien entendido, que si el aviso de la dicha paz llegare antes por via publica de la una, y otra parte, dentro de los dichos limites respectivamente, desde la hora que llegare el aviso, cessara en las dichas partes la hostilidad. Pero si despues de passado el termino del un ànno, y seis meses respectivamente dentro de los limites de las dichas se hiziere algun acto de hostilidad, se repararàn los dannos sin dilacion.

VII.

En tervvyle noodigh is een goeden langen tijdt, om te adverteren den genen die buyten de voorsz Limiten met macht ende Schepen zijn, om te desisteren van alle Acten van Hostiliteyt, Is gheaccordeert dat de Vrede binnen de Limiten van het Octroy hier bevorens aende Oost-Indische Compagnie der Vereenighde Nederlanden verleent, ofte noch by continuatie te verleenen, niet eer en sal beginnen dan een Jaer naer dato van het besluyt van de jeghẽvvoordighe Vrede; En vvat belanght de Limiten vãn het Octroy hier bevorens by de Heeren Staten Generael gheaccordeert ofte noch by continuatie te accorderen aende VVest-Indische Compagnie, dat de Vrede aldaer niet eer en sal beginnen, dan een half Iaer naer dato als voren; VVel-verstaende dat indien van vvegen't publiq ten vveder zyden het advys van de meerghenoemde Vrede binnen de voorsz respective Limiten eer sal vvesen ghekomen, dat van alsdan de Vyantschap daer ophouden sal: Maer indien nae de voorsz tijt van en Jaer ende half jaer respective binnen de voorsz Limiten der voorsz Octroyen eenige acten van hostiliteyt daer sal zyn ghedaen, die schade sal sonder uytstel vvorden gherepareert.

VIII.

Los subditos, y habitantes de los Paises de los Sennores Rey, y Estados, que comerciaren los unos en los Paises de los otros, no tendran obligacion de

VIII.

De Ondersaten en Invvoonderen van de Landẽ van de voornoemde Heeren Coninck ende Staten doende traffique in de Landen, de een d'andere en sullen niet

de pagar mas derechos, ni impoſiciones que los miſmos ſubditos reſpectivamente. De modo, que los ſubditos, y habitantes de los Paiſes baxos, ſeran, y quedaran exemptos de un cierto veinte por ciento, o de ſemejante, menor, o qualquier otra impoſicion, que el dicho ſennor Rey cobrò, durante la tregua de doze annos, o de aqui adelante, directa, o indirectamente quiſiere cobrar de los hàbitantes, y ſubditos de los Paiſes baxos unidos, o cargar ſobre ellos en mayor, y mas ſubida cantidad de lo que cargare ſobre ſus ſubditos propios.

niet gehouden vveſen te betalen meerder Rechten en Impoſiti en als de eygen Onderdanen reſpective. In voegen dat de Ingeſetenen en Onderdanen van de Geunieerde Provintien ſullen zijn ende blijven ghe-eximeert van ſeecker twintigh par cento, ofte oock diergelicke mindere, meerdere, ofte eenighe andere Impoſitie die den Coninck van Spanien, gheduerende den tvvael-Jarighen Treves gheheven heeft, ofte, hier nae directelijk ofte indirectelijck ſoude vvillen heffen op de voornoemde Ingeſetenen ende Onderſaten van de Geunieerde Provintien ofte tot laſte van deſelve boven ofte meerder als op ſijn eygen Onderſaten.

IX.

Los dichos Sennores Rey, y Eſtados no cobraran fuera de ſus limites reſpectivamente ningunas impoſiciones, o gabelas por la entrada, ſalida, ni por otras cargas, ſobre las mercaderias que paſſaren, ora ſea por agua, o por tierra.

De voornoemde Heeren Koninck ende Staten en ſullen buyten hare reſpective Limiten van de paſſerende goederen, noch te VVater nochte Lande, geen inkomende, uytgaende, ofte andere Laſten vermoghen te ontfangen.

X.

Los ſubditos delos dichos ſennores Rey, y Eſtados gozaràn reſpectivàmente, el uno en los Paiſes del otro, de la antigua franqueza de peages, de que eſtuvieron en pacifica poſſeſſion antes del principio de la guerra.

De Onderdanen van de voornoemde Heeren Coninck ende Staten, ſullen reciproquelick ghenieten in de Landen d' een van den anderen de oude Vryheit van de Tollen van devvelcke zy in Vredelijcke poſſesſie ghevveeſt ſullen zijn voor het begin van den Oorlogh.

XI.

La frequentacion, converſacion, y comercio entre los ſubditos reſpectivamente no ſe podrà impedir, y ſi ſobrevinieren algunos eſtorvos, ſe quitaràn realmente, y de hecho.

De hanteringe, ommegangh ende Commercie tuſſchen de reſpective Onderdanen ſal niet mogen verhindert vvorden, ende indien eenige verhinderingen mochten gebeuren, deſelve ſullen reelick en metter daet vverdē vveg genomen.

XII.

Y deſpues del dia de la concluſion, y ratificaciō deſta pax, harà el Rey que ſobre Rhin, y la Moſa ceſſe la coranbça de todos los peages que antes de la guerra eſtavan en las jurisdicion, y diſtrito de las Provincias unidas, y particularmente tambien el peage de Zelanda, de manera

Ende van den dagh af van't besluyt en ratificatie van deſe Vrede, ſal den Coninck doen ophouden het heffen van alle Tollen op den Rhijn ende Maſe, die voor den Oorlogh gevveeſt zijn onder het resſort ende diſtrict der Vereenighde Nederlandē, ſpecialick mede den Zeeuſchen Tol,

manera que no se cobre de parte de la dicha Magestad, ni en la villa de Amberes, ni en otra parte. Bien entendido, y con condicion, que passado el dicho dia, los Estados de Zelanda reciprocamente se encargaràn, y pagaran desde el dicho dia las rentas anuales, que antes del anno mil quinientos y setenta y dos estavan hipotecadas sobre el dicho peage, y de las quales los proprietarios, y renteros estuvieron en possession, y cubrança antes de de començarse la dicha guerra, y lo mismo haràn los proprietarios de los otros peages susodichos.

Tol, in voegen dat desen Tol niet geheven sal vvorden van vvegen syne voorß Majesteyt noch binnen de Stad van Antvverpen noch elders; VVel-verstaende en op conditie dat van den voornoemden dach af de Staten van Zeelandt reciproquelick t' haren laste sullen nemen ende betalen eerst en voor alvan den selven dagh af de jaerliex Renten die voor het Jaer vijftienhondert tvvee-en-tseventigh op den voorß Tol zijn ghevestight gevvorden, en van devvelcke de Eygenaers en Rentheffers in besit en ontfanck zijn gevvest voor het begin van den voorß Oorlogh; Het vvelcke van ghelijcken sullen doen de Eygenaers van de voornoomde andere Tollen.

XIII.

La sal blanca hervida que passare de las Provincias unidas a las de la dicha Magestad, sera recibido, y admitido en ellas, sin que se le carguen en ellas mayores impuestos, que sobre la sal gruessa. Y de la misma manera serà admitida la sal de las Provincias de su Magestad en las de los dichos Sennores Estados, y se despacharà en ellas, sin que assimismo se pueda cargar sobre ella mayor impuesto, que sobre la de los dichos Sennores Estados Generales.

XIII.

Het vvit ghesooden Sout, komende uyt de Geunieerde de Provincien in de Landen van syne voorß Majesteyt, sal aldaer ontfanghen ende gheadmitteert vvorden, sonder hooger als het grof Sout belast te zijn; Insgelijcken het Sout komende uyt de Landen van syne voorß Majesteyt in de Vereenigde Provintien, sal worden geadmitteert ende vertiert sonder dat het selve hooger besvvaert sal mogen vvorden, als het Sout der voorß Heeren Staten.

XIV.

Los Rios del Escaldis, como tambien los canales del Sasso, Svvin, y otras bocas de mar confinantes con ellos, se tendran cerrados de la parte de los dichos Sennores Estados.

XIV.

De Reviere de Schelde als mede de Canalen van't Sas, Svvijn en andere Zeegaten daer op respondérende, sullen van de zijde van de Heeren Staten gesloten vvorden gehouden.

XV.

Los navios, y mercaderias que entraren, y salieren de los puertos de Flandes respectivamente, seran, y quedarán cargadas por el dicho Sennor Rey, de todas aquellas imposiciones, y demàs cargas que se han cobrádo de las mercaderias que van, y vienen por el Rio Escaldis, y los demas Canales, de que se haze mencion en el articulo antecedente, y de aqui adelante se ajustara entre las partes respectivamente la tassa de la dicha carga igual.

XV.

De Schepen en Goederen komende in en uyt de Havens van Vlaenderen respective, sullen met alle soodanighe Impositien en andere lasten byden voorß Heere Coninck moeten besvvaert vvorden ende blijven als de goederen de Schelde en d' andere Canalen in het boven-staende Artikel begrepen, in't op ende afgaen respective besvvaert vvorden; Ende sal hier nae gheconvenieert vvorde tusschen partijen vveder-zijts, over den voet van de voorß Egale belastingen.

XVI. Las

XVI. De

XVI.

Las Villas Anſeaticas con todos ſus Ciudadanos, habitantes, y Paiſes, gozaràn en quanto a la navegacion, y comercio en Eſpanna, y en los Reynos, y Eſtados de Eſpanna de todos, y los miſmos derechos, franquezas, inmunidades, y privilegios, que por el preſente tratado ſe conceden, ò de aqui adelante ſe concedieren para y en quanto à los ſubditos, y habitàntes de las Provincias unidas de los Paiſes Baxos. Y reſpectivamente los dichos ſubditos, y habitantes de las Provincias unidas gozaran de todos, y los miſmos derechos, franquezas, immunidades, privilegios, y capitulaciones, aora ſea para poner Conſules en las Villas capitales, è maritimas de Eſpanna, y otras partes donde fuere meneſter, y aſſimiſmo parà los Mercaderes, Factores, Maeſtros de navios, Marineros, o en otra manera del miſmo modo que las dichas Villas Anſeaticas en general, ò en particular han obtenido, y praticado por lo paſſado, ò obtuvieren, y praticaren de aqui adelante, para la ſeguridad, beneficio, y ventaja de la navegacion, y comercio de ſus Villas, Mercaderes, Factores, Encomenderos, y otros dependientes dellas.

XVII.

Tambien tendràn los ſubditos, y habitantes de los Paiſes de los dichos Sennores Eſtados en los Paiſes del dicho Sennor Rey la miſma ſeguridad, y libertad que ſe ha concedido à los ſubditos del Rey de la Gran Bretanna por el ultimo tratado de paz, y articulos ſecretos hechos con el Condeſtable de Caſtilla.

XVIII.

El dicho Sennor Rey darâ, quanto antes, la orden neceſſaria, Para que ſe ſennalen pueſtos decentes para la ſepultura de los cuerpos de aquellos que por parte de los dichos Sennores Eſtados vinieren a fallecer en tierras de la obediencia de ſu Mageſtad.

XIX. Los

XVI.

De Hanſe-ſteden met alle derſelven Borgeren, Invvoonders ende Landſchappen ſullen in't ſtuck van de Schipvaert en Commercie in Spanjen, Rijcken in Lande van Spanjen, genieten alle en deſelve Rechten, Vryheten, Immuniteyten en Privilegië, de vvelcke door het teghenvvoordich Tractaet zijn gheaccordeert, of naer deſen mochten geaccordeert worden voor en ten opſichte van den Onderdanen en Invvoonders van de Vereenighde Nederlanden; En reciproquelijck de voorſ Onderdanen en Invvoonders van de vereenigde Nederlanden; Sullen genieten alle en deſelve Rechten, Vryheden, Immuniteyten, Privilegien en Capitulatien, ſo over het ſtellen van conſuls in de Hooft of Zee-Steden van Spanjen en elders daer het van noode ſal zijn, als voor de Coopluyden, Facteurs Schippers, Matrooſen of anderſints, en even gelijck als de voorſ Hanſe-ſteden in't generael of in't particulier hier bevorens hebben verkregen en gepractiſeert, of hier namaels ſullen verkrijghen en practiſeeren voor de ſekerheit, vordeelen en advantage van de Schipvaert en Commercie van haer Steden Coopluyden, Facteurs, Commiſen en andere die daer van dependeren.

XVII.

Sullen oock de Onderſaten en Invvoonders van de Landen van den voorſ Heeren Staten hebben deſelve verſeeckerheyt ende vryheydt in de Landen van den voorſ Heer Coninck, die geaccordeertis aen de Onderſaten van den Coninck van Groot-Britanje by het leſte Tractaet van Vrede ende de ſecrete Articulen gemaeckt met den Conneſtabel van Caſtilien.

XVIII.

De gemelte Heer Coninck ſal metten erſten nodige voorſorge geven, datter eerlicke plaetſen geordonneert vverden tot de begraeffenis van de Lichamen der genen die van der voorſ Heeren Staten zijde ſullen komen t' overlijden onder de gehoorſaemheit van den voorſ Heer Coninck.

XIX. De

XIX.

Los subditos, y habitantes de los Paises, del dicho Sennor Rey, que fueren à los Paises, y tierras de los dichos Sennores Estados, se auran de governar, y portar en quanto al exercicio publico de la Religion con toda modestia, sin dar escandalo alguno de palabra, ò de hecho, ni dezir blasfemia alguna: y lo mismo se hara; y observarà por los subditos, y habitantes de los Paises de los dichos Sennores Estados que fueren a las tierras de su Magestad.

De Onderdanen en Ingesetenen van de gedachte Heer Coninck komende in de Landen van de voornoemde Heeren Staten sullen haer ten opsichte van de publique oeffeninge van Religie moeten gedragen in alle Zedigheyt sonder eenich schandael te geven met vvoorden of met vvercken, en sonder eenige lasteringe te spreecken; En het selve sal vvorden geobserveert by de Onderdanen en Invvoonders van de Landen der voorss Heeren Staten komende in de Landen van syne Majesteyt.

XX.

Los Mercaderes, Maestros de navios, Pilotos, Marineros, sus navios, mercaderias, y otras haziendas que les pertenecieren no podran ser aprehendidos, ni embargados, ora sea en virtud de alguna orden general, ò particular, ò por qualquier causa que sea de guerra, ò de otra manera, ni aun con pretexto de quererse servir dellos para la conservacion, y defensa del Pais. Pero no se entiende ser comprehendidas en esto las aprehensiones, y embargos de justicia por las vias ordinarias, por causa de deudas, obligaciones propias, y contratos validos de aquellos sobre quien se huvieren hecho las dichas apprehensiones, en que se procederà, como se acostumbra por derecho, y razon.

Van gelijcken en sullen Coopluyden, Schippers, Piloten, Scheepsvolck, hare Schepen, Coopmanschap, Waren en andere Goederen haer toebehoorende niet mogen aengeslagen nochte gearresteert vvorden, 't zy in krachte van eenich bevel generael of particulier, ende om vvat sake dattet zy, van Oorloge of andersints, selfs niet onder pretext van sich daer van te vvillen laten dienen tot conservatie en bescherminge des Lants; daer onder men nochtans niet en verstaet te begrijpen de aenslagingen ende arresten van de Justitie door de ordinaris vvegen ter oorsake van eygen schulden, Obligatie, ende bondighe Contracten, van den geenen teghens den vvelcken de voorss aenslagingen sullen zijn gedaen, daerinne geprocedeert sal vvorden gelijck gebruyckelijck is na recht en reden.

XXI.

Nombraranse de una, y otra parte ciertos Juezes en numero igual en forma de Camara medio partida, los quales tendran su residencia en las Provincias del Pais Baxo, y en los lugares que conviniere, y esto por su turno, una vez en los de la obediencia del uno, y otra en los de la del otro, en la conformidad de lo que con reciproco consentimiento se ajustare. Los quales Juezes nombrados por una, y otra parte, en conformidad de la commission, y instruccion que se les darà, y sobre la qual haran juramento, conforme

Daer sullen ten vveder Zijden eenige Rechters ingelijck getal vvorden gecommitteert by forme vă Chambre my-partie, *die hunne residentie sullen houden in de Nederlanden, en op alsulcke plaetsen als behooren sal, ende sulcks by beurten, dan onder het gebiet van d' eene, dan van d' andere na dat sulcx by onderlinghe bevvillinghe sal goedt ghevonden vvorden, vvelcke vveder Zijdts ghestelde Rechters volghens de Commissie en Instructie hun te geven, en op devvelcke sy sullen Eedt doen, volgens seeker Formulier daer toe ten vveder-Zyden*

forme al formulario que para este efeto se ajustarà de una, y otra parte, estaràn atentos à los comercios de los habitantes de las dichas Prouincias de los Paises Baxos, y a las cargas, y imposiciones, que de la una, y otra parte se cobraren de las mercaderias. Y si los dichos Juezes hallarem que de la una, ò otra parte, ò bien de ambas se haze en esto algun excesso, ellos le reglaran, y moderaran. Demas destolos dichos Juezes examinaran las diferencias que en algun tiempo pudieren ofrecerse, tocantes a la falta de execuciõ del tratado: y assimismo sus contravenciones, tanto en los Paises de por acà, como tambien en los Reynos remotos, Paises, Provincias, y Islas de Europa, y proveeran sobre ello sumariamente, y de plano, y decidaràn lo que hallaren convenir en conformidad del tratado. Lo que los dichos Juezes sententiaren, y dispusieren, serà executado por los Juezes ordinarios del lugar donde se huviere hecho la contravencion, ò bien contra las personas que huvieren contravenido, segun las ocurrencias lo pidieren. Y no podran los dichos Juezes ordinarios dexar de hazerla dicha execucion, ò dexar que se haga, ni de reparar las contravenciones dentro del termino de seis meses, despues que para ello huvieren sido requeridos.

den te arresteeren, sullen opsicht nemen over de Handelinghe der Ingesetenen der voorsz Nederlanden ende Lasten en Impositien die ter eenre en ter andere zyde geheven sullen vvorden op de Coopmanschap: Ende indien de voornoemde Rechters komen te bevinden dat daer in ter eenre ofte ter andere, ofte vvel ten beyden Zyden exces vverde begaen, sullen 't selve exces reguleeren en modereeren. Voorts sullen de voorsz Rechters examineeren de questien over de non executie van het Tractaet, als oock de Contraventien van dien die in tyden ende vvylen souden moghen komente reysen soo in de Landen van herwaerts over als oock in de verre af-ghelegen Coninckrÿcken Landen, Provintien en Eylanden in Europa en daer op sommarie en de plano disponeeren en uyt spreecken, 't geene sy in conformiteyt van het Tractaet bevinden sullen te behooren. Ende sullen de Sententien en dispositie van de voorsz Rechters ter executie vvorden ghestelt door de ordinaris Justitie, ter plaetse alvvaer de contraventie is geschiet, ofte vvel jegens de Persoonen van de Contraventeurs, na dat sulcx naer ghelegentheyt sal vverden gerequireert, Ende en sal de voornoemde ordinaris Justitie in geen gebreke moghen blÿven de voornoemde executie te doen, of te laten geschieden ende contraventie te repareren binnen den tÿdt van ses Maenden, naer dat de voorsz ordinaris Justitie daer toe sal vvesen versocht.

XXII.

Si se huvieren dado algunas sentencias, y jvizios entre personas indefensas de diferentes partidos, sea en maderia civil, ò criminal, no se podràn executar contra las personas de los condenados, ni en sus bienes, ni se concederàn ningunas letras de marca, ò repressallas, sino es con conocimiento de causa, y en casos permitidos por las leyes, y constituciones Imperiales, y segun el orden que por ellas està establecido.

XXII.

Indien eenige Sententien en Vonnissen gegeven vvaren tusschen Personen van verscheyden partyen niet gedefendeert vvesende 't Zy in materie Civÿl ofte Crimineel die en sullen niet mogen ghe-executeert vvorden jegens de personen der gecondemneerden nochte hare goederen. Ende en sullen geene brieven van Marquen oft repressalien geaccordeert vvorden, ten Zy met kennisse van saken, ende in saeken in de vvelcke sulcx is toegelaten by de Keyserlicke VVetten en Constitutien, en na de ordre gestelt by deselve.

XXIII.

No se podrà abordar, entrar, ni detenerse en los puertos, muelles, playàs, y baias el uno en los Paises del otro con navios, y gente de guerra en numero que pueda dar sospecha, sin licencia, y permission de aquel debaxo de quien estuvieren los dichos puertos, muelles, playas, y baìas, sino es que los eche alli la tempestad, ò les obligue a hazerlo la necessidad, y por evitar algunas riesgos de la mar.

XXIV.

Aquellos cuyos bienes huvieren sido embargados, y confiscados con ocasion de la guerra, ò sus herederos, ô los que tuvieren su derecho, gozaràn, de los dichos bienes, y tomaràn la possession dellos de su autoridad particular, y en virtud del presente tratado, sin que ayan menester recurrir a la justicia, no obstante qualesquier incorporaciones en favor del Fisco, empennos, y donaciones que dellos se ayan hecho, tratado, conciertos, y transacciones por mas renunciaciones, que en ellas se ayan puesto para excluir de parte de los dichos bienes a aquellos a quien deven pertenecer. Y todos, y cada uno de los bienes, y derechos que conforme al presente tratado se restituyeren, ò devieren ser restituidos reciprocamente a los primeros proprietarios, a sus herederos, ò a los que tuvieren su derecho, los podran vender los dichos proprietarios, sin que para ello sea menester alcançar consentimiento particular, y por consiguiente los proprietarios de las rentas, que por parte de los Fiscos se sennalaren en lugar de los bienes vendidos, y los de las rentas, y acciones que estan a cargo de los Fiscos respectivamente, podran disponer de la propriedad dellas por venta, ò de otra manera, como de los demas sus bienes propios.

XXV.

Lo qual tambien tendra lugar en

XXIII.

Men en sal niet mogen aenkomen, inkomen ofte blijven in de Havenen, Bayen, Playen ofte Reden van de Landen d'eene van d'andere met Schepen ende Volck van Oorloge in getal, 't vvelcke soude mogen suspicie geven, sonder verlofen toe latinge van degenen onder de vvelcke de voorß Havenen, Bayen, Playen ende Reden zijn, ten vvare men ghedreven vverde door tempeest ofte gedrongen 't selve te doen door noot, en om te schouvven eenige periculen van de Zee.

XXIV.

De gheene op de vvelcke de goederen zijn aengeslagen en geconfisqueert ter oorsaecke van den Oorloge, ofte hare Erfgenamen, ende die haer recht hebben, sullen gebruycken deselve goederen, ende sullen de possessie van dien aennemen by haer eygen authoriteyt ende in kracht van dit Tractaet, sonder dat van noode zy te hebben recours aen de Justitie, niet tegenstaende alle incorporatien voor den Fisque, Verpandinge, gedane Giften Tractaet, Accorden ende Transactien, en vvat renunciatiē in de voorß Transactien souden moghē ghestelt zijn, om uyt te sluyten van een gedeelte van de goederen denghenen die deselve behooren toe te komen; Ende alle goederen ende rechten die volghens het teghenvvoordigh Tractaet, reciproquelick den ouden proprietarissen haren Erven ofte Actie van den selven hebbende, zijn gerestitueert, ofte noch gerestitueert moeten vverden, sullen by den selven Proprietarissen mogen verkoft vverden sonder dat van noode sal vvesen daer toe particulier consent te vervverven. En sal dien-volgende van den eygendom van Renten die van vvegen den Fisque in plaets van de verkofte goederen sullen vvesen geconstitueert, mitsgaders de Renten ofte Actien staende tot laste van de Fisquen respective by de Proprietarissen van dien oock mogen vvorden ghedisponeert by verkoopinge of andersints als van hare andere eygē goederen.

XXV.

Het vvelcke oock plaetse hebben sal ten

en beneficio de los herederos del Sennor Principe Guillermo de Orange difunto, y aſſimiſmo en quanto a los derechos que tienen en las Salinas del Condado de Borgonna, las quales ſe le bolueran, y dexaran con los bosques dependientes dellas por lo que toca a lo que no ſe hallare averſe comprado, y pagado de parte de ſu dicha Mageſtad.

XXVI.

En que ſe entiende tambien ſer comprehendidos los demas bienes, y derechos ſituados en los Condados de Borgonna, y Charolois, y lo que en conformidad del tratado de 9. de Abril de 1609. y 7. de Enero 1610. reſpectivamente aun no ſe huviere reſtituido, ſe reſtituirà quanto antes en todas partes con buena fee a los propietarios, a ſus herederos, ò aquellos que tuvieren ſu derecho por ambas partes.

XXVII.

Como aſſimiſmo ſe entiende ſer comprehendidos en eſto los bienes, y derechos que deſpues de la expiracion de la tregua de doze annos fueron adjudicados al Conde de Naſſau difunto por ſentencia del gran Conſejo de Malinas en perjuizio del Fiſco ò en qualquier otra manera, que el dicho Conde aya adquirido la poſſeſſion dellos, en qualeſquiera lugares, plaças, ò Sennorios, que los dichos bienes, y derechos puedan eſtar ſituados, y bor quien quiera que puedan ſer poſſeidos. La qual ſentencia, en virtud del preſente tratado, es, y ſerà tenida por no dada, y qualquier otra adquiſicion de la ſuſodicha poſſeſſion eſta, y ſerà anulada.

XXVIII.

En quanto al pleito de Caſtelbelin, intentado en vida del Sennor Principe de Orange difunto en el gran Conſejo de Malinas contra el Procurador General del dicho Sennor Rey, ya que el dicho pleito no ſe juzgò dentro de un anno deſpues que la ſollicitud que ſobre ello ſe hizo conforme ſe avia prometido en el articulo 14.

de

ten profijte van de Erfgenamen van vvylen den Heere Prince Wilhelm van Oranje, ſelfs voor de Rechten die ſy hebben in de Salines van het Graefſchap van Bourgonje, die hunluyden ſullen vvedergegeven en gelaten vvorden met de Boſſen die daer van dependeren, ten opſicht van't ghene niet en ſal bevonden vvorden dat ſoude zyn ghekocht ende betaelt van vvegen ſyne voorſ. Majeſteyt.

XXVI.

Daer onder men mede verſtaet begrepen te zyn de vordere goederen en rechten, ghelegen in de Graefſchappen van Bourgonje en Charalois, en't gene volgende het Tractaet van den negenden Aprilis ſeſtien-hondert negen, en den ſevenden January ſeſtien-hondert thien, reſpectivelyck noch niet en is gereſtitueert, ſal aende Proprietariſſen, hare Erven ofte Actie van de ſelve hebbende, van beyden zyden aenſtonts metten eerſten ter goeder trouvven vvorden gereſtitueert.

XXVII.

Gelyck mede verſtaen vverden daer onder begrepen te zyn de goederen en rechten die nae uytganck van den tvvaelf-jarigen Trevers by Sententie van den hoogen Raedt van Mechelen tot nadeel van den Fiſque zyn toeghevveſen aen vvylen Graeff Jan van Naſſau, ofte in vvat maniere de voorſ. Graeff de poſſesſie van dien heeft verkreghen, in vvat Plaetſen, Landen of Heerlickheden deſelve toeghevveſen Goederen en Rechten moghē ghelegen, en door vvien deſelve mogen gheposſideert zyn, vvelcke Sententie by macht van dit Tractaet is ende vvert ghehouden als niet ghevveſen, ende alle andere verkregene poſſesſie als voorſ. is te niet gedaen.

XXVIII.

Ende vvat aengaet het proceſſ van Chaſtel-belin, geintenteert by het leven van vvylen den voorſ. Heere Prince van Oranje voor den Hooghen Raed van Mechelen tegens den Procureur Generael van den Koninck van Spanjen, devvyle het ſelve Proces niet en is getermineert gevveſt binnen den tydt van een Jaer na het vervolgh daer op ghedaē, ghelyck

als

de la tregua de doze annos, se ha ajustado, que luego despues de la conclusion, y ratificacion del presente tratado, el Fisco en nombre de su Magestad, y en nombre de quien pueda ser, dexarà efectivamente todos, y quales-quier bienes pretendidos por el dicho pleito, y por quien quiera, y por qualquier derecho que pudieren ser posseidos, y en nombre, y de parte de los arriba dichos, renunciarà a todas las acciones, y pretensiones, que el dicho Fisco pudiere tener, ò pretender en qualquier manera a los dichos bienes, para que el dicho Sennor Principe de Orange, que oy es sus herederos, y successores, y los que tuvieren su derecho los ocupen realmente, y de hecho, y tomen la libre, y plena possession dellos luego despues de la conclusion, y ratificacion deste tratado, y en virtud del, y sin recurso a la Justicia, con condicion que los frutos cobrados, y gozados con sus cargas hasta là conclusion del presente tratado quedaràn en beneficio del Fisco.

als in't veertiende Artijckel van den tvvaelf-Jarigen Treves vvas belooft te doen; Is verdragen dat aenstonts na't sluyten en Ratificatie van het tegenvvoordigh Tractaet den Fiscus uyt den naem van syn Majesteyt, ofte uyt vviens naem sulcx eenigsints soude mogen vvesen, datelick afstant sal doen van alle de Goederen in den voorsz processe geeyscht, ende by vvien ofte uyt vvat recht deselve soude moghen beseten vvordē, oock renoncieren in naem ende van vvegen als voren, van alle Actien en pretensien die de voorsz Fiscus op de voorsz Fiscus op de voorsz goederen eenighsints soude moghen hebben ofte konnen pretenderen, om door den tegenvvoordighen Heer Prince van Oranje syne Erven en Nakomelingen of sijns recht hebbende, datelijck na't sluyten en Ratificatie van dit Tractaet en uyt kracht van't selve en sonder recours aende Justitie, te vvorden aengeveert en ghenomen in vrye en onbekommerde possessie, mits dat die opgebeurde en genoten vruchten met de lasten van dien, tot den dagh van het besluyt van dit Tractaet sullen blijven tot profijt van den Fiscus.

XXIX.

Si en algun lugar se ofreciere dificultad acerca de là restitucion de los bienes, y derechos que deuen ser restituidos, el Iuez del lugar harà que sin dilacion se efectue la restitucion, y en esto echàra por el camino mas breve, sin que con pretexto de no averse pagado la capitulacion, ò por otra causa se puede retardar la restitucion.

XXIX.

Indien in eenige plaetse difficulteyt vvierde ghevonden op de restitutie van de goederen en gerechtigheden die ghe-restitueert moeten vvorden, sal den Rechter van de plaetse sonder uytstel de restitutie doen effect hebben, en daer inne den kortsten vvegh nemen, sonder dat onder pretext van onbetaelde Capitulatioen of andersints de restitutie uyt-gestelt sal mogen vvorden.

XXX.

Los subditos, y habitantes de los Paises Baxos unidos podran en todas las partes, y tierras de la obediencia del dicho Sennor Rey servirse de los abogados, procuradores, Notarios, Solicitadores, y Executores que les pareciere, y para este efecto los nombraràn los Iuezes ordinarios quando fuere menester y para ello no fueren los dichos Iuezes requiridos. Y respectivamente los habitantes, y subditos del dicho Sennor Rey que fueren

XXX.

De Onderdanen en Ingesetenen der Vereenighde Nederlanden sullen over al in de Landen onder de gehoorsaemheyt van den gemelte Heer Coninck zijnde, sich mogen doen dienen van alsulcke Advocaten, Procureurs, Notarisen, Sollici-teurs en Executeurs die het haer sal goetduncken, vvaer toe oock deselve sullen vvorden gecommittert by de Ordinarie Rechters, vvanneer het nodigh vvesen sal, en deselve Rechters, des sullen versocht zijn; En reciproquelijck de Inge-

ten à los Paises de los dichos Sennores Estados gozaràn de la misma assistencia.

In esetenen en Onderdanen van gedachte Heere Coninck komende in de Landen van de gemelte Heeren Staten, sullen ghelijck assistentie genieten.

XXXI.

Si el Fisco huviere hecho vender por la una, ò otra parte algunos bienes confiscados, aquellos a quien huvieren de pertenecer en virtud del presente tratado se auràn de contentar con el interes del precio a razō de uno por diez y seis, para que se les pague cada anno, diligenciandolo los que posseen los dichos bienes, donde no, les serà licito acudir al fondo, y heredad vendida. Bien entendido, que en lugar de los bienes vendidos, rentas redimidas, o del capital dellas, se despacharàn por los Fiscos, y en nombre dellos respectivamente letras parentes en beneficio de los proprietarios, de sus herederos, ò de los que tuvieren su derecho, lasquales les serviràn de provança declaratoria en conformidad del tratado, assignandose del pagamento anual sobre un Recetor en la Provincia en que se huviere hecho la venta, ò redempcion, y nombrando se en ellas el tal Recetor. Y el precio se calcularà a razon de la que en otra manera se huviere hecho, conforme a derecho. Y el primer anno de la dicha renta caera un anno despues de la fecha de la conclusion, y ratificacion del presente tràtado.

XXXI.

Indien de Fisque heeft doen verkoopen van d' eene ofte d' andere Zyde eenige geconfisqueerde goederen, de gene aen wien de selve uyt krachte van dit Tractaet moeten toebehooren, sullen gehouden wesen haer te contenteren met ien Interest van dien prijs jegens den penninck sestien, omme daer van t' elcken Jare betaelt te worden op de naerstigheyt van de geene die de voorsz goederen besitten, andersints sal hunluyden geoorloft zijn hun te addresseren aen de verkochte gronden en Erven, met dien verstaende, dat in plaetse van de verkochte Goederen, afgeloste Renten, ofte het Capitael van deselve door en uyten naem van de respective Fisquen opene Brieven sullen verleden worden ten proffijte van de Eygenars, hare Erven of des Actie hebbende, die hun sullen dienen tot bewijs declaratoir in conformite van het Tractaet met assignatie van de Jaerlicxe betalinge op een Rentmeester in de Provincie daer die verkocht ofte afgelost zijn, welcke Rentmeester daer inne sal worden ghenaemt en sal den prijs gereeckent worden na de eerste verkoopinghe publiquelijck ofte andersints gedaen zijnde na behoren, van welcke Rente het eerste Jaer verschijnen sal een Jaer na dato van het besluyt en Ratificatie van dit tegenwoordigh Tractaet.

XXXII.

Pero si las dichas ventas se huvieren hecho por justicia por deudas buenas, y legitimas de aquellos a quien los dichos bienes solian pertenecer antes de la confiscacion, les serà licito a ellos, ò a sus herederos, ò aquellos que tuvieren su derecho el redimirlos pagando el precio dentro de un anno, que se ha de contar desde el dia del presente tratado, pero passado este tiempo no seràn mas admitidos: y haziendose por ellos la dicha redempcion,

XXXII.

Maer indien de voorsz verkoopingen gedaen waren geweest by Justitie voor deuchdelijcke en wettelijcke schulden van de gene aen wien de voornoemde Goederen plachten te gehooren voor de confiscatie, 't sal hunluyden ofte hare Erven en recht van deselve hebbende, geoorloft zijn die na haer te nemen, betalende den prijs binnen een Jaer, te rekenen van den dag van het tegenwoordig Tractaet, na welcken tydt sy luyden daer toe niet meer en sullen ontfanghen worden, ende de voorsz aennemingе

cion, podràn disponer dellos, como mejor les pareciere, sin que sea menester àlcançar nueva permission para ello.

XXXIII.

Pero no por esto se entiende dar lugar a esta redempcion por lo que toca a las casas situadas en las villas que con esta ocasion se han vendido, por la mucha descomodidad, y notable danno que desto recibirian los adquisidores, respeto de las mudanças, y reparos que podran aver hecho en las dichas casas, cuyà liquidacion seria demasiado larga, y dificultosa.

XXXIV.

Y en quanto a los reparos, y mejoras hechas en los demas bienes vendidos, cuya redempcion es permitida, si huviere quien las pretenda, los juezes ordinarios administraràn justicia sobre ello con conocimiento de causa quedando los fondos, y heredades hipotecadas por la suma en que las mejoras fueren liquidadas, sin que por esto sea licito a lòs dichos compradores usar del derecho de redempcion para ser pagados, y satisfechos dellas.

XXXV.

Todos los bienes, y derechos ocultados, muebles, raizes, rentas, acciones, deudas, credidos, y otros que no huvieren sido embargados por el Fisco con deuido conocimiento de causa, antes deldia de la conclusion, y ratificacion deste tratado, quedaran a la libre, y plenaria disposicion de los proprietarios, de sus herederos, ò de los que tuvieren su derecho, con todos los frutos, rentas, reditos y provechos. Y tampoco los que huvieren ocultado los dichos bienes, y derechos, y sus herederos podràn ser molestados por esta causa por los Fiscos respectivamente. Pero los proprietarios, sus herederos, ò aquellos que tuvieren su derecho, tendràn por respeto dellos su accion contra cada uno, como por su hazienda propia.

XXXVI. Los

minge en verkoopinge by haer gedaen zijnde, sullen sy-luyden daer van mogen disponeren, gelijck haer goetduncken sal, sonder dat van noode sal wesē eenige andere toelatinge daer van te verwerven.

XXXIII.

Men verstaet nochtans niet de voorss na haer neminge plaetse te geven voor de verkochte Huysen, gelegen in de Steden te dier oorsaecke verkocht zijnde, om de groote incommoditeyt en notable schade die de verkrijgers ontfangen souden ter cause van de veranderingen en raparatiē die sy-luyden in de voorss Huysen souden mogen ghedaen hebben, aaer van de liquidatie te seer lanck ende beswaerlick souden wesen.

XXXIV.

Ende soo veel aengaet de reparatien ende verbeteringe gedaen aen andere verkochte goederenn, daer van de verkoopinge is toegeladen, indien die worden gepretendeert, de ordinaris Rechters sullen recht doen met kennisse van saken, blijvende de Gronden en Erven ghehypotecqueert voor de somme daer toe de verbeteringen sullen worden geliquideert, sonder dat nochtans gheoorlooft sal wesen aende voorss koopers te gebruycken recht van retentie om daer van betaelt ende voldaen te wesen.

XXXV.

Alle verswegen Goederen en Rechten roerende, onroerende, renten, actien, schulden, crediten en andere die by de Fiscus niet aengheslagen sullen zijn gewest met behoorlijcke kennisse van saecken voor den dagh van het besluyt en Ratificatie van dit Tractaet sullen blijven tot vrye ende volle dispositie van de Eygenaers, hare Erven, of des recht hebbende, met alle de Vruchten, Renten, Inkomsten en voordelen; Mede en sullen de gene die de voorschreve Goederen en Rechten sullen verswegen hebben nochte hare Erven daer over moghen worden ghemolesteert van Fisquen respective, maer sullen de Eygenaers, hare Erven of des Recht hebbende, ten opsichte van dien, actie hebben tegen een yegelick als voor haer eygen goet.

XXXVI. De

XXXVI.

Los arboles cortados despues del dia de la conclusion deste tratado, y los que aquel dia huvieren estado todàvia sobre el fondo, como assimismo los arboles vendidos, que al tiempo de la dicha conclusion no huvieren estado cortados, quedaràn para los propietarios, sin embargo de la venta hecha, y sin que sean obligados a pagar precio alguno.

XXXVI.

De Boomen afgehouvven nae den dach van't besluyt van dit Tractaet, en die ten selven dage noch op den gront sullen ghelegen hebben, als mede de verkochte Boomē die ten voorsz daghe naer't besluyt noch niet ghehouvven mochten zyn, sullen blijven aen de Eygenaers, niet tegenstaende de gedaene verkoopinge, en sonder dat zy gehouden sullen vvesen eenigen prijs te betalen.

XXXVII.

Los frutos, alquileres, arrendamientos, y rentas de las Sennorias, tierras, diezmos, pesquerias, casas, rentas, y otros proventos de los bienes, que conforme al tratado deven ser restituidos, caidos despues del dia de la conclusion deste tratado, quedaràn por todo el anno para los propietarios, sus sucessores, ò aquellos que tuvieren su derecho.

XXXVII.

De Vruchten, Huyren, Pachten en Inkomen van Heerlickheden, Landen, Thienden, Vischeryen, Huysen, Renten en andere Opkomsten van goederen die volgens het Tractaet moeten gherestitueert vvorden, verschenen nae den dagh van't besluyt van't Tractaet, sullen voor het gheheele Jaer den Proprietarissen, hare Erven, of Actie van deselven hebbende, volgens.

XXXVIII.

Los arrendamientos de los bienes confiscados, ò apuntados (aunque se ayan hecho para muchos annos) espiraràn el mismo anno de la conclusion del tratado, segun la costumbre de los lugares respectivamente, donde los dichos bienes estuvieren situados. Y los arrendamientos caidos despues del dia de la conclusion del tratado, como queda dicho, se pagaràn a los proprietarios. Bien entendido, que si el Arrendador de dichos bienes huviere hecho en ellos algunos gastos para aumentar la cosecha del dicho anno, los proprietarios los auràn de satisfacer al arrendador, conforme a costumbre, ò à arbitrio de los Iuezes del lugar, donde los dichos bienes estuvieren situados.

XXXVIII.

De Huyren die ghemaeckt zijn van geconfisqueerde of aengheteyckende Goederen (niet tegenstaende die voor veele Jaren zijn ghemaeckt) sullen expireren met het Jaer van't besluyt van't Tractaet na't gebruyck van de Plaetsen respective, daer de voorsz Goederen sullen moghen zijn gelegen, ende sullen de Huyren verschenen naer den dagh van't besluyt van't Tractaet, ghelijck geseyt is, betaelt vvorden aende Eygenaers; VVelverstaende indien den Bruycker der geseyde Goederen voor't gevvas van dien Jare eenige onkosten heeft aengevvent dat deselve onkosten by de Eygenaers aenden Bruycker sullen vvorden betaelt naer costume ofte discretie van den Gerechte van de plaetse daer deselve Goederen sullen zijn gelegen.

XXXIX.

La venta de bienes confiscados, ò apuntados, hecha despues de la conclusion del tratado, serà tenido por nula, y por no hecha, como assimismo la venta hecha antes de la dicha conclusion contra las capitulaciones, y acuerdos hechos, particularmente con algunas Villas.

XXXIX.

De verkoopinge van gheconfisqueerde of aengetyekende Goederen, gedaen sedert het besluyt van't Tractaet, sal ghehouden vvorden nul ende als niet ghedaen, ghelijck mede de verkoopinge ghedaen voor het besluyt selve tegens de verdragen of accorden met eenige Steden in't particulier gemaeckt.

40. Las m 40. De

XL.

Las casas de particulares restituidas, ò que se devieren restituir, conforme al tratado, no seràn gravadas respectivamente de guarniciones, ni de otra cosa alguna diferentemente, ni mas que las casas de otros habitantes de igual condicion.

XLI.

A nadie de la una, ò otra parte, se le impidirà directa-ò indirectamente el mudar de lugar para su residencia, pagando los derechos convenientes. Y si algun estoruo se pusiere despues del tratado, se quitarà prontamente.

XLII.

Si de la una, ò otra parte se huvieren hecho algunas fortificaciones, ò obras publicas con permission, y autoridad de los Superiores, en lugares, que conforme a este tratado se han de restituir, los propietarios dellas se auràn de contentar con la tassacion que dellas se hiziere por los Juezes ordinarios, assi de los dichos lugares, como de la jurisdicion que alli tenian, sino es que las partes se concierten sobre ello de su buen grado. Y assimismo se darà satisfacion a los propietarios de los bienes aplicados a fortificaciones, obras publicas, ò lugares pios.

XLIII.

En quanto a los bienes de Iglesias, Colegios, y otros lugares pios situados en las Provincias unidas, que eran miembros dependientes de Iglesias, Beneficios, y Colegios que son de la obediencia del dicho Sennor Rey; lo que no se huviere vendido antes de la conclusion del presente tratado, se les boluerà, y restituirà y boluerán a entrar en ellos de su autoridad privada, y sin assistencia de la Justicia, para gozarlos, y sin poder disponer dellos, conforme a lo que queda dicho arriba. Pero en quanto a los que estuvieren vendidos antes del dicho tiempo, ò dados en pago por los Estados de algunas de las Provincias, los reditos del precio se les

XL.

De Huysen van particulieren, die ghe-restitueert zijn, ofte gerestitueert moeten vvorden, volgens het Tractaet, en sullen reciproquelick met garnisoen of andersints niet anders ofte hoger belast vvorden, dan de Huysen van andere Jnvvonderen van gelijcke gelegentheyt.

XLI.

Niemant en sal ter eenre ofte ter andere zijde, directelijck of indirectelijck, in't veranderen van syne vvoonplaetse beelet vvorden, mits betalende de rechten daer toe staende, ende indien eenige beletselen sedert het Tractaet geschiet vvaren, sullen datelijck vvorden afgedaen.

XLII.

Jndien eenige Fortificatien ofte publique VVercken, ter eenre ofte ter andedere zijde met toelatinge ende authoriteyt van de Overigheyt ghemaeckt vvaren, in plaetsen vvaer van deur het tegenvvordigh Tractaet restitutie sal moeten geschieden, de Eygenaers van dien sullen gehouden vvesen haer te contenteren met de estimatie die daer van ghedaē sal vvesen door de ordinaris Rechters, soo van de voorss plaetsen, als van de Jurisdictie die sy daer hadden, ten vvare partijen daer over onderlingh accordeerden; Gelijk mede satisfactie sal gedaen vvorden aende Eygenaers van de goederen die tot Fortificatien, publique vvercken ofte Gods-huysen zijn geappliceert.

XLIII.

Aengaende de goederen van Kercken, Collegien ofte andere pieuse plaetsen, gelegen in de Vereenighde Provincien, de vvelke leden vvaren, dependerente van Kercken, Beneficien en Collegien, zijnde onder de ghehoorsaemheyt van de voorss Heer Coninck, het gene voor't besluyt van't tegenvvordigh Tractaet niet en is verkocht gevvest, sal hunluyden vveder gegeven en gerestitueert vvorden, en sullen int' besit van dien komen, oock by haer eygē authoriteyt en sonder hulpe van Justitie, om deselve te gebruyken, sonder daer van te mogen disponeren, gelijck als hier voren is geseyt, maer voor de gene die

ſe les pagarà cada anno a razon de uno por diez y ſeis por la Provincia que huviere hecho la dicha venta, ò dado en pago los dichos bienes, y ſe les conſignarà de ſuerte que puedan eſtar ſeguros. Lo miſmo ſe harà, y obſervarà de parte del dicho Sennor Rey.

die verkocht ſullen weſen voor den voorſ tijt, of by de Staten van eenige van de Provincien in betalinge ſullen gegeven vveſen, derente van den prijs ſal haer jaerlick betaelt vvorden teghen den Penninck ſeſtien, by de Provintie die de voorſ verkoopinge ſal hebben gedaen, of deſelve goederen in betalinge gegeven, ende oock in dier vougen geasſigneert dat ſy daer van moghen vveſen verſeeckert, van gelijcken ſal gedaen en geobſerveert wordē van de zyde van de gemelte Heer Koninck.

XLIV.

Por lo que toca a las pretenſiones, que el Sennor Principe de Orange pudiera tener reſpeto a las partidas, de las quales no eſta en poſſesſion, eſto ſe ajuſtarà por un tratado a parte a ſatisfacion del dicho Sennor Principe de Orange. Pero en quanto a los bienes, y demas efetos, en cuya poſſesſion eſta el dicho Sennor Principe por otorgamiento, y conceſſion de los dichos Sennores Eſtados Generales, en el Baylage de Hulſter-Ambacht, y en otras partes, cuya confirmacion le han dado poco ha los dichos Sennores Eſtados, todas aquellas partidas le quedaràn abſolutamente en plenaria propiedad en beneficio ſuyo, de ſus herederos y ſuceſſores ò de aquellos que tuvieren ſu derecho, ſin que ſe pueda pretender nada en los dichos bienes, en virtud de algunos articulos del preſente tratado.

XLIV.

Aengaende de pretenſien en intreſſen de vvelcke den Heere Prince van Oranje ſoude mogen hebben, ten opſichte van eenige partijen die hy niet en is beſittende, daer over ſal by particuliere handelinghe verdragen vvorden, tot ſatisfactie van de ghedachte Heere Prince van Oranje, maer vvat aengaet de Goederen en andere effecten vvaer van den voorſ Heere Prince is in poſſeſſie by Octroy ende Conceſſie der voorſ Heeren Staten Generael in de Bailliage van Hulſter-Ambacht en elders daer van hem de voorſ Heeren Staten t'ſedert korten tijt herwerts de confirmatie hebben verleent, alle deſelve partijen ſullen volkomentlijck in vollen eygendom blijven aen den voorſ Heere Prince, ſijne Erven en ſucceſſeuren, of des recht hebbende, ſonder dat yets ſal konnē gepretendeert vvorden op de voorſ goederen uyt krachte van eenighe Articulen van het tegenvvoordige Tractaet.

XLV.

En quanto a otros ciertos puntos, que demas de lo contenido en el preſente tratado, ſe han tratado y ajuſtado ſeparadamente, y firmados en dos diferentes papeles, el uno de ocho de Enero, y el otro de veinte y ſiete de Diziembre de 1647. por el dicho Sennor Principe de Orange, y en ſu nombre los dichos papeles, y todo lo contenido en ellos ſurtiràn efeto, y ſe confirmarã, cuplirãn, y executaràn, ſegũ ſu forma, y tenor, no mas, ni mẽos, que ſi todos los dichos pũtos en gẽeral, o cado uno dellos en

XLV.

Aengaende ſeeckere andere poincten die boven den inhoud van het voorgaende Articul affonderlyck zyn ghetracteert en overkomen en geteyckent in tvvee verſcheyde Schriften, het eene van den achtſten January het ander van den ſeven-en-tvvintigſten Decem ber ſeſthien hondert ſeven-en-veertigh, voor ende in naem van den voorſ Heere Prince van Oranje, de voorſ Schriften en alle deo inhoudt van deſelve ſullen effect genieten en vvorden gheconfirmeert, voltrocken en ge-executeert na hare forme en te-

en particular estuviessen insertos palabra por palabra en el presente tratado. Y esto no obstante, qualesquiera otras clausulas del presente tratado contrarias a ello, a las quales se entiende derogar, y se deroga expressamente por el presente articulo, y las dichas clausulas, por lo que toca a lo contenido en los dichos dos papeles, son, y seràn tenidas por no hechas, y sin que por causa dellas se pueda impedir, ò retardar en ninguna manera el efeto, cumplimiento, y execucion de los dichos dos papeles de 8. de Enero, y 27. de Diziembre de 1647.

en teneur, min noch meer als of alle de voorß poincten in't generael of een yeder van dien in't bysonder van vvoort tot vvoort vvare geinsereert in dit tegenvvoordige Tractaet Niet-tegenstaende eenigerhande clausulen van dit tegenvvordige Tractaet desen ter contrarie, welcke clausulen men verstaet te derogeren, en vvorden expresselyck gederogeert door dit tegenwoordige Artykel, en welcke clausulen ten opsichte vande voorß tvvee Schriften zyn en sullen gehouden vvorden als niet gedaen, en sonder dat ter oorsacke van deselve het effect, voltreckinge ende executie van de voorß tvvee Schrifften vanden achtsten January ende van den seven-en-tvvintighstē December sesthien-hondert seven-en-veertigh sal mogen belet of in eenigerhande manieren opgehouden vvorden.

XLVI.

Aquellos a quien se deven restituir los bienes confiscados, no tendran obligacion de pagar los atrassados de las rentas, cargas, y obligaciones, especialmente afectas, y hipotecadas sobre los dichos bienes, por el tiempo que no han gozado dellos; y si sobre esto se les moviere alguna pretension, y fueren inquietados por una, ò otra parte, seràn absueltos de la demanda. Y si se les hallare con verdad que todos los bienes de alguno de la una, ò otra parte ayan sido confiscados, ò apuntados, de suerte, que el tal no se aya quedado con medios algunos con que poder pagar las rentas, ò interesses caidos, durante la confiscacion, ò apuntamiento, no solo quedarà libre de las cargas reales, y rentas en conformidad del tratado, sino tambien de las cargas generales, y personales de las rentas, y reditos caidos, durante el dicho tiempo.

XLVI.

De gene aen de welcke de geconfisqueerde Goederen moeten gerestitueert worden, en sullen niet gehouden vvesen te betalen de achterstallen van Renten, lásten ende obligatien specialick geaffecteert ende geaßigneert op deselve goederen, voor den tyt dat sy-luyden die niet en hebben gebruyckt, Ende so syluyden daer over vervolght ende ghemoeyt vvorden van d'eene of d'andere zyde, sullen vvorden gerenvoyert als geabsolveert; Ende daer kennelyck bevonden vvordt dat alle Goederen van yemant van d'eene of de andere zyde gecōfisqueert ofte aen-geteyckent zyn ghevveest, soo dat dē selvē gene middelen heeft behouden daer uyt hy de Renten oft Interessen van syne schulden vervallen gedurende de confiscatie ofte anotatie heeft konnen betalen, deselve en sal niet alleen van de reele Lasten ende Renten volghende het Tractat, maer oock van de generale ende personele belastingen vande Renten ende Intressen in den voorßtyt verschenen, bevryt vvesen.

XLVII.

Tampoco se podrà pretēder por los bienes vendidos, ò con cedidos, para ser dicados, ò redicados mas de aquello à q; los posseedores se huvierē obligado por

XLVII.

Men en sal oock niet moghen pretendeeren voor de Goederen die verkocht ofte geaccordeert zyn, omme gedyckt ofte vverdyckt te vvorden, anders als de opstallen daer voren de Posses-

por los conciertos hechos sobre ello con los intereſſes de los dineros de prometido, ſi algunos ſe huvieren dado, tambien a razon de uno por diez y ſeis, como arriba queda dicho.

XLVIII.

Las ſentencias dadas ſobre bienes, y derechos confiſcados con partes q; han reconocido a los Juezes, y han ſido legitimamente defendidas tendràn lugar, y los condadenos no ſeràn admitidos a contradecirlas, ſino es por las vias ordinarias.

XLIX.

El dicho Sennor Rey cede, y renuncia a todas las pretenſiones de redempcion, y a todos los demas derechos y pretenſiones que pudiera tener, ò en alguna manera pretender ſobre la villa de Grave, Pàis de Cuick, ſus pertenencias. y dependencias, antigua Baronia de Brabante, que antes de aora tuvo en empenno el Sennor Principe de Orange difunto, aviendoſe la redempcion de aquel empenno convertido en propiedad, y cedido en favor del Sennor Principe Mauricio difunto por Diziembre de 1611. por los Sennores Eſtados Generales qe los Paiſes Baxos unnidos, como ſoberanos de la Villa de Grave, y Pais de Cuick, ſegun, y en conformidad de las letras, patentes que ſobre ello ſe deſpacharon, y en virtud de la qual converſion, y ceſion, gozarà para ſiempre el dicho Sennor Principe de Orange, que oy es, ſus hederos, y ſuceſſores, y aquellos que tuvieren ſu derecho, de la plenaria, y entera propriedad de la dicha villa, y Pais de Cuick, y ſus pertenencias, y dependencias.

L.

Cede tambien, y renuncia el dicho Sennor Rey à todos, y qualeſquier derechos, y pretenſiones, ora ſean de propiedad, ceſion, ò otros, que en alguna manera podria pretender ſobre la villa, Condado, y Sennoria de Linghē, y los quatro Villages, y otros derechos à ello

Poſſeſſeurs ſich hebben verbonden by de Tractaten daer toe ghemackt, met den Jntres van de gefeurneerde Penningen, indien eenige gegeven zijn, oock naer advenant van den Penningh ſeſthien als boven.

LXVIII.

De Vonniſſen gegeven omme de goederen en rechten geconfiſqueert met partijen die gekent hebben den Rechter ende VVettelijck zijn gedefendeert ghevveeſt, ſullen houden, ende en ſullen de gecondē neerde niet ontfangen vvorden om die teegente ſpreecken, ten vvare door ordnaris vvegen.

XLIX.

De voorſ Heer Coninck quitteert en renoncieert aen alle pretenſien van Redētie en alle andere Rechten en pretenſien die hy ſoude mogen hebben ofte pretenderen, in eeniger manierē op de Stadt van de Grave, Landt van Cuyck, ſijn aenbehooren en dependentien, oude Baronnie van Brabant, hier bevorens in pantſchap ghehouden van vvijlen den Heere Prince van Oranje, van vvelcke pantſchap de redemtie is gequitteert en geconverteert in eygendom, en overgelevert ten profijte van vvijlen de Heere Prince Maurits in December 1611. by de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden als Souverains der voorſ Stadt Grave en Landt van Cuyk, volgens en in conformiteyt van de opene Brieven daer op verleden; En in krachte van vvelke converſie en afſtant de voornoemde Heere Prince teghenvvordigh ſijn Erven en Succeſſeuren ofte des recht hebbende, ſullen vor altijt gebruycken de vollen ende geheelen eygendom van de voorſ Stadt ende Lande van Cuyck met alle ſijn aenbehooren en dependentien.

L.

Quitcert mede en renonceert ghedachte Heere Cuninck aen alle en jegelijcke rechtē en pretenſiē, 't ſy van eygendō, ceſſie of anders die hy in eeniger maniere ſoude moghen pretēderē op de Stadt, Graeffſchap en Heerlickheydt van Lingen, en vier Kerſpeelē en andere Gerechtighedē daer

ello pertenecientes, como assimismo sobre las Villas y Sennorias de Bevergarde de Cloppemburg, y otras pretensiones contra quienquiera que sea, para que realmente, y de hecho queden para siempre al dicho Sennor principe de Orange, sus herederos, y successores, ò à aquellos que tuvieren su derecho, con plenario derecho de propiedad, conforme a las letras de donacion, y investidura del Emperador Carlos V. fechas a tres de Noviembre de 1646. y la transacion que despues se hizo entre el Conde de Buron, y el Conde de Tecklemburg, con fecha de cinco de Março 1548. y finalmente en conformidad de la cesion que sobre ello se hizo por Noviembre de 1578. la qual el dicho Sennor Rey en quanto le pudiere tocar ha confirmado, y confirma por el presente tratado.

daer toe behoorende, als mede op de Steden en Heerlickheden van Bevergarde en Cloppenburgh, en andere pretensien, op en teghens vvie het soude mogen ziin, om reelick en metter daet voor altiitte bliiven aen de voornoemde Heere Prince van Oranje, siine Erven ende Successeuren, of des recht hebbende, in vollen recht van eygendom, volgens de Brieven van gifte en verly van Keyser Karel de vijfde, in date den derden November vijfthien-hondert ses-en-veertigh, en daer nagemaeckte verdrag tusschen den Graef van Buren, en den Graef van Tecklenborgh, in date den vijfden Martij vijfthien-hondert acht-en-veertigh, en lestelijck volgens de cessie daer van gedaen in November vijfthien-hondert acht-en-tseventigh, welcke de voornoemde Heer Coninck, voor soo veel hem mochte raecken, heeft gheconfirmeert en confirmeert by het teghenwoordigh Tractaet.

LI.

Los dichos Sennores Rey, y Estados nombraràn, cada uno en lo que lo tocare; los oficiales, y Magistrados para la administracion de la Justicia, y policia en las villas, y plaças fuertes, que por el presente tradado se han de boluer à los propietarios para que las gozen.

LI.

De voornoemde Heeren Coninck en de Staten sullen committeren elck in den sijnen de Officieren en Magistraten tot de administratie van de Justitie ende Politie in den Steden ende stercke Plaetsen, dewelcke door het teghenwoordigh Tractaet behooren gerestitueert te worden aen de Eygenaers omme die te gebruyckẽ.

LII.

El quartel alto de Gueldres se trocarà mediante su equivalencia, y en caso de no poderse concertar la dicha equivalencia, se remitirà el negocio a la Camara medio partidà, para que en ella se decida dentro de seis meses despues de la conclusion, y ratification del tratado.

LII.

Het Over-quartier van Gelderlant sal worden gewisselt jegens een equivalant; ende ingevalle men sich onderlingh niet soude konnen vergelijcken over het voors equivalent, sal t' selve gestelt worden aende Chambre *mipartie, om binnen ses maenden na het besluyt en Ratificatie van het Tractaet, te worden gedecideert.*

LIII.

El dicho Sennor Rey se obliga à procurar efectivamente la continuacion, y observancia de la neutralidad, amistad, y buena vecindad de parte de su Magestad Imperial, y del Imperio con los dichos Sennores Estados, y a la misma continuacion, y observancia, se obligan tambien reciprocamente los dichos Sennores Estados, de que se aurà de despachar la confirmacion dentro

LIII.

De voorss Heere Coninck verbindt sich effectivelijck uyt de wercken de continuatie ende observatie van de Neutraliteyt, Vrundschapende goede Nabuyrschap van weghen sijn Keyserlijcke Majesteyt ende het Rijck mette voorss Heeren Staten; tot welcke continuatie ende observatie de voornoemde Heeren Staten sich insgelijcken reciproquelijck verbindẽ, ende sal daer op volghẽ de confirmatie van

tro de dos meses de parte de su Magestad Imperial, y de parte del Imperio dentro de ũ anno despues de la cõclusion, y ratification del presente tratado.

van syne Keyserlycke Majesteyt binnen den tydt van twee Maenden, ende van wegen het Ryck binnen een Jaer na het besluyt ende Ratificatie van't jegenwoordigh Tractaet.

LIV.

Los muebles confiscados, y frutos que huvieren caido antes de la conclusion del presente tratado, no estaràn sujetos a restitucion àlguna.

LIV.

De Meublen die gheconfisqueert en de vruchten die vervallen zyn voor het besluyt van het tegenwoordigh Tractaet, en sullen ghene restitutie subject vvesen.

LV.

Las acciones mobiliares que los dichos Sennores Rey, y Estados huvieren remittido en favor de los deudores particulares antes de la conclusion del presente tratado, quedaràn extinguidas de una, y otra parte.

LV.

De actien Mobiliaer de vvelcke by den voornoemden Heeren Coninck ofte Statē geremitteert sullen zyn tot profyt van particuliere Schuldenars voor het besluyt van het tegenvvoordige Tractaet, sullen uytgedaen blyven van d' eene en d' andere zyde.

LVI.

El tiempo que ha corrido durante la guerra, començando desde el anno mil quinientos y sesenta y siete, hasta el principio de la tregua de doze annos: y assimismo el tiempo que ha corrido desde la expiracion de la dicha tregua, hasta la conclusion de este tratado, no serà contado paraque por este medio se pueda causar perjuizio, o danno a nadie.

LVI.

Den tyt die geloopen heeft gedurende den Oorlog, te beginnen sedert den Jare vyfthien-hondert seven-en-sestigh tot den aenvanck vanden tvvaelf-jarigen Treves, als mede den tydt die geloopen heeft sedert de expiratie vande geseyde Treves tot het besluyt van dit Tractaet, en sal niet vvorden getekent, om yemant daer mede te verkorten, ofte andersints te prejudicieren.

LVII.

Aquellos que durante la guerra se retiraron a Paises neutrales, gozaràn assimismo del beneficio deste tratado, y podran vivir donde les pareciere, y tambien bolver a sus antiguos domicilios, para habitar en ellos con toda seguridad, observando las Leyes del Pais, sin que por causa de su habitacion en qualquier lugar que sea puedan sus bienes ser aprehendidos, o embargados, ni ellos ser privados de su goze.

LVII.

Den gene die geduyrende den Oorloge vertrocken zyn in Neutrale Landen, sullen ghenieten de vruchten van dit Tractaet, en sullen moghen vvoonen daer't hun goet duncken sal, selfs vveder-keerē in hare oude vvoonplaetsen, omme aldaer te vvoonen in alle verseeckertheydt, onderhoudende de vvetten vanden Lande, sonder dat ter oorsake van hare vvooninge (die sy sullen houden in vvat plaetse dattet sy) hare goederen sullen mogen vvorden aengeslaghen, of sy sullen gepriveert van't gebruyck der selver.

LVIII.

No se podran hazer ningunos fuertes nuevos en los Paises Baxos, de una, ni otra parte: y tampoco se podran abrir nuevos canales, ni fosos, por medio de los quales se pueda repeler o desviar al uno, o otro partido.

LVIII

Men sal gheen niuvve Forten vermoghen te maecken in de Nederlanden, noch aen d' eene noch aen d' andere zijde, oock geene nieuve Vaerten ofte Graften graven daer door men d'eene of d' andere partye soude konnē sluyten oft vveeren.

LIX. A Los

LIX. De

LIX.

A los Sennores de la Casa de Nassavv, y al Conde Juan Alberto de Solms Governador de Mastrique no se les podrà poner demanda, ni podran ser molestados en sus personas, ò bienes por ningunas de las deudas contraidas por el Sennor Principe de Orange Guillermo, difunto, desde el anno mil quinientos y sesenta y siete, hasta su fallecimiento, ni tampoco pòr ninguno de los atrasladòs caidos durante el embargo, y apuntamiento de los bienes sobre que estavan cargadas.

LX.

Si se hiziere alguna contravencion al tratado por algunos particulares, sin orden de los Sennores Rey, ò Estados, se repararà el danno en el mismo lugar donde se huviere hecho la contravencion, si se pudieren coger en ellos, o bien en el de su domicilio, sin que se les pueda poner demanda en otra parte en sus personas, o bienes de qualquier manera que sea. Y no sera licito llegar a las armas, o romper la paz por esta causa: pero en caso de negociacion manifiesta de Justicia bien serà permitido el valerse en la forma acostumbrada de letras de marca, o represallas.

LXI.

Todas las desheredaciones, y disposiciones hechas en odio de la guerra, se declaran por nulas, y se tienen por no hechas, y debaxo destas desheredaciones hechas en odio de la guerra, se entiende ser comprehendidas las que se huvieren hecho por qualquier causa de que huviere procedido la guerra, o dependiente della.

LXII.

Los subditos, y habitanets de los Paises de los dichos Sennores Rey, y Estados, de qualquier calidad, o condicion que sean, quedan declarados por capazes de suceder los unos a los otros, assi por testamento, como ab intestato, conforme a las costumbres de los lugares, y si antes de aora huviere tocado alguna herencia a algunos dellos, seran mantenidos, y conservados en ella.

LXIII. To-

LIX.

De Heeren van den Huyse van Nassau, gelijck mede Graef Jan Albert van Solms, Gouverneur van Maestricht, en sullen niet mogen vvorden vervolght noch gemolesteert in hare personen ofte goederen over eenige schuldē ghecontracteert by vvijlen den Heere Prince Wilhelm van Orange sedert den Jare vijfthien hondert seven en sestigh, tot sijn overlyden toe, noch over de vervallen Lasten geduerende het saissiment ende annotatie der goederen die daer mede vvaren belast.

LX.

Indien eenige contraventie van dit Tractaet ghedaen, vvaer door eenige particuliere, sonder bevel van de voorss. Heeren Koninck ofte Staten, de schade sal vverden gerepareert selver ter plaetse daer de Contraventie sal vvesen ghedaen, indien sy aldaer vvorden achterhalt, ofte vvel tot hare vvooplaetse, sonder dat sy-luyden elders souden mogen vervolght vvorden in hare Lichamen ofte goederen, in vvat manieren dat het zy: Ende sal haer niet georloft zyn te komen tot de vvapenē of breken van Vrede, ter oorsake van dien, maer vvel sal toeghelaten vvesen (in gevalle van openbare vveygeringe van justitie) hem te voorsien, gelijck gebruyckelick is, by Brieven van Marque of Regressalien.

LXI.

Alle ont-erffenisse dispositien gedaen in ende haet van den Oorloge, zyn verklaert nul ende gehouden als als niet ghedaen: Ende onder ont-erffenissen gedaē in haet vanden Oorloge vvordē verstaen begrepen te zyn de gheene die geschiet zyn om eeniger oorsacken vvaer uyt den Oorloge is ontstaen ende die daer van dependerē.

LXII.

De Ondersaten en Invvoonderen der Landen van ghedachte Heeren Coninck ofte Staten, van vvat qualiteyt ofte conditie die zyn, zyn verklaert capabel om te succedeeren de eene de andere, so door Testament als sonder Testament, nae de costumen vande plaetsen, ende indien eenighe successien hier bevoorens vervallē vvaren aen eenige van deselve, sy sullen daer inne vverden gehanthaeft ende geconserveert.

LXIII.

LXIII.

Todos los prisioneros de guerra se entregarán de una parte a otra, sin pagar rescate alguno, y sin distincion, y reserva de los prisioneros que han servido fuera de los Paises baxos, y debaxo de otros Estandartes, y Vanderas que los de los Sennores Estados.

LXIV.

La paga de los atrassados de contribuciones, que al tiempo de la conclusion del tratado quedaren por pagar por las personas, y haziendas de una, y otra parte, se reglarà, y determinarà por aquellos que de la una, y otra parte tienen superintendencia de las contribuciones.

LXV.

No serà, ni se podrà interpretar en favor, ni en perjuizio de nadie, directa, ò indirectamente, todo lo que duranre la negociacion se propusiere, y alegare por una, y otra parte, à boca ò, por escrito, antes bien todos los dichos Sennores Rey, y Estados Generales, y particulares, como assimismo todos los Principes, Condes, Barones, Gentiles hombres, Ciudadanos, y otros habitantes de los Reinos, y Provincias respectivamente, de qualquier calidad, estado, ò condicion que sean, se quedaràn con sus derechos, conforme al tenor del tratado, y de su conclusion.

LXVI.

Los habitantes, y subditos de los dichos Sennores Rey, y Estados, respectivamente, gozaràn realmente del efecto del articulo quinze de la tregua de doze annos que expiro, y del afecto del articulo diez del ajustamiento que despues se hizo a los siete de Enero 1610. por no averse seguido, ni procurado el dicho efecto de una, y otra parte, durante el termino de la dicha tregua.

LXVII.

Los limites en Flandes, y en otras partes se reglaran, conforme se hallare que pertenecen a la jurisdicion de la una,

LXIII.

Alle gevangens van Oorloge sullen ontslagen vvorden van de eene ende andere zyde, sonder te betalen eenich rantsoen, sonder distinctie ofte reserve van de gevangens die buyten de Nederlanden gedient hebben, en onder andere Standaerden en Vendels als die van de Heeren Staten.

LXIV.

De betalinge van de achterstallen der contributien die ten tyde van de conclusie van het Tractaet resteren sullen te betalen ten opsichte van de persoonen ende goederen van d' eene en d' andere sijde, sal gereguleert ẽ ghedetermineert vvordẽ by deghene die aen d' eene en d' andere zyde de Superintendantie hebben over de Contributien.

LXV.

Ende en sal niet strecken noch eenichsints mogen uytgelecht vvorden tot voordeel of nadeel van yemand, directelyck of indirectelyck, alle 'tgene gedurende de hãdelinghe van d' eene of d' andere zyde mondelingh of schriftelycke sal vvesen voor-ghedragen of geallegeert, maer sullen soo vvel de gemelte Heeren Coninck en Staten Generael en particulier, als mede alle andere Princen, Graven, Baronnen, Edelluyden, Borgeren ende andere Jnvvoonderen van de Coninckrycken en Landen respective, van vvat qualiteyt of conditie die zyn blyven in hare rechten, volgens den inhout van het Tractet en het besluyt van 'tselve.

LXVI.

De Jnvvoonderen en Onderdanẽ van de voorss Heeren Coninck en Staten respective, sullen reelyck genieten het effect van 't vyfthiende Artyckel van de geexpireerde tvvaelf-jarige Treves, en het effect van het thiende Artickel van 't verdrach daer opghevolgt den sevenden January 1600. en 10. en dat voor soo veel als ghedurende den termyn van den voornoemden Treves het voorss effect niet en is te vvegh gebracht van d' een of d' andere sijde.

LXVII.

De Limiten in Vlanderen en elders sullen gereguleert vvorden in sodaniger voegen als men bevinden sal dat zy gehooren

una, ò otra parte, sobre lo qual se guardaràn, y se entregaràn los informes para que a su tiempo sea justen los dichos confines.

LXVIII.

De la pàrte, y lado del dicho Sennor Rey de Espanna se demoliran junto a la Enclusa, y en sus contornos los fuertes aqui nombrados. Es a saber, san Job, san Donasio, el fuerte de la Estrella, el fuerte de santa Teresa, el fuerte de san Fadrique, el fuerte de santa Isabel, el fuerte de san Pablo, y el Reduto de Papemütz. Y del lado, y parte de los dichos Sennoros Estados se demoliràn los fuertes siguientes. Es a saber, los dos fuertes de la Isla de Casand llamados Orange, y Faderico, los dos de Pas, todos los que estàn sobre el Rio Escaldis à la parte Oriental, excepto Lilo, y el fuerte de Kieldrecht, llamado Spinola. Y en quanto a esta demolicion que se ha de hazer reciprocamente se convendrà entre las partes para ajustar su equivalencia.

LXIX.

Todos los registros, chartes, cartas, Archivos, y papeles, como assimismo los processos que respectivamente tocaren à alguna de las Provincias unidas, Paises associados, Villas, y miembros, o a algunos habitantes dellos, que estuvieren en las Cortes, Chancillerias, Consejos, y Camares de Policia, Justicia, finenças, feudos, ò archivos, ora sea en Avennes, Malinas, ò otras plaças debaxo de la obediencia del dicho Sennor Rey, se entregaràn con buena fee à los que de parte de las dichas Provincias respectivamente tuvieren commission para pedirlos. Y lo mismo se harà de parte de los dichos Sennores Estados, para las Provincias Villas, y particulares de la obediencia de su Magestad.

LXX.

A la Villa de la Enclusa se dexarà la jurisdicion sobre las aguas conforme le pertenece.

71. El

hooren onder het ressort van d' een of d' andere zyde, vvaer op men sal verwachten en sullen gelevert worden de Informatien om t' sijner tijt de gemelten Limiten te reguleren.

LXVIII.

Van vvegen en aende zyde van den voorsz Heer Coninck van Spanjen sullen vvorden gedemolieert de Forten by en omtrent Sluys, te vveten Sint Job, Sint Donaes, Sterre-schans, het Fort Sint Terese, Sint Fredericx-fort, het Fort Sint Isabelle, Sint Paul, de Redoute Papemuts: En andere zyde en van vvegen de gemelte Heeren Staeten sullen gedemolieert wordē de naervolgende Forten, namentlyck de beyde Fortē in 't Lant van Casant genaemt Orange en Frederick, de tvvee op 't Pas en alle die gene die gelegē zyn op de Oost-syde vande Riviere de Schelde (uytgesondert Lillo) het Fort op Kieldrecht genaemt Spinola, van welcke ten wedersyden te doene demolitie tuschen parthyen sal vvorden overkomen omme het equivalent te reguleren.

LXIX.

Alle Registers, Chartes, Brieven, Archieven en Papieren, als oock saken van Processen concernerende respectivelijck eenige van de Geunieerde Provintien, Geassocieerde Lantschappen, Steden of Leden van dien of oock eenige paticuliere Ingeseteuen der selver, berustende in de Hoven, Cancelerijen, Raden en Camers van Policie, Justitie, Finantien, Leenen ofte Archiven het sy tot Avennes, Mechelen ofte andere Plaetsen onder de ghehoorsaemheydt van dē voornoemden Heere Coninck, sullen ter goeder trouvven gelevert vvorden aen de gheene die van de syde der voorsz Provincien respective Commissie sullen hebben om deselve te eysschen: Ende sal van gelyckē gedaen worden van de syde der voorsz Heerē Staten ten behoevē van de Provincien, Steten en particulier onder de ghehoorsaemheyt van de voorsz Heere Coninck ghehorende.

LXX.

Het vvater-recht sal gelaten worden aende Stadt Sluys, soo als het aen deselve toebehoort.

71. Den

LXXI.

El Dique que atraviesa, y cierra el Rio de Soute junto a san Donasio, se quitarà, y abrirà, haziendo, y fabricandose alli un Sasso, a cerca de cuya guardia se tomarà ajustamiento, como queda dicho arriba en quanto a la demolicion de los fuertes.

LXXI.

Den Dam gheslaghen by Sint Donaes tot stoppinge vande Riviere de Soute, sal wechgenomē ende geopent worden, mits aldaer leggende en maek ende een Zas, over de bewaringe van welck Zas sal worden vergeleeken, gelyck hier wooren is geseyt ten opsichte van het demolieren der Forten.

LXXII.

En este tratado de paz seràn comprehendidos todos aquellos que antes de la entrega reciproca de la aprovacion, ò ratificacion, ò tres meses despues se nombraren por una, y otra parte. Dentro del qual tarmino nombrarà el dicho Sennor Rey los que tuviere por conveniente. Por parte de los dichos Sennores Estados se nombraràn, el Principe Lantgravio de Hassi Cassel, con sus Paises, Villas, y Estados, el Conde de la Frisa Oriental, la Villa de Embden, el Condado, y Pais de la Frisa Oriental, las Villas Ansiaticas, y particularmente Lubeca, Bremen, y Hamburg. Reservandose los dichos Sennores Estados el nombrar dentro del dicho termino los demas que tuvieren por conveniente.

LXXII.

In het tegenvvordigh Tractaet van Vrede sullen begrepen vvorden de gene die voor de VVisselingh van de Agreatie of Ratificatie of drie Maenden daer nae sullen vvorden genoemt van de een ende de ander syde, binnen vvelcken termyn den voorss Heer Coninck sal noemen de gheene die de selve sal goet vindē. Van vvegen de voorss Heeren Staten vvorden genoemt den Prince Land-Graef van Hessen-Cassel, mitsgaders syne Stenden, Steden en Landen. De Graef van Oost-Vrieslandt, de Stadt Embden, de Graefschap en Lantschap van Oest-Vrieslandt; De Hanze-Steden, en particulierlick, Lubeck Bremē, Hamborch, En reserveren de voorss Heeren Staten te noemen binnen den voorss Termin alsulcke andere, als sy sullen goet vinden,

LXXIII.

En quanto à la pretension del Conde de Flodorf sobre que se le restituya el castillo de Leuth, con los bienes que pudieren depender del, y todos los demas bienes, y Villages que le pudieren pertenecer en aquel contorno, y estuvieren embargados de parte del dicho Sennor Rey, se le concede la dicha restitucion, y assimismo del Castillo, salvo que entre la conclusion del presente tratado, y su ratificacion se tomarà ajustamiento à cerca del sustento de una guarnicion por el dicho Sennor Rey, ò de la demolicion de las nuevas fortificaciones hechas despues que se ocupò el dicho castillo.

LXXIII.

Aengaende de pretensie van dē Graef van Flodroff, om de restitutie aen hem te doen van het Huys Leuth met de Goederen die daer van moghen dependeren, en alle andere Goederen en Dorpen die hem daer omtrent moghen toekomen en gesaisieert zyn van vvegen den voorss Heer Koningh, de voorss restitutie is hem toegestaen, gelyck mede van het Huys, voor behuden dat tusschen het besluyt van dit teghenvvoordige Tractaet ende Ratificatie van dien over het onderhoudt van Garnisoen van vvegen den voorss Heere Koninck ofte over de demolitie van nieuvve Fortificatien gemaeckt sedert de besettinge van't selve Huys, sal vvorden gedisponeert.

LXXIV.

Por lo que toca a lo que en ocho de Diziembre del anno 1646. se tratò, y ajustò entre los embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios, de los dichos

LXXIV.

Aengaende het gene den achtsten December sesthien-hondert ses-enveertigh is getracteert en overkomen tusschen de Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipoten-

chos Sennores Rey, y Estados tocante a Rugero Huygens, por, y en nombre de su muger donna Ana Margarita de Stralen, tendra aquello toda la misma fuerza, y efeto, y se cumplirà, y executara de la misma manera, como si estuviera inserta, palabra en el presente tratado.

LXXV.

Y paraque se observe mejor el presente tratado prometen respetivamente los dichos Sennores Rey, y Estados tener la mano, y emplear sus fuerças, y medios, cada uno por lo q; se tocare para tener libres los passages, y los mares, y rios navegables, y seguros contra la incursion de amotinados, piratas, cosarios, y salteadores, y hazerlos castigar con rigor si los pudieren coger.

LXXVI.

Demas desto prometen no hazer nada contra, ni en perjuizio del presente tratado, ni sufrir que se haga directa, ò indirectamente, y que si se hizieren, lo haràn reparar sin dificultad, ni dilacion alguna, y se obligan respectivamente (y el dicho Sennor Rey a si mismo, y a sus sucessores) a la observancia de todo lo arriba dicho, y para que esta obligacion sea valida, renunciàn a qualesquier leyes, costumbres, y qualesquier otras cosas contrarias a ella.

LXXVII.

El presente tratado se ratificarà, y aprovarà por los dichos Sennores Rey, y Estados, y las letras de ratificacion, se entregaran de parte a parte en buena, y devida forma dẽtro del termino de dos meses. Y si la dicha ratificacion llegare antes, cessaràn desde entonces todos actos de hostilidad entre las partes sin aguardar la expiracion del dicho termino. Bien entendido, que despues de la conclusion, y firmà del presente tratado, no cessarà la hostilidad por entrambas partes, hasta que primero se aya entregado la ratificacion del dicho Sen-

potentiarisen vande voornoemde Heeren Koninck ende Staeten raeckende Rutger Huygens, voor ende in naem van sin Huysurouvv Juffrou Anna Margarieta van Stralen, het selve sal hebben soodanige kracht en effect, ende sal volbracht ende geexecuteert vvorden in allen schyn of het selve van woort tot woort ware geinsereert in het tegenwoordich Tractaet.

LXXV.

Ende ten eynde het tegenwoordich Tractaet te beder moge vvorden onderhouden, beloven respectivelick de voorss Heeren Koninck ende Staeden de goude hant te houden, ende hare macht ende middelen te gebruycken, een yegelyck in het zyne, om de passagien vry te maken, en de Zeen en Rivieren Navigabel en seecker jegens de Incursien van Muytmakers, Zee-rovers, Lopers en Stropers, ende indien sy-luyden die konnen apprehenderen, deselve te doen straffen met riguer.

LXXVI.

Beloven boven dien niet te doen jegens ofte in prejuditie van dit tegenwordigh Tractat, nochte gedogen gedaen te wordẽ, directelyck, of indirectelyck, ende indien't gedaen ware 't selve te doen repareren sonder eenige svvarigheyt ofte uytstel; Ende tot onderhoudinge van alle 't geene voorss is, verbinden sy hen-liden respectivelyck (selfs de Heere Koninck sigh selfs en syne Successeurs) en voor de bondigheyt vã deselve verbintenisse, renoncieren aen alle Wetten, Costuymen ende alle andere saken daer jegens stridende.

LXXVII.

Het jegenw oordigh Tractaet sal geratificeert en geapprobeert vvorden by gedachte Heeren Koning en Staeten, en sullen van vvederzyden de Brieven van Ratificatie van d' eene aen d' andere vvorden overgelevert in goede en behoorlycke forme binnen den tyt van tvvee Maenden: En in gefalle deselve Ratificatien eerder mochten komen, sullen van dien tyt af cesseren alle acten van Hostiliteyt tusschen beyde partyen, sonder de expiratie van den termyn af te vvachten: Met dien verstaende dat naer 't besluyt en teyckenen van het jegenwoordigh Tractat

Sennor Rey de Espanna en devida substancia, y forma, y se aya trocado con la de los dichos Sennores Estados de las Provincias unidas.

Tractaet de Hostiliteyt ten vveder zyden niet en sal komen te cesseren, voor en aleer de Ratificatie van den voorss Heer Coningh van Spanje in behoorlycke substantie en forme sal vvesen uytgebracht ende jegens die vande voorss Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden uyt gewisselt.

LXXVIII.

Demodo, que entretanto quedarân las cosas por ambas partes en el mismo estado, y constitucion en que se hallaren al tiempo de la conclusion del presente tratado, hasta que la dicha ratificacion reciproca se entregue de parte a parte.

LXXVIII.

Sulcx dat ondertusschen de saken ten weder-zyden sullen blyven in sodanigen staet en toestant, als deselve ten tyde vant 't besluyt van't jegenvvordige Tractaet sullen vvorden gevonden, en dat ter tydt toe dat de boven-gemelte vveder-zyds Ratificatie uytgewisselt en overgelevert sal vvesen.

LXXIX.

Publicarse ha el dicho tratado en todas las partes que conviniere luego despues que las ratificaciones se ayan entregado de parte a parte, y entonces cessarân todos actos de hostilidad.

LXXIX.

Het geseyde Tractaet sal alomme en daer sulcx behoort vvorden gepubliceert terstont na dat de voorss Ratificatien ten vveder-zyden sullen zyn uytghevvisselt en overgelevert, en sullen van als dan cesseeren alle Acten van Vyantschap.

En fee de todo lo suso dicho Nos los Embaxodores Extraordinarios, y plenipotenciarios de los dichos Sennores Rey de las Espannas, y Estados Generales de las provincias unidas, en virtud de nuestros poderes respectivos, firmamos el presente tratado, y le sellamos con el sello de nuestras armas. Fecho en Munster de Westfalia, à los treinta de Enero de 1648.

In kennisse van alle 't geene voorss is, hebben vvy Ambassadeurs Extraordinaris en Plenipotentiarisen vande voorss Heeren Koningh van Spanjen, &c. en de Staetē Generael der Vereenighde Nederlanden, in krachte van Onse respective Procuratien, dit tegenvvoordigh Tractaet onderteyckent, ende met het Cachet van Onse VVapenen bevestight. Ghedaen tot Munster in VVestphalen den dertigsten January sesthien-hondert acht-en-veertigh. VVas geteckent ende gecachetteert.

L.S. El Conde de Pen^da. *L.S. Barthold de Gent.*
L.S. Antonio Brun. *L.S. Juan de Matenesse.*
L.S. Adrian Pavv.
L.S. Juan de Knuyt.
L.S. G. de Reede.
L.S. Fr. de Donia
L.S. Guillermo Ripperda.
L.S. Adrian Clant.

L.S. El le Conde de Pen^da. L.S. Bartolt van Gent.
L.S. A. Brun. L.S. Johan van Mathenesse.
L.S. Adriaen Pavv.
L.S. J. de Knuyt.
L.S. G. van Reede.
L.S. F. van Donia.
L.S. Wilhelm Ripperda.
L.S. Adriaen Clant.

Y Aviendo senos dado cuenta por los dichos nuestros Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotentiarios del dicho tratado aqui escrito, y inserto, como arriba parece despues de averlovisto todo, y examinado maduramente, palabra por palabra en nuestro Consejo, hemos por Nos, y nuestros heredetos, y sucessores, como assimismo por los vassallos, subditos, y habitantes de todos nuestros Reynos, Paises, y Sennorios, assi en Europa, como fuera della, sin exceptuar ninguno, recibido el dicho tratado y todo loq; cõtiene, y cada punto dello en particular ẽ todas sus partes, por bueno firme, y valedero, le hemos loado, aprovado, y ratificado, y por la presente le recibimos, loamos, aprovamos, y ratificamos, prometiendo en fee, y palabra de Rey, y Principe, por nos, y nuestro sucessores, Reyes, Principes, y herederos sinceramente, y con buena fee, seguir, observar, y cumplirle inviolable, y puntualmente segun su forma, y tenor, y hazerle seguir, observar, y cumplir de la misma manera, como si le huvieramos tratado por nuestra propia persona, sin hazer, ni permitir que en ninguna manera se haga cosa en contrario directa, ni indirectamente en qualquier modo que ser pueda. Y si se huviere hecho, ò se hiziere contravencion en alguna manera, hazerla reparar sin difficultad, ni dilacion alguna, castigar, y mandar castigar à los que huvieren contravenido con todo rigor, sin gracia ni perdon. Obligando para el efecto de lo susodicho todos, y cada uno de nuestros Reynos, Paises, y Sennorios, como tambien todos los demas nuestros bienes presẽtes, y venideros, y tambien a nuestros herederos, y sucessores, y juntamente todos nuestros vassallos, subditos, y habitantes de todos nuestros Reynos, Paises, y Sennorios en qualquier parte que estuvieren, assi en Europa, como fuera della, sin exceptuar nada. Y para la firmeza desta obligacion, renunciamos a qualesquier leyes, costumbres, y a todas

VV Elck Tractaet hier bovenstaende ghefchreven engheinsereert Ons gerepresenteert vvesende door onse voorss Extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarisen, en hebbende alles gesien ende van vvoordt tot vvoordt in Onsen Rade Rypelÿck geexamineert, hebben VVy het selve Tractaet voor ons en onse Erfgenamen Successeurs, oock Vasallen, Onderdanẽ en Invvoonderen van alle onse Coninckrÿcken, Landtschappen ende Heerlickheden, so in als buyten Europa geen uytgesondert, in alle sijne Leden en den geheelen inhouden van dien, en elck poinct van deselve in't bysonder, voor goet, vast, en bondich aengenomen, geaggreert, gheapprobeert ende geratificeert, aennemen, Aggreeren, Approbeeren en Ratificeeren, door dese tegenvvoordige, Beloovende by Conincklicke ende Princelicke trouwe en vvoorden voor Ons, onse Successeuren, Coningen, Princen, en Erfgenamen, oprechtelick ende tergoeder trouvve, alles onverbreeckelick ende punctuelick nae sijne forme en inhouden te sullen naekomen, onderhouden en voldoen, oock doen naekomen, onderhouden en voldoen, in aller voegen, of VVy het selve in eygen Persoone hadden getracteert, sonder in eenigen deel daer jegens te doen, of laten doen, directelyck, of indirectelyck, noch gedoogen, dat daer jegens, in eenigher manierẽ of fatsoen vverde gedaen, hoet't selve oock soude mogen geschieden. Ende indien eenige Contraventie daer tegen geschiet vvare, of gedaen mochte vvorden in eeniger hande manieren, 't selve te doen repareren, sonder eenige swarichheyt, of uytstel oock de Contraventeurs met alle rigueur sonder eenige gratie of genade te straffen, en doen straffen, Verbinde ten selven eynde alle en yeder van onse Coninckrijcken, Landen en Heerlickheden, als mede alle onse voordere Goederen tegenvvoordige ende toekomende, oock onse Erfgenamen, Successeurs en Nakomelingen, mitsgaders alle onse Vassallen, Onderdanen en Invvooderen van alle onse Coninckrÿcken, Landen, en Heerlickheden, op vvat plaetse de selve, soo in als buyten

todas las demas cosas contrarias a ella. En testimonio de lo susodicho, mandamos despachar la presente, firmada de nuestra mano, sellada con nuestro sello secreto, y refrendada de nuestro Secretario de Estado. Fecha en Madrid à tres de Março de mil y seiscientos y quarenta y ocho annos.

YO EL REY.

Geronimo de la Torre.

ten Europa, mochten gevonden vvorden, geen uytghesondert, Ende vvor de bondicheyt van deselve verbintenisse, renonceeren VVy aen alle VVetten, Costuymen, en alle andere saecken, daer tegen strydende, In Oirkonde van alle't gheene voorsz is, hebben VVy bevoolen dese jegenvvoordige te depescheren, geteykent met Onse Handt, gesegelt met Onse secreten Seghel, ende onderteyckent door Onse ondergeschreven Secretaris van State. Gegeven in Madrid den derden Mert Anno 1648.

Ick den Coninck.

Hieronymus de la Torre.

Articulo particular tocante a la navegacion, y comercio, en seguimiento del tratado de la paz, concluido, y assentado entre los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios del Sennor Rey de Espanna, y los Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios de los Sennores Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo.

LOS subditos, y habitantes de las Provincias unidas podran navegar, y traficar con toda libertad, y seguridad, en todos los Reynos, Estados, y Paises, que estan, ò estaràn en amistad, ò neutralidad con el Estado de las Provincias unidas, y no podràn ser turbados, ò inquietados en su navegacion, y trafico sobredicho, por ocasion de los hostilidades que se hallan, ò podriàn hallar despues de aora entre el dicho Sennor Rey de Espanna, y los sobredichos Reynos, Estados, ò Paiset, ò algunos de ellos que estuviessen en amistad, ò neutralidad con los sobredichos Sennores Estados, como arriba, sin que todavia sea permitido lleuar a los enemigos declarados del dicho Sẽnor Rey mercaderias vedadas, ò de cõtravando, y para obiar a ello, y deno interromper el curso del comercio, estarã obligados aviendo entrado en algunos puertos del dicho Sennor Rey, y queriẽdo ir de alli a los puertos de los enemigos,

Particulier Artijckel, aengaende de Scheepvaert en Koop-handel, in ghevolgh vande Vrede-handelingh, beslo-ten en gearresteert tusschen d' Extraordinare Ambassadeurs en Plenipotentiarisen van de Heer Koninck van Spanjen, en d' Extraordinare Ambassadeurs en Volmachtighden van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

DE *Ondersaten en Invvoonders der Vereenichde Nederlanden sullen moghen varen, zeylen en handelen in alle vryheyt en sekerheyt in alle de Koninckrijcken, Staten en Landen, die in vriendtschap of neutraliteyt met de Stadt der Vereenichde Landtschappen zyn, of sullen vvesenen, sullen in hun Scheep-vaert en Koop-handel niet mogen getroubleert of ontrust vvorden by gelegenheyt vande vyandelijckheden, die nu gefonden vvorden, of hier na sullen worden gefonden tusschen de geseyde Heer Koninck van Spanjen, en de voorgenoemde Koninckrijcken, Staten, of Landen, of eenigen van dien, die in vriendtschap of in neutraliteyt met de voorghenoemde Heeren Staten zyn, sonder dat het nochtans veroorloft sal zijn aende genen die vyanden vã de geseyde Heer Koninck verklaert zijn, verbooden Koopmanschappen te brengen. En om daer inte remedieren, en de voortgang vande Koop-handel niet af te breken, sullen zy, in eenige Havens*

gos, mostar sus passaportes, los quales tendran la expecificacion del cargazon de sus navios, atestada, y marcada con el sello ordinario, y conocido de los oficiales del Almirantazgo de la parte de donde huviere partido. Y no podran ser en lo demas visitados, ò pesquisados, y menos detenidos debaxo de qualquier pretexto que sea, como tampoco estando en alta mar, ò viniendo à algunas Bayas sin querer entrar en los puertos, ò romper su cargazon, no seran obligados a dar alguna quenta del cargazon de sus navios. Bien entendido, que los Sennores Estados haran prohibicion expressa, que ningunos de sus subditos podran llevar mercaderias de contrabando a los enemigos del dicho Sennor Rey, y daràn contràsennas para reconocer por su medio tanto mejor la validad de los dichos passaportes del Almiratazgo, para que no puedan ser falsificados, salvo toda via, que la navegacion, y comercio de los subditos de las Provincias unidas en Francia, y reciprocamente se podrà continuar. como antes de aora, absteniendose de llevar a Francia mercaderias provenientes de los Estados del Rey de Espanna, que puedan servir contra El, y sus dichos Estados.

Y en caso que en los dichos navios se hallē tales bienes, mercaderias, o generos que son declarados vedados, y de contrabando, los dichos bienes, mercaderias, o generos, tan solamente seran secuestrados, y confiscados, sin que por ello el navio, ni los demas bienes, mercaderias, ò generos que estuvieren en el navio, puedan ser en alguna manera molestados, inquietados, ò confiscados.

Y reciprocamente tendran los subditos del dicho Sennor Rey semijante libertad de navegacion, y trafico, en caso que se halle, ò se pudiesse hallar hostilidad entre los dichos Sennores Estados, y los Reynos, Estados, ò Paises, ò alguno dellos, que estàn, ò estaran en amistad, ò neutralidad con el dicho

vens vande geseyde Heer Koninck gekomen, en van daer naer de Havens der vyanden trecken vvillende, gehouden zyn hun passeporten te toonen, die de specificatie vande last van hun Schepen sullen begrypen, getekent met het ordinare merck, dat bekent is by d' Offitieren der Admiraliteyt van't gevvest daer uyt zy vertrocken sullen zyn: en sy sullen niet wyders gevisiteert en ondersocht en noch min aengehouden vvorden, onder hoedanigh enschyn het oock zy Gelyck sy oock, in volle Zee zynde, of op eenige Reeden komende, sonder te vvillen inde Havens zeylen, of hun last te brecken, niet gehouden sullen zyn eenige rekening van de last van hun Schepen te doen. VVel verstaen zynde dat de Heeren Staten expresse defensie en verbodt sullen doen, dat niemandt van hun Ondersaten sal vermoghen verbooden vvaren en Koopmanschappen aen de vyanden van de geseyde Heer Koninck te brenghen, en tegenmercken sullen geven, om door middel daer af beter te bekennen de validiteyt en vvaerdigheit der geseyde passeporten van d' Admiraliteyt, op dat zy niet verfalscht souden konnen zyn: uytgesondert nochtans dat de Scheepvaert en Koop-handel van d' Ondersaten der Vereenigde Nederlanden op Vranckryck, en hier vveer sal mogen, gelyck te vooren gecontinueert vvorden, met sich t' onthouden van in Vranckryck Koopmanschappen en VVaren te voeren, die uyt de Staten van de Koningh van Spanjen voortkomen, en tegen hem, en tegen zyn geseyde Staten konnen dienen. En in gheval dat in de geseyde Schepen soodanighe Goederen, Koopmanschappen en VVaren gevonden worden, die voor verbodē verklaert zyn, so sullen de geseyde verboden Goederen, Koopmanschappen en VVaren alleē aengetast en verbeurt gemaeckt vvorden, sonder dat daerom het Schip, of de andere Goederen, Koopmanschappen en VVaren, in't Schip zynde, sullen mogen in eenigher vvyse gemoeyt, bekommert, en verbeurt gemaeckt vvorden, en reciprokelyck sullen d' ondersaten van de geseyde Heer Koninck gelycke vryheyt van Scheepvaert

cho Sennor Rey de Eſpanna, y eſto conforme a las ſobredichas condiciones, y reſtrictiones expreſſas en eſte articulo.

El preſente articulo ſerà obſervado, executado, y tenido como inſerto en el tratado de la paz, y ratificado por el Sennor Rey de Eſpanna, y los Sennores Eſtados Generales de las provincias unidas del Pais Baxo, como el dicho Principal tratado dentro de dos meſes deſpues de hecho el trueque de las ratificaciones del dicho tratado principal concluido, y firmado en 30 de Enero del anno preſente de 1648. ò tan preſto, que ſerà poſſible deſpues del dicho trueque, y ſeran las ratificaciones entregadas, y trocadas de parte, y otra en devida, y valedera forma.

Hecho, aſſentado, y firmado por los dichos Embaxadores Extraordinarios, y Plenipotenciarios del Sennor Rey de Eſpanna, y de los dichos Sennores Eſtados Generales de las Provincias unidas de el Pais Baxo, en Munſter à 4. de Febrero 1648. firmado, y ſellado con cera de Eſpanna. Eſtava firmado.

El Conde de Pennaranda, Antonio Brun, Bartholt de Gent, Juan de Mateneſſe, Adriaen Pavv, Got. van Reede, F. V. Donia, VV. Ripperda, Adr. Clant.

vaert en Koophandel hebben, in geval dat men vint, of ſou mogen vindē vyantſchap tuſſchen de geſeyde Heeren Staten, en de Koninckrycken, Staten en Landen, of eenigen van dien, die in vriendtſchap of neutraliteyt met de geſeyde Heer Koninck van Spanjen zyn, of ſullen vveſen, en dit conform de voorverhaelde conditien en reſtrictien, in dit Artyckel uytgedruckt.

Het tegenwoordigh Artyckel ſal geobſerveert, geexecuteert en gehouden vvorden als geinſereert en ingevoeght in de Vrede-handelingh, en geratificeert door de Heer Koninck van Spanjen, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gelyck het geſeyde princepael Tractaet, binnen tvve maenden na de vviſſelingh der ratificatien van't geſeyde principael Tractaet, gheſloten en geteeckent den 30. Januarius van het tegenvvoordigh Jaer 1648. of ſoo haeſt als't mogelyck ſal zyn na de geſeyde VViſſelingh: en de ratificatien ſullen van weer zyden in behoorlycke en waerdige forme gelevert en verwiſſelt worden. Gedaen, gearreſteert en geteeckent door de geſeyde extraordinarie Ambaſſadeurs en Volmachtighden van de Heer Koninck van Spanjen, en der geſeyde Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, te Munſter, deſe vierde van Februarius 1648. getekent en gecacheteert in twee Colommen.

El Conde de Pennaranda, A. Brun, Bartolt van Gent, Jan van Matheneſſe, Adrian Paeuvv, Godert van Reede, F.V. van Donia, G. Ripperda, A. Clant.

Tratado Marino

Ajuſtado y concluido en el Haya en Olanda a 6. de Diziembre del anno 1650. entre el Sennor Antonio Brun Embaxador del Rey de Eſpanna y los Sennores Diputados delos Sennores Eſtados.

COmo deſpues de concluida la paz en la villa de Munſter, entre los Sennores Rey de las Eſpannas, y

Tractaet van de Marine,

Gedaen, beſloten ende gearreſteert in den Haghe in Hollandt den 17. Decemb. 1650. tuſſchen den Heere Anton Brun Amb. van den Koninck van Spangien, en de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten Generael.

ALſoo t'zedert het ſluyten van den Vrede tot Munſter, tuſſchen den Heer Koninck van Spangiē, ende de Hoogh

nas, y los Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo, han sobrevenido algunas disputas y differencias sobre la verdadera inteligencia del Articulo separadamente concluido a quatro del mes de Febrero de mil y seiscientos y quarenta y ocho en la dicha villa, tocante la navegacion comercio, y su seguridad, libertad, y facilidad, y como los dichos Sennores Rey, y Estados Generales han juzgado a proposito de dar le alguna luz, y explicacion para prevenir todas las occasiones de quexas y estrechar tanto mas la buena correspondencia entre si, y sus subditos reciprocamente cō la sincera y perfecta observancia del dicho tratado de paz en todos, y cada uno de sus articulos principalmente en esse punto de tanta utilidad, y importantia, y que para esse efecto el dicho Sennor Rey ha cometido de su parte el Sennor don Antonio Brun Cavallero, del Consejo de su Magestad en el supremo de Flandes, y Borgonna, cerca su Real persona su Plenipotenciario para los tratados de la paz universal, y su Embaxador ordinario, cerca de los dichos Sennores Estados Generales, Con la assistencia del Sennor Luis de Cortes Sennor de Obsterke del Consejo de su Magestad en el supremo del Almirantazgo en los Paises Baxos.

Hoogh mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, eenighe dispuyten ende differentien vvaren voorgevallen, aengaende den Rechten sin van't Articul den 4. Febr. des Jaers 1648 binnen de voornoem de Stadt Munster afsonderlijck besloten nopende de Navigatie, Commercie verseckertheyt, vrydom, ende gevoechlickheyt van de selve. Ende dat de Hoochst-gemelte Heeren Coningh ende Staten Generael, noodigh hebben geacht eenighe nadere verklaringe ende uytlegginge daer van te geven, om voor tekomen alle oorsaecken van klachten ende meer ende meer te verbinden de goede correspondentie tusschen hun en der selver, Oonderdanen van vverder-zyden, door de oprechte ende volkomen onderhoudinge van't gemelte Tractaet van Vrede, in allen ende jeder Articulen van dien, principalijck in dit poinct van so groote nuttigheyt ende gevvichte. Soo hadde de Hoochst ghemelte Heer Coningh tot dien eynde van synen't vvegen gecommitteert Messire Antonie Brun, Ridder Raedt van Syne Majesteyt in synen Rade van State, ende Hoogen Rade, in de saken van de Nederlanden, enn die van Bourgogine, by sijn Persoon, synen Plenipotentiaris tot de Tractaten van den generalen Vrede, ende synen Ambassadeur ordinaris by de hooch-gemelte Heeren Staten Generael.

Y los dichos Sennores Estados a los Sennores Rutgero Huyghens Cavallero, Francisco Bamingh Cock Cavallero, Sennor de Purmerlandt, y Ilpendam. Bourguemaestro, y Consejero de la villa de Amsterdam. Cornelio Rippersse Bourguemaestro Regente de la Villa de Hoorn en Westfrisa. Iaques Veth Consejero y Pensionario de la villa de Middelburg en Zelanda. Gisberto de Hoolck antiguo Burguemaestro de la Villa de Utrecht. Joachin Andree antiguo, primero Consejero en la Corte Provincial de Frisa Cavallero. Juan de la Beecke a Doornick y Crytemburg Burguemaestro de la Villa de Deventer. Adrian Clant a Stedum Sennor

Ende de meer-hooch-ghemelte Heeren Staten Generael, de Heeren Rutger Huygens, Ridder, eerste Burgermeester der Stadt Arnhem: Francoys Banningh Cock, Ridder, Heere van Purmerlandt, ende Ilpendam, Burgermeester en Raedt der Stede Amsterdam: Cornelis Rippersse, Regierende Burgermeester der Staet Hoorn in West-Vrieslandt: Jacob Veth, Raedt ende Pensionaris der Stadt Middelburgh in Zeelandt: Gysbert van der Hoolck, oudt Burgermeester der Stadt van Utrecht: Joachim Andree, Ridder oudt erste Raedt in het Hoff Provinciael van Vrieslandt: Joan van der Beecke, tot Doornick ende Crytenburgh, Burgermeester der Stadt Deventer: Adriaen Clant

nor de Nitterſum, Diputados del cuerpo de ſu junta.

Clant tot Stedum, Heere van Nitterſum, &c. Gedeputeerden uyt het middel van hare Vergaderinge.

Los dichos Sennores Embaxadores, y Diputados deſpues de aver tenido muchas conferencias, han finalmente en nombre, y de parte de los dichos Sennores Rey, y Eſtados Generales convenido, y aſſentado, y concluydo el preſente tratado, con los articulos y condiciones ſiguientes.

De op-gemelte Heeren Ambaſſadeurs ende Gedeputeerden, hebbende gehouden verſcheyden conferentien, zyn eyntlyck uyt den naem ende van wegen de hoochſt-gemelte Heeren Coninck, ende Staten Generael verdragen, ende hebben geaccordeert, ende geſlooten het tegenvvoordigh Tractaet, op de Articulen ende Conditien, hier navolgende:

I.

Primeramente los ſubditos y moradores de las Provincias Unidas del Pais Baxo, podràn con toda ſeguridad y libertad navegar y contratar, en todos los Reynos, Eſtados, y Payſes, que eſtan, o eſtaràn en paz, amiſtad, o neutralidad con el Eſtado de las dichas Provincias unidas.

I.

EErſtelick, ſullen de Onderdanen ende Invvoonderen van de Vereenigde Nederlanden, in alle ſeeckerheyt en vryigheyt vermogen te varen en traff icqueren in alle de Coninckrycken, Staten en Landen, die zyn ofte vveſen ſullen in vrede, vruntſchap of neutraliteyt, met den Staat der voorſ. Vereenichde Nederlanden.

II.

Y no podran ſer turbados, o inquietados en aquella libertad, por los navios, ò ſubditos del Sennor Rey de las Eſpannas, por cauſa de las hoſtilidades que ay, ò podra aver deſpues entre el dicho Sennor Rey, y los ſobre dichos Reynos, Paiſes y Eſtados, o alguno de aquellos que eſtaràn en amiſtad, o neutralidad con los dichos Sennores Eſtados de las Provincias unidas.

II.

Ende en ſullen in deſe vryheydt niet mogen worden ghetroubleert ofte bekommert, door de Schepen ofte Onderdanen van den Coningh van Spangien, ter ſaecke van Vyandtſchappen, die voorvallen, ofte namaels ſouden mogen voorvallen, tuſſchen den hooghſt ghemelten Heer Coningh, ende gemelte ſijne Coninckrycken, Landen ende Staten, oft eenighe van dien, die ſullen zyn in Vrundtſchap ofte Neutraliteyt met de hoogh-gemelte Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

III.

Lo qual ſe extendrà por reſpeto de Francia à todo genero de mercaderios que alli ſe tranſportavan antes que eſtuvieſſe en guerra con Eſpanna.

III.

Het welck oock ſtrecken ſal ten opſichte van Vranckryck, over alle ſoorten van Coopmanſchappen en VVaren, de vvelcke aldaer getranſporteert ende vervoert wierden, al eer Vranckryck voornoemt, met Spangien in Oorlogh vvas.

IIII.

Bien entendido toda via, que los ſubditos de las Provincias unidas ſe abſtendran de llevar alla mercaderias, que provengan de los Eſtados del dicho Sennor Rey de las Eſpannas, y ſeanta-

IV.

VVel-verſtaende nochtans, dat de Onderdanen van de Geunieer de Provintien, ſich ſullen onthouden van eenighe van ſoodanighe Coopmanſchappen aldaer te brengen, komende uyt de Staten van den

an tales que pũedan ſervir contra el, y ſus dichos Eſtados.

V.

Y en quanto a los demas Reynos, Eſtados y Payſes que eſtan en amiſtad, o neutralidad con las dichas Provincias unidas, aunque eſten en guerra con el dicho Sennor Rey, no podran llevarſe alla mercaderias de contrabando, o algunos bienes vedados, y paraque ſe impida tanto mejor, los dichos Sennores Eſtados lo vedaràn muy expreſſamente con placates, y edictos.

VI.

De mas a mas, para prevenir tanto mejor las diferencias que podrian nacer tocante la deſignacion de las mercaderias vedadas, y Contrabando, ſe ha declarado y Convenido, que debaxo deeſte nombre ſeran comprehendidas todas las armas de fuego, y ſus adereços, como Canones, moſquetes, morteros, petardos, bombas granadas ſalſichas, circulos empegados, afuſtes, horquillas, vandoleras, polvora, cuerdas, ſalitre, valas. Entiendoſe asſimiſmo debaxo del miſmo nombre de mercaderias vedadas, y de contrabando, todas las demas armas, como picas, eſpadas, morriones, yelmos, coraſas, alabardas, javalinas, y otros ſemejantes; prohibeſe tambien debaxo deeſte nõbre el tranſportar gente de guerra, cavallos, ſus jaezes, caxas de piſtolas, tahalies y otros adereços formados, y compueſtos al uſo de la guerra.

VII.

Para evitar asſimiſmo toda materia de diſputa, y contemcion, ſe ha aſſentado, que debaxo de aquel nombre de mercaderias vedadas, y de contrabando, no eſtaran comprehendidos los trigos, centenos, y otros granos y legunbres, ſal, vino, azeite, ni generalmente quanto pertenece al ſuſtento, y nutrimiento de la vida, antes quedaran libre

den hooghſt-ghemelten Heer Coningh van Spangien, die tegens hem ende ſyne gemelte Staten, ſouden konnen dienen.

V.

Ende aengaende d' andere Coninckrijcken, Staten ende Landen, vveſende in Vriendtſchap ofte Neutraliteyt met de gemelte Geunieerde Provintien, hoevvel ſy haer in Oorlogh bevinden, met den hooghſt-ghemelten Heer Coningh, aldaer en zullen geen Coopmanſchappen vã Contrebande, of eenige verboden VVaren gebracht mogen vvorden. Ende om het zelfde te beter te beletten, ſullen de hooch-gemelte Heeren Staten het ſelfde door Placcaten ende Ordonnantien vvel expreſſelijck doen verbieden.

VI.

Te meer, om des te beter te voorkomen de differenten, die ſouden mogen rijſen ende ontſtaen, nopende de deſignatie, ofte beteeckeninge van de voorſeyde verbodene ende contrebande Coopmanſchappen, is verklaert ende verdragen, dat onder die naem begrepen ſullen vveſen, alle Vuyrwercken, ende 't geene daer toe behoort, als Canon, Muſquetten, Mortieren, Petarden, Buſſen, Granatẽ, Sauſiſen, Pek-kranſen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Cruydt, Londt, Salpeter, Kogels. Vangelijcken wordt verſtaen, onder den ſelven naem van verbodene ende Contrebande Coopmanſchappen, alle andere Wapenen, als Piecken, Degens, Storm-hoeden, Caſquetten, Curaſſen, Hellebarden, ende andere diergelijke: Is noch onder den ghemelten naem verbooden, het tranſporteren ofte over-brengen van Volck van Oorloge, van Peerden, van toeruſtingen van Peerden, Piſtool lopen, Rapier-hengſels, ende alle toe-ruſtinghe, ghefatſoenneert ende ghemaeckt tot 't gebruyckt vã den Oorloghe.

VII.

Om inſgelijck te vermijden alle materie vã diſpuyt ende twiſt, is geaccordeert, dat onder den gemelten naem van Contrebande en verbodene Coopmanſchappẽ, niet en ſullen zijn begrepen, Taruvv, Koorn, ende andere Greynen, ende Erten, Boonen, Zoudt, VVijn, Olye, nochte generalick alle het geene behoort tot het voedtſel ende onderhoudt van het leven; maer

libres como todas las demas mercaderias no comprehendidas en el articulo precedente, y ſerà ſu tranſportamiento permitido, aunque ſea para lugares de enemigos, exceptuando las villas, y plaças ſitiadas, bloqueadas, o cercadas.

VIII.

Y para impedir, que las dichas mercaderias vedadas, y de contrabando ſegun acaban de ſer eſpecificadas, y reguladas por los articulos inmediatamente precedentes, no paſſen a los enemigos del dicho Sennor Rey de las Eſpannas, y que con pretexto deſte impedimento, la libertad y ſeguridad de la navigacion y comercio, no quedan atraſſadas, ſe ha convenido que los navios con las mercaderias de los ſubditos y moradores de las dichas Provincias unidas aviendo entrado en algun puerto del dicho Sennor Rey, y queriendoſe paſſar deſde alli a aquellos de ſus enemigos, ſeran ſolamente obligados a exhibir, y monſtrar a los oficiales de los puertos de Eſpanna, y de los demas Eſtados del dicho Sennor Rey, de donde ſaldran, ſus paſſaportes, que contendran la eſpecificacion de la carga de ſus navios, ateſtado y ſellado con el ſello, y ſennal ordinario, y reconocido de los officiales del Almirantazgo, del quartel de donde avràn ſalido por la primera vez, con declaració del lugar a donde ſon deſtinados, y eſto en la forma ordinaria, y acoſtumbrada. Deſpues de aquella exhibicion de ſus paſſaportes en la forma ſobredicha no podran ſer moleſtados, ni peſquiſados, detenidos, o retardados en ſu viage debaxo de qualquier pretexto que pudieſſe ſer.

IX.

Aſſimiſmo los dichos navios de los ſubditos, y habitantes de las Provincias unidas eſtando en plena mar, y aun viniendo en algunas Bayas, ſin querer entrar en los puertos, ò entrando en ellos,

maer ſullen vry blijven, ghelijck alle andere Coopmanſchappen, niet begrepen in't leſt voorgaende Artickel: Ende ſal het vervoeren daer van toe-ghelaten zijn, zelfs naer Vyandtlijcke plaetſen, uytgeſondert in Steten ofte Plaetſen, die belegert, gheblocqueert, ofte bezet ſullen zijn.

VIII.

Ende om te beletten, dat de voorſeyde verbodene ende Contrebande Coopmanſchappen, ghelijck die zijn gedeſigneert ofte beteeckent, ende ghereguleert by de Articulen immediatelijck voorgaende, niet engaen naer de voornoemde Vyanden van den Heer Coningh van Spangien, ende dat oock onderdeckſel van ſoodanigh beleth, de vrydom ende ſeeckerheyt van de Navigatie en Commercie, niet verachtert en vvorden, ſo is geaccordeert, dat de Schepen met de Coopmanſchappen van de Onderdanen ende Invvonders der voornoemde Vereenighd Provintien, ingheloopen zijnde in een ghe Havenen van den Hoochſt-ghem ten Heer Coningh, ende vvillende v daer gaen, naer die van ſyne voornoen Vyanden, alleenelick ſullen ghehou. zijn over de leveren ende thoonen a Officiers van de Haven van Spang ofte andere Staten van den meerhoo ghemelten Heere Coningh, van vva zullen vertrecken, hare Paſſepoorten houdende de ſpecificatie van de lading harer Schepen, gheatteſteert ende ghemerckt met het ordinaris Zegel ende Handt-teecken, ende erkent van de Officiers van de Admiraliteyt, in de Quartieren van daer ſy eerſt ſullen zijn ghevaren, met verklaringhe van de plaetſe vvaer naer toe ſy het gemunt hebben, alle te ſamen in een ordinariſe ende ghewoonlicke forme: Naer welcke vertoonige harer Paſſepoorté in de gemelte forme, en ſullen ſy in hare reyſe niet ghemoleſteert nochet onderſocht, opgehouden ofte verachtert mogē worden, onder wat deckſel het ſoude mogen weſen.

IX.

Selfs, de gemelte Schepen van de Onderdanen ende Invvoonders van de Geunierde Provintien, weſende in volle Zee, ofte vvel komende op eenige Reen, ſonder in de Havens te vvillen loopen, ofte daer

los, ſin querer todo via deſembarcar, ni romper ſu carga, no ſeran obligados de dar eventa del cargaçon de ſus navios, ſalvo en caſo huvieſſe ſoſpecha de que llevaſſen a los enemigos del dicho Sennor Rey mercaderias de Contrabando como ſe ha dicho precedentemente.

X.

Y en el dicho caſo de aparente ſoſpecha los dichos ſubditos, y moradores de las Provincias unidas ſeran obligados a moſtrar en los puertos ſus paſſaportes en la forma arriba eſpecificada.

XI.

Que ſi huvieren entrado en Bayas, o fueren encontrados en plena mar por algunos navios del dicho Sennor Rey, ò delos Armadores particulares ſus ſubditos, los dichos navios para evitar todas deſordenes, quedaràn apartados a tiro de cannon, y podran embiar ſu barquilla, o chalupa al bordo del navio de los ſubditos, ò moradores delas Provincias Unidas, y hazer entrar en el ſolas doz ò tres hombres a quienes ſe evhibiran los paſſaportes por el Maeſtre, ò Patron del dicho navio de las Provincias unidas en la forma eſpecificada en los articulos precedentes, y tambien las letras de mar hechas conforme al formular que eſtarà inſerido al fin del preſente tratado, por lasquales avrà de conſtar no ſolo de ſu carga, ſino tambien del lugar de ſu vivienda, y reſidencia en las Provincias unidas, y del nombre asſi del Maeſtre ò Patron, como del navio, paraque por eſtos doz medios ſe pueda conocer ſi lleva mercaderias de contravando, y que conſte baſtantemente dela calidad de el navio, como tambien del Maeſtre, o Potron del, a los qualos paſſaportes, y letras de mar ſe darà entera fee y credito, por tanto mas que asſi de parte del dicho Sennor Rey, como de aquella delos Sennores Eſtados ſe daràn algunas contra ſennales, paraque ſe conozca mejor

in loopende, ſonder nochtans aldaer te vvillen ontladen, ende haer laſt breecken, ende ſullen niet ghehouden zijn reeckenſchap te geven van de ladinghe harer Schepen; uytgenomē ſoo wanneer ſy verdacht ſouden mogen zijn, van aen de Vyanden van de hooghſt-gemelte Heer Coningh toe de voeren Coopmanſchappē van Contrebande, ghelijck hier vooren is geſeght.

X.

Ende in ſulck en gevalvan apparente ſuſpicie, ſullen de gemelte Onderdanen ende Invvoonders der Geunieerde Provintien ghehouden zijn in de Havens te toonen hare Paſſeporten, in ſoodaniger voegen als hier vooren is gheſpecificeert.

XI.

Dat indienſe zijn gheloopen in Rheen, ofte ontmoet in volle Zee, door eenighe Schepen van den hooghſt-ghemelten Heer Coningh, ofte van eenighe particuliere Reders ten Oorlogh, zyne Majeſteyts Onderdanen, ſullen de voorſeyde Schepen, om alle disordre te ſchouvven, blijvende een Canon-ſchoot daer af, haer Boot ofte Chalouppe mogen zenden aen Boordt van het Schip der Onderdanen ende Invvoonders van de Geunieerde Provintien, ende daer in doen gaen alleenlijck tvvee ofte drie Man, aen vvien door den Schipper van het gemelte Schip der Geunierde Provintien, getoont zullen vvorden de Paſſepoorten, in de forme gheſpecificeert in de voorgaende Articulen. Als mede de Zee-brieven, gheſchreven nae het Formulier, 't vvelck op het eyde van dit tegenvvoordigh Tractaet ſal vvorden geinſereert: VVaer uyt ſal moeten blijcken, niet alleen van de ladinghe, maer oock van de plaetſe van ſyne vvooninge ende reſidentie in de Vereenichde Provintien, ende van den naem ſoo vvel van den Schipper, als van het Schip, op dat men door deſe twee middelen weten mach, of daer in zijn Coopmanſchappen van Contrebande, ende ſuffiſantelijck blijcke van de qualiteyt van het Schip, als oock van den Schipper van dien. Aen welcke Paſſepoorten ende Zee-brieven volkomen geloof gegeven ſal vvorden. Des te meer, om dat zoo wel van wegen

mejor su validacion, y no puedan ser de ningun modo falsificadas.

gen den hooghst-ghemelten Heer Coningh, als van vvegen de hoogh-gemelte Heeren Staten, Contremarquen gegeven sullen worden, om dies te beter de oprechtigheyt t' erkennen, ende ten eynde de zelve geensints vervalscht en moghen worden.

XII.

Y en caso que dentro delos dichos navios delos subditos delas Provincias unidas se hallen por el medio sobredicho algunas mercaderias delas declaradas aqui arriba, de contrabando, y vedadas, seràn descargadas, denunciadas, y confiscadas ante los Juezes del Almirantazgo, ò otros competentes, sin que por esta razon el navio, y las demas mercancias libres, y permitidas, que se hallaren en el mismo navio, puedan ser en ningun modo, ni ocupadas, ni confiscadas.

XII.

Ende in gevalle in de ghemelte Schepen van de Onderdanen der Geunieerde Provintien, door 't voorsz middel eenighe soodani - Coopmanschappen gevonden vvorden, als hier boven voor Contrebande ende verboden verklaert zijn, de selve sullen ontladen, gecalangeert en geconfisqueert vvorden voor die van de Admiraliteyt, ofte andere competente Rechters, sonder dat daerom het Schip, ofte andere vrye ende gheoorlofde Goederen ende Coopmanschappẽ in 't selve Schip gevonden, in eeniger manieren sullen mogen vvorden aengeslagen, noch geconfisqueert.

XIII.

Ha se tambien convenido, y assentado, que todo lo que se hallarà cargado por los dichos subditos, y habitantes delas Provincias unidas en navios delos enemigos del dicho sennor Rey aunque no fuessen mercaderias de contrabando, sera confiscado con todo lo demas que se hallare sobre los dichos navios, sin excepcion ni reserva.

XIII.

Daer en boven is noch geaccordeert ende over-komen, dat alle het gene befonden sal vvorden gheladen te zijn, door de voornoemde Onderdanen ende Invvoonders van de Geunieerde Provintien, in een Schip van de Vyanden van de hooghst-gemelten Heer Coningh alhoewel het geen verbodene Coopmanschapen waren, gheconfisqueert sal vvorden, met alle het geene in het voorseyde Schip gevondẽ sal worden, niets uytgesondert noch te gereserveert.

XIV.

Pero por otra parte sera tambien libre, y franqueado todo lo que estarà dentro delos navios, que perteneceran a los, subditos delos dichos sennores Estados, aunque el Cargo, ò parte pertenecieße a los enemigos del dicho Rey exceptuando las mercaderias de Contrabando, en cuyo resguardo se regularàn conforme a lo que esta dispuesto en los articulos precedentes.

XIV.

Maer andersints oock, sal liber ende vry zijn, alle het geene in de Schepen toebehoorende de Ondersaten van de hooghghemelte Heeren Staten Generael, zijn sal, al hoe-wel de ladinge, ofte een gedeelte van dien, de Vyanden van den hooghst-ghemelten Heer Coningh toe-behoorde, uytgesondert de Coopmanschappen van Contrebande, ten opsichte van de vvelcke men sich sal reguleeren, naer het geene in de voorgaende Articulen is gedisponeert.

XV.

Los subditos del dicho Sennor Rey gozaran reciprocamente delos mismos derechos, y libertad en sus navegaciones, y comercios, respeto delos dichos sennores Estados Generales delas Provinci-

XV.

De Onderdanen van de hooghst-ghemelten Heer Coningh, sullen reciproquelycken de selve Rechten ende Vryheden ghenieten in hunne Navigatie ende Trafficque, ten reguarde van de hoogh-ghemelte

vincias Unidas, qūe sus subditos respeto del dicho sennor Rey de las Espannas, entendiendose que la igualdad, y reciprocidad estarà en todas maneras de una y de otra parte, y aun caso que despues tuviesse el dicho Sennor Rey amistad, y neutralidad con algunos Reyes Principes, o Estados, que viniessen, a ser enemigos de las dichas Provincias Unidas, usando reciprocamente las doz partes de las mismas condiciones, y restricciones expressas en los articulos antecedentes.

melte Heeren Staten Generael der Geunieerde Provintien, als hare Onderdanen, ten opsichte van den hoogst-gemeltē Heere Coningh van Spangien: VVelverstaende, dat in alles de reciprociteyt ende gelijckeyt sal zijn aen d'een ende d'andere zijde, selfs soo vvanneer hier naer de meer-hoogst-ghemelte Heer Coningh vriendtschap ende Neutraliteyt soude mogen hebben, met eenige Coningen, Princen, ofte Staten, die vyanden van de op-gemelte Geunieerde Provintien souden mogen vvorden, gebruyck ende de twee parthyen reciproquelick endeten vveder zijden, de selve Conditien ende Restrictien, die in de boven-staende Articulen uyt-gedruckt zijn.

XVI.

Qūe el presente Tratado sirva de declaracion y eyplicacion al articulo particular concluido en Munster a quatro de Febr. del anno mil y seiscientos y quarenta y ocho sin derogarle, salvo en aquello en que se hallarà, que la presento explicacion està a fuera de lo contenido en el dicho articulo.

XVI.

Dat het tegenvvoordigh Tractaet sal dienē tot verklaringhe ende uytlegginge van het particulier Articul, den vierden Februarij in't Jaer 1648. tot Munster gesloten, sonder daer in te derogeeren ofte verminderen, behalven in't geene daer de tegenvvoordige verklaringe bevonden zal vvorden te wesen buyten den inhoudt van't ghemelte Articul.

XVII.

El presente Tratado sera del mismo vigor y duracion, que si huviera sido inserido en el tratado original de la paz concluida entre los dichos Sennores Rey, y Estados, con reserva toda via, que en caso con el tiempo se descubran algunas fraudes, ò inconvenientes en quanto al dicho comercio, y navegacion a los quales no se aurà bastantemente proveido, y remediado, se podran poner las otras brevenciones que se juzgaren convenir de una, y otra parte, que dando entre tanto el presente tratado en su fuerça y vigor.

XVII.

Ende sal het tegenwordigh Tractaet van gelijck ekracht zijn, ende soo lange duerē, als of't selve in het originael Tractaet van Vrede, tusschen de hoogst-ghemelte Heeren Coningh ende Staten gheinsereert ware geweest. Behoudelijck nochtans, dat in geval by verloop van tijdt, men eenighe frauden ofte inconvenientē komt te ontdecken op het stuk van de gemelte Commercie ende Navigatie, tegens de vvelcke niet genoegsaem voorsien ende geremedieert en vvare, dat men daer toe alsulcke anderē præcautien sal mogen by brengen, als men van d'eene of d'andere zijde bevinden sal te behooren, blijvende onder tusschē het tegenvvoordigh Tractaet in sijn volle kracht ende vigeur.

XVIII.

Finalmente que el dicho presente tratado serà aprovado y confirmado por los dichos Sennores Rey de las Espannas, y Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo, dentro de

XVIII.

Eyndtlijck, dat het tegenvvoordigh Tractaet gheaggre-eert ende gheconfirmeert sal worden door dē hoogst-gemeltē Heere Coningh van Spangien, ende de hoogh-gemelten Heeren Staten Generael den

de quatro meses despues de la fecha deste.

Siguese el Formulario de la carta de mar.

A Los Serenissimos, muy Illustres, Illustres Muy poderosos, poderosos, Muy nobles, Nobles Honorables y prudẽtes Sennores Emperadores, Reyes, Republicas, Principes, Duques, Condes, Barones, Sennores, Burguemaestros, Esclavines, Consejeros, Juezes, Officiales, Justicieros, y Regentes de todas buenas Villas, y Plaças, assi Ecclesiasticos como seglares que estos patentes vieren, o leer vieren. Nos Burgemaestros, y Regẽtes de la villa de N. hazemos saber, que N. N. Maestro del navio N. compareciendo ante Nos ha declarado conjuramento solemne, que el navio llamado N. del tanmanno de N. lastes, poco mas, o menos, en el qual el de presente es el Maestro, apertenece a los inhabitantes de las Provincias Unidas, y que assi Dios le ayudasse, y como desseamos que el dicho Maestro de Navio se ayudado en sus justos negocios, os requerimos a todos en general, y en particular, donde el dicho maestro con su navio, y mercaderias llegare, que seais servidos recebirle benignamente, y tratarle devidamente sufriendole mediante los derechos acostumbrados de peages, y gastos dentro, por y junto a vuestros puertos, riberas, y dominios, dexandole navegar, passar, frequentar, y negociar alli, y donde le pareciere a proposito, loqual Nos de buena gana reconocemos, en fee de loqual hemos hecho poner a estas el sello de nuestra villa.

Sigue el tenor del poder de Don Antonio Brun Embaxador ordinario del Rey de Espanna.

EL REY.

A *Ntonio Brun* del mi Consejo Supremo de Flandes y Embaxador en Olanda. Cõ carta de los veinte y

der Vereenighde Nederlandische Provintien, binnen vier maenden naer dato van dien.

Hier volght het Formulier van den Zee-brief.

A Lder Doorluchtigste, Doorluchtigste, Doorluchtighe, Grootmachtighste, Grootmachtighe, Hoogh ende vvel-geboorne, wel Edele, Erntveste, Achtbare, Vrijse, Voorsienige Heeren, Keyseren, Coningen, Republyquen, Princen, Fursten, Hertogen, Graven, Baronnen, Heeren, Burgermeesteren, Schepenen, Raden mitsgaders Rechteren, Officieren, Justicieren, ende Regenten, aller goede Steden ende plaetsen, 't zy Geestelicke of VVeretlicke, die dese opene Letteren sullen sien ofte hooren lesen, Doen vvy Burgermeesters ende Regeerders der Stadt . . . . . te vveten, Dat Schipper N N. . . . . van . . . . (voor ons comparerende) by solemnelen Eede verklaert heeft, dat het Schip ghenaemt N. . groot ontrent . . Lasten, 't welck hy althans voert, in dese Geunieerde Provintien t' huys behoort. Soo waerlijck most hem Godt Almachtigh helpen. Ende vvant vvy den voorss. Schipper geerne ghevordert sagẽ in syne rechtveerdige saecken, Soo is Ons versoeck aen allen voornoemt, ende yeder in 't bysonder, daer den voornoemden Schipper, met sijn Schip ende in-geladen Goederen komen sal, dat de selve ghelieven den voornoemden Schipper, goedelycken te ontfangen ende behoorlijck te tracteren, Ghedogende hem op syne ghevvoonelijcke Tollen ende on gelden, in 't door ende voorby varen, Havenen, Stromen ende ghebiedt, te passeren, varen ende frequenteren, omme sijne Negotie te doen, daer ende soo hy te rade vinden sal 't welck vvy geerne vvillen verschuldighen. Des 't oirkonde deser Stede Zeghel ter oorsaecke hier aenhangende, den . . .

Volght den inhoudt van de Volmacht van den Heer Anthonio Brun, Ordinaris Ambassadeur van de Coningh van Spangien.

Den Coninck.

A Nthonio Brun, *van mijnen hoogen Rade van Vlanderen, ende mijnen Ambassadeur in Hollandt, Met uvven*

te y siete de Mayo passado, me embiasteis copia del tratado que se trata con las Provincias unidas tocante a la navegacion y comercio, a que os mande responder, que con toda brevedad se os daria aviso de mi resolucion. Y aora me ha parecido deziros; que la he tomado en tener por bien (como lo tengo) que concluyais dicho tratado, el qual estoy prompto de ratificar, será bien (como os lo encargo) que lo declareis assi luego à los Estados, y el gusto con que he venido en ello, y que he dado orden à don Juan mi hyo, y a los demas Generales, aun antes de la conclusion, y ratificacion, para que se goviernen en conformidad de dicho tratado. Y que mi voluntad es, que el commercio se amplie, y que se les sigan del todas las conveniencias que pudieren conseguir. Y que assimismo he mandado restituir todo loque contra este ultimo tratado se huviere tomado despues de la paz, loqual lo hareis advertir a los interessados, paraque acudan por la dicha restitucion, diziendoles, que si aca se supiere los que son aunque no acudan) se les darà satisfaction. Y avisareisme loque en orden a lo referido se fuere ofreciendo, con el cuidado que siempre lo hazeis. De Madrid a diez y ocho de Agosto mil y seiscientos y cincuenta. Estava firmado. Yo El Rey. Y refrendado. Geronimo de la Torre.

uvven Brief van den 27. Mey lest-leden, zondt ghy my Copie van het Tractaet, 'tvvelck ghemaeckt wierde met de Geunieerde Provintien, noopende de Negotiatie ende Commercie, vvaer op ick u dede antvvoorden, dat men u op't spoedighste advys soude gheven van myne Resolutie: Ende nu heeft het my goet ghedocht u te seggen, dat ickse ghenomen hebbe 't selve te aggre-eeren (ghelyck ick doe) dat ghy het voornoemde Tractaet besluyt, tvvelck ick ghereedt zy te ratificeren. Ende het sal van nodden zyn (ghelyck ick het u oock belaste) dat ghy het mede op't spoedighste verklaert aen de Staten Generael, ende de goede vville, met de vvelcke Ick daer inne gheconsenteert hebbe. Ende dat ick ordre ghegeven hebbe aen Don Joan mynen Sone, ende aen myn andere Generaels (selfs al voren het besluyt ende ratificatie van't selfde) dat sy haer selve in conformité van het ghemelte Tractaet sullen reguleren. Ende dat myne wille is, dat de Commercie aenvvasse, ende de selve vveder-vare alle moghelycke behoorlyckheden. Ende dat ick oock bevolen hebbe, dat men restituere, alle het ghene ghenomen is t'zedert den Vrede, teghen dit leste Tractaet. 'tvvelck ghy aen de Geinteresseerden sult doen adverteren, ten eynde sy de ghemelde restitutie moghen eyschen: Haer seggende, dat indien men hier wiste wie sy zyn hoe wel sy deselve restitutie niet en solliciteerden) men haer satisfactie ofte voldoeninghe soude geven. Ende ghy sult my adverteren, naer u ghevvoonelycke sorghe, van't geene in gevolghe van't bovenverhaelde ghedaen sal worden. Uyt Madriden 18. Augusti 1650. VVas geteeckent, YO EL REY. Ende onderteycknet, Jeronymo de la Torre.

Siguese el Tenor del poder de los Sennores Diputados de los Sennores Estados Generales.

Los Estados Generales de las Provincias unidas del Pais Baxo. A todos los que estas presentes letras vieren

Volght den inhoudt van de Volmacht der Heeren Ghedeputeerden van de Heeren Staten Generael.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die dese tegenvvoordige Briefen sullen

vieren, salud. Porquanto es assi, que aviendo sido informados plenamente de la suficiencia, prudencia, fidelidad, dignidad, y deligencia de los Sennores Rutgero Huygens Cavallero, Primero Burgemaestro de la villa de Arnhem. Francisco Banninck Cock Cavallero Sennor de Purmerlandt, y Ilpendam Burgomaestro, y Consejero de la villa de Absterdam, Cornelio Riperse Burgemaestro Regente de la villa de Hoorn en Westfrisia. Jaques Veth Consejero, y Pensionario de la villa de Middelburg en Zelanda. Gisberto de Hoolck antiguo Burgomaestro de la villa de Utrecht. Joachim Andree antiguo primero Consejero en la Corta Provincial de Frisa Cavallero. Juan de la Beecke a Doornick y Crytembourgh Burgomaestro de la villa de Deventer, Adrian a Clant a Stedum, Sennor de Nittersum Diputados del cuerpo de nuestra Junta, avemos hecho eleccion de sus personas, para de nuestra parte, y en calidad de nuestros Comissarios tratar negocios de importancia, tocante al trato, y comercio de la marina, entre los subditos del Rey de Espanna, y los deste Estado Y que para facilitar sus negociaciones, y guiarlas al inrento a que ellas se deven emprender, necessitan tener de Nos plena poder, autoridad, comission, y mandamiento especial, Nos por estas causas les damos en virtud de estas presentes, poder pleno para tratar, convenir, y concluyr con don Antonio Brun, Embaxador ordinario de su Magestad de Espanna cerca de Nos, los articulos necessarios exhibidos en nuestra junta tocantes a la navegacion trato y comercio, y de todo esto hazer instrumentos conciertos, y promessas en buena y devida forma, y generalmente en lo susodicho hazer todo loque Nos hariamos, o podriamos hazer si en personas presentes estuviessemos, aunque la materia pidiesse mandamiento mas especial delo Contenido en estas presentes, prometiendo sinceramente

sullen sien, Saluyt. Alsoo ons gebleecken is, ende Wy volkomentlyck onderricht zijn, van de bequaemheyt, wijsheyt, getrouwigheydt, waerdigheyt ende neerstigheyt van de Heeren Rutger Huygens, *Ridder, erste Burgermeester der Stadt Arnhem*: François Banningh-Cock, *Ridder, Heere van Purmerlaendt ende Ilpendam, Burgermeester ende Raedt der Stadt Amsterdam:* Cornelis Ripperse, *regierende Burgermeester der Stede Hoorn in West-frieslandt:* Jacob Veth, *Raedt ende Pensionaris der Stede Middelburgh in Zeelandt*: Giisbert van der Holck, *oudt Burgermeester der Stadt Utrecht:* Joachim Andree, *Ridder, oudt Eerste Raedt in't Hoff Provinciael van Vrieslandt:* Joan van der Beecke, *tot Doornick en Crytenburgh, Burgermeester der Stede Deventer*: Adriaen Clant, *tot Stedum, Heere van Nittersum, &c. Gedeputeerden uyt het middel van Onse Vergaderinge, hebben wy verkiesinge gedaen van hare Persoonen, om uyt onsen naem ende van onsent-wegen, in qualiteyt van onse Commissarien, te tracteeren sacken van Importantie, ten opsichte van de Trafficque ende Commercie ter Zee, tusschen den Onderdanen van den Coningh van Spangien, ende die van desen Staat. Ende wetende dat om te faciliteren hare Negotiatien, op dat die ten goeden ende ghewenschten eynde mogen worden ghebracht, van ons noodich hebben volle macht, authoriteyt, commissie, ende speciael bevel. Geven wy haer te dier oorsaecken in kracht van dese tegenwoordige, volkomen macht, omme te moghen tracteren, convenieren ende besluyten, met den Heere Anthonio Brun, Ordinaris Ambassadeur van Syne Majesteyt van Spangien by Ons, de noodighe Articulen in onse Vangaderinghe gheexhibeert, ten op-sichte van de Navigatie, Trafficq, ende Commercie, ende van alle het selfde te maecken ende te passeren Instrumenten, Contracten ende Belofte, in goede ende behoorlycke forme; ende voorts generalyck in't gene voorss is te doen alle het geene Wy souden ofte konden doen,*

mente, y de buena fee tener por bien, firme, y estable para siempre todo lo que acerca desto los dichos nuestros Diputados hizieren procuraren, prometieren, convenieren, y assentaren, de observarlo, y hazer observar, cumplir, y guardar inviolablemente, sin jamas contravenir a ello directamente, o indirectamente, en qualquier modo, y manera que sea antes (siendo necessario) ratificarlo todo, y hazer escrituras, y instrumentos en la mejor forma que hazer se podra, a contento, y entera satisfaction de su dicha Magestad. Fecho en la Haya en nuestra junta a siete dias de Diziembre mil y seyscientos y cincuenta debaxo de nuestro gran sello parapha, y firma de nuestro Gravier. Paraphado B. I. Mulert Sobre el doblez estava escrito. Por mandado de los Dichos Sennores Estados Generales. Firmado en ausencia del Cravier. I. Spronsen.

En fee deloqual, Nos embaxador y Diputados susodichos en virtud de nuestros poderes respectivos, avemos firmado estas presentes de nuestras firmas ordinarias, y hecho poner a ellas el sello de nuestras armas. En la Haya en Olanda a diez y siete de Diziembre de mil seiscientos y cincuenta. Firmado.

(L.S.) A. Brun. L.S. R. Huyghent.
L.S. F. Banninck Cock.
L.S. Corn. Ripperse.
L.S. Jacob Veth.
L.S. G. Hoolck.
L.S. Jo Andree.
L.S. Juan van der Beeck.
L.S. And. Clant.

indien VVy persoonelijck daer present vvaren, alvvaert't dat de saecke meer deren ende bysondern Last vereyschte, dan in dese tegenvvoordighe vervat is: Beloovende sinceerlijck ende ter goeder trouvven, voor altydt te houden aengenaem, vast ende bondigh, alle het ghene door onse op-ghemelte Gedeputeerden hier in sal zijn ghedaen, gheprocureert, belooft, gheconvenieert ende geaccordeert, zonder immermeer daer tegens te doen ofte te laten gheschieden, directelijck ofte indirectelijck, in vvat vougen ofte manieren het oock soude mogen vvesen; maer alle het selve te ratifieren indië het van noode is: Ende daer van te verleenen Brieven ende Instrumenten in der bester forme, tot contentement ende volkomen satisfactie van Syne Majesteyt. Ghedaen in's Gravenhagh in onse Vergaderinghe den sevensten dach Decembris 1650. Onder onsen grooten Zeghel, Paraphure, ende de Signature van onsen Griffier. VVas gheparapheert, B. I. Mulert. Op de Plijcke stondt, Ter Ordonantie van de ghemelte Heeren Staten Generael. Geteecknet in absentie van den Griffier, J. Spronssen.

In teycken der vvaerheydt, hebben VVy Ambassadeur ende Gedeputeerden, in krachte van onse respective Volmachten, deregenvvoordighe met onse ordinarise Handt-teeckeninghen gheteycknet, ende daer op laten drucken het Cachet van onse VVapenen. In den Haghe in Hollandt, dezen seventhienden December 1650. VVas gheteyckent.

(L.S.) A. Brun. L.S. Rutger Huygens.
L.S. F. Banningh-Kock.
L.S. Corn. Ripperse.
L.S. Jacob Veth.
L.S. G. v. Hoolck.
L.S. Jo. Andrèe.
L.S. Joan van der Beecke.
L.S. Adr. Clant.

Si- Folget

Siguese la ratification de su Magestad, de diferentes fechas en 1648. y cinquenta y un annos.

Los quales dichos tratados, escritos y insertos aqui, y a Nos representados, por nuestros Embaxadores, aviandolos visto todos y bien examinados de palabra en nuestro Cõsejo. Nos por los nuestros herederos y sucessores, y assimismo por los vassallos subditos y moradores de todos nuestros Reynos, Paises y Sennorios dentro y fuera de Europa, sin exceptuar alguno hemos recebido por buenos firmes, y validos los dichos Tratados, y todo lo contenido en ellos, y cada punto en particular en todos sus miembros los recibimos, tenemos por bien, aprobamos y ratificamos por esta presente, prometiendo en fee, y palabra de Rey y Principe por Nos, nuestros, successores, Reyes principes, y herederos sinceramente, y de buena fee de guardar observar y cumplir los inviolable, y puntualmente, segun su forma y tener y hazerlos guardar observar y cumplir de la misma manera, como si Nos en propia persona los huviessemos tratado, sin hazer, ni dexar en ninguna manera ni permitir se haga cosa en contrario directa- ni indirectamente de qualquiera manera que pueda ser: Y si se huviesse hecho contravencion a ello, ò en alguna manera se hiziere en adelante hazerla restaurar sin dificultad, ò dilacion alguna, castigar y hazer Castigar a los culpados con todo rigor, sin gracia ni perdon. Y para el dicho efecto obligamos todos, y cada uno de nuestros Reynos, Paises y Sennorios, y todos los demas nuestros bienes, avidos y por aver y assi mismo nuestros herederos, y sucessores, y tambien todos nuestros vasallos, subditos, y moradores de todos nuestros Reynos y Sennorios en qualquiera parte, que se hallaren dentro, y fuera de Europa, sin exceptuar cosa alguna. Y para la validacion de esta obligacion renunciamos à todas leyes, costumbres y a todas otras cosas contrarias à esto. En

Folget Jhro Mayt. Ratification über unterschiedene Dinge/ die im sechzehenhundert Acht und vierzigsten und ein und Funfftzigsten Jahre geschehen.

Welche vorgeschriebene und alhie inserirte Tractaten, nachdem sie uns durch unsere Ambassadoren repræsentiret/ Wir dieselben mit einander gesehen, auch alle von Wort zu Wort in Unserm Raht reiflich erwegen lassen/ so haben Wir selbige und alles was darin enthalten / für Uns/ unsere Erben/ und Nachfolgere/ auch Vasallen, Unterthanen und Einwohnere aller Unser Königreiche/ Länder und Herrschafften / in und ausserhalb Europa, keines außbescheiden/ für gut fest und bündig angenommen/ wie Wir dann einen jeden Articul insonderheit in allen seinen Membris für gut annehmen und halten / auch dieselbe durch gegenwertiges approbiren und ratificiren/ angelobende bey Königl. und Fürstl. Worten und Treuen für Uns / unsere Nachfolgere/ Könige / Printzen und Erben/ solches alles auffrichtig und getreulich zu halten/ zu observiren / und unverbrüchlich punctualiter nach seiner Formb und Inhalt zu vollenstrecken/ auch daß selbigen in allen nachgelebet/ gehalten und volthan werde/ zu verschaffen / als wann Wirs in eigener Persohn hetten getractirt ohne das Wir wollen darwieder thun / noch in einige Wege darwieder directè oder indirectè wie es auch sein möchte/ zu thun verstatten/ und Wofern ein wiedriges dargegen geschehen were/ oder hinfürders auff einige Wege geschehen möchte/ wollen Wir solches ohne einige Beschwerde und Auffschub in vorigen Stand setzen/ auch die Verbrechere mit allē Ernst sonder einige Gnade oder Gunst straffē und straffen lassen; Verbindende zu dem Ende alle und jede unsere Königreiche/ Lande und Herrschafften / wie auch alle unsere Gütere gegenwertige und künfftige / unsere Erben / Successoren und Nachkommen/ auch alle unsere Vasallen, Unterthanen und Einwohner aller unser Königreiche und Herrschafften / an was Ohrt sie sich finden möchten / in- und ausserhalb Europa, keinen außbescheiden. Zu

Eu fee de lo susodicho hemos mandado se despache la presente, firmada de nuestra mano y sellada con nuestro sello, y refrendada de nuestro Secretario de Estado.

YO EL REY.

Geronimo de la Torre.

Siguese el Tenor dela orden que su Alteza, el Serenissimo Sennor Archiduque dio al Marques de Lede, General dela Mar en Flandes, sobre la materia dela navegacion, y trafico delos Hanseaticos.

MArques de Lede. Las Ciudades Hanseaticas ajustaron un Tratado en Munster con el Conde de Pennaranda, y demas Ministros del Rey mi Sennor, sobre la materia del comercio maritimo con sus subditos, y a demas desto en el, que se hizo con los Estados Generales de las Provincias Unidas, se expresso tambiẽ que las dichas Ciudades con todos sus Ciudadanos y habitantes, gozassen en quanto a la navegaciõ, y comercio en los Reynos y Estados de Espanna, de todos, y los mismos derechos, franquezas inmunidades, y privilegios, que se concedieron, ò de aqui adelante se concedieren para y en quanto a los subditos y habitantes de las Provincias unidas de los Paises Baxos de que despues vino aprobacion de su Magestad, y en esta conformidad pretenden las dichas Ciudades Hanseaticas que se haga con sus navios en los Puertos de su Magestad, y otras partes Maritimas el mismo tratamiento, que se hiziere con los de los subditos de las dichas Provincias Unidas, segun, y dela manera, que se les concedio por el Tratado particular sobre la navegacion, y comercio que ultima mente se ajustò en el Haya en diez y siete de Diziembre del anno passado, en cuya conformidad dareis orden paraque los del Consejo del Almirantazgo hagan cumplir y executar lo mismo

Zu mehrer Fästigkeit dieser Verbündtnis/ wir allen Gesetzen / Gewohnheiten / und was Uns hierwieder zu statten kommen möchte/ hiemit renunciren. In Uhrkund dessen allen/ was obgeschrieben/ haben Wir befohlen gegenwertiges außzufertigen/mit unser Hand verzeichnet/ und versiegelt / auch durch unseren Secretarium Status authorisiren lassen.

Ich der König.

Jeronymos de la Torre.

Folget der Inhalt des Mandats/ welches Seine Alteza der Durchleuchtigster Ertz-Hertzog *Marques de Lede, General* der Flanderschen See/ wegen der Hansischen Schiffarth und *Commercien* gegeben.

MArquis de Lede, die Hansee-Städte haben einen Tractat in Münster mit den Graffen von Pennaranda und den andern Ministris des Königs unsers Herrn/über die Materia der Seehandlung mit Ihro Unterthanen auffgerichtet / über dem / ist in dem/ mit den Staten General der vereinigten Provintien getroffenen Tractat auch enthalten/ das die besagte Städte mit allen jhren Bürgeren und Einwohneren / was die Segelation und Commercien in den Königreichen und Herrschafften von Hispanien betrifft/alle und eben dieselbe Rechten/Freyheiten / Vergünstigungen und Privilegien, so den Unterthanẽ und Einwohneren der vereinigten Niederlandischẽ Provintiẽ schon verstattet/oder noch vergünstiget werden möchten/geniessen sollẽ/ worvon hernacher Jhro Mayt. Approbation eingekommen Wann dann die gedachte Hansee-Städte hierüber gesuchet jhren Schiffen in Jhro Mayt. Hafen und in andern Seeportẽ/ selbiges Tractament, welches die vereinigten Provintien Unterthanen auff Art und Weise jhnẽ solches zuletzt in einẽ sonderlichen Tractat der Schiffarth und Commercii wegen/ im Haag den 17. Dec. des entloffenen Jahrs getroffen/vergünstiget worden / geniessen zulassen. So wollet derohalben Befehl ertheilen/ daß die Admiralitäts-Richtere eben dasselbige den Schiffen der gedachten Han-

ſmo con los navios de las dichas Ciudades Hanſeaticas, que llegaren a los puertos de ſu Mageſtad, y a qualeſquiera partes maritimas. En Bruſe las à veinte y ocho de Mayo de Mil y Seiſcientos y cinquenta annos.

Leopoldo Guilielmo.
Por Mandado de ſu Alteza
Auguſtin Navarro.

Hanſee-Städte / welche in Jhro Mayt. Haffen oder einigen Seeport kommen / volſtrecken und exequiren mögen. Brüſſel / den acht- und zwantzigſten Maij, im Sechzehenhundert unnd Funfftzigſten Jahre.

Leopoldus Wilhelmus.
Auff Befehl Jhrer Hoheit
Auguſtin Navarro.

Siguese la Autoriſacion de la dicha orden.

YO el infra eſcrito Embaxador de ſu Mageſtad, cerca de los Eſtados Generales de las Provincias Unidas declaro y certifico, que eſta es la copia, que el Secretario Don Auguſtin Navarro me ha remitido por mandado de S. A. el Sereniſsimo ſennor archiduque del decreto que ſu dicha Alteza ha mandado embiar al ſennor Marques de Lede, General de la Mar en Flandes paraque haga obſervar al Conſejo del Almirantazgo al tratado de la navegacion hecho y concluydo ultimamente en la Haya en diez y ſiete de Diziembre de mil y ſeiſcientos y cinquenta annos, en favor de las Ciudades Hanſeaticas y ſus ſubditos del miſmo modo, que con los ſubditos de las provincias Unidas: Y paraque conſte dello, he dado la preſente, firmada de mi mano ſellada cō el ſello de mis armas, y refrendado por el ſecretario deſta Embaxada. En la Haya y doze de Junio de Mil y Seiſcientos y cinquenta y un annos.

Lugar del ſello.

Antonio Brun.

Por mandado de ſu Excellencia.

V. Richart.

Folget die Authoriſirung der beſagten Ordre.

JCh untengeſchriebener Jhro Mayt. Ambaſſador bey dē General Staaten der vereinigten Provincien bezeuge und certificire / daß dieſes die Copey des Decreti, welche der Secretarius Don Auguſtin Navarro auff Befehl ſeiner Alteza Jhro Ertzhertzogl. Durchl. mir zugeſand / ſo S. höchſtgedachte Alteza befohlen dem Herrn Marques de Lede, General auff der See in Flandern / zu überſenden / damit er Verſehung thäte / daß das Admiralität-Gericht den Tractat der Segelation zuletzt in den Haag den ſiebenzehenden Tag Decembris, im Sechzehenhundert und Fünfftzigſten Jahre auffgerichtet unnd vollenzogen / zu Nutzen der Hanſeeſtädte und deren Unterthanen / beobachte / auff ſelbige Weiſe wie mit den Unterthanen der vereinigten Provincien. Zu Bezeugung deſſen / habe ich dieſe gegenwertige Schrifft mit meiner Hand bezeichnet / und mit meinem Jnſiegel unterdrücket / auch durch den Secretarium dieſer Legation unterſchreiben laſſen. Jm Haag den zwölfften Junii, des Sechzehenhundert ein und Funfftzigſten Jahrs.

(L. S.)

Anthonio Brun.
Auff Befehl Jhr Excell.
V. Richart.

CONFIRMATIO PRIVILEGIORUM HANSEACORUM IN ANGLIA de Anno 1547.

DWARDUS SEXTUS Dei gratia Angliæ, Franciæ & Hyberniæ Rex, fidei defensor, ac in terra Ecclesiæ Anglicanæ & Hyberniæ supremum Caput, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Dn. Henrici VIII. nuper Regis Angliæ, Patris Nostri, de Confirmatione factas, in hæc Verba: HENRICUS, Dei gratia, Rex Angliæ Franciæ & Dominus Hyberniæ, omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Dn. Henrici VII. nuper Regis Angliæ, Avi nostri, de confirmatione factas, in hæc verba: HENRICUS, Dei gratia, Rex, Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem; Inspeximus literas patentes Domini Edvardi IV. nuper Regis Angliæ, post conquestum mercatoribus Alemanicis factas, in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus literas patentes Domini RICHARDI nuper Regis Angliæ fidelissimi post conquestū progenitoris nostri factas, in hæc verba: RICHARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hiberniæ, Omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, salutem. Inspeximus cartam celebris memoriæ Dn. Edvardi III. filii Regis Henrici quondam Regis Angliæ, progenitoris, in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justitiariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris & omnibus Ballivis & fidelibus suis, salutem.

Circa bonum statum omnium mercatorum subscriptorum, Regnorum, Terrarum & Provinciarum, videlicet: Almaniæ, Franciæ, Hispaniæ, Portugaliæ, Navarræ, Lumbardiæ, Tusiæ provinciæ, Cathaloniæ, Ducatus nostri Aquitaniæ, Tholosaniæ, Caturtinij, Flandriæ, Brabantiæ, & omnium aliarum terrarum & locorum extraneorum, quocunque nomine censeantur, venientium in regnum Nostrum Angliæ, & ibidem conversantium, nos præcipua cura sollicitat, qualiter sub nostro dominio tranquillitatis, & plenæ securitatis, immunitas eisdem mercatoribus futuris temporibus præparetur, ut itaque vota ipsorum reddantur, ad nostra & Regni Nostri servitia promptiora, ipsorum petitionibus favorabiliter annuentes, & pro statu eorundem plenius observando, in forma, quæ sequitur, ordinantes, pro Nobis & Hæredibus Nostris, in perpetuum subscripta, dictis Mercatoribus duximus concedenda.

I. Securitas. In primò videlicet, quòd omnes Mercatores dictorum Regnorum & terrarum salva & secura sub tuitione & protectione nostra, in dictum Regnum Nostrum Angliæ, & ubique intra potestatem nostram veniant, cum mercandis suis quibuscunque de muragio, pontagio & pavagio liberi & quieti, quodque infra idem Regnum & potestatem nostram, in Civitatibus, Burgis & villis mercatoriis possint mercari, duntaxat in grosso, tàm cum Indigenis seu Incolis ejusdem

dem Regni & poteſtatis noſtræ prædictæ, quàm cum alienigenis extraneis vel privatis. Ita tamen, quod merces, quæ vulgariter merceriæ vocantur, ac ſpecies minutatim vendi poſſint, prout antea fieri conſuevit. Et quod omnes prædicti mercatores mercandiſas ſuas, quas ipſos ad prædictum regnum & poteſtatem noſtram adducere, ſeu infra idem regnum & poteſtatem noſtram emere, vel aliàs acquirere contigerit, poſſint quo voluerint, tàm intra Regnum & poteſtatem noſtram prædictam, quam extra ducere, ſeu portari facere, præterquam ad terras manifeſtorum & notoriorum hoſtium regni noſtri, ſolvendo conſuetudines, quas debebunt, Illis duntaxat exceptis, quæ de eodem regno ſeu poteſtate noſtra, poſtquam intra idem regnum ſeu poteſtatem noſtram ducta fuerint, ſine voluntate noſtra & licentia ſpeciali, non liceat eis educere quoquo modo.

Negotia tam sub. indigenis quam extraneis.

Importatio & Exportatio.

Item: Quod prædicti Mercatores in Civitatibus, Burgis & Villis prædictis, pro voluntate ſua hoſpitari valeant, & morari cum bonis ſuis ad gratum ipſorum, quorum fuerint hoſpitia ſive domus. 2.

Item: Quod quilibet Contractus per ipſos mercatores cum quibuscunque perſonis undecunque fuerint, ſuper quocunque genere mercandiſæ initus firmus ſit & ſtabilis, ita quod neuter mercatorum ab illo Contractu poſſet diſcedere, vel reſilire, poſtquam denarius Dei inter principales perſonas contrahentes datus fuerit & receptus. Et ſi forſan ſuper Contractu hujus modi contentio oriatur, fiat inde probatio aut inquiſitio, ſecundum uſus & conſuetudines feriarum & Villarum, ubi dictum Contractum fieri contigerit & iniri. 3.

Item: Promittimus præfatis mercatoribus pro Nobis & hæredibus noſtris, in perpetuum concedentes, quod nullam priſam vel arreſtationem ſeu dilationem occaſione priſæ de cætero, de mercimoniis, mercandiſis ſeu aliis bonis ſuis, per Nos vel alium ſeu alios pro aliqua neceſſitate ſeu caſu, contra voluntatem ipſorum mercatorum aliquatenus faciemus, aut fieri patiemur, niſi ſtatim ſoluto pretio, pro quo ipſi mercatores aliis hujusmodi mercimonia vendere poſſint, vel eis aliàs ſatisfacto ita quod reputent ſe contenteos & quod ſuper mercimonia mercandiſas ſeu bona ipſorum per Nos vel miniſtros noſtros, nulla appretiatio aut æſtimatio imponetur. 4.

Non imponatur Arreſtum.

Item: Volumus, quod omnes ballivi & miniſtri feriarum, Civitatum, Burgorum, & Villarum mercatoriarum, mercatoribus antedictis conquerentibus, coram ipſis, celerem juſtitiam faciant, de die in diem ſine dilatione, ſecundum Legem mercatoriam, de Univerſis & ſingulis, quæ per eandem legem poterint terminari. Et ſi fortè inveniatur defectus in aliquo ballivorum vel miniſtrorum prædictorum, unde iisdem mercatores, vel eorum aliquis dilationis incommoda ſuſtinuerint, vel ſuſtinuerit, licet mercator verſus parem in principali recuperaverit damna ſua, nihilominùs ballivus vel miniſter alius verſus Nos, prout delictum exigit, puniatur, & punitionem iſtam concedimus in favorem mercatorum prædictorum, pro eorum juſtitia maturanda. 5.

Celeri Juſtitia adminiſtretur.

Item: Quod in omnibus generibus placitorum ſalvo caſu criminis, prò quo infligenda ſit pœna mortis, ubi mercator implacitatus fuerit, vel alium implacitaverit, cujuscunque conditionis idem implacitatus extiterit extraneus vel privatus in nundinis Civitatis ſuæ Burgis, ubi fuerit ſufficiens copia mercatorum, prædictarum terrarum, & inquiſitio fieri debeat, ſit medietas inquiſitionis de eisdem mercatoribus, & medietas altera de aliis probis & Legalibus hominibus loci illius, ubi placitum illud eſſe contigerit, & ſi de mercatoribus dictarum terrarum numerus non inveniatur ſufficiens, ponantur in inquiſitione illi, qui idonei invenientur ibidem & reſidui ſint de aliis bonis hominibus & idoneis de locis, in quibus placitum illud erit. 6.

Proceſſus & mulctarum partitio.

7. *Pondus & Statera. Wage.* Item: Volumus, ordinamus & statuimus, quod in qualibet Villa mercatoria & feria regni nostri prædicti & alibi infra potestatem nostram, pondus nostrum in certo loco ponatur, & ante ponderationem statera in præsentia emptoris & venditoris vacua videatur, & quod brachia sint æqualia, & tunc ponderator ponderet in æquali, & cum stateram posuerit in æquali, statim amoveat manus suas, ita quod remaneat in æquali, quodque per totum regnum & potestatem nostram unum sit pondus & una mensura, & signo Standardi nostri signentur, & quod quilibet possit habere stateram unius quarteroni & infra ubi contra dominum loci aut libertatem per Nos & Antecessores nostros concessam illud non fuerit, sive contra Villarum ut feriarum consuetudinem hactenus observatum.

7. *Iudex mercatorum.* Item: Volumus & concedimus, quod aliquis certus homo fidelis & discretus Londoni residens assignetur Justitiarius mercatoribus memoratis, coram quo valeant specialiter placitare & debita sua recuperare celeriter si Vice-Comites & Majores eis non facerēt de die in diem celeris Justitiæ complementum, & inde fiat commissio extra cartam præsentem concessa mercatoribus antedictis, scilicet de his, quæ sunt inter mercatores, & mercatores secundùm legem mercatoriam deducenda.

9. Item: Ordinamus, & statuimus & ordinationem illam, statutumque pro Nobis & hæredibus nostris in perpetuum voluimus firmiter observari, quod pro quacunque libertate quam nos vel hæredes nostri de cætero concedimus, præfati mercatores suprascriptas libertates vel earum aliquam non omittant, pro supradictis autem libertatibus & liberis consuetudinibus obtinendis, & *Vectigal pro dolio Vini.* prisis nostris remittendis eisdem sæpè dicti mercatores universi & singuli, pro se & omnibus aliis de partibus suis, nobis concorditer & unanimiter concesserunt, quod de quolibet dolio vini, quod adducent aut adduci facient infra regnum & potestatem nostram, & unde marinariis fretum solvere tenebuntur, solvent nobis & hæredibus nostris nomine custumæ duos solidos, ultra antiquas custumas debitas, & in denariis solvi consuetas nobis, aut aliis infra quadraginta dies, postquam extra naves ad terram posita fuerint dicta vina.

10. *Vectigal lanæ.* Item de quolibet sacco lanæ, quem dicti mercatores aut alii nomine ipsorum ement, & de regno educent, aut emi & educi facient, 46. denarios, de intemento ultra customam antiquam dimidiæ marcæ, quæ prius fuerit persoluta, & pro Lasto coriorum extra regnum & potestatem nostram vehendorum, *Corij* dimidiam marcam, supra id, quod ex antiqua Castuma ante solvebatur, & similiter de trecentis pellibus lanutis extra regnum & potestatem nostram ducendis, quadraginta denarios ultra certum illud, quod de antiqua Custuma fuerat prius datum. Item: duos solidos de quolibet scarleto & panno tincto in grano. Item: decem & octo denarios, de quolibet panno, in quo pars *Scarleti* grani fuerit intermixta. Item: duodecim denarios, de quolibet panno alio sine grano. Item: duodecim denarios de quolibet cerequintallo. Cumque de præfatis mercatoribus nonulli eorum alias exerceant mercandisas, ut de averio ponderis & de aliis rebus subtilibus, de pannis tarseti, de serico, de cindatis, de ceta & aliis diversis mercibus, & de equis etiam aliisque animalibus, blado & aliis rebus & mercandisis multimodis, quæ ad certam custumam facilè poni non poterint. Iidem mercatores concesserunt dare nobis & hæredibus nostris, de qualibet libra argenti æstimationis seu valoris rerum & mercandisarum hujusmodi quocunque nomine censeantur, tres denarios de libra in introitu rerum, & mercandisarum, in regnum & potestatem prædictam infra viginti dies, postquam hujusmodi res & mercandisæ in regnum & potestatem nostram adductæ, & etiam ibidem exoneratæ seu venditæ fuerint, & simili-

similiter tres denarios, de qualibet libra argenti, in eductione quarumcunque rerum & mercandisarum hujusmodi emptarum in regno & potestate nostris prædictis, ultra custumas nobis & aliis ante datas, & super valore & æstimatione rerum mercandisarum hujusmodi, de quibus tres denarii, de qualibet libra argenti, sicut prædicitur, sunt solvendi, credatur eis per literas, quas de dominis aut sociis suis ostendere poterunt, & si literas non habeant, stetur in hac parte dictorum mercatorum si præsentes fuerint, vel ministrorum (*Valethorum*) suorum, in eorundem mercatorum absentia juramentis, liceat insuper sociis de societate mercatorum prædictorum infra regnum & potestatem nostram prædictam, Lanas vendere aliis sociis suis, & similiter emere ab eisdem, absque custuma solvenda, ita tamen, quod dictæ Lanæ ad tales manus non deveniant, quod de custuma nobis debita defraudentur. Et præterea est sciendum, quod, postquam sæpedicti mercatores semel in uno loco infra regnum & potestatem nostram custumam nobis concessam superius pro mercandisis suis in forma solverint supra dicta, & suum habeant inde Warantum, erunt liberi, & quieti in omnibus aliis locis infra regnum & potestatem nostrã prædictam, de solutione custumæ hujusmodi, pro eisdem mercandisis seu mercimoniis per idem Waranthum sive hujusmodi mercandisæ infra regnum & potestatem nostram remaneant, sive exterius deferantur, exceptis Vinis, quæ de regno & potestate nostris prædictis, sine voluntate & licentia nostra, sicut prædictum est, nullatenus educantur.

Volumus autem, ac pro Nobis atque hæredibus nostris concedimus, 10.
quod nulla exactio, prisa vel præstatio, aut aliquod aliud onus super personas mercatorum prædictorum, mercandisas, seu bona eorundem aliquatenus imponatur: contra formam expressam superius, & concessam his testibus venerabilibus Patribus Roberto Cantuariensi Archi-Episcopo totius Angliæ, Primate Waltero Conventr: & Lichefeldens: Episcopo. Henrico de Lacus, Comite Lincolieu: Hunifrido de Bolum. Comite Hercfor. & Essex: ac Constabulario Angliæ Adomate de Valentia, Galfro de Geymutt hugonale dispensor, Halgero de bello campo, Senescaldo Hospitii nostri, Roberto de Bures & aliis. Datum per manum nostram apud Windefort, primo die Februarij, Anno Regni nostri 31.

Inspeximus etiam cartam Domini Edvardi nuper Regis Angliæ, Avi nostri, factam in hæc verba: EDVARDUS Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archi-Episcopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justiciariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris, & omnibus ballivis & fidelibus suis, salutem. Inspeximus cartam quam Dominus EDVARDUS nuper Rex Angliæ, Pater noster fecit mercatoribus regni Alemaniæ, illis scilicet, qui habent domum in Civitate London: quæ Guilde halla teuthonicorum vulgariter nuncupatur in hæc verba: EDVARDUS, Dei gratia, Rex Angliæ, Dominus Hyberniæ, & Dux Aquitaniæ, Archi-Episcopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus, Justiciariis, Vice-Comitibus, Præpositis, Ministris & omnibus ballivis, & fidelibus suis, salutem. Sciatis, quod cum celebris memoriæ Dominus Henricus, quondam Rex Angliæ, Avus noster, per literas suas patentes concessisset mercatoribus Regni Alemanum, illis scilicet qui habent domum in Civitate London: quæ Guilde halla teuthonicorum, vulgariter nuncupatur, quod eos universos & singulos manu teneret, & servaret, per totum regnum suum in omnibus eisdem libertatibus & liberis consuetudinibus, quibus ipsi suis & progenitorum suorum temporibus usi fuerunt & gavisi, ipsosque extra

extra hujusmodi libertates & liberas consuetudines non traheret, nec trahi permitteret quoquo modo. Ac bonæ memoriæ Dominus EDVARDUS, quondam Rex Angliæ, genitor noster, prædictis mercatoribus gratiam illam continuans, voluisset ipsos mercatores manuteneri & servari in omnibus ejusdem libertatibus & liberis consuetudinibus, quibus ipsi suis & progenitorum suorum temporibus usi fuerunt, & gavisi, concedendo eis, quod ipsos extra hujusmodi libertates, & liberas consuetudines non traheret, nec quantum in ipso fuit, trahi permitteret ullo modo, Nosque postmodum pro eo, quod dictæ literæ ipsius Patris nostri de hæredibus suis non faciebant mentionem, per quod ad præmissa dictis mercatoribus observandum non tenebamur.

Immunitas Domus Stiliardana vulgò Guildehalo.

De speciali gratia nostra concessissemus eisdem mercatoribus pro Nobis & hæredibus nostris, quod ipsi mercatores universi & singuli ac eorum successores domum prædictam in Civitate prædicta habitaturi, & in omnibus eisdem libertatibus, & liberis consuetudinibus, quibus ipsi mercatores nostris & prædicti Patris nostri ac aliorum progenitotum nostrorum temporibus, usi sunt & gavisi, manu teneantur in perpetuum, & serventur, & quod ipsos mercatores extra hujusmodi libertates & liberas consuetudines non trahemus, nec quantum in nobis est, aliqualiter trahi permittemus, prout in literis nostris patentibus eisdem mercatoribus inde confectis, plenius continetur.

Nos volentes præfatis mercatoribus gratiam facere ampliorem per finem, quem fecerunt nobiscum, Concessimus eis pro Nobis & hæredibus nostris, & hâc cartâ nostrâ confirmavimus, quod ipsi & eorum successores prædictam domum habituri, in perpetuum infra regnum & potestatem nostram pro aliquo debito, pro quo fidejussores aut Principales debitores non extiterint, nec pro aliqua transgressione facta sive facienda per aliquos, quam per ipsos, non arrestentur nec graventur. Et quod Nos vel hæredes Nostri super ipsos aut eorum bona seu mercimonia custumam novam indebitam non ponemus, salvis Nobis & hæredibus Nostris antiquis prisis nostris, quodque ipsi per totum regnum nostrum de bonis & mercimoniis suis, de pontagio, pavagio & muragio in perpetuum sunt quieti. Ita tamen, quod aliquem, qui de Gilda ipsorum aulæ prædictæ non existat, nec ejus bona seu mercimonia de gilda sua esse advocent ullo modo.

Immunitas à vectigal. novis.

Quare volumus & firmiter præcipimus pro Nobis & hæredibus Nostris, quod ipsi mercatores & eorum successores infra regnum & potestatem nostram libertates prædictas habeant in perpetuum, ita tamen, quod aliquem, qui de Gilda ipsorum non existat, nec ejus bona seu mercimonia de gilda sua advocent, sicut prædictum, his testibus Venerabilibus Patribus Wihelmo Cantuario Archi-Episcopo totius Angliæ, Primate Joanne Elien: Episcopo, Thesaurario nostro Bartholomæo de Badelesmer, Hugone Dandale Juniore, Wilhelmo de monte acute Senescallo hospitii nostri Radon: de Gorges. Joanne de Weston: Juniore & aliis. Datum per manum nostram apud Windesore, septimo Die Decembris, Anno Regni Nostri undecimo.

Nos autem concessiones prædictas ratas habentes & gratas eas pro Nobis & hæredibus nostris, quantum in nobis est, concedimus & confirmavimus, prout certæ prædictæ rationalibiter testantur his Testibus, Venerabilibus Patribus Wilhelmo Archi-Episcopo Cantuario totius Angliæ, Primate Joanne Elien. Episcopo, Cancellario nostro. A. Herofordensi Episcopo, Thesaurario Nostro, Henrico Lincolu: Wilhelmo Noruvicensi & Joanne Winton, Episco-

Episcopis, Thoma, Comite Ranc: Hinrico, Comite Lancastrice, Thoma Wapen, Joanne de bello Campo, de souisette, Joanne de Roos, senescallo hospitii nostri, & aliis. Datum per manum nostram apud Westmonast. quarto decimo die Martii. Anno regni nostri primo. Anno Christi 1547.

Nos autem concessiones, promissionem, ordinationem, statutum & confirmationem prædicta rata habentes, & gratia ea pro Nobis & hæredibus nostris, quantum in Nobis est, acceptamus, approbamus, ratificamus, & tenore præsentium eisdem mercatoribus Alemaniæ concedimus & confirmamus, prout cartæ prædictæ rationabiliter testantur, & prout ipsi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis semper hactenus à tempore concessionis & confirmationis cartarum earundem, rationabiliter uti, & gaudere consueverunt. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes, teste meipso, apud Westmonast: sexto die Novembris, Anno regnorum nostrorum primo.

Nos autem literas prædictas, & omnia & singula in eisdem contenta, rata habentes & grata ea pro Nobis & hæredibus Nostris quantum in Nobis est, acceptamus, approbamus, ratificamus, & tenore præsentium dictis mercatoribus Hansæ teutonicæ, concedimus & confirmamus, prout literæ prædictæ pro eisdem mercatoribus Hansæ prædictæ rationabiliter testantur, & prout ipsi mercatores Hansæ libertatibus, immunitatibus & quitantiis in literis prædictis specificatis & contentis, parant ea rationabiliter usi sunt & gavisi. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes, teste meipso, apud Westmonaster vicesimo octavo die Julii, Anno regni nostri quarto decimo.

Inspeximus etiam literas patentes præfati Domini EDVARDI nuper Regis Angliæ quarti, de omnibus & singulis tractatibus communicatis, appunctuamentis, conventis, concordatis & conclusis, inter Oratores, Nuncios & Procuratores ejusdem Domini Dn. Edvardi Quarti ab una parte: Ac delectos spectabiles & circumspectos viros Oratores Hansæ prædictæ, ex altera parte similiter factas, in hæc verba: EDUARDUS DEI gratia Rex Angliæ & Franciæ & Dominus Hyberniæ, universis & singulis præsentia visuris seu audituris salutem & fidem eisdem in dubiam ad hibere, cum dudum, mense videl. Februarii ultimo præterito, dilecti & fideles nostri Wilhelmus Hateslyff. Secretarius, Joannes Russe Decretorum Doctor, Archidiaconus Berckschiriæ in Ecclesia Sarisburiēsi, Wilhelmus Rosse Vitellarius Villæ nostræ Caliciæ, Oratores, Commissarii, Procuratores, Nuncii & Deputati nostri in Civitate Trajecten: comparuissent, tumque ibidem cum spectabilibus & circumspectis viris Domino Joanne Osthusen, utriusque Juris Doctore, & Joanne Bersenbruges Secretario Lubecensi, Henrico Murmester, Legum Doctore, Pro-Consule Hamburgensi, ac Bernhardo Pavvest, Consule de Dantzig, communium Civitatum & Oppidorum Hansæ teutonicæ Oratoribus, nunciis, Procuratoribus, una cum aliis sibi adjunctis particularum Civitatum, Communitatum, Oppidorum & Burgorum Hansæ teutonicæ, Oratoribus infrà nominatis, de modis, viis & formis, quibus differentiæ, lites, guerræ, injuriæ, & discordiæ inter homines partium prædictarum motæ & pendentes, finaliter pacificari, aboleri, omnesque & singuli homines utriusque partis prædictæ ad pristinam amicabilem & mutuam communicationem & conversationem, liberumque intercursum mercandisandi restitui & reduci possent, abunde & cum matura deliberatione communicassent & tractassent, ipsi tandem cum oratoribus Hansæ supradictæ appunctuarunt, convenerunt, concordarunt & concluserunt vice & nomine Nostris, in omnibus & per omnia, prout in eorum literis tempore subsequenti desuper expeditis, plenissimè continetur.

Concordia Trajectana.

Univerſis & ſingulis præſentium ſeriem inſpecturis, Nos Wilhelmus Hateslyff, Excellentisſimi & potentisſimi Principis Domini EDUARDI, DEI gratia Regis Angliæ & Franciæ, & Domini Hyberniæ Secretarius, Joannes Ruſſet: Decretorum Doctor, Archidiaconus Barckſchier, in Eccleſia Sarisburienſi, ac Wilhelmus Roſſe, Vitellarius Villæ Caliciæ, Oratores, Commiſſarii & Procuratores ejusdem Domini Regis ex una: ac Joannes Oſthuſen, utriusque Juris Doctor, & Joannes Berſenburg Secretarius Lubecenſ. Henricus Murmeſter, Legum Doctor, Pro-Conſul Hamburg. ac Bernhardus Parveſt, Conſul de Dantſike, cum aliis adjunctis videlicet ſpectabilibus & circumſpectis Dominis Oratoribus, Chriſtophoro Hinxtebergk, Proconſule Tremonienſi, Henrico Kenſinck, Conſule Monaſterienſi, Magiſtro Joanne Marquardo & Joanne Gorion: Proconſulibus, ac Magiſtro Stephano Sterwerden/ Secresario Davantrienſi, Magiſtro Tilemanno de Veen. & Henrico Knemetorff Pro-Conſulibus, & Mro. Jacobo Bundop, Secretario Campenſi, Joanne Durkop, Altermando, & Mro. Gerhardo Bruns, Secretario mercatorum Hanſæ in Bruggis, nec non Mro. Hermanno Wammaten Secretario mercatorum Hanſæ in London, communium Civitatum & oppidorum, Hanſæ Teutonicæ Oratores, Procuratores & nuncii, *ex alteris partibus*; Per literas ſuperiorum noſtrorum, quarum tenores de verbo ad verbũ inferius inſeruntur ad infra ſcripta auctoriſati & commisſi, notum facimus: Quod poſt nonnullos Tractatus per certos Angliæ & Hanſæ Oratores, in hac Civitate Trajectenſi, menſibus Julii & ſeptembr. ultimo die effluxis, & ſuper quam plurimis differentiis, litibus, guerris, injuriis & diſcordiis inter homines partium prædictarum motis, & pendentibus indiſcusſis habitos atque factos tandem comparentibus nobis inſtante menſe Februarii, indicta Civitate Trajectenſi, poſt maturam & plenam deliberationem, ſuper omnibus hinc inde propoſitis habitam & obſervatam, inſpirante pacis auctore, pro pacificandis & abolendis differentiis, litibus, guerris, inimicitiis, & diſcordiis hujusmodi atque pro reducendo & reſtituendo omnes & ſingulos homines utriusque partis prædictæ, ad priſtinam amicabilem & mutuam communicationem, & converſationem, liberumque intercurſum mercandiſandi, appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt inter Nos, vice auctoritate & nominibus ſuperiorum noſtrorum, pro ſe ſuisque ſucceſſoribus & ſubditis Univerſis & ſingulis, præſentibus & futuris in modum ſubſequentibus & ſubſcriptis articulis comprehenſum.

I. Belli ceſſatio.

Inprimis appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum exiſtit, quod ab hac die in perpetuum, inter ſerenisſimum Regem Angliæ, ſuosque hæredes & ſucceſſores ipſius, & eorum ligeos atque ſubditos, ex una: atque communitates & Homines de Hanſa Teutonica, præſentes & futuros, ex altera partibus, Ceſſabunt de cætero, & penitus conquieſcent ac finaliter exterminabuntur omnes bellorum motus, hoſtilitates, atque inimicitiæ, ubique per terram, mare, & in aquis dulcibus. Ita quod homines utriusque partis omnes & ſinguli posſint & debeant liberè, tutè & ſecurè ubique locorum inſimul aut ſeparatim ad eorum beneplacitum ire, redire, navigare, morari & converſari, absque eo quod una pars ſuper alteram, aliquod damnum, gravamen ſeu moleſtiam per captiones perſonarũ, navium mercium, bonorum ſeu rerum quarumcunq; faciat, ſeu attemptet facere, quovis modo.

Securitas eundi & redeundi.

II. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum exiſtit, quod futuris perpetuis tẽporib9 ceſſabunt inter partes prædictas, earũ ſubditos & ſucceſſores, univerſas omnes lites, quæſtiones & actiones inter easdẽ partes & ſucceſſores earum occaſione & cauſa injuriarum, litium, diſcordiarum, guerrarum, captionum, perſonarum, navium, mercium, ſeu rerum quarumcunque,

ſive

sive in mare publico sive in portubus maris, aut quibuscunque aliis locis, aut hostilitatum, inimicitiarum, & turbationum quarumcunque ante hac quocunque tẽpore hinc inde exortæ, intẽtatæ seu intentandæ, etiã per viã represaliarũ aliter coram quocunque Judice, aut quibuscunque Judicibus, in regno Angliæ aut alibi institutæ seu instituendæ. Ita quod omnis processus, in quacunque statu fuerit, jam pendens in Anglia, aut alibi coram quocunque Judice, aut quibuscunque Judicibus, in curiis aut consiliis quorumcunque Principum aut Dominorum inter Anglicos & personas sive loca quæcunque Hansæ supradictæ, & præsertim inter quosdam Anglicos, & oppidum Campense, in magno concilio Domini Ducis Burgundiæ. *Cessatio litium & discordiarum.*

II. Nec non arrestationes, & exinde subsequentes promissiones, obligationes & cautiones, quæcunque virtute, quarumcunque literarum represaliarum sive arrestationes factæ cessent, sint abolitæ, ac penitùs conquiescant, nec alicui cujuscunque nationis existat, permittetur in regno Angliæ, aut alibi, per viam represaliarum, aliasvè vias contra subditos, unius aut alterius partis procedere, ex eo forsan, quod sibi naves aut bona tempore aliquo præterito ablata, aut aliàs injuriæ illatæ sint, adeò quod benè licebit tàm Anglicis quàm hominibus Hansæ, prædictæ naves & alia bona, usque in hunc diem taliter capta in regnum Angliæ, & alia dominia serenissimi Domini Regis, atque alibi, ubicunque libuerit, securè & liberè adducere, & abhinc educere, ac pro libitu suo vendere, distribuere & alienare, absque eo quod primi Domini proprietarii aut possessores eorundem ipsa vendicare, aut recuperare valeant. Quodque excertitores, Capitanei navium eorum familiares servitores, & alii quicunque uni & alteri partium prædictarum, tempore hujusmodi guerrarum adhærentes, cum universis rebus ejusdem dissentionis occasione captarum nullo modo per unam vel alteram partem, in quacunque etiam regione fuerint, ex causis prædictis, arrestentur, turbentur, molestentur, aut quomodo libet inquietentur.

III. Item appunctuatum, conventum, concordatum, & conclusum existit, quod ad majorem securitatem hominum Hansæ prædictæ, providebitur eis, & eorum successoribus, per literas Domini Regis Angliæ, validas & efficaces & per actum Parliamenti, ne ipsi aut eorum aliquis graventur, onerentur seu impediantur in futurum, in eorum personis, navibus, bonis, mercibus, sive rebus, occasione alicujus sententiæ latæ, aut judicii redditi represaliarum concessarum & indultarum, per dictum Dominum Regem, & suum consilium, in & adversus nationem, seu personas ejusdem Hansæ, quandocunque ante præsentem diem, ita quod ab ulteriori exsecutione sententiæ & judicii hujusmodi supersedere debet omninò. Quodque simpliciter & omninò omnes & singulæ promissiones, obligationes & fidejussiones prætextu hujusmodi sententiæ, aut literarum represaliarum, à mercatoribus Hansæ tunc in Anglia factæ, sint ablatæ, & iidem mercatores per Regiam celsitudinem ab iisdem simpliciter absoluti. *Cessatio repres. aliarum & Arrestorum.*

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, inter Oratores prædictos, quod omnes & singuli mercatores, & alii subditi & ligei Domini Regis Angliæ, pro tempore existentes, cujuscunque status fuerint, & possẽt totiẽs quotiẽs eis libuerit & placuerit salvo & securè terrã Prussiæ & alia loca Hansæ intrare, ibidẽ morari & cõversari, exire & redire, emere & vendere, cũ quibuscunq; personis, ita & in eo modo, ac adeò liberè, *sicut unquam ante* hæc tempora emere & vendere, intrare & exire potuerunt, & cõsueverunt, solutis custumis & *deveriis* de mercandisis suis debitis & cõsuetis. Quodq; omnes & singuli mercatores, & alii subditi & ligei Domini Regis IV. *Angliæ Mercatores liberè negotientium in Borussia & locis Hanseaticis.* *Sicut unquã ante.*

Angliæ hujusmodi in terra Prusiæ & aliis locis Hansæ, omnibus & singulis libertatibus & liberis *consultudinibus* uti plenè debeant & gaudere quibuscunq; aliquo tempore rationabiliter usi sunt & gavisi, nullæque prisæ, exactiones novæ seu præstationes aliquæ, super eorum personas vel bona imponentur aliter vel alio modo, quam ante decem, viginti, triginta, quadraginta, imò & cernum annos & ultra, imposita sunt vel fuerunt. Simili modô quod versa vice omnes & singuli mercatores, & homines de Hansa prædicta, præsentes & futuri, cujuscunque status fuerint, poterunt & possunt totiens, quotiens eis libuerit & placuerit, terram Angliæ, & potestatem & dominia Serenissimi Domini Regis intrare, ibidē morari & conversari, exire & redire, salvo & secure emere & vendere, secundum formam & tenorem cartarum & privilegiorum, eis seu eorum Prædecessoribus indultorum, solutis tamen custumis & aliis deveriis inde debitis, secundùm eorundem privilegiorum vim & formam & effectum. Quodque iidem omnes & singuli mercatores & homines de Hansa prædicta, præsentes & futuri, quibuscunque privilegiis & libertatibus ipsis, aut eorum antecessoribus, per Reges Angliæ indultis & concessis, uti plenè debeant & gaudere, prout *unquam ante hæc* tempora, eis rationabiliter usi sunt & gavisi, nullæque prisæ, præstationes, exactiones novæ aut aliqua subsidia, super earum personas vel bona imponantur, ultra vim atque formam Privilegiorum, eis, ut præmittitur, concessorum, & omne dubium, quod in præmissis, seu circa ea posset oriri, removendum, ne videlicet occasione guerrarum & turbationum, jam nuper contingentium prætendi valeat tàm memorata privilegia Hansæ, in regno & Domini Regis Angliæ, quàm libertates & liberas consuetudines Anglicorum supradictis, in terra Prusiæ & aliis locis Hansæ, tanquam foris facta, seu confiscata, viribus vacuari, seu minoris roboris esse, aut momenti, conclusum est, quod providebitur, tàm dictis mercatoribus & hominibus, de Hansa, præsentibus & futuris, per literas autenticas & patentes Domini Regis, & per actum Parliamenti, quam subditis & ligeis coronæ Angliæ præsentibus & futuris, per decreta & literas autenticas, nomine & autoritate totius Hansæ, sub sigillo Civitatis Lubecensis, prout moris est, validas & efficaces, de & super confirmatione & innovatione omnium & singulorum privilegiorum, libertatum & liberarum consuetudinum prædictarum, ad finem & effectum, ut ambæ partes suis hujusmodi privilegiis, libertatibus & liberis consuetudinibus uti & gaudere de cætero possint, sicut usi & gavisi sunt, seu uti & gaudere debuissent, si guerræ & turbationes hujusmodi non contigissent, & cum de termino morari, qui persæpè in præsentibus continetur, ante hæc deceptatio orta est, Concordatum est, quod nihil aliud in ejus significatione contineat, quam aliquandiu in aliquo loco perseverare, non ut civis aut incola.

Juxta cōsuetudinem.

Commercādi Libertas Mercatorum Hanseaticorum in Anglia.

tenore chartarum & privilegiorum.

Attende, quatenus & quoties privilegiorum fiat mentio.

V. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod in causis & querelis movendis infra regnum Angliæ, adversus mercatores & homines Hansæ prædictæ, vel ab eis ubi agitur de Contractu vel quasi, vel delicto vel quasi, qui vel quod prætenditur, initus seu factus, initum seu factū, extra corpus cujuscunque communitatis Regni Angliæ deputabuntur autoritate Regia, duo vel plures Judices, juxta quod rei qualitas videbitur exigere, coram quibus & per quos hujusmodi causæ sive querelæ, levato velo ac sine strepitu & figura Judicii citiùs & compendiosius quo fieri poterit, audiri debeat, ac terminari, si videlicet hoc ipsum petatur & requiratur à mercatoribus aut hominibus supra dictis, per quos contigerit actionem hujusmodi moveri vel attemptari, & quod eo casu nullus mercator vel nauta de Hansa, vel Judicium Admiralitatis subire teneatur, nec ad hoc arctetur

tetur quomodo libet in futurum, & quod fiant prohibitiones Regiæ Admiraldo, & ejus officiariis, ac aliis, aut aliis quibuscunque Judici vel Judicibus, prout opus erit, ne se de vel in hujusmodi causis seu quærelis intromittant vel interponant partes suas quoquo modo consimili provisione observanda subditis Regis Angliæ, in terris Hansæ & districtibus quibuscunque.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod confirmatis sive innovatis cartis privilegiorum & concessionum omnibus & singulis memoratis Dominis, Rex expediet per Cancellarium suum literas, brevia & mandata, edictaque & proclamationes publicas, ad omnes & singulos portus atque loca Regni Angliæ, de quibus videbitur expedire ad finem, ut dicta privilegia ipsis mercatoribus, juxta omnem vim, formam & effectū eorundem conserventur utque, abusionibus, interruptionibus & impedimentis olim per officiarios Dn. Regis, ut prætenditur contra & adversus tenores privilegiorum hujusmodi intervenientibus atque factis, de cætero efficaciùs obvietur, & quod totiens poties Dn[9] Rex aut suus Cancellarius ad hoc per mercatores fuerit requisitus. VI. *Publicatio Privilegiorum in regno.*

Item pariformiter appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, casu, quo Civitas, villa vel oppidum aliquod, vel officialis vel Custumarius, vel alius subditus quicunque, Illustrissimi Domini Regis, mercatorem vel nautam de Hansa, in aliquo contra tenorem, & contra cartas privilegiorum suorum gravare, onerare, arrestare, vel molestare presumpserit, extunc Dn. Cancellarius Angliæ, pro tempore oportuno brevia concedat, & dabit congrua mandata ad illum vel illos sic gravantem vel gravantes, ut à talibus oneribus gravaminibus & molestationibus sub pœna officiarii & Custumarii in futurum talia non tentabunt, & quod ab eis desistent tam cœptis si qua fuerint. VII. *Pœna contra venientium.*

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod serenissimus Rex Angliæ ad uberiorem satisfactionem & recompensam omnium & singulorum damnorum, injuriarum & contumeliarum, de quibus per subditos Coronæ hominibus Hansæ factis & perpetratis, multipliciter quærelatum est, præter & ultra alias recompensas quascunque recordatas & advisatas certas domus & mansiones eis & eorum successoribus in perpetuum possidendas & habendas appropriabit, seu appropriari faciet, videlicet quandam curiā London sitam, vocatam Stallhoff/ aliàs Stylierd/ cum eisdem adhærentibus ædificiis, & ejusdem universis Juribus usque ad Guildehallam teutonicorum inclusivè se extendentem. VIII. *Confirmatio Domus Stilyardana & aliarum.*

Item in villa de Paston curiam de Stallhoff/ aliàs Stylierf/ & quod in villa de Lenna una domus consimilis pro usu & utilitate dictorum mercatorum Hansæ juxta aquas ordinetur, & similiter per eundem Dn. Regem, eis & eorum successoribus in perpetuum possidenda approprietur provisè, quod onera perpetua prædictæ Domus videlicet Stallhoff/ cum sibi adhærentibus petitis in London ex antiquis fundationibus seu XXI. fidelium ultimis voluntatib9 ad exhibitionē personarum Ecclesiasticarum, seu ad alios pios usus annexa & incūbentia per dictos mercatores & eorū successores agnoscantur, supportentur & perimpleantur in omnibus & per omnia, prout proprietarii eorundem moderni, ipsa onera agnoscere, supportare & perimplere tenentur, ac proviso per literas regias quod mercatoribus Hansæ prædictæ & eorū successoribus licebit supra dictas domus & mansiones regere & gubernare, antiqua eorū signa submovere & nova injungere, ipsasq; domus & mansiones, cū universis earū ædificiis, in toto vel in parte simpliciter tollere, & alia pro sua volūtate reædificare, cū plenissima potestate utēdi & fruēdi ad libitum I. *Item in villa de Paston & Lenna mansio quædam juxta aquas.*

ſuæ voluntatis, absque alicujus novæ præſtationis ultra præmiſſa vel alterius cujuscunque oneris impoſitione; cumque renunciatione & ceſsione perpetua & irrevocabili eorum, ad quos ipſæ manſiones & domus pertinebant, omnibus & ſingulis Statutis & conſuetudinibus regni Angliæ, cæterisque univerſis exceptionibus, tàm Juris quàm facti, & dolo & fraude, quantum ad promiſſa penitus ſemotis & ceſſantibus aliisque non obſtantibus quibuscunque.

X. Item appunctuatum, conventum, concordatum & concluſum eſt, quod in ſatisfactionem omnium & ſingulorum damnorum mercatoribus & aliis hominibus Hanſæ quibuscunque ab Anglicis, usque in præſentem diem illatorum, ac pro omnibus ac ſingulis aliis & displicentiis de animis hominum ipſius Hanſæ adverſus ſubditos Coronæ Angliæ extirpandis & abolendis, Idem Dominus Rex de ſua gratia & munificentia ſua Regia largietur civitatibus Hanſæ ultra domus & manſiones antedictas, certam notabilem ſummam pecuniæ Sterlingorum, quorum ſolutionem conſequi debent proxime futuris annis continuis ex omnibus & ſingulis cuſtumis ad regem pertinentibus, de ipſorum mercibus licitis & non prohibitis, quas in idem regnum adduci, ſeu ab eodem regno educi contigerit, eo & tali modo, quod illas cuſtumas mercatores Hanſæ London: reſidentes in ſolutionem præfatæ ſummæ recipiant, quousque ad integram ſolutionem ejus perveniant, proviſo quod nullum, qui non ſit de eorum Gilda vel ſocietate, neque ejus bona advocent vel colorent aliquo modo.

Notabilis ſumma pecuniæ Hanſeatis exſolvatur.

Quam quidem ſummam licet olim ad quindecim millia librarum taxatam attento, quod Oratores Angliæ ad inſtantiam Oratorum Hanſæ jam concordatam exiſtit, quod Dominus Rex Angliæ, ſui hæredes & ſucceſſores, omnes & ſingulos mercatores & homines Hanſæ manutenebunt & ſervabunt indemnes, erga quoscunque ſubditos ſuos ab omni actione, quæſtione & lite, quæ occaſione, injuriarum aut captionis perſonarum, navium, mercium ſeu rerum quarumcunque, temporibus quibuscunque præteritis eis aut eorum alicui, adverſus ipſos de Hanſa competebit ſeu competere poterit, dictæ Oratores Hanſæ moderarunt, & taxarunt ad ſummam decem millium librarum, retentionem & ſolutionem ipſi mercatores, de eorum cuſtumis conſequi & habere debent annis proximè futuris, ut præfertur obligatione regia, in meliori & efficaciori forma per literas ſuas patentes, dictis mercatoribus deſuper faciendas, in quo caſu & præmisſis benè & fideliter perimpletis, dicti Oratores Hanſæ ipſum Dn. Regem, ſuosque ſucceſſores, ſubditos & Ligeos Coronæ Angliæ, præſentes & futuros, ab omnibus & ſingulis damnis, injuriis, ſpoliationibus, rapinis, incarcerationibus, arreſtationibus perſonarum, bonorum & mercandiſarum alienationibus, diſtributionibus, partitionibusque eorundem, in & adverſus mercatores & homines Hanſæ, per Regem gem & Reges Angliæ ſuosvè ſubditos, per viam facti, per viam Judicii & ſententiæ ſeu executionis, aut aliter quomodo cunque commisſis ſeu attentatis, exoneratos, abſolutos & quietos, ipſosque & eorum quemlibet in eventum & caſum ſupradictum, de iisdem acquietant & abſolvunt firmiter, per præſentes & inſuper pro majore certitudine præmiſſorum, inter præfatos Oratores dictum, adviſatum & concordatum eſt, quod in omnibus & ſingulis portubus & locis, ſub obedientia Dn. Regis Angliæ, ubi mercatores Hanſæ mercandiſas ſuas adduxerint ſed eduxerint, durante tempore, quo in ſatisfactionem ſummæ prædictæ Cuſtumas ſuas retinere debent, ut præfertur, debeant fieri ſcripta intentata de tempore in tempus inter officiarios Dn. Regis, ſive ſint Cuſtumarii, ſive alii per regem ad id deputandas ex una parte, & mercatorem ſeu mercatores Hanſæ, ex altera parte, ad finem, ut Dominus Rex posſit de anno

anno in annum super summa antedicta, & quantum de eadem solvendum restiterit, certificari, ut est justum.

Item appunctuatum, convetũ, concordatũ & conclusũ est, quod ante omnia Rex præfat9 dictis mercatoribus solutionẽ faciat quadragintarũ octuaginta quatuor librarum Sterlingorum, quæ dictos mercatores exclusis Coloniensibus pro rata sua contingunt quas suæ Majestati novissimæ in Angliam carceribus mancipati mutuò amicabili concesserunt, vel saltem eosdem asscuret, de modo & forma solutionis hujusmodi faciendæ, si & in quantum constiterit pecuniam hujusmodi mutuatam & non solutam. XI. *Ex beneficio mutuo.*

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod si quæ Civitatum, Comunitatum aut personarum quarumcumque confœderationis Hansæ Teutonicæ, per aliarum Civitatum & Communitatum ejusdem Hansæ Oratores, ex caussis Eos moventibus, à cæteris Civitatibus & Locis Hansam facientibus, separata aut dismembrata existat, aut futuris ullis temporibus separetur aut dimembretur, aut quæ earundem sua sponte seipsam separet aut dimembret, Dn. Rex Angliæ ac certificationem & requisitionem Oratorum eorundem Civitatum & Communitatum Hansæ hujusmodi statum sive ulteriore caussæ cognitione totiens quotiens ipsam fieri contigerit reputabit Civitates, Communitates aut personas, sic sibi Certificatas tanquam alienigenas & forenses, nulloque Privilegio munitas, quoad regnum suum Angliæ nec eisdem nova majora aut similia Hansæ privilegia dabit, aut talibus in regno Angliæ gaudere permittit, donec per literas Oratorũ Hansæ de Civitatum, Communitatum, aut personarum hujusmodi reunione & reconciliatione certioratus fuerit. XII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Civitas London: acceptare debebit quoscunque tractatus, obligationes & compactata inter eundem Regem & Civitates, & Oratores Hansæ intervenientia atque facta, absque contradictione perpetuis temporibus observanda, nec non sub ejusdem Civitatis Civitatis authentico & ad hujus modi sufficienti sigillo, & literis patentibus, omnes & singulas compositiones, & contractus antiquos, ac per eorum consilium pro mercatoribus Hansæ, quascunque latas sententias renovare & reassumere supradictos mercatores illis omnibus & aliis quibuscunque suis libertatibus & antiquis consuetudinibus, quatenus per Dn. Regem modernum, autoritate Parlamenti sui aut aliter quomodocunque innovatæ & confirmatæ fuerint, etiamsi aliquotiens per contrarium actum, aut aliàs interruptæ fuerint, uti & gaudere, pro ut ab antiquo consueverunt permittendo, non obstantibus aliquivis Privilegiis ipsis Londoni concessis, quibus nec contra præfatos mercatores gaudere debebunt. XIII.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod mercatores Hansæ possessionem & custodiam nanciscantur quadam parte London dicta vulgariter Bischopisgatæ infra omnem vim, formam & effectum compositionis inter eandem Civitatem & ipsos mercatores quondam factæ. XIV.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod cum mercatores Hansæ multipliciter se gravatos in Anglia, & læsos esse dicant, in Judiciis certarum curiarum, contra tenorem certi sui privilegii incipientis, quod in omnibus generibus placitorum, salvo casu criminis, pro quo infligenda sit pœna mortis. Dominus Rex providebit, quod non aliter debeant conveniri neque trahi ad Judicia, quam juxta vim, formam & effectum privilegii antedicti. XV.

Itẽ appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod ad finem, ut occurratur pluribus fraudibus; quibus mercatores Hansæ occasione XVI. *Pondera, Staera.*

 ponde-

ponderationis & staterae se damnificatos conqueruntur, contra certi sui privilegii tenorem sequentem videlicet quod ante ponderationem Statera in praesentia Venditoris & Emptoris vacua videatur, & extunc ponderator ponderet in aequali, & cum Stateram posuerit in aequali, statim amoveat manus, ita quod remaneat in aequali &c. Dominus Rex mandabit his, qui officium ponderationis hujusmodi ex donatione sua nunc habent, sub poena amissionis & foris facturae officii hujusmodi, quod officium ipsum indifferenter justè & fideliter exequantur, quod si post monitiones legitimas in ea parte culpabiles inventi fuerint, Dominus Rex pro quiete mercatorum Hansae aut providebit eis de singulari ponderatore, aut de alio remedio convenienti & rationabili, de quo debebunt meritò esse contenti proviso, quod lingua Staterae ultra longitudinem pedis extendatur his, quae de officio ponderatoris jam dicta sunt ad officium mensuratoris pannorum lineorum extensis, per omnia & de eodem pariformiter intellectis.

XVII. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Dominus Rex de tempore in tempus providebit contra certum gravamen, quo plurimum gravantur per Custumarios dicti mercatores ratione mercium suarum advenientium in Anglia, quas Anglici ipsos mercatores mora protracta occasione statuendae Custumae non permittunt pro sua libertate comitari.

XIIX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Dominus Rex providebit, ne scrutatores, qui nullum defectum repererint circa merces mercatorum Hansae, faciant aliqua impedimenta, quo minus ipsos mercatores & nautas sine aliquo onere cum suis bonis relinquant.

XIX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod providebitur, ne mercatores Hansae à littoribus per terram venientes, cum federaturis aliisque pretiosis pellibus & mercibus graventur per custumarios, aut alios quoscunque ibidem ex parte regis aut aliorum existentes, praesertim in Civitate Cantuariensi aut Roffen: aut in Villa de Gravesende, aut alibi in apertura vasorum, in quibus hujusmodi pelles reponi contigerit casu, quo foderatura & praedicta bona post praestitam custumam sigillata, ac Warantum desuper datum fuerit attentis, quod apertura hujusmodi sine magno praejudicio & notabili damno fieri non potest.

XX. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod providebitur, quod mercatores praedicti exonerabuntur, à quadam exactione, vulgariter dicta princemonii sive Lufftop/ & à praestatione quatuor denariorum per quendam assertum Officiarium, vocatum Leprick ultra custumas solitas illos extorquentes, si de Jure non debeant eas habere.

XXI. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod Dominus Rex faciet provisionem, qua naves & bona, quibus onustantur naufragium in Anglia qualitercunque passa saltem condigna pro illis salvandis mercede laboris constituta, eis restituantur, quibus ante naufragium pertinuerunt, dummodo aliquod vivum animal ex nave hujusmodi periclitante, sit homo, canis, gallus, catus, aliud animal ad terram salvum adveniat.

XXII. Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod providebitur per totum Regnum Angliae, de his qui casu fortuito, ex aliqua navi in pelagus maris praecipitati, aut alias, intra vel extra navim ex conflicta vel alia caussa quacunque vulnerati vel mortui fuerint, ne de iis

aut

aut aliis quibuscunque caussis mercatores tangentibus Admirallus cognitionem habeat, aut Jurisdictionem exerceat; Nec propterea navis merces & bona in eadem navi existentia in commissum cadant, neque mercatores aliquod damnum vel periculum patiantur aut sustineant, sed quod eo casu, & aliis quibuscunque fiat causæ cognitio, prout singulari Statuto provisum existit, in Parliamento Dn. Regis Richardi secundi, apud Westmonasterium, Regni sui quinto decimo edito; quod incipit, quod de omnibus Contractibus placitis & querelis, & de omnibus aliis rebus factis sive emergentibus infra corpora communitatis, tam per terram, quam per aquam ac etiam Wrectum maris.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod XXIII.
Dominus Rex adhibebit diligentiam pro oportuna provisione facienda circa pannos Laneos Angliæ, ut defectus in eis reperti, tam in qualitate Lanarum, quam in pannorum longitudine & latitudine possint reformari.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod XXIV.
providebitur per Dominũ Regem, ut sufficienti cautione præstita, de stando Juri per mercatores Hansæ, ex causis quare bonorum suorum arrestationes fieri contigerint ipsi, mercandisas suas liberè consequantur, ac easdem vendere, proque suo libitu distribuere valeant.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, quod XXV.
providebitur eisdem mercatoribus Hansæ, quod vina Rhenensia minuatim & ad retalliam futuris temporibus vendere valeant, prout ab antiquo soliti sunt & consueti, & quod ad illam quotam, quam major Civitatis London: de sale ibidem adducto capere consuevit, dicti mercatores & sui successores debent ab eadem in perpetuum exonerari.

Item appunctuatum, conventum, concordatum, & conclusum est, XXVI.
quod prædicta appunctuata, conventa, concordata & conclusa nullæ obligationes, quæ à Domino Rege Angliæ, & suis prædecessoribus mercatoribus aliisvè particularibus personis, erga Civitates Hansæ ac earum personas, etiamsi Jure depositi, & bona fide aut alias qualitercunque emanarunt, pro quibus non est satisfactio plenaria in articulis memoratis concordata, ac vice versa quæ à Civitatibus, mercatoribus aut aliis personis Hansæ, erga Dn. Regem Angliæ, suosque Prædecessores & subditos similiter emanarunt, quarum occasione debita jure extincta, aut ad finem persecuta non sunt, auferantur, verùm potius in suo maneat robore atque firmitate.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, XXVII.
quod omnia appunctuata, conventa, concordata & conclusa, duntaxat Dominum Regem Angliæ suosque ligeos & subditos ex una, ac Civitates Hansæ, eorumque mercatores & homines, partibus ex altera, se extendant, adeò quod si fortè alterutra partium erga alios Principes, Dominos, aliosvè quoscunque, qui sub antedicti Regis Angliæ ditione, aut civitatibus Hansæ non existant, aliquod sibi jus aut actionem competere, ex eo, quod tempore prædictarum guerrarum & dissentionum, aut occasione eorum quid actum prætenderet, & quod ipsum per prædicta, appunctuata, conventa, concordata & conclusa minimè debet esse ablatum, imò ut partium unaquæque suum jus prosequi valeat, & finire, sicut promissum est.

Item appunctuatum, conventum, concordatum & conclusum est, XXVIII.
quod per præmissa omnia & singula in præsentibus descripta & contenta, nullis literis, privilegiis, libertatibus, concessionibus, indultis, concordiis & tractatibus ante tempora datis, præsentium per Illustrissimos Reges Angliæ,

& alios quoscunque, mercatoribus & hominibus Hansæ datis & concessis, aut inter dictos Reges & alios ac mercatores & homines Hansæ quibuscunque factis & concordatis, præjudicium aliquod generetur, sed quod ita omnia & singula cum præsentibus universis & hæc eadem cum illis in suis permaneant robore & virtute, sic quod mercatores Hansæ communiter & singuli præfatis literis, libertatibus, concessionibus, indultis, concordatis & conclusis, in quibuscunque suis articulis & punctis, prout in eis ad utilitatem eorum melius & pertinentius interpretari. Ac etiam ipsis liberius & utilius valere & convenientibus expedire poterunt in perpetuum, liberè & pacificè frui debeant, contraria vel aliqua alia interpretatione circa ea minimè facienda, ac contradictione cujuscunque non obstante; Quæ omnia & singula Nos Oratores Angliæ supra nominati promittimus bona fide, & pollicemur per metuendiss. Dominũ Regem nostrum, suosque hæredes & successores, ligeos & subditos Coronæ Angliæ universos & singulos, præsentes & futuros, quoad ipsos concernunt aut concernere poterunt, tenendum inviolabiliter in perpetuum, pariter & observandum, ac per literas authenticas & patentes ejusdem Domini Regis ratificanda, opprobanda pariter & confirmanda ligeos hujusmodi confirmatoriis in oppido Brugensi sub visu Aldermanni aut alterius adhuc potestatem ex parte Hansæ habentes literas similis confirmationis pro parte Hansæ apportantis, & tunc cum effectu nuncio regio ad hoc mittendo tradere parati, primo die Mensis Augusti proximè futuri deliberandum pariter & consignandum.

In quorum omnium & singulorum testimonium atque fidem, has literas penes Oratores Hansæ supra nominatos pro parte Hansæ remanentis, Nos Wilhelmus Hatteslyff, Joannes Russett: & Wilhelmus Rosse, Oratores in literis Procuratoriis, infra insertis, specialiter nominati, sigillis, nominibus, & signis nostris manualibus subscriptis roborari faciemus pariter & communiri. Tenores verò literarum procuratoriarum, de quibus supra fit mentio, sequuntur, & sunt tales:

Mandatum Regium, ejusdem Oratoribus & Legatis concessum.

EDVARDUS IV. Dei gratia, Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hyberniæ, omnibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, Salutem. Cum in quadam Dieta, mensibus Julii & Septembris ultimo elapsis, in civitate Trajectensi, per certas pro parte nostra, & per alios pro parte Civitatum Hansæ Teutonicæ Oratores, nonnulla media pacis & pristinæ amicitiæ, inter Incolas & subditos utriusque partis renovandæ excogitata, communicata, tractata, & sub spe conclusionis appunctuata fuerunt, prout in actis ejusdem dietæ, inter Oratores hinc inde conscriptis, & per eos subscriptis, de dato in Civitate Trajectensi, decimo nono die Septembris, Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo tertio, plenius continetur. Sicque ipsa Dieta primum ad quintum decimum diem Mensis Januarii proximi & tunc sequentis continuata ad finẽ, ut tunc & super materiis & rebus remanentib⁹ indiscussis finalis conclusio caperetur, paxque firma & perpetua inter partes componeretur & stabiliretur. Hinc est, quod Nos volentes ceptum hujusmodi debitum, sortiri effectum de fidelitate circumspectione & industria dilectorum & fidelium nostrorum, Joannis Schotte militis Mareschalli Villæ nostræ Cales, Magistrorum Wilhelmi Hatteslyff, Secretarii, Joannis Russett Archidiaconi Berck Consiliariorum nostrorum, & Wilhelmi Rosse Vitellarii Villæ nostræ Cales, plenariè confidentes ipsos nostros veros & indubitatos Ambassiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & Nuncios Generales &

les & speciales constituimus, deputavimus & ordinavimus, dantes & concedentes eisdem Ambassiatoribus, Commissariis, Procuratoribus, Deputatis & nunciis nostris tribus seu duobus eorum, quorum præfatum Joannem Schotten, Wilhelmum Hatterslyff, Joannem Russett unum esse volumus, plenam & liberam potestatem, ac mandatum generale ac speciale, pro Nobis, hæredibus & successoribus, regnis, terris, dominiis, subjectis, amicis, alligatis, confœderatis faventibus & adhærentibus nostris quibuscunque, cum spectabilibus & egregiis Viris, Gubernatoribus patriarum & Civitatum Hansæ Teutonicæ, seu eorum Ambassiatoribus, Commissariis, Procuratoribus, Deputatis & nunciis, sufficientem in ea parte potestatem habentibus, ac etiam cum quibuscunque Universitatibus, societatibus, Principibus, Dominis Gubernatoribus & Rectoribus terrarum patriarum, Civitatum, Oppidorum, Villarum & dominiorum quorumlibet terræ Almaniæ, aut cum ipsorum Ambassiatoribus, Procuratoribus, Commissariis, Deputatis & Nunciis, potestatem sufficientem habentibus conveniendi, appunctuandi, concordandi, & finaliter concludendi, de & super omnibus & singulis differentiis, litibus, quæstionibus, & discordiis, inter Nos, nostrosque subditos ex una parte, & præfatos honorabiles, & discretos Viros Gubernatores patriarum & Civitatum Hansæ prædictæ, Ac etiam Universitates, societates, Principes Dominos Gubernatores & Rectores terrarum, Civitatum, oppidorum, Villarum & dominiorum quorumlibet, dictæ terræ Alemaniæ, terras, Civitates, Oppida, Villas, Castra, patrias, & dominia, subditos, amicos, alligatos, confœderatos & adhærentes suos quoscunque, ex parte altera, pendentibus indiscussis ipsasque differentias, lites, quæstiones, & discordias discutiendi, determinandi, & finaliter omnibus modis quibus ipsis videbitur pacificandi & abolendi, ac de & super perpetua & reali pace atque concordia, tàm per mare, quàm per terram, flumina & aquas dulces, nec non ligis amicitiis & confœderationibus quibuscunque inter Nos, hæredes & successores nostros, ac regna, terras, dominia nostra, subditos, amicos alligatos, confœderatos, faventes & adhærentes nostros quoscunque, ex parte una, & præfatos egregios & spectabiles Viros, Gubernatores patriarum & Civitatum Hansæ prædictæ, ac etiam inter Universitates, societates & Principes, Dominos Gubernatores & Rectores terrarum, Civitatum, oppidorum, Villarum, & dominiorum quorumlibet, dictæ terræ Alemaniæ, terras, Civitates, Oppida, Villas, Castra, patrias & dominia sua, subditos, amicos, alligatos, confœderatos, faventes & adhærentes suos quoscunque, ex parte altera, contrahendi, iniendi ac firmandi, tractandi, appunctuandi, pariter & concludendi, nec non pacem & concordiam, ligas, amicitias & confœderationes hujusmodi, Viis & modis omnibus, quibus expedire videbitur, vallandi & roborandi, communicationemque mutuam ac liberum intercursum mercandisandi, securumque statum pro hominibus utriusque partis præsentibus & futuris, tàm in regnis, patriis, Civitatibus, dominiis & locis unius aut alterius partis prædictæ, quam alias ubi libet tàm in terra quàm in mari, fluminibus, & aquis dulcibus, unà cum trougis & abstinentiis guerrarum, aliaque dieta, si ipsis visum fuerit, appunctuandi, concordandi, pariter & concludendi, sub modis, forma & conditionibus, de quibus inter dictos nostros Ambassiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos, & Nuncios, ac præfatos spectabiles & egregios Viros, ac etiam Universitates, societates, Principes, Dominos Gubernatores & Rectores prædictos, seu eorum Ambassiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & nuncios prædictos, poterit concordari, Cæteraque omnia & singula faciendi, exercendi & expediendi, quæ in præmissis, seu aliquo præmissorum seu

circa

circa ea conjunctim aut divisim necessaria fuerint, seu quilibet oportuna ac quæ qualitas & natura hujusmodi negotii exigunt & requirunt, & quæ nosmet ipsi faceremus aut facere possemus, si præsentes personaliter essemus, ac etiamsi talia forent, quæ de se mandatum magis exigant speciale, promittentes bona fide, & in verbo religionis, ratum, gratum & firmum habituros, quidquid per dictos Ambassiatores, Commissarios, Procuratores, Deputatos & Nuncios nostros, in forma prædicta actum, gestum seu procuratum fuerit, in præmissis seu aliquo præmissorum. In cujus rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes. Teste me ipso apud Westmonasterium vicesimo Secundo die Decembris, Anno regni nostri 13 per ipsum Regem & de datis prædictorum autoritatibus Parliamenti sui.

Mandatum & Ratificatio Civitatis Lubecensis, Hanseaticis Oratoribus & Legatis concessum.

UNiversis & singulis præsentes literas inspecturis, lecturis seu legi audituris, Nos Pro-Consules & Consules totius Consulatus & Communitatis Imperialis Civitatis Lubecensis, cæterarumque Civitatum, Burgorum, Communitatum, Oppidorum, Villarum & locorum totius Hansæ Teutonicæ Oratores & Nuntii, ad communem earundem Civitatum, Burgorum, Communitatũ, Oppidorũ, Locorũ, & Villarũ dictæ Hansæ, & ex eis ubicunq; existentium mercatorum & personarum, quietem & utilitatem procurandam, in ipsa inclita Civitate Lubecensi, specialiter constituti, salutem in Domino, & præsentes fidem indubiam adhibere, cum pridem inter Excellentissimi & Potentissimi Principis ac Domini, Dn. EDVARDI, Angliæ & Franciæ Regis & Domini Hyberniæ Venerabiles & egregios Viros & Dominum Wilhelmum Hatteslyff Secretarium, Joannem Rutiett Decretorum Doctorem Archidiaconum Berks. in Ecclesia harum & Wilhelmum Rosse, Vitellariũ Villæ Cales Oratores, Commissarios & Procuratores, ex una: ac Circumspectos atque providos Viros Dominos Henricum Castorpium Pro-Consulem, Joannem Osthusen, Doctorem utriusque Juris, Secretarium, & Joannem Luneborch, Consulem Consilii Communitatis Civitatis Lubecensis, cum aliis sibi adjunctis spectabilibus & circumspectis Dominis Oratoribus, videlicet Bernardo Balcer, Pro-Consule. Eylardo Lubberdes Consule, & Joanne Grone, Secretario Bremensi, Henrico Murmester, Legum Doctore, Pro-Consule, Henningo Burinck Consule, & Laurentio Rosideken, Secretario Hamburgensi, Christophoro Hinxteberg Pro-Consule, Henrico Rensinck Cõsule, & Johanne Kakestbeke Secretario Monasteriensi, Bernardo Pavvest, Rodon Vestete Consulibus & M^ro Joanne Lyndenble Secretario de Dantscke / Joanne Marquardi, Joanne Boron: Pro-Consulibus, & Magistro Stephano Jelbrett, Secretario Daventriensi, Tidemanno de Veen, Pro-Consule, Henrico Kunerstorp, Cõsule Campẽsi, Joanne Durekop, Bertramo Berghoff / & Magistro Gerhardo Bunsr Secretario, ex parte mercatorũ in Brugge, Hermanno Wanmathe, Secretario mercatorum London: & Dn. Christiano de Chore, Cappellano & Secretario mercatorum Bergensium in Norvvegia, Communitatum, Civitatum & oppidorum Hansæ Teutonicæ Oratores & Nuntios, Procuratores, ex altera partibus: Post varios Tractatus in civitate Trajectensi, mensibus Julii & Septembris, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, de & super plurimis differentiis, litibus, querelis, injuriis & discordiis, inter homines partium prædictarum molis pendentiabus habitos atque factos tandem inspirante pacis auctore, pro pacificãdis & abolẽdis differẽtiis, litib9, guerris, injuriis & discordiis hujusmodi, atq; pro reducẽdo & restaurando omnes & singulos homines utriusque partis prædictæ, ad suam pristinam amicabilem & mutuam

tuam communicationem & converſationem, liberumque intercurſum mercandiſandi, quædam concordata & concluſa, quædam verò per modum adviſamentorum appunctuata ſunt, inter prædictos Oratores, Commiſſarios hinc inde, & eorum occaſione inter eosdem Oratores finaliter concluſum & concordatum exiſtit, quod jam præfatus Sereniſſimus Rex Angliæ quam Civitates Hanſæ prædictæ utriusque ſuos Oratores & Ambasſiatores cum ſufficienti mandato, & plena inſtructione, in ſupradicta Civitate Trajectenſi, 15 die Januarii proximè ſequentis habeant, ad omnia ſupra tractata concludenda, ac pacem firmam & perpetuam ſtabiliendam in modis patentibus & ſigillatis eorundem Oratorum & Commiſſariorū literis ipſis Oratoribus & Commiſſariis ſupraſcriptis, alterutrum exhibitis & datis, in Civitate Trajectenſi, Anno Domini 1473. die verò 19. Septēbris dominica quas hic per inſertis haberi placet comprehenſum. Hinc eſt quod in eventum & finem præfatos de matura circumſpectione & probitate ſpectabilium & circumſpectorum Dominorum, Civitatum & Oppidorum, videlicet Joannis Oſthuſen, utriusque Juris Doctoris, & Joannis Berſenbrengen Secretariorum Lubecenſ. Henrici Murmeſter, Legum Doctoris Pro-Conſulis & Laurentii Rotidecken ſecretarii Hamburg: ac Bernhardi Parveſten, Conſulis de Dantſcke, pleniſſimè confidētes ipſos omnes & eorū quemlibet in ſolidū, præſentiū ehibitores & exhibitorem; Ita tamen, quod non ſit melior conditio primitùs occupantis, nec deterior ſubſequentis, ſed quod per unum ipſorum inceptum fuerit, aliquis proſequi valeat mediare & finire omnibus melioribus modo, via, Jure, cauſa, ſtilo & forma, quibus melius & efficacius potuimus & debuimus, poſſumusque & debemus ad præmiſſa omnia, & ſingula fecimus, ac præſentium tenore facimus, conſtituimus, & ordinamus, noſtrosque præfatæ Hanſæ veros, certos, legitimos & indubitatos Procuratores, Nuncios & Oratores generales & ſpeciales, ſic tamen, quod generalitas ſpecialitati non deroget, nec è contra dantes & concedentes eis omnibus & eorum cuilibet in ſolidum, plenam & omnimodam poteſtatem, autoritatem, mandatum, & facultatem, per ſe duntaxat aut una cum aliis honorabilibus quarumcunque Civitatum & oppidorum dictæ Hanſæ Oratoribus veris, Procuratoribus ſive Nunciis ad præmiſſa ſpecialiter Deputatis vel Deputandis, in præfacta Trajectenſ: Civitate præmentionata 15. die menſis Januarii, ac poſterius, quandocunque ſe noſtro & totius Hanſæ prædictæ nomine conſtituendi, & præſentias ſuas exhibendi, ac cum univerſis & ſingulis ſupradicti Potentiſſ: & Excellentiſſimi Principis Domini Angliæ & Franciæ Regis. Venerabilibus & egregiis Dominis Oratoribus, Procuratoribus & nunciis ſpecialibus, in ea parte poteſtatem & mandatum habentibus eorum cauſa & occaſione, quæ ut prædicitur inter prænominatos Oratores & Commiſſarios, ſive per modum adviſamentorum appunctuata ſint in eadem Civitate Trajectenſi, conveniendus & communicandus, ac de & ſuper præfatis univerſis & ſingulis in modum adviſamentorum appunctuandi, etiam concordandi & concludendi, prout hæc & alia quæcunque per utriusque partis Oratores, Commiſſarios, atque Procuratores antedictos, in omnibus ſuis punctis atque clauſulis appunctuata ſunt, concordata, concluſa & adviſata. Ac etiam cum ipſis regiis Oratoribus, Procuratoribus ſive Nunciis conveniendi & concordandi de loco & tempore, ac modo & forma convenientibus quibus tàm ipſa præmentionata, concordata & concluſa, tâm adhuc concordanda & concludenda poſtquam concordata fuerint & concluſa, nec non perpetua pax & firma futuris temporibus inviolabiliter obſervanda, approbari & ratificari per Principales partium

prædictarum Dominos conſtituentes ac quoſcunque alios, quorum incerte finaliter atque confirmari debeant, de & ſuper præmiſſis omnibus & ſingulis patentibus atque ſigillatis, approbationis, ratificationis & confirmationis, & aliis quibuſcunque literis, pro firmiori prætactorum perpetua obſervantia partibus, hinc inde vel ſaltem earundem veris Procuratoribus & Commiſſariis ſupradictis, vel aliis ipſo facto & realiter exhibendum, aliaque omnia & ſingula facienda, dicenda, gerenda & exercenda, quæ in præmiſſis, & circa ea neceſſaria fuerint, ſeu quomodo libet oportuna, & etiam ſi mandatum exigant, magis ſpeciale quàm ſuperiùs eſt expreſſum, unumquemque vel plures Procuratorem vel Procuratores loco eorum & cujuslibet ipſorum, cum ſimili poteſtate ſubſtituenda, & ſubſtitutos aut ſubſtituendos totiens quotiens eis vel eorum alteri expediens videbitur revocandũ, & alios vel alium iterum ſubſtituendum, promittentes nihilomnius bona fide, nos mercatores, ac quoſcunque alios ſubditos noſtros perpetuo firmum, ratum & gratum habituros, quicquid per eos vel ſubſtitutos vel ſubſtituendos ab eis actum, factum, dictum, conventum & concluſum geſtumvè fuerit in præmiſſis, vel quomodo libet procuratum dolo & fraude ceſſantibus penitùs & ſemotis; In quorum omnium ſigillorum fidem & teſtimonium, præſentes literas ſigillo Civitatis Lubecenſis quo eisdem appendente ad præſens utimur, communiri fecimus. Datum in eadem Civitate Lubecenſi Anno Domini 1474. die prima menſis Januarii. Datum in Civitate Trajectenſi, ultimo die menſis Februarii, Anno Domini, ſecundum curſum & computationem Eccleſiæ Romanæ 1474. Eccleſiæ verò Anglicanæ Anno 1473.

Nos igitur EDUARDUS IV. Rex ſupraſcriptus, habentes certam diſcretam & indubiam notitiam, de omnibus & ſingulis Tractatibus, communicatis, appunctuatis, conventis, concordatis & concluſis, inter præfatos Oratores, nuncios & Procuratores noſtros, ex una parte; ac dilectos ſpectabiles & circumſpectos viros Oratores Hanſæ, ex altera parte, prout in articulis memoratis ſerioſiùs eſt expreſſum, ea omnia & ſingula, nomine noſtro facta atque geſta, de certa ſcientia noſtra, nullo Juris ſeu facti errore ducti atque omnem, quantum in nobis eſt, ſupplentes defectum, gratanter acceptamus, approbamus, ratificamus, & approbamus, Volentes & decernentes, eadem per Nos, hæredes & ſucceſſores Noſtros, quantum in nobis eſt, necnon per vaſallos, ligios & ſubditos noſtros, ac ſucceſſorum noſtrorum quoſcunque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter obſervari debere, nec iisdem aut eorum alicui controveniri ullo modo. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes. Teſte meipſo apud Weſtmonaſterium 20. die Julii, Anno regni noſtri 14.

Henric. 7. Nos autem literas prædictas, ac omnia & ſingula in eisdem contenta, rata habentes & grata, ea pro nobis & hæredibus noſtris, quantum in nobis eſt, acceptamus & approbamus, & tenore præſentium præfatis mercatoribus Alemanniæ ratificamus & confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter teſtantur: & prout ipſi libertatibus, immunitatibus, & quietantiis prædictis, ſemper hactenus, à tempore conceſſionis & confirmationis literarum earundem rationabiliter uti & gaudere conſueverunt. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes. Teſte meipſo apud Weſtmonaſterium, 9 die Martii, Anno regni noſtri primo. Anno 1486.

Henr. 8. Nos autē literas prædictas, ac omnia & ſingula, in eisdem contenta, rata habētes & grata, ea pro nobis & hæredib9 noſtris, quātũ in nobis eſt, acceptam9 & approbam9, & tenore præſētiũ præfatis mercatorib9 Alemaniæ ratificam9 & con-

confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter teſtantur, & prout ipſi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis ſemper hactenus, à tempore conceſſionis & confirmationis literarum earundem rationabiliter uti & gaudere conſueverunt. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes. Teſte meipſo apud Weſtmonaſterium 20. die Februarii Anno regni noſtri primo, qui fuit. 1508.

Nos autem literas prædictas, ac omnia & ſingula in eisdem contenta, rata habentes & grata ea, pro nobis & hæredibus noſtris, quantum in nobis eſt, acceptamus & approbamus, & tenore præſentium præfatis mercatoribus Alemaniæ ratificamus & confirmamus, prout literæ prædictæ rationabiliter teſtantur, prout ipſi libertatibus, immunitatibus & quietantiis prædictis ſemper hactenus à tempore conceſſionis & confirmationis literarum earundẽ rationabiliter uti & gaudere conſueverunt. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes. Teſte meipſo apud Weſtmonaſterium 20. die Junii Anno regni noſtri primo. ſcil. Anno 1547.

Aſſertio Jurium Hanſeaticorum circa Curiam ſeu domum Styliardanam & eò pertinentibus ædificiis Juribus & immunitatibus, usque ad Gildhallam Teutonicorum incluſivè.

Uod Curia Londinenſis Styliardana ſeu Stallhoff dicta, cum omnibus Juris pertinentiis, Juribus & immunitatibus usque ad Gildehallam Teutonicorum Sociorum Hanſæ-Civitatum propria ſit, adeoque ſine ipſorum facto ipſis de Jure adimi, ad aliumve transferri non poſſit, ex iis, quæ ſequuntur, luce meridianâ clariùs pateſcit.

I. Immemorialis poſſeſſio.

Et 1mó quidem Univerſa non Angliæ tantùm, ſed tota quoque Europa coram oculis ſuis intuetur, cognitumque habet, prædictas Civitates Curiam iſtam ab immemoriali retrò tempore usque huc poſſediſſe, atque etiamnum in quietâ ejusdem poſſeſſione eſſe. Qualem immemorialem poſſeſſionem ſolam loco tituli, ejusque privilegiati eſſe, tantumque Juris habere, ut eadem munitus, titulum ſuæ poſſeſſionis alium reddere non teneatur, tàm indubitati Juris eſt, ut in parato Juſtitiæ foro & quidem ipſis etiam mercatoribus Anglicanis atteſtantibus, æquè in Anglia, ac in aliis Chriſtiani orbis Regnis & Rebuspublicis contrarium unquam ſtatutum obſervatumvè fuiſſe, nequidem allegari, nedum probari poſſit: Adeoque dictæ Civitates eo ſolo in tantum ſecuræ ſint, ut ad ulteriorem tituli ſui probationem de Jure neutiquam adſtringi, minus eâdem deficiente poſſeſſione iſtâ ſuâ privari poſſint.

2. Solennis Transactio Trajectenſis.

Cui tamen immoto Juris Juſtitiæque fundamento alia, non minus firma legitimaq; fundandæ poſſeſſionis columna, Titulus nempe ſolennis Transactionis, accedit: Quæ cum talis ſit, ut ſicut hactenus re ita exigente, allegata, ſancteque obſervata, ita etiamnum & tuto & merito lucem reddere poſſit & debeat: Idcircò Eundem, quantum quidem ad hunc paſſum attinet, & quidem pro majori fide, in probante forma ſub lit. A. hiſce adjungere neceſſarium viſum fuit. Idq; eo magis, quod ex ea, ſi quæ hactenus mota, vel dehinc movenda dubia occurrant, in continenti faciliq; negotio tolli removerique poſſint. Maximè ſi præter alia ſequentia cumprimis & ſingulariter exinde notentur. A

Curia Styliardana ob bene merita conceſſa.

Imó Dictam Curiam non tàm ex ſingulari aliqua gratia Regia, ſed potiùs in aliqualem, ut verba ſonant, recompenſam bene meritorum, perpesſiq; damni ejusque graviſſimi, adeoq; titulo oneroſiſſimo, Hanſeaticis con-

cessam fuisse. Damna inibi expressa, non à Rege, sed populo Anglicano Hanseaticis illata, & obinde eo nomine factum vel transactum, non tàm Regis quàm populi causâ, factumque fuisse.

3. *Curia Styliardana nō pertinet ad patrimonium Regis.* 3tiò. Quòd nulla extent vestigia, Curiam istam ad patrimonium Regium principaliter pertinuisse, sed potiùs (prout ejusdem exterior forma, situs loci, aliaq; concurrentia indicio esse possunt:) à privatis ante ea tempora possessam, ad Regem, ceu Administratorem Regni tandem pervenisse. Qamvis si tempore concessionis quam maxime de patrimonio Regio fuisset, tanquam in gratiam populi & pro aliqualiter expiandis injuriis ejusdem abdicata, tanto minùs vindicari, fiscoque applicari posset.

4. *Curia in perpetuum* Quibus 4to accedit, quod sæpe dicta curia non ad tempus, sed in perpetuum.

5. *Hanseaticis Civitatib. concessat.* Et quidem 5tò. Non paucis tùm temporis Londini commorantibus Hanseaticorum Institoribus & Ministris, sed sociis Hansæ Teutonicæ Civitatibus, earumque tâm præsentibus, quàm futuris incolis & successoribus indistinctè & quam generalissimè concessa fuerit. Prout ea omnia ex tenore dictæ transactionis pleniùs elucescunt, brevitatis ergò eò remittendo.

6. *Transactio Ultrajectina consensu Ordinū Regni inita.* Et quoniam 6to non ex superiùs allegatis tantùm, sed ex hac adjuncta authentica copia alia lit. B. manifestò apparet, inque aperte est, Transactionem istam non, Regis tantùm sed & Parliamenti, populique Anglicani nomine initam, indeque à dicto Parliamento expresse confirmatam ratihabitamque fuisse:

B Nulla sanè justa prætendi causa potest, quare inibi acta, transacta & concessa etiam dehinc rata haberi non debeant,

7. *Hanseaticis nihil potest imputari, ut hæc privilegia ipsis adimantur.* Maximè 7mò cùm Hanseaticis nihil omninò imputari possit, quo insignem istam sive pœnam sive injuriam essent promeriti.

Quin potius octvò ad Exemplum Nobilissimorum Antecessorum Nationis Anglicanæ cum Hanseaticis ad hæc usque tempora, pro communi utriusque nationis bono, sanctè observata cultaque amicitia, etiam dehinc sarta tecta conservanda, ad seram posteritatem, proroganda.

9. Idq; 9no tantò magis, quod dubiū non sit, consimilia utriusq; nationis studia & mores injuriâ temporis aliquantisper cessantem communem utilitatem & fructum tantò largiùs dehinc reductura. Etsi enim ante hæcce etiam tempora, sub regimine Elisabethæ &c. controversiæ nonnullæ inciderint, earumque respectu Hanseatici non parùm damni perpessi fuerint: Tantum tamen abest, ut eæ perpetuò duraverint, quin potiùs eisdem in cinere, quod ajunt, sopitis, pristina dehinc Jura sarta tecta servata fuerint, atque meritò possint & debeant. Quod si fiat, pristinusque adeò privilegiorum usus Hanseaticis concedatur, dicta Domus non tantùm majori numero inhabitantium frequentabitur, sed commercia quoque ipsa pristino dehinc flori & vigori quasi postliminio restituentur, adeoque Principalis tâm concedentium quàm acquirentium intentio uberrimè effectum sortietur.

Obj. 1. Quamvis, quod inter alia prætendi intelligimus, Hanseaticis præjudicio vel fraudi esse non possit, nec debeat, quod prædictæ ædes hoc præsertim tempore rariùs inhabitentur, commercia item minus minusque frequententur, adeoque corporatio ceu causa, ob quam quodammodo concessa cessare videatur.

Cum publicè omnibus constet, per Hanseaticos non stare, quo minus hæc talia indeque dependentia alia pristino more vel modo continuata sint. Adeoque istis ob id sequius quicquam imputari non possit, minus verò legitimo titulo acquisita immemorialique tempore possessa Jura, ipsis planè innoxiis auferri debeant. Quod quidem levioris minorisque præjudicii videre

poterat,

poterat, si quod iterum obtendi putamus auctoribus seu incentoribus hujus litis, cum paucis ibi commorantibus Mercatorum Hanseaticorum Ministris seu Institoribus res tantùm esset. Verùm cum in aperto sit, sæpè memoratam Transactionem Trajectinam, ut & Tractatus quosvis alios neutiquam cum vel ab Aldermanno, reliquisque Londini commorantibus, ceu minorum gentium, tantæque rei planè incapacibus, sed Civitatibus Hanseaticis ipsis instituta, conclusa & subsignata fuisse, Istosque præterea causam possessionis seu inhabitationis ab Hanseaticis habere, adeoq; tanquam eorundem Ministros ab illis in totum & simpliciter defendere. Prout in re causaq; planè simili apud Contoria Antvverpiense, Neogardense & Bergense, rem istam perinde sese habere, idemque illud ita utrobique observari, res ipsa ocularisque Inspectio docet: Consectaneum omnino est in necem & præjudicium Hanseaticarum Civitatum hujusmodi conquisitos fucos ceu nebulam ad ortum solis vi veritatis & justitiæ planissimè dispergi. Et quoniam præter hactenus profligatam prætensam impeditionem dominii & proprietatis, prædictarum quoque curiarum immunitas unà impugnari voluit. Immunitas Styliardana

Provocamus hîc iterum 1mo ad longissimi temporis possessionem Titulum nempe Præscriptionis, præ omnibus aliis, etiam in hoc Regno & laudabili Republica, quam maximè privilegiatum, ceu quo solo Curiæ nostræ Libertas & exemtio satis superque de jure stabiliri defendique potest.

Quamvis 2do hîc iterum non destituamur titulo dictæ scil. Transactionis Trajectanæ ejusque Privilegiorum, prout idem hocce ex superius allegatis in probanteque forma appositis documentis lit: A & B. in locis ibidem specialiter notatis, claris & disertis verbis ita dispositum reperitur.

REMONSTRATIO
argutiarum
Sive
SUB: ET OBREPTIONUM.
quibus
MARMEDUCKIUS
quidam Sociiq; ejus,
JURIUM DOMANII ANGLICANI
FISCALIUM prætensi INFORMATORES, seu Inquisitores, Domum Teutonicam, sive STILIARD, quæ est Londini in Angliâ, civitatibus Hansæ Teutonicæ indè â pluribus seculis quæsitam, plurimis juribus ac privilegiis ornatam, continuoque hactenus possessam, novissimè impugnare & præsens Parliamentum, ipsumque adeò universum Populum Anglicanum, vera opprimendo, falsa comminiscendo, circumvenire ausi sunt.

Adjectis
RESPONSIONIBUS AD SINGULAS OBREPTIONES,
&
EPILOGO CONCLUSIONUM
ac petitionum aliquot, juri & naturali æquitati maximè consentanearum.

REMONSTRATIO SUB: & OBREPTIONUM.

I. SUBREPTIO,

IN eo consistit, quod & sæpius jactant Insultatores isti, & ferè ubiq; fundamenti loco præstruunt: *Jura & Privilegia Stiliardana niti mero beneplacito, gratiâ & munificentiâ Regum Angliæ, Populi olim publicique boni commodis neglectis: ideoque, ut privato studio concessa, posse quovis tempore, imò etiam debere nunc, vindicatis & restitutis populi, ut ajunt, juribus, à Parliamento omninò revocari.*

RESPONSIO.

Atqui hoc ipsum initiò falsum est, per meram gratiam Hanseaticas civitates domum istam juraque eidem annexa primitus obtinuisse. Quicquid enim juris in eo habent (planè ut cætera nationis Teutonicæ privilegia apud Anglos) origine tenus haut beneficio Regio acceperunt, sed officiis & benefactis suis meruerunt, adeoque suo eoque optimo maximo jure possident. Meruerunt autem:

1. Auxiliis Anglicano populo quondam, summo labore, maximâ impensâ, contra Gallos aliosque hostes submissis.
2. Strenuâ pro Anglis adversus eosdem hostes dimicatione eorundemque profligatione.
3. Ob damna post id temporis magnâ cum injuriâ ab ipsis Anglis vicissim perpessa. Horum omnium compensationem Angli eâ quidem tempestate, cum sive pecuniâ sive ullo se redhostimento alio exæquare posse diffiderent, successere in locum debiti inque solutum quasi crediti data sunt, jura ac privilegia ista.
   Id probant disertis verbis pacta & conventiones publicæ cum HENRICO III. cum EDUARDIS, & sequentibus Angliæ Regibus initæ; Cumprimis verò Transactio Ultrajectina, & plura alia documenta, quorum authenticæ scripturæ servantur Lubecæ in Archivo Hanseatico.

Sequitur hinc.

1. Falsum esse, quod dicitur non observato populi publicoque Angliæ bono jura ista quæsita esse.
2. Verissimum contrà, Angliam ingentis æris debito hâc ratione liberatam; in quo tum evidens Reipublicæ utilitas versabatur.
3. Indeque fit, ut pacta hæc utrinque sint obligatoria.
4. Et quidem in perpetuum, ob synallagma intrinsecum.
5. Consequens est: nec posse eadem pro lubitu & in utilitatem alterutrius partis, alterâ dissentiente (salvo equidem jure quod inter Gentes est,) revocari, non magis quam repeti aut vindicari pro lubitu venditoris res semel vendita ac tradita potest.

6. Imò etiamsi mutuo dissensu à pactis illis recederetur, restituendæ tamen Civitates prius essent in eam causam, in qua fuerant 400. abhinc annis: ante videlicet impensas erogatas, operasque bellicas præstitas, ante damnum item perpessum; & quidem cum omni causâ. Quomodo (ut alia taceantur) refundendi forent:
   1. Sumptus illi auxiliares & bellici, utiliter quondam Angliæ usibus impensi, una cum interesse 400. annorum.

2. Præ-

2. Præterea operarum iisdem in bellis præstitarum calculus esset ineundus.

3. Nec non damnorum ab ipsis, sicut diximus, Anglis olim contra jus fasque Hanseaticis illatorum, una cum interesse temporis intermedii. Atque hæc quidem sola, damni videlicet istius æstimatio, cum ipsis Angliæ Parlamentis eo tempore & calculantibus ità & ultrò fatentibus, jam ante 200. annos excesserit summam 200000. ℔ Sterling: facilè intelligitur, quanta in universum nasceretur debiti summa, si & hoc & illud & istud, una cum interesse adhæc tempora, & omnis prætereà causa exactè computaretur.

7. At verò tantæ Obligationis, tot impensarum, tot laborum & bonorum jacturam cùm non pristinis saltem temporibus passæ sint Civitates; verùm adhuc etiam testentur, omni damno insuper habito, quâvis compensatione aliâ carituros sese lubentiùs, quàm mutua amicitiâ commerciique consuetudine cum Anglicano populo, dicto modo adeptis ac stabilitis; æquum est eis à Republicâ Angliæ parem affectum rependi, utilitatesque Civitatum terrâ marique omnibus modis foveri, juvari, & augeri potius quam imminui.

8. Planè autem ab omni ratione & humanitate alienum fuerit, sine ullo Civitatum merito aut delicto, abolitâ pristini temporis memoriâ affectatâque officiorum oblivione, confictis præterea ratiunculis, contra amicitiæ fas cunctarumque benè moratarum gentium jura, de possessione Eas, (sicut Informatores illi quidem facere satagunt,) dejicere, juribusq; pridem quæsitis spoliare velle.

II. SUBREPTIO.

Quâ utuntur, hæc est: *Quod, quotiès de origine, titulo, & autoritate juriũ Curiæ sive domus Styliardanæ loquũtur, ita loquũtur ac si non per merã tantùm gratiam, sed & inscio & invito populo Anglicano, per importunas preces, sordes, clandestinisque fraudibus Civitates possessionem ejus nactæ essent. Ideoq; ut plurimum Regum tantummodo mentionem faciunt, Parlamentorum aut omittunt aut dissimulant callidè: Nullo alio videlicet consilio, quam ut rerum initia ac progressus aut ignorentur prorsus, aut obliterentur, totumq; hoc jus inde à primis quasi fontibus obstructum, populo ac plebi cunctisq; rei gestæ ignaris, reddatur invisum.*

RESPONDETUR:

At verò 1. Non soli Reges, in privatis ac Regiis consistoriis sive cubiculis suis, jura illa Civitatibus elargiti sunt, sed publicè etiam in Parlamentis fuêre proposita, lecta, expensa, cum applausu approbata. Id quod authenticis literis, quæ in dicto Archivo Hanseatico reperiuntur, quandocunque opus fuerit, manifestè probatum dari potest.

2. Quin & Civitatem Londinensem, quæ potissimam hac in re Anglicani populi partem facit, non consciam modo horum omnium fuisse, sed & solenniter cuncta approbasse, &, quantum in se fuit, rata habuisse, similibus publicis documentis constat.

Sequitur hinc

1. Non tantùm non solâ Regum gratiâ (quod primæ subreptionis argumentum erat) sed nec sola Regum autorite (quæ altera est subreptio) niti jura ac privilegia nostra.

2. Falsum quoque est, quod inscio & invito populo Anglicano data nobis sint; cum de scientia non minus, quàm publico applausu veterum Parlamentorum, publicè constet; populus autem repræsentativè sit in Parlamentis. Indè quod Parlamentorum consensu factum est, totius populi authoritate, scientiâ, assensu, applausu, factum esse, sicut omnis juris ratio docet, censetur.

3. Falsissimum verò est, quod sordium, importunarum precum, fraudulentæ clandestinitatis, similiumque artium insimulare Majores nostros conantur; quarum in eos, probato totius populi assensu, nè suspicio quidem cadere potest: Imò ipsos Adversariorum anteambulones quoties simile quid hodiernis aggressi sunt, Regum lenitate abusos, gratiæ ac favoribus eorum obrepsisse, suis privatis utilitatibus litasse, vel inde manifestum fit; quod, quicquid unquam impetraverunt contra Hanseaticos, detectâ mox causæ injustitiâ, abolitum, instar nubeculæ semper evanuerit, jusque nostrum hactenus manserit integrum atque assertum.

4. Cumque jam Parlamentorum autoritate interveniente, populi totius communis sponsio facta esse censeatur; sequitur & hoc; utcunque Regia non nunquam autoritas Parlamentorum consilium admittat, tamen veterum atque æquè legitimorum Parlamentorum acta rescindi ab insequentibus Parlamentis, nec posse jure nec per honestatem debere: cum nec par in parem habeat imperium, nec præsens Parlamentum facere velle credendum sit antecessoribus quod ipsum fieri sibi nolit à posteris suis.

III. SUBREPTIO.

Hujusmodi ferè est: *Data licet Hanseaticis jura quædam fuerint olim, id tamen factum esse certis sub conditionibus, certo respectu, & ad certos fines. Inter has sive conditiones, sive respectus, sive fines, præcipuam esse exportationem pannorum Anglicorum, ad quam Hanseaticos vicissim ajunt teneri & quidem in tantâ copiâ, ut tota natio Anglicana insignem indè sentiat utilitatem. Jam verò nullos pannos ab Hanseaticis amplius exportari, sed commercium illud totum rediisse ad ipsos Anglicanos, puta Adventurerios. Hos uno anno sæpè bis amplius exportare, quam Hanseatici olim duobus aut tribus annis; Ita cessante conditione & fine, cessare utique jura ipsa.* Sed

RESPONDETUR.

1. Pannorum exportationem quod attinet, jam ex supradictis constat, futura Angliæ commoda atq; utilitates non fuisse juris Hanseatici præcipuam aut solã sive causam sive conditionẽ; sed potius, ut ipsa Anglia immenso liberaretur debito, quo Civitatibus contractus tempore erat obnoxia. Atq; in eo quidem tum temporis maximum totius populi versabatur emolumentum, ut Hanseaticæ Civitates in solutionem debiti acciperent jura potius ac privilegia quædam pro tot beneficiis præque immensâ pecuniæ summâ.

2. Hinc nostris quoque temporibus non tàm ad Angliæ sive emolumenta sive damna, quæ sentire fortè ex horum privilegiorum concessione Anglia possit, respiciendum est; quàm ad id, quod principaliter actum fuit; nempe ut Hanseaticis coëmendi & evehendi panni Anglicani in perpetuum jus esset, præ aliis nationibus, idque ob præcedentia eorum merita pariter & damna perpessa.

3. Quin ut resolvatur totum illud, quod ad finem unum vel alterum aut sub conditione aliquâ contractum est, oportet hoc in ipsa conventione expressum esse, cum cæteroquin unius rei plures possint esse fines accessorii; nec omnis conditio habeat vim pacti resolutivam, sed ea tantùm, quæ totius conventionis vera & sola causa fuit, ac specialiter ita contractui adjecta, ut cessante illâ contractus habeatur pro dissoluto.

4. Tum quod apprimè notandum, & toti Angliæ perquam est notissimum ipsaque adeò Aventureriorum Hamburgensium societas palàm testatur, non modò non cessare evectionem pannorum, (quamvis ab Hanseaticis nunc quidem nihil evehatur) sed nec per Hanseaticos stetisse hactenus aut adhuc stare, quo minus in pannarii istius commercii evectionisque possessione ipsi manse-

manserint. Nemo autem sine culpâ suâ damnum pati, multò minus quæsito jure privari debet.

Sequitur hinc iterum,

1. Cum Hanseatici jus suum acquisiverint titulo valdè oneroso, manere illud perpetuum & irrevocabile:
2. Nec posse revocari aut mutari conditione quamvis extrinsecâ & accessoriâ aliquâ cessante.
3. Uti nec fine uno vel altero accessorio cessante.
4. Multò minus privatæ utilitatis causâ.
5. Multò imò minus si pars altera eodem adhuc emolumento, quamvis per alios, fruatur.
6. Cum nec liceat naturaliter alterutri parti resilire à tali contractu suæ utilitatis gratiâ, invitâ parte alterâ, infinitam inde læsionem passurâ.
7. Frivolè itaque agere patet Informatores, qui ejusmodi fucis fallere improvidos & incautos satagunt.

IV. SUBREPTIO.

Est similis fermè priori. *Exspirasse enim jus Hanseaticum*, ajunt, *adeoq; jus domus Stiliardanæ; quod ipsa corporatio, hoc est corpus & subjectum, cui jus illud initiò quæsitum est, desierit esse, aut saltem ob raritatem Germanicorum mercatorum vix appareat. Ideò cessante simul domus illius commercio, Angliæ utilitatibus consecrato, cessare ipsum jus.*

RESPONDETUR.

Atqui 1. modò demonstratum est, solius pannariæ utilitatis causâ non venisse Hanseaticos in possessionem Curiæ Stiliardanæ.

2. Nec prout commodum fortè atque utile est alterutri parti, contractum illicò dissolvi aut enervari.

3. Ipsa objectio de corpore seu subjecto privilegiorum sublato aut saltem non amplius conspicuo, si referatur ad Civitates manifestè falsa est. Quis enim ignorat fœdus Hanseaticum inter præcipuas urbes (ut sunt: Lubeca, Brema, Hamburgum, Dantiscum, Brunsvviga, Colonia Ubiorum, &c.) durare in hunc diem, nec emortuum esse corpus, licet ex 72. Civitatibus quibus olim constabat, multæ imbecilliores secessionem fecerint, nonnullis ob libertatem etiam amissam exclusis. Certè adhuc conventus suos celebrant, & Legatos mittunt conjunctim, & in Germaniæ Constitutionibus publicis, tàm recentioribus, quàm antiquis earum fit mentio honorifica, & in Galliâ, Hispaniâ, Sueciâ, Dania, Moschoviâ, Poloniâ Belgio, & agnoscuntur adhuc, & juribus suis, tanquam corpus fœderatum, fruuntur. Sin respiciatur ad mercatores in domo Stiliardanâ commorantes: quomodo horum vel paucitas vel factum aliquod, efficere poterit, ut ipsa domus Civitatibus auferatur? cum:

1. Nec iidem mercatores, sed Civitates Hanseaticæ sint Curiæ illius Domini.
2. Necdum admisisse eos quid, amissione juris ullâve tali pœnâ dignum, unquam hactenus auditum, aut probatum est.
3. Et si quid tale delinquerent, pœnæ suos tenere debent autores.
4. Infrequentia verò eorum nec ipsis imputari potest, cum occupato, paulatim ab Anglis pannario commercio, ipsi nunc ab eodem (quo jure quâve injuriâ) exclusi, ad tantam paucitatem & infrequentiam, invitissimi sanè, redacti sint; ut nulla ratio permittat sine culpâ sua, prætereque omne meritum afflictis addere afflictionem, injurias injuriis cumulare.
5. Imò Informatores ipsi præcipuo hoc colore utuntur; restringendum esse ex-

ſe extraneis Anglicanum commercium, ut Angliæ ſubditi eo ſoli fruantur. Contraria verò ſunt: & cupere & intendere planè exterminium peregrini commercii, & tamen punire velle noſtrates ademptione juris ſui, quod ad paucitatem redacti non majori numero & amplius hic commercium frequentent. Planè contra naturalem rationem eſt, qui jam in alterius commodum ceſſit aliqua parte juris ſui, eum privari porrò omni reliquo jure, ob hoc ipſum, quod parte illa ceſſerit

6. Deniq; juris à communi ratione haud alieni regula eſt: Collegium quod in plurimis perſonis cœpit, poſſe vel in tribus aut minori etiam numero conſervari.

Sequitur hinc

1. Falſum planè, & evidentisſimæ veritati contrarium eſſe, quod de ſublatâ, deſtructâ, imminutâvè corporatione illa cui privilegia juraque memorata quæſita ſunt, objiciunt.

2. Neque eſſe quærendum, quid utilitatis hodiè poſt tot annorum ſpacia ſive in publicum ſive privatim Angliæ conferat domus Stiliardana (ſemel enim demonſtratum eſt argumentum, hoc eſſe invalidum) ſed utrum Civitates Hanſeaticæ eadem domo adhuc, commodo ſuo (quale & quantumcunque ſit) uti & velint & posſint.

3. Etiam tres aut duos, imo unum Mercatorem nomine Hanſeaticæ ſocietatis ibi commorantem, conſervare totum jus Hanſeaticum.

4. Quoad facta inhabitantium, ſi quæ probentur, diſtinguendum eſſe factũ totius ſocietatis, à facto ſingulorum.

5. Et falli itaque Informatores, & eosdem fallere Parliamentum populumq; Anglicanum, quoties hoc argumento ad convellenda domus Stiliardanæ jura utuntur.

V. SUBREPTIONI

Locum facit alius adhuc utilitatis Reipublicæ populique Anglicani prætextus. Ajunt enim: *Ærarium ſublatâ domo Stiliardanâ auctius reddi poſſe annuatim 2000 libris Sterlingorum: Quâ ſpecie non ſolùm incautos circumveniunt, ſed & populo os oblinere ſtudent, & eundem contra Hanſeaticos exacerbare.* Verumenimverò,

RESPONDETUR:

1. Jam antè conſtat, ubi mutua obligatio eſt, & par jus inter contrahentes, non poſſe alterutrius commodi gratia alteri jus ſuum adimi vel minui.

2. Et quæ ratio unquam hoc jus dictavit? Licere mihi adimere alteri, quod jure in perpetuum quæſito ille posſidet, meæ utilitatis cauſâ?

3. Quæ autem utilitas eſſe posſit in eo? quod non ſolùm ab honeſtate abit, ſed & cum diſpendio gloriæ nominisque Anglicani conjunctum foret?

4. Nam & illud, quod fraudari innuunt ærarii reditus Stiliardanæ domus occaſione, indeque iſtum ſibi 2000. librarum computum efficiunt, nec probatum hactenus vidimus, & ut falſũ planè ab Inhabitatoribus Stiliardæ aſſeritur.

5. Credibile eſt admodùm, totum quod exinde perciperetur commodum, hoc ipſum privatos homines ſibi aucupari potiùs, quàm ſtudio juvandi boni publici.

6. Si quæ tandem utilitas publica ſpectanda hic eſſet; pro exquiſitisſimâ ſuâ prudentiâ tamen judicabit Celſisſimum Parliamentum, utrumq; præſtet exigui lucelli cauſâ (nec enim ad Theſauros Angliæ, terræ inter Europæas opulentisſimæ, iſta ſumma plus conferre poteſt, quàm aquæ guttula Oceano Britannico aſperſa) vim adhibere juribus Civitatum Hanſeaticarum, cum jactura amicitiæ commerciique propè Germanici (maritimum enim Germaniæ commerci-

mercium, totum penes Civitates est) an potius 400. annorum amicitiam, jura & Commercii consuetudinem, servare porrò integra, ne dicam, (quod maximè tamen utriusque partis bono fieri potest) augere.

Sequitur hinc

1. Fucum fieri, merumque & inanem esse prætextum, quicquid hîc de publicâ utilitate iterum jactatur.
2. Quin imò interesse & expedire magis Angliæ; Hanseatica jura & servari intacta & augeri potius.

VI. SUBREPTIO

HÆc est, quod vociferantur: *Reges defunctos jam pridem reoccupasse possessionem domus Stiliardicæ; nostram contra possessionem per vim & intrusionem*, ut loquuntur, *denuò quæsitam, illegitimam & injustam esse.*

RESPONDETUR.

At verò 1. manifestus hic dolus committitur, dum acta publica nec bonâ fide nec plenè allegantur, Afferunt enim initium actionis; exceptiones verò oppositas & litis exitum omittunt. Mutilatò ingerunt, quid unus vel alter Rex ad importunas Hanseaticis malè cupientium preces, causâ nondum cognitâ fortè statuerit facere; reticent atque occultant, quid secutum sit, quis, causâ cognitâ, precumque injustitiâ detectâ, fuerit rei exitus quomodo denique judicialibus litigiis omisis, ad peculiares conventus, colloquia & amicabiles tractatus cuncta semper remissa.
2. Nec tamen ullius Regis tempore eousque deventum est, ut Civitates de possessione suâ dejectæ fuerint.
3. Nam & quod Elisabetha Regina occupare Stiliardam tentaverit, non diuturnum fuit; manentibus nihilominus in continuâ possessione Civitatibus, quod & res ipsa comprobat, & notissimum est toti populo Anglicano.

Sequitur hinc:

1. Falsò & absurdè asseri, occupatam olim à Regibus Stiliardam transiisse in Dominium Reipublicæ hujus in eoque adhuc esse, aut saltem jure vindicari posse:.
2. Falsum quoque esse, quod de re occupatâ per vim & intrusionem nostratium possessione fabulantur.
3. Et num vel verisimile saltem est, paucos aliquot Mercatores Stiliardam inhabitantes, homines certè privatos, potuisse unquam vi aut intrusione reoccupare fundum controversum, palàm, in conspectu Regum, regiæque aulæ (nec enim clàm eorum quenquam hoc fieri potuisset) ipsis Regibus nolentibus? Quomodo invitâ Elisabethâ, Regina Anglicano populo optimè cupienti? Quomodo invitis Parliamentis? Quomodo vidente & spectante populo Londinensi? Quæ vis? quæ intrusio istos potuisset tueri contrà Regum, Reginæ aut Parliamentorum voluntatem?
4. Undè manifestum fit, Civitates & mansisse semper & adhuc esse in possessione legitimâ, perpetuâ, & continuâ domus istius. *Legitimâ*, quia onerosissimis modis ac titulis initiò quæsita; *Perpetuâ*, quia continuata; *Continuâ*, quia nunquam interrupta.

VII. SUBREPTIO

PRocessum *Schaccharii* judicii respicit: *Hoc enim ideò competens forum esse volunt, quoniam causa ipsa spectet ærarium & domanium Reipublicæ. Talium rerum verò competentes judices esse Barones & Assessores dicti judicii; vel si hoc declinare velimus, non posse tamen recusari Custodes libertatis Anglicanæ nuper ad vindicanda & stabilienda populi jura constitutos.*

RESPONDETUR:

Atqui 1. Et jam olim & nuper memorialibus exhibitis demonstratum fuit, quamobrem negotium hoc Stiliardanum ad judicia Reipublicæ hujus trahi, ipsâ quippe rei naturâ refragante, nequeat. Ubi enim ipse populus Anglicanus (sive actor, sive reus sit) partis locum obtinet, quomodo vel ipse vel ejus nomine dicti Barones & Assessores poterunt in eadem caussa esse judices?
2. Ac certè sequeretur hoc fundamento posito, posse omnium Regum nationumq; alia vel similia cum Anglis pacta, fœdera, conventiones, jura quæsita, quamprimum Angliæ commodum visum fuerit, vel si quid in iis Anglia desideret, ad Tribunal hoc Schaccharium vocari; Id quod profectò non modò absurdum, sed ab omni quoque gentium ratione foret alienissimum.

3. Nec dubitari ullo modo poterit, conventiones & pacta cum Hanseaticâ societate inita, utcunque privilegia latiori vocis usu appellitentur, esse veros contractus gentis cum gente; adeoque tum ratione contrahentium, tum materiæ in contractum deductæ, ab omni alterutrius partis jurisdictione exempta, nec sine manifesta nullitate in alterutrius foro posse disceptari. Nam & Societas Hanseatica, quoad fœdera, commercii securitatisque suæ causâ, pangenda, liberas habet manus suiq; est arbitrii, ac ob id, si quid cum iis commercii gratia contractum est, tanquam cum libero populo actum censeri, nulloq; alio quam jure & judicio inter gentes recepto terminari debet.

VIII. SUBREPTIO

DEnique hæc est: *Quod Hanseaticas Civitates perdidisse omne commercii jus apud Anglos existimant, quoniam in Moschoviâ, Norwegiâ, &c. similes sibi commerciorum sedes fixerint.*

RESPONDETUR:

At verò hoc quidem nullâ ratione nititur. Nec enim, Anglicanis privilegiis acceptis, Angliæ soli asscripti fuerint Majores nostri cum commercio suo, nec ullâ aliâ conventione aut pacto alibi commercari sunt prohibiti. Imò, ne ullibi quâ in Angliâ commercarentur, ne ullus quidem Rex Angliæ vel Parlamentum postulavit unquam: ut taceatur, ipsâ notorietate confutari has inanias, quâ constat ultra 300. annos dictis in locis commercium exercuisse Hanseaticos, manente interim nihilominus Angelicano commercio juribusque ibidem quæsitis.

Ex his omnibus collectim sequitur & concluditur:

PRætensorum Informatorum informationes ac petitiones, quibus jus alteri quæsitum occupare satagunt, tendere contrà legem omnium universalissimam: *Quæ tibi non vis fieri alteri ne feceris*; tendere contrà dilectionem Christianam; contrà ipsa deniq; jura Anglicana, utpote à divinis & naturæ legibus procul dubio nunquam recedentia, adeoque esse injustas omni jure.

2. Ideoque nec audiendas, sed in ipso limine Parliamenti rejiciendas:

3. Imò ut perniciosas & ut nomini Anglicano probrosas, (quid enim honesti habet? quatuor seculorum amicitiam, commercii propè totius Germanici consvetudinem, tot prætereà pactorum fidem atque constantiam spe lucelli 2000. librar: Sterling: incidere uno ictu velle) damnandas: Quin

4. Nec summæ ingratitudinis notam evitaturas, si reputetur simul (quod Instigatores iterum de industriâ tacent) quantum commodi jamdiu Hamburgum præbuerit Anglicano populo, præbendo stapulam mercibus Anglicanis: Quantam porrò frumenti copiam suppeditaverit plerisq; annis Lubeca, cum summâ ejus penuriâ laboraret Anglia; quam liberali denique manu, Senatus Lubecensis nuperrimè admodum Anglis Hamburgi commorantibus (reclamantibus licet Lubecensium statutis) transvectionem mercium Anglicarum per urbem suam ex mare Balthico, periculi tum bellici, tum vitandæ longioris & difficilioris per fretum Danicum enavigationis gratiâ, donec præsens Boreale bellum desæviat, permiserit; alia officia, quæ à singulis Hansæ Civitatibus sperare indies natio Anglicana possit, ut jam prætereantur.

5. Contrà verò, ultrò sequitur & concluditur, Civitates Hanseaticas niti optimo & firmissimo jure, ac ob id in possessione & jure suo intemeratè esse relinquendas.

6. Nec cuiquam, nedum Inquisitoribus ejusmodi sub publicæ autoritatis specie fallentibus, permittendum esse quo quid fiat agaturvè præjudicio illarum.

7. Id verò & gloriosum esse nomini Anglicano, & in publicum, (si penitiùs res introspiciatur) fore quàm maximè utile & salutare.

Quare dictarum Civitatum totiusque fœderatæ societatis Hanseaticæ nomine peto:

1. INformationes tales & similia Tentamina adversus manifesta & notoria Stiliardanæ domus jura, imposterum à limine judiciorum statim removeri.

2. Si quid dubii oriatur quod domum aut jura ejus spectet, pro more inter moratiores gentes, & hactenus etiam inter ~~ipsam~~ Angliam & Hanseaticas Civitates observato, ad amicabiles tractatus inter Rempublicam hanc & dictas Civitates remitti:

3. Cuncta interea in statu suo integra & intemerata, adeoq; in specie exemptionem illam ab oneribus tam personalibus quam realibus, qua hactenus Stiliardæ Inhabitatores usi sunt, secundum antiqua privilegia, sine infractione relinqui; 4. De-

4. Denique Hanseaticis Mercatoribus, tùm conservandi tùm augendi inter Anglicanum populum & Germaniam mutui commercii gratiâ, pristinam adnavigandi commercandiq; per Angliæ dominia libertatē, prout olim, sine ullâ limitatione aut restrictione imposterum quietam servari, prout hæc omnia recta ratio, jus & fas gentium postulant.

Exhibitum LONDINI 3. Augusti,
Anno CHRISTI cIↄ Iↄc LIX.
Emendatius nunc & paucis locis paulò admodum auctius,
Jussu SUPERIORUM

CONTRACTUS SENATUS Hamburgensis cum ibidem Residentibus Mercatoribus Anglicanis

Initus & Conclusus Anno 1611.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Amen.

Universis & singulis præsens hoc documentum visuris, lecturis vel audituris cujuscunq; illi dignitatis, status & conditionis fuerint, Nos Pro-Consules, Consules, totusq; Senatus Hamburgensis, tā nostro quàm successorum nostrorum nomine notum facimus, & per hoc publicè attestamur, quod nos cum honorabili & celebri Societate Regis mercatorum Adventurariorum novæ negotiationis Londini, in Anglia, super quibusdam ad commerciorum usum pertinentibus & necessariis ordinationibus atq; statutis tractari curavimus. Et idcircò concordavimus & certam conclusionem fecimus modo & forma ut in Articulis sequentibus plenius liquet.

Primò cum communi negotiationis nostræ Reip. commodo, & amicitiæ mutuæ cum inclyta Anglic. gente fovendæ & observandæ valde censeamus utile, Societatē mercatorum adventurariorum Regis novæ negotiationis Londini in uno & aliquo certo loco suam Residentiam & Commercia in Germania habere & exercere ejusdem societati & mercatoribus adventum Regis grate acceptantibus & assentientibus concessimus. Quod deinceps suæ residentiæ & negotiationis sedem in nostra Civitate Hamburgensi libere securè & quietè habere atque continuare, nec non qualiacunque sua mercimonia & bona ad urbem Hamburg advehere, importare & vendere, aliaque similiter rursus ibidem emere, evehere & exportare, interim tamen de omnibus debitum telonium juxta formam & ratam anni millesimi quingentesimi, sexagesimi septimi concordatam cum veteris Societatis mercatoribus Adventurariis persolvere tenebuntur, nempe unum solidum Lubecensem pro quolibet panno Anglico & pro cæteris mercibus (tam Anglicis quam aliis) non plus quam minimum telonium quod ante hac unquam mercatores Anglici solverunt. Et ut dicta societas noverit, quæ merces importari & exportari, vel non possint, id in subsequenti proximo Articulo declarari fecimus. Ao. 1567.

Secundò etenim promittimus, quod omnium rerum & mercium importatio & exportatio dictæ Societati & cuilibet ex ea libera sit & erit ut tamen res, & merces à nobis vetitæ juxta tenorem nostræ ordinationis & constitutionis Tabulasq; ea de re propositas vel antiquas consuetudines aut in urbis nostræ Privilegiis & immunitatibus comprehensæ vel ad Civitatem nostram, Albim, nostrumve Dominium non adferantur vel inde evehantur sub pœna amis-

sionis hujusmodi rerum seu mercium. Liberum quoque sæpedictæ Societati facimus, quod universam suam suppellectilē, Clenodia sua & monilia, aurum & argentum, ut monetam qualemcunq; excusam vel non excusam, formatā vel non formatam, equos & equas, aurea & argentea vasa, registra, rationum libros, Apocharum & obligationum literas, & omnes suas res, Sarcinas & merces cujuscunq; formæ qualitatis seu quantitatis, aut prætii fuerint nullis exceptis, animatis seu inanimatis, nisi in privilegiis hisce vetitis mercium debito telonio soluto ex Civitate nostra nostroque Dominio per mare seu aqua & terram quandocunque societati, & cuilibet ex ea visum fuerit, exportare queat & exportet, sine cujusquam impedimento. Sed ut sæpedicta Natio amplius non ignoret, quæ merces exportari vel non possint, sciendum est, quod frumentum infra Civitat. Hamburg. ad utrāque partem seu ripam Albis ad mare usq; natum illic emere, & per mare exportare non liceat, sed vigore quærendarū literarū ante multos annos super hac re cum vicinis civitatibus & Regionibus erectarū devehi illud frumentum debet ad Civitates, nostram Hamburg. Bremensem, Stadensem, Buxtehudensem, vel ad Ducatum Holsatiæ, & ibidem distrahi. Similiter nemini permissum est, sive Civis noster vel quicunque extraneus fuerit juxta tenorem Privilegiorum civitatis nostræ Hamburgēs. & inveteratam ejus consuetudinem vinum, frumentum, pannum, ligna, & quicquid in universum rerum aut mercium est, sive ex Mare flumen Albis ascendat, sive prono amne, puta ex Bohemia, Saxonia, Marchia, Diœcesi, Magdeburgens. Ducatu Megapolensi &c. per Albim descendat, civitatem nostram Hamburg. prætervehere: Sed necessarium est, quia in nostra civitate Emporium est & Telonium ut eo, applicent, & si possint, merces ibi vendant. Hordeum autem sive crudum, sive ad usus Cerevisiæ coquendæ præparatum (quod Maltz vocatur) ex hac Civitate divehere nemini licet sub gravissima pœna. Triticū verò & Frumentū quod in marchionatu & Diœcesi Magdeburgensi & reliquis Regionibus supra Hamburg. crevit & per Albim ad hanc civitatem trajicitur ejus dimidia pars, nisi insignis necessitas aut annonæ caritas impediat, à civibus nostris emitur, quod rursum cuilibet extraneo quocunq; evehendum vendere possunt. Reliqua pars dimidia hoc oneris habet quod oporteat ea in civitate nostra manere. Frumentum verò cujuscunque generis solo hordeo excepto quod ex Angl. Fran. Burgundia, Polonia, Borussia, Dantisco & reliquis partibus omnibus per mare ad Civitatem nostram deducitur, illud liberum est, eritque societati Angl. & cuilibet ex ea non secus atque nostris Civibus vicissim per mare trajicere & ad quæcunque loca devehere, soluto tamen consueto telonio, Instrumenta verò bellica & munitiones tempore pacis exportare dicta Societas & quilibet ex ea poterit, dummodo Gubernator sive Deputatus dictæ Societati de hac re certificet instrumenta ista bellica & munitiones tantùm in usum regni Angl. & serenissimi Regis magnæ Britanniæ aut successorum ejus comparari nec quoquam alio nisi in regna majestati suæ subjecta hinc vehi. Ex consuetudine quoque antiqua & ordinatione hujus Civitatis super quibus etiam peculiares immunitates habemus, nulla Cerevisia externa quocunque nomine vocetur & ubicunque cocta sit per mare in Civitatem nostram Hamburgensem vel Albis alveum nostrum aut circumjacentia ei loca vel Dominium nostrum inferri aut vendi ibidem palam seu clanculum debet, neque alia quocunque res ad coctionem Cerevisiarum pertinens, quocunque vocetur nomine, & undecunque illa allata fuerit vel etiam asseres quercini, & ligna in structuram aptata seu aptanda, exceptis lignis quercinis, quæ vocantur, Wagenschot & Klapholtz ex civitate nostra ejus Dominio evehi vel efferri potest, sub amissionis ejus Cerevisiæ vel (Salvo tamen eo quod infra Articulo vigesimo secundo specialiter à nobis indultum est) & prædictarum mercium

Quas merces Angli. importare & exportare Hamburgo possint.

cium aliisque secundum qualitatem rei à nobis infligendis pœnis. Quod autem attinet ad cerevisiam, quæ non est ultra mare cocta, cum ea observabitur prout antiquitùs usitatum & consuetum fuit.

Tertiò de Pannorum Involucris eadem consuetudo, quæ in Anglia servatur, hic etiam Hamburgi servabitur & in cæteris æquali cum civibus nostris circa vectigalia sive vectigalium immunitatem conditione & in omnibus ejusmodi juribus & immunitatibus quibuscunque mercaturam concernentibus, quibus cives nostri hujus tractatus tempore potiebantur, aut imposterum potituri sunt, dictis societati, & mercatoribus adventurarũ: (Si tamen sint in potestate & facultate nostrâ in civitate & territorio nostro) ita tamen ut sequentibus Articulis per hunc Articulum nullo modo præjudicetur, uti & frui licebit. Concessimus & concedimus dictæ Societati & cuilibet ex ea quidẽ propter confesfionem apud theloniarum intimationemque mercium vel minus justam vel non omninò factam, proprietarii vel mercium Domini vel ipsæ merces in pœnæ alicujus aut confiscationis mulctam non incidant vel incurrant. Sed si unus vel plures de dicta Societate scientes & prudentes idipsum facere omiserint quadruplum telonii unà cum Gabella principali luent, sin autem ex negligentia vel ignorantia hoc acciderit, in simplum tantùm & Gabellam debitam condemnabuntur. Quod si quis ter sciens prudens hoc casu delinqueret, bonorum tantummodo non professorum vel non intimatorum confiscationẽ punietur. Lites quoque & controversiæ qualescunque de causa aliqua ad vel circa Gabellam vel vectigal spectante aut versante inter Thelonarium & unum aliquem dictæ Societates vel plures motæ vel movendæ per nostros pro tempore deputatos summarie & de plano decidentur.

Quartò, statuimus quoque volumus & ordinamus, quod telonium vel Gabella semel in introitu soluta eorundem bonorum nomine dominio vel proprietate penes Dominum dictæ Societatis manente & non mutata in exportatione non aliud pro eis vectigal solvetur quam cives nostri eo casu solvunt aut solvere debent modo per debitam attestationem sub sigillo Societatis thelonario exhibendum liqueat, quod prædicta bona ad dictæ Societatis mercatores spectant: Quod si quis extraneus vel forensis pannos vel alias merces Anglicas à quoquam de dicta Societate emat, non tenebitur majus telonium vel gabellã in exportatione solvere quam si à civibus vel incolis nostræ civitatis Emptæ fuissent, nempe de uno quoque panno Anglico vel Albo aut in Anglia colorato quatuor solidos Lubecenses.

Quintò nullus navarchus exonerabit navim, nisi vel ipse vel scriba ejus prius porrexerit Thelonario & observatori portus designationem mercium advectarum sive Contentzedel, nec cuiquam merces suas in terram exponere licebit, priusquam telonium exolverit. Et sic vice versa in exportatione, nemo merces suas ad portum vel portam advehet, priusquam de iis solverit debitum telonium.

Sextò concessimus & concedimus dictæ Societati & mercatoribus adventurariis eisdemque adhærentibus (quos omnes cum rebus bonis & mercibus suis omnibus in protectione & tuitione nostra singulari esse volumus) tutam salvi conductus facultatem non solùm in hac Civitate Hamburgensi, sed & in omnibus aliis locis nobis subjectis, juxta formam & tenorem expressum dum salvi conductus, hic infra scripti. Adeo ut omnes mercatores prædictæ Societatis & alii nationis Anglicanæ hic residentes & negotiantes defendentur à nobis ab omnibus injuriis & molestationibus. Et si quis inferat injuriam vel molestationem eorum personis vel bonis in hac nostra Civitate vel territoriis ejus, nos exemplariter pœnam illi ad terrorẽ aliorum infligemus. Et si tale quicquam accidat extra jurisdictionem no-

ſtram, nos per literas noſtras requiſitorias executionem juſtitiæ contra ejusmodi malefactores & delinquentes impetrabimus.

Septimò, pro commodiore commerciorum uſu & ad nos ipſos à plurimis quotidianis querelis & moleſtiis exonerandos prout aliis in locis permittitur largimur & concedimus prædictæ Societati & mercatoribus reſidentibus Londini, ut deſignent & habeant in hac noſtra civitate virum aliquem gravem, qui gubernator ſive præfecti Societatis cujusque deputati & vice gerentis officio fungatur & reliquis omnibus rectè præfici & præeſſe posſit, eligant atque deputent, eique præterea alios ſeniores ſive aſſociatos & officiarios ex ſuorum ordine inſtituant & adjungant, quibus inſuper plenam poteſtatem damus ſuis jus dicere & omnes cauſas, lites, & controverſias inter ipſos Anglos quomodo libet exortas vel amicabiliter componere vel per ſententiam, prout æquius melius videbitur, ſine longiore proceſſu ſecundùm conſuetudines dictæ Societatis definiendi & determinandi, & quicquid ita ab ipſis decernetur & ordinabitur, hoc ut inter ipſos ratum & firmum ſit atque executioni mandetur ſtatuimus. Quæ tamen omnia & ſingula de ſolis cauſis inter ipſos utrinque Anglos verſantibus vel ad ipſos ſolos non verò etiam ad alios extraneos quocunque pertinentibus (aliter quam infradictum eſt) intelligendũ volumus. Item de cauſis merè civilibus & politicis in quibus ex omni poteſtate noſtra damus Societati & Domino gubernatori ejusve deputato & aſſociatis reſpectivè & pro tempore exiſtentibus dictæ Societatis plenariam jurisdictionem civilem ſuper omnibus & ſingulis ſuppoſitis & aliis Anglicæ nationis mercatoribus & perſonis ſocietati pertinentibus & illius jurisdictioni & poteſtati ſubditis eos regendo corrigendo & coërcendo: Exceptis tamen criminalibus, quæ legibus, ſtatutis, & conſuetudinibus noſtræ Civitatis à nobis punientur, quodſi quis contravenire vel aliâs Domino Gubernatori ejusve deputato & aſſociatis ſeſe opponere aut non obedire voluerit, pro-Conſules & magiſtratus pro tempore exiſtentes eidem gubernatori ejusve deputato & aſſociatis aſſiſtentiam faciant & pro eorum poſſe cooperabuntur, quod ille (ſi in civitate noſtra aut ejusdem jurisdictione deprehendatur) obediat & ad conformitatem, obedientiamque debitam deducatur juxta tenorem & effectum privilegiorum à Regia majeſtate Magnæ Britanniæ dictæ Societati conceſſorum ſatellites, pro captura, carceris, item & inſtrumenta punitoria ſumptibus dictæ Societatis præſtando vel aliter ex merito pro arbitrio dicti gubernatoris ejusve deputati & aſſociatorum puniendo.

Octavò, ſi quis verò civis noſter vel incola, vel peregrinus actionem aliquam civilem contra quemlibet mercatorum adventur. habeat liberum, erit ejusdem eandem vel coram nobis vel coram Domino Gubernatorum ejusve deputato & aſſociatis intentare. Et ſi actor coram nobis agere voluerit reus Anglus ſine ulla tergiverſatione coram nobis comparebit & judicio ſtabit, atque tam actor quam reus jure noſtræ Civitatis utetur. Quod ſi verò Dominum Gubernatorem ejusve deputatum & aſſociatos elegerit Judices, ſuamque actionem coram illis inſtituerit, ibidem etiam eandem proſequatur, & eorum laudo ſive ſententiæ prorſus acquieſcet. Aliâs autem quotiescunque Anglus aliquis contra civem, incolam & ſubditum noſtrum aliumve quemlibet peregrinum, qui non ſit Anglus, nec ad eos ſpectet jure experiri

volue-

voluerit coram nobis hoc semper facere debet, qui examinabimus causam vel materiam & omni expeditione eidem causæ per sententiam & executionem finem imponemus, & utraque pars quicquid à nobis pronunciatum fuerit, ratum habere atque reipsa præstare (Appellatione debitè non interposita) tenebitur. Exceptis tamen Ducatus Holsatiæ subditis, quos ibi ex concordatis convenire oportet, ubi domicilium habent, nisi hic in civitate contraxerint, & se ibidem soluturos astrinxerint,

Nonò, concessimus quoque & concedimus dictæ Societati, & cuilibet ex ea, quod quotiescunque aliquis aut ejus bona ad requisitionem Domini Gubernatoris ejusve deputati aut alicujus dictæ Societatis fuerint per aliquem nostrum Satellitem sive officiarium ex mandato nostro vel judicis nostri arrestatus vel arrestata, eidem nostro Satelliti vel officiario sine expresso dicti gubernatoris ejusve deputati, aut alterius arrestationem facientis super hoc consensu talem personam aut bona arrestata relaxare aut ab arresto solvere non liceat nec licebit. Et si contrarium fecerit, ipsemet officiarius tenebitur pro summa sive actione, pro qua arrestum factum est.

Decimò, pollicemur & sanctè spondemus, quod prædictis Angl. mercatorib⁹ tam in publicis & communibus quā in privatis corā nostro judice ventilandis causis auditis, utriusq; Nationis & partis rationibus atque argumentis & iis justitiam quam citissimè & æqualiter absque affectibus seu partialitate contra quoslibet sic dicemus, & administrabimus, ut nemo justam contra nos querelandi causam habiturus sit, & cum quis decoxerit vel foro cesserit, adeò ut ejus bona sint dividenda inter creditores, nulla (respectu mercatorum dictæ Societatis fiet differentia inter chirographum debitorum cum clausula obligatoria bonorum, & inter chirographum sine ista clausula & præterea in tali casu non major respectus habendus erit chirographi debitorii vetustioris dati quam recentioris, ut ita literæ cambii(quæ sunt debita privilegiata)& si sint recentiores dati, non sint præterea pejoris conditionis.

Undecimò, licebit etiam iidem mercatorum in omnibus causis civilibus vel in persona vel per procuratorem (nisi fortè status causæ personalem præsentiam & responsionem requirat) comparere atque agere ipsorumque juratis depositionibus & attestationibus non minor quam nostrorum civium aliorumque extraneorum testimoniis fides in judicio & citra habebitur, salvis tamen exceptionibus contra dicta & personas testium.

Duodecimò, similiter promittimus, & nos præsentibus obstringimus, quod nulli obærato, aut aliàs nimiū gravato tam civi incolæ aut subdito nostro quā Anglo, aut alii cuilibet forensi in præjudicium creditorum Anglicorum & sine ipsorum consensu ullum indultum sive literas cessionales dilatorias vel similes dabimus (salvo tamen nostro jure statutario ANNO 1603. publicato parte 1. Tit. 43 art. 9.) Sed ubicunque legitimè requisiti fuerimus insolventium & fugitivorum aut etiam de fuga suspectorum debitorum personas & bona sine cunctatione ab officiariis nostris arrestari, imò etiam (ubi opus videbitur) incarcerari, nec illas arrestationes aut incarcerationes absque impetrantium voluntate relaxari vel remitti faciemus, Atque in his casibus & omnibus aliis rebus beneficiis & juribus dictos Anglos mercatorum adventurariorum pari jure libertate & beneficio cum civibus nostris secundùm dictæ societatis privilegia & nostra cum illis concordata facta vel facienda uti & frui libenter sinemus. Ita tamen ut his articulis nunc concessis & conclusis aut alicui eorum per hunc articulum nullo modo præjudicetur : Et in hunc finem con-

concedimus dictæ Societati & mercatoribus ejusdem usum & beneficium privilegiorum (vulgo Gast-Recht & Zoll und Slete) vel cujusvis eorum, prout necessitas vel occasio postulabit, sub securitate & fidejussione mercatorum dictæ Societatis.

Decimò tertiò, concessimus & concedimus, quod nemo dictæ Societatis in hac nostra civitate aut ejusdem jurisdictione pro debito aut alia civili actione super qua sententia non sit lata & pronunciata in persona & bonis suis arrestabitur sine scitu & consensu Domini gubernatoris ejusve deputati. Et si Anglus fidejussorem, sive civem, sive socium dictæ Societatis dare, vel aliter sufficienter cavere non poterit, tunc arrestabitur, & in civitatis nostræ custodia quemadmodum cum civibus fit, detinebitur.

Decimò quartò, si quispiam ex dicta Societate, non ex officio aut formali accusatione officiarii nostri, sed ex delatione alterius pro criminali aliqua causa capietur, noster officiarius tenebitur ad requisitionem capti Angli accusatorem vel delatorem illicito etiam capere & custodire, donec de delicto imposito vel accusatione sufficienter & planè constiterit, vel sufficientem cautionem præstiterit. Quod si non fiat captus Anglus liberè & plenè sumptibus accusatoris aut ejus qui eum capi fecerit statim sine mora dimittetur.

Decimò quintò, si quis fortè horum mercatorum sive adhærentium in nostra civitate & jurisdictione tale delictum (quod absit) committat, propter quod pœna capitalis vel corporalis veniat infligenda nequaquam propterea ejus bona (nisi in crimine læsæ Majestatis) in commissum cadent aut fisco applicabuntur sive detinebuntur, sed hæredibus libera & franca relinquentur neque bona Dominorum vel amicorum suorum in manibus suis vel alienis inventa confiscabuntur pro quocunque suo delicto vel etiam læsæ Majestatis crimine, sed Dominis & veris earum Proprietariis libera & franca relinquentur, Quemadmodum nec alius quoque, tertius aliquis & innocens pro alterius delicto sive debito nec ultra quam proprium cujusque delictum aut debitum promeretur & concernit, nisi fortè conscius criminis fuerit, aut pro alio fidejubens personam suam & bona obligaverit vel in persona vel in bonis ullo modo abhinc in antea molestabitur aut arrestabitur.

Decimò sextò, si contingat Anglum aliquem in civitate nostra sive ejus districtu & territorio lædi, vulnerari aut etiam occidi, nos sine mora dabimus operam, ut delinquens per officiarios nostros comprehensus in carcerem nostrum deducatur & postea ratione delicti ita meritis pœnis severè puniatur at aliis in exemplum cedat: Et in genere omnes Anglos & bona eorum contra vim omnem & violentiam, & injustos, quorumlibet impeditiones atque molestationes pro viribus nostris legitimè & fideliter tuebimur & defendemus.

Decimò septimò, concessimus etiam & concedimus, quod si ipsi Societati seu ejusdem alicui bona aliqua (sive hoc fuerit clam vel violenter) rapi seu afferri contigerit, casu quo ipsa bona quæ sic rapta & sublata fuerint sua esse probare poterit, bonis in manibus furis vel raptoris adhuc existentibus, vel in foro publico ubi talia bona communiter vendi solent non alienatis vel distractis, Dominus eorum bonorum salutis sumptibus victus justitiæ & captivitate ista sua bona recipiet.

Decimò octavò, ut omnia decenter & ordine peragantur, certum eidem Societati & dictis mercatoribus adventurariorū locū sive domū privilegiatā jure municipali utendam dedimus & nostris sumptibus sarctam tectā tenere promisimus, ubi liberè, securè atq; ab ullius cujuscūq; molestatione, quando & quo-

& quoties visum & necessarium fuerit, convenire, & de disciplina Regimine, ac justitiæ inter suos cõservatione de honesta & legitima negotiatione atq; cõservatione aliisq; suis negotiis ipsos mercatores solos eorũq; adhærentes modo præfato attingentibus agere consulere deliberare, communicare & concludere & privilegia dictæ Societati indulta exercere valeant, hac tamen adhibita cautela quod in sacræ Cæsareæ Majestatis & Imperii Romani vel in specie nostræ Civitatis non Hanseatici Collegii, vid. tamen infr. art. 48. & 49. damnum & dispendium aliquo modo possit vergere, ibi concludatur.

Decimò nonò, dicta porrò societas cum mercatoribus & consortibus Anglic. nationis hic negotiaturis vel versaturis habebit in dicta domo sua liberum exercitium sine perturbatione suæ religionis, prædicationis verbi Dei, administrationis Sacramentorum cæterorumque ecclesiasticorum rituum linguâ vernacula Anglicana. Ita tamen ne sub tali permissione minus pacificè se gerant, aut quenquam eo nomine publico scandalo lædant. Habebunt etiam libertatem & communicationem decentis & Christianæ sepulturæ pro mortuis suis in Ædibus sacris Templis cœmiteriis nostræ civitatis, sine cujusquam impedimento, nec solvent ulterius pro impensis funeralibus quam quod ipsi cives solvunt, & eo casu solvere justum est.

Vigesimò, providebimus insuper ut cives & alii in civitate nostra & ejusdem jurisdictione commorantes erga mercatorum dictã Societatem & eorum famulos modestè & pacificè se gerant, nec licebit concionatoribus nostris vel aliis Ecclesiæ nostræ ministris è suggesto vel in concionibus suis nationem Anglicam ratione Religionis vel Doctrinæ publicè notare, vel agitare, vel ullo modo conviciis aut infamia perstringere.

Vigesimò primò, dicta Societas cum ejus suppositis & ministris & quilibet ex ea tam ab omnibus vigiliis stationibus & præsidiis quocunque loco vel tempore faciendis, aut eo nomine contributionibus quam ab omni alio personali & reali onere, qualicunque gravamine taxa commoda subsidio civibus incolis & subditis vel eorum alicui ut prædictum est ratione vigiliarum stationum vel præsidiorum vel ratione alia aliqua quacunque vel impositis vel imponendis inductis vel inducendis libera erit & immunis: Ita tamen quod tempore belli, obsidionis aut seditionis adversus nos Senatum vel civitatẽ aut auxilium non præstabunt neque ullo modo parti adversæ adhærebunt.

Vigesimò secundò, concedimus & indulgemus, quod dicta Societas ejusque suppositi & mercatores adventurarii intra suos ipsorum domus & familias nec non intra hospitia ad communem victum comparata aut per Societatem comparanda, Cerevisiam Anglicanam sive in Anglia confectam, & Vinum cujuscunque generis habere possint. Ita tamen ut liberum non sit vel aliam cerevisiam externam iisdẽ hospitibus aliisque quibuscunq; eandẽ Cerevisiam Anglicanam vel Vinum divendere, sive in magna sive in parva quantitate, aliis quam Anglis ejusdem Societatis & ei suppositis (Anglis.) Et deinde ut extra duas domus in quibus Mensa communis societatur constituetur, in aliis omnibus domibus & familiis tam de cujuslibet generis Cerevisia quam vino consueta accisa pendatur. Et ne sub prætextu privilegii & immunitatũ dictis duabus domibus concessa ab aliis fraus fiat ærario, tenebitur societas per suos ministros indicare sua vina & cerevisias in loco Accisæ & desuper schedulam, quæ illis gratis concedetur, poscere.

Vigesimò tertiò, liberum erit prædictis mercatoribus quocunque die & tempore illis opportuno feriatis saltem exceptis pannos, aliaque sua

mercimonia & bona, qualiacunque cuilibet tam civi & incolæ quam peregrino & forensi absque respectu & discrimine ullius gentis aut nationis vendere aliasque vicissim quascunque res & merces ab aliis huc advectas & prostantes, à quolibet emere atque ita indifferenter negotiari.

Vigesimò quartò, Pannum Anglis ex dicta Societate hic in civitate & territorio colorari & ad usum aptari nullum permittimus nisi ad morem Francofurdianum & superioris Germaniæ. Et hujusmodi hic colorati & præparati non peregrinis hic in urbe divendi sed in superiorem Germaniam, utpote Lipsiam, Francofurdiam &c. divehi & distrahi debent; qui verò pannus in Anglia coloratus & ad usum præparatus est, desuper liberam potestatem distrahendi societas & quilibet ex ea habebit. Cui etiam societati & cuilibet ex ea liceat & licebit pannos caresios i.e. Kysei ad proprium ipsorum usum quocunque colore tingere & præparare. Quod ut melius & uberius perficiatur, nos promittimus & obligamus, nos respective auxiliari & defendere dictam Societatem & mercem ejusdem in negotiatione sua pannorum tinctorum & præparatorum ex Anglia advectorum, & insuper dictam Societatem defendere in executione & exercitatione earum ordinationum, quæ factæ sunt & fient per dictam Societatem, ad meliorem, liberiorem & utiliorem venditionem prædictorum, tinctorum & præparatorum pannorum, & in omnibus aliis ordinationibus æquis & rationi consentaneis.

Vigesimò quintò, attamen pannum non in parva quantitate ad ulnam vel similem mensuram vendendi sæpe dicta Societas potestatem habebit; Sed in magna quantitate. Quod videlicet integræ sarcinæ, & integer pannus vel panni & semipanni ab iis distrahantur, sub pœna amissionis panni fisco applicanda, iis tamen pannis exceptis qui, coxsael oder Fyne Laken dicuntur, quos quis ex societate ad amictum & proprium usum paratos habet vel habebit, eos enim inter consocios per minutissimas partes vendere & alienare potest.

Vigesimò sextò, pro meliori & rectiori commerciorum usu certi Proxenetæ sive mediatores contractibus adhibendi, nec non Mensores sive Mensuratores complicatores pannorum & sarcinatorum sive ligatores aliique tales necessarii ministri, prout dictæ Societati & iisdem mercatoribus visum fuerit, à Societate ordinari possunt, & eorum singuli certo & pro ratione officii concepto juramento, & coram nobis & iisdem tum nobis tum societati & mercatoribus præstando astringentur, qualiter agere debeant, Et inprimis tenebuntur se absque fraude & dolo honestè processuros, nec minus in unius quam in alterius partem inclinaturos, nostrisque civibus & peregrinis omnibus æque fideles atque ipsis mercatoribus adventurarum futuros.

Vigesimò septimò, quodcunque à contrahentibus in præsentia jurati Proxenetæ vel aliorum duorum testium fide dignorum, vel alia aliqua legitima ratiocinatione tractatum dataque arrha de aliqua re quacunque inter partes conventum fuerit, id ratum firmumque erit & legitimè adimplebitur.

Vigesimò octavò, quod si ullus proxeneta, mensurator vel alius administer admissus & juratus ut supra malè aut infideliter se gesserit, licebit dictæ Societati talem proxenetam, mensuratorem vel administrum ab officio movere, vel si id non mercatur, mitius punire. Quod si verò delictum gravius sit, nobis ad puniendum reservamus.

Vige-

Vigesimò nonò, nullus proxeneta aliquam pecuniam aut salarium percipiet nisi solùm & duntaxat proxeneta, qui personaliter contractui interfuerit & arrham dederit & ubi nihil à mensuratore mensuratum fuerit nihil solvitur ratione vel prætextu Mensuræ.

Trigesimo, permisimus etiam & permittimus quidē tot & tales hospites, quot & quales ipsi Societati opus esse videbitur (apud quos mercatores suorum negotiorū gestores famuli & alii Societati suppositi convictū emant & edāt) gubernator ejusve deputatus & Societas liberè possit eligere & ordinare & ex causa eosdem & eorum quemlibet mutare & recusare. Qui etiam omnes & singuli hospites cum tota Societate & mercatoribus adventurarum eadem libertate invictualibus quam cives nostri gaudebunt & fruentur.

Trigesimò primò, non majorem mercedem seu magis salarium aurigis vectoribus laboratoribus & operariis terra vel aqua adhibendis dicta Societas & quilibet ex ea dabit quam illis cives nostri numerant. In jure etiam ponderationis nec non usu libripendis lancis seu ponderationis instrumenti & ponderatoris salario omni beneficio commoditate jure usu & consuetudine civibus in hac parte concessis & ab illis observatis dicta Societas & quilibet ex ea utentur & fruentur, ut quantum ipsi cives numerant solvere teneantur & non ultra vel aliter, dummodò non excedat salaria vel mercedes particulares ante hac solutas, cum minimæ fuerint, prout mutuo consensu & communicatione statutum erit.

Trigesimo secundo, promittimus quid nomine Grondagii, Warfagii & Anchoragii antedicta Societas vel aliquis ex ea nihil solvet nunc, neque infuturum.

Trigesimo tertio, concessimus etiam quod de quibuscunque rebus seu mercibus per ergastum gruem vel cranam minimè deferendis, importandis vel exportandis nihil penitus Cranæ nomine à mercatorum Societate aut eorum aliquo petetur, exigetur vel extorquebitur, quod si quid contra admissū fuerit per magistrum Cranæ ejusve suppositum aut magistrum quemcunque quod eo modo solutum acceptumque fuerit, statim restituetur.

Trigesimo quarto statuimus quoque & ordinamus, quod si merces vel alias res quascunque per magistrum Cranæ, ejus deservitores aut famulos aut alios quomodolibet ex eorum culpa inanimadvertentia seu negligentia extrahendo navi vel imponendo in navim damnum vel detrimentum pati contigerit, tunc & eo casu magister Cranæ ad hujusmodi damni plenariam satisfactionem teneatur & ad ejus solutionem à nobis compellitur.

Trigesimo quinto, nulli nautæ se ingerent, advehenda bona ac merces dictæ Societati, sed illius mercatoribus & cuilibet ex eis licebit onerare & exonerare bona & merces suas hic in Civitate nostra & ejusdē jurisdictione tam suis quā conductis Scaphis & naviculis in navim vel naves sive majores sive minores suæ nationis vel cujuscunque ditionis civitatis terræ provinciæ vel loci fuerint imponere vel exponere citra cujusquam contradictionem.

Trigesimo sexto, concedimus & damus eisdem mercatoribus ultimas suas voluntates in urbe nostra ejusque territorio consignaturis potestatem, ut testamenta sua sive ultimas voluntates secundùm morem & consuetudinem Anglic. ostendant nempe ut propria manu ea scribant, vel scribere faciant & subscribant, proprioque suo sigillo apposito confirmant. Et quicquid ita placuerit firmum erit & stabile, atque post mortem testato-

rum executioni mandabitur Quod si verò quis intestatus vitæ defungitur, tota hæreditas proximis ejus hæredibus & amicis per administrationem gubernatore ejusve deputati & Associatorum dictæ Societati integre cedet, neque nos aut orphanorum magistri aut Curatorum nostræ Civitatis in personas aut bona mobilia orphanorum dictorum mercatorum Angl. sic defungenti m, jus potestatem aut authoritatem ullam habebimus.

Trigesimô septimò, curabimus etiam, quantum in nobis est, ut certa & immutabilis monetarum, aurearum & argentearum valvatio stabiliatur, quam sub magna pœna nulli licebit violare & mutare contra statuta & constitutiones sacri Romani Imperii.

Trigesimò octavò, in omnibus causis coram gubernatore ejusve deputato, assistentibus tractatibus. vel actis & postea ab illis certificatur sub sigillo dictæ Societatis vel associatis hic vel alibi ejusdem Societatis, manuque dicti gubernatorum sive deputatorū Thesaurarii vel Secretarii subscriptis, in judiciis & territorio nostro eadem fides habebitur, ac si nobis & Senatui hujus civitatis collegialiter acta & certificata fuissent. Lite etiam & controversia circa rem aliquam vel materiam hisce privilegiis contentam vel eorum validitatem aut confirmationem concernentem interquoscunq; pendente propter cujus testimonium aut probationem necesse sit, ut aliqua pars dictorum privilegiorum describatur & exhibeatur, eo casu Societas non tenebitur publico Notario aut persona ad istam descriptionem adhibere vel suorum privilegiorum inspectionem alicui permittere. Sed (si opus fuerit) Gubernator ejusve deputatus Secretarium Societatis vel ejus substitutū aliūve ejusmodi officiarium deputare poterit, qui authenticam privilegii rem in quæstione concernentis Exemplar sive extractum faciat, & sigillo Societatis confirmet, cui eadem fides vel authoritas dabitur ac si à publico Notario vel alia publica persona descriptū fuisset.

Trigesimò nonò, si navis aliqua passa fuerit naufragium intra territorium civitatis nostræ vel bona naufragio deperdita vel navis exonerandæ causa in terram seu ripam aut littus subjecta in civitate nostræ jurisdictioni translata fuerint, hoc juris quod civibus nostris competit, Societas adventuraria & quilibet ex ea habebit. Et non solùm omne pro virili auxilium periclitantibus præstabimus, quin etiam omnem diligentiam adhibebimus, ut navis & bona conserventur. Quibus conservatis ex parte vel in totum ea restituentur proprietariis, solventibus tantùm rationabilem & æquam mercedem pro rebus conservatis. Et si naufragium contingat in locis vicinis Albi vel littori, promittimus eis, qui sunt dictæ Societatis, iis libentissimè & promptissimè literis nostris requisitoriis auxilium præbere.

Quadragesimò, Societati & dictis mercatoribus providebimus de sufficienti numero Scapharum & navicularum tectarum pro tuta & commoda pannorum aliarumque mercium oneratione & exoneratione tam in exitu, quam in introitu navium onerariarum majorū pro certo aliquo & justo salario quantumque minoribus & pro virili operam dabimus & annitemur, ut Albis fluvius juxta & infra Civitatem nostram à sabulo & arenis (quantum fieri potest) purgetur, ut ita navigatio per dictum fluvium facilior & minus periculosa reddatur. Et designabimus cives aliquos discretos, qui ad requisitionem mercatorum prædictæ Societatis, curabunt, ut conducant suas domos, hospitia, officinas, & cellaria, & reliqua alia pro meliore accommodatione dictorum mercatorum, tam rationabili pretio, quam potest fieri & non excedenti quam minimo pretio antélià soluta.

Quadragesimò primo, Sancimus etiam & statuimus, & ordinamus ac respective prohibemus, ne quis ex dicta Societate vel illi suppositus

aut

aut nauta qualemcunque saburram (quæ vulgariter Ballast vocatur) in fluvium Albim ubicunque hoc foret ejiciat, qui contra hoc mandatum & prohibitionem fecerit, pœna statutaria 20. florenorum Rhenensium in auro multabitur.

Quadragesimò secundò volumus & statuimus, quod omnes scribæ, & navium magistri tam earum quæ ad cives & incolas nostros quam quæ ad extraneos pertinent, quibus Anglicanæ merces ex Anglia & in Angliam vehuntur, tenebuntur (quotiescunque decreto requisiti fuerint (edere & exhibere Cocketas sive chartas suas Telinarios nostris vel officiar. dictæ Societati ad hoc deputatis, Ne dicta societas jure suo defraudetur vel injuriam in privilegiis suis patiatur: Quod si civis vel incola nostræ civitatis vel extraneus ad tegendos vel occultandos pannos vel alias merces Anglicanas ex Angl. per mercatores dicti regni huc Hamburgum allatas vel ascitu dicti telonarii aut officiarii occultandos, nomen signum aut stigma suum commodaverit, vel apponi sinat, aut pro suis defenderit, pœna à nobis arbitraria punietur. Et quotiescunque Gubernator vel ejus vices gerens, aut aliquis ex dicta Societate per informationem vehementem suspicionem vel Judicia contra talem civem nostrum vel inhabitantem seu suppositum, inveniet, quod aliquot merces & bona ad Anglum spectantia abscondat aut sub suo nomine defendat aut libertatem consecuta sint, quod tunc possint hujusmodi mercantiæ bona in arresto, in quo manebunt, donec talis civis sive inhabitans vel suppositus debito modo ostendat, aut per juramentum affirmat quod hujusmodi mercantiæ & bona sint sua, sui aut ipsorum magistri sive societate propria & ad neminem alium nominatim nationis Anglicæ spectantia & quod hujusmodi bona & mercantiæ ad se vel ad suos spectabunt, cum in Angl. emebantur & in navim importata & huc advecta fuerunt. Et si subsequenti tempore fuerit inventum, talem affirmationem male vel perperã esse factã, tunc ille à nobis ita punietur, ut aliis cedat in exemplũ. Porro ut societas mercatorum adventurariorum hisce privilegiis rectius ad suũ cõmodum uti frui queat, nec aliis sub ejus societatis prætextu illa privilegia contra utriusque nostram intentionem participandi ansa & occasio sit, conventum & decretum est, ut nullus ex societate adventurarum nomen suum notam signum aut stigma mutuet seu accommodet cuicunque alii, ut sub tali nomine seu signo libertatem vel immunitatem aliquam consequatur, nec quiscunque alius quovis modo defraudationem horum privilegiorum vel palam vel clam adjuvet sub gravissima arbitraria pœna, illi qui quovis modo contravenerit à nobis infligenda, & non permittemus ulli subdito Regis Angliæ advehere vel in terram ponere in hac nostra civitate vel territoriis ejusdem, ullas merces vel mercantias factas vel crescentes in Dominiis dicti Regis, nisi sit ejusdem societatis nobisq; id constet per attestationem Gubernatoris vel ejus deputati. Etsi quis subditus secus fecerit, tunc ejus persona & bona apprehendẽtur, & disponentur, secundũ diploma Regiæ Majestatis hac in parte dictæ Societati concessum, in quibus promittimus dictæ societati auxilium omni tempore præstare nostra authoritate & nostris officiariis prout opus fuerit, & ratio postulabit.

Quadragesimò tertiò; promittimus & consentimus, quod omnes & singuli articuli & concessiones, nunc concessæ vel inposterum concedendæ probè servabuntur, iique prædicta Societas & mercatores adventurarii, & eidem adhærentes quam diu apud nos residebunt quiete gaudebunt & fruentur, ad quem finem particularem & authenticam Telonii & ponderationis

desi-

designationem unà cum specificatione Salarii laboratorum aurigarum, vectorum, mensuratorum, ponderatorum aliorumque operariorum pro mercibus hinc illinc vehendis vel avehendis tam terra quam aqua manu Secretarii nostri subscriptam ipsi Societati seorsim communicavimus juxta cujus tenorem si solverint ulterius non gravabuntur.

Quadragesimò quartò, volumus & promittimus quod certo quodam die quotannis puta intra octiduum post Matthiæ Apostoli, Pro-Consules & Senatores civitatis nostræ congregabunt seu congregari facient in aliquem aptum & idoneum locum Telonarios Ponderationis & Cranæ magistros, atque etiam mensuratores & proxenetas juratos, aurigas, vectores, & hujusmodi officiarios & operarios & ibi præfati Consules & Senatores iisdem officiariis & aliis planè & publicè declarabunt omnia & singula privilegia dictæ societati eorum officia & opera concernentia, illis injungentes, ne à prædictis Anglicis mercatoribus plus debito, aut ultra quam privilegia eorum publicata designant, exigant, levent aut recipiant, vel exigere, levare vel recipere à quovis subservitore vel vicegerente vel alio quocunque nomine appelletur, permittant aut sinant. Quod si quis contra fecerit, iile à nobis corrigetur & in ordinem reducetur.

Quadragesimò Quintò. Si verò liberum horum articulorum, & concordatorum usum vel ipsam Residentiam & negotiationem societatis bello forte (quod Deus avertat) aut alio quopiam inexpectato infortunio & casu incidenti, vel alias rebus nostris id non diutius ferentinus, iisdem mercacatoribus ulterius in nostra civitate & Jurisdictione concedere atque permittere omninò non resolverimus aut non potuerimus, id satis maturè debitè & solenniter significari curabimus, quo res suas & personas hinc absque omni damno & periculo libere possint transferre, Atque insuper fidem damus, nos per spatium sex mensium post talem significationem eorum bona personas & Traficam in nostram tutelam & patroçinium recepturos, atque ab omni vi & maleficio defensuros. Et si vice versa dicta Societas propter aliquod inexpectatum accidens vel casum fortuitum vel alium, permitti non potest hic negotiari vel residere vel libero & necessario usu & beneficio supra nominatorum vel subsequentium articulorum & concordatorum frui & gaudere tunc dicta Societas erit libera ejus permittet, pacifice, libere & sine impedimento vel damno discedere ex nostra civitate & territoriis ejusdem cum omnibus suis personis, sociis & bonis quibuscunque solvendo tantum debita telonia pro solis mercibus & mercantiis suis,

Quadragesimò Sextò, quod si ratione dubii vel ambigui circa privilegia societate vel hæc concordata nostra, vel ullum in iis Articul. vel rem quacunq: controversia existat in illa explicanda eam æquitatem & benignitatem ostendamus, ut societas favorem & benevolentiam nostram inde intelligere queat & de iniquitate vel rigore conquerendi nullam occasionem sit habitura, Et si dictæ societati aliquando quoquomodo fiat impedimentum, quo minus his suis privilegiis in omnibus punctis & Articulis prout eis concessa sunt, uti possint, Pro-Consules & Senatores pro tempore existentes ex parte societati moniti, deputatos duos civitatis viros spectatæ fidei destinabunt, qui cum duobus deputatis ex parte societatis de dicto impedimento tollendo tractent & finaliter conveniant, quod si convenire non poterunt, tunc negotium per unum aliquem arbitrum ab ipsis quatuor deputatis nominandum & eligendum quanta fieri potest expeditione determinabitur.

Quadragesimò Septimò, si præter prædictos Articulos Societas ut alii adscribantur requisiverit, nos prædicti Pro-Consules & Senatores, & nostri successores pro tempore existentes dictæ societati in hoc casu quantum rationi & æquitati convenerit satis faciemus.

Qua-

Quadragesimò octavo, sæpedicta Societas per præsentes solemniter protestata est, animum suum esse quod aliis concessionibus, privilegiis, beneficiis, juribus, consuetudinibus & interesse ipsius à civitate Ansæ Teutonicæ vel aliis quibuscunque Societati vel nationi Anglicæ per aliquem intercursum tractatum conventionemque inter serenissimum ipsorum Regem ejusque Progenitores & prædecessores ac civitates dictæ Ansæ Teutonicæ vel alios quoscunque permissis & concessis hæc nunc tractata & privilegia nullo modo, præjudicare vel nocere velint, aut præjudicare vel nocere possint aut debeant.

Quadragesimò nono, econtra autem quicquid nos Pro-Consules & Senatores civitatis Hamburgens. cum inclyta nationis Anglicæ Societate prædicto vel alio modo transegimus, conclusimus & ordinavimus, vel in futurū transigemus, concludemus & ordinabim⁹ omni meliori modo & formâ quibus id quam firmissimè de jure fieri potest vel debet. Nos jam dictæ Pro-Consules & Senatores civitatis Hamb. tam nostro quam successorum nostrorū ac suppositorū nobis omnium nomine solenniter protestamur omnibus & singulis privilegiis, libertatibus, juribus, indultis, immunitatibus ac consuetudinibus quocunque nomine censeantur, quæ vel Ansæ Teutonicæ vel specialiter civitati nostræ Hamburgensi nostris civibus incolis & subditis quolibet modo in regno Angliæ vel alibi concessa sunt, vel competunt, nequidem in minimo præjudicare debere.

Sequitur copia salvi conductus.

NOS PRO-CONSULES & Senatores civitatis Hamburg. omnibus & singulis præsentes has literas inspecturis, lecturis, seu legi audituris notū facimus & attestamur tam nostro quā successorū nostrorum nomine. Quod concessimus & harum literarū virtute & tenore concedimus inclytæ & passim celebratæ mercatorū adventurariorū Regis novæ negotiationis Londini in Anglia Societati, ut tutam salvi conductus facultatē habeant & ea liberè utantur & fruantur non solùm in civitate nostra Hamburg. sed & in omnibus aliis locis nobis subjectis. Ità quod dictæ Societati & omnibus & singulis ex dicta Societate mercatoribus institoribus negotiorum suorū gestoribus & famulis eorumq; mercatorū consortibus & adhærentibus liberè tuto & absq; ullo impedimento liceat & licebit in nostra civitate & Dominio agere, versari, manere, iter habere, domum & familiam instituere & alere: Ac rursus tam mari quam terra quoties illis visum fuerit cum omnibus suis illinc emigrare: ita ut tutò hinc ire & huc redire possint, cum omnibus suis bonis, mercibus, universa suppellectile parvo aut etiam magno suorum comitatu pacato. Item cum suis navib⁹ navium ductoribus nautis & Sociis curribus equis clitellis, armamentis nauticis & equestribus liberum etiam illis facimus. Clenodia sua mundū muliebrem aurum & argentum in monetam quamcunq; excusum vel non excusum aurea & argentea vasa, chartas, diplomata, registra rationū libros, Apocharū & obligationum literas, & omnes suas res, sarcinas & mercimonia cujuscunque formæ qualitate seu quantitate aut prætii fuerint aut quomodocunq; illa vocentur (dummodo non sint à nobis vetita & contrà constitutionem nostræ civitatis. Tabulasque antiquas ea de re à nobis propositas & latius in secundo Articulo modernæ transactionis cum dicta Societate initæ explicatas, exportatas, nec alio vehantur quàm in dicta constitutione expressum est quotiescunque iis visum fuerit aut terra aut mari vel aquis dulcibus Rhedis curribus, navibus aut naviculis suis vel conductis una cum eorum aurigis, ductoribus, gubernatoribus, navium magistris & nautis quicunque illi fuerint, liberè & sine cujusquam nostro vel nostrorum impedimento importare vel exportare. Soluto tamen pro mercibus Thelonio debito & consueto, ut cum exportatio vel importatio illorum bonorum omnium & singulorum contra privilegia non est, neq; pacis neq; belli tempore nullo modo impediri arrestari vel retineri, ea bona queant aut debeant non obstantibus quibuscunq; marcarum vel ante marcar. repressaliarum aut recursuum (ut vocan-

tur) literis quocunque tandem colore aut titulo illæ à nostris vel dudum impetratæ sunt, vel imposterum adversus dictæ societatis mercatores aut ipsorum bona importari adhuc possint. Quod si quando adveniat, ut per ullos belli motus, discordias principum, ordinum aut civitatũ dissensiones aut rebelliones dicti mercatores Anglici una cum suis bonis sine periculo in nostra hac civitate & terris illi subjectis diutius hærere sive manere nequeant (quod Deus avertat) tum quidẽ eos satis tempestivè præmonituri sumus, deinde sex mensium spacium post dem. intimationem publ. & debito more factam habebunt & sub protectione nostra, ut antea manebunt ut se & bona sua interim ex nostra civitate & dominio absque ullius læsione & impedimento dato & pacifice amovere & ad alia loca ipsis commoda se cum omnibus suis rebus sequela consortibus & ipsis adhærentibus recipere possint. Quapropter omninò volumus & districte præcipiendo mandamus, omnibus & singulis nobis subditis Præfectis nostris Capitaneis locorum quorumcunque & navium bellicar. Præsidibus & eorum vicariis quibus ullæ arces, præsidia aut munitiones in pagis, civitatibus aut terrarum nostrarum finibus commissa à nobis sunt nec non Prætoribus, judicibus, municipalibus, officiariis & justiciariis nostris Thelonariis Pilotis, & portuum pontium & stationum custodibus & portitoribus quibuscunque ubicunq; illi in & sub dominio nostro degant, ut antedictos mercatores dictæ Societatis Anglicæ & eorum singulos unà cum eorum pacato comitatu bonis & mercibus quibuscunque (soluto Thelonio debito & consueto ut supra) cũ curribus, caballis, & equabus aurigis & munitionibus eorum, nec non cũ omnib9 aliis ipsorum bonis, Clenodiis, auro & argẽto rudi seu formato, aureis & argentes vasis, rationib9 registris chartis Diplomatib9 literis & libris, Sarcinis navib9 naviũ Ductorib9 aliisque quibuscunq; (exceptis tamen hujus civitatis notis hostibus) quiete & libere ad civitatem hanc & territorium nostrum venire, & in eisdem conversari, iter habere, equites & pedites terra mariq; prout commodum ipsis videtur, ire & redire, & mercatũ suum & trafficã exercere patiantur & permittant, idq; ex hoc serio mandato nostro, & juxta hanc securitatem & salvum conductum ipsis à nobis benignè concessum, datum & oblatum: Ita ut nullum in eis (ut diximus) impedimentum vel obstaculum sub quocunque modo colore causa vel prætextu ante hunc diem facti vel delicti inferatur vel inferri permittatur, verùm econtra amice & humaniter tam in adventu quam indiscessũ totoque quo apud nos residebunt tempore excipiantur & tractentur & ab omnibus alienis debitis priorib9 factis vel delictis prædicta Societas mercatorum adventurariorũ Regis Angl: & adhærentes ipsorum omnino salvi, quieti & liberi remanere debebunt, omnibus fraude & dolo seclusis. Ut autem prædicta inclyta Societas mercatorum adventurariorum Regis Angliæ ipsorumq; consortes & adhærentes prænominati de hac nostra securitate & salvo conductu certiores reddantur & confirmentur. Nos ProConsules & Senatores civitatis Hamburgens. sub bona fide tam pro nobis quam pro successoribus nostris sanctè promittimus & contestatum facimus sæpedictæ Societati mercatorum adventurar. Regis Angliæ omnia & singula supra scripta sincerè & inviolabiliter observare & præstare & observari & præstari facere dictam Societatem & mercatores eorumq; adhærentes tã in personis quam in omnibus bonis & rebus contra omnem vim publicam & privatam pro virili nostro omnibus modo forma & ratione quibus vel de jure vel facto melius possimus defendentes & tuentes in majorem & pleniorem omnium horum fidem & confirmationem hasce literas civitatis nostræ sigilli appensione & secretarii nostri subscriptione communiri jussimus & ex certa scientia nostra corroboravimus. Actum 28. die mensis Junii Anno partæ salutis humanæ post 1611. Locus Sigilli. Ex speciali commissione spectabil. Senatus civitatis Hamburgensis & Secertarius subscripsit m. p.

In fidem & confirmationem præmissorum sic actorum & conclusorũ quod dicta Societas mercatorum adventurariorum Regis non solùm istis Privilegiis & immunitatibus, quæ prædictis Articulis continentur: Sed & aliis omnibus quæ, dictæ Societati imposterum à nobis concedentur hic deinceps pleno suo vigore & juxta verum & literalem eorum sensum frui & gaudere possit & debet firmiter & inviolabiliter dolo omni & sinistra machinatione semotis. Harum literarum duplex exemplum factum est, quarum unum à Domino Gubernatore manus suæ subscriptione & Sigilli Societatis appensione roboratum nomine totius antedictæ Societatis nobis traditũ, penes nos retinuimus, alterum verò Sigillo civitatis nostræ munitum & per Secretarium nostrum subscriptum illis à nobis accipientibus tradidimus. (Acta hæc sunt & conclusa in civitate nostra Hamburgens. 28 die mensis Junii Anno partæ Salutis humanæ post 1611.

Statuta des Lundischen Conthors / wie dieselben von gemeiner Erb-Anse-Städt Gesandten zu Lübeck aufs Neu übersehen / und in Ordnung verfasset worden / im Monat Julio deß 1554sten Jahrs.

WIr Bürgermeistere und Rath der Stadt Lübeck und wir andere gemeiner erbarn Annse-Städt Gesandten / Entbieten den erbarn un fürsichtigen Olderman und Kauffmans-Rath unsers Contors auff den Stallhoff zu Londē in Engellandt uñ allē andern unsern der Erb uñ Anse-Schiffern / Kauffleutē / Unterthanen uñ Anse-Verwandten / so der Erb-Anse-Stad Privilegien und Freyheit in Engelland geniessen und gebrauchē / unsern Gruß und alles gutes. Und thun euch zuwissen. Nach dem nit allein euch / sondern auch nun mehr schier jedermänniglich kundbar und gnugsam bewust / was grossen Nutz / Vortheil / Wachsthum / Gedeyen / und Wohlfarth / ja auch Ehr und Reputation, den alten und löblichen des heiligen Römischen Reichs in Teutscher Nation vereinigten Anse-Städten / erspressen / daß dieselben in ihren Conthoren und sonst allenthalben gute Christliche uñ erbarliche Ordnung / Policeyen / und Regiment dardurch gemeiner erbarn Ansee-Städt Jugend und handtierende Kauffleut / sammt andern Unterthanē / nicht allein zu Reichthum / zeitlicher Nahrung uñ guter Wohlfarth befördert. Sondern auch zu aller Ehr / Erbarkeit / und Auffrichtigkeit in Contracten / handeln / und wandeln / erzogen werden gemacht / und mit allem Ernst zum fleissigsten unterhalten haben. Daraus dann nachmals erfolgt / daß die vornehmste Königen / Fürsten und Potentaten in Europa / in anmerckung solches löblichen Stands / und erbarn / tugendsamen Wandels aus eigenen Fürstlichen hohen Gemüth / dahin bewegt werden / daß sie der erbarn Ansee-Städt Bundts genossen mit statlichem und herrlichen Privilegien (deren dann ihr und andere unsere Stadt Bürger und Unterthanen / noch heutiges tags mit grossem Nutz und mercklichem Vortheil in den Königreichen Engeland / Franckreich / Dennemarck / Schweden / Norwegē / und eines theils auch in den Fürstenthumern und Graffschafften / Braband und Flandern / würcklichen niesset und gebraucht) begabt und versehen haben / und solches fürnehmlich aus dem Bedencken / damit ihr und anderer unserer Städt Bürger und Kauffleuht / ihre Reich und Landschafften destomehr und williger zubesuchen / verursacht / und gereizt würdet. Und hiergegen auch klar am Tag ist / was gefährliche und nachtheilige Zertrennung und Zweyspalt / auch grosser Schad und Abbruch geschwiegen / allerley Schmelerung der alten Ehren / Ansehen / und Reputation sich daher erschöpffet / so ie zuzeiten etzliche gemeiner unserer Anse-Wolfahrt / Ehre / und Gedeyen / vergessene und muhtwillige Unterthanen sich gemeiner Erbarn Ansestädt löblichen Statuten / Policeyen und Ordnungen so aus den alten und newen Recessen von undencklichē jahren zusammen gezogen / und gehalten worden / freventlich wiedersetzt / und darin Ungehorsam erzeigt haben. Dardurch dann nicht allein etzliche der Erbarn Städt Conthorn und Privilegien / bey nahe zu verderblichen Untergang gerathen / sondern auch zu befürchten gewest / daß dem löblichen Lundischen Conthor dergleichen groß nachtheilige Gefährligkeit (so dem nicht zeitlichem mit guter bequeme und nützlicher Ordnung fürkommen würden begegnen möcht) damit aber nun solchem allein muhtwilligen Ungehorsam und Vorsatz hinführo destobaß fürgesehen / und gemeiner Stedt Contorn / und Privilegiē in Ruhe / Fried und guter Einigkeit / die Jugend auch / und handthirende Kauffleuht in gebührlicher Furcht und Gehorsam erhalten werden mügen. Und hinfüro den Privilegien / alten gewohnheiten auch diesen jetzigen / und unserer Vorväter Recessen und Statuten nichts zu wider fürgenommen oder gehandelt / viel weniger Kön. May. gebührende Custum / Zoll und Gerechtigkeit entzogen

oder abgebrochen/ sondern durch gute Ordnung und fleissig Auffsehen / solches alles verhütet werden möge. Dem allen nach / so haben wir / mit wohlbedachtem Gemüth/ reiffen Raht/ und nach fleissiger Ubersehung/ alter uñ neuen Recessen/ nach jetziger Zeit Gelegenheit und fürgefallene gebrechen / gemeiner unser und der Hannse Unterthanen Wohlfahrt und zeitliche Nahrung zubefördern nachfolgende Statuten und Ordnungen gemachet und einträchtiglich geschlossen. Dieweil solche den alten Recessen/ auch der Erbar- und Billigkeit gemeß sein/ daß demnach denselben in allen Articulen und Puncten/ mit allem Inhalt/ auff unserm Conthor des Stallhoffs zu Londen/ unzerbrochen gelebt und mit allem Ernst nachkom̃en werden solle/ und ist hierauff unser ernstlich Befehl/ Will und Meynung/ daß ihr Olderman/ Beysitzer/ und Kauffmans Raht unsers Conthors auf dem Stallhoff zu Londen in Engeland/ und alle andere Kauffleut Schiffer/ Unterthanen/ und der Hanse-Verwandte/ so der Privilegien in Engeland/ bißher gebraucht/ und hinführo geniessen und gebrauchen wollen/ Euch sämptlich und ein jeder insonderheit nach diesen unsern Statuten und Satzungen / in allem euren Thun/ Wesen/ Handel und Wandel/ richtet/ und gleichförmig erzeiget und haltet. Und damit nun in diesem unsern Statuten und Satzungen/ gebührliche und zierliche Ordnung gehalten werde. So haben wir dieselben in sechs fürnembste Theil unterschiedlichen zutheilen für rathsam erachtet. Und sol demnach der

Erste Theil vermelden und beschreiben/ den Becirck und Kreyß gemeiner Annsen/ mit austrücklicher benennung deren darzu und angehörigen Städt / und mit was Unterscheid die Personen aus dem Kreyß der Annse ersprossen / der Privilegien zugeniessen / zugelassen werden sollen.

Der andere Theil/ soll innhalten. Wie und welcher Gestalt die Personen geschickt und qualificiret seyn/ ehe und zuvor dieselbigen zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden sollen.

Im dritten Theil/ soll angezeiget werden/ wie und mit was Ordnung aus gemelten qualifibierten Personen der Oldermann/ zwee Beysitzer / und des Kauffmans Rath erwehlet werden soll.

Der vierdte Theil soll begreiffen alle Oeconomica Statuta/ so zu Unterhaltung guter Ordnung beyde des Hauß und der Hallen dienstlichen seyn mögen.

Der fünffte Theil soll inhalten alle gute Policey Ordnung/ dadurch der residierend Kauffmann/ die Schiffer und andere junge Gesellen wieder die Privilegien nichts zuhandeln/ auch sonst in einem erbarn und züchtigen Wesen erhalten werden mögen.

Der sechste Theil soll begreiffen/ wz die Jurisdiction, und den Rechts-Zwang eines ehrsamen Kauffmans antrifft und wie weit sich des Oldermans und Kauffmans Raths Macht und Gewalt erstrecken soll.

Der erste Theil des Londischẽ Conthors Ordnung von dem Kreyß/ Städten und angehörigen gemeiner Teutschen Annsen und mit was Unterscheidt die Personen daraus ersprossen/ zu der Annse Gerechtigkeit gelassen werden sollen.

ERstlich/ damit der Oldermann und Kauffmans Rath unsers Londischen Conthors eigentlich wissen möge/ wie weit sich der Kreyß uñ Gecirck der löblichen Annsen erstreckt/ uñ was/ und wie viel Städte von Alters darunter begriffen/ und also aus dem kundbar seyn möge/ welche Persohnen woher gebohren und ersprossen/ unser und allgemeiner erbarn Annse-Städt Privilegien/ Vermög und Innhalt der Recessen / vormahls zugebrauchen fehig gewest/ und volgends noch darfür erkandt werden sollen.

So ordiniren setzen und wollen wir daß in diesem Alter'r unser Prædecessoren Recessen und Ordnungen gehalten werden sollen. Und nach außweissung derselbigen/

nach-

nachfolgende Städte/mit sammt ihren zugehörigen/ unterworffenen und beygelegenen Städten/ Flecken/ und Dörffern / in den Fürstenthümen / Graffschafften und Landen/ den dreyen Liefflåndischen Städten/ Riga/ Dorpt/ Revell/ Preussen/ Pommern / Meckelburg/ der Marck von Brandenburgk/ Sachsen/ Holstein/ Lüneburg/ Braunschweig/den Stifften Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim / Bremen und Vörde/den Graffschafften Schaüburgk/ Hoya/ Oldenburg/ Lippe / Dieppholt/ dē Stifften Münster / Oßnabrug/ Padeborn und Münden / den Fürstenthumen Geldren/Cleve/Berg/den Graffschafften/Zutphen/von der Marck uñ Ravensburg/ denn Landen von Overysel/ und Gröningen begriffen den Kreyß und Zirck der löblichen Annse Präsentieren sollen.

Folget die Erzehlung der Annse-Städt so viel der von alters für Annsische erkennt werden.

Lubeck/ Hamburg/ Rostock/ Wißmar/ Stralsund/ Lüneburg/ Wenndische.

Stetin/ Ancklam/ Gollnau/ Gripswaldt/ Colberg/ Stargardt/ Stolp/ Rügewalde/ Pommersch.etc..

Colmar/ Thorn/ Elbingen/ Dantzig/ Königsberg/ Braunsperg / Preusische.

Riga/ Dorpt/ Revell/ Liffländische.

Magdeburg/ Braunschweig/ Goßlar/ Einbeck/ Götting/ Hildesheim/ Hannover/ Buxtehude/ Staden/ Bremen/ Hammeten/ Minden/ Overheidische und Sächsische.

Münster/ Oßnabrugk/ Dormunt/ so ist/ Herrford/ Padelborn/ Lemmgau/ Bieleveldt/ Lippa/ Käßfeldt/ Westphalische

Cöllen/ Wesell/ Duysberg/ Emmerich/ Warburg/ Unna/ Hamm. Clevische uñ Märckische.

Nimmwegen/ Zutphen/ Rurmunde/ Arnheim/ Venloe/ Elburg/ Harderwirck Geldrische.

Deventer/ Schwöll/ Campen/ Overyselsche.

Gröningen / Staueren/ Balßwerde/ Frisische.

Dieser 66. hievor benanten Haupt-Städt/gebohrne und insässige Bürger/ sollen der löblichen Annsen Privilegien/ Vermög und inhalt der alten Recessen/ und inmassen/ als hernachfolgende Ordnung und Statuten/ ferner vermelden/ auff den Cōthorn/ zugebrauchen und zugeniessen (als vor sich dieselben dieser und anderer unserer Ordnungen gehorsam und gemäß halten) unweigerlich zugelassen werden.

Von eigentlicher Austheilung des gantzen Kreyß der Annsen in drey Drittentheil.

ALs auch in den alten Recessen/ und unsern Conthor Ordnungē/ eine gewisse Austheilung obgemelter Annse-Städt befunden wird/ zu ordentlicher Erwehlung des Oldermans und Kauffmans Rath von nöthen. So ordnen und setzen wir/ daß solche Austheilung der drittntheil auff nachfolgende Weise gehalten werden soll.

Das erst drittentheil.

DJe Erbarn von Lübeck/ als von alters das Haupt/ mit sammt den Wendischen Pommerischen/ Sächsischen/ und Westphälischen Städten und zugehörigen Landen/ sollen das erst drittentheil präsentieren.

Das ander drittentheil.

DJe Erbarn von Cölln/ als von alters das Haupt/ mit sam̄t den Clevischen/ Gelderischen/ Marckischen/ Bergischen/ Overyselschen/ und Frisischē Städten und zugehörigen Landen/ sollen das ander drittheil präsentiren.

Das letzt Drittentheil.

DJe Erbarn von Dantzig/ als das Haupt mit sammt dem gantzen Landt zu Preussen/ und allen Preussischen und Liffländischen/ Riga/ Dorpt/ Revell/ sollen das letzt Drittheill präsentieren.

Auß diesen dreyen Drittentheilen/ soll Jährlichen ein Oldermann/ zween Beysitzer uñ neun erbare Männer/ zu unterhaltung Rechtens/ und erbarlichen Regiments erwehlet und gekoren werden/ wie solches hernach im Drittentheil dieser unser Ordnung ferner angezeigt wird.

Jedoch so soll sich diese obgemelte der Annsen Kreiß Austheilung allein auff das Lundisch Conthor erstrecké/uñ also den Erbarn von Cöllen/so von alters die Stifft/Münster/Oßnabrugk/Padelborn und Minden/unter ihrem Kreiß gehabt/und dann auch denn Erb. von Braunschweig/welche des Sächsischen Kreiß/Haupt/uñ für sich selbst einen drittentheil allwegen präsentieret/ an ihrer gewöhnlichen uñ alten Gerechtigkeit mit nichten vorfänglich noch abbrüchig seyn.

Mit was Unterscheidenheit eines Aussenhännsischen Bürgers Kinder zu der Annse Privilegien gelassen werden sollen.

UNd damit sich alle Fremden erspròssen/ demnach zurichten wissen/und ferner sich auff einige Freyheit der Hansen nicht zuverlassen haben. So ordnen und setzen wir daß vorgemelte gemeiner Annse-Städt Ordnung/einem jeden Aussenhännsischen/zur Zeit/wann er in einer Hannse-Stadt Bürger-Recht begehren wird / mit dẽ Anhang angezeiget werden/ daß er/ sich der Handthierung und Privilegien auff den Conthorn gäntzlichen enthalten/ verzeihen und begeben soll / jedoch sollen solches Aussenhännsischen Bürgers Kinder/ so in einer Annse-Stadt ehelich gezeigt/ zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden / als dieselbigen ihre vollkommene Jahr erreicht und von ihrem Vater abgeschieden/und abgetheilet seyn.

Der ander Theil des Londischen Conthors Ordnung von Qualification und Geschicklichkeit der Personen/welche mit gemeiner Annse-Privilegien vertreten werden sollen.

NAch dem es sich auch von Rechts und der Erbarkeit wegen nicht eignet/daß alle und jedere Personen in obgemelten Kreiß und Städten/der Annsen gebohren/ohn Unterscheid zu den Privilegien uñ Gerechtigkeit unser Conthoren/zugelassen werden sollen/ sondern allein die jenigen/so darzu gebührlicher Weise/ wie das von alters je und allwegen in Ubung und Gebrauch gewesen/qualificiret seyn.

So ordnen/setzen und wollen wir/ daß alle und iedere Personen/so unserer Conthorn Recht und Gerechtigkeit zu genießen begehren/ zuvor ihre Personen qualificiren und nachmals mit Unterscheid/wie folget/angenommen und zugelassen werden sollen.

Erstlich. Sol hernachmals niemandt/der nicht im Ehelichen Standt gebohren/des Kauffmans Recht verlehnet/noch in des Kauffmans Rath/oder sonst den Cõthorn fürzustehen/erwehlet werden.

Zum andern. Damit nicht allein allerley hiebevor befundene Unordnung auff unsern Conthoren/ verhütet und abgeschafft/sondern auch denselbigen künfftig durch bequeme und erfahrne Personen so viel müglich fürgestanden/ und nützlich gedienet werden möge. So wollen wir hiemit dem Oldermann und Kauffmanns Rath ernstlich bey ihren gethanen Pflichten befohlen und aufferleget haben/ daß nach diesem Tag keine junge/unmündige Gesellen/so nicht am gebührlichẽ Alter ernant/darfür angesehẽ und erkant/auch folgends zwey Jahr in dem Königreich Engellandt gewohnet/uñ mitler Weil ein gantzes Jahr die Englische Sprach zu lernen sich beflissen und das andere Jahr auff unsern Stallhoff bey einem Meister/ so des Kauffmans Recht hat/ getreulich gedienet/ und also beides die Gelegenheit der Kauffmannschafft und Erkennung der Engelischen Tücher und anderer Commoditäten/auch des Hoffs und Reichs Gewohnheit und Gebrauch/so viel müglich/ eingenommen und gelernet/in Plackwalhall/der Scherleut Häussern/und sonst anders wo zu kauffschlagen oder einige Handthierung zutreiben/ zugelassen werden soll/ es sey dann Sache / daß diß unangesehen einer der Geschickligkeit sey/daß er die Handthierung selbst zutreiben/von dem Oldermann und Kauffmanns Rath tüchtig erkant/ oder einigen obgemelter massen / nicht qualificirten zuzulassen/ die zwingliche Nothdurfft erfordern wird. Und so der Oldermann

derman/oder des Kauffmans Rath diesem zugegen jemand übersehen/uñ zu der Handthierung für sich selbst zugreiffen/ ohne Erkentnüß/leichtfertig gestatten würde/so sollen sie/so offt solches geschicht/denn Erbarn Städten in drey Marck Goldes bußfällig werden/und auch unweigerlich bezahlen.

Mit was Unterscheid obgemelter massen Qualificierte Personen zu der Kauffmans Handlung zugelassen werden sollen.

Item/dieweil sich auch aus den alten Recessen erzeugt/ daß die/so in den oberzehlten 66. benanten Annse-Städt gebohren/ mit denen/so aus den kleinen Städtlein/ Flecken und Dörffern unter dem Kreyß der Annsen begriffen/erspròssen/ und herkommen/ nicht gleichförmig der Privilegien auff den Conthoren zugenießen/ angenommen worden. So ordnen/ setzen und wollen wir/daß es damit unterscheidentlich wie folgt/gehalten werden soll/und

Nehmlich/ daß allen und jedern/ in den benanten 66. Annse-Städten gebohrne Gesellen und Kauffleuten/ nach dem dieselben hievor angezeigter massen ihrer Person halben qualificieret/ auch in Form und Weisen/ als hernach im End dieses/ andern Theils vermeldet/examiniret und gebührliche Certificationes eingebracht haben/ folgends unsern Conthorn Freyheit und Gerechtigkeit/wie hie oben im ersten Theil angezeigt/frey und unverhindert zugeniessen/gestattet und gegönnet werden soll.

Mit den Gesellen aber/So nicht in dem oberzehlten 66. Städten/sondern in den beygelegenen Benachbarten / oder zugehörigen / und unterworffenen kleinen Städtlein/Flecken und Dörffern/in den Fürstenthümen/ Stifften und Landen/ unter den Kreyß der Annsen gehörig gebohren / und erspròssen seyn.

Dieweil dieselbigen nicht allein die Bürde und den Last/gemeiner Städte Privilegien zuverthädigen nicht tragen helffē/sondern auch je zu Zeiten/wann sie der erbare Städt-Privilegien eine Zeit lang genossen / und dardurch Glückauffkums und Reichthum erlangt/ sich an aussenhännsischen Orten niederschlagen/und denn selbst den erbarn Städten zu unleidlichem Vorfang und Nachtheil befreyen uñ sich beweiben. So ordnen/ setzen und wollen wir/ daß es mit solchem freyledigen/ unbefreyten Gesellen/für baß diese maß haben soll.

Nehmlich. Daß dieselben gemeiner Annse-Privilegien auff den Conthoren zugebrauchē/ nicht eher zugelassen werden sollen/sie seyn denn erst in einer von den 66. Städten Bürger worden/ und haben daselbst Bürger-Recht/wie sich das sonst eignet un̄ gebühret gewonnen/ uñ über das gnugsame Caution und sichere gewisse Bürgen gestellet/ daß nachdeme sie sich nachmals aus dē Conthoren begeben/zur Ehe greiffen/befreyen und niedersetzen wollen. Daß sie alsdann eines in gemelten Städten Seßhafften und ingebohrnen Bürgers Tochter zur Ehe nehmen/und damit auch in einer derselbigen Städt/mit beharrlicher Haußhaltung wohnhafftig bleiben wollen. Und so dem zugegen geschehe/daß sie alsdenn denn erbarn Städten in 3. Marck Geldes unnachlässig zubezahlen bußfällig seyn sollen.

Wie sich die unbekandten Schiffer und andere qualificiren sollen.

SO sich aber hierauff nun ferner zutrüge/daß auch Kauffmann oder Schiffer in Engellandt oder anderswo/da die erbarn Städt mit Privilegien versehē/ankämen/ und zweiffelhafftig seyn würde/ob er vorgemelter Massen qualificiret/ und Bürger-Recht in einer benanten Annse-Stadt gewonnen/auch sein Schiff und Güter in die Hannse gehörten.

So er dann daran keine Certification bey sich hat/so soll er Bürgen stellen/welche sich in ein benante und gewisse Summa Geldes nach Gelegenheit und Vielheit des Schiffes uñ Güter obligiren/ daß er in einer bestimten Zeit in Form und Massen/wie hieunten von den jungen Gesellen angezeiget/aus einer von den obgenanten Annse-Städten/deren Sigill dem Kauffman bekant/und mit keinem Argwohn od Verdacht beladen/gnugsame uñ glaubwürdige Certification einbringen wolle/daß er ein Gliedmaß der Annsen/ darfür erkant/ seine Schiffe und Güter auch in die Annse gehörig/ und also der Privilegien zugeniesen theilhafftig und fähig sey. Und im Fall solcher Schiffer wie obgemelt/ innerhalb Jahr und Tag gebührlichen Schein dem Kauffmann nicht einbringen/od zuschickē würde/so soll der Bürge/die verpfändte Summa Geldes dē Kauffmann unablässig erlegen und bezahlen. So auch solcher Schiffer keinen Bürgen finden könte/ so soll derselbige dem Kauffmann zehen oder mehr ℔ Sterlings/nach Gelegenheit niederlegen/und im Fall sie dann innerhalb Jahr uñ Tag obgemelte gnugsame Certification brächten/soll ihme berührte Sum̄a Geldes wiederū zugestellet werdē.

Wie der Olderman und Kauffmans Raht die jungen Gesellen Examiniren sollen/ ehe und zuvor Sie zu handlen/ und folgends auch des Kauffmans Recht zugebrauchen zugelassen werdē.

ITem. Damit keine nicht gnugsam/ und wie hiebevor erzehlt/ qualificirte Personen der Handlung und des Kauffmans Recht zu geniessen/ andern zu nachtheil/ und den Privilegien zu Abbruch und Verfangk zugelassen werden.

So gebieten und befehlen wir einem jedern Olderman zur Zeit/ daß er alle die jenigen/ so unser Conthoren Frey- und Gerechtigkeit zugebrauchen begehren/ zuvor mit den hernach geschriebenen Fragstücken Examiniren soll.

Erstlich/ Ob er in einer von den 66. benandten Annse-Städten ein ingebohrner oder aber eingekauffter Bürger sey. Und in welchem Land/ Stadt/ Flecken/ oder Dorff er gebohren sey.

Zum andern. Ob er auch Ehlich gebohren.

Zum dritten/ wie alt er sey.

Zum vierdten/ ob er ein Jahrlang die Sprach gelernet.

Zum fünfften/ ob er ein Jahr auff dem Stallhoff bey einem Meister/ so des Kauffmans Recht hat/ getreulich gedienet hat.

Zum sechsten. Wenn das Geldt und Güter so er verhandthieret/ zustehen/ und zugehören.

Zum sibenden. Ob auch einig Aussenhännsische einigen Part oder Theil an solchen Gelt oder Gütern haben.

Zum achten. Ob Er ein gemiedeter Knecht solchs Manns sey/ dessen Güter er verhandthieret/ und nachmals verhandthieren will/ und ob er um Lohn diene als ein gemiedeter Knecht/ oder nicht.

Zum neundten/ ob er seine Person mit gebührlicher Certification, Vermög d' Recessen und der erbarn Sādt Ordnung qualificieren könne.

Zum zehenden ob er sich auch gemeiner Annsen Recessen/ und daraus verfasten und confirmirten Ordnungen auff den Conthoren zuhalten befohlen/ jederzeit gehorsamlich gemeß halten wolle.

Zum letzten/ ob er auff die Fragstück die Warheit mit einem leiblichen Eyde bewehren wolle.

Und so sich dann nach diesem befindet/ daß solcher ein ingebohrner/ oder aus dē Kreiß der Annsen erspressen/ ein eingekauffter Bürger/ und aber den vorigen Statuten gemeß/ durch gebührliche Caution qualificieret ehelich gezeüget/ gebührliches Alters/ und daß er zwey Jahr eines der Sprachen halben/ das andere um Erkennung der Tücher/ und Erfahrung der Kauffmannschafft und Reichs Gewohnheit zubekommen/ sich in Engellandt verhalten habe/ oder sonst der Geschickligkeit erkant/ daß er zugelassen werden möge. Und darneben/ daß noch weder er selbst/ noch seine Herrschafft für dē er handelt/ seines wissens mit Aussenhännsichen Maschop/ Part/ Theil oder Abendtheur habe oder stehe/ mit hernach beschriebenen Eydt/ und Certification/ und der Stadt Sigill/ da er gebohren/ oder ein eingekauffter Bürger ist/ zu bewehren willig were. So soll alsdann der Oldermann solchen Gesellen hernach gesetzten Eyd schweren lassen/ und folgends darauff dēselbigen des Kauffmans Recht zu geniessen/ erlauben und mit der Annse Gerechtigkeit verbitten/ und aber doch zuvor demselbigē diese nachfolgende Articul zur Warnung vornehmlich zuhalten ernstlich befehlen.

Erstlich/ so er noch keine Certification in Form/ wie hernach gesetzt/ eingebracht hat/ und allein Bürgen stelte/ daß er und alle seine Principalen/ dafür er handthierte/ sammt ihren Gütern in die Hannse gehörig/ daß er alsdann dieselbige innerhalb einen halben Jahr bey Vermeidung 20 ℔. zur Buße/ damit seine verhaffte Bürgen entschlahen werden mögen/ einbringen solle.

Zum andern/ daß er bey Vermeidung obgemelter Straff keine Handlung noch Factoreyen von jemands an sich nehmen soll. Ehe und zuvor er solche Leut vor dem Kauffman Nahmkündig gemacht/ und der Kauffmann von derselbigen Geburt und Gelegenheit/ und ob sie gemeiner Annsen Privilegien fehig und theilhafftig seyn/ gnug sam berichtt wordē.

Zum

Zum dritten. Daß Er niemand / der des Kauffmans Recht nicht hat / auff seinem Nahmen einige güter zu endern noch zu verzollen ohn Consens und Urlaub des Oldermans nicht vergönnen sol / bey Verlust 5. lb. Sterlings zur Buß.

Zum vierdten. Daß er keinen / so nicht ein Jahr lang die Englische Sprach gelernet / oder sonst von dem Olderman für tüchtig erkeñet / in Plackwalhall und der Scherleutheuser da die Laken eingekaufft werden / mit sich führen / oder zugehen gestatten soll bey straff 40. ß. Sterlings.

Zum fünfften. Daß er von denen / so die Sprach gelernet / nicht mehr dann einen auff einmahl mit sich nehmen / und denselbigen auch in Besehung der Lacken / und Machung des kauffs / getreulich beystehen und befördern wolle.

Zum sechsten. Daß er bey Verlust einer Marck Silbers / daß gebührlich Schoß von allen seinen Gütern uñ Wechsel geld / nach inhalt der darüber verfaßten Statute zu gebührlicher Zeit und alwegen zuvor ehe Er aus dem Land verreiset bezahlen soll.

Zum siebenden. Daß er gleichfals keinen von der Hannsen / nicht anders denn nach gemeiner Städte und des Conthors Statuten / zu recht fodern / oder mit dem Englischen Rechten beschweren soll / bey Verlust 5. Pfund Sterlings.

Zum achten. Daß er kein ungewöhnliche und nicht nach inhalt der Privilegien schuldige Custum oder einige andere ungebührende Exaction, als die vier Pfenning von jeder Billen / welche die Custumer einzufodern fürhaben / bezahlen / doch was dem König von Rechtswegen zustehen / getreulichen erlegen solle.

Item. So auch noch einige andere Statuten dieser Ordnung einverleibt weren / denselbigen sich gleichmässig zuhalten / insonderheit groß von nöhten sein würde.

Dieselbigen mag der Oldermann solchem Gesellen gleichsfals zur Warnung in specie auch anzeigen / und neben allem andern des Conthors Ordnung unverbrüchlich zuhalten / ernstlich befehlend.

Volgt der Eyd / so ein jeder schweren solt / ehe und zuvor ihme des Kauffmans-Recht zugebrauchen vergönnet wird.

Ich lobe und schwere zu Gott und dem heiligen Evangelio / daß ich solche Freyheit und Recht / damit der Kauffman von der Teutschen Anse in Engeland privilegiert ist / soll und wil auffs allergetreulichste helffen hüten und bewahren / nach meinem eussersten besten Vermögen / Witz und Vernunfft. Auch soll uñ wil kein Geld oder Gut frey machen uff des Kauffmans Privilegien und Freyheiten / noch mit den Privilegien vertreten uñ verbitten einig Geld od' Gut / so in die Hannse nicht gehöret / uñ ob ich etwas wüste od' erführe / dz den Erbarn Annse-Städten / den Privilegien / oder des Ehrsamen Kauffmans Frey- und Gerechtigkeit zugegen were / dasselbig dem Kauffman zu meiden / auch dem Rechten / Ordnungen / und Statuten der Erbarn Städte und des Kauffmans / nach aller meiner Macht / gehorsam zu seyn. So mir Gott helffe und sein heiliges Evangelium / Amen.

In was Formen und Gestalt die jungen ankommenden Gesellen durch gebührliche Certificationes ihre Personen neben vorgemeltem Eyd qualificiren sollen.

Wir Burgermeister und Rath der Stadt N. bekennen / daß N. unserer Stadt Vereydter Bürger ist / und hat für uns glaubwüdig und gnugsam bezeuget und bewiesen / daß Er im Kreyß der Annse gebohrẽ sey. Gleichsfals auch mit einem leiblichen Eyd bewehret und erhalten / daß er mit keinem Aussenhänsischẽ Maschopey oder Gesellschafft / davon ihme Part oder Theil zu Verlust oder Gewin zukommen / sol / habe noch haben woll / auch keine Aussenhänsische Güter empfangen. Derhalben wir ihnen der Annsen Privilegien Freyheit und Gerechtigkeit zu Londen in Engeland / und in andern gemeiner Annse Conthoren fehig erkennen. Und begehren demnach E. E. etc. wollen ihn an und auffnehmen und gemeiner Erb-Annse-Städt Privilegiẽ uñ Freyheitẽ gebrauchẽ lassen: wie wir uns des ungeschehẽ gänzlich versehen.

Es ist alhier zumercken / So der Gesell / welcher Certificiren soll / ein Ingeborner Bürger / in einer von den benandten 66. Städten were / so mügen die Wort (vereydter) (daß Er in dem Kreiß der Annse gebohren) ausgelassen werden. Der

Der dritte Theil/ der Lundischen Contors Ordnung/ Erwehlung des Oldermans/ Beysitzern/ und Kauffmans Raht und derselbigen Aemptern.

NAchdem nicht wol müglich/ daß einig gut Policey Ordnung und Regiment ohn gebührliche Oberkeit/ und Verweser unterhalten werden kan. Damit dann der erbarn Ansestädt Privilegien Frey- und Gerechtigkeit/ desto besser bewaret/ und gehalten/ uñ unserm Lundischen Contor vorsichtiglich und wolvorgestandẽ/ auch die Jugend daselbst in Furcht ordentlichen Wesen Und Bewahrung der Statuten und Ordnungen unterhalten werden müge. So ordnen/ setzen/ und wollen wir/ daß jahrlichs auff des newen Jahrs Abend/ aus den hiebevor/ im ersten Theil dieser Ordnung/ ernandten(gemeines Ansen-Kreyß) drittentheile/ ein Olderman/ zweien Beysitzer uñ 9. Erhare Männer gemeinem handthierenden Kauffman jhres Vermügens erbarlich und wohl fürzustehen/ und das gantze Jahr aus zu regiren/ nachfolgender weisen erwehlet/ und gekohren werden sollen.

Erstlich. Nachdem von den versambleten Kauffleuten ein jeder in sein drittentheil darunter Er geboren/ getreten und abgewichen. So sol das Cöllnische Drittetheil erwehlen. 4. Männer aus dem Wendischen drittentheil/ und das Wendische drittentheil 4. Männer aus dem Preusischen drittentheil/ und daß Preusische drittentheil 4. Männer aus dem Cöllnischen Drittentheil.

Da sich aber begebe. Daß annoch von gedachten drittentheilen keine bequeme/ und zu des Kauffmans Raht zu erwehlen würdige personen hette. Und doch tüchtige personen in den andern zweyen drittentheilen gefunden werden möchten. So soll der Olderman zur Zeit aus seinem drittentheil treten. Und auß einen jedern der andern drittentheil einen Man zu sich nehmen/ und die drey sollen alßdann aus den drittentheilen / solche Personen erwehlen/ als sie vor würdig und tüchtig ansehen. Und also damit den Mangel und Gebrech des Zolls verfüllen.

Vnd wann nun der gestalt berührte zwölff Männer erwehlet/ und gekoren/ und volgends für das Conthor kom̃en/ und ihre Namen einzeichnen lassen/ so soll man dieselbigen mit lauter Stim fürlesen und aussprechen/ und darauff alsobald aus den erwehlten 12. Männern eine tüchtige Person/ so in einer Anse-Stadt Bürger und in dem Kreyß der Ansen begriffen/ und gebohren/ zum Olderman/ in massen/ wie folgt/ erwehlen und kiesen.

Anfänglich. Sol der alte Olderman in seine gewönliche Ståte sitzen gehen/ und ermahnen einen jedern bey dem Eyde/ den Er dem Kauffman gethan hat / daß Er aus den erwehlten zwölff Männern einen Olderman/ der ihm am allernützlichsten und bequemlichsten bedünckt/ ohn alle Gunst/ Haß/ und Affection/ kiesen und desselbigen Namen in ein Billa heimlichen zeichnen sol/ und nach dem ein jeder gezeichnet hat/ so sollen solche Billen durch des Kauffmans darreichen von einem jedern eingenom̃en und empfangen/ und nachmals auff dem Contohr vor dem Olderman gelesen werden/ welcher denn die meisten Stimmen hat/ der soll das zukünfftige Jahr Olderman seyn. Und solches auch unweigerlich/ bey Vermeidung solcher straff und Pöen/ als hernach geschrieben/ auf sich nehmen.

So sich aber nun ungefährlich zutråge/ daß von zweyen Personen eine jedere gleich viel Stimmen haben würde/ welchen dann von den beyden der alt Odermann zufält. Der soll dem andern präferiret/ und zum Olderman angenommen werden.

Von Erwehlung der Beysitzere.

Als nun obgemelter massen der Olderman erwehlet und gekoren/ so sollen zu seinem drittentheil gehörige sitzen bleiben/ und die andern zwey drittentheil auffstehen / und ein jeder aus des andern drittentheil einen Beysitzer(doch alwegen aus der Zahl der zwölff Männer) erwehlen. Vnd wan nun solchs also geschehen/ und der gekohren Olderman mit sambt den Beysitzern eingezeichnet/ und volgends mit lauter Stim ausgeruffen/ so sol alßdann der vorige Olderman/ den neulich erwehlten Olderman / und Beysitzer gewönhlicher weisen / für den Tisch fodern/ und dieselbigen in Gegenwärtigkeit / des versambleten gemeinen Kauffmans den Eyd / in Form nnd Massen / wie hernach verzeichnet / schweren / unnd darauff als bald ge-

melten newen Olderman die Schlüssel überantworte/und an sein Stat sitzen lassen/ welcher als dann ohne Verzug mit den Beysitzern dẽ andern 9. mit erwehlten Männern/ den berührten Eyd vor dem versamleten Kauffman gleichfals auch zuschweren/vorhalten. Vnd darnach einem jedern nach Gelegenheit seiner Person gebührliche Stell und Session geben soll.

Von Erwehlung etlicher anderer Ampter.

IN gleicher weisen und Formb/sollen auch 3. Schoßmeister/zwey Haußmeister/die dem Haus und Gesellschafft fürstehẽ/zwey Baumeister und zwey Gartenmeister / und dann etliche die des Kauffmans Rechnung übersehen / und schliessen helffen/ erwählt und erkohren werden.

Folgt der Eyd/welchen die erwehlten Olderman und Beysitzer/ und Neun Männer schweren sollen.

ICh lob und schwere/daß ich solche Privilegien und Freyheit/ damit gemeine Annse-Städ/und der Kauffman von der Teutschen Annsen in dem Reich Engeland versehen und berechtiget ist/ und die Statuten und Ordnungen/welche von den Erbarn Annse Städten und dem Kauffman geordnet und auffgericht sein/ will verwahren und treulich haltẽ/als ich immer mag/ nach meinen besten fünff Sinnen. Und einen jedern er sey Arm oder Reich / rechtfertiglich in allen sachen ohne alle Gunst/Haß/oder Affection, zurichten / auch des Conthors Vorraht und Gemein bestes/mit allem Fleis verwahren helffen/ohn alle Gefehrd uñ Argelist/daß mir Gott so helff und sein heiliges Evangelium / in meinem eussersten Nöthen/ Amen.

Wie lange Zeit ein Erwählter Olderman das Ambt vertreten soll.

ITem. Wir ordnen und setzen/ daß wer ein Jahr lang Olderman gewesen/ dz derselb zwey Jahr darnach frey seyn soll/aber doch nichts desto weniger sein abentheur stehen/ ob er Stadthalter/Beysitzer oder einer von den 9. Männern gekohren würde.

Von straff der jenigen/ so Jhre Ambter darzu sie erwehlt/ nicht annehmen wollen.

ITem. Wir ordnen und setzen/ do jemands zu vorberürten Ambtern gekohren/ und sich des anzunehmen weigern würde. Daß derselbig von Stund an 40. ß. zur Busse niderlegen/uñ nichts desto weniger sein abentheur stehen soll/ ob Er zum andernmahl gekohren würde/und so solchs geschehe/und er sich abermahls ungehorsam erzeigte/so soll solcher Ungehorsamer Gemeiner Städt/und des Kauffmans Frey-und Gerechtigkeit darmit verlohren haben.

So der Olderman oder jemand von den Beysitzern oder Geschwornen verreisen würde/wie es alßdann gehalten/ und an derselbigen Stäte andere verordnet werden sollen.

ITem. Do sichs auch begebe/daß der Olderman in Zeit seiner Verwaltung über See reisen müste. So ordnen und setzẽ wir/daß er alßdan zuvor die geschwornẽ des Rechtens versamblen lasse/ und mit derselbigen Consens und Volwort ein bequeme und geschickte Person seine Stat zuvertreten/erwehlen und derselbigen beygethanẽ Eyde des Conthors und gemeinen Kauffmans obliegenden Sachen getreulich fürzustehen/mit Ernst befehlen soll.

Wir wollen auch. Das ein solcher erwehlter Stadhalter Vollmächtiger Olderman sey soll/ und darfür von jedermänniglich gehaltẽ werde/biß der Principal verreiste Olderman widerum über See ankommet.

So sich auch begebe. Daß jemand von den Beysitzern oder aus der Zahl der andern 9. Männer/ abziehen würde. So wollen wir / daß die jenigen/ so verbleiben an desselbigen Stäte einen andern zu erwehlen/und mit gewöhnlichen Eyd zuverpflichten macht habẽ sollen.

Wie es gehalten werden soll/ so der Olderman ins Land verreisen würde.

Item. Dieweil sichs je zu zeiten zuträgt/ daß der Olderman in seinen eigenen oder des gemeinen Kauffmans nohtwendigen Geschäfften aus der Stadt Londen ins Landt oder zu Hoff verreisen muß: So geben wir Jhme in dem Fall

die Macht/ daß er ohn des gemeinen Kauffmans Versamblung/ jedoch in gegenwärtigkeit zum wenigsten eines Beysitzers/ und vieren aus der Zahl der neun Männer. Den zweyen Beysitzern des Kauffmans Recht/ und alle andere Sachen/ getreulich zuverwalten/ und zuverrichten befehlen und aufferlegen müge. Und nachmahls unverhindert seine Reise vollziehen.

So jemand von gemeinen Kauffmans wegen eine Reise zuthun aufferlegt were/ und Er sich die anzunehmen weigern würde/ wie der gestrafft werden solle.

ITem. Wir ordnen und setzen/ daß/ do etwan einer oder mehr/ in fall der Nohtdurfft an die gemeinen versambleten Städt/ oder anders wohin zu reisen erwählt würden. Daß derselbig oder dieselbigen solche Reisen unweigerlich auff sich nehmen sollen. Und in fall sich jemands dargegen ungehorsam erzeigen würde (ohn daß Er durch nohtwendig/ und erheblich/ erkentliche Ursachen sich zu entschuldigen wüste) daß derselbige dem Kauffman unablessig 100 ß. Sterlings/ zur Bruche niderlegen und bezahlen soll/ und nicht desto weniger/ da ein solcher nachmahls für andern zu reisen tüchtig und würdig erkandt würde/ so soll derselbige die aufferlegte Reiß bey Straff und Busse des Kauffmans Frey- und Gerechtigkeit zu verlieren/ anzunehmen schuldig seyn.

Von straff deren so des Kauffmans Heimbligkeit melden.

ITem. Wir setzen und ordnen/ das obgemelte zwölff Personen/ welche des Kauffmanns Raht præsentiren/ mit sambt den Clericken/ was in ihrer Versamblung in zweyspaltigen und das Recht belangenden sachen/ und auch sonst andern des Conthors und gemeinen Kauffmans Handeln gerahtschlagt/ und verhandelt/ in geheimb und secret halten sollen. Und so jemand dargegen etwas den Partheyen oder andern ehe und zuvor das Recht geendigt were/ offenbarte/ der soll/ als seines Ambts unwürdig aus dem Conthor verwiesen und nicht wieder eingenommen werden.

Der vierdte Theil der Londischen Conthors-ordnung von guter Haußhaltung/ und Regiment auff dem Stallhoff/ und was demselbigen zugehörig und anhengig

Wie und zu was massen von allen Gütern und Wechselgeld an gebührlich Schoß bezahlt werden soll.

ERstlich. Nachdem gemeine Erbare Hanse-Städt/ zu Unterhaltung und Vertheidigung beyde der Privilegien/ und des Stalhoffs gemeinem besten zu gut günstlichen bewilligt und eingeraumbt/ daß ihre hanthierende Kauffleute/ võ allen und jedern Gütern und Wechselgeldt/ so in und aus dem Königreich Engeland geführet/ und übergemacht werden/ gebührliche Schoß geben und bezahlen sollen.

So ordnen und setzen wir/ daß es darmit auff nachfolgende Weiß/ gehalten werden soll.

Anfänglich. Das alle Kauffleut und Schiffer von der Hannsen/ von allen und jedern Gütern/ so sie aus dem Königreich Engeland Schiffen 2. δ. von jedern pfund zu gebührlichen Schoß geben/ und inmassen hie unten geschrieben/ erlegen sollen.

Dergleichen auch von allem bahrem Geld oder überkauff/ welchs aus eingebrachten Gütern gelöset/ und durch Wechsel übergemacht wird/ 2. pf. von jedern Pfund.

Da aber das Geld nit aus Gütern gelöset/ sondern durch Wechsel ingemacht/ und widerumb durch Wechsel übergemacht/ und ausgehen würde/ das in dem Fall der Kauffman mit einem pfennig Schoß von jedern Pfund zubezahlen gefreyet sein soll.

Wann/ wie und welcher gestalt obgemelt Schoß von einem jedern erlegt und bezahlt werden soll.

DAmit nun das/ wie obgemelt/ zu nohtwendiger Defension der Privilegien und Unterhaltung gewöhnlicher Residentz bewilligt/ und eingeraumbt Schoß

Schoß / von iedermänniglich ohn gefehrde getreulich erlegt und bezahlt werden möge. So ordnen und setzen wir ferner / zu Beförderung dessen / daß ein ieder Kauffmañ / Schiffer und wer sonst sein gebührlich Schoß / nach gemeiner Erbarn Anse-Stadt-Ordnung / zu bezahlen pflichtig ist / dasselbige beyde von Gütern und Wechsel Geld unterscheidentlich wie hiebevorn angezeigt / alwegen / so offt er aus dem Königreich Engelland verreissen wird / nach alter löblicher Gewonheit bey und unter nachgeschriebenen Eyd ohn Gefehrde / Behendigkeit / oder Argelist den Schoßmeistern unweigerlich erlegen und bezahlen soll. Und so iemands diesem zu gegen handeln würde / der soll damit ein Marck Silbers und doppelten Schoß verwircket haben.

Folget der Eyd den die Schoßmeister so offt iemands verreisen / und derwegen seinen Schoß bezahlen wolte / einen ieden schweren lassen sollen.

ICH N. gelobe und schwere / daß ich alle Güter und Gelder / so ich verhandiret / getreulich verschoße / daß auch solche Güter / nirgends und niemand anders / dann in die Hanse gehören / und kein Aussenhänsischer daran Part oder Theil habe / oder gehabt habe / als mir Gott helff / und sein heiliges Evangelium / Amen.

Was und welcher Gestalt die Schiffer ihre Schiff und Güter verschossen sollen.

ITem. Nachdem es auch von Alters ie und allwegen also gehalten / und ietzt von gemeiner Erbarn Städt-Gesandten auffs neu eingeräumbt und bewilliget / daß alle und iedere Schiffer von der Hanse ihres Schiffes rechte / Würdte / mit sambt der übrigen Fracht / und ihnen zuständigen Gütern / gleichsfalls verschossen sollen. So wollen wir / daß es darmit auff nachfolgende Weise für baß gehalten werden soll.

Und nemlich / so offt einig Schiffer von der Hansen in das Königreich Engelland mit seinem Schiff ankommet. Soll er erstlich sein Schiff bey hernach gesetztem Eyd auff einen redlichen Preiß / darfür ers geben und nehmen wolle / setzen und werdieren / und von solchen Preiß zween Pfennig Schoß von iedern Pfunde getreulich erlegen und bezahlen.

Zugleich. Soll er auch bey gethanen Eyd gefraget werden / wann er alle auffgewandte Kosten / und seiner Schiffs-Kinder Arbeits-Lohn bezahlet habe / wie viel Gelds ihme alsdann von seiner Fracht und sonsten übrig bleibe / und nachdem er solches getreulich kund gethan / so soll er alsdann / unangesehen / ob die Fracht ihme selbst / oder seinem Rieders zugehörig / und auch sonst von allen Gütern / so ihme selbst oder dem Schiff zuständig / zween Pfennig zu gebührlichen Schoß / unweigerlich / bey Vermeidung gleichfalls einer Marck Silbers und doppelt Schoß / so er dieser Ordnung zugegen verreissen würde / erlegen und bezahlen.

Dergleichen sollen auch die Schiffs-Kinder / von allen Gütern / so ihnen über gemeldte Führung zustehen / das gewöhnlich Schoß und Unkosten gleich andern Kauffleuthen erlegen und bezahlen.

Folget der Eydt / welcher einem iedern Schiffer / so offt er sein Schiff / übrige Fracht und Güter / wie folget / verschossen wolte / zu schweren aufferleget werden sollt.

ICH N. gelobe und schwere / daß ich mein Schiff auff einen redlichen Preiß / da ichs ümbgeben und nehmen will / Wardieren und setzen / und die Summa solches Preiß / und dann auch so ich an behaltenen übrigen Gelde habe / getreulich anzeigen / und darneben alle Güter und Geld als mir / meinem Schiff / und Schiffs-Freunden zuständig / ohn Gefehrde und Argelist verschossen will. Daß auch mein Schiff /

Güter und Geld in die Hansen/ und nirgend anders gehörig / daß mir GOtt so helffe/ und sein heiliges Evangelium Amen.

Daß ein Kauffmann von dem andern das Schoß nicht empfahen soll.

ITem. Wir ordnen und wollen auch/daß hinführo zu Londen kein Kauffmann von dem andern ohne Vorwissen und Verwilligung des Oldermanns einig Schoß einnehmen und empfangen soll/bey Vermeidung einer M. Silbers zur Büßung.

Daß der Kauffmann keine Macht haben soll / das Schoß ab-oder auffzusetzen.

LEtzlich ordnen und setzen wir / daß hinführo der Oldermann / und Kauffmanns-Rath zu Londen Residirend/daß/wie obgemeldt/von gemeinen erbarn Städten bewilliget und eingeraumet Schoß/weder ab-noch auffzusetzen/noch auch sonst derhalben einige Verenderung vorzunehmen/Macht noch Gewalt haben soll/sondern was dißfalls zu thun erheischlich seyn wird / solches soll iederzeit von allgemeinen erbarn Städten bedacht/berathschlaget und geschlossen werden.

Welcher Gestalt gemeiner Anse und des Conthors eingenommenen Schoß und Vorrath bewahret/und davon auffrichtige Rechnung gehalten und einbracht werden soll.

Daß aus des Conthors Vorrath nichts entlehnet werden soll.

ALS auch die Erfahrenheit allenthalben an den Tag gethan/wie groß und mercklich gemeinen Erbarn Städten daran gelegen/daß der gemeine Pfennig und aus dem Schoß versamleter Vorrath/ beyeinander gehalten und nicht verrückt werde. Und dann auch nicht weniger Tugend ist / daß mit so viel Mühe und Arbeit / auch etlicher massen mit Beschwer des gemeinen Kauffmanns zusammen bracht / fleißig zubewahren/ dann zuvor etwas ausbracht und erlangt zu haben. So ordnen und setzen wir/in Betrachtung dieser und anderer erheblichen Ursachen/daß gemelter gemeine Anse-Schoß und Vorrath nicht allein mit aller Vorsichtigkeit und Fleiß / eingefordert und bewahret/auch nicht leichtfertig / und da es keine zwingliche Ursach erfordert / verbracht und verthan werden soll. Sondern daß auch hinführo dem Oldermann und Kauffmanns-Rath bey gethanen Pflichten und Eyden ernstlich hiermit verboten seyn soll / keiner Anse-Stadt oder iemands anders / wer der auch were / einig Geld oder etwas aus des Conthors Vorrath zu leihen / es sey dann zuvor auff einer Versamlung der dreyer Drittentheil allgemeiner Anse-Städt aus ehafften Ursachen / einhellig verglichen/vertragen und bewilligt. Und so iemand von vorgemelten Personen hiergegen handeln würde. Der / oder dieselben sollen damit der Anse-Frey-und Gerechtigkeit verlohren haben. Und darzu auch allen Schaden und Interesse, so daraus entstehen möchte/gemeinen Erbarn Städten auszurichten schuldig seyn.

Daß der Oldermann noch iemand anders von des Kauffmanns-Rath des Conthors Vorrath zu Privat-Vortheil/oder an unnöthige Gebäu oder Geschencke nicht gebrauchen oder anlegen soll.

ITem. Dieweil gemeiner Erbarn Anse-Städt Gesandten in das Königreich Engelland/nach Collulirten Rechnungen / und beschehener Visitation mit der That befunden. Daß etzliche/ so dem Conthor fürzustehen/hiebevor verordnet

gewest/

geweſt/das gemeine Gut und Vorrath / als obs ihr eigen Gut were/zu handeln/zu verzehren / zuverſchencken / auch auff unnöthige Gebäu auffzuwenden / und zu alieniren / ohn Vorwiſſen/Willen und Conſens gemeiner Anſee-Städt/ eigenes Gefallens unterſtanden. Darneben auch aus gemelten Rechnungen augenſcheinlich vermerckt und befunden/daß über tägliche und ordinari Expens und gemeine Unkoſten Jährlich eine anſehnliche übrige Summa Geldes aus des Conthors Gefällen und Vorrath/ auff der Hallen verzehret und ausgegeben worden. Welches ſich vornehmlich daher verurſachet / daß die Haus-Meiſter ie zu Zeiten ihnen ſelbſt zu Nutz und Vortheil / der gemeinen Reſidierenden Geſellſchafft Unkoſten zu gering anſchlagen/und darnach / dieweil ſolche nicht zureichen können/das übrige dem Conthor zubezahlen aufferlegt / und das alles zu mercklichem Schaden/Schmälerung und Nachtheil des gemeinen beſten.

Derowegen dieſem allen gebührlicher Weiſe fürzukommen / ordnen / ſetzen und wollen wir/daß ſich hernächmahls des gemeinen Gutes und Vorraths obberührter Geſtalt zu eignem Vortheil und Willen zugebrauchen/auch aller Geſchencke/Panqueten/ Gaſtereyen/groß oder klein/und ſonſt aller anderer Ausgaben/ſo nicht erſtlich in verſamletem Rath von gemeinem Kauffmann aus ehafften/fürträglichen/ und erkentlichen Urſachen / und Bedencken/eingeraumt und bewilligt. Jedermänniglich / welchem das Conthor/und demſelbigen nach dieſer Ordnung fürzuſtehen vertrauet wird / gäntzlich und zumahl enthalten. Dergleichen auch darvon nichts ohn unnöthige/ und mehr zum Schmuck und Zierd/dann zur Nothdurfft dienſtliche Gebäu/ausgeben und auffwenden ſoll. Daß auch der Reſidirende Kauffmann gebührlicher Weiſe angeſchlagen / und dem Conthor nicht mehr dann ſichs von Rechts wegen eiget/ zugerechnet und aufferlegt. Letzlichen auch/daß alle des Hauß und Conthors Unkoſten dermaſſen geringert / eingezogen/und gemeſſiget werden ſollen. Wie ihr das ſamt und ſonders/ vermöge euer gethanen Pflichten und Eyden von Gott/und des Rechtens wegen zu thun ſchuldig / und jederzeit bey gemeinem Erbarn Anſee-Städten / als Erbare Leuth und Liebhaber der löblichen Conthorn und gemeines Nutzes/ verantworten und verthädigen wollt.

Wie von dem Empfang und Ausgab des Schoſſes und Vorraths ordentliche Rechnung gehalten werden ſoll.

SO viel aber die ordentliche Rechnung des Empfangs und wieder Ausgebens vorgemeltes Schoſſes und Vorrath belangt/ordnen und ſetzen wir/daß die Rechnung von dem eingeforderten und bezahlten Schoß/wie das von Alters gewöhnlichen gehalten werden ſoll. Was aber zu gemeinen Vortheil und Beſten / und ſonſt nach erkentlicher Nothdürfft durch den Oldermann/Haußmeiſter/Baumeiſter/Gartenmeiſter/Clericken und ſonſt alle andere/ſo von wegen des Conthors und Kauffmans / etwas in was Manieren und Geſtalt das auch geſchehen mag/verricht uñ ausgeben wird/ daſſelbige ſoll mit unterſchiedlichen Parcelen und Poſten / neben ausdrücklicher Meldung was Zeit / warum und worfür ſolches beſchehen / klärlichen und ordentlichen von Tag zu Tag auffgeſchrieben/und in die Rechnung geſetzt und verzeichnet werden.

Und in welchen Parcelen ſolche Ordnung nicht gehalten worden/befunden wird/ dieſelben wollen die Erb-Städlein der Rechnung nicht paſſiren laſſen/ noch annehmen/ ſondern dem Nachläſſigen und Ubertreter dieſer unſer Ordnung zur Straffe und Buße zubezahlen und einzubringen hiermit aufferlegt haben.

Welcher Geſtalt der Rechnung Abſchrifft Jährlichs an die Erb- von Lübeck geſchickt werden ſoll.

ENdlich. Dieweil auch nach alten wohlhergebrachten gebrauch des Kauffmans Schoß allwegen Jährlich vor Sanckt Thomas Tag allenthalben empfangen worden. So ordnen/setzen und wollen wir / daß solcher löblicher Gebrauch hinfüro gehalten/und daraus des Kauffmans Rechnung beyde von empfang und Ausgab vor den zwantzigsten Tag Ianuarii ordentlich geschlossen. Und darvon alle Jahr / bey gewisser gelegner Bottschafft vor S. Johannis Tag Mitsommer die Copey von dem Oldermann /und andern von des Kauffmans Rath/soviel der zur selbigen Zeit anheimb seyn werden/unterschreiben/ an einen Erbarn Rath der Stadt Lübeck ungesäumet geschickt werden soll. Alles bey Vermeidung einer Marck Goldes / so ein ieder so offt er hieran säumig befunden wird/für sein Haupt von seinen eigenen Gütern zur Buße erlegen und bezahlen solle.

Ordnung und Statuten so auff der Hallen fürnemlich gehalten werden sollen / und

Erstlich

Zu welcher Zeit ein ieder zur Hallen gehen soll.

ITem. Als wir auch bey uns betrachtet / und mit der That erfahren / daß der gemeine Vorrath/durch bös/unordentlich Regiment mit unzeitlichem Essen und Trincken auff der Hallen / und sonst mit einen geringen Abbruch hievor erlitten. Demselbigen fürzukommen / ordnen und setzen wir/ daß alle auff dem Stallhoff Residierende Kauffleuth zu rechter gewöhnlicher Zeit auff die Halle zu dem Essen zu gehen verpflicht seyn sollen. Ausserhalb die Jenigen / so sich mit rechten Ehafften / und erkäntlichen Nothsachen zu entschuldigen wissen/ oder dermassen mit Leibs Schwachheit und Kranckheit beladen weren. Daß sie Persönlich zu der Hallen nicht erscheinen möchten. Und so Jemand durch obgemelte Ursachen nicht verhindert von der Hallen bleiben würde. Der soll an der Meister Taffel 20. ß. und an der Gesellen-Tafel 12. ß. so offt er brechhafftig erfunden/ verwirckt haben.

Wie sich die ienigen/so des Kauffmanns Recht haben / mit Kleidung ehrlich halten sollen.

UNd damit nun des Kauffmans Rath mit allen andern/so zu der Meister-Taffel erwehlet / von iedermänniglich dem Hause zu Ehren erkant werden. Und auch so viel desto mehr Ansehens haben/ so sollen sich dieselbigen sambt und besonders/ in Ehrlicher Kleidung/als langen Röcken halten/und sich mit keinen Mänteln/leichtfertigen loßen Leuthen gleichmässig / auff der Gassen oder Hallen finden lassen/bey Straff und Poen / von 40 ß. Sterlings / so offt hiergegen Jemands straffwürdig befunden wird.

Die Jungen Gesellen aber/so nicht an der Meister-Taffel sitzen/sollen Mäntel tragen mügen. Und aber doch sich alles gestickten Bardurwercks / und andern Köstlichen Verbremens an Ihren Hoßen und Kleidern. Damit alle übermässige Unkosten zu verhüten/gäntzlich enthalten / bey vermeidung 20. ß. Sterl. zur Buß von iederm Kleid.

Wie

Wie die Gesellen zur Tafel sitzen/ und zu Tische dienen sollen.

ITem/ wir wollen auch/daß die Gesellen an ihrer Tafel ordentlich sitzen und auffstehen/und sich allenthalben züchtig und Erbarlich halten / auch dem Kauffmann an der Meister-Tafel willig zur Tafel dienen sollen. Gleichsfalls soll keiner von denselbigen von einer Schüssel auffstehen und an ein anders setzē/sondern sich iederzeit zu seiner Schüssel/davon er erstmahls auffgestanden / wiederům verfügen / auch ehe und zuvor die Mahlzeit vollendet/und Gott gewöhnlicher Weise Dancksagung geschehen/nicht von der Hallen gehen / bey Vermeidung 12 ß. zur Buß / so offt er gegen einigem obgemelter Stück verwircken wird.

Daß niemand leichtfertige Leuth auff die Hallen zu Gaste bringen und ein ieglicher seine Gäste ansagen soll.

ITem/ es soll hinführo niemand einige Gäste wer die auch weren / insonderheit aber lose leichtfertige Leuth / ohn Erlaubnüß des Oldermanns / auff die Hall zur Mahlzeit bringen/bey Verwirckung eines Rosenobels zur Buße/auch soll ein ieder seine Gäste ehe und zuvor Er niedergesessen/dem Oldermann und Speußer ansagen. So das nicht geschehe/ehe das Tischtuch auffgenommen / so soll solcher Verschweiger für iedern Gast 20. ß. sträfflich seyn. Auff Weyhnachten aber und der drey Königen / Sanct Martinus und Fastnacht soll niemands verlaubt seyn/einigen Frembden Gast zur Hallen zuführen bey Verwirckung obgemelter Buß.

Daß sich iedermänniglich aller Unzucht mit Worten und Wercken auch Schwelgen und sauffen enthalten soll.

ITem. Wir befehlen und aufflegen auch hiemit dem Olderman und Kauffmans Rath ernstlich. Daß sie nach dieser Zeit kein unordentlich und lästerlich schwelgen und sauffen auff der Hallen niemands gestatten noch vergönnen. Viel weniger auch für ihr eigene Person andern und fürnehmlich der Jugend zu bösem Exempel gebē und gebrauchen sollen.

Gleichsfalls auch ein fleissig Auffmercken haben / daß sich weder sie selbst/noch auch die Jugend mit unzüchtigen/schandbaren und lästerlichen Worten/ über Mahlzeit gemeinen Kauffmañ und ihnen selbst zu Schanden/Unehren und Verkleinerung bey den Englischen mit nichten vorgehen. Und in Summa sich allenthalben also erzeigen und halten / daß die Jungen Leuth ein Ebenbild und Exempel eines züchtigen und Erbarn Wandels von ihnen fassen und nehmen. Und sie dardurch in allen Ehren zuerkennen / und gebührliche Gehorsamheit und Reverentz zuerzeigen/eignes Gemüths bewegt werden mögen. Wer auch dieser Ordnung zugegen handeln wird / der soll so offt Er verwirckt 40. ß. Sterl. verwircket haben / und unabbläßig bezahlen.

Item/ bey Vermeidung dieser Straff und Buße / soll auch niemand einig Speiß und Getränche auff seine Kammer oder anderwegen von der Hallen gesandt werden.

Welchen Personen an die Meister-Tafel zu sitzen vergönnet werden soll.

ITem. Soll hinführo niemand eignes Gefallens an die Meister-Tafel sitzen/ der nicht von dem Kauffmann darzu beruffen und erwehlet / und so diesem zugegen iemand fürsetzlich handeln würde / der soll wieder zur Gesellen-Tafel gewiesen werden/und gleichwohl 5. tb. Sterl. verwircket haben.

Es soll aber auch niemand an die Meister-Tafel gekohren werden / er sey dann gegenwärtig im Lande/und daß auch solche Koër nicht aus Haß / Neid oder Ungunst geschehe / sondern allein die jenigen darzu erwählet werden / so nach Gelegenheit ihres Handels die Unkosten tragen mögen. Und soll iederzeit dem erwehlten Gesellen/daß ihn der Kauffmann zu der Meister-Tafel würdig erkandt/innerhalb 8. Tagen durch des Kauffmanns Clericken/verkündiget und angezeiget werden.

Und dieweil auch mißbräuchig eingerissen / daß / nachdem einer an die Meister-Tafel gekohren/daß derselbige neben dem freyen Weinschanck/und Unkost/als zu rechter Mahlzeit / von Alters auffzuwenden gewöhnlich gewest / noch über das /nach gehaltener Mahlzeit ein neues Panckétlein zurichten müssen/alles zu Anreitzung übermässigen Lebens/und ungebährlichen Unkosten. So wollen wir/daß hinführo solches Neben-Pancket keinen mehr zugebrauchen gestattet werden soll / bey Vermeidung 40. ß. zur Buße.

Daß der Spenser zu gebürlicher Zeit bezahlet werden soll.

ITem/ soll ein ieder / was er auff der Hallen verzehret / und ihme gleich andern für seim Antheil zugerechnet/allwegen innerhalb 14. Tagen nach überantworteter Billen dem Spenser unweigerlich bezahlen/bey Verwirckung 40 ß. zur Buße.

Von des Stallhoffs Kammern/ wer daselbst geherbergt/und wie die unterhalten/ und der jährliche Zinß davon bezahlt werden soll/ und erstlich

Daß Junge Gesellen keine eigene Kammern haben sollen.

NAchdem auch die Jugend sich selbst zu regieren ungeschickt/und derhalben nicht allein gefährlich / sondern auch ihnen selbst nachtheilig und schädlich / so ihnen eigen Regiment zuhaben vergönnet würde. Damit dann unserm Conthor und Stallhoff von den Jungen unbedachten ankommenden Gesellen nicht Gefährligkeit zustehe/derselben auch zubneßen/ zu unordentlich Weisen alle occasion und Ursach entzogen werde. So verbieten wir / daß hinführo keinen Jungen Gesellen / so nicht dermassen/wie hieoben im andern Theil dieser Ordnung Alters halben und sonst qualificiret/von dem Aldermann und Kauffsmans-Rath erkandt seyn/ eigene Kammern zuhaben mit nichten gestattet oder zugelassen werden soll.

Daß niemand frembde Gesandten auff dem Stallhoff beherbergen soll.

ZUgleich auch ordnen und setzen wir / daß niemand auff dem Stallhoff frembde Gesandten und Sendeboten klein oder groß/wer die auch seyn mögen/beherbergen/auff seine Kammer legen / noch vielweniger in des Spensers Buch schreiben lassen soll/ es weren denn Gesandten von den Ansee-Städten / thät iemand dem zugegen / der soll 100. ß. Sterl. damit verbört haben.

Und so es frembde Handwercks-Gesellen/ oder andere/dem Kauffmann nicht angehörig wären/die iemand auff seiner Kammer ohne Verläub und Vorwissen des Oldermanns beherbergt hätt/der soll 20. ß. Sterl. zur Buße erlegen und bezahlen.

Daß auff dem Stallhoff keine lose Weiber gehalten/noch geherbergt werden sollen.

VIelweniger soll iemand / wer der auch sey / damit übersehen werden / daß er lose Weiber/worans sich Doppel/ Spiel / Schwelgen und andere unerbarlich und gottloß

gottloß Leben verursachet/auff den Cammern haben und beherbergen möge. Und so iemand der Weiber/Spielens/oder Schwelgens halben betreten und verdacht wird/ dem soll der Oldermann sich dessen gäntzlichen zu enthalten/bey Straff 40. ß. verbieten/und so er dargegen zum anderenmahl beschlagen wird/soll solche Straffe doppelt/zum drittenmahl dreyfach/zum vierdtenmahl vierfach eingefordert und bezahlet werden. Und so darnach solche Geldsttraffe nicht helffen wird/so soll solcher Ungehorsamer d' Ansee-Gerechtigkeit verwiesen und entsetzet werden/ uñ wir wollen hiermit niemands verschonet haben.

Daß die Frembden von des Stallhoffs Kammern getreulich bezahlt werden sollen.

WIr ordnen und setzen auch/daß ein ieder/so einige Kammern auff dem Stallhoff in Heur hat/oder eigenthümlich besitzt. Davon die Jährlichen Renten unverzüglich bezahlen / auch sonst die Kammern / so viel Ihm zustehet/mit nothdürfftigem Gebäu unterhalten. So iemand hiergegen verreisen / oder mit todt abgehen würde / und dardurch die schuldige Renten unbezahlt bleiben / so soll der Kauffmann beyder Stadt / da solcher Schuldner zu Hauß gehörig / oder des abgestorbenen Erben seßhafftig sich erkundigen / ob die aussenstehende Renten von den Erben / oder verreißten Schuldner zuerlangen seyn / und wo dann keine Bezahlung zubekommen / so soll der Kauffmann Macht haben/solche Kammern nach Ausgang des Jahrs und Tags anzugreiffen/und gemeinem besten zu gut / die Bezahlung daran zuerholen.

Daß die Kammern nicht ohne Vorwissen des Oldermanns alieniret werden sollen.

GLeichfalls. So sich auch hernachmals begebe/daß einiger Kammern Gerechtigkeit/von den Besitzern derselbigen verkaufft oder alieniret würden/so soll dißfals iederzeit solcher Kauff und alienation dem Ehrsamen Kauffmann kund gethan / und angezeiget/und folgends dem Käuffer/ wie von Alters gewöhnlich / die Kammer verlassen und zugeschrieben werden/und so lang solches nicht geschehen/soll er der Kammern Gerechtigkeit nicht fähig seyn. Wir geben aber hieneben dem Oldermann und Kauffmans-Rath die Macht von den Besitzern und Innhabern der Kammern sich zuerkundigen/wie und welcher Gestalt dieselbige der Kammern Gerechtigkeit erlanget haben / damit alle gefährliche Veränderungen zuverhüten.

Daß die Kammern in gebührlichen Gebäu unterhalten werden sollen.

SO auch iemand seine Kammer/wie obgemeldet/mit nothdürfftigem Gebäu nicht unterhalten würde / sondern baufällig werden ließ / dieselbige soll der Kauffmann nach Verlauff Jahr und Tags gleichsfals Macht haben an sich zunehmen / mit Gebäu zu unterhalten und nachmahls zuverkauffen.

Daß ein ieder Residirender Kauffmann auff dem Stallhoff/so fernen müglich/ seine Kammern haben soll.

ENdlich/damit auch des Stallhoffs Kammern nicht ledig / sondern so viel müglich bewohnet/und dadurch die Residentz desto stattlicher unterhalten werden möge. So ordnen und setzen wir/ daß hinführo kein Kauffmann von der Ansen so ausserhalb dem Stallhoff in einer Herberg liegen wird / der Priviligien zugeniessen vergönnet werden soll/so fern er Raum und Kammern im Stallhoff bekommen möchte / da aber solchs durch Mangel der ledigen Kammern nicht seyn könte/ alsdann soll einem iedern ausser dem Stallhoff in einer bequemen Herberg / so lang biß eine Kammer ledig wird sich zuverhalten/zugelassen werden.

Dieweil sich aber nun zu Verhinderung dieser Ordnung zuträgt / das ie zu Zeiten einer zwo oder drey Kammern inne hat / und deren Gerechtigkeit besitzt / und folgends dieselbigen / einem andern so mit keiner Kammer versehen / ohn eine übermässige Summa Geldes zugebrauchen nicht zulassen noch vergönnen will. So ordnen und setzen wir diesem fürzukommen / daß der Oldermann und Kauffmanns Rath dißfalls gebührliche Einsehung thun soll / damit solche Unbilligkeit hinführo nicht gestattet / sondern die / so wie oben gemeldet / mehr dann eine Cammer besitzen und innhaben / den andern / so durch Mangel einer Kammer ausser dem Hoff residieren müssen / der ledigen Kammern eine üm gebührliche Zinse zuvergönnen und einzuräumen / gehalten werden sollen. Jedoch den Besitzern ihre Gerechtigkeit / so sie die Kammern für sich selbst / oder andern gebrauchen wollen / vorbehalten / in welchen Fall solcher Besitzer dem Miedling die Hourung ein halb Jahr darvor auffsagen soll.

Von Straff der jenigen so ihre Güter ungehauset liegen lassen.

Item. Damit iederzeit des Hoffs Chareten und Platz Raum haben und ledig seyn mögen / auch keiner mit seinen Gütern dem andern hinderlich und verfänglich sey. So soll niemand seine Güter ungehauset stehen oder benachten lassen / bey Verwürcklung 8. β. Straff ieder Nacht.

Von Straff so allerley Faulnüß vor den Kammern liegen lassen.

Es soll auch niemand auff dem Stallhoff Stroh / Mist oder ander Faulnüß und Unflat werffen / versamlen / noch vor seiner Kammer oder Wohnhauß benachten lassen / bey Verwürckung iedermals 8. β. Straff. So aber iemand dem andern solchen Unflat oder Faulnüß für seine Kammer schieben würde / der soll doppelt Buße verwircket haben.

Ordnung zu Verhütung des Brands.

Item / Auff daß auch all e Gefährlichkeit des Brands auff dem Stallhoff so viel immer müglich verhütet werden möge. So soll iedermänniglich des Feuers und Liechter auff den Kammern mit aller Fürsichtigkeit fleissig acht haben. Und zu derselbigen Meinung soll hinfüro niemand gestattet werden / einige Pferde auff dem Stallhoff zu halten / vielweniger / einigen Fischtran / Oehl / Pech / Teer / Büchsen-Pulver / Schweffel / oder dergleichen feiste und gefährliche Wahren daselbst zu haußen / oder in den hinter Kammern liegen zulassen / sondern es sollen solche Wahren bey den 3. Kranen iederzeit / wie von alters gewöhnlich geführet werden. Wer diesem zugegen handeln wird / der soll 5. ℔. Sterl. verwirckt haben.

So auch iemands auff dem Stallhoff einige Büchsen loß schießen würde / der soll 40. β. verbüssen.

Wie ein ieglicher mit Gewehr zu nothwendiger Defension versehen sein soll.

Dieweil auch ie zu Zeiten allerley Empörungen und andere Gefährlichkeiten erfordern. Daß der Stallhoff gegen ungebührlichem Uberfall beschützt werden muß. Und dann auch der Residirende Kauffmann der Stadt London Port Bisshopesgate genand / vermöge der alten Composition in Zeit der Noth zubewahren schuldig / so ordnen wir / daß ein ieder Kauffmann auff dem Stallhoffe / der eine Kammer innen hat / mit einem bequemen und guten Harnischt

und

und dann auch einer Büchsen und andern Gewehren / nothdürfftiglich versehen / und Jederzeit in Gegenwehr zugebrauchen fertig und bereit haben soll bey Verlust 20. ß. Sterl. Und sollen zu Unterhaltung dieses alle Cammern Jährlich einmahl durch die Haußmeister und Baumeister visitieret werden.

Von auff und zuschliessen des Stallhoffs

NEtzlich. Ordnen und setzen wir / daß der Stallhoff allweg des Winters zu 8. und des Sommers zu 9. Uhren zugeschlossen / desgleichen auch des Sommers zu 5. Uhren / und des Winters zu 6. wieder auffgeschlossen werden soll. Und ein jeder Kauffmann von der Hannse / so eine Kammer inn oder zu eewahren hat / wenn ihm die Schlüssel in der Ordnung überantwortet werden / eine Wochen lang zu rechter Zeit / wie vorgemelt auff und zuschliessen soll / bey vermeidung 20. d. zur Bruche.

Es soll auch für das niemand / die Schlüssel den Kochen oder Speisern / auff und zu zuschliessen zu befehlen macht haben. Es were dann / daß Er durch ehaffte Noth durfft verhindert würde. Do auch einig Cammer ledig stünden / und niemands von derselbigen wegen zuschliessen Befehl hätt. So soll die nechste Cammer pflichtig seyn für die ledig zuschliessen. Und aber zu Erstattung seiner Mühe 20. d. haben.

Der fünffte Theil des Lundischen Conthors-Ordnung / von aller guter Policey-Ordnung / darnach der Residierende Kauffmann / die Schiffer / und andere Junge Gesellen / wieder die Privilegien nichts zu handeln / auch sonst in einem Erbarn und züchtigen Wesen erhalten werden mögen.

NAchdem / wie hieoben im Eingang dieser unser Statuten vermeldet / von Alters her auff unsern löblichen Conthoren nicht allein zeitliche Nahrung gesuchet / sondern auch die Jugend zur Tugend / Frommigkeit / und aller Erbarkeit daselbst erzogen.

Damit dann solches hinführo desto baß statt haben möge / und allenthalben ein Erbar / Ehrlich Leben in die junge ankommende Leuth gepflantzet werden möge. So ordnen und setzen wir / daß diese Nachfolgende Statuten und Ordnungen / fürnehmlich / den neu ankommenden Gesellen fürgelesen und bey Vermeidung angehengter Straffen und Bußen / ernstlich zuhalten geboten werden soll.

Das der Oldermann und des Kauffmanns Rath in Ehren gehalten werden soll.

ERstlich ordnen / setzen und wollen wir / daß alle und iedere gemeiner Ansen Kauffleuth / so unsers Londischen Conthors frey und Gerechtigkeit geniessen wollen. Denn Oldermann und des Kauffmanns Rath in allen Ehren halten / und demselben iederzeit gebührliche Reverentz erzeigen sollen. Und da iemand diesem zugegen / dem Oldermann oder iemands von des Kauffmanns Rath / in der gilde Hall / oder wo das were / von wegen einiger Sachen / der Erbarn Stadt und des Kauffmanns Freyheit / Statuten und Ordnung belangend / versprechen / injuriren und schmehen würde / der soll 40. ß. Sterl. in die Büchsen geben.

Von

Von Straff deren/ so unzüchtige und Gotteslästerliche Wort brauchen würden.

GLeicher Straff und Busse sollen auch alle die jenigen unterworffen seyn/ so ungebührliche schändliche oder Gottslästerliche Wort/ mit fluchen/ schweren/ oder andere Weisen üben und brauchen würden.

Von Straff deren so den Clericken schelten und injuriren würden.

DA auch iemand des Kauffmanns Clericken/ und Buchhaltern in Sachen den Kauffmann belangend/ schelten und injuriren würde/ der soll 20. ß. Sterl. verwürcket haben.

Von Straff der jenigen so sich untereinander schlagen und Gewehr rücken.

ITem/ so einer gegen den andern schmehliche Scheltwort gebrauchen/ und sich darüber oder sonst zancken/ rauffen/ schlagen/ Messer oder ander Gewehr rücken würden/ dieselbigen sollen 5. Pfund Sterl. zu der Buß bezahlen.

Von Straff der Jungen Gesellen/ so des Kauffmans Heimligkeit melden.

ITem/ es sollen auch alle und iede auff unserm Stallhoff Residirende Kauffleuth/ was der Oldermann oder Kauffmans Rath in der grossen Hallen/ oder wo einige Versamlung gehalten wird/ handeln und verkündigen lassen/ in Geheimnüß verschwiegen halten/ und keinen Aussenhänsischen offenbahren/ bey Straff von 100. ß. Sterlings.

Von Straff der Drögen und Panckerotten.

" DIeweil auch die Kauffmanns-Handlung allenthalben auff gutem auffrichti-
" gen und treuen Glauben fundiret und erbauet/ und nichts der Erbarkeit und
" Frömmigkeit mehr zugegen/ dann einen andern unter dem Schein und Deckel
" des Glaubens und guten Vertrauen zu betriegen. Und aber diesem zugegen sich ie zu Zeiten zuträgt/ daß etliche Treulose und Ehrvergessene Leute sich in ihrer Handlung vergreiffen/ und bißweilen fürsetzlich und betrüglicher Weise über ihr Vermögen Geld auffborgen/ und folgends darmit verlauffen/ und Panckerotten werden. Damit dann solche lästerliche Trügerey wieder Gott/ Ehre und Glauben/ so viel müglich/ abgekehrt werden möge. So ordnen und setzen wir/ daß fürbaß ein ieder so der Ansen Privilegien zugeniessen gedencket/ Treu und Glauben zu halten sich befleissigen soll und so dargegen iemand obgemelter massen fürsetzlich flüchtig würde/ der soll nicht allein als ein ehrloser Drög in keiner Ansee-Stadt gelitten/ sondern so er aus Engelland verlauffen were/ auff Verfolgung und Angeben eines Ehrsamen Kauffmanns an den Orth da er begütert und seßhafftig ist/ seine ausstehende Schulden zubezahlen/ bey höchster Straff und Pœn gehalten/ und auch nach Gelegenheit der Uberfahrung (als da er gar mit fürbedachten betrüglichem Muth und Meinung flüchtig worden) am Leib als ein öffentlicher Dieb gestrafft werden.

Da aber die Flucht sich nicht aus fürgesetzten Betrug/ und böser Meinung/ sondern aus gelittenen Schaden zur See oder sonst in andere wegen/ daran der Flüchtige

nicht schuldig/verursachet würde/so soll in diesem Fall ein solcher Beschädigter innerhalb Jahr und Tag seine erlittene Schaden darthun/und daß er niemand vorsetzlich zubetriegen gemeint gewest/beweisen mögen. Und so solches in obgemelter Zeit gnugsam geschicht/so soll er mit obgemelter Straffe übersehen / und ihme sich mit seinen Creditorn nach seinem Vermögen zuvertragen und zuvergleichen begnadet und vergönnet werden.

Wie die jenigen / so iemand wissentlich durch Finantz betriegen/sollen gestrafft werden.

ITem. Wird auch iemand von der Hansen einigen Herrn / oder andern Leuten auff Betrug oder Finantz zu borg/mit dem Verstande verkauffen/das ihme zuvor wohl bewust und bekandt / daß der Kauffer wiederüm mit Schaden verkauffen müste/der soll darmit des Stallhoffs Gerechtigkeit und 10. Pfund Sterlings verwirckt haben/ iedoch hierinn dem Kauffmann nach Gelegenheit der Uberfahrung gebührliche moderation vorbehalten.

Von Straff der jenigen / so abwesender Creditoren Obligationes ümb halb Geld kauffen.

ITem. Als sichs auch offt begibt/ daß etliche hinterlistige Leuth / auff den Conthoren und anderwegen Ausländischer und Abwesender Kauffleut Handschrifften und obligationes von derselbigen Creditorn üm halb oder gar gering Geld an sich bringen/und aber folgends sich allein zu Vortheil die gantze Summa der Schulden dem Creditoren zu grossen Schaden und Vorfang / und den abwesenden Schuldener oder Debitoren zu Schwächung und Abbruch ihres Credits und guten Glaubens gantz einmahnen. So ist hiergegen geordnet und geschlossen/daß solche Vberfahrer mit Verlust gemeiner Städt/und des Kauffmanns Gerechtigkeit sollen gestrafft werden. Und dem Beleidigten alles seines erlittenen Schadens Erstattung / und gebührliche Abtrag nach Erkentnäß der Stadt/da er innen betreten wird/zuthun schuldig seyn soll.

Daß niemand geraubt oder Seetrifftig Gut kauffen soll.

ITem. Soll auch hinfürter niemand von der Hanse geraubt oder Seetrifftig Gut wissentlich kauffen / bey Vermeidung höchster Straff / und Verlierung des gekaufften Guts/welches gemeinen Städten verfallen seyn soll. So aber solches Gut iemand unwissentlich kauffen würde/ so fern dann derselbe seine Unwissenheit gebührlich erweisen/wie hernach/von den Verdächtigen der Maschopey halben mit Aussenhänsischen vermeldet/durch den Eyd dermassen purgieren könte/ daß er bey iedermänniglich unverdächtlich gehalten wird. So mag obgemelte Straff gelindert/oder ihme auch gar nachgegeben werden.

Wie sich die jenigen so einem Herrn gedienet/ und desselbigen Handel vertreten/ von ihme scheiden sollen.

ITem. So sich auch hernachmahls zuträgt / daß einig Gesell von der Ansen/ so einem Herrn eine Zeitlang gedienet/oder sonst mit demselbigen Maschopey und desselbigen Geld/in Händen gehabt/von seinem Herrn oder Maschop/ oder auch der Herr von ihme scheiden wolte/ so soll solcher Gesell/ da der Herr wohnhafftig / und er den geübten Handel von ihme empfangen/ zukommen / und daselbst mit Freundschafft/ oder so es nicht anders seyn könte / mit Recht sich von seinen Herrn zu scheiden schuldig seyn. Und so sich iemand dessen wegern würde / und ohne erkentliche ehaffte Ursache / auff Erforderung des Herren nicht erscheinen / und muthwillig ausbleiben / dem soll in keiner Anse-Stadt Bürgerrecht vergönnet werden. Und so er schon zuvor Bürger were/ soll er damit sein Bürger Recht verlohren haben/und nicht wiederüm zugelassen werden.

Daß ein ieder die Scherleuth/Färber/Leuchterleute/ und Porter/ vor seinem Verreisen aus dem Lande bezahlen soll.

Item. Wir ordnen und setzen auch/ daß hinführo niemands aus dem Königreich Engelland verreissen soll/er habe dann zuvor den Scherleuthen / und Portern ihren verdienten Arbeits-Lohn richtig gemacht und bezahlt/oder iemand anders dieselben von seinetwegen zu bezahlen befohlen. Und so diesem zugegen geschehe / und iemands von obgemelten Leuthen sich folgends/nach Verlauff eines Monats/ der nicht Bez ihlung beklagte. Der soll nochmahls dem Kauffmann so viel zur Bußen verfallen seyn/als er obbenanten Leuten schuldig geblieben/und soll solche Schuld und Buße aus der Nachlässigen geraitsambsten Gütern / so in seiner Cammer oder Wahrhauß gefunden/genommen werden.

Zu welcher Zeit der Residierende Kauffmann die Färber und Scherleuth bezahlen soll.

DIE Kauffleuth aber/so nicht verreissen/sondern Jahr aus / Jahr in/bey der Residentz verharren/sollen die Färber/Scherleuth Luchterleut und Porter Jährlichs innerhalb vier Wochen nach Christmeß ungesäumbt bezahlen / bey Straff von 40. ß. sterl. so offt iemands vor dem Aldermann nach Ausgang obberührter Monat-Zeit/beklagt wird/ohne Gnad zur Buß bezahlen.

Folgen hernach etliche Statuten und Ordnungen/die Kauffleuth und Schiffer/als wohl in den Städten/als auff den Conthorn zuhalten/belangend/und Erstlich

Von Straff der jenigen / so mit aussenhänsischen Maschopey/Part oder Theil haben würden.

DIEweil gemeiner Stadt Privilegien in dem Königreich Engelland alle Aussenhänsische Handlung und Colerierung mit denselben austrücklich ausschliessen. So ordnen/setzen und wollen wir/daß kein Kauffmann/ Schiffer / Schiffmann / oder Boßmann in die Hanse gehörig einiger Aussenhänsischen/ von was Nationen die auch seyn/und davon hieoben im ersten Theil dieser Ordnung meldung geschehen/Personen/ Güter / und Kauffmanschafft unangesehen/ob die schon in einer Hanse-Stadt wohnhafftig / oder Bürger weren/auff der Hanse Freyheit und Gerechtigkeit keinerley Weisen freyen noch vertreten/ mit denselben auch gar keine Gesellschafft oder Maschopy in des Königreich Engelland noch aus dem Land halten/haben/oder machen sollen / heimlich oder offenbar / darinnen auch keinerley subtilitet/Bekandigkeit oder Colerirung/wie dieselben auch erdacht werden möchte/brauchen. Und da iemands hiergegen gethan zu haben betreten würde/ der soll drey Marck Goldes und des Kauffmanns Frey und Gerechtigkeit verböhret haben/und sein Leib soll gerichtet werden/nach der Städt Erkentnüß und Gefallen.

Würde aber solcher Ubertreter von den Englischen / und andern königlichen Officirern begriffen. So soll ihn der Kauffmann übergeben / noch auch die Erbarn Städt zuvertheidigen nicht schuldig seyn.

Wie

Wie sich die jenigen so verdacht werden / daß sie mit Aussenhänsischen Maschopey Part oder Theil hätten / per juramentum purgiren sollen.

UND dieweil wir diese unsere / und gemeiner Ansee-Stādt alte Ordnung unverbrochen / und ernstlich von iedermänniglich gehalten haben wollen. So ordnen und setzen wir hiemit ferner / daß / so offt iemand von der Hanse in den Städten oder auff derselbigen Conthorn Residirend / verdächtig würde / daß er obgemelter Ordnung zugegen thäte / und handelte / so soll hiemit der Obrigkeit / oder dem Olderman und Kauffmans-Rath befohlen und aufferlegt seyn / solchen verdächtigen Mann darzu zuhalten / daß er seine Unschuld mit einem leiblichen Eyde bewähre / und damit den Argwohn und Verdacht purgire. Und im Fall sich dann solcher Mann die abgeforderte Purgation zuthun weigerte / un̄ gar nicht thun wolte / so soll derselbige als der Ubertretung Uberwundener geachtet und gehalten werden / biß so lang er seine Unschuld Rechtlich bewiesen / und an Tag gethan hat.

Und über diß alles / damit allenthalben der hinterlistige Betrug / so sich der Maschop halben mit Aussenhänsischen verursacht / verhütet werden möge / und Königl. Maj. an Ihren Custumen durch keinerley Behendigkeit / wie die auch erdacht werden möchte verkürtzt werde. So ordnen setzen und wollen wir / daß sich alle und iedere Residirende Kauffleuth auff dem Stallhoff zu Londen Jährlich einmal ein ieder für sein Haupt vom Oldermann an biß zu dem geringsten / obgemelter massen durch einen leiblichen Eyd / daß weder er selbst noch seines Wissens sein Principal einige Maschopey Theil oder Part / auf Gewinn oder Verlust / mit Aussenhänsischen habe noch haben wolle / purgiren sollen. Un̄ so dann diesem allem / wie vorgemelt / zugegen einiger were / der auch were / Gottes und der Ehrenvergessener zu solcher Purgation erfordert / den Eyd fälschlich geschworen hät / befunden und dessen überzeuget würde / den soll man als einem Meyneidigen mit Abhauung zweyer seiner Finger straffen / und soll hieran keiner verschonet / noch auch solche Straff mit Geld abzukauffen / oder zu erstatten iemands vergönnet werden.

Folget Juramentum purgatorium.

ICH N. Lob und schwer / daß ich das gantze Jahr aus / und dabevor mit keinem Aussenhänsischen / oder sonst der Hanse-Gerechtigkeit nicht vehiger Personen / einige Maschopey Gesellschafft oder Gemeinschafft / wie / und mit was Behendigkeit / Colierirung / und Subtilität die auch erdacht und genennet werden möchte / in das Königreich Engelland / oder daraussen gehabt / auch derselbigen Güter und Personen auff der Hansee Freyheit und Gerechtigkeit den Privilegien zuwieder / oder der Cronen von Engelland zu Fürfanck / keinerley Weisen heimlich oder offenbar / gefreyet noch vertreten habe / daß auch meines Wissens meine Principalen dafür ich handele / hieran nicht schuldig / daß mir so helffe Gott und sein heiliges Evangelium.

Daß niemand mit Aussenhänsischen Schiffs Part oder Theil haben soll.

AUs gleichen erheblichen und beständigen Ursachen gebieten wir auch iedermänniglich von der Ansen / bey Verlust einer Marck Goldes / daß hiernachmahls keiner mit Aussenhänsischen einiges Schiffs Part oder Theil haben soll. Und da iemand hinführo dieser Ordnung zugegen mit einigen Aussenhänsischen Schiffs Part machete / oder mit denselbigen Schiff ausreiten würde / der soll noch über hievor gesetzte Straffe so viel an Gelde / als ihm das Schiffes Part gestanden hat verböret haben. Un̄ soll von solchem Gelde ein Theil dem Anbringer des Ubertreters dieser Ordnung / das ander Theil der Stadt / oder dem Kauffmann / da der Mißbrauch befunden worden / und das dritte Theil dem Vorrath gemeiner Ansee zugetheilet werden / und soll diese Straffe niemand nachgelassen werden.

Und wollen derhalben / daß alle die jenigen / so ietziger Zeit mit Aussenhänsischen einig Schiffes Part oder Theil haben / sich dessen zwischen diß und Ostern des künfftigen 1555. Jahrs gäntzlich und zumahl eussern und erledigen sollen / bey Vermeidung Straff und Buße / wie obgemeldet.

Daß kein Schiffer von der Ansee auff einem Aussenhänsischen Schiff Schiffer seyn soll. & econtra.

ITem. So auch hinführo einig Schiffer / in einer Ansee-Stadt Bürger / einigen Frembden oder Aussenhänsischen Schiffer führe / und darauff Schiffer seyn würde / oder einigen Aussenhänsischen auff sein Schiff in die Ansee gehörig / setzen / und zum Schiffer annehmen würde / der soll ein Marck Geldes / und sein Bürger-Recht damit verbört haben.

Wie es mit den Schiffern gehalten werden soll / so Aussenhänsische Güter in Franckreich führen / und wie dieselbigen certificiren sollen.

DJeweil sich auch ie zu Zeiten zuträgt / daß sich die Schiffer von der Hansen von Englischer / Flemmingen / un̄ andern Aussenhänsischen / nach Franckreich verfrachten lassen / und nachmahls daselbst gegen gethane Eydts-Pflicht auch versigelte obligationes und Bürgschafft / solche Güter mit der Hansee Freyheit verbitten. Damit dann solcher Betrug hinfürter nicht mehr statt habe / und so viel müglich verhütet werden möge. So ordnen und setzen wir / daß der Kauffmann des Londischen Conthors von allen und ieden solchen Schiffern / so von Londen absiegeln / der Gestalt / wie in den Städten auch geschicht / gebührliche Certificationes, in welchen eigentlich ausgetruckt / und specificiret werde / was Güter / und wie viel ihme / und in die Hanse gehörig / nehmen soll. Und so iemand diesem zugegen verreißen und aussenhänsische Güter / in oder aus Franckreich / oder auch anders wohin führen / und mit der Ansen Freyheit vertreten würde / der soll dem Kauffmann neben Verlierung der Ansee-Freyheit und Gerechtigkeiten 3. Marck Goldes verwirckt haben. Und im Fall daß solche Schiffer zu Londen nicht wieder ankämen / so soll der Kauffmann an die Städt / da dieselbigen seßhafftig / solcher Ehrlosen und Eydvergessener Leuth Ubertretung iederzeit schrifftlich gelangen lassen / damit dieselben / nach Beförderung und Gelegenheit der Uberfahrung / andern zum Exempel auch am Leib gestrafft werden.

Mit gleicher Schärffe und Ernst sollen auch alle die jenigen gestrafft werden / so von den Ansee-Städten oder anderswo abfahren würden / und Englischer oder anderer Aussenhänsischer Güter in Franckreich / oder zu Helschenor im Sunde / oder anderswo für Ansische ansagen / und den Privilegien zugegen verzollen würden.

Daß niemand sein Gut an Aussenhänsische in Engelland oder Antwerpen senden soll.

ITem. Damit auch allerley und vielfältigen Verdacht (als solten die handthierende Kauffleuth von der Hansen Aussenhänsische der Privilegien nicht theilhafftig machen) bey den Englischen abgeschafft / und so viel müglich verhütet werden möge. So ordnen / setzen und wollen wir / daß hinführo kein Kauffmans Gewerb / und Handthierung / so auff und von dem Londischen Conthor gegen Antwerpen / Amsterdam oder anderswohin / und hinwiederum von Antwerpen / Amsterdam oder einigen andern Ort / auf Engelland zu / durch andere / dan̄ in der Hansen begriffene / getrieben werden soll. Und verbieten derhalben hiemit ernstlich / daß hernachmahls niemand in die Hanse gehörig / seine Güter und Wahre / so er auff und mit gemeiner Ansee-Städt Privilegien in Engelland / zu Antwerpen / zu Amsterdam / oder anderswo verbieten / und verhandthieren wollen an einige Aussenhänsische als Factoren zukauffen oder zuverkauffen schicken soll.

So

So iemand hiergegen handeln würde/der soll mit Verlust der Güter gestrafft werden. Jedoch soll diese Ordnung auff Weyhnachten nechstkünfftiges des 554. Jahrs erstlich angehen. Damit sich mitler weil / ein ieder mit Hänsischen Factoren versehen / und der Aussenhänsischen entschlagen möge.

Daß kein Ansischer Aussenhänsischer Güter in einer Hansee-Stadt verhandthieren solle.

GLeicherweisen soll auch hinfüro keiner so der Ansee-Gerechtigkeit vehig/und derselben auch geniessen will / in den Städten von der Ansee / vielweniger auff den Conthoren/als ein Factor einige Güter Wechsel-Geld/welches Fremden Aussenhänsischen zuständig/all were auch auff die grosse Custum/ verhandthieren / kauffen oder verkauffen/bey Vermeidung 3. Marck Goldes zur Buße/ und Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

Daß keine Handwercks-Gesellen so zuvor im Lande gedienet / folgends zu freyer Handlung gelassen werden sollen.

ITem/wir ordnen und wollen auch/daß üm hievor angezeigter Gefährligkeit willen/und Verdacht/zuvermeiden/hinführo keine Handwercks Gesellen /als Schuster/ Schneider und dergleichen / welche zuvor das Handwerck in Engelland zu Londen getrieben/zu keiner Handlung in dem Londischen Conthor zugelassen/ oder auch iemand von der Ansee an dieselbigen ihre Güter/als an Factoren zusenden/oder ihnen ihre Handlung zubefehlen/ vergönnet werden soll.

Daß niemand ausser den Ansee-Städt wohnhafftig der Ansen Gerechtigkeit geniessen soll.

ITem. Wir ordnen und setzen/daß wie es von Alters gewest / eine gemeine Regel bey den Erbarn Städten und den Conthorn seyn und bleiben soll. Daß kein Verehlichter von der Ansen/ so nicht in einer von den 66. benanten Ansee-Städten beharrlich/wohnhafftig und Bürger ist/zu der Ansee Frey-und Gerechtigkeit gelassen werden soll. Und in krafft dieser Ordnung sollen alle Hänsische / so mit Weib und Kindern binnen Antwerpen /oder anderswo aussen den Ansee-Städten seßhafftig/ ernstlich bey Verlust der Ansee-Frey-und Gerechtigkeit in 3. Monaten sich anheim zu verfügen abgefordert werden.

Wie dieselben so sich auser der Anse beweiben gehalten werden sollen.

SO aber iemand in einer benandten Ansee-Stadt gebohren/ sich mit einer Aussenhänsischen befreien und beweiben würde/und dann derselbige nachmahls von Stund an sich in einer gemelter Ansee-Städt mit beharrlicher Haußhaltung niedersetzen und wohnhafft seyn würde/dem soll der Ansee Freyheit zugeniessen nicht abgeschlagen oder geweigert werden. Mit denen aber so allein aus dem Kreiß und Zirck der Ansen gebohren/soll es mit der Caution, und sonsten gehalten werden / wie hieoben in andern Theil dieser Ordnung in die länge verfast und beschrieben ist.

Daß keinen verehlichten Leuthen auff den Conthorn zu residiren vergönt werden soll.

GLeichsfalls ordnen und setzen wir/ daß hinführo keinem verehlichten Mann auff den vier Conthorn/als Antwerpen/ Londen / Bergen und Neugardten / oder da sonst gemeine Ansee ihre gewöhnliche Residentz und Stapel haben wird/mit Weib

und Kindern zu Residieren vergönnet werden soll. Und so jemand diesem zugegen sich auff gemelten Conthoren heimlich oder öffentlich mit ehrlichen oder unehrlichen Frauen ehelichen vertrauen lassen würde/ Der soll damit des Kauffmans Gerechtigkeit verwircket haben/und hernachmahls in keiner Ansee-Stadt für Bürger empfangen werden. Es soll auch mit dieser Straffe niemand übersehen werden.

Daß niemand für abgesonderte Leute von der Hansen Gerechtigkeit factoriren soll.

WIr verbieten auch gleichsfalls allen und ieden der Anse-Verwandten/daß niemand der jenigen/so sich mit Vorsatz von der Anse abgesondert/ sich draussen befreiet/und mit Haußhaltung niedergeschlagen/ Güter und Kauffmanschafft vertreten/verhandthieren oder verkauffen soll/ und so iemand hiergegen mißhandeln würde/ der soll 3. Marck Goldes verbührt haben/und aller Handthierung in der Hanse 3. Jahr lang entbehren und entsetzt seyn.

Von Veränderung und Bezahlung Königl. Custum/und Erstlich

Daß ein ieder seine gebührende Custum treulichen bezahlen soll.

ITem/wir ordnen/setzen und wollen auch/daß alle und iedere Kauffleuth und Schiffer von der Ansen/ so der Privilegien in Engelland gebrauchen und genießen/ den Königl. Officiern/die von alters gewöhnliche und gebührende Custum getreulich/ wie ein jeder solchs von Gott und Rechts wegen zuthun schuldig/ ohn alle Gefährde und Argelist ungesäumt erlegen und bezahlen/ auch alle Güter und Wahren / davon einige Custum zu bezahlen schuldig/zu gebührender rechter Zeit bezahlen soll. So jemand diesem zugegen handeln/und derwegen in Schaden gerathen würde / so viel derselbige dem König zu Erstattung und Besserung thun muß / so viel soll er auch dem Kauffmann zu erlegen schuldig seyn.

Würde auch einig Kauffmann und Schiffer ehe und zuvor obgemelter massen die Custum verricht/aus dem Lande verreißen/der soll dem Kauffmann zur Buß also viel verwürckt haben. Und solche Buß mit sambt der schuldigen Custum Geld/soll iederzeit von des Ubertreters gereitsten Gütern / als er auff seiner Kammer oder Wahrhauß verlassen/genommen und eingebracht werden / als ferne niemand anders die verwirckte Buß und Geld von seinetwegen ausgeben und bezahlen würde.

Daß niemand die grosse Custum noch auch sonst andere nicht pflichtige oder gebührende Custum bezahlen soll.

WIr verbieten auch iedermänniglich von der Hanse / daß er keinen neuen noch ungewöhnlichen Zoll oder Custum groß oder klein/darwieder die Erbarn Städte Privilegirt/und von Alters gefreyet gewesen/und noch seyn/keinesweges bezahlen soll. Thäte iemand dargegen / der soll 40. ß. und so viel er mit Unrecht ausgegeben/ verwirckt haben. Und so dann folgends iemand derwegen/daß er ungewöhnliche und nicht schuldige Custum zuerlegen sich geweigert hätt/ von den Königlichen Officiern zu Schaden gebracht würde/in dem soll ihn der Kauffmann vertreten/ und gebührlichen Beystand thun.

Daß niemand zu seinem privaten Vortheil allein etwas das den Privilegien nachtheilig seyn möchte/ bey Königl. Majst. ausbringen soll.

Würde

Würde auch jemand von der Anse ohne Wissen und Willen des Kauffmanns ihme selbst allein zu Nutz und Vortheil bey Kön. Mey. oder derselbigen Räthen und Officieren / einige Sachen / als nehmlich Patenten / Licentien / und Protectionen so gemeinem Kauffmann nachtheilig / oder den Privilegien zu Verkürtzung gelangen möchten / sollicitiren / ausbringen und verfolgen würde / der soll 1. Marck. Goldes unablässig zubezahlen verböret haben.

Was Personen der Oldermann Billetten auff die Custum geben oder nicht geben soll.

Gleichsfalls / ordnen und setzen wir auch / üm allerley Behendigkeit und Betrug zuverhüten / daß hinfüro der Oldermann niemand Billen auff die Custum geben soll / er habe dann zuvor des Kauffmanns-Recht gewonnen. Allein die Schiffer der Hanse hievon ausgenommen. Und so jemand dieser Ordnung zuwider auff seinen Namen einige Güter ändern und verzolln würde / der des Kauffmanns-Recht nicht hätte / der soll 5. lb. Sterl. damit unablässig zubezahlen verwirckt haben.

Daß einer der des Kauffmans Recht hat einen andern / so dasselbig nicht hat / auff seinen Namen nicht soll verändern lassen /

Bey Vermeidung gleicher Straff verbieten wir auch einem iedern / der des Kauffmanns-Recht gewonnen hat / daß er keinen andern / so das Recht nicht hat auff seinen Namen / auff der Custum wissentlich verändern lassen soll. Sofern ihm solches von dem Oldermann aus erheblichen und bewegenden Ursachen nicht vergunt were. Es soll auch in diesem Fall der jenige so einen andern mit seinem Recht vertheidigt / für den gebührenden Schoß einzustehen / und da der ander verreißen würde ohne das er den Verricht zubezahlen schuldig seyn.

Wie die Schiffs-Kinder ihre Güter verändern sollen.

Wir ordnen und setzen / daß hinfüro die Schiffs-Kinder / so in der Annse gebohren / und derselbigen Gerechtigkeit fähig / ihre Güter auffs keines andern / dann ihres Schiffes Namen / dem sie dienen / und den wir dann auch dem König die Custum zu bezahlen verpflicht haben wollen / verändern sollen / bey Vermeidung 40 ß. Sterl. zur Buß.

Daß alle Schiffer / so offt sie ankommen auffs neue Certificieren / Examiniret werden / und neue Billen von dem Oldermann erlangen sollen.

Item / dieweil sich auch ie zu Zeiten die Schiffer / so zuvor einmahl Certificiert / von einem Schiff zum andern begeben / da Aussenhänsische Part und Theil anhaben. Damit dann folgends durch solche und andere Schiffer von der Ansen keine Aussenhänsische Gütter als Ansische einmahl eingebrachter Billen / und Certification einiger betrügen geübt / und daß auch der Kauffmann eins iedern ankommenden Gelegenheit allwegen desto baß wissen / und darnach allerley nachtheilige Gefährligkeit verhütet werden möge / so ordnen und setzen wir / daß hinfüro kein Schiffer von der Ansen / unangesehen / daß er zuvor einmahl von dem Kauffmann auff der Custum angesagt / eine Bille ausbracht und vertreten gewest / sein Schiff in der Custumer Buch ändern / noch schreiben lassen soll / er sey dann zuvor von dem Oldermann auffs neue examiniret / und seine Sachen auffrichtig erkant / und daß er auch eine neue Billa von dem Oldermann

ausbracht habe. Und da jemand diesem zugegen ohne eine neue Billa Gut oder Schiff ändern würde/der soll 5. ℔ Strl. zur Straff bezahlen. Und damit diese Ordnung so viel desto baß unterhalten werden möge / so soll der Oldermann den Custumern ansagen/ und verbieten/ daß sie ohn solche Billen niemand endern noch zuändern vergönnen oder annehmen soll.

Wie sich der Kauffmann von der Anse mit Tuch und Lacken kauffen und verkauffen seiner Güter halten soll. und Erstlich.

Was man für Lacken kauffen oder nicht kauffen soll.

Item/wir ordnen und setzen auch / daß hernachmals niemand von der Anse einige Lacken kauffen soll / sie seyn dan 24. Lundischer Gerden-Maß lang; so aber die Lacken kürtzer seyn würden/so soll der Kauffer dem Verkauffer den Mangel an vorgemelter Länge an dem Preiß und Gelde/in der Bezahlung nach Advenamt kürtzen und abziehen.

Da auch etzliche der Lacken länger den 24. obgemelter Londischer Gerden weren/ soll der Kauffer derselbigen Länge mit der andern Kürtze zuergantzen noch zuvergleichen nicht annehmen. Würde jemand diesem zugegen handlen/der soll 1. Rose-Nobel/ so offt er verwirckt zur Buße bezahlen. Doch soll in diesem der Kauffmann nach Gelegenheit der Zeit nnd Verenderung der Englischen Parliaments Statuten zu statuiren Macht haben.

Daß niemand angeschnittene Lacken einkauffen soll.

Gleicher Gestallt soll auch niemand angeschnittene und kürtzer gemachte Lacken/ unangesehen/ob dieselben schon noch 24. Gerdenläng haben würden/uñ das Ende widerumb angeneet/und von neuen versigelt weren/zukauffen gestattet werden/ bey vermeidung gleichsfals eines Rose-Nobels / von jederm Lacken zu Buße. Jedoch sollen hievon außgenommen seyn die geschorne Lacken / welche man von den Trappecer täglich zukauffen pflegt.

Daß keine Schiffer noch andere so des Kauffmans Recht nicht haben/Lacken oder andere Güter zukauffen noch zuverkauffen gestattet werden soll.

Wir ordnen und setzen auch. Auß vielen mercklichen und ehafften Ursachen und bedencken auch ům allerley nachtheilige Gefährligkeit zu verhüten / daß hernachmahls keinem Schiffer noch Boßmann gleich einem Factor bey grossen Summen seiner Freunde oder anderer Leuth Güter in Londen zuverkauffen und zuverhandthieren / noch daselbst in Plackwalhall der Scherleuth Häusern oder anderswo Lacken zukauffen vergönnet werden soll/bey Verlust 5. ℔. Sterl. so offt hiergegen jemand gehandelt zuhaben überzeugt würde.

Und sollen derhalben zu besserer Unterhaltung alle Güter/so von Schiffern gen Londen gebracht werden/durch die Freunde denen solche zugehörig/an einem auf dem Stallhoff Residirenden Kauffmann / ihnen solche zu ihrem besten Vortheil zuverkauffen / und das Geld an Lacken zubestatten/verschreiben / und also durch die Schiffer und Boßleut/ dieweil sie des Lacken-Kauffs keinen Verstand oder Erfahrung haben/eigenes Gefallens nicht verhandelt werden.

Daß

Daß von denen/ so Packhäuser auffhalten/ keine Lacken sollen gekaufft werden.

ES soll auch hinführo allen Kauffleuthen von der Anse ernstlichen verboten seyn/ keinerley Lacken von den Leuthen/ welche die Packhäuser zu Londen auffhalten/ zu kauffen/ vielweniger soll solches derselben diener oder Knecht zubeschehen iemand vergönnet seyn. Und da einiger diesem zugegen durch solche Leuthe kauffen oder Kauff machen ließ/ es were heimlich oder öffentlich/ der soll 40. ß. zur Buße verwirckt haben.

An was Orthen und Plätzen die Lacken gekaufft werden sollen.

GLeichsfalls/ sollen auch alle Kauffleuthe von der Ansen die Lacken nirgend anders/ dann im Plackwalhall und der Scherleuthe Häusern kauffen. Und so iemand diesem zu wieder in heimlichen Winckeln/ oder von Alters nicht gewöhnlichen Plätzen gekaufft zuhaben/ überzeugt würde/ der soll 40. ß. Sterl. zur Buß geben.

Daß einer dem andern an seinem Kauff nicht nachtheiliger Weise hinderlich seyn soll.

ITem. Dieweil es auch Göttlicher Ordnung und der Erbarkeit gemeß/ daß einer dem andern nicht thun soll/ das er nicht wolte/ daß ihm selbst geschehe. So ordnen und setzen wir/ daß hinführo kein Kauffmann dem andern in kauffen oder verkauffen/ noch sonst andern Händeln/ mit Worten oder mit Wercken/ heimlich oder öffentlich hinderlich oder schädlich seyn soll/ und verbieten derwegen/ daß niemand auff dem Stallhoffe sein Gewölbe oder Wahrhauß gefährlicher Meinung einem andern zu Verfangk öffnen soll. Da ein ander zuvor mit einem Englischen oder wer der seyn möchte in einem Kauff stünde/ ehe und zuvor der Kauffer geschieden/ und hinweg gangen were/ bey Verlust 40. ß. Sterl. zur Brocken.

Welcher massen kein Kauffmann von der Anse Frembde mit blossen Vertröstungen auffhalten soll.

ES soll auch aus obberührten Ursachen/ und damit einer dem andern an seinem Gewerbe nicht hinderlich sey/ hinführo kein Kauffmann von der Ansen einige Leuth von dem Einkauffen auffhalten/ mit Vertröstung solcher Güter so noch über See/ und deren Ankunfft ihme noch unbewust/ bey Verlust 40. ß. sterl. zur Buße/ iedoch/ so iemand seine Güter auff der Thems hätte/ mag er seine bekandte Kauffleuth ohne entgeltnüß vertrösten und auffhalten.

Der sechste und letzte Theil

Des Londischen Conthors-Ordnung von dem Gerichts-Zwang und Gewalt des Oldermanns und Kauffmanns-Rath/ und Erstlich.

Daß der Oldermann und Kauffmanns-Rath in allen irrigen Sachen Macht habe zu richten/ und derhalben alle Wochen das Recht besitzen soll.

DJeweil nicht gnug daran / daß wir zu Erhaltung guten Regiments und Wesens hiebevor vielfältige löbliche Statuten uñ Ordnungen verfaßet / so dieselben nicht würcklich sollen gehalten oder vollnzogen werden. Damit dann unsers Conthors Oldermanns und Kauffmanns-Rath in allen gebührlichen Ehren und reputation erhalten / und sich demselbigen iedermänniglich gehorsam zuerzeigen wisse / so geben wir hiemit unserm Oldermann und Kauffmanns-Rath dermassen / wie oben im dritten Theil dieser unser Ordnung beschrieben / erwehlet / vollkommene Gewalt und Macht / alle irrige und zweyspaltige Sachen / so zwischen unsers Conthors residirenden Kauffleuthen oder Schiffern / auch andern des Conthors Vorwesern / und Dienern entstehen / nach gehörter Klag und Antwort mit rechtlicher Erkentnüß zu entscheiden. Und ordnen / setzen und wollen darauff ferner / daß unsers Conthors Oldermans und Kauffmanns-Rath das gantze Jahr aus alle Mittwochen / im Sommer zu 7. im Winter zu 9. Uhren vor Mittag zusammen kommen / und nicht allein von allen vorfallenden Gebrechen Communication und Unterredung halten / sondern auch dem gemeinen Kauffmann / zu Recht setzen sollen / und wer in diesem nachlässig befunden / und gar nicht erscheinen würde / der soll dem Kauffmann ein Nobel / der aber zu langsam / und wenn der mehrer Theil niedergesessen / ankommen würde / dem Oldermann 4. ß. zur Buß verwürckt haben.

So auff den Conthoren unter den Residirenden Kauffleuthen oder Schiffern einiger Zwiespalt einfallen würde / wo und vor wem derselb entscheiden werden soll.

ITem / wir ordnen setzen und wollen auch / daß in allen Irrungen Mangeln und Zwiespalten / so unter dem Residierenden Kauffmann / Schiffern / und andern des Conthors Verwandten entstehen möchten / derhalben einer den andern mit Recht fürzunehmen gedächte / daß solches nirgends anders / dann vor dem Oldermann und versamleten Kauffmanns-Rath geschehen / und verfolgt / auch endlich vor demselbigen mit Recht entscheiden werden soll.

Von Straff der jenigen so einige Sachen in fremde Gerichte bringen werden.

ITem / wir ordnen und setzen / daß niemand von unsern des Londischen Conthors Residierenden Kauffleuthen und Schiffern / einige zwiespaltige Sachen in fremde Gerichte bringen / oder bey einiger fremden Obrigkeit daß dem Oldermann inhibiret / und die Hand geschlossen werde / durch sich selbst oder iemand anders erwerben und ausbringen soll / und so iemand hiergegen thäte / der soll damit des Kauffmañs und der Ansen Recht verböret haben / und nachmahls in keiner Hanse-Stadt vor Bürger empfangen werden.

Daß ein Kauffmann den andern mit Englischen Recht nicht verfolgen soll.

GLeichsfalls ordnen und setzen wir auch / daß kein Kauffmañ von der Hanse den andern mit Englischen Recht / ohne Consens und Verlaub des Oldermañs beschweren noch verfolgen soll / bey Vermeidung 5. Pfund Sterl. zur Buße. Und im Fall / der Kläger ein Mißdüncken hätt / uñ sich befürchtete / daß der Schuldener / od da er sonst mit zu thun hätt / weichhafftig und fugitivus werden wolte / so dann der Oldermañ nicht

nicht vorhanden were/so mag der Kläger von den zweyen Beysitzern/und zweyen von des Kauffmans-Räthen Urlaub bitten. Und da dieser auch keiner in der Eyl anzutreffen were/ und der Verzug und Dilation dem Kläger schädlich seyn möchte / so soll in diesem Fall dem Kläger freystehen/mit dem Englischen Rechten zu procediren und fortzufahren.

Da ein Ansischer und Aussenhänsischer zugleich mit Schulden verhafft/ wie es in dem Fall gehalten werden soll.

Item. So sichs auch begebe und zutrüge/ daß einig Kauffmann von der Hänse den Englischen und andern so auch aus der Hanse weren/ zugleich mit Schulden verhafft were/und solcher Mann / daß er fugitivus werden wolte / folgends verdacht würde. Dieweil in diesem Fall das Englische Recht / dem so seine Action und Zuspruch erstlichen gerichtlich einbracht und verändert hat/zufället/ damit dann der oder der Ansische dardurch und daß sie auch/wie hieoben gemeldet / Verlaub bitten müssen/ nicht verkürtzt werden. So soll dißfalls iederm Kläger auch frey seyn/ mit des Oldermans Verlaub/(sofern derselbige auch nicht verdächtig were/ daß er mit der Schulden zuthun hätt/) seine action mit dem Englischen Recht zuverfolgen.

Von Straff der jenigen/so auff eines Andern erforderten Eyd oder des Kauffmanns Urtheil sprechen und schelten würde.

Item / wir ordnen und setzen/daß / da iemand des Ehrsamen Kauffmanns ergangenen Urtheil/oder auff eins andern Manns rechtlich gethanen Eyd/in waßerley Sachen das auch wäre / schelten / oder dargegen mit unnützen Worten sprechen würde/daß der 10. Marck Sterlings in die Büchse geben soll / und über das des Kauffmanns Recht nicht geniessen noch gebrauchen/biß so lang er berührten Mann/darauff er obgemelter massen gescholten / nach des Kauffmanns Erkentnüß gebührliche Abtrag gethan habe.

Von Straff der jenigen / so gegen des Oldermans Verbot verreißen würden.

Item. So sich auch begebe/ daß der Oldermann iemand von des Kauffmanns Recht wegen gebiete/ohne Vorwissen und Verlaub des Kauffmans nicht zuverreißen/und iemand sich dargegen Ungehorsam erzeigte / und hinweg zuziehen unterstehen würde. So geben wir dem Oldermann macht/ daß er solchen Mann durch einen Scherganden wiederholen/ und in Hafftung mag setzen lassen / so lang/uñ biß er zu gebührlichen gehorsam gebracht und den Rechten Abtrag gethan hat.

Wie und welcher Gestalt dem Beschwerten durch des Kauffmans rechtlichen Ausspruch zu Appelliren gestattet werden soll.

DA aber nun jemand mit des Kauffmanns Urtheil und Rechtspruch dem Rechten zugegen beschweret zu seyn vermeinte. So soll dem Beschwerten von solchem Urtheil an ein Erbarn Rath der Stadt Lübeck / und andere Wendische Städt innerhalb 10. Tagen zu appelliren vorbehalten seyn. Doch also / daß der Appellant seine Interponirte Appellation vermöge des Rechtens in gebührlicher Zeit / und nehmlichen in 2. 3. oder mehr Monaten biß zu Ausgang eines Jahrs und nicht darüber/wie daß der Oldermann jedermahls nach Gelegenheit der Sachen / Partheyen und Wegen/ ermessen / ansetzen / und aufflegen wirdt. Sein fürgewendte Appellation für gemelten Rath der Stadt Lübeck / anbringen / und wie sich von Rechts wegen gebührt / anhängig machen / dieselbigen auch erstlich mit Erlegung eines Rose-Nobels bestättigen und bekräfftigen soll. Und so nun dem also nachgesetzet und geschehen /

geschehen/so sollen berührte Wendische Städte in ihrer nehesten Zusammenkunfft/über solche Appellation rechtlich erkennen.

Item/im Fall sich auch begebe/ daß in Sachen solcher Appellation gemelte Wendische Städt/zu der Erkentnüß zu procediren/aus erheblichen Ursachen nicht für rathsam erachten würden/ so mögen dieselbigen die Partheyen für gemeinen Ansee-Städten zu erster Versamlung zu erscheinen/und ihr Recht zuverfolgen verweisen.

Und damit die Erbarn Wendischen Städte oder auch in eventum wie hievor gemeldt/allgemeine Erb-Städte aller Sachen Gestalt/ und Gelegenheit zeitlich verständigt werden/damit sie also desto besser darauff erkennen mögen. So ordnen und setzen wir auch ferner/daß der Oldermann und Kauffmans-Rath/ die vor ihnen verhandelte Sachen Klage und Antwort/und was allenthalben ergangen/gedachten Erb-Rath der Stadt Lübeck in Schrifften versiegelt übersenden/ und zustellen lassen soll.

Von Straff der jenigen so leichtfertig und ohne rechtmessige Ursachen appelliren würden.

ITem/dieweil auch ie zu Zeiten durch den Appellanten frivolè in geringschätzigen Sachen/ohne rechtmässige Ursachen/allein dē obliegenden Theil zu Vorfang und Auffschub/damit er dem Rechtlichen Ausspruch nicht gehorchen dörffe / appelliret wird. Und aber im Rechten versehen/ daß solche Appellationes nicht statt haben/noch zugelassen werden sollen. Damit dann solcher Muthwill etwas eingezogen/und dem Appellaten auch Fürsehung geschehe / dann im Fall / da recht und wohl geurtheilt / und übel geappellirt zu seyn / in der andern Instantz von den Erb-Städten erkandt wurde/daß alsdann dem vorigen Urtheil würcklich nachgesetzt werde. So ordnen setzen uñ wollen wir/daß fürbaß keine Appellation zugelassen oder statt haben soll/ da die Hauptsache/darüm die Apellation interponirt/uber 20. ℔. Sterl. sich nicht erstrecket/und über das der Appellant nicht erstlich gnugsame Caution gestelt und gesetzt hätte/dann im fall seine Appellation unrechtmässig und unwürdig erkant würde / daß er alsdann dem vorigen Urtheil und Erkentnüß genug thun. Gleichsfalls auch dem Appellaten alle auffgelauffene Unkosten uñ Schaden nach Rechtlicher Ermessung erstatten / und dem Ehrsamen Kauffmann / daß er leichtfertig und ohne erhebliche rechtmässige Ursachen appelliret/10. Rosenobel zur Straff und Buß unweigerlich einbringen und bezahlen wolte.

Von des Oldermans und Kauffmans Macht in gebieten und verbieten und Straffe der Ungehorsamen.

DAmit auch die Jugend und iedermänniglich auff unsern Londischen Conthor Residirend/sich dem Oldermann und Kauffmans-Rath gehorsam zuerzeigen wisse/so geben wir hiemit dem Oldermann und Kauffmans-Rath vollkommene Macht/in allen Erbarlichen und billichen Sachen/beyde Zucht/ Ehr und Recht belangend/zugebieten und zuverbieten. Und so darauff gemelter Oldermann und Kauffmans-Rath/ einigen wer der auch were / geböthe / zum erstenmahl / zum andernmahl / zum drittenmahl etwas von des Rechts wegen zuthun / und er das Gebot versäße / und nicht thäte / was ihm aufferlegt / der soll des Kauffmans Frey-und Gerechtigkeit damit verwirckt haben/und darneben aus dem Stallhoff verwiesen werden.

Daß ein ieder seine erlegte Buß innerhalb Jahr und Tag/mit Außführung seiner Unschuld wiederfordern möge und soll.

WAs nun also durch Ubertretung obgemelter Statuten und Ordnung und sonst ein ieder üm seiner Verschuldung und Ungehorsams willen zur Buße niederlegt/ solches soll ein ieder innerhalb Jahr und Tag mit Ausführung seiner Unschuldt von dem Ehrsamen Kauffmann gebührlicher Weisen wiederüm fordern. Und im Fall

iemand

iemand solches durch sich selbst oder seinen Vollmächtigen in obbestimmter Zeit nicht thäte/so soll alsbald an ferner Dilation, die deponirte Bröcke in die Büchse geworffen werden. Dergleichen soll auch geschehen/so auff iemand einige Bröcke verwirckt zuhaben durch einen Ehrsamen Kauffmann condemnirt were.

Welcher massen der Oldermann einem iedern Kauffmann zuvor Folgung seines Rechtens beyständig seyn soll.

HJergegen sollen auch alle Kauffleuth von der Ansen so sich dem Oldermann und den Statuten Gehorsam erzeigen / und was ihnen von Rechts und Pflicht halben zuthun gebührt/leisten/in Sachen/da sie den Privilegien zu wied' beschwert werden / durch den Oldermann und Kauffmans-Rath (doch auff ihre Unkosten) mit des Kauffmanns Recht verthedigt werden. Und soll demselbigen in allen Rechtfertigen Sachen aller müglicher Beystand geschehen / derhalben dann der Oldermann gleichfals Macht haben soll / in solchem Fall etzliche bequeme Personen zuverordnen / welche dem Beschwerdten seine Sachen am besten fordern helffen. Und da sich des iemand weigern würde/der soll 20. ß. verwircken. Es soll auch ie zu Zeiten/da solches der Sachen Wichtigkeit erfordert / der Oldermann (so fern er durch ehaffter gemeine Händel/ die erkentlich weren/nicht verhindert würde) selbst in eigner Person mitgehen/ und obgemelter massen/dem wieder Recht und die Privilegien Beschwerten/so viel müglich/ beyständig seyn. Und so sich dann folgends hierüber zutrüge / daß der Oldermann / oder die jenigen/so von dem Oldermann darzu deputirt wären/üm solcher Sachen willen des Kauffmanns Recht und Privilegien belangend/in Unfall oder erkentlichen beweißlichen Schaden kämen / denselben soll der Kauffmann gebührlicher Weisen wiederüm ergäntzen und erstatten.

Welcher massen obgemelte Statuten dem gemeinen Kauffmann Jährlich fürgelesen werden sollen.

FErner. Damit sich iedermänniglich diesen obgemelten Statuten und Ordnungen/so viel deren einen iedern insonderheit betrifft/ allenthalben gehorsam und gemeß zuhalten wisse/ und sich mit keiner Unwissenheit zu entschuldigen habe. So ordnen und setzen wir/daß Jährlich dem gemeinen Residierenden Kauffmann allwegen/ alle und iedere solche Statuta/als dieser Ordnung einverleibt/und dem gemeinen Kauffmann zu wissen von nöthen/zweymahls bescheidentlich fürgelesen werden sollen. Damit sich ein ieder soviel desto besser vor allem Schaden und Ubertretung zuhüten wisse. Und soll solches zum erstenmahl auff den 14. Tag / nachdem ein neuer Oldermann erwehlt/ und zum andernmahl auff Sanct Johanns-Abend mit samet geschehen / und würcklich vollenzogen werden.

Daß der Oldermann ob den Statuten ernstlich halten soll.

Und befehlen demnach dem Olderman und Kauffmans-Rath im Nahmen und von wegen gemeiner Städt ernstlich/daß sie auf alle un iedere Sachen und fürfallende Gebrechen gute Achtung haben/und die Ungehorsamen/so gemeine Stadt Recessen/und dieser Reformirten Ordnung/auch des Kauffmans geboten zugegen handeln/mit den angehengten und bestimten gebührlichen Straffen und Bußen unnachlässig verfolgen/und alle Poenen fleissig einfordern sollē. Und so darüber einige Person fürfallen würde/welche sich abhändig gemachet/un derhalbē in des Kauffmans Macht zu straffen nicht wärē. Solche Abtrünnige und Ungehorsame soll der Kauffman der Stadt/da die Bürger seyn/ anzeigen/mit Begehr dieselben nach ihrem Verdienst der Gebühr zustraffen. Und im Fall solche Stadt auch ungehorsam seyn/und die angezeigten Uberfahrer nicht straffen

sen würde/ so soll der Kauffmann solches den gemeinen Städten in ihrer nehesten Zusammenkunfft zuschreiben/ und verkündigen/ damit dieselben folgends darauff was Recht und die Billigkeit/ wissen zu ordnen und fürzunehmen.

Wieweit sich des Oldermans Gewalt neue Ordnung und Statuten zu machen/ oder mit den Englischen in Sachen die Privilegien belangend einzulassen/ erstrecken soll.

ENdlich geben wir dem Oldermann und Kauffmans-Rath vollkommene Macht nach alter Gewohnheit und der Zeit Gelegenheit allwegen neben diesen Statuten noch andere mehr zu ordiniren / und zu statuiren alles das jenige/ was sie ihrer besten Vernunfft nach/ zu Förderung der so undordentlichen Commercien / Erhaltung guter Policey und Regiment beyde des Hauß und der Personen iederzeit dienstlichen und rathsam erachten und erkennen werden. Jedoch mit dem Bescheid/ und nicht anders/ dann daß gleichwohl diese vorige Ordnungen und Statuten in allem ihren Innhalt/ Articuln und Puncten wircklich vollzogen und stets und fest gehalten werden/ dieselben auch an ihrem Inhalt unverändert bleiben sollen.

Da aber der Zeit Gelegenheit/ oder sonst andere erhebliche Ursachen einige Verenderungen fürzunehmen erfordern würden/ so soll solches der Oldermann und Kauffmans-Rath den gemeinen Erbarn Städten zuerkennen geben / damit durch dieselben iederzeit was nothdürfftig versehen werden möge.

Dergleichen soll auch geschehen / so dem Kauffmann eine Irrung oder Speen in Sachen gemeiner Städt Privilegien und alte löbliche Gewohnheit belangende/ mit den Englischen fürfielen / in welchem Fall ohne Vorwissen und Bewilligung gemeiner Städt/ sich der Kauffmann auch in keinen Vertrag/ transaction, Abtrag / Bündnüß/ oder dergleichen (so ferne dadurch gemelten Privilegien und alten Gewohnheiten / oder auch gemeiner Stadt Vorrath mit Ausgebung einer stattlichen Summa Geldes/ einiger Abbruch oder Schmelerung begegnen möchte) mit den Englischen einlassen soll/ es were dann Sache/ daß ein Ehrsamer Rath der Stadt Lübeck sambt den andern Wendischen Städten darüber erkandt/ und dem Kauffmann ausdrücklichen obgemelter massen sich einzulassen/ Befehl gegeben hätten.

Und schließlich/ damit dieser unser Ordnung ohne alle Gegen- und Wieder-Rede/ soviel desto baß würcklich nachgesetzt werde/ gleichsfalls auch einiger Zweiffel / so den vorigen Recessen und Ordnungen halben fürfallen möchte/ keinerley Verhinderung verursache/ so sollen alle andere hievor auffgerichtete Receßen/ und daraus verfaste Ordnungen und Satzungen/ so viel dieselbigen dieser unser Ordnung zugegen und zuwieder verstanden werden möchten / hiemit cassiret und auffgehoben seyn / die wir auch hiemit cassiren und abthun. Jedoch in andern Fällen/ da solches vormahls benahmte Receßen und Statuta dieser Ordnung nicht stracks zugegen und zuwieder seyn würden/ denselben ihre würckliche Krafft und Macht vorbehalten/ also/ daß diese Ordnung den alten nicht abbrechen/ sondern dieselbigen mehren/ und die vorigen mit diesem/ und diese mit den vorigen iedermänniglich unverbrochen stets und fest zuhalten schuldig seyn soll.

Des alles zu wahrer Urkund und mehrer Versicherung / haben wir obgenante Bürgermeister und Rath der Keyserl. freyen und des heiligen Reichs-Stadt Lübeck / und andere allgemeiner Erbarn Ansee-Städt Gesandten dieser Zeit zu Lübeck auff dem Tage versamlet/ obgeschriebene Statuten und Ordnungen aus den alten und neuen Receßen ietzt auffs neue zusammen gezogen und verfaßt für uns selbst/ und im Namen und von wegen der andern allgemeinen Ansee-Städt Gesandten mit unser Stadt Lübeck grossem Insiegel / dessen wir uns sämbtlich in diesem Fall vollmächtig gebrauchen / versichern/ bekräfftigen und hieran hangen lassen/ geschehen zu Lübeck am 22. Tag des Monats Julij. Nach Christi unsers HErrn Geburt im funffzehen hundert und vier und funffzigsten Jahre.

Privi-

PRIVILEGIUM
Hn. Friederici I. Königes in Dennemarcken etc. der Stadt Lübeck und andern Wendischen Städten Anno 1524. gegeben.

WJr Friedrich von Gottes Gnaden zu Dennemarcken/der Wenden und Gothen König/und Erwehlter des Reichs Norwegẽ/Hertzog zu Schleßwig/Hollstein/Stormarn und der Dytmarschen/Grafe zu Oldenburg und Dellmenhorst. Bekennen und bezeugen offenbahr und mit diesem unserm Brieffe/daß wir aus sonderlichen Gnaden/Gunsten und Zuneigung/die wir auch die Hochwürdigen unsers Reichs Dennemarcken Räthe und das gantze Reich/zu den Gestrengen Erbarn Ehrsamen Bürgermeistern und Rathmannen Bürgern/Kauffleuthen/Dienern und Einwohnern der Städte Lübeck/Hamburg/Rostock/Stralsund/Wißmar/Lüneburg/Dantzig/die uns zu sonderbahren Ehren ihre treffliche Abgesandten/als Herr Thomas von Wickeden Ritter/Bürgemeister/Berent Bonhower Rathsmann/Cämmerherrn/Paulum vom Felde Secretarium der Stadt Lübeck/Heinrich Salsburch Ritter/Bürgermeister/Gerhard von Hintlen Rathmann/Joachim Sommerfeld Secretarium der Stadt Hamburg/Heinrich Gerdes Bürgermeister/Bernt Kron Rathmann/Christianus Schabow Secretar der Stadt Rostock/Nicolaus Smyderloh/Bürgermeister/Andreas Poltryan/Jacob Eltze Rathmanne/Johannem Klocke Secretair der Stadt Stralsund/und M. Ambrosium Storm Obersten/Secreter der Stadt Dantzig/hier zu Copenhagen zu uns ins Reich und zu unserer Crönunge geschicket/und allen andern Städten die in ihrer Teutschen Hanse seyn/und die sie in nachbeschriebener Weise sollen nahmkundig machen/tragen auch ümb männicherley gutwillige Dienste/Freundschafft/gutẽ Willen/Hülffe und Beystand so sie uns und unserm Reiche/mit Erstreckung ihres Leibes und Gutes erzeiget/beweiset und geleistet/die wir auch und unsere Reiche stetes Willen für Augen haben/auch in keinen Zeiten vergessen/auch ins künfftige zu ihnen versehen und vermutende seyn/nach Rathe und Consens unsers Reichs-Räthe/als der Hochwürdigen in Gott und Gestrengen Herrn Lago Urne zu Rotschilde/Jvar Muncke zu Ripen/Johannes Andreas zu Odensee/Stigo Krumpen zu Burtirm/Ago Bilde zu Arhusen/Jurgen Frese zu Wagburg Bischoff/und Ago Nepsen Electus zu Londen/Heinrich Abbet zu Soer Eschel/Prior zu Anderschow/M. Kunt Heinrichsen Probst zu Wyburg/Magnus Höge Hoffmeister/Tugo Krabbe Mareschalck/Petern Putbusch/Henrich Ageson/Henrich Krummedick/Hans Bilde/Albert Jepsen/Matthias Erickson/Johann Urne/Andreas Bilde/Apel Brahe/Holger Greger Sohn/Olaff Holgerson/Jvo Vincentz/Oleff Nyelson/Ottho Holgerson/Johan Bornson/Hans Kratzen/Nils Vincentz/Mauritius Jepson/Kunt Bilde/Trut Greger Sohn/alle Rittere/Magnus Mank/Lorentz Schinkel/Niels Bilde/Henning Walkendorp/und Elert Erikson. Den obgenanten Städten ihren Bürgermeistern/Rathmännern/Bürgern/Dienern/und Einwohnern/allen und ieglichen/ihre Privilegia, Gerechtigkeiten und Freyheiten so sie sammt und sonders haben/und ihnen von unsern Eltern Vorfahren und Königen zu Dennemarcken verlichen/gnädiglichen gegeben/versiegelt und verbrieffet/daß die in allen ihren Puncten/Stücken/Einhalt und Articuln von uns/unsern Vogten/Ammtleuthen/und einem iedwedern im gantzen Reiche/geistlich oder weltlich/so ietzt seyn und nachkommen werden/hiernachmals ungehindert geniessen und gebrauchen mögen und

 sollen/

sollen bestetiget/verneuert/befestiget und confirmiret haben / bestetigen/verneuren und befestigende also gegenwärtigen gleich die hie alle von Wort zu Worte inseriret und eingeschrieben weren/in und in Krafft dieses Brieffes / der ohne alle Gefährde / oder Argelist zu ewigen Zeiten zugebrauchende/und were es Sache/daß von unsern Forfahren Königen in Dennemarck oder uns jenige Privilegia oder Brieffe / andern oder auch des Reichs Unterthanen gegeben/oder jenige statuta gemachet werden/oder ins künfftig gegeben oder gemachet werden möchte. Der obbeschriebenen Städten ihre Privilegien zum Vorfange, dasselbe vermittels dessen unser Confirmation/itzt als das/und dann als itzt getödtet / vernichtiget/ und Krafftloß seyn sollen / gleichwie derselbe auch gegenwärtig tödten/vernichtigen und krafftloß achten/also daß sie den vorgeschriebenen Städten und ihren vorbenanten Privilegien gar keine Hindernüsse thun / und auch daß wir und unsere Reichs-Räthe und Untersaßen auch brauchen und genießen sollen aller Gerechtigkeiten/und Freyheiten/ so wir unsere Räthe und Untersaßen bey den Städten gehabt/und noch haben allenthalben getreulich gehalten werden.

Für der alsdann in verflossener Zeit vorbenandten Städten in berührten ihren Privilegiis mannichfaltigen Eintrag und Gewalt geschehen/die und ihre Bürger und Einwohner und Kauffleute darüber beschweret / und mit neuen ungewöhnlichen Ufflagen graviret/ Uneinigkeit/Mißhelligkeit / und zuletzt offenbahre Feede/beyden Theilen zu grossen Schaden und Nachtheile entstanden/und wir als ein Christlicher König / der zu Friede/Einigkeit und allem guten stets geneiget gewesen / wir auch noch ungerne sehen/daß künfftig einige Auffruhr/oder Uneinigkeit seyn solte/ darům auch abzuthun alle alte und böse Gewohnheiten und Mißhandlung/ dariñen unsere Ammtleute und Untersaßen vielleicht aus Verhengnüß unsrer Vorfahren/die mit den Städten nicht friedlichen gekommen/haben wir aus sonderlichen Gnaden und Zuneigung/und aus redlichen ziemlichen und vorangezogenen Ursachen den vielgenandten Städten / ihren Bürgern/ Einwohnern/Kauffleuten und Dienern gegeben und gegönnet/die Articul hiernach beschrieben zu ewigen Zeiten zugebrauchen.

1. Zum Ersten/daß dem Teutschen Kauffmann sollen ihre Compagnien / mit allem was darzu gehöret das für Augen/auch für der Hand wieder werden/ům nach alter Gewohnheit und unter sich selbst alleine zu gebrauchen auch alle Buden so noch für Augen dem Kauffmann folgen/und wo dieselbe nach Eroberung Copenhagen und Malmoe uffgegeben/und abgebrochen/wieder restituiret Thor-Städte zugestellet/oder nach Billigkeit wieder bezahlet worden/von den jenigen die sie gebrochen/und von solcher ihren Buden/wo sie die auff ihren Vytten haben / sollen sie nichts geben dann einen Schilling Grot den Vögten auff deroselben Beliebung zu Wartegelde/wofür sie die Güter so darinnen seyn/das gantze Jahr über bewachen und darzu antworten sollen. Wer aber seyn Ebentheur und pericul stehen will/ist darzu nicht gehalten. Der Gerichte Gewalt sollen dieselbigen Städte nach Laut ihrer Privilegien ungehindert gebrauchen/und daran von niemand einiger massen verhindert oder turbiret werden / und darům soll niemand ům Bruche oder Schulde dar nicht gemachet oder zubezahlen angelobet/allda arrestiret werden. Wo aber ein Teutscher Kauffmann zuvorn mit einem Dänischen gehandelt/soll der Teutsche Vogt einer ieglichen Stadt/unter dem der Beklagte gesessen/ dem Dänischen Rechts über ihm verhelffen.

Vid. Privileg. Erici de Anno 1268. Et Magni Regis de An. 1336.

2. Auch sollen und mögen die von Lübeck/Hamburg / Rostock / Stralsund / Wißmar/Lüneburg/Dantzig/das gantze Jahr über/mit Bischoffen / Prælaten/ mit der Ritterschafft und Bürgern in den Städten da sie liegen/nach Laut der von Lübeck/ Rostock und Stralsund Privilegien frey handeln/kauffen und verkauffen/und die andere Städte/ uff ihren Vitten bis Martini/und in des Reichs Städten biß Dionysii mit Willen der Bürgermeister/die ihnen solches nicht weigern sollen.

3. Item. Sollen und mögen die vorbenandte Städte und so nahmkündig sollen gemachet werden/ihre Bürger/Kauffleute/ Diener und Einwohnern von Bürgern und Baurenkauffen/Häute/Tallich/Fellwerck bey Stücken/das Saltz bey Tonnen/sollen

auch

auch von niemand die Häute bey Dechern / das Tallich bey Schiffpfunden / die Felle bey Dechern / das Saltz bey gantzen oder halben Lasten zukauffen genöthiget oder gezwungen werden / dieweil der freye Herbst-Marckt stehet.

Wir wollen auch bey unsern lieben getreuen Reichs-Räthen / Städten und Einwohnern unsers Reichs Dennemarcken allen müglichen Fleiß anwenden / daß sie bewilligen mögen / alle und iede Privilegia / so unsere Eltern und Vorfahren den vorbenanten Städten und ihren Kauffleuthen / Bürgern / Dienern und Einwohnern in Schonen gegeben haben / zu Aborth / Möne / Lahland / Ellebogen und Malmoe und andern Orthen / da sich der Hering zur Zeit hingiebet / und fangen lassen will / zugebrauchen und zugenießen. 4. Schonische Privilegia.

Der Zoll soll über das gantze Reich / vermöge der Städte Privilegien und alter Gewohnheit gehalten werden / und von den vierdten Theile der halben Tonnen so viel weniger nach Anzahl der Tonnen genommen werden / von Fenstergelde uff ihre Vitten sollen sie nichts zugeben verpflichtet seyn. 5.

Der vorbenanten Städte Kauffleuthe verstorbene Güter sollen ihren Erben / oder so da Recht zu haben / von den teutschen Vögten oder den vermögesten Kauffleuten überantwortet werden / und so die nicht gegenwärtig / mögen sie die Güter mit sich nehmen / und den Erben überantworten / und sollen den zehenden Pfennig zugeben nicht pflichtig seyn. 6.

Das Mötbuch als es ietzt gestellet / soll zu aller Zeit so viel der Städte Privilegia belanget / also bleiben und gegen die Privilegia nicht verändert werden. 7.

Die Kauff-Gesellen / welche ihr eigen Hauß und Kost halten / sollen den Herbst-Marckt / vermöge ihrer Privilegien gebrauchen / und durch das gantze Jahr mit Bischoffen / Prælaten / Rittern / Ritterschafft / Bürgern und Einwohnern der Stadt darinn sie liegen / Kauff schlagen / selbe Gesellen so den Winter über liegen / sollen 12. ß. verschossen. 8.

Mit der Bier-Accise soll es stehen biß uff den angesetzten Tag zu Lübeck künfftige Pfingsten / alsdann sollen 4. aus den Reichs-Räthen / und vier aus den Städten / vermöge des Recessus An. 1513. zu Copenhagen uffgerichtet / solches zuvergleichen haben. 9.

Welcher Kauffmann uff Gottland liegen / ins Land reißen / und mit Bürgern und Bauern Kauffmanschafft treiben will / soll nicht mehr dann 1. fl. geben / und dafür das gantze Jahr frey seyn / Schiffer aber und Botsleuthe und andere mögen ihre Nothdurfft von Victualien allda kauffen / und allda wie auch zu Wißbue dafür zu keinen Zollen gehalten seyn. 10.

Zu Helschenör sollen die Wendischen Städte / wo einer in des andern Schiff schiffet / uff gebührende Certification frey seyn / aber in unfreyen Schiffen sollen ihre Güter gleich andern von Schiffern nach Gewohnheit gefreyet werden / wo aber in solchen derselben Städte Schiffe aus andern Städten Güter seynd / soll zu Ende / daß dem Reiche kein Zoll untergeschlagen werde / in der Certification bräuchlich exprimiret und ausgedrucket werden. Freyheit im Oresund.

Wir wollen auch / daß unsere Zölner uff Falsterböe für uns / unsere Schlösser und zu anderer unserer Nothdurfft nach alter Gewohnheit und nicht anders saltzen sollen auff daß der Kauffmann in seiner Fischerey nicht gehindert werde / und der Zöllner soll keinen Kauffmann Urlaub geben zu saltzen in des Königes Kauffe / den andern Kauffleuthen zum Schaden / der Städte Fischer uff dem Hering-Fang zu Getzor sollen geben für iegliche Bude eine halbe Tonne Hering / und ein Wall Hering zu Schow-gelde / dafür sie freye Feuringe haben mögen / und für iedere Last Hering einen Schilling grote zu zollen geben und nicht mehr. 11.

Wir wollen auch verfügen / daß die ungewöhnliche Zollen in dem Belt und Schagerorde und Stübberaum sollen abgethan / und solches den Vögten auff allen Ohesten kund gethan werden / dem Kauffmann und Fischer über alte Gewohnheiten nicht zu beschweren. 12.

Item / daß diese unsere Begnädigung und Declaration aller andern der vorbenanten Städte Privilegien alten und neuen gantz oder zum Theile nicht entgegen sey / sondern allenthalben feste bleiben soll zu ewigen Zeiten. 13.

14. Wir gebieten auch allen unsern Unterthanen/insonderheit denen von Stecke und Stübbekopinge und Falsterbode/das sie der Wernemünder und anderer Städte Böte/ wanher die wegen Ungewitter nach dem Strande gejaget oder genöthiget würde/dieselbe unverhindert Stranden lassen und die mit Christbrüderlicher forderung retten und bergen helffen/so es aber anders geschehe/wolln wir richten und straffen nach gebühr/dergleichen soll den unsrigen von denen ihrigen auch geholffen werden.

15. Wir verklären / wollen und geben auch den offt vorbenanten Städten eine freye ungehinderte Segellation von Osten nach Westen/Süden und Norden/und also wiederüm nach alten Gebrauch/Gewohnheit und auffgerichteten Receßen / in und durch alte unserer Reiche Ströhmen / hin und wieder auff alte gewöhnliche Zolle und Zollstette/daß sie auch alle und iede unsere Haven besuchen / dar setzen / loßen / und nach Willen und Gefallen laden mögen/und sollen in keinen zukünfftigen Zeiten genöthiget/ gedrungen oder geenget werden/in einer der bescheidentlichen Städten zuloßen oder zu laden/dann da sie mit guten Willen nicht bleiben wollen/sondern mögen nach ihren Frey- und Gerechtigkeiten uff gewöhnliche Zollen lichten / reppen oder siegeln hin und wieder/ ohne iemands Verhinderung/doch daß unsern Unterthanen bey den Städten auch ein gleichmässiges wiederfahre/und nicht uffgehalten werden. Also/daß sie 10. Tage daselbst ins Marckt liegen/wo sie dar nicht verkauffen / daß sie alsdann frey siegeln/ führen/und ziehen mögen mit ihren Wahren.

16. Und wiewohl wir den gemeinen Städten der Teutschen Hansee nicht ungeneiget seyn/dieser unser Begnadigung sämbtlich und iedweder besonders mit genießen zulassen/ darüm uns auch die von Lübeck und der andere gebeten/dieweil wir aber darinn ein sonderlich und redlich Bedencken haben/so wollen wir und geben den von Lübeck sammt den andern Wendischen Städten und denen von Dantzig gantze vollkommene Macht/und sonderlichen Befehl/ daß sie innerhalb zweyen Jahren die Hansee-Städte so dieser Privilegien mit genießen sollen/uns und unsers Reichs-Räthen soll nahmkundig machen/ und wann solches geschehen/sollen die also nahmkündig gemachet/dieser unser Confirmation voriger und ietziger Begnadigung gleich den gemeinen Hansee-Städten mit vorbenanten Wendischen Städten zugleich mit genießen. Were es auch/daß iemand von den ernanten Städten den von Lübeck und andern in ihren Bündnissen/ Rechten und Ordinantzien freventlich/unschuldig und ungehorsamlich sich hielte / so mögen die von Lübeck/und benante andere 6. Städte dieselbigen aus den vorbeschriebenen Privilegien uñ Gebrauch derselben setzen/und nach Besserung derselben wieder genießen lassen.

17. Endlichen wollen wir/daß alle die Gebräuche und Einträge/so die vorbenante Städten in ihren Privilegiis gehabt/und die Verhinderungen so ihnen und ihren Bürgern/Dienern und Einwohnern darinn beschehen/hiemit cassiret uñ niedergelegt seyn/uñ daß dieselbige bey ihren alten Privilegien/löblichen Herkommen/auch Freyheiten und dieser unser Confirmation geruhig und friedlich bleiben / und darüber nicht sollen verkürtzet werden / in einigerley Weise. Und zu Vollständigkeit dieses unsers gnädigen Willens/so sollen alle unsere Ambtleute/Vögte und Officirer /wie die Nahmen haben/denen die Städte ihre Beschwerniß sollen andeuten / mit allem Fleiße und gantzem Ernste dieselbe bey ihren Frey- und Gerechtigkeiten handhaben/ uñ die Beschwernißen so viel müglich helffen abthun/bey Verlust ihrer Aemter/alles nochmals getreulich und ohne Gefehrde. Daß zu Uhrkunde haben wir König Friedrich unser Secret hieran hangen lassen/und wir Lago Uhrne Bischoff/Magnus Höge/Prebem Putbusch/Heinrich Krumundyck / Hans Bilde/ Albert Jepson und Johann Ochse Rittere und Räthe vorbenant haben des auch zu Uhrkund unsere Siegel und Signeten vor uns und im Nahmen obbenanten unserer Mittbrüdere/Reichs-Räthen benebenst unsers gnädigsten Herrn Secret mit hic angehencket. Datum Copenhagen den 11. Tag Septembr. nach der Geburt Christi unsers HErrn 1524. Jahre.

Friedrich.

Lago Uhrne. Magn. Höge. P. Puttbusch. Heinr. Krumdyk

Hans Bilde. Alb. Jepson. Joh. Ochse.

ERICI

ERICI Regis Daniæ Privilegium Immunitatis Hanseaticis in Scania & Falsterboe concessum. Anno 1268. 23. Julii.

ERicus Dei Gratia Danorum Slavorumq; Rex omnib. hoc scriptum cernentibus in Domino salutem. Ob specialem amorem, quem ad dilectos nobis Cives Lubecenses ex sincero affectu gerimus, ipsorum devotione multimoda exigente scire volumus universos, tàm posteros quàm præsentes, quod nos ipsis Civibus & Mercatoribus ad Nundinas nostras in Skanore declinantibus hanc gratiam concedimus specialem, quod ipsi Mercatorum tempore Nundinarum prædictarum apud Falsterbode plenam Jurisdictionem super debitis & rixis, quæ dicuntur Scholtvvord inter ipsos personaliter vergentibus concedimus exequendam, & coram Advocato eorum quem ipsi ibidem sibi ipsis præfecerunt finaliter terminandam. Hanc eis super addentes gratiam specialem quod quacunque die ad littus cum navibus suis & mercimoniis applicaverint, sive sit dies festiva, sive ferialis, naves suas exonerandi ac merces suas & res alias ad terram deferendi liberam habeant, facultatē super quibus ipsos mercatores & alias res ipsorum hujusmodi deferentes per nullum Advocatorum nostrorum volumus impediri. In cujus rei testimonium præsentes literas ipsis contulimus. Sigilli nostri munimine roboratas. Datum in Concilio apud Slagols Anno Domini 1268. 23. Julii. Vogte.

Privilegium MAGNI Regis Sueciæ, Norvvegiæ & Scaniæ Mercatoribus Lubecensibus. Datum Anno 1336.

MAgnus Dei Gratia Sueciæ, Norvvegiæ Scaniæque Rex. Viris prudentibus & discretis, Præfecto, Consulibus & Burgensibus universis Civitatem Lubecensem inhabitantib⁹ dilectionem in Domino & Salutem.

Vestris Honestatis Supplicationibus per Reverendos Nuncios Vestros Dominos Tidemannum Gustrovv & Johannem Rufi Consules & Concives vestros decenter & honestè porrectis favorabiliter inclinati, nec non gratis ducti servitiis quibus nos & progenitores nostros honorare & nobis hactenus servire curastis. Vobis ex omni Consiliariorum nostrorum dilectorum consensu & authoritate punctim indulgemus & concedimus gratiosè.

Primò, ut cum Burgensium Vestrorum quempiam sub terris nostris Skania videlicet, Hallandia, quantum in eis nostri districtus & dominii fuit, ac aliis terris nostris circumjacentibus in vicino naufragium pati contigit: nullus hominum in finibus terrarum earundem bona hujusmodi naufragium passi, cum ad terram qualicunque modo pervenit nostro seu alter jus cujuscunque nomine vel mandato præsumat rapere, vel audeat usurpare, sed quod eadem bona salvata suis etiam dominis post naufragia pertinere debeant de jure. Et si quæ personæ naufragio perierint quod bona naufraga 1. Circa naufragia.

debeant eorum proximioribus hæredibus integrè conservari & reddi. Omnem abusum contrarium deponentes.

2. In vendēdo pannos lineos & laneos. Præterea Vobis concedimus, quod Vos & quilibet Vestrum in Nundinis nostris Skanoër & Falsterbodo vendere possitis libere pannos tam laneos quā lineos per ulnas eas incidendo, in locis in quib⁹ hoc fieri consuetum.

3. Et bona quæ ponde re numero & mensura constant. Præterea bona quælibet quæ cum pondere vel cum bisemer vel cum aliis ponderibus vendi debeant, & alia bona quælibet tam magna quam parva ibidem vendere liberam facultatem habeatis.

4. In emendo & evehēdo bona quæcunq;. Emere etiam poteritis quæcuuq; venalia reperiuntur ibidem, & empta educere, prohibitione contrariâ si quâ fuerit non obstante.

5 Advocati constitutione & puniendo delicta. Insuper Vobis promittimus, quod in Nundinis nostris prædictis Iudicem seu Advocatum congruum ex Vobismet ipsis habeatis, quem duxeritis eligendum, qui omnes & singulos excessus & causas Vestrorum burgentium ibidem emergentes citra penas manus & colli, ac alia omnia inferiora judicia, Vestros burgentes tangentia, secundum Ius Civitatis jure terminare valeat, ac de eis plenè cognoscere, ac sententialiter judicare.

6. Defunctorum hereditates. Admittimus etiam ut cum aliquis Vestrorum Burgensium in Nundinis decesserit, supradictus Advocatus prædictis seu valentiores ex vobis, tunc ibidem existentes, bona hujusmodi defuncti proximioribus suis hæredibus si ibi præsentes fuerint, assignabunt, vel eis ibi non præsentibus reddenda ab undè protabūt, in quo Vos per aliquem ex cujuscunq; mandato vel nomine aliqualiter impediri firmiter prohibemus.

7. Libera deductio mercium. Volumus etiam quod bona Vestra ibidem quamdiu in curribus remanserint, eadem ad navem deferre debentibus, nec ad huc aquam contingentibus sint totaliter Unwardre. Idque absque qualibet impetitione & arrestatione seu captione.

8. Libera importatio & exportatio. Naves etiam Vestras cum ibidem venerint omni tempore absq; omni impedimento ex parte nostra ingerenda exonerare poteritis pro Vestræ libito voluntatis. Idem concedimus quod Dominicâ proximâ ante diem beati Michaëlis, non prius Vestræ Civitatis Burgenses novæ monetæ denarios pro thelonio in ipsis nundinis dent & Solvant.

9. Libera Cerevisiæ venditio. Præterea statuimus, quod in Vitta Vestra ibidem nemo jacere debeat, nisi Advocatus Vester, & Vos ipsi, & quos Vobiscum ibidem duxeritis admittendos. In qua quidem vitta tabernam habere non potentis; Damus etiam vobis potestatem vendendi Cerevisiam in eadem, & cum amphoris mensurandi. Sicut hucusque fuit observatum.

10. Habitatio libera. Item de Vobis quicunque in Skanore vel Falsterbohde bodam propriam habuit, eam suo proximiori heredi hæreditario jure relinquet dummodo de loco sicut jus exigit, satis fiat.

Ordinamus insuper & volumus, quod in Nundinis sæpè dictis & extra, quolibet tempore ubique iu Scania liberè & pacificè fruamini vestris Mercationibus & bonis, absq; omni violentia, & injuria vobis in his inferenda, cum omni jure & libertate in omnibus vestris negociis atque causis, prout ab antiquo usi fuistis. Volentes omnia & singula præmissa firmiter & inviolabiliter observari. In quorum omnium fidem, robur & testimonium firmius. Sigillum nostrum præsentib⁹ est appensum. Datum in Castro nostro Stockholm. Anno. Domini. 1336. Feria secunda post Octavas beati Laurentii Martyris.

Oden=

Odenseeischer Receß zwischen Ihr. Königl. Majest. zu Dennemarcken/Norwegen/ FRIDERICH den II. und den VI. Wendischen Städten auffgerichtet. Anno 1560.

ZU wissen sey allermänniglichen/nachdem sich etliche Irrunge zwischen dem Durchläuchtigen/Groß-mächtigen/Hochgebornen Fürsten und Herrn/Herrn Friderichen dem Andern/zu Dennemarck/Norwegen/der Wenden und Gothen König/Hertzogen zu Schleßwig/Hollstein/Stormarn und der Ditmarschen/Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst/und seiner Königl. Majest. Unterthanen/der Reiche Dennemarcken und Norwegen an einem/und den Erbaren Anse-Städten und deroselben Kauffmann anders Theils/von wegen Sigellation/Handthierung und anders wie hernach gemeldet wird/erhalten.

Daß demnach höchstgemelter König zu Dennemarck ꝛc. Hat auff der bemelten Anse-Städten Ansuchen/einen Handels-Tag nach Odensee in Fünen/auff den Tag Johannis Baptistæ daselbst einzukommen/und folgenden Tag Handlung zupflegen/da auch Ihr. Königl. Majst. selbst sambt Ihren Reichs-Räthen/und von wegen und aus Befehlich der gemeinen Anse-Städte/die Erbaren/Fürsichtigen/Hochgelahrte und Weisen/Herrn Nicolaus Bardewich Bürgermeister/Bartholomæus Tinnappel Rathmann/und Nicolaus Wulff Secret. zu Lübeck. Johann Rollwagen der Rechten Doctor und Syndicus und Johan Flander Rathmann zu Brehmen. Hieronymus Bissenbeck/und Jeronymus Huge Rathmanne zu Hamburg. Lambertus Kirchhoff der Rechten Doctor,und Berendt Paulsen Rathmanne zu Rostock. Georg Schmiderlew Bürgermeister/und Nicolaus Steffen Rathmann zu Stralsund. Jochim Ruge/und Georg Tredemann/Rathmanne zu Wißmar.ꝛc. Lubbert von Winsen L. Bürgermeister/und Magister Jacobus Helm Secretarius zu Deventer/Jochim Regelsdorff/und Peter Framholt Rathmänner zu Stettin. Magister Jochim Pantzow Syndicus, und Johann Erick/Rathmann zu Gripswaldt ankommen seyn/und haben sich nach vielgehabter Handlung der berührten Irrung gütlich und endlich vertragen/und verabschiedet/wie unterschiedlich folget.

Norwegische Commercium betreffend.

UNd erstlich so viel die Irrungen/als sich haben in Norwegen erhalten/belangt/seynd dieselben folgender Gestalt vertragen worden. Nemlich/nachdem die Bürger zu Bergen in Norwegen/die Sigellation/Süden und Norden/von wegen ihres Vaterlandes haben/und sonderlich alten Königlichen Privilegien auch in Gebrauch hergebracht/und die Ansee-Städte darwieder keine Privilegien haben/so sollen sie derselben fürter gebrauchen/auch Norfahrer ausreiden. Sie sollen aber die nähesten zwölff Jahr nach dato Nordwerts/nicht mehr dann mit 24. Schiffen siegeln/es wollen aber Ihr. Königl. Majst. vorbehalten haben/nach Ausgang solcher 12. Jahre/andere Verordnung zuthun/und denen von Bergen mehr oder weniger nach Gelegenheit und Ihrer Mayst. Gefallen zuvergönnen/iedoch vermeinen alsdann die Städte/daß die von Bergen solches nicht berechtiget seyn sollen/und sie derowegen mit Recht besprechen wollen. So sollen die von Bergen derhalben vor Königl. Majst. zu Recht stehen und antworten. Es sollen aber auch die von Bergen keine Frembde/die Königl. Majst. geschworne Unterthanen nicht seyn/zu sich in ihre Handthierung gegen Norden ziehen/damit also durch Einziehung der Frembden/der Kauffmann zu Bergen an seiner Handthierung nicht verhindert werde. Es soll aber den Bürgern

wiederum frey gelassen werden / mit dem Kauffman zu kauffen / verkauffen und zu handthieren / und soll kein Geboth oder Verboth geschehen / dadurch solche verhindert werde / auch so einig Statut hinwieder vorhanden were / dasselbige auffgehoben seyn. Damit auch die Handthierung zu Bergen destomehr gefördert werde / sollen die Bürger zu Bergen / wann sie wieder von Norden kommen / nicht stracks nach Holland / oder anderer Orther lauffen / sondern zuvor mit ihrem Fisch und Wahren zu Bergen anlangen / so sie aber denn dasselbige zu Bergen nicht verkauffen / soll ihnen frey stehen / solches an andere Orther ihres Gefallen zu bringen.

Es soll auch der Normann nicht verpflichtet werden / wie theuer er seinen Fisch geben soll / sondern es soll ihme freystehen / wann er denselben gefangen hat / nach Gelegenheit zugeben / wie auch dem Kauffmann frey stehet / seine Wahre anzuschlagen. Sie sollen aber beyderseits darinn Gott und die Liebe des Nechsten für Augen haben / und einer dem andern mit seiner Wahre über Billigkeit nicht übersetzen / noch gefehrden.

Wann der Kauffmann den Fisch von dem Normann kaufft oder annimbt / so soll er ihm alsbald die Bezahlung thun / an Wahre oder Geld / wie sie des eins werden / und den Normann / über drey Tage / nach dem der Fisch geliffert ist / welches auch alsbald nach dem beschlossenen Kauff geschehen soll / mit der Bezahlung nicht auffhalten / wann es aber geschehe / soll der Königliche Amtmann gebührlich Einsehen thun / damit hierin kein Gefährde gebraucht / noch der Normann ohne Noth und erheblichen Ursachen auffgehalten werde / und sollen die königlichen Amt-Leuthe dem Kauffmann zu seiner aussenstehenden Schuld / nach Gebühr und Lohe-Rechts verhelffen. Es soll aber der Kauffmann keinem Bürger seine Diener / Knecht oder Jungen entziehen / noch einigen derselbigẽ mieden / er sey dann zuvor Jahr und Tag aus seines Herrn des Bürgers Dienst gewesen.

Alsdann sich viel frembder Kauffleuth / die in die Hansee-Städt und derselbigen Privilegien nicht gehören / unterstehen / dem gemeinen Kauffmann und den Bürgern zu Bergen / zu Nachtheil das Winterlager zu Bergen zu halten / so soll hinführo Einsehen geschehen / daß solches nachbleibe / und der frembde Kauffman / der in die Hansee-Städte und Conthor bey die Bruggen nicht gehörig / kein Winterlager halte / sondern allein / vermöge der Privilegien / zwischen den beyden Creutz-Tagen zu Bergen / und daß er allein binnen Tagmarck handle / gelitten werde / und damit solches so vielmehr möge verschafft werden / so soll der frembde Kauffmann bey den Bürgern zur Herberge seyn / und der teutsche Kauffmann keinen / der in die Ansee und Conthor bey der Bruggen nicht gehörig / einnehmen und auffhalten. Es soll aber derselbige frembde Kauffmann nicht gedrungen werden / sein Schiff an die Bruggen zu legen / so soll ihm auch frey seyn / mit dem Kauffmann oder Bürgern zu handeln / er liege gleich mit seinem Schiff an der Bruggen oder nicht.

Ferner weil in Privilegiis austrücklich versehen ist / daß der Teutsche Kauffman nicht mehr Vitallien soll einkauffen / als er zu seiner eigenen Nothdurfft bedarff / so mag er solches in und ausser Tagmarcken in der Stadt thun / aber den Proviant nicht wieder außschiffen / verkauffen oder aushökern / iedoch / so einer seinem Herrn eine Tonne Butter oder dergleichen geringschätzigẽ Wahre / zu seiner eigenen Haußhaltung schicken thete / das soll ohne Gefährde seyn. Also auch / soll der Kauffmann seine Wahre nicht an andern Orthern verkauffen / es sey dann an solchen / so sonderlich darzu verordnet seyn / und also Silber- und Kramwerck in die Häuser und sonst nicht ümtragen noch verkauffen / auch auff der Bruggen mit Krahmen und Häring nicht stehen. Dieweil dann durch den Bäßmer / damit der Fisch in grosser Anzahl gewogen / wohl Verkürtzung geschehen könte / so soll hinführo / damit nicht mehr Fisch / dann was weniger als eine Wage ist / gewogen werden / was aber eine gantze Wage oder mehr ist / dasselbe soll alles mit des Rahts zu Bergen gezeichneten Löthen gewogen werden / und sollen die Loth bey dem alten und einerley Gewicht bleiben. So soll die Wicht / der Punder genandt / in des Raths zu Bergen Verwahrung / und an einem gemeinen Orthe seyn / da ein ieder zukommen könne. Und soll der Ambtmann / Bürgermeister und Rath zu Bergen / alle Jahr / so offt es die

Nothdurfft

Nothdurfft erfordert/oder sie vor gut ansehen werden/ oder es bey ihnen gesucht wird / die Loht und Wicht bestehen/ und bey ihren Pflichten/damit sie Königl. Majestät verwant seynd/ Iustificiren/ damit sie in ihrer schwere unverringert bleiben. So soll auch eine Eisserne Elen/der alten Norgischen Elen gleich/an das Rahthauß gehenget werden/damit iedermann die Maaß davon nehmen möge / nach derselbigen Länge / sollen die Elen gemacht und gehalten werden/und ein ieder der ein oder ausmißt / sich derselbigen und keiner andern gebrauchen. Gewisse Elen.

Als aber etzliche Häuser auff dem Strandt / wieder Privilegien sollen gebauet seyn/so sollen dieselben zu förderlicher Gelegenheit besichtiget werden /und was nach Erkundigung sonder Königl. Majest. und des Reichs Schaden zugedulten seyn wird / sich die Königl. Majst. gnädigst erzeigen aber mitler weil soll nichts neues auff dem Strande gebauet/sondern allein die Seebäu so ietzo stehen / in Besserung und baulichen Wesen erhalten werden. Häuser auff dem Strande.

Weil dan recht und billig ist/daß ein ieder seine Obrigkeit / des Stadt und Landes darinnen er wohnet / erkenne / und ihres Rechtens und Gehorsams lebe / so sollen alle Handtwercks Leuthe/die zu Bergen wohnen/und fürder darhin kommen werden/unter gemeinen Stadt Recht/und Bürgerlichen Pflichten der Stadt Bergen seyn / und Königl. Majest. als ihre höchste Obrigkeit / erkennen und halten/ darumb auch ihnen soll frey seyn Norgische und andere ihre Handtwercker zulernen/ da sie auch von den Königen zu Norwegen Privilegia haben und fürlegen werden / sollen sie derselbigen auch geniessen. Dergleichen soll der Teutsche Kauffmann Königl. Majst. Hoheit/Gericht und Befehl/Gebot und Verbot/in Sachen so nicht in das Conthor gehörig und wieder ihre Privilegia gehen/unterworffen und gehorsam seyn.

Wann sich ein Kauff-Gesell zu Bergen oder sonst in Reich will setzen / so soll er erstlich seinem Herrn und Mirschop rechenschafft und bescheidt thun/und so derhalben irrungen vorfallen würden/soll dem Kläger förderlichs Rechts wieder den Beklagten/ehe und bevor er sich setzen soll verholffen werden.

Und nachdem eine grosse Anzahl Handwercker seynd von Bergen gezogen / und haben mit denn andern so daselbst geblieben seynd/ ihre Clenodien und Haußraht getheilet/und ihren Theil dem Ambtmann/Christoffer Walckendorff gegeben/und sich mit ihm verträgen / inhalt vorgebrachten versiegelten Brieffs / werden aber die jenigen / so hinweg gezogen seyn/hierüber gemelten Ambtmann besprechen / so soll er ihnen darzu antworten. Und weil die Handwercker / nunmehr der Königl. Majst. und nicht dem Kauffmann verwandt / auch unter Bürgerlichen Pflichten zu Bergen seyn/so wird sich ihrer Brieff und Sigel halben/nach besichtigung derselbigen/ der Gebühr gehalten werden. Welche auch Ebentheur und Boden gehabt/ die ihr eigen gewesen / und ihnen dafür keine Erstattung geschehen were/die sollen ihnen nachmals nach billichen Werth erstattet werden.

So soll auch dem Handwercker zu seinen außstehenden Schulden / nach Lehe und Recht verholffen werden.

Alsdann Jochim Schmulling eine Boden nach Bergischen Recht mit Urtheil und Recht aberkandt ist/ so wirds dabey gelassen/doch dem Schmulling seine Rechtliche Nothdurfft vor Königl. Majst. wie sich zu Recht gebühret/ zusuchen vorbehalten.

Weil auch Irrungen zwischen dem Kauffmann und Andreas Schreiber zu Bergen/von wegen eines Gebäudes hinter seinen Garten entstanden/so dann solch Gebäu noch nicht auffgerichtet were/so soll Andreas Schreiber biß zur Besichtigung und weitern Bescheid damit stille halten/wann es aber bereits auffgerichtet / so soll es bey der Sententz/so deshalben ausgesprochen/biß dieselbe mit Recht wiederlegt und retractirt wird/verbleiben. Und weil dann dem Teutschen Kauffmann die Handthierung in Norwegen wie obgemeldet vergönnet wird / so soll auch hinwiederum den Norgischen ihre Handthierung/auch freye Ein- und Außfuhr in den Wendischen und Annsee Städten/Ströhmen und Hayen frey gelassen werden.

Folgen Dänische Articul.

ES sollen die Unterthanen des Reichs Dennemarcken / in den Wendischen und Ansee Städen / un derselbigen Strömen und Haffen / ihre Handthierung / freye ein und ausführe haben / ihre Güter und Wahren zu verkauffen / auch zu keinen sonderlichen Kauff gedrungen werden / sondern so sie ihr Gut nicht verkauffen / mögen sie mit denselbigen zuruck / wo es ihnen beliebt / siegeln / und sollen mit keinen neuen Zollen oder andern Aufflagen beschweret werden / alles inhalts der Privilegien / wan auch die Dänischen Wein nach Lübeck bringen / den sie daselbst nicht verkauffen wollen / soll er nicht auffgehalten / sondern umb den gewöhnlichen Zoll durch gestattet werden / er sey in grossen oder kleinen Stücken / wolte ihn aber der Dänische daselbst verkauffen / so soll er ihn in das Loh-Hauß bringen lassen und darmit handeln wie gewöhnlich ist.

Desgleichen / soll auch Hamburger Bier durch gestattet / und von der Tonnen 3.ß. Lübsch gegeben werden / wann aber das Bier zu Lübeck aus dem Raths-Keller gekaufft würde / so soll davon gegeben werden was gewöhnlich ist.

Es sollen auch die Dänischen Unterthanen / wann sie mit Korn zu Lübeck oder in andern Städten ankommen / nicht gedrungen werden / das Korn aus ihren Schiffen in Prahmen zubringen / welcher aber der Prahmen gebrauchen / und sein Korn von mehrer Bequemligkeit wegen / darein bringen will / der soll davon ziemliche Heur geben / und damit über Billigkeit nicht übersetzt werden / oder so das fürgenommen würde / soll auff ansuchen durch den Bürgermeister gebührlich einsehen geschehen.

Wer dann zu Verkauffung seines Korns / der verordneten Mäckler gebrauchen will / der mag es thun / wer aber des Mäcklers nicht begehrig / und sein Korn selbst verkauffen will / dem soll es auch frey stehen / es soll aber dem Mäckler was gebräuchlich entrichtet werden.

Als sich auch die Dänischen Städt beklagen / das zu Hamburg neue Aufflagen / auff Wittling / Schullen / Butter und Lacken gemacht seyn / so sollen dieselbigen / so dero von neuen uffgesetzet weren / gegen die Unterthanen des Reichs Dennemarcken abgethan seyn / und hinführo / nicht gefordert werden. So soll auch das Baken und Tonnen Gelt in zimlicher massen gehalten / und der gemeine und handthierende Mann damit über Billigkeit nicht übersetzet werden.

Dem Schomischen Hering / der Kauffmans Gut und es wehrt ist / soll der volle Zirckel gegeben / und darin kein Gefahr gebraucht werden. Wann auch die Unterthanen des Reichs Dennemarcken Hering nach Lübeck bringen / und nicht verkauffen / sondern ihn wiederum zu rück schiffen wollen / so soll derselbige Hering wieder ihren willen nicht gezirckelt / sondern ihnen wie er dargebracht ist / wieder weggestattet werden. Der zehende Pfennig soll von absterbenden Teutschen aus der Ansee auff Falsterbo und schonen Nachlaß nicht genommen / und sonst im Reich Dennemarcken also gehalten werden / wann einer aus den Hansee Städten im Reich bürgerlich seßhafftig ist / und verstirbt / und hat seine Erben in den Ansee Städten / die seinem Nachlaß aus dem Reich fordern wollen / so mag der zehende Pfennig von desselbigen Nachlaß genommen werden / und sonst nicht / dagegen soll auch von den Dänischen / die in den Ansee Städten oder dero gebieten sterben / der zehende Pfennig auch nicht genommen werden.

Der zehende Pfennig soll von dem absterbenden hänsischen Kauffmann nit genommen werden.

Special Benennung der 6 Wenischen Städte / und der Stadt Dantzig.

Es mögen und sollen die von Lübeck / Hamburg / Rostock / Stralsund / Wißmar / Lüneburg und Dantzig / das gantze Jahr über mit Prælaten / Ritterschafft und Bürgern / da sie liegen in den Städten nach laut der Privilegien frey handlen / kauffen und verkauffen / und die andern Städt auff ihren Vitten biß Martini / un in des Reichs Städten biß Michaelis / aber in den Herbst-Märckten / in den Städten mögen sie handeln mit männiglich / und mag der Kauffmann in den freyen Märckten / in den Städten mit seiner Wahr / in Häusern / Böden / und auffm Marckt außstehen / vermöge ihrer Privilegien.

Der

Der Teutsche Kauffmann soll keinen Sommer Hering saltzen / aber sich des rechten Hering-Fangs zu gewöhnlicher Zeit von Marien Himmelfarht biß auff Michaelis/ aber uff Falsterbo und Schonen biß auff Martini gebrauchen. Es soll auch der teutsche Fischer aus den Wendischen und Ansee-Städten / hinführo von ieder Fischer-Schuten oder Boten/einen Schilling Grott und darzu von ieden Rehmen drey Wahl Herings geben.

Es sollen die Dänischen den Warnemündern / und wiederum die Warnemünder den Dänischen keinen Schaden an ihren Netzen thun / welcher aber darwieder handelt/soll den Schaden gelten/und Straff gewärtig seyn.

Der Zoll vom Hering und andern Gütern soll an denen Orthen da die Städte/ vermöge König Friderici I. privilegien befreyet seyn/nach Inhalt König Woldemari Privilegien/genommen werden. Der Zoll von Hering.

Weil dann die von Colberg eine Abschrifft eines Kauffbrieffs / den sie über ihre Bitten von König Woldemaro sollen haben / vorgebracht / so sie nun solche Copey mit ihren Originali werden bekräfftigen / so sollen sie des Erd-Zinses von solchen Bitten verschonet bleiben/aber den Ruder-Zoll sollen sie entrichten.

Die von Stettin sollen aus gnädigster Zuneigung und dero von Lübeck bittlichs „ Ersuchen mit den Erd-Zinse und Ruder-Zolle verschonet werden/ und sollen die Wen- „ dischen Städte/und die von Stettin/einen Grott zu Ruder-Zoll zugeben schuldig seyn „ und nicht mehr. „

Der Bauren-Marckt auff Falsterbo soll auff der Sundischen Bitten verrückt werden/alsdann die Fischer das Haupt-Lager zu Falsterbo verlassen/ und sich auff kleine Fisch-Lager begeben. So soll darinn Verschaffung geschehen/ damit das Haupt-Lager zu Falsterbo nicht verlassen / sondern durch die Fischer besucht werde / so fern sie alle dar mögen Platz und Raum zu fischen haben. So soll auch kein Fischer über 6. Tonnen Hering saltzen/Inhalt des * Madtbuchs. Dergleichen soll kein Hering in den Schuten gesaltzen / sondern zu Lande gebracht werden / damit er so viel desto besser verwahret/und Königl. Majst. davon ihr Gebühr werde. * Impress. Modbuchs

So dann die von Rostock / sich etzlicher Boden halben beklagen / die auff ihren Vitten sollen gebauet seyn /welche die Kirche unterhanden hat/wann nun die von Rostock darthun werden / daß dieselben Boden auff ihre Vitten gebauet / und ihnen zugehörig seyn/und die Vorsteher der Kirchen keine rechtmässige erhebliche Einreden haben/ so sollen sie abgeschaffet/oder deren von Rostock Wille hierinn getroffen werden.

Die Teutsche Compagnia auff Falsterbo soll mit den Privilegiis wie bißhero bleiben/aber der Mißbrauch/daß der Kauffmann mehr Bier dahin führet/ dann er zu seiner eignen Nothdurfft bedarff/und es wieder bey gantzen und halben Tonnen verkaufft/ dadurch dann der Königl. Majst. Accise verkürtzet wird/soll abgestellet werden / aber der angezogenen Compagnien halber/zu Copenhagen/Ellnbogen/Landskron/und Ustade/ soll es erstlich der Compagnien halber zu Copenhagen / bey Königs Friderici I. löblicher Gedächtniß Außspruch gelassen werden / daß die Teutschen so zu Copenhagen besessen/sollen in der Dänischen Compagnia seyn / weil dann die Teutsche Compagnia berührter massen / in die Dänische transferirt / zu deme sie ein Zins-Hauß / und Bürger-Pflicht gewesen ist/so dann die ledigen teutschen Gesellen nicht auff die erbauete Dänische Compagnia gehen wollen/welches ihnen gegönnt soll seyn/ und ein Hauß kauffen oder mieten wollen/darinn sie ihre Gesellschafft oder Zusammenkunfft haben mögen/ das wird ihnen gegönnt/ kan auch wie sich gebühret/bewiesen werden/daß die Teutschen ledigen Kauffleuth/das bemelte Hauß erblich erkaufft haben / daß soll angenommen und darauff gnädigster und billicher Bescheid gegeben werden. Also auch könten die Teutschen zu Elnbogen/Landskron/und Ustedt Häuser kauffen oder mieten/darinnen sie ihre Gesellschafft wie gemeldet haben mögen/soll ihnen gleicher Gestalt wie zu Copenhagen gegönnet seyn/doch sollen sie auff keiner Compagnia Bier oder Wein auszapffen/ noch sich einiger sonderlichen Privilegien anmaßen.

So sollen auch die Häuser/die sie also wie gemeldet kauffen oder mieten / in Bürgerlicher Pflicht und Rechten bleiben / kan auch der Kauffmann mit den Räthen in den Städten/da sie Häuser/wie gemeldet zu ihrer Gesellschafft kauffen oder mieten/handeln/ daß sie jährlich ein genantes für die Bürger-Pflicht von solchen Häusern nehmen wollen/ das lässt Königl. Majst. auch geschehen.

Es will auch Königl. Majst. wie auch ihre Vorfahren gethan / sich vorbehalten haben / hierin so viel die vorangezogene Compagnien zu Copenhagen Elenbogen/ Lands Krohn/ uñ Vhsted belangend/Vermehrung/Minderung oder Verordnung nach Gelegenheit zuthun. Welcher auff Gottlandt des Jahres überhandlen will/ soll einen Reichthl. geben/und weiln ein Elen und ein Gewicht auff Gottlandt verordnet ist/ so soll sich ein jeder derselbigen/ in ein und außmessen und wegen/gebrauchen und halten.

Die von Wißmar mögen die drey Haven auff Gottland zu Vedeoemerick/ Large und Schlicke / wie die Unterthanen des Reichs besuchen / aber daraus nichts dan Stein und Holtz führen / wie gebräuchlich ist. Demnach dan die von Ripen und andere Dänische Stäte zu Manowe/ Langlage/ Pfanowe/ und anderen Fischlagern des Ohrts sonderlich Privilegirt seyn / so sollen die von Hamburg sich enthalten / auff solchen Fisch-Lagern zu fischen/und zu saltzen/sie beweissen denn/daß sie damit befreyet und berechtigt seyn.

Teutsch Bier soll nur an einem Ort veraccieset werdē.

Wann Bier von den Wendischen und Hansee-Städten/ in das Reich Dennemarck gebracht/und an einem Orth veraccieset wird / soll es dabey bleiben / Ob gleich der Kauffmann das Bier an demselben Orht nicht verkaufft und es an andere Oerter führen will / jedoch soll Er an dem Orht da es veracciset worden/ eine Uhrkund nehmen/ und sie am andern Orht auffzeigen/damit er mit doppelter Accise nicht beschweret werde. Undweil sich etzliche Städte wegen der Bier Accise beklagt/so soll nach Gelegenheit davon weiter geredet und gehandlet werden.

Als dann die von Stralsund vermeinen / daß sie mit der Vogtey Gerechtigkeit auff Falsterbo sollen von Jacobi biß Martini berechtigt seyn / und solches eine Privat Sache ist / so mögen sie derhalben zur andern Zeit ansuchung thun/darauff sie alsdann sollen Bescheid bekommen.

Wegen Sigellation und Zols im Oresund.

Und wie die 6. Wendischē Städte deswegē privilegirt

Wein muß verzollet werden.

Kupffer wird excipirt.

Sigellation durch den Oresundt / und den Zoll daselbst zu Helsignör betreffend/mögen die 6. Wendische Städte Lübeck/Hamburg/Rostock/Stralsundt/Wißmar und Lüneburg mit ihren eigenen Schiffen und Gütern/ auff gewöhnliche Seebrieffe und gebührliche Certificationes durch den Oresund frey lauffen und nicht zollen/sondern geben allein Schreib und Tonnen Geld. Ob gleich einer in der andern Schiff Güter hätte / wan sie aber Wein in den Schiffen haben/so soll derselbige verzollet werden / wie von alters herkommen/ und ist in obbemelter freyen Durchschiffung nicht begriffen / wie auch das Kupffer hiermit nicht gemeinet seyn soll/weil dasselbige aus sonderlicher Königlicher Vergönstigung und auff gebührenden Zoll geschiffet wird.

Unfreye nicht Hänsische Schiffs Parte geben einen Rosenobel.

Englische und Schottische Güter zollbar.

So auch in den gemelten 6. gefreyten Städten / unfreye Schiffs-Partt were/ so soll ein Rose Nobell davon gegeben werden / hat auch der 6. Wendische Städte Schiff andere/ dan ihre eigene Güter geladen / so gibt das Schiff einen Rose Nobel und die Güter einen Rose Nobel/und Schreib und Tonnen Gelt/ aber so Güter darunter/so sonderlich Zollbar seynd/ als Englische / Schottische und andere ausserhalb der Osterschen Hansee-Städten/die sollen nach Gebühr verzollet werden/und seynd dieselbigen Güter mit einen Rose Nobel nicht gefreyet.

Wann auch der 6. Städte Güter in anderer Anse-Städten Schiffen geschiffet werden/so werden die Güter mit einen Rose-Nobell gefreyet / und das Schiff giebt seinen Zoll/und sollen die Schiffer/so offt sie an die Zoll-Stät zu Hellsignör kommē / von den Gütern die sie eingenommen und geladen haben / mit ihren Eyd Certificiren/ so soll auch ein jeder Schiffer alle Jahr einen See-Brieff an den Zoll zu Helsignör bringen und anzeigen/ so das nicht geschicht/ so soll so offt er zu Helsignör anlangt / einen Rose-Nobel von dem Schiff geben.

Wann

Wann aber die andern Osterschen Anse-Städte/ in Oresund mit ihren eigenen Schiffen und Gütern ankommen/ so geben sie von ihren eigenen Schiff und Gütern einen Rose-Nobel auch schreib und Tonnen Gelt/ iedoch sollen sie nach Gebühr Certificiren/ hat aber das Schiff andere Güter/ sie gehören in die Wendische oder andere Städte/ so wird von dem Schiff ein Rose-Nobel und von den Gütern auch ein Rose-Nobel auch schreib und Tonnen Gelt geben/ doch die Güter als sonderlich Zollbar/ davon obgemelt/ als Wein und Kupffer dergleichen auch andere Güter/ so in die Osterschen Anse-Städt nicht gehörig/ hierzu nicht begriffen/ dañ dieselbigen nach ihrer Gebühr verzolt werden. Und dieweil dem Kauffmann beschwerlich und um ist/ die gewöhnliche Zoll-Stät zu Helsingnör zu besuchen/ so wird ihnen vergönnet/ denn Nechsten durch den Belt zulauffen/ sie sollen aber anderer Unrichtigkeit zuvorkommen/ mit den Schiffen/ an der aus und wieder Reyse zu Nieburg oder hinter Kuntzhofft ansetzen/ und zu Nieburg nach eines ieden Gebühr Certificiren, was an Schiffen und Gütern Zollbar ist verzollen/ in Maß wie an Zoll zu Hellsingnör gewöhnlich ist/ wann aber befundē/ daß die Zoll-Stät an bemelten Ort beschwerlich/ So wollen Königl. Majest. dieselben verrucken/ und an eine andere Stät legen/ oder wiederum nach Hellsingnör verweißen/ und soll Königl. Majest. ihren gebührenden Zoll und Königliche Gerechtigkeit an der Zoll-Stäte im Bellt/ wie zu Hellsingnör behalten.

Segelation durch den Belt

Vid. resolutionē regum Frider. III. de An. 1648. mens. Decembr. tempore Coronationis Legatis exhibitam.

Und sollen die Räthe in den Wendischen und Hansee-Städten keinen andern Kauffmann/ dann der ihr Bürger und Einwohner und Stadt Pflichtig ist/ oder derselbigen Kinder seyn/ die mit ihren Eltern oder Freunden in den Ansee-Städen Marschop haben und mit ihren eigenen Gelt und Gut handlen/ auch sich an andere Oerter nicht verhlicht/ oder Bürgerlich besetzt haben/ in die Certification nehmen/ doch nach einer ieden Stadt gebührenden Zoll und die Nahmen/ denen die Schiff zugehören und Anpart daran haben/ auch wem die Güter zustehen/ in die Certificationes setzen/ und keine Certification ausgehen lassen/ sie sey dann zuvor beschworen. Solches alles und iedes/ wie obgeschriben ist/ beyderseits/ als durch höchstgemelter Königl. Majest. vor sich und ihre Unterthanen/ des Reichs Dennemarcken und Norwegen mit Wissen und Rath ihrer Majest. Reichs Räthen/ der Edlen Wohlgebohrnen/ Gestrengen/ Ehrnvesten/ und Erbahren Herren/ Herrn Ellerhartenberges zu Mattorp Rittern und Reichs Hoff-Meistern/ Herrn Johann Frießen zu Heßlager Cantzlern/ Herrn Otto Crumpen zu Trutzholm Rittern und Reichs Marschalck/ Herrn Magnus Güldenstern/ zu Sternholm Rittern/ und Stadt haltern zu Copenhagen/ Herrn Peter Schrammen zu Urupß Rittern/ Herrn Bürge Trollen zu Lillo Rittern/ Oloff Muncken zu Twisell/ Herrn Erich Krappen zu Bustrup Rittern/ Anthoni Brußken zu Langensee Reichs-Cantzlern/ Herrn Georg Lucken zu Offergart Rittern/ Tago Todtsten zu Ericksholm Rittern Eller Rennow zu Witkilt/ Clauß Urne zu Belteberg/ Werner Partzberg zu Harresiedt Rittern/ Niels Langen zu Kehrgart Rittern/ Helger Rosenkrantz zu Boller/ Lago Brade zu Krogholm Rittern/ Jurg Krabben zu Ostergardt/ Peter Bilden zu Schwanholm und Herliff Trollen zu Harloffsholm/ Rittern/ und die Obbenande der Wendischen und Anse-Städte Gesandten/ von wegen und befehlich der gemeinen Wendischen und Ansee-Städten und derselbigen Kauffmann bewilligt/ stet und fest einander zuhalten versprochen worden/ ohne alles Gefehrde. Des zu Uhrkund sein dieser Receß zweene gleiches lautes auffgerichtet/ mit höchstgedachter Konigl. Majest. anhangenden Insiegell und der obgenandten Gesandten Pittschiren besigelt worden/ deren ieder Theil einen zu sich genommen hat. So haben auch die Gesandten versprochen/ bey ihren Obern und Eltisten zubefördern/ daß die Wendischen und Ansee-Städte/ sollen zum überfluß durch den Rath zu Lübeck und etzliche mehr Städt diesen Vertrag belieben/ und des ein Uhrkunde Königl. Majest. vor nechstkünfftigen Iohannis Baptistæ zuschicken verpflicht seyn. Geschehen zu Odensee am 25 Julii nach der Geburt Christi unsers Erlösers im 1560. Jahr etc.

CONFIRMATIO Privilegiorum FRIDERICI II. Regis Daniæ de An. 1560.

WIr Friederich der Ander von Gottes Gnaden/ zu Dennemarcken/ Norwegen/ der Wenden und Gothen König/ Hertzog zu Schleßwig/ Hollstein/ Stormarn und der Dittmarschen/ Graff zu Oldenburg und Delmenhorst ꝛc. Bekennen und thun kund hiemit öffentlich vor iedermänniglichen; Nachdem die Erbahrn/ Ehrsamen/ Hoch-Gelahrten und Weisen/ unsere liebe besondere und Getreuen die Städt Lübeck/ Bremen/ Hamburg/ Rostock/ Stralsund/ Wißmar/ Deventher/ Stettin und Gripswalde/ im Nahmen ihrer selbst und der andern Wendischen und Ansee-Städte/ in die Hänse gehörig/ uns üm Confirmation und Bestätigung ihrer der Städte privilegien und Freyheiten/ als sie in unseren Reichẽ Dennemarcken und Norwegen gnädigst gegeben/ verliehen und mitgetheilet/ unterthänigst und dienstlich ersuchen lassen/ derwegen auch dieser Zeit ihre der obgemelten Städe stattliche Gesanden/ nemlich die Erbahrn/ Ersamen/ Hochgelährten und Weisen Herr Claussens Bardewyck Bürgermeister/ Bartholomæum Tinnappell Rahtmann/ und Nicolaum Wolff Secretarien zu Lübeck/ Johann Pollwagen Doctorn, Syndicum und Johann Plander Rathmann zu Brehmen/ Hieron. Bissenbecken/ uñ Hieron. Hugẽ Rathmannen zu Hamburg/ Doctoren Lambertum Kirchhoff und Berend Pawels Rathmäñern zu Rostock/ Jürgen Schmiterlow Bürgermeister und Nicolaum Steuen Rathmañ zu Strallsundt/ Jochin Rugen Jürgen Tredemann Rathmännern zu Wißmar Lübbert von Winsen Licentiaten und Bürgermeister und Meister Jacoben Hellm Secretarien der Stadt Deventher/ Jochin Regellstörp und Peter Francholt Rahtmanne zu Stettin/ Magistern Jochim Pansow Syndicum und Jochim Erich Rathmann der Stadt Grypswald an uns vornemlich abgefertigt gehabt; als haben wir aus gnädigster Neigung/ damit wir den Städten sämbtlich und ieder sonderlich zugethan/ auch dem gemeinen Handthirenden Kauffmann zu guten/ mit vorwissen Rath und Bewilligung der Edlen/ Gestrengen/ Ehrnvesten und Erbahren unserer und unsers Reichs Dennenmarck getreuen Räthen/ nemlich Herr Eller Hardenbergs zu Matörp Ritters und Reichs-Hoffmeisters/ Herrn Johann Fritzen zu Hetzelager Cantzlers/ Herr Otto Krumpen zu Trutzholm Ritters und Reichs-Marschalcks/ Herr Magnus Güldenstern zu Sternholm Ritters und Stadthalters zu Copenhagen/ Herr Peter Schram zu Urups Ritters/ Herr Bürge Trollen zu Lellor Ritters/ Oloff Muncken zu Twiesell/ Herr Erich Krabben zu Bustrup Ritters/ Anthoni Brußken zu Langensee Reichs Cantzlers/ Jorg Lucken zu Offergardt Ritters/ Tago Totzen zu Ericksholm Ritters/ Eller Rennowen zu Wityeklot/ Claus Uhrman zu Belvberg/ Werner Paßberg zu Harrestedt Ritters/ Niels-Langen zu Keergardt Ritters/ Holger Rosenkrantz zu Boller/ Tago Brack zu Krogholn Ritters/ Iver Krabben zu Orstergardt/ Peter Bildern zu Schwanholm/ und Harliff Trollen zu Herloffsholm/ Ritters/ als wir ietzo bey uns allhier zur Stätt gehabt/ den obgemelten Wendischen und andern Annse-Städten in die Hänse gehörig alle und jede ihre samt und sonderliche Privilegia, Freyheiten und Begnadigung/ so sie von unsern Vorfahren Königen/ in unseren Reich Dennenmarck gehabte bestätiget und Confirmiret. Wie wir auch Krafft diß unsers offenen Brieffs thun/ und solten die vorberührten Wendisch. und Ansee Städte in die Hänse gehörig/ ihre Bürger und Einwohner sich der bemelten ihrer privilegien Freyheiten und Begnadigungen/

in

in vielbemeldten unsern Reichen Dennemarcken und Norwegen unser und männiglich der unsern ungehindert zuerfreuen/ zugeniessen und zugebrauchen haben ; Doch uns und unsern Erben und Nachkommen/ in den Reichen Dennemarcken und Norwegen/ an unsern Hoch- und Obrigkeiten/ Zollen und Herrligkeiten und unsern Reichen und derselben Einwohnern und Unterthanen/ auch männiglich an ihren Freyheiten Privilegien und Gerechtigkeiten/ welches alles wir hiemit auffs beständigst und kräfftigst vorbehalten wollen haben/ unschädlich und unnachtheilich. Und weil sich Irrungen etlicher Articul halben/ Privilegia beyderseits/ und anders betreffende erhalten / die nun verglichen und auff heute dato verrecessiret * seyn/ so soll es förder vermöge desselbigen Receßes und Vertrages gehalten werden. Alles ohne Gefehrde; Gebieten und befehlen hierauff allen und jeden unserer Reich Dennemarcken und Norwegen/ lieben Getreuen/ Geist- und Weltlichen Prælaten/ denen von der Ritterschafft und Adel/ auch Bürgern und Gemeinheiten/ und allen unsern Ambtleuthen/ Vögten/ Bürgermeistern und Befehlhabern und den jenigen als ūm unsernt willen thun und lassen sollen und wollen/ die vielberührten Wendischen und Ansee-Städten und ihrer aller Bürger und Einwohner gegen ihre Privilegia/ Freyheiten und Begnadigungen / als sie in unsern Reichen Dennemarcken und Norwegen sämtlich und sonderlich haben/ auch den obberührten Vertrag nicht zubeschweren und zuverhindern/ sondern sie dieselben allenthalben geniessen und gebrauchen lassen/ bey Vermeidung unserer Straff und Ungnade. Urkündlich haben wir Friederich König unser Königlich Secret wissentlich an diesen unsern Brieff hengen lassen / der gegeben ist in unser Stadt Odensee/ den fünff und zwantzigsten Julii/ nach Christi unsers HErrn Erlösers und Seeligmachers Geburt im funffzehen hundert und sechzigsten Jahre.

* nempe per Recessum Odenseensem.

Friederich.

Der Königl. Dennemärckischen Herrn Plenipotentiarien abgegebenes Documentum, in puncto Inclusionis & Reductionis Telonii Oresundici.

Königlicher Majest. zu Dennemarck/ Norwegen ꝛc. Unsers allergnädigsten Königs und Herrn/ verordnete Reichs-Räthe/ und zu Behandlung des nunmehr mit der Höchst-löblichen Chron Schweden getroffenen Frieden-Schlußes/ Gevollmächtigte Cōmissarii. Wir Herr Corfitz Ulefeld/ zu Egeschow Ritter/ Reichs Hoffmeister und Amtmann auff Moen/ Herr Christian Thomasen zu Stougart Ritter/ Königlicher Majst. Cantzler und Amtmann uff St. Canuts Closter/ Herr Christoffer Urne zu Aaßmarck Ritter und Amtmann zu Tranckier/ Jürgen Seefeld zu Refs Land-Richter über Seeland und Amtmann uff Ringstädt Closter ꝛc. Thun kund und zuwissen/ nach dem der dreyen löblichen Städte Lübeck/ Bremen und Hamburg Abgesandte/ Herr Johann Marquart/ Herr Albertus Bake und Herr Hieronymus Frese/ im Nahmen des sämbtlichen Anseeischen Bundes/ sich allhier bey uns mit Creditiven angegeben/ und darneben einen von Höchstgedachten unsern allergnädigsten König und Herrn erlangten Bescheid

producirt/darinne Ihre Majest. sich gnädigst erkläret/ sie ihren Reichs-Räthen anbefehlen wolten/wann allhie durch Göttliche Verleihung/ein Friede geschlossen würde/ sie alsdann die von den Städten begehrte Inclusion in demselben mit Fleiß beobachten solten. Und über das/wann die Hochmög. Herren Staaten General der vereinigten Niederlande für ihre Eingesessene und Unterthanen eine reduction des Zollen in Oresund erlangeten/daß ihre Majst. der Herren Abgeordneten Principalen, da sie sich auch gegen ihre Majst. der Gebühr nach ferner bezeigeten/dieselbige gleicher massen wolten wiederfahren lassen / daß wir demnach/zur Folge solcher Königl. resolution so viel den ersten Punct derselben betrifft/uns eussersten Fleisses dahin bemühet / auch vermittelst Göttlichen Beystandes erhalten / daß die sämtliche löbl. Städte dem Frieden-Schluß seyn inseriret und mit darinn begriffen worden / auff Manier wie folgender extract, der treulich aus dem Dänischen translatiret ist/mit mehrern ausweiset.

Es ist auch bewilliget/daß alle in den Anseeischen Bund gehörende Städte / in diesen Vertrag sollen begriffen uñ eingeschlossen seyn/daß sie ihre freye und ungehinderte Commercia zu Wasser und Land geniessen sollen / in beyden Königreichen : Auch was für alte Pacta und Verträge/zwischen den Reichen und Ansee-Städten gewesen seyn/deren observantz zu andern und bessern Zeiten reservirt. Und soll keiner / entweder Stadt/Bürger oder Unterthanen / ichts wiederlichs für einige action in diesem Kriege wiederfahren.

Den andern Punct belangend / weil nunmehr nach vielen Bemühungen und tractaten, wir uns mit Ihrer Hochmög. fürtrefflichen Gesandten einer gewissen und beständigen Zoll-Rulle / wornach die Eingeseßenen der vereinigten Nieder-Lande hinführo den bemelten Zoll im Oresund entrichten sollen / vereinbahret und verglichen / so wird den Herren Abgesandten hiebey eine vollständige Abschrifft derselben/welche sie an ihre Principalen werden zu überbringen und dieselbe sich deren für ihre Bürger und Einwohner zugebrauchen und zu genießen haben/communicirt und ertheilet. Weiln nun hiedurch den Herrn Abgeordneten in ihren Suchen / nach Inhalt vorerwehnten Ihrer Königl. Majest. Bescheids mit gnugsamer satisfaction begegnet worden / so wollen wir nicht zweiffeln/sie werden solches ihren Herren Committenten der Gebühr nach referiren und rühmen / dieselben auch gegen Ihr. Königl. Majest. wegen solcher erwiesenen Gunst/alles geziemenden respects und Willfahrungen/ sich ferner befleissigen/und darüber deroselben ratification gebührender massen suchen. Zu Uhrkund dessen/wie obstehet/haben wir diesen Bescheid mit eigenhändiger subscription und unsern Pittschafften befestiget. Actum Christianopel den 14. Augusti. Anno 1645.

Ratificatio.

Corfitz Ulefeldt. L.S.
Christian Thomasen. L.S.

Christoff Uhre. L.S.
Jürg Seefeldt Christoffer Sohn. L.S.

Hierüber ist Anno 1646. im Majo die Ratificatio Regia in optima forma erfolget.

PRI-

PRIVILEGIUM
Herrn Gustavus/ erwehlten Königs zu Schweden/ durch die Ehrsamen Herrn Bernhart Bomhower/ und Herrn Herman Plönnies Rathmannes und Cammerherrn zu Lübeck im Jahre 1523. im Reiche Schweden erworben.

WIr Gustavus von GOTtes Gnaden/ der Schweden und Gothen erwehlter König/ Johannes der Kirchen zu Lynkopingen/ Ingemarus zu Wechser Bischoffe/ Magnus zu Schare/ Magnus zu Strenchenitze und Petrus zu Westraas Electi, Thuro Jonsen/ Bernhart V. Meelen Ritter/ Canut Erickson/ Johann Arson/ Arol Matzen/ Apel Poose/ Niels Clausen/ Heinrich Erlandesson/ Niels Olsonn/ Laars Sygesson/ Michael Niels/ Thuro Benson/ Peter Erlandesson/ Jvar Flemming/ Thur Bondl/ Erick Flemming/ Canut Anderson und Biorn Laeson gemeine Reichs-Räthe. Bekennen und bezeugen in und mit diesem Brieffe für uns und des Reichs Ingesessenen und Gemeinheit/ auch Nachkömlingen. Nach dem ein Erbarer Rath der Käyserlichen Freyen-Reichs-Stadt Lübeck ihre Bürger/ Einwohner und Kauffleute/ unsern Vorfahren/ Uns/ und dem gantzen Reiche Schweden viel und mannigfaltige Dienste erzeiget/ beweiset und geleistet/ insonderheit aber in diesen jüngst abgewichenen 1522. Jahre/ uns und gemeltem Reiche/ in anliegenden bedränglichen Nöthen nicht verlassen/ dann der grausamen gewaltthätlichen Uberfahrungen so Königl. Würde zu Dennemarcken/ ům diß Reich unter seine Gewalt zu bringen/ mit Vertilgung des Adels/ und Stürtzung vieles unschuldigen Blutes Tyrannischer Weise angestellet und gebrauchet/ wieder zustehende gemelte Reiche mit Zu- und Abfuhr besuchet und gestärcket/ und darneben zu Handhabung desselben/ auff unsere Aufforderung nicht alleine an Gelde und Wahren/ eine merckliche Summa verleget/ dann auch aus eigener getreuer Zuneigung und guten Bewegniß/ ihre treffliche Abgesandten die Ehrsamen und Weisen Herrn Bernhart Bomhower Cämmerer/ und Herr Herman Plönnies Rathmanne/ welche mit grosser Gefahr ihres Leibes ins Reich gekommen/ und sich allhie einen langen Winter enthalten/ an uns verfertiget/ und also uns und dem Reiche mit ihren Orlog-Schiffen und Volcke gegen gemelte Königl. Würde/ und dero auslegende zur See/ Hülffe/ Beystand und Entsetzung gethan haben/ wodurch vorerwehnter Rath/ sich und ihre Stadt in merckliche Gefahr gesetzet/ und mit gedachter Königl. Würde zu Dennemarcken zum offenbahren Orlog gerathen. So erkennen wir/ daß billich ist ein solches mit gleichem zuvergelten/ und habē darům mit einmüthigen reiffen Rathe/ auch Wissen und Willen/ aller der jenigen deren Consens hiezu von nöthen/ aus rechter Wissenschafft gedachter Stadt Lübeck/ auch denē von Dantzig/ die auch durch Besuchung dieses Reiches mit gemelter Königl. Würde zu Dennemarck zum Orloge gerathen/ sämtlich und sonderlich und ihren Mitverwandten die gemelte Stadt Lübeck/ als das Haupt der Teutschen Hansee darzu ziehen wollen/ und den ihrigen insonderheit der Holmenfahrer Gesellschafft/ diese nachfolgende Freyheiten/ Gerechtigkeiten und sonderliche Gnade und Gunst gegeben/ darzu zugesaget und gelobet. Geben auch ihnen also/ zusagen und loben gegenwärtig vor uns/ und unsere Nachkömmlingen in Ewigkeit. Dieweil sie diß Reich mit Kauffmanschafft besuchet und verstärcket haben/ mit Königl. Würde zu Dennemarcken zum offenbahren Orloge wie vor erwehnet/ gerathen/ daß wir ihnen nach unsern Vermögen gegen gemelte Königl. Würde/ Hülffe und Beystand zu Lande und Wasser thun wollen/ sie in deme nicht verlassen/ und mit dem Herrn Könige oder andern jenigen Friede machen/ besondern solches alles mit ihrem

Wissen und Willen. Wann wir auch Stockholm und Calmar erobert / sollen die Güter so im Reicht Schweden befunden / und von gedachter Königl. Maj. angehalten / erwehnter Städte Kauffleuten zugehörend / welches sie mit ihren Aiden Certificiren / ihnen und ihren Befehlighabern ohne Entgeltniß folgen und wieder geben werden / üm selbe zu ihrem besten zugebrauchen / und damit nach ihrem Gefallen zu handeln. Dergleichen auch ihre ausstehende Schuldē / darzu wir auch ihnen uff ihr Ansuchen des Rechtens unverzügert wollen verhelffen / so daher auch allenthalben wo des nöthig / ernstlich und Uhud zu Gnade verschaffen / und wehre es / daß sie uns und dem Reiche auff unsere Vorderung Zu- oder Abfuhr von dem Herrn Könige zu Dennemarcken und den seinen beypflichten jeniger massen beschädiget / oder genommen würden / das jenige so ihnen der Gestalt abhändig gemachet / dasselbe wollen wir gelten und bezahlen / nach Erkentniß des Ehrsamen Raths der Stadt da der Beschädigte seßhafftig. So sollen auch unsere Auslieger zur See / gegen unsere und des Reichs Feinde ihren Beystand und Angehörigen zu dero gedachten von Lübeck und Dantzig ärgste nicht seyn / sondern sollen sie mit ihren Schiffen und Gütern ungehündert siegeln lassen / üm ihre Handthierung zu führen / und sollen an ihren gewöhnlichen Segellation / Handthierung / und Kauffmanschafft Ab- und Zufuhr keine Entgeltniß haben / noch Schaden leiden / welches wir auch unsern Ausliegern in ihren Stelbrieffen und sonsten ernstlichen befehlen wollen / sich darüber an ihren Schiffen / Gütern und Personen nicht zuvergreiffen / und so iemand der Unsrigen hiegegen handelte / darüber wollen wir gebührlich Rechts verhelffen / oder den Schaden erstatten. Die erwehnten von Lübeck und Dantzig mit ihren Verwandten und dero Güter sollen in Stockholm und Calmar / auch zu Sürcopingen Abow / und über das gantze Reich von **Zollen** und allen andern **Impositen** und Unpflicht wo die genandt / oder angesetzet möchte werden / entfreyet / und darzu ungehalten seyn / so wohl innerhalb als ausserhalb des Reichs. So mögen auch in Stockholm und Calmar auch zu Surkopingen und Abow kauffschlagen mit den Bürgeru / nach deme die Ingesessene des Reichs zu Lübeck Zollfrey seyn / und mit den Bürgern handeln mögen.

Freyheit des Zollens und Impostey.

Sollen und mögen auch die von Lübeck / insonderheit in vorbenanten 4. Städten / mit Prælaten / Ritterschafft / Mannschafft geistlich und weltlich / in nachgeschriebenē Perzelen / als Gold / Silber / Perlen / Edelsteinen / Ringen / und Scharlachen ꝛc. kauffschlagen / darneben wollen wir / daß keiner von frembden Nationen soll kauffschlagen zu Stockholm / Calmar und anderswo im Reiche / besondern allein die von Lübeck uñ Dantzig und ihre Verwandten der Osterschen-Städte / so gedachte Stadt Lübeck mit zulassen wolle / sothanes soll auch niemand anders er sey wer er wolle / von uns nimmermehr nicht vergönnet werden / in zukommenden Zeiten. Dergleichen soll kein Ausländer Bürger werden in Stockholm und Calmar / auch sonst aus dem gantzen Reiche auff und mit Kauffmanschafft nirgend siegeln / dann alleine zu vorbeschriebenen Städten / und mit der Segelation den Oresund und Belt nicht zuversuchen noch gebrauchen / besondern gantz und allzu vergessen. Wir sollen und wollen auch den Klägern uff ihre gebührliche Anforderung Rechtes verhelffen / und den Unschuldigen des Schuldigen nicht entgelten lassen. Uud hierauff soll den verschriebenen von Lübeck und dero Anverwandten auch Eingesessenen / dem einen zu dem andern die freye Ab- und Zufuhr gelassen werden / inmassen die von Alters gewesen / und wann sie mit ihren Wahren und Kauffmanschafft allenthalben ins Reich kommen / so sollen sie zu einigen sonderlichen Kauffe nicht gedrenget noch genöthiget werden / und mögen ihre Wahre und Güter uffschiffen und liegen lassen / gleich denen Bürgern. Und wann sie solche nicht verkauffen können / so mögen sie solche Wahren und Guter ungehindert und unbeschweret zurücke wieder führen / wie es ihnen beliebet.

Desgleichen sollen sie auch mit keinen Impositen beschweret / dañ mit Gnadē Gunsten / Liebe und Freundschafft auch guter Forderung geholffen werden. Der ihrigen Güter so im Reiche verstorben / sollen ihre Erben und Befehlighabern ohne Entgeltnis ungehindert folgen. Dergleichen auch so Seetrifft und Wrack von Schiffbrüchigen an

Land

Landt geschlagen/so mögen sie dasselbige bergen und aufffischen lassen/und sollen davon nichts geben/besondern den Arbeitsleuten ein Trinckgelt. Da auch einiger Schiffer oder Booßmann/oder einig Knecht oder Gesell seines Herrn oder Kauffmans Güter/mit spieln/doppeln oder anders ungebührlicher Weise verbrochen oder über befehlich versetzte oder verkauffte/des soll der Kauff-Mann oder der jenige so die Güter zustehn/nicht entgelten/besonders mag solche Güter wo sie befundē und angetroffen werden/als sein eigen Gut essen empfangen und in seiner Gewahrsam/oder wo ihm beliebet/führen oder bringen/und damit handeln nach seinē Gefallen/sondern jeniges verhinderunge oder einrede/und der Schuldige und Verbringer soll mit seinem eigenen Gute oder mit dem jenigen da er es innen hat bessern und bezahlen/pflichtig und gehalten seyn.

Wir wollen und sollen auch die von Lübeck und ihren Mitverwanten im Reiche zu gleich und Rechte vertreten/beschützen und beschirmen/auch gegen sie nichts vornehmen noch vornehmen lassen/noch die jenigen/so sich gegen sie auffwerffen und an gebührlichen Rechtē oder Güte nicht wollen lassen begnügen/in dem Reiche oder unsern gebieten nicht hausen/uffhalten oder stärcken. So auch einiger Irrfallen und Mißhelligkeiten so Gott verhüte/zwischen uns/unsern Nachkömlingē oder dem Reiche/und vorerwehnten Städtē hernachmals enstünde/so wollen wir das 4 aus den Reichs-Räthen uff unsere Seiten/und 4. aus den Rähten der Städte von ihrentwegen solle verordnet werden. Zu Lübeck zu bequemer Zeit darum zusammen kommen und Macht haben zu Unterhaltung Friedes und Eintrags dieselben Streitigkeiten und Irrungen zu verhören und in der Güte zu entscheiden. So auch die von Lübeck und dero Mitverwandte sämtlich oder sonderlich von uns begehrten/hernachmals als dan nach Gelegenheit in diese vorbeschriebene einige Enderung oder in anderer Dingen Vermehrung/so wolln wir uns jederzeit gutwillich bezeigen und beweisen.

Wir wollen auch alle uñ iede Privilegia, Freyheiten und Gerechtigkeiten/alte löbliche Gewohnheiten/Herkommen uñ Gebräuche so gedachten von Lübeck von unsern Antecessoren und Vorfahren im Reiche biß hieher verliehen/gegeben und vergönnet/hiemit renoviret/verneuret und befestiget haben/renoviren/verneuren und bestetigen die auch also gegenwärtig im Nahmen und von wegen des gantzen Reichs Schweden vor uns und unsern Nachkömlingen/und setzen die von Lübeck in dem geruhlichen und gebräuchlichen Besitz derselbigen Privilegien/Freyheiten/Gerechtigkeiten und löblichen Herkommen rc. sämtlich und sonderlich zugebrauchen und zugenießen/in massen sie dieselbe auffs freyeste gehabt/genossen und gebraucht haben/in Krafft dieses Briefs. Alle und iede vorbeschriebene Puncta und Artickel samt und sonder loben und versprechen/vor uns/und unsere Nachkömlinge/den gedachten von Lübeck und dero Mitverwandten und ihren Städten fest und unverbrochen/auch unwiederrufflich wohl zuhalten in allen zukommenden Zeiten/ohne arge Behelff/List und Gefehrde. Dessen allen zu ewiger Uhrkunde/haben wir Gustav erwehlter König/und wir Johannes der Kirchen zu Lynkopingen/und obbenante Bischoffe und Reichs-Räthe/unsere gewöhnliche Secret Siegel und Pitziere im Nahmen und von wegen des gantzen Reichs Schweden/vor uns und unserere Nachkömmlinge wissentlich thun hangen an diesen Brieff. Gegeben und geschrieben zu Strengenitze/nach Christi unsers HErrn Gebürth 1523. Jahre/Mittwochs in den Octaveu Corporis Christi.

Confirmatio Privilegiorum antiquorum.

Gustavus.

Stetinischer Vertrag/ zwischen der Kron Schweden und der Stadt Lübeck de Anno 1570.

Ir Johann der dritte von Gottes Gnaden der Schweden/ Gothen und Wenden König. Bekennen und thun kundt hiermit öffentlich/ vor Uns/ unsere Erben/ und Nachkommen am Reich/ Schweden gegen iedermänniglich/ nachdem bey Regierung des Großmächtigen Fürsten unsers Bruders weyland König Erichs zu Schweden die Sachen dahin gerahten/ daß S. L. mit dem auch Großmächtigen Fürsten und Herren Friederich zu Dennemarcken/ Norwegen/ der Wenden und Gotthen Königen Hertzogen zu Schleßwig/ Hollstein/ Stormarn/ und der Ditmarschen/ Grafen zu Oldenburg und Dellmenhorst/ unsern lieben Nachtbarn und Freunde/ auch Bürgermeistern/ Rath und gemeiner Stadt Lübeck/ zu einer öffentlichen Veihde gekommen/ welches auch beiderseits auff unser Regirung/ und an diese Zeit continuiret/ und verfolgt/ nicht ohne Erhäuffung allerseits Reiche Schadens und Verderbs/ daß wir uns demnach in Christlicher betracht unsers tragenden Königl. Ampts/ Gott dem Allmächtigen zu Ehren/ uns und unseren Unterthanen/ Reichen und Landen zu Ruhe/ Gedey und Wohlstandt/ und allen Friedlichen Wesen zu guten/ auff des Allerdurchläuchtigsten/ Großmächtigsten Herrn Maximiliani des andern/ erwehlten Röm. Käysers/ zu allen Zeiten Mehrern des Reichs/ in Germanien/ zu Ungern Boheim ꝛc. Königen Ertz-Hertzogen zu Oesterreich ꝛc. der Durchläuchtigsten/ Großmächtigen Heren Caroli des IX. Königs in Franck-Reich und Herrn Sigismundi Augusti Königen zu Polen/ Groß-Fürsten zu Lüttau ꝛc. Und des Hoch-Gebohrnen Fürsten/ Herrn Augusti Hertzogen zu Sachsen/ des H. Römisch. Reichs Ertz-Marschaln und Chur-Fürsten/ unsern lieben Herren Oheim und Schwagern/ Freundl. errinnern und gesinnen/ durch ihre Käys. Majest. Königl. Würde und Chur-Fürstl. Durchl. hierzu verordneter stattlicher Commissarien Unterhandlung nach Anweisung darüber zu Alten Stettin in Pommern/ unter dato den 13 Tag/ des Monats Decembris/ des nechst verschienene 70. Jahrs mit gemelten Bürgermeistern und Raht der Stadt Lübeck/ aller enstandenen zwischen uns und ihren schwebenden Irrungen/ gründlich/ endlich und ewiglich/ haben vertragen in massen wie folget.

Des Allerdurchläuchtigsten/ Großmächtigsten und Unüberwündlichsten Fürsten und Herrn/ Herrn Maximiliani des Andern rewöhlten Röm. Käysers/ zu allen Zeiten Mehrern des Reichs/ in Germanien/ zu Hungern/ Boheim ꝛc. Der Durchläuchtigen/ Großmächtigen Fürsten und Herrn/ Herrn Caroli des IX. Königs in Franckreich ꝛc. Und Herrn Sigismundi Augusti/ Königen zu Polen/ Groß-Fürsten in Littauen/ der Lande Reissen/ Preissen/ Masawen und Somaitten ꝛc. Herren und Erben. Des Durchl. Hochgebohrnen Fürsten und Herrn/ Herrn Augusti Hertzogen zu Sachsen/ des Heil. Röm. Reichs Ertz-Marschaln/ und Chur-Fürsten/ Landt-Graven in Thüringen ꝛc. Unsern Freundl. lieben Herren Oheim/ und Schwagern/ auch Gnädigsten Herren/ in nach beschriebener Sachen Verordnete Commissarii. Wir von Gottes Gnaden Johann Friederich zu Stettin/ Pommern/ der Cassuben und Wenden Hertzog/ Fürst zu Rügen und Graff zu Gützkau/ Jochim Schlick Graff zu Passau und Herr zu Weissen-Kirchen der Cron Boheim Teutscher Lehens-Hauptmann und Landt-Vogt zu Oberlausnitz Christoff/ von Carlowitz zum Rothen-Hauß/ des Heil. Reichs Erb-Ritter/ Caspar von Münkewitz auff Drenau Röm. Käyßl. Majest. Rähte/ Carolus Dantzeus der Königl. Würden zu Franckreich Rath und Hoffmeister/ Martinus Crumerus des Bißthumbs Heilsberg Coadjutor der Königl. Würde zu Polen Raht/ Johannes Demetrius Soli Kowsky/ Stephan Letz und Justus Claudius

dius Königl. Würde zu Polen Secretarii, Ludwig Graff von Eberstein und Herr zu Neugarden/Erich Volckmar von Berlebsch Oberhäuptmann in Thüringen / beyde Churfürstl. Sächs. Räthe. Thun kund und bekennen Krafft dieses offenen Vertrags/ nachdem sich zwischen dem Durchläuchtigen / Großmächtigen Fürsten / anfänglich Herrn Erichen / folgends aber Herrn Johann dem III. der Schweden / Gothen und Wenden König/Eins: Und Herrn Friederichen dem Andern zu Dennemarcken rc. auch Bürgermeistern und Rath gemeiner Stadt Lübeck / unsern freundl. lieben Herren Oheimen / Schwager und Nachbahren/ auch gnädigsten Königs und Herrn anders Theils/Mißverstand/Irrung und Zweyspalt zugetragen / und dieselbigen zu einem langwürigen / beschwerlichen schädlichen Kriegswesen gerathen / und höchstgedachte Röm. Käyserl. Majst. Königl. Würde zu Franckreich und Polen / und Churfürst zu Sachsen/aus sonderer Liebe und Zuneigung/die sie zu allen Christlichen Potentaten/ Herrschafften/Communen/insonderheit auch zu beyder Königl. Würden/Schweden und Dennemarcken/und der Erbarn Ansee-Stadt Lübeck/als des Heil. Röm. Reichs Gliedmaß und fürnehmen Commun tragen/sich üm Behandlung und wieder Auffrichtung Ruhe und Friedens/zwischen hochermelten beyden Königl. Würden und der Stadt Lübeck/Christlich/freundlich/ allergnädigst und gnädigst angenommen / auch beyde Ihr Königl. W. W. und die Stadt Lübeck/durch Schrifftschickung und Gunst Ansinnen bewogen/daß sie allerseits gütliche Handlung auff den ersten Tag des Monats Julii dieses ietztlauffenden tausend/fünffhundert und siebenzigsten Jahres in der Stadt alten Stettin gewilligt und eingerathen.

Und wir Commissarii obgemelt von der Röm. Keyserl. Majst. Königl. W. W. zu Franckreich und Polen und Churfürsten zu Sachsen / mit Credentz/Vollmacht/und instruction Allergnädigst und gnädigst hierzu versehen/erfordert uñ abgefertiget/und zu Folge und Gehorsam solcher commission, ingleichen auch hochermelter Königl. W. W. zu Schweden / und Dennemarcken und der Stadt Lübeck / Rath und Abgesandte / von wegen der Königl. Würde zu Schweden / die Wohlgebohrne / Edle/Gestr. Erb. und Ehrnv. Nicolaus Güldenstern/des Reichs Schweden Obrist. Cantzler/Freyherr und Ritter zu Lündholm/Herr Georg Gera Freyherr zu Birkewick/ Herr Benedict Gülde zu Partorp / Herr Erich Güldenstern zu Nines Ritter / Oloff Larson/Hyremias Römer und M. Petrus Michaelis Secretarius. Von wegen Bürgermeister/Rath und gemeiner Stadt Lübeck/die Erbare / Hochgelahrte/Ersame und Weise/Hieronymus Lünenborch/Christoff Tode/beyde Bürgermeister/Calixtus Schein / der Rechten Doctor und Syndicus, Friederich Knevell Rathsverwandter/ Christoff Messerschmidt Secretarius der Stadt Lübeck / ümb benandte Zeit zu Alten Stettin eingekommen/daß wir dem allen nach zwischen beyden Königl. Schwedisch. uñ Dennemarck. und darneben auch zwischen den Königl. Schwedischen und der Stadt Lübeck Räthen und Abgesandten / nach gezeigten und fürgelegten / unserer und ihrer allerseits Credentz- und Vollmachts-Brieffen/mit Anruffung des Allerhöchsten uñ im Nahmen desselben / die Friedes-Handlung fürgenommen / und vermittelst Göttlicher Gnaden Verleihung nach vieler fleissiger Tractation und Handlung Erstl. bey der Königl. W. W. Schweden und Dennemarcken/und folgends hernach auch der Königl. Würde zu Schweden und der Stadt Lübeck Räthe und Abgesandten / von ihrer gnädigst. Könige und Herren/ auch ihrer Oberer / Eltern und gemeiner Stadt Lübeck wegen / auff nachbeschriebene Maaß / in der Güte zu Grunde endlich entscheiden/vergliechen und vereiniget haben.

Daß Anfänglich aller Mißverstand/Zwietracht/Wiederwill/Kriege / Vehde/ Feindschafft zwischen der Königl. Würde zu Schweden/ derselben Königreiche/Lande/ Fürstenthum und Zugehörige / und Bürgermeistern / Rath / Bürgern und Einwohnern und allen Zugehörigen der Stadt Lübeck / gäntzlich gestillet / auffgehoben / abge-

thanl

than/und dagegen ein sicherer beständiger Friede / gute Zuversicht und Nachbarschafft gewilliget/auffgerichtet/bekräfftiget und bestetiget/seyn und bleiben/und die Kön. Würde zu Schweden / die Stadt Lübeck/ derselben Bürger/Einwohner und Zugehörige / gnädigl. und günstigl. und hinwiederum Bürgermeister / Rath und Gemeine der Stadt Lübeck/die Königl. Würde zu Schweden/dero Königreich/ Fürstenthum/Lande/Stände/Verwandte und Zugehörige dienstl. und gütl. ehren / fördern / und ein Theil dem andern oder dessen Zugehörigen wissentlich und fürsetzl. Schaden/Beschwerung und Ungelegenheit nicht zufügen/sondern so viel müglich wehren und abwenden/ seine Ehre/Wohlfarth/Nutz und Bestes/ gnädigl. günstiglich und hinwiederum dienstlich und gütlich erhalten und befördern helffen.

Lübsche Gravamina

Und nach dem zwischen der Königl. Würde zu Schweden / und der Stadt Lübeck Räthen und Abgesandten/unter andern fürnemlich gestritten worden/ daß sich der Stadt Lübeck Abgesandte beklaget und beschweret / daß weiland König Gustavus Christl. und Hochlöbl. Gedächtnüß die Stadt Lübeck üm ihrer mannigfaltigen Diensten und Wohlthat willen/die sie Ihrer Königl. Würde und dem Königreich Schweden/in derselben Anliegen erzeigt und bewiesen/mit sondern Privilegien und Gerechtigkeiten begnadet und versehen / und doch Ihr Königl. Würden in Zeit derselben Regierung / wie auch folgends hernach König Erich / Bürgermeister / Rath und gemeine Stadt Lübeck wieder solche mitgetheilte Privilegia und Gerechtigkeit in- und ausserhalb des Königreichs Schweden mercklich betrübet und beschweret / und König Erich/ auch die ietzt regierende Königl. Würde zu Schweden sich dieselbe Privilegia zu confirmiren und zu bestetigen / verwiedert / und die Stadt Lübeck an Gebrauch derselben verhindert und durch diese auch andere hernach gesetzte Beschwerung/Verletzung/und Beleidigung zu diesem Krieg Anfang und Ursach gegeben.

Schwedische Beantwortung.

Die Königl. Schwedische Räthe und Abgesandte aber dagegen fürgewandt/daß dieselbe Privilegia an sich selbst übermässig/beschwerlich/ und des Königreichs Statuten/Ordnungen und Rechten/wiederlich/daß auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck dieselbe von König Gustavo unordentlich erdrungen und ausbracht / und sich derselben vielfältig durch Mißbrauch/und ander ungebührlich Fürnehmen unfähig und verlustig gemachet / und diesen Krieg unnothdürfftiger / unbefugter Weise erreget und verursachet / und also ein Theil dem andern die Verursachung des Krieges / und von deswegen auch die Erstattung der Kriegs-Costen auffdringen wollen. Wir die verordnete Commissarii dafür geachtet/daß solche Aufflage und Zumessung verwiederter und nicht gehaltener Privilegien / oder auch unordentlicher Ausbringung / Verwirck- und Verbrechung derselben/Verursachung Krieges/und Blutvergiessens viel höhere und grössere Beschwerungen und Ungelegenheiten auff sich trugen/und da einem oder dem andern Theil dieselbe auffgehandelt/oder durch Erkentnüß willkürlicher Schieds-Richter auffgelegt/daß es demselben Theil zu mercklichen Verweiß/ Unglümpff und Nachtheil gereichen würde. So haben wir in Erwegung dieser und anderer mehr hochwichtigen Ursachen die Königl. Schwedische und der Stadt Lübeck Räthe und Abgesandte mit Fleiß ermahnet/erinnert/sie auch endlich dahin bewogen / daß sie von Ihres gnädigsten Königs und Herren/auch ihrer Ober / Eltern und gemeiner Stadt wegen/ solchen Streit und Disputation, auch alle Anmaßung Sprüch- und Forderung des Krieges-Costens halben gegen einander auffgehoben / schwinden und fallen lassen/und sich derselben gäntzlichen begeben und verziehen haben. Und daß die Königliche Schwedische Abgesandte / von ihres gnädigsten Königs und Herren halber bewilliget/ angenommen und versprochen / daß Ihr gnädigster König und Herr/ Bürgermeister / Rath und gemeiner Stadt Lübeck mehr angeregte Privilegia Inhalt einer allhier begriffenen / und von uns den verordneten Commissarien unterschriebenen und

Notula Confirmationis Privilegiorum

und versiegelten Notell Confirmiren/ bekräfftigen und unter ihr Königl. W. auch des Durchl. Hochgebohrnen Fürsten und Herren / Carln/der Reichs zu Schweden Erb-Fürsten/und Hertzogen zu Südermanlandt/ Nerincke und Wermelandt/unsers freundlichen lieben Schwagern und gnädige Herrn/und der Reichs-Räthe Insiegel / Pitschafften und Handt-Zeiche verfertigt und vollenzogen/ nebenst und zugleich mit diesem Friedens-Vertrage/ auff hernach benandte Zeit soll und will überreichen und zustellen / und sie derselben Privilegien künfftig für und für ohne allen Inhalt und Verhindernüß würcklich gebrauchen und geniessen lassen.

Die Lübischen Abgesandten auch von ihren Obern/Aeltern und gemeiner Stadt wegen angenommen / mit confirmation und Bestetigung der Privilegien auff Maaß und Form der allhier begriffenen Notell und mit Uberantwortung derselben auff angeregte Zeiten/friedlich und genügig zu seyn.

Als auch ferner der Stadt Lübeck Abgesandten angezogen / daß weiland König Gustavus/Christl. Hochlöbl. Gedächtnüß König Erich/ und die itztregierende Königl. Würde zu Schweden Bürgermeister und Rath/entzeln Bürgern und Einwohnern des Stadt Lübeck mit hohen Schuld-Summen verwahren / und vorgestreckten Geld verhafft worden / daß auch Anno 1546. etliche Bürger mit einem Schiff und Güter im Reicht Schweden in den Aboischen Schären gestrandet / und von solchen gestrandeten Schiff und Gütern/ein grosser Antheil geborget/in die Königl. Cammer vorreicht und verrechnet/eins Theils derselben auch bey den Schwedischen Ambtleuthen und Unterthanen geblieben. Und für das dritte/daß König Erich etzlichen Lübischen Bürgern und Kauffleuthen ihre Schiffe und Güter Anno 561. und 62. als sie nach und wiederum von der Narva gelauffen/angehalten/verkauffen und sonst zu der Königl. Cammer und des Reichs Nutz und Vottheil brauchen und vorwenden lassen. Und zum 4. daß König Erich die Bezahlung der Schulden/ so die Schwedische Unterthanen / Bürgern zu Lübeck hinterstellig nicht gestatten/sondern auch dero etliche in wehrenden Kriege von den Unterthanen selbst abfordern / und in die Königl. Cammer verreichen lassen / und sich König Erich und folgends die ietzt regierende Königl. Würde zu Schweden / der Bezahlung und restitution angeregter Schulden/Schiff und Güter/ auch Verhelffung gebührliches Rechten / zu gemeiner Stadt und deroselben Bürger und Einwohner mercklichen Schaden und Nachtheil biß daher geäusert. Und darauff begehrt/gesucht und angehalten/daß angeregte Schulden die æstimation der Anno 46 Gestrandeten / auch Anno 61. und 62. angehaltenen und abgenommenen Schiffe und Güter / und die von König Erichen abgeforderte Schulden/Bürgermeistern Rath und Bürgern der Stadt Lübeck bezahlt/zugestellet / gefolget/ und sonst wieder die Schwedische Unterthanen gebührlich unverzüglich Recht geholffen werden möchte.

Die Königl. Schwedische Abgesandte aber solcher Schulden/und sonderlich König Gustavi/ inmassen sie von der Stadt Lübeck Abgesandten specificiret / auch der abgeforderten Schulden/Nutzes und Vortheils von den gestrandeten Schiffen und Gütern durchaus nicht geständig / sondern dieselbe vorbezahlt/verjahrt / verwircket und verfallen geachtet / und dann von wegen der abgenommenen Schiffe Anno 61 und 62. fürgewandt / daß dieselbe wieder der Röm. Käyserl. Majestät und des Heiligen Römischen Reichs publicirte Mandat / auff die Reussen an verbotene Orth gelauffen / und daß König Erich auff solche Mandat auch der Römischen Käyserlichen Maist. deshalben an ihre Königl. Würde ausgegangne Schreiben/dieselbe Schiff und Güter/ oder Entrichtung derselben werth/ nicht schuldig noch pflichtig und sich beyde Theil nach vielen Bericht/und Gegenbericht (dessen doch einer dem andern nicht geständig gewest) zu rechtlicher Liquidation, probation-Spruch und Erkentniß erboten. Und wir Commissarii bedacht und erwogen/wann obangeregte Articul / durch rechtliche Verfassung und Außträge solten erördert und entschieden werden / daß bey

Aus-

Ausführung eines ieden Theils Nothdurfft und Rechtens / alte Geschichte und Handlung möchten angezogen und eingeführet werden/die zu grosser Verbitterung und Widerwillen leichtlich Ursach geben könten / daß auch der Proceß und Austrag von wegen liquidation, probation, execution, nach Standt und Gelegenheit der Sachen/ der Partheyen und der Scheides Richter/die hierzu zugebrauchen/ eine grosse Weitläufftigkeit und Ungelegenheit gebühren würde / und doch auch obberührte Anforderung durch die Lübischen Abgesandte zum Theil bescheiniget/zum Theil auch von dem Königlichen Schwedischen zugestanden worden / und darüm mit Fleiß und Treuen gerathen / erinnert/ermahnet und angehalten/ daß die Königl. Schwedische Abgesandten / üm Vermeidung und Abwendung derer und anderer mehr / von uns fürgehaltenen Ungelegenheit willen / für alle obangeregte Sprüch und Forderung/eine benentliche gewisse Summa Geldes/auff geraume Zeit zubezahlen/willigen und hinwieder der Stadt Lübeck Abgesandte ihres Theils wolten abfinden / und befriedigen lassen / und nach vielen angewandten Fleiß oberzehlte Articul endlich auff die Maaß und Wege verglichen / daß die Königl. Schwedische Abgesandte von ihres gnädigsten Königs und Herrn wegen bewilligt und angenommen/daß Ihr K. W. für alle Schulde/damit König Gustavus/ Ericus und die ietzt regierende Königl. Würde zu Schweden / Bürgermeistern und Rath/oder auch Privat Personen/ Bürgern und Einwohnern der Stadt Lübeck verhafft seyn möchte.

Demgleichen für die Anno 61. und 62. abgenommene Schiffe und Güter/ auch für dasselbe/was von den gestrandeten Schiffen und Gütern in die Königl. Cammer und des Reichs besten kommen/75000 guter Thaler in sieben Jahres Friste/ nemlich 10000. Thaler vor die erste Frist auff den Tag Johannis Baptistæ des 1574. Jahres/ 10000. Thaler auff Johannis des 1575. Jahres / und also folgends alle ümgehende Jahr / und iedes derselben biß so lange diese gantze Summa bezahlt 10000. Thaler / das letzte Jahr aber 15000. tausent Thaler in der Stadt Lübeck /allemahl auff Johannis Baptistæ gewißlich und unverzüglich soll und will entrichten und erlegen lassen.

Was aber von gestrandeten Schiffen und Gütern (ausserhalb des / was in die Königl. Cammer / und zu des Reichs besten kommen/und in die 75000. Thaler mit geschlagen ist/) noch bey Schwedischen Unterthanen geblieben/demgleichen was sonst die Königl. Schwedischen Unterthanen / vom Adel / Bürger oder Bauren der Stadt Lübeck Bürgern und Einwohnern schuldig / und vor eines ieden debitorn gebührlichen Gerichte liquidirt, bescheiniget und ausgeführet werden kan / darüber soll gebührlich/ unverzüglich Recht mitgetheilet und verholffen werden. Jedoch daß auch dagegen ebenmässiger Gestalt / Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck / den Schwedischen Unterthanen zu den Schulden/damit ihnen Bürger und Einwohner der Stadt Lübeck verhafft seyn/gebührlich/schleunig und unverzüglich Recht verholffen und beydes Orthes Gleichheit hierinne gehalten werde. Und ob König Erich von den Schwedischen Unterthanen in Zeit wehrenden Krieges/von Schulden/ damit sie den Lübschen Bürgern und Einwohnern verhafft gewest / ichtes abgefordert/will die Königl. Würde solch abgefordert Geld einem ieden J. K. W. Unterthanen/aus der Königl. Cammer wiederüm zurücke reichen lassen/damit er dasselb seinen Creditorn zahlen und entrichten könne. Und weil die Königl. W. zu Schweden des Herrn Vaters und Bruders Schulden/und was von allen obberührten mehr in die Königl. Cammer und des Reichs Nutz kommen / zubezahlen auff sich nimmt/ und durch diesen Vertrag darzu obligiret und verpflichtet / so sollen Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/ auff Zeit und Orth/ wann dieser Friedens-Vertrag gegeneinander übergeben wird/auch alle Verschreibung an Brieff/Siegeln und Handschrifften / die König Gustavus/ Ericus und Ihre Königl. Würden selbsten dem Rath oder auch Bürgern und Einwohnern der Stadt Lübeck gegeben/den Königl. Schwedischen wiederum überantworten und zustellen. Es sollen auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck / Bürgern und Einwohnern der

Stadt

Stadt Revell / und hinwiederům Bürgermeister und Rath der Stadt Revell Bürger und Einwohnern der Stadt Lübeck / die Schiffe und Güter / die einer dem andern vor diesem Kriege / und ehe dann die Feind und Absage-Brieffe an sie gelanget/angehalten und abgenommen / vermöge und Inhalt der Ansee-Städte zwischen beyden Theilen deshalben auffgerichter Vergleichung folgen lassen/und da ichts von solchen Schiffen und Gütern verkommen und nicht mehr vorhanden / desselben billichen Werth erstatten/und der Ansee-Städte Vergleichung würcklich nachsetzen.

Ferner haben auch die Königl. Schwedische Räthe und Abgesandten gewilligt/daß Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/die zwey Schiffe/die im Fürstenthumb Pommern sequestriret,mit den dazu gehörigen Geschütz/und dann auch die Pinbe da Füchschen/welches die Königl. Schwedische Kriegs-Befehlichhaber ausser dem Sequester genommen/so gut als dasselbe ietziger Zeit ist/wiederum gefolget werden sollen. Dieweil auch zwischen der Königl. Würde zu Schweden / und Bürgermeister / Rath und gemeiner Stadt Lübeck / unter andern fürnemblich von wegen der Segellation und Handthierung nach der Narva in Reußland Irrung und Gebrechen fürgestanden/und der Stadt Lübeck/so wohl auch die Königl. Dennemärck. Rähte und Abgesandte/als die Bunds Verwandten unabgeschaffter Verhindernüß/ der gemeinen freien Sigellation / mit den Königl. Schwedischen Rähten und Abgesandten in Vergleichung der andern streitigen Punct nicht einlassen wollẽ/ so ist dieser Articul damit die Friedes-Handlung nicht gesperret noch zerschlagen/durch uns die Keyserliche den Königliche Frantzösischen und Churfürstl. Sächs. Commissarien auff die Wege vergliechen/ daß nach Zeit dieses Vertrags/der Stadt Lübeck Bürgern und Einwohnern/die gemeine Segellation/ Gewerbe und Handthierung/in das Reich Schweden/auch uf die Reussen nach der Narva/Revell/Wyburg etc. mit unverdächtigen/ unverbottenen redlichen Kauffmañs Wahren/wie von Alters/und hinwiederum den Schwedischen Unterthanẽ/in die Reiche Dennenmarck. Norwegen / und durch den Oresund in die West-See zugebrauchen / ungehindert und ohne Beschwerung wie vor Alters gestattet und frey gelassen seyn solle / jedoch daß der Röm. Käyserl. Majest. unbenommen sey solcher Sigellation halber auff die Reussen/nach Gelegenheit gewisse Satzung/und Ordnung/deren sich des H. Röm. Reichs Stände/Verwandte und Zugehörige zuverhalten/mit Churfürsten/Fürsten und Ständen / des Heil. Röm. Reichs/ und zu desselben Nothdurfft/Nutz und Besten auffzurichten /dieselbe zu publiciren/ zu exequiren oder sich auch mit anderen Christl. Potentaten und Herrschafften/einer gewissen Maß/wie solche Sigellation und Handthierung ohn Beschwer und Nachtheil des H. Röm. Reichs/und gemeiner Christenheit hinfüro gebraucht und angestellet werden solle / freundlich zuvergleichen.

Und sollen hiermit und hierdurch die Königl. Würde zu Schweden/derselben Königreich/Lande und Zugehörigen/und Bürgermeistere/ Rath/Gemeine und Zugehörige / der Stadt Lübeck aller bißher fürgewesenen Mißverstande / Irrungen und Gebrechen/ endlich und gründlich verglichen / entscheiden und vertragen/ und ihre Königl. Würde derselben Erben und Nachkommen/im Reich Schweden/auch Bürgermeister/ Rath und Gemeine/wie auch Zugehörige der Stadt Lübeck/für und für zu Haltung dieses auffgerichten Frieden Vertrags/und aller darin ausgedruckten/und begrieffenen Friedens-Mitteln/bey Königl. Würde guten Glaubẽ und Worten der Warheit/verpflichtet und verbunden seyn / und J.K.W. auch Bürgermeister/Rath und gemeine Stadt Lübeck keine Privilegia, Indult, noch einige andere Außzüge/Behelff/Schutz und Einrede / wie die Nahmen haben erfunden und bedacht werden möchten/ hievon freyen/ entheben noch entschuldigen.

Und da ein Theil wieder diesen Vertrag und Friedes-Vergleichung/ ichts fürnehmen/ thun/ handeln/ und das ander Theil darüber beleidigen und beschweren/oder da auch sonsten andere Mißverstände und Irrung davon in diese Vertrage nicht gemeldet/ zwischen der Königl. W. zu Schweden und der Stadt Lübeck fürfallen würden / so soll

der Beschwerde oder Beleidigte/ sich nicht alsbald wiederwertig und feindselig erzeigen/ uñ zum Kriegeswesen schreite/ sondern solche seine Beschwerung dem andern Theil durch Schrifft oder Schickung vermelden/ ũm Abschaffung und ferner Unterlassung desselben gütlich gesinnen und bitten/ uñ da der andere Theil meinte seines Fürnehmens befugt zu seyn/ und darum nicht davon abstehen wolte/ alsdann beide Theile/ ein jeder derselben vier Personen schiedliche/ friedliebende Männer/ auff eine benentliche Zeit an einen gelegenen Ohrt zusammen schicken/ daß sie die Sache zwischen beiden Theilen hören/ sich derselben Grundstands und Gelegenheit mit Fleiß erkundigen/ einem ieden Theil Recht und Gebühr ein- und fürbringen/ wohl einnehmen/ dasselbe betrachten/ erwegen und allen müglichen Fleiß anwenden/ daß sie beyde Theile auff Christliche billiche Mittel gütlich vergleichen/ und im fall sich ein oder beyde Theile nicht wolten weisen / und zur Billigkeit behandeln und Vertragen lassen / die Sache zu einem gewissen schleunigen Außtrage/ nach Größe und Gelegenheit derselben verfassen/ demselben auch beyde Theil zu folgen / und nachzukommen schuldig und pflichtig seyn sollen und wollen. Und soll dieser auffgerichteter **ewigwehrender Friede**/ zwischen der Königl. Würde und dem Reiche Schweden/ und Bürgermeister / Rath und gemeiner Stadt Lübeck / von Zeit dieses beschlossenen und auffgerichteten Vertrags angehen / und innerhalb 8. Wochen nach dato in den Königreichen Schweden/ Dennemarcken/ Norwegen/ und der Stadt Lübeck öffentlich verkündiget unnd ausgeruffen werden.

Und ob sich zutrüge/ daß nach Zeit dieses Vertrages/ und doch ehe denn der Friede ausgeruffen/ ein Theil dem andern an Schiffen/ Geschütz / oder sonsten beweglichen und unbeweglichen Sachen ichts abnehmen würde/ soll dasselbe alsbald/ wann die Außkündigung des Friedens geschehen ist/ ohne alle Entgeltnüß wiederũm abgetreten / restituiret und eingeantwortet werden/ auch sollen alle die in wehrenden Krieg/ von einem oder dem andern Theil/ zu Wasser oder zu Lande gefangen und angehalten worden/ was Standes/ Nation und Land-Arth dieselbe seyn / ohne alle Rantzion solcher ihrer Hafft und Gefängnüß und der dabey gethanen Gelübde und Versprechnüß/ gefreyet/ loß und ledig gezehlt werdden. Und haben die Königl. Schwedische / auch der Stadt Lübeck Rath und Abgesandte/ bewilligt und angenommen/ daß die Königl. Würde zu Schweden/ derselben Bruder Hertzog Carl und die Reichs-Räthe / auch Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/ diesen Friedens-Vertrag/ Inhalt einer allhie begriffenen Notell ihres Theils selbst auch verfertigen / unterschreiben / mit dem Königl. Fürstl. Ihren/ ingleichen auch der Stadt Lübeck Insiegel und Petschafften bekräfftiget / und auff den 16. Monats-Tag Februarii schier künfftig wann die Königl. Würde zu Schweden und Dennemarcken / den zwischen beyden ihren Königl. Würden auffgerichteten Friede-Vertrag/ auch beyder Reiche Schweden und Dennemarck/ Grentzen/ zwischen Knerath und Ulsbeke/ gegeneinander werden überreichen lassen / alsdann auch Verörderung thun wollen/ daß dieser zwischen der Königl. Würde zu Schweden / Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck also vollzogener Friedens-Vertrag gegen einander übergeben werde.

Nachdem auch in verschienenen 1568. Jahre zu Rottschild / zwischen der Königl. Würde zu Schweden/ und der Stadt Lübeck Räthen / und Abgesandten / dieser hierin begriffenen Articul halben gütliche Handlung fürgenommen / und darein so weit verfahren/ daß ein Vertrag daselbst verfertiget / durch beyderseits Räthe und Abgesandte versiegelt und gegeneinander übergeben worden/ und doch hernach an Confirmation und würcklicher Vollziehung/ die von der Königl. Würde zu Schweden / den Reichs-Räthen/ auch Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck geschehen sollen / Mangel und Verhindernüß fürgefallen / und da dieselbe Receß in der Königl. Schwedischen Cantzley und der Stadt Lübeck Kämmerey solten behalten werden / daraus künfftig Irrthum und Ungelegenheit erwachsen könte/ so ist für rathsam angesehen und beschlossen worden/ daß zu Ermeidung desselben/ auff die Zeit/ wann dieser allhier auffgerichteter

Friedes-

Friedes-Vertrag obangezeigter Gestalt / von der Königl. Würde zu Schweden / auch Bürgermeistern und Rath der Stadt Lübeck vollzogen und gegen einander übergeben wird / als dann auch zugleich die zu Rothschildt / verfertigte original Recess gegen einander überantwortet / und zu rück sollen gegeben werden.

Und haben zu Uhrkund alles obgeschriebene / wir die Käyserl. Königl. auch Churfürstl. Commissarii auch der Königl. Würde zu Schweden und der Stadt Lübeck / Räthe und Abgesandte alle obengemelt diesen Friedens Vertrag mit eigenen Händen unterschrieben / und unser Insigell / und Pitschafft hiefür wissentlich hengen lassen. Geschehen und gegeben im Jahr nach der Geburt / unsers Herrn und Heylandes Jesu Christi. 1570. am Tage Luciæ.

Und nach dem alles und jedes so obstehet / aus unsern Geheiß und befehlig / und demselben durchaus gemeß mit deß hochgebohrnen Fürsten unsers freundl. lieben Bruders / Herrn Carln / deß Reichs Schweden Erb-Fürsten und Hertzogen zu Sudermannland / Narcke / und Wermland und aller unser Reichs Rähte guten Wissen und angenehmen Willen / von unsern darzu vermittels genugsam Gewalts gemächtigten Reichs und anderen Räthen / Dienern und lieben Getreuen Herrn Nicolaus Güldenstern / Cantzlern und Freyherrn zu Lundholm / Georg Gera / Freyherrn zu Byrkewiegk / Benedict Gülthen zu Patorp / Erich Güldenstern zu Neues Ritter / Oloff Lorentzen / Hieremias Römer / und M. Peter Michaelis Secretarien / abgehandelt / beliebet / und beschlossen ist / wir auch dasselbe also ratificiret / genehm gehalten / und bewilliget haben / wie wir es auch hiemit / neben hochgemelten unsern Brudern / und Reichs-Räthen ratificiren und bewilligen / so versprechen und verpflichten wir uns hiemit in der allerbesten Form des Rechtens / wie es zum aller verbündlichsten zugeschehen vor uns / und unsere Mitbenandte / bey unsern Königl. Würden / und im Wort der Warheit / daß wir und sie alles so vorgesetzet / so viel es uns und unsere Mitbeschriebene respectivè belanget / Königlich / Christlich / auffrichtig / und erbarlich wohl halten wollen und sollen / und darwieder wissentlich nicht thun / oder von andern zugeschehen / gestatten / in einigerley Weiß noch Wege / darzu wir uns und unsere Mitbeschriebene hiemit wohlbedachtes Muths freywillig / und daß wir darwieder einige Exception juris oder facti nimmer gebrauchen wollen / thun verbinden immer und ewiglich.

Des zu Uhrkund haben wir **Johann der dritte** von GOTtes Gnaden der Schweden und Wenden ꝛc. König / vor uns und unsere Erben und Nachkommen / am Reiche Schweden / und wir Carl Erb-Fürst des Reichs Schweden und Hertzog zu Sudermannland ꝛc. vor uns und unsere Erben / bey unsern Königl. Würden und Fürstl. Ehren / und wir Petrus Graff zu Wyßnigsborgk und Freyherr zu Rittbeholm des Reichs Schweden Drotzelt / Gustav Oloffs Sohn Freyherr zu Torpa und Lena / des Reichs Schweden Marschalck / Nicolaus Güldenstern / Freyherr zu Lündholm / des Reichs Schweden Oberster Cantzler / und Tyhared. Lagmann in Schmaland / Jürgen Güldenstern zu Fogelwieg Ritter / Gabriel Christiern / Freyherr zu Morby und Lagmann in Sudermannland / Türe Bilcke zu Sahlestadt / Ritter Lagmann in Upland / Georg Gera Freyherr zu Birkewieg / Lagmann in Oster-Gottland / Erich Gustav Sohn Freyherr zu Tronebeck / und Oresten Lagmann in Wester-Gottland / Hogenskielt / Bilcke Freyherr zu Lerko Hoffmeister / und Lagmann in Nordfinnland / Claus Flemming Freyherr zu Wiegk des Reichs Schweden Admiral und Lagmann in Suderfinnland / Benedict Gülden zu Pattorp / Ritter / des Reichs Schweden Obrister Schatzmeister / und Lagmann in Westmanland und Dalern / Erich Güldenstern zu Nines Ritter / und Lagmann in Schmaland / Johann Bilke zu HareStet er Ritter / Stadthalter in Oster-Gottland / Gustaff Bannier zu Dürschholm Ritter und Hoff-Marschalck / Kundt Poße zu Sathenaß Ritter Stadthalter in WesterGottland / Andreas Person zu Ferdell Ritter / Stadthalter in Schmaland / als des Reichs Schweden

 Räthe /

Räthe/vor uns und unsere Nachkommen/bey unsern Gräffl. und Adel. Ehren mit unseren Königl. Fürstl. und unseren Handzeichen/Insiegeln und angebohrnen Petschafften/diese Ratification bekräfftiget.

Geschehen und gegeben auff unsern Königl. Schloß Stockholm am 24. Tage des Monats Februarii nach der Geburt unsers HERRN und Heylandes JEsu Christi im 1571 Jahre.

Johannes R. S.

Carolus.

PRIVILEGIA

Des Groß-Fürsten Baryß Fodorawitz/und des Jungen Herren Fodora Barissowitz aller Russen der Stadt Lübeck gegeben/ Anno 1603. den 7. Junij.

Aus dem Russischen ins Teutsche übersetzet.

GOTT und der Dreyfaltigkeit loben wir seine Gnade in der Regierung und Wohlgefallens/die befestige uns den Scepter zu halten/in allerley Hochrühmligkeit/in Auffsehen und Erhaltung des grossen Rüssischen Käyser-Thums.

WJr grosser Herr/Käyser und Groß-Fürst Baryß Fodorawitz/all der Russen selbst Erhalter der Woldomyrschen/Moßcowitschen und Neugartschen/Käyser zu Kasan/Käyser zu Asterchan und Käyser in Sybyryen/Herr zu Plechauen/Großfürst zu Smolentzke/Twerscy zu Gneßky Premschky Wertzky/Bolgarschy uñ andere/ein Herr uñ Großfürst zu Neugarten. Des Nieder-Landes Zerrcy/Goftzky/Rehaußky/Rostofsky/Jeroßlafsky/Belo Oferßky/Liffländsky/Udorßky/Cendinßky/ und der gantzen Norderseyten ein Arbiter und ein Herr der Zwertßken Lande der Grüsinsken/Käyserthumb und anderer vieler Herrschafften Herr und Regent/und unser Käyserlichen Majestät Sohn der grosse Herr und Keyser der Fürste Fodora Barysfewytz.

Wir haben die Stadt Lübeck/Bürgermeister/Rathmann und Bürgerschafft begnadiget/daß sie mögen zu unser Käys. Majest. ihre der Stadt Gesandten den Bürgermeister Herrn Conrad Garmers/und Rathmann Herr Henrich Kerckrinck abordnen und zu suchen/daß wir grosset Herr Käyser und Eltere Fürst Barys Fodorawitz aller Russen einselbst Erhalter/und unser Käyserl. Majest. Sohn der grosse Herr und Käyser

Käyser der Fürst Fodora Baryssowitz aller Russen/wollen begnädigen der Stadt Lübeck Kauffleuthe/daß sie mögen frey kommen in unsere grosse Herrschafften/nemlich zu grossen Neugarten und zu Pleßkau und Iwangorodt und in unser Käyserliche Stadt Moscow/und daselbst zu handeln in freywillige Kauffmanschafft/auch daß sie wieder zurücke reisen mögen mit ihren Gütern ohne anhalten. Die Werbung.

Und daß wir sie auch wollen begnädigen zu Groß Neugarten/zu Pleßkau zu Iwangorodt und ihnen erlauben/Höfe zubauen für die ankommende reisende Kauffleuthe/und dann auff ihren Höfen also mögen mit ihren eigenen teutschen Volcke/und daß wir sie gleichsfalls begnädigen wollen und ihnen frey geben/daß ihre Kauff-Herren und Kauffleuthe auch kommen mögen mit Schiffen und Kauffmanns-Wahren an die Norderseit in unser väterliches Erbe/in das Colmegordsky Land/und zu der Archangelschen Stadt/und daß sie daselbst eine Stete mögen haben/für die ankommende und reisende Leute/und was sie von ihren Gütern nach ihren Willen nicht verhandlen können/daß sie dieselbigen Wahren wiederümb zurücke führen müssen.

Item/daß auch allerley Gewichte in allen Städten sollen gleich seyn/wie zuvor gewesen ist/und daß kauffen und verkauffen niemand gewehret werden soll. Item/daß alle Güter gewogen werden sollen/nemlich Wachs/Tallich/Flachs/Hanff/und daß auch Tran in rechte Fäßer gethan/und die Stäbe nicht dicker seyn sollen/als sie vorher gewesen/auff daß der Teutsche Kauffmann nicht vervortheilet werden möge. Item/wird sichs auch befinden/daß bey den Teutschen Kauffleuthen Mangel an ihren Wahren verhanden/als in den Stück-Lacken oder Tüchern an den Maaßen so kurtz oder zu wenig/oder was für Güter naß worden/daß solches Käyserl. Majst. deshalben auff die teutschen Kauffleuthe keine Ungnade legen wollen/und solche Güter deshalben nicht befehlen wollen zu nehmen/und daß von wegen dieser Ursachen/weil solche Güter werden aus andern Herrschafften geholet/und dann auch offtermahls solche Güter durch mancherley Hände gehen/vertauschet werden/und wie dem allen/so in der Kauff-Handlung ihre Abrede noch nicht könten vollnzogen werden/daß alsdenn derselbe seine Güter möchte wieder ohne Straffe zurücke nehmen.

Und daß wir grosser Herr Barys Fodorawitz aller Russen ein selbst Erhalter/und unser Käyserl. Majst. Sohn Fodora Baryssowitz aller Russen rc. begnädigen der Stadt Lübeck Bürgermeister und Rathmann/und möchten begnädigen/daß von ihren Gütern den Zollboden Zoll nicht möchte genommen werden/sondern daß wir befehlen möchten/zuhandeln ohne Zoll/und daß auch die Teutschen Güter ihrer Kauffleuthe auff den Zollboden nicht möchten besichtiget/und auch nicht angeschrieben werden/damit deshalben dem Kauffmann kein Schade wiederfahren/und daß ihnen auch von den verordneten Russen keine Beschwerung wiederfahren möge.

Und so einer von den Lübischen Kauffleuthen in unsern Herrschafften würde sterben/daß man möchte derselbigen Nachlaß und Güter folgen lassen/der Kauffleute Oldermann daselbst/welcher zu der Zeit auff ihren teutschen Höfen seyn wird/dann derselbe alle solche Güter an des Verstorbenen nehesten Freunde senden möchte. Und ob ein getödeter oder erschlagener Mensch etwa gefunden würde/bey ihren Gasthöfen/daß ihn alsdann kein Schade oder Auspfändung deshalben wiederfahren möge.

Und daß auch möchte vergönnet werden/ihren Kauffleuthen auff ihren Höfen/wann die angerichtet und verfertiget werden/ihnen Nothdurfft zu schaffen an Geträncke/als nemlich Bier/Mede/und Wein/und auch daß sie selbst mögen brauen und Mede einsetzen. Item/daß sie auff Müntzhöfen silberne Pennige zu vermüntzen bringen mögen.

Und wann ihren Kauffleuthen von iemand Beschwer wiederfahren würde/daß alsdann dieselbe Reisen oder ihre Mitverwandten an unsere Herrschafft in der Moßkow uns der Käys. Majst. zu suppliciren frey und sicher schicken mögen.

Und wir grosser Herr und Käyser/Groß-Fürst Barys Fodorawitz aller Russen

sen ein selbst Erhalter/und unser Käys. Maj. Sohn der grosse Herr und Käyser der Fürst Fodora Baryssowitz/ aller Russen rc.

Resolutio. Nach unser hertzgründlichen Gewogenheit der Stadt Lübeck / den Bürgermeistern/Rathmanne und Bürgern beweiset sich unser Käyserl. Majest. Begnadigung / und haben euer Begehren in allen Gnaden ausgehöret/und nach euren Begehren haben wir euch mit unser Käyserl. Majst. Gnade begnädiget / und (a) geben die Freyheit ihren Kauffherren und Kauffleuten der Stadt Lübeck/ daß sie mögen kommen in unsere Herrschafft zu grossen Neugarten und Pleßkau/und zu Iwangarodt und in der Moßkow mit allerley Gütern / und zu kauff schlagen mit unsern Leuten in freywilliger Kauffmanschafft/gegen allerhand Güter/und auch mit denselben wieder zurücke reisen / sonder einigerley Anhalten/und wollen sie in gute Acht haben lassen/nach unser Käyserl. Majst. Befehligung/dann also haben wirs in unsern Städten befohlen/damit euch keinerley Beschwerung oder Unglimpff/ oder Außpfändung wiederfahren möge. (b) Die Höfe für sie zu groß Neugarten zu Pleßkau und zu Iwangarodt verläuben / wie ihnen zugebrauchen/vor sich selbst auff die angewiesene Städte / da wirs befehlen werden / oder aber / da sie einen gefertigten Hoff kauffen mögen / das geben wir ihnen die Freyheit/(c) daß sie auff denselben ihren Höfen mögen halten ihre eigene Befehlhaber/ und ein Lübischen Hoff-Wirth / wie das bey andern Kauffleuten gebräuchlich ist / und mögen Getränck halten/auff denselben ihren Höfen/die Lübische Kauffherrn oder Kauffleute zu ihrer Nothdurfft Bier und Wein zu brauen/und auch Mede einzusetzen/aber daß man solche Geträncke halten soll für sich selbst/ und nicht zuverkauffen / ausgenommen was sie selbst bekommen aus teutschen Landen/nemlich/rothen Wein von allerley Arth/ das mögen sie verkauffen bey Tonen voll/und nicht bey Spannen oder bey Stübichen. Auff den Müntzhöfen (d) geben wir ihnen frey Thaler und allerley Silber an Danning zu vermüntzen.

(a) Freyes Commercium, Ein und Ausfuhr der Lübischen Wahren.

(b) Freyheit der Höfe.

(c) Freyheit zu schencken.

Von Getränck zuverkauffen.

(d) Freye Müntzung.

(e) Deßgleichen haben wir begnadet die Stadt Lübeck/Bürgermeister/Rathmann und die Bürgerschafft/ihren Kauffherren und Kauffleuten der Stadt Lübeck/und geben ihnen die Freyheit zukommen mit ihren Gütern zu Schiffe in unser Herrschafft / zu der Colmegorodisch Höfen/zu der Archangelschen Stadt / mit unsern Herrschafften/ Kauffleuten gegen allerhand Güter in freywillige Kauffhandlung zuhandeln. Und denselben ihren Ankommenden haben wir befohlen eine Stete zu einem Hofe / bey der Archangelschen (f) Stadt einzugeben / und sie mögen kommen in unser Herrschafft / auch wieder zurücke reisen/freywillig/und ihre Güter mit ihnen wieder wegnehmen/und die sie nicht werden verkauffen können/ohne einigerley Auffhaltung/ und es soll auch keine Hinderlist oder Betrug unter Kauffleuten in den Gütern/auch in dem Gewicht nicht seyn.

(e) Freye Schiffung nach den Russischen Hafen.

Freyheit zu Archangel.

Und was für Güter unter den Kauffleuten vorhanden / die da nicht auffrichtig / so fern es nicht mit Betrug geschehe / darümb die Käuffers und Verkäuffers sich dann bereden/ und wenn sie sich dann nicht können vergleichen oder vertragen / alsdenn soll der Richter sie scheiden/oder man soll das Gut wiederümb zurücke geben/so fern/da noch keine hinderlistige Betrügerey in den Lübischen Gütern gewesen ist.

Wie es mit den betrüglichen Wahren zuhalten.

Ingleichen/so auch in dem gewraketen Gütern den Gewichten kein Betrug gewesen. Item/von wegen des Goldes soll man die Gewicht recht ansagen / zu wissen die Thara oder Abzüge und den Zollboden Zoll. Von allen Lübischen Gütern haben wir befohlen nichts zunehmen/ausgenommen/daß das Gewicht der Pfund-Zoll genommen werden/nach den vorigen/und in allerley Kauff-Handlung haben wir befohlen/ den Lübischen solche Freyheit zubestetigen.

Richtig Gewichte.

Befreyung des Zolls.

Auch soll man ihre Güter nit besichtigen/auch nit taxiren/sie sollen aber ihre Güter anmelden/und auff den Zollboden beschreiben/und den Werth von ihren Gütern mit Warheit ansagen/ und keine Güter verborgen haltẽ. Und so einer von Lübeck hier sterbe/ des Nachlaß und Güter sollen sie der Kauffleute Oldermann übergeben (welcher auff die Zeit Befehl haben wird) und auff ihren Gasthöfen. Und da einer von den Lübischen Kauff-

Befreyung der Visitation und Taxation.

Verstorbene Güter dem Oldermann und Erben zu lassen.

Kauffleuten/nach der Moßkow ihm an unser Käyserl. Majst. zu suppliciren/ von wegen ihrer Sachen oder Beschwerung reisen wolte / so haben wir selbigen durch alle unsere Städte ohne einigerley Uffhaltung und Beschwer frey und sicher reisen zulassen/ Befehl ertheilet. Und wir haben befohlen diesen unsern Käys. Gnaden-Brieff ihnen zugeben/alles nach unsern Käyserlichen Gnaden-Brieff / den wir ihnen von Lübeck gegeben haben in unser Käyserl. Stadt Moßkow/im Jahr von Schaffung der Welt 7111. im Monat Junio in unser Herrschafften und Käyserthumb im vierdten. Freye Passago nach der Moßkow und Rußland.

Schrage oder Ordnung des Kauffmanns zum Reußlande Residierende.

Ubersehen/und von neuen bey eingebracht Anno 1603.

WIr Bürgermeister und Rath der Stadt Lübeck/bekennen hiermit öffentlich / nach dem unlängst die tägliche Erfahrung an ihm selbst gegeben / daß durch Abnehmen und Untergang der Conthoren (welche vormals nicht allein zu mercklichen Gedey und Wachsung aller Hansee-Städte gerichtet/besondern auch gleich Zucht-Schulen für die liebe Jugend zur Lehr und Erhaltung guter Zucht und Erbarkeit erachtet werden /) auch aller Handel und Wandel gelegt und in Verderb gerathen.

Und solches zuförderst dahero / daß keine gewisse Ordnung und Statuten im vigore gewesen / darnach sich der gemeine handthierende Kauffmann im Handel und Wandel hätte reguliren und richten mögen. Und dann verrückter Zeit der Durchläuchtiger/Großmächtiger Käyser und Groß-Fürst ꝛc. Herr Barys Fedorawitz aller Reussen und seiner Majest. Sohn der Jünger Käyser und Fürst Herr Fedor Borissewitz die Stadt Lübeck mit einem neuen Privilegio gnädigst versehen / auch neue Höfe zu Neugart/Pleßkau/Iwannogrodt und Collmogradt anweisen lassen.

DEmnach/und damit der Handel durch Versehung des Allmächtigen wiederümb in etwas guten Stande nach ietziger Zeit Lauff und Gelegenheit / so viel möglich/gebracht werden möchte / den unsern mit mehr Gewogenheit / dann bißhero geschehen zugethan zu seyn / auch sonsten allerhand Verdacht von den unsern / damit sie bey dem Groß-Fürsten durch die Frembden angegeben/und dahero in eusserste Verderb und Nachtheil ihres Handels und Wandels gesetzet / abgewendet werden / seynd wir verursachet/die alte Schrage und Ordnung zu revidiren/wiederümb zufassen und beyeinzubringen/ damit ebenmässige Gleichheit in Handel und Wandel nach ietziger Zeit Gelegenheit wiederümb angerichtet und getrieben werden möchte / nicht zweiffelnde / es werde solches durch Versehung des Allmächtigen zu ersprießlichen Gedey und Auffnehmen gemeiner Handthierung und Kauffmanns Werbung nicht undienlich erachtet werden können.

Haben demnach folgende Ordnung in drey Theil theilen wollen:

Im ersten Theil wird gedacht von des Oldermanns Beysitzern und ihrem Ambt.

Im andern/von den ankommenden Kauffmann/von des Hofs Regiment/Tisch-Zucht/und wie sich ein ieder in seinen Stande verhalten solle.

Im dritten/von allerhand Reusischen und Teutschen Wahren/ wie es damit in der Handlung soll gehalten werden.

1. Fürs Erste/so siehet ein erbarer Rath für gut an/daß allhier in Lübeck vier Elterleute/auch Fracht-Herrn genand/wie bißhero gewöhnlich gewesen/seyn und bleiben sollen/und so ferne einiger Mangel darin befunden/sollen die Fracht-Herrn so noch am Leben/soviel/biß die Zahl ersetzet/zu sich kiesen.

2. Nachdem dann keine gute Ordnung ohne gefaßtes Regiment und Haupt wohl kan bestellet und erhalten werden/so muß zu Behuff der Reusischen Residentz ein Oldermann verordnet/welcher durch die Fracht-Herrn allhier einem Erbarn Rath soll angegeben/und nach befundener seiner Qualität durch sie bestetiget werden.

3. Des müssen auch zwey Beysitzer dem Oldermann zu mehrer Beförderung seines Ammts und Execution gegen die Ungehorsamen beygeordnet werden/derwegen soll der Oldermann iedesmahl/wenn es nöthig/mit vorgehabtem Rath der Eltisten zweene aus dem gemeinen Kauffmann/welche am bequemesten erachtet werden möchten/darzu zuerwehlen/sich angelegen seyn lassen.

4. Wie dann eines guten Schreibers von nöthen seyn will/der alle Gebrechen/so zwischen den Reusisch. und Teutschen oder unter sich selbst zutragen möchten/fleissig verzeichne/und die Schreiberey der Residentz-Bücher und Register/und was deme angehörig in gebührender Acht habe/worzu dann Oldermann und Beysitzer auch bedacht seyn müssen.

5. Der Oldermann soll ein Haupt über alle Kauffleuthe seyn/gut Regiment/vermöge der vorigen Receß über sie halten/damit iedermänniglich ein Christ- und erbarlich Leben führe/und soferne einige Irrung unter den unsern/oder auch den unsern und den Reussen/entstünde/dieselben ohne einige Verdacht und affection in der Güte schlichten und vertragen/so ferne aber die Güte in Sachen den unsern belangende entstehen würde/darin nach Billigkeit oder sonsten was recht sprechen/und so sehr iemand dasselbe zu wiedern/soll der Sachen Umbstandt/des Klägers und Beklagtens Nothdurfft schrifftlich eingenommen und anhero gelangen/und Bescheids erwarten.

6. Die Beysitzer sollen nebenst des Kauffmanns Oldermann seyn/ihme in allen Dingen die hülffliche Hand gehorsamlich leihen/damit er sein Ammt und Dienst nebenst ihnen desto treuer und fleissiget verrichten möge.

7. Es soll auch der Oldermann insonderheit mit Ernst darüber halten/daß es in der Kauffmanschafft auffrichtig/redlich und ohne Betrug zugehe.

8. Nachdem dann auch das Reich Gottes/zu mehrer Erlangung Göttliches Seegens gesuchet werden soll und muß/so will von nöthen seyn/dieweil man für der Hand sonsten an dem Orth keine Christliche Prediger haben kan oder mag/daß die Fracht-Herren auff des gemeinen Kauffmanns Unkosten/die Bibel/als Bücher beyde alt und neu Testaments/die Haußpostill/groß und kleinen Catechismum teutsch/Psalmbuch Lutheri/Formulam Concordiæ und Apologiam derselben/bey sich kauffen/und solches alles neben dieser Ordnung in einer Laden verwahret/dem Oldermann zustellen/und sie darauff sonderlich befehlicht werden. Auch sollen hiermit allerley Calvinische und in der Apologia ausgesetzte Bücher gäntzlich verboten und keines weges der Oerther gelitten werden.

9. Demnach soll gemeinem Kauffmann auff der Residentz/durch den Schreiber oder iemand anders/denn der Oldermann nebenst den Beysitzern darzu erwehlen/alle Sontage und gewöhnliche Fest zwey Capitel aus dem alten und eines aus dem neuen Testament

Testament nebenst dem Evangelio und der Auslegung fürgelesen/für/und nach Lesung desselben feine Christliche Gesänge in wahrer Andacht gesungen und gebetet werden. Des Donnerstags soll gleichsfalls ein Capitel aus dem alten und neuen Testament verlesen und die Litaney gesungen werden: Immittels aber soll der Hoff verschlossen und versperret seyn/auch sich niemand von den Gottes Dienst absondern.

Von des Oldermanns Macht zu gebieten/verbieten/und Straff der Ungehorsamen.

DAmit auch die Jugend und iedermänniglichen auff dem Reusischen Conthor Residirende/sich dem Oldermanne und Kauffmanns-Rath desto baß gehorsam erzeigen möge/ so geben wir hiermit dem Oldermann und Kauffmanns-Rath vollkommene Macht / in allen erbaren und billigen Sachen / beyde Zucht / Ehr und Recht belangende/nach Wichtigkeit der Sachen und der Articul / so in der Ordnung begriffen/zugebieten und zuverbieten / und so darauff gemelter Oldermann iemands / er were wer er wolte / etwas geböte/ zum ersten / andern und drittenmahl/ von Rechts wegen zuthun oder zulassen/er aber das Gebot versetze und nicht thete / was ihm aufferlegt / der soll damit des Kauffmanns Frey- und Gerechtigkeit verwircket haben / und aus dem Hofe verweiset/allhier zu Lübeck oder sonsten wo in den Städten zu keiner Wicht noch Wage verstattet noch zugelassen werden. 10.

So ferne sich ein Todtschlag oder andere Missethat / welche des Lebens Verwirckung auff sich trüge / zwischen den unsern (welches Gott gnädiglich abwende) zutrüge/so soll der Oldermann nebenst dem Kauffmans-Rath Macht haben / denselben Todtschläger anzuhalten / und den Fall mit allen seinen Umbständen an einen Erbarn Rath zu Lübeck gelangen zulassen/zu derselben Erkentnüß es stehen soll/welcher Gestalt er am Leben oder sonsten soll gestrafft: Wie es dann auch in wichtigen Diebstahlen gleichsfalls soll gehalten werden; Geringe Diebstahl aber soll der Oldermann und Kauffmans-Rath nach Gelegenheit unter sich selbst zu richten haben. 11.

Wann iemand/er were wer er wolle/der den Oldermann sampt seinen Beysitzern einen mit einigen Worten oder Wercken verachten würde / der soll zur Straffe geben zehen Marck Neugartsch. 12.

Es soll niemand zu Verhütung allerley Unheils / an dem Orth da der Händel fallen wird/weder innerhalb noch ausserhalb des Hofes einige Waffen/Wehre oder geladene Röhre tragen. 13.

Dann würde iemand über den andern sein Messer zücken/ der hat verwirckt zehen Marck Neugartsch. Schlüge iemand den andern mit der Faust in die Wangen/der bricht fünff Marck Neugartsch. Gebe iemand dem andern Ehrenrührige Wort/ der verwircket 5. Marck Neugartsch. Verwundet aber iemand mit einem Messer oder andern tödlichen Gewehr/daraus keine Lähmniß oder Gefahr erfolget / der soll geben 30. Marck Neugartsch. Entstünde auch sonsten einige Zwietracht unter den unsern/ die sollen sich aus dem Lande ohne vorhin beschehene Außsöhnung nicht begeben / doch also/daß ihnen solches vorhin bey Verbot des Hofes angemeldet werden. 14.

Würde auch iemand über solcher Zwietracht gewesen seyn/und dem Oldermann nicht angemeldet haben/der hat verwircket 5 Marck Neugartsch. 15.

Schläget iemand den andern blau und blat/der giebt zehen Marck. Schläget iemand den andern braun und blau/der giebt fünff Marck. Verwundet iemand den andern aus Vorsatz so schwerlich/daß die Wunde Lähmnüß oder Gefahr Lebens auff sich hätte/der bricht funffzig Marck. 16.

Wer beklaget und besprochen werden soll/wegen einiges das er verbrochen hat/ dem soll der Oldermann sambt Kauffmans-Rath mächtig seyn zu laden/daß er komme auff den Hoff innerhalb 6. Wochen/ so er binnen Landes/ umb sich zuverantworten. 17.

Des

18. Des soll niemand von unsern Teutschen Kauffleuten einige zweyspaltige Sachen in frembde Gerichte bringen/oder für einer frembden Obrigkeit / daß dem Oldermann inhibirt/und die Hand geschlossen werde/durch sich selbst oder iemand anders erwerblich und ausbringen / thete iemand dargegen der soll 30. M. Silbers verfallen seyn/und des Kauffmans Recht verwirckt haben / im Fall er solch Marck an Gelde zu erlegen nicht vermöchte/der soll vor eine iede Marck Silbers 8 Tage mit Wasser und Brodt gespeiset / und gleichwohl auff beyder Höfe Gerechtigkeit verlustig gemachet seyn.

19. Würde iemand von den unsern am Hofe oder sonsten in Reußland versterben/ sollen des verstorbenen nachgelassene Güter richtig inventirt und in gute Verwahrung genommen / und solches in Teutschland den Erben oder Herren / so ferne es ein Diener gewesen/zu wissen gemachet/und wie es damit zu halten/ erkundiget werden.

20. Were aber der Verstorbene sein selbst Herr gewesen / und vermercket würde/daß derselbe etwa mit Schulden verhafftet/soll solches wie vorhin in den jenigen so daran interessirt, in Teutschlandt angekündiget/und solch Gut Jahr und Tag/biß auff fernern Bescheid zu iedermans Rechte/in Verwahrung behalten bleiben / doch soll den Erben dafür genugsam zu caviren frey stehen.

21. Dieweil aber solche eine große Gemeine am Hofe ohne sonderliche Unkostungen jährlich nicht bestehen kan / der Hoff und Gebäude auch muß unterhalten werden / als soll von den Gütern/so ins Land gebracht werden/das Schoß wie auff allen andern Conthoren gebräuchlich / als von hundert Marcken/drey Denich / von funffzig Marcken anderthalb Denich entrichtet werden.

22. Der Oldermann und Kauffmans-Rath soll insonderheit befehlicht seyn / das angeordnete Kauffmanns-Schoß von iederm Kauffmann vermittelst Eydes zunehmen und einzufordern/solches mit allem Fleiß einschreiben/ und davon iederzeit bey seinem Eyd gebührende Rechnung und Bescheid thun.

23. So soll auch der Oldermann und Kauffmans-Rath gegen die Hauptleuthe und Waywoden sich aller bescheidener Freundligkeit verhalten.

24. Es soll der Oldermann seinen Beysitzern und Kauffmanns-Rath/ iedes Jahrs Rechnung und Bescheid zu thun verpflichtet/würde auch der Oldermann binnen Jahrs abziehen/soll er gleichsfalls darzu verbunden seyn / und wann die Rechnung iedes Jahr auff Ostern/ohne die Fracht-Herren also geschlossen/dieselbe gen Lübeck überschicken.

25. Es soll niemand frembder Nation auff den Hoff verstattet / noch auch sonsten iemandes mit des Kauffmanns Gerechtigkeit vertheidiget werden / der sich des Kauffmans Gerechtigkeit nicht unterwürffig gemachet.

26. Würde einig Kauffmann seines Herrn Principaln oder Maschops Gut mit doppeln/spielen/fressen und sauffen oder andern unzüchtigen Leben/Muthwillen zuverzehren angetroffen/soll ihme dessen durch den Oldermann für erste mit Ernst untersaget werden/würde er davon also nicht abstehen/ soll der Oldermann und Beysitzer hiermit befehlicht seyn / desselben Gut so vorhanden / an sich in gute Verwahrung zunehmen/ und solches seinem Herrn/Freunden und andern denen daran gelegen / in Teutschlandt förderlichst vermelden/und wie sie es damit gehalten haben wollen/zuerkundigen.

27. Wie dann der Oldermann insonderheit darzu verdacht seyn soll/ daß diese Schrage in guter Acht gehalten und verwahret bleiben möge / auch niemand davon oder zuthun/ohne Vollbort des Erbarn Raths zu Lübeck.

28. Würde auch nach Gelegenheit der Zeit und Läuffte/etwas vorfallen/daran denn Erbarn Städten und gemeinen Handel gelegen / und in dieser Schrage und Ordnung nicht mitbegriffen/ soll solches an wohlgedachten Rath gelanget/und deren gutachten darauf erholet werden.

Damit

Damit auch der Oldermann desto mehr Authorität und Respect haben / und gemeine Sachen förderlichst verrichten möge / soll er sich zu dero Behuff mit einẽ tüglichen Jungen zum wenigsten versehen. 29.

Eyd des Oldermanns / Beysitzer und Kauffmanns Rath.

ICh lobe und schwere / daß ich solche Privilegia und Freyheiten / damit die Stadt Lübeck in Reußlandt versehen / od' hinkünfftig ferner befreyet werden möchte / auch diese Schrage und Ordnung / damit der Kauffmann ietzo versehen / oder auch hinkünfftig versehen werden möchte / verwahren / mit Fleiß in guter Acht haben / treu und festiglich darüber halten wolle / nach aller Möglichkeit und meiner fünff Sinnen / auch einen iedern er sey Arm oder Reich / rechtfertiglich in allen Sachen / ohne Gunst / Haß / Neid oder einige affection richten / des Conthors Vorrath und gemeine besten mit allem Fleiß bewahren / und daß davon gute Rechnung iedesmahls gehalten und gethan / befördern helffen wolle / auch verschwiegen halten was heimlichen bleiben soll / ohne List und Gefehrde / daß mir Gott so helffe. 30.

Das ander Theil. Belangend den Kauffmann ins gemein / und seinen Dienern / des Hofes Regiment und Tischzucht / auch wie sich ein ieder nach seinem Stande verhalten soll.

DIeweil auch allerhand Unrichtigkeit wegen nicht gehaltenem Unterscheid der Handels-Personen / biß dahero vorgefallen und gespüret worden. So soll / vermöge voriger Ordnung und Receßen / kein ankommender weder Junge oder Diener zur Handlung gelassen werden / der selbst / oder desselben sein Herr ein Krämer / Handwercker / oder eines andern Handels Verwandter ist / worauff dann die Fracht-Herren ein gut Auffsehen haben sollen / ehe sie einigen Beweiß oder Kundschafft von sich geben. 1.

So soll auch allerhand fremder Factorey und Maschopey durchaus verboten seyn / bey Verlust des Hofes Gerechtigkeit / und Straff zehen Marck löthiges / da auch der Oldermann und Kauffmanns-Rath iemand frembde Factoreien oder Maschopien halber verdächtig halten / derselbe soll sich dessen mit seinem Eyde zuentlegẽ schuldig seyn. 2.

Einem ieden ankom̃enden Kauffmann / so sich des Hofes Gerechtigkeit zugebrauchen gedencket / soll diese Schrage vorgelesen und der zugeleben / durch den Oldermann mit ernst untersagt werden / darauff soll er sich ins Kauffmans-Buch schreiben lassen / auch daß er des Kauffmans Heimligkeit verschwiegen halten wolle / anloben / für welche Einschreibung Hansegeld fünff Marck Naugartisch zugeben soll verpflichtet seyn. 3.

Die jenigen / so keine auffrichtige Kauffmanschafft treiben / besondern nach Kundschafft und andern Unrath anzurichten aus seyn / sollen auff dem Hofe weder geduldet noch gelitten werden. 4.

Niemand soll sich ausserhalb Hofes zu Stande oder zur Herberge begeben / und da der Hoff zu klein befunden würde / muß er zu der Nothdurfft erweitert werden. 5.

So iemand seinen Herrn länger zudienen / oder der Herr des Dieners oder seines Maschops-Dienst nicht länger begehren würde / so ist der Diener oder Maschop anhero nach Lübeck zukommen schuldig / oder daselbst mit Freundschafft / oder so es nicht anders seyn könte / mit Rechte von seinem Herrn oder Maschope zuscheiden / bey Verlust des Hofes und Straffe der Schragen / auch der Erbarn Städte Receßen einverleibt. 6.

Würde iemand sich unterstehen einen andern seinen Diener oder Maschop abzuspannen und solches ausfündig gemachet / soll derselbe mit ernster Straffe nach Gelegenheit der Verwirckung beleget werden. 7.

Ordnung /

Ordnung / wie sich Bürger und Gesellen auff den Höfen zu Tisch und sonsten verhalten sollen.

Als wir auch bey uns betrachtet / und aus
8. der That erfahren / daß dem gemeinen Kauffmann durch böß / unordentlich Regiment mit unzeitigen essen und trincken zu allerhand Leichtfertigkeit keine geringe Ursach gegeben worden / demselben nun vorzukommen / ordiniren und setzen wir / daß alle auff dem Conthor in Reußland Residirende Kauffleuthe zu rechter gewöhnlicher Zeit auff den Höfen zum Essen zugehen / sollen verpflichtet seyn / ausserhalb die jenigen / so sich mit rechten ehehafften und ordentlichen Nothsachen zuentschuldigen wissen / oder dermassen mit Leibs-Schwachheit und Kranckheit beladen weren / daß sie persönlich zum Essen zukommen nicht erscheinen möchten / und so jemand durch obgemelte Ursachen nicht verhindert / aussenbleiben würde / so offt ers thut / eine halbe Marck Naugarths verbrochen haben.

9. Wie dann auch ein ieglicher Kauffmann von Bürgern / Gesellen und jungen Knechten in erbarer Kleidung seinem Stande gemeß / sich verhalten / und keines weges in leichtfertiger Kleidung / dadurch Gott und Menschen geärgert werden können / soll finden lassen / thäte iemand dargegen / soll in fünff Marck Naugartsch Straff genommen werden.

Wie sich an Tisch zusetzen.

10. WJr wollen auch / daß zum Essen drey unterschiedliche Tische sollen verordnet und gesetzet werden. Bey dem ersten soll der Oldermann / nebenst seinen Beysitzern / Schaffern und Schreibern / sammt den Eltisten der ankommende Bürger und Kauffleuthen sitzen.

Am andern sollen sonsten junge ankommende Gesellen und Kauffleuthe gesetzt werden. Am dritten sollen Diener und Jungen stehen.

Würde ein Kauffmann einen Diener oder Jungen mit sich bringen / üm auff ihn zuwarten / nicht aber zu kauffschlagen / derselbe soll an der Jungen Tisch stehen / und die halbe Kost zahlen.

12. So soll auch dem Oldermann und Kauffmanns-Rath / hiermit ernstlich aufferleat seyn / daß sie kein unordentlich / lästerlich schwelgen und sauffen / doppeln und spielen üm geld auff dem Hofe verstatten noch vergönnen / vielweniger auch für ihre eigene Person / andern und fürnemlichen der Jugend zu bösen Exempeln einige Ursach geben / besondern sich allenthalben also erzeigen und halten / daß die jungen Leuthe ein Ebenbild und Exempel eines züchtigen und erbarn Handels und Wandels von ihnen fassen und nehmen. Und sie dadurch in allen Ehren zuerkennen / gebührliche Gehorsamkeit und Reverentz zuerzeigen eignes Gemüths bewogen werden mögen.

13. Und soll solch Doppeln und Spielen / sowohl ausser- als innerhalb Hofes / es sey mit Teutschen oder Reußen / gäntzlich verboten seyn / bey Pœn zehen Marck Silbers / ohne allein in der Werfftaffel soll unter sich den Teutschen zu spielen erlaubt seyn / doch nicht höher denn ümb einen Verding / bey voriger Pœn.

14. Niemand schneide / schreibe oder zersteche die Taffel / bey Straff einer Marck / auch niemand zerschneide oder zersteche die Bahlen in der Stuben / oder brenne sie mit Lich-
15. tern / oder versenge sie auch / bey Straff einer Marck. So soll auch niemand an Säulen / Ständern oder Pfülien schaden thun / bey Straff einer Marck.

16. Niemand soll des Morgends und Abends einheitzen / er habe dann für dem Ofen bey sich ein Kessel Wassers stehen / würde er entschlaffen / oder gienge davon / dieweil das Feuer brennet / oder finde man Feuer nach ihme / oder nach dem einheitzen / das giebt zur Straffe eine Marck.

17. Würde einig Feuer loß / es were inner oder ausserhalb Hofes / daß man die Lohen sehe / wer dasselbe verursachet / giebt zur Straffe sechzig Marck.

Zerbreche

Zerbreche iemand von des Hofes Redschafft etwas/es were in dem Brauhau- 18
se/ Backhause/Küchen/ oder wo es were / daß er nicht wieder außantworten und lie-
fern könte/der soll dasselb nach seiner Gewerde bessern.

Demnach will dem Altermann gebühren/alle Tage die Vorsehunge zu thun/ 19
daß von dem daselbst residirenden Kauffmann eine Nachtwacht verordnet werde/
umb gute Auffsicht auffm Hofe zuhaltende / damit allerhand besorgender Feuer
Schade verhütet / und des Kauffmanns Güter für Diebstal mögen verwahret
bleiben/und wenn solches vom Altermann aufferlegt wird / soll dasselbe willigen und
gern thun/ bey Straff zehen Marck.

Würde sich iemand in dem Clett oder Backhauß beschliessen lassen / soll zehen 20
Marck verbrochen haben.

Es soll niemand steigen über die Plancken/ bey Straff zehen Marck / auch 21
soll niemand über das Stacket werffen/ bey Pöen einer Marck.

Were jenig Thier / das Schaden thäte / dem das Thier zugehörig / soll 22
den Schaden gelden.

Item schlüge iemand oder würffe von des Hofes Hunden einen/ daß er belle- 23
te/der hat verbrochen eine Marck.

Wann man des Abends zuklopfet den Hoff/ so scheide sich ein ieder von dem 24
Reussen/ dann behielte er einen Reussen/ wenn man die Hunde außliesse / der hat ver-
brochen zwey Dennig/ käme auch der Reusse in jenigen Schaden von den Hunden/
so soll er sich bewehren / mit dem der ihn auffgehalten.

Item ein ieglicher soll sein Clett-oder Backhauß unten und oben zuschliessen/ 25
bey einer Marck / würde iemand sein Loß oder Schloß offen befunden / und
aus den Cletten etwas gestohlen / soll der den Schaden tragen der ihn ver-
ursachet.

Niemand soll den Reussen zu Hauß bringen/ bey Pöen zehen Marck. 26

Niemand soll frembde/ Außländische und Aussenhansische Gäste und Kauff- 27
leute auff den Hoff bringen/ sie seyn von was Nation sie wollen / bey Verlust des
Hofes Gerechtigkeit und Pöen funfftzig Marck/ auch soll niemand derselben
Güter ins Land führen und verhandeln/ bey Straffe von funfftzig Marcken / und
des Hoffes Gerechtigkeit.

Were es auch daß iemand der in des Hofes Recht seyn will / jenigerley 28
Briefe/ von jenigen Landes Herren würde / die gegen des Kauffmanns Recht we-
ren/ der soll das Kauffmanns Recht / und Hofes Gerechtigkeit / so wol auch an
Gelde funfftzig Marck gebrochen haben.

Dieweil auch grosse Klage vielmals eingekommen/daß bißweilen dem Kauf- 26
mann seine Briefe unterschlagen / soll der jenige so dessen beargwohnet/sich ver-
mittelst Eydes purgiren / würde er dessen überweiset soll er dadurch des Hofes
Gerechtigkeit verlustig oder dieselbigen mit 20. K. Lotiges zu kauffen schüldig
seyn.

Niemand soll seine Brieffe so aus Teutschland kommen über Tisch zeigen/ 30
noch lesen / wie auch nicht aussen oder binnen Hofes da Reussen bey seyn / noch
dessen Inhalt dem Reussen offenbahren bey Pöen zehen Marck Silbers.

Niemand soll sich unterstehn jenige Frauens Personen auff den Hofe zu brin- 31
gen umb zu baden/ damit allerhand Unzucht möge vermitten bleiben.

Niemand soll vom Hofe abscheiden/ oder verreisen/ es geschehe heimlich oder 32
offentlich / ohn Erlaubnüs und guten Willen des Altermanns.

Eyd des ankommenden Kauffmanns.

33 Daß ich dem Altermann/ Beysitzern und Kauffmanns Rath will gebührenden Gehorsam leisten/ dieses Hofes und gemeinen Kauffmanns Gedey und Wollfarth in guter Acht haben auch der Schragen durchaus in allen Puncten und Articuln / so viel möglichen/nachkommen / dar ich auch keiner andern Güter oder Gelder verhanden will / denn die zu Lübeck oder Hanse-Städte zu Hause gehören / und darvon den gebührlichen Schoß iederzeit unfehlbar entrichten. Und so ferne ich mich etwo demselben widersetzig machen würde / mich nach Ordnung des Hofes gebührlichen straffen lassen / und was mir vertrauet oder ich sonsten dieser Residentz oder gemeinen Handel belangend erfahren werde / verschweigen bey mir behalten/ und niemand offenbahren. Daß mir GOtt so helffe und sein heiliges Evangelium.

Das Dritte Theil von kauffen und verkauffen/ mit dem Reussen ins gemein.

1 DIeweil es auch Göttlicher Ordnung und der Erbarkeit gemäß / daß keiner dem andern das thun soll / das er ihme zu geschehen nicht gerne wolte/ So ordnen und setzen wir daß hinfüro kein Kauffmann dem andern in kauffen oder verkauffen noch in andern Händeln sonsten mit Worten oder Wercken heimlichen oder offentlich hindern oder schädlich seyn soll.

2 Es soll auch niemand aus obbeschrieben Ursachen / und damit keiner dem andern hinderlich sey/ hinfürter keinem Reussen jenige Wahre auff Lieferung zusagen oder verkauffen / sie sey dann daselbst albereit gegenwärtig zur Stätte/ bey Pöen funfftzig Marck Silbers.

3 Fortmehr soll kein Teutscher Kauffmann mit dem Reussen auff Zeit oder zu Borge handeln mit keinerley Wahren/ es sey im kauffen oder verkauffen / besondern schlecht und recht geben und nehmen Recht umb Recht / Gut umb Gut. Diß soll man halten bey Verlust des Guts und der Ehre.

4 Mit Lieferung des Geldes oder Wahren / soll es wie von Alters gehalten werden / daß der Reusse für erst seine Wahren auff den Hoff / oder in das Teutschen Schlosse zur Begnüge und des Reussen eben theur geliefert / darnach der Teutsche Kauffmann auch seine Wahren folgen lasse / bey voriger Straffe.

5 Es soll niemand jenigerley Gut oder Wahren kauffen oder empfangen / er habe sie dann vorhin zur Gnüge besichtiget oder beschaten bey Pöen zehen Marck/ oder nach Gelegenheit/ der werde von Wahren.

Von Wahren / so der Reusse liefert.

Niemand soll dem andern jenige Peltzerey oder was es wolle / bey Stückwerck aus der Hand kauffen/ bey Straff zehen Marck.

Allerhand Grawerck so im Läder verkaufft/ soll bey Tausenden/ halb Tausend und bey quartiren oder halb quartiren/ gekaufft werden/ und damit ein Jung-Kauffmann desfalls nicht möge betrogen werden/ soll von den Eltisten am Hofe gebührendes Auffsehent geschehen. 8

Rauchwerck aber welchs bey Zinnern verkaufft/ soll ieder zarte besondern gebunden/und ieder nach seiner Würde gekaufft werden/ auch mit Rath der Eltisten wie oben/alles bey Pöen zehen Marck. 9

Lastken und Hermleken/ soll man kauffen bey Zimmers/ rein gut und unverfälschet.

Winmeydekens Bloten und Grau soll man außschiessen/ und nach ihrer Würde kauffen/ aber in den Banth nicht mit gebunden werden. 10

Mardern/ Meneken belangende/ da sollen keine Sambtzeyttige mit eingebunden werden bey Pöen zehen R.

Wachs Kauff.

Es soll hinfürter kein Wachs gekaufft noch außgeführet werden/ es sey dann rein und vorhin beklopfet ohne faut, thut iemand hiergegen/ es geschehe heimlich oder mit Behendigkeit/ der soll funfftzig R. verbrochen und des Kauffmanns Gerechtigkeit sampt dem Wachs verlustig seyn. 11

Unzel oder Talch Kauff.

Niemand soll Talch kauffen/ er habe es dann vorhin besehen und bestochen/ daß es rein und unverfälscht Gut sey/ und so ferne er darauff kein Verstand hätte/ soll er des Altermanns oder ander verständiger Leute Rath hierin gebrauchen/ und dieweil allerhand Unrichtigkeit an Holtz befunden/soll er sich desfals mit den Reussen nach befundener Grösse des Holtzes vergleichen oder in Mangel dessen die Fässe streuffen lassen. 12

Flachs und Hanff Kauff.

Und nach dem noch zur Hand keine Wracke auff Flachs oder Hanff angerichtet/ worauff den Altermann aber wie oben gemeld verdacht seyn wird/ so soll der Kauffmann inmittels gute Auffsicht haben/ daß er auffrichtig und düchtig Gut kauffe/ und so fern er desfalls keinen Verstand/ den Altermann oder andere verständige Leut darzuziehen. Solte aber die Wrake hinkünfftig angestellet werden/ soll niemand jenigen Flachs oder Hanff ungewracket an sich bringen/ bey Verlust des Gutes und Hofes Gerechtigkeit. 13

Leder Kauff.

Es soll der Kauffmann/ so Leder kauffen will/gute Auffachtung haben/ daß er kein Wurmstichig/ brant oder verrottet Leder kauffe/ und was klein und gar geringe ist/ so viel müglich außgeschossen werde/ und bey dem Reussen bleiben möge. 14

Vorahnen sollen auch unbesichtiget nicht empfangen werden/ damit keine Upoike/das seynd kleine Kalbfell darunter vermenget seyn. 15

Wer Jufften kauffen will/ Roth oder Falb/ soll sich hütten vor Brant oder Pferde Leder/und wol zusehen/ daß er ohne Schaden bleibe. 16

Jhalbe Jufften/ Teleteni genand/sollen Ochsen und Kühehäute und keine Kumim das ist Pferdehäute seyn. Gleicher Gestalt soll es mit rothen Jufften/ so wol auch mit Einkauffung der Kalbfell gehalten werden. 17

Fort mehr/ wann der Reusse von dem Teutschen jenige Wahren empfanget/ wann sie über den Suhl des Hofes seyn/ alsdann gehen sie auff des Reussen eben Theur. 18

19 Nach dem auch unlangſt geſpüret worden / daß allerhand Unrichtigkeit an Wachs und Gewandt befunden / ſo ſoll hinfürter durch den Altermann / unterſchiedliche Wachs und Gewand Beſichtigere verordnet werden/ſo wol auch auff alle andere Reuſiſche Wahren/es ſey Dalch/ Flachs / Hanff oder was es ſeyn möchte/ ein gebührendes Auffſehend haben.

Würden dieſelben hierinne verſemblich befinden / und daß ſie ihrem Ampte nicht gnug gethan/ſollen fünff Marck Newgarſch verbrochen haben/ wird ſich auch iemand ſolchen angeordneten Gewandt und Wachs Beſichtigern widerſetzen/uñ ſie in ihrem Ampte ſchmehen oder verachten/ſoll mit zehen Marck Straf belegt werden.

Von allerley Wahren ſo auff den Reuſſen geführet.

20 Erſtlich wer Laken auff den Reuſſen führen will/der ſoll wol zuſehen / daß die Laken ihre volle Länge und Breite haben/und unter ihren vollen Siegel und Loth ſeyn/unter den vier Eggen unverſehriget und nach ihren Würden auff des Reuſſen Beſichtigung ohn fehl verkaufft werden/bey Straff j. R. Lötich.

21 So ferne auch jenige Laken unter guten Glauben in Teutſchland gekaufft/ über See in Reußland gebracht/und verkaufft würde / daſelbſt aber in jenigen vorgemelten Puncten untüchtig befunden / und der Kauffmann dadurch in Schaden geräth/ ſoll er desfalls einen Schein und Beweiß von Altermann und Beyſitzern nehmen/ und in Teutſchland wieder zurück ſchicken / damit er ſich deshalben gegen ſeinem Vorkauffer möge wiederumb zu erholen haben.

22 Niemand ſoll dem Reuſſen/Lacken noch ſonſt jenige Wahren/für geſchloſſenen Kauff auff ſein behach zu beſehende mit zu Hauß thun / noch Lappen oder Staleken abzuſchneiden verſtatten / bey Straff zehen Marck.

23 Geſchehe es auch/ daß iemand Laken brechte/ da etwa ein oder mehr Lode abgefallen weren/und die Stätte da die Lode geſeſſen/ noch ſehnlich und die Laken ſonſten noch gut/ ſoll der Altermann nebenſt den Beyſitzern und Gewandbeſichtigern ſolche Laken beſichtigen/ und nach befundner Gelegenheit/ daß die Laken ohne das düchtig mögen dieſelben zu verkauffen wol zugelaſſen werden/ zu Folge des Hofes Gerechtigkeit.

24 Keinerley Scharlaken ſollen auff den Reuſſen verführet werden/ geliſtet oder ungelieſtet ſie haben dann ihre volle green/ Carmoſin und andere aber was kein Scharlaken iſt / ſoll für kein Scharlaken verkaufft werden/bey Pöen zehen Marck.

25 Allerley Wahren und Laken / Seiden und Wüllen ins gemein/ſollen auffrichtig ſeyn/ und iedes nach ſeiner Würde / ohne Betrug verkaufft werden/ alles bey Straff des Altermanns/und nach Gelegenheit der Ubertretung.

26 Niemand ſoll ſich unterſtehen/ jenige Laken noch Sammet oder Seiden Tücher bey Eln oder Arſin/vom Hofe zu verkauffen/ oder außzuhacken bey Pöen zehen Marck.

27 Als auch biß dahero allerhand Unrichtigkeit beym Untzegolt befunden / da dann iemand darüber beſchlagen ſo falſch Untzegolt wiſſentlich und mit Vorſatz ins Land gebracht/ſoll er ſolch Gut verböhret haben/ſo aber iemand unwiſſentlich ſolchs gethan/ ſoll er ſolchs zu verkauffen kein Macht haben / beſondern hat desfals Beweiß zu nehmen/und ſeinen Kauffmann in Teutſchland wieder zu ſuchen.

28 Wann iemand einem Reuſſen jenig Gut verkaufft / und ſolchs außgeantwortet wird / ſoll es von einem andern Teutſchen / von neuen nicht beſichtiget / noch dem andern zum Schaden geläſtert werden/ bey Straff nach Gelegenheit der Verbrechung / welches zu Diſcretion, des Alterm: und Kauffmans Rath ſoll geſtellet ſeyn.

Saltz

Saltz.

Würde jenig vertruncken/ oder ander Mangelhafftig Saltz/ da Betrug an 30
Steisant oder anderm inne befunden/ an den Reussen verkaufft / und jenige Klage darüber komme/ soll der so solches verkaufft dem Reussen darfür seinen Willen machen/ und kan er sich desfals mit dem Käuffer nicht vergleichen/ mag er den Alterman und Beysitzer darzu ziehen/ hat auch iemand solches selbst / oder durch andere muthwilliger vorsetzlicher weise gethan / soll er nach Gelegenheit der Verbrechung hierüber gestrafft werden.

Sehm/ Meth. 31

Sehm und Mede/ soll anders nicht dann auffrichtig und gebrand in Reußland verführet werden.

Von gemachtem Gold und Silber.

Kein Gülden oder Silbern Stützen / Schalen oder was das seyn möchte/ 32
vergüldet/oder unvergüldet/ sollen auff Reußland geführet werden/ es were denn in den Städten/oder mit der Stadt da es gemacht/Waffen oder Stempel gezeichnet/ oder der Städte Silber an Korn und Werthe gleich/bey Straffe ieder Marck lötig eine Marck. Falsch Gut aber soll gantz verböhret seyn.

Alsdann auch gespüret wird/ daß Dennige / Thaler oder andere Müntz be- 33
schnitten und verringert/und gleichwol für voll außgegeben werden / soll sich der jenige so dessen beargwohnet vermittelst Eyds purgiren / würde er auch dessen überweiset/ soll er seine Ehr und des Geldes verlustig seyn.

Der jenige aber so selbst falsche Müntze gefertiget / oder fertigen lassen / hat sein Leben verwircket.

Von Loddig und Schlitten/ so beladen ankommen.

Der erst mit Loddigen oder Schlitten ankompt/ soll seine Wahren erst auff- 34
schiffen/ und abladen/ und also nach gerade immerfort als sie ankommen. Thäte iemand dawider der soll in Straff des Altermanns genommen werden.

Des soll der Altermann gut auffsehent haben / damit der Kauffmann mit gu- 35
ten tüchtigen Loddigen oder Peidacken möge versehen und dieselbigen nicht überladen/und also der Kauffmann so viel möglich ausserhalb Schadens seyn und bleiben möge.

Und nach dem alle und iede Punct und Articul dieser Schrägen einverleibt/ 36
aus den / voralten Ordnunge gezogen / und aus treuhertziger Wolmeinung umb mehrer Beförderung gemeiner Handthirung nach itziger Zeit Gelegenheit bey eingebracht/als wollen wir alle und iede welche sich des Hofes und Kauffmans Gerechtigkeit zu gebrauchen gedencken/hiermit ermahnet und ernstlichen verwahrnet haben wollen/diese Ordnung in gebührender Acht zu haben / und der durchaus zu geleben/ damit alle Poen und Straff derselben einvorleibt entgehen/ und also aller Handel und Wandel durch Verleihung des Allmächtigen in ein gut Wesen wiederumb gesaget werden möge/und wollen uns gleichwol diese Schrage oder Ordnung iederzeit nach vorfallender Gelegenheit zu endern oder mehren per expressum vorbehalten haben.

Zu mehrer uhrkund dessen alles/haben wir Bürgermeister und Rath der Stadt 37
Lübeck obgemelt/ dieses mit unserm angetrückten Secret wissentlich versiegelt. Gegeben/ und geschehen Anno der wenigen Zahl/1603.

Lit. H.

Vertrag der Stadt Antwerpen/ mit den Hansee-Städten/

Wegen der Residentzen des Ehrsamen Kauffmanns.

Anno 1545.

Allen denghenen die dese letteren sullen sien oft hooren lesen Burgermeesteren Schepenen ende Rade der stadt van Antvverpen, saluyt ende alle Vrientschap, alsoo sindert den Jaer van Vieftienhondert ende sestiene, vele ende diverse minlijcke communicatien, ende Vergaderingen gehouden syn gevveest, ende sunderlinghe nu in dit Jaer van Vijfthienhondert Vivenveertich, tüschen de Legaten ende gedeputeerde daer toe gecommitteert, ende belast, van weegen ende in den name van allen den gemeynen Steden van der Duytscher Hanse, ter eenre, ende ons in den Name van deeser Stadt van Antwerpen ter andere syden, opt stuck van der Residencie, devvelcke die Cooplieden van den vorss gemeynen Hansen Steden van nu voordanne souden hebben ende houden binnen, deeser Stadt van Antvverpen, ende ock alhier heure Coopmanschappen hantheren ende negocieren, in der manieren als sus lange her by den vorss Steden van der Hanse ende der natiẽ die gebruyckt ende gevvoonheyt is gevveest, ende vvant de voorgẽ: Legaten ende Gedeputeerde in den Namen ende van vveegen als voor: aen Ons versocht ende begeert hebben sekere poincten ende Articulen van Vrheyden ende liberteyten, hen geconsenteert te vvordene, hen dienende tot gerieve ende commoditeyte van heuren hanteringen ende Coopmanschappen, om deselve heure negociatien alhier te sekerlycker ende Volcomelycker te plegene, ende te moegen doene; Soo eest, dat vvy omneden gemeynen orber ende prouffyt van deeser Stadt te vorderen, ende besündere omne de goede gunste ende Vrientschap, die vvy draghen, hebben ende begheren te onderhoudene, metten voirss. Cooplieden van den Steden eer Duytschen Hanse (de selve goede Cooplieden heure familien, goeden ende Coopmanschappen alhier Vriendelijck ontfangende) hebben hen lieden gevvillicoort ende geconsenteert, VVillicooren ende consenteeren by deesen hen allen te samen ende elcken van den Voirss Steden besunder, alle de poincten ende articulen, mitsgaders de liberteyten, Vriheyden ende exemptien naebescreven, Ingaende soo geringhe als de voorgen: Cooplieden van den gemeynẽ Steeden der Duytscher Hansen, alhier in der Stadt heure voirss Residencie hebben, houden ende negocieren sullen, in manieren tuschen ons Lieden geaccordeert, ende geduerende soe lange als sy deselve heure Residencie alhier hebben ende houden sullen als boven.

In den Eersten geloven Wy, dat VVy alle de Cooplieden van der vorss Natien ende eenen Iegelijcken van hen, met heuren familien, Dienaren ende Facteuren, nae inhoudt der Vryheyt van der Jaermerct van Antvverpen, desulve Vryheyt aen heur Lyff ende goet, vvel ende getrouvvelyck houden sullen, over all binnen den Lande van Brabant ende van Overmase, binnen den Jaermercten, gelijck als deselve Vriheyt dat inheeft, ende dat VVy den Vorss Cooplieden in allen redelycken poincten beschermen sullen van gebreke ende vvedervaren die hen gebeuren mochte, nae onse beste macht ende vermoghen tot allen tyden, als VVy des van des Coopmans vveegen versocht sullen vvorden.

Item consenteeren, dat de Voorscreven Cooplieden van den Hensen in der Voirss Stede van Antvverpen met heuren Geselschappe gemeyne Vergaderinghe openbaerlyck hebben sullen moegen, alsoe clycke als sy vvollen, om te ordineerene ende te corrigerene alle de Vorvvaerden ende Ordinancien by den Steden van der Hansen,

jegens

jegens de gemeine Steden van der Hensen ende hen Lieden gemaect, Ende vvaert soe dat eenich Coopman van der Voirß Hensen jegens de gemeine Steden van der Hensen dede, off jegens d'ordinancie des gemeyns Coopmans, off oock den Coopman ongehoorsaem vvare, Soo consenteeren VVy, dat de Coopman die persoonen offt persoon altoos sal mooghen binnen merckten, ende daer buyten corrigeren, gelyck der Steeden ende des Coopmans Ordinancie uyt vvyst, ende daervoere hier in der gevangenissen moghen doen leggen, tot aen der tyt dat die Coopman van dien gebreke Volcomelyck gerechtet offt gebetert sal vveesen, Behoudelyck den Heere ende der Stadt heuren Rechte in allen saeken aengaende Lyff ende Let.

Item gelovem VVy ende consenteeren, dat men gheenen Copman van der Duytsche Hense in gevangenisse en sal mogen leggen voor eenige Schuldt, alsoo verre als hy goets genoch bevvysen conste, dat syne VVare, oft goeden borghe gesetten, daer de partyen vvel mede bevvaert souden syn, nae goetduncken van Schepenen Rechts te plegene, Ende desgelyck en sal men oock gheenen Coopman van den selven Hensen in gevangenissen mogen leggen, om eenighe andere stucken, die men op hem soude mogen brengen, soo verre als hy goeden borghe setten vvilde, Rechts daer aff te plegene, uytgescheyden Stucken daer Lyff oft let ane verbeurt vvare.

Item Vv ilecooren ende Consenteren, dat de voorß Coopblieden niet meer gheven en sullen van een hondert Linvvaets, dat binnen Antvverpen gemeeten sal vvorden, don eenen halven groten brabants, ende vvat Lynvvaet dat niet gemeeten en vvort, daeraff en sal de voorß Coopman gheen meetgelt geven.

Item Consenteeren VVy, dat de voorß Cooplieden van heuren gesouten huyten, die sy tot Antvverpen souden brengen, ende daervan betaelt hebbende heuren soll, sullē ongehoudē vveesen aldaer yet anders oft meer te gevene, dan alleenlyck binnē den twee Jaermercten gewoonlyck Steedegelt oft plaetsegelt, ende oock VVaeck-gelt.

Item VVillecooren VVy ende Consenteeren den Cooplieden van der Hense voorscreven, dat sy binnen heuren Huysen ende Herberghen, daer sy heur Coopmanscape houden, selven mogen inneleggen VVyn, bier, ende alderhanden dranck ende Victuaile voor hen selven, heure Dienaers ende broodighe familie, sonder eenige assysen daer af te gevene, Dies so sullen sy ende eenjegelyck van hen lieden, t'elcker reysen, als sy eenigen VVyn, bier ofte anderen dranck inne vvillen leggen, het sy metten Vathe, halvere Vathe oft andersins, gehouden vvesen te brengen opte Assyse Cameren van deeser Stadt, een billet onderteeckent by den Clerick of Secretaris, ende beseegelt metten Seegel van den Olderluyden van der voorß natie, VVelcke Olderluyden gehouden sullen vveesen metten voorß Clerck oft Secretaris op heuren gevvoonlycken Eed dar natie gedaen, niemanden sulcken billetten te gevene, ten sy dat hy is van der selver natie, ende die vvelcke navolgende desen Tractate soude moghen gebruycken van sulcke Vryheit. Ende behoudelyck dat sy sulcken VVyn, bier, dranck, ende ander Victaillie niemand anders voorts en sullen vercoopen oft overlatenn.

Item Consenteeren VVy dat soe vvanneer jemant van den voorß Coopluyden synen VVyn, die hy in deese Stadt gebracht sal hebben, niet en conste int gros vercoopen, dat hy alsdan, hebbende eerst daer toe consent van den Burgermeesters ende scepenen, denselven sal mogen Vyttappen metten pot oft stoope, sonder te mogen breeken oft uytvercoopen metter Amen oft halver amen; ende dat die selve Coopman alsdan binnen den tyde, dat hy synen vorß VVyn uyt tapt, alle veerthien dagen sal mogen inneleggen voor hem ende syne familie een tonne biers, sonder eenige assyse daer aft te gevene

Item Consenteeren ende VVillecooren VVy, dat men van gheenen bieren in de vorß Hanse Steeden oft in eenigen van dien gebrouvven, ende de vvelcke hierbinnen deser Stadt sullen gebrocht vvorden, niet meer geven en sal van assyse, den dat men tot nu toe gevvoonlyck is gevveest te betalene, sonder daer op eenige ander meerdere

oft grooter assÿse testellene, oft oock eenige andere nieuvve Impoſten tot voordeele oft prouffÿt van der ſelver Stadt, Dies ſoo hebben de voorſs Legaten der moderatie aengaende ende bÿ hen lieden verſocht gereſerveert daeraff rapport te doene aen de voorſs Hanſe Steedenn.

Item Conſenteeren ende VVillecooren VVy dat de voorſs Cooplieden van gheenen VVullen Lakenen, devvelcke ſy binnen deeſer ſtadt ſullen vvillen oft begeeren te coopene oft vercoopene, daeraft gheen aſſÿſe geven en ſullen.

Item Conſenteren VVy dat elck Coopman van der voorſs Henſe ſal mogen vercoopen ſÿn Rypeert oft Rypeerden tot drien toe, ende niet meer, ſonder eenige asſÿſe daer aff te gevene, Ende ſal insgelÿck oock Vry ende ongehouden ſÿn te betalene eenige aſſÿſe van ſÿn Havere ende alderhande peerde Voeder, voor drie peerden, de vvelcke hy ſal mogen houden op ſÿnen Stall.

Item geloven VVy ende Conſenteeren den voorſs Coopman, dat hy van den VVynen, die hy doet vvercken van den Craenmeeſters niet meer gheven en ſal, dan in der manieren hier nae verclaert, Te vveetene, van eender amen VVyns eenen grooten brabants, item van eenen Stucke VVyns van tvvee Amen, tvvee groten, Item van een Stuck VVyns van drie Amen, drie grootenn, Item van vier Amen in eenen Stucke, vier grooten, Item van Vyff Amen, vyff grooten, Item boven vyff amen ende van ſeſſe Amen, ende van ſeven Amen, van acht amen, oft tuſchen van den vyff amen ende achte, acht grooten van den Stucke, Item, vves Stuck VVyns boven acht amen huldetot thien amen thoe, thien amen mede, van elcken Stucke tvveelff grooten, Item, ſoo vves boven thien amen houdt, ſal men geven van den Stucke achtien grooten brabants, ende hier meede ſullen ſy geſtaen ſonder yet meet te gevene den Craenmeeſters ofte den Craen Kinderen, ende geloven den Voorſcreven Craenmeeſters ende Kinderen in dien te houdende, dat ſy om den voorſs Loon altÿt bereet ſullen ſyn, den Coopman te vorderen ende gereetſcap te doene.

Item, Conſenteren Wy den Coopluyden Voorſcreven, dat ſy van gheenen Wyn, die ſy hier in de Stadt brengen, ende onvercocht vvech voeren, all vvaret oock dat die geproevet, geroyeert ende gekeldert vvaren gevveeſt, gheen pontgelt geven en ſullen.

Item Conſenteeren voorts, dat de voorſs: Cooplieden van heuren VVynen, die ſy opte VVagen, Karren oft oock int VVater vercoopen ſullen, dat ſy insgelÿck gheen pontgelt daer aff ſullen betalen oft ghoven, Ende aengaende de VVynen, die opt Lant ſullen liggen ende metten geſvvooren Mackeleere opten dronck vercocht ſullen vvorden, oft binnẽ denſelven dage, en ſullen ingelÿck geen põtgelt betalenn.

Item, dat de Coopman van der Duytſcher Hanſen niemanden gheven en ſall eenige Makelaerdie geheele oft in deele van VVyne, hy en ſy geſvvooren Makeleere, ende hy en ſy over de Coopmanſcap, ende oft ſoo quame, dat een Makeleer over eenen Coop van VVyne vvare, ende totten Coopſpraeke, ende op die tÿt den coop niet geslooten en vvorde, ende daernae de Cooplieden den Coop by hen ſelven maecten, ſoo ſal de Makeleere ſyne Makelaerdie hebben, oft hy by't slot van den Coope gevveeſt hadde.

Item, ſoo ſullen VVy dat ſoo voordane vervvaren, als voermaels gedaen heeft geveeſt, dat de VVegere in der VVagen altÿt ſÿnen Eedt doen ſal, den Couper ende Vercoopere elcken't ſyne te ghevene, ſonder arge liſt gelÿck dat behoort, ende off hy daeren boven misdede, oft in faute bevonden vverde, ſal daer aff gecorrigeert ende geſtraefft vvorden, gelÿck men bevinden ſal behoorende, ende dat de Coopman van der voorſs: Duytſcher Henſen, van den goeden die hy vercoopt, geen Makelaerdie gheven en ſal, dan den ghenen die over de Coopmanſcap is oft geroopen vvordt, hy ſy VVeerdt oft VVeerdts Clerck oft geſvvoren Makeleer, Ende dat de

Coopman

Coopman sal besorget vvorden tot synen coste met yekinghe ende oock vveeder gevvichte, omme die in syne bevvaringe te houdene.

Item, dat de VVagemeester oft VVagers van der VVage gehouden sullen vvesen, vvel ende getrouvvelijck te bevvarene, de goeden ende Coopmanschappen, die by den Voorseyden Cooplieden gebracht oft gesonden sullen vvorden, in de vvorss. Wage, ende aldaer gevveegen synde alsoo toesien ende besorgen, dat deselve Cooplieden daer aen deur heur faulte oft negligentie gheen schade hebben oft lyden, ende dat oock sy deselve goeden niemant anders overleeveren oft laeten volghen en sullen, dan by expressen Orloff ende consent van den voorss- Cooplieden; Ende in dien ter saken van deesen, voor Ons eenige clachte gedaen vvorde, sullen daerinne met kennisse van sake ende met Justicie alsoo versien, ende doen versien, dat de voorss- Coopluyden reedene sullen hebben dies te vreden te syne.

Item, dat de voorss-Cooplieden ende schippers van der voorss-Natie, comende ende arriverende alhier aen de Stadt, heur goeden, vvaren ende Coopmanscapen sullen mogen lessen, laden ende ontladen, in alle Vlieten ende hoofden, soo vvel aen den olden Craen als elders, alomme vvaert hen lieden gelieven ende goet duncken sal, tot heuren beste ende meeste gerieve; al vvaert ock alsoo dat heur voorscreven schepen niet geheel ende all ontladen oft gelost vvaren, Ende dat die gesvvoren arbeyders oft pynders van derselver natie sulcke scepen ende goeden aldaer sullen mogen lessen, uytladen ende inne laden, vvercken ende arbeyden, sonder yemant vveederseggen, het vvare Craenkinders oft yemant anders, uytgenoomen de VVynen, bieren, oft andere goet, daeraff men der Stadt moet betaelen eenighe assyse.

Item, dat insgelyck de voorss-Cooplieden heur goeden, die sy van Oostvvaert, VVestvvaert oft andersins tot Antvverpen brengen oft vveeder uyt voeren vvillen, mogen laden, vvercken ende arbeyden, doen laden, doen vverken ende aerbeyden, nae der ouder gevvoonte, ende tot heuren meesten prouffyte, by heure eyghen arbeyders, in soo verre sy poorters van deeser Stadt syn, ende betaelt hebbende het recht van der poorterie; Ende aengaende de VVaeren, goeden ende Coopmanscapen, devvelcke by den vorss-Coopluyden uyt gevoert sullen vvorden te lande, het sy Oostvvaerts oft elders, dat die VVagheluyden, die sulck danige goet bevracht oft aengenoomen hebben te voerene, sullen 't selve goet moegen met heurs selfs vvagen, peerden, sledden oft andersins halen ende laden totten bereyders huysen oft elders daers behoeff is, sonder jemants vveederseggen, het vvare Craenkinders oft yemant anders, ende dit in soo verre der Stadt daer aff niet en competeert eenige assyse als voorss:

Item, dat oock deselve Cooplieden alle heur VVolle, die sy tot Antvverpen brenghen oft doen brengen te VVatere oft te lande sullen mogen doen vvercken ende arbeyden, by den voorss-heuren eygenen arbeyders, sonder yemant vveederseggen, het vvaren die gesvvoren VVollevverckers van der Halle oft yemant anders.

Item, dat de Olderluyden van der voorss-Natie by tyde vveesende sullen mogen ordineren, neemen ende kiesen, aen ende aff setten voor heur voorss-arbeyders alle alsulcken porters ende alsoo veele als hen gelieven ende goet duncken sal, omme by denselven alderhande goeden, heurder natie toebehoorende, te laten vvercken, ende denselven arbeyders te mogen maken ende geven seeker ordonnancie ende Instructie, daer nae sy int vvercken hen sullen moeten reguleeren, ende in soo verre de voorss-arbeyders oft eenige van henlieden teegen sulcken Ordonnancie oft Instructie misdede, oft hem misdroeghe oft andersins rebell ende ongehoersam teegen den voorss Olderluyden bevonden vverde, dat VVy alsdan daerinne alsoo versien sullē, dat de voorss-Ordinancie oft Instructie sal vvorden ombrekelyck onderhoudē.

Item, geloven VVy den Voorss - Cooplieden, soe vvat huysen oft keldeneeren oft booden die de voorss-Cooplieden van der Hensen in hueringen oft in pachtingen hebben

hebben binnen der Voorß-Stadt, dat men hen die huere ende pachtinge niet verdieren en sal, geduerende heur huere, ten vvare dat sy meer geriefs begheerden van huysen, Keldeneers, oft booden te hebbene, dan sy gehadt hadden, ende dat in soedanigen gevalle dat gecanelt vverde soo nae Redene behooren sal, Desgelyck oock oft den voorscreven Cooplieden van der Hensen eenige huysen, Keldeneers oft boden met ongelyke ende sonder Redene van jemanden onderhuert vvaren, dat men daer inne den voorscreven Cooplieden nae alle redelyckheit gerieven sal, sonder jemant onrecht oft ongelyck te doene, ende dat men hen sodanige huysen, Keldeneeren oft boden vveeder sal doen hebben, ende daer aff soo payen, dat sy gheen canse hebben en sullen hen van dien te beclagene.

Item, vvaert soo, dat de voorseyde Coopluyden oft eenich van heuren Knapen eenige Scuyt-luyden oft VVageluyden, oft eenige andere der voorß Coopluyden goeden arbeydende, gelevert hadden, het vvare by gevvichte, by getale, oft sonder getale, dat men hen die goeden volcomelyck ende all vveeder sal doen delivreren, Ende vvaert dat daerinne oft in eenige gemaeckte Voervvaerde de voorschreven schuyt luyden oft VVageluydenn oft arbeyders metten Coopman gemaect mochten hebben, eenich gebrech viele, ende de Coopman dat der Stadt thoonde; Soo geloven VVy den Coopman oft heuren Knapen dat te doen beeteren ende Rechten van den ghenen daer dat gebreck anne vvare, alsoo verre als men die betuygen conste, ende sy goets genoch hadden, dat te beeteren.

Item, VVillecooren ende consenteeren, dat de voorss Coopluyden oft eenich van hen besunder, sullen moghen houden, thoeven ende arresteren, dieven oft moerders, oft oock heure Facteurs ende Knechten, binnen den Vrieheyden van den Jaermerctenn ende daer buyten, ende dien houden staende tot an der tyt, dat sy den Schoutet, Ambtman, oft eenich van des Heeren Dieneren daertoe gehaelt sullen hebben, sonder daeromme jegens den Heere oft der stadt yet te verbeurene.

Item, Consenteeren oock den voorss-Coopluyden, soo vanneer eenich Coopman van der Hansen eenige schult t' achter is aen eenige dooden, ende hy daeromme ter hooger Vierscharen ons genedichs Heeren alhier is volgende, Dat hy die schult sal moegen gewarigen met twee Volcheeden weesende Luyden van eere ende geloove.

Item, geloven VVy in allen Civilen saken den voorss-stedenn van der Duytscher Hensen, ende oock den Olderluyden van der selver natien, in heure Certificatien behoorlyck gepasseert, getekent ende gesegelt, altoes volcoomen geloove te gevene, alsoo onse Voerders tot heer toe altoes gedaen hebbenn.

Item, dat in allen Civilen saken van geschille opstaende oft opryssende onderlinge tuschen de Coopluyden van der voorß-natie d'een teegen den andere, dat de Olderluyden van derselver natie by tyde vveesende, daer aff sullen hebben ende neemen in prima instantia, de kennisse ende Judicature, Ende oft gebeurde, dat de voorss Coopluyden in de voorss eerste instancie malcanderen vvilden oft hadden betrocken voer de VVethouders alhier, dat deselve VVethouders alsdan deselve Coopluyden ende saken sullen moeten versenden ende renvoyeeren aen de voorss Olderluyden, Ende in saken van geschillen, daerinne jemant niet vveesende onder de Voorss-Natie, begheerde oft vvilde betrecken in Rechte, als aenleggere voor de Voorss-VVethouderen eenen anderen vvesende onder de vorss-natie, dat tselve hem vvel geoorloft ende toegelaten sal vvorden, Dies soo sullen deselve VVet houders, nae dien sy gehoort sullen hebben de voorss-partyen in heuren geschille, deselve alsdan versenden oft renvoyeeren metten selven heuren geschille aen de voorss-Olderluyden, omme het selve geschill needer te leggene, te appointerene ende te diffinierene, in dien sy connen, oft andersins de partien voorscreven vvederomme te seyndene aen de voorss-VVethouders, omme by hen daerinne voorts gedaen te vvordene, alsoo men nae Recht sal bevinden behoorende.

Item,

Item, dat de voorß-Coopluyden Vry ende ongehouden sullen syn te betalene tot prouffyt van deeser Stadt eenich Recht van ysuvve van heuren goeden van erven, Huysen, oft eenige andere gelt oft goet, dat sy scheydende oft vertreckende van hier, oft oock nae heur doot binnen deese Stadt souden mogen hebben gelatenn.

Item, dat de voorß- Coopluyden sullen mogen coopen, Vercoopen ende contraheeren met alle Cooplieden, van vvat natie oft condicie die syn, ende oock van allen sorten van Coopmanschappen, ten vvare dat by der Majesteyt anders vvorde geordineert.

Item, in soo verre den voorscreven Coopluyden eenich gebreck oft vercortinge gedaen vvorde oft verkreege in heuren privilegien, soo geloven VVy 'tselve gebreck te vervolgene, te Hove ende elders alomme buyten Brabant, ende te sollicteerene tot onsen coste, daer innne te vercrygene behoorlyecke provisie, alsoo verre alst in Ons is, ten eynde dat sulcke privilegien hen mogen vvorden onderhouden, ende het effect van dien genieten ende gebruycken.

Item, Dat VVy sullen onderhouden ende doen onderhoudenn binnen deeser Stadt ende Vriheyt derselver, alsulcken Ordonnancien als gemaect is by den Heeren van den Steeden van der gemeynen Hensen aengaende der preferencie van den arrestementen, die de Cooplieden van derselver natie doen sullen onderlinghe op eenige goeden, Maer aengaende de preferencie van den arrestementen, die gedaen sullen vvorden by eenige andere persoonen, niet vvesende onder de voorß-Natie, sal men daer aff onderhouden de Ordinancie ende Statuyt daer op by deeser Stadt gemaect, ende by onsen Heere den Keysere geconfirmeert.

Item, Voorts geloven VVy, soo verre in Ons is, dat de Cooplieden voorscreven, niet en sullen vvorden bedvvongen te vercleerene by heuren eede, vvat goeden sy hebben in heuren bevvinde, oft oock vvyen deselve goeden toebehooren, Maer sullen in deese sake gestaen ende gebruycken, desen aengaende, gelycke Vriheyt als onse porters daer aff hebben ende gebruyckende syn.

Item, Indien den Voorß-Coopluyden oft yemant van henlieden gedaen vvorde binnen den Lande van Brabant eenighe Schade aen syn goeden, Dat vvy hem doen sullen alle hulpe ende assistencie Ons moegelycke, omme denselven beschadigen Coopman te gecrigene, Restitucie van syne Schade, ende teghen den ghenen, die sulcke Schade gedaen sal hebben, te laten procederen met Recht, arrestemente, ende andersins soo men sal bevinden behoorende.

Item, Dat de voorß Coopluyden alle alsulcken goeden als henlieden affgenoomen, gestolen oft gerovert sullen vvorden, binnen oft buyten deeser Stadt, in eenige andere Steeden, Landen oft Heerlicheyden, Deselve, in dien sy binnen derselver Stadt bevonden oft gebrocht vvorden, aldaer sullen mogen becommeren ende arresteren ende aenveerden als heur propre ende eyghen goet, in soo verre sy connen doen blycken by heuren marcken ende andersins nae Rechte, genoch synde, dat deselve goeden hen toebehooren, all vvaert oock alsoo, dat deselve goeden gecocht hadden gevveest op een vrye merct.

Item, Dat Wy in allen saken van Processe uytstaende ende voor Ons comende tuschen den Voorß-Coopluyden ende iemant anders sullen doen procederen, van derden daghe ten derden daghe, All vvaert oock alsoo, dat niet en behoofde oft van noode vvare, dat de voorß-partien oft d'een van dien ter saken van sulcken Processe soude moeten blyven liggen binnen deeser Stadt.

Item, VVy consenteeren oock, dat in soo verre hier naemaels in deesen onsen yegenvvordigen accorde eenich doncker verstandt oft duysterheyt gereese, dat

sulcke

sulcke donckerheyt altoes sal vvorden geinterpreteert ende verclaert in faveure ende tot Voordele van den voorss- Coopluyden.

Item, dat met deesen jegenvvoordigen accorde ende overdracht sullen de voorscreven Cooplieden van der Duytscher Hensen van heuren goeden vry ende vuite vvesen van allen anderen packgelde, catsyde gelde, bruggelde, VVerffgelde, ende van alle andere costuymen aenelevende der Stadt ende Vryheyt voorscreven, geduyrende den tyt van heurder residencie, ende alsoo lange sy deselve Residencie houden sullen binnen deeser Stadt.

Voorts soo hebben VVy den voors-gemeynen Steeden der Duytscher Hansen geloeft ende geloven by deesen, dat VVy tot deeser Stadt cost solliciteeren endt vervolgen sullen aen de Keyserlycker Majesteyt ende synen Raede, ende daer toe alle onse diligentie ende eernsticheyt doen (Ons mogelyck synde) Dat synder Majest. b. lieven vville de voorscreven puncten ende articulen den voors-gemeynen Coopluyden der steeden van der Duytscher Hansen te confirmerene ende approberene, tot heurer meereder seekerheit, vasticheyt ende bevvaernissen. All sonder fraude oft arge list, Ende des 't orconden hebben VVy Borghermeesteren, Scepenen ende Rade der Voors-Stadt van Antvverpen den segel tensaken derselver Stadt deesen lettren doen aenhanghen. Opten negensten dach van Februario, int Jaer ons Heeren als men screff Duysent Vyffhondert ende Vyven veertich, Nae styl van scrivene schoefs van Brabant.

Helenbeke

Locus
Sigilli Appendentis.

Philippus

Ad Num. 57. lib. 2. c. 7.

PHilippus, by der gratie Gods, Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Maillorche, van Sardanie, van den Eylandenn Indien ende vasten Lande, der Zee Oceane, Eertzhertoge van Oostenrÿcke, Hertoge van Boorgoingnen, van Lothrinck, van Brabant, van Lymborch, van Luxemborch, van Gelre ende van Milanen, Gr ve van Habsborch, van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoingnen Palsgrave, ende van Hennegowe, van Hollant van Zeelant, van Namen ende van Zuytphen, Prince van Zwane, Marcgrave des heylicx Rycx, Herre van Vrieslant, van Salins, van Mechelen, van de Stadt, Steeden ende Landen van Vytrecht, Overyssel ende Groningen, Ende Dominateur in Asie ende in Affrycke, Allen den ghenen die dese teghewordige Zullen zien, Saluit. Van weegen onsen lieven besunderen der Oldermannen ende Coopluyden van der duytscher Hanze, is ons tegenwordelyck te kennen gegeven geweest, hoe dat Zy, over langen ouden tyde, verworven hebben van Zaliger gedachten onse Voor Vaderen Gerst van Wylen Hertogen Jan van Lothringen ende Brabant, ende darnae van Hertoch Anthonius van Lothrych ende Brabant, zekere Vryheden, privilegien ende prærogativen, in onsen Hertochdomme van Brabant, om haeren handel aldaer besundere in onser Stadt van Antwerpen beeter te moghen exerceren als naeder blyckende is by den openen brieven van onsen Voorss. Voor Vaderen, Waervan de teneur een voor andere hier na volgende is:

JOHANNES, Dei gratia Dux Lotharingiæ, Brabant, & Lymburg, Universis & Singulis Ballivis, Scultetis, Villicis, cæterisque Justiciariis, nec non Scabinis fidelibus, & subditis nostris, per terram nostram ubilibet constitutis, Salutem, Cum noticia veritatis, Notum Vobis sit, quod nos Omnes & singulos mercatores Regni Almaniæ seu Teuthoniæ, nec non cujuscunque alterius Regni seu terræ, unà cum bonis, familiis, & mercaturis seu mercimoniis suis, in nostra suscipimus protectione & custodia speciali, Quo circa Vobis omnibus & singulis præcipimus & mandamus, districtius inhibentes, quatenus prædictis mercatoribus, in personis, rebus, mercaturis, seu mercimoniis, aut eorum familiis, nullam prorsus molestiam, gravamen, injuriam, vel damnum aliquod inferatis, vel inferri quomodolibet permittatis, sed potius eos totiens quotiens per Vos transierint, unà cum bonis, mercaturis & familiis suis, ab omni gravamine defendentes, Et si quod iis illatum fuerit, emendari Viriliter facientes, eis de securo conductu provideatis nostro nomine diligenter, Ipsosq; privilegiis & libertatibus infra scriptis, quas sibi nostro & heredum seu Successorum nostrorum nomine in perpetuum concedimus & donamus, uti & gaudere permittatis & faciatis, liberè pacificè & quietè, In primis siquidem volumus concedimus & ordinamus, quod mercatores Regni Alemaniæ seu Teuthoniæ prædicti & alii, cujuscunque Regni seu terræ fuerint, eorum famuli, bona & mercaturæ, terram & dominium nostrum salvi & securi possint per terram vel aquam subintrare, ac ibidem ire, redire, moram trahere, emere, vendere & mercari, unus cum alio vel aliis quibuscunque prout sibi pro utilitate sua & commodo expediens videbitur, libere possint, dummodo in oppido nostro Antvverpiensi principaliter conversentur, quodque per se, seu famulos suos, bona seu mercaturas suas, ubicunq; terrarum, & quacunq; moneta emptas, per terram nostram & dominium ubilibet securè deducere seu vehere, aut deduci seu vehi facere, & inde quacunque hora & quotiens voluerint, & sibi expedire crediderint, cum bonis & mercaturis suis redire & recedere, licitè & securè possint, mediantibus consvetudinibus &

Juribus infra scriptis, nobis & nostris hæredibus persolvendis, aliis quibuscunque consvetudinibus, præter infra scriptas, quomodocunque & sub quocunque colore, inventis seu inveniendis, nec non omni dolo, fraude ac cavillationibus quibuscunq;, cessantibus in promissis.

Primò sciendum est, quod Mercatores quicunque, de qualibet nave, quibuscunque bonis seu mercaturis onerata, veniendo vel redeundo, ante oppidum de Bergen supra Zomam, in summa quatuor solidorum nigrorum tnr. duntaxat persolvere tenebuntur, & mediante hujusmodi solutione, consvetudine sive Jure, habebunt dicti mercatores à nobis & nostris subditis, securum conductum, veniendo à dicto oppido de Bergen Antvverpiam, & redeundo Antvverpia usque Bergen. Item dicti mercatores persolvent pro quolibet sacco lanæ, infra Antvverpiam adducto, octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet decade cutium, vulgariter dicta Dakerhude, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet centenario pellium ovinarum cum lana, sexies viginti pro centenario computantes, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet pondere caseorum, vulgariter dicto, Wagecaes, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet plaustrata plumbi duodecim Wagis vulgariter dictis Wage, pro qualibet plaustrata computantes, octo denar. tnr. nigr. Item pro quolibet millenario stagni, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena sive tonna aviunæ, pinguedinis, olei, butyri sive mellis, quinque denar. tnr. nigr. Item pro quolibet millenario ferri, decem quintallis pro millenario computandis, octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet Waga ceræ, octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna saguninis focæ, vulgariter dictæ Zelsmont, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala agundalarum, cunum seu Rise, quatuor denar tnr. nigr. Item pro quolibet sacco seu massa argenti vivi, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala aluni, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet quintallo granæ, vulgariter dictæ greyne, sex denar. tnr. nigr. Item pro quolibet quintallo Croci, gingiberis, cinamomi, piperis, galangæ, Zeduæris folii, cubebæ & cujuslibet alterius speciei, confectæ vel non confectæ, octo denar. tnr. nigr. Item pro quolibet torsello seu fardello pannorum, decem pannos continente, duodecim denar. tnr. nigr. Et si plures vel pauciores quam decem pannos torcellum comprehendat, de ipsis pro rata persolvetur. Item pro qualibet bala alutæ octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna pellium variarum griscarum, agninarum, speriolorum seu aliarum quarumcunque octo denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena calibis, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro quolibet centenario Cupri, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna sandicis, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala seu rotulo vel torsello panni linei, dealbati vel non dealbati, octo denar. nigr. tner. Item pro quolibet torsello pellium cum pilo, vulgariter dicto Kypruare, videlicet hircorum, capriolorum, cervorum, clippinc vel pellium quarumcunque ferarum, in hujusmodi torsello dicto kyp comprehensarum, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet lagena seu tonna Rumbi, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna ambræ, vulgariter dictæ Bernsteen, quatuor denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna alecis, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna lini duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet tonna picis vel Teer, unum denar. tnr. nigr. Item pro quolibet vase cinerum, duos denarios tnr. nigr. Item pro qualibet tonna cerevisiæ, duos denar. tnr. nigr. Item pro carnibus, videlicet pro duobus lateribus porci, duos denar. turnen. nigr. Item pro quolibet centenario fertellorum frumenti, siliginis, hordei, avenæ, pisorum, fabarum, veciarum, vel alterius anonæ, tres denar. tnr. nigr. Item pro quolibet centenario modiorũ salis, octodecim denar. tnr. nigr. Item pro quolibet centenario fili serici, duos denar. tnr. nigr. Item pro qualibet bala merciũ, utpote sindali, peplorum, crisparum, vel linearum, capetorum, ghoutborden, gevlanden snoere, pannorum aureorum, vel sericorum aut lineorum cunctorum, cali-

garum,

garum, pileorum, flassargiarum & aliarum quarumcunque rerum ad merces spectantium, sex denar. tnr. nigr. Item pro quolibet millenario Canubii octo denarios tnr. nigr. Item pro quibuscunque mercaturis, in præsentibus literis non nominatis vel expressis, persolvetur consvetudo & Jus respective pro rata secundum æstimationem superiùs declaratam, Item sciendum est, quod bala mercaturarum, quæ ad pondus venduntur, trecentas libras, & illarum, quæ non ad pondus venduntur, quadrigentas libras, & quintallum centum lib. debent tantummodo ponderare. Est etiam sciendum, quod mercatores quicunque mercaturas aliquas ementes, & eas extra dominium nostrum ducentes seu vehentes, â præstatione consvetudinum, Jurium seu solutionum, declaratarum superiùs, liberi erunt penitus & exempti, mediante consvetudine, Jure vel solutione, â venditoribus hujusmodi mercaturas eis vendentibus, persolutis, seu mediante libertate sibi si quam super hoc habeant, competente, Præterea mercatores communiter una cum Scabinis nostris Antvverpiens. quotiens expediens fuerit, pondus poterunt meliorare, augere, minuere, & pro suæ voluntatis arbitrio & commodo moderare, Ita quod ponderator communis mercaturarum, per mercatores communiter & nostros Scabinos prædictos, eligetur, & ordinabitur, & coram ipsis, de bene & fideliter ponderando pro emptore & venditore, præstabit ponderator hujusmodi Juramentum, Et si (quod absit) dejerando illud non fecerit, extunc juxta dictorum mercatorum & Scabinorum ordinationem & discretionem punietur, & alius ut præmittitur sub rogabitur loco sui, Ponderator autem hujusmodi, pro salario & pondere suo recipiet pro quolibet sacco lanæ ponderando seu ponderato, quatuor denarios tnr. nigr. Item pro qualibet bala alterius mercaturæ, trecentas libras ponderante, ad pondus venditæ, duos denarios tnr. nigr. & de aliis bonis ad pondus venditis pro pondere trecentarum librarum, duos denarios tnr. nigr. Et sic pro rata semper recipiet ponderator ab emptore, De bonis verò per ipsum minimè ponderatis, aliquid non habebit, Item mercatores in oppido nostro Antvverpiensi domos conducent pro rationabili pretio, & habebunt juxta ordinationem Sculteti & Scabinorum nostrorum dicti loci, & mercatorum prædictorum, Ita quod postquam aliqua domus semel pro certo pretio fuerit locata, postmodum locari carius non debebit, Domus autem quæ locari non consveverunt prima vice locabuntur mercatoribus, & pro justo & rationabili pretio concedentur, Ita tamen, quod si cui mercatorum expediens videbitur, & â dicto oppido recedere voluerit, â conductione domus sibi locatæ, solvendo pro rata temporis, quo mansit in eadem, poterit liberari, nisi mercator hujusmodi cum oppidano domum hujusmodi locante, de anno pleno, vel certo & expresso termino convenisset, Si verò magna copia mercatorum cum mercaturis suis ad dictum oppidum nostrum applicaverit seu venerit, & oppidani nostri, quocunque spiritu seu voluntate ducti, domos suas locare voluerint, extunc Scultetus noster ipsos oppidanos, auctoritate nostra coget ad locandum domos suas rationabiliter dictis mercatoribus, & tradendum, Item volumus, concedimus & ordinamus, quod nullus mercatorum seu famulorum suorum pro quocunque delicto seu debito incarceretur vel in carcere teneatur, dummodo de bonis suis tantum reperiatur, vel fidejussorem idoneum dare possit & dederit, pro satisfactione condigna prædicti debiti vel delicti, Proviso nihilominus, quod delictum hujusmodi ad vitam, seu membri mutilationem aliquatenus non ascendat, Et quod occasione alicujus dissensionis seu discordiæ inter mercatores & oppidanos nostros, seu alios quoscunque motæ seu movendæ, aliqua communitas seu congregatio oppidanorum contra mercatores seu famulos suos, nullatenus congregetur, nec poterunt oppidani nostri seu alii quicunque injuriando dictis mercatoribus, pro voluntate quicquam imponere, sed potius dissensio seu discordia hujusmodi, Judicio & ordinatione mercatorum, Sculteti, & Scabinorum nostrorum

terminabitur, & prestabitur emenda prout eis videbitur faciendum. Si verò aliqui mercatorum, seu famulorum suorum ab aliquo, de ipsorum societate vel terra non existente, fiat injuria, & de dicta injuria conqueratur, statim post hujusmodi conquestionem seu querimoniam Judicio & ordinatione Sculteti, Scabinorum & mercatorum predictorum, pro dicta injuria præstetur emenda, & quæstio seu querimonia sopiatur; Item si aliqui mercatorum Flandriæ seu alteriùs terræ cujuscunque, de aliquibus mercatoribus vel famulis suis conquerantur, occasione lanarum venditarum, permutatarum, seu aliquo quocunque modo cambitarum, vel aliarum quarumcunque mercaturarum, dummodo lanæ seu mercaturæ, quarum occasione fiat conquestio, monstratæ & visæ & extra domum venditorum seu ponderatorum deliberatæ prius fuerint, quam fieret venditio, permutatio seu cambium de eisdem, Volumus & ordinamus, quod de talibus conquerentibus nullus audiatur, quodque de talibus quæstionibus emenda nulli fiat, sed si de lanis vel quibuscunque mercaturis, quæ ante venditionem, permutationem, cambium vel deliberationem de eis factam, monstratæ non fuerint sive visæ oriatur quæstio, conquerens hujusmodi audiatur & per ordinationem scabinorum & mercatorum hujusmodi quæstio terminetur. Item mercatores prædicti seu eorum famuli, bona seu mercaturas suas in terra nostra vel dominio, vel alibi emptas, poterunt liberè ad propria, seu ad terram suam, vel quo eis placuerit, per terram & dominium nostrum deducere seu vehere, deduci seu vehi facere, absque præstatione alterius, cujuscunque consuetudinis, Juris, thelonii vel exactionis, vel cujuscunque pecuniæ, vulgariter dictæ Brügghegelt, Verstgelt, Kachidegelt, Wergelt, vel alterius cujuscunque, quocunque nomine nuncupetur facienda, mediantibus consvetudinibus, Juribus seu solutionibus Antvverpiæ in eorum adventu, cum bonis & mercaturis suis primitus persolutis. De bonis autem seu mercaturis sub alieno dominio, infra tamen districtum & potestatem nostram, ut pote in Machlunen vel distensi opido per eis emptis. Volumus quod dicti mercatores, medidiante consvetudine, Jure seu solutione in dominio, in quo dicta bona seu mercaturæ emptæ fuerint, facta seu persoluta â præstatione cujuscunque consvetudinis seu Juris, occasione hujusmodi bonorum seu mercaturarum, per totam terram nostram & dominium, liberi sint penitus & immunes, Item si contingat, quod dicti mercatores, seu eorum famuli, per quoscunque infra terram & dominium nostrum, bonis & mercaturis suis fuerint spoliati, bona seu mercaturas hujusmodi eis restitui facere, & perditionem seu damnum spoliato seu conquerenti illatum, restaurare tenebuntur bona fide. Item Volumus, concedimus & ordinamus, quod nullus mercatorum seu famulorum suorum, in persona vel bonis infra nostrum dominium, ab aliquo, occasione cujuscunque compoti debiti, vel alia quacunque arrestetur, nisi conquerens ostendere possit, quod hujusmodi arrestatus, principalis sit debitor vel fidejussor. Item si aliquis subditorum nostrorum, infra nostrum districtum, vel dominium commorans cujuscunque conditionis extiterit, alicui mercatorum seu famulorum suorum in aliquo debito teneatur, dummodo dictus mercator vel famulus inde literas habeat debitorum, vel testimonium Scabinorum cujuscunque oppidi nostri, vel aliorum Virorum fide dignorum, vel talliam sive dicam, per quam suum debitum probare possit, quod sibi inde Jus & Judicium celeriter fiat, juxta consvetudinem & usum illius oppidi, in quo debitum suum petierit, vel suum invenerit debitorem, Et quia prædicti mercatores certum locum seu determinatum non habent, in quo corpora suorum debitorum securè teneantur, Volumus & concedimus eisdem, nostro & heredum seu successorum nostrorum nomine, quod Justiciarius qui pro tempore fuerit in loco illo, ubi de suis debitoribus conquerentur, corpora dictorum debitorum securè, sine contradictione qualibet, tantum & ita diu detinebit, quod ipsis mercatoribus vel famulis fuerit satisfactum, vel quod debitores cum ipsis fuerint concordati

cordati, Et si debitor quicunque taliter detentus recesserit, vel malitiosè dimissus fuerit, extunc Justiciarius predictus, mercatori seu famulo suo de debito, quod à Debitore petierat, respondebit & satisfaciet de eodem; Præterea si (quod absit) guerra seu discordia inter Imperatorem seu Romanorum Regem, vel alium quemcunque Dominum cujuscunque terrarum, locorum vel partium, & Nos vel successores nostros aliqualiter oriatur, Volumus, concedimus & promittimus pro nobis & nostris successoribus, quod nos super hoc, omnes & singulos mercatores, undecunque fuerint premuniemus, & per quadraginta dies, ante, palàm & publicè eis notificabimus, Ita quod nec ipsi, eorum bona, famuli seu mercature per nos, successores nostros, vel per alium, seu alios nostro nomine detinebuntur, arrestabuntur, vel saisientur, sed potius ipsi, cum eorum bonis & mercaturis, terram & dominium nostrum, exire secure poterunt, & securum conductum de nobis & nostris, sine contradictione recedendo, & eundo quo maluerint, per terram vel aquam, cum bonis suis & mercaturis, infra prædictos quadraginta dies, & vecturas ad exeundem, terram & dominium nostrum habebunt, suis tamen sumptibus & expensis. Postquam verò hujusmodi guerra sive discordia concordata induciata fuerit, vel sedata, Volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod prædicti mercatores reverti, ire & redire, ac morari infra terram & dominium nostrum, cum bonis & mercaturis suis, securè, & utilitatem & commodum suum exercere & facere possint, sub modo, forma & conventionibus suprascriptis, Præterea volumus, concedimus & ordinamus, quod mercatores Regni Alimaniæ seu Teuthoniæ, cum sociis suis vel aliis eorum societatem sequi & intrare volentibus, Capitaneum seu Consulem sibi, si voluerint, eligant & habeant, & congregationes, quotiens eis expediens videbitur, faciant, Irriquisitis Justiciariis & scabinis nostris, ad ordinandum, disponendum, corrigendum & puniendum, quecunq; genera delictorum vel excessuum in Contractibus & mercaturis, inter se factorum vel etiam commissorum, Delictis vitam aut membri mutilationem tangentibus, duntaxat exceptis, que nobis aut nostris successoribus reservamus, sed alia delicta seu excessus corrigentur & punientur coram congregationem mercatorum predicta, juxta ordinationem inter ipsos antiquitùs consvetam. Item volumus & concedimus, quod dicti mercatores eligere possint ad voluntatem suam torsellorum seu fardellorum ligatores seu factores, partitores seu laboratores quoscunq;, quibus indiguerint, qui super prestando ipsis fideli servitio, prestabunt coram eis solenniter Juramentum, & pro labore suo, absq; lite, discordia sive rixa suum salarium recipient, prout alibi hactenus recipere consueverunt, Et si aliquis hujusmodi laboratorum contra aliquem de societate mercatorum delinquat, & super hoc coram societate mercatorum questio moveatur, talis laborator corrigetur seu punietur, juxta ordnationem inter ipsos mercatores hactenus in talibus observatam. Item volum9 & concedimus, quod dicti mercatores & eorum famuli, emere, habere, portare & vehere possint, quecunq; genera armorum, & se armare pro sua voluntate infra nostrū dominium, absq; calumnia cujuscunq;, Et si dictis armis excesserint, videlicet arma nuda extrahendo, eis percutiendo vel vulnerando, hujusmodi excessus, ordinatione sculteti seu Justiciarii & scabinorum nostrorum, ac etiam dictorū mercatorum corrigetur, prout superiùs est expressum; Et si (quod absit) aliquis occidatur, vel membro mutiletur, ab aliquo mercatore vel famulorum suorum arma portantium, delinquens hujusmodi, perdendo vitam pro vita, & membrum pro membro. Juxta nostram ordinationem, & nostræ voluntatis libitum, punietur. Item volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod omnes mercatores Regni Alimaniæ seu Teuthonicæ predicti, & alii quicunque pro tempore venturi & mansuri, in opido nostro Antvverpiensi Vinum, Cervisiam, & quascunque potus seu potationis species, maluerint,

infra eorum hospita que habere potuerint & voluerint pro se, sociis & familiaribus suis, liberè habere possint absque assisia quacunq; prestanda vel solvenda, dum tamen extraneis non vendantur, Item volumus & concedimus pro nobis & nostris successoribus, quod omnes & singuli undecunq; fuerint infra opidum nostrum Antvverpiensem, vendere Cervisiam & Victualia quecunq;, braxare, pinsere pro voluntate sua possint, solvendo nobis & nostris successoribus assisiam debitam, rationabilem, & solvi hactenus consvetam. Item volumus & concedimus, eisdem mercatoribus, quod possint cambire & cambia facere, cum quibuscunq;, & solutiones facere ac recipere, unus cum alio, cum literis vel sine literis, prout sibi visum fuerit expedire, Item volumus & concedimus, quod nullus garcionum seu famulorum predictorum mercatorũ, possit bona vel mercaturas Domini sui ludendo ad taxillos, pugnãdo, delinquẽdo, vel alio quovis modo perdere seu fore facere, sed in persona si delicti quantitas hoc exigerit, puniatur, Item quod nullus garcio vel nuncius à dictis mercatoribus pro suis negociis missus, vel cum eis commorans aut commorari consvetus, conquerendo de Domino suo, vel dominis suis audiatur, nisi querimonia ipsius summam quadraginta solidorum Parisien: parvorum ascenderit vel ascendat, & si garcio vel nuncius mercatorum, pro suis negociis missus, per culpam suam delinqueret seu defectum faceret, portando literas, vel alio quovis modo, & inde mercator nostris Justiciariis conqueratur, Volumus & concedimus, quod mercatori conquerenti super hoc fiat celeriter justicie complementum, & super hoc fides adhibeatur verbo simplici mercatoris. Item, si mercator famulum, ancillam seu servientem suum, pro delicto suo excessu seu fore facto percutiat absq; lesione visibili vel apparenti, Nolumus quod Justiciarius noster inde se intromittat, vel propter hæc mercatori damnum inferat vel gravamen; Item si bona seu mercature aliquorum mercatorum veniendo Antvverpiam, vel redeundo Antvverpia in Hollandia, Zelandia vel alibi, fuerint arrestate, promittimus pro nobis & successoribus nostris, quod per literas & nuncios nostros ipsis ad hoc Consilium, favorem & auxilium præstabimus bona fide, quod bona seu mercature hujusmodi, eis restituantur integraliter & reddantur. Præmissa omnia & singula, prout superiùs sunt conscripta, pro nobis & heredibus vel successoribus nostris, nos firmiter & fideliter observaturos, Dictis mercatoribus promittimus bonâ fide & juramento, ad sancta Dei Evangelia his tactis, super hoc prestito, & non contrafacturos vel venturos, per Nos vel per alium seu alios, directè vel indirectè aliqua causa vel ingenio de jure quolibet vel de facto. Et ad premissa omnia & singula fideliter & inviolabiliter observanda, nos & successores nostros, & omnia bona nostra, & successorum nostrorum mobilia & immobilia presentia & futura, ubicunq; & in quibuscunque existentia, eisdem mercatoribus obligamus efficaciter & expresse, nos & successores nostros Jurisdictioni sedes applice, nec non cujuslibet alterius Ecclesiastice vel mundane quoad hec plenarie supponentes. In præmissorum igitur testimonium & munimen sigillum nostrum his præsentibus literis, ex certa scientia duximus apponendum, Datum in festo beatorum Simonis & Jude Apostolorum, Anno Domini millesimo Trecentesimo quinto Decimo.

Anno 1315. *ANthonis by der gracien Gods, Hertoge van Lothr van Brabant, ende van Lünborch, Marcgrave des hyllichs Rycx, VVant die gedenckenisse der Menschen verganckelyck is, So eest van noode, dat men die dingen, die men euuich hebben vville, veste mit gescrifte, Doen condt mits dyen eenen yegelycken met allen saluyt, ende met rechter kennissen der VVaerheyt, dat VVy alle die Coopluyden des Rycxs van Almanien der duytscher Hansen toebehoerende, mit hoeren goeden, familien ende Copmenscapen ende eenen yegelicken van hen ontfaen in onse speciael hoede ende beschermenisse, VVaerby VVy ontbieden, bevelen ende gebieden met allen ernste allen onsen Rechteren, Schouteten, Ballieuvven, Meyeren ende allen Dienaren,*

ende

ende oock onsen schepenen van Onser Stadt van Antvverpen, ende voort allen anderen onsen ondersaeten, die nu syn, ende naemaels by tyden vveesen selen, dat sy den worssor. Coopmannen in hueren goeden, familien ende Comanscappen geene moyenisse onrecht noch schade en doen, noch en laten doen, in eeniger manieren, Mer dat syse alsoo dick ende alsoo menich vvernen, als sy by hun lieden selen commen met hueren goeden familien ende Copmenscappen, ende elcken van hen bescermen van allen besvvaernissen, Ende vvorde hun yet genoomen, eenich hinder oft svvaernisse gedaen, dat sy hen dat womelyck doen beeteren ende vveedergeven, ende hen in onsen name doen hebben goet seeker ende vast geleyde met hueren goeden, familien ende Copmenscappen, ende peyselich ende Vreedelyck doen gebruycken alle die Vryheeden van poincte te poincte hierinne bescreven, ende elck poinct bysunder, devvelckevvy hun verleenen ende geeven eeuvvelyck te gebruycken, voor Ons ende voor Onsen Naecommelingen, gelyck ende in aller manieren dat sy hierinne gescreven staen, In den Eersten VVillen VVy ende consenteren, dat alle Coopmanne des Rycx van Almanien, der Duytscher Hansen toebehoorende, haer Knapen ende Dieneren met haeren goeden ende Coopmanscappen vryelyck kommen mogen in onse Stadt ende Vryheyt van Antvverpen vry ende seeker, by Lande ende by VVaeter, ende daer gaen ende keeren moogen, marren, coopen ende vercoopen d'een metten anderen, ende met eenen yegelycken anderen, alsoo het ten haeren baten ende proffyt oirbarlyck duncken sal, ende alrehande manieren, van haeren goede ende gelde, van vvat manieren ende namen dat waere, Vry inne ende uyt te vueren geldende hueren rechten Toll, alsoe hier nae gescreven steet, uytgenoomen gout, silver ende billioen, dat sy op munten vueren witten ende vercoopen, dat sy dat eerst toe onser munten brengen sullen, op dat VVy munten doen ende daer vercoopen te hueren schoonsten, Mer en weren sy des Coops niet eens mit onsen Muntmeester, soo selen sy elders te hueren schoonsten, huer proffyt daermeede moogē doen; Item soo selen die voorss Cooplieden volstaen, mit alsulcken tolle van hueren goede ende Comenscappen, die sy binnen Antvverpen bringen, te gelden ende te betalen, als hiernae benoemt steet, Te weeten is dat sy geven selen ende betalen van elcken sack Wollen acht penningen swarte tournoyse, Item van elcken deeker huyden, vier penningen swarte tournoyse, Item van elcken hondert Vellen van scapen, metter Wollen, sesse wervē twintich voer een hondert gereekent, vier penn swerte tors, Item van elcker VVagen caes, twee penn swerte tors. Item van elcken voeder loots, twelf waegen gereekent voor een voeder, vier penn swerte tors, Item van elck duysent theers, vier penn swerte tors. Item van elcken laghele off tonnen smeers, olyen, bootere, oft seems, vyff penn swerte tors, Item van elcken duysent ysers, thien quintalle gereekent voor een duysent, acht penn swarte torns, Item van elcken stucke Was, acht penn swerte torns, Item van elcken laghele oft Tonnen Zelsmonts, vier penn swarte torns, Item van elcker balenn amandelen, comyns oft Rys, vier penn swarte torns, Item van elcken sacke oft massen quicZilbers vier penn swarte torns, Item van elcken balen aluyns, vier penn. Swarte torns, Item van elcken hondert greynē, sesse penn swerte torns, Item van elckē hondert sofferaens, gunbaer, Caneel, Peeper, galigaen, seduwar, folie Cubeben ende alrehande specie, confyt oft niet confyt, acht penn swerte torns, Item van elckē trosseele oft fardeele thien Laken houdende twelf penn swerte torns, Item eest dat fardeel hout meer oft min dan thien Lakene, daeraff sall men gelden nae gelande voormen, van eendre balen oft vate Cordewaens, twelf penn: swarte torns, Item van elcken laghele of tonnen van Vellen, bontgrauwen, Lammeren oft vvelckerhande Vellen dat syn, acht penn swarte torns, Item van elcker tonnē staels, vier penn swarte tors, Item van elcken hondert Kopers twee penn swerte tors, Item van elcken lagele oft tonnen Weeds vier penn swerte tors, Item van elcker Rollen oft trosseele lynen Lakens, gewit off niet gewit, acht penn swerte tors, Item van elcken duysent Stockvischs, thien penn swarte tors, Item van elcken trosseele Vellen, die men heet Kyponwaer, datis te ver-

 staene.

staene, bocken, herten, geyten, oft van wat beesten die Vellen syn, die begreepen syn in eenen trosseele geheeten kyp, vier penn swarte tors, Item van eenen Laghele oft tonnen stuers, vier penn swarte tors, Item van elcker tonnen Ammers, die men heet Bernsteen, vier penn swarte tors, Item van elcker tonnen Harinck twee penn swarte torns, Item van elcker tonnen Vlas, twee penn swarte torns, Item van elcker Tonnen Pecks oft ters, eenen penn swarte tors, Item van elcken Vate Aschen twee penn: swarte tors, Item van elcker tonnen biers, twee penn swarte torns, Item van elcker amen Wyns, die Zy t' Antwerpen inne ofte uyt vueren sullen, het sy by der houten oft by der schelt anderhalven groon Vlems, Item van Vlesche datis te weeten van tween syden eens verckens, twee penn swarte torns, Item van elcken hondert feertelen terwen, oft roggen, gersten, eneen, erweten, bonen, vitsen ende van allen anderen coorne drie penn swarte torns, Item van elcken hondert mudde Zouts, achtien penn swarte torns, Item van elcken hondert gesponnende syden twee penn swerte torns, Item van elcker balen mersseryen, als syndael, hooftcleeden, kerspen, oft lynen tapyte, goutboerde, gevlande snoeren, cleeden gulden oft syden, oft lynen geverwet, coussen, hoede, flasscharden, ende van allen anderen dingen toebeheorende der mersseryen, ses penn swarte torn: Item van elcken duysent Camfas, acht penn swarte tornoyse, Item van allen anderen goeden, hievoren niet genoemt, als daeraff twyest eft geschille in onse tollhuys t' Antwerpen valt, soe willen wy dat men dat by die Cooplieden ende onse Tollneren groot deele nae advenant van den anderen goeden voorscreven, Item gout, silver, vederspel, Coopmans scrinen, drooge tonnen, daer geen Comenscap inne en is, Harnas, ende Wapenen te hoeren lyve, coussen nieuwe oft oudt, tot hueren dragen stucken lakens die beneden thien ellen bouden, tonnen met paclinen oft mit beslach, cleederen, stucken Lynwaets van twintich ellen oft daeronder, tot hoers selfs dragen Vyve oft sesse pont spyse cruyts tot huer selfs Victalien, wan deesen voorss parcelen en selen die Cooplieden voorss geenẽ toll geven, Item soo wat goede die voorss Cooplieden binnen Antwerpen bringen ende vertollen int innecoomen, dat selve goet mogen sy onverandert weeder uyt voeren, sonder eenigen andern Toll daeraff te geven, Item met deesen voorss Tolle, sullen de voorss Coopluyden van den goeden voorss, vry ende quiet weesen van allen anderen tholle ende ongelde, geleyde gelde, ende van allen andern costuymen binnen der Stadt ende Vryeheiten van Antwerpen voorss, uytgenoomen redelycke makelaerdye, ende die te gheven den geenen, die se verdienen ende over den coope syn, ende uytgenoomen den erfgenamen hueren Rechte, der Stadt hueren hallegelde, datis te weeten van elcken laken eenen grooten Vleems, te ghelden, halff den Cooper ende halff den Vercooper, Ende uytgenoomen der Stadt huer assyse van cantsyegelde, Ende is te weetẽ, dat men altoes reekenen sall drie penn swarte tornoyse voor eenen Vleemschen grooten, ende eenen Antwerpschen penn voor eenen halven Vleemschen grooten, Den Engelschen noble voor ses schell? ende acht penn der voorss groote gereekent, ofte die weerde daernae, Item soo wat goede die Cooplieden voorss by hueren eede vertollen willen, des sullen sy alsoo geloeft syn, sonder eenigen opslach oft openinge van hueren goedenn te doene, Item alle manieren van Oosterschen biere, dat van over Zecomt, ende in die Hanseesteeden gebrouwen is, ende binnen Antwerpen gebrocht wert, ende daer gedroncken, daeraff en sal men niet meer geven van assysen dan seventhien groon van elcker tonnen biers voorss, Alsulcx gelts als t' Antwerpen dagelycx in buersen gheet, Item dat elck Coopman mach vercoopen syn Wynen, ende oock tappen ende doen tappen t' Antwerpen, geldende daeraff syne assyse gelyck poirteren van Antwerpen, of syn Wynen elderwaert doe vueren, waer dat hy wille te vercoopen, Item dat alle de voorsoreven Cooplieden, die commen willen binnen Antwerpen, om huer Comenschap daer te doen, moegen hebben binnen huere herbergen Wyn, beer, ende alrehande dranck ende Victailie die sy willen voor hen, voor huer familie ende geselscap, sonder eenige assyse daer aff te gevene, in dien dat sy des niemant anders en vercoopen, Item soo selen die voorss Cooplieden geven van elken

sacke

sacke Wollenn, die ter wagen geweegen wordt, van elcker wagen wegens, eenen Antwerpischen penninck van weege gelde ende niet meer, Ende voort van allen anderen goeden, die men oock wecht by der Wagen, selen sy geven van wege gelde, van elcker wagen eenen Antwerpschen penninck, Ende van goede dat men wecht by den hondert, daeraff selen sy geven nae d' advenant als van der Wagen eenen Antwerpschen penninck van Wege gelde, Ende waert dat sake, dat eenich gebreck worde van den gewichten binnen onser Stadt van Antwerpen in meerderen oft in minderen, dat dat onse Scepenen van Antwerpen altehandt selen modereren ende doen beeteren op syn Rechte weesen alsoet schuldich is te syn, Item soe wat manne binnen onser Stadt van Antwerpen wager wesen sal, die sal sweren in presentien van onsen Scepenen aldaer, wel ende getrouwelyck te wagen den Cooper ende den Vercooper, elcken 't syn te geven, Item soo wat goede dat ter Wagen niet en compt, daeraff en selen sy niet geven van Wegegelde, Item soo en selen die voirß Cooplieden niet meer geven van een hondert Lynwacts dat binnen Antwerpen sal gemeten werden, dan eenen halven groon Vlems van meten, Ende wat Lynwaet daer niet gemeten en wert, daeraff soe en sullen sy geen gelt geven van metene, Item soo consenteeren Wy den voorß Cooplieden, dat sy mogen neemen pynders ende arbeyders die hen gelieven selen huer goet ter wagen, ende weeder uyt der wagen te brengen. Item soo wat goede die voorß Cooplieden oft hoir Knapen den Wageners oft soscipliedenbevrachten, oft gehuerden Knechten geven te vueren oft te dragen by Lande oft by watere, ist by getale oft sonder getale, dat selen sy den voorß Cooplieden vol ende all weeder delivreeren, sonder arge list, Ende en daden sy des niet, oft dat sy gemaecte voor waerde bracken by den welcken die Coopmanne voorß worden belet oft schade namen, in wat manieren dat dat waer, dat soude syn gebeetert by onsen Scepenen van Antwerpen, by verstaene van den Coopmannen, Voort verleenen Wy ende geven den Coopluyden voorß, dat men geene Cooplude oft hoire Knapen oft familie van geenderhande Reekening, misdaet oft schout arresteren, oft in gevangenissen doen en sal binnen onser Stadt ende Vrieheyt van Antwerpen voorscreven, by alsoo dat men syns goets soe vele vinden mach, oft soo seekeren borge setten moge tot seekere beeternisse van synre mesdaet, Indien dat de mesdaet niet en streckt aen Lyff off aen Let te verliesen, Item om doesuyn van eenigen twiste die geruert is oft geruert mach werden tuschen den Coopman van Almanien, voorß ende onse poorters van Antwerpen, oft anders jemant, soo en sal geen gemeynte noch gaderinge vergadert werden gegen den Coepmannen oft huere Knechten voirß, noch onse poorters, oft anders yemant, en selen mogen t' onrecht die voorß Coeplieden met willen enichsins yet aenleggen, mer die twist ende discord sal werden getermineert met Vonnisse ons scholteten ende onser Schepenen, Ende daeraff sal gebeetert werden, also hun sal oirbaer duncken. Waer oock dat sake, dat eenigen Cooplieden oft hueren Knapen Voirs onrecht geschiede van yemant, die van hueren geselscape oft van hueren Lande niet en waren, ende van den onrecht geclaegt worde, te hant naeder clagen, soo sal van den onrechte beeteringe gedaen werden by Vonnisse ons scouteten ende Onsen Scepenen van Onser Stadt van Antwerpen voorscreven. Item soo wat goede die Cooplieden voorß binnen Onser Stadt van Antwerpen vercoopen dat gesien ende telivreert is, daeraff en sal na diere tyt geene naclage gehoort werden om beeteringe daer aff te doen, Item soo en sal niemant van den voorscreven Cooplieden oft van hueren Knapen gehouden syn voor eens andere mans schout oft misdaet, dan alleene voor syns selfs proper schout off misdaet, het en ware dat sacke dat hy Kennclyck borge ware. Voort willen Wy ende vorleenen den voorß Coopluyden, dat geen Knecht oft Knape en sal moogen syns Meesters goet oft syns Heeren verliesen oft verbeuren in dobbelspeele, in Vechten oft in eenigen anderen misgrype, mer in syne selfs persone sal hy werden gecorrigeert nae der grootheyt der misdaet, Item dat men geenen Coopman voorß binnen onser Vryheit ende stadt van Antwerpen voorß en sal te campe laden. Item waert dat sacke, dat yemant eenigen Coopman oft synen Knape voorscreven, geldt schuldich ware, waeraf sy brieven oft ander seeker bewysinge hadden, dat men hen daeraff, ende oock van allen poincten, daer sy Rechts aff begeerden, goet, cort, ende onvertogen Recht sal doen geschien,

aen

aen onser Stat Recht van Antwerpen, Ende waert dat sake dat die schuldener den Coopman niet vernuegen en conde, soe leenen Wy hem onse gevangenisse daertoe, dat men den schulder daerinne doe op synen cost totter tyt toe dat hy den Coopman voorscreven wel vernoecht sal hebben, Ende waert soo, dat die schuldener uyt onse gevangenisse ontginge, oft listelyck uyt gelaetenn worde, soo selen onse Amman ende Steenweerder genoech moeten doen, den Coopman oft synen Knape voorscreven, van der schout die sy hem heyschende waeren, Item soo hebben Wy geoorloft ende gegeven, den voirss Cooplieden, Waert alsoo, dat yeman binnen onser Stadt havene oft Heerscappyen van Antwerpen voorss woonende, oft buyten Lants wanen, hy waer oft wy hy waer eenigen van den voorss Cooplieden, oft van hoiren Knapen, van synen goede roefde, oft hen schaden dede binnen onser Stadt oft Heerscappyen vorrss, dat men die Roover oft schade doender binnen onser voorscreven stadt ende Heerscappien mach arresteren ende houden, ende doen arresteren ende houden totter tyt, dat daer Recht ende Wett aff geschiet sy, Ende soe waer alsulcke gerooft, oft gestoolen goet vonden worde binnen onser Stadt ende Heerscappyen voorscreven, dat men dat den voorss Coopman diet verlooren heeft, all weeder geven ende delivreren sall, alsoe verre als hy dat met synen marcke, oft mit redelycker informatien betugen mach ende proeven, dat hem dat goet toebehoorde, het en waere, dat die geene, daert onder vonden worde, met goeder waerheyt bethoonen conste, dat hy't op eene vrye marckt gecocht hadde, soe soude men hem syne penningen weeder geven, diet hem gecost hadde, mer anders niet, Ende waert oock dat sake, dat aldusdanich geroeft oft gestoelen goet in een anders Heeren Heerlicheyt oft gebode tot eeniger stede, dorp oft Casteel geruert waer, ende die Coopman dat kennelyck maeckte, onser voorss Stadt van Antwerpen, te wat steeden dusdanich goet waer, dan soo sal onse voorss stadt daerinne gehouden syn, ons dat voort te kennen te geven, Ende dan soo sullen VVy, mitsgaders onser voorss Stadt van Antwerpen scryven ende seynden aen die Regeerders van der Voorss stadt, dorpe oft Casteel, daer aldusdanich geroeft oft gestolen goet gevuert sal syn ende onthouden, hunlieden biddende ende versucckende, dat den Coopman van synen goede restitutie werden mach, Ende waert dat sake, dat binnen den naesten halven Jaere, na dat die Coopman onser Stadt kennelych gedaen sal hebben, syn voorss goet niet weeder en hadde, soo selen Wy ende onse officiers, dat halve Jaer geleeden synde, consent geven ende geloven te consenteeren arrest ende pandinge te doen sonder weederroepen, op alle de gheene, die woenachtius syn, binnen der Stadt Dorpe ofte Castele, daer dat voorscreven goet gebracht sal syn, alsoo voorscreven is, Ende oock op alle die ghene, die toe behooren ende ondersetensyn des gheens dien toebehoort die Stadt, Dorp, oft Casteel daert goet is, totter tyt, dat men den voorscreven Coopman oft den geenen, die't van synent weegen vervolght, behoorlycke restitutie gedaen heeft, Item waert dat sacke, dat yemant in onser voorscreven Stadt oft Heerscappyen van Antwerpen waenachtich synde, eenigen van den voorscreven Cooplieden van der Hansen, buyten onsen palen ende Lande beroofde, van synen goede, off hem aff stale, ende die Rover oft dieff mitten goede ontginge, ende bleve buyten onsen Lande, ende ons dat kennelyck gedaen ware, soo willen Wy ende geven consent, dat die Rover oft dieff met letteren oft arrest gevolgt werde, Inder selver manieren, alst int artyckel hierbevoren verclaert staet, Item waer eenich dieff oft moordenaer die woude veronrechten eenigen van den voorss Coopmannen bynnen onser Stadt oft Heerschappyen van Antwerpen voorscreven, ende die begreepen worde mitter misdaet, dat men dien houden mach sonder bruecke oft eenich verbueren, soe lange dat daer Recht ende die Wett toecomme, omme van den misdoenre Rechts ende Wets te plegen nae den faicte, Ende waert soo (dat niet syn en moet) dat yemant van den Cooplieden, oft van hueren Knapen, dootgeslagen werden, oft vermenct van synen Leden binnen oft buyten onser Stadt oft Heerschappyen van Antwerpen van eenigen manne, soe sal over den misdadigen gericht werden nae den Recht van Onser Stadt Recht van Antwerpen voorss, Voort consenteren wy ende willen, Waert see dat eenich Seedrestich goet binnen onser Staat Havene oft Heerscappye van Antwerpen aenquaeme, dat den voorscreven Cooplieden toebehoorde, ende binnen onsen Lande oft buyten onsen Lande Scipbrueckich waer worden, dat men dat

goet den voorscreven Coopliedenn weeder geven sall ende telivreren, by alsoo dat sy gelden redelycken arbeyt die daertoe gedaen mach syn, Ende dat sy oock met hueren teeken oft marcke mogen bewysen, oft met goeden Luyden verborgen, dat hen toebehoort, Ende waert oock, dat eenige luyden metten scepen verdorven waeren, soo sal hoir goet blyven in den handen van den Oudermans de voorss Cooplieden Jaer ende dach, tot behoef der rechter Erffgenamen, by alsoo, dat dat goet onverderfflych is, Ende waert verderfflyck oft een gedeel daeraff, soo salmen dat vercoopen by Rade van onsen Scepenen, ende van goeden Cooplieden ten meesten proffyt, Ende waert dat sake, dat die Rechte Erffgenaemen binnen Jaer ende dagen, van den voorss goeden geen rechte bewysinge gebringen en cònden, oft seeker belet en thoenden van brengen, soo sal men dat goet dan schuldich syn te leveren onsen schoutheit van Antwerpen, t' onsen behoef, ende mits dien soo selen de voorscreven Oudermans vry ende onbegreepen blyven van eenigen heysche, die men hen naemaels van den goeden voorss doen mochte; Item worde eenich Coopman oft syn Knape binnen oft bruyten onser Stadt Stroom oft Heerscappie van Antwerpen doot geslagen, off over boert viele, off in eenige andere manieren ter doot quame, versien ofte onversiē, hy waer getrouwt, Kynt oft bastaert, ende des dodemans goet binnē onser Stadt off Heerscappyen van Antwerpen quame, ende hy geen Testament gemaeċt en hadde, soo selen des dodemans goet hebben syn naeste Erffgenaemen, van des Vaeders ende Moders syde, nae den Landrecht van daer hy gebooren is, Ende eest, dat die Vrienden ende magen des dodemans goet verborgen connen met goede lieden, soe sal men hen dat goet laten volgen ende aenbeeden, Ende soo selen die erffgenamen voorss binnen Jaer ende dagen bewysinge brengen van der Stadt offt dorpe daer die Mann woenachtich was, dat sy daer rechte erffgenamen aff syn, off die Erffgenamen mugen eenen anderen goeden Mann mechtich makenn, dat goet t' achtervolgen metter voorss bewysingen oft sy selve niet connen en mochten, het en waer dat eenich mann hem selven willens versuumde, ende Wy oft onse schouthet dat beproeven mochten, nae onser Stadt recht van Antwerpen, soo soude onse schoutheyt van Antwerpen dien Man richten aen syn lyff ende aen syn goet, nae die misdaet, Ende waert oock dat die dodeman eenich Testament gemaeċt hadde, in wat manieren dat hy storve, soe willen Wy, dat dat Testament mechtig blyve ende volcomme in synre virtuten nae syn Inhouden, Ende worde oock eenich Coopman oft syn Knape gericht aen syn Lyff of aen syn let, om synre misdaet wille, des mans goet en sal niet verbuyrt wesen, mer des Mans goet selen oock hebben syn naeste Erffgenamen, by alsoo, dat die Oudermans der Cooplieden van Almanien daer voor willen blyven des dodemans goet te bringen in rechter Erffgenamen handt, Item waert dat sake, dat Oorloge opstonde (des niet syn en moet) tuschen den Keyser, oft den Roomschen Coninck, oft eenigen anderen Heeren onder den welcken die voorss Cooplieden van Almanien geseeten syn, ende ons off onsen Nacommelingen, soe willen wy ende geloven, voor ons, voor onse oir ende nacommelingen, dat die Coopmanne van Almanien voorss hoire privilegien ende Rechten gebruycken selen in alle der manieren dat voorss steet, tot diere tyt, dat Wy se by onse schouthet ende Scepenen van Antwerpen doen waernen openbaerlyck, Ende van diere tyt, als Wy se alsoe hebben doen waernen, soo selen sy noch hebben daer t' eynden een Jaerlanck vry geleyde van ons, ende van onsen nacommelingen, alsoo dat sy noch hoir goet noch familie by ons oft by anders yeman van onsen wegen, niet en selen werden gehouden, gearresteert noch gesaeysieert, mer dat sy met hueren goede ende Copmenscapen uyt onser Stadt van Antwerpen ende Heerscapien voorss selen keeren, seekerlyck, ende seeker geleyde hebben van ons ende van den onsen, sonder wederseggen, ewechte vaeren ende te gaen waer sy willen, by lande off by watere, met hoiren goeden ende Comenscappen binnen den Jaere voorscreven, ende dat sy vracht hebben selen te vaeren ende te keeren uyt onsen Lande op hoirs selfs cost, Ende nadien dat dit Oorloge ende discort sal werden geconcordeert ende gesuent, soo willen Wy ende verleenen voor ons ende voor onse Nacommelingen, dat de voorscreven Coopmannen weedercommen mogen, gaen ende keeren, ende Copmenscap doen mogen, binnen onser Stadt van Antwerpen voorss, ende hoire Vryheit gebruycken, in alle der manieren voorss, Item soo oerloven Wy den voorss Cooplieden, dat sy vergaderinge mogen hebben

ben

ben, heymelick ende openbaer onder hun lieden, onversocht aen onsen schoutheyt ende Scepenen, om te ordineren ende te corrigeren alle saeken ende misdaeden, die onder hun lieden gevallen, behouden der mesdaet, die daer strecht te lyffue oft te lede, Item selen de voorss Cooplieden ende hoir Knapen, hoir gewoontlycke Wapene mogen dragen sonder begrypen. Ende alle deese voorss poincten, ende elck poinct besunder, selen alle de Cooplieden voorss van Almanien der duytscher Hansen toebehoorende, ende elckē van hen besunder, vast ende welgehouden blyven den tyt lanck geduyrende, dat sy hueren gemeynen Stapel dien sy hier omtrent in den Lande te houden plegen, houden binnen onser Stadt van Antwerpen, Mer waert, dat hun niet geriefelyck en waer, hueren Stapel daer alsoo te houdē, ende dien elder leyden in eenich Landt hier omtrent, soo en souden sy, noch en mochten dien tyt dore, desen jegenwordiger Privilegien niet gebruycken, mer souden staen op hueren rechten Toll, gelych oft hen dese Privilegien van ons niet verleent en waere. Ende soo wanneer, dat hen weeder geliefde, hoiren stapel gemeynlick in onser Stadt van Antwerpen te legen, ende aldaer dagelycx huer Copmenscap te hanteren, soe souden sy vlugs der voorss Privilegien, geheelyck ende all vryelyck mogen gebruycken, sonder eenich verhael aen ons, an onse oir of nacommelinge daeraff te doen in eeniger manieren, Ende alle deese poincten ende voor waerden voorscreven, willen wy ende begeeren uytterlyck, dat sy den voorscrevenn Coopmannen hoire familien ende Copmenscappen, goet, vast ende gestede gehouden bliven, ende onverbrekelych van ons, van onsen oir ende Nacommelingen t' eewicklycken dagen, in alder manieren dat voorss is, Alle dingen ten goeden verstaene, ende sonder eenich begryp, Ende hebben des te getuyge ende eeuwiger vestichey-den, alle der dingen voorss, onsen seegel aen deesen brieff doen hangen, Gegeven in onser Stadt van Brussel, opten letsten dach van April, Int Jaer ons Heeren dusent Vierhondert
Anno 1409. ende Negen, op de plyke stont gescreven, By mynen Heer den Hertoge in synen Rade, Ende onderteekent, Ide Opscal, Van welcke privilegien ende Vryheden de voorss thoonders van dien tyt aff, altyts Vreedelyck gebruyckt, ende geuseert hebben (soe sy seggen) tot seekeren voorleden Jaeren, dat men hen daerinne begonnen heeft swaricheyt te maken, Waeromme, ende omme deselve swarichedē ende alle Processen te verhueden, ende voorcomen, Hebben sy ons oetmoedelyck versocht, de voorss brieven van Privilegie te confirmeren, ende vestigen, Ende hen daerop te verleenen onse briefven van Confirmatie daer toe behoorende.

Doen te weeten, dat Wy de saken voorscreven overgemerct, Ende hierop gehadt t' advys van onsen bemynden Burgermeesteren Scepenen ende Raed onser voorss Stede van Antwerpen, in clinerende ter beede ende begeerte van den voorss supplicanten, hebben huere voorss Privilegien, Vryheden ende oude hercommen, nae in houdt van den voorss brieven hierboven geinsereert, geapprobeert, geratificeert, geconfirmeert ende bevesticht. Approberen, ratificeren, confirmeeren ende vestigen met deesen behalven dat sy daervan duechdelyck gebruyckt ende genootē hebben, soe voorss is, Ontbieden daeromme ende bevelen onsen Lieven ende getrouwen, Die Cancellier ende Luyden van onsen Rade in Brabant, Marcgrave van Antwerpen, Pachteren ende Collectueren van onse Tollen aldaer, Ende allen anderen onsen Justicieren ende Officieren, oft huere Stede houderen ende eenen yegelycken van hen soo hem toebehooren sal, Dat sy de voorss Supplicanten mitsgaders huere factueren ende Dienaren, van dese onse gracie, bevestinge ende confirmatie ende van allen den Inhouden van desen, naehuere vorme en Inhouden doen laeten ende gedoogen Vredelyck ende rustelyck genyeten ende gebruycken, Cesserende allen weederseggen, beletten ende empeschementen ter contrairien. Want ons alsoo gelieft. Des t' oorconden hebben Wy onsen Seegel hieraen doen hangen, Gegeven in onser Stadt van Brussele, den vryeftheynsten dach van Januario, Int Jaer ons Heeren Duysent Vyffhondert Seventsestich, van Onsen Rycken te vveten van Spaengnyen, Siciliennt' sevenste, Ende van Napals t' negenste. Colle Is gedaen

By den Coninck in Zynen Rade. De tanghe

Locus Sigilli Regii ad filum appendentis.

Dux.

Ordinan-

Ordinantien und Statuten gemeiner Teutschen Hanse Stádt darnach die erbare Oldermanns und Kauffmanns Raht des Bruggischen nun zur Zeit in der Stadt Antwerpen residirend Cunthors neben andern allen Hansischen Kauffleuten und Zugehörigen so bemeltes Cunthors Privilegien Frey und Gerechtigkeiten zu geniessen vehig sich reguliren und halten sollen in sechs Theil unterschieden.

Der Erster Theil.

Von den Kreyß der Hansen und Städten in der Hanse gehörig. Item welche Städte und mit was Unterschied zu der Hansen Gerechtigkeit verstattet werden mögen.

ERstlich soll der Kreyß und Zirck gemeiner Hanse/ wie von Alters herbracht/ begreiffen/ die Fürstenthumben Lyffland/ Preussen/ Pommern/ Mecklenburg/ die Marck von Brandenburg/ Sachsen/ Hollstein/ Lüneburch/ Braunschweich/ Geldern/ Cleve/ Berge/ die Ertzstifften und Stifften Cölln/ Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim/ Bremen/ Voerden/ item Münster/ Oßnabrug/ Paderborn/ und Minden/ die Landen und Herrschafften von Overisell und Gröningen/ die Graffschafften/ Schawenburg/ Hoye/ Oldenborch/ Lippe/ Diepholt/ Zütphen/ von der Marck und Ravensburg.

In diesen obbemelten Fürstenthumben/ Ertzstifften/ Stifften/ Landen/ Herrschafften uud Graffschafften gelegene nachfolgende Städte sollen hernacher als vor immatriculirte und benante Hanse Städt gehalten werden. Niemlich:

Wendische.

Lübeck/ Hamburck/ Rostock/ Weißmar/ Stralsund/ Lüneburg.

Pommerische.

Stetin/ Anclam/ Golmar/ Gripswald/ Colberg/ Stargard/ Stolpe/ Rugewalt.

Preusische.

Colmar/ Thorn/ Elbingen/ Dantzig/ Königsberg/ Braunßberg.

Lyffländische.

Riga/ Nerell.

Overheidische und Sächsische.

Magdeburg/ Braunschweich/ Goßlar/ Einbeck/ Gottingen/ Hildesheim/ Hannover/ Ulßen/ Buxtehude/ Staden/ Brehmen/ Hameln/ Minden.

Westphalische.

Münster/ Oßnabrug/ Dortmund/ Soest/ Herfordt/ Lemgew/ Bilefeld/ Lippe/ Coesfeld.

Clevische und Marckische.

Cölln/ Wesell/ Dünßberg/ Emmerich/ Unneham.

Geldersche.

Nymwegen/ Rutphen/ Nuremund/ Arnhein/ Venlo/ Elberch/ Harderwick/ Dorßburg.

Overiselsche.

Deventer/ Schwoll/ Lampen.

Friesische.

Gröningen/ Stauern/ Bolsschwerde.

Alle und iedere in diesen itzangeregten Hansee-Städten und denselbigen zugehörigen und unterworffenen kleinen Städten/ Flecken und Dörffern geborne und vereydete eingesessene Bürgere sollen der löblichen Hanse Privilegien/ Vermüg und Inhalt der Recessen/ und in massen als hernach folgende Ordnungen und Statuten ferner vermelden/ auff den Cunthorn zu gebrauchen und zu geniessen/ als ferne sich dieselbe dieser und anderer Ordnunge gehorsamb und gemeß halten unweigerlich zugelassen werden.

Von Außtheilung des gantzen Kräiß der Hansen in vier Quartier.

Das Erste Quartier.

DIe Erbare von Lübeck/ als das Häupt/ mit sampt den Wendischen/ Pomerischen/ Mecklenburgischen und Holsteinischen Städten und zugehörigen Landen sollen vor das erste Quartier gehalten werden.

Das ander Qvartier.

Die Erbare von Cölln/ als das Haupt/ mit sampt den Clevischen/ Gelderischen Marckischen/ Bergischen Overisischen Friesischen/ Item der Stiffte Münster/ Oßnabrug und Minden Städten und zugehörigen Landen sollen vor das ander Quartier gehalten werden.

Das dritte Quartier.

Die Stadt Braunschweig/ als das Haupt/ sampt allen Overheidischen und Sächsischen/ Item den Städten der Stiften Magdeburg/ Halberstadt/ Hildesheim/ Bremen/ Voerden und zugehörigen Landen sollen das dritte Quartier præsentiren.

Das vierdte Qvartier.

Die Erbare von Dantzig/ als das Haupt/ mit sampt dem gantzen Lande zu Preussen und Lyfflandt/ und darzu gehörige Hanse-Städt/ sollen vor das vierdte Quartier gehalten werden.

Aus diesen vier Quartieren sollen Jährlichs ein Oldermann und elff erbare Männer zu Kauffmanns Raht/ zu Unterhaltung/ Rechtens erwehlet und gekohren werden/ wie solches hernacher im dritten Theil dieser Ordnung ferner angezeigt wird/ iedoch so soll sich diese obgemelte der Hansen Kreyß Außtheilung allein auff das Brugisch dieser Zeit innerhalb Antorff residirend Cunthor erstrecken und also den erbarn Städten in andern Sachen als Innehmung der Contributionen und sonst/ in welchen die Außtheilung von Alters anders gehalten worden/ an gewonlichen herkommen mit nichten zu Vorfang nach Abruch gereichen.

Von Aussenhansischen.

Da sich zutragen würde/ daß einige aus frembden Landen unter dem Kreyß der Hansen nicht gehörige sich in der Hanse-Städt mit beharrlicher Wohnung/ oder sonst begeben/ oder auch vor dato dieser Ordnung begeben haben/ und Bürgerrecht an sich bringen und gewinnen würden/ oder albereit an sich bracht hätten/ dieselbigen/ ob sie wol sonst in andern Fällen Bürger Gerechtigkeit nach unterschiedlicher Ordnung und Gewonheit der Hanse-Städt geniessen mögen/ so sollen doch solche Aussenhansische zu der Cunthorn Gerechtigkeit und Privilegien vor ihre Personen zu gebrauchen nicht verstadtet werden.

Von der Aussenhansischen Kindern.

Würden dieselbige aber mit ihren Eheweibern in den Hansestädten eheliche Kinder zeugen/ dieselbige mögen zu dem Gebrauch der Privilegien zugelassen werden/ nach dem sie ungefehr ihre achtzehen Jahren alher erreicht/ und ihre selbst eigne Händel treiben.

Der ander Theil des Brugischen Cunthors Ordnung.

Von Qualification der Personen/ welche mit des Cunthors Gerechtigkeit vertreten werden sollen.

ERstlich solle deme von GOtt selbst eingesetztem heiligem Ehestand zu Ehren und Reverentz hernachmaln niemand der nicht im ehelichen Stande geboren/ oder durch folgende Ehe geehliget were zu Olderman und Kauffmañs Raht/ oder sonst dem Conthor vorzustehen/ erwehlet werden/ und sollen demnach die neue ankommende Gesellen/ an denen man/ ob sie ehelich/ oder nicht/ zweiffeln/ möchte ihrer ehelichen Geburt Kundschafft vorzulegen schuldig seyn.

Zum andern sollen alle unbekandte Kauffleut junge Gesellen/ und Schiffer/ ehe und zuvor sie zu des Contors Gerechtigkeit verstattet werden/ an Oldermañ und Kauffmanns Raht glaubwürdige Certificationes, in Form hernach gesetzet/ mit bringen. Nemlichen die jenigen/ so in obbemelt. benant. Hanse-Stätt. geborn von der Obrigkeit derselben/ darinnen sie geboren. Die andere aber so in einigen angehörigen und unterworffenen kleinen mit immatriculirten Städten/ Flecken oder Dörffern/ unter dem Kreyß der Hanse gelegen geboren weren/ sollen ietztermelte Certificationes in gleicher Form mitbringen/ von derselbigen Principaln Häubstadt

Obrig-

Obrigkeit/von welcher solche kleine Stadt/Fleck/ oder Dorff mit gemeiner Hanse-Privilegien von Alters verthadingt zu der Behuf auch contribuiret.

Da sich nun auch hernacher begeben würde / daß einiger Kauffmann Geselle oder Schiffer ankäme/und zweiffelhafftig seyn würde. Ob auch sein Schiff und Güter in der Hansen gehöreten. So er dann davon keine Certification bey sich hätte/so soll er Bürgen stellen/welcher sich in eine benante und gewisse Summe Gelds nach Gelegenheit des Schiffs und Güter obligiren / daß er in einer bestimpten Zeit / in Form und Maß/wie hierunten von den jungen Gesellen angezeigt/aus einer von den obbenanten Hanse-Städten/dern Siegel dem Kauffmann bekand / und mit keinem Argwohn oder Verdacht beladen/gnugsam und glaubwürdige Certification einbringen woll/daß er ein Gliedmaß der Hanse/darfür erkand/seine Schiff und Güter auch in der Hanse gehörig/und also der Privilegien zu geniessen theilhafftig und vehig seyn. Und im Fall solcher Schiffer oder Kauffmann wie obgemelt innerhalb Jahr und Tag gebührlichen Schein dem Kauffmann nicht einbringen oder zuschicken würde/so soll der Bürge die verpfändete Summa Gelds dem Kauffmann unablässig erlegen und bezahlen; Da auch solcher Kauffmann oder Schiffer keinem Bürgen finden köndte; So soll derselbe dem Kauffmann zehen oder mehr Pf. Flämisch nach Gelegenheit niederlegen/ und im Fall er dann innerhalb Jahr und Tag obbemelte gnugsame Certification brachte/soll ihme berührte Summa Geldes wiederumb zugestellt werden.

Wie die Olderleut und Kauffmanns Raht die jungen ankommenden Gesellen und Schiffer examiniren sollen.

Anfänglich sollen die Oldermänner fragen/ob er in einiger von den obbestimbten benanten Hanse-Städten ein ingeborner oder aber ein eingekauffter Bürger sey? Und in welchem Lande/Stadt/Fleck/oder Dorff er geboren sey.

Zum andern. Ob er ehelich geboren sey?

Zum dritten. Weme er zustehe/ob er sein eigen Mann sey? Sein selbst Handlung thun und treiben wolle/oder nur anderen/und wer die seyn?

Zum vierdten/weme beyde Geld und Güter/die er verhandieren woll/zustehen?

Zum fünfften / ob auch einige Aussenhansische Part oder Theil an solchem Gelde oder Gütern haben.

Zum sechsten/ob er ein gemiedter Knecht solchs Manns sey dessen Güter er verhandelt/oder verhandiret/und nochmals verhandiren wolle / und ob er umb Lohn diene/als ein gemiedter Knecht oder nicht.

Zum siebenden/ ob er seine Person mit gebührlicher Certification, Vermüg der Renssen/und gemeiner Städt Ordnung/qualificiren könne.

Zum achten. Ob er sich auch gemeiner Hanse-Städt Renssen/und daraus verfasten und confirmirten Ordnungen/auff den Contzorn zu halten/ befohlen gehorsamlich und gemäß halten woll.

Zum letzten. Ob er auch dieser Fragstück die Warheit mit einem leiblichen Eyd bewähren woll.

Da sich nun nach solcher Examination begeben würde/daß der Gefragter nachgesetzten Eyd zu schweren/und die Warheit damit zu befestigen willig seyn würde. So sollen die Oldermänne solchen Gesellen oder Schiffer zu schweren zu lassen/und folgends darauff demselben des Kauffmanns Recht zu geniessen erlauben / und mit der Hanse Gerechtigkeit verbitten. Und aber doch zuvor demselben diese nachfolgende Articul zur Warnung vornemlich zu halten ernstlich befehlen.

Erstlich / so er der Gefragter noch keine Certification in Formen hernach gesetzt eingebracht hätte/und solchs zu thun allein Bürgen stellen wolte; So soll er verwarnet werden / daß er dieselbe Certification innerhalb einem Jahr (bey Vermeidung zehen Pf. Ulmis zur Buessen/damit seine verhaffte Bürgen entschlagen werden mögen / einbringen müsse.

Zum andern / daß er bey Vermeidung obgemelter Straff keine Handelung noch Factorien von iemand an sich nehmen soll / ehe und zuvor er solche Leute vor dem Kauffmann Nahmkündig gemacht / und der Kauffmann von derselbigen Hansischen Landes Gewert und Gelegenheit / und ob sie gemeiner Hanse-Privilegien vehig und theilhafftig seyn / berichtet worden.

Zum dritten / daß er das verordnete Schoß von allen Gütern Wechselgelde / nach Inhalt gemeiner Städt / und des Contors Ordnung / und Schoßbrieffs / zu gebührlicher Zeit ablegen / und zuvor er verreiset / bey Vermeidung desselbig nachmals duppelt und noch darüber ein Pf. Ulams zu verbüssen bezahlen soll.

Zum vierdten / daß er gleichfals keinen von der Hanse nicht anders dann nach gemeiner Städt und des Contors Statuten zu recht fordern / oder mit einigen frembden Rechten beschweren soll.

Zum fünfften / daß er dem König und der Obrigkeit was er dem oder derselben zu Zoll schuldig / nach besonder erlangter Ordnung auff den Brabandischen und Seeländischen Zollen / wie die Traillen oder Tafel / in des Kauffmans Hauß hangend / außweisen / rechtmäßig / und doch darüber keine ungewöhnliche und nicht schuldige Pflicht bezahlen soll.

Item, da auch noch einige andere Statuten dieser Ordnung einverleibet weren demselben sich gleichmäßig zu halten. Insonderheit groß von nöthen seyn würde / dieselbe nach der Aldermann solchem Gesellen gleichfals zur Warnung in specie auch anzeigen / und neben allen andern des Contors Ordnungen unverbrüchlich zu halten ernstlich befehlen.

Folgt der Eyd so ein ieder von neuen ankommender Kauffmann schweren soll / ehe und zuvor er der Hansen und Contors Privilegien zu geniessen zugelassen werden soll.

DIß schwere ich zu GOtt und auff das heilige Evangelium / daß ich solcher Freyheit und Recht / damit gemeiner Kauffmann von der Teutschen Hanse in diesen der Kön. Maj. Niederlanden Privilegiret und gefreyet ist / soll und woll getreulich helffen hüten und bewahren nach meinem besten Vermögen.

Auch soll und woll ich keine Güter oder Gelt streien auff der Hanse noch derselben Contorn Privilegien und Freyheiten / noch mit denselben Privilegien vertreten noch verbitten / einig Geld oder Güter / so in der Hanse nicht gebohren. Endlich soll und woll ich auch den rechten Ordnungen Gesetz und Statuten gemeiner Hanse Städt und der Oldermänne und Kauffmanns Raht gnug thun und gehorsam seyn bey Vermeidung diesen Statuten und Ordnungen einverleibter Straff / So mir GOtt helffe und sein heiligs Evangelium / Amen.

In was Formen und Gestalt die junge ankommende Gesellen durch gebührliche Certificationes ihre Personen neben vorgemelten Eyd qualificiren sollen.

Wir Bürgermeistere und Raht der Stadt N. bekennen / daß N. unser Stadt vereideter Bürger ist / und hat uns glaubwürdig und gnugsam bezeuget und bewiesen / daß er im Kreiß der Hanse geboren sey / gleichfals auch mit einem leiblichen Eyde bewähret und erhalten / daß er mit keinen Butenhansischen Morschopy oder Gesellschafft / davon ihme Part oder Theil zu Verlust oder Gewinn zukommen soll / habe / noch haben woll / auch keine Butenhansische Güter empfangen / Derhalben wir ihnen der Hansen Privilegien Freyheit und Gerechtigkeit / die sie in den Niederlanden / und sonst auff den Contorn haben / vehig erkennen / und begehren demnach an E.E. die wollen ihnen an- und auffnehmen / und gemeiner erbarer Städt Privilegien und Freyheit gebrauchen lassen / wie wir uns des zu geschehen gäntzlich versehen.

Es ist aber zu mercken da der Gesell welcher certificiren soll ein eingeborner Bürger in einer von der benanten sechse und sechtzig Städten were / so mögen die Worte vereydter / und daß er im Kreyß der Hanse geboren außgelassen werden.

Der

Der Dritte Theil des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von Erwehlung des Oldermanns und Kauffmanns Raths/ und derselben Aempter.

ANfänglich. Damit gemeiner Hanse Privilegien/ Frey und Gerechtigkeit desto besser bewahret/ dem Contor vorsichtiglich recht und wol vorgestanden. Auch die Jugend in Gottesfurcht ordentlichen Wesen gutem Regiment erbarn Handel und Wandel bey Frieden/ Ruhe und Eintracht unterhalten werden mögen. So sollen dem Contor von nun fortan vorzustehen/und dessen alte Ordnungen und Statuten unterhalten zu helffen/auch neue löbliche und gute Ordnungen so offt deß von nöthen anzurichten/ Recht zu sprechen/und sonst allenthalben des Contors erheißliche Nothdurfft getreues Fleisses zu versehen verordnet werden/ zwölff tügliche und bequeme Personen/guter Namen und Famen / ehelig gebohren/ Bürger in einnigen Hanse Städten/unter welchen einer Aldermann / zween Beysitzere und neun erbare Männer seyn sollen / welche dem Contor und gemeinen handirenden Kauffmann nach besten ihrem Vermögen und Pflichten erbarlich und wol vorzustehen und zu regieren allewegen auff Sanct Johannis des Täuffers Abend mits Sommer nachfolgender Weisen erwehlet/ und gekohren werden sollen.

Von Erwehlung und Außsetzen zwölff tüchtiger Personen zu Kauffmanns Raht.

Nach dem allen und ieden Personen zu der Hanse und des Contors Gerechtigkeit gehörend / niemand außbescheiden/zween Tag zuvor / daß sie auff Sanct Johanns Abend des Morgens die Glockstunde sieben/oben auff dem grossen Saal sich Persönlich instellen und erscheinen/ bey Straff eins Pf. Ulams durch die ausbleibende zu verwirckung angekündigt/sollẽ die anwesende Personen sich in vier Theil absondern/ ein ieder in sein Quartier/ darunter er geboren/ treten und abweichen.

Wann solches geschehen/ so sollen die Abgesonderte von dem Lübischem Quartier drey erbare Männer aus dem Dantzigschen Quartier/ gleichfals die vom Cölnischem Quartier/ drey erbare Männer aus dem Braunschweigischem Quartier. Hernacher die vom Dantzigschem Quartier drey erbare Männer aus dem Cölnischen Quartier/ und endlich die Abgesonderte von dem Braunschweigischen Quartier drey erbare Männer aus dem Lübischen Quartier außsetzen und erwehlen.

Da sich aber begiebe/daß einnig von den Quartieren keine bequeme und zu des Kauffmanns Raht zu erwehlen würdige Personen hätte/ und doch düchtige Personen in den anderen dreyen Quartieren gefunden werden möchte / so soll der Oldermann zur Zeit aus seinem Quartier treten und aus einem ieden der anderen Quartieren einen Mann zu sich nehmen/und die vier sollen alsdann aus den Quartieren solche Personen erwehlen und außsetzen/die sie vor würdig und düchtig ansehen.

Wann nun solcher Gestalt berührte zwölff Männer erwehlet und gekohren/ und folgends vor das Contor kommen/und ihre Namen einzeichnen lassen / so soll man dieselben mit lauter Stimmen vorlesen und außsprechen/und darauff alsobalde aus den zwölff erwehlten Männern eine düchtige Person / so in einer Hanse-Stadt Bürger/und in dem Kreis der Hanse begriffen und geboren/zum Oldermann / inmassen wie folgt/ erwehlen und kiesen.

Von Erwehlung des Oldermanns.

Anfänglich/und nach dem die zwölff erwehlte Personen sich ordentlich niedergesetzet/ und ein ieder aus Verordnung des alten Oldermans seine Stelle zur rechter oder zur lincken Hand bekommen. Soll der Secretarius einem iedem einen in

zwölff

zwölff Blättern zerschnitten Zettel, inhaltend die zwölff Namen der gekohrner zwölff Männer in die Hand geben/ also/ daß ein ieder von solchen zerschnitten Zetteln eins von der zwölff Männer Namen und Zunamen abreissen möge/ und wann dieser Gestalt ein ieder seinen zerschnitten Zettel bekommen/ soll er abgesondert/ heimlich/ und ohn das die andere was Person oder Namen er einzuwerffen bedacht vernehmen oder mercken können/ ein Blätgen darauff die ihme gefällige und also zum neuen Oldermann düchtig und würdig erkandte Person/ geschrieben/ abreissen/ alsbald auch sein abgerissen Blätgen der Gestalt einwickeln oder rullen/ daß es in eine Büchse zu werffen bequem seyn möge.

Hierauff und wann solchs geschehn/ der Oldermann und ein ieder auch seine Plätze wieder eingenommen/ und bemelter alte Oldermann fürgängig ins gemein ernstliche Ermahnung gethan/ daß ein ieder bey solchem Eyde damit er gemeinen Städten und dem Contor verwand/ aus den erwehlten zwölff Männern einen/ der ihme am allertüglichsten und bequemsten zu seyn bedüncket/ ohn alle Gunst Favor oder Affection kiesen wolle/ soll der Secretarius mit der Büchsen umbhergehen/ dieselbige erstlich dem Oldermann/ und also fort denen an der rechter/ und nachmals an der lincker Seiten sitzend/ daß ein ieder sein auffgewelzet Brieflein darein werffen möge/ præsentiren: Nach welchem die gemelte Büchs geworffene Brieflein auff einen Tisch außgeschüttet verlesen werden sollen/ welcher dann die meiste Stimmen hat/ der soll das künfftige Jahr Oldermann seyn. Solches Ampt auch unweigerlich/ bey Vermeidung solcher Straff und Pöen als hernach geschrieben auf sich nehmen.

So sich aber vielleicht zutrüge/ daß von zween Personen ein ieder gleiche viel Stimmen haben würde/ so sollen solche beyde Personen in die neben Kammer abtreten/ und soll der Secretarius nochmals einem ieden von den bleibenden Personen beyder abgewichener Namen unterschiedlich vom neuen zu handen stellen. Darauff vom neuen mit der Büchsen/ wie zuvor/ umbgehen/ und da alsdann abermals die Stimmen gleich befunden würden/ welchen dann von beyden alt Oldermann oder dessen Beysitzer zur rechter Hand/ (auff dem Fall/ da vielleicht die Stimmen auff den alten Oldermann/ denselbigen zu continuiren/ mit gefallen weren) zufallen/ der soll dem andern præferirt, und zum Oldermann angenommen werden.

Von Erwehlung der Beysitzer.

Nach dem nun obbemelter massen ein neuer Oldermann erwehlet und erkohren; soll derselbige mit eigner Hand alle die jenige/ so viel dern von den übrigen eilff Männern zuvor ein Jahr in der Kauffmanns Rath gesessen seine mit Raden Gesellen mit Namen und Zunamen auff einem Zettel schreiben/ und vor erst/ daß es iederman hören könne/ ablesen/ nochmals der Zettel in so viel gleiche Theil/ als Namen darinnen geschrieben von einer grösserer zerschneiten/ und ein ieder Zettel besonder rund in die Büchse werffen/ in Wachs eingewickelt oder gerollet aus welcher Büchsen der Secretarius folgends zwo obbemelter massen zusammen gewicklete Wachs Pillen nacheinandern außnehmen/ öffnen/ und vorlesen soll/ und welcher Namen darinne befunden werden/ die sollen der erster an der rechter/ und der ander an der lincker des Oldermanns Seiten sitzen. Das gantze Jahr aus als Oldermanns Beysitzere iederzeit einer aus Befehl des Oldermanns Amptsverwalter/ bey nothwendigen Abwesen/ oder ehehaffter Verhinderung desselbigen seyn/ und seine Platz und Stadt durchaus und allenthalben/ als were er selbst gekohren Oldermann vertreten.

Von Erwehlung der Haußmeister Schoßmeister und Baumeistern.

Nach diesem sollen die übrige vom neuen erwehlete Personen so dern einige weren Namen und Zunamen gleicher Gestalt wie obgesagt/ in Wachs gewickelt auch

in

in die Büchse zu den noch restirenden Wachs Pillen geworffen/und alsdann abermals zwo Wachs Pillen außgenommen auffgethan und vorgelesen werden/und sollen die darinnen befindene Personen das folgend gantze Jahr aus Haußmeistere des Hauses Regiment und Oeconomii vorzustehen/ seyn.

Ebenmäßig sollen nach diesem von den restirenden Wachs Pillen drey / und dann noch zwo unterschiedlich nacheinander außgezogen eröffnet / und vorgelesen werden/ davon die erste drey/ das Schoßmeister Ampt/die andere zwo letzt außgezogene Personen der Baumeister Dienst verwalten sollen. Darinnen sich allenthalben/ wie hernacher ferner außgedruckt werden soll/ zu verhalten.

Und soll keiner/ itzo angezogener Gestalt ordentlich erwehlet / Macht haben noch ihme zugelassen seyn/ sich zu entschuldigen / sonder sein angefallen Ampt oder Dienst getreulich zu verwalten gehalten seyn.

Welcher gestalt der alte Oldermann von dem neuen erwehletenden Eyd nehmen soll.

Folgends wann nun obberührter Gestalt der neuer Oldermann mit sampt den Beysitzern/ auch die zu andern Aempter nöthig erwehlet und gekohren / ingezeichnet/ und nur dem gemeinem Kauffman abgelesen / so soll alsdann der alt oder abgestandener Oldermann den neulich erwehlten Oldermann und Beysitzer in Gegenwürtigkeit der versamleten Kauffmanns den Eyd in Formen und Massen hier nachgesetzet schweren lassen/ und darauf dem neu erwehlten Oldermann die Schlüssel neben des Contors Siegel überantworten und dem Regiment getreulich vorzustehn befehlen. Nach welchem alsdann bemelter neuer Oldermann den andern neun Männer denselben Eyd zu schweren auch vorhalten soll.

Folgt der Eyd/ welchen die erwehlte Oldermann/ Beysitzere/ und neun Männer schweren sollen.

Ich N. globe und schwere daß ich die Rechte der Teutschen Hanse nach seinen Privilegien ordinarien, Recessen und Statuten / wie die durch allgemeine Hanse-Städt und dem Kauffmann auffgerichtet / wol verwahren und treulich halten/ als ich immer kan oder mach nach meinem besten fünff Sinnen/ und einem iedern er sey arm oder reich/ rechtfertiglich in allen Sachen ohn alle Gunst / Haß oder affection richten/ auch des Contors Vorrath und gemeine best mit allem Fleiß bewahren/ und das davon auffrichtige ordentliche Rechnung Jahrs gehalten / auch den Erbarn von Lübeck auff angesetzte Zeit zugesand werde/ versehen helffen woll/ dar zu heimlich und verschwiegen halten was heimlich gehalten werden soll. Ohn alle gefehrde und Argelist/ daß mir GOtt so helffe/ und sein heiliges Evangelium in meinen eusserſten Nöthen/ Amen.

Wie lange Zeit ein erwehlter Oldermann das Ampt vertreten soll.

Item wer zwey Jahrlang continuiret/ und Oldermann gewesen/ derselbiger soll zwey Jahr darnach frey seyn / aber doch nicht desto weniger seine Abenthür stehen. Ob er Stadthalter/ Beysitzer/ Haußmeister / Schoßmeister / Rechenmeister/ oder einer von den neun Männern mit dem Lose außgetheilet würde.

Von Straff der jenigen so ihre Aempter dazu sie erwehlet nicht annehmen wollen.

Item da iemand zu dem Gezahl der zwölf Männer außgesetzet und erkohren/ und sich dagegen weigren würde/ sol derselbige von stund an ohn all Ein- und Wiederrede zwey Pf. ulams zur Bruche niederlegen / und nicht desto weniger seine Ebenthür stehen/ ob er zum andern mahl gekohrn würde/ und so solchs geschehe / und er sich abermaln ungehorsam erzeigete/ so soll solcher ungehorsamer gemeiner Städt und des Kauffmans Frey und Gerechtigkeit damit verbührt haben.

So der Oldermann oder jemand von den Beysitzern oder Geschwornen verreisen würde wie es alsdann gehalten/ und an derselbige Statt andere verordnet werden sollen.

Da sich begiebe/daß der Oldermann in Zeit seiner Verwaltung auff lange Zeit/einen/zween/drey/ oder mehr Monaten verreisen müste; So soll er zuvor die Geschworne und Eydsverwandten versamlen lassen/ und mit derselbigen Consens und Volwort einem aus den Beysitzern dem Eltisten seiner Statt zu vertreten befehlen. Welcher folgends bey gethanen Eyde dem Contor und gemeinen obliegenden Sachen getreulich an Statt des Oldermanns vorstehen/ auch als vollmächtiger Oldermann seyn/darfür auch von iedermänniglichen gehalten und erkand werden soll/ biß zu Wiederkunfft des abwesenden Oldermanns.

Würde aber der Oldermann sonst etzlicher seiner eigner oder des Kauffmanns Geschäfft halber vor wenig Tagen verreisen und binnen Landes bleiben; So soll er iederzeit auch ohn des gemeinen Kaufmanns Versamlung allein in Anwesen eines von den Beysitzern und zweyer Kauffmanns Rathsverwandten / den beyden Beysitzern des Kauffmanns Recht und alle andere des Contors Sachen getreulich zu verwalten aufflegen und befehlen/und demnach seine Reise in dem Namen Gottes vollnziehen mögen.

So sich auch zutrüge / daß einiger von den Beysitzern oder aus dem Gezahl der neun Männer für dem halben Jahr abziehen würde; So sollen die überbleibende an derselben Stäte andere erwehlen und mit gewöhnlichen Eyden zu verpflichten Macht haben.

So iemanden von des gemeinen Kauffmanns wegen eine Reise zu thun aufferlegt were/und er sich die anzunehmen weigern würde / wie der gestrafft werden soll.

Item als auch ie zu weilen vorf llet/ daß Oldermann und Kauffmanns Raht/ aus ihrem Mittel Befehl haben auff gemeine vorstehende Hanse-Tage zu schicken ersucht werden. So sollen auff diesem Fall / und da des Contors Nothdurfft solchen Hanse-Tag zu beschicken erfordern würde / der oder die so zu solcher Beschickung gekohren und erwehlet werden möchte / sich zu vorstehender Reisen unweigerlich / iedoch auff des Contors Unkosten gebrauchen lassen/und sollen alsdann einem Oldermann oder Kaufmanns Raht zur Auffrüstung geben werden/ Pf. und einem Secretario Pf. und im fall sich iemand dagegen stellen und unwillig fallen würde/ ohn daß er durch nothwendige und erheblich erkandte Ursachen sich zu entschuldigen wüste/soll derselbiger zur Bruche Niederlagen fünff Pf. Ulams / und nicht desto weniger/ da er nachmals für andern zu solcher Reisen düchtig erkand würde / die aufferlegte Reise bey Straff und Buß der Hansen Gerechtigkeit zu verlieren / an sich zu nehmen schuldig seyn.

Und soll diese Ordnung ingleichen auch Statt greiff. und gehalten werden/ da einiger zu andern Reisen binnen Landes / als an den Königlichen Hoffe zu Brüssel / oder wo derselbe seyn und gehalten werden möchte/einige Werbung den Privilegien/ oder sonst gemeinen des Contors Sachen zum besten/zu verrichten / deputiret und verordnet würde. Doch auff des Contors Unkosten / ohn daß solchen Personen alsdann einige Außrüstung geben werden soll.

Von des Oldermanns und dessen Amptsverwaltern Ampt und Macht.

Dem Oldermann oder dessen Stadthaltern zur Zeit soll auffliegen und befohlen seyn/ ins gemein auff alle Sachen des Contors des Hauses und Regiment ein

fleißig Auffsehen zu nehmen/damit alle Sachen ordentlich und recht zugehen / und ein ieder sein Ampt er sey Haußmeister/Schoßmeister/ Baumeister/ Rechenmeister. Item die Dienere/Haußboten und Gesinde bestes Vermögens und getreues Fleiß vertrete/ und da bey einigem Gebrech oder Mangel erspüret würde/ den/ oder dieselbige zu der Gebühr freundlich ermahnen / alle empfundene besondere Gebrech und Mangel/ da es nöthig/ in gemeiner Versamlung/darüber/ wie die zu bessern zu berathschlagen/und zu schliessen/ proponiren.

Das Recht zu beförderen.

Zum andern soll der Oldermann gleiches getreuen Fleiß zu befördern gehalten seyn/daß alle Rechtsachen/Geschille und Zwist auf Ansuchen der Parthein schleunig/und ohn lange unnötige Verweilung ihre gebührliche Erorterung in der Güte/ oder durch Urtheil und Recht erlangen.

Daß der Oldermann gemeine Versamblung Kauffmanns Raht machen möge.

Weshalber er der Oldermann gemeine Versamblunge dern so in des Kauffmanns Raht gehören/ so offt das nöthig anstellen zu lassen Macht haben soll / welchen auch die Eydsverwandten iederzeit das Recht zu besitzen gutwilliglich folgen und erscheinen/und niemand ohn Entschuldigung und Erlaubnis des Oldermañs/ sich absentiren und außbleiben solle. Der dagegen thuet / soll zehen Pf. Ulams zu iedern mahl verwircket haben.

Von Zusammenruffung der gantzen Nation.

Gleicher Gestalt sollen auch der Oldermann und Kauffmanns Raht Macht und Befehl haben in Sachen da gemeinen Städten und dem Contor wegen gemeiner Privilegien/ oder sonst mercklich angelegen die gantze Nation Teutschen Hansischen Kauffmanns zusammen zu beruffen/und soll in solchem Fall ein ieder zu folgen schuldig seyn/ bey Vermeidung angekündigter Buß/welche nach Gelegenheit und Wichtigkeit der Sachen iederzeit soll verhöhet uñ moderirt werden mögen.

Von gedoppelter Straffe des Oldermanns.

So sich auch zutrüge/daß in gemeinen Contors und des Kauffmanns Sachen der Oldermann/ohn Ehehafften/und rechtmässiger Verhinderung/selbst aussen bliebe/und nicht erschiene/soll derselbe duppele Bruch in die Büchse zu werffen gehalten seyn.

Von den Haußmeistern und ihrem Ampt.

Die beide Haußmeistere sollen samen oder ihr einer umb den andern auff die gantze Haußhaltung ins gemein / wie sonst ein ieder vorsichtiger Haußvater in seinem Hause fleißig acht haben / Insonderheit aber auff die Diener / als Contzergei/ Keller Knechte/Portier Köche und Mägde/daß ein ieder seinem Dienst / und darzu er gehalten und angenommen recht auch getreulich leiste/ daß auch Wein/Bier/und andere Proviant und Victualia, item Holtz/Kolen/Dorven und alle andere Nothdurfft zu rechter Zeit/und zu meisten Profit des gemeinen Kauffmanns eingekaufft/ bewahret/und außgetheilet / auch zu keinen Uberfluß nach Unnütz gespielt werde. Sollen auch auf die Verenderung und Abwechselung der Speisen gemelter Dienstboten Ordnung und Befehl geben/damit dem Kauffmann vor sein Geld ordentlich gedienet/auch gespeiset werde. Sollen auch alle Tage eins zum wenigsten / oder ihr dreymal in der Wochen mit den Dienern abrechnen/ und ein Auffsehens nehmen/ daß an der Haußhaltung keine Zunachterheit einfalle.

Und da einige von den Dienstboten ungetreu oder unfleißig gespüret würden/ sollen bemelte Haußmeistere dieselbige dem Oldermann und Kauffmanns Raht angeben/denselben abzudancken/und andere in ihre Statt zu verordnen Befehl zuerlangen.

Bemelte Haußmeistere sollen auch über hernach gesetzte Haußordnung die Kammern

mern Keller und Backhäuser belangend ernstlich halten Versehung thun / daß die Kammern vor den täglich ankommenden und residirenden man zur Nothdurfft staffirt/auch nach Gelegenheit der Personen für die Ab- und Anreisende außgetheilt werden.

Von Bewahrung und Inventarisirung des Ingethumbs und Haußgeräth.

Item damit auch Leinengewandt/ Zinnenwerck und ins gemein alle utensilia und Ingethumb/in guter Bewarsamheit unverruckt bey einander gehalten werden/ soll den Haußmeistern auffliegen davon inventaria und Beschreibung aufrichtigen zu lassen. Nach welchem ein ieder Haußmeister / wann er abstehen wird seinem Nachfolger gemelte utensilia und Ingethumb überblieben / und so offt des nöthig visitation anstellen soll/ an statt dessen so verschliessen und abgangen/ Nachfragen zu nehmen/und die Nothdurfft vom neuen zu versorgen.

Von des Spensers und Keller Knechts Rechnung.

Die Haußmeistere sollen auch damit beladen seyn; Daß die Spenser und Keller Knechte wochentlich ihre Rechnung schliessen/ und alle drey Monat einmal abrechnen/damit also Jahrlichs ein general Rechnung vor Oldermann und Kauffmanns Raht ordentlich angehört und geschlossen werden möge.

Von den Schoßmeistern und dern Ampt.

Die nach Form/Ordnung/und Gestalt wie oben gemelt erwehlte Schoßmeistere sollen bey solchen Eyden und Pflichten/ damit sie gemeinen Städten und dem Contor verwandt/ das Schoß gleichmäßig/ ohn darbey einem oder dem andern Gunst oder favor zu beweisen/einnehmen/und zahlen lassen/darzu auch ihre Personen bequemen und fertigen/so offt und mannigmal einiger das Schoß einzunehmen verordnet/auch mit der Rechnung uñ sonst sich ferner richten und verhaltē/wie hernacher im vierdten Theil außführlicher von Einnehmung des Schosses disponiret wird.

Von der Baumeister Ampt.

Den Baumeistern soll sonderlich auffligen und befohlen seyn / acht zu nehmen/daß die gemeine Häuser der Hänse in Antwerpen und Brugge an nothwendiger reparation, sonderlich der Tächer / keinen Mangel noch Schaden leiden/ sollen derohalben selbst auch durch die Werckmeistere/Leiendecker/Zimmerleuthe / und dergleichen/so dem Kauffmann dienen/ Jahrs zwey oder dreymal visitation vornehmen/und die Nothdurft verstehen lassen/was solchs kostet/soll den Haußmeistern verrechnet werden/welche solches gedachten Baumeistern zahlen und gut thun sollen.

Da aller etwas neues zu Gereiff des Kauffmans zu bauen verfallen würde/ sollen gedachte Baumeistere solchs zuvor Oldermann und Kauffmanns Raht in versamleten Collegio proponiren/und ohn derselben Consens uñ Bewilligung nichts neues vornehmen/doch mit dem Bescheide daß Oldermann und Kauffmanns Raht keinen Weltbau/noch sunst etwas so nicht nöthig und übrig Geld kosten würde ohn vorgehenden Consens gemeiner Stätt/anzurichten nicht Macht haben sollen.

Gemelte Baumeistere sollen auch zu Winter Zeit Sorge tragen / und zeitlich Versehung thun lassen/daß bey grossen Schnee und Frost die Häusere/Kammer und Wasserpompen keinen Schaden leiden. Sollen derwegen den Schnee zeitlich außzuwerffen/und die Loodgosten oder Rennen/ auch die Galrereien zu säubern und zu reinigen befehlen.

Von den sechs Rechenmeistern und ihrem Ampt.

Als auch hernacher im vierdtem Theil dieser Ordnung unter der Rubricken. (Welcher Gestalt des Contors Rechnung Jährlichs dem Raht dero Stadt Lübeck zugesand werden soll.) Meldung und Verordnung der Rechenmeistern geschicht/ daß nemlich Oldermann und Kaufmanns Raht zur Zeit allewege nach Weynachtē sechs erbare Männer zu Rechenmeistern außsetzen/erwehlen/und dem Werck gemeines

nes Contors Rechnung und dieselbige zu schliessen beyzuwohnen verordnen sollen. So wollen gemeiner Erbstädt gemelten Rechenmeistern und ihren Ampt hiemit aufferlegt/ auch bey den Eyden und Pflichten/ damit sie gemeinen erbarn Städten zugethan und verwand/befohlen haben/ daß die sambt und besonder zu solcher Rechnung erwehlete Personen darzu sich gutwillig gebrauchen lassen dem Werck getreulich außwarten/auff eines iedern eingebrachte Particular Rechnung fleißig Acht und Auffsehens nehmen/ damit gemeinen Erbstädten und dem Conthor kein Untreu noch Unrecht geschehe/und endlich die Sachen bestes Fleiß dahin befördern helffen/ daß alle unnöthige Uberflüßigkeit/Unordnung und Unterschlagen/so dern einige befunden würden/abgeschafft/und so viel müglich gebessert werden mögen/ und sollen folgends bemelte Rechenmeistere/ nachdem allerseits einbrachte Particular Rechnungen ordentlich zusammen getragen und eingeschrieben/ sich darüber mit Oldermann und Kauffmanns Raht/daß derselbigen unterschriebene Copey/wie unter obangeregter Rubrick vermeldet / dem erbarn Rahte zu Lübeck alle Jahrs zugesand werde/ verglichen/und sonst ferner in ihrem Ampt sich dermassen getreu und fleißig erzeigen und verhalten/wie solchs Erb-Männern wol anstehet/ und sie dessen bey gemeinen Erbstädten auch dem Contor Ruhm uud Ehr haben wollen.

Von der Secretarien Ampt.

Die Secretarien/so viel dern nach Gelegenheit des Contors Geschäfften angesetzt werden/sollen vor erst den Oldermann und Kauffmanns Raht mit aller gebührlicher Gehorsamb/Ehrerbietung und Reverentz/ allen jungen Gesellen und andern zum guten Exempel erkennen/ und was ihnen durch Oldermann und Kauffmanns Raht befohln wird/iederzeit getreues Fleiß verrichten.

Sollen auch auff die junge ankommende Gesellen sonderlich Auffsehen / und Acht haben wie sich dieselbe zu ihrer erster Ankunfft schicken und verhalten/und darbey einigen Unraht oder Ungebüer erspüret würde/sollen sie davon dem Oldermañ/ auch die jenige denen sie befohlen/Einsehen zu nehmen/ vorwarnen.

Es sollen auch bemelte Secretarien die Gerichts Prothocollen und andere täglicher Geschäfft Bücher Libri Causarum genant fein ordentlich und rein geschrieben zukünfftiger Nachrichtung unterhalten. Damit den streitigen Partheien daraus auff alle Nothfälle richtig gedienet/ auch acta und andere Kundschafft auff Erfordern und Erkäntnüs/Oldermann und Kauffmanns Raht mitgetheilt werdē mögen.

Zu diesem wollen auch gemeine erbare Stadt gemelte Secretarien sonderlich damit beladen haben/daß sie keine unbekante Personen/daran Zweifel seyn möchte / ob sie von der Hansen weren / Certification oder Befreihungs Zetteln an die Zöllner Accyß und Impostmeistere/ oder anders wohin außgeben.

Dergleichen sollen auch bemelte Secretarii keine Passeporten Vollmachten/ oder einige andere Schrifften / in Namen Oldermann und Kauffmanns Raht ohn vorwissen Consens und Befehl derselbigen passieren / sollen auch alle solche Schrifften/wie die von Tage zu Tage außgehen ordentlich in darzu angerichte besondere Bücher registriren/ daraus künfftiger Zeit Nachrichtung zu nehmen.

Brüche einzumahnen.

Und als auch bevor iederzeit den Secretarien Ampts halber auffgelegen / daß sie offentlich verwirckte / oder sonst durch duriet Oldermann und Kauffmanns Raht auff vorgehende Erkäntnüs decernirte Peenen und Brüchen einmahnen sollen/und aber das dem nit gefolgt Säumbnüs und Gebrech befunden/so sol bemelten Secretarien/Krafft dieser Ordnung auch aufferleget und befohlen seyn / daß sie in Fällen/wie obgemelt/verwirckte und decernirte Brüchen innerhalb vierzehen Tagen Zeit dieselbige einmahnen auch einbringen sollen/oder im Fall der Verweigerung die harthörigen dem Kauffmann anzeigen sub pœna, da demselben als nicht geschege/und an ihnen dißfals Mangel und Gebrech erspüret würde / daß sie alsdann selbst darfür gehalten seyn solln.

Daß

Daß allwegen der Secretarien einer innerhalb Hauses auffwarten soll.

Nach dem auch der ab- und anreisender Kauffleut und Schiffern halber sonst auch wegen der jenigen/ so ihr Schoß bezahlen/ oder im Post oder Zolß Befreyhungs Zetteln von nöthen haben/ die Nothdurfft erfodert/ daß iederzeit der Secretarien einer bey der Hand sey/ so soll bemelten Secretarien aufflegen/ daß iederzeit einer von ihnen Vor- und Nachmittags an gewöhnlicher Mahlstadt sich Persönlich bey der Hand finden lassen/ in obbemelten Fällen den Kauffleuten Schiffern und andern Expedition, und was sonst die Nothdurfft erfodert zugeben/ bey Vermeidung zwey Schilling Vlams vor ieder Reise zu verbühren.

Von des Conzergen Person und Ampt.

Es wollen auch gemeine Erbare Städt aus beweglichen ehehafften Ursachen hiemit und in Krafft dieser Ordnung versehem haben/ im Fall sie hernacher dienstlich und verständig zu seyn ersehen und verordnen würden/ einen Congerge in ihr neu Hauß anzustellen/ daß niemand zu desselben Ampt angenommen noch verstattet werden soll/ er sey dann aus der Hansen und derselbigen vereyd und verwand/ und sollen Oldermann und Kauffmanns Raht bey Annehmung desselbigen des Contors und gemeine Wolfarth betrachten auch die Versehung thun/ daß darzu einige qualificirte Personen/ so mit Kindern und eigenem Gesinde über und neben des Kauffmanns Dienstboten nicht beladen sey angenommen werde/ und daß dieselbige der Haußhaltung selbst geübt und erfahren/ mit zusehen auff die tägliche Haußhaltung/ Dienstboten/ Item einkaufften aller und iederer Hauß Nothdurfft an Províant Speisen/ Tranck/ Holtz/ Torven/ und was dessen weiters von nöthen allenthalben des gemeinen Kauffmanns Best wissen/ und desselbigen Schaden/ so viel immer müglich abwenden und verhüten helffen.

Von der Spenser und Kellerknecht Ampt die Mundkost einzufordern.

Die Spensers oder Kellerknecht soll man in Eyds Pflicht nehmen/ daß sie dem ehrsamen Kauffmann hold und getreu seyn/ und desselbigen Best und Provide wissen und fortstellen wollen/ und weil denselbigen sonderlich auch auffliget/ für nothwendige Provision an allerley Getränck Sorg zu tragen. Sollen dieselbige Kellerknechte verpflichtet seyn/ nicht allein alles getreulich in guter Gewarsamheit zuverhalten/ sondern auch Achtung zu nehmen daß Wein Bier und allerley Getränck rechter Zeit mit Raht des Haußmeisters und Consorgen/ oder wem das Oldermann und Kaufmanns Raht ferner befehlen werden/ zum meisten Profidt und Vortheil eingekaufft werden müge.

Gedachte Kellerknechte sollen auch auff die ab- und anreisende Kauffleut Acht nehmen/ die Zeit eines iedern Gastes/ wann er erst ankömpt/ von Stund an in ihr Register anzeichnen/ auch dieselbige Wochentlich/ sonderlich da die Personen nicht wol bekandt weren/ vor ihre Mundkost/ und was sie sonst verzehret/ abzahlen lassen/ davon Zedeln machen/ und dieselbige einen von den Haußmeistern unterschreiben lassen. Dergleichen sollen sie es auch mit den ordinari residirenden Kauffleuten halten/ und dieselbige gleicher Gestalt alle Monaten oder zween zum längsten abzahlen lassen/ und in Summa die Sachen dermassen versehen/ damit niemand ohn Bezahlung was er verzehret/ davon reise/ und da iemand dargegen heimlich davon reisen und nicht zahlen würde/ sollen sie denselbigen Oldermann und Kauffmañs Raht angeben damit dieselbige die Gebühr dagegen versorgen.

Der

Der Vierdte Theil oder Unterscheid des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von dem Schoß/der Hanse Häuser/Kammer/Kellern und Back- häuser/ Item von der Haußhaltung und Oeconomi, und was dem anhängig/

Erstlich:

Von was Gütern/ wo/und mit was Unterscheid das Schoß bezahlet werden soll.

ES ordnen/ setzen und wollen gemeine erbare Hanse Städt / daß ein ieder Kauffmann von der Hansen / so in den Landen/ Flandren / Holland/ Braband/Seeland seine Kauffmannschafft handtieret / es sey zu Wasser oder zu Lande / von allen seinen Gütern wasserley die seyn/ dergleichen auch von überschriebenen Wechselgelde und Engelischen Lacken / so zu Antwerpen und Bergen in den Jahrmärckten auffgeschlagen/vereussert und verkaufft werden/ dem Oldermann und Kauffmanns Raht/oder an statt derselbigen/ den verordneten Schoßmeistern/ das durch gemeine erbare Städt eingesetzt Schoß nemlich einen groten Ulams unweigerlich ablegen und bezahlen soll/bey Straf ein Pf.Ulams und Dubel Schoß zu verbühren.

Und soll itzgemelt Schoß allein bey Westen dermassen entrichtet und bezahlet werden/ausgescheiden allein feuchte Wahr als Wein/Korn/Bier oder Hering/alles nach fernerm Inhalt und Außführung des vormals Anno 54. versiegelten Schoß-Brieffs.

Wann oder zu was Zeiten obbemelt Schoß bezahlet werden soll.

Damit nun obbemelte Schoß von iedermänniglich ohngefehrde getreulich erlegt und bezahlt werden möge/ so ordnen/setzen und wollen gemeine Erb:Städt/ daß ein ieder ordinariè zu Antwerpen residirender Kauffmann/so sein Schoß zu bezahlen schuldig dasselbige beyde von Gütern und Wechselgelde unterschiedlich/wie zuvor angezeigt/ allewegen den ersten zweiten und dritten nach Sanct Jacobs / und abermals den ersten zweiten und dritten Werckťag nach Sanct Thomas bey und unter hernach gesetzten Eyd ohngefehrde/Behendigkeit oder Argelist/den Schoßmeistern/ so alsdann zu der Nothdurfft alle Nachmittag von zween Uhren biß fünffen binnen Contors sitzen/und abwarten sollen/unweigerlich erlegen und bezahlen soll bey Vermeidung ein Pf. Ulams und Dubel Schoß zu verbühren.

Von den täglichs ab-und anreisenden Kauffleuten und Kramern.

Was aber die täglich ab-und anreisende Kauffleute/ Kramers/und andere dergleichen belangen thut/so sich allein auff eine Zeit von Tagen/Wochen oder Monaten in den Landen verhalten / sollen dieselbige iederzeit vor ihrem auffbrechen und verreisen einem von obbemelten Schoßmeistern / oder in Abwesen derselbigen des Kauffmanns Secretario was sie an Schoß schuldig / ingleichen unter Eyds Pflicht zu bezahlen gehalten seyn.

Und wofern einig Kauffmann von der Hanse/ ohn des Schosses halber sich anzugeben und zu bezahlen davon reisen würde/so sollen die Olderleute den oder dieselbige durch Brieff und Schrifften der Stadt / da solcher Kauffmann wohnet und Bürger ist/angeben und kund machen/worauff solche Stadt alsbald von angeregtem ihrem Bürger oder Einwohnern unter gleichen Eyde wie auff dem Contor bräuchlich duppelt Schoß und ein Pf.Ulams unverzüglich abfordern / auch durch würckliche execution einmahnen/und davon das duppelt Schoß sambt dem halben Theil der Brüchen an das Contor übersenden/ und den übrigen halben Theil der Brüchen vor sich behalten.

Da aber einige loßledige Gesellen oder Factorn ordentlich/ Jahr aus und in residirend/in Bezahlung des Schosses vor sich oder ihre Herrn und Marschop sich weigerlich verhalten würden/und gemelt Schoß nicht sollen zahlen wollen / sollen Oldermann und Kauffmanns Raht dieselbige mit der Pfendung / oder da keine Güter verhanden Arestament der Personen verfolgen und executiren mögen / doch mit dem Bescheide/ daß zuvor solche verweigerende Personen zum ersten/zweiten und dritten mahle zum Gehorsam und Gebühr von wegen Oldermann und Kauffmañs Rath ermahnet werden.

Folgt der Eyd so ein ieder vor Erlegung des Schosses thun soll.

Ich N. schwere daß ich alle Güter und Geld/so ich seidhero jüngster Ablegung meines Schosses verhandtiret/ getreulich und ohngefehr verschossen woll/ daß auch solche Güter nirgends/und niemand anders / dann in die Hanse gehören /und kein Aussenhänsischer daran Part oder Theil habe/als mir GOtt helffe und sein heiliges Evangelium.

Welcher Gestalt das Schoß eingeschrieben werden soll.

Damit auch beyde die Schoßmeister / als wol auch ihr Schoß erlegende Personen alles unbillichen Verdenckens entfreyet seyn mögen / als wann mehr oder min eingenommen oder bezahlet/dann angeschrieben were/ so soll ein ieder Schoß bezahlender Kauffmann neben dem Gelde ein Billet inhaltend Tag und Datum / auch was und wieviel er an Schoß bezahlet den Schoßmeistern oder Secretarien / so die einige Schoß von den ab-und anreisenden Mann empfangen/ übergeben / aus welchen Billetten mehr gedachte Schoßmeistere und Secretarien das bezahlt und empfangen Schoß ordentlich einschreiben/oder zu Buch stellen sollen/und folgends gemelte Billett ihre Bücher zu verificiren bewarsam verhalten.

Von Bewahrung der Schoßbücher.

Die Schoßmeistere/als wol auch die Secretarii sollen die Schoßbücher bey ihrem Pflichten besonder verwarlich verhalten / daß ein ieder der nicht überkomme/ noch darausser des andern Gelegen erfahren möge. Sollen auch solchs selbst andern ausserhalb der ordentlichen Rechnung davon hernacher nicht melden noch offenbaren.

Daß ein Hansischer von dem andern das Schoß nicht empfangen soll.

Item wir ordnen und wollen auch / daß vorbaß auff dem Brugischen itziger Zeit binnen Antorf residirenden Contor kein Kauffman von dem andern ohn Vorwissen und Verwilligung des Oldermanns einig Schoß einnehmen und entpfangen soll bey Vermeidung einer Marck Silbers zur Buessen.

Daß der Kauffman keine Macht haben soll/ das Schoß ab-oder auffzusetzen/ zu erhöhen/oder mindern.

Letzlich ordnen und setzen wir / daß hinfüro der Oldermann und Kauffmanns Raht zu Antorff residirend; daß wie gemelt von gemeinen erbaren Städten bewilligt und eingeräumbte Schoß weder ab-noch auffzusetzen / noch auch sonst derohalben einige Verenderung vorzunehmen Macht noch Gewalt haben soll: Sondern was dißfals zu thun erheißlich seyn wird / soll solchs iederzeit von gemeinen erbarn Städten bedacht/berathschlaget und geschlossen werden.

Von guter vorsichtiger Bewahrung beyde des Schosses und Jahr Renten von den Kammern/ Backhäusern und Kellern.

Nachdem gemeine erbare Hansestädt zu nothwendiger Unterhaltung des Brugischen Contors dieser Zeit in der Stadt Antorff angerichtet und daselbst hin transferirt, dessen Privilegien Frey und Gerechtigkeit/ In den Burgundischen Niederlanden gemeiner Wolfart zum besten zu bewahren und defendiren obangeregtes Schosses Erlegung gleichfals auch die Erbauung des neuen Hansischen Hauses/ vor gut angesehen/gemeinlich eingeraumet und bewilliget/ alles ferner Inhalts oberwehnten Schoßbrieffs/ auch mit der Stadt Antorff auffgerichter Vorträge.

Und dann nicht weniger Tugend ist / was mit vieler Mühe Arbeit und Unkost

kost/auch etzlicher massen mit Beschwer des gemeinen Kaufmanns zusammen bracht/ dasselbe wol und vorsichtig zu bewahren. Als erstmals an sich zu werben und zu überkommen.

So ordnen/ setzen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß was durch Sam̃lung und Erlegung gedachten Schosses / auch wegen der Kammern/ Backhäuser und Keller Monatlicher oder Jahr Hure an Gelde einkommen/ und über nöthige Unkosten zum Vorrath erspart und beygelegt werden mag/ nicht allein mit aller Vorsichtigkeit auch besondern Treuen und Fleiß bewahret/ auch nicht leichtfertig/ und da es keine nöthige/ auch zu gemeiner Wolfarth beförderliche Uhrsachen / auff vorgehende Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath. Derowegen zusammen beruffen/ heischen oder erfordern außgeben/ an Gastereyen Geschenck/ Gebäuen oder anderer Gestalt verbracht oder fortan werden soll. Sondern daß auch hinfüro den Olderman̄ und Kauffmañs Raht auch allen des Contors Verwandten bey gethanen Pflichten und Eyden ernstlich hiemit verboten seyn soll/ keiner Hanse Stadt oder iemand anders wer der auch were / einig Geld / oder etwas aus des Contors Vorrath zu lehnen/ oder daß solches geschehe/ consentire und verstatte. Er sey denn zuvor auff einer Versam̃lung der vier Quartieren allgemeiner Hanse Städt / aus ehehafften Ursachen/ einhellig verglichen/ vertragen/ und bewilliget; Und so iemand von vorgemelten Personen hiergegen handeln würde/ der oder dieselbige sollen damit der Hanse Frey und Gerechtigkeit verlohren haben/ und darzu auch allen Schaden und Interesse, so daraus entstehen mögte/ gemeinen erbarn Städten sambt und sonderlich auffzurichten schuldig seyn.

Wie man von dem Empfang und Außgab des Schosses und aller anderer Einkunfften von Kammern/ Backhäusern und Kellern des Hansischen Hauses ordentlicher Rechnung halten soll.

So viel aber die ordentliche Rechnung von allem empfangenen und außgebenem Gelde belanget/ ordnen/ setzen und wollen gemeiner Erb: Hanse-Städt/ daß es mit Innehmung und Auffschreibung ietztgedachts Schosses auch Einkunfften von Kammern/ Backhäusern und Kellern allenthalben getreues Fleisses gehalten werden soll/ wie oben bey eins iedern Ampt sonderlich Meldung gethan und angezeigt.

Was aber sonst zu gemeinem Vortheil und Besten und erkändlicher Nothdurfft nach durch den Oldermann/ Haußmeistern/ Baumeistern/ Schoßmeistere/ Rechenmeistere/ Secretarien/ Conzergen/ Spenser oder Kellerknecht/ und sonst alle andere/ so von wegen des Contors und Kauffmanns etwas in was Manieren und Gestalt das auch geschehen mag/ verrichtet und außgeben wird / dasselbige soll mit unterschiedlichen Parcelen und Posten / neben außtrücklicher Vermeldung / was Zeit/ warumb und worfür solchs geschehen/ klärlichen und ordentlichen von Tag zu Tag auffgeschrieben und in die Rechnung gesetzet und verzeichnet werden.

Und in welchen Parcelen solche Ordnung nicht gehalten worden befunden wird/ dieselbige wollen die Erb-Städt in der Rechnung nicht passiren lassen / noch annehmen/ sonder dem Nachlässigem und Ubertreter dieser ihrer Ordnung zur Straf und Buessen zu bezahlen und einzubringen hiemit aufferlegt haben.

Welcher Gestalt des Contors Rechnung Jährlichs dem Erb-Rathe der Stadt Lübeck zugesand werden soll.

Nach dem auch Krafft dieser Ordnung das Schoß Jährlichs drey Tage nach Sanct Thomas Tag zum Beschluß und letzten mahl allenthalben eingenommen und empfangen werden soll / so ist gemeiner Städt ernstliche Meinung / Ordnung und Will / daß alsbalde darauff nach den Weynachten Feyertagen alle und iedere Personen / so etwas wegen des Contors empfangen und ausgeben / Ihre Rechnungen unterschiedlich einbringen / zusammen tragen/ und darauff eine general Rechnung ordentlich vor den zwantzigsten Tag Januarii schliessen/ daß auch derowegen Oldermann und Kauffmanns Rath sechs erbare der

Sachen erfahrne und verständige Männer / dem Werck gemelter Rechnung getreues Fleiß beyzuwohnen / und zum Ende außzuführen zu Rechenmeistern verordnen und zusammen kommen lassen solle.

Und wann diesem also geschehen / sollen Oldermann und Kauffmanns Raht Jahrs allewegen vor Sanct Johannis Tag mit Sommer bey gewisser gelegener Botschafft die Copeien durch den Oldermann / dessen beyden Beysitzern / die Schoßmeistere und den Secretarium / so die Rechnung gehalten und zu Buch gesetzet / unterschrieben dem Erb. Rathe der Stadt Lübeck ungesäumet zuschicken / alles bey Vermeidung einer Marck Goldes / so ein ieder so offt er hieran säumig befunden wird / von seinem eigenen Gütern zubüssen erlegen und bezahlen soll.

Daß ein ieder beharrlich Residirender Kauffmann von der Hanse seine Kammer Backhauß und Keller auff der Hanse Hauß haben soll.

Nach dem gemeine erbare Hanse-Städt nicht allein umb mehrer richtiger Ordnung und Disciplin Willen / sondern auch das sonst nicht wol möglich / allerley gefährliche und schadhaffte Unterschleiffung / und andere Inconvenienten zu scheuen / und abzuwenden / daß gemeine der Hanse Hauß binnen Antorff zu bauen und anzurichten / gemeinlich vor gut angesehen. Damit dann ein ieder der Hanse verwandt erworbener Privilegien prærogativen / Frey und Gerechtigkeiten vehig seyn und geniessen / auch daß er der Hanse verwand und angehörig untersucht und erkand / darzu ermelte gemeine Behausung desto stattlicher / zu Stärckung gemeiner Residentz / frequentirt und bewohnet werden möge.

So ordnen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß ein ieder der Hanse verwand / so auff Antorff daselbst eine Zeitlang Persönlich zu residiren verordnet / oder Vorhabens / seine Kammer / Backhauß und Keller haben / bewohnen / gebrauchen / daselbst auch Mannschafft unterhalten helffen soll. Und so iemand / sonderlich von den loßledigen Gesellen / ausserhalb der Hanse Hauß sich zu frembden untergeben / Kammer einnehmen / und bewohnen würde / sollen denselben Oldermann und Kauffmanns Raht mit einigen Privilegien zu verbitten nicht gehalten seyn. Es were dann Sache / daß im gemeltem Hause kein Raum / Kammer / oder Backhauß zu bekommen were / auff welchen Fall einen ieden / mit Erlaubnüs des Oldermanns / dem sich doch ein solcher zuvor allewegen seine Person zu qualificiren angeben soll / anders wo Gelegenheit zu suchen / und Kammer einzunehmen vergönt seyn soll / so lange biß etwa Raum und Kammer in gemeltem der Hanse Hauß ledig wird; Und sollen doch solche Personen nicht desto weniger der Befreyung der Accisen / Impoſten und dergleichen Beschwerungen anderer Gestalt nicht dann auff gemeiner Mannschafft geniessen mögen.

Von Kammern und Bürgern in den Hanse Städten wohnhafftig.

Was sonst die ab- und anreisende Bürgere / Cramere und andere in den Städten seßhafftige belangt / sollen dieselbige gemelte der Hansen Behausung auch besuchen / und daselbst Herberge und Gereiff vor die Zeit ihres verbleibens nehmen / und also der Mannschafft Freyheit auch geniessen mögen / so aber einige solcher Personen aus den Städten aus erheblichen Ursachen auff mehr angeregtem Hause Herberge zu nehmen ungelegen seyn würde / sollen dieselbige ingleichem bey andern Unterkunft nehmen mögen / iedoch so fern dieselbige mit den Privilegien gemeiner Städt verbitten werden und derselbigen geniessen wollen / sollen solche Personen sich nach Ordnung gemeiner Städte zu qualificiren / auch auf dem Fall einiges Verdenckens zu purgiren nach Form und Ordnung hernacher im fünften Theil unter dem Titel oder Rubrick / wie sich die jenigen so verdacht worden angezogen /

bey

bey dem Oldermann angeben / ihre Entschuldigung und wo sie Herberge nehmen anzeigen. Worauff folgends dieselbige/wie andere/mit gemeinen Privilegien/ausserhalb von Anynsen und Imposten, vertreten derselbigen auch zu geniessen/ vehig gemacht werden sollen.

So aber einige Hansische Personen aus den Städten sich ietzo angezogener massen gar nicht angeben/ sondern stillschweigend anderswo ihres gefallens logiren/ ab- und anreisen / und sich als frembde Buessen der Hanse erzeigen, und verhalten würden/und solches an den Tag käme/oder beweißlich gemacht werden möchte. Sollen Oldermann und Kauffmanns Raht solche Personen oder Person mit einigen Privilegien nach der Hand zu vertreten nicht gehalten seyn.

Von den zugelassenen verehеligten Residirenden Personen vermöge des Contracts mit der Stadt Antorff aufgericht.

Die verehеligte residirende Personen/so viel dern durch Bewilligung des Magistrats zu Antorff zugelassen / sollen durch Oldermann und Kauffmanns Raht vor ihre Personen und Marsopyen/ so sie mit den Bürgern aus den Hanse Städten haben möchten/mit gemeinen Privilegien (die Imposten außgeschieden) verthädiget werden/ so fern und also lange sie keine Commensalen, Taffelers / oder Tischgänger zulassen/ sich auch nach Außweisung der Ordinarien/ Statuten und Recessen gemeiner Städten/auch die albereit gemacht seyn/ oder hernacher gemacht werden möchten/reguliren und halten/ und sonst gemeiner Städt und des Kauffmanns Privilegia/Ehr und Wolfahrt getreulich rathen auch verbitten helffen.

Es soll aber gemelten verehеligten für iemand aus den Hanse Städten / oder sonst frembde zu Factoriren keines weges erlaubet seyn / sondern wollen es gemeine erbare Städt darmit nach Ordnung der Recessen gehalten haben/ bey Verbührnüs drey Marck Goldes/ so offt iemand dagegen Bruchhafftig beschlagen wird / daran die eine Marck der Anbrenger/die ander die Stadt da der Ubertreter wohnhafftig so die Factorien zur Ungebühr befohlen/und das dritte Theil das Contor haben / auch inmahnen / fordern und zahlen lassen soll.

Von Außtheilung der Kammern/ Backhäuser und Keller.

So hernacher von wegen Außtheilung oder Innehmung einiger Kammern/ Backhäusern oder Kellern zwischen Residirenden oder ankommenden Kauffleuten Streit oder Mißverstand einfallen würde/derowegen daß etwa zwo oder drey Personen auff eine Kammer stimmen und die einzuhaben begehren würden/ soll solcher Streit nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Raht / oder auff desselben Verordnung mit dem Loß entscheiden werden.

Von denen so etwa mehr als eine Kammer inhätten.

So auch iemand von der Nation zu seinem mehrern Gereiff mehr als eine Kammer/Backhauß oder Keller erlaubet were/ dieselbige auch eine Zeitlang besessen hätte/ und nochmals die Gesellschafft sich sterckten oder Oldermann und Kauffmanns Raht aus andern Ursachen nöthig und gut befunden / solche Kammer / Backhauß oder Keller an sich zu nehmen/andere damit zu gereiffen/sollen dieselbige/ welche obgemelter Gestalt mehr als eine Kammer/Backhauß oder Keller inhaben und besitzen auff Verordnung Oldermann und Kauffmanns Raht / davon abzustehen und sich mit einer Kammer/Backhauß und Keller begnügen zu lassen schuldig seyn/ iedoch sollen alsdann demselbigen/welcher also von den übrigen Kammern abstehen wird/ seine Unkosten/ so er einige in Erbauung von Contorn/und dergleichen gethan/von Oldermann und Kauffmanns Raht / oder dem Nachfolger / so solche Kammern an sich bekommen würde/ auff vorgehende redliche Wardierung/ wiederumb erstattet und heraußer geben werden.

Von Backhäusern.

Mit den Backhäusern soll es diese Gelegenheit haben/ daß dieselben unter denen binnen Hauses residirenden iedern so dessen bedürfftig/ein Backhauß außgetheilet werden sollen.

Da aber alsdann einige übrig und ledig bleiben würden / soll es damit nach Verordnung Oldermanns und Kauffmanns Raht gehalten werden.

Von Bezahlung des Zinß oder Hur.

Die Jahr Hur von den Kammern Backhäuser und Keller soll ein ieder den Haußmeistern zur Zeit/ wañ die darumb fordern/unweigerlich zahlen/und so iemand binnen Jahrs verreisen/und seine Kammer/Backhauß oder Keller auffsagen würde/ soll der verreisender nach advenant der Zeit gemelten Haußmeistern die betagte Hur vor erst ablegen bey Straff zwey Pf. Ulms zu verbühren/und daß derselbe verreisender noch darüber unerachtet seines verreisens die Jahr Hur als were es gegenwärtig zu geben schuldig seyn/ und gleichwol dem Kauffmann solche Kammern vor andere ankommende zu gebrauchen frey stehen soll.

Von Hausung der Güter.

Ferner damit auch iederzeit des Hauses binnen Pl tz/als wol auch die Strassen aussen Häuser/ledig seyn mögen/und keiner mit seinen Gütern dem andern hinderlich sey/ und im Wege liege/ sein Backhauß und Keller zu gebrauchen / soll niemand seine Güter oder Wahren über Tag und Nacht andern zu Nachtheil ohn erhebliche Ursach ungehauset stehen lassen bey Verwirckung eines Schillings Ulms ieder Reisen von iedern Stück Guts.

Ordnung zu Verhütung des Brandes.

Daß auch alle Gefährligkeit des Brands verhütet werden möge / soll iedermänniglich das Feuer und Lichtern auff den Kammern / sonderlich unterm Dach stehende mit aller Sorgfältigkeit vorsichtige und behutsame gute Acht nehmen. Würde hiergegen iemand bey Unfleiß erspüret/ so daß sich Brandt erzeigte / der soll zehen Pf. Ulms verwircket haben / und daneben entstandenen Schaden nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath gut thun.

Von geladenen Büchsen.

So auch iemand binnen Hauses nach der Pläyn werths geladene Büchsen/ weil solchs ohn Gefährligkeit nicht geschehen kan/ und leichtlich darüber andere in ihren Kammern oder Contorn unversehens beschädigt werden mögten/ los schiessen würde/der soll zehen Schilling Ulams verbühret haben.

Von Unterscheid der Personen so geherbergt werden mögen.

Item nach dem die gemeine Behausung der Kauffmanschafft und den Kaufleuten zu Beförderung anzurichten vor gut angesehen / und nicht / daß es sonst eine gemeine Herberge/ ohn Unterscheid vor iederman seyn soll/so ordnen und wollen gemeine erbare Städt/daß frembder Potentaten und Herrn Gesandten Capitainen Häupt Kriegsleute und dergleichen Befehlhabere zur Herberge nicht empfangen/ noch auch iemand dieselbige zu herbergen nöthigen/oder mit bringen soll/ ausbescheiden/Gesandten Rahtsverwandten und erbare Bürgere aus den Hanse-Städten oder derselbigen Kindere/ thäte iemand hirgegen/ der soll 5. Pf. Ulams verbühren.

Dergleichen Brüche und Pöen sollen auch die jenige verwircken / so einige unzüchtige diffamirte Weiber oder Frauen auff ihre Kammern führen/mit denselbigen converfiren oder herbergen würden/da auch iemand unzüchtigen Lebens und Conversirung halber / mit obgemelten und dergleichen Personen aussen Hauses beschlagen/und beweißlich angeben und überzeugt würde/soll derselbiger gleichfals vor ieder Reise/ so er dessen überzeugt würde/ fünff Pf. verwircken.

Von

Von täglicher Mundkost oder Zehrung und Getränks Bezahlung.

Von wegen der Bezahlung vor gemelte Mundkost und Tranck ist verordnet/ daß ein ieder was er zur Mahlzeit ordinariè und ausser der Mahlzeit oder sonst extraordinariè verzehret/und ihme gleich andern vor sein Antheil angerechnet wird/ ieder Zeit acht Tage nach überantworter Pillen durch einen von den Haußmeistern unterschreiben dem Spenser oder Kellerknecht zur Zeit unweigerlich ablegen und bezahlen soll/bey Verwirckung zwantzig Schilling zur Bussen / wol aber iemand gerieth und täglich zahlen/ solchs soll einem iederm frey stehen.

Von Gästen.

Es soll auch ein ieder mächtig seyn/ daß er in der Wochen eins oder zweymal einen guten Freund auff die tägliche Portion nöthigen und mit sich bringen möge/ sonder etwas vor die Mahlzeit und gemein Getränck/so viel dessen unter Mahlzeit getruncken wird/zu bezahlen/außbescheiden/ den Wein und frembde Bier / doch soll ein ieder dieser Erlaubnüs mit Bescheidenheit gebrauchen.

Daß ein ieder ordinarie zu der Mannschaft komen soll.

Damit auch die gemeine Mannschafft und Haußhaltung zur Ungebühr nicht beschweret/sondern mehrer gefodert werden möge. Sollen alle und iede residirende und ankommende Kauffleuthe ihre Mittags und Abend Mahlzeit ordinariè auff der Mannschafft nehmen/ wollen als hiemit den Mißbrauch Speise und Tranck auff die Kammern fordern zu lassen abgeschnitten haben / es were dann/ daß iemand solchs zuvor zeitlich angeben/ darzu auch sonderlich anrichten lassen hätte und zahlen wolte.

Mit denen aber so Schwachheit oder Kranckheit halber sich auff ihren Kammern einige lange Zeit verhalten/soll es die Meynung haben/daß dieselbige nach Gelegenheit ihrer Kranckheit vor sich besonder sollen Versehung thun / und anrichten lassen mögen/darfür auch besonder bezahlen / und sollen dieselbige mitler weil nach dem sie dem Haußmeister ihres außbleibens Ursach angekündigt von Zahlung vor die tägliche Mundkost frey seyn.

Tisch-oder Tafel-Ordnung.

Mit dem zu Tisch-und Tafel sitzen gehen soll es die Gelegenheit haben / daß Oldermann und Kauffmanns Raht vereydte Personen allewege die erste Tafel neben denen so sie darzu nöthigen oder fordern würden/ bekleiden sollen / und soll niemand aus ihrem Mittel sich an einige andere Tafel setzen/ so fern Raum und Platz an das Oldermanns Tafel were/bey Verbührnüs zweyer Stüver.

Da aber iemand aus dem Mittel des Kauffmanns Rath / aus Ursachen / an ein ander Tafel wolte sitzen gehen/ soll er solchs dem Oldermann zuvor anzeigen.

Es soll auch niemand zu Tisch sitzen gehen / es sey denn der Oldermann oder einer von den Beysitzern oder Haußmeistern Present und habe erstlich seine Plätz eingenommen/ bey Pöen gleichfals zween Stüver zu verbühren.

Die ander Tafel ein oder mehr sollen bekleidet werden / mit den übrigen residirenden Personen und ankommenden Gästen bey welchen die Secretarii unterschiedlich/ieder an einer Tafel Platz haben soll/daselbst Ordnung und Regiment zu halten.

Und soll daneben vor die Diener und Jungen ein besonder Tisch gehalten werden/welchen sie nach altem Brauch und Ordnung/dern sie sich zu vergleichen haben/ selbst decken/folgends auch wiederumb ordentlich auffnehmen Speise / Tranck und alles was darzu gehöret/in die Küche oder Spense hinweg tragen sollen.

Von unordentlichem Zutrincken und Schwelgerey.

Es soll auch ein ieder gewarnet seyn/ daß er sich alles unordentlichen und lästerlichen Schwelgen und Sauffens über Tisch bey der Gesellschafft und sonst iederzeit enthalten: Und so iemand einen oder mehr Gäste zu Ehren gebeten/ daß er die-

selbe weiters nicht/ dann zur Frölig keit mit den Trunck und Zutrincken nöthigen soll/ damit junge Gesellen/und andere durch böse Exempel zu gleicher Ubermäßigkeit nicht gereitzet/auch zu Zweytracht/und Uneinigkeit/so gemeiniglich bey übermässigen Tranck folget/ Ursach geben werde.

Von Gotteslästern und Scheltworten.

Gleichfals soll sich auch ein ieder aller Gottslästerlicher/ unzüchtiger/ ärgerlicher/ als wol auch iemand zu schmähe/diffamation, oder injurien gereichender Wort/ deßgleichen alles Fluchen und Schwerens über Mahlzeit und sonst ieder/ weil bey Straff zehen Schilling Ulams zu verwircken enthalten.

Von Injurien und Schlägerey.

Item so einer gegen den andern schmähliche und injuriose Worten gebrauchten und darüber oder sonst zu haddern/ reuffen/ schlagen/ werffen Messer oder andere Gewehr rucken würde/der soll 5. Pf. Ulams verwircket haben/und zur Bussen/ auff Erfordern wegen Oldermann und Kauffmanns Raht/einbringen.

Da aber auch solcher Hader/ Rauffen/Schlagen/werffen oder stossen mit oder sonder Gewehr sich so weit verlauffen würde; Das Blut darnach bescheinlich folgete (da GOtt vor sey) soll damit gedoppelter Buß als 10. Pf. Ulams verwirckt seyn/ oder auch nach Gelegenheit der Ubertretung und Umstände mehr und soviel als Oldermann und Kauffmanns Raht in gesamleten Raht/ nach Erkäntnüs und Verhör der Sachen/ ihme aufflegen und erkennen möchten.

Von Erlegung oder Einbringen der Bussen oder Brüchen.

Welche Buß in beyden obgemelten Fällen allewege beyde Theil unerachtet/ wer Recht oder Unrecht haben möchte/ auß Geheisch des Oldermanns oder Anforderung des Secretarii in gemelts Oldermanns Nahmen niederlegen sollen. So lange und biß Oldermann und Kauffmanns Raht in der Sachen/wer schuldig oder unschuldig/ item der verwirckter Brüchen halber/ ob die nach Gelegenheit zumäßigen/welchs zum nechsten Rechts Tag geschehen soll/ erkand haben.

Von Mäßigung in Kleidung und Ehrn-Mahlzeiten zu halten.

Als auch nicht ein geringer Unrath und Mißbrauch bey der Kleidung/ als wol auch den Ehrn-Mahlzeiten auff den Contorn befunden werden. So verordnen gemeine erbare Städt und wollen vor erst.

Daß Oldermann und Kauffmans Raht mit eingezogener erbarer Kleidung/ ohn grosse übermäßige Unkosten anzuwenden/ andern mit gutem Exempel vorgehen/und sich selber in löblicher guter reputation halten sollen.

Den Secretarien aber/jungen Gesellen und andern Personen soll aller Uberfluß in Kleidung/als mit gestricktem oder Burdurwerck und anderm köstlichem verbremen mit Seiten Posementen Flawel und dergleichen/ es sey an Hosen/Wambs oder Kleidern gantz und zumahl verboten seyn bey Vermeidung zehen Schilling zur Buß/so männigmahl als er mit solchem Kleid beschlagen wird.

Dergleichen sollen auch alle und iedere residirende/ als wol auch ankommende Kauffleut und junge Gesellen bey den Ehr-Mahlzeiten/so zum weilen guten erbarn Freunden zu Ehren nothwendig angestelt werden/ erbarliche/bürgerliche und eingezogener Mäßigung brauchen von Prächten/ Bancketen und köstbaren Speisen und Uberfluß abhalten/auff einmahl auch über zwölff Personen nicht einladen und darbey über vier Pf. Unkosten an Speisen und Geträanck nicht anwenden mögen bey Straff dem Kauffmann ein Pf. Vlams zu verwircken/ so offt hiergegen mißbraucht würde.

Und zu stätlicher und besserer Unterhaltung dieser Ordnung beyde müßige Kleidung und Ehrn-Mahlzeiten anlangend/ wollen gemeine Erb. Hanse-Städt daß

daß der Oldermann und Kauffmanns Raht sämbtlich und ein ieder Person aus ihrem Mittel besonder fleißig auffsehen und acht nehmen soll / damit gegen obgedachte Ordnung nicht verwircket werde / sollen auch die Verbrecher/wann dieselbige ermahnet/von Ubermäßigung in Kleidung/zehren/spielen oder Auffwendung anderer unnöthiger Unkosten nicht abhalten würden/ihren Eltern/oder Freundschaft Warnungs weise überschreiben / damit dieselbige bey Zeiten darzuthun/und vor Schaden behüt werden mögen.

Daß ein ieder Residirender mit Gewehr zu nothdürfftiger defension versorgt seyn soll.

Dieweil auch ie zu Zeiten bey aufflauffen und dergleichen Gefährligkeiten die Nothdurfft erfordert/daß die Residirende Personen der ordentlichen Obrigkeit zu Hülff und Beystand die Wehr und Waffen defensivè annehmen und gebrauchen müssen/weßhalber den Hansischen auch Krafft der Privilegien/ Wehr und Waffen zu haben ausdrücklich vergönt und zugelassen.

So ordnen wir daß ein ieder Residirender Kauffmann auf der Hanse Hause/ so eine Kammer daselbst inhalt/ und solches wol vermag/mit einen gewissen und guten Harnisch/einen langen Rohr und Hacken und andern dergleichen Waffen und Wehren wol versehen/und ieder Zeit/da ihme solchs ordentlich aufferlegt und befohlen wird/zu gebrauchen fertig und bereit haben soll.

Von auff-und zuschliessen der Hanse Häuser.

Wir setzen ordnen und wollen auch/ daß des Hansischen Hauses Portier allewegen Morgens und Abends / unter Mahlzeit die Pforten schliessen / und eine Stund lang verschlossen halten soll. Sonst aber ordinariè von Ostern biß auff Michaelis des Morgens zu vier Uhren auffschliessen/und zu zehen Uhren zuschliessen/und nach Michaelis den Winter über nach advenant der Zeit.

Bey welchem wir auch aus bewegenden Ursachen gehalten haben wollen/das gemelter Portier des Nachts nach verschlossenen Pforten / ohn Anzeigung der Personen/so Eröffnung begehren/auch Erlaubnüs des Oldermanns oder dessen Ampt-Verwalters dieselbige auffzuthun/und iemand aus-oder einzulassen kein Macht haben soll / damit ein ieder bey zeiten sich einheimisch finden zu lassen verwarnet seyn möge.

Da aber iemand zu guten bekandten Freunden zum Abendmahl eingeladen oder gebeten were/und derselbige zuvor sich angeben würde. Soll man solchen die Pforten öffnen und einlassen mögen. Und so offt der Portier hiergegen freveln/ und ohn Erlaubnüs bey unzeiten auffschliessen würde. Soll derselbiger mit Erlegung zweyer Schilling Flamisch vor die erste / und sechs Schilling vor die andere und vor die dritte Reise nach Erkäntnüs Oldermann und Kauffmanns Rath gestrafft werden.

Daß ein ieder von der Hanse des Ers. Kauffmanns Arbeiters/so man die Morians Kinder nennet seine Güter lossen und laden gebrauchen soll.

Item als auch in den Privilegien und Compositionen mit der Stadt Antorff auffgericht/versehen/daß Oldermann und Kauffmanns Raht ihre eigene Arbeiters haben mögen/(so nun die Morians Kinder genennet werden) und durch dieselbige alle Güter und Wolle laden wircken und arbeiten lassen nach alter Gewohnheit und ihrem meisten profit, sonder iemands wiedersagen / es weren denn die geschworne Wollwirckers von der hallen oder andere.

Damit dann dieselbige Arbeiters bey ihrer schwerer Arbeit und Dienst auch gebührlich unterhalten/des Kauffmanns geniessen/ und desto williger auch getreuer in des Kauffmanns Dienst gefunden werden mögen.

So

So setzen/ordnen und wollen gemeine erbare Städt/ daß hernacher niemand von der Hanse seine Güter durch andere den gemelte des ehrsamen Kauffmanns geschworne Arbeitere soll lassen/laden/wircken/verhausen oder sonst uff-oder absteuren lassen mögen/bey Pöen sechs Schilling Vlams von ieder Reisen zu verbühren/ und daß die Verbrechere nicht desto weniger gemelten geschwornen Arbeitern/ was sie an solchen Gütern/so durch andere verarbeitet worden/ hätten verdienen mögen/ zu zahlen schuldig seyn sollen.

Der fünffte Theil oder Unterscheid des Brugischen und Antorffischen Contors Ordnung.

Von guter Policey zu Unterhaltung und Bewahrung verliehener Privilegien/Frey und Gerechtigkeiten/auch gemeiner Städt Statuten/ Satzung und Recessen/item Zucht/Ehr und Erbarkeit.

Daß der Oldermann und Kauffmanns Raht in Ehren gehalten werden soll.

NAchdem ohn Gehorsam und Entsicht/der gebührlicher ordentlich gesetzter Obrigkeit zu beweisen/ kein Regiment unterhalten noch bestehen kan / So ordnen und wollen gemeine erbare Hanse Städt/daß alle und iedere Hansische Kauffleut/Schiffere/und andere Personen zu dem Contor und Residentz gehörig/den Oldermann und Kauffmans Raht zur Zeit in allen Ehren halten/ und denselbigen iederzeit gebührliche Reverentz erzeigen/auch in allen billichen Sachen gutwillige und gehorsame Folge leisten sollen/und da iemand diesen zu gegen/den Oldermann oder Kauffmanns Räthen binnen oder aussen Hauses wo das were von wegen einiger Sachen der Erb-Städt und des Kaufmanns Freyheit/Statuten/Ordnung und Recessen belangend versprechen/übel nachreden/ injuriren, oder schmähen würde/der soll zwey Pf. Flamisch zur Buß geben.

Daß niemand die Secretarien Injuriren oder schmähen soll.

Da auch iemand des ehrsamen Kauffmanns Secretarien in Sachen den Kauffmann und das Recht betreffend Injuriren würde/ der soll in gleichem damit ein Pf. Flamisch verwirckt haben.

Daß Oldermann und Kauffmanns Raht über gemeiner Städt Recessen/ Ordnung und Privilegien ernstlich halten sollen.

Es haben auch gemeine erbare Städt der Hanse einträchtiglich geschlossen/ und wollen/daß Oldermann und Kauffmanns Raht gemeiner Hanse Städt und des Contors Privilegien/Recessen/gebohten/Ordnung/ und Statuten treulich unterhalten/und denselbigen in keine Puncten zu wider handeln gestatten oder zusehen sollen / und daß nach ihrem besten Vermögen bey den Eyden / damit sie gemeinen Städten und dem Contor verpflichtet seyn.

Von Gehorsam des gemeinen Kauffmanns.

Und wollen diesem nach ferner gemeine erbare Städte/daß der gemeine Kauffmann der Hanse verwand/der Erb-Städt auch des Oldermanns und Kauffmanns Raht/ Geboht nicht verachten. Sondern denselbigen gehorsamen sollen. Und so offt dem zu gegen geschicht/sollen Oldermann und Kauffmanns Raht Macht haben/die Verbrechere/nach Form gemelter Ordnung und Recessen / zu straffen / und die Brüche zu nehmen/und so dem also nicht geschehen/oder Oldermann und Kauffmanns Raht dißfals absäumig befunden würden/ sollen sie die verwirckte Buß und Brüchen von den ihren selbst aufflegen und bezahlen.

Daß

Daß Oldermann und Kauffmanns Rath niemand mit gemeinen Privilegien verbitten sollen / so unter der Hanse nicht gehörig.

Item ordiniren und wollen gemeine erbare Städt / daß Oldermann und Kauffmanns Raht keine Person mit gemeinen Privilegien noch der Hanse Gerechtigkeit verbiten sollen/ von welchen Zweifel seyn möchte; Ob sie in die Hanse gehörig. Und so die Olderleut hierinnen beweißlich versäumig weren/ und iemand mit des Kauffmanns Recht verthädigen würden / so in die Hanse nicht begriffen. Sollen dieselbe solchs mit einer Marck Goldes verbüssen / nach Ordnung der Recessen/de Anno 1434.

Daß ein ieder die schuldige Zoll Pflichten ablegen und bezahlen soll.

Es soll auch ein ieder Kauffmann und Schiffer von der Hanse seine Güter auffrichtig/nach Form und Ordnung derowegen erhalten und angestelt verzollen/ und da iemand anders/und dem zugegen thäte / und darüber beschlagen würde / so viel derselbiger gegen den Zöllner oder Obrigkeit verwirckt/ so viel soll er auch dem Kauffmann zur Bruche geben.

Daß niemand ungewöhnliche und nicht schuldige Zollpflichten zahlen soll.

Hingegen soll gleichwol auch allen und ieden Kauffleuten und Schiffern der Hanse verwand mit Ernst verboten seyn/keine neue noch ungewöhnliche oder höhere Zoll und andere Unpflichten/Aufflagen/oder Exactiones groß oder klein zu bezahlen/dann die auffgerichte Ordnung mitbringen außführen/ auch von alters bräuchlich gewesen und herkommen. Thäte iemand dem zugegen / der soll zwey Pf. Flamisch/und so viel er mehr dann die Gebühr außgeben/verwirckt haben/da auch einig Kauffmann von deßwegen/ daß er ungewönliche nicht schuldige Zoll und andere Unpflichten zu zahlen sich verweigert/ durch den Zöllner oder sonsten angefochten würde/ sollen Oldermann und Kauffmanns Raht denselbigen mit Recht zu vertreten/und schadlos/ so viel an ihnen ist zu machen schuldig seyn.

Von Straff der jenigen so sich vorsetzlich unfrey machen.

Nach dem auch hiebevor zu mehrmahlen im Werck befunden worden/ daß etzliche der Hanse verwand sich und ihre Güter vorsetzlich als unfrey angeben und verzollen/nicht ohn allerley ärgerlich verdencken / gemeiner Städt und des Kauffmanns Ordnungen/dadurch zu defraudirn, so statuiren/setzen und wollen gemeine erbare Städt/ daß alle Personen so obangezogener Gestalt sich unnützlich unfrey machen nach der Hand mit gemeiner Städt Privilegien nicht verbitten/ noch derselbigen auff einigen Contorn zu geniessen zugelassen werden sollen. Weßhalber auch Oldermann und Kauffmanns Rath dieselbige Personen den Städten da sie Bürger und seßhafftig seyn/gleichfals den andern Contorn überzuschreiben und Nahmkündig zu machen gehalten seyn sollen. Damit man auch sie daselbsten vor unfrey und von der Hansen abgesonderte Personen zu halten wisse.

Daß niemand Aussenhansische Güter mit des Kauffmanns Freyheit verbitten soll.

Item es soll auch niemand von der Hanse einigerley Güter oder Kauffmanschafft auff des Kauffmanns Freyheit und Privilegien handieren/ oder mit gemelten Privilegien verbitten / so einigen aussen der Hanse zu gehören / bey Pöen einer Marck Goldes zu verbrochen/so offt derowegen einiger beschlagen wird/ ex Recessu Anni 1405.

Daß

Daß niemand von der Hanse seiner Güter an frembde ausser der Hanse senden möge.

Jngleichem wollen auch gemeine erbare Städt einem iedern von der Hanse ernstlich aufferlegt und befohlen haben / daß er seine Güter in Flandern / Brabandt / Holland / Seeland an niemand / so der Hanse nicht zugethan / noch dem Contor mit Pflichten und Eyden verwand / überschreiben oder senden soll.

Wollen also hiemit alle Factoreien der jenige / so in die Hanse nicht gehören / gantz und zumahl abgeschnitten und hernacher mehr heimlich noch offenbahr zu gebrauchen verboten haben / bey Straff drey Marck Goldes / so offt iemand dagegen beschlagen wird / iedoch hievon außgeschieden Bier / Wein und Hering / so ein ieder wie von alters gewöhnlich / an wen es ihme gefällig / verschreiben mag.

Daß die Hansische mit niemand ausser der Hanse Gesellschafft noch Marschopy haben mögen.

Es wollen auch gemeine erbare Städt die alte Recessen gehalten haben. Jn welchen wol außdrücklich versehen und verordnet; Daß niemand in die Hanse gehörend mit frembden Bussen der Hanse Gesellschafft Marschopy oder Compagnie auff die Königreiche und Landen / Da gemeine erbare Städt mit Contorn und Privilegien versehen / zu handeln / anrichten / oder haben möge / und so einige dergleichen Gesellschafft vor dieser Zeit mit einigen frembden der Hanse nit Subject wesend / angerichtet / oder eingangen hätten / sollen dieselbige sich dern innerhalb sechs Monaten / nach Datum dieser Ordnung eussern und abthun / bey Straff drey Marck Golds gemeinen Städten und den Contor zu verbühren.

Zu ferner Erklärung dieses Articuls / wollen gemeine erbare Städt / daß nicht allein die jenige so ausser dem Kräyß und Bezirck der Hanse geboren / für frembde der Hanse nicht verwand gehalten werden sollen. Sondern auch alle die jenige / so sich von jüngsten 66sten Jahre hero aus Flandern / Braband / Holland / Seeland und andern den Niederlanden untergehörigen Landschafften mit der Beywohnung in die Hanse Städt begeben und niedergeschlagen / als frembde der Hanse Gerechtigkeit nicht sollen theilhafftig noch vehig gemacht / viel weniger in Gesellschafft und Marschopy gezogen / angenommen und zugelassen werden mögen.

Wie sich die jenigen so verdacht werden / daß sie mit Aussenhansischen Marschopy / Part / oder Theil hätten / per juramentum purgiren sollen.

Und dieweil wir diese unsere und gemeiner Städt alte Ordnung unverbrochen und ernstlich von iedermänniglich gehalten haben wollen / So ordnen und setzen wir hiemit ferner / daß so offt iemand von der Hanse in den Städten / oder auff derselben Contorn residirend verdächtig würde / daß er obgemelter Ordnung zu gegen thäte und handelte. So soll hiemit der Obrigkeit oder dem Oldermann und Kauffmanns Rath befohlen und aufferlegt seyn / solchen verdächtigen Mann darzu zuhalten / daß er seine Unschuld mit einem leiblichen Eyde bewäre / und darmit den Argwohn und Verdacht purgiere / und im Fall sich dann solcher Mann die abgeforderte Purgation zu thun weigerte / und gar nicht thun wolte. So soll derselbiger / als der Ubertretung überwunden / eracht und gehalten werden / biß so lange er seine Unschuld rechtlich bewiesen und an Tag gethan hat.

Und über diß alles damit allenthalben der hinderlistig Betrug so sich der Marschopy halben mit Aussenhansischen verursachet / verhütet werden möge / und die Obrigkeit in den Königreichen und Landen / da gemeine erbare Städt mit Privilegien begnadet / auch ihre Contorn haben / durch keinerley Behändigkeit / wie die auch erdacht werden mögte / verkürtzt werde.

So ordnen / setzen und wollen wir / daß sich alle Residirende Kauffleut auff dem Brugischem Contor Jahrlichs einmahl ein ieder vor sein Häupt / von Oldermann an / biß zu den geringsten / obgemelter massen durch einen leiblichen Eyd / daß weder er selbst /

selbst/noch seines Wissens sein Principal, einige Marschopp/Theil oder Part/ auff Gewinn oder Verlust mit Aussenhansischen habe noch haben wolt/ purgiren sollen.

Und so dann diesem allem wie vorgemelt zu gegen einiger / wer der auch were/ GOTTes und der Ehren Vergessener / zu solcher purgation erfodert/ den Eydt fälschlich geschworen hätte / befunden/ und dessen überzeugt würde / den soll man als einen Meineydtigen halten / und straffen / und soll hieran keiner verschonet / noch auch solche Straff mit Gelde abzukauffen oder zuerstatten jemandt vergönt werden.

Folgt Juramentum Purgatorium.

Jch N. gelob und schwere/ daß ich diß gantze Jahr / aus und dabevor mit keinen Aussenhansischen / oder sonst der Hanse Gerechtigkeit nicht vehigen Personen einige Marschopp / Gesellschafft oder Gemeinschafft / Colerirung und subtilität die auch erdacht / und genent werden möchte / auff Brabandt oder draussen gehabt / auch derselbigen Güter und Personen auff der Hanse Frey und Gerechtigkeit den Privilegien zu wider / oder der Kön. Mayst. zu Hispanien rc. zu Vorfang keinerley weisen/ heimblich oder offenbar gefreyet noch vertreten habe / daß auch meines Wissens meine Principalen davor ich handle / daran nit schuldig. Daß mir GOTT so helffe / und sein heiligs Evangelium.

Daß niemand mit Aussenhansischen Schiffpart oder Theil haben soll.

Auß gleichen erheblichen und beständigen Ursachen gebieten wir auch jedermänniglich von der Hanse / bey Verlust einer Marck Goldes. Daß hernachmals keiner mit Aussenhänsischen einige Schiffpart haben soll. Und da jemandt hinfüro dieser Ordnung zu gegen mit einigen Aussenhänsischen Schiffspart machte/ oder mit denselbigen Schiff außreden würde / der soll noch über hievor gesetzte Straff so viel an Gelde / so viel als ihme das Schiffspart gestanden hat/ verbühret haben / und soll von solchem Gelde ein Theil dem Anbringer des Ubertreters dieser Ordnung / das ander Theil der Stadt oder dem Kauffmann / da der Mißbrauch befunden worden / und das dritte Theil dem Vorrath gemeiner Hanse zugetheilet werden / und soll diese Straff niemandt nachgelassen werden/ und wollen derhalben / daß alle die jenigen / so ietziger Zeit mit Aussenhänsischen einige Schiffspart oder Theil haben / sich dessen zwischen diß und Ostern des zukünfftigen 78. Jahrs gäntzlich und zumahl eussern, und erledigen sollen / bey Vermeidung Straff und Bussen wie obgemelt.

Daß kein Schiffer von der Hanse auff einem Aussenhansischen Schiff Schiffer seyn soll & econtra.

Jtem so auch hinfüro einig Schiffer in einer Hanse Stadt Bürger einiger Frembden oder Aussenhänsischen / als Brabander / Holländer / Seeländer. Englischen Schiffe führen und darauff Schiffer seyn würde / oder einigen Aussenhansischen auff sein Schiff / in die Hanse gehörig setzen und zum Schiffer annehmen würde / der soll ein Marck Goldes / und sein Bürger Recht damit verbühret haben.

Wie es mit den Schiffern gehalten werden soll / so Aussenhansische Güter in Franckreich führen und wie dieselbe certificiren sollen.

Dieweil sich auch ie zu Zeiten zuträgt / daß sich der Schiffer von der Hanse/ von Brabandern Englischen Flämmingen und andern Aussenhänsischen nach Franckreich befrachten lassen / und nochmals daselbst gegen gethane Eydtpflicht auch versiegelte obligationes und Burgschafft solche Güter mit der Hanse Freyheit verbitten / damit dann solcher Betrug hinfort nit mehr stat habe / und so viel müglich verhüt werden möge. So ordnen und setzen wir / daß der Kauffmann des Brugischen Contors von allen und ieden solchen Schiffern / so von gemelten Contor und der Stadt Antwerpen absieglen / der Gestalt wie in den Städten auch ge-

schicht / gebührliche certificationes, in welchen eigentlich außgedruckt und specificirt wird / was Güter und wie viel ihme und in die Hanse gehörig / nehmen soll / und so jemandt diesem zugegen verreisen / und aussenhänsischer Güter / in oder auß Franckreich / oder auch anders wohin führen / und mit der Hanse Freyheit vertretten würde / der soll den Kauffmann neben Verlierung / der Hanse Freyheit drey Marck Goldes verwircket haben.

Und im fall daß solche Schiffer zu Antorff nit wiederumb ankämen / so soll der Kauffmann an die Stadt / da dieselbige seßhafftig / solcher ehrlosen und ehrvergessener Leut Ubertrettung ieder Zeit schrifftlich gelangen lassen / damit dieselben nach Erforderung und Gelegenheit der Uberfahrung / andern zum Exempel / auch am Leibe gestrafft werden.

Mit gleichem Ernst und Schärffe sollen auch alle die jenigen gestrafft werden / so von den Hanse Städten und anders wo abfahren würden / und Niederburgundischer oder anderer aussenhansischer Güter in Franckreich oder zu Helschenör in Ohrsund / oder anders wo / vor Hansische ansagen / und den Privilegien zu wider verzollen würden.

Von denen so sich mit Vorsatz auß der Hanse begeben.

Item haben gemeine Erbare Städt ordinirt / statuiren und wollen / daß alle die jenigen / so sich mit Vorsatz aus der Hanse begeben / und in den Niederlanden oder anders wo aussen der Hanse / Porters oder Bürger werden / oder sich daselbst verehligen / Weiber nehmen / und mit der Wohnung niederschlagen / und wohnhafftig bleiben / daß dieselbige nach der Handt in keiner Hanse Stadt vor Bürger empfangen / noch der Hanse Gerechtigkeit zugeniessen vehig geacht / daß auch an denselben als Factorn / enigerley Güter aus den Hanse Städten mit überschreiben oder zugesandt werden / noch auch einige Schiffer von der Hanse derselben Gütere auff und von den Hanse Städten und Contorn / laden oder lossen sollen / uff die Busse vom eine Marck Goldes vor jedere Verbrechung zuverbühren.

Were aber Sache / daß einig Kauffmann von der Hanse / der sich in den Niderlanden oder anderswo aussen der Hanse / wie obgemelt / befreihete und zur Ehegriffe / inwendig Jahr und Tag in eine Hanse Stadt / mit beharrlich bleibender Wohnung züge / und daselbst Bürger Recht an sich würbe / und darbey auch bestünde und bliebe / sollen der oder dieselbe durch ihre Befreyhung aussen der Hanse derselben Gerechtigkeit nicht verlieren / und anders wo geniessen.

Von den Befreyheten in den Niederlanden / so auß dispensation gemeiner Städt Anno 63. zugelassen.

Als auch gemeine Erbare Städte / Anno 1562. auß beweglichen Ursachen mit etzlichem / in den Niderlanden befreyheten und haußgesessenen Personen / vornehmlich denen / deren man zu Beforderung des Contors und Kauffmanns bestens mit gebrauchen kündte / mit Verstattung gemeiner Freyheit und Privilegien zu dispensirn vor gut angesehen / und folgends darauff der Stadt Antorff solche Personen nahmkündig gemacht / die welche auch derwegen Provision Brieff außgeben / iedoch allenthalben mit dem Bescheidt / Anhang und Condition, daß dieselbige der Factoreien Hansischer Güter durch aus sich müssigen / eussern und abthun / auch keine Tafeliers oder Commensalen unterhalten / sich auch reguliren, nach Außweisung der Ordinantien und Statuten / bey gemeinen Erbarn Hanse Städten / auch Oldermann und Kauffmanns Raht gemacht / oder so hernacher gemacht werden mügten.

So wollen gemeine Erbare Städt solche dispensation auff itzo angezogner Condition / Anhang / und Bescheidt hiemit bestetigt / und confirmiret haben / doch der Gestalt / daß denen / so hernacher sich in bemelten Landen wieder gemeiner Städt auffgerichte Recessen befreyen und häußlich auch beharrlich mit der Wohnung setzen würden / dergleichen keines Weges gegönt / noch verstattet / sondern daß es darmit nach Form der nechst vorigen Statuten gehalten werden soll.

Mit was Bescheidt die Bürger in den Hanse Städten und auff den Contorn residirende sich der Hanse sollen abthun und renuntiiren mögen.

Als auch noch neulich im Werck und mit der That befunden worden / daß etzliche der Hanse Verwandt in den Städten als wohl auch auff den Contorn / auß liederlichen Vrsachen / damit sie von gemeinen Ordnungen wohlgedachter Hanse Städt und dern Contorn sich eximiren / und ihres Willens brauchen mügen / der Hanse Gerechtigkeit / dern sie doch zuvorn viele Jahr genossen und gebraucht / abgesagt und renuntiiret, darauff folgends sich beyde gegen der Erbare Sadt und Contorn mit frembder Obrigkeiten Rechtzwanck und Jurisdiction beholfen / allerley Schaden und Beschwerungen zugefügt.

So wollen gemeine Erbare Städt solcher Vngebühr vorzukommen und abzuschaffen / dagegen ihre alte Ordnung verneuert haben.

Ordiniren demnach/setzen und wollen/daß die Inwohnere oder Bürgere von der Hanse / item auff den Contorn einmahl angenommene und residirende Personen mit schlechtē Worten sagend/daß sie mit der Hanse und derselben Gerechtigkeit uñ Privilegien nicht mehr zu schaffen haben wollen/sich nit solln abthun/noch gemeiner Städt und derselben Contorn Jurisdiction und Rechtszwanck entziehen können oder mögen. So und dergestalt / daß dieselbige nicht desto weniger Bürger Recht/ Freyhung und Handthierung in den Städten und anders wo sollen gebrauchen mögen/ auch von denselbigen geschützt und geschirmet werden. Sondern alle und jedere / so der Hanse Städt und dern Contorn Frey und Gerechtigkeiten abstehen und renuntiiren wollen / seyn gehalten / und sollen schuldig seyn / genugsame certification unter der Stadt Siegel/da sie geborn/Bürgere oder Inwohnere gewesen/oder auch noch seyn müchten/den Olderleuten und Kauffmanns Raht auff den Contorn vorzubringen/ und auffzulegen/ wodurch und mit certificiret, dargethan/uñ bezeuget werde/daß sie keine Inwohnere noch Bürger mehr seyn/sich von der Hanse und derselben Frey und Gerechtigkeit abgethan/und entschlagen/und hernacher in keiner derselbigen Hanse Städt Einwohner mehr zu seyn gedencken/und wañ solchs vorgangen und geschehen / sollen Oldermann und Kauffmanns Raht derselben Personen sich nicht mehr annehmen noch bekümmern / sondern alß von der Hanse entfreyheit halten und bleiben lassen: Bemelte abgestandene Personen sollen auch nach der Handt in keinen Hanse Städten weder vor Bürger oder Inwohnere auff-und angenommen werden mügen / bey Verwirckung Sechs Marck Geldes / so offt dargegen und wider geschehen würde.

Der Sechste Theil oder Unterscheid des Bruggischen und Antwerpischen Contors Ordnungen.

De Poteſtate & Jurisdictione Oldermannorum.

Nachdem keine Commun noch Corporation vieler Personen bey guter Ordnung und Regiment bestehen noch erhalten werden kan / ohn ordentliche Vorwesere und Häupter / die Macht haben / daß jenig was erbar / löblich und wohl statuirt/zu handhaben und zu exequiren. So wollen allgemeine erbare Hanse Städt nachfolgende ihrer Vorvätern alte Ordnungen und Statuten/ zu obbemelter Meynung bedacht und eingesetzt / aus den alten Recessen gezogen/ fest stet und unverbrochen gehalten haben.

Von Macht / Ordnung und Statuten zu machen.

In den ersten so gunnen und wollen gemeine Städt der Teutschen Hanse. Daß Olderleut und Kauffmanns Raht des Bruggischen dieser Zeit in Andorff residirenden Contors bey ihrer alten Gewonheit und Gerechtigkeit bleiben / so daß sie

Statuten und Ordinantien machen mögen / alß ihnen düncket vor gemeine Wohlfahrt der Hanse deß Kauffmanns und Contors nutz / bequem und gut zu seyn / iedoch so derohalben Klage vor die Städt kömen / was dann dieselbe darüber setzen und ordiniren / da soll es bey bleiben. Ex Recessu de Anno Domini 1418. confirmato Anno 1447.

Von Macht Oldermanns und Kauffmanns Raht das Recht zu besitzen / auch außzusprechen.

Zum Andern / so geben wir Oldermann und Kauffmanns Raht ordentlich wie oben angezogen erwehlet / vollnkommen Macht und Gewalt allerley irrige zweyspaltige Sachen und Geschille / so zwischen einigen der Hanse Städte verwand residirenden oder andern aus den Hanse Städten Kauffleuten / Schiffern / Contors verwesern / und desselbigen Dienern / einiger Maniern entstehen möchten / nach gehörter Klag Antwort Replic Duplic und darauff gethanen Beschluß gütlich / oder durch rechtliche Erkändtnüß zu entscheiden / ordnen und setzen darauff ferner / daß gemelte Oldermann und Kauffmanns Raht das gantze Jahr aus alle Dienstage / und da Wichtigkeit / oder sonst Vielheit der Sachen solchs erfodern würde / auch alle Freitags im Sommer von Ostern an biß uff Martini zu acht Uhren / und fort den Windter über zu neun Uhren alles vor Mittags zu sammen kommen und das Recht besitzen / erkennen und außsprechen / auch gemeiner Wohlfart / und dem Contor wegen gemeinen Kauffmanns gelegen / rahtschlagen / communication halten und disponiren sollen.

Daß Oldermann und Kauffmanns Raht der Rechtstagen ordinariè außwartten sollen.

So wollen auch gemeine Hanse Städt zu Beförderung des Rechtens / und damit die streitige Partheyen nicht auffgehalten / sondern schleunig Recht erlangen mögen. Daß die Contors Verwandten ihre Kauffhändel und Sachen darnach anschlagen und dirigiren sollen / damit ein jeder von ihnen abgesetzte Rechtstage halten / zu rechter Zeit persönlich erscheinen und außwartten könne. Und da dem zu gegen geschehen / und jemandt ohn Ursach und Verhinderung / so ins gemein vor ehehafft und erheblich durch den Aldermann und mehrern Theil der anwesenden Kauffmanns Rähten erkandt / nicht erscheinen / und gar außbleiben / oder daß er aus ehehafft nit erscheinen können / sich mit dem Eyde zu Purgiren beschwert befinden würde. Sollen dieselbige vor die erste Reise drey Schilling / und vor die andere Reiß fünff Schilling / und vor die dritte arbitral Buß verbührt haben / auch aufflegen und bezahlen / die aber / so zu langsam ankommen / wenn der Aldermann und mehrer Theil niedergesessen / sollen alßbalde sechs Pfenning in die Büchse vor die Armen einwerffen.

Daß ein Hansischer den andern in kein frembd Recht ziehen noch damit ansprechen oder beschweren soll.

Es ordnen / setzen und wollen auch gemeine Erbare Hanse Städt / daß in allen irrigen Sachen / Geschillen oder Zweyspaltungen / die weren Civil oder Injurien Sachen (außgescheiden die damit etwa Straff am Leibe oder Gliedern verwirckt seyn möchte) so unter den Residierenden Kauffleuten / Schiffern

und

und andern der Hanse und Contors Verwandten außstehen und verfallen möchten. Derowegen einer den andern mit Recht vorzunehmen/ oder zu beschulden gedächte/ daß solchs nirgends anders/ dann vor Oldermann und Kauffmanns Raht geschehen/ und daselbst biß zum Ende verfolgt/ auch mit Rechte außgeführet und entschieden werden soll/ und sollen gemelte Oldermann und Kauffmanns Rath die streitige und zwistige Partheyen darüber mit Recht entscheiden.

Von Macht zu Appelliren.

Wofern aber einige bemelter Partheyen außgangener Rechtspruch nicht gefiele/ sondern dadurch beschwert zu seyn vermeinte/ mag er alsdann solchs Urtheil und Rechtspruch vor den erbarn Rath zu Lübeck/ und den andern Wendischen Städten und sonst niemand anders mittels gebührlicher Appellation / oder Provocation innerhalb zehen Tägen schelten und gemelte Städt sollen und wollen sie in erster ihrer Versamblung darüber mit Recht scheiden.

Bedüchte auch den Wendischen Städten die Sache ihrer Umbständigkeit halber zu schwer und wichtig seyn/ so mögen dieselbe solche Sache vor gemeine Hanse-Städt zu erster ihrer Versamblung umb die Partheyen daselbst mit Recht zu entscheiden/ hinweisen.

Doch sollen die Alterleut auff diesem Fall die Sache mit Klagten und Antworten dem erbarn Rath zu Lübeck in Schrifften versiegelt übersenden/ umb davon förter die andere Wendische Städt zu berichten sich desto baß darnach zu richten/ welchs also gemeine erbare Hanse-Städt strengelich und unverbrochen wollen gehalten haben.

Von denen so von frembden Herrn oder Obrigkeiten/ Proceß/ Mandaten oder Inhibitionen außbringen.

Und zu steter und fester Haltung dieser Ordnung/ haben ingleichen gemeine HanseStädt einträchtiglich verabschiedet und geschlossen/ daß keiner der Hansen verwand den andern in Sachen von geschillen / wie obgemelt/ mit Relevementen/ Inhibitionen, Mandaten/ Appellationen an frembde Oberherrn und dergleichen Processen beschweren soll/ und da iemand hiergegen thäte/ oder durch andere Personen bey einigen Oberherrn verschaffte oder verschaffen liesse/ daß Oldermann und Kauffmanns Raht oder auch obbemelten Städten zu richten und Recht zu sprechen/ oder den Partheyen vor denselben zu procediren inhibirt, Mandirt und verboten würde/ daß die Kauffleute/ so solchs thun/ thun lassen oder verschaffen/ daß gethan werde/ dardurch gemeiner HanseStädt Privilegia Frey und Gerechtigkeit auff allen Contorn/ darzu Bürger Freyheit in den HanseStädten verboren/ auch in keiner derselben vor Bürger entfangen / vergleittet/ noch gelitten werden / daß auch keine Hansische solche Personen ihre Güter zu entfangen oder einiger Gestalt vor sie zu Factoriren viel weniger mit denselbigen in Marschopy heimlich oder offenbar treten/ retrahiren/ Geld auff Wechsel annehmen oder geben/ noch sonst einiger Gestalt Kauffmanns Gewerb treiben mögen/ und noch hierenboven in Brüche von sechs Marck lödtiges Goldes verfallen seyn sollen.

Von Appellirung an den Raht zu Lübeck allein/ oder auch andere Städt.

Als aber hiebevor im Fall der Appellation und Provocation von Oldermann und Kauffmanns Urtheiln/ der Brauch und Gewonheit (wie aus des Contors alten Protocollen und Rechts Büchern offentlich erfindlich) gewesen/ daß ie zuweilen bemelte Appellationen an den Raht zu Lübeck allein/ oder wol andere Städt beschehen/ so wollen gemeine Erb-Hanse-Städt/ solche Gewonheit hiemit bestätiget/ uñ confirmiret haben/ daß nemlich im Fall beyder Partheyen bewilligen gedachte Appellationes an einen Erb-Rath zu Lübeck oder auch andere Hanse-Städt geschehen mögen/ als da beyde Partheyen derselben Hanse-Stadt dorthin die Appellation gehen solte/ Bürger und Inwohner weren.

Von Verweisung streitiger Sachen an besondere Städte.

Es sollen auch Oldermann und Kauffmanns Raht auff diesen ietztgemelten Fall solche streitige Partheyen/ sonderlich da die Sachen weitläufftig / wichtig und also geschaffen weren/daß die balder und besser instruirt und erörtert werden möchten/an ihre Obrigkeit/ darunter sie gesessen/ zu verweisen Macht haben.

Und ist diesem nach gemeiner Hanse-Städt Erklärung Will und Meinung/ daß kein Kauffmann von der Hansen den andern mit andern dann des Kauffmañs Recht arrestiren/beschweren/oder verfolgẽ soll/bey Straf uñ arbitral wie obgemelt.

Wie die jenigen / so der Flucht halben verdacht mit frembden Rechten beschlagen auch angesprochen werden mögen.

Da aber der Kläger ein redlich Mißdüncken hätte / und besorgte / daß der Schuldener oder die Person/ damit er sonst zu thun/weichhafftig / oder fugitiv werden möchte. Soll derselb von den Oldermann / oder in dessen Abwesen von zweyen den ältesten Contors Verwandten/so am ehisten anzutreffen / daß er auff solche verdächtige Personen mit frembden Rechten und Arrestament/ procediren möge/ Erlaubnüs bitten / welchs ihme auch nachgeben und gegönt werden soll/ so lange biß solcher verdächtiger/ Beklagter dem Klägern seine Action und Forderung zu recht gnugsam/davon die Erkäntnüß bey Altermann und Kauffmanns Rathe seyn soll / verbürgt / nemlich des Rechten vorgemelten Oldermann und Kauffmanns Raht außzuwarten/ auch gnug zuthun/ iedoch auff der Partheyen/ so solch frembd Arrest begehren Unkosten.

So auch der Arrestirter nicht achter halt angelangt noch bekommen werden möchte/und der Kläger seine Anspruch beweißlich machen und darthun köndte / soll auff anhalten der Arrestanten Urteil und Recht abgesprochen werden mögen. Welchs folgends an die Stadt/da der flüchtiger seßhafftig und Bürger ist/mit Beweiß und Schein/daß er auß den Arrest flüchtig worden / zu exequiren übergesand werden/worzu man den Kläger Brieff und andere Hülff und Beförderung mittheilen soll.

Was Umbstände oder Formalia in Appellation Sachen zu halten.

Da iemand wie obgemelt durch Altermann und Kaufmanns Rathe Urtheil beschweret zu seyn vermeinete/und derwegen davon zu appelliren vorhabens were/ soll er solchs innerhalb zehen Tagen thun/ doch also/daß der Appellant seine interponirte Appellation vermöge des Rechtens in gebührlicher Zeit und nemlichen in 2. 3. oder vier Monaten biß zu Außgang eins Jahrs und nicht darüber wie daß der Oldermann iedermals nach Gelegenheit ermessen/ansetzen/und aufflegen wird/sein vorgewendete Appellation vorgemeltem Raht der Stadt Lübeck oder der Stadt/ vor welcher beyde Partheyen gethane Appellation zu prosequiren verwillkührt/ anbringen/und wie sich von rechtswegen gebührt/ anhengig machen / dieselbe auch erstlich mit Erlegung einer gülden Kronen oder der Würthen dafür bestätigen und bekräfftigen soll.

Von Bürge zustellen nach gethaner Appellation.

Item als auch im Braband und anderswo in den Niederlanden ein alt herkommen Recht und Gebrauch ist/daß in Fällen klarer und agnoscirter Obligationen und Wechsel Briefen gerichtlich bekandter Retardaten oder Schulden / Item von Haußhur/verschinen Renten und Pachten/ Arbeiters und Dieners Liedlohn/ verzehrten Kosten/gedrunckene gelagern Backherren Brauern/Fleischhauern/und Daverinnern Kersen die verdampte oder schuldige Partheyen die abgeforderte Schuld alsbalde nantiziren/das ist bar hinder gericht / deponiren müssen / welchs folgends der Kläger gegen gnugsame Caution auffheben Ordnung in Druck außgangen bey den 15. Articul. und aber weil solcher Brauch und Gewonheit bey den

Contor nicht gehalten wird der Ursachen folgt / daß ein Hansischer den andern in obbemelten Fällen ungern mit des Kauffmanns Recht anspricht / so setzen ordnen und wollen gemeine erbare Hanse-Städt / daß er mit der nantization in obbemelten und andern Fällen / da die nach der Landen Ordnung Ubung und Gewonheit statt hat und gebraucht wird / ingleichen Fällen vor Oldermann und Kaufmanns Rathe auch gehalten werden soll / alles nach weiter Außführung obangezogener in Druck außgangener Ordnung.

Von frembden Aussenhansischen so vor Oldermann und Kauffmanns Rathe einige der Hanse verwand in recht ziehen.

Nach dem auch zu vielmahlen sich zuträgt / daß die Eingesessene der Niederlanden / auch andere der Hanse nicht verwandt einige Hansische Personen vor Altermann und Kauffmanns Raht / unerachtet / daß sie darzu nicht gehalten / nach Anweisung des 26. Articuls des andern Theils der Composition mit der Stadt Antwerpen eingangen / auß freyen Willen zu recht fordern und laden lassen / in welchem Fall Oldermann und Kauffmanns Raht in Ubung und Gebrauch haben / daß solcher frembder nit Hansischer zuvor ihre Jurisdiction agnosciren / und mit Handtastung angeloben muß / daß er an des Kauffmanns Recht ein Begnügen haben / und davon weiters anders wohin nit appelliren wolle. So wollen gemeine Erb: Hanse-Städt solche Gewonheit und Gebrauch Krafft dieser Ordnung confirmiret und bestätiget haben. Mit den Anhang / daß Oldermann und Kauffmanns Raht in diesem Fall sonderlich beladen seyn sollen / solchen Partheyen gute und kurtze richtige expedition und Rechtens Erörterung zu thun.

Von Straff der jenigen so leichtfertig und ohn rechtmäßige Ursach appelliren.

Als auch zum weilen vorfället / daß einige Partheyen in geringschätzigen Sachen / ohn daß sie wider Recht beschwert oder sich zu beschweren befügte Ursach haben / Allein die gegen und winnende Parthey auffzuhalten / frivolè appelliren / damit dann solchs ungebühr so dem Rechten zu wider eingezogen und abgewandt / dem Appellanten auch geholffen werde / daß er nach abprobirten Urtheil in erster Instantz außgangen / darauff würckliche execution erlangen möge.

So setzen / ordnen und wollen gemeine Erb: Hanse-Städt / daß fürbaß kein Appellation zugelassen oder Statt haben soll / da die Hauptsache darumb die Appellation interponirt, über 20. Pf. Flämisch sich nicht erstrecket / und über das der Appellant nicht erstlich gnugsame Caution gestelt und gesetzt hätte / daß im Fall seine Appellation unrechtmäßig und unwürdig erkandt würde / daß er alsdañ dem vorigem Urtheil und Erkäntnüß gnugthun gleichfals auch dem Appellaten alle auffgelauffene Unkosten und Schaden nach rechtlicher Ermäßigung erstatten / und dem Ersamen Kauffmann daß er leichtfertig und ohn erhebliche rechtmäßige Ursachen appellirt / drey Pf. Flämisch zur Straff und Buß unweigerlich einbringen und bezahlen wolte.

Von Straff der jenigen so auff eins andern erforderten Eyd oder des Kauffmanns Urtheil sprechen und schelten würde.

Item wir ordnen und setzen / daß da iemands des Ersamen Kauffmanns ergangen Urtheil oder auff eins andern Manns rechtlich gethanen Eyd / in wasserley Sachen / daß auch were / schelten / oder dargegen mit unnützen Worten sprechen würde / daß der fünff Pf. Flämisch verwirckt haben soll.

Von Straff der jenigen so gegen des Oldermanns Verbott verreisen würden.

Item so sich auch begebe / daß der Oldermann iemands von des Kauffmañs Recht wegen / geböte / ohn Vorwissen und Urlaub des Kauffmanns nit zuverreisen /

und iemand dargegen sich ungehorsam erzeigte und hinweg zu ziehen unterstehen würde. So geben wir dem Oldermann Macht/daß er solchen Mann durch einen oder mehr Thorwärtere und andere darzu verordnete Diener wieder holen und in Hafftung mag setzen lassen / so lange und biß er zu gebührlicher Gehorsamb gebracht/und dem rechtem Abtrag gethan hat.

Von Erlegung der verwirckter Bruchen und Bussen.

Item ordnen/setzen und wollen gemeine Erbare Städt ins gemein / daß ein ieder Kauffmann Kauffgesell oder Schiffer von der Hansen/ auff Ermahnung wegen Oldermann und Kauffmanns Raht/ die verwirckte Bussen oder Bruchen auff angekündigte Zeit niederlegen und würcklich bezahlen soll; Thäte das iemand nicht/ der soll zum andern mahl ermahnet/duppelte / und zum dritten mahl dreyfachig Bußeinbringen. Und da einiger darüber bey Ungehorsambkeit bleiben würde/ sollen Oldermann und Kauffmanns Rathe den oder dieselbigen an seinen Gütern/ so hohe als die Busse erträget/ pfenden/oder da er nichts das Pfandbar were/hätte/ mit Einziehung der Personen straffen mögen/wie sie solchs Krafft verliehener Privilegien und Composition zu thun Macht haben.

Daß ein ieder sein erlegte Buß innerhalb Jahr und Tag mit Außführung seiner Unschuld wieder fordern möge und solle.

Was nun also durch Ubertretung obgemelter Statuten und Ordnung/ und sonst ein ieder umb seiner Verschuldung und ungehorsambs willen zur Bussen niedergelegt. Solchs soll ein ieder innerhalb Jahr und Tag mit Außführung seiner Unschuld vor dem Ersamen Kauffmann gebührlicher Weisen wiederumb fordern mögen/und im Fall iemand solchs durch sich selbst oder seinen Vollmächtigen/in obbestimbter Zeit/ ohn ehehäffte Verhinderung nit thäte / so soll alsobald ohn ferner dilation| die deponirte Bruche in die Büchse geworffen werden. Dergleichen soll auch geschehen so auff iemands einige Bruche verwirckt zu haben durch einen Ersamen Kauffmann condemniret were.

Welcher massen der Ältermann einen iedern Kauffmann zu Verfolgung seins Rechtens beyständig seyn soll.

Hiergegen sollen auch alle Kauffleute von der Hanse/so sich dem Oldermann und Statuten gehorsamb erzeigen/und was ihnen von Rechts und Pflichts halben zu thun gebühret leisten/ in Sachen da sie den Privilegien zu wider beschweret werden/ durch den Oldermann und Kauffmanns Rath/ doch auff ihre Kösten und des Kauffmanns Recht verthädigt werden. Und soll demselben in allen rechtfertigen Sachen aller müglicher Beystand geschehen. Derohalben dann der Oldermann gleichfals Macht haben soll/ In solchem Fall etliche bequeme Personen zu verordnen/welche dem Beschwerten seine Sachen am besten fördern helffen / und da sich des iemands weigern würde/der soll zwantzig Schilling verwircken/ Es soll auch ie zum Zeiten/da solchs der Sachen Wichtigkeit erfordert/ der Oldermann / so fern er durch andere ehehafftigere gemeine Händel/die erkändlich weren/nicht verhindert würde / selbst in eigner Personen mitgehen/und obgemelter Massen dem wieder recht und den Privilegien beschwerten/ so viel müglich beiständig seyn.

Und so sich dann folgends hierüber zutrüge/daß der Oldermann oder die jenigen so von dem Oldermann darzu deputirt weren / umb solche Sachen willen des Kauffmanns Recht und Privilegia belangend/in Unfall und erkändlichen beweißlichen Schaden bekäme/ denselbigen soll der Kauffmann gebührlicher Weise wiederumb ergentzen und erstatten.

Welcher

Welcher massen obgemelte Statuta dem gemeinen Kauffmann jährlichs vorgelesen werden sollen.

Ferner damit sich jedermänniglich diesen obgemelten Statuten und Ordnung so viel dern einen jedern insonderheit antrifft / allenthalben gehorsam und gemäß zu halten wisse / und sich mit keiner Unwissenheit zu entschuldigen habe / so ordnen und setzen wir / daß jährlichs dem gemeinen residirenden Kauffmann alle und jede solche Statuta als dieser Ordnung einverleibet und dem gemeinen Kauffmann zu wissen von nöthen / zweymahl als zum ersten / wann ein neuer Oldermann gekohren werden / und folgends über ein halb Jahr darnach / bescheidenlich vorgelesen werden solle / damit sich ein jeder so viel destobesser vor allen Schaden und Ubertretung zu hüten wisse.

Daß der Oldermann ob den Statuten ernstlich halten soll.

Und befehlen demnach Oldermann und Kauffmanns Raht in Nahmen und von wegen gemeiner Städt ernstlich / daß sie auff alle und jedere Sachen und vorfallende Gebrechen gute Achtung haben / und die Ungehorsamen / so gemeiner Städt Recessen und dieser reformirter Ordnung / auch des Kauffmanns Gebotten zu gegen handlen / mit den angehengten und bestimbten gebürlichen Straffen und Bussen unnachlässig verfolgen und alle Poenen fleissig einfordern solle / und so darüber einige Personen vorfallen würden / welche sich abhendig gemacht / und derhalben in des Kauffmanns Macht zu straffen nicht weren / solche abtrünnige und ungehorsame Personen soll der Kauffmann der Stadt / da sie Bürger seyn / anzeigen / mit begehr dieselben nach ihrem Verdienst der Gebür nach zu straffen / und im fall dañ solche Stadt darinnen abseumig were / und die angezeigte Uberfahrern nicht straffen würde / so soll der Kauffmann solchs den gemeinen Städten in ihrer nechster Zusammenkunfft zuschreiben und verkündigen / damit dieselbigen folgends darauff was Recht und die Billigkeit wissen / zu ordnen und vorzunehmen.

Lit. I.

EXTRAICT DES LETTRES PATENTES DES

Roys de France, ou sont contenus les Privileges, seuretez, saufconduits, congez, exemptions, franchises, immunitez, ensemble les Arrests, sentences & autres actes obtenus sur leur verification, publication, & entrenement pour les habitans, Citoyens, & Marchands des Villes Imperiales d'Allemagne, frequentants les Foires de Lion, & autres Villes & lieux du Royaume de France & Pays de l'obeissance du Roy.

SCAVOIR les lettres patentes en forme de Chartre du Roy François premier du 14. iour de Mars 1515. signées par le Roy Robertot, & seelees à simple queüe de cire iaune, contenants les Priuileges donnés par sa Maiesté, ausdits Marchands Allemands pour raison des anciens traitez, alliances & confederations faites entre luy & lesdits Sieurs desdittes Villes Imperialles, comme principaux contrahents au traité de Paix faicte par sadite Maiesté auec feu Charles Empereur des Romains, par lesquelles il est permis ausdits Marchands en tout temps, mesme de guerre, (lequel sous le bon plaisir du Roy, on leur fera sçauoir vn an deuant ponr se pouruoir) de trafiquer en France auec toutes sortes de Marchandises non prohibées, francs & exempts de tous subsides, taxes, & nouueaux imposts, & auoir pour cela seureté, saufconduict & protection de porter armes auec clause de pouuoir trafiquer, entrer, sortir & leuer leurs Marchandises quinze iours apres les foires de Lion auec pareille franchise que durant le temps de leur durée. fol. 1. 5. 2.

[Margin: FRANCOIS I. — Anno 1515. le 14. Mars. — Liberte du Comerce. Exemption de nouueaux imposts. — FRANCOIS I.]

Les Lettres attachées obtenues sur ce faict des Thresoriers de France du 25. Octobre 1517. signées Cottereau, par lesquelles apres que lesdits Thresoriers ont consenty à la lecture & publication d'icelles, a voulu & ordonné que lesdits Marchands iouissent du contenu en icelles, folio 2. 5. 3.

[Margin: Consentement des Thresoriers de France. — 1517. 25. Octobre.]

Les lettres de Messieurs les Generaux des Finances du 28. Octobre 1517. signées Losier, par lesquelles apert que les Generaux ayants veu les lettres de sa Maiesté & des Thresoriers auroient ordonné qu'elles seroient leuës, & que lesdits Marchands iouyroient du contenu fol. 4.

[Margin: Des Generaux des Finances. — 1517. 28. Octobre.]

La sentence donnée par Mr. le Senechal de Lion, le 17. Nouembre de laditte anée signées Gaultier, par laquelle apert, que lesdittes lettres auroient esté leuës & enregistrées, & ordonné que lesdits Marchands iouyront du contenu en icelles. folio 5. 6. 7. 8. 9.

[Margin: Du Seneschal de Lion. — 17. Nov.]

La sentence donnée sur la publication desdites lettres Messieurs les Esleus en l'Election du Lionnois du 2. Octobre 1517. signé le Charron fol. 9. 10. 5. 11.

[Margin: Des Esleus au Lionnois. — 2. Decemb.]

Autre sentence donnée sur la lecture desdittes lettres par le Maistre & general Visiteur des ponts, ports & passages de France du mois de Nouembre 1518. signé Victon fol. 11. & 12.

[Margin: Du Visiteur general. — 1518. Nov.]

Autres lettres de sadite Maiesté contenants mandement au Preuost de la Ville de Paris, comme il est contenu aux registres de la Chambre Criminelle du Chastelet de Paris pour conseruer lesdits Marchands & Escoliers desd. Villes Imperiales, nonobstant l'intimation & declaration de guerre de sadite Maiesté, contre l'Empereur Charles le Quint, attendu que toutes lesdittes Villes sont de tout temps & anciennetez confederées & alliées aux Roys & couronne de France, & auec deffenses de ne les offenser sur peine d'estre griefuement punis, donné à Sainct Germain en Laye le 4. iour de Mars 1527. Signé François & au dessous Breton, & en la suscription & au dos est escrit ce qui s'ensuit. A nostre amé & Feal le Preuost de Paris ou ses Lieutenants. Le contenu au blanc a esté

[Margin: Alliances des Villes Imperialles cõserservees durant la declaration de guerre entre le Roy Francois I. & Charles V. & les Citoyens desdites Villes maintenus en leurs privileges. — 1527. 4. Mars.]

a esté crié, leu & publié à son de trompes, à cry public aux Carrefours de la Ville de Paris, lieux & places accoutumées à faire crys & publications. Signé par moy Vanzy le Norrissier Sergent à verge & Crieur iuré du Roy nostre Syre au Chastelet de Paris appellé à tesmoing Michel Gaultier trompette de satite Maiesté à Paris le Mecredy 14. Mars 1527. ainsi signé Norrissier fol. 1. du second. cahier.

1542. 7. Aoust. 1542. Autres lettres de sadite Maiesté du Roy François 1. en forme de Chartres du mois d'Aoust signée par le Roy Bochetel, & seelées à simple queüe de cire iaune, par lesquelles sur les nouueaux droits qui commencerent à s'imposer, sa Maiesté donna aux Citoyens & Marchands desdites Villes Imperiales, pareilles immunités exemptions, & franchises, qu'auoient lors obtenus, les Sieurs des Ligues de Suisse, lesquels par leurs traitez auec sadite Maiesté estoient exempts de toutes nouuelles impositions dés l'année 1516. fol. 12. & 13. *Les Citoyens des Villes Imperialles exempts comme les Suisses.*

1543. 24. Aoust. 1543. le 24. Aoust. Autres lettres patentes de sadite Maiesté signés par le Roy Robertot, & seelées de Cire rouge sur simple queüe portans relief d'omission d'addresse, auec confirmation de la susdite immunité: Par lesquelles est mandé aux Cours de Parlement de Grenoble, d'Aix, de Prouence, & à tous qu'il appartient de n'exiger aucune nouuelle imposition desdits Marchands. fol. 13. & 14. auec arrest de verification d'icelles lettres en la Cour des Aides de Paris du 6. Septembre audit an. Signé le Sueur. *Continuation d'exemption de toute nouuelle imposition.*

Antre Arrest de verification des precedentes lettres, par les Gens des Comptes de Grenoble du 3. Septembre audit an. Signé Guyon, fol. 15. *Verification par la Chambre des Comptes de Grenoble.*

3. Decembre. Autre Arrest de verification & enterinement desdites lettres, au Parlement de Grenoble, desdits iours & an. Signé Berthel, & seelé du grand seel de ladite Cour en cire rouge. Par tous lesquels Arrests est mandé aux Receueurs Maistres des ports, Greffiers, Priseurs & Mesureurs, establis aux extemitez du Royaume, pour la cueillette des droits de l'imposition Foraine, qu'ils n'ayent à molester lesdits Marchands pour raison des marchandises qu'ils tirent & enleuent hors du Royaume, Pays terres & Seigneuries de sadite Maiesté, ains les laissant iouir du contenu desdittes lettres. fol. 16. *Par le Parlement dudit Grenoble.*

1547. Decembre. Lettres du Roy Henry second contenants priuileges & confirmation d'autres priuileges donnés ausdits Marchands par le Roy François premier au mois de Mars 1515. en datte du mois de Decembre 1547. signées par le Roy du Duc de Montmorency Connestable & Grand Maistre de France, Monsiuer le Chancelier & autres presents Bouchetel; par lesquelles est permis aux Marchands desdittes Villes de trafiquer auec toutes & telles marchandises qu'il leur plaira, exempts de tous nouueaux subsides, auec pouuoir d'entrer, sortir, & leuer leurs marchandises quinze iours apres les Franchises des Foires de Lyon. Au pied desquelles est la verification d'icelles. Lesquelles lettres sont seellées à double queüe de soye rouge & verte, de cire verte; Et sont tres amples auec la lecture & publication au pied. *HENRY II. Liberté du trafic auec continuation d'exemption.*

1548. 1. Ianuier. 1548 au premier iour de Ianuier, autres lettres de saditte Maiesté signées par le Roy en son Conseil Guyneau, & seellés à simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé à tous Officiers de lire & publier les lettres de Decembre 1547. par luy octroyées, dont dessus est faitte mention, non obstant l'interual du temps, & au pied la lecture & publication dicelles, à Lion, Grenoble, & Aix. fol. 23.

8. Feb. L'arrest donné par Messieurs de la Cour de Parlement, de Paris du 8. Feburier 1548. signé Berniere, contenant la verification, lecture & publication *Verification par le Parlement de Paris.*

des

des lettres, octroyées par sadite Maiesté dont dessus est faite mention. fol. 26.

reglement du commerce auec pareille seureté & immunité. Les lettres de sadite Maiesté du 23. Auril. 1548. signée par le Roy le Sire de Montmorency Connestable de France, vous & autres presents de l'Aubespine, seelées du grand seel à double queüe de cire iaune, contenants repetition des precedentes, par lesquelles est donné reglement du commerce ausdits Marchands durant les guerres, tendant à la seureté de ceux qui ne font que trafic licite: Et encor que quelques vns entre eux fussent ses ennemis; que pour cela il n'entend pas inquieter les autres en leur trafic, & au pied la lecture & publication à Paris, Diion; Rouen & Aix, apert, seellées à double queüe de parchemin de cire iaune. fol. 20. 21. 22. 1548. 23. Auril.

D'autres lettres de sadite Maiesté du 23. May 1548. signées par le Roy de l'Aubespine, seellées à double queüe de parchemin, de cire iaune, dans lesquelles est contenu plus ample declaration de sa volonté pour la seureté de leur negoce durant les guerres, & au pied la lecture d'icelles. fol. 24. 25. 23. May.

Verification par le Parlement de Dijon. D'autre Arrest de la Cour de Parlement de Dijon du 7. May 1549. signé Chapelain, sur la lecture & publication dicelles lettres de sadite Maiesté fol. 26. 1549. 7. May.

Verification du Parlement de Grenoble. D'autre Arrest donné de la Cour de Parlement de Dauphiné du 3. Iuillet 1549. signé Besson sur la lecture & publication d'icelles lettres. fol. 27. 3. Iuillet.

Amplification des priuileges sur les enfans desdits Citoyens & Marchands. Lettres patentes de sadite Maiesté du 4. Iuillet 1549. signées par le Roy en son Conseil, le sieur de Chanteler present Bochetel, & seellées sur double queüe de cire iaune, contenant amplification desdits Priuileges, & immunitez sur les enfans des Marchands desdites villes qui viendroient en France pour apprendre les langues & le negoce fol. 27. 28. 29. 4. Iuillet.

Verification des Parlemens de Thoulose & Bourdeaux. Des Lettres de sadite Maiesté du 2. Iuillet 1550. signées par le Roy en son Conseil Guyneau, seellées à simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé aux Cours de Parlement de Toulouse, Rouen & Bourdeaux de lire et publier ces lettres du mois de Decembre 1547. nonobstant qu'elles fussent vieilles. Au pied desquelles est l'acte de publication desdites Cours de Thoulouse & Bourdeaux fol. 30. 1550. 2. Iuillet.

Verification par le Parlement de Rouen. L'Arrest donné sur la publication desdites lettres par Messieurs de la Cour Parlement de Rouen le 18. Iuillet 1550. signé Sureau, fol. 31. 18. Iuillet.

Mandement pour s'informer & donner aduis sur l'exemption des nouueaux droicts. Mandement du Roy à son Seneschal Procureur, & Aduocat en sa ville de Lion du 9. Decembre 1550. signé Henry, & au dessous de l'Aubespine, pour s'informer & donner par ensemble aduis sur la requeste desdits Marchands, tendant à ce qu'ils soient declarez non compris en l'Edit nouuellement par luy fait sur la perception de ses droicts de la foraine du safran, cires, futaines & autres Marchandises, fol. 31. 9. Decembre

Aduis des gens du Roy à Lion sur l'exemption susdite. Safran, cires & fustaines comme toute autres marchandises d'Allemagne declarees exemptes des nouueaux subsides par l'aduis des Generaux. Aduis tres ample desdits Seneschal Procureur & Aduocat du Roy à Lion, en datte du 8. Ianuier 1551. contenant qu'attendu que lesdits Marchands n'ont iamais rien payé pour lesdits safran, cires & futaines, & aussi qu'il a pleu au Roy les exempter de tous subsides nouueaux par ses lettres patentes du mois de Decembre 1547. & autres precedentes que lesdits Marchands ne sont compris en l'Edit nouuellement fait sur la perception des droicts de foraine, mesmes quant au safran, fustaines & autres marchandises, sur lesquelles l'on auoit lors voulu mettre quelque nouuelle imposition, ny aussi aux droits de l'entrée sur le vin de leur prouision seulement, fol. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 1551. 8. Ianuier.

Autre

4.Iuin. Autre mendement de sadite Maiesté aux Generaux de Langnedoc du 4. Iuin 1551. signé par le Roy en son Conseil de Laubespine, pour auoir aduis desdits Generaux sur le fait de telle importance & consequence auant qu'en donner sa volonté, fol. 42.

Vin pour leur prouision exempt du droit d'entree.

30. Iuin. Aduis fort ample desdits Generaux sur ce que dessus contenant distinction particuliere & bien pertinente entre les anciens droits du Roy & les nouuelles impositions portants que lesdits Marchands sont exempts de toute nouuelle imposition du dernier iour de iuin 1551. signé Charles du Plessis.

Mandement aux Generaux de Languedoc pour s'informer.

Premierement, quant au droit de l'imposition foraine, lequel le Roy a accoustumé de faire prendre & leuer de bien long temps, comme deux cens ans y a ou plus, sur toutes les marchandises sortans de son Royaume, pays, terres & Seigneuries, lequel droit toutes personnes ont accoustumé de payer, mesmes les Suisses des Ligues, & les Marchands Allemands des villes Imperiales, quand ils enleuent le safran & autres marchandises hors la ville de Lion hors la foire. Son aduis est que le Roy François Premier par ses Lettres du 11. Aoust 1542. & 24. Aoust 1543. & le Roy Henry II. par celle du mois de Decembre 1547. n'ont aucunement entendu ny voulu exempter & affranchir lesdits Marchands Allemands dudit droit de l'imposition foraine, qui est vn ancien droict, comme cy dessus est dit, & non nouueau.

Aduis desdits Generaux contenant distinction pertinente entre les droits nouueaux & les anciens.

Imposition foraine, ancien droit sur les marchandises qui sortent du Royaume.

Secondement, quant au droit d'entrée d'espicerie & droguerie que le Roy fait leuer par ses Officiers sur toutes marchandises declarées en l'Edict de l'imposition foraine, au chapitre de l'Espicerie & Droguerie, qui est vn droit nouuellement creé & erigé. Luy semble sa Maiesté par ses Lettres patentes du mois de Decembre 1547. exempte lesdits Marchands du droit d'entrée comme nouuellement mis & estably, & qu'aucune chose ne leur doit estre demandée pour l'entrée des cires, fustaines, & autres marchandises qu'ils amenent d'Allemagne, ny pareillement des safrans qu'ils amenent d'Espagne & font entrer en ce Royaume.

Entree d'Espicerie & droguerie, droit nouueau.

Tiercement quant à la Gabelle que les habitans de Lion leuent sur le vin qui entre dans leur ville pour subuenir au payement de leur part de la solde de 50. mil hommes de pied, qui est vn subside nouuellement imposé & permis audit Lion.

Gabelle sur le vin qui entre à Lion, droit nouueau.

Son aduis est, que le Roy par sesdites lettres patentes du mois de Decembre 1547. a entendu d'affranchir lesdits Marchands dudit subside comme nouuellement estably, dont on ne leur doit rien demander, pource qu'ils font entrer de vin pour la prouision d'eux & de leurs maisons, fol. 43.44.45.46.

Imposition pour la solde de 50. m. hommes de pied, subside nouueau.

27.Nouembre. D'autres lettres de sadite Maiesté du 27. Nouembre 1551. lignées par le Roy de l'Aubespine; & seellées à simple queüe de cire iaulne par lesquelles est mande à Messieurs des Cours de Parlement de Prouence & Chambery, de publier & enregistrer lesdites lettres dudit mois de Decembre 1547. nonobstant l'interual du temps, fol. 46.

Parlement de Prouence & Chambery.

30.Nou. Lettres patentes de sadite Maiesté du dernier Nouembre 1551. signées par le Roy, de l'Aubespine & seellées du grand seel sur simple queüe de cire iaune, par lesquelles en conformité desdits aduis, le Roy en confirmant lesdits priuileges exempte lesdits Marchands de toutes nouuelles impositions fol. 47. & furent enregistrées lesdites lettres en la Cour des Aydes à Paris le dernier iour de Feurier 1552.

Declaration du Roy sur le susdit aduis contenant confirmation d'iceux & exemption des nouueaux subsides.

Verification par le Parlement d'Aix. L'Arrest donné sur la lecture & publication d'icelles par la Cour de Parlement de Prouence du 7. Auril. 1552. signé le Boy fol. 48. 7. Auril.

Contre les Conseillers de la ville de Lion. Declaration du Roy sur la cession de ses nouueaux droicts, faite aux Conseillers de Lion auec clause d'en iouir aux anciens droicts, par laquelle lesdits Marchands sont exempts, & restitution leur est faite de ce qu'ils ont paye. Lettres patentes de sadite Maiesté confirmant lesdits priuileges du 6. Auril 1556. signées par le Roy l'Euesque de Neuers Magistre des Requestes ordinaire de l'Hostel, present Bourdin, & seellées à double queüe de cire iaune, par lesquelles il declare que par la cession par luy faite aux Conseillers de Lion au mois de Mars 1555. de ses droits de foraine pour en ioüir. Il n'a entendu & n'entend auoir permis ausdits Conseillers de prendre ny leuer autres droicts que les anciens sur lesdits Marchands tels qu'ils ont accoustumé de payer, comme ayant droit de sadite Maiestê, & lesdits Conseillers les ayans contraints de payer lesdits nouueaux droits, y sont condamnez de restituer ce qu'ils auoient exigé desdits Marchands contre la teneur de leurs dits priuileges, fol. 48. 49. 50. 1556. 6. Auril.

Autres lettres de sadite Maiesté du 8. Feurier 1558. contenant vn relief d'obmission d'addresse & de surannation desdites lettres du dernier Nouembre 1551. auec confirmation des susdits priuileges, fol. 51. 1558. 8. Feb.

Extraict des Registres de la Cour des Aides à Paris, contenant verification & enregistrement des susdits priuileges pour ioüir par lesdits impetrants du contenu en icelles, selon leur forme & teneur en date du dernier iour de Feurier 1558. signé le Sueur, fol. 52. 28. Feb.

Publication des priuileges aux Bureaux de la Champagne. Extraict des Registres du Bureau du Domaine forain, traite & imposition foraine en la generalité de Champagne, contenant la publication & enregistrement des susdits priuileges & exemptions, ce qu'accordant le Procureur du Roy audit Bureau pour iouir par lesdits impetrans du contenu de leursdits priuileges en date du 17. Mars 1558. signé Belin, au dos duquel sont adiousté les publications faites aux autres Bureaux particuliers de ladite Prouince. 17. Mars.

FRANÇOIS I.

Confirmation de tout ce que dessus. Retribution par la Cour des Aydes à Paris. Lettres du Roy François second du 24. Ianuier 1559. confirmants les precedentes auec vn relief de surannation des lettres du dernier Nouembre 1551. signées par le Roy Daulphin en son Conseil Coignet, & seellées du grand seel de sadite Maiesté de cire rouge sur simple queüe, verifiées en la Cour des Aydes à Paris le 18. Septembre 1560. signé le Sueur, fol. 52. 53. 1559. 24. Ianuier.

Verification par le Parlement & Cour des Aydes à Paris. Les Lettres de sadite Maiesté repetants les priuileges donnez ausdits Marchands par ses Pere & Ayeul du mois de Mars 1559. signées par le Roy present Robertot, & seellées à double queüe de soye verte & rouge, de cire verte auec l'acte de publication en la Cour de Parlement de Paris & Cour des Aides dudit lieu, fol. 53. 54. 55. 1559. Mars

Reglement sur l'inscription des noms desdits Marchands autre reglement sur le commerce. Autres Lettres de sadite Maiesté du 24. Mars 1559. signées par le Roy l'Archeuesque de Vienne Conseiller au Conseil priué present Robertot, contenant le reglement sur l'inscription que lesdits Marchands doiuent faire pour iouir des susdits priuileges, contiennent en outre pour la seureté de leur negoce, que leurs Marchandises quoy que messées auec celles qui sont prohibées ou defendues, ou auec celles de l'ennemy ne seroyent pour cela suiectes a confiscation. Et furent lesdites lettres verifiées au Parlement de Paris le 6. Iuillet 1560. & en la Cour des Aydes le 18. ensuiuant fol. 55. 56. 57. 24. Mars.

Lettres patentes de sadite Maiesté du 24. Iuillet 1560. contenant vn relief d'addresse à la Cour des Aydes à Paris pour verifier les susdites lettres du 24. Ianuier 24. Mars & autres dudit mois de Mars 1559. signées par le Roy à la relation du Conseil, Coignet fol. 59. 1560. 24. Iuillet.

Arrest

1560. 18. Sept. Arrest donné sur l'entherinement desdites lettres par ladite Cour des Aydes le 18. Septembre 1560. signé Vezuë fol. 60. 61. CHARLES IX. Verification par la Cour des Aydes à Paris.

1561. 6. Aoust Lettres du Roy Charles IX. du 6. Aoust. 1561. par lesquelles est mandé à ses Cours de Parlement & des Aydes Chambres des Comptes, & autres Officiers que du contenu desdites lettres des Roys François premier & Henry second ils fassent iouir lesdits Marchands, ainsi qu'il est porté par icelle, & les verifications qui en sont ensuiuies, encor quelles confirmations faites tant par des Roys François 2. que Charles IX. des priuileges contenus aux dites lettres ne soyent qu'en termes Generaux. fol. 61. & 62. Confirmation generale suffit sans expression des droits particuliers.

1561. 14. Aoust. Lettres de sadite Maiesté du 14. Aoust 1561. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellées à double queuë de Parchemin de cire iaune, par lesquelles est declaré que pour la iouissance desdits priuileges, il n'est besoing d'autres lettres de confirmation que de celles, qui generalement ont esté par luy accordées, fol. 63. lesquelles auroient esté verifiées en la Cour de Parlement de Paris & Cour des Aydes dudit lieu, fol. 64. 65.

1562. 17. Auril. Autres lettres de sadite Maiesté du 17. Auril 1562. signées par le Roy en son Conseil Coignet, & seellés sur double queüe de Cire iaune donnée sur vne Requeste desdits Marchands, disant comme les Officiers de Lion sur le fait des Espiceries & drogueries pour eneruer l'effect desdites lettres des Roys François I. Henry II. & Charles IX. auroient fait expedier certaines lettres de sadite Maiesté Charles IX. en date du 24. Nouembre 1561. par lesquelles sadite Maiesté auroit mandé au Thresorier de France estably à Lion de faire leuer, & receuoir exactement, & entierement tous, & chacun des droicts d'Espicerie, & droguerie, que lesdits sieurs auroit accoustumé de faire leuer & receuoir en ladite Ville de Lion suiuant l'ordonnance faite par son ayeul en l'an 1542. *sans aucuns en excepter, quelques lettres d'exemption qu'ils puissent auoir au contraire*, lesquelles il n'entendoit auoir lieu sinon pour celles qui auroyent esté données depuis son aduenement à la Couronne, auquel cas ils pourroient iouir desdites exemptions sans preiudice toutes fois des droicts appartenants à ses dites Officiers de l'espicerie, sous pretexte desquelles lettres les receueurs Controoleurs, & Visiteurs d'Espiceries, & drogueries entrans audit Lion auroient fait sommer aucuns desdits Marchands de leur dire, & declarer quelle quantité d'Espicerie, & droguerie, comme Safran, vif argent, cire, Vermillon. Et autres de ces Marchands auroient fait entrer audit Lion depuis le decez du feu Roy son Pere franchement, & sans payer les droits deubs, sur laquelle Requeste sadite Maiesté par ses dites lettres du 17. Auril 1562. declare qu'en ses dites lettres du 24. Nouembre il n'a entendu ny entend comprendre lesdits Marchands, ny aucune chose enerner ou diminuer de leurs dits Priuileges, veut qu'ils iouissent de leur contenu, selon le contenu des lettres precedentes à eux octroyées. Dont les verifications ont suiuies; & comme ils ont cy deuant bien & deuëment iouy, sans que sous couleur de ses dites lettres du 24. Nouembre du contenu desqueles il les exempte, leur soit en la iouissance de leursdits priuileges fait ou donné acun trouble ou empeschement, sans toutesfois que lesdits priuileges & exemptions se puissent entendre sinon aux Marchands originaires desdites Villes Imperiales, & non aux autres Marchands qui obtiennent lettres de Bourgeoisie desdites Villes, quelques part qu'ils fassent leur demeure. Commandement en outre de leur restituer tout ce qu'ils auoyent esté contraints de payer auparauant, & en vertu de cet Edit; & de descharger les cautions si aucunes auoient esté données fol. 65. 66. 67. Furent lesdites lettres verifiées & en registrées en la Cour des Aydes le 8. May ensuiuant pour iouir du contenu, signé le Sueur.

Contre les Officiers de la Douane de Lion.

Exemption des nouueaux droits ausdits Marchands originaires. quoy qu'au contraict des Fermiers auoit esté posé la clause sans aucune en excepter quelques lettres d'exemption qu'ils puissent auoir au contraire.

Restitution de ce qu'ils auroient esté contraints de payer & cautions deschargees.

8. May. Verification de ladite Cour des Aydes.

CHARLES IX.

Lettres du conſentement de la lecture, publication, & jouiſſance d'icelles lettres du Sieur de Malrad. General de ſes Finances. Pourueu que leſdits Marchands ne faſſent aucun abus ny faux adueu ſur peine d'eſtre deſcheus de leur liberté, & à la charge de payer les gages des Officiers de la doüanne ſuiuant leſdites lettres par eux obtenuës le 4. Aouſt. 1561. & 3. Ianuier 1563. expoſants la volonté de ſadite Majeſté, ſignées Rogier, & ſcellées de ſon ſeel, fol. 168. 69. 70. 71. 1561.

Vif argent & vermillon declarez non copris ſous les mots d'eſpicerie & droguerie.

Autres Lettres du Roy du 13. Decembre 1563. ſignées par le Roy en ſon Conſeil Coignet, & ſeellées de cire iaune ſur ſimple queüe, par leſquelles fut declaré que le vif atgent & vermillon ne ſont pas compris ſous les mots d'eſpicerie & droguerie, & par ainſi exempte du droict d'entrée. fol. 71. 72. 1563. 31. Decembre.

Confirmations deſdits priuileges, auec iuſſion pour les verifier ſans modification ou reſtriction & commandement de leur reſtituer ce qu'ils auroient eſte contrainrs de payer.

D'autres Lettres de ſadite Maieſté du 14. Iuillet 1564. ſignées par le Roy en ſon Conſeil Coignet, & ſeellées à ſimple queüe de cire iaune, contenant l'attache du ſieur de Malrad; & par leſquelles ſadite Maieſté caſſe ces impoſitions comme contraires à la grace des priuileges octroyez auſdits Marchands, leſquels elle leur confirme & mande au Seneſchal de Lion qu'au cas que leſdits Marchands euſſent eſté contraints de payer aucune choſe contre ſes conceſſions aux Receueurs ou Officiers de la Douanne ou autres de leur faire rendre, fol. 72. 73. 74. 1564. 14. Iuillet.

Conſentement des Generaux des Finances ſans modification.

D'autres Lettres d'attache du ſieur de Malrad du 20. Feurier 1565. ſignées Rogier, Contenants conſentement de la lecture & publication des precedentes lettres, ſans les enfraindre aucunement, auec defenſe de moleſter leſdits Marchands, nonobſtant les Lettres obtenuës par leſdits Officiers de la Doüanne. fol. 74. 75. 1565. 20. Feb.

Deſcharge des deſpens, dommages & intereſts deſdits Marchands.

Verification par la Cour des Aydes.

D'autres Lettres de ſadite Majeſté du 2. Mars 1565. ſignées par le Roy en ſon Conſeil, de l'Aubeſpine, & ſeellées à ſimple queüe de cire iaune, données ſur vne Requeſte & plainte deſdits Marchands, contre vn certain fermier nouueau nommé Louys de Diaceto, qui leur auoit arreſté leurs marchandiſes. Ces Lettres contiennent repetition ou recapitulation des priuileges par luy & ſes ayeulx donnez auſdits Marchands, deſquelles il veut qu'ils ioüiſſent. Et que s'ils auoient eſté contraints de payer quelque choſe, bailler caution ou autrement inquietez, il leur fuſt rendu, les cautions deſchargées; Mandement au Seneſchal de Lion de leur faire droict ſur les deſpens, dommages & intereſts par eux ſoufferts, pour raiſon des empeſchements receus par Louis Diaceto, fol. 75. 76. 77. leſquelles ont eſte leuës à la Cour des Aydes & enregiſtrées, ce conſentant le Procureur General du Roy en cette Chambre, pour faire vſer & iouir du contenu leſdits Marchands. Fait le 19. Nouembre 1565. ſigné le Sueur. 2. Mars. 19. Novemb.

Verification par le Seneſchal de Lion.

La ſentence donnée par le Seneſchal de Lion, ſur la lecture & publication deſdites Lettres du 30. Mars enſuiuant, par laquelle eſt porté que leſdits Marchands ioüiront de leurſdits priuileges, & en ce faiſant ne ſeront tenus de payer aucuns droits ny ſubſide nouueau, & que tout ce qu'ils auroient payé leur ſeroit rendu; & pour le regard des dommages & intereſts qu'ils bailleroient leur demande contre ledit Diaceto, qui auoit eſté ouy auant la prononciation de la ſentence, fol. 77. 78. 79. 30. Mars.

D'autres lettres de ſadite Maieſté de l'onzieſme Septembre 1565. ſignées par le Roy 11. Octobre.

le Roy en son Conseil Coignet, & sellées sur simple queüe de cire iaune, par lesquelles est mandé à Messieurs de la Cour des Aydes de publier les precedentes lettres du 2. Mars audit an, comme si elles leur estoient addressées, fol. 79. & 80.

19. Nou. L'Arrest donné par lesdits sieurs des Aydes le 19. Nouembre ensuiuant, signè Vezue, sur la lecture & publication desdites lettres dudit iour 2. Mars par lequel est ordonné que lesdits Marchands iouiront du contenu desdits lettres, fol. 80. 81. *Verification par ladite Cour des Aydes.*

1567. 27. Nou. Mandement de sadite Maiesté du 27. Nouembre 1567. signées Charles, & au dessous par le Roy de l'Aubespine, par lequel est mandé à tous Gouuerneurs leurs Lieutenants Capitaines, Escheuins des Villes, & à tous autres Iusticiers de laisser iouir lesdits Marchands desdits priuileges sans les contraindre à payer aucuns subsides ou impositions nouuelles, quelques troubles que puissent suruenir, & sans les rechercher ny trauailler en leurs maisons, Scellé en placard de Cire rouge, & signé Camus, fol. 81. *Seureté Sauuegarde & exemption. Defense de ne rechercher ny trauailler lesd. Marchands en leurs maisons.*

1568. 4. Ianuier. Autres semblables lettres de sadite Maiesté du 4. Iuin 1568. signées Charles & au dessous par le Roy de l'Aubespine scellées en placard de cire rouge, par lesquels est mandé à tous Guuerneurs Capitaines & autres officiers de laisser iouir lesdits Marchands desdits priuileges & de ne les inquieter dans leurs maisons, & negoce, quelques troubles qui y suruiennent, quand mesmes ils seroient de la Religion pretenduë reformée fol. 83. *Encore qu'ils fussent de la Religion pretendue reformee.*

1569. Aoust. Lettres patentes en forme de Chartre du mois d'Aoust 1569. signées sur le reply par le Roy en son Conseil Bruslard, leües publiées & enregistrées, ouy sur ce le Procureur du Roy pour en iouir par les impetrants par forme de priuileges & benefice gratuit faict à Paris en Parlement le 4. Februier 1572. ainsi signé du Tillet par lesquelles lettres les Citoyens desdites Villes Imperialles negociants en ce Royaume ont pouuoir de tester & pisposer de leurs biens & sont exempts du drott d'aubiine fol, 33. & 84. du second cahier. *Verification par le Parlement de Paris. Pouuoir de tester & disposer de leurs biens. Exempts du droit d'aubaine.*

1572. 25. Aoust. Autre sauuegarde de sadite Maiesté en forme de placard contenant sauuegarde pour lesdits Marchands & leurs negociateurs auec exemption de loger en leurs maisons en date du 25. Aoust 1572. auec le petit Seel. fol. 3. 6. du second cahier. *Sauuegarde & exemption de loger.*

1572. 12. Sep. Lettres patentes de sadite Maiesté du 12. Septembre 1572. signées par le Roy en son Conseil Fizée & Seellées à queüe pendante du grand seel de cire iaune contenant permission de porter pistolets & autres armes. Deffense de fouler leurs maisons & sauuegardes bien ample tant pour eux que pour leurs seruiteurs, & facteurs, fol. 44. 85. leües publiées & enregistrées aux registres de la seneschaussée & siege Presidial de Lion y consentant, & requerant le Procureur du Roy le 27. Septembre 1572. signé Troppet. *Permission pour porter armes. Defense de fouler leurs maisons. Sauuegarde bien ample. Verifie par le Seneschal de Lion.*

1575. 11. May. Extrait du Registre de la Cour des Aydes d'vn Arrest en datte de l'11. May 1575. signé Vesue, par lequel les Marchands ont esté maintenus en la iouissance de leurs dits priuileges, & exemptions contre Louys Sertain fermier de l'imposition nouuelle mise sur les draps d'or, d'argent fil de soye & autres marchandises entrans en la Ville de Paris leur a esté donné main leuée des marchandises saisies sur eux auec restitution des deniers consignez & des despens. *Contre le Fermier de l'imposition nouelle pour l'entree des marchandises. Exemption, main leuee & restitution des despens.*

1578. 16. Iuillet. Extraict des Registres du Conseil priué du Roy d'vn Arrest du 16. Iuillet, 1578. signé de l'Aubespine, par lequel il est ordonné apres meure deliberation & sur plusieurs aduis des Procureuis & Aduocats de sa *Confirmation de leurs priuileges par un Arrest du Conseil priue contre tous nouueaux imposts.*

de sa Maiesté que lesdits Marchands doiuent estre maintenus en leur anciennes exemptions contre tous nouueaux imposts en conformité de leurs anciens Priuileges, sa Maiesté les ayant declarez francs & exempts des impositions nouuelles, & qu'a cet effet leur seront expediées lettres patentes, fol. 85. 86. 87.

HENRY III.

Confirmation & amplification des priuileges pour tenir maison par tout estre exempt de logement & des cotisations nouuelles.

Lettres patentes en forme de Chartre du Roy Henry III. du mois de Septembre 1578. signées par le Roy en son Conseil Bruffard, visa & scellées, sur lacets de soye rouge & verte en cire verte contenant ample confirmation de tous les priuileges & en outre permission de tenir maisons en tous lieux de la France auec exemption d'y loger gens de guerre, & de toutes cottisations & daces nouuelles fol. 87. 88. publiées, & enregistrées aux Registres du Parlement de Paris, ouy le Procureur General du Roy le 10. Iour d'Octobre 1578.

Sentence du general de l'imposition foraine de Champagne.

Sentence donnée par le General de l'imposition foraine de la Champagne en date du 28. Mars 1579. par lequel est donné ausdits Marchands entiere main leuée de dix tonneaux de Marchandises d'Allemagne & de cinq bottes d'acier & les cautions par eux données à cet effet deschargées signé Morisé, fol. 5. du second cahier. 1579. 28. Mars.

Acier & toutes autres Marchandyes exemptes. Descharge par ledit general du droit d'entrée.

Autre sentence dudit General en date du 20. Iuillet 1580. par laquelle les Marchands des Villes Imperialles sont declarez exempts du droit nouueau d'entrée & maintenus en la jouissance de leurs priuileges fol. 88. & 89. du second cahier. 1580. 20. Iuillet.

Louuet Fermier condanné aux despens.

Vne commission du 25. Octobre 1588. signée de la Haye sur vn Arrest de la Cour des Aydes donné auec tres ample cognoissance de cause entre lesdits Marchands, & Louuet Fermier de la douanne de Paris par lequel est donnée main leuée entiere auxdits Marchands de plusieurs tonneaux de Marchandises d'Allemaigne à sçauoir de Boccassins blancs, noirs & gris, qui auoient esté saisis pour le droit de douanne à l'entrée du Royaume. Ordonné que les deniers pour cela consignez seront rendus ausdits Marchands, & qu'à l'aduenir ils iouiront de leurs priuileges & exemptions, ledit Louuet condamné aux despens, fol. 8. du second cahier. 1588. 25. Oct.

HENRY IV.

Confirmation tres ample.

Autres lettres patentes du Roy Henry IV. en forme de Chartres du Mois de May 1595. signées Henry, & plus bas par le Roy de Neufuille Visa Contentor du Iardin, contenant tres ample confirmation de dous les susdits priuileges, à la charge de faire l'inscription, fol. 89. 90. 91. leües publiées, & enregistrées au parlement de Paris, ouy sur ce le Procureur du Roy le 30. May 1595. signé du Tillet fol. 92. en la Cour des Aydes, ouy & consentant le Procureur du Roy le 10. Iuin 1595. signé Poucet fol. 93. & au gref des finances de la Generalité de Paris le 12. May 1597. signé le Febure. 1595. May.

Arrest de la Cour des Aydes en conformité de la susdite Confirmation.

Arrest de la Cour des Aydes à Paris du 21. Iuin 1595. signé Poucet par lequel est donnée main leuée pure & simple ausdits Marchands des saisies faites par les fermiers d'vn nouueau droit d'entrée de toutes sortes de Marchandises entrants dans Paris erigé audit an auec restitution de leur deniers consignez, fol. 92. 21. Iuin.

Autre Arrest de ladite Cour des Aydes du derniet iour d'Auril 1597. signé Bernard. par lequel est donné ausdits Marchands pareille main leuée de leurs Marchandises auec deffences de ne les troubler par cy apres, a peine de tous despens, dommages & interests, fol. 93. 1597. 30. Auril.

Exemption de la nouuelle Douanne a Paris declarée par le Preuost des Marchands.

Ordonnance du Preuost des Marchands de Paris du 7. Iuin. 1597. signée Courtin, & scellée, par laquelle les priuileges desdits Marchands ont esté enregistrez & donné main leuée de leurs marchandises, sans en payer l'entrée à nouuelle douanne, & les gardiens deschargez, à la charge de s'inscrire au greffe de la ville, & deffense d'en abuser ny prester leurs noms, fol. 94. 7. Iuin.

Arrest

1600. 13. Iuin Arrest definitif de la Cour des Aydes du 13. Iuin 1600. signé Bernard, donné entre lesdits Marchands Allemands & Claude Bouttin Fermier de l'ancienne Douanne, par lequel leur est donné main leuée entiere & pure de leurs marchandises; ordonné qu'ils seront maintenus en la iouissance de leurs priuileges & exemptions, fol. 13. du second cahier.

1617. Ianuier Lettres patentes du feu Roy Louis XIII. du mois de Ianuier 1617. confirment ausdits Marchands les mesmes priuileges & immunitez, signé Louis, & sur le reply de Richelieu, & seelées, & visa Contentor Verdius, enregistrées ouy le Procureur general du Roy à Paris en Parlement le 10. Feurier 1617. Enregistrées en la Cour des Aydes le 26. Auril 1617. Signé du Puy. Enregistrées par Arrest en la Cour de Parlement de Rouen le 15. Iuillet de ladite année, signé de Marets.

LOVYS XIII. Confirmation pleine & entiere de tous lesdits priuileges par sa Maiesté le Roy Louys XIII.

Par toutes ces pieces & actes authentiques, il paroist assez clairement que nonobstant les troubles ciuiles, les guerres estrangeres quelleconques, & les entreprises diuerses de quelques Fermiers & Receueurs plus poussez par l'auidité de l'inter est propre que de celuy de l'Estat, les feus Roys de glorieuse memoire predecesseurs de sa Maiesté, à present regnant, ont tousiours continué à maintenir, releuer & remettre en iouissance les Marchands desdites villes Imperiales de leurs priuileges, immunitez & concessions Royalles touchant le commerce en France, & ce par parfaite connoissance de cause du bien & de l'vtilité publique (qu'ils ont aidé à soustenir par des aduances d'hommes & de grosses sommes d'argent dont les actes restent encor en main) & se fondants sur les meures deliberations & sages conseils de leurs Cours Souueraines de Parlements, de Chambres des Comptes & des Aydes, Gens de Iustice, Generalitez, Iurisdictions & autres Officiers qui successiuement les ont confirmez, publiez & obseruez. Et par vne fidele execution des mandemens de leurs Souuerains les ont fait maintenir sans interruption iusques au temps de la derniere catastrophe de la calamité publique des guerres d'Allemagne, à commencer depuis l'année 1633. & 34. iusques icy, que les Fermiers & Receueurs de France entassants mal sur mal, plus pour leur interest que de celuy de l'Estat en ont fait deschoir lesdits Marchands entierement. Supplient donc treshumblement sa Maiesté les Preteurs, Consuls & Senats des republiques & Villes Imperialles de Strasbourg, Augsbourg, Nuremberg, Francfort & Vlm, de vouloir à l'exemple glorieux de ces illustres ancestres auoir la bonté de restablir à leurs Marchands leursdits priuileges d'exemption des nouueaux impots; & requient les Ministres de leurs Conseils de iustice, de finances & autres pour leur confirmation & mauutention pour le bien public, commun & reciproque.

Lit. K.

PRIVILEGIA
oder Freyheiten.

Welche der zu Dennemarcken/ Norwegen etc. Königliche Mayestät.

Der Portugisischen Nation Hebräischer Religion, auch ihren Adhærenten und familien, so in der Veste Glückstadt an itzo residiren, und in künfftig kommen möchten/ Allergnedigst hat mitgetheilet und gegeben den 19. Iunii Anno 1630.

Gedruckt in der Veste Glückstadt/ Im Jahr 1633.

WIr Christian der Vierdte/ von GOttes Gnaden/ zu Dennemarcken/ Norwegen/ der Wenden und Gothen König/ Hertzog zu Schleßwig/ Holstein/ Stormarn und der Dithmarschen/ Graff zu Oldenburg und Delmenhorst/ etc. Thuen kundt Jedermänniglichen/ Demnach wir vor diesem der Portugisischen Nation Hebräischer Religion, aus sonderbahrer Gnade/ unterschiedene Privilegia, Immuniteten und Freyheiten in unserer neu erbaueten Stadt Glückstadt sich ruhiglich niederzulassen/ zu negociiren/ zu handlen/ zu wandlen und ihre Bürgerliche Nahrung zu treiben/ gnedigst mitgetheilet haben/ Aber wegen einfallender Kriegsempörung/ obgedachte Portugisische Nation zerstreuet/ und auff andere Oerter und Städte sich reteriret, nunmehr aber vermittelst Göttlicher assistentz unsere Fürstenthümbe/ Lande und Leute wieder zu einem friedlichen Standt gediegen/ haben wir fast rathsamb/ gut/ und vor unsere neu fundirte Stadt Glückstadt hochdienlich zu seyn erachtet/ daß man die frembden Nationen wieder herruffete/ bevorab die Portugiesen/ so diese Stadt ümb ein ansehnliches mit ihren Häusern vermehret. Haben demnach und zu Erlangung dessen/ den Ersamben Albertum Dionis, unsern gewesenen Müntmeistern/ Bürgern unser Glückstadt und lieben Getreuen/ zu uns erfordern lassen/ und ihme unsere gnedigste Meinung zuerkennen geben/ daß wir nicht allein die vorige Privilegia wolten erneuert/ confirmiret und bestettiget haben/ sondern/ wir wolten sie auch so wohl für uns/ als im Nahmen des Hochgebornen Fürsten/ unsers freundtlichen lieben Herrn Sohns/ Herrn CHRISTIANI des Fünfften/ zu Dennemarcken/ Norwegen/ der Wenden und Gothen erwählten Printzen/ Hertzogen zu Schleßwig/ Holstein/ Stormarn und der Dithmarschen/ Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst etc. Mehr und weiter privilegiren und begnaden/ wie wir ihnen dann hiemit aus Königlicher authoritåt/ Macht/ Gewalt und motu proprio nachfolgende Privilegia, Immuniteten und Freyheiten gnädigst concediren, mittheilen und geben.

I. Erstlich geben und ertheilen wir der Portugisischen Nation Hebräischer Religion Verwandten und Zugethanen/ so wohl Kauffleuten/ Rentenern/ als Handwercksleuten und allen andern/ vollenkommenes Geleit/ daß sie in unser neu erbauten Stadt Glückstadt ihre Niederlage anstellen/ und darein geruhiglich ohne alle molestirung/ sie sey realis oder Personalis, wohnen mügen/ auch Häusere und andere unbewegliche Gütere in und umb die Stadt vor sich und ihrer Erben zu heuren/ zu kauffen/ und auff Plätzen und Städten/ die ihnen vor diesem zugetheilet gewesen/ oder in künfftig solten zugetheilet werden/ zu bauen Macht haben/ welche Plätze/ unbewegliche Gütere und liegende Gründe/ sie jederzeit als rechte Eigenthumber bewohnen/ behalten/ und nach ihrem Gefallen alieniren

und

und verkauffen mögen / und ob auch vorerwehnte Plätze von andern eingenommen und bebauet weren / sollen selbe doch ihnen restituiret und wieder eingereumet werden / wie ihnen auch frey stehet / allerley Handel / Wandel und Handwercke gleich unsern andern Bürgern anzustellen und zu treiben / sollen jedoch nicht schuldig seyn / in ander Bürgerzunfften / Zechen und societeten sich zubegeben / sondern von denselbigen allerdings separiret und abgesondert bleiben / Wir geben auch denen / die also in unser Glückstadt sich niederlassen / einen solchen salvum conductum, daß sie in unsern Reichen und Fürstenthümben mit ihren Dienern frey / sicher mögen handlen / wandlen und negociiren, auß- und einreisen / wegziehen und wiederkommen ihres Gefallens.

2. Zum Andern / Wie wir sie dann auch hierbey versicheren / so lange sie unter uns wohnen / daß niemandt wegen einßiger civil oder criminal Sache / so vor concession dieser Privilegien, oder ehe sie sich alhier gesetzet / und ausserhalb unser und des Römischen Reichs Botmässigkeiten entstanden oder begangen / ob schon darüber an andern Orten citationes angestellet / oder auch sententz darin gefället seyn möchte / sie und ihre familien allhie weiter zuverfolgen zugelassen / vielweniger einßige execution gegen sie vorhenget werden soll / es were dann / daß sich einer oder ander unter ihnen zu Rechtlicher Verantwortung freywillig offerirte und erböte / wie dann auch hierin mit eingeschlossen seyn alle Schülde / so von ihnen / ihren familien und Gesinde / hinc inde vor dieser concession, oder ihrer Niederlassung in der Glückstadt / ausserhalb unserer und des Römischen Reichs Botmässigkeiten / vor ihrer Einkunfft gemacht seyn / und soll derenthalber kein Richter / Magistrat, oder Oberkeit Macht haben darin zuerkennen / weniger mit der Execution wider sie zu verfahren / bey Vermeidung unserer Ungnad und Straff. Und fals etwann darin gesprochen und verfahren seyn möchte / sol solches von keinen Würden seyn / noch vor Recht erkant werden.

3. Zum Dritten / Und damit sie ihrer Religion wegen / umb so viel mehr versichert / vergönnen wir ihnen in vorgedachter unser Stadt Glückstadt eine Schule oder Sinagoga anzurichten / zu kauffen / oder auch ein bequehm Haus darzu zu heuren / da es ihnen am besten beliebet / darin sie ihre Hebräische exercitia, ihre circumcisiones, matrimonia, Kinderzucht / institution und information nach ihrem Gesetz und Gebräuchen frey / sicher / so wohl in ihrer Schuel / als Häusern gebrauchen mögen / ohn iemands / was Standes und condition der auch sey / Einrede / Gewalt / Uberlast und Zunötigung / wie die im Wercke / und mit Worten beschehen könte / bey commination unser höchsten Ungnade und Straff.

4. Zum Vierdten / Wir wollen ihnen einen Platz vor der Stadt / von ungefehr zwey Morgen Landes / zu einem Kirchhoffe anweisen / da sie ihre Todten hingraben / auch von andern Oertern dahin bringen / und von dar wieder anderwerts transportiren mügen / sollen auch deßwegen keinen Zoll oder Unpflicht geben / und mügen von selbigem Platze so viel zu ihrem Kirchhoff / als sie nötig erachten / gebrauchen und beplancken / das übrige können sie unter sich theilen / Garten / Häuser und Höffe darauff setzen / sonder einige Grundtheur / iedoch daß sie eins vor allemahl Funffzig Reichsthaler dafür abgeben / und entrichten / damit sollen sie der possession, so lange sie in der Glückstadt wohnen / versichert seyn.

5. Zum Fünfften / Es soll ihnen auch vergönnet seyn / allerhandt Hebräische Bücher als Talmuth, Cabala, so wohl auch andere zu ihrer Religion dienliche / unter ihnen haben / und ohne einige Verhinderung zugebrauchen / zu dem Ende sie auch befügt seyn / eine Truckerey in Hebräischer Sprache auffzurichten.

6. Zum Sechsten / Ihrer Religion, Glaubens oder Gewissens halber / sollen sie

len sie im geringsten von niemandt / unter welchem prætext und Schein das geschehen könte / befraget / molestiret, inquiriret oder perturbiret werden / ob sie schon an andern Orten den Nahmen / als ob sie Christen weren / gehabt hätten / und in der Gestalt von dar weggezogen wehren / sondern wie andere unsere Unterthane und Bürger / also sollen auch sie sicherlich wohnen / frey und franck handeln / und ihre Gewerbe und Auffenthalt haben.

7. Zum Siebenden / Ferner haben sie begehrt / ihnen in ihren Privilegiis expresse zu prohibiren, wie dann ohne das unter ihnen nicht üblich were / mehr als 12. pro cento jährlich zunehmen / auch auff ein Pfandt nicht minder als hundert Reichsthaler außzuleihen / bey Pöen und Straffe der confiscation der Gelder / so offt sie solches übertreten / davon die Helffte an uns / die Helffte an die Armen verfallen seyn soll. Sie sollen auch nicht schuldig seyn / selbige Pfande länger als ein Jahr bey sich zubehalten / solte inner Jahres frist der Entlehner die Pfande nicht wieder einlösen / sol der creditor der Obrigkeit solches notificiren, und mit deren Vorwissen die Pfände öffentlich zuverkauffen / und sich daraus beyde des Capitals und außstehenden Renten bezahlt zumachen berechtiget seyn / das Ubrige aber dem Eigenthümber des Pfandts / oder so der verstorben / seinen nechsten Erben einhänden / Fals keine Erben verhanden / sol solches Uns als dem Landes Fürsten heimfallen.

8. Zum Achten / In vorfallenden Streitsachen / solchen der Portugisen Kauffbücher / sie seyn in Lateinischer / Portugisischer / Italienischer / Teutscher oder Spanischer Sprach geschrieben / gleich andern Beweißthumben / wie in Hamburg unter den Kauffleuten und sonsten gebräuchlich / mediante Juramento, plenè probiren und gelten.

9. Zum Neundten / Wir zehlen sie die Portugisische Kauffleute und gantze Nation hirmit liber, loß / exempt und frey von allen und ieden imposten, Hauptgeldern und andern derogleichen Lasten und contributionen, so wohl die Personen / als Gütere betreffend (doch vorbehaltlich des Zollens / der von den aus und eingehenden Waaren / Vermüge unser Zoll Rolle sol entrichtet werden) so etwa vor diesem albereit imponiret und auffgesetzt / und sie selbsten vor diesem jährlich entrichtet haben / oder in künfftig möchten imponiret werden / von denen und dergleichen imposten und Aufflagen befreyen wir / wie auch unsere Erben / Nachkommen und successorn sie die Portugisische Nation auff termin und Zeit fünff und zwantzig Jahr / als wir in unsern jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decemb. Anno 1629. gnädigst versprochen haben / und nach Verlauff der fünff und zwantzig Jahren sollen sie keines weges mehr / denn andere Nationen und Bürgere beschweret werden / wie wir sie ebenmässig hiermit loß / frey und quit sprechen von allen denen Schülden / welche die Gemeine oder Commun der Glückstadt vor diesem gemacht / damit sie keines weges sollen noch können beunruhiget werden.

10. Zum Zehenden / In Krieges- so wohl als Friedenszeiten / sollen sie von Einquartirung der Soldaten und andern Bürden gantz frey seyn.

11. Zum Elfften / Und dieweil wir sie vor unsere Unterthanen und Bürgere auffgenommen / können und mügen sie zu Wasser und Lande in ihrer oder sonst anderer Nahmen frey / sicher handlen und wandlen / mit angehendtem unserm hohen Versprechen / sie beydes ihrer Person und Commercien halber gleich andern unsern Unterthanen bey allen außländischen Potentaten, Herrn und Städten / eusserstes Fleisses / und in besten zu recommendiren, auch ferner also mit Königlichen favor / Gnaden / und Hülffe beyzuspringen / gleich wir uns in unsern jüngst außgetheilten Patenten erkläret / und sie versichert seyn sollen.

12. Zum Zwölfften / Da auch über Verhoffen / in unsern Königreichen / Fürstenthum-

stenthumben / an Ort und Enden / wie die Nahmen haben / durch Unglück und Ungewitter / der Portugisischen Nation ihre Schiffe / Güter und Wahren absonderlich zu Stranden kommen / verordenen und wollen wir hiemit vor uns / unsere Erben und Nachkommen / daß beydes Güter und Schiffe / sambt und absonders / wo die an Landen / ihnen gleich andern unsern Unterthanen umb ein liederliches und billiches Bergegeldt wieder außgefolget / und den rechten Eigenthümben restituiret werden sollen.

13. Zum Dreyzehenden / Und so fern unter ihnen einer durch einen unverhofften Fall und zustehendes Unglück zu falliren und zu Schaden käme / oder auch daß GOTT in Gnaden abwenden wolte / in verderben geriehte / und daher an einige particular Personen mit Schülden verhafftet bliebe / in diesem Fall begehren und wollen wir / daß unsere Obrigkeit eine gewisse Zeit auffsetze / innerhalb welcher ihre Committenten und Correspondenten ihr an die Güter prætendirtes Eigenthumbliches Recht gebührender massen beweisen und außführen / und immittelst sollen die Gütere / Wahren und Wechselbriffe / oder andere ihren Committenten und Correspondenten zugehörige Sachen in guter gewahrsam genommen / und nichts davon distrahirt werden / ehe dann die Rechnung geschlichtet seyn / als durch ordinantz und im Gebrauch darüber wird disponiret seyn / iedoch mit vorbehalt und reservirung unsers Königlichen Interesse.

14. Zum Viertzehenden / Wie wir ihnen gleichsfals gnädigst concediren und verstatten / daß ihrer Frauen Brautschatz und Mitgifften ihrer Gewohnheit nach / allen creditoren præferiret und vorgezogen seyn / iedoch müssen die Ehe Certen von ihren Obern und Eltisten confirmiret, und von unser gesatzten Obrigkeit vidimirt und confirmirt werden / so ferne als bey den Christen solche præferirung solte gelten / und stat haben / welche confirmation und vidimirung / inwendig drey Monatten / wann sie sich darnieder setzen / oder da verheirathen / umb allen unterschleiff zuverhüten geschehen soll / doch soll solche præferentz gegen unsere Zolle und Landtheuren keine stat haben / denn die in alle wege müssen vorab entrichtet und bezahlet werden.

15. Zum Funffzehenden / Ein Thäter oder Verbrecher ihrer Nation, wegen etwan eines begangenen delicti civilis oder criminalis, sol in keiner secret oder privat, sondern einer gemeinen öffentlichen Verhafftung / daraus er sich seines Verbrechens halber gegen Männiglichen zuverantworten / gebracht werden / und sollen die Delinquenten allein / nicht aber die Unschuldigen mit gestraffet werden / nach außgestandener Straffe aber / dafern die nicht infamiam, oder Landt und Stadtverweisungen irrogirten, haben die abgestraffete Verbrecher unsere Privilegien wie vor / also nach heilsamb zugeniessen / hette unter ihnen auch einer oder der ander das Leben verwircket / sol derselbe / wie andere unsere Bürgere und rei mortis mit des Orts gebreuchlicher Straffe vom Leben zum Tode gebracht werden / und durch solche beschehene delicta und andere verwirckte Ubelthaten sollen unsere Privilegia keines Weges / und in keinem Articul geschwechet oder violirt werden.

16. Zum Sechzehenden / Es sol niemandt von ihnen / es seyn Mann- oder Weibes Personen / zur Tauff und Christlichem Glauben gezwungen werden / sondern wer sich zum Christenthumb begeben wil / sol funffzehen Jahr / und nicht minder alt seyn / auch nicht also bald angenommen werden / aus bedencklichen Ursachen / daß ein solcher Ubergang aus Zorn und Eyffer geschehen seyn möchte / derowegen sol solche Person sich wohl zubedencken viertzig Tage zeit haben / nach Verfliessung der viertzig Tagen kan er zum Christenthumb schreiten und treten.

17. Zum Siebenzehenden / Als auch unter ihnen einer oder der ander mit einer Christinnen sich vermischen möchte / sol er vor erster Verbrechung nicht höher / als

als auff Zehen Reichsthaler: Und da er noch in eodem crimine betreten wird / auff fünff und zwantzig / und dann endtlich und zum dritten mahl auff funfftzig Reichsthaler büssen und abtrag machen / und in Entstehung oder Mangelung der uffgelegten Straffgelder mit gefänglicher Hafft oder Verweisung abgestraff / werden / welche Straffe allein auff die / so mit ledigen und ruchlosen Personen sich vermischen / zuverstehen / solten sie aber mit Ehelichen Personen zu thun haben / oder sonsten andere excessen begehen / sol mit ihnen nach Landes Gebrauch und Bürgerlichen Rechten verfahren werden.

18. Zum Achtzehenden / Wir concediren ihnen auch gnädigst / in unserer Glückstadt andere Hebreer / so aus Levanto, Italia, Africa oder sonsten woher kommen / zu sich zunehmen / die ihrer Priuilegien ebenmässig zugeniessen haben / aber keine Teutsche Juden sollen darunter verstanden werden / welche diese unsere Priuilegia aus unsern Fürstenthumben / auß benommen die / so mit unserer Bewilligung sich zu Wandesbeck niedergelassen / gäntzlich excludiren.

19. Zum Neunzehenden / Sollen sie nicht verbunden seyn / eintzige Abzeichen über sich zutragen / auch nicht in einer Gassen oder Ort / besonders und allein zu wohnen / sondern durch die andern Gemeinen / wo es ihnen beliebet / und gefället.

20. Zum Zwantzigsten / Die Fleischhacker in unsern Städten sollen ihnen gleich andern unsern Bürgern / das Fleisch umb selbigen Preiß / verkauffen / und auff ihre Weise schlachten lassen.

21. Zum Ein und Zwantzigsten / In civil und Kauffmanns Sachen / so zwischen ihnen selbsten entstehen und vorfallen / haben ihre eigene Richter und Obern / die wir ihnen vergönnen / allzeit von ihrer Nation zuerwehlen / Macht auff hundert und funfftzig Reichsthaler definitivè zu urtheilen und zusprechen / höhere Summen gehören vor unsern Rath und Gerichte / imgleichen geben wir ihren obgedachten Obern und Eltisten ebenmässigen Gewalt in Testamenten / Erbschafften / Brautschätzen / Matrimonial Sachen / und so dotes und dergleichen concerniren, da einiger Streit vorfelt / selbige nach ihren Gesetzen und Gebräuchen vollkomblich und definitivè ohne einiges appelliren, oder revidiren, zu urtheilen und zu vertragen / bey welchem Urtheil und Außspruch / es so steiff und feste sol bleiben und bewenden / als wann unser Magistrat selbe außgesprochen hätte / und sollen unsere gesetzte Obrigkeiten ihnen iedesmahl zur würcklichen execution die hülffliche Hand bieten / und da einer ohne Erben verstürbe / mag er seine Güter geben / wem er wil / stirbet er aber ohne Testament und gesetzte Erben / kehren die Obern und Eltisten die Verlassenschafft zu seinen nechsten Erben / fals deren keiner verhanden / verfallen drey Theil seiner Verlassenschafft an uns / als ihren Landesfürsten / den vierdten Theil mügen die Obern nach ihrem gefallen geben / wem sie wollen.

22. Zum Zwey und Zwantzigsten / In Sachen aber / so zwischen ihnen und Christen streitig fallen / sollen sie an unsern Rath und Gericht verwiesen seyn / welche ohne weitleufftiges procediren de simplici & plano, so es immer müglich / alle Sachen richten und schlichten sollen / so ferne sich aber in deren Außspruch ein oder der ander Theil beschwert zu seyn vermeinet / sollen sie immediatè an uns zu appelliren und sich zu beruffen Macht haben / aber vor keine Städte zu compariren schüldig seyn / wie wir auch nicht wollen / daß sie auff ihren Festtagen vor Gerichte stehen / noch citiret oder geladen werden. Sie sollen aber hinwiederumb in denen in der Christlichen Kirchen gebräuchlichen Festtagen ihre Laden gesperret halten.

23. Zum Drey und Zwantzigsten / Wann unter ihnen ihres Glaubens erfahrne Doctores in der medicin oder Chyrurgi verhanden / mögen sich selbe bey Männiglichen gebrauchen lassen / so ihrer Chur begehren / wie dann ihre Kinder zu sol-

zu solchen gradum sich qualificirt zu machen / sollen Macht haben / in unsern privat und hohen Schulen zu studiren / und darin die Lateinische und Griechische Sprachen wohl zu erlernen und zu fassen.

24. Zum Vier und Zwantzigsten / Zu Bestellung ihrer Haußdiensten / mügen sie zu Knechten / Mägden und Ammen annehmen von Christen / so ihnen dienen wollen.

25. Zum Fünff und Zwantzigsten / die Portugisischen Hebreer / auch ihrer Adhærenten Gezeugnüssen belangende / sollen selbe / dafern es sonsten unberüchtigte Personen seyn / in und ausser Gerichte wahr seyn und gelten eben so wohl / als anderer unsere Bürger / niemandt sol sie hassen / noch übel tractiren, vielmehr aber nebenst ihren Kindern und Gesinde / andern Bürgern gleich respectiren und halten / wer darwider thut / sol mit billicher Straffe beleget werden / und dafern auch in vorfallender Feuersbrunsten / Wasserfluten / Auffruhren oder andern Ungelegenheiten / welche der liebe GOTT gnädig abkehre und wende / sie eintziger Hülffe benötiget / sol die Bürgerschafft schuldig seyn / ihnen / so wohl auch andern frembden Nationen die hülff und Nachbarliche Hand zubieten und treulich bey zustehen / welches dann auch den Bürgern bey Ablegung ihres Bürgerlichen Eydes mit sol eingebunden und anbefohlen werden.

26. Zum Sechs und Zwantzigsten / wegen Ungehorsambs / Muthwillens und verübten Gewalts unter ihnen / haben ihre Obern und Eltisten Macht / die Verbrecher pro quantitate & qualitate delicti, etwa mit einer Geltstraffe zubelegen / oder gar aus ihren Societeten nach ihrer weise zustossen / oder auch vermittelst ihres Gesetzes zu bandiren, doch unpræjudicirlich unsers Interesse und gebührender Brüche / wie sie auch die Vaganten und Landläuffer unter ihnen ihres gefallens über drey Tage nicht leiden noch dülden mögen / und sollen unsere Obrigkeiten ihnen in alle wege in solchen Fällen assistiren und zur execution verhelffen.

27. Zum Sieben und Zwantzigsten / sie sollen auch mit den Zolle nicht höher / als andere unsere Bürgere / denen sie in hoc passu gleich / beschweret werden / was sie an Perlen / Cleinodien / Edelgesteinen / Gold und Silber handelsweise ein- und wieder außführen / auch Haußrath und andere mobilien, solches alles ist vom Zollen entfreyet / wie dann auch / wann einer oder der ander mit seiner gantzen familia und Gesinde sich an andere frembde Oerter ausser unser Fürstenthumb und Jurisdiction, welches ihnen frey stehet / begeben wolten / allerdings nichts zu entrichten schüldig seyn sollen.

28. Zum Acht und Zwantzigsten / wir vergünstigen auch hiermit den Portugisischen Kauffleuten und ihren Adhærenten, daß sie in unser Glückstadt mögen Schiffe zimmern oder auffbauen lassen / und das nothwendige Holtz zu den Schiffen in unsern Fürstenthumben oder sonsten einkauffen / daran sie niemandt sol verhindern / auch ferner Macht haben / die auffgebauete Schiffe entweder selbsten zubefrachten oder ihres gefallens zu alieniren und zuverkauffen / zur Stelle oder auch in frembden Landen / ungeachtet aller Rechten / Statuten, Gebräuchen und Gewohnheiten / so dagegen seyn und streiten solten.

29. Zum Neun und Zwantzigsten / wie wir dann auch wollen / daß obgesetzte unsere Privilegia in allen Articuln, Clausuln und Puncten, von uns / so wohl unsern Erben und Nachkommen / in unsern Füsterthumben und Landen principaliter aber in unserer Glückstadt / den Portugisischen und Spanischen Hebreern / auch ihren Adhærenten und familien allezeit steiff / fest und unverbrüchlich / wie wir ihnen zugesagt und versprochen / sollen gehalten werden / und da über das einer oder der ander Articul dieser unser Privilegien einiger Interpretation benötiget / so selbe den Portugisen / ihren familien und Adhærenten zum ersprießlichen besten von uns / unsern Erben und successorn beschehen und inseriret werden.

30. Zum Dreyssigsten / wofern es sich auch begebe / daß uns die Portugisische und Spanische Nation Hebräischer Religion auff länger / als fünff und

zwantzig Jahr laut unsern außgegebenen Patenten, zu leiden und zu dulden nicht belieben solte/ so wollen nebenst unsern Erben und Nachfolgern wir ihnen solches drey Jahr zuvor schrifftlich intimiren lassen / welche Intimation und Loßkündigung auff den Fall sie nicht schrifftlich beschihet / von keinen Würden seyn sol / auch hiebey mit anhengen und versprechen / ihnen dermassen behülfflich zu seyn / daß sie ihre liegende Gründe / Häusere und Landtgütere / innerhalb solcher drey Jahre zu Gelde schlagen / und ihre außstehende Schülde einbringen mögen / und da etliche unter ihnen in den dreyen Jahren von ihren Debitorn nicht vollenkomblich bezahlet würden / auch ihre Häusere und habende Gründe nicht verkaufft hätten / ist derselbige dreyjährige termin biß zu ihrer volligen Bezahlung tenore nostrorum Privilegiorum vor dieselben / die ihre Güter nicht verkauffen / noch das ihrige erlangen können / hiemit prolongiret und erweitert / in ihrem wegziehen sollen sie nicht schuldig seyn / ichteswas abzugeben / so wohl dieselbige / die nach beschehener Intimation, als alle die jenige / die vorher und zu ieder zeit aus sich selbsten und freywillig wegziehen / uns über das neben unsern Erben und Nachkommen zu aller guten und gedeylichen Beforderung erbietend / damit sie zu ihrem Abzug und zu Abführung aller ihrer mobilien fahrender Haab und Güter / mit nothwendigen Wagenfuhren / Rossen und Schiffen gegen billige Bezahlung versehen / und in keinerley wege von uns oder sonst iemandts / wer der auch seyn möchte / auffgehalten oder gehemmet werden / daß sie sich dahero über uns nicht zubeklagen haben sollen / doch daß sie auch alle Schülden / damit sie andern rechtmässiger Weise verhafftet / abtragen / und so wohl ihren Creditoren als andern / so sie mit Recht zubesprechen haben / satisfaction geben.

31. Zum Ein und Dreissigsten / im fall auch die Niederländischen Nationen in unser Glückstadt wohnend / einige andere Freyheiten als hirein begriffen / Nemblich / in Norwegen mit Eichen Holtz und Bäumen zu handlen / oder andere mehre Privilegia / die sie alschon von uns erlanget / oder in künfftig erlangen möchten / vor sich hätten / wollen wir ihnen auch deren zugeniessen und sich zu gebrauchen vergönnet / und Krafft dieses zugelassen haben / dermassen als wann sie ordentlich allhier specificiret und außgedrucket weren.

32. Zum Zwey und Dreissigsten / wie wir dann auch hierbey und in Krafft dieses allen unsern Königlichen Botmässigkeiten Subjicirten und Angehörigen / als Stadthaltern / Ambtleuten / Gubernatorn, Rähten / Vögten / Obrigkeiten / und sonsten allen und ieden unsern Ambtstragern / ernstlichen injungiren und befehlen / so wohl in Krieges- als auch in Friedenszeiten / diese unsere der Portugisischen Nation mitgetheilte Privilegia, wie sie hie oben der länge nach gesetzt uñ begriffen / getreu und fleissig in acht zu nehmen / zu manuteniren, uñ in viridi observantia zu halten.

33. Zum Drey und Dreissigsten / schließlichen wollen wir / daß diese der Portugisischen Nation, und ihren Adhærenten, und mit beschriebenen ertheilete Privilegia und Indulta, von uns / unsern Erben und Nachkommen in allen Clausuln und Puncten steiff und feste gehalten werden. Derowegen wir dann alle Geist- und Weltliche Rechte / Gesetze / Statuten, Ordnungen / Decreta und Gebräuche / wie die Nahmen haben / so diesen unsern ertheilten Privilegiis contrariiren, oder derogiren möchten / Krafft habender Königlicher Macht und Gewalt / vor uns / auch unseren Erben und Nachkommen / annihiliren, Cassiren, annulliren, und hiemit auffheben / in totum sampt und sonders / keine außgeschlossen / und bleiben ihnen ieder zeit mit Königl. Gnad und geneigtem Willen wohl zugethan. Wie wir uns solches dann auch gnädigst erbieten / zur Fortsetzung der Commercien, und auff begebene Fälle / diese unsere Privilegia zu extendiren und zuvermehren / und da es nöthig / mehr in ein und ander Articul zu addiren. Dessen zu mehrer Versicherung / haben wir diese gegenwertige Privilegia, mit unserer Handsubscription und Königlichem Insiegel bekräfftiget / Gegeben in unser Veste Glückstadt / den 19. Junii Anno 1630.

Lit. L.

PRIVILEGIA
oder Freyheiten.
Welche der zu Dennemarcken / Norwegen etc. Königliche Mayestät.
Der Niederlandischen Nation, und ihren familien, Adhærenten, und Mitbeschriebenen / so in der Veste Glückstadt anietzo residiren, und in künfftig kommen möchten / Allergnädigst hat mitgetheilet und gegeben am 17. Octobris, Anno 1631.

Gedruckt / Mit consentz und belieben des HochEdeln / Gestrengen Herrn Gubernatoris der Veste Glückstadt / Im Jahr 1633.

Wir Christian der Vierdte / von GOttes Gnaden / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen König / Hertzog zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und Dithmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst / etc. Thuen kundt Jedermänniglichen / Demnach wir vor diesem der Niederlandischen Nation aus sonderbahre Gnade unterschiedene Privilegien, Immunitäten und Freyheiten in unsere neu erbaute Stadt Glückstadt sich ruhelich niederzulassen / zu negociiren, zu handlen / zu wandlen / und ihre Bürgerliche Nahrung zu treiben / gnädigst mitgetheilet haben / aber wegen einfallender KriegsEmporung obgedachte Niederlandische Nation guten Theils zerstreuet und auff andere Oerter sich reteriret, auch die Handelung und Nahrung zimblicher massen turbiret und niedergelegt worden: Nunmehr aber vermittelst Göttlicher assistentz unsere Fürstenthumbe / Land und Leute / wieder zu einen friedtlichen Standt gediegen / haben wir fast rathsamb / gut / und für unsere neu fundirte Stadt Glückstadt hochdienlich zu seyn erachtet / daß man die frembden Nationen wieder herruffete / bevorab die Niederländeren / so diese Stadt umb ein ansehnliches mit ihren Häuseren vormehret: Haben demnach und zu Erlangung dieser / in unsern jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decembris 1629. unsere gnädigste Meinung zu erkennen gegeben / daß wir nicht allein / die vorige Privilegia wollen erneuert / Confirmiret und bestettiget haben / sonderen auch auff derselben anhalten solche mit neuen indulten und Privilegien, so viel immer mit Fug und Recht geschehen kan / vormehren und vorbesseren. Wie wir ihnen dann hiermit auß Königlicher Autorität / Macht / Gewalt / und Krafft Landes Fürstlichen hohen Obrigkeit / auch so wohl für uns / als in Nahmen des Hochgebohrnen Fürsten unseres freundtlichen lieben Sohns / Herrn Christian des Fünfften / zu Dennemarcken / Norwegen / der Wenden und Gothen erwehleten Printzen / Hertzogen zu Schleßwig / Holstein / Stormarn und der Dithmarschen / Graffen zu Oldenburg und Delmenhorst etc. Nachfolgende Privilegia, Immuniteten und Freyheiten gnädigst concediren, mittheilen und geben.

1. Erstlichen wollen wir / auch unsere Erben / Nachkommen und Successoren, die Niederlandische Nation, die sich in unsere Glückstadt heußlich niederlassen / und besetzen / ingesambt und ohne Unterscheid Geist-oder Weltlicher Personen / Kauff-oder Handwercks Leute / Rentener / Schifferen oder Pauren / vor unsere Unterthanen auff-und annehmen / daß sie neben ihren Erben und Haußgesinde / unter unseren Schutz und protection ein erbahres Leben in aller Sicherheit führen mügen: Gestalt wir ihnen dann hirmit und in Krafft dieses unser freyes sicheres Geleidt / vor ihre Personen / Haußgesinde / Güter und alles was ihnen

zustendig/ ein besser und bestendiger Form wollen ertheilet haben/ mit ernsten Befehlich/ daß niemand was Nation / qualitet oder Condition er auch seyn mag/ dieselbigen beleidigen/ ihnen übels nachreden / oder sonsten auff was weise es geschehen könte/gegen sie etwas de facto attentire, oder sich gelüsten lasse / vielmehr aber nebenst ihren Kinderen und Gesinde/ andere Bürgern gleich respectiren und halten: Wer darwider thut / soll mit billicher Straffe beleget werden. Und daferne auch in vorfallenden Feuersbrunsten / Wasserfluthen / oder anderen Ungelegenheiten / welcher der liebe GOtt gnädig abkehre und abwende/sie eintziger Hülffe benötiget/ sol die Bürgerschafft schüldig seyn/ihnen so wol auch anderen frembden Nationen/ die hülff- und nachbarliche Hand zu bieten und treulich beyzustehen/ welches dann auch den Bürgeren bey Ablegung ihres Bürgerliches Eydes mit soll eingebunden und anbefohlen werden. Wir wollen auch nicht gestatten daß iemand von denen / die sich erwehnter massen in der Glückstadt unter unser protection begeben/ausserhalb unsere Königreiche und Fürstenthumbe heimblich oder öffentlich weggeführet/und vor frembde Richter gebracht oder gestellet/noch auch von unseren Richtern und Officirern/ ohne ordentlichen Proceß und rechtmäßige Erkäntnüsse/ unsere Lande und Städte vorwiesen / oder aus denselben wegzuziehen gedrungen werde: sonder es sollen die jenige/die in Civil oder Criminal Sachen zu besprechen willens/ihre Klage an den Ort/wor sie wonhaft/ vor den ordinari Richter anstellen/ und daselbsten in prima instantia gebührenden Außschlages erwarten: Und dar sie darmit nicht friedlich/durch appellation die Sache in secunda instantia an die übergerichte/oder nach importantz derselben/vor uns/unseren Stadhalter und Räthen anhengig machen/ und rechtmäßiger Entscheidung gewertig seyn. Mügen auch alle die jenige/so qualificirt befunden/gleich unsern eingebornen ad officia publica gezogen und gebraucht werden.

2. Zum Andern/sol ihnen frey stehen aller bürgerliche Nahrung zu Wasser und Lande/mit Kauffmanschafft/Handwercken oder ander Handtierung / wie die Namen haben mügen/an allen Oertern im Jahrmarckten/mit offenen Buden/ Laden und Winckelen/Gewicht und Maß/ gleich andern unsern Unterthanen ungehindert zu treiben und fortzusetzen. Sollen iedoch nicht schuldig seyn/in andere Bürger Zunfften/Gilden/Amptern oder Societeten sich zu begeben / sondern von denselbigen allerdinges separiret und abgesondert bleiben/und einem ieden sein Brod zu suchen/und Handtierung zu treiben auff was massen er es am nützlichsten und bequemsten befinden wird/doch daß es ehrlicher und redlicher weise geschehe / frey und zugelassen seyn

3. Zum Dritten/die ihre Handlung zu Wasser und zu Lande treiben werden/den wollen wir zu solcher ihrer redlicher Handtierung/ auff ihr unterthänigstes Anhalten/unsere Königliche offene Passe auf Hispanien/Portugal/Italien/Alexandria/ Indien/Guinea/Nordland/Gronland/und andere Oerter / wie es ihnen beliebet/ gleich unseren eigenen Eingebornen mittheilen / auch ihre Personen sampt ihren Commercien zu Wasser und Lande in unsern Königlichen Schutz und protection nehmen/ alle gute Beforderung bey außlendischen Potentaten und Herrschafften erweisen/ und unse euserste dahin bemühen / daß die Niederlandische Nation/ unter denselben und in ihren Botmeßigkeiten gleicher Freyheit in den Commercien, wie unsere eingeborne Unterthanen geniessen mügen. Und mügen sie nicht allein mit den Eingesessenen unsere Reiche und Fürstenthumbe/ sondern auch Frembden / und Außwendigen Marschopey halten/ uñ mit derselben Geld und Wahren ihres gefallens/und gleich ihren eigenen Gütern ohne Vorhindernisse ihre Handtierung treiben.

4. Zum Vierdten/wo etwan Krieg oder Uneinigkeit/welches GOtt gnädig vorhüten wolle/ zwischen unseren Reichen und Landen/ und solcher Participanten Obrigkeit entstehen solte/wollen wir keines weges gestatten daß derselbe Frembden mit unseren in der Glückstadt gesessenen Unterthanen in Handlung eingelegte Gelder/ oder Wahren arrestiret, sequestiret, oder angehalten werden sollen/sondern es soll ihnen frey stehen/ dieselbe / ohne Beschwerung und Vorenthalt von dem unseren

zu forderen / und ihres Gefallens darmit zu gebahren: Doch daferne sie sich in der Person nicht geben uns gebrauchen lassen.

5. Zum Fünfften / da auch über verhoffen in unsern Königreichen / Fürstenthumben / an Ort und Enden wie die Nahmen haben / durch Unglück und Ungewitter der Niederländischen Nation ihre Schiffe / Gütere und Wahren absonderlich zu Stranden kommen / vorordnen und wollen wir hirmit vor uns / unsere Erben und Nachkommen / daß beydes Gütere und Schiffe sambt und absonders / wor die anlanden / ihnen gleich andern unsern Unterthanen / ümb ein liederliches und billiches Behrgeld wieder außgefolget / und den rechten Eigenthumbern restituiret werden sollen.

6. Zum Sechsten / wir setzen sie die Niederländische Kauffleute und gantze Nation hirmit liber, loß / exempt, und frey von allen und jeden Imposten, Hauptgeldern / und anderen derogleichen Lasten und Contributionen, so wohl die Personen als Gütere betreffend (iedoch vorbehaltlich des Zollens / daß von den auß- und eingehende Wahren / vormüge unsere Zoll Rolle sol entrichtet werden) so etwa vor diesen albereit imponiret und auffgesetzt / und sie selbsten vor diesen jährlich entrichtet haben / oder in künfftig möchten imponiret werden: Von denen und dergleichen Impösten und Aufflagen befreyen wir / auch unsere Erben / Nachkommen und Successoren sie / die Niederländische Nation, auff termin und Zeit Fünff und Zwantzig Jahr / als wir in unseren jüngst außgetheilten Patenten sub dato Glückstadt den 9. Decembris Anno 1629. gnädigst versprochen haben. Und nach Vorlauff der Fünff und Zwantzig Jahren sollen sie keines Weges mehr dann andere Nationen und Bürger beschweret werden. Wie wir sie ebenmässig hirmit loß / frey und quit sprechen von allen denen Schülden / welche die Gemein oder Commun der Glückstadt vor diesen gemachet / damit sie keines weges sollen / noch verunruhiget werden.

7. Zum Siebenden / in Krieges so wohl als in Friedenszeiten sollen sie von Einquartirung der Soldaten und anderen Bürden gantz frey seyn.

8. Zum Achten / sie sollen auch mit den Zolle nicht höher als andere unsere Bürgere / denen sie in hoc passu gleich / beschweret werden: Was sie an Perlen / Cleinodien / Edelgesteinen / Gold und Silber handelsweise ein- und wieder außführen / auch Haußrath / und andere mobilien, solches alles ist von Zollen entfreyet: Wie dann auch / wann einer oder der ander mit seinen gantzen familia und Gesinde sich an frembde Oertere / ausser unsere Fürstenthumbe und Jurisdiction, welches ihnen frey stehet / begeben wolten / aller dinges nichtes zu entrichten schuldig seyn sollen.

9. Zum Neundten / in vorfallender Streitsachen / sollen der Niederländern Kauffbücher / sie seyn in Niederländischer / Frantzösischer / Teutscher oder andere Sprachen geschrieben / gleich anderen Beweißthumben / wie in Hamburg unter den Kauffleuten und sonsten gebräuchlich / mediante juramento plene probiren und gelten: Auch sollen der Niederlanderen und ihren Adhærenten Gezeuchnüssen / daferne es sonsten unberuchtigte Personen seyn / ein und ausser Gerichte war seyn und gelten / eben so wohl als andere unsere Bürgere.

10. Zum Zehenden / so ferne unter ihnen einer durch unverhofften Falle und zustehenden Ungelücke zu fallieren und Schaden käme / oder auch daß GOTT in Gnaden abwenden wolte / im vorderben gerahte / und daher an einige particuliet Personen mit Schüldern verhafftet bliebe / in diesen Falle begehren und wollen wir / daß unser Obrigkeiten eine gewisse Zeit auffsetzet / innerhalb welcher ihre Committenten und Correspondenten ihr an die Güter prætendirtes eigenthumliches Recht gebührender massen beweisen und außführen: Und immittelst sollen die Gütere / Wahren und Wechselbrieffe / oder andere ihren Committenten und Correspondenten zugehörige Sachen in guter gewahrsamb genommen / und nichtes davon distrahirt werden / ehe dann die Rechnung geschlichtet seyn /

 als

als durch ordinantz und im Gebrauch darüber wird disponiret seyn/ iedoch mit vorbehalt und reservirung unsers Königlichen Interesse.

11. Zum Eilfften/ in Civil und Kauffmans Sachen/ so zwischen ihnen selbsten entstehen und vorfallen/ haben ihre eigne Richter und Deputirte/ die wir ihnen vorgönnen allezeit von ihrer Nation zu erwehlen/ Macht auff hundert und funffzig Reichstahler definitive zu urtheilen und zusprechen: Höhere Summen gehören vor unsere Rath und Gerichte. Jmgleichen geben wir ihren obgedachten Deputirten ebenmässigen Gewalt in Testamenten/ Erbschafften/ Matrimonial Sachen/ und so dotes und dergleichen concerniren/ da einiger Streit vorfält/ selbige nach ihren Gesetzen und Gebräuchen volkomlich und definitive ohne einiges appelliren oder revidiren/ zu urtheilen und zu vortragen/ bey welchen Urtheil und Außspruch es so steiff und feste sol bleiben/ und bewenden / als wann unsere Magistrat selbige außgesprochen hätte / und sollen unsere gesetzte Obrigkeiten ihnen iedesmahl zur würcklichen execution die hülffliche Hand bieten.

12. Zum Zwölfften/ wann sie aber mit einen von einer anderen Nation oder Außlendischen zu thuen haben/ sollen sie an unsere Rath und Gerichte vorwiesen seyn/ welche ohne weitläufftiges procediren de simplici & plano, so es immer müglich/ alle Sachen richten und schlichten sollen: So ferne sich aber in deren Außspruch ein oder der ander Theil beschweret zu seyn vormeinet/ sollen sie immediate an uns zu appelliren und sich zu beruffen Macht haben: Aber vor keine Städte zu compariren schüldig seyn.

13. Zum Dreyzehenden/ wollen wir die Niederländern so sich in unser Glückstadt niederlassen/ nicht allein in unseren Reichen und Fürstenthumben schützen und schirmen/ sondern auch bey ihrer Obrigkeit/ worunter sie zuvor gesessen/ so viel füglich geschehen kan/ die Beschaffenheit thuen / daß sie mit ihrer Haab und Gütern nach dero Landen Gerechtigkeit außgestattet werden.

14. Zum Vierzehenden/ daferne auch noch Platze in Glückstadt übrig / die noch nicht andern vorgeben/ solchen wollen wir ihnen / so daselbsten zu bauen entschlossen/ anweisen und einreumen lassen/ ihre Häusere und Wohnung darauff zu bauen/ ohne eintzige wieder Erstattung oder Bezahlung des fundi und Platzes. Wie sie auch Macht haben/ Häusere und andere unbewegliche Gütere ein umb die Stadt vor sich und ihren Erben zu Heuren/ zu Kauffen/ und auf Platzen und Städten/ die ihnen vor diesen zugetheilet gewesen/ oder in künfftig solten zugetheilet werden/ zu bauen/ welche Platze unbewegliche Gütere und liegende Gründe/ sie iederzeit als rechte Eigenthümber/ bewohnen/ behalten/ und nach ihren gefallen alieniren und vorkauffen mögen: Und ob auch erwehnete Platze von anderen eingenommen und bebauet werden/ sollen selbe doch ihnen restituiret und wieder eingereumet werden.

15. Zum Funffzehenden / wann ihnen nicht länger an obspecificirten Orte zu vorbleiben/ und ihre Handtierung daselbst zu treiben gefallen würde/ soll ihnen mit den ihrigen/ was sie dahin gebracht oder daselbsten erworben und gewunnen / ohne eintzige Entgeltnisse wegzuziehen/ und an Orte/ wo ihnen geliebet/ sich zu begeben/ vergönnet und zugelassen seyn.

16. Zum Sechzehenden / wir vorgünstigen auch hiermit den Niederländischen Kauffleuten/ und ihren Adhærenten, daß sie in unser Glückstadt mügen Schiffe zimmeren oder auffbauen lassen/ und das nothwendige Holtz zu den Schiffen in unseren Fürstenthumben oder sonsten einkauffen / und die Stör hinab bringen lassen/ daran sie niemand sol verhinderen; Auch ferner Macht haben / die auffgebauete Schiffe/

Schiffe / entweder selbsten zu befrachten oder ihres gefallens zu alieniren und zu vorkauffen/zur Städte/oder auch in frembden Landen / ungeachtet aller Rechten/ Statuten/Gebräuchen und Gewonheiten/so dagegen seyn/ und streiten solten.

17. Zum Siebenzehenden/ soll ihnen auch frey stehen und zugelassen seyn / zu Erbauung ihrer Häuser und Schiffe aus unseren Königreich Norwegen/Eichen Holtz umb billiche Bezahlung abzuholen/ dero Behueff sie dann einen Schein von unseren Gubernatorn fordern und in Norwegen vorzeigen sollen / daß sie zu der Glückstadt gesessen.

Dieser Punct ist *Cassiret* so weit das Eichē Holtz betrifft.

18. Zum Achtzehenden/ geben und lassen wir/ auch unsere Erben/ Nachkommen und Successoren gnädigst zu/ daß sie das freye Exercitium ihrer Religion in ihrer Sprach auff ihren Kosten/ohne eintzige Vorhinderung in aller Erbarheit/und stille haben und treiben mügen. Es soll ihnen auch hiermit zugelassen seyn / eine Schule auf ihren Kosten anzurichten/und darinne ihre Kinder im Lesen und Schreiben/Rechnen/und derogleichen zu unterrichten: Es soll ihnen auch frey stehen bey ihrer Tracht in Kleideren/und anderen Gewonheiten und Gebräuchen/in Hochzeiten/Kinder tauffen/Begräbnüssen/Gästereyen/Zusammenkunfften / und derogleichen/zuvorharren/auch sonsten in Speise/ Tranck/ und Kleidung das was sie bezahlen können zu geniessen und zu gebrauchen.

19. Zum Neunzehenden/ wollen wir auch unsere Erben und Nachkommen/ sothane Bauren und Haußleute so aus Holland / und anderen frembden Orten herkommend ihre Gelegenheit nach in Glückstadt nicht bequemlich können accommodiret werden/ und sich in unser Wildniß/Cremper oder Wilstermarsch nieder zu lassen entschlossen/gnädigst vor unsere Unterthanen auff-und annehmen/und gleich unseren Eingebornen schützen und schirmen/ohne iemands an seinen Gewissen Eintrag zu thuen/oder zu den üblichen Exercitio religionis zu zwingen / daß sie unter unseren gnädigsten Schutz und protection frey/sicher/und ungehindert (iedoch ohne einen privaten Gottesdienst anzurichten) wohnen / in aller still ein Ehrlich und Bürgerlich Leben führen/und ihren Handel und Handtierung treiben / und nur allein das Exercitium ihrer Religion in der Glückstadt frey haben mügen.

20. Zum Zwantzigsten/den genandten Mennoniten, so sich in etzliche Sachen beschweren/als in jure jurando armorum usu & pædobabtismo, wollen wir gnädigst zulassen/auff daß sie ihre Religion und Conscientz frey beleben/daß sie mit keinen Eydschweren/ Gebrauch von Waffen/oder Tauffen von ihrer Kinder sollen beschweret/sonder daß sie an stat des Eydes mit ihren einfältig Ja und Nein / und ein Platz von die Waffen zu führen/mit ein gebürliches Jahrgeld / wann die Noth solches erfordert/ieders vormügen nach sollen frey seyn und bleiben.

21. Zum Ein und Zwantzigsten/wir wollen ihnen ein Platz vor der Stadt/ von ungefehr zwey Morgen Landes zu einen Kirchhoffe anweisen / dar sie ihre Todten hingraben/auch von anderen Oertern darhin bringen mügen / sollen auch deßwegen keinen Zoll oder Unpflicht geben / und mügen von denselbigen Platze so viel zu ihren Kirchhoffe als sie nötig erachten/gebrauchē/und beplancken/das übrige können sie unter sich theilen/Garten/Häuser/und Have darauff setzen/sonder einige Grundheur: Jedoch daß sie eins vor allemahl Funfftzig Reichsthaler darfür abgeben und entrichten / damit sollen sie die possession so lange sie in der Glückstadt wohnen / versichert seyn.

22. Zum Zwey und Zwantzigsten/ es soll ihnen auch frey stehen Testamenta zu machen/ und über ihre Gütere beweglich oder unbeweglich zu disponiren. Nach

ihrer tödlichen Hintrit sollen die Gütere/ da ein Testament gemachet/ den eingesetzten Erben/ oder da keines vorhanden/ denen so ab intestato vermüge der Rechten darzu befüget/ sie wohnen in oder ausserhalb unser Reiche und Fürstenthumbe/ gefolget werden. In fall sich auch keine Erben so bald angeben würden/ und der Verstorbene keine Vorordnung/ wie es mit den Gütern zu halten/ gemacht hätte/ sol nicht Bürgermeister und Raht/ oder der Stadt Vogt sich derselben anmassen/ sonderen es sollen die Deputirte der Nation die Güter inventiren, und den Erben/ so sich hernach angeben werden/ zum besten bewahren.

23. Zum Drey und Zwantzigsten/ Im fall auch eintzige andere frembde Nationen in unser Glückstadt wohnende/ und specialich die Portugisische Nation Hebräischer Religion, einige andere Freyheiten als hirein begriffen: Nemblich von vollenkommenes Geleit und securitet Articulo 1. und 2. ihrer Privilegien sub dato Glückstadt den 19. Iunii Anno 1630. begrieffen und außgedruckt/ die sie all schon von uns erlanget/ oder in künfftig erlangen müchten/ vor sich hätten: Wollen wir ihnen/ die Niederländische Nation auch deren zugeniessen und sich zu gebrauchen vorgönnet/ und Krafft dieses zugelassen haben/ deromassen als wann sie ordentlich allhier specificiret und außgedrucket weren.

24. Zum Vier und Zwantzigsten/ wie wir dann auch wollen/ daß obgesetzte unsere Privilegia in allen Articuln, Clausuln und Puncten, von uns/ so wohl unseren Erben und Nachkommen/ in unseren Fürstenthumben und Landen/ principaliter aber in unserer Glückstadt den Niederlandern auch ihren Adhærenten und familien allezeit steiff/ fest/ und unvorbrüchlich/ wie wir ihnen zugesaget und vorsprochen/ sollen gehalten werden: Und da über das einer oder der ander Articul dieser unser Privilegien einige Interpretation benötiget/ soll selbe den Niederlanderen/ ihren familien und Adhærenten zu ersprießlichen Besten von uns/ unseren Erben und successoren beschehen und inseriret werden.

25. Zum Fünff und Zwantzigsten/ wie wir dann auch hirbey und in Krafft dieses allen unseren Königlichen Botmässigkeiten Subjicirten und Angehörigen/ als Stadthaltern/ Ambtleuten/ Gubernatorn, Rahten/ Voigten/ Obrigkeiten/ und sonsten allen und ieden unsern Ambtstragern/ ernstlichen injungiren und befehlen/ so wohl in Krieges- als auch in Friedenszeiten/ dieser unser der Niederlandische Nation mitgetheilte Privilegia, wie sie hir oben der länge nach gesetzt und begriffen/ getreu und fleissig in acht zu nehmen/ zu manuteniren, und in viridi observantia zu halten.

26. Zum Sechs und Zwantzigsten/ schließlichen wollen wir/ daß dieser der Niederlandische Nation, und ihren Adhærenten, und mit beschriebenen ertheilete Privilegia und Indulta, von uns/ unseren Erben und Nachkommen in allen Clausuln und Puncten steiff und feste gehalten werden: Derowegen wir dann alle Geist- und Weltliche Rechte/ Gesetze/ Statuten, Ordnungen/ Decreta und Gebräuche/ wie die Nahmen haben/ so diesen unseren ertheileten Privilegiis Contrariiren, oder Derogiren möchten/ Krafft habender Königlicher Macht und Gewalt/ vor uns/ auch unseren Erben und Nachkommen/ annihiliren, Cassiren, annulliren, und hirmit auffheben in totum; sampt und sonders/ kein außgeschlossen/ und bleiben ihnen iederzeit mit Königl. Gnad und geneigten Willen wohl zugethan. Wie wir uns solches dann auch gnädigst erbieten/ zur Fortsetzung der Commercien, und auff begebene Fälle/ diese unsere Privilegia zu extendiren und zu vormehren/ und da es nötig/ mehr in ein und ander Articul zu addiren. Dessen zu mehrer Versicherung/ haben wir diese gegenwertige Privilegia, mit unserer Hand subscription und Königlichen Insiegel bekräfftiget/ Gegeben in unser Veste Glückstadt/ den 17. Octob. Anno 1631.

Lit. L. 2.

Lit. L. 2.

TRACTAET

Ende

ALLIANTIE

Tusschen den Koninck ende Riicke van

PORTVGAEL

Ter eenre,

ENDE

De Ho. ende Mog. Heeren

DE STATEN GENERAEL

Der Vereenichde Nederlantsche Provintien ter andere ziide.

Geslooten, geteeckent ende gezegelt op den sesden Augusty 1661.

TOT MIDDELBURGH,
Gedruct by Simon vander Plas Boeckverkooper vvoonende over 't Stadthuys 1661.

DEn Koninck ende het Ryck van Portugael sullen beloben ende haer selven door een vaste ende stercken bandt verbinden: Dat sy aen de Staten der Vereenichde Nederlanden sullen betalen of tot der selver gebruyck verschaffen de somme van veertich hondert duysent Crusaten, yder Crusaet gereeckent op tvvee Caroli Guldens in Hollants Gelt, vvelcke gemelte somme sy sullen opbrengen of in gerede Gelde ofte aen Zuycker, Taback ofte Zout, mits dat de selve Waren niet hooger sullen vverden gevvaerdeert, nochte der selver prys hooger sal vverden gestelt, dann de selve op sodanigen tydt als sy gelevert sullen moeten vvorten in Portugael volgens den ghemenen Koophandel verkoft sullen vverden, ende by aldien daer tot de volle somme, aen het geldt ofte aen eenighe van de opgemelte Waren misschien yet kome te ontbreecken, soo sal 't selve door eenighe andere specie der selver vervult mogen werden, alsoo nochtans dat de keur van sulcks sal staen aen den ghemelten Koninck in wat specie hy 't gebreck van een der selver sal willen vervullen, ghelyck sulcks oock sal konnen volbracht werden uyt de Tollen of schattingen de welcke volgens de authoriteyt ende macht van dit beslooten Verdrach, den Inwoonderen van de vereenichde Nederlanden, in 't Ryck van Portugael koophandel dryvende, tot voordeel van den meergemelten Koninck

ninck wettelyck afghevordert soude mogen werden, welcke schattingen uyt kracht van de volgende pointen ende artyckelen met recht ende billickheyt sal mogen werden ghestelt soo op de Waren de welcke in't gemelte Ryck sullen werden gebracht, als oock de welcke uyt 't selve Ryck gevoert sullen worden. Tot welcken eynde van de Staten der Vereen. Nederlanden een ofte meer persoonen sullẽ werden gestelt dewelcke in Portugael de ghemelde Tollen of schattingen uyt haren name sullen ontfangen: voorts soo sal de ghemelde somme in sestien delen ghelyckelyck verdeelt zynde, Jaerlycks op een seeckere ende vast ghestelde tydt werden betaelt, alsoo dat het eerste deel van dese somme sal voldaen werden soo ras als in Portugael sal bekent zyn ende door vaste ende seeckete bewysen sal werden verthoont, dat dit Verdrach van wederzyden onderteeckent ende van beyde parthyen geratificeert ende gepubliceert is. Daer en boven sal den Koninck van Portugael herstellen ofte doen herstellen alle Geschut 't welck in't Recif ende andere Forten van Brasilien is bevonden ten tyde wanneer de selve van de Portugesen zyn inghenomen, ende 't welck als noch met de wapenen van de Staten der Vereenichde Nederlanden ofte van de Americaensche of West-Indische Compagnie is geteeckent.

II.

Alsoo van wegen de Staten der Vereenichde Nederlanden eenige klachten syn voort-gebracht ter saecke van seeckere ingevoerde ghewoonte, namentlyck van wegen de deylingen in de verkoopinge des Souts, 't welck in de stadt S. Ubes ende op de plaetse omtrent de selve stadt gelegen, gemaeckt ende bereyt wert, so is overgekomen ende toegestaen, datter jaerlycx tusschen den ghemelten Koninck ende de ghemelte Staten der Vereenichde Nederlanden, een bysonder Verdrach sal worden ghemaeckt van wegen den prys volgens den welcken alle de Inwoonders der Vereenichde Nederlanden ende yder van de selve in't besonder soo veel van 't selve Sout aldaer sal mogen kopen als haer sal goet duncken, in welcke transactie behoorlycke opmerckinge ten wederzyden sal werden ghenomen op den prys volgens den welcken 't gemelde Sout ter selver tydt in Portugael onder de Portugesen sal werden verkoft: maer by aldien niet te min, buyten hoope ende verwachtinge, aengaende den selven prys des Souts van wederzyden niet wel konde werden over-een-ghekomen, soo sal de verdelingen van den Sout-handel de welcke nu eenige Jaren herwaerts is invoert, ten opsichte van de Vereenichde Nederlanden, ophouden ende wech genomen werden, ende sal yder van de Vereenichde Nederlanden vry staen van yder een te mogen kopen ende handelen sodanige menichte van Sout als sy met de verkoopers sullen goet vinden. Gelyck sulcks in't sevende artyckel van wegen allerhande soorte van Koopmanschappen wyt loopiger is verhandelt ende vast gestelt. Oock en sal den Eyghenaers of Besitters van het Sout geensints werden benomen of verhindert de macht om het Sout te mogen verkoopen aen alle ende een yghelycke de welcke haer sal goet duncken. Maer ten opsichte van andere Natien ende volckeren, soo sal den meerghemelten Coninck sich ghedragen naer dat hem sal goet duncken.

III.

Het volck van de Vereenichde Nederlanden sal vry ende sonder sorge handelen ende negotieren, soo uyt Portugael ende de Landen dewelcke daer onder behooren, in Brasilien, als uyt Brasilien wederom in Portugael ende de Landen ende plaetsen daer onder behoorende: ende sullen over ende weder mogen voeren aller-

bande

hande waren, mits 't selve niet en kome te strecken tot schade ende nadeel, uytgesondert alleen Brasilien hout, mits al vooren betalende de Tollen ende schattingen de welcke van de Portugesen selver, die aldaer handelen oprechtelyck afgevordert ende betaelt komen te worden. Voorts so sullen de Deecenichde Nederlanders, de welcke afgevaren syn van de havenen van Brasilien ende in de havenen van Portugael, of de welcke daer onder behooren, komen de landen, geensints gehouden syn hare schepen te ontladen ofte eenige Waren daer uyt te lossen op het landt, dan sullen de Tollenaers of Ontfangers van de schattingen besorgen dat de Waren ofte ingeladen goederen in de schepen selfs besichticht, ondersocht ende alsoo volgens de maniere de behoorlycke schattinge betaelt kome de werden. Maer by aldien door de ervarentheyt waerachtich wert bevonden, dat sulcz geensints ofte niet bequamalyck konde geschieden soo sullender eenige andere middelen werden bedacht ende met onderlinge toestemminge van beyde parthyen werden in 't werck gestelt. Dan sal het volck van de Vereenichde Nederlanden vry staen in dese delen de selve middelen ende voordelen te gebruycken ende te ghenieten de welcke de Engelsche uyt kracht van verdrach of volgens het dagelycz gebruyck syn vergunt ende toegestaen ofte naemaels vergunt ofte toegestaen sullen werden, nochte sal ten opsichte van de geseyde Waren swaerder Tol of meerder gelt ofte onkosten werden afgevordert of betaelt, dan of de schepen volkomentlyck waren ontladen ende de ingheladen goederen aen landt geset warẽ geweest: Oock en sullen de geseyde schepen in sodanige ghelegentheyt geensints door de Portugesen werden opgehoudẽ of verhindert, ende soo wanneer de gheseyde schepen op eenige andere plaetsen ofte havenen van Portugael ofte daer onder behoorende, naer dat sy alrede behoorlyck den Tol of schattinge eens hebben betaelt, komẽ te landen, so sullen sy hare overige reyse vryelyck sonder eenige verhinderinge ofte moeyelyckheyt mogen volbrengen, soo dat sy vorder geen tollen ghehouden sullen syn te betalen: Oock en sullen de Waren ende andere goederen, de welcke of van de Portugesen selver of van eenighe andere volckeren in de schepen van de Vereenichde Nederlanders werden geladen, om in eenige andere Landen of havenen onder Portugael behoorende gevoert te worden, geen swaerder tollen of schattingen betalen dan ofte sy in Portugesche schepen waren gheladen om overgevoert te worden of alrede overgevoert waren.

IV.

Oock sal den Vereenichde Nederlanders vry staen te vaeren ende te reysen in alle Kolonien, Eylanden, Rycken, lantstrecken, Havenen, Steden, Dorpen, ende Koopsteden, de welcke onder het meergemelte Ryck van Portugael syn behoorende ende in Afryca gelegen, waer onder oock sal werden begreepen het Eylandt van St. Thomas, ende sullen aldaer hare Scheepen mogen werden geladen gelyck sy oock aldaer sullen moegen handelen ende negotieren; ende hare goederen, lasten ende waren van allerhande soorte te Lande, ter Zee ende den Rivieren opvoeren ende over al veylen ende verkoopen ende van daer oock in andere landen brengen: oock sy aldaer haer eygen huysen mogen hebben ende besitten om in te woongen: alsmede haer Packhuysen in de welcke sy haer goederen ende waren mogen opsluyten sonder van yemant daerinne verhindert te werden: ende sal alle 't gene in desen ende in de naest voorgaende artyckel is vast ghestelt ende besproocken noeyt werden vernieticht ofte verbroocken: nochte sullen de Vereenichde Nederlanders in eenigen deelen ten opsichte van dit vast ghestelde verdrach werden bedroogen ofte beschadicht, ende by aldien 't gemelde Volck van Nederlandt t' eeniger tydt ten opsicht van 't vyre ende volkomen gebruyck van dit vastgestelde verdrach comt verhindert uytghesklooten ofte andersints belet werden, 't welck GODT verhoede, soo dat het geen volkoomene ende beborlycke

cke vruchten volgens de waerheyt ende authoriteyt deses verbonts komt te genieten. In sulck geval sullen de Staten de Vereenichde Nederlanden het selve recht hebben op de Portugesen ende sal van nieuws de selve actie ontstaen ende herbooren werden, de welcke haer voor het aengaen van dit verbondt was toekomende: soo dat sy haer recht tegens 't Ryck van Portugael vryelyck sullen mogen vervolgen. Ook sal in sulck geval daer door verstaen werden alles tot de ghemelde Staten te syn vervallen; sonder dat den Koninck ofte het Ryck yets van allen sullen mogen weder eyschen 't geene volgens het bespreck van het eerste artyckel deses verdrags alrede soude mogen syn betaelt ofte voldaen; ende van gelycken, by aldien dit verbond door de gemelte Staten van de Vereenichde Nederlanden wierden gebroocken of verhindert; soo sal den gemelten Koninck van Portugael 't selve recht hebben 't geene hem voor het aengaen van dit verdrach eenichsints was toekoomende.

V.

Ende sullen alsoo, door de betalinge van de veertichmael hondert duysent krusaten, de welcke sal werden volbracht op de alreets uytgedrukte termynen ende door het vrye gebruyck ende de ware ghenietinge van alle die dingen de welcke in de naest voorgaende drie artyckelen syn begrepen, ophouden alle geschillen, twist en actien de welcke van de Vereenichde Nederlanders tegens den Koninck ende het Ryck van Portugael tot noch toe syn ingestelt, gelyck oock alsoo sullen ophouden ende vernieticht werden alle de actien twist ende geschillen de welcke van den ghemelten Koninck ofte van het Ryck van Portugael tegens de Vereenichde Nederlanders souden mogen of konnen ingestelt werden.

VI.

Volgens dien sullen oock tusschen den Koninck ende het Ryck van Portugael aen d' eene ende het Vereenichde Nederlandt aen d' ander zyde, ende tusschen de Ondersaten ende inwoonders van de beyde, ophouden alle actien van vyantschap en verongelyckinge, en dat, in Europa, tersiont ende van dien dach af op den welcken dit verbont van wederzyden sal wesen onderteeckent; maer in d' ander deelen der Werelt, naer de publicatie deser brieven derhalven so sullen alle Landen ende plaetsen, schepen ende goederen, de welcke ondertusschen van een van beyden sullen werden ingenomen ende beseten gelyck oock die geene de welcke te vooren ingenoomen ende beseden zyn, in Oost-Indien, West-Indien, ofte op eenige andere plaetsen, blyven in den eygendom van die geene de welcke op de ghemelde tyden sullen werden bevonden wettige besitters der selver te syn geweest: Maer die de welcke naer de selve onderteyckeninge in Europa ende naer de publicatie in d' ander deelen der Werelt sullen werden inghenomen ende beseten; de selve sullen sonder eeniche vertoevinge of verhinderinghe aen der selver voorgaende eygenaers herstelt werden. Over sulcx soo salder tusschen den Koninck ende het Ryck van Portugael een bestandigen ende vaste Vrede werden voltrocken met de Staten der Vereenichde Nederlanden; waer onder van wederzyden sullen syn begrepen alle Burgeren ende Ondersaten, welcke Vrede oock heylichlyck ende religieuselyck op alle plaetsen geen uytghesondert, soo binnen alt buyten de palen van Europa, sal werden onderhouden: ende sullen de Portugeesen ende 't Volck van de Vereenichde Nederlanden te Water ende te Lande malkanderen van wederzyden alle vruntschap ende goetwillicheyt betoonen; ende voorts niets verrichten of bedryven 't geene eenichsints tot nadeel van een van beyden zyde soude mogen schynen te sullen strecken.

VII. *Voorts*

VII.

Voorts sal den Vereenichde Nederlanders naer desen vrystaen haeren Koop-Handel met alle vryheyt de dryven in de Koninck-Rycken, Provintien, Eylanden, Steden, Haevenen ende allerhande plaetsen de welcke den Koninck van Portugael syn onderworpen, sonder dat haer eenige verhinderinge sal werden aengedaen; ghelyck sy oock directelyck ofte andersints sullen werden belet de waren van allerhande luyden te koopen ende te handelen de welcke sy sullen bevinden haer vorderlyck te zyn, 't sy de selve veel ofte weynich zyn: sonder verbonden te syn aen eenighe wetten van maete, ghewichte, plaets, verkoopingen, Monopolien ofte prys, ende sal deselve Nederlanders oock werden vry gelaten allerhanden goederen ende waren naer haer goetduncken naer de selve plaetsen, te voeren, ende selve aldaer te vercoopen ende vermanghelen en daer en boven allerhande goederen ende waren van de selve plaetsen af te voeren: ende dat sonder eenighe verhinderinge, mits betalende alleenlyck de tollen ende schattingen, de welcke volgens de publycque authoriteyt van het Ryck van Portugael in den Jare een duysent ses hondert en drie en vyftich in den Maendt van Meert syn betaelt ende voldaen, of betaelt ende voldaen hebben moeten werden, soo dat de Vereenichde Nederlanders soodanichlyck moeten worden gehouden gelyck als de Portugeesen selfs ende dat soo wel ten opsichte van koopinge ende verkoopinge, als van de Tollen ofte andere lasten, als oock van voordeelen, vrydommen ende privilegien, ende sullen de Vereenichde Nederlanders naer desen genieten alle de prerogativen, vrydommen ende privilegien, de welcke tot noch toe aen eenich volck, met het Ryck van Portugael in verbont of Vrundschap zynde, syn de vergunt gheweest ofte naderhant vergunt sullen werden, en van gelycken sullen de Portugeesen ten opsichte van den Koophandel ende negotie inde Vereenichde Nederlanden soodanichlyck werden gehouden, gelyck de Nederlanders ende inwoonders selfs aldaer naer Rechten en gewoonten gehouden werden.

VIII.

De Vereenichde Nederlanders de welcke met hare schepen, Koopmanschappen in de Havenen van het Portugeesche gebiet koomen te landen, en sullen niet gehouden syn haere scheepen te laden met eenich ander soort van Koopmanschap dan de welcke sy selver sullen goetvinden en sullen oordelen haer aldermeest dienstich ende vordelyck te zyn, gelyck oock in yeder schip van de Vereenichde Nederlanders niet meer dan twee Cherchers ofte opsienders sullen behooren toegelaten, te weten de welcke de waren ende Koopmanschapen uyt den naeme van de Koninck ende het Ryck komen besichtigen ende ondersoeken: gelyck er oock geen verhinderinge of belet sal werden gedaen aen de scheepen wanneer de selve gelaeden ofte ontlaeden konnen te konnen te werden, en by aldien de selve scheepen met drooge waeren geladen zyn, soo en sal den Cherchers of opsienders tot salaris of loon met werden betaelt of vereert, ten sy de selve op den tienden dach naer dat sy aengekomen syn werden ontladen, ende by aldien de selve scheepen visch of andere etbare waren ingeladen hebben, soo en sal de gemelte persoonen niets werden ghegeven of vereert ten zy de ghemelte scheepen op den vertienden dach naer haer aenkomste in de Haeven syn ontlaeden geworden, ende soo wanneer de ontlaedingh op den tienden ende veertienden dach, gelyck gescyt is komt te geschieden, soo sal haer sulcx werden gegeven ende vereert 't gunt de ghewoonte ende de wet diesaengaende komen mede te brengen.

IX.

De Consules *de welcke den Vereenichde Nederlanders, in't Ryck van Portugael, handelende, negotierende of woonende tot bescherming sullen werden gegeven, de selve sullen van de Staten der Vereenichde Nederlanden werden gestelt, en gestelt zynde, suken sy soodanige authoriteyt hebben, (hoewel sy de Roomsche Religie niet en volgen) alser eenige* Consul *van die volckeren, de welcke aldaer handelen tot noch toe is opgedragen of naederhant opgedragen sal werden. Voorts soo sal'er over de Rechtsjaecken ende geschillen de welcke de Vereenichde Nederlanders sullen aengaen, een Richter* Conservator *werden gestelt om de selve te bevoordelen, van de welcke niet en sal mogen geappelleert werden dan aen den Raet van Relatie, de welcke ten langsten in de vierde Maent naer de provocatie, de saecken ende gekomen, sal eyndigen ende afdoen.*

X.

Soo wanneer alsser yemant der Vereenichde Nederlanders onder het ghebiedt van den Koninck van Portugael komt de sterven, in sulck geval en sullen de papieren, boecken, reeckeningen, goederen ende middelen soo van den overleden selfs, als van andere der selver Nederlandtsche Natie de welcke by den overleden syn berustende ende in bewaringe syn gegeven, van de Rechters der Wesen of der Absenten, ofte van der selver Ministers, geensints mogen werden besichticht en aengeslagen, nochte sullen de ghemelte saecken dese Jurisdictie onderworpen zyn: Dan sullen de selde goederen werden geconsigneert onder die geene de welcke den overleden voor syn doot daer toe heeft verordineert: ende by aldien de selve syne saecken voor syn doodt niet en heeft besorcht of voorsien, soo sullen de papieren, boecken, reeckeningen, goederen ende middelen volgens den last van den Richter, Conservator *in bewaringhe werden gestelt aen twee ofte meer Nederlantsche Kooplieden ofte Factoors, de welcke dese sorge, volgens de meeste stemmen van het volck 't welck aldaer van de selve Natie is woonende, met de toestemminghe van den Nederlandtsche Conzul, sal opgedragen werden, alsoo nochtans, dat de selve Kooplieden of Factoors de goederen de welcke haer syn bevolen om te bewaren, geensints sullen mogen aennemen, ten sy dat te vooren by haer cautie ghestelt is door bequame Waerborgen, de welcke van den selven Consul oock sullen moeten worden geapprobeert ende toe-gelaten, dat sy de goederen de welcke haer syn toe vertrouwt de Wettige Eygenaers ofte Erfgenamen ofte oock de Crediteuren, sullen behandigen, en sullen derhalven alle de goederen ende middelen de welcke in den eygendom van den overleden syn bevonden: werden overgelevert aen des selfs Erfgenamen ofte aen de Executeren of Crediteuren.*

XI.

Den Koninck van Portugael selfs noch yemant van de Ministers der selver Koninck en sal vermogen de handen te slaen of te arresteren de Koopluyden, Schippers, matrosen, schepen of waeren en goederen van de Nederlanders, of de selve eenigsints verhinderen selfs oock niet onder pretext van Oorloge tegens dese of gheene vyanden, ofte van eenighe aenslach de welcke hier of daer soude mogen aengheftelt werden, ten zy naer voorgaende toestemminge, van de Staten der Vereenichde Nederlanden, onder welckers gebiet de selve werden bevon-

bevonden, ende van den besitters der scheepen, waren ende goederen; Maer sullen de gemelte Koopluyden ende schippers met hare schepen ende Koopmanschappen sonder eenige verhinderinge de welcke haer door den Koninck of desselfs Ministers soude mogen worden aengedaen, naer haer goetdunken uyt allerhande Havenen van Portugael mogen vertrecken. Gelyck ook het volck van de Vereenichde Nederlanden geensints sal werden verhindert ten opsichte van de verkoopingen of verhandelingen harer Waren ende Coopmanschappen ofte Goederen, selfs oock niet onder pretext dat den Koningh selfs ofte des selfs Ministers soodanige Goederen van noodenhebben: Oock en sal de verkoopingen van de selve Goederen, om geen oorsaecke mogen werden uytghesteldt ofte belet; gelyck de selve Goederen oock niet en sullen mogen aengeslagen werden tot eenich publyck ofte bysonder gheb ruyck, ten sy die gene van welckers Goederen wert ghehandelt sulcx komen toe te staen, 't sy naer voorgaende over eenkomingh of andersints.

XII.

Daer en boven sal het Volck van de vereenichde Nederlanden vry staen ende gheoorloft zyn, neffens allerhande soorte van Waren ende Coopmanschappen oock over te voeren, Wapenen, Oorloghs-gereedtschappen ende Ammunitie, soo uyt de Havenen van de Vereenichde Nederlandtsche Provintien als van andere Landen ende Plaetsen, ende dat naer allerhande Rycken ende Landen des Werelts, 't sy de selve in Vyantschap ofte Vriendschap zyn met den Koningh ende het Ryck van Portugael. Sonder dat den gemelten Koningh, of des selfs Ondersaten ofte Ministers, sulcx eenichsints sullen mogen verhinderen ofte beletten door aenhoudinge, Repressalien, Pandingen, ofte op eenigh ander maniere noch directelyck of openbaerlyck, noch oock indirectelyck ofte bedecktelyck: mits dat het ghemelte Volck der Vereenichde Nederlanden geen Wapenen ofte Oorloghs ghereetschap sal mogen halen uyt de Havenen van Portugael, selfs omme de selve tot de Vyanden van den gemelten Koningh ende het Ryck van Portugael, over te voeren: Dan sal de selve Vereenichde Nederlanders werden toegelaten, te brengen in het gantsche Ryck van den ghemelten Koningh, allerhande Waren ende Coopmanschappen, selfs oock allerhande Wapenen ende ghereedtschap van Oorloge ende Ammunitie; ende sullen deselve aldaer, soo wel in 't gros als in 't kleyn mogen veylen ende koopstellen; ende in 't geheel ofte ten deele om allerhande prys verkoopen ende aldaer naer haer goetduncken vermangelen, ende voorts alderhande Coophandel dryven met soodanige Koopers ende Negotianten, de welcke sy sullen oordelen dat haer meest vorderlyck ende dienstich sullen zyn; sonder dat de selve door den Koningh ofte syn Ministers, Voorkoopers, Monopoliten, den Fisque, *Rechtspreeckers, Rechtbancken, ofte yemant anders, eenichsints sullen mogen werden verhindert ofte van haer voornemen belet: Gelyck haer oock geen bepalingen ofte regel van wegen Coophandelingen voorgeschreven sal mogen werden.*

XIII.

De Goederen en Coopmanschappen, de welcke van de een Haven van Portugael in d' ander sullen werden ghevoert naer betalinge van de behoorlycke Tollen ofte schattingen; en sullen niet gehouden syn eenich ander geldt ofte Thol te verschaffen, dan 't gene den Goederen ende Coopmanschappen van de Portugesen selfs, in soodanigen gheval sullen werden bevonden schuldich te zyn.

XIV.

Geen Alcalde noch eenich ander Minister des Koninghs, sal geoorloft zyn yemant van de Vereenichde Nederlanders, van wat conditie ofte gelegentheyt de selve oock zy, rechtelyck aen te spreecken, den selven tegens syn wil ende danck ophouden, ofte in de gevanckenisse of in banden te besluyten (uytgesondert in Criminele saecken, ende soo wanneer de selve op de daet selfs is aengegrepen) tensy dat den Rechter Conservator daer toe alvooren macht heeft gegeven, de welcke schriftelyck is ingestelt Daer en boven soo sullen de Vereenichde Nederlanders, de welcke onder het ghebiedt ende in het Ryck van Portugael woonen, soo ten opsichte van haer selven als van wegen haer Woonstede, Boecken, Reeckeningen, Waren, Coopmanschappen en andere Goederen de welcke haer toebehooren, niet minder vry zyn van de Gevanckenisse, Banden, ende alderhande hechtenissen, en ophoudinge ofte verhinderinge dan eenige andere Volckeren, de welcke door Verbondt met den Koningh van Portugael syn verbonden, tot noch toe vry werden bevonden, ofte namaels bevonden sullen werden: Nochte sullen oock de Vereenichde Nederlanders, door eenige Brieven van Saulte Conduit ofte eenich ander soorte van patrocinie ende voorstandt, 't geen den Ondersaten ofte eenige andere onder het gebiedt van Portugael Woonachtich zynde, door den Koningh mochte werden vergunt, werden verhindert ofte belet haer schulden in te manen, ofte haer Schuldenaers in het Recht te roepen; maer sy sullen hare schulden vryclyck mogen invorderen, ende haer Recht behoorlyck mogen vervolgen: sonder dat den Crediteur ofte schult Heer eenichsints sal konnen verhinderen ofte schaden, dat den schuldenaer sich komt te beroepen op de Voorstandt ende Patrocinie van den Prince, ofte de Authoriteyt van desen of gene andere Overigheyt, ende sich door der selver brieven van Salve conduiten heeft komen te versterckcen ende te verseeckeren; op dat hy alsoo de schult mocht verydelen, ende den Crediteur ophouden sonder te betalen. Om welck te voorkomen, soo sal den schuldenaer van alderhande Patrocinie ende voorstandt, werden afgeweert en uytgeslooten. Oock en sullen de Goederen, de welcke de Inwoonders ofte Ondersaten van de Vereenichde Nederlanden syn toekomende, ende van de selve aen eenige Factoors ofte Volmachtighde op diergelycke Persoonen van de Portugeesche Natie, syn bevolen ofte in Commissie gelaten ofte oock aen yemand anders, de welcke van eenige andere Natie zynde, in Portugael woonachtich is, syn toevertrouwt, geensints mogen werden aengeslagen ofte gearresteert: voornamentlyck, soo wanneer de Kerckelycke Inquisitie (soo als de selve wert genaemt) eenich Recht of Actie komt in te stellen, 't sy dat sulcx geschiede ter saecke van de Religie ofte andersints: Dan sullen alle de selve Goederen, by aldien sy die gene syn bevolen en toevertrouwt, de welcke voor den Geestelycken Rechter ofte Vuyrschaer om dese ofte gene oorsaecke, misschien sullen werden eengesproocken; ofte uyt den name van de ghemelte Inquisitie sullen werden beschuldicht, ofte in Recht betrocken, geheel ende sonder eenige verminderinge werden ontslagen ende tot het ghebruyck van de Besitters der selver herstelt; soo ras als sal komen te blycken en aengewesen te werden, dat de selve Goederen de Inwoonders ofte Ondersaten der Vereenichde Nederlanden, syn toebehoorende.

XV.

Ende alsoo de Prerogative van den Coophandel 't eenemael ondienstich is, ende de verhoopte vruchten van de Vrede gantschelyck vernietich sullen werden

werden ; by aldien den Inwoonderen ende Ondersaten van de Vereenichde Nederlanden, de welcke door het ghebiedt ende Ryck van Portugael gins ende weder sullen reysen, ofte ter saeke van Coophandel ende Negotie aldaer sullen verblyven, ter saeke van het onderscheyt van de Religie, t' welck is tusschen de Portugysen ende haer, quamen verhindert of mishandelt te werden; Daeromme sal den Koningh sulcx voorsien en voorkomen, op dat beyde dese Volckeren, te Water ende te Lande, naer desen haren Coophandel vryelyck en sonder eenige verhinderinge mogen voltrecken, en onderhouden: ende sal den gemelten Koningh besorgen, dat niemant van de Inwoonders ofte Ondersaten der Vereenichde Nederlanden, van wat Religie, gelegentheyt of conditie deselve oock zy, ter selver saeke eenichsints gemoeyt ofte lastich gevallen sal werden: ende dat deselve oock daer en boven voor gen Hof, Vuyrschare, Rechter, ofte Inquisitie ghestelt sal komen te werden, noch oock van eenich Minister des Koninghs of yemant anders, ter selver saeke sal mogen werden aengesproocken ofte beschadicht: 't sy om dat hy misschien den Bybel by sich is hebbende, ofte om dat hy de H. Schriftuere ofte eenige andere Boeken komt te ghebruycken ende te lesen: ofte om dese of gene andere verscheydentheyt in de Religie. Jae sal den Inwoonderen en Ondersaten der Vereenichde Nederlanden, de welcke onder het ghebiedt van den Koningh van Portugael verblyven, ende oock der selver Familien vry staen ende vergunt werden, haer Religie ende Godtsdienste de welcke sy komen de belyden, en volgen in hare Schepen naer haer goetduncken, sonder yemant tegen te seggen, te voltrecken: ghelyck haer oock een bequame plaetse sal werden aengewesen, alwaer sy haer Dooden sullen mogen begraven. Dies sullen de gemelte Inwoonders en Ondersaten der Vereenichde Nederlanden, naer de bekominge van sulcx, haer moeten wachten dat sy sulcx alles geensints en komen te misbruiken.

XVI.

By aldien 't eeniger tydt komt te gebeuren datter eenige geschillen ontstaen tusschen den gemelten Koninck ende Ryck van Portugael ende Staten der Vereenichde Nederlanden, soo dat gevreest wert, dat den Koophandel tusschen beyde de Natien sal werden verhindert ende opgehouden, soo sullen de inwoonders, Burgers ende inboorlingen soo weel van d' een als d' ander Zyde in beyde de Landen openbaerlyck werden gewaerschout van wegen de opgeresen geschillen en oneenigheden, ende sal de selve, den tydt van twee Jaren naer afkondiginge van de selve waerschouwinge, van weder Zyden vergunt werden, op dat sy alsoo hare Koopmanschappen schepen goederen ende middelen ter bequamer tydt mogen voorsien ende besorgen en de selve op een vrye plaetse overvoeren; sonder dat haer ondertusschen eenich belet of moeyelykheyt aengedaen sal mogen werden, ofte oock haere goederen eenige schaede sullen koomen te lyden: en by aldien er van d'een of d'ander Zyde binnen den bepaelden tydt van twee Jaren, eenige schulden of restanten, ter selver plaetse in de welcke den Koophandel is gedreeven, moesten ingevordert werden; de selve sullen op een wettige maniere werden afgevordert, ende sullen de selve volgens het recht ende nae de wetten geeyscht werden, sonder dat het proces door omwegen ofte uytstel van de Rechter sal werden opgehouden; maer sal den selven Rechter besorgen dat de Schult-Heeren binnen den bepaelden tydt, sulcx alles 't geene haer toekomt, mogen ontfangen ende becoomen.

XVII.

Vorders indien gheduyrende dit verdrach van onderlinge vruntschap, de

welcke door dese overkomingh wert bevestight; quam te gebeuren; dat het een of het ander deel deses verbonts, door dese of gene Ondersaet van een van beyden deser volckeren op dese of geene plaetse des Werelts, werde geschonde of tegen de authoriteyt van het vastgestelde verdrach quam misdaen te werden soo sal de vruntschap tusschen beyde dese volckeren, naer de bevestinge van dit verbont, geensints om de selve oorsaeke werden vernietight; maer sal nittemin syn volkoomen kracht en vigeur behouden; en sullen alleenlyck die geene werden gestraft de welcke overtuycht sullen werden tegen de wetten van het verbondt te hebben misdaen; ghelyck oock soodanighe de welcke sullen werden bevonden te syn beschaedigt of verongelyckt volkomentlyck sullen voldaen ende vernocht werden, welcke voldoeninge sal moeten werden volbracht binnen den tydt van een Jaer naer dat de actie sal wesen ingestelt; by aldien yemant in Europa of in de Straet van Gibralter ofte op de Kusten van America en Africa ofte ergens anders, te Water ofte te Lande aen dese zyde van de Capo de Bone sperance, het verbondt in eenighe deelen komt te verbreecken ofte schenden: maer die geene de welcke aen d' ander zyde van de gemelte Capo op eenighe plaets tegen dit verdrach sal werden bevonden te hebben misdaen de selve sal binnen den tydt van achtien Maenden, naer dat den eyscher de hulpe van den Rechter sal hebben versocht, ghehouden san de voldoeninge te volbrengen ofte by aldien die ghene de welcke het verbondt heeft gebroocken in rechten geroepen synde niet en komt te verschynen en het gerichte komt te ontwycken sonder binnen den voorghestelden tydt te voldoen soo sal hy van beyden Zyden, als een vyandt verklaert werden ende sullen syne goederen openbaerlyck werden verkoft omme de versochte ende schuldigen voldoeninghe daer mede te volbrengen: ende by aldien hy selfs in de macht of handen van een der partyen komt te vervallen soo sal hy soodaniglyck werden gestraft als de swaerheyt van de injurie of misdaet sal coomen vereyschen.

XVIII.

Indien de besichtigers de waren ende Koopmanschappen of de Ministers van den Koninck eenich geschil oft twist wilde maeken tegen de Nederlantsche Koopluyden, factoors of Schippers ter saeke van den prys van proviande of enighe andere waren, de welcke in het Ryck van Portugael gebracht komen te werden; so sal't selve geschil werden af gedaen en geslist ten deele door de Arbiters van het Portugeesche volk ende ten deele door de Magistraet der selver plaets, ende ten deele door den Consul der Nederlantsche Natie (en sulex van weder Zyden door gelyck recht) also nochtans dat de selve Arbiters de saeke volkomentlyck komen af te handelen ende 'teyndigen op dat geschil door syn langduyrigheyt den besitter van de selve waeren niet en kome te beschadigen.

XIX.

Voorts soo sal beyde de Volckeren gheoorloft syn in alderhande Havenen van haer Bondtghenoten te Landen met alderhande scheepen van Oorloge als met Koopmanschap gelaeden zynde: gelyck deselve Scheepen oock aldaer sullen mogen verblyven; ende met gelycke vryheyt uyt deselve Haevenen wederom vertrecken; 't Zy de selve door onweder of Tempeest in de selve haevenen syn gedreven of dat sy om haer Schepen te herstellen en om victualie en proviande te mogen becoomen, daer inne syn ghevaren; mits datter in de Haven niet meer dan ses Oorloch Schepen te gelyck en komen te verblyven: maer in de nagenoemde Haevenen namentlyck en sullen niet meer dan drie Oorloch Scheepen mogen komen ten Zy den noodt sulcx komt te vereyschen; ghelyck sy oock niet

langer

langer in de selve Havenen sullen mogen blyven dan dat Zy haere Scheepen hebben herstelt of dat zy victualie en nootdruft sullen gekocht en becoomen hebben, op dat door sulcx misschien geen oorsaecke wert ghegeven, dat den Koophandel met andere Natien, de welcke wede Bontghenooten syn komt verhindert te werden: en by aldien er misschen een grooter getal van Oorloch Scheepen gelyckelyk aen een en de selve Haven komt te landen soo en sullen de selve Scheepen in de ghemelte haven niet mogen koomen sonder alvooren te hebben becoomen toelatinge van die gene onder welckers gebiet de selve Haven is behoorende: ten zy, dat het gewelt van onweder of tempeest of eenich ander nootsakelykheyt de selve schepen tegens wille van de Schipper in de sele Have komt te dryven, op dat Zy het peryckel van Schipbreucken mochten voorkoomen: in welck gheval, sy de oorsaeke van haer komste aen den Oversten van de selve Haven ofte aen den hooghsten Magistraet terstont sullen bekent maeken, nochte sullen aldaer oock langer mogen blyven leggen dan haer van den Oversten der selver Haven ofte van den ghemelten hooghsten Magistraet is vergunt, ghelyck sy oock ondertusschen niet sullen mogen of doen 't gunt de selve plaets eenigsints soude mogen hinderlyck of schadelyck zyn.

XX.

Soo wanneer de Schepen waren en goederen van een van beyde partyen van de vyanden, Zee-Koovers, of andere syn genoomen ende in de Haven of eenighe andere plaetse van een van beyden partyen syn opgebracht, in sulck geval en sal geen van beyde partyen gedoogen dat de selve Scheepen of goederen vervreemt sullen werden; maer sullen de selve of aen de eygenaers laten herstellen of aen die geene, de welcke de saeke van de eygenaers komen waer te nemen. Mits dat de selve komen te verklaren ofte besorgen dat sulcx verklaert werde dat soodanige goederen haer syn toebehoorende en dat aler de schepen syn ontladen en aleer de waren en goederen syn verkoft; ofte indien sy binnen de derde Maent nae dat de schepen syn becomen: by aldien sodanige geval in Europa is voorgecoomen: ende inde andere deelen des Werelts, binnen den tyt van een Jaer, door vaste ende seekere bewysen ende getuygenissen komen te betoonen dat sy recht op de selve schepen en de goederen hebben, ende sullen de eygenaers gehouden syn te betaelen de kosten de welcke ghedaen syn om de selve schepen waren ende goederen te bewaren ende te besorgen.

XXI.

De Vereenichde Nederlanders de welcke int Ryck van Portugael handelen ende negotieren, ofte in de Havenen van Portugael coomen te Landen, en sullen geen andere Tol of schattingen van wegen haer goederen en Scheepen betalen dan het gunt den Koninck ende den Kamer van Lissebon in den Jare een duysent ses hondert en drie en vyftirh rechtelyck betaelt heeft moeten werden: soo dat sy aen eenighe andere lasten, de welcke naederhant syn syn inghestelt ofte als noch ingestelt soude mogen werden, geensints syn gehouden.

XXII.

De Portugeesen en sullen van de Vereenichde Nederlanders geensints mogen afvorderen eenighe Tribuyt tot voordeel ende profyt van de Capelle St.

 Joris,

Joris, ghelyck de selve Nederlanders oock niet ghehouden sullen wesen dienst te doen of eenige soorte van Wapenen selfs aldaer te brengen ofte aen andere te verschaffen.

XXIII.

De Koopluyden van beyde Natien en der selver factoors, Dienaers, Huys-Genooten, Meesters, Opper-Schippers, Schippers ende Matrosen sullen vryelyck door het Ryck en Landen des Konincks ende der Staten ende in der selver Havenen Stranden ofte kusten over ende weder mogen reysen, vaeren, landen, ende verblyven: gelyck haer oock sal werden toeghelaten de huysen in de welcke zy selfs woonen, of in de welcke zy hare goederen bestuyten ende verbergen, in eygendom te besitten; als mede, met een rapier te mogen gaen en alderhande soorte van wapenen te dragen naer dat de maniere van het volck sulcx is medebrengende, om haer selver ende hare goederen te mogen beschermen.

XXIV.

Alle de goederen ende Koopmanschappen 't zy de selve den Koninck van Portugael of de Staten der Vereenighde Nederlanden syn toebehoerende ofte oock derselver Ondersaten goederen, by aldien zy de Schepen van de Vyanden van een van beyden partyen syn toevertrouwt, ende in de selve werden bevonden, sullen ghesamentlyck met de gemelde Schepen als buyt werden aengeslagen en den Fisque dergener die de selve bekomen werden toegevocht: Waer de goederen de welcke vyanden van een van beyde partyen syn toebehoorende, indien de selve werden bevonden in de Schepen van den ghemelten Koninck of der Staten of van het Volck der selver, soo en sal fisq. daer op geen recht gegeven werden: gelyck de selve daeromme oock niet en sullen werden opgehouden noch den eygenaers ontrocken werden.

XXV.

Eyndelyck, alsoo eenighe der Vereenichde Nederlanders, het sy ter saeke van de West-Indische Compagnie ofte oock andersints, soo in Brasilien als oock in Portugael selfs en andere Landen van deen Koningh des selven Rycx; verscheyde vaste Goederen en oock Schulden syn hebbende, de welcke ingevordert moeten werden, ende misschien van de Ondersaten des ghemelte Koninghs, de welcke in Brasilien woonen ofte aldaer hare woonplaetse gehadt hebben, gelycke Actie soude mogen ingestelt werden, in de Landen ende tegen het Volck van de Vereenichde Nederlanden: Soo is overgekomen ende vast gestelt, dat de vaste Goederen, Landen, voornamentlyck Huysen ende Molens, de welcke bequaem syn om Suycker te maecken, aen de oude Eygenaers sullen werden herstelt: ende dat oock de Actien, de welcke als noch abgevordert moeten werden van de Schuldenaers, met den eersten sullen werden voldaen: Ende alsoo den Ambassadeur van den Koningh van Portugael verklaert heeft, dat hy voorsien is met een bestandigen last, omme door minnelycke overkomingen te mogen eyndigen alderhande Actien, soo Reele als Personele, de welcke het Volck van de Vereenichde Nederlanden, uyt dien hoofde soude mogen toekomen: soo sal in de gemelte ghevallen, dengenen den welcken daer aen is ghelegen, sonder eenige ommewegen en moeyelykheyt, door een Equipollent voldaen werden: Ende sullen alle de selve Actien aen den ghemelten Ambassadeur, binnen den tydt van twee Maenden, bekent ghemaeckt werden;

Schrifte-

Schriftelyck Zynde ingestelt met een Inventaris, neffens de Declaratie van het Origineel ender Documenten, waer door de selve Actien bewesen souden konnen werden: ende sullen deselve voorts ofte door sonderlingh verdragh, met den genen den welcken daer aen is ghelegen; ofte door een generael Verdrach, tusschen den ghemelten Koningh ende ghemelte Staten der Vereenichde Nederlanden, door de betalinge van een geldt somme, 't eenemael vernictiche werden: maer indien de gemelte Handelingen, of in 't ghcheel of ten deele binnen den tydt van ses Maenden op dese manier niet en can werden voltrocken: soo sullen'er drie Commissarisen werden gestelt, op dat alle de geschillen de welcke over de billyckheyt, reden, ende Taxatie der Actien, van wedersyden souden mogen worden bygebracht en ontslaen, 't eenemael vernictiche ende wech ghenomen mochten werden: welcke Commissarisen naer het verloop van achtien Maenden, op dat die gene de welcke in Brasilien Zyn, daer van verwitticht ende tydelyck gewaerschout mogen werden, tot Lisbon by een sullen werden geroepen ende te samen komen; voorsien Zynde met macht ende authoriteyt, de welcke haer als nu bysonderlyck door dese Brieven wert opgedragen, omme alderhande ingestelde Actien te mogen aennemen en ondersoecken, over vaste Goederen ende Schulden: als mede om de Schuldenaers te doen dachvaerden, ende de tegenpartyen der Eysschers, op dat sy haer verantwoorden ofte haer saecke verdedigen soo sy konnen: De selve Commissarisen werdt oock dese authoriteyt opgedragen, waer door sy nae de verhooringe der tegenspreeckers, ofte indien de selve niet en verschynen tegen de contumacerende sullen mogen Vonnisse, volgens het recht ende billickheyt; sonder eenige solemniteyt van rechtpleginge, en sulcx sonder eenige ommewegen, waer door de Processen verlenght souden mogen werden, de Plano *recht wysen. Oock sullen de gemelte Koningh ende de Staten besorgen, dat de saecke selfs volbracht komen te werden, en dat sulcx alles volkomentlyck werde achtervolcht, 't gunt door de Commissarisen ten wederzyden sal vast gestelt ende uytgesproocken worden: als mede dat de gene de welcke de saecke komt de verliesen ende wert tegen ghewesen, syne Tegenpartye terstont ende volkomentlyck kome te voldoen: ende dat de Decreten ende Sententien van de Commissarisen, door syne Ministers terstont tot vólkomen Executie werde ghestelt, en dat de selve niet en werden opgehouden: Ende by aldien'er aen de volle Satisfactie yets komt te ontbreecken, soo sullen den Koningh ende de Staten belooven en daer voor instaen; ghelyck sy sulcx belooven ende daer voor instaen: dat sy sulcx alles door haer geld en op hare kosten sullen voldoen en vervullen: by aldien sal komen te blycken, dat de Executie is versuymt, ofte dat deselve buyten de gewoone en aengenomen ordre is uytgestelt: soo dat de Decreten van de Commissarisen niet voltrocken syn ghewordem: maer by aldien de Commissarisen ten opsichte van de bevorderingen deser ofte gener saecke soodanichlyck van malkanderen verschillen: Dat de ingestelde Actie door haer niet en* kan *werden afgehandelt, soo sullen sy besorgen dat sy met malkanderen over een komen, ofte sullen een Super-Arbiter kiesen: ende by aldien de selve in sulcx gheval oock soodanichlyck van malkanderen verschillen: Dat de Verkiesinge van een super Arbiter oock met de meeste stemmen niet en kan volbracht werden, soo sal haer verschil door het lot werden wech genomen; ende naer dat den Super-Arbiter op dese ofte gene wyse is ghekoosen, soo sal de saecke door den selven neffens de gemelte Commissarisen werden gheresumeert, ende door een minnelycke overkominge, of door Decisie volgens de meeste stemmen, werden ge-eyndicht.*

XXVI. *Voorts*

XXVI.

Voorts soo is overkomen en van wederzyden toegestaen, dat dese Vrede ende Transactie in alle ende sonderlinge saecken, de welcke in dese Brieven syn begrepen, in de beste ende behoorlycke forme, soo van den Koningh van Portugael, als van de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, door opene Brieven van wederZyden met het groot Zegel voorsien, sullen werden bevesticht ende geratificeert; ende sullen de onderlinge Instrumenten van Ratificatie, binnen den tydt van twee Maenden, over en weder over gelevert werden: ende sullen dese Brieven naer verloop van .... Maenden, naer dat de Instrumenten van Ratificatie sullen Zyn overgelevert ende ghewisselt, in behoorlycke Forme ende Plaetsen werden gepubliceert. Gedaen in s'Graven-Hagen, in Hollandt op den sesden Augusti, 1661.

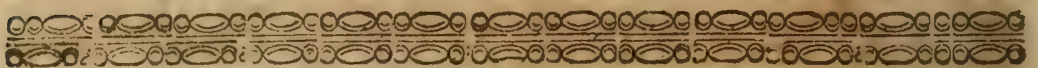

Lit. L. 3.
CAPITULATIO und TRACTAET.
So wegen Fortsetzung der Commercien zwischen dem König in Persien/dessen Resident Johan von Hascet, und den General Staaten der vereinigten Niederlande/ im Jahr 1631. 7. Februarii. uffgerichtet.

I.

DAß die hochmög: Herrn Staeten General der vereinigten Niederlande Concedirn und nachgeben/ daß die Persiansche Natio so wol wegen ihres Königes als ihrer eigenen Person halben möchte in diese Niederlanden und unter gehörigen Städten frey und sicher ohne einige Molestie kommen/ passiren und repassiren/ auch handeln/ kauffen und verkauffen allerhand Wahren und Kauffmanschafften/ keine außbenommen/ wie dieselbe Natie sol gut befinden/ und ihrem Handel am nützlichsten und ersprießlichsten zu seyn erachten.

2.

Daß die Persiansche Natie in diesen Niederlandischen Provincien und Städten geniessen soll/ alle solche Frey- und Gerechtigkeiten als die Eingesessenen dieser Lande gebrauchen und geniessen/ ja auch wie die vornehmsten dieser Orten/ so grosse Chargen und Officien bekleiden/ so ferne die sich der Handlung und Commercien gebrauchen.

3.

Und im Falle die Persiansche Kauffleute/ so innerhalb ihrer Häuser wolten kauffen oder verkauffen/ einige Wahren und Kauffmanschafften/ daß sie in solchem Fall mögen gebrauchen ihre Elle Gewichte und Maaße/ es wehre dann Sache/ daß sie

sie eine grosse Partey Wahren/die unter des Landes Wage und Maaße gehören/ kauffen oder verkauffen wollen/ in welchem Fall der Kauff- oder Verkauff nach des Landes Ordre und Gebrauch/ so nach aller Billichkeit/ und gutem bedacht zu dem Ende verordnet/ daß keiner im kauffen und verkauffen/ wie auch Maaße und Gewichte/möge verfortheilet werden/ muß geregulirret und gerichtet werden.

4.

Daferne es sich solte begeben/ daß einige von der Persianischen Nation / in diesen Landen mit Todte solten abgehen/und niemand sich finden lassen / der uff des Königes oder des Verstorbenen Güter acht haben solte/ in solchem Falle soll die Obrigkeit des Ortes/da der Todesfall geschehen/Sorge tragen/ daß alle die nachgelassene Güter des Königes von Persien / oder des verstorbenen Particuliere Güter und Wahren gebührlich inventiret/und in verwahrsam genommen / biß so lang daß von hochgedachtem Könige/ in respect dero Majest. Gütern/oder von des verstorbenen Freunden und Anverwandten/wie es damit soll gehalten/Anstalt gemachet werde / unterdessen aber die Consumptible und verderbliche Wahren nach Gelegenheit den Interessenten zum besten verkaufft/ oder uff andere wege beneficiret werden / doch also/daß allewege den Eigenthümern und Interessenten von den verkaufften Wahren/ richtige Rechnung bescheidet / und reliqua wiederfahren möchte.

5

Wann auch die Persiansche Kauffleute in ziemlicher Anzahl und mit einem guten Capital in diesen Landen solten ankommen und zu handeln in willen seyn/ solle dieselbe mit bequemer Wohnung und Gewelben versehen werden/ auch in diesen ihren Residentz Orten von allen Imposten und Consumptien/ die sie in ihren Häusern und Wohnung von nöthen haben/immun und frey seyn/ gleich auch dieselbe damit sollen befreyet seyn/ so von wegen ihrer Kön. Maj. aus Persien allhie werden residiren und derselben Nation Häupt præsentiren.

6.

Das Hauß und Wohnung des Persianischen Agenten soll seyn und bleiben privilegiret/gleicher Gestalt/wie der andern Könige und Princen in Europa Ministern, so bey ihrer hochmögend. Herrn General Staaten residiren / und soll die Persiansche Nation in diesen Landen ein Comtoir auffzurichten bemächtiget seyn/ worein sie ihre Capitalie und Gelder legen und darüber gewisse Bediente setzen möchten/und dieses so wol umb desto besserer Beförderung der Commercien, als Handhabung der lieben Justiz. zu welchem Behueff sie dann geniessen sollen / alle dieselbe Frey- und Gerechtigkeiten/ so die Englische Court und Natie in der Stadt Delft, und die Schotten in der Stadt Campen geniessen. Mit welcher Nation können der hochgemelte Herrn General Staaten von Alters wegen der Commercien allerhand Tractaten und Vergleichungen gemachet und unterhalten.

7.

Der Persianschen Nation soll auch in ihren Häusern und Residencien das freye Exercitium ihrer Religion und Ceremonien zugelassen seyn/ selbes ohn einige molestir, Unruh/ und Behinderung daselbst zu gebrauchen.

8.

Im Fall auch iemand von dieser Nation seine Religion zu endern in willens/ denselben sollẽ die H.H. General Staaten nicht an sich ziehen/noch verthädigen/besondern soll so wol der Königl. in Persien als iemand anders / so bey dieser Person zu fordern hätte/von solcher seiner Ansprach und Forderung nicht entsetzet werden/ und sol dieselbe Person wegen solcher Ansprach und Verwaltung unbehindert rechtlicher Art nach könne besprochen werden.

9.

Es soll auch der Persianischen Nation ein bequemer Ort / woselbst sie ihre Todten nach ihrem Gebrauch und Gewonheit begraben mögen / angewiesen werden.

10.

In Fall iemands von der Persianschen Kauffleuten oder dero Diener sich dem Königl. Agenten solte widersetzen / oder einige Weise verlauffen und vergreiffen / soll die Ordinar Obrigkeit und das Gericht desselben Ortes / vorgedachtem Agenten hierin die Hand bieten / und nach Gelegenheit des Verbrechens anzusehen und zu straffen wissen.

Actum in der Versamblung der H. H. General Staaten ins Graven Hage den 7. Febr. Anno 1631.

A. Ploos Van Tienhoven

Cornelius de Musoh.

Lit. M. ARGO.

ARGONAUTICA GUSTAVIANA:

Das ist/

Nothwendige Nachricht

Von der Neuen Seefarth und Kauff-handlung.

So von dem Weyland Allerdurchleuchtigsten / Großmächtigsten und Siegreichesten Fürsten und Herrn / Herrn GUSTAVO ADOLPHO MAGNO, der Schweden / Gothen und Wenden König / Groß Fürsten in Finnland / Hertzogen zu Ehesten und Carelen / Herrn zu Ingermanland / etc. Allerglorwürdigsten Seeligsten Andenckens / durch Anrichtung einer

General Handel-COMPAGNIE,

Societet oder Gesellschafft /

In dero Reich und Landen / zu derselben sonderbahren Auffnehmen und Flor / aus hohem Verstand und Rath / vor wenig Jahren zu stifften angefangen:

Anietzo aber der Teutschen Evangelischen Nation / insonderheit den jenigen welche sich in S. K. M. Freundschafft / devotion, oder Verbündnus begeben / und sich dieses grossen Vortheils / bey so stattlicher Gelegenheit / gebrauchen wollen / zu unermeßlichem Nutz und Frommen / aus Königlicher Mildigkeit / Zuneigung und Gnade / mitgetheilet worden: Und mit dem förderlichsten / vermittels gnädiger Verleihung des Allerhöchsten / fortgesetzet und völlig zu Werck gerichtet werden soll:

Daraus denn ein jedweder klaren / gründlichen / und zu seinem Behuff satsamen Bericht und Wissenschafft dieses hochwichtigen Wercks einnehmen / und wie dasselbe nicht allein an sich selbst sondern auch dieses Orths / Christlich / hochrühmlich / rechtmässig und hochnützlich / auch practicierlich und ohne grosse difficulteten sey / zur Gnüge verstehen kan /

Dabey auch zugleich vernünfftig erachten und ermessen mag: Ob ihme und den seinigen / wes Standes oder Condition er immer seyn möchte / dieses hiemit ihme angewiesenen Vorhabens / zwischen diesem und dem / geliebts GOtt / nächstkommenden Neuen Jahrs Tage / durch Einschreibung seines Nahmens und einer gewissen Post Geldes, es sey so viel es wolle / sich theilhafftig zu machen rathsam und thunlich erfunden werden möchte.

Was aber für allerhand unterschiedene Schrifften / diese Sache betreffend allhier beysammen vorhanden; Solches wird die nächstfolgende Seite zeigen.

1. Regum 9.

Und Salomo machte auch Schiffe zu Ezeon Geber / die bey Eloth liegt am Ufer des Schilff Meers im Lande der Edomiter: Und Hiram der König zu Tyro sandte seine Knechte im Schiff / die gute Schiffleute und auff dem Meer erfahren waren / mit den Knechten Salomo / und kamen gen Ophir / und holeten daselbst vierhundert und zwantzig Centner Goldes / und brachtens dem Könige Salomo.

Gedruckt zu Franckfurt am Mayn / bey Caspar Rödteln /
Im Jahr Christi 1633. Mense Junio.
Mit der Cron Schweden Freyheit.

Verzeichnus derer Sachen und Schrifften/ so folgends allhier beysammen zu finden.

I. Patent oder offentlich Außschreiben wegen dieses Vorhabens.
II. Extract etlicher vornehmen Hauptpuncten aus folgenden Schrifften.
III. Octroy und Privilegium S. K. M. von Schweden Aller Glorwürdigsten Andenckens.
IV. Ampliatio oder Erweiterung solches Privilegii auff die Teutsche Nation.
V. Formular des Manifest und Vergleich oder Contract-Brieffs der Compagnie.
VI. Außführlicher Bericht über solchen Contract Brieff.
VII. Anhang dieses außführlichen Berichts/ sammt etlichen nöthigen Beylagen sub Lit. A. B. C.
VIII. Mercurius Germaniæ, das ist; Sonderbahre Anweisung für Teutschland/ etc.
IX. Instruction oder Anleitung wegen der Einzeichnung.
X. Nothwendige Beylagen etlicher Briefflichen Urkunden; sub Lit. D. E. F. G. H. I. K. L.

Der

DEr Königlichen May. und Reiche Schweden Rath/Cantzler und gevollmächtigter LEGATUS bey den Armeen/und durch Teutſchlandt/ Wir Axel Ochſenſtiern/Freyherr zu Chymito/Herr zu Fiholm und Tydöen/etc. Ritter/ꝛc. Entbieten allen und jeden dieſes offenen Brieffs anſichtigen/unſern gebührlichen Gruß/Dienſt/Freundſchafft und Gnade: Und geben jnen hiemit zuerkeñen/daß Weyland der Allerdurchläuchtigſte/Großmächtigſte und Siegreicheſte Fürſt und Herr/Herr GUſtav ADolph/ der Schweden/Gothen und Wenden König/Großfürſt in Finnland/Hertzog zu Eheſten und Carelen/Herr über Ingermanlandt/etc. nunmehr aller Glorwürdigſten ſeeligſten Andenckens/unſer Allergnädigſter König und Herr/vor verfloſſenen etlichen Jahren/aus hohem Verſtand/und hierüber vielfältig gepflogenen reiffen Rath/für gut/thunlich und hochnützlich befunden/zuvergönnen und zu befördern; Daß in dero Reich und Landen eine General Handel-Company und Seefarth/freye offene und zugelaſſene Handlung der gantzen Welt wo der meiſte Nutzen geſchaffet werden könnte/darinnen zu treiben/angerichtet und beſtätiget werden möchte: Alſo auch/daß ſolches Werck damahls bereit faſt gäntzlich zum Stand gebracht/entzwiſchen aber durch allerhand Begebenheiten/inſonderheit durch die abgenöthigte müheſelige Heerzüge in Preuſſen und Teutſchland und dannenhero erzwungene Abweſenheit S. Kön. Mayeſt. aus dero Reich und Landen/wie auch durch langwierige aber nothwendige/und von S. K. M. gnädigſt vergonte Abweſenheit und verreiſen des erſten Angebers dieſes Wercks Kön. May. und der Cron Schweden/ſolches Wercks anietzo beſtelten OberDirectoris, des Ehrnveſten unſers lieben beſondern Wilhelm Wſſelinx, biß uff gegenwärtige Zeit/aber ohnzweiffelich nicht ohne ſonderbahre göttliche Verſehung/verzögert und vorbehalten worden.

Demnach aber höchſtgedachte S. K. M. kurtz vor dero allerſeligſten und höchſtpreißlichſten Abtritt aus dieſem zeitlichen Leben/dieſes Werck mit allem Ernſt und Eyfer wiederumb zur Hand genommen/inſonderheit aber zu noch mehrer Bezeugung dero Väterlichen Vorſorge und affection gegen die Teutſchen Lande/daſſelbe dahin gerichtet/daß Teutſchland ebenmäſſig als Schweden und dero eigen Reich und Lande darinnen begrieffen werden möchte; Als haben wir ſolchem S. Kön. May. höchlichem Wuntſch und Willen zu gebührlicher Folge/anietzo da wir gute Gelegenheit darzu erſehen/daß vor etlichen Jahren bereit von S. Kön. May. ermelter Company ertheilte Privilegium auffs neue wiederumb promulgieren: Auch die ampliation oder Erweiterung deſſelben auff die Teutſchen und ſonderlich Evangeliſchen Nationes, ſo gleichmäſſig allbereit von S. K. May. in dero Lebzeiten beliebet und bewilliget geweſen/in Krafft von der Cron und Reich Schweden tragenden Gewalt/unter unſer Hand und Inſiegel außfertigen/auch beydes in öffentlichen Druck publiciren laſſen. Wir haben auch allbereit dieſer Sachen wegen in dem Reich und Landen Schweden neue Verordnung zu machen angedeutet/auch gleichsfals die vor dieſem bereit beſchloſſene Commiſſion und Vollmacht an alle Teutſche Chur- und Fürſtliche Höfe/Stände/Republiquen und Städte/dieſer Sachen wegen was gut befunden werden möchte zu tractiren, anietzo erneuert/und gewiſſe Perſonen dißfalls verordnet. Auch haben wir ebenmäſſig/Inhalts der unſertwegen gleichfals in offenen Druck außgegebenen Inſtruction allbereit eine gewiſſe Zeit/nemlich den erſten Tag Januarii/oder den Neuen Jahrs Tag/des/geliebts GOtt/nechſtkommenen ein tauſent ſechs hundert vier und dreiſſigſten Jahres/da dieſe Company gäntzlich geſchloſſen werden ſoll/benennet/auch in ermelter Inſtruction Verordnung und Anleitung gethan/welcher Geſtalt etwa die Einzeichnung zu dieſem Werck an die Hand zu nehmen ſeyn mag.

Damit auch ſolches Werck umb ſo viel deſto mehr in iedermänniglichs Wiſſenſchafft gebracht werden möge/So haben wir zu ſolchem Behuff dieſes Patent unter

unser Hand und Siegel außfertigen lassen: Ist auch hiemit und in Krafft von der Cron Schweden uns verliehenen Gewalt unser ernster Wille und Befehl/ an alle und iede der Cron Schweden mit Ammtspflicht verwandte Stadthaltere/Gubernatorn/ Commendanten/Bürgermeister und Rathsverwandte in den Städten/ und in Summa/alle Beammte/sie haben Nahmen wie sie wollen / daß sie gegenwärtiges Patent/ wie iedes Orths gebräuchlich und herkommen/mit dem allereheßten zur Gnüge publiciren/auch die Einzeichnung Inhalts vorgedachter Instruction gleichfalls auffs schleunigste zur Hand nehmen/und zum längsten vor Verfliessung dieses ietzlauffenden 1633. Jahrs (weil kein fernere Prorogation Statt finden/und hiermit allerding abgeschnitten seyn soll) gäntzlich zu Werck richten/ und vollenden lassen: Und schließlich: Daß sie nichts unterlassen / so zu diesem fürtrefflichen / hochwichtigen / löblichen und hochnützlichen Werck/welches dann von S. Königl. Mayest. anders nicht als ein Edles Kleinod seines Reichs und nachmahls auch der Teutschen Lande geschätzet worden/einiger massen dienlich und beförderlich seyn mag.

Wir versehen uns auch zu allen und ieden Republiquen / auch Privatleuten / sie seyn wer sie wollen/denen die Thür zu dieser Sachen hiemit auffgethan / Sie werden dieses Anerbieten und Vergönstigen von seiner Königl. Mayest. anders nicht als eine sonderbahre hohe Freundschafft/ Gunst und Königl. Gnade erkennen: Auch / dofern ihnen die Ehre Gottes und den gemeinen Wohlstand des Vaterlands / auch einem jeden seine eigene privat Wohlfarth und Auffnehmen zu befördern ein Ernst ist/ mit beyden Händen dasselbe ergreiffen/und sich dieses hiemit angewiesenen so hochrühmlichen und hocher prießlichen Vorhabens und grossen Gewinnes theilhafftig machen wollen: Insonderheit aber/ daß sie gleichfals in dieser Sache nicht säumen/ sondern dieselbe mit dem ehesten entweder durch Publicirung eines solchen Patents, oder auff andere Weise und Wege in aller ihrer untersessenen gute gründliche und gnugsame Kundschafft bringen/auch nach Verfassung obgedachter Instruction die darinnen bestimmte Zeit nicht versäumen/und also ihre und ihrer Nachkommen Wohlfarth verwahrlosen werden.

Dofern ab jemand seyn möchte/der mehrern und eigentlichern Bericht von diesen Sachen erfordern / auch einig Bedencken und difficultet ihme hierinnen noch machen wolte/demselben geben wir hiemit erstlich zu verstehen / daß solches alles und sonder Zweiffel noch ein mehres von S. Königl. Mayest. und dero Herrn ReichsRäthen vor diesem/wie auch anietzo ferner von uns und andern hochverständigen Leuthen und Ständen/hochvernünfftig und zur Gnüge erwogen/und berathschlaget worden: Im übrigen aber wollen wir ihn hiemit an die Theils obbenannte Theils aber noch andere unterschiedene außführliche und weitläufftige desfalls in offenen Truck publicirte Schrifften und Berichte/vornemlich aber an die Persönliche Schrifft- oder Mündliche Information derer obgedachten von uns desfals gevollmächtigten und verordneten verwiesen haben/da er ohnzweifelich sein gutes Genügen zu seinem Behuff, so viel ihme auch noch zur Zeit davon zu wissen von nöthen seyn mag/in einem und dem andern finden und erlangen wird. Urkundlich haben wir dieses eigenhändig unterschrieben/und unser Secret Insiegel vordrucken lassen/ so geschehen zu Franckfurdt am Mayn den sechs und zwantzigsten Monats Junii / des Eintausendt / Sechshundert / drey und dreissigsten Jahrs.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

Kurtzer

Kurtzer Extract

Etlicher vornehmen Hauptpuncten / aus folgenden Schrifften.

An den Leser.

Lieber Leser/demnach das vorhergesatzte Patent dir alles das jenige / so etwa zur Vorbereitung oder klärerm Verständnis nachfolgender Sachen zu erinnern von nöthen seyn wollen / an die Hand geben / und also an statt einer Vorrede über dieses gantze Werck wohl dienen kan/ als würde überflüssig seyn mit fernern weitläufftigen Vorreden/dich auffzuhalten. Damit aber dieses Blat nicht also gar leer außgehen dürffe / als sind bald zum Eingang nachfolgende Puncten anhero gestellet worden: Daraus du denn gleichsam einen Vorschmack nehmen kanst dessen/so in nachfolgenden außführlich und deutlich verfasset ist. Als nemlich:

I. Daß Schweden und Teutschland so gut Fug und Recht für GOtt und aller Welt/auch so viel gute und bequeme allerhand behörliche Mittel habe eine solche Seefarth und Handelgesellschafft anzurichten/als einig ander Land in Europa; Und nichts mehr mangele als daß man sich nur selbst recht erkenne / und die von GOtt verliehene und gewiesene Mittel vernünfftig/und mit gutem Willen und Ernst gebrauche.

II. Daß sothane Compagny nicht allein vor allen andern Nationen in Europa, sondern auch vor alle andere Particulier Handlungen in Schweden und Teutschlandt vielfältige und überaus grosse Vortheil/unter andern auch in Zöllen / haben werde: so das solches respectivè 20. 30. 50. biß in 100. pro cento außträgt.

III. Daß männiglich so Theil mit daran zu haben begehret / bey dem Gelde so er in diese Gesellschafft leget/sich viel weniger Gefahr zu besorgen habe/als wenn er es an andere Handlungen/Landgüter Häuser/etc. angeleget/oder auff Zinse/Wechsel rc. außgethan hätte: Ja daß es ihm besser versichert sey/ als wenn er es baar oder an Kleinodien in seinem Beutel und Kasten hätte.

IV. Daß er aber unter dessen vielfältig mehr Gewerb und Gewinn davon gewarten als in einiger andern Handthierung; So auch das/wohlbedachter Weise davon zu reden/von einem Thaler in dieser Company mehr Gewinn verhoffentlich und ordinariè zu erlangen seyn wird/als von 10. Thalern in andern Handlungen/und 20. Thaler an Landgütern.

V. Daß niemand so Lust hiezu trägt/deßwegen sich auff Kauffmanschafften verstehen/Reisen auff sich nehmen/oder das Geringste seinem Beruff zu wider/er sey was Stands oder Condition er auch immer wolle/handeln dürfft: Sondern seines ordentlichen Wesens einen Weg wie den andern abwarten/ dieses als eine Zweckmühle/ und auff allen Fall nechst Gott sichere Zuflucht ergreiffen/ und eben hiedurch auch wohl jenes verbessern/vermehren und in Flor bringen könne: Und dieses unter andern daher: In dem diese Comp. nicht allein wie gedacht die ordinari Gewinn einbringen/sondern über das noch einen doppelten Handel und vor andern zwar den Participanten zu gut anrichten wird: Als zum ersten in Verkauffung an die Compan. derer Wahren so sie über See wegführen wird: Zum andern hinwiederumb in Abnehmung von derselben und weiterer Verhandlung der frembden Wahren/so sie einbracht hat.

VI. Daß über gedachte Gewinn und Nutzbarkeit der Participanten, hiedurch ein allgemeines Auffnehmen und Erwachsung aller Nahrungen verursachet werden: Und also nicht allein Kauffleute Kramer / Schiffer / etc. Sondern ein jederman er sey wer er wolle in seinem Stande und Nahrung/er habe auch gleich selbst mit Theil daran oder nicht/sich dessen fruchtbahrlich zu erfreuen haben werden.

VII. Daß durch dieses Werck keiner andern Nation auch keinē Particulier-Handelsman Schade zuzufügen/auch alle vor diesem und anietzo noch gewöhnliche Handlungen hiedurch im geringsten nicht gehindert oder verringert/sondern sämmtlich vermehret und verbessert werden sollen.

VIII. Daß alle außländische und frembde Wahren/deren man in Teutschlande benöthiget/hiedurch in einem weit geringern Kauff gebracht werden können: Hergegen aber alle Inländische Wahren/Früchte und Manifacturen, so anders wohin verführet werden/viel einen bessern Abgang und weit höhern Preis gewinnen mögen. Daß auch Häuser/Landgüter/etc. in einem weit höhern Werth/allen und jeden ihren Besitzern zum besten steigen sollen/wie anderswo geschehen.

IX. Daß über alle obbeschriebene Privat-Nutzbarkeiten dieses Wercks Haupt und endliche intention gerichtet sey/zur Beförderung der Ehre Gottes und Außbreitung seines Worts unter viel Heydnische Völcker; Und dann auch zum allgemeinen Besten und Wolfarth des Vaterlandes Teutscher Nation: Denn desselbe hiedurch seines bißher erlittenen Schadens sich bald erhohlen/zu einem guten Auffnehmen und Flor/auch zu einer grossen Macht zu Wasser und Land gebracht werden/und auff allerhand Fälle sich mit der Hülff Gottes gnugsam gefast halten/auch verhoffentlich zu einem durchgehenden und beständigen Frieden mit dem ehestem gelangen mag.

X. Summa, Daß dieses Werck nicht allein an sich selbst/sondern auch unsers Orths sey Göttlich und Christlich/und nicht allein alleseits rechtmässig/sondern auch dazu hochrühmlich tapffer und heroisch/auch nit allein den Participanten und andern Privat-Leuten/sondern insonderheit auch dem gemeinen Teutscheu und gantzen Evangelischen Wesen höchst erspießlich/daneben auch gantz practicierlich und ohne Difficulteten, (Inmassen alle Einwürffe und Gegenreden zur Gnüge erörtert und weggeräumet) erfunden werde.

Dofern nun zwar der Leser ein frommes/auffrichtiges unpartheyisches Gemüth und gesunden Verstand herzu bringen möchte/so würde er wohl daran thun/wenn er das jenige was er etwa hiebey noch gut befinden solte/an seinem Orth brächte und wolmeinend erinnerte: Dofern aber jemand nichts gründliches oder beständiges dawider auffzubringen hätte/so wird derselbe gleichfals hiemit verwarnet/sich des unzeitigen judicirens Widersprechens oder calumniirens zu enthalten und dem Werck keine Hinderniß zuzufügen/sondern vielmehr nach Gelegenheit dasselbe zu befordern und darüber Gnade und milden Segen und einen glücklichen Fortgang von Gott/der auch darumb angeruffen seyn wil/zu erwarten. Im widrigen Fall giebt man jederman selbst zu bedencken/ob er nicht hiedurch seinen Unverstand oder Boßheit an den Tag geben/und derselben Früchte zu genissen haben würde.

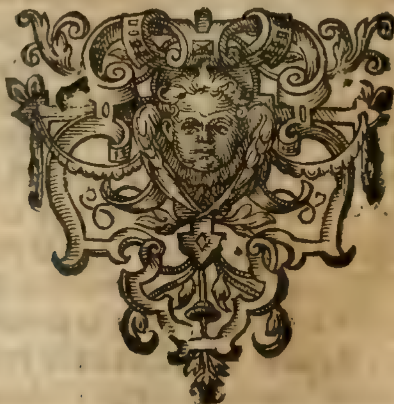

Ne pagina vacaret;

NON TAM PRO MORE, QUAM PRO AFFECTIONE
& studio addidit:

QUi miros flatûs hæc ad consulta dedisti
Ut benè succedant da bone Christe precor:
Te sine fumus erunt, te dante per illa vigebit
Cœtus credentûm, publica, priva domus.
Tu classis Rector, Tu Magnes, Anchora, Ventus,
Tu Via, Tuque Scopus, Proraque Puppis eris.
Sic tibi venturo portas aperire jubemur,
Quà longè latè Terra Salumque patet:
Tu cœlos aperi; nil nos nisi quærimus illud;
Hoc est quod sequimur per Mare perque Solum.

J. B.

OCTROY

OCTROY

Und

PRIVILEGIUM,

So

Der Allerdurchläuchtigste/ Großmächtigste
Fürst und Herr/ Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS,

Der Schweden/ Gothen / und Wenden König / Groß-
Fürst in Finnland / Hertzogen zu Ehesten und Carelen/
Herr zu Ingermanland / etc.

Der im Königreich Schweden jüngsthin anzurichten angefangenen
General Handels Company allergnädigst ertheilet und
verliehen:

Sammt angehenckter Ampliation oder Erweiterung desselben / auff die
Teutschen Nationes.

Wir Gustav Adolph von Gottes Gnaden / der Schweden/Gothen und Wenden König/Großfürst in Finnland/Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr über Ingermanland / etc. Thun hiermit kund jedermänniglichen: Daß wir zu unsers Reichs / und unserer Unterthanen Wohlfarth und Gedeyen sehr dienstlich und nothdürfftig befinden/daß die Kauffhandlung/ Nahrung und Seefarth/ in unsern Reich und Ländern wachse/zunehme/ und durch alle behörliche Mittel verbessert werde. Wann wir dann / von glaubwürdigen erfahrnen Leuthen/guten Unterricht und Nachweisung überkommen/wie in Africa, Asia, America, und Magellanica, oder Terra Australi, sehr viel reiche Länder und Insulen verhanden/deren etliche von einem wolgepolicirten Volck/etliche von Heydnischen wilden Menschen bewohnet werden / andere aber noch unbewohnt / und die auch zum Theil nicht vollkömmlich entdeckt seyn: Und daß aus sothanen örtern / nicht allein ein sehr grosser Kauffhandel getrieben werden könnte / sondern auch die Hoffnung wäre / daß durch Fortsetzung der Commercien, bemelte Völcker zu mehrer Policey, und zu unser wahren Christlichen Religion leicht gebracht werden könnten: So haben wir solches alles bey uns reifflich erwogen/nnd trachten derowegen darnach/welcher Gestalt/ unsere Länder / nechst der Fortpflantzung des heiligen Evangelij / und prosperitet unserer Unterthanen / durch fernere Offenbahrung des Kauffhandels / und der Seefarth an gemelte örter / zum höchsten und zuträglichsten verbessert und vermehret werden. Lassen uns hierzu desto mehr bewegen / daß wir vernehmen / wie unsere getreue Unterthanen / sammt vielen Kauffleuthen und Eingesessenen / gantz sehr geneigt seyn / diese Sache zubefordern; In deme sie dazu ziemliche gute Summen einzulegen gar willig. Derohalben nun so haben wir aus wohlbedachtem Rath/freyen Willen/hochwichtigen

und

und beweglichen Urſachen/gut befunden/wollen auch und begehren es/ daß die Handlung und Seefarth auff die Länder Africa, Aſia, America, und Magellanica, hernach beſchriebener Maß ſoll angefangen und getrieben werden / vermittelſt einer vereinigten Macht von unſer Länder Eingeſeſſenen/und den jenigen/die ſich dieſem Werck aſſociiren und beypflichtig machen wollen. Und zu dem Ende nun ſoll auffgericht werden eine General Company/welcher wir aus ſonderlichen Gnaden die Hand bieten / und mit unſer Hülff und Beyſtand verſtärcken wollen/vorſehende und fundirende dieſelbige mit nachfolgenden Privilegien.

I.

Zum Erſten/ſoll innerhalb zwölff folgenden Jahren/ niemand von unſern Unterthanen/oder Jnngeſeſſenen unſer Lande/anders als im Nahmen und von wegen dieſer Company fahren oder handeln fürüber die Straß von Gibraltar, Suydewerts/in den Ländern / Africa, Aſia, America, Magellanica, oder Terra Auſtrali, gerechnet die Cüſten von America, auff gleiche Höhe/als bemelte Straß/ligende auff 36. Graden: So auch nicht/auff einiges Land oder Jnſel/ſo zwiſchen Africa und America auff gleicher Höhe gelegen/bey Verluſt der Schiff und Güter/aller der jenigen/die ſich bemühen und unterſtehen ſolten / allda zu handeln ohne unſere und der Company Verlaubung. Und ſollen die Reeders ſolcher Schiffe/ſo etwan der örter gehandelt haben möchten/darüber zu Rede geſetzt werden: Und wir wollen wider die jenige ſo dißfals Mißgethan/verfahren/als gegen Ubertretter und Verächter unſer Gebot und Ordnung: Jedoch hierinn unbegrieffen unſere Orlogs oder Kriegs Schiffe / die wir der örter ſenden möchten weil die keine Handlung daſelbſt treiben ſollen.

II.

Dieſe Vereinigung ſoll ihren Anfang nehmen / auff den erſten May des Jahrs nach Chriſti Geburt 1627. und ſol wären zwölff nach einander folgende Jahre: Und ſol in wärender Zeit keiner befugt ſeyn/ſeine eingelegte Summa heraus zunehmen: So ſollen auch keine neue Participanten eingenommen werden. Wann aber nach verfloſſenen zwölff Jahren/die Participanten gut befinden würden/die Zeit des Privilegii zu erlängern: Als geloben wir/ſolche Verlängerung ihnen nachzugeben / und zu verleyhen in ſolcher Manier/ als wir es gut befinden können.

III.

Alle Jahr ſoll Rechnung gehalten werden/bey welcher die Participanten, ſo tauſendt Thaler eingelegt/ſich iedesmahls finden mögen. Und ſoll alle ſechs Jahr / ein General Schluß der Rechnung gemacht/und eine neue Rechnung angefangen werden. Dann da es ſich zutrüge/ (das Gott gnädiglich abwenden wolle) daß die profiten ſo gros etwa nicht ſeyn möchten/oder daß der entſtehende Gewinn ſich alſo anlieſſe / daß die Participanten bey den meiſten Stimmen gut fünden dieſe Company nicht länger zu continuiren, ſoll dieſelbige alsdann geſcheiden werden / und liegen bleiben.

IV.

Und damit die Gelder / ſo hierzu fürnemlich nöthig / deſto bequemer geſammlet werden/ ſoll durch Anſchlagung offener Patenten jederman kundt gethan werden/ daß die Landſaſſen zwiſchen dieſes/und den erſten Martii: Und die über See / biß auff den erſten nechſtkommenden Maij/und nicht länger/Zeit haben ſollen in dieſe Company zu treten/es ſey gleich für kleine oder groſſe Summen. Welche Gelder ſollen auffgebracht werden innerhalb vier Jahren: Nemlichen/alle Jahr der vierdte Theil der Summen/ ſo ein jeder verſchrieben hat.

V.

Wann die Zeit des Einſchreibens verfloſſen / ſoll verfahren werden zur Erwehlung der Verwalter/und ſollen ſo viel Verwalter gekohren werden/als vielmal hundert tauſent Thaler gezeichnet ſeyn: Es were dann/daß jemand/der hundert tauſent Thaler einlegen thäte / über ſolche Summa zween Verwalter ſtellen wolte / dann ſolchem

ſoll

soll dasselbe frey stehen/iedoch mit dieser Bedingung/daß sie alle beyde/nur eine Besoldung/als ein Verwalter empfangen sollen.

VI.

Die Verwalter/sollen erwehlet werden / von den gemeinen Participanten, durch die meisten Stimmen. Es soll aber niemand bey sothaner Wahl einige Stimme haben/er habe dann eingeschrieben tausent Thaler. Und soll niemand zum Verwalter erkohren werden / als der für sich selbsten verschrieben zwey tausent Thaler: Welche Summa aber/die Verwalter/so lang ihr Ambt wäret / nicht verhandeln noch anderer Gestalt vereussern sollen.

VII.

Die ersten Verwalter sollen dienen die Zeit der sechs nach einander folgenden Jahre/und nach Verlauffung derselbigen/alle sämmtlich ihres Dienstś erlassen seyn / und sollen alsdann von den abgehenden Verwaltern / die zwey dritte Theile von neuen gewehlet werden/und das restirende dritte Theil aus den Häuptparticipanten. Welche Ordnung also nach den verflossenen sechs ersten Jahren soll gehalten werden / von zwey Jahren/zu zwey Jahren / biß zum Ende der Zeit dieses Privilegii.

VIII.

Alle Länder / Städte und Companyen oder Privat Personen / so wohl Außheimische als Eingesessene / so da einbringen eine Summa von hundert tausent Thalern/ sollen Macht haben einen Verwalter zu bestellen/zu welchem Ende iedwedere Nation einen besondern Contract Brieff haben mag/damit sie ihr Geldt / denen sie vertrauen/ in die Hände geben können. Gleich auch ein ieder/im einschreiben außdrücklich setzen mag/bey welcher Nation er halten/und sein Geldt einlegen wil. Und sollen die Außländer/die in unserm Königreich wohnen wollen/und in diese Company einlegen 25000. Thaler/geniessen völliges Bürgerrecht/an den örtern da sie sich setzen wollen (dofern sie keine Bürgerliche Nahrung treiben) und befreyet seyn von allen Schatzungen. Sie mögen auch frey und unverhindert/hinwiederumb von hinnen reisen / wann es ihnen gelegen fallen möchte/ohne eintzigen Abzug oder Bezahlung für ihr auffbrechen und von hinnen ziehen. Wie auch gleichfals nach ihrem Todt / ihre Erben / oder denen sie durch testamente, ihre Güter vermachen wollen / Macht haben sollen / alles was sie dißfals geerbet/zu verkauffen und hinweg zuführen / ohne einigen Entgelt oder Abzugpfenning.

IX.

Die Verwalter sollen seyn von gleicher Macht und autoritet, sonder Ansehen einiges Ambts / oder dignitet, die sie ausser dieser Company etwan haben und bedienen möchten/sie seyn auch gleich dazu gestelt und geordnet/ von wem sie wollen. Sollen aber ordentlicher und solennischer Weise schweren / daß sie sich in ihrem Dienst getreulich verhalten/keinem Participanten mehr als dem andern zugethan seyn / sondern in allem rechte und billiche Gleichheit halten/der Company Vortheil und Nutz in allen Dingen bestes Fleisses suchen/und dero Schaden nach Müglig keit verhüten und abwenden wollen. Sie sollen auch gleichsfalls/in wärender Zeit ihrer Verwaltung/keine Wahren oder Kauffmanschafften aus der Company an sich kauffen / noch der Company verkauffen / und solches nicht offenbahrlich oder directè noch heimlich oder indirectè.

X.

Die Verwalter sollen zu ihrer Besoldung halben / tausendt Thaler Jährliche provision.

XI.

Wann die Verwalter der Company halben reisen/sollen sie zu täglicher Zehrung haben sechs Marck Schwedisch/ungerechnet/was Pferde/Wagen/oder andere Fuhrkosten außtragen möchten.

XII.

Die

Die Buchhalter / Caſſierer und Cammerbothen ſollen gelohnet werden aus der Company Kaſten. Und ſollen die Verwalter aus einer jeden Cammer für ihre Caſſierer und Diener inſonderheit antworten.

XIII.

Wann es ſich begebe / daß in der einen oder andern Cammer / ein Verwalter in einen ſolchen Zuſtand geriethe / daß er dem jenigen / ſo ihm vertrauet worden / mit rechter Verwaltung nicht nachkommen könnte / und dannenhero einiger Schaden verurſacht würde / ſoll ſolcher Schade die Cammer angehen / darunter er geſetzt / oder die jenigen ſo einen ſolchen Verwalter für ſich ſelbſten geſtellet haben. Derowegen ſollen die Gelder / ſo die Verwalter in die Company eingelegt / dafür hafftende bleiben. Welches auch gelten ſoll bey allen Participanten, ſo der Company ſchuldig werden möchten: Und ſoll alſo gehalten werden / gleichſam die eingelegte Gelder von Anfang durch Gegenrechnung weren annullirt oder zu nicht worden.

XIV.

Die Perſonen und Güter der Verwalter ſollen frey ſeyn / für allen Arreſt / ſo viel die Company ins gemein angehet. Wann aber jemand / auſſer dem von ihnen was zu fordern hätte / das mag er für dem ordinari Richter verfolgen.

XV.

Es ſollen auch die Gelder / welche hierinn gelegt werden / frey ſeyn für aller confiſcation, und mögen keines Weges verfallen. Ja wann es gleich ſich zutrüge / daß wir / (dafür uns GOtt gnädiglich bewahren wolle) mit einigem König / Fürſten / Republic. oder Commun zerfielen und in Krieg geriethen / ſo ſollen nichts deſto minder die Unterthanen unſers Gegentheils / ſo in dieſe Company eingelegt / ihr Capital und Einkunfften davon / frey und ungehindert / wie unſere Unterthanen und Eingeſeſſene / auch andere Participanten vollkömmlichen genieſſen / gleichſamb wir keinen Krieg mit ihren Oberherren hätten.

XVI.

Wann etwan Städte ſich funden / die Gelegenheit zur Seefarth oder Kauffmanſchafft hätten / und einbrächten eine Summa von dreymahl hundert tauſent Thalern / die ſollen eine Cammerordnung / und Außrüſtung haben / pro rato ihres eingebrachten Capitals.

XVII.

Es ſoll auch unterſchiedene Ländern / und Städten frey ſtehen / ihre Capital zuſammen zubringen / auch eine Cammer und Außrüſtung zu haben / in abſonderlich vertheilten örtern / ſo viel ſie Einläger unter ſich können erlangen: Allein die extraordinari Unkoſten gehen die Städte / welche die Nutzbarkeiten davon haben / und nicht die Company an.

XVIII.

Alle Schiffe ſollen im Außfahren ſich verſammlen zu Gothenburg / und aus ſolchen Hafen zuſammen außſegeln: Nach verrichteter Reiſe da wiederumb anlenden / und die Wahren ſo des Orths zu verkauffen oder zu verſchicken gut befunden worden / außladen. Hernach ſo ſollen die Schiff wieder an den Orth ſich wenden / von dannen ſie geladen oder außgefahren ſeyn / dofern Wind und Wetter ſolches zulaſſen / und es ohne ſonderbahre Gefähr der Company wird geſchehen können.

XIX.

Wann eine oder die andere Cammer etwas von Kauffsmanswahren bekommen und übrig hätte / und die andern Cammern deſſen mangelten / ſoll ſolche wohlverſehene Cammer / der Unprovidirten, auff vorbeſchehenes Begehren / außzuhelffen / auch wenn daſſelbige veräuſſert wäre / mehr zuſenden ſchuldig ſeyn.

XX.

Nach beſchehener Wahl der Verwalter / und Anſtellung der Cammern / ſollen in ieder Cammer Hauptparticipanten geordnet werden / ſo viel die Participanten gut finden.

finden. Diese sollen gehalten seyn die Rechnungen täglichen zu übersehen/und mit den Verwaltern/von allen hochwichtigen Sachen/als der Continuation oder Endung der Company/wann die Außtheilung der Einkommen fürzunehmen/und dergleichen Dingen rathschlagen und schliessen. Und soll in Erwehlung der Hauptparticipanten, Verwaltere/Commissarien, Officirer, Schiffer/Steuerleuth/und anderer/die man zum Dienst der Company von nöthen/allzeit gute Achtung gegeben werden/damit fürnemlich die jenigen/so mit eingelegt/für allen andern befordert werden/wann sie mit andern/die nicht eingelegt/in Geschickligkeit gleich gefunden werden.

XXI.

Die Cammern sollen Macht haben/bey Verwechselung/einen Verwalter in eine andere Cammer zu setzen/und sollen fürnemlich alle andere Cammern verpflichtet seyn/einen Verwalter zu Gothenburg zu haben. Und soll eine Cammer der andern/ihre Rechnung auffs längst/innerhalb zwey Monden/nach Ablauffung der Schiffe/damit man wissen könne/was die Außrüstung der Schiffe/sammt den eingeladenen Gütern gekostet habe/auch alle drey Monden die Sum̃a dessen/so jede Cammer verkaufft habe/richtig einschicken.

XXII.

So offt es nöthig seyn wird/eine Zusammenkunfft der Cammern zu beschreiben/und zu berathschlagen von Außsendung der Schiffe/wie/und wie viel man außrüsten solle/wo die angekommene Güter/und wie hoch zu verkauffen/wie die Rechnungen zu thun und auffzunehmen/und dergleichen Sachen: So soll solches geschehen/die erste Jahre bey der Cammer/die das gröste Capital hat/und die andern in proportion übertrifft/und hernacher bey den andern Cammern die minder eingebracht.

XXIII.

Auff allen Cammern/sollen zwölff Verwalter/auff der Versamlung erscheinen/da wir die dreyzehende Stimme unsert halben beyfügen wollen/auff daß alle Sachen bey den meisten Stimmen abgehandelt werden mögen. Wozu dann eine iedwedere Cammer soll ordnen/so viel Personen/nach dem sie an Capital hat: Als nemlich: So eine Cammer die Helffte einbrächte/soll sie sechs Personen darzu ordnen: Die das dritte Part/Vier: Die das vierdte Part/Drey: Und die sechste Part/Zweene: Und was also bey den meisten Stimmen beschlossen worden/dem jenigen sollen alle Cammern nachkommen/und im Geringsten nichts darwider thun oder fürnehmen.

XXIV.

Weiter haben wir diese Company privilegirt: privilegiren auch dieselbige also hiemit/daß sie von allen Wahren und Kauffmanschafften/die sie in unser Königreich und Landen in und außführet/nicht mehr soll bezahlen/dann Vier von hundert/für Zoll: Und wann die Vier von hundert einmahl bezahlt seyn beym Einkommen/so mögen hernacher die Güter anderer örter verführet werden/unser Zölle fürbey/so offt und vielmahls als es nöthig seyn wird. Wie dann auch diese Company Macht haben sol/zu verführen alle Kauffmans Wahren/die von andern in unsere Länder eingeführet seyn/wenn der Zohl einmahl bezahlet/oder innerhalb Landes erlegt ist/ohn einige weitere Bezahlung: Jedoch in diesem Verstand/daß die Company ihren Handel in grosso oder Stückweiß treiben/und sich mit keinem Landhandel/zum Nachtheil unserer Bürger und Privilegien der Städte bemühen oder theilhafftig machen soll.

XXV.

Uber das/so nehmen wir die von dieser Company nun forthin in unsere Beschützung und Beschirmung/versprechende/dieselbigen zu erhalten/und zu vertheidigen/durch die Mittel unsers Reichs/in ihrem freyen Handel und Seefarth: Wider alle in gemein/und einen jeden insonderheit/so da dieser Company in ihrem guten und löblichen Vornehmen/zuwider oder hinderlich seyn möchten. Und in Kriegszufällen/wollen wir ihr beystehen und Hülff leisten/mit so viel Kriegs Schiffen/als ihre Notthurfft erfordern wird/und unsers Reichs Gelegenheit zulassen kan.

XXVI.

XXVI.

Geſtalt wir dann auff uns nehmen/es ſey in Friedens oder Kriegszeiten/die Forten und Feſtungen der örther zu bauen/ ſo wir gut befinden werden / zu Verſicherung des Handels und des Volcks / ſo übergeführt werden ſoll. Wollen auch ſolche Forten verſehen/mit Geſchütz/Munition, und Kriegsvolck. Welches wir dann alles auff unſern Koſten thun und unterhalten wollen/und ſoll die Company nicht ſchuldig ſeyn/etwas dazu zu geben.

XXVII.

Alle Beuten/ſo bey dieſer Company von Seeräubern oder andern Feinden erobert werden möchten/ſollen ſeyn zu ihrem Behelff/und Beſchützung ihres Handels/und wollen weder wir/noch unſer Admiral, einiges Recht daran prætendiren. Wann aber ſolche Eröberung geſchehe in beyſeyn unſerer Kriegsſchieffe/ſollen ſolche Beuten getheilet werden/Theils zu unſerm Behueff/Theils der Company/nach Billigkeit und Anſehung des Volcks/welches bey ſolcher Eröberung geweſen.

XXVIII.

Wir wollen auch keine Schiffe/Geſchütz/ Munition, Geldt/ Wahren oder Kauffmanſchafften / von dieſer Company / zu unſerm und unſers Reichs Dienſten in keinerley Weiſe nehmen: Es geſchehe dann mit freyer Bewilligung/ und vollkommener Beliebung/auch conſens und Einhelligkeit der Hauptparticipanten, und Verwalter dieſer Company.

XXIX.

Dieſe Company ſoll Macht haben/innerhalb vorgemelten Grentzen/in unſerm Nahmen/mit den Königen/ Fürſten und Communen, Völckern und Einwohnern der angedeuten und außgedrückten Länder/Verbündnis und Verträge zu machen/auch Städte / Schantzen / Schlöſſer und Feſtungen zu bauen/fruchtbahre/ bewohnte oder unbewohnte örther zu beſetzen / und mit Volck zu verſehen / und in Summa auffzurichten und zubefördern alles das jenige / ſo zu unſerm Dienſt und der Company Nutzen und Frommen gereichen mag: Doch alſo / daß nichts feindliches angefangen oder vorgenommen werde / gegen die Völcker und Einwohner der genannten Länder/ oder einige ander Nation aus Europa / die in den bemelten örtern Handlung oder Beſatzung haben. Jngleichem auch nicht / wider die Unterthanen des Königes in Hiſpanien: Sondern ſollen vermeiden zu handeln/auff einige örther / die unter den Gehorſam gedachtes Königes gebracht ſeyn/es geſchehe dann auff Zulaß- und Bewilligung ſolcher Unterſaſſen. Befehlen auch hiemit außdrücklich/daß niemand unſerer Unterthanen ſich ſoll unterſtehen/ etwas zu thun/oder fürzunehmen / ſo dieſem entgegen / er wolle denn geſtrafft ſeyn von uns/als ein Ubertreter unſer Geſetze/und Zerſtörer des gemeinen Friedens.

XXX.

Aber / ſo dieſe Company / unterm Schein guter Freundſchafft betrogen / oder ſonſt in einigerley manier übel getractirt würde: Oder do jemand ſie durch Gewalt/ oder Liſt / in ihrem freyen Handel wolte hindern oder vervortheilen: So geben wir derſelben/Krafft dieſes/völlige Macht/und Befehl/ſich alles ſolchen Schadens durch bequeme Mittel völliglich zu erhohlen: Und wider die jenige/ſo ihr ihren freyen Handel mit Gewalt auffhalten/beſchädigen oder hindern wollen/als gegen Seeräuber/und offenbahre Feinde/durch Straff und proceſs, als gegen Zerbrecher der gemeinen Ruhe und beſten/zu verfahren.

XXXI.

Und damit wir deſto mehr unſere groſſe Gewogenheit / dieſer Company auff und fortkommen zu befördern/in der That erweiſen: So verſprechen wir einzulegen/Viermahl hundert tauſent Thaler Schwediſch/den Thaler zu zwey und dreiſſig Rundſtück gerechnet/welche wir aber alſo / auff Verluſt / und Gewinn/ gleich andere Participanten, darein haben und halten wollen.

XXXII.

Für alle welche Vortheil / Beystand / Freyheit / und Privilegien, wir über den Zoll / von vier pro cento, geniessen wollen / den fünfften Theil / von allem Goldt / Silber / Queckfilber / und andern Mineralien, die aus den Bergwercken gefallen möchten: Und den Zehenden / von den Früchten der Landen: Jedoch hiemit unbegrieffen / die Wahren und Kauffmanschafften / welche von dieser Company verhandelt werden; Weniger gemüntzt oder ungemüntzt Goldt und Silber / so die Company in Bezahlung ihrer Kauffmanschafften empfangen; welches alles frey einkommen soll: Und wollen weder ausser oder inner deme diese Company mit keinen andern Belastigungen / Schatzungen oder Aufflagen / beschweren.

XXXIII.

Und demnach Wilhelm Usselinx gebohren zu Antorff in Brabandt / die meiste Zeit seines Lebens zugebracht hat / in Nachforschung der Gelegenheiten obgemelter Länder: Und er / laut des Gezeugnis der Herrn General Staden / der vereinigten Provintzen: auch Printz Moritzens von Uranien, &c. löblicher Gedächtnis: Und unterschiedenen Historienschreibern der fürnembste Angeber und Anfänger gewesen / der in Holland angestalten West Indischen Company: Und so wohl gedachten Herrn Staden guten Unterricht gethan / als auch uns / durch seine gute Anweisung und Entdeckungen / gros Begnügen gegeben: Mit Verpflichtung / in solchem Dienst bey uns zu verharren / und das jenige / so ihm durch lange Erfahrung und Fleis / von diesem Werck bewust / getreulich und auffrichtig zu offenbahren: Als haben wir ihm für solche seine bezeigte / und ferner versprochene Dienste / Mühe / Arbeit und Unkosten / zugelassen: daß er haben und geniessen soll aus der Company: Ein von Tausendt / von allen Wahren und Kauffmanschafften / die von der Company sollen gekaufft / gehandelt oder verhandelt werden: So lang als an den örtern / die in diesem Privilegio außgedruckt / einiger Handel seyn wird. Und soll die Company schuldig seyn / solches Ein von Tausent / ihm Usselinx / seinen Gevollmächtigten / Erben oder Erbnehmen / Jährlich zu bezahlen / so bald die Rechnung / von den erhandelten oder verhandelten Gütern gethan und auffgenommen seyn wird.

Vid. Thuanus de An 1606 Meteranus in der Nidert. Geschichte passim, &c.

XXXIV.

Wann diese Company nun in ihrem vollen Gang / und ausserhalb Landes einige Besetzung oder Pflantzung und Einstellung unserer oder anderer Nationen, so zur Company gehören / angestellet hat / sol ein sonderlicher Rath auffgerichtet werden: Diesen wollen wir versehen / mit gehörlichen ämptern / autoritet, und instruction: Damit derselbige Achtung habe / auff die Handhabung der Justitz, Anstellung guter Gesetz und Ordnungen / und Fortsetzung des Kriegs: Damit / auff solchen Fall / derselbige rechtfertiglich angefangen / vorsichtiglich geführt / und verständiglich zu Ende gebracht werde. Solcher Rath sol auch rathschlagen und schliessen / wegen Annehmung einiges Kriegsvolcks / Bestellung der Gubernatorn, Amtleute und Volck von Justitz, Bauung der Festungen und Städte / und wie allen Streitigkeiten und Beschwerden / so unter dem Volck / welches übergeführt wird / und den Landsassen der dortseits gelegenen örter: Wie auch zwischen ihnen und den Verwaltern: Oder die Cammern und die Participanten, fürfallen möchten / abgeholffen werde: Kürtzlich / sol solcher Rath alle Sachen / die den statum und Policey angehen / in guter Obacht halten. Dann weil dieses alles ausser der Kauffleuthe profession ist / als die mit dem Kauffhandel / Außrüstung der Schiffe / Rechnung / und Correspondentzen zu halten / allzuviel zuthun haben / und umb obgemelte Sachen sich nicht bekümmern können / soll ihnen selbige Last / durch Anordnung eines solchen Raths / abgenommen werden. Es soll aber sothaner Rath aus den principal Hauptparticipanten erkohren werden / und sich mit dem Kauffhandel / Stellung der Commissen, Schiffer und Boßvolcks / oder andern Dienern der Company / gantz nicht bemühen: Sintemahl dieses alles heimgestellet wird den Verwaltern: Welche aber uns / und unserm Rath / gantz fleissig und eilend sollen berichten / was ihnen für Zeitung von aussen zukommt / damit auff alles gute Anordnung gemacht werde.

In

In bemeltem Rath sollen alle Ding durch die meisten Stimmen beschlossen werden/ und soll ihre Zahl seyn von so vielen Personen / als wir gut finden werden / und wollen sie auch mit gebührlichem Unterhalt versorgen.

XXXV.

So etwan ein Fürst/ Gemeinde/ Land/ Stadt oder Gesellschafft / einbrächten Fünff mahl hundert tausendt Thaler / die sollen einen Gevollmächtigten / oder Residenten mögen stellen/ zu dem Ende/ daß er mit uns/ seiner Principaln halber / bey aller Begebenheit tractiren und communiciren könne.

XXXVI.

Und im Fall/ daß die Participanten hernachmahls gut funden / umb noch andere Puncten die nicht hierinn begrieffen / und der Company hülfflich und dienstlich seyn könnten/ bey uns anzuhalten: So geloben wir ihnen solche zu vergönnen / und mitzutheilen: Wann wir sehen werden/ daß sie unsers Reichs Wohlfarth nicht entgegen/ und dieser Company Vortheil bringen können.

XXXVII.

Diese Privilegien nun / Freyheiten / Vortheil / und Exemtionen, sammt dem versprochenen Beystand/ in allen ihren Puncten und Articuln, haben wir offtbesagter Company vergönnet/ gelobt und zugesagt: Vergönnen / verleyhen und zusagen auch ihnen / Krafft dieses / daß wie sie dessen allen friedlich / und ohne einige Verhinderung geniessen lassen wollen. Ordnen auch und befehlen/ daß dieselbigen sollen von allen Beamnten und Unterthanen unser Länder / und Königreiche / in Acht gehabt und gehalten / und dawider im geringsten nichts/ weder directè noch indirectè gethan werden: So wenig innerhalb als ausserhalb Landes: Mit Bedrauung und Setzung / daß die Verbrecher als Beschädiger und Zerstöhrer der allgemeinen Wolfarth unsers Königreichs und Länder/ und Verächter unserer Gebot und Befehliche / an Leib oder Gut/ nach Befindung ihres Verbrechens/ gestrafft werden sollen. Versprechen auch noch darzu/ daß wir die Company bey allem dem/ so dieses Privilegium in sich hält/ handhaben und schützen wollen/ in allen Friedenshandlungen / Verbündnüssen und Contracten, so geschehen möchten mit den benachbarten Reichen/ Ländern und Republiquen: Wollen auch nichts thun oder handelen / viel weniger andern zu thun oder zuhandeln gestatten/ daß einigerley Weise / zum Nachtheil oder Verhinderung dieser Company sich anlassen möchte. Gebieten derohalben / und befehlen gantz ernstlich / und außdrücklich/ allen Gubernatoren, Stadthaltern/ Amtleuthen/ Richtern/ Magistraten und Einwohnern unser Reiche und Länder/ daß sie die offtbenennte Company/ und dero Verwalter/ dieses alles/ wie obsteht/ friedlich und ungehindert/ zu vollkomlichen effect dieses Privilegii, geniessen lassen: Cassirende und annullirende hiemit alle Gegenreden/ und Verhindernus. Und damit nicht etwan jemand einige Unwissenheit fürwende / so haben wir dieses Privilegium, welches mit unser eignen Hand unterschrieben/ und mit unserm Königlichen Insiegel bekräfftiget worden/ in unserm Nahmen publiciren lassen. So geschehen auff unserm Königlichen Schloß Stockholm den 14. Junii, im Jahr nach unsers Seligmachers Geburt 1626.

Gustavus Adolphus.

L. S.

AMPLIATIO
Oder
Erweiterung
Des
PRIVILEGII,
So
Der Allerdurchläuchtigste / Großmächtigste Fürst und Herr / Herr
GUSTAVUS ADOLPHUS,
Der Schweden / Gothen / und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / ꝛc.

Der Neuen Australischen oder Süder-Company durch Schweden und nunmehr auch Teutschland / allergnädigst ertheilet und verliehen.

VOn Gottes Gnaden / Wir GUSTAVUS ADOLPHUS, der Schweden / Gothen und Wenden König / Großfürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / ꝛc. Thun kundt hiemit offentlich / daß wir / zu unserer Unterthanen Wolfarth und Auffnehmen / im verflossenen 1626. Jahre / eine allgemeine Company oder Gesellschafft / so ihre Schiffarth und Handlung / vornemlich uff die gegen Mittag gelegene örter / anfangen und treiben möchte / nicht allein vergönnet / sondern auch dieselbe mit einem gantz herzlichen und kräfftigen Privilegio, wie solches allhier voran gedruckt / allergnädigst begnadiget und versehen haben.

Als nun dieses fürtreffliche und hochnützliche Werck / zu welches Beförderung und Fortsetzung / viel Leuthe in unsern Landen allbereit grosse Summen zu erlegen / sich verpflichtet / auch solche gutes Theils allbereit außgezahlet / durch viel mächtige Verhinderungen / insonderheit aber zu letzt / durch unsere Heerzüge in Preussen und Teutschland / die unsere Abwesenheit aus unserm Königreich verursacht haben / in etwas bißhero auffgehalten und verzögert worden: Wir aber daneben betrachtet / wie dieses herrliche und köstliche Werck / zugleich auch andern unsern in Teutschland eroberten Landen und Leuten; Und andern unsern Anverwandten / Freunden und Bundsgenossen / zu sonderbarem Auffnehmen / zuvor aus bey diesen beschwerlichen Läufften / gereichen und gedeyen würde: So haben wir auch deßwegen / noch zu klärerer Bezeugung / unsers gantz geneigten und bereiten Willens / gegen gedachte unsere Verwandte / Freünde und Verbundene / nicht unterlassen wollen / denselbigen durch Publicirung der Privilegien, so

ſo bemelte Company von uns erlanget / des Wercks guten Grund zu verſtehen zu geben: Auff daß ſie in Anſehung der motiven, ſo uns bewogen / als nemlich: GOttes Ehre: Die Fortpflantzung des heiligen Evangelii: Und der unfehlbare Nutz/zu eines jeden Vaterlands Auffwachſung und Erhaltung / ſich ſolcher ſtattlichen Gelegenheit wohl zugebrauchen / ihnen höchſt angelegen ſeyn lieſſen: Zugleich aber auch Augenſcheinlich befinden möchten/wie hertzlich gern wir aller / durch Verwandnus / Bündnus und Freundſchafft uns angehörigen / Wohlfarth und Zunehmen befördert ſehen thäten/und ſelbſt auff und forthelffen wolten.

Derohalben nun / iſt von uns / zu ſolchem Ende gantz rathſam und zuträglich erachtet worden / mehr erwehnte Privilegien, der obgedachten Company zuvermehren und zuerweitern: Und auff die Maß andern / ſo zuvorhero keine Gemeinſchafft daran gehabt oder erlangen können/die Thür zueröffnen /und ſie gleich den Unſerigen mit einzunehmen und zubegnadigen: Geſtalt wir dann ſolches auff nachfolgende Weiſe thun/ und vollbracht haben wollen.

I.

Und erſtlich zwar/wollen wir hiemit und in Krafft dieſes/allen unſern in Teutſchland eroberten Landen / auch allen den jenigen / ſo ſich mit uns in neue / gewiſſe und abſonderliche Verbündnis eingelaſſen/völlige Macht und Gewalt gnädigſt verliehen haben, ihre eigene Cammern und Verwaltereyen / auſſerhalb unſers Königreichs / in ihren eigenen Landen / oder wo ſie es ſonſt ihnen am gelegeneſten erachten möchten/ ihres Gefallens anzurichten und zubeſtellen. Dofern aber auch andere (nemlich ſo zwar mit uns in Freundſchafft und Verwandnus aber nicht in Verbündnus) denen wir bereit in dieſe Company mit einzutreten vergönnet / und nochmahlen hiemit vergönnen / gleichsfalls ihre eigene Cammern bey dem Werck zu haben willens wären / wollen ſie ſolches an uns gelangen laſſen / da es ihnen geſtalten Sachen nach unverweigert ſeyn ſoll.

II.

Daß in dem Privilegio im erſten Articul/etliche gewiſſe Landſchafften ſpecificiret werden/ſoll nicht die Meinung haben/als ſolte die Company an einen oder andern Orth damit verbunden ſeyn/ſondern ſoll deroſelben nochmahl hiermit frey eMacht und Gewalt gegeben ſeyn/ihre Schiffarten nach ihrem eignen Gutachten zurichten / auch ihre Handlungen zu Waſſer und zu Land an Orth und Enden in der gantzen Welt anzuſtellen/da ſie den beſten Nutzen zuſchaffen vermeinen möchte.

III.

Die Zeit/ſo einem jedwedern vergönnt ſeyn ſoll / in dieſe Company einzutreten/ und ſeinen Nahmen und eine gewiſſe Summa Geldtes einzuzeichnen / ſoll wären biß auff den letzten Decembris dieſes ietzlauffenden 1633ten Jahres und nicht länger: Da dann auch ein iedweder mit dem vierdten Theil ſeiner eingeſchriebenen Summa gefaſt ſeyn wird: Und ſoll alſo dieſe Vereinigung nunmehr ihren Anfang nehmen den 1. Januarii, des nach Chriſti Geburt 1634ten Jahres / und wären zwölff nach einander folgende Jahre. In dem übrigen verbleibt es allermaſſen/wie im Privilegio Art. 2. & 4. außgedruckt.

IV.

Da aber jemand ſeine eingezeichnete gantze Summa zugleich mit einander in die Company einbringen wolte/ſollen ihm die übrigen drey Theile von der Company gnugſam verſichert/und biß zu Verflieſſung der im Privilegio außgedruckten Terminen gebührlich verzinſet werden: Nicht anderſt / als ob er ſein Geldt unter deſſen anderweit auff intereſſe außgeliehen hätte.

V.

Dabey wir zugleich männiglich kundt machen wollen / daß wir umb richtiger Rechnung willen den Schwediſchen Thaler / als deſſen in unſerm Privilegio unterſchiedlich gedacht wird / in ſeinem alten valor, nemlich von vier Marck / derer

sechs und ein halber auff einen Reichsthaler gehen / verstanden / die Rechnungen aber bey der Company/jederzeit nach Reichsthalern gehalten haben wollen.

VI.

Darbey wir aber hiemit außdrücklich nachgeben/daß die jenigen Rechte und Privilegien, welche den Einbringern von hundert tausent Thalern Schwedisch/im fünfften und achten Articul unsers Privilegii gnädigst verliehen worden/aniezo auff 50000. Reichsthaler: Und was in dem sechsten Articul/den Einlegern tausent und zwey tausent Schwedischer Thal. für Vorzug und Recht gegeben werden/ aniezo respectivè auff 500. und tausent Reichsthaler: Und gleichsfals was im 16. Articul/auff drey hundert tausent Schwedische Thaler gesetzet / aniezo auff hundert und funffzig tausendt Reichsthaler verstanden werden und gelten sollen. Daß aber in gedachtem achten Articul den Einlegern fünff und zwantzig tausendt Thaler Schwedisch / und aniezo in Krafft dieser unser concession, zwölff tausent und fünff hundert Reichsthaler/verheissen worden/das volle Bürgerrecht und Befreyung von allen Schatzungen: Solches erweitern wir hiemit so fern / daß sie darbey ihres Gefallens allerhand Bürgerliche Handthierungen ungehindert treiben mögen.

VII.

Den Verwaltern soll / so offt sie in der Company Geschäfften reisen/ ungeachtet des 11. Articuls/zu ihrer Zehrung von den Cammern so viel gewilliget werden/als sie jeder Orten nach Lands-Gebrauch und Gelegenheit benöthiget.

VIII.

Ob auch zwar zur General Cammer und Versamlung aller Schiffe/unsere Stadt Gothenburg im achtzehenden Articul unsers Privilegii benennet: So wollen und setzen wir doch hiemit: Ob einige Nation oder Stadt wäre / die etwan ihre Cammer an der Nord-oder Westsee hätte/und ihr dannenhero ungelegen fallen wolte/ihre Schiff nacher Gothenburg erst abzuschicken; Daß derselben bey General Versamlung der Verwalter/angezeiget werden soll/welcher Enden sie mit ihren Schiffen zu den andern stossen/und sich mit ihnen versamlen können.

IX.

Dofern es sich/vermittels Göttlicher Verleihung/zutragen möchte: Daß durch Zuthun/vornemlich/ der Teutschen Nationen/mehr Cammern als zwölffe / gerichtet werden solten/soll auch die Zahl der Verwalter / so auff die General Versamlungen/ Inhalts des drey und zwantzigsten Articuls / abzuschicken / nach Beschaffenheit des Capitals einer iedwedern Cammer/ erhöhet werden.

X.

Ferner haben wir/zu Bezeugung unserer Königl. gnädigsten affection zu dieser Compagnie/den 24. Articul offt erwehnten unsers Privilegii, umb ein merckliches / in Krafft dieses/erweitern wollen: Erlassende deroselben hiemit/die ersten vier Jahr/den gewöhnlichen Zoll/in unsern Landen/von allen Gütern/so die Strasse von Gibraltar vorbey/entweder von hinnen abgeführet / oder von dorther zugeführet werden möchten: Jedoch daß hierinnen aller Unterschleiff / bey Verlust der Schiffe und Güter/ vermeidet werde.

XI.

In den folgenden Jahren soll der Zoll / nach Verfassung des 24. Articuls / bezahlet werden/jedesmahl zu der Zeit/wann die General Rechnungen/ so wohl von eingekaufften als verkaufften Gütern abgeleget werden.

XII.

Welcher Zoll zwischen uns / und allen participirenden Fürsten/Ständen und Städten/ denen das regale der Zölle sonsten zukommt / und so dieses Privilegium ihnen mit belieben lassen / auch selbiges annehmen und approbiren, und keinen fernern Zoll/von der Company begehren können/der Gestalt getheilet werden soll: Daß wir darvon zwey drittheil überkommen/das übrige drittheil aber / bleibet besagten Fürsten

und

und Städten/nach proportion ihres eingebrachten Capitals: So an sich selbsten zu verstehen/daß dieses ohne Abbruch zugehen müsse/ ihrer zuvor gehabten ordentlichen ZollGerechtigkeit/ausser denen Wahren und Sachen/so der Compagny zuständig.

XIII.

Die jenigen Fürsten/Städte und Communen so in diese Compagny einbringen werden/zwey hundert und funfzig tausent Reichsthaler/sollen/an Statt des Residenten, der ihnen im fünff und dreissigsten Articul zugelassen/Macht haben / einen Assessorn einzustellen in den Rath: Welcher/ nach Form des vier und dreissigsten Articuls/ soll auffgerichtet werden.

XIV.

Und damit wir diese unsere Erweiterung und Erklärung/unserer hiebevor der Compagny ertheilten Gerechtigkeiten und Freyheiten / desto kräfftiger bestätigen und bekräfftigen/so verhöhen wir hiemit die / von uns vor diesem versprochene Summa/ von 400000. Schwedischen Thalern/auff 400000. Reichsthaler/darvon wir nicht weniger als andere participanten, gleichen Verlust und Gewinn tragen / und erwarten wollen.

Welche Erleuchterung und Erweiterung unsers Privilegii wir nicht weniger/ als alle die Freyheiten / Vortheil und Immuniteten vorher gesetztes Privilegii, offtgedachter Compagny vergönnet / gelobet und zugesaget: Auch hiemit Krafft dieses/ auff beste Form und Weise / vergönnen / und aller massen offtgedachtem unserm Privilegio gleich / bestätigen und beschliessen. Actum Nürnberg den 16. Octobr. im Jahr Christi 1632.

Ob zwar diese allhie gesetzte Erklärung und Erweiterung/ der vorgegebenen Privilegien, von S. Kön. Majest. Aller-Glorwürdigsten Angedenckens / unter den vielfältigen/und unglaublichen Kriegsverrichtungen / nicht hat können unterschrieben werden: So kan ich doch / Krafft meiner Pflicht / und in guter eigentlicher Wissenschafft/gar wohl bezeugen / daß dieses S. Kön. Maj. höchstes Begehren / und völliger Wille gewesen: Derowegen dann / Ich / vermittelst habender Gewalt von der Cron Schweden / als Gevollmächtigter Legatus in Teutschland / dieses mit eigenen Händen unterschrieben/ und versieglen lassen: So geschehen zu Heylbronn / den 10. Aprilis Anno M. DC. XXXIII.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

FORMULAR
Des
MANIFEST
Und
Vergleich-oder Contract-Brieffes/
sammt desselben Conditionen und Willkõhren.

Darauff die/vor etlichen Jahren/im Königreich Schweden/mit S. K. M. Allergnädigsten Bewilligung und Privilegien angefangene/General Handels-Company gerichtet/und gutes Theils geschlossen.

Sammt außführlichem Bericht über demselben.

Kundt und zu wissen sey jedermänniglich/ daß wir Untengeschriebene in Gottes Nahmen/und zu dessen Außbreitung/uns zusammen vertragen und vereiniget haben/ in diesem Königreiche Schweden eine General Handel-Company anzurichten : Umb zufahren und zu handeln auff alle Länder und örter / da wir einigen Gewinst oder Nutzen zu schaffen/ Insonderheit aber auff Africam, Asiam, Americam und Magellanicam.

Und in solche Gesellschafft wollen wir auch gern mit einnehmen alle und jede / denen dieses unser gutes Fürnehmen gefallen möchte/und die diesen unsern Vertrag/ vermittelst Einzeichnung kleiner oder grossen Summen mit unterschreiben werden.

Dieweil aber nun dieses aus Mangel eines völligen Unterrichts von unserm Vorhaben/vielen sehr frembd und wundersam vorkommen möchte / als wollen wir etwas von den vornemsten Ursachen und motiven, die uns hiezu gebracht und bewogen/kürtzlichen anzuzeigen/keine Beschwerd machen/und das übrige sparen biß auff die Zeit/ da wir/durch eine außführliche deduction, unsers intents gute fundamenta an Tag geben und erweisen werden.

Thun derowegen hiemit jederman vergewissern / daß wir gute eigentliche Nachricht und Wissenschafft haben / wie in den obgemelten Theilen der Welt / ausser denen örtern so nun anietzo allbereit befahren und durch commercien handthieret werden/ noch viele andere Länder mehr verhanden/ deren Einwohner Theils ein wohl gepolicirt und freundlichs Volck / Theils aber / Barbarisch und wild: Etliche noch unbewohnt: Und gar viel/die noch nicht recht bekannt oder offenbahr worden: Welches daraus gnugsam erscheinet/daß in America allein viel tausent Meilen Landes / dahin kein Spanier niemahls kommen: Die doch sehr bequem zu allerhand negotiationen, in Erwegung dessen/daß daselbsten viel fruchtbahre reiche Länder/von gesunder Lufft/ und unter guten Climatibus, da wir in Darbringung derer Dinge die bey uns überflüssig gefunden werden/ und wieder Annehmung und Uberkommung dessen so uns mangelt/gar wohl freundlich und nützbarlich werden handlen können.

Demnach nun sothaner Oerter frequentirung, wie uns bewust/gantz wohl thunlich/

lich / so folget auch unwidersprechlich / daß nicht allein uns in unserm eigenen; Sondern auch dem gantzen Christlichen Evangelischen Wesen / so wohl im Geistlichen als Weltlichen Stande unausdencklicher Nutz dadurch zufallen werden müsse:

Dann anfänglich: Welchs das fürnembste / und darnach alle fromme Christen trachten sollen: So hat man gewißlich zu hoffen / daß die Kundschafft und Freundschafft mit so viel unterschiedenen Völckern gewaltig dienen werde / zu Gottes Ehren: Die darinnen guts Theils bestehet / daß den bemelten Völckern und Nationen / die bißhero in Blindheit / Abgöttereyen und aller Gottlosigkeit gelebt / das seligmachende Wort unsers HERRN JEsu Christi mag gepredigt / und sie dadurch zum Liecht der Warheit: Und der ewigen Seligkeit gebracht werden.

Hiernechst und fürs ander: Wird auch dieses unser löbliches Vorhaben gereichen zu allgemeinen grossen Nutz / Auffnehmung / Wohlstand und Flor des meisten Theils Europæ: In dem wir nicht vermeinen / einigem Lande den Handel so es anietzo hat und treibet / zu entziehen / sondern ihnen durch Auffrichtung und Stabilirung dieses zuvor nicht gebrauchten und gantz neuen Wercks mehr Nutzen zu verschaffen: Angesehen / daß solche neue trafiquen, die Nahrung / Kauffhandel / Schiffarth und Vertheilung der manifacturen unumbgänglich und unleugbar befördern / vermehren / und mehr und mehr fortsetzen: Gestalt denn jederman übrig wohl bekannt ist / wie durch Entdeckung der West Indien die Nahrung und Reichthümber in Europa überaus gewachsen / und wie grosse Menge von Kauffmans Wahren dorthin gesandt werden / dahero dann der grösseste Theil allerhand Nationen in Europa ihren Handel gestärcket / vermehret und gebessert haben. Solchen ihren Handel nun / wie obgemeldet / sollen dieselben nicht allein behalten / sondern auch noch durch einen gleichmässigen / oder auch wohl von mehrern Nutz und profit befordert überkommen / dadurch / daß also dann auch auff dieses Königreich ein solcher Handel angestellet und geführet werden mag. Wir wollen aber allhie mit wenigem nur berühren / das Vortheil / so sie als Frembde / dadurch / daß sie mit ihren Geldern / (zwar anietzo vor Schliessung dieser Company / aber hernachmahls durchaus nicht) auch zugelassen werden / darbey auch Auffsicht / Verwaltungen und Einkommen haben mögen / gleicher massen / als wann sie selbst Eingesessene im Lande wären / oder ob sie zu dem Ende dieser Orten ihre Wohnungen und Haußhaltungen angestellet hätten: Wollen auch mit wenigem erwehnen / daß ausser dem in diesem Köngreiche an andern nutzbahren und mit viel grossen Privilegien begabten Kauffhandlungen gantz kein Mangel seyn wird / deren sie alle mit theilhafftig werden können / allerdings zuwider dem / so in andern Ländern / (do entweder kein Außländer zu den Indischen negotien zugelassen wird / oder je nicht mit solcher Freyheit und Vortheil / als dieses Orths geschicht / sein Geldt einlegen mag) desfals gesetzt und üblich ist: Welches alles die jenigen Städte / in welchen die Nahrung eine gute Zeit hero in ziemlich Abnehmen gerathen / so / daß die Einwohner dabey im geringsten nicht trachten / etwa durch andere Mittel herfür zukommen / welches denn Armuth und grosse ruin verursacht hat / in fleissige Achtung zunehmen haben / alldieweil sie sich hiedurch nicht allein verbessern / sondern durch die Profiten, welche durch Mittel und Anstellung einer neuen Nahrung und Handel / ihnen häuffig zuwachsen werden / sich wieder auff die Beine bringen und richten können.

Zum Dritten / so soll auch dieses insonderheit dienen zu grossem Privat Nutz / Vortheil / Reichthumb und Gewinst den jenigen / so ihr Geldt in diese Company legen werden: Welches dann die Exempel von Spanien und Niederland gnugsam und augenscheinlich darthun und erweisen: Wie dann allerdings kundt und offenbahr / daß Spanien aus America allein (Africam und Asiam ungerechnet) alle Jahr empfänget an zwantzig Millionen Reichthaler ohngefehr / so dann bestehen nicht allein in Goldt und Silber / sondern auch in allerhand Wahren / als Quecksilber / Perlen / Smaragden / Amber / Coschenilien / Auill / Zucker / Häuten / Ingber / Tabac, allerhand Holtz / Gummen, und andere Specereyen und Drogereien, davon guter reiner Gewinst / so wohl

wol für den König in Spanien/als seine Unterthanen erfolgt: ohne hierunter zubegreiff die Aempter oder Officia, welche der König Jährlichen unter seine Diener außtheilet/so auff etliche Millionen Ducaten sich erstrecken/in dem etliche Aembter wohl 100000. Ducaten Jährlich bringen; Dannenhero dann ihrer viel zu Hertzogen/Marggraffen/Graffen/Herrn und Edelleuten geworden seyn. Daß nun auch die vereinigten Provintzen/und bevoraus Holland / ein viertzig Jahr hero grossen profit gezogen aus der Seefarth und dem Kauffhandel/ist klärlich zusehn aus den grossen Reichthümern vieler Particular Personen/und die Macht der Landen/darinnen dieselben man anietzo befindet/entgegen gesetzt dem jenigen Vermögen welches sie zuvor hatten. Daß aber aus diesem Königreiche Schweden eben solche Handlungen / und mit viel grösserm Nutz und Vortheil/getrieben werden können/solches ist gantz leicht klar und deutlich vor Augen zu stellen.

Dann 1. so werden alle die Wahren/so aus Indien in dieses Königreich und andere Europeische Länder geführet werden/mit mehr denn 130. pro cento an Zöllen und andern Unkosten beschweret/ehe sie allhier können verbraucht werden: Welches und dergleichen alles wir aber mit 30. pro cento werden verrichten / und nichts desto minder ins gemein ebener massen als andere thun/von funfftzig biß auff hundert pro cento gewinnen können/wie anderswo weitläufftig außgeführet.

2. So haben wir in diesem Königreiche/Holtz/Victualien, Arbeitslohn/Kupffer/Eysen/Stahl/und andere zu dieser Handlung dienliche Wahren gantz überflüssig/ und umb weit bessern Kauff dann sie.

3. Dieweil auch anders Orths niemand als Eingebohrnen nach Indien zufahren gestattet wird/und wir/ohn einiges Bedencken/ alle Nationen von Europa darzu gern gebrauchen und auffnehmen wollen/werden wir gewiß keinen Mangel haben an Volck: Welches wir in guter Mänge überführen/Länder damit besetzen/und also von ihnen der Nutzbarkeiten und Gewinn desto mehr und häuffiger erlangen mögen.

4. So ist diese Nation und andere die wir dazu nehmen wollen/ arbeitsamb/sehr fleissig und gutes Verstandes / darumb wir auch mehr Nutzens denn andere / die von Natur industrioss oder ingenioss nicht seyn/zu gewarten haben. Und weil in Indien durch Sclaven, die viel kosten/unwillig arbeiten/und durch übele Haltung und tractament von ihren Herren bald sterben/ihrer viel / und zwar der meiste Theil ihre Arbeit verrichten lassen/So werden wir gewiß durch den Gebrauch eines freywilligen Volckes mehr gewinnen: Dann von den Sclaven ist anders kein profit ausser die blosse Arbeit zu erlangen/in Betrachtung daß sie/als nackende Leuthe/ von den Handwerckern nichts nehmen noch begehren: Da/ im Gegentheil/unseres als ein freyes bekleidetes Volck / die Weib und Kinder haben / und ein ordentliches Wesen führen / allerhand Kauffmans Wahren und Handwercker benöthiget seyn wird: Welches alles denn Nahrung bringt und gibt.

5. So sind die Eingesessenen der Landen die bißhero befahren worden/durch Mangel eines sanfftmütigen Regiments/meisten Theil außgerottet: Und werden die übrigen biß noch in solcher Unterdruckung gehalten / daß ihnen ihr Leben verdrießlich ist: Wann wir nun mit denen/damit wir uns bekannt machen werden/ freundlich / wie geschehen soll und muß/umbgehen/und sie mit der Zeit zu mehrer Civilitet und Policey/ auch zur Christlichen Religion endlich bringen: Ist je unfeilbar / daß uns mehr Nutzens dadurch zufallen werde.

6. Ist wohl zu erwegen/daß/über die bemelte Wahren und Kauffmanschafften/ und die Silber und Goldt Minen / die uns dann auch nicht unbekannt seyn / wir noch gute Geleaenheit wissen zu überbringen vielerley Sorten Früchte/Wein/Oel/Saltz/ Reiß / Wollen / Baumwollen / Baumwollen Garn / Pita, Seiden / Farben / Langen Pfeffer von so guter Art als der runde Ost Indische / wohlriechende Seiffen / Holtz / Drogereien oder Artzeneyen / Gummen, und viel andere Dinge/ die noch zur Zeit unbekannt seyn: Wie dann unterschiedene Länder unterschiedene Früchte geben.

7. So

7. So hat es dann bey uns auch die Gelegenheit/ daß auch das jenige / von dem ein Pfund nur den vierdten Theil eines Lübischen Schillings/das ist noch nicht zween Pfenninge/dieser Oerter werth ist/mit gutem Vortheil zu uns aus America überge-bracht werden kan/inmassen solches leicht zu erklären wäre: Zu geschweigen der gros-sen und reichen profiten, welche uns der Handel aus OstJndien und Africa, als da mehr Genies als in America zuhohlen/geben kan: Und der andern Nutzbarkeiten / die wir aus sondern Ursachen vorbey gehen/und biß zu rechter Zeit hinterhalten müssen.

8. Es ist auch leicht zuerweisen/daß wir nicht allein mehr Nutz und Vortheil als andere aus diesem Handel und Company zuerwarten/sondern daß wir auch mit weni-ger Gefahr dieses Werck fortsetzen können. Dann/über die Wenigkeit der Unkosten/ die wir zum Außrüsten zur See von nöthen haben; Und die hiezu sehr dienliche Wah-ren/welche in diesen Landen gefallen: So mögen wir die Wahren aus der OstSee kommend/bessern Kauffs / und die von andern Orten / so guten Kauffs geben / als sie selbst: Jn dem unsere Gelegenheit und Condition viel besser/dann die ihrige/ in Ver-sendung derselben Wahren/so wir aus den obbemelten örtern bekommen können. Und ist die Gefahr für uns auch umb so viel desto geringer / weil wir weder doselbsten noch unterwegens uns einiger Feindschafft leicht zu befürchten: Bevoraus / da unser Aller-gnädigster König mit allen seinen [illegible]barn/die etwas zu Wasser mächtig seyn/in gu-tem Friede und fester Freundschafft [illegible].

9. Wie trefflich und wohl wider alle Menschliche Besorgligkeiten die Güter dieses Orts versichert seynd / kan ein iedweder / dem nur die Gelegenheit und Macht dieses König[illegible]s/fürnemlich aber die hochverständige / tapffere und gerechte Regie-rung S. Königl. Maj[illegible]selben fürtreffliche Tugend/Liebe seiner Unterthanen/ und derer grosse Einigke[illegible] im geringsten bekannt/leichtlich ermessen und verstehen.

10. Wie sehr le[illegible] auch / endlich und zum Beschlus / einem jeden seyn werde/ sein eingezeichnetes Anth[illegible] zu erlegen/i[illegible]dannenhero zu ersehen: Daß er nicht mehr als den ersten termin oder vi[illegible]dten Theil desselben in die Schantze(wenn man es ja et-wan also nennen wolte) zusetzen hat: Sintemahl leichtlich geschehen könnte / wie wir uns auch aus guten fundamenten die ungezweiffelte Hoffnung machen/ daß/ ehe und zuvor der ander und dritte termin erlegt werden solte / man allbereit durch die ersten Außrüstungen so viel gewonnen hätte / daß nichts / oder je gar wenig zugelegt werden dörffte.

Zweiffelen derowegen im geringsten nicht / es werde ein jeder leichtlich können ver-stehen und urtheilen/wie aus deme/so gar kürtzlich allhie gesetzt worden/klärlich erschei-net/daß dieses unser Fürnehmen nicht allein ein gut / rechtmässig und ehrlich Werck/ sondern auch sehr zuträglich und profitlich für die jenigen / welchen gelieben wird / ihr Geldt mit uns der Gestalt anzuwenden und zu bestätigen: Jn mit angehängter dieser Erwegung/daß ein jedweder ihme bey den Seinigen viel weniger Gefahr zu besorgen haben wird/wenn er seine Gelder und Güter hieher verwendet / und also auff viel örter und in viel Schiffen vertheilet/als da sie auff Interesse, Kauffmanschafft/ Häuser oder feste Gründe gelegt wären: Sintemahl diese alle durch unglückliche Zufälle / schlim-me und böse Jahre / Brandt und Uberfall vom Kriegswesen / einem offters alle auff einmahl entfrembdet und weggerafft werden: Gleich wie solches die betrübten Kriege in Europa, so wohl an vielen mächtigen reichen Herren/ als gemeinen Leuten gnugsam gelehrt und bezeugt haben: Da nemlich sie alles des ihrigen beraubet / und in die eus-serste Armuth gerathen seyn/in dem sie alle ihre Haab und Güter in einem Lande bey-sammen und auff einem Orte hatten. So gehet es auch mit den Landgütern also zu/ daß wann es noch gar wohl und glücklich zugehet/man drey oder vier pro cento, und solchs mit grosser Mühe/Sorg und Gefahr gewinnet: Wir aber hoffen nicht allein/ sondern seynd gantz versichert / wann uns die göttliche Gnade (daran nicht zu zweif-felen) beywohnen/und unser Fürnehmen etwas segnen wird / daß wir in kurtzen Jah-ren von einem Pfenning drey oder vier machen: Ja/ wann die Sache ihren rechten/

guten/

guten/verhofften und gewüntschten Fortgang hat/alle Jahr/Außbeute so groß als das Capital, oder Häuptsumma von Häuptsumma gewinnen mögen.

Demnach wir nun dieses also verstanden und vermerckt/ So haben wir die Mittel/so uns der allmächtige Gott zu seinen Ehren / dem gemeinen Besten / und unsers eines jeden privat Vortheil und profit, zeigen thut/nicht verseumen wollen: Sondern uns/vermittels allergnädigster Vergönstigung und Beliebung unsers allergnädigsten Königs/vorgenommen/dieses Werck in dem Nahmen der hochgelobten Dreyfaltigkeit anzufangen/zur Hand zunehmen und zu vollführen: Zusagende und versprechende auffzubringen eine solche Summa Geldes/ als ein jeder von uns untenbeschriebenen/ laut seiner eigenhändigen Einzeichnung/hierunter benennen und verschreiben wird.

Lassen derowegen zu/und vergönnen hiemit einen freyen Zutritt zu diesem unserm vorhabenden Werck/einem ieglichen/deme/ alhie im Reiche Schweden zwar zwischen dato und den 1. Maij, über See aber zwischen dato und den 1. Julij künfftigen 1625ten Jahres mitgefallen wird/diese unsere Schrifft und Vertrag mit zu unterschreiben/und sich dessen auff nachfolgende Conditionen mit theilhafftig und dazu verbündlich zumachen / Nemlichen:

Daß anfänglich diese Company soll 12. Jahr lang wären: Den Anfang nehmen vom 1. Maij des/mit Gottes Willen/künfftigen 1625ten Jahrs/ und ihre Endschafft haben/wann man schreiben wird 1637.

Dann auch/daß ein ieder sein eingeschriebenes Antheil in 4. Jahren/und also alle Jahr den vierdten Theil solcher seiner verschriebenen Summa/unfeilbahrlich und willig zuentrichten/verpflichtet seyn soll.

Damit aber der Gewinn und Gewerb dieses Wercks möge gerathen in die administration geschickter und frommer Biederleute/zu gutem Gnügen der gemeinen Participanten oder Mitgenossen: Als sollen auff den nechstkommenden 1. Maij aus den Participanten selbst die Verwalter gekohren/und durch die meisten Stimmen erwehlet werden/und zwar an der Zahl so viele/als vielmahl hundert tausent Thaler Schwedisch/das ist ohngefehr 60000. Reichsthaler geschrieben und angezeichnet seyn:

Sothane Verwalter sollen diese Verwaltung auff sich nehmen die Zeit der nachfolgenden sechs Jahre/und nach Verfliessung derselbigen/ihres Ammts entledigt und benommen seyn: Hernacher sollen die Participanten weiter schreiten zur Wahl neuer Verwalter/als nemlich zwey Dreytheil sollen sie auffs neue wehlē aus den abgehenden Verwaltern/und das restirende dritte Theil aus den Häuptparticipanten, das ist/denen die am meisten eingeleget: Und also forth von zwey Jahren zu zwey Jahren / und biß zum Außgang dieser Company.

Niemand soll eine Stimme haben in dieser Erwehlung / noch zu der Jährlichen Rechnung kommen mögen/er habe dann für sich und sein eigen verschrieben eine Summa von tausent Thalern Schwedisch / das ist ungefehr 600. Reichsthaler.

So soll auch niemand weder zu einem Verwalter oder Häuptparticipanten erwehlet werden/er habe dann für seine eigene quotam verschrieben zwey tausent Thaler Schwedisch.

Wann aber einiges Land / Stadt / Collegium, Zunfft oder Particular Person herzu brächte hundert tausent Thaler Schwedisch/dieselben mögen ihrentwegen einen eigenen Verwalter einstellen: Und so forthan so viel solcher Verwalter/so vielmahl die bemelte Summa der 100000. Thaler von ihnen verschrieben ist/sie wären gleich Außländisch oder Eingesessene:

Und soll ein ieder Verwalter zu seiner Jährlichen Besoldung haben ein tausent Thaler Schwedisch.

Alle Verwalter sollen seyn von gleicher Macht und autoritet, sonder respect einiger Hoheit/Ammt oder dignitet, die sie ausserhalb dieser Company haben/ sie seyn auch eingestelt von weme sie wollen.

Da auch iemand gut befinden würde/über hundert tausent Thaler zweene Verwalter

walter zu ſetzen/ſol ihm ſolches frey ſtehen/ſo aber/daß dieſe alle beyde/doch mehr nicht/ als nur eine Stimme/und eines einigen Beſoldung überkommen.

Wann dann die Verwalter erwehlet/ ſollen gleicher maſſen Häuptparticipanten erkohren werden / die da ſollen die Rechnungen täglich überſehen / den Verwaltern in allen großwichtigen Sachen helffen/was nöthig aviſiren, und von der continuation oder Auffhörung der Company / und wann die Rechnungen von den einkommenden Gütern und Gewinnen anzulegen und außzugeben/ zugleich mit rathſchlagen und erkennen.

Alle ſechs Jahr ſoll ein General Schluß der Rechnung gemacht werden / welches geſchehen ſoll offentlich/dazu alle participanten durch Anſchlagung gewiſſer Patenten beruffen werden ſollen:

Den Jährlichen Rechnungen aber ſollen nur beywohnen die jenigen participanten, welche/wie oben gemeldet/tauſent Thaler werden verſchrieben haben.

Die Städte welche etwa Bequemigkeit zur Seefarth/ Außrüſtung der Schiffe/und Verſehung allerhand Kauffmanſchafften hätten/und in dieſe Company einlegen möchten eine Summa von drey hundert tauſent Thaler Schwediſch/ mögen eine beſondere Cammer/Verwaltere/Ordnung und Außrüſtung für ſich haben / pro rata ihres eingebrachten Capitals.

Und damit ein jeder möge ſetzen können über ſein Geldt Leute ſo ihm gefällig/ſo mag jedere Nation oder Stadt einen beſondern VertragBrieff für ſich / laut dieſes/ machen: Gleicher Geſtalt auch ein jedweder im einſchreiben außdrücken und benennen mag unter was für Nation oder in was für eine Cammer ſie das ihrige haben wollen: Und ſolcher VertragBrieff oder Poliza, nach dem dieſelbige unterſchrieben / ſoll alsdann geſandt werden an den Magiſtrat einer Stadt anhero ins Reich/ an einen ſolchen Ort/ welchen ſie ſelbſt ihnen zu ihrer Cammer oder Handthierung am bequemſten erachten möchten: Hätten ſie aber keine Kundſchafft dieſer örter / kan ſolches durch Schreiben verrichtet werden.

So auch unter den Außländern wären / die keine Gelegenheiten hätten / oder es jemand ſonſten beſchwerlich fürkommen würde / ihre Gelde anhero ins Reiche zuſenden/ſo mögen dieſelbigen in die Banco zu Ambſterdamb/Middelburg/ Hamburg/ Lübeck/oder andere gelegene örter/im Nahmen der Schwediſchen SüderCompany/ bey den reſidirenden Agenten, Commiſſarien, Factorn, oder andern fürnehmen ins Reich Handlung führenden / Kauffleuten ſich angeben / und ihre quotam da einſchreiben und erlegen laſſen / oder ſelbſt einſchreiben oder erlegen.

Und von ſolchen Geldern ſollen alsdann die Verwalter nach Inhalt ihrer instruction zu diſponiren bemächtigt ſeyn/ohne einige Mühe/Sorge noch Gefahr des jenigen/der dieſelbige eingeſchrieben und erlegt hat.

Zu mehrer Vergewiſſerung nun und Feſthaltung dieſes obgeſchriebenen / haben wir Untenbenante uns durch gewiſſe und namhafftige Verpflichtungen darzu obligiret und verbunden/&c.

Außführlicher Bericht
Uber vorhergesatztes MANIFEST
Und VertragBrieff der Australischen oder Süderhandels-Company im Königreich Schweden.

In Niderländischer Sprach gestellet

Durch

Willhelm Usselinx:

Vor diesem bereit in Eyl in Teutsch übergesetzt:

Anietzo aber nach dem Niderländischen mit allem Fleiß übersehen/an vielen Orthen nach Nothturfft verbessert/und mit Summarischen Marginalien bezeichnet.

Voorrede

Aen alle vroome Nederlanders, die om de belydenis haeres Geloofs ende de Vryheyt des Vaderlandts vvt Brabant, Vlanderen, Walschlandt ende ander ouerheerde Nederlanden gevveken ende ouer Europa verstroyt syn.

EDele Heeren, gunstige Vrindenende lieue Landtslie-daer syn verscheyden redenen die my bevvegen V. E. ende L. dit naerder Bericht toe te eygenen. Eerstelyck om dat het tegen alle Lasteringe opspracke ende berispinge, onder niemants Schut en Scherm beter kan bevryt vvesen, als onder die van V. E. ende L. om dat de Sacken die hier in verhandelt vvorden, by V. E. en L. grondelyck verstaen, ende bouen alle andere ten besten bekent syn. VVant soo vvy ouer dese Saeke in Oorloge vervielen, de ervaerenheyt leert ende betuygt ouervloedich dat ghy inde Krygs schoole van Europa naementlyck ons Vaderlandt de vvorneemste ende beste Meesters syt. Het VVelck daer vvt openbar is, dat ghy eerst de Tyrrannie der Spaigniaerden, ende daer na de groote Macht van den Ko: van Spaignien lange Iaeren hebt helpen vvederstaen: Dat het noch syn uvve ouerige Steden ende Sterckten die hem t' hooft bieden, daer by syne Macht op breckt, ende die gelyck Schiltvvachten syn die voor het voreenight lichaem vvaeken. Maer voornemelyck blyckt het daer vvt, dat de meeste Macht van het inlandts Krygsvolck te Voet ende de Peerde altyt heeft bestaen in de vvtgevveckene, die van Hollandt en Zeelandt haer meest inde Oorloge te VVater oeffenende. Ende niet tegenstaende dat den tyt ende de langduerige Oorloge veel duysenden van uvve outste Soldaeten heeft verteeret, soo syn de voorneemste Gouuerneurs, Ouerste, Capiteynen ende Officieren altyt gevvest ende noch syn, vvtgevvekene, off haere Affkomelingen. Het vvelck niet en geschiet vvt gunste, maer

maer om uvve deucht, Manhafftigheyt, Couragie, goede experientie ende groote verdiensten. Ia t' syn noch de vvtgevvekene daer de goede Patriotten in Hollandt meest op steunen, ende haer verlaeten tegens die gene, die het Schip vande Republique gerne na Spaignien souden gestuert hebben. Ist inden Coophandel: geheel Europa voelt ende moet bekennen, dat V. L. ouer alde voorneemste kloeckste ende ervaerenste daer in syt; Ende inde Zeevaert kennisse van Landen en Steden niemant en vvyckt. VVat de konstige handtvvercken belangt; het is vvt vuue fonteyne dat de meeste Rivieren ende Beecxkens hedensdaegs ouer Europa vlieten en Stroomen: Ende den Put daer verscheyden Landen haer vvelvaren ende groote Ryckdommen vvt hebben geschept. Derhalven ben ick vvel verseckert, soo dit bericht onder V. E. en L. bescherminge mach plaetse vinden, dat geen spotters off quaet sprekers soo onbeschaemt sullen gevonden vvorden die daer tegens sullen doruen ipsen, kicken off spreken.

Ten anderen soo eygen, ick V. E. dit VVerck toe; om det niemant beter off bequaemer het selue kan helpen voorderen en vvt voeren; Soo om de goede kennisse, vvetenschap ende ervarenheyt die ghy bouen andere daer van hebt, als om de groote Ryckdommen daer Godt V. E. ende L. met Kinderen en Kints-kinderen, sints uvve vlucht, die by eenige nu ontrent 60. Iaeren heeft gedurt, mede heeft gesegent, de vvelcke, vvanner sy by een konden gebracht vverden, eenige Koninkrycken souden ouertreffen. VVyders om dat ghy borgerlick vrindlyck lieftaelich, met doegende en aengenaem in uvven omganck, ende eerlyck en rechtverdich in uvve handelinge syt, het vvelck v ouer al benimt en aengenaem mackt, ten vvaere by eenige aff gunstige, nydige, boose verkeerde Menschen dien geen deucht en behaeght. Maer voornemelyck om dat Godes segen V. E. en L. ouer al soo volght, dat de Landen oock met voorspoet gesegent vvorden, daer ghy v nederslaet. Het vvelck my doet Oordeelen dat nimant beter of bequaemer dit Werck soude konnen helpen aenvangen ende vvtvoeren als V. E. ende L. Ende my daer om doet vvenschen dat V. E. en L. de goede Handt hier aen beliefden te houden.

Ten derden om dat dese Sacke om verscheyden redenen voor niemant profytelicker en noetvvendiger en is, als voor V. E. en L. vvant alsoo ghy v Vaderlandt hebt verlaten en op veel plaetsen verstroyt syt, soo besit ghy min vaste goederen als ander Lieden, ende moet v met den Krygh, Koophandel, Konsten ende Handtvvercken generen, synde den ordinares Koophandel in Europa seer gevaerlyck ende so bedoruen, dat daer vveynigh profyts op te vervvachten is. Ende door de groote onvryheyt van vvegen ende passagien, neemt de neeringe op veel plaetsen soo aff dat den Ambachtsman qualyck den Kost kan verdienen voor Vrovv en Kinderen. Daer V. E. en L. in dit Ryck door dese Compaignie seer goede gelegenheyt vvordt gegeuen, ende goede middelen aengevvesen om uvve Persoonen ende Geldt met groote Eere ende profyt te gebruycken, aenleggen ende besteden: Soo in dienst van syne Kon: Ma: als vande Compagnie en andere profytelycke handelingen, die hier konnen gedreuen vvorden, als oock om hier in t' Ryck verscheyden Handt vvercken met groot voordelte doen macken ende vertieren. Ende al ist dat ghy verscheyden Landen met neeringe ende vvelvaeren hebt helpen vervullen soo vvordt ghy nochtans op eenige plaetsen met scheele Oogen aengesin. Daer ter contrarien alle die met vvaerheyt ende onpartydigh vvillen sprecken, moeten bekennen, dat geen Koninck in Europa is die de Vreemdelingen liever in syn Ryck siet komen, die meer bemint, beloont ende onthaelt als syne Kon: Ma: soo vvel de Kloecke ervaerne Krygslieden als vroome eerlyke Kooplieden, ende goede, neerstige, konstige Handvverckers: Dat ook geen Landt is, daer de Wthemsche byde Invvoonders meer geeeert aengetrocken ende min verongelyckt vvorden, als hier in t' Ryck, soo dat V. E. en L. niet behoeft verlegen te syn; Wilmen velders niet langer heben, ghy sult hier vveert en angenem vvesen. Wyders alsoo V. E. en L. dat goet ende loffiyck gebruyck hebt, dat ghy behoud uvve Taele goede Manniereu, vvysen, seden ende forme van Huysboudinge, Dat de liefde ende goede eendracht die ghy t' samen onder houdt, maeckt dat ghy uvve Kinderen onderlinge ten houvvelyck geeft, sonder v veel met andere Natien te vermengen.

Ll 2 Soo

Soo vvordt ghy uvve Kinderen en Kints-kinderen ouer al oock voor Vremdelingen ende buyten alle Regeeringe, gehouden, ende moet altyt onder Vreemde staen, vvtgesondert hier in t' Ryck dare Vreemde oock tot Ampten en offitien vvorden gepromoueert. Ende die inde Stadt Gottenborch haere residentie begeeren te nemen, konnen daer haer eygen regeeringe hebben, volgens de Privilegien daer syne Ko: Ma: de voornoemde Stadt mede heeft belieft te begenadigen, inde vvelcke sy konnen blyuen ende vvelsyn tot dat Godt mochte belieuen eenige Vryheyt ende openinge in ons Vaterlandt te geuen. Maer voornemelyck is dese Sacke voor uvve E. en L. nootvvendich, om dat ghy den Koninck van Spaignien den eersten ende meesten tegenstandt hebt gedaen, vvar doorhy inden Loop van synen voorspoet ende voornemen is gestuyt ende verbindert, ontallyck veel Krygsvolck heeft verloren, ende onvvtsprekelycke groote Ryckdommen heeft geconsumeert. Het vvelck de Spaigniareden nemmermeer sullen vergeten, maer soo sy eens geheel tot haer voornemen konnen geraecken (het vvelk Godt verhoede) soo souden sy haer aen V. E. en L. met Kinderen Kindts kinderen en Naekomelingen op het hoogste soeken te vvreken, ende haeren moet te koelen. Ende daerom ist nu meer als oyt te vooren noodich in t' VVerck te leggen t' gene de lange ervaerenheyt V. E. en L. heeft geleert, naementlyck in tyt van stielte ende schoonvveder de seylen te versien, ende te bedencken, vvaermen in tyt van noot synen toevlucht soude vvillen nemen; Ende om volgens de lesse onses Heeren Iesu Christi byder Duynen onnosselheyt der Slangen vorsightigheyt te voegen, ende soo men v in d' een Stadt vervolght, in d' ander te vluchten. Het vvelck ick meyne dat na Menschelycke vvyse te spreken, nieuvvers bequaemer, sekerder ende met meerder voordel soude konnen geschieden, als in dit Ryck; [illegible] ick niet en tvvyfel of V. E. en L. sullen in het lesen van het naerder bericht alles klaerlyck en grondelyck konnen verstaen.

Eyndelyck soo eygen ick V. E. en L. dit toe, om dat ick by my seluen beuinde ende volkomentlyck ouertuyght ben, dat dit met Godts hulpe een seer goede, lofselycke ende profytelycke Sacke sal vvesen voor alle de gene die de selue sullen vvillen helpen handthaeuen, om die blaeme t' ontgaen dat ick V. E. en L. als myne Landtslieden by tyts en soude gevvaerschout hebben. Insgelyckx oock om te betoonen dat myn verder affvvesen van het lieue Vaderlandt my geensins en doen verliesen de goede genegentheyt ende hertelycke affectie, die ick het selve ende V. E. en L. als myn lieue Vrinden en Landtslieden schuldich ben toe te draegen. Gelyck oock de groote Schaden, Ongelucken, Tegenspoet ende Svvaerigheyden daer het Godt belieft heeft my mede te besoeken, my geensins en doen verflouvven inden lust ende begeerten tot de bevoorderinge van het gemeene beste, noch mynen ouderdom my niet en kan doen affschricken, noch oock den grooten aerbeyt, moyte ende last die ick vveet dat in dit VVerck steekt, dat ick niet soude voort vaeren om na myn vermoegen dese Saeke te bevoorderen, op hope dat ick daer mede beneffens d' Eere Godts ende het gemeene beste, oock sal bevoorderen V. E. en L. profyt ende vvelvaeren ende dat ghy aen alle de voordeelen de hier vvt sullen ontstaen, oock soudet mogen deelachtigh vvesen, ende daerom hebbe ick my oock verstout, dit naerder Bericht V. E. en L. tot te schryuen met dat betrouvven, dat het selve gunstig sult aennemen ende tegen alle berispers in V. E. protectie nemen. Godt biddende dat hy V. E. en L. vvil nemen in syn heylige Bescherminge en verleenen een gevvenscht leuen ende salich steruen. In Stockholm desen 17. October Anno 1625.

V. E. E. en L. dienstvvillige Vrindt ende Landtsman

VVillem VVsselinx.

Erinne-

Erinnerung an den Leſer.

Es wolle der Leſer allzeit im Gedächtnis behalten/ daß dieſer außführliche Bericht anders nicht wil verſtanden ſeyn/ als zu der Zeit geſchrieben/ (und ſo fern ungeändert) da/ weder den Teutſchen noch einiger andern Nation/ ihre eigene Cammern/ und Außrüſtungen der Schiffe/ in ihrem eigenen Lande/ oder dergleichen Rechte mehr/ bey dieſem Werck zu haben/ vergönnet: Wiewohl unter deſſen allen Außländiſchen in particular ihr Geldt hierzu in eine Schwediſche Cammer zu überſchicken/ jederzeit ungeweigert geweſen.

Außführlicher Bericht über den ContractBrieff.

Lobwürdige Intention dieser Societet / darumb dieselbe von menniglich zu befordern.

DEmnach unter allen weltlichen Sachen/Wercken/Anschlägen und Handlungen/nicht bessere gefunden werden mögen dann die jenigen/so da gerichtet seyn zu Beförderung des Gemeinen Besten/und nichts desto minder auch dienen zu Privat Nutz/Gewinn/Auffkommen und Wohlfarth der Beförderer: Ausser einigen Menschen dadurch zu hindern/zu beschädigen/oder an seiner prosperitet zu verkürtzen: Als zweiffele ich keines Weges/sondern glaube gantz gewiß/daß alle/die diesen außführlichen Bericht lesen/eine sonderbahre hertzliche und feurige Begierd/Lust und Eyfer überkommen werden/diese unsere Company zu handhaben/und nach ihrem Vermögen zu befordern: Und allen eussersten Fleis mit anwenden helffen/damit dieses so löbliche Werck zu einem guten Anfang/gewünschten Fortgang/und glücklichem Außgang gereichen und gedeyen möge. Sintemahl ich mit göttlicher Hülffe durch feste/unbewegliche/unfelbahre/und unwidersprechliche Gründe/und Schlüsse darthun und beweisen wil/daß diese Company in ihrer Verfassung nichts anders in sich hält noch suchet/dann was zu einem rechtmässigen Christlichen/ehrlichen und nützlichen Werck immer begehrt und erfordert werden kan: Und daß die Beförderer/Handhaber/Mitgenossen/und Mithelffer über dem Gewinn/Nutz/Vortheil und aller Erspießligkeit, hiervon auch Lob/Preiß und Ehre erlangen sollen.

Ordnung dieses Discurs: und was für Nutzen mit angehencket.

Folgend derohalben der Ordnung/die der im vergangenen 1625ten Jahre auffgerichteter und in Druck gegebener Manifest und VertragBrieff der Company in sich hält/wil ich auch davon/da selbiger seinen Anfang macht/anfahen und also fortfahren: Zugleich auch etliche Verleumbdungen und Lügen/so wider dieses Königreich Schweden/zum Nachtheil dieses guten Wercks außgestreuet werden/außführlich widerlegen: Den fürnembsten Einwürffen so wider diese Sache etwa möchten vorbracht werden/mit guter Bescheidenheit begegnen: Und nach meinem Vermögen mich befleissigen/die meisten difficulteten oder Schwerigkeiten/so etwan einige Verhindernis diesem Werck bringen möchten/gäntzlich hinweg zunehmen.

Daß dieses Werck nicht aus Vermessenheit oder Ubermuth herrühret.

ANfangs nun so wird im VertragBrieff oder Manifest gesagt/daß dieser Handel sich fürnemlich strecken solle auff Africam, Asiam, Americam und Magellanicam: Welches dann bey etlichen Leuten keine geringe Verwunderung erregen wird: In dem sie etwa vermeinen möchten/daß die Schweden und Gothen ihrer Vorfahren grossen und tapfferen Thaten/dadurch der meiste Theil Europæ bezwungen und beherrscht worden/nachaffen wollen: Und ihnen Dinge vorgenommen haben/die Alexandri magni hochmütigen Begierden nicht ungleich/und des Ansehens seyn/als wolte man die gantze Welt bezwingen. Daß aber solches unsere Meinung nicht/wird dieser unser Bericht in seinem Context einem jeden klärlich unter Augen stellen.

Andere wird bedüncken/sie hören etwas so seltzames/als wenn es in Weynachten träumet/daß man in einem Lande/da kaum ein Schiff zum Kauffhandel/außgesandt

sandt wird / einen so grossen und weitläufftigen Handel anfangen und stabiliren wil: Werden meinen es sey rathsamer und besser/ mit wenigem und in nahe gelegenen örtern in Europa etwas anzufahen/ als erst so weit zulauffen/ und so grosses Werck fürzunehmen. Hierauff aber ist die Antwort: Gleich wie dem/ der die See hat/ kein Wasser niemahls mangelt/ weil ihme alle Ströme und Bächlein zufliessen: Eben also ists auch mit dieser Company/ wann die bey einem grossen Capital angefangen wird: Weil dadurch uns viel andere Handlungen zufliessen werden: In dem wir vielerley Wahren/ so wohl deren/ die von außwerts eingebracht werden / als auch die innerhalb Landes zu finden/ dazu bedürffen werden/ dadurch dann andere Kauffmanschafften anhero gezogen/ eingebracht und wieder außgesandt werden sollen: Welches alles dann/ wann diese Schifffarth Kauffhandel und Nahrung / in ihren Gang kommet / auff viel andere örter sich außbreiten wird: Und werden also alle dergleichen Sachen / die von vielen Jahren her biß ietzo dieser örter nicht haben können in Ubunge gebracht werden/ zugleich auff einmahl ihren Fortgang gewinnen. Daß das der andern ausländischen Handlungen nicht verkleinert / sondern verbessert werden.

Dieser Handel aber wird vornemlich zwar auff weit abgelegene örter angestellt/ 1. Darumb/ daß solche heisse Länder köstlicher Wahren und mehr Gewinn geben / als Europa und andere kalte Länder: 2 Weil auch in diesen Ländern die Reisen-Fuß und der Handel und Farth jederman fast bekante sind/ und daher zu vorbereit alles zu überflüssig von dannen eingeführt wird: An jenen örtern aber deren der Vertragbrieff gedencket/ gar wenig gehandelt/ und auch zum Theil die Commercia noch unbekant sind. 3. So haben auch andere nicht bald die Gelegenheit und Mittel/ die wir anietzo/ solche schwere Außrüstungen zu thun/ viel weniger so grosse Companyen auffzurichten: Welches dann auch an sich selbsten viel Bedencken und Hindernis hat: Wie erscheinet im Niederland: Allda viel Jahre verlauffen/ ehe man zum Fortgange einer solchen Company gelangen können: Weil es sehr schwer viel Köpffe unter einen Hut zu bringen. 4. Uber das ist die Gefahr wegen der Seeräuber viel geringer/ als wenn man auff Spanien/ Italien/ oder nach der Türckey schiffen wolte. Warumb diese Handlung müssen auff ferne örter gerichtet.

Und ob zwar das Privilegium, so dieser Company gegeben/ sich sträcket auff alle bemelte Theil der Welt / so hat es doch die Meinung nicht / gleichsam alles auff einmahl angefangen/ und befahren werden müsse: Sondern es ist zuverstehen/ daß wir die örter / welche uns am besten bekannt / und die meisten Gewinn geben / erst besuchen/ und hernacher mit guter Zeit und bequemer Gelegenheit auch die anderen berühren wollen. Nicht zwar auff alle zugleich.

Ist dann das Capital im Anfang nicht groß gnug den Handel auff Africa und America zugleich anzufangen/ so wollen wir uns mit einem Theil begnügen lassen/ biß die Hauptsumma gewachsen/ und alle Termine verflossen und eingebracht seyn: Denn die Zeit machet die Mispeln reiff/ nach dem Sprichwort. Sondern eines nach dem andern nach Beschaffenheit des Capitals.

Wann auch die Company formieret ist / und die Mitgenossen in andern näher gelegenen örtern ihren Nutz zuschaffen wissen/ soll ihnen solches frey stehen: Und sollen an mein Fürgeben nicht weiter gebunden seyn/ als wenn sie befinden/ daß mein Fürbringen und Gründe andere übertreffen. Nähere und gelegener Handlung nach Befindung unbenommen.

Daß aber im Privilegio andern verbotten wird an bemelten örtern ihre Handlung zu treiben/ dieses geschicht zu dem Ende/ damit selbige der Company keinen Schaden oder Hindernis zufügen mögen/ und auff das/ wann die Company mit grossen Unkosten / Mühe / Arbeit und Gefahr den Handel entdeckt und stabilirt hätte / ihr solcher von andern / die keine Gefahr oder Mühe außgestanden / nicht genommen und weggerissen werde. Wann auch unterschiedene Companyen / oder particular Personen/ an bemelten örtern / also ohne Unterscheid zu handeln / Freyheit und Macht haben solten / so würden die Kauffmans Wahren / die man aus unsern Landen dazu bedürffte / sehr gesteigert / und hinwiederumb in den Ländern / dahin die Company ihren Handel hätte / die Märckte verdorben werden; So wohl in Vertheurung des jenigen/ so wir daselbsten kauffen müsten/ als auch desselben/ wenn es hernachmals Ursachen warumb andern Privatleuten dergleichen Handlung durch das Privileg. gesperret.

zu

zu uns gebracht seyn würde / weil es in gar zu grosser Menge und Faulfeil seyn würde/
1. verringerung.

Andere Ursachen.

2. Es seynd auch noch mehr Ursachen / warumb diese Sache in eine Company gebracht / und nicht von Leuten in particular mag angefangen werden; darunter dann
3. nicht die geringste / das eine vereinigte Macht im fall der Noth die bequemeste ist / dem Feind wiederstand zu thun / so wir ie einen über vermuhten bekommen solten. Es wird auch dem Feinde viel Schwerer / ein solches vereinigtes Werck anzutasten / als wenn mann zertheilet ist.

4. Wann mann auch ein Corpus ist / stehet man einander getreulicher bey / als wann unterschiedene Rechnungen seynd / da ein ieder suchet sein eigenes Capital zu erhalten / obs gleich sey zu deß andern nachtheil / weil einem ieden das Hembd näher ist denn der
5. Rock. Es fallen auch also die Unkosten / die zu diesem Werck gehören / so schwer nicht / und seynd auch dem Handel desto leichter zu ertragen. Und kürtzlich so ist es ein besser
6. Mittel / den Kauffhandel zu vermehren / und alle Handwercke in Schwang zu bringen / als wann man vertheilet ist / da einer für dem andern nichts thun will / sondern vielmehr einer den andern beneidet / schadet und hindert.

Daß die Länder der Comp. ihr absehen hat noch gutes Theil [illegible] unbekande und unerschöpffet. Exempel dessen an Africa:

Ferner wird im Vertragbrieff gesetzet / daß noch viel Länder seyn / die nicht befahren werden. Weil nun dieses ein Punct ist / daran der Company viel gelegen / als muß ich dieses ein wenig mit mehrerm / und außführlich abhandeln / damit nicht allein viel gemeine / sondern auch hochverständige / gelehrte / und in weltlichen Dingen wolerfarne Leute in dem Mißverstand nicht bleiben / als wenn die Länder / darauff die Company ihr Privilegium hat / von andern allbereit auff gefahren / entdecket und besetzet weren / so fern das daselbest nichts mehr übrig zu entdeckẽ / nichts zu holẽ / oder kein Gewiñ zu erlangen.

Daß aber diesem nicht also / und noch viel Länder seyn / da allen Völckern der Handel frey ist / scheinet anfangs darauß klärlich / das in Africa, welches der fünffte Theil der Welt ist / die Protugesen nur zwey Vestungen haben / wenn man rechnet vom Ende der Barbarien biß an das rothe Meer: Die eine ist das Castel de Mina, in Guinea: Die ander ist Mozambique an der Cüste von Soffola. Die Niderländer haben auch mehr nicht als eine in Gvinea, die heist Moree. Solche Vestungen aber haben kein weiters Gebiet / als so weit ihre Mauren sich erstrecken / und ist also die gantze Cüste von Africa frey für einen ieden / der dahin handeln will.

Dessen die Portugeser fast nur allein bißher kündig. Die es aber wegen Menge anderer Handelungen / als auch mangel der Macht bißher wenig gebrauchen können.

Allhier ist auch wol zu mercken / daß die fürnembsten Entdecker des Handels und der gelegenheit des Landes Africa, seind gewesen die Portugeser, davon ich dann meine wissenschafft meist gelernet: Andere Nationen seynd Africam wol an: und verbey auch den Strandt lang geseggelt / habẽ auch daselbstẽ wol gehandlet an Oertern / da der Handel bekant gewesen / aber nichts neues entdecket; Und meines wissens ist noch niemand von Frembden auff fünfftzig Meilen ins Land kommen daselbst einige Bekäntnüß zu erlangen. Allein die Portugeser haben ausser dem Handel / welchen sie allda gehabt / noch viel Secreta erkundiget und erfahren / die sie nicht haben können / noch wollen / noch dürffen zur Hand nehmen; nicht gekont: Weil sie mit Ost Indien / Brasil, und dem jenigen / das sie in Africa sonst handelten / genug zu thun hatten; und denn auch weil sie sich nicht begnügen liessen mit dem Handel allein / sondern auch noch das Land alsbald darzu mit Gewalt einnehmen / und die Leute zu Sclaven machen wolten; dadurch sie dann die Feindschafft der Einwohner gegen sich erregten / und also sich selber verhinderten. Es ist auch über das ihre Macht sehr geschwächt worden / durch die niederlage ihres Königes Sebastiani, welcher vor 47. Jahren mit allen den Fürnembsten deß Königreichs in Africa todt geschlagen ward / da hero sie nichts weiters vornehmen kondten.

Noch weniger auß [illegible] zwischen ihnen und den Castilianern.

Nicht gewolt: Weil nach beschehener bemelter Niederlage gefolget der Krieg mit dem König von Castilien, welcher sie auch unter seinen Gehorsamb gebracht hat; welches ihnen dann allzeit biß hieher eine unerträgliche Last gewesen / wegen der natürlichen und angebornen Feindschafft / die zwischen den Portugesen und Castilianern sich iederzeit enthalten: Dannenhero sie lieber ihren eigenen Nutz / Vortheil / Wohlfart und

viel

viel guter Dinge unterlaſſen haben/ den daß ſie dieſelbigen dem Könige von Caſtilien offenbaren wolten: in Hoffnung/ noch dermahleins von des Königs in Caſtilien Joch erlediget zu werden/ und dann dergleichen Sachen zur Hand zufaſſen.

Nicht gedürfft: Den nach dem ſie unter Caſtilien gekommen/ſind ſie erſtlich mit Niederland/ hernach mit Engelland und Franckreich in Krieg gerathen/dadurch ſie in die Furcht kommen / daß ſie vermeineten / wenn ſie die Arbeit und Unkoſten der örter angewendet hetten / ihnen alles leichtlich von andern abgenommen werden möchte. Warauß denn etlicher Maſſen erſehen werden kan/das auff und auß dem Lande Africa guter Handel angerichtet werden mag / und das daſelbſten viel freye Länder und örter ſeyn / die allhier zu ſpecificiren unnötig und nicht rathſamb.

Noch dürffen ... erhalten handel treiben.

Auff den Aſiatiſchen Cüſten/ welches Land man ſonſten meiſtentheils Oſt Indien nennet / iſt an den meiſten örtern und Inſulen auch freyer Handel: Welches daraus bald zu beweiſen / daß die Frantzoſen / Engelländer / Dennemärcker und Niderländer der örter frey handeln. Die Spanier und Niderländer haben zwar etliche Veſtungen daſelbſt/ allein die können doch wenig geacht werden/ in Anſehung der groſſen/ reichen und mächtigen Landen/ ſo noch übrig. Denn in Arabia, Perſia, Cormandel, Perane, Syam, wie auch in den Inſuln Sumatra, Iava, Zeylon, &c, ſeynd alle Kauffleute/ſie ſeyn wehr ſie wollen/ willkommen; wie ich ſolches nach der Länge gar leicht beweiſen köndte / wenn mir nicht bewuſt / das dieſes vielen bekand wäre.

Exempel an Ost oder Oſt Indien.

Auff Magellanica (welches man viel gröſſer hält als einigen andern Theil der Welt) iſt noch wenig Kundtſchafft oder farth. Und daſſelbige / ſo mir davon bekant / wil ſich noch zur zeit nicht außdrücken laſſen: Allein ſo viel vergewiſſere ich / das mit der Zeit groſſer Handel/ mit ſehr ſtattlichem Gewinn und Nutz allda fallen könte. So iſt auch ſolches Land noch von keiner Nation auß Europa beſetzt / oder eingenommen: wie man auch wol weiß/ das niemand anders als die Hiſpanier daſelbſt bißher anß Land geweſen; und das deſſelben Landes weitere Entdeckung vom Könige in Hiſpanien verboten.

An Magellanica.

Americam betreffend / ſeynd in dem Theil noch viel freye Länder; wieder die Meinung der jenigen/ die es dafür halten / das die Spanier alle ſolche Länder beſetzt/ eingenommen / und unter ihren Gehorſam gebracht / oder zum wenigſten die beſten Plätz innhaben: und das an den örtern/ da ſie nicht ſeyn / nichts gefalle; Welches denn warlich ein groſſer Mißverſtand iſt. Dan in Pervana allein / welches nur ein Theil Americæ, ſeyn noch über fünffmahl hundert Tauſend Meilen / ins gevierdte oder in Plano gerechnet / dahin kein Spanier niemahls kommen. Solches Land iſt ohn gefehr tauſend Spaniſche Meilen lang/ derſelben 17½. auff einen gradum gerechnet; und an einem Orth auch ſo breit: Und wenn es allenthalben gleich breit wäre / ſo wäre es zehen mahl hundert tauſend Meilen groß: darvon doch die Spanier nur hier und dort das euſſerſte haben. In America Septentrionali aber kommen ſie an der Oſtſeite nicht über den tropicum Cancri, und gibt der König von Spanien jährlichen Tribut an die Chichimecas, die umb den Tropicum wohnen/ auff das ſeine Unterthanen mit Frieden in den Silber bergen mögen Arbeiten/ die unter ihnen/ und an ihren Grentzen ligen.

An America.

Das aber die Spanier nicht mehr Länder eingenommen/iſt geſchehen/ theils auß Mangel Volcks/weil ſie ietzo mehr Länder/als ſie noch beſeſſen oder brauchen können/ innehaben: ſo daß / wann ſie mehr hetten einnehmen wollen / ſie gezwungen worden weren/ die jenigen/ welche ſie nun beſitzen/ zu verlaſſen; in Betrachtung/ daß Spanien ein kleines / und gar zu geringes Land / den halben Theil der bekandten Welt / wie America groß iſt/ zu beſetzen: Theils das ihnen die Indianer an vielen Orten ſtarcken Widerſtandt gethan; allermaſſen ſie denn noch auff neun oder zehen örter Krieg gegen ſie führen; ſo wohl ſie von etlichen Gegenden abzuhalten / als auß etlichen zujagen: Dann den Völckern numehr zu wol bekant/wie die Spanier mit ihren Benachtbarten gehauſet/ und wollen ihnen darumb keinen freyen Zugang mehr vergönnen.

Warum die Spanier ſich daſelbſten laſſen nicht mehr provincien bemächtiget.

Ohne

Daß sie auch die Besten alle nicht ubererwehlet.

Ohne ist es nicht / die Spanier haben sehr gute / und reiche Länder in ihrem Besitz: Aber daß sie alle die besten solten eingenommen haben / ist ohne Grund. Denn die Spanier / als sie erst in die Länder kommen / haben sich nicht eben nach den besten und fruchtbarsten Ländern umbgethan / sondern allda / wo sie bey den Indianern Goldt und Silber im Gebrauch gefunden / sich nieder gelassen / wenig achtendt die Fruchtbarkeit oder Unfruchtbarkeit / gesunde oder unreine Lufft. Welches dann gemacht / daß an ihrer vielen war worden ist die Fabel vom König Mida; welcher alles / was er anrührete / in Gold zu verwandeln begehrte / und dadurch endlich hungers hat sterben müssen: Sintemal die Spanier mit so grosser Unersättigkeit dem Golde nachgelauffen / daß sie dabey vergessen ihre Küchen zu versorgen / worüber ihr viel tausent hungers gestorben. Ich weis auch nicht / wodurch man beweisen könne / daß die Länder / darinn die Spanier nicht kommen können / nicht so reich / gut / fruchtbar / und von so gesunder Lufft seyn solten / als dieselbigen / darinnen sie etwa wohnen: Und warlich ohne umbschweiff / wenn man es recht beym Liecht besehen will / so erscheinet nicht unklar; daß sie nicht die besten / sondern vielmehr wol die schlimsten eingenommen haben; in Betrachtung / daß die Länder / so voller Gold und silber gruben seyn / gemeiniglich sonst unfruchtbar und rauh sich erzeigen.

Nutzbarkeit und commoditen der Americanischen Länder.

Was die Fruchtbarkeit / temperirte und gesunde Lufft in America betrifft / wird solche von allen denen / die daselbst gewesen / und davon geschrieben haben / so hoch gelobt / daß nicht nötig ist viel Wort darüber zu machen: Dann sie bezeigen ins gemein / daß / wañ man von einem irrdischen Paradieß noch reden wolte / dasselbe in Indien seyn müste; in dem man daselbsten hat; eine süsse angenehme Lufft; und an vielen örtern so gesund / daß man der Artzney wenig achtet oder bedürfftig ist; man weiß da von keiner Pestilentz oder Fieber; wie auch von keiner grossen brennendē Hitze / oder unerträglichen Kälte: Die Felder und Bäume seynd allezeit lieblich und grün: An vielen örtern haben sie die Früchte deß Jahrs zweymahl: Das Erdreich ist auch so fruchtbar / das allda nichts neues von einer Tonnen Mays oder Türckischen Weitzen / so auß geseet worden / dreyhundert wiederum zu erlangen: Von 1. Tonnen Spanischen Weitzen / oder Gersten ist 40. oder 50. Tonnen ein schlecht Gewächs gerechnet / das ordinarium aber ist 70. oder 80. Sie haben auch viel liebliche Früchte / die uns unbekand seyn; Hingeggen die Europische Gewächse / allesambt daselbst wol arten und wachsē. An keinem Orth in der Welt vermehret sich das kleine und grosse Vieh also / als daselbsten: Das auch Antonius de Herera Chronickschreiber des Königs von Spanien gedencket / und die Personen nennet / so in 10. Jahren von zweyen Schafen 40. tausend überkom̄en. Das aber solches vom grossen Vieh auch kan gesaget werden / zeiget an die grosse Menge der Häute / die Jährlich auß Indien in Spanien übergeführt werden: Dann ausser den Vorwercken und Schäffereyen / die ein ieder für sich hat / lauffen viel tausend Stücke als wildt herumb / und gehören dem / der sie fänget; da man deñ gemeinlich nur die Haut von nimbt / und das Fleisch ligen lässet: Da man doch sonst wohl weiß / das ehe die Spanier dahin kommen / keine Kühe oder Schaffe Europischer Art der Orter gewesen.

Art und Humor der Inwohner: und Beschluß dieses Puncts etc.

Es seynd auch die Indianer (welches von den fürnembsten Puncten ist) meistentheils ein sehr freundliches / gutes / lehrsames Volck / und den Frembden auß Europa sehr zugethan / und tragen verlangen nach Europeischen allerhandt Wahren. Kürtzlich / es ist ein solches treffliches Land / beydes da die Spanier seyn / und nicht seyn / daß allbereit für vielen Jahren in Spanien verbott außgangen / daß niemand nach Indien fahren mag / er habe denn zuvor von der Obrigkeit / die darüber bestelt ist / eine völlige Bewilligung erlanget: Denn so ein ieder / seines geliebens / nach Indien hette fahren dürffen / solte Spanien numehr meist seine Einwohner verlohren haben / weil sie sich dort mit geringer Mühe ernehren und erhalten können. Derowegen leicht zu schliessen / daß wir an gelegenen fruchtbaren Ländern keinen Mangel haben / und allda auch wol werden handeln können / wann dieses Werck in seinem rechten Gang ist.

Hierbey

Warumb von America weitleufftiger geredet.

Hierbey muß ich vermelden/daß die Ursache meines weitläufftigen Discurses von America, und wenig gemachten Worten von Ost Indien / Africa und Magellanica, diese ist; daß ich nicht anitzo vorhabens bin allhier alles zu sagen/ was ich weiß/ sondern daß ich nur willens bin/in etwas darauß zu beweisen/ wie das Fürnehmen dieser Company ein fruchtbarlich und nützlich Werck seyn müsse: So sind auch die Ordinari Handlungen auff Ost Indien und Africa sonst bereit gnugsamb bekandt; die jenigen aber / so der örter/ ohn alle weitläufftigkeit/ noch anzurichten wehren/ ist bißher und anitzo noch nicht Zeit und Orth anzuzeigen/wann es aber dahin kommen wird/hoffe ich zu beweisen/ daß in Africa so grosser Handel kan getrieben werden/als anitzo in America geschicht.

Was durchs Gemein beste zu verstehen/und daß dieses Werck ins Allgemeine/ nützlich und niemand hergegen schädlich.

Daß nun weiter (wie im Vertragbrieff folget) der Handel/ Gemeinschafft/ Bekäntnüß/ Freundschafft und Conversirn, mit so vielerley frembden Völckern/zu Nutz und Vortheil deß gemeinen besten gewaltiglich gereichen sol/ solches ist unschwer abzusehen. Ist aber allhie/ gleichwol zuförderst in Acht zu nehmen/daß das Wort Gemeinen Besten / ich nicht verstehe/ wie etwan viel andere thun mögen/ die sich nicht daran kehren/wessen Hauß brennet/ wenn sie sich nur an den Kohlen wärmen können: Das ist so viel gesagt/als wolte man eine Company auffrichten/und zu derselben auffnehmen andern Leuten Schaden thun/und ihnē ihre Nahrung und Wohlfart/die sie zuvorn hatten / entziehen: Oder gleich wolte man eine Stadt nider reissen / umb eine andere dadurch zu bauen; Oder dieselbe erweitern zu unwiederbringlichem Nachtheil deß gantzen Landes; als die würde seyn/ wie die Miltz in deß Menschen Leibe/ welche/ wenn sie gar zu sehr zunimt/die andern Gliedmassē des Leibes beschweret/und plaget: Gleichfalß auch nicht/ daß ein Land solte seyn in einem Königreich/ als ein Schwamm / und alle Substanz und Nahrung der Gestalt an sich ziehen / daß die übrigen verdorren und verwelcken müsten: Noch auch / daß ein Königreich solte mächtig und reich werden / zu schaden und nachtheil seiner Nachtbarn und anderer Länder; dadurch es würde wie der Krebs/der umb sich frist/und alles verzehret/ was er von Fleisch anrühret. Denn dieses hiesse nicht so wol das Allgemeine Beste befördern/als das Particular, zu mehrem Schaden und Nachtheil deß Gemeinen Besten. Ich aber verstehe allhier durchs Gemeine Beste: daß erst und zu förderst Gottes Ehre und vieler Menschē Seeligkeit sol befördert werden; Und daß vornehmlich zwar dieses Königreich Schweden mit seinen Ländern/ Städten/ und Eingesessenen hier durch an Wohlfahrt / Macht und Reichthumb zunehmen / blühen / und wachsen sol: daneben aber auch andere Reiche und Länder alle / die sich dieser Company mittheilhafftig machen wollen / darauß Nutz / Vortheil und grossen Gewinst erlangen können: Und in Summa/ daß es allen Europeischen Landen/ und der gantzen Christenheit/ ja wohl dem grösten Theil der gantzen Welt zu gute kommen soll. Und zwar also/ daß niemandt dadurch verkürtzet / verhindert / oder beschädigt werden soll: Noch daß ihm sein ordinari Kauffhandel oder Nahrung hierbey verbotten seyn/ oder daß er die dadurch verlieren soll: Und da ie solches einiger Massen geschehen möchte/ daß er dieselbe hierdurch anderweit doppelt wider vermehren und verstercken könne.

1. Häupt-nutz: Beförderung der Ehre Gottes Dabey zugleich den Spöttern begegnet.

So ist denn nun der erste Nutz / laut offtbemeltes Vertragbrieffes / der hieraus erwachsen wird/ und das fürnembste/ darnach alle fromme/gute und auffrichtige Christen von Hertzen trachten: Die Ehre Gottes / durch die Fortpflantzung deß heiligen Evangelii. Allein ich vermercke allhie etliche Spötter / Heuchler und Maul Christen / die ihren Mund zum Lachen schicken / und ihnen etwa die Gedancken machen / daß ich sie zum Einlegen wolle bewegen / unterm Schein und Befehl der Beförderung der Ehre Gottes / und der Menschen Seligkeit / welches ihnen sehr frembd und wundersamb fürkömbt.

Bitte aber / solche wollen sich an mich nicht kehren / noch dieses übel auffnehmen / dieweil es ihnen nicht gesagt wird / sondern frommen und Gottfürchtigen Christen / die Gott und ihren Nechsten lieben / ihre schuldige Pflichte erkennen / und

desto

Fromme Leute werden umb so viel desto mehr beweget werden / und dadurch zu erkennen geben;

desto lieber/freywilliger und unnachdencklicher/auch deß wegen mit zustimmen werden wann sie befinden/ wie neben ihrem eigenen Nutz und Vortheil / Gottes Ehre/ und die Liebe deß Nechsten hiemit auch befördert werde; in festem Vertrauen/ daß Gott diese Sache und ihr gutes Fürnehmen desto mehr sol segnen / weil sie seine Ehre auff diese Weise auch zu befördern/und ihre Liebe gegen ihme und dem Nechsten zu beweisen/ sich bemühen. Dann weil sie wissen und verstehen / daß die Liebe deß Nechsten die Häupt Tugend und Fundament aller Christlichen Tugenden/ und das rechte Kenzeichen ist/ dadurch unser HErr und Seeligmacher Jesus Christus wil / daß seine Jünger und Nachfolger erkant werden sollen/ und daß auch die Liebe Gottes hieran hafftet; So ist ausser allem Zweiffel/ daß fromme Christen ihre Hand hierob halten / und diese gute Sache nach ihrem Vermögen befördern werden.

Ihre Liebe gegen Gott.

Dañ das ist einmahl gewiß/daß wir die Liebe gegen Unserm Gott nicht höher noch mehr betrachten können/als weñ wir von Hertzen bitten/ von gantzer Seelen begehren/ und aus allen Kräfften wünschen/daß sein Nahme geheiliget werde/sein Reich komme/ sein Will geschehe: Allein den erscheinet erst / daß wir solches von Hertzen begehren und wünschen/ wenn wir mit eussersten unsern Kräfften trachten/ arbeiten und helffen zu deß heiligen Evangelii Predigung und Außbreitung : Dann durch die Predigt deß Göttlichen Worts wird Gottes Nahme fürnemlich geheiliget/ sein Reich außgebreitet / und sein Will auff Erden erfüllet : die arme blinde Heyden / Abgöttische / Abergläubische Menschen/die dem Teuffel sonsten dienen und ihn anbeten/ werden dadurch zur Erkäntnüß ihres gottlosen Wesens / und Verständnüß des Göttlichen Willens gebracht / und also / durch die Wirckung deß Heiligen Geists/ zu dem wahren einigen Gott/ Vater / Sohn / und Heiligen Geist bekehret / daß sie von ihrer Gottlosigkeit und bösem Leben ablassen.

Die Liebe deß Nechsten.

So kan auch die Liebe des Nechsten nicht höher erkant werden / als wenn man sich mit allem Fleiß dahin bearbeitet / daß er zur Seligkeit seiner Seelen gelangen/ und auß einem armen elenden/ bestialischen Leben / zu guten Tugenden und Sitten/ unter heilsame Gesetze gebracht/und in allen löblichen Künsten und Wissenschafften unterwiesen werde. Und nach dem wir wissen/daß der meiste Theil der Völcker/ bey welchen dieser unser Handel getrieben werden sol ohne einige Erkäntnüß Christi Leben/ in dem bey ihnen Gottes Wort nicht geprediget wird : und daß das heilige Evangelium ein Mittel sey / so unserm Lieben Gott gefällig ist zugebrauchen in Bekehrung der Menschen : Als ist ein jedweder/ der sich deß Christlichen Nahmens rühmet (er sey von was Meinung er sonst wolle) schuldig und verpflichtet / sein bestes Vermögen anzuwenden und zu befördern/ daß solches über die gantze Welt geprediget werde.

Christliche Lehrer werden auch Hand mit anlegen / so wol auß allgemeiner Pflicht gegen Gott.

Die Lehrer aber und Prediger können solches in den gedachten Orten nicht verrichten/es sey dann/ daß ihnen zu den Ländern und Völckern ein freyer Zugang dergestalt gemacht und gegeben werde/ wie solcher durch diese Company / als ein sehr bequemes Mittel geöffnet und geliffert werden kan; Dadurch wir also die Liebe / so uns widerfahren ist/ auch diesen unsern Neben Menschen beweisen können ; Dann das Evangelium / so hier und anders wo geprediget wird / ist nicht auff unserm Acker gewachsen / sondern / nechst Gottes Gnade / durch den Eyfer Christlicher Lehrer uns offenbaret worden : Und eben darum müssen wir auch von Gott bitten und hoffen / daß er fromme Gottsfürchtige Hertzen erwecken werde/ die ihre Arbeit und Pfund / das ihnen Gott verliehen / hierzu gern anwenden wollen ; und daß auch alle getreue Lehrer / Hirten und andere kirchliche Personen hierbey willig das beste thun / und Hand mit anlegen werden ; bevorab da sie in ihren täglichen Gebeten Gott allzeit bitten / umb die Außbreitung deß heiligen Evangelions und die Bekehrung aller irrenden Menschen : zu welchem allen dann der Allerhöchste seinen Segen unzweiffelich ertheilen wird.

So werden auch Evangelische Lehrer sich hiezu desto eher bewegen lassen / darumb/

darumb / daß die Jeſuiten und andere Papiſtiſche Läſterer ihnen täglich fürwerffen / daß ihre Lehre dannenhero nicht recht / noch ſie rechte Lehrer seyn / dieweil ſie keiner Mühe oder Arbeit ſich unterfangen / das Evangelium weiter außzubreiten / und über die gantze Welt bekand zu machen; und rühmen ſich dagegen / daß ſie in Africa, Aſia und America ſolches gethan haben. Wiewohl / wenn man alles recht betrachten will / ſolch ihr Ruhm falſch / und voll Lügen und Betrugs iſt: Dann ſie unterweiſen die Leute in keiner Chriſtlichen Religion / im wenigſten nicht auffm Grund; ſondern lehren ſie / an ſtat deſſen / JESUS MARIA, ſagen / und etwa Wort im Latein / die ſie nicht verſtehen / murmeln: eben alſo / wie die Zauberer und Beſchwerer den Nahmen Gottes / zu ihrer Boßheit und Gottloſen Weſen / mißbrauchen: Gleich als wenn deß Menſchen Bekerung und Seeligkeit / die in einem rechten Glauben und wahrer Bußfertigkeit beſtehet / hienge am nennen deß Nahmen JESUS: welchen Nahmen doch viel bloſſe Menſchen auch geführet haben. Ferner ſo nehmen ſie zu Zeiten die Kinder / und tauffen ſie wieder der Eltern Danck und Willen / faſt mit Gewalt: und ob gleich die Eltern in ihrem Unglauben verharren / werden doch die getaufften Kinder ihnen auff zuerziehen gelaſſen / und in der Chriſtlichen Religion hernachmahls nicht ferner unterrichtet. Und das seynd alſo die Chriſten die ſie machen: Inmaſſen es ihnen auch nicht ſo ſehr umb der Menſchen Seeligkeit als etwa umbs Geldt und dergleichen zu thun iſt.

Als Chriſtlichem Eyfer wieder die Jeſuiten / die ſich dißfals viel rühmen / aber fälſchlich.

Da mit es aber nicht das Anſehen gewinne / als wenn an ſtatt eines Politiſchen Diſcurſ ich eine Evangeliſche Predigt machē wolte / wil ich ihren Unflath nicht mehr rühren; ſondern bloß allein den günſtigen Leſer weiſen zu ihren eigenen Autorn, und unter andern Hieronymum Benzo von Meylandt; welcher ob er gleich ein Papiſt / und dem Pabſt ſein Buch zu geſchrieben / nichts deſto weniger der Pfaffen Geitz anzeiget / und außdrücklich ſaget / daß ſie keinen Menſchen in Indien iemahls recht bekehret haben. Und ſolches ferner zu beweiſen / wil ich nur zwey Exempel auß Spaniſchen Scribenten hieher ſetzen: Gonſaluo de Ouiedo ſaget in ſeinem 20. Buch: Daß die von Mexico vier van ihren Fürnehmſten Leuten zum Licentiaten Züazo geſand und fragen laſſen / warumb er ihre Götzen und Abgötter verbrennen thete / weil doch die Spanier ſelbſten Götzen Bilder brauchten: Darauff ihm von gedachten Licentiaten zur antwort worden; Sie beteten keine Bilder an / ſondern die jenigen welche durch die Bilder bedeutet würden / und im Himel weren; Und damit er ſolches alsbald erwieſe / habe er Sanct Sebaſtiani gemahltes Bildnüß genommen / und es in ſtücken geriſſen (ſo ihm gleichwohl in Spanien übel ſolte belohnet worden seyn) Als nun die Indianer ſolches geſehen / haben ſie hertzlich angefangen zu lachen / und geſaget: Haltet ihr uns dann für ſo unverſtändige Menſchen: als wüſten wir nicht / daß unſere Bilder und Abgötter auch nichts ſind / ſondern bey Mahlern und Bildhauern gemacht werden / und nur das andeuten was im Himmel iſt / davon wir alles haben und bekommen: Nach vielfeltiger Diſputation seyen ſie endlich auch dergeſtalt bekehret und ſo gute Römiſche Chriſten worden / daß ſie ein Marien Bild genom̃en / und es zu Oberſt in ihren Tempel unter andere ihre Abgötter geſetzet haben / und ſich tauffen laſſen. Antonio de Herera, in Beſchreibung der Indien decad. 3. lib. 5. cap. 12. ſchreibt / daß die Spanier die Indianer gelehrt das Creutz; und Bild der Jungfrauen Maria anbeten / und das darüber viel tauſent getaufft worden: das auch wann etwan wenig Pfaffen verhanden / die Indianer ſich einander ſelber mit Waſſer beſprengen; und diß seynd dann Römiſche Chriſten. Mein / was bedüncket euch nun? heiſt das nicht groſſe Thaten verrichten in Bekehrung der Menſchen; ſintemahl auch alle andere Römiſche Chriſten / ſo in Oſt Indien und Africa gemacht werden / das ſchlages seynd / wie es die Niederländer genugſam befunden? Allein es iſt den München und Jeſuiten gnug daß ihr Hahn König iſt / und ihre Spieldocken die Oberſte Stell haben. Derohalben iſt zu hoffen / das die Evangeliſchen Lehrer durch Auffrichtigkeit / Warheit und durch die Krafft des Göttlichen Worts und Antrieb der Liebe Gottes und deß Nechſten / ja ſo viel thun

Wie ſolches auß ihres eigenen Mittels Scribenten zu beweiſen.

und verrichten werden/ als die Papisten; welche mit Lügen und Betrug zu Stärckung und Vermehrung ihres Aberglaubens/ Abgötterey und Geitzes Ersättigung ihre Religion vermeintlich pflantzen.

2. Haupt-Nutz: Wolfahrt und Auffnehmen aller Europeischen Landen;

Die andere Haupt und general Nutzbarkeit/ welche der Vertragbrieff berühret/ ist: Daß dieses Werck soll gereichen zu grossem Auffnehmen und Flor deß grösten Theils Europæ. Dieses nun folget darauß/ das unsere Intention ist/ neue Kauffhandlungen und Seefahrt anzustellen/ und zur Hand zu nehmen/ an alle die Oerter/ so oben zum Theil gemeldet seyn: Woraus denn nothwendiglich sehr grosse Nahrung und Wolfahrt in Europa entstehen wird; Wie solches durch das Exempel der Spanischen Seefahrten gar wol bewiesen werden kan.

In deme vielmehr Europeische Wahren verführet werden können als an jetzo.

Denn die Wahren/ so man in ungläublicher Menge nach Spanien aus allen Ortern Europæ führet/ werden daselbst nicht alle gebraucht und vernützet/ sondern die meisten nach Africa, und vornehmlich nach America verhandelt: Was aber bißher in allen Europeischen Landen durch diese Handlung innerhalb hundert Jahren für grosse Nahrung verursachet/ und was für grosse Reichthümer dohero erfolget seynd/ und noch täglich folgen/ kan nicht Span[ien] allein/ sondern auch Teutschland/ Franckreich/ Italien/ Engelland und Niederland bezeugen: Als welche Länder alle ihre Innlandische Wahren zu diesem Behuff in Sp[an]ien hinein mit grossem Vortheil bißher verloset; Was aber Spanien nun biß daher diesen Landen für ein Gewerb hiedurch gemachet/ dergleichen wollen wir ihnen darneben auch machen/ und dasselbe mit der Hülffe Gottes verhoffentlich noch verbessern. Welches alles dann ohne allen Zweiffel grosses Auffnehmen und Wolfahrt hinder sich ziehen soll/ nicht in diesem Reich allein sondern in gantz Europa.

Ohne der alten Hendlungen oder einer Nation Schaden und Nachtheil.

Ja wenn wir auch gleich handelten an Ort und Ende/ da nun die Spanier ihre Handthierung treiben/ so wird doch dadurch der ordentliche Handel in gedachten Europeischen Landen nicht verkürtzet/ sondern bleibt in dem Wesen/ wie er zu vor war: Angesehen/ daß die jenigen so die Fahrten auff Spanien dißfals mit ihren Gütern zu vor hatten/ dieselben auff dieses Reich nehmen/ und die Güter/ die sie sonsten dahin pflegeten zu führen/ ins künfftige vielleicht mit beßerm ihrem Vortheil anhero/ und sonderlich nacher Gothenburg überbringen können. Ob man auch gleich im Werck ist/ allhie im Reich vielerley Handwercker/ derer man zu diesem Werck benöthiget/ und in diesen Landen auch sonsten bedarff/ auffzustellen: Wie auch in gleichen von aussen hierein zu holen/ was sonsten zu grossē Verderb und Schaden der Unterthanen/ durch die andere und dritte Hand/ in sehr hohem Wehrt und grosser Ubersetzung anhero gebracht wird; und solches wol etwan den jenigen Landen die zu vor davon ihre Nahrung gehabt/ etwas entziehen möchten: So könen doch solche Lande dasselbe in andere Wege wieder erlangen; in dem in diesem Reich doch nicht alles das/ so man zu diesem Werck benöthigt/ gemacht wird werden können: Wie auch weil die Materien/ die sothane Handwercker bedürffen/ und die man sonst zu Fortsetzung dieses Wercks/ in grosser Menge wird benöthigt seyn/ am meisten werden von aussen herein geholt oder geführt werden müssen: Als aus Teutschland; Grobe Tücher/ Wolle/ Zwillig/ Parchet/ Nürnberger Wahren/ Rüstungen/ Eisen-Kramereyen/ Papier/ Bücher/ etc. Aus Franckreich; Leinwand/ Segeltuch/ Cannefaß/ Oel/ Wein/ Saltz/ Papier/ Glaß/ Werdt. Aus Groß Britannien/ allerhand wollene Tücher/ Bayen/ Carseyen/ Perpetuanen/ Strickwerck/ etc. Aus Italien/ vielerley Seiden-wahren/ Oel/ Wein. Aus Spanien/ Wein/ Oel/ Rosin/ Feigen/ Mandlen/ feine Wolle/ Saltz/ etc. Aus Niederland/ feine Leinwand/ Cammerychtuch/ Sayen/ Borratten/ Catten/ Ligaturen/ Gebreit oder Strickwerck/ Zancken oder Kloppelwerck/ und allerhand Kramereyen; Welche Wahren allesampt von den Kauffleuten ins Land allhier gebracht/ und von dieser Compagny gekaufft werden sollen.

Als auch zu denen so [illegible] nen die Compagny wider zu[illegible] wird.

Hinwiderumb wird die Compagny von aussen vielerley Sachen einbringen/ die allhier im Reich nicht alle verthan/ sondern nohtwendig in andere Länder weg-

gesandt

geſandt werden müſſen: Und weil einem jeden nicht gelegen iſt / über See zu fahren/ und die Güter von hier aus dem Reich zu holen / als wird die Compagny gezwungen werden / davon in andere Länder außzuſenden: Wie die Portugeſer mit ihren Wahren nach Antorff und Hamburg zu wandern pflegen/ dadurch die See-Städte in groſſes Auffnehmen gerathen ſind; Inmaſſen gleichfals auch Augſpurg/ Nürnberg/ Bremen/ Meyland/ und viel andere Städte mehr in Italien und Teutſchland / groſſen Gewinn genieſſen von den Wahren/ die aus einem Land in das ander geſchickt und gebracht werden.

Wann nun dieſem angefügt wird der Handel / welchen dieſe Compagny auſſen treibt/ beneben dem gewöhnlichen Handel dieſes Reichs/ ſo folget je unwiederſprechlich daraus/ daß es einen dreyfachen Handel geben mus/ und die jenigen / ſo etwan ihres gewöhnlichen Handels dadurch Schaden leiden möchten/ ein doppeltes dafür in andere Wege zu genieſſen haben.

Daß aus dieſen allen ein dreydoppelter Handel entſtehen werde.

Über das ſo hätte ſich ja niemand dißfalls zu beſchwehren; In dem/ laut des Privilegii, alle außländiſche ſelbſt ſo wol als die Eingeſeſſene dieſes Reichs ſolches Handels mit theilhafftig werden können: Die ſich auch dieſes Orths niderlaſſen wollen/ werden mit groſſen Freyheiten und Privilegien von S. Kön. May. begnädiget: Welches dann nicht ſo ſehr zu dieſes Reichs / als der Außländer Vortheil geſchicht; Nur daß S. Kön. May. dardurch bezeugen wil/ wie dieſelbe nicht begehrt jemand etwas zu Nachtheil anzufangen/ ſondern mit dero Nachbarn und allen andern Ländern Freundſchafft und Einigkeit zu erhalten. Gantz deme zu wieder / ſo in Spanien im Gebrauch iſt; Da niemand auff Indien mag fahren/ oder handeln/ dann allein Spanier und Genueſer / weil Columbus als der erſte Anfänger der West-Indiſchen Schifffahrten ein Genueſer geweſen: Wie auch in Holland kan keiner Bewintheber oder Verwalter werden/ er ſey dann daſelbſten geſeſſen; Und mus vom Magiſtrat darzu erwehlet werden; Auff den Reiſen/ und auſſer Landes zu Aemptern / wird auch niemand als Niderländer gebraucht: Allhier aber wird ein ieder zum Handel und Verwaltung aller Aempter / ſo wol innerhalb als auſſerhalb des Landes / zugelaſſen.

Daß über das auch Außländiſche ſelbſt mit in dieſe Comp. eingenommen ſollen werden/ zu wider deme/ ſo in Spanien uñ Holland gewöhnlich.

Und haben die Außländer hierinnen noch ein groſſes Vortheil für den Eingeſeſſenen/ indeme ſie von ſolchen Dingen mehr/ als die Eingebornen deiſes Reichs/ Erfahrung haben/ und dannenhero vor ihnen zu ſolchen Aemptern gelangen können/ weil die Mitgenoſſen ohne allen Reſpect der Geburth allen andern fürgezogen werden. Woraus dann klärlich erſcheinet/ daß dieſe Compagny / ſo wol zum Nutz und Auffnehmen anderer benachbarten Länder / als dieſes Königreichs/ gedeyen ſol; In fernerer Betrachtung deſſen/ daß ein jeder auch auſſerhalb Landes/ ſeiner guten Gelegenheit nach/ bleiben und nichts deſto weniger / Theil an dieſer Compagny haben kan; Und die etwas verſuchen wollen / es ſo wol von hierab / als aus ihren eigenen Ländern thun können: Daß alſo hierinnen kein Unterſcheid/ dann daß ſie die Außrüſtung/ und Außladung der Schiffe/ nicht gantz an ihrem Lande haben mögen/ wie wol doch ſolches auch noch wol mit der Zeit ſich begeben möchte. Es werden auch viel Oerter das Vortheil noch erlangen / daß ſie die Güter/ welche mit ſehr ſchwehren Unkoſten vor dieſem aus Spanien gebracht worden / den halben Theil beſſer Kauffs in dieſem Reich haben und überkommen können.

Ander Vortheil so die Außländer noch vor den Einheimiſchen.

Unterſcheide zwiſchen den Einheimiſchen und Außländern.

Ob nun gleich aus dieſem ſolches alles ſattſam erſcheinet: So befürchte ich doch/ daß es von einem jeden ſo gar vollkömlich nicht verſtanden / und hiervon unterſchiedlich nach gutdüncken geredt werden möge: Woraus leichtlich entſtehen könnte/ daß etliche Leute ſo hierzu gute Begierde hätten / leicht abwendig gemacht werden möchten; Dieſem bemühen wir uns billig vorzukommen. Und fürs erſte / wird es allen Außländern ſehr frembd/ ſeltzam / unerhört und ungläublich fürkommen / daß man in dieſem Königreich Schweeden ſo ein Werck ſolte können und wollen anfangen / ich wil geſchweigen / außführen: Welches dann nicht ſo gar ohne Urſachen fürgebracht wird; Weil auch dieſes Reichs Einwohner ſelbſt gutes Theils ihre eigene

Bey dieſem Punct wird begegnet etlichen Einreden der Außländiſchen / Und 1. etlicher Leute vorgefaſtem falſchen Wahn vom Königreich Schweden.

Kräffte nicht verstehen / und also dißfals mit den Außländern einerley Meynung seyn möchten. Allein das Gegenspiel sol in folgenden gnugsam erwiesen werden/ daß ohne mehr Wort alhie zu machen / die Aufflösung dieses Einwurffs sich selbst finden wird.

1. Der Wiederwertigen desselben Reichs Gespött und Feindseligkeit.

Dieses Reichs offenbahre und heimliche Feinde/sollen solches Werck in Ansehung dessen Consequentien, in keinerley Weise gerne befördert sehen; Sondern viel mehr dahin trachten/wie sie es verhindern / und neben Gering-schätzung des Vermögens dieser Lande/ihr Gespött daraus treiben mögen; Mit äusserster Bemühung/ andere zu überreden / daß es in diesem Reich nicht thunlich / auch sonsten nicht nützlich sey. Demnach ich aber nicht zweifele/es werde der günstige Leser in folgenden Materi gnug finden / solchen Leuten das Maul zu stopffen / und sich durch keine Scheinrede von seinem Vorhaben und so grosser Hoffnung abwendig machen zu lassen / wil ichs hierbey lassen bewenden.

2. Der eigennützigen Abgunst und unnöthiger Sorgfältigkeit.

Andere/die zwar diesem Lande nicht feind / noch den Eingesessenen ungünstig seyn/sollen nicht gern hieran wollen/oder dieses Werck befördert sehen/aus Ursachen / daß ihre Vorfahren gute und nutzbarliche Handlung anhero im Reich getrieben/und grossen Reichthum daraus erworben haben; Und sie derohalben sich befürchten; Wann Schweden einiges Außländischen Handels kündig werden solte / daß sie dadurch nicht allein ihrer Nahrung die sie dergestalt haben / Verlust leiden/ sondern auch ihre gewöhnliche Handlung/die sie anderer Oerter treiben/einstellen müsten: Werden derwegen alle Mittel suchen/andern abzurathen/sich in diese Compagny nicht einzulassen; Indem sie der Meynung seyn/daß entweder die Compagny auß Mangel Geldes sol verhindert werden/und also sie hergegen bey ihren vorigen Trafiquen und Profiten verbleiben: Oder aber/wenn ja die Compagny ihren Fortgang gewünne/daß sie es alsdann derselben nachthun/und mit dem Geld / daß sie hier einlegen solten / in ihren Ländern oder Städten wol selbst eine solche Compagny für sich auffrichten könten.

Weil ihnen hierdurch mehr zuwachsen wird als sie sich durch den Fortgang dessen befürchten zu verlieren.

Was nun betrifft / daß sie in Furchten seyn/ als ob ihr gewöhnlicher Kauffhandel/ so wol hier als anderswo / dadurch solte in Abnehmen gerathen / haben sie darinn kein Unrecht/und ich wil auch mit ihnen dißfals ziemlicher massen zu stimmen. Allein wenn sie wiederumb hingegen betrachten die Ursachen und Exempel / die ich anziehe/ und dadurch außführe/daß der Handel/den sie durch diese Compagny überkommen sollen/viel grösser sey als denn sie etwan verlieren möchten; So thun sie ihnen selbst und der Compagny grosses Unrecht/ indem sie sich dagegen setzen/und den Fortgang dieses löblichen Wercks nicht befördern helffen.

Wo sie sich und ihre Nachkommen desselben nur nicht selbst berauben.

Hernacher / so betriegen sie sich sehr in dieser ihrer Meynung/ als wenn die Compagny / aus Mangel ihres Geldes / solte verhindert oder auffgehalten werden können/ da die Sache durch Göttliche Hülffe allbereit gar zu weit dißfalls kommen; Daß also/indem sie hiervon bleiben / ihnen die Gefahr / die sie vermeinten zu vermeiden / auff den Hals fallen wird. Dann / nechst dem / daß sie und ihre Nachkommen den Gewinn/welchen dieser Handel geben wird / entberen müssen / so werden sie auch gar Ursach seyn an dem Verderb ihrer Städte / und Untergang in denselbigen aller Nahrung/die sie sonst haben : Sintemal diese Compagny ihr wird angelegen seyn lassen / den jenigen/ so dieser Sachen sich mit theilhafftig gemacht/die Vortheil für andern zu gönnen: Wie dann auch leichtlich daraus zu spühren/ daß/wenn einige Stadt oder Land so viel einbringet / daß sie einen Verwalter für sich bestellen mag / selbiger alle Mittel und Wege suchen wird / derselben/ die ihn in solches Ampt gesetzet / Nutz und Bestes in Acht zu nehmen.

Exempel dessen am Bierkauff und dergleichen Kauffmannschaffte.

Zum Exempel: Die Compagny wird vonnöthen haben allerhand Biere/ so meistentheils von aussen herein kommen: Nun ist ja bey der Compagny leicht zu erhalten/ daß sie ihr Bier nehmen von der Stadt / die am meisten eingelegt / dadurch dann andere Biere/ entweder auß dem Gebrauch fallen/oder auch mit der Zeit gantz und gar im Reich verbotten werden köndten. Und also kan es auch gehalten werden

mit

mit allen andern Kauffmanſchafften/ daß man nehmlich die Städe vorbey gehen wird/ die nichts eingelegt. Gebe darauff einem jeden zu bedencken anheimb/ was groſſer Schade hierauß entſtehen würde/ den jenigen/ die ihren Handel gäntzlich fahren laſſen müſten/ und was für Vortheil denen zuwachſen könnte/ welche bey dieſer Compagny alſo verbleiben/ ihre Güter derſelben liefern/ und was von hier außgeſandt werden müſte/ hingegen von derſelben empfangen würden. Worauff dann die Städte/ bey welchen die Nahrung täglich abgehet und verfället/ nicht nur oben hin/ Achtung geben ſollen/ als welche hiedurch zur Nahrung und Wolfahrt wiederumb gerathen mögen.

Wann auch etliche vermeinen möchten eine Compagny für ſich in ihren Städten auffzurichten/ wird ihnen ſolches niemand wehren: Dann die Welt iſt groß genug für alle: Allein viel Dinge seynd manchen gleich nahe/ aber nicht gleich nütze: Compagnyen/ wie dieſe/ auffzurichten/ hat viel Beſchwehr/ Beſorgligkeiten und Auffhaltungen: Es muß ein groſſes Capital da ſeyn: Es gehöret darzu lange Zeit/ gute Anweiſung und Anführung. Inmaſſen ſolches Holland genugſam bezeuget/ da es lang gewehret hat/ ehe man eine dergleichen Compagny anordnen können: (Und ob ſie es auch noch über das alles recht getroffen/ wird die Zeit geben; Ich kan es alzeit nicht glauben.) Darnach aber zu warten/ iſt eben ſo wenig zu rathen; Wo man nicht etwan mit dem Æſopiſchen Hund nach dem Schatten ſchnappen/ und das Fleiſch verlieren wolte.

Andere dergleichen Comp. auffzurichten/ iſt nicht einer Stadt oder Commun Werck.

Solten aber auch Länder oder Städte gefunden werden/ die auß Unverſtand/ Neid und Feindſeligkeit hierauß bleiben/ und ihren Unterthanen verbieten/ oder die verhindern theten/ daß ſie in dieſe Compagny nicht einlegen/ oder ſich zu dero Dienſt nicht gebrauchen laſſen möchten/ die würden dadurch ihre ſchlimme und boßhafftige Art ſehen laſſen/ ihre Unterthanen verkurtzen/ und verhindern ihren Vortheil zu ſchaffen/ und ihr Brod zu gewinnen; Dieſer Compagny aber wenig Schaden oder Ungelegenheit zufügen.

Alle wiederwertige werden ihnen ſelbſt und den jenigen mehr als d' Comp. Schaden thun.

Dann der Kauffhandel und auch die Seefahrt ſeynd mehr dann einer Nation bekandt: Auch iſt die Nahrung ſonſt ſo gering/ und durch die Kriege ſo geſperret/ daß viel Leute ſich glückſelig achten werden/ wenn ſie noch an einen Ort/ da ſie zu einer guten und nutzbahren Fahrt gelangen mögen/ kommen können/ daß es uns alſo an keinem Seefahrenden Volck mangeln wird: Wil der eine nicht/ wird der ander noch darumb bitten. Es ſollen auch wol etliche Länder lieber ſehen/ daß ihre Unterthanen ſich in Dienſt ihrer Freunde begeben/ als daß ſie ſich bey Mangel der Seefahrt zu ihren Feinden ſchlagen ſolten/ davon ſie hernach nichts dann Schaden und Verderb zu erwarten.

Es wird auch ihrentwegen an Leuten nicht mangeln.

Vornehmlich aber wird dißfals noch ſehr groſſe Wolthat wiederfahren denen Leuten/ die wegen der groſſen Verfolgung und Verwüſtung/ die in Teutſchland und andern Orten in dieſen Jahren entſtanden/ und des groſſen Kriegs ſo über gantz Europam, mit dem euſſerſten Untergang und Verderben vieler Länder und Städte/ ſich außbreitet/ nicht wiſſen/ wohin ſie ſich wenden ſollen/ damit ſie noch ihres Lebens/ und der wenigen Mittel/ ſo ihnen etwa überblieben/ und ihrer Töchter und Weiber Ehr/ für Gewalt verſichert ſeyn mögen: Denn wenn ſolchen Bedrängten Anweiſung geſchicht/ wie ſie nicht allein für obbemeldter Gefahr befreyet ſeyn/ ſondern auch ihr Geld ohn Gefahr zu ihrem Unterhalt/ und künfftigen Nutz anlegen können; Zweiffle auch nicht/ es ſollen ſich ihrer viel gantz bereit finden/ etwas von ihren Gütern hierein zu wagen.

Und wird dieſes Werck vielen erulanten ein tröſtlicher recours ſeyn.

Ja/ ihrer viel auch werden eilen/ anhero ins Reich zu kommen/ und ſich darnieder zu laſſen/ wann noch ihnen dabey mit guten Urſachen/ Reden und Gründen/ (wie im folgenden von mir geſchehen ſol) außgeführet wird/ wie groſſes Unrecht dieſem Königreich geſchehe/ durch das böſe Gerücht/ ſo von demſelben allenthalben ein Zeit hero auß-geſtreuet worden: Hergegen aber dargethan/ wie man in dieſem Königreich in guter Sicherheit/ und allerhand guten Gelegenheit wol ſeyn und leben könne.

Auch werden dadurch viel anhero in dieſes Königreich zu ziehen bewogen werden.

In fernerer Betrachtung der Sicherheit und guten Verfassung desselben/wider äusserliche und innerliche Feinde.

Gestalt denn dieses Königreich für äusserliche Feinde und innerliche Auffstände / durch GOttes Gnade / wol versichert. Für äusserliche Feinde / darumb: Erstlich / daß es anders nicht / als zu Wasser von aussenher angetastet werden kan / wieder welche Gefahr denn S. K. M. eine gute starcke Armada stets in guter Bereitschafft hält. Zum andern / daß das Land voller Klippen / Seen und Wälder / welches auch gute Vormauren seyn / wider den über Verhoffen ins Land eindringenden Feind. Und zum dritten / daß diß Land noch mehr befestiget durch den Verstand / Muth und Treue der Unterthanen. Für innerlichen Auffstand aber / ist es gnugsam verwahret / durch die gute / weise / gerechteste und hochlöbliche Regierung S. K. M. sampt dero Reichs-Rähten: Liebe der Obrigkeit und Untersassen gegen einander / und gute Einigkeit der Einwohner unter sich.

Wie auch unsere Gaben und Bequemigkeiten.

Die gute Gelegenheiten / so alhier zu finden / seynd mancherley / so wol für Kauffleute / als Handwercker / jhre Nahrung und Handel mit gutem Vortheil und Gewinn zu treiben. Es widerfähret auch den Frembdlingen von den Einwohnern viel Ehr und Gutes / wann sie nur in den Schrancken der Bescheidenheit verbleiben / und jhnen nicht mehr / als den Einheimischen / zueignen wollen: Jederman wird auch Recht und Gerechtigkeit ohn Ansehen der Person billig ertheilet.

Und über das alles wird durch Mittel dieser Compagny / einem jeden / ob er gleich kein Kauffmann / oder die Handlung nicht verstehet / gute Bequemigkeit und Anlaß gegeben / sein Geld sicher und mit gutem profit anzulegen.

So wol auch die Immunitäten und Privilegien die sie noch dabey zu gewarten.

Ebener massen werden dieselbigen / die mit jhrer guten Freunde Zuthun 25. tausend Thaler einbringen / mit grossen Freyheiten und Privilegien begabt / als daß sie nehmlich frey Bürgerrecht und Befreyung von allen Schatzungen und Aufflagen überkommen: Auch frey wiederum wegziehen mögen / wenn es jhnen gefällig / ohne einiges Abzuggeld / wie es Nahmen haben möchte; Sie mögen auch von jhren Gütern testiren / und davon jhres Gefalles ordnen und machen was jhnen geliebt.

Insonderheit in der newen Statt Gotheburg / die mit mehrem beschrieben.

Und diejenigen / welche in der neuen Stadt Gothenburg jhre Wohnung haben wollen / erlangen über obgemeldtes / und anders / so all zu lang zu erzehlen / Freyheit von allen Zollen durchs gantze Reich; Welches sich beläufft auff $8\frac{1}{4}$ pro cento für die Wahren / so eingebracht werden / und nicht viel weniger für das / so außgehet: und noch über das / die Schwedische Freyheit deß Zolls im Sunde / welches zusammen mehr / denn 20. pro cento außträgt. Sie geniessen auch zugleich die sonderbahre Bequemigkeit / so sich in selbiger Stadt zu dem Kauffhandel befindet. So ist auch solcher Ort vor andern von einer gesunden Lufft / und fruchtbahren Erdreichs: Alle Essen-Speiß seynd sehr wolfeil: Und ist ein grosser Uberfluß von allerhand Wild / auch Vögelwildbrät / Seefischen / auch derer / die in frischen Wassern gefangen werden: Die Stadt ist fest und wol verwahrt / und läst sich in einer sehr lustigen / und sehr angenehmen Gegend wol sehen / ligt auff der Höhe des Poli $57\frac{1}{2}$ Grad, in einem lustigen Tahl / so drey Stunden gehens in die Länge / eine Meil von der offenen See / an einem herrlichen Fluß / der für der Stadt ohngefehr 400. Ruthen breit ist / ohne einigen gefährlichen Sand / Banck / oder böse Gründe in der Einfahrt: In der Stadt drinnen an dem Fluß ligen zween Berge / deren der eine ohngefehr 800. Schritt lang / und ziemlich breit / gezieret mit einem anmuthigen Wäldlein von Eichenbäumen: Von diesem Berg kan man über die gantze Stadt und den Fluß / biß in die See / und auch zu gleich die Wiesen / Aecker / Berge / Klippen und Hügel / die daselbst herum ligen / sampt allerhand anderer guten Gelegenheit übersehen.

Beschluß dieses Puncts

Welches alles nach der Länge zu erzählen gar zu viel werden wolte / und ich nur mit wenigem alhier gedencken wollen / damit der günstige Leser spühren möge / daß nicht allein diese Compagny andern Ländern zum Vortheil gereichen sol / sondern daß auch diejenigen, so mit einlegen werden / grosse Sicherheit / so wol für ihr Geld / als ihre Personen erlangen können; Und dieselben / so hier zu wohnen etwann willens werden möch-

möchten/ſehr gute Bequemligkeit finden ſollen: Der gäntzlichen Hoffnung/daß alle weiſe und verſtändige Leute dieſes in gebührliche Acht nehmen/und die/ſo geringer Gaben haben/in Anſehung anderer Fürgangs und Exempel/ihren Nutz auch nicht verſäumen werden; damit ſie in der Zeit der Noth eine Zuflucht wiſſen/und zu dieſer Compagny als zu einer Sparbüchſen gleichſam ſich finden können. Dann ob zwar niemand der Hand Gottes entlauffen kan/ſo iſt gleichwol auch wahr/was Salomon ſagt: Der Witzige ſihet das Unglück und verbirget ſich; Aber die Albern gehen durchhin/und werden beſchädiget/Proverb.c.2.v.3.

Damit ich nun auch den Leſer nicht länger auffhalte/will ich ſchreiten zu dem Angenehmſten und Beſten/darumb es auch einem jeden allermeiſt zu thun iſt/als nemlich zu den privat-Nutzbarkeiten und Gewinn der Mitgenoſſen dieſer Geſellſchafft; Dieſelbe aber nicht eben mit eigenem Nahmen außdrucken oder ſpecificiren: Dann es wird genug ſeyn/daß ich darthue/was für Vortheil andere erlangen/und wie wir ſolches/und noch mehrers mit beſſern und bequemern Mitteln/als andere Nationen verrichten können. Dieweil dann nun einem jeden gnugſam bekandt; Wie nechſt Gottes Segen/alle Länder und Städte durch die Commercien oder Kauffhandel/Seefahrt und Menge der Handwercker/in Wolfahrt/Macht und Reichthumb wachſen und floriren/und im Vertragbrieff die Exempel von Spanien und Niderland eingeführet und zum Beweiß die faſt unglaublichen Reichthümber/die jährlich aus Weſt-Indien in Spanien kommen/angezogen werden: Als wil ich allhier zu Behäuptung deſſen/nur zum Exempel fürſtellen/was die Weſt-Indiſche Flotta im 1620ten Jahr in Spanien eingebracht: Und dann fürs ander erzehlen/was beſonders Braſilien jährlich einträgt; Inmaſſen es dann alle Jahr nacheinander daraus alſo erfolget: Und auch die Weſt-Indiſchen Flotten der folgenden Jahr noch viel reicher/denn dieſe geweſen ſeyn.

3. General-Haupt-Nutz: Privat-Gewinn der Partheyen/ſo hierbey zu erlangen/gleich und mehr als in Hiſpanien und Niderlande.

Gedachte Flotta bracht mit/ſo ſich zuſammen belieff auff vierzehen Millionen/ein hundert und zwey und dreiſſig tauſent Pesos, oder Stück von Achten. Nun rechne ich ein Peso auff zwey Schwediſche Thaler/nicht daß ſie gerade ſo viel wehrt ſeyn/ſondern daß die Kauffleute viel Gold/Silber und ſubtile Wahren mit überbringen/die ſie verſchweigen/den Zoll und andere Unkoſten zu erſpahren: Perlen/Schmaragden/Bezoar-Stein/allerhand Mediciniſche Kräuter/ꝛc. Werden hierinn nicht begriffen; Güldene Ketten/Hutſchnür/Kleinodien/und ander verarbeitet Gold und Silber iſt gantz frey/und bezalet im einkommen nichts: So kommen auſſerhalb der Flotta viel Schiffe mit Ingber/Häuten/Tabac/ꝛc. Welches/wenn es zuſammen gerechnet würde/ſich weit höher belauffen ſolte/als alſo gegen zwey Thaler den Peſo gerechnet: Wollen es darumb nur alſo nehmen/ebener Rechnung halber.

Beſonder Exempel deſſen an der Weſt-Indianiſchen Flotta An. 1620. Und den Braſilianiſchen jährlichen Gefällen in Spanien.

An Gold und Silber bracht ſie mit drey und zwantzig Millionen/oder drey und zwantzig tauſend mal tauſend/ein hundert ſechs und ſiebentzig tauſend/vier hundert Thal. Oder ——— ——— ——— 23176400. Thal.

In Kauffmanns Wahren fünff Millionen/zweyhundert acht und ſechtzig tauſend/vierhundert und ſechtzig Thaler/Iſt ——— 5268460. Thal.

Summa 28444860. Thal.

Der Handel von Braſilien trägt jährlich auß über fünff Millionen Ducaten/den Ducaten zu zehen Realen, ſeyn zween Schwediſche Thal/ Iſt ——— ——— ——— 10000000. Thal.

Gedachte Kauffmanns Wahren bey der Flotta beſtunden in folgenden:

17842 5. Pfund Cochenille, davon das Pfund im Niderland gilt von 12. biß 16. Thaler.

450000. Pfund Anil oder Indigo, gilt das Pfund von 3. biß in 4. Thaler.

246. Kiſten Zucker.

100375. Ochſen Häute/das Stück zu 8. oder 9. Thaler.

26612 7. Centner Campechie Holtz/gilt der Centner 4. oder 5. Thaler.

—5000. Untzen Bisem und Zibeth.
—1000. Centner Sarsaparilla.
—4671. Pfund Cassia fistula.
—150. Pipen oder Fässer Tabac.

Auß Brasilien aber wird gebracht Zucker/ Confituren, Brasilien-Holtz/ Häute/ Baumwollen/ etc.

Und sind daselbst ohngefehr 250. Ingenios oder Zucker-Mühlen; Davon ein jede/ ein Jahr dem andern zu Hülffe/ bringet sechs tausent Arobas Zuckers: Jeder Aroba gerechnet zu 32. Pfundt/ und ein jedes Pfund zu 6. Rundstücken/ Stuyver/ Lübische Schilling oder halbe Batzen/ belaufft sich der Zucker allein/ sonder andere Kauffmanschafften/ auff 9000000. das ist neun Millionen/ oder neun tausentmal tausent Thaler.

Solche bemelte mit der Flotta eingekommene Summa aber ist nun meisten theils jährlicher reiner Gewinn und Nutzbarkeit von dem West-Indianischen Landen für den König und die Kauffleute/ und also fürs gemeine Land: Welches auff folgende Art kan erwiesen werden:

Der König empfehet an jährlichem Einkommen mit der Flotta rein über alle Unkosten ein Jahr dem andern zu Hülffe/ 4. Millionen Thaler/ ist 4000000. Thal.

Die auß Spanien in West-Indien außgehende Güter belauffen sich etwa auff 18. Millionen/ bezahlen dem König für Zoll ohngefehr 25. pro cento, gehende und zuvor einkommende/ trägt vier Millionen/ und fünff hundert tausent Thaler/
Ist/ ——— ——— ——— 4500000. Thal.

Die über Gold/ Silber/ etc. Von dannen einkommende Kauffmans Wahren belauffen sich ohngefehr auff fünffzehen Millionen; Bezahlen einen vierten Theil für Zoll/ trägt drey Millionen/ sieben hundert/ fünfftzig tausent Thaler/ ist 3750000. Thal.

Ohne was [illegible] man Offic[illegible] und unt[illegible] schieden Stadthaltereyen ihren Inhabern tragen.

Wann nun der Kauffmann von den bemeldten Gütern/ die zusammen ohngefehr machen drey und dreißig Millionen/ über gedachte Zölle und andere seine Unkosten alle/ nur den dritten Theil Gewinn hette mit den Assecurantien und Interesse, solte es seyn eilff Millionen/ Ist ——— ——— 1100000. Thal.

Ist also alles zusammen reiner Gewinn für das Königreich Spanien jährlich drey und zwantzig Millionen/ zwey hundert funfftzig tausent Thaler/
Ist Summa ——— ——— ——— 23250000. Thal.

Wann ich nun wolte erzehlen nach der Länge alle die Aempter und Digniteten, so in den Ländern/ die der König von Spanien in Ost: und West-Indien innen hat/ bedienet werden/ so wol in Kirchlichem/ als Weltlichem Stande/ und was für grosse Einkommen sie geben/ solte es dem Leser nur verdrießlich seyn/ und fast ungläublich scheinen. Sage dieses allein daß die Stadthaltereyen oder Gubernamenten zu Goa, Ormus und Mozambique, den Gubernatoren jährlich pflegen zu tragen/ ohnegefehr hundert tausent Ducaten: Die Menge geringer Stadthaltereyen/ die in Ost-Indien/ und derer die in West-Indien/ und dem Theil von Africa seyn/ geschwiegen. So seynd in Brasilien allein acht Stadthaltereyen die sie Capiteinias nennen/ ohne die in Chili, Peru, Noua Hispania, und in vielen Insulen/ die darunter gehören/ gefunden werden: Durch welche Dienste und Aempter dann viel Spanier zu grossem Reichthumb gelanget/ und zu Hertzogen/ Grafen/ Marggrafen/ Herren und Edelleuten/ gemacht seyn.

Dieses [illegible] was [illegible] dem [illegible] in einem Jahre nicht bald nach thun können:

Dieses wird nun nicht darumb hieher gesetzt/ daß man ihm einbilden solte/ als wann wir in einem oder zweyen Jahren so grossen Reichthumb und Einkommen erlangen wolten/ als nun die Spanier in 130. Jahren zu wege gebracht: Sondern allein umb zu beweisen; Daß/ gleich wie bey dem Spanier auß einem kleinen Anfang ein grosses Werck worden/ wir also viel mehr durch dieses Wercks Anfang auch mit der Zeit etwas grosses zu gewarten haben.

Denn

Denn wir gehen ſo ungewiß nicht / als Christophorus Columbus, welcher die Weſt-Jndien / auff der Königin Iſabellæ in Spanien Unkoſten fahrend / erſt entdecket / und zwar ohne ſeine intention und Gedancken; Sintemal ſein Fürnehmen damals war / die Jnſeln der Specereyen oder Moluccas gegen Weſten auf zu fahren; Deñ weil ihm bewuſt / daß die Schiff auß Portugal / die umb das Capo de buena Eſperanza dorthin giengen / ſehr weit Oſtwerts fahren muſten / ſchloß er darauß / daß bemeldte Jnſulen gegen Weſten nicht weit abgelegen ſeyn müſten / und auß Europa gegen Weſten beſegelt werden könten: worinn er ſich aber betrogen befandt: Denn zwar / wenn America nicht im wege lege / ſolte man in 9 oder 10. Wochen die Moluccas auß Europa gegen Weſten erreichen können / unangeſehen / daß es faſt vier tauſent Meilen ſeyn: Welches daher rühret / daß / ſo bald man die Canarien Jnſeln auff dem Rücken hat / der Wind auff der Hinreyß fort und fort gut bleibet; Allein die Rückreyſe deſſelben Wegs würde ſehr beſchwehrlich fallen / und nicht müglich ſeyn. Wir aber gehen nicht auff das ungewiſſe ſuchen / ob daſelbſten auch Länder ſeyn / ſondern haben gute und feſte fundamenta und verſicherungen / ſo wol zu handeln an den Orten / da der Handel bekandt iſt / als in andere Gegenden / da wir guten Handel zu finden vergewiſſert ſeyn / wie ſolches oben zum Theil gedacht worden.

Wiewol man daben ſo ungewiß nicht gehet als Columbus zu Anfangs / und was deſſen Intention.

Wann dann nun auß vorerzehlten allen klar genug iſt / wie ſo groſſer Nutz / durch den Kauffhandel / Seefahrt und die Entdeckung neuer Länder / dem Königreich Spanien zugewachſen: So erachte ich unnöthig mit vielen zu beweiſen / wie Niederland und andere Länder dadurch / und durch Anſtellung vielerley Handwercker in groſſes Auffnehmen gerathen. Dieſes wil ich nur hier gedencken / daß die Holländer und Seeländer für ſechtzig Jahren ehe der Krieg angieng / und ehe die Brabänder / Fläminger und Wahlen die Nahrung zu ihnen gebracht; Ehe auch die Fahrten auff Oſt- und Weſt-Jndien / Africa, Türckey und Jtalien bekandt und gebraucht worden / ſo arm geweſen / daß ſie kaum die Mittel und Vermögen hatten / Jhre Dämme im Lande zu unterhalten: Anitzo aber können ſie / mit weniger Hülffe der andern vereinigten Provintzen ſibentzig tauſent Mann zu Roß und Fuß unterhalten / ihre Kriegs-Schiffen / derer in hundert an der Zahl / ungerechnet: Die Einwohner ſeynd reich und mächtig worden; Jhre Landgüter ſind von eins auff drey und vier im Wehrt geſtiegen: Und ihre Häuſer gelten nun faſt ſo viel in heuren oder vermieten / als ſie ſonſten im Kauff golten: welches alles dann einig und allein von dieſer Nahrung herrühret; ſonſten ſolte auch daſſelbe Land ſchwehrlich den dritten Theil ſeiner Einwohner erhalten und ſpeiſen können.

Wie die Niderland / und ſonderlich Hollande und Seeland / hierdurch pro periret / die zuvor blut arm.

Mangelt alſo meines Erachtens nicht mehr / als daß ich anfange zu reden / ob auch ein ſolches alhier in Schweden anzufangen / und in Schwang zu bringen; Und ob auch allhier ſo gute Bequemligkeit ſey zu dem Kauffhandel / Schiffahrten und Anſtellung vieler Handwercker / als an andern Oerten: Dieſes weis ich vorher wol / daß ich vielerley Wiederpart / und Gegenhalter allhier finden werde. Denn die Leute / welche ſich vor groſſen Wercken ſcheuen / und bald anfänglich befinden / daß zu dieſer Sache groſſe Mühe und Arbeit gehöre / werden die Schulter anziehen / der Sachen den Rücken zukehren / und gantz keine Luſt darzu haben. Der Unerfahrne / der ſich doch alzeit über alle Ding verwundert / wird faſt erſchrecken / und nur auffſehen / was daraus werden wil / weil es etwas neues / und zuvor dieſer Oerter nicht im Werck geweſen. Die Klüglinge und Wahnwitzige werden es verachten / und für unmüglich halten; Entweder darum / daß ſie es nicht alſo fort ihrer eingebildeten Klugheit nach begreiffen und verſtehen können; Oder daß es nicht von ihnen herkommen / noch ſie darüber zu Rath gezogen worden. Die Spötter / Abgünſtige / Neider / Hoffärtige / Afterreder / und dergleichen Geſellſchafft / werden es verlachen / verſpotten / und ihr beſtes thun / dieſe Sache verächtlich / verdächtig / bößlich und gantz unthunlich abzumahlen / vermittelſt alles deſſen / ſo ſie zu ihrem Behelff / und der Sachen zu Schaden werden zuſammen raffen mögen. Allein die Witzige / Verſtändige und

Daß ſich dieſes in Schweden ſo wol / und noch mit gröſſerm vortheil vor andern Landen thun laſſe: daben zugleich erwogen werden unterſchiedene Judicia hiervon. 1. Der weichlinge / faulen und verdroſſenen.

2. Der Unerfahrnen. 3. Der Klügelinge und überwitzigen. 4. Der Spötter Neider und Calumnianten. 5. Der Weisen und Vernünfftigen.

Weise/und die eines edlen und tapffern Gemüths/entsetzen sich niemals für einem kleinen Geschrey/ forschen allen Dingen fleißig nach/ prüfen die Reden/ Vorgeben und Gründe/sehen nicht an/von wem die Sache kömpt/sondern vielmehr das Werck selbst: Erwegen/ob es gut/Christlich/ehrlich/nützlich und thunlich ist/und wenn sie es also befunden/legen sie die Hand mit an den Pflug/scheuen keiner Arbeit/fassen einen Muth/ und strecken sich gegen die Last wie ein Palmbaum/lassen sich durch Scheinrede von ihrem guten Vornehmen nicht mehr abwendig machen/als die Berge von ihren Plätzen/ und werden von der Spötter/Afftereder und bösen Mäuler Geplerr so viel bewegt/als die Felsen vom Brausen/Stossen und Stürmen des Meers. Solchen nun ein Genügen zu thun/und die zu dem Anfang dieses guten Wercks zu bringen / will ich beweisen/ daß obbemeldtes alles in diesem Königreich Schweeden so thunlich sey / als in einigem andern Lande / und was wir auch noch wol für Vortheil vor andern Ländern haben und befinden.

Wieder die Inländische Handel hiedurch verbessert werden könne.

Dieses nun wol zu verstehen / ist vorhero nöthig zu wissen / worin der Kauffhandel/bestehe; Nehmlich in Handlung mit In-und Außländischen Wahren /so wol zu Land als zur See. Was den Einländischen Handel betrifft / der kan hiedurch nicht so sehr vermehret werden / als der Außländische; Ohn daß man etwa für eingebrachte allerhand Materien/deren die Handwercker bedürfftig seyn / hingegen ihre Arbeit in Bezahlung bekommen und annehmen könnte: Der Außländische Handel aber wird auffs höchste verbessert werden / so wol durch Einbringung allerhand Materien / als Außsendung gemachter Handwercks Arbeit; Wie auch in gleichen durch Einführung vielfältiger Wahren/welche die Compagny zu ihrem Gewerb aus andern Ländern haben mus / und ebenmäßig hinwiederumb durch Verhandlung derer Wahren / welche von den Orten und Enden/ darauff die Compagny privilegiert, kommen / und an andere Orter verschicket werden müssen; Allerdinge oben angedeutet ist/wie solches nicht allein diesem Reich/sondern auch gantz Europæ dienlich seyn werde.

Wie auch der Außheimische zu Land.

Handel über Land zu treiben/ ist allhier die Gelegenheit nicht so groß/ wie etwa anderswo/da man die Güter über Land sehr weit von einem Ort zum andern auff der Axe überführet und verschicket: Denn solches alhier nicht geschehen mag; Ohne allein in die Moscow/und auß Liffland in Polen / Preussen und Littauen: Wenn aber (wie gute Hoffnung) der Handel nach der Moscow geöffnet werden möchte / so könnte solches auch ohne Zweiffel für Liffland / und andere unter der Cron Schweeden gelegene Oerter/ einen grossen Nutzen bringen; Wie dann auch diese Compagny sich dessen mit zu gebrauchen nicht unterlassen würde/ weil derselben sothaner Handel so frey/ als andern dieses Reichs Einwohnern seyn würde.

Wie zu der Handlung zur See diß gantze Königreich grosse Bequemigkeit für andern Landen habe/und absonderlich die Stadt Gothenburg

Zum Handel aber über See hat dieses Land/nicht allein so gute Gelegenheit als andere Länder/sondern thut auch dieselben in vielen mercklich übertreffen; Als unter andern / was anlanget die Wahren von Osten und Westen so wol zu empfangen / als zu versenden: Dazu deñ insonderheit die Stadt Gothenburg/so bequem und wol gelegen/ als einige andere Stadt an der Nord oder West-See : Dann man bedarff von derselben so wol gegen Westen als Osten nur einerley Wind/da viel andere Städte zweyerley/und mehr Wind vonnöthen haben: Und wenn die Schiffe mit einem beständigen Winde die Hooffden/ das ist / die Enge des Meers zwischen Engelland und Franckreich/durchsegeln/können sie so bald nach Gothenburg / als Londen / Amsterdam oder Hamburg einfahren. Wie dann die Städte in diesem Reich an der Ost-See gelegen /gleichfals auch grosse Commoditeten haben zu dem Handel auff Teutschland/ Polen/ Preussen/ Rußland oder Moscow/ Liffland und Littauen/ rc.

Wie auch zu allen zur Schiffarth gehörigen Sachē / auch dazu gute disposition der Inwohner.

Was weiter die Schiffahrt an sich selbst betrifft/hat dieses Königreich sehr viel grosse Vortheil vor andern Ländern: So wol wegen vieler guten Häfen/als Holtz/Küchen-Speiß/ Arbeitslohn/Eisen/Pech/ Theer/Geschütz und Kriegs-Munition/ rc. Das Volck ist von Natur hart / und können Hitz und Kält / Hunger und Durst zur Noth wol außstehen : Seynd lehrhafftig / behend und keck auff dem Wasser: Welches

unter andern darauß erſcheinet/ daß ſie mit geringen Schifflein/ſchlechten Schuten und Boten über See fahren dürffen: Ihrer Obrigkeit gar gehorſam; Meyden Auffwieglung und Meuterey/ ſo viel müglich/ und übertreffen darinnen viel andere Nationen: Und kürtzlich zu ſagen/ſo mangelt ihnen nicht denn Ubung/gute und vollkommene Seeleute zu werden/in dem es ihnen an Verſtand und Muth hie zu nicht gebricht. Sie können auch mit der Zeit gute Schiffbauer werden/weil das gemeine Volck alles in gemein Axten und Beile/ aller Nothturfft nach/ wol zu gebrauchen weiß.

Zwar von feiner und ſubtiler Arbeit/als von kleiner Leinwand/Tücher/Sayen/ Bommaſynen/Borraten/Caffen/Kramereyen/ꝛc. Und dergleichen / wird wol allhier im Reich ſehr wenig gemacht; Theils aus Mangel der Materien; Theils auch darum/daß man hiebevor nicht wiſſen können / wo man dergleichen Wahren verthun könte/ wenn ſie in groſſer Menge allhier gemacht worden wären; Allein an Verſtand und Witz darzu/ mangelt es nicht. Dann jederman offenbahr/ daß der Bauer allhier im Lande faſt allerley Handwercke kan / und von ſich ſelbſten lernet; Als Zimmern/ Mauern/Schmieden/Backen/Brauen/Webe[illegible]/Häutbereiten oder Gerben/Seile/ Strick/ Schuh und Kleider machen, So daß man von ſonderlichen ſolchen Handwercken unter den Bauren nicht weiß/ noch der[illegible] bedarff; welches dann bey keiner andern Nation in Europa zu finden / und darinn dieſe Bauren alle andere übertreffen: Dieweil in andern Ländern keiner ſich wird unterſtehen können noch dürffen eines Handwercks ſich zu gebrauchen / er habe es denn bey einem Meiſter gelernet. So machen auch ihre Weiber und Töchter vie. feiner Arbeit von gewebeten/geneheten und geſtickten Sachen/ daß wol zu ſpühren/es ihnen an Verſtand/Witz und Geſchickligkeit gantz nicht mangele.

Warum von ſubtiler Arbeit nicht viel bey ihnen gemacht wird.

Daß ſie aber zu der Vollkommenheit/wie in andern Ländern etwa zu befinden/ nicht gekommen/iſt kein Wunder / dieweil die Leute anderer Oerter bey einem Handwerck bleiben / und von Jugend auff dabey auffwachſen / allhier aber vielerley wiſſen müſſen: darumb es ihnen gehet / wie im gemeinen Sprichwort geſagt wird: Von jedem etwas/und von allem nichts: Und iſt nicht wol müglig/daß einer/der ſeine Gedancken auff vielerley wenden mus/ in einem oder in allen vollkomen ſeyn/ oder fürtrefflich werden könne. Dieſes aber iſt gewis/wann einer ſo groſſen Verſtand hat/daß er ein Ding bald lernen und gleich von ihm ſelbſten inventiren kan/daß er auch wol zu einer perfection kommen könne/ wann er dabey bleibt/und ſich darinnen übet. Worauß dann man genugſam zu ſchlieſſen/ daß dieſes Werck/ſo wol dieſes Orts/ als anderswo/ thunlich/und daß allhier ſo gute Bequemligkeit zum Kauffhandel/Seefahrt und Verfertigung allerhand Arbeit oder Manifacturen, als in etwa einem Lande in Europa.

Warumb ſie bißher zu keiner ſonderbahrer Vollkomenheit in einem oder dem andern gleich andern Nationen gelanget.

Folget nun/daß ich anzeige/ was wir in dieſem Reich für andern Ländern/und inſonderheit Spanien und Niederland noch darzu für Vortheil haben. Das erſte Vortheil/das wir für Spanien haben / iſt / daß die Güter mit ſo ſchwehren Laſten beſchwehret werden/ehe ſie durch/und auß Spanien anhero / oder in andere Länder kommen können / ſo daß ſolches mehr als hundert und dreißig pro cento außträgt: Und dieſes iſt zu beweiſen unter andern allein mit dem Zucker / der auß Braſilien kompt/ unangeſehen andere Wahren ſo viel/ und etliche noch mehr beſchweret werden. Und hiebey iſt Anfangs zu wiſſen / daß der Handel auff Braſilien durch ſtechen oder verwechſeln anderer Wahren geſchicht / und man darzu wenig Geld gebraucht; Derowegen dann die Unkoſten ſo man auff die Güter die man in Bezahlung des Zuckers angibt / wenden mus/ auff den Zucker gerechnet und geſchlagen müſſen: Solche Güter nun ſind; Leinwand/ Boyen/Sayen/ Wachs/ Kupffer/Stang-Eiſen/Kramereyen/Nürnberger Wahren/Eiſenwerck/Tonnenmeel/ꝛc. Welche Güter aus andern Ländern in Portugal gebracht werden / und allbereit in ſolchem Hinführen nach Portugal zu/mit Zollen und Unkoſten; Als; Wägen/Meſſen/Packen/Fracht/ Aſſecu-

Vortheil/ſo Schweeden in dieſer Sache für Hiſpanien hat beſtehen.
1. In Erſparung der vielfältigen Unkoſten ſo die Spanier auffzuwenden in Verhandlung der Europeiſchen Wahren/ die ſich dann in 130 pro cento belauffen.

Assecurantien, Interesse, auß- und einladen / zu Hauß führen / Packhauß mieten / Schaden unter Weges / Factorey / &c. belästiget worden: für alle welche Dinge der Kauffmann zum wenigsten 20. pro cento haben / rechnen und drauffschlagen mus / wil er anders in gutem Stande verbleiben / und nicht außspannen; Ist also dieses erste — 20

Für Zoll wann die Wahren einkommen in Portugal mus er haben — — 23
Für Zoll wann die Wahren nun wieder außgehen auff Brasilien zu — — 3
Für Unkosten / Fracht und Assecurantz, &c. auff Brasilien rechne ich nur — 10
Von dem Zucker wird bezahlt in Brasilien / an den König der Zehende; ist — 10
Man rechnet gewöhnlich für Unkosten von Brasilien wieder herauß auff Portugal mit einbegriffen 5. pro cento für Factorey / sampt Assecurantz und Fracht — — — 23
Für Zoll beym Einkommen zu Lißbona / in Portugal ist gebräuchlich — — 23
Für Zoll / wenn solcher Zucker von dannen nun wieder außgehet / hieher oder anders wohin — — — 3
Für Fracht / Assecurantz und Unkosten auß Portugal hierwerts — — — 15
Ist zusammen ein hundert und dreißig auffs hundert. — — Summa / 130

Welches alles unser Seits wegen vieler Vortheile / und besonders daß wir die Güter nicht so offt verladen dürffen / mit 30. auffs hundert leichtlich würde verrichtet werden können.

Dabey sie doch nichts desto weniger noch gewaltig profitirn.

Nichs desto weniger aber / so ist ie allen den jenigen / die in Spanien gewesen und etwas von dem Handel verstehen / bewust; daß die Spanier den Gewinn von 50. pro cento, nicht hoch achten / zu Zeiten 100. ja 200. auffs hundert gewinnen / und von einem Pfenning zwey oder drey machen / wie sie darvon ein Sprichwort haben: Daß fünffzig auff hundert nichts sey / aber hundert auff hundert sey ja etwas: Das derohalben kein Wunder; daß die Spanische Kauffleute an grossen Reichthum gerathen / weil sie fast allezeit dergestalt gewinnen / und gar selten verlieren; Und daß sie weder in ihren Ländern / noch anders woher keinem Frembden zulassen wollen / an den Oertern / die sie in West Indien innen haben / zu handeln; wie auch daß sie an andern Orten nit so starck mehr handeln / als sie wol vor Zeiten gethan haben. Woraus dann zu sehen / was wir durch Spahrung sothaner grossen Unkosten für Vortheil und Nutzen zu gewarten haben. Welches auch sehr wol dienet zu wiederlegen die Meynung derer / so es dafür halten / das besser für uns sey / dergleichen Wahren aus Spanien / als aus Indien gerade zu zuholen. Weil als dann die Spanier der Vögel / und wir der Federn geniessen / die uns auch noch theur genug ankommen / wann wir sie aus ihrer Hand haben wollen.

2. In Außrüstung der Schiffe samt allen pertinentien.

Das andere Vortheil so im Vortragbrieff berühret / ist; Daß die Außrüstung der Schiffe von uns mit weniger Kosten als von ihnen verrichtet werden kan / weil wir das Holtz / Victualien / Arbeitslohn / und was man sonsten zu solcher Außrüstung bedürfftig / alles wolfeiler / als sie, haben können: Dahero dann der Handel desto minder beschwehret wird; also auch / daß / wann sie gleich alle Zölle abschaffiten / wir dennoch profitlicher / denn sie / auff bemeldte Oerter handeln köndten.

3. In Menge des Volcks / so man wird überführen können aus allen Nationen ohn Furcht einiger bösen consequentz.

Das dritte Vortheil / so gewiß auch nicht ein geringes / und dabey nicht wenig Nutzbarkeit zu gewarten / kan dieses seyn; daß wir vielmehr Volck werden überführen können als die Spanier: denn Spanien ist seiner Grösse nach nicht so Volckreich / wie andere Länder in Europa; und man vergönnet daselbsten nicht / daß jemand anders / als geborne Spanier nach Indien fahren möge: Wir hergegen können alle andere Nationen darzu gebrauchen / ohne einig Bedencken oder Beysorge eines Abfalls / Auffstand oder Meuterey: Auß Ursachen; Daß unser Volck nicht sol können bleiben der Oerter ohne Kauffhandlung auff Europa, weil sie vieler Sachen darauß benöthiget seyn werden / und also unser nicht entrathen werden können; Die Früchte und Wahren auch die dort fallen / würden ihnen gleichfalls nichts nütze seyn / wenn niemand wäre / der sie abholete: Ja / wenn auch das Gold allda / wie die Breter in Norwegen /

das

das Klapholtz in Preuſſen / und die Torffen in Holland auffgeſtapelt wäre / würden ſie davon kein Geniß oder Nutzen haben / wenn ſie nicht andere Wahren dafür überkommen könten. Dieweil ſie dann nun S. Kön. M. und der Compagny mit Eyden verpflichtet / mit niemand / als der Compagny / zu handlen / und auch die Wahren / deren ſie benöhtigt / von niemand iemals in beſſerm Kauff bekommen werden können / als weiß ich nicht abzuſehen / was ſie für Urſach zu einem Abfall oder Aufſtand haben könten. Und alſo werden wir auch hiedurch groſſes Vortheil erlangen.

4. Unverdroſſenheit der Septentrionaliſchen Nationen / und Vermeidung deß Schadens ſo die Spanier von ihren Sclaven haben.

Zum vierdten / ſo seynd die Spanier von Natur hochmüthig / und ſo ehrliebenden Hertzens / und tapfern / hohen Gemüths / daß ſie ſich ſchämen zu arbeiten: Aber in vielen Dingen nicht ſo verſtändig und ſinnreich / als das Volck dieſer Länder und anderer Nationen die wir darzu zu gebrauchen gedencken. Sie verrichten alle ihre Arbeit durch gekauffte Sclaven aus Africa / die viel koſten / unwillig und gezwungen arbeiten / und weil ſie übel tractirt werden / bald ſterben: Daß denn groſſen Schaden bringt / ſo wol wegen Verluſts des Geldes / das die Sclaven koſten / als das ſolche Arbeit darüber alsdañ liegen bleibt: Sie haben aber auch / aus Urſachen ſolcher gezwungenen Arbeit / gantz keine Gedancken zum Eheſtand und vornehmlich darumb / daß ſie wiſſen / daß ihre Kinder auch Sclaven bleiben müſſen: Daher kompt es daß ſie ſich nicht vermehren / und alſo von Jahren zu Jahren mehr übergeholet werden müſſen: Sie verurſachen auch keinen Abgang der Kauffmannſchafften / wie freye Leute / die eines ordentlichen Lebens gewohnet ſind und mit Weib und Kindern / Kleider / Haußraht / und was ſonſten zur Haußhaltung vonnöthen / nothwendig haben müſſen / und aus Begierd und Hoffnung des Verdienſts / Luſt zur Arbeit haben; Denn unwillige Arbeit iſt allezeit ſchwehr: Und kompt uns auch alſo Vortheils zu / vor den Spaniern.

Wie man zu Scaven auff allem Fall gelangen conte / mit geringeren Unkoſten; und wie fern Chriſten ſolches zuſtehe:

Wolten wir dennoch über das Sclaven oder Leibeigene brauchen / könten wir auff gewiſſe Maß mit geringern Unkoſten als die Spanier darzu kommen. Wolte aber jemand ſagen / daß ſolches den Chriſten nicht frey noch wol anſtünde / ſo mus ich bekennen / daß dem alſo / wenn man Chriſten oder andere freye Leute zu Sclaven machen wolte: Allein daß man den Leuten / die Sclaven ſeynd / und die den Todt aus gewiſſen Urſachen verdienet haben / oder ſonſten getödtet werden ſolten / das Leben ſchencken und ſie hernacher davor zur Arbeit halten wolte / vermeine ich / habe ſo groſſes Bedencken auch eben nicht; Sondern wircke Vielmehr dieſes / daß viel böſe Buben / ſo wol hier / als in andern Ländern / ehe durch beharliche ſchwehre Arbeit / die von ihnen als der Teuffel geflohen wird / von Miſſethaten abgehalten werden; Solten als wann ſie wiſſen / daß ſie ſterben müſſen / und auff ſolche böſe Stunde es / ihrem Sprichwort nach / wagen; Oder doch dieſelbe / in Betrachtung / daß tägliche Arbeit ihr täglicher Todt / nicht groß achten. Ich glaube auch im Gegentheil / daß viel Ubelthäter dem / der ſie alſo vom Todt errettet / wol danckbar ſeyn und treulich dienen ſolten / zumal wenn ſie dabey Hoffnung / durch gute Dienſte ihre Freyheit hinwiederum zu erlangen / überkommen möchten: Inmaſſen denn auch die Sclaven / die man aus Africa überbringt / meiſten theils ſeynd Leute / die im Kriege gefangen worden / oder den Todt ſonſt verdient haben / die der jenige / welcher ſie alſo / es ſey im Krieg oder ſonſt / in ſeine Gewalt bekommen / vom Leben bringen würde / wann er nicht Hoffnung hette / etwas aus ihrer Verkauffung zu gewinnen / wiewol hier viel Mißbrauchs mit unterlaufft.

In Betrachtung daß dergleichen andere Dinge in täglicher Ubung.

Ich will aber allhier nicht viel diſputiren / ob erlaubet ſey Sclaven zu halten / oder nicht / ſondern dieſes zu Entſcheidung der Theologen und Juriſten / die es angehet / ſtellen: Und nur dabey erinnern; Weil in Europa an vielen Oertern gebräuchlich / daß man Ubelthäter auff die Galeren / ins Zuchthauß / und zu ewigen Gefängnüs verdammet / oder zu verachteten Dienſten gebrauchet: Daß man an gewiſſen Oertern keinen Handel treiben mag / man ſey den 7. Jahr in einer ziemlich harten Dienſtbarkeit geweſen: Und daß Länder ſeyn: Da die Bauren recht Leibeigen ſeyn nichts eige-

nes besitzen / daß ihnen von ihren Herren nicht frey abgenommen werden mag / und dann auch wol nicht allein umb Geld verkaufft / sondern für unvernünfftige Thiere / als Ochsen / Pferde und Hunde / vertauschet und verschencket werden mögen: Ob nicht solches alles eine viel grössere Dienstbarkeit sey / als derer / die als Sclaven den Spaniern dienen. So nun aber solches zugelassen ist / wäre meines Bedünckens / auch noch wol zu zulassen / daß man derer Leute / die Sclaven seyn / und Sclaven bleiben müssen / wir kauffen sie gleich oder nicht / Dienste sich gebrauchte. Jch geschweige wie so viel Menschen / solcher Sclavenhafftigen Art gefunden werden / die / so lang sie frey seyn / weder ihnen selbsten / noch ihrem Rechsten nütz seyn / und in Dienstbarkeit durch äussersten Zwang gehalten werden müssen.

Und welcher Gestalt es nicht wieder die Liebe des Nächsten / sondern dieselbe vielmehr erweise.

Wenn es auch nöthig seyn solte / daß wir ie Sclaven halten müsten / könte wol ein Mittel gefunden werden / daß es geschehe sonder Verletzung der Liebe des Rechsten: Denn / wäre es etwa eine Tyranney / die Kinder solcher Sclaven / so nicht mißhandeln / auch für Sclaven zu behalten; So gebe man denselben Freyheit: Wäre es ungebührlich / daß jemand seyn Lebenlang in Dienstbarkeit gehalten würde; So rechne man was der Sclave kostet / und lege ihm alle Jahr auff ein gewisses durch Arbeit abzutragen / und wenn alles bezahlt ist / so lasse man ihn frey: Bey welcher leiblichen Freyheit er durch Gottes Gnade / und unser Christliches Umbgehen mit ihme / zu der Erkäntnus des wahren Gottes / und also zu der Geistlichen Freyheit gebracht werden könte: Welches dann nicht wieder die Christliche Liebe streitet / sondern vielmehr auff gewisse Maß dieselbe erweiset; Und die dann solches gebührlich gebraucheten / hetten von Gott zu gewarten was Danielis am 12. stehet: Daß die / so viel zur Gerechtigkeit weisen / werden leuchten wie die Sternen immer und ewiglich: Wiewol ich gewis bin / wir dessen allen nicht bedürffen sollen / denn uns keine freye Leute mangeln werden.

5. In unserer vermutlichen Humanitet gegen der Spanier Crudelitet / dadurch sie ihnen die Lande selbst unfruchtbar gemacht.

Daß wir auch / zum fünfften / von den Einwohnern in Jndien / mehr Vortheils zu erlangen als die Spanier thun / und gethan haben / ist daraus offenbar: Daß sie / wie ihre Historien bezeugen / viel Millionen Menschen Tyrannischer Weise umbs Leben gebracht / viel Königreiche und Länder von Einwohnern entblösset / und doch dadurch keinen Nutz von ihnen überkommen haben. Wann wir derowegen wol mit ihnen umbgehen / sie zu politischen Wesen folgends zur Christlichen Religion bringen / und mit guten Exempeln vorgehen; So ist ausser allem Zweiffel / daß wir dißfalls / sonderbares Vortheil zu hoffen und zu erlangen: Weil sie an etlichen Oertern sehr arbeitsam seyn / und sehr nach Kleidern streben / auch andere Nothturfft aus Europa begehren; So dann einen grossen Kauffhandel geben wird.

6. In andern Wahren / so wir mit Vortheil von Spanien herauß zu bringen verhoffen.

Zum sechsten Vortheil wil ich dieses anziehen; Daß ausser den Wahren / die im Vertragbrieff angedeutet / als Wein / Oel / Reiß / Baumwoll / Farben / etc. Noch andere können angewiesen werden / die mehr abgehen sollen / als alle die Specerey / so aus Ost-Jndien kompt: Denn jederman bekandt ist daß unterschiedene Länder in unterschiedenen Climaten auch unterschiedene Früchte geben. Welches dann niemand frembd fürkommen soll; Und kan man dessen Eempel unter andern am Tabac haben; So doch nur eine Unfleterey / und keinen andern Nutz gibt / denn daß es das Gehirn turbirt / und die Trunckenheit vermehret; Nichts desto weniger mehr Geldes darauß gelöset wird / denn alle Specereyen / so aus Ost-Jndien kommen / außtragen / welches zwar / wenn es vor etlichen Jahren von jemand vorgegeben worden wäre / ehe man es in der That erfahren / niemand hette glauben werden.

7. Vortheil: daß wir dieses Orts auch gar geringe Wahren mit Vortheil werden herauß führen konnen.

Das siebende Vortheil erscheinet unter anderm auß dem Exempel vom Saltz / so die Holländer aus West-Jndien zu holen pflegen / und es verkauffen umb 180. Thaler das Hundert / das ist 9. Last / daran sie denn grossen Gewinn haben: Diese 9. Last wägen ungefehr 40000. Pfund: Das Pfund auff 1. Vierichen / das ist den vierdten Theil / eines Lübischen Schillings / Stüvers / Rundstücks oder halben Batzen / machet 311. Thaler: Das ist bald noch eins so viel / als die Holländer es zu verkauffen

ſen pflegen. Woraus dann erſcheinet/ daß die Wahren/ deren Pfund nur eines ſolchen Vierichens/ das iſt noch nicht 2. Pfennige wehrt/ zu uns mit groſſem Vortheil heraus gebracht werden könne: Welches die Spanier ihrer koſtbaren Außrüſtung und anderer Urſachen halben nicht thun können.

Zum achten wird im Vertragbriefe geſagt / daß wir mit minderer Gefahr / als die Spanier/ handlen/ beſſere Gelegenheit die Güter zu verſenden/ und allerley Wahren und Kauffmannſchafften/ ſo zu dieſem Handel dienen/ an der Oſt-See und andern Oertern in beſſerm Kauff haben / und wieder außgeben können: Welches dann ſo klar iſt/ daß ich ſolches weitläufftig zu beweiſen / nicht nöthig achte / weil auch droben zum Theil davon gehandelt worden.

8. In unſers Orts weniger zu beſorgenden Gefährligkeit/ auch leichter beſchaffung allerhand Wahren zu dieſem Handel gehörig.

Zum Neundten wird angezeigt; Wie wol die Güter alhier im Reich verſichert ſeyn: Und daneben die geringe Gefahr / ſo bey dieſem Handel fürlauffen möchte / ob Augen geſtellt: Weil nun das erſte oben berühret iſt/ und das andere hernacher weitläufftig außgeführet werden ſoll / wil ichs dabey bleiben laſſen / und noch andere drey Nutzbarkeiten darzu ſetzen.

9. In der guten ſicherheit aller Güter in dieſem Reiche.

Iſt derowegen das zehende Vortheil; Daß wir der Gold und Silberberge / beſſer als die Spanier genieſſen werden / darumb daß wir Mittel haben / dahin mehr Volcks zu bringen als die Spanier. Und ſeynd uns die Oerter / da es ſo viel Silber und Goldminen / als hier im Königreich Kupffer und Eiſengruben / ziemlich wol bekandt. Die Spanier haben deren zwar viel geöffnet / müſſen ſie aber gutes Theils ungebraucht / aus Mangel des Volcks / liegen laſſen; Denn ſo bald ſie eine reichere finden/ ſo gehen ſie dahin / und laſſen die andern liegen.

10. In unſerſeits erſcheinenden mehrer Nutzbarkeit der Bergwercke

Wir werden zum eilfften viel Wahren und Früchte überbringen können / die wir ſehr noth haben / und uns groſſen Nutzen bringen; So aber die Spanier nicht mögen noch wollen überführen/ darumb daß ſie ihrem Land ſchädlich ſeyn würden/ als da ſeynd: Wein/ Oel/ Saltz/ und andere dinge/ die ich gewiſſer Urſachen halber verſchweigen: Dann/ wann ſie ſolche überführeten/ ſolten ſie ihre Landes-Nahrung verderben/ dieweil ſie dieſelbigen in ihrem Lande zuvor bereit überflüßig haben und ſelbſt daraus außgeben.

11. In Uberbringung unterſchiedlichē Wahren/ ſo uns mehr dienlich als ihnen.

Zum zwölfften iſt auch nicht zu verſchweigen / weil die Sicherheit des Gewinnes zum theil darinnen beſtehet; Daß das Volck ſo übergeführet wird / wie auch die Nationen / ſo ſich unter S. Kön. M. unſers allergnädigſten Herrn Schutz geben werden/ mit niemand ſollen handeln dörffen / als mit der Compagny; Von derſelbigen einig und allein kauffen was ſie nöthig haben / und ihre Früchte und Güter an dieſelbige hinwiderumb verkauffen. Woraus denn folget / das wir von ihnen ſo viel erwerben und gewinnen mögen/ als wir nach Billigkeit wündſchen oder begehren wollen/ und die Leut allda nichts deſto minder in ihrem Wolſtand bleiben und darinnen zunehmen können.

12. Daß auß denen Landē/ ſo aus zu theil werden mit niemand als der Compagny Handtierung getrieben werden ſoll.

Biß hieher habe ich bewieſen die groſſen Vortheil vor den Spaniern/ wil nun auch kürtzlich berühren/ was für groſſe Commoditeten und Vortheil wir auch haben für Holland/ und wie wir deren noch mehr überkommen werden/ wenn dieſes Werck in ſeinem Gang iſt. Und ſolche beſtehen nun in dem wolfeilen Kauff der Küchen-Speiſen/ Arbeits-Lohn / Außrüſtung der Schiffe / minderen Zöllen / Beſchwehrungen/ Schatzungen und andern vielen Dingen mehr: In dem Fleiſch/ Brod und Butter/ rc. Faſt den halben Theil beſſers Kauffs alhier als in Holland iſt / wann man darauff mit guter Ordnung acht haben wil: Wie auch unterſchiedene Güter und Dinge / welche zu dieſem Handel und der Außrüſtung dienlich ſeyn/ als da iſt: Holtz/ Kupffer/ Eiſen/ Stahl/ Geſchütz und Munition / rc. Wenn nun hiezu gerechnet wird das Arbeitslohn und Koſten/ ſo auff die Güter in dem vielen verladen und verſchiffen fallen/ ſo iſt daraus leichtlich zu befinden/ daß wir zwölff oder funffzehen pro cento beſſer dißfalls handeln und alſo Vortheil für ihnen haben können. Allein vornehmlich haben wir dieſes auch noch für ihnen / daß ſie in Oſt-Indien gegen den Spanier und etliche In-

Unterſchiedene Vortheil unſers Orts für den Niderlanden und andern.

dianer kostbare Krieg führen/und auch in West-Indien mit den Spaniern im Streit seyn; Welches den Handel sehr beschwehret / und den Gewinn verzehret: Sie seynd auch so wol dort als auff ihrer eigenen Küsten; Und unter Weges deßhalben in desto grösserer Gefahr: Dessen wir allen überhoben / dieweil wir keinen offenbahren Feind haben/und S. Kön. M. mit allen / die eine Macht auff der See haben/jetziger Zeit in Freundschaff stehet / welches uns dann vieler Unkosten und Gefahr befreyet.

Daß bey diesem Handel zu gleich grösser Gewinn und weniger Gefahr als bey allen andern Handthierungen.

Damit aber nicht jemand gedencke/als wenn ich ihn auff seine Speiß zu Gast laden thete/in dem die Gefahr so groß seyn könnte / daß ihme die Mahlzeit gar zu theur ankommen und die Suppe der Kohlē nicht wehrt seyn möchte; So wil ich dennoch gründlich und deutlich zu vernehmen geben/wie gar kleine Gefahr hiebey verhanden. Denn ob wol alles/so in der Welt ist/seine Gefahr umb und bey sich hat / und nichts so sicher/ welches nicht bald unsicher werden kan: So hat gleichwol eine Fürsichtigkeit darinnen Statt/daß man solche Sachen zur Hand nehme/die bey der Hoffnung deß grösten Gewinns der mindersten Gefahr / Menschlicher Weise / unterworffen seyn. Nun ist der Gewinn/so alhier verhoffentlich und guter apparentz nach zu erlangen/nicht ein schlechtes Interesse oder Zins / als 5. oder 6. pro cento, wie solchen mit Gefahr seines bahren Geldes einer oder der ander gleichwol suchet: Oder 3. oder 4. pro cento, wie die Landgüter geben: Sondern man wird in wenig Jahren von einem Pfenning drey oder vier an dem Capital/ wenn man es auffwachsen lassen wil / gemacht haben: Oder so bald das Capital nur auffgebracht/wird ein jeder jährlich davon einzunehmen haben eine Rente/die seinem Capital wol gleich seyn kan. Und daß auch hierinnen die Gefahr geringer/als in einiger andern Hanthierung(verstehe rechtmäßige und zugelassene Handlungen: Nicht Wucher / Schinderey oder dergleichen Stuel-Raubereyen und Bubenstücke; Sondern wenn einer sein Geld entweder auff Interesse oder Wechsel außthut / an Kauffmannschafften bestätiget / oder an Land-Güter anwendet) will ich mit folgendem beweisen.

Aus was Dingen die Gefahr zur See bey den Assecurantien geschätzet wird.

Und zwar Anfangs ist zu wissen; Daß zwischen dem Handel/ so zu Land oder Wasser getrieben wird/kein ander Unterscheid/denn daß die Gefahr zu Lande gemeiniglich geringer ist/als zur See: Diese Gefahr nun zur See wird von den Kauffleuten im versichern oder assecuriren gering oder hoch geschätzet/aus Betrachtung der Reisen/ob sie nahe oder fern seyn; Der Hafen / darinn man zu fahren gedenckt / ob sie böß oder gut; was für Seeströme oder böse Gründe sie vorbey fahren müssen; Was für Gefahr zu gewarten von Meerräubern oder andern Feinden: Es wird auch acht gegeben auff den Schiffer; Die Beschaffenheit des Schiffs / ob es starck/gut/ oder alt / schwach und schlim; Was für Volck darauff; Was für Geschütz und Kriegs-Munition; Was für Zeit im Jahr; Was für Winde und gewitter man sich zu besorgen/und was dergleichen Dinge mehr.

Wie hoch das gewöhnliche Assecuration Geld aus Holland in unterschiedene Plätze.

Und ist also das gewöhnliche Assecurantz oder Versichrungs-Geld aus Holland auff Türckey 14. pro cento; Auff Venedig 13. pro cento; Auff Livorno, Genua, Marsilien 10. pro cento; Von Hamburg auff Spanien 12. pro cento; Auff die gantze Küste oder Seekanten in Africa und West-Indien pflegt die Versicherung zu seyn auß Holland 4½. oder 5. pro cento. Welches dann gnugsam anzeiget / daß die periclen auff Spanien und Italien viel höher werden gerechnet / als auff Africa und West-Indien.

Wie hieraus erscheine daß man hiebey ausser aller Gefahr: weil man am Unkosten so viel ersparet als die Assecurantien allenthalben hinaußtragen.

Nun habe ich bewiesen / daß wir hundert auff hundert besser Kauffhandeln können als die Spanier/und 12. oder 15. auffs hundert besser als die Holländer oder andere Länder: So mus je gewißlich folgen/ daß wir auff gantz kein pericle fahren dörffen/ weder von der See / noch Seeräubern/Brand oder dergleichen. Denn wir gewinnen von unsern Gütern oder Wahren so viel mehr vor allen andern/als wir von assecuriren geben müssen/und die Gefahr wird uns gar bezahlt: Das wir also / was uns die Assecuration kostet / bey uns selbst wieder gewinnen. Und ist also gleich viel/ob man auff Ost-oder West-Indien / auff Engelland oder Holland fähret / wenn man

jedes

jedesmahl ſo viel gewinnen kan/ als daß Intereſſe, und die Gefahr außträgt. Dero⸗wegen wir uns dann nicht allein weniger Gefahr als die jenigen/ ſo Güter über Land ſenden/ſondern auch als die/ſo ihre Wahren in ihren Geweiben oder Packhäuſern ſte⸗hend haben/zu beſorgen.

Daß die Gefahr hierin ſehr klein/ entſtehet ferner daher/ daß die Summa/ ſo ein jeder eingeſchrieben in vier Jahren allererſt auffgebracht, und ſolcher vierdter Theil wiederumb auff viel/ ja wol auff 20. oder mehr Schiff/ außgetheilet wird: Daß alſo der etwan tauſend Thaler eingeſchrieben/ nicht mehr als 12. oder 15. Thaler in einem Schiff wagen/oder in die Schantz ſetzen darff. Und wann nun die Schiff auff un⸗terſchiedene Oerter fahren/ ſo iſt die Gefahr dannenhero wiederumb geringer: Sin⸗temal das/ſo an einem Ort verlohren werden möchte/am andern wiedrumb gewonnen werden kan: Darumb auch ſonſt ins gemein/ wenn ein Kauffmann Gelegenheit hat ſeine Güter auff viel Schiffe zu vertheilen/ er keine oder je gar geringe Aſſecu⸗rantz ſuchen/ und wenn er ſich etwas begütert befindet/ tauſend Thaler auff einem Schiff zu wagen/ſich wenig bedencken wird.

Wie gering die Gefahr ferner zu achten/ unter andern wegen der Vertheilung.

Wolte aber jemand fragen/ ob dann nicht die Flotta gantz und gar/oder halb/ oder etwa an dem vierdten Part verlohren werden/ oder untergehen könte; So wird ihm dieſes zur Antwort/daß ſolches nicht unmuglich: Allein was müglich/geſchiehet darumb nicht fort: Und weiſe ich ihn hiemit an die Erfahrung/ daß in den hundert Jahren/ſo lang die Weſt⸗Indiſche Flotten auff Spanien gefahren/ keine gantze Flotta geblieben. Es möchte auch gleich der viedte Theil/ (ſo doch auch gantz ſelten erfah⸗ren und Gott der Allmächtige verhoffentlich wol abwenden wird) zu ſchaden kommen; So würde doch ſolcher Schade durch die andern/ ſo wol einkommen/ wieder einge⸗bracht und erſtattet.

Und daß man in hundert Jahren nie erfahren/ daß eine gantze Flotta geblieben.

Wann auch jemand die Gefahr/ ſo er in abſonderlichen Handlungen betrach⸗ten muß/vergleichet mit dieſer: So wird er befinden/ daß die Gefahr bey abſonderli⸗cher Handlungen viel gröſſer/ als die ſo bey der Compagny fürfallen möchte: Denn er wird ins gemein allda bey einem Schiff mehr Gefahr/ als alhier bey 25. gewertig ſeyn müſſen: So mus er auch mannigmal einem Factorn alle ſeine Wolfahrt vertrau⸗en/ und in die Hände ſtellen: welcher durch Vertrauen an andere offtmals verdorben wird/oder durch ſein Abſterben in frembden Ländern/ die Güter in Unrichtigkeit und Ungewißheit hinder ſich läſſet. Läſſet er ihm denn auch ſchlimme Schulden/ mus er es haben. Verderben etwa die Wahren/ kan er leichtlich auff einmal arm werden. Schlagen die Wahren ab/ verleuert er vielmal an ſtatt daß er vermeinte zu gewinnen; Durch Brand/ Waſſerfluthen/Krieg oder Einnehmung der Städte/ können alle ſei⸗ne Mittel in ſeinem eigenen Hauſe/ Caſſa oder Packhauſe zu nichte werden.

Daß bey particular Handlung viel mehr Gefahr zu beſorgen aus 7 Urſachen.

Da hingegen bey dieſem Werck/ viel Augen ſeynd/ die Auffſicht haben/ faſt ein gantzes Königreich: Denn es wird dieſes Werck nicht einem allein/ ſondern einem gantzen Corpori und groſſen Geſellſchafft vertrauet: So kan man auch ſelbſt Ach⸗tung mit darauff geben/oder einen guten Freund haben/ der es ſeinet wegen verrichtet. Schlimme Schulden können einem alhier ſo wehe nicht thun/weil ſie über einen allein nicht gehen. Verderben etwa Wahren oder ſchlagen ab/ das kan bey ſo vielen nichts ſonderlichs auff ſich haben: Die Güter auch die bey einem Corpore, und als in einer Hand ſeyn/ können beſſer auff hohen Preiß gehalten und geſetzet werden/ als wenn die in Vielerley Händen ſind: Wegen der Vertheilung der Güter in unterſchiedene Schiff/ Oerter nnd Länder/ kan auch nicht alles zu gleich verlohren werden oder zu Unglück kommen. Und zweiffele ſonſt im geringſten nicht/ es werde ein jeder leicht ſehen/ daß dieſer Compagny Handel nimmermehr ſo viel Gefahr/ als eine Particular-Handlung/ unterworffen.

Derer keine anderseits zu befinden.

Ja es erſcheinet auch aus bemeldten Gründen/ daß nicht allein in dieſer Com⸗pagny/ſondern auch in allen groſſen Geſellſchafften beſſer und ſicherer zu handeln ſey/ als für ſich allein: Wie ſolches die Erfahrung in Engelland außweiſet: Da vor etlichen

Daß ordinarie ſicherer zu handlen in Comp.

als in particulier / auch weniger fallimenten haben.

etlichen Jahren sehr grosse Compagnyen auffgerichtet / und löblich continuiret worden / zu grossem Nutz des Reichs und der Unterthanen. Wannenhero dann auch die Erfahrung bezeuget / daß die jenigen / so in solchen Gesellschafften bleiben / und sich sonst nicht in ander Weitläufftigkeiten stecken / gar selten zu fallissimenten gerathen.

Einwurff wider Handlungen in Comp.

Ich weis zwar wol / daß viel Kauffleute seyn / welchen diese meine Reden nicht allerseits gefallen wollen / in dem sie fürgeben: sie wollen ihr Geld keinem andern unter die Hände geben / wollen selbst Herr darüber seyn / achten sich so klug als andere / meynen auch sie können ihr Geld / wenn sie es allein in ihrer Verwaltung haben / öffter sehen und überschlagen: (welches sie aber sonst hiebey / so offt Schiffe einkämen oder Außtheilungen geschehen / auch wol thun könten.) Uber das bilden sie ihnen ein / als sey die Particular-Handlung darumb besser; Daß frembde Leute dabey eher sehen können / ob einer ein grosser Mann / und von grossen Trafiquen; welches dann den Credit mannigmal gewaltig stärcke: Und hierauff lauffen fast alle Gedancken hinaus der jenigen Kauffleute / so absonderliche Handlung mehr / als Gesellschafften belieben. Andere aber seynd noch abgönstig / und können nicht leiden / daß andere Leute neben ihnen ihren Nutz schaffen / und gedencken nicht / wenn sich hergegen Schaden begibt / und Verlust verursachet wird / daß andere ihr Theil auch darvon tragen.

Was in den Niderlanden die Leute von dergleichen Comp. abhält / daran aber nicht die Comp. an sich selbst ursach / sondern andere / etc.

Im Niderland hält die Leute ab in grosse Compagnyen sich zubegeben / die Klage der Participanten über die Bewindheber oder Verwalter der Ost-Indischen Compagny / so wol ihrer schlimmen Regierung / und bösen Verwaltung halber; Als daß sie keine richtige Rechnung von ihnen überkommen können. Wie es nun damit beschaffen / gehet uns nicht an. Gesetzt aber / daß ihm also sey / so ist gleichwol das handeln in einer Compagny da nicht Ursach an / sondern daß die Conditionen des Privilegii
1. nicht wol gestellet seyn; Daß man den Verwaltern durch gar zu groß Vertrauen den
2. Zügel zu lang / und die gebührliche Zeit zu Abnehmung der Rechnungen fürbey schiessen
3. gelassen; Daß die Magistraten aus den Städten in dieses Werck eingeschlichen / und
4. den Participanten über den Kopff gewachsen: so auch / daß die hohe Obrigkeit / deren auch etliche Verwalter mit seyn / nun schwerhlich Mittel finden kan / der Sachen zu helffen / und gebührliche andere Versehung zu machen. Es laufft auch ziemlich Mißgunst mit unter: Und weil die Verwalter darneben in hohen Aemptern sitzen / sind sie dahero jederman im Auge / und mehrerm urtheilen und tadlen unterworffen / als wenn sie sonsten Privat-Personen wären.

Welches dann zu unser Sache viel mehr dienet / weil sie / die Holländer bey solcher Confusion und Ubelstand gleichwol noch guten Gewinn haben.

Und gereicht dieses alles zu Bekräfftigung meines Vorgebens / daß nehmlich / sehr förderlich und gut sey in grossen Compagnyen zu handeln: Denn ob wol / wie gedacht die Compagny Verwandten in Niderland sehr klagen über die Verwalter / auch sonst ziemlich Verlust gelitten; Und noch darzu schwehre Kriege gegen den König in Spanien / die Engelländer und Indianer geführt haben; Ist doch ihr Gewinn noch so gut / daß sie von einem Pfenning vier gemacht / aller Schaden und Unkosten abgezogen; so warlich kein schlechter Profit. Nun gebe ich zu bedencken / was es solte gegeben haben; Wann mit der Sachen wol umbgegangen worden wäre; wenn sie keinen Krieg geführet; und viel unnöthige Geld-spillderungen unterwegen gelassen hetten / sie würden allem Ansehen nach / achte von eins bekommen haben.

Und aber wir hingegen alles verbessern können.

Worauß denn leicht abzunehmen / was uns für ein Gewinn zuwachsen werde: Weil wir nicht allein von keinem Krieg wissen / uns auch mit Gottes Hülff darauß gar wol zuhalten / und aller anderen Unfügnüssen und Ungelegenheiten völlig geübriget zu seyn hoffen: Denn wer sich an einem andern spiegelt / der spiegelt sich anmuthig: So seynd auch alle Mängel die in ihrem Privilegio zu befinden / allhier ersetzet / und hat ein jeder / der mit einlegen wil / Freyheit / alles das / so ihn zu erinnern nöthig bedünckt / bey zu bringen; Bekompt er dann keine Begnügung / so behalte er sein Geld: So stehen wir auch allhier unter einem Heroischen tapffern König / der die Gerechtigkeit hoch liebet; Der Willen und Macht hat über sein gegebenes Privilegium zu halten: und zu verhindern / daß dem im geringsten nichts zu wider oder zu kurtz ge-

sche-

ſchehe: Und die Ubertreter oder ſchlimme Haußhalter gebührlich zu ſtraffen.

Und hat ſich niemand zu kehren an etlicher unbedachtſamer Leute Reden; Als wann viel ſicherer ſey zu wohnen und zu handeln unter einer Republic, als unter einem König oder Fürſten; Da doch nicht allein vernünfftige wolgegründete Urſachen/ſondern auch die Erfahrung in Franckreich/Engelland/auch Spanien ſelbſt/bey den Oſt- und Weſt-Indiſchen Handlungen/ſchlecht das Widerſpiel außweiſen.

Daß ohne Grund ſey/ als ob ſicherer wär zu traſiquiren in einer Republiquen als einem Regno.

Bißher von Kauffmannſchafften: Was aber Häuſer/bewegliche und unbewegliche Güter/auffm Lande und in Städten angeht/ſo ſeynd die auch nicht ohne gröſſerer Gefahr: Die Häuſer können verbrennen; Haben viel Unterhalts und Verbeſſerungen vonnöthen; Geben kleine und ſchlechte Einkommen; Und verfallen mit der Zeit: Die bewegliche Güter können auch durch Brand/Diebſtal oder Raub verlohren werden; Inſonderheit Gold/Silber oder Kleynodien/ſo die Kriegsleute am meiſten zur Zeit des Kriegs/und bey Einnehmung der Städte lieben/weil ſie ſolches am füglichſten mit wegnehmen können: Die Landgüter ſeynd auch vielem Unglück untergeben; Als Mißwachs/Ungewitter/und allgemeinen Land-Verderben; Da einer leicht durch Krieg/innerliche Auffruhr/und andere Zufälle von Land und Leuten vertrieben und verjagt werden kan: Dann ob zwar feſte und unbewegliche Güter nicht weggenommen werden können/ſo folgen ſie auch gleichwol ihrem Herrn nicht nach/wenn es an ein fliehen oder außreiſſen gehet.

Daß bey dieſem Zuſtand minder Gefahr ſey als bey Häuſern Gütern und andern Kleinodien.

Landgüter/ die dann ihre Herrn in der Flucht nicht folgen.

Die Erfahrung deſſen hat uns Niderland gelehret/da keine Leute übeler daran waren/als ſie der Religion halber leiden/und für der Tyranney der Feinde fliehen muſten/als die Geld auff Renten/und nichts dann unbewegliche Güter hatten; Indem ſie alles verlohren/und ihre Güter confiſcirt wurden: Und wenn ſie etwan zu zeiten ſolche Güter halber ſich verſpätet/und lange geharret hatten/ſich gefangen geben und tödten laſſen muſten: Oder wenn ſie ja mit ledigen Händen auſſerhalb Landes kamen/in die äuſſerſte Armuth und groſſes Elend geriethen: Allerdings wir auch heutiges Tages in dieſen kläglichen Zeiten/in dem Teutſchen Kriege mehr denn zu viel klägliche Exempel für Augen haben/da Leute die ſonſt von Landgütern und dergleichen/ſehr reich und von groſſem Anſehen/in ſehr groſſe Armuth gerathen; Und es ſich anſehen läſt/als wenn das Wetter noch nicht fürüber.

Deſſen Erfahrung in den Niderlanden/und bißher in Teutſchen Landen.

Wenn derowegen alles gegen einander gehalten und erwogen wird/ſo kan man befinden/daß die welche ihr Vermögen in dieſe Compagny wenden/viel weniger Gefahr zu beförchten/als die andere Nahrung und Kauffmannſchafften treiben/oder andere Güter beſitzen. Denn Menſchlicher Weiſe davon zu reden/hat man allhier wenig Urſach ſich ſonderliches Verluſts zu befürchten: Und was den Gewinn betrifft/ſo iſt zehenmal mehr Gewinn dahero/als von feſten Gründen zu hoffen: geſchweige; Daß vielmals durch Krieg/Sterbens-läuffte und Abgang der Nahrung/die feſten Güter über die Helffte ſich verringeren.

Beſchluß dieſes Puncts.

Welchen Ungelegenheiten und Beſchwerden zu entgehen/ich nun zwar niemand rathen thu/daß er ſeinen Ordentlichen Beruff verlaſſen/alle ſeine feſte Güter verkauffen/und das Geld in dieſe Compagny einlegen ſoll: Wie auch dieſes nicht meine Meynung iſt/daß jemand/der drauſſen wol geſeſſen iſt/ſeine Wohnung verändern/und allhier in Schweden ſich niederlaſſen; Seine ſchuldige Pflicht hindanſetzen/etwan treuloſer Weiſe die Flucht nehmen/ſein Vaterland verlauffen/und ſeine Stadt und Mitbürger/denen er beyzuſtehen und Hülffe zu leiſten Schuldig/böſlich verlaſſen ſoll.

Daß dieſes Wercks wegen niemand ſeinem Beruff zuwider handeln dörffe.

Sondern mein Vornehmen iſt/allein zubeweiſen/daß auff allen Fall ſehr gut und klüglich gethan ſey/ſeine Haab etlicher maſſen zu vertheilen/und nicht zu viel Eyer unter eine Hänne zu legen. Anders theils/daß denen/die albereit vertrieben/und ſich ſonſten nicht zu erhalten wiſſen/gute Gelegenheiten alhier gegeben ſeynd/mit guter Sicherheit ihren Unterhalt zubekommen/und ihr Geld wol und auff guten Gewinn/anzulegen: Und die jenige ſo fornen an der Spitze ſitzen/

Sondern ſich etwa nur auff einen oder andern Fall gefaſt halten ſolle.

Was denen so vertrucke[n]/ oder doch eine der Grentze sitzen/ dabey zu thun und zugewarten.

und täglich eines Uberfalls/oder daß ihre Städte belägert und eingenommen werden möchten / gewertig seyn müssen / beyzeit darauff bedacht seyn sollen/wie sie in Zeit der Noth was zu finden wissen / davon sie zu ihrem Behelff mit Weib und Kindern leben können. Kähme es dann dazu/ daß sie etwa anhero fliehen müsten/so sind ihre Nahmen dadurch/daß sie in diese Compagny geschrieben / allbereit bekandt / und sie wegen ihres geneigten Gemüths zu solchem löblichen Werck / desto mehr wilkommen. Ist dann das nicht nöthig/so sollen doch ihre Gelder alhier so wol bewahret seyn/als wenn sie dieselbigen in ihrem Kasten hätten: Welche Versicherung daher desto mehr abzunehmen / daß die eingelegten Gelder unter der Verordnung und Disposition der Hauptparticipanten bleiben / die selbsten das ihrige nicht leicht wegwerffen/sondern/ nach dem das erste Vierdte Theil vorsichtiglich angelegt/und kein Vortheil befunden worden/es dabey bewenden lassen / und den außgezahlten Vierten Theil einem jeden beym zurück-kommen/wieder zustellen werden. Trüge sich denn etwas anders zu/so hat ein jederman sein Recht/ daß er dißfalls bey der Compagny hat/an jemand anders zu verkauffen; Und kan er also sein Geld/seinem Belieben nach / so offt er wil / wieder zusehen und zu gebrauchen bekommen.

Exempel an den Niderländischen Comp. darinnen auch der Niederländer Gelder am besten versichert werden.

Uber obbemeldtes alles/ dadurch die kleine Gefahr bey dieser Sachen angedeutet worden/haben wir noch für uns die Exempel in andern Ländern: Als erstlich; Was wir vom West-Indischen Handel aus Spanien fürgebracht: Dann auch die Ost-Indischen Compagnye in Engelland/Franckreich/ Dennemarck: Aber fürnehmlich im Niederland: Da die Gefahr wegen dessen / so in die Ost-Indische Compagny gelegt / so wenig geachtet wird / daß man Leute findet / die da 50. 60. ja hundert tausend Thaler in der Ost-Indischen haben / und kein Geld besser / als darinn versichert und verwahret halten. Welcher Ursachen halber auch in dem Niederland gewöhnlich ist/ daß Vormünder armer Waysen Geld darein legen mögen.

Wie doch die West-Indianische/ zwar übel bestalte Compagnye/ von den Herren Staden geschätzet.

In der angefangenen West-Indischen Compagny / findet man auch Leute/die 30. 40. tausend Thaler eingezeichnet: Und ob wol sothane Compagny übel angefangen/auff bösem Fundament beruhet/und in Ansehung ihres geringen Capitals/gar zu schwehre Kriege auff sich nimbt / deßwegen auch mehr Schaden als Frommen bringen möchte; So ist doch von der Herren General Staden der vereinigten Provintzen selbiges Werck so hoch-wichtig geachtet / daß sie / als ihr Stillstand noch währete/ und sie darinn noch länger zu bleiben verhofften/derselben ein solch Privilegium ertheilt haben / daß dem Lande oder gemeinen Landes-Einkommen wol über 50. Thonnen Goldes kosten / oder Schaden bringen wird; Und wäre dennoch davon sehr wenige Nutzungen ins gemein gefallen/ohne das die Gemeine Nahrung dadurch in etwas verbessert werden möchte.

Gegensatz erörtert: und was betagte Leute daben zu bedencken/ für sich und ihre nachbleibende Wittwen und Waysen.

Wil dero halben mir keinen Zweiffel machen / es werde ein jeder / der die angezogene Gründe wol erwogen /leicht erkennen/daß die Gefahr/so bey diesem Handel/sehr klein sey / und wenig zu achten. Lasse mich aber bedüncken / daß noch Leute gefunden werden möchten/die da etwa bedencken / daß sie alt und schwach/ und derohalben nicht glauben / daß sie dieser Compagny endlichen Fortgang erleben/und also der vollkommenen Früchte derselben theilhafftig werden könten; Und derowegen dieses Werck nicht für sie zu seyn erachten: Worinn sie gut Recht hetten / wenn ein jeder seine Güter mit sich ins Grab nehmen möchte / und dahero dieselben alzeit nahe bey sich zur Hand haben müste; Weil aber solches nicht geschehen kan / und sie alles alhier lassen müssen/ist gewis für ihre Erben keine bessere Versicherung/als diese Compagny; Da ihre nachgelassene Güter in keines ungetreuen Vogts oder Vormünders Hände gerathen; Oder die Kinder ihrer Eltern Verlassenschafft unnützlich/und ehe sie zu Jahren kommen/verschwelgen und verprassen; Noch der hinterbliebene Ehegatte/Mann oder Frau / zur andern Ehe schreitend / ihres vorigen Ehegemahls Güter durchbringen/beschwehren / und ihren Erben / wie mehr dann zu viel sich begibt/entziehen können: Und ist also dieses Werck für Wittwen und Waysen/ eine grosse Versicherung/

rung; Wenn inſonderheit die Verordnung dabey gemacht wird/ daß ihr Theil nicht magan andere verkaufft werden/ biß die Unmündigen zu ihren mündigen Jahren gekommen.

Beschluß vorriger Puncten: und daß niemand dieses Werck für ein Ebentheuer achten solle: so wol auß obbemelten/ als annoch bißher unentdeckten Secreten.

Wenn man nun anſihet den groſſen Gewinn/ die keine Gefahr/ und die gute Gelegenheit/ die wir zu Forſetzung dieſes Wercks vor andern haben: So ſehen je alle verſtändige/ weltweiſe Leute/ die nicht mit falſchen Meynungen und vorgefaſſetem Wahn eingenommen/ daß dieſes keine ſolche Sache ſey/ dabey man nicht mehr/ als/ ſo viel man ſonſt etwa zu verlieren gedachte/ ebentheuren mögen (wie etlicher Leute unbedachtſames/ unverſtändiges und leichtſinniges Urtheil davon iſt.) ſondern viel eher ſo viel/ als man gar ſicherlich behalten/ und mit groſſem Nutz/ Gewinn und Vortheil wider haben will: Und zwar wenn wir auch ſonſt gleich nichts mehr wüſten denn nur bloß den ordinari Kaufhandel allda zutreiben; Da ich doch zu rechter Zeit beweiſen/ und den Participanten zu ihrer guten Begnügung unter Augen ſtellen wil/ daß wir beſſern und nutzbahren Handel allda haben und anrichten können/ als anjetzo von jemand geſchicht/ und zuvor jemals geſchehen iſt.

Was über den Gemeinen Besten alle Stände insonderheit daben zu gewarten.

Biß hieher habe ich/ ſo kurtz als es müglich geweſen/ angezeigt die Vortheil und den Frommen/ ſo dem Gemeinen Beſten/ und einem jeden für ſein Geld zufallen möchte: Wil nun ſchreiten zur Erzehlung etlicher Nutzbarkeiten/ die ein jedweder Standt abſonderlich darauß ziehen und erlangen kan.

Edelleute und Kriegsleute.

Der Edelman kan fürs erſte durch dieſes Mittel auß dem Kauffhandel Vortheil ziehen/ und darff doch in keinerley Weiſe thun wider ſeine Adeliche Geburth: Wann ihn auch das Unglück treffen möchte/ und er von Land und Leuten verjaget würde/ ſo hat er allezeit hier eine ſichere Zuflucht/ und gar bequemes Mittel/ ſeines Schadens ſich zweyfach zu erholen; Unberühret/ was droben von Spanien gedacht worden/ daß viel ſtattliche Aempter hieran hangen/ darzu er ſelbſten/ auch ſeine Kinder und Freunde ſich gebrauchen laſſen können: So dieſes Orts gar bequemlich geſehen wird/ dieweil ſie im Nahmen S. Kön. M. und auff Anordnung des Raths von Indien/ ſo hiezu beſtellet werden wird/ und nicht von den Kauffleuten darzu geordnet/ oder abgeſchicket werden ſollen: Wie denn auch noch mehr Vortheil auff ihrer Seiten verhanden/ darzu ſie ihnen ſelbſt helffen können/ ſo alle anjetzo zu erzehlen nicht dienlich ſeyn. Und dieſes alles dienet nicht minder auch für die Kriegsleute/ welche ebenmäßig hier unter begriffen.

Kirchen und Schuldiener

Die Kirchliche Perſonen aber gehet dieſes Werck vielmehr an/ als die Edelleute; Denn dieſe haben ihre Erbgüter/ davon ſie leben können; Den Kirchendienern aber bleibt ihr Einkommen nur ſo lang ſie leben/ und wenn ſie todt ſeyn/ kommen Frau und Kinder offtmals in groſſe Armuth/ da ſie nicht wiſſen/ was ſie zur Hand nehmen ſollen/ damit ſie ihren Unterhalt erlangen mögen: Die Söhne geben ſich meiſt zum ſtudiren/ ſeynd aber nicht alzeit bequem darzu; Viel weniger geſchickt Paſtoren oder Lehrer zu ſeyn: Unangeſehen ſie doch gleichwol darzu befördert werden/ und alſo durch ihren Unverſtandt/ Unwiſſenheit und ärgerliches Leben offtmahls in der Kirchen zu groſſen Anſtöſſen Urſach geben. Alhier nun können die Paſtores und Lehrer ein ſehr bequemes Mittel finden/ ohne Verletzung oder Verhinderung ihres Ampts/ mit ihrem Geld groſſen Nutz zu ſchaffen/ zu Unterhaltung ihres Hauß-Geſindes und ihrer Einkommen (die etlicher Oerter ſchlecht genug ſeyn) guter Verbeſſerung. Sie können auch ihre Kinder weiter aufferziehen zu unterſchiedenen Verrichtungen und Dienſtbeſtallungen/ als zum Kauffhandel/ Schiffarth und Handwercken/ wie es eines jeden Gelegenheit und Zuneigung mit bringen wird: Und haben die jenigen/ ſo zum ſtudiren tüchtig ſeyn/ das Vortheil/ daß ſie allezeit für andern gefördert werden ſollen: Wie es denn hier auch viel Kirchliche Aempter abgeben wird. So können auch nach ihrem Abſterben die Witwen etwas haben/ davon ſie ihren Unterhalt können nehmen.

Daß aber dieſe Sache die Kauffleut meiſtentheils angehe/ bedarff keines

Bewei-

Was Kauffleute ins gemein.

Beweises: Dann alles gereicht fürnehmlich zu ihrem Vortheil: Und dasselbige so sie offt mals für sich allein thun / können sie mit weniger Gefahr und Mühe/und bessern Gewinn in dieser Compagny verrichten: Sie haben auch Gelegenheit ihre Kinder und Freunde zu Verwaltern / Buchhaltern/ Commisen, factoren &c. zu befördern/ohne einigen Unterscheid/ob sie Eingesessene oder Außheimische seyn: Und gilt gleich/obes Teutsche/Frantzosen/Engelländer/Schotten/Italiener/Dännemärcker oder Niderländer seyn: Denn wann sie einen Freund / oder jemand von ihrer Nation befördern wollen/können ihrer viel zusammen spannen/und ihre Gelder in einer Summa auff einen solchen Ort unter der Cron Schweden gelegen/schaffen/als ihnen gefällig: Vermögen sie dreyhundert tausend Thaler zusammen zu bringen/ so können sie eine besondere Cammer unter sich selbst auffrichten/in einem solchen Land oder Ort / der ihnen bequem und annehmlich: Ist ihnen aber nicht müglich/so grosse Summen zu Hauff zu tragen/so bleiben ihnen doch ihre Stimmen in allen Erwehlungen und consultationen frey; Und können Haupt Participanten seyn / und bey den jährlichen Rechnungen erscheinen. Kürtzlich zu sagen / so werden sie ihren Handel doppelt verstärcken/ in dem sie diesen / ihrem sonst gewöhnlichen anfügen.

Cramer und Handwercks leute.

Die Cramer und Handwercks-Leute können ihr Vortheil auch hierbey sehr suchen; Und dürffen zum wenigsten also nicht auff einer Nahrung ihre gantze Wolfahrt gründen. Denn Nahrung ist kein Erbe/und kan sie heut einer im vollen Wesen/und morgen verlohren haben: Wann nun einem solcher Verlust und Unglück zukompt/und er nichts anders anzufahen weis/der mus notwendig mit Frau und Kindern an den Bettelstab gerathen/wie solches die tägliche Erfahrung uns lehret. So auch ferner jemand mit Kindern überladen/ und die nicht anders/dann zu der Nahrung/die er hat/ gebrauchen kan/vermehren sich endlich die Leute/so einerley Handthierung treiben/gar zu sehr/ verderben sich unter sich selbsten / und reissen einander das Brod fürm Maul hinweg: Hierdurch aber überkommen sie Gelegenheit ihre Kinder zu unterschiedenen Handwercken zu gebrauchen; Und können dabey ausser ihrem gewöhnlichen Verdienst / den Gewinn von dem Geld / das sie einlegen werden/zusampt der allgemeinen Erwachsung der Nahrung / so diese Compagny ins gemein verursachen wird / erlangen.

Bauren und arme Leute welche hie von den auch recht sollen informiret werden.

Den armen Bauren aber / (als denen doch allenthalben die Last am meisten auffm Halse ligt / die in Kriegs-zeiten keinen Schutz / und wenig Zuflucht haben / und weil sie dem Muthwillen der Kriegs-leute unterworffen seyn / manchmal von Freunden und Feinden beraubt/von Hauß und Hof ins Elend und Armuth verjagt werden) wäre wol zu wünschen/ daß sie dieses Werck zu begreiffen/ und ihr Vortheil hierunter zu suchen /guten Muth und Verstand haben möchten: Sie wären gleich arm oder reich: Sintemal ja keiner so arm leichtlich gefunden wird / der nicht vier Jahr lang / alle Jahr eine Tonne oder zwey Getreydes solte einlegen/ oder den Wehrt einer Kuhe entbehren können: Die ihm doch viel mehr Milch alhier/ als in seinem Stall/ geben würde: Denn dieses solte ihnen ihre Beschwehrden in viel Wege erleichtern; So wol was ihren Unterhalt/als Abstattung der Schatzungen und Aufflagen betrifft: Und sie hätten auch in Zeit der Noth/wenn sie etwan vertrieben oder beraubt würden/ damit sie sich behelffen könten. Es ist mit diesem Werck nicht/wie mit den Dingen/ die sie zu Zeiten in die Erde graben / und also verwahren wollen; Die hernacher von andern wieder außgegraben / und weggenommen werden / oder durch Vergessen der Oerter / Absterben der Leute / die sie begraben haben / zc. Verlohren / oder ja ohne Nutz und Vortheil liegen bleiben: Denn hievon könten sie durch den Gebrauch allezeit Nutzen und Gewinn haben: Auch wenn sie mit Kindern überhäuffet / dieselbige unterbringen/und mit fahren lassen: Dann einer/ so arm/ kan ja nichts verlieren/oder übel sich befinden / wenn er in ein fruchtbares und gutes Land von gesunder Lufft gebracht wird.

Schiffer und Seefahrende.

Daß ich der Schiffer und anderer Seefahrenden Leute nicht gedencke/ geschicht

geſchicht nicht aus Vergeſſenheit/ſondern weil ein jeder gnug ſiehet/daß dieſes eigentlich zu ihrem Vortheil gerichtet/ als weil aller Handel zu Waſſer getrieben werden mus: Wann nun unter ihnen Participanten ſind: werden die für andern befördert.

Solche und dergleichen Vortheil ſollen auß dieſer Compagny entſpringen/ wie zu ſeiner Zeit den Verwaltern und Participanten außdrücklicher kundt gethan werden ſoll/nicht gezweiffelt/es werde der unparteyiſche Leſer wol urtheilen können: Daß ich/ in Beweiſung/daß dieſes Werck an ſich ſelbſt heilig/gut/löblich/nützlich/wolthunlich/ und von kleiner Gefahr ſey/das meinige gethan habe. Aber ſolches alles iſt noch nicht gnug; Ich mus auch darthun/ daß es nicht für ſich ſelbſt allein/ſondern auch unſers Orts eben alſo rechtmäßig und ehrlich ſey / und daß / uns auch ſo wol als andern / ſolches für die Hand zu nehmen/zuſtehen/ auch aller Dinge gebühren wil. Denn es ſey eine Sach ſo gut ſonſt als ſie immer wolle/ſo kan ſie gleich wol mißbrauchet werden: Und alle Sachen ſtehen nicht einem jeden frey.

Beſchluß dieſes Puncts daß das Werck nicht an ſich ſelbſt/ ſondern auch auf unſer Seiten recht und ehrlich.

Daß nun dieſes für uns eine rechtmäßige zugelaſſene Sache/ iſt daraus offenbar/daß wir niemand zu beſchädigen/ ſondern an allen den Orten/ da Gott/die Natur und aller Völcker Recht uns ſolches zulaſſen/ friedlich zu handeln/ den Einwohnern/ was ihnen mangelt/ zuzuführen/ und von ihnen hinwiderumb/ was uns dienlich/ vermittelſt guter Handlung/ zu empfahen/begehren: Welches dann von niemand anders/ denn für rechtmäßig außgedeutet werden kan: Weil es gantz keine Gemeinſchafft hat/ mit dem verfluchten Wucher/Schinderey/Betrug/Raub und Unterdruckung der Armen/ welche Laſter leyder bey vielen Menſchen mit groſſer Beſchwehrung ihrer Gewiſſen/ und ihrer Seel und Seligkeit Gefahr/ dieſer Zeit im Schwang gehen.

Jure gentium. Den man mit ſeinem Nutz durch friedliche Handlung nicht ohne iemands Beleidigung und allem Wucher.

Ich weis auch nicht/ daß hiegegen etwas geſagt werden könte als etwa; Daß der König von Spanien ein ſonderbares Recht an den Ländern Aſia, Africa und America fürwende/ſich auff des Bapſts zu Rom Geſchenck; Und die erſte Entdeckung ziehend und gründend: Was nun zwar des Bapſts Beſchenckung anlanget/ darauff reimet ſich gar wol die Antwort Attabalibæ deß Königs in Peru, als von den Spaniern geſaget worden/ der Bapſt hette einem König ſein Land verehret: Daß nemblich der Bapſt ein groſſer Narr ſeyn müſte/ daß er einem andern das ſchencke/ welches eines andern Eygenthumb ſey. Und mögen wir wol mit Recht ſagen: Wie kan uns der Bapſt nehmen/was uns Gott und die Natur gegeben hat? Hetten wir ihn hierüber zu einem Scheidsmann erkohren/ oder uns ſeinem Urtheil untergeben/könte es einen Schein haben: Aber weil wir ihn nicht kennen/und ſo groſſe Gecken nicht ſeyn/ daß wir/ die Gott in Freyheit geſetzt/ uns ſeiner Tyranney und angemaſten närriſchen Herrſchafft zu unterwerffen/ geſinnet wären: Weil ihm auch das geringſte Recht an den Ländern nicht zukompt; Wie kan dann ſeine beſchehene Verſchenckung uns ſchaden/hindern/ oder verkürtzen.

Spanien vermeintes Recht wegen des Bapſts Geſchenck/ examinirt.

Was die Entdeckung oder Aufffahrung derſelben Oerter betrifft/hat ſolche auch wenig auff ſich. Denn unangeſehen/daß die Spanier mit Beſtand nicht vorgeben können/ daß ſie die erſte Erfinder des gantzen Landes Americæ, biel weniger ſolches von Aſia oder Africa ſagen können; So möchten ſie doch/ wenn es auch ie alſo wäre/ damit nichts gewinnen: Sintemal es eben ſo viel ſeyn würde/ als ob etliche wilde Cariben, Canibalen, oder Menſchenfreſſer aus America mit ihren Kahnen/Nachen oder Canoen, Africam geſehen hetten/ und daraus ſchlieſſen wolten/daß die gantze Welt ihr Recht auff Aſiam und Africam zu handeln verlohren hette/ weil ſie einen Theil von America beſitzen/ und Africam erfunden hetten/ darinnen ſo vielerley Königreiche ſeyn; Welches denn ſehr ungereimt ſeyn würde/ und der Spanier Vorgeben dißfals anders nicht lautet.

Wie auch wegen der erſten Entdeckung und Offenbahrung.

Was die Länder betrifft/ die ſie würcklich beſitzen/und ein gutes Recht ihrer Poſſeſſion fürwenden können/ davon iſt hier kein Streit: Und hat unſer allergnädigſter König

König in dem Privilegio, so der Compagny gegeben / außdrücklich verbotten / an solchen Orten und Enden ohne der Spanier Consens, zu handeln.

Exempel unsers Rechten an andern Nationen.

Demnach nun die Frantzosen in nova Francia, die Engelländer in Virginia, und neben den Dennemärckern in Ost-Indien handeln / und die Spanier sich darumb gar wenig bekümmern / so kan je unser Recht nicht geringer sein als anderer Länder.

Wozu uns solches Recht diene wider Gewalt / derer man sich aber nicht sehr zu befahren.

Ich mus aber zwar bekennen / wenn uns die Spanier hinterlich seyn wolten / daß uns unser gutes Recht wenig helffen würde; Denn wenn Gewalt kömpt / ist das Recht aus. So viel jedoch erhalten wir damit / daß wir bey einer rechtfertigen Sache / Gottes Hülffe und Seegen zu gewarten haben / und daß wir uns mit einem guten Gewissen sollen und mögen wehren gegen die jenige / so uns wieder Recht und Verhoffen anfallen wolten: Ob schon es nicht das Ansehen hat / als wenn es geschehen würde.

Mittel wieder Gewalt auff allem Fall / so wol in denen Landen als auff der See.

Denn der König in Spanien hat Feinde gnug / und darff derselben nicht mehr erregen; Und wenn er es ja über Verhoffen thun solte / so wissen wir Mittel / ihme das Feuer etwas näher zu legen / als die Holländer in Brasilien gethan haben. Dann an dem Ort sind die Spanier am stärckesten / weil sie die Einwohner zu Freunden haben: Allein es seynd noch viel Oerter / die von den Spaniern noch nicht angegriffen: Auch andere / da sie die Indianer / wie wol sie sich sehr bemühet / bißher noch nicht zum Gehorsam bringen können / da sie doch keine andere Waffen gebrauchen / als nur Bogen und Pfeile; Wie viel weniger aber würden sie dieselben unterdrücken oder überwältigen / wenn sie gleiche Waffen / unsere Hülffe / und gute Anführung hätten? In der See können sie uns nicht viel hindern oder auffhalten / weil dieselbe weit und breit ist: Und begegneten sie uns gleich / so seynd sie mit uns in gleicher Gefahr in Schaden zu gerathen / und haben dabey mehr zu verlieren als noch zur Zeit wir.

Wie man sich d. Kriegs Kosten auff allen Fall wieder zu erholen / auch fremder Potentaten assistentz gewis zu versehen.

Das einige ist allhier zu bedencken / daß uns die Unkosten auff solchen Kriegsfall höher fallen würden / als wenn wir friedlich handelten: Wil aber dagegen dieses setzen / daß auff denselben Fall ich gute Anweisung zuthun weis / wo wir unsere Unkosten wieder holen / und solchen Krieg noch mit unserm grossen Gewinn führen könten. Es würden uns auch auff allen Fall Freunde nicht mangeln / die unser mit Geld und Hülff sich annehmen würden / wann S. Kön. M. sich resolvirte die Spanier zugleich feindlich mit anzugreiffen.

Denn hiedurch könte man Spanien zwingen.

Denn in Indien mus man den König von Spanien zwingen / als daraus er seine fürnehmste Reichthümber hat / und wann ihm die benommen würden / wäre seine Macht gar gering: Denn der Indianische Reichthumb ist seine Hauptsäule; Gleich er die fürnehmste Seule und Hinterhalt ist aller der jenigen / so heutiges Tages Europam in Unruhe setzen. Derowegen dann nicht zu zweiffeln / es würden alle Potentaten / so gegen den König in Spanien Krieg führen / gern und mildiglich in diese Compagny mit treten und einlegen / wann ihnen gründlich und deutlich / ohne Umbschweiff / angewiesen wäre / wie man ihme seine West-Indische Reichthümber / durch diese Compagny solte unfruchtbar oder abhändig machen können; Wie mit Gottes Hülffe ich solches wol und eigentlich an den Tag geben könte / wenn Ort und Zeit dazu vorhanden wäre.

Ohn alle gefahr und noch mit hoffnung guten Gewinns.

Ja dieses noch darzu / daß sie solches thun könten ohn Gefahr ihres Landes / Städte / Geldes und ihrer Unterthanen Leben / und noch nebest Hoffnung gutes Gewinnes darzu; Indem sie mit einem Thaler der Oerter mehr / als alhier mit zehen (die sie sonsten ohn einige Hoffnung ihre Kriegsunkosten wieder zu erlangen auffwenden) außrichten solten.

Dahero man von ihme keiner Feindseligkeit sich leicht zu befahren.

Welches dann auch dem König in Spanien nicht unbekandt seyn kan / weßwegen er auch sich wol bedencken wird / uns anzugreiffen; Und viel lieber wollen im Friede behalten das jenige / was er friedlich besitzt / als uns an deme so er doch nicht behaupten kan / verhindern / und damit das seinige in Gefahr setzen.

Und dieses sey also kürtzlich gesagt / was etwa des Kriegs halber zu betrachten.

Weil

Weil ich aber an die Materiam kommen / kan ich nicht unterlassen den jenigen / so für den Türckischen Seeräubern sich fürchten/zu begegnen: Denn diese können uns wenig oder nichts schaden / weil sie auff unser Fahrwasser nicht kommen / und nur in der Mittelländischen See / und auff den Spanischen Cüsten sich auffhalten / denen wir auff hundert Meilen nicht nahen. Und ausser dem / daß wir im Sommer hinter Schottland umblauffen können / so segeln wir von den Hooffden zwischen Franckreich und Engeland ab / gerad auff die Canarien Jnsuln zu / und berühren oder sehen die Spanischen Cüsten im geringsten nicht: Auff unsere Schiffe aber in voller See zu lauren/ist eben als wenn man eine Nadel in einem Fuder Heu suchen wolte. Uber das so fahren unsere Schiffe in voller Flotta / und werden wol gerüstet seyn / und weil die Rauber / wollen sie anders Beuth erlangen / sich vertheilen müssen/und dahero keine Macht haben Flotten anzutasten/ so dürffen wir uns für ihnen nicht fürchten.

Incidenter: wann man Türckischer und anderer Seeräuber zu begegnen.

Nach dem wir nun auch bewiesen/ daß dieses Werck Christlich und rechtmässig/ so ist wol unnöthig zu erklären / daß es auch rühmlich und hochlöblich: Allein weil ich es eines gar sonderbaren Ruhms und Ehren wehrt erachte / wil ich auch noch davon etwas fürbringen: Zum ersten / ist nechst Beförderung der Ehre Gottes und der Menschen Seligkeit/nichts ehrlichers und rühmlichers auff Erden jederzeit geachtet; Als das Gemeine Beste / und den Wolstand der Regimenten befördern: Damit dieselbigen Macht und Mittel überkommen; Den gemeinen Feinden abzuwehren; Die Unterthanen schwehrer Bürden zu entledigen / und sie in einem guten Wolstand / darin sie floriren und zunehmen mögen / zu verhelffen: Und armen elenden Menschen/die ohne Gesetz und Policey leben; Von ihren Feinden bedrenget werden; Durch die Listigkeit des Teuffels verführet seyn; Und unter sich ohne rechtmässige Ursach Krieg führen und einander auffreiben/ zu Hülff zu kommen / und sie aus dergleichen Ubel zu erretten.

Daß das Werck auch ehrlich tapffer und Heroisch.

1. Weil es gerichtet zu Aufnehmen aller Republiquen auff vielerley weise.

Es ist ferner zu allen Zeiten unter allen Völckern nichts ehrlichers und rühmlichers geachtet / dann wann man Colonias gepflantzet / unbewohnete Länder gebauet und zu Nutzbarkeit gebracht: viel Länder eingenommen / und grosse und mächtige Völcker überwunden / und zum Gehorsam gezogen: Wie solches erscheinet aus dem unsterblichen Nahmen/welchen die Schweeden und Gothen dadurch vor zeiten erlanget haben/ dessen tapffern und ehrlichen Geblüts grosser Theil in den Nachkommen zu spühren; Als denen es an Standhafftigkeit / Mannhafftigkeit und gutem Hertz und Muth nicht mangelt/ihren Vorfahren nach zufolgen/ auch wol darinnen bey Gelegenheit dieselben zu übertreffen.

2. Zur Propagation der Völcker/ Bezämung wilder und frembder Nationen: nach Exempel unserer löblichen Vorfahren der alten Gothen.

Solche Gelegenheit nun wird allen denselbigen / so eines tapffern Gemüths/ durch diese Compagny gnugsam an die Hand gegeben / als sie immer erwündschet werden möchte: Jndem mann Willens ist nicht durch Blutvergiessen/ Verderbung und Verwüstung/Länder/Städte und Leute zur Dienstbarkeit zu zwingen / sondern durch friedlichen Handel und Wandel mit den Unterthanen der Oerter/zu ihrem selbst eigenen Wolgefallen / dieselbe zur Kauffhanthierung / und unter freywilligen Gehorsam S. Kön. M. zu bringen: Oder da je solches mit gutem Fug und Bequemigkeit nicht alsbald also gehen wolte/auffs wenigst theilhafftig zu werden der Reichthümber / die sie in ihren innersten und weit abgelgenen Oertern Landwerts einhaben; Und sie hergegen unserer Wahren und Früchte wiederumb theilhafftig zu machen; Jhnen gutes zu thun / und gutes wiederumb von ihnen zu empfangen. Aus welchen allen denn verständige Leute leicht abnehmen können / daß dieses Werck alle andere in Wehrt/Ehre nnd Lobwürdigkeit übertrifft.

Und zwar zu ihrem eigenen Besten.

Hiemit wird auch zu gleich auffgehoben / was ihrer etliche fürwenden / daß sie keine Kauffleute seyn / und den Kauffhandel nicht verstehen / auch zugleich förchten / daß sie aus ihrem Beruff in ein frembdes Ampt schreiten möchten: Dieses ist zwar an ihm selbst löblich; Und ich rathe auch nicht / daß jemand sein Ampt oder

Incidenter daß bey diesem Werck niemand über seinen Beruff schreitet.

Beruff leichtfertig verlassen/sondern vielmehr darinnen bleiben/und desselbigen abwarten sol: Es ist aber alhier gantz nicht nöthig/ daß alle die in diese Gesellschafft einlegen/ Kauffleute seyn oder werden/ weil andere die Kauffleute seyn/ und den Kauffhandel verstehen/ solchen für ihnen treiben sollen.

Auch allerhande Aempter daran hangen.

Es hangen über das auch hieran allerhand Aempter/ so in einem guten Regiment bedient werden mögen: Weil alhier der Edelmann/ Kirchliche und gelehrte Personen/ Kriegsleute/Kauffleute/ Handwercksleute/ Botsvolck und Bauren ihre Bedienung/ wenn sie Lust darzu haben/ finden können. Und werden der Kauffhandel und Schiffahrth die Mittel und Bänder seyn/ damit obbemeldte Länder und dieses Reich alle in ein Corpus zu bringen/ und einander fest zu vereinigen.

Daß die Privilegia dieser Compagny verliehen/ gantz billig seyn/ auch nach Gelegenheit sollen verbessert werden.

Aus welchen allen zu ersehen/ und also zum Beschluß dieses Puncts mit allem Recht gesaget werden könte/ daß auch ein jeder seines Gewissens halber verpflichtet sey/solches Werck seinem Vermögen nach zu befördern: Und keine Ursach/sich hiervon zu entbrechen/ haben möge.

Was die Privilegien und Freyheiten/die S. Kön. M. allergnädigst dieser Compagny verliehen/belangen thut/ achte ich dieselbigen so rechtmäßig/ gut und billig/ daß es eine wahre Unnoth/davon viel Wort zu machen. Würde aber bey den Participanten ins künfftige etwas noch gefunden/ so zu verbessern oder zu endern/ darff es nur angezeigt werden: So wird S. Kön. M. dero im letzten Articul deß Privilegii gethaner Verheissung zu Folge/ zu gebührlicher Veränderungen sich allergnädigst finden lassen.

Daß niemand zu diesem Handel grosser weitläufftigkeit vonnöthen habe.

Endlich wird im Vertrag-Brieff gemeldet/ daß ein jeder sol mögen einschreiben bey seiner eigenen Nation/davon oben gehandelt worden; Item/ daß man hier könne einlegen/ und dörffe doch nicht bekant seyn/ oder sich zu vor bekant machen/ noch einen andern dißfalls zu bemühen. Denn man darff nur an den Magistrat der Stadt/ darunter einer sein Geld etwa haben wil/schreiben/oder aber/wenn er das Geld erlegen wil/solches senden durch einen Schiffer oder vertrauten Freund/ oder durch Wechsel übermachen an gedachte Obrigkeit derselben Stadt/ und von dar einen Schein oder Bekäntnüs seiner Einlieferung nehmen/ so hat er sich weiter nichts zu bemühen/ und gehet hiebey gantz fest und sicher: Und wenn nun die Compagny in ihrem Fortgang und Schwang ist/ darff er nur von den Verwaltern begehren/ wie ers mit seinem Antheil oder Gewinn gehalten/ oder wohin er dasselbige übermachet haben wil/ und hat sich mehr nicht darumb zu bekümmern/ folgends der Ordnung/ so im Vertrag Brieff angewiesen.

Erörterung etlicher falscher Meynungen wider das Königreich Schweden.

Hiemit könte ich nun zwar beschliessen: Allein weil ich zugesagt etliche falsche Meynungen und Lästerungen/ so wieder dieses Königreich außgestreuet werden/ zu widerlegen; Auff andere mehr Einwürff und Gegenrede zu antworten/und die Difficulteten oder Schwehrigkeiten/ die etwan einige Verhinderung verursachen möchten/aus dem Wege zu räumen: wil ich auch sothanem meinem Versprechen nachkommen. Die Scheinreden und Lästerungen bestehen fürnehmlich hierin/daß man aussprengen thut 1. daß dieses ein schlechtes/armes/und unfruchtbahres Land; 2. sehr und über die Massen kalt; 3. und sonst von ungetemperirter und ungesunder Lufft; 4. daß die Reichs-Verfassungen/ Gesetze und sonderlich 5. Gerichs-Ordnung nicht gut oder tauglich; 6. daß die Einwohner unfreundlich/ unhöfflich; 7. den Frembden gehäßig; 8. und sehr unmäßig in Essen und Trincken seyn: 9. etlichen Leuten wil ihre Arth zu bauen und 10. ihr Haußhaltungs-wesen nicht gefallen: Andere beklagen sich 11. daß ihnen oder den ihren Unrecht geschehen; 12. daß man ihnen nicht gehalten/ was man ihnen versprechen; oder 13. daß ihnen ihre Schulden nach ihrem Willen nicht bezahlt worden/ auch 14. daß wenn sie einmal ins Land kommen/ sie nicht frey wider hinaus reisen mögen.

Antrieb dazu.

Welche alle zu beantworten/mich/der ich sonsten ein Frembder bin/die Liebe der Warheit/ und daß solche Unwarheiten diesem Werck in etwas Schaden bringen möchten

möchten/antreiben thut. Denn wenn ſolche Lügen nebenſt dem/ ſo etwa böſe Mäuler noch dabey fügen / auſſerhalb Lands gehört und geglaubt werden / ſo gewinnet es das Anſehen/ als wenn Schweden ein Wildnüs/und die Einwohner wilde und unvernünfftige Menſchen wären: Da aber dem alſo / würde ja niemand zu rathen ſeyn/ daß er Geld in dieſe Compagny legen / oder viel weniger ſonſt in correſpodentz mit ihnen ſich einlaſſen ſolte. Wollen derowegen alle ſolche falſche Aufflagen näher betrachten und beſehen.

1. Dz Schweden kein ſo armes und dürfftiges Land.

Die Berge gebẽ Metall und Mineralien.

Die Büſche Kohlen / Wildbrät/ ꝛc.

Die Seen Fiſche.

Die Steinklippen Forten uñ Päſſe.

Der fürnehmſte Grund der jenigen die da vorgeben wollen/daß Schweden ein armes/ſchlechtes Land/beruhet darauff; Daß es voll Klippen/Berge/Büſche und Seen iſt: Allein dieſes dienet im Gegentheil vielmehr zu erweiſen /daß es ein gut/reich Land ſey; Ja wenn es dieſe Dinge nicht hätte / wäre es gewis ein armes Land: Denn; Die Steinklippen und Berge geben Überfluß von Kupffer und andern Mineralien. Die Büſche geben Kohlen / damit man die Mineralien gewinnen und arbeiten kan / würden ſonſten auſſer dem nicht viel wehrt ſeyn; So ſpeiſen ſie auch eine groſſe Menge von kleinem und groſſem Viehe/ ſambt hohem und niedrigem Wildbrät; Und haben über die Maſſen viel Feder-Wildbrät/ und unterſchiedene Art von Holtz/ſo Theer und andere Waldwahren giebet. Die Seen ſeynd erfüllet mit vielerley Art wolſchmeckenden Fiſchen. Es ſeynd auch die Steinfelſe neben den Seen eine groſſe Befeſtigung und Verſicherung des Landes/darzu die Büſche auch nicht wenig helffen/in dem allerſeits daraus unterſchiedene wol verwahrte Päſſe entſtehen. Und ob es gleich der Berge und Seen ziemlich viel hat/ ſo iſt doch Überfluß an Victualien im Lande; Wie dann jährlich ein guter Theil Gedreits/ Fleiſch/Butter / Fiſche und andere Küchenſpeiſen von hinnen anders wohin verführet werden/weil die hier ſehr viel beſſers Kauffs als anderer Oerter. Und mit einem Wort zu ſagen/ wie kan das für ein armes und ſchlechtes Land geachtet werden / ſo faſt allezeit Speiß außgibt/und gar ſelten empfänget? Daß alſo die erſte Nachrede aus einer Unwiſſenheit/ und ziemlichen Unverſtand oder verkehrtem Sinn herrühret.

2. Noch von ſo unerträglicher Kälte.

Was die Kälte belanget/muß ich bekennen / daß ſie gröſſer iſt / als unter der Linia und zwiſchen den zweyen Tropicis, daß ſie aber unerträglich ſeyn ſolte / iſt nichts als ein bloſſer Wahn: Dann man findet Länder die viel mehr Süd-oder Mittagwerts ligen als dieſes Reich (verſtehe von Stockholm biß nach Gothenburg / zwiſchen dem 60. und 57. Gradu.) da es viel Kälter iſt als hier. Der Winter fänget dieſes Orts an / faſt wie in Holland / zu Zeiten etwas früher / und zu Zeiten etwas ſpähter/ und ſo viel ich auß Holland vernommen / iſt dieſe zwey Jahr nach einander die Kälte viel gröſſer dort als alhier geweſen. Wann es aber allhier zu einem rechten Winter kompt/iſt das Wetter ſelten unbeſtändig/ſondern es bleibt eine ſtehende Kälte mit ſtillem Wetter/und fühlet man wenig groſſe ungeheure Winde: Welches dann eine groſſe Bequemigkeit iſt für reiſende Leute; Daher ihrer viel /wenn ſie es alſo ſchaffen könnẽ/ihre Reiſen auffſchieben biß auff den Winter / da man in achzehen oder zwantzig Tagen vierhundert Meilen und drüber zu Schlitten/ ſonder merckliche Mühe / reiſen kan. Es wäret zwar die Kälte 14. Tage/ drey Wochen / oder ein Monat ungefehr länger/als in Holland; Aber dagegen hat man dieſes / daß der Sommer auff einmal mit Beſtand eintritt. Da man hergegen anders wo im Frühling zu Zeiten viel warme Tage nach einander hat dadurch die Früchte außſchieſſen/hernachmals aber widerumb Froſt einfällt/dadurch alles verdorben wird. Kürtzlich zu ſagen / ſo iſt in dieſen Landen das Wetter in Sommers und Winters-Zeiten ins gemein alzeit ſtetiger und beſtändiger als etwan in den Niederlanden oder vielen andern Landen.

3. Oder ſonſt ungeſunder Lufft.

Die Lufft iſt dannenhero auch ſüß / angenehm und ſehr geſund / und iſt der Menſch mit Fiebern und Flüſſen weniger geplagt / als in vielen andern Ländern: Und zwar daß es ein geſundes Land ſeyn mus / könte auch zur Noth daraus erſehen werden/ daß ihrer viel in dieſem / wie in allen Septentrionaliſchen Ländern / ſich ſehr überläſtigen mit Eſſen und Trincken / und doch ohne viel Aertzte oder Apotecker brauchen /

 geſund

gesund bleiben und lang leben; wie dann in mancher kleinen Stadt in andern Ländern man mehr Medicin Doctores oder Apotecker / als man hier im gantzen Königreich finden sol.

4. Was von den Reichs-gesetzen zu halten.

Von den Gesetzen dieses Königreichs weis ich nicht viel zu reden / der ich kein Rechtsgelehrter bin: Glaube aber gar wol / so viel ich berichtet bin / daß sie mit den Keyserlichen Rechten nicht übereinkommen / und daß wol etliche darunter ziemlich seltzam lauten und gesetzt seyn mögen. Aber es kan seyn / daß die Gesetzgeber zu den Zeiten sich haben müssen schicken nach Art und Gelegenheit deß Volcks: Dieweil sie aber nun so lang im Gebrauch gewesen / sind sie nicht so leicht zu ändern; man thut es auch nicht wegen der Wichtigkit / so darunter zubedencken: Und über das alles / so trägt sichs auch wol offt zu / daß das jenige / so man auff einer Seite vermeinet recht zu machen / auff die ander Seite ungleich hin außschlägt.

5. Was von den Gerichts-Ordnungen und Processen der Schweden und hergegen anderer Völcker.

Wieder die Gerichts-Ordnung oder gewöhnlichen Proceß / glaube ich / sey wenig zu sagen; Denn das Recht ist alhier kurtz und bald außgeübet / und gehet dieses Orts nicht so zu / wie in vielen andern Ländern / da die Leute durch Vielfältigkeit der Processen einander aufffressen / und man an vielen Ortern mehr Processe findet / als Männer / oder auffs wenigst als Häuser; Da entgegen hier im Reich mehr Städte seyn / als Processe: Man bedarff auch nicht 10. 20. 30. oder mehr Jahr zu Erörterung und Verfolgung seiner Sachen / dadurch man mit Verdruß und Hertzleyd alle seine Zeit / Leben und Mittel verspielet; und bleibt doch gleichwol die Sache beruhend nicht auff ihre Gütigkeit / sondern auff dem Verstand / Fleiß und Treu eines auffrichtigen Advocaten; und zu Zeiten der Gunst des Richters: Weil die Gesetz mit ihren Außlegungen oder Glossen so mannigfaltig seyn / daß man damit umbgehen kan / wie die Apotecker mit ihren Kräutern / die / wenn sie eines nicht haben / geschwind ein anders nehmen / so / daß ich habe hören sagen von den jenigen / die es besser verstunden als ich / daß der vierdte Theil der Processen nicht recht geführet wird: So dannenhero erweißlich / daß ein Proceß offtmals auff drey oder viererley Art geführet wird / und einer drey Urtheil in einer Sache gewinnet / und verleuret doch wol das vierdte. Darunter denn nicht mehr als der eine Proceß recht mus geführet seyn worden. Der andern Sachen / so auch dabey seyn / als Solenniteten, formulen, protestationen und allerhand seltzame cautelen und dergleichen / sind so viel / das es lauter hohe Rechtsgelehrte seyn müssen / so dieselbe in acht nehmen können; Nichts destoweniger aber wollen sie auch genau in acht genommen seyn / daß / wo man bißweilen nur das geringste versäumet / man dem Proceß nur gute Nacht sagen mag. Und aus den Ursachen rathen ihrer viel daß man streitige Rechtssachē nur bald durch das Loß oder Würffel entscheiden sol / weil auff die Maß auch der jenige / so verleuret / noch die Zeit und Unkosten gewinnet / die er sonst in zweifelhaffter Außübung seines Processes hette anwenden müssen / und also ob er schon verspielen möchte / doch noch wol mehr gewinnet / als wenn er nach langwieriger Verfolgung seiner Sachen dieselbe gar gewonnen hätte. Darumb sagen die Barbaren in Africa / daß drey Dinge viel Menschen verderben / Nehmlich die Proceß der Christen: Die Menge der Festtagen bey den Juden: Und die vielen Hochzeiten der Türcken und Moren / weil sie viel Weiber nehmen. Und dieses auch war die Ursach / warumb die Spanier / die sich zu erst in West-Indien niedergelassen hatten / mit allem Fleiß heraus entboten / und ernstlich baten / daß man ihnen ja keine Rechtsgelehrte hineinschicken wolte / weil ihnen besser mit denen Leuten gedienet wäre / so die beste Conscienz hetten / als denen die viel Gesetz wüsten und verstünden.

Und wie dieses zu [illegible] [illegible] zugleich mit diene.

Daß ich nun dieses etwas weitläufftig angezogen / ist nicht allein darumb geschehen / daß ich beweisen wollen / daß dieses Landes gerichtlicher Proceß besser / als viel andere Länder / weil das Recht alhier bald zu Ende laufft; Sondern auch der Ursachen halber / daß so jemand Lust haben möchte / auff diese Reisen sich mit zubegeben oder alhier im Lande zu wohnen / er sehen möge / daß er mit keinen langen Proceß geplagt seyn werde: mit

mit dieſem Anhang; daß wann man in Juſtitien Sachen ja alhier auch noch von Gunſt reden wolte/ man befinden werde / daß derſelben die Außländer mehr als die Einheimiſchen genieſſen. Iſt denn jemand noch der ja nach den Keyſerlichen Rechten leben und gerichtet ſeyn wolte/ der könte zu Gothenburg ſeine Wohnung anſtellen; welche Stadt unter andern dahin/ wegen der vielen Frembden/ privilegiert/ daß ſie nach Keyſerlichen Rechten urtheilen möge.

7. Daß die Schweden mit nichten inhuman / ſondern allerſeits wol morat.

a. Die Vornehmſten im Reich.

So aber jemand dieſes Volck für unhöfflich und unfreundlich außſchreyet/ der thut ſolches mit mehrer Unhöffligkeit und Unbeſcheidenheit/ als bey ihnen zu finden iſt: Sintemal ich in vielen Königreichen und Ländern nicht unerfahren / aber nirgend geſehen habe / daß die Frembden dergeſtalt / wie hier geſchicht / gehalten werden. Laſt uns anfangen von den Vornehmſten im Reich: Wem iſt nicht bekant / mit was Freundligkeit / Höffligkeit und Beſcheidenheit ſie ſich ſelbſten verniedrigen und bequemen gegen einem jeden/ der bey ihnen etwas zu verrichten: ſo auch / daß mannigmahl etliche albere Leute wol Urſach nehmen dieſelben gering und ſich deſto gröſſer zu achten? Da hingegen in andern Ländern/ als man etliche Tage lang mit dem Huet in der Hand eines König- oder Fürſtlichen Raths / oder Præſidenten, &c. Pferd oder Maul-Eſel gefolget/ es für eine groſſe Gnade geachtet wird / wann einer von ihm einmahl angeſehen wird/ oder die Antwort empfängt/ daß ihm Recht wiederfahren ſol.

Edelleute.

Die Edelleute betreffend/ wo findet man die ihrer Qualiteten und dabey freundlicher ſeyn / mit jederman lieber reden / und allen Frembden / ſo wol auffm Lande als in Städten/ mehr Ehr und Freundſchafft erweiſen?

Bürger.

Der Bürger ingleichen bezeiget ſich gantz freundlich: kommet ihr in ſeine Gaſtereyen/ Hochzeiten oder Kindtauffen/ es wird euch alles gutes von ihme widerfahren/ und er ſich erzeigen/ als wolte er euch das Hertz mittheilen.

Bauren/ für andern Nationen eilen.

Dem Bauren mangelt es an Humanitet, Leutſeligkeit und Höffligkeit / nach ſeiner Art auch nicht: Begegnet ihm ein ehrlicher Mann/ ſo ſtehet er von ferne / hält ſeinen Hut in der Hand / und erzeiget ſich gantz ehrerbietig/ ſo wol Frembden als Einwohnern: Kompt man denn in ſein Hauß / heiſt er jederman freundlich willkommen / und gibt ihm gute Wort: Geſchicht es auch / daß einer bey finſterer Nacht/ es ſey Winter oder Sommer zu ihm kommet/ ſtehet er auff / läſt den Frembden ein/ ſetzet ihm Eſſen und Trincken für/ ſo gut er es hat / weiſet ihm gutwillig den Weg/ (wie mir und vielen andern zur Verwunderung widerfahren) biß er nicht irren kan; Gibt er ihm etwas/ iſts gut/ kan ihn aber ſonſt mit ſtoor Tack / das iſt: groſſen Danck / wol bezahlen; dafür befihlt er ihn Gott auff ſeiner Reyſe. Man reyſet das gantze Königreich durch und durch gantz ſicher / und mag/ wie man pflegt zu ſagen / Gold und Silber in der Hand/ oder auff dem Kopff tragen / da wird niemand ſeyn/ der einem darüber nachſtellen / oder Schaden zufügen wolte; Denn man alda von keinen Räubereyen oder der gleichen placquereyen weis. Es iſt auch zu verwundern/ mit was für groſſer Gedult ſie manchmal auch von Außländern/ allerhand Scheltwort auffnehmen: Welches / da es in andern Ländern geſchehe / manchen ſeine Beine nicht davon tragen würden: Inmaſſen denn der Bauer in vielen Landen niemand leicht ein gutes Wort giebet/ und ſo ihm jemand begegnet oder anredet / er und ſeine Kuhe von gleicher Beſcheidenheit ſeyn/ und eins ſo viel redet/ als das ander.

Frauen.

Die Frauen ſeynd auch gar beſcheyden/ freundlich/ geſprächſam und guter Sitten/ lieben ihre Männer / dienen und gehorſamen ihnen mit allem Fleiß: Man findet wenig Amazones, ſo die Haußregierung an ſich ziehen / wie anderer Oerter wol geſchicht/ da die Männer offt nur die Null bey der Ziffer/ und ſelten Herrn in ihrem Hauſe ſeyn. Die Jungfrauen ſind ſtill / ſittſam/ freundlich und beſcheiden / nicht wildt/ ſtoltz/ ungebärtig oder umblauffende. Die Kinder werden unter guter Zucht gehalten/ und ſeynd ihren Eltern gehorſamb und unterthänig / nicht muthwillig und ungezogene Straſſenläuffer/ wie anderswo / da ſie den Leuten auff den Straſſen nach lauffen/

Jungfrauen

Kinder.

sen/ die mit Steinen und Koth außwerffen/oder ihnen schimpfflich nachschreyen. Ist dann dieses nun Unhöfligkeit/ Unfreundligkeit/ Störrigkeit/ so weis ich nicht/ was Höfligkeit/ Freundligkeit/Humanitet/ Leutseligkeit/ Bescheidenheit und dergleichen möchte genennet werden: Es wäre denn/ daß jemand solche Tugenden in gestelten Frantzösischen Geberden/oder andern dergleichen Gauckeleyen suchen wolte.

7. Daß die Frembden nirgendwo mehr geliebet und geehret werden.

Daß die Herren und Magistrat von ihren Stülen auffstehen/ und stracks Frembde drauff sitzen lassen solten/ ist nirgend gebräuchlich: Jedoch aber gebrauchet man hie zu Lande zu Voigten/ Amptleuten und Bürgermeistern/ auch die jenigen/ welche aus frembden Ländern herein kommen/ und sich ehrlich und wol halten/so auch anderswo kaum ins zweyte oder dritte Glied in absteigender Linie geschicht. Glaube derohalben nicht/ daß leicht ein Ort in Europa zu finden/da frembde/wenn sie sich wol und friedlich verhalten/ mehr geehret und geachtet werden/ als dieses Orts. Und da etwan unterweilen einer oder ander Eingeborner gefunden werden solte/der nicht gerne sehen möchte/ daß ein frembder Einkömling ihm die Nahrung aus den Händen/und das Brod fürm Maul wegreisset/ kan man sich eben darüber nicht sehr verwundern; Dann anderer Oerter sihet man auch nicht süß darzu/ wird aber dadurch doch niemand dißfalls seine Nahrung verbotten oder gehindert.

8. Die übermäßigkeit in Essen und Trincken wird gutestheils gestanden/beklaget und gestraffet.

Daß viel Leute in diesem Lande unmäßig sind im Essen und Trincken/ kan nicht geleugnet werden/und wil ich auch dieselbigen nicht verthädigen: Zubeklagen aber und zu verwundern ists/daß viel Menschen/ so sonst guter Natur und Verstandes seyn/ sich so weit in Sünden verlauffen/ daß sie Lust und Freude suchen in einem so schändlichen/ja bestialischen Laster: Dessen Belüstigung sich nur einer Alchimistischen Freude nicht ungleich ist; Denn wie der Goldmacher sich betrogen befindet/wann er durchs Feuer hat Gold machen wollen/ welches fürnehmlich der Sonnen Wirckung ist: Also gehet es auch den Trunckenbolten/ die in dem Bier und Wein ihre Erfreuung suchen/ die sie bey Gott und ihrem Seligmacher Jesu Christo/ der durch den Heiligen Geist die Hertzen der Menschen erfreuet/ und ihnen ein freyes freudiges Gemüth zu ehrlichen löblichen Sachen giebt und mittheilet/finden würden: Die Trunckenheit ist nur ein Schatten und falsche Einbildung einiger Fröligkeit/und ein Frucht die nicht anders wircket/als Verlust der Zeit und Güter/ Schwachheit der Sinne und deß Leibes/und endlich/ wo keine hertzliche Reu und Bekehrung erfolget/ der ewigen Seligkeit. Were derohaben wol zu wündschen/daß ein jeder Christ dieses behertzigen/und so eine unlustige/unartige/ und Teuffelische Sünde fliehen möchte.

Die Notthurfft aber dabey erinnert.

Demnach aber auch unsere Boßheit/ Schwachheit und Unvollkommenheit offenbahr/ und wir jetzunder auch Menschlichen Einwürffen durch Menschliche Antwort begegnen müssen/ wil ich es auch mit wenigem verrichten. Und gebe darauff Anfangs einem jeden zu betrachten/ daß kalte Länder den Menschen zu mehr Essen und Trincken/als die warmen verursachen/wie solches ausser der Natur die Erfahrung bezeuget: Gestalt dann in Niederland zur Außrüstung eines Schiffs nach kalten Oertern zu/ein vierdter Theil mehr von Victualien genommen wird/als wenn es in warme Länder reisen sol. So kan ich anderer Länder und sonderlich unserer guten Nachbarn hiebey gleichwol auch nicht verschweigen/ die das Handwerck so wol können/ als diese/ja sie auch noch wol vielfältig übertreffen.

Daß dieses Laster auch bey ihnen etwas abnehme/die Frembden auch offt die meiste Schuld daran haben.

Es nimbt auch gleichwol dieses Laster dieser Orten viel ab/ da es anderer Oerter hingegen täglich mehr wächset: schadet sonsten niemand als dem jenigen der sich damit besudelt: Und wer es nicht mitmachen wil/ wird durch kein Gesetz oder Gewalt darzu gezwungen. Allein die Warheit zu sagen/ es scheinet/ gleichsam wäre bey etlichen Frembden/ die hierüber sehr klagen diese Ursach dahinden/ daß wenn sie anhero ins Land kommen/ den Geruch der starcken Biere nicht vertragen können/ und ihnen derohalben so feind werden/ daß sie nicht halbe und gantze Kannen/ sondern wol Tonnen

nen auch verſchlingen wolten / wenn ſie könten / und da ihnen dieſer Krieg zu ſchwehr fället / hernachmals abziehen / und zum Lande wieder hinaus wandern müſſen: wann ſie nun drauſſen ſeyn / hat alles Schweden gethan / da doch an allem ihrem Unweſen ihre Unmäßigkeit und ungeregulirtes Leben ſchuldig iſt. Denn zum Exempel / ein Handwercksmann erwirbt alhier mehr / als an einigem andern Ort: und kan mit geringern Koſten zehren / als irgendwo: allein es meinen ihrer viel / es müſſe alles bald wieder durch die Gurgel gejaget ſeyn / deß[illegible] ſie an ſtatt Waſſers oder ſchlechten Biers / das ihr Geträncke anderswo geweſen / [illegible]ein und ſtarcke Bier zum Uberfluß zu trincken ſich gewehnen / und gehet ihnen [illegible] auch darüber wie ſie es treiben.

Die Häuſer und Gebäude betreffend / ſeynd die zwar äuſſerlich ſo zierlich nicht gebauet / als etwann anderswo: werden aber doch nach Gelegenheit des Landes mit feinen Gemächern / Saalen / Cammern und Stuben außgebauet: daß man ſich darinnen im Winter die wieder Kälte / und im Sommer wieder die Hitze / ſo wol verwahret / als anderswo / befinden kan. Es werden auch in dieſem Lande meiſtentheils die Häuſer zu Dienſt deß Menſchen gebauet / nicht wie anderer Oerter / da es das Anſehen hat / gleichſam die Menſchen der Häuſer halben erſchaffen wären. 9 Was von ihren Häuſern und Gebäuen zu halten.

Das Haußweſen iſt hie zu Land ins gemein fein und ordentlich / dabey aber auch ehrlich und liberal gefaſſet; und ſeynd nicht [illegible] ſo geartet / wie andere Narren / die ein elendes und mageres Leben führ[illegible] / damit ſie nur ihr Geld im Kaſten vermehren mögen; ſich faſt ſelbſt außhungern / auff daß ſie nur andere ſpeiſen / und reich machen können; und ärmlich leben / daß [illegible] nur einmal den Nahmen haben / daß ſie reich geſtorben. Der Haußvater iſt [illegible] einem Hauſe wol geehret und bedienet; die Gemächer werden wol und reinlich geh[illegible]n / doch alſo / daß die Frauen mehr achten der Männer / als des Zieraths und Pu[illegible] der Häuſer; ſeynd gute Haußhalterinnen / brauen und backen ſelber für ihr Haußgeſind / ſtehen ſolchem allem mit groſſem Fleiß wol für / und bekümmern ſich wenig umb unnöthiges und närriſches Außputzen des Hauſes: welches dann von allen verſtändigen Leuten viel beſſer geachtet wird / als wenn man die Zeit mit überflüßigem und unnöthigem / zu Zeiten auch gantz thörichten / abſtreichen / waſchen / Reiben / und auffprunckten zubringt; wie doch an vielen Orten geſchicht / da ſo thane Närrinnen ihrer ſchuldigen Pflicht wenig eingedenck ſeyn / und ihrem Hauſe zu Bezeigung ihrer Pracht / Hoffarts und Pralerey / ſo embſig dienen / daß ſie wol ihrer Männer darüber vergeſſen: auch alſo / daß der Mann nicht ſolte dürffen einen Stuel oder Banck gebrauchen / oder in eine Kammer / er habe denn die Schuhe zuvor außgezogen / eingehen / wo er nicht einen Haußkrieg haben wolte. 10. Wie auch ihrer Oeconomi und Haußweſen

Welches alles ungeachtet / man gleichwol Leute findet / die ſo groſſen Wolgefallen an ihrer Vaterlands Sitten und Arten haben / daß ſie alles verachten / was mit denſelben nicht überein kompt / ob ſie gleich in ihren Bancketen / Gaſtereyen / Zuſammenkunfften / Verlöbnüſſen / Hochzeiten / Kindtauffen / Beywohnung und Verhaltung Mann und Weibes / Eltern und Kinder / gegen einander / ſo ungeſchickt und unnatürlich ſeyn / daß die Mohren auß Guinea, und die wilden Braſilianer ſich ſchämen würden / wenn man ihnen erzehlen ſolte / wie groſſe Ungeſchickligkeit und unförmliches Weſen bey ſolchem Volck im Gebrauch ſey: und dieſe ſeynd die fürnehmſt[illegible] ſo Schweden / durch falſches und übles affterreden / verachten und ſchimpflich [illegible]uten dürffen. Und wie die Wiederwertigen wol in ihren Buſen riechen mögen.

Die jenigen / welche ſuchen alte Händel zu verneuren / haben groſſes Unrecht darinn; daß ſie denſelben damit beſchuldigen / der durch alle mügliche Mittel ſuchet zu ändern und zu beſſern / was von andern mißhandelt ſeyn mag. Denn geſetzt daß vorlangen Jahren iemand unrecht gethan worden / damit kan die gegenwertige Zeit nicht beſchuldigt oder belegt werden; weil S. K. M. unſer allergnädigſter König / 11. Alte Händel nicht zu rühren / weil ſie nach Müglichkeit verbeſſert.

allen

allen äussersten Fleiß anwendet/und keine Mühe spahret / alles wol anzuordnen / und in guter Policey zu halten: auch bester massen zu verhindern / daß kein Mensch Ursach haben möge / sich mit Fug über Ungerechtigkeit zu beklagen: Allermassen dann S. Kön. M. keinem Printzen in der gantzen Christenheit dißfalls weichet; und in diesem alle andere Potentaten übertrifft/ daß / ungeachtet der schwehren und langwierigen Kriege / so diesem Königreich auffm Halse gelegen/und noch liegen / S. Kön. M. die Gesetz/gute Ordnungen / Gebräuch und Verfassungen / die sonsten gemeiniglich den Waffen und der Noth weichen müssen/in guter und völliger Krafft und Würden handhabet und erhält. Daß aber ein jeder hierab nicht ein völliges Begnügen hat/ist nichts neues; Denn wer kan es allen recht machen? Es mögen zu Zeiten in den Aemptern und bey den Amptleuten Sachen vorgehen / die nicht zu loben und zu billigen: Aber damit kan S. K. M. noch dero Reichs-Räthe nicht beschuldiget werden/weil es nicht jederzeit für oder ans Liecht kompt: Und wird jederman / der unpartheyisch / bezeugen müssen / daß so bald etwas von Unordnung oder Unbilligkeit ihnen kund wird / solches ohn Ansehung der Personen gemittelt und verbessert werde. Wann auch jemand die Mühe auff sich nehmen/und die Klagen/querelen und gravamina, so alhier / mit denen so in andern Ländern und Höfen fürlauffen/ miteinander vergleichen wolte / nach der Menge der Leute / der würde klärlich befinden / daß die/so in diesem Reich / mit jenen übereinkommen/wie eine Fliege mit einem Elephanten: und gleichwol sol Schweden so ungerecht seyn.

12. Wiefern Zusagungen in Schweden nicht gehalten werden. Dieses jetztgemeldte kan auch zum Theil dienen zu Widerlegung derer Außländer/so wegen übeler Leistung gethaner Versprechungen sich beklagen. Sage aber noch dabey / daß ihrer viel klagen/ so selber Schuld haben: Denn wer da gehalten haben wil/ was man ihm zusagt / muß auch dem / so er verspricht/nachkommen. Nun geben sich manigmal Leute/sonderlich bey Hofe/hoch aus/thun grosse Verheissungen/ und wenn es zum Treffen kompt/ ist niemand daheim. Andere fangen mehr Sachen an/als sie außführen oder bestreiten können/und verlieren vielmal darüber das ihrige/ neben deme/so ihnen vertrauet ist. Es werden auch gefunden / die ihre Sachen nicht recht noch mit gutem Gewissen und Rath/ sondern leichtfertig anfangen/ und wenn sie dadurch in Ungelegenheit gerathen/legen sie die Schuld ihrer Unvorsichtigkeit auff andere. Man findet auch Leute / die nur mit Arglistigkeit und Betrug umbgehen/geben die Sachen anders als sie seynd / zu verstehen; Und wann sie also meinen andere zu betriegen/befinden sie sich hernachmals selbst hiedurch betrogen. Es seynd auch etliche gleich den Schwämmen / welche / wann sie mit dem geringsten Theil an eine Feuchtigkeit gerathen/sich so vol ziehen / daß an der andern Seiten das Wasser wieder hinaus gehen mus: Und diese solte es nicht Wunder nehmen/wann man sie einmal außdrückete/damit sie ihre gebührliche Form widerumb erlangen möchten. Und dieser Art Leuten seynd auch beyzufügen die jenigen / welche/ als ihnen nur eines Fingers breit nachgegeben/stracks mit dem gantzen Leib einzutringen sich unterstehen dürffen. So kan es auch leicht sich zutragen/ daß einem etwas versprochen wird/und die Zeit oder Gelegenheit wollen es hernachmals zu leisten / gantz und gar nicht zulassen: Ist derowegen die Schuld nicht an dem Versprecher/sondern dem Unglück/deme es auch denn zuzuschreiben.

13. Daß übele Bezahlung/ sey gantz falsch/und das Contrarium viel mehr war. Endlich die jenigen/ so sich über schlimme Bezahlung beschwehren / sind meistentheils gleich den jenigen/so nach dem Sprichwort den Nahmen haben/daß sie frühe auffstehen / und unter dem Schein vielmahls am längsten schlaffen dörffen: Denn daß andere Königreiche und Gemeinden / deren etliche in vielen Jahren mit keinem Krieg belastet worden/ja auch bey keines Menschen Gedencken so beharrlichen Krieg geführet / keine alte Schulde bezahlen; Und etliche wol 10. oder 100. mal so viel schuldig seyn/als dieses Reich /dasselbige wird bey diesen Leuten nicht geacht; weniger dieses/daß/wann man nach langem Anhalten auff neue Schuld (denn der alten mus man nicht gedencken / sie seynd todt) eine Anweisung etwa bekompt/ solches alsdann sehr

wol

wol gelungen und abgegangen heiſt: davon einem doch nur zwey Drittetheil/ oder auffs höchſte drey Vierdtetheil werden; dann das übrige Theil bleibt gewis in der Pfannen kleben/ für Solicitanten, Schreiber/ Einnehmer/ Rentmeiſter und dergleichen Leute: Und dieſes wird noch für Zucker gegeſſen/ und bedanckt man ſich noch darzu/ daß man ſo wol davon kommen: Dergleichen dann alhier wenig oder gantz nicht geſchicht/ und gleichwol/ wenn etwan etliche Monat die Bezahlung auffgehalten/ oder die Einrichtung alter Schuldt/ ſo doch noch wol zu diſputiren, ein par Jahr länger/ als man vermeinet/ auffgeſchoben wird/ iſt das Geſchrey über die gantze Welt: In Schweden ſey ſchlimme Bezahlung. Ich mus bekennen/ daß es dem jenigen/ der das ſeine entberen mus/ da er daſſelbe vonnöthen hat/ wehe thut/ und zwar offt eben ſo wehe/ es ſey wenig oder viel; Wil aber allein ſagen/ daß etliche Läſterer und Verleumbder unrecht thun/ in dem ſie ſo viel Weſen hievon treiben/ und eine Sache die an ihr ſelbſten gering oder nichts iſt/ ſo groß machen.

Dieweil auch das Gemeine Beſte und die Wolfahrt der Unterthanen das fürnehmſte und höchſte Geſetz iſt/ darnach alle andere ſich richten/ und dahin ſie zielen ſollen/ und es ſich bißweilen zuträgt/ daß ein Reich oder Gemeinde zu Erhaltung ihres Weſens eines oder andern unumbgänglich benöthigt/ der Verkauffer aber/ ſolches wiſſend/ ſeine Sachen nicht verkauffen wil/ als auff das allertheuerſte/ dadurch dem Käuffer das Blut gleichſam außzupreſſen; Und dadurch derſelbe alſo gezwungen wird/ deß Verkauffers Willen ſich zu bequemen. Und wenn nun ein ſolcher unbillicher Wucher/ zu Straffe ſeiner Schinderey und Vberſetzung/ nach ſeiner Bezahlung warten muß/ biß die Zeit den behörlichen Werht und Preiß ſolcher Wahren hilfft vermitteln; So hat derſelbige Wucherer alsdann nicht ſonderliche Urſach ſich hoch zu beklagen: Nicht daß meine Meynung/ als wenn Zuſage nicht zu halten wäre/ ſondern daß es mit Unterſchied zu verſtehen/ und bey ſolchen Leuten/ die dergleichen Verzug/ durch ihre gar groſſe naehtheilige Hintergehung verurſachen/ nicht ſo hart zu ſpannen ſeyn möge/ und an demſelben man ſich ſo gar hoch nicht vergreiffe/ noch an einem ſolchen Fuchs die Wildban leicht breche.

Wucher ſtraffen heiſt nicht übel zahlen.

Uber das/ ſo iſt bekandt/ daß wenn ein Fürſt oder Reſpublica in andern Ländern etwas von den Unterthanen entlehnet/ man dem Creditori keine Zins/ oder ja ſo wenig/ daß es kaum den Nahmen haben mag/ dißfalls zuſtellet: Aber alhier im Reich iſt S. K. M. ſo ſorgfältig für ihre Unterthanẽ; Und damit die ja nicht beſchwehret werden/ gibt S. Kön. M. denſelben auff ſolchen Fall ſo groſſen Zins/ daß nicht zu glauben iſt; Auch den jenigen/ die ihre Verſicherung in ihren Händen/ und ſich ſelbſt bezahlt machen können: So daß ich auch mit Verpfändung meines Lebens wol in Warheit verſichern kan/ die jenigen/ ſo in dieſe Compagny ihr Geld legen/ und ihre Summen auff einen Termin außzahlen/ oder auff eine Chriſtliche Rente von 6. 7. oder 8. pro cento alhie im Königreich ſonſt etwa Geld außthun wolten/ daß ſie ſo richtige Bezahlung ihrer Zinſen/ und ſo gute Unterpfand von Landgütern haben ſollen/ als immer an einem Ort in der Welt.

Daß beſſer ſey dem König in Schweden leihen/ als einigem Potentaten in der Welt.

Was dann endlich das Außziehen auß dem Lande betrifft/ iſt daſſelbige nicht würdig beantwortet zu werden/ alldieweil es eine lautere Unwarheit iſt/ und die täglichen Exempel das Gegenſpiel außweiſen. Dieſes iſt nicht ohn/ daß zu Zeit/ wenn Kriegs-bereitſchafften obhanden/ damit dieſelben dem Feinde/ ſo viel müglich/ verhalten bleiben/ die Päſſe auff gewieſſe Zeit und Maß geſchloſſen: Oder aber/ daß die jenigen/ ſo hier als Bürger oder Handelsleute ihre Nahrung geſucht gaben/ und aus dem Lande ziehen wollen/ zu Bezahlung des Abzuggeldes oder Schulden/ etwan angehalten werden: Allein ſolches hat ja ſeine gute Urſachen/ und wird in allen wolbeſtelten Regimenten alſo gehalten/ auch an ihnen niemals getadelt. Auſſer dem aber/ iſt hier keine Auff- oder Anhaltung: Denn wer da begehret zu reyſen/ mag ſich beym Gubernatorn oder Stadthalter/ oder auffm Zollhauſe angeben/ und umb einen Paß anhalten/ ſo wird ihme derſelbe alsbald ohne Entgeldt gegeben/ und mag darnach reyſen/ wenn/ oder wohin er wil.

14. Daß auß dem Lande widerumb zu reiſen unvergönt ſey/ iſt lauter Unwarheit/ ohne mit gutem Beſcheid

Welches

Beschluß dises Stucks.

Welches alles dann gnugsam erweiset/ wie groß Unrecht diesem Reich und seinen Einwohnern geschehe/ in dem so grosse Unwarheiten wieder sie außgesprenget werden. Bin alsoder gäntzlichen Hoffnung/ daß obbemeldte Erörterungen und Beantwortungen (so zwar in Ansehung der Sachen an sich selbsten/ kurtz; Aber in Erwegung meines hiesigen Orts Principal Intens weitläufftig) dem unpartheyischen Leser nicht verdrießlich gewesen/ noch auch demselben/ was ich mit wenigem im folgenden noch außfüren muß/ zu wieder seyn; Sondern daß er viel mehr vernünfftiglich urtheilen werde/ daß ich nicht minder thun können/ und alles geschehen sey ihn zubegnügen/ recht zu unterrichten/ und wol zu versichern: Fleißig bittend mir sicherlich zu glauben/ daß alles obgedachtes/ aus keiner Fuchßschwäntzerey oder einigem Liebkosen und Betrigerey/ umb jemand in dieses Werck zu führen/ geschrieben oder gesetzt worden: Sondern daß es sich allerseits in reiner Warheit also verhalte/ so viel mir immer bewust und wol bekandt: Gestalt ich darüber zu Zeugen ruffe die Conscientz aller derer/ die etliche wenige Jahr hero/ Zeit wehrender Regierung S. Kön. M. (die der getreue Gott lang erhalten wolle) sich selbiger Oerter auffgehalten/ des Landes kundig seyn/ und von der Sache ohne vorgefasten Wahn und Partheyligkeit recht urtheilen und reden wollen.

Etliche Einwürffe und Difficulteten.

7. Daß der Autor in Person alle ferne Oerter durchreyset seyn solte, so;

Anjetzo ist noch übrig/ daß ich etliche Einwürffe aus dem Wege räume und widerlege: Deren der erste ist/ daß man fragen möchte: Ob ich auch in den Ländern allen/ davon ich so viel Wort mache/ selbst gewesen: Und wenn das nicht/ wie ich mit gutem Grunde dann den Kauffhandel und andere Vortheil der Orter anweisen könte? Darauff ist die Antwort: Daß ich mich niemals für einen Piloten/ Steuermann/ Dollmetscher/ Führer oder Wegweiser außgeben/ auf welchen Fall allererst dieser Einwurff wider mich Statt finden würde. Denn weil es uns an solchen Leuten sonst nicht mangeln wird/ mache ich hievon keine Profession: Unterdessen aber wird ja niemand in Abrede seyn können/ daß von vielen Sachen wol und klüglich geredet werden könne/ ob man sie gleich nicht gesehen/ sonsten würde man gewis einigem Astronomo noch Geographo wenig Glauben zustellen dürffen. Ich bekenne zwar gern/ daß es mir eine gute Hülffe seyn könte/ wenn ich alle solche Länder gesehen/ und dieselben durchreyset/ auch alles was ich von andern so mündlich als schrifftlich erfahren und gelesen habe/ selber in Augenschein genommen hätte: Weil aber solches unmüglich/ aus den Ursachen/ daß eines Menschen Leben kaum so lang wehret/ daß er mit gutem Verstand ein einiges Königreich wol besehen und durchreysen möge/ geschweige die vier Fünfftheil der Welt; Als kan und mag man auch solches bey mir nicht suchen oder begehren. Und wenn ich auch gleich alle die Oerter hätte können sehen und durchreysen/ so hätte doch wol geschehen können/ daß ich davon weniger wissen thet/ als ich anjetzo weiß; Darumb daß viel Augen mehr sehen als zwey/ und der eine hierauff/ der ander auff ein anders Achtung giebt. Zum Exempel: Wie viel Leute seynd alhier in Schweden/ die von des Reichs Macht/ Kauffhändel und Vortheilen so viel wissen/ als wenn sie ihr Lebtage nicht darinnen gewesen: Hergegen aber seynd an vielen andern Oertern/ die keinen Fuß hierein gesetzt/ und von allem/ durch fleißige Nachforschung gute Wissenschafft haben.

Theils unmüglich: Theils auch zur Sachen nicht viel dienlich:

Er beruffe sich uber in allem auff beglaubte Zeugen.

Wenn ich auch die Länder allesampt durchreyset hätte/ und davon grosse und wundersame Dinge zu erzehlen wüste/ so würden andere doch so grosses Werck darauff nimmermehr anfangen dürffen/ wenn ich nicht mein Fürgeben/ vermittelst anderer glaubwürdiger Leute Zeugnüß befästigen könte: Nun begehre ich auch jetzo nicht/ daß mir mehr geglaubt werde/ als was an meiner Seiten warhafftige lebendige Zeugen/ und treffliche/ auch der Warheit zugethane Historien- und Landschreiber bezeugen/ und sonsten von mir mit unwidersprechlichen guten Gründen außgeführet werden kan. Mit den jenigen die der Oerter gewesen/ werde ich alzeit über ein stimmen/ als dann niemals zwischen mir und ihnen Streit gewesen: Denn zwar daß daselbst grosser Reichthumb

thumb vorhanden/ iſt je bekandt gnug; Allein wie daran zu kommen/ und wie wir deſſelben theilhafftig werden mögen/ darauff beruhet dieſe gantze Sache; Und ſolches zu erfahren und zwar zu deſſelben Güter völligen und umbſtändlichen Erkäntnüs zu kommen/ habe ich viel lange Jahr Arbeit und Mühe genug gehabt.

Solche Wiſſenſchafft aber habe ich nicht erlanget von Schiffern und Botsgeſellen allein/ weil die in denen Landen nichts mehr erforſchen und wiſſen/ dann was ihnen zu ihrer Schiffahrt nöthig. Etliche ſeynd da geweſen/ auff die Manier/ daß ſie die Cüſten lang gefahren/ und niemals auffs Land außgeſtiegen/ bilden ihnen gleichwol ein/ als wenn ſie etwas davon wüſten. Andere ſeynd zwar ans Land geweſen; wiſſen zu ſagen/ wie die Indianer eſſen/ trincken/ tantzen/ ſchlaffen/ nackend gehen/ ꝛc. Wie die Berge hoch/ die Thal tieff; die Sonne und das Feur heis/ das Waſſer kühl/ die Erde ſchwehr/ und die Lufft leicht ſeyn; So das gleichwol unterweilen noch viel iſt/ wenn ſie das alles wiſſen/ weil es nicht alle Köche ſeyn/ die lange Meſſer tragen: Allein wie man der Nutzbarkeiten/ ſo aus dem allen anzurichten/ theilhafftig werden/ mit den Einwohnern in Kundſchafft gerathen und bleiben möge/ und was für heimliche Sachen im Lande ſeyn/ ſo groſſen Nutz und Genieß geben können/ davon forſchen noch wiſſen ſie wenig;

Die ſo ein oder das ander Land beſeſſen/ erfahren nicht allezeit bald derſelben Heimligkeiten.

Ich aber/ GOtt ſey gedancket/ habe das Glück gehabt/ mit Weiſſen/ verſtändigen/ auch gelehrten und wol-erfahrnen Leuten/ ſo die meiſte Zeit ihres Lebens der Oerter in Erforſchung der Gelegenheit/ Art/ Macht und Reichthumb der bemeldten Ländern zu gebracht/ umbzugehen: Habe niemand weder von Frantzoſen/ Spaniern/ Engellendern oder Niederländern/ die von weiten Reiſen kommen ſind/ vorbey gehen laſſen/ die ich nicht angeſprochen/ von ihnen ſo viel müglich zu erlangen/ und alle Gelegenheit einzunehmen; Hernacher ihre Rede mit der Landbeſchreiber Carten gegen einander geſetzt; Denn auch die Hiſtorienſchreiber darüber mit gutem Bedacht und Betrachtung geleſen/ und auß denſelben/ was zu meinem Vornehmen dienen könnte/ gezogen: Habe auch kein Geld geſpahrt/ daß ich auß Spanien und Weſt-Indien/ und andern Orten mehr das jenige/ ſo mir etwan mangelte/ zu wiſſen bekommen möchte/ und alſo über dreißig Jahr in ſolchem embſigen Studio zugebracht

Woher der Autor ſeine wiſſenſchaffe und wie lang er in dieſem Studio zugebracht.

Dieweil dann viel Jahr mehr lehren als eines/ und ein Jahr mehr als ein Monat/ Woche oder Tag/ ſo iſt ie nicht wunder/ daß ich mehr davon wiſſen mag/ als etwa einer der nur ein Paar Reiſen auff einen Ort gethan. Denn gleich wie die/ ſo in den Ländern; da die guten Kräuter zur Artzney wachſen/ nicht alle gute Medici, noch alle/ ſo im Wald/ da gutes Bauholtz wächſet/ geweſen/ gute Zimmerleute ſeyn: Alſo verſtehen dieſe Sache nicht eben alle die/ ſo in den bemeldten Ländern geweſen/ und ſie geſehen haben. Ja wenn man auch gleich auff einem Ort eines groſſen Landes geweſen/ kan man darumb von den andern wenig urtheilen. Die Lappen ſeynd auch in Europa; aber was hilfft das ſie darzu/ daß ſie von dem übrigen Theil Europæ urtheilen könten. Ich hab auch in den Inſulen Azores, die unter Americam gerechnet werden/ eine Zeitlang gewohnet/ allein das halff mich nicht/ die Gelegenheit der Antillas und den übrigen Theil von America zu kennen. Wie auch die/ ſo in den Antillas wohnen/ nichts wiſſen von Cuba und Eſpaniola: dieſe wiederumm nichts von Nova Hiſpania; Dieſe nichts von Peru; und die nichts von Braſilien/ oder der Wilden Cüſte/ ꝛc. Weil nun alſo ein jeder hievon nicht mehr ſagen kan/ als was er geſehen hat/ ſo muß gewiß dieſes Werck von ihrer vielen erforſchet und gehöret werden. Und iſt auch dennoch nicht gnug/ von wem man es höret oder wer es höret/ ſondern es gehöret ein guter Verſtande und geſundes Urtheil oder Judicium darzu/ und daß man zuvorhero ein wenig die Sach auch verſtehe: So gilt auch eines Mannes Gezeugnüs nicht/ ſonſt kan man leicht betrogen werden.

Verheiſt dannenhero mehr Nachricht als jemand mag.

Und kurtz zu ſagen/ ſo ſollen die erwehlten Verwalter vollkömlichen Unterricht von Zeit/ Orth/ Gelegenheit/ Stärcke der Länder/ Art und Gewonheit deß

Und vollkommenen Unterricht

Volcks

Volcks; Was für Güter dahin zu führen und anhero zu bringen / und was des Dinges mehr / von mir gründlich empfangen / ehe und zuvor von jemand ichtwas Geld außgezahlet / oder einiges Schiff außgeschicket werden sol: Und wird ja eben eines seyn / ob sie solche Unterweisung von mir oder jemand andes überkommen / wenn sie nur ein Gnügen darin befinden.

von allen ehe einig Geld eingeleget werden sol.

Der ander Einwurff könte seyn / weil daselbsten so gute Gelegenheit / und so stattlicher Gewinn zu erlangen / wie es dann komme / daß die Spanier / Frantzosen / Engelländer und Niderländer / so den Oertern näher gesessen und mehr Schiffe dann wir haben / die Sache vor uns nicht anfahen und zu Werck richten; Darauff ist nun die Antwort: Wann man alle die Hindernussen / so eine jede von gemeldten Nationen haben mag / anzeigen wolte / würde es gar zu lang werden: Was aber den Spaniern im Wege lige / ist droben zum Theil gedacht worden: Sie haben in Ost- und West-Indien / wie auch in Africa gnug gethan / daß man sich vielmehr zu verwundern / daß sie in den 130. Jahren so viel bereit außgerichtet / als daß sie nicht weiter kommen sind. Die Frantzosen / Engellender / Dennmärcker und Niderländer belangend / so fahren dieselbigen jetziger Zeit auch alle auff Ost-Indien / haben es zuvor auch nicht im Brauch gehabt. Die Frantzosen haben daneben noch ihre Besatzung auch in West-Indien in nova Francia: wie sie auch dieselbe in florida und Brasilien gehabt / aber durch Krieg von den Spaniern daraus wieder vertrieben worden. Die Engelländer seynd in Virginia und den Barmudas. Die Niederländer machen neue Besatzungen zwischen nova Francia und Virginia: haben auch auff mein Angeben und langwirige Anweisung eine sonderbare starcke West-Indische Handel-Compagny auffgerichtet; Und handeln gleichfalls auff Africa und viel andere Oerter mehr: Wie sie aber nun eben allein nicht alles außrichten können / als wissen sie auch nicht alles / und verhindert sie der Krieg auch nicht wenig / wie oben vermeldet ist.

II Einwurf warumb andere Nationen nicht vor uns ein solches vornehmen.

Es seynd auch so grosse Compagnyen und nutzbare Seefahrten so leicht nicht auffzurichten / es kostet den Händen zu viel Mühe / so viel Köpffe in eine Kappe zu bringen / von eintzeln und Particular-Leuten aber kan solche Sache mit Nutz nicht angefangen werden. Denn ihnen anfänglich eine solche Außrüstung zu schwehr fallen würde: Und wann sie nun mit grossem Kosten und Mühe das Werck zum gewündschten Gange gebracht hetten / so würden sie es nicht behaupten / verthädigen oder behalten können sondern andern und stärckern so bald die den Vortheil vermercket / weichen müssen.

Daß es so leicht auch nicht: auch Particular-Leuten nicht müglich.

Ich solte auch wol mögen fragen / warumb haben die erzehlten Nationen die Sache auch nicht eher angefangen: Aber es ist klar daß einer einmal mus der erste seyn / und wann wir es auch nicht anfangen / wird noch ferner nichts draus werden.

Und mus ja einer der Erste seyn.

Die Welt ist auch groß / und in derselben Raums genug für sie / für uns / und für alle Menschen; Und wir haben so gar viel Landes eben zu dieser unser Hanthierung nicht nötig: Wenn wir nur im Anfang zu einem Partickel / etwan halb so gros als Schweden gelangen / damit wollen wir wol zu frieden seyn; Wird uns aber daran mit Göttlicher Hülffe wol nicht mangeln: Ists dann nicht besser als anderer / so soll es auch gewis nicht schlimmer seyn. In denen Oertern aber / da freyer Handel ist / können wir alzeit mit grösserm Vortheil / wie droben gnugsam angedeutet / handlen als diese Nationen alle.

Ob man auch gleich nicht alles auff einmal gewinnet.

Der dritte Einwurff wird genommen dahero / daß andere Nationen die Länder besitzen / den Handel daselbsten stabilirt haben / ihre Fahrten dahin richten / und derowegen uns verhinderlich seyn möchten. Dieses ist nun droben zum Theil albereit beantwortet / da geredet worden / was uns zu thun seyn würde / wann uns die Spanier Unfug zu fügen wolten. Für andern Nationen / die der Ost- und Nord-See sich gebrauchen müssen / haben wir uns wenig zu beförchten / die werden sich wol bedencken uns Schaden oder Hindernüß zu thun: Denn einer hat des andern vonnöthen. In Ost-Indien ists geschehen / daß die Holländer den Frantzosen und

III. Was man sich von andern Nationen haben zu befahren.

Engel-

Engelländern Schaden zugefüget / allein wie es ihnen bekommen / iſt der Beutel der Oſt Indianiſchen Companny wol gewahr worden. An örtern da der Handel frey iſt / und die von ihnen nicht beſetzt seyn / können ſie mit recht wider dieſe Handlung ſo wenig reden oder vornehmen / als wenn es in Europa wäre.

Es kan auch ſich leicht begeben / daß / ehe unſere Schiffe in die See außlauffen / wir zum Überfluß einen gewiſſen und guten Vergleich und Bündnüß untereinander auffrichten: Weil beſſer iſt / Freundſchafft erhalten / als von neuen machen. Mittel auff allen Fall.

Und ſo ſie uns ie mit Liſt unterſchleichen / und unſern Vortheil benehmen wolten / ſo würden ſie viel zu kurtz kommen; ſo darumb daß wir mit mindern Unkoſten das Werck fortſetzen können; als wegen anderer Urſachen ſo allhier nicht gedacht werden mögen. Vortheil auff allen Fall.

Der vierte Gegenſatz beruhet darauff / daß wann wir neben andern Nationen ſo viel Wahren anhero bringen wolten / wenig Gewin davon zu erlangen ſeyn / dieſelben dieſer örter in Unwerth gerathen / und alſo der Handel ſich ſelber verbieten würde. Hierauff iſt Anfangs zu wiſſen; das von Gold / Silber / Perlen und dergleichen annemliche Wahren nicht wohl zu viel überbracht werden kan / weil iederman darnach trachtet. Andere Kauffmans Wahren aber können wir in beſſerm Kauff anhero bringen / und würden alsdann andere Nationen / und fürnemlich die Spanier / ſolches wol laſſen müſſen / und nicht Marck neben uns halten können / und wir alſo ob ſie ſchon etwan wolfeiler als ietzt / doch noch gnug darauff ſchlagen und gewinnen können. Und weil wir in dieſem Lande vielerley vonnöthen haben / ſo andere Länder nicht bedürffen; Und unterſchiedene Länder unterſchiedene Früchte geben / ſo werden wir dannenhero unterſchiedene Sorten mit Nutz überbringen können / ſo andere nicht herauß führen / noch iemahls herauß geführet haben. Und dieſes ſtreitet gantz nicht mit dem / ſo ich außzuführen zugeſagt / daß nehmlich unſer Vorhaben zu keines andern Landes Nachtheil gereichen ſoll: Dann es würde ihnen ſolches alles an andern Handlungen anhero ins Reich vielfältig wieder erſtattet werden / wie anderswo gnugſam erkläret. IV. Daß man wegen Uberfluß der Wahren ſich nichts zu beſorgen.

Endlich und zum Beſchluß / befinde ich ſehr nötig etliche andere Hindernüß und Difficulteten, die dieſem Werck noch im Wege ſeyn / und daſſelbe ob es ſchon etwa an ſich ſelbſt gut gehalten und erkant / doch ſehr ſchwer bey vielen machen möchten / auffzuheben und wegzunehmen. Noch andere Hindernüſſe weggenommen und I. unterſchiedlich Mißtrauen.

Die erſte und gröſte Hindernüß / ſo uns am allermeiſten entgegen ſeyn möchte / iſt vielerley Mißtrauen / ſo hiebey vorlauffen; und wenn dieſes nur weggenommen / ſo hoffe ich mit Gott / es werde ihrer vielen ein gäntzliches Genüge geſchehen ſeyn. So wird nun fürs erſte ein Mißtrauen geſetzt werden in meine Perſon / als den Angeber dieſes Wercks: ſolches aber ohne alle Urſache; und Stelle ich die gantze Sache mit Warheit und Auffrichtigkeit aller Welt zu urtheilen anheimb. Ich ſuche hiebey keine Handhabung der Gelder / begere auch keine Verwaltung weder inner- noch auſſerhalb Landes: S. K. M. meinem aller gnädigſten König und Herrn habe ich dieſe Sache entdecket / die S. K. M. dero ſehr wohl gefallen laſſen / auch bald Privilegien und Freyheiten darüber ertheilet; und in dero Reich und Landen allenthalben Anordnung gemachet; legen ſelbſt auch eine groſſe Summ auff gleichen Verluſt und Gewinn mit ein; Und iſt dero Autoritet / Weißheit / Vorſichtigkeit / Verſtand und hohe discretion ſo groß / daß ein ieder / bey nahe zu reden / ſich bloß durch ſolches Exempel / ohne weitere Nachforſchung / dazu bewegen laſſen kondte. 1. In den Angeber dieſes Wercks / welcher keine Verwaltung dabey begehret. Beruffe ſich auch S. K. M. hohen Verſtandt.

Wozu denn dieſes kommen kan / daß ich in Niederland / welches gleichſam die Schul aller Kauffhandlungen iſt / dieſe Sache mehr denn dreiſſig Jahr getrieben / und zu einem Anfang gebracht habe / nach dem ſie von den Herrn General Staaden / und dem hochlöblichen Printz Mauritzen / hochſeligen Andenckens / reifflich und wol in die länge und breite erwogen worden: Wie ſolches die Gezeugnüſſe / die ich deßfals habe / auff alle Fall gnugſam wenn es noth / außweiſen können / die dann billich etwas gelten ſollen / als die das Werck am beſten verſtanden haben. Auff ſeine Verrichtungen in den Niederlanden.

Warumb er von dannen sich weg begeben.

Was aber für Ursachen mich bewogen von dannen mich weg zu begeben / gehet niemand viel an: Aber den Curiosen und fleissigen Nachforscher mit einem Wort ein Genügen zuthun / so wahr die Ursach / mein Unwill und Verdruß / so ich endlich ob solchem Werck schöpffete: So dann darauß entstundt; daß man die Sache dergestalt nicht anfangen wolte / wie es sich wol geziemet und geeignet hätte; daß man mir auch das jenige verweigerte / so mir von rechts wegen gebühren wolte; und ich gar wol abnehmen konte / daß ich auff solche Weise meine gute intention nicht zu Werck richten / und weder dem Lande / noch der Comp. viel dienen / auch wenig Ehr dabey einlegen würd.

Auff den Handtgreifflichen Bericht / so er zu seiner Zeit vor allẽ thun wil.

Wann sonst nun die Sache anhier so weit gebracht seyn wirdt / daß ich sehe daß sie nun mit Nutz würcklich angefangen werden kan; will ich hievon den Verwaltern mehrern und gantz k[...]en und umbständlichen Bericht thun; zu ihrem Willen stellende / anzunehmen was ihnen gefällt / und zu lassen / wobey ihnen mißdüncken möchte.

Auff der Sachen an sich selbsts evidentz und augenscheinligkeit.

Daß ich auch alhier vorgehe / und sonderlich zu seiner Zeit fürbringen werde / seynd keine subtile Philosophische Sachen / darüber grosse Disputaten fallen / oder so schwer zuverstehen seyn möchten; sondern bestehen in guten Rationen / Gründen / und klaren Beweisen; die auch von einem ieden / der nur einen geringen Verstand hat / leichtlich begriffen werden können; vermeine derhalben / daß niemandt Ursach habe mir zumißtrauen.

2. Mißtrauẽ in die Directores innerhalb Landes abgelehnet.

Zum andern mag auch leicht iemand ein Mißtrauen schöpffen derer Personen halber so die Direction deß Wercks allhier innerhalb Landes haben sollen: Allein diesem ist im Privilegio gnugsam begegnet. Denn die Mitgenossen haben die freye Wahl solcher Verwalter und ungehinderte Macht und Gewalt solche Person / als ihnen gefällig / und deren Treu / Vorsichtigkeit und frömmigkeit sie versichert seyn / zu erkiesen. So sollen auch Haupt Participanten geordnet werden / die auff der Verwalter Handlung / und / daß alles wol und richtig zugehen möge / auffsicht haben sollen. Man darff auch hie nicht einem Menschen / sondern einem gantzen Corpori trauen / und stehet den Participanten frey / bey den Jährlichen Rechnungen zu erscheinen / und wo einiger Mangel / Betrug oder Irrthum fürfallen möchte / solches anzuzeigen.

Ausserhalb Landes.

Aber dem sey nun wie ihm wolle / so bedüncket mich / daß die Direction dieses Wercks ausserhalb Landes mehr Nachdenckens und Mißtrauens / und also Hindernüß in etlicher Leute Gedancken erregen werde; dahero daß allhier im Reich wenig Menschen / die sich auff die weitabgelegene Seefahrten verstehen / und daß man dazu Außländische / unbekandte Leute werde gebrauchen müssen, hat iedoch so gar viel auch nicht / wie es wol scheinet / auff sich: Denn neben dem / das allhier auch noch Leute gefunden werden / die Asiam / Africam und Americam besegelt haben / so sollen uns deren keine auß andern Ländern mangeln / die ihre Stellen gebührlich versehen / auch fleissig und getreu dabey sich erfinden lassen werden: Welches dann den Außheimischen insonderheit zumercken / und ihnen kein geringes Vortheil geben kan; weil man darzu ihre Freunde / die sie uns recommendiren, wird gebrauchen müssen.

Daß viel mehr Gefahr habe / einem Factoren ausserhalb Landes das seine vertrauen.

Das vertrauen auch / so hier geschicht / ist viel sicherer und minder gefährlich / als wann man seine Güter sonst ausserhalb Landes seinen Factoren vertrauet / es sey in Teutschlandt / Spanien / Italien / Franckreich / Muscovien / Türckey / etc. Denn daselbsten vertrauet man bißweilen ein grosses Theil / oder wol alle seine Wolfahrt einem Menschen / den man zuvor nie gekandt noch gesehen / auff blosse Wort eines andern / der ihnen für einen guten Mann hält und außgibt; ohn weiter nachfragen seines Handels oder Wandels: Und solches geschicht zu Zeiten noch wol dazu in denen Ländern / da man / ausser deß Factorn Untreu oder Absterben / durch Krieg / Auffruhr / Brand / ungewisse und schlimme Schulden / etc. umb all das seinige kommen kan.

Allhier

Allhier aber wird es getraut einer gantzen Flotta / Admiral / Vice Admiral, Commisen, unter Commisen, Schiffern und andern Officirern; die von unterschiedenen Nationen zusammen kommen: so dan sonderlich daneben noch zu grosser Sicherheit dienet / wie sehr auch andere es müß düncken mag; Dann man ist dadurch desto besser verwahret gegen die Meuterey und Außreissen oder Abfall der Schiffe / indem eine Nation die andere fürchtet; und ein solches böses Vorhaben keiner dem andern leicht offenbaren / und sie also nicht leicht in ein Horn zusammen stimmen können: auch alle zeit eine auff die andere / so wohl in gutem / als bösen Vornehmen / ein Auge hat / und dabey wol in dem guten eine von der andern / auff gemuntert wird / und sich eine iede / den meisten Danck und Ehre davon zu bringen / angelegen seyn lässet: da hingegen in einer eintzigen Nation sich leicht eine Conspiration entspinnen kan. Und weil die Participanten für andern befördert werden müssen / so gewinnet es das Ansehen / gleichsam fast alle Officirer / Participanten seyn würden; welche dann auch desto besser sorgen werden / für das / so sie mit angehet.

Als einer gantzen Flotta / und so vielerley Nationen Officianten / so nie wol conspiriren können / auch meist mit participiren

Neben diesem zum dritten / werden auch Leute gefunden / die einem Mahler den ich wol gekandt habe / gleich seyn: Als einsmals derselbige den Duca de Alba abmahlete und einen Teuffel / der ihm die Tyranney ins Ohr bliese / dabey machte / erschrack er über seiner eigenen Arbeit / lieff die Stiegen hienunter / und war gantz erstarret / und verblast ruffende! O ich habe einen Teuffel gemacht wie siehet doch der so scheußlich auß! Gleich wie auch sonst wol Leute gefunden werden / die ihnen einbilden / daß sie Gespenst sehen / an Dingen die weder Geist noch bewegung haben / also seynd alle dieselbigen / so fürgeben dürffen / als wenn die versprochenen Conditiones und Artickel des Privilegii nicht würden gehalten; und das S. K. M. zu Zeit der Noth die Hände an der Company Geld / Schiffe / Geschütz und andere Dinge legen / und solche zu ihrem und deß Reichs Vortheil und Dienst nehmen und gebrauchen werden. Ob nun zwar S. K. M. Gerechtigkeit / Treu / Liebe und Eyfer für dero Ehre und gethane Zusage / beneben andern Königlichen und Christlichen Tugenden / so der gantzen Christenheit bekandt / diesen groben Einwurff zur Gnüge dämpffen und widerlegen mögen / also / daß mein allergnädigster König keines Advocaten deßfals benötigt: So wil ich doch gleichwol dieses auch mit wenigem noch berühren: Weil es doch noch vielleicht schwer gnug seyn möchte / den Leuten diese Furcht gantz aus dem Sinn zu reden (in deme auch sonst allzeit leichter ist einen von Gefahr / als Furcht derselbigen zuerledigen) und damit auch die Einfältigen durch dergleichen Irrsahme Urtheil und Meinungen von ihrem guten Fürnehmen nicht abgeführet / oder sonsten in Mißgedancken etwa geleitet werden mögen.

Mißtrauen in S. K. M. als solten sie über das Privilegium nicht halten / benehmen

Und erstlich ist das Wort / so S. K. M. unter dero Hand und Königlichen Insiegel von sich gegeben / (welches billich alle Gefahr und Furcht gnugsam hinweg nehmen solte) da S. K. M. außdrücklich im gegebenen Privilegio zusagen und versprechen / der Company Geldter / Güter / Schiff / Kauffmanschafften / Geschütz oder dessen ichtwas / zu seinen oder des Reichs Diensten im geringsten nicht zu nehmen / solchem ein starcker Gegensatz.

S. K. M. Königliche Wort / Hand und Siegel.

Zum andern wird auch die Furcht benommen dadurch: Das S. K. M. Frau Mutter eine grosse Summam mit einzulegen gnädigst versprochen: Und im gleichem S. F. Gn. Herr Pfaltzgraff Johan Casimir / etc. die Herren Reichs Räthe: Die fürnembsten Herren und Edelleute im Lande / sammt den Kriegs Obristen: Die Bischöffe und andere Kirchliche Personen: Die Magistraten in den Städten: Und wie gute Hoffnung ist / auch der mehrere Theil der gemeinen Leute und Unterfassen: Gebe derowegen einem jeden zu bedencken / was Schein der Warheit solche unnütze lose Gedancken doch haben / als solte S. K. M. wider dero Versprechen und Zusage / und den Willen des gantzen Reichs / und besonders erwehnter Personen / das Geldt nehmen / und zum andern Ende und Gebrauch / als darzu es gegeben und eingelegt / anwenden wollen.

Daß S. K. M. Frau Mutter / alle fürnembste Herrn / auch meist Leute im Lande mit hierein legen.

Daß das Werck also gefaßt/ daß S. K. M. auch kein Mittel habe würde die Comp. zu vergewaltigen.

Zum dritten so verbleibet die Verwaltung dieses gantzen Wercks in Händen der HäuptParticipanten und Verwalter: Und wird S. K. M. folgende dem Königlichen Exemplen von Franckreich/ Engelland/ Spanien auch Niederland/ sich mit dieser Sachen des Kauffhandels nicht bemühen/ sondern alles den Personen/ so darzu bestellet/ lassen und anheimb stellen: Solche Personen aber werden in so viel Cammern und örter herum vertheilt seyn/ und wird auch kein Geldt über einem Hauffen/ wie mancher meinen möchte/ liegen bleiben/ sondern vielmahls/ ehe es empfangen worden/ an Kauffmans Wahren bereit wieder angeleget oder versprochen seyn/ daß also S. K. M. auch gantz kein Mittel haben kan die Händ darein zu werffen/ wenn schon der Wille verhanden. Und wenn etwa ein Termin angetastet werden solte/ wer wolte wohl den andern/ dritten oder das übrige erlegen?

Daß der gantzen Welt ein bessers von S. K. M. gemüth bekant.

Weiter so ruffe ich zu Zeugen die Gewissen aller der jenigen/ die in Schweden seyn/ auch neben denen das warhaffte Gerüchte/ so ausser denselben allenthalben erschallet: Daß Schweden niemahls einigen König gehabt/ der mehrern Fleis und Unkosten angewandt/ oder so sehr darnach getrachtet hätte/ wie er sein Reich verbessern/ und seine Unterthanen/ in gute Nahrung/ Wolfarth/ Flor und Auffnehmen bringen und setzen möge/ als eben ietzo regierende S. K. M. So der Allerhöchste lang bewahren und erhalten wolle. Warumb wolte man denn nun in solchen falschen Argwohn gerathen/ als wenn S. K. M. diesen ihrem Vorhaben zu wider/ ihr selbst die Hände zu verhauen gesinnet seyn solte. Dann wann S. K. M. diese Company in den versprochenen Conditionen verkürtzen wolte/ würden sie nicht allein dieses gute Werck/ sammt seinen köstlichen effecten und dependentien verhindern und verstöhren/ sondern auch damit zugleich alle andere nutzbahre Sachen/ die in kurtzen ihren Anfang gewonnen/ unfruchtbar machen. Und würde ein iedweder anderst nicht schliessen/ als: Werden sie in so grossen und köstlichen Sachen an Leuten von solchem Stand und Würden keine Zusagungen gehalten/ was wird dann uns Privat Leuten wiederfahren?

Und nicht zu vermuthen/ daß S. K. M. eine die gantze Welt wieder sich erregen würde.

Uber daß so erscheinet ja auch/ daß außländische Reiche/ Fürsten/ Herrn/ Gemeinden/ Länder und Städte sich dieses Wercks theilhafftig machen werden: Solte man die nun an ihren Geldern und versprochenen Conditionen verkürtzen/ würde solches ja nichts anders seyn/ als Freunde zu Feinden machen/ welche ihres Schadens an den Schwedischen Gütern und Schiffen sich zu erhohlen ihnen wohl würden angelegen seyn lassen: So dann alle Hoffnung/ einigen Kauffhandel im Reich allhie zu bestätigen/ oder die Nahrung zu verbessern gäntzlich hinweg nehmen/ und zu Boden werffen würde; Welches alles denn S. K. M. auch sehr wohl weis/ verstehet und zu Hertzen nimmt: Beneben deme was Salomon saget Prov. 20. v. 28. From und warhafftig seyn behüten den König/ und sein Thron bestehet durch Frömmigkeit. Woraus dann unwidersprechlich zu schliessen/ daß es ein grosser Irrthumb sey/ wenn man ihm einbildet/ das S. K. M. dermahleins umb einiger Ursach willen ihre Zusage brechen/ und diese Company verkürtzen solte: Und wie solches S. K. M. nicht wohl anstehen/ und weder rühmlich noch viel weniger im geringsten nützlich seyn würde: Also wird S. K. M. solche vielmehr treulich beschützen/ ihr helffen und beystehen/ und durch alle mügliche Mittel befördern und begnadigen; In dem S. K. M. und des gantzen Reichs Wolfarth und Macht hiedurch vermehret und verbessert werden kan.

II. Difficultet. Daß man sich wegen vermeinten Mangels des Volcks nicht zu bekümmern.

Die andere Hindernus und Difficultet erreget sich daher/ daß etliche vermeinen/ man werde schwerlich Volck in solche Länder zuführen bekommen können/ dieweil Schweden durch den langwirigen Krieg/ so auch noch kein Ende hat/ stetig vieles Volcks entblösset worden/ daß also mehr nöthig Volck herein zubringen/ als hinaus zuführen. Aber diese Schwerigkeit wird hiedurch zum Theil weggenommen/ daß wir alle Nationen hierzu sollen und mögen gebrauchen/ und nicht an eine Nation gebunden seyn/ als die Spanier. Und ob gleich aus diesem Reich noch etwas an Volck mitgenommen werden möchte/ wird dasselbige noch keine Verminderung des Volcks verursachen: Denn die Erfahrung bezeuget/ wann ein Land an Nahrung gesegnet wird

und

und zunimbt / daß auch dahin ein groſſer Zulauff von Volck iſt / und an Statt eines Menſchen / ſo außzeucht / drey wiederumb einkommen; So wohl von Kauffleuthen als Schiffern / Handwercksleuthen und andern Volck: Welches Niderland gnugſam außweiſet / als das / ob gleich täglich Volck daraus geführet wird / dennoch nach ſeiner Gröſſe viel Volckreicher iſt / als andere Länder.

Die dritte Schwerigkeit iſt / das fürgegeben wird / wenn wir gleich Volcks gnug überkämen / ſie doch in den heiſſen Ländern nicht arten noch gewohnen oder arbeiten würden können. Es möchte nun zwar auch wohl dieſes nicht gering zu ſchätzen ſeyn / wann uns die Erfahrenheit das Widerſpiel nicht zeigete; Daß nemlich alle Nationen von Europa in gedachten Ländern beſſer arten und ſich befinden / als in ihrem eigenen Vaterland. Und demnach nun die Schwediſche Nation ſtarck von Natur und ſehr dauerhafftig iſt / und beſſer / als einige andere in Europa / Hitze und Kälte außſtehen und vertragen kan / ſo iſt dieſe Sache gantz klar. Wiewohl man unter des auch wol allhier / gleich wie ſonſt allenthalben / Leute finden möchte / die den Gebrechen von Natur an ſich haben / daß ſie bis zum Schweis nicht arbeiten / oder ihren eigen Schweis nicht riechen mögen / ob ſie gleich in nova Zembla, oder A. Monniers Baya in den Spitzbergen wären. Daß aber die Europeiſche Nationen in den heiſſen Ländern arbeiten können / erſcheinet allerſeits in Oſt- und Weſt-Indien / und unter andern daraus / daß die Holländer nach Saltz dahin zu fahren pflegen / welches ſie durch Arbeit / die ihnen in Europa ſchwer gnug fallen ſolte / überkommen und laden müſſen.

III. Difficul. Ob die Septentrionaliſchen Völcker in ſolchen Landen auch würden arten / dawern und arbeiten können.

Denn es iſt auch die Hitze an vielen guten Orten nicht ſo gros / als man vermeinet / ſondern es ſeynd viel fruchtbahre Gegenden ſo temperirt, daß man das gantze Jahr durch / einen guten Rock wohl leiden mag. Ja unter der Linie ſelbſt iſt die Hitze nicht unerträglich / als die durch ſteten Wind aus der See / lange und ſehr kalte Nächte / und ſehr viel Regen trefflich gemildert wird. Und weil Tag und Nacht daſelbſt allezeit gleich lang / ſo fanget die Hitze eher nie an / als des Morgens Frühe umb 9. oder 10. Uhren / und wäret bis umb 2. oder 3. nach Mittag; Da dann allezeit ein kühler Wind aus der See ankombt: Dieſe Stunden nun / ſo lang die Sonne alſo über dem Haupt ſtehet / und ſolche Hitze wäret / werden meiſten Theils mit ruhen und ſchlaffen zugebracht. Wenn man auch in die Goldt und Silbergruben kombt / wird einer ſo viel bedeckt / daß die Sonne dadurch nicht ſtechen kan. Und iſt man in Indien / aus gewiſſen Urſachen und Erfahrung / mit einer kleinen Decken / Matten oder des etwas für die Hitze viel beſſer verwahret / als allhier mit einem Tach.

Das die Hitze ſelbiger Lande ſo groß nicht iſt / als ihme mancher einbildet.

Die vierdte Schwerigkeit entſtehet aus den Gedancken etlicher Leute / als wenn die Reiſen ſo ſehr weit / daß es lange anſtehen würde / ehe wir von dannen wieder anhero gelangen / und zur Handlung kommen köndten; Oder ehe die Länder / die wir beſetzen / uns einigen profit geben würden; So aber alles ein gar groſſer Irrthumb und Mißverſtand / denn die Reiſen nit ſo gar übrig lang / weil man an etliche Oerter in einem Monat / oder fünff Wochen kommen kan / und ſo lange Zeit auch ohngefehr zum rückreiſen bedarff / wenn der Wind nicht gantz contrari: ſo daß man in drey Monden wiederumb zu Haus ſeyn / und in 5. oder 6. Monat von dem Handel ſein Retour haben kan.

IV. Diff. Daß die Reiſen auch nit ſo weit; und man bald wird Genieſ habe ſo wohl von der Handlung;

Aus den Oertern / ſo wir beſetzen wollen / werden wir auch alſo fort unſer Genies haben können / und das übrige wird ſich täglich finden und anwachſen. Und wird alſo bey dieſer Handthierung noch deroſelben Frucht / Nutz oder Gewinn anders nicht zu harren ſeyn / als wie ein jeder ſonſt in allen andern thun muß. Als zum Exempel: Wenn einer etwan ſein Land dieſer Oerter bedämmet / oder ſein Kornland brach läſt / oder auch ſchon daſſelbe mit Samen beſtreuet / ſo wird er nicht bald dieſelbige Stunde / ſondern übers Jahr zur Zeit der Erndte allererſt / Früchte von ſolcher ſeiner Arbeit überkommen. Und alſo wird es allhier nun auch ſeyn: Dahin man das erſte Jahr etwas führet / wird man das andere folgende mit gutem Gewin wieder holen / über das / ſo man ſonſten daſelbſt bereit findet / und unterweges allzeit erhandelt.

Als mit unſerm Volck beſatzten Oertern.

V. Diff. Woher man behörige Geldmittel zu nehmen.

Die fünffte Schwerigkeit ist / woher man die Gelder nehmen / und die grossen Summen / welche dieses Werck erheischet / kommen sollen? Ich muß bekennen / daß dieses die grösseste Difficultet anietzo seyn würde / wenn nicht dafür gesorget worden wäre / ehe man die Sache so weit hätte kommen lassen. Sintemahl alles sagen / schreiben und discuriren, vergebens und verlohren wäre / wenn beym Handel kein Geldt / dadurch man das / so fürgestellet wird / außführen und ins Werck bringen köndte.

Warumb sich ein Privatus hierumb nit gar sehr zu bekümmeren.

Privat-Leute zwar / die so weit sorgen / gehen zu ferne vom Weg / ist hier all gnug / daß ein jeder nur bey sich betrachte / ob die Sache gut sey / und ob er wohl Theil daran haben möge / und daß er dann förders einzeichne / so viel als er vermeint / daß ihm zu rathen oder zu thun: Und sorge nicht weiter alsdann / als wie er das / so er eingeschrieben / auffbringen möge. Dann so hernacher nach Meinung der Participanten nicht gnug eingeschrieben werden solte / so behält ein jeder sein Geldt / und man soll mit der Sache gantz nicht verfahren / es haben dann die Participanten zuvor geurtheilt und befunden / das Gelt gnug eingeschrieben; Und hat also niemand Schaden auff solchen Fall von seiner gethanen Einzeichnung zugewarten.

So die Sache nutzbar befunden / wird sich Geldt genug findē / wo nit / bleibt sie anstehn.

Die Summa darff auch so gar übrig gros nicht seyn / weil wir einen Handel und keinen Krieg anfangen. Und so die Sache gut befunden wird / soll es uns an Geldt nicht mangeln / weil die gantze Welt Profit umb Vortheil suchet / und daher ihr Geldt hierbey wird haben wollen: Wenn wir aber eine solche Mänge Geldt hätten / so hätten wir gar zu viel Geldes. Ist aber die Sache nicht gut / so versehe sich ein ieder / daß ja noch wohl so viel gute Leute zu finden / die umb des gemeinen Bestens willen / die Mängel und Irrthumb anzeigen werden / und wann wir dessen überwiesen / wollen wir alles unterwegen lassen / und von dem Fürnehmen abstehen / und also kein Geldt bedürffen.

Daß man nur von seinem übrigen etwas darzu thun dörffe.

Sonsten soll auch noch wohl allhier im Reich hiezu Geldes gnug gefunden werden: Denn die Leute seynd hier im Lande so arm nicht / als wohl ihrer viel meinen: Ob sie wohl nicht wie anderswo mit ihrem Reichthumb gros prangen und pralen. Und ist auch eben nicht nöthig / daß sich einer zu hart angreiffe / sondern übrig gnug / wenn ein jeder von den Ingesessenen so viel einlege / als er ohne Beschwerung auff eine Zeit wol entbehren kan / damit er solches mit grossem Gewin hinwiederumb überkommen möge.

Es ist dieses keine Schatzung / so man erlegen muß / gezwungen / ohne Hoffnung dieselbe iemals wider einzunemē: Noch keine Außleihung ohn Zins: Auch kein Gelt im Kasten / das nimmermehr zunimt; Noch Kleinodien von Goldt / Silber / Edelgesteinen oder Perlen / die rechte Krebse seyn / und durch die Muster / Unterhalt / Mangel der Interesse, &c. sich selbsten aufffressen und verzehren. Wann aber gleichwohl nichts destoweniger die Reichen in diesem Königreich sehr geneigt seyn an solche Sachen ihr Geldt zu wenden: Und auch nicht minder die Handwercksleute und Bauren zum Theil / weil sie zu keinem sonderbahren Nutzen sonsten ihr Geldt anzulegen wissen: Allhier aber ihnen allen ein besseres und sicheres Mittel gewiesen wird / dadurch sie ihre Gelder wohl bewahren / und zugleich guten Nutzen damit schaffen können / als wird niemand seiner Wohlfarth leichtlich vergessen / und sich diesem Werck ungeneigt erzeigen.

Mittel leicht zu Gelde zu kommen.

Und wann Leute von mittelmässigem Vermögen alle Jahr nur den Werth einer silbern Kannen oder Bechers; Die Handwercksleute und Bauern nur eine Tonne Getreides / oder einen silbern Löffel oder zween einsetzen, hätten wir Geldes übrig gnug.

Ohne die grossen Summen so bereit eingeschrieben und versprochē / auch gewiß noch zu gewarten.

Auch ohne die grossen Summen / so allbereit eingeschrieben / versprochen / und ins künfftige von wohlhabenden Leuten darein kommen werden; Und auch ausser denselbigen / so uns ausserhalb Landes und über See zukommt / davon wir gewisse Nachricht bereit haben: Nicht zweiffelendt / daß alle die jenigen / so die Mühe genommen diesen Bericht zu lesen / sollen noch mehr und mehr geneigt seyn / auch andern Anleitung geben / einer solchen guten / heiligen / ehrlichen und nutzbahren Sache sich theilhafftig zu machen: Und nicht alle etwa einer auff den andern sehen / und gedencken / wenn der einschreibet / wil ich auch einschreiben; Sondern sich vielmehr bemühen die

erſten zu ſeyn. Aus welchem allen denn leicht zu erſehen und zu ſchlieſſen/ daß an Gelt es nicht ſehr gebrechen werde.

Bin alſo nunmehr gäntzlich der Hoffnung/der unpartheyiſche gutherzige Leſer werde mit meinem ſchlechten / iedoch treu gemeinten / auffrichtigen / und ſo viel die Wichtigkeit der Sachen zugeben wollen / nach Vermögen / kurtzen Bericht zu frieden ſeyn / und ſich daran begnügen laſſen / auch dieſer meiner Zuſage halber mich quit und los ſchelten. So aber noch etwa Klüglinge/ Naßweiſe/und eigenſinnige Köpffe ſich finden würden / die für groſſer übermäſſigen Klugheit nichts ungetadelt laſſen können / und dann dieſes / dann jenes in Zweiffel ziehen: Oder daß bald diß/bald das ſich noch irgend zutragen könnte / vorbringen möchten; Die wollen unter andern bedencken: Daß wann der Himmel einfiehle / kein Zaunſtecken würde beſtehen bleiben: Aber das hätten wir gleichwohl dabey zum beſten / daß viel groſſe Eulen gefangen wären.

Den Sciolis und Meticulosis geantwortet: si cœlum ruat.

So dann auch jemand vermeinet / ich ſey in dieſem Bericht gar zu General geweſen/habe nichts gnugſamb in particulari oder mit gnugſamen Umbſtänden gehandelt/und nicht: Wie/was und wo man dieſes Werck beginnen ſolte/ angewieſen/denſelben bitte ich/daß er mit dem jenigen/ſo er allhier findet/ſich begnügen laſſen/und unter andern bedencken wolle/daß ſolches unſerer intention nicht gemeß ſeyn würde/und köndte geſchehen/daß man uns auch etwa/ wenn wir gar zu viel ſchwätzten den Rangk ablauffen möchte; Denn wer das Neſt weis/der weis es/ wer es aber außnimmt / der geneuſt es.

Denen ſo alle Circumſtantialia bald zu wiſſen begehren.

Bin aber der gäntzlichen Zuverſicht / es werde ein ieder dem Urtheil und hohen Verſtand ſo wohl der Herren Reichs-Räthe/als S. K. M. ſo viel zutrauen: Daß dieſelbe nimmermehr zu einigem Privilegio ſich verſtanden / weniger in beſter Form ſolches außgegeben/noch dieſe Sache ſo weit befördert haben würden/wenn dieſelbe desfalls nicht mehr noch wüſten/und nicht von mir völlige ſatisfaction und Begnügen in allen überkommen hätten.

Der Autor beruffe ſich nochmaln auff S. K. M.

Nicht daß ich hierdurch einige Außflucht ſuche/ad rem zu antworten / oder unter S. K. M. Autoritet mich gleichſam zu verdecken/gemeinet wäre; Sondern ich ſchweige viel mehr darumb wie gedacht / daß nicht die vornembſten Stücke / darauff dieſe Dinge beruhen/zu groſſem Nachtheil unſers Vorhabens / vor der Zeit offenbahr und etwa andern zu unſerm Schaden die Augen geöffnet werden.

Warumb er drey ſecretiora zu rück halte.

Sonſten möchte ich meines Orts wohl wünſchen / daß alle Weißheit der gantzen Welt bey einander ſeyn / dieſes alles wohl erwegen und beſehen/und wo ich etwan verſtoſſen/mir ſelbiges/zu Vermeidung alles Unheils und Schadens / wohlmeinendlich andeuten möchte.

Bittet umb Erinnerung ſeiner Fehler.

Denn ich kan mit gutem Gewiſſen bezeugen / daß ich hierinn gantz auffrichtig handele / und wenn ich irgend fehlen möchte / ſo geſchicht es etwa aus Irthumb und Mangel rechten Urtheils/und nicht in böſer Meinung oder Willen.

Beruffe ſich auff ſein Gewiſſen.

Gleich wie ich auch wohl weis / daß ich allhier an einem Orth lebe / da man ſich nicht leichtlich betriegen läſſet / und wenn ich ſolches zu thun mir etwan in Sinn nehmen wolte/niemand dann mich ſelbſt teuſchen würde.

Bitte derowegen nochmahls alle und einen ieglichen: Wo ſie befinden / daß ich Unrecht berichte/oder daß ſie einige Urſach / warumb dieſe Sache zu ihrem Fortgang nicht gereichen ſolte /finden können/ daß ſie ſolches an S. K. M. die Herren Reichs-Räthe/Gubernatorn, Stadthalter und Magiſtraten in den Städten/etc. zu Verhütung alles Schadens / gelangen laſſen wollen.

Bittet nochmaln einen ieden daß ſeine zu erinnern.

Wann

Ober mit ihme freundlich zu communiciren. Wann iemand auch belieben möchte/ mit mir Schrifftlich oder Mündlich guter Meynung und ohne unnütz Wort- und Schulgezänck davon zu communiciren, und mir meine Fehle zu beweisen/ so versichere ich ihn/ daß/ auff den Fall ich ihme nicht genungthun/ und alle Beschwerden und scrupel, so er anderst Vernunfft bey ihme gelten lässet/ entnehmen werde/ mein eusserste Mühe und Fleiß sein sol S. K. M. so sehr hiervon abzurathen/ als ich mir habe angelegen seyn lassen/ dieselben hierzu zu bewegen.

Warnet im widrigen Fall für Schaden. Da aber die Sache gut befunden/ und niemand etwas gründliches dawider auffzubringen weiß/ bitte und warne ich gleichsfals iederman; daß er das Vernichten oder Gegenreden unterwegen lasse/ und dem ersten Begehren und Befehl S. K. M. zur gebürlichen Folge dem Werck die Hand biete/ und an seinem behörlicheu Fortgang in keine wege hindere/ damit es durch Göttliche Hülffe zu einem gewünschten Ende gebracht werden möge.

Recapitulation, Beschluß und Ampliation cum voto. Zum Beschluß nun/ weil die Sache dem klaren Augenschein nach angehet/ Gottes Ehre/ die Seligkeit der Menschen/ den Dienst S. K. M./ deß Reichs Nutzen und Besten/ deß gantzen Europæ Auffnehmen/ und eines ieden Privat Nutz/ Ehr und Wohlfahrt: so ist in diesem Reich niemand/ er sey Herr/ Edelman/ Kirchliche Person/ Krieghsmann/ Kauffmann/ Handwercksmann/ Bauer/ und kürtzlich/ er sey Mann oder Weib/ reich oder arm/ so eines ehrlichen Gemüths/ der sich allhier außsetzen möge: Sondern sie seynd allzumahl Gottes/ und ihres Gewissens halber schuldig/ verpflichtet und verbunden dem Exempel S. K. M. dero Frauen Mutter/ und der Herren Reichs Räthe/ nach zufolgen; und diesem löblichen Vorhaben/ nach allem ihrem Vermögen/ mit Worten un̄ Wercken beförderlich zu seyn: Allermassen ich dann auch nicht glauben kan/ das iemand anzutreffen/ der wenn er Mittel dazu hätte/ nicht für eine Schande achten solte/ kein Theil an so gutem Christlichem und hochpreißlichem Werck zu haben: Sondern daß jederman vielmehr darzu helffen/ und mit mir den Allmächtigen GOtt bitten werde/ daß er seinen Göttlichen Segen mildiglich hierüber außgiessen und ertheilen wolle/

AMEN.

Anhang dieses außführlichen Berichts.

Vornemblich aus Occasion und Ursachen/ des zu derselben Zeit von den Niederländern erlittenen Verlusts der Baya de Todos los Santos in Brasilia, von dem Autore demselben angefüget.

Daraus denn der Leser zu ersehen: Was der Autor den Herrn Stadten der vereinigten Niderlande in diesen Sachen an die Hand gegeben: Wofür er sie auch treulich gewarnet: Und daß/ weder der Anschlag auff bemelte Baya, noch dergleichen mehr von ihme herrühren/ noch ihme desfals einiger Fehler beyzumessen sey.

Motiven diesen Anhang zu schreiben. GUnstiger lieber Leser/ In deme man eben mit dieser Sach dieser Oerter im Werck war/ kamen gewisse Zeitungen ein/ daß die Spanier die Baya de todos los Santos in Brasilien den Holländern wieder abgenommen und erobert hätten. Weil dann solcher Verlust dieses mein Vorbringen und das gantze Werck etwa verdächtig machen köndte/ so wohl bey Weisen und Verständigen/ so aber keinen rechten Bericht dieser Sachen haben/ als bey den jenigen/ die alles dem Ausgang nach urtheilen und achten; Denn weil ich in Niderlandt die Auffrichtung der West-

Indiſchen Company lange Zeit getrieben / und dieſelbe in Gang gebracht habe / ſo möchte man leicht darauff fallen und glauben / als wenn derſelbe Anſchlag die Baya anzutaſten / auch von mir herrührete / und das übrige ſolchem gleich achtendt / die Sache ſammt allem meinem Fürgeben für unnütz / eitel / ungegründet / unpracticirlich und gantz nichtig ſchätzen. Derhalben bedünckt mich daß zum höchſten nöthig ſey / den günſtigen Leſer davon etwas mehr zu berichten / damit ihm gantz kein Anſtos überbleibe.

Etlicher Klüglinge Calumnien.

Werde auch hierzu deſto mehr bewogen / weil ich vernehme / wie auſſerhalb Landes etliche wahnwitzige und allwiſſende Klüglinge ſich finden / welche vermeinen / daß / was ſie in ihrem verrückten Kopff nicht begreiffen können / in der Natur nicht zu finden ſey: Und ob ſie ſchon nicht wiſſen was in der Sachen ehemahls vorgangen / und was eigentlich meine Intention ſey / dennoch ſo gantz unverſchambt ſeynd / daß ſie nicht allein diß gute Werck / und mein Vorbringen läſtern / ſondern auch wohl Perſonen hohes Standes und Verſtandes / groſſer Unbedachtſamkeit und Unvorſichtigkeit beſchuldigen dürffen / darumb / daß ſie mir hierinnen Gehör geben / und mein Vorbringen etwas gelten laſſen.

Inhalt und Ordnung [illegible] in 4. Puncten.

Auff daß ich nun den gutwilligen Leſer in ſeinem Vornehmen ſtärcken / und ſolchen klugen Thoren ihre Vermeſſenheit ob Augen ſtellen möge / wil ich mit wenigem erzehlen / was ich den General Staden der vereinigten Niderlande gezeiget / ſo ihrem Staat zum beſten aus Auffrichtung einer Weſt Indiſchen Handel Company erwachſen würde: Zum andern; Die getreue Warnungen die ich ihnen dabey gethan habe; Wie auch / und durch wen ſothane groſſe Sache ſo lang auffgehalten; Und warumb ſie endlich ſo übel und unrathſamb angefangen worden.

Vermög 1. Punct beruft ſich der Autor auff eine Summariſche Erzehlung, etc.

Das erſte betreffend (damit ich mich der Kürtze / ſo viel müglich / befleiſſige) ſo weiſe ich den Leſer an eine kurtze Summariſche Erzehlung deſſen allen / die ich den gemeldten Herrn General Staden / kurtz vor meinem Abreiſen aus Hollandt im Jahr Chriſti im 1623. übergeben habe: Darinnen ich kürtzlich nach einander erzehlet habe / was ich ihnen zu unterſchieden mahlen angewieſen und angedeutet hatte: Wie auch an das Schreiben / ſo Ihre Hochmögenheit den 25 Auguſti Anno 1623. auff verleſene ſolche meine Summariſche Deductionſchrifft an die Bewinthebber oder Verwalter der Weſt Indiſchen Company abgehen laſſen / darinnen ſie alles / was ich erinnert / gut und warhafftig zu ſeyn bekennen; Auch noch einen Nebenbrieff von S. F. D. Printz Mauritzen / Hochlöblicher Memori, vom 30. Auguſti Anno 1622. an die Herrn General Staden dieſelbige Sache betreffendt; Welches alles der Leſer hiebey hinden angefügt ſub lit. A.B.C. aus gewiſſen Urſachen / auch in offenem Druck befinden wird. Und weil denn derſelbe allda mit kurtzem erſehen wird ein ziemlich gutes Zeignis und Judicium von meiner Perſon; Und zwar kluger Leute / beydes was die Erfahrung in Regiments Sachen / und die Kauffmanſchafft angehet / die ſo viel Jahr damit umbgangen und darauff gedacht haben / achte ich dafür / er werde ſich damit begnügen laſſen / in ſeinem guten Fürnehmen dadurch geſtärcket finden / und keines weitern begierig ſeyn / den unbedachtſamen Affterreden und Läſterern auch das Maul damit geſtopffet bleiben.

Warnungen, ſo er gethan, [illegible] ihrem androhenden ruin und untergang zu remediren.

Die Warnungen ſo ich ihnen gethan / ſeynd vielfältig geweſen / habe ihnen unter andern gezeiget: Weil ſie zuvor ſo viel Jahr Krieg wider Spanien geführet hätten / und ſich dazumahl in wärendem Stillſtand oder Trefves mehr beſchwert befünden als jemahls zuvorn / auch wenig Hoffnung zur Erleichterung ſolcher auffm Halſe liegenden Laſten hätten: (Wie ich ihnen denn deutlich vorrechnete / daß ſie in einem Jahr Zeit wärendes Stillſtands viertzig Tonnen Goldts zurück kommen wären; Und daß / wenn die Sachen in Europa ferner blieben in dem Stand wie ſie waren / ſolches endlich die everſion und total ruin ihrer Republique verurſachen würde: Weil ſie ſich zu befahren / daß es ihnen gewislich wie einem Haus oder Schiff / welches überladen / plötzlich mit höchſter Gefahr aller die drinnen ſeynd / zu Boden fält /

oder

oder zu Grunde sincket / ergehen würde) so würde solchem über dem Häupt schwebenden Unheil anderst nicht vorzukommen seyn/ als durch ein solches Werck / dadurch sie auff allerbeste Arth und Weise mit gutem Fug und Recht ihrem Feinde seine Mittel benehmen/ und die ihrigen vermehren könten / ohne einige Beschwerung der Gemeine. Erinnerte dabey / daß solches Werck je eher je lieber zur Hand zu nehmen wäre/ auff daß ihr Feind keine Zeit gewinnen möchte/ sich zu stärcken / und sie auch / bey währender Ruhe von den Waffen/ das jenige/ so ihnen im Krieg beschwerlich fallen würde/ mit guter Gelegenheit / und fein Gemachsamb verrichten könten.

Und wie solche Sache mit einem kleinen Capital nit anzufangen: noch der Spanier in Indien leicht anzugreiffen.

Als nun der Stillstand seine Endschafft erreichet hatte / und man wieder in den Krieg eingetretten war/ bewiese ich/ daß sie solch Werck keines Weges mit einem kleinen Capital anfangen: Noch daß sie den Spanier anfallen solten / wo sie anders/ an Statt ihren Feind zu schwächen/ ihn nicht stärcken wolten: Denn die Spanier so zu den Niederländischen oder andern Kriegen in Europa extraordinarie sonst nichts contribuiren wollen/ würden klein und gros/ und was sie hätten/ zusammen setzen/ damit die West Indien ihnen nur erhalten werden möchten. Wann aber die Unterthanen einmahl zum contribuiren gebracht/ würden sie leicht darin zu behalten seyn: Erbote mich daneben ihnen gute und bequeme Anleitung zu geben/ wie sie durch gar gelinde und leichte Mittel zu einem behörlichen Capital gelangen könten / wenn sie nur den Leuten in den conditionen und articuln des Privilegii fügen und gute Begnügung thun würden.

Durch was für Leute solches gehindert/ derer vorgeben theils berühret/ dawieder der Autor domals unterschiedlich erwiesen.

Allein hie lag sonderlich der Hund begraben: Denn etliche unter ihnen die viel vermochten/ wolten diesen Punct/ was die Verfassung oder änderung des Privilegii betraff/ keines Weges eingehen/ sahen mehr auff ihren Particular Nutz/ als das Gemeine Beste drungen zwar darauff / daß man mit der Company fortfahren solte: Vermeinten aber Geldes gnug/ ohne mich und meine Hülffe/ zu überkommen: Andere liessen sich vernehmen/ daß man so eines grossen Capitals nicht bedürfftig/ als ich meinte: Machten dabey die Macht des Königs in Spanien zu Wasser sehr klein und gering/ und gaben vor/ wie er so sehr langsamb wäre im Zurüsten und Außsenden der Flotten. Etliche wolten auch auff Guinea, und nach Saltz fahren / und vermeinten dadurch grossen Nutz zu schaffen / weil sie den Handel allein zu haben und zu behalten vermeinten: So gedachten sie auch mit 50. oder 60. Schiffen die Cüsten von Spanien gäntzlich zu besetzen: Der eine wolte S. Domingo, der ander Cuba, der dritte Jamaica oder S. Ivan de Puorto rico einnehmen: Die von Amsterdam meineten den Hasen mit der Paucken zu fangen/ fordeten vielerley Leute/ die in Brasilia gewohnet/ gefahren oder gehandelt hatten/ zu sich/ und wolten von ihnen / wie sie Brasilien übermeistern könnten/ erlernen. Welches alles dann mir Ursach gab in 7. oder 8. unterschiedlichen Discursen, deductionen, und remonstrantzen die Ungereimigkeit und Nichtigkeit aller solcher Fürgeben den Herrn General Staten für die Augen zu mahlen.

Daß die Macht deß Königs von Hispanien so gering nicht zu achten.

Erwiese fürs erste mit den Exempeln von Anno 88. 91. 96. und 97. daß die Macht des Königs in Spanien zu Wasser so geringschätzig nicht wäre: Daß er auch so langsamb nicht in seiner Außrüstung/ als wol viel unerfahrne Leute ausgeben möchten: Und daß die/ so sich darauff verliessen/ sich betrogen finden/ und einen grossen Fehler begehen würden. Wie es dann im Krieg viel grösser Gebrächen und Irrthumb / einen Riesen für einen Zwerg ansehen/ als einen Zwerg für einen Riesen: Das ist / seinen Feind zu klein/ als zu gros achten.

Daß die Intention mit wenigem Geld nicht zu behaupten.

So war es auch Warlich gewaltig gefehlet / daß man mit 40. oder 50. Tonnen Goldes/ so in vier Jahren auffgebracht werden solten/ den König in Spanien auff seine Defension zu bringen/ vermeinte/ da doch das Land Jährlich mehr denn 100. Tonnen Goldes bedürfftig/ umb sich gegen Spanien in defensiva zu erhalten.

Daß sie auff Guinea

Was Guinea angieng / sagte ich / weil es ein freyer Handel / würden sie denselbigen nicht allein behalten / wenn einiger Vortheil oder Nutzen daselbst vermercket würde:

würde: Es könte auch der Saltzhandel ihnen solche Profiten/ wie sie ihnen einbildeten/ nicht geben/ und würde der König in Spanien durch auff bauen etlicher Schantzen/ ihnen solchen verhindern. Oder so sie darumb mit ihnen kriegen wolten/ wäre dieses eben das/ so von Spanier nur gesucht würde/ Nemlich/ daß die Company an einem Orth sich betretten lassen möchte/ da sie Unkosten sondern Nutz und Gewinn anwenden müsten/ wol wissend daß die Company auff die Maß bald verdorben und ruiniret werden würden. feine Rechnung zu machen: noch auff den Saltzhandel

Die Cüsten von Spanien wären auch mit 50. oder 60. Schiffen nicht zu besetzen/ weil dieselben 200. Meilen lang/ 50 oder 60. Hafen hatten/ und eine so geringe Zahl von Schiffen viel zu schwach seyn würde/ den Spaniern widerstand zu thun. Das zu wenig Schiffe zu solcher intention.

Weil auch aller Handel aus den Insulen Cuba, Hispaniola, Iamaica, und S. Ivan de pourto rico, Jährlich über 25. Tonnen Goldts nicht außtrüge/ wäre es nicht werth/ darumb so eine mächtige und kostbare Company anzurichten; ob man schon die örter einnehmen und friedlich besitzen könte: dazu doch noch wenig Scheinbarkeit verhanden/ weil ein oder zwey hundert Mann der örter auffm Gebirge das gantze Land unfruchtbahr zu machen/ und in Unruhe zusetzen und zu halten vermöchten. Was auch bey Cuba, Hisp. Iam. und S. Iv. zu bedencken.

Was aber Brasilien insonderheit angieng/ habe ich dargethan mit vielen Gründen/ daß solches mit keiner kleinen Macht anzugreiffen; untern andern auß diesen Ursachen; weil es das allerstärckeste Theil von gantz America/ so wol von Gelegenheit der örter und Fortification; als auch fürnehmlich weil die Einwohner der Portugeser Freunde seyn; wäre wol sehr gut/ daß sie es bekommen/ und friedlich besitzen möchten; Allein dazu wäre gantz keine Hoffnung/ liesse sich auch gantz nicht darnach ansehen/ das mit einer so kleinen Macht/ als etliche meineten/ solches geschehen köndte. Insonderheit warumb Brasilien nicht anzugreiffen.

Daß sie daselbsten/ etlicher örter sich bemächtigen/ und neue Festungen bauen köndten/ möchte ihnen nicht fehlen/ weil das Land so groß; allein sie würden damit anders nichts gewinnen/ als die Asche vom Zucker/ Pflantzwerck und den Zuckermühlen; welches die Portugeser lieber alles in Brand stecken/ oder ins Gebirg schaffen würden/ als daß sie ihren Feinde einigen Genieß davon gönnen solten: Hätten auch über das nichts gewissers denn einen schweren Krieg zu Wasser und Lande/ ohn einigen Gewinn/ gewißlich zu erwarten; wodurch die Company sich selbsten verzehren und verderben würde: denn es wäre da nicht/ wie in Holland/ da man das Volck nur auß den Guarnisonen auff einen Anschlag mit nehme/ und als der mißlungen/ sie wider nach Hauß ziehen liesse/ sondern es wäre zu weit über See gelegen/ daß wenn der Anschlag nicht gerathen solte/ die Thorheit und Fehler gar zu viel würde gekostet haben. Daß sie durch Eroberung etlicher Plätze und Fortten wenig nutzen dannen schaffen würden.

Daß die Portugeser der Castillianer Feinde/ wäre zwar war/ aber darauß folget nicht also fort/ daß sie ihnen zu fallen würden und wären nur lautere Einbildungen/ ohne einigen Grund: Denn ob sie schon der Castilianer Feinde/ so weren sie doch nicht ihres Vaterlandts deß Königreichs Portugal Feinde (welches sie mehr/ als einige andere Nation das ihrige liebten) und viel weniger ihrer Eltern/ Brüder/ Freunde/ ja Frauen/ Kinder und Güter/ die sie noch viel in Portugal hätten/ und durch solchen vermeinten Abfall verlassen und verlieren müsten/ wenn sie mit uns zusammen spannen wolten; daß doch wenig zu glauben auch nur eintzig daher/ weil sie uns für ketzer hielten. Erkläret auch dieses mit viel andern Exempeln/ und sonderlich mit dem/ so täglich in Ost Indien fürliesse/ da uns keine Portugeser zufielen/ sondern bezeigeten sich so hefftige Feinde/ als die Castilianer gegen uns: Wie auch mit dem Zuge deß Königs Don Antonio, mit den Engelländern und Portugal/ der wenig Portugeser auff seine Seite bekam. Daß man auff der Portugesen Abfall keine Rechnung zu machen.

Die sich auff der Juden Hülffe verliessen/ baueten auff ein Eyß/ so eine Nacht alt/ weil daß so ein treuloß/ leichtfertiges und verzagtes Gesinde/ und allen Christen so feind/ daß sie lieber hundert tausend davon solten umb den Halß bringen/ Noch auff Juden Assistentz.

oder

oder tödten sehen / als hundert Ducaten Schaden an ihren Gütern leiden.

Weniger auff die Sclaven.

Ebenmässige Einfalt wäre auch sich auff der Sclaven Auffstandt zuverlassen / als die unbewaffnet und kleinmütig nicht viel außrichten / und weil sie uns sehr wenig kennen / von den Portugesern leicht überredet werden köndten / daß sie es viel schlimmer bey uns / als bey jhnen / haben würden.

Beschluß / und wie dannenhero der Holländer Fehler und Infortun ihme nicht beyzumessen.

Diese und viel mehr andere gute Warnungen habe ich damahls wegen des gedachten Vorhabens gethan: Darauß der gutherzige leser gnugsam spüren kan / daß ich / oder die gute Sache / so damahls von mir getrieben worden / nicht ursach seyn an den Fehlern / so die Holländer begangen / und daß derselbige / welcher solches mir oder der Sachen zu schreiben wolte / eben thu / als wann die / so böses gethan / schliessen wolten / das andere Leute auch kein gutes thun könten / oder die Schuld ihres Unheils deme geben wolten / der sie darfür gewarnet. Denn anstatt dessen / daß ich ihnen dazu gerathen haben solte / habe ich das Unglück / so ihnen wiederfahren würde / wenn sie es also anfiengen / gleichsam zuvor gantz Sonnenklar abgemahlet / und ihnen für die Augen gestellet.

Welcher Gestalt der Verlust der Baya noch für ein Glück zu schätzen.

So anderst dieser Verlust der Baya noch für ein Unglück zu achten seyn möchte / in Betrachtung / daß / wo sie den Platz nicht wieder verloren hätten / solcher vermeinter Gewinn und Besitz der Baya sie in den äussersten Verlust und Untergang endlich hätte bringen werden / in dem sich die Company dadurch gäntzlich verzehret haben würde / weil sie Jährlichen viel grösser Unkosten ohne Geniessung einiges Gewinnes / zur Erhaltung derselben hätten anwenden müssen.

Wie über dem allen ihr Anschlag auff die Baya übel gegründet gewesen.

Es war aber auch der Anschlag auff die Baya über dieses alles auch gantz unzeitig / und nichts anders zu allen seiten / als eine dem erscheinenden event nach / Glückselige Thorheit / weil gesagt wird / daß die in der Baya stärcker / als das Niderländische Kriegs Volck / gewesen: daß aber die Baya durch ein sonderbahres Glück also gewonnen ward / machte der Holländer domahlige Keckheit / und der Portugeser unvermuthete Furchtsambkeit. Wer hatte aber die Verwalter der Company eben versichert / daß die Portugeser ihrer also gar vergessen / und ihrer Schuldigkeit nicht nachkommen solten? Denn wie gedacht / sie sich nicht so gar ungewöhnlich Ubel gehalten hätten / wäre die Reise vergebens gewesen.

Wodurch die West Ind. Comp. in Holland auffgehaltē / und endlich noch so übel angefangen.

Beym dritten Punct halte ich dafür / daß der günstige Leser schwerlich soll glauben können / daß eine so hohe Sache / die so klärlich fürgebracht / und so reifflich erwogen und allerseits sehr gut befunden worden / so lang hätte können auffgehalten / und nach so vielen vorhergehenden Tagefahrten / Consultationen, Anweisungen und Warnungen / noch letzlich so unrathsam und übel angefangen werden / wer aber die Regierung in Holland ein wenig verstehet / und was allhier weiter folget / betrachten will / wird sich nicht deßfals verwundern. Will derohalben auffs kürtzeste die Ursachen solcher Hindernüß und übelen Beginnens erzehlen.

Ursach / deß Advocaten Barnefeldts Autoritet und listige Practicken Werck wieder dieses Wiewol er eines bessern überwiesen / und selbsten bekentlich.

Bemelte Sache nun / ist fürnemlich auffgehalten und verhindert worden / durch den Advocaten von Holland / Johan von Olden Barnefeldt / der diesem Werck gantz entgegen war / und solches durch seine grosse Autoritet sehr hindern kondte: Wenn ich auch nach der länge erzehlen solte die List und Practicken / welche er angewandt dieses Werck zu rück zu halten / und mich von meinem Fürnehmen abzuziehen / würde es ein besonder Historienbuch geben: Demnach er aber solches in seiner Verantwortung selber bekennet / darff es keines weitern Beweises.

Er saget zwar unter andern an gedachtem Orth / daß er auch sothanes Werck wolte befördert haben / wenn er es gut / und dem Lande nutzbar befunden hätte. Mit was Sinn oder Gewissen erwehnter Barnefeldt aber dieses geschrieben haben mag / mag ich nicht leicht erforschen. Denn als ich einmahl über 3. gantze Stunden für den Commissarien der Herren General Staden mit ihm über diese Sache disputirt (da ich zuvorhero durch S. F. D. den Printzen von Uranien / hochseligster Gedechtnüß / und andere Herren / vor einem bösen und ungeneigten Willen zu der Sachen /

viel

vielfältig gewarnet worden) und er alles/ ſo er erdencken konte/ mich hinterſich zu treiben/ fürgebracht hatte; ward er doch zu letzt ſo weit von mir gebracht/ daß er wie erſchienen wieder ſeinen Willen und Gemüth gewonnen geben/ und bekennen muſte/ daß die Sache gut und thunlich wäre: Als auch eben hievon ſolcher Bericht und gedachten Herrn Deputirten und Commiſſarien an die Herrn General Staaten gebracht worden/ ward darauff einhelliglich beſchloſſen/ mit dem Werck fortzufahren. Hette aber der Advocat damals noch andere Gründe gehabt/ die er mir als der ich etwa gar zu gering dazu/ nicht hette offenbahren wollen/ würde er doch auffs wenigſt den andern Herren/ die mit ihm von gleicher Hoheit und Anſehen waren/ oder ja dem Gubernatori des Landes dieſelben endecket haben: ſo aber mit dem gerinſten nicht geſchehen. Demnach er aber nun ſeine Straff erlitten/ und uns daran nicht viel mehr gelegen/ wollen wir es auch hiebey bewenden laſſen: Und auch nicht viel reden von denen Urſachen/ die zu dieſem Werck hetten bewegen und antreiben ſollen/ ſondern zu der andern Urſach/ dadurch dieſes Werck ſo lang auffgehalten worden ſchreiten.

2. Urſach/ die überbliebene Factioniſten; und Streit über den Tenor und Puncten deß Privilegii: erreget; Von eigennützigẽ und ehrgeitzigen Magiſtraten und Städten.

Und ſolche iſt dieſes: Nach des Advocaten Todt/ kam eine neue Hydra herfür/ die ſo ſtarck war/ daß Herculis Kräffte ſie nicht hetten mögen überwinden/ viel weniger die meinigen. Denn neben dem/ daß meiſt alle die jenigen/ ſo noch in der Regierung von des Advocaten faction überblieben waren/ ſich mir wiederſetzten; So fiel auch über das Streit für/ wegen des Octroy und Privilegii, wie oben gemeldet.

Erſtlich/ waren dißfalls wieder mich viel Magiſtraten aus den See-Städten/ welche/ weil ſie ſahen das Vortheil/ ſo die Bewindheber oder Verwalter der Oſt-Indiſchen Compagny hetten bey ihrem Privilegio/ gerne wolten/ daß dieſes auch auff den Fueß gerichtet würde.

Darzu kamen fürs ander/ die Magiſtraten/ ſo bereit ſelbſt ſolch Verwalter bey der Oſt-Indiſchen Compagny waren: welche weil ſie wuſten/ daß ihre Octroy oder Privilegium nunmehr zum Ende lieff/ ſich befahreten/ daß daſſelbige hernachmals auch etwa verändert/ und nach dieſem geſtellet werden möchte.

Etliche Städte/ zum dritten/ ſo gleichwol wenig darzu einzubringen vermeinten/ wolten es alſo gefaſſet haben/ daß ſie eben ſo viel Außrüſtung/ Stimmen und Gewalt bey dem Werck überkommen möchten als andere/ die viel einbrachten/ welches ich hoch ſchädlich zu ſeyn erwieſe.

Die Magiſtraten einer gewiſſen Stadt fürs vierdte/ ſagten mir außdrücklich/ daß ſie wie in der Oſt-Indiſchen Compagny alſo auch bey dieſem Werck die vornehmſte Direction haben wolten/ oder es ſolte nimmermehr eine Weſt-Indiſche Compagny auff die Beine kommen.

Etlichen Ungünſtigen.

Es waren auch/ zum fünfften/ unter den Herren/ die gerne die Belohnung und Ehre von dieſem Werck auff ſich bringen wolten/ und dannenhero alles was ich wuſte/ von mir außzufiſchen/ ſolches für das ihre zu verkauffen/ und mich umb die billige recompens meiner Sorg und Arbeit bößlich zu bringen/ vermeinten: welches ich aber mir nicht wol rahtſam befandt; und darüber lud ich auch derſelbigen Ungunſt auff mich.

Undanckbaren.

Andere/ zum ſechſten/ nach dem ſie höreten/ daß ich von einer billigen Vergeltung oder Recompens anfieng zu reden/ vermöchte daſſelbige/ ihrem undanckbarn Gemüth nach/ nicht zu vertragen/ ſuchten derowegen alle Mittel zu hindern/ daß meine wolgemeinte Anweiſungen nicht ſtatt haben konten/ auff daß man hernacher ſagen möchte: Mann iſt euch nichts ſchuldig/ denn man hat euch oder eurem Gutdüncken nicht ſehr gefolget.

Ehrſüchtigen.

Es ward mir auch von vielen die Ehr nicht gegönnet; daß ich ein ſolches Werck ſolte geſtifftet haben; vermeinten/ es wäre wieder ihre Reputation, wenn ſie bekenneten von mir etwas gelernet zu haben/ und begegneten mir mit harten ſauren Worten mich zu überſchnarchen/ verdroſſen zu machen/ und von meinem Fürnehmen abzuſchrecken.

Vornemblich/heimlichen erkaufften arglistigen Practicanten.

Das fürnehmste/und ärgeste aber / zum siebenden / war dieses; Daß aus dem kabbeln deß Wassers wol zu spüren war / wie etliche blinde Klippen unterm Wasser lägen: Denn wann die Herrn General Staden etwas von meinen Schrifften an die Staten von Holland schickten/daß sie die lesen solten; wenn ich auch etwa eine Schrifft eingabe; oder wann sonst in ihrer Versamblung meiner gedacht ward / so funden sich etliche / die anfiengen zu ruffen und zu schreyen nicht anderst als wenn man ihnen ihre Schwehr angerühret hette/und als wenn sie einen heimlichen Schaden hetten/in dem sie etwa mit Spanischen Pistolen gar hart verwundet waren; und diese wusten aller anderen Köpffe nach dem ihren so artlich zu lencken / daß sie dieselbigen überredeten/ es könte anderst nicht seyn / als; Ich müste gewiß von Spanien etwa mit Geld erkaufft und umbgewandt seyn/daß ich dieses Werck an itzo an demselben Fortgang / wie sie es anordneten/hindern wolte. Ob nun zwar dieses eine sehr grobe subtilitet war/nichts desto weniger ward es von etlichen Beysitzern also auffgenommen / das endlich mein Fürgeben verdächtig gehalten ward / und man dannenhero sich desto weniger zur Enderung des Privilegii oder meiner gebührlichen Recompens verstehen wolte. Und diese seynd die fürnehmsten Ursachen / die das Werck auffgehalten und zu rück gejagt haben.

Durch welches alles denn das Werck nicht allein verzögert/sondern auch verdorben worden.

Es ist aber wegen obbemelter Ursachen das Werck nicht allein eine gute Zeit zurück gehalten/sondern auch hernachmals noch übel und gantz unrathsam angefangen wordē/ dieweil also die nöthigsten Sachen außgeblieben / und man zum Grund und Erfahrung der rechten Beschaffenheit der Sachen nie gelanget; man hat auch dem Feinde Zeit gegeben zu seiner Verstärckung/und dadurch viel gute occasionen versäumet.

Wie sich der Autor bey diesem allen verhalten.

Als ich nun sahe / daß sie bey ihrem Privilegio beharreten / und mir dadurch die Hände gleichsamb gebunden/ und alle Hoffnung abgeschnitten war / das jenige / so ich zu deß Landes besten im Sinn hatte / zu Wercke zu richten / so verweigerte ich mich derhalben dasselbige zu wiederholen / was ich ihren Deputirten communiciret und berichtet hatte; als auch ihnen von neuen etwas mehrers und wichtigers davon zu offenbahren.

Wie er viel darüber geschrieben/ auch viel Unterredung gehalten/

Denn der günstige Leser hiebey wissen wolle / daß ich zuvor zwar über hundert Stück von Discursen, Deductionen, Remonstrationen, Requesten, Memorialen, &c. an die Herren General Staden deßfals eingegeben / und nicht weniger als so viel mündtliche Unterredung mit ihren Deputirten und Commissarien davon gehalten.

Die Vornembsten Secreta aber allzeit beybehalten.

Jedoch aber die vornembste Remonstration oder deduction darinnen ich meine übergebene Puncten bewiesen / wie in bemeldter Summarischen Erzehlung gemeldet/ noch niemahls von mir hatten gegeben / sondern dieselbe ward allein in meiner Gegenwarth abgelesen: Wie ich dann auch noch niemahls anzeigen wollen / wie und an welchem Orth man die Sache anfangen solte/ und was der gleichen anders mehr / und solches allzeit an mich behalten/ biß ich alles also geordnet befinden würde / daß mans ins Werck richten köndte.

3. Ursach: Allzu zeitige Bestellung der Verwalter.

Dem Werck ist inmittels ferner nicht geringer Schade dahero zugestanden/daß wieder meine Warnung und gute rationes Directoren oder Verwalter bestellt wordē/ ehe die nothwendige Summa deß Geldes eingeschrieben war: Denn weil die Directoren neu ankamen / die Sache nicht verstunden / und keinen Bericht davon die verständigen zu Begnügen geben/noch mit gutem Fundament einigen sonderbahren Gewinn anweisen kondten / machte solches viel Leute rückwendig / daß sie nicht einzeichneten. Worzu dann auch sehr halff / das etliche von solchen Verwaltern der Gemeine nicht angenehm waren: wie denn auch das etliche Leute in dem sie also keine Hoffnung auch zu solcher Verwaltung zu gelangen / haben könten / dem Werck den rücken zukehrten/und davon blieben.

Wie endlich zu Sachen gegriffen.

Hiebey aber so wardt mir nachmahls auffs neue von den Herrn Staden anbefohlen / daß ich mein ferneres Begehren und anbringen schrifftlich auffsetzen und über-

übergeben solte: welches dann also gestellet war / daß die Herren deputirte, so von den Herren General Staten zu etlichen mahlen hiezu verordnet waren / es gantz billig und gut befunden; wie auch S. F. D. der Printz von Uranien hochlöblicher Gedächtnus.

Denn bey den Herrn General Staten oder S. F. D. noch dem fürnehmsten Adel im Lande und etlichen Städten / die keine sonderbahre Außrüstung der Schiffe oder Cammern dabey zu haben gedachten / ist niemahls weder deß Privilegii, noch meiner Recompens, oder der gantzen Sachen halber / einige difficultet gewesen / welches mir dennoch die Hoffnung erhält / in Ansehung der Gerechtigkeit / so Ihre Hochmögenheit in allen ihren Actionen leuchten lassen / daß mit der Zeit / wenn die schlimmen humoren in Holland evacuiret seyn möchten / mir noch wol werden möchte / was ich mit so viel Mühe / Arbeit und Unkosten verdienet habe.)

Und dem Autori bey allen angefüget.

Allein die Staten in Holland wolten meinem Suchen keine statt geben: und da also hierüber und wider dieselben auch die Herrn General Staten nicht weiter konten / ward der Schluß gemachet / daß man mir einen Unterhalt von vier tausend Gülden jährlich geben / und ich dagegen mich bemühen solte / auff das Privilegium, wie es da an sich selbst gestellet war / mehr Geld bey den Leuten auffzubringen.

Ausser den Staten von Holland / uñ was drüber decretiret;

Welches beydes ich aber vieler Ursachen halber nicht wollen annehmen / unter andern darumb / weil gantz keine Gleichförmigkeit zwischen gedachter provision und den Unkosten so ich dißfalls auffgewendet / samt dem darüber erlittenen fast unsäglichen Schaden: Und dann auch weil ich wol greiffen konte / daß mit einem solchen Privilegio wie das gestellet war / nicht viel außzurichten seyn würde.

So aber ihme nicht annemblich.

Als aber hernachmals die Patent wegen des Einlegens nun bereit angeschlagen gewesen waren / unterdessen aber der vierdte Theil deß nothwendig hierzu gehörenden Geldes noch nicht eingezeichnet / und man also nicht wuste / aus welchem Holtz die Pfeile zu machen: So verordneten die Herren Staten von Holland endlich Commissarien, die mit mir wegen meiner recompens handlen solten: Als nun dieselbigen mich einmal oder zwey gehöret / davon auch mit S. F. D. dem Printzen / welcher mich und meine Sache jederzeit höchlich recommendirte, geredet / und Bericht ihren Principalen eingebracht hatten / bekame ich in ihrer Principaln der Herrn Staten von Holland deliberation von neunzehen Stimmen sechzehen auff meine Seite / und ward darauff den Commissarien befohlen mit mir weiter zu handlen / und gewissen Vergleich zu treffen.

Wie setzt noch eine neue Commission angeordnet von Holland.

Allein da überfiel mich / oder vielmehr das Land ein unverhofftes neues aber hefftiges Unglück / in dem einer von den Commissarien verreisen muste / und ein ander aus den fürnehmsten Factionisten an seinen Platz eingestellet ward. Dieser nun (der zuvor seine Mittgesellen weidlich in der Brühe hatte stecken lassen / und meisterlich den Kopff aus der Schlingen gezogen / an jetzo auch noch in vornehmen Verrichtungen / das Land betreffend / gebraucht wird / ohn einiges Bedencken / daß sehr gefährlich / einem versöhneten Feind zu trauen) trug gantz keine Zuneigung zu mir / darumb / daß ich die Compagny / wider sein und seines Anhangs Willen / forttriebe / und daß ich in wehrender Friedens-Handlung in unterschiedenen Schrifften / die ich den Herren General Staten übergab / ihr Fürnehmen hatte helffen gutes Theils verhindern: Aber fürnemblich / weil zu der Zeit mir etliche heimliche Avisen waren vertrauet worden / dadurch S. F. D. der Printz von Uranien viel geheime Verständnüs und Correspondentien, die etliche unter ihnen mit des Feindes Commissarien hielten / zu wissen bekam. Derowegen er bemeldter mein guter Gönner / dem dieses nicht unbewust / die Gelegenheit in Acht nahm / und als eben an ihn kam Relation zuthun von dem jenigen worüber man sich mit mir verglichen hatte / dißfalls eine so spöttliche Relation bey den andern von der Hydra anbrachte / daß alle die andern Köpffe auch dadurch gleichsam mit einander wider auffschossen / Muth und Leben überkamen / und

Unglückhaffter Verlauff derselben.

nachmals in dasselbe nicht verwilligen wolten / was ihre deputirte mit mir bereit geschlossen hatten. Ihre vorgewandte Ursach war dieses / daß / wenn man mir ein solches verwilligen solte / meine Person als dann alle Ehr von diesem Werck allein erlangen würde.

Warumb derselben Schluß ihme nicht annehmlich.

Sie wolten mir wol eine gewisse Summa Geldes verordnen / das überige aber solte ich in ihre discretion stellen. Solches aber wolte mir nicht rahtsam oder thunlich bedüncken: Denn weil ich sahe / daß sie / zu erfahren das jenige / so ihnen gantz nothwendig zu wissen war / nicht wolten willigen in das / so die Herrn General Staten und ihre eigene Deputirte für redlich und billig erachteten: so hatte ich mich viel weniger favor und ein viel ärgers zu befahren / wenn ich mich gantz entblösset hette / und alle meine Pfeile nun verschossen gewesen wären.

4. Ursach: Veränderung und Unerfahrenheit der Abgeordneten auf den Versamlungen.

Es hat auch gleichfalls grossen Schaden diesem Werck gebracht / daß die Vroedtschappen oder Rathspersohnen der Städte / die auff die Tagefahrte und Versamlungen geschickt worden / fast bey allen solchen Versamlungen geändert wurden; welches denn erfodert hette / daß ihnen jedes mal gantz neuer Bericht des gantzen Wercks gethan worden wäre. Die Pensionarii oder Syndici und Secretarii etlicher Städte erschienen zwar gewöhnlich: Allein weil ihre meiste Weißheit im Latein bestunde / und mit vorgefasten falschen Meynungen oder Vorutheilen eingenommen waren / überredeten sie gar leicht geachte solche Personen / die also immer neue dazu kamen / und welche die meiste Wissenschafft in dem Beutel hatten / daß es der Mühe nicht wehrt wäre mich zu hören / oder meine Schrifften zu lesen; weil ich mit keiner Lateinischen Weißheit begabet war / auch nicht grosse Wissenschafft in meinem Beutel hatte. Wann diese nun also unterrichtet und disponirt zu Hauß kamen / beredeten sie ihre Principalen / daß Kukumern Laternen wären.

5. Und daher der Rathe in Städten / wie auch sonderlich der Verwalter Unwissenheit

Kamen also die Vroedtschafften oder Räthe in den Städten zu keiner rechten Wissenschafft und Kändtnüs des Wercks; und noch viel weniger die Verwalter / welche meistentheils so nüchtern und unwissend in diesem Handel waren / als ich in dem was der grosse Cham thut: ohne das unter ihnen etliche wahren / die da etliche Länder und Königreiche / so im Privilegio außgedrückt / zu nennen wusten.

Woher der Anschlag auff Brasilien / und warum er nicht gut.

Dannenhero dann auch / weil die Sache endlich ja so weit kommen war / daß sie nu ja etwas thun musten / so muste vor andern / Brasilien / weil sie das am besten zu kennen vermeinten / Haar lassen. Es waren zware auch unter ihnen / so hierinnen sich vernehmen liessen / daß man dennoch auffs wenigste dem Spanier Abbruch hierdurch thun würde: Und dem war auch also: Allein der Schade den sie ihm hiemit könten oder gedachten zuzufügen / war zuvergleichen mit dem / so ein armer Mann ausserhalb Landes / einem Reichen / so innerhalb Landes wohnet / und daselbst seine Freunde und gute Gelegenheit hat / in Außführung eines Processes anthun kan; denn dieser mus zwar auch Unkosten auff solchen Proceß wenden / aber weniger als der Arme / kan derselben auch besser entrathen / außwarten / und endlich den Armen verzehren und verderben.

Digression und discours von dergleichen Anschlägen / etc.

Vnd weil ich auff diesen discours kommen / kan ich nicht fürüber hie zu gedencken / daß ich die Zeit meines Lebens viel dergleichen Anschläge / dem Feind Abbruch zu thun / erkandt / so meistentheils zum Schaden deß / der sie vor die Hand genommen / hinauß geschlagen; Darumb daß er nicht eigentlich gegeneinander abgewogen seine und deß Feindes Macht und Vermögen / und den Schaden / den er thun und zugleich auch dabey leiden würde; als zum Exempel: Es wil einer seinem Feinde / der viermal mächtiger ist / als er / einen Abbruch thun / rüstet auß eine Flotta von Schiffen die ihm zustehen kommet an Heuer oder Sold des Schiff-Volcks und Soldaten / Proviant und Munition / sechzehen Tonnen Goldes; damit laufft er dem Feinde etliche Oerter ab / verbrennet Städte / Dörffer und Schiffe / und thut den Unterthanen deß Feindes viermahl so viel Schaden / als ihm seine Außrüstung kostet;

ret: dieſes/meinet dann mancher/ſey eine groſſe Sache/iſt aber in Warheit damit noch wenig verrichtet. Denn die mächtige Herrn und alſo etwa fürnehmlich der König in Spanien/mit dem ſie die Holländer zu thun haben/läſſet ihm dieſes nicht ans Hertze/ſondern nur an die Haut kommen; und ſaget der Spanier: die Seele gehöre Gott zu (wo nicht etwan/mit Urlaub/der Babſt zu Rom/oder ſeine Pfaffen/ein Recht daran haben wolten) aber der Leib und das Gut komme ihme dem Könige zu/und der etwa auff die maß todt geblieben/ſey wol geſtorben/weil er für ſeinen König das Leben gelaſſen: Seynd dann der Privat-Leute ihre Häuſer oder Schiffe verbrand/oder Güter geraubt/die mögen ſie wider bauen oder erwerben: Der König verleuret alſo noch alhier wenig/weil er nichts für Schaden rechnet/als ſo viel ſeine eigene Mittel und Einkommen dadurch etwa verringert werden. Geſetzt nun/daß ſolcher dem Könige an ſeinen eigenen intraden geſchehener Schade ſich auch auff ſolchen Fall auff ein drey oder vier Tonnen Goldes belauffe: So hat doch gleichwol der von minderer Macht ſein Capital/der ander nur die intereſſe oder Renten ſeines Einkommens drüber verlohren/und verkrieget/und laufft alſo der Schwächſte ſich ſelber zu todt. Man ſagt ſonſt auch wol/daß viel Hunde der Haſen Todt ſeyn: Allein das mus nur von Haſen/und nicht von Löwen/Elephanten und anderen Thieren/die das blaffen der Hunde gar wenig achten/weniger von einem Biß hincken/verſtanden werden: Wenn man aber ſich anſtellet/als die Engliſche Doggen ſo zu den Stier-Jagten gewehnet ſind/ſo hat man ſeine Schantze etwas beſſer vorſehen: Denn dieſelbe wiſſen ihr Wiederpart ſo gleich und wol zu faſſen/daß ſie ihn ſtracks halten/damit er ſich nicht rühren könne/dahero ihm ſeine Krafft nnd Waffen nichts helffen mögen: und wenn ſie ihn nicht recht faſſen/und er einen davon auff die Hörner bekompt/wird derſelbe gewiß ungeſchändet und unbeſchädiget nicht davon kommen.

Und zwar nach dem man ſihet/daß Gott dem König in Spanien mächtige Feinde an vielerley Ende erwecket hat/hoffe ich gewiß/ſie werden ihn ſo faſſen/daß er mit der Zeit zur Billigkeit ſich bequemen müſſe/dadurch die vereinigten Provintzen (unangeſehen der gedachten Fehler/groſſen Schadens; auch daß ſie ſcheinbare Todtes Zeichen von ſich geben/und nahe ihrem Fall ſich zu neigen ſcheinen) noch erhalten/und endlich alles Unheils und Kriegs entlediget werden möchten.

Woher die Niderlande noch Hoffnung wieder Spanien: wie wol ſie ihrer ruin nahe ſcheinen.

Ob ſchon ſonſt es viel ſchwehrer iſt/eine Stadt oder Republique, ſo ſich zu ihrem Fall anſchicket und neiget/von ſolcher bevorſtehenden ruin retten/als eine die für verlohren geachtet/auß der Noth wider auffzuhelffen/und zu recht zu bringen: ebener maſſen/als viel weniger Mühe koſtet/einen Stein ſo zu Boden gefallen/auffzuheben/als einen/der noch im fallen iſt/auffzufangen und zu hemmen/wie ſolches mit viel und mancherley Exempeln aus Hiſtorien gar leicht zu beweiſen. Und gibt uns deſſen das Buch der Richter allein gnugſam Gezeugnüſſe; In dem die Kinder Iſrael/wenn ſie einmal in Sünden gerathen/nicht eher ablieſſen oder ruheten/noch zu beſſern waren/biß ſie in eine Dienſtbarkeit des Feindes von Gott hingegeben wurden/und hernachmals die Laſt und unerträgligkeit derſelben empfindend/ihre Gebrechen erkanten/zu Gott mit Ernſt ruffeten/die von Gott zu geſchickte Heylande mit groſſer Begierd auffnahmen/und ihnen helffen lieſſen. Welches dann auch ſeine gute und vernünfftige Urſachen hat; Denn iſt dem Menſchen angeboren hoch und übermüthig zu ſeyn/wann er ſonderlich in Reichthumb oder groß Auffnehmen geräth/(wie es dann ſtarcke Beine ſeyn müſſen/die gute Tage ertragen können:) In dem er aber als dann in ſolcher Hoffart weder ſeinen Gott/noch ſich ſelbſt und ſeinen Feind erkennen kan/ſo muß er darüber nothwendig in groſſe Laſter und Irrthumb verfallen. Und weil der Friedſame nicht länger Ruhe haben kan/als ſein Friedhäßiger Nachbar wil/und die böſen und verkehrten Menſchen weniger müde werden im böſen/als die Frommen im guten/ſo können ſie dieſelben leicht über dauren/und alſo das gantze Corpus anſtecken. Darzu dann weiter kombt/daß ihrer viel in Eyfer der Religion gantz erkalten/auch wol gar abfallen/ſich zu Ketzereyen/Libertinſchafft und Atheiſterey begeben; Daneben gantz

Digreßion und diſcours daß leichter ſey eine zerfallene republique wider auffrichten als die im Falle iſt zu retten: durch Gleichnus/Exempel/und rationes.

gering schätzen die Liebe des Vaterlandes und ihrer eigenen Freyheit; müde werden dafür zu kämpffen / zu contribuiren / zu leiden / oder zu arbeiten; weil sie nicht gefühlet oder vergessen haben / wie schwehr und hart die Last der Dienstbarkeit ein frommes / freyes / rediches Gemüth drücke / und was für Gewalt / Uberlast / Drangsahl / Beraubungen / Schändungen / Morden / Brennen / Schimpffieren und dergleichen / sie und ihre Voraltern gelitten; überreden sich selbsten / der Teuffel sey so schwartz nicht als man ihn mahlet. Stellen also ihre Pflicht in vergessen / werden dispost und geneigt sich durch gute und süsse Wort / Hoffnung guten Unterhalts / Vergeltung / und anderer grossen Dinge / verführen und betriegen zu lassen. Ja ihrer viel kommen so weit / daß sie auch unter dem Titul deß Friedens / und / das unnöthige Blutvergiessen sampt aller Ungelegenheit / die der Krieg mitbringet zu vermeiden / sich bemühen / der Obrigkeit gern das Schwerd aus der Hand zu schwatzen / und die zu bewegen / daß sie die Beschützung so viel tausend armer Unschuldiger frommer Menschen und Unterthanen / nach deren Blut den Feind so sehr dürstet / auff eine Seite setzen / und nachlassen. Geschicht aber nicht alles so sehr dem Ubel / so aus dem Krieg erwächst fürzukommen; als zu Zeiten / daß sie / auch mit ihrem eigenen Schaden und Verderben / sich nur an ihren eigenen Mit-brüdern und Landsleuten rechen oder etwa in trüben Wasser nach Lust fischen möchten. Welche disposition, Trägheit und böse Zuneigung sehr schwehrlich / wann sie einmal in den Gemüthern Wurtzel geleget / außzurotten ist / ehe man das Joch und die Last gefühlet. Wann aber die unerträgliche Last der Dienstbarkeit / darunter sie sich selbst gebracht / sich eräuget / so fallen sie auff die Meinung / und resolvieren sich endlich: Es sey viel besser gestorben als also gelebet; und sehen sich als denn mit außgestrecktem Halse nach Hülffe umb: Wann nun einige Gelegenheit / da sie so fleißig Achtung auff geben / zu ihrer Erlösung erscheinet / fällt jederman zu / alle Gefahr / Mühe / und Arbeit gantz gering achtende / wann nur die verlohrne Freyheit wider erworben werden mochte: Welches die Erlösung auch nachmals desto leichter machet.

Regreß zu der Verwalter Unerfahrenheit / erkläret da eine Fabel.

Aber wo komme ich hin? Ich solte auff diese Weise wol aus Schweden in Niderland / und aus dem Kauffhandel in Regiments-Sachen / so ausser meiner Profession ist / gerathen: Will aber wieder dahin kehren / davon ich gekommen bin / nemblich zu den Verwaltern; und solchen Punct schliessen mit einer Fabel von etlichen Affen. Dieselbe kamen einmal einen alten verschlagenen / bey den Menschen aufferzogenen / und wol gewanderten Affenvater zu Hauß / welchen sie zu hofe foderten / und von ihm begehrten zu wissen / was er gesehen und gehöret hatte / Der Alte erzehlete ihnen nach vielen beio la manos , Complimenten , Ceremonien und à la mode krummen Springen allerhand wundersame Dinge; Und unter andern gedachte er / daß die Menschen je schöne Palläst und Häuser hätten / und viel Cammern / Gemächer und Stuben / darinnen sie wohneten; gar sehr an ihnen tadlend / daß sie / die den Menschen so ähnlich geschaffen wären / daß auch viel Menschen ihnen wenig ungleich / so nachlässig wären / und allezeit unter dem blossen Himmel / in Hitze / Kälte / Regen / Wind / Blitz / und Donner / ohne einige verwahrte Wohnung / sich auffenthielten: Diese Vermahnung gefiel ihnen sehr wol / und fragten derhalben / was denn darzu vonnöthen. Die Antwort war: Holtz und Steine: darauff folgete der Schluß / man solte das Werck angreiffen. Allein es gieng ihnen wie mannigmahl vielen Leuten / die / wenn sie einer Sachen Anfang gelernet / und von andern etwas verstanden haben also fort meinen / sie seyn klüger den die gantze Welt / entlauffen ihrem Lehrmeister allzu zeitig / und kommen nimmermehr zu einer Vollkommenheit: Denn wie man nun den Bau solte anfangen / so war da weder Maurer noch Zimmermann / und also alle Arbeit vergebens.

Die doch entschuldiget und die Schuld denen beygemessen wird / die da gehindert / daß die Verwalter

Und eben also ists im Niderland auch hergangen / der tägliche Ruff war: Man muß mit der West-Indianischen Compagny fortfahren. Aber als man zum Werck greiffen solte / wuste man nicht / wo die Hand am ersten anzulegen: Dessen ich jedoch die Verwaltere nicht zeihe / weil diese / nach ihrem Vermögen gethan / was sie

gekont /

gekondt/ſondern die Städte in Holland/ſo verhindert haben/daß die Verwalter keine Wiſſenſchafft von dem überkommen/ ſo ich ihnen in dieſer Sache fürzubringen hatte.

nicht mehr erfahren können/und ſolches ohne alle Urſache.

Da zu man es ja aller Vernunfft und Billigkeit nach hätte ſollen kommen laſſen/weil ich der Angeber des Wercks war: und wär ja auff allem Fall niemand an meine Rede gebunden geweſen/ſondern die Verwalter hetten urtheilen können/ob mein Fürgeben gegründet oder nicht.

Welches dann auch ohn allem ihrem oder des Landes Schaden geſchehen wäre/ dann ich von ihnen hievor nichts begehrete / als nur einen Kuchen aus meinem Teig; das iſt ein Theil der Einkunfften / die ich dem Lande zum beſten einſchaffen wolte / und die ſie ſonſt ungezweiffelt entberen müſten: und diß war noch mit der Condition / daß ich die ſonderbahre Secreta und geheime Sachen S.F.D. dem Printzen von Uranien; und die andern der Verwalter Urtheil anheim ſtellen wolte. Und wann befunden/daß mein Fürgeben kein fundament hette/ ſolte alles das jenige/ was mir zugeſagt / nichtig und von keinen Würden ſeyn: Wie ich dann auch nichts davon bekommen oder genieſſen könte / es hette dann daſſelbige / ſo ich fürgetragen erſt ſeinen vollkommenen Effect erreichet / und ſie den Nutzen bereit in Händen; welches nach meinem Bedüncken ja wol einzugehen war.

Als nun die von Holland am 4ten Julij deß 1623. Jahrs mein Suchen gantz abgeſchlagen/ und die Herren General Staten mich an die Verwalter mir mein contentement zu machen/mit einem Schreiben verwieſen / überliefferte ich gewiſſer Urſachen halber ſolches der Herrn Staten Schreiben noch meine darein geſchloſſene Summariſche Erzehlung nicht; unter andern auch darumb/daß die Verwalter noch nicht beyſammen / und mir nicht gelegen war / darauff zu warten; Dieweil auch die Verwaltere oder die Compagny nicht eben allein / ſondern vornehmlich Jhre Hochmög. die Herrn General Staten ſelbſt / mir für die geleiſten Dienſte ſchuldig waren; Und über das ich bey etlichen Verwaltern groſſe Abgunſt vermerckete; dahero mir von ihnen ſo viel gutes nicht/ als ſie mir vieleicht noch gethan haben möchten/zur ſelbigen Zeit einbilden konte; vornehmlich aber weil ich ſahe/wie man meinen guten Warnungen zu wider/daß Böſes ſchädliche und unfruchtbare nicht unterlaſſen wolte; So hatte ich auch wenig Hoffnung/ daß ſie das gute und nutzbare / welches ich ihnen noch vorzutragen hatte/ annehmen oder belieben würden; und entſchloß derhalben endlich nach vorhergehender Ankündigung / mich mit der Sache nicht mehr zu bemühen/ſondern anderswo auſſerhalb Landes mein Glück zu verſuchen.

Warum der Autor des Wercks endlich gäntzlich müde worden/ ſich deſſen geäuſſert und aufm Land zu S. K. M. zu Schweden gewendet.

Und dieſes iſt das jenige / welches ich zu des gutherzigen Leſers Dienſt hierbey zu fügen nöthig geachtet/ ihn in ſeinem guten Fürnehmen zu ſtercken / und allen Mißtrauen und böſen Gedancken zu wehren; auff daß es ihm auch dienen möge zu einer Warnung / die Klippen an welchen andere Schiffbruch gelitten / zu vermeiden: und dann auch allen böſen Läſtermäulern/ Affterredern und Klüglingen den Mund zu ſtopffen. Zwar ich bin kein Prophet/ daß ich wiſſen könne / was jemandt thun werde; Allein das weiß ich / daß ich in meinem außführlichen Bericht gute Gründe anzeige/ einem jedem zu unſerm heiligen löblichen Werck zu bewegen/hoffe auch daß ſolches alle Verſtändige und Unpartheyiſche urtheilen / und dannenhero dieſes Werck von vielen höchlich ſol beliebet werden: und bin auch deſſen bey mir gantz gewiß/ſo daſſelbe meiner guten Intention nach außſchlagen möchte/ daß ſolches zu vieler Menſchen Beſten gedeyen werde. Das übrige ſtehet in Gottes Hand / von welchem nicht allein alle gute Anſchläge herrühren/ und den Menſchen angewieſen / ſondern auch nachmals der Wille/Muth und Vermögen/ dieſelben zu Werck zu richten gegeben und verliehen werden.

Beſchluß.

Copey L. A.

Einer Deduction oder Supplication-Schrifft / so ich den Herrn General Staten übergeben im Haag Anno 1622. Mens. Augusto, derer in vorhergesatztem Anhang gedacht wird.

Der Titul war:

Summarische Erzehlung dessen / so Wilhem Usselinx an die Deputirte und Commissarien der Hochmög. Herren Staten General, und der Ed. Mög. Herren Staten von Holland und Seeland / zu unterschiedenen mahlen hat angewiesen / so die West-Indische Comp. betroffen.

Auß dem Holländischen von Wort zu Wort in Teutsch gesetzt.

ES hat die Beschaffenheit / Nach dem Supplicant in Castilien, Portugal, und den Insulen Azoores, da ihm viel Heimligkeiten / diese Sache betreffend / zu Theil worden / sich etliche Jahr auffgehalten / und wieder in sein Vaterland gekommen / daß er von Anno 91. und 92. angefangen unterschiedenen Herren / aber insonderheit Keuffleuten / anzuzeigen und zu weisen / wie so grosser Nutz so wol vor sie / als das Gemeine Beste daher erwachsen würde / wann eine grosse Handels Compagny auff Americam angerichtet und stabiliret würde. Weil aber solches dem meisten Theil unthunlich fürkam (als welches damals so schwehr geachtet ward / als leicht es anjetzo von vilen geschätzt wird) ward ihme wenig Gehör gegeben / biß daß er auff Begehren etlicher guten Patrioten, ohngefehr im Jahr 1600. das jenige / so er sonsten mündlich fürgebracht / schrifftlich auffsetzte. Sothaner seiner Schrifft Copeyen / die den Herrn General Staten / auch vielen Städten und Privat-Personen gezeiget worden / erlangeten einen solchen guten Beyfall / daß darauff eine Poliza von ihm außgieng / darinnen dann in Seeland sonderlich stattliche Sum̃en eingezeichnet wurden: Als er aber damit nach Amsterdam auch kommen / ist er von etlichen aus dem Magistrat daselbst gebeten worden / die Sache der Zeit nach etwas anstehen zu lassen.

Als aber die Zeit fast also verlieffe / ohne etwas außzurichten / ist er nachmals wieder in Holland hierüber ankom̃en / und ward die Sache damals allda so weit bracht / daß von den Herren Staten unterschiedene Kauffleute aus unterschiedlichen Orten in den Haag zusammen verschrieben; und er von den Herren Staten von Seeland auch eben dazu abgeordnet worden. Und ob wol bereit daselbst auch ein Privilegium, aber nicht nach seiner Meynung einer solchen Compagny zu ertheilen / entworffen / so ist doch hernachmals durch die damahligen Handlungen vom Trefues dieses alles zu der Zeit auch wieder verhindert worden.

In wehrenter Stillstands-Handlung wendete er / Supplicant, allen Fleiß an / damit die Freyheit des West-Indischen Handels möchte behalten und mit eingeschlossen werden: durch einen schrifftlichen Discurs beweisende; wie nothwendig / nützund fruchtbahrlich seyn solte die Freyheit des West-Indianischen Handels zu behalten. So hernacher in Druck gegeben worden / unter dem Titul Vertogh, hoe nootvvendich, nütende profitelyck, &c.

Zeit wehrendes Stillstandes hat er auch nicht nachgelassen die Sache zu treiben; und weil er sahe / daß niemand aus seinem Schlaff auffwachen / oder daran fast mehr gedencken wolte / so ist er auff gnädiges Belieben und gutfinden S. F. D. des Printzen Moritzen von Uranien sinnes worden / alle Städte in Holland und Seeland durchzureysen / und sie von neuem dißfalls zu informiren: Zu welchem Behulff denn auch von

von den Herrn Staten von Seeland ihme ſchreiben an ihre Deputirte, in dem Haag/ deſſen Befehls/ihm in dem Werck beyzuſtehen/ und hülffliche Hand zu bieten/ertheilet worden.

Und als er faſt ein gantzes Jahr zu Ambſterdam umb Guinea mit ins Privilegium zu bringen (wie denn zu letzt von den Herren Bürgermeiſtern auch bewilliget worden) zu gebracht hatte: übergab er eine Supplication-Schrifft den Herren Staten von Holland/ darinnen er ſuchete/ daß dieſe Sache wider zur Hand genommen werden möchte.

Darauff dann Ihre Ed. Mög. etliche Herrn abordneten ſein Anbringen hierüber zu vernehmen. Und waren derſelben ohngefehr 15. oder 16. Perſonen/ihme ſonſt meiſt unbekant; und ſeines Behaltens unter andern beneben dem Herrn Admiral Opdam, die Herrn Syndici der Städte/ oder wie man ſie da heiſt Penſionarii, als der Herr Witte, Seys, Pavv, Grotius, &c. Der Außgang dieſer Commiſſion, ohngeachtet er kaum zwey Stunden mit ihnen geredet/ lieff dahin/ daß ihre Ed. Mög. gut befunden die Sache wider vorzunehmen; und daß der Advocat Barnefeld ſelbſt ihm dieſen Beſcheid gabe: Ich muß bekennen/daß die Herrn ſehr gros Begnügen haben an dem was ihr fürgebracht habt: gebet euch an bey dem Syndico Pavv, dem iſt befohlen euch zu vermelden/ was ihr ferner thun ſolt; Dieſes aber nun war: daß er Supplicant eine ſonderbahre Schrifft den Hochmögenden Herrn General Staten hierüber eingeben/ und einen jeden von den Herrn General Staten eine beſondere Information oder Unterricht deßwegen thun ſolte. Welches er dann auch dergeſtalt verrichtete/ daß darüber wiederumb eine General Verſamlung aus allen Provintzen/ und zu derſelben auch er beſchrieben/ und darauff beſchloſſen wurde/ mit der Sache fortzufahren/ und dieſelbe wo man ſie zuvor gelaſſen/ wieder anzufangen.

Aber die Herrn Staten von Holland befunden in ihrer bald darauff folgenden Zuſammenkunfft wiederumb für gut/noch ein wenig damit zu verziehen.

Anno 1616. übergab Supplicant abermals eine Requeſte oder Schrifft an ihre Ed. Mög. die Staten von Holland und Weſtfrießland/ ſo zwar erſtlich im April Anno 1617. und noch auff ſein mühſames Anhalten geleſen worden: in welcher er ſich erbotte nachfolgende Puncten zu beweiſen mit der Condition; daß/ wenn ſeyn Vorgeben gut und wolgegründet befunden würde/ er in dieſer Sache gebraucht und nach Würdigkeit derſelben recompenſiert werden möchte/ als nemblich.

Daß die vereinigte Niederlande durch ſolche Compagny mehr würden verſichert und verſtärcket ſeyn gegen den Spanier/ als ſonſten mit allen ihrem Einkommen.

Wie ſie/ wann es Fried bliebe/ ſo groſſen Reichthumb aus Weſt-Indien erlangen könten/ als Spanien nun thut.

Und wenn ſie ja wider in Krieg geriethen/wie ſie obbemeltes nicht allein behalten/ſondern dem Spanier auch/ was er daſelbſten beſitzet/ abnehmen oder alles unfruchtbar machen könten.

Die Mittel anzuzeigen/wie ſie zu ſolchem Werck freywillig zehen Millionen bekommen ſolten.

Und das alle und jede Einwohner des Landes ihren Nutz darauß zu gewarten hetten.

Hierauff befunden die Herren Saten von Holland für gut ſothane Schrifft in den Rath ihrer Hoch. Mög. der Herren General Staten zu bringen:

Dieſelben nun verordneten hinwiderumb etliche Deputierten, ihn Supplicanten abzuhören; als nemblich waren: Der Herr Goch, der Bürgermeiſter de Witte, an welches Stelle nachmals kam der Advocat Barnfeldt, Joachim; Ryſenberg, Bormania mit Nanning, Sloot und Clandt. Als ihn nu dieſe gehört/ und darvon Relation gethan hatten/ward widerumb geſchloſſen/ die Sache von neuen bey der Hand zu faſſen.

Und

Und weil ihme Supplicanten wol bewust war/daß der Stadt Ambsterdam an dieser Sache sehr viel gelegen/ reisete er mitler weil dahin/und gab es den Herren Bürgermeistern zu verstehen/ und erbot sich gegen ihnen Eröffnung obbeschribener Puncten zu thun; die sich dann auch zwar gantz geneigt erzeigten/ ihn bald darüber zu hören: Als er aber etliche Tage darauff gewartet/ empfieng er endlich zur Antwort von Bürgermeister Frantz Heinrich Oytiens in Beywesen der andern Bürgermeister; daß sie zwar antzo keine Zeit haben könten ihn zu hören; sie verstünden aber wol/ daß es eine Sache von grosser Wichtigkeit wäre/er solte sie ihm angelegen seyn lassen/ und bey den Herren Staten im Hage befördern/sie wolten darzu helffen nach ihrem Vermögen.

Weil es aber lang anlieff/ ehe man zum Werck schreiten wolte/und die Sache viel Widersprecher bekam unter denen Herren/so bey denen Versamlungen und Conferentzen nicht gewesen waren und der Sachen keinen Bericht hatten; übergab er im Septembri eine andere Schrifft/ darinnen er sich wieder erbieten thät/ nicht allein die obgemeldten Puncten von neuen sondern über das noch dieses zu beweisen.

Wie des Landes Einkommen also zu verbessern/daß die Gemeinde von allen extraordinari Beschwehrungen/Schatzungen und Aufflagen/ohne einige Verminderung der Einkommen des Landes/ befreyet werden könte.

Welche Schrifft aber zwar niemals von den Herrn Staten von Holland gelesen worden: und sandte er Supplicant zu Außgang des Jahres eine Copey von beyden Schrifften sampt einem Schreiben an die Ritterschafft/ und alle Städte von Holland und West-Frießland/ und ermahnete dieselben/daß sie also/ wie sie es zu des Landes Besten/ gut finden würden/hierinnen sich verhalten wolten.

Mitler Zeit reiset er Supplicant nach Seeland/die Sache daselbst auch zu befördern/ allda verordneten die Ed. Mög. Herren gecommitterte Räthe den Herrn Tenys, Huyssen und Engelinis, ihn zu hören über die bemeldten Puncte: Welche als sie einen Tag acht oder zehen mit ihm Unterredung gepflogen hatten/sich also erkläreten/ daß sie hierinnen auff alles ein gutes Genügen empfangen hätten/und thaten Gott bitten/daß eine gute Resolution zu dieses Wercks Beförderung gefast werden möchte.

Als sie auch den Herrn Staten von Seeland ihre Relation gethan/ befahlen ihre Edele Mögen. ihren extraordinari Deputirten, die damals nach Holland reiseten/ unter andern diese Sache zu befördern.

Unterdessen ließ er Supplicant eine Polyze, sampt underschiedenen Berichten außgehen/ dadurch er bey zwey biß in dreymal hundert tausend Gülden eingezeichnet bekam/und ward noch ein mehrers versprochen. Wie denn auch alles das so nunmehr eingeleget/ mehrentheils auff ermeldte seine Berichte geschehen ist/ und wäre er gewiß zur selbigen Zeit mit der Sache auch also fortgefahren/wenn er von den Herrn Staten General zu Verfassung eines Privilegii nicht beschrieben/ und dadurch verhindert worden wäre: Worzu er aber dennoch zu spät kam: dieweil die Herrn so darzu committiret waren/bey dem tenor des Privilegii der Ost-Indischen Compagny und was zu vorhin entworffen war/ mehrentheils verblieben.

Dieweil aber er Supplicant wol sahe/daß dasselbe Privilegium also nicht gestellet war/daß man darauff Geldes gnug das Werck der Gebühr nach/ und dem Lande zum besten/ außzuführen/ bekommen mochte: Uberliefferte er den Herren General Staten ein anders Privilegium oder Octroy, so kurtz zu vor von ihm entworffen/ und bat umb Commissarien, denen er seine Rationes, warumb er das Privilegium also gestellet/ anzeigen und die auch seine obgeschriebene Puncten und Anerbietungen von neuem erwegen und examiniren möchten.

Darzu nun Deputierten ihre Hoch. Mög. die Herrn General Staten/die Herrn/welche das obbemelte Privilegium abgefasset hatten. Und seines Behalts/seynd bey dieser Verrichtung zum öfftern gewesen: wegen Gelderland: Voigt und Botseler: von

von Holland/Geerit, Jacob Witſen, Teelingen und Brunings: von Seeland/Mannemaker und Magnus: von Utrecht; Ploys und Gerreſtein: von Frießlandt/ Oſterſee und Nanning: von Overyſſel/ etliche die ihm vergeſſen: von Gröningen Schaffer und Goginga, nebenſt vielen anderen deren Namen ihm entfallen.

Als nun das Privilegium wohl durchſehen und betrachtet worden/ befanden die Ed. Herren Commiſſarii daſſelbige beſſer/ als das/ ſo ſie zuvor auffgeſetzet und verfaſſet hatten;

Und ward von den Herren General Staden an die Provintzen geſandt/ daß ein ieder darüber gegen den erſten May künfftig ſein Bedencken einbringen ſolte: ſo aber kaum in einem Jahr darnach erfolgete.

Es ward auch deß Supplicanten Vorbringen und Erbieten/ von Punct zu Punct umbſtändlich und wohl erwogen: in dem ſolche Handelung ſechs Wochen wärete/ in welcher Zeit er ihre Ed. E. zu unterſchiedlichen mahlen höchlich bath/ daß man ihm doch anzeigen wolte/ ob er auch etwan in einem Punct geirret oder zu kurtz geblieben wäre/ er hoffete ihnen allerſeits gnug deßfals zu thun/ weil ihm noch mehr bewuſt/ als er noch zur Zeit zwar gern offenbaren wolte: Darauff dann die Herren ſich erklärten/ daß ſie ein gantz gutes genügen hätten; bedanckten ſich ſämbtlich gegen ihm/ und vermahneten ihn in ſeinem guten Fürnehmen fortzufahren mit Verſprechung groſſer recompens wenn die Sache zum Anfang gebracht wäre.

Was nun für Fleiß/ Mühe und Arbeit er Supplicant noch ferner angewand/ erſcheinet auß den mannigfaltigen Schrifften/ die an die Herren Staden von ihm übergeben worden: und auß denen guten Warnungen/ die er ſo für den gemeinen Staat des Landes als die Company gethan; In dem nun leyder alle Sachen alſo hienauß geſchlagen/ wie er ihnen darinnen vor Augen geſtellet; alſo daß es ihme auch in einigem Punct nicht gefehlet: Iſt auch Menſchlicher Weiſe davon zu reden/ geſichert/ wenn man ihm Glauben gegeben und gefolget hätte/ die Sache gewiß einen beſſern Fortgang gewonnen haben würde/ und viel von unſern Benachbarten Freunden und Bunds genoſſen in dieſelbe Noth darinnen ſie nun ſtecken/ nicht gerathen ſeyn; noch dieſen unirten Niederlanden alſo/ wie an itzo geſchicht getreuet und zugeſetzt werden ſolte. Dann der Feind wäre geſchwächet/ und deß Landes Einkommen mit viel Tauſenden verbeſſert worden/ ſo dem Lande in dieſen Zeiten ſehr wohl zu ſtatten kommen ſolte: Nun aber iſt es nichts als Einbildung und Gedancken/ weil es nicht zu Werck gerichtet worden.

Es gehet Supplicant allhier vorbey alle die Zuſammenkunfft ſo auff der Herren General Staden Commiſſion, wegen ſeiner Recompens für ſeine Dienſt und Anweiſungen einen gewiſſen Vergleich zu treffen/ angeordnet. Wie auch was für ein gutes Genügen und ſatisfaction die Herren Commiſſarien iederzeit empfunden/ auch über denen gantz wenigen und geringen Sachen/ ſo er ihnen unter deſſen nur communiciren wollen/ und das Hauptwerck verſparen/ biß daß über deme was er pretendieret, etwas gewiſſes mit ihme abgeredet worden wäre. So das auch die Commiſſarien der Staden von Holland/ als welche/ nach dem alle und iede Städte eine Copey ſeines Suchens und Begehrens hatten bekommen/ auff gutachten der Herren Staden von Holland mit ihm im April Anno 1622. bereit eines gewiſſens Vergleichs eins worden wahren/ S. F. D. dem Printzen von Uranien Bericht theten/ daß er Supplicant ihnen gut contentament in allen gegeben hätte; angeſehen er ihnen außdrücklich zuvorher angezeiget hatte/ er wolte noch zur Zeit bey ſo geſtalten Sachen nur die Schalen und nicht die Dotter oder Keenberüren.

Es wil auch Supplicant allhier nicht erzehlen/ was für Begnügen S. F. D. der Printz von Uranien/ und S. Gn. Graffen Wilhelm von Naſſau Hochſeliger Memori, über dieſer Sachen iederzeit empfangen: Was für unterſchiedene Befehl von S. F. D. ihm worden/ wegen etlicher Secreten oder geheimen Sachen/ die er S. F. D. dieſe Sache belangend/ entdecket/ und dergleichen mehr zuthun ſich verſprochen

sprochen hatte: Indem S. F. D. nicht gut befunden/ von denen Dingen etwas mehr zu reden/ biß alles im Schwang wäre/ und ihn Supplicanten dabey höchlich und ernstlich vermahneten/ daß er so er seine Person und das Vaterland lieb hette/ keinem Menschen biß zu rechter Zeit etwas mehr davon offenbahren und wissen lassen solte.

So wil er auch nicht viel Wort machen / von den Recompensen und Vergeltungen/ die dannenhero von S. F. D. ihme als hierüber billig und wol meritirt zuerkant worden: wie S. F. D. sich auch bemühet/ daß er derselbigen theilhafftig und fähig werden möchte/ wie solches aus den vielfältigen so schrifft- als auch mündlichen Recommendationen, die S. F. D. an die Hochmög. Herrn General Staten / so auch die Edlen Mög. Herrn Staten von Holland hierüber gethan/ erscheinet.

Zum Beschluß nun gibt Supplicant auff alles das so alhier nacheinander erzehlet / nachfolgende Puncten zu bedencken:

Zum ersten/ ob ihm wegen so trefflicher Zeugen nicht Glauben zu zustellen: umb so viel desto mehr / weil alle Resolutionen, daß man dieses Werck zur Hand nehmen solte/ jedesmahls anderst nicht als einig auff sein Vorgeben erfolget seyn.

Zum andern/ was zu halten sey von dem Urtheil und thun solcher Leute die ihn nicht gehöret / noch seine wolgegründete Außführungen und Beweise gesehen / und nichts desto minder sein Vorgeben gelästert / und als ungegründete und lautere Einbildungen verworffen: Wieder und gegen das Urtheil und Befindung so vieler klugen und verständigen Leute / so ihn über seinem Vorgeben vernommen / demselben allerseits beygefallen/ und es für gut und wol fundiret erkant haben: Ob auch nicht solche Leute für rechte Nabals zu halten seyn/ deren Gehirn mit ihrem Beutel also Sympathisieret, als die See mit dem Mond; indem sie zu Wiederlegung alles des jenigen/ so von Supplicanten vorgegeben wird / nichts anders herbey zu bringen wissen/ als daß etliche seiner Privat Sachen und beginnen ihm nicht glücklich gelungen: gleichsam ob eine so großwichtige Sachen müste examinirt und verurtheilt werden/ nach dem Glück und Unglück des jenigen der sie zu bedencken vorstellet; nach dem alten Sprichwort / glückhaffte Narren bedörffen keiner Weißheit.

Jngleichem gibt Supplicant zu bedencken: wer Ursach daran gewesen sey/ daß diese gute Sache nicht wol von statten gegangen; Er der so unaußsprechliche Mühe und Arbeit auff sich genommen dieselbe zu fördern; und der jederzeit zu vor gewarnet für den grossen Difficulteten und Schwehrigkeit/ so da erfolgen würden/ so man ihme nicht Gehör gebe: oder nicht die jenigen / welche alle in dem sie sich ihme allezeit wiedersetzet / das Werck nunmehr also gestellet und gefasset haben / daß fast gantz keine Hoffnung seyn kan etwas guts dadurch zu verrichten; und dadurch/ wenn es auch noch am aller besten glücken solte/ das Land mit mehr als 50. Tonnen Goldes/ ohne gegen Hoffnung einiger Nutzbarkeit / mus beschwehret werden; an statt daß solches Land/ Jnhalts supplicanten anerbottenen Anweisungen und Versprechen / sehr trefflich dadurch hette sollen erleichtert / und die Gemeinde von allem extraordinario Lasten und Schatzungen befreyet werden.

Uber dieses: so seine Anerbietungen und rationes wol gegründet befunden worden / ob dann wol einige beständige Ursachen solten können erdacht werden / warumb das Privilegium nicht solte gestellet werden nach des Wercks nottürfftiger Erforderung.

Ferner gibt Supplicant zu besinnen. Dieweil nach dem Erkäntnüs und Urtheil meist aller Welt / die Rettung des gemeinen Wesens dieser vereinigten Lande / nechst Gott/ meist hanget an einem guten Fortgange offt gedachten Wercks; Ob dann nicht supplicant nur durch blosse Anweisung so grosser Sachen/ eine ehrliche Recompens verdienet hätte/ wenn er auch gleich nichts mehr sonst bey der Sache gethan hette.

Und wann ja etwa sein ferneres Vorgeben kein Fundament haben / und andere Leute die Sache etwa nunmehr besser als er selbst verstehen möchten / (inmassen

maſſen es denn ſonſt leichter eine Sache verbeſſern als zu allererſt anordnen) Ob er gleichwohl/für ſo viel Mühe/Arbeit/groſſe Unkoſten und ſonderlich Verſaumnis und Hindanſetzung/ſo wohl der Zeit / als ſeines Eigenthumbs und anderwerths angetragenen groſſen Sachen / nicht eine billiche Belohnung verdienet habe: In fernerer Betrachtung; Daß ſolches alles anders nicht als auff Befehl Ihrer Hochmög. der Herren General Staden und S. F. Excell. Printz Mauritz von Uranien; Ingleichen auch abſonderlich/der Edlen Mög. Herren Staden von Holland und Seeland gethan und verrichtet.

Und endlich noch dieſes: Dofern auch ja Supplicanten hohes alter Schwachheit und andere Gelegenheit/oder die Sache an ihr ſelbſt nicht zulaſſen möchte/ daß er hierinnen einige fernere Dienſte thun könnte/ob dann alle billiche Anforderung ſolcher ſeine Recompens ihme damit zu nicht/und er alſo gäntzlich außgeſetzt werden könnte.

Lit. B.

Auff eingegebene und verleſene dieſe vorgeſatzte Schrifft / iſt von den Herrn General Staden nachfolgendes remiſſorial und Schreiben an die Bewinthebber oder Verwalter der Weſt Indiſchen Compagny/ und in demſelben ſolche meine Schrifft zugleich mit eingeſchloſſen abgangen: Welches ich aber aus gewiſſen Urſachen bemelten Verwaltern bißher nicht übergeben wollen/und noch in originali bey mir habe.

Die Staten Generael.

EErentfeſte, &c. Wy ſenden hier bygevoegt ſeeker Sommier-Vertbael van 'tgene Willem Vſſelinx, ſoo aen onſe Gedeputeerde, als van de Edele Mogende Heeren Staten van Holland ende Zeeland, tot verſcheyden reyſen heeft bevveſen aengaende de Weſt-Indiſche Compaignie, vvaer op by vns gelet zynde. Ende beſpeurende daer uyt des voorſ. Remonſtrants grooten toe-geneyghden yver ende affectie, tot den voortgangk ende dienſt van de voorſ. Compagnie, ende om daer toe te contribueren de kenniſſe ende vvetenſchap, ende lange experientie die hy van dit vverck heeft, voor het gemeene beſte, hebben goed gevonden den voorſ. Vſſelincx aen V. L. te addreſſeren, ende den ſelven ſerieuſelijck te recommanderen; Vriendelijck ende met ernſt verſoeckende, dat V. L. gelieben op alles favorabelijck te letten, ende ſulcx te diſponeeren, gelijck de ſelve ſullen bevinden zijne dienſten ende meriten te vereyſſchen, Daer aen ſal ons geſchieden een aengename ſaecke: Daer op ons verlatende, bevelende V. L. hier mede in de heylige protectie van den Almogenden. Vt den Hage den vijf-en-tvvintighſten Auguſti 1623.

Anthonis de Rode.

Ut ter ordonnan. van hochgemelte heeren Staten General.

C. Aerſen.

1623.

Zu Teutſch:

Die Staden General, &c.

EHrnveſte/etc. Wir ſenden hie beygefügt eine Summariſche Erzehlung deſſen/ſo Wilhelm Uſſelinx beydes unſern/und der Edlen mög: Herren Staden von Holland und Seeland Deputierten zu unterſchiedenen mahlen / der Weſt Indiſchen Compagny halber erwieſen/ und von uns wohl erwogen. Dieweil wir dann daraus ſeinen geneigten Eyfer und Affection zum Fortgang und Dienſt gedachter Compagny/und daß er darzu/was ihm durch lange Erfahrenheit kundbar und wiſſend / gantz gerne und willig zule-

gen und offenbahren wolle / erspüren: Als haben wir / in Betrachtung des gemeinen Bestens/gut funden/bemelten Usselinx an E.L. zu addressiren, und mit allem Ernst zu recommendiren, freundlich und ernstlich begehrende/daß E.L. alles wohl und günstiglich betrachten / erwegen/ und darauff/ wie sie/ daß seine Dienste würdig seyn/ befinden werden / gebührliche Verordnung thun wollen. Solches soll uns sehr angenehm seyn / und uns dessen gewis versehende / Befehlen wir E.L. Göttlicher Beschützung. Aussm Haag den 25. Augusti Anno 1623.

't Opschrifft vvas: aen de

Erenveste, Eersame, Frome, Lieve Bysondere. Die Bevvinthebbers van de West-Indische Compaignie opte vergaderinghe van de Negenthiene vergadert

tot Amsterdam.

Lit. C.

Copia eines Schreibens von dem Durchläuchtigen/ Hochgebornen Fürsten und Herrn / Herrn Moritzen von Nassau / Printzen von Uranien / an die Herrn General Staaten unter andern abgangen.

Hooge ende Mogende Heeren, besondere goede Vrienden, Willem Usselincx hefft ons overgelevert de Brieven van V. Hog. Mog. ende daer beneffens aengediend seeckere saecken, streckende tot bevestinge van de West-Indische Compaignie, sulcx als V. Hog. Mog. naerder van hem konnen verstaen: Waer op haer belieben sal alsoo te disponeren, als sy voor den meesten dienst van den Lande ende vortgangh van de voorsz. Compaignie bevinden sullen te behooren.

Ende alsoo de voorsz. Usselincx zedert eenige jaren hervvaerts grote moyte ende veel tÿts aengevvend heeft, in't stuck ende tot avancement van de voorsz. Compaignie, ende daer in seer goede ende nutbare diensten gedaen, in de vvelcke hy als noch met gelychen yver continueert. Soo dat hy vvel gemeriteeret heft dien angaende, in der billÿckheid gecompenseert te vvorden.

Versoeckende hier me de V. Hog. Mog. op syne diensten gedaen ende noch te doen, favorabelycken vvillen letten; Ende hem alsulcken contentement te laten vvedervaren, als V. Hog. Mog. bevinden sullen zÿne diensten te meriteren, V. Hog. Mog. hier mede

Höge ende Mogende Heeren, bysondere goede Vrienden, in de protectie des Almogende bevelende tot 's Graven-vverd den dertighsten Augusti 1622.

V. Hog. Mog. Dienstvvillige Vriend

Maurice de Nassau.

t' Opschrift vvas

Den Hoogen ende Mogenden Heeren die Staten General der Vereenighde Nedderlanden, onsen bysandern goede Vrienden.

Zu Teutsch:

Hoch: und mögende Herren / besondere gute Freunde: Es hat uns Wilhelm Usselinx E. Hochmög. Schreiben wohl eingeliefert/und daneben zu verstehen gegeben etliche Sachen zur Beförderung der West Indischen Company dienende/als E. Hochmög. mit mehrerm von ihm vernehmen/ und darauff / wie sie es zu des Landes besten/und dem Fortgang der bemeldten Company gut befinden/Verordnung anstellen werden. Und demnach erwehnter Usselinx etliche Jahr hero grosse Mühe und viel Zeit in diesem Werck / und zu Fortsetzung gedachter Company/angewandt/und derselbigen sehr gute und ersprießliche Dienste gethan/darinnen auch noch mit gleichem Eyfer continuiret, daß er also desfalls wohl verdienet der Billigkeit nach befriediget zu werden: So ist unser Gesinnen an E. Hochmög. daß dieselbigen seine geleistete und noch künfftige Dienste wohl erwegen / und ihm solche Befriedigung/ als seine Dienste würdig zu seyn/sich eräuget / wiederfahren lassen: E. Hochmög. hiemit als meine Hohe und mögende Herrn und besondere gute Freunde in den Schutz des Allmächtigen befehlend. Datum Gravenwerd den 30. Augusti Anno 1622.

E. Hochmog. dienstwilliger Freund

Maurice de Nassau.

Der Titul war:

Den Hoch: und Mögenden Herrn / den Staden General der Vereinigten Niderlande/ unseren besondern guten Freunden.

MERCU-

MERCURIUS GERMANIÆ.

Das iſt/

Sonderbahre Anweiſung für Teutſchlandt:

Wie beneben dem Allgemeinem

Weſen/der Kauffhandel und Seefarth/und ins gemein alle Nahrung darinnen ſehr zuvermehren und zu verbeſſern: Alſo daß ſelbige Lande hiedurch zu ihrem vorigen Flor und Wohlſtand in kurtzem wiederumb gelangen mögen.

Erinnerung an den Leſer.

LIeber Leſer/Ehe und zuvor ich zum Hauptwerck ſchreite/muß ich dir mit wenigen anzeigen: Daß S.K.M. von Schweden/Allerglorwürdigſten Angedenckens/Kurtz vor dero ſeligem Ableiben/und inſonderheit in Nürnberg/dieſes allhier vorgeſtellte Werck mit allem Ernſt wider zur Hand genommen/und mit Außfertigung des Privilegii auff die Teutſche Nation umbgangen: Auch darauff dazumahl bereit nachfolgender Diſcurs entworffen worden. Weil dann nun dannenhero von S. K. M. als noch im Leben unterſchiedlich darinnen gehandelt / und ſolches auch an ietzo aus gewiſſen Urſachen nochmahln allenthalben dabey gelaſſen worden: Als wolleſt du derowegen dich dieſes nicht irren laſſen: Auch darneben dir gantz keine Gedancken machen/als wann durch gedachtes/zwar uns allerſeits hochTrauriges/Abſterben höchſtermelter S. K. M. dieſem Wercke etwa neue merckliche difficulteten, ſo noch nicht in deliberation gezogen/zugewachſen wären/davon anderswo mit mehren.

Anleitung für Teutſchlandt.

WElcher Geſtalt alle Länder und Städte durch den Kauffhandel und die Seefarth/in ein groſſes Auffnehmen gerathen/und dadurch blühen/ wachſen und zunehmen/ſolches hat die Erfahrung zu allen Zeiten ſo überflüſſig gelehrt und bezeuget/daß es unnöthig einigen Beweis desfalls anzuführen. Gleicher maſſen auch überflüſſig würde fallen/mit vielen Worten zu erzehlen/wie Teutſchlandt durch die Tyranney und Räuberey/wie auch das wilde und unordentliche Weſen des Käyſeriſchen und Spaniſchen Kriegsvolcks ſeiner Nahrung und Wohlſtands beraubet und faſt gäntzlich ruiniret worden/inmaſſen die traurige Erfahrung ſolches aller Orten und Enden gnugſam leider bekannt gemacht. So bezeugen gleichfalls die täglichen Klagen/daß durch die noch immer wärende beſchwerliche Kriegsläuffte die Nahrung je mehr und mehr in Abnehmen gerathen thut/und daß hergegen die Beſchwerungen und Aufflagen täglich zunehmen/davon auch noch kein Ende zu ſpüren oder zu ſehen. Darüber denn viel

Nutzbarkeit der Commercien und Kauffhandels: Und Teutſchlandes übeler Zuſtand.

Leute gäntzlich in solche perturbation und Bestürtzung gerathen/daß sie nicht wissen/ was sie ferner Gewisses zur Hand nehmen sollen / ihr Haus nothdürfftiglich zu unterhalten, und dem noch über Häupt schwebendem Unglück vorzubeugen. Dazu sie auch nicht wenig Ursach haben/weil es der Augenschein gibt/dofern alle Sachen weiter noch eine Zeitlang in einem solchen Zustand wie bißher/verbleiben solten/daß noch unzehlich viel Leute dabey in eusserste Armuth und Elend gerathen und verfallen würden.

Und den anietzo erscheinende höchste Noth die Commercia wieder in Gang zu bringen: Insonderheit durch eine General-Handel Comp. nach Exempel des Reichs Schweden.

Welches alles dieweil es genugsam bekant ist/so erfordert ja die höchste Noth/daß/ dieweil Friede und Ruhe in allen Ständen so bald wohl noch nicht zu hoffen / man auff andere Mittel/Weise und Wege dencke und trachte/dadurch fernerem Unheil uñ Verderb vorgebauet/Teutschland in seinem vorigen Wolstand und Flor gebracht/und bey annoch wärender Unruhe und Kriegsläufften/wo nicht gantz und gar verbessert / doch für endlichen Untergang erhalten werden möge. Dieses nun kan mit der Hülffe Gottes geschehen durch eine solche Company/als S. K. M. in Schweden/mein allergnädigster König und Herr/in dero Reich und Landen zu Verbesserung des Kauffhandels/ der Nahrung und Seefarth/und zu dem allgemeinen Nutz und Wolstand seiner treuen Unterthanen anzurichten/vorgenommen und bewilligt. Wie solches aus dem Privilegio so Seine Königliche Majestät ermelter Company allergnädigst verliehen/welches dann gleichmässig in offenen Druck publicieret, mit mehrem zu ersehen.

Nachricht von der Schwedischen Süder Comp. und Summarischer Inhalt gegenwertiger Schrifft.

Und zwar/in was für Auffnehmen die Reiche und Lande Schweden durch dieses Werck zu bringen/Ingleichen was alle Participanten absonderlich für überaus grossen Nutzen und Gewinn dabey zugewarten: Daneben auch was für Vortheil und Commoditeten das Reich Schweden über Hispanien und andere Länder zu einem solchen Werck in Händen hat; Solches ist in der Company damahls auffgerichtetem Vertragbrieffe/und dem darüber von mir außgefertigten außführlichen Bericht/nach der Länge angeführt und erwiesen / dahin ich auch an ietzo Kürtze halber den günstigen Leser verwiesen haben/für dieses mal aber nur anzeigen und darthun wil; Wie Teutschland dieses Handels theilhafftig werden möge; Und was dasselbe für absonderliche grosse Vortheil auch noch vor Schweden habe: Dabey denn zugleich auch etliche Einwürffe/und was diesem Werck zu wider scheinen möchte/erörtert und aus dem Wege geraumet werden solle.

Wie dieses Werck auff Teutschland kommen: und wie solches gebührlich von S.K.M. zuerkennen / zumahl weil Teutschland hiezu noch vielfältige Vortheil für Schweden hat.

Demnach dann S.K.M. auff mein unterthänigstes Angeben und Anhalten allergnädigst verstattet und bewilligt/daß die Teutschen Nationen nicht allein mit ihrem Gelde in diese Company auffgenommen werden sollen/sondern auch das iedwedere derselben dabey ihre eigene Comptoiren und Außrüstung der Schiffe in ihren eigenen Landen/oder wo sie es ihnen am bequemesten erachten möchten/ihres eigenen Gefallens/nicht minder/als Schweden / Finnland / Liefflandt / oder andere Ihr. Majest. Laude anrichten mögen: Als ist ihnen Thür und Thor zu diesem Werck hiemit gnugsam gewiesen und auffgethan. Daraus dann zugleich S. K. M. hertzliche Affection gegen Teutschland ins gemein und alle und iede Städte und Lande absonderlich klärlich erscheinet; Und gnugsam abzunehmen/daß er nicht allein denselben seine Freiheit/darfür er an ietzo so eifferig und mächtig streitet/sondern auch alles Auffnehmen und Gedeyen höchlichen wüntschet. Denn dieweil dieses Werck dem Reiche Schweden allein zum besten angefangen / an ietzo aber den Teutschen Landen zu ihrem vielfältigen grossen Vortheil für die Schwedischen Lande selbst / gleichmässig Theil daran verstattet/als ist daraus unwidersprechlich zuersehen/aus was inbrünstiger Affection S. K. M. der Teutschen Lande Wolfarth / auch mit was Nachtheil dero eigenen Lande/zu befördern/deroselben höchst angelegen seyn lassen. Hiebey ist ingleichen zu behertzigen/was grosse Ursach männiglich habe sich gegen S. K. M. und die Cron Schweden danckbar zu erzeigen/sothane Väterliche Affection und allergnädigstes Anerbieten gebührlich zu erkennen und hieran nichts zuverseumen / als in einer Sache/die zu Vermehrung eines jeden Nahrung und Wolfarth und Verhütung seines befahrenden Verderbs und ruin überaus sehr dienen thut.

Was

Was nun anlanget die Vortheil/ ſo Teutſchland vor Schweden / oder Schweden vor Teutſchland bey dieſem gantzen Werck haben möchte / ſo kommen dieſelbe nunmehr weder Teutſchland noch Schweden/ abſonderlich zu gute: Wie denn auch von den erfolgenden Gewinnen nicht Teutſchland mehr als Schweden / oder Schweden mehr als Teutſchland zukömmet/ ſondern dieſes alles wird der gantzen Company/und allen Participanten oder denen ſo Geldt mit eingelegt / nach proportion ihrer eingebrachten Hauptſummen / gemein; Dieweil durch dieſe Societet und Verbündnus gleichſam ein Corpus gemachet wird/ alſo das/ was in ermeltem meinem außführlichen Bericht von Schweden gedacht wird/ ſo wohl auch von Teutſchland / oder von dem gantzen Corpore, welches alſo von den beyden gemacht werden ſoll / zu verſtehen iſt.

Was das Hauptwerck betrift/ kommen alle Vortheil nunmehr dem gantzen Corpori ins gemein zu Gute.

Aber in den übrigen beneficien und Nutzbarkeiten dieſes Wercks über die gemeinen Gewinne der Participanten hat Teutſchland groſſen Vortheil vor Schweden.

Beſondere Vortheil und Conſequentien Teutſchlandes vor Schweden.

1. In Verſchickung und Verführung derer Güter und Wahren/ ſo aus der See kommen; So wohl zu Land als Schiffreichen Flüſſen: In Teutſchland / Italien/ Ungarn/ Siebenbürgen/ Polen/ Preuſſen / etc. Welche Wahren unter andern ſeyn; Saltz / Wein / Oele / allerhand Materialien / Zucker/ Gewürtz/ Specereyen/ Artzneyen/ Heute/ Häringe/ Tröge Fiſche/ köſtliche Höltzer / Farben / Baumwolle/ Elffenbein/ Tücher oder Laken/ Carſeyen/ Perſiſche und Chineſiſche Seide/ etc. welche Gelegenheit dann Schweden als einem euſſerſt abgelegenen Lande gebricht.

1. In Verſendung der von der Comp. eingebrachten Wahren.

2. In Erhandlung und Zuführung aus obgedachten Landen / ſo wohl zu Land als auff den Strömen/ derſelbigen Wahren/ ſo die Company zu ihrer Handthierung hinwiederumb benöthigt ſeyn wird: Als da ſind; Schleſiſche und andere Leinwandt/ Zwillich/ Boccaſin, oder allerhand Farben/ Leinwandt/ Parchet/ Hanff/ Flachs/ Papier/ Bücher/ Wachs/ Salpeter/ grobe Tücher oder Laken/ Garn/ garnen oder leinen Schnüre/ Honig / zugerichtete Seide und andere Seidene Wahren / Nürnberger Wahren/ und allerhand Maldereyen oder Eiſenwerck/ etc. Welche Güter alle den ſie von der erſten Hand kauffen können/ und daher mehr Vortheil daraus zugewarten haben werden/ als die jenigen/ ſo ſie mit groſſen Unkoſten aus der ander/ oder dritten Hand allererſt erhandeln müſſen.

2. In Erhandlung derer/ ſo weg zu ſchaffen.

3. So iſt auch in vielen Städten wegen der gröſſeren Mänge des eichenen Holtzes beſſere Gelegenheit Schiffe zu bauen/ als in Schweden/ daraus dann ſolche Nutzbarkeiten und Conſequentien einer Stadt erfolgen/ daß unterſchiedene Städte in Holland gefunden werden / die einig und allein von Schiffbauen ihre Nahrung haben: Denn ohne die Holtzhändler und Zimmerleute unterſchiedene Handthierungen / als: Der Seiler/ Segelmacher/ Schmiede/ Faßbinder/ Tiſchler/ Becker/ Brauer/ etc. in vollen Schwang dabey gerathen.

3. Aus Erbauung der Schiffe/ und daraus erfolgenden Nahrung.

4. So können auch in Teutſchland viel mehr Handwercker / ſo in Seide und Wolle arbeiten/ angerichtet werden: Dieweil die Wolle vieler Orthen gut / und überflüſſig iſt/ und die Seide durch den Perſianiſchen und andern Handel auff einen leidlichen Preis gebracht werden kan/ daher dann vielfältige Handthierungen / als: Derer ſo Wolle abnehmen/ bereiten/ färben/ walcken; Und derer ſo Seide zurichten / entſtehen und floriren werden.

4. Aus Anrichtung mehrer Handwercke.

5. Zu welchem allen denn/ zu Friedenszeiten der wohlfeile Kauff und gute Nothdurfft allerhand Victualien und Eſſenwahren/ ſehr viel helffen wird: Dann dadurch die Arbeitsleute und Taglöhner mit geringen Koſten werden können unterhalten / dannenhero die Wahren auch umb ſo viel deſto wohlfeiler gegeben/ und alſo andern ſolche Wahren zuzuführen und neben ihnen Marck zu halten / verbothen werden wird.

5. Aus wohlfeilem Preis vieler Wahren.

6. So wird auch dieſes Werck einen groſſen Zulauff von Volck verurſachen/ ſo wohl von Kauffleuten / Schiffern / als andern Handwerckern und Arbeitsleuten/

6. Aus grösserem Zulauff des Volcks und darauff folgende Conseq.

dadurch denn die Krämer/Höcker und unterschiedene Handwercker ihre Nahrung verbessern werden. Vornemlich aber werden die Häuser und Landgüter/ allen und ieden Besitzern zum besten/in einen weit höhern Preis gebracht werden können: Gleicher massen wie in Holland geschehen/dadurch den Zulauff der Brabänder/Fläminger und Wahlonen/so sich daselbst niedergelassen/die Häuser in vielen Städten aniezo höher Jährlichen in den Mieten können genutzet werden/als sie zuvor im Kauff gewesen/die Landgüter gleicher Gestalt an ietzo viermahl so theuer verkaufft werden als zuvor.

7. Aus Bedienung mehrer Empter bey dem Werck.

7. Uber dieses/so werden auch bey diesem Werck viel Leute zu unterschiedenē Emptern können befördert werden, Als da benamentlich seyn; Verwalter/Hauptparticipanten/Commissen/UnterCommisen/ Schreiber Buchhalter / Cassierer / Auffseher/ Amiraln/und viel unterschiedene Schiffämpter: Item; Gubernatoren / Obersten/ Capitäine/etc. Dadurch dann mancher ehrlicher Mann/ so durch die Kriegspressuren und ander Unglück in abnehmen seiner Mittel gerathen / sich wiederumb erhohlen und seine Sachen zu einem Stande wieder wird bringen können. Und gleich wie man hierinnen nicht unbillich die Participanten/andern so gleicher Qualitäten mit ihnen/ vorziehen wird; Also wird man auch nothwendig zu Anfangs mehr Teutschen/als die mehr Erfahrung vom Kauffhandel haben/als Schweden/gebrauchen müssen. Gleicher Gestalt sie auch ebenmässige Hoffnung haben zu den Kriegs-Emptern / so dabey von Seiner Königl. Majest. bestellet werden müssen: Denn die Erfahrung so wohl in den Mußcowiterischen/Liefländischen/Preussischen /als auch aniezo in den Teutschen Kriegen gnugsam gewiesen/daß Allerhöchst gedachte S. Kön. Maj. mehr nach Tugend und Geschickligkeit/als Gunst gegen seine oder andere Nationen/ dieselbe zu verleihen pfleget.

8. Wegen ietzigen Zustandes und besorglicher allerhand Fälle.

8. So ist ferner hierbey auch zubedencken/ daß die Participanten dieser Compagny/so wohl bey ietzigem Zustande in Teutschland / wie auch bey andern Veränderungen/die etwa vorgehen möchten/allzeit mehr Gunst in Seiner Königlichen Majestät Reichen und Landen finden werden/als andere; So wohl aller ihrer Nothturfft nach/ als sonderlich in ihrer Handlung/die sie noch ausser der Company treiben möchten/ also daß sie ausser der Vereinigung in dieser Company ihre absonderliche Handlungen/ so wohl in der Ostsee/als ausser derselben unter der Protection S. K. M. werden treiben können: Und was dergleichen Sachen mehr/so allhie nicht alle zu erzehlen dienen. Wie es denn auch so gar ungereimbt/ auch so gar schwer zu erhalten nicht seyn würde/ daß S. K. M. die Company so fern auch noch privilegierte/ daß keine andere Schiffe in dero Maj. Häven solten laden mögen/ biß die Schiffe von der Company ihre volle Ladung hätten. Gleicher massen es auch wohl zu hoffen/daß in Ansehung und auff Ansuchen S. K. M. die Company in Franckreich/Engelland/Spanien/Italien/Mußcow / Reußland / Türckey / mit Vortheilen und Freyheiten möchte begnadiget werden.

9. Wegen bequemer Gelegenheit zu Verhandlung der eingebrachten Wahren.

9. Ferner so werden die Städte in Teutschland hieraus mehr Handlung machen können / als ihr Capitall außträgt: Sintemahl das Privilegium mit sich bringet/ daß dofern einige Cammer ihr Gut geloset hätte / andere Cammern verbunden sollen seyn/deroselben mehr von ihren Gütern zuzuschicken. Denn wie ich angewiesen und außgeführt/daß Teutschland bessere Gelegenheit haben wird ihre Güter zu verführen und zu gelosen als Schweden/als wird es geschehen/daß der meiste Theil von der Company Gütern / in Teutschland werden müssen verhandelt werden. Dadurch denn zugleich die Schwierigkeit vollend weggenommen / die sich bey vielen Leuten noch ereuget / daß sie nemlich ihre Güter so weit in Schweden nicht trauen möchten: Denn also bey diesem Werck die Schweden ihre Güter und Gelder mehr in Teutschland/ als die Teutschen die ihrige in Schweden werden vertrauen müssen.

10. Wegen ietziger Zeiten Teutschland Ungelegenheit zu andern Kauffmanschafften.

10. Dofern auch die Kriegsläufften in Teutschland ferner noch continuiren/ und also die Inländische Handlungen verhindert werden solten / so hat Teutschlandt und sonderlich die innländische Städte / das auch noch zum besten / daß / da sie sonst ihre

ihre Gelder unter deſſen ſtill müſſen laſſen ligen/ ſie mittlerweile auſſenwerts/ auff andere örter/ſo wohl auſſer als in Europa/ zur See ihre Handlung treiben und Gewinn ſuchen können.

11. So aber der Allmächtige GOtt entweder einen gantz durchgehenden Frieden verleihen/oder doch/durch deſſelben Hülff und Beyſtandt/ es ſo weit möchte gebracht werden/daß der Feind von unſern Gräntzen gäntzlich weggetrieben/und alſo der Kauffhandel wiederumb wie zuvor/ in ſeinen vollen Gang möchte gebracht werden können/ſo ſollen ſich beyderley ſolche Handlungen nicht übel beyſammen ſchicken/und daraus zwiefacher und ſehr vortheilhaffter Handel erwachſen: Inmaſſen ſolches nachmahls nach der länge außgeführet werden ſoll/wider die jenigen ſo in der falſchen Meinung ſeyn/als könnte der Kauffhandel bey einem oder dem andern Lande nicht vermehret werden/es müſſe denn andern Landen zugleich ihr Handel entzogen werden. 11. Aus vortheilhafftiger Zuſammenreimung und Fortgang dero gewöhnlichen Handlungen.

Uber die erzehlten Nutzbarkeiten/ſo Teutſchland für Schweden dieſes Werck annemlich und thunlich machen/ſeynd noch viel andere/ ſo ſie beyderſeits bey einer ſolchen Geſellſchafft und Zuſammenſetzung haben; Welche dann/ ob ſie wohl aus angezogenem meinem außführlichen Bericht über den Vertragbrieff/ erſehen konten werden/wil ich doch darüber noch deroſelben etliche anhero mit einbringen und verſtändlicher machen/dieweil man ſonſt ein gut Lied wohl zweymal ſinget. Als dann unter andern auch iſt/daß/wann hiedurch/wie man dann verhoffet/die Länder und Städte mit Einwohnern mehr erfüllet ſolten werden/dannenhero auch derſelben Macht und Einkommen wachſen/auch ſonderlich zu Kriegszeiten die Laſten und Beſchwerungen/als weil ſie von ihrer mehren getragen werden/ihnen deſto leichter fallen werden. Nutzbarkeiten ſo beyderſeits Lande hievon zu erwarten. I. Erfüllung mit vielen Innwohnern.

Dann auch/ſo wird das Abnehmen der Nahrung und Kauffhandels von vielen Leuten groſſen Theils den Zöllen zugeſchrieben/ die ſie nennen ſchwere und unerhörte Zölle: Und in Warheit ſeynd ſie in Teutſchland auch unerhört/aber nicht in Spanien/Italien/Franckreich/Holland/etc. Da man dergleichen ſchwere Zölle und Licenten zubezahlen wohl gewohnet. Dieweil aber in Teutſchen Landen ietzo auch unerhörte ſchwere Kriege geführet werden/ ſo hat man dazu zwar auch unerhörte Mittel erfinden müſſen dem Feinde Widerſtand zu thun/ ſo man anderſt Freyheit des Leibes und des Gewiſſens erhalten wollen. Daß nun ſolche Zölle die Nahrung an etlichen Orten nicht verringern ſolten/kan man gleichsfalls auch nicht in Abrede ſeyn; Denn durch ſolche Beſchwerungen werden die Kauffmanſchafften und Kauffmanswahren vertheuret/dahero die Kauffmanſchafften weniger geübet/ und die Wahren weniger von den Leuten verbraucht werden: Welches denn umb ſo viel deſtomehr geſchiehet/ wenn die Zölle an einem Orth mehr beſchweret werden/ als dem andern: Denn als dann nimmet der Kauffmann mit ſeinen Wahren einen andern Weg/ und wendet ſeine Handlung anders wohin/do er 3. oder 4. von Hundert erſparen möge: Dazu er denn groſſe Urſach hat/dieweil er offtmahls ſich wohl begnüget/wenn er nur mit ſeinem Geldt ſechs oder ſieben von hundert Jährlich mit einander verdienen kan: In dem er von Häuſern und Landgütern Jährlich mit 3. oder 4. auff hundert ſich muß vergnügen laſſen. II. Verſtärckung aller andern gewöhnlichen Nahrungen deren Abnemen den groſſen Zöllen ſonſt und zugemeſſen wird.

Demnach denn nun wegen dergleichen Beſchwerung der Zölle dieſe Compagny unangefochten bleiben ſoll/ als wird dannenhero die Nahrung und Handlung in beyden dieſen Reichen umb ſo viel deſto mehr wieder erwachſen/ und auch ein iedweder deſto mehr bewogen werden/ dieſer umb ſo viel vortheilhafftiger Handlung ſich zugebrauchen. Denn wie aus dem Privilegio zu erſehen/ſo haben Seine Königliche Majeſtät ſich allergnädigſt dahin erkläret/ von der Company nicht mehr als 4. von hundert/eins vor alles/zu begehren/welche ſo ſie einmahl bezahlt/ ſo mögen die Güter hernachmahls vorbey paſſiren alle Seiner Königlichen Majeſtät Zölle/ alſo daß das geringſte davon nicht mehr zubezahlen. Und gleich wie ich nicht zweiffele/ es werde ein ieder mit mir gern bekennen/ daß Seine Königliche Majeſtät erwehnte 4 von hundert mit allem Rechte zufodern haben/ſo wohl für die Verleihung des Privilegii/ als Welcher beſorglichen Beſchwerung wegen die Comp beſter maſſen verſichert.

für

für die Beschützung und Handhabung der Company/und Unterhaltung der Festungen und Soldatesca auff allerhand begebende Fälle/ wie das in dem Privilegio allergnädigst versprochen: So habe ich doch nichts desto minder die gute Hoffnung/ dofern solches bey S. Königl. Majest. demütigst angebracht würde/ dieselbe der Company etliche Jahr gantz Zollfrey zu seyn allergnädigst vergönnen/und also umb/ deroselben auff die Beine zu helffen/seines guten Rechten/zu seinen zwar eigenen Schaden und Verlust/ sich begeben würde: Und daß er gleichfals nach Verfliessung solcher freyen Jahre die jenigen Fürsten/Herrn und Städte/so der Zollgerechtigkeit sonst befugt seyn/Inhalts des Privilegii einen guten Theil von solchem Zoll 4. pro cento geniessen lassen würde/damit also die Company in allen mehr nicht/ als mit gedachte 4. von hundert/beschweret werden möchte. Welche 4. von hundert iedesmahl bezahlet werden sollen/wenn die Jährlichen Rechnungen geschlossen worden/dabey dann weder S. K. M. noch andere Printzen und Communen vervortheilet/ noch auch die Company überschatzet werden kan.

So daß sie 20. procento Vortheil hat vor den Holländern.

Welche Freyheit dann von den Zöllen aus und ein/ beneben dem jenigen/was an Convoyen/ Licenten und andern Unkosten vor Holland ersparet werden kan/ wenn die Güter aus Teutschland und Schweden alsbald gerade zu verschicket werden/ also daß sie Holland nicht berühren dürffen/ sich zusammen mehr als bis 20. auff hundert beläuffet: Ohne den Zoll in den Sund/davon S. K. M. Unterthanen ohne das befreiet seyn/welches den Participanten auch zu gute kömmet.

Schade aller Negotianten/so dieses angewiesene Mittel verächtlich versäumen.

Daraus dann klärlich zu ersehen/ welcher Gestalt in den Zollen und in vielen andern Sachen/ diese Company grosse Vortheil vor alle andere Negocianten und Handelsleute haben wird/ und in was für Schaden die jenigen sich setzen werden/ die sich derselben theilhafftig zu machen verachten: In dem viel andere Nahrungen und Handlungen hiedurch gar einen andern Cours und Gang nehmen werden/ also aber daß kein Land oder Stadt so nicht mit darinn begrieffen/durch einig Recht oder Privilegium so sie etwa von Alters haben möchten/solches auff einigerley rechtmässige Weise sollen verhindern können.

III. Verbesserung aller Kauffhändel.

Uber alle die vorbeschriebene Vortheil/so wird insonderheit alle Kauffhandlung ins gemein durch diese Company sehr können vermehret und verbessert werden. 1. Der Handel wird grösser werden. 2. Die Mühe und Weitläufftigkeit weniger. 3. Die Profiten und Gewinn höher. 4. Die Periculn und Gefährligkeiten minder/ als bey dem ordinari Kauffhandel und Wahren.

I. Das sie viel grösser und reicher werden wird 1. Weil die Company an kein gewis Land verbunden.

Und zwar daß der Handel durch die Company sehr gros und weitleufftig soll werden können/erscheinet 1. Daraus/daß die Company soll mögen fahren und handeln in alle Oerter der Welt/so wohl in Europa als draussen: In dem in dem Privilegio andern unter der Cron Schweden und dero Mitunierten Gesessenen/zwar verboten wird zu fahren/da die Company ihren Handel ausser Europa haben wird: Hergegen aber der Company die Freyheit damit nicht benommen/auff Reußland/Türckey/ Persia/Armenia/Spanien/Italien/Franckreich/Engelland/etc. zu handeln/ wo sie nur immer ihren Nutzen ersehen möchte: Daß also die Company an fern abgelegene Oerter ferner nicht verwiesen/als so fern sie/ ihren eigenem Gutdüncken nach/ mehr Nutzen allda zuschaffen vermeinen möchte.

2. Weil viel Gelde in Handlung hiedurch gebracht werden kan.

2. Zum andern ist gantz vermuthlich/ja offenbahr und am Tage: Daß Fürsten/ Graven/Herrn/Edelleute/ Prediger/ die jenigen auch so von zinßbahren Geldern sonst gelebet/Bauren/und in Summa alle/so einige Mittel hiezu haben möchten/ diese Gelegenheit/Gottes Ehre und ihres Vaterlandes bestes zu befordern/und dabey ihren eigenen grossen Nutzen zu stifften/nicht leicht vorbey lassen werden/ sondern mit allem Fleis darnach trachten/daß sie auch Theil daran haben mögen: Dadurch nun viel

Gelder

Gelder in den Kauffhandel gebracht werden ſollen / ſo zuvor müſſig und unfruchtbahr gelegen / oder doch in demſelben nicht ſeynd gebraucht worden ; Welche dann zum Theil zu einem gantz neuen Handel / ſo zuvor noch nie getrieben / angeleget werden kön-nen / alſo daß der ordinari Handel daher nicht zu vermindern noch zu verſchmälern.

3. Erſcheinet ſolches aus dem hohen Werth der Indianiſche Commercien gegen andere.

3. Zum dritten / wie der Handel ſehr viel gröſſer / weitläufftiger und überaus weit reicher werden wird / ſolches läſſet ſich ferner erſehen aus den Handlungen der Nider-länder in Oſt Indien : Denn ein Schiff ſo von Oſt Indien anher wieder komt iſt mehr werth als hundert Schiffe ſo aus der Baltiſchen oder Oſtſee kommen : Denn ſo man eine Laſt Korn ohngefehr rechnet auff 40. Reichsthaler / ſo werden hundert Schiffe iedweders von 100. Laſten / austragen zuſammen 400000. Reichsthaler oder 4. Ton-nen Goldes / welches dann weniger iſt / als einig Schiff von Oſt Indien kommendt zu ſchätzen ſeyn mag.

So erſcheinet gleichfalls auch der Werth und Reichthumb dieſes Handels aus dem Capital gedachter Oſtindianiſchen Compány / welches zu Anfangs ohn gefehr geweſen iſt 64. Tonnen Goldes : Uber das nun / daß ein iederman ſein Capital bereit ſchon viel-fältig daran wieder erworben / ſo gilt ihm doch ſeine action oder Recht ſo er an der Com-pany hat / allzeit zweymahl ſo viel als er ihm koſtet oder ſein Capital geweſen ; Da es doch in Warheit noch mehr werth iſt / denn es niemand kauffet / als ſeinen profit dabey zu ſuchen : Und ſind alſo die gedachten 64. Tonnen Goldes für 128. zu rechnen : Wei-ter ſo hat die Company noch fürm Jahr wohl ohngefehr in die 128. Tonnen Goldes auff Intereſſe auffgenommen gehabt und in ihrer Handlung gebrauchet ; Welches dann zuſammen machet 256. Tonnen Goldes / und meines Bedünckens mehr iſt / als aller Handel auff der Oſt See außträget : Unberühret noch hiebey / was andere natio-nes in den gedachten Oſt Indien handelen / und was auff andere dergleichen abgelege-ne örter für Handlung mehr getrieben wird / und angerichtet werden köndte.

4. Aus dem Exempel des Americaniſchen vor 140. Jahren angefangenen Handlungen : welche aber noch außerträglicher gemacht werden können.

4. Aber dieſes noch klärlicher zuverſtehen zugeben / un̄ zugleich kräfftiger zu wider-legen die Meinung derer / ſo noch etwa darauff beharren / daß der Kauffhandel nicht könne vermehret werden / ſo wil ich nur das Exempel anziehen des Spaniſchen Han-dels auff Americam / deſſen Gröſſe und Reichthumb ich in meinem außführlichen Be-richt bekannt gemacht habe. Von dieſem Handel hat man vor 140. Jahren nichts gewuſt / anietzo aber kommen ſo groſſe Reichthümber und köſtliche Wahren von dan̄en zu uns in Europam : Dieſelben nun haben wir nicht umbſonſt / ſondern es wird aus Eu-ropa hinwiederumb eine ſolche Mänge von Wahren / und ſonderlich allerhand Hand-wercker Arbeit / daſelbſt hin verführet und verhandelt / davon viel tauſendt Menſchen in Europa ihre Nahrung und Auffenthalt haben. Und wan̄ die Spanier durch ihre Grau-ſamkeit nicht ſo unzehlich viel Menſchen außgerottet und die Länder außgeleeret hät-ten / ſolten daſelbſt noch vielmer ſolcher Europeiſchen Wahren verbraucht werden / und alſo dieſe Handthierung noch viel ſtärcker ſeyn. Gleicher maſſen denn auch dieſelben Wahren / ſo uns von da wiederumb zugeſchicket werden / in Europa in weit gröſſerer Mänge vertrieben und verthan werden köndten / wann die Theurung derſelben ſolches nicht verhinderte : Jnmaſſen denn bekandt iſt / daß die Theurung zu verurſachen pfle-get / daß man viel Sachen unterläſſet / die man ſonſt wohl gern gebrauchen möchte / wenn ſie gutes Kauffes wären : Welcher guter Kauff denn nun weil er durch dieſe Company unzweifflich zu wege gebracht werden ſoll / als hat man nicht zuzweiffeln / daß nicht ein gröſſerer und weitläufftiger Handel zum Nutz und Nahrung vieler tauſendt Menſchen dadurch anzurichten ſey.

II. Das die Mühe bey dieſem Handel weniger ſeyn werde.

II. Daß man weniger Mühe bey dieſer Handlung bedürffen wird / erfolget 1. Aus derer Wahren / damit man meiſt umbzugehen / Beſchaffenheit und Köſtligkeit / als dann unter andern ſind ; Edelgeſteine / Goldt / Silber / Ambra / Gewürtz / Artzney-en / ꝛc. Dazu man weniger Weſens und Weitläufftigkeit bedarff / als zu Getreide / Hanff / Flachs / Aſche / Holtz / etc. Da ſie doch dabey dieſe an dem Werth vielfältig übertreffen. Wenn denn nun ferner dabey nichts zubedencken / und einem Kauff-

man

1. Von wegẽ der Wahren damit die Comp. meist umbgehen werd/beschaffenheit.

man daran nichts gelegen/er habe in Ost Jndien oder in Reußland/in nahen oder in fernen Landen/an feinen oder an groben Wahren etwas erworben und gewonnen / wenn ihm nur seine Gefahr/Zeit und Interesse gnugsam bezahlet ist / und er den Gewin vor sich siehet und in Händen hat: Als wird ja jederman lieber einen solchen Handel erwehlen/dabey er weniger Mühe und mehr Verdienst hat/und da er auff einer Reise so viel gewinnen kan/darumb er sonst wohl viel beschwerliche Reisen und Weitläufftigkeiten anstellen müste/und zwar mit solchem Fug und Recht/und einem so guten reinen Gewissen/als fast selten in der ordinari Handlung.

2. Von wegẽ der ördentlichen Verfassung des gantzen Wercks.

2. Die Wenigkeit der Mühe erfolget ferner auch daraus/daß niemand von dieser Handlung einige Mühe oder Beschwer haben wird/ohne die Verwalter; Den andern Participanten wird ihr Gewinn und Außbeute gleichsam im Schlaff zukommen sonder ihre Sorg und Arbeit. Dannenhero dann niemand so an diesem Handel Theil zu haben begehret/ein Kauffman seyn/oder sich auff Handlung verstehen darff: Also daß Witwen und Waisen/alte/unvermögene/auch einfältige und geringe Leute so viel Nutzen mit ihrem Geldte dabey werden schaffen können / als die grösten Herrn und klügsten Kauffleute/und sich im geringsten nicht zubefahren haben / daß sie umb einen Heller dabey vervortheilet oder betrogen werden könten.

III. Das die Profiten grösser: auß dem klarem Exempel der Americanischen und OstJndianischen Handlungen.

III. Was für überaus grosse Gewinn auff den fernen Reisen erlanget werden/ habe ich in meinem außführlichen Bericht/nemlich mit dem Exempel des Spanischen Kauffhandels auff America klar gemachet. Es erscheinet aber solches gleichfalls auch aus dem Handel der Niderländer auff die OstJndien; Daselbst sie dann/ehe sie in den schweren und zum Theil unnöthigen Krieg der Oerter geriethen / von einem Pfennig auff einer Reise viere zu machen pflegten; Und solches in anderthalb oder zum längsten zweyer Jahren Frist: Nach dem sie aber bißhero daselbst viel schwere Kriege zum theil ohne Noth angefangen/dabey auch sonst ihre Sachen sehr übel/ unrichtig und unrathsam angestellet/daneben auch noch grosse Niderlagen/Schiffbruch und ander Unglück vielfältig erlitten: So haben sie doch nichts desto weniger noch also dabey prosperirt, daß sie mit einem Pfennig fünff andere erworben. So ist auch denen so in den Niderlanden gewesen und Wissenschafft von den Seefahrten haben bekannt/daß die West-Jndianische Compagny / so doch sehr übel verfasset / und ihre Sachen ziemlich unbedachtsam anstellet/gemeiniglich funfftzig bis in hundert/ja wohl drüber pro cento auff einer Fahrt nach Guinea/und der Oerter herumb / welche in fünff oder sechs Monden kan verrichtet werden/zu gewinnen pflegt.

In gegen Betrachtung der ordinari Gewerbe von andern Handlungen und land Gütern.

Hergegen so ist durch den gemeinen Kauffhandel/wann man sich dabey des Wuchers und ungebührlichen Practiken enthalten wil/schwerlich in einem Jahre mehr als 8. biß in 12. pro cento ordinariè, zu Zeiten mehr/zu Zeiten weniger zu erwerben. Die Landgüter wird man leichtlich höhers nicht als; 3. 4. bis in 7. 8. wenns hoch kömt von hundert/Jährlich nutzen. Daraus denn unwidersprechlich erfolget und abzunehmen stehet/daß mit einem Thaler in der Compagny in kürtzerer Zeit mehr kan mit gutem Recht erworben und gewonnen werden/als mit zehen in andern Handlungen und mit zwantzig oder dreissig an Landgütern. Welches alles und mehr dazu gehörige Particularia, und Theils secreta, ich den Verwaltern / wenn sie einen gebührlichen Eyd der Compagny geleistet haben werden / deutlicher und mit mehrem zu verstehen geben wil; So aber an ietzo nicht geschehen mag/damit wir nicht andern / zu unserm eigenen und des gantzen Wercks Schaden und Hinderung/vor der Zeit die Augen auffthun.

IV. Daß die pericien hiebey geringer als sonst.
1. Weil nicht viel zugleich gewaget wird.

IV. Daß auch die Gefahr bey diesem Handel so gros nicht als bey andern Privathandlungen erfolget. 1. Zum ersten darauff/daß wie zuvor bekannt das Capital an vier Jahrs Terminen allererst auffgebracht/und also zum ersten mahl nicht mehr / als nur der vierdte Theil soll angeleget und gewaget werden; Welcher vierdte Theil dann wiederumb auff ein 70. 80. oder wol 100. Schiffe vertheilet und an unterschiedene örter verschicket wird: Solten denn ja nun etliche Schiffe davon in Unglück gerathen/ oder gänzlich nicht wiederkommen/so bringen doch die andern wiederumb so viel mit

sich/

ſich/daß die Company keinen Verluſt noch Schaden dabey empfindet. 2. Dieſes kan klärer erwieſen werden/aus dem Exempel der Holländerfarth auff Guinea; Daſelbſt hin ſind/ehe die Weſt Jndianiſche Company iſt auffgerichtet worden/innerhalb dreiſſig Jahren/aus den Niderlanden ohngefähr ein 400 Schiffe verſchicket worden/von denſelben Schiffen iſt/ſo viel mir zwar bewuſt/nicht ein einiges auſſen blieben/ſondern ſind alle wiederumb nach Hauſe angelanget. 3. So iſt auch ſolches gantz Sonnenklar/aus dem Preis der Aſſecurantien oder Verſicherungen/denn dieſelben/wie den Kauffleuten bekannt/von Holland aus auff Dantzig/Riga/Revel/und andere örter an der Oſtſee gelegen/ſich ſo hoch faſt belauffen/als auff Africa und America zuſammen/aus denen Urſachen/daß die Gefahr von Seeräubern/Klippen/Seichten und ſandichten Oertern/Meer- und Wirbelſtrömen der Oerter viel geringer iſt/als in der Oſt und Nordſee.

2. Aus dem Exempel der Holländiſchen Fahrten auff Guinea.

3. Aus dem gewöhnlichen Preis der Aſſecuranten.

Daß man alſo mit gutem Grunde ſagen mag/daß das jenige Geldt/ſo in dieſe Company gelegt wird/viel ſicherer und beſſer bewahret ſey/als daß/ſo an Häuſern oder Landgütern angeleget oder auff Renten außgeliehen worden/ja ſicherer und ſo wohl bewahret/als ob man es in ſeinem Beutel oder Kaſten hätte: Dieweil aber viel Leute es für ein gar frembd und ungläublich und ungereimbt Vorgeben achten möchten/ſo wil ich zu mehrer und deutlicher Unterrichtung derſelben ſolches etwas ausführlicher machen.

So daß bey ietzigen Zeiten wol niemand ſeine Güter in der Welt beſſer verwahren möge als in dieſer Company.

Setze derhalben Anfangs einen ſolchen Fall; Es wäre iemand/der Geldt/Kleinodien/oder andere Güter hätte/und ſich dabey befürchtete/daß er darumb kommen möchte: Er treffe aber einen ehrlichen/auffrichtigen und wohlbegüterten Mann/und zu dem er eine gute Zuverſicht und Vertrauen hätte/an/der zu ihm ſagte: Gebt mir euer Geldt und Gut zu bewahren/ich wil euch genugſam verſichern/daß/dofern es entweder geſtohlen/oder durch einigen Unglücksfall beſchädiget werden möchte/ich euch daſſelbe wiederumb erſtatten und gut machen wil: Welcher Menſch verſtehet nicht/daß auff einen ſolchen Fall dieſes Mannes Güter beſſer verſichert und bewahret wären/als wann er ſie in ſeinem Beutel oder Kaſten hätte? Da ſie ihm denn nicht allein geſtohlen und geraubet werden/ſondern er auch umbs Leben darüber gebracht werden könnte. Ebenmäſſige Beſchaffenheit hat es mit den Aſſecurationen oder Verſicherungen/da nemlich ein Kauffmann/umb ein gewiß Geldt/nach dem ſie ſich mit einander vergleichen und eins werden/einem andern in kräfftiger Form gelobet und verſpricht/ihm ſein Gut/ſo er über Waſſer oder Land ausſchicket/oder von da gewartet/zubezahlen/ſo es etwa im Waſſer verſincken/in Feuer auffgehen/geraubet oder geſtolen werden/oder einig ander Unglück und Schaden nehmen möchte: Und dieſes zwar ſonder Gefährde und Betrug: Denn auch niemand ſich von einem verſichern läſſet/als dem er/als einem ehrlichen und vermögenen Mann/gnugſam trauet: So leiſtet auch niemand ſolche Aſſecurantz oder Verſicherung/als ſeinen Nutzen und Gewinn dadurch zu ſtifften/in dem er das Geldt/ſo er wegen der Verſicherung einnimmet und gewinnet/höher achtet als die Gefahr ſo er darüber außzuſtehen hat. Als/zum Exempel/weñ ein Kauffmann die 400. Schiffe/ſo nach Guinea gefahren ſeyn/umb 10. von hundert hin und her gehende und kommende/wie die Aſſecurantz ſelbiger Orten gemeiniglich zu ſeyn pflegt/jedes Schiff auff tauſendt Thaler verſichert hätte/derſelbe hätte wenn die Schiffe wieder ohne Schaden zu Lande kommen wären 40000. Thaler gewonnen: So daß er keinen Pfennig zuvor außzahlen oder vorſchieſſen gedürfft hätte; Dofern aber von ſolchen Schiffen gantzer 40. Schaden gelitten/und gäntzlich untergangen wären/hätte er doch nichts verlohren/denn er von den übrigen wohl angelangten Schiffen ſo viel gewönne/als er für die 40. bezahlen müſte

Wie ſolches Anfangs erkläret mit dem gewöhnlichen Gebrauch der Aſſecuranten. Dabey was eigentlich Aſſecurantien.

Aus dieſem oberzehlten erfolget nun ferner/daß ſo jemand/der ſich verſichern laſſen wil/daſſelbe Geldt/ſo er für die Aſſecurantz geben muß/an Zöllen oder andern Unkoſten wiederumb erſparen kan/daß er dabey gäntzlich auſſer aller Gefahr des Seinigen iſt/und das geringſte nicht davon in die Schantze wagen darff. Nun habe ich

Daß in ſolcher Betrachtung die Handlung in dieſer Comp. auſſer aller Gefahr ſey.

in

in offtgedachtem meinem außführlichem Bericht erwiesen / daß die in dieser Company handeln werden nicht allein erwehnte Assecurationgelder / sondern wohl zweymahl so viel / an Zöllen und unterschiedenen andern Vortheilen ersparen können: Gegen andere nemlich zu rechnen / die auch dergleichen Handlung treiben / sie seyn Spanier / Niderländer / oder auch Einheimische in particulier; Und haben über das noch desfalls Vortheil vor den jenigen / so absonderliche Handlung treiben / denn dieselben nicht weiter können versichert werden / als biß daß ihre Güter ins Packhaus seynd; Für Brand aber / böse Schulden / Untreu der Factorn / etc. mögen sie nicht versichert seyn: Die Participanten aber gehen wegen guter Auffsicht und Vertheilung der Güter auch hierinnen guten Theils sicher / und können ohne Sorgen seyn: Alldieweil / so durch Brand / Einfall der Feinde oder andern dergleichen Unglücksfällen eine Cammer in Schaden geriethe / solcher Schade nicht über solche Cammer allein / sondern über die gantze Company gehen / und vertheilet werden muß. Dannenhero dann es sich zwar übel schicken wird / daß das jenige / so man in dieser Company hat / jemand wird versichern können / darumb daß es in so viel Schiffe vertheilet wird / und die Summa / so man auff ein jedes Schiff leget / gar zu klein werden wird / daß man sich darüber noch solte versichern lassen mögen. So wird man auch nicht wohl und eigentlich wissen können / wie viel man von seinem Capital auff einem oder dem andern Schiffe haben möchte. Man wird aber solche Assecuration auch nicht begehren noch bedürffen; Denn aus oberzehlten gnugsam erscheinet / daß die geringe Gefahr / so dabey auszustehen / ohne das doppelt bereit bezahlet ist / und man die Assuerantien also noch ferner für sich selbst gewinnen kan.

Gegensatz der Gefahr so bey den Landgütern.

Wann man nun die Gefahr der die unbeweglichen Güter unterworffen seyn erweget / und gegen das jenige hält / so anietzo erzehlet worden / so wird man müssen bekennen / daß dieselbe gleichfalls weit grösser ist / als die allhier bey diesem Wercke zu besorgen seyn möchte: Wie man solches an vielen traurigen Exempeln in den teutschen Kriegen bißher gnugsam ersehen und erfahren. Denn ob wohl Häuser und Landgüter / wie man ins gemein zu sagen pfleget / nicht weglauffen / so folgen sie gewis ihren Besitzern auch nicht nach / wenn er die Flucht nehmen muß / oder ins Elend vertrieben wird; Sondern sie werden verwüstet / verbrand / oder gar confiscieret: Also daß man entweder gar nimmermehr wieder dazu gelanget / oder dofern man ja noch einmahl wider derselben mächtig wird / man sie doch wohl in einem solchem Stande findet / da man sie gar nicht nützen kan / sondern wohl mehr darauff wenden muß / sie wiederumb anzurichten und in Flor zu bringen / als sie an sich selbst werth seyn: Daß also solches zu den ietzigen Kriegs / ja auch wohl Friedenszeiten ausser allen Zweiffel / und befindet sich die Gefahr / so gedachten Vesten / Gütern / Häusern / Aeckern / Mühlen etc. von Feuersnoth / Mißwachs / Sterben des Viehes / Untreu der Bauren und Gesindes / übel haushalten / und andere Unordnung zuwachsen kan / weit höher und grösser / als die bey unser Company zu vermuthen.

Gefahr so bey Häusern

Daß die Häuser auch mehr Gefahr unterworffen / als daß so man in diesem Handel einlegt / erscheinet klärlich: Wann man zu rücke siehet / wie viel Städte und Dörffer bey Menschen Gedencken / entweder gantz / oder grossen Theils in die Asche gelegt worden: Da doch innerhalb hundert Jahren keine gantze Flotte geblieben und umbkommen. Ich bekenne zwar das / so iemand tausendt Thaler an ein Haus legete und hergegen auch tausendt Thaler an ein eintzig Schiff wagete / daß die Gefahr auff dem Schiff grösser seyn möchte / als auff dem Hause: Es wird aber jederman mir gleichfalls gern hinwiederumb gestehen / daß sie durch die Außtheilung auff so viel Schiffe geringer wird. Darinnen sich dann viel Leute sehr verrechnen / in deme sie ihnen die Company für und einbilden / als ob es nur ein Schiff wäre / da sie doch hergegen viel billicher bey diesem gantzen Werck / den Untergang eines Schiffes nicht anders rechnen solten / als ob ihnen ein Schaff oder Kalb vom Wolffe zerrissen würde / oder / dofern sie viel mit eingelegt / als ob ihnen eine Kuh oder Pferd stürbe.

So iſt hiebey auch zu betrachten das feindſelige Gemüth unſerer Wiederſacher und der grauſame blutige Schluß/ſo vor langer Zeit bereit wieder alle Evangeliſche gemacht/daß nemlich dieſelbe gäntzlich außzurotten/und von der Erden zu vertilgen ſeyn; dabey zugleich auch zu bedencken der ungewiſſe Außgang des Krieges/und daß Gott (welches er doch in Gnaden abwenden wolle) umb unſerer Sünde und Unbußfertigkeit willen eben das jenige über uns verhängen möchte/als bißher über andere unſere Glaubens-Genoſſen/die entweder mit ihrer Seligkeit höchſter Gefahr/ihren Glauben verleugnen/oder alles das ihre von auſſen anſehen und verlaſſen müſſen: oder wol dafern ſie durch ihre Heucheley bey dem ihren ja noch verblieben/ſind ſie doch dabey der Feinde Tyranney und Muthwillen unterworffen. Da dann nun ein jeglicher Vernünfftiger leicht erachten kan/was für Troſt es einem auff ſolchem und dergleichen Fall ſeyn würde/wenn er ein Theil von ſeinen Mitteln auſſerhalb Landes und zwar mit einer ſolchen Gelegenheit hette/dazu er alſo zur Zeit der Noth nach Gott ſeine Zuflucht nehmen/und ſich und die ſeinigen dadurch ehrlich unterhalten könte. Wiewol es ohne das einem vorſichtigen und weiſen Mann zuſtehet/ſeine Mittel oder Güter etwas zu vertheilen/und nicht/wie man im Sprichwort zu ſagen pfleget/gar zu viel Eyer unter eine Henne zu legen/ſondern alzeit zwey Sehnen zu ſeinen Bogen im Vorrath zu haben: und dahin das meiſte zu wenden/da er ſich der minderſten Gefahr und des gröſten Gewinnes vermuthet.

Welches alles umb ſo viel deſto mehr zu behertzigen/in Betrachtung der Zeit darinnen wir anitzo leben.

Dieſes alles aber ſo bißhero gemeldet worden/iſt nicht alſo zu verſtehen/als ob ich das jenige ſo in dieſe Compagny gelegt wird/auſſer aller Gefahr und Ungewißheit ſtellen wolte/ſintemal ich wol weiß/daß alles was in der Welt iſt/und was man immer zur Hand nehmen mag/ungewiß iſt und unbeſtändig. Welches denn der Allerhöchſte nach ſeiner unerforſchlichen Weißheit alſo geordnet hat/damit wir uns keine gewiſſe Rechnung auff alle zeitliche und vergängliche Dinge machen ſollen/ſondern alzeit auff ihn ſehen/an ihm hangen/ihn anruffen und bitten umb ſeinen Seegen: daß wir ihn auch loben und dancken/wann er uns denſelben verliehen/und wiſſen daß Glück oder Unglück/böſes und gutes nicht ohngefehr/ſondern durch ſeine Allweiſe und wunderbahre Regierung und Schickung uns zu Handen kommet/und daß wir auch hiedurch erkennen/daß wir Gottes Hand nicht können entgehen/und daß kein Rath noch Weißheit etwas gilt wider den Herrn. Aber unterdeſſen bleibt doch wahr/was uns Gottes Wort lehret in Sprüchen Salomonis am 22. Cap. v. 3. Der Witzige ſihet das Unglück und verbirget ſich/die Albern gehen durchhin und werden beſchädiget. Alſo daß es gleichfalls dem Segen Gottes zuzuſchreiben iſt/wenn ein Menſch die Vorſichtigkeit ſo ihm von Gott verliehen/gebrauchet/die Mittel ſo er ihme weiſet nicht verachtet/und ihme rathen läſſet. Und alſo iſt und bleibet dennoch die Meynung wol gegründet/daß dieſes Werck/nach menſchlicher Weiſe zu reden/eines von den allerſicherſten Handthierungen ſey/die ein Menſch zur Hand nehmen möge/und daß er dabey Gottes reichen Segen deſto mehr zu gewarten habe. Welches ich dann umb ſo viel deſto weitläufftiger außführen wollen/weil ich wol weiß/daß dieſe Sicherheit und bevorſtehender groſſer Gewinn die kräfftigſten Mittel ſeyn/die Leute zu dieſem Werck zu bewegen.

Daß die gemeldete Sicherheit und Gewißheit diſes wercks anders nicht als menſchlicher Weiſe zu verſtehen.

Bey welchem dann alle Verſtändige leicht abſehen/daß es nicht eine ſolche Sache iſt/darauff etwa ſo viel und nicht mehr zu wenden ſeyn möchte/als man ſonſt wol gern verlieren und loß ſeyn wolte/in maſſen von etlichen Leuten zimlich unbedachtſam leichtſinnig und ohne Grund davon judicieret und geredet wird: indem ſie dieſelbe zugleich der Ungewißheit der Bergwercke vergleichen/mit zimlich groſſem Unverſtande. Denn in den Bergwercken iſt alles verſteckt und verborgen/und mus man mit ſehr groſſen Unkoſten/Arbeit und Unſicherheit allererſt nachſuchen/ob man etwas finden möge; Allhier aber in dieſer Sache gehet man nicht auffs ungewiſſe/ſondern auff gewiſſe und bekante Handlungen/und wird der Weg gewieſen/wie man noch mit ungleich beſſern Vortheil an denen Oertern handlen könne/als bißhero geſchehen.

Daß ſolches Werck dannähero nicht etwa den Glücksſpielen/oder ſonderlich den Bergwercke zu vergleichen ſey.

Solte man zu Zeiten einen Anschlag machen auff Entdeckung eines neuen Landes / so soll dasselbe meistentheils geschehen nur im Vorbeyfahren: glückts daselbst wol / so wird es nicht übel getroffen seyn / wo nicht / so wird man anfahren / wo die Handlungen bereit gnugsam bekandt seyn / und jedermann frey stehen / also daß man einige verlohrne Reyse zu thun oder zu wagen gantz nicht vonnöthen jemals haben wird.

Nutzbarkeit so die Städte hiebey zu gewarten.

Auß obangeführten allem verhoffe ich werde der gutwillige Leser gnugsam verstanden haben / was für Gewinn und Nutzbarkeiten bey diesem Werck zu gewarten / und was daneben Teutschland für Vortheil über Schweden bereit dabey habe / und noch ferner ihme anrichten könne: anjetzo ist noch übrig anzuzeigen was absonderlich die Städte / so wol mitten im Lande / als an der See gelegen / für Nutzen daraus schöpfen mögen.

Nicht See-Städte allein / sondern besonderlich auch andere.

Nun kan zwar nicht gesagt werden / daß die See-Städte nicht grössern Nutzen davon haben solten / als andere Städte / denn solches auß Erbauung und Außrüstung der Schiffe und andern Sachen / so droben gutes Theils berühret / leicht zu erachten; Nichts destoweniger aber so haben doch auch die mitten im Lande gelegene Städte ihre besondere Nutzbarkeiten dabey zu geniessen.

1. Indem sie neben ihrer gewöhnlichē Narung also auch Seefahrt treiben können.

Dann erstlich so können sie vermittelst dieser Compagny so wol und sicherlich zur See handeln als die See-Städte selbst / sie können ihre eigene Schiffe / Cammern und Volck in den See-Städten haben / und mitler Weile die gesunde Lufft und andere Bequemigkeiten / so sie vor den See-Städten haben / beneben ihren andern ordinari Handel geniessen. Welches alles sie dañ durch Fremde und Factoren / so wol und sicher nicht verrichten können / sondern sich mehr befürchten müssen / daß sie von ihnen betrogen / oder sonst in Schaden gebracht werden möchten / ohne was mehr dabey zubedencken. Wann dann auch ohne das die in den See-Städten ihre Handlung innerhalb Landes treiben / so können die in den Landstädten ihre Handlung auch durch Mittel dieser Compagny noch füglicher zur See anrichten.

2. An dem sie Bequemigkeit haben zu Verfertigūg allerhand Manifact.

Zum andern so haben sie die beste Bequemigkeit allerhand solche Manifacturen oder Handarbeit / als die Compagny zu ihrer Hanthierung bedürffen wird / bey ihnen verfertigen zu lassen: und zwar mit geringern Unkosten / dieweil Essen und Trincken bey ihnen gemeiniglich in bessern Kauff ist / und dannenhero Arbeitsleute und Taglöhner mit wenigerm Lohn zu frieden seyn können.

3. Item zu Verhandlūg und Erhandlung allerhand Wahrē zur Com. gehörig.

Zum dritten ist bekant / daß die Wahren / so der Comp. von der See zukommen werden / meistentheils zu Landwerts verführet und verloset werden / und daß die Güter / so sie / die Compagny / wiederumb bedürffen und verschicken wird / gleichfalls innerhalb Landes meist gekaufft werden müssen. Woraus dann folget / daß die Städte / als Franckfurt / Nürnberg / Augspurg / Straßburg / Leipzig / und viel andere / so wol in ihren eigenen Städten ihre Cammern und Verwalter werden haben können / als die See-Städte; Dann es je auch der gantzen Compagny rathsamer und zuträglicher ist / daß sie innerhalb Landes ihre Mitverwalter und Mitgesellen haben / die sie zu dem verhandlen und erhandlen ihrer Wahren gebrauchen können / als daß sie solches Frembden vertrauen müste / die sie betriegen / und durch banquerotieren oder anderst in grossen Schaden setzen könten: welches dann bey den Cammern / da einem allein wenig vertrauet wird / nicht geschehen kan; umb so viel destoweniger / weil die Städte ihre Verwalter ihrem Bedüncken nach mit einander verwechseln / und eine umb die ander die ihrigen in der ander Stadt Cammer und so forthan wird einstellen mögen / damit überall gute Auffsicht gehalten werde. Und kürtzlich zu sagen / so werden sie können Stapel oder Niederlagen aller fremden Wahren / in ihren Städten haben / daher andere zu ihnen kommen / und das jenige bey ihnen kauffen und holen werden / was sie sonst mit grössern Unkosten weiter holen müssen. Hiebenebenso werden sie viel neue und solche Handwercker so der Compagny dienlich / in ihren Städten / zu deroselben mercklichen Erweiterung / und der gantzen Nahrung vielfäl-

vielfältiger Erbauung/ anrichten können. Und über das so sollen sie daneben auch noch vermögen ihre Cammern in einer solchen See-Staat als sie ihnen selbst erwehlen werden/ zu haben; und behalten ihre eigene Verwalter/ Schiffe/ Commisen, Buchhalter/ also daß sie ihre Freunde und Landsleute/ so dazu geschickt/ zu diesem und dergleichen Aemptern befördern mögen.

4. In Beförderung ihrer nothleidendē Einwohner zu allerhand Dienst-Bestallungen bey der Com.

Daraus denn noch dieser Nutz sol entspringen bey den Landstädten/ so Cammern haben/ daß die Nahrung also zunehmen und hiedurch ihre allgemeine Wolfahrt erwachsen wird/ daß viel von ihren Einwohnern/ so anjetzo mit Noth ihr Brod und Außkommen haben/ reichlich dabey sollen ernehret werden können/ indem sie über bemelte Aempter als Verwalter und Factor/ so wol in als ausserhalb Landes sollen können gebrauchet werden; zu Mäckelern/ Schreibern auff den Schiffen/ und dergleichen vielmehr: wie solches zu Ambsterdam und andern grossen Handel-Städten zu ersehen; Da hergegen in andern vielen Städten/ wo jemand einmal in seiner Nahrung ein wenig zu rück kommet/ er sich schwehrlich wieder aufflesen kan/ sondern darüber zu Grund gehen mus.

Was Kramer und Kauffleute dabey zu gewarten und zu bedencken

Und werden sich dessen alle der Städte Einwohner einjedweder in seinem Stande zu seinem sonderbaren Vortheil und Gedeihen fruchtbarlich zu erfreuen haben. Die Kauffleute/ Kramer und dergleichen/ so Theil an der Compagny haben/ sollen nicht dencken/ daß sie ihren ordinari Kauffhandel dadurch verringern/ sondern vilmehr trefflich vermehren und verbessern werden. Denn weil die Comp. ihre Güter so sie von aussen bekompt/ wird wider verlosen müssen/ als wird sie dieselben lieber einem Mitparticipanten als einem Frembdem gönnen und trauen; dadurch denn auch einer der 1000. Thaler bey der Compagny hat/ auff 2000. und mehr credit bey derselben finden wird: widerumb so wird die Compagny viel Wahren auch einkauffen müssen/ die sie gleichfalls lieber von einem Participanten als Frembden nehmen wird. Daher sie dann über ihren vorigen ordinari Handel/ noch eine dreyfache Handlung werden haben können: In der Compagny mit ihrem eingelegten Capital, von der Compagny in Erhandlung der Güter von derselben; und an die Compagny in Verhandlung ihrer Wahren an dieselbe. Hat jemand unterdessen in seiner Privat Handlung/ oder sonst Geld vonnöthen/ so kan er credit haben/ oder sein Recht an die Compagny versetzen oder verpfänden/ und also Geld machen: so gehet also sein Gewerb in der Compagny immer fort/ und er kan seinen ordinari Handel dabey im vollem Schwange erhalten.

Was Adeliche und andere wolhabende Leute/ insonderheit aber auch Kriegsleute

Es werden vielmahl Herrn/ Adeliche und andere wolhabende Leute/ in allen Ständen gefunden/ die Geld ligen haben/ davon sie nichts mehr geniessen als Sorge und allerhand unruhige Gedancken/ wolten dasselbige gern anlegen/ wenn sie nur ein sicheres und bequemes Mittel dazu ersehen: Insonderheit aber Kriegsleute/ Officirer so wol als gemeine Soldaten/ erlangen offt rechtmäßige gute Beuten/ und bringen in kurtzer Zeit ein ziemlich Stück Geldes zusammen/ weil sie aber solches mit Nutzen nicht an den Mann zu bringen wissen/ werden sie dessen gemeiniglich wenig froh/ sondern zerrinnet ihnen unter den Händen: ja weil sie sonst nirgend damit hin wissen/ verspielen/ verbanquetieren/ verhuren und verschwenden sie solches zu ihrem eigenen grossen Schimpff und Spott/ und mit grosser Verletzung ihres Gewissens/ gleich ob es ihnen darumb von Gott gegeben wäre/ daß sie es so schändlich und unweißlich und dazu mit solchen Sünden durchbringen solten/ leiden nach solchem Sonnenschein hernacher vielmahl wieder grosse Kälte und Noth/ und gerathen in ihrem Alter/ oder durch die auff ein solches Leben gemeiniglich erfolgende böse und langwierige Kranckheiten wol gar an den Bettelstab: Da sie sonst wenn sie sich ihres Glücks mit Vernunfft gebrauchet hätten/ wol die Zeit ihres Lebens Herrn geblieben wären. Diese und deßgleichen alle finden allhier gleichsam eine gute Spar-Büchse/ darauß sie nicht allein ihr Geld zu jederzeit wiederumb erlangen können/ viel besser als ob sie es sonst irgend wohin/ nach dem anjetzo der Welt Lauff ist/ außgeliehen hätten/

sondern habẽ auch die gewisse Hoffnung/daß das Recht so sie durch solch ihr Capital an dieser Compagny erlangen / in kurtzen Jahren wol drey oder vier mahl so viel mehr seyn / und so theuer ihnen von andern bezahlt werden möchte / als es sie kostet/und daß sie daneben doch wol bald so viel und mehr als das Capital selber ist / davon an Renten zu geniessen haben können. Und darff niemand Gedancken darüber machen / daß seine Gelegenheit nicht leidet sich in denen Landen auffzuhalten / wo dieses Werck getrieben / oder die Gewinn außgegeben werden: denn er sey wo er wolle / so kan er jemand vollmächtigen der solche Gefälle an seine Stat einhebe; oder kan an die Verwalter der Cammer /darinn er sein Geld hat / schreiben / daß sie ihme so viel er begehret auff Wechsel in das Land da er seyn möchte / übermachen/wie solches zu ersehen an denjenigen Teutschen oder andern Nationen / so in die Niderländische Compagnyen Geld mit eingeleget haben.

Was betagte Leute so unerzogene Kinder haben.

Wer unerzogene Kinder zu versorgen hat / der kan sich viel eher zu Ruhe begeben/und viel sänffter und ohne Sorgen sterben/in dem er weiß/daß das Theil/so er an dieser Compagny hat/von seinen nachgelassenen Kindern oder derselben Vormunden noch auch ihren Hinterbleibenden und etwa ander weit sich widerumb vermählenden Ehegatten nicht unnützlich / wie offt andere Verlassenschafften / umbgebracht werden kan/sondern daß solche seine Kinder ihren Unterhalt davon haben können / biß sie zu ihren Verstand und Jahren gelanget/und dann wol ferner ein bequemes Mittel zu leben/ wann es ihnen an andern leicht ermangeln möchte/daran finden.

Daß sonderlich grosse Städte diese Sache wol zu Gemüt nehmen sollen.

Dieses alles solte nun meines Bedünckens ein jeder so gutes Vermögens/insonderheit aber die Städte so ihre eigene Cammern anzurichten Gelegenheit haben/recht wol erwegen und besinnen / damit sie durch ihre Schläfferigkeit / Versaumnus oder Unbesonnenheit nicht allein sich und ihre Nachkommen deß unfehlbaren grossen Gewinnes und Geniesses / selbst berauben / sondern auch wol darzu durch solche ihre Unvorsichtigkeit/und Eigensinnigkeit der Nahrung so sie anjetzo ohne das bereit haben/ sich und die ihrigen guten Theils verlustig machen.

Dieweil diese Gelegenheit bald kan versäumet werden.

Denn einmahl so bleibet es darbey / daß wenn einmahl die Compagny geschlossen seyn wird / niemand in dieselbe mehr sol eingenommen werden. Und ob man ja noch etwa so doch nicht zu vermuthen/umb des Wercks mehrerer Weitläufftigkeit und Nutzbarkeit willen was mehres von Gelde darzu begehren möchte / wird man solches entweder von den Participanten / oder sonst anderweit auff interesse nach Exempel der Niderländischen Compagnyen an sich nehmen / die Gesellschafft aber nimmermehr öffnen oder zerrütten.

Und solche verächtliche Versäumnüs Schaden bringen wird.

So ist hernachmals auch gewiß / daß die Compagny ihr Wahren lieber an die Participanten als andere verhandlen und wiederumb im Einkauffen ihnen auch das Geld lieber als frembden gönnen wird. Jngleichen so werden gewiß auch allerhand Güter an denen Oertern da Cammern seyn in einen nähern Preiß können gegeben/ und also die Einkäuffer daselbst hin von andern Oertern gewehnet und gezogen werden. Vornehmlich aber so ist das des gemeinen Wesens und sonderlich Kauffhandels Eygenschafft/ daß eine Nahrung und Handlung die ander an sich zeucht / in dem allerhandt Kauffleute gerne beysammen seyn/und dahin gern zu Marckt ziehen/da der gröste Zulauff ist und da sie allerhand Handlungen und Handthierungen beysammen finden: Dannenhero dann jedweder Privathandelsmann so Theil an dieser Compagny/insonderheit aber die Städte / so ihre besondere Cammern bey ihnen selbst angerichtet/einen mercklichen Zugang ihrer Nahrung gewiß sich zu getrösten; Die andern aber/ so dieses gute Mittel entweder verachtet oder verschlaffen eines grossen Abnehmens ihrer Nahrung unfeilbar zu besorgen haben.

Und sich niemand auff die Hoffnung andern ihr Action oder Recht an die

Und ob gleich jemand gedencken möchte / er wolte erstlich sehen wo es hinauß wolte / und wenn er sehe daß das Werck wol von Statten gienge/ wolte er wol etwa von einem andern sein Recht zu Kauff bekommen/ und also Theil daran mit erlangen. Nun wird zwar solches Particulier Personen nicht unmüglich seyn / aber

doch

doch ſehr ſchwehr und unrahtſam fallen; Denn verhoffentlich niemand ſein Recht gern vereuſſern wird / es geſchehe dann wol doppelt ſo hoch und drüber / als es ihm koſtet: Die auch auff dieſe Maß nachmaln noch mit in die Compagny einſchleichen/ werden ſchwehrlich zu Aemptern dabey befödert/noch von den andern Participanten ihnen aller Dinge gleich geachtet und erkennet werden. Ja es können wol Mittel gefunden werden ſolche Krämereyen und Einflickungen gäntzlich zu verhindern / denn ob jemand ſeyn Recht aus einer oder ander Urſachen verkauffen wolte in einem ſolchen Preiß / da man ſeinen Nutzen dabey ſtifften könte/ wird die geſampte Compagny ſolches / weil ſie alzeit den nechſten Kauff und Recht daran hat / ſchwehrlich in frembde Hände kommen laſſen / ſondern daſſelbe / allen Participanten pro rata zum beſten / an ſich löſen. Die Städte aber / Länder und Communen / denen ihre beſondere Cammer anzurichten anjetzo bey Anfang dieſes Wercks vergönnet / ob ſie auch nachmals auff dergleichen Arten als Privat-Leut/ihren Theil daran zu machen vermeinen möchten/ſo ſol ihnen doch als dann ihre eigene Cammern zu machen/und dergleichen Vortheil und conceſſiones mehr/ nimmer zu gelaſſen ſeyn.

Compagny nachmals ... zukauffen zu verlaſſen haben.

Fernere und ſonderè Motiven zu dieſem vorhabenden Werck.

Dieſes nun alles was ob erzehlet/ und was daraus mehr für gute conſequentien folgen/und an ſich ſelbſt leicht beſonnen und verſtanden werden kan / könte meines Erachtens überflüßig gnug ſeyn / einen jedwedern vernünfftigen Menſchen zur Beliebung und Handhabung dieſes Wercks zu bewegen. Es ſind aber über dieſes noch andere Motiven und Urſachen/ſo alle gute Chriſten und getreue Patrioten/ denen der allgemeine Wolſtand ihres Vaterlands lieb iſt / hiezu noch kräfftiger antreiben und verpflichtig machen werden.

1. Die allgemeine Wolfahrt/ Ruhe und Sicherheit Teutſchlandes.

I. Denn erſtlich zwar die allgemeine Wolfahrt der Teutſchen Lande hiedurch vielfältig geſucht und befördert werden wird; In deme dieſelbe dadurch von extraordinari-Laſten / Contributionen und Schatzungen können befreyet werden. Im Fall wir auch von jemand / er ſey wer er wolle / dißfalls mit Krieg und dergleichen Feindſeligkeiten ſolten angefochten werden; ſo könte ſolchem Feinde wieder den ſonſt gemeinen Lauff der Kriege/noch mit unſerm groſſen Nutzen und Gewinn trefflicher Abbruch und Schade zu gefüget werden. Wie aber und auff was Weiſe dieſes alles hieraus erwachſen möge/auch wie alles anzugreiffen ſey/iſt alhier nicht Zeit und Ort umbſtändlich außzuführen / iſt aber anderswo reifflich und mit mehrem erwogen/und conſultiret worden: Stelle auch ſolches einem jeden der Sachen verſtändigen ferner zu bedencken anheimb / dazu er denn auch/ auß deme ſo noch ferner in dieſem diſcours folgen möchte / Anleitung haben wird.

2. Die ungezweiffelt hiedurch verhoffte Beforderung der Ehre Gottes und Außbreitung ſeines Worts.

II. Die andere Motive von dieſen und zwar die allerhöchſte / gröſte und vornehmſte; und neben der man keiner andern mehr bedürffen würde / wenn wir alle eyferige Chriſten wären / iſt dieſe: das gewiß zu hoffen ſtehet / es werde bey dieſem Werck die Ehre GOttes und die Seeligkeit vieler Menſchen durch Offenbahrung und Außbreitung des Worts Gottes und Seligmachenden Lehre / unter viel frembde heidniſche Völcker / fruchtbarlich befördert werden. Welches zwar von wenigen/ Gott beſſere es/ nach Würden erwogen/von vielen noch wol dazu/der jetzigen Welt Art und Sinn nach / ſpöttlich gehalten werden möchte. Nichts deſto weniger aber iſt doch war und unbewegt / daß aller frommen und rechgläubigen Chriſten Ziel und Zweck / darnach ſie auß allen Kräfften und Vermögen zu ſtreben / einzig und allein ſeyn ſol: wie ſie zu der Erkäntnüß dazu ſie durch Gottes Gnade gebracht worden/auch andere/ aller Gelegenheit nach/befördern mögen. Ja dieſes iſt auch das vornehmbſte Kennzeichen aller Wahren und ungefärbten Chriſten / die ihren Gott und Seligmacher Jeſum Chriſtum und ihren Nechſten darneben recht und von Hertzen lieben/ gleich wie in offtangezogenem meinem außführlichen Bericht mit mehrem hievon auch gehandelt. Und dieſes iſt auch von den ſämptlichen Biſchoffen / Pfarrern und Predigern im Königreich Schweden reifflich erwogen/ und ſie dadurch vornehmlich/ in geſampt verurſachet worden / hundert tauſend Thaler auff gleichen Gewinn und

 Verluſt

Verlust nebest andern in diese Compagny mit einzulegen. Derer Exempel verhoffentlich die Prediger in Teutschland auch nachfolgen / und so wol für sich das Werck belieben und forthelffen / als auch andere dazu bey aller Gelegenheit anmahnen werden; gleichermassen denn auch im Königreich Schweden geschehen; da auch ein sonderlich Gebet deßwegen verfasset / und bey den offentlichen Predigten und Betstunden verlesen wird.

3. Die erscheinende höchste nothwendigkeit dieser Sachen.

III. Die dritte ist die erscheinende ja wol hochdringende Nothwendigkeit dieser Sache. Denn wie im Anfang auch angezeiget / so ist eine gemeine und tägliche Klage / daß die Aufflagen und Lasten täglich zunehmen / und das hergegen die Nahrung unter den Leuten täglich abnimmet / darauß denn endlich nichts anders als der äusserste Verderb und Untergang der Städte / Länder und Communen erwachsen kan: Sintemahl gewiß und offenbahr ist / daß durch Abnehmen der Nahrung mehr Städte ruiniret werden / und endlich gantz zu Grunde gehen / als durch den Krieg; denn / Krieg kan ja nicht ewig wehren / und wenn er nun wieder einmahl auffgehöret hat / so können die Städte / wenn sie nur ihre Nahrung noch haben / sich allgemach wider erholen: Wann aber die Nahrung an einem Ort einmahl in Verringerung gerahthen / und also einen andern Lauff genommen / so wird sie an demselben Ort sehr schwehr wider in den vorigen Stand gebracht werden können: Unter andern aus der Ursach / weil dieselben / so sie unterdessen an sich gebracht / solche schwehrlich hernachmals aus ihren Händen wieder lassen / sondern wo nur müglich an sich behalten. Nun gehet auch nicht allein diese Klage ins gemein / daß die Gewerbe und Nahrung geringert werden / sondern daß auch die ordinari Handlung so noch übrig / vielmahl an Stat des Gewinnes Schaden und Verlust bringet. Demnach nun dem allen also / so haben ja treue Patrioten und vernünfftige Leute daraus leicht abzusehen / wie gut und nothwendig es sey solchem allem zuvorbauen / dadurch viel bereit arme und nothleidende Leute ernehret und unterhalten / und die Nahrung aller Orten gestärcket werden möge; Und wie man sich auch auß solchen mehr schädlichen als nützlichen Handlungen / damit man nicht gar darinn behangen bleibe / bey Zeiten loß reissen / und hergegen solche anfangen könne / davon man mit weniger Gefahr grössern Gewinn zu hoffen hat: Auff daß also ein jedweder ehrlicher Mann Gelegenheit und Mittel habe / so viel zu erwerben / davon er sich und die seinigen ehrlich unterhalten und daneben die Kriegs Contributionen und Aufflagen tragen könne ohne Verringerung seines Capitals.

Occasionaliter: Das Mittel hiezu leichter zu finden als zu den Contributionen.

Gleich wie aber biß daher / welches ich bey dieser Gelegenheit mit gedencken wollen / fast unglaubliche Contributiones von männiglich / zu Unterhaltung einer Kriegsmacht / nothwendig noch immerzu auffgebracht werden müssen / wil man anderst nicht den Feinden zum Raub werden und also alles mitteinander verlieren: also zweiffele ich nicht / es werde jedermänniglich / der sonst Lust und Liebe darzu hat / viel leichter fallen von seinem Einkommen und Vermögen etwas abzubrechen und an dieses Werck mit anzulegen; In Betrachtung des grossen Unterscheids zwischen diesem und jenem: Dann was an Contributionen und dergleichen Schatzungen außgegeben werden mus / dessen ist man gäntzlich quit und loß / was aber hiezu außgesetzet wird / solches bleibet alzeit eines eigen / und hat er es unfeilbar seinem belieben nach wiederumb einzunehmen / und dabey vielfältige grosse Gewinn sicher zugewarten.

Der Autor beruffe sich über seine Rationes / auff die Autoritet der HH. Staden / Printzen Moritzen von Uranien /

Welches ich denn nunmehr mit gnugsamen guten Gründen und unwidersprechlichen Augenscheinlichen Exempeln so wol alhier als anderswo satsam behauptet zu haben / vermeine. Dafern aber jemand wäre / wer er auch wolle / deme dieses noch nicht gnug wäre: Der auch daneben geringschätzig achten möchte / daß (welches ich dann nicht meines Ruhms halber / sondern der Sache so weit zum besten mit anziehen wollen) nicht allein vor diesem die Herrn General Staden der vereinigten

Nieder-

Niederlande. (Nach deme ſie wol in die hundert Tagefahrten / Verſamlungen und Conſultationes darüber gehalten und meine Anſchläge vernommen und erwogen) ſo wol auch Printz Moritz von Uranien hochlöblicher Gedächtnüß / ein höchliches und gutes contentament in dieſer Sache von mir empfangen / auch ich darüber gnugſame und anſehnliche Gezeugnüß / wenn es Noth / anzuführen hette; ſondern auch in neulicher Zeit S. K. M. von Schweden / mein allergnädigſter König und Herr / beneben den Herrn Reichs-Räthen und andern Ständen; S. F. G. auch / der Hertzog von Pomern; dann auch etliche Städte / als ſonderlich Stralſund / Stetin / ꝛc. dieſe Sache hochverſtändig und reifflig erwogen / und in derſelben von mir allerſeits gäntzlich begnüget worden; Inmaſſen denn zum Theil gnugſam vor Augen / theils auch mit ferneren gnugſammen Gezeugnüſſen / wenn es die Noth erfoderte / dargethan werden könte: Demſelben ſag ich / bin ich nochmahln erbötig / auch gantz willig / Mündlich oder Schrifftlich / wie es ihme belieben möchte / in dieſer Sache ferner zu informirn / und alle Scrupel ſo er noch etwa haben ſolte / verhoffentlich zu benehmen. Dafern auch jemand dergleichen Scrupel oder difficulteten noch etwa bey dieſem Werck finden thäte / derſelbe wolle hiemit freundlich gebeten ſeyn / dieſelbige mir oder ſonſt jemand anzuzeigen / damit ſie erörtert / in gemeinen Rath gezogen / und wo müglich auß dem Wege gereumet werden.

K. M. von Schwedē / ꝛc. Und erbeut ſich nochmaln jederman in dieſer Sach zu informirn

Zweiffele ſonſt gantz nicht / ſondern glaube fäſtiglich / es werden alle fromme / weiſe und vernünfftige Leute mir Beyfall geben und bekennen; daß dieſes eine Chriſtliche / nützliche / ja nothwendige Sache ſey / und dieſelbe neben mir aller Gelegenheit nach helffen befördern und zu Wercke richten. Hingegen ſo weiß ich auch gewiß / daß der leidige Satan und die Feinde der Chriſtlichen Kirchen / wie auch der Freyheit / Wolfahrt und Auffnehmen der Teutſchen Lande / beneben vielen unverſtändigen und eigenſinnigen Köpffen / aus allen ihren Kräfften ſich hiewider ſtellen / und alle ihre Macht / Klugheit und Argliſtigkeit umb dieſelbe zuverhindern gebrauchen werden. Sie werden auch allerhand Scheinreden erdencken / deſtomehr die Leute davon abzuſchrecken: und ſonderlich bey männiglich vorgeben / wie dieſes ſo gar eine neue / unerhörte / ebenteuerliche Sache ſey / voller Schwehrigkeiten / Gefahr und Ungewißheit / und daher gantz unthunlich. Dannenhero ich denn auch Urſach nehme / wiewol ich allbereit in offt angeregten meinem außführlichen Bericht / die meiſten Einwürffe / ſo dawider vorbracht werden könten wiederleget / auch die Schwehrigkeiten und Gefährligkeiten ſo dabey vernünfftig zu bedencken / berühret und erörtert / deroſelben noch etliche ferner anhero zu ſetzen / und neben denen / ſo ich ferner erfinden möge / weitläufftiger zu widerlegen / damit den Wiederwertigen das Maul deſtomehr geſtopffet / die Unwiſſenden deſto beſſer unterichtet / und die Liebhaber dieſes Wercks deſtomehr geſtärcket und angefriſcht werden.

Folget die Widelegūg aller derjenigen / ſo dieſē Werck zu wider / auch Erörterung aller erſcheinenden difficulteten.

Und erſtlich zwar ſo findet man Leut / welche wann dieſer Sache gedacht wird / nicht einmal darvon hören wollen / ſie kurtz rund / ehe ſie ſie erkennet und geprüfet / verwerffen / und ſonderlich ſagen / Gott gebe uns nur Friede / wir haben Handels und Nahrung in Teutſchland genug / dürffen keine neue ſuchen. Nun haben ſie zwar durch ſolches wündſchen den Frieden nicht bald / ſeynd auch nicht verſichert / ja ſehen faſt gar keine apparentz / wenn und wie derſelbe zu erlangen ſeyn möchte. Mitler weile könte es ihnen wol gehen nach dem Sprichwort; daß der Hengſt ſtürbe ehe der May käme: Denn die Leute bey dem noch immerwehrenden Krieg ferner noch alſo erſchöpffet werden / und die Nahrung zerfallen könten / daß keine Gelegenheit und Mittel mehr vorhanden ſeyn möchten / ſolche hernachmals allererſt widerumb anzurichten. Darumb dann viel lieber und mehr darauff zu dencken / wie je eher je lieber / auch noch bey wehrendem Kriege / die Nahrung wiederumb auffzuhelffen / und dieſelbe in einem vollen Schwang / es ſeyn Kriegs- oder Friedenszeiten / zu bringen und zu erhalten. Dannenhero man dann auch dieſes Mittel und gewünſchte Occaſion, ſo ſich anjetzo ereuget /

1. Widerlegung derer ſo vermeinen man ſolle ſich nur umb Widerbringung des Friedēs / nicht umb Anrichtung neuer Handlung bekümmern.

ereuget/nicht fürüber rauschen lassen/sondern ergreiffen und fest halten sol/ehe uns die Sache von Tage zu Tage immer schwehrer werden möge.

Dabey erwiesen/daß dieses Werck/ wenn man gleich beständigen Frieden hätte/nicht viel weniger nöthig.

Wiewol ich nun auch wol gern gestehe/daß dieses Werck eben so gar hochnöthig für die Teutschen Lande nicht seyn möchte/als es anjetzo gemacht wird/wann man einen durchgehenden und beständigen Frieden haben möchte; so bin ich doch gäntzlich der Meynung/wenn man die Augen ins gemein recht auffthun/und die Sache gründlich erwegen wolte/so würde man vermuhtlich befinden: daß die allgemeinen Teutschen Handlungen/sonderlich aber in den Landen so an der See gelegen/wenn man auch alzeit gleich in gutem Fried und Ruhe sitzen solte/in die Länge keinen Bestand haben/sondern mit der Zeit sehr abnehmen/und einen guten Theil der allgemeinen Wolfahrt mit sich zu boden reissen würden; wie solches auß deme was hernachmals von dem Woll- und Kornhandel gesagt werden sol/zum Theil auch wird verstanden werden können. Dabey aber zu erinnern/daß durch die Teutschen Handlungen nicht einer oder der andern Provintz oder Stadt/viel weniger dieses oder jenes Kauffmannes Privatwesen/sondern die allgemeineste und vornehmeste Handlungen/darauß alle andere herfliessen/und gleichsam ihren Athem haben/verstanden werden müssen.

Indem die gewöhnliche Kauffhandlung auch vor diesen Kriegszeiten so gar groß und nutzbar nicht gewesen/als ihme wol mancher einbildet.

Denn ob ich zwar den Kauffhandel so vor diesem in Teutschland gewesen seyn mag/so gar gründlich nicht verstehe/weil ich selber nicht viel hinein gehandelt; So weiß ich doch dieses/daß Teutschland zuvor fast hundert Jahr meistentheils in Friede gesessen/bißher aber etliche Länder und Städte in wenig Jahren verunruhiget worden/und den Krieg theils noch niemals recht gefühlet haben; Dabey aber höre ich und neben mir jederman allenthalben eine allgemeine Klage/daß das Volck arm und ohne mitteln sey: (da doch bey wehrendem solchen Kriege viel Kramer/wie auch Gastwirthe/Bier- und Weinschencken/sampt allen den Handwerckern deren sich die Soldatesca gebrauchen muß/als: Schneider/Schuster/Satler/Schwerdfeger/Sporer/Wagenmacher/Grob- und Kleinschmiede/und dergleichen viel andere ihre gute Nahrung behalten/ja wol mit und neben den Tuch/Seiten und Posament Krämern/auch Roßtäuschern/und vielen andern solchen Wucher und Uberſetzung getrieben/dabey sie in einem Jahr mehr gewonnen/als sonst in vielen: und unter dem Behelff der auff gelegten Contribution in einem Viertel Jahr wol zwey jährige Schatzung erschunden haben.) Daraus lässet sich nun vernünfftig schliessen/daß der allgemeine Handel in Teutschland so gar groß/reich und fruchtbar ins gemein nicht mus gewesen seyn/als wol etliche Leute ihnen einbilden und vorgeben mögen: Alldieweil nemlich jährige oder zweyjährige Kriegs-Lasten das Gewerb und Vorrath von hundert friedsamer Jahre haben verzehren können; da doch in Egypten 7. Unfruchtbahre Jahre die sieben fruchtbahren und fetten nur verzehrten; und da in denen Landen die den Krieg nunmehr 70. Jahr mit höchster Beschwehrung getragen haben/die klagen so groß nicht/noch die Mittel so beynöthig/als an vielen Oertern in Teutschland.

Die Hauptursach desselben/daß wenig Reichthumb von aussenwerts ins Land kommen.

Der Ursprung aber und Hauptquell dieses ist/daß durch den Teutschen Kauffhandel nicht sehr viel Gewinn und Reichthumb von aussenwerts aus andern Landen ins gemeine Teutschland gebracht worden; Sondern daß innerhalb der Teutschen Lande einer sich von dem andern bereichert/und durch Uberſetzung und Wucher sich einander selbst verzehret haben: dazu den die Frembden auff vielerley Weise so allhier nicht Zeit zu erzelen/weidlich geholffen. Der Kauffmann und Kramer hat den Edelmann außgesogen; der Edelmann hat wider auß dem Bauern gepresset; daß also keiner ins gemein einen gewissen Fuß setzen können: da nun ein wenig ein harter Stoß und Sturm kommen/so hat weder Edelmann noch Bauer zu bezahlen/viel Kauffleute aber sind zwar sehr reich in ihren Büchern/aber ohne Geld/und haben gewisse Schulden/aber ungewisse Bezahlung.

So bin ich auch gleichfalls der Meynung / daß wann man gleich einen allgemeinen und dauerhafften Frieden erlangen solte / dennoch der Teutsche Kauffhandel und Nahrung nur in den Stand und Flor / da er vor diesen Kriegs-Zeiten gewesen / durch die ordinari Mittel in langer Zeit nicht konte wiederumb gebracht werden: so wol darumb / daß viel Länder und Städte verwüstet / die Leute in grosser Menge gestorben und verjaget; als daß unterschiedene Handlungen bißhero gantz einen andern Gang genommen. Wie solches unter andern an dem Wollhandel zu sehen: Denn ob gleich biß daher durch das Landverderbliche Kriegswesen viel Dörffer und Flecken / und also auch viel Schäffereyen sind zerstöret worden / so ist die Wolle doch ungleich besser Kauffs in Teutschland / als sie jemals gewesen / einig und allein darumb / daß die Außländer anderswo dieselben zu holen / gewohnet worden.

Daß der Kauffhandlung im Teutschland durch die ordinari Mittel nicht wol zu helffen; wenn man schon Fride hätte: Exempel am Wollhandel

Augenscheinlicher aber ist solches an dem Kornhandel; (so daß die jenigen / so ihre vornehmste Nahrung davon haben / sich hiebey wol in Acht nehmen mögen.) Denn einmahl so ist innerhalb wenig Jahren in Spanien der Land- und Ackerbau mit solchem Eyfer und Ernst / an vielen bißher wüsten und unfruchtbaren Oertern / angerichtet worden / daß daher in etlichen Jahren so viel Getreydig nicht als wol zuvor auß Teutschland hat können hinein verhandelt werden; Und wenn daselbst also fortgefahren werden solte / würde man mit der Zeit viel eher Gedreydig heraus als hineinführen. Fürs ander so haben sich die Holländer neulich in die Moßkau oder Reußland gewehnet / darauß sie jährlich ein mächtig groß Getreydig holen / und solches dadurch auff einen leichten Kauff in Teutschland bringen. Gleich wie ihnen aber nun solches nicht kan gewehret noch für übel gehalten werden / also ist Teutschland und in diesem die Ostlande (wie man sie nennet) das ist / die Teutschen See-Städte hinwiderumb nicht zu verdencken / wenn sie durch anderer Exempel ermuntert werden / und auff Mittel und Wege trachten; wie sie sich solches ihres Schadens wieder erholen; Und / so wol alle ihre Handlung gebührlich verbessern / als insonderheit / wie sie den Preiß deß Korns oder Getreydgis / ihnen und dem gantzen Teutschland zu Nutz / in einem redlichē Preiß erhalten mögen. Denn ob wol alle Nahrungen / Gedeyen und Wolfahrt in recht mäßigen Handlungen ein Segen Gottes ist / und dem jenigen dem es Gott gönnet gegeben wird / so wird doch solcher Segen niemand vom Himmel in sein Hauß / Boden oder Kasten geworffen / sondern Fleiß / Arbeit und Vorsichtigkeit sind eben die Mittel / durch welche Gott solchen seinen Segen verheissen und zuverleihen pfleget: sintemal Gott dem Menschen Klugheit / Verstand und Kräffte gegeben hat / dieselbige alle nach Mügligkeit zu gebrauchen / und dabey seines Segens zu erwarten.

Augenscheinlichers an dem Kornhandel.

Darauff denn nun erfolgen wil / daß man im jedwedern Lande vorsichtige und fleißige Achtung geben sol / worinn desselben Nahrung und Nützung vornehmlich bestehet / und wie solche des Landes Nützung in seinem Wehrt möge erhalten werden. Nun beruhet unzweiffelich der meisten / und sonderlich an der Ost-See gelegenen / Teutschen Lande vornehmste Nutzbarkeit und Gewerb auff den Ackerbau und Kornhandel; Denn davon haben Edelleute / Bauren auch viel Bürger ihr Einkommen: Wenn nun das Korn in einem ziemlichen Wehrt ist / so hat der Edelmann ein gut Einkommen / der Bauer hat auch etwas für seine Arbeit / und behält etwas in Händen / und kömen also Edelmann und Bauer zu Marckte gehen / und den Kauffleuten / Cramern / Handwercken / ꝛc. Nahrung geben: Und schadet also der hohe Preiß des Korns nicht dem Lande darinn es gewachsen ist / sondern den Frembden / von welchen es aus solchen Landen geholet und verführet wird / denn die müssen es den Kauffleuten / und die Kauffleute wieder den Bauern bezahlen / von denen geniessens die Handwercker; dadurch der Fremden ihr Geld in ein solches Land überall kommet. Wenn aber das Korn sonderlich ausserhalb eines solchen Landes in einen so gelinden

Daß der meisten Teutschen Lande, vornembste Nutzbarkeit und Gewerb. bestehe im Ackerbau. Dannenhero derselbe in seinē Wehrt zu erhalten.

Preiß

Preiß geräth/daß es mit Vortheil nicht mehr kan verschiffet und verführet werden/ so hören alle andere Nahrungen auff: denn Bauren und Edelleute haben alsdann wenig Geld / und können andern also auch nichts zu lösen geben.

Daß eine böse Anzeigung in unfruchtbaren Jahren sey der wolfeyle Kauff des Getreydes/ solches sich aber zutragen könne.

In reichen und fruchtbahren Jahren zwar kan die Menge des Getreydes den Mangel/am Preiß desselben wiederumb ein bringen: Aber wann Mißwachs oder nicht so gar fruchtbare Jahre im Lande gewesen seynd/und das Getreyde gleichfalls in leichtem Kauff bleibet/darumb daß es aussen an andern Oertern guten Kauffs ist/auch wol aus denselben mit Vortheil zu geführet werden kan/ so ist in einem solchen Lande ein kläglich Wesen: denn an statt daß sonst vor Korn einig und allein/in ein solch Land Geld eingebracht wird/wird dasselbe auff diese Weise für das eingebrachte Getreydig auß dem Land geführet. Und solches zwar kan sich leichtlich begeben / in dem sichs ja wol zutragen kan / daß in Teutschland ein Mißwachs / in Reußland hergegen eine reiche Ernde gefället: So kan es sich auch zutragen / wenn einerley Wahren auß unterschiedenen Orten an einen Ort hinverhandelt werden/ daß dieselbe auff einmal in so grosser Menge daselbst zusammen stossen/daß sie nohtwendig abschlagen müssen/umb so viel desto mehr / als mehr / denn daselbst verzehret werden können / sich zusammen häuffen. Daraus denn insonderheit leicht abzunehmen/dafern die Holländer hierinnen fortfahren und solches ihr Vorhaben in einen rechten Gang bringen solten/(inmassen denn grosse apparentz darzu ist) daß die jenigen Lande so bißher Korn außgegeben/ und darinne ihre meiste Nutzbarkeit gehabt / die Helffte von ihren Einkommen verlieren / und nicht das halbe Geld mehr wehrt seyn würden. Dannenhero dann aber sonderlich die jenigen/so dieses vor andern betreffen möchte/mit guter Vorsichtigkeit den ihrigen vorstehen sollen/den Sachen bey Zeiten vorbauen/ und diese Gelegenheit ihre Getreyde/Wolle/Wein/rc. anderst wohin zu vertreiben/und also der Gelegenheit/ des Schadens so an dem einen unfeilbarlich zu gewarten sich anderweit zu erholen/ nicht aus den Händen lassen sollen.

2. Widerlegung derer / so vorgeben/ dieses Vorhaben sey nicht Christlich noch rechtmäßig oder ehrlich.

2. Zum andern so finden sich auch etliche Leute die geben vor / es sey nicht Christlich noch ehrlich solche Compagnyen anzufangen noch Theil daran zu haben/ weil dieselbe meistentheils dahin gemeynet seyn / andern ihre Nahrung dardurch abzuschneiden / Vorkauff / monopolia, Wucher und dergleichen Ungerechtigkeiten zu stifften / dadurch Länder und Leute werden außgesogen/und das Gemeine beste in grossen Schaden gebracht. Wenn nun zwar solche Leute auß einem Christlichen Gemüthe solches vorbringen/in dem sie etwa ungleiche Meynungen von dieser Compagny geschöpffet haben/und die Sache erstlich recht wol und gründlich erwegen wollen / ehe sie die approbiren und sich dazu verstehen/damit sie ihre Gewissen nicht beschwehren / so sind sie höchlich darumb zu preisen / und Leute von einer solchen Art / die in diesen jetzigen Zeiten gar seltzam seynd.

Dabey die Nothdurfft erinnert.

Ich fürchte aber gar sehr/daß unter den jenigen die sich allhier so Gewissenhafft machen/ein guter Theil die Mücken wollen sengen und Camele wollen verschlingen/ und sich mehr besorgen der Verleichterung ihres Beutels / als Beschwehrung ihres Gewissens; In dem sie/ da sie sonst den meisten Handel in Städten an sich gezogen/ und andere neben sich nicht leicht auffkommen lassen/sich befahren daß ihnen hierinnen von der Compagny Eintrag geschehen möchte. Und wären solche Leute hierinnen gleich jenem grossen Wucherer / welcher die Prediger gleichsam dingete wieder den Wucher zu predigen: und als einer von denselben einmal eine gewaltige kräfftige Predigt wider den Wucher gethan hatte/lobte er dieselbe/bedanckte sich sehr / und bath ihn er wolte also fortfahren; der Prediger verhieß ihm solches mit der Vermahnung/daß er auch selbst mit desto grösserm Ernst darnach thun solte; darauff der Wucherer antwortete/das wäre niemals seine Meynung gewesen/ sondern diese/daß andere hiedurch davon abzu stehen würden beweget werden / und er hernachmals mit desto grösserm Gewinn allein würde wuchern können.

Denn warlich zu diesen Zeiten die Ungerechtigkeit und schändlicher Wucher

Teutſchland faſt wie eine Sündfluth ſo gar überſchwemmet/und alle Stände ſo gar eingenommen hat/daß es auch für keine Sünde mehr geachtet/ſondern die jenigen ſo den gröſten Wucher und Plackerey treiben und angeben können / am meiſten wollen geehret/und für die beſten Leute gehalten ſeyn. Und ſo der Herr Lutherus ſel. Gedächtnüs/zu ſeiner Zeit Urſach gehabt hat / ſo hefftig und vielfältig wieder den Wucher zu predigen und zu ſchreiben/ja in ſeiner Vermahnung an die Pfarrer/daß ſie wie er den Wucher predigen ſolten / offentlich zu melden und zu verkündigen : daß nicht lange nachbleiben könte/ſo würde eine allgemeine groſſe Plage über Teutſchland ergehen / und zwar Geitz und Wucher würden dieſelben Hauptſünden ſeyn / darumb wir alle Gottes Zorn und Ruthe würden leiden müſſen : ſo würde er gewiß / wenn er nun noch leben ſolte/ſagen/daß dieſes anjetzo ein gewiſſes Zeichen wäre des bevorſtehenden Unterganges der gantzen Welt und Jüngſten Gerichts; dieweil es anjetzo ſo hat zugenommen / daß daraus klärlich erſcheinet / wie die Chriſtliche Liebe in der Menſchen Hertzen ſo gar erkaltet/und Gerechtigkeit und Glaube faſt bey den Menſchen gar nicht mehr gefunden wird.

Wie der Wucher anjetzo Teutſchland faſt gar überſchwemmet.

Derohalben dann dafern die Compagny ihr auch dergleichen Ziel vorſetzen ſolte/ſo hätte billig jedermanſeyn Gewiſſen hiebey wol zu bedencken/und wäre gantz recht und billich/ daß dieſelbe von männiglich gehindert / ja ſcharff verbotten und gantz getilget würde. Ich habe aber die gute Hoffnung/es werde ein jeder unpartheyiſcher und vernünfftiger Leſer/ ſo wol auß meinem offtgedachten außführlichen Bericht/als auch gegenwärtiger dieſer Anweiſung / leichtlich urtheilen können; wie fern daß dieſes unſer Vorhaben von allen ſolchen böſen proceduren und Ungerechtigkeiten abgewandt ſey.

Daß aber das Vorhaben dieſer Comp. fern von allen Ungerechtigkeiten/ auß folgenden Urſachen.

Denn erſtlich ſo iſt es ja eine ſolche Sache/dazu jedermänniglich/ſo Luſt dazu 1.
träget / ſoll zugelaſſen werden / ja durch offentliche Außſchreiben eingeladen wird/und 2.
dannenhero ja keinem monopolio zu vergleichen. 2. So iſt man ja gemeint dadurch
einen beſſern Kauff aller Außländiſchen Wahren zu wege zu bringen/ und dannenhero
begehret ſie ja keine Theurung zu machen. 3. So ſuchet man ja auch dadurch alle 3.
Einheimiſche Wahren mit beſſerm Nutzen auſſerhalb Landes zu verführen / auff dieſe
Maß allen Handwercksleuten ein beſſeres Gewerb zu machen. 4. In Summa aller 4.
andern Leuten ihre Nahrung hiedurch zu verſtärcken / und alſo eine allgemeine Wohl- 5.
fahrt zu verurſachen. Es wird auch fürs 5. hiebey angewieſen/wie man ohne gewalt/
Morden / Rauben / Brennen/ Verheerung und Verwüſtung Länder und Städte/
Barbariſche Heydniſche Völcker durch den Kauffhandel an ſich ziehen / auch alſo
mit der Zeit ohn alle Ungerechtigkeit viel Land und Leute an ſich bringen könne; zum
Auffnehmen und Wolfahrt ja eigenes gutes Genügen derſelben Länder und Völcker/
die alſo / vermittelſt Göttlicher Verleihung / an uns kommen möchten. 6. Wie 6.
Fürſten/Herrn/ Edelleute / Städte und alle Communen ihre gemeine Einkommen
ſollen vermehren/und ihrem Feind mit ihrem groſſen Nutzen Abbruch thun/alſo daß ſie
nicht mehr mit Verhöhung der Zölle / Verringerung der Müntze / und andern Auff-
lagen und exactionen ihre Unterthanen beſchwehren dürffen. 7. Wie Prediger 7.
und Kirchendiener und dergleichen / die etlicher Orthen ſehr ärmlich unterhalten wer-
den/ohne Simonie und unziemliche Abnehmung der Wolle von ihren Schaffen/ (ſo
derſelben vielmals mehr als ſie ſelbſt bedürfftig) ohne einige Verhinderung oder Ver-
letzung ihres Berufſs/oder Schreitung aus demſelben / ihre Einkommen und Mittel/
zu ihrer und der ihrigen ehrlichen Unterhaltung / vermehren können. 8. Wie Kauff- 8.
leute mit einem reinen unbefleckten Gewiſſen ohne einigen Betrug / Falſchheit/ Wu-
cher und Verkürtzung ihres Nechſten / mit weniger Sorge und Mühe einen ſicheren
und ſehr nutzbaren Handel treiben können.

Und zwar weil dem alſo / und es ſo eine klare auffrichtige Sache iſt / darinnen keine betriegereyen und heimliche Griffe werden Statt finden können / ſo möchte es

wol

So daß sie dannenhero der itzigen Welt Lauff noch wol desto mehr widerwertige finden möchte.

wol eben darumb so viel desto mehr Mühe kosten / etliche Leute dazu zu bewegen: da hingegen / wenn man anzuweisen verspreche / wie man zu den obangedeuten Gewinn und nutzbarkeiten / durch allerhand argliftige Fünde und ungerechte Practiken gelangen könte; es vieleicht so vieler Worte nicht bedürffen würde / sondern sich bald mehr als zu viel Geld finden solte / nicht eine allein / sondern mehr solche Compagnyen auffzurichten.

3. Wiederlegung derer so sich hiebey fremder Nation Feindschafft besorgen.

III. Zum dritten / so gibt es auch sehr viel Leute / die etwas allzuviel und unnöthig sorgen / indem sie fürchten / daß man viel Feindschafft von vielen nationen, ihm durch diese Compagny auff den Hals ziehen wird / aber dieselben wollen zuförders bedencken / daß S. Kön. Maj. und die Herrn Reichs-Räthe diß Werck nicht haben lassen beginnen / noch den Schutz und protection desselben auff sich genommen / biß sie zuvor hochverständig und reifflich erwogen / und den Uberschlag gemacht / wie weit sich Ihr Recht und Macht dißfalls erstrecke. Dafern denn nun zwar jemand wäre / der gnugsam Beweiß darüber brächte / daß er die Welt gleichsam gepachtet oder gemietet hätte / so fern / daß niemand mehr darinnen solte handeln mögen / als er allein / so wäre recht und billig / daß wir hievon abliessen; Dieweil aber dieses nun nicht ist / und es einem jedwegern frey stehet / seine Nahrung und Vortheil zu suchen / und durch gebührliche Mittel zu verbessern / so wird ja unser Thun / die wir keine Meynung haben jemand wider Recht zu beleidigen / noch in seinem Eigenthumb zu perturbieren / von niemand übel außgedeutet / noch uns Feindseligkeit deßwegen angethan werden können. Auff allen Fall / so sind wir nechst Gottes Hülffe / und bey unserm guten Rechte / unter der protection eines gewaltigen Königreichs / und vieler fürtrefflichen / mächtigen Participanten; So verhoffe ich auch über das alles / daß die Compagny so mächtig werden sol / daß sie sich wieder alle unbillige Gewalt selbst wird beschirmen können. Auß welchen Ursachen allen denn ein jeder sich wol bedencken wird / ehe er ihme diese Compagny zum Feinde zu machen / und sie wieder Recht zu beschwehren in Sinn nehmen möchte; wie hievon weitläufftiger in meinem außführlichen Bericht gehandelt wird / dahin ich den Leser verweise.

4. Derer / so sich an anderer Nat. und sonderlich der West-Ind. Comp. in Niderl. vermeinte unglückhaffte Exempel stossen.

IV. Andere kommen zur Sache noch etwas näher und bedencken; daß etliche andere Nationes so wol in Ost-Indien als andere Oerter gefahren seyn / die daselbst wenig Nutzen geschaffet; daß aus Niederland auch unterschiedene Reisen vorgenommen worden / so Schaden gebracht und übel abgelauffen sind; und sonderlich / daß ich vor diesem auch in den Niederlanden die West-Indianische Compagny angegeben und gerichtet / dieselbe aber bißher so grossen Nutzen nicht stifftet.

Feller solcher Nationen ins gemein.

Was nun zwar die Engelländer / Frantzosen und Dennemärcker belanget / so würde unzeitig und verdrießlich seyn / ihre vielfältige Fehler / so sie allerseits in dieser Sache begangen / allhier umbständlich zu offenbahren: Ins gemein und kurtz zu sagen / so haben sie alle weiter fliegen wollen / als ihnen die Flügel dazu gewachsen / das ist: sie haben mit einem all zu kleinen Capital gar zu grosse Sachen anfangen wollen; Gestalt ich von den Holländern an seinem Ort angezeiget / daß sie 128. Tonnen Goldes neben ihrem Capital noch auff Interesse nehmen müssen.

Wie die Engelländer dißfalls fahren.

Die Engelländer continuiren ihre Handlung auff Virginia / Barmudas und Ost-Indien / meines Wissens noch mit grossem Profit, wiewol sie bey den Ost-Indischen vielmals grossen Schaden zur See erlitten / und eben gar zu grosse Summen auff ein Schiff gewaget haben.

Woran es den Frantzosen mangelt.

Daß die Frantzosen mit kleinen Compagnyen etlicher Privat-Personen / und geringen Capitalen sich höher und wichtiger Sachen unterfangen / auch zu Anfangs gantz glücklich etlicher Oerter in Florida / Brasilia / und letzlich in dem Marignon bemächtiget / denselben aber hernachmals gar keinen fernern Beystand und Entsatz geleistet / und sie also gantz liederlich und unvorsichtiglich wiederumb verlassen und verlohren / solches ist aus Historien und gemeiner Erfahrung kundbahr: daß sie aber auch die Ost-Indianischen Fahrten wiederumb verlassen / darüber wird sich auch niemand

sehr

ſehr verwundern / wer dieſelbe Nation kennet; wie mißtraulich / ungedultig / unbeſtändig und veränderlich dieſelbe ſey / und wie ſo leichtſinnig ſie ihr Gemüth ändern / und liederlich eine Sache verlaſſen / wenn ſie ihnen zur Stund und Anfangs bald nicht nach ihrem Sinn abläufft. Sie haben ſonſt wegen derſelben Fahrten noch prætenſion und Anſpruch wieder die Holländer / davon dann ſo ſie nur einen Theil erlangen / werden ſie / meines Ermeſſens / derſelben Fahrten keinen Schaden gehabt haben.

Die Dennemärcker ſind zu erſt betrogen worden von einem der ſie verleitete und ſie zu ſeinem Privat-Vortheil übel informierte. Beneben dieſem ſo legten ſie ihr Capital alles zugleich auff einmal an / und wenn ſie eine Flotta außgeſchicket / ſo muſten ſie allezeit warten biß dieſelbe wiederumb zu rücke kam / ehe ſie wiederumb andere Schiffe außrüſten und außſenden konten / darüber denn viel Zeit und gute Gelegenheit verlohren / und viel Geld verſpildert wurde. Ihr gröbeſter Fehler aber beſtund darinn / daß ſie an ſtatt der Kauffleute Junge Edelleute gebrauchten / die den Kauffhandel nicht verſtunden / und nicht gewohnet waren ſo viel Geldes zu ſehen / und alſo daſſelbe meiſtentheils unnützlich verzehrten / daß wenn man Wahren für die Compagny einkauffen ſolte / kein Geld vorhanden war: da gieng es ihnen nach dem Spaniſchen Sprichwort Quien lleva Indias trae Indias, das iſt ſo viel geſagt; Wer in Indien etwas hinein bringt / der bringet wieder etwas heraus: denn man gibt allda ſo wenig umbſonſt / als anderswo; ſondern es wil alzeit Wahre mit Wahre vertauſchet ſeyn. Auff einem ihrer Schiffe war ein Niederländiſcher Kauffmann / der brachte ſein Schiff geladen zu Hauſe / die andern kamen ledig wieder. Sie hatten über das auch ein ſolches Unglück zur See / welches ihr kleines Capital nicht wieder überwinden kondte: Und nach dem ſie eine anſehnliche Feſtung mit groſſen Unkoſten erbauet / lieſſen ſie dieſelbe hernachmals gantz liederlich ligen / und bekümmerten ſich in etlichen Jahren nichts mehr darumb. Worauß man ſihet / daß alle Dinge nicht allen Menſchen gleichwol von ſtatten gehen / und gleichen Nutzen bringen. Wie ſie in 2. Jahren bißher gefahren ſeyn / habe ich nie eigentlich erkundiget. So glaube ich aber dennoch auch nicht / daß ſie wegen der vorigen Reiſen gar groſſen Schaden werden gehabt haben.

Was die Dennemärcker für Fehler begangē.

Daß unter ſo vielen Handelsleuten als in Holland ſind / etliche Privat-Perſonen zu Zeiten unglückhaffte und ſchädliche Reiſen gethan haben / iſt gantz auch nicht zu verwundern. Die aber gleichwol in Compagnyen ferne und groſſe Reiſen vorgenom̃en haben / haben deſſen meiſtentheils keinen Schaden gehabt. Georgius von Spilbergen / Oliverius von Orth / Jacob le Maire, haben zwar ihre meiſte und beſte Schiffe hinter ſich gelaſſen / aber doch meines Wiſſens bey dem gantzen Werck keinē Schaden genommen. Ihr gröſtes Unheil aber iſt darauß entſtanden / daß ſie bald auff einer Reiſe haben reich werden wollen. Der eine fuhr nach Weſt-Indien / in unbekanten Bergwercken ſein Schiff voll Gold-Ertz zu laden / ehe er jemals ein Proba davon gehabt hatte. Der ander wolte ſtracks handelen / da noch kein Handel bekant oder angerichtet war. Der dritte wolte auff den Galgen immer frey hinein handeln / an ſolchen Orten da es verboten war / darüber auch etliche daran gerathen ſind. Der vierdte fieng die Sach an auffs Wort und angeben ſeines Feindes / von deme er hierinnen betrogen war. Auch waren Particulier-Leute / die wolten Länder einehmen und beſetzen / und alſo dem König von Spanien Krieg zufügen / und die Spitze bieten / dazu ſie doch viel zu ſchwach waren: Dergleichen dann anjetzo in Holland noch vielfältig verübet wird. Unterdeſſen aber kan man doch keines weges in Abrede ſeyn / daß die meiſten derſelben nichts deſtoweniger noch ihren groſſen Nutzen dabey geſchaffet haben.

Was bey vielen Holländiſchē / ſonderlich der Particular-Kauffleute Schifffahrten / für Irrthumb begangen.

Wir aber hingegen / wie oben angedeutet / fahren anders nicht als auff gewiſſe ſichere Handlungen / und ſo wir ja etwa auff ein neu Land und Handlung einen Anſchlag machen möchten / ſol ſolches nur ein Nebenwerck / und keine verlohrne Reiſe ſeyn / und ſol der ordinari Cours bey derſelben hauptſachlich allzeit mit verrichtet werden: Dofern uns auch ein ſolcher Anſchlag wol gelingen ſolte / würden wir allzeit

Dawider wir allerſeits verwahret.

Mittel und Macht bey der Hand haben solchen zu behaupten/und/was also erworben/ zu entsetzen/und zu erhalten/daran es bey vorgedachten allzeit gemangelt.

Daß auch die West-Ind. in Niderland gantz unrathsam verfahren.

Und zwar/was ist auch das groß zu verwundern / daß particulier-Leute diß-falls dergleichen fauten begangen / dadoch die West-Indianische Compagny/ in welcher so viel kluge Kauffleute seyn/ihre Sachen jederzeit so übel und thörlich angefangen/ unangesehen ich ihnen/ in vielen Schrifften an sie/deßwegen von mir abgegangen / gründlich und außführlich unter andern gewiesen / und gleichsam für Augen abgemahlet den Unrath/den sie stifften würden/wenn sie Brasilien auff diese Weise angreiffen würden/ als sie nun zweymal gantz unbesonnener Weise gethan haben.

Davon mit mehrem.

Und weil dieses eins von den Vornehmsten Steinen ist / daran sich viel Leute stossen/in dem sie vermeinen / dieweil ich in den Niederlanden ein Autor und Stiffter gewesen bin der West-Indianischen Compagny / dieselbe aber biß daher nicht viel fruchtbahrliches verrichtet/so sey aus diesem Werck auch nicht viel gutes zu hoffen: so werde ich dadurch getrungen/ etwas von dem jenigen / so ich im Anhang meines außführlichen discurses mit mehrem außgedruckt/ anhero mit zu gedencken.

Was der Autor in Niderland/ wegen Brasilie gerathen.

Ich habe in gedachtem Anhang erzehlet daß ich über 10. 11. 12. Jahr zuvor / ehe diese impressa oder Anschlag von den Holländern vorgenommen worden/ in 8. oder 9. unterschiedenen Schrifften an die Herren General Staten deutlich und klärlich angezeiget / und gleichsam zuvor verkündiget / wie hefftig sie verstossen / und wie es ihnen darüber ergehen würde/ dafern sie Brasiliam auff diese Weise zu übermeistern in Sinn nehmen würden. Darzu ich Anlaß nahm / weil die Weiber auff den Waschbäncken/ja die Kinder auff den Gassen von diesem Vorhaben zu sagen wusten: Und weil das beste Fundament / darauff dieser Anschlag gebauet war / darauff bestunde; daß man vermeinete / die Portugesen würden alsbald von den Castilianern ab und ihnen zufallen / als wolte ich ihnen sonderlich gern diese Meynung benehmen / alldieweil solches vernünfftiglich nicht konte vermuthet werden. Denn über dem / daß es wieder die Natur ist unter frembder Völcker Botmäßigkeit sich begeben/ und die Castilianer den Portugesen ja noch näher verwandt als wir/ so kamen hierzu sonderbahre Betrachtungen/benahmentlich unter andern/daß die Portugesen uns ins gemein für Trunckenbolten halten / und dannenhero für unwehrt und untüchtig zu herschen: Item vor Ketzer/ die gantz nicht würdig seyn zu leben. Dann auch daß die Portugesen gar über aller andern Völcker Weise hoffertig sind und ruhmrehtig/ und extraordinari-Liebhaber ihrer Nation und Vaterlandes / und dergleichen/ ꝛc. Dieses aber mochte alles bey ihnen nichts vorfangen/ man gieng damals auff die Baya de todos los santos zu.

Auch noch insonderheit wegen Fernambuco/ jüngst da er eben wiederumb in Holland aus gewissen Ursachen.

Auch noch vor wenig Jahren zum andernmahl mit doppelter Thorheit auff Fernambuco, unangesehen ich damals in Holland eben gegenwertig ihnen solches gleichfalls treulich und unwidersprechlich wiederrieth: Nicht daß ich sehr gezweifelt hette/daß sie selbige Plätze nicht bekommen solten/sondern weil ich gewiß wuste/daß sie derselben keinen Nutzen/sondern grossen Schaden haben würden. Denn ich war eben damals von S. Kön. M. meinem Allergn. Könige an die Herrn General Staten und Printzen von Uranien abgegereiset und recommendieret,mit denselben wichtige Sachen zu handeln / unter andern Vorschläge und gute Anweisung zu thun / wie sie ihre West-Indianische Sache anstellen / und wiederumb zu einem guten Stande bringen solten/daneben auch / wie sie ihre Inländische Kriege bald zu einem gewünschten Ende dirigiren, und den Spanier übers Gebürg treiben könten. Welches ich ihnen dann auch vorbrachte / dabey aber die lang verdiente und versprochene recompens meiner vor dieser Zeit gantzer 32. Jahr in Anrichtung der West-Indianischen Compagny ihnen geleisteten treuen Dienste gleichsam als eine condition mit anhieng.

Erzehlung was der Autor dazumal mit der Herren Staten

Hierauff wurden Commissarien geordnet mich zu hören / als ich aber befunde daß dieselben zu gleich nicht Befehl hatten mit mir wegen gedachter recompens,die ich mit höchster Billigkeit vor aller Welt zu prætendiren hatte / zu tractiren, so ward ich

ſich auch unwillig ihnen fernere Hoffnung zu machen/und was ich wol im Sinn hatte/ zu offenbahren. Und ob ich zwar ihnen zu verſtehen geben hatte/daß ich das geringſte von ſolcher recompens, wenn ſie ſich nur mit mir darum verglichen hetten / nicht begehren wolte/biß ſie ſelbſten das jenige/was ich ihnen entdecken wolte/mit ihrem unſäglichem Nutz in der That alſo befunden hetten / ſo konten ſie doch nicht glauben/daß ich ſo was ſonderbahres haben könte / daß weder ſie/noch die Bewintheber oder Verwalter der Compagny nicht wüſten. Darauff ich ihnen dann etliche Stücke zuverſtehen gabe/alſo aber daß dieſelbe/weil ich die meiſten und vornehmſte Umbſtände ſo zur Sache nöthig bey mir behielt / ihnen wenig dienlich ſeyn konten. Da ſie aber ſolche nicht wuſten/auch mit Verwunderung anhörten und nicht wol glauben konten / ſagte ich ihnen nicht unbillig/ man ſolte mich vor einen ſolchen Gecken nicht anſehen / daß ich aus Schweden ſolte kom̃en ihnen etwas zu ſagen/ſo ich nicht beweiſen könte. Ob ſie mir darauff nun wol ferner hart anlagen / auch bey den Herrn General Staten einer fernern Verordnung und beſſern gutwilliger Erklärung ſich zu erholen vermeinten/möchten ſie doch aus mir ein mehrers nicht heraus bringen. Und dieweil ich ihnen zuvorher aus vernünfftigen Urſachen verkündiget und gleichſam wie aus einem Buche vorgeleſen hatte / was ihnen in Braſilien widerfahren war/ſo konten ſie auch hieraus wol abnehmen / daß ich dieſe Sache beſſer als andere verſtehen müſte. Darauff ich ihnen dann / damit ſie darinnen noch mehr verſichert werden möchten/in fernerem Geſpräch unter andern noch zwene zwar nunmehr gering ſchätzige / zu rechter Zeit aber ihnen hochrahtſame Sachen (ſo dann nunmehr allbereit verſäumet / aber zuvor doch gleichwol von niemand erinnert worden waren / auch von mir ſelbſt zu der Zeit / weil ich kein Gehör oder Danck bey ihnen gefunden/nicht unbillig verſchwiegen worden wären) zu vernehm̃e gabe/die ſie zur Hand hetten nehmen ſollen/wenn ſie etwas fruchtbarliches in Braſilien hetten verüben wollen; mit dem außdrücklichen Nachricht/daß ich das jenige ſo noch offen ſtünde und ſich noch practicieren lieſſe/für andere / die ſolches mit gutem Gemüht und Danck erkenneten/verſparen wolte. Das erſte war: weil ſie ihre meiſte Rechnung auff den Abfall der Portugeſen gemacht/ob ſie nicht Don Emanuel Printzen von Portugal des Königs Antonii Sohn/der ein geborner Portugeſe war/mit ſich hetten nehmen ſollen/denn denſelben hatten die Portugeſen lieb/auch nach ihm ein groſſes Verlangen/alſo auch/daß ſie unterſchiedlich bey ihm angelanget und gebeten/er möchte nur mit einer Macht/ ſie wäre ſo gering als ſie wolte / ſich zu ihnen in Braſilien machen/es würde ihm alles zufallen/und Leib und Gut bey ihm auffſetzen. Und wäre ja warlich vielvermuthlicher geweſen/daß an denſelben als eines in Portugal geweſenen Königs Sohn/als den Holländern als fremden und verhaßten Leuten ſie ſich ergeben würden: und hette man auff ſolchen Fall ob er gleich ein Papiſt ſo viel dabey nicht zu befahren gehabt/ſondern die Feſtungen und Kauffhandel doch wohl an ſich behalten können. Das ander war dieſes: Sie konten nicht läugnen/ daß / wenn ſie mich damals ſo gering nicht gehalten / mir folgen und die Mittel (die ich ihnen denn damals / weil die Zeit derſelben bereit verſchertzet/anzeigete) gebrauchen hätten wollen / ſie die erſte Reyſe hundert Kriegs-Schiffe hetten ſollen in die See bringen / und 10000. Mann ans Land ſetzen können/mit leichtern und geringen Unkoſten/und Laſt des Landes/ als es anjetzo von der Compagny hette. Nun fragte ich ſie/ob ſie nicht vermeyneten/daß ſie mit einer ſolchen Macht gantz Braſilien hetten können an ſich bringen / und zwar entweder die Portugeſen in Anſehung ſolcher Macht deſto eher ihnen zu zufallen / bewegen / oder aber / dafern ſolches nicht wol abgangen wäre/ſie alſo in dem erſten Ruck unverſehens gar übermeiſtern / zumahlen da ſie ſo gar feindſelich gegen ſie nicht geſinnet / und ehe die Feindſchafft zwiſchen ihnen geſäet/ und alſo wie wol anjetzo eingewurtzelt wäre. Denn weil ſie mit einer ſo gar geringen Macht erſtlich die Baya de todos los ſantos, und hernachmals auch Fernambuco erobert haben / ſo wäre gewiß zu hoffen geweſen / daß ſie zur ſelbigen Zeit mit einer ſo groſſen Macht viel eher gantz Braſiliam hätten überwältigen können. Und wenn alſo dem Könige von Spanien einmal kein

Commiſſarien unter andern mit mehrern gehandelt / inſonderheit wegen Braſilien.

Fuß mehr in Brasilia überblieben wäre/so hätte er sich gewis nicht mehr eins darnach umbgesehen/oder in Sinn genommen dasselbe wider an sich zu bringen. Auff solche Maß hätten die Portugesen auch mit uns können vereiniget werden/weil sie nemblich neben uns nicht hätten dürffen wider ihre Patrioten und Verwandten Krieg führen.

Was für Nutzen die Niederl. von Brasilien an jetzo.

Anjetzo aber kan der Compagny Thun und Beginnen in Brasilia/menschlich und vernünfftig davon zu reden/anderst nicht gerathen / als zu derselben Verderb und Untergang: Denn sie nicht allein von dannen her einige Wahren oder die gerinste Nutzbarkeit nicht erlanget / sondern muß noch dazu daselbst in Fernambuco stetig vier oder fünff tausent Mann beneben einer grossen Anzahl Kriegsschiffe unterhalten: Denselben mus sie Geld / Speiß und Tranck / Kleider / Kriegsmunition / auch das geringste so sie bedürfftig / aus den Niderlanden zuführen; welches dann ein solches Werck ist / dadurch nicht allein eine Compagny von Kauffleuten / sondern wol ein gantzes Land ruinirt werden möchte; Und ob zwar nicht unmüglich wäre / daß die Portugesen noch mit der Zeit in Handlung mit ihnen sich einlassen möchten/so ist doch gewisse Thorheit / auff ein solche ungewisse Hoffnung so grosse Kosten und Gefahr auff sich nehmen.

Wie diese Commission abgelauffen.

Auff dieses mein An- und Vorbringen / und was dabey mehr vorlieff/ erfolgete damals anders nichts / als daß die Herrn Staten ein Decret oder Schreiben an die Bewinthäber oder Verwalter der Compagny abgehen liessen / deß Inhalts/daß dieselben mich recompensiren und befriedigen solten. Welches ich aber aus gewissen Ursachen ihnen nicht einlieffern ließ / noch solches an sie zu suchen begehrete / weil ich mich nicht so wol umb die Compagny als meist umb die Herren General Staten selbst verdient gemacht zu haben vermeinete.

Fernere Erzehlung was der Autor damals in Niderland verrichtet / und sich mit ihme begebē.

Als dieses und dergleich damals vorgieng / so trug es sich zu / daß ich umb nochmalige neue Dienste und Gutthat / so ich den Herren Staten erwiese/eine Reyse von da in Preussen thun muste. Denn der Königl. Schwed. Hoffmarschalck Dieterich von Falckenberg seel. Gedächtnuß / zu der Zeit 4. Regimenter zu Embden gerichtet/ und in Bereitschafft hatte. Ob nun wol die Herrn Staten ihme in Richtung derselben sehr merckliche Verhinderungen vielfältig zugefüget hatten / nichts desto weniger als sie damals in schleunige Noth geriethen / indem sie fürchteten / daß das anziehende Keyserliche Volck / so dem König von Spanien zu Dienste geschicket ward / in das Groninger Land oder Frießland einbrechen möchte/welches aber in die Velau hernach geschehen/so baten sie obgedachten den Herrn Feld Marschalck / daß er ihnen dasselbe sein Volck in der Eyl auff eine Zeitlang überlassen wolte. Dieweil aber derselbe dißfalls den gerinsten Befehl nicht von S. K. M. hatte / und die Sache von grosser Wichtigkeit/war er sehr perplex und begehrte darüber mein Gutdüncken: vermochte mich auch nach dem Haage zu reisen/und solches mit S. K. M. Ambassadeurn Herrn Camerario zu communiciren. Weil aber derselbe sich gantz nicht darauff resolvieren, die Sache aber keinen Verzug leiden wolte/als rieth und vermochte ich den Herrn Falckenberg so fern/daß er den Herren Staten dißfalls in allen würcklichen zu Willen war / nam auch auff mich solches bey S. K. M. auff allen Fall zu verantworten. Darauff ich auch alsbald auff des Herrn von Falckenberg Ansinnen meine Reyse in Preussen nam / dasselbe S. K. M. außführlich zu berichten und deroselben beliebt zu machen.

Wie viel nun aber gedachtes Falckenbergische Volck den Herrn Staten zu statten kommen/und was es ihnen für Dienste geleistet / auch darauff für gute Consequentien erfolget / werden die jenigen so dieser Sachen kundig sind leicht ermessen: denn nicht allein dadurch viel Schade von ihnen abgewendet/sondern ohne dasselbe sie auch schwehrlich so viel Volck hetten entrathen können/den Anschlag auff Wesel zu machen / und consequenter Hertzogenbusch zu erlangen. Was hergegen S. K. M. zur selben Zeit für Vortheil in Preussen hetten stifften können / wann ihme dieses

frische

friſche Volck / darauff er auch ſeine Rechnung gemachet / zukommen wäre / iſt gleichfalls aus umbſtändlicher Betrachtung des damaligen Zuſtandes leicht zu gedencken.

Nach dem ich nun dieſes auch verrichtet / und auff der Rückreiſe nach Niederland zu war / widerfuhr mir das Unglück / daß ich auff der See von Keyſerlichen und Spaniſchen Kriegs-Schiffen mit groſſer Gefahr meines Lebens gefangen / und nach Wißmar eingeführet ward. Da ich denn nicht allein in deß Hertzogen von Friedland / ſondern vornehmlich auch in des Spaniſchen Commiſſarii Gabriel de Roy Händen war / daraus ich / wenn ich recht erkennet oder die Brieffe ſo ich bey mir hatte gefunden wären worden / hinwiderumb zu kommen keine Hoffnung gehabt hätte; gleich jedweder leicht urtheilen mag / der Wiſſenſchafft hat / was ich den Spaniern für Schaden durch Anrichtung der Weſt-Indiſchen Compagny und ſonſten gethan habe.

Dieweil ich aber dabey die Gelegenheit noch funde / allerhand Königl. Brieffe / Memorial und Credentien zu verbrennen / als muſte ich hernachmals / da ich in Holland wieder ankam / eine gute Zeit mich auffhalten / und dieſelben auffs neue von S. K. M. wiederumb erwarten / ehe ich das jenige / ſo mir von S. K. M. in einem und dem andern anbefohlen / verrichten konte. Mitlerweile ſchöpffte ich auffs neue das gute Vertrauen und Hoffnung / die Herrn Staten würden nochmals auß dieſem allem mein gutwilliges und zu ihrer gemeinen Wolfahrt geneigtes Gemüth aufs neue erkennet haben / und dadurch bewogen ſeyn / meine vorige Dienſte beſſer zu æſtimiren, und ſich mir willfähriger zu erzeigen. Und ward dannenhero verurſachet nochmalen eine außführliche Schrifft ſo wol an die Herrn General Staten / als abſonderlich an die Staten von Holland einzugeben; darinnen ich begehrte eine billige Bezahlung meiner ſo viel lange Jahre in ihren Dienſten gehabte Mühe und Arbeit / eine Erſtattung meines dannenhero erlittenen bekanten und beweißlichen Schadens / und eine ehrliche Vergeltung meiner ihnen zu ſo unermeßlichen groſſen Vortheil gethanen Anweiſung. Von den Staten von Holland bekam ich darauff dieſe Antwort / ſie könten ſich zu dieſer Sache nicht verſtehen. Die General Staten verwieſen mich wiederumb an die Bewintheber oder Verwalter der Compagny; gaben mir darneben zu verſtehen / daß ſie meiner fernern Dienſte und Anerbietens wol entrathen wolten / mit dieſen Worten: Sie möchten wol leiden / daß ich mich anderswohin begebe / da ich meine condition verhoffte zu verbeſſern: welche doch etwas impertinent wäre; alldieweil ſie wol wuſten / daß ich mich in S. K. M. Dienſte allbereit eine gute Zeit befunde. Gleich wie der günſtige Leſer dieſes alles mit mehrem zu erſehen hat aus gedachten derſelben Schrifft / ſo ich ihnen damals eingegeben / welche ich dann neben dieſem diſcours auch anjetzo in offentlichen Druck kommen zu laſſen / und hiebey hinden an ſub lit. G. zu fügen / für rathſam erachtet: damit jedermänniglich daraus weitläufftiger zu erſehen 1. daß ich ein Stiffter bin der Weſt-Indiſchen Compagny in den Niederlanden. 2. was ich darinnen den Herrn General Staten für nützliche gute Dienſte gethan. 3. Daß durch erwehnte meine Reiſe in Holland viel Zeit verlohren und dieſes unſer vorhabende Werck in Schweden ſehr iſt auffgezogen und verhindert worden. 4. Daß die Fehler / ſo die Comp. vielfältig begangen / nicht auß dem Werck an ſich ſelber herrühren; Sondern derſelben Unwiſſenheit / dieweil ſie ihrem Meiſter zu zeitig aus der Schul entlauffen / Wiederwertigkeit und Undanckbarkeit daran Urſacher ſeyn. 5. Welcher geſtalt / und aus was Urſachen ich mich aus Niederland weggewendet. 6. Dann auch zum ſechſten was für ein ſchädlich Laſter ſey die Undanckbarkeit. In dem man in den Niederlanden lieber groſſen Schaden leiden / groſſen Gewinn entrathen / viel Tonnen Goldes unweißlich verſpildern / und nicht allein die Compagny / ſondern den gantzen Staat des Landes in Unheil und Gefahr ſtellen / daneben mich gleichſam aus dem Lande dringen / und ihren guten Nahmen für aller Welt beflecken wollen / als ſolches alles mit einer kleinen und zeitigen Danckbarkeit zuvorkommen und verhüten.

Allhier aber ist nicht meine Meynung / die sämptlichen Herren Staten hiemit zu beschuldigen und verunglimpffen: denn es sind darunter etliche gutherzige und fromme Leute/die es im Hertzen gekräncket hat/ daß man mir mit des Landes grossen Nachtheil so undanckbarlich begegnet ist / die auch bey seiner Fürstlichen Durchläuchtigkeit dem Printzen Heinrich Friederich von Uranien embsig angehalten und gebeten haben/ daß er meine Sachen an die Staten von Holland (weil dieselben mir am meisten wiederwertig) recommendiren, und sie anderst zu disponiren sich bemühen wolte/welches Seiner Fürstlichen Durchläuchtigkeit denn auch gnädigst verricht haben/dabey mir aber außdrücklich vermeldet / ich hette gar zu viel grosse Feinde. Als ich solches vernahm/baht ich / man wolte doch erforschen/ warumb sie mir feind und gehässig wären; Ich wüste mich gantz nicht zu entsinnen/ daß ich etwa wieder das gemeine Wesen und Staat mißhandelt / oder jemand insonderheit beleidiget hette / wäre derohalben versichert / daß sie mir aus keiner anderen Ursachen feind seyn müsten / als weil ich des gemeinen Wesens Freund und Beförderer gewesen wäre und noch ferner wäre / und die West-Indianische Compagny in Gang gebracht hette wider den Willen und Versprechen derer/so dem König von Spanien gelobet hatten zu verhindern/daß sie ihren Fortgang nicht gewinnen solte. Und ob einer in particulier von mir sich beleidiget einbilden und befinden möchte/so gab ich ihnen dabey zu bedencken / was von solchen Leuten zu halten wäre / die wegen ihrer privat-vermeinten offensen solche wichtige Sachen zurück trieben/als ich den Herren Staten vorzutragen anerbotten hatte. Und werden dieselben so hierunter vornehmlich gemeinet sind/den Herrn Staten und Printzen von Uranien gar wol bekant seyn / also daß ich für unnöthig/ auch gar zu rachgierig erachte/sie mit Nahmen allhier außzudrucken.

Es haben aber dieselben alle hiewieder im geringsten nichts vorzuwenden. Dann ob ja zwar meine so vielfältig gethane Proben und Dienste beneben dem jenigen/so ich jhnen zuvor vernünfftiglich verkündiget und sie allbereit mit ihrem ziemlichen Schadenwahr befunden hatten/ noch nicht genug hetten seyn mögen / umb sie zu bewegen / mir Glauben zuzustellen; So hette doch die hohe Autoritet S. K. M. von Schweden meines/allergnädigsten Königs und Herrn/ als der dieselben Sachen / so ich ihnen vorzutragen hatte höchlich approbierte und ihnen treulich/wie solches aus S. K. M. Schreiben/so gleichfalls hinten mit angedruckt sub Lit. D. zu ersehen/ recommendirte,da sonst S. K. M. hoher Verstand/und in Kriegs- und dergleichen Sachen sonderbahre hohe Weißheit und Erfahrenheit aller Welt bekant/ etwas bey ihnen gelten sollen / und sie überflüßig gnug antreiben können hette/ entweder mir zu glauben/ oder zum wenigsten nur meine Vorschläge zu vernehmen.

Als ich also damals in den Niderlanden eine gute Zeit zu brachte / gieng man eben zugleich widerumb mit einem neuen Trefues mit dem König von Hispanien schwanger; Wiewol ich nun wol keine grosse Ursach hatte / mich umb ihren Wol-oder Ubelstand ferner mehr zu bekümmern / auch wol wuste/daß ich eben dadurch meine Wiederwertigen mehr auff mich verhetzen / und alle Hoffnung / die ich noch etwa zu meiner guten Belohnung haben möchte / dadurch gäntzlich verschertzen würde. Nichts destoweniger / damit ich nochmahlen meine affection zu ihrem gemeinen Staat / und wie ich mein Privat-Wesen endlich so hoch nicht schätzete / ihnen zu verstehen geben möchte / verfertigte ich einen außführlichen discours über solchen Trefues, darinnen ich ihnen viel gute und ihrem Staat zuträgliche Sachen an die Hand gabe. Davon übergab ich eine Abschrifft den Herren General Staten; auch den Staten von Holland und Seeland jedwedern eine absonderliche: welcher discours nachmalen wieder meine intention zu Vlissingen in offentlichen Druck kommen. Durch denselben/wie gedacht / wurden meine Feinde/ als welche denselben Trefues gern erpracticiret hetten / dergestalt auff mich entzündet / also daß ich ferner etwas

was

was an ſie zu ſuchen / mir nicht in Sinn nehmen mochte / mich auch ihres Weſens nach deme gäntzlich geduſſert. Wie wol und genau ich aber die Sachen damahls getroffen / iſt auß den herrlichen Victorien, die ſie ſeithero / nach dem ſolcher Trefues ja noch biß daher verhütet worden / unterſchiedlich erhalten / gnugſam am Tage. Denn ich ihnen dieſelben auß gutem Grunde gleichſam zuvor andeutete. In dem ich mit klaren Worten ſchriebe / wenn ſie den Krieg continuiren würden / ſo würden ſie den Schlüſſel zu der Maß und zu dem Rein bald finden / ihre Einkommen mächtig vermehren / und was an jetzo frontiern des Landes wehren / würden ſolches nicht lange bleiben / ꝛc. Dabey ich ſie inſonderheit dann (welches zwar damals keine gemeine Sache war) außdrücklich und gewiß verſicherte / daß ſeine Königl. Maj. von Schweden / mein allergn. König und Herr reſolvieret und geneigt wäre / mit dem allererheſten ſeinen Freunden in Teutſchland ein kräfftigen Beyſtand zu leiſten / und daß er ihnen dadurch die Furcht des Keyſers / damit ſie damals umbfangen waren / bald / nechſt Gott / von dem Halſe nehmen würde: welche occaſion ſie dann zu ihrem groſſen Schaden nicht verſäumen ſolten. Und in Warheit / ſo haben ſie dieſe ihre bißher davon gebrachte ſtattliche Victorien, nechſt Gott / Allerhöchſtgedachter S. K. M. als welche ihren Feinden in Teutſchland bißher gnug zu thun geben / und daneben der offtgedachten Weſt-Indianiſchen Compagny zu dancken; denn diſelbe hat dem König von Spanien gleichſam den Beutel abgeſchnitten / ſeine Mittel und Einkommen dergeſtalt benommen / daß er gantz Krafftlos und ohnmächtig ſich zu wehren dadurch geworden: Denn dieweil die vereinigte Niederlande zu dieſer Zeit nicht reicher oder mächtiger ſeynd als ſie vor 6. oder 7. Jahren / ſondern wol mehr beläſtiget / als zu der Zeit / ſo will menſchlicher Weiſe daraus erfolgen / daß dieſe ſonderbare Victorien nicht ſo wol ihre Macht / als des Feindes Schwachheit und Ohnmächtigkeit zuzuſchreiben ſeynd / welche Schwachheit denn nechſt Gott von gedachter Weſt-Indianiſchen Compagny vornehmlich herrühret. Welche alſo nicht allein den Niederlanden / ſondern conſequenter dem gantzen Evangeliſchen Weſen mercklich bißhero zu gute kommen. Denn wie man gewiß nachzurechnen hat / ſo hat dieſelbe dem König von Hiſpanien zum wenigſten auff 50000000. fl. oder zweyhundert Tonnen Goldes an Reichsthalern Schaden zugefüget; welches groſſes Geld dann / wann es dem Spanier geblieben wäre / ſo hett dadurch ſonſten der Krieg in Teutſchland gewiß überall mächtiger auffgeblaſen werden können. Und zwar ſo die Compagny / wie obgedacht / ihre Sachen weißlich und mit Rath angefangen hätten / ſolten ſie verhoffentlich den Spaniern gantz Indien vorlängſt unfruchtbar gemacht haben.

Und damit ich dieſen Punct beſchlieſſe / ſo wird aus dieſem allen ein jedweder überflüßig zu erſehen haben / woher der offtgedachten Weſt-Indianiſchen Compagny Fehler und unterſchiedener widriger Succeſs rühren. Dadoch unterdeſſen dadurch dem Feinde gleichwol noch groſſer Schade geſchehen / und die Participanten der Compagny auch noch allzeit ungeſchlagen und ohne Verluſt davon kommen ſind. Ob zwar unterdeſſen bey vielen Schade und Verluſt genennet wird / wenn ſie auff einmal oder auff einer Reiſe ſo viel nicht gewinnen / als ſie ihnen eingebildet hatten. Denn / welches ich allhier noch gedencken muß / ſo geben die Bewintheber oder Verwalter derſelben ſelbſten für / und iſt auch alſo in Warheit / daß der Handel auff Guinea, darauff nur ein gering Theil von dem Capital der Compagny gewandt wird / anjetzo allein jederzeit ſo viel Nutzes noch einbringet / als groſſes Kauffmanns Intereſſe von dem gantzen Capital außtragen möchte / und daher die Compagny allein gnugſam profitieren könte / wenn ſie ſonſt das übrige Capital auch nur ruhen lieſſen / und der Braſilianiſche Krebs dieſen Gewinn nicht wiederumb verzehrete. Dieſen Punct habe ich ziemlich weitläufftig handeln wollen / dieweil derſelbe gewiß der vornehmſte iſt / warumb viel Leute kein gut Hertz zu dieſem unſerm Werck haben mögen. Anjetzo folget nun das fünffte / ſo dieſes unſer Werck difficultieren möchte.

Beſchluß dieſer Erzehlung; und daß bey ſo geſtalten Sachen die Weſt-Ind. Compagny gleichwol noch beſtehe.

5. Obst. warumb dieses Werck nun schon so lang anstanden. Ursachen dessen

V. Zum fünfften so stossen sich auch etliche daran / daß dieses Werck bißhero
so lang angestanden ehe es seinen Fortgang gewonnen. Ob nun zwar dieselben zum
Theil auß dem bey vorigen Punct angeführten sich informieren können / wil ich doch
ihnen dieses Puncts wegen auch hiebey außführlichen Bericht thun. 1. Erstlich zwar
1. hat solches verursachet die Weitläufftigkeit und ferne Abgelegenheit S. K. M. von
Schweden Reichen und Landen. Denn weil niemand sein Geld gern auff etwas un-
gewisses wendet / als habe ich dieselben mehrentheils alle durchreisen und den Leuten
mündlichen Unterricht von dieser Sachen thun / und also viel Zeit damit zubringen müs-
2. sen. 2. Weil die Zeit hero von Jahren zu Jahren S. K. M. mehr Lande und Leute zuge-
fallen / und höchstgedachte S. K. M. dieselben gleich dero Erb-Landen mit diesem
Werck allergnädigst beneficieren wollen / als sind dieselben solches Unterrichts gleich-
sam benötiget gewesen; Daß aber gute Zeit hiezu erfodert wird / erscheinet gnugsam
daraus / daß ich nunmehr lang gnugsam nur mit etlichen Teutschen Landen zubracht
3. habe / so auch noch kein Ende hat. 3. Ob auch wol S. K. M. dero dieses Werck
höchst angelegen seyn lassen / so haben doch die schwehren Kriege und Heerzüge in
Preussen und Teutschland dieselbe sehr viel gehindert / daß sie solches nicht mit solchem
4. Ernst und Eifer als wol zuvor fördern können. 4. So seynd durch meine Nieder-
ländische Reisen / davon oben mit vielen gemeldet / nicht allein die zwey Jahr / so ich da-
mit zubracht / verlohren / sondern wol 3. oder 4. dem Werck auß allerhand Ursachen
zu nichte gemacht worden; Aber dieses alles vielleicht zum besten den Teutschen Lan-
den / die sonst zu diesem Werck / wenn es eher angefangen worden seyn solte / nicht kom-
men wären. Und dieses wird verhoffentlich jedwedern / so dißfals geirret werden
möchte / contentieren.

Warumb aber sich niemand hierumb viel zu bekümmern.

Es hat sich aber niemand groß darumb zubekümmern / oder seines Schadens
dabey zu besorgen / wenn er sonst Lust zu dieser Compagny hat; Ob dieselbe noch län-
ger / auch noch viel Jahr anstehen möchte: Dieweil / wie anderswo gemeldet / niemand
einigen Heller darzu außzahlen darff / biß daß dieselbe geschlossen / und die Verwalter
bereit erwehlet. Denn als dann sollen die erwehlten Verwalter eine Versamlung
und Berathschlagung unter einander anstellen / wo man die Handlung zum ersten
hinzurichten / wie bald und wie viel Schiffe man außrüsten / auch wo / wie viel / etc.
Und was man für Güter einkauffen und verführen wolle: Daneben einen Termin
benennen / wenn ein jeder den vierdten Theil seiner eingeschriebenen Summa einbrin-
gen solle / und solches allen Participanten, sie seynd wo sie wollen / zu wissen machen.
Die Einzeichnung aber muß unterdessen / und je eher je lieber verrichtet und vollendet
werden / damit man wissen möge / wie groß das Capital werden möchte / wie viel und
an welchen Oertern die Cammer anzurichten / etc.

6. Ob auch sehr lang auff die Außbeute von disem Werck zu warten.

VI. Ferner so besorgen ihrer sehr viel hiebey / daß viel Zeit verlauffen möchte /
ehe sie Nutzen und Gewinn davon einheben möchten. Nun können zwar ja solche
Leute die Zeit da sie Gewinn einnehmen wollen / nicht eher anrechnen / als von der Zeit
da sie ihr Geld außgezählet. Von solcher Zeit aber an / soll / wie gedacht / alle Jahr die
Rechnung geschlossen / und was sich übermaß über das Capital befindet / entweder
gantz / oder nach dem die Participanten selbst der Compagny zum besten gut erachten
möchten / außgetheilet werden. Dieweil dann nun niemand / so einen Weinberg oder
Acker bauet / oder sein Geld auff andere Handthierung anlegt / alsbald dieselbe Stund
da er seine Arbeit verrichtet / oder sein Geld außgegeben / den Gewinn so er suchet / begeh-
ret / sondern der Erndte und rechtmäßigen Zeit erwarten muß / also wird ja auch dieses
bey diesem Werck nicht erfodert werden können. Daß aber das Capital eines jeden in
vier Jahren allererst auffgebracht werden soll / kan ja auch niemand nachtheilig seyn /
und geschicht solches darumb / daß man nicht das gantz Capital auff einmahl
bald wagen wil / und dann gleichwol das Geld nicht unterdessen müßig der Com-
pagny zu Schaden liegen dürffe / sonder ein jedweder noch seinen Nutzen unterdessen

damit

damit ſchaffen möge: Dafern aber jemand ſein Capital/ ſo er zu dieſem Werck deputieret, alsbald auff einmal gantz außzuzahlen willens wäre/ damit es ihme biß zu Verflieſſung der Termine nicht unfruchtbar ſeyn möge/ dem ſol ſolches dahin mit gebührlichen intereſſe von der Compagny verzinſet werden.

7. Ob auch jetzo rechte Zeit ſey eine ſolche Sache anzufangen.

VII. So giebet es auch nicht wenig Leute/ die nichts dawider wiſſen zuſagen/ halten es auch für ein gut und nützlich Werck/ aber/ ſagen ſie/ wenn es vor etlichen Jahren wäre angefagen geweſen; anjetzo aber da Teutſchland voller Krieg und Unruhe iſt/ ſolches anzufangen/ halten ſie für unrahtſam. Dieſe zwar haben aus vorhergehenden zum Theil erlernen mögen/ daß anjetzo eben die rechte Zeit/ ja die dringende Nothturfft iſt/ ſolches zu beginnen. Und zwar ſol es ſeyn/ ſo mus es ja einmal einen Anfang nehmen. Solte die itzige Zeit iemand unbequem dazu düncken/ ſo doch nur Einbildungen und vorgefaſte falſche Meynungen ſeyn/ wer hat uns andere und beſſere Zeit verſprochen? Vor etlichen Jahren hätte man auch eben dieſes ſagen können und würde man es eben auch nach etlichen Jahren wider ſagen; und alſo würde es in Ewigkeit immer anſtehen. Es mus ja zu einem jeden Dinge einmahl ein Anfang ſeyn.

8. Ob das Werck nicht gar zu weitläufftig/ und die Conſorten gar zu weit von einander herumb zerſtreuet.

VIII. So ſind auch die ſich dran ſtoſſen/ daß das Werck ſo groß und weitläufftig werden ſol. Dabey aber ein wenig Unverſtand mit unterläufft: denn wenn es nicht groß und weitläufftig würde/ ſo würde es nicht ſo gut/ auch niemand ſo wol dazu zu rathen ſeyn: und eben darumb arbeite ich anjetzo/ daß es das werden ſol. Viel Hände machen ja leicht Werck/ und viel Augen ſehen ja mehr als eins. Und was wolte doch etwa für Unſicherheit oder Ungelegenheit dannenhero zu befahren ſeyn? Können Particulier Leute Compagnyen machen/ davon den Conſorten oder Intereſſenten einer in Niederland/ Teutſchland/ der ander in Spanien/ Italien/ der dritte in Türckey/ und ſo fortan wohnet/ was ſolte uns denn hindern/ die wir ja alle viel näher beyſammen wohnen/ und eine veſtere Vereinigung zuſammen machen können? Kan man auch in einem groſſen und weitläufftigen Königreich ſo vielerley Steuren und Contributiones ohne alle Unordnung wol zuſammen in einen Kaſten bringen/ wie ſolte dann das Geld zu dieſem Werck/ gleichfalls nicht auch mit guter Ordnung zuſammen geſamlet/ und die Gewinn gleichfalls ohne Unterſchleiff und Verwirrung außgetheilet werden können? Inmaſſen ich in einem abſonderlichen Bericht/ was maſſen es mit Einzeichnung der Nahmen und Einbringung deß Geldes gehalten werden ſol/ geliebts Gott/ Anweiſung noch thun wil. Und zwar ob gleich ſolches und dergleichen Werck in einen Gang zubringen/ für Particulier Leute etwas ſchwer ſeyn möchte/ ſo iſt doch dieſes nicht unſer Werck allein/ ſondern daneben eines ſo groſſen und mächtigen Königs/ deme nichts zu ſchwehr. Und in Summa/ es mag keine difficultet erdacht werden/ ſo nicht leicht zu überwinden ſeyn wird/ wenn man nur zum Werck gegriffen/ und deſſelben ein mal einen Anfang gemacht haben wird/ denn der Anfang gemeiniglich an allen Dingen das ſchwehreſte iſt.

9. Ob dann ein jedweder Participant dieſe Sachen gründlich verſtehen müſſe.

IX. Es ſeynd auch etliche/ die ſich dadurch abſchrecken laſſen/ daß ſie die Sachen nicht verſtehen. Nun wird zwar/ wie anderwo mit mehrem gedacht/ dieſes niemand ſchade oder viel frommen/ daß er die Sachen auß dem Grunde verſtehe oder nicht/ denn ſolches nur von den Verwaltern/ und zwar von allen auch nicht eben gleich/ erfordert werdē wird. So iſt auch gleichfalls dieſes niemand zu verdencken/ noch ſich darüber zu verwundern/ denn das Werck iſt etwas neu/ und ſo es ein jedweder wol verſtünde/ ſo hätte man meiner nicht vonnöthen/ und wäre meine Mühe vergeblich. Eben dazu aber hat Seine Kön. Maj. mein Allergnädigſter König und Herr/ mir gnädigſte Commiſſion und Befehl ertheilet/ die jenigen ſo deſſen gern guten und gründlichen Verſtand haben wolten/ zu unterrichten. Nun ſind es ja auch ſo groſſe und hohe Sachen nicht/ welche zu begreiffen man einer ſonderbahren Scharffſinnigkeit bedürfftig wäre/ und beſtehen alle auff guten klaren/ und gleichſam handgreifflichen Gründen/ Urſachen und Exempeln/ alſo daß ſie ein jedweder/ ſo ſeine Vernunfft nur brauchen wil/ und nicht durch Eigenſinnigkeit/ Widerwertigkeit/ und vorſ

vorgefasten falschen Meynung besessen / dieselben leichtlich einehmen kan. Dafern aber jemand sich in einem oder dem andern noch fernern Berichts oder Beweises bey mir erholen wolte/dem bin ich gnug zu thun gantz willig und erbötig.

10. Ob dann nicht besser sey/daß seinige selbst verwalten/ als solches dergestalt andern vertrauen.

X. Es finden sich aber andere / die da sagen / die Sache mag so gut seyn als sie wolle / so begehre ich mich doch wol dazu nicht zu verstehen/denn ich selbst ein Herr und Meister des meinigen seyn wil/weis auch demselben vorzustehen und darff darüber keiner frembden Verwaltung. Nun ist es zwar ein alter Gebrechen unter den Menschen/ daß ein jeder sich klüger hält/als andere: Sie solten aber ja wol glauben / daß ihrer viel mehr wissen als einer/und daß/ wann andere Leute Wissenschafft der ihrigen zu Hülffe kömpt / dieselbe als dann grösser werden mus; Sintemal niemand alles weis / als Gott. So lehret auch die Erfahrung / daß ihrer hundert in Schaden gerathen / die alles allein nach ihrem eigenen Kopff und eingebildeter Klugheit anstellen und administriren; gegen einem/der guter Leute Raths lebet / und in Grossen Gesellschafften als diese werden sol / handelt/ denn aus viel Köpffen ist gut Rahtnehmen. So sich aber jemand noch ja bedüncken lässet/er habe sonderbahre Gabe /Verstand und Wissenschafft Sachen zu verwalten und zu regieren / der bringe eine Summa von 1000. Thal. herzu / oder associire sich mit etlichen seinen guten Freunden/ daß durch ihr Zuthun die bemelte Summa der 1000. voll werde/so versichere ich ihn: daß er dabey zu einem Verwalter sol erkohren werden: denn man gewis die allerweiseste und verständigsten von den Participanten dazu erwehlen wird; und also wird er nicht allen seinem eigenen vorstehen/sondern auch andern mit seiner Wissenschafft und Verstand dienen können / und jährlich noch ein 600. Reichsthaler provision dazu haben. Ja auch/ wer sein Geld in diese Compagny legen wird / mag viel billiger desselben Herr oder Meister genennet können werden / als ob er es an Landgüter und Häuser geleget/oder in Kauffmannschafften angeleget und verborgen hette. Denn alhier wird er sein Recht allzeit seinem Belieben nach verkauffen / und Geld daraus machen können/ wie man in den Niederlanden täglich siehet / da hergegen in jetzigen Zeiten niemand seine Landgüter / Häuser und dergleichen zu Geld wird machen können / wo er nicht die Helffte daran verlieren wil: Gleicher massen auch aus vielen Kauffmannschafften/ und sonderlich außstehenden Schulden zu dieser Zeit gar schwehr Baargeld auffzubringen. Ja ob auch gleich Friedens Zeiten seyn / so kostet es doch mühe und Ungelegenheit gnug/ unbewegliche Güter mit seinem Vortheil für Baargeld an den Mann zu bringen.

11. Ob nicht bey widrigen event des Krieges eine Confiscation dieser Gelder von S. K. M. von Schweden zu besorgen/ Ob auch diese Sache gegen Keyser auff den Fall zu verantworten.

XI. Ferner so ist ein heimlich groß Ungethümb und Gespenst / welches ihrer viel / sonderlich die jenigen/ so den Mandel nach dem Winde zu hangen pflegen/ihnen in ihren Gedancken vormalen/ und sich dadurch von diesem Werck abschrecken lassen/ so aber an sich selbst nichts / und nur ein eingebildetes Werck ist / oder / dafern ja etwas daran seyn möchte/ die Krafft nicht hat jemand hievon abzuhalten. Denn / meinen sie/ so dieser Teutsche Krieg übel ablauffen/und der Keyser unsere Lande und Städte wiederumb ererben solte/ so würde als denn nicht allein S. K. M. von Schweden unsere Gelder confisciren, weil wir in Feindes Land gesessen / sondern wir würden daneben auch in des Keysers Ungnade verfallen seyn / weil wir an dieser Compagny Theil gehabt hetten; sintemal vor diesem so scharff nachgeforscht worden / ob jemand von des Keysers Unterthanen in die Ost- und West-Indianische Compagny in den Niderlanden / sich mit eingelassen hette. Ja sie bilden ihnen selbst auch ein/daß sie unrecht hieran thäten/und daß es ein Crimen læsæ Majestatis sey / sich mit des Reichs Feinden dergestalt verbinden. Ob nun zwar wol dieses alles den Leuten aus dem Sinn zunehmen/einer weitläufftigen Außführung vonnöhten seyn wolte / wil ich doch die weitläufftigen disputationes dißfalls andern und an seinen Orth heimstellen / und mit kurtzen Worten diese Puncten berühren.

Was auff Seit S. K. M. man sich zu versehen.

Was Seine K. M. von Schweden belanget / ist solches in Warheit ein gantz unnöthige Furcht: und könten S. K. M. Königliche und wahrwürdigste Wort / so im Privilegio Art. 15. klar außgedruckt/ihnen dieselbe ja wol benehmen: denn darinnen

nen außdrücklich und inſonderheit auff ſolchen Fall geſehen / und in beſter Form verhieſſen / daß die Participanten als dann ſich keiner Confiſcation zu befahren haben ſolten. So mögen ja auch laut des Privilegii anjetzo ſonſt auch / die Unterthanen derer ſo allbereit und noch der Cron Schweden Feinde ſeyn und verbleiben / theil an dieſer Compagny haben: und ſolte ja niemand billig in Gedancken nehmen / daß S. K. M. und die Herrn Reichs-Räthe wider aller Völcker Recht / dero Königlichen kräfftigen Worten / Verheiſſungen und Privilegien zuwider kommen / und jemand das ſeine mit Unrecht abnehmen ſolten. Ja wenn auch S. K. M. je ſchon den Willen hiezu / ſo doch wol eben ſo unmüglich / hetten / ob ſchon dieſelbe auch gnugſame Macht über ſolche der Compagny Güter in Händen haben würden / davon ſol in folgendem mit mehrem geſagt werden: wie auch in offtgemeltem Außführlichen Bericht weitläufftig davon gehandelt worden.

Was auch den Keyſer anlanget / ſo würde derſelbe auff ſolchen Fall hiezu 1. weder das geringſte Recht / 2. Noch vermuthlich einigen Willen / 3. Auch die wenigſte Macht nicht haben. 1. Denn Anfangs zwar / ſo iſt ja dieſes Werck nicht eine Confœderation mit außländiſchen Potentaten / oder der Stände des Reichs unter einander / ſo etwa des Römiſchen Reichs Verfaſſungen zu wieder ſeyn möchte / ſondern es iſt eine Privat-Societet und rechtmäßige Zuſammenthuung der Handelsleute / oder aller derer / ſo in einer ſolchen Geſelſchafft beſſer Gewerb und Kauffhandel mit ihrem Gelde zu treiben vermeinen / als wenn ſie in Particulier dergleichen Handthierung anfiengen: Solche Societeten aber anzurichten / iſt ja in keinen Rechten verboten. 2. So iſt es auch im geringſten auff keinen Krieg / ſondern wie gedacht / auff Kauffhandlung angeſehen. 3. Wiewol auch ſonſt niemandt zu verdencken / der ſich ſeines Juris oder Rechten gebrauchet / ob ſchon ſolches jemand anders zum Schaden gereichen wolte; und daher der Compagny nichts bey gemeſſen werden könte / ob ſie gleich ihre Nahrung / den Keyſerlichen oder andern Reichs-Unterthanen zum Nachtheil und Abgang / ſtärckete: So haben doch weder der Keyſer noch die Seinigen zum Uberfluß keinen Schaden hievon mit Rechte zu prætendieren. Denn ihnen ſo wol als andern / mit Theil hieran zu haben vergönnet und offen iſt / und ob ſie ſolches aus Feindſeligkeit ſelbſt nicht begehren möchten / ſo werden ſie doch keinen Schaden davon / ſondern vielmehr ein jedweder in ſeinem Gewerb und Handthierung / und conſequenter der Keyſer in ſeinen Intraden ein Auffnehmen befinden. 4. Und iſt ja alſo dieſe Sache gerichtet zu deß gemeinen und gantzen Teutſchlandes Wolfahrt und Auffnehmen / welche ja der Keyſer nicht verhindern kan / wil er anderſt nicht für den gröſſeſten Tyrannen und Feind des Reichs / der da lebet / in der gantzen Welt außgeruffen ſeyn. 5. Und wäre über deme / ja wieder aller Völcker / ja alle natürliche Rechte / wenn der Keyſer des Reichs Unterthanen / auß mehr als ſieben acht Theilen der Welt gleichſam verbannen / und ihren Kauffhandel und Seefahrt an ein Theil von Europa anbinden / und gleichſam einſperren wolte / da doch Teutſchland ſo gute Bequemigkeit hat zur Seefahrt als einig ander Land in Europa, wie oben mit mehrem iſt erwieſen worden. 6. So mag auch dieſes Werck in keine wege eine conjunction, alliance oder dergleichen mit Außländiſchen Potentaten, tituliret werden / innaſſen S. K. M. von Schweden kein ferneres Recht hieran begehret / als ein ander Privatus von wegen dero Summa Geldes / ſo ſie gleich andern Privatis auff Verluſt und Gewinn mit einlegen. 7. Es iſt auch dieſes Werck bereit faſt gar vollnzogen geweſen / ehe S. K. M. vermutlich jemals den geringſten Gedancken gehabt / ſich der Rettung deß Teutſchen Weſens anzunehmen / oder den Römiſchen Keyſer zu beleydigen. 8. So hat auch der Keyſer wegen Spanien wider dieſe Compagny mit Rechte nichts einzuwenden noch vorzunehmen. Denn einmal ſo wird ſich Spanien ſelbſt hiedurch mit Recht nicht beleidiget oder angefeindet befinden können / unter andern darumb / dieweil ja Frantzoſen / Engelländer / Dennemärcker / etc. auff Aſia / Africa / America / etc. ihres Beliebens fahren und handeln / darüber aber keine Feindſchafft mit Spanien

Daß der Keyſer hierwider weder Recht noch Willen / noch Macht haben kan: 1. vom Recht. 1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8. Daß ſonderlich wegẽ Spanien der Keyſer kein Recht wider dieſe Sache hat.

Spanien haben / vnd ja den Teutschen solche Freyheit viel weniger benommen seyn kan. Sintemal auch im Privilegio Art.29. außdrücklich verboten / wieder Spanien etwas anzufangen / noch dieselben in denen Orten / so sie eigenthümblich besitzen / zu perturbiren. Und wenn man über Verhoffen von Spanien hierüber angefeindet werden solte/so wäre ja unnatürlich/daß der Keyser des Römischen Reichs Freyheit/ und der Unterthanen Auffnehmen und Wolfahrt / und also seine eigene / in einer so gerechten Sache/ dem Königreiche Spanien einig und allein zu gute/solte unterdrücken helffen.

Was dißfalls für Unterschied zwischen den Niderl. Comp.

Was aber sonst der Keyser für Recht hat gehabt / den Reichs-Unterthanen sich die Niederländischen Compagny einzulassen zu verbieten / will ich allhier nicht disputiren. Es möchte aber unterdessen wol mannigfaltiger grosser Unterscheid können angezogen werden. Insonderheit so ist jederzeit die vornehmste und fast eintzige intention bey den Niederländischen Compagnyen gewesen / den König in Spanien / als ihren Erbfeind damit anzufallen/und auffs äusserste zu verfolgen / und also die vornehmste Seule des Hauses Oesterreich zu ruiniren, damit dem Keyser denn dermassen ans Hertze gegriffen worden / daß er die geringe und wenige Nutzbarkeit / so auch etwa allgemeines Teutschland davon haben würde / desto ehe vergessen können. 9. Und ob gleich iemand den Keyser auff solchen Fall / da er gantz Teutschland in seine völlige Gewalt bringen solte/ihme so ungerecht vormahlen wolte/daß er dieses alles in den Wind schlagen solte:

2. Keinen Willen oder Gemüth (weil ihme dadurch nichts geholffen / sondern viel mehr geschadet werden würde.

So wird ihn ja niemand leichtlich so unweis und thöricht ihme einbilden können / daß er die Teutschen und also seine eigene Lande eines so grossen Gutes und Nutzens berauben wolte/ dadurch er gleichwol weder seine Feinde schwächen/noch sein und seiner adhærenten sonderlich Spanien / einiges Vortheil schaffen würde / denn wann gleich einmahl allen seinen Unterthanen geboten werden solte/ sich dieser Compagny zu äussern / so würden sie doch ihr Geld/ so sie darinnen haben / nicht heraus nehmen können/sondern dasselbe an die gemeine Compagny oder an andere frembde/derer sich denn gnug finden solten / verkauffen müssen / und also würde wegen solch Verbot der Compagny nichts abgehn / sondern dieselbe wol mit grösserm Ernst als zuvor fortgesetzet werden / die Keyserliche Lande aber dadurch dieses Nutzen beraubet und wol drüber ruiniert werden. Derhalben so würde er ja auff solchen Fall den Vortheil / so auß diesem Werck zu machen / lieber seinen Unterthanen als Frembden und seinen Feinden allein gönnen/und hätte er sich dabey auch weniger Feindseligkeit von solcher Compagny zu befahren. Dannenhero es dann fast gar ungereimte Einbildungen seyn / so dißfals von dem Keyser gemacht werden.

Und man sonst in grössern Sachen sich eines so bösen Willens zum Keyser nicht versiehet.

Wann man sich aber in dieser Sache befürchten wolte / es möchte der Keyser alle Göttliche/Natürliche und Weltliche Rechte hindansetzen / ja seine eigene und seiner Land und Unterthanen Staat und Wolfahrt aus wütenden / tobenden Gemüth gantz vergessen/und aus blinder Rachgier ihm selbsten zu seines Feindes Nutzen Schaden zufügen / so ist hiebey billig zu verwundern. Erstlich warumb nicht ein jedweder Evangelischer eine solche Meinung von des Keysers Gemüth gegen sich hat/ nur aus der Ursach daß er Evangelisch ist; denn daß einer darumb tieffer in deß Keysers Ungnade verfallen solte/daß er Theil an dieser Compagny hat/als er bereit zuvor ist/darum daß er ein vermeinter Ketzer ist/ist nicht zu glauben. Noch mehr aber ist ferner zu verwundern / daß nicht viel mehr alle die jenigen ein so übels vertrauen zu dem Keyserlichen Gemüth haben/die sich in eine viel weit-außsehender Confœderation und Kriegs-Verfassung mit S. K. M. und der Cron Schweden eingelassen / die auch höchstgedachter S. K. M. in diesem Kriege wieder den Keyser so viel Hülffe und Beystand leisten / als sie immer mögen/ ja die dem König und Cron Schweden als ihren Erb- und Landes-Herrn gehuldiget/demselben Schoß/Steuer und Contributiones geben/ und als ihren König / Patron, Schutz-Herrn / und nechst Gott einige Zuflucht in aller Unterthänigkeit ehren und erkennen; Welches ja mit besserm Rechte für ein

Crimen

Crimen læſæ Majeſtatis angezogen werden könte / und dannenhero viel gröſſere Ungnad von dem Keyſer zu befahren ſeyn wolte.

Oder da man ſich zu [illegible] ſeyn [illegible] / darumb [illegible] dieſes Werck angreiffen ſolte.

Wann aber nun jemand unter denen / ſo ſich dieſes alles oder doch eines unter denen bereit gnugſam theilhafftig gemacht haben / dieſer Kauffhandels Compagny halber ihme ein ſolches Gewiſſen und ſonderbahre Furcht vor allen andern machen wolte / da wüſte ich warlich nicht / ob deme von ſolchen Einbildungen zu helffen ſtünde / wenn man gleich alle Nieſewurtz/ſo in Teutſchen Apotecken verhanden / ſein Haupt zu reinigen verbrauchen wolte: Ich wil geſchweigen/daß man ihm mit guten fundamenten und Urſachen genug thun ſolte. Und ſolten zwar alle die jenigen / die ſich eines ſolchen grimmigen Keyſerlichen Zorns beförchten/um ſo viel deſto mehr dieſes unſer Werck treiben helffen / damit auff allen Fall/wenn derſelbe einmal in Teutſchland zu brennen anfangen möchte / ſie hiebey einen guten Troſt und ſichere Zuflucht/nechſt Gott/finden möchten/und demſelben ihrem Gute/ ſo ſie bey der Compagny bereyt alsdann und noch haben/mit dem Leibe und den ihrigen zum ſchleunigſten folgen könten. Denn der Keyſer ſie ſonſt gewiß ungerauffet nicht laſſen / und ob ſie gleich noch nicht ſo tieff in der Suppe ſeyn möchten als ſie anjetzo ſind / den Hund zu hencken leicht einen Strick finden würde.

2. Keine Macht auff alle Fall aus Urſachē.

Man kan aber über ſolches alles dieſer und dergleichen unnöthigen Sorgen von der Keyſerlichen Macht und Gewalt alle mit einander garwol geübriget ſeyn / Denn
1. die Sachen / durch Gottes gnädige Hülffe / nunmehr ſo weit wol gebracht / daß der Keyſer Teutſchland ſchwehrlich wieder zu ſeinem Gehorſam bringen wird / als etwa durch einen gewiſſen Vertrag und Vergleichung / dabey denn zwar dieſe Compagny nicht verſäumet oder verkürtzet werden/ auch ihrer ſelbſt nicht vergeſſen wird. 2. Solte ja aber über alles Menſchliche Verhoffen der Allmächtige Gott ein anders über Teutſchland verhängē / und ſolches ohne einige Capitulation, Condition und Bedingung widerumb in des Keyſers Hände übergeben / ſo würde gewiß kein einiger Fürſt / Herr / Stadt / oder Privat-Perſon in Teutſchland/er ſey anjetzo Freund oder Feind/ Evangeliſch oder Catholiſch gefunden werden/welcher/dafern noch ein Teutſch Hertz oder einiger Teutſcher Blutstropffen in ihm übrig / dem Keyſer / wenn er dieſes Kleinod der Teutſchen Lande verderben wolte / die Hand bieten / und nicht vielmehr/auß allen Kräfften und Vermögen / ihme hierinnen wiederſtehen / die Teutſche Freyheit und Wolfahrt erhalten/ und alſo dem Keyſer ſein Beginnen vergeblich machen helffen würde. 3. Und dafern ja ſolches auch nicht geſchehen ſolte/ ſo iſt diß eine ſolche Sache/ derer vermuhtlich/ alle Teuſche ſonderlich Evangeliſche Fürſten/ Herrn/ Länder und Städte ſich theilhafftig machen werden/welche aber alleſampt / viel weniger einer oder der ander Privatus inſonderheit / darumb nicht würden können zu Rede geſetzet oder geſtraffet werden.

Beſchluß dieſes Puncts per event. conceſſ.

Endlich/geſetzt/aber doch nimmer geſtanden noch erwieſen / daß dieſes alles vernünfftiglich hiebey befürchtet werden könte/ſo ſtelle ich ferner einem jeden zu bedencken anheim/ob er aus Furcht Pharaonis / oder von wegen der Fleiſchtöpffe Ægypti nachlaſſen ſol / Moyſen in den rechten Gottes-Dienſt und Freyheit des Leibes und der Seelen zu folgen / und dieſes Chriſtliche dem gemeinen Vaterlande höchſt-erſprießliche und in ſeinem eigenen Gewiſſen approbierte und gut befundene Werck vermöge zu hintertreiben / und nicht vielmehr ſeinem Vermögen nach ſolches ſchuldig ſey zu befördern.

12. Ob nicht rathſamer ſey mit ſeines gleichē zu thun haben/ als dergeſtalt mit groſſen Herren in Compagny ſeyn.

XII. Zum zwölfften ſo ärgern ſich ihrer viel daran/daß S. K. M. beneben vielen andern Fürſten und vornehmen Herren Mitgenoſſen ſeyn werden; und ſagen derohalben/ſie wolten lieber mit ihres Gleichen zu thun haben / als mit groſſen Herren. Ob nun zwar dieſes vielmehr zum Schein vorgebracht wird / denn man erfähret ja täglich / daß viel Kauffleute es auch für eine Ehre an ziehen mit groſſen Herren Gemeinſchafft zu haben / und ſich vielmahl wegen eines geringen intereſſe mit groſſen Summen bey ihnen einlaſſen / und vertirffen: Ich auch gern zugebe / daß dergleichen

gleichen allhier auch zu befürchten seyn möchte/ wenn einer oder der ander absonderlich sich dißfalls in Gemeinschafft mit grossen Potentaten und Herrn einlassen wolte: So hat man doch bey diesem Werck sich dißfalls gantz keine Sorge zu machen/ als daran alle Mittgenossen gleich interesse haben/ und dabey keiner insonderheit nicht kan vervortheilet / da auch durch alle Ungleichheit und Ungerechtigkeit / so etwa vorgehen möchte/das gantze Corpus der Compagny zu gleichen Theilen verkürtzet und beschädiget wird.

Daß dieses vielmehr diene zu mehrer Sicherheit und Beneficien.

Dannenhero ein jedweder leicht ermessen kan/ ob nicht das contrarium vielmehr war/ und mit der Compagny und allen Participanten viel mehr zum besten komme/ daß ein König/ und viel Fürsten und Herrn daran mit participirn. Denn wie würde es wol einem bekommen/ er sey Fürst/ Herr/ oder wer er wolle/wenn er bey etwa begebender Gelegenheit/ seine Hände zu weit außstrecken/ und die Compagny betriegen oder vergewaltigen wolte? Würde nicht so wol S.K.M. als andere participierende Fürsten und Herrn / so auß schuldiger Protection und Liebe der Gerechtigkeit/ als auch damit sie nicht also zu gleich auch neben allen andern mit verkürtzet würden/ zu fahren/ und solche Mißhandlung verhüten oder ernstlich straffen? Es hat auch also die gantze Compagny von wegen der participirenden Fürsten und Herrn vielmehr Gunst/Freyheiten und beneficien hie und da in einem und dem andern allen Consorten zu gut gewiß zu gewarten.

Und unter deß n alles doch in Händen der Kauffleute bleibe.

So weiß man unter dessen auch gantz wol/ daß diese Sache eine Kauffhandlung ist/so sonst von Fürsten und Herrn nicht pflegt getrieben zu werden/ und dannenhero zu foderst die Kauffleute die Verwaltung in ihren Händen behalten werden. Daher gleicher massen im Privilegio außdrücklich auch vorsehen/daß alle und jede Verwalter sollen seyn von gleicher Gewalt und Autoritet, sie seyn gesetzet oder geordnet von wem sie wollen. Daß also das Sprichwort/ mit grossen Herrn ist nicht gut Kirschen essen/ allhier keinen Platz findet: Denn es ist eine gemeine freye Gesellschafft/ da des einen Geld nicht mehr Ansehen hat als des andern/ und eines so wol klinget als des andern.

13. Ob auch rahtsam oder nöthig/daß einer durch Einzeichnung in diese Comp. sein Vermögen offenbahre.

XIII. Die dreyzehende difficultet ist der vorigen fast gleich/ und rühret auch auß einer unnöthigen Furcht her: denn/meynen ihrer etliche/ es sind anjetzo schwehre Zeiten/und müssen viel Kriegslasten und Beschwehrungen getragen werden/ solte ich nun eine gute Summa in diese Compagny mit einzeichnen/ so käme also mein Vermögen am Tage/ und ich würde hernachmals mehr beschwehret/ ja wol gedrungen werden/ solches mein Recht an die Compagny zu verkauffen/ und zum Krieg herzuschiessen. So man aber die Sache beym Liechte besihet/ so wird man gleichsfalls vielmehr einen Contrarischluß hiebey machen können/und wird ein jeglicher eben dannenhero wol desto weniger von seiner Obrigkeit mit dergleichen Lasten beleget werden können. Denn/ daß jemand sein Geld hieran leget/ geschiehet auff approbieren, angeben/ ja ansuchen S.K.M. oder derer Fürsten/ Herrn und Städte/ darunter ein jeder gesessen/ und zwar so wol auch zu derselben seiner Obern/ als seinem particulier Vortheil: hat er nun viel hierauff gewandt/ so wird er umb so viel desto mehr wider Geld Exactiones sich zu entschuldigen und einzuwenden haben; und sagen können/ daß er das seine hiehergestackt/und noch zur Zeit etwa keinen sonderbahren profit davon eingenommen habe/ sey ihme unmüglich ferner Geld auffzubringen. So auch jemand noch ja lieber sehen wolte/daß man nicht wissen solte/was er in der Compagny hat/ so seynd darfür unterschiedene Mittel; unter andern so kan er solches auff eines andern vertrauten Freundes Nahmen einzeichnen lassen: gestalt in einer sonderbahren Instruction, wie die Einzeichnung vorzunehmen/berichtet werden sol.

14. Ob S. K. M von Schweden auch etwa der Compagny Geld oder Güter

XIV. Die viertzehende Hindernüß/ so dieses Werck zu rück halten möchte/ habe ich meiner Meynung nach/ allen verständigen Leuten zum guten Gnügen in offtgedachtem meinen außführlichen discours, benommen: damit ich aber auch allhier keinen Stein im Wege lasse/ und die Sache noch klärer mache/wil ich allhier

auch

auch davon etwas handeln. Und zwar frey heraus ſagen / was andere heimlich unter einander ziſcheln / in dem ſie einander weiß machen / wenn nun die Einzeichnung verrichtet/und das Geld auffgebracht wäre / ſo würde S.K.M. daſſelbe zu ſich nehmen/ und zu ihrem itzigen Kriege gebrauchen. Wiewol nun dieſer verkehrter und unziemlicher Argwohn aus allen S.K.M. Thun und actionibus, an ſich ſelber gnugſam wiederleget iſt / ſo wil ich doch kürtzlich wie ungegründet und unbeſonnen derſelbe iſt / hiebey anzeigen; und darthun: daß dergleichen von S.K.M. Willen nie kan mit Vernunfft vermuthet werden: und dann auch; daß/wenn dieſelbe ja / ſo doch in Ewigkeit nicht geſchehen wird / ſo verkehrten Willens ſeyn möchte/ dieſes doch in dero Vermögen nicht beſtehen würde. Kürtzlich zu ſagen/ ſo iſt vermuthlich und gantz gewiß/daß S.K.M. viel lieber dieſen gantzen Krieg hindan ſetzen/als dieſe Compagny verderben oder ſolches geſchehen laſſen ſolte.

zum Teutſchen Kriege nehmen möchte.

Hievon aber wol zu urtheilen/ ſo mus man Anfangs mit wenigen gegen einander halten: Wovon S.K.M. und dero Reiche / Lande und Leute mehr Nutzbarkeit/ Macht und Gewalt zu gewarten haben / von dieſem Krieg oder von der Compagny und daraus ſchlieſſen / zu welchen ſie mehr Urſach haben geneigt zu ſeyn. Nun iſt erſtlich auſſer allem Zweiffel / und hat die traurige Erfahrung ſolches zu allen Zeiten gnugſam gelehret / daß durch alle Kriege auff beyden Seiten Länder und Städte verderbet und zu nichte gemachet/die Unterthanen außgeſogen / des Landes Einkommen unnützlich verzehret und verheeret/das Land vom Volck außgeleeret und geſchwächet/ und beyde Partien alſo abgemattet werden. Hingegen durch dieſen und dergleichen Kauffhandel / und Seefahrt / erwachſen alle Lande und nehmen zu an Menſchen / Reichthumb und aller Wolfahrt / auch an Macht und Stärcke wieder ihre Feinde/ wie im Anfang dieſes diſcours mit mehrem gedacht. Uber dieſes ſo habe ich anderswo erwieſen / iſt auch S.K.M. nicht unbekandt / daß deroſelben vermittels dieſer Compagny ſo viel Einkommens geſchaffet und zu Wege gebracht werden ſol/als ihme ſonſt anjetzo ſein gantzes Reich nicht einbringet; und dieſes gleichwol ohne alle ſo wol der Compagny als ſeiner Unterthanen Beſchwehrung und Beläſtigung: daß ſolches anhero nicht Noth zu wiederholen.

Daß S. K. M. von dieſem Werck mehr Nutz zu gewarten als vom Kriege in Teutſchland.

Daß aber auch die Sicherheit / Macht und Stäcke S.K.M. Reiche und Landen / mehr auff dieſer Compagny als auff den Krieg in Teutſchland beruhen werden/ſolches kan denen ſo die Gelegenheit der Oerter und Schwediſchen Lande wiſſen/ nicht fremb d oder ungläublich vorkommen. Denn es iſt ja gewiß / daß das Königreich Schweden ſchwehrlich anders als zu Waſſer angefeindet und verfolget werden kan. Daraus iſt ferner offenbahr/ daß ſeine meiſte Sicherheit beſtehet in einer groſſen Macht zur See. Dieſelbe aber kan es durch dieſe Compagny förderlichſt erlangen: nicht ſo wol darumb/ daß die Schiffe dieſer Compagny jederzeit auff allerhand Fälle wolgerüſtet und verſehen auffziehen werden / und alſo (doch alles ohne ihren/ der Compagny / Schaden und Nachtheil/ auff gewiſſe Maß und Weiß) ihrem Patron und Schutzherrn zu ſtatten kommen können; als vielmehr darumb; daß hiedurch S. M. ſelbſten vielmehr Mittel und Wege an die Hand bekommen wird ſich in der See zu ſtärcken. Oder dafern S.K.M. auff allen Fall belieben möchte/nur eines Jahrs gewöhnliche Kriegskoſten ſo er zu Lande angewendet/noch auff eine Schiff Armada zu wenden / und etwa hundert Schiffe außrüſten / (ſo dan den ſechſten Theil ſo viel nicht koſten würde/ als der Krieg zu Lande anjetzo koſtet /und welche zu unterhalten die Einkommen ſo die Compagny dem Königreich machen wird/ einig und allein reichlich und übrig ſeyn werden /) und ſolche Armada neben gedachten der Compagny Schiffen (ſo fern dieſelben ohn der Compagny Schaden und mit derſelben guten Willen S. K.M. dißfalls die Hand bieten mögen) und neben des Reichs ordinari Admiralitet und Schiff Armada, alzeit in Bereitſchafft hette / und zu ſeiner Noturfft gebrauchte/ ſo ſolte er gewiß wol Meiſter der Oſtſee bleiben /und die Weſtſee bald werden können: und folgends alſo damit ſeinen Staat viel beſſer verſichern als durch den Krieg zu Lande

Noch mehr Sicherheit und Stärcke für ſein Reich und Lande.

Daß auch hiebey mehr Gewißheit/ und beständiger Rechnung darauf zu machen.

Solte aber jemand meynen/ der Krieg in Teutschland/ und was der König darauß zu gewarten/wäre nunmehr bereit für ihme etwas gewisses; hergegen/ was er von der Compagny zu hoffen/stünde noch ins weite Feld/und dannenhero würde er derselben nur fortzusetzen/der Compagny nicht verschonen/wenn er nur seine Gelegenheit ersehen möchte: Denselben wolte ich freundlich gebeten haben/ nur ein paar Jahr zurück zu sehen/ so wird er befinden/in was für Unsicherheit und ungewißheit dieser Krieg angefangen/und Anfangs gestanden; so daß es gleichsam für lauter Mirakel zu halten/ die Gott bißher durch S.K.M. gewircket hat. Dagegen wolle er halten das jenige/so er von dieser Compagny bißher verstanden/so wird er gleichfalls befinden/daß keine Vergleichung sey zwischen der Sicherheit und Gewißheit/ damit dieses Werck angefangen wird: Also daß/menschlich davon zu reden/nicht allein keine Gefahr/sondern auch ein solcher Fortgang und Gewißheit dabey zu hoffen/so gleicher Gestalt mit dem jetzigen Kriegswesen zu Lande nicht zu vergleichen seyn sol; Ja auch/ daß man mit gutem Grunde wol sagen kan/daß menschlicher Weise davon zu reden/bey diesem neu angehenden Werck anjetzo bereit mehr Gewißheit/ als bey dem Kriegswesen in Teutschland. Weil man dann nun keine Versicherung haben kan über das Glück/ und der Außgang des Krieges jederzeit ungewiß ist und bleibet/und es also/das doch der barmhertzige Gott gnädiglich verhüten wolle/ etwa zweiffelhafft mit den Sachen in Teutschland werden möchte/ so gebe ich einem jeden zu bedencken: Ob nicht zum Staat und Erhaltung S.K.M. Reichen und Landen deroselben an einer Macht zur See/so dann auff diese Compagny/ andere Nutzbarkeiten zu geschweigen/ gewiß erfolgen wird/ das meiste gelegen seyn würde.

Daß auch auff allen Fall wol hiedurch mehr Land und Leute erworben/ auch der Teutsche Krieg selbst besser fortgesetzet werden könte.

Wolte man mir aber einwerffen/durch den Krieg in Teutschland künte S.K.M. viel Land und Leute an sich bringen/und ihme unterwürffig machen/so er aber durch Anlaß dieser Compagny so leicht nicht zu gewarten: und daß er dannenhero dieser Compagny so groß nicht als des Krieges in Teutschland achten würde: so wil ich zwar das/ was etwa durch solchen Krieg erworben werden könte/nicht sehr streitten; Das weiß ich aber wol/daß S.K.M. bewegende Ursach den Krieg anzufangen nicht gewesen ist/reich und mächtig zu werden. Und wie hätte dieses auch seyn können? Sintemal gantz keine Apparentz war/daß er dergleichen durch diesen Krieg erlangen könte/ und derselbe also hinaußlauffen solte. So ist auch solches gewiß noch nicht die Ursach/ warumb S.K.M. diesen Krieg continuiret; wiewol/da unterdessen S.K.M. eines und das ander zugefallen/so dem Uberwinder/nach aller Völcker Recht/ in rechtmäßigen Kriegen zuwächst/ so ist S. Kön. Maj. so unweiß und liederlich nicht/ daß er das Glück/so ihm Gott dabey gleichsam in den Schoß geworffen/verachten oder verunachtsamen/ und nicht auch hierunter dero Volck/ Geld und andere Mittel/ so drüber in die Schantze gewagt werden/bedencken solte. So weiß ich gleichfalls auch wol/ daß viel solche neu erworbene Länder nicht viel mehr bringen als Mühe/ Sorge und Arbeit: Indeme sie vielmal so viel nicht eintragen/ als die Besatzungen/ Festungen/ und ander Kriegs-apparat darinnen kostet zu unterhalten; daß also S.K.M. und das Reich Schweden derer wenig würden gebessert seyn: Hergegen aber diese neue Zugänge/ so dem Königreich Schweden vermittels dieser Compagny zuwachsen werden/ möchten vielleicht 1. wol grösser werden/ als aus dem Teutschen jetzigen Kriege auch könten gehoffet werden. 2. S.K.M. werden und können dieselbe auch ohne so weitläufftiges und hohes Bedencken suchen/ denn dadurch niemand das seine abgenommen wird. 3. Sie werden auch ohne einige Mühe und Beschwehrung genossen und besessen werden können/ und wird also diese Compagny immer geben/ dahingegen der Krieg immer nimbt/ und daher gleichsam seyn wie Gold und Silber ohne Schaum. 4. Ja sie werden ein Mittel seyn/ dadurch das Teutsche Wesen fortzusetzen/und was daselbst erlanget werden möchte/ zu erhalten seyn wird. Denn auch dieses Werck die anjetzo nötigen Kriegs-Contributiones nicht verhindern/sondern sie mehr befördern/ auch zum Uberfluß in kurtzer Zeit verschaffen wird/wovon hernachmals dieselben bezalet werden können: Inmassen in folgenden sonderlich dem 16. Einwurff hievon mit mehrerm gehandelt werden sol.

Wann

Warumb denn S. K. M. den Teutſchen Krieg biß her eyferiger als dieſes Werck fortgeſetzet: ſo denn gebührlich von S. K. M. zu erkennen.

Wann aber jemand hierauff gedencken/und alſo faſt gar einen newen Einwurff machen wolte / warumb dann S. K. M. biß anhero den Teuſchen Krieg mit groſſerm Ernſt / als dieſes ihme ſo hochnützliche Werck getrieben; der ſol wiſſen: daß ſolches von deroſelben S. K. M. daneben doch nie vergeſſen worden. Er wird aber hiebey/ſo er eines unparteyiſchen Gemüths iſt / S. Kön. M. Chriſtlichen und hohen Eifer ſeine Freunde und Verwandten/ gute Nachbarn und Glaubensgenoſſen aus der Noth/Elend und Tyranney/darinnen ſie gerathen wahren / mit dem eheſten zu retten / und daß ſie nicht tieffer darinnen verfallen möchten / zu verhütten erkennen / ſo dann ſo brünſtig geweſen / daß er darüber ſeiner eigenen Wolfahrt wol hätte vergeſſen mögen; wiewol er dieſes / wie gedacht/ nie dabey aus den Augen geſetzet / auch ſo bald er die wenigſte Gelegenheit dazu gehabt / mit groſſem Ernſt wiederumb zur Hand genommen. Achte dannenhero auch nicht/daß man einig Exempel eines ſolchen Potentaten finden wird / der mit einem ſolchen hertzlichen Eyfer eine ſo unglaubliche Laſt und Arbeit einig und allein ſeiner Freunde wegen ſich auff den Hals geladen/als hochſtgedachte S. K. M. die Gott gnädiglich lang erhalten wolle/ in dieſem Krieg auff ſich genommen/darauff auch bereit viel von ſeinem und ſeiner Unterthanen Gut und Blut gewendet. Und würde daher für der gantzen Welt und aller Poſteritet ein unaußleſchlicher übler Nachklang ſeyn/wenn es S. K. M. ſo doch nicht zu hoffen/ hierüber ergehen ſolte / wie einem der eine arme Wittwee eheliget mit ungezogenen/ungehorſamen und undanckbaren Kindern / und für ſeine väterliche Affection und Sorge nichts zu Lohn hat als Mühe/ Undanck und Hertzleid.

Daß wegen deß Teutſchē Kriegs/ in quemcunque eventum / S. K. M. dieſe Comp. deſto mehr Urſach habe handzuhabē.

Wann dann dieſes alles in der Warheit ſich alſo verhält / wer wolte doch ſo unbeſonnen ſeyn und gedencken / daß S. K. M. ſo ungerecht / unbedachtſam und unvorſichtiglich handeln / ſo übel an ſich ſelbſt thun und des Teutſchen Kriegs wegen/ auff einen oder andern Fall / die Sachen möchten wol oder übel fallen/das Geld aus dieſer Compagny nehmen/ dieſelbe alſo ſchwächen und verderben: In dem ja aus oberzehlten klärlich ſo viel abzunehmen iſt: daß vielmehr dieſer Krieg / er möge fort oder abgehen wie er immer wolle/ S. K. M. deſtomehr verurſachen und antreiben werde/ ſolcher Compagny allen möglichen Vorſchub zu thun und alle Königliche Gnade und Gunſt zu bezeugen. Denn/daß ich der andern Fälle anjetzo geſchweig/ſolte S. K. M. in Teutſchland unten liegen / ſo würde das Capital der gantzen Compagny nicht gnug ſeyn / die Sachen damit wiederumb gut zu machen / und den Krieg zu unterhalten. So aber die Compagny in gutem Flor und bey gutem Willen erhalten wäre/ ſo würde nechſt Gott / dieſelbe der vornehmſte Ancker ſeyn / daran der gantze Staat der Kron Schweden ſo wol als Teutſchlandes / wie auch aller Participanten inſonderheit ſich halten/auffrichten und alles wiederumb erſetzen/und zu einem guten Stande würde bringen können. Und gleich wie auch zu erſt ſeine K. M. das Teutſche Weſen/ohne einige Macht zur See/nicht hätte anfangen/viel weniger ſo weit bringen können/ alſo würden ſie es gleichfalls ohne dieſelbe viel weniger reparieren.

Fernere abſurditet ſolcher Gedancken S. K. Maj.

Und ob jemand noch nicht gnug hieran hette ſolche ungereimte Gedancken von S. K. M. fallen zu laſſen/ der gedencke doch; daß S. K. M. der Comp. das geringſte nicht nehmen köñe/er wolle denn ſeine hochbeteuerte Königliche Zuſagungen/Verbündtnüß und Vergleichungen/und alſo als ein Tyrann Göttliche und Weltliche Rechte durchbrechen. Wenn aber S. K. M. ja des Sinnes ſeyn möchten/dafür ſie doch Gott in Ewigkeit wol bewahren wird/ſo würden ſie ja ſolche ihre Ungerechtigkeit und Gewalt nicht ihnen ſelbſt zum Schaden/ſondern viel eher und lieber an deme außüben / davon ſie ſonſt nichts zu gewarten hetten. Das iſt ſo viel geſagt/ſie würden dir lieber und eher dein Geld oder was ſie fünden aus deinem Hauſe und Kaſten heraus nehmen/ innaſſen ſie dann gleichmäſſige Gewalt dazu hetten / und ſolches zu dergleichen Sachen als du etwa meinen möchteſt/ gebrauchen/als daß ſie dieſes Werck von ſo groſſen conſequentien perturbieren ſolte.

Möchteſtu aber ja noch einen ſo verkehrten Willen von S. K. M. träumen/

so gedencke doch; daß derselb nicht practicabel seyn würde/und daß die Gewalt hierinn ermangeln/ja deroselben gantz unmüglich seyn wird die Compagny umb das ihrige zu bringen: Denn (ich wil geschweigen daß das Geld ja in vier Jahren erst sol eingebracht werden und niemand die andern Termine herzu bringen würde/wann man sich an die ersten etwa vergriffen hätte) es sol ja das Geld jederzeit meist an Schiffe/Kauffmans-Wahren/ꝛc. angeleget werden/ehe es in die Cassa oder Cammer kommet. Es wird auch jederzeit so wol Geld als Wahren in viel Länder und Städte/da Cammern seyn werden/zerstreuet/und also wol das meiste davon unter S. K. M. Gebiet und Gewalt nicht verhanden seyn. So wird es ja auch in so viel Oerter und gleichsam in die gantze Welt herumb vertheilet und versäet seyn/da es S. Kön. Maj. nicht suchen oder finden werden können. Daß nun S. K. M. umb einzeler Posten Willen ein solches begehen/und die Compagny vergewaltigen solte/ist nicht so unmüglich/aber vielmehr ungläublich. Es hettest aber du dich auff solchen Fall deines Theils dabey wenig Schadens/weil derselbe über die allgemeine Compagny lieffe/und also wegen der Güter/so du in deinem Hause absonderlich besitzest/mehr Gewalt von S. K. M. zu befahren: und könte man derhalben solche Phantasien wol fahren lassen.

Daß auch dergleichen zu verüben S. K. M. in alle Wege unmüglich seyn würde.

15 Woher das Geld hiezu aufzubringen.

XV. Die fünfftzehende und vornehmste Schwehrigkeit in dieser Sache entstehet wegen deß Geldes: Und wenn hiezu nicht Rath geschaffet würde/so wäre es alles umbsonst was geschrieben und gedisputirt wird; Denn mit leerem Beutel ist übel zu Marckt gehen/und mit Vögeln fängt man Vögel. Denn so sagen die meisten; zu dieser Sache gehört Geld/Teutschland aber ist anjetzo arm und erschöpffet. Ob nun zwar nicht ohne/daß die Teutschen Lande wol zimlich außgesogen seyn mögen/so weiß ich doch gewiß/wenn man nur einen guten und vereinigten Willen zu diesem Werck hat/daß es an Geldmitteln dazu nicht ermangeln sol/vermeine auch solche Anschläge und Anleitungen zu thun/daß dieselbē nicht schwehr auffzubringen fallen sollen. Ob ich auch die Gelegenheit aller Orten so eigentlich nicht weiß/auch in niemands Beutel gesehen; so finde ich gleichwol gute indicia, daraus abzunehmen/daß Teutschland so gar arm an Geld nicht seyn mag/als ihm wol mancher einbilden möchte. Und Anfangs nun so ist hiebey zu bedencken.

Daß das Abnehmen der Nahrung nicht eben allzeit aus einem Geld-Mangel herrühre.

Daß die Klagen wegen Mangel und Abnehmen der Nahrung nicht eben allzeit aus einem allgemeinen Geld-Mangel herrühren: Denn es kan sich wol zutragen/daß mancher sein Geld im Kasten hat/und nicht wissen mag/woran er dasselbe bey solcher Zeit legen möge/dabey er etwas gewinnen und erwerben könne. Es kan aber solch Abnehmen der Nahrung unter andern wol entstehen aus Sperrung und Unsicherheit der Passagen/Ab- und Zufuhren; denn dadurch die Inländischen Wahren liegen bleiben/nichts gelten/noch mit andern frembden Wahren verstochen oder verwechselt werden können; So mangelts auch darüber offtmals an solchen Wahren/daran noch etwas wol zu erwerben wäre; Etliche Handlungen nehmen darüber gar einen andern Cours, wie droben mit mehrem gedacht.

Daß auch weder dadurch noch durch das Kriegeswesen das Geld nicht eben alzeit aus dem Lande komme.

Und ob auch gleich viel Leute hierüber in Armuth gerathen/so folget darumb nicht/daß das Geld gar aus dem Lande sey: Dann auch durch ein verderbliches Kriegs-Wesen das Geld nicht eben aus dem Lande geführet/sondern so wunderbarlich herumb unter die Leute im Lande zerstreuet und zertheilet wird/daß offt der jenige das meiste hat/der es am wenigsten weiß zu gebrauchen; Und hat man ja viel Exempel für Augen/daß viel Leute durch diß Kriegs-Wesen sind reich worden/da die meisten aber sich mit deme wol noch nicht äussern/daß sie diese Zeit über zusammen gerafft haben: Hergegen aber so mangelt es offt denen/die ihren Nutzen damit stifften können; dannenhero nothwendig so grosse Klagen erspringen müssen. Solte nun dieses Mittel sich also ereugen/vermittels welchem kein Pfenning in Teutschland ungebrauchet und unfruchtbar liegen dörffte/so würde es allgemach wiederumb zu einer gleichen Außtheilung kommen/und sich bey jedermann Nahrung wiederumb finden.

So verstehe ich auch/daß wenn jemand auff ein gutes Pfand/beneben Verheissung eines grossen Zinses von 10. 15. 20. Thaler ꝛc. pro cento, Geld entlehnen

wol-

wolte / daß er daſſelbe in vielen Städten und Oertern noch wol bekommen würde. Es erſcheinet ja auch auß dem gemeinen Pracht/und Uberfluß in Kleidungen/in Speiſe und Tranck/und was ſonſt auff Wolluſt und delicatezza gewendet wird / daß bey vielen ja noch überflüßige Mittel verhanden ſeyn müſſen. Wie viel Geld wird auff Steinichen/auff Beinichen/auff gülden und ſilbern Schnürlein und dergleichen/ auff rariteten, auff allerhand Klapper⸗und Narrenwerck unnützlicher Weiſe verſpildert? Wie viel wird ſonderlich von Jungen Leuten und zwar mehrentheils in frembden Landen / verſchwendet und durchbracht? Ja wie viel Leute ſind die ihres Geldes anderſt nicht als zu ihrer Narrheit zu gebrauchen wiſſen: So nicht dieſes Orts iſt mit mehrem zu erzehlen. Und wann ſichs etwa begeben ſolte/daß Wein/Korn/und andere Kauffmannſchafften ſchleunig auffſteigen/ und alſo viel daran zu erwerben ſeyn ſolte / ſo würde man gewiß ſehen/ daß kein Geld gebrechen würde ſolche Wahren in groſſer Menge vor⸗auffzukauffen / und die Teurung alſo zu vermehren.

Daß vielen [illegible] noch in Teutſchland nicht ſo [illegible] Geld [illegible] als [illegible] cher mittel,

Dem allem aber ſey wie ihm wolle/man hat ja ſo eben nicht ſo lauter groſſe Summen zu dieſem Werck vonnöthen /viel kleine machen auch ein groſſes/und wenn in unſern vier Jahren nicht mehr hiezu zuſammen bracht würde/als in einem Jahr biß hieher und ferner an Kriegs⸗Laſten und Contributionen auffbracht werden mus/ ſo hette man ſchon Geldes gnug hiezu. Es mag auch nun ein jeder ſelbſt erachten / welches den Leuten ſchwehrer fallen wird/in vier Jahren ſo viel zu erſpahren zu dieſem Wercke/ oder in einem Jahre ſo viel und mehr heraus zu langen zum Kriege. Denn was jemand alſo zu dem Krieg gezwungen herauß geben mus/das hat er nie wider zu gewarten/ und hält es jederman für gar verlohren: Was aber hiezu geben wird / geſchicht aus einem freyen Willen/und auch darumb umb ſo viel deſto lieber / und hat jederman daſſelbe ſeinem Belieben nach/nicht allein von andern dafür wider zu empfangen / ſondern dabey ſolche Hoffnung / daß er von deſſen Frucht und Gewinn wol die ermelten Contributiones in den folgenden Jahre / ſo ſie noch länger wehren ſolten/wird bezahlen können/ wie anderswo auch angereget worden.

Daß [illegible] als [illegible] contribution [illegible] viel leichter auffzubringen.

Und zwar/was darffs ſo gar viel Wort/wir haben ja in dieſem und andern ein gnugſames Exempel für unſern Augen an Holland. Daſſelb iſt gewiß vor etlichen Jahren viel ein ärmer Land geweſen als anjetzo Schwaben/Francken/Meiſſen/ Marck/ Heſſen/Sachſen/Hollſtein/Pommern/Meckelburg/Preuſſen/ꝛc. oder einige ander Provintz in Teutſchland ſeyn mag: nichts deſto weniger hat man daſelbſt allgemach ſo viel Mittel gefunden/ daß ſie / neben Fortſetzung deß beſchwehrlichen groſſen Kriegs nicht allein die Oſt⸗Indianiſche/ Weſt⸗Indianiſche auch die Norder Compagny zum Wallfiſchfang/angerichtet / ſondern auch ihre Handlungen und Seefahrten faſt über den gantzen Erdenkreiß außgebreitet: Darüber auch an Reichthumb und Macht dergeſtalt zugenommen/daß ſie dißfalls mit keinem Land in der Welt zu vergleichen: So denn daher alles entſtanden/ daß ſo gute Ordnung jederzeit angeſtellet/und Fleiß ins gemein angewendet/ auch allerley Standes Perſonen mit Fleiß dahin allzeit getrachtet/daß bey ihnen gantz kein Geld müßig und unfruchtbar ligen möchte; Dannenhero bey ihnen Adel und Unadel/Bürger und Bauer/ja Dienſtboten/Knechte und Mägde ihr Geldlein/ſo ſie immer erübrigen mögen / in Handel⸗Compagnyen und Schiff⸗Außrüſtungen/ oder uytreedingen wie ſie es nennen/zuſammen tragen/und alſo ein Gewerbe damit treiben. Daß nun Holland anjetzo ſo reich iſt / das iſt es nechſt Gott durch ſolche Seefahrten worden / darunter dann ermelte Compagnyen das wenigſte gewiß nicht eingebracht.

Exempel an Holland/ſo vor dieſem viel armer/ als jetzt noch einige Provintz in Teutſchland.

Wenn Teutſchland anjetzo dergeſtalt als Holland zuſammen thäte / würde man nicht wiſſen wo man mit allem Gelde hin wolte. Wenn auch nur die Handelsleute in Teutſchland etwa den vierdten / ſechſten oder zehenden Theil ihres Gewerbs und Handels / und alſo ohne deſſelben Verhinderung hiezu außetzeten: Wenn diejenigen alle / ſo ein groſſes Einkommen haben / ein Stück davon hiezu vortheilten: Wenn gemeine Bürger und Handwercks⸗Leute wöchentlich / und alſo vier Jahr

Wie des Geldes ſo viel auffzubringen/deß jedweder Provintz auch

nach einander / ein gantz weniges dazu verspareten / dazu sie dann / durch gute und fleissige Unterrichtung von dem Werck / wol gebracht werden könten / so würde noch mehr als allzu viel Geld zusammen gebracht werden. Wenn eine jedwedere Provintz in Teutschland / als Pommern / Meckelburg / Marck-Brandeburg / Hollstein / Sachsen / Hessen / Westphalen / Meissen / Francken / Schwaben / Pfaltz und andere Fürstenthümber / Graffschafften / Herrschafften / etc. Wenn auch einjedweder Stadt als Stralsund / Stetin / Bremen / Braunschweig / Lüneburg / Embden / Nürnberg / Augspurg / Franckfurt / Straßburg / Ulm / Erfurth / Leipzig / Berlin / Dreßden / Halle / Würtzburg / etc. Einen Uberschlag macheten / wie viel Leute daß in ihrem Gebiet oder Stadt wären / die wöchentlich einen Ortsthaler / wie viel / die einien halben Thaler / wie viel die einen Reichsthaler / erspahren und ohne allen ihren Schaden gar wol entrahten / und zu diesem Werck einbringen könten / so würde man befinden / daß ohne dem jenigen / was einer oder der ander sonst mehr von seinen Gütern an dieser Handlung seines Vortheils halber / anlegen wolte / ein jedwedere Provintz / ein jedwedere solche oder viel geringere Stadt dadurch allein / oder doch mit ihren umbgräntzenden Oertern / so viel würde zusammen bringen können / daß sie respectivè ihre Cammern oder Stapel / oder zum allerwenigsten ihre besondere Verwalter bey diesem Werck würden haben können.

[illegible] ben könten.

Was solche Provintz und oder Städt dessen gebessert.

Wie aber ein solches Land oder Stadt / die also ihre eigene Cammer / Stapel / oder zum wenigsten Verwalter bey solchem Werck / hätten / dabey prosperieren könte / mag einjedweder selbst ferner bedencken: das ist gewis / daß sie den Schaden / den sie durch das Kriegswesen bißher gelitten / hiedurch in kurtzen überwinden würde / welches sonst in langen Jahren gewislich wol nicht geschehen kan / durch die ordinari-Handlungen oder Landgüter.

Daß über dieser viel [illegible] grosse Summen und Personen hierzu kommen werden.

Welches aber zwar nicht dahin gemeinet / als wenn wolhabende Leute und sonderlich Handelsleute eben nicht mehr / als nur so viel wie gedacht / hieher wenden solten / dann das wäre wol etwa gnug einen Handel mit Schwefel-stöcken oder Aalshäuten anzufangen / aber nicht ein Werck ihr Hauß dadurch zu unterhalten / auch ihre und der gantzen Stadt Nahrung dadurch in Flor zu bringen: wil aber hiemit nur so viel sagen / daß in allen Städten / wenn gute Ordnung dißfalls angestellet / ja wenig Leute so unvermögen / die nicht / wie gedacht / ein Jahr lang täglich zu solcher nutzbahren Sache einen Batzen oder Groschen solten aussetzen können. Und wenn ein jedweder Bürger oder Handwercksmann / oder wer er wolle / dasselbe / was er also wie gesagt / gleichsam unvermerckter Weise zu diesem Werck aussetzen könte / auff einen solchen Gewiñ aussen hätten / so würde ihme dasselbe ohne alle seine Mühe und Arbeit offt wol so viel als sein ordinari Handwerck oder Gewerb in die Küche bringen / dadurch er denn seine ordinari Hanthierung etwa verbessern / oder seinem Gutdüncken nach seine Sachen zu einem guten Stande und Flor bringen könte. Und hette also hierinn ein jedweder gleichsam ein Zweckmüle / darauff er in allem Fall / wenn ihm sein Handwerck / Ackerbau oder ander Gewerb etwa feil schlagen solte / nechst Gott sich zu verlassen hätte. Daher dann wenn ich nun bedencke wie viel Leute hohes und niedriges Standes in einem jedwedern Land und Stadt sonder Zweiffel gefunden sollen werden / welche dieses Werck nicht nur also wie etwa eine verlohrne Sache halten / oder wie zu einem Glücksspiel etwas von deme / daß sie sonst wol entrathen wolten / auffsetzen / sondern ihres eigenen grossen Vortheils und Gewinnes halber mit beyden Händen darnach greiffen / und wol ein gutes und grosses Theil ihrer Nahrung darauff bauen / dadurch auch sich und die ihrigen zu unterhalten / und sich beneben ihrer Stadt und Land in einem guten Stand zu bringen gedencken werden / so kan ich anderst nicht meinen / als daß man sich viel ehe zu dieser Sache bringen / als daß etwa eines Mangels dißfals zu befürchten seyn wird.

16. Ob nicht das Geld so zu

XVI. Gleich wie aber in allen andern Dingen die Leute sehr geneigt seyn aus einem äussersten und contrario ins ander zufallen / also finden sich allhier

auch etliche/die fürchten/daß man gar zu viel Geld zu dieser Sache bekommen würde. Ja sprechen dieselben/so dieses Werck solte fortgehen/so würde jederman zufallen und sein Geld dabey haben wollen: Insonderheit die reichen Leute/bey denen man sich noch etwa Geldmittel zum Krieg erholen könte/die würden mit Gewalt zufahren / und ihr Geld also über See weg schicken; da doch solches alles mit viel besserm Rath zu Fortsetzung des Kriegs / Bezahlung der unwilligen Soldatesca / und also/ da das Feuer am nähesten brennet/damit zu leschen / angewendet werden könte: würde also nachmals der Krieg schläfferiger fortgehen; die contributiones würden nicht können gegeben werden; die Soldaten/wenn sie erführen/daß man das Geld noch aus dem Lande über See weg schiffete / würden meutenirern / und was dergleichen mehr: darauß sie dann schliessen / daß es jetziger Zeit rathsamer sey die Compagny anstehen zu lassen.

Kriege nöttiger und nützlicher wäre / lieber wird verwendet werden.

Hierauff ist Anfangs die Antwort: daß sie vermeinen/ es würden die Leute viel lieber und mehr Geld in diese Compagny verwenden / als zum Krieg heraus geben/darinn bin ich mit ihnen gar eins. Denn wer siehet nicht / daß alles das jenige / so zum Kriege hergegeben oder contribuiret wird / anderst nicht geschiehet als gezwungen/ und mit grossen Querelen; Und suchen die Leute so viel Außflüchte/ als sie immer mögen/solches als eine Last von sich zu schieben/ oder so viel immer müglich/zu mindern. Und zwar so hat es ja auch gantz ein andere Beschaffenheit mit deme/so zum Krieg von den Leuten mus auffgebracht werden/und dem jenigen/so in diese Kauffhandlung verwendet werden möchte: Dann jenes halten die Leute/weil sie es außgeben/als zu gleich an Capital und interesse verlohren; und müssen es ja auch auß ihrer Nahrung gäntzlich entrathen/und dero wegen/wenn sie bey ihrem Stande bleiben wollen / so müssen sie sehen wie sie es machen/daß sie bey ihrer Handthierung so viel erübrigen / als sie hiezu hinwiederum außgeben und entbeeren müssen/damit ihr Capital nicht abneme/und also ihr Haußwesen von Tage zu Tage geschwächet werde. Was aber einer oder der ander in diese Kauffhandlung bestätigen möchte / damit wird er gedencken seine Nahrung für sein Weib/Kinder und gantze Haußhaltung zu suchen / nicht anderst und noch wol mehr und sicherer als in seiner anderen Handthierung: ja er wird die Hoffnung haben / eben damit so viel zu erwerben / daß er künfftig die contributiones und dergleichen Lasten davon bezahlen/ und dabey sich und die seinigen noch desto ehrlicher unterhalten könne: Danneahero sich wol Leute finden sollen / die/ wenn sie die Sache recht verstehen / den grösten Theil alles ihres Vermögens freywillig hieher zu bringen/ und sich bey so gewünschter Gelegenheit noch wol dazu glückselig schätzen werden / welche hergegen zum Kriege wol nicht einen Thaler schuldig/ noch mit dem geringsten willig gewesen wären.

Daß zwar hierzu eher und mehr Geld könne gefunden werden/als zum Kriege.

Daß man aber gedencken wolte/es würde auff diese Weise den Kriegs contributionen etwas abgehen/ wenn die Leute also freywillig ihr Geld in diese Handlung legen: darinn fehlet man sehr weit: Denn es wird ja ein jeder der hieher etwas verwenden wolte / daneben und zuvor gedencken müssen/ wie er seine Schulden und sonderlich Kriegs contributiones abstatte; und dannenhero / wer dergleichen Kriegssteuern / als die vor allen andern richtig gemacht seyn wollen / mit seinem Gelde abzutragen hätte / der würde die Compagny wol müssen bleiben lassen. Man hätte ja auch eben die Zwangsmittele die contributiones herauß zupressen die man jetzt hat; Und ob einer oder der ander auff solchen Fall nicht eben Geld im Kasten haben möchte/ so würde er aus der action oder Recht daß er an der Compagny hat / eben so leicht und eher Geld machen können / als aus andern seinen Handlungen / oder außstehenden Schulden. In dem ja von niemand erfordert werden mag solcher Kriegs contributionen halber sein Vermögen jederzeit in seinem Kasten müßig und unfruchtbar beysammen zu haben.

Den gewöhnlichen Kriegsmitteln aber dadurch nichts abgehen / sondern mehr zu wachsen.

Zu dem / so ist auch gantz ein irrige Meynung/als wann durch dieses Werck das Geld würde aus dem Lande geführet werden: Denn man nicht willens ist einig Geld oder doch gantz wenig mit sich in obbemelte abgelegene Länder zu führen / sondern

Das Geld auch hiedurch nicht aus dem Lande geführet wird.

sondern vielmehr auß demselben zu holen: Indeme das Geld/so zu dieser Comp. zusammen gebracht wird/ meistentheils in Teutschland an allerhand einheimische Wahren/ Früchte und Manifacturen oder Handwercke angeleget/ und solche Wahren hernachmals in gedachte Länder geführet/ und entweder Geld oder andere viel köstlichere Sachen darfür eingebracht werden sollen: daß also das Geld nicht aus dem Lande komt/sondern nur aus einer Hand in die ander und unter die Leute geräth: und durch solche Vertheilung wol eher aus derer Leute Kasten/die es nicht zu gebrauchen wissen/denen Leuten zutheil werden wird/ die es mehr benöthigt/ und eben davon hernachmals ihre Contributiones entrichten/ und ihre Nahrung fortsetzen können. Und eben darauß verschwindet auch/was von Unwilligkeit der Soldaten gedacht worden: Denn sie hierzu die geringste Ursach nicht haben/weil wie gedacht/auff diese Weise/den Contributionibus nichts abgehen darff: sondern vielmehr/ so wol anjetzo bald wie obgedacht/als sonderlich ins künfftige Mittel geschaffet und Geld zu wege gebracht werden kan/ dadurch die Soldatesca sol bezahlet werden.

Daß nicht müglich auff diese Weise das Geld zum Kriege zusammen zubringen: noch nützlich solches auff einen Hauffen darin zu verwenden.

Wann aber jemand gedencken solte/ man könte solches Geld/ wie es etwa zu der Company in eine Summa zu hauff gebracht werden wird/ zum Kriege zusammen bringen/ und dazu mit grösserm Nutz gebrauchen; das wolte etwas thörlich fallen; und würde er zu verstehen geben daß er dieser Sachen wenig erfahren wäre. Denn/wie gemeldet/ durch was Mittel wolte man solche Summen Geldes zum Kriege zusammen bringen von freywilligen Leuten/ die nichts dazu schuldig sind (denn die schuldigen Kriegs und andere Steuren bleiben einmal wie das andere in ihrem Gang) als wol etwa zu dieser Sache möchten gesamlet werden? Ja ob man auch gleich das Geld/ so im gantzen Lande ist/alles mit einander also zu solchem Behuff auff einen Hauffen bringen könte/so würde doch nicht eher rathsam seyn/ dasselbe alles zusammen zugleich auff den Krieg/ dergestalt zu verwenden/ als wenn man gantz gewiß versichert seyn könte/ daß man dem Kriege als bald damit seine Endschafft machen/ und den Frieden dieses Jahr noch wieder-bringen könte: Und auff solchen Fall möchte man auch noch etlicher massen Ursach haben/dieses Werck biß auff eine andere Zeit zu verschieben. Dieweil man aber dessen nun nicht versichert seyn kan: so mag ja ein jeder Vernünfftiger leicht erachten/ daß man nicht weniger auff die Erbauung deß Landes und erhaltung der Nahrung in allen Ständen/als auff den Krieg selbsten zu sehen hat: Denn im widrigen Fall würde man gewiß nichts als den äussersten Verderb in allen Ständen verursachen/ sich ohnmächtig machen und alle Kräffte zu glücklicher Vollführung des Krieges ihme selbst benehmen.

Daß hieran so viel gelegen als an solchem Krieg selbst.

Auß welchen allen sich dann unfeilbar schliessen lässet/ daß nichts im Wege seyn mag/warum man diese vorhabende Sache noch länger auffschieben solte/sondern daß vielmehr an derselben ehister Beföderung und würcklicher Fortstellung dem gemeinen Wesen auch so viel gelegen als an dem Krieg selbsten. In Betrachtung daß mit diesem Werck/ ohne alle Verhinderung oder Schwächung der ordinari Kriegsmitteln/durch solche Mittel/ welche wie obgedacht sonste dem Kriege doch nicht zu statten kämen/ und wol meistentheils unfruchtbar und müßig liegen blieben/ eine sothane Macht zur See kan auffgebracht werden/ welche über die unsägliche Reichthümber/ und jährlichen Einkommen/ die sie zu Unterhaltung des Krieges/ er wehre so lang er wolle/ als ein unerschöpfflicher Brunn stetig kan dargeben/ nicht allein Teutschland/ sondern auch das Königreich Schweden/auff allerhand Fälle/mehr in Sicherheit stellen kan/als der gantze Krieg zu Lande immer thun mag. Geschwiegen anderer Dinge und Ursachen/ die allhier nicht dienen außdrücklich angeführet zu werden.

17. Ob auch müglich oder nöthig den Leuten

XVII. Möchte aber jemand ferner sagen: die Sache ist an sich selbsten gut/ und habe weder ich noch iemand etwas dawider zu sagen/ wie wird man aber den Leuten solches einbilden können/ und wie wird müglich seyn so viel Köpffe unter einen Huth zubringen? Demselben antworte ich kürtzlich: daß solches in Warheit

zwar

zwar ſchwehr gnug iſt / ich auch über demſelben Mühe und Arbeit bißher gnug auff mich genommen/auch vielerley Judicia, Wiederwertigkeit/ Haß und Neid/ auch wol Geſpötte der Leute über mich gehen laſſen/ zu Zeiten auch zwar darüber faſt müde und verdroſſen worden bin / jedoch mus ich gleichwol ſagen/daß es bey frommen und vernünfftigen Leuten niemals ſo gar ſchwehr zugangen. Es iſt aber dieſes auch eine übrige Sorge/in dem es gantz ohne Noth/daß jederman das Werck dermaſſen begreiffe/ daß er auch Theil daran haben wolte ; denn was wolte man mit allem Gelde anfangen ? Wird derhalben gar gnug ſeyn/wenn Fürſten/Herrn/Obrigkeiten in den Städten/ Prediger/und die vornehmſten und verſtändigſten unter den Kauffleuten und Bürgern/daſſelbe einnehmen/ durch derer Ermahnungen und Exempel andere gnugſam gewonnen und herzu gezogen werden ſollen. Daß aber dergleichen Vereinigungen/Geſellſchafften/oder Verbündtnüſſen in den Teutſchen Landē auch ſo gar unmüglich/ungewöhnlich oder unbekant nicht ſeyn/ſolches läſſet ſich ja unter andern erſehen an dem alten löblichen Bund und Geſellſchafft der erbarn Hanſe Städte ; ſo dann/ inſonderheit vor allen Zeiten / gutes Theils auff die Handlung mit angeſehen/und dieſem anjetzo bevorſtehenden Werck nicht gar ungleich.

dieſes alles c[illegible]/ um ſo viel Köpff [illegible] zu ver[illegible]gen.

Ob auch gleich gar kein Menſch mehr zu dem Werck zubringen ſeyn möchte ; Ob ſich auch gantz Teutſchland davon abſonderte ; ſo darff doch niemand dencken/daß es darumb zu rück bleiben wird/oder daß es S. K. M. von Schweden an Geld und andern Mitteln hiezu gebrechen würde. Es darff ihm auch niemand einbilden / daß S. K. M. eben ſo gar viel daran gelegen / und daß ich darumb allhier ſo viel Werk gebrauchet habe / die Leute dazu zu bewegen / als ob ohne der Teutſchen Geld das Werck nicht groß und weitläufftig gnug werden könte. Denn S. K. M. wie offt gedacht/ etliche Jahr zuvor daſſelbe angefangen / ehe Sie einen Fuß oder einige intention nach Teutſchland gerichtet/ und dergleichen Fortgang und Zuſtand der Sachen / den ſie anjetzo durch gantz wunderſame Gottes Schickungen erlanget/wol nicht gerträumet haben. Es hat aber S. K. M. als ein weiſer/ vorſichtiger und Heroiſcher Herr/daſſelbe nicht darumb angefangen / daß er es hernach wolte bleiben laſſen ; auch nicht plumpsweiſe/ſondern aus wolbedachtem Muthe/und auff gnugſame zu vorhero angelegte und überſchlagene Rechnungen. Daß er aber anjetzo Teutſchland/ ſo fern begnädiget / iſt auff mein inſtändiges Anhalten / und abſonderliches Abſehen ſo ich bey der Sache gehabt/und zu Bezeugung ſeiner väterlichen affection gegen die Teutſchen nationen geſchehen.

Daß ſolches ſo viel nötig bereit geſchehen/ und das Werck nicht verbleiben würde/ wenn ſchon Teutſchland gantz nichts dazu thäte.

Es iſt ſonſt in Schweden allein bereit ein zimlich groſſes Capital von hohen und nidern Standes / Weltlichen und Geiſtlichen Perſonen eingezeichnet / und mehr dazu gehörige Mittel vorhanden. Liffland/und was der König in Preuſſen hat/ſind gleichfalls dazu zu treten / auch ihre beſondere Cammern dabey zu haben / reſolviert ; darauß denn zugleich erſcheinet/daß ich auch keine kleine Sum̃en dazu bringen werden. Wie auch aus S. F. G. des Hertzogen von Pommern Schreiben zu erſehen iſt/ſo ſind S. F. Gn. auch ſonderlich die Stadt Stralſund / Stetin und andere Städte des Wercks auch ſehr begierig. So hat man auch Vermuthung/ daß die Stadt Dantzig ſich deſſelben mit groſſem Ernſt theilhafftig machen wird/wenn von S. K. M. derſelben ihre eigene Cammer zu haben erlaubet werden möchte ; ſo wol darumb/daß ihre Nahrung auch ſonſten abnim̃et/als ſonderlich darumb/weil man damit umbgehet/daß der gantze Kauffhandel auff der Baltiſchen oder Oſt-See/in dieſe Compagny gleich als in ein Corpus gepracht werden ſol/und dannenhero die Städte ſo aus derſelben bleiben/ ſehr übel daran ſeyn werden.

Wie ferne es bereit damit kommen in Schweeden/ Liffland und Preuſſen. Beym Hertzoge von Pommern: Der Stadt Stralſund und Stetin. Dantzig.

Welches denn gleichfalls auch die vornehmſte Conſideration der Stadt Embden iſt/ warumb ſie auff meine Anleitung biß daher unterſchiedliche Schreiben an S. K. M. abgehen laſſen/und darinnen unterthänigſt und inſtändig gebeten/ daß ſie in dieſes Werck auch mit möchten begriffen werden / mir auch groſſe Verheiſſungen gethan / wenn ich ihnen ſolches bey S. K. M. zu wegen bringen könte. Und ob auch gleich

Embden die auff allen Fall ein beſonder Geld-mittel hiezu benennet.

gleich dieselbe biß daher wegen vieler Unfälle sehr verarmet und abgenommen/ so wil sie doch gar gern so viel zum wenigsten als zu einer Cammer vonnöthen/nehmlich 150000. Thaler/zusammen bringen. Ob sie auch unter ihrer Bürgerschafft aus freyem Willen so viel nicht finden möchte/ wil der Rath eine gewisse Anlage unter dieselbe hiezu machen/und das übrige dergestalt/aber anderst nicht als zu der Leute ihrem selbst eigenen Besten/vollend aufftreiben.

So dann weder bey derselben noch andern/gestalten Sachen nach/ unbillig.

Welches denn zwar weder deroselben/ noch einiger andern Stadt/wenn sie es ihr ablernete/ und dergleichen auff allen Fall nach Gelegenheit/ auch vor die Hand nehme/ im geringsten übel gesprochen werden könte. Denn ob gleich dieses Werck/ wie offt gesagt/an sich selbst so ein sehr gutes und köstliches Werck ist/ so wird es doch allenthalben Feinde und Wiedersprecher gnugsam finden: Indeme viel Leute gefunden werden/die gleichsam verredet haben Gutes zu thun/ und nichts gutes verrichten wollen als gezwungen/und die lieber mit Schinden/Wucher/und allerhand Ungerechtigkeit/sich nähren wollen/ als mit Ehren und Redligkeit weit ein mehres gewinnen/ wenn solches neben ihnen auch andern zu gute kommen solte. Wann nun ein Stadt oder Obrigkeit vernünfftiglich absehen und erkennen solte den grossen Nutzen und Auffnehmen/darinn ihr Gemeines und eines jedwedern Privat-Wesen dadurch gerathen würde/wenn sie auch in ihrer Stadt oder Lande eine Cammer bey diesem Werck haben solten/ hergegen aber den Schaden auch vermerckten/darinn sie verfallen würden/wenn sie solches unterliessen und versäumeten; Es wären aber in ihrer Stadt solche verkehrte/schädliche/wiederwertige/eigenützige/eigensinnige/oder blinde und albere Leute/die solches auß einer oder der andern Ursach hinderten/ oder ja auß Einfalt in ihre Köpffe nicht bringen könten: so würde es warlich für keine Gewalt oder Unbilligkeit gehalten werden können/wenn eine solche Obrigkeit auff einen solchen Fall dergestalt ihrer Republiquen besorglichen grossen Schaden verhinderte/ und hergegen deroselben Allgemeinen/und eines jedwedern Privat-Nutzen auch mit Zwang beförderte; Denn ja einer Obrigkeit Ampt ist/ der Boßheit und Unwissenheit ihrer Unterthanen durch allerhand Wege abhelffen/und wenn alle Leute fromm und weise wären/ so würde man keiner Obrigkeit viel bedürffen.

Daß auch ohne deren Zuthun S. K. M. gantz allein solches auffzuführen wol vermöchte.

Dieses wird gleichfalls darumb auch nicht gesagt/ als wann S. K. M. ohne Zuthun gedachter Landen und Städte/ als: Preussen/Pommern/Embdem/ etc. oder anderer an der Ost-See gelegenen Oerter/ dieses Werck nicht hinauß führen würde. Denn so GOtt der Allmächtige S. K. M. fernern guten Succeß in diesem Krieg verleihen solte/ wer wolte dißfalls an seiner Macht zweifelen: Solte er aber/das Gott gnädiglich wol verhüten wird/unten liegen/ so würde er nichts eyferiger treiben/ als eine Macht zur See anzurichten/wie oben mit mehrem: solte er Friede machen/so würde er die Mittel dazu anwenden können/die er anjetzo in dem Kriege verbrauchet.

Besondere Geldmittel für S. K. M. auff allen Fall.

Dabey ich dann noch kürtzlich dieses zu bedencken geben wollen/wie viel Graffschafften/Herrschafften/Aempter/Städte/Dörffer und andere Einkommen und Beneficien S. Königl. Maj. viel Jahre nach einander/in Liffland/Preussen/ Teutschland/unter seine wol-verdiente Beampten außgetheilet/so jährlich viel hundert tausend Thaler tragen/ ohne welchem aber sie zuvor und noch/ doch wol Mittel zu leben hetten. Welcher nun unter diesen allen würde so undanckbar und unbescheyden seyn/ der nicht etwa eines Jahrs Einkommen zu diesem Werck mit anlegen solte/nur eintzig wenn er sehe/ daß S. K. M. so eine besondere affection darzu hette; viel mehr aber/ wenn S. K. M. solches außdrücklich von ihme auff allen Fall begehren solte. Zugeschweigen so vieler anderer dero Kön. Maj. hohen und niedern Beampten und dero jährlichen Einkommen.

Andere Geld Mittel für S. K. M. auff allē Fall.

Endlich so gebe ich auch dieses einem jedwedern nicht nur obenhin zu besinnen: weil S. K. M. gantz nicht gewohnet ist/ dero gefaste resolutiones nicht fortzusetzen/und was sie einmal angefangen nachmals ungethan zulassen; Ob nicht auff allen

Fall dieſelbe S. K. M. dero Belieben nach guten Fug und Recht / auch gnugſame Macht und Gewalt in Handen hätte in dero an ietzo ſo vielen mächtigen Landen und Gebieth / zu dieſem dero aller Stat und Wolfarth ſo hochnötigen und nützlichen Werck / Gelt zuſammen zu treiben / allerhand Mittel und Wege desfalls zu erfinden und zu brauchen / und alſo ſo viel als man benöthiget / für ſich ohne iemands Zuthuung und participation zuſammen zu bringen / und nachmals wohl nur beſonders ſich und ſeine Erblande damit zu beneficiren. Auff welchem Fall dann Capital und Gewinn alles deſſen was man alſo dazu hergelanget hätte / wie aller andern Steuern verlohren ſeyn / und was aus freyen Willen mit eines ieden groſſen Nutzen hieran hätte können gewendet werden / daſſelbe würde auff ſolchem Fall aus Zwang und mit deſſen gäntzlichem Verluſt / dazu heraus gegeben werden müſſen. Und würde alſo eben dadurch die Nahrung und Kauffhandel aus den Städten / durch ihr eigen Geldt / weil damit anderswo trafiquieret werden würde / vertrieben werden; An Statt deſſen / daß Sie ſonſt / wenn ſie freywillig dazu geweſen wären / eben dadurch hätten erbauet und zu ſonderbahren Auffnehmen gebracht werden können; Welches aber nun beſſer ſey / dieſes zu erwehlen oder jenes zu befürchten / iſt nicht ſchwer zu urtheilen.

XVIII. Uber das alles ſo habe ich biß daher viel Leute angetroffen / ſo die Sache höchlich approbieret: Und wider dieſelbige nichts vorzubringen gewuſt / als nur meiner Perſon wegen Beyſorge getragen / und zu mir geſaget: Ihr ſeyd ein alter betagter Mann / wenn ihr uns plötzlich ſoltet abgehen / ſo wäre das gantze Werck verſchüttet / und wir würden in Gefahr wegen unſers Geldes gerathen: Und darumb meinen ſie ſey es beſſer nie angefangen. XVIII. Der Autoris Alter und plötzlicher Todesfall nicht alles zu Waſſer machen könne.

Daß nun dieſe Leute gebührlich ſorgen dem ihrigen wohl fürzuſtehen / ſolches iſt gantz löblich: Es wil aber in dergleichen Sorgfältigkeit das Mittel genau in Acht genommen ſeyn / daß wir nicht entweder auff die eine Seite gerathen in die übrige Sorge / dafür uns unſer HErr Chriſtus warnet / oder auff die andere Seite in die Epicuriſchen Gedancken / als ob alle Sachen in der Welt durch ein blindes Glück / wie ſie es nennen / regieret würde / und alſo in denſelben keine menſchliche Vorſichtigkeit oder guter Rath Statt finde. Welche gantz unchriſtliche Meinung dann heutiges Tages in vieler Leute Hertzen / inmaſſen aus ihren Reden zu ſpühren / ſehr überhand genommen. Dannenhero dann man in allem Thun und Vorhaben GOtt zuforderſt in ſeinem Wort zu Rathe ziehen / ſeine Vernunfft und Vorſichtigkeit als ein von Gott verliehenes und ihme gefälliges Mittel gebrauchen / eine reſolution faſſen / und dieſelbe getroſt fortſetzen / und das übrige und Außgang Gott dem HErrn heimſtellen ſoll: Und nimmer aus den Gedancken laſſen / daß derſelbe ſeiner Göttlichen wunderſamen Weißheit und Gerechtigkeit nach alle Dinge regiere / ſo daß wir in ihme leben / ſeyn und beweget werden / und ohne ſeine Göttliche providentz nicht ein Haar von unſerm Haupt noch ein Sperling vom Dache fallen mag. Und ſo wir dieſes in ſo geringen Sachen nun iederzeit bedencken müſſen / wie viel mehr ſoll ſolches geſchehen in dieſem bevorſtehenden ſo hochwichtigē Werck / dergleichen wol in der Welt nie mag vorgenom̃en ſeyn. Daß man nur das ſeine zu thun und das übrige der allweiſen Regierung Gottes heim zu ſtellen.

Sollen derowegen nicht unbillich dencken und ſagen mit Gamaliel Act. 5. 29. Iſt das Werck aus Menſchen / ſo wird es vergehen / iſt es aber aus Gott / ſo wird es nichts hindern. Und ſo nun GOtt dem HErrn auch etwa nicht belieben würde / daß ſein Haus durch mich umb meiner Sünde willen ſolte erbauet werden / wie er zu David ſagte 1. Paral. 23. v. 8. Und er mich darüber auch aus dieſer Welt wegnehmen möchte / ſo würde es ihme auff ſolchen Fall gewis an einem Salomone nit mangeln / der mit mehr Weißheit un̄ höhern Gaben beſeliget / ſolches zu einem guten Anfang ſolte führen helffen. Solte ihm auch gefallen durch meinen Todt dieſes Werck gäntzlich zu nicht zu machen / ſo geſchehe des HErrn Wille / als welcher beſſer weis was uns nütz und gut iſt / als wir ſelbſt. Als der dies das groſſe Werck nach ſeinem Gefallen wohl außführen wird.

Dieſen übrig ſorgfältigen Leuten aber deſto klärer zu bezeugen / daß ihre Sorge deßfals unnütz und unnötig iſt / ſo gebe ich ihnen zu bedencken; daß wenn ſie die Menſch-

 liche

Daß der Menschlich. Sterbligkeit wegen man nichts Gutes unterlassen soll: Der Autor auch so alt und schwach noch nicht.

liche Sterbligkeit bey allen Dingen der Gestalt betrachten / und in solcher Betrachtung das jenige/was sie sonst gut befinden/unterlassen wolten/so würden sie schwerlich einige Sache jemahls anfangen: Denn wer kan sie eines einigen Menschen/er sey jung oder alt/ja ihres eigenen Lebens nur auff eine Stunde versichern? Wie auch ferner dieses: Das Alter oder die Jugend/so nach den Jahren gerechnet wird / das wenig bey der Sache thun: Denn nach dem Sprichwort siehet man so bald ein Kalbfell als Ochsenhaut zu Marckt tragen. Und wann man darauff sehen wolte / kan ich wohl sagen wie Caleb zu Josua / Ich bin heute 66. Jahr alt / und befinde ich mich anietzo noch so frisch und starck als vor 40. Jahren/da ich die West Ind. Company in Niderland erst zur Hand nahm: So daß ich dem gemeinen Lauff der Natur nach / nicht allein dieses Wercks Anfang / sondern desselbigen völligen Stand und Fortgang gar wohl erleben köndte.

Daß kein Privatus deswegem im geringsten zu sorgen habe: Noch daher Schaden zu fürchten.

Und zwar wenn diese Sach nur einmahl zum Anfang und Gang gebracht / so wird an meiner Person auch so gar viel nicht mehr gelegen seyn. Denn wie droben gedacht/so bald die Gesellschafft geschlossen / die Verwalter bestellet und vereydiget / so soll denselben alles/was ich etwa sonderliches in so langen Jahren gesamlet und erfahren/unverborgen seyn. Daraus denn auch zugleich ferner erfolget / daß keiner Privat-Person desfalls an meinem Leben oder Sterben das Geringste gelegen/ und dieses eine gantz unnöthige Bekümmernis; Denn/wie gleichfalls anderswo angezeiget / es ja diese Beschaffenheit hat/daß nur die Einzeichnung der Nahmen und einer gewissen Summa Geldes anietzo vorgenommen/und darauff die Gesellschaft geschlossen/ Verwalter erkohren / und das gantze Werck in guter Ordnung allerseits richtig verfasset/ hernachmahls erst ein gewisser Termin zur Einbringung des viedten Theils der eingeschriebenen Summa/durch einhellige Bestimmung der Participanten, angesetzet/ und darauff stracks fort zur Sache geschritten werden soll: Daß also niemand einigen Heller aus seinem Beutel hiezu außgeben darff / biß daß das gantze Werck nunmehr zum vollkomnenen Stande gebracht / und man meiner nicht viel mehr bedürfftig.

Ob auch allerhand vielfältige hiezu behörige Sachen bey der Hand: als

XIX. Schließlich so sind noch etliche in denen Gedancken; Wenn es nun zum Treffen kommen/und man die Hände nun ans Werck legen wolte / so würde man die grossen Mängel allererst befinden; Es würde an guten Seehafen/an Schiffen/an Victualien, allerhand Kauffmans Wahren/an erfahrnen Schiffleuten / Botsgesellen/ und anderm Volck/und vornemlich an verständigen Verwaltern/ein grosser Mangel sich erweisen/alldieweil andere Nationen in diesem allen für uns einen grossen Vorteil hätten. Welches zwar alles nach der länge zu widerlegen ich ferner keine Mühe auff mich nehmen mag/immassen ich in meinem außführlichen Bericht das Gegentheil in allem gnugsam erwiesen. Kan aber anderst nicht sagen/als daß solche Gedancken bey den Unverständigen gar zu einfältig / bey den Naßweisen Klüglingen aber gar zu vermessen und frech sind. Denn wie solte man doch fast gedencken können/daß S.K.M. in Schweden/und die Herrn Reichs Räthe/und dann auch ich selbst/der ich ein so grosses Werck anzurichten mich unterstanden habe / dasselbe solten angefangen / und nicht erst gnugsamen Uberschlag gemacht haben / wo man solche nöthige Sachen alle hernehmen könte/also daß man ihres vermeinten klugen Nach Raths anietzo etwa allererst darüber begehren oder bedürffen solte: Dem gutherzigen Leser aber gantz keinen Scrupel zu hinterlassen/können auch diese Stück mit ein paar Worten noch berühret werden.

Gute Seehaven.

Was die Seehaven belangen / hat Teutschland allein an der Ost: und West: oder Nord See ohne Schweden/derselben so viel und so gut / als einig Land in Europa: Wiewohl in Schweden allein/desfalls auch gantz kein Mangel. Von Schiffen hat man bereit einen grossen Theil in Vorrath: Die uns noch mangeln möchten/ kan man das erste Jahr zu kauffen oder zu mieten wohl haben. So können auch das erste Jahr bald in 4. 5. oder 6. Monden in S. K. Maj. und confœderirten Landen von

Schiffe.

Embden

Embden anzurechnen biß nach Narva in Liefflandt und die gantze Finnische und Schwedische Cüsten 50. und mehr grosse Schiffe/und förderst in den folgenden Jahren mehr gebauet werden: Und zwar in so gutem Kauff nebst allen behörigen Sachen/ daß sonst an selben örtern unterschiedlich Schiffe gebauet/und nach Holland umb profit willen verkauffet werden. So sind es auch gar wunderbarliche Einbildungen/ daß in vorgenanten Landen/die viel andere Länder mit Fleisch/Butter/Brodt/Grützen/Erbsen/Bonen/etc. speisen/man nicht bequeme und gnugsame Victualien finden solte/die Schiffe dieser Comp. damit zuversehen; Und ob gleich an einem oder andern Orth nicht so grob starck Viehe seyn möchte/auff so ferne Reisen einzuschlachten/so ist doch solches an dem andern zu finden. Die Schwedische Butter wird zwar mehrentheils vor nicht gut gehalten/mangelt ihr aber nichts mehr/als daß sie nicht recht außgewircket wird; Durch gute Anordnung aber der Verwalter/und durch gute Außarbeitung kan sie so gut gemacht werden als in Holland oder Preussen. An Kupffer/Eisen/Leinwand/grob Tuch oder Laken/etc. haben wir ein grosses Vortheil vor allen andern andern Nationen. Allerhand Victualien. Allerhand Wahren.

Was belanget Zimmerleute/Schmiede/Faßbinder/wird man umbs Lohn und Geldt genug haben können/denn wo ein Aaß ist da samlen sich die Adler. Derer Leute so ferne Seefahrten verrichtet/sind in Teutschland ein ziemlich Theil vorhanden/ bedürffte man darüber mehr/könnte man sich solcher von aussen gar leicht erhohlen: Und zwar dürffen alle Schiffleute nit bald Steuerleute seyn. Das gemeine Schwedische Botsvolck aber ist vielen andern Nationen/ ihrer Willigkeit und Gehorsambs wegen/und daß sie wenig zu Meutereyen geneigt/vorzuziehen: Ist auch gar leicht abzurichten/wenn es mit Speiß und Tranck nur wohl unterhalten wird. Als andere Nationen ihre ferne Schiffarthen angefangen/haben sie auch so erfahrne Leute nicht gehabt/als sie nun haben: Was sie gelernet haben/können wir auch lernen. Des andern allerhand Volcks wird man Jährlich keine so grosse Heere von vielen tausent Mannen/wie man etwa dencken möchte/bedürffen. Und ob das gleich wäre/würden sie vielleicht so bald und eher zur Seefarth/als zu einem Heerzuge/da denn auch zwar kein sonderbahrer Mangel gespüret wird/zusammen zu bringen seyn. Und haben sich Leute gegen mir erboten/sie wolten mir wohl in die tausent gesessene Haußwirthe allein/zu dieser Sache so bald sie fortgienge liefern. Europa ist sehr groß/und werden wir ohne sonderbahre Wahl allerhand Leute/so nur redlich und nicht faul seynd/gebrauchen können. Handwercker. Erfahrne Schiffleute. Gemein Bootsvolck. Volck so man in die neuen Länder überführen kan.

Daß es an verständigen Verwaltern so wohl in den See/als andern Städten/ gebrechen solte/wird niemand auch befürchten dürffen. Denn ja ein jeder Verwalter nicht alles/sondern einer auff dieses/der ander auff jenes sich wird verstehen dürffen: Und wird genug seyn/daß ein ieder Verwalter auff die Handlungen und Wahren/so in seiner Stadt oder seiner Cammer einzukauffen und hergegen wiederumb zuverkauffen/ Verstand habe: Solche Leute aber werden in einer ieden Stadt ja gefunden/und von den Participanten außersehen werden können. Die sich auff Außrüsten der Schiffe verstehen/möchten etwa ein wenig seltzam/in den Seestädten aber doch auch wohl zu finden seyn. In vielen Cammern so nicht an der See gelegen/wird man derselben auch gar nicht bedürffen: In den andern wird auch mehr nicht als etwa in iedweder einer von nöthen seyn/und kan eine Cammer der andern mit solchen Leuten in allen Fällen außhelffen. Es haben auch bereit unterschiedene solche Leute ihre Dienste S. K. Majest. præsentiret, die nicht allein auff Außrüstung der Schiffe/sondern auch auff ferne Schifffahrten und allerhand Handlungen guten Verstand haben. Von diesen können andere/und unter ihnen selbst einer von dem andern/was er nicht weis/lernen. Verständige Verwalter.

Und das sey hiemit/was ich den Teutschen Landen/und einem iedwedern insonderheit zu gute/absonderlich aber für die Evangelische Stände/Fürsten/Herrn und Städte/an den Tag zu geben für gut befunden habe/der gäntzlichen Hoffnung/ Beschluß und Annahmung an den cum voto.

es werde ein iedweder hieraus S. K. M. meines allergnädigsten Königs und Herrn/ wohlgeneigte Vergönstigung und treuhertzige Meinung erkennen/ nicht in den Wind schlagen/ auch meine Mühe und Arbeit/ so ich zu diesem Werck auff mich genommen/ auch ferner noch/ so es von nöthen seyn würde/ einen oder den andern von diesem oder jenem Punct umbständlicher und näher anzuweisen/ auff mich zu nehmen bereitwillig bin/ ihme angenehm und gefällig seyn lassen: Zweiffele auch keines weges/ es werde ein jedweder in seinem Christlichen Gewissen/ so er dasselbe recht erforschet/ diese Sache für gut/ nützlich und sehr nothwendig achten und halten müssen/ und dannenhero seine Pflicht gegen GOtt im Himmel/ wie auch S. Kön. M. von Schweden/ und ein iedweder gegen seine absonderliche Obrigkeit abzulegen/ keine vorsetzliche oder unbedachtsame Verhinderung solchem Werck machen/ sondern viel mehr alle Beförderung thun: Auch eben dahero seine eigene und der Seinigen Wohlfarth nicht muthwillig verwahrlosen und versäumen/ noch die Posteritet in einen so unverantwortlichen Schaden/ der allen denen Landen und Städten ungezweiffelt entstehen wird/ so diese Zeit verächtlich versäumen/ und durch Anrichtung ihrer besondern Cammern/ Stapel oder Verwalter/ etc. dieses Werck sich nicht theilhafftig machen/ setzen und stürtzen helffen.

Bitte sonst den Barmhertzigen GOTT von Hertzen Grunde/ Er wolle allen frommen Christen/ hohes und niedriges Standes/ die Augen also öffnen/ daß sie dieses hochwichtige Werck nach Würden erwegen und begreiffen/ auch ihre Hertzen dahin gnädiglich neigen/ daß sie solches zu seines heiligen Nahmens Ehre/ zum Wohlstand der Teutschen Lande/ und ihren und ihrer Nachkömling allgemeinen Nutz und Besten/ aus allen ihren Kräfften handhaben und befördern/ und endlich/ weil von ihme alle gute Gaben kommen und erbeten seyn wollen/ daß er seinen reichen und milden Segen zu diesem gantzen Werck gnädiglich verleihen wolle/ AMEN.

Wilhelm Usselinx.

INSTRUCTION Oder Anleitung:

Welcher Gestalt die Einzeichnung zu der neuen Süder Compagnie/ durch Schweden und nunmehr auch Teutschland/ zu befördern/ und an die Hand zunehmen; Derselben auch mit ehesten ein Anfang zu machen.

ALle Fürsten/ Herrn/ Städte und Communen, so über den gemeinen Nutzen/ den jedermänniglich vorhin von diesem Werck zugewarten hat/ einen absonderlichen und Privat-Nutzen und Auffnehmen/ gerne vor andern/ ihren Landen und Untersessenen daraus gönnen und anrichten wollen: Werden das Privilegium, zu samme der Ampliation, auch für sich in ihren Landen approbieren und bekräfftigen/ dasselbe zu genügen publiciren; Und dabey mit Anschlagunge öffentlicher Patenten oder auff andere Weise wie iedes Orths herkommen/ einem iedwedern kundt thun: Daß nach dem letzten Decembr. des 1633ten Jahres niemand mehr eingenommen werden soll.

Darnach können sie aller Orthen tüchtige Personen so wohl aus dem Adel als Bürgern/ in Städten als auffm Lande/ verordnen und bestellen/ welche die jenigen/

so

ſo ſich in dieſe Compagnie zu begeben Luſt tragen/ ſich einzeichnen laſſen; Alſo daß ſie gewiſſe Tage in der Wochen dazu benennen/ in welchen ſie zu dieſem Ende ſitzen wollen: Es ſollen auch gedachte Perſonen völlige Macht haben/ die Leute zu ſich zu beſcheiden/ ſie von dieſem Werck zu unterrichten: Und dabey zu ermahnen/ daß ein jeder/ ſeinem Vermögen und aller Gelegenheit nach/ daſſelbe befördern wolle.

So auch Leute von Anſehen oder Vermögen verhanden/ ſo dieſem Werck/ auff was Weiſe es wolle/ zu wider wären/ kan der Magiſtrat eines ieden Orts das beſte bey der Sachen thun/ dieſelben anders und beſſer zu diſponieren: Dann/ weil es an ſich ſelbſt zwar eine ſehr gute/ bey vielen aber eine neue/ übel gehörte/ und unannemliche Sache iſt/ mag man ihme Anfangs eine geringe Mühe nicht verdrieſſen laſſen/ die Leute dazu zu perſuadieren und zu bewegen.

Vornemlich ſollen die Pfarrer und Prediger ieder Orten die Sache zu erſt recht einnehmen und wohl erwegen: Und wann ſie befinden/ daß ſie zu GOttes Ehre/ und Beförderung des gemeinen Nutzen gereichet/ dieſelbe ihren Gemeinden bey allen Gelegenheiten vortragen/ ſie dazu vermahnen/ und dabey zu verſtehen geben/ daß ein iedweder ſchuldig und verpflichtet ſey/ dieſelbe ſeinem Vermögen nach befördern zu helffen: Sie köndten auch derſelben in den gemeinen Gebeten mit gedencken; Ebener maſſen/ wie im Königreich Schweden geſchehen: Da ein abſonderlich Gebetlein zu dieſem Behuff geſtellet/ und nach den Predigten verleſen worden.

Ferner zu Vermeidung unrichtiger Weitläufftigkeit und confuſion ſo vieler unterſchiedenen Nahmen/ in der Compagnie matricul oder Buche; So können in einer ieden Stadt abſonderliche matriculen oder Bücher gehalten werden: Es kan auch wohl eine iede Zunfft ihr beſonder Buch haben/ da ſie ihre Leute hinein verzeichnen: Welche nachmahls nur unter einen Titul oder Nahmen in das General-Buch der Compagnie können gebracht werden: Daraus dann noch ein Vortheil erwächſt; Daß nemlich/ wann die Außtheilung des Gewinnes geſchiehet/ nicht ein iedweder abſonderlich von nöthen hat den Verwaltern der Compagnie nachzulauffen: Sondern dieſelbe bey ſeinem Magiſtrat oder Zunfftmeiſter finden kan.

Es köndte auch wohl ein iedwedere Privatperſon/ er ſey wer er wolle/ ſeinem Belieben nach eine beſondere polize oder Buch machen und mit ſeinen Befreundten und Bekanten zuſammen dahinein zeichnen/ damit ſie alſo über ſolche von ihnen zuſammen gebrachte Summa hernachmahls einen Verwalter nach ihrem Sinn/ und dem ſie am meiſten zutraueten unter einander ſelbſt erwehlen und beſtellen köndten.

In dieſer Einzeichnung aber muß nicht immerzu einer auff den andern ſehen/ und gedencken/ wenn der gezeichnet ſo wil ich auch zeichnen: Inmaſſen denn auch keine Ordnung wegen Standes Hoheit oder præeminentz dißfals in einige Betrachtung gezogen werden muß: Denn wie der eine Heut/ der ander Morgen/ vorfallender Gelegenheit nach/ ſich einſchreiben wird/ alſo werden ſie in ſolcher Ordnung ohn einigen fernern Reſpect im Buche verbleiben: Und der erſte dem Sprichwort nach voran gehen/ Inhalts des Privilegii der Kühe in Hollandt. Nachmahls aber ſo wird derſelbe der die gröſte Summa eingezeichnet hat/ bey der Comp. der gröſte Edelman ſeyn und das meiſte in derſelben gelten und vermögen/ ohne einige Anſehung/ ob er auſſer dem Adel oder Unadel/ hohes oder niedriges Standes ſey.

Dieweil auch unter dieſem Werck eine allgemeine Wolfarth/ und derer ſich iedermänniglich/ niemand außgeſchloſſen/ zuerfreuen haben kan/ geſuchet wird: Als ſollen ſo wohl kleine/ als groſſe Summen eingenommen werden; Und können dannenhero auch die Schultheiſſen oder Pfarrer auff den Dörffern die Einzeichnung verrichten/ nöthige Regiſter darüber halten/ und die gantze Summa in geſammt unter einen Titul in die näheſte Stadt einbringen: Die es nachmahls ferner in dieſelbe Stadt/ darinn ihre Cammer ſeyn ſoll/ und alſo in ſolcher Cammer-Buch einlieffern wird: So kan alsdann die Ausgabe des Profits wiederumb an ſolche Stadt oder Dorff/ gleicher maſſen in einer Summa gethan werden.

So aber jemand/der eine ziemliche Summa einzeichnen würde/den General-Büchern der Company mit Nahmen einverleibet seyn wolte/deme soll dasselbe nicht verweigert werden.

Wann die Austheilung des Gewinns obhanden ist/soll männiglich durch Anschlagung offentlicher Billeten kundt gemachet werden: Wie viel von 100. gefallen/und welchen Tag solches geschehen solle: Damit also niemand verkürtzt oder vervortheilet werden könne.

Die jenigen so die Particular Register der Einzeichnung und Austheilung in Städten und Dörffern halten/sollen besoldet werden/nach dem die Principal Participanten für billich erachten mögen.

Wann der Tag der Einzeichnung verflossen/soll man fortfahren in Erwehlung der Verwalter/nach Verfassung des Privilegii. Alle Communen nun/oder andere particulier Leute so einbringen 500. Reichsthaler/sollen Macht haben eine Person abzuordnen/ihrentwegen solcher Wahl beyzuwohnen: Wie auch gleichfals/zu Ende des Jahres/der General-Rechnung.

Die Städte/die so hoch mit ihrem Capital nicht kommen/daß sie allein ihre eigene Cammer haben könten/sollen sich zu andern Städten fügen mögen: Und dofern dieselben also ingesammt die 150000. Reichsthaler zusammen bringen: Alsdann also zusammen eine Cammer Inhalts des Privilegii formieren/und dieselbe ihrem Gutdüncken nach entweder an einen gewissen und beständigen Orth hin verlegen/oder eine umb die ander in ihrem Gebieth haben.

Ebenmässiger Gestalt mögen auch solche zusammenhaltende Städte/die auch also ingesamt zu einer besondern Cammer noch nicht gelangen mögen/nach Gelegenheit ihres Capitals auff 50000. Reichsthaler/einen oder zween Verwalter zusammen verordnen mögen: Doch aber also/daß im Fall sie auff gedachte 50000. Reichsthaler zweene setzen/die beyde mehr nicht als eines einigen ordinari-Sold zu empfangen haben: Es wäre dann/daß solche Cammer sothane zween Verwalter/auff ihre particular-Kosten höher besolden wolte.

So aber einige Länder oder Städte mehr Verwalter/ihrem Antheil nach/hätten/als sie zu der Handlung/so in ihren Städten getrieben werden köndte/bedürfftig wären: Die sollen Macht haben/etliche derselben in eine Seestadt einzustellen/ihrentwegen daselbst zu handthieren: Dann es sich nicht wol reimen wolte/daß jemand Verwalters gage einheben solte/und nichts darfür verrichten: Als zum Exempel es wäre ein Land oder Stadt/die hätte einbracht 300000. Reichsthaler; Dieselbe vermöchte nun Inhalts des Privilegii, sechs/oder respectivè zwölff Verwalter zu haben; So aber in ihrem Landt oder Stadt/es vielleicht etwa an der Helffte wohl gnug seyn möchte/können sie die übrigen etwa in eine Seestadt einsetzen/und daselbst eine besondere Cammer und Correspondentz halten. So aber eine Seestadt nicht mehr auffbrächte/als 150000. Thaler/die soll nothwendig auff jede 50000. Thaler/zween Verwalter verordnen: Weil drey Verwalter zu wenig seyn wolten eine Kammer in einer Seestadt gebührlich zu versehen.

Im Fall wegen des ietzigen Kriegswesen die Cammern an etlichen Oertern nicht köndten auffgerichtet/noch der Handel wohl angestellet werden: So mögen die jenigen/die in solche Plätze sich gezeichnet haben/ihre Cammer auff eine Zeitlang/an einen andern bequemen Ort verlegen; Und wann Gott eine gnädige Veränderung schicken möchte/dieselbe von da wieder weg in ihre Stadt/oder wohin es ihnen gefällig seyn wolte/versetzen.

Ingleichen verstehet sich auch/wann eine Stadt/die eine Cammer hat/von Feinden erobert werden möchte/(welches Gott gnädig verhüte) daß sie dieselbe nachmahl in vorigen Stand bringen möge: So bald durch Friedens-Tractation/oder auff andere Weise die Stad wiederumb erlediget würde: Inmassen dann auch der Schad/so ihr also zugefüget worden/nicht ihre Cassa allein/sondern der gantzen Company betreffen soll.

Wann

Wann dieſe Wahl der Verwalter vollendet/ſo ſollen die Haupt-Participanten/ mit den Verwaltern/jeder Orten/zuſammen kommen/und Rath unter einander halten/auch gewiſſe Tage in der Wochen beſtimmen/in welchen die Verwalter allzeit ihre gewöhnliche Zuſammenkunfften halten ſollen: Und mit einander rathſchlagen und erwegen/auch eines gewiſſen Schluſſes ſich vereinigen/was ſie ihres Theils der Company zum beſten/ auff der inſtehenden General-Verſamlung zu proponiren und vorzutragen haben: Was nemlich für Handlungen bey ihnen fallen; Was für Handwercke am meiſten im Schwang/und ferner anzurichten wären; Was für frembde Güter am meiſten ihrer Oerter verloſet und verhandelt werden köndten. Die Seeſtädte auch ſollen einen Uberſchlag machen/ was für Schiffe bey ihnen kömen gebauet werden; Wie viel/und was für Art Holtz und andere Zubehörungen darzu verhanden/ etc.

Wann ſolches gnugſam verrichtet/ſoll man aller Orten gewiſſe Perſonen abordnen/ſo auff die General-Verſamlung erſcheinen: Mit vollkommener Inſtruction von allem deme/ſo oben vermeldet: Damit allda alſo ein ieder das ſeine gnugſam vorbringen/und ins gemein eine gute und gewiſſe Reſolution gefaſſet werden könne.

Und weil Teutſchland nunmehr mit in dieſem Werck begrieffen wird/ſo kan man ſich auch eines gewiſſen Orts beſinnen und vereinigen/wo die bequemeſte Gelegenheit ſeyn möchte/gedachte General-Verſamlung zu dieſem erſten mahle anzuſtellen: Welches man auch bey Zeiten überall außſchreiben und kundt machen ſoll; So aber zugehen und geſchehen ſoll ohn allem præjudicio, und Nachtheil deſſen/ ſo das privilegium ſonſt mitbringet.

Und weil in dem privilegio verſehen/daß eine jede Cammer ihrem Belieben nach einen Verwalter ſtellen mag in die Cammer zu Gothenburg; So werden dergleichen groſſe uñ General-Verſamlungen ſonſt nit viel mehr von nöthen ſeyn/ſondern die fern abgelegene Cammern/werden ihre Meinungen auff die außgeſchriebene Puncten/ ihren Abgeordneten nach Gothenburg/oder in eine andere Seeſtadt da als dann ſolche General-Verſamlung angeſtellet ſey möchte/ einſchicken.

Was die Uberſchrifft oder Vorrede/ in den polizen, Büchern oder Regiſtern/ darunter man ſich einzeichnen ſoll/ belanget: Wird darzu keiner ſonderbahren Weitläufftigkeit oder eigentlichen Abfaſſung von nöthen ſeyn; Und kan man ſie etwa auff folgende Weiſe ſtellen:

Wir Unterſchriebene/ſind in Gottes Nahmen zu frieden/und geloben in Krafft dieſes/ auffzubringen und in die neue Süder Compagnie einzulegen eine gewiſſe Summa Geldes/als ein jeder hierunter verzeichnen wird: Und zwar in den vier nachfolgenden Jahren/alle Jahr nemlich einen vierdten Theil: Und ſolches alles auff den Inhalt und in Anſehung des privilegii, ſo höchſtſeeligſte S. K. M. von Schweden/ Allerglorwürdigſten Angedenckens/ ſelbiger Compagnie allergnädigſt verliehen.

Die Einzeichung an ſich ſelbſt/kan etwan in dergleichen Form geſchehen.

Ich N. N. gelobe zu dieſer Compagnie/und zwar in dieſe oder jene Cammer/ ꝛc. einzubringen eine Summa von ſo oder ſo viel/etc.

Dofern aber jemand noch nicht als bald ſich erklären wolte/ in welche Cammer er ſein Geldt zuhaben begehret/kan er ſolche Benennung der Cammer biß auff die letzt verſparen.

So jemand für andere gute Freunde und zugleich für ſich ſelbſt einzeichnen wil/ oder nicht gerne ſehen möchte daß jederman wiſſe/ wie viel Geldes er herein einleget: Der kan alſo ſchreiben: Ich N. N. und meine Conſorten verheiſſen ſolche und ſolche Summa/ꝛc. Oder/ Ich gelobe für A. A. ſo viel: für B. B. ſo viel/etc.

So aber einer oder der ander gar etwan Bedencken haben möchte/ſeinen Namen in dieſer Compagnie bekannt zu machen/der kan durch jemand anders/ deme er ſo viel trauet/ſich einzeichnen laſſen/ und nachmahls/ wann ihme etwan ſolches gelegen ſeyn möchte/daſſelbe auff ſeinen Nahmen abſchreiben und anzeichnen laſſen.

Beylage etlicher Brieflichen Urkunden.

An den Leser.

GUnstiger Leser / die Ursachen so mich beweget haben nachfolgende Sachen noch hiebey anzufügen / sind insonderheit gewesen nachfolgende/als nemlich: Damit man daraus klärer und mit mehr zu ersehen habe 1. Daß ich vor dieser Zeit ein Angeber / Stiffter und Beförderer gewesen der bekandten und berühmbten West-Ind. Comp. in den Niderlanden/und es mir dannenhero für keine Vermessenheit anzurechnen/daß ich mich anjetzo unterfangen darff der Hoch Teutschen Nation desfals Unterricht und Anweisung zu versprechen: In Ansehung / daß die Niderländer/ die doch sonst wie Professores,und die berühmtesten Meister in dem Kauffhandel und Seefarth seyn/den Anfang und Unterricht dieses Wercks von mir haben. 2. Daß die Ursachen/warumb solche Comp. bißher wenig gute Success gehabt/und nicht grossen Nutzen geschaffet/nicht herfliessen aus dem Werck an sich selbst/sondern aus desselben übeler und unrathsamer Verfassung/ wider meine eingewandte / vielfältige / treuhertzige/ wohlgegründte/und unwidersprechliche Anweisungen/Warnungen und Vermahnungen. 3. Daß meine hierinnen mit mehrem gedachte Reise in Holland eine von den vornembsten Ursachen gewesen/warumb dieses Werck bißher so lang angestanden/und zurück gehalten worden. 4. Daß ich gnugsame und rechtmässige Ursachen gehabt habe/ Holland gäntzlich zu verlassen/und mich von dannen hinweg zu wenden.

DEmnach ich nun etliche Jahr bereit in Schweden in S. K. M. Dienstbestallung mich auffgehalten hatte/ bin ich Anno 1629. nach der von der West Indianischen Compagny unter dem Admiral Peter Heintz erhaltenen ansehnlichen Victori in Eroberung der reichen Spanischen Flotta/ von S. K. M. aus hochwichtigen Bedencken an die Herrn General Staden verreiset/mit nachfolgenden Commendation und Credentz-Schreiben:

COPIA Lit. D.

Commendation und Credentzschreibens von S. K. M. von Schweden/an die Herrn General Staden.

GUSTAVUS ADOLPHUS, DEI GRATIA SUECOrum, Gothorum & Vandalorum Rex, Magnus Princeps Finnlandiæ, Dux Esthoniæ & Careliæ, Dominus Ingriæ, &c.

ILlustres & potentes boni amici & fœderati: Insignis illa ab Hoste Hispano parta Victoria, qua vos & societatem Navigationis Americanæ ante menses aliquot in Indiis beare Deo visum est, facit, ut seriò vobis gratulemur; & pro eâ, quâ semper felicitatis vestræ fovemus progressus, affectione, præsentium vobis exhibitorem, Prudentem nobis sincerè fidelem Wilhelmum Wsselinx diligenter commendemus: quippe de cuius in rebus & regionibus Indicis peritiâ & nobis satis perspectâ solertiâ nihil ambigimus, quin ad ulteriores in istas oras expeditiones magnum vobis allatura sit emolumentum. Amiciterque à vobis requirimus, ut dictum Wsselinx benignè suscipiatis, & quæ super eiusmodi expeditionibus allaturus fuerit consilia & rationes non modò libenter audiatis, sed etiam quantum in vobis est ope & auxilio promoveatis: indubii; quæcunque movet & molitur si apud vos locum invenerit, tùm in vestrum tùm in *totius oppressæ Christianitatis* commodum & utilitatem evidenter sint cessura. Atque hisce vos DEO commendamus. Datum in arce nostrâ Stockholm die XXVII. Januarii Anno M. DCXXIX.

Gustavus Adolphus.

Literæ

Literis hisce adjunctæ fuerunt aliæ à Regia Ipsius Majest. eiusdem tenoris, mutatis saltem quoad personalia mutandis, ad Illustrissimum Principem Auraicum Fridericum Henricum.

Zu Teutsch.

Gustavus Adolphus von Gottes Gnaden der Schweden/Gothen und Wenden König/Großfürst in Finnlandt/Hertzog zu Ehesten und Carelen/Herr zu Ingermanlandt/etc.

Hohe und Mögende besonders gute Freunde/und Bundsgenossen/die herrliche wider den König von Spanien erhaltene Victory/damit Gott der HErr Euch und die Gesellschafft der Americanischen oder West Indianischen Schiffarthen vor etlichen Wochen in den Indien gesegnet/beweget uns dahin/daß wir euch hiemit hertzlich Glück wünschen/und zugleich der sonderbahren Affection nach/aus welcher wir euere glückliche und gute Progres gern befördert sehen/Vorzeigern dieses Brieffs/den Ehrnvesten und Wolerfahrnen/unsern lieben getreuen/Wilhelm Usselinx an euch höchlich recommendiren wollen: Sintemahl wir keinen Zweiffel tragen/es werde desselben sonderbahre Erfahrung in den Indianischen Wesen und Ländern/und uns gnugsam erkannte Geschickligkeit und Embsigkeit euch sehr viel behülfflich seyn können/etwas ferners in bemeldten Oertern vorzunehmen und zu verrichten: Ist derowegen an euch Unser freundliches Gesinnen/ihr wollet obgenanten Usselinx freundwillig auffnehmen/und was er euch in dergleichen Sachen für Anschläge und derselben wohlgegründete rationes vortragen und an die Hand geben wird/nicht allein gern hören/sondern auch so viel immer in euch ist/nach allem Vermögen befördern und zu Werck richten: Gantz nicht zweiffelendt/dofern dasselbe/was er vorgibt und in Sinn hat/bey euch Statt finden wolte/daß solches alles nicht allein zu euerm/sondern der gantzen bedrängten Christenheit Nutzen und Wohlfarth augenscheinlich gereichen werde. Geben in unserm Königlichen Schlos Stockholm den 27. Januar. Anno 1629.

Gustavus Adolphus.

Eben dergleichen Schreiben/nur mit Veränderung der Nahmen und Titul/ließ S. K. M. zugleich auch mit abgehn an Printz Heinrich Friederich von Uranien.

Auff meine damahlige Ankunfft bey den Herrn General Staden/und Uberreichung obgesatzten Schreibens von S. K. M. sind von den Herrn General Staten/der Herr Eck und der Herr Schaffer, etc. deputieret worden/mein Anbringen zu vernehmen/und sich mit mir zu unterreden; Und nachmahls auff derselbigen geschehene Relation nachgesetztes Decret von gedachten Herrn General Staten gemachet. Inmassen dasselbe auch mir von dem Greffier Herrn Cornelis Müsch außgeantwortet worden/wie folget.

Lit. E.

Extract aus dem Protocoll der Resolution der hohen und mögenden Herrn General Staden der Vereinigten Niderlande auff Wilhelm Usselinx Unterredung mit dero Deputierten sub dato 17. Apr. An. 1629.

Nach dem der Herr Eck und andere deputirte, so Inhalts der Resolution vom 9. dieses/Unterredung gepflogen mit Wilhelm Usselinge/so aus Schweden anhero angelanget/wiederumb berichtet und referiret haben/daß ermelter Usselinx sich hält für den Stiffter und Beförderer der West Indianischen Company/und dannenhero eine Befriedigung und recompens, wegen solcher seiner gethanen guten Dienste begehret; Und wenn ihme dieselbe nach Billigkeit gelieffert worden/daß er sich anerbeut/ferner Anweisung und Eröffnung zuthun des jenigen/so ihm von der Gelegenheit der West Indien bekant. Und demnach nun desfalls Rath gehalten/ist gut befunden

worden/

worden/daß obgenanter Wsselinx sich begeben soll an die Versamlung der Neunzehen der vorgedachten West Indischen Compani / damit bey denselben / so wohl was seine recompens, als sein ferners Anerbieten betrifft / aller Gebühr nach erwogen werde. Datum 17. Apr. An. 1629.

Accordieret mit dem obbeschriebenen Protocoll.

Corn. Müsch.

Vorhergesetztes Decret oder Resolution der Staten hat damahls der darinnen ermelter Versamlung der Neunzehen von mir nicht können eingelieffert werden. In dem ich wegen allerhand zur selbigen Zeit sich begebenden hochwichtigen Sachen/damahl in Diensten so wohl S. K. M. von Schweden/ als sonderlich auch der Herrn General Staten/schleunig aus Niderland auffgebrochen und zu höchstermelter S. K. M. damahls in Preussen verreisset. Demnach ich aber wegen vieler Zufälle nach vielen Monden allererst wiederumb in Holland angelanget / und nach solcher meiner Widerkunfft eine nochmahlige Unterredung mit der Herrn General Staten deputirten Commissarien im Novembri Anno 1629. gepflogen / ist darauff nachfolgendes Schreiben von hochgedachten Herrn General Staten an die Bewinthebber oder Verwalter der Comp. in der Cammer zu Ambsterdam abgangen.

COPIA Lit. F.

Sendschreibens der Herrn General Staten an die Bewinthebber der Cammer zu Ambsterdam.

Die Staten.

Ehrenveste/etc. H. Wsselinx hat uns vorgetragen und gesuchet/ daß wir ihn sollen compensieren von wegen seiner guten Dienste / so er gethan hat in Beforderung Euer Liebe Compani. Und weil wir uns versichert halten/daß E. L. hievon am besten werden zu urtheilen wissen/auch nicht zweiffeln an seinem guten Willen und affection zum Wohlstand solcher Compani; Darinnen wir denn desto mehr verstärcket werden durch sein Anbringen/daß er nemlich bereit sey fernere Dienste derselben zu thun: Als haben wir nicht unterlassen können obgemelten Wsselinx hiemit an euch zu addressiren, Ersuchende und begehrende / daß E. L. seine gethane Dienste in billiche und fleissige Achtung nehmen wollen; Und ihn lassen geniessen der Früchte seiner Arbeit/auch sein Vorgeben hören/und ihn in einer oder der andern Gelegenheit zu Dienst der Comp. gebrauchen / Darauff wir uns denn verlassen. Act. 17. Novemb. Anno 1629.

An den Leser.

(Damit der Leser sich nicht irren lasse / so ist bey diesem Schreiben zu mercken/ daß durch meine fernere der Compani angebotene Dienste nit verstanden werden mag/ als ob ich eine Dienst Bestallung oder Verwaltung etwa bey ihnen gesuchet hätte/denn ich mich damahls bereit in S. K. M. von Schweden/meines Weiland Allergnädigsten Königs und Herrn/nunmehr hochseligsten Angedenckens/Dienst Bestallung wol befunde: Sondern es mag das jenige / so ich ihnen noch ferner vorzutragen und anzuweisen mich anerbot/hiemit gemeinet seyn: Inmassen denn auch sonst diese anhero gesatzte Copey/so mir außgeantwortet worden/also überall nicht lautet / als wie mir das Original zuvor vorgelesen worden.)

COPIA Lit. F.

Der Antwort/so die Bewinthebber oder Verwalter der Cammer zu Ambsterdam auff nechst vorhergesetztes Schreiben eingeschicket sub dato 3. Decemb. Anno 1629.

Hohe und Mögende Herrn:

H. Wsselinx hat für uns gebracht und angehalten/daß wir ihn wolten recompensiren wegen seiner guten Dienste/die er gethan haben soll zu Beforderung unserer Compani: Und hat uns daneben eingelieffert Euer Hochmög. Sendschreiben,

ſchreiben an uns vom 19. Novemb. eben zu dieſem Ende und Behuff abgangen; Dabey auch mündlich zu verſtehen gegeben/daß meiſt alle ſeine Mühe und Arbeit in Auffrichtung ermelter unſerer Comp. dahin gemeinet geweſen/auch hinaus geſchlagen/daß er ſich desfals mehr zu Dienſt E. Hochmög. oder dem gemeinen Weſen/ als unſerer Comp. gebrauchen laſſen. In Betrachtung nun/daß dieſes obgemelte Begehren vor dieſem bereit in unſerer Verſamlung der Neunzehen abgeſchlagen worden/Innmaſſen die von E. Hochmög. zu ſolcher Verſamlung geweſene Abgeordnete noch ingedenck ſeyn werden/und daß ietziger Zeit die præſidirende oder dirigirende Cammer unſerer Comp. nicht bey uns/ſondern in Seeland iſt/und alſo auſſer derſelben von uns hierinn nichts kan verrichtet werden: Als bitten wir hiemit gantz unterthänig/ E. Hochmög. geruhen wollen uns entſchuldiget zu halten/daß wir weder hierinnen uns einlaſſen können/noch auch was ſein ferners Anbringen/noch etliche Sachen zu Dienſt der Comp. zu eröffnen/betrifft: Angeſehen er nicht für rathſam erachtet einige Eröffnung derſelben anderſt zu thun/als in Gegenwart E. Hochmög. hiezu verordneten Commiſſarien/als die ſolches erwegen / und davon urtheilen möchten / wie ſie ihrem hohen Verſtande nach befinden würden. Hienechſt Hohe und Mögende Herrn/wollen wir Gott bitten umb beſtändigen Wohlſtand E. Hochmög. glückhafften Regierung/und wollen allzeit bleiben wie wir ſeyn

Euer Hochmögenheit Unterthänige Diener

Ambſterdam den 3. Decemb. Anno 1629.

Die Bewinthebber (oder Verwalter) der Weſt Ind. Comp. in der Cammer zu Ambſterdam.

Nach dem ich nunmehr mit der Rückreiſe zu S. K. M. umbgieng: Als habe ich noch zu letzt dieſe nachfolgende Schrifft hochgedachten Herrn General Staten eingegeben / und darauff meinen endlichen Abſchied aus den Niderlanden genommen.

COPIA Lit. G.

Der Schrifft ſo Wſſelinx den Herrn General Staten allerletzten übergeben ſub dato Haag 15. Auguſti Anno 1630.

Aus dem Niderländiſchen von Wort zu Wort übergeſetzt.

An die Hoch und Mögende Herrn / die Herrn General Staten der vereinigten Niderlande.

Hohe und Mögende Herrn / Euere Hochmögenh. werden ſo wohl aus Recommendation und Credentz Schreiben S. K. M. von Schweden / als auch aus relation und Bericht E. Hochmög. abgeordneten Commiſſarien: Wie auch ferner aus meiner ſonderbahren Deductionſchrifft/ſo ich E. Hochmög. ohngefähr im Novemb. jüngſtverwiechenen 1629ten Jahres eingeliefert habe / die Urſache meiner aus Schweden Anherokunfft zur Gnüge verſtanden haben: Als nemlich E. Hochmög. etliche Sachen vorzutragen / ſo nach Befindung und Meinung höchſtermelter S. K. M. zu der allgemeinen Wohlfarth und Auffnehmen dieſer vereinigten Lande zum höchſten dienlich und erſprießlich zu ſeyn erachtet worden: Dazu ich mich aber nicht anders anerbot als mit der Bedingung/daß E. Hochmög. deroſelben auch möchte belieben laſſen/mir eine billige Recompens zu verordnen für die hochnutzbahre Dienſte/ ſo ich dieſen Landen vor dieſem erwieſen in Auffrichtung der Weſt Indianiſchen Compagny.

Dieweil aber E. Hochmög. ſolches damahls haben bewenden laſſen/ habe ich mir dannenhero keine andere Gedancken gemachet / als daß ſolches daher rühre/daß E. Hochmög. keine gründliche Wiſſenſchafft haben mögen der jenigen guten Dienſte/ ſo ich dieſen Landen vor deme in dieſer Sachen gethan habe: In dem nunmehr ungefehr 40. Jahr verfloſſen/da ich dieſe Sache zum erſten bey der Hand nahm / und dannenhero

hero die Herren so newlich in die Regierung kom̃en/ hievon wenig wissen können. Denjenigen aber so lange Zeit dabey gewesen/ das Gedächtnis solcher alten Sachen leicht mag entfallen seyn. Und verhoffe demnach/ es werde E. Hochmög. nicht unangenehm seyn/ daß ich deroselben in einer kurtzen Erzehlung etwas hievon vortrage zu dem Ende/ damit E. Hochmög. dieser Sachen rechten Bericht einnehmen/ und also desto besser darinnen disponiren, und was recht und billich/ erkennen und handhaben mögen.

In dem ich nun dieses verrichte/ wil ich nicht lang erzehlen/ wie ich etwa/ da ich mich eine gute Zeit in Spanien/ und den Insulen Azores auffgehalten/ angefangen nach einer gründlichen Erkäntnis und Wissenschafft des Zustandes und Beschaffenheit der Indianischen Landen zu trachten/ auch wie ich in solcher Wissenschafft/ durch Gottes Gnade durch stetswärende Arbeit und embsiges Nachsuchen nicht wenig zugenommen.

So wil ich auch nicht viel Wort machen von der vielfältigen grossen Mühe und Arbeit/ die ich von Anno 1591. biß Anno 1623. (da die West Indianische Compangy allererst begahn zu Werck gerichtet zu werden) so wohl in so vielfältiger/ mündlicher Unterredung/ als auch in Außfertigung mehr als hundert schrifftlichen Discursen, Berichten und deductionen diese Sache betreffend/ auff mich genommen und außgestanden; So wohl E. Hochmög. als unterschiedene Particular Provintzen und Städte auch Privat Personen von diesem Werck gründlich zu unterrichten und sie dazu zu persuadiren.

Jugleichen wil ich auch vorbey gehen/ wie viel und ansehnliche Versamlungen dieser Sachen wegen angestellet/ und wie dieselbe offtmahls bald biß zum Gang gebracht und nachmahls so liederlich wieder zurück gesetzet worden.

Ich geschweige auch anietzo alle die Schaden/ darinnen ich dieser Sachen wegen gerathen; Auch alle die Schmach und Spott/ so mir deßwegen zugefüget.

Wie auch alle grosse promessen und hergegen auch feindselige scharffe Drauungen/ so mir gethan worden mich von diesem Vorhaben abwendig zu machen: Und was mir ferner für Widerwärtigkeit und Hindernis in den Weg kommen/ ehe ich dieses mein Vorhaben zu Werck richten können.

Welches alles denn nach der Länge zu wiederhohlen/ ein gantz weitläufftig Historienbuch und E. Hochmög. zulesen verdrießlich werden würde. Wil derhalben anietzo nicht mehr als nur kürtzlich vorbringen/ auff was Fundamenten diese Compagny ist gebawet/ und wie sie endlich ihren Anfang gewonnen: Welches sich denn also verhält.

Nach dem ich vor verflossenen vielen Jahren gewahr ward/ daß/ an Statt daß ich vermeinte die Sache nunmehr vollendet zu haben/ ich allererst wieder von neuen anfangen muste/ dieweil dieses gedachte Werck und ich umb seinentwegen so viel Feinde hatte/ so entschloß ich von dieser Sach einmal einẽ klärlichẽ gründlichẽ Bericht zu thun und anzuweisen/ was für grossen Nutzen/ und Vortheil diese vereinigte Lande hieraus zu gewarten hätten/ damit weñ solches klärlich erwiesen uñ außgeführet wäre/ den Widersprechern zugleich das Maul dadurch gestopffet wäre/ und sie das Werck nicht wieder rückwendig machen könten. Ubergab derhalben auch zu diesem Ende eine Schrifft an die Großmög. Herrn Staten von Holland und Westfrießland/ darinnen ich mich erboth nachfolgende Puncten zu erweisen.

1. Daß durch eine solche West Indianische Compagny diese vereinigte Lande mehr gestärcket/ und wider den König von Hispanien versichert werden könten/ als durch alle andere deroselben Einkommen.

2. Daß diese Lande mehr Reichthumb und grössere Kauffhandlung aus den Indien zu gewarten solten haben als Spanien selbst/ so man mit dem König von Hispanien in Frieden bleiben solte.

3. So aber der König von Hispanien uns Krieg zufügen solte/ durch was Mittel wir das jenige/ so wir daselbst erlangen möchten/ erhalten/ und hergegen ihme das/ was er der Oerter besitzet/ abnehmen oder doch alles unfruchtbar machen könten.

4. Wie

4. Wie man Gelt/dieses Werck gnugsam außzuführen/auffbringen könne/also daß der Ordinari Kauffhandel dadurch im geringsten nicht geschwächet oder verringert werden möchte; Solte es auch gleich eine Summa seyn von 10. Millionen.

5. Daß dieses Werck nicht allein gereichen solte zu Nutz/Vortheil und Auffnehmen der Kauffleute/Handwercker und Seefahrenden Leute/sondern daß alle und jede Jngesessene dieser Lande ihre besondern Nutzbarkeiten dannenhero zugeniessen haben solten.

Diese gedachte Schrifft ward nach fünff Monden allererst und zwar/ da es noch durch ein sonderbahr Mittel allererst von mir dahin gebracht ward/gelesen/ und ward für gut befunden/dieselbe an E. Hochmög. zu bringen. Darauff auch von E. Hochmög. selbst etliche Herrn dazu verordnet wurden mich hierüber zuvernehmen.

Unter diese Verordneten / nach dem sie sonst bereit zuvor etliche mahl beysamen gewesen waren/kam nachmahls auch der Advocat Barnefelt mit ein; Welcher dann auch/da er mir zuvor lange Zeit mit vielen Worten widersprochen hatte/endlich selbst/ nebst allen andern seinen Mitverordneten mir beypflichtete / und mir das Gezeugnus gabe: Jch hätte ihme auff alles sein Einbringen ein Gnügen gethan / und hätten die sämptlichen Herrn von mir in allem ein gutes contentement empfangen.

Nach dem auch von Verlauff dieser Commission an E. Hochmög. Relation gethan wurde/ ward einhelliglich beschlossen mit diesem Wercke ernstlich fortzufahren.

Aber durch dieses alles ward die Sache noch wenig gefördert/und ich konte mit etliche Monatlang anhalten und solicitiren, es dahin noch nicht bringen/daß einmahl ein Anfang gemachet würde; Und funden sich dennoch etliche Herrn / welche bey gedachter der Sachen Handlung und Unterredung nicht gewesen waren/die konten noch nicht gläuben/daß mein Vorbringen ein gut Fundament hätte.

Darauff ich denn auffs Neue wiederumb eine Schrifft eingabe/darinnen ich über alles vorige ferner noch anerboth zu beweisen/ daß nicht allein mein voriges Vorgeben wohl gegründet wäre/sondern über das noch:

Daß des Landes Einkommen durch diese Company so solten können wachsen und zunehmen/also daß alle extraordinari Lasten und Schatzungen ohne Verminderung oder einige Schwächung der bißher gewöhnlichen gemeinen Landes Gefällen/ solten abgeschaffet werden können.

Darauff ward mir von E. Hochmög. diese Antwort / daß sie dieses Werck zur Hand zu nehmen bereit wären/wenn nur die Herrn Staten von Holland insonderheit auch sich willig dazu erzeigten.

Und weil dieselbe damahls eben bey einander versamlet waren / so übergab ich ihnen eine Copia selbiger Schrifft: Konte es aber dahin nicht bringen/daß dieselbige gelesen würde.

Dannenhero nahm ich Ursach zu unterschiedenen mahlen an die Ritterschafft/ wie auch alle Städte in Holland absonderlich zu schreiben/und ihnen Copien gedachter Schrifft zuzuschicken: Konte aber damit auch wenig fruchtbarliches außrichten.

Und ward daher Raths mit Vorwissen S. Fürstl. Excell. Printz Moritzen von Uranien/eine sonderbahre solche Comp. in Seeland allein anzurichten: Und ward auch daselbst auff mein blos Getrieb / ohne allen privilegio oder Vorheis desselben/ eingezeichnet ohn gefähr eine Summa von 300000. Gülden / sampt fernerer Versprächnus vieler grössern Summen; Wäre auch hierinnen fortgefahren / wenn nicht E. Hochmög. zu der Zeit die Sache wieder zur Hand genommen und mir derselben beyzuwohnen zu entbothen hätten.

Dieweil aber die Edelen Herrn/so von E. Hochmög. damahls zu diesem Werck deputieret waren/mehrentheils bey dem Privilegio blieben/das zuvor bereit abgefasset gewesen / als war die damahls angestellte Verrichtung bereit geändiget / ehe ich im Haag einkam.

Demnach ich aber befand / daß solches Privilegium keines weges gestellet war nach Erforderung dieses Wercks / oder daß man vermittelst desselben zu den nöthigen Geldt / und andern Mitteln und angewiesenen Nutzbarkeiten gelangen könte / als gab ich zu derselben Zeit ein Privilegium ein / als ichs entworffen hatte; Hielt daneben an / daß wiederumb etwa Commissarien verordnet werden möchten / von mir gründlichen Bericht einzunehmen / so wohl / aus was Ursachen ich dasselbe also gestellet hätte / wie auch des jenigen so ich in meiner vorgedachten Schrifft klärlich darzuthun versprochen hatte.

Hiezu nun wurden dazumahl von E. Hochmög. die jenigen Herzn abgeordnet / welche das erste Privilegium concipiret hatten / welche nach dem sie mich gehört hatten / einhelliglich dahin urtheileten / daß das Privilegium, wie ich es auffgesetzet hatte / besser und zur Sachen in allem dienlicher wäre als das vorige.

Was aber die vorgesetzte 6. Puncten belanget / habe ich dieselbe ohngefehr wohl in hundert angesatzten Tagefahrten und Zusammenkunfften / zu unterschiedenen Zeiten / unter andern aber in zweyen weitläufftigen Deduction Schrifften / an mehr als dreyssig von E. Hochmög. abgeordnete Herzn dermassen deutlich und außführlich erwiesen / daß sie iederzeit sich einstimmig dahin erkläret haben / daß ich ihnen auff alles ihr Einreden ein gutes und gnugsames Genügen gethan hätte / und daß sie darwider nichts mehr auffzubringen gewust: Also daß auch etliche gleichsam mit höchster Verwunderung und commotion sich heraus liessen über die überaus gute Mittel / die ich ihnen anwiese / und die kräfftige bündige Ursachen und Gründe / darauff ich alles mein Vorbringen bauete / und mich eifferig vermahneten und baten / ich solte in meinem guten Vornehmen fortfahren und beständig verharren; Thaten mir darneben grosse Verheissungen / man wolte mich zu einem Hertzoge / Graven / oder einen von den grossesten Herzn des Landes machen / wenn dieses Werck in einen Gang gebracht würde.

Und damit niemand von E. Hochmög. zu zweiffeln habe / ob sich die Sachen also / wie ich sie anietzo vorbringe / verhalten / so mag ich nicht unterlassen die Nahmen derer jenigen anhero zusetzen / die zu unterschiedenen mahlen von E. Hochmög. zu dieser Sachen geconunittiert und abgeordnet gewesen / als dann unter andern gewesen. Aus Gelderlandt: Die Herzn; Goch, Boetselaer, Vogt. Aus Hollandt: Der Advocat Barnefeldt, Frantz von der Borcht, Gerrit, Jacobs Witsen, Telingen, Bruninx. Aus Seelandt: Mannemaker, Joachimi, Magnus, Tenys, Huyssen, Engelins. Von Utrecht: Rysenberg, Ploys, Gerristein. Aus Frießlandt: Bormania, Osterſee, Naninck. Von OverIssell: Schloten, beneben andern so mir entfallen. Von Gröningen: Clandt, Scaffer, Gogginga, &c. Von welchen Herzn dann noch unterschiedliche im Leben seyn / so mir desfalls alle Gezeugnis geben werden.

Sein Printzliche Excell. Printz Moritz und Graff Willhelm von Nassau / Hochlöblicher Gedächtnis / zweiffelten / ob man dieses Werck in wärendem Stillstande auch fruchtbarlich solte anfangen können / darauff übergab ich ihnen ein kurtz extract des jenigen / so ich an die Herzn Abgeordnete hatte berichtet und erwiesen: Daraus sie dann beyderseits ein grosses Genügen empfiengen / so daß S. Gn. Graff Willhelm zu mir sagte / ich dörffte ihm von dieser Sachen keinen fernern Bericht thun / er hätte die Sachen nunmehr sehr wohl eingenommen / und wolte dieselbe befodern helffen nach allem seinem Vermögen: Welches dann dem Herzn Junius, S. Printzl. Excell. Secretario guter Dinge bekant ist.

Was für Mühe ich nach derselben Zeit ferner mit dieser Sache gehabt / ist vielen unter E. Hochmög. unverborgen: Denn die zuvor außgestandene Mühe und Arbeit ist noch gering zu schätzen gegen derselben / so vom 1614ten Jahre biß ins 1623te erfolgete: Denn in solcher Zeit ich fast sonst gantz nichts mehr in einigen Dingen verrichtete / als dieses Werck zu befördern und fortzutreiben.

Denn

Denn die endliche resolution mit diesem Werck fortzufahren/ward genommen Anno 14. und 17. und wärete doch biß Anno 23. ehe dasselbe zu einem Gang gebracht werden konte.

Die Urach dessen war / weil etliche Städte sehr tróg und schläfferig bey dieser Sachen waren/und weil Streit vorfiel wegen der Saltzfarth / und den Articuln des Privilegii.

Etliche wolten daß aller Saltzhandel mit in das Privilegium begrieffen würde/ welches denn dahin außschlug/daß an Statt Gewinnes/so von aussen dem Lande durch dieses Werck gesuchet werden solte / das Saltz durch ein solch monopolium in einen hohen Preis gejaget werden/und die Company also ihren meisten Gewinn zu des Landes Schaden/aus dem Lande und Jngesessenen selbst saugen wolte: Welcher Streit denn auch so lang wärete/biß unter dessen der König von Spanien durch Erbauung einer Vestung die Saltzfarth in Punta d' Array verhinderte; Jnmassen ich dann lang zuvor/daß eben dieses geschehen würde / erinnerte und warnete / welches aber etlichen Leuten wie unmüglich vorkam.

Jch hätte auch das Privilegium ferner in andern Puncten gern also gestellet gesehen/ daß man darauff die nöthigen Mittel hätte auffbringen mögen / (wie dann dieselben auch nicht halb durch dasselbe/ wie es anietzo lautet / zusammen bracht sind:) So hätte ich auch gerne gesehen/ daß an Statt/ da anietzo diese Company von den gemeinen Landes Einkommen in die 50. Tonnen Goldes (an Geldt / Schiffen und Freyheit von Convoy Geldern/ꝛc.) geneust und zu Hülff hat/die gedachten gemeinen Landes Einkom̃en durch diese Comp. auff hundert Tonnen Goldes hätten mögen vermehret werden/ohne Belastigung der Gemeine oder der Company Beschwerung: Gleich wie ich dann zuvor angewiesen hatte / wie solches geschehen könte.

Und es daucht mich in Warheit / meinem schiechten Verstande nach / viel besser und rathsamer zu seyn/daß E. Hochm. mit gedachten 50. Tonnen Goldes lieber selbst eine besondere Company zu des Landes Besten auffgerichtet/ und also das Capital beneben dem Gewinst behalten hätten/als daß sie ein gros Capital beneben den davon zu vermuthenden Gewinnen an Particular Leute verschencken solte / umb dadurch nichts mehr zu erlangen/als die Leute zu bewegen / daß sie etwa auch so viel oder wenig mehr einzeichnen möchten; Oder daß E. Hochmög. sonst so viel Geldes mit in diese Company eingelegt hätten/beneben andern gleichen Gewinn und Verlust davon zu tragen: Sintemahl zuvor bereit angewiesen/wie man hundert Tonnen Gold hätte bekommen sollen/also daß E. Hochmög dergleichen subsidium, Hülffe oder Zubusse der Company zu thun nicht bedurfft hätte: Dessen denn der Anfang / so ich in Seeland gemachet hatte/ gleichsam eine gute proba seyn konte.

Jn noch wärenden obgedachten solchen Streitigkeiten aber ward die Sache wircklich vorgenommen/und Directores geordnet/die Einzeichung zu befördern; Und ward die Zeit solcher Einzeichnus zu unterschiedenen mahlen verlängert / und endlich mit grosser Mühe doch kaum die Helffte dessen auffbracht was ich præsentirte, wenn meine Vorschläge Statt gefunden hätten.

Und dieses seynd also die fundamente, darauff diese Company gebauet ist / und die Mittel/dadurch sie in Gang gebracht worden: Darinnen ich dann ohne sondern Ruhm zu melden/mehr Dienste diesen vereinigten Niderlanden gethan zu haben vermeine/als iemand denselben iemahls gethan hat: Ein weit mehres aber hätte ich denselben hierinnen erweisen wollen und können/wenn man mir der Gebühr nach begegnet und gefolget wäre. Denn es solte mir nicht schwer fallen zu beweisen/daß im Fall man mir gefolget hätte/ E. Hochmög. anietzo Menschlicher Weise zu reden/ Herrn solten seyn des meisten und besten Theils von Jndien/und daß daneben der übrige Theil den Spaniern gantz unfruchtbar gemachet seyn solte.

Daß nun auch dieses mein zwey und dreissig Jähriges Treiben und Fortsetzen dieser Sachen ohne grosse Unkosten und Versäumnis meiner Privat-Ge-

schäffte nicht hat abgehen können / solches mögen Ew. Hochmög. selbst leicht urtheilen.

Daß ich aber auch dieses Wercks wegen sehr grossen Schaden erlitten / und wider den sonst gemeinen Lauff meine eigene Wohlfarth / des Landes bestes zu fordern / zurück gestellet / und meine eigene Güter umb des Landes Dienst verlohren / mag nur aus einem Exempel erscheinen: Benahmentlich an den Bembster (wie man solchen Ort in Holland nennet) daran ich in abgedrungener nothwendiger Verkauffung desselben über 300000. fl. verlohren habe; Denn ich hatte daselbst über 500. Morgen Landes: Als ich aber meiner dringenden Schulden wegen solches alles zu der Zeit in liderlichen Preis hinzugeben vorhabens / ward mir von einem vornehmen Kauffman zu Ambsterdam angeboten / er wolte solches mein Land auff eine Zeitlang an sich lösen oder kauffen / und das Geldt vor ein klein interesse so lange entrathen / biß daß ich dasselbe nach etlichen Jahren / wenn es mir belieben und gelegen fallen wolte / wiederumb an mich lösen möchte: Aber mit der Condition, daß ich von Fortsetzung dieses Wercks ablassen / und mich in den Bembster vor mich und im Privat Wesen auffhalten solte: Ich weigerte mich aber solches anzunehmen: Nicht / daß ich damahls auch bereit nicht wol gewust hätte / was solches mein Land an sich und seinen Würden nach werth wäre / denn ich hatte es von 6. oder 7. den vornembsten Ackerleuten des Landes / in beyseyn des Secretarii von Purmerendt eigentlich besichtigen und schätzen lassen / von denen es denn auch noch höher taxieret ward / als es anietzo sonst gilt: Sondern dieweil ich auch zum Theil ein Absehen darauff hatte / daß E. Hochmög. mich deßwegen doch wohl zur Gnüge würden recompensiren: Meist aber weil ich wohl sahe / wie viel der Kirche Gottes und dem gemeinen Vaterlande an dieser Sachen gelegen war; Dannenhero ich mich willig resolvirete / viel lieber arm zu seyn / als ein solch gutes Werck zu rück bleiben lassen.

Uber diesen erlittenen Schaden habe ich mich hiedurch gleich sam aus einem grossen Theil Europæ verbannet / denn weder in des Königs von Spanien noch Käysers Gebieth würde ich einen Fuß setzen dürffen: Ich bin in vorwiechenen Jahren umb E. Hochmög. Dienste von den Käyserlichen und Spanischen gefangen worden / wenn man mich aber recht erkennet hätte / würde ich aus ihren Händen wohl also noch nicht wieder kommen seyn.

Aber E. Hochmög. noch näher und klärer zu verstehen zu geben / daß ich des Landes besten meiner eigen Wohlfarth vorgezogen habe / so erscheinet solches daraus / daß ich dieses Werck lang getrieben und viel Sachen an den Tag geben habe / ehe ich iemahls einigen schrifftlichen Vergleich meiner Recompens wegen mit E. Hochmög. habe treffen wollen: Welches aber mir doch unter dessen zwar von vielen gerathen / von mir aber einig und allein darumb unterlassen ward / damit hiedurch dieses Werck nicht etwa gehindert werden möchte / weil ich sahe / daß solches ohne das bereit Feinde genug hatte: Denn weil ichs kaum und doch noch nicht recht in einen Gang bringen konte / da ich doch nichts davon begehrete / wie viel schwerer hätte es werden zugehen / wenn ich noch allzeit dabey auch auff meine Recompens hätte dringen wollen: Zumahl da die Erfahrung nunmehr bezeuget hat daß als das Werck nun zum Fortgang gebracht gewesen / man doch lieber als mit verbundenen Augen und nach Geduncken / und in Gefahr solches gantz in den Grund zu verderben und zuverschütten / dasselbe hat anfangen wollen / als mich gebührlich tractiren, und dadurch einen nähern / eigentlichen und bessern Unterricht von allen Sachen zu empfahen: Da doch auffs höchste billich gewesen wär / weil ich der Angeber dieses Wercks und es auff meine Anleitung einig und allein vorgekommen war / daß man mir auch in billichen Dingen folgen oder zum wenigsten / mich darüber hören sollen. Und wenn ich es recht bedencke / so erscheinet gewis auch noch anietzo / daß die grossen Entwürffen / die ich E. Hochmög noch anietzo auffs neu wieder gethan habe / umb nichts anders zu rück bleiben und hinterhalten werden / als weil ich dabey von meiner billichen Belohnung etwas mit gedencke.

Ob aber jemand gedencken und fragen möchte/wer mir befohlen hätte mich dieser Sachen anzumassen und mich damit zu bemühen: Demselben andworte ich / daß mir niemand Anfangs dieses aufftragen oder anbefehlen hätte kommen / es hätte ihme denn zuvor bekant müssen seyn/was ich in dieser Sachen wüste: Nach dem aber ich davon etwas an den Tag gegeben/habe ich unterschiedlich so mündliche als Schrifftliche Befehl hierüber emfangen / so wohl von E. Hochmög. selbst / als von dem Printzen von Uranien hochlöbl. Gedächtnis/wie auch die Großmög. Herrn Staten von Holland und Seeland insonderheit; Jch geschweige / daß es eine solche Sache war / die man sonst wohl mag und dem Vaterland schuldig ist zu befördern.

Daß ich nun ein Erfinder/Angeber/Beförderer/Anweiser und der erste und vornemste Stiffter dieser Compagny bin/ist nicht allein klar aus dem obgeschriebenen/sondern auch daraus/daß in wärenden so viel langen Jahren / da man mit diesem Werck ist geschäfftig gewesen/sich niemand gefunden hat/der E. Hochmög. einige Anleitung gegeben hätte/was man etwa zur Hand nehmen solte / wenn die Compagny nun zum Gang gebracht würde/oder wie das Land einigen Heller Vortheils hiebey haben könte: Welches denn sonder Zweiffel von guten treuen Patrioten nicht wäre unterlassen worden/wenn iemand etwas vorzubringen gewust hätte. Es ist aber so fern davon/daß iemand von dergleichen Puncten/als ich erwiesen habe / E. Hochmög. ichtwas hätte auff die Bahn bringen sollen / daß dieselben vielmehr für paradoxa, ungläublich und unmüglich von männiglich sind gehalten worden. Und war also nicht vermuthlich/ daß iemand hätte sollen etwas vortragen oder arbeiten in einer Sache /die er nicht verstünde/oder die er nicht für thunlich hielte; Jch geschweige daß iemand das Hertz oder Muth gehabt haben solte/solche Sache mit solcher Beständigkeit fortzusetzen und hinaus zuführen. Dannenhero denn unter andern einsmahls der Rathsherr von Ambsterdam Meister Frantz Francken der mir zu erst die Hand am meisten in diesem Werck gebotten hatte/weil er kranck war/durch Roland de Werth Fiscal in Braband mir zu entboth/ich würde alles verderben / weil ich die Sache so gros und weitläufftig haben wolte: Da ich aber seine Reden widerleget und mein Vorhaben mit guten Gründen befestiget hatte/mir nicht mit sonderbahrer Commotion die Hand bote / viel Glücks zur Sache wüntschte/und unter andern diese Wort brauchte: Jhr werdet das Werck noch hinaus führen.

So aber noch iemand gefunden werden möchte / so den Kindern (welche meinen/wenn sie die Hand für die Augen halten so sehe sie niemand) gleich thun wolte/ und in Sinn nehmen gantz Europa und die Nachkommen zu verblenden und den Namen der Undanckbarkeit zu entgehen/in dem er nicht wolte gestehen oder bekennen/daß ich dieses Werck angegeben/gefordert und an den Gang gebracht hätte / und mir also diese Ehre benehmen; Derselbe würde gewis seine Thorheit und Undanckbarkeit damit an den Tag geben/ und sich aller Welt zum Verlachen darstellen und dadurch anderst nicht als meine gebührliche Ehre von diesem Werck desto kundbahrer machen. Denn alle solche Abgünstige und unverschampte Menschen zugleich auff einmahl abzuschaffen/und ihnen nicht allein alle Ursach und Schein zu widersprechen / zu benehmen/sondern auch dieselben gar kräfftig genug davon abzuschrecken/so beruffe ich mich auff die Sendbrieffe E. Hochmög. an die Herrn Verwalter gedachter West Jndianischen Compagny / wie auch Printz Moritzen von Uranien hochlöb. Gedächtnis/an E. Hochmög. Jngleichen auch an die unterschiedene vornembsten Historienschreiber dieser unserer Zeit/ die allesampt gnugsam bezeugen; Daß ich ein Angeber / Beförderer und Stiffter solcher Compagny bin / welchen allen den zu widersprechen /gewis nichts anders als die höchste und unverschamteste Thorheit seyn würde.

Man findet aber noch Leute / die sich sehr bekümmern zu erfahren / wenn ihnen von iemand Freundschafft oder Dienste erzeiget worden / aus was Ursachen oder in was Meinung solches doch wohl etwa geschehen seyn möchte : Und solches nicht

so sehr darumb / daß sie etwa nach Befindung der Sachen sich umb so viel desto mehr danckbar zu erzeigen Willens und geneigt wären: Sondern vielmehr darumb / daß sie sehen/ob sie nicht irgend erfinden könten/daß solcher ihr Gutthäter etwa aus was anders/als aus Liebe gegen ihre Person ihnen Gutes zu thun bewogen seyn möchte/ und sie also eine Sache schmieden könten/ihre Undanckbarkeit gegen der Welt zu bescheinigen/und Gutes mit Bösem zu vergelten; Inmassen solches aller Undanckbarn Art ist: Darinnen denn solche Leute ärger seyn als jener Betler; Welcher als er einmahl von iemand ein reiches Allmosen empfangen hatte/ihme nicht darfür danckte/ auch meinte/er wäre ihme keine Danckbarkeit schuldig/dieweil Gott zuvorhin Allmosen zu geben befohlen hätte.

Diesem nun vorzukommen und zu verhüten/daß nicht iemand auch der Gestalt/ eine ungleiche Meinung von mir schöpffen möge: Und E. Hochmög zugleich zu erkennen zu geben/was mich bewegt hat dieses Werck so eifferig und beständig mit meinem eigenen Schaden und Verderb fortzusetzen: So mag ich in Warheit/für Gott für E. Hochmög. und der gantzen Welt wohl bezeugen/daß die vornemste Ursachen/so mich bewegt haben/sind gewesen zuforderst die Ehre Gottes/ und dann die Erhaltung und Rettung des Vaterlandes. Denn ich sahe daß die Kriegslasten täglich zunahmen/und die Schulden gleichsfalls immer auffwuchsen/und wenn wir zu Zeiten eine Stadt gewonnen und bald wiederumb eine verlohren/daß dadurch unser Noth und Trangsal nicht geringert/sondern vielmehr gehäufft wurde/welches denn endlich anders nicht als des Landes Ruin und Untergang verursachen würde: Dagegen aber meines Bedunckens nichts bessers gebrauchet werden könte/als durch dieses Mittel dem Feinde seine Einkommen zu benehmen und unfruchtbar zu machen/ und des Landes Einkommen zu vermehren mit Befreyung der Gemeinde von den hochbeschwerlichen Lasten.

Daß nun auch solches erstes Werck durch diese Company etlicher massen zu Werck gesetzet worden/kan nicht geleugnet werden/unangesehen dieselbe/wie offt gedacht/sehr übel und unrathsam angefangen worden: Denn ich halte darfür/daß in Warheit gesagt werden kan/daß durch diese Company dem Könige von Spanien mehr Abbruch geschiehet/als durch alle andere des Landes Einkommen: So wohl durch das Abnehmen und Auffhalten seiner Flotten: Durch Abnehmung und also verursachten kostbahren Wiederbringung der Baya; Durch Benehmung seiner Brasilianischen Intraden; Durch verursachten nöthigen starcken Armierung und Convoyierung seiner Indischen Flotten/als auch durch die hiemit erzwungene starcke Besatzungen, die er anietzo überall in America zu seiner Versicherung unterhalten muß/ etc.

Das ander aber/benahmentlich die Vermehrung der Einkommen des Landes/ und zwar mit Entfreyung der Gemeinde von den grossen Lasten und Beschwerungen belangendt; So scheinet/daß solches nicht rathsam muß seyn befunden worden bey der Hand zu nehmen: Die Ursachen aber warumb/wil mir nicht gebühren zu erforschen/ und bekenne ich gern/daß mein Verstand auch zu gering seyn mag/solches zu erfinden und zu begreiffen/und lasse es die jenigen verantworten/die Ursacher hieran seyn.

Es seynd aber zwey Dinge die mich hierinnen betrüben. Das erste ist/daß ich sehe/daß die Sache/die ich mit so kräfftigen guten Ursachen und Gründen vor Augen gestellet/und zu des Landes Besten vorgetragen; Und die ich mit so grosser und vieler Mühe und Arbeit zu meinem unglaublichen Schaden zum Fortgange gebracht habe/ nicht besser angefangen worden/so gantz übel fortgesetzet wird/und auff so losen Fundamenten gebauet ist; Also daß ein jeweder leicht ersehen und abnehmen kan/ dofern nicht zu Zeiten gleichsamb gantz wunderbahrer und übernatürlicher Weise etliche reiche Beuten erobert und einkommen wären/es mit dieser Company bereit gewis auff die Neige/oder wohl zum Garaus würde kommen seyn: Inmassen ich denn auch noch sehr fürchte/so man die Sachen nicht anders anstellet/oder nicht etwa weiter durch solche reiche Beuten das Werck wieder auffgeholffen und zu recht gebracht wird/so wird diese Company sich selber in kurtzer Zeit verzehren; Und daß sie sich bereit einen sol-

chen

chen Krebs auff den Hals gezogen / welcher nicht allein gedachte Company / ſondern auch einen Theil von des Landes Mitteln zugleich mit wird helffen auffretzen / und die Company biß auff das Gebein abnagen. Welches dann ſo es geſchehen ſolte / ſo würde der Spanier / nur dardurch / daß er von dieſer Furcht nunmehr erlediget / unangeſehen ihme bißher groſſer Schade geſchehen / mehr geſtärckt ſeyn / und das Land in ſo elenden Zuſtand gerathen / als es kaum jemals zuvor geweſen; Jnmaſſen ſolches von etlichen verſtändigen Leuten nunmehr / nach dem die Fehler begangen ſind / auch wohl vernünfftig erſehen und erwogen wird.

Ich habe aber eben dieſes E. Hochmög. vor etlichen Jahren mit 8. oder 9. Deductionſchrifften ſo klar bewieſen / daß nemlich / wenn man die Sache mit Braſilien auff den Schlag / als geſchehen iſt / angreiffen würde / die Sachen eben auch alſo / als nunmehr leider geſchehen iſt / fallen und ablauffen würden: Und zwar alſo / daß es faſt ſcheinen kan / als wenn ich domahls mehr von geſchehenen Dingen / als von Sachen / die noch geſchehen ſolten / geredet. Und nach fernerem meinem Urtheil / ſo man weiter noch alſo fortfähret / und noch ein oder zwey Fehler begehet / ſo wird der Sach / menſchlicher Weiſe davon zu reden / nicht mehr zu helffen ſeyn.

Das ander ſo mich dißfals kräncket / iſt / daß ich zu meinem gröſſern Leid gleichſam gedrungen bin worden das Land zu räumen / und da ich mich anietzo noch wieder eingeſtellet meine noch fernere Dienſte darzubieten / wiederumb unverrichteter Sachen davon ziehen muß: Dieweil es noch ferner ermangeln wil an Bezahlung meiner ſo lange Zeit gehaben Mühe und Arbeit / Erſetzung meiner auffgewandten Unkoſten und erlittenen Schadens / und ehrliche / billiche recompens der groſſē Beneficien und Nutzbarkeiten / derer das Land durch meine Anweiſung und Mühewaltung genoſſen hat / und ferner noch geneuſt.

Es wäre dann / daß E. Hochmög. dero gewöhnlichen Gerechtigkeit und danckbarlichen Mildigkeit nach andere Verſehung machen möchten; Geſtalt ich auch der Hoffnung noch lebe / E. Hochmög. werden in hochweiſer und verſtändiger Betrachtung des groſſen Nutzen den das gantze Land hieraus empfängt / und des Genieſſes / den alle und iede Participanten hiebey haben nicht zulaſſen / daß ich allein hierüber ſolte müſſen klagen: Und an Statt des Nutzen und Frucht ſo ich vor meine Treue und Arbeit genieſſen ſolte / über meinem erlittenen groſſen Schaden den Verweis und Vorwurff länger hören müſſe / daß ich mir ſelbſt nicht wohl vorgeſtanden / und in Abnehmen meiner Güter gerathen / in welches alles ich denn anderſt nicht als wegen meiner treuen dem Lande erwieſenen Dienſte bin gebracht worden: Welche Nachrede zwar von gemeinen Leuten die der Beſchaffenheit der Sachen unberichtet ſeyn / zu hören / möchte etlicher maſſen zu erleiden ſeyn / aber von Leuten die etwas ſeyn / iſts verdrießlich und ſchneidet ſehr ins Hertze. Mache mir zwar keinen Zweiffel / E. Hochmög. verſpüren und erkennen werden die Unbilligkeit / ſo mir hierinnen zugefüget wird / und daneben behertzigen / daß die jenige übele Rechtsgelehrten würden ſeyn müſſen / die aus demſelben Unglück mir noch mehr Unglücks zufügen wolten; Und ſchlieſſen / daß mir darumb keine Bezahlung meiner ſo groſſen Dienſte gebühren wolte / weil ich wider den gemeinen Lauff mit meinem Schaden des Landes Nutzen geſtifftet hätte: Da ich doch hingegen nicht unbillig vermeine / daß mein Verdienſt dannenhero deſto höher zu achten / und ich an Stadt Schiempfierens oder Schmachreden vielmehr lob und gut Tractament verdienet habe: Und zum wenigſten ſo vieler Ehre dennoch werth und würdig bin / da ich meine Güter der Geſtalt / wie iederman bekannt / verlohren habe / als etwa die jenigen / die reich ſeynd und ein groſſes weitläufftiges Weſen treiben / und da man nicht weis / wannenhero ſie ſolches nehmen oder genommen haben.

Denn das bleibet einmahl bey mir feſt und gewiß: Daß ich / ſo wol meine Schuldigkeit abzulegen und mein Gewiſſen zu beſſerer Ruhe zuſtellen / auch meine gute Freunde nicht länger unbefriediget zu laſſen: Zugleich auch den Läſtermäulern und Verläumbdern das Maul zuſtopffen / und nicht zweymahl in ein Unglück zufallen / nicht

kan

kan noch vermag einige fernere Eröffnung zu thun von dem jenigen/daß ich E. Hochmög. so wohl zu des Landes allgemeiner Rettung und Wohlstand/als wieder zu Rechtbringung der West Indianischen Comp. noch vorzutragen habe/ es sey dann Sache/ daß ich eine gewisse Versicherung habe der Recompens, so mir dannenhero zugewarten seyn soll: Zweiffele auch nicht/E. Hochmög. selbst mir hierinnen recht geben / und in Ansehung meiner bereitgeleisteten Dienste und der ferneren noch weit höhern Anerbietungen/wie auch daß hiedurch vielleicht auch wohl grösserm Schaden und Unheil möchte vorgebauet werden können/recht/billich und gut befinden werden / daß mir eine gute Befriedigung gemacht werde.

Was aber etwa oder wie sich dißfalls gebühren wolte / darüber möchte wohl vielleicht disputieret werden.

Das weis ich zwar wohl daß Christophorus Columbus der die West Indien erst entdeckte/keine Eröffnung davon thun wolte/als mit der Bedingung/daß er und seine Nachkommen ewiglich solten Amiralen bleiben solcher entdeckten Lande/und er derselben Gubernator, und zwar mit eben dem Recht/als der Amiral von Castilien in Hispanien hätte: Und daß er ferner solte haben den zehenden Theil aller derer Einkommen/ so dem Könige hiedurch zuwachsen würden.

So hat S. K. M. von Schweden mir auch gnädigst versprochen und zugelassen/für die Anrichtung einer General Handel Company in seinen Reichen und Landen/Eins von tausenden von allem deme / so von derselben Comp. gekaufft oder verkaufft werden wird: Auch zwey vor hundert von S. K. M. Eigenthumb / von allem dem Capital so in diese Comp. eingebracht werden/und ferner auch den zehenden Pfennig von allem deme was S. K. M. oder des Reichs Einkommen durch diese Company auff einigerley Weise/oder durch andere meine nutzbare Anweisungen zunehmen und verbessert werden möchten: Und solches alles erblich und ewig für mich und meine Nachkommen/ Anverwandten oder denen ich durch Testament solches vermachen möchte.

Dieses alles zwar wird der Meinung nicht vorgebracht / daß ich nach dergleichen Hoheit trachte als Columbus, dessen Nachkommen Hertzoge sind: Oder daß ich E. Hochmög. eine Regel vorschreiben wolte/darnach sie sich solten richten müssen; Sondern ich erzehle es nur/damit zu verstehen zu geben/ wie grosse Belohnungen Columbus empfangen für geringere Dienste als ich E. Hochmög. erwiesen habe: Denn er fuhr aus auff eine ungewisse Sache / benahmentlich die Moluccas oder Specerey Insulen gegen Westen auffzufahren; Ich aber habe nicht allein angewiesen/wie man neue Länder solte entdecken/sondern auch wie man die jenigen/so bereit entdecket sind/ ihme zu grossem Reichthumb zu nutze machen/und wie man dem Feinde das Messer damit er nach unser Gurgel zielet/aus der Hand reissen / und sein eigen Schwerd wider ihn selbst gebrauchen könte.

Und dieweil E. Hochmög. auch wohl zwey von hundert pflegten zugeben den jenigen/so etwas Geldt vor dieselbe auff interesse zuwege brachten / welches denn so gar schwer nicht zu bekommen war/und nachmahls sampt dem interesse auch wiederum muste bezahlet werden: Wie vielmehr würde ich/nur der Gestalt die Sache zu bedencken/ wohl verdienet haben/der ich Geldt zuwege gebracht/so zu des Landes Dienst gebrauchet wird/dermassen daß weder Capital noch Zinse jemals davon darff entrichtet werden: Ja davon das Land gleichsam ein Erb-Rente oder stetwärenden Zins hat/ grösser als das Capital selbst. Denn so dieses Geldt in dem Lande sonst auffbracht wäre worden / in den ordinari Kriegssachen zu gebrauchen / so wäre es darinnen bald auff einmahl verzehret worden/oder das Land wäre so viel weniger schuldig worden: Anietzo aber ist es wie ein stätig gehende Mühle / dadurch von dem Feinde geholet und gewonnen wird/davon der Krieg zu unterhalten: So daß es in Warheit gewis ist; Daß diese Comp. dem Lande mehr nutzet/als wenn sie 30000. Mann zu Felde unterhielte/ inmassen solche Dienste deroselben auch so viel wohl kosten. Ob ich nun gedachtes Geld

aus

aus meinem eigenen Beutel E. Hochmög. dargegeben hätte / oder ob ich zuwege gebracht habe / daß andere und Frembde ein so grosses Geldt zu dieses Landes besten gebrauchen / dünckt mich sey nicht so gar weit von einander; Vermeine derhalben eine gute Recompens verdienet zu haben.

Hieraus scheinet gleicher massen / daß die Company vor sich selbst ebenmässig schuldig ist mich zu belohnen: Denn / verdienet ein Factor, der ein Stück Gut kaufft oder verkaufft / zwey von hundert von seiner Factorey: Verdienen auch Mäkeler an unterschiedenen Wahren gros Pfund Geldt / und solches wohl in böser Zeit oder in einer Stunde: Wie vielmehr würde ich nur auff diese Weise verdienet haben / der ich hierinnen so lang Zeit gearbeitet / auch der Comp. das Privilegium zu Wege gebracht / also daß keiner von den Verwaltern einen Fuß darumb versetzen dürffen oder die geringste Mühe damit gehabt; Inmassen die Herrn Verwalter in ihrem Bericht an E. Hochmög. auch gnugsam erkennen / in dem sie sagen daß E. Hochmög. das Privilegium ohn einig Anhalten verwilliget und ertheilet haben; Welches denn auff ihrer Seiten wahr ist: Auff meiner Seiten aber erscheinet das contrarium aus der Mannigfaltigkeit derselben meiner Schrifften / so sie aus E. Hochmög. Griffie oder Cantzley überkommen haben.

In Betrachtung dieses allen mache ich mir nicht anderst als gute Hoffnung / E. Hochmög. wegen offtgedachter meiner Recompens billiche Verordnung machen werden. Es ist aber noch etwas vorhanden / dessen ich mich etlicher massen befürchte: Als nemlich: Unangesehen ich wohl versichert bin / daß E. Hochmög. aus allen meinen Actionen wohl spüren und vergewissert seyn werden / daß ich ein guter Patriot und Liebhaber des Stats dieser Landen bin; So hat mich die Erfahrung doch gelernet / daß ich von Alters her viel Feinde habe (die Ursach aber warumb / mag ich leicht erfinden) dinn wenn ich dieselben nicht hätte / so hätte ich wegen Verweigerung meiner verdienten Recompens nicht dürffen aus dem Lande ziehen: Neben diesem so befinden sich auch noch Leute in diesem Stat / so die Meinung noch vertheidigen wollen / daß diese Company dem gemeinen Wesen dieser Lande schädlich sey / und mehr zu dessen Nachtheil als Vortheil gereiche / und daß der Advocat Barnefeld erhebliche und gute Ursachen habe gehabt / den Fortgang dieses Wercks zu hindern. Dofern nun solches Sinnes Leute und die mir sonst etwa nit wohl gewogen seyn / unter E. Hochmög. Versamlung noch mit verhanden seyn möchten (wie ich aber zwar gantz nicht hoff) so ist nit vermuthlich / daß dieselben mir viel Gutes zu erkennen / sondern vielmehr dahin urtheilen werden / daß ich noch dazu hiemit eine grosse Straffe verdienet habe.

Gleich wie aber / wenn unterschiedene Leute oder eine gantze Company iemand eine Summa Geldes in gesammt schuldig wäre / dieselben sich nicht etwa dannenhero frey und los solcher Schuld erachten würden / wenn etwa einer oder der ander sein Antheil nicht bezahlen wolte; Also verhoffe ich gleichsfalls / daß auff einen solchen Fall E. Hochmög. gleichsfalls nicht unterlassen würden ein ieder nach seinem Antheil mir das jenige wiederfahren zulassen / was sie für recht und billich befinden und erachten würden; Demütiglich bittend: E. Hochmög. dero Weißheit und gewöhnlichen Gutwilligkeit nach deroselben belieben lassen wollen diese Sache wohl und nach Würden zuerwegen / und darinnen also zu disponiren, wie sie / das von Rechts und Billigkeit wegen sich gebühre / verspüren werden. Damit ich also Ursach haben möge meinem Anerbieten nach diesen Landen mehr und noch erspießlichere Dienste zu erzeigen (welches mein Anerbieten denn E. Hochmög. wenn sie zu rück sehen auff das jenige / so ich deroselben vor diesem vorgetragen habe / nicht leicht / gering oder nichtig achten sollen) also auch umb so viel desto mehr verbunden werde Gott den Allmächtigen allzeit anzuruffen / daß derselbe E. Hochm. in einer glückseligen und beständigen Regierung segnen und erhalten wolle / auch ferner zu verbleiben / gleich wie ich allzeit bin gewesen

E. Hochm. gutwilliger und demütiger Diener

Im Haag den 15. Augusti / An. 1630. Wilhelm Wsselinx.

Auff

Auff diese vorhergesatzte Schrifft ist von den Herrn General Staten schrifftlich decretiret und befohlen worden/mit nachfolgenden diesen:

Lit. H.

Diese Schrifft soll eingehändiget werden dem Herrn Rantweix/in derselben sich zuersehen/und davon zu referiren. Actum 31. Aug. Anno 1630.

Corn. Müsch. 1630.

Auff geschehene sothane Relation ist nachgeschriebenes Decret oder Antwort gleichfals schrifftlich ertheilet: Wie solches von Wort zu Wort folget.

Lit I.

Auff angehörte Relation des Herrn Rantweix/ ist nach vorhergehender deliberation gut befunden worden; Im Fall Supplicant vermeinet/ daß ihme ein Recompens gebühre aus Ursachen seiner vorgewandten vor dieser Zeit geleisteten Dienste in Beförderung des Privilegii der West Indianischen Company/ daß er sich zu addressiren und zu verfügen habe an die Bewinthebber der obgenanten Company. Und erklären sich ihre Hochmögenheit hiebeneben dahin/ daß sie wol können geschehen lassen/ daß Supplicant sich förder begeben mag/wo er vermeinet seine condition zu verbessern. Actum, 6. Septemb. Ann. 1630.

Corn. Müsch.

An den Leser.

Dofern der günstige Leser die Mühe genommen/vorhergesatzte meine Schrifft sub Lit. G. verlesen und wohl eingenommen/und hergegen das darauff erfolgte Decret sub Lit. I. betrachtet/so wird er leicht selbst erkennen; Daß solches Decret auff ermelte Schrifft ziemlich impertinent lautet; In dem meine vor aller Welt bekante/und von ihnen selbst niemahls in Abrede gezogene so vielfältige und hohe grosse Dienste unter dem Nahmen der Beförderung des Privilegii dahin geschlagen werden: Und Ich daneben andere Condition zu suchen verwiesen/da ich doch von ihnen keine Dienstbestallung im geringsten nicht/weder in solcher meiner Schrifft noch sonsten begehrte: Mich auch in S. K. M. von Schweden ehrlicher Bestallung bereit viel Jahr auffhielte/ und eben domahls in den Niderlanden anderst nicht als in Diensten S. K. M. mich befande.

COPIA Lit. K.

Der letzten Vollmacht/so mir in dieser Sachen von der Cron Schweden ertheilet.

WIr Gustav Adolph/von Gottes Gnaden/der Schweden/Gothen und Wenden König/Groß Fürst in Finnlandt/Hertzog zu Ehesten und Carelen/Herr über Ingermanlandt/etc. Fügen hiemit iedermänniglich/nechst Anerbietung Unserer Königlichen Gnade/Gunst und Freundschafft/zu wissen: Daß Wir/ in kurtz verflossenen Jahren/auff unterthänigst anbriengen und guten gründlichen Bericht des Ehrenvestẽ/ Unsers anietzo gevollmächtigten und Ober Directoris der Neuẽ Süder Companie und Seefarth/und lieben getreuẽ Wilhelm Wsselinx, für rathsamb und thunlich/auch zur Beförderung der Ehre Gottes und Außbreitung seines heiligen Worts unter viel Heydnische Völcker/ wie auch zu einem allgemeinem Auffnehmen und Flor Unserer Reiche und Lande/und eines iedwedern Unserer getreuen Unterthanen Privat Nutzen und Wohlfarth/dienlich und sehr ersprießlich befunden/in gedachten Unsern Reichen und Landen eine General Handel Compagnie und Seefarth anrichten zulassen/der Gestalt und also/ daß ermelte Compagnie eine freye/ öffentliche/ von Gott und allen Rechten zugelassene Handlung und Kauffmanschafft zu Wasser und Land/in der gantzen Welt/wo dieselbige den meisten Nutzen zu schaffen/ihres Beduncken/erachten möchte/vornemlich aber in abgelegene/Theils wol bekante/Theils aber noch nicht von jederman gnugsam außgeforschte örter/unter Unserm Königlichen Schutz und protection, anstellen und bestättigen möchte. Wir haben auch zu Bezeigung gedachter Unserer gnädigsten und sonderbahren Zuneigung und affection zu sol-

chem Werck/auch deſſelben mehrer und ſchleuniger Beförderung/damahls allbereit ein herzliches und anſehnliches Privilegium ertheilet/und außgefertiget/und in demſelben ermelte Compagnie mit gantz vornehmen und kräfftigen Rechten und Freiheiten verſehen und bekräfftiget/auch neben ſolchem Privilegio demſelben Unſern vorgedachten Gevollmächtigten und Ober Directori Wilhelm Wſſelinx gnädigſten Befehl und Vollmacht zugeſtellet / in Unſere Reich und Lande herumb ſich zu begeben / Unſeren Beampten und Unterthanen nothtürfftigen Bericht von dieſer Sache zu thun / und die Nahmen der jenigen/ſo ſich derſelben theilhafftig zu machen Willens/auch wie viel ſie dazu einzubringen geſinnet/einzeichnen zu laſſen: Welches auch von demſelben mit allen Treuen und Fleis verrichtet/und uns hinwiederumb unterthänigſt referiret und eingelieffert worden: Daraus ſich aller Unſerer Stadthalter / Räthe / Beampten/ Land- und Unterſaſſen / Kirchliches und Weltliches Standes / und ſonderlich der Handelsleute/gleichmäſſige gute und ernſte Beliebung und Begierd zu dieſem Werck/ auch ſo viel Geld- und andere Mittel befunden / daß Wir dannenhero deſto mehr und eifferiger geneigt worden/ſolches mit dem allereheſten zum Stande und gutem Fortgange zu richten und zu befördern.

Dieweil Wir aber eben zu der Zeit aus hochdringenden und unumbgänglichen Urſachen genöthiget worden/Unſern Reichen und Landen Unſere Königliche Præſentz gäntzlich eine Zeit lang zu entziehen/auch Unſere meiſte Sorge und Gedancken auff die ſchwere und mühſelige Heerzüge in Preuſſen und folgends in Teutſchland/ zurichten/ als iſt dannenhero dieſes Werck/wider Unſere ſonſt gantz eifferige Intention zu rück gehalten worden. In dem Wir auch damahls / aus ſonderbahrer affection gegen die Vereinigten Niderlande / gedachtem Unſerm OberDirectori nicht verweigern können/ſich eine Zeitlang in ſelbige Lande zu begeben/und neben andern Verrichtungen/ bey den Herzn General Staten etliche Sachen zu tractiren und vorzutragen/ſo zu ihrem Stat/auch ſo wohl ihrem/als der gantzen Chriſtenheit allgemeinen Auffnehmen und Wohlfarth/höchſterſprießlich zu ſeyn/ſo wohl von Uns/ als mehrgedachtem Wſſelinx, erachtet worden; Als ſind auch hiedurch etliche Jahre in dieſer Sach unfruchtbarlich hingangen. Welches alles Wir aber auch umb ſo viel deſto eher geſchehen und zugelaſſen haben/dieweil ſeyd der Zeit hero/durch Gottes des Allmächtigen wunderbahre Schickung und gnädige Verleihung / von Jahren zu Jahren mehr Lande und Leute in Unſern Gehorſam/ devotion, Freundſchafft/und ſonderbahre Verbündnus gerathen/als denen dieſes Werck / auch vielleicht nicht ohne ſonderbahre Göttliche Verſehung/vorbehalten/und zu Bezeigung Unſerer Königlichen Gnade / Väterlichen und wohlgeneigten ſorgfältigen Gemühts / zu dero ſämptlichen höchſten Gedeyen und Wohlfarth vorgeſparet werden könte.

Nach dem Wir aber nunmehr gäntzlich entſchloſſen/dieſes an ſich ſelbſt hochnützlichſte Werck nicht länger anſtehen zulaſſen / noch alſo Unſere getreue Reich und Lande/auch alle unſere gute Freunde und Verwandte des hieraus ungezweiffelt verhoffeten herzlichen groſſen Nutzen zu berauben / und die guten conſequentien, ſo der gantzen Chriſtenheit und allen Europeiſchen Landen/ja wohl der gantzen weiten Welt hieraus/vermittels Göttlicher Verleihung/erwachſen möchten/zu hinterhalten: Dabey auch ferner erwogen/wie dieſes Werck ein ſehr kräfftiges und faſt eintziges Mittel/nach dero Hülffe Gottes/ſeyn werde/das zerrüttete Teutſchland in kurtzer Zeit wiederumb in ſeinen alten Flor und Wohlſtand zu ſetzen/zu groſſer Macht zu Waſſer und Land zu verhelffen/und auff allerhand Fälle gefaſt zu halten: Als haben Wir mehrgedachtes Unſer Königliches Privilegium, ſo Wir Unſeren eigenen Reichen und Landen allein zu gute desfalls ertheilet/anietzo auff alle und iede Uns mit devotion, Freundſchafft und Verbündnis zugethane Teutſche Nationen erweitert und gerichtet: Daſſelbe auch in unterſchiedenen Puncten mercklich vermehret und verbeſſert. Wir haben auch mehrerwehntem unſern Gevollmächtigten Wilhelm Wſſelinx auffs Neue gnädigſten Befehl und Vollmacht ertheilet/wollen auch dieſelbe ihme nochmahlen hiemit und in

Krafft

Krafft dieses ertheilet und in bester Form bestätiget haben / überall in Teutschland an alle und iede Chur-Fürsten/Stände/Städte und Republiquen, unsert wegen sich zu verfügen/denenselben/vor sich/und im Namen Unserer / gründlichen und klaren Verstand dieses Wercks zu geben / auch alles das jenige/ so solches Werck betreffen möchte/mit ihnen zu handeln und zu schliessen. Wir wollen auch ihme offtbenanten Wsselinx hiemit/auff allerhand Fälle/volle Macht und Gewalt gegeben haben/andere neben sich zu ordnen und zu vollmächtigen / so in dieser Sache ihme zu Hülffe kommen/ und dieselbe treiben und befördern helffen: Es sollen auch bemelter Subdelegirten Tractaten gleicher Gestalt von Uns für gültig und kräfftig erkennet werden.

Es ergehet auch hiemit an alle und iede unsere Generale, Stadthaltere/Legaten, Gubernatorn, Residenten, Agenten, Commendanten, Commissarien, Burgermeister und Rathsverwandte in den Städten/und alle andere Beampte und Officirer, wie sie Namen haben mögen/und in Summa alle und iede unsere Pflichtsverwandte/ unserer gnädigster und ernster Befehl/sie wollen obgedachtem unserm OberDirectori, so offt er ihrer Assistentz und Zuthuung in einem und dem andern/es habe Namen wie es wolle / bedürffen und erfordern möchte / die willige Hand bieten/auch alle seine Verrichtungen/nach allem ihrem Vermögen/ handhaben und befördern.

An alle und iede Uns mit Verbündnus und Freundschafft Verwandte und Zugethane/Chur-Fürsten/Stände/Städte und Republiquen aber / ist hiemit Unser freundliches Bitten und gnädiges Suchen/Sie wollen vorgedachten Unseren Gevollmächtigten und OberDirectorn willig und Unsertwegen freundlich hören/sein Vorbringen wohl einnehmen/auch der Würdigkeit und Wichtigkeit nach wohl und reifflich/Unserm Exempel zu Folge/erwegen; Und werden sie unzweiffelich gute Begnügung in dieser Sache von ihme empfangen.

Machen Uns auch keinen Zweiffel/es werde ein iedweder diese Unsere sonderbahre Gnade/Gunst und Freundschafft nicht geringschätzig achten / auch seine eigene und seiner Land und Leute/und deroselben Nachkommen und Posteritet, auch des Vaterlandes Teutscher Nation und allgemeinen Wesens fruchtbarliche Wolfarth/beneben der vorgedachten ferneren Lobwürdigen/und noch weit höhern Christlichen intention, hierunter weißlich/vernünftig und vorsichtiglich bedencken/und dofern er einzige Mittel bey der Hand zubringen vermögen wird (Daran Wir dann auch/wenn nur der Wille/gute Zuneigung und Anordnung dazu vorhanden /nicht zweiffelen) sich von demselben leichtlich nit außschliessen/sondern eines so hochlöblichen Christlichen Vorhabens/und ihme hiemit angewiesenen grossen und rechtmässigen Gewinnes/sich theilhafftig machen. Was aber ein jedweder hiezu für Particularia, und umbständlichen Nachrichts zu wissen von nöthen haben oder begehren möchte/wird er Theils aus denen in offentlichen Druck außgegebenen Schrifften/Theils auch mündlicher Unterredung mit mehrgedachten Unserm OberDirectore zur Gnüge empfangen und verstehen.

DEmnach obgesetzte Vollmacht und Außschreiben allbereit bey Lebzeiten J. K. M. Allergiorwürdigsten Andenckens/der Gestalt verfasset/auch höchstermelte S. K. M. mit höchstem Ernst und Eifer gesinnet gewesen/dieselbige mit dem ehesten außzufärtigen/dazu aber von wegen der obligenden/vielfältigen und mühseligsten Kriegsgeschäfften nicht gelangen mögen/inmassen mir solches alles in guter eigentlicher Wissenschafft bekannt: Als habe Ich/in Krafft der mir von der Cron Schweden verliehenen völligen Gewalt/als Gevollmächtiger LEGATUS in den Teutschen Landen/dieselbe nochmahls unter S. K. M. Nahmen publiciren wollen / auch zu Urkundt mit meiner eigenen Hand unterschrieben/und mit meinem gewöhnlichen Insigel bekräfftigen lassen: So geschehen in Heilbrunn den ersten Maji / des Ein Tausendt / Sechshundert Drey und Dreissigsten Jahrs.

Axel Ochsenstiern.

L. S.

Kurtzer Extract der vornemsten Haupt-Puncten / so bißher weitläufftig und gründlich erwiesen / und nochmahls / iedermänniglich / unwiedersprechlich für Augen gestellet sollen werden.

In Sachen der neuen Süder-Compagnie.

Gedruckt zu Heylbrunn bey Christoph Krausen / Anno 1633. Mens. Aprili,

I.

DAß Teutschland sehr gute / und viel bessere Mittel habe / eine General-Compagnie, und Seefahrt anzurichten / als einig ander Land in Europa, und nichts mehr mangele / als daß man sich selbst nur recht erkenne / und die von GOtt verliehene und gewisse Mittel / vernünfftig / und mit gutem Willen und Ernst gebrauche.

II. Daß alle vorige und jetzige Handlungen in Teutschland / hierdurch im geringsten nicht gehindert oder verringert / sondern sämptlich verbessert und vermehret sollen werden.

III. Daß die außländische und fremde Wahren / derer mann in Teutschland benöthiget / in einen weit geringern Kauff hierdurch gebracht werden können.

IV. Hergegen aber alle Inländische Wahren / Früchteu nd manifactüren, so anders wohin verführet werden / viel einen bessern Abgang / und viel höhern Preiß gewinnen mögen. Daß auch Häuser / Landgüter ꝛc. in einen weit höhern Werth / allen und jeden ihren Besitzern zum besten / steigen sollen / wie anders wo geschehen / ꝛc.

V. Daß nicht allein Kauffleute / Kramer / Schiffer ꝛc. Sondern alle und jede in Teutschland ingesessene / hohes und nidriges / kirchliches und weltliches Standes / erstlich ins gemein / sie participiren oder nicht / absonderlich aber ein jedweder / so Theil daran mit zuhaben begehret / hiedurch ihren Vortheil und Nutzen erlangen können: Also daß niemand deßwegen sich auff Kauffmanschafften verstehen / oder das geringste seinem ordentlichen Beruff zuwieder handlen dürffe.

VI. Daß diese Compagnie vielfältig Vortheil haben werde / für allen andern Handlungen / unter andern darum / weil sie der schweren Zölle und Lasten / darüber anjetzo allenthalben geklaget wird / gutes theils befreyet ist.

VII. Daß männiglich bey dem Gelde / so er in diese Compagnie leget / sich viel weniger Gefahr zubesorgen habe / als wann er es an andere Handlungē / Landgüter / Häuser / ꝛc. angeleget / oder auff Zinse ausgeliehen hätte: Ja / daß es ihme weit besser versichert sey / als wann er es baar oder an Kleynodien in seinen Kasten oder Beutel hette.

VIII. Daß er aber unter dessen vielfältig mehr Gewerb und Gewinn davon zugewarten / als in einiger andern Handthierung; so auch / daß / wolbedachter Weise davon zureden / von einem Thaler in dieser Compagnie mehr Gewinn verhoffentlich zuerlangen seyn wird / als von 10. Thalern in ordinari Handlungen / und 20. Thalern an Landgütern.

IX. Daß diese Compagnie nicht noch nur dieses allein / sondern einen

dreyfachen Gewinn geben wird. Erstlich/ wie gedacht/ in der Compagnie an sich selbst. Zum andern/ in verkauffung an die Compagnie der Wahren/ so dieselbe verführen wird; Und dann zum dritten wiederum/ in Abnehmung von derselben/ und Verhandlung der frembden Wahren/ so sie einbracht.

X. Das vornemste und höchste/ so über alles obbeschriebene auff dieses Werck erfolgen wird/ ist die Beförderung der Ehre Gottes/ und Außbreitung seines Worts unter viel Heidnische Völcker: Und dann auch; das allgemeine beste und Wolfarth des Vaterlandes Teutscher Nation, dann dasselbe hiedurch seines bißher erlittenen Schadens sich bald erholen/ zu einem guten auffnehmen und flor, auch zu einer grossen Macht zu Wasser und Land gebracht werden/ und auff allerhand Fälle sich/ mit der Hülffe Gottes/ gnugsam gefast halten/ auch verhoffentlich/ zu einem durchgehenden und beständigen Frieden mit dem ehesten gelange kan.

Schließlich; Dofern dieses alles nicht gründtlich und klar gnugsam außgeführet werden möchte/ so hat ein jedermann billich Ursach/ dieses Werck zuhindern/ und zurück zu treiben.

So aber solches Vorbringen und desselben rationes/ von allen verständigen weisen Leuten/ für gut und wohl gegründet/ beständig/ Practicirlich und ohne difficulteten befunden werden; und zwar der Gestalt/ daß jederman dieselbe begreiffen und gantz nichts gründtliches und beständiges darwieder vorbringen kan/ und daher in seinem Gewissen der Sachen Beyfall geben muß; So giebt mann zubedencken/ ob die jenigen Gottes Ehre/ und deß gemeinen Vaterlands/ ja ihre eigene privat-Wolfahrt lieb haben; Ob sie für gute Christen/ getreue Patrioten, ja verständige und vernünfftige Leute zuhalten/ die solchem Werck einige Hinderung etwan zufügen möchten/ und dasselbige nicht viel mehr/ allem ihren Vermögē nach/ befördern und zum Standt helffen/ und darüber Gottes milden Segen/ und einen glücklichen Fortgang von Gott/ der auch darum angeruffen seyn will/ erwarten.

INSTRUCTION
oder Anleitung:
Welcher Gestalt die Einzeichnung
zu der neuen Süder-Compagnie/ durch Schweden und nunmehr auch Teutschland zubefördern/ und an die Hand zunehmen; derselben auch mit ehestem ein Anfang zumachen.

Gedruckt zu Heylbrunn bey Christoph Krausen.
1633. Mense Aprili.

Alle Fürsten/ Herrn/ Städte und Communen so über den gemeinen Nutzen/ den jeder männiglich vorhin von diesem Werck zugewarten hat/ einen absonderlichen und privat-Nutzen und Auffnehmen/ gerne vor andern/ ihren Landen und Unterseßenen daraus gönnen/ und anrichten wollen; werden das Privilegium, zu samt der Ampliation, auch für sich in ihren Landen approbiren und bekräfftigen/ dasselbe zu Genügen publiciren; und dabey mit Anschlagunge öffentlicher Patenten einem jedwedern kund thun: Daß nach dem letzten Decem. deß 1633ten. Jahres niemand mehr eingenommen werden soll.

Darnach sollen sie aller Orden tüchtige Personen so wohl aus dem Adel als Bürgern/ in Städten als auff dem Lande/ verordnen und bestellen/ welche die jenigen/ so sich in diese Compagnie zubegeben Lust tragen/ sich einzeichnen lassen; also daß

daß sie gewisse Tage in der Wochen dazu benennen/ in welchen sie zu diesem Ende sitzen wollen: Es sollen auch gedachte Personen völlige Macht haben/ die Leute zu sich zubescheiden/ sie von diesem Werck zu unterrichten/ und dabey zuvermahnẽ/ daß ein jeder/ seinem Vermögen und aller Gelegenheit nach/ dasselbe befördern wolle. So auch Leute von Mitteln verhanden/ so diesem Werck, auff was Weise es wolle/ zuwieder wehren/ kan der Magistrat eines jeden Orts das beste bey der Sache thun/ die Leute anders und besser zu disponiren: Dann/ weil es an sich selbst zwar eine sehr gute/ bey vielen aber eine neue/ übelgehörte/ und unannehmliche Sache ist/ mag man ihme Anfangs eine geringe Mühe nicht verdriessen lassen/ die Leute dazu zu persuadiren und zubewegen.

Vornemlich sollẽ die Pfarrherrn uñ Prediger jeder Orten die Sache zu erst recht einnehmen und wohl erwegen; und wann sie befinden/ daß sie zu Gottes Ehre/ und Beförderung deß gemeinen Nutzen gereichet/ dieselbe ihren Gemeinden bey allen Gelegenheiten vortragen/ sie darzu vermahnen/ und dabey zuverstehen gebẽ/ daß ein jedweder von Gottes und seines Gewissens wegen schuldig und verpflichtet sey/ dieselbe seinem Vermögen nach befördern zuhelffen: Sie könnten auch derselben in den gemeinen Gebeten mit gedencken; ebener massen/ wie im Königreich Schweden geschehen; da ein absonderlich Gebetlein zu diesem Behuff gestellet/ und nach dem Predigten verlesen werden.

Ferner zu Vermeidung unrichtiger weitläufftigkeit und confusion so vieler unterschiedenen Nahmen/ in der Compagnie matricul oder Buche; so können in einer jeden grossen Stadt absonderliche matriculen oder Bücher gehalten werden; Es kan auch wohl eine jede Zunfft ihr besonder Buch haben/ da sie ihre Leute hinein verzeichnen; welche nachmals nur unter einen Titul oder Nahmen in das General-Buch der Compagnie können gebracht werden: Daraus dann noch ein Vortheil erwächst; daß nemlich/ wann die Austheilung des Gewinstes geschiehet/ nicht ein jedweder absonderlich von nöthen hat/ den Verwaltern der Compagnie nachzulauffen; sondern kan dieselbe bey seinem Magistrat oder Zunfftmeister findẽ.

Dieweil auch unter diesem Werck eine allgemeine Wohlfahrt/ und derer sich jedermänniglich/ niemand ausgeschlossen/ zuerfreuen haben kan/ gesuchet wird; als sollen/ so wol kleine als grosse Summen eingenommen werden: Und können dannenhero die Schultzen oder Pfarrer auff den Dörffern die Einzeichnung verrichten/ nöthige Register darüber halten/ und die gantze Summa in gesamt unter einen Titul in die näheste Stadt einbringen: Die es nachmals ferner in dieselbe Stadt/ darinnen ihre Kammer seyn soll/ und also in solcher Kammer Buch einliefern wird; So kan alsdann die Ausgabe deß Profits wiederum an solche Stadt oder Dorff/ gleicher massen in einer Summa/ gethan werden.

So aber jemand/ der eine ziemliche Summa einzeichnen würde/ den General-Büchern d' Compagnie mit Nahmen einverleibet seyn wolte/ deme soll dasselbe nicht verweigert werden.

Wann die Außtheilung deß Gewins gehalten werden soll/ soll männiglich durch Anschlagung öffentlicher Billeten kundt gemachet werden/ wie viel von hundert gefallen/ und welchen Tag solches geschehen solle; damit also niemandt verkürtzt oder vervortheilet werden könne.

Die jenigen/ so die Particular Register der Einzeichnung und Austheilung in Städten und Dörffern halten/ sollen besoldet werden/ nach dem die Principal participantem für billich erachten mögen.

Wann der Tag der Einzeichnung verflossen/ soll mann fortfahren in Erwehlung der Verwalter/ nach Verfassung deß Privilegii: Alle Communen nun/ oder andere particulier-Leute/ so einbringen 500. Reichsthaler/ sollen Macht ha-haben eine Person abzuordnen; ihrentwegen solcher Wahl beyzuwohnen: Wie auch gleichsfals/ zu Ende deß Jahres/ der General-Rechnung.

Die Städte / die so hoch mit ihren Capital nicht kommen / daß sie ihre eigene Kammer haben können / sollen sich zu andern Städten fügen mögen; und entweder mit ihnen zusammen eine gewisse Kam̃er / zu gleichen theilen / nach proportion anstellen / oder dieselbe einer um den andern in ihrem Gebiet haben: Auch nach Gelegenheit ihres Capitals, auff 50000. Reichsthaler / einen oder zween Verwalter verordnen mögen: Doch aber also / daß im Fall sie auff gedachte 50000. Reichsthaler zweene setzen / die beyde mehr nicht / als eines ordinari-Soldt zu empfangen haben: Es were dann / daß solche Kammer sothane zween Verwalter / auff ihre particular-Kosten höher besolden wolte. Dofern aber solche Städte / in gesammt / 150000. Reichsthaler zusammen bringen / mögen sie auch ihre Kammer / wo sie es rathsam erachten möchten / inhalts deß Privilegii formiren.

So aber einige Länder oder Städte mehr Verwalter ihrem Antheil nach hätten / als sie zu der Handlung / so in ihren Städten getrieben werden könte / bedürfftig weren; die sollen Macht haben / etliche derselben in eine See-Stadt einzustellen / ihrentwegen daselbst zu handthieren: Dannes sich nicht wohl reimen wolte / daß jemand Verwalters gage einheben solte / und nichts darfür verrichten: Als zum Exempel: Es were ein Land oder Stadt / die hette einbracht 300000. Reichsthaler; dieselbe vermöchte nun innhalts deß Privilegii, sechs / oder respectivè zwölff Verwalter zu haben: So aber in ihrem Lande oder Stadt / es vielleicht etwa an der Helffte wohl genug seyn möchte / können sie die übrigen etwa in eine See-Stadt einsetzen / und daselbst eine besondere Kammer und Correspondentz halten. So aber eine See-Stadt nicht mehr auffbrächte / als 150000. Thaler / die soll nothwendig auff jede 50000. Thaler / zween Verwalter verordnen: Weil drey Verwalter zu wenig seyn wolten / eine Kam̃er in eine See-Stad gebührlich zu versehen.

Im Fall / wegen deß jetzigen Kriegswesens / die Kammern an etlichen Orten nicht könten auffgerichtet / noch der Handel wohl angestellet werden: So mögen die jenigen / die in solche Plätze sich gezeichnet haben / ihre Kammer auff eine Zeit lang / an einen andern bequemen Ort verlegen; Und wann Gott eine gnädige Verenderung schicken möchte / dieselbe von da wieder weg / in ihre Stadt ꝛc. versetzẽ.

Ingleichen verstehet sich auch; wann eine Stadt die eine Kammer hat / von Feinden erobert werdẽ möchte / (welches Gott gnädig verhüte) daß sie dieselbe nachmals in vorigen Standt bringen möge; so bald durch Friedens tractation oder auff andere Weise die Sadt wiederum erlediget würde: In massen dann auch der Schade / so ihr also zugefüget worden seyn möchte / nicht ihre Cassa allein / sondern der gantzen Company betrifft.

Wann diese Wahl der Verwalter vollendet / so sollen die Haupt-participanten, mit den Verwaltern / jeder Orden / zusammen kommen / und Rath untereinander halten / auch gewisse Tage in der Wochen bestimmen / in welchen die Verwalter allzeit ihre gewöhnliche Zusammenkunfften halten sollen; und mit einander rathschlagen und erwegen / auch eines gewissen Schlusses sich vereinigen / was sie ihres Theils der Company zum besten / auff der instehenden General-Versamlung zu proponiren und vorzutragen haben: Was nemlich für Handlungen bey ihnen fallen; was für Handwercke am meisten im schwang / und ferner anzurichten weren; was für fremde Güter am meisten / ihrer Oerter / verlöset und verhandelt werden könten. Die See-Sädte auch sollen einen Uberschlag machen / was für Schiffe bey ihnen können gebauet werden; wie viel / und was für Art Holtz / und andere Zugehörungen darzu verhanden ꝛc.

Wann solches gnugsam verrichtet / soll mann aller Orten gewisse Personen abordnen / so auff die General-Versamlung erscheinen: mit vollkommener instruction von allem deme / so oben vermeldet: Damit allda also ein jeder das seine gnugsam vorbringen / und ins gemein eine gute und gewisse resolution gefasset werden könne.

Und

Und weil Teutschland nunmehr mit in diesem Werck begriffen wird / so kan man sich auch eines gewissen Orts besinnen und vereinigen / wo die bequemeste Gelegenheit seyn möchte / gedachte General-Versamlung / zu diesem erstenmahle / anzustellen: Welches man auch bey Zeiten überall außschreiben und kund machen soll; So aber zugehen und geschehen soll ohn allem præjudicio, und Nachtheil dessen / so das Privilegium sonst mitbringet.

Und weil in dem Privilegio versehen / daß eine iede Cammer einen Verwalter stellen mag / in die Cammer zu Gothenburg; so werden dergleichen grosse und General-Versamlungen / sonsten nicht vielmehr von nöthen seyn / sondern die ferne abgelegene Cammern / werden ihre Meinungen auff die außgeschriebene Puncten / ihren Abgeordneten nacher Gothenburg / oder in eine andere See-Stadt / da alsdann solche General-Versamlung angestellet seyn möchte / einschicken.

Was die Überschrifft oder Vorrede / in den Büchern / memorialien oder Registern / darunter man sich einzeichnen soll / belanget / wird darzu keiner sonderbahren Weitläufftigkeit oder eigentlichen Abfassung von nöthen seyn; Und kan man sie etwa auff folgende Weise stellen:

Wir Unterschriebene / sind in Gottes Nahmen zu frieden / und geloben / in Krafft dieses / auffzubringen und in die neue Süder-Compagnie einzulegen eine gewisse Summa Geldes; als ein ieder hierunter verzeichnen wird / und zwar in den vier nachfolgenden Jahren / alle Jahr nemlich einen vierdten Theil; und solches in Ansehung des Privilegii, so S. K. M. von Schweden selbiger Compagnie allergnädigst verliehen.

Die Einzeichnung an sich selbst / kan etwan in dergleichen Form geschehen.

Ich N. N. gelobe zu dieser Compagnie / und zwar in diese oder jene Cammer etc. einzubringen eine Summa von so oder so viel etc.

Daferne aber iemand noch nicht alsbald sich erklären wolte / in welche Cammer er sein Geld zuhaben begehret / kan er solches biß auff die letzt versparen.

So iemand für andere gute Freunde und zugleich für sich selbst einzeichnen will / oder nicht gerne sehen möchte / daß iederman wisse wie viel Geldes er herein einleget / der kan also schreiben: Ich N. N. und meine Consorten verheissen solche und solche Summa etc. Oder: Ich gelobe für / A. A. so viel; für B. B. so viel etc.

So aber einer oder der ander gar etwan Bedencken haben möchte / seinen Nahmen in dieser Compagnie bekandt zumachen / der kan durch iemand anders / deme er so viel trauet / sich einzeichnen / und nachmals / wann ihme etwan solches alles gelegen seyn möchte / dasselbe auff seinen Namen abschreiben und anzeichnen lassen.

A.

OCTROY

Und

PRIVILEGIUM,

So der Allerdurchläuchtigste / Großmächtigste Fürst und Herr / Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS,

Der Schweden / Gothen und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland etc.

Der im Königreich Schweden jüngsthin auffgerichteten Süder-Compagnie allergnädigst gegeben und verliehen.

Stockholm / gedruckt bey Ignatio Meurern / Im Jahr 1626.

Ir Gustav Adolph von Gottes Gnaden/ der Schweden/Gothen und Wenden König/Groß-Fürß in Finnland/Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr über Ingermanland ꝛc. Thun hiermit kund iedermänniglichen/daß wir zu unsers Reichs/und unserer Unterthanen Wohlfarth und Gedeyen sehr dienstlich und nothdürfftig befinden/ daß die Kauffhandlung/ Nahrung und See-Schiffarth/in unsern Reich uñ Ländern wachse/zunehme/ und durch alle behörliche Mittel verbessert werde. Wann wir dann/ von glaubwürdigen erfahrnen Leuthen/ guten Unterricht und Nachweisung uberkommen/wie in Africa, Asia, America, und Magellanica, od' Terra Australi, sehr viel reiche Länder uñ Insulen vorhanden/deren etliche von einem wohlgepolicirten Volcke/etliche von Heydnischen wilden Menschen bewohnet werden/andere aber noch unbewohnet/und die auch zum Theil nicht vollkom̃lich entdeckt seyn/und daß aus sothanen Oertern/nicht allein ein sehr grosser Kauffhandel getrieben werden könte/sondern auch die Hoffnung were/ daß durch Fortsetzung der Commercien, bemelte Völcker zu mehrer Policey/und zu unser wahren Christlichen Religion leicht gebracht werden könten: So haben wir solches alles bey uns reifflich erwogen/ und trachten derowegen darnach/ welcher Gestalt/ unsere Länder nechst der Fortpflantzung des H. Evangelii/und prosperität unserer Unterthanen/ durch fernere Offenbahrung des Kauffhandels/und der Seefarth an gemelte Oerter/zum höchsten und zuträglichsten mögen verbessert und vermehret werden. Lassen uns hierzu desto mehr bewegen/daß wir vernehmen/wie unsere getreue Unterthanen/ sambt vielen Kauffleuthen und Eingesessenen/gantz sehr geneiget seyn/diese Sache zubefördern/in deme sie darzu ziemliche gute Summen einzulegen gar willig. Derohalben nun/so haben wir aus wohlbedachtem Rath/ freyen Willen/ hochwichtigen und beweglichen Ursachen/ gut befunden/wollen auch und begehren es/daß die Handlung und Seefarth auff die Länder Africa, Asia, America, und Magellanica, hernach beschriebener Maaß soll angefangen und getrieben werden/ vermittelst einer vereinigten Macht von unser Länder Eingesessenen/und den jenigen/die sich diesem Werck associiren und beypflichtig machen wollen. Und zu dem Ende nun soll auffgerichtet werden eine General-Compagnie/welcher wir aus sonderlichen Gnaden die Hand bieten/ und mit unser Hülff und Beystand verstärcken wollen/ versehende und fundirende dieselbige mit nachfolgenden Privilegien.

I. Zum ersten/soll innerhalb zwölff folgenden Jahren/niemand von unsern Unterthanen/oder Eingesessenen unserer Lande/ anders als im Nahmen und von wegen dieser Compagnie fahren oder handeln fürüber die Straß von Gibraltar, Südewerts/ in den Ländern/Africa, Asia, America, Magellanica, oder Terra Australi, gerechnet die Cüsten von America, auff gleiche Höhe/von bemelter Straß/liegende auff 35. Graden/so auch nicht/auff einiges Land oder Insel so zwischen Africa und America auff gleicher Höhe gelegen/bey Verlust der Schiff und Güter/ aller der jenigen/ die sich bemühen und unterstehen solten/ allda zuhandeln ohne unsere und der Compagnie Verlaubung. Und sollen die Reeders solcher Schiffe/ so etwan der Oerter gehandelt haben möchten/darüber zu Rede gesetzet werden. Und wir wollen wieder die jenige/so dißfals mißgethan/verfahren/als gegen Ubertreter und Verächter unser Gebot und Ordnung/iedoch hierin unbegriffen unsere Orlogs-Schiffe/die wir der Oerter senden möchten/weil die keine Handlung daselbst treiben sollen.

II. Diese Vereinigung soll ihren Anfang nehmen/ auff den 1. Maji des Jahrs nach Christi Geburt 1627. und soll wehren 12. nacheinander folgende Jahre/und soll in wehrender Zeit keiner befugt seyn/seine eingelegte Summa heraus zunehmen/ so sollen auch keine neue Participanten eingenommen werden. Wann aber nach verflossenen 12. Jahren/ die Participanten gut befinden würden/ die Zeit des Privilegii zuverlängern: Als geloben wir solche Verlängerung ihnen nachzugeben/ und zuverleyhen in solcher Manier/als wir es gut befinden können.

III. Alle Jahr soll Rechnung gehalten werden/ bey welcher die Participanten, so tausend Thaler eingelegt/ sich jedesmahls finden mögen. Und soll alle sechs Jahr/ ein general Schluß von Rechnung gemacht/ und eine neue Rechnung angefangen werden. Dann da es sich zutrüge/ (das Gott gnädiglich abwenden wolle) daß die profiten so groß etwa nicht seyn möchten/ oder daß der anstehende Gewinn sich also anliesse/ daß die Participanten bey den meisten Stimmen gut fünden diese Compagnie nicht länger zu continuiren, soll dieselbige alsdann gescheiden werden/ und liegen bleiben.

IV. Und damit die Gelder/ so hierzu fürnemlich nöthig/ desto bequemer gesamlet werden/ soll durch anschlagung offener patenten jederman kundt gethan werden/ daß die Landsassen zwischen dieses/ und den ersten Martij/ und die über See/ biß auff den ersten nechstkommenden Maij/ und nicht länger/ Zeit haben sollen in diese Compagnie zutreten/ es sey gleich für kleine oder grosse Summen. Welche Gelder sollen auffgebracht werden innerhalb vier Jahren/ nemlichen/ alle Jahr der vierdte Theil der Summen/ so ein jeder verschrieben hat.

V. Wann die Zeit des einschreibens verflossen/ soll verfahren werden zur erwehlung der Verwaltere/ und sollen so viel Verwaltere gekohren werden/ als vielmahl hundert tausend Thaler gezeichnet seyn/ es were dann/ daß jemandt/ der hundert tausend Thaler einlegen thete/ über solche Summa zween Verwalter stellen wolte/ dann solchem soll dasselbe frey stehen/ jedoch mit dieser Bedingung/ daß sie alle beyde/ nur eine Besoldung/ als ein Verwalter/ empfangen sollen.

VI. Die Verwalter/ sollen erwehlet werden/ von den gemeinen Participanten, durch die meisten Stimmen. Es soll aber niemand bey sothaner Wahl einige Stimme haben/ er habe dann eingeschrieben tausend Thaler. Und soll niemandt/ zum Verwalter erkohren werden/ als der für sich selbsten verschrieben zwey tausend Thaler/ welche Summa aber/ die Verwalter/ so lang ihr Ampt weret/ nicht verhandeln noch anderer gestalt vereussern sollen.

VII. Die ersten Verwalter sollen dienen die Zeit der sechs nach einander folgenden Jahre/ und ablauffung derselbigen/ alle sämptlich ihres Diensts erlassen seyn/ und sollen alsdann von den abgehenden Verwaltern/ die zwey dritte Theile von neuem gewehlet werden/ und das restirende dritte theil aus den Häupt participanten. Welche Ordnung also nach den verflossenen sechs Ersten Jahren soll gehalten werden von zwey Jahren/ zu zwey Jahren/ biß zum ende der Zeit dises Privilegij.

VIII. Alle Länder/ Stätde und Compagnien oder privat Personen/ so wol außheimische als eingesessene/ so da einbringen eine Summa von hundert tausendt Thalern/ sollen macht haben einen Verwalter zu bestellen/ zu welchem Ende jedwedere Nation einen besondern contract Brieff haben mag/ damit sie ihr gelde/ denen sie vertrauen/ in die hände geben können. Gleich auch ein jeder/ im einschreiben außdrücklich setzen mag/ bey welcher Nation er halten und sein Geldt einlegen will. Und sollen die außländer/ die in unserm Königreich wohnen wollen/ und in diese Compagnie einlegen 25000. Thaler/ geniessen völliges Bürgerrecht/ an den örtern da sie sich setzen wollen (so fern sie keine Bürgerliche Nahrung treiben/) und befreyet seyn von allen Schatzungen. Sie mögen auch frey und unverhindert/ hinwiederum von hinnen reysen/ wann es ihnen gelegen fallen möchte/ ohne einigen abzug/ oder bezahlung für ihr auffbrechen und von hinnen ziehen. Wie auch gleichsfals nach ihrem Todt/ ihre Erben/ oder denen sie sich durch testamente/ ihre Güter vermachen wollen/ macht haben sollen/ alles was sie dißfals geerbet/ zuverkauffen/ und hinweg zuführen/ ohne einigen entgelt oder Abzugpfenning.

IX. Die Verwalter sollen sein von gleicher Macht und autorität, sonder ansehen einiges Ampts/ oder dignität, die sie ausser dieser Compagnie etwan haben und bedienen möchten/ sie seyn auch gleich dazu gestelt und geordnet/ von wem sie wollen. Sollen aber ordentlicher und solennischer Weise schweren/ daß sie sich in ihrem dienst getreulich verhalten/ keinem Participanten mehr als dem andern zugethan seyn/ sondern in allem Rechte und billiche Gleichheit halten/ der Compagnie Vortheil und Nutz in allen dingen bestes fleisses suchen/ und dero schaden nach müglichkeit verhüten und abwenden wollen. Sie sollen auch gleichsfals/ in werender zeit ihrer Verwaltung/ keine Wahren oder Kauffmanschafften aus der Compagnie ansich kauffen/ noch der Compagnie verkauffen/ und solches nicht offenbahrlich oder directè noch heimlich oder indirectè.

X. Die Verwalter sollen zu ihrer Besoldung haben/ tausend Thaler jährlich provision.

XI. Wann die Verwalter der Compagnie halben reisen/ sollen sie zu täglicher Zehrung haben sechs Marck Schwedisch/ungerechnet/was Pferde / Wagen/ oder andere Fuhrkosten austragen möchten.

XII. Die Buchhalter/Cassirer und Cammerbotten sollen gelohnet werden aus der Compagnie Kasten/und sollen die Verwalter aus einer ieden Cammer für ihre Cassirer und Diener insonderheit antworten.

XIII. Wann es sich begebe/daß in der einen oder andern Cammer/ein Verwalter in einen solchen Zustand geriethe / daß er dem jenigen so ihm vertrauet worden / mit rechter Verwaltung nicht nachkommen könte/und darinnenhero einiger Schaden verursachet würde/soll solcher Schade die Cammer angehen/darunter er gesetzt/ oder die jenigen so einen solchen Verwalter für sich selbsten gestellet haben. Derowegen sollen die Gelder/so die Verwalter in die Compagnie eingelegt/ dafür hafftende bleiben. Welches auch gelten soll bey allen Participanten, so der Compagnie schuldig werden möchten: Und soll also gehalten werden/gleichsam die eingelegte Gelder von Anfang durch Gegenrechnung weren annullirt oder zu nicht worden.

XIV. Die Personen und Güter der Verwalter sollen frey seyn für allen Arrest/ so viel die Compagnie ins gemein angehet. Wann aber iemand/ ausser dem von ihnen was zufordern hätte/das mag er für dem ordinari Richter verfolgen.

XV. Es sollen auch die Gelder/welche hierein gelegt werden/frey seyn für aller confiscation,und mögen keines weges verfallen. Ja wann es sich gleich zutrüge/ daß wir/(dafür uns Gott gnädiglich bewahren wolle) mit einigen König / Fürsten / Republic, oder Commun zerfielen und in Krieg geriethen/ so sollen nichts desto minder die Unterthanen unsers Gegentheils/ so in diese Compagnie eingelegt / ihr Capital und Einkunfften davon/frey und ungehindert/wie unsere Unterthanen und Eingesessene/ auch andere Participanten vollkömlichen geniessen / gleichsam wir keinen Krieg mit ihren Oberherren hätten.

XVI. Wann etwan Städte sich finden/ die Gelegenheit zur Seefarth oder Kauffmanschafft hätten/und einbrechten eine Summa von dreymahl hundert tausend Thaler / die sollen eine Cammer-Ordnung / und Außrüstung haben / pro rato ihres eingebrachten Capitals.

XVII. Es soll auch unterschiedenen Ländern/un Städten frey stehen/ ihre Capital zusammen zubringen/auch eine Cammer und Außrüstung zuhaben / in absonderlich vertheilten Oertern/so viel sie Einleger unter sich können erlangen. Allein die extraordinari Unkosten gehen die Städte / welche die Nutzbarkeiten davon haben / und nicht die Compagnie an.

XVIII. Alle Schiffe sollen im Außfahren sich versamlen zu Gothenburg/ und aus solchen Hafen zusammen außsiegeln/nach verrichteter Reise da wiederumb anlenden/und die Wahren/so des Orts zuverkauffen oder zuverschicken gut befunden worden/ ausladen. Hernach so sollen die Schiff wieder an den Ort sich wenden/ von dannen sie geladen oder ausgefahren seyn/dafern Wind und Wetter solches zulassen/und es ohne sonderliche Gefahr der Compagnie wird geschehen können.

XIX. Wann eine oder die andere Cammer etwas von Kauffmanns-Wahren bekommen und übrig hette/und die andern Cammern dessen mangelten/ soll solche wolversehene Cammer/der Unprovidirten/auff vorbeschehenes Begehren / auszuhelffen / auch wenn dasselbige veräussert were/mehr zusenden schuldig seyn.

XX. Nach beschehener Wahl der Verwalter/und die Anstellung der Cassiern sollen in ieder Cammer Haupt-Participanten geordnet werden / so viel die Participanten gut finden. Diese sollen gehalten seyn die Rechnungen täglich zuübersehen/und mit den Verwaltern/von allen hochwichtigen Sachen / als der Continuation oder Endung der Compagnie/wann die Außtheilung der Einkommen fürzunehmẽ/

und

und dergleichen Dingē rathschlagen uñ schliessen. Und soll in Erwehlung d' Haupt-participanten Verwaltere/ Commissarien, Officirer, Schiffer/ Steuerleut/ und anderer/ die man zum Dienst der Company von nöthen/ allzeit gute Achtung gegeben werden/ damit fürnemlich die jenigen/ so mit eingelegt/ für allen andern befördert werden/ wann sie mit andern/ die nicht eingelegt/ in Geschickligkeit gleich gefunden werden.

XXI. Die Kammern sollen Macht haben/ bey Verwechselung/ einen Verwalter in eine ander Kammer zusetzen/ und sollen fürnemlich in alle andere Kammern verpflichtet seyn/ einen Verwalter zu Gothenburgk zu haben. Und sollen eine Cammer der andern/ ihre Rechnung auff längst/ innerhalb zwey Monden/ nach Ablauffung der Schiffe/ damit mann wissen könne/ was die Ausrüstung der Schiffe/ samt den eingeladenen Gütern gekostet habe/ auch alle drey Monden die Summa dessen/ so jede Kammer verkaufft habe/ richtig einschicken.

XXII. So offt es nöthig seyn wird/ eine Zusammenkunfft der Cammern zuverschreiben/ und zuberathschlagen von aussendung der Schiffe/ wie/ und wie viel man ausrüsten solle/ wo die angekommene Güter/ und wie hoch zuverkauffen/ wie die Rechnungen zu thun und auffzunehmen/ und dergleichen Sachen: So soll solches geschehen/ die erste Jahre bey der Cammer/ die das gröste Capital hat/ uñ die andern in proportion übertrifft/ und hernacher bey den andern Cammern die minder eingebracht.

XXIII. Aus allen Cammern/ sollen zwölff Verwalter/ auff der Versamlung erscheinen/ da wir die dreyzehende Stimme unserthalben beyfügen wollen/ auff daß alle Sachen bey den meisten Stimmen abgehandelt werden mögen. Wozu dann eine jedweder Cammer soll ordnen/ so viel Personen/ als sie an Capital hat: Als nemlich so eine Cammer die Helffte einbrechte/ soll sie sechs Personen darzu ordnen: die das dritte Part/ Vier/ die das Vierdte Part/ Drey und die dz sechste Part/ Zweene: Und was also bey den meisten Stimmen beschlossen worden/ den jenigen sollen alle Cammern nachkommen/ und im geringsten nichts darwieder thun oder fürnehmen.

XXIV. Weiters haben wir diese Company privilegirt: Privilegiren auch dieselbige also hiemit/ daß sie von allen Wahren und Kauffmannschafften/ die sie in unser Königreich und Landen in uñ ausführet/ nicht mehr soll bezahlen/ dann Vier von hundert/ für Zoll: und wan die Vier von hundert einmahls bezahlt seyn beym ihm einkommen/ so mögen hernacher die Güter anderer Oerter verführet werden/ unser Zölle fürbey/ so offt und vielmahls als es nöthig seyn wird. Wie denn auch diese Company Macht haben soll/ zuverführen alle Kauffmanns Wahren/ die von andern in unsere Länder eingeführet seyn/ wenn der Zoll einmahl bezahlet/ oder innerhalb Landes erlegt ist/ ohne einige weitere Bezahlung/ jedoch in diesem Verstand/ daß die Company ihren Handel in grosso oder Stückweiß treiben/ uñ sich mit keinem Land-Handel/ zum Nachtheil unserer Bürger und Privilegien der Städte bemühen oder theilhafftig machen soll.

XXV. Uber das/ so nehmen wir die von dieser Company nun forthin in unsere Beschützung und Beschirmung/ versprechende/ dieselbigen zuerhalten/ und zuvertheidigen/ durch die Mittel unsers Reichs/ in ihren freyen Handel und Seefahrt/ wieder alle in gemein und einen jeden insonderheit/ so da dieser Company in ihren guten und löblichen Vornehmen/ zuwieder oder hinderlich seyn möchten. Und in Kriegs-Zufällen/ wollen wir ihr beystehen und Hülffleisten/ mit so viel Krieges Schiffen als ihre Nothdurfft erfordern wird/ und unsers Reichs Gelegenheit zulassen kan.

XXVI. Gestalt wir dann auff uns nehmen/ es sey in Friedens oder Kriegs-Zeiten/ die Forten und Vestungen der Oerter zubauen/ so wir gut befinden werdē/ zu Versicherung deß Handels und deß Volcks/ so übergeführet werden soll. Wollen auch solche Forten versehen/ mit Geschütz/ Munition und Krieges-Volck. Welches wir dann alles auff unsern Kostē thun und unterhalten wollen und soll die Company nicht schuldig seyn/ etwas darzu zugeben.

XXVII. Alle Beuten/ so bey dieser Company von See-Räubern oder andern

dern Feinden erobert werden möchten/ sollen seyn zu ihren Behelff und Beschützung ihres Handels/ und wollen weder wir/ noch unser Amiral, einiges Recht davan prætendirẽ. Wann aber solche Eroberung geschehe in beysein unserer Kriegs-Schiffe/ sollen solche Beuten getheilet werden/ theils zu unserm Behuff/ theils der Company, nach Billigkeit und Ansehung des Volcks/ welches bey solcher Eroberung gewesen.

XXVIII. Wir wollen auch keine Schiffe/ Geschütz/ Munition, Gelt/ Wahren oder Kauffmannschafften/ von dieser Company, zu unserm und unsers Reichs Diensten in keinerley Weise nehmen/ es geschehe dann mit freyer Bewilligung uñ vollkoñener Beliebung/ auch consens und Einhelligkeit/ der Haupt participanten, und Verwalter dieser Company.

XXIX. Diese Company soll Macht haben/ innerhalb vorgemelten Grentzen/ in unserm Nahmen/ mit dem Königen/ Fürsten und Communen, Völckern und Einwohnern der angedeuteten und außgedrückten Ländern/ Verbündtnüß uñ Verträge zumachen/ auch Städte/ Schantzen/ Schlösser und Vestungen zubauen/ fruchtbare/ bewohnte oder unbewohnte Oerter zubesetzen und mit Volck zuversehen/ und in Summa auffzurichten und zubefördern alles das jenige/ so zu unserm Dienst/ und der Company nutzen und frommen gereichen mag: doch also/ daß nichts feindliches angefangen oder vorgenommen werde/ gegen die Völcker und Einwohner der genanten Länder/ oder einige andere Nation aus Europa/ die in den bemelten Oertern Handlung oder Besatzung haben. Jngleichem auch nicht wieder die Unterthanen deß Königes in Hispanien/ sondern sollen vermeiden zuhandlen/ auff einige Oerter/ die unter den Gehorsam gedachtes Königes gebracht seyn/ es geschehe dann auff Zulas- und Bewilligung solcher Untersassen. Befehlen auch hiemit ausdrücklich/ daß niemand unserer Unterthanen sich soll unterstehen/ etwas zu thun oder fürzunehmen/ so diesem entgegen/ er wolle den gestrafft seyn von uns/ als ein Ubertreter unserer Gesetze/ und Zerstörer deß gemeinen Friedens.

XXX. Aber so diese Company, unter dem Schein guter Freundschafft betrogen/ oder sonst in einigerley Manier übel getractirt würde/ oder do jemandt sie durch Gewalt/ oder List/ in ihren freyen Handel wolte hindern oder vervortheilen. So geben wir derselben/ Krafft dieses/ völlige Macht und Befehl/ sich alles solchen Schadens durch bequeme Mittel völliglichen zuerholen/ und wieder die jenige/ so ihr ihren freyen Handel mit Gewalt auffhalten/ beschädigen oder hindern wollen/ als gegen Seeräuber/ und offenbare Feinde durch Straff und proceß als gegen Zerbrecher der gemeinen Ruhe und besten zuverfahren.

XXXI. Und damit wir desto mehr unsere grosse Gewogenheit dieser Company auff und fortkommen zubefördern in der That erweisen/ so versprechen wir einzulegen/ viermal hundert tausend Thaler Schwedisch/ den Thaler zu zwey und dreissig Rundstück gerechnet/ welche wir aber also/ auff Verlust/ und Gewin/ gleich andere Participanten, darein haben und halten wollen.

XXXII. Für alle welche Vortheil/ Beystand/ Freyheit und Privilegien, wir über den Zoll/ von vier pro cento, geniessen wollen/ den fünfften Theil/ von allem Goldt/ Silber/ Queck-Silber/ uñ andern Mineralien, die auß den Bergwercken gefallẽ möchtẽ/ uñ den Zehendẽ/ von den Früchtẽ der Landẽ: Jedoch hiemit unbegriffen/ die Wahren und Kauffmannschafften/ welche von dieser Company verhandelt werden; weniger gemüntzt oder ungemüntzt Goldt uñ Silber/ so die Cõpany in Bezahlung ihrer Kauffmannschafften empfangen/ welches alles frey einkommen soll/ und wollen weder ausser oder inner denen/ diese Company mit keinen andern Belastigungen/ Schatzungen oder Aufflagen beschweren.

XXXIII. Und demnach Wilhelm Wsselinx gebohren zu Antorff in Brabandt/ die meiste Zeit seines Lebens zugebracht hat/ in Nachforschung der Gelegenheiten obgemelter Länder: und er laut deß Gezeugnüs der Herrn Staden General,

ral, der vereinigten Provintzen, Printz Mauritzens von Uranien &c. löblicher Gedächtnis/ und unterschiedenen Historienschreibern der fürnehmste Angeber und Anfänger gewesen/ der in Hollandt angestalten West-Indischen Company/ und so wohl gedachten Herrn Staden guten Unterricht gethan/ als uns auch durch seine gute Anweisungen und Entdeckungen gros Begnügen gegeben/ mit Verpflichtung in solchem Dienst bey uns zuverharren/ und das jenige/ so ihm durch lange Erfahrung und Fleiß von diesen Werck bewust/ getreulich und auffrichtig zu offenbahren: Als haben wir/ ihm für solche seine bezeigte/ und ferners versprochene Dienste/ Mühe/ Arbeit und Unkosten zugelassen/ daß er haben und geniessen soll/ aus der Company, Ein von Tausendt/ von allen Wahren und Kauffmanschafften/ die von der Company sollen gekaufft/ gehandelt oder verhandelt werden/ so lang als an den Oertern die in diesem Privilegio ausgedruckt/ einiger Handel sein wird/ und soll die Company schuldig seyn/ solches Ein von Tausend/ ihm Wsselim seinen Gevollmächtigten/ Erben oder Erbnehmen/ Jährlich zubezahlen/ so bald die Rechnung/ von den erhandelten oder verhandelten Gütern/ gethan und auffgenommen seyn wird.

XXXIV. Wann diese Company nun in ihren vollen Gang/ und ausserlich kommen einige Besetzung oder Pflantzung und Einstellung unserer oder anderer Nationen, so zur Company gehören/ angestellet hat/ soll ein sonderlicher Raht aufgerichtet werden: Diesen wollen wir versehen/ mit gehörlichen Aembtern/ autitul, und instruction, damit derselbige Achtung habe/ auff die Handhabung der Justitz, Anstellung guter Gesetz und Ordnungen/ und fortsetzung des Kriegs/ damit auff solchen Fall/ derselbe rechtfertiglich angefangen/ vorsichtiglich geführet/ und verständiglich zu Ende gebracht werde. Solcher Rath soll auch rahtschlagen und schliessen wegen Annehmung eines Kriegs Volcks/ Bestellung der Gubernatorn, Ammtleute und Volck von Justitz, Bauung der Vestungen/ und Städte/ und wie allen Streitigkeiten und Beschwerden/ so unter dem Volck/ welches übergeführet wird/ und den Landsassen der dort seyts gelegenen Oerter/ wie auch zwischen ihnen und den Verwaltern/ oder die Cammern und die Participanten fürfallen möchten/ abgeholffen werde: Kurtzlich/ soll solcher Rath alle Sachen/ die den statum und Policey angehen/ in guter Obacht halten. Dann weil dieses alles ausser der Kauffleute profession ist/ als die mit den Kauff-Handel/ Ausrüstung der Schiffe/ Rechnung/ und Correspondentzen zu halten/ all zu viel zu thun haben/ und um obbemelte Sachen sich nicht bekümmern können/ soll ihnen selbige Last durch Anordnung eines solchen Raths abgenommen werden. Es soll aber sothaner Rath aus den principal Haupt participanten erkohren werden/ und sich mit dem Kauff-Handel/ Stellung der Commisen, Schiffer und Boß-Volcks/ oder andern Dienern der Company, gantz nicht bemühen. Sintemal dieses alles heimgestellet wird den Verwaltern/ welche uns/ und unserm Rath/ gantz fleissig und eylend sollen berichten/ was ihnen für Zeitung von aussen zukomt/ damit auff alles gute Anordnung gemacht werde. In bemelten Rath sollen alle Ding durch die meisten Stimmen beschlossen werden/ und soll ihre Zahl sein von so vielen Personen/ als wir gut finden werden/ und wollen sie auch mit gebührlichem Unterhalt versorgen.

XXXV. So etwan ein Fürst/ Gemeinde/ Land/ Stadt oder Gesellschafft/ einbrächten Fünffmahl hunderttausend Thaler/ die sollen einen Gevolmächtigten/ oder Residenten mögen stellen/ zu dem Ende/ daß er mit uns/ seiner Principaln halber/ bey aller Begebenheit tractiren und communiciren kan.

Und im Fall/ daß die Participanten hernachmals gut finden/ um noch andere Puncten die nicht hierin begriffen/ und der Company hülfflich und dienstlich seyn könten/ bey uns anzuhalten: So geloben wir ihnen solche zu vergönnen/ und mitzutheilen/ wann wir sehen werden/ daß sie unsers Reichs Wolfahrt nicht entgegen/ und dieser Company Vortheil bringen können.

XXXVII.

XXXVII. Diese Privilegien nun/ Freyheiten/ Vortheilen/ und Exemtionen, samt dem versprochenen Beystand/ in allen ihren Puncten und Articuln, haben wir offt besagter Company vergönnet/ gelobt und zugesagt; vergönnen/ verleihen und zusagen auch ihnen/ krafft dieses/ daß wir sie dessen allen friedlich/ und ohne einige Verhinderung geniessen lassen wollen. Ordnen auch und befehlen/ daß dieselbigen sollen von allen Beamten und Unterthanen unser Länder/ und Königreiche/ in acht gehabt und gehalten/ und dawieder im geringsten nichts/ weder directè noch indirectè gethan werden/ so wenig innerhalb als ausserhalb Landes mit Bedrauung und Setzung/ daß die Verbrecher als Beschädiger und Zerstörer der allgemeinen Wohlfahrt unsers Königreichs und Länder/ und Verächter unserer Gebot und Befehliche/ an Leib oder Gut/ nach Befindung ihres Verbrechens/ gestrafft werden sollen. Versprechen auch noch darzu/ daß wir die Company bey allem dem/ so dieses Privilegium in sich hält/ handhaben und schützen wollen/ in allen Friedens-Handlungen/ Verbündnüssen und Contracten, so geschehen möchten mit dem benachbarten Reichen/ Ländern und Republiquen: Wollen auch nichts thun oder handlen/ viel weniger andern zu thun oder zuhandlen gestatten/ daß einigerley Weise/ zum Nachtheil oder Verhinderung dieser Company sich anlassen möchte. Gebieten derohalben/ und befehlen gantz ernstlich und ausdrücklich/ allen Gubernatoren, Stadthaltern/ Ammtleuten/ Richtern/ Magistraten und Einwohnern unserer Reiche und Länder/ daß sie die offtbenente Company, und dero Verwalter/ dieses alles/ wie obsteht/ friedlich und ungehindert/ zu vollkömlichen effect dieses Privilegii, geniessen lassen; cassirende und annullirende hiermit alle Gegenreden und Verhindernus. Und damit nicht etwan jemand einige Unwissenheit fürwende/ so haben wir dieses Privilegium, welches mit unser eigner Hand unterschrieben/ und mit unsern Königlichen Insigel bekräfftiget worden/ in unsern Namen publiciren lassen. So geschehen auff unsern Königlichen Schloß Stockholm den 14. Junii, im Jahr nach unsers Seeligmachers Geburt 1626.

Gustavus Adolphus.

B.

AMPLIATIO

Oder

Erweiterung

Des

PRIVILEGII

So der Allerdurchläuchtigste/ Großmächtigste Fürst und Herr/ Herr

GUSTAVUS ADOLPHUS,

Der Schweden/ Gothen und Wenden König/ Groß-Fürst in Finnland/ Hertzog zu Ehesten und Carelen/ Herr zu Ingermannland/ rc.

Der neuen Australischen oder Süder-Compagnie durch Schweden und nunmehr auch Teutschland/ allergnädigst ertheilet und verliehen.

Gedruckt zu Heylbrunn/ bey Christoph Krausen. im Jahr 1633. Mense Aprili.

Von

On GOttes Gnaden / wir GUSTAVUS ADOLPHUS, der Schweden / Gothen und Wenden König / Groß-Fürst in Finnland / Hertzog zu Ehesten und Carelen / Herr zu Ingermanland / etc. Thun kundt hiemit offentlich / daß wir / zu unserer Unterthanen Wohlfahrt und Auffnehmen / im verflossenen 1626 Jahre / eine allgemeine Compagnie oder Gesellschafft / so ihre Schiffahrt und Handlung / vornemlich uff die gegen Mittag gelegene Oerter / anfangen und treiben möchte / nicht allein vergönnet / sondern auch dieselbe mit einem gantz herrlichen und kräfftigen Privilegio, wie solches allhier vor angedrückt / allergnädigst begnadiget und versehen haben.

Als nun dises fürtreffliche und hochnützliche Werck / zu welches beförderung und fortsetzung / viel Leuthe in unsern Landen allbereit grosse Summen zuerlegen / sich verpflichtet / auch solche gutes theils allbereit ausgezahlet / durch viel mächtige verhinderungen / insonderheit aber zu letzt / durch unsere Heerzüge in Preussen und Teutschland / die unsere Abwesenheit aus unserm Königreich verursacht haben / in etwas bißhero auffgehalten und verzögert worden; Wir aber daneben betrachtet / wie dieses herrliche und köstliche Werck zu gleich auch andern unsern in Teutschland erorberten Landen und Leuthen; und andern unsern Anverwandten / Freunden und Bundsgenossen / zu sonderbaren auffnehmen / zuvor aus bey diesen beschwerlichen Läufften / gereichen und gedeyen würde: So haben wir auch deswegen / noch zu klärerer bezeugung / unsers gantz geneigten und bereiten Willens / gegen gedachte unsere Verwandte / Freunde und Verbundene / nicht unterlassen wollen / denselbigen durch publicirung der Privilegien, so bemelte Compagnie von uns erlanget / des Wercks guten Grund zuverstehen zugeben; auff daß sie in ansehung der motiven, so uns bewogen / als nemlich Gottes Ehre; die Fortpflantzung des heiligen Evangelij; und der unfehlbare Nutz / zu eines jeden Vaterlands Auffwachsung und erhaltung / sich solcher statlichen Gelegenheit wol zugebrauch / ihnē höchst angelegen seyn ließen: zugleich aber auch Augenscheinlich befinden möchten / wie hertzlich gern wir aller / durch Verwantdnüß / Bündtnuß und Freundtschafft uns angehörigen / Wohlfahrt und Zunehmen befördert sehen thäten / und selbst auff und fort helffen wolten.

Derohalben nun / ist von uns / zu solchem Ende gantz rathsam und zuträglich erachtet worden / mehr erwehnte Privilegien, der obgedachten Compagnie zuvermehren und zuerweitern: und auff die maß andern / so zuvorhero keine Gemeinschafft daran gehabt oder erlangen können / die Thür zueröffnen / und sie gleich den unserigen mit einzunehmen und zubegnadigen: Gestalt wir dann solches auff nachfolgende Weise thun / und vollbracht haben wollen.

I. Und Erstlich zwar / wollen wir hiemit und in Krafft dieses / allen unsern in Teutschland eroberten Landen / auch allen den jenigen / so sich mit uns in neue / gewisse und absonderliche Verbündtnuß eingelassen / völlige Macht und Gewalt gnädigst verliehen haben / ihre eigene Cammern und Verwaltereyen / ausserhalb unsers Königreichs / in ihren eigenen Landen / oder wo sie es sonst ihnen am gelegensten erachten möchten / ihres gefallens anzurichten und zubestellen. Dofern aber auch andere (nemlich so zwar mit uns in Freundtschafft und Verwandtnuß aber nicht in Verbündnüß,) denen wir bereit in diese Compagnie mit einzutreten vergönnet / uñ nachmahlen hiermit vergönnen / gleichsfals ihre eigene Cammern bey dem Werck zuhaben willens weren / wollen sie solches an uns gelangen lassen / da es ihnen gestalten Sachen nach unverweigert seyn soll.

II. Daß in dem Privilegio im Ersten Articul / etliche gewisse Landtschafften specificiret werden / soll nicht die Meinung haben / als solte die Compagnie an einen oder andern Orth damit verbunden seyn; sondern soll deroselben nachmahl hiermit freye Macht und Gewalt gegeben seyn / Ihre Schiffahrten nach ihrem eignen Gutachten zurichten / auch ihre Handlungen zu Wasser und zu Land an Ort und Enden in der gantzen Welt anzustellen / da sie den besten Nutzen zuschaffen vermeinen möchte.

III. Die Zeit / so einem jedwedern vergönt seyn soll / in diese Compagnie einzutretten und seinen Nahmen und eine gewisse Summa Geldes einzuzeichnen/soll wehren biß auff den letzten Decembris dieses jetzt lauffenden 1633ten. Jahres und nicht länger: Da dann auch ein jedweder mit dem vierdtentheil seiner eingeschriebenen Summa gefast sein wird / und soll also diese Vereinigung nunmehr ihren Anfang nemen den 1. Januarij, des nach Christi Geburt 1634ten. Jahres/ und wehren zwölff nach einander folgende Jahre. In dem übrigen verbleibt es aller massen/wie im Privilegio Art. 2, &. 4. ausgedruckt.

IV. Da aber jemandt seine eingezeichnete gantze Summa zugleich mit ein ander in die Compagnie einbringen wolte/sollen ihme die übrigen drey Theil von der Compagnie gnugsam versichert / und biß zu verfliessung der im Privilegio ausgedruckten terminen gebührlich verzinset werden; nicht anderst / als ob er sein Gelt unter dessen anderweit auff interesse ausgeliehen hette.

V. Dabey wir zugleich männiglich kundt machen wollen/das wir ům richtiger Rechnung willen / den Schwedischen Thaler / als dessen in unserm Privilegio underschiedlich gedacht wirdt/in seinem alten valor / nemlich von vier Marck / derer sechs und ein halber auff einen Reichsthaler gehen/verstanden/die Rechnungen aber bey der Compagnie / jederzeit nach Reichsthalern gehalten haben wollen.

VI. Darbey wir aber hiemit ausdrücklich nachgeben / daß die jenigen Rechte und Privilegien, welche den Einbringern von hundert tausend Thalern Schwedisch/ im fünfften und achten Articul unsers Privilegii gnädigst verliehen worden/anjetzo auff 50000. Reichsthaler: und was in dem sechsten Articul/den Einlegeren tausend und zwey tausend Schwedischer Thaler/für Vorzug und Recht gegebē werden/anjetzo respectivè auff fünff hundert und tausend Reichsthaler: Und gleichsfahls was im 16. Articul/ auff drey hundert tausent Schwedische Thaler gesetzet/ anjetzo auff hundert und funffzig tausend Reichsthaler verstanden werden und gelten sollen. Daß aber in gedachtem 8. Articul/dē Einlegern fünff und zwantzig tausend Thaler Schwedisch / und anietzo in Krafft dieser unser concession, zwölff tausend und fünff hundert Reichsthaler/ verheissen worden / das volle Bürgerecht und befreyung von allen Schatzungen: Solches erweitern wir hiermit so fern / daß sie darbey ihres gefallens allerhand Bürgerliche Handthierungen ungehindert treiben mögen.

VII. Den Verwaltern soll/so offt sie in der Compagnie Geschäfften reisen/ungeachtet des 11. Articuls / zu ihrer Zehrung von den Cammern so viel gewilliget werden/ als sie jeder Orten nach Lands-gebrauch und gelegenheit benöthiget.

VIII. Ob auch zwar zur General Cammer und Versamlung aller Schiffe/ unsere Stadt Gothenburg im achtzehenden Articul unsers Privilegij benennet: So wollen und setzen wir doch hiemit / ob einige Nation oder Stadt were/die etwann ihre Cammer an der Nord oder Westsee hätte/und ihr dannenhero ungelegen fallen wolte/ihre Schiff nacher Gothenburg erst abzuschicken; daß derselben bey General Versamlung der Verwalter angezeigt werden soll/ welcher enden sie mit ihren Schiffen zu den andern stossen/ und sich mit ihnen versamlen können.

IX. So fern es sich /vermittels Göttlicher Verleyhung / zutragen möchte/ daß durch zuthun / vornemlich / der Teutschen Nationen mehr Cammern als zwölffe/ gerichtet werden solten/soll auch die zahl der Verwalter/ so auff die General Versamlungen / jnnhalts des drey und zwantzigsten Articuls / abzuschicken/nach beschaffenheit des Capitals einer jedwedern Cammer / erhöhet werden.

X. Ferner haben wir/ zu bezeugung unserer Königl. gnädigsten affection zu dieser Compagnie/den 24. Articul offt erwehnten unsers Privilegij, um ein mercklichesin Krafft dieses/ erweitern wollen: Erlassende deroselben hiemit/die ersten vier Jahr/den gewöhnlichen Zoll/in unsern Landen/von allen Gütern/so die Strasse von Gibraltar vorbey/ entweder von hinnen abgeführet/ oder von dorther zugeführet werden möchten: Jedoch daß hierinnen aller Unterschleiff / bey Verlust der Schiffe und Güter / vermeydet werde.

XI. In

XI. In den folgenden Jahren soll der Zoll nach Verfassung des 24. Articuls/ bezahlet werden/ iedesmahl zu der Zeit/ wann die General-Rechnungen / so wohl von eingekaufften als verkaufften Gütern abgeleget werden.

XII. Welcher Zoll zwischen uns / und allen participirenden Fürsten / Ständen und Städten/ denen das regale der Zölle sonsten zukömpt / und so dieses Privilegium ihnen mit belieben lässet/ auch selbiges annehmen und approbiren / und keinen fernern Zoll von der Compagnie begehren können / der Gestalt getheilet werden soll: Daß wir darvon zwey Drittheil überkommen/ daß übrige Drittheil aber / bleibet besagten Fürsten und Städten/ nach proportion ihres eingebrachten Capitals : So an sich selbsten zuverstehen/ daß dieses ohne Abbruch zugehen müsse / ihrer zuvor gehabten ordentlichen Zoll-Gerechtigkeit/ ausser denen Wahren und Sachen/ so der Compagnie zuständig.

XIII. Diejenigen Fürsten/ Städte und Communen / so in diese Compagnie einbringen werden/ zweyhundert und funffzig tausend Reichsthaler/ sollen / an stat des Residenten, der ihnen im fünff und dreyssigsten Articul zugelassen / Macht haben / einen Assessorn einzustellen in den Rath/ welcher / nach Form des vier und dreyssigsten Articuls/ soll auffgerichtet werden.

XIV. Und damit wir diese unsere Erweiterung und Erklärung / unserer hiebevor von der Compagnie ertheilten Gerechtigkeiten und Freyheiten / desto kräfftiger bestetigen und bekräfftigen/ so erhöhen wir hiemit die von uns vor diesem versprochene Summa von 400000. Schwedischen Thalern/ auff 400000. Reichsthaler / darvon wir nicht weniger als andere participanten, gleichen Verlust und Gewinn tragen/ und erwarten wollen.

Welche Erleuchterung und Erweiterung unsers Privilegii wir nicht weniger/ als alle die Freyheiten/ Vortheil und immunitäten vorhergesetztes Privilegii, offtgedachter Compagnie vergönnet/ gelobet und zugesaget/ auch hiemit Krafft dieses/ auff beste Form und Weise vergönnen / und allermassen offtgedachtem unserm Privilegio gleich/ bestetigen und beschliessen. Actum Nürnberg/ den 16. October. im Jahr Christi 1632.

Ob zwar diese allhie gesetzte Erklärung und Erweiterung/ der vorgegebenen Privilegien/ von S. Königl. Majest. Aller-Glorwürdigsten Andenckens/ unter den vielfältigen und ungläublichen Kriegs-Verrichtungen/ nicht hat können unterschrieben werden: So kan ich doch/ Krafft meiner Pflicht / und in guter eigentlicher Wissenschafft/ gar wohl bezeugen / daß dieses S. Königl. Majest. höchstes Begehren / und völliger Wille gewesen : Derowegen dann ich / vermittelst habender Gewalt von der Cron Schweden/ als Gevollmächtigter Legatus in Teutschland/ dieses mit eigenen Händen unterschrieben und versiegeln lassen/ so geschehen zu Heilbrunn/ den 10. Aprilis Anno M. DC. XXXIII.

Axel Ochsenstierna.

L.S.

aaa ij Durch-

Urchläuchtigster/ Hochgebohrner Churfürst rc. Gnädigster Herr. Eur. Churf. Durchl. bey dieser angetretenen der hohen Churfürstl. Regierung/ können wir auff unser sämbtlichen Kauff- und Handels-Leuten Anhalten und Erinnerung/ in schuldiger Gebühr und unterthänigst an und vorzutragen keinen Umgang haben. Inmassen deroselben/ Zweiffels frey/ vorhin allbereits wohl vorkommen und wissend seyn wird/ wie daß ümb Abstellung unter andern auch in und bey den Leipziger Jahrmärckten in an. 1641. de novo angelegter Acciß-Steuer/ bey höchst-gedachter Ihr Churfürstl. Durchl. Christ-seligsten Andenckens/ zwar vielfältig und gantz beweglich angehalten/ biß dahin aber ausser dilatorischer Antwort/ und weiter selber Sachen Außstellung nichts erhalten worden.

Churf. Unterthanen Interesse/ daß die Accisen abgestellet werden.

Wann nun gleichwohl Eur. Churfürstl. Durchl. Lande und gesamten Churfürstl. Unterthanen weniger nicht/ als denen aus den Reichs- und teutschen Hansee-Städten dahin handelenden/ zum allerhöhesten daran gelegen / daß sothanen Beschwerden dermahlen grund- und völlig abgeholffen/ und hingegen denen Commerciis zu da bevorigen Flor und Wohlstand wieder verholffen werden.

So haben deroselben/ sothane selber Sachen Bewandtnüß/ bey gegenwärtiger occasion in geziemender Observantz/ unvermeidentlich vortragen uñ eröffnen müssen.

I. Freyheit der Messen und Jahrmärckte.

Und zwar anfänglich/ ist Ew. Chufürstl. Durchl. ohne besonders unser Anerinnern/ guter massen wissend und bekand/ was es ümb die Freyheit der Messen und Jahrmärckte ins gemein für eine Beschaffenheit habe/ daß nemlich denen Ab- und Zureisenden nicht allein auff den hin und herreißen für gewaltsame Abnahm/ Raub- und Plünderung sicherer Schutz und Schirm geleistet/ sondern auch selber Personen und Güter in loco und sonst allenthalben von allen wiederrechtlichen exactionen und beschwerlichen Neuerungen durchaus frey und unmolestiret verblieben und gelassen. Und in Summa all das jenige/ was zu Abbruch und Schmelerung der Jahrmärckte gereichen möge/ allerding ein und abgestellet werden müste.

Inmassen dann selbige Zeit und Oerter eben darümb öffentliche freye Jahrmärckte genennet/ und dafür also gehalten werden. So gar/ daß auch sonst an sich ohne freye Güter uñ Personen selber Freyheit dennoch weniger nicht mit geniessen/ dannenhero von sich selbsten erfolget/ daß auch bey denen Leipziger Jahrmärckten/ nach selben allgemeinen Herkommen/ und darüber erlangten Privilegien, es billich ebenmässig also zuhalten/ oder ie wenigst bey dem jenigen Rechts wegen zulassen/ weswegen einiger Abgifft von alters hero vergünstiget und eingeführet/ oder aber nachgehendes per pactiones gutwillig hinc inde eingegangen und verabredet worden.

Insonderheit der Leipziger wegen der Imposten und Licenten.

Zumahlen eine sehr schlechte/ ja fast keine Freyheit were/ wann der Handelsmann zwar auff den Wege/ so gut müglich geschützet/ in loco aber mit allerhand Aufflagen wieder Recht und Herkommen/ exactiret und beschweret werden solte.

Immunitas in loco.

2. Copya Abschiedes und Vergleichs de an. 1618. Lit. A. Wegen Befreyung der Aufflagen.

Nun ist 2. aus Copeylich beygelegter höchstgedachter Ihrer Churfürstl. Durchl. Christ-seligen Andenckens/ Confirmation in an. 1618. außgefertiget und beygelegten Abschiedes und Vergleichs lit. A. offenbahr und am Tage/ daß wegen Verstärckung des Geleids/ ein benantes zuentrichten/ verabredet/ der Handelsmann hingegen von und mit übrigen und weitern Aufflagen und Erhöhung/ ins künfftige gesichert und entfreyet seyn und bleiben solle.

3. Vorhin schon Unkosten und Uffiage gnug in Leipzig.

Bey welchem Vergleiche dann 3. billich ümb so viel mehr zulassen/ weil daselbst bewilligtes/ sampt was der Stadt Leipzig/ (ausser und neben dem respective kostbahren und wohl einträglichen Hauß- Gewelb- und Keller Zinß/ wie auch andern vielfältigen Nutz- und Hebungen) ohn sonst ander Imposten/ Zollen und dergleichen abgifften/ noch weiters zuentrichten/ den handthierenden Kauffmann vorhin nur mehr als gar zu schwer drücket.

4. Land-Stände

Auch 4. wie/ mittelst Ihrer Churfürstl. Durchl. Land-Stände und Unterthanen/

außdrücklicher Verwilligung/diese Neuerung eingeführet/also noch viel weniger andere und Frembde/wieder Willen und auffgerichtete Contracte salvo nundinarum jure & libertate, darzu astringiret werden mögen.

und Unterthanen Impostien gehören nicht an Fremde.

Und daß 5. umb noch so viel weniger/weil die Zeit und Läuffte vorhin so schwer und gefährlich/daß die Wahren ohne besondern grossen Kosten/ Gefahr und Schaden/ nicht fort noch durchgebracht werden mögen. So gar / daß fast kein Jahr hingehet/ da nicht bald an diesem / bald an einem andern Ort grosser Unrath/ Raub /Mord/und andere Ungelegenheit vorgehen und gespüret werden solte/ ja gleichsam für ein besonder Glück und Ebentheur zuhalten / wann die Ab- und Zureißende mit ihren Gütern frey/ sicher und unmolestiret an ihren Ort gelangen mögen. Und selbe dahero alles übrigen Abganges umb soviel mehr billich zu überheben. 5.

Ohne dem grosse Unkosten und Gefahr wegen Fortbringung der Wahren.

Zumahl 6. beym wiedrigen/ daraus endlich anders nichts erfolgen könte / dann daß die Jahrmärckte/sambt Eur. Churfürstl. Durchl./wie auch der Stadt Leipzig/und dero gesamten übrigen Unterthanen dahero zuwachsender und zu gewartender alter und voriger Nutz darüber allgemach nicht allein abgehen und verliehren dürffte. In ebener massen es mit der Moscowitischen Handlung an der Ost-See / wie auch den Wein-Handel/Auff- und Abfuhr auff dem Rheinstrom/sambt vielfältigen andern Orten/Ländern/Städten und Ströhmen/ebenmässig also ergangen: In dem/ wegen eingeführten hohen Zollen/die Moscowitische Handlung von der Ost-See nicht allein weg/ und hingegen nacher Archangel transferiret/wie nichts weniger der Rheinstrom verlassen/ und dagegen andere Passe und Wege zur Abfuhr der Weine gesuchet und gefunden worden. Wie aber diß letztere zu remedirung die hohen Churfürstl. intressenten auff Ringerung der Zolle allbereits bedacht/und sich darüber zusammen gethan haben: Als ist hieneben bekandt / demnach auff geschehene remonstration die hohen Zolle an der Ost-See für ohngefehr 14. Jahren wieder abgeschaffet/daß darauff alsofort erfolget/ daß/ an statt vorhin nur etwa jährlich 2. oder 3. Schiffe selben Weges gebrauchet / und dahero nur etzliche wenig hundert an Zollen genossen / nach erfolgter selber remission und Ringerung/jährlich über 70. 80. und mehr Schiffe dahin gangen / und dadurch nachgehends mehr tausend / als vorhin hundert/ anselben/ob schon in so weit ultra decuplum geringerten Zollen/eingehoben worden. 6.

Jahrmärckte würden sonst nicht können bezogen und besuchet werden

Und solches nach Exempel der Moscowitischen Handlung/und Dieverirung des Rheinstroms Handlung / wegen dero uffgesetzten Zölle.

Nutz des remittireten Zolls und Imposten.

Zu welchen allem 7. ferner kömpt/daß/wie bey deren letztmahligen allgemeinen Friedens-Tractaten sorgfältigst dahin getrachtet / daß die Commercia zu bevorigen Flor und Wohlstande wieder gebracht werden mögen. Also dabey insonderheit beliebet und geschlossen/daß zu selber præjudiz contra jus & utilitatem publicam propriâ autoritate, occasione belli noviter eingeführte Zolle und andere dergleichen Imposten gäntzlich abgeschaffet werden solten. Dem zu Folge auch selber provitus, bey denen Nürmberg. executions-tractaten, in cistam restituendorũ expreſsè mitgebracht worden. 7.

Es fordert auch solches Instrumentum Pacis Universal.

Weil nun die mehrbesagte Acciß-Steuer occasione & respectu belli eingeführet / ausser dem / daß res ipsa solches offenbahrlich bezeiget / von höchstged. Ihrer Churfürstl. Durchl. Christ-seligsten Andenckens mittelst/dero an uns allerseits in an. 1641. den 9. April abgelassener schrifftlichen resolution expreſsè zugestanden und bekant/wie nichts weniger in dero am 30. Sept. an. 1651. publicirten Abmahnungs/ Patent in dem wiederholet und bestetiget/daß es mit der Niederlage / allerdings in dem Stande/wie es vor dem Kriege gewesen/wieder gerichtet werden solte.

So folget ja dahero unwiedersprechlich/ daß selbe neuerliche Aufflage und Beschwerdt/in Krafft allgemeines Frieden-Schlußes billich und mit allem Rechte wieder eingestellet und abzuschaffen sey. Umb so vielmehr 8. damit andere juxta illud, Regis ad exemplum, in simili nach zugehen und zu folgen / so viel mehr Ursach und Anlaß haben mögen. 8.

Damit andern hohen Potentaten keine böse Exempel gegeben werden.

Wie wir denn 9. der tröstlichen Hoffnung leben/Eur. Churfürstl. Durchl. diese Abschaffung dahin weiters außzustellen und zu verziehen nicht begehren werden / daß 9.

Und solches ohne Verzug.

Damit man nicht Ursache habe davon auff dē Reichs Tage zu gedencken.

etwan auff einen Reichs-Tage noch weiters davon gehandelt/ oder aber anberegter Disposition Instrum. Pacis indistinctè und über alle vorhero nach gegangen werden. Dann soviel das erste betrifft/ kön̄en wir nicht absehen/ zu was Ende von selben puncto noch etwan weiters was tractiret werden solte/ weil in und bey so klaren/ wohl und völlig beschlossenen Sachen etwa keines fernern Berathens noch Beredens bedürffe. So werden ja auch Eur. Churfürstl. Durchl. ietzt beregter maßen / viel lieber mit dero löblichen Exempel andern vorzugehen/ als zufolgen geneigt seyn / und also diese auff mehr besagtes Instrumentum Pacis in sensu pariter & verbis allerdinges quadrirende neuerliche Ufflage darümb weiters zu continuiren nicht begehren. Umb so viel weniger / weil nicht alle und iede / bevorab bey eines Theils Reichs-Städten befindliche Collecten, Mauten/ ümb Gelder/ oder ander dergleichen Bürgerliche Imposten derGestalt beschaffen/ daß in mehr besagten Instrum. Pacis dißfals cumulirte notæ und Umbstände auff selbe quadriren, und selbe dahero in diese Zahl oder Classen so eben nicht gezogen/ oder ja wenigst / wegen dergleichen illiquidorum, und worüber in tali si quod sit dubio, noch allererst absonderliche declaration oder rechtlichen Spruch ergehen oder erwarten werden müsse. Diese und dergleichen liquidissima nicht remoriret noch auffgehalten werden mögen.

Selbe auch nicht mit etzlicher Reichs-Städten Uffsagen compariren lassen.

Gleichwie wir nun an unsern wenigen Orte gerne sehen / auch unsere Consilia müglichst dahin richten werden / daß mit beyder Theile respectivè gnädigsten guten Contento bißhero frequentirte Leipziger Jahr-Märckte / von den unsrigen / nach wie vor/ weiters besuchet und also selbe Handlung bester Mögligkeit continuirt werden möchte.

Als ist und gelanget an Eur. Churfürstl. Durchl. unsere / für uns selbst / und im Nahmen der übrigen vereinigten teutschen Hansee-Städte / höchstgeflissene unterthänigste Bitte / daß sie obige berührte Motiven reifflich und wohl erwegen/ und solchen nach die gnädigste Versehung thun wolten/ damit die in An. 1641. eingeführte/ und mit eusserster ruin und Verderb der Commercien nunmehr in die 15. zu 16. Jahre exigirte Acciß-Steuer dermahleins gäntzlich hinwieder abgestellet / und es hingegen zu Leipzig und Naumburg in den Stand / wie selber biß An. 40. geruhiglich continuiret/ gesetzet und förders gelassen werden möge. Welches wir den allgemeinen Reichs herkommenen Frieden-Schlüße und auffgerichteten pactis, gemäß/ auch sonst und ohne das allerdings billich und recht.

Daß die Imposten und Accisen in dem Stande wie sie An 1640. gewesen mögen gesetzt werdē.

Als versehen zu Eur. Churfürstl. Durchl. wir uns hierunter gnädigsten remedir und Erhörung. Die wir damit in den Schutz des Allerhöchsten/ und zu dero beharrlichen Churfürstl. Durchl. Hulde uns und sämtl. übrige Hansee-Städte getreulich befehlen. Gegeben unter (der Stadt Lübeck Signet, dessen wir uns in gemeinen Hänsischen Sachen zugebrauchen pflegen) den 15. Febr. 1657.

Eur. Churfürstl. Durchl.

Unterdienst bereitwilligst und unterthänigste

B. und Räthe der Städt Lübeck/ Bremen und Hamburg/ für sich un̄ im Nahmē übriger Teutschen Hansee-Städt

Herrn

Herrn Johann Georg dem II. Hertzogen zu Sachsen/ Jülich/ Cleve/ und Bergen / des Heil. Röm. Reichs Erb-Marschallen und Churfürsten etc. Unserm gnädigsten Churfürsten und Herrn.

Von

Von Gottes Gnaden / wir Johan Georg / Hertzog zu Sachsen / Jülich / Cleve und Berg / des Heil. Römischen Reichs Ertzmarschalck und Churfürst / Landgraff in Thüringen / Marggraff zu Meissen / Burggraff zu Magdeburg / Graff zu der Marck und Ravensburg / Hertzog zu Ravenstein.

Hiermit thun kund und bekennen / demnach bey uns die Erbare außschreibende Frey und Reichs / auch unirten teutschen Hanse-Städte / durch Abgesandte zu unterschiedenen mahlen / mündlich und schrifftlich üm Abschaffung des auff die Wahren gesetzten Geldes angehalten / und aber ihnen den Abgesandten durch unsere Cammer-Räthe / Rent- und Cammermeister so viel beygebracht / daß solche unsere Anordnung aus genungsamen / und nach Gelegenheit der Umstände / erheblichen Ursachen geschehen / und wir dahero gesuchter massen / davon nicht abstehen könten / daß / zu Verhütung ferners Klagens / und zu Beförderung der Commercien / biß auff unsere ratification, vorgemelten unsern Cammer-Räthen / Rent- und Cammermeistern unterm dato den 15. Octobris instehendes Jahrs / nachfolgendes Mittel fürgeschlagen / und von der Städte Abgesandten / den Hochgelährten Herrn George Hehern / Benedicto Wincklern / und Peter Mollern / allen der Rechte Doctorn / nach gnugsamer vorhergehender deliberation, ebener maßen / auff ihrer Herrn Obern und interessenten ratification, beliebet und angenommen worden / daß nemlich hinführo an stat dieses geforderten Geldes / über das Wage- und Losungs-Geld / so dem Rathe zu Leipzig iedesmahl von den sämptlichen herein geführten Wahren abgetragen / (iedoch des Raths andern Intraden und absonderlichen Zoll hierdurch nicht gemeinet) uns noch halb so viel wegen des gestärckten Gleits / bißhero gehabten und künfftig gebetenen Schutzes und Sicherung auff der Straßen / unwegerlich und unwiederrufflich erleget und richtig gemacht / auch künfftigen Neuen Jahrs Marckt alsbald mit Erlegung des Geldes der Anfang gemachet werden soll / der Gestalt / daß wann gemelten Rathe 1. fl. mehr oder weniger ausgezahlt wird / uns / über dieses so dem Rathe zustehet / zugleich ein halber fl. / und so fortan nach Gelegenheit der Summa / des Wage- und Losungs-Geldes / mehr oder weniger / und also in Summa noch halb soviel / als der Rath bekömpt / in der Wagen und an dem Ort / da der Rath mehrerwehntes Wage- und Losungs-Geld erlanget / erleget werden soll / iedoch bescheidentlich und also / daß dieses Wage- und Losungs-Geld / iedesmahl in dem Stande verbleiben / und zu keiner Zeit gesteigert und erhöhet werden soll / wann wir dann vermercken / daß vorerwehnte Abgesandten selbsten dafür gehalten / daß / durch dieses billiche Mittel / allen bißhero eingebrachten Anlagen und Beschwerungen / wegen der Ungleichheit / special profession und andern nicht allein gäntzlichen abgeholffen / sondern auch auff benahmte Maße die Commercia an diesen Orte mercklichen befördert / und der Handel in Leipzig zu einem guten und beharrlichen Auffnehmen gelangen würde / und sich sonsten in der Erkundigung befunden / daß gestalten Sachen und Umbständen nach / solches dem Handel / und dieser Stadt nicht unzuträglich; Als wollen wir diese Abhandlung / wie dieselbe itzo erzehlet worden / hiermit gnädigst allenthalben ratificiret und beliebet haben / begehrende / daß derselben / nach Inhalt des Buchstabens ieder zeit unverbrüchlich nachgelebet werde. Urkündlichen haben wir dieses mit eigenen Händen unterschrieben / mit unserm Cammer-Secret bekräfftigen / und den Interessenten zur Nachrichtung ausantworten lassen. Datum Dreßden / den 5. Decembr. Anno 1658.

Leipziger Zoll, post und Wage-Geld soll nunmehr erhöhet werden.

Johann Georg Churfürst.

Statuten und Ordnungen des Königreichs Engelland wegen des Tuchmachen/

angefangen Anno Christi 1328. und noch continuiret bey Regierung dieses ietzigen Königs Jacobi.
Aus welchen klärlich zusehen.

Erstlich/

Wie ernstlich sich alle Könige/ seidher Edvvardi Tertii Zeiten (welcher der erste war / der das Tuchmachen in Engelland aus Flandern gebracht) beflieβen/dasselbige zuerhalten.

Zum andern/

Wie sie auch auff alle Klagen und Antwort wegen einschleichenden Mißbräuchen und Betrügerey / sich allerseits stets dahin haben bemühet / allen Inconvenienten fürzukommen / die das Tuchmachen ruiniren oder zu nicht möchten machen.

Und zum dritten/

Wie ernstlich sie gesucht / daß das gut / treu und auffrichtig würde gemacht/ damit es von andern Nationen beliebet/ nachgesucht und begehret werden möchte.

Aus den offenen gedruckten Englischen Statuten (Teutscher Nation zu gute/und Englischer Nation zu Ehren) treulich verteutschet.

Anno 1618.

Von Tuchmachen.

Alle und ein iedes Tuch/ welches ein Rayisch Tuch wird genant/ soll bey den Ecken oder Leisten gemessen werden / und soll 28. Garden lang seyn/ da es aber genetzet und germret / soll es 24. Garden lang seyn/ und anderthalb Garde breit/ das halbe Stück nach gleicher proportion, bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs/ statuiret a. 2. Edvvardi Tertii cap. 14. welches war a. Christi 1328. Item An. 7. ejusd. cap. 1. Item a. 7. Henrici IV. cap. 10. welches war a. Chr. 1405. 1. Reyisch Tu-cher.

NOTA.

Diese Art Tücher/ wie auch noch unterschiedliche andere mehr/ weil dieselbe zum Theil in Teutschland unbekandt/ und auch zum Theil nicht mehr gebräuchlich/ lasse ich dieselbe bey ihren Englischen Nahmen.

Eine Englische Garde ist ungefehrlich 3. Schuh/ den 3. Garden machen 4. Brabandische Elen/ und 5. Brabandische Elen machen 6. Lübsche. 2.

Kein Tuch welches genant wird schmalle Weisse/ odergestückte Weisse/ und in den Graffschafften Devonia und Cornubia gemacht werden/ soll über 12. ℔. wägen 14. Garden lang und eine Garde breit seyn/ bey Verlust desselben Tuchs/ oder die Würde desselbigen. a. 27. Elizabethæ cap. 18. Schmalle weisse.

Ein iedes Stück Lancaster Cotton genant / und in der Landschafft Lancastria gemachet wird/ nachdem es genungsam gewalcket / gerollet / gewaschen/ wohl durchgearbeitet und gantz gedrücknet ist/ soll auff das wenigste 21. ℔. wägen/ und 21. oder am wenigsten 20. Garden lang/ und ¾. einer Garden breit seyn/ oder ja auff das wenigste 1⅛. bey Straffe für ieder ℔. welches unter 3. ℔. wird leichter seyn/ 1. Engl. ß. und für ein iedes ℔. über 5. ℔. zu leicht/ 5. ß. der Königin und dem Anbringer zugeben. An. 8. Eliza. cap. 12. 3. Lancaster Cotten.

NOTA.

Eine Garde ist ein gar lang Maaß / von ungefehrlich 9. Schuch lang / es sind auch diese Lancaster Cottens eine schlechte und leichte Art Futtertuchs.

Alle und ein iedes Stück Lancaster Frietzen / nach dem es gewalcket und gedrücknet ist/ soll auf das wenigste 43. wägen/ uñ zwischen 35. und 37. Garden lang/ uñ auf das meiste ¾ einer Garden breit seyn/ und an die Rahmen nicht mehr als 1/18 einer Garden in der Breite ausgezogen seyn/ bey Straffe wie hiebevor gedacht ist worden/ und so ferne derselben Futtertücher und Friesen/ einig Stück länger würde fallen als oben gedacht ist / so soll die übrige Länge auch laut der vorigen Rechnung im Gewichte folgen / bey Straffe für iede Garde/ die nicht nach vorgesetzter Rechnung wägen wird / einen Engl. Schilling zugeben. a. 8. Eliz. cap. 12. 4. Lancaster Frie-sen.

Alle und ein iedes breit Tuch / die gemachet werden in der Graffschafft Kent und Sasse / auch zu Reding oder andern Oertern / dergleichen Art und Natur/ soll ein iedes Stück im Wasser/ nachdem es wohl durchnetzet/ zwischen 28. und 30. Garden lang / und ⅞. einer Garden/ zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/ solcher Masse wie ietzund gebräuchlich ist/ gewesen/ und soll ein iedes solch Tuch /nach dem es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen/ und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 86. ℔. wägen/ a. 5. Edvvardi VI. cap. 6. Item a. 5. Philip. & Mariæ. 5. Kentische und Wester Tücher.

Alle und ein iedes weiß Tuch/ welches gemacht wird in der Stadt Worcester/ und gemeiniglich lange Worcesters genant werden/ oder andere dergleichen Art und Natur/ sie werden denn in der Stadt Conventri oder an andern Oertern gemacht/ sollen in dem Wasser durchnetzet/ zwischen 29. und 31. Garden das Stück in der Länge/ halten/ zu messen einen Daumen breit oder Zoll zu ieder Garde/ und soll das gantze Tuch durch die obgemelte breite halten/ die Leisten sollen auch nach alter Gewohnheit gemacht werden/ und soll ein iedes Stück/ nachdem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen / und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 75. ℔. wägen/ statuiret wie oben. 6. Lange Worcesters.

Alle und ein iedes gefärbtes Tuch/ welches in der Stadt Conventri oder Worcester/ oder sonst an andern Oertern/ dergleichen Art und Natur werden gemacht/ sollen 7. Gefärbte Tücher.

dieselbige länge und Breite haben/und geleistet seyn/wie vor diesem gemeldet/ und nachdem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen / und recht gedrücknet seyn / soll ein iedes Stück auff das wenigste 80. ℔. wägen. Ibidem.

8. *Kurtze Worcester.*

Alle und ein jedes weiß Tuch/gemeiniglich kurtze Worcester genant / und in obgemelten Landschafften oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemachet/sollen/wenn sie durchnetzet/zwischen 23. uñ 25. Garden lang/und durchaus das gantze Tuch der Breite und geleistet seyn/ nach den alten Gebrauch und Gewohnheit/ und nach dem sie wohl gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrücknet seyn/auffs wenigste 60. ℔. das Stücke wägen. Ibidem.

9. *Lange geferbte Tücher in Suffolcia/ Norfolcia uñ Essexia gemacht.*

Alle und ein iedes gefärbtes langes Tuch / in Suffolcia, Norfolcia und Essexia oder an andern Oertern / dergleichen Art und Natur werden gemacht / sollen zwischen 28. und 30. Garden lang seyn/die Garde mit dem Daumen breit/und auf das wenigste $\frac{7}{4}$ einer Garden/binnen den Leisten/ durchaus das gantze Tuch breit seyn / und mit solchen Leisten/wie vor diesem gebräuchlich ist gewesen/und nachdem sie wohlgewalcket/ gerollet/ rein gewaschen /und recht gedrücknet seyn/ soll ein iedes Stück auff das wenigste 76. ℔. wägen. a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. Item a. 43. Elizab. cap. 10. a. C. 1601.

10. *Kurtze gefärbete Tücher.*

Alle und iedes gefärbtes kurtz Tuch /in obgedachten Landschafften/ oder an andern Oertern/deroselben Art uñ Natur gemacht/sollen in der Länge halten/zwischen 23. und 25. G. die Garde mit dem Daumen breit darzu gesetzet/sechs und ein halbes Viertel durch das gantze Tuch breit seyn/und nachdem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/auff das wenigste 60. ℔/ das Stück wägen. Es soll auch ein iedes grob oder gemeines Tuch das in Kent gemacht/ und nicht über sechs ℔. Englisch am Preiß ist/deroselben Breite seyn. Statuiret wie oben.

11. *Tücher welche Handwappen oder Handzettel genant.*

Alle und jedes gefärbtes Tuch in obgedachten Landschafften Suffolcia, Norfolcia, Essexia, oder andere Oerter / dergleichen Art und Natur werden gemacht/und gemeiniglich Handzettel oder Handwappen werden genant / wie lang dieselbige auch werden seyn/deßgleichen alle weisse Tücher an denselben Oertern gemacht/nemlich weisse Rockfalische / Glanfordische und welche andere Handwappen seyn/wie lang sie auch werden seyn / sollen $\frac{7}{4}$. einer Garden breit seyn / und mit Leisten wie oben gedacht / und nach dem sie wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen und gedrücknet seyn/soll eine iedere Garde auff das wenigste $2\frac{1}{2}$. ℔. wägen. a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. Item a. 5. Philippi & Mariæ cap. 5. a. Christi 1556.

12. *Weisse und rothe Tücher.*

Alle weisse und rothe Tücher/ die in den Graffschafften Wiltonia, Glocestria, uñ Sommerset, oder an andern Oerten dieses Königreichs (welche vor diesem nicht gedacht seyn werden) deroselben Art und Natur werden gemacht / sollen / nachdem sie durchnetzet zwischen 26. und 28. Garden lang/und $6\frac{1}{2}$. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/sollen sie unbereitet 61. ℔. die weissen/und 60. ℔. die gefärbte das Stück auff das wenigste wägen/statuirt wie oben.

13. *Blancketen/ blaue und dunckelblaue.*

Alle und iedes breites Blancket/himmelblau/dunckelblau und andere Farben/welche in obgedachten Graffschafften Wiltonia, Glocestria und Sommerset, oder an andern Oertern/ derselben Art und Natur werden gemacht / sollen durchnetzet zwischen 25. und 28. Garden halten / die Garde mit dem Daumen breit und $6\frac{1}{2}$. Viertell einer Garden auff das wenigste breit seyn/und nach dem sie wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/soll ein iedes Stück auff das wenigste 68. ℔. wägen/ statuiret wie oben.

14. *Ordinari Cariseen.*

Alle Cariseen ordinari Cariseen genant/soll ein iedes Stück zwischen 17. und 18. G. lang seyn/die Garde mit dem Daumen/und nachdem sie gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet auff das wenigste 19. ℔. wägen/und alle Cariseen/ die sortirende Cariseen genant sind/sollen genetzet zwischen 17. und 18. G. das Stück lang seyn/und nach dem sie rein gewaschen/gewalcket/gerollet/und recht gedrücknet seyn/und zum Verkauff zugerüstet/soll ein iedes Stück auff das wenigste 22. ℔. wägen. Ibidem.

Es

Es sollen auch die Cariseen / welche ordinari Cariseen genant werden / nicht ü- 15.
ber 24. G. die Garde mit dem Zoll lang seyn / und ein iedes ordinari Carisee von 24. G. wie gedacht ist worden / soll / nachdem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrucknet ist / auff das wenigste 28½ ℔ wägen. So sollen auch die sortirende Cariseen obgemelte Länge nicht übergehen / und ein iedes solch sortierendes Carisee von 24. obgedachter Garden / soll / nachdem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrucknet ist / auff das wenigste 32½ ℔ wägen / und soll ein iedes Carisee welches weniger hält als 24. G. solcher Garden wie oben gedacht / nach derselben proportion wägen.

Zu wissen ein iedes ordinari Carisee für eine iede Garde 1. ℔. und 3. Untzen / und von den sortirenden Cariseen 1. ℔. und 3½ Untzen für ein ieder G. die es lang seyn wird / wägen / und da es würde geschehen / daß nach diesem einige Carisee gemachet werden möchten / die entweder die obgemelte Länge / von 24. solcher Garden / würden übergehen / oder nicht respectivè nach vorgemelter proportion würden wägen / so sollen alle und iegliche Person / oder Personen die dieselbigen machen / oder zum Verkauff werden machen lassen / für eine iedere solche Garde / die solche obgemelte 24. Garden wird übergehen / die Summa von 5. Englisch ß. und nicht mehr zur Straffe geben / und für ein iedes ℔ Gewichte / daß nach obgemelter proportion respectivè mangeln wird / 2. Engl. ß. und nicht mehr zur Straffe geben / unangesehen alle andere vorige Statuten und Gesetze / so diesem zuwieder / (und deswegen grössere und schwerere Straffen gestellet) gemachet seynd worden / und soll der eine Theil von dem / daß von solchen Straffen kommen wird / zu des Königs seiner Erben und Nachkommen Nutzen und Gebrauch / und der andere Theil zu dessen Nutz und Gebrauch / der solches angeben / und in einige Ihr Maj. Gerichte zu Westmünster klagen wird / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß / vorbehaltlich aber / daß alle und iegliche Person oder Personen / die mit solchen Cariseen von 24. G. handeln werden / sollen Ihrer Majst. für ein iedes solch Carisee von 24. Garden / gleichmässig so viel mehr zollen / nemlich einen drittentheil mehr also für ein Stück / welches nur 18. Garden hält / geben. a. 3. Jacobi cap. 16.

Ein iedes breites Tuch welches zu Tanton / Bridgewater / und andere Oerter / 16.
dergleichen Art und Natur wird gemacht / soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. G. die Garde mit dem Zoll lang und 1¾ einer Garden breit seyn / und nachdem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrucknet ist / 30. ℔. wägen. a. 5. Edvvard. 6. cap. 6. Item a. 43. Eliz. cap. 10.

Ein iedes schmales Tuch / welches in gemelten Städtlein / oder anderer Oerter 17.
dergleichen Art und Natur wird gemacht / soll in dem Wasser zwischen 24. und 25. Garden mit dem Zollen lang / und eine solche Garde breit seyn / und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrucknet ist / auff das wenigste 30. ℔. wägen. Statuirt wie oben.

Alle Tücher die genant werden gewürffelte Carisee und Schmallen / sollen ge- 18.
netzet zwischen 17. und 18. G. die Garde mit dem Zollen wie oben gedacht / lang / und auffs wenigste eine Garde breit seyn / und nach dem sie gewalcket / gerollet / rein gewaschē uñ recht gedrücknet seyn / auff das wenigste 24. ℔. das Stücke wägen / a. 5. Edvvardi sexti cap. 6.

Eine iegliche Gode / welsch Futtertuch soll ¾ einer Garden breit seyn / in dem Was- 19.
ser / und soll 1¼. ℔. wägen / und eine iedere Garde Cotton / nach dem es ausgearbeitet uñ genopfft ist / soll auffs wenigste 1. ℔. wägen. a. 5. Philip. & Mar. cap. 5. Item a. 1. Jacobi cap. 25. Es soll aber niemand straffbar werden / wegen Mangel eines gebührlichen Siegels / das die länge und Gewicht desselbigen Futtertuchs soll halten / es soll auch nach dieser Zeit kein welsch Futtertuch im Wasser probiret werden / von niemand als allein dem Käuffer / und welche andere Person / einiges Besuchen oder Probe anfangen wird dem Intent und Meinung dieses Statuts zuwieder / die soll dem Könige und der beschwerten Person auff dero Anklage fünff ℔. Sterlings verfallen seyn / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a. 3. Jacob. cap. 17.

20. Welsche Friesen. Alle Welsche Friessen die in den Landtschafften Cardigan, Carmarden, und Pembrochia, oder sonsten andere Oerter gleicher Arth und Natur/die fertig und für ein gantzes Stück sollen verkaufft werden / sollen in dem Wasser auff das meiste 36. G. die Garde mit dem Zollen lang/und ¾ einer Garden breit seyn/ und nach dem sie vollkömmlich ausgearbeitet seyn 48. ℔. auff das wenigste wägen/ und ein jedes halbes Stück pro rato dem folgend. a. 5. Edvv. 6. c. 6.

21. Nordische tuch. Ein jedes Nordisch Tuch soll zwischen 23. und 24. G. die Garde mit dem Daumenbreit lang und 1¾ einer Garden zwischen den Leisten/ wan es durchnetzet/ breit seyn/ und wenn es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet ist 62. ℔. wägen/ und ein jedes halbe Stück sonst Dosinecken genandt soll zwischen 12. und 13. Gard. lang/und 1¾ einer Garden breit seyn/und nach dem es gewalcket/gerollet/ rein gewaschen/ und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 31. ℔. wägen/a. 5. Edvv: 6. cap. 6. Item a. 43. Elizabetha. cap. 10.

22. Penistones. Alle und ein jedes Tuch / Peniston oder Waltweisse genant/ sollen zwischen 12. und 13. Garden mit dem Daumen/lang und auff das wenigste 6½ Viertel einer G. aus dem Wasser breit seyn/ und nach dem sie wohl gewalcket/ gerollet/ gewaschen / und recht gedrücknet seyn/auff das wenigste 28. ℔. das Stück wägen/a. 5. Ed. 6. cap. 6.

23. Alle Mancester und Cester Cottens oder Futtertücher die zum verkauff gemacht werden / sollen 22. Gard. lang und ¾ einer garden im Wasser breit seyn und gedrücknet auff das wenigste 30. ℔. wägen/a. 5. Ed. 6. cap. 6.

24. Alle und ein jedes Stück Tuch/welche Mancester Rügge oder Friessen genennet werden/nach dem es vollkömlich ausgearbeitet und zum verkauff verfertigt ist / soll 36. Garden lang/und ¾ einer G. breit seyn/und soll weder an Rahmen oder sonsten außgezogen/auch in der Breite nicht über ⅛ einer G. ausgestrecket werden/ und wenn es vollnkömlich bereitet und wohl gefärbet ist/soll es auff das wenigste 48. ℔. wägen a. 5. Ed. 6. cap. 6. es mögen auch diese Ruggen un Friessen wohl in halbe Stücken gemacht werden/ und sollen nach der proportion in Länge und Breitte/und pro rato am Gewicht den andern gleich seyn / a. 5 Phi. & Ma. cap. 5.

25. Kein Wüllen tuch soll seine Länge übergehen. Kein wüllen Tuch/ halbes Tuch /Carisee / Futtertuch oder einiges wüllen Tuch/ was Art dasselbige seyn/ oder wie es einen Nahmen haben möchte/ soll nach dem es vollkömmlich außgearbeitet / gewalcket / gewaschen und wohl gedrücknet ist / seine bestalte Länge/respectivè darzu verordnet/übergehen/bey Straffe und Verlust eines jeden solchen Tuches/ halben Tuches/Carisee / Penisten / Friessen :c. a. 43. Elizabetha cap. 10.

26. Von dem Gewicht der Tücher. Ein jedes breites Tuch/ halb Tuch/Carisee / Futtertuch/Penisten :c. oder einiges Wüllentuch/was Art oder Nahmen dasselbige ist oder hat/ oder seyn und haben möchte / soll/nach dem es rein gewaschen/ gewalcket/ gerollet/und recht gedrücknet ist/respectivè das Gewicht halten/welches einen iedern zugeordnet ist und sollen auff diese Zeit halten un wägen/wie es durch die vorige statuten geordnet ist/ ausgenommen Tücher/die zu Tanten, Britgevvater, und andere Oerter deroselben Art und Natur werden gemacht / welche vor diesem verortnet seind/34. ℔. zu wägen/dieselbige sollen und mögen nun forthin /nach dem sie rein gewaschen/ gewalcket/gerollet und recht gedrücknet seyn/30. ℔. wägen/unangesehē alle andere vorige Statuten/so diesem zu wieder seyn/vorbehaltlich auch daß die Suffolckische / Norffolckische / Esserische / und Nordische Tücher / die laut den Statuten a. 5. Ed. 6. und a. 5. Phil. & Ma. oder dero einer geordnet seyn sollen und mögen für ein jedes gantze Stück 4. ℔. wägen und für ein jedes halbe Stück 2. ℔. die Bereitung deroselben Tücher abgeschlagen werden / welches aus ihrer Majst. sonderliche Zulassung durch offene proclamation vergönnet wordē ist/und da es würde geschehen/ daß einig / der obgedachten Wüllentücher / halbe Tücher / Cariseen / Penisten / Futtertuchs/Dosinekens/Friessen oder einiges andere Wüllentuch/was Art/Natur und Nahmen dieselbige möchtē haben / oder noch künfftig überkommen oder hier nacher gemacht und feil gestellet möchten werden / nach dem es wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen / und

und recht gedrücknet ist/und an dem Gewichte/welches einen iedern respective zugeordnet und limitiret ist/durch diß gegenwärtiges statutum, über 3. ℔. in ein gantzes / und 1½. ℔. in ein halbes breites Tuch/Tanton, Britgevvater, und dergleichen Sorten oder über 1. ℔. an einen Carisee / Dosincken / Penisten/ Frieße ꝛc. oder einig ander wüllen Tuch/was Art oder Nahmen dasselbige seyn oder haben möchte / respective mangeln wird/so soll der Ubertreter für ein iedes Pfund welches mehr als gesetzt ist/ mangeln wird 10. Engl. ß. für 2. ℔. 20. und für 3. ℔. 40. ß. und so fort die Straffe auff ein iedes ℔. darüber manglend doppelt geben/es sey dann/daß der Ubertreter wegen solcher Mangel des Tuchs will verlustig seyn/da er denn solches thun will/so soll er des Tuchs verlustig seyn/unangesehen einige andere vorige Statuten/ so diesem zuwieder möchten seyn/und soll der halbe Theil dieser Straffe dem Außspeher oder Anklägern / der ander Theil den Armen/in der Pfarr/da die Ubertretung begangen ist/gegeben werden/ a. 43. Elizab. cap. 10. Item a. 1. Jacobi cap. 25. Straffe wegen Mangel des Gew.

27. Ein ieglicher welcher wird machen oder machen lassen/ einige der besonder obgedachten Art breite Tücher auff einige kürtzere oder längere Maaße / als vorhin in den Statuten a. 5. Edvvardi. 6. und a. 5. Phil. & Mar. gedacht ist worden/und eines iedern Landschafft Tücher/ in Länge/Breite und Gewicht / nach dem es wohl gesaubert / gewalcket/ gerollet/und recht gedrücknet worden / verordnet ist / und dasselbige feil stellet/ soll für ein iedes sothanes Tuch also feil gestellet / und an Länge und Breite mangelhafftig befunden/ 40. Engl. ß. zur Straffe geben / und eine iegliche Person/die da wird machen oder machen lassen einige der andern Art Tücher als Cariseen / schmale Tücher/Dosincken / Friesen/ Futtertuch ꝛc. wie oben gemeldet/und werden nicht gemacht seyn/wie oben ist gedacht/auch ihre oben specificirte Länge und Breite nicht halten/ soll für ein iedes Stück also gemacht und feil gestelt 20. ß. zur Straffe geben/ und da einiges Tuch/Carisee/Dosincken/Pennisten/Futtertuch ꝛc. an dem Gewicht/ darauff es laut dem statuto gesetzt worden ist/mangelhafftig würde seyn / so soll der Macher/ oder in dessen possession es gefunden wird/für ein iedes ℔ welches über 4. ℔. wird mangeln/ 5. ß. und für ein iedes ℔. unter 4. ℔. 2. ß. dem König und Anbringern zur Straffe geben/a. 5. Edvv. 6. cap. 6. Item a. 5. Phil. & Mar. cap. 5. Und so fern einige Tücher breite Blancketten/ Himmelblauen / dunckelblauen oder andere gefärbte Tücher / die in den Landschafften Wiltonia, Glocestria und Sommerset, oder an andern Oertern dergleichen Art und Natur werden gemacht/und nicht 6½. Viertheil einer Garden auff das wenigste zwischen den Leisten breit seyn/wie vor diesem gedacht ist worden/so sollen alle und iegliche Personen / welche in diesem Fall mißhandeln werden / solcher censur und Straffe unterworffen seyn/als in den vorigen statuto a. 5. Edvv. 6. wegen Mangel der Breite geordnet und gestellet ist/ da diese Art Tücher auff ⅞. breit zwischen den Leisten seynd gesetzet worden/und so ferne einige der gemelten breite Blancketten/ Himmelblaue/tunckelblaue oder andere Farben/nachdem sie rein gewaschen / gewalcket/ gerollet/ und recht gedrücknet seyn/weniger als 68. Pfund werden wägen/ so soll ein ieder Tuchmacher/der hierin mißhandeln wird/doppelt die Straffe/welche in dem statuto a. 5. Edvv. 6. wegen Mangel des Gewichtes geordnet und gesetzet ist / schuldig seyn / für ein iedes ℔. welches an dem Gewicht mangeln wird/und sofern auch etliche Tücher/die in der Landschafft Sommerset, oder an andern Oertern dergleichen Art und Natur gemacht und Blancketten/Himmelblauen / und tunckelblauen genant / nach dem sie rein gewaschen / gewalcket / gerollet und recht gedrücknet seyn / im Gewichte weniger den 68. ℔. würde halten/auch so ferne einige der obgedachten Tücher länger als 27. Garden auff das meiste seyn/so soll der Ubertreter doppelt so viel Straffe geben (für ein iedes ℔. das mangeln wird.)Als in obgemelten statuto a. 5. Edvv. 6. für solchen Mangel geordnet und gesetzet ist/und für eine iede Garde welche das Tuch länger als 27. Garden wird seyn/und nicht pro rato nach vorgesetzten Tart wird wägen/so soll der Ubertreter doppelt die Straffe schuldig seyn/die für solchen Mangel a. 5. Phil. & Mar. geordnet und gesetzt seyn/a. 35. Elizab. cap. 9.

28. So ferne einige weisse oder rothe/welche in den Landschafften Wiltonia, Glocestria, und Sommerset, oder an andern Oertern derselben Art / oder einige andere Weise gemacht werden / und nicht auff das wenigste $6\frac{1}{2}$. Viertel zwischen den Leisten breit seyn / so soll in diesem Fall der Ubertreter für ein iedes sothanes mangelhafftiges Tuch derselben Straffe unterworffen seyn/ als vor diesem in dem statuto, a. 5. Edvv. 6. geordnet und gestellet worden/ da die Breite auff $\frac{7}{4}$. angestellet ist worden / nemlich / er wird für eine iedere sothane Mangel eines iedern Tuchs / es sey verkaufft oder feil geboten/ 40. Engl. ß. dem Außspehern und Anklägern geben/ und so ferne einig Tuch / welches in vorgedachten Landschafften dergleichen Art und Natur gemacht möchte werden / und gemeiniglich schmal leiste weiße / und breite leiste weiße Packtuch genant / nachdem es wohl gewaschen/ gewalcket/ gerollet und recht gedrücknet ist/ weniger als 63. ℔. wägen/ und mehr als zwischen 26. und 28. Garden lang seyn auff das allermeiste/ so soll der Tuchmacher für iedes ℔. (welches einem ieden besondern verordnet ist) das mangeln wird/ und für eine iedere Garde die das Tuch wird länger seyn/ und dem vorigen rato oder Tart nicht gleich wird wägen/ doppelt die Straffe geben / die in dem statuto a. 5. Phil. & Mar. verordnet ist/ nemlich/ für eine iedere Garde zehen ß. Engl. und für iedes ℔. welches zu leichte ist über 4. ℔. 10. ß. und für iedes ℔. welches zu leicht ist/ und nicht über 4. ℔. kömmt 4. ß. Engl. a. 27, Elizab. cap. 9. Item a. 35. cap. 7.

29. Kein Tuch- und Wantschneider/ Schneider/ Tuchscherer oder einige andere Person/ die Tücher/ Cariseen / Frießen / Pennisten rc. verkauffen oder bey der Ellen außschneiden/ soll dero einiges feil stellen/ da des Königes Mässer oder Streicher / des Königes Siegel und der Verkäuffer oder Tuchmacher sein Siegel angeschlagen / biß er beyde mit dem Wasser die Maaße und Gewicht habe probiret / ob sie auch nach dem rechten Intent und Meinung desselbigen statuti gemacht seynd / und so ferne iemand / einig mangelhafftiges Tuch/ es sey in Länge/ Breite oder Gewicht/ welches der vorigen Ordnung zuwieder gemacht ist / finden wird / so soll er dasselbige Tuch dem Major Schultheißen oder Haupt-Officier derselben Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken/ oder den zweyen Irenarchen, die der Stadt/ Städtlein/ Freyheit oder Flecken / da sothanes Tuch gefunden wird / am nechsten seyn / zu dem Ende und Intent, daß das Tuch in drey Theil geschnitten werden soll / der eine Theil dem Könige / der ander dem Angeber/ und der dritte Theil für dem es gebracht wird / verfallen / und welcher sothane Tücher/ Carisee/ Pennisten/ Frieße/ Futtertuch rc. die er gekaufft / besiehet und probiret/ und sothane mangelhafftige Tücher nicht angreiffen wird / der soll die doppelte Würde und valor des Tuchs straffbar und verfallen seyn. a. 6. cap. 6. Item a. 25. Elizab. cap. 3.

Der Tuchschneider soll die Tücher probiren/ und den Mangel angeben.

30. Ein ieglicher Tuchmacher oder andere Person / welcher einig solch mangelhafftig Tuch / Cariseen / Frieße oder Futtertuch / da der Streicher und der Eigener ihr Siegel angehefftet/ wird verkauffen/ und wird also angetastet/ wie vor diesem gedacht ist worden/ soll inwendig 14. Tagen/ da ihm der Käuffer/ welcher sothanes Tuch von ihm gekaufft / solches schrifftlich oder durch mündliche Bottschafft zuwissen thut/ solch Geld/ als er dafür bekommen/ wieder zurücke geben/ oder soll ihm sonst so viel Geld entschlagen / erledigen oder quittiren / als er dafür solte empfangen haben / bey Straffe doppelt so viel an seinen Klägern oder Beschwerden zugeben/ als er von ihm empfangen solte / ohne einige Bürgschafft/ protection oder Proceß. a. 5. Edvv. 6.

31. Es soll so wohl der Major und Altermänner von Londen/ oder der meiste Theil derselben/ wie auch sonst ein ieglicher ander Major, Schultheiß/ oder Haupt-Officier einer iedern Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken / oder verleibte Gemein in diesem Königreiche / von der einen Zeit zu der andern / zwo oder mehr Erbare / verständige und erfahrne Personen bestellen / die von der einen Zeit zu der andern / auff ihren Eyd alle Tücher / die gefärbet / bereitet und gepreßt sollen werden / sollen besehen und schauen in einer iedern Stadt/ Städtlein / Freyheit / Flecken oder verleibte Gemeine / daß dieselbe

gnug-

gnugsamlich bereitet/und mit der kalten Presse gepreßt seynd / ohne zuthun einiger Flocken/Scherhaar / Kreiden / Mehl oder andere betriegliche Sachen / daß dieselbige auch auffrichtig gefärbet/gute Farben/ und ohne betriegliche Materien gefärbet seynd / und darneben/ob sie auch mehr als in diesem statuto zugelassen ist/ ausgezogen seyn / dieselbigen sollen auch Macht und Gewalt haben/in eines iedern Hauß zugehen/ da es ihnen gut düncken wird/alle Tuch zuschauen und zubesehen/und alles was in obgemelten Dingen mangelhafftig ist / bey wem es auch möchte gefunden werden / als dem Könige und dem Major und Gemeine der Städte/Städtlein/Freyheit/ Flecken oder verleibte Gemeine da es gefunden wird / verfallen / angreiffen / und zu sich nehmen / und soll ein ieglicher / bey dem solch mangelhafftiges Tuch gefunden / und also angetastet wird / wegen sothanes bösen färben oder pressen kein immedium oder reconvention, durch Klage und information (ohne einige Bürgschafft und protection) wieder haben/ gegen eine iegliche solche Person/durch dero Versäumnüß oder Verwarlosung/sothanes Tuch mangelhafftig wird befunden / und soll wiederümb erlangen und überkommen alle Unkosten und Schaden so er deswegen hat erlitten / es soll auch ein ieglicher Major, Schultheiß / Haupt-Officier rc. von einer Stadt/ Städtlein / Freyheit oder verleibten Gemeine / in welcher einige Tücher gemacht / gefärbet / bereitet / und mit der kalten Presse gepreßt worden/ der nicht eine gnugsame Zahl solcher Schauer und Ubersehen / wie nöthig ist / wird verordnen/ die Tücher also auff oder bey ihrem Eyde zuschauen und durchsehen / so offt er darinn mangelhafftig befunden wird / dem Könige und Anklägern 40. Engl. ℔. schuldig und verfallen seyn / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6.

Es soll so wohl der Major von Londen / wie auch ein ieglicher anderer Major, Schultheiß oder ander Haupt-Officier/ einer iedern Stadt/Städtlein/Freyheit/ Flecken/verleibte Gemeine oder Portflecken ein Siegel machen lassen / darauff der Nahme und Wapen einer iedern solchen Stadt /Städtlein/Freyheit / verleibte Gemeine oder Portflecken soll gegraben oder gestochen seyn/ und sollen die obgedachte Schauer und Beseher solches auff Bley / an iedes Tuch schlagen oder hefften / welches sie gnugsam gefärbet / bereitet/ und in der kalten Presse gepreßt / ohne einige der obgedachten Betrüge werden befinden / und sollen für ihre Mühe und dem Eigener des Tuchs 2. Engl. ß. von ieden Tuch zuversiegeln haben/a.5.Edvvardi 6. cap.6. 32. Eine iegliche Gemein soll ein Siegel haben.

So ferne einige Schauer oder Besichtiger einig Tuch das gefärbet ist/ rumpelig und bandig/oder in der Walckmühle geschändet oder löcherig befinden / so sollen sie neben der Stadt/Städtlein/ Freyheit/Gemeine rc. Siegel / in welcher das Tuch mangelhafftig wird befunden/ an iedes Ende desselbigen Tuchs / noch ein ander Siegel/mit dem Buchstaben (F.) schlagen oder hefften / sie sollen auch ein Zeichen an den Leisten machen / recht gegen dem Mangel über mit einem Buchstaben / auff das wenigste einen Daumen breit oder Zollen groß in der Runde / damit ein ieglicher Käuffer möge sehen / wo und was der Mangel ist / und so ferne iemand der obgemelten Schauer / einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken / oder verleibte Gemeine rc. Siegel an einigen Tuch hefftet oder schlägt / welches einige der obgedachten Mängel oder Gebrechen hat / und schlägt auch nicht an ieden Ende desselbigen Tuchs ein Siegel mit dem Buchstaben (F.) so soll die Gemeine einer iedern solchen Stadt / Städtlein/ Freyheit / Flecken rc. da sothaner Schauer wird bestellet seyn / dem Könige und Anklägern 5. Engl. ℔. schuldig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß.. a. 5. Ed.6.cap.6.Item a.5.Phil.& Mar.cap.5. 33. Wie mangelhafftige Tücher sollen versiegelt seyn. Die Straffe der Gemeine wegen der Schauer Jahrs.

34. Es soll einer iedern Stadt/Städtlein/Freyheit/Flecken/ und verleibte Gemeine Siegel/ welches zu den Tuch-Siegeln verordnet und bestimmet ist/ an ein iedes Tuch geschlagen und gehefftet seyn / welches in der Stadt / Städtlein / oder verleibte Gemeine auffrichtig ist gemacht worden/und soll auch sothanes Tuch also versiegelt / von

keinen andern Schauer oder Besichtiger / einiger andern Stadt aus Krafft seines habenden Ampts / besuchet oder beschauet werden / a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

35. So ferne sich iemand der obgedachten Schauers / der durch den Major, Schultheißen oder Haupt-Officier / einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken / oder verleibte Gemeine darzu verordnet und bestimmet ist / ohne billige Ursach und Entschuldigung / sich würde weigern ein Schauer zu seyn oder das Ampt eines Besichtigers zuverrichten / der soll so offt er sich dessen weigert / und sein Ampt nicht will verrichten / 5. ℔. dem Könige und der Gemeine da er ordiniret und bestimmet ist zu gutem / schuldig und verfallen seyn / und soll auch in Verhafftung bleiben / biß sothane Brüch bezahlet / oder sonst durch gungsame Verschreibung und obligation vergnüget sey. a. 5. Edvv. 6.

36. Des schauers Macht und Autorität.

Es sollen die Schauer und Versiegler / oder ihrer einer Macht und Gewalt haben / bey Tages Zeiten / in eines iedern Hauß zugehen / da es ihnen gut düncken wird / alle Art Tücher / Cariseen / Frießen / Pennisten / Futtertuch ꝛc. zu besichtigen / und mit dē Wasser und Gewicht probiren / was sie mangelhafftig an Länge / Breite und Gewicht befinden / sie sollen auch besuchen / schauen und antasten alle Tücher / die von andern Farben / als in diesem statuto gemeldet worden / gefärbet seyn / a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

37. Straffe derer die ihre Tücher nicht wollen besichtigen lassen.

So ferne iemand einigen Schauer oder Besichtiger würde wiederstehen / oder gedachten Schauern / oder ihrer einem / einige Tücher / Cariseen / Frießen / Pennisten / Futtertuch ꝛc. würde vorenthalten / oder sie nicht lassen in ihren Häusern / Laden / Werckstätte / Packhäuser / Gewelber / oder Oerther kommen / da denn ihre Tücher Cariseen ꝛc. seynd / dieselbige zubesichtigen und zuschauen / wie oben gedacht ist worden / so soll der solchen Wiederstand thut / für eine iedere sothane Weigerung und Wiederstrebung / der Königin und dem Angebern 10. ℔. verfällig und zugeben schuldig seyn / ohne einige Bürgschafft / protection oder Proceß. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

38. Kein versiegelt Tuch soll auff offenem Marckt besichtiget oder geschauet werdē.

Es soll keinen Schauer oder Besichtiger verurlaubt oder zugelassen seyn / einiger Hand wüllen Tuch zubesuchen oder zuschauen / da einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken oder Gemeine Siegel angeschlagen ist / auff dem Marckte zu London gemeiniglich Blackvvellhall genant / auch auff keinen offenen Marckt / oder Marckt-Platz / oder Jahrmarckt einiger Stadt / Städtlein / Freyheit / oder Gemeine / so lange die Marckt Zeit wehren wird. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

39. So ferne iemand durch sich selbst / oder einen andern würde nachschlagen / anschlagen oder abnehmen von einigen Tuch / Carisee / Frieße / Dosincken / Pennisten ꝛc. das Siegel welches (laut dem statuto a. 5. Edvv. 6. und a. 5. Phil. & Mar.) darauff geschlagen / oder angehenget ist / der soll nach dem er gebührlicher Weise überzeuget oder aus eigener Bekentnüß durch die Außsprach zwölff Männer überwunden / für die erste Ubertretung 10. ℔. und für die zweite / nach dem er gleichsfalls überzeuget und überwunden ist / an den Pranger stehen / und aller seiner Haab und Güter (nach dem seine Schulden gebührlicher Weise bezahlet seyn /) die er zu der Zeit seiner Uberzeugung haben wird / verlustig seyn / Ibidem,

40. Kein Tuch soll angeschnitten oder ohne Siegel gantz verkaufft werden.

Niemand / der Tuch Carisee / Futtertuch / Pennisten ꝛc. bey der Ellen oder Stückweise verkaufft / soll einig gefärbtes und bereites Tuch oder Carisee / Dosincken / Friese ꝛc. feil stellen / daß nicht der Stadt / Städtlein / Freyheit oder Flecken / oder Gemeine Siegel hat / da es gefärbet und bereitet worden ist / oder da es besondern bereitet / oder besondern gefärbet ist worden / dero besonderlichen Oerter Siegel an dem letzten Ende haben / welches so lange wird zusehen seyn / biß das Tuch verkaufft ist / bey Straffe und Verlust so viel das gantze Tuch werth ist dem Könige und Angebern zu gute / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6. cap. 6.

41. Eine iedere Person / die da wohnet in der Landschafft Sommerset / und einige wüllen Tücher feil stellen wird / die gemeiniglich Tanton, Bridgevvater, und Chard Tücher werden genant / oder derselben Art und Natur in derselben Graffschafft gemachet werden / und nicht erstlich in den Städtlein Bridgevvater, Tanton oder Chard, oder dero eine besichtiget und geschauet werden / und mit dem Siegel dero Städtlein

einer

einer Laut dem vorigen statuto versiegelt/ soll sothanes Tuch/ solcher Weise verkaufft/ oder die Würde desselbigen verlustig und verfallen seyn/ ohne Bürgschafft/ protection und Proceß. a. 3. Phil. & Mar. cap. 12.

Ein ieglicher der nicht in einer Stadt/ Freyheit/ Flecken/ oder verleibte Gemeine wohnet/ und derselben Art Tücher macht/ mag dieselbige unverhindert in die nechsten 42.
Städte/ Freyheit/ Flecken/ oder verleibte Gemeine bringen/ da derselbigen Art Tücher gemacht werden/ daß dieselbige allda wie oben gesagt worden/ versiegelt werden mögen. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

So ferne ein Besichtiger oder Versiegler der laut dem statuto a. 5. Edvv. 6. und a. 5. Phil. & Mar. bestellet ist/ einiger Stadt/ Freyheit/ Flecken/ oder verleibte Gemeine 43.
Siegel auff einiges Tuch schlagen wird/ welches seine Länge/ Breite und Gewicht nicht hat/ wie in obgedachten Statuten verordnet und bestimmet ist/ so soll die Gemeine der Stadt/ Freyheit/ Flecken oder verleibte Gemeine da sothanes mangelhafftiges Tuch Carisee/ Dosincken/ Friese/ Futtertuch ꝛc. versiegelt wird/ die gantze valor und Würde sothanes versiegelten Tuchs verfällig und verlustig seyn. Ibidem.

Versieglung der Tücher die zu kurtz seyn.

So ferne iemand der obgedachten Versiegler oder Schauer einiger Stadt/ 44.
Freyheit/ Flecken oder verleibte Gemeine Siegel an einig gefärbtes Tuch wird schlagen/ daß nicht gnugsam gefärbet/ bereitet/ gepreßt/ und gearbeitet ist/ so soll die Gemeine da sothanes Tuch versiegelt wird/ die gantze valor und Würde des so versiegelten Tuchs verbrechen und verlieren. a. 5. Edvvardi 6. cap. 6.

Versieglung der Tücher die nicht gefärbet seyn.

In einem ieglichen Flecken/ Dorff oder Dörfflein da keine verleibte Gemeine oder corporation ist/ und dennoch Tücher gemacht und verkaufft werden/ so soll der 45.
Irenarcha auffs wenigste selbst ander derselben Landschafft wo sothanes Dorff oder Dörfflein gelegen/ vollkommene Macht und Gewalt haben/ alle Jahr einmahl aus seinem Befelch oder sonst 2. 4. 6. 8. oder mehr/ nach dem es ihn gut düncken wird/ von den ehrlichsten/ verständigsten und unparteischen Männern/ desselben Flecken/ Dorff oder Dörffleins/ für sie fordern/ und dieselbige für ein gantzes Jahr zu Uberseher bestellen in den Flecken/ Dorff oder Dörfflein/ da dieselbige Ubersehr wohnhafftig seyn/ und ihnen auff ihren Eyd befehlen/ daß sie sich so viel ihnen immer wird müglich seyn/ für das Jahr wollen befleissigen Auffsicht und Achtung zugeben/ daß die Statuten/ welche a. 3. Ed. 6. sind gemacht worden/ wegen das treu und auffrichtig machen allerley wüllen Tücher in ihren Grentzen und limiten und iedes Orts derselben/ warhafftiglich observiret und treulich nachgesetzet werden. a. 3. Edvvardi 6. cap. 2.

Es sollen auch obgedachte Ubersehr/ oder ihrer zwey auffs wenigste alle viertel 46.
Jahr/ oder so offt sie ihrem Bedüncken nach solches nöthig befinden/ in eines iedern Tuchmachers/ Tuchschneiders/ Tuchscherers auch Pressers und Färbers Häuser/ Werckstätte/ Laden oder solche Oerter/ da sie ihre Tücher und gefärbte Wollen liegen haben/ gehen/ und da gebührliche Nachsuchung und Besichtigung thun/ von den gemachten Tüchern und gefärbten Wollen/ die gemacht und noch feil seynd/ und besehen/ ob sothane Tücher ausgezogen oder fälschlich gefärbet seyn. a. 3. Edvv. 6. cap. 6.

Da aber iemand unter denen die so zu erscheinen gefordert wird/ und zum Ubersehr verordnet ist/ sich dessen ohne billiche Ursache und Entschuldigung würde weigern/ 47.
so soll derselbige der solches weigert/ dem Könige und dem Irenarchen 40. Schill. zur Straffe geben/ und soll in des Schultheißen Verwahrung bleiben/ biß er dieselbige bezahlet/ oder durch gnugsame obligation und Verschreibung abgelegt habe. Ibidem.

So ferne dieselbige Ubersehr oder auff das wenigste ihrer zwey/ nicht einmahl alle viertel Jahr nachsuchen und Auffsicht nehmen/ daß diß statutum vollkömmlich 48.
exequiret und gehalten werde/ so soll ein ieglicher solcher Ubersehr/ für eine iedere solche Ubertretung dem Könige und Anbringern zehen ℔. zur Straffe geben/ a. 3. Edvvardi 6. cap. 2.

Wenn die Ubersehere keine Nachsuchung thun.

49. So ferne dieselbige Ubersehe interrumpiret oder in die Häuser / Werckstätte / oder solche Oerter da die Tücher oder Wollen liegen / oder einige ander Mangel began- gen wird / verhindert würden zu kommen / dasselbige zu durchsuchen zu desto mehr fester und stetiger execution oder Vollführung dieses statuti, so soll eine iede Person / die so- thane Verhinderung macht oder verursacht / dem Könige und den obgedachten Uberse- hern 20. ℔. verfallen und schuldig seyn ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 3. Edvvardi 6. cap. 2.

Wiederstrebung der Ubersehner.

50. Vorbehaltlich aber / daß niemand einigen Nutzen oder Vortheil von dieser Ver- brechung aus Krafft dieses statuti haben soll / so er seine Klage nicht inwendig einen gan- tzen Jahr / nach begangener Mißhandlung angeben oder anhängig machen wird. Ibidem.

Wenn die Klage anhängig muß gemacht werden.

51. Es soll ein ieder Tuchmacher / sein besonder Merck oder Zeichen / in ein iedes Tuch Carisee / oder was Art Tuchs es sey / das zum Verkauff gemacht und feil gestelt soll wer- den / weben oder weben lassen / und wenn einig Tuch gemacht und zum Verkauff verfer- tigt ist / so soll der Tuchmacher auff ein Bley sein Zeichen und die rechte Länge des Tuchs ꝛc. darauff schlagen / wie solches von dem Käuffer soll befunden werden / und daß solches gebührlicher Weise mit dem Wasser probiret werde / und so ferne von iemand derselbigen Kauffer eine Probe gemacht wird / in dem Wasser und weniger Länge sich wird befinden / als auff den Bley verzeichnet ist / so soll ein ieder Tuchmacher dem Kauffer zweymahl so viel geben / als die Kürtze desselben Tuchs wird belauffen / auff Ansehen und Außspruch von zweyen unparteischen Personen / die dasselbige werden mässen / und soll ein ieder Tuchmacher der sein Tuch feil stellet / ehe und bevor es von des Königes Mässer oder Streicher versiegelt / und wie oben gedacht verzeichnet ist / seines Theils dem Könige und Anbringer verlustig seyn / ohne Bürgschafft / protection oder Proceß. A. 27. Hen- rici Octavi cap. 12.

52. Es soll niemand auff sein Tuch eines andern Zeichen oder dem gleich setzen bey Verlust solches Tuchs. a. 5. Hen. 8. cap. 8.

53. Da es geschehe / daß einig Tuch aus Mangel und Nachlässigkeit / der Wollear- der / Spinner oder Weber / etwan runtzelich / bandig oder sonsten in der Mühlen aus Nachlässigkeit des rollens beschädigt oder sonst stopsels und Löcher möchte haben / so soll der Tuchmacher an einem iedern Ende desselbigen Tuchs / Carisee ꝛc. das also be- schädigt ist und feil gestellet wird / ein bleyern Siegel schlagen / auff welchem wird ge- schlagen seyn das Wörtlein (faultie) das ist auff teutsch mangelhafftig / bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs / Carisee ꝛc. oder die Würde und valor dessel- ben / das also feil geboten und sothanes Siegel nicht wird haben. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

54. Die Wolle / welche durch oder von den Tuchmachern iemand / er sey Wollschla- ger / Kämmer / Karder oder Spinner überlieffert wird / soll mit auffrichtigen Gewichte welches gezeichnet ist / überlieffert werden / und nach der proportion eines viertel ℔. in 12. ℔. geschmierte Wolle nicht verlieren / und soll solches der Wollschlager oder Käm- mer dem Tuchmacher also wiederlieffern / und sollen der Karder und Spinner dem Tuchmacher solches in Garn mit demselben Gewichte wieder zustellen / ausgenommen das wenige so daran abgehet / ohne etwas für od' bey sich zubehalten od' einig mehr Was- ser / Oehl / Schmer oder etwas anders darbey zuthun / bey Verbrechung an des Landes Eigener in dessen Eigenthumb die Missethat begangẽ wird / von 12. ß. Engl. für eine iede solche Missethat / nach gebührlicher Uberweisung / für dem Major Schultheißen / oder andern Haupt-Officieren der Stadt / Städtlein / Freyheit / Flecken ꝛc. da sothaner Man- gel wird befunden / und sie solche Personen zu sich werden beruffen haben / die solches zu vertheidigen bequem und tüchtig seynd. a. 6. Henr. 8. cap. 9

55. Ein ieder welcher wellisch Tuch verkaufft in der Stadt Schrewsburg / in der Graffschafft Salopia und solches zu friesieren oder zu bereiten / an einen Tuchscherer

oder

oder Friesierer liefferi und wirdt denselbigen nicht bar Geldt bezahlen ohne angebung einiger andern wahre in Bezahlung seines Arbeits-Lohn oder in Abkürtzung einiges Theils desselbigen soll aller seiner Freyheit und privilegien, der Tuch- oder Wandtschneider sambt deroselben Brüderschafft entsetzet seyn / und zu aller Zeit hernacher der Freyheit / wellisch Tuch oder Futtertuch entweder durch sich selber zuverkauffen / oder durch andere verkauffen zu lassen ausgeschlossen und entfrembdet seyn / a. 8. Elizab. cap. 7. Item a. 14. ejusdem cap. 12.

Es soll niemand der zum Verkauff oder ausschnit/einige Welsche Cottons/Friesen oder Futtertuch kauffen wird/dieselbige in seinem Hause oder an andern Oertern bereiten oder bereitẽ lassen/ sondern soll dieselbige jemandt die das Handtwerck oder Kunst gelernet hat überliefern / vom ihm gearbeitet und bereitet zu werden / bey Straffe und Verlust von eines iedern Stücks Frieße/Cotton oder Futtertuchs 6. ß. und 8. δ. Engl. a. Phil. & Mar. und ferne iemand der in der Stadt Schrewsburg / oder deroselben Freyheit oder Gebiet wohnet / und solche Cotton / Frießen oder Futtertuch feil hat/ und dieselbige selbst friesieret oder bereitet/der soll für ein iedes Stück 6. ß. und 8. δ. Engl. der Königin und dem Anklägern zur Straffe geben / ohne einige Bürgschafft / protection und Proceß. a. 8. Eliz. cap. 7. Item a. 14. cap. 12. 56.

Es soll niemand/einig scheerharr/flocken oder Garn von Lambwolle gemacht in einig Tuch/Carisee/ Futtertuch oder Friese ꝛc. schlagen / solches feil zu haben oder zum Verkauff machen zu lassen/ bey Straffe und Verlust des Tuchs/Carisee Friesen/Futtertuchs ꝛc. oder die Würde desselbigen/da sotahne scheerhaar/ flocken oder Lambwolle zu gebrauchet wird/ dem König und Anbringern verfällig / ohne einige Bürgschafft/ protection und Proceß/ a. 5. Edvv. cap. 6. der vorgedachter Punckt/ auch alsdann statuiret, dardurch verboten wird scheerhaar/ flocken oder Garn von Lambwolle zu einigen Tuch/Carisee ꝛc. zu gebrauchen/und ein Auffsehen hat/auff solchen Tüchern als schlechte schmalle Weisse und gesterckte schmale Weisse genant werden soll/hiermit wiederruffen und annihiliret seyn. Es soll auch frey und zugelassen seyn / allen und jeden ihr Majst: Unterthanen/ietziger oder in künfftiger Zeit in den Graffschafften Devonia und Cornubia wohnhafftig/ beyde die inverleibte Gemeinen / Märckt/ Flecken oder an andern Oertern wohnen und die obgemeltẽ schlechten schmale Weisse machen/Scheerhaar Pflocken und Lambwolle darzu zugebrauchen/und sollen in ihren Häusern drey Stelle und nicht mehr haben und gebrauchen/ solche obgemelte Tücher zu machen/ und dieselbige solcher Länge / Breite und Gewicht zumachen / darmit sie den Kauffmann contentiren können/oder er bey ihnen zumachen bestellen wird / nach dem Gebrauch und Begehren/des Landes Volcks da er dieselbe hinschicken wird/dieweil deroselben keine in einige unseren Reiche in der That getragen oder gebrauchet werden / unangesehen daß vorgedachte Statuten a. 5. Edvv. 6. oder alle andere/so diesem möchten zuwieder seyn/ allein vorbehaltlich/daß zu Verkürtzung Ihr. Majst. Zollen/kein Stück deroselben über 12. ℔. wäge/14. Garden lang und 1. G. breit sollen seyn/ bey Straffe und Verlust aller und iedes solches Tuchs oder die Würde desselbigen/ welches über sothane Länge/ Breite und Gewicht kommen wird / Ihrer Majst. und den Angebern verfällig / ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a. 27. Elizab. cap. 8. 57. Von Haar / pflocken und Lambwolle.

Es soll niemand einig Tuch/über eine Garde in der Länge/und ein halbes Viertel einer Garden in der Breite ziehen od' ziehen lassen bey Straffe von 5. ℔. für eine jegliche Ubertretung/es soll auch niemandt der Rahmen hat/einig Seil/renck/Winde/od' einig ander ungebührlich Instrument oder Werckzeug das zum ziehende sonst wohl gebrauchet wird gebrauchen / bey Straffe / daß welcher hierinn mißhandeln wird / und solcher oder dergleichen Werckzeuge brauchen / der soll dem Könige und dem Angeber 20. ℔. verlustig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/ protection und Proceß / a. 5. Edvvardi 6. cap. 6. 58. Von Ziehung der Tücher.

59. Es soll niemand einiger Hände Tücher/ mit der heißen Presse pressen / oder auff
Die Tücher zu pressen. einige andere betriegliche Weise / sondern allein mit der kalten Presse bey Straffe und Verlust des gantzen Tuchs also gepreßt / oder die Würde desselbigen dem Könige und den Angebern verfällig/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. Ibidem.

60. Es soll niemand einige Wolle da breite Tücher oder Cariseen von gemacht sol-
Wolle zu sieden. len werden/mit einiger Art Gallen Aepffel/Rinden/oder Bercken einiger Bäume / oder Feilstaub sieden oder sieden lassen / bey Verlust aller solcher Wolle oder die Würde/ dem Könige und Angebern verfällig. Ibidem.

61. Es soll niemand einigem Tuch/einen falschen Leist ansetzen/die den Rockfalischen/ Rockingern oder Brantram Tücher (und gemeiniglich Handwuppen oder Handzettel genent werden) gleich seynd/es sey dann die Wuppe an einem Gunckel gesponnen/ bey Verlust desselbigen Tuchs oder die Würde desselbigen / es mögen aber die Tuchmacher in der Stadt Worcester solche Leisten machen / wie sie vor diesem gethan. a. 5. Phil. & Mar. cap. 5.

62. Es soll niemand der da wohnet in dem Westnitt der Landschafft Yorck / einige breite Tücher machen oder machen lassen / die blaue / Negelbraune / Violbraune oder grüne genent werden/dero Wolle nicht ist geblauet wordē/mit der Farbe von ohngefehr zwey Englische Pfennig das ℔. ehe dann die Wolle wird gesponnen / bey Verlust eines iedern solchen Tuchs / dessen Wolle also zuvor nicht ist gefärbet worden/oder die Würde desselbigen. Ibidem.

Wellische Tücher weisse / graue / und die in Nortwollia werden gemacht / wie
63. auch Orcestersche hunderten/die in offenen Marckt feil gestellet werden sollen in Falten gefalten oder auffgetaffelt / wie mit allen andern Tüchern dieses Landes gebräuchlich ist/damit daß die Käuffer die Breite und Güte desselbigen mögen sehen/bey Straffe und Verlust eines iedern Tuchs/welches zu Marckt wird gebracht und in andere Form verkaufft wird/dem Könige und Angebern verfällig ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a. 33. Henrici 8. cap. 3.

NOTA.

Die 64. 65. und 66. Articul / weil sie viel unnöthige Dinge / als was Farben oder Coloren man damahls nur möchte verkauffen/sambt andere unnöthige Dinge zum Tuchmachen gar nicht gehörig/auch ietziger Zeit nicht mehr gebräuchlich/auch nicht in Kräfften/seynd geliebter Kürtze halben ausgelassen.

Es soll keiner einig Tuch verkauffen / als ietzunder gebräuchlich und gehalten
67. wird/nemlich die Garde mit dem Zollen oder Dgumen breit darzu. a. 6. Henrici 8. c. 9.

Es soll auch keiner einige gefärbte Wolle / oder gefärbtes wüllen Garn von ei-
68. nem Weber/Spinner oder Wollkarder kauffen/es sey dann auff offenen Marckte bey Verlust solcher Wolle oder Garns also gekaufft ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a. 6. Henr. 8. cap. 9.

Es soll auch niemand der das Tuchmachen gebraucht/ und nicht in einer Stadt
69. Freyheit/Marckt/Flecken oder verleibte Gemeine wohnet / mehr als eine Webstelle zur Wollen-Wuppe auff einmahl haben / soll auch weder directè oder indirectè einigen Vortheil oder Nutzen haben/einiger Webstell oder Hauses in welches eine Webstelle stehet zu verleihen/welche beyde zusammen von ihm verliehen werden / bey Straffe von 20. ß. für eine iede Woche daß diesem zu wieder wird gethan/a. 3. Phil. & Mar. cap. 11.

Kein Wollen-Weber der sich des Wollenwebens ernehret / und ausserhalb einer
70. Stadt / Freyheit / Flecken oder verleibte Gemeine wohnet / soll auff eine Zeit über 2. Webstell haben/oder einigen Nutzen und Gewinn von mehr als von 2. Stellen genießen/bey Straffe von 20. ß. für eine iedere Woche/so diesem zuwieder wird gehandelt.

Es soll niemand der sich allein mit dem weben ernehret/und kein Tuchmacher ist/
71. (daß ist daß er nur alleine die Tuch ümb Geld webet/) und selber keine zum Verkauff macht oder machen läst/so lange er das Weben will gebrauchen/eine Walckmühle haben/oder die Kunst des walckens/rollen oder färbens gebrauchen/bey Straffe von 20. ß. für eine iedere Woche da er diesem zuwieder handeln wird / Ibidem. Es

Es soll niemand der sich des walckens und rollens erneehret/weil er sich dessen gebraucht/eine Webstelle in seinem Hause oder Besitz haben/oder directè oder indirectè einigen Nutzen dadurch genießen/bey Straffe von 20. ß. für iede Woche die er diesem zuwieder handeln wird. Ibidem. 72.

Es soll auch niemand verlaubt oder zugelassen seyn/das Weberhandwerck auffzustellen/er habe dann dasselbige Handwerck gelernet / und auff das wenigste 7. Jahr gebraucht / bey Straffe von 20. ℔. der Königin und dem Angebern verfallen/ohne einige Bürgschafft/protection und Proceß/und welcher einig Tuch/ lang oder kurtz / Cariseen/ gestreckte Weise/oder schlechte Schmall/webet/macht/oder machen läst / der nicht das weben oder tuwen der Tücher hat gelernet / und sich zuvor sieben Jahr darinn geübet/soll solches Tuchs oder die Würde desselbigen der Königin und dem Angebern verlustig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß / diß statutum aber ist nicht zu Nachtheil und Schaden dero die in den Landschafften Yorck Camberland, Nothumberland und Westmerland wohnen / sondern es mögen dieselbige Webstellen in ihren Häusern halten /und alles thun was dem weben / spinnen / Tuchmachen und bereiten an- und zugehöret / wie ihnen für diesem zugelassen worden ist. Ibidem. 73.

Es soll ein ieglicher Weber der wüllen Garn zu weben hat/in die Wuppe machen/ weben oder einschlagen / alles und so viel Garn / als er von dem Tuchmacher / oder iemand seinet wegen wird empfangen haben / und sein gewöhnlich Werckzeichen darein weben/ohne einige Enderung oder zurückhalten/desselbigen Garns / so aber etwas würde übrig seyn/das nicht eingeschlagen wäre / soll er dem Tuchmacher unverfälschet wieder geben/ohne mehr Oehl/Wasser/Feuchtigkeit/ Sand/ Staub oder andere betriegliche Dinge/in die Wuppe zuthun/bey Straffe von 3. ß. und 4. δ. für eine iedere begangene Fehl/dem König und Angebern verfallen/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a. 6. Henr. 8. cap. 9. 74. Der Weber soll all sein empfangenes Garn in die Wuppe einschlagen/ oder wieder liefern.

N O T A.

DEr 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. Artickel/ dieweil die allein tractiren/an welchen Oertern man Tuch machen möge / und wo es verboten ist / item / wie viel Landes ein Tuchmacher möge haben: Was und wie hoch man den Tuchmachern an unterschiedlichen Oertern die Häuser soll verleihen/und dergleichen mehr hie in keinen Wege dienstl. seynd geliebter Kürtze halben ausgelassen.

Des Königs Mässer oder Streicher soll beeydigt seyn und schweren / daß er seyn Ambt treulich und wohl will verrichten / und da er mangelhafftig befunden würde / und für einigen Major, Schultheißen oder Befehlhabern der Jahrmärckten / oder iemand der von dem Könige darzu gesetzet und verordnet ist/in einige der Oerter / da die Tücher verkaufft werden / überwunden würde / so soll er ein Jahr gefänglich seyn / und darnach nach des Königs Wohlgefallen gestrafft werden / auch seines Ambts hinfort entsetzet seyn/der es angeben und verfolgen will/ soll auch den halben Theil davon genießen / es soll auch der Mässer so wohl für seinen Substituten als für sich selbst verpflichtet und gehalten seyn. a. 25. Edvvardi III. cap. 1. 84. Der Streicher oder Mässer soll geschworen und beeydigt seyn.

Es soll auch der Thesaurarius des Königreichs Engelland niemand zulassen / ein Tuchmesser/Bescher/Versiegler oder des Siegels mächtig zu seyn / oder in Verwahrung haben/an einigen Ort diesen gantzen Königsreichs / es sey dann / daß er des Tuchmachens wohlwissend und erfahren sey/und auffs wenigste 100. ℔. werth in Güter oder Geld zu der Zeit seiner Zulassung. a. 1. Richardi 3. cap. 8. 85.

Es hat der anwesende Thesaurarius des Königreichs Engelland Macht und autorität/das Einkommen / welches von dem messen der Tücher kömpt (da es an keine Außländische kömpt) denen zuverleihen/welche ein gewisses darümb wollen geben/und gnugsame Bürgen können stellen/die solches auff sich nehmen/so sollen sie den halben Theil aller Straffen genießen/so von iedern Stück Tuchs kommen wird / wel- 86.

ches unversiegelt feil gestellet wird/doch daß sie deshalben / wie auch vor das streichen und siegeln jährlich so viel in des Königs Schatz-Cammer geben/als sie mit dem Thesaurario werden einig werden / und von dem andern halben Theil der Straffen sollen sie dem Könige in seiner Schatz-Cammer Rechnung thun. a. 17. Edvvardi IV. cap. 5.

87. So ferne ein Tuchmacher einig Tuch oder Carisee feil stellete/er habe denn zuvor den Streicher oder Mässer oder seinem Verwalter / die gewöhnliche Gebühr bezahlet/ oder sich sonst mit ihm vergliechen / so soll er für eine iedere sothane Ubertretung/ dem Könige und Angebern 20. ß. schuldig und verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a.5.Edvv.6.cap.6. Und so ferne iemand ein gantz gefärbtes Tuch/ Dosincken oder Reusche Tücher wird machen / und dieselbige zusammenfaltet und zusticht/ ehe dann der Streicher dieselbige der Gebühr nach durchsuchet und besehen / daß sie solche Länge und Breite haben / wie darzu verordnet ist / so sollen die oder dasselbige Tuch verfallen seyn/da auch der Streicher das gewöhnliche Siegel an einigem Tuch würde schlagen / das seine gebührliche Länge und Breite nicht hätte / so soll derselbige für das erste mahl 50. für das ander mahl 20. ℔. zur Straffe geben / und für das dritte mahl gefänglich eingezogen/ und alle seine Güter in des Königs Wohlgefallen stehen/ a. 1. Henrici 6.cap.6. Es mögen aber die Kauffleuth / die sothanes Tuch kauffen/ und aus dem Lande schiffen / solches wohl zufalten und zustecken / dieselbige desto bequemer zu transportiren. a.13.Rich.2.cap.11.

Kein Tuch soll verkaufft werden/ehe der Mässer sein Gebühr empfangen.

88. Es soll auch kein Streicher/Mässer/Uberseher/Versiegler oder der das verordnete Siegel in Verwahrung hat / kein Tuch oder Carisee oder Schmallen versiegeln / denn allein welche in der Graffschafft / Stadt / Freyheit oder Flecken seynd gemacht worden/da er zum Mässer/Streicher/Uberseher/Versiegler oder Verwahrer des Siegels ist verordnet und bestimmet worden/bey Straffe für ein iedes gantzes Tuch als versiegelt/dem Könige 3. Pfund 6. ß. 8. ₰. für ein halbes Tuch 1. ℔. 13. ß. 4. ₰. für ein iedes Schmall 20. ß. und für ein iedes Carisee 10. ß. zugeben. a.1.Rich. 3. cap 8.

Tücher sollen versiegelt werden/da sie gemacht seyn.

89. Ein ieder Tuchmacher der einige Tücher feil stellet / ehe denn der Mässer oder Versiegler derselbigen Landschafft da sie gemacht seynd worden/ dieselbige habe versiegelt/ oder ehe auch gedachter Tuchmacher / sein besonder Merck darin hat geweben/und sein bleyen Siegel darauff des Tuchs Länge vermeldet/darauff oder angeschlagen/ der soll desselbigen Tuchs dem König und Angebern verlustig und verfallē seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. So ferne auch der Mässer oder Siegler einiger Landtschafft/einig Tuch mit des Königs Wapen versiegelt/ biß es von den Eigener zugerichtet und seine vorhaltende Länge darauff geschlagen/wie gesagt ist worden/so soll er seines Ambts verlustig seyn/a 27.Henrici Octavi.cap. 12. Es mögen aber alle Tücher die in der Stadt Worcester zu Drittvvich, Eveshā, Kedermunster, und Bromesgrove, in der Graffschafft Worcestria gemachet werden/von dē Versiegler wol versiegelt werden / und sollen dieselbige Tuchmacher oder Eigener nicht gezwungen seyn/ihre eigene Siegel zu schlagen an Tücher die an gemelte Oerther gemacht werden/ und soll der Versiegler oder Besichtiger für ein iedes Stück zubesiehen und zuversieglen einen Engl. ₰ und nicht darüber haben a. 27. Henr. 8. cap. 12.

Kein Tuch soll feil gestellet werden/biß der Mässer und Siegeler ihr Siegel drauff geschlagen.

So ferne ein Mässer oder Versiegler sein Siegel auff ein Tuch würde schlagē/
90. das Stücke mit Fademen an ein ander gehefftet oder gestecket hätte / sothanes Tuch soll dem Könige verfallen seyn/ bey wem es auch wird gefunden, und soll der Mässer oder der Siegler der schuldig daran wird befunden / seines Ambts entsetzet und verlustig seyn, a.3. Rich. 2.cap.2.

91. Ob wohl ein Tuch durch Mangel des Carders/Spinners oder Webers/entweder runtzlicht und bandicht in die Wuppe oder in der Mühle aus Nachlassigkeit des Rollers/oder sonsten löcherig und beschädigt möchte rollen / so soll der Siegler dennoch dasselbige Versieglen/und soll auch dem Versiegler sein Gebühr davon gegeben werden/ a.5.Ph.& Mar. cap. 5.

NOTA

NOTA.

Meines Bedünckens verstehe ich diesem Articul also/daß ob wohl ein Tuch obgemelte Mängel hätte/so soll man es darüm wegẽ seiner Länge/Breite und Gewicht nicht unversiegelt lassen/ wenn man nur auch das Siegel mit dem (F.) welches Mangelhafftig bedeut/ und wo der Mangel ist dabey setzet/ sonst würde diß den 33. Artickel auch eben zu deroselbigen Zeit und Regierung gemacht gar zuwieder seyn.

Der 92. Articul tractirt nur von des Streichers Belohnung / ist gar veraltet von a.27. Edv.3. und nicht mehr gebräuchlich/derowegen außgelassen.

So fern sich ein Mässer oder Versiegler wird weigern / die Commission seines habenden Ambts zu weisen/wenn es einer von ihm wird begehren/zur Zeit des Mässens oder Versieglung der Tücher oder Cariseen/und dasselbige nachgesucht und wahr wird befunden/so soll er 20.ß. verfallen und verlustig seyn a.4. Edvv.4. cap.1. 93.

Es soll der Mässer und Versiegler in VVallis, entweder durch sich selbst oder seine gnugsame Verwalter / in allen Stücken sich verhalten und thun/wie sich die Besichtigers und Versieglers des Königreichs Engellands sollen halten und thun/ und da sie in Verwaltung ihres Ampts/dem zu wieder werden thun/so sollen sie auch ingleichẽ Falle leiden und gestrafft werden wie die Besichtigers und Versieglers des Reichs Engelland/die unter den Thesaurario stehen. a.34. Henrici 8. 94.

Es soll niemand in dem Palatinat Lancaster, feil stellen / verkauffen oder verkauffen lassen/außführen oder aus der Landschafft führen lassen / einiger Art Tücher / Futtertücher/Friesaden oder Rüggen / die in der Landschafft gemacht werden / ehe und bevor der Macher oder Eigener desselbigen Tuchs / ein bleyern Siegel daran geschlagen habe / auff welches eine Seiten des Machers und Eigeners Merckzeichen/und die rechte Länge desselbigen Tuchs/Futtertuchs ꝛc. wie es in dem Wasser befunden ist/auff der andern Seiten desselbigen Siegels/und es soll der Versiegler/der zu der Zeit für das Palatinat Lancaster dasselbige Ambt verrichtet/nach gebührlicher Besichtigung/an ein iedes Tuch / Futtertuch ꝛc. noch ein Siegel schlagen / auff welches einer Seiten der Königin Wappen/nemlich ein Schützgatter mit der Krohnen darauff/und auff der andern Seiten/ das recht befundene Gewicht / eines iedern solchen Tuchs / Futtertuchs/ Friesen/Rüggen ꝛc. bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs/Futtertuchs ꝛc. welches ausgeschickt / außgeschüret oder verkaufft ist worden/oder zu dem Ende/ wieder die rechte Meinung und Intent dieses statuti unversiegelt feil gebracht ist worden/ der halbe Theil der Königin/der ander Theil dem/der es wird apprehendiren/ertappen/ und durch Klage angeben/ohne einige Bürgschafft/protection und Proceß. Es soll aber diß statutum præjudicirlich seyn / einigen Patent oder Freyheit einiger Stadt/ Flecken/oder verleibte Gemeine/in dem obgedachten Palatinat wegen das machen oder verkauffen/einiger wüllen Tücher gegeben. 95.

Es soll auch ein jeglicher Versiegler seinen rechtmässigen Verwalter oder Substituten haben/in den besondern Städten/Manchester, Bolton, Blackborn und Berii in den obgemelten Landschafft/da er für diesem gewöhnlich seine Verwalters gehabt und sollen dieselbige auff billiches Anfordern/ fertig sein ohne Verzugk/ ein iedes solch Tuch / Futtertuch ꝛc. das man ihm wird zubringẽ/und mit des Machers oder Eigeners Siegel versiegelt ist/zu wägen/und auff ein iedes der Königin Siegel wie vor diesem gedacht ist worden schlagen bey Straffe und Verlust von 20.ß. für ein jedes Pack Tuchs Futtertuchs/Friese ꝛc. welches der Versiegler oder sein Verwaltern wird versieglen/ehe er solches zuvor wird gewogen haben/wie zuvor gedacht ist worden/der Königin und dem Angebern verfallen/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. Es soll auch dem Versiegler oder seinem Verwalter verurlaubt seyn/ von einem iederen Macher oder Eigener sothaner Tücher/Futtertücher/Friesetten ꝛc. für ein iedes Pack derselben zu wägen und zu besichtigen/3 Engl. 8. zunehmen/uñ für ein iedes Stück grobes Tuchs/Futtertuchs ꝛc. 96.

Wenn

wenn es zu keinem Packe kömt einen halben 8. und solches soll von dem Bringer oder Eigener des Tuchs zur Zeit des wägens und versieglens bezahlet werden. a. 8. Elizab. cap. 12.

97. Es soll niemand / er sey Englischer / Naturalisirter / Freygemachter oder Frembder / einigerley Tücher Cariseen / Friesaden / Dosincken etc. Wie sie den Nahmen haben möchten und in dem Statuto. a. 5. Ed. 6. vielfältig gedacht seynd worden / aus dem Landt führen / oder über Meer schiffen oder führen lassen / es sey dann / daß des Versieglers / und des Machers Siegel (darauff die Länge des Tuchs / wie es im Wasser befunden / gezeichnet ist /) auff ein iedes solch Tuch geschlagen sey / bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs / oder die Würde desselben / welchem sothane Siegeln oder derselben eines mangeln wird / dem König und Angeber verfällig / ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 5. Edvv. 6. cap. 6.

Tücher auszuführen.

Es soll kein Frembder oder Naturalisirter / einige wüllen Tücher aus diesem
98. Königreiche führen oder führen lassen / sie seynd denn zuvor in diesem Königreiche gerouwet und geschoren / bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs / es werden aber die Tücher / welche gemeiniglich Schiffer-Tücher genent werden / oder andere Tücher / die gemeiniglich zu 40. ß. oder darunter verkaufft werden / hie nicht in begriffen a. 7. Edvv. 4. cap. 3. Item a. 3. Henr. Sept. cap. 11. Es mag aber ein iedes weiß Tuch / welches für 4. ℔. und darunter / und ein iedes gefärbtes Tuch / welches für 3. ℔. und darunter wird verkaufft / wohl außgeführet werden nach des Kauffmans Wohlgefallen / ob es schon in diesem Reich nicht ist geschoren und gerouwet worden / unangesehen allen vorigen Statuten / so diesem möchten zuwieder seyn. a. 27. Henr. 8. cap. 13. Es soll aber niemand einig weiß wüllen Tuch außführen oder außschiffen / oder außführen oder außschiffen lassen / welches über 4. ℔. kostet / oder einig gefärbtes Tuch / daß über 3. ℔. kostet / es sey dann zuvor gerouwet und geschoren / bey Straffe und Verlust desselbigen Tuchs / oder die Würde desselbigen / welches über den Preiß über Meer also würde außgeschiffet werden / dem Könige und dem Angeber verfällig ohne Bürgschafft / protection und Proceß. a. 33. Henr. 8. cap. 19.

99. Es soll niemand einig wüllen Garn oder wüllen Tuch über Meer schiffen oder schiffen lassen / das nicht gerollet ist / sondern es soll das Garn hier im Lande getreben / und alles Tuch / welches darinn gemacht wird / auch darin gerollet und gar außgearbeitet werden / ehe und bevor es aus diesem Königreich transportiret oder geschiffet wird / bey Straffe und Verlust alles solchen ungewebenen Garns / oder aller solcher ungerolleten und ungewalckten Tücher also außgeführet / a. 7. Edvvardi 4. cap. 4.

Es soll niemand weder Frembder noch Eingebohrner einig wüllen Tuch über
100. Meer schiffen / das nicht gäntzlich ist durchnetzet worden / bey Straffe von 40. ß. a. 1. Richardi 3 cap. 8.

Es soll niemand in das Königreich Engelland oder Wallis bringen oder bringen
101 lassen einige wüllen Tücher / die nicht in denselben Reichen seynd gemachet worden / bey Straffe und Verlust derselben Tücher / und des Königes fernere willkührliche Straffe / es were dann / daß die Tücher / auff dem Meer durch des Königes treue Unterthanen von desselbigen Feinde würden erobert / und ohne Betrug genommen seyn / a. 11. Edvvar. 3. cap. 3. Item a. 4. Edvv. 4. cap. 1.

Zu iedem neuen Tuch / welches unbereitet über Meer geschiffet oder geführet
102. werden soll / aus Krafft einiger gegebener Licenten wieder die Form und Wörter einiger gemachten Statuten / die noch in Krafft und Würde seyn / so soll die licentirte Person auch eins außschiffen / derselben Gattung / Länge / Breite und Tugend / als die neu/ nie / welches bereitet soll seyn / nemlich gerouwet / aus dem Haaren / uñ von dem einem Ende zu dem andern geschoren / ehe denn solches außgeschiffet soll werden / bey Straffe von zehen ℔. der Königin und den Alterleuthen des Tuchscherer Handwercks / zu Nutz und Erhaltung ihrer Armen verfällig für iede neue Tücher / welche also außgeschiffet werdē / wieder die rechte Meinung und Intent dieses statuti, ohne Bürgschafft / protection

und

und Proceß. Es soll aber sothanes zehendes Tuch / welches so bereitet außgeführet wird/nicht in der Zahl gerechnet werden / welche der licentirten Person seynd vergönnet worden/auszuschiffen/sondern daß dieselbige ihre volle Zahl/so dero vergönnet seyn/ unbereitet auszuführen / außschiffen möge / ohne die/ welche er soll bereiten lassen. a. 8. Elizabeth.cap.6.

Es soll niemand wieder die Form und Meinung einiger vorigen Statuten/wel- 103.
che noch in Krafft und Würde seyn/außschiffen oder ausführen / einige Tücher / die ge-
meiniglich Kentische oder Suffolckische Tücher genent/ und in den Graffschafften Kent
und Suffolck gemacht werden/die nicht bereitet seyn/ehe sie ausgeschiffet werden / nem-
lich erstlich geruwet und aus den Haaren geschoren/darnach wieder geruwet und gescho-
ren/bey Straffe und Verlust von 40.ß.für ein iedes Tuch/ welches also unbereitet aus-
geführet werden soll / der Königin und den Alterleuten des Tuchscherer Handwercks zu Erhaltung ihrer Armen vorfallen/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. Es soll sich auch kein Licent / einige unbereitete Tücher außzuschiffen / auff sothane Kentische oder Suffolckische Tücher/in Kent oder Suffolck gemacht/strecken oder dahin gedeutet werden.a.8.Eliza.cap.6.

Keine Kentische oder Suffolckische Tücher sollen aus Krafft einiger Licent unbereitet außgeführet werden

Ein iedes Cariste/ genant Denschir Carisee oder Dutzet / welches in der Graff- 104.
schafft Devonia oder nechst umgelegenen Landschafften wird gemacht/wenn es rauch/
ungewaschen/ungerollet und ungenetzet ist / wie es von dem Webstuel kömt / und von guter auffrichtiger Materie gemacht/nemlich von reiner geschorner Wollen / die vollkömmlich gewaschen und gesaubert ist worden/ nach dem sie geschoren gewesen/und ehe sie ist gewebet worden/ohne einigem Betrug / List/Behelff oder Zusatz betrieglicher und ungebührlicher Weise zu der Zeit des webes oder darnach darein gearbeitet/das Gewicht dadurch zuscheren/soll auff dem Marckt auf das wenigst 15.℔.wägen/ a.35.Eliz.ca.10.

Rauche Denschir Cariseen

Ein iedes rauch Denschir Carisee oder Dutzet in der gedachten Graffschafft De- 105.
vonia,und den nechst anliegenden Landschafften gewebet oder gemacht / und ein wasch Carisee ist das ist/daß es von Wolle gemacht/die allein auff dem Schaff ist gewachsen/ und daß die Wolle nach dem sie geschoren nicht gesaubert oder gewaschen ist/ehe sie gewebet wird/soll/nach dem es ohne alle Verfälschung und List rc. so rauch wie es von dem Webstuel kömt / auff das wenigste 17.℔.wägen/und es soll auch alle und ein iedes solch rauch Denschir Carisee/ wenn es also von den Webstuel kömt / ohne einiges ziehen / recken oder andet thun / die Länge dadurch zumehren / zwischen 15. und 16. Garden/ die Garde mit dem Daumen breit halten/denn ohne sothane observation des Gewichts/ wenn sie so rauch seynd/können sie/wenn sie gewalcket / rein gewaschen und gedrucknet seyn/die Länge und Gewichte nicht halten/welches ihnen in dem statuto a. 5. Phil. & Mat. verordnet ist/nemlich 12.Garden lang und 12.℔. schwer. a.35.Eliza.cap.80.

So ferne einiger Weber der vorgedachte Cariseen Art einige wird machen leich- 106.
ter oder kürtzer/ein iedes nach seiner Art wie gesagt ist worden / so soll der Weber für ein iedes viertel ℔. welcher der obgemelten rauhen Cariseen oder Dutzeten einer an seinem Gewichte mangeln wird/und zum Marckt gebracht / verkaufft oder feil gestellet wird/ zwölff 8. und für ein iedes Viertel einer Garden/welches ein iedes Stück nach seiner Art/das zu Marckt gebracht/ verkaufft oder feil gestellet wird / auch 12. 8. geben. Es soll auch ein iedes Stück der gemelten Cariseen/gleichwohl durch das gantze Stück von wohl sortirten Garn gemacht seyn/und soll kein Weber einigen Unterscheid in die grobe oder gute des Garns / an einigen Theil des Stücks mehr als am andern gebrauchen/ ausgenommen zu den Leisten/soll auch keine Practicken oder Listigkeit gebrauchen/daß dieselbige Carisee sich feiner und besser nechst den Leisten als in der Mitte desselbigen Stücks anlassen. Ibidem.

Des Webers Straffe.

Es soll ein ieglicher Weber sein Werckzeichen/von etwan einige gefärbten Garn/ 107.
am Ende eines iedern Carisee/welches er weben oder machen wird/einweben/er soll auch an iedern Ende eines ieglichen Carisees eine Art Leisten von einer oder andern Farbe weben/ auffs wenigste drey Viertel eines Daumen oder Zollen breit / dadurch man das

betriegliche abschneiden und verkürtzen des Carisees / welches vor diesem von etlichen Walckern und Rollern wohl pflegen gebraucht zuwerden / möge vorkommen / und so ferne sich einiger Weber einiges Betrugs wird gebrauchen / entweder in Vermischung seines Garns/oder sein Werckzeichen nicht einwebet / oder auch nicht an iedem Carisee zwo Endleisten/nach Laut und Inhalt dieses statuti wird weben / der soll für eine iedere Ubertretung/welche er diesem zu wieder thut/10. ß. verfällig und verlustig seyn / a. 35. Elizabeth.cap.10.

108. Es soll kein Weber oder einige andere Person/einige der obgenanten rauhen Cariseen oder Dutzeten zum Marckt bringen/oder feil stellen/ehe und bevor dieselbige in einer Stadt/Städtlein/Freyheit/Marcktflecken oder verleibte Gemeine/besichtiget / gewogen/und von dem Officier für gut erkant/auch mit dem Siegel oder Zeichen welches der Stadt/Freyheit/Flecken &c. zugeordnet ist/versiegelt worden/bey Straffe von 10. ß. für ein iedes Stück derselbigen Cariseen oder Dutzeten /welches also unversiegelt oder ungezeichnet verkaufft oder feil geboten wird/der Königin und dem höchsten Officier oder Magistrat welche die Wohnstadt des Webers / welcher diesem zuwieder handeln wird/am nechsten wohnen wird / es sey Stadt / Städtlein / Freyheit oder verleibte Gemeine/so ferne solcher Officier oder Magistrat dasselbige wird ertappen oder antasten/ sonst aber dem höchsten Officier und Magistrat oder Stadt/Städtlein/Freyheit/ Flecken oder verleibte Gemeine / da sothanes Carisee verkaufft oder feil geboten wird / und wird solches als eine Schuld-Sache durch Klage und information in einiger Ihr Majst. Gerichte zu erlangen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. Ibidem.

109. Es soll der Principal-Officier oder Magistrat einer iedern Stadt / Städtlein / Freyheit / Marcktflecken oder verleibte Gemeine der obgedachten Graffschafft / oder nechstanstoßenden Landschafften/da solche Carisee/die man Denschir Carisee oder Dutzet nennet / wehrende seines Ammts ietziger oder künfftiger Zeit gemacht werden / oder gemacht und feil gestellet werden möchten / ein iedes Jahr nach dieser Zeit bestellen und zu allen Zeiten/da es die Gelegenheit erfordert / fertig haben / zwo oder mehr verständige Personen/die ausdrücklich für Officiren und Besichtigers sollen bekant seyn/ welche im Anfang ihrer oder seines Ammts sollen beeydigt seyn und schweren/daß sie werende ihres Ammts/auffrichtiglich werden besichtigen/wägen und versiegeln oder zeichnen ein iedes solch Carisee/sonst ein Dutzet genant/in solche Städte/Flecken/Freyheiten &c. oder derselben einer/da derselbige einige gemacht/verkaufft oder feil gestellet werden/ und alle solche Mangel / welche diesem statuto, oder desselbigen rechte Meinung und intent zuwieder befunden oder geschehen werden / angeben und offenbahren. Es soll auch ein ieglicher solcher Offiaer oder Besichtiger ietzt oder hernachmahls zu diesem Ende in einiger Stadt/Städtlein/Freyheit/Flecken &c. verordnet und bestellet/Macht und autorität haben bey Tages Zeiten alle Werckstätte/Gewölbe/Packhäuser od' andere dienliche Oerter/der Stadt/Freyheit/Flecken &c. da er bestimmet und verordnet ist zugehen/ allda zusehen/nachsuchen und besichtigen/ob irgend einige solche Cariseen gemacht/verkaufft/ oder feil geboten werden/wieder die rechte Meinung und intent dieses statuti, auch sehen/mercken und spüren/was für Straffen von einigem Weber/Verkäuffer oder Käuffer in der Freyheit oder Gebiet desselbigen Orts/an Ihre Majst. verfallen seyn soll/auch für ein iedes Carisee zu wägen / zu versiegeln oder zu zeichnen nicht mehr als $\frac{1}{4}$. eines Engl. 8. nehmen/welches Geld von dem Verkäuffer der Carisee soll bezahlet werden. a.35.Elizab.cap. 10.

110. So ferne solche Officirer und Besichtiger nicht alle Jahr werden bestimmet und verordnet werden/und zu allen billichen und bequemen Zeiten auffwärtig befunden/ oder werden in ihre oder seine schuldige Pflicht / in das auffrichtig besichtigen / wägen und zeichnen der Cariseen/nachlässig und säumig befunden oder einig Cariseen/ welches sein volles Gewichte nicht hat/würden zeichnen oder versiegeln / so soll in dem und solchen Fall/die höchste Obrigkeit derselben Stad oder Orts/ für einen ieglichen solchen ihren Besichtigern 20. ß. verfallen seyn / und für iedem Marcktag / an welchen nicht 2. oder

auff

auff das wenigste ein Besichtiger wird vorhanden seyn/die Summa von 40. ß. verfallen seyn/welches eingefordert werden soll/wie hernacher folgen wird. Ibidem.

Es soll niemand er sey wer er wolle/einig solch rauch Carisee / Denschir Carisee oder Dutzet genant auff einigen Marckt/oder an einigen Ort kauffen / das nicht zuvor durch einen Besichtiger/einiger Stadt/Freyheit oder verleibte Gemeine besichtiget/gewogen und versiegelt oder gezeichnet ist / wie vor diesem gedacht ist worden. Es soll auch kein Weber/Walcker/Roller oder iemand anders einige solche rauhe Denschir Cariseen zurichten und bereiten lassen/es sey dann zuvor durch einen oder mehr bestimmten oder darzu verordneten Officier einiger Stadt/Freyheit / Flecken rc. besichtiget / gewogen und gezeichnet oder versiegelt/bey Straffe und Verlust eines ieden solchen Carisee/ welches also gekaufft/zugerichtet/oder zuzurichten und zubereiten außgegeben ist worden/ ehe und bevor dasselbige wie gesagt ist/besichtiget / gewogen und versiegelt oder gezeichnet sey worden. Es soll kein Tuchmacher/Walcker / Roller oder einige andere Person/nach diesem Tage zu einiger Zeit/von einigem Carisee/welches ein Denschir Carisee oder Dutzet wird genant / etwas abschneiden / oder von seiner Länge abnehmen / und solches darnach für ein gantz Carisee oder Dutzet feil bieten/bey Straffe von 20. ß. für eine ieder Carisee oder Dutzet/welches also abgeschnitten und gekürtzet ist/ der Königin und dem Angeber verfallen. a.35. Elizab. cap. 10. 111.

Es soll niemand in den Landschafften Yorck / Lancester / oder einige der Graffschafften oder Gegenden/an der Nord oder mitternächtigen Seiten der Trent/ziehen oder recken/oder ziehen lassen/einige Tücher/Dosincken/Cariseen/Pennisten / Ruggen/ Friesen / Kigley / weisse/schlechte graue oder einiges ander Tuch / wie es einen Nahmen hat/oder hernachmahls haben möchte / welches in obgedachten Landschafften Yorck/ Lancastria rc. wird gemacht/bey Straffe für eine iegliche Ubertretung 5. ℔. a.39. Elizabeth. cap. 20. 112. Ziehung oder Reckung der Nordischen Tücher.

Es soll niemand in obgedachten Landschafften oder dero einer haben oder gebrauchen einige Rahmen / Ringwinde oder einiges ander Instrument / welcher Art es möchte seyn/einige Tücher/Cariseen/Dosincken / Pennisten rc. wie dieselbige genennet oder Nahmen haben möchten / in einige derselben Oerter gemacht / oder die noch gemacht möchten werden/darmit außzuziehen oder zu recken/bey Straffe daß ein ieglicher Ubertreter/der solche Rahmen/Ringwinde oder ander Instrument oder Werckzeug/wie es Nahmen haben möchte / wird gebrauchen / für eine iede solche Ubertretung 20. ℔. verfallen und schuldig zu seyn. a.39. Elizab. cap. 20. 113.

Es soll eine iegliche Person in den vorgedachten Landschafften oder derselben eine wohnhafftig / welche einige Tücher Carisee/Dosincken/Pennisten rc. Wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / machet oder machen lässet/soll dieselbige derselben Länge / Breite und Gewicht machen / wie vor diesem durch die Statuta dieses Landes welche noch in Kräfften / versehen und verordnet worden ist / bey solcher Straff wie in gedachten Statutis ist gemeldet worden / und ehe und bevor dieselbige verkaufft oder feil geboten sollen werden/ so soll er sein Siegel auff ein iedes Tuch / Carisee / Dosincken/Pennisten rc. oder wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/schlagen/ darauff die rechte wahre Länge im Gewicht eines ieden Stück Tuchs / Carisees / Dosinckens rc. gezeichnet ist / wie dasselbige in den Wasser und mit dem Gewicht gebührlicher Weise versuchet und probiret werden mag /bey Straffe und Verlust eines iedern solchen Tuchs Carisees/Dosinckens rc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/da sothanes Siegel nicht auff oder angeschlagen ist/und da es würde geschehen / daß auff billicher und gebührlicher Probe/mit dem Wasser oder Gewicht/einiges der vorgenanten Tücher/ Cariseen / Dosincken rc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / leichter oder kürtzer befunden würden / als auff den bleyern Siegel gezeichnet ist / so soll der Eigener oder einige andere Personen bey welcher einige sothane Tücher/ Carisee/Dosincken rc. wie denn dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / gefunden werden/für eine iede Garde/welches in der Länge mangeln wird 4. ß. und für ein iedes ℔. am Gewicht manglend 2. ß. zur Straffe geben/ a.39. Eliz. c. 16. 114. Ein Siegel darauff die Läng. und Gewicht gezeichnet ist.

NOTA.

WEil der 115. Articul nichts anders einhält/ als was im 32. 35. 36. 37. 45. 46. 47. und 49. von obgemelter Art Tücher in genere verfasset ist/ so ist derselbe sambt den 116. geliebter kürtze halben ausgelassen / wie auch der 117. Artickel/und ist auch unnöthig den 118. Artickel beyzusetzen/ weil er nichts anders verhält als eine langweilige erzehlung wie man nach Rahmen/ Ringwinden und andere Instrument oder Werckzeug damit man die Nordische Tücher pfleget zuziehen / suchen soll/so ist auch der 119. und 120. weil nur von dem Gewalt und autorität der Irenarchen und derselben Straffe / da sie seumig oder nachlässig in ihrem Ambte würden seyn/ tractiret / und zu diesem proposito nicht so gar nöthig ausgelassen worden.

121. Vorbehaltlich aber/daß alle und iede Art der obgemelten Tücher / wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/ die in den obgemelten Landschafften gemacht und nach Londen gebracht werden/dieselbige alldar zuverkauffen / die sollen auff den gemeinen Hall derselben Stadt/ welcher gemeiniglich Blackvvallhall wird genant/ gebracht werden/allda drucknen und ohne Netzung durchsuchet und besichtiget zu werden/ von den Besichtigern derselbigen Stadt ausserhalb Marckt Zeiten / bey Straffe / daß ein ieglicher Eigener aller und ieder solcher Tücher / der seine Tücher also zu visitiren nicht wird einbringen/soll für ein iedes Tuch / welches also nicht zum Marckt wird gebracht/40. ß. geben. Es soll auch kein Besichtiger zur Marckt-Zeit einige solche Tücher besichtigen oder visitiren / dadurch das Verkauffen solcher Tücher disturbiret oder verhindert werden möchte / bey Straffe von 5. lb. für eine iedere sothane unzeitige visitation, alle welche Straffen/der halbe Theil der Königin und ihren Nachkommen/ der ander Theil den Angebern verfallen und zukommen / ohne Bürgschafft/protection und Proceß a.39.Eliz.cap.20.

122. *Keinerley betriegliche Dinge ins Tuch zuthun.* Es soll niemand einig Haar/Pflocken/Garn von Lambwolle/oder einig andere betriegliche Dinge in einige breite wüllen Tücher/halbe Tücher/Carisee/Frieße / Dosincken/Pennisten/Futtertuch/Tanton oder Bridgevvater Tuch/Dünster/ Cotten/ (welches Dünster Cotten aus krafft dieses statuti nach diesem soll verstanden seyn/ dieselbige Länge/Breite und Gewicht zuhalten/ wie die Tanton und Bridgevvater Tuch) oder einig ander Tuch/welcher Art dasselbige sey/und was Nahmen dasselbige haben oder haben möchte/daß zum Verkauff gemacht oder feil geboten soll werden/ bey Verlust aller solcher Tücher/Carisee/ Pennisten / Dosincken / Friesen / Futtertuch ꝛc. oder auff welchem einig Haar / Pflocken / Garn von Lambwolle oder einig andere betriegliche Dinge eingearbeitet wird seyn/unangesehen allen vorigen Statuten oder dispensationen &c. auch bey Straffe / daß welcher/oder welche einig Haar / Pflocken/ Garn von Lambwolle oder einige andere betriegliche Dinge zu dem Ende wird kauffen/ oder verkauffen/daß dieselbige sollen verlustig und verfallen seyn a.43.Elizab. cap. 10.

123. *Rauche Tücher sollen nicht gezogen.* Es soll niemand in dem Königreich Engelland oder desselben Gebiet haben oder gebrauchen einige Rahme/ Instrument/ Werckzeug oder einigen Fund welcher Art das oder derselbige möchte seyn/damit einig rauch oder unausgearbeitet wüllen Tuch / halbes Tuch/Carisee/Dosincken/Pennisten ꝛc. was Art oder Nahmen dasselbige haben oder haben möchte gemacht oder das noch gemacht/verkaufft oder feil geboten soll werden / ausgezogen werden möchte / entweder in der Länge oder Breite / sollen auch nicht halten/haben oder gebrauchen/einige Ringe / Seil /Winde / oder andere Sachen / mit welchen einigerley Art rauche und unausgearbeitete Tücher / halbe Tücher / Cariseen/ Dosincken/Pennisten ꝛc. in der Länge können ausgezogen werden / bey Straffe / daß / welcher oder welche wird haben halten oder gebrauchen einige Rahmen mit dem Schnider-Stecken/Ring/Seil/Winde oder ander Instrument oder Werckzeug/ wie es denn einen Nahmen haben möchte/soll für eine iegliche Ubertretung 20. lb. der Königin und dem Angebern der es verfolgen will/verfallen seyn/ohne Bürgschafft/protection und Proceß. a.43 Eliz.cap.10.

NOTA.

NOTA.

DEr 124. Articul lautet diesem gleich/allein/daß man bereitete Tücher / das gantze Stück eine Garde/und das halbe Stück eine halbe Garde in der Länge und ein halb Viertel einer G. in der Breite und nicht mehr möge ausziehen / solches versiehet sich aber allein von den Tüchern die da im Lande gebraucht oder ausgeschnitten werden.

Kein Kauffmann oder Käuffer der da einige Tücher/halbe Tücher/Cariseen / Dosincken / Pennisten ꝛc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten / über Meer schiffet oder schiffen läst/soll einigen Vortheil oder Nutzen haben/von wegen des Tuchmachers Handschrifft oder einiges in des Kauffmans oder Käuffers Buch / oder ander schrifftlichen Beweiß / wegen Mangel oder Schaden einiges solchen übergeschifften Tuchs/halben Tuchs/ Carisee / Dosincken ꝛc. a. 43. Elizab. cap. 10. 125.

Vorbehaltlich aber/daß wenn einig zubereitet Tuch/halbes Tuch/Carisee/ Dosincken/Pennisten ꝛc. wie dieselbige Nahmen haben oder haben möchten/welches über Meer geschicket worden/befunden würde/daß es zuvor an die Rahmen gewesen und außgezogen worden/mit Wissen oder Bewilligung des Machers oder Verkäuffers / wieder die rechte Meinung und Intent dieses statuti, so mag der Kauffmann oder Käuffer solches auff seinen eigenen Unkosten wieder herein schicken / und da die Siegel so krafft dieses statuti daran müssen seyn/daran seynd/solches dē Macher oder von dem er es gekaufft/ wieder liefern und darauff seinen Schaden / durch das Recht von dem / durch welches Mittel oder Bewilligung solch Tuch also ist gezogen worden/wieder suchen. Ibidem. 126.

NOTA.

DIeweil der 127. Articul nur tractiret von dem Befehl aller vorgedachten Officiern/ und solches weitläufftig repetiret/schließend/daß wenn sie thun und dem nachkommen/was ihnen a. 43. Elizab. cap. 10. geboten ist / so soll alles was dem zuwieder oder contrari ist/auffgehaben/nicht geltig und von keiner Krafft oder Würde seyn/derhalben als unnöthig hie ausgelassen worden. So ist auch der 128. Articul nichts anders als eine weitläufftige Erzehlung/daß/was einmahl besichtiget ist/nicht auff ein andern Ort wieder soll besichtiget werden/darvon vor diesem (welches noch alles in seinen Kräfften bleibet.) gnugsam tractiret worden/ derowegen hie auch ausgelassen.

Tempore JACOBI.

IN und nach achtzig Tagen/nach Ende dieser Session dieses Parlements / sollen alle breite Tücher / die von gefärbter Wollen / und eingesprengten Coloren oder Farben in den Landschafften Kent/ Yorck/ Reding/ oder an andern Oertern dergleichen Art und Natur werden gemacht / in dem Wasser nach dem sie wohl durchnetzet zwischen 30. und 34. Garden die G. mit dem Daumen breit oder Zollen lang seyn und nicht mehr / und 6½. Viertel breit zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch/und nachdem sie wohl gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet seyn/ auff das wenigste 86. ℔. wägen. a. 4. Jacobi cap. 2. 129. Von allerhand eingesprengten Tüchern.

Ein iedes weiß Tuch/welches gemacht wird in der Stadt Worcester / Conventri und Hereford/ oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur und gemeiniglich lange Worcesters genant/sollen durchnetzet zwischen 30. und 33. Garden mit dem Zollen lang/und 7. Viertel einer Garden durchaus das gantze Tuch breit seyn/ und nachdem es wohl gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 78. ℔. wägen. Ibidem. 130. Lange Worcesters.

Alle und ein iedes lang gefärbtes Tuch gemeiniglich Blancketten Himmelblauen/ und dunckelblauen genant/wie auch die lange Weisse/welche in den Landschafften Sufolcia, Norfolcia und Essex, oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/soll durchnetzet zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang und auff das wenigste 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn / und nach 131. Lange Suffolcksche blaue und weisse.

132. dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auffs wenigste 80. ℔. wägen. Ibidem.

Kurtze Suffolckische.

Alle und ein iedes dieser obgedachten Art kurtze Tücher/und in obgemelten Landschafften oder anders wo dergleichen Art und Natur gemacht werden / gefärbte und weisse und gemeiniglich sortierende Tücher genant werden/soll in dem Wasser zwischen 3. und 26. Garden mit dem Zollen lang/und 6½. Viertel einer Garden breit seyn / und nach dem es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 64. ℔. wägen. Ibidem.

133. Feine kurtze Suffolckische.

Alle und ein iedes kurtz gefärbtes oder weisses Tuch gemeiniglich feine kurtze Suffolckische genant/und in den letztgedachten Landschafften oder an andern Ortern/ dergleichen Art und Natur werden gemacht / soll in dem Wasser zwischen 3. und 26. Garden mit dem Zollen lang und 6½. Viertel breit seyn / und nach dem es gewalcket/ gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 64. ℔. wägen / und sollen die vorgedachte sortirende Tücher/durch einen blauen Saum an beyden Leisten von diesen feinen unterscheiden werden.

134. Handzettel.

Ein iedes weiß Tuch/in den jüngstgedachten Landschafften oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur gemacht/und gemeiniglich Handzettel oder Handwuppen genant/soll zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang/und ¾. einer Garden breit seyn / und wenn es gewalcket/gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist / auff das wenigste 76. ℔. wägen.

135. Westersche Blanckettern und, blaue.

Alle und ein iedes breites Blancket / Himmelblau / dunckelblau / und andere gefärbte Tücher/welches in der Graffschafft Wiltonia und Sommerset, oder an andern Oerten/dergleichen Art und Natur werden gemacht/sollen durchnetzet/zwischen 6. und 28. Garden mit dem Zollen lang und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 78. ℔. wägen.

136. Doppelte und einfache Dosincken.

Alle und ein iedes Tuch gemeiniglich kurtz Tuch genant / und von gefärbter Wollen und eingesprengten Farben oder Coloren in der Landschafft Yorcke / oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur wird gemacht/soll nach dem es durchnetzet/ zwischen 3. und 25. Garden lang/und 6½. Viertel einer G. zwischen den Leisten breit seyn/und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 66. ℔. wägen/und ein iedes halbes Stück/welches gemeiniglich ein Dosincken genant/soll in allen respecten, nach derselbigen proportion gemacht werden.

137. Breitleiste Packtuch.

Alle breit Leiste Tücher/weisse und rothe/welche in Wiltonia, Glocestria, Oxfordia und dem Ostertheil Sommerset, oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/und gemeiniglich breitleiste Packtuch werden genant / sollen in dem Wasser durchnetzet / zwischen 6. und 28. Garden mit dem Zollen lang / und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet / rein gewaschen und recht gedrucknet seyn / auff das wenigste 64. ℔. das Stück wägen.

138. Schmalleiste Packtuche.

Alle schmalleiste Packtuch/weisse und rothe in offtgedachten Landschafften Wiltonia, Glocestria &c. oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur gemacht/ und gemeiniglich schmalleiste Packtuch genant werden / sollen durchnetzet / zwischen 6. und 28. Garden mit den Zollen / und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durch das gantze Tuch breit seyn/und nach dem sie gewalcket/gerollet / rein gewaschen/ und recht gedrücknet seyn die weissen 61. und die rothen 60. ℔. das Stück auff das wenigste wägen.

139. Gefeindert.

Ein iedes fein Tuch mit gleichen Leisten / welches in Wiltonia, Glocestria, Oxfordia &c. oder an andern Oertern/dergleichen Art und Natur werden gemacht/ sollen zwischen 29. und 32. Garden mit dem Zollen lang/und 6½. Viertel einer Garden zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn / und nach dem es gewalcket/ gerollet/rein gewaschen und recht gedrücknet ist/auff das wenigste 72. ℔. wägen.

140. Stopleisten.

Alle und ein iedes Tuch welches Stopleisten und keine schlechte Leisten hat / soll zwischen

zwischen 30. und 33. Garden mit dem Zollen lang und $\frac{7}{8}$. einer Garden zwischen den Leisten durchaus das gantze Tuch breit seyn/ und auff das wenigste 78. ℔. wägen / gleich wie den langen Worcestern geordnet ist.

Ein iedes breit Tuch/ Tanton, Bridgevvater, und Dunstons genant / und in den Westande der Graffschafft Sommerset, oder an andern Oertern/ dergleichen Art und Natur gemacht werden / soll nach dem es durchnetzet zwischen 12. und 13. Garden mit den Zollen lang/ und $\frac{7}{8}$. einer Garden breit seyn / und nach dem es recht gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrucknet ist/ auff das wenigste 30. ℔. wägen. 141. Tanton und Bridgewater Tuch.

Ein iedes schmal Tuch dieser jüngstgenanten Gattung/ und an jüngstgemelte / oder an andern Oertern / derselbigen Art und Natur wird gemacht / soll/ nach dem es wohl durchnetzet / zwischen 4. und 25. Garden / mit dem Zollen lang / und eine Garde zwischen den Leisten breit/ auch mit schmalen Leisten geleistet seyn / und nach dem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 30. ℔. wägen/ die halbe Stücken nach derselbigen proportion. 142.

Ein iedes dieser Art Tücher / und in der Landschafft Yorck / entweder weiß oder roth gemacht/ davon sollen die Breiten gleiche Länge / Breite und Gewicht halten / wie oben specificiret worden/ die schmale aber/ laut dieses statuti mögen zwischen 17. und 18. Garden halten und nach ihrer proportion, den andern gleich wägen. 143.

Alle und ein iedes Denschir Carisee / auch Dutzet genant / soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. Garden mit dem Zollen halten oder lang seyn/ und nach dem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen/ und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 13. ℔. wägen. 144. Denschir Carisee.

Alle und ein iedes Tuch welches gewürffelte Carisee wird genant / schmale und schlechte graue sollen in dem Wasser zwischen 7. und 18. Garden mit dem Zollen lang/ und eine Garde breit seyn/ und nach dem es wohl gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrucknet ist/ auff das wenigste 24. ℔. wägen. 145. Gewürffelte Cariseen.

Alle und ein iedes Tuch ordinari Pennisten oder Weltweise genant / soll in dem Wasser zwischen 12. und 13. Garden mit dem Zollen lang und fünff und ein halbes Viertel breit seyn/ und nach dem es gewalcket / gerollet / rein gewaschen / und recht gedrücknet ist/ auff das wenigste 28. ℔. das Stück wägen. 146. Pennisten.

Alle und ein iedes Stück sortirende Pennisten genant/ soll in dem Wasser zwischen 3. und 14. Garden mit den Zollen lang / und $6\frac{1}{2}$. Viertel einer Garten breit seyn / und nach dem es gewalcket/ gerollet/ rein gewaschen und recht gedrucknet ist/ 35. ℔. das Stück auff das wenigste wägen. 147.

Alle Cogvvare, Kendall und Carptmelen, sollen noch dato gemacht werden/ wie es dem Käuffer am besten gefält/ sollen auch nicht besichtiget und versiegelt werden/ auch einiger andern Straffe unterworffen seyn/ denn die in a. 29. Elizabethæ darauff gesetzt ist worden / doch daß sie nicht über einen G. in 20. Garden eingehen. 148. Diese Art Tücher seynd bis unbekand kan sie auch nicht anders nennen

Alle und ein iedes Carisee/ welche Wascher / oder Waschweise genannt/ und in der Landschafft Yorck/ Lancaster/ oder ander Oertern dergleichen Art und Natur werden gemacht / sollen halb gerollet in dem Wasser zwischen 7. und 18. Garden mit dem Zollen / aber ein Viertel gerollet zwischen 8. und 19. Garden mit dem Zollen lang seyn / und nach dem sie gesaubert / und recht gedrucknet seyn / auff das wenigst 17. ℔. das stück wägen. 149. Nordische Cariseen.

N O T A.

Der 150. 151. 152. und 153. Articel / weil die nur blößlich Tractiren von der Tuchscherei thun/ so seind die als zu diesem Intent nicht nöthig ausgelassen worden.

Alle und ein iedes weiß und gefärbtes Tuch/ welches laut dieses statuti verordnet und bestellet ist worden / daß es in diesem Reiche soll bereitet und geschoren werden/ soll wegen das färben / bereiten / scheren und ruwen desselbigen / für ein iegliches breit kurtz wüllen Tuch/ 4. Pf. und nicht mehr abgeschlagen oder abgerechnet werden. 154. Zu welchem Tuch man Flocken oder Lamwolle mag gebrauchen.

Es soll allen und iederm der rechtmässiger Weise Tuch machet/ webet / oder mit der Kunst des Tuchmachens ümgehet/ frey stehen und verurlaubet seyn / Haar / Pflocken / und Lambwolle in Tüchern zugebrauchen/ in einerley Art Tücher / welche/ wenn sie durchnetzet zwischen 12. und 13. Garden mit den Zollen lang/ und auffs wenigste eine Garde breit sollen seyn/ und nach dem sie gewalcket/ gerollet/ gewaschen/ und recht gedrücknet seyn/ das Stück auff das wenigste 15. Pfund wägen.

156. Damit man aber alle solche Tücher desto bequemer und leichter von andern Tüchern/die von guter vollkommenener Wolle gemacht seynd / kennen und unterscheiden (Worbey man die Tücher von Lambwolle ꝛc. soll kennen.) möge/so soll ein ieder Tuch von solchen Pflocken/Lambwolle ꝛc. gemacht/die eine Leiste von gantzen schwartzen Garn haben/und an der andern Ecken nur ein Saum / und es soll niemand einige Pflocken/Haar/Lambwolle oder andere betriegliche Dinge in oder auff einige Breite Tücher/halbe Tücher/Carisee/Frieße/Dosincken / Laryen / Pennisten / Futtertuch/oder was Nahmen dieselbige haben oder haben möchten/gebrauchen/ welches verkaufft oder feil geboten soll werden / und nicht mit solchen schwartzen Leiste und Saum gemacht ist/wie gedacht ist worden / bey Straffe und Verlust eines ieden solchen Tuchs/halben Tuchs/Carisee ꝛc. wie es Nahmen haben möchte/oder die Würde und valor desselbigen/in welchem einig Haar/Pflocken / Lambwolle oder einige andere betriegliche Dinge gemacht/geweben oder eingearbeitet seyn.

N O T A.

DEr 157. Articul/weil der nicht von Bedderecken und andern Wahren / hie nicht gehörig/tractiret/ist ausgelassen.

Und so ferne einig breit wüllen Tuch/halbes Tuch/Carisee/ Dosincken/ Penni-
158. (Straffe wenn ein Tuch über seine bestimte Länge hält.) sten ꝛc. oder einige der andern vorgedachten Sorten/ was Nahmen dieselbige haben oder haben möchten] die zum Verkauff gemacht oder feil geboten sollen werden / länger wird seyn als demselben in diesem gegenwärtigen oder ietzige statuto respective limitiret und verordnet ist / so soll eine iegliche Person / die solches verkaufft / für eine iedere Garde mit dem Zollen/welche es wird länger seyn / als seine bestimte und verordnete Länge/10. ß. und nicht mehr zur Straffe geben.

Und so ferne einig Tuch nicht gleichförmig würde wägen nach dem Garden mit
159. (Straffe wenn ein Tuch zu leicht ist.) dem Zollen/einem iedern respective verordnet und bestimmet/so soll ein ieglicher / welcher sothanes Tuch verkaufft / für ein iedes ℔. welches über 2. ℔. wird mangeln 10. ß. und nicht mehr geben/unangesehen allen andern vorigen Statuten / welche diesem zuwieder möchten seyn.

Und so ferne einige der obgenanten Tüchern/da sie ihre besondere Länge nicht ü-
160. (Straffe wenn ein Tuch zu schmal ist.) bergehen/die demselbigen durch ietziges statutum limitiret ist/dennoch an seiner geraden Breite/die demselbigen zugeordnet ist/ mangeln würde / so soll ein ieder der sothanes Tuch verkaufft oder feil hat/so ferne das gantze Tuch durch zu schmal fält / 20. ß. und so das halbe Theil zu schmal fält 10. ß. und unter den halben Theil 5. ß. und nicht mehr geben/unangesehen alle vorigen Statuten/welche diesem zuwieder eine grössere Straffe darauff gesetzet haben.

Und so ferne einige Tücher oder Tuch / welcher Art / Nahmens oder Gattung
161. (Wenn ein Tuch kürtzer ist/ als auff dem Siegel ist gezeichnet.) vor diesem gedacht ist worden / welches durch gegenwärtiges statutum, oder einigen Articul oder Clausuln darin verfasset / oder einiges andern statuti ietziger Zeit in Krafft und Würden auff gebührlicher Probe und in billicher Zeit/nach dem es verkaufft worden/in Gegenwart der Person / die dasselbige hat verkaufft / oder andere von ihm darzu bestellet/so der oder dieselbige bey der Probe gegenwärtig wollen seyn /oder so er oder sie nicht gegenwärtig wollen seyn / nach dem eine billiche Anzeigung und Ankündigung ist geschehen/da es denn in seinen oder ihren Abwesen kürtzer würde befunden / als auff dem Siegel (welcher zur Zeit des Verkauffs daruff oder angschlagen gewesen) verzeichnet ist/so soll der Eigener oder der oder die sothanes Tuch verkaufft/dem Tuchschneider/Kauffmann oder dem der es wird gekaufft haben/für so viel als an der Länge/welche auff dem Bley verzeichnet ist/mangeln wird/pro rato von 6. ß. und 8. 8. für eine iedere Garde/welche weniger als auff dem Siegel verzeichnet war/befunden ist / neben und über die rechte Würde und valor desselbigen Tuchs/oder Tücher geben/und nicht mehr/ unangesehen allen andern vorigen Statuten/ so diesem zuwieder eine grössere Straffe darauff stellen.

Alle und ein ieder Zweig/Clausul und Sententz in einige der vorigen Statuten/ dardurch entweder die Länge/Breite und Gewicht der vorgedachten Tücher oder dero einige oder die Pœne und Straffe wegen der Länge/Breite und Gewicht/der obgemel-

ten Tücher oder deroselben einer/oder einige andere Ubertretung / die in diesem statuto reformiret/oder zu reformiren intendiret oder gemeinet ist / limitiret und begriffen/ dadurch oder damit einige der Straffen oder Pœnen derselbigen Ubertretung so hierin erzehlet seynd/soll hiemit gäntzlich auffgehoben und vernichtiget seyn.

Kein Tuch /welches nach Laut der Statuten und Rechten dieses Landes muß ver- 163.
siegelt werden/was Namens oder Art dasselbige sey/nach dem es von den Besichtigern/ (der so wol Laut des statuti a.39. Elizabethæ cap. 20. welches ward intituliret ein Act oder Statut / wieder das betriegliche Recken und Ziehen der Nordischen Tücher/ wie auch laut des statuti a.43. Elizabethæ cap.10. intituliret/ein Act oder Statut wieder das betriegliche machen der Tüchter autorisiret ist) versiegelt ist/soll wiederüm besichtiget oder genetzet werden / denn allein von dem Kauffmann/ Tuchschneider oder von dem der es gekaufft hat/und so ferne einig wüllen Tuch in der Besichtigung der Besichtiger oder Ubersehér/einiger Stadt/ Städtlein / Freyheit / Flecken oder Ort da das Tuch wird gemacht/länger oder leichter als in diesem statuto limitiret und verordnet ist/befunden wird/da dann die gemelte Besichtiger und Ubersehér/dieselbige übrige Länge oder Mangel des Gewichts/ oder einige andere Ubertretung in der Tuchmacher Siegel oder Siegeln begangen/werden finden und anzeigen/der oder die sollen den halben Theil aller solcher Pœn und Straffen / als durch ietziges statutum limitiret und verordnet ist/genießen/und soll niemand anders solches verfolgen oder erlangen / und der König seine Erben und Nachkommen den andern Theil.

Kein Tuch so von den Besichtiger versiegelt ist / soll wieder besichtiget und genetzet werden.

So ferne auch einige wüllen Tücher oder Tuch / von einige der vorgedachten 164.
Art/Nahmen oder Gattung/es sey nach gethaner Besichtigung auff oder in den Lande oder andern Oertern mangelhafftig befunden wird / und nicht kund gethan ist worden/ oder auff den Siegel oder Siegelen des Besichtigers ist verzeichnet und von dem Kauffmann/Tuchschneider oder der solches gekauffe hat/befunden wird/auff bequeme und gebührliche Probe/in billicher und bequemer Zeit nach dem Verkauff in dessen Gegenwart der es verkaufft hat/oder des oder dero die er darzu wird bestellen/ so ferne er oder sie zu der Zeit der Probe gegenwärtig wollen seyn / oder so fern sie bey der Probe und Besichtigung desselben nicht wollen gegenwärtig seyn/nach billicher und gebührlicher Ankündigung/so soll in seinem oder ihrem Abwesen der Kauffmann / Tuchschneider / oder der es hat gekaufft/und niemand anders den halben Theil haben/aller solcher Pœn und Straffe/als wegen solchs Mangels nach Inhalt dieses statuti verfallen ist / zu seinem eigenen Nutz und Gebrauch/und soll dem Besichtiger oder Ubersehér nichts darvon zukommen / unangesehen allen andern Statuten / die diesem in dem Fall einiger Weise zuwieder möchten seyn/und mag solches als eine Schuld-Sache in Ihrer Majst. Gerichte zu Westmünster verfolgen und erlangen/der andere Theil an Ihre Majst. und dero Erben und Nachkommen ohne Bürgschafft/ protection und Proceß. Dieß alle in A.40. Jacobi cap. secundo.

Mangelhafftige Tücher von den Besichtiger nicht angegeben.

Banco

Art. I.

Je verordnete Herrn und Bürger wollen täglich / wans nöthig / die Buchhalter aber und Cassirer sollen alle Tage ausserhalb der Sonn- und Feyertage / in den Cammern der Banco / ein ieder an seinen Ort sitzen und sich finden lassen.

2. Das Geld so in die Banco gebracht / soll in der andern Cammer einem Cassirer zugezehlet werden / und derselbe soll darauff ein Brieff oder Beweiß / darein die Summa zweymahl / erst mit vollen Buchstaben / hernacher mit Ziffern specificirt, den Buchhaltern denselbigen Tag überzulieffern schuldig seyn.

3. Alle Assignationes von den Geldern / welche in der Banco seyn / sollen Schrifftlich in einem darzu dem Buchhalter / so fornen an sitzet / übergegebenen Zettel geschehen / und der assigniren will / deswegen selbst persönlich erscheinen. Oder wo er solches nicht thun wolte oder könte / soll er von den verordneten Buchhalter eine Procuratie oder Vollmacht machen lassen / welche procurationes zu dero Nothdurfft allezeit / also daß nicht mehr als die Nahmen darein geschrieben werden / darvon beyhanden seyn / auch nicht länger als in dem Jahre darin sie gemacht / gelten sollen.

4. Die Assignationes sollen zum ersten mit Buchstaben / hernacher mit Ziffern geschrieben werden / auch ein ieder dabey setzen / auff was fol. sein Nahme im Schult-Buch geschrieben stehet / welches bey den Buchhaltern zu iederzeit erfahren werden kan / wer nun die Zettel diesem Conform nicht machet / die Ziffern und fol. nicht recht setzet / soll ein pro cento davon Straffe zugeben schuldig seyn.

5. Wann einer verstirbet / dessen Erben sollen einen vollmächtig machen / so biß dahin die Wittbe und Erben mit Vormündern versehen / abschreiben / nach dem Avanzo fragen / und Rechnung fordern mögen / und soll eine Wittbe / ohne Kriegischen Vermund / oder einen Gevollmächtigten abzuschreiben nicht bemächtiget seyn.

6. Da zwey oder mehr in Compagnie seyn / und Rechnung in Banco auff ihre Nahmen gehalten wird / was einer von denselbigen abschreibet / soll also gehalten und angenommen werden / gleich als wann der Zettel von ihnen allen underschrieben.

Des Morgens von sieben biß halb neun Uhren / soll allezeit der Contra-Buchhalter in dem ersten Gemach / mit dem resContra-Buch vorhanden seyn / und einem iedern / so ihn üm das jenige / so denselbigen angehet / fraget / guten Bescheid zugeben / und wann einer zu accordiren begehret / solches zuthun schuldig seyn.

8. Würde aber iemand nach eines andern Summen oder partida fragen / so soll der Buchhalter ihme keines weges davon etwas vermelden / inmassen dann bemelten Buchhaltern / und allen andern so der Banco dienen / bey ihren geleisteten Eyden und höchster Straffe verboten / niemand / was in der Banco passirt und geschrieben wird / zu offenbahren.

9. Der Contra-Buchhalter so forne an sitzet / soll die schrifftlichen Assignationes ordentlich / wie sie nacheinander kommen / ohne Ansehen einiger Person / zu sich nehmen / solche übersehen und Achtung geben / ob die geschriebene Summen oder Buchstaben und Ziffern übereinkommen / auch ob der Assignator so viel in Avanzo habe / und hernacher all solche Assignationes den andern Buchhalter einzuschreiben zustellen.

10. Es soll auch der Contra-Buchhalter / wann er vermercket / daß iemand mehr in Banco schreiben lassen wil / als er darinn in Credito hat / darzu stille schweigen / und dasselbige bey seinē geleisteten Eyde / alsbald dē verordneten Herrn uñ Bürgern anzeigē.

11. Wo iemand mehr assigniren würde als er in Banco und Credito hat / derselbe soll von ieder hundert Marck so er mehr assigniret / drey Marck Straffe in gedachte Banco zuentrichten schuldig seyn.

12. Wann die Klocke zehen zu S. Nicolai schläget / soll der erste Buchhalter so wohl die andern / ohne expressen der Herrn oder Bürger Befehl / keine Assignationes mehr annehmen / noch Cassa-Zettel abschreiben / damit im schreiben aller Mißbrauch verhütet werden möge.

13. Des

13. Des nach-Mittages sollen keine Assignat: angenommen werden/und soll der Buchhalter alle Errores so Committirt, alle Morgen den Herrn und Bürgern überzugeben schuldig seyn / und daferne sie dawieder handlen / und man es hernacher erfahren wird/sollen sie von jedern Error einen Reichsthaler Straffe bezahlen.

14. Niemandt soll Macht haben einig Geldt zu Assigniren oder jemand zuschreiben zulassen/ das nicht ihm zum wenigsten eine Nacht zugeschrieben gestanden.

15. Und sollen auch die Buchhalter sich befleissigen daß im Contract-Buche und Schuld-Buche alle Rechnung einigerley folia haben.

16. Die Buchhalter sollen/ so offt es die Herrn und Bürger gut befinden / üm gesetzet werden.

17. Die Cassirer so in der anderen Kammer sitzen/sollen keine Macht haben einige Gelder in oder ausserhalb der Banco zu sich zu wechseln/noch auch von den Geldern einigen Nutzen zu haben.

18. Die Herrn und Bürger sollen zum längsten alle vier Wochen einmahl die Cassen zu schliessen / die Gelder über zehlen / und mit den Cassirern abzurechnen bemächtiget seyn.

19. Die Cassirer sollen nicht Macht haben mehr als Fünff Tausent Reichsthaler in ihre kleine Cassa zusetzen / was über der Summa ist / sollen sie den Herrn oder Bürgern einliefern / damit die Cassen desto eher können geschlossen / die Gelder gezählet und gerechnet werden / der nun hiewieder handelt / soll zehen Marck Straffe zu zahlen schuldig seyn.

20. Wo jemand Geld bringet/so nicht Species seyn/die die Banco für sich zuhaben begehret / und zugleich ein ander verhanden/so Geld empfangen solle/mag üm schleuniger Beförderung willen / es dem Empfanger zugezählet werden / iedoch sollen die Cassirer/solche Summen in ihre Bücher einschreiben / nicht anders / als wann sie solch Geld selbst hätten empfangen und ausgezahlet.

21. Auff hundert Marck sollen an kleinen Gelde als Schilling und Sechslingen nicht mehr als fünff Marck / Groschen oder ander Geld aber soll in der Banco gantz nicht empfangen oder ausgegeben werden.

22. Die Banco soll einem iedern sein Avantagie oder was er in Credito darinnen hat/ohne Entschuldigung an gangbahren Gelde zehlen / wer aber sonderliche Species haben will / derselbige muß sich deswegen nach Billichkeit vergleichen.

23. Wer Geld aus der Banco haben will /der soll ein gedrucktes Cassa-Zettel/ so allezeit bey den Buchhaltern verhanden seyn sollen / mit eigner Hand füllen / und vollziehen lassen / und seinen Nahmen darunter setzen / und soll gedachtes Cassa-Zettel hernacher dem Buchhalter gebracht / und wann derselbige findet/ daß all solche Person so viel im Avantagie hat/als das Cassa-Zettel lautet/ soll er ihme den Assignatorn, üm so viel debito machen / und darauff das Cassa-Zettel unterschreiben / und soll bemelte Person von dem Cassirer darzu er vorwießen/unverzüglich bezahlet werden.

24. Wer X. Cassa abschreibet/soll sothane Gelder denselben Tag von dem Cassirer empfangen/da er es aber nicht thun würde/soll er den ersten Tag ein halb pro Cento, den andern Tag ein pro Cento, und alle Tage hernach doppelt auff/ Straffe davon zugeben schuldig seyn.

25. Wer in Banco etwas bezahlen will / soll vor eilff Uhren die Gelder einzubringen schuldig seyn.

26. Wann die Herrn und Bürger zu Hause gehen / sollen die Cassen/da die Herrn und Bürger die Schlüssel zu haben/mit zuschliessen wohl verwahret werden/die Cassirer mögen des Morgens wann die Buchhalter in der Banco seyn/anfangen sich Gelder zuzehlen zulassen.

27. Die Gelder und Avantagie, so iemand in der Banco hat/ mögen und sollen keinerley Weise arrestiret werden / wo aber einer öffentlich falliren thäte / so soll dessen Avantagie den sämtlichen Creditorn vermöge Stadt-Buchs zum besten seyn.

28. Ver-

28. Vermöge vorigen Mandats soll sich männiglich enthalten/ einig Wechsel-Geld/ so über vierhundert Marck ist/ ausserhalb der Banco zuzahlen/ bey Straffe fünff und zwantzig Marck/ von ieder hundert Marck/ und soll hierüber die Bezahlung/ wo einige Quæstio deswegen vorfallen würde/ für nichtig geachtet/ auch der Meckler so sich hierbey gebrauchen lassen/ in gebührliche Straffe genommen werden.

29. Und sollen allemahl zweene Herrn des Raths/ zweene aus den Verordneten der Cämmerey/ und zweene aus der Bürgerschafft die Verwaltung der Banco haben/ von gemelten Herrn und Bürgern sollen jährlich zwene als ein Herr und ein Bürger abtreten/ und zweene andere an ihre Stelle deputiret und erwehlet werden/ und soll die Wahl der Bürger von obgesetzten sechs Personen auffgesetzet werden.

30. Gedachte Personen sollen nicht Macht haben einigen Menschen/ er sey auch wer er wolle/ auch sich selbsten nicht mehr zu creäitirn oder aus der Lehen Banco zuwechseln und zubezahlen/ denn er Avanco in Banco hat.

31. Sie sollen auch kein Geld in deposito nehmen ohne Consens eines Erbahren Raths und Verordneten der Cämmerey.

32. Es soll auch keine Handlung mit Korn bey der Banco getrieben werden/ dann was zu Behuff der Stadt Nothdurfft gekaufft und verhandelt wird.

33. So soll auch kein Geld aus der Banco anderer Gestalt dann auff güldene und silberne Pfande/ und darzu wann die Cassa guten Avanzo hat/ gethan werden.

34. Weil auch vor diesen in der Kauffmans und Wechsel-Banco verordnet/ daß nicht unter vierhundert Marck an etwas zugeben/ oder iemands geschrieben werden sollen/ soll solches hinführo geendert/ und auff zweyhundert Marck reduciret/ auch keine Pfenning ausserhalb sechs Pfenning iemahls zu oder abgeschrieben werden.

35. Gleichsfalls sollen die Buchhalter der Kauffmans Banco die Bilanzo alle 8. Tage richtig einliefern/ auch zum wenigsten alle vierteil Jahr/ in der Lehen- und Wechsel Banco ein Uberschlag gemacht/ und jährlich im Decembris die Final-Rechnung geschlossen/ das Geld gezehlet/ die Pfände nach gesehen/ auch davon einem Ehrnvesten Rath und Verordneten der Cämmerey guter Bescheid und richtige bilanzo zu Anfang des nechstfolgenden Jahres eingelieffert werden.

36. Die Banco soll alle Jahr auff ult. Xbris etliche Tage/ damit alles in Richtigkeit gebracht/ geschlossen werden.

37. Auffs neue Jahr/ wann die Banco wieder auffgehet/ sollen die Creditores für dem Tische/ da die Herrn und Bürger seyn/ erscheinen/ und ihren Avanzo mit ihnen accordiren/ ehe sie auff ihre Rechnung wieder etwas abschreiben/ und hat sich ein Ehrnv. Hochw. Rath vorbehalten/ diese Ordnung nach Gelegenheit der Sachen zu endern/ zu mindern und zuvermehren.

Und wollen wir Bürgermeister und Rath der Stadt Hamburg/ hiermit männiglich aufferlegt haben/ obgesetzten Articuln bey Vermeidung der specificirten Straffe nachzukommen. Uhrkündlich haben wir unser Stadt Signet hierunter zudrucken befohlen. Decretum in Senatu & Publicatum den 31. Decembr. Anno 1639.

Eines

Eines Ehrenvesten/ Hoch-Weisen Rahts der Stadt Hamburg Admiralschafft Ordnung.

NAch dem leider die tägliche Erfahrung bezeuget/ daß nicht allein durch Türckische/sondern auch andere streiffende See-Räuber allgemeine Commerciis und traffiquen grosser und mercklicher eintrag und Schaden geschicht/ und demnach wohl von nöthen/daß in dieser guten Stadt eine beständige Admiralschafft angeordnet werde/alß hat ein E. Raht uff dienstlich suppliciren etzlicher vieler Bürger und Eingesessenen/so sich der Handlungen zur Seewarts gebrauchen/folgende Ordnung verfassen und publiciren lassen.

Erstlich weil in dieser Stadt Statuten an unterschiedlichen Orten/fürnemlich part. 2. tit.14. art.41. & seqq. von Admiralschafften und andern See-Rechten gewisse verordnung geschehen / als wil E. E. Raht dieselben hiehero wörtlich repetiret, und daß darob festiglich gehalten werde/ernstlich mandirt und befohlen haben. 1.

Damit auch wegen der Execution keine fernere difficultät sich ereigen mögen/ will E. E. Raht ihres mittels Personen verordnen/so neben 8. Bürgern/ benantlich 6. Kauffleuten/ und 2. auß den alten der Schiffer-Geselschafft dieses gantze Werck der Admiralschafft nohtdürfftig berahtschlagen/ und was zu gemeinen besten gereichet/ im Namen E. E. Rahts schliessen/auch diese ordinantz in allen ihren Puncten und Clausulen gebührlich exequiren mögen. 2.

Und werden die anietzo von den allgemeinen Kauffleuten gevollmächtigte/ E. E. Rahte 16. Personen fürschlagen/ darauß vor dißmahl 8. können erwehlet und zu dieser Sache deputiret werden/ deren dann ins künfftige alle Jahr 4. abtreten/ und an ihre stelle 4. hingegen sollen erwehlet werden. 3.

Ermelten Personen soll ein gewisser Ort angewiesen werden / darinnen sie/so offt es die Nohtdurfft erfordert zusammen kommen/und dieser Sachen halber/ nohtdürfftige Communication pflegen können. 4.

Alle Schiffer von hierab Westwarts und von dannen wider hiehero fahrende/ sie sein Bürger oder frembde/ auch die so ohngefehr zu der Admiralschafft stossen/und derselben geniessen/ sollen verpflichtet seyn/ dieser Verordnung sich gemeß zu verhalten. 5.

Damit aber diß gantze Werck der Admiralität umb so viel besser möge unterhalten und befördert werden/ als sollen die gesamte Kauffleuhte/ so sich derselben zu ihrer grossen Versicherung und prosperität zu gebrauchen/ von allen außgehenden und einkommenden Wahren / ein halbes pro Centum zu Admiral-Geld geben/welches man den zu muntir: und Erstärckung der Admirals und Vice Admirals, wie auch der andern Schiffe/ anwenden und gebrauchen soll. 6.

Sonsten soll auch über das von den Schiffen zu Unterhalt der Admiralität ein gewisses gegeben werden/ benantlich die Schiffe so gar nicht muntirt, oder unter vier Göttlingen führen welche den ungemundirten gleich geachtet / von jeder Last einen halben Reichsthaler/ die so 4. Fuhren ¼. die so 6. Göttlingen führen ⅛. Reichst. da sie aber mit 8. oder mehr guten Göttlingen versehen seyn/sollen sie von solchen Last Gelde gentzlich entfreyet seyn. 7.

Und damit hierinnen auch eine Richtigkeit getroffen werde/ ist beliebet/daß nicht alleine die Schiffer/ so bald sie die Fracht annehmen / den Deputirten eine gewisse designation, wie groß ihr Schiff/ und wie es gemundirt/ übergeben/son- 8.

dern auch alle Schiffe durch die Deputirte Herren oder Bürgere visitirt werden sollen/ob auch düchtige Stücke auff den Schiffen vorhanden/ ob sie mit gebührlichen Kraut und Loht versehen/ (inmassen den auff 4. Göttlinge zum wenigsten 3. Centner Pulver 6. Göttlingen 5. Centner 8. Göttl. 6. Centner 10. Göttl. 8. Centner/ und so fortan nach grösse der Stücke/ und nach Advenant Schrot und Kugeln erfordert werden) ob und wie man sie im fechten gebrauchen könne/ da dann sonderlich in Acht zu nehmen, daß auff dem Vberlauff da das Geschütz stehet/ keine Wahren/ oder Boßmanns Führung/ dadurch der Gebrauch des Geschützes möchte gehindert werden/ gesetzet/ und sollen die Schiffe so ihr Geschütz nicht wohl brauchen können, denen so kein Geschütz führen/ gleich gerechnet werden.

9. Ein Schiff von 50. zu 70. Lasten das gemuntirt ist mit 4 oder 6 Göttlingen/ soll zum wenigsten 14. oder 15. Mann führen: Ein Schiff von 70. 80. 90. 100. Lasten gemuntirt mit 8. oder 10. Göttlingen soll führen 18. biß in 22. Mann. Ein Schiff von 100. zu 138. Last gemuntiret mit 12. oder 16. Göttlingen soll führen zum wenigsten 26. zu 32. Mann. Welche aber nicht wie oben specificiret, mit so viel Volcks versehen/ sollen/ als wann sie nicht gemuntirt/ das Admiral-Geld zugeben schuldig seyn.|

10. Woferne auch von den Deputirten ins künfftige befunden würde/ daß zu Defension der Flotta/ ein mehrers an Volck und Geschütz von nöhten seyn wolte/ wie dann des Admirals und Vice-Admirals ohne das mehr Volcks erfordert als andere Schiffe/ soll solches alles von der Admiralschafft herbeygebracht und erstattet werden.

11. Im absigeln sollen zum wenigsten 6. Schiffe zusammen setzen/ und sich vermittelst und nach Einhalt dero auffgerichteten Admiralschafft Brieffe/ und bey Vermeidung dero darinnen benandten Poen bey einander zu bleiben/ allerdings schuldig und verbunden seyn/ biß sie die Höhe erreicht da sie sich/ ein jeder auff seinen destinirten Ort zusigeln scheiden müssen/ es wehre dann/ daß ein Schiffer so gar eilfertig were/ und der übrigen Schiffe nicht erwarten könte/ in welchen Fall ihm zwar auff Erkentnuß der Deputirten und gehörte Ursach allein abzusigeln soll vergönnet werden/ jedoch daß er das gebürliche Admiralschafft/ und Lastgeld vermüge der vorgehenden 6. und 7. Articuln oder nach befindung ein mehrers entrichte.

12. Es soll auch einer jeden Flotta durch die Deputirte ein gewisser Admiral und Vice Admiral fürgesetzet werden/ da aber zu einen mahle eine gar grosse Flotte/ absigeln wolte/ soll zwar ein jede Compagnia, so auff einen Ort miteinander zusigeln hat/ ihren Admiral und Vice-Admiral haben/ nichts desto weniger aber soll ihnen noch ein Ober-Admiral durch die deputirte werden zugeordnet/ der den andern so lange Commandiren möge/ biß sie kommen uff die Höhe da ein jeder seinen Curs verendern muß.

13. Die Schiffe so auff einen Ort loßen/ sollen unter ihrem Admiral verbunden bleiben/ biß sie wider uff die Elbe kommen/ es sey dann/ daß einem ausserhalb Landes eine Fracht auff andern Platze fürkehme/ uff welchen Fall ihm freystehen soll/ sich von der Admiralschafft zu scheiden.

14. Alle Boß-Gesellen so nicht außdrücklich ein anders vorher mit ihren Schiffern bedungen/ sollen schuldig seyn/ ausserhalb Landes mit ihren Schiffern mit denen sie außgefahren/ zusigeln an die Oerter/ da die Schiffer und die Reder die beste Fracht an haben können/ doch daß ihnen auch der Schiffer ihre Heure verbessere/ und da sie sich dessen da zur Stelle nicht vergleichen könten/ soll solches biß zu ihrer wider Anheimkunfft zu Erkentnuß der Admiralität außgestellet/ und was sie darauff empfangen/ ihnen aller dings unpræjudicirlich seyn.

Dar

Da auch jemand in der Flotta im Fechten für andern sich tapffer und wohl gehalten / soll derselbe von der Admiralität eine Verehrung bekommen. Were es auch Sache/ daß er darüber umbkäme/ sollen seine Wittbe und Erben selber Verehrung geniessen/ im Fall er aber gelähmet würde/ oder sonsten zu Schaden geriete/ soll er nicht allein dieser Verehrung/ sondern auch aller andern Begnadungen derer in unsern Stadt-Buche Part. 2. tit. 14. Art. 42. gedacht wird/ sich zu erfrewen haben. 15.

Wo einig Schiffer wider diese Ordinantz / und den deswegen absonderlich verfertigten Admirals-Brieff handlen würde/ soll dessen Schiff und Fracht dafür haften/ biß er die verwirckte Straffen der gebühr entrichtet und bezahlet hat. 16.

Anno 1623. den 10. Augusti hat H. Heinrich Hartzwich im Nahmen der Herren und Bürger von der Admiralität zu Rahte vorgetragen / ob nicht auch alle Sachen der Segellation betreffend in gemein vor die Admiralität sollen gehören und vor derselben erörtert werden. Als nemblich wann ein Schiffer irrung mit seinen Redern / oder mit seinen Schiffs-Volck oder auch mit seinen Befrachtern hätte und dergleichen Fälle/ worauff dann E. E. Hochweiser Raht sich beständig resolvirt, daß die verordnete der Admiralität sollen Macht haben in allen solchen Fällen der Segellation zu erkennen/ zu schliessen und zu Exequiren. 17.

Anno 1623. den 4. Novemb. haben sich die verordneten Herren und Bürger der Admiralität/ hernach benant beständig untereinander vereinbahret / alle Donnerstage Morgens umb 9 Uhr / an bestimbten Orte auff dem Rahthauße sich zu versamblen/ dabey expreslich verabscheidet / welcher am längsten zu halb 10. Uhr/ wenns zu S. Nicolai geschlagen/ nicht auff der Admiralität / oder dem Nidergerichte sein wird/ das derselbe in 6. ß. Lübisch Straffe soll verfallen seyn/ darinnen auch kein einige Excusatien soll zustatten kommen / wann er schon auff der Treppe/ und Vorhalb zehen ehe die Glocke zum Ende geschlagen / auff der Admiralität wie vorgemelt nicht verhanden ist/ besondern er soll nichtsweiniger die obgesatzte Poen unnachlässig bezahlen.

Würde aber jemand gar aussen bleiben und keine Ehehafte Entschuldigung haben/ der soll einen halben Reichsthaler Straffe verfallen seyn/ und sollen Ehehaffte entschuldigungē seyn/ da die Herren des Rahts mit einer Commission beladen/ oder sonsten in gemeiner Stadt Sachen zuverrichten haben/ wie ingleichen die Bürger in Vormundt Sachen/ und dergleichen Fällen.

Ebenmässig soll es auch gehalten werden/ des Dienstages wann die Herren werden zusagen lassen/ zusammen zukommen.

Ferner haben sich am selbigen Tage/ die Herren und Bürger vereinbahret/ wann sie also wie obgemelt an bestimten Ohrt zusammen kommen/ was dann die jenigen so vorhanden und versamlet seyn/ werden schliessen und verabscheiden/ daß solches von Herren und Bürgern samptlich prorato und fürbeschlossen/ angenommen werdē soll, als ob alle sämptlich gegenwertig zur Stelle gewesen/ und mit eingestimmt hätten/ Actum ut supra in præsentz der Herren von der Admiralität.

Verordnete Herren und Bürgere/ bey der Admiralität sein diese.

H. Joachimus Claen / der Rechten Licentiat Bürgermeister.
H. Heinricus Hartzwieg/ der Rechten L. Rahtsh.
H. Vlricus Winckel/ der Rechten L. Rahtsverw.
H. Rudolff Ambsing Rahtsh.
H. Peter Röver / Rahtsh.
H. Martinus von der Fecht Secretarius.

Bürgere.

Hanß Schmidt.
Hanß Bramfeldt.
Johann Schwartte.
Adam Pael.
Johann von Spreckelsen.
Gabriel Schmidt.
Johann von Duinen.
Heinrich Burdorff.

Der Königl. Mayst. zu Hispanien Ordnung von der Assecurantz uff Schiffe und Wahren.

AN unsern sehr lieben und getrewen den Cantzler und unsers Rahts-Verwandten in Brabandt / unsern Gruß und Gesinnen.

Nach dem wir seithero den letzten Martii Anno 1568. mit gutem Raht und Bedencken verboten haben / alle contracten und Vertrage von Versicherung oder assecurantz in unsern Niederlandt biß auff derselben Gebrauch gegeben / gewisse Ordnung / dar sich ein jeder nach richten möge / welches nach des Landes Gebrauch in öffentlicher Abkündigung und Mandat also soll geschehen seyn / in den letzt vergangenen Monat Octob. aber dieweil es eine Sache / dem gemeinen Kauffhandel betreffend / wird vonnöhten seyn der Puncten als solcher Ordnung mit etlichen Kauffleuten / so dessen Verstand haben zu berahtschlagen / umb ihren Adviso darauf zu haben / so ist nach derselbigen Abkündigung und Mandat uns übergebracht eine Supplication im Nahmen aller Kauffleute / der Eingebornen des Landes also auch aller Freunde Nationen, so in unserer Stadt Andorff werden gefunden und Sitz haben. Und was fürgebracht / daß dieselbe Abkündigung und Mandata inhielten etliche Puncten die sehr beschwerlich und dem Kauffhandel schädlich wahren zu unterhalten / uns darauff gebeten / das solches möchte angesehen und in Acht genommen werden. Darauff wir nun geordnet haben / daß sie solches schrifftlich stellen sollen wie dann geschehen / und haben solches alles auffs new durchgesehen / in Acht genommen und berahtschlaget / auch befunden / daß nicht mehr begehret würde / dann zu Wachsung und Mehrung des Kauffhandels / und daß es den Kauffleuten in gerechten Sachen nicht hinderlich / sondern dem gemeinen besten förderlich ist / sonderlich umb Assecurantz und Versicherung zumachen / ohne das die Sicherheit der Schiffahrt oder Segelation hinderlich seyn soll / so haben wir uns umb der und dergleichen Ursachen / die uns dazu bewogen / mit unsern geliebten Vettern / den Hertzogen von Alba Cantzler von unser Orden Leutenandt Gubernator / und Obristen Capitain unser allgemeinen Niederlanden Marggraffen von Curia und unsern lieben getrewen Præsidenten und Rahts-Verwandten unsers geheimbden Rahts berahtschlaget und untersucht / alle Puncten der letzten Abkündigung und Mandats, die auch gemoderirt und gemehrt / nach dem wir befunden / daß es dem Stücke von assecurantz oder Versicherung am nützlichsten und förderlichsten ist / und machen hiermit von der letzten Ordnung / und auch dieser gegenwärtigen bey provision eine newe Ordnung und Edict die wir begehren / daß im Stück von assecurantzen und Versicherung Platz haben soll / und haben hiemit auff die letzte Abkündigung und Mandat so dieß fals für diesem auff dasselbige Stück gemandiret oder geboten war / und solches alles in der nachfolgenden Ordnung.

Ordnung.

1. Fürs Erste heben wir auff und nehmen an uns das provisional mandat, so wieder die assecurantz und Versicherung des Einhalts den letzten Martio Anno 1568. abgekündigt ist / und lassen zu dem Gebrauch von vorgedach-

ter assecurantz auff alle Sorten und Kauffmanschafften/ so einkommen und außfahren zur See und Land und auch Flüssen/ Wassern und Strömen/ Inhalt der Policey nach dieser unser gegenwärtigen Ordnung/ nicht desto weiniger so ordiniren/ wir daß einig Vortrag von assecurantz oder Versicherung / oder auch einig Eyd/ Gott gebe wie dergestalt gethan oder geschrieben möchte seyn/ so dieser unser Ordnung zu wieder/ und nicht gleichförmig derselben aufgerichtet werden/ keinen Platz haben/ oder tüchtig geachtet werden soll.

Ingleichen wollen wir/ daß keine assecurantz oder Versicherung soll gethan werden/ auf einige Kauffmanschafften/ durch einen oder viel Personen/ es sey von einkommenden oder außsiegelden Gütern und Wahren anderst dann auff seiner rechten Gewärde und der sich wird lassen versichern/ soll allewege 10. von 100. nach Gewarde von dem die Kauffmanschafften mögen gekostet haben/ des Einkauffs/ Fässern/ Packen/ und versicher Geld und andere Unkosten so darauff ergehen mögen biß sie geladen seyn werden / darauff gerechnet / welches ist der zehende Theil an sich selbst halten/ und die Gefahr auch selbst stehen in conclusion umb das man solches wohl versiehen soll/ so einige Person mehr als 2000 Pfundt Gewärde in einem Schiff geladen hat / Er mag die 2000. pfundt wohl gantz lassen versichern/ auff solche condition, das die andern übrigen Wahren so viel mehr wehrt seyn als der zehende Theil der 2000. Pfundt antreffend ist. 2.

Es sollen auch im Vertrage oder Instrument oder Versicherung außdrücklich specificirt und vermeldet werden / alle die Wahren / darauff sich einer will lassen versichern/ als Oehl/ Wein/ Queckfilber/ Zucker/ Obst/ Feygen/ Rosinen/ Korn/ Saltz/ Tallich/ Butter/ Käse/ Hopffen / Wagen. Und auch ein jeder Specie von Korn und Kauffmanschäfften/ so man geladen oder laden will vermelden. Was aber den gar terwbahren und köstlichen Wahren belanget/ ob schon der Principal oder Eigener der Wahren umb etlicher Ursachen willen nicht specificirt und vermeldet/ dasselbige soll passiren / doch bey dem Bescheide/ so der jenige der sich hat lassen versichern begehren würde / einige restitution oder Bezahlung/ von dem der ihn versichert hat/ für verlohrne / verdrunckne / oder genommene Wahren/ oder Kauffmanschafften/ so soll er richtig darthun und erweisen / mit richtiger Rechnung von jeder Kauffmanschafften / was Er geladen oder eingeschiffet/ und was es Einkauffs mit allen Ungeld gekostet hat / und muß solches mit schwerenden Eyde wahr machen/ so der ihme versichert hat/ ihm dazu dringen würde. 3.

So soll man auch schuldig seyn / in dem Vertrage oder Instrument, da man sich mit versichern läst/ mit zuvermelden / des Ulybots Pincken oder sonsten andere Schiffe / da man die Wahren eingeladen / oder gedencket zuladen lassen/ auch an was Ort die geladen sollen werden / wohin sie außsiegeln und verziehen sollen / auch des Meisters oder Schiffers Nahme der daß Schiff Geleid sagen oder führen soll und wohin es siegeln oder fahren soll / bey Poen oder Straffe/ daß die assecurantz und versicherungs Vertrag für nichts und keiner Würde sollen geachtet und gehalten werden/ so der Mangel bey dem der sich läst versichern gefunden würde/ sonsten soll man denn Schaden erholen bey dem/ der den Vertrag oder Instrument gemacht hat/ so der Fehl oder Mangel bey Ihm ist. 4.

Es sollen auch die Partes so mit einander auff der assecurantz und Versicherung handlen und schliessen werden/ geurlaubt seyn ihre obligation oder Verschreibung/ Instument, gemeine oder sonderliche Handschrifften / so sie darauff auffrichten oder machen werden / für Gerichts Personen oder sonsten bey einem 5.

 Notar

offentlichen Notarium, oder daß es/ der sich obligiren und verschreiben wird/ in beyseyn glaubwürdiger Zeugen geschehen/ wie sie sich desfals untereinander vergleichen werden/ doch bey dem Bescheid/ daß nichts soll gehandelt oder geschlossen werden/ das dieser unser Ordnung zuwieder oder zugegen seyn mag.

6. Und umb allen Argwohn und Betrug zu verhüten/ daß entweder der eine oder der ander Theil nicht vervortheilt oder verkürtzt möge werden / in der Policey und Ordnung / die wir wollen / daß zu der Segelation und sicherheit der Schiffahrt/ dem gemeinen besten zu gute soll observirt und unterhalten werden/ so haben wir geordnet und gemächtiget/ ordnen und committiren p. provision hiemit Die ego Goncalen Gante, daß er sonderlich Acht haben uñ halten soll/ daß nicht ein Stück der Handlung von assecurantz oder Versicherung gehandelt soll werden / daß wieder unsere Ordnung seyn mag / welcher zu dem Ende registriren und schreiben wird durch ihn selbst / oder die er dazu mächtigen und ordnen wird/ alle Vertrage und instrumenta, so in der Versicherung / es sey für offentlichen Notarien oder geheimen Instrumenten und Verschreibung/ oder wie sie auffgerichtet können werden / daß Er die Vertrage oder Policeyen von den Kauffmanschafften / so auß diesen Landen geschicket werden Copiren/ und einschreiben soll / und da es nöhtig/ soll er Copie autentique davon geben/ oder sonsten sollen alle Vertrage / so dieser Ordnung zuwieder auffgerichtet werden von nullo und keines Wehrtes seyn / es soll auch kein Recht darauff gethan werden/ es sey dann/ daß sie wie vorgedacht geregistrirt und Copirt seyn/ und daß man dem Richter Copia autentiqua von diesem unseren gemächtigten oder die er dazu ordnen und mächtigen wird / mit eigener Hand unterschrieben erweise.

7. Doch soll hiemit verstanden und jederman kundt seyn/ daß die assecurantz und Versicherung sollen angehen und gehalten werden/ von der ersten Stunde da sie versprochen/ verheissen und unterschrieben/ sollen seyn / im Fall die Policey oder der Vertrag gebracht wird/ in dem 6. Tage zu registriren wie oben gemeldet / nach dem die Erste Versicherung darauff gezeichnet oder versprochen ist.

8. Weiter ümb alle Hinterlistigkeit und Betrug zu verhüten / wollen und gebieten wir/ und es geliebt uns/ daß alle Meckeler/ Anbringer oder sonsten andere Sollicitatores der Versicherung sollen schuldig seyn / in 6. Tagen/ von dem Tage an/ daß der Vertrag geschlossen und der Versicherer unterschrieben hat zu tragen bey unsern hierzu geordneten umb zu registriren / wie oben gedacht / auff Poene zu verbrechen/ über solches noch so viel als der Kauffmann so versichern läst bezahlen muß/ und das soll bezahlt werden / von den Meckelern oder sonsten von dem der in Gebrech befunden wird / und daß Geld soll distribuiret werden / daß dritte Theil zu unseren Nutz/ daß ander dritte Theil für dem der es anbringet / und das dritte dritten Theil/ zu Nutz unsers hierzu gemächtigten und verordneten / und darüber noch seine Gebühr / wegen des restituirens.

Und

Und belangend der Versicherung die gemacht werden auf Kauffmanschafften/ so man auß andern Königreichen oder Oertern hieher in diese Lande oder sonsten anderwegen bringen läst/ die man alhie bey unsern Kauffleuten und Einwohnern läst versichern/ so verstehen und wollen wir/ daß die Versicherung ingleichen wie vorgemeldt/ sollen registrirt und eingeschrieben werden/ sonsten soll kein Urtheil gegen die Versicherer darauff folgen/ alles wie in den vorgedachten zweyen Puncten vermeldet ist/ nicht desto weniger soll genung seyn/ daß sie sich richten in dieser forma wie in dem dreysigsten Puncto dieser Ordnung vermeldet wird. 9.

Am welchen unsern Verordneten und gemächtigten Digo gancalen ganzi und seine befehlichhabere/ haben wir umb desto besserer Unterhaltung und zusehens wollen lassen stellen/ gewisse oder sichere memorialen und instructien/ die wir bey dieser unser Ordnung wollen mit ablesen und verkündigen lassen/ darnach er sich zurichten wird haben/ auff Poen und Straffe als ein ungehorsames Verbrechen gestrafft zu werden/ auch allen Schaden und interesse an die Parten durch seine Versäumnus/ Befehl oder sonsten Mißhandlung möchten verkürtzet werden zu bezahlen. 10.

So soll man auch keine Verträge von Versicherung machen/ von die Gewärde einiger Kauffmanschafften oder Schiffe oder sonsten von einigen andern dingen/ welche zu dem Tage/ wenn die Vertrage gemacht seyn sollen/ mögen verlohren oder verdruncken seyn/ so es dann geschehe/ daß es der versicherte wüste oder wissen möchte/ welches genommen soll werden/ und gerechnet von der Zeit an/ da solcher Verlust geschehen/ biß die Stund da der Vertrag auffgerichtet ist/ das soll man rechnen auff zwey Stundt drey Meil weges zur See/ und zu Lande jeder Stund eine Meile weges/ welches abgethan ist um die Felden so dabey gefunden in solcher massen/ daß bey vorgemelten Lauff der Zeit soll werden gefügt die præsumption von der Wissenschafft und Unwissenschafft/ es sollen aber die Versichers desto weniger nicht außgeschlossen seyn war zu machen durch gute Zeugen/ dargegen zu beweisen/ daß der versichert ist/ soll gewust haben von den vorgemelten Verlust ehe der Vertrag wie oben gemelt auffgericht war. 11.

So sollen auch die Versicherungen abgehen/ die erste Stunde/ von dem Tage an da die Kauffmanschafften geladen/ oder in ein Boot in das Schiff zu führen gelegt seynd/ und sollen so lange wehren biß daß die Kauffmanschafften in der Haff am Lande auff der Erden in guter Versicherung liegen werden. 12.

So soll auch der letzte Versicherer in der Versicherung so wohl in Gewinn und Verlust theilen/ gleich als der Erste. 13.

So sollen auch die assecurirte oder versicherte Kauffleute und Schiffer gutwillig ohne Gezwang ihre Siegel streichen/ bey dem Bescheide/ daß solches in den Versicherers Vertrag specificiret werde/ ohne daß sie ihre Reisen mögen endern und in andere Hafen siegeln/ dahin in den vorgemelten Vertragen gemeldet wird seyn/ es were dann durch fortuna von der See/ gegenwindes und anderer nöhtiger Ursachen halber/ die ihnen ohne ihr verschulden möchten überkommen/ bey Poen so das geschicht durch Fehl oder Ursachen des vorgedachten Kauffmanns/ so soll Er verlieren seine action so Er an die Versicherers haben soll/ so es aber geschicht durch Uhrsachen oder Fehl des Schiffers/ so soll er schuldig seyn den Schaden auffzurichten und bezahlen. 14.

15. Im Fall auch einiger König/ Printz / oder Potentat in ihren Landen das Schiff an sich nehmen/ das verdinget wahr umb zu siegeln / oder das dasselbige Schiff untüchtig und unbequem würde / seine vorhabende Reise zu vollziehen/ in solchen Fall soll demselben so versichert ist frey stehen die Wahren wiederumb zu laden/oder durch jemand anders laden lassen / doch für die köstlichen Wahren soll Er schuldig seyn/ zu erwarten 6. Monat/ ehe er dieselbigen mag verfolgen/ in mitlerzeit soll der Kauffmann auch frey seyn / die Wahren zu bringen an denn Ort da sie hin versichert seyn/ im Fall Sie aber solches nicht thun werden / so mag der Versicherer solches selbst thun/ und nicht weiter schuldig seyn / dann in alle den kosten und Schaden/ die an solche Kauffmanschafften durch vermelden Arrest erfolget ist.

16. Aber in andern groben und verderblichen Wahren/ als/ Wein/ Obst / Feigen/ Rosinen/ Korn und sonst andern hievorgemelden Wahren/ so soll der jenige so versichert ist nicht schuldig seyn/ die vorgedachte 6. Monat abzuwarten / sonder mag das seine verfolgen und verhandthieren / wie ihm dasselbe am nützlichsten und forderlichsten seyn mag.

17. Und umb das/ daß unserer gegenwärtigen Ordnung desto besser soll gefolget und nachgekommen werden/ so ordnen wir dem jenigen so die Commission haben /daß sie keine Acht haben sollen / auff das zu machen / oder zu rüsten der Schiffe zur See/ daß sie sich auch der Verträge der Versicherung oder assecurantz nicht annehmen oder bemühen/umb etwas ihnen zunehmen oder geben/noch auch etwas für jemand darinnen zu endern und zu enthalten.

18. Imgleichen wollen wir auch nicht / daß solches von unsern Obristen hiezu verordneten/ oder durch die so er dazu verordnen und mächtigen wird / es sey durch seine substituten oder Schreibers/ die sollen solches auch nicht thun / in geheimb oder offenbahr/etwas zu seiner Last anzunehmen.

19. Es sollen auch keine Zöllner/ Brückenkügker/ Kayenmeister / oder einige Diener und Amptleute so Befehl haben/ auff allen Pässen/ Strassen und Reviren/ Stromen und auff assecurantz der Kauffmanschafften/sich in keinerley weise hiemit bemühen oder annehmen/ und im Fall jemand von denn vorgemelten / sich hiemit bemühen oder anzunehmen unterstünde/ so wird er alle die vorgeschriebene Contravementen und Straffen verbrechen / zu unsern Nutz/ und alle das jenige so sie angelobet/ empfangen und gegeben haben / und die Verträge werden von nulla und keiner Würde seyn.

20. Es soll auch niemand sein Schiff/Geschütze und Kriegs munition so bey das Schiff gehöret / oder auch Schiffs Victualia und Proviant höher lassen versichern / als auch den halben Theil so viel dasselbige Schiff in vorgemelter Zurüstung rechtes kauffes wird gekostet haben / so soll auch niemand Geld auff boddemanie auff den Schiffen und Reisen nehmen oder geben / wie man vormahls pflegt zu thun/höher als auch unterhalben Theil der Gewehrde/ als das Schiff mit aller Zugehör wie gemelt/ ihn gekostet hat / so soll auch niemand seinen Gewinn der Schiffe versichern lassen und im Fall solches geschehe/ so soll der Versichers Vertrag nullo und keiner Würde seyn und wer gegen dieses gegenwärtige Verbot handelt / der soll das außgelegte verheissene oder versprochene Geld auch verbrechen / und soll solches confiscirt seyn.

Die

Die Schiffer/ Steur- und Botßleute oder auch Soldaten / die auff den Schiffen verdienen werden und sonsten was ihnen zugehöret/ mögen nicht lassen versichern anders dann Kauffmanschafften die hie vorgemeldet seynd / so sie einige in den Schiffen haben werden/ und das alles ohne Betrug und Falschheit. 21.

Und daß alle Versicherers Verträge gemacht sollen werden auffrichtig ohne Argwohn oder Falschheit/ in guten Trewen und im Fall solches geschehe / es sey durch dem der versichert oder der sich versichern läst / oder durch Schiffer/ Steuerleute/ und sonsten wie man die nennen möchte / die einigen Betrug oder Falschheit darinnen würden begehen/ die sollen dabey keinen genieß haben/ sondern sollen noch darzu gehalten werden/ allen Verlust/ Schaden / und interesse gut zuthun und bezahlen/ so darauß entstehen möchte/ und man soll sie auch offenbahr jederman zum Exempel leiblich straffen / auch so befunden würde / daß sie einige merckliche Boßheit und Falschheit begangen hätten/ so soll man sie wie See- Räuber und offenbahre Diebe straffen. 22.

Im Fall auch einige Schiffe arrestiret/ genommen/ oder durch einigen Befehl von Königen/ Printzen oder Potentaten / auff oder angehalten werden/ und daß man noch Hoffnung hätte die wiederumb zu bekommen / und daß sie noch loß und frey sollen gemacht werden/ so soll der jenige so sich hat lassen versichern / ein halb Jahr von dem Tage an da die Nehmung oder Haltung geschehen ist/ Gedult haben/ ehe Er umb die Bezahlung von dem der Jhn versichert hat soll verfolgen / so es herkomt von einigen Schiffen oder Kauffmanschafften in Barbarien oder Europa mögen versichert seyn/ im Falle aber es herkommen soll/ wegen Versicherung so auff die Jndien geschehen seyn möchten/ und daß es geschehen ausserhalb die Grentzen von Europa oder Barbarien, so soll dem der die Versicherung gethan/ ein gantz Jahr Zeit zu der Bezahlung umb die Verfolgung in mittlerweilen zu mögen thun bey und durch dem / den es belangend ist. Doch so soll es dem der versichert ist/ wohl frey seyn/ und bey denen die Jhn versichert haben/ umb Bürgen oder Verweisung anzuhalten umb die Bezahlung des Schadens gegen seinen bestimbten Tag sicher zu werden / wie man daß billig erachten und erfinden wird/ und wenn die Kauffmanschafft gewiß gesuncken / oder genommen seynd / daß keine Hoffnung mehr da ist / daß man etwas wiederumb bekommen oder retten mag/ so soll der Versicherer drey Monat Zeit haben / umb die Pfenning zu der Bezahlung auffzubringen / von dem Tage an da Jhme der Schade oder Verlust bey Glaubwürdiger Zeugnuß zu wissen wird gethan seyn. 23.

Was nun belangend ist die Schäden oder Verringerung der Kauffmanschafften / die man avarias nennet/ die in der Lemiten/ Europa oder Barbaria geschehen die soll man angeben und fürbringen in einem Jahre/ und in einem halben Jahre/ und die Schaden/ so aussen der Lemiten Europa oder auff der Jndianischen Segelation geschehen/ die sollen an und fürgebracht werden/ oder geintentiret für 3. Jahren nach dem das Schiff in der versprochenen Hafen wird angekommen seyn. 24.

Aber im Fall der Schade von dem vorgedachten Avarien übereins von hundert nicht antragen oder belauffen würden/ so soll der Versicherer nicht schuldig seyn in denselben avarias etwas zu bezahlen und außzugeben. 25.

Wie dann auch alle andere actiones der Versicherung belangend / doch umb zu verhüten und nieder zulegen / die Sorge von Insolventien oder Versicherhei- 26.

cherheiten der Kauffleute/ so sollen alle actiones des Schadens von Nehmung oder Räuberey und sonsten Wahren/ so verderbet oder gestohlen worden/ unter die lemiten von Europa oder Barbarien/ die sollen fürgebracht werden und geintentiret innerhalb anderthalb Jahr Zeit nach deme die Reise geendiget seyn soll/ aber umb die Verlusten die ausserhalben der Lemiten von ausserhalb oder Barbarien kommen oder folgen mögen/ die sollen drey Jahr Zeit dazu haben.

27. Im Fall auch einige Schiff Wahren/ oder Kauffmanschafften genommen wurden/ in Seehafen/ oder auff Landstrassen von einigen See-Räubern oder Freybeutern/ Strassen-Räubern und Dieben/ oder daß solche Schiffe und Kauffmanschafften angehalten wurden von einigen Prinzen und Benachbarten Freunden/ die mit uns Confœderiret und vereinigt seind/ oder daß sie durch ihre Diener und Officirer auffgehalten wurden/ so sollen die Eigener oder Versicherer der Kauffmanschafften nicht Vermügen einige Composition, Vertrag oder Ranzon-Geld darfür zugeben oder zu versprechen umb dieselbe loß oder frey zu bekommen/ sondern man soll die Verfolgung mit Recht und Justitien nach der Ordnung des Landes oder Vertrag so darvon auffgerichtet seind nicht allein umb die Schiff und Güter/ wie darumb zubekommen/ sondern man soll sie auch verfolgen gerichtlich/ daß sie umb ihre Räuberey und Dieberey ihres unrichtigen Handels gestrafft werden/ und wir wollen den jenigen so sie verfolgen werden/ behülffliche Hand und Beystand leisten/ mit Gesandten darumb zu schicken oder auch unsern Promothorialen und fürschrifften mitzutheilen/ oder repressalien und andere gebührliche Wege zu vergönnen/ damit sie ihre Schiff und Kauffmanschafften/ gerichtlich mächtig sollen werden/ und so jemand diesem Punct zuwieder einen heimlichen Contract mit vorgedachten See-Räubern/ Dieben/ oder sonsten Officirern einginge/ der soll nicht alleine verbrechen ds Geld/ so er dafür außgegeben/ oder geloben wurde/ sondern er soll auch gecorrigiret und gestraffet werden/ als einer der denn Dieben oder Räubern Uhrsach gibt/ daß sie solche Diebe- und Räubereyen mehr gebrauchen sollen.

28. Alle diese vorgeschriebene Ordnungen verstehen sich auff die Versicherungen/ so in diesen Landen geschehen/ auff die Kauffmanschafften/ so auß diesen Landen zur See geschiffet und geladen werden.

29. Was nun belangend ist die Kauffmanschafften so zu Lande oder auff frischen Wasser-Strömen gehen/ oder kommen mögen/ dieweil alldar so grosse Gefahr und pericul nicht ist/ als zur See/ so sollen sich die Kauffleut in ihrer Versicherung richten wie vor alters gebräuchlich/ und sich miteinander vergleichen/ wie sie am besten übereinkommen können/ doch so soll der Eigner der Kauffmanschafften keines weges seine gantze Summa so viel ihme die Wahren gekostet/ mögen versichern lassen/ sonder soll allewege/ den rechten zehenden Theil selbst pericul und Gefahr müssen lauffen. Es sollen aber die Fuhrleute oder Karren-Treibers/ auch keines weges ihre Wagen/ Karren und Pferde versichern/ oder durch einigen Zöllner lassen versichern/ höher als unter dem halben Theil der rechten Gewarde/ was ihre Pferde/ Wagen und Karren/ eingekaufft kosten/ und ihre Fracht oder Lohn sollen sie in keinerley Weise versichern lassen.

De Assecuratione terrestri seu fluviali.

30. Was nun die Kauffmanschafften belangend ist die kommen werden auß andern Königreichen oder frembden Landen/ nach diesen Niederlanden herwarts

zur See/oder zu Lande/ auff süssen Wasserströmen und auch frembden Königreichen oder Landschafften/ so ordnen wir/daß sie sich in der Zurüstung der Schiffen halten sollen/wie sie vor Alters pflegen zu handlen / und wie die contrahenten beyderseits einig werden können/ doch auch bey dem Bescheid / daß sie alle die Kauffmanschafften biß auff den 10. Theil der Gewarde nicht so.en lassen versichern/Inhalt der moderation, so in den vorigen Exempel von den 2000. Pfunden gespecificirt ist/ daß allezeit der Eigner der Wahren / die geladen werden/ den Rechten 10. Pfennig selbst Gefahr und pericul lauffen soll / und was denn Schiffen / Krieges-munition, Proviant/ und sonsten andere Zugehör der Schiffen/ so wohl auch der Schiffer Steurleuten / Boß-Gesellen/ und Fuhrleuten/ ihren Lohn belangend ist/ Wagen/ Karren und Pferde / da soll man sich auch richten nach den Puncten hievor vermeldet.

So soll diese Ordnung in Stücken der Versicherung aller Kauffmanschafft so wir hiemit gemacht und machen / bey diesem einigen auffrichtigen lege und Ordnung geachtet und verstanden werden / so wohl für denn Fremdlingen als unseren Unterthanen/ auff alle Kauffmanschafften so geladen sollen werden / so soll in keinerley Weise in der Versicherung etwas wieder diese Ordnung gehandelt werden/ bey Poen daß die Verträge von nullo und keines werts sollen geachtet und gehalten werden / als weren sie auch contractirt oder gehandelt/ mit den unsern zwischen Frembden/ oder Fremden mit denn unsern / so wohl auff Kauffmanschafften / die außgeschicket oder einkommen möchten / zu Wasser oder zu Land / mit Schiffen/ Böten/ Wagen und Pferden / von unsern Unterthanen oder Frembden/ so wollen und gebieten wir/ daß alles auffrichtig und Legal nach dieser unserer Ordnung gebührlich hierinne soll gehandelt werden. 31.

Und umb für Zukommung aller abusen/ Fehlen / Betrug und Crimen die vormahls geschehen / auf Versicherung vom Leben eines Menschen / Person/ oder Personen / und auch außwettingen einer oder etlicher Reißen und sonsten dergleichen Inventionen/ haben wir dieselbe alle verboten. Verbieten und prohibiren dieselben hiemit / daß sie alle schädlich und hinderlich seyn denn gemeinen besten und von bösen Exempeln. 32.

Dieweiln daß auch etliche die versichert seind sich offtmahls fundiren, mit ihren Versichers vertragen berechtiget zu seyn zu seinem Versicherer und begert gerichtliche deposition des Geldes und darnach das Geld auf Bürgschafft gelegt wird/ ohne daß man Achtung hat/ auf die defension und einbringen die doch wohl unterweilen recht befunden wird/ so der Versicherer einbringet / und daß selbige Sachen unterweilen lange Zeit haben müssen / ehe man die recht untersuchen und probiren kan/so wollen und gebieten wir hiermit/ so jemand seine Wiederpart bringet zu der deposition des Geldes/ und daß es darnach unrichtig befunden wird /. der soll verfallen seyn/ dem Versicherer oder Principal zur Straffe/ umb sein unrichtig und Unbedacht fortfahren / zu bezahlen / Interesse gegen 12. von 100. nach dem Jahr zu rechnen. 33.

Endlichen/auff daß alle die jenigen/ so versichern wollen und lassen/ in der Versicherung contrahiren und handeln wollen/ so haben wir umb allen Argwohn und processen zu verhüten / auch daß alles desto besser auffrichtig zugehen soll stellen lassen eine Policey oder versicherers Vertrag und Verschreibung in Form wie hernach folget/ darnach sich die jenigen / so die Instrumenten der Versicherung machen werden/wegen der Güter und Kauffmanschafften/ so auß diesem Lande geschicket oder geschiffet/ nach gleichem Exemplar und Form richten sollen. 34.

Wir

35. Wir hernach gemelte assecuratores geloben und verobligiren uns zu versi-
Forma Policis Assecur. cheren/ alß wir dann auch hiemit und in Krafft dieses thun / versichern an den Ehrsahmen N. N. zu wissen ein jeder von uns und die Summa durch ihn selbst hirunter gespecificirt/ welcher Gefahr wir tragen und uff unser Ebentheuer nehmen/ nach dem Tage und Stunden/ daß solche Kauffmanschafften werden geladen/ oder geschiffet umb an das Schiff zuführen/ und in das Schiff oder Schiffe in die Hafe N. N. einkommen und die Kauffmanschafften auff das Land in guter Behaltnuß ohne einigen Schaden werden entladen seyn/ und wir seyn zu frieden/ daß dasselbige Schiff oder Schiffe/ so solche Reiße fürnehmen/ mögen siegeln vorwarts und hinterwarts/ zur rechten und lincken Seiten/ und in aller massen fortfahren/ oder liegend bleiben und ankehren in den Hafen oder Strömen/ wie es dem Steurman/ Schiffer/ oder Piloten desselben Schiffs Recht düncken wird/ in welcher vorgeschriebenen Versicherung/ wir assecurirers hieunten gemelt/ tragen und auff uns nehmen alle Perikel und Gefahr der See/ von Fewer/ Winden/ Freunden und Feinden/ von Brieffen/ marque oder contramarq; von arrestamenten, Anhaltung/ von Königen/ Printzen/ und anderer Potentaten/ wie die genant sein mögen/ auch Verenderung von meisters Schiffers. etc. Und in Summa von allen andern periculn und fortunæ, was massen die auch fürfallen und erdacht mögen werden/ für alles und jedes vor und nachgemeltes stellen wir uns an ewre statt/ zu befrieden und schadeloß zu halten von allem Verlust und Schaden/ so geschehen könte oder möchte/ und da die Sachen anders alß wohl mitgedachte Kauffmanschafften/ oder Parteyen/ (welches Gott abwende) gerahten würden/ geloben und verpflichten wir uns in solchem Fall zu bezahlen/ an euch oder bringer dieses/ allen Schaden und Verlust so ihr möget gelitten haben/ hinterfolgend/ von einem jeden die Summa durch ihm selbst hie untergezeichnet zu wissen/ so wohl dem Ersten alß dem Letzten von uns/ und daß innerhalb zwey Monat erst nechstkommende/ nach dem uns der Verlust und Schade in dieser Versicherung geschehen ist/ sich gebührend/ kundbar gemacht worden ist/ und in solchem Fall geben wir und ein jeder von uns gibt Macht und besondern befehlig an N. N. zu unseren Schaden und profite, zu handhaben die Salvirung und daß beneficiren derselbigen Kauffmanschafften und geloben zu allen gefallen zu bezahlen die kosten und unkosten so in derselbigen Salvirung und beneficien gedachter Kauffmanschaften gethan ist/ es werde davon etwas gerettet oder nicht. Wir geben auch Glauben und vollkommenen Credit der Rechnung und Trewen der Person oder Personen/ so sie vorgeschriebene kosten und Unkosten sollen gethan haben/ und bekennen bezahlt zu seyn den Preiß von dieser Versicherung durch die Handlung N. N. gerechnet/ gegen N. zum hundert alles in guten Treuen ohne Betrug und Arglist/ hinterfolgende/ die forma nach der Kastume der Porße von Antorff/ unter welcher wir uns submittiren, zugegen dieser nicht wesende/ und darzu verbinden wir/ alle unsere Güter renuncirende in guten Trewen an Eydes statt/ ohne einige exception, und Cavillation, diesen gegenwertigen contrarirende also gethan/ gehandelt und vollenzogen/ in N. N.

36. Alle diese vorgedachte Puncten/ ordnen und gebieten wir/ daß man die bey provision so lange es uns gut düncken wird/ oder biß das wir von unsertwegen/ anderst darinne versehen lassen/ unterhalten soll bey Poen und Straffen zu verbrechen/ alles wie hier vermeldet ist/ so geben wir hiemit commission/ vollkommene Macht und Befehl an den vorgemelten Diego gonsales Gante darinne zu handeln Inhalt unser instruction und memoria so hernach folgen wird.

37. Und auff daß niemand wieder diese unsere Ordnung hierinne handeln sol/ und daß auch niemand sich zu entschuldigen haben soll/ daß sie von unser Ordnung nicht gewust hätten/ so gebieten und befehlen wir euch/ solche ins gemein lassen

aufruf-

außruffen/ und publiciren, daß sie stracks ohne auffhalten/ diese Ordnung in allen unseren Städten/und Fürstenthümern / Braband/ und sonsten an andern Orten/ da man gemeiniglich Gebrauch hat abzukundigen und zu publiciren, offentlich ablesen und außkundigen lassen/ darnach sich ein jeder soll wissen zu richten. Und zu Unterhaltung dieses geben wir hiemit vollkommene Macht und Befehlich allen unseren Ambtleuten / Gerichts Obersten / Schultheisen und Officirers/ wes Standes die seyn mögen/ daß sie die Execution ohne einige Gnade oder Linderung gegen den Ubertretern/die dieser unser Ordnung zu gegen handeln/ werden fürnehmen/ und mit ernstlichen Procefs außführen sollen / auch darin in aller massen handeln / wie es sich eignet und gebühret ; Wir gebieten auch noch über solches an allen und einem jeglichen / daß sie unsern Gerichtsverwandten und Officiers hierinnen alles / wie hievor gemeldet ist/ gehorsamlich obediren und gehorchen sollen/ dann es uns also geliebet.

Gegeben in unser Stadt Antorff unter unsern Contors-Siegeln am Placat hierunter gedrücket / den 20. Januarii Anno 1570.

Memorial und Instruction für Diego Ganzales Gante Obrister Vollmächtiger zu registriren alle Vertrag/ Palissen und Verschreibung/ so mann auff allen Kauffmanschafften die mann versichern läst nach vorgemelter Ordnung auffrichten wird.

Zum Ersten/ so soll der vorgedachte Commissarius oder Vollmächtiger seine Wohnung halten in der Stadt Antorff/ als der vornehmste Kauff-Stadt dieser Niederlande/ so soll er auch haben seine gecommittirte Vollmächtiger in denn Städten Brugk/ Amsterdam/ Midelburg in Seeland und andern Orten da es nöhtig seyn möchte/ so soll derselbe bey sich selbst in Antorff/ als auch seine committirte Vollmächtiger / in den andern Städten halten gute Auffrichtung und getrew Registers / in welche man einschreiben wird / alle die Puncten/ so man in der Verschreibung der Versicherung beschliessen wird / und auch stracks registriren/ alle die Policey und Versichers Vertrage / und Instrumenten so man für ihn bringen wird/ zu registriren/ so soll er erstlich ansehē/ ob die dieser Ordnung gemeßlich seynd/ und daß nicht darinnen soll vermeldet seyn/ das dieser unser Ordnung zuwieder seyn möchte / darnach die Originalia nach dem sie registrirt seyn/ unterschreiben/ und den Parten wiederumb zuverwahren zustellen/ und sich damit behelffen/ so soll man auch diese register in der Stillheit geheim oder secreto halten / daß niemand darvon zu wissen bekomme/ als den Partheyen denen es belangend und betreffend ist / so sollen sie auch stille und geheim halten / alle das übrige der Gefahr und pericul, die der Kauffmann selbst lauffen mag/ und imgleichen auch alle andere Sachen der Kauffmanns Handlung / die

sie bey diesem Sachen mögen wissen zubekommen/ sollen sie auch still und geheimb halten/ auff Poen öffentlich für jederman gestraffet zu werden/ so sollen auch vorgedachter unserer Verordneter und seine substituirte schuldig seyn/ stracks un alsobald mann ihnen einige Polisen bringen wird/ dieselben einzuschreiben/ registriren und unterschreiben/ ohne einige Auffhaltung und die Polisen oder Versicherers vertrage in 24. Stunden den jenigen/ so sie zu kommen/ wiederum zustellen wie vorhin gemelt/ und auff daß diese Register desto mehr authoritet/ Krafft und Glauben haben sollen/ so soll man dem vorgemelten Commissario seine commissions Briefe unter unseren Königl. Secret mittheilen/ und er soll schuldig seyn/ sein Eydt hierauff zu thun/ für unsern geheimbden Königlichen Rathe/ daß diese Puncta alle er getreulich/ auffrichtig halten will/auch von allen guten/ und getreu registratens Einhalt dieser unserer Ordnung und institution halten soll/ daß er sich auch in diesem seinen angenommenen Dienste treulich und recht schicken und halten will/ so soll man seinen Registern Glauben geben/ auch Execution darauff thun/ als wenn die Instrumenten für Gerichts-Personen/oder öffentlichen notarien gemacht und gepassirt wären.

Ingleichen soll er auch schuldig seyn/ für unsern geheimbden Rath fürzubringen und zustellen alle die jenigen/ so er in dieser seiner Commission substituiren und mächtigen wird/denen soll mann/so sie darzu nützlich und dienstlich erachtet werden/ denn vorgemelten Eydt abnehmen/ und man ihnen von unsern geheimbden Rathe einen schrifftlichen Bescheid oder Instrument auff ihre Commission mittheilen/ doch soll dieser unser oberster und verordneter Commissarius sich erst wohl informiren auff die so er substituiren will/ ob sie fromm und ehrlich auch nützlich und bequem darzu seyn mögen/ und darvon alles unsern Geheimbden Rathe gute Verzeichnüß und information fürbringen/er soll auch schuldig seyn/ für alle Fehlen die seine substituten sollen begehen/ zu respondiren und gerichtlich zu antworten.

Es soll auch unser verordneter Commissarius, sampt seinen Substituten Dienern und Knechten/ sich nicht mögen bemühen und einlassen in geheim oder öffentlich mit einigen Versicherungen/ und im Fall sie solches thäten/ so sollen die Verträge nicht allein von nullo und keiner Würde seyn/ sondern man soll sie auch öffentlich straffen/ und ob auch der so versichert hat/ und der sich hat lassen versichern/ nochmals begehrend wären autentique Copie von den Polisen oder Versicherungs Vertragen/ so sollen die alsbald dieselbigen glaubwürdigen Copeyen Collationiren und unterschreiben/ und den Contrahenten zustellen/ und daß sie in 24. Stunden passiren sollen.

Was nun deß unseren Obersten hiezu verordneten Lohn und Salaria betreffend ist/ die soll man ihm bezahlen/ von allen Kauffmanschafften und sonsten was man versichern läst/ mit $\frac{1}{4}$ von hundert welches ist von 400. Cronen/ eine Crone/so viel und nachaduenand als auff der Polisen und sichers Vertragen beschlossen oder geassecuriret und versichert ist/ welches Geld soll bezahlet werden/ von dem der sich hat lassen versichern/ weil dieses ihm zum besten geschicht/ und dafür soll unser oberster verordneter Commissarius, und seine deputirte schuldig seyn/ alle Contracten und versichers Vertrage/ so es die Parteyen gut erachten werden/ an sich empfangen/ und die auch lassen registriren/ so soll er Copy und Zeugnüß von der registrirung/ wenn er darzu versucht wird/ dafür geben/ sondern daß er auch etwas mehr für ihm selbst oder für seine substituten, Dieners oder Schreibers soll für deren begehren oder empfahen/ auff Poen öffentlich dafür corrigiret oder gestrafft werden/ der jenige so anders thun würde.

Und was nun der Gezeugnüß von averias belangend ist/ soll man ihm

bezahlen gleich und wie man für Alters pflag zu bezahlen. Alles bey provision daß ihre Mayt. bey sich behalten die Macht/ von diesem ab/ oder zu zunehmen/ und geben die auch zu fördern/ verlängern und verkürtzen/ nach S. Mayst. gefallen/ gleich wie es dieselben rahtsamb finden/ und dem Handel zum besten und nützlichsten erachten wird.

Geben in Antorff unter dem Nahmen von S. Excellentien den 11. Octob. Anno 1570.

Ordonnantie, VVille keuren bey den Herren van de Gerechte, der Stat Amstelredamme gemaeckt, op Stuck van de Assecurantie Im Jahr 1603.

Alse by Requeste van vele treffliche Roepliden, op alle Quartiren, traficquerende, ontergetekent, langvorsocht ende angehonden is gevvest, dat binnen dieser Stette upt stuck van Assecuranzie oorde gestelt, ende een Camer van Asseuratie opgerecht mochte vverden. Soo ist dat myn heeren van de Gerechten gehoort verscheidē Luyden, hen dis verstaen na rype deliberatie geordonneert, gestatueert, ende gevvill: euret hebben, Ordonneren, statueren und vvillekeuren mit desem 9. Articuln hierna folgende.

In den Ersten vvorden voor null en gheen en van omrarden verclaert alle Contracten van Asseurantzie die Contrarie deser ordonantzie alhir sullen vvorden gemaekt, sin hoedanige stipulation, Conditien of Eeeden daer toe zouden moegen vvorden gedhaen. 1.

Dat gheene verseekeringe en sal mogen gethān vvarden, zy by een oft verschidenen Persohnen, voor inkamende oft uhtvarende Koopmanschapen, dan ander die oprechte ende gemeene vverde van dien, blivende ten minsten tien ten hondert tot resicq. Perykelende aventueren van den jeenen die hem sal thoen vorseekeren, vvelck is antrent het Thienste part oft deel vān de vvaerde, van deselbe Koopmanschaft naer advenant dat die gekost mach hebben, so vvohl im Koepe, packinge tot rechten, lat oft thorustinge, Gelt van Versekeringe, als alle andere unkosten zu der Ladinge van die in den Schepen inclusivelicken, vvell voerstaende, dat so verre een Persohn hatte in een Schip meer dan die vveerde van 2000. Pant grooten zall, tgeen datter averschelen zall geheelicken moegen verseckeren, blivende allen lyken tresicque ende Perikel van trors tienste part in deselve Summa 2000. Ponden grooten. 2.

vid. ad hūc. artic. Grot. introd. ad urisprud. Batov. p. 24 n 7. & 8. & junge art 3. præced. ord. Philip. 8.

Sall ock de Instrument van vorsekeringe moeten inhouden den Naem van de Schip vvelke uht dessen Landen fahren efte trecken schall, na andere Landen efte Koningrykenefte uht anderen Landen, op dese eft andere Landen en Koningryken kamen sall, ock van den Mester vant sulve Schip, ofte van de Schipper, die darvan Befehl hebben sall mits gaders van de Plaetse dar dat Schip geladen sall vverden, ende dar deselve sall vvillefahren, op pene van nullyteyten onrarden van der obligatien derselven Asseurantzien en dien de schult thokompt, by de jene de verseekert ist, andersints sall, de versekerte t'selve verhalten op denghenen diet Instrument gemacht hefft so verre tghebreck ende faute by de zelfde toe Comp. 3.

4\. *De verſekeringe van de geaſſeurete vvaeren ſal beginnen van der Tydt off dat de verſekerte vvaeren, gebracht ſollen zyn op de kaie oft vvalle, om van daer geladen te vvorden in de Schepe daermede de VVahren gediſtinert zyn vvech gefort te ſollen vvorden ofte in Sbhuyten ofte Barken am mette ſelfde Schuyden ofte Barken gebracht te vvorden na de voorſſ Schepen, ende ſall voordtſſ d. Aſſecurantzie dueren totter tyet toe dat de Koopmanſchapen in den Haven gekamen oft gearreviret ende opt Landt frey endte velich ontladen ende geloſt zullen vveſen.*

5\. *Ende ingevalle datter eniggeaſſeureret Schip ofte Goett Jahr ende Tag nae dattet geaſſeurert, ende van den haven fahrt geladen geſcheyden is gevveſt, achter blift ſonder dat man mittler Tydt, der Plaetſe van de Ladinge einige Tydinge daraf gehoert heft, ſo verreſet iſt in Europa, Barbaryen, oft daromtrent, ſo vvort hedſelfte Schip en goet gehouden als verlohren, ende mag man daraf intſymatien den Aſſeurers thon, en 3. Moenden darna bethalinge eyſchen, ende angaende de Plaetſen die voorder gelegen zyn ſalmen voortaen obſerveren den tydt van 2 Jahren.*

6\. *VVedderſtaende dat de aſſerantzie die gedaen vvorden 3. Maenden na den vertrecke van de Schepen binnen Europa Barbareyen oft dar omtrent, en van verdere Plaetzen, Ses Monden na dem vertrecke gehouden ſullen vverden, voor vull ende van omraerden, ten zy dat de jene de hem doht verſekeren, de verſekerer daraf vvarſchouvve, ende hem dete verſekeren, op guete und quate Tydingen.*

7\. *Jtem en vermach de Aſſeureerde den Schipper die hy befracht deen ander havene doen ingahen ofte annehmen, oft ſyn Voyage doen verendern, dan folgende de Policey, ofte andere nitz zonde d. Aſſeurantzie vveſen vu maer vermach den Schipper vvollandere hafen artz te nehmen, als en zoo die noht dat vereyſcht, ende anders doende ſonder laſt van deg Aſſeurerde blift de verſekeringe van vvaer den hehouden den verſekerer ſyn verhael op den Schipper.*

vid Placat. Philip. van den letzten Octob. 1556. tit. v. verſekering.

8\. *Ende Indien eenige Koningen, Printzen, Potentaten oft herren in haer Landen enig Schip dat gedeſtineert waeren tot eenige reyſe oft Voyagie nahmen anhielten, oft arreſterten ſie datter hope. VVare om de helfte Schip weder tho krigen, offte mit offte by, ſo verenig Schip onmutende onbequem vvurde em de geveſterente reyſe to thoen, zullen in de vorſchreven gefallen, de gehene, (die eenige gearreſterte Schepen heben, doen verſekeren mitsgaders de Koopluden, de up all ſolke Schepen eenige verſekerde goeden geladen zullen hebbe efte andere van hurent vvegen gehouden vveſen, mette gearreſterde verſekerte Schepen en mette pretienſe en die erbar vvaeren, zſy dat deſelfte vvaeren mede bekummert zyn ofte nicht, tho verbeyden 6. Monaten, all eer zyt vorſchreven gearreſterte Schepen oft Pretienſe vvaeren zullen moegen ab an donneren, ingaende, de vorgeſchreven 6. Monaten van der tyd aff dat zy deur de Makelars oft andere publike Perſohnen tineerden deel van den Aſſeureurs die in loco zyn, dar die Aſſeuranzie gemaket iſt, van de gelegenhet ſullen hebben, veradverteert unde inſinuatie gethaen, vvelcke verſchreven tyd van eenig half Jahr plaetſe hebben ſall, by ſo verre de vorſchreven neningen aen-houdinge ende arreſtirungen in Europa oft Barbaryen zyn geſchied zyn, buyten de limiten voorſchreven en ſullen als dan de gearreſterde Schepen oft Pretienſe vvaeren niet geabandonneert mogen vvarden, dan na de Exſpiratie van een Jahr ingaende tſelve Jahr, na dat gelycke Inſinuatie als boven gedan ſall zyn, hoe vvel dat daer en tuſchen den verſekerde int belet en zullen vvorden eenige verſekerheit te nehmen van de Aſſeurers met Borgen Tochten, Panden, ofte andert ſins zou zyo befinden zullen te behooren, ende ſullen de Koop-Lyden offte voors Schepen geladen hebbende oft anderen van hourent vvegen, binne de voorſſ reſpective tyden van Ses Maenden, ende*

een

een Jahr de voorschrevene Koopmanschappen op een ander Schip ofte Schepen mogen legen an hinreysende Voyagie te vollbrengen ter getestinerde Plaetse oft indien sy sulcke niet en deden, sall de vorsekerer t' selve mogen theen, ende in sölckengefall zall den voorsz asseurear alleenlyken gehouden vvesen, in de onkosten, voortsz int toe reden, in de Fracht en schade die sölcke Koopmanscappen mitteler Tydt geleden zullen mogen hebben ut zaken vant vorgeschreven Arrest.

Maer angahende, de grove verderfflicken Koopmanschappen als vvyn, Kruyt, Graen ende ander Articulo 17, hirna gespecificeret, sölde verseekerte niet gehouden vvesen de voorsz tydt van Ses Monden ofte een Jahr vorbeyden maer soll zyn actie ofte handlinge mogen verfolgen, soo hy t' selbe befinden sall te behoeren dock mode gehouden zyn, t' maerden deel ven de Asseureurs als baven te doen insinuiren van de gelegenheit derselben Goedern. 9.

Angaende de Schepen geschyt, munitie van Orloge, sall dar van gehē Verseekeringe gedaen vvorden, dan andert vveeder den deelen van de oprechte vvaerde van dien, sonder nochtans eenich sints te mogen vorseekeren de Fracht oft thorustunge van de vorschepen, noch ock Kruyt, Kloten, Victualien oft dierglіken dingen die eenichsyns geconsumeret vvorden. 10.

De Meesters, Pyloten Bootsgesellen Oorlogs Volcke ende alle andere die opte voorsz Schepen zullen zyn zullen heuren Loen ofte Salariis nit mogen verseekeren, noch emger hande dingen hen tho behooren, dan allen lick Koopmanschappen in dien sy eenige (boven tghene sy van haer huyr entfangen hebben,) so hyr bovengeseyt is, alles sonder bedroech. 11.

En schall om de schade oft Vermindering van de geasseurerde Schepen, ofte goeden, die geheeten vvord Avaye de Actie gemeenteert moeten vvorden ten lengsten binnen den Tydt van anderthalff Jahre, als der Avarye gefallen is binnen de Limiten van Europa oft Barbaryen en als dar buyten gefallen is binnen der tyo van 3. Jahren inegaende die respective tydt van anderthalb Jahr ende 3 Jahr, na dat de Schepen geheel ontladen zullen vvesen. 12.

En angaende de verseekerte Schepen oft Koopmanschappen die verlohren, geroft, bedorffen, efte andersytz beschadigt schollen vvesen, solle de vorseekerde gehouden vvesen haer Actie van schade tegens den vorsekerers t' instituerenten Lanexten binnen anderthalb Jahr na dat al sölcke schade geschibet sall vvesen, Tvvelck alltydt te vorstaen, is van zaken die in Europa eft Barbaryengeschiet zyn, mar an t' verlies alders geschiet, zullen daer to 3. Jahr vvesen. 13.

Entgheen hirvoren geordonert is, sall vorstaen vvarden van verseekeringe die alhir gethaen vvorden van alle Koopmanschappen, en Schepen treckende, ut dem Lande van hervvart so verre mitsgaders oock van alle Koopmanschappen en Schepen kommende ut andere Landen, ende Koningryken op dese Landen offgaende op andere Landen oft Koningryken ter See. 14.

Maer angahende de anderen Koopmanschappen gaende oft kommende tho Lande, oft aver, Soete vvateren, gemerckt, dat aldar so grote perikeln nicht, en zyn, als ter See, sall men hem deshalben reguleren, zulcke als de Koopluden int Contractiren alderbest sollen konnen accorderen, Behalve dat de voorsz verseekeringe niet en soll mogen geschiden, dan andere die vvaerde van de voorsz vorsekerte goeden torekenen, deselfte waerde als niet zweede waerde als nit 15.

tvvee-

*tvve de artycel deser Ordenantz geseyet ist, maer soll en tciende deel bliven, tot
perikel van den Koepmanne die se geladen sall hebben, doch en Zullen de VVagen
16. Luyden, Voerlyden, Fracht Luyden tgeene Versekeringen moegen doen, noch
sollen ock de voorss Foerluyden sua VVagenen Karren offt Peerden niet moegen
thoen verseekeren dan ander de helffte van der VVaerde, van tien, maer gheen-
sints heur Loon offt salarisen.*

*Ende van de goe in den naest vorgaenden Art. begriffen, sall de Art. van
17. de Avallerien doroep gefallen, ten lanexsten binnen een Jaer, daer naghe instituu-
eert moten vvarden: Gelick mede de Actie van de andern Schaden gheinteert
sall moeten vvarden te Lanexsten binnen een Jaer, na dat deselbe Schade ge-
schiet zall zyn.*

*Jtem wie hem vvil doen verseekeren, op Graven Fruyten, VVynen Olien,
Zout, Haring, Zucker, Quicksilver, Roet, Botter, Kaess, Hoppe, Syrob, Honigk,
rout ende platsaed offte andere dergleichen VVahren de lichtlick verderffen, ofte
ock uf munitie van den Oorloge guht, Zylver gemunt en ongemunt, die moet dat-
selbe in de Policey van Asserantzie exprimiren ende te kennengeben, oft andere
18. synts soyde de Assecurantzie zyn van heender vvaerden, zonder dat andere de
generale vvorden van vvaeren und Koepmanschafften by jemand gethan ver-
seekern alsolke vvaeren, met specialyck geexpressert zynde, verstaen zullen
vvorden begrepende syn.*

*Den Partyen Contracterende, op versekerunge sall georloft vveesen de zel-
19. ve te doen voor vvet haudern Notarisen, Tabellioren ende andere Publike Per-
sohnen, ofte bey eyghen ende Particulirende Polizien, Ledullen, Signaturen ofte
obligatien getcykent by de verobligerde Persohnen, oft by geloeffvverdigen ge-
tygen, zoe de Partyen dishalben Accorderen sullen*

*Ende umb alle betrachte verhoeden sullen alle Makelars en andere de voorss
verschkerungen vorderende oft sollicidirente gehouden vveesen, alle Polizyen te
dreszere Conform dese ordonantzie ende Copie te houden van woorde tot wor de
20. van alle tgeene metter Hand oft Handen in der Policey geschreven sall vvorden,
op Poene van haer verdiende Salaris te verbeuren, ende 4 mael so veel tot Pro-
fite van den Armen, ende daer en baven op suspensie of private van heur Lieder
officie na Gelegenheit van der Saeke.*

*Men vermaech ock Schepen, Goeden VVaeren, en Koopmanschappen die ver-
21. droncken, gerooft of bedorven zyn, te doen asseureren, ock na dat se verdroncken,
gerooft ende verdorven syn gevvest, zo vvanner het ter kennisse van der Per-
soon, die tselbe tot asseureren, niet gekomen en iss, van de vertreckinge, rovinge
ende verderfenusse van den vorschreven Schepen ende goeden.*

*VVaer so vvanner te Schip ofte goet, so lange vertroncken geroeft ofte ver-
dorven is gevvest, dat de vvete daer oft heft konnen komen, totten Persohn diet
doet asseureren zy der Zee eft tho Lande (rekende 3. Mylen vveegs binnen den
tydt van 2. Vyren) zulcke asseuranzie vvert gehauden vor Null en ver oenerar-
ten, ende word in solcke gefalle de geasseurerte verstaen en gehoudē, van de Scha-
den en ungelyken vverte gehat te hebben, son datter Contrarie eenig bevvyess
22. entfangen zal vvarden, ten vvaere de geasseurerde hem hadde laten verseeke-
ren, op goede en quade tydinge, in vvelken falle de Verseekeringe van vvorten
gehouden sall vvorden so de versekerer niet en sall konnen thoen blycken, dat de
versekerde te voort maken der Verseekeringe van de Schade eft tho vorliess all
hebbe gevveeten en de verseekerde hem by Eede darvan sall vvillen suyneren.*

*Jtem so vvanner hem jemand thoen verseekeren op goeden die he namahls
niet en sent, ofte Laed, ofte hem niet gesondenen vvorden, oft ock min geladen is
ghyke*

geweest, dan hy heft doen vorsekeren, mach den Preyß van de seyrantzie vvederumb eyschen, mit sladente dem asseureur en halften hondert.

Die letzte Versеekerer, sall in de asseurantzie so veele participiren als de eerst, tzy verlist oft Gevvin. 23.

Oock en sullen gherne asseurantzie mogen gethaen vvoerden, opt leven von eenige Lyden oft Persohn, noch op vveddingen van Reyssen oft Voyagien ende gerglyke inventien: Ende in dien zulcks gethaen vvaerde; sall al t'selbe ul ende geender vvaerden vveesen. 24.

Ende als een geasseuret Schip innavigabel gevvorden is, oft als de geasseurerde Schepen, oft andern goederen, by Vianden geroft, genommen oft andersints seekerlick sullen zyn, bedorven verlohren, oft sonder hopen van deselfde te Retonvreren: zo vermach de verseekerde alsulcke Schepen en guetente abandonneeren, tot behoeve van de versekears, En t' selfde beheerlyken gedaen zyede, zullē de Asseureurs na de Intimatie van dien hebben 3 Moenden tot furnissement, van de betahlinge der somme by hoen versekert. 25. 26.

Item als die Schade so vvel van de vorß Averye als andersytz niet en excidirt een ten hondert, en sall de vorseekerer nit gehauden vveesen in enige Schade oft redor. 27.

Ende so vvaneer het geasseureert goet doer hem selben zonder eenige tokommende utvvendige gevahl bedeerft ofte verargert; is de asseureer daerin nicht gehouden. 28.

Zullen voorts generalick alle verseekerde gehonden vvesen t' merendeel van de verseceraers die in loco zyn, dar de asserantye geschihet is, dar de Makelaers eft andere Publyke Persohnen te doen Insinuiren, der Advertensien die sy Krygen zullen, van de ohngelycken Arresten ofte Schaden; den geasseurerde Schepen ofte andere goederē avergekommē van welcke insinuatie de Makelaers oft anderē Publycke Personen gehonden zallen zyn notie te houden. 29.

En ys dese Ordinantiete voorstaen van alle asseurantzien die alhier gemackt zullen vvarden, met de untersatten deeser Landen oft met fremden, en so vvohl, van de vvaeren eft Coopmanschappen die geladen werden up Schepen, VVagenen eft Pferden, fremdelingen oft uutlenders toe behorende, als die den ingesetenen deser Landen toekamen zyn, oock dat geassereurte Coopmanschappen ut dese Landen oft darinne kommen zuletz das allen Asseurantzien Contrarie dese ordinantzie gemaket, zonder onterscheid van Personen ofte goederen, null en van onwarten sullē weesen, gelyck bey in van dese ordinantzie breeder verhaelt staet.

Zullen ock de officiers de gecommittierde van de Cammere van asseurantzie haer Secretaris, syn geschwornē Clerick de Toll vaers oft Makelaers van de asseurantzie, geene verseekeringe moegen doen ofte laten doen, dyrecktelick noch indyrecktelick. 30.

Ende also de Contracten van verseekeringen gehouden, ende gedestonert vverden, voor Contracten van goder trouwen, darinne 'tgheen fraude noch betroech en behort te geschiden, in dien men befindt dat van vvegen de versekerden ofte vorsekerers Meesters, Schippert, Piloten en andere darinne geschiede eenige fraude betroech efte argelist, en zullen de seelfde nit alleenlick met hun vorgeschreven bedrochen argelist niet prosideren, Maer sollen ock gehoudē weesen int verlies Schaden en Interesse, door hen Luyden veroorsaket, en aen den Lyre evemplarlick gestrafft en gepunirt vvorden, dat vreese en Exemple van andern, ja metter doat als zeroovers ende openbahre dieven in dien befonden vvird, dat sy eenige mecrkelicke mahle versatie oft, argelist gebruyt hatten, alles achter folgende den Placaten daer van zynde. 31.

32. *Voorts alle differentien tuschen Parteyen verreysende, ut sacke van Asseurantzie hierte stede gehiet, zullen der ersten Instantie gheventiliret, en volgende dese ordinantzie getermineret werden, by de Commissarien van de Cammer van Asseurantzie, alhier die tot drye tot ingethale met een Secretaris ende geschvvoren Clerck by myn voorß heeren dar thoegestelt, ende jaerlÿcks verandert ofte gecontinueret, zullen vvorden, op gude Vrytag vvelche voranderinge ofte Continuatie voor die erste mael geschieden sall op goeden Arydach M. D. neghenent neggenentlich. Ende sullen de vorschreven Commissarien oock decideren moge folgende de voors ordonantien alle differenten spruytende ut zaeke van Asseurantzien buten desser Statt gedaen, die Relatiff sullen zyn tot, de Cammeren van Asseurantz ofte Beersse alhir ofte anders by Partheyen der Deci der zelver Cammer gestelt zullen vverden, so vvohl de Date deser gemaeck zÿn, als de noch gemaeckt zullen vverden, ende sullen de vorschreven Commissarien van de Differenden voor hen Luyden fallende, voor haer besoigne van d muhe ten tosammen metten Secretaris van mÿ voors heeren by hen gesoecht gnielen een deerten deel van een gulde van eelke hondert guldens, vvelck gelt by den Eyscher verschoten zall vverden.*

33. *Ende den Commissarien gebleeller zÿnde by erhibitie van Politien, Cognoscementen, Cargassenen, behoerlÿke Certificatien, ofte ander deutelick bescheidt, van de ontereeikeninge, der Politien periclitatien, van de Schepen, oft verderfnusse der goederen, en dat Partÿe 3. Moenten te voren vant verlies, Intimatie gethaen is gevvest, zullen die voors Commissarien als dan mogen ordeneren, dat de geeyschte Penningen nit geheel oft deel by Provisie genampts seert vverden, niet tholadinge van de genamptiseerte penningen te mogen lichten, onder suffisante Boorgtochte van deselve penningen te restitueren metter Interesse van dien tegens tvvelfften hondert: In dien nachmals verstaen vvord sulchs tho behooren: Mits dat altÿd eerst den voorvveerder van alles Copÿe ende doch omme t' antvvorden, voor dat by de Commissarien op de provisie van namptissement gedisponeert vvorde.*

34. *Jtem sall van de verklaringen der vorschreven Commissarien by den geenen die hen sullen lahten duncken by eenige de voorß verklaringen beschvvaert tevvesen, voor eerst geappelleert vvorden, den Schepenen deser Steede.*

35. *Zall oock op de vorklaringen by de Commissarisen gedaen, executie tegens den onvvilligen geschieden, glÿeck als ut krachte, van Vonnissen by Schepenen deser Stede gevvesen dagelicks gethaen vvert.*

36. *Ende sullen de Appellanden gehouden vvesen binnen dien tyet van 10. tagen te appelleeren, van de verklaringe by de voorß Commissarien te doen, en binnen dien tagen darna Partye voor Schepenen by requestate betrecken: oock denersten rechttage oder den vorschrevenen herren Schepenen moeten Consingniren, de Somma van 12. guldens, die bey hun verbeurt sollen vvarden by soo verre de verkleringe van de vorschreven Commissarisen by de voorschreven herren Schepenen geapproberet vvorden. Actum en gekundigt metter Kloeck den letzten Januarii 1598. en naerder op den 12. Februarii daeransolgende præsentibus in Register geteykent met de letzter. H.*

De Vorsekerders zyn ock gevvoon by de Vorseker-Brief den Schipper

last

last te govon, de goedern die souden mogen Verongelucken ten besten te redden te vorkoepen, ende de Penninge te vordeolen, sonder naerder Orlofte, met belofte van te betalen alle Kosten daer over gedaen ende Schade daerover geleden, t' zy de goederen behouden vverden oft niet, op des Schippers eedt. Hug. Grot. Introd. ad Jurisprud. Batav. part. 24. in fin.

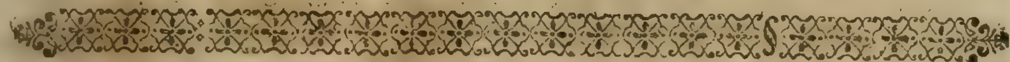

ALterum Hollandorum Collegium est Indiæ Occidentalis vulgò die West-Indische Compagnie/ quod originem duxit circa annum 1621. Hujus initia Eman. Meteran. lib. 38. hisce describit formalibus. Nach dem unterschiedliche reiche Kauffleuthe / wohlerfahrne Schiffleute und sonst viel Einwohner der Vereinigten Niederlanden eine lange Zeit hero bey den Herrn General Staden umb Erlaubnüs angehalten/ eine Gesellschafft anzustellen die nach West-Indien und denen daselbst herümb gelegenen Landen handeln und fahren möchten / und jhr Hochmög. den grossen und überschwenglichen Nutzen vorgehalten hetten/ welchen nicht allein privat Persohnen/ so darzu contribuiren und ihren Theil dabey haben/ oder die fürnehmste Anstiffter des Wercks seyn würden/ sondern auch alle vereinigte Provincien ins gemein zugewarten haben. So haben endlich Jhre Hochmög. nach reiffer berahtschlagung solche Gesellschafft bewilliget/ und Jure Gentium zugelassen / auch haben sie eine gewisse Ordnung welche in etzlichen Artickeln verfast / vorgeschrieben / neben beygefügten privilegien und Gerechtigkeiten/ deren sie zu geniessen hetten. Und ist dieses derselben Jnhalt gewesen.

Die General Staden entbieten allen denen/ so diese Schrifft sehen werden/ ihren Gruß und fügen hiemit zu wissen: Demnach wir betrachtet/ das dieser Landen und Jnwohner Wohlfahrt/ fürnehmblich in der Schiffahrt und dem Kauffhandel so zu allen Zeiten glücklichen und mit grossen Nutzen in allen Landschafften und Königreichen von ihnen getrieben worden / bestehe: Als ist unser Meinung und Begehr / daß gemelte Einwohner nicht allein bey ihren vorigen Schiffahrten/ Kauffmanschafften und Handthierung geschützt und erhalten/sondern auch dieselbe so viel möglich/vermehret und verweitert werde/sonderlich nach den Verträg: Und Bündnüssen/so vor diesem mit etlichen Fürsten/Republicen und Völckern wegen der Schiffahrt und des Handels auf dem Meer auffgerichtet worden / welche wir in allen Puncten gedencken zu unterhalten / wir befinden aber / daß ohn gemeine Hülff / Beystand unnd zuthun einer allgemeinen Gesellschafft/wegen grosser Gefahr / so denen die weit reisen / von den See-Räubern und andern Zufällen zubegegnen pflegt/ in denen hernach benanten Orten nichts fruchtbarliches kan getrieben und ausgerichtet werden. Derowegen wir gewisser und wichtiger Uhrsachen halber/ die uns dazu bewegt/

nach

nach reiffer Berathschlagung rathsam befunden/ daß hinfüro die Schiffahrt Handlung und Gewerb in West-Indien in Africam und hernach gemelten Orten nicht anders als mit gemeiner und gesamter Macht der Kauffleut und Inwohner dieser Landen soll getrieben/ und zu solchem End eine gemeine Gesellschafft auffgerichtet werden/ die wir aus sonderlicher Zuneigung zum gemeinen Wohlstand dieser Landen/ und damit die Innwohner derselben desto bessere Nahrung haben/ mit unser Hülff/ Gunst und Beystandt/ so viel der gegenwärtige Zustand dieser Landen ertragen kan/ zu unterhalten und zustärcken/ auch mit nachfolgenden Freyheiten und Privilegien zu verstehen entschlossen seynd / nemlich:

1. Daß innerhalb 24. Jahren niemandt so in diesen Landen gebohren und wohnhafft ist/ anders als im Nahmen dieser vereinigten Gesellschafft / aus diesen vereinigten Provintzen oder andern Orten Macht haben soll zufahren und zu handeln auff das Ufer von Africa, vom Tropico cancri biß zum Cabo de bonne Esperance, noch auff das Landt von America oder West-Indien/ dessen Anfang zu nehmen von Terra nova durch die Strasse Magellani, le Maire oder andere Strasse und Paß/ so daselbst herumb gelegen/ biß zu der Strassen Anian so wohl auff die Nord als Sud-See/ noch auf einige Inseln die auf einer oder der andern Seiten und zwischen beyden gelegen/ wie auch nicht auf die Mittags Landen/ so zwischē den beyden Meridianen liegen und gegen Osten biß Cabo de bonne Esperance, gegen Westen biß zum eusserstē Theil Ostlands in nova Guinea sich erstrecken. Und so sich jemand unterstehen solte/ ohne Consens dieser Gesellschafft in einig Ort innerhalb gemelten Gräntzen/ so derselben eingeraumbt und verwilliget worden/ zu fahren oder zu handeln/ dessen Schiff und Güter sollen verfallen seyn/ und allenthalben im Nahmen und von wegen gedachter Gesellschafft angegriffen / genommen / und derselben zu Nutz eingezogen werden. Im Fall aber solch Schiff und Güter in andere Hafen oder Länder einliefferrn/ sollen die Meister und Mitgenossen derselben um den Wehrt desselben Schiffs und der Güter so drinnen gewesen angesprochen mügen werden/ außgenommen allein daß die/ so vorm Dato dieses auß diesem oder andern Landen auff eine gemelter Orten außgefahren oder außgeschicket worden/ ihren Handel so lange biß sie ihre Güter verkaufft oder der Termin/ so ihnen vor diesen vergönt worden verflossen/ treiben mögen und nicht länger. Es soll aber niemand nach dem Dato dieses einig Schiff oder Güter nach den Orten und Landschafften hierin begriffen/ außschicken/ ob schon die Gesellschafft noch nicht geschlossen wäre: und sollen die so wissentlich und arglistiger Weise/ diesem unsern guten Vorsatz suchen zu nicht zumachen/ der Gebühr angesehen und gestrafft werden. Jedoch soll die Schiffahrt nach Sweden auff Ponte del Re, nach der Ordnung die wir deßwegen vorgeschrieben/ oder künfftig vorschreiben solten/ continuiret und durch diß privilegium nicht verhindert werden.

2. Obgedachte Gesellschafft soll Macht haben/ in unsern Nahmen und unser Authorität in denn obbeschriebenen Gräntzen / mit den Fürsten und ingebohrnen der Landen die darin begriffen/ zu contrahiren und Bündnüsse zu machen/ daselbst Festung zu bauen/ Ambtleut/ Soldaten/ Richter und andere nach dem es die Noht erfordern wird/ zu Unterhaltung guter Ordnung/ Policey und Gerechtigkeit/ insonderheit zu Beförderung der Handthierung zu bestellen und einzusetzen oder abzusetzen/ und andere an der vorigen stelle zu verordnen/ nach dem sie befinden wird/ daß es sich gebühret / es soll auch ihr erlaubt seyn / in fruchtbahren und unbewohnten Ländern Leut zuschicken/ dieselbe zu bewohnen/ und Volckreich zu machen und sonst alles zu

thun/

Contracten und Bündnüsse/die sie daselbst mit den Fürsten und Völckern auffgerichtet/wie auch die Gelegenheit der Vestungen und Oerter/ die mann angefangen hat/ Volckreich zu machen uns zu wissen thun.

Wann die Gesellschafft einen General Regenten wird erwehlet und eine 3.
Instruction für ihn gefast haben/ soll dieselbe von uns ersehen/ und nach Befindung approbirt werden: Auch soll derselbe General Regent/ wie auch andere unter Ambtleute uns und der Gesellschafft Pflicht leisten.

Wann die Gesellschafft in irgend einen Ort obgemelter Landschafften/ 4.
unter dem Schein einer Freundschafft solte betrogen oder übel empfangen werden/ oder wann sie jemand Geld oder Wahren vertraute/ und dieselbe ihr nicht wieder erstattet und bezahlet/ sondern wieder Recht und Billigkeit mit ihrem Schaden auffgehalten würden/soll sie nach Gelegenheit der Sachen und so gut sie kan durch bequeme Mittel ihres Schadens sich erholen.

Dieweil auch die Pflantzung/ Versicherung/ Beschirmung dieses Han- 5.
dels nöthig seyn wird/ daß man etlich Kriegs-Volck mitnehme/ wollen wir nach Beschaffenheit des Landes und Gelegenheit der Sachen die Gesellschafft mit solchen Kriegs-Volck/Befehlichhabern/und Baumeistern versehen nach dem es die Nothdurfft erfordern wird/ doch daß die Gesellschafft dieselbe bezahle und unterhalte.

Diese sollen neben dem Eyd/den sie uns und seiner Excell. geleistet/ schwe- 6.
ren/ daß sie der Gesellschafft gehorchen/ und ihre Sachen bestes Vermögens befördern wollen.

Die Profosen sollen Macht haben/ die Soldaten/ die sich in der Gesell- 7.
schafft Dienst begeben/ auff dem Lande anzugreiffen und ins Schiff zubringen/ es sey in welcher Stadt und Orten dieses Landes es wolle/ gleichwohl sollen sie zuvor eines jeden Orts/ da sich solches zuträgt/ Obrigkeit und Amtleut darum ansprechen.

Wir wollen kein Schiff/ Geschütz oder munition dieser Gesellschafft ohn 8.
ihre Bewilligung zum Dienst dieser Lande nehmen.

Ferner haben wir dieser Gesellschafft zugelassen und bewilliget/ lassen ihr 9.
zu und bewilligen hiemit/ daß sie mit allen ihren Schiffen und Gütern bey allen Zöllen/ welche den vereinigten Provintzen zustehen/ frey mögen passiren und sich solcher Freyheit gebrauchen/ welche die freye Insassen der Städte dieser Landen haben/ unangesehen etliche in ihrer Gesellschafft sich befinden sollen die nicht frey wären.

Alle Güter welche diese Gesellschafft die erste 8. Jahren aus diesen pro- 10.
vintzen/ in gemelte Länder/ von West-Indië uñ Africa, wie auch in andere Orthe/ so in obbestimten Gräntzen begrieffen seyndt/führen oder von dannen in diese provintzen bringen werden/ sollen kein convoy Geld in aus-oder einfahren zugeben schuldig seyn: Und wann nach Verfliessung besagter 8. Jahren der Zustandt dieser Orten nicht würde zulassen/ solche Freyheit ihr länger zugönnen/ sollen ihre Güter und Wahren/ in ein- und ausfahren der Convoyen und Licenten wegen so lange obgedachte 24. Jahr wehren/ nicht höher als andere Wahren und Gütter jetzund seyndt/ beschweret werden/ als die letzte Verzeichnüs/ so in vorigen Krieg gemacht werden/ mit sich bringt.

Auff daß die Gesellschafft durch eine gute Regierung mit Nutzen uud Be- 11.
gnügen aller so Theil daran haben/bestehen möge: So haben wir verordnet/daß dieselbe Regierung in 5. Cammern/ die ihre Verwalter habe/ ausgetheilet werde/ die eine soll seyn zu Amsterdam und vier neundte Theil zuverwalten haben/die andere in Seelandt/welcher 2. neundte Theil sollen anvertrauet werden/ die dritte auff der Mase/ die soll einen 9. Theil zu verrechnen haben/ die vierdte im Norderquartir/ die soll auch so viel haben/ die fünffte im Frießland/ welcher auch ein 9. Theil soll zugestellet werden/ mit dem Beding/ wie in dem Register unserer Resolutionen uñ unserer vorigen Acten findẽ wird. Die andere Provintzen bey welchen keine Cammern seyn werden/sollen bey den andern Cammern so viel Verwalter aus ihren Mittel haben/ so viel 100000. sie zu dieser Gesellschafft schiessen werden.

Die

12. Die Cammer zu Amsterdam soll haben 20. Verwalter/ die von Seeland 12. die von der Mase und Norder Quartir jede 14. die von Frießland auch so viel/ es were denn Sach/ daß man hernach befinden solte/ daß diese Sache nicht anders dann durch eine grössere Anzahl könte außgeführet werden/ auff welchen Fall soll dieselbe mit wissen der 19. und unsern gutachten vermehret werden.

13. Und wird den Staden einer jedwedern Provintz, hiemit Gewalt gegeben/ daß sie/ oder ihre deputirte, oder die Obrigkeit der Stadt in ihrer Provintz solche Ordnung in der Verzeichnüs deren/ so theil in dieser Gesellschafft haben/ und was die Wahl der Verwalter anlanget stellen/ wie sie werden befinden/ daß die Gelegenheit ihrer Provintz solches erfordert/ doch soll niemand zum Verwalter in der Cammer zu Amsterdam erwehlet werden/ er habe dann von seinen eigenen bey der Gesellschafft die Summ von 6000. fl. in der Cammer von Seeland 4000. in dem Cammern von der Maese und Norden Quartir/ wie auch Frießland gleiche Summa.

14. Die ersten Verwalter sollen 6. Jahr lang dienen/ wan dieselbe Zeit fürüber/ soll man dz Loß werffen/ uñ allein den 3ten Theil endern/ 2. Jahr hernach wieder so viel/ und die 2. folgende Jahr den übrigen 3ten Theil/ und also fortan sollen die so am längsten gedienet haben/ abgehen/ an deren Stell aber die abgehen/ oder unterdessen Todes verfahren/ oder anderer Ursachen halber beurlaubt werden möchten/ sollen die Verwalter so wohl die bleibende als abgehende/ wie auch die fürnehmste Mitgenossen/ so dabey werden seyn wollen/ 3 andere nennen/ auß welchen ein jede Provintz/ oder die deputirte oder die Obrigkeit wie obgemelt/ neue Verwalter erwehlen/ und die erledigte Stell ersetzen sollen; Es werden aber die unter die Zahl der fürnehmsten Mitgenossen gerechnet werden/ die von ihren eignen bey der Gesellschafft so viel haben/ als einer von den respective Verwaltern.

15. Die Rechnung von der Zurüstung der Schiff/ und was dem anhangt/ soll 3. Monat/ nach dem die Schiffe abgefahren/ geschehen/ und sollen darvon Copeyen an uns und jede Cammer überschicket werden/ was aber gemelte Schiff wieder einbringen/ und was darvon wird verkaufft werden/ davon sollen die Cammern so offt wir es gut befinden/ oder die Cammern selbst es begehren werden/ eine Verzeichnüs uns/ wie auch einer und der andern Cammer zuschicken.

16. Alle 6. Jahr soll man eine General Rechnung von aller Zurüstung und von dem/ was wieder einkommen/ wie auch von allen Gewinn und Verlust der Gesellschafft thun; nemlich eine was den Handel/ und eine was den Krieg betrifft/ ein jede besonders/ solche Rechnungen sollen öffentlich geschehen/ nach dem man solches zuvor durch einen angeschlagenen Zettel männiglichen wird kundt gethan haben/ damit ein jeder/ den es antrifft/ solche Rechnungen anhören möge. Wo aber dieselbe Rechnungen vor dem Außgang des 7. Jahres nicht solten geschehen/ soll der Verwalter Provision oder Dienstgeld verfallen seyn und zum nutzen der Armen angewendet werden/ gleichwol sollen die Verwalter schuldig seyn/ auff die Zeit die wir ihnen bestimmen/ und bey der Straffe die wir setzen werden/ Rechnung zu thun/ nichts destoweniger soll von dem Handel eine Außtheilung geschehen/ so offt man befinden wird das 100. 10. eingetragen haben.

17. Niemand soll Macht haben innerhalb 24. Jahren/ seine Capital oder außgelegt Geld auß dieser Gesellschafft zunehmen/ wie auch in wehrender Zeit keine neue Mitgenossen zugelassen werden sollen/ da man aber nach Verfliessung derselben rahtsam befinden solte/ diese Geselschafft zu continuiren, oder eine newe auffzurichten/ soll eine endliche Rechnung und Schätzung von den 19. Verwaltern/ mit unserm vorwissen von allem/ was dieser Gesellschafft zustehet/ wie auch der nohtwendigen Unkosten so bey derselben auffgangen/ geschehen/ und ein jeder Macht haben/ nach beschehener Rechnung uñ Schätzung sein Geld herauß zu nehmen/ oder bey der neuen Gesellschafft entweder gantz oder zum Theil einzulegen.

Es soll

newe Gesellschafft schuldig seyn / den Recess welcher vermög gemelter Rechnung und Schatzung sich befinden wird / auff sich zu nehmen und den Mitgenossen der vorigen Gesellschafft / die in die newe nicht werden treten wollen / ihr Gebühr auff die Zeit / die ihnen von den 19. Verwaltern mit unsern vorwissen / wird benant werden zu erlegen.

So offt es die Nohtdurfft erfordern wird / soll eine allgemeine Versamblung obgedachter Cammeren von 19. Personen gehalten werden / in welcher auß der Cammer von Ambsterdam 8. auß Seeland 4. auß dem Nordt Quartir auch 2. und auß Frießland eben so viel erscheinen sollen / der 19te aber so viel von uns erfordert werden / sollen zu uns deputirt werden / auff daß sie die Sachen der Gesellschafft zu ihren besten in gedachter Versamblung dirigiren helffen. 18.

In solcher Versamblung sollen alle Sachen der Gesellschafft abgehandelt und beschlossen werden / doch daß in Kriegssachen nichts ohne unsern Consens vorgenommen werde. 19.

Wenn die allgemeine Versamblung wird [illegible]hrieben worden seyn / soll sie zusammen kommen und sich resolviren , wann man zurüsten und wie viel Schiff man an jedes Ort schicken soll / und soll die eine oder andere Cammer in gemeinen Sachen nichts mögen vornehmen / das in der gemeinen Versamblung nicht sey resolviret worden / sondern soll eine jede Cammer schuldig seyn / das jenige so ins gemein beschlossen worden / zuverrichten und ins Werck zustellen / solten aber etliche Cammern den jenigen nicht nachkommen / oder darwieder handeln / haben wir solcher Versamlung Gewalt gegeben / und geben ihr hiermit Gewalt / solchen Mangel oder Ubertretung fürderlich erstatten zulassen / darzu wir ihr auff begehren die hülffliche Hand bieten wollen. 20.

Diese Gemeine Versamlung soll die ersten 6. Jahr zu Ambsterdam die 2. nachfolgende in Seeland und also forthan von einer Zeit zur andern in jetzt gemelten Orten gehalten werden. 21.

Die Verwaltere denen wird aufferleget werden / eine Reiße der Gesellschafft halben zu thun / es sey wegen jetzgemelter Versamblung oder anderer Geschäfften / die sollen über den Fuhrlohn zu Wasser und Land für ihr täglich deputat und Zehrgeld 4. fl. doch sollen die Verwalter / welche von einer Stadt zu der anderen Reißen die Cammeren zu besuchen / und ihr gewöhnlich Ampt darin zu verrichten / kein Zehr- oder reißegeld auff der Gesellschafft kosten empfangen. 22.

Im Fall in gemelter allgemeinen Versamblung etliche wichtige Sachen solten vorfallẽ / in welchen sie sich nicht wohl miteinander könten vergleichen / oder sich sonst beschwert finden möchten / sollen dieselben zu uns verwiesen / und unser Außschlag darüber begehret werden / welchen dann die Cammern nach zukommen schuldig seyn sollen. 23.

Alle Einwohner dieser und anderer Landschafften / sollen durch öffentliche angeschlagene Brieff innerhalb eines Monats frist nach dem dato dieses erinnert und vermahnet werden / daß wer Lust hat sich in die Gesellschafft einzulassen solches vor dem Außgang 5. Monat / von den 1. Junii dieses Jahrs anzurechnen / thun soll / und das Geld welches er einlegen will / auff 3. Terminen auffbringen nehmlich den ersten 3. Theil / so bald jetzgemelte 5. Monat verflossen / die andere zwey 3. Theil auff nechstfolgende 3. Jahre / es were dann Sach / daß in der allgemeinen Versamblung gut befunden würde / solche Termin weiter hienauß zu setzen / welches den Mitgenossen durch ein angeschlagenen Brieff zeitlich soll zu wissen gethan werden. 24.

Die Schiffe so von ihrer Reisse wieder heim kommen / sollen daselbst anfahren / da sie außgefahren seynd / solten sie aber durch wiederwärtigen Wind anderst wohin getrieben werden / als die von Ambsterdam / oder von dem Nordquartir in Seeland oder in die Marse / die von Seeland und Holland / die von Frieß- 25.

land in ein ander Schifflände/ soll nichts desto weniger iede Cammer die Verwaltung der Schiffen / die sie ausgesand und ihrer Güter behalten/ und dieselbe dahin bringen lassen/ da sie waren ausgefahren/ es sey mit eben denen oder andern Schiffen/ doch sollen die Verwalter deren Cammer denen solche Güter zustehen sich in der Person da die Schiffe ankommen/ finden lassen/ und keine Factorn über bestellen/ wann es ihnen aber nicht gelegen wäre/ selbst dahin zu reißen/ sollen sie die Verwaltung denen Cammeren da die Schiff ankommen seynd anbefehlen.

26. Wann eine Cammer etliche Güter von den Schiffen die aus obbeschriebenen Gräntzen wieder kommen seynd/ empfangen/ deren eine andere Cammer bedürfftig/ soll die Cammer die deren in Mangel stehet/ auff ihr ersuchen nach Gelegenheit damit versehen werden / und wenn sie alles was sie empfangen verkaufft hat/ ihr noch mehr zugeschickt werden / deßgleichen wann eine Cammer etliche Verwalter von den andern Cammern zu der Ausrüstung ihrer Schiffe/ oder sonst bedürffen solte/ mag sie die welche sie begehrt/ ansprechen und gebrauchē/ doch sollen keine Factoren / sondern allein die Verwalter der Cammern darzu gezogen werden.

27. Im Fall etlichen Provintzen belieben solte/ einen Agenten zu bestellen/ über das Geld / welches von den Inwohnern gesamlet/ und solches in massa in eine Cammer einzulegen/ damit was davon einkömt/ wieder ausgetheilet werden möge/ soll die Cammer schuldig seyn/ solchen agenten einen freyen Zugang zugestatten und ihn zu informiren, wie es mit der Ausgab und Einnahm Schulden und Gegenschulden beschaffen sey / doch soll das Geld/ welches gemelter agent einbracht / 50000. fl. oder mehr betragen.

28. Die Verwalter sollen von denn Gütern die ausgeschickt werden und wieder einkommen/ einen fl. von 100. für ihre provision oder Dienstgeld empfangen/ wañ es aber Geld oder Silber ist/ sollen sie nur einen halben von 100. haben/ solche Provision soll also vertheilet werden/ daß die Cammer von Amsterdam $\frac{4}{9}$ Theil / die von Seland $\frac{2}{9}$ Theil/ die von der Marse $\frac{1}{9}$ Theil die von Nordquartier uñ Frießland auch so viel erlegen.

29. Von den Schiffen aber und von Geschütz/ sollen die Verwalter nur allein Provision nehmen/ die Schiff und das Geschütz ausgenommen, damit wir die Gesellschafft stärcken werden/ davon sie gar nichts nehmen wollen/ wie auch nichts von dem Geld daß sie für die Gesellschafft auffnehmen/ oder von dem/ daß sie an dem Wahren zum Vortheil haben werden/ wie sie dann der Gesellschafft nichts in Rechnung bringen sollen/ für die Mühe/ Reiß- und Zehrgeld/ deren so sie zu Ausrüstung der Schiffen und Einkauffung der Wahren gebraucht haben.

30. Deßgleichen sollen die Verwalter ihre Buchhalter und Cassirer aus ihrem Seckel und von der Provision die sie empfangen bezahlen.

31. Die Verwalter sollen keine Schiff-Wahren oder Güter/ die ihnen gantz oder zum Theil zustehen/ der Gesellschafft lieffern oder verkauffen / noch auch der Gesellschafft einige Gütter und Wahren abkauffen/ es geschehe directè oder indirectè noch auch Theil an dem so verkaufft wird haben/ bey Verlust ihrer Provision ein Jahr lang / welche den Armen soll gereicht werden/ oder daß man sie von ihrer Verwaltung gar absetze.

32. So offt die Verwalter einige Wahrē von neuen werdē empfangen/ solches sollen sie öffentlich anschlagen/ uñ jederman zu wissen thun/ ehe sie dieselbe verkauffē.

33. Wo fern es sich zutrüge/ daß in einer oder ander Cammer jemand der Verwalter in solchen Zustand geriethe/ daß er das jenige nicht leisten könnte/ was ihm wäre anvertrauet worden/ und dadurch der Gesellschafft einiger Schade zugeriethe/ soll dieselbe sich an dem Geld/ welches er bey der Gesellschafft hat erholen/ wie dann solch Geld wegen der Verwaltung ihr verhafftet ist / welches auch von allen Mitgenossen soll verstanden werden/ die wegen erkauffter Wahren/ oder sonst

der Gesellschafft schuldig seynd/ mit welchen der Gestalt soll abgerechnet werden/ daß so viel Gelds als sie der Gesellschafft schuldig seynd/ von dem das sie eingelegt haben/ abgezogen und compensirt werde.

Die Verwalter bey einer jeden Cammer sollen für ihre Casirer und Buch- 34.
halter gut seyn.

Es sollen alle Wahren dieser Gesellschafft die man nach dem Gewicht ver- 35.
handeln wird/ nach einerley Gewicht/ nemlich den zu Amsterdam verkaufft werden/ und mag man dieselbe in dem Schiff oder Back-Häusern abwägen/ ohne Erlegung einiges Accises, Impost oder Wage-Geld/ doch so offt sie hernach wieder verkaufft werden/ sollen sie zu der Wage gebracht und das Wage Geldt und Impost darvon entrichtet werden/ wie von andern Gütern so der Wag unterworffen.

Die Personen und Güter der Verwalter soll niemand mögen wegen der 36.
Rechnung ihrer Verwaltung/ oder Bezahlung deß Lohns/ deren/ die sie zum Dienst der Gesellschafft arrestiren/ auffhalten oder bekümmern/ sondern wer etwas an sie zu fordern hat/ soll sie vor ihre gewöhnliche Richter anklagen.

Wann etliche Schiff von ihrer Reise wieder kommen/ sollen die Obersten Befehls-Haber über die Flotte od. Schiff schuldig seyn/ innerhalb 10. Tagen nach 37.
ihrer Ankunfft sich bey uns anzumelden/ und nicht allein mündlich sondern auch schrifftlich/ wann es die Noth erfordert/ bericht thun/ wie die Reise abgangen/ und was sie für Glück oder Unglück auff derselben gehabt haben. 38.

Solte es sich zutragen/ (welches wir gleichwohl nicht hoffen) daß iemand die Schiffahrt und Handthierung dieser Gesellschafft/ wieder das allgemeine Recht oder den Inhalt obgemelter Verträg/ Bündtnüssen und Vergleichungen auff einerley Weise verhinderte/ oder ihr Schaden zufügte/ soll sie Macht haben/ sich zu wehren und zu verhalten nach der Instruction, die wir ihr auff solchen Fall gegeben. 39.

Ferner so haben wir versprochen/ und versprechen hiemit/ daß wir diese Gesellschafft wieder einen jeden in der freyen Seefahrt und Handthierung wollen beschirmen und vertheidigen/ auch derselbẽ mit 10. mahl 100000. fl. zu Hülff kommen/ die in 5. Jahren sollen erleget und davon 2. mahl 100000. fl. sollen entrichtet werden/ so bald die erste Angab der Mitgenossen wird auffgebracht seyn/ mit dem Anhang/ daß wir von dem halben Theil jetztgemelter 100000. fl. unsern Nutzen und Gewinn/ gleich andern so ihr Geld bey dieser Gesellschafft wagen/ pro rato haben sollen.

Solte aber diese Schiffahrt und Handthierung/ in obbeschriebenen Land- 40
schafften und Gräntzen durch einen mächtigen Gewalt verhindert werden/ und die Sache zu einen offenbahren Krieg gerathen/ wollen wir mehr gemelte Gesellschafft/ wo fern solches des Landes Gelegenheit wird zulassen/ zu einẽ Beystand mit 16 Kriegs-Schiffe deren das geringste von 150. Lasten seyn soll/ samt 4. wohlbesegelter Jagt-Schifflein deren eines zum wenigsten 40. Lasten groß seyn wird/ und nothwendiger Zurüstung und Bereitschafft/ als nemlich/ Geschütz/ Munition Segel/ Schiff-Seil/ Anckern und anderer Zugehör/ wie zu einẽ solchen Zug erfordern wird/ versehen/ doch soll die Gesellschafft auff ihren Kosten die Leut darauff stellen/ nothwendigen Proviant darzu verschaffen/ und 16. andere Kriegs-Schiff samt 4. Jagt-Schiffl. alle wie obgemelt staffiert und zugerüstet/ beyfügen/ damit sie gleichsfals zum Schutz der Handthierung und aller Kriegs Geschäfften gebraucht werden/ es sollen aber alle Kriegs- und Kauffleut Schiff nach dem sie wohl zugerüst und mit Volck versehen seyndt/ einem Amiral/ den wir nach empfangenen Bericht der allgemeinen Versamlung ihnen vorstellen sollen unterworffen seyn/ und unserm Befehl und der Gesellschaft resolution folge leisten/ damit sie gesamter Hand im Fall der Noth/ wieder den Feind streiten/

gleichwohl sollen die Kauffleut mit ihrer Wahr nicht leichtfertiger Weiß in Gefahr begeben.

41. Wann es sich auch begeben solte/ daß der Last welcher diesen Landen obligt/ um ein merckliches erleichtert würde/ hergegen die Gesellschafft in ein schweren Kriegs-Last fiele/ so haben wir versprochen/ und versprechen hiemit obgemelte Hülff zu mehren und zu stärcken/ nach dem es dieser Länder Zustandt wird leiden können/ und die Sachen der Gesellschafft werden beschaffen seyn.

42. Belangend die Beute/ so in obbeschriebenẽ Gräntzen durch die Gesellschafft oder die/ so zu ihren Beystandt ihr beygefügt worden/ möchte erobert und dem Feind genommen werden/ oder die Güter/ so man Vermög unserer Placaten anhalten wird/ nach dem die nothwendige Unkosten/ und der Schad an die Gesellschafft und Eroberung ieder Beut gelitten/ wie auch die Gerechtigkeit seiner Excell. als Amirals nach der Maß und Ordnung/ die wir den 1. April. Anno 1602. darüber gestelt/ und der 10. Theil für die Befehl-Haber/ Schiffleut und Soldaten/ welche die Leut bekommen haben/ davon werden abgezogen seyn/ soll das Ubrige den Verwaltern obgemelter Gesellschafft eingehändigt werden/ auff daß sie besondere Rechnungen davon thun/ und dieselbe von den Rechnungen deß Kauff-Handels absondern/ was nun von solcher Beut einkommen wird/ soll zu der Zurüstung der Schiff/ Abzahlung deß Kriegs-Volcks/ Auffbauung der Festungen/ Unterhaltung der Besatzungen uñ dergleichen Kriegs-Sachen und Gegenwehr/ zu Wasser und Land angewendet/ nichts aber darvon unter die Gesellschafft ausgetheilet werden/ es wäre dann Sach daß das Einkommen so gros und stattlich befunden würde/ daß ohne einigen Abbruch der Gegenwehr/ und nach Abzahlung der Kriegs-Kosten eine merckliche Summ übrig wäre/ soll dieselbe besonders abgetheilet/ und nicht unter den Kauff-Handel vermengt werden. Solche Abbtheilung aber/ soll also geschehen/ daß der 10. Theil zu Beförderung der gemeinen Sach/ in den vereinigten Niederlanden/ daß Ubrige unter den Mitgenossen dieser Gesellschafft/ nach eines jedẽ Capital so er eingelegt/ ausgetheilet werde.

43. Gleichwohl sollen alle Beute und Güter/ welche Vermög unserer Placaten erobert worden/ dem Urtheil der Amiralitet in dem Quartir da sie werden eingebracht werden/ unterworffen seyn/ damit sie erkenne/ ob es eine rechtmäßige oder unrechtmässige Beute sey/ und soll der Proceß solcher eingebrachten Güter wegen durch die Gesellschafft geführt und gebührliche Register darüber gemacht werden/ auch die revision denen/ so sich durch den Anspruch der Amiralitet solten beschwert befinden/ unbenommen seyn/ dabey zu mercken/ daß die Marckmeister und andere officirer der Amiralitet keine Forderung an der Beut haben sollen/ welche von der Gesellschafft wird erstattet werden/ und zu deren Verhandelung sie nicht seyndt gebraucht worden.

44. Die Verwalter dieser Gesellschafft sollen öffentlich versprechen und schweren/ daß sie in ihrer Verwaltung fleissig und getreu seyn/ ihres Handels gute und richtige Rechnung thun/ den Nutzen und Frommen der Gesellschafft so viel möglich befördern/ und ihren Schaden abwenden/ dem Mitgenossen/ der das meiste Gelt auffbracht und beygeschossen/ nicht mehr Vortheils als dem Geringsten thun/ in einnehmen und empfangen der ausstehenden Schuldt keines mehr denn deß andern verschonen/ mit dẽ jenigen so ihnen in dieser Ordnung für ihre Verwaltung von uns ist bestim̃t worden/ so lang sie solches Ambt tragen werden/ sich begnügen lassen/ auch alle und jede Puncten hierin vermelt/ so viel es sie angehet/ bestes Vermögens halten/ uñ dran seyn wollen/ daß sie von andern gehaltẽ werdẽ.

54. Alle diese Privilegia/ Freyheit und Beystand hieoben vermelt/ nach allen oberzehlten Puncten und Artickeln/ haben wir obgedachter Gesellschafft mit gutem Wissen gegunt/ ertheilt und versprochen/ gönnen/ ertheilen und versprechen ihr dieselbe hiemit/ daß sie derselben ruhig und friedlich geniessen/ und wollen daß sie von allen Ammtleuten/ Obrigkeiten und Unterthanen/ dieser vereinigten

Nie-

Niederlanden gehalten/ und keines weges directè oder indirectè in- oder ausserhalb dieser Provintzen übertretten werden sollen/ bey Straff die den Ubertretern als Zerstörern der gemeinen Wohlfahrt dieser Landen/ an Leib und Gut sollen angethan werden: Wir versprechen auch/ daß wir diese Vergünstigung bey allen Handlungen von Frieden/ Bündnüßen und Verträgen mit dem Benachbarten Fürsten/ Königreichen und Ländern wollen handhaben/ und nicht zulassen/ daß etwas zum Abbruch und Schmälerung derselben soll vorgenommen oder gehandelt werden. Gebieten demnach und befehlen außtrücklich allen Ambtleuten/ Richtern/ Befehlhabern/ Obrigkeiten und Inwohnern/ itztgedachter vereinigten Niederlanden/ daß sie obgemelte Gesellschafft und Verwalter derselben/ dieser unser Gnade/ Bewilligung und Privilegien ruhig und friedlich genießen lassen/ nichts darwieder einwenden/ oder vornehmen/ und damit niemand einige Unwissenheit vorwenden möge/ so haben wir befohlen/ daß der Inhalt derselben durch ein öffentlich angeschlagen Patent, jederman kund gethan werden soll. Dann wir befinden/ daß solches diesen Landen nützlich und ersprißlich sey.

Etliche Tage nach dem diese Ordnung allenthalben ausgebreitet/ und durch den Druck gemein gemacht worden/ sein alsbald zur Beförderung der Sach in unterschiedlichen Städten Directores bestelt worden/ welche die auffzeichnen und in gewisse Register einschreiben solten/ die sich in diese Gesellschafft einlassen wolten/ darzu würden etliche Regenten deß Landes und der fürnemsten Städt/ wie auch etliche treffliche Kauffleut/ die sich auff den Handel wohl verstunden/ erkohren/ die Directores der Gesellschafft zu Amsterdam/ haben die nachfolgende Schrifft daselbst angeschlagen.

Die gemeine Directores welche zu der Einsamblung der Capitalen zu der West-Indianischen Gesellschafft gehörig verordnet seyndt/ thun hiemit zu wissen allen Fürsten/ Herren/ Republicken/ Edlen und Primat Personen/ weß Standes und Wesen dieselbe seyn/ in oder ausserhalb der vereinigten Niederlanden/ das so jemand unter ihnen eine gewisse Summa Geldes bey jetztgemelter Gesellschafft einlegen will/ sich auff nechstkünfftigen Monat Julius, Augustus, Septembr, Octobr. und Novembr. bey Jacob Gerhards Sonig/ alten Bürgermeister/ Johan Gyßberts Schöpffens/ Georg Adrians/ Peter Beltens und Elias Pels/ Kauffleute in dieser Stadt wohnhafft/ angeben soll/ die werden ihn auff sein Begehren von den Vortheilen/ Rechten und Privilegien welche die Herrn General Staaden dieser Gesellschafft löblich verliehen/ unterrichten/ und von ihme eine Handschrifft empfangen/ von dem Geld/ daß er bey dieser Gesellschafft anwenden will/ welches in 3. Terminen wird müssen erlegt werden/ nemblich einen 3. Theil nach Verfliessung angedeuteter 5. Monaten/ die 2. 3. theil innerhalb den 3. negstfolgenden Jahren/ es wäre dann Sache das hernach in der allgemeinen Versamblung der Verwalter für rathsam erachtet würde/ daß dieselbe Terminen erlängert würden/ uff welchen Fall solches den Mitgenössen/ durch eine öffentlich angeschlagene Schrifft soll zu wissen gethan werden. Sie thun zugleich hiemit kundt jedermänniglichen/ daß sie alle Mon: und Donnerstag in der Woche/ von 9 Uhren biß zu 11. vormittag sich beysammen finden werden/ in des Printzen Hoff da die Mitgenossen zu ihnen in ihre Versamblung werden kommen mögen/ oder zu welcher Stundt es ihnen gefält/ einen derselben besonders ansprechen/ und sich bey ihm einschreiben lassen. Damit aber ein jeder desto williger hierzu sey/ so geben sie zugleich zuerkennen/ das nach beschehener Verzeuchnüß wann die Capitalen werden ins Register gebracht seyn/ etliche Verwalter mehrgemelter Gesellschafft aus dem tüchtigsten und erfahrnesten Mitgenössē die am meisten werden eingelegt haben/ sollen erwehlet und bestellet werden/ nach der Maß und Ordnung/ welche die Herrn General Staden vorgeschrieben haben.

Dergleichen Schrifft ist auch in andern Stadten/ mutatis mutandis angeschlagen worden/ wiewohl nun die Herrn General Staaden/ allen möglichen Fleiß angewant haben/ die West-Indianische Gesellschafft zu befördern/ so hat doch dieselbe in den beyden nachfolgenden Jahren einen schlechten Fortgang gehabt. Hucusq; Meteranus Continuatus d. l. 38.

Octroye ende Privilege

By de Hochmogende

Herren Staaten Generael verlehnet an die VVest-Indische Campagnie de dato 3. Junij Anno 1621.

Mette ampliatien van dien

Ende

Het Accort tusschen de bevvinthebbers ende Hofft participanten van dieselbe Compagnie: Met approbatie van die Ho: Mog. Herren Staaten Generael gemacket.

Gedruckt ins Graven-Haghe.

ANNO 1629.

met Privilege.

Octroye ende Privilege der Herren Staten General an de West-Indische Compagnie de Anno 1621.

E Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die dese iegenvvoordighe sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te vveten: dat vvy bemerckende den vvolstandt deser Landen, ende vvol-varen vande Ingesetenen van dien principalyckē te bestaen by die Scheep-vaert ende Koophandel, die van allen ouden tyden uyt deselve Landen geluckelijck ende met grooten zeghen gedreuen is gevvest, op alle Landen ende Koninghrijcken. Soo ist, dat vvij, begherende dat de voorss Ingesetenen, niet alleen by haere voorgaende Navigatie, trafficque ende Hanteringhe werden gheconserveert, maer ock dat haer trafficque, soo veel mooghelyck, souden moghen toe-nemen, bysonder in conformiteit vande tractaten, Alliancien ende verbonden ende Entrecoursen, op de Trafficque ende Zeevaert, met andere Princen, Republijcken ende Volckeren eertydts ghemaekt, die vvij in allen deelē punctuelyck verstaen onderhouden ende achtervolgt te moeten vverden: Ende vvy by experientie bevinden, dat sonder gemeene hulpe assistentie ende middelen van een Generale Compagnie, niet vruchtbaerlycks in den Quartieren hyr naer gedesigneert gedreven, beschermt ende gemainteneert en kan vverden, mits de groote auanture van Zee-roverijen, extorsien ende andersins die op soo groote verre reysen zyn valiende, soo hebben vvy mits verscheiden ende andere pregnante redenen ende consideratien ons daer toe moverende, met rype deliberatie van Rade, ende uyt hoogh-dringende Oorsaecken, goedt ghevonden, dat die Scheep-vaert, handelinge ende commercien inde quartieren van VVest-Indien ende Africa ende anderen hier naer gedesigneert, voortaen niet anders en sal vverden gedreven, dan met ghemeene vereenighde macht vande Koopluyden ende Ingesetenen deser Landen, ende dat tot dien eynde opgerecht sal vvorden eene Generale Compagnie, die vvy uyt sunderlinge affectie tot den gemeynen vvelstant, ende om meae Ingesetenen van dien te conserveren in goede Neeringe ende vvelvaert, sullen mainteneren, ende versterckē met onse hulpe, faveur ende assistentie, voor so veel den jegenvvoordigen stant ende gestalteniße der Landen eenichsins kan verdragen, ende daer toe te voorsien met behoorlyck Octroy, ende met de Privilegien ende Exemptien hier naer volghende,

Te vveten: dat binnen den tijdt van vier en-tvvintich jaren, niemandt vande Ingebornen ofte Ingesetenen deser Landen, anders dan alleen uyt den naem van dese Vereenighde Compagnie uyt dese Vereenighde Nederlanden, nochte ock van buyten de selue Landen sal mogen varen, ofte negotieren op de Custen ende Landen van Africa, van den Tropico Caneri, tot Cabo de bone Esperance, nochte op de Landen van America, ofte VVest-Indien, beginnende van t'zuyt-ende van terra nova, door de Straten van Magellanes, le Maire ofte andere straten ende passagie daer omtrent gelegē, tot de Strate van Anian, soo op die Noort-Zee als op de Zuyt-Zee, nochte op eenige Eylanden aende eene ende andere zyden, ende tusschen beyden gelegen: mitsgaders op de Austraelsche ofte zuyder Landen, streckende ende leggende tusschen beyde de Meridianen, raeckende in't Oosten de cap de bonne Esperance, ende in 't vvesten het Oost eynde van Nova Guinea inclusis, Ende soo vvie sonder consent van dese Compagnie hem sal vervorderen te varen, ofte te Negotieren op eenighe plaetsen binnen de voorss limiten, dese Compagnie gheaccordeert, dat sal zyn op de verbeurte vande schepen ende goederen, die bevonden sullen werden op de voorss Custen ende gevvesten te handelen, de vvelcke datelyck ende allomme van vveghen de voorss compagnie, aengetast, ghenomen ende als verbeurt, ten behouve vande selue gehouden sullen mogen vverden: Ende in cas sodanighe schepen ofte goederen verkocht mochten vvesen, ofte in andere Landen ofte havenen ingelopen, sullen de Reeders ende Participanten voor de vvaerde van de selve schepen ende goederen moghen vverden gheexecuteert: Vtgesondert alleen dat die ghene die voor date van dit Octroy, uyt dese ofte andere Landen, op eenighe der voorss Custen uytgelopen ofte uytgesonden zyn, hunne handelinge totten uytkoop haer der goederen, ende vvederkommen in dese Landen, ofte andersints, ter expiratie toe van haer Octroy, soo sy voor desen eenich hebben voorkregen, sullen vermogen te continueren, ende Langher niet: Behoudelyck dat naer den eersten Julii sesthien hondert een ende tvvintich, dage ende tyde des ingancks van desen Octroye, niemandt eenighe Schepen ofte goederen en sal vermoghen uyt te seinden naer de Quartieren in desen Octroye begrepen, alvvaert dat voor date van dien dese Compagnie noch niet eintelyck en vvare gesloten: Maer sullen daerinne voorsien sulx als behoort, tegens dengenen die vvetens in fraude van dese onse goede meninge, het ghemeene beste soecken te frustreren: vvelverstaende dat de zout-vaert op Ponte del Re sal mogen vverden gecontinueert, op conditien ende Instructien by ons daer van verleden, ofte te verlyden, sonder aen desen Octroye anders te vvesen verbonden.

Dat voorts de voorss Compagnie, op onsen Name ende authoriteit, binnen de limiten hier voren gestelt, sal mogen maecken contracten, Verbintenissen ende Alliancen met de Princen ende Naturelen vande Landen daer inne begrepen, mitsgaders aldaer eenighe Fortressen ende verseckerthede bouvven Gouverneurs, volck van Oorloge, ende Officiers van justitie: Eensamentlijck tot vorderinge vande Neeringe stellen, deporteren ende afsstellen ende vvederom andere in haere plaetse surrogueren, naer sy-luiden naer gelegentheydt van saecken sullen bevinden te behooren: Voorts populatie ende onbevvoonde quartieren mogen bevorderen, ende alles doen dat den dienst der Landen profijt ende vermeerderinghe vanden handel sal vereyschen: Ende sullen vande Compaignie ons successivelijch communiceren, ende over-leveren sodanighe Contracten ende Alliancien als sy mette voorss Princen ende Natien sullen hebben ghemaecht: mitsgaders de ghelegentheydt vanden, Fortressen, verseeckertheden ende populatien by henluyden ter handen ghenomen.

Behoudelyck dat sy-lieden eenen Gouverneur General verkooren, ende voor hem Instructie geconcipieert hebbende, deselve daer naer by ons geapprobeert ende Commissie ghegeven sal vvorden, Ende dat voorts sodanigen Gouverneur Generael soo vvel als andere Vice Gouverneurs, Commanndeurs ende Officieren, gehouden sullen vvesen den eedt van getrouvicheyt aen ons te doen, ende oock aende Compaignie.

Ende indien de voors Compaignie op eenighe der voors plaetsen, in schyn van vrientschap bedrogen, ofte qualych getracteert mochte vverden, ofte dat in't vertrouvven van enighe penningen ofte Koopmanschappen, de selve sonder restitutie, ofte betalinge daer van te genieten, ghehouden vvorden, dat sy de schade naer gelegenheit der saecken, ende naer dat sy best sullen vermoghen, sullen doen repareren, deur alsulcke middelen alsmen gevoechlijck sal konnen doen.

5. *Ende alsoo tot plantinghe, verseeckeringhe, ende defensie van desen handel, oock noodich sal zyn eenich Krijghs-volck mede te nemen. Sullen wy naer de Constitutie van't Landt ende gelegenheit van saken, de voorss Compaignie voorsien met sodanich volck vann Oorloghe, van Commandement ende van fortificatien, als noodich sal wesen, midts dat die by de Compaignie sullen worden betaelt ende onderhouden.*

6. *De welcke boven den Eedt die sy aen ons ende in syn Excell hebben ghedaen, oock sweeren sullen, het Commandement vande voorss Compaignie te volghen, ende haere saecken te helpen vorderen naer haer beste vermogen.*

7. *Dat de Provoosten vande Compaignie aen Landt sullen moghen apprehenderen het Krijghs-volck ende ander volck van Oorloghe, dat hen in dienste vande voorss Compaignie begheven heeft, ende de geapprehendeerde t' Scheep brengen, 't zy in wat Steden, plaetsen, ofte Jurisdictien van dese Landen deselve bevonden mochten werden, Midts dat de Provoosten te vooren sullen aen-streecken de Officiers ende Magistraten vande Steden ende plaetsen daer sulx valt.*

8. *Dat wy egheen Schepen, Gheschut ofte Ammunitien van dese Compaignie tot dienste deser Landen en sullen nemen, dan met consent vande selve Compaignie.*

9. *Hebben voorts dese Compaignie gheoctroyeert, gheprivilegieert ende gegunt, Octroyeren ende gunnen mits desen, dat sy met alle hare Schepen ende goederen vry sullen moghen passeren voorby alle tollen, eenighe der vereenighde Provintien toe-komende, ende dat sy deselve vryheyt sullen gebruycken, in sulcker voegen als de vrye Ingeseetenen vande steden deser Landen daer inne hare vrydommen zyn ghenietende, oock niet teghenstaende eenige onvrye persoonen in dese Compaignie zyn participerende.*

10. *Dat alle de goederen die dese Compaignie, geduirende den tydt van acht eerstkommende Jaren, sullen uyt dese Landen voeren nae de quartieren van West Indien ende Africa, ende andere binnen de voorss Limiten begrepen, ende die sy van daer in dese Landen sullen brenghen, sullen wesen vry van uytgaende ende inkomende Convoyen: welverstaende, by soverre naer de expiratie vande voorss acht Jaren, den Staet ende gelegenheit deser Landen niet toe en laet dien vrydoem van acht Jaren noch voor een tydt van Jaren te continueren, dat deselve goederen daer naer, nochte oock de waren uyt de quartieren in desen Octroye ghedesigneert, ghekomen, ende wedercomme uyt desen Lande gaende, inde uyt gaende Convoyen ende Licenten, gheduijrende den ghehelen tijdt van desen Octroije, niet Hoochher by uns sullen werden beswaert dan die iegen wordelyck beswaert zyn, ten ware wij wederom in Oorloghe quamen te geracken, in welcken gevalle alle de voorss goederen ende waeren niet Hooger bij ons en sullen werden beswaert, als die op die Laeste lijste bij tyde vanden Oorloghe beswaert zyn gewest.*

11. *Ende op dat dese Compagnie soude mogen bestaen bij een goede Regieringe, ten meesten profijte ende contentement van alle de participanten. Soo hebben wy gheordonneert, dat deselue Regieringe sal bestaen in vyf kameren van Bewinthebberen, als den binnen Amsterdam, die hebben sal die administratie van vier negende-parte: een kamer in Zeelant, vor twee negende-paerten: een kamer op de Maze, voor een neghende paert: een kamer in 't Noorder-quartier voor een neghende-paert, ende de vyfde kamer in Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen, mede voor een neghende-paert, Op de condicie in het Register van onse Resolutien ghestelt, ende de Acte daer van verleden: Ende sullen de provincien inde welcke gheen kameren en sullen zyn, met so vele Bewinthebberen werden gheaccommodeert, ende over de respective kameren verdeelt, als sy lieden hondert duysenden guldens in dese Compagnie furneren sullen.*

Dat

Dat de Kamer van Amsterdam sal bestaen van twintich Bevvint-hebbers de Kamer van Zeelandt van tvvaelf: de Kameren vande Maze ende van't Noorder-quartier, elck van verthien: ende de Kamere van Vrieslandt, mitsgaders van Stadt ende Landen, mede van veerthijen Bevvint-hebbers: ten vvare naemaels bevonden vvort, dat dit vverck niet anders dan met meerder getal van persoonen uytgevoert soude konnen vverden, in vvelcken gevalle 't selve met kennisse vande negenthien, ende met onse goedt-vindinge ende anders niet sal mogen vverden vermeerdert. 12.

Ende vverden de Staten vande respective vereenichde Provincien gheauthoriseert, 'tzy voor hun Ed: Mo: hare ordinarise Ghedeputeerdens, ofte voor de Magistraten der Steden harer Provincie, sodanighe ordre te stellen op de aenteykeninge vande Participanten, mitsgaders de verkiesinge vande Bevvinthebberen, als sy naer die Constitutie vande selve hare Provincie sullen bevinden te behooren: Midts dat niemandt inde kamer van Amsterdam tot Bevvinthebber verkooren sal vvorden, dan die ghene die inde Compagnie voor sijn eigen sal participeren ter somme van ses duysent gulden: inde Kamer van Zeelandt, ter somme van vier duysent gulden: ende inde Kameren vande Maze, van 't Noorder-quartier ende van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen, ter somme van gelijcke vier duysent guldens. 13.

Dat de eerste Bevvint-hebbers sullen dienen den tijdt van ses jaren, ende datmen, de selve overstreken zynde, eerst by lootinge sal veranderen een derde-paert van 't getal vande Bevvint-hebbers, ende tvvee jaren daer nae gelijcke derde paert, ende d' andere tvvee volghende Jaren het leste derde-paer, ende voorts successivelijck de oudtste in dienste zynde laten afgaen: ende dat in plaetse vande afgaende, ofte van denghenen die voor ofte naer soude moghen af lijvich, ofte om andere redenen verlaten vvorden, by de Bevvinthebberen, soo blijvende als afgaende, mitsgaders by de hooft-participanten die in persone, ende op hare kosten daer by sullen vvillen komen, drie andere sullen vvorden ghenomineert, uyt vvelcke de voors respective Provincien, Gedeputeerdens, ofte Magistraten, nieuwe Electie van Bevvint-hebber sullen doen, ende de vacante plaetsen successivelijck suppleren. Ende sullen voor hooft participanten ghehouden vvorden, die voor hun eygen so veel participeren, als de respective Bivvint-hebberen zijn doende. 14.

Datmen die reeckeninge vande equippagie ende uytrustinge vande Schepen mette dependentien van dien, sal doen drie Maenden naer vertreck vande Schepen, ende een Maendt daer nae Copijen aen ons, ende kende respective Kameren seynde: Ende vande retouren, mitsgaders vande vorkoopinghe der selver, sullen de Kameren (soo dickvvils vvy dat goedt sullen vinde, oft sy vande Kameren daer toe versocht vverden) Stadt aen ons, ende aen malkanderen overschicken. 15.

Datmen alle ses jaren sal maecken generale Reeckeninge van alle uyt reedingen ende retouren, mitsgaders van vvinste ende verlies vande Compagnie, te vveten, een vande Negotie ende een vander Oorloghe elck apart, vvelcke Reeckeninge int openbaer sullen vvorden ghedaen, naer voorgaende affictie van Billette, ten eynde yeder een daer by interest hebbende, op t' hooren vande selue Reeckeninghe sal moghen kommen, ende indiē voor d' expiratie van 't seunde Jaer, de Reeckeninghe in manierē voors niet werdē ghedaen: sullē die Bevvint-hebberē verbeuren huere Provisien, die tot proffijt van den armen sullen vverden bekeert, ende sy Luyden euen vvel ghehouden blijven hare reeckeninghe als vooren te doen, binnen sulcken tijde, ende op sodanighe penen, als by teghens de ghebreeckighen sullen vverden ghestatueert, ende sal niet te min onder-tusschen vande vvinste vande negotien uyt-deelinge ghedaen vvorden, soo dickvvijls alsmen bevinden sal datter thien ten hondert geproffijteert sal zyn. 16.

17. Nie-

17. *Niemandt sal, gheduyrende den tijdt van desen Octroye, syn Capitale ofte ingeleide penningen, uyt dese Compaignie moghen trecken: Ghelijck men oock gheen nieuwe Participanten sal moghen in-nemen: Dan in dien ter expiratie van vier-en-twintich jaren mochte goedt gevonden werden dese Compagnie te continueren, ofte een nieuwe op te rechten, sal finale reeckeninghe ende estimatie by de Negenthien met onse kennisse gedaen worden, van alle 't ghene dese Compagnie is toe-behoorende, als oock van de nootelijcke kosten die by deselve zyn ghedaen, ende jeder een vermogen nae de voorss af-reeckeninghe ende ghedane estimatien, sijne penningen te lichten, ofte inde volghende Compagnie nae advenant van dien, in 't gheheel ofte deel, te continueren ofte participeren. Ende sal in sulcken ghevalle de volghende Compaignie de Restanten die volghens de reeckeninghe ende estimatie bevonden sullen worden, tot haeren laste moeten nemen: Ende de Participanten, die inde Compaignie niet sullen goedt vinden te continueren, haer contingent betalen, op alsulcke termynen als de Neghenthien met onse kennisse ende goedt-vinden sullen bevinden te behooren.*

18. *Dat soo dickwils het van noode sal zyn, een Generale vergaderinghe vande voorss kameren te houden, 't selve sal gheschieden by neghenthien persoonen, daer inne uyt de Kamer van Amsterdam sullen compareren acht: uyt Zeelandt vier: vande Maze twee: uyt het Noorder quartier twee, uyt: Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen, twee: Welverstaende dat den neghenthienden persoon, ofte soo veel meer als wy 't elckens sullen goedt vinden, by ons sal worden ghedeputeert, omme inde voorss vergaderinghe de sake vande Compaignie ten besten te helpen dirigeren.*

19. *Van welcke Generale vergaderinghe vande voorss Kameren, alle saecken dese Compagnie aengaende, verhandelt ende besloten sullen werden: Welverstaende dat in saecken van Oorloghe, op de ghenomen Resolutie, versocht sal worden onse approbatie.*

20. *De vorss Generale vergaderinghe beschreven zynde, sal te samen komen om te resolveren, wanneer-men sal equipperen, hoe veel Scheepen men op elck Quartier sal senden, de Compagnie in t ghemeen betreffende, sonder dat d' een oft d' ander Kamer yet sal moghen aenrichten buyten de voorss ghemeene resolutien, maer sullen ghehouden zyn deselve te effectueren ende in 't werck te stellen. Ende indien eenighe Kamer bevonden werde in ghebreecke te zyn de gemeene Resolutien te achter-volghen, ofte te contravenieren, hebben wy deselve vergaderinghe gheauthoriseert, ende authoriseren by desen, om sodanigh gebreck ende contraventie metten eersten te doen repareren, waerinne wij des versocht zynde, haer sullen assisteren.*

21. *De selve Generale Vergaderinge, sal ghehouden worden de eerste ses jaren binnen de Stadt van Amsterdam, ende twee jaren daer nae in Zeelandt, ende soo voorts van tijde tot tijde inde voorss twee plaetsen.*

22. *De Bewint hebberen, die van weghen de Compagnie ghecommitteert zynde, van huys sullen reysen, t sy op de voorseyde vergaderinghe ofte elders, sullen voor haer teer-kosten ende dagh ghelden hebben vier gulden 't daeghs bouen de Schuyt ende Waghen vrachten: Welverstaende dat die ghene die vande eene Stadt nae de andere reysen, om die Kameren als Bewindt hebberen ende Regierders te frequenteren, egheen dagh ghelden ofte reys kosten en sullen ontfangen, tot laste vande Compagnie.*

23. *Ende oft ghebeurde dat inde voorseyde Generale vergaderinghe, eenighe wichtige saecken voor vielen, daer inne sy niet wol en konden verdraghen, ofte dat sy selfs hun souden moghen beswaert vinden, om elckanderen te overstemmen, dat 't selve gelaten sal worden tot onse decisie: ende t'gene dien-aengaende goedt gevonden sal worden, sal achtervolght ende nae-gekomen worden.*

24. En-

Ende sullen allen alle Ingesetenen deser landen, ende oock van andere Landen, by openbare affixien van billetten binnen den tydt van den Maendt naer date van desen, 't affigeren gevvaerschout vvorden, dat sy binnen den tydt van vijff Maenden, innegaende den eersten Julii deses Jaers sesthienhondert een-entvvintich, in dese Compagnie sullen vvorden gheadmitteert, ende dat sy hunne pennigen, die sy sullen vvillen inlegghen, sullen moghen op brenghen in drie termynen. Te vveten, een derde part ter expiratie vande voorsz vijf Maenden, ende d' ander tvvee derde-parten op drie achter-een-volghende Jahren, ten vvare de voorsz Generale vergaderinghe bevonden, dat men dese termynen soude moghen verlenghen, daer van de Participanten te vooren by affixie van billetten sullen vverden geadverteert. 24.

De Schepen van de reyse vvederkommende sullen vvederom aenkomen ter plaetsen daer sy afgeseilt zijn: ende of door fortune van vveder ende vvint, de Schepen vant eene quartier uytgeseilt, aen-quamen in het ander, als die van Amsterdam ofte van 't noorder-quartier in Zeelandt, ofte inde Maze: ofte die van zeelandt in Hollandt: ofte die van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen in een ander quartier: dat niet te min elcke Kamer de administratie ende bevvint van hare uyt gesonden Schepen ende Koopmanschappen sal behouden, ende dat sy de selve sullen moghen verse nden ende vervoeren nae de Quartieren daer de Schepen vvaren uytgheseylt, t' zy met de selve ofte andere Schepen, midts dat de bevvint-hebbers der selver kamer, ghehouden sullen zyn haer selfs in persoon te laten vinden ter plaetse daer de Schepen ofte goederen aengekommen zyn, ende gheene facteurs daerover sullen vermoghen te stellen: Maer ingevalle haer selfs niet gelegen en vvare te reysen, dat sy als dan de Bevvint-hebberen vande kamer daer de Schepen ghearriveert zyn, totte administratie sullen committeren. 25.

Als d' een of d' ander kamer, eenighe Koopmanschappen ofte retouren uyt die Quartieren binnen de voorsz limiten begrepen, gekregen heeft, daer van dat d' ander niet en is versien, sal ghehouden wesen die Camer die ongeprovideert is op haer versoeck naer gelegentheit van de sake te provideren ende 't goedt te senden, als sy uyt-verkost sullen hebben, noch meer te seynden, dat van gelijcken de Bevvint hebberen vande respective kameren, eenighe persoonen tot de equippagien ofte andersints uyt andere Steden daer Cameren ofte Bevvint-hebbers zyn, van noode hebbende, daer toe die Bevvint hebberen van dese Compaignie sullen moeten versoucken ende employeren, sonder eenighe factoren daer toe te gebruycken. 26.

Ende indien eenige provincien goedt vinden eenen Agent te stellen, om die penninghen uyt hare Inghesetenen te versamelen, ende in massa in eenighe kamer in te legghen, ende van de uyt-deelinghe bethalinge te vorderen, sal de kamer ghehouden zyn alsulcken agent toe te Laten acces inde seluc kamer, om aldaer geinformeert te vvorden van den staet vanden uytgheve ende in kommen, uyt ende inschulden: Behouden dat de poenninghen by sulcken Agent ingebracht sullen betragen uystich duysent guldens ende daer bouen. 27.

De Bevvint-hebbers sullen van de uyt-reyse ende vande retouren, mitsgaders vande prinsen, voor provisie genieten een ten hondert: ende van Gout ende Siluer maer een half ten hondert: welcke prouisie sal verdeelt vvorden voor de kamer van Zeelant tvvee neghende deelen, vande Maze een neghende deel; van 't Noorderquartier een neghende deel: ende van Vrieslandt, mitsgaders Stadt ende Landen gelijcke neghende deel. 28.

VVel verstaende dat sy luyden van het Gheschut, ende de vvaerde van Schepē niet meer als eēs provisie sullen ghenietē. Sullē voorts gheenighe provisie ghenieten van Schepē Gheschut ende anders, vvaer mede vvy dese Compagnie sullē ver- 29.

sterckẽn

sterken: Nochte oock vande penninghen die sy voor dese Compagnie sullen lichten, nochte van dat sy de vvaren beneficieren: Gelyck sy tot Laste vande Compagnie niet en sullen moghen brenghen eenighe vacatie, Reys ofte teer-kosten vande ghenighe die sy sullen mogen committeren, om de uyt-reedinge te vorderen, ende de vvaren daer toe noodich te koopen.

30. *De Bouck-houders ende Cassiers sullen gesalariseert vverden, tot Laste vande Bevvint-hebbers, uyt hare provisie.*

31. *De Bevvint-hebberen sullen ghene Schepen, vvaren ofte Goederen, haer in t'geheel ofte deel toekomende, aen dese Compagnie moghen leueren, ofte verkoopen: nochte vande selve Compagnie eenighe Koopmanschappen ofte vvaeren koopē ofte doen koopen, directelyck ofte indirectelyck, nochte portie ofte gedielte daer inne hebben, op de verbeurte van een jaer harer provisie, die contrarie desen bevonden vverdt gedaen te hebben, ten profyte vanden Armen, ende van haer Bevvint-hebberschap verlaten te vvorden.*

32. *De Bevvint hebberen sullen ghehouden vvesen by affixie van billietten, te notificeren, soo dickvvils sy eenighe waren ende Koopmanschappen van nieus sullen hebben ontfangen, ten eynde een yeder daer van tydelyck kennisse mach hebben, aleer tot eindelycke verkopinge sall vvorden geprocedeert.*

33. *Ende ofte ghebeurde dat onder d'een of d'ander kamer jemandt vande Bevvint hebbers in sulcken stadt geraeckten, dat sy niet en konde voldoen 't gene hem, synder administratie aengaende, vertrouvvt vvare, ende daer door eenighe schade mochte komen, sal vvesen tot laste vande penninghen die alsulcke Bevvint-hebberen hebben in Compagnie, de vvelcke oock voor haer administratie specialycken zyn verbonden, 't vvelck oock plaet se sal hebben ten respecte van alle participanten, die uyt sake van koop van goederen, ofte andersints debiteurs vande Compagnie souden mogen vvesen, ende sal gerekent vvorden in allen schyne, of haer ingheleyde penningen teghens 'tgeen sy de Compagnie schuldich zyn, van aenbeginne vvaer gecompenseert, ende by rescontre gedoodet.*

34. *De Bevvint-hebbers vande respective kamers, sullen responderen voor hare Cassiers ende Bouck-houders.*

35. *Dat alle die VVaren van dese Compagnie, die by den ghewichte verhandelt sullen vvorden, verkocht sullen vvorden op eender ley ghevvichte, te vveten op de svvaerte van 't gevvichte van Amsterdam, ende datmen alsulcke VVaren sal moghen overslaen binnen Scheeps-boort ofte inde Packhuysen sonder daer van eenighen accys, Impost ofte vvaechgelt te betalen, mits dat deselve verkocht zynde, niet anders sullen moghen vvorden gheleuert dan ter vvaghe, ende mits betalende den Impost ende VVaeghgelt soo dickvvils als sy vvorden ghealieneert ghelyck andere goederen, die vvaghe subject zynde.*

36. *Dat men de persoonen ofte Goederen der Bevvint-hebbers niet en sal moghen arresteren, besetten ofte bekommeren, om van hen te hebben Reeckeninghe, van administrate vande Compagnie, noch oock om de betalinghe vande gagien, ofte loon vande gene die sy in dienste vande Compagnie gebruyct hebben: Maer, de ghene die sulcks yet op henluyden sal willen pretenderen, sullen gehouden zyn deselve te betrecken vor heur ordinaris Rechters.*

37. *Soo vvanneer eenighe Schepen vande reyse sullen vvederkeeren, sullen de Generaels ofte Commandeurs over de-vloten, Schip ofte Schepen, gehouden zyn, binnen thien daghen naer haer aenkompste, aen ons te kommē doen rapport vant succes van hare reyse, ende daer van schriftelyck rapport over geven ende leveren, in dien de sake sulcks verdischt.*

38. En-

Ende ofte ghebeurde (dat wy geensints en verwachten) dat yemandt de Scheep-vaert, Negotie, handelinge ofte trafficque van dese Compagnie, contrarie het algemeene recht, ofte oock jegens 't inhouden vande voorsz tractaten, verbonden ende Entre-courssen in eenigher manieren wilde beschadighen ofte hinderlijck wesen, sullen hun daer teghens moghen defenderen, ende reguleren in conformiteit vande Instructie by ons daer van te geven. 38.

Hebben voorts belooft, ende beloven mits desen, dat wy dese Compagnie teghens eenen jegelijck sullen maintineren ende defenderen inde vrije Zeevaert ende Trafficque, ende ten dien fijne de selve te hulpe kommen met een somme van thien hondert duysent guldens, te betaelen in vijff Jaren, daer van de erste twee hondert duysent guldens sullen worden gefurneert, soo haest den eersten termyn by die Participanten sal wesen opgebracht, welverstaende dat wy mette helft vande voorsz thien hondert duysent guldens, sullen genieten ende dragen winste ende risico, gelijck alle andere participanten in dese Compagnie genieten ende dragen sullen. 39.

Ende de ingevalle door een machtich ende geduyrich beleth inde voorsz Zeevaert ende trafficque, de saken inde limiten van dese Compagnie wierden ghebracht tot een openbaer Oorlogh, so sullen wij deselve Compagnie, soveel 't Lants gelegentheyt sulx eenigsints soude toelaten, tot hare assistentie gheven sesthien Schepen van Oorloge, het minste groot hondert vijftich Lasten, met vier goede wel beseilde Jachten, het minste groot viertich Lasten, zynde behoorlyck ghemonteert ende voorsien van alles: oock van Metalen ende ander Geschut, ende behoorlijcke quantiteyt van Ammunitie, mitsgaders van dubbelt loopende ende staende wandt, Zeylagie, Touwen, Anckers, ende andere toebehoorten sulcks die op alsulcke groote expeditie behooren versien ende ghebruyckt te worden: Behoudens dat die voorts sullen worden ghemant, ghevictualieert, ende onderhouden tot koste vande Compagnie, ende dat de Compagnie ghehouden sal zyn, daer by te vougen ghelijcke sesthien Schepen van Oorloghe, met vier Jachten, mede gemonteert ende voorsien als voren, om ghelijckelijck tot defensie vande Trafficque, ende alle exploicten van Oorlogoge ende de Koopvaerdye-Schepen (die mede sulcks sullen worden toe gerust ende gemant als behoort) sullen staen onder een admirael, by ons daer over te stellen, naer voorgaende Advijs vande voorsz Generale vergaderinge: Ende sullen volgen onse Commandementen, mitsgaders de Resolutien vande Compagnie, om des noot zynde, ghelijckelijck ten Oorloghe ghebruyckt te worden: sulx nochtans dat de Koopvaerders buyten noodt, hare ladinghe niet en sullen hasarderen. 40.

Ende ingevalle soude moghen ghebeuren, dat de Landen in hare lasten merckelijck souden moghen worden verlicht, ende dat dese Compagnie in sware Lasten van Oorloghe soude kommen te vervallen: Soo hebben wij belooft ende beloven mits desen, de voorsz subsidie sulcks te vermeerderen als den Staet vande Landen sal moghen lijden, ende die saken vande Compagnie sullen kommen te verdysschen. 41.

Hebben voorts geordonneet, dat ingevalle van Oorloge, alle Prinsen die op die Vyanden, ofte oock op die Zee-rovers binnen de voorsz Limiten, by de Compagnie, of by dengenen die denselven t' hare assistentie sullen worden byghevoecht, soude moghen werden verovert: Oock die goederen, die uyt krachte van onse Placcaten sullen worden, aenghehaelt, nae aftreckinge van alle nootelijcke kosten, als oock vande schade die de Compagnie in 't verouteren van elcke prinse soude moghen hebben gheleden: mitsgaders de gherechticheijt van sijn Excell. als Admirael in conformite van onse Resolutie, dienthalven op den ersten April sesthien-hondert ende twee ghenomen: ende het thiende paert vande Officiers, Boots-volck ende Soldaten, die de prinsen ghedaen sullen hebben, sullen 42.

 blijven

blijven ter dispositie vande Bevvint-hebbers van de voorsz Compagnie: Midts dat daer van ghehouden sal vvorden reeckeninge apart, ende verscheiden vande reeckeninge vande Negotien ende Commercien, ende dat het provenu vande selve Prinsen sal vvorden geemployeert tolle equippagie vande Schepen, ende betalinge van het volck van Oorloghe, Fortificatien, Besettingen ende diergelijcke saken van Oorloge ende defensie te water ende te Lande dependerende, sonder dat men daer van sal doen eenige distributie, ten vvare dat het selfde provenu soo groot vverde bevonden, datmen sonder swackinghe vande selve defensie, ende nae dat die onkosten vande Oorloghe soude zyn betaelt, eenighe merckelicke parthie souden moghen uyt-deelen, de vvelcke geschieden sal apart, ende gescheyden vande distributien vande Commercien, ende sal de verdeylinge gedaen vvorden, een thiende-deel voor de ghemeene saeke vande vereenighde Nederlanden, ende de reste onder de Participanten van dese Compagnie, elcke ponts gelijcke, naer rate van syn ingeleydt Capitael.

43. Behoudelick nochtans dat alle de prinsen ende goederen, uytkrachte vande placcaten aengehaelt, inghebracht, ende te rechte ghesteldt sullen moeten worden, ter Judicature vande Raden ter admiraliteit vande Quartieren daer die inghebracht sullen zyn, om by deselve kennisse ghenomen, ende ghesententieert te worden op de deuchdelyckheit ofte ondeuchdelijckheit vande selve prinsen: Blijvende niet te min hangende den processe d'administratie vande ingebrachte goederen by de Compagnie, ende dat onder behoorlycken Inventaris, ende behoudens de revisie vande ghenen die by sententie vande Admiraliteit gegraveert soude moghen syn, in conformiteit vande Instructie aen die vande Admiraliteit ghegeven: welverstaende, dat de Vendu meesters ende andere Officiers vande Admiraliteiten gheen recht sullen ghenieten ofte moghen pretenderen vande prinsen die by dese Compagnie sullen vvorden ghebeneficieert, ende daer in sy niet en syn geemployeert.

44. De Bevvint-hebbers van dese Compaignie sullen solemnelyck beloven, ende svveeren, dat sy hun in hare administratie wel ende getrouwelyck sullen draghen, goede ende deuchdelycke reeckeninghe doen van haere handelinge: dat sy in alles sullen bevorderen 't meeste profyt vande Compagnie, ende derselver schade beschutten soo veel moghelick sal zyn: dat sy den meesten vande Participanten, in't opbrengen ende uytdeylinge vande Penningen, niet meer voordeel en sullen doen als den minsten: dat sy in't innen ende ontfangen vande uytstaende schulden, den eenen niet meer als den anderen sullen verschonen. Dat sy voor haer eighen reeckeninge participeren, ende gheduyrende haer Bevvint-hebberschap sullen blyven participeren, alsulcke somme van penningen als by desen Octroye zyn gheordonneert, mitsgaders dat sy alle ende een yeder vande poincten ende articulen in desen vermelt, voer soo veel haer aengaet, sullen nae-kommen ende onderhouden, naer haer uytterste vermoghen.

45. Alle welcke Privilegien, vryheden ende Exemptien, mitsgaders de assistentie hier vooren verhaelt, in alle hare voorsz poincten ende articulen, wy de voorsz Compagnie met goede kennisse van saken hebben gegunt, belooft, ende thoegeseit: Gunnen, verleenen ende toeseggen hen mitsdesen: Belovende hen Luyden deselve te doen, ende laten ghenieten rustelyck ende vredelyck: Ordonneren ock dat de selve sullen worden onderhouden, ende gheachtervolgt by alle Overigheiden, Officieren ende Ondersaten van dese Nederlanden, sonder daertegens te doen, directelick ofte indirectelick, soo wel binnen als buyten deselve vereenighde Nederlanden, op peyne van daer over als Beletters van't gemeene welvaren derselver Landen, ende Overtredes van onse Ordinantie gestraft te worden aen Lijff ende goedt, Belovende daer en boven, dat wy de Compagnie, int inne houden van desen Octroye, sullen mainteneren ende staende holden, by alle tractaten van Payse, Alliansen ende Entre-coursen met die nae-ghebuyrre Princen, Rycken ende

ende Landen, sonder yet ghedaen ofte ghehandelt te worden dat tot verminderinghe van desen soude moghen strecken Ontbieden daerom ende bevelen wel expresselijck alle Gouverneurs, Justicieren, Officieren Magistraten ende Inwoonders der voorss vereenighde Nederlanden dat sy de voorss Compagnie ende Bewinthebbers van dien, rustelyck ende vredelyck Laten gebruyck en het volkommen effect van desen Octroye, Consent ende Privilegie: Cesserende alle Contradictien, ende empeschementen ter contrarien, ende op dat niemandt hier van ignorantie pretendere, soo hebben wy belast, dat het sommier inhouden van desen Octroye, by publicatie ofte affixie van Billetten sal worden ghenotificeert, daer ende soo het behooren sal vvant wy 'tselve ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren.

Ghegheven onder onsen grooten Zeghel, paraphure, ende de Signature van onsen Griffier, in 's Graven hage, op den derden dach der Maaendt van Junio, in't Jaer festhien honderteen- en tvvintigh. Was gheparapheert J. Magnus ut. Onder stondt, ter Ordonnantie vande Hoogh ghemelte Heeren Staten Generael. Onderteeckent, C. Aerssen. Hebbende een uythanghende Zeghel van rooden Wassche, aen een koorde van vvitte Zijde.

HEt voors Octroye is opten vier-en tvvintichsten Martii, ende thienden Junii 1622. by de Ho. ende Mo: Heeren Staten General geamplieert, mette Soutvaert op VVestindien, ende met eenige andere poincten, ghelijck op den voorss thienden Junii daer van een placcaet is gemaneert, ende op ten derthienden Febr 1629 een acte van ampliatie aende Compagnie is gegeven, soo als dieselve hier nae volgen.

Extract uyt het Placcaet van den thienden Junij 1622.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluit Alsoo wy naer rijpe deliberatie van rade tot welstandt deser provincien, ende welvaren vande goede Ingesetenen van dien, hebben doen besluyten een Compagnie van Negotie, ende Trafficque, alhier in dese Nederlanden, op de VVest-Indien, Africa ende andere plaetsen in onsen voorgaende placcate neghendē Junii in den Jare 1621 ghedesigneert, met verboth, dat ghene ingeboornen ofte Ingesetenen deser Landen, binnen den tijdt van vier en-twintich jaeren, naer den eersten Julii doen eerstkommende, en souden vermoghen te varen ofte negotierē binnen deselve Limiten, uytgesondert alleen die by den Octroye aen de voorss Compagnie verleent zyn, toegelaten om zout te moghen varen op punto del Rey, op het reglement by ons daerop beraemt, ofte noch te maken: Ende dat wy die saeke naerder overgemarckt, voor der Landen dienst, ende tot vorderinghe vande voorss gheoctroyeerde Compagnie dienstich ende nodich gevonden hebben, de voorseite zoutvaert op punto del Rey, in de selve Compagnie mede te incorporeren, soo ist, dat wy, blivende ons voorgaende Placcaet van den neghenden Junii in sijn geheel, mede geinterdiceert ende verboden, hebben Interdiceren ende verbieden by desen dat ghene Ingeboornē ofte Ingesetenen deser Landen, binnen den tydt van de voorss vier en tvvintich Jaren, uyt dese Nederlanden nochte de voorss Ingebornen ofte Ingesetenen, oock uyt einighe andere Rycken ofte Landen directelijck ofte indirectelijck, en sullen vermogen te varen op de voors Zoutvaert van Punto del Rey, anders als uyt den Name ende van vvegen dese Compagnie, vvillende ende ordonnerende, dat alle andere Ingeboornen ende Ingesetenen, die ter Contrarie hen vervorderen sullen te doen, ofte bevonden sullen konnen vverden ghedaen te hebben, verbeuren sullen Schip ende goederen die datelijch angetast, ende ten behoude vande voornoemde Compagnie, verbeurt ghehouden sullen vverden: Ende indien sodanighe Schepen ende goederen souden mogen vverden daer naer verkocht, ofte in andere Landen ofte havenen gebracht, hebben vvy geordonneert ende ghestatueert. Ordonneren ende statueren by desen, dat de Reeders ende Participanten van dien, in deese Landen

 vvonen-

woonende, ofte hier ghegoedt wesende, voor de waerde van dien sullen wesen convenibel, ende geexecuteert moghen werden. Aldus ghedaen ende ghearresteert ter vergaderinge vande Heeren Staten Generael in't Gravenhage, desen thienden Junii, in't jaer ons Heeren duysent ses-hondert twee ende twintich. Was gheparapheert N. van der Meer ut. Onder stondt, ter ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Gheteeckent C. Arssen.

Acte van Ampliatie van den derthienden Februaij 1623.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen denghenen die dese jegenwordige sullen sien ofte hooren lesen, saluyt. Doen te vveten: Dat wy op den 24. Martii, Anno 1622. voorleden, in onse vergaderinge gehoort hebbende, 'tgene van wegen de Heeren Staten van Hollandt ende VVest-Vriesslandt, door seeckere extra-ordinaris Gedeputeerdē voorgedragen is, dat omme te beter te vorderen de VVestindische Compagnie, de Soutvaert op de puncto del Rey, gelegen binnen de limiten van't Octroy vande selve Compagnie, ende te voren daervan geexcipieert, in't voornoemde, Octroy nootsaeckelijck diende ende mochte werden begrepen, ende alle andere soutvaerten buyten de limiten van't Octroy gelegen, vry ende daer buyten ghelaten, dat mede de Hooft participanten vande voorss Compagnie, moghen hebben de nominatie van tripel getal, daer uyt de bewint-hebbers verkooren sullen moeten werden: Mitsgaders oock dat de Steden, daer geen kameren en syn, inleggende uyt haere ghemeenten, op eenen Naem, hondert duysent gulden ofte meer, op nominacie als vooren, een Bewint-hebber op elcke hondert duysent gulden souden moghen stellen, in sulcke kamer daer sy goet vinden sullen heure penningen te brenghen. Versoeckende dat wij't voorss Octroy vande voernoemde VVest-indische Compagnie mette voorss poincten willem amplieren op dat de Compagnie mochte werden gesloten, op't welcke by ons dier tijt wel ende rypelijck gedelibereert wesende: VVij verklaert ende geconsenteert hebben, dat de voornoemde Soutvaert op de Puncto del Rey begrepen sal werden, ghelijck wij deselve deden begrypen in't voorss Octroy vande VVest-Indische Compagnie, op de ordre ende Interdictien daerinne begrepen. Ende op de tvvee andere poinctē mede verklaert, dat in krachte van't derthiende articule van't voernoemde Octroy dien van Holland' ende VVest-Vriesslandt, ghelijck ock alle andere Provincien, vrystaet de nominatie van de Bewint-hebbers, in vougen als vooren te laten doen, ten meesten dienste ende vorderinge vande Compagnie, mitsgaders oock geaccordeert ende geconsenteert hebben, dat de steeden daer geen kamerē en zyn, inne-leggende uyt heure gemeenten hondert duysent gulden ofte meer, op behoorlijcke nominatie vande Hooft participanten, ende over elcke hondert duysent gulden, sullen moghen stellen een Bewint-hebber, in sulcken Camer daer sy goedt vinden sullen heure penningen te brengen. Van't welcke wij als nu versocht vvesende by de Bevvint-hebbers vande VVest-Indische Compagnie, behoerlijcke brieven te doen depescheren, geparapheert, gheteyckent ende gesegelt met onsen grooten Seghele naer behooren, hebben vvij in achtervolch van onse Resolutie, op den voornoemden vier-en-tvvintichsten Martii genomen, dese onse brieven van alle't gundt voorss is doē depescherē. Belovēde 'tselve goedt, vast ende van vveerdē te houden ende doen houden, ende ordonnerende eenen jegelijcken hem hier naer te reguleren. Aldus ghedaen in onse vergaderinghe, onder onsen groten Segele, Paraphure end de Signature van onsen Griffier, in 'sGraven Haghe, den 13. Februari 1623. vvas geparapheert I. Magnus ut opte plijcke stondt, ter ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael. Ghetekent C Aerssen hebbende een uyt-hangenden Zeghel in roeden vvassche, aen een vvitte Zijde boorde.

Accord

Accord tuschen de Bewint-hebbers ende hooft-participanten van de West-Indische Compaignie, met approbatie vande Ho: ende Mo: Heeren Staten Ghenerael ghemaackt.

De Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen die desen jegenwoordigen sullen ghetoont werden, Saluyt. Doen te weten: Alsoo op't vertoogh aen ons ghedaen, by eenighe Gedeputeerden vande Hooft participanten vande gheoctroyeerde West-Indische Compaignie ter Camere van Amsterdam, dat deselve tot verscheidene reysen hen vervoeght hebben ghehadt, soo in't Collegie vande Bewint-hebberen, als oock meermalen met hare Ghecommitteerden ghebesoigneert, ten eynde in tydts goede ordre ende reglement soude mogen werden genomen ende gestabilicert, tot contentement vande goede Participanten, op dat de saecken te beter ende met meerder vrucht zoo't spodichste in't werck gestelt, ende dien-volghende in trein ghebrocht soude moghen werden, versouckende onse approbatie, 't zy by forme van ampliatie van't Octroy, ofte andersintz by raminghe van ordre vande voorss particuliere Camer tot Amsterdamme ofte soo wy te rade souden vinden, over eenighe poincten aen ons tot dien einde ghepresenteert, Ende wy alvoorens daerop te resolveren goedt hebben gevonden Copyen daer van over te senden, aende respective cameren vande West-Indische Compaignie, om de selue rypelyck te examineren, mette Hooft-participanten communiceren ende hare Ghedeputeerden, mitsgaders eenighe gedeputeerden vande Hooft-participanten by ons te senden, volkomentlyck ghelast ende geauthoriseert, om daer over, ende wat noch voorts tot bevorderinge van soo een noodige saecke soude moghen dienen, in onderlinghe conferentie te komen ende soo doenelyck, finalyck en t' accorderen op onse approbatie, ende dat die Gedeputeerden vande respective kameren, directeurs, ende Hooft-participanten in competenten getale daerop alhier zyn gekomen ende volgens ten overstaen, inductien ende tusschen-spreecken van onse ghecommitteerden, nae verscheidene ghehoudene conferentien, communicatien ende deliberatien: Eintelyck als Bewint-hebbers, directeurs ende hooft participanten, sonder prejudicie vande Provincien ende respective steden, tot vorderinge vande West-Indische sake, verdragen ende onderlinge geaccordeert hebben dese nae-volgende Articulen.

Ten eersten, dat gheene veranderinge, extentien, noch te interpretentie van het Octroy ofte dependentien van dien sullen werden versocht by de Bewint-hebberen, noch by de Hooft participanten ofte yemandt anders dan na voorgaende convocatie, communicatien ende approbatie, van het meerendeel der Bewint-hebberen ende Hooft-participanten, die inde vergaderinge sullen present zyn.

Ten tweeden, dat in alle vergaderingen daer Bewint-hebberen ende Hooft-participanté t' samen, ofte daer de Hooft-participanten alleen, ende apart sonder de Bewint hebberen sullen besoigneren, alle nominatien, deputatien ende electien met eenen name t' effens sullen geschieden, met besloten brieffkens den presiderenden in handen te gheven, ofte op andere secrete manieren

Ten derden, dat de Compaignie geene penningen op interesse oft deposito sal mogen lichten, dan met advys ende consent van't meerendeel der Bewintheb beren end Hooftparticipanten, doch sullen de respective Cameren, in voorvallende noot, voor een reise alleen moghen lichten, elck een twintichste deel van't

ingeleyde Capitael in hare Camer, sonder dat by deselve Cameren meerder lichtinge sal werden gedaen, voor ende al eer d' eerste gelichte penningen sullen zyn affgelost.

Ten vierden dat alle reeckeningen by het vijfthiende articule van 't Octroy gementioneert, sullen gedaen werden nae style van negotie, aende Gecommitteerde by de Hooft-participanten te nomineren, ende onder eede t' admitteren, binnen den tijdt in 't voorsz XV. articule begrepen, welcke Gecommitteerde daer af alleene in t gros aende andere Hooft-participanten rapport sullen doen. Doch sullen deselve Gecommitteerden by eede verbonden syn, niet 't ondecken, maer alles secreet te houden, dat de Bewint hebberen secreet moeten houden: Sullen mede het verboth by het 31. artickel van 't Octroy, nopende 't kopen ende t verkopen, den Bewint-hebberen gedaen, onderworpen zyn, geduyrende den tijdt van twee Jaeren.

Ten vijfden, dat deselve Gecommitteerden sullen hebben ende exerceren van wegen de Hooft-participanten, het recht den Agenten, artickel XVII. gegeven ende vergunt ende voorts de boecken, factuyren ende andere documenten tot dien eynde tot harer believe te moghen na-sien, ende de Coopmanschappen ende brieven die de Commercie aengaen, visiteren.

Ten sesten, dat de eerste twee vacerende plaetsen der Bewint-hebberen tot Amstelredam, als mede de twee eerste van Zeelant, ende d' eerste inde Camer vande Maze, sullen succesivelijck ghesuppleert ende vervult worden by die Hooft-participanten vande respective Cameren, absoluyt by pluraliteit van stemmen, staende onder den selven eedt, hebbende administratie als d' andere Bewint hebberen, ende sullen gehouden zyn den hooft-participanten te communiceren t' gene haer angaet, haer recht in deselve vergaderinge van Bewint-hebberen te bewaren, naer gelegentheit van saecken, deselve te convoceren, ende specialijck aende voorsz Hooft-participanten verbonden ende revocabel zyn, blivende succesivelijck de resterende Bewint hebberen vande respective Cameren eligibel volgende het Octroy, ofte soo als inde respective Provincien albereits is gheordonneert, ofte noch gheordonneert soude moghen werden: Ende dat by provisie twee uyt de Hooft-participanten van elcke respective Cameren van Amsterdam ende Zeelandt ende eene uyt de Camer vande Maze ghecommitteert sullen werden, boven die inde voorige articulen vermelt zyn, om onder-tusschen 't voorsz recht vande selve te bewaren, tot dat een ofte twee plaetsen sullen vacant zyn.

Ten sevensten, soo wanneer de negenthiene sullen komen te vergaderen, sullen de Hooft participanten vande Camer van Amsterdam, eene uyt de voorsz twee Bewint-hebberen of provisionele ghecommitteerden moghen eligeren, om te wesen eene vande acht Bewint-hebberen inde selve vergaderinge, van wegens de Camer van Amsterdam te compareren gelijck mede die Hooft-participanten van Zeelandt uyt de voorsz twee Bewint hebberen of provisionele ghecommitteerden by hun absolutelijcken gestelt, sullen mogen kiesen eene, om te wesen eene vande vier Bewint hebberen van wegens haer Camer inde vergaderinge van neghenthiene te compareren. Ende sullen daer beneffens de voorsz Hooft-participanten, so vande Camer van Amsterdam als van Zeelandt, noch moghen eligeren elcx eene uyt de beedichde gecommitteerde, artickel vier ende vijf vermelt, om de voorsz Gedeputeerden elcx inden synen t' assisteren inde voorsz vergaderinghe vande negenthiene, sonder dat nochtans deselve geassocieerden stemme apart sullen hebben: Ende ten eynde d' andere kameren mede kennisse van saecken op te selve vergaderinge verhandelt moghen hebben, sal die geassocieerde vande Camer van Amsterdam, den Hooft-participanten van t noorder quartier, ende van Stadt ende Landen: Ende de geassocieerde vande Camer

mer van Zeelant, die vande Maze adviseren vant' gebesoigneerde inde voorss vergaderinge, voor soo vele t'selve communicabel sal zyn.

Ten achsten, dat naer desen niemandt tot Bewint-hebber sal mogen geeligeert werden, die in dienst vande Compaignie van Oost-Indien is: Sullen oock vader ende Soon, item Broeders van heelen ende halven bedden, gheen Bewint-hebberen in eene Camer te gelycke moghen wesen: Ende sullen die Bewint-hebberen gheen provisie ghenieten, ten zy dat sy ten dienste vande Compagnie behoorelyck vaceren.

Ten neghenden, also het nodich is om een yeder te voldoen, dat den tydt om in dese Compagnie te teeckenen ende te herideren no geprolongeert wert tot contentement soo vande Ingesetene als Vytlandische, dat daerom voor d' Ingesetenen tot Ultima Augusti, ende voor d' Vytlandtsche tot ultima Octobris toekommende, beyde stylo novo incluis, de voorss intie koninge geprolongeert ende bekent gemaeckt worde door affixie van billetten, sonder dat naer dien dach yemandt anders sal moghen ingenomen ofte ingbelaten worden, maer dat een yeder Camer gehouden sal zyn den eersten dach naer Ultimo Octobris syne Capitalen te sluyten, ende acht daghen daer naer Copyen aen malckanderen oversenden: welverstaende dat de aengevangene equipagie huren vootganck sal hebben tot dienste vande Compagnie, ende dat die ghene die hare penninghen voor andere hebben ghefurneert, ende noch sullen furneren, daer van interesse sullen ghenieten tot discretie vande Neghenthiene.

Ten thienden, Ende aengaende die Generaele reeckeninge, artijckel sesthien, ende het veranderen van het derdendeel der Bewint-hebberen artijckel veerthien in't octroy gementioneert, om eene goede ordre ende generalen voet in alle Cameren daer in te houden, is noodich gevonden, dat de selve generale reeckeninghe geschiede (ses jaren nae date van tgeven van't Octroy beginnende den eersten Julii 1621. Stylo novo,) naer koustume van Koopmanschap int openbaer, mede ten overstaen vande voorss Ghecommitteerde vande hooft-participanten vande respective Cameren, ende so voorts successivelyck, elcke ses jaren te doen diergelycke generale reeckeninge. Doch sal byde vergaderinge vande Neghenthiene, opt vervolch vande rekeningen naerder ordre beraemt werden, ten eynde d' afgaende Bewint-hebberen, met gesuiverde rekeninge, ist doenlyck, mogen scheyden: Ende sal de veranderinge van't derdendeel der Bewint-hebberen, eerst geschieden ses jaren na den eersten Julii 1623. ende soo voorts successivelyck elcke tvvee jaren Conform het Octroy.

Ten elfsten dat niemandt het Hooft-participants recht sal moghen ghenieten, dan die van den beginne heft ingelecht, oft andersints twee jaren opte Boecken bekent is, voor syn eygen reeckeninge in dese Compaignie te herideren, soo veel een Bevvint-hebber inde respective Cameren ghehouden is te doen, volghens den Octroy, behalven dat kinderen, ende alle andere erffgenamen, die op eenen de respective volle sommen voor hun eygen erven, dat elijck nae de erffenisse gequalificeert sullen zyn.

Ende ten tvvalften, Indien eenige saken voorvallen daer uyt processen souden moghen verrysen, tot ondienste vande Compaignie, sullen de Bewint-hebberen in alle manieren arbeiden, de selve in't minnelyck neer te leggen (soo doenelyck) indien niet, de sacken communiceren met de Hooft-participanten, om met gemeen advys daer in gedaen te worden, so als tot meesten dienst vande Compaignie bevonden sal vvorden te behooren.

Soo ist, dat wy de voorsz articulen geexamineert ende overwogen hebbende, tot die eenigheit ende goede correspondentie tusschen de Bewint hebberen ende hooft-participanten, mitsgaders tot bevorderinge van de West-Indische Compagnie genegen wesende hebben met advys van den Heere Prince van Orangien goet gevonden deselve t' aggreeren, ende t' approberen, aggreren ende mits desen, verstaende dat deselve by de Bewint-hebberen, Participanten ende yder een, daer aen geleghen zynde, nevens d' articulen van t' Octroy punctuelick sullen werden naegekomen ende achtervolght, gelijck of sy den Octroy waren geinsereert, alsoo wy bevinden 'tselve tot dienste vande West-Indische compaignie alsoo te behooren. Ghegeven onder onsen groten Seghel, Paraphore, ende de Signature van onsen Griffier, in 's Graven Haghe den 21, Junii 1623. Was geparapheert N. van Bouckhorst ut. Onderstondt, ter ordonnantie vande Hooghgemelte Heeren Staten Generael. Ghetreeckent C. Aerssen. Hebbende een uythanghenden Seghel in rooden wassche aen een witte zyde koorde.

Acte, vvaer by een yeder gheaccordeert vverdt syn in-geteyckent capitael te mogen vergroten met vijftich ten hondert.

DE Staten Generael der vereenighde Nederlanden, allen den ghenen, die desen sullen sien ofte hooren lesen Saluyt: Doen te weten: Alsoo die vande gheoctroyeerde West-Indische Compaignie, ons hebben te kennen gegeven, dat vermits die stercke Equipagien, die sy ter zee moeten doen, soo om de Negotie in verschiedene quartieren te dryven, als om te letten op haer defensie, ende namentlijck ock op die conservatie vande veroverde Bahia todos os Sanctos, ende om noch vorder occupatien te doen, verscheidene ende groote ende excessive kosten moeten aenwenden: Ende over sulx by de vergaderinghe vande Neghenthiene, was goet gevonden, om de ingeteyckende Capitalen, sonder lesie van yemandt ter vermeerderen, dat de gemeene Participanten ende een yeder van dien, souden vermoghen haer ingheteyckende capitalen, met vijftich ten hondert ende daer onder te verhoogen, ofte het selve recht aen anderen oock gheen Participanten zynde, in haeren name te cederen ende over te laten: welverstaende dat de minder Participanten, ofte andere by haer eighen recht, ofte cessie, haer in-gheteickende somme vergrootende tot het Capitael, 't welck een Hooftparticipant (achtervolghens het Octroy) inde Compagnie gehouden is te herederen, niet en soude vermogen te genieten het recht van hooftparticipant, voor aleer hy het selfde capitael (achtervolgens het elfde artijkel vande naerder ampliatie des Octroys) twee jaren succesfielick inde Compagnie soude hebben gehertdeert: Dat mede de voornoemde inteyckeninge soude moeten geschieden binnen twee eerstkomende maenden, naer dat dese resolutie by ons gheapprobeert, ende daer van acte aende respective Cameren ghesonden souden wesen, ende dat aengaende de betalinghe d' eerste paye ende het eerste derde paert vande twee resterende derde-parten opghebracht souden werden in gheredengelde, ende de resterende payen, volghens de voet van 't Octroy, soo als d' originele teyckeninge. Ons oversulx ootmoedelijck versoeckende, dat wy die voorsz resolutie vande Neghenthiene mede wilde goet vinden ende approberen, ende daer beneffens by publijcque acte, 't sy placcaet ofte andersints doen insinueren alle de teyckenaers, soo noch inde betalinge van haer eerste paye in gebreke syn, deselve paye aen handen vande Ontfangers der respective Cameren, sonder langer dilay binnen viertyn dagen op te brengen, ofte by faute van dien, dat sodanighe actien opentlijck tot laste vande Teyckenaers souden werden vercocht, ende minder geldende, dat het kort aen hare ghereetste goederen by parate executie, sonder eenighe vorde formaliteiten soude werden verhaelt: Meerder geldende dat die overschietende penningen aenden Armen so binnen die limite

van

van het Octroy ghevondē werden) tot discretie van hen Bevvinthebberen soude vverden uyt gereyckt, sonder dat de gheexecuteerde aende selfde penningen eenigh recht ofte actie sal competeren. Versoeckende mede, alsoo onder de mancquerende Teyckenaers, gevonden mochten werden eenighe insolvente persoonen, ofte desolate boedels: dat wy om de schade van andere participanten voor te komen de Bewint hebberen wilden authoriseren, by aldien d' actien van sodanighe inde vrylinghe soo hooch niet en quamen, als de hooft-somme vande ingeteyckende penningen, ende den interesse van dien is monterende, deselve op haer boecken te royeren ende uyt te doen. Alle 't welcke over-gemerckt, ende ons genegen vindende tot bevorderinge vant welvaren vande voorsz Compagnie: Soo ist, dat wy de voorsz resolutie vande Negenthiene, op de verhoginghe vande Capitalen genomen, ghelaudert ende geapprobeert hebben, lauderen ende approberen by desen, consenterende ende toelatende dat de ghemeene Participanten, ende een ieder van dien, sullen vermoghen hare ingeteyckende capitalen met vijtich ten hondert ende daer onder te verhooghen, ofte het selfde recht aen anderen, oock geen Participanten zynde, in haeren name te cederen ende over te laten: VVelverstaende dat de minder Participanten, ofte andere by haer eyghen recht ofte cessie, haer ingeteyckende somme vergrotende tot het capitael 't welck een Hooft-participant, voor ende aleer hy t' selfde capitael (achtervolgens het Octroy inde Compagnie) gehouden is te herideren, niet en sal vermoghē te ghenietē het recht van Hooft-participant, voor ende aleer hy t' selfde Capitael (achtervolghens het elfde artyckel vande naerder ampliatie, des Octroys, twee jaren successavelick inde Compagnie sal hebben geherideert; dat mede de voornoembde intiickeninghe gheschieden sal moetē binnen de tvvee eerst-komende maenden: naer dat van dese resolutie by die respective Cameren door affixie van billetten notificatie sal vvesen gedaen: Ende dat aengaende de betalinge van dese vergrotinghe, d' eerste paye ende t' eerste derde part vande tvvee resterende derde parten op-ghebracht sullen vverden in geredengelde, ende de resterende payen, volgens den voet van het Octroy, soo als de originele teyckeninghe. Authoriserende ende lastende mede de Bevvint-hebberen vande respective Camers, by publycque affixie ofte andersins, te doen insinueren alle de teyckenaers, soo noch inde betalinge van haer eerste paye in gebreke zyn, deselve paye aen handen vande respective ontfangers, sonder langer dilay, binnen den tydt van viertyn dagen op te brengen, ende by faute van sodanighe betalingke, dat sy sonder eenich vytstel ofte aensien der persoonen sodanige actie, tot laste vande Teykenaers opentlijch sullen verkoopen, ende minder geldende, het kort aen hare gereetste goederen, by parat executie, sonder eenighe vorder formaliteiten verhalen: Meerder geldende, die overschietende penningen aen den Armen (soo binnen de limiten van het Octroy gevonden vvorden) tot discretie vande Bevvint-hebberen uytreycken sonder dat de gheexecuteerde aende selfde penninghen eenich recht ofte actie sal competeren. Ghelijck wy mede de voorsz Bevvint-hebberen authoriseren, by aldien onder die mancquerende Teykenaers ghevonden mochten worden eenige insolvente persoonen, ofte desolate boedels, ende dat derselver actien in veilinghe soo hooch niet en komen als de hooft somme van de ingheteyckende penningen, ende d' interesse van dien is monterende, dat sy om die schade van andere Participantē voor te komē, de selfde op haeren boecken sullen moegen Royerē ende uyt-doen: Ordonnerende ende bevelende allen ende een iegelyck, diē dat eenichsins sal mogen aengaē, hun hier naer te reguleren. Versoechen mede allen Officierē ende Magistraten, hier inne de voorsz Bevvinthebberen de Handt te vvillen biedē, ende des versocht zynde, tot volvoeringe van diē op 't simpel te kenne geven der Bevvinthebberen, deselve 't assisteren, vant vvy 't selve tot dienste vandde Compa-

Compagnie hebben bevonden t' behooren, Ghegeven onder onsen grooten Zeghel, Paraphure ende Signature van onsen Groffier, in 's Graven hage, op den sesthienden Octobris, sesthienhondert vier- en-tvvintigh. VVas gheparapheert Nicolaes van der Brouckhorstut. Onderstondt, ter Ordonnantie vande Hoogh-ghemelte Heeren Staten Generael, ende onderteijckent. I van Goch.

VVilhelmi VVselingi, de præscripto privilegio Judicium hoc est: ein Bericht von der Suder-Comp. in Schvveden p. 52.53.

In der angefangenen West-Indischen Compagnie findet man Leute die 30. und 40. tausend Thaler eingezeichnet. Und ob wohl sothane Compagny meines erachtens übel angefangen/ auff bösen fundament beruhet/ und in Ansehung ihres geringen Capitals gar zu schwere Kriege auff sich nimbt/ deßwegen auch mehr Schaden oder Frommen bringen möchte/ so ist doch von den Herren Staaten General der vereinigten Provintzen selbiges Werck so hochwichtich geachtet/ daß sie als ihr Stillstand noch wehrete und darin noch länger zubleiben verhoffeten/ ein Privilegium ertheilet haben/ das dem Lande wohl über 50. Tonnen Goldes kosten wird/ und werden doch davon sehr wenige Nutzen fallen/ ohne daß die Nahrung dardurch in etwas verbessert werden möchte.

Klaer Bericht der Neederlandischen

Koopluyde tot Ambsterdam.

Hoe ende op vvat vvijse groote disordre ende Confusie inde negotie sal geprevenieert ende deselve merkelijck vverden gebeneficieert, tot groot voordel van den Staet van 't Land, ende de goede gemeente van dien Neederlanden.

T Is buyten alle questie ende niet vvaerdich te bevvysen dat de meeste vvelvaert deser Landen inde Coophandel of trafique bestaet; gelijck het mede niet en kan tegen gesproken worden dat den Oostersen Handel die dese Landen hebben een vande Principaelste raeken vande voorss algemene negotiatie of traficq; is; ende is 't selve so notoir, dat ick onnodich achte, 't selve in't brede te deduceren.

Nu alle de geene de welcke met een rypoordeel den Staet ende gelegenheit van onsen teegenwoordigen Oostersen handel wel overleijt moet, ende sal bekennen dat 't selve nergens na so profijtabel voor de Ingesetene deser Lande is, als sy wel voor deesen is geweest, behalven dat te be wesen staet dat die van tijdt tot tijdt noch slechter sal worden, ende ons 't eene mael ont valle by aldien tijdtlijck daer inne niet enw oort versien, by alsulcke middelen als hier aenghe wesen w orden, want dat dien Handel soo goet niet en is als voor desen dat kan men daer uyt Vatten, dat wy nu wel, twee mael meer kooplieden op Ooste hebben als voordesen, ende dat deselve seer onordentlijck of pasfieux om winst te doen, haere penninghen derwarts senden, waer uyt dan ontstaet, dat wij selve de Graenen ende andere Oostersche waren tegen malkanderen ginder op Jagen 't Landt hier ontbloten, van een derde part meer penninghen alst behoort, ende dat de gemeentehier telan de altijdt diere Granen ende andere waren moet gebruycken, het welcke dan twe pointen sijn van seer groote Consideratie.

Ende om t' selve noch levendigher aen te vvijsen, sal ick dat met een exempel vertoonen, VVanneer vvy dese steygeringe in Oosten alleen in Granen na laten, soo soumen een last Rogge tot Dantzick ende Koningsbergen ten minsten Vyf ende tvvintigh guldens beter koopen als teghenvvoordich ja som vvylen vvel vyftigh gulden, het vvelcke dan bedraegt op veertich duysent Lasten, Hoevvel datter jaeren syn gevveest, datter Seventigh duysent Laste syn gekome tienhondert ende tvvintch duysent gulde, tege vyff en tvvintich gulde jeder Last minder gerekent, die deur onse (yge fautemeer aen Comptant alle Iaeren hier uyt het Lant alleen voor t Graen nae Oosten gesonden vvorden. *Hier*

Hier by nu noch half soo veel ghestelt int' regard vande andere vvaeren, soo blyckt dat vvij jaerlyx vijfthien tonnen gouts onnuttelijck aen Contanten spenderen ende andere vremde natien inde beurs Jagen: dat alle thien Jaren hundert vijftich tonnen gouts bedraegt, of soomen tegen Vijftich gulden jeder Last minder neemt, vvel driehondert tonnen gouts.

Dat desen Handel van tijdt tot tijdt noch slechter sal vvorden blyckt daer uyt dat syne Majesteyt van Svveden gelyck alle de vverelt bekent, is een niuwen Toll tot Dantzick ende Conningesbergen heeft geleyt, mitsgaders dat des Stadts oude Tol tot Dantzick mede vergroot is het welcke t' samen vvel tien of twaelf percento bedraegt, ofte nade beste gessinge vvel veertien gulden op elcke Last Rogge: dat dan nade booven geschreven Calculatie Jaerlycx sal bedragen alleen op de Granen vijfhondert ende sestigh duysent gulden, ende op de andere waren tweehondert vijf en tachtich duysent gulden, ende t' samen Achthondert vijf en veertich gulden belopende alle tien Jaeren vijf en tachtich en een half Tonnen gouts, die nu voortaen booven de voorgaende hondert en vijftigh of driehondert Tonnen gouts alle tien Jaren uyt dese Landen in Contante penningen meer sullen getrocken of versonden vvorden.

Hieruyt is nu lichtlijck te vatten, de vvijle de gemeente hier te lande so diere granen uyt Oosten krygt, dat de Heeren Staten het gemael so seer niet en moeten besvvaeren, als sy anders vvel souden konnen doen, Sovvanneer dat men uyt Oosten goede koop Granen bracht, als mede dat men die van vvegen haer dierte na d' een ende ander plaetse niet vvederom kan versenden het welcke anders sonder tvvyfel soude konnen geschieden, ende alsoo den Handel deser Landen vergroot vvorden als die goode Koop vvare, vvaer deur oock de Convoyen, ettelycke hondert duysent guldens meer in te koomen soude hebben.

Synde dese diere koop Graenen oock de Principaelste Oorsake, dat het getael van de Armen, deur 't geheele Lant dagelijcx so seer vermeerdert, ende dat veele Handvvercken hier te Lande niet en kunnen ghemaekt vvorden, om de dierte vande lijftocht het vvelcke tvvee saken syn van seer groote Consideratie.

Dat het te wesen staet, dat vvy metter tyt den heelen Oostersen Handel quyt sullen raeken, vvort aldus aengevvesen, t' is buyten allen twyfel dat die van Oosten int' Genrael, ende de Hanse Steden in 't bysonder, onse vvelfaert of trafijck dapper benyden. Ende dat se eyntlijck sullen resolveren haere Vrachten met haer eygen Schepen te versenden, daer die soude mogen getrocken vvorden, gelyck sy vvel eer gedaen hebben, ende vvanneer sy dit resolveren vvillen, so en sie Ick geenen middel hoe vvy het sullen beletten, als 't middel in te gaen dat by my ten syne als hier boven int' hooft van deesen is ghesegt. Vry sien dat by sijne Majesteyt van Svveden, so veele de Svveetse vvaren op vruchten aengaet alsulcken voet alreede in Svveeden is geraemt, die eerst dages in prattique sal gestelt vvorden

Laet ons nu eens sien de Schadelickheit, van deese resolutie int' regart van dese Landen ende der selve Onderdanen.

Voor eerst als de Hanse Steeden, ons de Oostersche VVaren, selfs brengen met haere Scheepen soo sullen ons de booven gescreven veertich duysent Lasten granen, dan noch meer kosten vijftien gulden per last niet minder sullen sy voor hare frach recknen seshondert duysent gulden ende op de ander vvaeren vvel zuymoc, soo veele dat dan jaerlycx sal syn twaelf tonnen gouts booven 't geene hier van geseit is, ende Consequentelyck sal uyt alsulcke resolutie volgen, dat meest alle de Oostersche handelaers uyt deese Landen naer de Hanse Steden sullen vertrecken omme uyt den Handel niet geschopt te vverden, vvaer by dan onse Staet so veele sal verswacken, ende de scheepmaeckerie sal in dese Landen

den

den daer door dan oock een grooten krack krygen gliick mede de Fransche, Spaniense ende Italiansche Handelingen glyck men dat soo maeckt kan aen wiisen als de sonne op den heldern dach.

Nu hoe schaeldeliick dit voort Landt soude syn sal men vvel konnen afmeten, dat de Hanse-Steden de resolutie nimmermeer sullen nemen, maer ter gelooven dat se d' een of d' ander Jaer dat sullen doen, eens deels in't regart van haeren haet teghen ons: als dat vvy onder ons alsulcke Luyden hebben, die om haer particulier profijts vville haer sulcx vvel selfs in 't hooft sullen hangen ende de Handt daermeede aenhouden.

Hier by dient mede verhaelt hoe dat vvy jaerlicx uyt het Rijck van Denemarcken Viif tot sesduysent Lasten Gaest haelen, die wy door onse onordentliick op jaginge aldaer vveldertich gulden elcke Last steygeren, het vvelcke dan niet alleen bedraecht op sesduysent Lastē hondert achtich duysent guldens Jaerlicx of alle Jaeren achtien tonnen gouts, maer sulx is meede de Oorsaeke, dat de gemecnte hier te Lande doorgaens, soslechte bieren moeten drincken, het welcke voor de Soldaten en arme-Luyden seer qualick kont.

Om dat dese Landen van alle de booven genoemde Schvvarerigheden te ontlasten ende te bevriiden mitsgaders de Negotie deser Landen, ende de vvelvaert van de particuliere Ingesetenen van dien te vergrooten so ist gans noodich dat men de Oosterfche Handel voor een gedeelte, nae ende in Moscoviē transporteert ende aldaer stabilieert het welcke seer bequaemlick kan gedaen worden, want uyt Moscovien kan men meest alle de waeren haelen die men uyt Polen brengt: Ja de Moscovische Granen syn veel bequamer om in ende wederom uyt het Lant te brengen als de Oostersche, dat een saeck is van groote Consideratie.

Ende genomen dat men voor eerst de saeke maer daer naer dirrigeert dat men Jaerlicx daer uyt het Lant alleen tvvintigh duysent Lasten Granen treckt, soo sal dat seckerlyck dienen tot 't geene hier booven is geseit, want voor deese twintigh duysent Lasten granen sullen hier uyt het Lant niet booven de tien tonnen gouts Capital naer Moscovien gesonden werden, waerby dan vvel twintich tonnen gouts sal verspaeret worden, so ten aensien dat deselve eerst in coopt in Oostlant meer sullen kosten als de Dansickfche Schweetsche ende Densche Tollen, die wij moeten betaelen, het welcke dan alleen op deese twintich duysent Lasten Jaerlicx alle tien Jaeren sal beloopen tvvehondert tonnen gouts die men sal versparen ja moglyck wel eens so veel.

Ende vvanneer dat wij dese Saecke so veere hebben geprepareert, dat men Jaerlicx so veel duysent Lasten Granen uyt Moscovien krijcht, soo sullen de Oostensche Coopluyden sooonordentlyck op Oosten niet meer Handelen of de Granen aldaer tegen malck andern opjagen, maer ter Contrarie sy sullen alle glycklick daermeede, gelyck als aen een generalen bant geleydt vvorden, omme de andere tvvee hondert Lasten Graenen daer niet te laeten koopen als tot een redelyke prys, in't regart dat haer bekent sal syn, tot wat prys dat die van Moscovien haere Graene konnen gheven waer uyt dan Consequentelyck ontstaen sal, dat tot Seventich, of tachtich gulden aldaer de andere tvvintich duysent Lasten sullen in koopen, beloopende dat daer vooren tot Dantzigh ende Coninexbergen minder betaelt sal vvorden als anders ten minsten seshondert duysent guldens alle Jaeren: siende in tienjaerene sestich tonnen gouts, bedraegende deese twee partie alle tien Jaeren die vvi door dit middel sullen versparen tvvee hondert sestich tonnen gouts ofte vveleens so veele,

Hier enbooven soo moet de Scheepvaert, ende de Scheepmaeckerey deeser Landen, door de middel oock vergrooten wante om de tvvintich duysent Lasten

Grae

Granen uyt Moscovien te haelen soo sullen daer toe van doen syn hondert sesthien Scheepen: Yeder van hondert tvvintich Lasten groot, ende ter Contrarie soo men die van Danzick en Coningsbergen blyft haelen, sullen daer maer drie of vier en dertich alsulcke Scheepen toe van doen syn. Hier en booven sullen veele nieuwe Handevvercken hier te Lande gebracht konnen vverden, als de gemeente goede koop Granen heeft ende alle d' ander Ambachter die alrede gepractiseert worden sullen extraordonaris door den goeden koop Granen gesteyft en geaugmenteert vvorden behalven dat den Handel vande Granen op andere Landen hier te Lande oock grootelycx mede sal vergrooten die ons nu door de dierte op veele plaetsen ende in sonderheit op Portugal 't een mael is ontvallen daer men wel met twee of driehondert Schepen op een Jaer is geweest.

De Hanse-Steden sullen oock soo haest als syn sien dat wy Granen ende andere grove vvaeren uyt Moscovien bekoomen nimmermeer durven resolveren omme haere vvaeren selfs te transporteren, ende dat uyt vreese dat men haer hier te lande in sulcken Cas dan vvel 't Landt soude verbieden ende met haere vvaeren laeten sitten.

Noch staet hierinne te Considereren dat men door deesen middel 't huys van Oostenryck oock dapper soude Contramineren, in 't regart dat Polens prosperiteyt soude koomen te cesteren, ende de Moscovische macht toe te neemen, die een doot vyant van dat huys is het vvelcke mede niet vveinich en behoort gheacht te worden.

Nu hoe ende op wat wyse dat men deesen handel voor soo veele, nae of in Moscovien sal ende behoort te Transporteeren, dient hiermeede in korte angevvesen 't selven kan myns achtens anders met geen Fondament gedaen worden dan door 't middel van een Compagnie, ende dat om deese Oorsaecken.

Ten Eersten om dat dit vverck met den Grootvorst selfs ende niet met de particuliere in Moscovien moet begonnen vvorden, int regart dat die met autoriteyt daer toe ordre kan stellen, ende oock Stellen het vvelcke dan de Grootvorst niet en sal doen oft hy sal willen weeten, wy hem alsulcke quantiteit granen seeckerlyck en Jaerlycx sal afnemen.

Ten tweeden om dit werck te haesten, ende hoe eer hoe beeter int vverck te stellen synde den noot daer toe seer groot als genoechsam uyt het gene voors is Kangevat vvorden, behalven dat wy in so een dieren tyt blyven dat den Armen seer Smert Synde ter Contrarie daer aen niet eens te twyfelen of den handel sal anders Lancksaem dervvaerts ghetransporteert worden, so men dat op de particuliere laet aen koomen.

Ten derden is sulcx nodich, omme door dat middel alle steygeringh inde granen aldaer te Lande te prevenieeren, vvant anders soo staet te duchten dat de particuliere handelaers de granē aldaer d' en tegē ander van tyt tot tijt sullen op Jagē, ghelyck men dat overal door de geheele VVerelt soo heeft gesien, waer door dan soo veel tonnen gouts Jaerlycx onnodich tot het Lant sal konnen ghevoert te vvorden: gelyck het. Exempel van Oostlant ons leert.

Ten Vierden om dat syne groot Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Moscovien op die voet oock liever den Handel in syn lant wil ghestabileert hebben, dat om verscheyden redenen die men daer toe soude konnen by brengen.

Ten Vijfden omme daer door te prevenieren dat niemant van ons dien handel naemaels sal konnen ont setten, het vvelcke anders te bevveesen staet dat gheschieden sal met diergelijcke oft sulcke Contracten, met den Grootvorst te maeken of groote quantiteit granen te vooren te doen op koopen oft andere streken hier onnodich te verhaelen, behalven datter alreede blyckelyck is, dat den Coninck van Svveeden daer nae arbeyt om alle de Moscovische Granen door de nieuwe ofte syne Landen eerst in de Oostersche te brengen, ongetwyffelt daer-

hhh omme

omme, om deselve met eenen grooten Toll te beswaeren, of in tijts edde wylen die alle selfs onder hem te slaen ende ten dierslen aen ons te verkoopen.

Ten Sesten is deesen Handel noodich door een Compagnie gedreeven te vvorden om dat den Staet van ons Landt vereyscht dat dien Handel nootsaeckelijck by der hant dient genoomen te vvorden, selfs al vvaert dat de Cooplieden so veel vvinst niet en konden doen op de granen oft by dien, handel als op de granen van Oosten oft met een ander Negotie, ende dat int regart dat daer door alle tien Jaeren over de tweehondert ende Vijftich tonnen gouts te minder nen Comptanten uyt het Lant sullen gaen, het vvelck een stück is daer den Coopman niet openlet, noch en behoeft te letten, maer den Staet vant' Lant oft de hooge overicheyt is sulcx haer Officie, van vvelcke nootsaeckelijckheyt men dan niet en kan verseeckert syn, als door een Compagnia, d' welcke dan tot dien einde hier te Lande metten eersten dient opgerecht te worden.

Ten Sevenden dient genoteert dat den Handel van Moschovien opt stuck vant' Graen op den voet als voorseyt is met den Moschovieter gedreven, moet vvorden, vvant so sal vvech genoomen worden; dat andere Nabuerige Princen niet en sullen konnen prevenieren door haere. Ondersaeten synde anders daer en niet te twijffelen by al dien dat deese ordre niet beraemt en vvort, dat door favorable brieven of gesanten de Koninck van Sweeden of Dennemarcken te wegen sal gebracht worden by den Grootvorst dat dien Handel haer te geval onder een Compagnie daer te Lande ende op haer naem sal gedreven vverde, en also sullen vvij uyt dien Handel geschupt ende naer heur appetijdt ende believen ghetracteeret vvorde, vvaer van dat men nun tvvee Jaeren de proef heft ghehatt, vvant syn Majesteyt van Svveeden heeft int Jaer acht en tvvintich brieven ende oock een Ambassadeur ghesonden aen den Grootvorst om te hebben drie of vier duysent Lasten Granen voor syn Staet, soo hie voor gaf doch heeft daer mede eenighe van syne Ondersaten gebenificeert: welcke Granen onse eygen Borgers van die Luyden hebden gekocht, ende uyt Moscovien ghehaelt ende hebben op elck Last Rogge Tachtich gulden Proffyt aen de Ondersaten van Sweeden moeten geven: so men nun deesen Granen Handel door de Svveedische Ondersaten ons laet ont trecken, so en sullen vvy daer deur niet alleen in de dierte van Granen blijven steeken, maer wy sullen onnodigh ende te vergeefs alle Jaeren over de tvvintich duysent Lasten Granen aen die van Svveeden ten minsten tien tonnen gouts in de Beurs jaegen, dat dan alle Jaeren tien tonnen gouts maeckt.

Ten achtsten, indien dat deesen handel niet deur 't middel van een Compagnie wort gedreeven soo heeft men het een of het ander Jaer oock te vreesen, dat deur den grooten treck of onordentlijke opsteygeringh al daer inde Granen dat nootsaeckelijck deur onse eygen kooplieden sal te weghe gebracht vvorden dat vvel een resolutie by de Grootvorst sal genoomen vvorden, om geen granen altoos meer uyt syn lant te laeten volgen, ende dat in't regard, dat deur alsulcken grooten treck of onordentlijcke opsteygeringh aldaer in de Granen, de ghemeente aldaer offelf in groot gebreck soude vervallen ofte ten minsten in een groote dierte.

Ten negensten, ja al vvaer der maer dit alleen soo is dat reeden genoogh om niet anders als deur een Compagnie deesen Handel te dirigeren, te weten, so haest als de Moschovische Kooplieden sien dat de particuliere van dese Landen consent sullen hebben om Granen uyt het lant te voeren, soo sullen sy (als synde een gierighe Natie) eenighe duysent Lasten, daer selfs in koopen t'eegens de komste van onse Scheepen ende die dan aen onse Cooplieden, soo dier wederom verkopen als sy willen int regard dat onsse Scheepen niet ledigh vveederom t' huys

sullen

sullen moegen komen vvaer door vvy dan vveltien Tonnen gouts voor de Granen Jaerlicx meer sullen moeten geven als anders, dat dan deur deese Compagnie belet sal worden.

Ten tienden, ende ten Laesten staet te freesen de wyle tuschen syn Mayesteyt van Poolen en, van Schweeden maer een treves is ghemaeckt voor ses jaeren daer van alrede een Jaer bekans is geexpiereert dat die van Poolen ende Dantzigk in tijts, te weten, een Jaer of twee te voor eer dien treves koomt 't expireren resolveren sullen geen Granen meer altoos te laeten volghen, om daer deur syn Mayesteyt van Schweeden Schade te doen, tegen deese Landen hatigh te maecken, ende dien volgens in tyts ofte nae dat de nieuwe Oorloge weederom sal aen gevanghen syn, na haren vville te disponeeren, en in gevalle soo sulcx by Polen ende Dantzigh niet en wort ghepractiseert, soo is daer niet eens te twyffelen op Svveeden sal alsdan in plaets van Vijf ofte sesisten hondert, wel Twintich of Vijf en tvvintigh ten hondert van Toll nemen, wat Swaericheit dit dan voor onsen Staet sal Causeeren, t' sy wat datter geresolveert vvort en is met geen penne te beschryven, vvelcke Schvvaricheden deur deese Compagnien op Moscovien in tyts sal voorgekoomen wesen ofte werden.

Niet dat ick wil seggen, dat men soo een Compagnie daer van sal op rechten als daer is een Oost of VVestindische: neen, maer ick meen alleen dat men eenighe persoonen voor eenen kleynen tijt van vijf of ses jaeren Octroyeert om alleen op deese Landen in Granen uyt Moschovien te handelen, ende dat se na dat de Granen hier te lande sullen aenghekoomen syn.

Onder de participanten die sullen distribueren ende elck syn goet laeten volgen, omme daer mede te doen so elck sal goet vinden, en sal deur dat middel alle Steygeringhe ende Collusie inde Granen worden weggenoomen, mits dat een jeder na syn believen syn eygen goet sal beneficieren ende dat men alle vijf of ses jaeren yeder een sal vreyheit geven daer in te koomen: en is de meyninghe dat men met billetten deur alle de Provintien een yeder sall waerschouwen van te maecken van deese Compagnie op dat een yeder soot hem belieft daer inne mach herideren, welcke ordre men oock nat expireren vant eerste Octroy (om de tvveede Compagnie of tvveede in koop op te rechten) vvederom sal houden.

Om noch een exempel te wijsen tot deesen propooste dienende, sal ick seggen dat de Oostersche Princen ende Steden onsen vvelvaert in der daet beneyden, ende bevvijsen het selve met hare harde Handelingh teghens ons gheduyrende de Laeste Oorloch aldaer, die omtrent drie Jaeren heeft ghedeurt, ende voornementlijck de Konings van Svveeden: te vveten in dien tijt als die van Dantzigk ende Koningsbergen resolveerden ghen Granen meer uyt te laeten. VVat is deur syn Mayesteyt gedaen, hy deet alle den Rogge in Lijfflant ende daer hy tegebieden hadde op koope ende dat voor vijfendartich Rijxdalers t' Last, te vveten niet voor hem selven maer om syn provijt daer mede te doen. Gelijck oock gebleecken is: vvant de Marschalck Valckenberch denselven Rogghe voor vijf en seventich Rijcxdalers te Last aen onse Borgers vvederom heeft verkocht: ende is alsoo onse ghemeente met veertich Rijcxdalers t' Last besvvaert. Even alsoo hebben die van Dantzigk sich gedraegen. VVant in die tyt als vvij hier groot gebreck hadden van Salpeter, so hebben de Staten Generael ende de Heer Prinss van Orange erenstlijcke brieven daeromme geschreven dat se voor onse Staet souden laeten volgen, die aldaer tvvee of drie hondert duysent ponden gekocht, ende van onse natie voor tvvee Jaeren betaelt vvaren. Men

presenteerde, oock Cautie te stellen dat se voor onsen Staet souden syn. Maer t' heeft alles niet mogen helpen.

VVaer op gevolcht is, dat op die tijt als onsen Staet op het hoogste aen dese Salpeter gelegen vvas. Een goede partye uyt Oost Indien is gekoomen: doch sonder dat wij haddē perickel geloopen by aldien de Vyant iets groots doen hadde geattenteert. Even also ist gelegen dat wy onse Staet deur de Negotie vast moeten maecken met de Grootvorst van Moschovien, ende insonderheit opt stuek vande Granen, die wy niet en konnen missen, om eens deels daer deur te ontgaen de Swaericheyt, ende groote dierentijt, die men siet dat ons (Godt betert) dagelijcx toe komen, ende die na alle aparentie noch grooter ende grooter sal worden.

Ende sal deese Compagnie in effecte niet anders syn als eene bequame ordre om uyt eenen mont de Granen in Moschovien in te koopen. VVelcke ordre te wenschen wer dat in Oosten mede van aen t' begin ofte over veel Jaeren gehouden was gevveest oft noch gehouden vviert. VVant dat Soude de Onderdanen van deese Landen meer als vijf duysent tonnen gouts vvaert gevveest hebben, die sy nu Vreemde Natien in de Beurs gejacht hebben: gelyck het selve (des noodich synde) so klaer kan aengevvesen worden als de Son op den heldern middach.

Aldus geadviseert geremonstreert tot dienste van deese Landen ende de goede gemeente van dien op den twintichsten Junii Anno 1630.

Der

WIr Bürgermeister und Räthe der vereinigten teutschen Hansee-Städte/entbieten den Ehrsamen unsern lieben getreuen/ Bürgern/ Einwohnern/ Schiffsredern und Schiffern unsern Gruß / und fügen euch hiemit zuwissen/ was Gestalt Wir/zu Beförderung der freyen Seefarth/ und Auffnehmen der Kauffmanschafft/ zu verschiedenen mahlen mit fremden Königen und Potentaten/und insonders mit der Königl. Majest. in Hispanien jüngsthin Handlung gepflogen haben / und darauff zwischen denen zu Münster anwesenden Königl. Herrn Plenipotentiarien und unsern Abgeordneten am $\frac{1}{11}$ 7bris im 1647. Jahr dahin vermittelt/daß die uhralte Hänsische Privilegien und Freyheiten nicht allein erneuret und confirmiret/sondern auch zu unserer und der Hispanischen Kauffleute gemeinen Besten gemehret und erweitert / auch solches von höchstgedachter Königl. Majest. am 26. Januarii des 1648. Jahrs/auff gepflogene Consultation mit dem Rath vom Staat in Madrid allermassen bekräfftiget und ratificirt worden. Weiln aber nach Schliessung und Consummation obgemelten unsers Hänsischen Tractats einige Wiederwertigkeit und Zwiespalt über die verbotene Wahren oder Contrabando in Hispanien sich ereugnet/und zwar insonderheit mit den Unterthanen der vereinigten Niederlanden wegen des rechten Verstandes und Außdeutung des zwischen Ihrer Königl. Maj. und den Herrn General Staaten am 4. Februarii des 1648. Jahrs getroffenen Tractats/die Schiffart und Wahren Contrabando belangend: So haben höchstged. Ihre Königl. Majest. und die Herrn General Staaten eine hohe Nothdurfft zu seyn erachtet/umb allen Zwiespalt und Wiederwertigkeit / und dahero entstehenden Klagen beyderseits die Ursach und Ursprung gäntzlich zubenehmen / und künfftig vorzukommen/über gemelten Tractats eine beständige und richtige Erklärung zuverfassen lassen/ welche dann nachgehends zwischen den Königl. Hispanischen Herrn Abgesandten und den Herrn General Staaten nach Inhalt des Copeylichen Abtrucks so hiebey zuersehen/am $\frac{7}{17}$. Decembris jüngstverflossenen 1650. Jahrs gemacht und geschlossen/auch demnach von Ihrer Königl. Majst. gleichmässig auff gepflogene Consultation mit dem Rath von Staat in Madrid am $\frac{12}{22}$. April dieses 1651. Jahr ratificirt und bestätiget / wie nichts weniger selbes Tractat nachgehends austrücklich auff die Hansee-Städte extendiret und erstrecket worden. Und demnach in unserm zu Münster geschlossenem Hänsischen Tractat nicht eben in specie den jenigen zufallen/ so sich nach der Zeit begeben / hat mögen vorgesehen werden / und dahero dessen Generalität leichtlich zu Wiederwertigkeiten und Mißverstand künfftig Anlaß könte geben. Als haben Wir zu Verhütung dessen mit gemeinen zeitigen Rath vor gut angesehen / daß unsere Bürger / Einwohner / Schiffsreder / und Schiffer wegen der General Parität und Vergleichung / welche Wir / so viel die Kauffmanschafft und Schiffart nach den Hispanischen Königreichen und Landen/auch deren Freyheit und Versicherung belanget/Krafft unsers Hansischen Tractats/auch des Holländischen Friedens mit den Herrn General Staaten/und unsere Hänsische Bürger und Einwohner/ mit den vereinigten Niederländischen Unterthanen/allerdings haben und geniessen. Sich nach obgemelter jüngsten im Haag verfaßten geschlossenen und ratificirten Schiffarts-Ordnung hinführo richten / und derselben in allen und jeden Articuln nachleben (jedoch unsern Hänsischen Tractat und jüngst confirmirte uhralte Privilegien / in so weit dieselbige uns und unser Städte Bürgern und Einwohnern zu besten und Auffnehmen der Handlung/und dero Freyheiten gereichen / in seinem völligen Standt und Würden gelassen) damit durch auffrichtige und beständige Observantz dieser letztgemelten Schiffarts-Ordnung die gute Correspondentz zwischen unsern Hänsischen Kauff- und Schiffleuthen und den Königl. Hispanischen Unterthanen beyderseits desto mehr Statt greiffe / und also der Handel dermahleins seinen beständigen Lauff erlangen und zu ewigen Zeiten erhalten möge. Befehlen euch demnach ernstlich hiemit sambt und sonders /

daß Ihr obangeregter fast wichtiger Ursachen halber/ der in dem Haage jüngsthin geschlossener/ und daselbst/ wie auch in den Hispanischen Königreichen und Landen publicirten Schiffarts-Ordnung gehorsamlich nachlebet/ deroselben Articuln iederzeit Folge leistet/ auch darwieder keines weges etwas handelt oder vornehmet. Wornach ihr euch zurichten/ und Ihr vollbringet daran zu euer eignen Wohlfart und Sicherheit unsere gefällige Meinung und Befehl/ und damit dieses zu aller Wissenschafft desto füglicher gelange/ haben Wir solches/ so wohl in unsern Städten/ als in den Königlichen Hispanischen Hafen unsern Consulibus und Bedienten zu publiciren anbefohlen. Geben in der Stadt Lübeck als loco Directorii im Januario des eintausend sechs hundert zwey und funffzigsten Jahrs.

Der Hochmögenden Herrn Staaten General der vereinigten Niederlande PLACAT,

Worin dieselbe Ihrer Lande Eingesessenen ordoniren uñ ernstlich gebieten. Alle andere Nationen aber/ so mit Ihr. Hochmög. in Verbündniß/ Freundschafft oder Neutralität stehen/ freundlich advertirẽ/ wie sie es bey gegenwärtigem See-Kriege mit der Navigation und Commercio auff die Hafen/ Eylande/ Städte und Plätze in Engelland/ Schottland und Irrland/ oder andern unter ietziger Englischen Regierung/ Gebiet seynden Oertern/ gehalten haben wollen.

Ohnlängst in Gravenhag in Holländischer Sprache gedrucket/ ietzo aber dem Hänsischen Kauffmann und Schiffern zum besten und nothwendiger Nachricht und Warnung ins Teutsche übersetzet und nachgetrucket.

Sambt dem den 4. Febr. Anno 1648. zu Münster in Westphalen zwischen Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien/ und vorhochermelten Herrn Staaten General/ der Navigation und Commercii halber veraccordirten particuliren Articul/ und nachgehends/ den 17. Decembr. Anno 1650. Ins Grafenhag darüber gemachten und geschlossenen Tractat de la Marine, als in welche beyde die Hansee-Städte/ so wohl/ von Seiten Ihrer Hochmög. der Herrn Staaten General/ als Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien/ mit includirt und begriffen seyn/ und also bey gegenwärtigem Orlog zur See derselben billich mit zugenießen haben.

Lübeck/ Gedruckt bey Albrecht Hakelman/
ANNO M. DC. LII.

Die Staaten General der vereinigten Niederlande/ entbieten allen den jenigen/ so dieses sehen oder lesen hören/ ihren Gruß/ und thun kundt: Nach dem eine Zeit hero/ durch die ungerechte und violente procediren der jetzigen Regierung in Engelland/ nicht allein viele und unterschiedliche unser guten Ingesessenen/ in ihren Commercien und Navigation, unter allerhand prætexten, turbirt, besondern auch/ derselben Güter und Schiffe/ wie ingleichen auch einige dem Stat dieser Landen zugehörige Orlogsschiffe/ auff derselbigen Regierung Order/ in der See feindlich befochten/ einige in Grund geschossen/ andere aber in die Englische

Hafen

Hafen auffgebracht / auch einige derselben / so freywillig und ohne alle böse Vermuthung daselbst eingelauffen / ohne Ursach angehalten / und den Capitainen, so wir darauff gesetzet / abhändig gemacht worden; Wodurch dieser Stat und desselben gute Ingesessene in excessive und unerträglichen Schaden gesetzet: Daß demnach durch solche feindliche aggressien wir genothdränget seyn / und / damit solcher Schade durch Gottes Hülffe repariret, und aller künfftige abgekehret / danebenst auch die ruin der Commercien und Navigation dieser Lande / so viel müglich verhütet / und zu dem Ende / vorermelter Regirung die Commoditäten und Mittel / womit sie dem Stat dieser Landen / und dero guten Ingesessenen weiter möchten Abbruch thun können / so viel an uns ist / benommen und verhindert werden möge / gut befunden und für hochnöthig erachtet haben / allen den jenigen / so unter unser Botmässigkeit seyn / zu ordoniren und ernstlich zuverbieten; Alle andere Nationen aber / so mit diesem Stat in Verbündniß / Freundschaft oder Neutralität begriffen / auffs freundlichste zu advertiren un verwarnen; Gestalt dañ wir krafft dieses respective ordoniren / verbieten und verwarnē.

I. Daß von nun an niemand der Ingesessenen dieser Lande sich unterstehen soll / aus diesen / oder sonst einigen andern Landen / Königreichen / Städten oder Plätzen / zuverführen oder transportiren / directè oder indirectè / nach einigen Hafen / Eylanden / Städten oder Plätzen in Engelland / Schottland und Irrland / oder andern unter gegenwärtiger Englischen Regierung Gebiet seynden Oertern / einige Wahren / Güter oder Kauffmanschafften / was sorten, qualität oder Natur die auch seyn mögen / keine ausbescheiden; Oder auch / einige correspondentz oder Gemeinschafft mit den Inwohnern von Engelland oder dero Untergehörigen / durch Brieffe oder sonst / so diesem Stat zu Nachtheil gereichen möchte / zu halten / einiger massen. Daß auch kein einiger Mensch / er sey auch wer er wolle / ob er gleich ein frembder und kein Ingesessener dieser Lande ist / sich erkühnen soll / das jenige / was vorbeschrieben / aus diesen Landen vorzunehmen; bey Straffe / daß er als ein Feind dieses Stats sonder einige connniventz gestraffet / und noch dazu alle Schiffe und Güter / so befunden werden / daß sie nacher Engelland oder andern Plätzen / wie vorbeschrieben / aus diesen Landen geführet werden sollen / oder da sie allbereits ausgeführt / derselben werth / verbrochen seyn sollen.

2. Und demnach wir / vermöge aller rechtmässigen Obrigkeiten Pflicht und Amts / mittels welchen sie schuldig seyn / ihre gute Ingesessenen und Unterthanen / mit allen möglichen Mitteln / für Gewalt und Uberlast zu schützen / nicht können; und dem gemeinen Rechte und aller Völcker Gebrauch nach / nicht schudig seyn / zugedulden / daß vorermelter Regierung / oder ihren untergehörigen / von iemanden / solche Mittel und materialien / womit dieselbige / uns und unsere gute Ingesessene zubeleidigen / handgreifflich gestärcket werden / suppeditiret und zugeführet werden. So wollen wir alle unsere Alliirten, Freunde und Neutralen, und generaliter alle Völcker und Nationen hiemit advertirt und ernstlich ersuchet und ermahnet haben / daß sie nicht befördern / noch / bey wehrenden diesen Differentien / verführen oder transportiren wollen / aus einigen Landen / Königreichen / Plätzen und Städten / directè oder indrectè; nach einigen Hafen / Städten oder Plätzen in Engelland / Schottland und Irrland / oder andern unter vorermelter Regierung / Gebiet seynden Oertern / einige Kriegs-ammunition, oder einige materialien / so zu Außrüstung der Schiffe dienen / wie die auch genant mögen werden / auch von was sorte, qualität / condition oder Natur die auch seyn mögē / keine außbescheiden. Sintemahl wir für gute prinsen und verbrochen halten wollen / alle die Orlogs- und Schiffsbehuffen / so dieser unser Advertentz und Ordonantz zuwieder / befunden werden / daß sie / üm dahin geführet zu werden / geladen seyn.

3. Und / üm vorbeschriebene Zufuhr desto besser und gewisser zuverhüten / und insonderheit vorzusehen / damit aus diesen Provincien / unter falschen prætexten / keine Zufuhr von Lebens-Mitteln / Orlogs- oder Schiffsbehuffen / geschehen möge. So soll hinfort allhie im Lande niemand laden oder schiffen einigerley Vivres, oder einige vorbeschriebene Orlogs- oder Schiffsbehuffen / üm solches nach einigen Landen / Städten uñ Plätzē / dieses Stats Alliirten / Freunden od Neutralen / zu transportiren od' verführen.

Es sey dann/daß er von den Räthen der Admiralität / in welcher district sothane Ladung oder Einschiffung geschehen soll/ vorhin special consens darüber erlanget/und über das / daß er des Landes Gerechtigkeit bezahlet / noch für zweymahl so viel/als die auszuführende Güter werth sind/suffisante caution bestellet/daß dieselbe auff keine andere als vorbeschriebenen Freunde Reiche/Hafen / Städte und Plätze; und keinerley Weise/weder directè noch indirectè, auff einige Plätze in Engelland / Schottland/ Irland oder andern unter gegenwärtiger Englischen Regirung / Gebiet seyn den Oertern geführet oder gelößet werden sollen; und daß er innerhalb einer gewissen Zeit/ so in dem dazu verlehnenden Paßport/nach Gelegenheit und distantz der Oerter / exprimirt werden soll/mittelst überzuliefferten certificationen oder andern gnugsamen Beweißthümen/darthun und bescheinigen wolle/daß alle vorbeschriebene Vivres oder Orlogs-und Schiffsbehueffen/gantz und vollkomlich/ an denselben Platz / worauff sie certificirt und angegeben seyn / verführet / und daselbst gelößet und an Land außgeschlagen seyn; oder / daß in Mangel dessen / nach verflossener vorbeschriebener exprimirten Zeit/der Cautionarius,für vorbeschriebenen doppelten Werth der außgeführten Vivres oder Orlogs-und Schiffsbehueffen / also / wie dieselbe zu der Zeit / als die Caution bestellet/taxirt und wehrdiciret worden/unverzögert executiret werden solle.

4. Ordiniren wir ferner allen unsern Ingesessenen und Unterthanen/advertiren auch und ermahnen alle unsere Alliirte/ Freunde und Neutralen / und generaliter alle Völcker und Nationen/so da nacher Franckreich / Spanien / oder einigen andern benachbarten oder alliirten Reichen/Landen/Städten oder Plätzen/ Ost/ West/ oder Nordwerts von diesem Stadt belegen; oder von dannen hieher gedencken / daß sie die raume See keisen und halten sollen; Massen wir/Krafft dieses / verstehen und declariren,daß alle die Schiffe/so auff den Cüsten von Engelland/Schottland und Irland/oder andern Landen/Eylanden/und Plätzen / so unter dem Gebiet gegenwärtiger Regierung in Engelland seyn/und insonderheit/binnen/langs denselben Cüsten belegenen/Bancken und Untieffen/gefunden werden/und also nicht ausser Verdacht seyn/daß sie wieder diese unsere Ordinantz und advertentz etwas vorhaben; so ferne dieselbe entweder gantz oder zum Theil mit einiger ammunition von Orlogs-oder Schiffsbehueffen beladen seyn/von den Capitänen und andern Orlogs-Officirern und Commissien-Fahrern dieser Landen/angeholet und auffgeschicket werden sollen / damit von der Admiralität darüber sententiiret werde / in Manier/wie hieroben im 2. Articul exprimiret ist. Es wäre dann/daß dieselbe Schiffe /durch den Sturm oder andere schwere Noth dahin getrieben und gerathen seyn möchten / und daß solches von dem Rath der Admiralität/aus deswegen auffgenommenen circumstantien könne abgenommen und geurtheilet werden.

5. Und damit allem Betrug / so wieder diese Ordinantz und Advertentz möchte oder könte angenommen werden / ferner desto besser vorgebauet und verhütet werden möge. So gebieten und befehlen Wir/Krafft dieses/allen Schiffern und Kauffleuten/so Ingesessene dieser Landen seyn/oder der Ingesessenen Schiffe und Güter aus diesen Landen außführen. Advertiren und ermahnen auch alle andere / von was Nationen die auch seyn / oder von was Ort sie kommen / daß sie keine Güter / Wahren/oder Kauffmanschafften in ihre Schiffe laden/oder laden lassen / dieselbige zu verführen/oder verführen zulassen/anders / als mit einer Hande (einerley) Seebrieffen/behölichen Paßporten/vollkommenen Certepartien, Cognoscementen, Fracht-advis-und Convoy-Brieffen / oder dergleichen und solchen andern Bescheiden und Documenten,als nach den Wetten (Ordnungen) und Placaten derselben Plätze / wo die Güter/Wahren/und Kauffmanschafften ingeladen seyn/zu derselbē Einlad-und Verführung requiriret werden. Massen Wir für verbrochen halten wollen/ und von nun an für gute Printzen erklären/alle die Schiffe / so wohl auch die eingeladene Güter/Wahren/und Kauffmanschafften/von welchen mehr als ein Seebrieff / certe partie, doppelte Fracht-Brieffe/cognoscementen/oder andere Bescheiden gefunden wer-

werden; Wie den auch alle Schiffe und Güter/die mit vorerwehnten requirirten bescheiden und Documenten nicht nach Gebühr versehen seyn.

VI. Damit auch alle Officirer und befehlhaber auff dẽ Orlogsschiffen/so wohl denen/so von diesem Stat, als welche võ particulieren auff unsere Bestallung/außgerüstet seyn/versichert seyn mögen/daß die Schiffe/so sie in der Seerencontrirẽ/ auff keine der vorbeschriebenen Hafen/ Städte/ und Plätze in Engeland/ Schotland/ Irland oder anderen unter gegenwertiger Englischen Regierung seyn dẽ Ortern/mit einiger Ammunition von Orlog/oder Schiffsbehuff gedacht habẽ oder destinirt gewesẽ seyn; so mögẽ vorermelte Capiteinẽ in der See/alle Schiffe/worauff einige suspicion fallen wird/anhalten/u. von denselben ihre Seebrieffe/Poßporten/cert. partien, und cognoscementẽ afordern/damit sie mögen sehen/wor dz Schiff zu Hause gehöre/wo und auf was Platze die Ladung geschehen/worin seine Ladung bestehe/und auff was Platze es wiederum solle entladen und gelößet werden; Welche/wan sie ihnen vorgezeiget seyn/uñ befunden wordẽ/dz dieselbe Schiffe mit keinen Orlogs oder Schiffsbehuffen nach einigen Hafen oder plätzen unter dem Gebiet gegenwertiger Englischen Regierung gedacht haben/sollen sie dieselbigẽ frey und ungehindert passieren lassen; So aber bey selben bescheiden und Documenten, oder sonst/das contrariũ befunden worden/ so sollen sie sothane Schiffe mit jhren ingeladenen Gütern in gute Versicherung auffzubringen Macht haben/ und alle die bescheite und Documenta, die in selben Schiffe befunden/ und ihnen vorgezeiget wordẽ/in ihre verwahrung nehmen/auch alle das jenige/so der Schiffer und das vornehmste Schiffsvolck/so wohl jhre vorhabende Reyse/als auch die Gelegenheit des Schiffs und Ladung betreffend/zu der Zeit außgesagt/bester Form in eine Schrifft bringen/und von dem Schiffer und seinen vornehmsten Schiffs Officierern unterzeichnen lassen/ und soll Er solches nebenst vorbeschriebenen gefundenen bescheiden/mit dem Schiffe und desselben Ladung an die Rähte der Admiralitet, wo der Eroberer außgefahren/auffsenden und überliefern:

VII. Ferner ist auch unsere Meinung/das alle hieroben statuirte Straffen/gegen unsere ingesessene übertreter/es seyn Kauffleute/Schiffer oder andere/welche die auch seyn solten/effect gewinnen und executiret werdẽ sollen/mit confiscatiõ der Schiffe und ingeladenen Güter/ oder eines Theils derselben/ wie hieroben gemeldet ist/oder sonst/da die Schiffe und Güter nicht verhanden/ mit einer solchen Geldbusse/als sie wehrt sind; jedwedes in seinem reguard, wan man nemblich bey jhrer Ankunfft in diesen Landen/oder sonst anderer Gelegenheit/ erfahren und beweisen wird/daß sie dieser unser Advertentz und Ordonnantz in einigen puncten contraveniert haben; nicht anders/als wann sie auff der That betreten/ und von vorbeschriebenen Orlogsschiffen deßwegen auß der See auffgebracht/oder in andere Wege hie zu Lande von des Landes Officierern betroffen und ertappet wären.

VIII. Und damit durch die execution dieser Ordonnantz und advertentz einigen Königen Republiquen, Princen, Potentaten oder Städten/ so mit diesem Stat in alliantz oder Verbündtniß stehen/keine rechtmessige Ursach zu klagen gegeben werden möge; so gebieten und befehlen wir außdrücklich allen unseren Haupt- und andern See-Officierern/ so über dieses Stats Orlogs-schiffe oder andere auff unsere Bestallung von particulierẽ zum Orlog außgerüstete Schiffe/gesetzet seyn/ daß sie sich punctuel und strictè regulieren und richten sollen/ nach den confœderationen und Tractaten, so wir dieser wegen mit anderen Königen/ Republiquen, Princen, Potentaten und Städten albereits gemacht haben/ oder noch machen werden; ordonniren derowegen und zu dem Ende unsere Rähte der Admiraliteten, daß sie alle Orlogs Capiteine, so respectivè auß ihren districten außfahren/ in particulier davon gebührlich advertieren und instruiren sollen.

IX. Und soll die Judicatur über die transgressien dieser unser Ordonnantz zukommen/den Rähten der Admiralitet, in welcher district die contraventien entdecket werden/oder/wo die Capiteine/so die Schiffe auß der See auffgebracht außgefahren seyn.

X. Je-

X. Jedoch/wann die transgresseurs auff der That nicht befunden/ sondern nach der Zeit deßwegen accusiret werden möchten/ so soll alsdann die cognitio darüber zukommen/ denselben Rähten der Admiralitet, oder / den Ordinari Richtern/ für welchen dieselbe erst zu rechte besprochen werden. Und/ damit alle Officirer, so wohl auch alle andere/ welchen der Wohlstand dieses Stats zu hertzen gehet/ und Feinde derselbigen contraventien seyn/ desto fleissiger auffacht haben mügen/ damit diese unsere Ordonnantz allenthalben und von einem jedweden punctuel und richtig möge observiret, und die contraventeurs, inhalts dieses/ andern zum Exempel/ gestraffet werden; So soll alle dasselbe Geldt/ welches von der confiscation, oder sonsten/ auß dieser unser Ordonnantz wird resultieren und herkommen/ applicirt werden/ wie gewöhnlich alle pœnen, mulcten und confiscationen der placaten pflegen applicirt und vertheilt zuwerdẽ/ nemlich/ ein drittheil zu profite des Betreters oder Angebers/ es sey derselbe in Eyd und Diensten dieser Lande oder nicht; Ein drittheil zu profite des Officierers, der die calangie und executie gethan; und das restierende drittheil zu profite des gemeinẽ Gutes.

XI. Was aber die Schiffe und Güter betrifft/ so von einigen dieses Stats Orlogsschiffen/ oder einigẽ particulieren Commissie- oder Retorsie-fahrern/ in der See betreten / und von dannen/ wegen contraventien wieder diese unsere Ordonnantz und advertentz, auffgebracht/ uñ folgends durch gemelte Rähte der Admiralitet für verbrochen und gute Prinsen erklähret werden/ von denenselben soll die Theilung geschehen nach denen deßwegen hiebevor gemachten oder noch zu machenden instructien, placaten und Ordonnantien.

XII. Damit auch alle Schiffe und Güter/ so wegen contravention gegen diese unser Ordonnantz und advertentz betreten / angehalten und hier zu Lande auffgebracht/ ermelten Rähten der Admiraliteten gebührlich überliefert werden mügen; so befehlen wir Krafft dieses außdrücklich/ das derselben Betreter und anhalter sich precisè regulieren/ und alle/ denen dasselbe angehen möchte/ sich regulieren lassen sollen/ nach unserm den 1. Decembr. Anno 1640. Wieder das unordentliche Plündern und eroberen solcher Schiffe emanirtem Placat; mit verwarnung/ daß die in selben placat statuirte pœnen, gegen alle die jenige / so wieder vorbeschriebenes Verboth ichts was attentieren, sincerè und ausbleiblich sollen executirt werden.

XIII. Damit auch einerseits der Schade/ so durch vorbeschriebener Schiffe und Güter confiscation auff die contraventeurs dieser unser ordonnantz fallen soll/ durch das assecurations-mittel nicht auff einige andere dieser provincien ingesessenen redundieren und ausschlagen; auch anderseits die facilitet der Englischen Navigation und commercien, so viel thuenlich/ beschnitten und gehemmet werden möge: So verbieten wir Krafft dieses ausdrücklich/ daß sich niemand von den ingesessenen dieser Lande unterstehe einige denen subjecten der gegenwertigen Regierung in Engeland zugehörige Güter oder Schiffe/ noch auch einige/ nacher einigen Hafen/ Städten oder Plätzen in Engeland/ Schottland/ Irrland oder anderen unter dem Gebieth der Englischen Regierung seyn den örtern gehende oder befrachtete/ oder auch von denselben Hafen/ Städten/ oder Plätzen kommende Schiffe und Güter/ zu verassecuriren/ directè oder indirectè, selbst oder durch jemand anders/ hier zu Lande oder daraussen/ auff was manier solches auch geschehen möchte; bey Straffe/ dz nicht allein sothane assecurantien von nun an für nul und von keinen Würden gehalten/ und auff dieselbe kein Recht gethan werden soll; Sondern auch/ daß noch über das/ und dazu/ sothaner Asseuradeur oder Asseuradeurs, ipso facto, Häupt für Häupt/ verfallen seyn sollen/ in eine Mulcte von tausend Guldẽ zu appliciren und executiren, wie oben verordnet; und sollen die Officirer, die befunden werden/ daß sie nachlässig darin gewesen/ deßwegen arbitrarie, auch mit entsetzung jhrer Diensten/ oder sonstẽ/ nach befindung / corrigirt werden.

Und

Und damit in künfftig niemand hiewieder seine ignorantz prætendiren müge/ so entbieten und ersuchen wir die Herren Staten/committirte Rähte/und deputirte Staten der Provincien, respective Gelderland und Graffschafft Zutphen/ Holland und Westfrießland/ Zeeland/ Utrecht/ Frießland/ Over-Ysel/ wie auch der Stadt Gröningen und Ommelanden/ und alle andere Justicieren und Officieren derselben/ daß sie diese unsere Ordonnantz von stunden an allenthalben verkündigen/ publiciren und affigiren lassen/ an allen Plätzen/ wo solches von nöthen und solche publicatio und affixio geschehen pfleget. Gebieten und befehlen ferner den Rähten der Admiraliteten, den Advocaten Fiscalen, wie auch den Admiralen, Viceadmiralen, Capitainen, Officirern und Befehlhabern; dann auch den Commissarien und Commissen der Recherche, so wohl in den Seegaten/ (Seehafen) als sonsten/ daß sie nach dieser unser Ordonnantz thun und thun lassen, procediren und procediren lassen/ wieder die Contraventeurs derselben/ sonder ansehen/ faveur, dissimulation, oder Vertrag; Weilen wir solches zu Dienste dieses Landes nöhtig befunden.

Dieses ist gemachet und beschlossen in der Versamlung der Hochgemelten Herrn Staten General, in dem Haage den 5. Decembr. Anno 1652.

Weil in dem VIII. Articul vorgeschriebenen Placats die Herrn Staten General allen ihren Häupt- und anderen Officirern, so über ihres Stats Orlogs-Schiffe/ oder andere auff ihre Bestallung von particulieren zum Orlog außgerüstete Schiffe/ gesetzet seyn/ außtrücklich gebieten und befehlen/ daß sie sich nach denen Tractaten, so Ihre Hochmög. des puncts der Zufuhr auff Ihrer Feinde Lande halber/ mit anderen Königen/ Republiquen, Princen, Potentaten und Städten albereits gemacht oder noch machen werden/ punctuel und strictè reguliren und halten sollen; So seyn zu des Hänsischen Kauffmans mehrer Nachricht/ der sonderliche Articul, so nach dem zwischen ihrer Königl. Mayest. zu Hispanien und den Herrn Staten General/ den 30. Januarii Anno 1648. zu Münster in Westphalen/ auffgerichtetem Frieden/ zwischen denenselben/ den 4. Februarii Anno 1648. dieses puncts halber ferner beliebet und beschlossen. Wie dann auch/ die Articul des Tractats de la Marine, so über diesem sonderlichen Articul vom 4. Febr. zwischen ihrer Königl. Mayest. zu Hispanien &c. Ambassadeur Herrn Anton Brun und der Herren Staten General Deputierten/ nachgehendes den 17. Decembris An. 1650. ins Gravenhaag gemachet und auffgerichtet; vorermelten Placat, ebenmässig aus den Holländischen ins Teutsche vertirt, alhie subnectirt worden; Als in welche beyde die Edle Hänsestädte mit eingeschlossen und begriffen.

ARTICULUS PECULIARIS,

Oder sonderlicher Articul die Navigation unnd Commercia betreffend/ welcher alsbald nach dem Münsterschen Frieden zwischen Ihre Königl. May. zu Hispanien &c. und der Herrn Staten General Ambassadeurs und Plenipotentiarien daselbst zu Münster den 4. Febr. Anno 1648. geschlossen.

Die Unterthanen und Ingesessene der Vereinigten Niederlande (und der Hänsestädte) sollen mügen segeln und negotiiren in aller Freyheit und Sicherheit auff alle Königreiche/ Staten und Provincien, mit welchen sie in Freundschafft oder Neutralitet stehen/ und sollen in solcher Ihrer Navigation und Negociation nicht molestirt oder inquietirt werden/ wegen einiger hosti-

litet

litet und Feindschafft/ welche zwischen Ihrer Königl. Mayst. in Hispanien und denselben Reichen / Staten und Provincien jetzo ist / oder in künfftig entstehen möchte; Jedoch/ daß ihnen keines weges zugelassen seyn soll/ daß sie höchstermelter Ihrer Königl. Mayest. declarirten Feinden/ verbottene Wahren/ womit dieselbe Ihrer Mayest. zum Schaden gestärcket werden könten/ subministriren und zuführen sollen. Und/ damit demselbē vorgebauet und dennoch der Lauff der Commercien nicht interrumpirt werden müge/ so sollē die Unterthanē und Ingesessene der Vereinigten Niederlande (und der Hänsestädte) wann sie in einē oder anderen Hafen Ihrer Mayst. zu Hispanien kommē/ und von dannen nacher Ihrer Mayst. Feinden wiederumb weg segeln wollen/ Ihre/ die specification Ihrer Ladung inhaltende/ mit dē gewöhnlichen Siegel besiegelte/ und von den Rähten der Admiralitet desselben Orts/ wo das Schiff außgesiegelt ist/ erkante Paßporten vorzeigen/ und nachgehends weiter nicht visitirt, examinirt, weniger unter einigem prætext auffgehalten werden; Gleicher Gestalt auch / sollen sie in der See / und wann sie etwa wieder ihren Willen in einigen Hafen kommen/ und die Last nicht brechen wollen/ gantz keine rechenschafft geben von deme/ was sie geladen; Doch/ daß die Herrn Staten General (und die Hänsestädte) allen ihren Unterthanen auch außtrücklich verbieten sollen/ daß sie keine verbottene Wahren zu des Königs in Hispanien Feinden führen; Sollen auch dabeneben den Paßporten eine contrasignatur geben/ damit sie also desto weniger adulterirt und corrumpirt werdē mögē. Vorbehaltlich/ dz die Navigatiō uñ Negotiation, so bißhero zwischē den unirten Niederlanden (den Hänsestädten) uñ der Cron Franckreich gewesen/ ferner bleiben und continuirt werden sol/ wie sie biß daher gewesen; nur alleine/ daß dieselbe Wahren/ so in Ihrer Mayst. zu Hispanien Gebiete gefallen/ und Ihrer Mayest. Landen und Gebieten zum Schaden gebraucht werden konten/ in Franckreich nicht geführet werden sollen. Und auff den Fall/ das in ermelten der unirten Niederlande (und der Hänsestädte) Schiffen solche Güter / Wahren/ und andere Sachen/ so für verbotten declariret seyn / oder Ihrer Mayest. zum Schaden gebraucht werden konten/ befunden werden solten / so sollen allein dieselbe Güter und Wahren / verbrochen seyn und confiſciret werden / und sol nicht das Schiff oder die andere Güter und Wahren und was sonst in dem Schiffe seyn möchte/ deßwegen molestirt oder confiscirt werden/ einiger massen. Und hinwiederumb und reciprocè sollen auch höchstermelten Königs in Hispanien (und der Hansestädte) Unterthanen eben dieselbe Freyheit und Sicherheit in der Segellation und Commercio haben und geniessen/ auff den Fall/ daß die Staten General mit einigem Reiche / Stadt / Provincien oder einigen aus denselben/ mit welchen Ihre Königl. Mayest. zu Hispanien (und die Hänsestädte) in Freundschafft oder Neutralitet stehen/ in Feindschafft und Krieg gerahten solten; und solches in conformitet auff die conditiones und restrictiones so in diesem Articul exprimiret;

Dieser Articul sol observirt, exequirt und eben so gehalten werden / als wann er dem Friedens Tractat selbsten mit inseriret wäre/ &c. Datum Münster den 4. Februarii Anno 1652.

Folgen die Articul/ des/ über vorbeschriebenen peculiar Articul vom 4 Febr. Anno 1648. den 17. Decembr. Anno 1650. zwischen Ihrer Königl. Majest. zu Hispanien Ambass. und Plenipotentiario Herrn Anton Brun/ und der Herrn Staaten General Deputirten/ ins Gravenhaag geschlossen.

TRA-

TRACTATS VAN DE MARINE.

DEmnach nach geschlossenen Frieden zu Münster/ zwischen dem Herrn Könige zu Hispanien/und den Hochmögenden Herrn Staaten General der vereinigten Niederlande/ wegen des rechten Verstandes und Meinung des Articuls/so den 4. Februarii Anno 1648. der Navigation und Commercii Freyheit und Sicherheit halber in vorermelter Stadt Münster absönderlich beschlossen/einige disputen und differentien vorgefallen/ und Höchstermelter König und Staaten General denselben näher und mehr zuerklären und interpretiren für nöthig erachtet haben. Damit also alle Ursache zu klagen verhütet uñ die gute correspondentz zwischen beyderseits Underthanen desto mehr verknüpffet werden möge/durch auffrichtige und vollkommene Unterhaltung gemelten Friedens Tractats in allen und jeden seinen Articulen, Insonderheit in diesem so hochnützlichen und wichtigem Puncte; So hätte hochstermelter Herr König zu dem ende von seinetwegen committirt den Herrn Anton Brun, Ritter/Ihrer Majst. Raht im Raht von State &c.&c. Und mehr hochgedachte Herren Staten General die Herren NN. NN. NN. NN. NN. NN. NN. NN. gedeputirt aus dem mittel ihrer vergaderunge. Welche verschiedene conferentien mit einander gehalten/ und im Nahmen und von wegen höchstermelten Herren Königs und der Staten General endlich vertragen seyn/und gegenwärtiges Tractat geaccordirt und geschlossen/auff die Articulen und conditionen, so hernach folgen:

1. Die Unterthanen und Inwohner der Vereinigten Niederlande (und der in diesen Tractat mit includirten Hänse-Städte) sollen in aller Sicherheit und Freyheit fahren und traficquiren mügen / auff alle Königreiche/ Staten und Lande/ mit welchem sie in Friede / Freundschafft und Neutralität stehen.

2. Und sollen in dieser Freyheit nicht troublirt oder bekümmert werden von den Schiffen oder Unterthanen des Herren Königs in Hispanien/wegen Feindschafft/ So schon jetzo ist / oder noch ins künfftige vorfallen möchte / zwischen höchstermeltem Herrn Könige/und gemelten Königreichen/ Landen und Staten, oder einigen derselben/ mit welchen hochgemelte Herrn Staten General der Vereinigten Niederlande (und die Hänse-Städte) in Freundschafft oder Neutralität stehen.

3. Welches auch insonderheit von Franckreich zu verstehen seyn soll / in allen sorten von Kauffmanschafften und Wahren / welche dahin pflegten transportiert und verführet werden/ehe und bevor Franckreich mit Spanien in Orlog gerahten.

4. Jedoch also / daß die Unterthanen der Unirten provincien (und der Hänse-Städe) sich sollen enthalten solche Kauffmanschafften dahin zubringen / So auß höchstgemelten Königs zu Hispanien Staten kommen und gegen Ihn oder gemelte seine Staten dienen und gebraucht werden könten.

5. Und betreffend die andere Königreiche/ Staten und Lande / mit welchen gemelte Unirte provincien (und die Hänse-Städte) in Freundschafft oder Neutralität stehen/ob gleich dieselbe mit höchstermeltem Könige in Orlog begrieffen; Dahin sollen keine Kauffmanschafften von Contrebande, oder einige verbottene Wahren mügen gebracht werden; und/umb solches desto besser zu verhüten/so sollen hochermelte Herrn Staten (und die Hänse-Städte) dasselbe durch Placaten und ordonnantien ernstlich und außtrücklich verbieten.

6. Ferner/ümb denen differentien, so da wegen der designation oder Bezeichnung derselben Wahren/welche eigentlich für verbotene und contrebande Wahrē gehalten werden sollen/entstehen möchten/desto besser vorzukommen/uñ abzuheiffen. So ist declärirt und vertragen/daß unter dem Namen der verbotenen und contrebande Wahren verstanden und begriffen seyn sollen / alle Feurwercke und das jenige

so dazu gehöret/ als: Canonen/Mußqueten/Mortieren/Petarden/Büssen/Granaden/Saufissen/Pechkräntze/Affuyten/Forquetten/Bandeliers/Kraut oder Pulver/Lonten/Salpeter/Kugeln. Jmgleichen werden auch unter dem Nahmen der verbotenen und contrebande Kauffmanschafften verstanden und begriffen / alle andere Waffen/als: Pieken/Degen/Sturmhüte/Caßquetten/Curassen/Helleparten und andere dergleichen. Ferner wird unter dem Nahmen verboten/ verstanden und begriffen/das transportieren und Uberbringen des Kriegsvolcks/ Pferde/ und dazu gehöriger Zurüstung/als Pistolenlöpen/Rappiergehengen/ und in Summa alle Zurüstung so da zum Kriegs- und Orlogs-Gebrauch geartet und gemacht ist.

7. Und ferner allen Disput und Zwist zuverhüten/ so ist accordirt, daß unter dem Nahmen von contrebande und verbotenē Kauffmanschafften nicht sollen verstanden und begriffen seyn Taruvv, Koorn uñ andere Greynen, uñ Erten, Boonen, Saut, Wyn, Olye, noch generaliter, alles das jenige/ so da zu des Lebens Unterhalt von nöthen ist. Sondern daß solche Wahren frey bleiben sollen/ gleich allen andern Kauffmanschafften/ so in letzt vorhergehendem 6. Artticul unter den verbotenen und contrebande Wahren nicht begriffen. Also daß derselben Verführung nacher feindlichen Plätzen frey und zugelassen bleiben soll/ außgenommen/ die Städte so belägert/blocquirt oder besetzt seyn.

8. Damit aber das vorermelte verbotene und contrebande Kauffmanschafften/ wie dieselbe in den immediatē vorhergehendē 6. und 7. Articuln designirt oder bezeichnet und regulirt seyn/nach des Königs in Hispanien Feinden nicht gehen/gehindert uñ verhütet. Und dennoch unterm prætext solcher Verhüt- und Behinderung/ die Freyheit der Navigation und commercii nicht verkürtzet werden möge. So ist veraccordirt/ daß die Schiffe mit den Kauffmanschafften der Underthanen und Inwohner der vereinigten Niederlande (und der Hanse-Städte) wann sie in einige höchstgemelten Königs Hafen eingelauffen seyn/ und von dannen nach einem seiner Feinde Hafen gehen wollen/ allein gehalten seyn sollen/ an die Officirer der Hafen in Hispanien oder andern Staaten Ihrer Königl. Majest. von wannen sie wegsegeln wollen/ihre Paßporten zuübergeben und vorzuzeigen; Worin die Ladung ihrer Schiffe specificiret und die Paßporten mit dem ordinari Siegel und Handzeichen attestirt und gemercket/auch von den Officiren der Admiralität des Orts/wo sie zum ersten abgefahren/erkand seyn sollē/mit ferner Ernennung des Platzes/wohin sie destinirt, uñ solches alles in einer ordinari und gewöhnlichen Form. Und sollen sie nach vorgezeigten ihren Paßporten in gemelter Form/in ihrer Reise nicht molestirt noch visitiret, auffgehalten/oder in Schaden gebracht werden mögen/unter was prætext solches auch seyn möge.

9. Ermelte der Unirten Provincien (und der Hensee-Städte) Underthanen und ingesessenen Schiffe/wenn sie in voller See seyn/oder auch auff einige Reede kommen/ da sie nicht einlauffen wollen/ oder auch in einen Hafen lauffen/ da sie nicht lossen oder die Last brechen wollen/ sollen nicht gehalten seyn von der Ladung ihrer Schiffe Rechenschafft zugeben/ausgeommen/wenn sie in Verdacht seyn mögen/ daß sie Ihrer Königl. Majest. Feinden Kauffmanschafften von contrebande, als hieroben gemeldet/ zuführen wolten.

10. Und in solchem Fall/ und da apparente suspicie da ist/ sollen ermelte Underthanen und Unirten Provincien (und der Hänse-Städte) gehalten seyn/in den Hafen ihre Paßporten in solcher Manier/wie hieroben specificirt, vorzuzeigen.

11. Und wann sie auff eine Reede gelauffen/oder in voller See einigen Ihrer Königl. Majest. oder einiger particulier Orlogsrehder Ihrer Majest. Unterthanen/ Orlogsschiffen entgegen kommen; So sollen/solche Orlogsschiffe/umb alle disorder zuverhüten/ ein Canon schuß von denselben bleiben/und so ihr Booth oder chaloupe

der

der Underthanen und Inwohner der unirten Provincien (und der Hänse-Städte) Schiffe an Bohrt senden / doch daß sie in selben Boht oder chaloupe mehr nicht als zween oder drey Männer senden / welchen der Schiffer von demselben Schiffe/die pasreporten in vorspecificirter form, Wie dann auch die Seebrieffe /nach demselben formular geschrieben / welches am Ende dieses Tractats sol inserirt werden / sollen vorzeigen. Woraus erscheinen soll / nicht allein die Ladung / sondern auch der Platz seiner Wohnung und Residentz in den vereinigten Provincien (oder den Hänse-Städten) und der Nahm so woll des Schiffers/als des Schiffes/damit man durch diese zwey Mittel wissen und erfahren möge/ob Kauffmanschafften von contrebande darin seyn / und suffisantlich erscheine die qualitet des Schiffes / so woll auch des Schiffers selbsten. Und soll solchen Paßporten und Seebriefen volkommener Glaube beygemessen werden/desto mehr/ weil so wohl von wegen hochermelter Herrn Staten General (und Hänse-Städten) contremarquen gegeben werden sollen; Wobey man die Auffrichtigkeit desto besser erkennen/und dieselbe destoweniger und keines weges verfälschet werden mügen.

12. Und im Fall in gemelten der unirten Provincien (und der Hänse-Städte) Underthanen Schiffen/ durch vorbeschriebenes Mittel/ einige sothane Kauffmanschafften befunden würden / so hieroben für contrebande und verboten erkläret seyn / so sollen dieselbe für denen von der Admiralität, oder anderen competenten Richtern allein entladen / gecalangirt und geconfiscirt werden / und soll deßwegen keines weges das Schiff oder die anderen freyen und erlaubten Güter und Kauffmanschafften/so in selbem Schiffe gefunden werden/nicht angeschlagen noch geconfiscirt werden.

13. Darüber ist auch ferner geaccordirt,daß alle das jenige/so durch die Inwohner und Underthanen der unirten Provincien (und Hänse-Städte) in ihrer Majest. Feinden Schiffe geladen seyn wird/ob es gleich keine verbotene Kauffmanschafft ist / geconfisciret werden soll / mit allen dem jenigen/das in vorbeschriebenen Schiffe gefunden wird/nichts außbescheiden noch gereservirt.

14. Dahingegen aber / soll alle das jenige / welches in denen Hochgemelter Herrn Staten General (und der Hänse-Städte) Underthanen zugehörigen Schiffen ist und befunden wird / liber und frey seyn; ob gleich die Ladung oder ein Theil davon / ihrer Königl. Majest. Feinden zugehörte/außgenommen die Wahren von contrebande,welcher halben man sich nach deme / was in vorhergangenen articulen davon gedisponiret,zu reguliren und zuverhalten haben soll.

15. Hochstermelten Herrn Königs Unterthanen (und die Hänse-Städte) sollen an seiten hochgemelter Hern Staten General der unirten Provincien, reciproce in ihrer Navigation und Trafficque eben derselben Rechten und Freyheiten geniessen/welche derselben Unterthanen geniessen an seiten höchstermelter ihrer Königl. Majest.zu Hispanien; So/ daß in allem die reciprocität und Gleichheit gehalten werde/ so wohl an der einen als an der andern Seiten; Wann nemlich höchstermelter Herr König (und die Hänse-Städte) hiernechst Freundschafft oder Neutralität haben solte mit einigen Königen/Princen oder Staten,welche der unirten Provincien Feinde seyn möchte; damit also beyde Partheyen reciprocé und zu beyden Seiten/ dieselbe conditiones und restrictiones, welche in obenstehenden articulen exprimirt seyn / zugebrauchen haben mögen.

16. Das diß gegenwärtige Tractat dienen soll zur erklärung und außlegung des particulier articuls, so den 4. Februar. Anno 1648. zu Münster geschlossen / welchem es aber nicht soll derogiren / ohn allein in demselben/ worin diese gegenwärtige Erklärung mit dem Inhalt desselben Articuls nicht übereinstimmet.

17. Und soll diß gegenwärtige Tractat von gleicher Krafft seyn und so lange wären/als wenn es in das original Friedens Tractat, so zwischen höchstgemeltem Herrn Könige und Staaten zu Münster geschlossen / mit inseriret wäre ; Nochmahls vorbehalten / da künfftiger Zeit in puncto gemelten Commercii und Navigation einige fraudes und inconvenientien entdecket werden solten/ wieder welche hierin nicht gnugsam vorgesehen und remediret were / daß man alsdann solche præcautiones dagegen beybringen und zur Hand nehmen möge / als man von einer oder andern Seit nöthig zu seyn befinden wird. Und soll immittelst dieses Tractat in seiner vollen Krafft und vigor verbleiben.

Gethan und geschlossen in dem Haag in Holland den 17. Decembris Anno 1650.

Folget das Formular des Seebrieffs / dessen im 10. Articul dieses Tractats de la marine gedacht wird:/ wie dasselbige Anfangs in Frantzösischer Sprache auffgesetzet und beliebet worden.

Aux Serenissimes &c.

Lautet auff Teutsch also:

DEnen Allerdurchläuchtigsten / Durchläuchtigsten / Durchleuchtigen/ Großmächtigen / Mächtigen / Hoch-Edlen/ Edlen/Erbarn und Weisen Herrn / Käysern / Königen / Republiquen, Princen, Ducquen, Comten, Baronen, Herrn / Bürgermeistern / Schöpffen/ Räthen/Richtern/ Officiren und Regenten in allen guten Städten uñ Plätzen/so wohl Geist- als Weltlichen/welche dieses Patent sehen oder lesen hörē/thun Wir Bürgermeister uñ Regierer der Stadt N. N. zuwissen/dz N. N. Schiffer/des Schiffs N. N. für uns erschienen/und bey seinem solemnellen Eyde declariret hat / daß das Schiff genant N. N. groß ungefehr N. N. lasten /auff welchem er ietzo Schiffer ist/zugehöre den Inwohnern der Unirten Provincien, so war ihm Gott helffe. Und/ wie Wir gerne sehen/daß ermelter Schiffer in seinen rechtmässigen Sachen befördert werdē möge. So ersuchen Wir euch alle ins gemein und in particulier, wo besagter Schiffer mit seinem Schiffe und Gütern arriviren wird/ daß Euch beliebet denselben gutwillig auff- und anzunehmen und nach Gebühr zu tractiren/ und wañ er den rechten gewöhnlichen Zollen und Ungelde erlegt/in/ durch und vorbey euren Hafen / Ströhmen und Gebieten/Segeln / passiren / frequentiren und negotiiren zu lassen/wo es ihm beliebet / welches Wir gerne wiederümb verschulden wollen. Zu welches Zeugniß wir unser Stadt Siegel hierunter setzen lassen.

Dero zu Dennemarck / Norwegen / der Wenden und Gothen

Königl. Majest. Verordnung /

Wie es bey währendem diesem Kriege mit den Certificationen auff Schiff und Gut / so wohl auch mit Führung der Wahren von Contrebande zuhalten.

Aus dem den 23. Septembr. Anno 1659. zu Copenhagen in Dänischer Sprache gedrucktem Exemplar ins Teutsche übersetzet.

Item:

EXTRACT

Der Königl. Dännemärckischen Declaration für die Handthierende zur See / und die Königl. Admiralität zu Copenhagen / sub dato Copenhagen / den 30. Augusti / Anno 1659.

WIr Friederich der Dritte von Gottes Gnaden zu Dännemarck / Norwegen / der Gothen und Wenden König / Hertzog zu Schleßwig / Hollstein / der Stormarn und der Ditmarschen / Graff zu Oldenburg und Delmenhorst. Thun kund iedermänniglich / demnach in Unser gnädigsten Declaration für die Handthierende zur See und Unsere Admiralität den 30. Augusti / jüngst verwichen ausgelassen / gedacht wird / von den Certificationen auff die Schiffe (von den Seebrieffen) so wohl auch von den Certificationen auff die inhabende Wahren und Ladung / so da gehen nach Schweden / oder andern der Cron Schweden Zugehörigen / oder ietzo von den Schweden inhabenden Ländern und Städten / so lange diese Fehde währet / auff was Manier nemlich dieselbe verfasset und stilisiret seyn sollen / da fern sie vor dem Admiralität-Gerichte vor gnugsam geachtet / und denen Personen / so dieselbige gerichtlich produciren werdē / zu Nutz und statten kom̄en sollen. Damit nun ein iedweder solches wissen / und auff rechte Manier und Styl Schiff und Gut certificiren möge. So haben wir gnädigst verordnet und bewilliget / verordnen und bewilligen auch hiemit / daß alle und iede Certificationes, so auff freye Schiffe oder Güter gethan / genommen oder außgegeben werden / in neutralen Städten und von neutralen Personen / Schiffern und Rehdern / so lange diese Fehde währet / sollen lauten in ihren Wort und rechten Meinung / auff Maaß und Form / wie hernach folget:

1. Die Certification, so auffs Schiff von einem ieden Schiffs-Rehder oder Schiffer mit Eyd und auffgerichteten Fingern gethan wird für seiner eignen Stadt Obrigkeit / soll in ihren Worten und rechten Meinung allerdings lauten / wie hernach folget / und soll die Certification dabeneben unterschrieben und besiegelt werden von dem gewöhnlichen beeydigten Secretario oder Notario, und nebenst dem / wie davon in vorgemelter Unser gnädigsten Declaration verordnet ist:

Wir N. N. und N. N. sämbtliche Schiffer und Rehder des Schiffs N. groß N. Lasten / so ietziger Zeit geführet wird von Schiffer N. N. certificiren hiemit / daß ietzt-benantes Schiff niemand anders als uns alleine proper und eigenthümlich zu-

 gehöret /

gehöret/und daß auch keine feindliche Person/noch andere/ als wir obgemelte/ darin einig Theil oder Part haben/auch daß mit unserm/weder des einen/noch des andern/noch auch mit Unser aller Vorwissen und Willen darin keine feindliche Güter geladen werden sollen; Als helffe Uns Gott und sein heiliges Wort.

2. So soll auch die Certification, welche auff ieden Schiffs-Ladung und inhabende Güter und Wahren von iedem Kauffmann oder Befrachter / insonderheit mit Eyde und auffgerichteten Fingern/ für seiner eigen Stadt-Obrigkeit gethan wird/ unterschrieben werden/wie obgemeldet ist/und soll in ihren Worten uñ rechten Meinung allerdings lauten / wie hernach folget:

Ich N. N. Einwohner und Bürger in N. N. certificire hiemit und in Krafft dieses/daß alle solche Güter/so in das Schiff N. N. darauff Schiffer ist N. N. gedestiniret nacher N. N. zu gehen / eingeladen / und in dieser Certification specificiret und nahmhafftig gemachet und gemercket werden sollen / niemanden in der Welt / als mir/nur einig und allein zugehörig/und vor meine eigene Mittel erhandelt seyn. Also daß dieselbe allein gehen vor meine eigene Rechnung und Risico; und solches nicht zum Schein / daß ich selbe Güter durch etwan heimlichen Accord mit feindlichen Personen durch diese Certification, als vor meine eigene Rechnung und Risico so lange solte beneficiren, biß sie in Salvum gebracht / und dann vor Feindes Rechnung seyn und verkaufft werden sollen / sondern zu guter Treu mir allein zukommen / ohne faute. So war helffe mir Gott und sein heiliges Wort.

Und soll in dieser Certification eingeführet werden eine richtige Specification aller der Wahren/so einem ieden Certificirenden zugehören/ und derselbe also einschiffen lassen/und mit seinem rechten Marck gezeichnet hat; Denn/die Certificationes, so anders lauten oder bekräfftiget seyn/ als vorerwehnet sollen für Unserm Admiralitäts-Recht/ von keinen Würden geachtet werden/ wer es auch ist/der dieselbe ins Recht leget/ oder auch wo er damit in d' See betreten wird/ sondern es sollẽ dieselbe allewege ungültig seyn und bleiben/wie die Certificationes geachtet und gehalten werden/welche gerichtlich oder in andere masse überwiesen werden / daß sie falsch seyn. Massen wir dasselbe mit Unser geliebten Reichs-Rähte Raht nun hiemit also verordnet haben/ auch zuvor in Unser gnädigsten Declaration davon ist befohlen worden.

3. Und / als dann in bemelter Unser gnädigsten Declaration, so wohl auch in allen Unseren außgegebenen See-Pässen verbotten wird allerhand Wahren von contrebande zuführen / nach oder von Schweden und dazu gehörigen oder jetzo von denselben inhabenden Landen und Städten. Damit nun ein jeder wissen könne / was das für Wahren seyn/welche für Contrebande Wahren gehalten und gerechnet werden / so haben wir diese Specification und Erklärung darüber machen und geben wollen/ nemblich 1. Daß für Contrebande-Wahren gehalten wird allerhand Munition, Gewehr/ Pulver/ Lunden/ Salpeter; Item Sattel und Pferdezeug/ sambt Pferden; Item Eichen Schiffs-Zimmer/mit allerhand Schiffs-Materialen und Gereitschafft/ als Segeltuch/ Takels/ Tau-Werck und alles was zum Orloge/ Belägerung/ Blocquirung oder andern armatur zu Land und Wasser fortzusetzẽ dienlich und nöhtig zuerachten. (2.) Werden auch für verbotene und Contrebande-Wahren gehalten allerhand Victualien von Essel- und Drinckel-Wahren / so wohl auch allerhand grob und klein Saltz / ohne allen Unterscheid / nichts davon außbescheiden als alleine allerhand Weine / Brandteweine und Spецereyen / so wohl auch den jenigen Hering und Saltz / so alleine nach der Narve / Revel und Nienschantze geführet wird/ als von wannen nach den Moscowitischen Landen und Städten Handel getrieben wird / (damit nemlich der Moßcowitische Handel dadurch desto besser und unbehindert seinen Lauff und Fortgang haben möge) welche beyden Sorten wir sonderlicher consideration halber also gnädigst bewilligt / daß sie ausgenommen und nach bemeltem Narve und den Liefflandichsen Städten/so benennet seyn/alleine frey mögen geführet werden. (3.) Soll auch unter Contrebande-Wahre gerechnet werden / Galmey / Cattun/

tum/auch was sonst zu Beförderung allerhand manufacturen und Arbeit dienet / welche in Schweden und dessen unterliegenden Landen und Städten gemacht / gewebet / oder sonst anderer Gestalt verfertigt oder zu wege gebracht/Item gegossen / geschmiedet oder gezogen werden/sie seyn von Kupffer/Messing/Eisen/Bley oder andern Materialien/es sey Metall/Leinen oder Wollen gemacht/wo die auch anzutreffen in freyen oder unfreyen Schiffen (so Schwedischen Unterthanen oder Rehdern zugehören) nemlich allerhand Stück und Canonen / der Feuermörser von Metall/oder Eisen klein oder groß/ allerhand Waffen/Harnisch/Gewehr vor Reuter oder Infanterey zugebrauchen / Ancker und Anckerbläde/ Nägel/Spiker/und Bolten; Item allerhand gemacht Haußgeräth oder Küfen/sambt der kupffernen Müntze / auch allem andern so aus Schweden und darunter liegenden Landen und Städten ausgeführet wird/und Schwedischen Unterthanen zugehöret / ob gleich dasselbe in freyen oder Neutralen Städte und Leute Schiffen/wie vor erwehnet / zufinden ist / iedoch daß deshalber und darumb gleichwohl freye Schiffe und Güter freyen und Neutralen Leuten zugehörend/so weit dieselbe mit sothanen rechtmässigen und richtigen Certificationen / wie dieselbe hieroben beschrieben sind / gerichtlich erwiesen werden können / keiner confiscation unterworffen seyn sollen.

4. Die Wahren aber/so auff ermelte Manier gnughafftig erwiesen werden/ daß sie freyen Städten und Neutralen Leuten zugehören / und von denselben in ihren eigenen Schiffen (vermöge gnughaffter des Schiffs Certification, wie vorermelt) aus Schweden ausgeführet werden / es sey Stangeysen / Osemund / Gaarkupffer / Kupfferdrat/und Platenkupffer. Item allerhand Korn und fette Wahr. Item Häute und Felle / und alle andere solche Schwedische Wahren so unbereitet / oder sonst in Schweden/oder andern den Schweden zugehörenden Städten und Landen in einiger Arbeit nicht gemacht seyn. Item Flachs/ Hänff / Wachs / Fürenbauzimmer / Delen/Latten/Gottländisch Kalck und Kalcksteine / allerhand Flitsen und andere Steine/ sambt Masten/Spiren/Teer/Pech/Pott- und Wed-Asche/Klapholtz/Pipenstefe/Pelterey/Juften und andere Russische Leder und Russische Wahren seyn hiemit nicht gemeinet oder verboten auszuführen/sondern seyn hiemit bewilligt und zugelassen/daß sie/ umb die Commercien zu unterhalten/von Neutralen Städten und Leuten in deren Schiffen von deren Dienern/wie vorermelt/ frey mögen außgeführet werden. Wie dann auch dieselbe hingegen nach Schweden frey einführen mögen allerhand Seidenzeug/Laken und andere dergleichen feine Krahm- und Courante Wahren/so nicht zu jenigem Kriegs-Effect eigentlich und endlich von nöthen und dienlich seyn. Alle das freye Güt aber so in unfreyen Schiffen gefunden und betreten wird/ soll und muß endlich (ohne einige exception) der Confiscation zu gutem Preiße unterworffen seyn. Wornach sich unser Admiralitäts-Rath und Bediente/sambt allen und ieden unsern Officirern / Außliegern und Commißfahrern / wie auch alle andere es seyn unsere Freunde und Nachbarn oder Feinde/die einigen Handel und Wandel treiben und zur See fortsetzen wollen/bey wehrender gegenwärtiger Fehde zu richten und vor Schaden zu hüten haben. Gegeben auff unserm Schlosse Copenhagen/ den 23. Septembr. Anno 1659.

Unter Unserm Signet

Friederich.

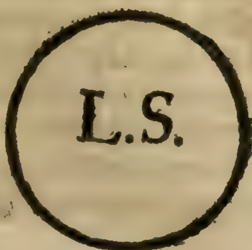

L.S.

iii iiij EX-

EXTRACT
Der Königlichen Dennemärckischen
DECLARATION,

Für die Handthierende zur See / und die Königliche Admiralitädt zu Copenhagen / sub dato Copenhagen den 30. Augusti / Anno 1659.

Ir Friederich etc. etc.

So haben Wir / üm dergleichen Zwietracht vorzukommen/nunmehr hierüber diese Declation machen wollen/damit jedweder sich darnach richten und für besorglichen Schaden hüten könte.

1. Ists nicht Unsere Meinung oder Intention, dieselbe auch niemahl anders wohin geziehlet/als sie sonsten aus allen und jeden Unseren abgegebenen Mandaten, See-Briefen oder Pässen / mehrern Inhalts zuvernehmen oder zuschliessen. Nemlich / daß Unsere Capiteine und Commiss-Fahrer frey und ungehindert angreiffen und antasten mügen alle Schwedische und die ihnen zugehörige / daneben deren Schiffe und Güter/wie auch deren Schiffe und Güter/welche den Schwedischen und deren zugehörigen / an Vivres, oder Wahren von Contrebante, Zufuhr thuen / dem nechst dieselben auffbringē zulassen und darüber rechtmässige und endliche Erkändtnis zufordern. Worunter doch nicht gemeinet/daß daher Unserer Freunden/benachbarten uñ anderer Neutral Ständen und Städte Güter und Schiffe/so auffgebracht/zu confisquiren und Preiß zumachen / Es were dann/daß dieselbe attrappiret würden mit Wahren von Contrabande und Vivres, oder mit Zu- oder Abfuhr der Schwedischen Güter/ jedoch alsolche nicht zu rühren / oder derselben etwas zu eröffnen / ehe dann darüber ein Urtheil gefället / welche dann die Admiralität/ ohn einige Dilation, rechtmässig und endlich absprechen sollen / wie sie selbige für Uns und Unsern geliebten Reichs-Räthen verantworten und im Gericht geständig seyn wollen.

2. Und damit hinführo mit denen Certificationen nicht zu grosser Mißbrauch vorgenommen oder einiger Unterschleiff verübet werde / demnach sein Wir gnädigst zu frieden / daß die zwey Ratsherren / welche von denen Certificirenden den Eydt nehmen/ auch selbst mit eigenen Händen die Certificationes auff nachfolgende Manier/ nebenst dem Notario, bey der Stadt Insiegel / unterschreiben / auch davon Unserm Residenten/aller Ends/in den Städten/wo unser Resident zu finden/oder dem jenigen so von Uns darzu verordnet wird / eine richtige Copey zu schicken mögen. Wornach unsere Admiralitäts-Räthe/zunebenst anderen/denen solches beykombt / sich können richten und verhalten. Geben auff unserm Schloß zu Copenhagen / unter Unserm Handzeichen und Secret, den 30. Augusti, Anno 1659.

Friederich.

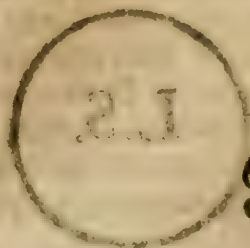

Die

Die ins Teutsche transferirte COPIA

Des von dem Norwegischen Stadthalter Herren H. S. gethanen und von Ihrer Königl. Majest. zu Dennemarck Norwegen ꝛc. Confirmirten Vertrags / das Naval Defension-Werck in Königl. Norwegen betreffendt.

DEmnach im verschienen Herren-Tage allhier im Reiche auff gnädigste Commission an die gegenwärtige Reichs-Räthe und dero darauff hinwieder eingegebene Deliberation und Bedencken E. Königl. Majest. sich gnädigst resolviret und befohlen haben/ daß/ dieweil die Defension Schiffe allhier im Reiche/ welche vor vielen Jahren schon taxiret uñ specificiret worden/ daß sie in iedwedern Lehn solten gebauet und ausgeriedet und unterhalten werden/ in jüngster Feyde-Zeit E. Königl. Majest. und dem Reiche den gebührlichen Dienst nicht geleistet haben/ welchen sie gegen die ihnen gnädigst verwilligte Privilegia billich hätten leisten solten/ sondern derselben nur gantz wenig befunden worden/ welche aber doch gleichwohl nicht einmahl zum Orlog tüchtig gebauet / oder ausmuntiret/ viel weniger equipiret und versehen gewesen sind mit all solchen zugehör/ so zu vollkommener Defension gegen den Feind kan requiriret werden / also daß man nur mit etlichen zusammen hätte mögen in die See gehen können / und die Nordische Coste rein halten/ worüber dann Ihre Königl. Majest. Schiffs-Flotte nicht hat können secundiret werden/ und beyder Reiche Untersassen/ welche zwischen den Landen zu handeln sucheten / nicht allein mit dero Schiffen und Schuten sampt den einhabenen Gütern in des Feindes Macht und Gewalt gerathen sind / den Reichen und Einwohnern zu grossen Schaden / sondern auch beyde Reiche dadurch priviret worden/ der nothwendige Correspondentz/ wie auch Wahren/ welche sie beyderseits/ daß eine vom andern Behuff hätten/ so gar/ daß weder Brieff oder Botschafft sicher passiren können/ zu dem auch Korn und andere Victualien / welche Ostwerts anhero zukommen pflegen/ allhier nicht zubekommen gewesen sind/ anders als doppelt so theuer / als sie an sich werth wahren / dem Reiche und der Armee zu grossen Mangel und Unkosten / dagegen aber dem Feinde zu grosser Entsetzung. So hat man auch gleichermassen ohne frembde Hülffe und unser grösseste risico und Gefahr nicht können erlangen einige ammunition, von welcher diß Reich gantz entblösset war : Sondern man ist allhie so gar abgeschnitten gewesen / von aller nothwendiger Communication und assistens von Dennemarck eingeklemmet zwischen Schweden und Holland einig und allein aus dieser Ursache / daß keine bastante Flotte allhier im Reiche hat können formiret und mit dem Untersassen eignen Hülffe continuirlich unterhalten werden/ dagegen aber haben die Schwedische mit etlichen wenigen geleyheten Holländischen Schiffen zwischen Dennemarck / Schweden und Holland allezeit Meister gespielet / und mit Brieffen/ Victualien und ammunition sambt allen andern Succurs in und aus Gottenburg ihren freyen Spatzier-Weg gehalten / welches aber nicht alleine mit denen für langer Zeit schon veraccordirten Reichs Defension Schiffen hätte können verhindert und verhütet werden/ sondern man hette auch mit denselben eine grosse diversion machen können/ wann sie ihrer Pflicht gegen die ihnen verwilligten Privilegia nur wären gebührlich nachgekommen. So hat nun E. Königl. Majest. nach gnädigst Bedencken und resolution, wie obgemelt mit dero Missiv. sub dato Aggershus den 17. Julij jüngst mir underthänigst committiret und befohlen/ daß ich mit gewissen sufficienten

und

und gnughafften Leuten gegen gewisse Privilegia handeln solte / ümb solch Defension-Werck auff sich zunehmen / und ins künfftig in fehde Zeiten mit guten tüchtigen Orlogs-Schiffen zu præstiren / mit solcher Caution und Anhang / daß sie hochbemelter E. Königl. Majest. und Cronen für dero verheissenen Dienste Verseumnüssen solten zu rechte stehen. Wie auch daß ich verschaffen solte / damit die / welche in jüngster Fehde Zeit ihrer Pflicht gegen die ihnen verwilligte Privilegia nicht nachgekommen / dafür besprochen und gestraffet / und die Privilegia ihnen genommen / und andern wiedergegeben würden / nach solcher Königl. Commission weiterem und ümbständlichen Einhalt. Worauff ich denn unterthänigst alsbald am 28. Augusti jüngst alle interessirte zur inquisition und Richtigkeit für ihre bewiesene Dienste habe in Laurweg verschrieben / wornach auch ein Theil für dem Reichs-Admiral und mir mit ihrer Rechenschafft und Förderung compariret sind / nemlich etliche particular Personen von Bergen / Christian Jckeen / Friederichsstadt un̄ Consberg / welche noch etliche Dienste nach ihren Mitteln und Vermögen / so weit sie in den Schiffen interessiret gewesen sind / gethan haben / wie solches die Rechnung ausweiset / aber an underschiedlichen andern Städten / welche entweder selber vor sich außrieden oder auch mit andern hätten participiren sollen / ist eine grosse Versäumnung gewesen / also daß kein einig recht mundiret Schiff von dem Untersaßen selbst und alleine ohne der Cronen Hülffe hat können außgeriedet und unterhalten werden.

Worüber ich nach vorberührter gnädigsten Commission dieselbe ausriedern / welche allda zur Stelle waren / und all schon etliche Dienste gethan hatten / also schrifftlich verständiget und vermahnet habe. Demnach E. Königl. Majest. wieder alles Verhoffen in jüngster Fehde Zeit vernommen hätten / den grossen Defect an der Defension-Schiffe aus gelobten Dienste allhie im Reiche / worüber E. Königl. Majest. und dem Reiche nicht geringer Schade wäre zugefüget / damit nun E. Königl. Majest. sich und dero Reiche mit gewissern Diensten / als neulich geschehen / bey Zeiten besser versichern könte / entweder von den Unterthanen selbst / oder auch von Frembden da etwa ins künfftig ein Krieg wieder entstehen solte / daß demnach E. Kön. Majest. gnädig resolviret und mir anbefohlen hätte / ümb deswegen mit gewissen und gnughafften Leuten gegen gewisse Privilegia handeln und contrahiren zulassen / weswegen ich dann dero Zeit alle denselben so erschienen / und solches auff sich zunehmen gnughafft befunden habe / vorgehalten / daß sie mit Selio Marsilio zusammen treten / und bey Verlust ihrer Fördetung gebührlich sich erklären sollen / wie viel sie E. Königl. Majest. und dem Reiche auff allen Vorfall / wenn es nöthig seyn / und sie deswegen würden avisiret werden / gebührlich halten und unterhalten können. Wie auch was privilegia sie wiederümb dagegen begehren wäre / und daß sie dieselbige selber solten specificiren / wofern nicht ihre privilegia ihnen nicht alleine solten benommen und Frembden gegeben werden / sondern auch an statt ihrer vorgewanten grossen Fördetung für ihre böse Dienste / und doch so manche Jahr gehabte grosse Freyheiten / sie nicht wolten gesuchet und besprochen werden / worauff so viel allda zur Stelle waren / sich also schrifftlich erkläret haben. Daß / dieweil unter den Ständen bey dero benahmeten Zusammenkunfft auff Aggershuß im verwichenen Herbst keiner gewesen wäre / welcher sich hätte dürffen unterstehe / hierin etwas zuschliessen / oder zu specificiren / so dürfften sie sich nun vielminder unterstehen etwas hierin zu resolviren / oder E. Königl. Majest. fürzuschreiben / sondern wenn sie zuvor verstanden / was für gnädigste Privilegien den Unterthanen würden angewiesen werden / daß sie ihnen gnädigst könten vergönnet / und sie dabey beständig erhalten werden. Alsdenn wolten sie sich gerne und unterthänigst nach eines jeden Mitteln und Vermögen bereitwillig einstellen / zu all den jenigen was E. Königl. Maj. zu Dienste und ihren Vaterlande zur Defension und Schutz gereichen könte.

Wornach ich unterthänigst habe überwogen und betrachtet / auff was Weise diß Defension-Werck mit Orlogs-Schiffen dermaleins könte auff die Füsse gebracht werden. Und zu desto besser Unterrichtung habe ich erstlich nachgesehen und exami-

examiniret alle und jede / deswegen vor diesem ausgelassene Königl. Ordinantzen / Missiven, offene Brieffe und Privilegien, so diß Defension-Werck angehen, so viel derselben allhier auffm Schlosse von meinen prædecessoren hinterlassen / und ietzo befunden werden / und was darnach erfolget und exequiret worden / auch bey dieser meiner Zeit und vornehmlich nun in der letzten Fehde und darab befunden.

DAß Anno 1630. den 27. Martii auff vorgangenes der Untersaßen allhier im Reiche so wohl des Adels als der Geistlichkeit und Bürgerschafften unterthäniges Erbieten / daß sie nemlich zu des Landes Defension und der Einwohner Auffnehmen / in der Nahrung verfertigen und unterhalten wolten / eine Anzahl Schiffe welche auff Orlogs Weise solten gebauet werden / und sie doch in Friedens-Zeit selber zu ihren Handel nach ihren Gefallen / und an welchen Ort es ihnen beliebet wurde / gebrauchen könten ꝛc. E. Königl. Majest. damit solches desto besser ins Werck gerichtet werden möchte / gnädigst darumb gemacht haben / diese nachfolgende Ordinantz wie auch den Schiffs-Redern dagegen solche Privilegien vergönnet und verwilliget / wie hernach folget.

Daß solche Orlogs-Schiffe in E. Königl. Majest. eignen Landen und Reichen und dero unterliegenden Provincien solten auffgebauet und verfertiget werden / iedoch solten die Außredere dabey nicht verpflichtet seyn / wieder ihren und der participanten eignen Willen die Schiffe grösser als auff 120 Lasten auffbauen zulassen. 1.

Solte auch den Schiffsredern frey und ungehindert seyn / für eine billige Bezahlung einzukauffen / was Eichen Zimmer denselben dienlich / es wäre gleich in E. Kön. Majest. oder der Cronen der Geistlichkeit oder des Adels Bauten Gehöltzen und Wäldern / ausgenommen / wenn etwa E. Königl. Majest. in künfftigen Zeiten etwas dergleichen Eichenholtz ihr selber würde vorbehalten. 2.

So solten vorbemelter Schiffe ober und unter Officirer / wie auch was Zimmermänner oder ander gemein Schiffs-Volck auff denselben dienete / in Friede und Fehde Zeit für ausschreiben frey und verschonet seyn / so lange sie darauff dieneten. 3.

So hätten auch E. Königl. Majest. gnädigst bewilliget / daß in solchen Schiffen auch Frembde möchten Mitriedere seyn / iedoch solten die Schiffe allhier im Reiche allzeit außgeriedet werden / wie auch die grössesten und meiste Rieder in ieden Schiffe des Reichs Underthan seyn. 4.

Solten solchen Schiffen jährlich E. Königl. Majest. eigene Seepässe mitgetheilet werden / als Cofar die Schiffe in welchen E. Königl. Majest. selbst mit interessiret wären / doch solten sie nicht führen dero Orlogs-Schiffe fechte flaggen ohne alleine wenn sie in E. Majest. und des Reichs Krieges-Diensten wären. 5.

Solten vorbemelte Schiffsriedere verpflichtet seyn / dieselbige Schiffe auffs spateste gegen den Sommer Anno 1631. zuverfertigen / also / daß sie nach derselben Zeit könten fertig seyn / und ihr E. Königl. Majest. Diensten und zu dero Landen und Reichs Defension sich gebrauchen lassen / und zwar dieselbige so zu der Zeit im Reiche würden befunden werden / stracks und so bald ihnen wurde angesaget / die aber / so aus dem Reiche wäre / nach dem ihn angesaget worden / in solcher Zeit / wie sie zu ihrer Reise benöthiget. 6.

Daß Ihr Königl. Majest. zu vorbemelter Orlogs-Schiffe Außriedung und standhaffter Continuation gnädigst befohlen hätte allen Lehnsmannen allhie in Norwegen / die da weren oder kommen würden / daß sie endlich dazu bedacht seyn / wenn quitirte, oder auch / so iemand der ersten Rieder in vorbemelten Schiffen etwa mit Tode abgehen / und dessen Anparth von den Erben nicht continuirlich in esse könte gehalten werden / oder aber so iemand derselben in andere Mage verursachet würde / sein Anparth abzustehen / damit alsdann andere sufficiente und gnughaffte Mitriedere an der vorigen Stelle verordnet würden / welche der vorigen Anpart für eine billige Bezahlung nach den Seerechten wiederumb an sich erhalten und hinfort in esse und bey Macht 7.

halten

halten können / damit also einiger Defect keiner Zeit daran befunden würde / wofern nicht die Lehnsmänner selbst dafür wolten zu Rechte stehen.

8. So auch in künfftigen Zeiten mehr Orlogs-Schiffe als ietzo bewilliget angerichtet werden solten / und vorbemelte Compagnien dieselbe auch zu wegen bringen könten / da solte demselben gnädigst zugelassen seyn / an vorbeschriebenen Privilegien und Freyheiten mit zu participiren / doch / daß sie darentgegen E. Königl. Majest. und dem Reiche mit eben solchen willführen und getreuen Diensten solten verpflichtet seyn / wie die / welchen die Privilegia Anfangs conferiret und bewilliget.

9. Wenn auch E. Majest. verursachet würden / dieselbige Schiffe zu dero Länder und Reichs-Defension ausserhalb des Reiches zugebrauchen / alsdann solten die Redere verpflichtet seyn / mit der Außriedung nachfolgender massen sich zuverhalten / nemlich:

Sie solten damit fort senden ½. Theil oder einen halben Theil von den Stücken / welche sonsten das Schiff im Orlog mit Rechte solte und könte führen mit der darzu gehörigen gnughafften Munition, wie auch mit so vielen Volcke / welche das Schiff an den Ort könten bringen / dahin es E. Majest. zu kommen verordnet / welches Volck / wenn es außsiegelte auch auff einen Monat solte proviantiret seyn / worgegen aber E. Königl. Majest. dieselbe / wenn sie wiederümb enturlaubet würden / auch auff eine Monats Zeit wiederümb wolte proviantiren lassen / wie auch was munition sie in solchen E. Königl. Majest. außländischen Diensten zum fechten verbrauchen würden / wolte E. Majest. ihnen wiederümb erstatten: Ihre pension aber oder Monat solt betreffend so lange sie in E. Majest. Diensten wären / solte dasselbe nach vierer unpartheiischen Männern von See-Volck / und vierer von E. Königl. Majest. Schiffen Außsage ihnen gedeputiret werden / nach Folge E. Königl. Majest. gnädigsten Ordinantz datiret zu Copenhagen den 27. Martij Anno 1630.

SO solten auch die Schiffs-Officirer und Volck an den Prysen / so sie Zeit ihrer Dienste machen oder auffbringen können / beyderseits nach Laut der Schiffs-Articel ihren Theil und Anpart genießen / der Rest aber solte unter E. Königl. Maj. und die Reder nach eines iedwedern Zulage und unparteiischer Außsage getheilet werden.

Zu solcher Orlogs-Schiffen Bau und Fortsetzung hat E. Königl. Majest. den 28. Martij nechst darnach außgehen lassen / einen offenen Brieff in dieser Meinung: Nach demmahle E. Königl. Majest. aus sonderlichen Ursachen für etlicher Zeit bewilliget hätten / daß allerhand Eichen Zimmer / wie auch ander Zimmer möchte aus Norwegen verkaufft / und aber E. Majest. nun erfahren / daß vorbenantes Zimmer in solcher Menge von Frembden außgeführet würde / daß zubefürchten / so ferne demselben nicht in der Zeit vorgekommen würde / daß denn E. Majest. wie auch dero Underthanen in die länge selber müsten Mangel leiden / daß demnach E. Majest. gnädigst nun für gut angesehen / solches mit demselben E. Majest. gnädigsten inhibition und Verbots-Brieffe zuverhüten und zuverbieten / damit kein Eichen Zimmer klein oder groß aus Norwegen an frembde und Außländische hinfort mehr solte verkaufft oder ausgeführet werden / von dem Tage an biß ein anders darin würde geordnet. Desgleichen wolten auch E. Majest. damit verboten haben / daß kein Schiff oder ander Gebäu von Eichen in Norwegen von oder für Frembde hinfort solte auffgebauet werden / denn Underfassen bey Verlust ihrer Haab und Güter / den Frembden Außländischen aber bey Verlust Schiffs und Güter so ihnen selbst zugehöreten / wie auch alles des Eichen Zimmers / welches sie bey sich hetten ümb mit zuführen / und so der Undersaßen Orlogs Schiffe einiges Frembdes Schiff so dawieder thäte / erhaschen und bekommen würden / alsdenn solte der halbe Theil von allem dem so verbrochen / desselben Orlogs-Schiffs-Redern folgen und zugelegt werden. Und damit alle Dinge desto richtiger zugehen können / mit dem Eichen Zimmer / welches die Undersaßen ihnen selbst in Norwegen anerhandelten und zu E. Majest. eignen Landen außschifften. So hätte E. Majest. gnädigst befohlen / daß ein ieglicher solcher Schiffer und Kauffmann dem Lehnsmann

oder

oder Bürgermeister und Rath desselbigen Orts da er geladen und die Last eingenommen gnughaffte Caution stellen solte/ daß er mit demselben Eichen-Zimmer so er an sich erhandelt an frembde Oerter außer E. Maj. Reichen und Landen nicht lauffen/ wie auch daß er einen richtigen Beweiß und Certificantz von den Orten und Städten/ da er solch Zimmer hingeführet und gelöset/ wiederumb mit sich zu rücke bringen solte/ bey Verlust Schiffes und Gutes/ so viel er daran hätte/ und der Straffe eines E. Maj. Mandats übertretens.

Zu solcher Schiffe trafique und nehrung bessern Vorsatz/ hat E. Königl. M. ümb dieselbige Zeit den 28. Martij mit dero Königlichen Patent und offenen Brieffe lassen verbieten/ unterschiedliche Last für frembde und andere Schiffe und dagegen dieselbige Defensions Schiffe mit unterschiedlichen andern Privilegien und andern Begnädigungen versehen. Nemblich daß keine Sparre über 12. Palm/ wie auch kein Balcke über 16 Ellen/ deßgleichen keine masten Büchen/ Esthen/ Linden aus dem Reiche solte mögen ausgeführet werden mit frembden Schiffe/ sondern daß solche Last alleine mit der Unterthanen eignen Orlogs-Schiffen solten hinaus geführet werden/ und zwar dasselbige/ so iemand dawieder handelt/ bey Confiscation Schiffes und Gutes zu E. Maj. und der Cronen oder auch den halben Theil zu der Untersassen Orlogs Schiffen ausriedern/ so nemlich dieselbige jemand auff solcher verbotenen Ausschiffung könten betreffen.

Hierbey befindet sich/ daß die Untersaßen zu solches Werckes geschwindern unñ bessern Fortsatz unterthänigst ümb weitere Freyheiten unñ Privilegien haben angehalten. Worauff E. Königl. Maj. vorbemelten Defension Schiffen und deren Ausriederen nachfolgende Privilegia gnädigst bewilliget/ und mit dero offenen Brieffe sub dato Friederichsburg den 22. Decembris Anno 1630. stabiliret und befestiget haben/ nemlich: Vors erste/ das von aller Zimmerlast welche von vorbemelten Schiffen ausgeführet würde/ allein gegeben werden solten ½ der halbe/ darauff gelegten Zollen/ gleicher massen von allen fetten Wahren/ welche von vorgemelten Schiffen ausgeführet werden solten ½ Part des sonst darauff gelegten Zollens

Darnach von allen Weinen/ welche solche Schiffe von Hispanien und Franckreich/ wie auch von allen Lacken/ so die aus Engelland herführeten/ solten sie nur ½ Part des sonst gewöhnlichen Zollens geben/ so ferne auch einiger Einwohner in Norwegen befunden würde/ der frembder Leute Geldt zu frembden Kauff gebrauchte solcher massen/ daß er solche Wahren für frembde Geldt kauffte/ welche doch frembden selber zugehörten/ und auff derselben Gewinst/ Verlust und Ewentheur verkaufft würden/ so solten solche Wahren und Geld verfallen seyn/ der halbe Theil zu E. Königl. Maj. und die andere Helffte zu desselben Schiffs-Riederen welche darauff würden sprechen.

Deßgleichen soll auch nicht zugelassen seyn/ daß die Frembden/ welche in den Landhafften ihre Handthierung treiben/ etwas anders möchten einführen/ als allein Gereht Geld und ihre Last damit an sich zuerhandeln/ ausgenommen/ Korn/ Mehl/ Maltz/ Saltz/ Hopffen/ Speck/ Grütz und Brodt.

Und vors letzte/ daß E. M. solche Schiffe Jährlichen mit dero eigenen Seepassen wolten versehen/ als darin E. M. vorbemelter Ursachen und Zulage des Zollens halber mercklich participirte. Gegen welche vorbemelte gnädigst gegebene Freyheitẽ und Privilegien aber nicht mündere Schiffe zu vorbemelten Brauch solten gebauet

 werden

werden als zu 120 Lasten/ welche auch stracks und ohne einigen Verzug solten auff die Füsse gebracht werden.

So hat E. Königl. Maj. Anno 1640 den 1. Januar: durch ihre Königl. Missive data Hadersleben Haus den vorigen Stadthalter Herr Christopher Urne samt allen Lehnsmännern in Norwegen zugeschrieben/ daß sie solten ein gut Auffsehen habẽ/ ob auch vorbesagte Defension Schiffe so vollkömlich als sich gebührte unterhalten würden so auch/ daß sie dẽ Unterjassẽ wes Standes die auch wärẽ/ ernstlich vorhaltẽ solten/ daß sie vorbeschriebene verheissene Anzahl Defension Schiffe gnughafftig solten unterhalten und in Bereitschafft haben/ und da es vielleicht seyn möchte/ daß vorbenante Schiffe nicht so vollkömlich durch einen oder andern Zufall unterhalten würden/ auff solchen Fall/ wolte E. M. an andern Orten/ da es am füglichsten geschehen könte/ tüchtige Orlogs-Schiffe frachten/ und dieselbe zu deß Landes Defension in Bereitschafft halten/ dagegen wolte E. Maj. ihnen die zuvor mitgetheilte Privilegia gnädigst unterhalten/ auch da sie mehr Privilegia begehrten/ solten sie auch damit so weit müglich/ versehen werden/ und damit E. Königl. Maj. könte wissen was sie sich diß Fals versehen/ so hat E. Maj. allen Lehensmännern allhie im Reiche gnädigst befohlen/ sich förderlichst zu erklären und in die Cantzeley einzuschicken/ wie manche solche Schiffe von ihren Lehnen könten ausgeriedet werden.

Was Erklärung hierauff gefallen/ und aus einen und andern Lehn in die Cantzeley niedergesandt sey/ mit was E. Königl. Maj. darnach weiter darauff befohlen und bewilliget haben/ davon befindet sich allhie kein Nachricht/ sondern will in der Cantzeley nachgesuchet seyn/ ob etwas zur Nachricht kan gefunden werden/ allein findet sich E. Maj. gnädigste Misſive datiret Aggershuß den 8 Julii. Anno 1641. worin E. Königl. Maj. Bürgermeistern und Rath in Tonsberg zulassen/ daß sie mit ihren Defension Schiffen alleine ausführen mögen/ deßgleichen Zimmerlaut derselben Missiven weiteren Einhalt.

Aber was solche Privilegien und eingeführte Umbständigkeiten zu solcher Defension Schiffen Erbau und Unterhaltung effectuiret haben/ und wie darüber gehalten worden/ dessen hat man in jüngster Fehde allzu viel Exempel gehabt/ welche ich unterthänigst in dem Eingang dieser meiner unterthänigen Erklärung und relation gebührlich zu erinnern nicht habe können oder sollen vorbey gehen/ worüber E. K. M. stracks darnach als jüngste Fehde begünte den 17. Januar. Anno 1644. aus Ottensen mir gnädigst haben zugeschrieben/ daß ich allen denselben allhie im Reiche/ welche verpflichtet wären zu deß Reiches und ihres Vaterlandes Defension Schiffe zu halten/ anmelden solte/ daß sie solche Schiffe mit Munition uñ victualien auff etlicher Monat Zeit möchten ausrüsten/ des Reichs Feinden zum Abbruch/ mit fernerer Zusage/ daß alle dasselbe/ so sie solcher massen mehr thun oder anwenden würden/ als dazu sie ihrer Pflicht anhielte/ daß sie dafür vom Reiche wenn es wiederümb in Friede und Ruhe kommen würde/ sollen bezahlet werden: Worauff ich denn allen und jeden welche Defension Schiffe ausgelobet hatten/ oder auch zu wegen bringen kunten/ mit Erinnerung ihrer Pflicht und Zusage guter Bezahlung/ wie auch/ daß ich ihnen zu mehren und bessern Privilegien zu seiner Zeit verhelffen und befördern wolte/ E. Königl. Maj. wegen habe zugeschrieben und befohlen/ daß sie ungesäumet und ohne Mangel bey Verlust aller ihrer Wohlfahrt dieselbe ihre Schiffe von dero Zeit verlauffenen ersten Januarij. Innerhalb sechs Monat Zeit wohl versehen und wie sichs gebühret equipiret fertig halten sollen/ worauff zwar etliche wenig Privat-Persohnen aus vorberührten Städten doch fast keine ohne Euer Majestät zuthun und Hülffe dazu auch wie offt und ernstlich auch darumb geschrieben/ dennoch gar langsam fürkommen/ wie denn solches Euer Majestät bey dero persönlichen Anwesenheit allhie selber besser erfahren und deßwegen mir auffs neue aus Fleckeroe den 3 Junij weiter zugeschrieben und befohlen haben: Demnach E.

Maj.

Maj. hätten vernommen und erfahren die grosse Versäumnung und Nachlässigkeit so von etlichen in Ausriedung der Defension-Schiffe gebrauchet würden/ da sie doch ihnen dagegen verwilligte grosse Privilegien so lange Zeit dafür genossen hätten / und wie etliche zu solchem Wercke unvermögen wären/ daß demnach ich alle dieselbe Schiffe so allhie im Reiche bequem befunden würden/ ümb Stücke zu führen/ auffbieten lassen/ solte umb daß sie sich mit dem aller förderlichsten wohl montiret zu der Flotte verfügen solten/ und da etliche mit Entschuldigung/ Muthwilligkeit oder anderer massen würden verzügerlich seyn/ daß ich alsdenn solte verordnen lassen/ was die Rieder für solche ihre Siegel und Gerähtschafft welche sie für Gottes Wetter und Wind ebentheuren müssen/ Jährlich oder Monatlich solte zur Fracht haben/ und zwar solches nach solcher Gelegenheit/ wie sie auff andere Reysen in mitler Zeit ungefehr verdienen könten/ und daß ich mich nachgehendes befleissigen solte/ ümb andere und Sufficiente Leute dazu zu verordnen / welche dieselbigen so lange man ihr zu deß Reiches Diensten bedürffig seyn würde/ führen und ausrieden möchten/ und daß ich darümb mit demselben solte capituliren auff solche Weiße und Maße wie die Reichsräthe in Dennemarck mit einem Theil nordischen Schiffen geschlossen und capituliret hätten/ nemlich:

Daß ihre Kön. Maj. solte stehen für risigo der Schiffe Stücken und Munition solcher massen/ daß so ein Schiff bey wehrenden seinen Diensten könte genommen / in Grund geschossen / verdorben oder verbrandt oder auch desselben Stücke springen oder beschädiget werden möchten/ E. Königl. Maj. alsdenn so bald man wiederümb zum Frieden gelangen würde/ gnädigst bezahlen solten/ was gedachte Schiffe Stück und Munition würden taxiret werden. 1.

Daß auch/ wenn Gott Frieden wiederümb verlehnete / darümb/ daß sie für Gottes Wetter die Schiffe mit Siegel und Gerethschafft ebentheuret / auch derselbe in Wesen und Macht erhalten/ ihnen dafür Monatlich eine gewisse Summa solte gegeben werden. 2.

Waß Munition sie auch gebrauchen würden/ solte ihnen nach richtiger Rechnung erleget und gut gethan werden. 3.

Belangend deß Volcks Unterhaltung/ solten auch einer jeden Person Monatlich gegeben werden 4 Reichsth. Dagegen aber solten sie ihnen selber verschaffen/ Licht/ Küchen-Geräthe und was ihnen sonsten auff dem Schiff von nöthen/ und daneben in solcher Summen quittiren, was victualien aus Königl. Maj. Proviant-Hauße ihnen gelieffert würde. 4.

Deßgleichen war ihne auch verwilliget/ daß bey jedes Volcks Abdanckung den Officirern und Schiffs-Volck ihre monatliche Besoldung solte bezahlet werden nach richtiger Rulle/ welches wiederum in der Abrechnung solte quittiret werden. 5.

Noch hat E. Königl. Maj/ über diß mir gnädigst zugeschrieben und befohlen/ Datum Christianse den 3. Junij Anno 1644. auff solche Weise. Demnach E. Königl. Maj. wäre vorgebracht/ welcher massen zu Roterdam und andern Orten solten Orlogs-Schiffe mit 30. und 40. Stücken zubekommen seyn / mit welchen die Riedere E. Königl. Maj. zu dienen begehrten/ und daß ein Theil derselben wolten die Bürgerschafft allhie im Lande nehmen/ wenn sie nur E. Königl. Maj. gnädigsten Paß und Bestallung darauff erlangen könten / daß demnach E. Königl. Maj. mir befohlen haben wolte/ und mit denselben auff solche Manier wie in Engelland gebräuchlich/ deß Fals zu accordiren. Nemlich: Daß so jemand wolte dienen mit Orlogs-Schiffen/ Stücken und Munition, daß dem oder denselbigen auff all sein eigen Bekostung und ebentheur jedes Monat auff jeden Mann 5 oder 5½ ℔ Sterling solten gegeben werden/ drey Mann auff jedes Stück über 4. ℔. gerechnet auff den Fall nicht geringer mit ihnen könte geschlossen werden.

Vorbemelter E. Königl. Maj. gnädigster Wille und ernster Befehl aus Fleckeroe/ wie obgemelt/ ist allen und ieden allhie im Reiche/ so entweder Defension Schiffe zu halten ausgelobet/ oder aber so einige Mittel hätten/ einige Defension-Schiffe zu wege zubringen außführlich verständiget uñ beweglich zugeschrieben worden/ darauff aber doch wegen etlicher Rieder Unvermögenheit/ und einiger anderer Ursache halber/ welche hernach specificiret werden/ zu gnughafften Defension nichts fruchtbarlichers hat erfolgen können/ weiter/ als des Reichs Admirals und meine mit dem Riedern des Fals gehaltene Abrechnung ausweiset/ also daß man deßwegen verursachet worden/ nach vorbeschriebener E. Königl. Maj. andern gnädigsten Ordre gleichfals datiret Fleckeroe den 3. Junij mit Frembden zuhandeln/ wie denn auch mit Selio Marsilio den 8. Julii Anno 1644. und den 4. Febr. Anno 1645. geschehen/ und nachgehends von E. Königl. Maj. den 7. Maij Anno 1645. gnädigst ratificiret ist/ mit weiterer gnädigsten Commission an mich/ daß/ so einige Verhinderung in Selij Marsilij Werbung die verheissene Flotte betreffent durch der Herrn Staten Verbot geschehen möchte/ daß ich alsden unterthänigst bedacht seyn solte/ um andere und nehere Mittel an die Handt zunehmen/ dadurch etliche Defension-Schiffe ausgeriedet und unterhalten werden möchten/ was Manier das best geschehen könte: Wornach auch mit vorbeschriebenen Selio Marsilio folgendes weiter und auffs neue ist capituliret worden/ wie den auch folgendes darauff durch den Reichs Admiral und mich nun stracks nach dem Herrentage allhie im Reiche auff E. Königl. Maj. in gnädigste Commission datiret Coppenhagen den 4. Aprilis Anno 1646. mit ihm Marsilio und allen andern Riedern allhier im Reiche Frembden uñ Einländischen Abrechnung ist gemacht word̃/ nachdem ein jeder mit seinem Schiffe Dienste gethan/ und als ihm nach seinem Diensten und Capitulation dafür billich könte gebühren/ mit ferherer Anordnung auff was Weise sie dafür solten bezahlet werden/ laut dieser Abrechnung Exemplar so in E. Königl. Maj. Cantzeley unter unsern Handen und Siegeln eingegeben ist/ ausgenommen/ was Schiffer Johann von Bergen noch kan zukommen/ wenn seine Principalen mit richtiger Rechenschafft und Beweiß Anforderung thun werden/ da sie gleich andern nordischen Ausriedern nach ihrer Capitulation und Diensten/ auch solten Contentiret werden.

Wann dann nun E. K. Maj. gnädigst zuwissen begehren/ die rechten Häupturſachen/ warümb solches wohlgemeintes und hochnothwendiges Defension-Werck allhie im Reiche keinen Fortgang gewonnen/ so ist dieses kürtzlich und unterthänigst zu gnädigsten bedencken und Resolution davon vornemlich zu erinnern.

1. Daß gantz wenig allhie im Reich verhanden seyn/ so solche Mittel und Capital haben/ für erst Schiff uffzubauen/ und darnach mit Volck/ Victualien und gerechtschafft wie sich gebührt auszurieden und zu unterhalten/ viel weniger in Fehde Zeit/ da ihrer das Reich nöthig hat/ sufficiente Dienste damit zu thun/ zu Montiren und zu eventiren.

2. Daß auch unter denn Einwohnern selber/ so auff solcher Defension-Schiffe Ausriedung und Unterhaltung gnädigst privilegiret seyn/ gar wenig befunden werden/ so sich auff Handlung zwischen diesen und andern Reichen zutreiben und anzurichten verstehen/ denn es ist weder Wissenschafft oder Correspondentz oder Credit ohne nur bey gar wenigen also/ daß paupertas & ignorantia erstlich/ zwo grosse und Häupturſachen seyn/ welche da verhinderen/ beides Schiffe und Traficquen und also diß Defension-Werck allhie im Reiche.

3. Daß die privilegia so bißher vorbemelter Orlogs-Schiffe ausriederen zu dero erbau und Unterhaltung gnädigst vergönnet gewesen/ all zu schlecht und gering gewesen seyn/ all dieweil ein Orlog-Schiff zu bauen/ Montiren und/ wie sichs gebühret/ zu unterhalten/ beides mehr Capital und Eventyr erfodert/ als

als 4. Cofardie-Schiffe von gleicher Größe und Trächtigkeit / als welche man mit geringen Capital/jedoch zu ungleich bessern Marckt und Profit auch geringerm Ebenteyr und Schaden so es verunglücket/ kan abladen und unterhalten.

Daß ümb solcher Privilegien Verbesserung zum öfftern zwar angehalten/und auch gnädigste promiss gethan/aber doch nicht ins Werck gestellet worden/ sondern es seynd dieselbe privilegia vielmehr ein Jahr nach dē andern je mehr uñ mehr gekräncket uñ annulliret,nicht allein durch tägliche neue Licenten und Loßgebungen der Lasten uñ Wahren/welche zuvor verboten waren/mit fremden und andern gemeinen Schiffen außzuführen/sondern auch in deme man unterschiedlichen andern gemeinen Schiffen dergleichē viele grosse Zoll-Freyheiten gegeben und zugelassen/ als bemelter Defension Schiffen einiger Zeit nicht bewilliget worden: Also und der Gestalt/daß wenn der Defension-Schiffe Ausriedere vermeinetẽ grossen Vortheil zu thun mit denen ihnen allein erlaubten und sonst verbotenen Lasten / darauff sie so viel Geld angewendet / so ist offtmals einer und ander mit Königl. Brieffen und Messiven ankommen/darin ihm solche verbotene Last mit schlechten Schiffen und dazu noch ohne Zoll außzuführen zugelassen und vergönnet werden/wo durch dann geschehen/daß auch der oder dieselbe solche ihrer Last viel leichter wiederümb verkauffen/und damit bessern Marck thun können/ den Defension-Schiffen zum grössesten Schaden und Verlust / dadurch denn die Außriedere/welche wohl etwas vermuth/endlich dermassen überdrüssig gemacht/daß sie solche Defension-Schiffe ferner im Wesen und Macht zu halten/ zuletzt sich gäntzlich entschlagen/und das Werck wiederümb zergehen lassen. 4.

Daß auch solche den Defension-Schiffen vergönnete privilegia stracks im Anfang nicht recht Consideriret/und nach dieses Reichs weitläufftigen und mannigfaltigen Hafen und Beschaffenheiten unter die Riedere nicht recht ausgetheilet worden/ nachdeme nemlich diese und jene Wahren von ieglicher Stett und Ort bequemlich ein und außgeführet und verhandelt werden können / sondern es ist alles gar unordentlich gemacht und gebraucht worden / also / daß damit und dabey nichts hat können verdienet werden. Denn so etwa gehöret wurde / daß an diesen oder jenen Orte etwas könte verdinet werden / schlug iederman alles dahin / ihnen selbst zum allergrössesten Schaden/in dem sie solche Menge eines schlages Last und Wahren dahin zusammen geführet/daß es das Land nicht hat können trecken / und hat also der eine gekladdet über den andern/und dadurch einander zu geringen Marckt verdorben. 5.

Daß auch diß Defension-Werck im Anfang übel ist angegeben und sollicitiret worden / in dem alle Stände darin solten participiren / also daß beyde Adel und Unadel/Geistlich und Weltlich/ Bauer und Bürger / Armen und Reiche / Erfahrne und Unerfahrne/ Willige und Unwillige gleichsam seyn gezwungen worden zu solcher Schiffe Erbau/Außried und Unterhaltung zu contribuiren,und ihre Mittel zusam̃en zuschiessen/woraus denn leichtlich zu gedencken / wäre auch wohl werth nachzuforschen/ wie es an manchem Ort allhier im Reiche/ damit wohl zugegangen/und mit was Diß-Order und böser Direction sothane Schiffe gefahren und traficquiret haben. Item wie gering und ungewisse Capital formiret gewesen sey / die Schiffe zu unterhalten/ und die Lasten einzukauffen. Item / was grosse Unrichtigkeit unter so mancher Art ungleichen Riedern / welche auff dem Lande und in den Städten so weit von einander verstreuet gewesen / wohl müsse untergelauffen seyn / und auch endlich wie geringe und auch gar keine Dienste E. Königl. Majest. und die Cron von solchen Schiffen und deren Riederen habe zu erwarten gehabt/wann etwa eine Noth eingefallen wäre. 6.

Daß der meiste Theil von solchen Schiffen alsbald darnach / nach dem sie gebauet und angefangen zu siegeln auff Hispanien/Franckreich/Engelland/Holland und Dünkercken/hie und da übel seynd tractiret und in Arrest genom̃en worden/theils wegen 7.

partheyischer und unfreyer Rieder/ theils wegen unfreyer Oerter/ theils wegen unfreyer Güter und Contrabando, und theils wegen Herren-Dienste / dazu ihrer die Obrigkeit des Orts bedarffte. Worüber sie nach der Zeit gerathen seyn in grossen Processen/ an solchen Orten/ da niemand ihrenthalben die Sache agiren können / sondern sie aus Desperation von wegen grosser Unkosten auffhalten / der Sachen und andern Unrechts die Schiffe verlassen müssen/ verhoffende durch promotorialien ohne solche grosse Mühe und Kosten wiederümb zur restitution zugelangen/ welches aber auch gefehlet.

8. So hat auch diß einen grossen Abscheu und Verhinderung den Unterthanen / welche sothanes Defension-Werck solten/ könten/ oder wolten auff sich nehmen verursachet / daß dieselbe Conditionen und Willkühren so ihnen gegen Außriedung und Abzahlung ihrer Schiffe in Feyde Zeit angeboten und vorgeschlagen / so mangelhafft und ungewiß gewesen seyn / beydes für die Crone und für die Riedere / daß es zu keinen Dienste oder Nutze/ sondern nur zu grosser Bekostung/ Gefahr und hazart hat können gereichen.

Diese seynd die vornehmsten Ursachen und Verhinderungen / warümb die Defension-Schiffe allhie im Reiche weder in der Menge oder zu dem Ende seyn angerichtet oder unterhalten worden/ wie es im Anfang von E. Königl. Majest. zu beyder Reiche Diensten / und der Unterthanen Wohlfarth wohlgemeinet gewesen: Welches zu remediren und zuverbessern/ also daß solches Defension-Werck vermittelst GOttes Hülffe in etlicher weniger Jahren Zeit zu einen gewissen Schick und Stande kommen möge/ und nachgehends von Jahren zu Jahren zu des Reichs Diensten gebührlich unterhalten würde/ halte ich dafür/ daß nöthig sey in Unterthänigkeit zuerinnern was hernach folget:

I.

Demnach gewiß und iedermänniglich inner und ausserhalb Reiches/ so die Welt und deren Lauff kennet gnugsam und sehr wohlbekandt ist / daß beyde Reiche Dennemarck und Norwegen liegen wie wüste Plätze/ zu rechnen gegen den grossen Nutzen und Handlung/ so darin könte angerichtet/ fortgesetzet und unterhalten werden/ und zwar solches alleine aus dieser Ursache/ daß wir leider fast keinen einigen Kauffmann von unser eigen Nation haben / welcher Handel und Wandel in der Welt selber recht verstehet/ und dieweil Kauffmanschafft und traficque eben dasselbe seynd/ welches einem Reiche Reichthum bringet/ und über alle Kauffmanschafft bestehet in einen Capital Wissenschafft und Abtreck / wofern nemlich etwas sonderliches solle ausgerichtet und prosperiret werden. Diese requisita aber alle in beyden Reichen gar mangelhafft seyn/ iedoch in diesen mehr als in jenen: So ist es auch ein unmüglich Ding/ daß die Reiche recht in Flor kommen/ oder einige rechte trafique darin gestifftet und zu rechter Beständigkeit ins Werck gestellet werden könne / viel weniger daß man/ wie sonst wohl geschehen kan/ einige Mittel suchen und sich resolviren wolle / alle vorberichte Mängel mit Fleiß und ohne Affection zu einer Nation mehr als zu der andern gründlich zu heben und zu remediren / es sey denn/ daß man den Frembden ümb allhier im Reiche sich nieder zulassen/ gewisse libertät vergönne/ als wie darinn mich düncket/ daßselbige einig und allein bestehet / wie ich denn solches zu anderer Zeit und Ort all schon remonstriret und gemeldet habe/ und allhie nun allzuweitläufftig fallen würde / zu recapituliren. Sondern es ist nur desfals für dißmahl mein Rath und Bedencken/ daß E. Königl. Majest. solche privilegia so da billich können erachtet werden / und einen und anderen Stande (iedoch bonum publicum vor allen betrachtet) unpræjudicirlich seyn/ verkündigen und publiciren/ und die Oerter und Städte specificiren lassen wolte / da sich Frembde setzen mögen / wie denn auch wie lange dieselbe ihre privilegia ihnen und ihren Erben ungedisputiret und ungevioliret sollen gehalten werden.

II.

Daß wenn einiger Frembder oder Ausländischer an einen gewissen Ort und mit gewissen Privilegien zu handeln sich niedergesetzt hat / und sich erbeut etwas zu præstiren und ins Werck zusetzen / zu des Reiches Besten und Nutzen / dazu andere nicht sufficient seyn / und zu præstiren nicht vermögen / wodurch denn gleich der profit in die Länge allein an denselben Frembden möchte gezogen werden / und denn darüber andere Einheimische / welche doch selbst nichts vermögen / ungedultig uñ mißgünstig werden möchten / und darnach trachten / wie sie gegen solche des Frembde negotia neue Privilegien erwerben / und ihm dieselbe dadurch verderben und vernichten möchten / daß alsdenn dabey beydes an Ein- uñ Außländischen wohl beobachtet und observiret werde / auff was Weise ein ieder seine Handlung treibe / und was zu den Commercien auffnahm und Fortsatz in beyden Reichen und dero unterliegenden Insulen und Provincien einmahl mit gewissen Privilegien zugesaget und verheissen / daß solches bey Macht gelassen / und unterm prætent eines monopolii nicht so leicht verändert oder nachgehends allzuviel limitiret werde. Denn wenn solche und andere mehr Freyheiten / so ich ietzo allhie nicht melden will / iederman mögen zugelassen und gehalten werden / so ist kein Zweiffel / man werde auch bald Capital Wissenschafft und Abtrag finden / denn dadurch würde das Volck zu gewissem weltlichen Brauch und Correspondentz mit andern Landen angetrieben / solten auch alsbald zunehmen an Wechseln / Banco Compagnien, retour und dergleichen / darin eines Reiches Mittel und Wohlstand guten theils bestehen / alldieweil solches vielen Nahrung und profit bringen wird / welche sonsten in Armuth und Verdrieß lebeten.

III.

Solcher massen ist auch zu Anrichtung und Unterhaltung der Orlogs-Schiffe allhie im Reiche endlich von nöthen / daß demnach E. Königl. Majest. gnädigste Missive datiret Hadersleben Hauß den 1. Jan. 1640. Meldung thut von etlichen neuen Privilegien / welche den Defension-Schiffen so weit müglich vergönnet werden solten / wenn nur darümb unterthänigst suppliciret / und solche privilegia specificiret würden / daß E. Königl. Majest. an statt des halben Zolles von aller Holtz-Last / so diese Defension-Schiffe ausführen / den gnädigen Abschlag mache / daß sie hinfort nur von ihnen heben lassen ein Drittheil / und von aller fetten Wahre so diese Schiffe ausführen / und allen andern Wahren so sie einführen / an statt den ⅔. Theil / wozu es ihnen zuvor gelassen worden ist / hinfort nur gehoben werde / der halbe Zoll / denn biß scheinet zwar wohl / als solte E. Königl. Majest. an dero gewöhnlichen Zoll hiedurch etwas abgehen nach dem Zoll-Rullen / wegen der Freyheit auff der Holtzlast und auff fetten Wahren / welche ausgehen / und allen Wahren welche eingehen. So soll sich aber doch befinden / daß die Rechenschafft die Rullen soll übertreffen / wenn alle Ding nur recht werde beobachtet / uñ gute Auffsicht geschicht / wegen des grossen Unterschleiffs / so nun an den eingehenden Wahren gebrauchet wird / worüber E. Königl. Majest. kleinen oder keinen Zoll bekommen / sonderlich von Frembden / welches ich allhie billich erinnern sollen / wie auch wegen des / daß die Menge an Schiffen hiedurch mächtig soll zunehmen / und die Last in Preiß kommen / wenn die Einwohner ihre Wahren uñ die meiste und gröste Last mit ihren eignen Schiffen ausführen / oder aber dieselben in Compagnien aufflegen / also daß dieselbe / wie nun geschicht / an Frembde nicht ümbsonst weggegeben / oder auch für etliche geringe verdorbene und unnöthige Wahren / mit den gemeinen Mann auff dem Lande übel vertauschet worden / worüber ich mich denn außführlich und unterthänigst unter etlichen meiner Schrifft vor diesen schon erkläret habe. Belangende den Zoll im Reiche / und dessen bessere reduction und Erhöhung des Preyses der Lasten durch die Compagnien mit mehr dergleichen Materie welches schon längst für dem Kriege in die Cantzeley eingeschicket / und nun in der Feyde wiederumb erinnert worden / und nun wol nöthig wäre / daß es hiebey wiederumb möchte nach-

gesehen werden / denn wo ein Civiler Zoll ist / da nehmen die traficquen zu/und die Menge ersetzet den Abschlag / wo die traficquen zunehmen / da prosperiren die Untersassen. Wo die Untersassen prosperiren, da hat der Herr Affection. Wo aber also Affection und Mittel bey dem Untersassen zugleich seynd/ da kan einen guten Herren nichs mangeln / sondern es wird derselbe beydes inner und ausserhalb Reichs bey Freunden und Feinden dadurch Considerabel.

IV.

WEnn nun die privilegia solcher massen gnädigst verbessert würden / welches doch ein geringer Abschlag ist gegen den Dienst und Profit, so beydes das Reich und die sämtliche Untersassen davon zuerwarten haben / wenn der Handel zunimt/die Wahren in Preiß kom̃en/ die Unterthanen zu Reichthum gelangen/das Reich mit Orlogs-Schiffen versehen/und die Frembde an Statt ein un̄ anderer Insolentien dermaleins zu respect und Discretion gegen den Herren gebracht würden/so ist es doch damit noch nicht gethan oder dahin bracht/ daß man sich könne versichern / daß solches Werck/wenn es etwan die Noth erfordern mögte/zur gnughafften Defension solle Bestandt haben/es sey dann/daß man zuvor Considerirte und erwege des gantzen Reichs Beschaffenheit und Willkühr so viel die Handlung angehet mit aller ein und außgehenden Wahren Theilung und Verwechslung inn/und ausserhalb Reiches/welches das erste und fürnembste ist/ welches muß betrachtet werden / und diß Werck recht anzustellen/ uud bey seinen Gewissen Schick und Wesen Jahr auß Jahr ein beständig zuerhalten. Darnach daß die Lehne und insonderheit/die Städte/welche an die Seekante ligen/ mögen considerirt werden / nach dem Hafen wegen der navigation und nach der Beschaffenheit welche gefunden wird in ieglichen Lehn und Stadt an Kauffleuten Wahren und Commoditäten zu handeln und traficquiren unter den Edelleuten/Bürger und Bauren wegen der negotiation, item daß man verzolle und visitire nicht allein in den Hafen / wenn die Güter außgehen oder einkommen/sondern fürnemlich innwendig im Lande an demselben Orten/von welchen die Wahren erstlich von den Untersassen zu dem Hafen nieder und folgendes von den Kauffleuten ausgeführet werden/darnach zu dem Hafen ein und wiederumb von den Hafen ins Landt: Folgends daß man die Lehne und Hafen theile unter gewisse Kauffleute und Compagnien ümb daß dieselbe alleine und niemandt anders mit gewissen Schiffen und Wahren auff gewisse Oerter und Länder mit gewissen privilegien handlen und traficquiren müssen beyde mit derselben Wahren außführung so alda herümb in Lehne fallen/und ander Wahren einführung so daselbst wiederümb von nöthen seyn. Denn auff solche und keine andere Manier können die Wahren in Preiß gebracht / und das Werck in einer festen und beständigen Compagnie unterhalten werden/den Untersassen wie zuvor berühret zu profit und Vortheil in dero Nahrung und Gewerbe (wenn sie nemlich selber die Menge am Schiffe haben / damit sie die Landes Wahren aus und andere wieder einführen können) und E. Königl. Majest. und der Crohnen zu ungleich mehrer Einkunfft bey solchen Abschlag im Zollen/wie auch besseren Diensten in Feyde Zeiten. Auff solche Weise haben die Holländer/und alle andere Nationen die Handlungen unter die Untersassen in gewisse Compagnien getheilet / daß ein ieder weiß welches Reichs und Lande, und welchen Ort und Hafen in bemeltem Reiche er besiegeln/und darin handthieren solle/worüber dieselbe seyt der Zeit solche Vertheilung bey ihnen im Brauche gewesen nun alle Dinge mit Wahren moderiren, in deme sie auff diese Weise ein und ausführen/ nach dem es von nöthen wenig oder viel von einen und andern Schlag ümb dieselbe in Preiß zubringen / und desto besser und gewisser Marckt zu thun / weil auch der eine dem andern keinen Vorfang thut / sondern was von einer iedwedern Compagnie solcher Weise inn/oder ausserhalb Landes negotiret wird/dabey wird alsbald ein solcher Handel wiederumb auff andere Oerter angestellet/un̄ geschicht also täglich eine Multiplicatio mercium, nummorum & teloniorum zwischen den Herren und Untersassen/

worüber

worüber ich mich auch für diesem gleichsfals schrifftlich erkläret und dasselbige in die Cantzeley niedergesandt habe.

V.

Und dieweil/ wie obgemeldet/ diese eine von den Vornehmsten Ursachen ist/ dadurch die Orlogs-Schiffe allhier im Reiche nicht zugenommen/ und auch die/ welche auff die privilegia allschon gebauet waren/ nach der Zeit wiederümb wegkommen seyn/ daß nemlich dieselbe allewege mit Confiscationen und arresten gar übel tractiret worden/ so wird ümb solchen Unheil hinführo vorzubauen von nöthen seyn/ daß man deshalben anordne und stabilire, gewisse alliancen zwischen diesen und allen anderen Reichē/ so demselben zum Commercio bequemlich belegen seyn/ so da auff gewisse Articuln und Conditionen fundiret und durch Residenten und Consulen gehandhabet und manuteniret werden müssen/ wornach sich beiderseits Unterfassen zu richten/ und einer gegen den andern zuverhalten/ und in allen Zufall nach laut der Articulen geschützet und vertheidiget werden können/ welches auch zwar bey jüngster Ambassade und negotiatie in Hispanien/ welche mir unwürdig gnädigst dero Zeit anbefohlen/ und anbetrauet worden/ etlicher massen angefangen/ und von beyden Seiten ratificiret ward/ so aber doch biß Dato für dem unterfassen um sich darnach zu richten/ noch nicht einmahl publiciret worden/ wie sich sonst wohl gebühret hätte/ und auch offt unterthänigst ist errinnert/ und wiederümb gnädigst versprochen worden/ daß es geschehen solte/ beides wegen des schrifftlichen Abschiedes/ so darüber in Hispanien genommen und nach der Zeit allhie in Consideration müs genommen werden/ und den auch wegen deß Reichs Nutz und der Unterfassen grössesten Vortheil uñ Wohlfahrt/ den hat man seyt der Zeit kein Exempel daß einige Insolentz durch unbillige Confiscationen und Arresten oder anders dergleichen wieder E. Königl. Maj. Unterfassen in Hispanien solte vorgenommen seyn/ sondern sie seynd vielmehr zu ihrer alten Forderung uñ restitution der abgenommenē Güter zu recht geholffen uñ befördert worden/ zugeschweigen was man ümb E. K. Maj. hochverursachte Indignation über ein und ander proceduren zu heben/ und abzuwenden præsentiret hat also/ daß alles was dero Zeit am Hofe daselbst verheissen/ biß hiezu wieder alles verhoffen auffrichtig gehalten worden/ also/ daß keine Molestie unter dem prætent unfreyer Schiffe Persohnen oder Güter/ wie auch keine unbilliche Dienste durch arrest uñ Auffhalt den Unterfassen unbillicher Weise köñen zugefügt werden/ so sie sich nur selber auffrichtig und mit Vorsichtigkeit richten wollen/ nach denen mit andern Staten und Republiquen auffgerichteten alliancen darinnen solche Casus und Handlungen dermassen wohl erkläret werden/ daß ein ieder gnugsam daraus ersehen und wissen kan/ wie er sich für Schaden hüten und nichts wieder auffgerichtete Pacta und der Obrigkeit Verbot thörlich tentiren und ebentheuern solte.

VI.

Will auch endlich in Acht genommen seyn/ daß gleich hochnöthig ist/ das iegliche Compagnia so starck und auff Mittel uñ Wissenschafft also fundiret sey/ daß dero Kauffmanschafft und Handel recht getrieben uñ gebührlich fortgesetzet werden könne/ daß also auch nicht minderer Nothwendigkeit sey/ daß wen die Bekostung an so vieler Schiffe Erbauung uñ Ausriedung als zu dem Handel/ welcher ihnen gnädigst vergönnet wird/ recht können von nöthen seyn/ nun erstlich geschehen ist/ daß den die Riedere auch flugs darnach ein Capital formiren auff ein jegliches Schiff/ womit dasselbe fahren/ profitiren und unterhalten werden solle/ es muß aber keine Compagnie geringster massen gezwungen seyn/ mit jemand anders zu participiren, als alleine mit denselbigen so sufficient gnug und bey Mitteln seyn und entweder selbst die trafiequen verstehen/ oder aber andere mit richtiger Verklärung auff jede Reiße was das Schiff prosperiret oder verlohren habe/ dafür sorgen lassen/ und zwar solches alles mit einen richtigen Buch und Kauffmans styl: ohne andern process uñ Gerichts-

Gang

Gang über dero Schiffparten und was davon dependiret, welches sonstē unmüglich nachbleiben kan/ wenn nach voriger Ordnung/ wie oben berichtet/ ohne Unterscheid jederman contribuiren soll zu participiren in sochen Schiffen und viel darunter/ weg der Verstand/ Mittel/ oder Willen haben/ solches der Gebühr nach/ fortzusetzen.

VII.

So ist auch von nöthen/ eine gewisse und ordentliche Capitulation, wornach ein jedes Orlog-Schiff welches sothane Dienste auff sich nimt/ in Fehde Zeit/ auff all sein Unkosten eventyr und risico soll bezahlet werden/ auff daß beide die Niedere feste gehen und auch die Crone gewiß seyn könne/ dero gebührlichen Diensten wenn es von nöthen/ ohne einige Exception allermassen/ denn wenn die vorigen Privilegien welche denn den vorigē Defension-Schiffen allhie im Reiche gnädigst seyn vergönt gewesen/ und dagegen ihre Pflicht recht betrachtet werden/ so seyn beyde die Cron und die Untersassen übel damit versehen/ und können weder die Dienste oder traficquen darnach gerichtet werden/ sondern es folget nur daraus Confusion in der Kauffmanschafft/ unterschleiff im Zollen/ Armuth und Gerichts-Gang im Lande Verachtung der Wahren und der frembden Profit/ den Unterthanen zum grossen Schaden und deß Herren Diensten und des Reiches Defension zu mächtiger Verhinderung/ an welches statt sich aber E. Königl. Maj. gewißlich versichern mag/ daß/ dafern diß Defension-Werck mit den Orlogs-Schiffen allhie im Reiche auff itztbesagte Manier ins Werck gestellet unñ gedirigiret werden wird/ mit gewissen gnughafften und erfahrnen Kauffleuten in gewissen Compagnien und an gewissen Oertern/ mit gewissen Privilegien auff jegliche Compagnia und Ort/ daß man alsdan nicht alleine allhie im Reiche innerhalb weniger Jahrs Zeit eine Menge an Orlogs-Schiffen haben/ sondern auch die traficquen dermassen zunehmen sollen/ daß die Wahren im Preiß kommen/ die Unterthanen reich werden und der geringe Abschlag im Zollen überflüssig werde erstattet werden/ so hat alsdenn beyde Herr und Knecht Profit und daß Reich stehet zugleich in besserer Defension.

Nach vorberührten Puncten umbständlicher Beschaffenheit und auff E. Königl. Majest. gnädigste Commission datiret Aggershuß den 17. Julii wie obgemeldet/ habe ich nun mit Jürgen Coldewey und dessen Consorten/ auff E. Königl. Majest. gnädigsten Consens und ratification nachfolgender massen capituliret.

Daß demnach er den 8. Julii Anno 1641. von E. Königl. Majest. solcher massen ist privilegiret worden/ auff eines sein eigen Orlog-Schiff/ welches er nun in jüngster Fehde ausgemontiret und unterhaltē hat/ biß ihm dasselbe in occasion vor dem Feinde weggenommen/ und er sich nun erboten/ daß er mit einigen gnughafften participanten gegen daß bevorstehende Vorjahr/ allhie ins Reich zwey gute düchtige Orlogs-Schiffe wiederum verschaffen will/ umb damit in Friedens Zeit die traficquen zuverbessern/ und in Fehde-Zeit das Reich beschützen und vertheidigen zuhelffen/ demselbigen und seinen Consorten nach E. Königl. Majest. gnädigsten Zusage/ daß die Privilegia sollen verbessert werden/ nachfolgende so weit verwilliget und verheissen worden/ daß sie sollen ratificiret werden.

In Friedens-Zeit/ so viel die Handlung und dero Privilegien betrifft.

I.

Von allerhand schlags Holtzlast/ welche mit bemelten beyden Schiffen aus dem Reiche geführet wird/ und nach vorigen gnädigsten Privilegien datiret Friedrichsburg den 22. Decembris Anno 1630. für dem halben Zoll verschonet waren: Item/ von allerhand schlages/ Fette Wahren/ welche ausgeführet werden/ und davon sie nach jetztberührtten Privilegien zuvor nur ⅔ Theil des auffgelegten Zollens geben müssen/ sollen diese Schiffe hernechst alleine geben von allerhand Holtzlast nur ein Drittheil Zoll und von allerhand Fette Wahren/ so ausgeführet werden/ wie auch von allerhand Wahren/ so eingeführet werden nur denn halben Zoll.

2. Daß

2. Daß bemelte zwey Orlogs-Schiffe alleine und keine andere sollen mögen ausführen/ Buchen Eschen und Bandtstocken Holtz/ so viel dessen fället im Tonsberger und Brunlager allein.

3. So soll auch verbott werden/ daß alle dasselbe Buchen-Holtz welches zu Kullen kan gebraucht werden/ wie sonst bißher geschehen/ nicht zu Brennholtz gehauet werde/ was aber zu sonst nichts anders denn zu Brennholtz dienen kan/ dasselbige soll für billige Bezahlung an ietztbemelter Schiffe Riedere auch allein verkaufft werden.

4. So sollen die Frembden/ welche in den Landthafen ihre Handthierung treiben/ umb ihre Last einzukauffen und an sich zu handeln/ nichts anders hereinführen/ als Gerecht und baar Geldt/ ausgenommen Korn/ Maltz/ Mehl/ Speck/ Grütz und Brod nach E. Königl. Maj. vorigen gnädigsten privilegien datiret, Friedrichsburg den 22. Decem. Anno 1630.

5. Daß auch kein ander Kauffman oder Schiff/ sie seynd ein oder ausländische hiernechst in Tonsberger Lehn und Stadt/ wie denn auch nicht in das Braunlager Lehn einführen solle einige Weine/ Brantewein/ Specereyen und Toback/ ohne allein diese Beyde.

6. Daß dieselbigen so nach rechtmäßiger publication uñ Verkündigung dieses Verbotes und privilegien sich verdriessen werden/ einiger massen dawieder zu handeln/ damit verbrochen haben solten/ alle solche ihre bey sich habend und mitführende Wahren denn halben Theil an E. Königl. Maj. und den andern halben Theil an dieser beyden Schiffs-Riedere nach Laut der Privilegien Inhalt datiret den 28. Martij Anno 1630.

7. Ist diesen beyden Schiffs-Riederen auch bewilliget/ daß sie halten mögen ihre vollmächtige Diener in beiden Lehnen/ so wohl in denn Fanthafen/ als in den Gehöltzen und Wäldern/ umb daß sie fleissige Acht und Einsehen haben können/ damit kein Unterschleiff geschehe/ es sey mit ein- oder aus-gehenden Wahren/ wie auch deß Holtzes verbotenen Verhauung.

II.

In der Feyde Zeit/ so viel der Schiffe Ausrüstung und Bezahlung samt deren Privilegien betrifft.

I.

DAß ihnen soll zugeleget/ gut gethan uñ bezahlet werden/ auff ihrer Schiffe volle Ausriedung und Ausmontierung mit Volck/ Stücken/ victualien und ammunition wie sichs gebühret/ gleich nach der Capitulation, welche mit Selio Marsilio auff gnädigste Ordre uud Ratification in jüngster Fehde uffgerichtet ist/ und nach desselben gehaltenen Abrechnung.

2. Daß stracks nachdem bemelte zwey Schiffe in Feyde Zeit in Dienst kommen/ gemonstert werden/ und unter Königl. Maj. Flaggen angenommen werden sollen.

3. Wenn solche Schiffe auff ihre eigene Bekostung und Ausriedung alles zutragende Eventyr in die 3. Monat gedienet haben/ als denn soll ihnen ihr Verdienter 3. Monat Soldt bezahlet werden/ und sollen sie also ferner continuirlich alle 3. Monat contentiret werden/ so lange die Feyde wäret/ sollen auch ein Monat Soldt zur Abdanckung haben.

4. Daferne es auch geschehe/ daß etwa diese Schiffe in Arrest genommen würden/ und nicht so bald in der Feyde und unter ihrer Maj. Flaggen gebrauchet und an der Nahrung und Reysen verhindert würden/ so sollen sie doch gnädigst bezahlet werden/ nach der Capitulation, so weit darauff lauffen kan/ nach deß Arrestes Versäumung und Bekostung/ und nachdem befunden wird/ daß sie montiret, victualiret und nach Innhalt der Capitulation zum Orlog ausgeriedet gewesen sind.

5. So mögen auch diese Schiffe in Friedens-Zeit/ so leicht oder schwere Rüstung führen/ als es den Riederen zu dero trafica uñ Reisen meist profitirlich bedünckt/ doch

doch also / daß sie innerhalb zweyen Monaten / nach dem ihnen angesagt zum vollkommenen Orlog fertig compariren an der Städte / so ihnen in oder ausserhalb Reiches bestimmt und dahin der Wind fügen will.

6. Die Priesen so in Feyde Zeiten von bemelten schweren Schiffen können erobert werden / davon soll der halbe Theil an Ihr Maj. und die Cron / der ander halbe Theil aber an die Niedere kommen.

7. Vorbemelter Schiffe ober und unter Officirer so auch die Zimmermänner un ander gemein Schiffs-Volck / so auff dieselbe zu Dienste angenommen werden / sollen so wohl die Feyde als Friedens-Zeit für ausschreiben und Botmans Schatz frey und verschonet seyn / so lange sie auff diesen Compagnie Schiffen seyn und gebraucht werden / nach vorigen gnädigsten Privilegien datiret Copenhagen den 27. Martii Anno 1630.

8. Zum Beschluß / da etwa von diesen Orlogs-Schiffen eines verunglückte un weg käme / da soll den Niederen frey stehen / ein anders / so gleich und gut tüchtig sey / auff eben diese Conditionen so lange zu frachten / biß sie selber wiederümb ein neues bauen oder kauffen können / und sollen sie zwar solches zu thun verpflichtet seyn / so bald immer müglich / damit sie ihre Dienste verrichten können / wenn ihnen wird angesaget.

Gegen diese gnädigste Privilegien sollen gedachte Niedere verpflichtet seyn / sich mit gnughaffter Caution auff dero Güter und Vermögen zu reversiren / daß sie auff ihre eigene Bekostung und Eventyr in dem bevorstehenden Verjahr verschaffen wollen / zwey recht vollkommene düchtige Orlogs-Schiffe / welche von E. Königl. Maj. hiezu verordneten Schiffs Comissarien allhie im Reiche ümb zusehen / ob sie auch zur Defension sufficienter sollen besichtiget und folgendes in Feyde Zeit stracks von den Niederen ausgeriedet / montiret und victualiret, auch mit Volck / Officirern und Munition versehen und unterhalten werden sollen / so lange die Feyde währet und sie in Diensten verbleiben / der Gestalt / daß sie in ihrer Königl. Maj. eigenen real Flotte da es von nöthen seyn würde / gebrauchet werden können.

Auff welchen vorbemelten Jurgen Koldeweiß und seiner Consorten revers so sie mir unter ihrer Hand und Siegel zugestellet / habe ich unterthänigst auff vorberührte E. Königl. Maj. gnädigste Commission zu weiterer gnädigsten ratification dieselbe obbeschriebene Privilegia ihnen betriffet / und begehre deßwegen nun unterthänigst / daß E. Königl. Maj. solche nun selber gnädigst confirmiren wollen / denn sich E. Königl. Maj. gewißlich dabey versichern mag / daß so bald die Untersassen mercken werden / daß dieses Werck auff solche Weise durch Compagnien und gewisse vertheilte Privilegia mag fortgesetzet und unterhalten werden / daß alsdenn innerhalb weniger Jahren Zeit diß Defension Werck zu solchem Stande soll gebracht werdē / daß in diesem Reich mehr den 30. Orlogs-Schiffe werden angerichtet werden / und soll doch keines dem andern einigen Vorfang in ihrer Handthierung und Nahrung thun / sondern es sollē beydes die Niedere insonderheit die Untersassen ins gemein mercklich dabey prosperiren, wie auch E. Königl. Maj. Zoll sammt andern Gerechtigkeiten dabey unvermercket zunehmen und vermehret werden / dem Reiche zu mercklicher assistentz und Defension, wenn etwa ein Krieg wiederümb solte einfallen / denn durch solche der Privilegien Vertheilung / welche vorlängst schon vergönnet gewesen sind / und nun hierin zu geringer Verbesserung und Linderung im Zollen specificiret werden können aus bergen Drunthemb und Stowanger gemachlich unterhalten werden 12. Orlogs Schiffe / so nemlich keine andere Schiffe bey Nordenfeldes / und auff die Nordländer Saltz einführen müssen / als alleine deroselben Oerter Defension Schiffe / dieweil sie doch ohne das auff Hispanien / wohin sie ihren meisten Handel treiben / montirte Schiffe brauchen müssen / welche denn gegen ein solches Privilegium, daß nemlich diese Schiffe alleine Saltz und andere gewisse Wahren einführen / und die fette Wahren ausführen mögen / gar leichtlich zu rechten Orlogs Schiffen können verbessert un

beko-

bekostet werden. Von Christian Sant und Schäen können unterhalten werden 4. Schiffe / wenn nun ihre Compagnie privilegiret wird / daß sie mit solchen ihren Defension-Schiffen von Augdesieden und Langensund grosse Balcken über 16. Ellen allein außführen/und dann auch nach Anleitung der Privilegien gewisse Wahren allein einführen mögen. Aus dem Tonsberger und Brunlager Lehn kommen durch das Privilegium / daß sie alleine Buchen und Eschen Zimmer ausführen mögen unterhalten werden 2. Schiffe/von den Städten Tonsberg und Christiania können durch das Privilegium/ daß sie alleine Lindzimmer und Bantstocken ausführen mögen unterhalten werden 2. Schiffe. Von Friederichstadt und Moß können durch Eschen und Linden unterhalten werden 2. Schiffe. Von Maarstrandt Südenfeldes biß zu Schwinsunt können durch alleine Einführung Saltzes unterhalten werden 4. Schiffe. Durch der Masten Außführung von Drammen und Langensund/ als darinn der meiste Zimmer Handel allhier im Reiche bestehet/ wenn ein solches Privilegium ihnen darauff gegeben würde/daß nemlich kein ander Schiff Masten außführen solle/als diese alleine können bequemlich auff Hispanien / Franckreich / Engelland und Holland gehalten werden 10. Orlogs-Schiffe/E. Königl. Majest. eigne Real-Flotte nicht desto minder mit guten und grossen Masten continuè wohl versehen.

Hierüber haben sich auch keine Frembde zubeschweren /denn es ja einen Herren frey stehet in seinen Lande zuverbieten/und ihm und seinen Unterthanen vorzubehalten/ welche Wahren er will und ihm gelüsten : So haben sich auch die Untersassen über solche privilegirte Compagnien gleichfals nicht zubeschweren / dieweil es einen iedweder sufficienten mann anfänglich frey stehet/in denselben Compagnien/so er nun will zu interessiren/und auch die/ so keine Mittel oder Lust dazu haben/ ihre Last und Wahren vor gerecht Geld mit besseren Nutz an die Compagnien vorkauffen können / als/wie itzo geschiehet für böse Bezahlung an geringen verdorbenen und unnöthigen Wahren an Frembden.

Aber so dieser Vorschlag nach eines und anderen Bedüncken und apprehension,zum monopolio, wie es doch nicht ist / ausgedeutet / und deswegen vielleicht nicht zugelassen werden solte / so wird man nimmer in Norwegen weder Mittel noch traficquen,vielweniger Orlogs-Schiffe erwerben und zuwege bringen können/ sondern es wird Norwegen werden und verbleiben/ ein verdorbenes und ausgearmetes Land/welches in kurtzen Jahren zur Handthierung keine Wahren mehr übrig haben wird. Alldieweil die Gehöltze durch eine solche Menge der Last und unordentliche Außführung allschon fast überal seyn ausgehauen / und also das Reich gleichsam den Frembden zum Raub und Beute gegeben wird/ welches E. Königl. Majest. doch einmahl recht selber bedencken/und dem Unwesen bey Zeiten ein Ziel stecken wolle / Ihr selber und dero Reichen und Einwohnern zu Dienste und Wohlstande.

Aggershuß den 3. Novembris Anno 1646.

Aller Unterthänigst

Hannibal Schestet.

NAchdem Gegenpart/welches in Unser Cantzley unter Euer Hand und Siegel eingeliefert ist wollen wir gnädigst/ daß ihr vorbeschriebenes Defension-Werck in unserm Reiche Norwegen nach vorbeschriebenen Willkühren und Privilegien mit gewissen und sufficienten Hülffen sollet stabiliren und fortsetzen / zu unserer weiteren gnädigsten Confirmation auff alle dasselbe/was ihr mit einen ieglichen in solcher massen werdet contrahiren / davon ihr uns denn auch alsbald eine authorisirte Copey unter euer Hand und Siegel werdet zustellen. Gegeben auff unserm Schloß Friederichsburg den 17. Januarij Anno 1647.

Unter unserm Signet

Christian.

Daß diß eine richtige Copey sey bezeuge ich H. S.

Wißbüisches See-Recht /

Erste Beliebung.

Von unterheuren eines Steurmanns / oder sonst eines Schiffmannes.

1. WAnn der Schiffer einen Steurmann oder Botsmann miedet / demselben seynd sie solche angenommene Reise zu vollführen schuldig/ der solches nicht thun würde/ der soll dem Schiffer das gantze gehobene Lohn wieder zurücke geben/ und von seinen eigenen Mitteln noch halb so viel/ als ihm gegeben war/ darzu legen / auch soll kein Steurmann dem andern einen Piloten oder Schiffmann abheuren / da iemand dawieder thäte / der soll ihn wieder überlassen dem jenigen/ der ihn zu erst geheuret hatte/ oder soll es auch mit Recht erhalten/ daß er ihn zu erst und vor dem andern gemietet habe / und welcher also genommen oder geheuret werden/ soll seinem Schiffer in solcher Reise folgen / und ümb seiner Mißhandlung willen / daß er sich an zweene Herren vermietet gehabt/ stehets bey dem Schiffer/ was er ihm von seinem Lohne zukehren wolle oder nicht / zumahlen er sich dessen gantz verlustig gemachet / von Rechtswegen.

Auffkündigung/ Entlassung eines Steurmanns/ Piloten oder Schiffmanns.

2. ITem/ da einer für einen Steurmann/ Piloten oder Schiffmann sich ausgiebt/ oder bestellen lässet/ und solchem Ambte nicht vorstehen kan/ und solches zwo oder drey von denen/ so mit demselben in einem Schiffes-Bote seynd / bezeugen würden/ ein solcher soll dem Schiffer sein Geld/ und darüber halb soviel als ihm zur Heure zugesaget worden/ wieder geben.

3. Item/ in einem Haven / kan ein Schiffer seines Schiffmans mit halben Lohne oder Heure / ausser Haves aber mit gantzen Lohn werden / dafern er ihme sonst keines Verbrechens überweisen kan.

Es soll niemand/ bey Straffe zweener grosser Turnosen/ ohne Urlaub des Schiffers/ zu Nacht auff dem Lande bleiben. Auch soll niemand das Bot oder den Eßping/ ohne Wissen und Willen des Schiffers bey Nacht vom Schiffe abführen/ bey Straffe zwo grosser Turnosen.

Ladungs- und Entladungs-Lohn.

5. MIt Schone soll man geben für iede Last schweres 4. ß. aus / auch von einer Last ledeger Tonnen 3 ß. aus / darumb / weil der Schiffmann für sein Dranckgeld aus- und einarbeitet.

Schiffleute Schuld halben nicht anzuhalten.

6. NIemand soll den Schiffer / wann derselbe nach der Heringwyck oder Travemünde zu segeln gereit lieget/ seinen Steurmann oder Piloten Schuld halber ausser Schiffsbort nehmen/ da aber seines Guts etwas im Schiffe vorhanden/ solches mag man dessen Schuld damit zubezahlen/ mittelst geschwornen Eydes wohl angreiffen / derselbe Schiffmann aber/ der sich vermietet oder bestellen lassen/ soll seine Reyse wie er versprochen/ halten/ und soll hierüber richten oder erkennen.

Schiff

Schiff zur Sommer-Reise geheuret.

DA einer ein Schiff/solches den Sommer über zugebrauchen/heuret/(es endiget sich aber der Sommer am Tage S. Martini) und derselbe alsdann in den Haven wieder angelangete/woselbst er das Schiff geheuret/so ist er von deme/welchem er solches abgeheuret/frey und entschlagen/ist er länger als am Martini Tage am andern Orte/es sey in der See/oder in einem Haven/so daß er solches nicht ändern noch bessern könte/so bleibet er deswegen ohne Sorge/biß er an den Ort kömmet/da er das Schiff vorhin geheuret gehabt. 7.

Von eines andern Prahmes Gebrauch.

WElcher eines andern Mannes Pramen nimmet/und ohne dessen Wissen damit in der Trauen fähret/begehret dann derselbe/dessen der Prahme ist/solches fordern/so soll der ander ihm heure geben/und wird dessen mit der Erlegung vierer Schilling loß/es wäre solches dann wegen Feures oder anderer Noth-Sachen geschehen. 8.

Welcher umb Schuldforderung/oder anderer Sachen willen/an ein Schiff kömmet/und seine Klage für dem Schiffer/den Schiffleuten und andern im Schiffe vorhandenen Volcke vorbringet/und dann der Schiffer dem Kläger nach Schiffes Rechten wegen Schuld oder anderer Sachen/Recht spricht: Derselbe/welcher diese Sache oder Schuld fordert/ist nicht schuldig einige Gezeugen anders woher bey zubringen/sondern soll man ihm der beygesessenen Gezeugen/so er in dem Schiffe finden oder haben möge/geniessen lassen/gleicher Gestalt wie nemlich vorgesaget/soll es auch gehalten werden/da man Gezeugen oder Kundschafft ausserhalb Landes führen oder beybringen will. 9.

Ein geheuretes Schiff wieder zuverheuren.

WElcher ein Schiff biß zu einer gewissen Zeit heuret/derselbe mag solch Schiff niemanden anders versetzen noch verkauffen/umb zusegeln oder etwas anders damit vorzunehmen/er mag es aber andern wohl wieder verheuren/umb damit biß zur bestimmten Zeit zu segeln/sondern alleine daß er biß zur angesetzten Zeit/wenn er will solches nur allein verheuren mag. 10.

Da ein geheuretes Schiff zur See bliebe.

DA einer sein Schiff/solches zuverschiffen an andere Leute austhäte oder vermiedete/solches auch mit der Leute Willen fähret/wird dann solch Schiff auff der Reise zerbrochen/sollen die Frachtleute den halben Schaden stehen. 11.

Von Heueren.

WO eine Mast oder Schiff-Segel im segeln durch Unglück verlohren/solches darff man ihme nicht bezahlen: Da es aber durch Noth gehauen oder geworffen würde/so soll das Schiff und Gut die Kauffleute und der Schiffer/nach Marck zahlen. 12.

Kein Schiffer vermag das Schiff zuverkauffen.

DA einer zum Schiffer gemachet wird/und das Schiff ihrer zweenen oder dreyen oder mehren zugehöret/solches auch von dar segelt/und in frembde Lande zu segeln befrachtet ist/und demnach nacher Schlüß/Bordeaux/Roan/Lissabon oder anders wohin ankömmet/so kan der Schiffer das Schiff ohne erhaltenen Urlaub deren/welchen das Schiff angehörig/nicht verkauffen. Da er aber an essenen Wahren Gebrech haben würde/mag er die Schiffs-Triden/mit gehabten vorgepflogenen Rathe seiner Schiffleute wohl versetzen oder verpfänden. 13.

Zu Segel zugehen mit Rathe ꝛc.

14. DA ein Schiff im Haven auff Wetter/und Wind wartend liegen würde/ ehe und bevor dann der Schiffer zu Segel gehet / ist er schuldig mit seinen Schiffsleuten Rath zu nehmen und zu sagen: Ihr Herren/ wir haben Wind zu segeln / da nun ein Theil der Schiffsleute dagegen einwenden würde/der Wind wäre nicht gut/ etliche aber davor hielten / daß das Wetter und Wind schön und gut wäre / so ist der Schiffer schüldig/dem meisten Theil seines Volckes zu folgen/da er anders thun / und ein Schade an dem Schiff oder Gütern daher entstehen würde/es soll der Schiffer den Schaden haben und zahlen/da er nur so viel im Vermögen hat/ welches das Recht hierin vermag.

Der Booßleute Berglohn.

15. ZErbricht ein Schiff in einem Lande an einem Orte / es sey wo es wolle / die Schiffleute seynd schuldig / daß Gut wie sie bestes können und mögen zu retten und zu bergen/ da sie nun dem Schiffer nach ihren besten Vermögen solch Gut bergen helffen/ist der Schiffer ihnen ihren Lohn zugeben schuldig / da er aber kein Geld seine Leute mit abzuzahlen hätte/muß er sie zu Lande bringen/helffen sie ihme aber nicht/ so ist er ihnen was zugeben nicht schuldig / und wann das Schiff verlohren/ haben sie ihr Lohn auch verlohren. Es mag auch der Schiffer ohne vorerlangten Urlaub der jenige/welchen die Schiffs Seilen woran gehören/ solche Seilen nicht verkauffen/sondern er soll sie zu den jenigen Bestes/welchen das Schiff zukömmet/ in gute Verwahrung thun/und soll er besser seiner Treue nach hierin handeln/da er anders thun würde/ist er solches zu bessern schuldig.

Da ein Schiff zerbricht oder bleibet.

16. ES gehet ein Schiff von Schlüse oder von einen andern Orte/da es geladen hat/ zu Segel/und bricht/da seynd die Schiffleute schuldig/von dem Weine oder andern Gütern zuretten und zubergen so viel sie meistes und bestes können. Es verunwilligen sich aber die Kauffleuthe mit dem Schiffer/ und wollen ihr Gut haben/ da sie nun dem Schiffer die Fracht zahlen / daß ihm daran genüget / so ist er ihnen das Gut abfolgen zulassen schuldig / will aber der Schiffer / so mag er das Schiff wieder machen lassen/doch wann solches in wenig oder kurtzen Tagen wieder zu rechte gebracht werden kan/und soll also inn den Kauffleuten ihr gut dahin bringen/dahin er solches zubringen versprochen hat/da aber das Schiff in wenig oder kurtzen Zeit nicht gebessert werden könte/mag der Schiffer wohl ein ander Schiff mieten/und den Kauffmann sein Gut darauff zu fahren/und soll der Schiffer von allen Gütern / so geborgen seynd / der vollen Fracht geniessen.

Ohne Urlaub nicht aus dem Schiffe.

17. ES segelt ein Schiff aus dem Haven/geladen oder ledig/ungeladen/und kömmet in einen andern Haven die Schiffleuthe mögen ohne Urlaub des Schiffers aus dem Schiffe nicht fahren/dann würde das Schiffleut Gut auff einigerley Weise verärgert oder daß auch einiger Schade dazu käme / seynd sie schuldig den Schaden zu bessern und zubezahlen. So das Schiff aber an einem Orte / mit 4. Towen befestiget / liegen würde / mögen sie aus dem Schiff zwar wohl gehen / sollen aber doch schleunig und bald wieder zu Schiffe kommen.

Beschädigtes Schiffs-Volck.

18. DA es sich begebe/daß der Schiffleuthen einer oder etliche ohne Urlaub des Schiffers aus dem Schiffe giengen/beym Truncke berauschet/und ihrer einer verwunder

det würde / ist der Schiffer nicht schuldig / solchen auff des Schiffes Unkosten heilen zulassen / sondern mag zu ihres Schiffs Diensten erlassen / und andere in deren Stelle annehmen / da nun der neugemiedete mehr Lohn fordern würde / als der Verwundete gehabt / solches soll der Verwundete bezahlen / und soll dem Schiffer wiedergeben / was er empfangen hat / da aber der Schiffer einen oder mehr in Schiffs-Diensten außsenden / und selbige darüber geschlagen oder verwundet würden / so ist der Schiffer dieselben auff des Schiffs-Kosten heilen zulassen schuldig.

Krancker Schiffmann und dessen Heure.

Da den Schiffs-Kindern / so in Schiffes-Diensten seyn / einige Kranckheit zustossen würde / dergestalt / daß sie wegen Kranckheit im Schiffe nicht bleiben könten / ist der Schiffer schuldig / ihnen Urlaub zu gönnen / aus dem Schiffe zu gehen / soll sie in eine Herberge legen / und Liecht / dabey sie sehen mögen geben lassē / auch soll er ihnen einen von den Schiffleuten zu ordnen / ümb dieselben in ihrer Kranckheit zupflegen / oder sonst eine Person dingen / so Krancken zu warten pfleget. Auch ist der Schiffer den Krancken allsolche Speise zu reichen schuldig / so man im Schiffe zuessen gewohnet / wann man gesund und wohl zu passe ist / und anders nicht / es sey dann des Schiffers guter Wille / weilen er ihm anders nichts zugeben schuldig / da er nun besser Speise begehret / die mag er für sein eigen Geld erkauffen lassen / und da man gut Wetter und Wind bekommet / soll man zu Segel gehen / und ist man des Krancken abzuwarten nicht schuldig / da er nun gesund wird / soll er seine volle Heure haben / stürbe er aber / so soll dessen Fraue / oder seine Erbgenahmen seinen Lohn und Heure empfangen. 19.

Geworffene Güter.

Da ein Schiff von Schlüß oder von einen andern Orte absegeln / und von Sturmwinden dero Gestalt überfallen würde / daß man Güter zu werffen genöthiget wäre / alsdann seynd die Schiffer und Schiffleute schuldig / die Ursache und die Noth / warümb man nemlich werffen muß / den Kauffleuten anzuzeigen / geben dieselbigen nun ihren Willen hierein / so mag man werffen / würden aber die Kauffleute dawieder seyn / so soll demnach der Schiffer solches darümb nicht unterlassen / da er es sonsten für gut ansehe / und er solches hernach wann man zu Lande kommen würde / zusampt dreyen von seinen Gesellen mit dem Eyde zuerhalten gesonnen / daß solches ümb Erhaltung Leibes / Schiffes und Gutes geschehen / und soll alsdann das / was geworffen ist angeben / das geworffene Gut soll man bezahlen nach dem Preiße / wie das ander Gut in dem Marckt gegolten / oder ausgebracht und man es von Pfund zu Pfund rechnen / nachdem ein ieder darinnen hat / zu Mitbesserung des Schadens / und da sie ein ander nicht wohl oder vermöglich / wie guten Gesellen zugehöret / und in solchen Nothfällen sich geziemet nicht helffen oder beystehen würden / so sollen sie auch keinen Vortheil in einem Dinge haben / und dieses soll dem Schiffer bey seinem Eyde anbefohlen werden. 20.

Von Mast und Ancker zu kerben.

Da ein Schiffer im grossen Sturms und Ungewitters Nöthen / die Mast abzuhauen gedrungen wird / soll er seinen Kauffleuten / oder da keine Kauffleute im Schiffe verhanden / seinen Steurmann / und den meisten Theil seines Schiffs-Volcks ruffen / denenselben die Noth fürzeigen / und dabey andeuten / daß solches ümb Leib / Schiff und Gut zu bergen geschehen sey / unterweilen trägt sichs zu / daß er seine Cabelen hauen / und Ancker und Seile ümb Leib / Schiff und Gut zuretten führen lassen muß / da ist er schuldig / beydes Mast und Ancker / von Pfund zu Pfund / wie geworffen 21.

Gut zu würden und zuschätzen/und sollen solches die Kauffleute zahlen/ehe und bevor sie ihr Gut auff dem Schiffe erlangen/käme nun ein Schiff an Grund zusitzen / und der Schiffer nach seiner Leute Hülffe warten müste / und etlich Gut im Schiffe leckend würde / dessen soll der Schiffer keinen Schaden leiden / sondern soll von deme so wohl/ als vom andern im Schiffe vorhandenen Gut/seine volle Fracht zuempfangen haben.

Wann Seile oder Winden brechen.

22. DA ein Schiffer zu seiner Entladungs-Stelle gelanget/ ist er schuldig/ den Kauffleuten die Seilen und Stricke damit er winden soll / fürzuweisen / und so daran etwas zerbrochen/solches muß er machen lassen. Dann so es sich begebe/das etwa Fässer/Pfeiffen/oder etwas anders durch Gebrech oder Untaugligkeit der Schiffs Seilen verlohren giengen / so seynd der Schiffer und die Schiffleute schuldig / solchen Schaden dem Kauffmann zu bessern und zubezahlen/ und soll der Schiffer seinen Antheil an dem Schaden haben / des Schadens Ertrag alldieweilen sie Winde-Geld nehmen/und soll man solch Winde-Geld/zu Verbesserung des Schadens anwenden/ was übrig bleibet / sollen sie unter sich theilen / und da die Towen zerrissen würden/ehe und bevor dieselbige den Kauffleuten gezeuget/seynd sie schuldig / den gantzen Schaden zu stehen/da aber der Kauffmann sagen würde/daß die Towen starck und gut genug wären/und selbige demnach brechen würden / so/ das Fässer oder Pfeiffen verlohren giengen/so solten die jenigen die ihr Gut im Schiff haben / ieder zu seinem Antheil solchen Schaden büssen und bessern helffen.

Ubele Stell/und Stobinge.

23. DA ein Schiff von der Schlüsse / oder von einem andern Orte mit Wein beladen / absegelt / der Schiffer aber und sein Schiff-Volck die Stellungen oder Schlösse nach Gebühr nicht versehen würden / nachmals ein Sturm oder Ungewitter entstehen würden/ dadurch die Stellung zerbricht / die Böden fliegen aus den Fässern/das Schiff aber kommet demnach an den Ort der Entladung/behalten an: der Kauffmann klaget / daß durch Gebrech der Stellungen oder Schlösser der Wein verlohren/der Schiffer leugnet solches / und giebt vor / daß der Schaden durch Ahlen solchen Mangel nicht zugekommen würde / dann der Schiffer mit dreyen oder vieren seines Schiff-Volcks so die Kauffleute hierzu heraus nehmen / schweren / daß der Wein durch Gebrech der Stellungen oder Schlösser nicht verlohren gegangen / soll der Schiffer davon loß seyn/da er aber nicht schweren würde/soll er dem Kauffmann seinen Schaden richten/weiln sie schuldig/ehe und bevor sie von der Ladungstelle abgehen/den Kauffmann mit guter Stellung und Geschlössern zuversichern.

Nicht liegen heissen oder schlagen.

24. EJn Schiffer ist schuldig seine Schiffleute bey gutem Friede zuerhalten / so / daß einer den andern nicht beleidiget/ und soll er ihr Mittler und Scheidesmann seyn/ weiln er sie mit essen und trincken versorgen muß / wer nun den andern liegen heisset/ der hat verbrochen vier Pfennige: Da aber iemand den Schiffer oder den Schiffmann liegen heisset/der soll acht Pfennige verwürcket haben. Da auch der Schiffer einen von seinen Schiffleuten / mit einem Holtze oder mit der Faust schlüge / so der Schiffmann zwar einen Schlag ihme außzuhalten schuldig / würde er ihm aber weiter schlagen/so mag der Schiffmann sich wohl wehren/schlüge aber ein Schiffmann seinen Schiffer/solcher hat hundert Schilling/oder auch seine Hand verwürcket.

Von Piloten Geld.

25. JTem/ein Schiff ist befrachtet zu Bordeaus / zur Schlüeß / oder anderswo / und es kömpt daß es loßen und laden soll / und man machet Partier ümb das Loßmanns Geld / kompt uff den Kauffmann an die Cüsten von Britannien / die sie nehmen/

nehmen wann da vorbey ist/ Lyllebars/ da das kleine Loßmanye seynd / und wann man da vorüber ist Calis und Normandie von Engelland biß nach Schottland/ und wann man da vorüber Jermügden und Flandern.

Es kan ein Schiffer seines Volckes loß werden.

DA Streit oder Unlust zwischen dem Schiffer und seinen Schiffleuten entstünde/ so soll der Schiffer vor demselben/ mit welchen er in Streit oder Zweyspalt gerathen/ daß Tischtuch wegnehmen heissen/ doch soll er denselben ehe er ihn aus dem Schiffe gehen/ entweichen heisset / vorher warnen lassen / da nun der Schiffmann solche That nach Erkäntnüß der Taffel-Brüder zubessern sich erbeut/ der Schiffer aber so hochmüthig wäre / daß er es dabey nicht bewenden lassen wolte / und ihn aus dem Schiffe gehen heisse/ so mag derselbe Schiffmann dem Schiffe an den Ort oder Loß- oder Entladung folgen/ da er dann so gute Heure empfangen soll / als wann er stets im Schiffe verblieben wäre/ doch soferne er seine Unthat gebessert hätte. Da auch der Schiffer einen so tauglichen Schiffmann / als der vorige war / in dessen Stelle nicht wieder heuren würde/ und dem Schiffe oder Gütern einiger massen Schade dadurch zukommen solte/ so ist der Schuldig allein solchen Schaden zuerstatten / da er nur zubezahlen hat. 26.

Gegen andere Schiffe durch Ungewitter ansegeln.

DA ein Schiff im Haven mit Seilen oder Towen befestiget liegen / und ein ander Schiff mit dem der gezeite kommen/ und an daselbst feste liegendes Schiff anstossen würde/ so/ daß von dem Stosse oder Schlage so ein Schiff dem andern giebet/ den Fässern oder Pfeiffen die Böden außspringen würden/ solchen Schaden sollen sie theilen nach dem Werthe des Weines so in beyden Schiffen ist/ uñ soll der Schiffer/ so den Schaden gethan/ mit seinen Schiffleuten schweren/ daß es ihnen Leidt sey/ und das er solches mit vorsetzlichem Willen nicht gethan habe/ auch daß er dawieder nichts thun können/ so bedarff er den Schaden nicht mehr den halb zuzahlen/ würde er nun solches mit seinen Schiffleuten nicht schweren dürffen / so muß er den Schaden gantz und gar bezahlen/ und solches ist Rechtens in diesem Falle. 27.

Die Ursache/ warümb diese Beliebung gemachet / und also gefunden / ist diese. Es begiebt sich unterweilen / daß man andern guten Schiffen ein altes Schiff in den Weg leget/ damit es allen erlittenen Schaden von andern bezahlet bekommen möge/ da es von andern Schiffen zernichtet würde / wann man aber weiß/ daß der Schade halb und halb angerechnet wird/ leget man solch alt Schiff gerne aus dem Wege.

Schaden am Schiffe durch eines andern Ancker geschehen.

ES liegen zwey oder mehr Schiffe in einem Haven/ worin klein Wasser ist / auch wohl trucken zu seyn pfleget/ so daß ein Schiff nahe ans andere zuliegen kommet/ so ist der Schiffer desselben Schiffes / so zu erst an den Grund kommet / schuldig den andern Schiffern/ so ihme zu nahe gesetzet anzudeuten/ als ihr Herren/ leichtet euer Ancker/ weil es uns zu nahe lieget/ und möchte Schade davon kommen/ da dieselbe nun ihr Ancker zu heben sich verweigern würden / so soll der Schiffer des Schiffs so erst an den Grund gekommen / mit seinem Volcke / solch Ancker leichten / da man ihm solches 28.

verwehren/ und er darüber in Schaden gerathen würde / so ist der Schiffer der ihme zu nahe geanckert/ihme solchen Schaden zu ersetzen schuldig.

Ancker ohne Boyen nicht zu hegen.

DA ein Ancker ohne Boyen liegen/ und Schaden thun würde / derselbe dessen das Ancker ist soll den Schaden entrichten/dann in solchen Haven soll man Boyen auff den Acker haben / damit ein ieder sich davor hüten / und deswegen keinen Schaden leiden möge / und da man in einem truckenem Haven liegen würde / ist man Buechlinnen und ende Seilen oder Towen zulegen gehalten.

Mahlzeiten/Speise und Tranck.

29. DEnen Schiffleuten von den Britannischen Seekandten gehöret des Tages eine Mahlzeit darümb das der Schiffer/fahrend und kommend / ihnen Wein zutrincken giebet/den Nortmännern gehören täglich zwo Mahlzeiten/ darümb/daß sie anders nichtes denn Wasser trincken/wann aber das Schiff in die Wein-Länder kommet/so ist der Schiffer ihnen Wein für ihr Geträncken zugeben schuldig / wie auch den Normännern solches gegeben werden muß.

Der Bootsleute Führung.

30. KOmmet ein Schiff an den Ort/da es laden soll/als zu Bordens oder anderswo/ so soll der Schiffer zu seinen Schiffleuten sagen/ihr Herren/ leget eure Führung ein/oder verfrachtet dieselbe / oder lasset sie in von die Fracht des Schiffes gehen/ und da dann die Schiffleute schuldig/sich zuerklären was sie thun oder lassen wollen/ da sie nun solche Fracht / als das Schiff hat / begehren würden / mag ihnen solche werden/wollen sie auch bey ihnen selber befrachtet seyn / so mögen sie sich befrachten / doch also/daß das Schiff nach ihnen nicht warten dürffte/da sie auch zuletzte keine Fracht bekommen würden/ so soll der Schiffer dessen keinẽ Schadẽ habẽ / er aber ist schuldig seinẽ Leuten Raum und Stelle anzuweisen / da ein ieder Schiffmann seine Führung legen möge/wollen auch die Schiffleute / so mögen sie wohl ein Faß Wassers darein legen/ und würde dann solch Wasser über Borth in die See geworffen / so soll es für Wein oder ander Gut gerechnet werden/von Pfund zu Pfund. Wird auch den Schiffleuten ihr Gut über Borth in die See geworffen/welche Freyheit dann der Schiffmann hat/ solcher Freyheit soll der Kauffmann auch geniessen.

31. Da ein Schiff geladen und behalten an selbigen Ort gelanget/dahin es befrachtet ist/und die Schiffleute ihre Heure begehren/deren etliche weder Kasten noch Matten im Schiffe haben / denenselben mag der Schiffer die Heure wohl so lange vorenthalten/biß daß Schiff gelöset ist/und sie dasselbe wieder zu der Stelle bringen/ da sie darein gekommen/oder sie sollen auch die Fracht zu vollführen/Versicherung thun.

Versegelung und Verbesserung davor.

32. ES heuret ein Schiffer einen Theil seines Schiffs-Volck ümb eine Fracht/und einen Theil desselben ümb Geld/sie sehen aber/daß das Schiff keine Fracht einbekommet / damit es werde an seinen Ort zurücke gelangen könne / sondern daß er ferner befrachtet werden müsse / dieselbe / welche ümb Befrachtung mit gefahren/ müssen dem Schiffe folgen/die jenigen so ümbs Geld fahren / muß der Schiffer die Heure verbessern/einem ieden nach deme er geheuret ist. Es wäre dann/daß er sie biß zu einer gewissen Zeit besprochen hätte / da sie nun noch vor Ablauff ihrer bescheidenen Zeit laden würden/sollen sie ihre gantze Heure empfangen / müssen aber das Schiff an den Ort bringen helffen / da es liegen soll / soferne solches der Schiffer begehret.

Speise ans Land mitzunehmen/aber daselbst nicht zuverharren.

Da ein Schiff zu Bordeus oder anderswo liegen würde / mögen zwey Schiffleute aus dem Schiffe wohl gehen / und ein Gerichte mit ihnen nehmen / und so viel Brodtes als sie zu einer Mahlzeit verzehren können / mögen aber keinen Tranck aus dem Schiffe tragen / sollen auch bald wieder zu Schiffe kommen / damit dem Schiffwercke durch sie nichtes versäumet werde. Dann da der Schiffer einigen Schaden am Schiffe oder Kauffmans-Gütern / so wegen ihrer Abwesenheit sich begeben hätte / verspürren würde / seynd sie selbigen zu bessern schuldig. Da auch einer oder mehr von dem Schiff-Volcke ihme Wehe oder Verdrieß thäte / wegen Mangel und Abwesenheit ihrer / so seynd sie schuldig denselben / so ihme wehe gethan / heilen uñ gesund machen zu lassen / nach des Schiffers / des Steurmanns / und des andern Schiff-Volcks Erkentnüß. 33.

Liege-Geld.

Da ein Schiffer einem Kauffmann sein Schiff verfrachtet / und solch Schiff innerhalb einer gewissen Zeit zu laden bedinget / der Kauffmann beladet solches 34.
nicht / sondern hält es funffzehen oder mehr Tage auff / da nun der Schiffer durch Schuld des Kauffmanns ümb seine Fracht kommen würde / so ist der Kauffmann gehalten / dem Schiffer all solchen Schaden / so die darauff gesetzet ist / auffzurichten / worvon das Schiffs-Volck einen vierdten Theil / der Schiffer aber die übrige drey viertheile heben und empfangen soll / darümb daß er ihnen die Kost giebt / und die meiste Sorge tragen muß.

Ein Schiffer mag der Kauffleute Gut / aus Mangel Geldes wohl verkauffen / da er es gebührlich bezahlet.

Es verfrachtet ein Schiffer und ladet sein Schiff eine Reise damit zuthun / es bleibet aber das Schiff hieselbst so lange / biß dem Schiffer Geld ermangelt / liegen / er mag zwar ümb Geld holen zulassen / zu Hause senden / er muß aber keinen guten Wind verliegen / dann da er den Wind versäumen würde / ist er dem Kauffmann den Schaden zubezahlen schuldig. Er mag aber wohl von den Kauffleuten Wein nehmen / denselben verkauffen / und seine Nothdurfft davon nehmen. Wann nun der Schiffer zu seiner rechten Entladungs-Stelle gekommen / so ist er schuldig den Wein / so er zu seiner Nothdurfft genommen / und all solchen Preiß / wie der ander Wein an dem Orte verkauffet wird / zubezahlen / und soll alsdann der Schiffer / von dem Weine / so er zu seiner Nothdurfft verkauffet / seine völlige Fracht haben / wie von dem andern Weine / so er zur Stelle gebracht hat. 35.

Schade durch übel liegen des Schiffs.

Es ist einer Leitsmann in einem Schiffe / und ist geheuret das Schiff zubringen an den Ort da es loßen oder seine Entladung thun soll. Nun seynd in demselben Haven Ketten oder Schlösse vorhanden / wormit man die Schiffe entladet / der Schiffer ist schuldig / dem Schiff-Volcke die Stelle / wohin man das Schiff legen soll / anzuweisen / und soll er seine Schiffs-Seilen oder Towen also setzen / daß der Kauffmañ keinen Schaden da deswegen her habe. Dann da dem Kauffmann durch Mangel oder Gebrech der Towen einiger Schade zustünde / wäre der Schiffer schuldig denselbē auffzurichten und zubezahlen. Es soll aber der Leitsmann seine Fracht oder Reise gethan und seinen Lohn verdienet haben / wann er das Schiff in den Haven zu den Ketten in Sicherheit gebracht hat / ist auch solch Schiff fürders zubringen nicht schuldig / sondern soll hernach der Schiffer und sein Schiffs-Volck zum Schiffe sehen. 36.

Von verborgenen Gütern / da das Schiff geblieben.

Da

37. DA ein Schiff brechen oder im Vorsegeln durch Verunglückung an Grund gerathen würde/ da alsdann die Kauffleute den Schiffer und Steurmann für gut ansehen würden/ daß man solch Schiff in kurtzer Zeit wieder zurechte bringen möchte/ so soll man es wieder bessern lassen/ und des Kauffmanns Gut an den Ort bringen/ dahin man es/ wann Gott für Unglücke behüten würde/ zu bringen versprochen hätte/ da aber solch Schiff nicht leichtlich wieder zurechte gebracht werden könte/ so soll der Schiffer von allen so geborgen/ und in des Kauffmanns Vortheil und Profyt kommen/ seine volle Fracht haben. Da nun die Kauffleute kein Geld hätten/ dem Schiffer die Fracht zuzahlen/ derselbe auch dem Kauffmann nicht borgen wolte/ so mag der Schiffer von des Kauffmanns Güter so viel nehmen/ als seine Fracht austräget/ umb solchen Preiß/ wie das ander Gut im Marckte gelten mag.

Von Güter werffen.

38. DA ein Schiff in Noth gerieth/ so/ daß der Schiffer begehrete/ daß man Gut werffen solte/ so soll er demnach nicht werffen/ ehe und bevor er sich mit denen im Schiffe vorhandenen Kauffleuten beredet/ und deren Gutdüncken darüber vernommen/ will dann der Kauffmann nicht zulassen/ daß man werffen soll/ der Schiffer aber und zwey oder drey von seinem Schiff-Volcke für gut befinden würden/ daß besser gethan sey zu werffen/ als Schiff/ Leib und Gut zuverlieren/ so mag der Schiffer wohl werffen/ und soll solches nicht unterlassen/ und begehrte es der Kauffmann/ da sie zu Lande gekommen/ so sollen zwey oder drey von dem Schiff-Volcke schweren/ daß es die Noth also erfordert habe. Da auch kein Kauffmann im Schiffe vorhanden/ und Noth zu werffen wäre/ soll der Schiffer mit dem meisten Theil im Schiffe deswegen sich berathen/ was dieselben nun für gut ansehen würden/ solches soll zuthun erlaubet seyn/ was nun also geworffen wird/ soll man bezahlen oder gelten nach Marck Gange/ wie nemlich das andere Gut/ so im Schiffe vorhanden/ im Marckte ausgebracht wird/ Pfennig oder Pfennigs werth/ wann die Fracht davon bezahlet ist.

Es soll auch der Schiffer von dem Schiffe oder von seiner Fracht/ wie der Kauffmann von seinem Gut geben/ was der Kauffmann kiesen oder wählen wird/ und wie der Schiffer sein Schiff setzet/ daß mögen die Kauffleute davor nehmen auff eine Zeit.

Da auch einer im Schiffe/ da man würffe/ vorhanden/ welcher Geld oder ander Gut in einem Kasten hätte/ solches soll er offenbahren/ ehe man wirfft/ wann er nun solches angezeiget/ so soll er zwey 8. für einen zu Werffgeldt geben/ wäre aber ander Gut in dem Kasten/ solches soll man nach seinem Werth rechnen und anschlagen.

Da aber iemand in dem Kasten hätte/ solches aber daraus nehmen/ und umb seinen Leib binden würde/ davon soll er nichts geben. Wann iemand Geld oder ander Gut in seinen Kasten hätte/ und solches nicht offenbahrete/ ehe und bevor man werffen würde/ und der Kasten darin das Geld ist/ über Bort in See geworffen würde/ man soll sie nicht höher schätzen als drey Schilde/ daferne sie beschlagen wäre/ wäre sie aber unbeschlagen/ so soll man sie ihme nach ihrem Werth bezahlen/ (vel) so soll man ihme bezahlen was sie werth ist.

Da auch eine Matte mit einen Bette oder Hopffen-Sack geworffen würde/ solches soll man rechnen für drey Schilde. Erforderte auch die Noth/ daß man eine Reise zu halten lassen müste/ soll man solches zu förderst mit denen im Schiff vorhandenen Kauffleuthen berathen/ und deren Gutdüncken darüber vernehmen/ da nun solches den Kauffmann nicht gefallen würde/ was alsdann der Schiffer mit dem meisten Hauffen für gut ersehen wird/ soll man zu Wercke richten. Da aber kein Kauffmann vorhanden/ was auch alsdann dem Schiffer und mehresten Schiff-Volcke gut düncken würde/ solches soll man werckstellig machen/ und demselben folgen. Vom Piloten Gelde soll man so viel nehmen als man darauff setzet/ und was billich od' gewöhnlich ist/ und soll man solch Piloten Geld rechnen und zahlen gleich dem Wurffgelde.

Von Mast und Kabel zu kerben.

Es segelt ein Schiff von Ambsterdam / oder sonst von einem andern Orte / und begiebt sichs/daß er im Ungewitter seinen Mast / Kabel / oder sonsten etwas in- oder ausserhalb Schiffes ümb Schiff und Gut zu bergen / abhauen muß / der Schiffer ist schuldig die Kauffleute deswegen erstlich zu fragen / die Noth ihnen fürzuzeigen und anzudeuten/ daß solches zu Erhaltung Schiffes / Leibes und Gutes geschehen müsse/und man soll solches über das Gut rechnen/anschlagen / wie im werffen geschiehet/da aber der Kauffmann sagen würde/ich gebe kein Jawort hierzu/ so soll es doch darümb der Schiffer nicht unterlassen / sondern da man zu Lande kommet / soll der Schiffer selb dritte schweren / daß er solches aus Noth gethan habe. 39

Von Bodmeren.

Es segelt ein Schiff von Ambsterdam/oder von andern Orten/der Schiffer kömmet zum achtern/und verkauffet Gut auff dem Bodem/daferne nun der Bodem so viel zu Lande bringet/ist er schuldig solches an dem ersten Marckte da er kömbt/ innerhalb 14. Tagen hernach zubezahlen / und solches zwischen dem minnesten und mehristen / da nun der Schiffer den Kauffmann nicht vergnügen / derselbe aber das Schiff verkauffen/und einen andern Schiffer darauff setzen würde / so mag der Kauffmann das Schiff inner Jahres und Tages besprechen / und sein Geld daran suchen/ als wann er zugegen wäre/und soll solches mit des Schiffers Siegel beweisen/ welcher alsdann nichts dagegen sagen oder einwenden mag. 40.

Es mag der Schiffer keinen Wind verliegen.

DA ein Schiffer sein Schiff befrachtet und ladet / eine Reise zu thun / bleibet aber mit dem Schiffe so lange liegen/biß ihm Geld gebricht/ er mag zu seinem Lande ümb Geld wohl senden / muß aber keinen guten Wind verliegen/dann würde er solches thun/wäre er dem Kauffmann solchen Schaden zu bessern und zubezahlen schuldig/doch mag er von der Kauffleuten Gut / zu seiner Nothdurfft wohl nehmen / wann er an den Ort wo er loßen oder entladen soll/ kömmet / daselbsten soll er solch Gut zwischen dem minnesten und mehresten/als das andere Gut so im selbigen Schiffe ist / im Marckte gelten kan/zahlen/und soll der Schiffer seine volle Fracht davon haben. 41.

Ein Schiff/so völlig geladen/soll keine Last mehr einnehmen.

WAnn ein Schiff von einem Orte mit voller Ladung absegeln würde / so mag der Schiffer kein Gut ohne Willen und Urlaub des Kauffmanns einnehmen/ da er dennach wieder des Kauffmanns einig Gut einnehmen würde / und werffen müste/hat er so viel Gutes verwürcket/als er eingenommen/es wäre dann/daß er vorher gesaget hätte/ ihr Herren/ ich soll an dem Orte so viel Gutes einnehmen. 42.

Von beschädigten Schiffs-Volcke.

DA des Schiffs Völcker etliche ohne Urlaub aus dem Schiffe gehen/ sich voll sauffen / zancken / sich schlagen würden / und ihrer einer verwundet würde / der Schiffer ist nicht schuldig denselbigen auff des Schiffs Kosten heilen zu lassen/er mag ihn aber aus dem Schiffe gehen heissen/und einen andern in dessen Stelle mieten / muß denn der Schiffer demselben also gemiedeten mehr geben/ sollen sie solches bezahlen/und dem Schiffer/was sie von ihm empfangen / wieder geben / würde der Schiffer aber sie zu des Schiffes Dienste und Arbeit absenden/und sie alsdann verwundet würden/sollen sie auff des Schiffes Kosten geheilet werden. 43.

Da der Schiffer mit einem seines Schiff-Volckes zanckete.

44. DA ein Schiffer mit einem seinen Schiffleuthen in Zanck geriethe / er solchen Schiffmann aus dem Schiffe gehen heisse/und demselben Urlaub gebe / ihme aber keiner offenbahren Schuld zuüberweisen wüste/solcher Schiffmann hat das halbe Lohn verdienet/da auch dem Schiffmanne von dem Schiffer abzuscheiden belieben würde/so soll er dem Schiffer desgleichen wieder thun. Da er aber ausser dem Haven in die See / oder in eine andere Have/oder in das Ulie oder Marßdiep gesegelt wäre/ und wieder auffsegeln oder hinauff legen würde/so hat er sein volles Lohn verdienet/ da dann auch der Schiffmann von dem Schiffer zu scheiden begehren würde / so soll er ihme/was er darauff gehoben hat/wieder und noch so viel darzu geben.

45. Da ein Schiffmann sich bey einem Schiffer mit demselben zu segeln sich vermiedet/ so ist er des Kauffmanns Gut also zubewahren schuldig / wie es dem Schiffer/ Steurmann oder Frachtmann gut düncket.

Von Güter zu warten.

46. VOn der Last Rocken zukühlen/soll man an Gelde geben 1. Groten/so offt als die Last gekühlet wird/da sie auch weder Rocken noch Weitzen kühlen oder warten/ wie e sondern denselben verderben lassen/seynd sie schuldig solches zubessern/ nach dem so jo s der Schiffer und Steurmann sagen und setzen / auszuschiessen 1. Groten / und von ll er von keinem Korn einige Mattinge haben/von 200. Wagenschosses 1. Groten/ La 100. Klapholtz 1. Groten / von ein Faß Asche einen Brabantischen / von einer te st Hering 1. Groten / von einer Last Teehr oder Pech/so der Schiffer führet 1. Groten / und mag der Schiffer solch Gut an Port halten / biß er von dem Kauffmann deswegen seinen Willen hat.

Ferner das Gut/darümb man eine Paloje auff dem Mast bringet/ als von ein Faß Flachses 1. Groten / von ein Pack Tuches zwey Groten / von ein Teerling Tuches ein Groten/von . . . ack Weins zwey Groten / von einer Pfeiffe Weins 1. Groten.

Von Towen oder Winden brechen.

47. DA sie der Kauffleute Wein versäumen oder verwarlosen würden/sollen alle diejenigen so an dem Gelde Theil haben / auch den Schaden bessern. Item: Da ein Schiffmann den Schiffer oder Steuermann fragen würde / ob die Seile damit sie winden wollen/starck und fest gnug / und dieselbe mit ja / und daß sie starck gnug/antworten würden/es würden aber die Seile oder Towen darnach brechen/ so wäre der Schiffer schuldig den Schaden / so daher entstehet / zu zahlen / würde aber das Schiff-Volck nicht fragen/ so soll es gehalten werden wie vor gesaget / gegen.

Der Schiffe Aussegeln.

48. DA ein Schiff von Ambsterdam oder einem andern Orte ab/und gegen ein ander Schiff ansegeln würde / solches aber nicht vorsetzlich geschehe/soll ein iedes den Schaden halb tragen/ da aber solches mit Willen und Vorsatze geschehen würde/so soll derselbe/welcher wieder das ander Schiff ansegelt / den Schaden alleine bessern.

Wieder andere Schiffe antreiben.

49. SO ein Schiff zu Ambsterdam oder sonst in einem andern Haven liegen / daselbst auff ein ander Schiff treiben/und demselben Schaden zufügen würde / muß ieder den Schaden halb stehen.

Auff

Auff dem Ancker einen Dobber zulegen

KOmmet ein Schiff in den Ambsterdammischen oder in einen andern Haven/ solches soll einen Dobber auff seinen Ancker haben/ hat es den nicht und Schade davon käme / so soll er solchen Schaden halb besseren. 50.

Zeit der Zahlung.

SChiffe so ümb den Schagen oder aus Norwegen kommen/soll man innerhalb 14. Tagen loßen/ und ihnen die Fracht zahlen / desgleichen auch allen See-Schiffen. 51.

Loßungs- oder Entladungs-Zeit.

EIn Schiff so von Hamburg oder anders woher kommet / soll man innerhalb 8. Tagen loßen / und die Fracht auszahlen. 52.

Nothdrüngliche Versegelung.

ES ladet ein Schiff in Schonen oder anderswo / und die nacher Flandern / oder sonsten wohin ins Marckt befrachtet kommet / aber durch Noth gedrungen in Amsterdam an / wann da der Schiffer mit seinem Steurmann und zweyen seines Schiff-Volckes schweren will / da es die Noth verursachet/hätte er da das Schiff nicht können fertig halten/aussen ümbzusegeln / so soll der Schiffer das Gut auff des Schiffes Fracht/und des Kauffmans Zollen ins Marckt senden. 53.

Von dem Schiffe nicht zugehen/ ehe und bevor es geballastet ist.

DA ein Schiffmann mit seinem Schiffer ins Marckt kommet / soll er bey seinem Schiffer so lange bleiben/biß derselbe entladen/und das Schiff wieder geballastet ist/so denn es liegen mag. 54.

Leuchtergeld/ wann ein geladen Schiff an Grund sitzet.

DA ein Schiff mit dem Gute an den Grund geriethe / und in Sorgen stünde/ daß es bleiben oder vergehen möchte / man deswegen auch ledige Schiffe haben müste / das gut daraus zu entladen/die auffgehende Kosten soll das Schiff und Gut gleich dem Wurffgelde bezahlen/ da nun kein Kauffmann im Schiffe / wann man an Grund segelt / so soll der Schiffer mit zweyen seines Schiff-Volckes schweren/daß das Schiff an dem Grunde in grosser Gefahr / und er das Gut zuverlieren in Sorge gewesen/ so man ihm solches nicht will zutrauen. 55.

Tieffgeladene Schiffe zu loßen.

DA ein Schiff in das Meerstieff oder Flie kommen / und so tieff geladen seyn würde / daß es nicht auffsegeln könte / derowegen man leichte Schiffe / solch Schiff zu entladen haben müste. Von solchen Kosten soll das Schiff zwey Theile/und das Gut einen dritten Theil bezahlen / wann aber solch Schiff an solchem Orte nicht auffkommen würde/so soll das Schiff die leichte Schiffe alleine zahlen. 56.

Entladene Güter biß zur vollen Zahlung an Port zuhalten.

DA ein Schiffer das Gut aus dem Schiffe gesetzet hätte / mag er solches wohl zu seiner Bort halten so lange / biß ihm der Kauffmann die Fracht und andere Ungelde so man noch darauff schuldig/vergnüget hat/daferne der Schiffer dem Kauffmann nicht trauen will. 57.

Liege-Tage zu Entladung der Leuchtere.

58. SO Leuchtere oder Pramen hieselbst ankommen würden / welche Gut geleichtet hätten/dieselbe soll man inner fünff Wercktagen/von der Zeit an / da sie hieselbst angekommen / entladen.

Piloten Geld.

59. DA ein Schiff durch Noth vor ein Vorland an seinen Ancker reitend in eine gemeine Haven ankäme/ woselbsten der Steurmann unbekandt / und man demnach einen Piloten das Schiff und Gut in den Haven zubringen / gewinnen müste / was dem Piloten deswegen gegeben wird / das soll Schiff und Gut gleich Wurffgeld bezahlen.

Lootsmanns Geld.

60. DA Schiffe im Flie oder Marsdiep/von Ommeland oder von hier wollen aufsegeln/und man daselbst einen Lootsmann Schiff und Gut auffzubringen/gewinnet / so soll der Schiffer dem Lootsmann die Kost geben/und die Kauffleute sollen denselben von ihren Gütern lohnen.

Eines weglauffenden Schiffmannes Straffe.

61. EIn Schiffmann so seinem Schiffer mit dem Gelde / so er von ihme empfangen/ entläufft / und der Schiffer solches mit zweyen seines Schiff-Volckes bezeugen könte/hat den Strang verdienet.

Ungesundheit des Schiff-Volckes.

62. DA der Schiffer einen Schiffmann in böser Ungesundheit befinden würde / und solches mit zweenen seiner Schiffleuthe bezeugen könte / dem mag er an dem ersten Lande/daran er kommet/beurlauben / er soll damit an dem Schiffmann nichts verwircket haben/darff demselben auch keinen Lohn geben.

Wie man eines Steur-oder Schiffmannes könne loß werden.

63. DA ein Steur-oder Schiffmann sich bey einem Schiffer vermietet / und solcher Steur-oder Schiffmann ein Schiff/so er selbst führen wolte/ kauffen würde/so soll er des Schiffes loß seyn/was er aber von seinem Lohn empfangen/soll er wiedergeben.

Wie Boots-Gesellen aus der Heure scheiden mögen.

64. DA ein Steur-oder Schiffmann bey einem Schiffer sich vermietet / hernach solcher Steur-oder Schiffmann eine Frau zu ehelichen/und an Land zubleiben gesonnen/ er soll von dem Schiffer loß seyn / hat er aber Geld empfangen / solches soll er wiedergeben.

Uneinigkeit der Rehdere und Schiffers.

65. DA ein Rehder mit seinem Schiffer uneinig würde/so daß derselbe sein Theil des Schiffes nicht rehden wolte / soll doch der Schiffer das Schiff umb solche Heure führen/wie die von guten Männern erkant werden möchte.

Zur Schiffes Nothdurfft zimmern.

66. DA der Schiffer zu Nothdurfft des Schiffes / etwa was verzimmerten oder kauffen würde/solches sollen sie Pfennig Pfennigs Brüder bezahlen.

Vor ein Schiff Bürgen zustellen.

67. DA der Schiffer Bürgen vor das Schiff stellen solte / wäre der Rehder schuldig / des Schiffers Leib zuverbürgen.

Schiffe

Schiffe/so ein ander beschädigen.

DA ein Schiff durch Unglück wieder das andere ansegeln würde / so daß ein Schiff mit seinen Gütern verlohren gienge / so soll man das Gut so vor dem Verlust in beyden Schiffen gewesen/auff Geld setzen/oder würdigen / und soll alsdann der zusammen gesummirte Werth oder Güter so in beyden Schiffen/das verlohrne Gut bezahlen/ Pfund dem Pfunde/und Marck dem Marckte gleich. Also soll man auch den Werth setzen von beyden Schiffen ehe und bevor solcher Schade geschehen/und soll also der zusammen gesummirte Preiß von beyden Schiffen / das verlohrne Schiff/Pfund dem Pfunde/und Marckt dem Marckte gleich bezahlen. 68.

Ein Schiffer mag Kauffmans Gut verkauffen/ wann ers darnach bezahlet.

DA ein Schiffer an einiger Seiten der See geladen läge / und von des Kauffmans Gut zu des Schiffes Nothdurfft zuverkauffen benöthiget wäre / das Schiff aber durch Unglück verlohren würde/so soll der Schiffer dem Kauffman das verkauffte Gut so hoch als es am Orte der Ladung gekostet/bezahlen/ und soll keine Fracht davon nehmen. 69.

Da ein Schiffer einig Kauffmans Gut an dieser Seiten der See verkauffen würde/solches soll er dem Kauffmann bezahlen / wie die Art solches Gutes im Marckte gilt/zwischen den minnesten und mehresten / hievon aber soll der Schiffer seine volle Fracht haben. 70.

Schaden / so ein Schiff dem andern gethan/ zu bessern.

DA ein Mann den andern mit seinem Schiffe durch segeln Schaden zufügen/ und derselbe/so den Schaden gethan/verklaget würde / will dieser nun schweren/ und mit seinem Eyde erhalten / daß es ihm leid / und er den Schaden nicht habe verhüten können / so soll er denselben halb bezahlen / würde er solches aber mit seinem Eyde nicht erhalten/soll er den Schaden gantz zu zahlen schuldig seyn. 71.

Ein gemiedeter oder gedingter Steurmann / Leitsmann oder Bootsmann/ ist die Reise zu vollführen schuldig.

ES heuret der Schiffer einen Steurmann / Leitsmann oder Bootsmann / solche seynd pflichtig dem Schiffer seine Reise/wie sie ihm angelobet/also auch zuhalten/ da sie aber solchem nicht nachkommen würden / sollen sie dem Schiffer wieder zu kehren/ wie wir es hiebevor gesetzet und geordnet haben. 72.

Allhier endet sich das Gottländische Wasser-Recht/welches ein gemeiner Kauffmann und Schiffer zu Wißbüy geordnet und gesetzet/ wornach ein ieder sich zurichten habe.

Der Erbarn Hansee-Städte
Schiffs-Ordnung und SeeRecht.

Deren sich ihre Bürger / sonderlich die Schiffs-Rheder / Befrachter / Schiffer und Schiffs-Volck zuverhalten.

Von neuen übersehen und gebessert / und unter gewisse Titul ausgetheilet.

Gedruckt zu Lübeck / bey Samuel Jauchen.
Anno M. DC. XIV.

Wir Bürgermeister und Räthe / der vereinigten Teutschen Hanse-Städte / entbieten den Ehrsamen unsern lieben Bürgern / sonderlich den Schiffs-Redern und Schiffern / wie auch sonst dem gemeine Schiffs-Volck / welches auf unsern un unser Bürger Schiffen zu dienen und zu fahren gedenckt / unsern Gruß / und fügen euch hiemit zuwissen / daß wir zu Beförderung der Seefarth und Kauffmanschafft / un alles auffrichtigen Handels / also zu gemeinem / und euer ieden Besten / unsere hievor in Druck gefertigte gemeine Schiffs-Ordnung / von neuen zu Bedacht gezogen / revidirt und ersehen / und mit etlichen dienlichen Zusätzen erkläret und gebessert / auch umb mehrer Richtigkeit willen / unter gewisse Titul ausgetheilet haben. Publiciren und verkündigen euch darauff solche unsere von neuen revidirte und erklärte gemeine Schiffs-Ordnung / und wollen / daß ihr derselben / so viel die euer ieden betrifft / in allen ihren Puncten und Articuln / hinführo zu allen Zeiten / biß wir ein anders / mit gemeinem zeitigen Rath / geordnet haben werden / gehorsamlich gelebet und nachkommet. Dem also und nicht weniger thut / so lieb euer iedem ist / die auffgesetzte Straffe zuvermeiden darnach ihr euch zurichten / und ihr vollbringet daran / zu eurem eigen Besten / unsere wohlgefällige Meinung. Geben in unserer Versamlung allhier zu Lübeck am 23. Maji / nach Christi unsers lieben Herrn Geburt / im Sechzehenhundert und vierzehenden Jahre.

Diese Ordnung hat funffzehen unterschiedliche Titul.

Der I. Titul.
Von Erbauung der Schiffe / begreifft 6. Articul.

Der II. Titul.
Von der Schiffsfreund und Reder Macht / in Annehmung und Beurlaubung der Schiffer / begreifft 4. Articul.

Der III. Titul.
Von des Schiffers Ammt / hat 19. Articul.

Der IV. Titul.
Von des Schiffs-Volcks Auffnehmung / und Ammts-Gebühr / hat 29. Articul.

Der V. Titul.
Von Außredung der Schiffe / hat 7. Articul.

Der

Der erste Titul.

Von Erbauung der Schiffe.

Der erste Articul.

NIemand mag in unsern Städten Schiffe auffsetzen und bauen lassen/ohne welche einer ieden Stadt unsers Bundes Bürger seynd/oder dessen sonderbahre Vergünstigung von iedes Orts Obrigkeit haben.

II.

Kein Schiffer soll sich unterstehen ein Schiff zu bauen/es sey dann/daß er seine Freunde die mit ihm bauen wollen/alle beysammen habe/es wäre dann/daß er das Schiff alleine zu bauen/und zur Seewart zuführen vermöcht/bey Pön eines halben Thalers von ieder Last/nach des Schiffes Grösse/halb einem Erbarn Rath iedes Orts/und halb den Armen zuentrichten.

III.

WAnn der Schiffer die Freunde alle beysammen/und deren Willen zum Bauen hat/so soll er iedoch nicht anfangen zu bauen/es sey dann/daß er mit den Freunden noch ferner der Sachen eins/wie groß/oder wie klein/das ist/wie viel Ellen Keels/wie viel Füsse flaches/wie viel auff dem Balcken/wie tieff verbunden/damit das Schiff nicht grösser noch kleiner werde/denn wie es die Freunde begehren/nach laut einer Zerte/welche darüber soll auffgerichtet werden. Thäte der Schiffer darüber/und daß Schiff würde über fünff Last grösser/als es bewilliget/er soll verbrochen haben vor ieder Last/welche das Schiff grösser würde/zwey Thaler/halb an den Rath/und halb an die Armen.

IV.

GLeicher Gestalt soll der Schiffer nicht Macht haben/nachdem das Schiff einmahl in die See gesetzt/ichtes daran zu bauen oder zu bessern/noch einig Reitschafft dabey

zuzeugen/ohne Wissen und Willen der Freunde. Es wäre denn/daß er in frembden Landen wäre/und beweisen könte/daß es die Noth/umb das Schiff durch die See zu bringen/erfordert/ dasselbe / oder dessen Reitschafft / also zubessern/ ander Gestalt sollen ihm die Freunde zu den Kosten zu antworten nicht schuldig seyn.

V.

Zu Erbauung der Schiffe sollen die Freunde und Reder / so wohl auch der Schiffer nicht bemächtiget seyn/einige Materialien oder Victualien von dem ihren herauß zugeben/und in Rechnung zubringen/es sey dann / daß die übrigen Freunde und Reder alle darein gewilliget/thäten sie darüber / sollen ihnen die andern zur Zahlung nicht gehalten seyn.

VI.

Damit aber alles desto richtiger zugehe/ und was zu des Schiffs Erbauung von nöthen/mit Vortheil eingekaufft/und zur Hand gebracht werde/so sollen die Schiffer schuldig seyn/die sämbtliche Schiffs-Freunde und Redere zuersuchen / daß sie eine oder zwo Personen/ihres Mittels mit ihrer aller Consens, dem Schiffer zu ordnen / welche ihme helffen käuffen/zu gemeinem des Schiffs Besten/und was dan also gekaufft wird/ das söll bescheidentlich / von wem/und zu welcher Zeit/ item / wie theur er gekaufft worden / verzeichnet und zur Rechnung gebracht/und gut gethan werden. Erzeigten sich die Schiffer/ Schiffs-Freunde und Redere säumig hierin/sollen sie/so offt darüber geklagt wird/ mit zehen Thaler Straff dem gemeinen Gut verfallen/und die Schiffs-Freunde dasselbe/was der Schiffer ohne der Freunde Willen gekaufft/ zubezahlen nicht schuldig seyn.

Der ander Titul.

Von der Schiffs-Freund und Reder Macht / in Annehmung und Beurlaubung der Schiffer.

Der erste Articul.

Welcher Schiffer zuvor ein Schiff geführet hat / der soll von niemand anders vor Schiffer angenommen werden/es sey dann / daß er gut Beweiß und Zeugnüß auffzulegen habe / daß er von seinen vorigen Freunden/denen er gedienet/mit ihrem Wissen und guten Willen / nach gethaner erbarer richtiger Rechnung abgeschieden sey/ bey Straff 40. Thaler/halb dem Rath/und halb den Schiffs-Freunden / von denen der Schiffer ohne Willen und Rechnung geschieden seyn möchte/ zuentrichten.

II.

So bald iemand vor Schiffer angenommen wird / sollen ihm die Freunde seine Heure auff alle Fahrwasser machen / damit der Schiffer nach solchem / auch des Steuermanns/und anderer Officirer Heur zumachen/ und darin der sämbtlichen Reder bestes zuwissen/möge angewiesen werden.

III.

Wir wollen auch die Schiffs-Freunde und Reder / alles Fleisses ermahnet haben/ daß sie zu iederzeit/bey erster Annehmung der Schiffer/oder da das nicht geschehen wäre/bey erster nechstkünfftiger Außreidung/ richtige/klare und deutliche Abrede / Geding/und Vergleichung mit ihnen machen/und sie unter andern/vermittelst ihres Eydes angeloben/und darüber offene Instrument / oder sonst gläubliche Schrifft auffrichten lassen/daß sie nemlich ihrem Ambt treulich vorseyn / der Erbarn Städte Ordnung gehorsamlich geleben/den Freunden und Redern mit erbarer richtiger Rechnung iedesmahls fürkommen/und da deswegen Streit zwischen ihnen fürfallen solte / an eines Erb. Raths iedes Orts Erkentnüß und Außspruch / ohne alles appelliren und reduciren

ciren sich gäntzlich begnügen lassen wollen rc. Dann damit gedencken Wir/ mit Gottes Hülff/der wachsenden Untreu/ und aller Gelegenheit derselben zubegegnen/alle gefährliche Außzüge zuverhüten/und auffrichtigen Handel und Wandel zu gemeinem Besten zubefördern.

IV.

WÜrde sich ein Schiffer gegen seine Freunde nicht der Gestalt erzeigen / daß sie ihn vor Schiffer zubehalten gemeint/so sollen die Freunde Macht haben/den Schiffer zubeurlauben und abzusetzen/iedoch daß sie ihm sein Schiffpart/da er einiges hätte/also bezahlen / wie es nach Erkentnüß unparteüischer Leute taxiret und geschätzet werden möchte.

Der dritte Titul.

Von des Schiffers Ambt.

Der erste Artikul.

EIn ieglicher Schiffer soll des Compasts / der See- und Fahr-Wasser kündig seyn/und das Schiff zuführen und zusteuren / zu laden und zuloßen/und das Volck anzuführen und zuregiren wissen/ gebe sich iemand dafür aus/und könte dafür nicht bestehen/der soll nach Befind- und Ermessigung gestrafft werden.

II.

WAnn der Schiffer zur Seewerts gedencket/und die Ausreidung / davon hernacher unter dem fünfften Titul gehandelt werden soll/richtig / so soll er mit erfahrnen Steurleuten/und anderm tüchtigen Schiffs-Volck sich versehen / und dann sonderlich warnehmen/damit das Schff nicht zu wenig noch zu viel/und sonderlich auch auff den Uberlauff und in der Cajüte gar nicht beladen/sondern also mit Wahren oder Ballast versehen seyn möge / daß es weder seiner Rankigkeit halben periclitire / noch der Uberladung wegen/der Güter Werffung von nöthen werde. Thät er das nicht/und entstünde Schaden daher/den soll er zubezahlen schuldig seyn/und wann gleich ein solch überladen Schiff wohl überkommen würde / so soll er doch von einer ieglichen Last/damit er die Uberladung beweißlich gethan / so viel Fracht / als er an den übrigen Lasten verdienet / der Hansee-Stadt oder dem Conthor / allda er anlangen wird / zubezahlen pflichtig seyn.

III.

DEr Schiffer soll des Nachts nicht vom Schiff bleibẽ/bey Straff nach ermässigung/ thät es ihm aber ie Noth/und er möchte das beweisen/so soll es ihm ohne Straffe seyn/iedoch daß er auff solchen Fall dem Hauptboßmann/und andern Officianten / so viel dazu von nöthen/das Schiff immittelst mit Fleiß befehle.

IV.

Damit auch die Schiffer des Schiffs / und ihres Ambts desto besser außwarten mögen/so sollen sie sich nicht bald mit Kauffmanschafft beladen / sonderlich aber alles weitläufftigen Handels / dadurch sie an Wartung ihres Ambts beym Schiff/ verhindert werden möchten/ sich gäntzlich entschlagen/bey Straff/wie das ein Rath auff der Reder Klage/nach Befindung richten wird.

V.

DIe Schiffer sollen ihrem Schiffs-Volck / zu Verhütung alles Muthwillens und Auffstands/ihre wohlverdiente und versprochene Heure nicht vorenthalten/ noch ihnen daran ichts beschneiden und abbrechen/es wäre deñ/daß auff vorhergehende Verhör und Gutachten der Schiffs-Freunde/wann die Reise vollzogen/ iemands seiner Verbrechung halber etwas zu kürtzen und abzuziehen wäre.

VI.

UNd damit so wohl Schiffer/als Schiffs-Kinder wissen mögen / zu welcher Zeit die Heure zu entrichten und zuempfangen/so ordnen wir/daß die Schiffe/so Ostwerts/

und auff Norwegen lauffen / zu zweymahln / die aber an andere abgelegene Oerter segeln / zu dreymahln / und iedesmahls ein Drittentheil davon bezahlen sollen / ein Theil da der Schiffer abeläufft / das ander / da er loßet / und das dritte Theil / wann die Reise vollendet ist / bey Pön zehen Thaler / so offt dawieder von Schiffern oder Schiffs-Kindern / in Bezahlung / oder Förderung der Heuer / gehandelt wird.

VII.

Gebe aber ein Schiffer seinem Schiffmann auff der Reiß / da er erst loßet / oder anderwerts ladet / ohne redliche und kundbare Ursach / Urlaub / so soll er ihm die volle Heur und Führung zubezahlen schuldig seyn.

VIII.

Würde sich der Schiffs-Kinder einer oder mehr gegen dem Schiffer muthwillig stellen / oder Untreu erzeigen / welches mit zweyen andern Schiffs-Kindern zubeweisen / den / oder dieselbige mag der Schiffer zu gelegener Zeit / wohl an Land / iedoch daß Leute darauff wohnen / setzen / dawieder sich die übrigen Schiffs-Kinder nicht auffleihnen / sondern dem Schiffer nichts weniger die Reise vollenden helffen sollen / bey Verlust ihrer Heur / und hoher Straff der Obrigkeit.

IX.

Wann das Schiffs-Volck wieder ihr Ambts Gebühr / davon im nechstfolgenden Titul geordnet wird / ichts verbricht / und es wolte einer dem andern zuwieder dißfalls nicht Zeugnüß geben / so soll des Schiffers Eydlicher Außsage gegläubt / und die Vorbrecher darnach gestrafft werden.

X.

Würde der Schiffer auch selbst die verfallene Brüche des Schiffs-Volcks verschweigen / so soll ers mit funfftzig Thalern verbüssen / halb der Obrigkeit / und die andere Helffte den Armen zuentrichten.

XI.

Trüge sichs zu / daß einer den andern im Schiff erschlüge / und umbs Leben brächte / den Thäter soll der Schiffer in die Eisen schlagen / und ins erste Gerichte bringen / damit er allda seine Straffe empfahe.

XII.

Begebe sichs / daß dem Schiffer ein Freybeuter an Bort käme / dessen sich der Schiffer mit seinem Volck / vermittelst der Hülffe des Allmächtigen / verhoffentlich zu erwehren und zuentschütten hätt / und das Volck wäre willig dazu / der Schiffer aber wolte nicht fechten / so soll derselbige Schiffer / nach der Zeit / einig Schiff zuführen / nicht begläubt / sondern seiner Ehren entsetzt seyn / und für keinen redlichen Mann gehalten / noch in einiger Hansee-Stadt geleitet und gelitten werden.

XIII.

Würden einem Schiffer Edelgestein / und dergleichen kostbare Sachen / welche nicht Frachtgüter sind / oder auch bar Geld / umb einen gewissen Lohn oder Drinckgeld mit zuüberbringen / in Verwahrung gethan / davon soll ihm der vierdte Pfennig gegeben / und die übrigen drey Pfennig den Schiffs-Freunden gefolget werden.

XIV.

Ob sich gleich ein Schiffer unterstehen würde / sein Antheil Schiffs / seinen Redern etwa zu Verdrieß und Wiederwillen / iemand anders / über den rechten Werth / zuverkauffen / dahero den Redern in den Kauff zutreten / wie ihnen sonst gebühret / ungelegen / so sollen sie doch nicht mehr / als den billichen Werth / nach guter Leute Erkentnüß / darümb zugeben schuldig seyn.

XV.

Würde ein Schiffer ohne wahre Noth in eine Have segeln / dahin er nicht befrachtet / so soll er den Schaden / welchen die Reder darauff rechnen können / aus seinem Beutel zuerstatten schuldig seyn.

Würde

XVI.

Würde er aber allda die Kauffmanns-Güter und das Schiff verkauffen und weichhafftig werden/und also den Freunden Schiff und Gut entwenden/so soll er in keiner Hansee-Stadt gelitten/und da er betreten wird / an seinen freyen höchsten gestrafft werden.

XVII.

Wäre er aber durch Sturm oder andere Seenoth/in eine andere Have/ dann dahin er gedacht/und befrachtet/gerathen/ wolt dann der Kauffmann sein Gut daselbst empfangen/so ist er dem Schiffer die volle Fracht zugeben schuldig/will er aber die Güter allda nicht empfangen/so muß der Schiffer das Gut an den Ort lieffern/dahin ers zubringen angenommen/ und solches auff seine Kosten / aber des Kauffmanns Ebentheur und Bezahlung des Zollens.

XVIII.

Würde auch ein Schiffer an Orten und Enden / da er und sein Steurmann nicht gnugsam kündig/und er Piloten haben mag/sich deren nicht gebrauchen/ so soll er umb eine Marck Goldes gestrafft werden.

XIX.

Welcher Schiffer Korn einnimmet/ der soll dasselbige/so offt es Noth/auff der Reise kühlen/thät ers nicht/da ers doch wegen Wetters und Windes hätt thun mögen/ er soll zum Schaden antworten/ so offt ers aber kühlen wird / soll man ihm und seinen Schiffs-Kindern/vor ieder Last zwey Schilling Lübisch entrichten / darüber der Kauffmann oder Befrachter nicht soll bedrenget werden.

Der vierdte Titul.

Von des Schiffs-Volcks Auffnehmung und Ambts-Gebühr.

Der erste Articul.

KEin Schiffer soll nach diesen Tagen Schiffs-Volck heuren / wie sie Nahmen haben / sie haben dann gnugsam Paßbort von vorigen ihren Schiffern/mit welchen sie gefahren/ bey Pön zwey Thaler / vor iede Person / die er ohne Paßbort mitnehmen würde/die Helffte an die Obrigkeit/und die ander Helffte an die Schiffer-Gesellschafft zuentrichten / und sollen die Schiffer die Paßborten ohne redliche Ursach / nach der Schiffer-Gesellschafft/oder des Raths Erkentnüß/so das Noth wäre / nicht difficultiren und weigern / und sollen die Paßborten in einer gemeinen Form / bey den Alter-Leuten der Schiffer-Gesellschafft/iedes Orts gedruckt vorhanden seyn/ und iederman/ der ihrer benöthiget/ ohne Entgeltnüß gefolget werden/nur daß der Nahme des Schiffers und Schiffs-Kindes/auff das Spacium,so darin offen zulassen/gezeichnet/ und des Schiffers Pittschafft oder Merckmahl darunter gesetzt werde.

II.

KEiner soll dem andern sein Schiffs-Volck aus seiner Kost abspannen / es geschehe mit höher Heure/oder guten Worten/ thät iemand dawieder / er soll zehen Thaler/ halb an die Obrigkeit/und halb an die Schiffer-Gesellschfft verbrochen haben / und der sich abspannen lässet/soll dem Schiffer von dem er scheidet/ die halbe Heüre / deren er mit ihm eins worden/zuentrichten schuldig seyn.

III.

DJe Schiffs-Kinder sollen bey ihrer Annehmung angeloben / dem Schiffer Treue/ Huld und Gehorsam zuseyn/und sich alles Frevels/Meuterey und Zusammenverstrickung zuenthalten/bey Straff/wie unterschiedlich hernach folget. Würde

IV.

Würde sich iemand für Steurmann/Häupt-Boßmann/oder sonst einen Officirer im Schiff ausgeben/der nicht gut und voll dafür thun könte/und solches der Schiffer mit zweyen guten Männern/oder seinem Volck beweisen könte/so soll derselbe seiner Heur verlustig seyn/und darüber nach Ermessigung gestrafft werden.

V.

GEwinnet ein Schiffer einen Schiffmann/daß er an seine Kost kömbt/hält sich dann der Schiffmann unredlich/das beweißlich ist/ehe er außsegelt/so mag ihm der Schiffer wohl Urlaub geben/würde er sich aber recht verhalten/und der Schiffer ihm dennoch unverschuldeter Sachen Urlaub geben wolte/ so soll er ihm das dritte Theil der Heur/so ihm allda zur ståte gebühret/vergnügen und bezahlen/und solches aus seinem Beutel/und den Redern nicht in Rechnung bringen.

VI.

ALsbald der Schiffer das geheurete Volck in seine Kost auffnimmet/und zu Schiffe zugehen heisset/soll es zur Stund seine Herberg im Schiff haben/und sonst nirgends/ bey Pön vor iede Nacht die sie ausbleiben 4. Schilling Lübisch. Und soll keiner des Schiffers Kost verachten/bey Verlust der Heur/und Führung/ und Straff der Aussetzung zu Lande.

VII.

WAnn aber das Schiff schon auff der Reide/oder nach einer ieden Stadt Portus Gelegenheit/vor die See gebracht/sollen sie sich vom Schiff/ ohne Urlaub des Schiffers/gantz und gar nicht begeben/und solches so wohl auff der hin/als wieder Reiß/bey Straff des Gefängnüß/oder einer schwerern/nach Ermässigung des Raths.

VIII.

DAs Schiffs-Volck soll keine Gasterey im Schiff halten/ohne Wissen und Willen des Schiffers/bey Pön der halben Heur.

IX.

KEiner vom Schiffs-Volck soll seine Frau des Nachts im Schiff behalten/bey Straff eines Thalers.

X.

KEiner soll schiessen/ohne Befehl des Schiffers/thät einer darüber/er soll Kraut und Loth doppelt bezahlen.

XI.

ES sollen die Schiffs-Kinder/nach der Zeit/wann sie zu Schiffe gangen/so wohl in den Haven/als in der See/die Wacht fleissig halten/nach Gelengenheit und Verordnung des Schiffers/bey Straff eines halben Thalers/oder einer schwerern/nach Befindung. Und woferne sie sich an der Heur die verdiente Straff nicht kürtzen lassen wolten/sollen sie darüber in des Raths Straff gefallen seyn.

XII.

WEr auff die Wacht bestellet ist/und würde schlaffend befunden/der soll 8. Schilling Lübisch/oder deren Werth/in die Armen Büchse verbrochen haben.

XIII.

WEr einen auff der Wacht schlaffend findet/und solches nicht anmeldet/der soll in gleiche Straffe gefallen seyn.

XIV.

KEin Boßmann soll so verwegen seyn/das Bot oder Eßpinck loß zumachen/ohne Erlaubnüß des Schiffers/oder Steurmanns/bey Straff des Gefängnüß.

XV.

WAnn ein Schiffer an frembden Oerten Winterlage hält/oder sonst wo still lieget/ so soll keiner der Schiffs-Kinder vom Schiff gehen/ohne des Schiffers Willen/ und Erlaubnüß/bey Pön der halben Heur/davon die Helffte dem Schiffer/und die ander Helffte den Armen zu entrichten.

XVI.

Imgleichen soll kein Schiffs-Volck vom Schiffe fahren/wenn das Schiff vor Ancker liegt/ohne Erlaubnüß des Schiffers/ bey Pön eines halben Thalers.

XVII.

Würde auch iemand derselbigen/die also ohne Urlaub zu Land gangen / geschlagen oder verwundet/den ist der Schiffer heilen zu lassen nicht schuldig.

XVIII.

WEre es Sache/daß mercklicher grosser Schade geschehe/ wegen eines Boßmanns abwesen/auß dem Schiffe/den soll er zubessern schuldig seyn. Hätte er ihn nicht zu erstatten / er soll Jahr und Tag im Gefängnüß mit Wasser und Brodt gespeiset werden/würde aber durch sein Abwesen vom Schiff / das Schiff untergehen / und iemand darin Todt bleiben / so soll er am Leben/oder sonst nach Ermessung ernstlich gestrafft werden.

XIX.

WAnn der Schiffer mit etlichen seines Volcks zu Lande fähret / so soll das Volck schuldig seyn auff das Both oder Schute zuwarten / und wo ihrer der Schiffer zu Lande zugebrauchen hat / sollen sie ihme willig seyn. Und so bald der Schiffer dem Schiffs-Volck gebeut/zu Schiffe zu fahren/und darüber iemand zu Lande bliebe/ und die Nacht nicht zu Schiff käme / der soll seine Führung verbrochen haben/oder mit Gefängnüß gestrafft werden.

XX.

WAnn ein Schiffer sein Volck auff einen gewissen Ort geheuret / und es käme ihm Zeitung von seinen Freunden/oder sonst iemandes zu/daß er am andern Ort besser Profit zu thun verhoffte / so sollen ihm die Schiffs-Kinder folgen / des soll ihnen der Schiffer Verbesserung zusagen/und so sich deren untereinander nicht vergleichen können / soll die Erkäntnüß darob stehen/ bey den Alter-Leuten der Schiffer-Gesellschafft/ oder andern Unparteischen Seefahrenden Leuten. Wolt sich iemand daran nicht begnügen lassen/und etwa Meuterey anrichten/ der soll wie ein Meutmacher gestrafft werden.

XXI.

ALso auch/ wann dem Schiffer ausserhalb Landes eine Fracht fürfiele / sollen ihm die Schiffs-Kinder/gegen ziemliche Verbesserung folgen/könten sie sich der Verbesserung nicht vergleichen/ soll der Schiffer deswegen die Reiß nicht unterlassen / sondern dem Volck ungefehr so viel/als die halbe Heur ertragen mag/ entrichten / und das übrige/nach vollendeter Reiß/zu guter Leut Erkäntnüß stellen. Wolt sich iemand daran nicht begnügen lassen / sondern Meuterey machen/der soll/wie bey nechst vorhergehendem Articul gemelt/gestrafft werden.

XXII.

WAnn der Schiffer seine Schiffs-Kinder redlicher Weiß durch den Winter gebracht / und in seiner Kost gehalten hat / sollen sie ihn darüber zu Erhöhung der Heuer nicht dringen/bey Pön der halben Heur/und Straff des Raths.

XXIII.

Würde ein Schiffer ausserhalb Landes von frembden Potentaten / oder anderer Obrigkeit angehalten/oder er müste auff Fracht warten / oder aus andern Ursachen den Schiffs-Freunden zum besten still liegen/ so soll er deswegen dem Schiffs-Volck/ über Kost und Dranck/ein sonderbar Liegegeld zugeben weder schuldig noch bemächtiget seyn/sondern es soll die Ermässigung dessen/ nach vollbrachter Reise / oder zu erster Loße-Stete / zu Erkentnüß guter Leute stehen. Wolte iemand der Schiffs-Kinder dessen nicht vergnüget seyn/sondern etwa vom Schiff derentwegen lauffen/der soll auff Gutdüncken der Obrigkeit/ an seinem freyen höchsten gestrafft werden.

XXIV.

WOlt der Schiffs-Kinder einer / wann die halbe Reise gethan wäre / vom Schiffer Urlaub haben/so soll er dem Schiffer die gantze Heur und Führung zubezahlē schuldig seyn.

XXV. Würde

XXV.

Würde einig Boßmann oder Officirer/wann er die Halbe Heuer empfangen / vom Schiff entlauffen/dem soll/da er betreten/ein Boßhack auff die Backen gebrandt werden.

XXVI.

Da iemand des Schiffs-Volcks dem Schiffer einige Gewalt im Schiff zufügen würde/oder auch Rath und That dazu gebe / der soll willkührlich / und etwa nach Befindung an seinem freyen höchsten gestrafft werden.

XXVII.

Würden einige Schiffs-Kinder Auffruhr und Verbündniß machen gegen den Schiffer/und ihn dahin dringen/daß er ohne sonderliche Noth in eine Haven lauffen müsse/ dahin er nicht bescheiden / mit Verlust und Schaden des Schiffes oder der Güter / und ihm alsdann wieder seinen Willen entlauffen würden/dieselbige sollen/da sie angetroffen/ an ihrem freyen höchsten gestrafft werden.

XXVIII.

Begäb es sich/daß dem Schiffer ein Freybeuter an Bort käme/ so soll das Schiffs-Volck schuldig seyn/sich bestes Vermögens zuwehren/ und dem Schiffer treulich zuhelffen/thät iemand weniger/und das Schiff würde darüber genommen/ er soll offenbar mit Ruthen auff dem Block gehauen werden.

XXIX.

Würde das Schiff Sturms oder Ungewitters/oder anderer Zufäll halben in Noth und Gefahr/oder auch an Grund kommen / so sollen die Schiffs-Kinder dem Schiffer / ihres höchsten Vermögens / beste getreue Hülffe zu leisten schuldig und verbunden seyn/und da über allen angewandten möglichen Fleiß/ das Schiff ie stranden und bleiben würde/sollen sie alle Schiffsgereitschafft/ und eingeladene Güter nach eusersten Vermögen zuretten und zubergen / verpflichtet seyn / gegen Erstattung eines billichen Berglohns/von des Schiffes Reitschafft/uñ Kauffmans Gütern/nach guter Leut Erkentnüß. Hätte der Schiffer kein Geld/er muß die Kinder wieder verschaffen an den Ort/da er sie auffgenommen hat/so ferne sie folgen wöllen. Helffen ihm aber die Schiffs-Kinder nicht/so ist er ihnen/ nach verlohrnem Schiff nicht allein zugeben nichts schuldig/sondern es sollen auch die ungetreue Schiffs-Kinder nach Gelegenheit an ihren Gütern/oder am Leibe gestrafft werden.

Der fünffte Titul.

Von Außreidung der Schiffe.

Der erste Articul.

Wenn man ein Schiff in dem Nahmen Gottes ausreiden will/so soll es mit der Freunde Wissen und Willen geschehen/und soll auff Schrifft gebracht werden / was und wie viel man zum Behuff der Reiß von nöthen. Und damit solches mit Vortheil eingekaufft werde / sollen die Freunde ein oder zwo Personen ihres mittels dem Schiffer zuzuordnen schuldig seyn. Inmassen hievor von Erbauung der Schiffe verordnet/bey derselben Pön/so daselbst ausgedruckt.

II.

Und damit dißfals ohne Verdacht alles zugehe / ordnen wir / daß die gekauffte Proviant/zu des Schiffers Nothdurfft/in ein der Schiffs-Reder Speicher oder Hauß/ mit Wissen und Willen der andern Reder/verwarlich beygelegt/das Fleisch auch darin gesaltzen/

gesaltzen/und bewahret werde/biß daß es zu Schiff / gegen Zeit der Absegelung / geführet werde/damit alsdann auch einer der Reder zugegen seyn/ und ansehen möge/welcher Gestalt die Victualien bordingk abgehe / und ins Schiff gebracht werde / bey voriger Straff.

III.

WEnn aber der Schiffer an andern Orten / dann da er seine Freunde hat/ zu des Schiffs Nothdurfft etwas kauffen würde/soll er nicht weniger Fleiß fürwenden/ den besten Kauff zu kauffen/denn er bekommen kan / und alsbald treulich und deutlich anschreiben/von wem/an welchem Ort/und wie theuer er solches gekaufft habe. Dann so die Freunde den Schiffer oder Schrifein darinn Untreu befinden würden/ soll es an ihnen als Diebstahl gerechnet und gestrafft werden.

IV.

DAmit dann auch bey Außreidung der Schiffe/durch die langsame Hand der Schiffer/die Reise nicht versäumet/und die geladene Güter/sonderlich das liebe Getreidig nicht etwa verderben/und zu nichte kommen / sondern gebürlich Fleiß und Wackerheit gespüret werden möge. Ordnen und wollen Wir/daß hinführo die Schiffere ihre Dinge also anstellen/die Victualien bey Zeiten verschaffen/uñ mit ihren Redern und Freunden rechnen und klar machen/auch dem Volck den ersten Ziel der Heure also geben sollen / damit sie / wann das letzte Gut auff-und eingenommen worden/zum längsten in zweyen oder dreyen Tagen hernach/so nur der Wind etwas fuget/ zu Segel gehen mögen/bey Pön funffzig Ungerische Gülden.

V.

WElcher Schiffer eine Fracht annimmet / es sey Ost-oder Westwerts / an welchen Ort es wolle/ der soll der getroffenẽ Vereinigung unweigerlich nachkommen/oder allen Kosten und Schaden / so dem Befrachter aus der Nichthaltung erwachsen / von dem seinen erstatten. Hingegen soll auch der Kauffmann oder Befrachter / was er zu schiffen verheissen/oder auff die Rulle gesetzet/in bestimbter Zeit zu Schiffe bringen/ oder eine andere Fracht oder Güter/damit der Schiffer und Reder friedlich/alsbald verschaffen. Thät er deren keins / daß also der Schiffer gantz oder zum Theil ledig fahren müste/soll ihm der Kauffmann oder Frachter die zugesagte Fracht nichts weniger zubezahlen schuldig seyn.

VI.

KEin Schiffer soll für sich allein/oder mit der Freunde einem/oder mehr / den andern Freunden zum Vorfang/einig Gut oder Kauffmanschafft einnehmen/schiffen oder führen / sondern da ein Vortheil dißfals vorhanden / soll er denselben allen Schiffs-Freunden zugleich zuerkennen geben/damit sie alle/welche Reden / auch des Vortheils zugeniessen haben mögen. Thät iemand darüber/der soll solcher Güter verlustig seyn/ und darüber nach Gelegenheit in andere Straffe genommen werden.

VII.

WEre es auch an deme//daß ein oder mehr/der Schiff-Reder/in die Außreidung nicht bewilligen wolten/alsdann soll es/nach altem Gebrauch von der See / damit gehalten werden/daß nemlich die geringste Parten/ob die gleich mehren Personen zuständig/den andern/welche den meisten Theil haben/ob deren gleich an der Anzahl weniger wären/folgen sollen. Und im Fall sich iemand des weigern würde / alsdann soll der Schiffer mit Rath und Consens der andern Mit-Reder Macht haben / so viel Geld darauff zu Bödemen/als der weigerenden Part sich belauffen möchte/und wañ die Reise behalten und vollendet ist/ den Hauptstuel / sambt der auffgelauffenen Bödemerey / von solchem Part/so weit sich das erstreckt/ohn der andern Reder Schaden/ zubezahlen und abzutragen.

Der sechste Titul.

Von Bödemerey.

Der erste Articul.

nnn Demnach

DEmnach wegen der Bödemerey täglich ie mehr Unrichtigkeit einreisset / und etwan boßhafftige Untreu gespüret wird / so sollen hinführo die Schiffer / (ausgenommen den Fall / davon im letzten Articul des nechst vorhergehenden Tituls gehandelt wird) nicht mächtig seyn / an dem Ort / da ihre Reder vorhanden / einig Geld auff Bödemerey auffzunehmen / damit die freyen Parte mit den Unfreyen nicht beschweret werden. Im Fall auch die Schiffer ihr eigen Part Schiffs solten verbödemen müssen / soll es gleichwohl mit Wissen der Reder / an dem Ort / da sie zu Hause sind / geschehen / und nicht höher / dann sich ihr Part Schiffs erstreckt. Thät iemand darüber / so soll der / welcher das Geld ausgethan / seine Pfennige aus des Schiffers Gütern / und nicht aus dem Schiffe suchen / und der Schiffer nach Ermessigung gestrafft werden.

II.

WAnn aber ein Schiffer ausserhalb Landes / da er seiner Reder nicht mächtig / beweißlichen Schaden an dem Schiff / oder Schiffs-Reitschafft nehmen würde / und der Oerter kein Geld auff Wechsel an seine Reder überzuschreiben bekommen könte / oder er hätt auch im Schiff keine Güter / die er zu bessern Vortheil der Reder / als die Bödemerey sich belauffen wolte / verkauffen könte / alsdañ in solchem Fall der Noth / das Schiff und Gut zuretten und zubergen / soll er Macht haben / von wegen der sämtlichen Reder / so viel Geld auff Bödemerey zunehmen / als er zu Besserung des Schadens / und anderer dergleichen Nothfällen eigentlich vonnöthen hat / und was er also gebödemet / das sollen die Sambtfreunde zubezahlen schuldig seyn.

III.

WÜrde hierüber ein Schiffer an andern frembden Orten / unnöthiger und betrieglicher Weiß / Bödemerey aufnehmen / er soll den Schaden allein tragen / und gut thun / oder nach Gelegenheit an Leib und Leben gestrafft werden.

Der siebende Titul.

Von Ammiralschafft.

Der erste Articul.

WAnn Ammiralschafft gemacht / und nicht gehalten / und darüber iemand genommen wird / so soll der jenige / welcher die Ammiralschafft gebrochen / schuldig seyn / den Schaden von dem seinen zubezahlen / hat ers an Gelde nicht / er soll es büssen an dem / daran ers hat.

Der achte Titul.

Von Seewurff und Hauerey.

Der erste Articul.

IST ein Schiff in Wassers-Noth / also / daß man Güter auswerffen muß / solcher Schade der geworffenen Güter gehet über Schiff und Gut / welches im Schiff erhalten wird / der Gestalt / daß die Schiffs-Freunde / und auch der Kauffmann denselben ein ieglicher an seiner Quota, so viel er an Schiff uñ Gut haben mag / bezahlen muß / als das Gut gelten möchte / in der Haven / dahin sie zusegeln bedacht wären / da dann auch also fort bald die Vergleichung und Bezahlung geschehen soll.

II.

VErleuret der Schiffer seine Mast / oder Segel in der See / Sturms oder ander Unglücks halben / dazu darff der Kauffmann nicht antworten. Wäre aber die Mast durch Noth gehauen und geworffen / doch mit Willen der jenigen / welche im Schiff gewesen / zu Errettung Schiff / Leib und Gut / so soll der Schade gehen über Schiff und alles Gut.

Die

III.

DJe Wardierung aber des Schiffs / soll also gehalten werden/daß der Schiffer das Schiff an Geld schlagen solle/davor er es gedenckt zu behalten/ daran die Kauffleute die Wahl haben sollen /ob sie es davor annehmen / oder dem Schiffer lassen wollen/ also soll auch des Schiffers Fracht so wohl von den Gütern/ welche geworffen / als behalten worden seyn/gerechnet werden.

IV.

WAnn aber Kauffleuten in der See ihr Gut genommen wird / einem mehr dem andern weniger/ein ieglicher muß seinen eignen Schaden tragen/ und dürffen die jenigen/welche keinen gelitten/so wohl auch der Schiffer/wegen des Schiffes/ nicht dem benommenen erstatten/es wäre dann/daß sie sich zuvorn eines andern mit einander verglichen.

Der neundte Titul.

Von Schiffbruch und Seefundt.

Der erste Articul.

WRicht ein Schiff in der See/also/daß es seine Reise nicht vollbringen kan/so sind die Fracht-Leute mehr nicht dann die halbe Fracht/ von den geborgenen Gütern zugeben schuldig.

II.

Wann aber ein gefrachtet Schiff in der See Schaden nimbt/ ohne Schuld und Versäumnüß des Schiffers / und bringet doch des Kauffmans Gut zur stete/so soll der Schiffer davon volle Fracht haben/das Gut aber/welches nicht zur stette kömbt/sondern in der See bleibet/ oder sonsten durch Schuld des Schiffers verdorben/davon giebt man keine Fracht/und muß der Schiffer darüber zum Schaden / der durch seine Schuld verursachet/antworten.

III.

FJndet iemand Schiffbrüchig Gut am Strande / oder in der See an das Schiff treibende/und solch Gut aufffischet/das soll er überantworten der nechsten Obrigkeit/ da er erst anlangen wird/es sey in einer Stadt oder auff dem Lande/oder den Alter Leuten des Kauffmans. Von solchem auffgefischeten oder gefundenen Gute / soll man geben dem jenigen welcher die Arbeit gethan / das zwantzigste Theil; Holet er aber das Gut in der See von einem Reff/so gehöret ihm das vierdte Theil davon.

IV.

LEidet auch einer ein Schiffbruch in der See/so soll der Schiffer zum ersten die Leute mit seinem Bothe oder Eßbing an das Land führen/ darnach bergen Tackel/Tow/ und des Schiffs Reitschafft. Können alsdann die Fracht-Leute etwas von ihrem Gute bergen/darzu soll der Schiffer sein Both und Volck leihen/ gegen billich Berglohn/ nach Erkentnüß guter Leute.

V.

BLeibet ein Schiff in der See/und gleichwohl so viel von des Schiffers Reitschaffe geborgen wird/daß der Heure werth ist/so ist der Schiffer dem Volcke die gantze Heure zugeben schuldig.

Der zehende Titul.

Von andern Schäden/ so sich durch Schuld/Ungerath/oder Unglück/an Schiffen begeben.

Der erste Articul.

KOmmen zwey Schiffe gegen einander segeln/und das eine kan dem andern nicht weichen/also daß sie beyde Schadē davon bekommen / so sollen beyde Schiffer mit ihrem Volck schweren / daß es nicht mit Willen/sondern unversehens geschehen/und alsdañ den Schaden zugleich bezahlen/ungeachtet/ ob es bey Tage oder bey Nacht geschehen ist.

II.

WAnn ein Schiff in der Haven/oder auff der Reide liegt/und ein ander Schiff/welches unter Segel ist/läufft dasselbe in Grund/oder thut ihm sonsten Schaden/geschicht es aus Unvorsichtigkeit/und Versäumnüß des Schiffers/der Schiffer / welcher den Schaden gethan hat/soll denselbigen mit seinem eignen Gelde bezahlen/so weit sich seine Güter erstrecken. Hat er aber das Vermögen nicht/so soll das Schiff den Schaden tragen/und des Kauffmans Güter frey seyn. Geschicht es aber aus Noth/sollen beyde Schiffe den Schaden bessern/iedoch nach guter Leut Erkändnüß.

III.

Würde ein Schiff loß davon / daß ihm ein Ancker oder Cabell gebrochen/es geschehe im Sturm/oder sonsten durch ander Unglück/und treibet einem andern Schiff/das vor Ancker lieget/an Bort/und nehmen beyde darüber Schaden/derselbe soll von Seefahrenden Leuten in Augenschein genommen / und nach Ermessigung von beyden Schiffen bezahlet werden. Kriegt aber das Schiff/welches loß worden/alleine Schaden/darzu ist das ander Schiff/welches vor Ancker liegt / zu antworten nicht schuldig. Liegen sonsten ein oder mehr Schiffe an demselben Fahrwasser / und sehen ein Schiff treiben/schlippet dann ein Schiff Ancker und Tow/den Schaden dadurch zuwehren / so sollen beyde Schiffe nach Ermässigung guter Leute/Ancker und Tow bezahlen

IV.

LEidet ein Schiff Schaden auff eines andern Schiffs Ancker/das ohne Boyen liegt/ so soll das Schiff/welches ohne Boyen liegt / den Schaden gantz bezahlen. Es sey dann / das die Boyelini gebrochen were nach der Zeit / als das Ancker geworffen worden/und der Schiffer nicht anders gewust/ dann das eine Boye auff dem Ancker noch gewesen / wie der Schade geschehen / und der Schiffer könte solches mit zweyen Zeugen/oder seinem Eyde erhalten/so sollen beyde Schiffe/doch des Kauffmanns Güter ausgegommen/den Schaden zugleich bezahlen.

Der eilffte Titul.

Von Lossung der Schiff/und Liefferung der Güter.

Der erste Articul.

WAnn der Schiffer zur Stete kömbt / sollen die Schiffs-Kinder iedes Orts ohne Unterscheid willig loßen/und laden. Wer sich dagegen setzet/wie eine Zeitlang am Bergischen Conthor wieder Billichkeit geschehen/soll seiner Heuer verlustig/und Straff fällig seyn.

II.

KEin Schiffer soll von des Schiffs Victualien aus dem Schiff ichts verkauffen/es wäre dann / daß ers ümb Schaden zuverhüten thäte / und das Geld zur Rechnung brächt/oder daß iemand in der See so groß benöthiget/daß man ihm etwas aus Christlichem Mitleiden / ümb denselben aus Hungersnoth zuretten / und beym Leben zuerhalten/

halten / und da solches geschehen / soll es der Schiffer gleicher Gestalt zur Rechnung bringen. Thät er das nicht / so soll es ihme für eine Untreu geachtet und gestrafft werden.

III.

WAnn die Schiffe zu Hause kommen / sollen die Schiffer ihre übergebliebene Victualien den Redern / ohne Verzug / bey Straffe nach Ermässigung / zuübergeben schuldig seyn.

IV.

KEiner von den Schiffs-Kindern soll einig Korn / oder andere Wahren und Güter ein oder aus dem Schiffe bringen / ohne der Schiffer und Schrifeien Vorwissen / und vorbeschehener Besichtigung / alsdann es auch auff die Rulle soll gesetzet werden. Würde aber dem zuwieder sich iemand unterstehen / ichts was aus dem Schiff zunehmen / mit dem Fürwenden / als hätte ers eingeschiffet / da es doch auff die Rulle nicht gesetzet / noch sonst dem Schiffer oder Schrifeien ichts davon wissend were / so soll er des Guts / so fern es sein eigen / verlustig seyn / oder da es frembd Gut were / nach Gelegenheit eines Diebstals gestrafft werden.

V.

WAnn Prame oder Leichter mit Saltz ümb zu loßen für den Staat / oder an Land angelangen werden / so sollen die Schiffs-Reder / einer dem andern liefern / doch daß der Schiffer bey iedem Prame seines Volckes iemand zugegen habe / ümb zufegen und auffzusehen / daß einem wie dem andern recht gemessen werde / davon sich der Schiffer oder die seinen nicht absentiren sollen / bey willkührlicher Straffe der Obrigkeit.

VI.

SO soll auch das Schiffs-Volck bey gleicher Straff den Ballast nicht ins Wasser sencken / zu Schaden des Tieffs / sondern allein an denen darzu verordneten Oertern auswerffen.

Der zwölffte Titul.

Von der Schiffer Rechnung.

Der erste Articul.

SO bald der Schiffer zu Hause gelanget / soll er sich mit seiner Rechnung gefast machen / und zu Abhör und Auffnehmung derselben / die sämbtliche Schiffs-Freunde zusammen verbitten / welche auch darauff in der Person / oder durch einen Vollmächtigen / zuerscheinen sollen schuldig seyn. Thät es der Schiffer nicht / er soll in willkührliche Straffe / wegen des Säumsalls gefallen seyn. Bliebe iemand der Freunde und Reder aussen / der soll zum ersten mahl zwey Thaler / einen zu der Schiffs-Vesten / den andern an die Armen verbrochen haben / käme er aber zum andernmahl nicht / so mögen die erscheinende Freunde mit der Rechnung verfahren / und was von denselben gehandelt / sollen die Abwesende genehm zuhalten schuldig seyn.

II.

BEy der Rechnung sollen die Schiffer alle Havereyen groß und klein / wie auch Pilotasien und Passagien Geld / und wie das sonst Nahmen haben mag / in specie zuverrechnen / und der Gebühr zu bescheinigen schuldig seyn / darauff ihnen nach Befindung was recht und billich / passirt / und was unrichtig / soll abgeschlagen werden.

III.

SO der Schiffer oder das Schiffs-Volck / die Fracht / oder einig Güt / wie das Nahmen haben möchte (inmassen auch zuvor von verkaufften oder vergebenen Victualien geordnet) bey der Rechnung verschwiege und unterschlüge / so soll es ihm als Diebstahl gerechnet und gestrafft werden.

Der dreyzehende Titul.

Von der Führung.

Der erste Articul.

KEin Schiffs-Volck / so nach Hispanien oder Franckreich segelt / soll einige Führung auff der Hinreise zugeniessen haben.

II.

WAnn aber die Schiffe in Hispanien / mit Saltz oder Fracht-Gütern vollkommē beladen werden / so sollen die Schiffer dem Schiffs-Volck die Führung frey geben.

III.

Würden dann die Schiffe / wegen Theurung des Saltzes / und Mangel der Frachtgüter / nicht vollkommen beladen / so soll das Schiffs-Volck seine Führung selbst zu käuffen und zubezahlen schuldig seyn. Würde ihnen der Schiffer Geld dazu leihen / das soll er ihnen / wann er zur Loßestet kombt / an ihrer Heure kürtzen / oder es von den seinen missen / und den Freunden nicht in Rechnung bringen.

IV.

Auff den Schiffen / so in Franckreich laden / soll das Schiffs-Volck zu iederzeit ihre Führung selbst bezahlen.

V.

KEiner soll seine Führung verkauffen / dann allein an dem Ort / da das Schiff gelosset wird / und so daselbst die Schiffs-Freunde vorhanden / sollen sie die nechsten zum Kauff seyn.

VI.

DAmit auch der Führung halber / eine Gewißheit seyn / und sich niemand weder Schiffer / noch Schiffs-Kind / darüber zugeben / oder zunehmen unterwinden möge / so soll es hinfüro also gehalten werden / nemlich / dem Schiffer und Steurmann / ieden zwölff Tonnen vor die Last / den Officianten ieden sechs Tonnen / den Boßleuten ieden vier Tonnen / dem Puttker / Casüten-Wächter / Kochs-Knecht / ieden zwey Tonnen. An Weitzen und Korn aber dem Schiffer und Steurmann dreissig Scheffel / den Officianten funffzehen / den Boßleuten zehen / und den letzten fünff Scheffel / und soll ihnen solches frey stehen / wann sie es selbst schaffen.

VII.

UNd hiemit soll auch das genandte Mattenschüdderls gäntzlich verboten und geordnet seyn / zum Fall sich das Schiffs-Volck dessen noch ferner anmassen würden / daß sie es dem Kauffmann doppelt bezahlen / und dazu durch gebührliche Mittel sollen angehalten werden.

Der vierzehende Titul.

Von Extraordinari Belohnung getreuer Schiffs-Kinder.

Der erste Articul.

WUrde eins / oder mehr der Schiffs-Kinder / in des Schiffers Dienst und Werbung geschlagen / oder verwundet / der Schiffer soll sie ohne ihren Schaden wieder heilen lassen.

Würde

II.

Würde iemand Kranck auff dem Schiff / (ausgenommen der See-Kranckheit) der Schiffer ist schuldig/denselben aus dem Schiff bringen zulassen/ und in eine Herberg zulegen/und ihme zu leihen Licht/da er des Nachts bey sehen mag/auch seiner durch einen Schiffmann/oder andere/pflegen und warten zulassen / desgleichen mit Speiß und Tranck ihn zuversehen/wie ers im Schiff hat. Und wann er also zu Nothdürffe versehen/darff der Schiffer mit dem Schiff nach ihm nicht warten / sondern mag wohl zu Segel gehen. So ferne der Krancke wieder geneset / soll er aller seiner Heuer geniessen/stürbe er aber/die Heure kriegen die Erben.

III.

So iemand des Schiffs-Volcks/wieder die Freybeuter redlich fechten/ und darüber etwa gelähmet würde/der soll geheilet/und gleiche Hauerey über Schiff und Gut gerechnet werden. Und da er zu solcher Unvermögenheit geriethe/daß er die Kost nicht mehr gewinnen möchte / soll ihm frey Brodt sein Lebenlang verschaffet/oder sonst eine billiche Verehrung nach Gelegenheit/dafür zugekehret werden.

Der funffzehende Titul.

Von starcker Execution dieser Ordnung.

Der erste Articul.

Demnach die Gesetz und Ordnung wenig nütze / so ferne mit stracker Execution darüber nicht gehalten / damit ihnen entweder gehorsamlich gelebet/oder die auffgesetzte Straffen strengiglichen abgefordert und eingebracht werden. Hierümb haben wir uns freundlich vereiniget/und einander versprochen und zugesagt/über dieser Ordnung festiglich zuhalten/und mit der Execution und Vollstreckung allenthalben / in durchgehender Gleichheit ernstlich nachzudrucken.

II.

Und damit an solchem desto weniger Mangel und Verhindernüß fürfallen möge/ wollen wir nicht alleine/was wir hievor im dritten Articul des andern Tituls geordnet/anhero erholet/sondern auch ferner gesetzet und geordnet haben / daß ein ieder Schiffer/wann er von Hause zu segeln vorhabens/zwey Exemplaria und Abdruck dieser Ordnung ihme verschaffen / deren eins von den Redern und Schiffer unterschrieben/bey dem Schriffeien oder Steurmann/ an statt der sämbtlichen Schiffs-Kinder / das ander von den Schiffs-Kindern/so ferne die alle schreiben können / oder an statt deren/so nicht schreiben können/von dem Schiffs-Schrifeien/oder sonst einem Notario unterzeichnet/bey dem Schiffer seyn und bleiben soll/ damit sie sich sambt und sonders/ und zwar das Schiff-Volck an Eydes statt verpflichten / dieser Ordnung / so viel die einen ieden berührt / gehorsamlich zugeleben und nachzukommen / mit diesem Anhang und Erklärung/im fall sich iemand des Schiffs-Volcks solcher Subscription und Zusage/ verweigern würde/daß derselbe zur See nicht gebraucht noch befördert/ noch in einiger Hansee-Stadt geduldet und gelitten werden solle.

Ordnung des Summarischen See-Gerichts-Proceß

Eines Erbaren Raths der Käyserlichen freyen und des Heil. Reichs Stadt Lübeck/

Anno M. DC. LV.

In Lübeck druckts Gottfried Jäger.

See-Gerichts-Ordnung.

Als einem Erbaren Rathe vorbracht worden / derselbe auch in der That verspüret / daß wieder die Gerichts-Ordnungen viel Sachen weitläufftig gemacht / und deren Proceß von den Sachwaltern verlängert werden.

Welches insonderheit bey den Seehändeln zuverhüten und abzuschneiden für höchst nöthig erachtet. Und dahero zu denenselben ein besonderes Gerichte verordnet worden. Soll es in demselben nachgesetzter massen gehalten werden.

I. Soll für diesem Gerichte ein Summarischer kurtzer Proceß geführet/und keine schrifftliche Handlung zugelassen werden.

II. Wenn Zeugen abgehöret werden müsten/soll das Gerichte zwar legaliter damit verfahren/aber keine schrifftliche deductiones oder disputationes admittiren.

III. Es soll auch nicht verstattet werden/die Sachen durch Advocaten, Procuratoren, Wort-führer oder Sach-Walter vorzutragen; Sondern die Parten sollen selbst vernommen / und denselben ohne bewegende Ursachen / die dann zu Ermässigung dieses Gerichts stehen/und allein zu besserer Erzehlung des facti angesehen seyn sollen/keine Wort-führer zugelassen werden.

IV. Die Sachen/für dieses Gericht gehörend / sollen seyn:

Alle Streitigkeiten zwischen Rhedern / Befrachtern / Schiffern / und Schiffs-Volck. Sie seyn wegen Erbauung der Schiffe:
Wegen eingeladener Güter:
Von geworffenem Gute:
Uber Schiffbruch:
Von Schiffen / Boten und Pramen:
Von Schiff und Gute/welches von See-Räubern benommen:
Auch von Schiffs-Frachten:
Victualien auff dem Schiffe:

Der Schiffer Rechnungen/und darzu gehörige Wechselbrieffe und Attestationen: Schiffer Versäumnüß:
Cognoscementen,
Certe Parteyen:
Bodemereyen:
Pilotagen:
Havereyen:

Und des Schiffs-Volcks Heurung und Führung / auch dessen wohl und übel Verhalten / und dergleichen.

Welche alle für diesem See-Gerichte sollen erörtert / und daselbst nach dieser Stadt See-Rechten und der Hansischen Schiffs-Ordnung entschieden und geurtheilet werden.

Was

V. Was für diesem Gerichte erkant wird / soll zur schleunigen Execution befördert/und keine Appellation, Supplication und Reduction, wo die Klage oder Haupt-Sache nicht über ein tausend Marck Lübisch antreffe/ zugelassen noch angenommen werden.

VI. Würde aber iemand/ da die Klage oder Haupt-Sache über ein tausend Marck Lübisch austrüge, appelliren wollen/ soll solcher Appellante schuldig seyn/ innerhalb zehen Tagen seine Appellation dem præsidirenden Syndico dieses See-Gerichts/oder in dessen Abwesen/dem nechst ihm im Gericht sitzenden Rathsverwandten anzudeuten: Auch zugleich alle seine Gravamina vorzubringen. Und woferne solche Gravamina im Rath also beschaffen befunden/ daß der Appellation deferiret/dieselbe auff dem ersten Ober-Gerichts-Tage zu prosequiren und fortzustellen / oder die Appellation soll (woferne ihm vom Ober-Gericht mit Urthel und Recht keine Dilation gegeben) für desert geachtet / und das See-Gericht befugt seyn / ihre Urthel zu exequiren. Wornach sich ein ieder zurichten.

Königl. Schwedisches See-Regiment Dem Wißmarischen Commendanten ertheilet.

De dato Cronenburg 9. Maji Anno 1659.

Carl Gustav rc.

Unsern gnädigsten Gruß und wohlgeneigten Willen zuvor. Wohl-Edler rc.

Wir zweiffeln nicht / ihr werdet unser unterm 15. passato abgelassene Schreiben bereits erhalten/und daraus mit mehren ersehen haben / was wir euch / so wohl der mit allerhand Kauffmans-Wahren beladene Lübeckischen Schuten halben/so dort zu Wißmar durch Commission-Fahrer uffgebracht/in Gnaden anbefohlen/als auch in Verstattung der Commercien uff ein und andere Oerter zum Regement verschreiben wollen. Als wir nun der Stadt Lübeck an uns deswegen abgeschickten Secretarium an euch verwiesen. So haben wir unsern euch obiger massen schon vorhin eröffneten Willen dahin nochmahls in Gnaden wiederholen wollen / daß / was zu förderst die mit Stück-Gütern uffgebrachte Lübeckische Schuten/ als die darin gelößete Wahren/welche nemlich Lübeck und Hamburger Leuten / vermöge so fort dabey befindlich gewesenen Certificationen würcklich zugehören/also fort frey gebet. Die jenige aber so Holländern und Dantzigern Einwohnern: Und also unsern Feinden zustehen/löschen / und in unserm Behueff dort behalten lasset. Und erklären uns wegen der Handlung und Schiffart diesem nechst in genere, gleichsfals daß Wir zwar den Lübeckern / Hamburgern und allen andern Neutralen und freyen Leuten ihre Fahrt mit ihren eigenen Schiffen und Wahren uff alle Plätzen / Haven und Städte frey lassen/nur wann sie sich deroselben uff Copenhagen/Naßkou und die sonst von uns belägerte und blocquirte Plätze enthalten/auch sonsten gantz keine Wahren von Contrebande als ammunition und Gewähr uff feindliche Oerter/sie seyn und liegen auch wo sie wollen/bringen: Werden aber dergleichen freye Leute mit feindlichen/ als Dähnisch. Hollädisch. oder Dantziger Gütern oder auch mit Contrebande Wahren uff feindliche Oerter fahrend betroffen/behalten sie zwar ihre frey Schiffe/ die Güter aber fallen uns als Caduq anheim. Gelassen uns ihr obiges solcher Gestalt in Uffbring und Confiscirung der Schiffe und Güter zur Richtschnur dienen lassen werdet / und seynd euch schließlich nechst Empfehlung Göttlicher Obhut mit Königl. Hulden beygethan. Gegeben Cronenburg den 9. Maji 1659.

Carol Gustav.

Die-

P. S.

Dieweil die Kauffardie Leute sich beschweren/ daß ihre Reise gar zu verhinderlich fället/ daß sie allemahl in dem Haven zu Wißmar uffgebracht werden. So ist unser gnädigster Wille/ daß ihr die dann und wann von unsern Schiffern oder den Capern uffbringende Leute vor dem Haven bleiben/ allda ihre Certificationes und Wahren visitiren/ und wann sie frey erfunden werden/ selbe also fort ohne einigen Uffenthalt frey lasset.

Frantz Joel.

Unserm bestalten General Major über die Infanterie und Gouverneurn zu Wißmar/ auch besonders lieben Getreuen dem WohlEdlen Vest und Mannhafften Conrad Mardefelt.

Gnädiglich

Locus Sigilli Regii — Wißmar.

INSTRUCTIO

Oder Königl. Schwedische Dessein und Anordnung uff was Art die Schiffart und Commercien in dero acquirirte Länder zu pflantzen und fortzusetzen.

Anno 1660. ans Licht kommen.

Und aus dem Schwedischen versetzet in Niederländische Sprache.

Voor het Collegie van Commercie en handel, het welke hare Konigl. Majest. is geresolveret op te richten te constitueren, ende te stabiliren, ende dat de Inspectie sall hebben ob alle Commercien van Navigatie, ende op de advancemente ende voortsettung van de Manufacturen, so wol in Sweden, als in die daronder resortierende ende ahnleggende Provintien: Ende waerna in tockomende de Directeurs offte Asses-
1. *seurs van sodanige Collegie van Negotie haer sullen hebben te reguleren.*

Vermehrung der Schwedischen Conquesten/ Ursache zu diesem Reglement. Ost-See mehrentheils unter Gewalt der Schweden. Wahre so in Schweden vorhanden.

Alsoo het Godt hefft gelieft te seegenende Christlyke Regeringh van hare Konigl. Majest. ende de Kroon Sweden, met eene extensie ende uytstreckinge van verscheidene welgelegene Landen ende Provintien alle leggende aen de Zeekant, ende goede Riviren, ende specialyk aen de Oostzee, in dier vogen, dat deselve vast gansh of meestendeel onder het resort ende gewelt van hare Mayst. is gereduceert, ende tegenwordich onder haer Dominium wert gepossedeert. Zoo is ock de Kroon Sweden van Godt en Natuer gesegnet, ende angenehm gemaket, door verscheidene wel begeerde en gedesidereerde wahren ende Koopmanschappen de welke hier int landt vallen, wassen ende voort gebracht werden, voornamentlick, van allerley Metalen; ende de provintien die tegenwoordig sijn vermeestert,

meestert ende verovert, sijn soodanich gelegen Lyslandt, Estlandt ende Ingermanlandt soo wel door de Natuer, als goede vorsichtigen raet, ende door der inwooners indrustrie, neerstigheyt ende toedoen an haer kommen trec en de meeste Goederen ende waren uyt Moscovien ende Littouw: Pomeren kam aen hemtrecken de negotie uyt hoogh Polen, Slesien, Marck Brandenborg, ende by avontuere eengedeelte uyt Meeren, Oostenryck ende Italien: VVismaer uyt Mecklenborg. Brandenborg. Meyssen. Maegdenborg, ende meer plaetsen van Hoogh Duytslandt: Staden uyt de landen van Lunenborg, Brunswig, Maedenborg Diiringen ende VVestphalen, midtsgaders vyt de daer aen Palende Landtschappen ende steden: Ende hoewel alles ten eersten niet kan verricht worden, soo syn noch tans dese landen so wel gelegen dat aldaer der inwoonders industrie sal kommen plaets vinden ende met der tydt soo sullen se soo na zyn als iemandt anders tot het nijt ende in voeren van soodanige, waren insgeliicken komen oeck de stroomen van de oostzee als mede de Nobelste ende andere Revieren die door Sweden, en door die daer under liggende Provintien loopen, grooteliiks in consideratie; als daer siin buyten de oude Ryxstroomen Niien, Narfven, Diinen, de oder, en daer toe de Elue ende VVeser in de Noortzee, mitsgaders de extraordinaris Schoone Kosteliicke ende begname Have meestendeel in de vooisz oostzee gelegen als oock in de VVestzee ende het Kattegat, wiens geliicken elden niet veel ende zijn te vinden, ende ontbreecket niet meer als dat zulcke van de inwoonders selve vverden ghebruyckt ende in achtinge genomen. Hier by heft oock hare Koninckliicke Maeyestyt seer noodigh bevonden te gedencken hoe considerabel het is, dat exemptie ende vriiheydt van sodanige Navigatie ende tollen in den Oresund, ende Belt voor de inwooners van Sweeden, Finlandt, Ingermanlandt, Est, ende Liiflandt is geobtineert als waer door den handel ende commercie in de gantse oostzee geopnet, vor alle haer Mayesteyts onderdanen ongeliick meer als ooyt vor desen hadde konnen geobtineert werden: Zoo dat hare Koninckliicke Mayesteyt dese vriiheydt voor en kostbaer juvveel of Clenodie estimeert to vvelk met groote voorsorge behoorliiken dient bevvaert te vverden ende daer op met sulcke neerstigheyt ende vigilantie toegesien ende gelet, dat deselve niet vverde verloren oft vermist, try door versien oft dat men sich sulcke lat onttrecken, benemen, oft dat men by enige onvermoden maniere ofte val daer van afraecke: Alsoo men siet ende bemerckt dat dies aengaenden zoo vvel de Deenen, Nederlanders; Hansesteden, als misschien nu ofin toekomende andre natien, daer op meer ende meer arbeyden Boven alle dese voorgementioneerde redenen wordt hare Koninckliicke Maeyesteyt tot dese gedachten getrocken van verre gelegene Koninckriicken de vvelcke daer to occasie geven; als Vranckriick, Spangien, Portugael, Engelandt ende andre meer Landen ontrent haer Leggende; oft daer ondet resorterende, de vvelcke alle van vvegen hare verte distantie; ende om dudere redenen hier door geene jalousi je zullen konnen Scheppen over hare Maeysteyts ondersaten indien die eygene Goederen oft vvaren haerer Landen de vvelcke hare Koninckliike Mayesteyt, des Riiks Svveden ende daer onder liggende Provintien onderdanen, noodich mochten hebben ende tot hier to gevvoonet ziin door vreem den toevor te verkrigen; ende daer tegens vreemde, ende verre afgelegene vvaeren ontfanghen ende ghebruycken den hooghsten priis haer toekomen, buyten eenigh profiit van haere Mayesteyt of derselver onderdanen; de vvelcke goederen van de vorschreven Haere Mayesteyts onderdanen veel lichter uyt de erste handt ende met groter advantage; profiit ende voordeel konden vverden vytgheven ende antfangen &c.

Wohlgelegenheit der Schwedischen Provincien.

Der Ströme.

und Haaven.

Freyheit und Immunität des Zolls im Oresunde und Belde.

Schwede will die Wahren aus der ersten Hand verhandeln.

Alsoo

II.

Dieses Reglement dienet zu Uffnahme der Crone Schweden.

Alsoo nu voorshreven ende wat verders hier by kan bedacht werden, niet alleen seer noodigh, ende profitablis voor Haere Coninckklycke Maiesteyt ende desselfs Ryck ende Landen, ende tot op kompste, verbeteringe ende verlichtinghe van de Onderdaen, maer oock tot aen was ende culture van de Landen ende Steden, ende tot bevestinghe, stercke ende seeckerheyt van het Ryck, soo heft Haere Coninckklycke Majesteyt Genadighst voor goet ende noodich anenghesien, dat elck een naer de plicht siins Ampts, ende Conditie, hier op sy bedacht, als synde eene sacke van sonderlycke importantie, ende vereyschende groote wetenschap, continuele voorsorge, inquisitie, ende stercke correspondentie, soo wel hier de Lande als op vremde Plaetsen correspondentie, met die geene die de Commertien ende Manufacturen dirigieren; Vindende Haere Coninncklycke Majesteyt geraeden, ende te strecken tot des Ryckx verbetringe, dat eenige seeckere personen van redelyckheyt, verstant ende experientie (insonderheyt omtrent alle t' geene dat kan strecken tot devorderinge, vande Navigatie, commercie Manufacturen) mochten gekosen werden, om inspectie te hebben op dese soo hoogh aengelegeene saecke, ende op alle het geene te letten, dat dit werck kan voordern, stercken ende mainteneren, om voor te koemen alle het geene dat schaedelyck magg hesschiede aen Haere Coninckklycke Majesteyt, op dat daer op naebehooren ende promptelyck gheresolveret, ende alles in goede ordre gebracht moghe werden.

Personen so zu diesem Collegiis commerciorum zu gebrauchen.

III.

9. Personen so Directores und Inspectores.

Soo veel haer Koninckklycke Majesteyt tot het beginnen van dit wercks ende van de situatie deeser landen kan oordeelen, soo werden tot de inspectie van het selve noodigh gheacht, ende gerequireert neghen Personen, af te deelen in drie Collegien, yder van drie Personen, en by elck Collegie een Secretaris ende een Copiist: het eerst sal weesen tot Stockholm, bestaende in een Directeur en twee Assessoren, het welke sal hebben een speciale inspectie ende voorsorge voor de geeheele Navigatie, Handel, ende VVandel, alsmede op alle handtwercken die in Sweden, ende Finlant werden gheooffent, ende daer voorvallen, in dese syden ter zee ende ten platten Lande, als, mede over t' geene war ghemaeckt, ende in ende uyt ghevoert wert; het ander sal desgelycks bestaen in dry personen, resiederende tot Riga, Revel en Narven, de welcke te saamen koemende sullen maecken een collegie ender des Gouverneurs directie, onder VVieus Geuvernement sy haer versamelen, en die sullen haer opsien hebben op de culture van Lyflant, Estland, ende Ingermanland, ende op de waeren die aeldaer ghefabriceert, of gemaeckt werden; als mede op wat maneir de commercien uyt Rusland, ende Littauwen naer Coninckklycke Maiesteyts Landen ende Steden konnen ghetrocken werden; Het Derde Collegie sal van gelycken bestaen in drie personen, ofte assessores onder de directie van den Generael Gouvernoer in VVismar; ende sal deene van t' selve met den Secretaris ordinaris woonen in VVismar: de Twede in Stade, ende de Derde tot Stetin; de welcke inspectie sullen hebben over de commercien in Duytslandt, als mede ob de na byghelegene Landen, als der syn Dennemarck, Hoogh Poolen, ende Neederland, op wat manier die tot des Croons Sweden dienst en beste, ende specialyck hoe deselve naet de Pommersche Plaetsen, als mede naer VVismar konnen getrocken ende gestabilieert werden &c.

Erste Collegiū zu Stockholm.

Das ander zu Riga/ Revel Narven.

Das dritte in Wißmar/ Stade/Stettin.

IV.

Deser Collegien ende Inspecteurs dessein en werck sal in t' ghemeen bestaen, in bevorderinge vande Navigatien, Commercien, en Manufacturen, als hier vooren is geseyt, ende verthaelt, Maer tot naerder informatie ende breeder onderechtinge vande Directaurs, ende Assesseurs, acht hare Con. Maj. nodigh te wesen, dat alle hare soo collegiale, als singuliere voorsorge behort te bestaen inde naer volgende puncten.

1. *Alsoo ten hoochsten daer aen is gelegen, dat vvegh moghe genommen werden al het gheene streckt tot verhinderinghe of beletsel vande Navigatie, commercie ende Manufacturen, ende daer teghens derselven ordere, ende fleur soo veel mogelÿck moghe bevordert vverden, soo is nodigh, dat deese collegien, ende inspecteurs letten, achten, inquireren, recht overvveghen ende betrachten, al wat Generalÿck ende specialÿck de voorsz Navigatie, Commercie ende Manufacturen, hindert, affnyt, oft t'enemaal over hoopsmyt, of renverseert, ende dien volghens sulcx alles appliceren tot het volck of de Ingesetenen van elcke Landtschap onder Haer Kon. May Hoochheyt, ende jurisdictie gelegen, nadesselven nature en eygenschap alles tot dien ende, dat men soo veel beter op de daer tot dienende remedien, ende derselve verbeteringe kan wesen bedacht.* Alle abusus und Verhinderung der Commercien zu removiren.

2. *Dat van haer vverde overleyt, wat voor neeringe inde Navigatie Handel ende Ambachten mochten gevonden werden, van soodanighe qualiteyt ende eygenschap, dat sie mochte of conden te samen gevoeght ende dat toe eene persoon gecommitteert werden; oft welcke van die men noedich soude achten ende dienstich houden, dat sy mosten woerden gesepareert, ende gescheyden; zinde bekent, dat hoe weder conjunctie daer is hoe merder syluyden hare neerinche vinden, ende hoe beeter, ende subtylder alles wert gemaeckt.* Was für Handelsleute und Manufacturen zu conjungiren.

3. *Dat alle commercie ende Neeringhe nade Coopsteden getrocken werde, ende den Boerenhandel op t' Landt blyve soo veel moeghelÿk is, ende met maniere mochte gheschieden, op dat d'eene den anderen niet troublere, &c.* Vornemster handel nach den Kauff-Städten zu bringen.

4. *Dat jonghe lieden op t' Lande ende inde Steden, by tyts ghetrocken worden van t' ledigh gaen, ende van t beedelen tot eerlycke lyfs middelen, om sich daer mede te geneeren, ende alsoo Respectivelÿck het landt te bouwen ende te steden ulyghe Landtbouwery, Visscherie, Berghwerck, Ambachten, Consten, ende Coopenschaden, naer elck eens verstandt, inclinatie, ghelegentheyt, cracht ende vermogē: Alle arme secken moet man opteykenē, ende na nedrust versorgē, de Bedelaers affschaffen, oft voock met goede ordere, uyt wichtige oorsaken, doch sparsaem, by staen, endē geensints op andere maniere lyden, ende der met niemant in t' Landt, getolereert of ghelendend werden, die geen Reeden ende Antwort geeve ende soo dit voorsz wert naer gecomen, sal bovonden werden dat het Landt ende steden grootelÿckx sullen verbeteren, floreeren, ende toenemen.* Die Müssiggänger zum Handel und Manufacturē anzutreiben.

5. *Hier op volght, dat het landt door den seghen Godes, ende ulytighen arbeyt meer kan uyt geven als Tarwe, Rogge, Gerst, Haver, Erften, ende diergelycke Aerduruchten, ende oock Silver, Cooper, Iser, Swavel, Alluyn, Vitriol. Peck, Teer, Lyn, Hennep, allerhande Touwerck, als mede t' gene behoort tot het Huyshouden, als Booter, Vleys, Speck, Tallich, Huyden, Vellen ende VVolle.* Wahren so in Schweden fallen.

6. *Ende op dat sulcks tot des Ryckx, ende aller Inwoonderen profyt ende opnemen, costelÿcken ende nobelder gemaeckt werden ende daer door tot hooger prys comen, soo is t' soo nodigh, als profitelyck, dat alle voors rouwe waeren oft Goedern, in t' selve Rÿck vverden verarbeyt, ende in Manufacturen kleyn ende groot, soo aerdigh, constigh ende vvel gemaecket naer andere plaetsen uyt gesonden, dat deselve nevens de vvaeren van adere Natien, tot gelÿcken prys mosten uyt gebracht ende vertiert vverden* Die Wahren sollen im Reiche verarbeitet und in andere Form gebracht werden die Manufacturen befordert.

7. *Dat ulytigh moge toegesien, ende door goeden Raet geobtineert vverden, dat het Ryck, ende deselve provintien, soo voor t' publyck als voor t' particulier tot nodigh behoef mogen versorght vvorden, van allerhanden Inlandtsche gefabriceerde Goederen ofte Manufacturen, als zyn, Sydestoffen, Lackenen, VVollen, ende Linnen, grof ende fyn, passementen, tanten, knoopen, Riemen, van allerhanden Cooper ende Messingh, Isergereetschap, Touvvercke, Seyldoeck, Lonten &c. Ende wat voorts de invvoonders noodigh hebben of behoeven, ende tot* Inlandische Materialien und Stoffen bey geschafft und in Verrath.

ooo defen-

devensie des Rijckx van doen is, het welcke alles moet in syne ghewisse sorten aengeteykent vverden, om het geene tot hier toe niet is gemackt in t' werck te richten, ende mosten daer toe goede Ambachts luyden verschaft, ende over de conditien met haer gehandelt werden; VVaer by dien t'geobservcert, dat alsoo het altemael niet te gelijck kan geschieden, het nodighste eerst, ende dan vervolgens het andere by der haut moge genommen vverden.

Neue [illegible] so [illegible] ben zu bebauen.

8. *Dat nit veel rouw, of ongearbeit Goet uyt het Rijeck gae, doch dat niet den uyt voer hier door in t' openbaer oft directelijck verboden vverde, maer dat d' intentie van dit verboot onder de handt vverde geexercert, ende onder de Industrie der Invvoonderen soodanigh gepractiseert, dat niemant daer door gegravecrt, oft verdriet angedaen werde.*

Fremde Wahren sollen auß der ersten Hant von den Einwohnern eingeführet werden. Was abundant sol aus geführet werden.

9. *Dat al het geene het Rijck ende desselven, provincien, volgens, de dispositie van Godt ende de Nature, uyt vreemde lande noodigh hebben, als VVijn, Sout, Haringh, Speceryen, Olie ende andere Vruchten, uyt de eerste handt door des Rijckx ende Landts eigen Invvoonders moge inghevoert, ende het geene hier in 't Rijck, ende in't landt abondant ende over righ is op andere Havens in vremden Landen directelijck uyt Svveeden ende andere provincien uyt ghevoert verhandelt vvorden.*

Schiffebände befordert

10. *Dat tot dien eynde ende om de Navigatie so veel temeer bevorderen de Scheeps timmerage hier in Svveeden, ende desselven ondergehorende provincien Sterckanghestelt vverde, tot aller handt kleym ende groot vaertuygh om dat te können gebruycken op nae ende Jaeer afghelegene plaetsen, ende om aensich te trecken al het profijt dat de Vrachten mede brengen.*

Takel und Towe ins Reiche gemachet.

11. *Daer naer, dat alle Taeckel ende Touwerck in 't Rijck vvorde geslaegen; seul doeck, dat goet ende dienstich is gevveest, ende dien volghens de heele equipagie hier vverde aengestellet, vvaer door grote neeringhe op t' Landt ende inde steden veroorsaeckt sal vverden ende sal de selve merckelijck doen aen VVassen ende vermeerderen de accysen, Tollen ende Incomsten vande Croen.*

Gute herfahrerde Leute befördert.

12. *Soo moste ook hier beneven beolocht ende sorghe gedraghen vverden, dat de Steden met goet Zeevarent Volck vvorden vervult ende versien, ent in besonder de stapel Steden, vvaer door by vreedens tijdt de Seylagie merckelijck kanghedreven ende bevordert, ende de in tijdt vaanoot des Rijckx Oorloghs Vloote versterckt ende formidabel ghemaeckt werden &c.*

Gute Correspondentie und Residentien.

13. *Soo vindt Haere Coninckljcke Majesteyt voor goet ende raetsam dat goede correspondentie ghehouden vverde, met alle Haere Coninckljcke Majesteyts Ambassedeurs, Residenten, Agenten, Commissarisen ende andere in alle Coninckrijcken, Republijcken Vorstendommen, ende Steden, over den toestant ende Commercie, ende vvat goederen begeert vvorden ofte niet den peys, ende vvardye, ende mede de op ende afflach der selvea, en vvaer geen Publycke correspondentien vverden gevonden, mosten andre vverden geconstitueert ende gestabilieert op alle plaetsen die tot den handel vvel ghelegen sijn.*

Consules an zuordnen und das Collegium mit Privilegien zu versehn.

14. *Haere Koninckljcke Majesteyt vindt niet vveiniger goet, dat alvveer, eenighe Negotie is te driiven, aldaer vande Magistrat versocht werder permisie, om vande Sweedische Natien Consuls ende Oudermans te mogen stellē, ende dat deselvē Natie door interventie ende Autoriteyt van hare Koninghlicke*

lijche Majesteyt mochte in openinge ende aensien verstercket, ende met privilegien versien vverden.

15. VVat vorders specialijck iste mentioneren, dat in allerhanden Handel Koopmanschap ende in Manufacturen Ambachten ende Handwercken ende wat verders tot des Rijck estimeeende opnemen noodigh geacht wort, tvvijffel haere Koninckl: Majesteyt niet, dat sulckx sal de dagelijckse Experientie ende anderseeck openbaren ende leeren; Specialijck in wat voegen wijse ende maniere; de Moscowische, Liffouische, Churlandische; Poolsche, Duytsche, Nederlantsche, Engelsche, alsmede de Handeluyt Dennemerck herwaerten moge gederivcert vvorden ende vervolgens waer door der Hansesteden affectie konge vvonnen, als mede soo vvel de grootste negotien uyt de Oost Zee mithgaders den Koorenhandel int Rijck ghetrocken als de correspondentie mit Dantzigh ende Konincksberg verstercket werden; ende de Buysen ofte Haringvanghst te versoecken ende te tenteren, ende oft uiet de Stromlinghsvangst hier in't Rijck ende dessels provincien sy op te richten, ende in ghebruyck te bringen: alle het vvelcke dat gelijcks in het verhandelen vande Negotie sich sal konnen uytteren ende openbaren ende beter met der tijt werden beschreven.

Die der Handel von andern Orten nacher Schweden zu bringen.

16. Van dese drie collegien, ten voorss eynde intentie aenghestalt vindt haere Koninckl: Majesteyt gheraeden, dat het eerste in Svveeden voor allende eerst worde ingerecht, dar naer het ander in Lijflandt, ende het derde in Duytslandt, ende dat elck van die, neffens het General vvit ofte ooghevvit, ende intentie sal hebben speciale inspectie en sijn Desseyn gederigeert en gereht tot elck Lants en Stedts gelegenheyt, ende situatie; Maer niet te min vvel haere Koninckl: Majesteyt, dat sy altoosonder malcander sullen onderhouden goede innerlijcke Correspondentie een den anderen met raet ende daet assisteren, ende soo tot het geemene best, profijt, ende dienst soo vvel van het Rijck, als elck Landtschap vverden; En of schoon de tijt ende de Gelegenheit vereyschte, nun van den eenen, dan van den anderen communicatie, soo door Brieven als Expressen, te trecken, soo acht haere Koninghl: Majesteyt nodigh te sijn dat de tvvee collegien in Lijflandt ende Duytslandt alle Jaeren van haeren assessoren naer Stochholm senden um haer Koninghl: Majesteyt van alle het geene in de Navigatie commercien ende Manufacturen is voorgevallen Rappart te doen, als mede oock 't selve te communicieren aen het tot Stockholm residerende collegie, om daer uyt met het selve te confereren, ende als den te kennen te geven, alle t gheene vvaer door soodanigh Dessein van haer Konninghl: Majesteyt mochte vverden verhindert oft belet, ende vvat tot des Landts ende der Steden Culture ende beste in de Navigatie, commercie ende Manufacturen; soo oprichtinge bevorderinghe, ende oock tot derselve voortsettinghe kan dienstigh sijn, ende verders met malcanderen te delibereren, ende tot de Excutie malcanderen naer recht ende billichheyt te Handt te biedem &c.

der Directoren nach Stockho

17. Boven al't voorss ende op dat alles so veel tebeter ende correcter mage toegan, ende niet versuymt vverden, ende haer Konninckl: Majesteyt, van alles by tijts moghe syn onderrecht, ommet soo veel te meerder vasticheyt ordere te stellen op, te geene noodich sal syn, soo vindt haere Konninghl: Majesteyt mede voor geet, dat de tvve in Liiflandt ende Duytslandt residerende Collegien, met alle haere Assesseurs een toebehorigen, het derde Jaer inde Maent Junio hier tot Stockholm sullen komen, om haer Konninckl: Majesteyt van alles Rapport te doen, in het Svvedische Collegie, onder die directie van de

dire-

directeurs compareren ende naer gedaene communicatie ende Rappart, met malckander overlegghen, 't geene in deeſe inſtructie conform is haer Koninckl: Majeſteyt deſſein ende intentie.

En is dit voorſ't gheene haere Koninckl: Majeſteyt tot een begin ende oprechtingh vande Handels; collegien voor goet ende Raetſam heeft ghevonden over de Navigatie Commercie ende Manufacturen hier int Rijck ende deſelven oondergehorende provinciē te plantes ende haere Derecteurs ende Aſſeſſeurs tot informatie op te geven, ende overt gheene dat noch verders man deert, ende in ſpecie uyt-voerliicker mot geſchreven vverden, daer over vvil haere Koninckl: Majeſteyt in't toekomende ende als dit collegie hier erſt ſal ſijn opgericht, ende in uſantie ende gebruyck ſijn gekomen, bedacht vveſen.

MANDAT,

Der

Vereinigten Teutſchen

Hänſe-Städte/ wieder die muhtwillige Falliten und Bancquerottierer.

Gedruckt zu Lübeck/ bey Samuel Jauchen/ im Jahr 1620.

Ir Burgermeiſtere und Rähte / der vereinigten Teutſchen Hänſe-Städte/ geben hiemit Männiglichen zu vernehmen nach dem die Erfahrung bezeuget / daß öffters Kauff- und Handels-Leute von andern Geld und Wahren betrieglich auffnehmen / alles durchbringen und folgig Bancquerot machen und außtreten/ dadurch Ehr und Glaube unter Kauffleuten geſchwecht/ und unſchuldige in Schaden geführet werden/ und hiewieder in Käyſerlichen beſchriebenen Rechten/ Reichs-Conſtitutionen, auch Hänſiſchē Receſſen heilſame Ordnungen auffgerichtet/ welche aber nicht jederzeit und an allen Orten gleichmeſſig gehalten worden ſeyn. Hierumb ſo haben wir/ nach zeitigem vorgehabtem Raht Uns einhellig vereinigt/ ſetzen/ ordnen und wollen:

Zum Erſten/ daß Männiglich wohl zuſehe/ daß Er mehr nicht borge/ als Er bezahlen kan / dann es ſoll dem Creditori / auff ſein anhalten/ fürderlich Unpartheylich Recht mitgetheilet/ und wo der Debitor nicht bezahlen kan / und gleichwohl der Schuld geſtändig/ oder dieſelbe ſonſt Ausfündig gemacht / ſol wieder den Debitorem mit Gefängnüß / und wie es dißfals ſonſt an einem jeden Orte Recht und hergebracht / ohnnachläſſig procediret, und ihme hiewieder in keiner Hänſe-Stadt einig Geleit gegeben oder gehalten / ſondern ein Schuldener an Enden und Orten/ da Er angetroffen / biß zum Gefängnüß verfolget werden. Und wann alſo ein Creditor ſeinen vorgewichenen oder außgetretenen Debitorn in eines andern der Ehrbahren Hänſe-Städte Jurisdiction und Bottmäſſigkeit verfolgen / und derſelben Obrigkeit angeben würde/

ſoll

soll selbige Obrigkeit schuldig und verbunden seyn/ uff Vorzeigung des Debitoris Handschrifft oder ander beständig Beweißthumb und beglaubte Kundschafft/ auch vorhergehende gewöhnliche Schlußverbürgung/ denselben debitorn ohn erkanten fernern Rechtens und gerichtlichen proces in Gefengliche Hafft bringen zulassen/ und alsdann nach eines jeden Orts Gewohnheit weider den Carceratum Gerichtlich geklagt/ und sonst schleunigst biß zur Sententz procediret und verfahren werden.

Zum Andern/ und obgleich kein Kläger vorhanden/ und sich angebe/ gleichwol aber sich zutragen würde/ daß ein Kauff- oder Handelsmann in abnehmen und verderben kommen/ und folgig Schulden halber auffstehen und austreten würde/ so wollen wir/ insonderheit des Orts Obrigkeit/ da solches geschicht/ die Güter/ Bücher und dergleichen/ was vorhanden/ beschlagen und verwahren/ folgig den flüchtigen Schuldner per publicum Proclama, innerhalb gewisser Zeit sich wider einzustellen/ citiren, und wofern Er außbleiben/ gedachte Güter und Bücher inventiren/ was verderblich verkauffen/ und zu der Creditorn besten auffheben lassen/ welche zu dem Ende per publica Proclamata nicht allein in der Stadt/ darin der Schuldner wohnhafft/ sondern auch in andern Städten/ darinnen vermuhtlich gläubigere verhanden/ zur liquidation beschciden werden sollen.

Zum Dritten/ und so bald befunden wird/ daß die Güter zur Bezahlung der Creditorn nicht zulangen mögen. Auff diesen Fall wollen wir/ und insonderheit jedes Orts Obrigkeit/ wegen des Schuldeners Leben und Wandel erkündigung anstellen/ und wann erkundet wird/ daß ermelten Schuldner nicht durch einigen Unfall und Unglück/ sondern durch Unfleiß/ Pracht/ Prassen und sonsten unordentlich Wesen und Leben in Verderb gerahten/ und andere unschuldige neben sich in Schaden geführet. So wollen Wir solchen Schuldner/ als Unehrlich declariren, über jhnen die Schand-Glocke offentlich leuten lassen/ und soll solcher nach der Zeit pro infami geachtet/ und bey keinen ehrlichen Ämptern und Gesellschafften/ in keiner Hänsestadt gelitten oder gefordert/ und ihme allenthalben/ solch Zeugnüß nach geschrieben werden.

Zum Vierdten/ Und im Fall in gedachter Erkündigung befunden würde/ daß der Schuldener vorsetzlich und muhtwillig/ unterm Schein glaubens/ Geld und Wahren auffgenommen/ und vom ersten anfange der Meynung gewesen/ daß Er nicht bezahlen/ sondern Ehrliche Leute in Schaden führen wollen/ auff solchen Fall/ soll nach vorgehender declaration nicht allein wie obgedacht/ die Schand-Glocke über ihn geleutet/ sondern Er auch mit öffentlicher auffstellung an dem Pranger/ ewiger Verweisung/ auch nach vermerckten umbständen/ als ein Dieb oder Falsarius an Leib und Leben gestraffet werden. Welches alles/ wie erst gedacht/ nicht allein wann keine Creditorn klagen/ und vom Amptswegen/ sondern auch wann die Creditorn intercediren würden/ gehalten/ und ernstlich exequiret werden soll.

Darnach sich männiglich zu richten/ sich ehrlichen Handels und Wandels/ und dabey guten Glaubens unnd Vorsichtigkeit befleissigen/ und vor Schaden/ Schimpff und Ungelegenheit zu hüten hat. Publicatum Misericordias Domini den letzten Aprilis, des ein tausent sechs hundert und zwantzigsten Jahres.

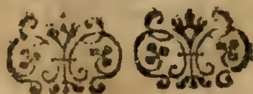

Consilium Theologicum D. Nicolai Hunnii, Superintendentis Lubecensis.

Wie weit ein Gottsehliger Handelsmann in verkauff seiner Wahren mit gutem Gewissen steigen/ und wie viel er über seine Unkosten darauff schlagen könne? Antwort.

1. Von dieser Frage kan auch der jenige antworten/ der den Kauff-handel niemahls gelernet hat.

Etzliche halten dafür/ wann die Prediger von Ubersatz der Wahren/ und andern Mängeln der Kauffmanschafft lehren/ so reden sie von unbekandten Dingen/ die sie selber nicht verstehen.

Dieweil aber die Obrigkeit/ da sie auch schon den Handel nicht verstunden/ jedoch von den mercklichen Excessen, so dabey fürlauffen/ nach den natürlichen und weltlichen Rechten urtheilen können/ und der von dem allzu thewren Kauff der Schuch urtheilen will/ nicht von nöhten hat/ dasselbe Handtwerck zu lernen/ und nicht wohl ein Mensch so alber ist/ der eine merckliche Vervortheilung/ nicht aus der von Natur bekandten/ und ihm gleichsam angebohrnen Billigkeit/ erkennen/ und als unbillich verstehen möge? so kan ja ein Prediger/ von den groben und handgreifflichen Excessen/ auß der Natur aus anderer genugsahmen Bericht/ und mit der Kauffmanschafft erfahrnen gehaltenen Unterredungen/ so wohl selbst eigener Erfahrung schliessen/ was Recht oder Unrecht sey/ wie er dann/ nach Anleitung Göttliches Worts/ von allen Ständen/ derselbigen Wercken/ und Verrichtungen/ wo nicht insonderheit/ jedoch in gemein urtheilen/ wie fern dieselben eines jeden Gewissen betreffen/ auch der Liebe GOttes und des Nechsten gemeß seyn oder nicht.

2. Ausser allem zweiffel ist/ daß die Kauffmanschafft eine von GOtt zulässige Nahrung sey/ darinnen ein frommer Christ/ mit gutem Gewissen/ und ohn einiges Bedencken/ wohl und sicher leben kan.

Daß die Kauffmanschafft dem Christenthumb zu wieder/ ist niemahls in unsern Kirchen zweiffelhafftig gemacht/ vielmehr als ein Wiedertäufferischer Irrthumb verworffen/ und dawieder auß GOttes Wort gestritten worden/ inmassen auch noch geschicht/ so zeiget die Nothwendigkeit der Handlung an sich selbst/ wie die Liebe/ so man dem Nechsten schuldig ist/ die Kauffmanschafft sehr hoch erfodere/ als dadurch die jenige Wahren erlanget werden/ deren man entweder gar nicht/ oder zum wenigsten nicht ohne grosse Beschwerung entrahten kan/ wie aber/ was an ihm selbst recht ist/ nichts desto weniger seine Mängel und Gebrechen haben kan/ also wann die Mängel/ welche sich bey der Kauffmanschafft befinden/ geunbilliget und gestraffet werden/ so will man doch damit die gute/ Christliche und wohl zulässige Kauffmanschafft selber keines weges getadelt noch verworffen haben.

Ausser

Ausser allem zweiffel ists/ daß ein Kauffman an seinen Wahren etwas möge gewinnen/ und sie thewerer verkauffen/ dann er sie bezahlet hat. 3.

Welche den unmässigen Ubersatz nicht gern hören straffen/ die mißdeuten den Predigern ihren Unterricht dahin/ gleich als erforderten sie/ der Kauffman solte die Wahren in dem Wehrt wieder verkauffen/ wie er sie selber bezahlet hat/ und keinen Gewinn darauff schlagen.

Wer aber ein solches den Kauffleuten zumuhten wolte/ der hätte aller Billigkeit vergessen/ des Nechsten Liebe aus den Augen gesetzt/ und müste nicht mehr ein Vernunfftiger Mensch seyn; Hergegen/ wer ehrlichen Leuten ihren nohtwendigen/ wohlgemeinten und allein wieder die Schinderey und Verfortheilung des Nechsten/ gemeineten Unterricht/ Warnung und Straff/ so boßhafftig mißdeutet/ dem hat der Geitz entweder sein Hertz und Ohren dermassen besessen/ daß er nicht kan hören noch vernehmen/ was geredt/ gelobt/ oder gescholten werde/ oder den Mund und Zungen eingenommen/ daß er gutes böse und böse gut heisset/ auß Liecht/ Finsternus/ und aus süsse Sawer machet/ Wehe dem/ spricht GOtt der HErr/ Esa. 5. v. 20. Dann diß lauffet gerade wieder das achte Gebohtt/ und wieder die Liebe des Nechsten.

Es lehret ja die Vernunfft alle Menschen/ daß einem jedem sein Dienst/ den er andern erzeiget/ sol ohne Schaden seyn/ darumb kan ein Kauffman mit guten reinen Gewissen in seiner Handlung und Verkauff wiedernehmen 1. was Ihm seine Wahren im Einkauff gekostet/ 2. Was jhm für Unkosten anZehrung/ Fracht/ Zoll/ Trägerlohn etc. auffgegangen/ 3. Etwas für seine Arbeit/ Sorge und Gefahr/ die er wegen Verlust seiner Güter hat auff sich gehabt/ 4. Ein billiges Interesse für sein angewendetes Geld/ welches er dahin rechnet/ daß er ausser der Kauffmanschafft/ darein jhn GOtt verordnet/ kein andere Nahrung hat/ und sich also hierauß/ sampt den seinen ernehren muß/ da er gleichwohl seine Nahrung also anstellen muß/ daß so er einsmahls in Schaden gerethe/ nicht darumb so bald darüber liegen/ und von seiner angefangenen Nahrung abtretten muste/ dieses wird einem Kauffmann wohl gegönnet/ von GOtt und von Menschen/ und wer ihm ein solches wehren wolte/ der thäte wieder die Natürliche Billigkeit/ und des Nechsten Liebe/ so wird auch ein Kauffmann verhoffentlich nicht gedencken/ daß er von seinem Nechsten ein mehrers zufodern habe.

Ein Kauffman kan in Verhandlung seiner Wahren zu weit greiffen/ und stehet jhm keines weges frey/ dieselbe so thewer zu verkauffen/ als Ihm gelüstet/ und er es vermag zubringen. 4.

Wer jhm selber einbildet/ daß er seiner Handlung kein Maß noch Ziel habe/ so jhm von GOtt gesetzt sey/ und deßwegen seine Wahren ohne des Gewissens Verletzung so hoch auffschlagen dürffe/ als ers bringen kan/ und ihm selber gelüstet/ der hat ihm einen freyen Paß gemachet/ allein nach seinem/ nicht nach GOttes Willen/ zu handeln/ und gehet damit der Geitz frey und ledig.

Daß aber hier anders gelten müsse/ bezeuget GOttes Wort/ als welches die Handelsleute bedrohet/ so sie zu weit greiffen/ GOtt werde ein Rächer darüber seyn/ S. Pauli Wort sind klar/ 1. Thess. 4. v. 6. Daß niemand zu weit greiffe/ noch verfortheile seinen Bruder im Handel/ den der HERR ist Rächer über das

alles 3. Mose. 25. v. 14. Wenn du etwas deinem Nechsten verkauffest/ oder jhm etwas abkauffest/ sol keiner seinen Bruder übervortheilen/ Ezech. 22. v. 12. Klaget GOtt also über sein Volck: sie Wuchern und übersetzen einander/ und treiben jhren Geitz wieder jhren Nechsten/und thun einander Gewalt/und vergessen mein also/ Spricht der HERR HERR Syr. 5. v. 2, 3. Folge deinem Muhtwillen nicht/ ob du es gleich vermagst/ und thue nicht/ was dich gelüstet/und dencke nicht/ wer will mirs wehren? den der HERR/ der oberste Richter/ wirds rächen/ darauß folget/ wer verwarnet wird/ daß er nicht zu weit greiffe/ noch seinen Bruder verfortheile/ derselbe kan zu weit greiffen/ und kan seinen Bruder verfortheilen/ dieweil man niemanden bedarff zu verbieten/ was er nicht thun kan/ und sonsten diese Warnung nicht nütze wäre. Nun werden aber die Handelsleute verwarnet/ daß sie nicht zu weit greiffen/noch jhren Bruder verfortheilen. Ferner kan der Kauffman im Handel zu weit greiffen/ und den Bruder verfortheilen/ so folget/ daß er ein gewiß Ziel habe/ über welches er nicht könne noch dürffe greiffen/ thut er aber das/ so habe er seinen Bruder unbillicher Weisse verfortheilet/ und sey unter GOttes Gericht und Straffe gefallen/ deßwegen jhm nicht freystehe/seine Wahren eigenes gefallens zu steigern/ und sie so thewer zu verhandeln/ als nur müglich/ sintemahl gewiß/ wer seines Thuns kein Maß/ noch vorgestecktes Ziel hat/ der kan in demselben nicht über die Billigkeit schreiten/ noch zu weit greiffen.

Zu dem bezeuget GOttes Wort/ daß ein Kauffmann sich schwerlich für Unrecht hüten könne/Syr. 26. v. 37. Cap. 27. v. 1, 2. Ein Kauffmann kan sich schwerlich hüten für Unrecht/und ein Kramer für Sünden/den um Guts willē thun viel Unrecht/und die reich werden wollen/ wenden die Augen ab/ wie ein Nagel in der Mauren zwischen zweyen Steinen steckt/ also steckt auch die Sünde zwischen Käuffer und Verkäuffer/ nun ist hier nicht die Frage/ von falscher Wahr oder Vermischung und Verfälschung derselben/ von falschen Maß und Gewicht/ da durch Ungerechtigkeit getrieben wird/sondern vom Auffschlag des Kauffgeldes/ bey welchem sich ein Kauffmann am allerleichtesten vergreiffen kan/ wann demnach ein Kauffmann richtige gute Wahren verkaufft/ Er giebet recht Maß oder Gewicht/ so bleibet gleichwohl wahr/ daß er sich vor Ungerechtigkeit und Sünde schwerlich hüten könne/ allein damit/wann er ein höhers davor nimbt/ als die Billigkeit zulässet/ folget demnach/ wer sich schwerlich hüten kan/ daß er nicht den Käuffer mit Auffschlag des Kauffgeldes übersetze/ der kan ja einen unbillichen Ubersatz thun/ und kan in die Ungerechtigkeit leichtlich gerahten/ deren er sich schwerlich erwehren mag/ welches nicht geschehe/ wann jhm frey stünde/ seine Wahren so thewer außzubringen/ als er nur könte oder wolte.

2. Giebets die nathürliche Gesetz-Regul/ welche auch vom HErrn Christo uns ist vorgehalten worden: was jhr wolt/ das euch die Leute thun/ das thun jhr jhnen/ Matth. 7. v. 12. Demnach aber einmahl gewiß/ daß kein Kauffman begehren würde/ daß wann er an des Käuffers/insonderheit des Armen Stelle wehr/ jhm alsdan die nohtwendige Wahren solten/ ohne billiche Uhrsachen/ auffs höchste gesteigert werden/ daß dann keiner in seinem Hertzen anders befinden wird/ darumb ist er durch sein eigene Natur und Gewissen verpflichtet/ seine Wahren keinem Käuffer insonderheit den Armen/ ohn billiche Uhrsachen/so hoch im kauff zugeben/ als er es bringen kan.

3. Man siehets an den Heyden und ungläubigen Völckern/ daß sie jhre Wahren nicht so thewr geben/als sie dieselben außbringen und treiben könten/insonderheit alsdan da andere jhrer benöthiget sind/sondern sie lassen noch eine Moderation und Mässigung bey sich befinden/wie aber Christen Leute/beneben jhren Glauben/ auch durch den Wandel von den Ungläubigen sollen unterscheiden seyn/ daß

sie/

sie/ nach Christi Befehl/ ihr Liecht leuchten lassen für den Menschen / daß sie ihre gute Wercke sehen/ sich zu Christo bekehren / und den Vater im Himmel preisen. Matth. 5. v. 16. Also wil dasselbe auch in der Kauffmanschafft in acht genommen werden/ und ist daher ein jeder Handelsman/ so ein Christ ist/ vermüge seines Christenthumbs/ schuldig/ daß er seine Wahren/ auffrichtiger / gelinder/ und leidentlicher andern überlasse/ als die Heyden thun. Sintemahl sonsten in diesem Werck nicht würde zu spühren seyn / welcher ein Christ sey oder nicht/ darumb mag ich also schliessen/ welcher Christlicher Kauffmann nicht seine Wahren in einem billichern / gelindern / und leidentlichern Kauff bringet / als die Heyden thun/ derselbe übertritt in diesem Punct den Befehl Christi/ daß er vor den Leuten sein Liecht leuchten lasse/ und thut nicht / was sein Christenthumb von ihm erfordert/ die jenige Christliche Kauffleute/ welche ihre Wahren so thewr verkauffen/ als sie können/ bringen ihre Wahren nicht in einem billichern/ gelindern/ und leidentlichern kauff/ als die Heyden thun/ darumb übertretten dieselben Kauffleute Christi Befehl/ daß sie ihr Liecht vor den Leuten nicht leuchten lassen/ thun auch nicht was jhr Christenthumb von jhnen erfordert/ ja man könte vielmehr also schliessen/ wer seine Wahren höher steigert als die Heyden thun / der ist dieses Puncts halber ärger dann ein Heyde/ ein jeder Christlicher Kauffman / der seine Wahren so thewer verkauffet/ als er kan/ der steigert sie höher / als die Heyden thun/ darumb ist ein Christlicher Kauffman/ der seine Wahren so thewer verkauffet/ als er kan dieses Puncts halber ärger dann ein Heyde.

Zeigen uns dasselbe die Wiedertäuffer mit ihrem Exempel/ was sie zu verkauffen haben das wird umb einen leidentlichen guten kauff erlanget/ und wann sie zum Exempel Tuch oder Lacken verkauffen / und es hat ein Stück etwa ein Riß/ oder andern Schaden/ legen sie mitten ein so viel Geldes, als sie erachten mögen/ das zu Erstattung des Schadens genugsahm/ welches sie darumb thun / weil ihnen GOttes Wort und die Natur zusaget/ sie sollen gute tüchtige Wahren verkauffen/ und zwar in einem billichem Werth / dann wo sie könten dafür halten/ daß sie ihre Wahren dürfften so thewr geben/ als sie könten / warumb wolten sie nicht auff ein Stück Lacken oder Tuch / eben den daran geschehenen Schaden auffschlagen/ und keine Recompens dafür einlegen/ nun ist es zwar nicht nöthig/ daß wir von den Wiedertäuffern unsern Christlichen Wandel solten lernen / zu welchem Ende auch dieses nicht angezogen wird/ allein muß ein jeder in sein Gewissen geführet werden/ ob er nicht selber diß/ als ein feine Tugend / und Wohlstand an denen Leuten/ müsse erkennen/ und daraus schliessen/ das dieselbe / ob sie wohl in der Lehr/ der Seligkeit irren/ dißfals einen Wandel führen/ der rechtschaffenen Christen wohl anstehet/ und gebühret/ darauß schliesse ich / wer die Mässigung des Kauffgeldes an den Wiedertäuffern / als ein Stück des Christlichen Ehrbaren Wandels/ in seinem Gewissen für löblich erkennen muß/ der bezeuget eben damit/ das die unmässige Steigerung / dadurch man die Wahren so thewr verkaufft/ als mans bringen kan/ dem Christlichen Ehrbahren Wandel gerade zu wieder sey/ es müssen aber alle Menschen in ihrem Gewissen der Wiedertäuffer Mässigung für ein Stück des Christlichen Ehrbahren Wandels erkennen/ darumb mussen alle Menschen in ihren Gewissen bezeugen/ das die Unmässige Steigerung/ dadurch man die Wahren so thewr verkaufft als mans bringen kan/ dem Christlichen Ehrbahren Wandel gerade zu wieder sey. 4.

Wann Kauffleuten frey ist/ ihre Wahren so thewr zuverkauffen / als sie es bringen können/ so folget/ daß eben dasselbe Handwercks oder Ambtleuten / Taglöhnern/ Regenten/ Gelehrten sie seyn Juristen, Medici, &c. Kriegsleuten/ &c. gleichesfals frey stehe/ Ursach ist/ das Kauffleute für diesen allein kein Privilegium oder Vorzug haben/ und sie nicht weniger als kauffleute daß ihrige mit Sorge/ 5.

Mühe/

Mühe/Unkosten und Gefahr/lernen und treiben müssen; Wann dann die Schuster sich vereiniget/ dieweil niemand ihrer Arbeit entrahten kan/ sie wolten die Schuch so theuer geben/als sie könten/ und wo sie bißhero für ein par Schuch 2. Marck genommen/ dafür wolten sie itzo 9. oder 10. marck haben/ anders niemanden einigen Schuch lassen zukommen/ würden nicht auch die Kauffleute über die grosse Unbilligkeit schreyen/und sie als unchristlich verdammen. Wann die Medici oder Barbierer/insonderheit wann einer Reich oder Arm/mit einer geschwinden gefährlichen Kranckheit befallen/ oder an dem Leibe gefährlich beschädigt wäre/ deswegen ihren Raht erfoderte/ die Antwort geben/ ich habe meine Kunst mit vielen Unkosten/Sorge und Arbeit/so wohl mit Gefahr gelernet/ darumb wil ich sie so theuer verkauffen/ als ich kan/ und nicht ehe zu dem Krancken und Verwundeten kommen/ er gebe mir dann voraus 50. oder 100. Reichst. da er wohl in seinem Vermügen kaum so viel schilling hat/ also muste er hülffloß gelassen seyn; würden nicht alsdann die Kauffleute/so wohl als andere/diese forderung/als der Menschlichen Natur/ und angebornen Mitleidenheit/ so wohl der Christlichen Liebe/ und GOttes Wort zu wieder/ verdammen/und für unmenschlich schelten: warumb sol aber ein Medicus oder Barbierer seine Kunst nicht so theuer halten/ als ein Kauffmann seine Wahre/ wann ein Landt oder Stadt wegen eines Feindes in Gefahr stünde/ und müste seiner nohtwendigen Vertheidigung halben Krigsvolck annehmen/ und aber kein Soldat (insonderheit Oberste/ und versuchte Kriegsleute) sich anders wolte bestellen lassen/ wo ihm nicht 5. 6. 10. mahl so viel/ oder noch mehr gegeben werde/ als der gewöhnliche Sold vormahls gewesen/ wo nicht/ so begehre er nicht zu dienen/ mit fürwenden/ ich habe meine Kunst und Erfahrung mit stetiger Sorge/ Mühe/ Lebensgefahr/ rc. gelernet/ sol ich mich auch weiter gebrauchen lassen/so muß ich mein Leben augenblicklich feil tragen/und in steter todes Gefahr stehen/ warumb solte ich den meine Kunst/ Sorge/ Mühe/ Arbeit/und grosse Gefahr nicht so werth achten/ als der Kauffmann seine Wahren/ und dahero mein Leib und Leben so theuer verkauffen/ als ichs bringen kan/ wie der Kauffmann seine Wahren/ würde nicht jederman/ und die Kauffleute selbst/ ein solches Fürgeben der Kriegsleute dahin achten/ daß sie die Christliche Liebe gäntzlich vergessen/ auch die natürliche Billigkeit und Ehrbarkeit aus de Augen gesetzt/ da doch die jenige/ welche ihre Wahren so hoch wollen außbringen als sie können/eben dasselbige thun/ was sie an Kriegesleuten straffen/ für welchen sie keines Privilegii, und Freyheiten sich zu rühmen haben. Daraus schliesse ich/ wann einem Kauffmann frey stehet/ seine Wahren so theuer zuverhandeln/ als ers bringen kan/und laufft solches der Billigkeit und Christlichen Liebe nicht zu wieder/ so folget/ das einem jedem Handwercksman/ Arbeiter/ Künstler/ Gelährten/Kriegesmann/auch frey stehe/seine Wahre/ Arbeit/Kunst/und Verrichtung/ gleicher Gestalt so thewer zu verhandeln/ als ers bringen kan/ Uhrsach ist diese/ weil kauffleute für denselben kein Privilegium und Befreyung für zu weissen/ auch keine erhebliche Ursach/ die des Menschen Gewissen befriedigen könne/ einzuwenden habē; Nun ist aber durch aller lebendigen Menschen/auch der Kauffleute selbst eigenes Urtheil ein unbilliges und unchristliches Fürnehmen/ daß einem jeden Handwercksmann/Arbeiter/künstler/Gelährten/Kriegsman rc. frey stehe/seine Arbeit/kunst und Verrichtung so theuer außbringen/ als er nur thun kan/ darumb stehet einem Kauffman auch nicht frey seine Wahren so hoch und theuer zuverhandeln/ als ers bringen kan/ und da ers thut/ laufft solches der Billigkeit und Christlichen Liebe zu wieder.

5. Damit aber ein Kauffmann sein Gewissen nicht mit Ubersatz beschwere/muß er zur Richtschnur für sich nehmen/ 1. seine Natur und eigenes Gewissen/ 2. Gottes Wort/oder die H. Schrifft.

EJn jeglicher Mensch mag also am sich ersten leben/ daß er nicht thue oder lasse/ was er in GOttes Gerichte nicht getraue zuverantworten/ es ist aber damit nicht außgerichtet/ daß mancher mit leichten Muth dahin redet/ das wil ich wohl verantworten/ da er doch dessen keinen Grund hat (und diß ist nicht eine Frewdigkeit zu GOtt/ sondern eine gefährliche Sicherheit) sondern ihm ist nohtwendig/ daß er fürsichtiglich wandele/ und mit wohlbedachtem Sinn/ Gottes Gerichte anschaue: Deren hat er zwey für sich/ eines ist das Gewissen/ welches nichts anders ist/ denn das natürliche Gesetze/ so uns allen von GOtt ins Hertz ist geschrieben worden/ dessen S. Paulus meldung thut/ Rom. 2. v. 14. seqq. So die Heyden/ die daß Gesetz nicht haben/ und doch von Natur thun des Gesetzes Werck/ dieselben/ weil sie daß Gesetz nicht haben/ sind sie ihnen selbst ein Gesetz/ damit/ daß sie beweisen/ des Gesetzes Werck sey beschrieben/ in ihren Hertzen/ sintemahl ihr Gewissen sie bezeuget/ dazu ihre Gedancken/ die sich untereinander verklagen und entschuldigen/ wie nun ein jeglich beschriebenes Gesetz/ oder Recht/ leichtlich zuverstehen giebt/ was recht oder unrecht sey/ als GOttes Nahmen lästern/ Vater und Mutter unehren/ dem Nechsten an Leib und Leben Schaden zufügen/ ihm das seinige stehlen/ und nehmen/ ihn belliegen/ verläumbden/ &c. Und saget einem jedem daß er sol seinen Nechsten lieben als sich selbst. Dahero nichts thun/ was er nicht gern hätte/ das man ihm thäte noch einem andern versagen/ was er nicht gerne wolte ihm von andern versagt haben/ aus diesem Liecht der Natur weiß ich gar wohl/ was mir im Verkauff mag zugelassen seyn oder nicht. Zum Exempel wann ein Reicher siehet/ daß ein Kauffmann gute Wahren bringet/ derselbe aber ist genothdrenget/ daß er Geld haben muß/ ob er auch die Wahren mit seinem eigenen Schaden verkauffen solte/ wiewohl nun der Reiche ihm mit Fürstreckung einer Summa wohl könte behülfflich seyn/ thut ers doch nicht/ sondern will ihm seine Wahr abhandeln/ der Kauffmann siehet/ die Noht zwinge ihn er müsse Geld haben/ schlegets also dem Reichen für bar Geld zu/ der ihm so viel giebet/ als es ihn frembden Landen gekostet/ darüber der bedrengte Kauffmann Schaden leiden muß alles dessen/ was er für Unkosten und eigenes Interesse &c. daran zuerlangen/ gehoffet hätte/ oder da ihm die Unkosten auch bezahlet worden/ muß er doch allen Gewinn fallen lassen/ hergegen was ihm der reiche umb 100. thaler bezahlet hat/ daß verkaufft er also bald wieder/ ohne sonderbahre Mühe/ Gefahr/ und Unkosten/ umb 130. oder mehr Thaler/ diesen überzeuget daß Gesetz der Natur zweyerley Unbilligkeit. 1. daß er ohne Ursach dem bedrengten Kauffman seine Wahren/ zu dessel ben Schaden/ abgenommen/ oder zum wenigsten ihm seinen billichen Gewinn abgedrungen. 2. daß er von dem/ welchem er sie wiederumb verkauffet/ abermahls ohn Ursach einen solchen grossen Nutzen einhebet/ und hier darff man weiter nicht sagen/ was Recht oder Unrecht sey/ das Hertz und Gewissen sagets allen Menschen/ gleicher weise verhält sichs mit allen andern Fällen/ die sich in Handlung zu tragen/ und ist nicht wohl ein einiger anzuzeigen/ welcher nicht solte durchs natürliche Gesetz gerichtet/ und erkennet werden/ was darinnen Recht oder Unrecht sey/ fürnehmblich/ da es einer importantz und Wichtigkeit ist. Daß ander Gerichte wird über Todte und lebendige ergehen/ an der Welt Ende/ in welchem die Prophetische und Apostolische Schrifften die Richtschnur seyn werden Joh. 12. v. 48. Das Wort/ welches ich geredet habe/ das wird ihn richten am jüngsten Tage/ Offenb. 20. v. 12. Ich sahe die Todten beyde groß und klein/ stehen für GOtt/ und die Bücher wurden auffgethan/ und die Todten würden gerichtet nach der Schrifft in den Büchern/ nach ihren Wercken/ wer in diesem Gericht bestehen/ und der schrecklichen Sententz (gehet hin ihr verfluchten in das ewige Fewer/) entgehen will/ der muß sein

thunt

thunt und lassen mit allem Fleiß nach der Schrifft anstellen / und davon nicht abweichen / weder zur lincken noch zur Rechten / worinnen er davon abtrit / das ist ihm an dem allgemeinen schrecklichen Gerichts-Tag unverantwortlich / und bringet mit sich das Urtheil der Verdamnüß. Wann deßwegen ein Kauffmann sicher gehen will / so muß er auch sehen / was ihm die Schrifft zulasse / oder verbiete / und wie David von dem gantzen Leben des Menschen saget / wie wird ein Jüngling seinen Weg unsträfflich gehen? wenn er sich hält nach deinen Worten / Psal. 119. v. 9 also muß dieses auff eines jeden Gewerb / Handwerck und Beruff gezogen und gesprochen werden / wie wird ein Kauffman etc. seinen Weg unsträfflich gehen? wenn er sich hält nach deinen Worten. Hierzu kompt das dritte Gericht / der Obrigkeit / welches auff weltliche Ordnung und Gesetz gegründet ist / was ein Kauffmann daselbsten nicht getrawet zu verantworten / oder sich öffentlich zu bekennen schemet / das ist gewißlich unrecht / und soll er sich / dasselbe zuthun / scheuen.

16. Wann demnach ein Kauffmann alle unverantwortliche Steigerung der Wahren meiden wil / so muß er durchaus handeln nach seinem Gewissen / und nach der natürlichen Billigkeit / die ihm sein Hertz saget / hergegen von allem dem abstehen / welches sein Gewissen ihm anzeiget / daß es unrecht sey / und mit dem Nechsten nicht also handeln / wie er nicht gern wolte / das mit ihm gehandelt würde.

ALle Menschen müssen in allen Wercken / auff ihr Gewissen geführet werden / daß sie demselben gemäß handeln / jedoch hats mit der Kauffmanschafft fast für allen andern Beruffen eine sonderbahre Gelegenheit. Einem Handwercksman / Gastwirt / Boten / Fuhrman / etc. kan die Obrigkeit einen gewissen Tax setzen / was er für sein Guht und Arbeit nehmen sol / dadurch er niemanden möge übersetzen / und stehet alsdann ihr Geld / Einnahm nicht allein auff ihren Gewissen / besondern auch auff der Obrigkeit Gesetz und Ordnung / darnach er sich muß richten / aber einem kauffmann kan nicht leichtlich eine solche gemessene Ordnung fürgeschrieben werden / wegen der vielfältigen Enderung der Umständen / nach welchen man diß Jahres einen andern Einkauff der Wahren in fremden Landen hat / als er vorm Jahre / oder wohl vor einem Monat gewest / die Unkosten lauffen einmahl höher / denn das andere / er trift einmahl bessere Wahren an / den das andere / einmahl kan er seine Reise bald verrichten / das ander mahl wird er lang aufgehalten / einmahl nehmen die Wahren zum theil Schaden / da er sie einander mahl ohne Schaden fortbringen könte / und sind die Zufälle und Verenderung der Umbstände unzehlich / daß / da schon eine Ordnung zu machen wäre / würde jedoch dieselbe allezeit unvollkommen bleiben / und nicht alle Fälle umbschreiben können / aus dieser Ursach mus dem Kaufmann insonderheit die Ordnung seines Gewissens / und der natürlichen Billigkeit fürgestellet werden / daß er derselben nachhandele. Hier bey aber sind die Leute nicht alle gleich / bey etzlichen findet sich ein grosse Unwissenheit oder Unverstand / daß sie nicht vernehmen / was das Gewissen sey / dieselbige wollen nur erwegen / was ihnen ihr Hertz bey diesen Fällen sage / wann der Kauffmann einen Träger bedinget / der ihm Wahren von einem Ort zum andern bringen soll / derselbe begehrte von der Arbeit / die er in einer Stunden verrichten kan / eine Marck / da er doch gnug verdienet hätte / wann er für seine Arbeit den gantzen Tag eine Marck empfinge / würde nicht aldar dem Kauffmann die Natur sagen / daß ein

solches

solches fodern unbillich wäre/ und sie den Träger also verweisen/ hastu kein Gewissen/ daß du eine solche unbilliche Foderung thust/ wann der Kauffmann einen Schiffer bedinget/ der für die Wahren überzubringen so viel begehrte/ daß der Kauffmann daran nichts gewinnen könte/ sondern der Gewinn/ welcher ziemlich an der Wahr zuerlangen/ allein dem Schiffer zufiele, da würde der Kauffmann bald bey sich befinden/ daß solches nicht recht sey/ und daß ein Theil Gewinnes ihm / der den Verlag dazu thut/ gebühre / wann ein Fleischhawer einen Ochsen kaufft für 30. Thaler/ und wann er ihn öffentlich verkaufft/ kan er daraus 50. thaler wieder lösen / damit an einem Ochsen innerhalb 2. oder 3. Tagen gewinnen 20. Thaler/ sagt dir die Natur nicht/ das der Gewin unbillich sey/ wañ dir der Schneider ein Kleid machet/ das sein Gesell in zweyen Tagen verfertigen kan / der Gesell kostet dem Meister durch die gantze Woche nicht über 2. Thaler/ und du soltest für das Kleid macher Lohn entrichten 5. 6. oder mehr Thaler/ sagte dir nicht alsdann das Gewissen/ daß dieses zu viel und unbillich sey; Jmgleichen wenn du einem Armen einen Scheffel Rocken verkauffest theur gnug/ und aber du hast unter den guten/ auch andern untüchtigen Spreue/ Wicken/ und anders eingemenget/ daß/ da du ihm/ dem fürgeben nach/ einen gantzen Scheffel gute tüchtige Wahren gegeben soltest/ (dann denselben bezahlet er dir) so giebestu ihm allein ¾ guten Rocken/ dabey ¼ untüchtiges Ding / so keines Gelds würdig ist/ überzeuget dich nicht alsdann dein Gewissen/ daß du habest unrecht gehandelt/ die Bezahlung genommen für gute Wahren/ da du unnütze und verdorbene gegeben/ nur drey viertheil vom Scheffel geliefferf/ da du dir einen gantzen Scheffel Rocken hast lassen bezahlen/ bey diesen Exempeln kan ein jeder/ auch der einfältigste/ verstehen/ was damit gemeinet sey/ wann man saget: Ein jeder sol nach dem Gewissen/ und natürlicher Billigkeit handeln.

Andere lassen ihr Gewissen schlaffen durch Sicherheit/ und wann er unterweilen einen Ubertreter straffet/ so höret er nicht darnach/ siehet/ wie er solche Gedancken/ die von der Unbilligkeit predigẽ/ auß dem Sinn schlage/ darnach in seinem Geitz dahin wandele / und durch dergleichen Gedancken nicht wiederumb verunruhiget werde/ darzu siehet man allerley behelffe/ wie doch eines und das andere zu entschuldigen sey/ und ist ein geringer Schein verhanden/ so geitzet man in Gelach dahin/ und lässet sichs nicht irren/ wie es im Gewissen zuverantworten/ diese sollen Gottes Warnung ihnen lassen gesagt seyn/ welche er an Cain thäte/ da derselbe ihm fürgenommen hatte/ seinen Bruder zu tödten: Bistu nicht From/ so ruhet die Sünde für der Thür/ aber laß du ihr nicht ihrẽ Willen/ sondern herrsche über sie/ 1. Mose 4. v. 7. und Syrach Cap. 21. v. 2. 3. 4. Fleuch für der Sünde/ wie für einer Schlangen/ denn so du ihr zu nahe kompst/ so sticht sie dich. Jhre Zähne sind wie Löwen Zähne/ und tödten den Menschen/ ein jegliche Sünde ist/ wie ein scharff Schwerdt/ und verwundet/ daß niemand heilen kan.

Etzliche schlagen das Gewissen von sich durch Boßheit/ daß sie ihnen fürsetzen/ nichts destoweniger unrecht zu thun/ da sie schon die Unbilligkeit wohl wissen und verstehen/ es sey schon GOtt oder Menschen zuwieder/ wann auch ihre Gewissen durch GOttes Wort und dessen Predigt gerühret werden/ so ergrimmen sie alsdann wieder den Prediger/ hassen ihn/ reden von ihm übel/ thun ihm zuwieder was sie können etc. diese Leute haben verstockte Hertzen / und sind dahin gegeben in verkehrten Sinn/ sie sind gefangen in des Teuffels Stricken / davon S. Paulus geschrieben 1. Tim. 6. v. 9. Die da Reich werden wollen / die fallen in Versuchung und Stricke / und viel thörichter und schändlicher Lüste/ welche versencken die Menschen ins Verderben und Verdamnüß/ sie haben GOttes Wort zugleich mit ihrem Gewissen hinweg gestossen/ und gehören unter der Gottlosen Zahl / von welchen Syrach meldet/ wer GOttes Wort nicht mit Ernst meinet / der wird nur ärger dadurch. Cap. 32. v. 19. Von solchen Leuten ist hier keine Frage/ wollen sie sich GOttes Geist nicht straffen lassen/ so stehts bey ihnen/ daß sie GOttes Gericht erwarten.

7. Dieweil auch der/ so nach der Billigkeit handeln wil/ das richtige Maß nicht allerdings gerade und eigen treffen kan/ so muß er zwey Dinge in acht nehmen/ eines das er nichts in Verkauffung seiner Wahren annehme/ davon er weis/ daß es zu viel und also unbillich sey/ das andere/ daß da ihm etwas zweiffelhafftig ist/ ob ers mit Recht nehme oder nicht lieber den gewissen Theil erwehle/ und ehe zu wenig/ dann zu viel nehme.

Wie alles/ was ihm der Mensch zu thun fürnimbt/ unvollkommen ist/ auch den allerbesten Wercken Sünde anhangen/ nach Syrachs außspruch. Cap. 27. v. 5. Wenn man siebet/ so bleibet das unflätige drinnen; also/ was der Mensch fürnimpt/ so klebet immer etwas unreines dran/ also mag hier von der Kauffmanschafft/ da sie schon am redlichsten und nach Gottes Willen am fleissigsten/ getrieben wird/ auch nichts anders gesagt werden/ dan daß sie voll menschlicher Feil und Gebrechen sey/ die man nicht alle meiden noch verhüten kan/ damit aber das Gewissen/ so viel als müglich verwahret werde/ und es sich wohl mag zutragen/ daß ein Kauffmann so auffrichtig zu handeln gedencket/ mit ihm selber nicht einig werden kan/ wie theuer er seine Wahr möge geben/ daß er den Sachen nicht zu viel noch zu wenig thue/ ist ihm nicht wohl anders zu rahten/ dann daß er erstlich alles das jenige abschneide und fahren lasse/ davon er wohl weis/ so er es nehme/ als dann zu viel genommen hätte/ zum Exempel/ wann dir ein Last deiner Wahren/ sampt allen auffgelauffenen Unkosten zu stehen kömpt umb 100. Thal. und aber du köntest es dahin bringen/ das sie dir müste gelten 160 oder 170. &c. Thal. du befindest aber/ daß einen solchen grossen Gewinn weder deine Vorlag/ noch der Haußhaltung Nothdurfft/ noch dich selbst und deine Kinder zuversorgen oder etwas anders erfodere/ das du zu bedencken habest/ (in welchem allen das Gewissen zum aller genawesten muß geprüfet und examiniret seyn)/ sondern du köntest in allem wohl zu frieden seyn/ wann du vor die Last/ so dich 100. kostet/ 120. wieder bekähmest/ als den lässet dein Gewissen nicht zu/ die übrige 40 oder 50. zu nehmen/ ob du sie schon erlangen köntest/ dieweil du keine billiche und gnugsahme Ursach weissest/ umb welcher willen du befuget wärest/ dieselbe auch an dich zu ziehen/ Ursach: Ein Kauffman (welches alle Menschen zugleich betrift) kan und sol nicht das geringste nehmen/ dazu er nicht ein gnugsam Recht habe.

Geschicht es aber/ daß du bey dir selber nicht gewiß seyn kanst/ ob du mit Billigkeit etwas mögest nehmen oder nicht/ alsdann so ist es am besten den sichern Weg zu gehen/ und daß jenige/ so man ohne seinen Schaden/ und ohn verletzung seiner Nahrung/ nach Abgang eines billichen und zulässigen Gewinst/ entrahten kan/ hinan zu setzen/ und nicht zu nehmen/ welches zwar Handelsleuten möchte spöttisch fürkommen/ daß man einen Gewinn solle außschlagen/ den man kan erlangen/ jedoch dieweil hier nicht gefraget wird/ was nach dem Weltlauff/ sondern was nach Gottes Wort und den Gewissen/ mit welchem man einmahl für Gottes Gericht tretten sol/ zu thun oder zu lassen/ so müssen auch in diesem Fall/ Christliche Hertzen zu Thoren und Narren werden für der Welt/ auff daß sie vor GOtt weisse seyn/ darumb hiervon anders nicht kan geredet werden/ welches auch auffrichtige und Christliche Hertzē unter Kauffleuten für einen nützlichen Fürschlag halten müssen/ als die bedencken/ es sey besser ein fröliches Gewissen/ (daß mit aller Welt Schätzen nicht zu vergleichen) neben mässigen Gewin/ dann ein beschwertes Gewissen mit grossen Gewinn/ und daß sich bey GOtt besser lasse verantworten/ so man von Nechsten weniger/ als man gekont/ genommen/ dann so derselbe übersetzet worden/ wie auch Gott denen/ die ihm zu Ehren ein geringes fahren lassen/ daß Mässige/ so sie haben/ dermassen könne und werde segnen/ daß ihnen der verlassene Gewinn reichlich wieder komme.

8. Wer sich solcher Gestalt verwahret/ der kan die Wahren nach dem Werth/ wie es der Marckt bringet/ mit gutem Gewissen verkauffen.

ES hat GOtt nirgend verboten/ Häußer/ Acker/ und andere Güter also zuverkauffen/ wie es der gemeine Lauff mit sich bringet/ dann nach solchem sind in dem Volck GOttes ohne zweiffel/ daß Viehe/ Häußer/ und Acker/ geschätzet worden/ 3. Mose. 27. v. 12. 14. 16. So ist es auch Gottes straffe/ daß ein Land mit Theurung beschweret wird/ wann nun dieselbe entstehet/ und ein Kauffmann hat gute tüchtige Wahren/ so kan er sich wohl halten des Marckrechts/ gleich wie ein Bürger/ wann Häuser theur sind/ sein Hauß wohl verkauffen mag nach gemeinem Wehrt/ so hat solches bey Kauffleuten auch diese Ursach/ daß ihnen zu weilen die Wahren verderben/ sie werden betrogen mit untüchtiger Wahre/ die sie entweder gar nicht oder allein mit ihrem Schaden können loß werden/ sie leiden Seeschaden/ und können nicht an allen Wahren gewinnen/ darumb ist ihnen dieses/ so ihnen der Marckt wiederumb wohl zuschläget/ zu Erstattung zu gönnen zu dem/ wann ein Kauffmann zu wohlfeilẽ Zeiten sich nach dem Marcktkauff richten muß/ da er wohl mit seinen Wahren ankömpt/ und einen solchen Kauff findet/ dadurch er seine Vorlage nicht wiederumb erlangen kan/ und nothwendig Schaden leiden muß/ allein darumb dieweil es der Marcktkauff also mit sich bringet/ warumb solte ihm dan nicht zu gönnen seyn/ daß ihm eben das jenige in theuren Zeiten zu gutem käme/ und den Schaden erstatte/ daß ihm in wohlfeiler Zeit den Schaden gebracht hat/ welches fürnehmblich daselbsten zulässig/ wo einem Kauffmann nicht frey stehet/ die hier beygebrachte Wahren/ wiederumb ab: und andere Orten zuführen. Jedoch/ daß 1. Marcktkauff der jenige genennet werde/ welchen der gemeine Lauff giebet/ und der aus nothwendigen oder doch billichen und vernunfftigen Ursachen entstehet/ nicht aber der jenige Anschlag/ den einer od' die andere/ ohne Noth und Ursache/ nur newlich/ den gemeinẽ Marcktkauff zuwieder/ gemacht hat. 2. Daß ein unterscheid gehalten werde/ zwischen den Armen und anderen/ die den hohen Kauff erschwingen können/ damit er an den Armen gleich ein Allmosen thue/ und ihnen/ was sie bedürffen/ umb einen gelindern Kauff lasse/ als den vermögenden: Davon hernach.

Hergegen/ thut ein Kauffmann unrecht. 1. Wann er der Wahren Tax dahin richtet/ das er wolle Reich werden. 9.

EInem jeden Stand der Menschen hat GOtt eine Nahrung gestattet/ davon ein jeglicher sich sampt den seinen unterhalten möge/ wann auch jemand darnach trachtet/ ist er darumb nicht zuverdencken/ ja da ers nicht thut/ ist er ärger/ als ein Heyde/ und hat den Glauben verläugnet. 1. Tim. 5. v. 8. und das ist das bescheiden Theil/ darumb wir Gott bitten sollen/ Sprichw. 30. v. 8. Wer nun nach solcher Nahrung trachtet/ das er und die seinen/ nach ihres Standes und Gelegenheit/ ehrlich durch die Welt kommen möge/ bey dem ist neben der Gottseligkeit/ die allerbeste Tugend die Begnügsamkeit; Trachtet einer über dieses nach überflüßigen grossen Reichthumb/ so ist er schon auff die strasse der Ungerechtigkeit getreten und lässet sich den Geitz/ der ein Wurtzel alles übels ist/ führen/ Syr. 27. v. 1. umb Guts willen thun viel unrecht/ und die Reich werden wollen/ wenden die Augen ab. Cap. 31. v. 5. 6. wer Geld lieb hat/ der bleibet nicht ohne Sünde/ und wer vergängliches suchet/ der wird mit vergehen/ viel kommen zu Unfall umb Geldes willen/ und verderben darüber für ihren Augen/ die ihm opffern/ die stürtzet es/ und die Unvorsichtigen fähet es/ so muß für allen Dingen dieses Fundament und Grund aller Unbilligkeit/ Vervortheilung/ Ubersatzes/ und Betrugs/ aus den Hertzen geräumet seyn.

2. Wann er seine Wahren steigert ohne Noth und ohne erhebliche Uhrsachen. 10.

DAß etwas theuer wird/kompt her/entweder aus Mangel der Wahren/die GOtt nicht zur fülle und gnüge darreichet / und darumb angenehmer werdē/ als sie vormahls gewesen/ daher entstehet eine nothwendige Thewrung: Oder aus Geitz/daß der die Wahrē in Händē hat/und weis/man könne ihrer nicht entrahten/ sie nicht ehe will abfolgen lassen/biß man nach seinem Geitz und Willen/ so viel dafür gibt / als er ihm nur selber wünschen und begehren mag / und diß ist eine muhtwillige Theurung/ nun redet man anietzo von der Theurung/ so auß Geitz entstehet/wer dieselbe verursachet/ oder dazu hilfft/der hat auff sich der Laster des Geitzes/ sampt allen Fluch/ den Gott darauffgeleget hat/ zum Exempel, wann ein Kauffman aus frembden Orten bringet allerley Victualien / von Korn/ Fleisch/ Käse/ Butter/ Fische/ und dergleichen/ er befindet aber/ daß die Leute es benöthiget / ungeachtet nun / daß er einen solchen Marcktkauff findet / damit er gantz wohl und zu seinen ziemlichen Gewinn / wohl könte zu frieden seyn / dieweil er aber siehet / man muß die Wahren nohtwendig haben/ schläget er damit auff von einem Tage zum andern/ ohne Ursach / zwinget also den Leuten ein mehrers ab/den er selbsten billich erachten muß/und bringet eine Theurung auff eine gantze Stadt und Land/der thut im Werck selbsten eben das / was ein öffentlicher Strassenräuber thut/ (wiewohl er einen andern Schein zu seinem Wercke führet) dieweil er so wohl/ als der Strassenräuber / von einem andern das Geld nimbt/ darzu er kein Recht hat.

Item/ wann einer Korn bringet/ dessen er den Scheffel 18. schilling gekaufft/ und er hat ihm/ da er noch in der Frembde/ und auff der See war / die Rechnung also gemachet/wann du köntest den Scheffel wiederumb für 24. schilling verkauffen/ alsdann woltestu mit dem Gewinn wohl zu frieden seyn/wann er aber zu Land kompt/ findet er den Marcktkauff 28. auch 29. schilling/daß er/seiner eigenen Rechnung nach zwey und fast dreyfachen Gewinn haben kan / gleichwohl/ weil er vernimbt/ es sey nicht grosser Vorrath vorhanden/ und möchte so bald nicht etwas mehres hernach kom̃en/wil er nicht verkauffen/biß er den Scheffel umb 30.34 40 44. ꝛc. schilling loß werden kan/damit er den Käuffer zwinget/ ihm noch einmahl so viel/ und ein höhers/ zu geben/dann es ihm in allen gekostet/dieser thut dreyfache Sünde. 1. Zwinget er den Menschen/daß er ihm sein Geld muß hergeben/darzu er gantz und gar kein Recht hat/ welches ein offenbahrlicher Raub und Diebstahl ist. 2. Verursachet er/ daß wann er verkaufft/und andere ihm nachkommen/ daß die Leute demselben auch einen solchen grossen Ubersatz geben müssen/damit er ihnen nicht allein das jenige abraubet/ was er empfehet,/sondern auch was andere/die nach ihm verkauffen/ihnen abnehmē. 3. Daß er allein seines eigenen Nutzes halben eine Stadt oder Land mit Theurung (welches eine grosse Plage ist)dadurch Gott sonderlich der Menschen Sünde zu straffen pfleget/ beleget / wie solte aber ein solcher sich höher an einer Gemein versündigen/ insonderheit/ so er ihr Mitbürger/ und des Orts bestes zusuchen/ verpflichtet ist / dergleichen wann einer Stadt Obrigkeit der Bürgerschafft befihlet/ sich innerhalb gewisser Zeit mit nothwendigen Proviant, insonderheit mit Brodtkorn zuversehen : Ob nun der Kornhändler in einem hohen Kauff/ daran er auch einen übermässigen Gewinn gehabt/ seinen Rocken verhandeln können/ jedoch/wann er vernimbt/ daß die Bürgerschafft/jetzo häuffiger/dann zuvor geschehen/einkauffen müsse/ als muß ihm sein Rocken umb ein merckliches/ ohne einige Ursache auffschlagen / was er alsdann darüber nimbt / hat er dem Nechsten auß dem Beutel genommen/ dazu er kein Recht hat/ welches ein rechter eigentlicher/ und handgreifflicher Diebstahl ist/ dahin ist zu rechnen/ wann einer der in gutem vermögen stehet / eine grosse Summa Geldes an die Orte überschicket/ da die Wahren erkauffet werden / lässet dieselbe häuffig einkauffen/ ob er sie schon theuer bezahlen solte/ als sie in Gemein gelten/ allein daß ers andern vor der Hand hinweg kauffe/ dadurch dieselbe zum theuren Kauff genöthiget werden / und er hernach unterm Schein des theurers Einkauffs / die Wahren seines Gefallens steigern möge.

Dieser handelt unbillich. 1. An den Einwohnern des Orts/ da er die Wahren

kauffet/dann weil die Wahren von den frembden Kauffmann theurer bezahlet werden/ denn sie zuvor gegolten/ so wird der Einheimische/ welcher ihrer auch benötiget/ darzu gedrungen/ das er sie gleicher Gestalt umb ein höheres bezahlen muß/ als vormahls geschehen/ wie viel nun dem Einheimischen über das vorige Werth abgenöthigt wird/ so viel hat ihm der Kauffmann/ der die Steigerung verursachet/ abgeraubet. 2. An andern Kauffleuten/ die eines solchen Vermögens nicht sind/ dann/ dieweil sie mit ihrer Handlung wegen des hohen Kauffs nicht fortkommen/ sondern müssen in Schaden stecken bleiben/ auch wohl in Verderb gerahten/ haben sie es dem jenigen zu dancken/ der die Wahren in den hohen Anschlag gebracht/ ob nun dieser der Liebe des Nechsten gemeß/ kan ein jeder ermessen. 3. An seinen Mitbürgern/ zu denen er die Wahren bringet/ und ihnen verkaufft/ dann hat er in der Frembden die Wahren theur gekaufft/ so will er nicht Schaden daran leiden/ sondern sein Käuffer muß ihm das übermaß/ welches er ohne Noth dafür gegeben/ wiedererstattē/ zu dem/ weil er ihm den Marckt fast eigen gemacht/ wil er als dann/ mit Vorwendung mangels der Wahren sie höher verkauffen/ als wann ihr mehr verhanden/ und weil er fürgiebet/ als habe er einen theurern Einkauff gehabt/ dann zuvor/ setzet er unter diesem Schein noch viel ein höheres darauff/ welches er mit keiner Billigkeit fodern kan/ damit er die gemeldte dreyerley Unbilligkeit verübet/ allein zu dem Ende/ daß er Reich werde/ und seinē Geitz sättige; wer aber sich für dieser Unbilligkeit verwahret/ der ist nach Syrachs Urtheil/ lobens werth/ dieweil er wol könte übels thun/ und thäte es doch nicht/ Schadē thun/ und thuts auch nicht.

3. Wann er die Wahren/ ohne andere Ursachen/ allein darumb steigert/ dieweil sie nicht in grossen Vorrath vorhanden sind/ und der Nechste ihrer benötiget. 11.

Es ist fast nichts gemeiners/ dann/ daß die Wahren darumb steigen/ dieweil ihr wenig verhanden/ welches in etlichen Fällen wohl zulässig ist/ in etliche aber ohne merckliche Unbilligkeit nicht geschehen kan/ billich steigert seine Wahren ein Bawersman/ wann die Landesfrüchte übel gerahten/ durch Hitze/ vielen Regen/ Hagel oder andern Gottes Gewalt verdorben sind/ weil er alsdann nicht viel über seinen Saamen/ und andere auffgewendete Unkosten wieder bekompt/ aber mit dem wenigen sol er sich mit dem seinen ernehren/ welches unmüglich wäre/ wann er seinen Rocken/ Weitzen/ Gersten/ in den Kauff geben solte/ als in vorigen wohlfeilen Jahren geschehen/ darumb mag er und ein mässiges die Wahren steigern/ nur/ daß er nicht unter diesem Schein und fürwenden einen gar zu hohen und unbillichen Ubersatz mache/ und geschicht in diesem Fall die Steigerung nicht eben darum/ dieweil wenig Wahren da sind/ sondern dieweil des Verkauffers Noth dieselbe erfodert/ was nun mit diesem Fall mag verglichen werden daselbsten kan die Steigerung wohl geschehen/ wegen Mangel oder geringen Vorrahts der Wahren.

Aber/ wo man keine andere Ursache der Steigerung fürzuwenden hat/ denn allein den Mangel/ da mag sie ohne grosse und handgreiffliche Unbilligkeit nicht geschehen/ gesetzt/ es habe ein Kauffman Eyßen/ Kupfer/ Fellwerck/ Leder/ Wachs/ Flachs/ etc. da er ein Schipfund mit seinen genugsamen Nutzen könte andern überlassen umb 20. 25. Reichst. auch weniger oder mehr nach unterscheid der Wahren/ dieweil er aber weiß/ daß andere deren Wahren nicht balde bringen werden/ und man ihrer in diesem oder jenem Handwerck benöthiget/ der Handwercksmā kan sie nicht entrahten/ so schläget er von Tage zu tage auff/ und da ihm 20. oder 25. Thaler könten und solten zu Erstattung seiner Unkosten/ auch zum billichen Gewinn übrig genug seyn/ muß er 30. 40. und wohl ein mehres dafür haben/ dieweil der Wahren nicht mehr verhanden/ imgleichen/ wer Victualien bringet an allerley Korn/ und da er den Scheffel mit seinem guten Gewinn umb 2 Marck verkauffen

könte/ jedoch weil er vermercket/ daß kein Vorrath fürhanden/ ja die Leute drengen sich darumb/ und müssens haben/ alsdann schläget er umb ein halbes/ bald wiederumb ein gantzes Marck/ und wohl ein mehrers auff/ nicht daß ers thun müsse/ seinen Schaden zuverhüten/ sondern allein/ weil er den Nechsten siehet in Noth stecken/ in welchem Fall die Christliche ja natürliche Liebe erfodert/ ein solches Mitleiden/ daß dem Kauffman den bedrengten außzuhelffen/ bewegen/ und nicht zulassen solte/ ihre Noth zum Fürschub seines Geitzes zugebrauchen.

Auch wäre wohl zuvernehmen/ woher ein solcher Ubersatz möchte als zulässig bewiesen werden/ aus GOttes Wort ist er nicht zu beschonen/ aus vernünfftigen Ursachen kan mans gewißlich nicht erzwingen/ deßwegen schliesse ich also/ ein jeglicher billicher Auffsatz wird entweder in GOttes Wort gegründet/ oder mag durch eine vernünfftige/ gründliche Ursache gebilliget werden/ daß man den Kauffmann der Wahren allein wegen vorstehenden Mangels steigere/ ist nicht in GOttes Wort gegründet/ mag auch durch keine vernünfftige gründliche Ursache gebilliget werden/ darumb ist diß/ daß man den Kauffmann der Wahren allein wegen vorstehenden Mangels steigert/ kein billicher Auffsatz.

12. 4. Wann man in theurer Zeit des Armē nicht verschonet/ sondern ihn so wohl als den Vermögenden/ auff den höchsten Kauff dringet.

Zuvor ist gemeldet/ ein Handelsman könte seine Wahren mit gutem Gewissen also verkauffen/ wie er denn den Marckt für sich findet/ jedoch dz er dabey dē Armen in acht nehme/ welches sonderlich dahin gesehen/ daß GOtt in seinem Wort uns die Armen für allen dingen zuversorgen/ und sie nicht zu übersetzen anbefohlen/ ohne zweiffel auß der Ursach/ dieweil einer/ der in seiner Nahrung sitzet/ ohn einigen Abgang derselben es bezahlen kan/ dahingegen/ wann der Arme eben so viel Geld außzehlen sol/ ist ihm damit seine gantze Nahrung benommen/ GOttes Wort und Befehl lautet also im 2. Buch Mose 22. v. 25. Wann du Geld leihest meinem Volck/ das Arm ist bey dir/ soltu ihn nicht zu Schaden dringen/ und keinen Wucher auff ihn treiben/ Im 3. Buch 25. v. 35. 36. 37. Wenn dein Bruder verarmet/ und neben dir abnimbt/ so soltu ihn auffnehmen/ als einen Fremblingen/ oder Gast/ daß er lebe neben dir/ und solt nicht Wucher von ihm nehmen/ noch Ubersatz/ sondern solt dich für deinen GOTT fürchten/ auff daß dein Bruder neben dir leben könne/ den du solt ihm dein Geld nicht auff Wucher thun/ noch deine Speise auff Ubersatz austhun/ Amos. 2. v. 6. 7. So spricht der HERR/ umb drey und vier Laster Willen Israel/ will ich ihr nicht schonē/ darum daß sie die Gerechten umb Geld/ und die Armen umb ein par Schuch verkauffen/ sie treten den Kopff der Armen in Koht und hindern den Weg der Elenden. Cap. 5. v. 11. 12. Darumb/ dieweil ihr die Armen unterdrücket/ und nehmet daß Korn mit grossen Lasten von ihnen/ so solt ihr in den Häußern nicht wohnen/ die ihr von den Werckstücken gebawet habt/ und den Wein nicht trincken/ den ihr in den feinen Weinbergen gepflantzet habt/ denn ich weis euer Ubertreten/ das viel ist/ und euer Sünde die starck sind/ wie ihr die Gerechten drenget/ und Blutgeld nehmet/ Cap. 8. v. 4. seqq. Höret ihr/ die ihr den Armen unterdrücket/ und die Elenden im Lande verderbet/ und sprecht/ wenn wil denn der Neumond ein Ende haben/ daß wir Getreide verkauffen/ und der Sabbath/ daß wir Korn feil haben mögen/ und den Epha ringern/ und den Seckel steigern/ und die Wage fälschen/ auff das wir die Armen umb Geld und die dürfftigen umb ein par Schuch unter uns bringen/ und Spreu für Korn verkauffen/ der HERR hat geschworen wieder die Hoffart Jacob/ was gilts/ ob ich solcher ihrer Werck ewig vergessē werde/ solt nicht umb solches willen das Land erbeben müssen/ und alle Einwohner trauren/ ja es sol

gantz/

gantz/ wie mit einem Wasser überlauffen werden / und weggeführet / und überschwemmet werden/ wie mit dem Fluß in Egypten.

Es wil zwar niemand gern den Nahmen haben/ daß er die Armen unterdrücke/ gleichwohl thut es ein jeder/ welcher in Verkauffung seiner Wahren/ die der Arme von nöthen hat/ so hoch steigert/ daß der Arme sie ohn sein eusserstes verderben nicht bezahlen kan / als wer den Rocken mit seinem Nutzen / und ohn einigen Schaden umb 24 schilling kan verkauffen / und aber befindet der Marckt umb 30. 32. rc. schilling/ es bittet aber ein Armer den Verkauffer ihm einen Scheffel umb ein geringers zu lassen/ dieweil er sonsten zu anderer Nothdurfft nichts mehr hat / und aber der Kauffman gebe ihm den Bescheid/ es gilt so viel/ gibstu es nicht/ so kriegstu kein Korn / der unterdrücket den Armen/ und ist in ihm weder die Liebe GOttes/ noch des Nechsten/ dann also schreibet S. Johan. hiervon 1. Epist. 3. v. 17. Wenn jemand dieser Welt Güter hat/ und siehet seinen Bruder darben/ und sch leust sein Hertz für ihm zu/ wie bleibet die Liebe GOttes bey ihm/ solte nicht ein solcher/ der von dem Reichen drey oder vier und mehr fachen Gewinn erhebet/ des Armen Noth so weit ansehen/ und ihm umb 24. schilling lassen/ daß er ohn einigen seinen Schaden wohl entrahten kan/ wer nun auff solche angezeigte und auch andere Maß wieder den Armen strenge verfähret/ der underdrücket ihn/ er handelt wieder GOttes ausdrücklichen Befehl/ und ist unterworffen alle dem Fluch den GOtt auff diese Sünde gesetzet hat / auch wird der Arme solcher Gestalt unterdrücket / wann der Kauffman mit seinen Wahren/ wie die auch heissen/ all zu hoch auffschläget/ und der Handwercker muß dieselbe entweder/ als Victualien, oder Materien, zu seiner Werckstadt theur erkauffen/ und er dasselbe hernach alles auff seine Arbeit schlägt/ dadurch wird er unterdrückt/ zum Exempel, wann der Handelsman das Leder in hohen Preiß verkaufft/ so giebt der Schuster die Schuch desto theurer/ daß wie Amos Cap. 8. v. 6. redet/ der Arme mit allen seinen Vorrath umb ein par Schuch verkauffet wird/ giebet der Kaufman sein Korn theur/ so mus der Arme sein Schuch abermahls darumb theurer bezahlen/ es schlagen alle Handwerck auff/ und was der Arme bedarff/ das bezahlet er so theur/ daß er nicht kan so viel erwerben / als er zu Notdurfft ausgebē muß/ dadurch kompt mancher von seiner Nahrung und Gereth in eusserstes Verderben. Andere müssen ihre Kleider und Decke hinweg geben/ und also sich gäntzlich ausziehen lassen/ das heisset ja den Armen unterdrücken/ und wer daran schüldig ist/ der ist von GOtt verflucht / und vermag niemanden helffen/ daß man fürgiebt/ die Armen sind in wohlfeiler Zeit so boßhafftig/ das sie auch das beste Getreide beriechen/ verachten/ tadeln/ den Kauffman wegen seines billichen Anschlags hönen und auslachen/ was sol man dann mit solchen Leuten wiederumb in theurer Zeit für Mitleiden haben/ dann 1. Das Arme Leute das Korn beriechen/ und das sie eine Wahl haben können/ das beste auslesen/ mag ihnen so weit nicht verdacht werden/ wan es geschicht sich fürzusehen/ daß sie für ihr weniges Geld / das sie noch haben/ gut und tüchtig Korn erkauffen/ als die über das Brod fast nichts bekommen können / 2. wann solche gottlose Armen sich finden/ die GOttes gute Gaben muthwillig verachten/ die sind ihm/ wegen solcher Verachtung/ in sein Gericht und Straff gefallen/ der sie darumb wird heimzusuchen wissen/ und ist davor die Obrigkeit schuldig/ solchen Muhtwillen und Boßheit zu straffen/ aber Kauffleuten ist nicht befohlen/ sie wiederumb mit Theurung deswegen zu plagen. 3. Ob dieses etzliche boßhafftige Armen thun/ warumb sollen alle Armen/ und also der unschuldige zugleich mit dem Schuldigen/ etlicher weniger Boßheit entgelten / wer wil diß für Recht erkennen. 4. GOtt hat uns verbohten / die Armen zu unterdrücken/ ungeacht/ daß zur Propheten Zeit unter Armen so wohl grosse Boßheit gewesen/ als etwa jetzund seyn mag. 5. wann GOtt also mit uns handeln wolte/ müste er uns fast aller seiner guten Gaben berauben/ als die ihn verachten / und zu unehren mißbraucht werden/ wan er sie überflüssig giebt/ ja sein heil. Wort wird

 durch

durch Verachtung und Ungehorsam mit Füssen getreten / wann er uns darumb in solcher Schärffe heimsuchte / würden wir auch desselben vor längsten beraubet seyn / warumb wollen wir den schärffer fahren mit unserm Mitknecht / als GOtt / der HERR ist / mit uns verfehret.

13. 5. Wann man allerley heimliche Griffe gebrauchet / den Leuten einen Schein für die Augen zu bringen / die unnöthige Steigerung damit zu verdecken.

ALler Schein des Rechtes / dadurch man des Nechsten Geld und Gut an sich bringet / ist unrecht und verboten / dann ob schon diese Ungerechtigkeit manchmahl vor Menschē gäntzlich verborgen bleibet / so wird sie doch GOtt zu seiner Zeit ans Licht bringen / nemblich an dem Tage / da auch über verborgenen Dingen sol Gericht gehalten werden; Heimliche Griffe aber werden die jenige verstanden / wann zum Exempel, ein Kauffman mit seinem Diener oder Factor an frembden Orten einen solchen Verstand wolt machen / er solte aus der Frembde / da die Wahren müssen erkaufft werden / an ihn schreiben / die Wahren werden nicht loß gegeben / noch gestattet sie zuverkauffen / ein solches Schreiben würde hernach anderen gezeiget / daraus sie sollen vernehmē / die wahr werde beynöthig / sey nicht zubekommen / alsdann sol ihn niemand darumb verdencken wann er mit derselben / die er noch in grossen hauffen / und anzahl bey sich hat, steigert / und sie theurer außlässet / als er sonsten mit Recht und Fug hätte thun können / Item / wann jemand in einem Schreiben fürgebe / die Wahre kostete am frembden Ort 24. Thaler / da sie kaum 15. Thal. gilt / damit alsbald ein prætext, und Schein gefunden würde / dadurch man die 9. Thal. so zum Einkauff betrieglich geschlagen werden / den Käuffer könte abdringen / da den leichtlich zuerachten / daß dergleichen dinge unzählich viel vorlauffen / davon andere / so mit der Handlung nichts zu thun / keine Wissenschafft / auch alle redliche / und gottselige Kauffleute einen Abschew tragen / welches dann dem Gewissen anheim gestellet wird / zu bedencken was man thun / und wie es vor GOttes Richtstul könne verantwortet werden.

14. Zu Behäuptung des Uhrsprungs vieler Unbilligkeit in Kauffhandlung / (daß ein jeder seine Wahren möge so theuer geben / als er sie außbringen kan) werden diese folgende Gründe fürgebracht.

1. Ein Kauffmann nimbt viel und mancherley weise Schaden in seinem Handel: Sol er dann solchen Schaden lassen über sich gehen / oder mag er ihn durch die Handlung von dem Käuffer wieder nehmen.

ANtwort / 1. hierauff ist allbereit droben geantwortet / es möge ein Kauffman seine Wahren mit gutem Gewissen anschlagen / daß er auch etwas davon einnehme / künfftigen Schaden der ihm zustehen kan / damit außzubüssen. 2. Folget durchauß nicht / ich muß mich meines erlittenen Schadens erholen / darumb darff ich so viel nehmen / als mich gelüstet / sintemahl der Schaden kan erstattet werden / wann schon ein billiches und mässiges von dem Käuffer genommen wird. 3. Auch solte man billich sehen / mehr auff Gottes Segen / der manchem (als täglich vor Augen) ein weniges / auch ohne unbillichen Ubersatz vermehret / dann auff das Geld / welches (wie gleichfals tägliche Exempel außweisen) verschwindet / daß man nicht weis / wo es geblieben / und demnach mit einem / dem Göttlichen Wort und der Billigkeit gemäßen Auffsatz / lieber zu frieden seyn / und in dem übrigen neben dem Gebet / GOttes Segen erwarten / dann durch schinden und kratzen andern das ihre nehmen und zu sich reissen /

sen. 4. So folget auch dieses nicht/ ich habe Schaden gelitten/ darumb muß ich denselben auff einmahl mit einem Schiff oder einem Wagen wieder bekommen/ wann ein Handwercksmann in Schaden gerieth/ es verbrennet ihm sein Hauß/ oder verdirbet ihm die Materi seines Handwercks/ solt ihm darumb seine Arbeit hinfort noch ein/ zwey/ oder mehrmahl so viel gelten / den sie zuvor gegolten/ und ihm frey stehen/ die Leute seines gefallens zu übersetzen/ mit nichten: Also hat in gleichem Fall ein Kauffmann nicht grössere Freyheit.

1. Er sol aber die Rechnung bey ihm also machen/ siehe du hast den Käuffer oft verfortheilet/ ihm da und dort ein übermässiges abgenommen/ dazu du Recht hättest/ und also mit unrecht so viel/ und wohl ein mehrers an dich gebracht/ als du jetzo verlohren hast/ daß dir nun Gott daß unrechte Gut also entzeucht/ so magstu über keinen Schaden klagen/ denn Gott hat dir genommen/ daß nicht dein war/ darumb dancke Ihm für Züchtigung / stehe von des Nechsten Verfortheilung ab/ und bitte GOtt/ daß er dir dein wohlerworben Gut vor Schaden bewahre/ und begehre von niemanden einige Erstattung.

2. Bistu dich dessen nicht bewust/ so bedencke/ ob dir dein voriger Handel durch Göttlichen Seegen so viel getragen/ daß du ietzigen Schaden ohne Abgang und Zurüttung deiner Nahrung/ überwinden könnest: Befindestu es also/ wolan/ so dancke GOtt für diesen Seegen/ fahre mit deiner redlichen Handthierung fort/ und begehre auch deßwegen keine Erstattung.

3. Befindestu aber/ daß dir der Schade nicht wolte zuverwinden seyn/ du machest dann Auffsatz der Wahren/ so thue es/ jedoch daß du nicht zu weit greiffest/ und den Nechsten zu schleunig übereilest. Zum Exempel/ wann du hast an Rocken Schaden gelitten/ daß dir durch GOttes Gewalt/ auff der See / oder sonsten ohne deine Schuld 20 Last verdorben sind/ die dich 1800. Marck gekostet/ und aber es kompt dir ein Schiff glücklich an mit 60. Last/ welche 4400. Marck stehen/ soltu nicht also gedencken/ wann ich einen Scheffel verkauffe umb $1\frac{1}{2}$. Marck wie itzo der gemeine Kauff ist/ so gewinne ich an den 60. Lasten 4240. ß. welches ein solcher Gewin ist/ da einer mit viel geringern könte zu frieden seyn / dieweil ich aber habe Seeschaden gelitten/ will ich nicht verkauffen/ der Scheffel gelte den 2. Marck/ auff dz ich an 4400. marck so ich vorgeschossen/ alsobald wieder gewinne 7120. Marck/ und also an einem Pfenning fast zween andere erlange/ damit habe ich meinen Schaden/ als 1800. Marck bey nahe viermahl wieder erlanget/ hier ist der Schaden nur ein Mantel und Deckel der unchristlichen Schinderey/ so im Gewissen unverantwortlich ist/ sondern daß ich in Gleichnüß bleibe/ erstrecket sich dein Schade auff 1800. Marck/ dir kompt aber ein Schiff mit Glück an/ daß 60. Last Rocken bringet/ da im gemeinen Kauff der Scheffel 20. schilling gilt/ und du gewinnest an 60. Lasten 1300. Marck/ da dir zu Gewin/ möchte gnug seyn/ 500. marck/ so hastu an diesem Schiff/ zu Erstattung deines Schadens anzurechnen 850. marck/ restiren dir noch 950. marck/ welche sich in folgender Handlung durch Gottes Seegen finden werden/ darumb abermahl hier keines Auffsatzes von nöthē/ nach dem der Marcktkauff für sich selber so hoch ist/ daß er dir nicht nur alles giebet/ was du davon in auffrichtiger/ redlicher Handlung begehren/ und erwarten möchtest/ sondern erstattet dir ein solch merckliches am erlittenen Seeschaden/ über das alles/ machstu dich wohl erinnern/ daß dir zuvor etzliche Jahr her dergleichen gute Kauffe vorgestanden seyn/ dadurch du in Vorrath eingehobē hast/ was dir künfftiger Schaden außzustehen dienen möge/ wann du dasselbe zu ietzigem eingekaufften rechnest/ so wird abermahls nicht nöhtig seyn / einen sonderbahren Auffsatz zu thun/ daß du dich des zugestandenen Schadens erhohlest.

4. Hat sich ein jeglicher fürzusehen/ daß er diesen Schein nicht mißbrauche/ und wan ihm sein Schaden/ nicht allein zuvorn / besondern auch hernach doppelt und mehr ist erstattet/ er nichts desto weniger sich des fürwendens gebrauche/ als habe er in vorigen Jahren grossen Schaden außgestanden / müsse also nachmahls seine Wahren steigern/ denselben zuüberwinden.

Es

15. Es ist augescheinlich/ wann Kauffleute schon nach ihren Gefallen/ die Wahren so theuer geben/ als sie dieselben können loß werden/ daß sie doch dabey nicht können fortkommen/ sondern ihrer viel verderben: Solten sie nun ihren Handel enger einspannen, würden sie alle verderben müssen.

DArauff hat GOtt albereit in seinem Wort zur genüge geantwortet. 1. An dem sey es nicht gelegen/ daß wer in guter Nahrung sitzen wolte/ zu sich reisse und raffe/ was er antreffen kan/ sondern es müsse es GOttes Seegen thun/ Psal. 127. v. 2. Es ist umbsonst/ daß ihr früh auffstehet/ und hernach lange sitzet/ und esset ewer Brod mit Sorgen/ den seinen Freunden giebt ers schlaffend. Sprichw. 10. v. 22. Der Seegen des HErrn machet Reich ohne Mühe. 2. Die eigentliche Ursache/ darumb viel Reiche verarmen/ ist/ daß man das Guth mit unrecht erwirbet, ohne Billigkeit zusammen kratzet/ darumb es Gott verfluche/ daß es wiederumb verstirbet/ und Besitzer seyn nicht geniessen muß/ man erwege/ was GOtt saget/ Sprichw. 23. v. 4. 5: Bemühe dich nicht Reich zu werden/ und laß ab von deinen Fündlein/ laß deine Augen nicht fliegen dahin/ daß du nicht haben kanst/ dann dasselbe macht ihm Flügel/ wie ein Adeler/ und fleuget gen Himmel. Pred. 5. v. 9. Wer Geld liebet wird Gelds nimmer satt/ und wer Reichthumb liebet/ wird keinen Nutz davon haben/ Hagg. 1. v. 6. Schawet/ wie es euch gehet/ ihr seet viel/ und bringet wenig ein/ ihr esset/ und werdet doch nicht satt/ ihr trincket/ und werdet doch nicht Truncken/ ihr kleidet euch/ und könt euch doch nicht erwärmen/ und welcher Geld verdienet/ der legts in ein löcherten Beutel/ v. 9. Ihr wartet wohl auff viel/ und siehe/ es wird wenig/ und ob ihrs schon heimbringet/ so zusteube ichs doch. Habac. 3. v. 6 7. Wehe dem der sein Gut mehret mit frembden Gut/ wie lange wirds wehren/ und ladet nur viel schlams auff sich/ O wie plötzlich werden auffwachen/ die dich beissen/ und erwachen die dich wegstossen/ und du must ihnen zu Theil werden/ Syr. 11. v. 11. seqq. Mancher lässets ihm saur werden/ und eilet zum Reichthumb/ und hindert sich nur selber damit/ dagegē thut mancher gemach/ der wohl Hülffe bedürffte/ ist dazu schwach und Arm/ den siehet GOtt an mit Gnaden/ und hilfft ihm aus dem Elend/ und bringet ihn zu Ehren/ das sich sein viel verwundern/ Cap. 14. v. 9. Ein vortheilischer Mensch lest ihm nimmer genügen an seinem Theil/ und kan für Geitz nicht gedeyen/ Cap. 21. v. 5. 6. wer Gewalt und unrecht thut/ muß zu letzt zum Betler werden/ und wer stoltz ist/ kompt zu letzt von Haus und Hoff/ den so bald der Elende rufft/ so hörets GOtt/ uñ die Rache wird eylend komen/ wer ihm nicht sagē läst/ der ist schon auff der Bahn der Gottlosen. Cap. 26. v. 37. Cap. 27. v. 1. seqq. Ein Kauffmann kan sich schwerlich hüten für unrecht/ und ein Kramer für Sünden/ den umb Guts willen thun viel unrecht/ und die Reich werden wollen/ wenden die Augen ab/ wie ein Nagel in der Mauren zwischen zweyen Steinen steckt/ also stecket auch Sünde zwischen Käuffer und Verkäuffer/ hält er sich nicht mit Fleis in der Furcht des HErren/ so wird sein Haus bald zerstöret werden/ hergegen/ warumb bleiben die bey guter Nahrung/ die nicht also scharren und kratzen/ dann dieweil sie Gott segnet. Syr. 11. v. 15. 17. den Frommen giebt Gott Güter/ die da bleiben/ und was er bescheret/ das gedeyet immerdar. v. 23. GOtt segnet den Frommen ihre Güter/ und wenn die Zeit kompt/ gedeyen die bald/ Cap. 31. v. 3. seq. Der ist Reich/ der da arbeitet/ und samlet Geld und höret auff/ und geneusset sein auch/ der ist aber Arm/ der da arbeitet/ und gedeyet nicht/ uñ wenn er schon auffhöret/ so ist er doch ein Betler/ wer Geld lieb hat/ der bleibet nicht ohne Sünde/ und wer vergängliches suchet/ der wird mit vergehen/ viel kommen zu Unfall umb Geldes willen/ und verderben darüber für ihren Augen/ die ihm opfern/ die stürtzet es/ und die Unvorsichtigen fähet es/ wohl dem Reichen/ der unsträfflich funden wird/ und nicht das Geld suchet/ wo ist der? So wollen wir ihn loben/ den er thut grosse Ding unter seinem Volck/ der bewahret hierin/ und rechtschaffen ist/ der wird billich gelobet/ er kund wohl übels thun/ und thäts doch nicht Schaden thun/ und thäts auch nicht/ darumb bleiben seine Güter/ und die heiligen

prei-

preisen seine Allmosen/ man sehe doch an die Exempel/ so noch täglich für Augen/ und in jedermans Gedächtnüß sind/ ob nicht dieses Wort Gottes sey wahr wordē/ daß mancher ehrlicher/ redlicher Mann/ durch Gottes Seegen/ von sehr geringen Vermögen/ zu einer güten Nahrung kommen/ deren auch seine Nachkommen sich zu erfreuen haben/ da hergegen Reiche und wohl vermögende Leute in Armuth gerahten/ oder das grosse Gut an ihren Kindern und Nachkommen nicht hat gedeyen können/ da doch keine scheinbahrliche Ursache anzuzeigen/ durch welche ein so grosses Gut sey zu nichte worden/ ohn allein/ daß wir aus Gottes Wort vernehmen/ es sey desselben Fluch darauff gewesen/ dem leicht ist einen Reichen Arm zu machen/ ist also durch die tägliche Erfahrung offenbahr/ ja handgreifflich/ das Armuth komme nicht daher/ daß man nicht gnugsahm Gelds oder Guts habe/ und solte demnach dieses fürgeben billich umbgewendet und also geschlossen werden/ wann Kauffleute durch allzugrosse Steigerung des Kauffgeldes viel Gut einsamblen/ so müssen sie verderben/ darumb sol keiner seine Wahren auff ein unbilliches und allzugrosses Werth treiben/ noch so theuer verkauffen/ als er kan/ sonsten werden ihrer noch vielmehr verderben/ und ins Armuth gerahten müssen.

Joseph/ als er Egypten fürstunde/ hat er in den wohlfeilen Jahren Getreide aufgeschüttet/ dasselbe hernach in den unfruchtbahren Jahren also theur verkaufft/ daß er damit der Egypter Geld/ Vieh/ Güter/ rc. an den König gebracht/ und sie Leibeigen gemacht/ warumb solte dann dieses/ was Joseph recht gewesen/ denen unrecht seyn/ die heutiges Tages ihre Getreide oder andere Wahren steigern. 10.

Antwort. 1. Wo uns eine richtige Regel und außdrückliches Wort Gottes vor Augen ist/ da bedürffen wir uns nicht nach den Exempel zu richten/ dann die Exempel können fehlen/ wie auch die Heiligen ihre Fehl und Mängel gehabt/ die wir nicht sollen nachthun/ aber GOttes Wort kan nicht feilen/ noch betriegen; wann nun gefragt wird/ was im Kauff recht oder unrecht sey/ und wir haben das klare Wort für uns/ so stimmen entweder mit denselben alle Exempel der Heiligen überein/ oder sie sind demselben zuwieder/ sind sie ihm zu wieder/ als dann sollen wir sie nicht nachthün/ dann die Heiligen haben damit unrecht gethan/ sondern uns ans Göttliche Wort halten/ habē sie aber daß gethan/ so dem Wort gleichstimmig ist/ sind wir schuldig ihnen zu folgen/ nicht eben darumb/ weil heilige Leute diß oder jenes Werck gethan/ sondern/ weil sie gethan/ was wir eigendlich sehen/ daß Gottes Wort gemeß ist/ so hat nun Joseph mit Verkauffung des Korns also gefahren/ daß er dem Göttlichen Wort/ welches wir jtzo für uns haben/ zuwieder gehandelt/ oder nicht/ hat er ihm zu wieder gethan/ so mag dieses Exempel keinen Menschen helffen/ als welchem nachzufolgen/ Gott selber uns verbothen/ hat er ihm nicht zu wieder gehandelt/ so muß Josephs Kornkauff von keinem übermässigen Ubersatz verstanden werden. 2. Die Schrifft meldet nicht/ daß Joseph daß Werth des Korns so hoch gesteigert/ als er selber gewolt/ man vermeinet es zwar dahero zu erweisen/ dieweil er alle Haab und Gut der Egyptier an sich gebracht/ wie aber solches hieraus folge/ stehet zu erweisen/ man bedencke allein dieses/ wann ein Mißwachs solte einfallen/ daß die Erdfrüchte gäntzlich verdürbē/ so würden die Handwercken/ Gewerbe/ und Handlungen sich in kürtzen sperren/ daß keiner seine Nahrung fortsetzen könte/ wie er wohl vormahls gethan/ daher müste ein jeder daß erste Jahr der Theurung mercklichen Abgang seiner häußlichen Nahrung spüren/ würde auch vielen in dem ersten Jahr das Geld aus den Händen gehen/ im andern müsten etliche das Vieh für Brod geben/ andern gienge daß Geld aus/ der dritte könte mit seinem Geld kaum übers dritte Jahr reichen/ und also fiele alle Nahrung von Jahren zu Jahren/ daß die geringsten im andern/ die vermöglichen im dritten/ andere im vierdten Jahre/ und also fortan/ umb ihr Geld/ Güter und Vieh kämen/ und dasselbe auch als dann/ wann schon alles Korn in einem leidentlichern Kauff gegeben würde/ wann nun (nach unser Art und Gelegenheit zu reden) Joseph hätte einen Scheffel umb 6. schilling in den guten Jahren eingekaufft/ hernach umb 7. oder 8. schilling wieder gegeben/ als der auff 4. 5. 6. auch 7. Jahren der Hauptsumma des Geldes hat entrahten müssen/ hätte er damit niemanden übersetzet/ und würde doch hernach erfolget seyn/ daß die Schrifft meldet/ welches viel desto leichtlicher ein jeder würde begreiffen können/ wann (daß doch Gott

in Gnaden abwende) in zwey Jahren durch gantzes Teutschland und andern Orten/ daher sich dasselbe Getreides zu erholen nichts erwachsen solte/ daß doch ietzo da man den betrübten Zustand solcher Zeit nicht recht bedencket/ scheinet gantz unmüglich zu seyn/ wird also offenbahr/ daß keines weges folge/ die Egyptier haben innerhalb sieben Jahren/ den Joseph alles ihr Geld/ Viehe/ Güter/ und endlich sich selber umb Getreide dar gegeben/ darumb hat Joseph das Getreide so hoch gesteigert/ als ers hat bringen können/ und müste man diese zween Puncten beweisen 1. daß Joseph den Kornkauff auffs höchste getrieben 2. Daß er dasselbe gethan hätte/ daß es recht/ und an ihm zu billigen wehre.

17. **4. Ob man schon eine Wahre so theur verkaufft/ als sie mag getrieben werden/ thut man doch den Leuten einen grossen Gefallen/ sie dancken noch dazu sie bitten ihnen die Wahr zulassen/ und bieten auch ein mehrers zu geben.**

Antwort: Wann alle Becker in einer Stadt sich vereinigten/ niemanden Brod zulassen/ wo er es nicht doppelt so theuer bezahle/ als es bißhero gegolten/ und aber die Obrigkeit steurete nicht also balden diesem Fürnehmen/ und ein Kauffmann könte nirgend Brod bekommen/ der Hunger drücket ihn/ sampt den seinen/ daß er den Becker diesen Zorn nicht könte außhalten/ so ist kein Zweiffel/ er würde dem Becker gute Wort geben/ und sprechen/ thue mir den Gefallen/ laß mir Brod/ ich will dir gern doppelt Geld geben/ auch wohl dreymahl so viel/ laß mirs nur zukommen/ wann ers hätte erlanget/ würde er nicht auff die Becker in Gemein schmehen wegen der verübten Unbilligkeit/ dem aber/ der ihm umb dreyfach Geld Brod gegeben/ dancksagen/ und bekennen/ er habe ihm in dem Mangel einen Gefallen gethan/ gewißlich würde der Kauffmann nicht begehren/ daß man ihm viel solches gefallens thun solte/ Ursach/ er ist durch Unbilligkeit darzu gezwungen worden/ daß er es als einen Gefallen aus dringender Noth hat erkennen müssen/ gleicher weise/ wan ein Kauffmann Victualien innen hält/ die er gedenckt zuverkauffen/ aber er wils nicht ehe thun/ biß sie ihm doppelt gelten. Es tritt deswegen die Noth heran/ die Leute müssen Speise haben/ ob sie auch schon solten Haabe und Gut für einen Scheffel Rocken geben/ in solcher Noth bitten wohl die Nothleidende/ der Kauffmann solte ihnen nur etwas überlassen/ sie wollen ihm auch wohl ein mehrers geben/ als ers biete/ und er überlässet ihnen alsdann mit ihren grossen Schaden/ so dancken sie ihm/ daß er ihnen aus Noth geholffen habe; Aber auff solche Hülffe und erzwungene Dancksagung gehöret Gottes Fluch/ sampt höllischem Fewer/ und Schweffel/ wie ein jegliches Christliches Hertz selber leichtlich verstehet/ das sich hüte/ damit es ja nicht auff solche mehr dann Heidnische/ ja recht teufflische Weise/ jemande etwas zu gefallen thue/ darzu ihm Gott/ und die Christliche Liebe andere Wege zeigen/ hieher gehöret Salomons Spruch Cap. 11. v. 26. Wer Korn inhält/ dem fluchen die Leute/ aber Segen kompt über den/ so es verkaufft.

Proverb. 11. v. 26.

Nicolaus Hunnius, Theolog. D,
& Superint. Eccles. Lubecensium.

E. E. Rahts der Stadt Lübeck/ Decret wegen schleuniger Execution der Wechsel.

Demnach die Erfahrung bezeuget/ daß eine Zeit hero die Wechselbrieffe mit grossen Schaden des Kauffhandels vielfältig in gerichtliche Proces gezogen/ und weitläufftigen disputiren im Gerichte auffgehalten worden/ dadurch die Creditores offters nicht allein umb die Schuldt selbst/ sondern auch umb allen Credit gebracht/ und die Commercia geschwächet wordē/ nun aber nach aller Rechtsgelährtē Meinung und mercantz stylo, die parata executio in solchen Wechselsachen Platz hat; Als thut E. E. Rath dieser Stadt Lübeck hiemit nochmahls verordnen/ daß hinfüro in solchen Wechsel Sachen keine ordentliche Gerichtliche Processe verstattet/ sondern vermöge jüngsten Reichs Abschiedes/ ohngehindert einer Appellation, oder Provocation, nach der Sachen Befind- und Ermessung/ wan in acceptirten Wechseln nach dem Verfalltage/ die gewöhnliche zehē Tage/ darunter die einfallende Feyer- und Sontage mit verstanden seyn sollen/ verflossen/ entweder mit oder ohne caution der Creditor innerhalb drey Tagen die Execution von dem Gerichte wircklich vollentzogen/ und die Debitores nach Wechsels Gebrauch dero gestalt zur Schuldigkeit angehaltē werden sollen/ daß sie entweder zahlen/ oder selbst Bürge werden müssen/ dawieder den keine sondere Exceptiones als doli mali & solutionis, wann dieselbe alsobald erwiesen werden können/ zugelassen werden sollen. Wornach sich jedermänniglich zu richten. Publicatum den 26. April Anno 1662.

FINIS.

Statuta des Bergischen Conthors.

Wir Bürgermeistere und Rath der Stadt Lübeck und andere der Erbarn Anseestäde daselbst zu Tage anwesende Gesandten entbieten hiermit den Ehrsamen und fürsichtigen Alterleuten und achtzehen Meistermannen des Bergischen Teutscher Ansee in Norwegen residirenden Contors, und allen andern unsern/ und der Erb. Ansee Kauffleuten Schippern/ Unterthanen und Verwandten/ so der Erb. Anseestäde Privilegien und Freyheit in Norwegen oder sonst geniessen und gebrauchen / unsern Gruß und alles Gutes/ und thun Euch sämptlich und sonderlich hiemit zu wissen. Nach dem Euch/ wie sonst iedermänniglichen kundbar und gnugsam bewust/ daß durch gute Christliche und erbarliche Ordnung und Regiement (dadurch die Jugend und handthierende Kauffman nicht allein zum Reichthumb/ zeitlicher Nahrung/ guter Wohlfarth befördert/ sondern auch zu aller Erbarkeit und Auffrichtigkeit/ in Verträgen / Handeln und Wandeln erzogen werden :) der Erb. Ansee Contorn zu nutzbarlichem Wachsthum gedeye/ auffkomme und gerathe/ also daß der löblichen altberühmten Verbündnis deutscher Ansee Ehre / Reputation und Ansehen dahero von erst entsprossen/ und darinn dermassen zugenommen/ daß auch solch weitberümbt ansehnlich Corpus in frembden Königreichen Fürstenthümern und Landen mit herrlichen Privilegien/ Frey und Gerechtigkeiten gezieret und begabet worden/ denn wie noch heutiges Tages nicht ohne besondern Nutz und Frommen unsere Confœderation und andere des heiligen Römischen Reichs Unterthanen zu geniessen haben/ dargegen auch wiederumb befunden und leider mit der That gespüret worden/ daß durch Verachtung und Vernichtung solcher löblichen Statuten und Ordnungen/ die Regiementer zum Untergang und Abfall gerathen / die Privilegia und Freyheiten unterdrücket und zu nichte gebracht/ und die Handthierung in den Erb. Anseestädt geschwächt und abgenommen / welchen Unheil in Zeiten vorzukommen/ haben wir in diesen unsern Mittel unser Rathschläge/ darinn mit besondern Fleiß zu richten uns bemühet/ zu dem Ende auch unter andern des Bergischen Contors alte Statuta und Willkühr revidirt, dieselben nach fleissiger Ubersehung mit wohlbedachten Muth und reiffen Rathe / nach dieser Zeit Gelegenheit verneuert/ geendert / gebessert und vermehret. Also wie das zu Erhaltung guten Regiements/ Zucht und Erbarkeit/ in berührten Contor auch würcklicher Dinge der Oerter alters wohl herbrachter und erworbener Frey und Gerechtigkeit zu Nutz und Wachsthum der freyen Handthierung und Kauffmannschafft daselbst/ in diesen unsern Mittel von den jenigen/ so desselben Contors Gelegenheit bewust/ und zur Handthierung am meisten gebrauchen vor bequembst erachtet und erfunden. Geben demnach und befehlen Euch sämptlich und einem ieden insonderheit hiemit ernstlich und wollen/ daß euer Alterman und achtzehen Meister Manne auff berührten Bergischen Contore, und andere Kauffleute/ Schiffern/ Gesellen/ und sonst alle der Ansee Unterthanen und Verwandten / so der Erb. Ansee Privilegia in berührten Contor geniessen und gebrauchen/ ihr sämptlich/ und ein ieder insonderheit hinführo nach diesen unsern Statuten und Ordnungen / in allen Thun / Wesen/ Handel und Wandel richtet / demselben gehorsamblich nachsetzet und Euch darwider nicht auflehnet / wie denn solche Statuta und Ordnung hernach gespecificiret zu befinden.

Anfänglich / wenn einer und so offt der gemeine Kauffman sämplich/ oder ein ieder insonderheit auf Befehl des Altermans gefodert würde/ der solch Gebot/ ungeacht nicht käme/ soll zum ersten verbrochen haben. 4. Schilling Lübisch.

Wann einer das ander Gebot vorsesse und nicht käme/ soll verbrochen haben. 1. Thaler.

Wann einer zum dritten Gebot aussenbliebe/ soll verbrochen haben 5. Thaler.
Wer das vierdte Gebot muthwillig versiehet/ soll verbrochē haben 22. Thaler.
Und so iemand zum fünfftenmahl gefodert wird und vorsetzlich nicht käme/ der soll deßwegen zu der Kauffmans Gerechtigkeit nicht verstattet werden / biß so lange er solches Ungehorsams halben / bey den Ehrsamen Kauffman / oder den Erb-Städen wiederumb ausgesöhnet worden ist.

2.

So iemand vor Gericht/ oder sonst in Versamlungen des gemeinen Kauffmans/ den andern Lügen/ oder unhönische Wort gebe / soll verbrochen haben einen Thaler.

3.

Wenn der Alterman den Parthëyn Unlust oder Schelt wort verbeut / wer denn nicht schweigt/ soll verbrochen haben einen Thaler.

4.

Wer es auch / daß daselbst vor Gericht iemand seine Wehre feindlicher Weise entblösete/ schlüge/ beschädigt oder verwundet damit einen andern / der sol des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen haben / es wäre denn daß ein Ehrsam Kauffman oder die Erb-Städte denselben nach Gelegenheit der Sachen begnaden wollen.

5.

So iemand in oder ausser Gericht auf einen andern Waffen oder Wehre trüge/ soll verbrochen haben/ 20. Thaler.

6.

Welch Kauffman oder Kauffmansknecht/ Schiffer/ oder Schiffskind einer den andern schlüge/ verwundete oder beschädigte mit Knütteln/ Steinen oder andern Schlägen/ an was Stete das geschehen/ soll das büssen mit zwantzig Thalern/ und vertragen sich mit seinem Wiederparth / hat er es nicht am Gelde / so soll ihm ein Kauffman gefänglich annehmen/ und nacher Lübeck übersenden.

7.

Wer sich auch auf der Brügge oder sonsten an andern Orten herzaget und mit Fäusten schläget/ der büset 5. Thaler.

8.

Alle die jenige/ so Unsteuer/ Gewalt / oder einig Ungemach treiben bey der Brügge auff dem Strand/ auf der offnen Strassen/ innen oder aus dem Hause/ wo es seyn möge/ mit waßerley Personen/ bey Tage oder bey Nacht / soll verbrochen haben/ fünff und zwantzig Thaler.

Und daß die jenigen/ so solchem Unsteuer oder Gewalt/ in berührter Weise erwecken/ und treiben/ was dieselbe in des Nordische Recht brechen so viel sollen sie auch dem Kauffman büssen/ sonder Gnade. In Fall auch ihnen in den Nordischen Gerichte die Bruche würde zugegeben/ soll nicht destoweniger der Kauffman Macht haben/ die Bruche zunehmen.

9.

Wer dem andern unehrliche Sache imputirte/ die an Ehr und Gelimpff giengen/ und könte mit Warheit und zu Recht nicht beweisen / derselbige soll der Man bleiben.

10.

So auch etzliche mit Worten in Uneinigkeit zusammen stossen/ mögen und sollen andere fromme Leuthe denselbigen Frieden gebieten / den sie zu halten sollen schuldig seyn/ bey Poen von 25. Thaler / und sollen die jenigen/ so solchen Friede geboten/ solches zu vermelden schuldig seyn bey gleicher Poen.

11.

Es sollen auch die streitigen Sachen / ehe man damit gerichtlich vor einen Ehrsamen Kauffman kompt / vor erst vor die Nachtbars oder guten Freunde in der

der Güte versucht und so möglich beygelegt werden/ und wo es denn die Noth erfodert/ mögen die Parten zwey von den achtzehen Männern mit dabey bitten / damit die Sache zu entscheiden bey Poen von 5. Thalern außgenommen wissentliche Schuld/ die mag ein ieder allzeit mit Recht fordern.

12.

Es soll auch niemand auf verglichene Sachen / so in Freundschafft oder mit Rechten beygelegt seyn / sprechen / oder sich darumb weiter vortragen lassen/ auch niemand unter einer Marck Lübisch zu rechte ansprechen / bey poena von 5. Thalern.

13.

Niemand soll lassen den andern verklagen oder ansprechen / vor frembde aussenheimsische Herrn oder Richter / noch sich mit ihren Rechten bekümmern/ darvon der Kauffman in Ungemach möchte kommen/ es geschehe denn in Nothsachen/ so soll dennoch solches mit Uhrlaub des Ehrsamen Kauffmans geschehen/ bey Poen von hundert Thalern. Und so denn iemand citiret aus Nothsachen vor frembde Gerichte gehen müste / mag er bey des Kauffmans Alterman umb zwey von den achtzehen Männern ihme bey zu ordnen / und mit zu geben anlangen/ welches ihme auch in ehrlichen Sachen nicht geweigert werden soll.

14.

Wenn ein Ehrs. Kauffman in allen rechtlichen Sachen so vorgebracht werden möchten/ nach gehörter Klage und Antwort/ Rede und Gegenrede und fleissiger Erwegung der Sachen/ die Parten mit Urthel und Recht geschieden/ welcher Theil alsdann appelliren will / der sol das suchen vor einen Erbarn Rath der Stadt Lübeck/ und anders nirgent/ da den auch des Ehrs. Kauffmans außgehend Recht ist. Und sol solche Appellation in zwantzig Tagen nach abgesprochenen Sententie mit Darlegung eines Ungrischen Gülden auff des Ehrsamen Kauffmans Contor bekräfftigen/ und den Kauffman funfftzig Thaler verbürgen/ ohne solches soll die Appellation krafftloß und von keines Würden seyn/ deßgleichen soll er seinem Gegentheil wegen der gerichtlichen Expens und Kosten biß zu Außtrag der Sachen und daß er die Appellation innerhalb Jahr und Tag verfolgen wolle/ probiren oder Bürgen stellen/ doch soll niemand unter 25. M. Lübisch appelliren bey Poen von 5. Thalern.

15.

Es soll auch niemand es sey Herr oder Knecht einigen Aufflauff / Versamlung oder heimliche Conspiration machen / wodurch der Kauffman in Last und Mühe möchte kommen / bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit oder seines freyen Höchsten nach Qualität der Sachen.

16.

Niemand soll in den Papier Buden oder sonst an keinen andern Orten dabelen oder dergleichen Spiele/ keine aussen bescheiden Gewinst halben/ üben oder gebrauchen/ oder auch aufhalten/ bey Poen von zehn Thalern.

17.

So soll auch niemand hausen oder in Kost halten / die in des Kauffmans Gerechtigkeit nicht seyn/ bey Poen 25. Thaler.

18.

Kein Kauffman/ Schiffer / Schiffman oder Kauffmans Knecht soll befreyen jeniges Aussenhansischen Guth/ oder der jenigen/ so sich von dem Contor abgesondert / und zu den Aussenhansischen gegeben / und also unter des Kauffmans Gerechtigkeit nicht gehörig/ bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit ohne Gnade.

19.

Und dieweil das gemeine Beste / durch all solche Kauffhandel / so mit

Aussenhänsischen über See zu bezahlen getrieben/ sehr geschwecht/ und das Contor dardurch verfortheilt wird/ so wollen die Erb. Anseestäde solches ernstlich verboten haben/ und fürnemblich/ daß man mit keinen Ambtmann/ Vogten/ Papen oder Knapen/ und alle andern Aussenhansische Nation mit keiner Wahren dieselben übersehe oder anders wo zu bezahlen handlen soll bey Poen von hundert Thalern/ so offt es geschicht.

20.

So soll auch niemand jenige Ambtleute/ Vögte/ Papen/ Knapen/ Bürger daß keine rechte Nortfahrs seyn / einiges weges Süden oder Nortwarts aus rehden/ dardurch sie dem Kauffman zu Vorfang sehn / und an ihren außstehenden Schulden Schaden zueignen möchten/ sondern sollen denselben nicht mehr verkauffen/ noch austhun / dann allein zu ihrer Haußhaltung / und was ihnen zu ihrer eigner Nothdurfft von Nöthen seyn möge/ bey Poen von hundert Thalern. Ingleichen sol auch kein Kauffman von der Ansee außreden/ Vögte oder Diener geistliches und weltliches Standes mit einiger Hanse Güter oder Kauffmanschafft/ bey Bergen umb langes in die Hade zufahren/ den gemeinen Manne zum Vorfang bey Poen wie oben.

21.

So soll auch niemand kauffschlagen/ handeln/ oder zu borge thun/ oder dermassen Converſirung haben / mit den Teutschen / die mit Unwillen von Kauffmanne geschieden sind/ mit klein oder groß/ dardurch sie den Kauffman/im Handel verfortheiln können bey Poen von 25. Thaler so offt iemand solches thun würde/ deßgleichen auch mit den jenigen / den der Kauffman oder Stette offenbahr Außlage geleit hätten sampt den der den Kauffman zu Vorfange und zu wider seynd/ bey derselben vorgeschriebenen Poen.

22.

So soll auch niemand mit den Bürgern oder Nornschen einige Gylde oder fraternität oder dergleichen Compagny halten/ bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

23.

So sol auch niemand einigen Teutschen Nortwarts außreden / der vorhin dar nicht gewest/ oder außgeredet ist/ bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit.

24.

So auch iemand unter des Kauffmans Gerechtigkeit gesessen / seines eignen Nutzes halben/ wider seinen Eyd und Kauffmans Vorwandniß/ den ingesessenen Bürgeren verkauffen/ oder sonst beybringen würde/ Mehl/ Maltz/ Bier/ Wand/ Linewand/ Krämerey beylassen oder grosser Summa / darmit sie den gemeinen Kauffman im außreden vorsetzlich zum Vorfang seyn würden / derselbe sol dem Kauffmanne vor solche Untreue funfftzig Thaler zur Straffe verlegen. Wie deñ dessen Artickel im Jahre 1522. von dem gemeinen Kauffmanne weiter erholet und von neuen beliebet ist/ und im Falle iemand damit beargwohnet wär / derselbe soll sich des entlegen/ mit seinem Eyde selb dritte / sonst den Bürgern zu ihrer eignen Haußhaltung wie vorgemelt/ Bier/ Mehl oder Maltz für baar Geld zu verkauffen/ ist niemand verbothen außgenommen den jenigen/ die in Außlage sind.

25.

Niemand soll in Aussenhänsische Schiffe schiffen/ noch dieselben Vorfrachten bey Poen des Kauffmans Gerechtigkeit/ oder in Gnaden hundert Thaler / es wäre denn aus sonderlichen mercklichen Uhrsachen/ welcher alsdenn soll zu Erkäntniß und Uhrlaub des Ehrsamen Kauffmans stehn.

Auch

26.

Auch soll sich niemand beschiffen mit denen/ so der Ansee nicht verwandt/ oder sich davon abgesondert haben/ noch auch an denselben einige Güter zu zusenden sich erkühnen / sondern allein mit den jenigen / die in der Ansee gehören/ bey Verliehrung des Kauffmans Gerechtigkeit.

27.

Es soll auch niemand verdorben oder betrieglich Guth wissentlich bringen oder verkauffen / bey Verlust des Guthes und darneben hundert Thaler zur Straffe.

28.

Kein Kauffman soll einige privat oder sondere Freyheit von Herren oder durch Herrn Briefe mehr als der gemeine Kauffman haben oder an sich bringen/ sich oder seinen Güthern zum Vortheil / bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

29.

Niemand soll bey seinen Gewissen kauffen oder kauffen lassen / Seedrifftig/ Seebrüchich oder raub Guth geworffen zu Wasser oder zu Lande ausser offener Weide/ bey Verlust des Guths und fünff Marck Goldes/ nach Inhalt der Stette Recess, so sich iemand wegen Unwissenheit entschuldigen wolte/ der soll sich des mit seinen Eyden richtlich purgiren, die Güther missen und abstehen/ auch selbe davor lassen/ was sie gekostet haben.

30.

So iemand mit falschen Guthe / Golde / Silber oder Gelde/ daß er solches über die Werthe außgebe/ oder außgeben hätte/ befunden und beschlagen würde/ der daran Schuld hätte/ der soll sein mann bleiben/ und nach Gelegenheit der Verbrechung sonder einige Gnade darumb gestrafft werden.

31.

Niemand soll Butter / Tallig / Ther / Wolle und Saltz aus dem Contor Schiffen/ oder mit sich führen zuverkauffen/ bey Poen das Schiffpfund 5. Thaler und die Tonne Saltz einen Thaler.

32.

Niemand soll schiffen/ im Schiffe darinne er kein Port oder Raum hat/ desgleichen sol der eine des andern Raum nicht beschiffen/ bey Poen von 5. Thaler/ und soll darzu wieder außzuschiffen schuldig seyn.

33.

So soll oder mag auch niemand in Contor Schiffe Frachten/ sondern man lasse nach alter Gewonheit umbruffen/ und auf die Rollen schreiben/ und lasse frey ein Port Raum bey Poen von funffzehen Thaler.

34.

Niemand soll schiffen auf den Uberlauff/ er sey Schiffer oder Kauffman/ bey Verlust der Schiffer seiner Fracht/ den andern ihres Guths/ darbey die Schuld gefunden wird.

35.

Niemand sol auch einen andern seine Knechte oder Diener entwehnen oder aufhalten/ so soll auch niemand eines andern Knecht/ der mit Unwillen oder Vorsatz/ daß beweißlich wäre/ von seinen Haußherrn Weg/ oder dem sein Herr dermassen/ daß er unnützlich und halßstarrig gewest / Urlaub gebe/ annehmen/ oder aufhalten/ nach den Contor, oder übersehe/ binnen Jahr und Tag/ alle und iede puncta bey Poen von 25. Thalern.

36.

Als denn auch viel Knechte und Jungens/ ohne einen gewissen Herrn/ zu Bergen ankommen/ darzu auch ungewiß ist/ ob sie in der Ansee zu Hauß gehören. Ist

beschlossen/daß nach dieser Zeit neue Knechte oder Jungen so alldar keinen gewissen Herrn haben / und so nicht von den Alterleuten / aus den Anseestäden guten Bescheid und Beweiß/ wo sie zu Hauß gehörig mitbringen/ angenommen werden sollen/und so diesem etliche nicht nachleben würden/sollen sie mit denselbigen Schiff wieder über gesendet werden. Die jenigen aber so des Contors würdig und angenommen seyn/ sollen vier Jahr lang dienen / ehe sie einigen Handel oder Güther verwalten mügen/darmit sie des Handels Gelegenheit verständiget werden mügen/ es wäre denn daß einer tüchtig genug dazu befunden / gleich im Recess Anno 1549. darvon verabscheidet/und soll solchs alsdenn geschehen mit Consens, Wissen und Willen der Alterleute.

37.

Niemand soll dem andern einige Hauß oder Höffe enthüren bey Poen von 30. Thaler.

38.

Auch soll niemand Häuser kauffen oder verkauffen / es sey mit Wissen und Urlaub des Kauffmans / darumb daß etliche in solchen Fall ihren Freunden in Teutschland Nachtheil und Schaden zufügen können / welches doch mit Wissenschafft und guten Beystande und Rathe des Kauffmans könte abgewendet werden/ thäte hier iemand darüber/ so soll der Kauff machtloß seyn/ und soll darzu an dem Kauffman 100. Thaler verbrochen haben.

39.

Wenn denn also ein Kauff von Gesellschafft/ Häuser oder Buden wissentlich geschehen ist/ soll der Verkäuffer solche Gesellschafft/ Häuser oder Buden/ im Contor dreymahl aufbieten und also dem Käufferrichtlich vorlassen uñ auftragen. Als denn soll solche Verlassung zu Uhrkunde in des Kauffmans Buch zu schreiben und einverleibet seyn / in Gegenwertigkeit der Parthey und dreyen Männer von den Achtzehenden/ sonsten soll die Verlassung nichtig seyn.

40.

So soll auch niemand einige Verpfändung thun seiner Gesellschafft/ Häuser oder Buden/ ohne öffentlich vor Gerichte und Rathe in Teutschland / und im Cuntor zu Bergen vor den Ehrsamen Kauffman/ anders soll die Verpfändung von keinen Würden seyn.

41.

So es sich zu trüge (daß GOtt abwende) daß etwa aus Versäumnis ein Feuer loß würde/ der Bruch ist. 50. Thaler.

42.

Derhalben soll niemand Teer/ Pech/ oder Tallghütten machen bey Schiffen/ in alten Häusern oder sonst unter einigen Dache / oder wo es möchte Schaden thun/ bey Poen von funffzig Thalern.

43.

So soll auch niemand auff die Brügge auff dem-Rehede oder in Boden gahn / ohn Latern des sollen auch in den Wegen unbefarte Bannen seyn/ bey Bruch ieder Punct von 20. Thalern.

44.

Zu dem Ende ist auch statuirt und beschlossen/daß niemand soll die Häuser innen oder aussen Picken oder Theren / bey solcher Straffe als ein Ehrsam Kauffman zu erkennen mag.

45.

So iemand einige Besate thun wolte/soll er das thun mit Willen und Wissen des Altermans/ und bitten darbey/ daß solche Besate geschehen müge von zweyen von den achtzehen Männern/ die das auf Erfoderung des Besaters vor den Ehrsamen Kauffman und Kauffmans Buch mögen einzeichnen/ umb dieselbe alda zu verzeichnen.

Deß

Deß sollen auch alle die jenigen die Jahr und Tag gleicher Masse Besate worauf thun/ nach rechtmäsiger Beweisung und Anzahl der Schuld gleich nahe seyn/ Jahr und Tag gerechnet von Dato der Verstorbenen/ wo anders oder nach Verlauff der Zeit/ Besate geschehe/ soll untüchtig und von keiner Würde seyn.

46.

Wenn solche Besate geschehen ist/ wer denn der Besate dem Güter ohne Wissen des Kauffmans und des Klägers Willen veränderte/ auch so iemand mit Recht beschlagen aus der Besate oder Arreste/ wider des Kauffmans oder seines Wiederparts Willen wegsegelte/ die sollen darmit entsorget seyn des Kauffmans Gerechtigkeit/ die so in Gnaden mögen wiederumb gewinnen mit 50. Gülden Müntze.

47.

So soll auch niemand im Contor oder über See verstorben Erbgut kauffen innerhalb Jahr und Tag/ es geschehe denn/ mit wolvorbedachten Willen der rechten Erben/ der Vormünder oder Creditorn mit einen glaubwürdigen Zuversichts Briefe/ sonst ist der Kauff von keiner Würden.

48.

Vom Schosse.

Ein iederman der die Niederlage im Bergischen Contor mit Ab- und Zufuhr seiner Gewerb zu thun gebraucht/ soll alle seine Güter/ vor sich selber auf seinem Eyd verschossen/ erstlich/ zum ersten Schosse/ vor eine iede Last zwey Gülden Denisch/ und von allen Güthern von der Werthe von 25. M. Lübisch zwey Gülden Denisch. Und den darnach/ wenn solch erster Schoß von seinen ersten Gütern/ in Land gegeben ist/ von ieglicher Last schweres Guths/ es käme über See oder würde in Contor gekaufft/ zehn Witte Denisch zu Schoß geben/ wie auch von allen andern Güthern/ Golde und Gelde nichts aussen bescheiden ieder Werth von 50. M. Lübisch zehn Witte Denisch/ und so iemand bey seinem Schoß unrichtig befunden/ ist die Poen hundert Thaler.

49.

Es soll ein ieder sein Schoß selbst außgeben oder auffsprechen zu rechten und gewöhnlichen Zeiten/ wenn der Ehrsame Kauffman darumb sitzet/ wer solches versiehet/ oder unbezahltes Schosses wegsiegelte/ des Güter mögen in Kummer gerichtlich genommen werden/ und sol geben doppelten Schoß/ und die Poen von 20. Thalern.

50.

Auch soll ein ieder Haußbund seine Gäste/ Knechte und Jungens zur Zeit warschauen/ daß sie ihren Schoß vorberürter Weise außgeben/ und da sie solche Vermahnung nicht wollen achten/ sollen die Haußbunde dasselbe vermelden oder entgelten.

51.

Von der Wacht.

Es sollen die Hauptleute/ den die Wache befohlen ist/ gut Regiement halten/ mit allen Treuen derselbigen vorstehn/ auf alle gefährliche und nöthige Sache ein fleissig Auffsehen thun/ und wenn die eine Parthey außgehet und wieder gekommen/ daß als dann ein ander Quartir wieder außgehe/ und sich in allen/ was ein Ersam Kauffman Vermöge und Einhalts/ darüber aufgerichteten ordinantien in einer darvon aufgerichteten Tafeln/ bey darinn benahmter Poen/ gebührlich wisse zu verhalten.

52.

So sollen auch alle die jenigen/ die im Contor eigne Häuser oder Kleve halten und für Gäste liegen/ ab- und zu siegeln verpflichtet seyn/ wenn sie wollen von

dar siegeln einen Mann ihrenthalben zur Stätte zulassen/ darzu alle Wacht und Unpflicht mit zuhalten/ bey Poen von 50. Thalern.

53.

So soll niemand Kauffmanschafft haben oder handthieren in Häusern und aussen so überstrandisch allda keinerley Wahre/ als Butter/Hanff/Wand/Kramerey/ Fleisch oder Victualien zu haben/ sondern allein Mehl/ Maltz/ und Fisch/ keinerley Packung darzu machen bey Poen von 20. Thalern. Oder so es von iemand mit Frevel würde vorgenommen bey des Kauffmans Gerechtigkeit.

54.

Es soll man auch in keine Häuser oder Boden zur See warts ungewöhnliche und so vorhin nicht gebräuchliche Dinge machen/ bey Poen von 20. Thalern.

55.

Soll auch niemand des Contors Gerechtigkeit brauchende / den Nordischen oder losen Personen / Häuser/Garten oder Kleve bauen oder bauen lassen/ bey hundert Thaler Straffe/ und was also ungewöhnlich gebauet wäre/ soll wieder gebrochen werden.

56.

Es soll auch nicht mehr als in Schüttingstuben/ in einen iedern Garten seyn und gehalten werden / darinne sämptlich alle die gahn und bey Winter Tagen sitzen sollen/ die in den Garten seyn oder wohnen/ bey Poen hundert Thaler/ wer es anders bauete/ soll wieder abbrechen/ bey Verlust des Kauffmans Gerechtigkeit.

57.

Es soll niemand er sey Kauffman/ Schiffer oder Boßman oder wer er wolle/ einige Wahre verhandeln / kauffen oder verkauffen innerhalb Schiffsbort/ sondern man soll die Wahre ersten auff die Brügge landen / bey Poen von 20. Thalern/ und soll ein Ehrsam Kauffman/ so offt alda Schiffe ankommen/ solches den Schiffer ankündigen / damit er sampt seinem Volck sich vor Schaden hüten möge.

58.

Niemand soll auch ungewöhnliche Kauffmanschafft treiben/ als unbesehendes/ verdecket oder schluep Kauff und dergleichen/ bey Poen von 20. Thalern/ und soll der Kauff von keiner Würden seyn.

59.

Es soll auch niemand dem andern zum Vorfang/ Süden oder Northwarts nach frischer Victualie außfahren/ bey Straffe 50. Thaler/ biß zur Zeit ein Ehrsam Kauffman nach gelegenheit eine andere Constitution oder Ordnung machen würde.

60.

So soll auch niemand dem andern wissend oder vorsetzlich Unterkauff thun/ bey Poen von 20. Thalern.

61.

Niemand sol mit eines andern Kauffgenossen wissend Kauffschlagen / oder unfrey Guth bey seinen Wissen Kauffen bey Poen von hundert Thalern. Und in Fall iemand solches unwissend gethan zu haben vorwendete/ der soll sich des entledigen mit seinem Eyde.

62.

Niemand soll auch eines andern frey Kauffgenossen entwehnen/ abstricken/ zu wider oder einiger Massen abwendig machen/ heimliche oder offenbahre Kauffmanschafft mit ihnen treiben/ bey Poen von funfftzig Gülden Müntze.

Wo denn solchs Anno 1459. aufs neu beliebet ist/ und daß er auch nach der Zeit keine Handthierung mit denselben mehr haben solle / bey derselben Poen / es wäre denn/ daß der Mann von Anbegin so frey gewest wäre/ daß er Süden und

Norden

Norden allezeit frey gehandthieret hätte / und handthieren möchte / welches stehn soll zu Erkäntniß des Ehrsamen Kauffmans/und glaubwürdiger frommer Leuthe.

63.

So iemand mit des andern unfreyen Kauffgenossen / Kauffschlagen / oder dieselben zuwieder machete/ des Kauff soll oben bestimbter Poen macht loß seyn / und soll solchen Fisch oder Güter wieder von sich liefern / also er von demselben entpfangen hatte/ und man das seine wo er kan. Und so iemand solches unwissend gethan zu haben vorwante/ soll er sich des entlegen mit seinem Eyde/ und nicht destoweniger das Guth wieder übergeben bey vorgedachter Poen.

64.

Es soll auch niemand er sey Kauffman oder Kauffmans Knecht/losen Stockfisch schiffen/ keines weges noch in der Ostsee oder Südersee/ außgenommen Osterhänischen Stockfisch bey Verlust des Guths.

65.

So auch iemand eines andern Kauffgenossen/ dar vorlegen bliebe/unwissend ausredete/ der soll sich des auf Forderung seines wieder theils entlegen/ und sothane Güther oder Fisch/ als der Kauffgenosse bringen werden/ sollen sie schlichten zu gleicher Theile nach Anzahl der Schuld.

66.

Wer es auch Sache daß ein Nordmann oder sein Guth im Contor ankäme / da mehr Kauffleuthe oder Creditorn Zusprache oder Schuld bey hätten / so soll und mag der eine Kauffman dem andern mit 2. frommen Leuten citiren/ ehe deñ iemand das Gut entfänget und vorendert/ und sollen alsdann das Guth theilen nach Anpart/ und rechtmässiger Beweisung eines ieden Schuld/ so iemand vorgreifflich gegen diß Verbot thäten/ der soll solches büssen mit funfftzig Thalern.

67.

Niemand soll mengen oder mengen lassen/ Mehl / Maltz / Korn/ oder andere Wahren/ er nehme denn erst zwey fromme Leuthe dabey/ die das zeugen können/daß es gleich gut sey bey Poen von 50. Thalern.

68.

So iemand des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen und nach vollkommener Bitte oder Außsühnung wieder angenommen würde / der soll niemand auffsagen oder sprechen/ bey Poen von 50. Thalern.

69.

Ein ieder Kauffman/ der in der Kauffstäde/ offene Häuser und Stuben hält/ der soll dem Winter übereinen wehrhafftigen Geselln halten/denselben sampt sich selber mit tüchtiger Wehre/ der Niederlage so viel müglich zu beschirmen/versorgen/also daß zwey wehrhafftige Männer im Fall der Noth werden befunden/ bey Poen von 20. Thalern.

70.

Es ist beliebet und umb Feuersnoth für gut angesehen/daß nach geschriebene Düffte sollen ledig/unbebaut und unbeklemmet bleiben. Nemblich der Michels Garte / die Düffte bey Norden/ die halbe Kappen bey Süden / der gantze Fatten und die gantze Schufften bey Verlust des Guths/so daraufgschlagen werden und zehn Thaler/es wäre denn iemand verlaubet von den Ehrsamen Kauffman.

71.

So iemand mit Warheit befunden würde/ der einen andern seine Düffte entheurete/ Düffte/ Lage verhöhete/ oder Düfftherren deßhalben verlockete oder zuwieder machete/ der soll verfallen seyn des Kauffmans Gerechtigkeit.

72.

Alle Meistermänner so haben Mascopey oder nicht / so im Cuntor / Handel und Wandel gebrauchen/ sollen nach Ordnung und Eintracht des gemeinen Kauffmans ein ieder vor sein Hut einmahl 6. M. Denisch zu verschossen geben.

Alle

73. Alle die jenigen/ die mit einer Jungfrauen oder eines ehrlichen Manns Frauen in Unehren möchte beschlagen oder überzeuget werden/ es wäre bey Nacht oder bey Tage/ der soll darmit des Kauffmans Gerechtigkeit verbrochen haben.

74. Von der Packung des Fisches ist geschlossen/ und beliebet/ daß ein ieglich Kauffmans Guth gewäre/ und iegliche Art alleine gepacket werden soll/ also der Stockfisch oder Rottscher von Norden vor sich &c und das mit einer Schrifft auf der Tonnen gezogen/ was Art darinne sey/ und verkauffen ein ieglichs nach seiner Werthe/ bey Verlust des Guths.

75. Auch alle die jenigen/ die ins Land bringen unbekandte falsche untüchtige Lacken/ da Klag über kömpt/ die sollen bauen des Herren Königes Bruche solche Lacken oder die werde an den Kauffman verbrochen haben.

76. Alle die jenigen die wider der Städte Recess verbotener Weise handeln/ nemblich in Ißland/ Veherohe/ Hittland und auch ungewöhnliche Haven in Norwegen umb Kauffmanschafft aldar zu thun/ besuchen/ sollen verbrochen haben des Kauffmans Gerechtigkeit/ über sothane Bruche als die Erbaren Städte darauff sonst gesetzet und verrecessiret haben.

77. Es soll auch niemand frembde aussenhänsische Diener/ Jungen oder Knechte halten noch verthätigen oder beschirmen bey Poen von 20. Thalern.

78. So iemand einige Kauffmans Güter/ wo damit die Wahren bey Nacht schlaffender Zeit/ oder sonst zu Unzeiten/ darbey Böses zu vermuthen wäre/ zu Hauß holete/ als hätte er die Güter von freyen Leuthen gekaufft/ so soll solcher Kauff machtloß seyn und soll daß büssen mit funfftzig Reinischen Gülden.

79. Wo iemand es sey Kauffman/ Schiffman/ oder Kauffmans Knecht/ einen andern todschlüge/ oder mit wehrender Hand vom Leben brächte/ der soll unter der Kauffmans Schirm und Gerechtigkeit nicht verthätiget werden/ sonderlich wo der entleibte unter des Kauffmans Gerechtigkeit ist begriffen gewesen.

80. Als auch im Jahr 1488. verordnet/ und von den Ehrsamen Kauffman geschlossen/ so ist solches abermals renovirt/ daß niemand des Kauffmans Gerechtigkeit brauchen/ überstrandisch mit solcher Wahre/ Specerey oder dergleichen Kauffmanschaffe handthieren soll/ oder bey sich tragen/ damit zu Kauffschlagende bey Verlust des Guths und solcher Bruche als der Kauffman darauf erkennen wird.

81 Niemand er sey Kauffman oder Kauffmansknecht/ sol in offenbahre Krüge zu Bier gehn/ bey Poen von 20. Thalern/ so soll auch niemand des Winters nach neun Uhr/ oder nach dem die Wacht ist aufgegangen/ des Sommers nach 10. von der Brügge seyn bey Poen von 20. Thalern.

82. Niemand soll offenbare Feinde des Reichs Norwegen oder der EE. Ansee Stette/ noch die jenigen so den Städten und den Kauffmanne zu wiedern oder zu gegen seyn/ auch keine offenbare Diebe oder Mörder auffhalten/ hausen/ hegen oder handhaben/ bey Verliehrung des Kauffmans Gerechtigkeit/ und so iemand unwissend dargegen thäte/ mag er sich des mit Recht wehren und fromer Leuthe in seiner Unschuld geniessen.

83. Niemand bey der Brügge/ so offen Häuser oder Stuben hält oder vorsteht/ soll einigen Gast hausen oder hegen/ der nicht mit ihme oder einem andern Haußbunden/ bey der Brügge in Kost gehet/ bey Poen von 50. Thalern.

84. Es soll niemand ohne Paßport von Bergen absiegeln noch kein Schiffer die jenigen so kein Paßport haben/ und vorzeigen/ mit sich von daher führen/ bey Poen den Schiffern 20. Thaler und den Andern 5. Thaler zu erlegen.

85. So ist auf itzig gemeinen Ansee tag in Lübeck auch erwogen/ daß nachdem dieselben so im Contor zu Bergen frommen Leuten in Gesellschafften dienen/ sich mit Kleidung über die Billigkeit herfür thun/ also daß keine Masse des Handels und Nahrunge betrachtet/ noch Unterscheid gehalten/ wordurch derselben Herrn und Freunde in Teutschland mercklicher Schade zugefüget wird/ ist geschlossen/ daß ein ieder nach fleissiger Warschaunge und Vermahnunge/ sich in dem mässigen solle/ und im Fall iemand solche Vermahnunge nicht achten würde/ denselben sollen die Altermanne und älteste Kauffmans

mans Rath für sich fordern lassen/und mit scharffen und gestrengen Worten in Namen der Erb. Anseestäde züchtigen und straffen / mit den Anhange / so er solches verachtlich aufnehmen würde/ihme bey den Contor nicht zu leiden/ und soll nicht destoweniger der Schade/so durch dergleichen/ übermässige Pracht und Kleidung auch Verseumnisse oder unrichtige Rechenschafft vermercket/ihnen in ihrer Besoldung gekürtzet werden/und da solches nicht zu langen würde/soll ihren Herrn fernere richtliche Forderung in denselben Gütern/ die sie sonst haben oder künfftig kriegen möchten/ vorbehalten seyn.

86. Kein Kauffman oder Kauffmansknecht/ soll einigen überstrandischen Bürger/ Geld/ Geldeswerth Kleinodie oder einige Güter auf Verkauff hinthun / umb darmit/ durch derselben Hülffe/Vorfang/Untersetzunge ausfahrend und Besuchunge der Nordfahr Schiffe/es sey Tran/Tallich/Butter/Fellwerck/ Wildwerck und andere dergleichen Güter/ dem gemeinen Kauffman zum Vorfange an sich zu bringende / bey Poen von hundert Thalern ohne Gnade/und wer damit beargwohnet/ soll sich des mit seinen Eyde purgiren.

87. Als denn auch wegen Befrachtung der Schiffe offtmals Unrichtigkeit vermercket/ so ist umb alles Besten willen/nach dem Recess Anno 549. aufgerichtet abermals statuirt, daß/so offt als einige Schiffe aus den Ansestådten in Contor ankommen / die vielleicht unordentlicher Weise verfrachtet / und neine Fracht zarten mitbringen dieselben dem Kauffman 100. Thaler zur Straffe verfallen seyn sollen.

88. Alle die jenigen die nach Teutschland auf der Rollen setzen / und ihre geschriebene Parte selbst nicht beschiffen/die sollen vor ieder Last 2. Thaler verbrochen seyn.

89. So iemand mit Unglimpffe berüchtiget würde/von Unart wegen Leib und Ehre anrührende/der soll und mag sich des entlegen mit 12. guten Männern vor den Ehrsamen Kauffman und auf solche Eyde soll nachmals niemand sprechen.

90. Als auch den Erb. Ståbten glaubwürdiger Bericht vorgekommen/daß im Bergischen Contor barbarische unmenschliche Spiele / gegen mehrmahls geschehene Verbot/in den Recessen, durch den Kauffman darselbst geübet und vorgenommen worden/ auch die Königliche Mayt. zu Dennemarck selbst gedachte Spiele abzuschaffen Anmutung gethan/so verordnen wir ernstlich/daß hinförder dergleichen/abscheuliche oder keine andere Spiele gegen keine ankommende oder zur Ståbte wesende Kauffleute Knecht oder Jungen vorgenommen oder gespielet werden sollen/bey Poen von hundert Thalern/ welche von den jenigen/so freventlich derselben sich handthåtig machen würden/unnachläßlich zu bezahlen/und dem Contor richtlich zu machen seyn/und wo obgemeldte Poen in Bergen dem Contor nicht erlegt/und des Frevlers Güter/in einiger Ansee Stad angetroffen / gearestiret und beschlagen / soll dem Beschädigten mit schleunigen Rechten mehr gedachte Busse zu erkand werden/und zu mehrer Sicherheit sollen die barbarische Spieler in keinen Anseeståbten für Bürger angenommen/geschützet oder beschirmet werden/dargegen ist beliebet daß die ankommende Jungen ihrẽ Herren vier gantze Jahre getreulich dienen/uñ für Ablauff derselbigen zu keiner Handthierung gestattet werdẽ sollen.

91. Es sollen auch die Gesellen zu Bergen halten und schuldig seyn/ordentliche beståndige Rechenschafft von allen Entpfangk und Ausgaben zuhalten/deñ die general Rechnung/ so biß dahero von gemeinen Dienern ihren Herrn geschehen/als verdåchtig/ unbeståndig uud nachdencklich erachtet/und so iemand daran Brachhafftig befunden/soll er mit einer Busse von 200. Thalern von dem Cuntor belegt/gestrafft/uñ so er in dem Ungehorsam ferner beharren würde/des Contors Freyheit entsetzet seyn / wie auch ingleichen die jenigen gestrafft werden sollen / die sich solchen gefåhrlichen Kauffgesellen in diesen ihren unredlichen Vornehmen bey pflichtig und anhångig machen.

92. Als auch die Contorn zu aller Zucht und Erbarkeit verordnet und etzliche junge Gesellen den Statuten zu gegen leben / die betrauete Straffe verwircken / und mit ihrer Herren Gelde die Bruche bezahlen/ dardurch die Herren des Handels offt zu mercklichen Nachtheil gerathen/ist verordnet/daß die Ubertreter aus ihren eigen Gelde ohne Zulage ihrer Herren die Busse richtig machen sollen / wåren sie nicht måchtig die Straffe aus ihren eigenen Gütern zu bezahlen/sollen sie gehalten seyn/dieselbe Busse in Rechnung

zu-

zu bringen/und in eines Erſ. Kauffmans Buche verzeichnen zu laſſen/alles mit Vermeldung der Zeit/wenn ſie ihren Herren zu bezahlen willig und erbötig.

93. Ferner ſoll der Kauffman des Contors zu Bergen verbunden und ſchuldig ſeyn/ gemelte Contor mit allerley Städte Bürgern/(ſo ferne die zur Verwaltung und Aemptern tüchtig) zu beſetzen/ auch jährlichs innerhalb einer benanten Zeit/ als aufs vor Jahr umb Oſtern/ bey ihren Eyde von allen/ was ſie entpfangen und außgeben/ unverwerffliche beſtändige Rechnung zu halten/ zu ſchlüſſen/ den Erb. von Lübeck oder den Quartierſtädten zu zuſchicken/und ſich darauß ihrer Haußhaltung zu erlernen/und ſollen die erwehlte beeydigte Vorſtändere iedermänniglichen Vermöge der Statuten ohne Verdruß zu ſeinen habenden Rechten verhelffen/ auch niemand über Recht beſchweren/ und wo der Alterman ſampt ſeinen zu geordneten Rathe mit Warheit hieran ſtraffbar beſchuldiget kan werden/ ſollen ſie in der Poen von 100. Thalern verfallen ſeyn.

94. Dieſe obengeſchriebene Statuta und Willkühr gleich die allhier in allen Articuln nach einander verfaſſet/ oder noch künfftig möchten verfaſſet und geſchrieben werden/ ſoll der Alterman gemeldes Bergiſchen Contors alle Jahr einmahl vor der Gemeine leſen laſſen/darnach ſich iedermänniglich wiſſe zurichten/und ſeinen Schaden zu wehren.

95. Diß hat auch ein Ehrſ. Kauffman nach Ordnung und in Krafft der Erb. Städte Receſs/ iederzeit vollkommene Macht zu Beforderung gemeines Beſtens/neue mehre/ oder weniger Statuta und Ordnung zu machen und aufzurichten/auch dieſelben wieder abzuſetzen/ wo und wenn es ihnen nach Gelegenheit der Zeit Rath und gutdüncken wird/iedoch alles auf Ratification der Erbb. Städte. Welches alles zu wahrer Uhrkund und mehrer Befeſtigung/haben wir obgemelte Bürgermeiſtere und Rath der Stad Lübeck und andere algemeiner Erb. Anſeeſtäde Geſandten dieſer Zeit/ auf den Tag zu Lübeck verſamlet/ oben geſchrieben Statuta und Ordnung mit unſern der Stadt Lübeck groſſen Inſiegel/ deſſen wir andere nach alten Herkommen/ uns ſämptlich in dieſen Fall gebrauchen/ bekräfftigen und hieran hengen laſſen/ geſchehen auf gemeinen zu Lübeck Trinitatis Anno 1572. gehaltenen Anſetage.

Z. 5.

Conceſſio Caroli II. Regis Magnæ Britanniæ, Lubecenſibus pro libero Commercio facta.

CAROLUS DEI Gratiâ, Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ Rex, Fidei Defenſor &c. Omnibus, ad quos præſentes litteræ pervenerint, Salutem. Cum Civitatis liberæ Imperialis LUBECÆ nomine, per ejusdem Civitatis Syndicum & Ablegatum Martinum Bokelium, aliquot exhibitis memorialibus, decenter ac humillimè petitum à nobis eſſet, ut declaretur, quod Statutum in favorem Navigationis Anglicanæ. 25. Aprilis anni ſuperioris à nobis publicatum, & nuper hoc anno Parliamenti authoritate confirmatum, nullatenus ſe extendat, aut prohibeat, quin liceat ſibi impoſterum ſicut hactenus, ſine ullo metu Confiſcationis, moleſtationis, aut ullius periculi continuare Commercium & Navigationem ſuam, in & ad Regnum noſtrum, ejusque loca, Urbes & portus; Nos re ad Conſilium noſtrum delatâ, & ex meritis ſuis perpensâ declaravimus, & hiſce litteris declaramus: Licere omnino dictis Lubecenſibus, Nautis & Mercatoribus impoſterum ſicut hactenus conſueverunt, ſine ullo metu Confiſcationis, moleſtationis, aut ullius periculi, venire in Angliam, aliaque Regnorum noſtrorum loca, & transportare illuc in ſuis propriis navibus, merces non ſolum in Germaniâ productas, aut inde venientes, ſed etiam ex Norwegiâ, Sueciâ, Livoniâ, Cæterisque locis ad mare Balthicum ſitis, ubi dictæ merces communiter ſolent apportari, aut ubi ſunt vel fuerunt plerumque allatæ, ut aliò transportentur. In cujus rei fidem Præſentes Regali Sigillo corroborari fecimus, manuque noſtra ſubſcripſimus. Datæ ad Palatium noſtrum Weſtmonaſterienſe 12mo. die Auguſti. Anno Domini. 1661.

Carolus R.

Ad mandatum Regᵉ Majᵗⁱˢ.

Gulielmus Morietz.

Syllabus Authorum & Tractatuum, qui in hoc libro sparsim citati leguntur.

A.

Accursii *commentar. in LL.*
Æliani *lib. historiæ animalium.*
Affelmanni *tractat. de contractu.*
Affin.
Matthæi de Afflictis *decis. Neapolit.*
Ejusd. constitutio usurarior.
Michael ab Aguir.
Aimonis *tract. de gestis Francorum.*
Jacobi Airers *process. histor. Juris.*
Jacobus Mandel. ab Alba.
Alberici *tract. de statutis.*
Albinovani *epist. ad Liviam.*
Andreæ Alciati *comment. in LL.*
Ejusd. tract. de præsumt.
ejusd. paradoxa.
Gottofredus Alciatus.
Alexandri *consilia.*
Alex. ab Alexandro *Geneal. dierum.*
Pyrrhi Alfani *comment. in LL.*
Alphonsus.
Joh. Althusii *liber Dicæolog.*
ejusd. Politica.
Marcus Antonius de Amatis.
Ambrosii *comment. in Timotheum.*
Amiatus *interpres Plutarchi.*
Scipionis Amirathi *dissert. Politica.*
ejusd. discursus.
Johannis de Anania *consilia.*
Petri de Anchorano *consilia.*
ejusd. quæstiones.
Pierre de l'Anciæ.
Anconitanus.
Petr. de Andlo. *tract. de Rom. Imper.*
Joh. Val. Andreæ *Mytholog. Christian.*
Pyrrhi Angeli *consilia.*
Marcabruni ab Angvilla *consilia.*
Faby de Anna *consilia.*
Vincentii de Anna *allegata.*
Antimachi *tract. de Republica.*
ejusdem liber Theoret.
Sidonii Apollonii *Epistolæ.*
Apulejus.
Jacobi de Arena *comment. in LL.*
Francisci Aretini *commentar. in LL.*
ejusd. comment. in Instit.
Pyrrhi Mauritii Aretini *tract. de fidejussoribus.*
ejusd. tract. de solutionibus.
Aristotelis *lib. Ethicorum.*
ejusd. lib. Politicorum.
Henningi Arnisæi *tr. de jure Clericor.*
ejusd. tract. de jure Majestatis.
Arragonii *tract. de monopoliis.*
Arriani *dissert. Epictet.*
Dominici Arumæi *tract. de comitiis.*
ejusd. exercitat.
ejusd. dissert. ad Aur. Bullam.
Maximil. Fausti Aschaffnab. *tract. de ærario.*
Baptistæ Asinii *tract. de executione.*
Athenæi *liber* δειπνοσοφιςῶν.
Aufrerii *decisiones.*
Augustini *tr. de Bapt. contra Donat.*
ejusd. tr. contr. Crescent. Gramm.
Aurea Bulla.
Autor der Politischen Schatzkammer.
Alphons. de Azevedo *ad constit. Hisp.*
Johan. Azor *institutio moralis.*
Martini Azpilceri *consilia.*

B.

Reinerus Bachovius *ad Treutlerum.*
Francisci Balbæ *tract. de præscript.*
Baldi *consilia.*
ejusd. tr. de cleric. peregrinat.
ejusd. comment. in LL.
Justini Barbari *disc. de bello cum Austriacis.*
Andreæ Barbatiæ *consilia.*
Augusti Barbosæ *tract. de appellat.*
Antonii de Barcill. *comm. in LL.*
Barclaji *Euphorm. satyr.*
ejusd. tract. de Icone animorum.
Bardellon.
Barlæus.
Bartholi *comment. in LL.*
Caspari Barthii *tract. de decim. tut. Hispan. Jur. præstand.*

C. Ca

INDEX SECUNDUS

Rerum & materiarum accuratus, locuples & absolutus: In quo Benev. Lector scopum cujuslibet tituli aliis literis; quin & ubi prolixitas materiæ postulabat, ordine iterum alphabeticô, quò citiùs quod cupit inveniat, exscribi curavimus.

Ubi prior numerus, paginam: secundus summarium: literæ *a* & *b* columnas denotant.

Utrum

 emptæ

Utrum

An

Semper

Burge.

Causa

Chri-

Commercia.

Consi-

Con-

Deposi-

An &

Num

xxx a Alter

Folium

Fuca-

Gene-

Hære-

Honor.

Indi-

Jus

Num

Man-

Matri-

Monopo-

Obje-

Merci-

Mini-

Mone-

Navis

Num

Obli-

Dup-

Origi-

Paro-

Physi-

Porto-

Privi-

An

Pro-

Index Rerum.

Salmo.

An

Ege-

Terminus.

Terra.

Territorium.

Tertius.

Testamentum

Semel

Tur-

quan-

Usus

Joh. Marquard.
/.150.- de jure mercatorum
Frf. 1662.